Noord en Oost Tartarye

Nicolaas Witsen

bron
Nicolaas Witsen, *Noord en Oost Tartarye*. François Halma, Amsterdam 1705 (2de druk)

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/wits008noor02_01/colofon.php

© 2014 dbnl

Aan de Alder-doorlugtigste, Alder-grootmachtigste groote Heer Zaar en Groot Vorst.
Peter Alexewitz

door GODES genade *van geheel Groot, Kleyn en Wit Rusland, selfs Erhouder tot Moscouw, Kiof, Vladimirof, Novogorod, Zaar tot Kazan, Zaar tot Astracan, Zaar tot Sibirien. Heere tot Pleskou, en Groot-Vorst tot Smolensko, Tweer, Jugorien, Permien, Weatken, Bolgarien en andere. Heer en Groot-Vorst tot Novogorod, des Nederigen-Lands, tot Zernigou, Resan, Polosko, Rostof, Jearoslaf, Beloserien, Udorien, Obdorien, Kondinien en der ganscher Noord-zyde, Gebieder en Heer des Iverschen-Lands, der Karadinschen en Grusinschen Zaaren, en des Kabardinsche-Lands, der Zerkassen en Gorsische, Vorsten, en veel meer andere Landen en Heerlykheden, Oostelyke, Westelyke, Noorderlyke, Vaderlyke, en Groot-Vaderlyke Erven*.

Heere en Heerscher.

Wert dit Werk alder-ootmoedigkst opgedragen van der selfs Schryver
Nicolaes Witsen.

Voor-reden aen den lezer

DE Land- en Plaets-beschryvinge is al van over ouds her een eerlijke en nutbare bespiegeling geweest, waerom veele wakkere Mannen zich gestadig bevlytigt hebben, des kundig te worden. Deze van verre na te spooren, heb niet ondienstig geacht, maer in tegendeel gemeent, zoo iets tot de verklaring en beschryving van den Aerdbodem konde toebrengen, dat niet vergeefs mijn leedige uuren zoude hebben besteed. Hier toe had ik dan verkooren de *Noorder* en *Oostelijke* gedeelten van *Asia* en *Europa*, of het zeer onbekende *Tartarye*, en Nabuurige Landschappen, waer van in *Europa* groote onkunde word bespeurd; en is de kennis daer van zoo vervallen, dat de naest aengelegen Tartarische Grenzen, naeuwlijks met name zijn bekent, veel min, dat hun rechte plaetzen aengewezen zoude zijn. Een Land, daer zoo magtige Keizers, als *Cingis Chan*, *Tamerlaen*, en andere, uitgesprooten zijn geweest, die noch *Alexander*, noch *Caesar*, in magt, grootheit, en bezit, te wyken hebben: die de grootste Heirlegers te Velde hebben gebragt, welke ooit de Zon bescheen: dia van *Sina* af, genoegzaem het geheel *Asia*, tot *Konstantinopolen* toe, gedempt, ja zelve omtrent den Jare twaelf honderd het Christendom aengegrepen hebben, en alom in *Europa* de schrik gebragt, schoon ons de duisterheit dier tyden weinig byzondere naricht daer van nagelaten heeft. Dat Land dan, daer my docht de minste kennis van was, nam ik tot mijn doel, en voorwerp, om in Kaert te leggen, en te beschryven; waer toe aenleidinge gaf, dat gelegentheit hadde met veele oorspronkelijke *Tartaren*, *Grieken*, *Persianen*, en perzoonen die zich als gevangenen, en anderzins, in *Tartarye* op hadden gehouden, te spreken, welke my op voorgehoudene vragen, deze stoffe betreffende, onderrichting hebben gegeven; gelijk ook ingebooren Sinezen, die Tartarye achter de Sinesche Muur hadden gezien, my dezer gewesten, zoo Tartersche als Sinesche Schriften, heb-

ben vertaelt. Hier toe hebben mede geholpen 't bericht van Nederlanders, welke zich in de Sinesche Steden, *Peking*, *Hocksieu*, en elders opgehouden hadden, en verscheidene ongedrukte Reisbeschryvingen door deze gewesten gedaen; behalven dat, zoo uit *Tartarye* zelve, als van *Moskovien*, *Astrakan*, *Siberia*, *Persie*, *Georgie*, *Turkye*, en elders, ja zelf over de weg van *Indië*, veel schriftelijk naricht heb bekomen, hoe het met die Landschappen, zoo verre om 't Oosten, Noorden en Noord-oosten, als *Niuche*, *Moegalia*, *Kalmakkia*, *Altin*, *Siberia*, *Samojedia*, *Tingoesia*, en die, welke achter de Sinesche Muur zijn geplaetst, was gelegen; te hulp nemende zoodanige, doch weinige, oude en jonge Schryvers, als by de hand hadde, en my stoffe konde geven, zoo tot stellen der Kaerten, als 't beschryven der Landschappen en Plaetzen daer in begrepen.

Grootelijks hebben mede dit Werk voortgezet, wylen den Heer Baron. *Johan Willem van Keller*, Afgezondene van haer Hoog Moogende de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, aen het Hof in *Moskou*; beneffens den Heer *Kleyer*, in zijn leven eerste Artz op *Batavia*, Raed van Justitie, en wel eer Opper-hooft der zaken van de Nederlandsche Maetschappy in *Japan*; als mede de welgeleerde Heer *Herbert de Jager*, Gezaghebber der Nederlandsche belangen tot *Spahan*, in Persie, zoo net mijne navorschingen tot in Tartarye, en de Sinesche Hooftstad te doen indringen, als het antwoord herwaerts over te zenden, en ontwerpen toe te schikken. Nimmer echter zoude ik dit Werk hebben derven opvatten, 't en ware op mijne jeugd, in de Nabuurschap veel 'er gewesten, in dit Werk begrepen, hebbende gereist, aldaer der geschapentheit kundig ware geworden: tot dat eindelijk, zoo uit getuigen, als mede uit gemelte berichten, die aen my noch van elders, toegezonden, en door my uitgelokt zijn: met menigte van Geographische onvolmaekte aftekeningen van ieder Landschap, of Rivier, in 't byzonder onkonstelijk geschetst, die in gemelte gewesten zelve door de eigen Inwoonders, of hunne Nabuuren, zijn ter neder gestelt, en eigen ondervindinge, zonder behulp van eenige voorgangeren, of my betrouwende op reeds in 't licht gegevene bestekken; de Kaerten hier achter ingevoegt, ter goeder trouwe van my zijn gemaekt, zoo als ook alle de Prenten na het leven zijn getekent, en de Beschryvinge der plaetzen, na een arbeid en vlyt van meer als vyf en dertig Jaren, en niet zonder zeer groote kosten, hebbe ontworpen. Het was dan al van den Jare zestien honderd zes en zestig, dat ik de Noorder Landen hebbende bezocht, gelegentheit voorhanden kreeg, van kennis te bekomen, der ver afgelegene

Noord-ooster gewesten, in *Europa* en *Asia*, en toeleg maekte, om die Landschappen in Kaert te brengen, wetende dat de gemeene Land-kaerten, die daer van voorhanden waren, gansch ongegrond, en tegen waerheit zijn ontworpen. Houte Tafelen in *Siberie* gemaekt, daer Lands-beschryving op geritst is, en met groote moeite tot my gebragt, hebben ons veel licht gegeven; byzonder hielp ons mede, een in Hout-sne Kaertje, tot *Moskou*, uit bevel Van *Tzaer Alexe Michailowits*, en zulks door zorg van den *Siberischen* Opper - gezaghebber *Pieter Ivanowits Liondoenova*, aen 't licht gegeven, der Landen van by *Nova Zemla*, Noorden om tot *Sina* toe, en eenige *Siberische* gewesten. Schippers die van *Konstantinopolen* op de Zwarte Zee, en 't Meotische Meir varen, vermeerderden onze kennis, en byzonder mede een ongeloofelijke menigte van beschreve Reis - streeken, door dees tot noch toe onbekende Landen gedaen.

Het eerst hebbe dan getrokken de groote Kaert, die eenige Jaren voor het uitgeven van de Tartersche Land-beschryving, in 't licht gegeven is: de Stad *Peking* in *Sina* was ik wel van gedachten om te vertoonen op veertig graden, of daer omtrent, gelijk ook, reeds in de Schets of Tekening hadde gedaen, maer alzoo my van den Vader *Verbiest*, Nederlands Jezuit, geschriften uit *Sina* zelve, mede toegebragt wierden, waer in hy die Stad op omtrent vier en veertig graden bragt, zoo hebbe ik dien Heer, welken men geen geloof, zoo my docht, behoorde te weigeren, in een zaek, die zoo hy schreef, van eigen hervatte ondervindinge hong, gevolgt; gelijk aen mijne gemelte groote Kaert, als ik die eerst in 't licht gaf, is te zien, maer eenige Jaren daer na, gelegentheit my voorkomende, of liever die opvattende, ter oorzaek dat ik over het leggen dezer plaetze aengevochten wierd, nader onderzoek te doen op de hoogte van *Peking*, zoo hebbe meer eenhelligheit bevonden, by den geenen die deze Stad brengen op veertig graden, gelijk als mijn oude meening ook was, dat zy liggen moeste: en daerom niet geschaemt, die te verplaetzen, en meer Zuidelijk te brengen; dies wille achten, dat Vader *Verbiest*, wien ik volgde, in dezen moet hebben gefaeld.

Men zal bevinden, dat ik mede in de Kaerten, welke na het eerst uitgeven aengeroerder groote Kaerte, het licht komen te zien, en tot dit Boek zijn ingelast, omtrent de Ooster-oevers van de Kaspische Zee, en van die streek Oostwaerts, tot aen de Sinesche Muur, en elders eenige veranderingen hebbe gemaekt. Hier toe ben bewoogen door Persische Land-beschryvers, wiens Schriften tot *Ispahan* hebbe doen vertalen, behalven dat eenige beschrevene Reizen, welke door die Landen zijn gedaen, en Reizigers die

daer hebben geweest, my meerder kennis en klaerheit hebben gegeven, waerom heilig hebbe geoordeeld, de Land-streeken zoo te leggen, en te verbeelden, als bevinde, zy in der waerheit te zijn, en liever te erkennen mijn voorige minder kennis, als dwalingen, of liever misgreepen te berde te brengen: zoo als dan mede de groote Tartarische Land-kaert eeniger mate hebbe verschikt, en de reeds geplaetste Steden, Rivieren, Bergen, en Kasteelen, meer ruimte gegeven, voornaem Zuidelijk, als voor dezen was geschied; en dit alles ingevolge mijne laetste kunde, volkomen na waerheit, en wezentlijke gestalte, 't geene gemeent hebbe te moeten aenhalen.

Dat deze Kaerten volmaekt zouden zijn, en voornaem omtrent de Zee-kusten, derve ik niet verzekeren; want om de in- en uithoeken, als mede de gestrektheit der zelve, naeuw af te pylen, de aenwoonende Menschen van werktuigen niet zijn verzien, ja zelfs het gebruik van 't Compas is by hen bykans onbekent, veel min dat zy hoogte konnen nemen. Deze dan zijn op 't oog alleen gelegt, en na waerschijnlijkheit, waer op een Zee-man geen vaste streek nemen kan. Om dat dan de Zee-kusten, in- en uithoeken van omtrent de Rivier *Oby* af, tot *Korea* toe, nooit geheel om zijn gevaren, of afgemeten, maer alleen by bericht van Luiden, die aldaer te Lande, of daer omtrent, zijn geweest, gestelt, en dus by de gis, zoo hebbe de zelve flaeuwlijk, en gelijk als onbekent, in de Kaerten vertoont.

Van de gestrektheit, gedaente, lengte, en breete, der meest Noord-oostelijke Uithoek, kan ik niet zekers zeggen, om dat tot my zommige Reizigers onderrichten, als of de zelve geheel tot aen *Amerika* zoude reiken; andere weder, dat de zelve niet zoo lang zouden zijn. Insgelijks willen zommige, dat weinig voorby de Rivier *Oby*, het Land hooger strekt na 't Noorden; en andere, dat het meer bezuiden, als het door my word vertoont, afvalt; hierom houde middelmaet, en hebbe het zelve gestelt na de meest waerschijnlijke blijken, onder my daer van berustende. Dit is zeker, dat de Kust, *Jelmerland* genaemt, omtrent op vier en zeventig graden, en den uitgang van de Rivier *Amur*, omtrent op vyftig graden is gelegen. De Stroomen in de Zee, by de *Oby*, schieten meest van het Oost na het West. By 't *Statenland*, aen *Jesso*, is een open water gezien, zoo verre het oog bereikte.

Wat de Polus hoogte betreft, veel 'er andere plaetzen, byzonder die hoog Noorden zijn gelegen, daer van ben ik schuldig te zeggen, dat de zelve gestelt hebbe, na de beste gissing, en de meeste waerschijnlijkheit, zulks oordeelende uit de lengte der da-

gen, en nachten, te dier plaetzen, daer van ik kennis heb gekregen, door ontallige berichten, en na-vorschingen, geduurende een tijd van ruim vyf en dertig Jaren, als ook uit de veerheit, en afgelegentheit der plaetzen van malkander, die my net kundig zijn geworden. Het konde echter zijn, dat zoo hier en daer kleine misgrepen ingesloopen waren, 't geen de tijd, en nader ondervindinge beteren zal.

En men believe te weten, dat in *Siberie* de uuren, half uuren, en minder gedeelten van den dag, dagelijks worden gerekent, en getelt; by voorbeeld, als in *Moskou*, daer staen zeventien, en een half uur op de Wyzer, en men stelt de zelve na een uur des daegs, des morgens op een uure, beginnende te tellen van Zoonen opgang, en des avonds na Zons ondergang even eens. Men spreekt daer het is de zoo veelde uure van den dag, of nacht, en in gelijker voege, worden in alle deze afgelegene Landen, de uuren der dagen getelt; dies door menigvuldig na schryven, en doen waernemen, vermeene zoodanige kondschap gekregen te hebben, dat omtrent de hoogte min falen zijn begaen.

Omtrent *Korea*, wil men, dat Visschen gevangen worden, niet ongelijk aen die, welke men boven *Nova Zemla* vind. Hier uit willen zommige dryven, dat, schoon geen vaert Noorden om is, echter aldaer doortogt van water is, 't welk evenwel geen vast besluit maekt; want men Visschen vind van eenderlei aert in verscheidene wateren, welke gansch geene gemeenschap met malkander hebben.

De Visch *Harder* word mede in binne-wateren, die beslooten zijn, gevonden, zoo dat geen bewijs is, of schoon de *Harder* zoo wel aen *Korea*, als by *Nova Zemla* word gevonden, daerom aldaer doortogt van water moet zijn.

Men bericht mede, dat het veeltijds beoosten en boven *Nova Zemla* zoo sterk vriest, dat de monden van de Rivieren *Jenisea* en *Lena*, den geheelen Zomer niet ontdooijen, en blijft als dan de vaert daer geheel verspart. Om dat de Menschen, die daer zomtijds langs de Kusten varen, zich niet diep t'Zee begeven, kan men met geen zekerheit zeggen, of 'er Eilanden zijn, en of 'er vast Land Poolwaerts is, of niet. Het is zijn aenmerking waerdig, dat, als in de Zomer veele Noorde winden waeijen, dat dan het Ys van het Noorden komt afdryven, en zich zet met geheele bergen van opgeschooten schotzen, tegens de Tartarische Kusten aen, als wanneer eenige de minste vaert aldaer onmogelijk is: daer en tegen, als men 'er des Zomers veel Zuide winden heeft, dat dan het Ys Noord op dryvende, in de Tartarische Zee, omtrent de wal, opening geeft. Hier van daen komt

het, dat zommige Engelsche en Hollandsche Zee-luiden, benoorden *Nova Zemla* om willende varen, als ook door *Waigats*, op een en het zelve Jaer-tijd, Ys hebben bejegent, andere een open Zee hebben gezien.

Het is zeer aenmerkelijk, dat tusschen *Nova Zemla*, en de Noord-oost-hoek van *Asia*, een groote lengte zy, dat men aldaer, vermits de geduurige mist, des Zomers, niet alleen langzaem, of met weinig zeil, en niet als met gevaer zoude konnen stevenen; maer dat de Winter in het midden, of scheiden van Oogst-maend weder aenvangt, en dus de Zomer genoegzaem te kort, om zoo grooten einde weegs af te leggen, als wanneer de Schepen in 't Ys zouden blijven steeken, en vergaen. Of schoon dan deze weg korter van hier na *Japan* schijnt, zoo is 't echter zeker, dat met meerder gemaks, en min gevaers, den grooten Oceaen kan worden geklieft. Wes ik niet alleen niemand zoude raden dus derwaerts t'zeil te gaen, of dit pad Noorden om te kiezen, door zoo veel onzekerheits, en op zoo haglijken uitval; maer zulks geheel afrade, om 't groot gevaer dat 'er in steekt, van Schip en Lijf te verliezen. Met meerder grond en wisheit zijn Binnen-landsche plaetzen in onze Kaerten gestelt.

Zoo als reeds in den Jare zestien honderd zes en dertig, door den Heer *Hendrik Bouwer*, schryvende aen den Heer *Anthony van Diemen*, beide geweest zijnde Opper-bevelhebbers van Nederlands *Indiën*, in zekere Brief, die eigenhandig onder my berust, het varen benoorden om, na *Oost-Indiën*, voor onmogelijk word gestelt.

De Grenzen, het is waer, van ieder Landschap, zijn niet volmaektelijk afgebakent, 't geene om der Landschappen woestheit, en vake veranderingen, zoo stips en net op een draet niet heeft konnen geschieden: zommige der wegen, die men reist, zijn met stippen of streken aengewezen. Het is gelooflijk, dat, inzonderheit wijt om 't Oosten, Steden, Vlekken, Horden, en Volken, onaengeroert voorby worden gegaen, waer van de kennisse my duister is gebleven; doch zeker is 't, dat de Volken, en Plaetzen, welke vertoont worden, waerlijk zoo gelegen zijn.

In 't Jaer vyftien honderd vyf en vyftig, is een Kaerte van Rusland, met een gedeelte van *Siberie*, en *Tartarye*, in Rusch en Latijn aen 't licht gegeven, door eenen *Anthonis Wied*, tot *Dansik*. Daer na is in Engeland een volmaekter Kaerte dier Landschappen uitgegeven; en wyders zijn op bevel van *Tzaer Michael Faedrowits*, en zijn navolger, Kaerten van die Landen aen den dag gekomen, die ook aen hen opgedragen zijn geworden.

Door bevel van wylen zijn Majesteit *Tzaer Alexe Michailowitz*,

Vader dezer tegenwoordig Heerschenden Tzaer, wierd het Kaspische Meir in Kaert gebragt, de Vliet *Volga* aen zijn uitgang afgebakent op papier, en tot nut der varende Luiden gemeen gemaekt:[+] zoo als ook onze Kaert, welke veele gewesten, onderdanig aen de Moskovische Kroon, bevat, met verlof van hunne Tzaersche Majesteiten het licht komt te zien, 't geen uit hunne Voor-recht, en Brief, waer mede my hebben believen te begunstigen, mag worden bespeurd, berustende het eerste gedag-tekent in 't Jaer na de Russche tellingen, zeven duizend een honderd en zes en negentig, als mede de tweede, getekent in 't Jaer zeven duizend een honderd en negen en negentig, onder my, waer by kan worden gezien, dat betuigt word de vergenoeginge die hunne Tzaersche Majesteiten in dezen mijnen doen scheppen, en eene aenmoediginge om verder in deze stoffe voort te zetten. Zoo als mede in 't goede opgenomen is, de Opdragt van dit Werk, aen hunne Tzaersche Majesteiten, en dat ik het onder zijn Tzaersche Majesteits naem aen 't licht hebbe gegeven, believende men daer benevens te zeggen, dat deze Beschryvinge met menigvuldige moeite is vergadert geworden, en dat verscheide gewesten, en haren Regeringe onderdanige Volken, met alle vlijt omstandelijk zijn beschreven.

[+]Het Jaer zestien honderd twee en negentig komt over een met het Russche Jaer zeven duizend twee honderd en een. Nieuw jaer begint met Herfst-maend oude styl.

De Moskoviten van de Scheppinge der Waereld, na de rekening uit de vertaling der zeventig Overzetters getogen, beginnen te tellen: doch in den Jare zeventien honderd, heeft het zyn Tzaersche Majesteit behaegt, zich omtrent de Jaer rekening met de overige Vorsten en Staten in Europa te voegen.

Wes zy dit mijn doen pryzen, en ons, noopende deze stoffe, bevestigen in hare gunst voor het toekomende, zoo als hunne anderen Brief gedagtekent in het Jaer na de Schepping der Waereld, zeven duizend twee honderd en twee, den dertigste van Lente-maend, en het twaelfde Jaer hunner Heersching, met het Groote Tzaersche Majesteiten Ryks Zegel bekrachtigt, aen my gezonden, betuigt, welke Brief op Perkement in groote Letteren zeer net geschreven, is kostelijk beschildert, en met Goud geçiert, waer aen de wapenen konstelijk verguld en gemaelt, zich vertoonen. En gelijk de tijd ons meer opening en licht, als aen andere Voorgangers vervolgelijk heeft gegeven, zoo mag men hoopen dat deze arbeid des te aengenamer zal opgenomen worden.

Wy hebben uit onze Kaerten achter gelaten veele dier Plaetzen en Steden, welke in grooten getale by *Marcus Paulus de Venetiaen* zijn beschreven, en aengeroert, die omtrent het Jaer twaelf honderd vyf en zestig met de Tartaren in *Sina* is doorgeboerd, ter oorzake dat hy de rechte afgelegentheit, of afstant, beneffens hunne hoogte en breete niet heeft getroffen, of aengeroert, en om dat zedert die tijd zoo groote verwoestingen in deze Laden zijn geweest, dat genoegzaem gezegt mag worden, den eenen steen op den anderen aldaer niet te zijn gebleven; als ook, om dat de benamingen van plaetzen, volgens des Lands wyze, steeds

veranderen, zoo wel van ouds als heden, en na de Heerschers wil en welgevallen genoemt: behalven dat veele Steden en Plaetzen, daer van *Marcus Paulus* gewag maekt, als of in Tartarye zoude leggen, namaels bevonden zijn in *Sina* te wezen, alzoo hy, die met de Tartaren In het Noorder *Sina* drong, het zelve aen de Tartersche Kroon hechtende, welkers gebied wierd genaemt *Kathay*, het alzoo ook in zijne geschriften heeft genoemt; en de navolgers, die weder in hunne geschriften *Sina* van *Kathay* scheiden, vattende het boven-muursche Tartarye voor *Kathay*, veele der Gewesten, Steden, en Plaetzen, die *Marcus Paulus* in *Sina*, en elders had gezien, hoog Noorden boven de Muur by dooling hebben gebragt: wes zeer grovelijk van veele, welke Tartarye uit, den opgemelten Schryver in Kaerte hebben gelegt, is gedwaeld. Waer toe veel heeft geholpen, dat ter tijd, als deze Wester Tarters *Sina* bemagtigde, daer twee Koningen waren, d'eene afkomstig van de rechte Sinesche Stam, *Sum* genaemt, welke de twaelf Zuider Landschappen bezat: d'andere Konink der Ooster Tarters, van 't geslacht *Taikin*, die de drie Noorder Sinesche Landschappen in bezit hadde, als mede het Landschap *Leaotun*; deze wierden d'een achter den ander, beide overwonnen, 't geen geschiede tusschen de Jaren twaelf honderd vyf en twintig, en twaelf honderd en tachentig; waer uit de misgreep is gesprooten, dat men heeft gemeent, dat die de Noorder gewesten bezat, meester van geheel *Sina* was, en dus zijn by deze dwaling, mede door de navolgers, zoo veel Steden en Plaetzen, die midden in *Sina* leggen, boven, en omtrent de Groote Muur, benoorden, geplaetst. Mijn oogwit was, de Landstreken, Steden, Horden, Rivieren, en Plaetzen, zoo te leggen, en te benoemen, als heden bekent, gelegen, en benoemt zijn: en voornaem is mijn toeleg geweest, de meest Noorder en Oostelijker Deelen bekent te maken. Eenige der Steden en, Landschappen die ik ongeplaetst late, of niet aenwyze, wel meest in 't Zuidelijkste gedeelte van Tartarye, volgens *Marcus Paulus de Venetiaen*, gelegen, en misschien nu niet meer in wezen, of bekent zijn, als *Singui*, *Egrigaja*, de verblijf-plaetzen van *Gog* en *Magog*, niet wyt Van *Tangut* of *Tenduc*, welke Landschappen anders by de Arabiers voor *Kathay* mede worden genomen; *Caniclu*, *Caraja*, *Cangigu*, *Tholoman*, *Gingui*, *Amu*, *Cacausu*, *Canglu*, *Ciangli*, *Caromora*, *Panchi*, *Corgangui*, *Chain*, *Tingui*, *Figui*, *Zarten*, *Ezina*, *Sachion*, *Camandu*, dat door de Tarsers verwoest is; *Carcham*, een Landschap by *Samarchan*; *Chinchinhalas*, een Landschap dicht aen de Woestyne *Lop*, waer van de Inwoonderen Nestorianen, Mahometanen, en Heidens zijn

geweest; daer waren Stael-mynen: *Ciartia* zoo Landschap als Stad, vyf dagen Tan de Stad *Lop* gelegen; daer viel veel Jaspis: *Ungrac*, daer schoone Vrouwen waren, uit welke *Cubla*, Tartersch Keizer, zijn By-wyven koos; beneffens noch over de honderd Steden, die door *Cingis*, en zijne Na-zaten, uit de Sinesche buiten, in het hert van Tartarye zijn gebouwt geweest. Doch deze zullen nimmer, na allen schyn, te rechte aengewezen konnen worden, vermits de groote omkeeringe, welke in die gewesten voorgevallen is, zoo dat daer te recht het volgende vaers op gepast kan worden:

Mistrouw dan vry u groot fortuin,
Karthago *leit bestulpt met puin*;
En waer is Tirus? *waer de muuren*
Van Sidon, *en zijn Koopman-straet?*
Het bros geluk dat komt en gaet;
Geluk kan zelden steen verduuren.

De Geographie, of Land- en Plaets-beschryving, is van ouds zoo hoog geacht geweest, dat *Strabo* zeide, een onwaerdig Landbestierder te zijn, die niet en wist waer de Zon op en onder gong, of onkundig in die wetenschap was; en is by de Egyptenaren de ze kennis zoo hoog geacht geweest, dat hunne Priesters sich daer in oefende. *Sesostris*, als hy veel Landen had doorzien; beschreef zelve Tafelen in deze konst, die den *Scythen* niet minder als den Egyptenaren gediend hebben. En wat *Ptholomeus* in deze wetenschap heeft gedaen, zijne Schriften uitwyzen. De Schryvers, *Plinius*, *Solinus*, en *Mela*, hebben mede breet van deze stoffe gehandeld. *Seneca* scheen al iets in zijnen tijd, belangende onbekende Landschappen, te gissen; gelijk uit het volgende, van hem, by vertaling is te zien;

De Waereld overal doorloopen,
Raet niet bestendig op haer grond:
Den Indiaen met heeten mond,
Den kille Araxes heeft gezoopen.
Men drinkt den Elve uit Persens Landen,
En Rhyn: een gryze Eeuw komt aen,
In welk haer banden d'Oceaen
Zal vieren, om de kromme stranden.
Een nieuwe Aerdkloot staet t'ontdekken.
De Schipper nieuwe Landen vind;
De Zee het Ysland niet bind,
Om voor des Waerelds eind te strekken.

Ter tijd van *Julius Caesar* zonden de Romeinen alom Land- en Plaets-beschryvers af, om kennisse van gewesten te nemen, en Tafelen daer van te maken. *Zenodoxus* wierd tot gelijken einde na 't Oosten gezonden; hy was op zijn togt uit, een en twintig Jaren: na 't Zuiden *Polycletus*; deze drie en dertig Jaren daer: toe bestede: *Theodorus* op het zelve oogwit afgevaerdigt, quam niet weder als na negentien Jaren.

[+] Men leest by *Plinius*, dat *Alexander* door *Dogemetes* en *Beton*, de afstand der plaetzen tusschen de Kaspische Zee, en die van *Indiën* dede meten. [+]Lib. 6. Cap. 16. en 23.

Hy gaf een Vloot Schepen aen *Onesicretes*; om de Indische Zee-kust af te meten.

Schipio Africanus, dede geduurende den krijg met *Karthago*, de Kust van *Afrika*, *Spangie*, en andere Rijken nieten; zulks dede mede *Pompejus*, *Augustus*, en andere Roomsche Vorsten, niet nagelaten hebben, Land-metingen over hun bereik te laten doen.

Naderhand hebben de *Arabieren*, zich mede byster in deze konst en wetenschap geoefent, gelijk men wil dat zy de eerste zijn geweest, die de Winden op papier, aftekenden.

Ulug Beig, *Chan* of Konink in *Mawaranar*, of het Over-*Oxus* Land, Zoons Zoon van *Tamerlaen*, heeft ons Geographische Tafelen, door eigen ondervindinge gemaekt, nagelaten; gelijk ook *Abulfeda*, en andere omtrent die tijd zulks deden.

Het is byzonder, dat gezegt word in *Portugael*, uit de Aerde ontgraven te zijn, in 't Jaer vyftien honderd vyf, dicht aen de Zee, op een plaets, geheten *Rocha de Centra*, drie oude Steenen, waer op gesneden stonden, oude versletene Latijnsche Letteren, van dezen inhoud:

De voorzegging der Sibylla, *beslooten over de Westersche Inwoonders*.

MET LETTERS ZULLEN ROLLEN STEENEN,
EN IN EEN RECHTE ORDRE STAEN,
WANNEER GY WEST ZULT SCHOUWEN AEN.
DE SCHATTEN UIT HET OOSTEN HEENEN.
DE GANGES, INDUS, TAGUS STROOMEN,
't ZAL ZYN TEN HOOGSTEN WONDERBAER;
VERWISSELENDE WAER, VOOR WAER,
VAN VERRE ALLE t'ZAMEN KOMEN;
't BESLUIT VOOR DE EEUW'GE ZON EN MAEN.

Al hoe wel het ontdekken van deze Steenen, een vond, misschien ter tijd van den Portugaelschen Konink *Emanuel* mogt zijn geweest, om de Onderzaten tot opzoeken van nieuwe Landen te lokken, zoo is echter het opdoen van veele vreemde, en toen onbekende gewesten daer op gevolgt.

Een groot gedeelte der gewesten, als gezegt, in onze Landkaerten begrepen, is onder het Gezag, er de Heerschappye hunner Tzaersche Majesteiten van Moskovien, die grooter en wyder uitgestrekte Tzaerschappen, Rijken en Landen, aen een gelegen, bezitten, als eenig Prins ter waereld, zoo als ten deele in dit Werk mag worden beoogt: ook is het gerucht van haer Magt en Grootheit, nu zoo zeer op de Aerdbodem bekent, dat men my uit het ver afgelegen *Sina*, daer van het volgende schrijft:

Sive amplitudinem imperii[*] *spectas quod quidem ad orientem nostrum, usque ad crepidinem celeberrimi illius muri Sino-Tartarici pervenit, ad boream autem non alium habet terminum quam orbem terrarum universum, ipsum inquam Polum articum*, *&c*.

[*] Id est Moskovitici.

Dat is:

't Zy men de uitgestrektheit van het[§] Keizerrijk aenmerkt, 't geene aen ons Oosten, tot den Drempel van de vermaerde Muur, die *Sina* van *Tartarye* scheid, reikt, en benoorden geen scheids-pael heeft, als de geheele Waereld, ik zegge de Noorder Pool, enz. En vorders:

[§] Verstaet het Moskovische.

Certe Zareae Majestatis ablegatus in cultissima hac Sino-Tartarica Monarchia tanto honore exceptus est, ut non mediocrem invidiam meritus sit, ac obtinuit, ut contra vetastissimas hujus imperii consuetudines, Zareae Majestatis litterae ac munera singulari plane pompa ac honoris significatione, usque ad intimum palatium imperatoris sint introducta. Ipsemet ablegatus convivio spendido exceptus, cui imperator cum praecipuis aulicis intererat, aureis in vasis varea fercula & vinum ex ipsa sua mensa ablegato apponenda misit, imo viris nobilibus qui ablegatum comitabantur propinquius Trono Regio & in medium vocatis, singulis vinum vasis aureis offerendum jussit.

Dat is:

Waerlijk hunne Tzaersche Majesteiten Afgezant, is in deze wel-geoefende Sineesch-Tartarische Monarchye, met zoo veel Eer ontfangen, dat hy de nijd verdiend heeft. Hy heeft verworven, tegen de oude gewoonte van dit Land, dat hunne Tzaersche Majesteiten Brieven en Geschenken, met een byzondere Statie, en eer, tot binnen in het Keizers Paleis zijn ingebragt, en hy Afgezant wierd zelve zeer kostelijk ter Disch onthaeld, in het by-

zijn van den Keizer, en zijne Grooten. In Goude Schotelen gebood hy, dat men den Afgezant de Spijs zoude voor dissen, zendende veel gerechten van zijn eigen* Tafel. De Edelluiden die onder den Afgezant waren, wierden toegelaten naby den Throon, en de Keizer dede hen uit Gulde Vaten drinken.

*Het is de wyze in Sina, dat yder aen een byzondere Tasel spyst.

Het dye my tot geen verachting, dat tot dit Werk veele berichten, die my van elders zijn toegebragt, heb ingelast; want de Portugeesche Schryver *Tellezius* zegt van een Boek, dat uit veele Schriften te zamen was gehaeld, *Nemo vero putet propterea minor is esse illius opus: quis prudens enim dixerit structuram non esse periti architecti, eo quod opisicum labore composita fuerit, vel quod materies & caementa alibi creverint?* Dat is: Niemand beelde zich in, dat daerom zijn werk van minder waerde is: want wat wijs Man zal zeggen, dat een gebouw van geen ervaren Meester is gemaekt, om dat hy gebruikt heeft den hulp van Arbeiders, of om dat hy de stoffe en kalk van elders heeft doen brengen?

Van de Persische gewesten, na aen de Kaspische Zee gelegen, en in de Nabuurschap der Tartaren, heb tamelijk wijtloopig gehandeld, ter oorzake, om dat bespeurde die Landschappen ten onzen aenzien te leggen in een volslagen duisternis, waer toe my narichten uit die Oorden zelve toegekomen, aenleiding hebben gegeven.

Het zal niet oneerlijk, volgens *Salustius*, geacht zijn, iets by de Nazaten van deze stoffe op 't papier achter te laten; want hy: Segt: *Eum demum vivere & frui anima videri qui aliquo negotio intentus praeclari facinoris aut artis bonae famam quaerit*. En *Pinedo in Praef. ad Stephanum: Non inhonestum est posteris aliquid relinquere quo me vixisse testarer*. Als mede *Petreus: Quia nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid quo nos vixisse testamur*.

Dit Werk spreekt dan van deze Landen, zoo als die heden bevonden worden te zijn; behalven dat 'er van de meeste Noorder en Oosterlijke Siberische en Tartarische Landschappen word geschreven, daer van de oudheit, ja genoegzaem niemand, voor my, onzes wetens, het minste heeft gerept, die dan den Europiaaen tot hier toe in duisternisse en onbekentheit hebben gelegen. Het geene van de Usbeksche, Mawaranaersche, en andere Nabuurige gewesten word gezegt, is ten deele getogen uit Arabische en andere Schryvers, zoo die van ouds als onlangs hebben geleeft: en zijn my zeer te stade hier in gekomen eenige ongedrukte schriften van *L. Warnerus*, zoo onder my berusten, die tot *Konstantinopolen*, alwaer hy van dezen Staet afgezonden was, in deze stoffe zich had bevlijtigt.

Ik verzwyge, en late achter de bepalinge en Land-scheiding die by de Ouden is gemaekt, om haer onwisheit, en onderscheide stellinge, zeggende alleen met *Johan Christophorus Wagner*, dat Tartarye tot noch toe meest onbekent is geacht, 't geen hy echter bepaeld van de Rivieren *Volga* en *Oby*, tot aen de Eilanden *Jesso*, en van 't Kaspische Meir, tot aen de Ys-zee, dat is, volgens zijn meting, in lengte van 't Oosten na het Westen, omtrent, vijftien honderd Duitsche mijlen, en van 't Zuiden na het Noorden, of in breete, omtrent acht honderd mijlen, hoe wel and ere deze tusschen-standen merkelijk kleinder maken.

De Ridder *Temple* zegt, in zijn Werk, genaemt *Miscellanea*, op de onbekentheit van Tartarye, dat wy beschreven hebben het volgende:

Het groote en oude Koninkryk van *Sina* is bepaeld, na het Oosten, en Zuiden, door den Oceaen, na het Noorden, door een steene muur, twaelf honderd Engelsche mylen lang, gemaekt tegen den inval der Tartaren, en na het Westen door gebergten, en Wildernissen, dier zeer groot, en niet door te reizen, zijn, welke men dies niet en weet, dat de arbeid, of nieuwsgierigheit der Menschen, tot noch toe ooit door gereist, of daer van beschryvinge gemaekt heeft.

En weinig lager, hoe verre dit groote Land (sprekende van Tartarye) Noordwaerts aen, door eenige Menschen word bewoont, geloove ik niet dat iemand voorgeeft te weten, gelijk ook niet, uit hoe afgelegene hoeken, dezer koude en bevroorene Bergen, zommige van deze wreede Volkeren (welker magt en wapenen aen alle gewesten, die van ouds de bewoonde Waereld genaemt wierden, zoo bekent zijn) eerst voort gekomen zijn.

Na dat dit ons Werk voor de eerste mael reets geheel was algedrukt, wachtende het uitgeven, op het snyden eeniger Platen, en onze groote Kaerte van Tartarye, al voor veel Jaren, in 't licht was gegeven, en veele afdrukzels na *Engeland* en *Vrankryk* voor lang gezonden waren, is ons in handen gevallen, zeker Kaertje van *Siberia* en *Kathay*, gevoegt by een, Boek, waer in van de Reis-wegen na *Sina* word gehandeld, ontworpen by Vader *Avril*, Jezuit in *Vrankryk*; waer van gehouden ben te zeggen, dat het zelve 't meest met de waerheit is over een komende, - van alle die tot noch toe my in handen zijn gevallen. Hy melt 'er van, dat het is gevolgt na eene, die berust in de Cancelarye van hunne Tzaersche Majesteiten. Of by dien geleerden Heer mijn arbeid is gezien, blijft my onbewust; maer niet, dat hy een Weg-wijzer, door den Heer *d'Ablancourt* (die met mijn overleg en aenwijzing ontworpen is) hem toegezonden, tot zijn Werk heeft

gevoegt; gelijk zijn E. zulks in 't vierde Boek zijner beschrijving melt. Veele, en wel de meeste benamingen, omtrent de Stad *Tobol*, en beoosten de *Oby*, zijn wel getroffen, doch worden zeer weinig in getal aengewezen, zoo als in vergelijking met de mijne is te zien. Wat de plaetzing zommiger Steden, Vlekken, en Rivieren betreft, de zelve is alzins ten volle met de waerheit niet over een komende: gelijk de Noorder-kust gelegt schijnt te zijn na de dooling der ouden, die een zeer grooten inwijk Zuidwaerts daer aen hebben gegeven, welke daer in waerheit zoo groot niet te vinden is. Ook zijn daer geplaetst eenige namen van Steden, als *Yamour*, *Daouri*, nz. en Rivieren, als *Echart*, *Anibi* enz. die my nooit voorgekomen zijn, en dies niet vermeene in wezen. Wijders, al hoe wel wy niet zonder klare blijken van waerheit meenen, de Stad *Peking* te leggen, in lengte op honderd zeven en dertig graden, zoo heeft dezen Heer de Stad *Peking* gelegt, in lengte, op honderd twee en dertig graden, en vervolgens geheel *Sina* meer Westwaerts geplaetst, als het voorheenen, voornaem by Fransche, en andere Schrijvers was gebragt. En gelijk zijn E. volgens onze meening, het Rijk *Sina* al te Westelijk verschuist, zoo heeft hy de Noord-kust van Tartarye insgelijks herschikt, en te veel Westwaerts te rug getrokken, na mate hy zulks aen het Sinesche Rijk heeft gedaen; waer door gevolgelijk de Rivieren, welke in de Ys-zee uitstorten, te zeer bekrompen, te Westwaerts, en te naby een zijn gelegt: want de Landen benoorden gemelte Rijk *Sina* gelegen, meer Oostwaerts uitzetten, als by zijn E. worden vertoont.

Een ander Schrijver in *Vrankryk*, in den Jare zestien honderd vier en negentig, uitgegeven hebbende een Kaert, zegt, hy de eerste te zijn, die de Stad *Sinigan*, of *Sillingan* (hy wil *Selenginskoy* zeggen) in Kaert heeft gebragt, waer van melt dat aldaer de laetste by een komst is geweest, van Vrede, tusschen den Moskoviet en Sineesch, hoe wel zulks ter dier plaetze niet en is geschied, maer wel onder Tenten, dicht by de Stad *Nertsinskoy*, een gewest verre van daer gelegen; en is waer, dat de Stad *Selinginskoy*, door my reets in 't Jaer zestien honderd zeven en tachentig, 't eerst in Kaert is uitgegeven en vertoont, en niet by hem in den Jare zestien honderd vier en negentig. Hy zegt men de kennis door de Moskoviten bekomen hebbe van het *Groot Tartarye*, in plaets dat indien na waerheit had believen te spreken, hadde dienen te zeggen, dat hy enkelijk mijne Kaert hadde nagemaekt, welke ik na een arbeid van een zoo grooten reeks van Jaren hebbe ontworpen, waer van de kennis my niet toegezonden is door de Moskoviten; doch die bekomen hebbe als is gemelt: en dus zoude dezen Heer het spoor en de gewoonte gevolgt hebben, by Luiden van Letteren en Waerheit, gebruikelijk.

In het Jaer zestien honderd zes en negentig, is by *Karel Allard* tot *Amsterdam*, een Kaert van *Asia* in 't licht gebragt, waer in hy heeft gevolgt mijne groote Kaert van *Tartarye*, toen al voor veele Jaren aen den dag gegeven, gelijk hy zulks erkent, met te melden, dat zich van mijne stukken heeft bedient, wezende in der daed het Noord-ooster gedeelte van de zelve, of het gedeelte tusschen de Kaspische Zee, en *Sina*, en tusschen de groote Sinesche Muur, en de Noorder-oever, niet anders als enkel dubbelt, van mijne boven gemelte Kaert, behoudens eenige kleine verbetering, die door mijne aenwijzinge daer aen is gemaekt.

In den Jare zestien honderd zeven en negentig, is my in handen gevallen een Boek, gedrukt tot *Parys*, met de naem van *Les Elemens de l'Histoire*; waer in mede de *Geographie* word verhandelt. De Heer *de Vallemont*, Schrijver van dat Werk, schijnt my toe een Man te zijn van veel geleertheit, en groote belezing: Hy roert daer in aen, de Kaert die ik van *Tartarye* hebbe ontworpen, en aen den dag gegeven, en zegt de zelve, doof *Mr. de Fer*, Geographe van den Heere *Dauphin*, te zijn nagemaekt, (zoo als ook de waerheit is;) doch dat de zelve *de Fer* misverstandelijk heeft gehandelt, van, my navolgende, het *Tartarye* zoo hoog Noorden te leggen, als het door ons is gebragt, roerende noch twee groote Mannen aen, als den *Abt Baudrand*, en den Heer *Cantelli*, Land-beschrijver van den Heer Hertog van *Modena*, die met hem van de zelve meening zijn, dat de Noorderkust door ons te hoog Poolwaerts is getoogen. My verwonderd zeer dat dezen Heer mijn stellinge, onzer redenen onbewust zijnde, dus aenstonds verwerpt, zonder dat eenige blijk van onze misgreep te borde brengt, als alleen, dat de Vaders Jezuiten de Polus hoogte tot *Albasin* zoude genomen hebben op vijftig graden, en eenige minuten: of die Vaders *te Albasin* zijn geweest, heb ik groote reden te twijfelen; doch het is waer, dat zy omtrent de Stad *Nertsinskoy*, by de Sinezen *Nipeheu* genaemt, zich op hebben gehouden: en gelijk als ik uit eene hunner Brieven na *Europa* geschreven, heb gezien, zoo was de Polus hoogte daer by hen gevonden, indien de waerneminge goed is geweest, op weinig min als twee en vijftig graden, ten ware zy naderhand, misschien zich dies aengaende hebben gebetert, en die gelegt op vijftig graden, en eenige minuten: hoe nu uit het nemen dezer hoogte tot *Nipeheu*, daer boven gemelte Heer, *Albasin*, onzes oordeels, voor verstaet, en stelt, zijn betrekking kan hebben, of gevolg, op de Noorder-kust van *Tartarye*, en kan ik niet ontwaren, vermits die plaets zoo zeer verre daer van daen gelegen is. Het is waer dat ik in perzoon het koude Noorden op die hoogte als mijne Kaert zich uitstrekt, niet en heb bezocht; doch is my ook

zeer wel bewust, hoe in die Landen, niemand reist, welke der wetenschap van de Polus hoogte te nemen, recht kundig is, gelijk men mede tot *Peking* van dit hoog Noorder gewest, gansch de minste kennis niet en heeft, wezende vervolgens den Vaders Jezuiten aldaer, zulks mede onbekent.

Het is een merk dat boven gemelte Heer niet te wel bericht is, hoe men in *Siberie*, en tusschen *Rusland* en *Sina* reist, om dat hy uit het Verhael der Reis-weg van *Baikoof*, die van *Tobol* na *Peking* heeft gereist, in 't Jaer zestien honderd drie, en vijftig, de lengte afmeten wil: alzoo de ongebaentheit der wegen, een korte afstant, vaek een zeer lange weg schijnt te maken, en *Baikoof* zulks niet en heeft onderscheiden, - gelijk mede niet aengemerkt heeft, of hy Oost of West, Noord of Zuidwaerts reisde. Het is in den Jare zestien honderd vijf en zestig geweest, dat deze Reis-beschrijvinge tusschen *Tobol* en *Cambalu*, of *Peking*, daer hy gewag van maekt, door my uit *Rusland* herwaerts over is gebragt, en ik de zelve aen den Heere *Thevenot* tot *Parys* hebbe gegeven, zijnde de kant-tekeningen die zijn Wel Edele daer beneffens aen den dag heeft, gebragt, uit mijn Pen in die tijd gevallen, zoo dat den inhout daer van, by my het eerst in deze gewesten bekent is geweest, en lange voor de tijt, dat ik de Kaerte heb ontworpen. Wat reden dan deze geleerde Mannen hebben te oordeelen, de Noorder-kust van *Tartarye*, tegen Ys-zee aen, meer Zuidelijk te leggen, is my onbekent, terwijl zy, noch niemand der *Europianen*, daer van de eigene en Wiskonstige ondervindinge hebben, gevende daer van ook geen het minst bewijs, of blijk; want of schoon de plaets *Albasin* weinig te Noordwaerts door my was gelegt, (wezende door ons dit *Albasin* in mijne Kaert gebragt op twee en vijftig graden, en veertig minuten, en niet zoo hoog Noordelijk, als deze Heeren my believen na te geven; gelijk oog-schijnlijk op de Kaerte kan worden gezien;) zoo is het geen gevolg, dat daerom de Noorder Zee-kust van *Tartarye*, meer Zuidelijk legt, als hy van my is geplaetst, en dies hun ongunstig oordeel, over mijnen zoo grooten arbeid, onverdient.

Dit Werk dan, is door ons by een gebragt, onder hoop, dat den Arbeid aengenaem, en aen de Waereld dienstig zal zijn, den geletterden en anderen aenleidinge worden gegeven, om het geene by my nu misschien duisterlijk en gebrekkig, het eerst aen 't licht is vertoont, volmaektelijk, en zonder misgreep, ten toon te stellen: 't geene wenscht, beneffens welvaert, des gunstigen Lezers,

Genegen Dienaer,

N. WITSEN.

NOORD

Noord en Oost Tartarye;
[Eerste deel:]

Niuche.

Behelzende verscheide byzondere gewesten, in 't Noorder en Ooster Asiatische en Europische Tartarye gelegen:
Als *Niuche, Dauria, Jesso, Moegalia, Kalmakkia, Tangut, Mengrelia, Cirkassia, Turkestan, Astakkia, Altin, Tingoesia, Siberia, Samojedia, en meer andere aengrensende landschappen*.

IN 't beschryven der byzondere gewesten en landschappen, die ons heden met eenen algemeenen naem van Tartarye bekent zijn, zullen wy met *Niuche*, het genoegzaem oostelijkste gewest of landschap van Tartarye, een aenvang maken.

Het oud landschap van *Niuche* is gelegen, als zommige willen, zeventig Duitsche mijlen vin de Indiaenze zee, schoon in veele der berichten, die my daer van toegezonden zijn, het zelve niet zoo diep landwaerts in zoude leggen. Doch dit kan beide waer zijn: te weten, dat het wel zeventig Duitsche mijlen van de Indiaensche zee leit, zoo 't land van *Jesso* daer onder wert gerekent: maer nader by dezelve zee, indien *Jesso* daer uit wert gesloten.

Het landschap *Niuche* was vanouds verdeelt in twee deelen: het Ooster gedeelte wiert genaemt *Soxin*, en het Noorder *Caiyven*.

Onder den Sineeschen Keizerlijken stam *Han*, heete dit land *Yeleu:* onder Koning *Huei, Hoekje:* en onder den stam *Tang* noemde men het *Vico:* maer 't kreep eindelijk onder den stam *Taiming* den naem van *Niuche*. Werdende van ouds mede *Synan* geheten, en nu veeltijts *Muoncheu*.

Het volk des lands wiert *Kien* en *Kin*, dat is, *Gout*, by de Sineezen genoemt, en by andere *Niochtere*, en *Bogdotsen*.

Al d'Ooster Tartarische volken wierden, met eenen algemeene naem, *Moegalen*, of *Mugalen*, by d'andere of Wester Tartaren geheten.

De Tartars zelfs van *Niuche* noemen hun land *Ghoenghoe*, 't welk is te zeggen *Middeltuin:* ofte ook wel *het midden van de waerelt:* als mede *Illoenghwe*, dat is, *het allermiddelsterijk*; om dat zy voor vast gelooven, dat de aerdbodem vlak, en hun land in 't middelste van dezen aerdbodem gelegen is: ook dat 'er buiten hun Tartarische

rijk gene de minste naemwaerdige rijken zyn, of dat dezelve by hen niet geacht behoorden te werden. Op een zel-

ve wijze noemden de Sinezen hun Koninkrijk of land van Sina, met eenen dagelyksen naem, (behalven den naem, dien t'elkens d'eerste Koning van eenen nieuwen Koninklijken Sineeschen stam aen het zelve gaf) nu *Ciumquo*, en dan *Ciumhoa:* welk eerste *midden rijk*, en laeste *midden tuin* beduidt.

De Tartaren geven aen buitenlandsche volken, die zy niet agten, den naem van *Warwaroe*, of *Vervari:* en zeggen, dat dezelve maer uit een eenig oog, en zy uit twee zien.

De Tartaren worden by de onzen in Oostindien, en byzonderlijk in Siam, (misschien naar den voorgang der Siammers, Kochinchinezen, en andere gebuurvolken van dien oort,) in Witte en Zwarte Tartaren onderscheiden; als blijkt uit zeker dag-register, in Siam, by een dienaer der Nederlandsche Oostindische Maetschappye gehouden; daar in hy, onder het[+] gedenken van den inval der Tartaren in Sina, aldus schrijft. *De Witte Tartaren, vereenigt met de Zwarte Tartaren, waren in 't land van Sina gevallen*.

[+]Door Witte Tartaren, zijn d'Ooster: en door Zwarte Tartaren, de Wester Tartaren te verstaen.

Het landschap *Niuche* draegt ook de naem van *Bogdaiskaja*, of *Bogdoitzoff*. En is dit *Bogdaiskaja* en *Niuche* een eenig landschap: of twee landschappen onder eenen heer behoorende: nu van het een, en dan van het ander gebiedt zijnen naem of titel voert.

Een gedeelte des landschaps van *Niuche* word ook anders *Nuki* genoemt.

De volkem van *Niuche*, *Boghdaiskaia*, of *Bogdoitsen* en *Bogdatsen* worden by de Sinezen ook *Ooster Tartars* en *Mugali Nuki* geheten, zy daer en tegen noemen schers gewijs de Sinezen *Nicon:* 't geen zoo veel als *ondeugend*, *gek*, *plomp* of *bot* gezegt is.

De Sinezen verdeelen de Tartars in *Patatas*, dat zijn Noort-Tarters, en in *Saytatas*, dat zijn West-Tartars: want *pa* of *pe* is Noord, *Say* West, en *tata* zoo veel als *Tartars* by de Sinezen gezeit, by mangel van de letter R.

Dit Tartarye paelt benoorden en benoortoosten aen een ander Tartarisch landschap, geheten *Niulhan*, beoosten aen het landschap *Yello* of *Jezzo*, dat zommigen onder Tartaryen begrypen, en bezuiden zoude het *Korea* raeken, waer aen de rivier *Linohang* oostelijk geloost wert te stooten, en paelt ook aen het landschap *Leaotung*.

Het landschap *Niuche* strekt, volgens berigt en gevoelen der Sineesche Tartars, aen eenig oort tot zeven of acht graden, (vyftien graden op eene gemeene Duitsche mijle gerekent,) Noort en Noord-Oostwaerts boven de groote Sineesche muur: daer benoorden zou het wilt en woest, en hun onbekent zijn.

Doch boven de stad *Peking* en de muur, uit de provintie *Leaotung* te rekenen, strekt, volgens de schriften eeniger andere Sineezen, elders het land van *Niuche* zich maer uit, tot zes duizent stadien. *Peking*, hooftstad van *Sina*, en anders *Xuntien* geheten, legt, volgens eenigen, op 40 graden 56 minuten; doch volgens anderen op 39 en eenige minuten.

Het volk van *Niuche* of Ooster Tartarye, wert, naar zekeren berg, de grootste van Tartarye, by de Sineezen *Kin* geheten, gebynaemt; 't geen *gout* gezegt is. Ook werden die Tartaren by hen geheten, *Heeren van de goude bergen*, om dat' er gout in hun land gezegt wert te vallen, of anders het landschap zelve *Tai-Kin*, dat is, het Goude rijk gezegt. De naem van *Kin* zegtmen dat aen de Ooster Tarters van *Niuche* gegeven is, hondert en zeventien jaer voor Christus geboorte, door den Sineeschen Keiser *Vuti*.

In zommige Sineesche landkaerten is het landschap van *Niuche* t'onrecht alleenlijk langs de zee geplaetst.

De reviere *Jaal* spruit uit het Niuchise gebiedt, en wel bezonderlijk, beneffens de vliet *Quentung*, uit het vermaerde gebergte *Gakpnekon*, dat zeer groot en lang is, en zeer groote en staende wateren bevangt. Ook valt dieper te landewaerts, en aen d'andere zijde, de riviere *Schilgal* of *Schingala* uit dat gebergte, en vereenigt haer met de riviere d'*Amur*. Aen de zeekant Oostwaerts zijn aldaer goede havens: en groote eilanden leggen voor de vaste kust in zee.

Aen het Sineesche, of Tartarische hof, zijn, op 't jaer 1657 gekomen, (wanneer de Hollandsche gezanten, *Keizer* en de *Goyer*, aldaer waren,) uit de noordelijke gewesten van Tartarye, by de kant van *Korea* en *Jesso* langs, drie duizent Tartarische huisgezinnen, die onder den Tartarischen Chan, nu Keizer van Sina, hunnen ouden Heer, in het vette en zachte Sineesche rijk woningen zogten, om verlost te werden van de koude en ongemakken, die zy in de noorder gewesten hadden uit te staen. Gelijk dan dezelve vervolgens in *Canton* en elders wierden verdeelt. Deze Tartaren leggen hoog Noorden aen de zeekust, boven of omtrent de riviere d'*Amur*, en by het oude zoo genoemt *Anian*. Zy waren gekleed met vellen van zeerobben en andere visschen.

Jaerlijks komen uit de gewesten van by *Jesso* gezanten aen den Tartarischen Chan in *Sina*, tot erkentenisse van onderdanig-

heit: als mede uit *Korea:* uit der Sudatsen land, en uit de Liquesche eilanden, die de Sineesche wijze van kleding gebruiken; doch zijn slegter en niet zoo zindelijk aengedaen.

Onder de Sineesche Tartars, dat zijn die van *Niuche*, is een plegtelijkheit gewoon, waer by alle dienaers over maeltijt op zeker woort *Fueet*, dat de huisvader uitspreekt, op d'aerde vallen, ter eere van de gasten. Ter maeltijt wert onder deze Tartars den gasten melk, vermengt met verkens-smeer en boonemeel, geschonken.

De linker hand is by hun de hoogste ter disch, en elders.

Wanneer omtrent het jaer 1200 dezelve Tartars van *Niuche*, die nu Sina in hebben, het zelve voor d'eerste mael hadden overweldigt: maer door de Wester Tartaren daer weder uitgedreven wierden, toen, hebben zy buiten *Nanking*, zuider hooftstad van Sina, een zeer aenzienlijken tooren van porçelijn steen, ter geheugenisse van hunnen Chan, doen bouwen. Deze tooren is, wanneer deze Ooster Tartaren nu het rijk van *Sina* weder in kregen, daerom verschoont gebleven, daer andere gebouwen zijn verwoest.

De Tartarische Koning van *Niuche*, en te gelijk van *Sina*, is tot die hoogheit opgestegen, dat hy qualijk gezanten gehoor wil verleenen, ten ware zy van het maegschap der gener zijn, waer van zy gezonden worden.

In de Sineeze reisbeschryvinge der Hollandsche gezanten wert gezegt, dat de Tartarische vorst, die heden het gewest van *Sina* bezit, zoude zijn oorspronkelijk uit een der kleinste vorsten der Tarters; en dat zijn groot-of over-grootvader de eerste Koning van zijnen stam zoude wezen, verheven tot die waerdigheit, door de inwoonders van zijn land, welk slegts een gering landschap in Oost-Tartarye zoude zijn, *Muncheu* of *Niucheu* of *Niuche* geheten, daer men te vooren of van outs noit een opperhoofdig gebiedt zoude hebben gehad.

Andere zeggen, dat *Xunchi*, de vader van dezen tegenwoordigen Keizer, genoemt *Kamhy*, onder wien geheel *Sina* zijn rijk ingelijft wiert, de vijfde van zijnen stam was. Zijn heil scheen zoo wonderlijk in de oogen der andere Vorsten van zijnen landaert, dat zy hem by den blixem vergeleken: ja het was, zeiden zy, een werk van Godt en den hemel.

Deze Tartars die 't rijk van *Sina* hebben ingenomen, werden by *Joris Andriesen*, die onder dezelve voor slaef heeft gedient genaemt *Niuchische* of *Niochterische* Tartars, en gezegt te leggen naer het Noortoosten, ten aenzien van *Sina*. Van hen spreekt deeze schrijver wijders aldus.

De Tartars, die aan de grenzen der Sinezen leggen, zijn tweederhande. Eenigen woonen naer 't oosten, en eenigen naer 't westen. De genen, die naer 't oosten legge, worden *Niuchische*, en zyn ook van zommigen, gelijk ik dikwils gehoort heb, *Niochterische Tartaren* genoemt. Deze zijn die, waer tegen de Sineezen zoo langen tijt zware oorlogen hebben gevoert, en die in mijnen tijt noch niet geëindigt waren.

Deze Tartars zijn wit van hooft, hebben brede aengezichten, kleine ogen, en zwart haair, 't welk zy heel glat van 't hooft laten afscheeren, tot aen de kruin, van de welke zy een lange lok of vlecht op den rug laten nederhangen. De wijven laten echter hun haair wassen, dat zy tot lokken vlechten, van welke zy voor twee, aen yder zijde een, hebben hangen; even gelijk de Persiäansche vrouwen.

Het is een zeer gulzig volk. Zy gebruiken tot hun spijs alderhande vleesch, als het slechts vleesch is, 't zy wilde, of van tamme, reine en onreine beesten; als van paerden, kemels, vossen, andere. De voornaemste Bevelhebbers doen het vleesch naeuwelijks

half gaer koken, of braden: en de gemene lieden en krijgsknechten nemen het 't vuur af, als 't noch naeuwelijks begint te koken. Doch zy kloppen 't met een stuk houts zeer murw, en eten her schier geheel raeu met zout en peper.

Hunne klederen zijn in 't gemeen zwart. De ruiters dragen lange rokken van wolle doek, met enge mouwen, en die om 't lijf sluiten; en des winters schape vellen, met het ruig naer binnen gekeert. Zy hebben om 't lijf een ledere gordel, daer aen zy, gelijk d'*Usbekken*, een neusdoek en een tasch hangen, in de welke een vuurslagh, tabak, en pijp, ook een mes en schaer is. Zy dragen op het hooft mutsen, met sabels, lochsvellen, en met ander bont bezet. Eenige krijgslieden dragen van yzer of koper ronde gemaekte huiven, daar op zy een klein bosch van root geverft paertshaair hebben hangen. De meeste bevelhebbers hebben pansers aen. Eenige van hen dragen aen 't lijf een voorstuk van dik leder, overäl met kleine vierkante yzere plaetjes beslagen, om in dezer voegen tegen de pijlen zeker en veilig te wezen: maer van achteren zijn zy bloot; en zy zeggen, dat men dieshalven den vyand den rug niet toekeeren moet. De rijke heerin dragen ook zijde en treffelijke katoene rokken. Zy dragen hun

sabels ook, gelijk de Sinezen, met het hecht naar den rug gekeert, en de punt na voren, dwers over den buik. Zy hebben grote plompe laerzen, doch zonder sporen.

Wat de godsdienst dezer Tartars aengaet, zy zweten niet veel van God te zeggen. Ik heb noit gezien, dat zy eenig teken van aendagt tot God hebben getoont, en ook niet vernomen, dat zy zoo groote vyanden van den godsdienst der Christenen zijn, als der Turken: van welker godsdienst zy zeer spottelijk spreken. Ik verstond echter van *Augustyn*, mijn tolk, dat eenigen van hen den hemel, 't vuur, de lucht, en 't water voor God houden: en eenigen de kraijen, en schiltpadden eeren.

Zy worden van hunne jeugt af ten oorlog opgevoedt, en tot bloetvergieten gewent, en geöeffent in geen gevaar t'ontzien; 't welk oorzake is van dat zy goede en groote krijgslieden worden, en dieshalven vele onder hen zich meer met roven, dan met werken en arbeiden bemoejen.

De West Tartars, landgenoten van den grooten *Tamerlaen*, zijn ook dappere krijgslieden, hebben mee langen tijt zware oorlogen tegen de Sinezen gevoert, en ook eens het rijk bezeten; maer wierden weêr daer uit gedreven. De Sinezen hebben de lange sterke muur doen opbouwen, daer over, gelijk men verhaelt (hoewel t'onrecht,) *Tamerlaen* geraekt is. Hun gestalte en kleding, inzonderheit die ik t'*Arkelu* gezien heb, komen met de Niuchische Tartars overeen; behalven dat hunne mutzen, gelijk een halve maan, van voren ront uitgesneden, en van rootgeverfde schaepsvellen gemaekt zijn. De voornaemsten onder hen dragen ook zijde en katoene rokken, doch zonder mouwen, die met zwarte, of grauweschaepsvellen gevoêrt zijn, en niet verder, dan tot op de lenden komen. De wijven zijn alleenlijk hier in van de Niuchische Tartarinnen onderscheiden, dat deze haer haair in vier lange vlechten aen yder zijde neerwaerts laten hangen. Dus verre *Joris Andriesen*.

Weinig hoger naer het Noortoosten, als het rijk dezer Niuchische Tartaren, in de kaert onder het woort *Niuche* bekent, ligt het landschap *Niulhan*, en weder noch hoger, verre boven *Corea*, liggen aen de Noortzijde van de rivier d'*Amur*, aen zee,* de Sudatsen of Jupi. Deze zijn gekleet in vellen, zo van dieren, als visschen.

*Anders Sumongalen of Water Tartaren.

De Tartaren van *Niuche* vereenigt met die van *Tanyu, Niulhan*, en met vele andere West-Tartaren, zo Kalmakken, als Moegaelen, zijn door de Provintie *Leaotung*, die de noordoostelijkste van Sina is, in het rijk van Sina gevallen, en hebben het zelve afgeloopen.

Zy zijn meermalen in het Sineesche rijk ingebroken geweest, doch weêr daer uit gedreven, als *M.P. Venetiaen* zegt, door hulp der Samahansche of Samarkantsche Tarters, die nyd in de groote overwinningen van deze *Niuchische* of Kinsche Tarters schepten.

Het rijk *Niuche* is van ouds, zo men zegt, eeniger mate en eene wijle onder het gezag der Sinezen geweest, die aldaer verscheide sterkten en steden, tot over de hondert, zouden hebben gebouwt gehad, onder den stam *Han* op 't jaer 206. doch het is naderhant van *Sina* afgevallen, en heeft geweigert schatting te betaelen.

Deze Tarters zijn altijt by de Sinezen in kleinachting geweest: die dezelve eertijts voor Barbaren uitscholden, ea datze van den roof zouden leven, raeuw vlees eeten, en in hoolen woonen: doch zulks wierd meer gezegt uit haet, als wel dat deze volken zoo Barbarisch in der daet zouden zijn geweest.

Zy woonen dan niet in holen, als de Sineezen eertyds van hen zeiden, maer wel meest onder goede tenten van zijde en andere stof, ook wel van leêr, of vellen, omringt met opgespanne en uitgestrekte touwen, die alle, gelijk mede de tenten zelve, met

tapijten bedekt zijn. Zy gebruiken geen stoelen, maer zitten op de aerde neêr, met de beenen onder 't lijf geslagen. De grootste, onder hen, hebben verscheide tenten voor hunne vrouwen, kinderen, keukenknechts, enz. alles in goede schik by een gezet, gemakkelijk en bequaem, als het beste huis.

Daer wert by deze Niuchische Tarters geoordeelt, dat de Ys-of Noorder zee niet bevaren kan werden, en men anderzins, zeggen zy, vele eilanden zoude ondekken.

Men heeft berigt, dat te dezer tyd in het land *Niuche* of *Nuki*, by bevel van den Tartarischen Sineeschen Keizer, door de Tartaren hondert en twintig sloten of vastigheden weder aengevangen zijn gebouwt te werden, daer nu al gehugten, of dorpen rontsom staen. De huizen zijn van leem, als by de Daursche volken, gebouwt; doch het meeste volk onthoud zich in de woeste velden, is arm, en van vee niet zo wel voorzien, als de Wester-Moegalen. Zy leven te velde, op karren, kemelen, en onder tenten, hebben zeer weinig steden, of vaste woonplaetzen, en swerven met hun vee, om versche weide te hebben, omher.

Zy vangen, omtrent de vliet d'*Amur*, sabels en swarte te vossen. Gelijk de Sinezen hunne dapperheit hoog agten, waneer de natie ernstelijk van elkandre oordeelt, zoo eeren en roemen zy de Sinezen, om hunne uiterlijke heusheit en verstant.

Niuche heeft verscheide Tartarische Prinsdommen en volken: een van dien word Schuri of Schurtsi geheten.

Veele van de Tartarische heerfshappijen, die de naest gelegenste aan de Sinesche muur zyn, waeren van ouds, en in den beginne van deze eeuw, zoo de Jesuit *Trigautius* verhaelt, çijnsbaer aen het Sinesche rijk. Hy telt 'er ten noorden, drie, en beoosten Sina drie; doch bewesten wel drie en vyftig, die kleine heerschappijen, of horden schijnen geweest te zijn.

Of 'er nu noch eenige sterkten en stedekens, die de West-Tartars, onder den Tartarischen stam, *Iven*, in dit landschap hadden gebouwt, overig zijn, is men niet zeker bewust: maer wel is gewis, dat 'er te landewaerts kleine huizen, by een zijn gezet, als stedekens met aerde wallen omringt, welke meest gebouwt werden voor de oude luiden, die niet met hun vee omswerven konnen: en voor die gene, welke het land bouwen,[+] 't gene op sommige plaetsen wert gedaen. Om dat de meeste Tartaren, die in *Sina* inbraeken, zeiden van *Muoncheu* te zijn, zoo wierd ook gelooft, dat *Muoncheu* in *Niuche* een groote hooftstad moet zijn. Anderzins dwalen zy meest, zoo wel, als de Kalmakken en andere West-Tartaren, te velde met hun vee omher; gelijk gezegt is.

[+]Siet agter de brieven van P. Verbiest van de steden daer te lande

De Koning van dit rijk *Niuche*, die nu zijn zetel in de Sineesche hooftstad *Peking* geplaetst heeft, erkennen alle omliggende Tartarische rijken voor schuts-heer, en betaelen aen hem schatting.

Deze Ooster-Tartaren zijn ingedrongen van lichaem, en gelijken zeer wel in stel en gestalte des lichaems na de Sinezen: zyn sterk en vast van ledematen; doch meerendeels breet van aengezicht, en doorgaens plat van neus: maar zo klein van ogen niet, als de Sinezen. Zijn stilswijgende, en schynen, als zy te paert zitten, vol gedachten te zijn en wyders zeer gelyk, zoo in wezen, als zeden, den Wester Tartaren en Kalmakken, behoudens dat ze lieftalliger tegen vreemdelingen, van beter omgang, zachter en burgerlyker zyn; misschien om dat zy na aen *Sina* liggen. Zy zyn goede soldaten, en dapperder, als de Sinezen, slapen tegen de aerde aen, op een kleet of tapyt: braden en kooken hun vlees, doch niet recht gaer: scheppen in de jagt groot vermaek, eeten kemels en paerden vleesch, en weten bier te brouwen.

Veele onder hen hebben weinig Godtsdienst, zyn heidenen, en offeren steets met byzondere gebaren. Hunne geestelyke priesters zyn *Lamas* genaemt, die eenige byzondere afgoderyen plegen. Zy verbranden somtyts de lyken, en werpen, des overledens paerden en wapens in 't vuur; ook wel vrouwen en knechts, gelyk in *Indiën* op eenige plaetzen mede wert gedaen: Doch anderen onder hen bedienen zich van de begravinge. Zy bekennen te twyfelen, wat na dit leven met hun werden zal.

Zy scheeren het hoofthaair geduurig, of geheel en zeer kort af, behoudens een lok of tuit, die zy te zamen vlechten, en lang achter op den rug latten hangen. Hunne baerden plukken zy uit, of scheerenze af, behalven de knevels, die laeten zy lang wasschen, en een streep op de kin.

Hunne laerzen zijn van paertsleer, of ook wel van zijde en fluweel. Zy gebruiken geen spooren. Zy dragen een ronde en platte bonnet of muts op 't hooft, omringt met een zoom of rant van bont. Boven uit hangt een quast van paertshaair, of van eenig ander geverfde stof of zijde. Des zomers dragen zy een gevlochte dekzel van biesgras

of stroo op het hooft, en daer op een rode quast, die tot aen de ooren hangt. Zy dragen lange rokken met enge mouwen, die, in vorm van eene paerds hoeve, boven op de hand eindigen. Zy zijn gegordt met een gordel van twee vinger breet; hebben daer aen beide zijden een neusdoek, en een beurs, (waer in ze toebak of iet anders doen,) en ook een mes hangen. Aen de slinker zijde hangt aen den zelven gordel een Sabel, met net gevest achterwaerts, en de punt voorwaerts. Boven de lange rokken trekken zy noch een klein rokjen aen, dat tot aen den gordel komt. De mouwen daer van komen tot aen den elleboog.

In de Sinesche reisbeschrijving van *Nieuhof* wert de kleeding van zekere Tartarische vrouwen, moeder, en dochter, uit *Niuche*, aldus beschreven.

De dochter was gekleedt in violet, met groote bloemen, en de moeder in swart damast. Zy hadden beide d'ooren, langs heen, met goude ringen behangen; en het haair, dat gevlochten en rontom het hooft geleit was, onder verçiert met een snoer paerlen; maer droegen daer boven op een fijn ront gevlochte mutsken, das van biezen of gespleten bamboes scheen gemaekt te zijn, daer een bosje of quast van roode vlokzijde (hoewel het gemeen vrouvolk deze bosjes van roode gewerfde

paertshaair draegt) boven uitstak. De klederen, die tot op de voeten hingen, en in 't midden met een zijde lint omgord waren, zaten los en ruim om 't lijf, en waren met kleine knopen over de borst toegeknoopt: de schoenen waren van swart leer: 't aengezicht was haer niet opgetoit, nochte geblanket.

De Sineesche vrouwen zijn by de Tarters van *Niuche* en *Niulhan* zeer gewilt, om dat 'er schaersheit van vrouwen tot hunnent is, en meerder mans als wijven werden geteelt

Als 't krijgsvolk by een geroepen wert, blaest men op een kinkhoren. Aen den toon van 't geluit weet men, hoe veel manschap by een moet zijn, en wie het zal geleiden. Zy hebben voor een gewoonte, tegen den strijt, kleine troepen voor uit te zenden: en, als die voorspoet hebben, twijfelen zy aen een geheele goede uitkomste niet.

't Zijn zeer goede ruiters; dienen ook meest te paert, doch hun voetvolk zijn zulke brave krijgslieden niet gelijk de Sinezen, die meest te voet dienen, en schier van hunne jonkheyt af, niet anders by der hant nemen, als met den boge zomtijts te schieten, en op de jagt te gaen, om vogelen te vangen.

Om dat ze arm zijn, en op woeste plaetzen woonen, konnenze veel honger en kommer verdragen, gelijk mede alle andere Tartaren. Zy zijn zeer geswint in 't vechten, en beter soldaten, als de Sinezen: dog niet zo listig, stout en sterk.

Zy maeken mede schanzen of sterkten, doch die zijn gantsch swak, en zouden het schieten uit grof geschut met buskruit niet konnen wederstaen. Hun geweer is een boge en pook, als ook pieken, gelijk die van de Kalmakken. Zy schieten ook zeer net met den boog, gebruiken yzere stormhoeden ten krijg, en voorstukken van yzere schobben, die met spijkertjens aen elkander vast zijn, en onder het voortrijden niet weynig raezen. Zy zijn zeer genegen om schietgeweer te hebben, en doen 't zich door de Boechaersche kooplieden van elders, inzonderheit musquetten, brengen, die zy dier betalen. Als zy gewent zijn uit vuurroers te schieten, schieten zy zeer net. En schiet de jegenwoordige Keizer van Sina zo wel, dat hem een vogel in de lucht niet missen zal.

Als de Niuchische Tarters het rijk van *Sina* overweldigden, ontboden zy zeer vele hulpbenden, zelve uit *Kalmakken* land, en van by *Astracan*, van de *Jupiers*, volken, die achter de Noorder Japanze eilanden in 't Oosten aen zee woonen, en lijfpansers van vis-vellen dragen: ja ook stieten tot hun menschen geheel van by de *Volga* van daen: welke rivier deze Tarters *Alga* heeten, en van benoorden de vliet *Amur*. Deze volken zonden alle zeer gewilliglijk hulpbenden, op hope van den buit, die overvloedig in *Sina* was te halen.

De Niuchische Tarters, of Oostersche Tartaren van *Niuche*, zijn dan goede oorlogsluiden. En of schoon hunne legers optrekken, zo nemen zy egter weinig of geen behoefte mede, veel min voorraet of leeftogt: want het eerste vee, dat zy ontmoeten, slagten zy, en eeten het half raeuw. Als zy niets vinden, dan slagten zy eenige hunner paerden, en kameelen. Wanneer zy tijt hebben, dan gaenze op de jagt, omcingelen heele bosschen, en dooden menigte van wilt, 't geen hun tot voedzel strekt: waer toe zy altijt goede winthonden en valken mede voeren. Zy slapen onder lichte tenten, die schoon zijn, en opgerecht worden zonder het leger of de mars van het selve te hinderen. Als zy by huizen komen, (gelijk 'er op zommige plaetzen in Tartaryen, schoon zeer zelden, huizen werden gevonden,) dan zullen zy de wanden weg nemen, en alleenlijk het dak en de stylen laten staen, om des te meer aen tenten

gelijk te zijn, waer onder zy als dan vernachten, met hunne paerden neffens hen. Zy zullen niet licht de grafsteden verstoren, slopen of schenden.

De Inwoonders van *Niuche* wierden van ouds by hunne gebuurvolken niet zeer geacht, en waren zelfs eertijts geboorne vyanden en groote haters van de Sinezen.

De Tartaren zijn in *Japan* gehaet, en worden aldaer *Dassasins* genoemt. Men wil, dat oulinx geen Tartar op *Japan* mogte komen; maer wel Koreers en Sinezen.

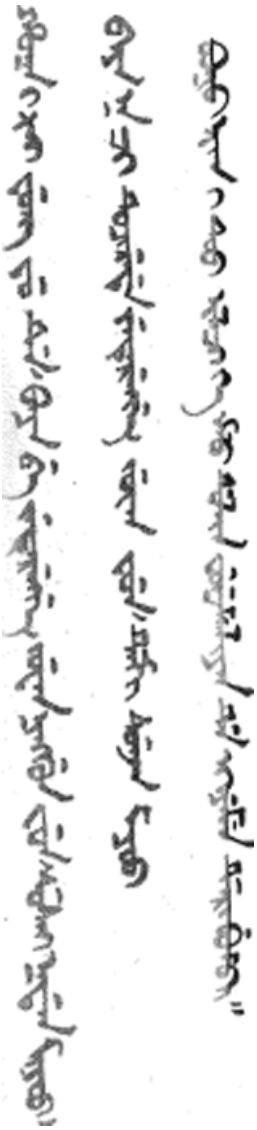
Men zeit, dat t'eener tijde, op de Japansche Westkust, een Tartarische zeevloot[+] gestrant zy, waer van het volk gezint was na *Japan* over te steken, om het te bestormen. Hier uit zou die haet ontstaen en gebleven zijn. Dit schijnt ten tijde van de Tartarischen *Chan*, of Keizer *Kublay*, geschiet te zijn, die omtrent het jare 1250. *Mangi*, een gedeelte van *Sina*, innam.

Ter gedachtenis van die verlossinge, door Godes weer en wint ontstaen, viert[+] men noch in *Japan*, op den vijfden dag van de vijfde maent, zoo gezegt word, een feest. Dewijl dan de Tartaren aldus *Japan* met schepen bestonden aen te doen, en te bevechten, kan men daer uit genoegzaem besluiten, dat *Japan* een of meer eilanden zyn.

[+]Mangi is gezegt op Tarters Barbaersch, zo als de Tarters Sina, of een gedeelte daer van, 't geen zy op deze tijt in-namen, benoemden.

[+]Japan een drom van Eylanden te zijn, door tekeningen aldaer gemaekt onder my berustende kan werden gesien.

Hoe de Tarters van *Niuche* letters maken

Schrift der Tartaren van Niuche: lesen van boven neder-waarts.
dat is,
In de hooft-stat van de provincie chonan genaamt
Cayson, sal de Eclipsis van de Maan verduystert syn 16 vingeren 57 minuten.
En als daar de son aan den horison op-komt, sal sy duyster syn 10 vingeren 45 minuten.
En sy sal beginnen te verduysten, te darder en een vierendeel uuren van den dag.

en schrijven, kan uit de nevensgaende afbeeldinge werden gezien. Het is aenmerkenwaerdig, dat zy, voor den tijt van hunne overwinning van *Sina*, plagten te schrijven, als men in *Europa* gewoon is, te weten, van de linker na de rechte hant; doch nu volgen zy het schryven in Sina gebruikelijk, van boven na beneden. Zy dienen sich mede van letters, en niet van tekenen of merken, gelijk de Sinezen.

Zy hebben wel zestig letteren: doch daer onder eenige zamengevoegde of koppelletters: dewijl zy een vokael of klinkletter, met een consonans of meeklinkletter, ook een letter van 't Abe maken, als la, le, li, lo, lu: pa, pe, pi, po, pu, enz. maer hunne letteren verschillen zeer van de Sineesche merkletters, en komen in klank met de Europise genoegzaem over een.

Zy schryven met pençelen van hazenhaair gemakt, als de Sinezen.

Zy gebruiken gemeenlijk, by hunne benamingen, den voornaem van hunnen vader, en hunnen eigen naem achter aen: tegens de gewoonte, in Europe gebruikelijk.

Choanthy betekent, in de sprake der Tarters van *Niuche, Heere van de aerde*.

Chova is by hen gezegt *schoon*; welk woord na het Hebreeuws helt: en kan dit zelve woord voor den eigen naem van *Eva*, vrouwe van *Adam*, genomen werden, zo eenige meinen.

Buskouva is gezegt *mager:* waer na het Hebreeuwsche woord *Bukaw* van de zelve betekening schijnt te zwymen.

Niszy Szamia, is gezegt, *Wat hebt ghy?* en *Nirzma, ik heb niets*. Welke twee laetste woorden mede van een gelijkluidende klank in 't Hebreeuws te vinden zouden zijn.

De Tartaren, zoo wel die van *Niuche* als *Moegalia*, maeken, zegt men, geen swarigheit hunne vaders vrouwen, na hun afsterven, te trouwen, en bloetschande met de naeste vrienden, eigen moeders en zusters uitgesloten, te bedrijven.

Men vind in dit Tartarische gebergte van *Niuche* steenen, die brantbaer zijn, tot groote hulp der inwoonderen: alzoo op vele plaetzen hout gebrek is.

In *Niuche, Moegalia*, en daer omtrent, zietmen niet veel kostelijke gesteenten. Behalven eenige, dog weinig, welke in Europa bekent zyn: men zeit egter dat 'er noch twee stenen zyn, welker een licht van zich geest in duisternis, en genaemt is *Sacro*, Moegalen land mede bekent, en de andere hitte: zoo dat hy des winters sneeuw doet smelten, welke hy aenroert, als 'er de zon op schijnt: en kan des somers brant verwekken, in de zon gelegt zijnde: als ooggetuigen my hebben berigt.*

By zekere Orientaelsche Schryvers in de dertiende eeuw, uit 't Arabisch overgebragt in 't Latijn door *L. Warnerus*, eertijts Afgezondene van den Staet tot

[+]Megilla, cap. 1.In Syria Dea.Vers. 329.Lib. 37. cap. 7.Ad Ezech. 28. v. 14.

* In 't Boek Esther, cap. 1. vers 6. Werd gewag gemaekt, van Porphyrsteen, Marmer, ende kostelijke Steenen, welke zommige voor gesprickelt Marmer nemen, doch *Bochartus* verstaet daar Paerlen door.

[+] Van deeze Steen is by de Joodsche Talmudisten gezegt, dat het een Edele Steen is, en dat hy in een kamer gestelt zijnde, alom lichtge eft.

Lucianus zegt, dat zekere Godinne aen 't hooft een Edele Steen draegt, die *Lychnis* wert geheten,[+] en dat zy dezen naem uit de daed voert, want by nacht van haer een groote glans en licht afgaen zoude, zoo dat een geheele kamer daer door verheldert wert, even eens of 'er een groot getal Lampen, of Kaerzen ontsteken waren, doch s' daegs zoude de glans en 't licht verdoven.

Dionysius Periegetes maekt mede gewag van den Steen *Lychnis*, die als een vlam blonk, en verlichte.[+]

Plinius spreekt mede van de Steen *Lychnites* of *Lychnis*, die wegens het lichten benaemt was.

Constantinopolen, noch ongedrukt, leestmen, dat in Noorder Indiën, in 't landschap *Munibar* voor den Koning althans een kandelaer is opgerecht, waer in steets zekeren Steen *Jacut* genaemt, ten toon staet, door deze zoude de kamer, daer in zy is gestelt, verlicht werden; waer mede men wil betekenen, dat het gemoet van eenen rechter, of den genen die 't recht handhaeft, altoos schynen, helder, en klaer moet zijn; misschien dat dezen Steen in het landschap der *Jacuti* valt, en dat dezelve daer van zynen naem draegt.

By *Beka*, en andere oude Schryvers van Nederland, vindmen, dat omtrent

Pisidas[+] by *Eochartus* aengehaelt, meld van den Steen *Lychnites*, die op de borst stont, welke als een vuur lichtte; en dat dezelve tot Calicut in Oost-Indien te vinden zoude zijn.
Men zegt mede dat 'er in 't Oosten de Edele Gesteenten, die men Kat-oogen noemt, zijn, welke des nachts eenig glinsterent licht van zich geven.
Philostratus schryft, dat de Ojevaer zomtijts den Steen *Lychnites* in zijn nest draegt, om hem als fackel te dienen.
Kimchius verhaelt, dat de Koning van *Tyrus* by nacht wandelde, te midden door edele en brandende,[+] of licht gevende Steenen, welke als vuur glinsterden, en men voor hem droeg, op datze in plaets van brandende fackels zoude dienen, en by nacht licht geven.
Benjamin in zijne Reisbeschryvinge meld, wegens de kroon des Konings *Blachernis*, en het Edel gefteente dat daer aen is, het volgende.
Aldaer heeftmen s' nachts geen ontsteken licht nodig, om dat de glans der Edelgesteente schittert, en veel licht toebrengt.
Cardanus noemt dezen Steen *Orphanus*, en meent dat hy van de purperachtige verwe zoude zijn, en in duisternis lichten.

het Jaer acht hondert, op den gulden altaer tot Egmont aen den top een Steen stont, die des nachts licht gaf, met uitschietende stralen, welken in 't Latijn *Lapis Ostulannus* wert geheten, en op Duitsch *Karbonkel Steen*, deze wiert gestolen; en 't is aenmerkens waerdig, dat tot op den huidigen dag, tot Egmont van dezen gestolen Steen, onder de inwoonders geheugenis is, en veel daer van wert gesproken dat naar verdichtzelen zweemt: waerom wy zulks hier verzwygen.

In het Boek *Regalia abbatum Egmondensium*, vintmen, als of *Hillegardis* de cerste Gravinne van Holland, een tafel schonk, aen het Klooster van Egmont, geheel van gout, daer veel kostelijke gesteenten in stonden, van onwaerdeerlijken prys, onder anderen eenen genaemt *Ostulanus*, die by nacht de gehele kamer verlichte.

Volgens bericht der Sinezen, vallen in Niuche robijnen, en zeer schoone paerlen, welke laeste d'inwoonders, zoo in binnenlantsche meiren, als de naburen in de zee, tusschen *Japan* en hun land, vangen.

Die rijk zijn, onder deze volken, hebben wel over de hondert, ja twee hondert karren met twee paerden. Hunne vrouwen, welke zy koopen, zoo veel zy willen, woonen ieder in een byzondere hut of tente. Als zy de hutten opzetten beginnen zy van 't Westen, zettende dezelve eenen steenworp van elkanderen.

Niet verre van den mond der riviere d'*Amur* wort een visch gevangen, *Kretscheti* of *Chantuncing* geheten, dat gout gezegt is.

In *Niuche*, als ook in het landschap van *Leaotung*, groeit de zeer kostelijke wortel *Nisi* of *Ginsing*. Daer vallen ook sabels, matters, bevers, en andere pelteryen. Ook wassen daer hazenoten, tarwe, geirst, in grooten overvloet: beneffens koolen, die andersins in *Sina* alom niet vallen. Men heeft 'er ook druiven, appelen, en andere vruchten. Maer daer groeit geen rijs.

Daer wort ook buskruit gemaakt, hoewel het slecht is.

In *Niuche* zelf vallen niet zeer vele paerden, en ook klein; doch de beste worden derwaerts uit het Wester Moegaelsche land gevoert. De hoeven worden niet beslagen, schoon zy over sneeu en ys loopen.

De Tartarische paerden van *Niuche* zijn edelmoedig en stout: daar en tegen de Sineesche laf, lui, en onbequaem ten krijg; ja kunnen het gebries van een Tartars paert naulix verdragen.

Inde woeste velden der Moegalen, niet wijdt van het landschap *Niuche*, houd zich een Chan of Tartarische prins op, *Dsongari* genaemt, die gezeit wort wel eer voor veertig jaren zoo veel magts gehad te hebben, als de Chan of Koning van *Niuche*; eer dat hy *Sina* overwon.

De vrouwen des landschaps van *Niuche*, (het geen iet byzonders is) geven haer voor toveressen en bezweersters uit: en komen, by de zieken, om hen te genezen: als wanneer zy danssen en springen, onder het slaen op drie bekkens.

De Tartarische jaerboeken (volgens bericht aen my van zekeren reiziger, die schier gansch Tartarye had bezigtigt,) melden: dat die van *Niuche*, beneffens andere Moegalen of Tartaren, oulinx in, groote menigte in *Japan* zich hadden ter neer gezet.

D'inwoonders van *Niuche*, en die ontrent den uitgank van de rivier d'*Amur* woonen, zeggen, dat niet wijt van daer in zee verscheide eilandjes leggen; welker inwoonders in gedaente den Japanders niet ongelijk zijn. Men vind by hun ketels, klederen, en andere kentekenen van Sineesch en Japoneesch maekzel, tot geen klein bewijs van hunnen handel, met de Sinezen en Japanders.

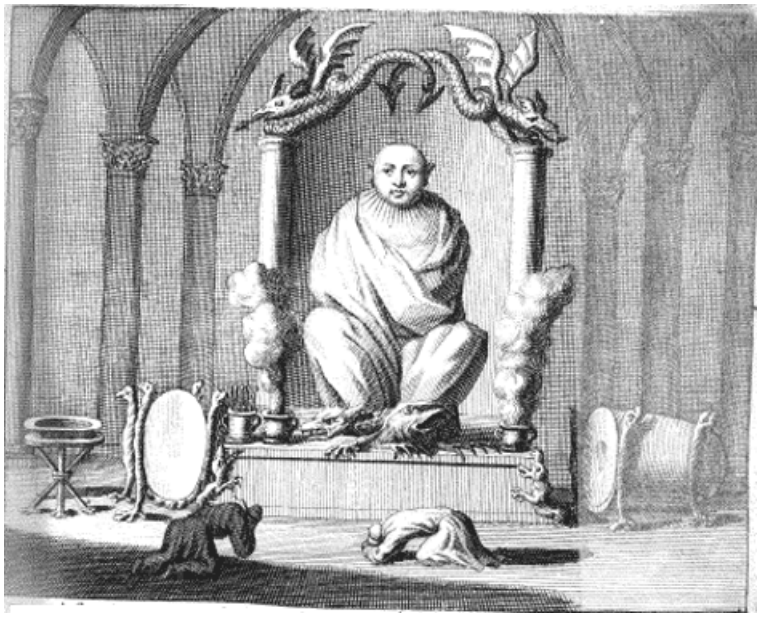
Kamhy, de tegenwoordige Tartarische Keizer van Sina, en uit den lande van *Niuche* oorspronkelyk, is byzonder genegen tot de Wiskonsten, en voornamelyk tot de sterrekykery; zoo dat hy zich door zekeren Jesuit, *Ferdinant Verbiest* Neêrlander, (die aldaer met groote eerampten en titulen begunstigt is,) in gemelde wetenschappen heeft laten onderwyzen. Hy kan den aelouden beroemden wiskunstenaer *Euclides* bequamelijk verstaen, en is in het diepste van de wiskonst doorgedrongen; doende met eige handen vele hemelsche en andere metingen. De Keizer zelf dede *Euclides* in 't Tartarisch overzetten, (hoewel het Sineesch hem ook zeer wel bekent is) om deze wetenschap in 't hart van Tartarye over te brengen. De genoemde *Verbiest* had aldaer het oppergezag over alle wiskonstenaers en sterrekykers, en is geadelt voorwaerts voor hem en zijne ouders: doch hy is onlangs in Peking overleden.

Hy sprak in persoon met den Keizer, die zich anders zeer verborgen houd, mondeling, en spijsde ten hove uit goude schotelen, die van 's Keizers tafel komen.

De Keizer zelf weet d'eclipsen na te rekenen, en verstaet de rechte en kromlijnige afmetingen. Men vind gene verborgentheden in despitsvondige wiskonst, of deze Keizer heeft daer van de smaek; geen ster,

Den Afgodt Xennoumeo die by de Tarters van Niuche en Moegalen in Sina Wert ge éért.

Den Afgodt Xenu die in Sina door de Tarters van Niuche Wert ge éért.

Twee Afgodinne Beelden welke van de Niuchsche Tarters in Sina werden aengebeden. P:9.
Afgoden Quangenposa, 12 vadem hoog.

Afgodinne Quoungianpusa 7 vadem hoog

of hy weet die met name, ter eerster opslag, aen te wyzen. Hy heeft over de negentien duizent rijksdaelders aen onkosten gedaen, in 't toestellen van allerhande wiskonstige werktuigen, inzonderheit die de sterrekunde betreffen.

Op de muuren der stad *Pekin* heeft hy een sterrekykers toren doen bouwen, waer van de afbeelding, met alle de werktuigen onder my is berustende; waer op alle nachten eenige aenzienlijke mannen de wacht hebben, en het oog steeds hemelwaerts wenden: doende alle morgen verslag van 't gene zy aen den hemel hebben gezien; waer uit de Tartars, zoo wel als de Sineezen, voorzegging doen, en hunne zaken naer richten.

Deze Heer leent mede het oor naer alle redelijke kennis: en is, of schoon noch een heiden, evenwel begeerig van d'onsterflijkheit der zielen, van het Goddelijken wezen, van des Zaligmakers, lijden, en van andere Christelijke leerstukken, en waerheden meer, te hooren spreken. Doch de veelheit en liefde tot de vrouwen, belet hem zeer het - Christelijk geloof t'aenvaerden; behalven dat hy te veel heeft geluistert naer zijne grootmoeder, die een West- Tartarische vrouw was, de afgoderye der Lamas aenhangende.

De Tartars van *Niuche* (volgens verhael van zekeren Heer, die langen tijd in de stad *Hoksieu* heeft gewoont, aen my gedaen) komen: in aert met de Duitschen meer over een, als met de Sinezen. Zy eeten met handen, als d'Europers: en hebben messen en vorken by zich: braden het vleesch aen speten, en zijn gastvry. Die men in Sina ziet, zijn wit en schoon van vel, doch de kinderpokjes aldaer, meer dan in hun land, veel onderworpen, en daer van zeer geschonden. Men ziet 'er ook vele onder hen die eenoogig zijn. Paerde staerten, en die van zeker slag van witte koeijen, dienen hun tot veldtekenen in den oorlog. Gelijk een zodanige koe-staert onder my berust; Zy zijn ongeveinst, oprecht, en openhartig; doch die gene, welke lange onderde Sineezen hebben verkeert, of onder hen geboren zijn, ontaerden zeer, en hellen t'eenemael na de Sineesche wyze van doen. Zy zijn zeer genegen tot de Sodomitische zonde; welke zy echter in *Sina* schynen geleert te hebben.

Wanneer de Sineesche zeestad *Hoksieu* door de Tartaren ingenomen wierd, ('t gene geschiedde ter tijd, als de boven gemelde Heer zich aldaer onthield) wierd alles met zoo goede ordre verricht, dat men zelden zoodanig in een Europisch heir heeft gezien. Niemand wierd 'er mishandelt, of geschiedde eenig leet van het intrekkend krijgsvolk. Zeker krijgsknecht, die naulijks de waerde van een lepelsteel, als men zeit, eenen burger had ontnomen, wierd op straet ter neer gesabelt, en ten toon op den weg geworpen.

De krijgsmagt, die alleenlijk uit paerde volk, veertig duizent sterk, bestond, was buiten de stad zoo net en çierlijk neer geslagen, als in eenig leger van Europe kan worden gezien: en alle onderscheiden met byzondere geversde tenten, die rondom met sijn lywaet gedekt waren. Aen ieders tent kon de waerdigheit van den krijgsman worden bespeurt. Het heir was zo net verdeelt in zijn hoostquartier, in byzondere regementen, straten, markten, enz. dat daer op niet te zeggen of te berispen viel.

Onder dit krijgsvolk had deze Heer eenen Moskoviter gevonden, die uit zyn land, door Tartarye, zoo diep ingedrogen was, dat hy dienst onder deze Tartars van *Niuche* hadde konnen nemen: als ook eenige Grieksche Christenen.

De Sineesche Koning *Singlamong*, die zich in *Hoksieu* tegen den Tartarischen Keizer opgeworpen had, wierd op en genade en ongenade aengenomen; doch eindelijk na *Pekin* gevoert, en overgelevert aen de verwanten van die genen, welke hy wel eer

had doen sterven, die hem wredelyk ter dood bragten. Hy wierd op der gebonden, en allengskens in kleine stukskens gekerft, zoo dat hy noch aldus eenige dagen elendiglijk leefde.

Twee Koningen waren te dier tijd, behalve *Singlamong*, tegen den Tartar opgestaen. Deze krijg duurde zes of zeven jaer. Ja zouden, indien zy elkanderen hadden betrouwt en verstaen, het den Tartar bang genoeg gemaekt hebben, gelijk 'er reets groote schrik in *Peking* was.

De bovengemelde Heer had aen de rivier van *Hoksieu* gezien, dat, *als* de Tartar zekere sterkte had belegert, de Sinezen, die daer binnen lagen, gelaet maekten als van te wyken, na alvorens alle levensmiddelen daer binnen te hebben vernielt. De Sinees ruimde dan de sterkte ter achter poorte uit: en de Tarter streefde, met zijn gehele magt, op hoop van buit, van vooren in. Zoo haest de Sinees de sterkte van vyanden vol gepropt zag, keerde hy weder, berende de sterkte, en deed al de Tartaren binnen van honger sterven, of in 't zwaert vallen.

De Tartaren van *Niuche* noemen hunnen Keizer, *Zone des hemels*. Om den duivel te verjagen en te verdryven, steken zy vendelen en vlaggen op muuren,

torens, en stads poorten, Alle bevelen in Sina werden nu in beide talen, de Sineesche en Tartarische, gedaen; doch de Tartarische is in de hooftstad *Pekin* de hof en hoofttael

In de koopmanschap zijn de Tartaren van *Niuche* handelbaerder, dan de Sinezen, en niet zoo baetzoekende of bedriegelijk: daer-enboven beminnaers van muzikael geluit.

Als een Tartarsche post in Sina reist, draegt hy een pijl in zijn hand, waer aen men hem kent.

De kleding in Sina verandert nu geheel naer de Tartarische wyze. Het krijgsvolk draegt des zomers veel heuperokken op her naekte lijf.

My is een Tartars kleed vertoont, zodanig als eenige krijgsbevelhebbers thans in Sina het zelve dragen. Het is een purpere en blauwe rok, geweven, en met zwaer goud doorwrogt: waer aen men de gedaenten van groote draken zag, die stralen uit schoten, en op de slippen zag men allerhande snakeryen verbeeld: paeuwen-staert oogeen waren 'er aerdig in geweven. De voering was van zwarte zyde. Voor waren 'er vier zwarte korale knoopen aen, twee aen den hals, en twee laeger, om op beide plaetzen, aen zekere tweelutzen, de rok, slaende de boorden van de rok of 't kleed over elkander, vast te hechten. Naer det rechte zyde, voor aen de opening by den hals, was dezelve rok een weinig uitgesneden: de mouwen ruim, doch by de knokkel van de hand geplooit, en gestroopt met zwarte zyde stof, lang twee palmen. Het uitsnijtzel quam op de hand, en boven in vorm van een paerdehoef tot half weg, en was onder, vry kort. De lengte was tot even over de knien.

De rokken werden zoo geweven, dat de verbeelde figuren zelfs daer in altoos op eene gedaente zich te wederzijds vertoonen. En gelijk de krijgsluiden daer draken op dragen, zoo hebben andere burger luiden eenig ander tam gevogelte of gedierte daer in geweven. De sabel stak in een groene segreine schede: de greep was geel koper, daer draken op verbeeld stonden: en onder de hand, of daer men die vast hout, met sterke zwarte zyde omwoelt. Het lemmer was zeerscherp: en op het zelve snakeryen, mannetjes en zwaerthoudende honden gesneden.

Het hoetje, dat men op 't hooft droeg, was van stevige biezen t'zamen gevlochten, fijn en net, met een quast van rode vlokzyde boven op rontom af hangende. Het zelve was geel van verwe, en van gedaente, als een stomp zuikerbrood. De koussen waren onder wit en boven purper, en met witte watten gevoert, en hadden om hoog aen de knien een zoom, met goud geborduurde draken gestikt: alles van zyde: waren ruim, en stonden stijf, bykans als leerzen, quamen niet hoger al de knie, en achter laeger uitgesneden, als op de schenen en tegen de knien, boven ruimer, als onder. Hier onder dragen zy zomtijts Romeinsche leerzen.

De boog was buitenwaerts van walvischbeen, en binnewaerts van eeniglicht buigzaem hout, bekleed met berke-basten. De pijlkoker was van zwart verlakt glimmend leder: en de pylen boven geelverwig, en onder puntig, in gedaente van een spoel.

Zy dragen beene doosjes op zijde, met tabak daer in, die zeer geel, en sijn gekorven is. Als zy die smoken, zuigenze slechts eenmael teffens, zonder meer. Noch hangt hun op zy, aen den riem of gordel, een lange neusdoek, met een doosje, daer een tandestooker in is: ook een sabel en mes.

De Tartars in Sina zijn van de ingeboorne Sineezen gehaet, hoewel zy in Sina zoo goede ordre en tucht houden, datze, naer allen schijn, daer niet ligtelijk zullen uitgedreven worden. Zy stellen in alle sterkten de Tartarische krijgsmagt in gelijk

getal met de Sineesche, en alom twee hoofden, een Tartar, en een Sinees; doch d'eerste heeft de voorrang. De krygsstraf is 'er streng: want om een ligte misdaed word seen krygsknecht op de billen met bamboes-riet gegeesselt.

De Tartar had, ten tijde van *Koxinga*, de zuiderkusten van Sina, eenige mijlen te landewaerts in, geheelijk verwoest, om de zeerovers te weeren, en den Sineezen geen aenleiding te geven van buitenlandsche hulp in te halen, of elkanderen behulpig te zijn. Andersins was oulinks de zeevaert onder de Sineezen zeer geacht: en die iets, aengaende dezelve, uitgevonden had, wierd als vergodet. Men zegt aldaer, dat een vrouw het roer of stuur van 't schip zou uitgevonden hebben.

Zoo wel Tartars, als Sineezen, eeren in de Sineesche tempelen opgerecht beelden van verstorvene menschen: en zegt men, dat de Goddelijkheit, onder eenige afbeeldzels, by hen vertoont word.

Of schoon paerde-haair der Tartaren grootste çieraet is, zoo zijn zy echter niet zindelijk in 't rossen of kemmen der paerdemaenen of staerten. In hun veldlegers is 't byzonder net: en men ziet 'er geene onreinigheden.

Alhoewel de Sineesche of Niuchische Tartars het Christelijk geloof niet tegens of

ontoegedaen zijn, zoo worden zy echter tot de belijdenisse van het zelve niet zoo licht als de Sinezen gebragt, en komen daer in met die verre, te kort.

Zy laten in Sina de porceleine vaten door de Sineezen dik en grof maken: waer in zy meer behagen hebben, als in fijne.

Men wil, dat' er buiten de Sineesche muur, westwaerts, in Tartarye, een stad zoude leggen, *Mangul* of *Mongul* geheten; welker rechte plaets my onbekent is: en verder, dat aen den mond van de rivier *Amur* een groote bosschagie zoude zijn.

Ter slinker- of Noorder zijde van de vliet *Amur*, vriest het zeer sterk in zee, onder de kust; doch niet in de dipte. Staende op een Rots, by den uitgang van den *Amur*, zietmen een eiland in zee, daer het volk zulke kleederen draegt, als de Japanders.

Chilanen werd een volk gezegt te zijn, niet wyt van den oever des *Amurs* strooms woonachtig.

Alle, of wel meest de rivieren of vlieten, welke benoorden de Sineesche muur, uit de zandige woestijne *Samo*, en benoorden het groot gebergte, dat daer legt, stroomen, vallen of storten in de rivieren d'*Amur*, *Naum*, *Schingal* en het meir *Dalay:* doch de vlieten, die bezuiden 't gemelde gebergte hunnen oorsprong hebben, schieten met hun water tot in *Sina*.

Ten halven wege, tusschen den vliet *Naum* en *Sina*, vindmen een rivier, *Scharamarin* geheten. In dezen valt de rivier *Lochanu*, welke twee, tot een geloopen, door 't gebergte en de muur heen, in *Sina* storten. Over deze rivier, als zy bevroozen was, zijn de Bogdotsche Tarters, of die van *Niuche*, in *Sina* gekomen. Aen deze vlieten zijn veele bosschaedjen, die hout tot vaertuigen zouden kunnen verschaffen. Omtrent de heuvelen van *Leaotung*, en in het Oost Tartarye, zijn poelen, die, zoo men zegt, veel paerl-oesters uitleveren.

De tegenwoordige Keizers van *Sina*, die van Niuchischen geslachte zijn, nemen in 't gemeen, tot hunne vrouwen, eenige dochters der aenzienlijkste Taisies, of vorsten uit *Mugalie* en *Niuche:* daer de voorige Sineesche Keizers de schoonste maegden, die in hun eigen land te vinden waren, uit lieten zoeken, zonder aenzien of zy van hoogen of laegen geslachte waren.

De zandige woestijne *Lop*, gelegen buiten de muur van *Sina*, in *Tartarye*, word anders ook *Kalmak*, *Belgian*, *Samo*, en de woestijne van *Karakathay*, dat is, *zwart Kathay*, genoemt. Die veilig door deze woestijne wil reizen, moet met groot gezelschap of karavanen gaen; alzoo eenige Kalmakken en Moegalen aldaer op den roof leven. Aldaer is op veel plaetzen weinig loof of gras, noch water, of hout te vinden. Ontrent deze woestijne is, zoo gezegt werd, een zeer vaste stad, met name *Sokzi*, alwaer een groot Gezaghebber woont. De stad is in tween verdeelt: in 't een gedeelte woonen Sineezen, en in 't ander Turkestaenders, Bucharen, en andere uitlandsche koopluiden. Hier omtrent zijn veele bergen; en op die bergen wilde paerden, en gehaairde hoenders. Doch niet wetende de rechte plaets van deze stad, heb ik die op de kaerte niet gebragt.

De Tartarische volken, die Sina heden in bezit hebben, werden van de buiten, muursche Tartaren genaemt *Nuch-moegael*.

De Sineesche Tartaren zijn gewoon op de aerde neder te zitten, en weten van geen hoflijkheden, als die zy nu Sineezen leeren.

De Oost Tarters van *Niuche* noemden eertijds het rijk van Sina *Nica corum*, dat is rijk der Barbaren gezegt, doch heden *Tulimpa corum*, dat is rijk van midden, werdende andersins *Sina Taicim* geheten, dat is 't Rijk van groote klaerheit.

De *Niuchers* gewennen zich van jongs af met den boog te schieten en te jagen, en bemoejen zich minst met den landbouw: zijn hartvochtig en arm opgebragt, en konnen veel honger en kommer lijden. Het geen zy ten oorlog uitrechten, geschied meer met snelligheit, als door veldslagen.

Omtrent het Jaer 1600 geraekten die van *Niuche* of d'Ooster Tartaren, die reeds ontzaghelijk waren geworden, uit zeven heerlijkheden of Horden, daer zy uit bestonden, na verscheide oorlogen onder malkanderen gevoert te hebben, eindelijk onder een eenig Opperhooft, en tot een Koningrijk.

D'eerste Koning dezer Oost Tartaren, die gedacht word, was *Tienming* geheten, dat *wil* of *besluit des hemels* gezeit is. Hy was een zeer wreed en streng Vorst, en wilde zich Keizer der Sineezen laten noemen. Hem volgde zijn zoon *Tiençum:* en na dezen *Cum* of *Cumchim:* wien weder volgde *Zum-té:* onder wien het Sineesche rijk dat van Tartaryen ingelijft werd. Daer na trad *Kamhi*, deszelfs zoon, oud acht jaren, in 't Jaer 1662 op den rijkszetel, die nu noch t'effens over d'Oost - Tartaren en gansch Sina heerscht.

Het geslacht van den Tartarischen stam, die Sina heeft verovert, wierd by de Sineezen *Zhingchao* genoemt.

Niuche of Oost Tartarye.
Uit den Sineeschen Atlas van den Jesuit Martyn.

ZEkere Sinesche Landbeschryver verhaelt van *Niuche* of Oost Tartarye, voor een gedeelte den Europers tot noch toe onbekent is geweest, het volgende.

Dit Ryk, daer hot naer het Westen ftrekt, word met de landen van *Kilangho* bepaelt: ten Zuiden raekt het aen *Koreu* of corea, en is, alvan aeloude tijden af, *Soxiu* genoemt, en dat voor zoo veel het alleenlijk een landschap besloeg, dat aen den vliet *Quentung* gelegen is, daer het naer 't Oostenziet: en daer aen 't Noorden *Kaiyuen*.

Dit volk is *Kin* genoemt.

De Sinesche Keizerlijke stam *Han* noemde deze landstreke *Yeleu*, maer de Sinesche Koning of Keizer *Quei, Hoekje*. Onder den stam *Tang* had deze landstreek den naem van *Viko:* maer onder den stam *Taiming*, na aldaer eenige vestingen gestigt waren, den naem van *Niuche:* onder welken stam *Niuche* gewoon was schattingen te betaelen.

Zy woonen, zeid hy, in onderaerdsche holen, zijn gekleed met vellen van dieren, en hebben veel op met sterkte en kracht. Zy scheppen vermaek in diefstal en rooveryen, eeten raeu vleesch, en maken, van gestampte geirst met water gemengt, drank of bier.

Hunne kunsten zijn, vaerdig met pyl en boog te schieten, de jagt te behartigen: alhoewel 'er zeer veele en veelerlei soorten van die Barbaren zijn, en die ook veelerlei zeden hebben.

Dit schryft in 't kort deze Sineesche Schryver: al het welk een weinig breder te verklaren is.

Alhoewel ik openhartig verklare, zeid *Martyn*, dat ik deze landen met oogen nooit beschouwt heb, zal ik evenwel uit de Sineesche kaerte, en uit de verhalen der Ooster Tartaren zelfs, met wien ik by de Sineezen veel omgegaen heb, eenige dingen hier by voegen.

De oudheit inzonderheit van dit Oost Tartarye, blijkt hier uit, dat het zelve al ten tijde van den Sineeschen Keizerlijken stam *Han*, die op het Jaer twee honderd en zes voor des Zaligmakers geboorte begon, gedagt word: en daer na word de gedachtenis vervolgt, en geduurig gewag daer van gemaekt; hoewel met verscheidene namen aen het zelve te geven, naer de Sineesche wyze.

Deszelfs volken zijn *Kin* by de Sineezen genoemt, dat *goud* op hunne taele bedied, en worden doorgaens *Heeren van de goude bergen* geheeten: want zy worden gehouden een landschap zeer rijk van goud te bezitten.

De grenspalen van dit Tartarye zijn, ten Noorden en Noord-oosten, *Niulhan*, een ander rijk der Tartaren: ten Oosten het Koningrijk *Yupi*, ook een ander Tartarisch rijk, dat de zee ten Zuiden, tusschen Japan en Oost Tartarye, besluit, en reikt ten Zuiden aen het hangend eiland *Korea:* naby het welk het landschap *Leaotung*[+] komt, van welk *Niuche* door den vermaerden grooten muur afgescheiden word.

[+]Leaotung legt buiten de Sineesche muur.

De Wester grenspael is de groote vliet *Linhoang*, die tusschen het rijk der Tartaren en *Kilangho* vloeid.

Onder al de Tartaren zijn deze altijd de grootste vyanden der Sineezen geweest, en hebben, onder den Sineeschen Keizerlijken stam *Sung*, het Rijk van Sina, door hunne invallen, groote neerlagen en rampen toegebragt: zulks de Sineesche Keizers gedwongen wierden, uit de Noorder na de Zuider Sineesche landschappen zich te begeven, na dat, door deze Tartaren de landschappen *Leaotung, Peking, Xansi, Xensi* en *Xantung* ingenomen waren: ja ligtelijk zouden zy zich het gantsche Sineesche Keizerrijk onderworpen hebben, 't en ware de nabygelege Tartaren van *Samahan* of *Samarkand* (na die een groot gedeelte van Asie onder hen gebragt hadden) uk nyd van dier gelukkige voortgangen, door de Zuider en Wester landschappen in Sina getreden waren, en hen een fellen oorlog aengedaen hadden, gelijk zy hen ook eindelijk geheelijk uit het Rijk van Sina verdreven: ja ook in Oost Tartarye vielen, en dat voor een groot gedeelte innamen: van welken oorlog *Markus Paulus* de Venetiaen handelt. Eindelijk hebben deze West Tartaren, na het leveren van veele gevechten, tot loon van hunne zege, het gansche Keizerrijk van Sina bekomen, en den Keizerlijken stam *Iven* opgerecht: te weten, op het Jaer twalf hondert negen en zestig.

Deze Ooster Tartaren, *Kin* genoemt, hebben evenwel weer voor weinige jaren

het Sineesche Keizerrijk bemagtigt, en bezitten het ook nu noch.

Wat belangt de onderaerdsche holen, die, volgens het schryven der Sineezen, deze Ooster Tartaren bewoonen, in die woorden steekt of blinkt een soort of vonkje van den Sineeschen haet tegen de Tartaren: want zy woonen niet zoo zeer in spelonken of holen, als wel onder tenten. Ik heb (zeid *Martyn*,) zeker slag van tenten by hen gezien, beter als elders of op eenige plaetze. Dezelve bestaen uit zyde stoffen of kleeden, met blinkend of helder was bestreeken, en uit vellen of huiden van dieren, die zy met groote gezwindigheit oprechten en weer sloopen. En dewyl zy die hoog boven d'aerde verheffen, eneenigzins als in de lucht hangen, zoo omringen zy die, tot de hoogte van vyf of zes voeten, met een net van dikke touwen gebraeit, met stokjes hier en daer tusschen beide gestoken. Maer op dat men dit net niet zou zien, zoo bekleden zy dat met tapyten, en bedekken ook den grond of aerde met een tapyt, waer op zy zitten en eeten, met de beenen kruislings onder het lijf geslagen, zonder stoelen te gebruiken; maer alleenlijk laege en slechte tafeltjes. En deze wyze van zitten is byna door gantsch Asie gemeen: de Sineezen uitgezondert, die hooge en kostelijke doorwrogte stoelen, en tafels, niet slechter als d'Europische, hebben.

De Grooten hebben andere tenten voor de vrouwen, knechten of slaven, keuken, en andere dingen, en zoodanig toegestelt, opgetooit en geschikt, dat zy een eenig huis schynen uit te maken.

Of noch in Tartarye de honderd en twintig steden of vestingen, onder den stam *Iven* door de West Tartaren aldaer gebouwt, in wezen zijn of niet, derf ik niet bevestigen. Ik heb evenwel uit d'Ooster Tartaren verstaen, dat 'er voor de boeren en oude luiden, die zoo verre niet van huis afwyken of zwerven, hooge hutten en wallen van aerde zijn. Dat *Muoncheu* ook eene groote stad is, geeft de naem te kennen, met welken deze Tartaren zich noemen. Want alsze gevraegt worden, uit wat land zy zijn? dan antwoorden zeer veele, dat zy uit *Muoncheu* herkomstig of gesproten zijn, en bevestigen, dat dit de grootste plaets des rijks is: waerom deze Tartaren doorgaens van de Sineezen *Muoncheu Gin*, dat is, *menschen van Muoncheu*, genoemt worden.

Vorders hebben deze Tartaren als beweegbare steden, zwerven met hun vee en huisgezin omher, en veranderen, naer gelegenheit van zaeken, en van weder: op de zelve wyze als de West Tartaren doen.

In de gestaltenis en gelaet, of hebbelijkheit des lichaems, verschillen zy niet veel van de Sineezen. Zy zijn witachtig van verwe, sterk en vast van zamenstel der ledematen, en weinig praet- of snapachtig. Hunne overige zeden zijn die van de Krimsche Tartars niet ongelijk: 't en zy dat ze, door de nabyheit der Sineezen, een weinig hebbelijker en beschaefder van zeden zijn, als de Krimsche Tartaren.

Het is waerachtig, 't geen de Sineezen van de sterkte en krachten dezer Tartaren schryven, wanneer zy zich met hen vergelijken; doch zijn in generlei wyze by d'Europers te schatten; hoewelze hier in ook het allermeest van de Sineezen verschillen, dat de meeste Tartaren, zoo niet alle, ook van kinds been af, in den oorlog werden onderwezen en geoeffent.

De aerde verstrekt hun tot een bedstede, met een tapyt of kleed, (daer zy den del meê verçieren,) overspreid.

Zy verzadigen zich met allerlei spyze, die hun voorkomt: maer meerendeels met vleesch: en gruwen ook niet van half gaer gekookt of gebraden vleesch t'eeten. Zy slagten zelfs kemels en paerden, om t'eeten.

Zy zijn zeer genegen tot de jagt, en gebruiken gieren, in plaets van onze hierlandsche valken. Zy hebben zeer treffelijke jagthonden.

Zy zijn zeer ervaren in 't schieten met pyl en booge, en ook daer in zeer vaerdig van jongs op afgerecht.

Zy zijn ook roofachtig, en zullen de gelegentheit van te steelen, als die hun voorkomt, niet verzuimen.

Zy hebben yzere stormhoeden, onze hierlandsche niet ongelijk, uitgenomen het gedeelte, dat het aengezicht bedekt. De borst-harnassen zijn niet uit een stuk of plaete geslagen: maer bestaen uit verscheide deelen van plaeten, die met yzere spykers of nagels t'zamen geklonken zijn, en, als de Tartarsche ruitery voort rijd, geen klein geraes en gerinkel of geklater maken.

Dit is te verwonderen, dat, daerze byna geduurig te paerde zitten, en hunne geheele krijgsmagt uit ruitery of uit ruiterbenden bestaet, zy evenwel niemant onder hen hebben, die de hoeven der paerden, met hoefyzers bestaet, of weet te beslaen.

De tael der Ooster Tartaren is licht om te leeren, en schijnt eenige gelijkenis of overeenkomst met de Persische taele te hebben. Eenige letteren komen eeniger wyze met d'Arabische over een. Maer in het leezen daelen zy van boven na bene-

den: gelijk de Sineezen, en gaen van de rechte na de linker zyde, gelijk de Hebreen en Arabieren; het welk ook den Sineezen gemeen is. Hun A B is geheel anders, als dat van de Sineezen: welkers letteren, schoon van verscheide gestalte, dezelve klank of uitspraek hebben, als de onze: namelijk A b c; hoewel zy zeggen, zestig en meer letteren te hebben: en niet slechts vier en twintig; dewyl zy een klinkletter met een meeklinkletter ook een letter van 't A b c noemen: als *La, le, li, lo, lu: pa, pe, pi, po, pu*.

Naeuliks is by deze Ooster Tartaren eenige Godsdienst. Zy gruwen voor het Mahometaendom, en gevoelen van de Turken, die zy *Hoei Hoei* noemen, zeer qualijk. Misschien is deze hunne haet hier uit op hen ontstaen, dewylze van de Sineezen eertijds, met bystand der Turksche krijgstroepen, uit hunne woonplaetzen verdreven zijn; te weten, van den oprechter des Sineeschen Keizerlijken stams *Taiming:* wanneer dieren tegen de Christenen, inzonderheit eenige uit de Nestorianen, voor de Tartaren stonden. Het is evenwel bewyzelijk, dat zy kerkelijke zeden, of liever waengeloovigheden hebben: want zy hebben en beminnen eenige Priesters, die zy *Lamas* noemen.

Daer en boven verbranden zy de lijken der gestorvene menschen, (het welk ook by de Indiaensche Heidenen in gebruik is) met vrouwen, dienaers, paerden en wapenen, op eenen zelven mijte of brandhoop te werpen. Wat na de dood zal geschieden, en nopende den staet en d'onsterfelijkheit der zielen, daer over zijn zy zeer bekommert. Den Christen Godsdienst hebben nu veele onder hen, met weinig moeite, omhelst.

Wie zal durven loochenen, dat voor hun misschien dezen weg tot de Sineezen geopent zy, op dat zy aldus den weg des heils, het waere geloof en Godsdienst, zouden vinden? dewyl het anders zeer bezwaerlijk zou zijn tot hen door te dringen: ja byna onmogelijk, het welk nu zeer licht is gemaekt.

Deze Tartaren laren het hoofthaair niet wassen: maer schrapen het geduurig af. Ook trekken en plukken zy de gehede baert uit, en laten de knevels langachtig blijven, en het haair van 't achterhooft tamelijk lang groeijen; dat zy fraei vlechten, en laten de vlecht of tuit van de schouderen los afhangen. Zy dragen een ronde en laege of platte muts, die vast om 't hooft sluit, rondom met een rand van kostelijke zabel of bont, tot de breete van twee vingeren, bezet, die gemeenelijk van een Bever of Otters-vel is: welke d'ooren, voorhooft, en slapen of zijden van 't hooft tegen de koude beschermt. Zoo verre de muts boven den bonten rand uitsteekt, zoo verre isze ook met roode bosvlokzyde, of met zwart of purper paertshaair, dat zy zeer fraei verwen, bedekt.

De kleeren of rokken zijn hun langachtig, en komen tot op d'enkelen: maer met naeuwe mouwen, (en niet wyt, gelijk die van de Sineezen) en verschillen weinig van de Poolsche of Ongersche rokken. De mouwen eindigen, op de handen, in vorm van een paerde-hoef. Zy hebben een gordel om 't lijf, waer aen ter weder zijde neusdoeken hangen, om de handen en 't aenzicht af te vegen. Ook hangt 'er een mes aen, en twee beurzen, om tabak en andere dingen in te doen. Aen de linker zijde hangt aen den zelven gordel een Sabel of houwer, in dier wyze, dat het scherp of punt naer vooren komt, en het hecht achter, naer den rug toe, om hoog steekt: waerom zy dien ook van achter den rug, wanneer zy willen vechten, uithalen. Het welk met eene hand geschied, zonder de scheede aen te raken.

Schoenen gebruiken zy zelden: maer hebben laerzen aen zonder spooren, gemaekt van bereit paerden-leer, of zyde stoffen. De zoolen rijzen dikwils tot de hoogte van drie vingeren, en zijn doorgaens fraei en net.

Zy gebruiken in het rijden geene stegelreepen, en gemeenelijk slechts een watertoom en zadels, die lager en breeder zijn, als de hierlandsche zadels.

Voorts zijn deze Ooster Tartaren in zeden die van de Tartaren van Klein Tartarye niet ongelijk: maer zoo barbarisch niet. Zy zijn waerlijk genegen tot vreemdelingen, en verachten de slaefsche stemmigheit der Sineezen.

De grootse berg in dit Tartarye is *Kin* genoemt, dat is *goud* op Sineesch gezeid: gelijk goud op Tartarisch *Sou* heet: waer van misschien het volk de naem van *Kin* by de Sineezen bekomen heeft. Deze berg is tweevoudig of dobbel, d'een de Ooster, en d'ander de Noorder *Kin* genoemt. Die naer 't Noorden, met een zeer langestreek, door een gedurige ry, uitsteekende, en zijn misschien een gedeelte van den beruchten berg *Taurus*.

Daer is noch een ander zeer hooge berg, *Champe* genoemt, die tot duizend stadien verre strekt. Op den zelven is een poel van tachtig stadien: waer uit twee rivieren storten. D'eene vloeit naer 't Zuiden, en heet *Yalo*, en d'ander naer 't Noorden, en

heet *Quenthung*. Uit den zelven berg valt de vliet *Sunchaoi*, die niet lange daer na zijn water met den vliet *Quenthung* vermengt: en aldus vereenigt met elkander, krommen zich beide in eenen kil, een weinig naer 't Oosten, en ontlasten zich in de Eousche of Oostzee. Dus verre uit *Martyn*.

Wat my van de Oost en West Tartaren, uit *Kanton*, in Sina, by seker brief werd berigt, kan uit het volgende gezien worden.

Geheel Sina staet onder de Oost Tartaren, en buigt onder desselfs Sabel. Oost Tartarye en 't land der Manschiuwers, dat is *Niuche*, word by eenen Onder-koning geregeert, die, om de drie Jaren, aen het Pekinsche hof, rekening van zijn bewint en bedrijf komt doen.

De West-Tartaren of Sutassen bestaen van zich zelfs, en hebben hunnen eigen Koning: uit wiens maegschap, tot erkentenisse van d'ontsangene diensten, de Keizer van Sina gehouden blijft, een vrouw te nemen.

De Godsdienst der Heidensche Tartaren verschilt zeer weinig met die van de Sineezen. Zy bidden zelve niet: maer houden daer toe hunne Papen, die ze zeggen, dat voor hun bidden. Evenwel zijn onder hen verscheide gevoelens, van wegen de verhuizinge der zielen, en Epikuristen ontbreeken 'er niet.

Tot noch toe heb ik ondervraegt en nagevorscht, om te weten, of het land van *Jello* aen de kust van Tartarye vast is: maer de Sineezen verschillen zoodanig onder malkanderen, dat ik daer uit niet zekers besluiten kan.

De Tartarische landschappen, buiten de Sineesche muur, worden door een onafhangkelijk Opperhooft beheerscht, het zy hy den naem van Koning of Prins draegt. Onder deze zijn 'er verscheide, die zich veinzen, schatbare van den Sineeschen Keizer te zijn; doch dit geschied om hun eigen voordeel: dewyl de Keizer hun jaerlijks grooter onderhoud geeft, als zy uit hunne landen trekken kunnen. Dus verre de aen my geschreven brief, aengaende deze volken.

Brief.
Afschrift uit een Brief, die in 't Jaer 1663 van Tonquien *na* Batavia *is geschreven, van zeeker persoon, welke onder een Hollandschs Gezantschap in* Sina *had geweest. Hier by gevoegt, om dat daer in van de* Niuchische *en andere* Tartaren *gewag werd gemaekt.*

'**D**E vermaerde Afschriften der Sineezen schynen te rug van 3767 Jaren af, ofte van 't Jaer 189 na dat Godt de Menschen met eenen algemeenen Watervloed strafte, geheugenisse te hebben; buiten dit zoo hebbenze ook noch eenige leugenachtige en wyt uitstrekkende geschichtschriften van ontelbaere Koningen, die in de eerste Eeuwen zoude geheerst hebben, makende gewag van eenen *Pancquin*, dien ze niet konnen berekenen, waer hy van daen gekomen is. Zy scheenen alles uit de natuur te begrypen, en den mensch in veele Wiskonsten te onderwyzen, doch waren meest alle zeer goddeloos, en den Hemel niet gehoorzaem; waerom de Sineezen hen ook onder de gedaenten van vreemde beesten en Serpenten afmalen. En voorwaer, wanneer men dezen hunnen stam vervolgens met aendacht bespiegelt, bevindmen klaerlijk veel overeen komst, die slaende is op 't geene de heilige *Mozes* door den Geest[+] Gods heeft geschreven. Want zoo dra *Kaïn*, uit enkele nijd, zijnen Broder. *Abel* quam dood te slaen, was hy vluchtende na 't Oosten: en zoo dra *Kaïns* Zoon *Lamech*, tot

[+]Genes. 4.

zijn Jaren gekomen was, nam hy regelrecht tegens Godes bevel en inzetting twee vrouwen. Zijn nakomelingen pleegden ook Afgoderye,[+] en leefden naer den vleesch.

'Deze volkeren schynen gedachtig te zijn eenen grooten Watervloed, waer mede de Aerde, ja alle bergen bedekt waren; doch zy willen echter staende houden, en trachten uit hunne leugen achtige schriften te bewyzen, dat 10 menschen op eenen zeer hoogen spitzen Berg in het landschap *Xenci* hun leven behouden hebben. Dit zelfde verhaelt *Josephus* de Joodsche[+] Schryver, daer hy over den Zondvloed handelt. De Schryver *Damassenus* in het 96 Boek zijner Historie, spreekt daer vanaldus. Daer leid in *Armenia*, by het *Minjader* landschap, een hoogen Berg *Barias* genaemt, op welke in de Zond vloed veele zouden gevloden en in 't leven gebleven zijn; doch dit alles is valsch, want wy moeten ons gehecht houden aen de Heilige Schrift, die getuigenis geeft, dat al wat eenen adem des geests[+] en leven in zijne neusgaten hadde, en dat op het drooge was, is gestorven. De *Scheiten* of *Tartaren* zijn van *Japhet* herkomstig, en uit *Magog* gesprooten. De *Sineezen* beginnen dan haer verhaelschriften met den eersten Koning *Jas*, die na de scheppinge der Waereld 145. ofte na den Zondvloed 189 Jaren als

[+]Deut. 14.

[+]Eerste deel het vierde Hooftstuk.

[+]Genesis.

een Vader over hen begon te heerschen, getuigenis gevende dat hy 9 Jaren had toegebragt om de aerde van de wateren te scheiden; waer mede zy was bedekt geweest, en daer na bevonden dat het droog was geworden, vindende verscheide voetpaden der beesten, waer mede de Aerde weder van den Hemel vervult en gezegend was. Hy leerde de menschen boomen en alderlei kruiden planten, en gebood in de vier deelen zijns Rijks, Zon en Maene waer te nemen, rechtende groote vlijt aen om eenige werktuigen uit te vinden, tot de Muzijk behoorig. Hy is de eerste Koning die zijnen stoel veste in het landschap *Xenci*, onder den name *Sangh*. De Sineezen houden hem voor den heiligsten mensch die ooit geleeft heeft, waerom hy ook van hen noch in alle Tempelen zeer vieriglijk werd aengebeden, voornamentlijk van den Akkerman. Honderd Jaer heeft zijn gezag geduurt, wanneer hy 117 Jaren oud zijnde, quam te overglijden: een zijner naesten, met name *Xun*, volgde in zijn plaets, en stichte eenen anderen stam, onder den naem van, *Yu*, zich vlijtig toonende om den loop der Hemelsche lichten te onderzoeken, maekende daer van ook een beschryvinge, en was d'eerste onder hun die de planeeten uitvond, en daerom werd hy ook voor heilig gehouden. Hy heeft geheerscht 33 Jaren, wanneer hy, na een levens tijd van 110 Jaren, aflijvig wierd. Van hem, tot den vyfden Koning uit het zesde geslachte der Sineesche familien *Chin*, genaemt *Cinxihoan*, zijn in 't verloop van 1858 Jaren, 81 achtereen volgende Koningen geweest, welkers namen wy hier om de kortheit niet zullen noemen. *Cinxihoan* maekte dan een begin van Heerschappye 246 Jaren voor de komste Christi, zijnde van inborst een stout en dapper Oorlogsman; hy is die Koning, die den wytberoemden muur, waer door *Sina Tartarye* gescheiden blijft, stichtte, daer van hunne gedenkschriften aldus schryven. Onzen Koning *Cinxihoan*, zijnde wys en verstandig, ja dekloekmoedigste in Oorloge van alle onze stammen, vraegde in 't zefde Jaer van zijne Regeeringe eenen Waerzegger (na dat hy byna der Tartaren dwingland geworden was,) wie nae hem zijn Rijk zoude vernietigen, en wierd geantwoord *Huije*, 't welk de, Tartaren zijn; daerom heeft hy in der yl, van de stad *Kin*, leggende in het landschap van *Xenci*, tot in de groote Zee van *Leauthung* belast, langs zijne grengrenzen heen, yder in zijn gewest, eenen grooten muur van 28 ellen hoog. (dat 31 ⅔ hout voet is) aen den anderen gehecht op te bouwen, op dat hy zich van die woeste volkeren zou afscheiden: maer gemerkt de duivel een vader der leugenen is, en in 't gemeen zeer twyfelachtig iets voorzegt, zoo begreep de Koning deze voorzegging niet, want zy gaen voort, en getuigen, hoe na verloop van 31 Jaren wanneer hy 37 Jaer geheerscht hadde, aflijvig zijnde geworden, zijn Zoon genaemt *Huije*, of na zijn kroning *Ulry*, door dartel en ongebonden leven, van een Hertog *Chao-cao* wierd omgebragt, en vernietigde alstoen, naer de voorzegginge, het gansche Rijk. Veele Europeërs zullen misschien anders schryven, alhoewel dit naer den inhout hunner oude schriften dus over gezet is. Dit zesde geslacht heeft onder de naem *Chin*, maer vier vervolgende Heerschers gehad, en quam als toen een mensche, genaemt *Hancaoco*, zijnde wel scherpzinnig van verstand, doch van eenen geringen staet, en een scheepsgezel geweest, door grooten aenhang zich Koning te verklaren, stichte de zevende familie onder den naem van *Han*, by welkers navolgers (uit dat huis,) onder de bestieringe van den II. Koning *Nigaytre*, en wel in zijn zesde Jaer, of in 't 42 Jaer des Keizers *Augusti*, wanneer 't hier alomme in vrede was, is gebooren GOD en MENSCH van de Maegt *Maria*: zy getuigen dat ten dezen tijde, de Zonne zoude geëclipseert zijn, en dat in 't teken Aquarius zich een Comeet vertoont heeft: zoude het wel die uitmuntende blinkende Sterre, jae die treffelijke tonge des

Hemels (gelijk de H. Oudvader *Augustinus* zegt) geweest zijn, die boven Bethlehem, de geboorteplaetze van den Saligmaker C H R I S T U S J E Z U S verkondigde? gemerkt deze plaets en *Xenci* meest Oost en West van den anderen gestrekt, en ongevaer vier uuren of 60 graden (in den Meridiaen) komt te verscheelen: Maer hier tegens werd weder ingebragt, 't geene *Origenes* schryft, dat de Egiptische, en de Chaldeusche Sterrekundigen naer het Joodsche land zijn gereist, om deeze wonderbare Sterre, (di *Crysosthomus* eerder voor eenen Engel des Lichts acht,) te aenschouwen, zoo kan dan dezelve niet zeer hoog boven den Horizont hebben gestaen, of zoude van hare nabuuren anders mede zijn gezien geworden: wat van deze waertheit by ons niet werd geweten, dat zullen

wy echter met het lijden en sterven van onzen Zaligmaker (wanneer de Zon tegens den loop der natuure verduisterde) zekerlijk komen te bevestigen; dat de Sineesche volkeren van die waertekenen niet onwetende gebleven zijn, gemerkt hunne Kronijken daer van (onder den veerthiende Koning *Quanvu*) aldus schryven. In 't 7 Jaer, de 3 maend en 15 dag van onzen heerschenden Koning, wierd een groote en nooit meer bespeurde duisternisse aen de Zonne, in den Stier gezien: zoo dat onder dezen Koning heeft geleden, en is gestorven G O D en M E N S C H des waerelds Zaligmaker.

'Tot hier toe, onder den 15 Koning *Mintje*, hadden deze volkeren noch geen ander geslacht of navolging dat hun tot deugden was aenprikkelende, als 't geen al ruim 300 Jaren geleden, onder den 13 Koning van 't vyfde geslacht *Cheu*, door twee valsche leeraers hun was geleert geworden, zeggende een met namen *Metje*, dat alle menschen zich onder malkanderen zouden liefhebben, en veel liever sterven dan elkanderen vyand zijn; waer uit toen is voortgekomen de vuile gruwelijke Sodomitische zoude, want de mannen hangen malkanderen als klitzen in stinkende wellusten aen 't lijf: zijn wederpartye genaemt *Yanchu*, leerde dat de menschen maer zich zelven moesten lieven, en geene moeite met andere hebben; jae zoo hy met een haair van 't hooft, alle menschen konde verlossen, hy zoude het niet willen doen. Maer in dien tijd, ik weet niet door den geest der voorzegging, of door de waerachtige aenkomst der Apostelen in de nabuurlijke steden en vlekken, quamen de geruchten tot voor dezen Koning, dat in 't Westen eene groote wet wierd geleert, die de menschen tot zaligheit en deugden was aendryvende; de Koning, hier toe genegen zijnde, heeft een wys en verstandig Man, met naeme *Caynagan*, nevens noch achthien andere afgevaerdigt, om deze wet te gaen naspooren, op datze in *China* mogte worden gevoerd; doch deze zijn, na langduurige reize, in een Rijk *Tincho* genaemt, (leggende in *Indiën*) aengekomen, alwaer zy, onlustig zijnde geworden om verder te reizen, eene zekere valsche secte, genaemt *Fe*, (meenende dat het de rechte en by haer gezochte wet was) hebben aengenomen, en nevens haer een leerling van die ordre genaemt *Hamen*, met 42 daer over geschrevene leugenachtige boeken, en een groot geschildert beeld, naer de gedachtenisse van hunnen Afgod *Fe*, aldaer bekomen hebbende, zijn zy, na datze drie Jaren waren uit geweest, weder te rug gekeert, en in hun Land by den Koning gekomen, die terstond het beeld aenbiddende, voorts gelast heeft deze wet, niet alleen door gansch *China*, maer ook in *Toncquin*, *Combodia* en *Siam*, gelijkze daer van het schemerlicht noch hebben, te verkondigen; dit is geschied 60 Jaren na de geboorte van *Christus*, en heeft, van dien tijd af tot heden, deze afgodische Leer zoodanig een toegang gekregen, dat nu in het Landschap *Nankin* over de 1300 van hunne Duivels tempelen of Pagodes kunnen getelt worden. Deze wet is naer de naem van hunnen Patroon *Fe* genoemt, en uit een ander Secte gesprooten, genaemt *Tausu*, welk woord zy in twee namen verdeelen, *Tau* beteekent eenige vuiligheit of verrottinge, *Su*, daer mede drukken zy uit verscheide geleerde mannen, die dag en nacht zich over 't beschryven dezer zaeken roemwaerdig hebben gedraegen; deze hebben eerst veele Visschen, en met namen den Visch *Ynkoan*, als Goden in 't water, aengebeden, doch door verder onderzoek quamen zy die weder te verdeelen, onder de naem van *Nuytan*, of *Cin*. Zy geloofden de vermenging der inwendige geesten, dat de zielen in afwezentheit eens lichaems onsterffelijk zijn, en daerom gebruiken zy ook deze stellinge in de navolgende woorden: *Cin* het zaed, *Ki* de aessem, *Xin* een hart; en gemerkt zy zeggen, dat her hart de wortel van den aessem is, en d'aessem de wortel van het zaed, zoo zal dat zaad weder tot den aessem, en de aessem weder tot het harte

der menschen zijnen keer moeten neemen; en bevestigen zulks met het woord *Vaytan*, of *Luncien*, waer mede zy verstaen, dat des menschen lichaem ontelbare natuurlijke gedeelten en eigenschappen heeft. Van de opstandinge des lichaems gelooven zy, dat na de ziele van het lichaem is gescheiden, die in een plaetze verhuist, genaemt *Tarcien*, alwaer zy zoo lange verblijft, tot datze weder in deze of geene lichamen varen zal; hierom bestrooyen zy ook den dooden met zout, en gelooven dat het Lijk hier door minder verrottinge onderworpen is. Zy roepen en bidden door offerhanden ook voor de dooden en zieken, bezweeren de booze geesten door duivelsche letteren, die zy *Foxin* noemen. Tweemael des daegs, doenze met hunne onderhoorige

Papen in hunne Afgodische Tempelen aen het Autaer een Choorgezang, waer in de Opperpriester voorgaat; deze eeten niet wat leven ontfangen heeft. De Sineesche Schepter bleef ten dezen tijden, in goede voorspoed zwaeijende over dit uitterste Azia, hoewel het Rijk noch veele stroopen was onderworpen, tot den 13 Koning *Mincum*, uit het twintigste geslagt *Sun*, dat in 't Jaer 1195 is geweest, en werden by de lijsten der Koningen in hunne Chronijken, 't zedert den vyfthienden Koaiag *Msintio*, noch 99 Koningen tot op den twaelfden Koning van 't twintigste geslagt *Su* getelt; wiens naem en stamhuis wy voorby gaen zullen, en overtreden tot de Tartaren van *Niuche*, en hunne overwinninge die onder den name *Kin*, het Noordelijke deel des Sineschen Rijks in bezit namen, en hunnen stoel vestigden in het landschap *Honam*, heerschende alzoo tegens de Sineezen over de ondergebragte landschappen dertig Jaer; wanneer de Westelijke Tartaren, onder den name *Yoen*, uit de stam *Hia*, (die al 182 Jaeren hadde gestaen, en op 't Jaer 1043 in West Tartarye was opgerecht geweest,) quamen, en dreven de Oostelijke Tartaren van *Kin* uit *Honam*, neemende hunnen Koning gevangen, en na hem gedoodt te hebben, den stoel in bezit; is geweest omtrent het Jaer 1225, ten welken tijde onder deze bende *Hopilie* (wy noemenze dus, om dat hunnen Koning en Veldheer zoo geheten wierd) den Venetiaen *Marcus Paulusz* door het Zuiderlijkste deel van het landschap *Xency*, met hen in *Sina* gekomen is, derhalven zullen wy hier een weinig tot bericht aenroeren waer uit eenige misverstanden voortgekomen zijn.

[+] 'Deze Venetiaen is dan ongetwyffelt uit India, in 't Zuiderlijke deel *Xency*; dat qualijk de 30 graden Noorder breette bereiken kan, aengekomen, om dat hy niet eens gewag maekt van de groote muur, dien hy anders noodzaekelijk most over gegaen, of gezien hebben; echter door de zwaere koude, die zy aldaer ontmoette, heeft hy gissing gemaekt omtrent de Noorderpool van 50 graden te moeten geweest zijn, te meer overmids dit, Sineesch Climaet van 30 graden met onze Europiaensche Noorder landen van 50 graden, wel omtrent de koude, mag vergeleken worden. Ik hebbe zelf in de Stad *Nanchin*, (leggende op 32 ½ graed) den 24 November, de kool en andere winterkruiden, meer als drie voeten diep onder de Sneeuw uit de Aerde geplukt; de binnenwateren lagen al toe bevroren, en waren de boomen al geheel van hunne lommers berooft. Op 29 en 28 graden, omtrent de Hooftstad van 't landschap *Kiancy*, was 't in de maend December, (als wy daer door reisde) vermids de harde Vorst, gemengt met hagel en sneeuw) zoo bitter kout, dat niemant konde voort reizen, werwaerts hy wilde. In 't landschap *Peking*, ongevaer op 37[*] graden, hebben, wy verscheiden mael in de maend July, (wanneer 't onlijdelijk heet was) bronnen gevonden, waer in het water drie en meer voeten beneden de aerde noch hart bevroren lag; met deze en noch meer diergelijke ondervindingen, knoope ik mijn reden vast, dat deze *Paulus* Venetiaen is misleid geworden, omtrent het plaetzen van *Katay* en *Cambalu*; te meer, alzoo 't uitterlijk schijnt dat hy den loop der Zon niet waergenomen heeft; en zoo my iemant naer de reden van deze buiten natuurlijke koude vroeg; ik kon niet anders zeggen, gelijk ook alle de in *China* zijnde Europianen het daer voor houden, dan dat de Salpetrige aerde, waer mede gansch Sina zeer bezwangert gaet, in den grond daer van de schuld moet zijn: hy dan in *Xency* aenlandende, wiens Westelijke deel meest van de Mooren en verbasterde Sineezen wierd bewoont, en bemerkende den grooten op-en afloop van de boven Noordsche Volkeren, zoo heeft hy, zonder eenige beduchtinge, naer de Hooftstad en Landstreek

[+]Hoewel volgens anderen hy langs de Noordzijde in Sina gekomen is.

[*]Deeze boogte werd by anderen niet alzoo gestelt.

onderzogt, en van den Mogereetschen kant onderrichtinge gekregen, van eene groote Stad, genaemt *Cambalu*, want dus word de Stad *Peckin* tot heden by de Mooren genoemt, gelijk ik zulks in persoon den Taelman van de Mogereetsche Gezanten, in *Peckin* aenkomende, hebbe duidelijk asgevraegt, die my verder berigte, dat met het woord *Cambalu* wierd uitgedrukt, een Stad des oppersten gebieds, jae een Stad des Heeren, het woord *Chatty* of *Cattheij*, heeft hy van de Oosterlijke Tartaren geleent, die aldaer toen van de Westelijke overheerst wierden. Het is niet *Catthey*, maer *Ciethay*, en word voor een verbasterd Sineesch woord gehouden, hoewel de Oostelijke Tartars het gebruiken; *Chie* is West, *Thay* is Zuiden gezegt, dikwils ook wel een menschen hand, als of men zeide, 't Land ter zijden de hand, naer het gesprek dan valt, daer dit woord van *Thay* in mogte te pas gebragt worden; doch wanneer men deze twee woorden aen den anderen schakelt, en zegt *Chietay*, zoo wilt eindelijk te zeggen zijn,

een Landschap; Ziud-westwaerts van onze hand gelegen; gelijk 't Landschap *Peckin* in der daed Zuid-westwaerts van 't Rijk *Kin*, of Oost Tartarye gestrekt leit. Op dien grondslag heeft de Venetiaen het Noordelijke deel van *Asia*, meer dan 15 graden te lang in zijne verhalen uitgerekt; even eens heeft hy het woord *Mangus*, daer mede hy het Sineesche Rijk benoemt, van de Oostelijke Tartaren ook toenmaels ontrokken, welk al mede niet recht is, want zy zeggen tegens de Sinezen *Manso* of *Barbaren*. Deze Provintie *Peckin* ten Noorden, is voor het waerachtige *Catthey* te houden, en hare Hooftstad, *Xentien*, dat gehoorzaemheit beteekent, voor het vermaerde *Cambalu*: want van deze Stad Noordwaert tot de 50 graden buiten de Sinesche muur, bevindmen niet anders dan onbebouwde, zandachtige woestijnen, welkers oever aldaer langs de Noordzee van de *Jupitaaten*, (zoo genoemt om datze met visschenvellen bekleed zijn) worden bewoont, die nu onder deze Kroon mede behooren, en in onze tegenwoordigheit, voor den throon lagen, om eerbiedigheit te bewyzen, toen wy in *Peckin* ter gehoor wierden gebragt.

'Wy keer en nu weder tot de Westelijke Tartaren, onder de heerschappye *Hia*, want na dat zy d'Oostelijke Tartaren uit de Provintie *Honam* hadde gedreven, en hun onderdanig gemaekt, bragten zy noch wel 55 Jaren toe eer ze het gansche. Sineesche Rijk onder de knie kregen, want veele van die Oostelijke Volkeren, zich door de nederlagen met de Sineezen voegende, boogden de Westelijke Tartaren tegenstant, en daer door bevindmen in hunne Chronijken, datze in den genoemden tijd noch zes achter een volgende Koningen gehad hebben, waer van *Tix*, de achthiende uit dat huis, de laetste is geweest; want zoo dra de Tartaren in de Provintie *Fockin* quamen, ging deze Jongeling, (hebbende noch qualijk vyf Jaren) Koning geweest) uit de Stad *Hocksieuw* te scheep, om de vlucht neêrwaerts te nemen; doch gemerkt de wind groot, en het water te hol was, wierd hy met Schip en al omgeworpen, opofferende alzoo met zijn by hebbende gezelschap, de Zee zijn Leven, Scepter en Kroon, tot besluit van dit twintigste geslagt, dat 320 Jaren over *Sina* geheerst had; dies nam dan eerst het eenentwintigste geslagt, onder den naem *Yven*, uit het Westelijke Tartarye zijn intrede zijnde in 't Jaer 1820, waer van *Xio* d'eerste was, die de Wet herstelde onder de heerschappye van *Hia*, wanneer de oorlogsstoel gehouden wierd in de Stad *Peckin*, latende zijn vordere benden, die in groote heirkrachten bestonden, vorder Zuidwaerts af, naer het Koninkrijk der *Lauwen*, een gedeelte van *Barmania, Chiam, Cambodia, Champa, Quinam*, en eindelijk naer het Rijk *Toncquin*, dat hem wel het naeste lag, 't geen door de wapenen onderdanig wierd gemaekt: hy stichtte ook in dit Rijk een aenzienlijke Stad en Sterkte, van magt en oorlogsgereetschappen, om in der yl die tegens de wederspannigen te konnen gebruiken. Maer de Tartaren konden de Sineezen, (die altijd in groote twist en tweespalt tegens hen waren ingenomen,) wat beter beteugelt hebben, doch gemerkt dit niet geschiede, stont 'er, na verloop van 88 Jaren, onder den thienden Onderkoning *Xancum*, een man met name *Hunvuy* op, geboortig van *Fimijan*, in 't Landschap *Kiancy*, die een heirleger by den anderen rapte; neemeede daer mede veele Steden geweldiglijk in, en onder anderen de Hooftstad *Nankin*, waer van zijne Soldaten in der yl, om eene goeden buit te maken, zich zochten naer de Stad *Peckin* te spoeden: de Tartarischen Onderkoning, zoo haeft niet konnende zijn magt by den anderen krijgen, wierd genootzaekt met Vrouw en Kinderen te vluchten, in de Provintie *Xantum*, alwaer hy voorts omgekomen is; en dit is de uitgang der Westelijke Tartaren in *Sina* geweest.

‘Dezen *Hunvuy*, (die voor dezen een valschen Afgodischen Priesterknecht geweest was,) ziende dat het 't geluk zich, zoo gunstig voor hem verklaerde, maekte zich in 't Jaer 1568 Koning der Sineezen, en stichte het twee-en-twintigste geslagt *Muncho*, dat Martinus, *Taminga* noemt zich den naem van *Haijco* den eersten toeigenende, uitroeijende al wat eenigzins noch mogt de smaak van de Tartaren hebben: hy zond mede een der Onderkoningen, als Luitenant Generael, om het Koninkrijk *Tocquin*, in plaets der voorige Tartaren, te gebieden; maer gemerkt deze volkeren, hoewel 't verbasterde Sineezen waren, naer zulke bevelen niet meer wilde hooren, te meer overmids zy by de Tartarische heerschappy meer vryheit gesmaekt hadden, begonden zy oproerig te worden, schudden 't jok van hunne schouderen, nemende deze plaets van voogdye zelfs in bezit, en verdeelde hunne volkeren in 't westen tegens de Rijken der *Laduwen, Bauwen*, en ande-

ren, op de uitterste grenzen van het, Oosten tot in het Noorden, langs het Koningrijk der Sineezen, om die landen als vry en erffelijk te blijven bezitten, gelijk zy ook als nu noch in verscheide Landschappen verdeelt zijn.

'Het Koningrijk *Toncquin*, (dat omtrent zoo groot is als Portugael,) schijnt dus zijn eigentlijkste naem te hebben, hoewel het van ouds by de uitlanders en aengrenzende volken andere namen heeft gehad; de Tartaren noemen dit Rijk *Gannam*, om dat het ver in 't Zuiden legt, de Inwoonders eeten *Pinangh*, en verwen de tanden gelijk de Indianen. De Sineezen by de Tartaren *Manzo* of *Barbaren* genaemt: noemen dit Rijk *Cauchin*, gelijk ook de Japannezers, om dat zijne ingeboornen blootvoets, of ongeschoeit gaen, en hunne rechter groote toon (dat wonder is) dwars ter zijde afstaet, gelijk zulks noch by eenige onverbasterden kan gezien werden. Deze landsgrenzen begrijpen in zich 12 Provintien, waer van 'er 7 meestendeel van 't Oosten op 21 graden 6 minuten, tot in 't Zuid-westen aen de Rivier *Pothijn*, tegens *Quinam* door de Aziatische Zeebogt, langs zijnen oever omarmt worden, en stooten de voorige vyf Landschappen, met hunne bergen, in den ondergang der Zonne, tegens 't Koningrijk der *Lauwen*, in 't Noord-westen aen de Provintie *Junam* en 't Koningrijk *Cabangh*, (dat een afvallige rijk van deze Kroon is,) en eindigt ten laetsten in 't Noorden, en omtrent 't Noord-oosten, langs de Provintie *Quanci*, wiens wegen aldaer, om uit dit in 't Sineesche Rijk te komen, zeer reisbaer zijn; wel verstaende van den Zeekant, door de Provintie *Cunam*, naer de Sineesche Hooftstad *Sining* toe, welke gemeenlijk in drie dagen gaens verdeelt werd; maer zoo de vreemdeling genegen was van hier door de Provintie *Bauw*, in *Junam*, ofte door *Ay* en *Lockjouw*, in de Provintie *Quancy* over te treden, zonder dat hy verlof van deze Kroone had, mogt hy zich wel verzeekeren, dat hy zoude aengerand en weêrhouden worgden.

Was geteekent

In Toncquin, 1663.

H.K.B.

Dat de Tartaren van *Niuche*, nu heerschers in Sina, niet zoo zeer onkundig zijn in al 't geene, omtrent hunne Landstreke, en die der gebuurvolken voormaels is gebeurt, of der zelver afgelegentheit, toestant en gedaente, kan bespeurt werden uit het volgende verhad, 't geen op mijn verzoek byeen gestelt is, by *Johannes Melman*, die al in den Jare 1656 zich in Sina, ten dienste der Nederlandsche Maetschappy, als Tolk opgehouden heeft, en namaels steeds als Koopman meermalen aldaer geweest, en der Taele zeer kundig was, voor zoo veel als hy zulks in *Peking*, en elders in Sina, uit den mond der eigene meest verstandigste Tartaren, en anderzins by verslag aen hem gedaen, heeft verstaen.

***Wel Edele gestrenge Heer*;**

'Op dat U E. byzonderlijk mogte onderricht zijn van den toestand dezer woeste Landen en Volkeren, voor zoo veel ik zulks uit de verstandigste der Tartaren heb konnen begrijpen, en zoo daer te lande, als elders verstaen; dien ik vooraf, een weinig

te zeggen van hunne afkomst, uit wat hoek deze Volkeren zijn gesprooten, en hoe dezelve zich dus verdeeld in Horden, onder gekorene Hoofden in vaste plaetzen, van andere Volkeren afgescheiden, ter woon begeven, en verblijfplaetzen begrepen hebben.

'Om daer van dan net te handelen; moetmen vooraf laten gaen, en zeggen, hoe deze Tartaren zich beroemen voort gekomen te zijn, uit het aeloude geslagte der beroemde *Scyten*; ook datze nooit dienstbaer zijn geweest, alhoewelze veel malen door verscheiden heirlegers, als van *Alexander den Grooten, Darius, Cyrus* en *Xerxes* zijn bestreden geweest, door welke overlasten en oorlogen, zy voornaemlijk bewogen zijn geworden, in verscheide Horden en magten, naer het Oosten zich te verdeelen; zulks datze by benamingen wierden onderscheiden, en hunne Horden genaemt[+] zijn geweest, de eerste *Jeckamogal*, dat zijn de groote *Mongalen*; de tweede *Sumongalen*; zijnde de waterachtige *Mongalen*; de derde *Merkat*, en de vierde *Metrit*. Zy noemden hunne bezitplaetzen, *Kozan, Kozaska, Buchar* en *Samarecant*, ter tijd en wyle toe, datze by aenwas in menigte toe namen, en een Koningrijk over deze Horden oprechtten. Zy koozen tot hunnen Keizer of Cham, een ervaren en beroemt man, *Zinchis* genoemt; 't welk geschiede, volgens de tijdreekeninge, omtrent op 't Jaer 1187 na Christus geboorte.

[+]Horde is een verzameling van menschen, die by elkandre in hutten of tenten onder een Hooft leeven.

‘Daerenboven bestonden de *Scyten*, ten tijde dezer verdeelinge, die achter de Berg *Imaus* zich onthielden, in zeven Horden, welke genoemt wierden, *Tartar, Tangur, Cunat, Tateyr, Sonic, Mongli*, en *Tebeta*, uit welke zeven Horden eenige afgewekene volkeren meer naer 't Oosten hun verblijf namen, in de plaetzen vooren gemeldt; en om dat dezen gekoren Keizer uit de Horde der Tartaren was voort gekomen, zoo hebben alle zijne onderdanen dien naem van Tartar* aengenomen, en tot noch toe behouden.

*Daer werd ook een vliet van den zelven naem gevonden.

‘Deze *Zinchis* dan, heeft ten tijde zij ner bestiering verscheiden wetten gemaekt, en de diensten der booze Geesten afgeschaft; zijnde de eerste die zijne onderdanen geboden gaf, om de wapenen te hanteeren, op datze bequaem zijn mogten, hun Rijk voor alle geweldenarye te bevryden; en wanneer daer in genoegzaem onderwezen waren; heeft hy in zijnen tijd zommige *Scyten*, die hem dikwils quamen berooven, als nijdig zijnde over hunne welbestelde heerschappye, beoorlogt, t'onder gebragt, en tot cijnsbaren gestelt.

‘Wanneer dezen Cham oud en afgeleeft was, heeft hy by zijn overlijden twaelf Zoonen nagelaten, die hy vooral de eendragt aenbeval, onder een voorbeeld, nemende twaelf pijlen, die hy, t'zamen gebonden zijnde, hun gebood te breeken, 't welk onmogelijk was, dies de Vader hun voorhield, dat het Rijk zoo onmogelijk zoude kunnen gescheurt werden, zoo zy eendrachtig bleven, maer door tweedracht scheidende, zouden zy als eenen pijl ligtelijk kunnen overheert, en gebroken worden: by welke gelijkenis zy geleert wierden, dat de menschelijke zaeken door eendracht vermeerdert, maer door tweedracht gescheiden kunnen werden. *Hoccota*, zijn oudste Zoon, volgde den Vader in 't Rijk: deze zond ten eersten een leger uit, om de landen Oostelijk gelegen te ontdekken, en te zien, of zy hunne grenspalen niet wyder konden uitzetten; dit heir wiste by zijne wederkeering wonderen te vertellen; en datze daer omtrent een nieuwe waereld van menschen gevonden hadden, die by de Inwoonders *Cathayers* genaemt zijn, 't welk *Sina* is; en aengezien, van tijd tot tijd, de volkeren, onder deze Horden merkelijk vermeerderden, zoo heeft deze Keizer zijnen Zoon *Gino Chan*, met een groote magt, naer *Cathay* gezonden, om met de zijne aldaer te bestaen: deze *Gino Chan* stierf aldaer in zijne jonkheit; dien zijn naeste bloedvriend *Mongo Chan*, in 't gezag gevolgt is: deze *Mongo Chan*, met de zijnen gekomen zijnde aen 't uitterste van de Zee, vond aldaer veel Inwoonders op een Eiland, die hy meende te bestrijden, en tot zijn overtogt een vaertuig bekomen hebbende, quam hy daer mede dicht aen 't Eiland; maer de Inwoonders quamen des nachts onder water tot aen 't Schip, kregen een opening daer in, zulks dat *Mongo* met de zijne onvoorziens weg zonk, en in de Zee versmoorde: welk ongeval, *Choccata*, of *Hoccota Chan*, zijnen tweeden Zoon *Cubula* zond, die den volkeren als hooft voargestelt wierd; uit welk geslagt de Tartaren, die het Noord-oostelijke deel tot aen de groote Zee, achter het hangend Eiland *Corea*, bezeten hebben, zijn voortgekomen, die zoo volkrijk zijn geworden, datze in den Jare 1290 in twaelf Horden of Koningrijken zijn verdeelt.

*‘Welke 12 Koningrijken of Heerschappyen noch heden ten dage onder hen bekent in wezen, en op te tellen zouden zijn. De gewesten aen den oever van de Zee, tusschen Japon en 't Oostelijk Tartarye, gelegen, is het Koningrijk *Jupy*, 't welk

+Genes. 17. vers 20. Cap. 21. v. 13 en v. 18.Cap. 25. Vers 6.Siet Vers 13 en 16.

* Het+ is waerschijnelijk, dat de Tartaren die het Noord-oosten en Oosten bewoonen, afzettelingen zijn van *Ismaël*. Want daer staet by *Mozes*. Ende aengaende *Ismaël*, hebbe ik u verhoort, ziet, ik hebbe hem gezegent, ende zal hem vruchtbaer maken, en hem gansch

onder de Tartaren staet. Ten Zuiden grenst dit Rijk aen 't hangende Eiland *Corea*, en word door den grooten muur van 't Landschap *Leatong* afgescheiden; naer 't Westen leit ten grenspael de groote Rivier *Linhoang*, die tusschen dit Rijk *Jupy* en *Niuche* vloeit. De oudheit der volken van dit Rijk is by de Sineezen bekent, met den naem van *Kin*, 't welk

zeer vermenigvuldingen, twaelf Vorsten zal hy gewinnen, ende ik zal hem tot een groot volk stellen: en op een ander plaets, doch ik[+] Zoonen der bywyven, die *Abraham* hadde, gaf *Abraham* geschenken, en zondze weg van zijnen Zoone *Isaac*, terwyle hy noch leefde, Oostwaerts, na het Land van Oosten.
De namen der twaelf Zoonen uit lendenen van *Ismaël* gesprooten, werden opgehaelt by *Mozes*,[+] in 't vyfentwintigste Hooftstuk, als mede in 't eerste Boek der Chronyken. Dit zijn de Zoonen *Ismaëls*, en dit zijn hare namen in hare dorpen, en palleizen, twaelf Vorsten na hare Volkeren, zegt de Heilige Text. Werdende by veele geloost deze twaelf Vorstendommen noch in wezen te zijn, en onder de Tartarische Horden te schuilen; een zaek die by my, als des onkundig en ongewis, niet werd bepaelt.

goud is, en worden in de Sineesche Jaerboeken, Heeren van de goude bergen genoemt, om dat 'er veel goudrijke mijnen in gevonden werden.

‘Onder alle de Tartaren die 't Rijk Sina door oorlogen gequelt hebben, zijn deze geenzins de minste geweest, vermids de Sineezen zoo van hen, als van de volken uit het Koningrijk *Niuche*, die altijd tegens de *Catheijers* geoorlogt hebben, groote nederlagen zijn toegebragt; zoo datze zich genootzaekt vonden, uit de Noordelijkste gewesten, naer die van 't Zuiden te vertrekken, en zouden deze twee gevoegde Koningrijken te dien tijd het geheele Rijk van *Sina* afgeloopen hebben, indien de Westerlijke Tartaren uit het Rijk *Samaracande*, deeze zegenpralende wapenen hunner bondgenooten, niet met nijdige oogen hadden aengezien; die mede een veer van den buit wilden hebben, en quamen met een grooter magt in *Sina* vallen, zulks deze Oosterlijke Tartaren van *Niuche* en *Jupy*, met hunnen roof *Sina* verlieten, en zich wederom naer hun Land begaven. Inmiddels bleven de *Samaracanders* in *Sina* met de Zuiderlijke Sineezen zwaere oorlogen voeren, hebbende tot hunnen Veldheer de befaemde *Tamerlaen*, by de Tataren *Temur* en *Lengus* genaemt, om dat hy kreupel was; deze was, zoo gezegt werd, de Zoon van den vierden Keizer tot *Samarcand*, *Batho* geheten; die naderhand den Turkschen Keizer *Bajazet* overwonnen, en, in een kouw besloten, met zich omgevoert heeft.

‘Ook verhaelen de Tartars, datze in 't Oosterlijke Tartarische deel, wel honderd en vyfentwintig Horden of beweeglijke en verplaetzelijke steden hebben, zwervende met hun Vee en Huisgezin, van de eene plaets tot den anderen, om t'elkens, naer gelegentheit des tijds, van weide te veranderen, en de beste te zoeken.

‘Vermids zy onder een ongenadig Climaet woonen, moeten zy zich des winners in dichte Tenten, voor de bittere koude bergen; maer des zomers begeven zy zich over de hooge gebergten Noordwaerts gelegen, daerze voor hun Vee goede weide vinden, en een aengename getemperde lucht genieten. Deze Landaerd weet ons te verhalen, datze boven op deze Bergen, verre over Zee naer 't Oosten, verscheide Landen beoogen kunnen, 't welk waerschijnlijk *Japan*, *Eso*, of 't Land van *America* zijn moet; daer ze voorgeeven niet verre van af gescheiden te zijn; tusschen beiden is de groote Zee, die deze Landen van de hunne afscheidt. Ik heb verscheide malen gezogt, bericht te mogen erlangen, of in die Zeén geen Jonken of vaertuigen gevonden worden, die langs den Tartarischen wal Noordwaerts stevenen; waerop zy my antwoorden, jae; dat de volken van *Corea* dikwils in zomerze dagen vaeren, om hunne drooge visschen en andere eetwaren tegens Goud of Pelteryen te verruilen; hun voorts vragende, ofze op den Noordhoek van hun land, wanneer de bogt naer 't Westen keert, niet veel Ys in Zee hebben vernomen, en of deze Zee des winters niet toevriest, zulks dat geen Jonken of Schepen daer door kunnen varen? Zy antwoorden, dat het Ys niet verre van 't Land gezien word, ook niet anders, dan daer versche rivieren, in zee loopen; op welke plaetzen veel Ys te vinden is; maer de Zee is nooit geheel bevrozen, zoo dat die altijd te bevaren is, voornamentlijk in den heeten tijd; ook heeftmen weinig klippen of andere ongelegentheden, in deze Zee, die de vaert mogten verhinderen, of bezwaerlijk maken, zijnde de menigte van 't Ys alleen om en by het Land te vinden; de Tartaren gaen des zomers, met prauwen in Zee visschen. Voorts hun afvragende, ofze van de toppen der bergen Noordwaerts de Zee open zien, dan ofze met Ys is bedekt? Daer op antwoordden zy, datze over land gegaen zijn tot aen de ander zijde der Zee, daerze altijd des zomers lange dagen en zon hebben, alwaerze kleine menschen gevonden hebben, die zeer wild zijn, woonende

onder de koudste luchtstreek, dieze *Provarka* noemen, waer van ze verscheiden met zich naer haer Land hebben gebragt, en noch in *Sina* verscheiden onder de huisgezinnen der Oosterlijke. Tartaren gevonden werden, alwaer ikze menigmael heb gezien;[+] zijnde dezelve kort en wanstallig van lichaem, plomp en grof van vernuft; hebbende geen kennis van God; leeven van het wild gedierte, datze op de jagt vangen, dan op koolen braden, en zoo eeten; in den winter zich generende met visch, by de zomer in de zonne gedroogt, zonder eenige toespijze te nuttigen, schijnende wel wreed en barbarisch, zijnde nochtans hunnen Heeren oprecht en trouw. Zy achten de Tartaren barbarischer danze zelfs zijn, en willen liever by hunne volkeren woonen als by de Tartaren. Alle deze eigenschappen, diemen aen deze natie bespeurt, zoude iemant doen

[+]Deze volken zijn geweest van die gene, welke benoorden de vliet Amur woonen, welker namen in onze kaerten konnen werden gezien.

gelooven dat het *Samojeden* zijn, of volken in de nabuurschap aldaer.

'Deze Heerschappye mogende met recht vergeleken worden by een Schip dat in Zee drijft, welk geen spoor nalaet, daer het door trekt; want zoo doen ook deze beweegbare Prinsdommen of Koningrijken, die naer de gelegentheit des tijds wenden, en zeilen naer de plaetzen daerze begeeren te wezen, hebbende ook geen zeekere merkteken van eenige Staetkunde, maer leven naer verscheiden omstandigheden der zaeken en tijden, en naer de belangen daer in verandering brengen.

'Het Koningrijk *Niuche* is dan gesticht en eerst bezeten by *Ginochan*, zoon van den Keizer *Hoccata*, daer van hier vooren vermeldt staet, die in zijn jonkheit overleden zijnde, wierd het gedachte Rijk by vervolg door zijn neef *Mongochan*, die by 't eiland *Corea*, door behendigheit der Eilanders, met zijn Schip gezonken en verdronken is bestiert; naderhand is in dat Rijk opgevolgt eenen *Cubilay* of *Cubula*, daer van hier vooren is gesproken.

'Deze volken, na verloop van tijd, in magt en menigte aengegroeit zijnde, besloten in dit geslagte drie Gemeenebesten op te rechten, en een deel van hunne ingezetenen naer 't Rijk *Jupy*, en de overige naer 't Noord-westen, en naer *Niulhan* te zenden; eindelijk verdeelden zy hun eigen Rijk in zeven Landvoogdyen, of Horden, doch deze tot tweedragt vervallende, begosten hevig tegens malkander te oorlogen, 't welk duurde tot den Jaere 1600: als wanneer zy zich met malkanderen bevredigden, en tegens de Sineezen de wapenen keerden, doch voor af overdenkende alle de misslagen by hun voortijds in *Sina* begaen, zochten zy dezelve te verbeteren, en op middelen te denken om het leed, hun eertijds door de Sineezen aengedaen, te wreeken; de redenen zijn al te wytlopig om hier by te voegen.

'De grenspalen van *Niuche*, zijn ten Oosten *Jupy*, ten Noorden en Noord-westen het Tartarische Koningrijk *Niulhan*, ten Zuiden heeft het de groote Muur, alwaer de Noordelijkste doortogt in den muur is, zulks het deze volkeren, door de nabyheit, gelegenheit gaf op middelen te denken, om *Sina* door dezen doorgang te overmeesteren, gelijk ook geschied is.

'Het Koningrijk *Niulhan*, is gelegen buiten de muur Noord-westelijk van *Niuche*, hebbende ten Westen de woestijnen *Samo* en *Belgian*, en het Koningrijk *Turphan*, ten Zuiden de muur die hen van *Sina* scheid. In dit Rijk is, of was wel eer de groote vermaerde Horde of beweeglijke stad *Campitton*: en wierd dit Land eertijds genaemt, het zwarte *Cathaia:* de woestijnen alheir vallen zeer zandig, en de landen zijn vol vreesselijke wilde gedierten, en daerom gebruiken zy hooge aerde wallen rondom hunne beweeglijke Horden. Zy zwerven met hun vee en huisgezin van de eene plaets tot de andere: de kleeren die deze Tartaren, om de Noord-oost gelegen, dragen, zijn voor den gemeenen man van vellen gemaekt, alzoo daer geen Zyde of Katoen valt, ten ware zy van de Sineezen die koopen of ruilen; zy hebben verscheide Pelteryen, als huiden van Wolven, Vossen, Bevers, Otters, Zabels en diergelijke beeste vellen meer. Zy dragen mede lange rokken, die hen tot op de hielen hangen, met enge mouwen. Wanneer men uit Sina door de Noorder poort de groote muur uitgaet, trektmen door *Niuche*, *Niulhan* en door de zandige woestijn *Samo*, Westwaert aen, tot aen de woestijne *Lop*, verre boven het Rijk van *Samaracamda. Capacora* is een Landschap dat wel eer onder de Oosterlijke *Scythen* gehoorde, waer van ik weinig bericht heb erlangt. Uit den Gezant van *Muscou*, die in 't Jaer 1656, nevens ons in *Pecking* was, en de reis met Sleeden en Rendieren over de vorst en sneeuw volbragt hadde, verstonden wy datze wel verscheiden. Horden der Tartaren waren voorby

getrokken, zonder echter eenigzins te kunnen zeggen, wat volkeren het geweest zijn; overmids hun Wegwyzer en voorrijder hen van die, volkeren niets had vertelt, en zy hunne neus in dat guure Climaet binnen de sleede gehouden hadden. Wy hebben hun de Landbeschryvers kaert, by *Burcherus* te vinden, vertoont, ook aengewezen de reisstreek, die voortijds uit *Muscou* tot in *Sina* was gevolgt; daer op hy antwoordde, dat deze kaert meer uit gissinge als bevindinge was gemaekt, overmids in de bovenlanden van dit groot Tartarye, zoo veel Horden en menschen niet gevonden wierden als opgegeven wierd, maer wel woeste en dorre Bergen, Valeijen en Heuvels, ontbloot van geboomte of eenige gewassen, doch overvloedig van wilde Stieren, Kalveren, Beeren en ander wild gedierte, en dat de voonaemste Horden van de Tartaren Zuidelijker te vinden waren, alwaer zy een aengenamer lucht en gras

voor de beesten hebben als naer 't Noorden: zijnde dit woeste Land niet zeer rivier rijk, alhoewel om de Noord-oost in 't Rijk *Niuche* en *Jupy* verscheide hooft rivieren gevonden werden, die verre uit het gebergte haren oorsprong nemen, en zich in den Oceaen buiten *Corea*, als mede in deszelfs Inham ontlasten, en veel water toebrengen, waer onder de rivier *Yaloo* in 't Rijk *Jupy, Kilango* en *Linkoang* in *Niuche* geenzins behoeven te wijken voor de grootste die in *Sina* gezien worden. Van de Tartarische Rijken om de West, is my in de stad *Pecking* een Reisaentekeninge ter hand gekomen die Vader *Adam Schall*, van den Oom des voorigen Keizers *Cunchi*, was mede gedeeldt, wanneer hy in 't Jaer 1649 door den Keizer als Gezant gezonden wierd, om de Dochter van den Koning in West-Tartarye tot *Tarju* of *Tannu* ten huwelijk te verzoeken, voor zijnen Neef den, Keizer van *Sina*, die dan op 't spoedigste zijnen weg genomen had, door *Taytung*, zijnde de Hooftstad in 't Landschap *Sarsi*; deze Stad is de sleutel, en bevryd[+] het Rijk van *Sina* voor de invallen van de Westerlijke Tartaren, en heeft veele sterkten onder zich; in deze: Stad vindmen uitnemende schoone vrouwen, daer van die beroemt is voor alle steden in *Sina*.

[+]Wat plaetze dit is, blijft my onbekent, veroorzaekt door de verwisseling der namen.

'Behalvens deze Westerlijke Tartaren, vindmen noch Zuiderlijker, volgens verslag in de bovengemelde Reisaentekening gedaen; ook eenen doortocht by de, stad *Singansu*, die door den muur den weg, baent naer de Landschappen van *Lassa*, eertijds *Barantola* genoemt, *Tibet Cascar, Turchestan* en de *Usbeekze* Tartaren, die den Cham van *Tangut* nooit onderworpen zijn geweest, maer hunne landvoogdyen onafhangelijk bestieren; als mede het Koningrijk *Maranga*, dat mede als op zich zelf staende van zijne Landvoogden werd bestiert, die wel hevige oorlogen tegens de Noordlijker Tartaren, hebben gevoert, maer noch nooit kunnen t'ondergebragt werden. In de Landen van *Tangut, Lassa, Necbal, Tibet* en *Maranga*, vindmen noch veele Joden, die zich mede rondom den berg *Kaukasus* onthouden, en in *Persia, Mogol*, en langs de *Ganges* hunnen Koophandel drijven; in 't Rijk van *Lassa* vindmen den hoogsten berg *Langur* genaemt; hier trekken uit het *Mogolse* Rijk veele Karavanen, over, die naer *Cascar* reizen, zijnde dit *Cascar* aen de boven landen van *Hindostan* gelegen.

'De Tartaren die om de Noord *Manchu*, en om de West, *Mongal* genaemt werden, zijn mede aenvangkelijk uit de *Scythen* voortgekomen. Deze landen zijn vol gebergten en woestijnen, die vol zant en onvruchtbaer leggen, uitgezondert op die plaetzen, daer eenig vers water voorby loopt, daer het eenigzins vruchtbaer schijnt, en bewoont is. Men vind in 't Noordelijk Tartaryen weinig steden of dorpen, ook weinig hout dat tot de bouwkunst of brand mag gebruikt werden; des de Inwoonders met mest en paerde drek hun vuur maken, en hunne spijze bereiden; het leit meest onder een guure lucht, des zomers verdraegtmen een ongemeene hitte, en des winters een onlijdelijke koude, die door groote vorst en sneeuw, de welke zeer diep valt, werd aengezet; daerenboven zijn daer zeer sterke winden, die alles omver werpen en groote schade doen. Des winters regent het nooit, maer des zomers dikwils. Het land vloeit over van wilde en tamme dieren, voornamentlijk hebben zy veel Kameelen en wilde Stieren, doch 't meeste zijn Paerden, die zy zoo overvloedig hebben, datze zich inbeelden, als of niemant in de geheele waereld hen daer in zoude overtreffen. Zy zijn van een middelmatige lengte, breed van borst en schouderen, ook zoo van aengezichte en hoofden, dikie neuzen; met een woord, zwart en leelijk, doch sterk en stout moedig; zy kunnen wel ongemakken van honger en dorst, hitte en koude

verdraagen, van der jeugd af oeffenen en gewennen zy zich met schieten en ryden. Al hunnen huisraet en goederen nemen zy met zich, van de eene plaetze tot de andere. Zy hebben geen huizen, maer hutten, waer in zy met haer vyf of zessen woonen. Des zomers verhuizen zy naer 't gebergte, maer des winters keeren zy weder tot hunne oude stantplaets. Zy hebben geen koorn, maer openen de paerden een ader, en tappen het bloed daer uit, datze drinken, en met hirze bakken om te eeten; het paerdevleesch, en het vleesch van andere beesten eeten zy rauw, en de paerden die nieuwlinks gestorven zijn, houden zy voor een lekkernye, al waren, zy ook ziek, het ongezonde vleesch daer uitsnijdende, leggen zy 't gezonde tusschen 't paerd en den zadel tot dat het warm is geworden. Zy kunnen onder hen geen dieven verdragen, maer watze van anderen kunnen rooven, dat achten zy als een geoorlofde zaek. Zy hebben onder zich weinig ambachtslieden, ook geen geld,

maer zy verhandelen waren tegens waren.

‘Zy zijn door den bank grove menschen, groot van oogen en lang van winkbrauwen; scheeren 't hooft ten halven, en 't overige laten zy wassen, daer uit zy twee neêrhangende vlechten maken; ook zijn deze volken zeer gezwind en goede ruiters, maer quade voetgangers, want niemant gaet schier by hen te voet; de vrouwen gebruiken gelubde paerden, of ruinen, die nooit beslagen worden: de toomen en het tuig vercieren zy met zilver, goud, en gesteenten, en hangen dezelve veel bellen om den hals: als zy spreeken, komt zulks als uit een diep hol voort, en wanneer zy zingen, huilen ze gelijk de wolven. De mannen oefenen zich daeglijks met den pijl te schieten, en zijn ook welbedreven op de Jagt. Zy gelooven alle aen eenen *God*, maer eeren hem niet met gelijke gebaerden. Zy maeken beelden van Zyde en Lywaten die ze vastmaken in hunne hutten, ook eeren en aenbidden, op dat hen vee daer door mogte bewaert werden, zy offeren ook aen deze beelden, de eerste melk van hun vee, en eer dat zy, eeten, geeven zy hun vooraf een gedeelte, van de spyze. Hunnen Koning noemen zy *Cham*, die ze als aenbidden, en houden hem voor den eerwaerdigsten op aerden. Zy verachten alle andere volken, en achten haer veel beter, als de zelve. Veele noch onder hen, oeffenen zich in de duivels kunsten, en toverye, en door dit middel zoeken zy raed voor hunne gebreken; om datze niet twyffelen, of God, spreekt met hen, en maekt hun zijnen raed bekent. De gierigheit heeft, hen zoodanig bezeten, dat zy alles, wat zy maer zien, hebben willen, en wanneer men 't hun weigert, 't zelve met, gewelt wegneemen, zeggende dat gebod, te hebben van hunnen Cham, dat een Tartaer, of zijn knecht, op den weg, paerden en menschen mag aenvallen en rooven, die met geleibrieven van, den Vorst niet voorzien zijn, dienze mogen neemen, en hun leven in hunnen, dienst gebruiken. Zy geeven aen de behoeftigen niets, maer zoo zy hen overvallen onder het avondmael, worden zy wel onthaelt. Zy eeten zeer beestachtig, dekken geen tafel, noch hebben geen handdoeken of servetten, wasschende noch handen, noch lichamen of kleederen. Zy eeten geen brood, noch kruiden of aerdgewassen, maer beeste vleesch, honden, katten, paerden en rotten: zy drinken koemelk, en in den oorlog paerdenbloed; geen wyn vindmen by hen, maer alsze sterken drank uit andere landen brengen, dan brassen zy, en drinken zich dronken. Zeer sober weeten zy zich te behelpen, alsze s'morgens maer een dronk of twee melk hebben, konnen zy daer mede den ganschen dag gaen zonder te eeten of te drinken.

‘Hunne kleederen zijn wonderlijk gemaekt, zijnde de rok aen de linkerzijde open, en werd met 4 of 5 knoopen toegedaen, die maer tot onder de kniën reiken; des zomers draegen zy de pelteryen het ruige buiten, en des winters binnen gekeert. De mannen draegen mutsjes op 't hooft, daer op root geverft paerdehaair hangt, deze mutsjes maeken zy met een bandje onder de kin vast.

‘In hunne oorlogen dragen zy houwers van eenen arm lang. Zy rijden meest alle te paerde, zijnde zeer ervaren en wis in 't schieten met den booge en pijlen. Hunne Vorsten komen nooit by het treffen, maer van verre zien zy het aen, stellende op alles order, roepende den strijders toe, datze dapper vechten. Zy neemen vrouwen en kinderen mede ten oorlog, op de vyand door de menigte paerden mogte verschrikken, jagende op hunne vyanden met een groote getal te gelijk aen; en als het op een vluchten aenkomt, dan loopen zy al te zamen; maer zoo de vyand hen vervolgt, doen zy groote afbreuk met achter uit teschieten, doch ziende dat de vervolgers minder zijn dan zy zelfs, keeren zy den vervolgeren het hooft toe, en brengen 'er veele om

't leven. Wanaeer zy een ander land beoorlogen, verdeelen zy hun leger in veele benden, vallen de vyanden van allen kanten aen, op datze, weinig tegenstant vindende, niemant eenen open weg om te vluchten geeven mogten: by overwinninge verschoonen zy veeltijds noch mannen noch vrouwen.

Was geteekent,

JOH. MELMAN.

Batavia den vierden Dec. 1692.

Ontrent honderd en zeventig Jaer voor Christus geboorte, onder de Sineesche Koning *Vu-Ti*, zijn de Sineezen over den groote Muur getreden, en hebben de Tarters viermael uit het veld geslagen, in de woestijne *Lop*.

Deze Koning benoemde zeker Tarters Konings Zoon, die by hem ten Hove quam, met den naem van *Kin*, welken naem de Orientaelsche Tarters, die nu *Sina* beheerschen, noch heden zijn behoudende. De Westersche Tarters beschonken hem te dier tijd met een beeld van louter goud.

De groote Muur; die *Sina* van *Tartarye* scheid, wierd gebouwt 237 Jaer voor Christus geboorte, tegens den inval der Tartaren; want *Sina* van die volkeren lang te vooren, naer het schijnt, zeer geplaegt is geweest; gelijk onder den Koning *Novain*, op het 937 Jaer voor Christus geboorte, daer van voorbeelden by de Sineesche Schrijveren zijn te vinden.

In het Jaer na Christus geboorte 964 hadden deze Tartaren de Hooftstad in het Landschap *Peking* belegert, doch zy wierden afgeslagen; de Sineesche Koning *Chincum* wilde den vyand niet vervolgen, maer sloot liever een verdrag met hem, waer by hy beloofde, dat hy Jaerlijks eenig Gelt en Zyde, tot een geschenk, hem zoude toezenden; doch de Tarters onder hunnen Koning *Hiencum*, in de Provintie *Leaotum*, eischte van zijnen navolger, den Sineeschen Koning *Gincum*, tien Steden, in de Provintie *Peking*, die de Sineesche stichter der achthiende Familie verovert hadde; maer men verdroeg zich, onder belofte, van eene Jaerlijkscher betalinge ter waerde van tien honderd duizend gulden, in Geld of Zilver, en drie honderd duizend pakken Zyde, met den naem van *Nai*, 't geen Jaerlijks tribuit betekent.

Omtrent hef Jaer 1084 na Christus geboorte wanneer in *Sina* de Koning *Hoeicum* heerschte, trad de Sinees in verbintenis met den Ooster-Tarter van *Niuche* tegen de Barbaren van *Leao*, of *Leaotum*, die hy eenige reizen door oorlogen t'onderbragt, en het Koningrijk *Leao* vervolgens verdelgde, 't geen 209 Jaren, onder negen Vorsten bestendig was geweest.

De overgeblevene uit *Leao* vlooden naer 't Westen, alwaer zy een nieuw Rijkje stigtten, dat na honderd Jaer, door de Wester Tarters is uitgeroeit.

Omtrent dezen tijd trachte de Orientaelsche Tarters het Sineesche Rijk weder onder haer geweld te krijgen; benoemende nu zelver hun gewest met den naem van *Kin*, men overwon *Peking, Xensi*; enz. De Sineesche Keizer wierd van den Tarter als een gast genoodigt, om tot hem te komen, ter handeling over de Grenzen, 't geen te vergeefs geschiedde, en, voor de tweede mael derwaerts gaende, wierd hy vast gehouden, en stierf buiten den muur, in de woestijne *Xamo*.

In den Jare 1144 onder den Sineeschen Koning *Kaocum*, wierd, na een oorlog met de Tarters, de vrede getroffen, met de onderschryving *Chin*, dat is onderdanig, en *Kum*, dat is schatting gevende gezegt.

In 't Jaer 1204 braken de Ooster Tarters *Kin* den vrede met *Sina* weder, als wanneer de Wester Tarters, die zich derthien honderd Jaer lang in rust tegen *Sina* hadden gehouden, hunnen zetel in *Sina* begosten te vestigen, en de familie *Yven* oprichteden: de Sineezen noodigden de Wester Tarters tegen de Oosterlingen hun ter hulpe, die zy verdreven, maer te gelijk het Rijk bemagtigden, en in den vyfden Koning vreedzaemlijk bezaten.

In den Jare 1444 toog de Sineeschen Keizer *Imcum*, met een leger van vyfmael honderd duizend man, over den grooten Muur, tegen de Tartaren ten oorlog; doch wierd geslagen en zelf gevangen. Gelijk zy kort daer op, onder de Koningen *Hiencum, Vucum* en *Xicum*, weder met talrijke Horden in *Sina* vielen, en grooten buit te rug bragten, hoewel zy onder den laetsten wierden geslagen, en zestig duizend man lieten zitten

In 't Jaer 1583 vielen de Tarters over 't ys weder in *Sina*.

Op't Jaer 1600 braken de Orientaelsche Tarters met zeven Horden *Sina* in, en vestigden zich aen de grenzen, maer veel ongelijk van de Sineesche Oversten lijdende, en hunnen Koning gevangen en gedood werdende, is daer over zoodanig eene wraek genomen, dat de Tartar nu noch over geheel *Sina* den Scepter zwaeit met grooten lof.

De *Jupi* of *Jupitace* Tartersche Volkeren, Noordelijk boven de Sinesche Muur woonende, gaen met vellen van visschen gekleedt, en zijn geheel barbarisch, zonder Godsdienst.

Xiaochan of *Tienmin*, was voorvader van den tegenwoordigen Sineeschen Tartarischen Keizer; deze had een Zoon *Taxe* of *Tiencum* genaemt: *Nolhache* of *Cumte*, was weder den zoon van *Taxe*, en een man van scherpzinnig verstand en dapperheit, en deze was het die in 't landschap *Leaotum* viel; men wil dat oulinks het gewest, daer deze stam heerschte in *Niuche*, niet over dertig geslagten sterk was. Deze in den beginne zijner overwinningen stervende, liet tien Zoonen na, wiens vierde zoon *Mansueu* was genaemt, dien hy tot navolger zijns gebieds, en rijks verklaerde, veranderende den naem van *Kiencheu* in *Moucheu* of *Mansueu*, of *Xunchi*: wier van noch heden de

Tarters die *Sina* bezitten, hunne namen voeren, en het volk van *Moucheu* genoemt werden; deze boven gemelde Prins overleden zijnde, liet zijnen jongen Zoon de bezitting na, die geheten was *Jamxechinvan* en, op de aenneming van 't Sineesche Rijk, *Camhi* ofte *Cunchi*; hebben de toen zijn Oom tot Voogt, by wien *Sina* is t'onder gebragt.

Vin de Hooftstad in 't Oosten van 't rijk *Niuche* gelegen, genaemt *Schina*, is een gebaende weg, tot binnen de Sineesche muur. Men vind aldaer meer buurten en gehugten als steden. De eilanden die beoosten dit Land in zee leggen, werden gezegt zeer vruchtbaer te zijn, en dat daer zeer geschikte volken woonen. Doch het Land by de mond van de Rivier *Amur* bezuiden, werd Zoutland genaemt, naer allen schijn, om dat daer de velden wat onvruchtbaer zijn.

De Talters van *Niuche*, als zy iemant hunner vrienden ter aerde bestellen, richten een steen by 't graf op, daer in geschreven werd de ouderdom der verstorvenen, en het ampt, dat d'overledene heeft gehad; en dit geschied op den eigen dag als de mensch gestorven is, zy verbranden zomtijds ook eerst de lijken, en begraeven dan de asch, met de beenderen. De magen staen luidskeels te schreyen, terwyl 't vuur 't lijk verteert. Is het eenig groot Heer die gestorven is, zoo werden veele dingen in 't vuur geworpen, die hem eigen waren, en daer hy vermaek mede schepte, en werden de beschryingen aen de graven mede zomtijds herhaelt, na dat de verstorvene bemint is geweest.

Zy draegen zeer aerdige kookers op zy aen eenen riem, die gemaekt is van visch vel; daer zy in hebben steeken yvoore mesjes, tande wisschers, een vuursteentje, oorlepeltje, nagel raspe, en mesje, zeer fijn en konstig gemaekt, gelijk al zulken tuig onder my werd bewaert.

Van den oorspronk des tegenwoordigen Sineeschen Tarterschen stam spreekt Vader Adam Jesuit aldus. De oudste Oom des tegenwoordig heerschenden Keizer, heeft aen my meermalen verhaelt, hoe omtrent voor thien teelingen, drie Nymphen, of Godinnen, genaemt *Angela*, *Chaugula* en *Facula* uit den Hemel nedergedaelt waren, om zich te baden, in zeker Tartarische vliet; dat *Faecula* gezien had onder hare klederen, die zy op der aerde neder had gelegt, zeker kruid *Alkakengi* genaemt, daer een roode vrucht aen was, die zy zeer gretig hadde opgegeten, Waer van zy bezwangert was geworden: en dat hare twee metgezellinnen weder hemelwaerts getogen waren; dat zy alleen op de aerde was gebleven, tot dat ze een Zoon had gebaert, die zy opqueekte, doch eindelijk liet in een der Eilanden van de Rivier, zeggende tegens hem, dat zy naer den Hemel vertrok, en dat 'er wel haest een herder zoude komen, die zorg voor zijn opvoeding zoude hebben, 't geen vervolgens geschiedde, zoo als zy zulks hadde voorzegt. Van dit kind quam een byzofder rustig en sterk man, wiens zoonen en na-zoonen het Land beheerscht hadden, maer dat onder de vyfde reeling, het volk de wapenen tegen dit geslacht had opgevat, en het t'eenemael verdelgt, behoudens een persoon die het ontvluchtte. Deze van naby gevolgt zijnde, en onmagtig verder te loopen, ging op de aerde zitten, wanhopende zijn leven te konnen behouden; maer een Exter zette zich neder op zijn hooft, dies de vyand daer door misleid wierd, geloovende dat hy een stam boom een boom was; uit wien dan den Sinees-Tarterschen Keizer gesproten zoude zijn; en dus is de afkomst van den zoo zeer magtigen stam duister; 't zy hoe 't zy, deze Nazaet leefde noch in 't begin van de voorby gaende eeuw, en heeft zich genoeg beként gemaekt door den

fellen oorlog, die hy den Sineezen aendede, om de dood van zijnen Vader te wreeken, die de Sineesche Mandarijns hem hadden aengedaen.

Vader *Adam* zegt dan verder, dat hy was Heer der Valeije[*] *Moncheu*, *Mansueu* of *Moucheu*, waer van Vader *Martini* geloofde dat het een groote Stad was. Keizer *Vanlie* gaf hem het bevelover die Valeije, en het omheen leggende Land, onder voor waerde, dat hy 't zelve zoude beschermen tegen den inval eeniger Oostersche Tartaren, toen verdeelt in zeven kleine Prinsdommen; hy was genaemt *Tienmim*, en stierf in 't Jaer 1628. Zijn Zoon *Tiencum* of *Taxe*, wyzer en voorzichtiger dan hy, volhardde in den oorlog tot aen zijnen sterfdag. In 't Jaer 1634 voltrok *Cumte*, Zoon van *Tiencum*, eeniger mate d'overwinning van *Sina*; doch hy quam sterven, bevoorens het bezit daer van te genieten. In 't Jaer 1644 wierd zijn Zoon *Xunchi*, oud zes jaer, tot *Peking* voor Keizer erkent, en stierf in 't Jaer 1662, latende tot navolger zijnen Zoon *Camhi*, die noch heden de Heerschappye voerd.

[*]Het kan beide waer zijn, dat *Moncheu* een Valeije is, en ook een Stad, en te gelijk de bynaem van het volk. Want alsmen een Ooster Tartar in *Sina* vraegt, wiens vaderland men meent *Niuche* te zijn, van waer hy geboortig is, zal hy zeggen van *Mansioeu*, van *Moncheu* of *Moucheu*, en zich Mansiouier noemen, waer uit by zommige geoordeeld werd, dat *Niuche* die naem mede voert.

Uit de Tartarische en Sineesche historie van François Rougemont, *Nederlandsche* Jesuit; *nopende d'Ooster Tartaren van* Niuche.

DE Tartaren, die van de Sineezen Oost Tartars genoemt zijn, bezitten een jong Rijk, zoo van *Niuche* en andere gewesten, als van *Sina*, 't gene in alles na maer vier overledene Koningen telt: waer van de eerste zeer trouwlooslijk door de Sineezen om hals gebragt is; doch de drie andere hebben met dien eenen fellen krijg gevoert. De tweede en derde traden nauwlijks op de grenzen van *Sina*, en hebben twyfelachtig, als aen zijnen poorten gestreden; hoewel de derde eenmael, op aenrading en heimelijk verstant van eenen aenzienlijken Sineeschen verrader, tot aen de stadt *Peking*, en rondom, zijne verwoesting gepleegt heeft, en wel beladen met den buit heimwaerts is gekeert. Doch de vierde, die de naem van *Cumté*, dat zoo veel *oeffenaer van deugd* gezegt is, droeg, was, in gevolge van zijner voorouderen voetstappen, heldhaftig en dapper, doch te gelijk zeer goedertieren en genadig; zoo hy zoo wel zijnen landsluiden, als Sineezen, tot een verwondering strekte. Deze wierd met zijne Tartars van de Sineezen, tot hulp tegen de inlandsche roovers, ingeroepen; doch quam op de intrede van 't Kijk in 't Landschap *Peking* sterven. Behalven zijne Zoonen, liet hy negen Broeders na, alle wakkere mannen. De Tartars trokken evenwel op de roovers, loss versloegen en verdreven hen, zich ondertusschen geduurig uit Tartarye versterkende, tot datze tot een getal van 80000 mannen gesteigert waren. Toen togen zy recht op *Peking* aen, vorderden het geheele Rijk tot loon van hunnen dienst, en verworven het ook; doch door de wapenen. De tweede Zoon des overleden Keizers wierd, volgens de wil zijns Vaders op zijn sterven, ten throon der beide Rijken verheven; zijnde zulks by hen de wys, dat de stervende Koning zijnen Kijksnavolger aenwyst. Men weet niet, waerom hy den jongsten, voor den oudsten zoon, verkoos, of 't most zijn; omdat misschien de jongste hem uit een Sineesche vrouw, en de oudste uit een Tartarinne geboren, en dat den jongsten veel geluks voorspelt was. By deze aenneming des rijks wierd de naem van *Tay çim*, dat is, *groote zuiverheit*, den Keizerlijken geslachte gegeven. En de nieuw aengenomen Keizer dede zich, op de Sineesche wyze, by de krooninge aenbidden.

Dat het Ooster Tartarye, boven *Corea*, aen de zee legt, en te bevaren is, blijkt uit de schriften van dezen *Rougemont* klaerlijk: alwaer hy zegt, dat *Quezing*, of anders *Coxinga*, een scheepsvloot hadde toegerust, met heimelijk verstant van den Koning van *Corea*, ten einde hy zijn Vader *Chinchilunch*, die door de Sineezen in 't Oost Tartarye, of *Niuche*, gevankelijk wierd gehouden, mogte verlossen; doch deze pogingen liepen tot niet, vermids de Coreesche Koning den aenslag aen den dag bragt: zoo dat *Chinchilunch* weder gevankelijk in *Sina* gevoerd wierd.

De gemelde Vader *Rougemont* verhaelt mede, dat de kinderpokjes den Tartaren in *Sina*, inzonderheit bejaerde persoonen, zeer gevaerlijk zijn, zoo dat 'er veele van sterven; daer zy nochtans in hun Vaderland, wegens deze quale gansch geen gevaer onderworpen zijn, ja zelfs de kinderen niet. Hierom hebben zy een byzondere Godinne, die voor deze quale aengebeden werd.

De verbannig der Sineezen naer Tartarye is althans in *Sina* een gemeene straf: en by aldien de Huisvader misdoet, moet het geheele gezin volgen.

Het West Tartarye (zegt *Rougemont* wyders) kleeft genoegzaem het Heidendom aen. Men vind aldaer een groot getal Geestelijken, die de godlooze overgelovigheden,

Lá-Mà-Sém genoemt, leeren. Zy woonen in kloosters. Een onder hen is het Hooft of de Opperpriester, die zoo wel van groote, als kleine stantspersoonen ge-eert word, als of hy een God ware: ja zijn afgang of drek, als ook zijn water, word voor heilig gehouden: en deze twee uitwerpzels voor heilzame artzeny by hen gebruikt. Zoo menigmael als 'er een nieuwe West Tartarische Koning ten troone steigert, plagt deze Opperpriester zijne krooning by te woonen, en zijn zegen over hem te spreeken: wien dan de Koning met gebooge knien bedankte.

Deze Heilig dan, uit vriendschap tusschen de Wester en Ooster Tartaren, nu, Heeren van *Sina*, vermat zich naer *Peking* te komen, om den nieuwen Tartar-Sineeschen Keizer te zegenen. Hy naderde de grenzen van *Sina*, onder gelei van dertig duizent menschen; doch hem wierd de toegang met duizent alleen, tot in *Peking* toegestaen.

De Keizer zoude dezen Heilig, zoo men meent, te voet gevallen hebben, ten ware Priester *Adam Schal* aengewezen hadde, dat de oude Sineesche Keizers den eenigen Godt des Hemels alleen altijd hadden aengebeden. Hem wierd dan minder

eere bewezen; doch hy wist evenwel by de Keizerlijke wyven zoo veel uit te werken, dat men een tooren in 't hof der vrouwen liet bouwen, tot plaetzing van zeker duivels beeld.

De Sineesche Tartars hadden in hun land de gewoonte van by de begravenisse van groote Heeren eenige menschen te dooden, om den verstorvenen in de andere waereld te dienen; doch nu is deze gewoonte in *Sina* by hen niet veel in gebruik, en werd niet als zelden gepleegt. Eenmael had de Tartar-Sineesche Keizer, ten tijde van *Rougemont*, dertig menschen van 't gezin zijner overlede boelin, op haer lijksverbranding, doen dooden.

Volgen eenige aenmerkingen over den aerd, omgang en handel der Tartaren van Niuche, *die* Sina *hebben overheert: genomen uit het Spaensche verhaelboek, van* M. de Palafox, *Bisschop van* Osma, *die het overgaen van het zelve Rijk, aen den Tartar, wytloopig heeft ontleedt.*

P*Alafox* zegt dan, dat de Tartaren, wanneer zy de dood van den Sineeschen Keizer *Zunchi* hoorden, wel droevig en geraekt waren, doch evenwel oordeelden, dat hun recht op 't Rijk herboren was: om dat zy met de vernietiging van het Sineesche Keizerlijk huisgezin of geslacht, zich ontlast hielden van den eed, die de Tartaersche Vorsten voormaels gedaen hadden, van *Sina* niet te zullen met de wapenen aentasten.

Ter oorzaeke mede dat *Corea*, alleen met een Rivier *Yalo* genaemt, die men op veele plaetzen doorwaeden kan, van Sina afgescheiden is, en dat eertijds, wanneer de Tartars Sina bezaten, geheel çijnsbaer aen Sina was, oordeelden de Tartars, dat nu ook zoo hun recht op het zelve herbooren was. Weshalven zy hunne legers eerst derwaerts deden trekken, op dat 'er niets achter zoude blyven, dat hen hinderen mogt om Sina t'overweldigen. De Corees worden voor beter krijgsluiden, dan de Sineezen, gehouden: evenwel mosten zy toen bukken: ja de Koning van *Corea* zond zijne kroon aen de voeten van den Tartar; van wien hy ook het Rijk weder als te leen ontsing; mids jaerlijks schattingen en geschenken aen hem te zenden.

Wanneer deze Tartars in zin hadden Sina te beoorlogen, en toen noch met eenige Westerlijke Tartaersche Vorsten oorlog hadden, wierd die twist tusschen hun beiden bygelegt.

Binnen den tijd van min dan vier Jaren had de Tartar het zoo magtig Rijk van Sina afgeloopen en overheert.

De Sineesche uitwykelingen hadden namaels tegens den Tartar, na dat Sina door hem verovert was, te vergeefs een vloot van twee duizend schepen in zee gebragt, in meining, om hun Vaderland van het Tartarische jok te verlossn. Welke vloot meer dan twee mael honderd duizend menschen op had, en was waerlijk een der grootste vlooten, waer van men ooit heeft gehoort.

Die den Tartarischen Keizer, welk Sina overwon, gezien hebben, getuigen dat hy zeer beleeft, levendig, zacht van inborst, naerstig, en geneigt was om zijn gebied voort te zetten. Hy wierd tot *Peking*, omtrent het Jaer zestien honderd drie en veertig, voor Keizer op den throon gezet.

De tenten van deze volken, (zegt deze Schryver mede,) zijn van leder, die zy in de legers zoo geschikt weeten te plaetzen, dat dezelve eene welbebouwde stad gelijk zijn.

De inborst en aert dezer Tartaren komt na met die van veele volken in Europa, en veel meer met d'Europische gemoederen, dan met die van de Sineezen een. Zy zijn vermaekshalven niet dorstig naer menschen bloed: doch haestig en oploopende, byzonder als men hen in hunne wellusten en vermaeken tegen, maer zachtmoedig over de geene, die zich niet tegen hen aenkanten. Evenwel in de hitte des krijgs zijn zy bloetdorstig: en men dient dan niet al te veel op hun woord aen te gaen.

Zy zijn veel openhartiger, als de Sineezen, en niet zoo wraekgierig of achterdochtig. Zy hebben veele prijswaerdige eigenschappen: zijn oprecht en niet bedrieglijk, en handelen uit de borst ter goeder trouwe.

De wapenluiden behaelen de meeste eer onder hen: waer door elk zich in dat ampt op 't beste zoekt te quijten.

Wat de Godsdienst der Ooster Tartaren belangt, men zoude schier konnen zeggen, dat zy zonder eenigen by zonderen Godsdienst zyn: want men ziet hun weinig uitterlijkheden plegen, 't zy met bidden, of anderzins. Zy achten alles, wat men in 't stuk van Godsdienst doet, goet en wel gedaen te zyn, en maeken geen zwarigheit van onder hunne Afgoden, de beelden der Roomsche Heiligen te stellen. Allerhande afgodische Godsdienst is by hun aengenaem, en zy schikken zich naer alles: zijn nalatig in te weten wat zy aenbidden. Alleenlijk bespeurt men onder hen, dat zy den Hemel en 't ge-

sternte eeren of zich over dezelve verwonderen. 't Is waer, men vind onder hen *Bonzen* of Priesters, die zekere offerhanden doen, hoewel die weinig werden geacht. Het klooster leven der *Bonzen* werd by hen, als te lui en ledig, versmaed. Onder de vrouwen schijnt weinig meer geestelijken yver en achtinge voor de Priesters te zijn als by de mans, zoo dat zy, gelijk zy geenen Godsdienst veragten, maer allen Godsdienst prijzen, ook geenen in 't byzonder aenkleeven. Men heeft aengemerkt, dat zy in hunne overwinningen van Sina geene Pagoden of tempels verwoest hebben. De kerken der Christenen worden van hun hoog geacht.

Deze Tartaren houden zoo groot een getal van wyven niet, als de Sineezen.

De Tartaersche wyven des Keizers worden met gelubden zoo naeuw niet bewaert, als die in Sina wel eer gedaen wierden, gelijk ook de Keizer dat slag van menschen veracht, en niet gaerne by zich begeert.

De vrouwen gaen vry over straet, zoo wel in steden, als te velde. Zy rijden te paerd, en zijn in den krijg niet angstig: ja strijden zomtijds beneffens de mannen. Zy doen ten oorlog meer, en noch beter, das men van haer getuigt.

Deze Tartars doen niet veel schrijven in rechtszaken; maer alles werd by monde zonder Voorspraek verricht. De gevangenen sluiten zy in geene yzers of ketenen, oordeelende zulks een geduurig sterven te zijn. Zoo iemant over iets, dat dood of strafwaerdig is, vast gezet werd, men verhoort hem datelijk. Zoo het feit klaer is, werd hy aenstonds gestraft: zoo neen, vry gelaten. Zy hebben voor een straf, beide de ooren met het scherp van de pijlen te doorbooren: of, zoo de misdaed de dood verdient, werd de schuldige onthalst, zonder, andere pijnlijkheden hem aen te doen. Geheel naekt word iemant, die door 't gericht sterven zal ontkleed. Diefstal word ook mede met de dood wel gestraft.

Ter aller uuren van den dag doet een Tartarsche Richter recht, zonder veel uiterlijk omslag of gebaer.

Indien een rechter iets ontfangen heeft, om krenking te doen in 't trecht, en zulks uit komt, werd hy zwaer gestraft.

Zy zijn tot de Sterrekunde zeer genegen: maer behalve die konst, beminnen zy weinige wetenschappen. Hoewel zy geen kenders van muzijk zijn, zoo beminnen zy echter dat geluit. Ook hebben zy weinig wetten: doch een goeden voortgang van rechtsplegingen.

Hunne spraek heeft iet deftigs en manslijks in.

Voor de komst der Tartars in Sina, wisten de Sineezen schier van geen wapenhandeling, lieten de nagelen lang wassen, wierden met vuisten alle kampvechten by hen geëindigt. Heden hangt men den sabel op zijde, zelf aen kinderen van acht Jaer.

De Tarters voeren lanssen en sabels, met de punt voorwaerts, en 't gevest achter na de linker zijde der rug toe. Zy hanteeren ook slagzwaerden, dieze met beide de handen zwenken. Zy weeten twee en drie pijlen te gelijk met den boog weg te schieten. De boogen zijn niet groot, maer sterk, en de pijlen niet alle even lang.

Eer zy in Sina traden, hadden ze van schietgeweer geen kennis. Hunne paerden, die hen Sina hebben helpen winnen zijn welgemaekt en moedig, en loopen snel. Die dezelve beklimmen, zijn boven mate goede ruiters: zoo dat men zeggen zoude, dat zy te paerd geboren waren. Veele onder hen binden den toom slechts aen den gordel, en weeten met den voet het paerd te bestieren.

Eene vaen of standaerd ziet men in hunne legers, waer onder al het krijgsvolk zich voegt. Zy zijn echter onschikkelijk in hunnen marsch of togt, en gaen by hoopen, zonder op ordre of rang acht te slaen. Het paerdevolk gaet voor uit, dat ook den aenval in 't hondert doet (gelijk men zegt.) Op 't geluit van een trompet gaat den optogt aan. Vorder pijpers of trommen vind men by hen niet. Voor uit gaet de standaert, daer de krijgsluiden groote eerpligtigheit voor hebben: dees gelijkt wel naer eene Roomsche kerk-vane; dien het volk, 't zy in strijd, of anders, volgt. Van te deinzen weeten zy niet, ten ware zy geheel en al wierden verslagen. Als de standaertdrager getroffen werd, dat veeltijts gebeurt, om dat hy in 't hevigste van 't gevecht moet zyn, vat een ander aenstonts den zelven op; 't gene voor de grootste eer wert geacht.

Het paerdevolk doet den eersten aenval op steden, zonder alvorens daer op uit grof geschut geschoten, of nadernissen gemaekt, of bateryen opgeworpen te hebben. Al het welk eerst na den eersten storm of aenval by hen geschiedt. Zy sleepen de stormladders aan der paerden staerten achter na, die van een recht, opgaende hout, slechts weinig ingekapt gemaekt zijn. De vaenvoerder nadert aen de muuren; en met een geschreeuw klimt men op.

Zy leeven als in de wapenen, beminnen het velt, en kampeeren of legeren liever

te velde, als dat ze in steden gelegt werden. Zy achten 't voor een groote eer, wonden van den vyand door littekenen te konnen toonen.

Des nachts, als zy order hunne onbereide ledertenten rusten, weten zy van geen uitzetten der schiltwachten. Het is des nachts in hunne legers zeer stil: de ronden, die hier omgaen, wekken niemant.

Deze Tartars zijn welgemaekte mannen van lichaem, en breet van schouderen met het overige wel geschikt: zijn sterk en niet lekker, ook niet zeer net op hunne kledinge, maar altijd bezig. Zommige onder hen zijn een weinig bruinder dan de Sinezen: de baert is hen ook dichter, en het haair zwarter, hoewel eenige root haair hebben. Zy zijn plomp van omgang, en hebben eeld aen hunne handen. In vrede zijn zy zacht en beleeft: in oorlog streng en hart. Het veinzen is hen ondoenlijk. Als zy iemant groeten, reiken zy de rechter hand toe, buigen het lichaem een weinig voor over, en brengen de hand zachtjes aen den mont. Als zy iemant dankzeggen, strekken zy de rechter arm over de knie, en brengen de hand by den Sabel, buigende het hooft voorwaerts. Zy kussen elkanderen mede de handen, en omarmen eenen welgeliefden vrient. Het hoost te ontdekken is by hen geen gebruik.

Zy eeten en drinken veel, Schapen vleesch is hun gemeene spijs; ook dat van herten en wilde swijnen: als mede visch. Weinig wert de spijs gebraden, of gekookt. Om de zelve lekker te hebben, nemen zy geen acht. Gekookte rijs strekt hun mede voor spijs. Op zommige plaetzen gebruiken zy mede koorn-broot. Het water drinken zy kout, en niet heet, als de Sinezen. Zy weeten mede op gezontheid, en gedagtenis van vrienden te drinken; gelijk men in Europa doet: maer iemant daer toe te perssen, is by hen ongewoon. In potten van koper, tin, of zilver bereiden en disschen zy hunne spijs op: maar gebruiken zeer weinig porçelein-vaten. Men vind by hen lepels: want zy konnen zich, op de Sinesche wijs, met stokjes of vorken, niet wel behelpen.

Voor de zee hadden zy in 't eerst grooten schrik; doch gewennen zich daer nu allengs toe.

De vrouwen dragen laerzen, die onder de knie komen.

Wat belangt de Lijkstatien over dooden, onder de Sineezen, sineesche Tartaren en andere gebruikelijk, daer over by my bericht, gevordert zijnde uit *Batavia*, van zeeker Heer, welke eenen geruimen tijd, zoo in *Pekin* als andere plaetzen van *Sina* zich op hadde gehouden, werd my het volgende geschrift daer over toegezonden.

'Onder alle *Aziatische* volkeren, vindmen geene, die meer werk over hunnen dooden, hunne uitvaerten, en lijkpligten maken, als de Sineezen; alzoo alle hunne zedeboeken daerop uit zijn, om de de Zoonen tot gedienstigheit tegen de Ouderen, en eerbiedagheit tot de Voorouderen op te wekken; en hunne gebuurvolkeren, de *Tartars*, volgen hen, op dien voet na, in den toestel hunner begravenissen of uitvaerten van hunne dooden; zijnde hunnen pligt twee volle Jaren rouw te draegen. Wanneer een man van aenzien, of Vader, of Regent onder hen komt te sterven, verwittigt de Zoon, of naeste bloedverwant den dood van den overledenen aen hunne naeste bloedvrienden, en bekenden; na den vierden dag maektmen een doodkist, daer het lijk werd ingelegt, wordende de tente met witte matten belegt, en in 't midden een tafel gestelt, daer op zy de doodkist, en beeltenis des overledenen ten toon stellen: in deze plaetze komen de vrienden, en bekenden te zamen, en brengen ter eeren van den overledenen, reukwerken, en lichten, die ze in brand steeken, en bewyzen dan den overleden, met vier buigingen hunness lighaems, en vier knielingen eerbiedigheit; doch leggen eerst in een wierook vat wat ontsteken wirooks: middelerwyle staen de

Zoonen, en naeste bloedverwanten, in wit rouw gewaed, bezijden de kist, kermen, en weenen, doch alles zedelijk. Agter de kist weenen de vrouwen zonder mate, dog agter een afschutzel of gordijn; men laet door de priesters in 't oostelijk Tartaryen, ook Papier daer toe gesneden verbranden, of wel andere witte stoffe van lijwaat, of zijde. Alle dagen offert men aen de dooden spijze, en drank, die van de huisgenoten werd opgegeten: dage als het lyk werd uitgedragen, komen de maegen en vrienden by malkander in den rouw; de lijkstatie geschied op de wyze van den omgang der Roomsgezinden, verscheide afbeeldingen, van Mannen, Vrouwen; Elephanten, Tygers, of wilde beesten van papier gemaekt, worden voor uit gedraegen, zijnde met verscheiden verwen geciert, en daer na by het graf gekomen zijnde verbrand. De priesters van de *Laamas*, als die daer voorhanden zijn; prevelen veele heidensche gebeden op een ry te voet gaende, slaende op trommeltjes klokjes, en ander gespel. Voor aen draegt men groote

wierookvaten; eindelijk volgt de bare, met het lijk, onder eenen daer toe vergulden hemel, met hout zeer konstig gewerkt, met een zyde of ander kleed gedekt, door vele mannen gedraegen, naer de staet van den overledenen mede brengt: achter het lijk volgen de zoonen te voet, leunende op stokken quanzuis als ofze door droef heid verflauwen. De vrouwen volgen daer aen, op een draegbaer, daer toe van hout gemaekt, met kleden of matten behangen, om niet gezien te worden. De grafsteden zijn buiten hunne wooningen tegens eenen berg. De Zoonen die buitenland verreist zijn, moeten wederom te huis komen, om hunnen vader, de laetste eere ter begravenis by te woonen, en te geeven. Zoo iemant in den oorlog buiten zijn vaderland sterft, werd het lijk op de plaetze daer het gestorven is verbrand, en de assche, met de gebeente in een kistje gedaen, en naer des overledens vaderland gevoert, daer de overblijfzelen plegtelijk by die van hunne ouderen begraeven werden. Alle Jaeren komen de Magen en na vrienden te zamen, gaen naer de graven, ken, en bewyzen daer hunne lijkpligten, branden reukwerk, brengen giften, en regten aldaer een lijkmael aen: zy achten geen ding hooger, dan om eerlijk begraven te mogen worden, datze hunnen kinderen voor alles aenbeveelen. De kisten worden gemeenlijk voor 't afsterijven in gereedheit gemaekt, en aen den doodzieken eerst vertoont, eer zy sterven; 't welk in hen eene groote blydschap, en gerustheit veroorzaekt. Van arme lieden, die geen kist hebben, verbranden ze delighamen, en begraeven de assche op een afgezonderde plaetste, dewijl zy geen bezondere graf steden hebben. Wanneer iemand in den oorlog zijnes Vorsten in een vreemd land sterft, moeten zy de beenderen te huis brengen, of ook wel de lijken, zoo ze naby zijn, want zy willen gaerne by hunne voorouderen begraeven worden: kennipe linnen, hoe grover hoe beter, is hun rougewaed, daerze zich mede bekleeden. De doodkisten worden van Cederenhout gemaekt, als zijnde dit een onverderffelijk hout, dieze wel honderd mijlen verre ontbieden; want het word by hen voor een stuk van gelukzaligheid gehouden, wanneerze in eene onverderffelijke doot kist begraeven mogen werden. De bovenste planken loopen schuins toe, in vorme van een dak. Zy regten mede eenen grafsteen op, daer den ouderdom des overledenen op gehouwen is, op dat de merktekenen, door den tyd niet en vergaen.

'De Westelijke *Tartars* verrichten op eene ander wyze hunne lijkstatien; te weten, ten zelven dage, waer op iemand sterft, word de doode, na dat hy gekist en binnens huis beweent is uitgedraegen; de vrienden geleiden het lijk die zig dan ter weder zijde op een lange rije by den houtstapel voegen, en luidrugtig schreijen, vertrekkende dan de gene, die het lijk geleide gedaen hebben, en de huisgenoten leggen het vuur onder, den brandstapel, om alles, behalven de beenderen te verbranden: het gebeente werd ten derden dage verzamelt, ende in een Porcelein vat gebergt, om ter begravenisse te bewaren. Uit een zonderlinge waangeloof, worden de lijken der gene die aen de kinder pokjes gestorven zijn, hondert dagen bewaerd, eer zy verbrand worden.

'Een grooter eere word den Vorsten der *Tartaren*, na hunne dood, aengedaen; want zoo een Vorst gestorven is, worden de dienaers na het schreijen in den huize ten wederzijden voor het Hof ten toon gestelt, met de merken zijner waerdigheit in de handen, en pronken met helmetten, die met bonnetten, deze met draegbanden, met houwers, andere met boogen en pijlkokers, zommige met jagthonden, daer de overledenen in hun leven mede omgingen; teffens schreijen zy deerlijk. Byna in gelijke ordre staen de paerden rondomme ten toon gestelt, aen den teugel in handen

van stalknechten, die overspreid zijn met kostelijke zadels, behangen met fluweel, om by het graf te verbranden.

‘Desgelijks staen 'er kemels, pragtig uitgestreken, en geladen met het geene tot de lijkstatie vereischt. Onder de poort staen trommelslagers en trompetters te speelen; ten bestemden dage word het lijk uitgedraegen, voor uit treeden trompetters, die eenen schoonen toon geeven. Na hen volgen twintig of dertig kemeldieren, met zyde toomen en zadels aen den hals, beladen met tenten, en ander omslag ter begraefplaetze te brengen: daer na draegtmen zijne zonneschermen, en vergulde waeijers, die gevolgt werden van vaendels, standaerden, en andere veldtekenen: benevens goude en zilvere vaten, daer na volgen kostelijke uitgedoste paerden, en dienaers beladen met des overledens huisraed, ten laetsten de wagens, en draegzetels by den overledenen gebruikt, de

gansche begravenisplaets werd omringt met matten als een muur, binnen dat bestek recht men tenten op, gestoffeert met rekbanden en diergelijke kleine verçierselen om te verbranden; in 't midden staet een groote zael, mede omringt met matten, om het lijk daer in te zetten: die in den omgang de laesten in rang zijn geweest, bevinden zich de naeste by deze zael, achter hen blijven de andere staen, yder naer zijne waerdigheit; het overschot van dit bestek achter de zael is voor de vrouwen: wanneer zoo wel mannen als vrouwen binnen dit bestek gekomen zijn, maken ze, staende over eind, een groot geschrei en deerlijk misbaer; na het schreijen, worden de offerhanden verricht; ondertusschen word 'er een lofreden gedaen, waer in des overledens verdiensten en daden worden opgehaelt, daer een ieder met gebogen kniën naer luistert: de Brief daer die in geschreven is, word dan in 't vuur gesmeten, en tot assche verbrand; daer op volgen de kleederen, mutze, laerzen, zadels, goude en zilvere vaten, draegzetelwagen, en bedde, die mede in 't vuur geworpen en verbrand worden; dit gedaen zijnde zoektmen uit de assche het gesmolten goud en zilver, het welk in een papier bewaert word, om ten derden daege wederom in 't vuur geworpen te worden. De paerden worden zonder eenige cieragie aen te hebben, met zweepen in 't veld gejaegt, die naderhand voor half geld kunnen gekogt werden. Na dit gedoente vertrekken de vrienden, en worden van de naeste bloedverwanten bedankt: doch deze eenige lijkstatie is niet genoeg, maer de Tarters herhalen die na zeven, en wederom na zeven dagen: zoo de overledene een aengename byzit heeft, of eenen gedienstigen hoveling, die brengen zich zelfs zomtijds om 't leven, en zulks tot troost, vermaek, en gezelschap van den overledenen in het ander leven; dit gelooven deze woeste menschen. Doth de Keizer heeft onlangs eindelijk deze misbruiken by een wet afgeschaft, dat zich niemant meer zoude verhangen, ook het verquisten van onkosten en het verbranden van zoo veel huisraed, kleêren, goud en zilver, in wiens plaets men nu vergulde, en de verzilverde papieren verbrand, die het ware verbeelden. Na de tweede, of derde pligtpleginge, word eindelijk een graf vervaerdigt, rontom omringt met een muur, waer in verscheiden vertrekken zijn; op eenen heuvel maektmen van steenen een graf, rontom hangt men zijne wapenen van pijlen, boog, zabel, draegzetel, gordel, en mutze; in deze zale offerd men een geheel jaer spijze, dieze den overleden voorzetten: de dienaers bewaken deze plaets. Maer Tarters van minder aenzien, bouwen by 't graf geene Zale, maer die zetten eenige ruwe spijze en een aert van drank van honing bereidt, na by den lijkheuvel, gaende telkens weg; dan vergaderen eenige duiveljagers, die 't gras reinigen, door 't besprengen met zeker water, van de booze geesten, dieze van den overledenen quanzuis uitdrijven: de rouw klederen zijn een lange witte rok, van gevuld laken gemaekt, die in 't midden met een touw van de zelve stoffe toegebonden is. De vrouwen veranderen in den rouwtijd haer gewaed in wit, hulsel des hoofds, dat eertijds bedekt, was met haer eige haairvlegten, verandert in een witte huive, gondels wyze t' zamen gevouwen, met twee byhangzels, die haer over de schouders hangen; een bamboes riet dragen de rouwdragers in de hand, met wit papier omwonden, en gelijk de rouwkleeren verscheiden zijn over Vader en Moeder zoo zijn dezelve verschillende over Susters en Broeders; doch hier van zijn onder de Tartaren, zoo wel als onder de Sineezen, beschreven wetten, dieze gehouden zijn stiptelijk op te volgen, of de overtreders vervallen in de grootste straffe; welke wetboekjes alomme door beide de Rijken te vinden zijn.

'Echter is de begravenis van den Sineeschen en Tartarischen Keizer *Zumte*, in den Jaere na Christus geboorte 1660, in *Pekin* gedaen, met meer pompe geweest, dat

dezen Held, als de eerste overwinner der Sineezen, dit Koningrijke met dat van gansch Tartaryen quam te beheerschen.

Bericht
Van de Ooster-of Niuche Tartaren, uit de schriften van den Nederlandschen Jesuit, Philip Couplet.

VAn de Tartaren spreken de Sineesche boeken, nopende hunne zeden, niet het beste; maer malen hen af, als of 'er geen grover en plomper volk konde gevonden werden: doch nu zijn zy, vermits de omgang met de Sinezen, beter in zeden geoefent.

De Tartars van 't Westen, genaemt *Mungkoe*, zijn eigentlijk de geenen, die over 400 jaer geheel Sina vermeestert, en omtrent tachtig jaer bezeten hebben.

Zy zijn van gedaente als andere Tartars, en ook meest alzoo gekleed; doch bruinder of zwarter; hebben weinig gemeenschap met d'Ooster-Tartaren, 't en zy genootzaekt: gelijk in de laetste oorlogen van hen eenige duizenden soldaten de Niuchische Tartars te hulp zijn gekomen, om Sina te overweldigen, en zijn verdeelt onder verscheidene Prinssen Vorsten, of Hoofden.

De TartarSineesche keizer doet jaerlijx duizenden paerdes in hun lant opkoopen, tegen Sineesche waren vermangelen.

De Tartars in Sim voegen zich naer de wijze der Sinezen, zelfs met voortzetten van de sterrekijkerye, die de Sinezen van alle tijden af hebben gebruikt, als grotelijx dienende tot het welvaren van hunne regeeringe.

De uitterlijke godsdienstige plichten der Tartarische priesteren, *Lamas*, zijn verschillende van die der Sinezen. Deze werden meeft gevolgt van de Wefter-Tartaren. De Ooster-Tartars den Hemel, en de Planeten: doch volgen nu meest de afgoderye der Sinezen.

De Tartarsche volken, die buiten de Sinnesche muur woonen, hebben, tea aenzien de Sinezen zeer, verscheidene namen, en dat naer instellinge der nieuwe aenkomende keizerlijke geslachten. De Sineesche namen van menschen bestaen uit een lettergreep: maer die van de Ooster-Tartaren uit twee, drie en vier syllaben of lettergrepen; gelijk hier te lande.

De Sinezen benoemen alle uitlandsche volken met schimpige woorden.

De Tartarische wijven, hoewel in Sina opgevoedt, prangen de voeten zoo eng niet, als de Sineesche vrouwen doen: ja men vind 'er onder haer, die laerzen dragen, als mans.

Uit Sina werden jaerlijx vele Sinezen, als in ballinghschap, naer Tartarye gezonden, die aldaer ambachten en hantwerken planten, en overbrengen.

Of schoon Sina by de Oost-Tartars althans wert beheerscht, zo veranderen de Sinezen hunne wijze van leven niet: zy zijn beleeft van omgang; maer de Tartars een weinig trotzen.

De Tartars zitten op de aerde neder, als zy hunne maeltijd houden, buiten het keizerlijke hof te *Pekin*. Doch aldaer voegen zy zich naer de Sineesche wyze. Zy hebben in Sina geen andere tempels, als die van de Sineezen, daer zy mede ingaen, tot pleging van hunnen godsdienst.

De begraefenisse der Tartaren in Sina geschiedt (als boven reets gemelt) met groote staetsie en pracht.

De lijken worden verbrand, en de asch daer van begraven: beneffens hun worden ook paerden, stukken zijde, en andere kostelijkheden aen de vlam opgeoffert, naer vermogen en aenzien der overledenen; onder hoope van in de andere waerelt daer van quansuis gedient te werden.

In 't Noorden van Sina, over den muur in Tartarye, vint men wolven, beeren, herten, en groote honden, die zomtijts zes of acht in getal de wagens voort trekken.

Het bouwen van zeeschepen is den Sinezen onder den Tartar voor dezen verboden geweest, uitgenomen, dat 'er, door keizerlijk bevel, eenige gebouwt wierden tegens de zeerovers van *Formosa*, en andere eilanden.

De krijgsmagt in Sina word in geld betaelt, als in Europa. De Tartars en Sinezen, die zich naer de Tartarische wijze schikken, werd het meeste loon toegelegt.

De gemeene Tartarische draak in Sina werd gemaekt van thee, melk, en een zeker zaet, by de Portugezen *Jergelin* genoemt; welk zaet eerst in de pan gebraden, en daer na tot meel gestoten wort.

Verhael,
Belangende de Sineesche, of Niuchische Tartars, volgens schriftelijk berigt aen my gedaen, van zekeren Heer, die zich langen tijd in Sina had opgehouden.

IK werde dan (zegt dees Heer) verstendigt, dat zekere Tartaren, achter den Sineeschen muur, *Soutassen*, of *Sudatzen* (dat zijn *Water-Tartaren*, betekenende *Su* in hunne sprake *Water:* en *Tata, Tartaren*) en andere Tartaren, *Mansiouwers* genoemt zijn: waer van 'er zommige steden bezitten: maer anderen onthouden zich meest in Horden. Doch men ziet, dat die nu mede steden beginnen te bouwen.

Pekin legt, (als de gemelde Heer vermeint) op 39 graden en 56 minuten.

Geheel Sina wert nu in vrede van de Tartaren bezeten: en de Sinezen rijn alle nu naer de Tartarische wijze geschoren.

Voor weinig jaren hebben, de Tartaren eenigen van 't out Sineesch keizerlijk bloet doen sterven.

De Tartar had onlangs over de vier hondert jonken in zee, om *Formosa*, de toevlucht der oude verdrevene Sinezen, te bestooken.

Op 't jaer 1682, had de Tartar eenen aenzienljken Afgezant uit *Pekin* of *Peking* naer *Batavia* gezonden, met een gevolg van zes negentig man, die hulpschepen verzocht tegen de Sinezen op *Formosa*. Dees wierd,

wel onthaelt. Op zijn vertrek zond men met hem zes Nederlanders, met eenen brief, om tot *Peking* aen den Tartarischen keizer te behandigen; doch zy wierden niet wijder als *Hocsieu* toegelaten te komen. Den brief zonden de Sinezen zelfs naer boven. De gezant was geboren van eenen Tartarschen vader, en Sinesche moeder, en bevelhebber van zekere stad in Sina.

Deze Oost-Tartars hebben, in geloofszaken, eenige overeenkoming met de Sineezen, omtrent de uitterlijke plichtigheden: als in te laten bidden en offeren voor de dooden, door de priesteren: 't gene zy mede doen, alsze ten oorlog trekken, of op zware reizen gaen. De Tartars in Sina zijn anderzins zeer weinig achtslaende op den godtsdienst. De Sinezen zijn godsdienstiger.

Het geloof der Tartaren van *Niuche* verschild andersins en eigentlijk eeniger mate van het geloof der Sinezen. Zy bidden zekere beelden aen, daer de Sinezen voor walgen; (doch by zich zelven als boven gemelt, mag men zeggen, dat zy niet bidden, om dat zulks zoo zelden geschied,) hoewel eenige sekte der Sinezen odk zommige beelden aenbidden. Echter zijn deze Tartars zoo woest niet, of maken al mede boeken, schrijven en lezen zeer net.

In het Noord-Oost-Tartarye, buiten den grooten muur, zijn noch Christenen noch Joden te vinden: maer aen den anderen kant ziet men, onder de Tartaren, Mahumetanen, en eenige, die kennisse van 't Christendom en Jodendom hebben.

Onder hen vint men veel Epicuristen doch andere geloven eene Opstandige.

Die onder de Tartaren en Sinezen gevoelen dat 'er een eeuwig leven zy, oordeelen, dat men door allerhanden godsdienst zalig kan werden: waerom zy te minder van godsdienst veranderen. Dezen godsdienst schijnt van *Cingis*, den eersten Tartaerschen keizer, gesproten te zijn, die den zelven in voerde, om overal zich aen genaem te maken; gelijk hy ook in der daet daer door veel vorderde: want hy eerde alien aert van geestelijken godsdienst. Yan dit gevoelen zijn bykans alle de heidenen in *Siam, Pegu*, en daer rontom. Echter oordeelen zy, dat deze wegen, naer den hemel, niet alle even kort zijn: maer de een korter en gemaklijker, als de andere.

De Tartars in Sina bidden mede Zon en Maen aen: en zijn omtrent de Maen-en Zonverduistering zeer overgelovig.

Zoo wel het Tartarsche, als het Sineesche volk in Sina, schildert vier klaauwen aen de draken: doch de draek, die's Keizers wapen verbeeld, heeft 'er vyf.

Zy verbeelden zich, dat 'er in den eclipstijd een draek is, die de Zon of Maen verslinden wil, waer door dezelve van verw zoude verschieten. Men maekt dan in Sina, zoo wel als in Tartarye, door het geheele Land, een groot misbaer, met het verwekken van geluit der trompetten. Zommigen van hen zeggen, dat zulks geschied om den draek te verjagen; doch anderen, dat dit misbaer maken in de lucht word gedaen, of haer te bewegen, op dat 'er geen krankheit uit de verduisteringe aen de groote hemelsche lichten, ontstaen zou. De tijd van de eclipzes word alvoorens het geheele Rijk deur bekent gemaekt, op dat elk op zijn hoede zy.

In de Almanakken of Ephemerides, zoo wel der Tartaren, als Sineezen, worden alle voorzeggingen van de getempertheit der lucht, en anders by gevoegt: ook veele overgelovigheden, waer men zich voor hoeden, en wat men doen moet. Als de Zon in 't teken van de Hontster is, dan worden, op bevel van den grooten Tartar, alle honden door 't geheele Land, op eenen dag gewasschen.

Het geviel onlangs, dat, geduurende een Jaer of twee, de sterfte onder in Sina was: de Geestelijken daer overgevraegt, schreven zulks 't gesternte toe.

Het dragen der lange nagels in Sina, werd nu by de Tartars afgeschaft.

Het papier, dat de Tartars van *Niuche*, desgelijks de Sineezen, gebruiken, werd van bamboes, stroo, en basten van boomen gemaekt.

Ter liefde van de wiskonst, en byzonder van de sterrekijkerye, geeft de Tartarsche Keizer in Sina groot voorrecht aen de Christenen: alzoo de Vaders Jesuiten den Sineezen die konst op eenen vasten voet brengen.

Het is byzonder, dat de Euclides in 't Tartars en Sinees overgezet, klaerder en lichter, (volgens bericht der taelkundigen,) is te verstaen, dan in 't Latijn, wegens de kracht der woorden in die spraken.

De dag word, by de Sineezen en Oost Tartaren, op twaelf uuren gerekent.

Ju is gezegt op 't Sinees een *vis*, en *pi* een *vel:* zoo dat het Tartars volk *Jupi* eigentlijk gezegt is *vis-velletjes*, of *mannen met klederen van vis-vellen*.

De Sineesche muur, die Tartarye van Sinascheid, vertoont zich in verscheide aftekeningen, (welke gedagte Heer my heeft over gegeven,) gelijk als met wachthuizen tusschen beiden: en als of het dubbelde muuren zijn; doch gelovelijk zijn het binnewerken, tot plaetzing van krijgsvolk.

De wortel *Nizi*, zegt hy, meest te vallen in *Korea*, en *Leaotung:* en in 't hart van Sina zelfs zeer duur te zijn. Hy is van by zonder sterkende kracht, en kan, te veel gebruikt, iemand doen sterven: byzonder den zoodanigen, die heet van aerd is. Hy geld zomtijds drie vout zilver, en is in echten en onechten onderscheiden.

Of schoon de Tartars in Sina den Sineeschen mannen, ten teiken van gehoorzaemheit, gedwongen hebben het haair af te snijden, zoo hebben zy echter, tot noch toe, de vrouwen niet konnen beletten, de voeten in te binden te zwachtelen, en met prangen onhebbelijk klein te maken, wat groote moeite daer toe reeds aen hebben gewent; want hunne wyven, de Tartarinnen, houden de voeten, zoo als zy gebooren zijn; welke dappere en sterk manninnen zijn. Zelfs de eige mannen zien de voeten hunner Sineesche vrouwen nooit bloot.

Den sterren word by deze Tartars schier goddelijke eer aengedaen, die daer uit allerhande voorzegginge vatten: gelijk zy mede voorspellingen nemen uit de vlam, en rook van vuur, gestookt onder den rug van eene schildpadde.

De Oost-Tarters, die Sina bezitten, zijn kleinder van stal in 't gemeen, als de West Tartars veelvuldig en talrijk, 't Is aenmerkelijk dat geoordeelt werd, in Sina twee hondert milioenen menschen te zijn, die alle van minder dan honderd duizend Tartaersche krijgsknechten wierden gedwongen en overheerscht.

Xunchi of *Zumte*, de Vader van den tegenwoordigen Tartarschen Keizer *Kamhi*, was kundig in de tekenkonst.

De Tartaren vlyen en schikken zich, zoo veel doenlijk is, naer de Sineeze wijze. Zy verbranden echter in Sina noch hunne lijken (als boven gemelt) schoon de Sinezen zich meest van begraving dienen: ja zy deden noch voor eenige tijd, menschen by de begrafenisse der Grooten sterven, om hen in de andere waereld te dienen.

Als de Tartarsche Keizer in Sina gestorven is, werden alle de bywyven, zijnde in zakken gestooken, en boven 't hooft toegebonden, veeltijds verkoft: uitgenomen vier echte Koninginnen, die althans in eere blijven.

De Tartars zijn grof van zeden, en niet te zeer genegen tot het Christendom: 't geene de oorzaek is, dat de Christenen meest slegte en arme luiden zijn, hellende de Grooten, en die van aenzien, het hooft naer het Hof, om daer gunst en ampten te genieten.

Als het Nieuwe Jaer is, word de Tartarsche Keizer in Sina van alle zijn Hovelingen begroet. De Tarters hebben de voorrang, en de Sineezen volgen: ja in alle raedplaetzen, en gemeine vergaderingen, heeft een Tartar den voorrang.

Het haair lang onder de Sineezen te voeden, is een teken van opstant of ongehoorzaemheit in Sina; gelijk, voor een Jaer of twee, drie Onderkoningjes van Sineeschen bloede hun haair lieten wassen, en den Tartar het hooft boden: doch wierden gedempt en gedood.

De Sineezen houden zich altijd warm, eeten en drinken warm: doch de *Niuchische* Tartars bestrijken zich met Ys, als zy de koorts hebben.

De Tartars, hoe wellustig zy ook zijn, mogen geene naekt ontdekte lieden noch leden zien, zelfs niet in afbeeldzels: gelijk als bleek, wanneer de Portugezen aldaer t'eener tijde een geschenk van een spiegel zonden, wiens lijft met half naakte beelden was geçiert.

Het volk van *Leaotung*, die van eenen Tartarschen aerd zijn, werden veel tot Mandarijns, (zoo veel als Overheden of Majestraten,) en amptelingen, in Sina door den Tartarschen Keizer aengestelt voornamelijk in 't Zuiden.

In 't Landschap *Leaotung* is, door Keizerlijk bevel, eene groote opening in den muur gemaekt, om een vryen deurtocht naer *Niuche*, den ouden Tartarschen zetel, te hebben, en den weg derwaerts bequamer te maken.

In 't Westen word de Sineesche muur zeer sterk bewaert en bewaekt, tegen de West Tartaren. Niemand mag daer door in Sina komen, of moet zijnen naem aengeven: doch tegen 't Noorden en Oosten, is nu weinig of geen wacht, om dat zulks naer *Niuche*, den ouden Tartarschen Rijkszetel, toe ziet.

De Keizer zend jaerlijks veele schatten en groote rijkdommen naer zijn oud gebied van *Niuche* over: als mede veele duizende Sineezen, die aldaer ou steden bouwen, wetenschappen en handwerken overbrengen. Maer de Tartars dringen, nu zoo sterk Sina niet in, als voorheene, met der woon: want de Keizer beveelt zijne oude Landsluiden te blijven, daer zijne; schijnende, dat hy het Landschap *Niuche* sterk en rijk wil maken.

Zeker Pools geestelijk persoon, genaemt *Nicolaus Smogolenski*, die in gunst by den Keizer was, verzocht verlof by hem, om over den muur in Tartarye te mogen gaen leeren doopen. Deze gaf voor, aen zijne medebroederen, dat hy

Verscheyde gedaantens van de wortel Nisi.

aldaer wilde zekere groote rivier zoeken, en kesnis van vreemde landen halen: de Keizer sloeg dit verzoek af, onder voorgeven, dat het aldaer te woeft was, en hy te veel ongemak op den weg, in de woestijnen, en van 't wild gedierte zoude moeten uitstaen.

De Tartars van *Tibet* en *Tangut*, die den afgang of drek van hunnen aerdschen Afgod in een goude pot bewaren, en voor heilig houden, eeren mede een vrouwen beeld: welk beeld by den tegenwoordigen Tartarschen Keizer in Sina geleden word, ter oorzake dat zijne grootmoeder, eene West Tartarinne van omtrent *Tibet*, en zeer overgeloovig in heidensche Afgodery is, De *Lamas* en *Bonsen* zijn de priesters van dezen Afgod.

De Tartars zijn in 't gemein milddadig; doch de Sineezen gierig en vrek: waerom de Tartar ook by het gemeen Sineesche volk meest bemint is.

De Tartars van *Niuche* plagten in het Landschap *Leaotung* hunnen handel te drijven met allerhande pelteryen van zabels, vossen, marters, enz. als mede met paertshaair, 't geene in Sina tot çieraed veel werd gebruikt. Dit geschiedde, na dat zy den voet eertijds in Sina hadden gehad, en daer uit weêr verdreven waren.

D'Oost Tartaren hadden zich verdeelt in zeven Horden of Vorstendommen, tot omtrent het jaer 1600: als wanneer zy zich vereenigden, en het Land van *Niuche* onder eenen Koning, en tot een eenig Koningrijk bragten.

Deze zeven Oost Tartarische Vorstendommen, aldus tot een Rijk gestegen, wierden zoo sterk in de oogen der Sineesche bevelhebberen, voornamelijk van het Landschap *Leaotung*, dat die begosten te denken, om zoo een aenwassende magt te dempen. Zy vingen zulks aen met de Tartarische Koopluiden, die daer quamen handelen, te quellen, hunne goederen te rooven, en de tollen boven maten te bezwaren: ja beletteden een huwelijk, dat de Koning van *Niuche* met zijn dochter aen zekeren Tartarischen Prins trachte te doen. Eindelijk deden zy den Koning van *Niuche* zelf met list, zoo gezegt werd, om hals brengen: 't geene dan zoodanig by zijn Zoon gewroken wierd, dat hy in 't Jaer 1616 den muur overstapte, en *Kaiyuen*, eene Stad des Landschaps van *Leaotung*, innam.

Uit de Stad *Kaiyuen* zond hy, door eenen. Offerpaep, (dien *Lama* of *Lamas* noemen) eenen brief aen den Sineeschen Keizer, 't Tartaersch; hoewel met genen Barbarischen noch onbeleefden stijl. In den zelven vermaende hy den Keizer, met zeer nederige en onderdanige woorden, dat hy wel om het ongelijk, hem door de Sineesche Landvoogden aengedaen, den oorlog aengevangen hadde: maer evenwel de stad *Kaiyuen*, en al wat hy ingenomen had, wilde weêrom geven, geheelijk de wapenen neêrleggen, indien hy gehoort wierde, en vergoeding van schade, door onrecht hem aengedaen, zou mogen verkrijgen. Maer de Sineesche Keizer beval de zaeke zijnen Landvoogden die niet eens gewaerdigden den brief van den nieuwen Tartaerschen Koning te beantwoorden. Geweldig speet dit, als het ombrengen van zijnen. Vader, door de Sineesche Landvoogden, dezen Tartarischen Koning, die na den Vader ten Rjjke verheven was.

Hy zwoer dan, dat hy de dood van zijnen Vader, met het bloed plengen van twee honderd duizend Sineezen, zoude wreeken: gelijk de Tartars voorheene eene gewoonte hadden, by het verbranden van 't Lijk van een grooten Heer, vrouwen en slaven te slagten. Welke gewoonte nu by hen weinig in gebruik is: misschien beter geleert, door het omgaen met de Sineezen.

Maer deezen Tarterschen oorlog, alhoewel die den Sinezen tot noch toe groote moeite gebrouwen had, verflaeuwde evenwel, en wierd eenigzins gestaekt: zulks de Sineezen, daer door uit de vreeze, grooter schade te lijden, ontslagen wierden: want het Wester gedeelte des Landschaps van *Leaotung* was over al vast gesterkt, en op de grenzen lag tegen de Tartars een sterk krijgsheir, dat den Tartaren, welke het Ooster gedeelte van 't zelve Landschap in hadden, het ken beletteden. Maer het grootste gevaer[+] ontstond namaels van de Sineesche muitelingen, en roovers binnen het Rijk van *Sina* zelfs: door wien het ook eindelijk verdelgt, en den Ooster-Tartaren overgelevert wierd.

[+]Van deze oorlogen, ziet by Martinus Martini, en anderen.

De Keizers in Sina, van de Niuchische Tartarische afkomst, worden, gestorven zijnde, niet begraven, maer, naer de wyze in Oost Tartaryen gebruikelijk, verbrand. De mijt of brandstapel werd ten deele van hout, maer meest van papier gemaekt. Het is ongelovelijk, hoe groote menigte papiers daer toe werd gebruikt: want beneffens het lichaem, werd al het Keizerlijke huisraed verbrand: ook de schatten, en alles wat den Keizer in zijn leven heeft gedient: doch 't gedierte uit gezondert. Men zegt, dat 'er op de verbranding des lijks van den laetsten Keizer, twaelf Elephan-

ten, geladen met kostelijke toomen en harnassen, met edel gesteenten bezet: drie honderd paerden, en honderd muilen, geladen met den Keizerlijken schat, waren. Al dit wierd ontladen op de papiere brand-mijt. Niemand zoo stout, die 'er iets durfde van wegdragen: maer alles werd tot asch verbrand: schiet 'er eenig zilver of goud over, men vergadert en vermangelt het tegen papier, om de ziele des overledenen daer mede te vereeren. De onkosten van dit vuur quamen te beloopen op zeventig duizend rijksdaelders, en het verbrande op een veel grooter somme. 's Keizers huisgenoten deden zich vrywillig onthalzen, om den dooden in de andere waereld te dienen: en het is de wyze geweest, zoo 'er geene vrywilligen wierden gevonden, dat men slaven daer toe neemt. Dus verre het schriftelijk verhael, boven gemelt.

Onder de Niuchische Tartaren, (zegt mede de Priester *Gruber*,) is 't de wyze, dat de Grooten, zoo wel als de Koningen, verbrand en niet begraven werden, nae hunne dood: 't geen ook met papier geschied, werdende te gelijk door 't vuur alle des overledens huisraed, kleederen, en kleinodien verteert. Het is by hen een groot overgeloof, iets onverbrand, of door 't vuur onvernietigt te laten: 't geen zy alles meinen aen de ziele des overledenen hulp toe te brengen. By't lijk der Koningen wierden mede wel eenige menschen geoffert en verbrand, zoo de zelve Priester zegt.

Veele der Priesteren in dit Tirtarye dragen myters op 't hoost; doch gaen veeltijds bloots hoosds, en bloots voets: men noemtze mede *Bonzen*. Men vind aldaer ook vrouwe kloosters, die schier op ontoegankelijke bergen gebouwt zijn. Deze gaen nooit uit, als met oorlof van de opperhoofden en zulks om aelmoessen te vergaderen: waer toe dan de oudste werden verkooren. Zy doen belofte van kuisheit, armoede en gehoorzaemheit, gaen bloots hoofds, en hebben het haair rond geschooren, tot aen de ooren. Haere kleeding is genoegzaem gelijk die van de *Bonzen:* behalven dat de verwe root, en die van de kleederen der *Bonzen* graeuw is.

De Niuchische Tartaersche Priesters, als zy offeren, en Godsdienst verrichten, dragen lange roode of geele tabbaerden, met laage wijde mouwen.

By de Tartaren werd kaes gemaekt, van gestalte als de krakelingen hier te lande, die zy aen draden rijgen, en alzoo te koop veilen: zijn zoo hart als steenen, en wanneer die gegeten zullen werden, hangt men ze over het vuur, daerze week werden, als wasch.

Het is byzonder, dat de Sineezen van de Tartaren niets of weinig willen leeren. Ook zijn de Tartars niet zeer weetgierig: doch echter die in Sina zijn, vlyen en schikken zich na de Sineesche wyze van doen.

Het muzijk der Tartaren bestaet in handgeklap, en het slaen tegen eenig metael aen.

De Tartars in Sina gebruiken kleine koetsjens op twee raderen, getrokken van een of twee muilen. De groote Mevrouwen, daer in zittende, werden gevolgt van veele slechte vrouwen, te paerd, met boog en pijl gewapent.

De Tartaren zijn groote jagers: doch niet de Sineezen.

De Tartaersche wyven van *Niuche* zuigen zoo wel Tabak, als de mans: d'eerste dragen een zakjen op de schouder, daer de pijp in steekt: en de laeste het zelve aen den riem of gordel.

Zeeker Heer, die wel eer Opperhooft der zaeken van de Neêrlandsche Maetschappye in Sina was, en zich in de Sineesche Stad *Hoksieu* ophield, als de Tarters de zelve vermeesterde, verhaelde my mede, dat men onder de Tarters veel menschen een-oogig

vind, en dat zy alle ronde aengezichten hebben, aerdende meer naer de Europianen als naer de Sineezen.

De *Coreanen*, als zy in *Sina* komen, moeten door *Hoksieu* reizen, willende de Tarters door *Leautong* dezelve niet ten hoof laten komen. De berieden Sineezen noemen alle Tarters *Leautungers*, en ontzien hen zeer, jae zijn angstig op 't hooren van hunne naemen; men jaegt 'er de kinderen ten minste in voorige tijd mede weg. De Tarters dragen de rokken veeltijds het ruig buiten; zy hebben schoone tenten, van vier of vyf vertrekken, buiten op met geverwde afbeeldzelen. Hy zag een Lamas gezant door *Hoksieu* trekken. De Tarterze wyven hebben 't hooft met Paeuwe veeren, en andere schoone pluimen en bloemen versiert, en krullen aen 't hooft. De Tarters eeten met messen, vorken en handen, als de Christenen, de Sineezen met stokjes; en al gesneden vleesch, het behaegde hun, dat zy zagen de Duitsche groote stukken vleesch in schotels op te dissen, als zy in't gemeen gewoon zijn te doen. Veele onder de Tartersche benden waren kostelijk met pelteryen uitgedost. De *Coreanen* wetende, dat de Tarters behaegen in schoone en groote mannen hebben, zonden met hun Gezantschap, dat zy ten teken van vernedering jaerlijks aen 't Hof tot *Pekin* moeten doen, welgemaekte menschen derwaerts.

*Afbeestsel van **CAMHI** anders **BOGDICHAN**, jegenwoordig heerschen de Tarters Keyser in Sina, so als sulx tot Peking afgemaast, en aan den schryver van dit werk, op 't jaar 1679 van daar over de wegh van Dauria en het Moegalen-lant, toegesonden is.*

De Tartars eeten veel Spek, en alle daeg Verkens vleesch: zy zijn veel met kinderpokken gequelt; bepronken hun lichaem met zeeker haair, dat van een beeft komt, als een Koei, en uit Tartarye word gebragt. De Tartersche Vrouwen rijden te paerd als de Mannen, met laerzen.

Volgen eenige aenteekeningen, uit het dagregister van de Reis naer **Pekin,** *door een Neerlandschen Gezant, in 't Jaer* **1686** *afgelegt: belangende eenige voorgekomene zaeken, en berichten der Sineesche Tarters.*

MEn vroeg in Sina zeer naeukeurig, op wat wyze onze Gezanten aen het Hof in *Moscou* wierden ontfangen; en naer den staet van Moscovien, en wat verbintenissen, en handelingen onzen Staet met dat Keizerrijk hadde uitstaen. Zy benoemden haere Czaersche Majesteiten met den naem van *Cham*, zoo als zy haeren Keizer heeten.

De Sineezen en Tarters beminnen welgemaekte, en schoone menschen, boven anderen, liefkoozen die, en oordeelen alzulke de meeste deugden, en meer volmaektheden te hebben, als anderen.

De Tarters zijn openhartig, en ver van alle Sineesche geveinstheit.

Den 15 September 1686, leverde men, wegens den Tarterschen Koning in Sina, een brief aen den Neerlandschen Gezant, om te doen bestellen, aen haer Czaersche Majesteiten in Moscou, waer van de stoffe was; dat de Keizer, om met de Moscoviters in geen verwydering te geraeken, van voornemen was, haer Czaersche Majesteiten van den opstant zijner Onderdanen te verwittigen, en te verzoeken, dat hy hen wilde t'huis roepen, en de wapenen doen nederleggen, zoo niet, dat hy wist wat hem met hun te doen stont. Dat hy de Russen gevangenen wel gehandeld hadde; welken Brief de vaders Jezuiten in *Pekin*, naer hun eigen woorden, meenden, dat hunne Czaersche Majesteiten, alzoo 'er veel aen de eertijtelen zoude ontbreeken, noch ontfangen, noch eenig antwoord daer op zenden zou; waer van zy: den Keizer echter, dewyl 't zelve hun een groot en lastig werk, en veel moeijelijk navragen zoude veroorzaken, niet dorsten waerschouwen.

Zeeker Tarter in *Pekin*, schoot met een boog, die door 1½ pond gewigt, in zijn kracht gespannen wierd, pijlen van een ongelooflijke zwaerte, tot verwondering t' elkens in het wit. In deze kunst, en in het dooden van Tygers,3 en andere wilde beesten, die hy met de Lancie onvertzaegt aendede, had hy weinig zijns gelijk. Dit geschiedde in 't aenzien van onzen Gezant, op byzonder bevel van den Keizer.

De Tartars van *Niuche*, achten alle vreemdelingen verre beneden zich zelven.

Het Hof in *Pekin*, is zoo groot, als omtrent den omtrek van de Stad Amsterdam.

De toedragt der verschillen, tusschen Moscovien en het Rijk, van Sina, zoo als zulks aldaer van de Jezuiten, en it 't byzonder van Pater **Grimaldi** *wierd verhaelt, en my uit* **Pekin** *toegekomen is als volgt:*

‘**A**En de Neêrlanders werd in 't Jaer 1686, in *Pekin*, den vryen handel zonder Tol, en verblijf alom in *Sina* ontzeit.

Hier toe dede geen goed, den Europianen in 't algemeen, en de Hollanders in 't byzonder, het opstaen van eenige Moscoviters, die zich onder de gehoorzaemheit

des Keizers, aen de andere zijde van den grooten Muur, van Tartarye, eenige Jaren onthouden hadden, die nu boven alle Volken verdagt geworden waren, en hadden de Tartaren voor dien naem een schrik gekregen: van welke toedragt, als den eenigen oorlog en ontrusting des Rijks, en op wat wyze de Moscoviters voet in 't Land, en middelen om zich te erneeren, gekregen hebben, men zegt dat omtrent twintig Jaren geleden, eenige Muscovische ballingen uit *Siberia*, een woeste plaets, waer na toe veele misdadigers door haer Czaersche Majesteiten gezonden werden, te Land en te Water door de Rivieren haer voordeel zoekende, zich, na lang omzwervens, en sukkelens, eindelijk onwetende midden in Tartaryen bevonden, omtrent den Grooten Muur, met bewillinge des Keizers zich neêrgeslagen, en met den Sabelvangst, en Paerlvisscherye* geërneert hebben, niet zonder groote voordeelen; welkers kennisse andere Moscovische Kooplieden en Handelaers in grooten getaele derwaerts geiokt, een Stad, en verblijfplaets doen bouwen heeft, welkers groote, en menigte der Inwoonders,

*'t Gunt van deze Paerlvislerye gezegt werd, blyft my twyfelachtig.

den Keizer voor de verzeekertheit; en rust van zijn Rijk, gevaerlijk achtende, hen het voorledene Jaer* heeft doen aenzeggen, om binnen zekeren tijd, naer hunne Landpalen te vertrekken, welk gebod zy doenmaels, als ongewapende gehoorzaemt hebbende, hunne verlatene Stad nu met veel grooter menigte van alle oorlogs toerustinge, en lijfs nootzake lijkheden voorzien, wederom in beat genomen, en zich in moerassige en ontoegankelijke plaetzen, tegens alle gewelt versterkt hadden, omtrent 1500 in getal; en zoo door de natuur der plaetze, die van alles overvloedig levens middelen binnen haren omtrek verschaft, onverwinlijk, als door hunne uitstekende dapperheit, tegens een geheel Tartarsch leger bestendig, 't geen meest in ruitery bestaende, op groote kosten des Keizers, zonder iets byzonders te konnen uitrechten, op hun bedrijf een wakent oog houd, 't geen den Keizer niet weinig bekommert maekt, en voor den afval van Tartarische Princen doet vreezen; om welke binnen hunnen pligt, en gehoorzaem heit te houden, hy, buiten de Jaerlijksche en gewoonlijke geschenken, een aenzienlijke somme Zilvers, tot een buiten gewoone gifte, derwaerts geschikt, heeft, en eenige Moscoviters in den beginne van den haren afgesneden, en gevangen, (waer van zich eenige in onze wooninge vertoont hebben) om de overige door weldaden te winnen, tot de waerdigheit van Mandarijns, met rijkelijke onderhoudingen gevordert heeft, gelijk hy ook dagelijks de andere door alderhande voordeelige voorslagen, en beloften te. vergeefs tot het afleggen der wapenen, en de vrede doet noodigen. *1685

De Jezuit *Grimaldi*, verhaelde wyders in *Peking*, het wedervaren van twee Gezanten, over 8 en 16 Jaren geleden, van haer Czaersche Majesteiten afgezonden, met welken laetsten een Man* van uitstekende geleertheit en kennisse der Latijnsche Taele, hy, geduurende zijn aenwezen; een byzonder gemeenzamen ommegang gehad hadde: de eerste weigerde zijne brieven, als uit handen van zijnen meester ontsangen, in iemants, als des Keizers handen over te leveren, wilde ook die aen niemand vertoonen op de Grenzen Hy wierd van de Tartaren afgezet, en keerde vruchteloos: de laetste, schoon het zelfde geweigert hadde, was echter op zijn verzoek tot *Peking*, toegelaten, om zich, na dat hem was voorgehouden, dat geen Gezanten hunne brieven aen den Keizer overgaven, op de wyze van de overlevering te beraden, en hoe verre hy de gewoontens dezer Landen, behoudens het aenzien van zijnen Meester, zoude konnen opvolgen: waer omtrent hy, tegens het gebruik van voorige tijden, zoo veel verkregen had, dat zijne brieven niet in den Rijksraed, maer binnen s' Keizers Paleis, voor zijn Majesteits Troon, ter plaetze daer men zich gewoon is voor den Keizer te buigen, met veel eer ontsangen, en in zijn tegenwoordigheit geopent en gelezen wierden; welkers inhoud, dewyl hy *Pater* de vertalinge had bygewoont, eeniglijk in den voorstel van handel, en verzoek van eenige Tartarische bouwlieden, tot het maken van bruggen bestont; 't geen een voorwendinge scheen te zijn, en dat men een ander werk op 't oog hadde, dat zelf de Vader onderstaen hadde, en dezen Afgezant zonder brief, of eenig bescheit wederom vertrokken was, alzoo hy zich aen 't hooft des briefs, waer van hem op zijn aenhouden, en herhaelde verzoeken, na veel beraedslagingen, eindelijk was ingewilligt kennisse te nemen, mitsgaders van het aenvangen van den brief, te weten deeze woorden: *Het woord van den Keizer gaet af tot haere Czaersche Majesteiten*, gestooten hadde, zeggende, dat hy zoodanigen brief niet konde ontfangen, en dat haer Hoogheden beliefde te weten, dat de Keizer van Sina wel een groot Prins, maer hunne Czaersche Majesteiten

Spatarius een geboren Griek.

ook niet kleen waren; waer omtrent, zoo gezegt wierde, echter geen verandering was gemaekt; en alle zijne beweginge vruchteloos geweest waren.

Niuche werd in *Sina* genaemt, het Land der *Manschiuwers*. Dit gewest word by een Onder Koning bestiert, welk om de drie Jaren aen 't *Pekinsche* Hof reekening van zijn doen komt geven. Dus verre het bericht uit *Peking* my toegezonden.

Het elfde Tartersche Vorstendom *Niuche*, volgens berigt aen my van *Batavia*, uit de Sineesche gedenkschriften, gedaen, *(*want 'er twaelf van ouds wierden getelt*,)* had tot Vorst wel eer *Haviong*, gesprooten uit het Stamhuis van *Cubila*, tot *Niulhan*, die de Stichter van *Niuche* en de volken *Jupy* is geweest, en met zijne te rug komste uit *Sina*, mede gevoerd heeft verscheide schoone Vrouwen en Meisjes, daer van hy, naer de Wet der Tartaren, eene gekooren heeft tot zijn Vrouwe, daer by onderhoudende zoo veel bywyven als hy begeerde.

Van deze wettige Vrouw zijn *Cubila* gebooren zeven Zoonen, en drie Dochteren, volgende de oudste Zoon zijnen

Vader *Cubila* in 't Vorstendom *Niulhan*; *Karion* zijn twede Zoon wierd toen Vorst van *Niuche*, en de derde Zoon wierd Vorst van *Jupijn*, genaemt *Jarchan*; zulks daer uit blijkt, dat deze drie Vorstendommen afkomstig zijn van *Cubila*, den eersten stichter, en volkplanter dezer gewesten; na de dood van hunnen Vader *Cubila*, zijn onder deze Broeders hevige oorlogen gerezen, die geduurt hebben, tot dat die van *Niuche* gelegentheit zagen, om zich over den geleden hoon van de Sineezen in *Leautong* te kunnen wreken. Toen maekten deze Broeders vrede met malkanderen, en een verbond om hunne wapenen tegens de Sineezen te wenden, aengezien de dagelijkze quelling, die de Tartaren mosten verdragen, hun lastig vielen; doch eerst overdagt hebbende de dwalingen by eenige hunner Landsgenooten, eertijds in 't beoorlogen met *Sina*, begaen, zochten zy die te verbeteren, en alles op de Sineezen te wreeken.

Het twaelfde Vorstendom in rang, is dan *Jupijn*, daer van de Vorst *Jarchan* was genaemt, dit Vorstendom is gehecht aen 't hangent Eiland *Korea*, ten Zuid-westen paelt het met *Leautong*, en de Muur die *Sina*, en *Tartaryen* scheid, ten Oosten met de Noord, en Ooster zee, lijnde de Zuid of Japanze zee genaemt, en in 't Noord-oosten de *Ys-zee*.

De oudheit dezer Volken is, in de jongste Jaerboeken der Sineezen, eerst bekent geworden, en van haere gebuuren onderscheiden, met den naem van *Kin*, dat is Goud, om dat daer in veele Goud-mijnen gevonden worden onder alle *Tartars* die *Sina*, voor en na den oorlog van *Tamerlanes*, welke ooslogen men voorgeeft dat over de drie hondert Jaren zoude geduurt hebben, is de Sineezen geen grooter quellagie en schade toegebragt, als de geene, die in de voorgaende Eeuwe, van deze Horden door haer is geleden. En waer mede hun verscheide neerlagen zijn veroorzaekt.

Hier vind men veele beweeglijke Horden, die met hun Vee wyd en zyd omzwerven, doch men moet zeggen, datze onder een ongenadig Climaet woon en, en daerom hun voor de Noordze koude beschermen in de digte tenten. Des Zomers bezoeken zy de hooge bergen, die hun gezigt over veele rond en byleggende Landen doen reiken; zeinde tusschen beiden het afscheidzel, dat de Sineezen eertijds ongeloovig maekte, meenende dat zy de waereld alleen bezaten: verstaende nu dat buiten haer Land, noch andere Landen te vinden zijn. Waer mede eindigt dit bericht.

Het Landschap *Niuche* is met den naem Van *Godts gezegent Land* bekent. De oorsprook dezes naems is twijfelachtig: misschien draegt het dien naem, om zijne vrugtbaerheit.

Zeker Gezant der Sudatsen onlangs in Sina (want die staen onder een byzonderen Heer of Chan,) had een wambas aen, dat hem tot over de buik hing, en van ruige Schaeps vellen gemaekt was, met de wol na buiten gekeert. Zijn armen, tot aen de schouders, waren naekt, alzoo het wambas geen mouwen had. De mutd sloot rond op 't hooft: was bezet met een kostelijke zabele rand, en had een paerdshaairen top, dat deze volken byzonderlijk rood weten te verwen, en in plaets van pluimen gebruiken. Aen 't benedenste lijf had hy een wyde broek, die hem slordig en ruim om de beenen slingerde. De laer zen waren zeer plomp en dik van zoolen, zoo datze hem in 't loopen belemmerden en daer by zoo wyt, dat hy die van de beenen konde slingeren. Op de rechter zijde hing een zware Sabel, en op den rug een pijlkooker.

Niulhan, Jupi, enz, *uit den Jesuit* Martijn Maffeus.

HEt Rijk of Land *Niulhan* is afhagig aen *Niuche*, daer het benoorden en benoordwesten aenstoot. Hier naby, niet wyd van zee, leggen de Tartaren, di *Yupiens* of *Jupi* geheeten werden welke harnassen en stormhoeden van zeer harde en sterke visvellen dragen: waer van zy ook hun naem voeren: want *Yu* bedied op Sineesch een visch, en. *Pi* een vel.

Noch wyders (zeggen de Sineezen,) is een ruim Land, dat zy *Yeço* noemen; 't geen na allen schijn *Jezo* zal zijn, waer in zy melden een groot meir leggen, *Pe* op Sineesch genoemt. En de Jesuit *Maffeus* zegt uit Sineesche schriften, dat daer is een groot land vol wilde menschen 't geene benoorden digt aen *Japan* raekt, en drie honderd mijl van *Meaco*, een stadt van *Japan*, leid. d'Inwoonders dragen visvelle kleederen: zijn ruig op 't lijf, en hebben groote knevels. Zy zijn genegen tot den wyn: doch strijtbaer en gevreest by de Japanders: waer onder zy echter, zoo niet in 't geheel, voor een gedeelte ten minsten, nu staen. Met zeewater wasschen zy hunne wonden af, dat al hun heelkruit is. Den degen hangenze aen 't hooft zoodanig vaft, dat het hecht op de schouderen komt t'eindigen. Zy worden gezeit op den borst een zeer sterke spiegel

van kooper, tegen de scheute van pijlen, te dragen. Zy bidden den hemel aen, en hebben anders geenen Godsdienst.

Veele twisten, of dit Laad *Jeso*, dat de Sineezen *Yeço* noemen, een Eiland of vast Land zy. Maer zoo men den Sineezen (zeid *Martijn*, doch misverstandelijk mijns oordeels) gelooven wil, is het geheellijk een gedeelte van woest Tartarye, en een vast Land met *Niuche*, *Niulhan* en *Yupi. Japan* word van *Jeso* door eene zeestrate gescheiden.

De Sineeze zeggen, dat boven *Leautung*, benoord-oosten, het vaste Land zich wel 24 graden verre uitstrekt: eene streke van drie honderd en zestig Duitsche mijlen: vyftien mijlen gerekent op een graed.

De beste wortel *China*, anders *Folim* genaemt, werd gevonden in het Tartersche Landschap *Niulhan*, niet verre van de Groote Muur gelegen. Zy wast mede in *China*, en in *Couchin China, Malebaer*, en elders, in 't wild, en is aldaer geheten *Lampatan*. Deze werd meest naer Indiën en Europa overgevoert, zy is van binnen weinig root van verwe, en kleinder als de oprechte, en tamme, doch de wilde heeft minder kracht, groeit onder de aerde als de Petatezen Oost-Indiën, komende voort uit een taaye slijm des Pijnboom, welke op de aerde valt, wortelen schiet, en tot een kruid werd: dit kruid schiet onder de aerde zijne wortels, zoo groot als een kats hooft van gestalte, en verw den kokus nooten gelijk, hoe wel de schel zoo hart en dik niet en is, maer veel weker en dunder; onder den schors leit; een Spongiachtig vlies, of kern verborgen.

Daer werd gezegt, dat in het Landschap *Jupy*, beoosten *Niuche* gelegen, bergen zijn, genaemt *Tocozu*, die. Goud voortbrengen.

Japan, zoo *Martijn* wil, is bevolkt uit Sina en Tartarye, door *Jezo:* gelijk de Japanders noch heden het haair op zijn Tartars laten wassen.

Korea

K*Orea*, legt in de nabuurschap van het Tartaersche Landschap *Niuche*, is gelegen omtrent op veertig graden, Noorder breette.

Het Land *Korea* word op 't Sinees *Chaosien* geheten. Maer de Japanders noemen het *Korea*; d'onzen gebrooken *Koeree*; de Tartaren *Kori* of *Korei*; en d'Inwoonders zelfs *Tyocenkoek*.

De *Koreërs*, anders *Koreësen* en *Koreanen*, zijn heden onder 't gezag van den Keizer van Sina, voor zoo ver, dat zy het Land gelijk als te leen van tem bezitten, en schatting schuldig zijn, derwaerts te brengen: ja de Koreesche Koning doet zulks zelfs in perzoon zomtijds.

Dit is dit gewest of Landschap, dat, volgens *Martijn* in zijnen Sineeschen Atlas, de Sineesche Keizer *Vu* of *Fa*, oprechter v n den derden Sineeschen Keizerlijken stam *Cheu*, zeekeren *Kici*, een bloedverwant des Keizers, uit den stam *Xang*, tot loon van zijne geleertheit, in leen gaf, op 't jaer 1121. voor des Zaligmakers geboorte. Hoewel *Martijn* in het vierde boek van zijne Sineesche Historien schrijft, dat Keizer *Vu* of *Fa* dezen *Kici*, (na hy uit de gevankenis ontslagen was, daer de voorige Keizer hem deed inzetten) tor loon van zijne geleertheit, tot Koning in *Korea*, met volkome magt, en geheellijk vry van een hooger Rijk, en zonder aenhanging aen 't Sineesche Rijk te zijn, gestelt had. Dit Rijk behoort tot noch op dezen tijd, volgens den zelven *Martijn*, aen de nakomelingen van *Kici:* alhoewel, zoo dikwils een nieuwe Koning te verkiezen is, men een Gezantschap aen den Keizer van Sina zend, om zijne

toestemming en de krooning te verzoeken: noemende den toekomende Koning, zich s' Keizers vriend, en niet onderdaen.

Tusschen *Korea* en het vaste Land van Tartarye zijn zeer hooge bergen, die dat hangent Eiland zeer vast maken.

Nopende *Korea*, of het een Eiland of vast Land zy, daer van word, volgens schrijven van den Jesuit *Martijn*, in zijn Sineeschen Atlas verscheidentlijk en dubbelzinnig by de Europers gesprooken. Maer het staet by my (zeid hy) geheellijk vast, dat het een peninful, dat is, een hangend Eiland zy, noch dat op generleye wyze rondom kan bevaeren worden: hoewel eenigen gezeit hebben, dat zy het omgevaeren hebben: welke dwaling hier uit ontstaen is dewyl zy gemeent hebben, dat het groot Eiland:* *Fungma*, aen het Zuider gedeelte van *Korea* gelegen, *Korea* zy. Ik, na den voorgang van zeekeren Sineeschen Schrijver, maekt *Korea* tot een vast Land, en vast aen *Niuche* of *Tartarye*, en tot een peninful, geheellijk op een zelve wyze, gelijk het van de Sineesche Landbeschrijvers afgebeeld werd: alhoewel die het niet *Korea*, maer *Chaosien* noemen: want de naem *Korea* is van de Japanders tot ons over gekomen, met den welken het doorgaens alzoo by hen genoemt word. Dus verre *Martijn*.

*Nu Moese of Quelpaerds Eiland.

In het Jaer 1645 is gemaekt een vry

volmaekte kaert van geheel Sina of *Honghmien*, (alzoo is het zelve geheeten na den Keizer, die voor omtrent 340 Jaer het Land van de Tartaren zuiverde, en vry maekte,) in *Kindingh*, een Stad der Provintie *Nanking*, door eenen *Guehaytsungh*, Sineesch Wiskonstenaer. In dezelve kaerte is te zien, dat in *Korea* negen aenzienlijke steden zijn, geheten in zijnen tijd, (want aldaer de benamingen van steden vaek veranderen,)* *Cinenlo, Chumchim, Hoamhai, Kimki, Kimkan, Kiamineu, Pingan* of *Piujang*, of *Sioor*, *(*die te midden in 't Land leit, en daer de Koning zijn Zetel heeft,) *Hieukim*, *en Courie:* beneffens zoo veel Landschappen. Men ziet daer in, dat tegen Tartarye aen, bykans onoverganklijke gebergten leggen.

*Ciusolo of Ciuenlo.

In deze kaerte werd mede vertoont, dat het eind van de groote Sineesche Muur, naer *Korea* toe gelegen, buiten 't Land uit, een groot stuk in zee steekt, als gevest op paelen, of gemaekte ondiepten: en dat het uitterste eind, in zee stekende, van het overig lichaem afgescheiden is. Doch onwis, of met voordagt is geschied, of niet.

In de zelve kaert is'mede aen te merken, dat de Stad of Kasteel *Kaiping*, of *Zaiping*, binnen de Muur werd geleit, die by andere Sineesche Schrijvers, daer buiten is geplaetst.

Men ziet daer in, dat ter plaetze, daer de Sineesche Muur verliest of ophout, vermits het hooge en ontoegankelijke gebergte, de Sineesche of schranderheit zeer veele krijgsburgten en sterke kasteelen heeft geleit: byzonder daer de Muur in 't Zuiden ten einde loopt, tot aen de groote woestijne toe; en rondsom het meir *Zim*; als ook op de grenzen van *Kiaochi*, (daer het volk gulde tanden draegt,) en by het gebergte *Mimne*.

Wyders zegt deze Sineesche Landbeschrijver rond uit, dat de Sineezen zich niet bemoeijen, met het geerte buiten hunne Grenzen is: achtende hun eigen Land alleen waerelds genoeg tot hun gebruik en bespiegelingen te zijn.

Eenige stellen op *Korea* de volgende vaste steden en sterkten: als, *Heinan, Iyan, Najo, Sansiangh, Tyongap, Tayan, Tonge*, en *Sendy*. In Sendy plag van ouds de Koning zijn Hof te houden. Het leit een dagreizens van zee, en is een vermaerde Koopstad. *Iesoen* is He laetste Stad des Landschaps van *Thielado. Saising, Sutten, Mammon* en *Consio* zijn daer mede steden: in welke laetste de Stadhouder van het Landschap *Tionsangdo* zijnen Zetel houd. Behalven deze zijn noch verscheide steden in de Provincie *Sengado*.

De wyze van leven der *Koreërs* helt ten deele na de Tarters, ten deele na de Sineezen. Zy zijn grof en plomp, en gelooven de Verhuizing der zielen. Zy dragen hoeden en kleederen van paerde haair geweven. Hunne spraek en schrift komt ten naesten by met die van de Sineezen overeen. Ieder trouwt daer na zijn welgevallen: doch in Sina bestellen de Ouders dat werk. Zy zijn niet zoo naeryverig en jaloers, als de Sineezen, en komen in dapperheit en wyze van strijden met de Japanders overeen. Daer is overvloed van leeftocht.

De *Koreërs* zijn niet quaed van aerd: zeer geoeffent, en net in 't schieten met pijl en boog: doch gebruiken mede musketten.

Zy geven groot geloof aen waerzeggers, die hen goede of quade dagen voorspellen: staen naeuw acht op hemels teekenen, en schrikken byzonder zeer voor staertsterren.

De gewoone straf, die men in *Korea* aen dieven pleegt, is onder de ballen van de voeten, ook op de billen en voor de scheenen, met stokken te staen.

Onder dit Koreesche Volk is een gewoonte, dat het geene vremdelingen, die aldaer komen, ten Laeds uitzend: die daer komt, moet daer altoos blijven.

De Hollanders, die in 't Jaer 1653 op *Korea* gevangen zijn geweest, oordeelden uit de harpoenen, die zy in de gevange Walvisschen aldaer vonden, dat dezelve door de Weigats derwaerts waren komen zwemmen.

En tot bevestiging, dat de Hollandersche Harpoenen op *Korea* in de Walvisch zijn gevonden, zoo hebbe ik met *Benedictus Klerk* van Rotterdam, welke op *Korea* gevangen geweest is den tijd van dertien Jaren, over deze Harpoenen gesprooken, die dan verzeekert, wel toe te hebben gezien, wanneer in zijn tegenwoordigheit uit het lichaem van een Walvisch op *Korea*, een Hollandsche Harpoen wierde gehaelt, en zegt uitdrukkelijk zulks aen het maekzels gezien te Hebben. Hy gaf reden van kennis, dat hy en andere zijner makkers, in hun jeugt uit Holland op de Groenlandsche Visschery hadde gevaeren, en vervolgens de Harpoenen wel kenden; zeide verder, dat de *Koreërs* hunne byzondere schepen, en gereetschap tot deze vangst hadden, wes hy met zijn mede gezellen vast stelde, dat 'er opening tusschen Nova Sembla en Spitsbergen

moeste zijn, ten minsten voor zwemmende Visschen: gelijk de *Koresche* Zeeluiden mede zeiden, dat ten Noord-oosten van haer een openbare Zee was. Zy oordeelden, met meer gemak van die kant, als van deze zijde, dat naeuw, of dien weg te verzoeken zoude zijn, en dat dagelijks uit het Noorde van Tartarye scheepjes in *Korea* quamen, en omtrent *Korea*, meer Zoodanige Visch wierd gevonden, gelijk men in de Noordzee vind, als Haring, enz. Dies deze man besloot, dat *Asia* aen *America* te dezer oort niet en is gehecht.

Hier voege by, dat Schipper *Snobbeger* van Vlieland, uit *Rotterdam* op de Groenlandsche Visschery uitgevaeren, in 't Westys niet vangende, besloot naer *Disco* te loopen, dat aen de andere zijde van Spitsbergen legt, maer dat hy daer, door hinderinge van 't Ys, dat die wdl bezette, mede niet konde komen, goet vond naer *Nova Sembla* over te steeken, weshalven het Beeren Eiland voorby stak, tot dat tusschen 't zelve Eiland, en *Nova Sembla* een zwaere dyning ontmoete, en holle zee, die hy oordeelde, of uit de Tartarische zee, of uit een groote zee, als de Spaensche zee te komen, Zonder Ys, anderzins konde zijns oordeels de dyninge zoo groot niet zijn, noch zoo langzaem gaen; het was toen zeer mistig, zoo als zulks na die gewesten veel geschied, hy giste toen te midden zee, tusschen *Spitsberg* en *Nova Sembla* te hebben geweest, en naer de Kust van *Nova Sembla* toe zeilende, bevond het aldaer weder met Ys bezet te zijn, vervolgens een groot end wederom te rug moeste, om van het Ys ontslagen te werden, waerom besloot, dat hef Ys zich meest onder het Land, en na de Kust onthielt, zoo dat de doorvaert onbekommert te dier plaetze, na zijn oordeel zoude blijven. Dit zelve bevestigt mede zeeker Schipper *Rijk Ys* genaemt, dat ter zelver plaetze het zelfde hem hadde bejegent, maer vermids my voorbeelden aen de hand zijn, van dat het Ys van *Spitsbergen* tot aen *Nova Sembla* vast heeft gelegen, stelt dit altoos geen wet, vriezende het op zommige Jaeren min, en op andere meer.

Mattheus Eibokken, Heelmeester, mede een der geener die in den Jaere 1653 op *Korea* gevangen is geweest, heeft aen my mondeling bericht, dat van *Korea* na *Tartarye* of *Niuche*, het genoegzaem onbereizelijk is, vermits de hoogte der Bergen, en woestheit des gewest, dat het aldaer zeer weinig is bewoont, dat den overvloed Van Tygers, bruine Beeren en Wolven, de doortogt zeer gevaerlijkmaken. Dat de Sneeuw steeds het gebergte daer bedekt, en dat de wortel *Nisi* of *Ginseng*, in die Woestijne het weeldrigste valt, en van daer vervoert werd, met gevaer gehael, en naer de groote steden in *Korea*, en vorders over zee naer *Japan* en *Sina*; werdende deze wortels die het witste zijn, versch geoordeelt. In 't Zuiderdeel dezes Lands, vindmenze niet. Zy heeft blinkende bladen. Dat 'er te Lande uit Tartarye, tot in *Korea* doortogt is, hier uit vastelijk kan werden beslooten, vermits ter tijd van zijn verblijf, de Keizer van *Sina* een gefchenk dede aen den Koning van *Korea*, van zes Paerden, die te Lande uit *Niuche* in *Korea* gezonden wierden, zoo als hy zelve die hadde zien aenkomen, welke gespikkelt waren, als de huid van een Tyger, met geele en zwarte vlekken, op een witte grond, maenen en staert wit, lang tot aen de aerde toe.

De Tarters werden van de *Koreërs*, *Thartse*, of ook wel op de Sineesche wyze *Tata* genaemt.

De Oost kust van *Korea* strekt Noord en Zuiden, of wel eigentlijk Noord-oost op, zoo als men aldaer oordeelt, de groote Zee zoude Noord-oostelijk leggen, daer het steeds byster stormt, en de golven zwaer gaen, als in de Spaensche Zee. Doch hoe hoog het Tartarye aldaer Noordelijk opschiet, is by hen onbekent, vermits zy noch

ter zee, noch te lande verre reizen doen, wezende zulks den Ingezetenen verboden. Gelijk mede geene vremde vaertuigen, als alleen Japanders, daer aen de Oostzijde aenkomen, en zulks alleen op de plaets daer zy een toegelaten wooning hebben; te lande uit Tartarye is den ingang, behalven dat zy zoo bezwaerlijk is, als gemeld, verboden. Vermits zeer veel Walvisschen in de nabuursche Noord-ooster Zee zijn, steeken zy in zee, van de wal, hoewel niet verre, op de vangst der zelven, die zy met zeer lange Harpoenen, der gedaente als die van Japan, weten te dooden, en schoon op Japan zelden vaeren, zoo weten zy echter werwaerts, en op wat streek het van hen afgelegen is, zonder welke kennis die de gevangenen Nederlanders uit hen hadden opgevat, zy nooit Japan werwaerts zy de vlucht namen, zouden hebben korinnen bestevenen, alzoo geen kaert hadden en niemand van hen daer ooit hadde geweest, zoo dat men mag vastelijk besluiten, dat als de Koreanen zeggen, het Tartarye Noord op, of wel eigentlijk, Noord-oost op te schieten, zonder dat zy weten tot hoe hoog, dat het is gelijk

zy mede zeggen, *Jeso* eiland te zijn en van de Tartarische Kust afgesheiden. Een Hollandsche Harpoen vonden d Nederlanders in een Walvisch steeken, die daer te Lande tegen de wal dood aen quam drijven, hy was zeer klaer te onderscheiden van een Koresche of Japansche Harpoen om dat de Hollandsche Harpoenen, qualijk het derde van de groote der Koresche of Japansche Harpoenen hebben. De Inlanders zeiden dat zy mede meermalen diergelijke Harpoenen ontdekten, in Walvissen, welke zy bequamen, door aenstrandig op hare Kusten, deze was dood aen komen drijven, en was krom; werdende ik onderrecht, dat het meermalen gebeurt, de Harpoenen in 't schieten op de Vis, krom werden. Het kan en moet zijn, dat dezen Vis in Groenland dien Harpoen ontfangen hebbende, noch dus verre is komen zwemmen, en eindelijk daer op de Kust gestrant, en gestorven. De Zee heeft daer groote dyningen, en is het water groenachtig, gelijk het in een groote Zee, gewoon is geverwt te zijn. En of schoon boven gemelde Zeeman, welke zoo veel Jaeren in *Korea* heeft omgezworven, en meermalen ter Walvisvangst aen Groenland, en omtrent *Nova Sembla* is geweest, oordeelt een doortogt te zijn, van daer tot naer *Jeso*, zoo meent hy echter, dat wegen het menigvuldige Ys en andere redenen, de vaert derwaerts voor Schepen onmogelijk is. En wat de Walvisschen belangt, zoo schijnt het dat de zelve in de Wintertijd uit Groenland, om de al te sterke koude verzwemmen, na de Kusten van *Jeso, Korea, Japan*, en, daer rondom, want zy aldaer dan meest zijn: wanneer zy in Groenland meest werden gemist, en by de Japanders met hunne zeer lange yzere Harpoenen veel geschooten werden.

De Zeekusten aen het Noord en Oosten van *Korea*, zijn zeer schoon, en wel aen te doen, tot verre boven, of benoorden de Groote Muur, zoo dat daer wel te va eren zoude zijn, en oordeelt boven genoemde Persoon, dat men tusschen *Korea* en *Japan* door, zeer bequamelijk zoude konnen stevenen, zoo wel recht Noorden op, langs de Tartarische Kust, als naer de Eilanden *Jeso*, zonder datmen beoosten *Japan*, verre aen behoeft te zetten, gelijk de Hollanders in 't Jaer 1641 hebben gedaen. Benoorden op Koreas Zee-kust, woonen onnoozele Visschers, en aldaer te Landewaerts zijn weinig menschen.

De *Koreërs* houden geen gemeenschap toet de Noorder Tarters, en zeggen van hen, dat zy vleesch eeters, melk drinkers, en woeste menschen zijn; men ontmoet in 't Noorden van *Korea*, tegen Tartarye aen schrikkelijke Sneeuw bergen, het is aldaer, en op Zee te dier hoogte steeds mistig, en stormwindig; de Tartaren komen ook in *Korea* niet of zelden, hoewel de Landschappen aen malkandre zijn gelegen.

In de dag-lijft der Reize, welke door bedienden van de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappye naer *Jedo*, Hooftstad van *Japan*, in den Jaere 1689 is gedaen, vinde ik, dat het Japanze Hof bedong, op die van de Maetschappye, dat zy geen Jonken of vaertuigen van *Korea*, of van de *Liqueze* Eilanden komende, in zee mogten aen randen, of beschadigen, als zijnde Onderdanen van *Japan*. Waer uit mede schijnt te blijken, dat die van *Korea*, gelijk zy schatbaer aen *Sina* zijn, dat zy nu mede het Rijk *Japan* erkennen.

Van *Amboina*, een der *Moluksche* Eilanden, schrijftmen aen my uit de mond eener Sineesche Arts, over de wortel *Nisi*, daer boven van aen werd geroert, het volgende.

Coctung is een plaets daer de wortel *Ginseng* of *Nisi*, overvloedig wast.

Men ontgraeft deze wortel, het dienstigst in de vierde, en achtste Maed van het Sineesche Jaer, 't welk met een mes van Bamboes geschied. Men houd dat zy het gezicht versterkt, en het hart vervrolijkt; zy schijnt in gedaente een mensch gelijk,

die zijn twee beenen over malkandre geslagen houd; geest kracht aen de maeg, men kooktze in water, 't geen dan gedronken werd, s' morgens en s' avonds, maer niet s' middags; verdrijft zwaere droomen en schrik, werdende voor een zeeker Artzeny gehouden, is is het tierigst tusschen hooge en naere gebergte.

Is eenigzins zoet van smaek, aen de hitzige kant, ligt en spongieus, valt mede by de Ooster Tarters van *Kin*.

Het woord *Nisi* is eigentlijk Japans, zoo als *Gin* Tarters is, en *Ginseng* Sineesch zijnde; deze wortel betekent. De Tartersche benaming, is van het geld afkomstig, daer zy voor gekoft wierd, en de Sineesche benaming van een mensch die schreyelings met de beenen van malkander zit.

Van deze wortel spreekt een Reiziger in *Siam* als volgt.

De wortel *Ginseng* is hier (in *Siam*) zeer gelieft, men vind 'er van veelerlei aerd, doch de beste is die in *Sina*, of in het Landschap *Leautung* wast, haer verwe is geel, haer vleesch is dradig, hebbende draden als hairen, men vind zomtijds van deze wortelen die een mensch in gedaente gelijken, en hier van daen is 't, dat zy

hun benaming hebben, Want *Sin* beduit in 't Sineesch een mensch, *Seng* beduit by wylen dooden, en by wylen genezen, naer dat men het verscheidentlijk uitspreekt, om dat die wortel wel of qualijk genomen, gansch strijdige uitwerking veroorzaekt; *Ginzeng* werd mede in *Korea* gevonden, ja zelfs in *Siam*, doch deze is de beste niet, zy wast best in schaduwe en diepe Valeyen, men pluktze in den Herfst, want in de Lente geplukt, heeft minder kracht, zy zuivert, het bloed, herstelt verzwakte krachten, en ondersteunt den afbeid, als men ze in de mond houd, zy is dienstiger voor koudvochtige en vette menschen, als voor hitzige en dorre; men kooktze in water, en dat lauw geworden: werd gedronken s' morgens nuchteren, en s'avonds, weder gedtoogt, kan ten tweedemael met Wyn geweekt, genuttigt werden; die oud van Jaeren is, neemt meer van deze wortel, op eene tijd, als die jonger is.

De wortel *Nisi* werd tot *Peking* voor vijftig ducaten het pond, meest tijds verkoft. Dus verre gemelte Reiziger.

Korea grenst benoordelijk dicht aen het Landschap *Leautung*, zoo dat de Koreanen, welke naer *Peking* te reizen hebben, dit gewest zouden moeten door trekken, als zy te Lande wilden gaen, doch zy doen die tocht meest te Water. *Leautung* is in zijn zelven een goed Land, doch daer zijn nu niet als 10 of 12 Steden. Aldaer valt overvloed van de wortel *Ginseng* of *Nisi*, die zoo zeer hartsterkende is; gelijk reets is gezegt: men gebruiktze tegen heeten en pestilentiale Koortzen: de Sinezen doen die aen kleine platte stukjens gesneden, by vleesch stoven, met dicht toe gesloten potten, op dat de kracht niet en vervliege; men diene de zelve droog te bewaren, indien men de kracht behouden wil.

Omtrent de vliet *Amur* en by *Albasin*, werd gezegt den wortel *Nisi* mede te vallen.

Korea werd van de Sineezen mede *Caoli* genaemt, werd geacht 260 Fransche mijlen breedt, en 460 lang te zijn.

In 't volgende verslag, dat de Heer *Mattheus van den Broek*, Raed van Neêrlands Indiën, als hy voor Opperhoofd van een Vloot uit Oost-Indiën te huis gekomen was, in den Jare 1670, heeft gedaen, kan werden gezien, wat hy van 't hangend Eiland *Korea*, ten aenzien van de Waren en Koophandel der Nederlandsche Oost-Indische Maetschappy oordeelt.

Of uwer Edele bevel, onderzoek gedaen wezende, naer de waerschijnlijkheit van handel, op het groot half Eiland van Korea, *gelijk door de verloste persoonen in 't jaer* 1653, *aldaer schipbreuk geleden hebbende, was kricht, zoo is het zulks, dat de jongste tijdingen van* Japan *vermelden, hoe dat het voorschreven Eiland geheel van geen Koopluiden, maer van een deel arm volk, hun alleenlijk met Visscheryen en Landbouw ernerende, werd bewoont. En de welke Onderdanen zijnde, zoo wel van de* Tartarische Sineezen, *als van de* Japanders, *geen van beide deze machtige Natien, zullen willen dulden, onze komst aldaer, met eenige handel of anderzints: en ten aenzien van de laetsten, dat nu zeer suspect werden gehouden alle aerd van Christenen, om zoo na ontrent* Japan *verblijf te hebben, uit vreeze van niuwe verandering en oproer; ja zelfs is op doodstraffe allen* Japanderen *verboden eenige handelinge met hunne nagebuuren, als die van* Korea, *te mogen houden, uitgenomen een Heer van* Sussima, *dien zulks als een gunst alleen is toegestaen: en die over zulks derwaerts bestelt, peper, nooten, nagelen, poetsiok, wiesiok, wierook, caliatours en sandelhoud, beneven meer andere Koopmanschappen door de Ed. Maetschappy in* Japan *aengebragt werdender, en welke goederen voorts te Lande naer* Sina *vervoert,*

en aldaer gesleeten werden: krijgende in mangeling, zoo van dezelve Koopmanschappen, als voor goud en zilver, wel verstaende als zulks mag werden uitgevoert, rouwe Sineesche zijde, en zijde handwerken. En van uwer Ed. bedienden daer ter plaetze is aengewezen, dat nu noch in 't jongste jaer ongevaer zes honderd pond zijde over den eigen weg in Japan *waren aengebragt, besluitende mede de voorschreve bedienden over zulks, dat wy de gedachten om derwaerts te vaeren, nalaten, en staken moesten, zoo anders niet onderworpen wilden wezen, van uit* Japan *verstooten en van den handel verzet werden, alzoo die wantrouwige Natie onfeilbaer zouden ordeelen, dat wy iets tot nadeel van 't* Japansche *Rijk zouden voor hebben*.

Op de Kust van dit *Korea*, 13 mijl de Wal, leit een Eiland, by de Nederlanders *Quelpaerts Eiland*, en by d'Eilanders zelfs *Moese*, en in de Sineesche Kaerte *Fungma* genoemt. Het is een Volkrijk en vrugtbaer Eiland, heeft 14 of 15 mijlen in 't ronde, daer is een Stad, *Moggan* geheten. Langs *Korea* loopt in Zee een zeer snelle stroom, Zuid en Noord op.

Tussima of *Sussima* is een Eiland halfweg, tusschen *Japan* en *Korea*, gelegen. Het komt den Keizer van *Japan* toe: gelijk mede de Eilanden *Oki*. Op *Tussima* leit een Onder-koning, of *Japans* bevelhebber, welke krijgsmagt houd tegen de Koreanen, die hem Jaerlijks, als veerbel-

dende den Japanschen Keizer, schattinge opbrengen: waer voor hy de soldaten op *Tussima* onderhoud. Hy heeft een huis op *Korea* zelve, daer een Japander leit, tot invorderinge van gemelte schatting, En gelijk de Koreanen den Japander, alzoo zijn zy mede gedwongen den Tartarischen Sineesch Keizer schatting te verschaffen.

En volgens verder bericht van boven gemelte *Benedicttus de Klerk*, aen my mondeling gedaen, is *Korea* zeer bevolkt, doch zijn de Koreanen zeer kleinhartig, dies zy zich uit schrik en angst, veeltijds zelf verhangen, 't welk echter voor eere aldaer werd gerekent.

De huizen zijn daer meest van Bamboes en masten gemaekt, wezende aldaer goede masten tot stengen, en Scheepsgebruik. De Steden zijn aldaer niet zeer gesterkt, als wegens haere stant. Men vind daer de meeste Zeevisch, die hier te Lande werd gezien, behalven Kabeljauw: men ziet daer veel Tygers en wilde Verkens, ook Harten. Veele hunner Geestelijke Monnikken, eeten geen vleesch, of yet dat leeft, meermael offert dit Volk aen de graven hunner Voor-ouderen, als wanneer zy daer huilen en kermen.

De schoenen die men daer aen de voeten draegt, zijn boven open; de kleederen zijn veel van leder, als ook de hoozen; de Vrouwen dragen weide broeken, die met Watten zijn gevult, de Mannen zijn slechte Zeeluiden; haere Jonken hebben de groote omtrent van een Buis, doch doen wat grooter op.

Vijftig mijl omtrent uit de Wal, Noord-oost op, werd hier Jaerlijks veel Haring gevangen, die zy op de klippen aen Zee droogen: deeze Haring werd tweemael des Jaers aldaer gevangen. Zy zwemt aldaer als beyen in groote schoolen; die van de eerste vangst is grooter als die vist, de tweede; hoe Noordelijker men vist, hoe meerder dat men vangt; doch onder *Japan* vind men die niet, werdende geoordeelt, dat die langs de Kust, al van het Waigats af gezwommen komt; werd ongeschilt gegeten, aen bondels geregen, en by tienen verkoft: de netten daer toe, zijn van gevlochte stroo. Tusschen *Korea* en *Japan* zijn eenige klippen in Zee, doch de meeste naby *Japan*, en is de Zee onder *Korea* het diepst: daer zijn schoone Bosschagien; men vind 'er zoo hier en daer offerplaetzen, alwaer Vee, gevogelte, en alderhande gemaekte gedierten, als poppen, te weten, Draken, Serpenten, enz. geoffert werden, waer toe zy ook het haair uit den baerd trekken; de Ouders dooden ongestraft hun eigen Kinderen. Het Geloof deezer Volken, en die van *Sina*, is eenigermaten verschillig, zy hebben een gewoonte, de doode Lijken in 't veld te droogen te zetten, waer na zy die weder kleden, en zoo ten grave bestellen; de graven zijn in de buiken der bergen, van tras gemaekt, waer in benevens de Lijken eenig huisgeschir werd gelegt.

Dit Volk het Compas, zoo wel als de Sineezen, niet verstaende, derven niet verre van de Wal zich begeven; der steden muuren zijn van klei gemaekt, en gansch onsterk. In de Konings Stad *Sioor* zijn groote leedige vakken, daer geboomte wast, daer zijn veel hooge bergen. Zommige Mans vlechten het haair der baerden, en dragen de lokken zeer lang. De Kloosterluiden gaen bedelen door het Land, en doen ook bedevaert; dit Volk is niet onbewust dat 'er een Godt is, den duivel eeren zy, uit vrees.

De spraek heeft eenige gemeenschap met het Sineesch. Jaerlijks komt hier een Tarters afgezondenen om schatting te halen, die dan veeltijds des Winters over Ys reist, hy werd heerlijk onthaelt en *geërt*. Het buskruit dat zy maken is zoo krachtig niet, als dat in deze Landen werd gemaekt.

De Koning onderhoud veel gelubden; zijn Hof heeft veel Vyvers en Fonteinen.

De Koreërs en eeten het Walvisch spek niet gelijk de gemeene luiden in *Japan* doen. De menschen zijn hier goed arms.

De slaep plaetzen zijn op banken en matten, of matrassen, zy en hebben geen bedden: de Thee werd hier veel uit *Sina* overgebragt; van Tarw en Rys werd een bequame drank gemaekt, zoo wel sterke, als die slap is.

Daer valt in dit Land, volgem verhel van deze Man, een steen, zoo wit als de witste zuiker, die menigte van zes en vierkante punten heeft, en byster glinstert, drie vingeren dik; de punten staen aen eene zijde, zy is onder plat en glad, alles of 't gestepen was, en in 't gemeen drie of vier voet in 't vierkant groot. Men heeft daer een gewoonte veelerhander spijs, en meest alle aerdvruchten in te zulten.

Korea werd by de *Japanders* gezegt dat het omtrent 40 mijlen van *Japans* West of Noord-west Kust, by *Nangatou* gelegen is, andere zeggen dat het in 't Noorden dertig, en in 't Zuiden, zeftig mijl van *Japan* afgelegen is.

Hoewel zommige weder willen, dat men van *Japan* op eenige hooge plaetzen, doch andere, dat men alleen van 't Eiland *Sussima*, dat te midde weegs legt, de

vaste Kust van *Korea* kan zien, als 't helder weer is.

Taiko, Japans Keizer, zond een groote magt volks naer het Land van *Korea* ten oorlog, welke krijg zeven Jaer duurde; hy vong dit enkel aen op dat s' Lands Grooten die hy duchte dat aen 't muiten zoude slaen, van honk mogten zijn: het getal der Soldaten beliep omtrent zestig duizend. Onder dit Volk waren de voornaemste Koningen en Landsheeren, die hy dochte zijnen oogwit tegen te konnen gaen; het voorgeven was dat men *Korea* geheel onder *Japan* wilden brengen: en wierd in *Korea* groote wreedheit gepleegt, zoo over de Menschen als Steden, Kastelen Gebouwen, doch de Koreanen dit woede moede, zonden een Gezant naer *Japan*, die den Keizer met list wist te vergeven, wes de Japanders in *Korea* zulks hoorende, togen heimwaerts. Men wil dat dezen Gezant eerst dronk van een vergiftigen drank, om den Keizer alle argwaen te doen wegnemen, waer door hy tessens met hem sneuvelde; dit dede hy liefde zijner Natie.

In *Korea* bindmen des Winters kleine plankjes onder de voeten, daer men mede op en nederwaerts over het Sneeuw weet te gaen, om daer niet in te zinken, gelijk zulks in Rusland mede de gewoonte is.

By zeeker bericht, over een opreize na de Stad *Jedo* in *Japan*, voor twee Jaeren door de Nederlanders gedaen, vinde ik, nopende *Korea*, het volgende verslag, waer uit mede te bezeffen is, hoe die Volken ook eenigzins aen *Japan* nu afhangig zijn.

Tot *Soua* is deplaets, alwaer de *Koreschen* Gezant in zijn opreize pleegt te Huisvesten, en ook een Huis ten dien einde in wezen blijft, en altoos bestelt is: welke Volkaerd zedert de dood van den Keizer *Taiko* gehouden zijn geweest, op zekere bestemde tijd, Gezanten met geschenken aen den Keizer af te zenden, welke komen van de Noord van *Isumo* of *Foki*, (naer welk laest genoemt Landschap de *Koreërs*, 't geheele *Japan* benoemen,) tot aen gemelde Eiland *Soua*, van waer zy dan haere Reize even als wy en andere moeten vervolgen.

Van *Soua* bericht men my uit Indiën het volgende,

Soua is een der Japanze voor Eilandjes, hier is een Dorpje aen de Oostzyde, en een halfmaens Baeitje gelegen, alwaer de Koresche Gezant in zijn opreize plagt te Herbergen, daer noch een Huis tot dien einde in wezen blijft, welke Natie zedert de dood van Keizer *Taiko*, (die voor honderd en zestig Jaeren heerschte) gehouden zijn geweest, op zeekere bestelde tijd, Gezanten met geschenken aen den Keizer af te zenden, dezelve komen van de Noord door *Isumo*, of *Foki* naer welk laetst genoemde Landschap de Koreërs 't geheele *Japan* benoemen, tot aen gemelde Eiland *Soua*, van waer zy dan haere reizen over de zelve weg, als de Hollanders naer het Hof vervordere: dus ver het bericht over *Soua* aen my uit Indiën gedaen.

Hoe de *Koresche* Gezanten voormaels in de *Japansche* Hooftstad *Jedo* ingehaelt wierden, by het volgende bericht, getrokken uit de dag lijsten der Nederlanders in *Japan* gehouden, mag werden bespeurt.

Den vyfden February, in 't Jaer 1637, verstonden wy, dat op den vierde January de Koresche Gezanten, zijnde twee voornaeme Heeren met haer gevolg, binnen de Stad *Jedo*, vergezelschapt wezende van verscheide treffelijke Japanschen Adel, waren aengekomen, en in volgende rang naer haer verblijf plaets gebragt. Eerstelijk traden vooruit 't spel van Scharmayen, Trommels, Gammen en Pypen, waer achter volgde eenige met groote stokken als Rys-stampers, gaende aen wederzyde der straeten, twee aen twee, bezyden den anderen, achter dezelve volgde een Jongeling te paerd, hebbende een groote Lancie met een roode Vaen in de hand, die aen wederzyden

van drie persoonen, yder hebbende een snoer van Goud en Zyde doorvlochten, vast gehouden wierden, vergezelschapt zijnde met omtrent 30 Jongelingen te paerd, hebbende yder mede een kleen root vaentje in de hand, wezende gekleed als Sineezen, met een zwarte hoed, breed van rand, en paerds haair gemaekt op 't hooft.

Aen deze volgde een Palenquien, die van 50 of 60 man gedragen wierd, zijnde van binnen met root Fluweel gevoert, in de welke stond een Tafel, en daer op een verlakt Doosje, waer in de brieven met Koresche letters, geschreven aen zijne Keizerlijke Majesteit gesloten waren, deze een weinig voorby gegaen zijnde, quam weder een ander spel van alderlei tuig, waer aen dat weder een Jongeling, zittende te paerd volgde, hebbende een blaeuwe Vaen zijn hand, vergeselschapt zijnde als de voorige, yder met een blaeuwe Vaen in de hand, waer naer volgde weer een Palenquien, waer in de tweede persoon van de voornoemde Gezanten, met zwarte Satyne rokken uitgedost, gedragen wierd, een wyl tijds daer nae, quamen omtrent 400 Ruiters, hebbende in yder hand een

hamer met een scherpe pen voor aen, by na op de wys, als de Suratsche hamers, 't welk was de wacht van 't Opperhooft, ofte die der voornaemste van de Gezanten, die midden onder het gevolg zittende in een zwart verlakt. Palenquien, gedragen wierd; en volgde hem noch een diergelijk: naer dat den trein vierde deel uurs voorby was, quam de wacht van de Japan Majesteit, omtrent 200 mannen, zoo musquettiers met root laken gekleet, als piekeniers, de pieken waren root verlakt, en boven met een top van witte vederen waer aen dat volgde 8 of 10 Norimons, waer in zaten de Gevolmagtigde Japansche Heeren, door zijn Majesteits last de Koreërs te verzellen, en achter haer volgde een groot gevolg van Japansche Adel, zittende op tochtpaerden. Ten laetsten volgde omtrent 1000 Lastpaerden, die de nootwendigheden en schenkagie der Koreërs bragten; dit duurde omtrent vyf uuren al eer dat alle den trein voorby was, en vermogt niemand van. de toezienders zijn hooft buiten de vensters steeken, noch eenige Tabaksrook daer buiten laten gaen: en waren al de wegen wel gezuivert, en met schoon sant bestrooit.

Op den 24 Maert, verstonden wy dat de Koresche Gezanten op den 17 der zelve Maend, van 't Eiland *Ischio*, naer *Korea* vertrokken, waren, volgens 't gerucht, zouden zy aen zijn Majesteit verzogt hebben, by aldien hy haer geliefde hulp tegens den Tart er te doen 't zelfde door den Heer van *Fingo* zoude mogen geschieden: haer geschenken waren geweest, een groot goud Vat, vol kostelijke wortelen *Nisi*, drie! schoone Paerden, veertig witte Valken, vier Tygers-vellen, 't haair een vinger; lang, een goude Kas, van gedaente als de Roomsche Geestelijken haer Siborie maken, kostelijk met Paerlen en Gesteente verciert, waer in zijn Majesteits Brief was overgelevert, enz.

Het Ryk *Korea*, is lang, volgens de[+] jaerlijksche Brieven der Jesuiten, uit *Japan*, geschreven in 't jaer vyftien honderd en twee en negentig, omtrent honderd, en breet zestig mijl: en of schoon d'Inwoonders in Tael en sterkte van lichaem, onderscheiden zijn van de Sineezen, zoo volgen zy in kleeding de wys der Sineezen; zy dryven met dezelve Koophandel; volgen ook meest de zeden en wetten der zelven. Zy zijn gelegen ter eener zyde aen Tartarye, en andere Volken, waer mede zy nu in vrede, en dan in oorlog zijn: doch met de Sineezen hebben zy meest altoos vrede; zy zijn goede Boogschutters, doch konnen met de Japanders in 't handelen van geweer niet vergeleken worden, die mede schietgeweer en Lancen handelen; doch de Japanders[+] wyken aen de Koreanen te scheep, alzoo de Koreaensche schepen steviger maekzel zijn, van zwaerder en beter hout; dus verre uit brieven.

[+]Doch volgens bericht der Hollanders, die aldaer dertien Jaren gevangen zijn geweest, vry grooter.

[+]In den Jare 1652 getuigen onze Nederlanders, die daer toen gevangen zijn geweest, dat de Schepen zeet licht opgebouwt waren.

Men vind gevoelens, dat *Korea*, ten Noorden zoodanig aen Tartarye vast is, dat eene reep lands, die het hecht, by vloet onder water loopt, der gedaente dat kleine vaertuigen aldaer dan vlotten konnen, wes aengaende ik niet bepaele, te min, om dat van *Matteus Eibokken* en door andere berichten, als boven gezetg, die my van elders toegekomen zijn, verstaen hebbe, dat het zeer hooge bergen zijn, die deze gewesten scheiden, en dat een Rivier uit dit hooge gebergte schietende, in de binnen Zee ten Westen uitstort: 't geen echter in verscheide opzig, beide waer kan zijn, namentlijk, dat ten wederzyde, of aen dees of geene zyde boven genoemde laege reep lands, hoog gebergte legt.

Omtrent de tusschen stant van *Korea* en *Japan*, dwalen zommige gemeene kaerten. De Japanders hebben op *Korea* eene bezitting of wooninge, daer bevoor-rechte vaertuigen aenkomen, die daer ter handel vaeren; want anderzins vaeren de Japanders

nu nier over Zee: blyvende dan het Opper-gezag aen de Koreërs; zoo als de Japanders gehouden zijn, volgens verhael vaa een der gemelde Nederlanders die aldaer gevangen is geweest? aen my gedaen, binnens huis te blyven, en alzoo bewaert te worden, gelijk de Neêrlanders Japan op 't Eiland *Nangasakki*, opgesloten zijn. Zy hebben mede twee voorname tusschen gelegen Eilanden *Iki Sussima* genaemt eigendom; men weet van land op land, zoo gezegt werd, met vuuren tekenen te geven, tot van *Korea* af, in *Japan*: en gelooft *Mattheus Eibokken*, dat men van 't hooge gebergte benoorden, daer de tusschen stant het smalfte is, de Zee overzien kan, van Japan tot op Korea; hoewel hy 't niet zeeker zeggen konde, maer wel, dat in de Zuiderlijke gewesten, daer hy zich heeft opgehouden, de Zee breeder is. Aldaer zijn noch twee goede Eilanden, omtrent veertig kleine mylen dwers van malkander afgelegen.

De daken op de Huizen der aenzienlijkste luiden zijn van Tegels of gebakke Pannen, uit Porcelein aerde, beide gemaekt, van verscheide verwe, dat een vermaeklijk gezigt geeft; doch de gemeene Huizen zijn alleen met stroo gedekt

men vind 'er bassen, twintig voet lang. Men heeft daer een gewoonte dat de manschap, welke in s' Koning dienst zijn, houte bortjes op de borst dragen, daer haer mem en ampt op geschreven staet: om dat de Tartersche Keizer nu zoo grooten gezag voert, heeft men hier te minder vrees voor den Japander; de aerde is daer alom zeer bebouwt; van Tarw en Rys word daer goede drank gemaekt, die men voor Spaensche wyn zoude driftken; de Ruiterye voert daer Pyl en Boog, maer het Voetvolk schiet geweer. Daer zijn vry veel Voor-eilanden, eenige van de zelve zijn met Tabak beplant, op andere weiden Paerden om aen te queeken. Het Porcelein word hier zoo veel, en goet koop gemaekt, dat veel na *Japan* word vervoert; en zijn de Zyde stoffen, die men daer weeft, zeer schoon.

De konst van water uit een laegte naer oben op te halen, en weg te brengen, is onder hun onbekent, in daerom konnen zy te minder de metael mynen bearbeiden: Diamanten vallen daer niet, doch evenwel vind 'er die, en zy achten de zelve hoog. Het haair draegt men daer noch lang, als de oude Sineezen plagten te doen.

De muuren der Palleizen en aenzielijke Huizen, zijn van gebakke steen, ook zoo de sterktens en vestingen der Steden, doch zeer zwak en onsterk gebouwt, en zoude zeer licht om ver geschooten konnen werden. Men ziet daer geheele velden die met Moerbezie boomen zijn bezet, tot aenqueeking van de Zyde. Als een Vader des Huisgezins, tegen bevel des Konings misdoet, of zich in sommige misdaden vergrypt, moet het geheele gezinte met hem sterven: en daerom, wanneer de Stuurman, die het Opperhooft was der gevangene Hollanders, meinende met den Tarterschen Gezant te vluchten, en hy onthalft wierde, dreigde men alle de overige te dooden. Men ziet daer Tempels, twee of drie boven malkander gebouwt, alle van steen.

In *Korea* werden Jonken gemaekt, met twee overloopen, ophebbende twintig, of vier-en-twintig riemen, aen elke riem vyf of zes man, gemant met twee honderd, en drie honderd koppen, zoo Soldaten als Roeyers, gemonteert met ettelijke kleine yzere stukjes, en menigte vuurwerken.

De Koreërs hebben hunne Hoofden met boven, spits toegaende hoeden gedekt. Zy eeten zoo wel met lepels, als stokjes. Het is byzonder, hoe groote koude dat het in dit Landschap maekt, zoo dat op 40 graden de Rivieren jaerliks vast toevriezen, en het daer zoo kout is, als s' winters hier te Lande; het sneeuw legt daer steets op 't gebergte: misschien word deze koude veroorzaekt door de Salpeterachtigheit van de aerde, en grond, die daer alom vol van is. Daer wasschen Druiven, doch zelden worden zy zeer ryp, maer Wyn maektmen 'er niet; het boomsnoeyen is daer geen gebruik, en van 't queeken der vruchten zijn zy onkundig. Daer is zeeker vrucht *Canoen* genaemt, die gedroogt, zeer smakelijk is, en de gelijkheit van Vygen heeft.

Volgt het geen Arnoldus Montanus, *in zijne* Japansche *beschryving, van* Korea *melt.*

HOewel *Taicosama* nu *Japan* verheert had, zoo stond hy nochtans beducht voor wederspannigheden; alzoo verscheide Koningen, uit doorluchtige stammen, voor een Keizer van minder herkomst, niet licht buigen zouden. Wanneer slechts weinige ter been stapten, mogte andere voorts gaende werden. Zulks hy in een algemeene opstand te kort konde schieten. Hier was deswegen voorzichtigheit noodig, om zich van dusdanige vrees te ontlasten. Na diepzinnig overslag vind *Taicosama* niet

raedzamer als de magtigste Vorsten, welke hy meest t'ontzien had, verre van honk te verzenden.

Hier toe leverde 't nabuurig *Korea* bequame gelegentheit. Dit hangend Eiland word verdeelt in acht Landschappen? namentlijk *Kinki, Hoanchai, Kyangyuen, Ciuenlo, Kingxam, Changoing, Caokiuli*, *Pingan*. Ten Noorden is 't vast aen 't Tartarische Ryk *Niuche:* Zuidwaerd af leid 't magtig Eiland *Fungma:* Westelijk valt de stroom *Yalo:* 't overige bespoelt *d'Oceaen*. In de lengte strekt het zich uit tot twee honderd: en zeventig Duitsche mylen, in de breedte tot dartig. 't Gewest *Kinki* pronkt met d'hoofdstad *Pingjang*. 't Gansche Land is zeer volkryk. De steden zijn zeer veel: leggen meest vierkant, en gebouwt na de wyze der *Sineezen:* welker Dragt, Tael, Letteren, Godsdienst en Land-bestier de *Koreërs* genoegzaem volkomen navolgen. En geen wonder; dewyl bereeds voor twee honderd jaer door den Sineeschen Keizer *Hiaovus* t'onder gebragt zijn.

De verhuizing der zielen in allerlei lichamen grypt ook alhier stand. Hunne lijken worden kostelijk gepronkt, en binnen doodkisten beslooten, en op 't derde jaer eerst ter aerde bestelt. Tegen d'uitwaezeme-

de stank zijn alle de roeten met gom, *Cie* genaemt, zorgvuldig bestreken. De *Sineezen* houden de *Koreërs* voor ongeschikt: ter oorzaek de *Koreesche* wyven zoo veel vryheit genieten: dat ze na haer welgevallen de straet betreden, en zelf in gezelschap van mannen mogen verschynen: als ook, dewyl alle houwelijken, buiten kennis van bloedvrienden of ouders, aen 't enkel goedvinden des Bruidegoms en Bruids staen. De grond is zeer vruchtbaer, en brengt tweemaels 's jaers Tarw en Rys voort. Nergens valt beter Papier, ende Gom, *Cie* by de Sineezen genaemt, een slag van *Sandaracha* of *Vernis*, als hier. Deze Gom heeft groot gebruik by de *Sineezen* en *Japanders*, als de welke met dezelve hun huisraed vernissen.

Vorders is *Korea* verscheidemael afgestroopt. Onlanks op 't jaer zeven en twintig gevoelde het de verwoede handen der bondgenooten en vyanden. De *Sineesche* Veldoverste *Maovenlung* had alhier, de *Tartars* ontwykende, een inleegering. Zijn krygsvolk, leggende wyd en zyd verspreid, begonde by leedigheit de *Koreërs* overlast te doen. Dit liep zoo hoog, datze den *Tartar* te hulp riepen. Greetig greep deze d'aenbod aen. Een aerdige krygsvond gelukte hem; want 't Tartarische Heir quam in de voorspits met de *Koreërs* trekken, om *Maovenlung* te misleiden. En deze wanende uit de spits tan 't Leger, het alle bondgenooten te zijn, wierd eerlang onvoorziens overvallen. Hy had nu bereeds een vinnige neep gekregen: wanneer te mets de verstrooiden ten slagordre schaerde. Thans verhief de stryd, niet zonder twyfelachtige uitkomst. Eindelijk drong de *Tartar* zoo vinnig toe, dat *Maovenlung* voetslaekte, doch zoo wanordentelijk geenzints, of kreeg de strand, en aldaer zijn meeste volk scheep. Den overwinnaer stond de zeegen duur: en was te meer misnoegt, dat *Maovenlung,* wiens moedige krygskunde dapper ontzag, weg raekte. Hy verkeert dan dit misnoegen in list, en valt den *Koreërs* op 't lijf.

De vier Noorder-landschappen naest grenzende aen *Tartarye*, had hy ellendig afgestroopt: wanneer de Koreaensche Koning 't harnas aengespte, om den *Tartar*, die 't nu op de Hooftstad *Pingjang* gemunt had, de sluiten. Hy lag ten dien einde gelegert tusschen een engte, waer de doortogt was. Hier op gaet de *Tartar* los. Heevig wierd wederzyds gevochten: zoo nochtans dat de kans met de *Koreër* begonde te verkeeren, alzoo meer en meer slabakte. En buiten twyfel had hy de nederlaeg gehad, ten zy *Maovenlung* schielijk op donderde; en den *Tartar* in de achterhoede aenviel. En deze rondom beklemt, wederzyds van ontoegankelijke bergen, voorwaerds bestreden by de *Koreërs*, achter door de *Sineezen*, verliet evenwel in zulk een hagchelijken toestand zich zelf niet. De wanhoop maekt hem moedig. Hy zag geen uitkomst, als die de Sabel konde verschaffen. Naeuwlijks gewagen ergens eenige gedenkschriften van bloediger gevecht. De *Tartar* eindelijk maekt ruimbaen door de *Sineezen*, en wykt Noordelijk na 't Koningrijk *Niuche*. Op de plaets des Vedslags liet hy vyftig duizend man (na men zegt) zitten. Ook hadden de *Sineezen* noch *Koreërs* hunne zeege geenzints voor niet: als die d'eeste kochten met t' negentig duizend mannen, en d'andere met zeventig duizend: zulks beide diervoegen waren afgemat, dat geen lust hadden, om den wykenden *Tartar* na te jagen.

Dit zelfde hangend Eiland stelde *Taicosama*, op 't jaer vyftien honderd een en tnegentig, tot een oorlogs zetel der *Japander*: om alzoo binnens lans zich te ontlasten van de magt der Koningen, welke anderzints hunne krachten konden zamen spannen: en hem, uit kleinder stamme herkomstig, van den Keizerlijken Throon lichten.

Hy geeft dan voor, hoe *Japan* byzonderen luister zoude ontsangen, indien *Korea* aen die kroon gehect wierd: en zulk een wichtig werk was ter uitvoering gebragt,

alzoo hy magt genoeg konde op de been brengen, om een verwyfden Koreër onder de knie te krygen.

De Koningen dan, voor welke hy het meeste ontzag had, worden op ontboden, zestig duizend mannen ingescheept, en gelast aen *Korea* te landen. Alhier uitgestapt, vonden meer te doen, als dachten: zulks de oorlog van een lang vertrek bleef. Ondertusschen zond *Taicosama* althans vriendelijke brieven, en nieuwe hulpbenden. 't Was hen allen zeer tegen de borst, zoo lang buiten *Japan*, en 't gezicht van wyf en kinderen onder vyanden te vertoeven, zonder ooit afgehaelt te worden.

Na de eerst gezondene zestig duizend man, volgden daer op noch honderd en veertig duizend man.

Deze magt, op *Korea* geland, liep gezwint alles voor de voet af: zulks het grootste gedeelte en de Hooftstad *Pingjang*, binnen korten tijd in de handen der Japanders verviel: te mets nochtans wierdenze gestuit in den ren van hunne zegenen: want de Sineezen bragten zware Heirlegers af, tot hulp der Koreërs: en,

na verloop van ruim zes jaren, den oorlog zoo verre, dat de Japanders zeewaert te rugge deisden. Ten laetsten is de vrede getroffen, op voorwaerden, dat *Korea*, aen 't Sineesche Keizerryjk zoude gehecht blijven. En aldus liep de Koreaensche oorlog ten einde. Het verlies der Japanders beliep wel op honderd duizend man. Dus verre *Montanus*.

De telling by die van *Korea*, onder de grooten, is tot het tien tal toe, als volgt:

Ana, een.
Toue of *Toel*, twee,
Sevve of *Suy*, drie.
Deüye, vier.
Tasset, vyf.
Joset of *jacet*, zes.
Girgop of *jirgop*, zeven.
Joderf of *jadarp*, acht.
Agop ahob negen.
Iaer, thien.
De gemeene main telt aldus:
Jagnir, een.
Tourgy, twee.
Socsom, drie.
Docso, vier.
Caseto, vyf.
Joseljone, zes.
Jeroptchil, zeven.
Jaderpal acht.
Ahopcon, negen.
Jorchip, thien.
Somer, twintig.
Schierri of *siergan*, dertig.
Mahan, veertig.
Swin, vyftig.
Jegu of *jeswyn*, zestig.
Hierigum of *jirgun*, zeventig.
Jader of *jadarn*, tachtentig.
Haham of *ahan*, negentig.
Hirpee of *jyrpeik*, honderd.
Jijrpeyck, twee Honderd.
Sampeyck, drie honderd.
Soopeyck, vier honderd.
Opeyck, vyf honderd.
Joeckpeyck, zes honderd.
t' Syrpeyck, zeven honderd.
Paelpeyck, acht honderd.
Koepeyck, negen honderd.
Jyrtcien, een duizend.
Jijetcien, twee duizend.
Samtcien, drie duizend.

Sootcien, vier duizend.
Otcien, vyf duizend.
Joecktien, zes duizend.
t' Syertcien, zeven duizend.
Paertcien, acht duizend.
Koetcien, negen duizend.
Jyroock, thien duizend.
Jyoock, twintig duizend.
Samoock, dertig duizend.
Soeoock, veertig duizend.
Oock, vyftig duizend.
Koeoock, zestig duizend.
t' Siroock, zeventig duizend.
Joeoock, tachtentig-duizend.
Paeroock, negentig duizend.
Fyoeck, honderd duizend.

Volgen eenige Koresche benamingen.

Pontchaa, betekent by hen God.
Mool, een Paerd.
Moolboot, meer Paerden.
Hiechep, een Wyf.
Hanel, Hemel.
Hay, de Zon.
Tael, de Maen.
Piaer, de Sterren.
Parram, de Wind.
Nam, Zuiden.
Poeck, Noorden.
Siuee, West.
Tong, Oost.
Moel, 't Water.
Moet, d'Aerde.
Moel koikie, alderhande soort van Vis.
Moet koikie, alderhande soort van Vlees.
Sio, een Koe.
Jang, een Schaep.
Kay, een Hond.
Sodse een Leeuw.
Jacktey een Kameel.
Toot, een Varken.
Tiarck, een Hoen.
Koely, een Haen.
Kookiri een Olyphant.
Kooy een Kat.
t' Swy, een Rot.
Pajam, een Slang.

Tootshavi, een Duivel.
Poetsia, een Afgod.
Kuym, Goud.
Gun, Zilver.
Naep, Tin.
Jen, Loot.
Zooy, Yzer.
t' Jybi, een Huis.
Nara, Land.
Jangsyck, Rys.
t' Saet, een Pot.
Saeram, een Mensch.
Kackxie, een Vrouw.
Ater, een Kind.
Aickie, een Jongen.
Boejong, Lynwaet.
Pydaen, Zyde.
Samson, Stoffen.
Koo de Neus.
Taigwor 't Hooft.
Jyp, de Mond.
Spaem, de Wangen.

Doen, de Oogen.
Pael, de Voeten.
Stock, Brood.
Soer, Arack.
Podo, Druiven.
Caem, Orangie Appel.
Goetsio, Peper.
Satang, Zuiker.
Jaeck, Artzeny.
t' So. Edik.
Paemi, de Nacht.
Fangsey, de Dag.
More, Morgen.
Oodsey Overmorgen.
Pha, Ajuin.
Mannel, Look.
Nammer, Groente.
Nammo, Hout.
Jury, Glas.
Jurymano, Spiegel glas.
Poel, Vuur.

Jurimano, een kostelijke Steen, zoo als zy mede het glas wel benoemen.

Pangamksio noemen zy den Tabak, en is dit zoo veel gezegt, als kruid dat van het Zuiden komt, om dat het zaed van Tabak hen van *Japan* schynt toegebragt te zijn; daer het de Portugeezen hebben ingevoert.

Jangman, Edelman.
't Jangsio, Overste.

Namen der Maenden.

Tiongwor, January.
Jyewor, February.
Samwor, Maert.
Soowor, April.
Ovoor, Mey.
Joevoor, Juny.
t' Syrvoor, July.
Parvoor, Augustus.
Koevoor, September.
Sievoor, October.
Tongsyter, November.
Sutter, December.

Yam-Ti, Koning van *Sina*, toog in den jaere 604 nae *Christ* geboorte; met een Leger van twaelf honderd duizend man tegen de Koreanen op; zoo te Water als te Lande: doch te vergeefs, want hy verloor al zijn magt, behoudens twee duizend en zeven honderd man. Waer uit te besluiten is, dat *Korea* al te dier tijde zeer magtig is geweest.

Welken oorlog *Taicum*, de vierde Koning na hem, weder te vergeefs hervatte.

Op *Quelpaerds Eiland*, *Moese* by d'Inwoonders mede genoemt, vervielen op 't jaer 1653 eenige Hollanders (van welke de twee persoonen zijn, daer boven van heb gedagt,) door schipbreuk, met het Jagt de *Sperwer*, die, zooo in *Korea*, als op dat Eiland, over de derthien jaren lang gevangen gehouden wierden, tot dat zommigen zich met een vaertuig naer *Japan* begaven. De overgeblevenen zijn door toedoen van den Keizer van *Japan*, op verzoek van de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappye, naderhand overgelevert, behoudens een, die aldaer wilde blijven. Hy was aldaer getrouwt, en gaf voor geen haair aen zijn lijf meer te hebben, dat na een Christen of Nederlander geleek. Kinderen en Wyven, die eenige daer getrouwt hadden, verlietenze.

Dit Volk had hunne Vaderlandsche zeden, zoo in 't groeten, als anders, geheel verleert, en zeide van het Offervlees meest geleeft, en geen quade dagen gehad te hebben.

In *Sioor*, Hooftstad van *Korea*, en wel 70 mijlen ten Noordweste van de Zeekust gelegen, bevond zich toen ook zecker persoon, *Jan Jansz,. Wel te Fre*, uit de *Ryp*, een Dorp in Noord Holland gebooren, die daer getrouwt, en krygs beampte in 's Konings lijfwacht was, zoo dat eenig gezag had. Hy was aldaer op de Kust uit een Hollands schip, dat water innam, in 't jaer 1627 blijven staen.

Quelpaerds Eiland heeft aen de binnen of Noordkant een Baey, daer de vaertuigen dezer Eilanders inkomen, en van daer over vaeren na het land *Korea:* doch dezelve is zeer gevaerlijk voor den onbedreven Zeeman: waer door veele schepen, die op dit Eiland vaeren, door storm en onweer na *Japan* komen te dryven: alzoo buiten deze Baey geen ankergrond of, bergplaetze voor de vaertuigen is.

Het Eiland is zeer Volkryk en vruchtbaer van lijftogt, en heeft overvloedelijk veel Paerden en Koebeesten. Daer is een hooge berg met boomen. d'Andere zijn laege kaele bergen, met dalen tusschen beide, daer Rys in geplant of gezaeit word.

De Sineesche Keizer *Vu* of *Fa*, die *Korea* weg schonk, verdeelde het Sineesche Ryk in volgende Landschappen, als *Zensi*, *Suchin*, *Yui*, *Zu*. Hy stelde tot Koningen, *Ci*, *Guei*, *Lu* en *Y*. Zijn oudste Broeder *Taipe* liet hem het Ryk over, volgens wil des Vaders *Changi*.

Omtrent dezen tijd zonden de Sineezen Volkplanting uit, na de Indiaensche Ei-

landen. Naderhand is by *Japan* mede bevolkt, zoo eenige willen: ja de Sineezen hebben gevaeren tot *Afrika* toe: 't geene voornamelijk in zwang ging by 't leven van Koning *Ching* of *Cin*, waer van het Ryk zijn naem van *Cina*, of *Sina* noch draegt by de Europeërs: 't welk geschiede in 't jaer 440 voor Christi geboorte. Toen zoude de Groote Muur mede gesticht zijn die Tartarye van Sina scheid: schoon andere de zelve veel jonger maken.

Deze *Ching* beminde de zwarte verwe boven andere. Hy dede alle Sineesche boeken verbranden; waer van te leezen in het*Basilicon Sinense*, van den vermaerden *Andreas Mullerus*, wel eer proost tot *Berlyn*.

Van het Landschap *Korea* spreekt zeeker Slavonisch Schryver, wiens schriften noch ongedrukt onder my berusten: aldus.

Tusschen het Landschap *Leaotung* en de Riviere[+] d'*Amur*, is het Koninkryk van *Korea*. Dit Ryk heeft zijnen eigen Chan, (dat is Vorst of Koning:) doch die den Keizer Kitai onderdanig is. De Kitaische Keizer heeft veele ztdke Chans onder zijn gehoorzaemheit, die van hem een Goude zegel hebben, en voeren, om te betoonen, datze çijnsbaer, en onder de gehoorzaemheit van hem zijn: dit doen zy alleenlijk, om dat ze geduurig in vreeze, voor de Inwoonders van 't Japansche Eiland leven, De Kitaien komen hen, des nood zijnde, zomtijds tegen 't gewelt der Japanders te hulp.

[+]Door Korei, versta Korea: door Kitai, Sina, en door Kitaischen, Sineezen.

Wanneer de Koresche Chan komt te overlijden, en een nieuwe verkooren is, dan is die Chan schuldig te reizen naer de groote stad *Pegien* of *Pequin*, om zijn onderdanigheit in persoon aen den Kitaischen Keizer te bewyzen: gelijk aen den Vader van dezen tagenwoordigen Keizer *Bogdigam* of *Bogdi-Chan* is geschied: als winneer zich een Koresche Chan in de groote stad *Pequin* heeft laten vinden, om et leen van den Keizer te ontsangen, tot teeken van gehoorzaemheit hemwaerts, en tot bekrachtinge van zijn Chanschap.

Dit Land *Korea* schiet met een zeer groote uitstekende hoek in Zee, niet verre van de mond of uitwatering der Riviere d'*Amur*. Doch deze hoek is zeer bekommerlijk en nadeelig aen de schipvaert voor die van *Korea* en *Kitai*, om datze zeer verre ter Zee moet omgevaren worden: want indien deze hoek niet hinderde, zoo zoude men zeer spoedig van den mond der Riviere d'*Amur*, tot in 't Kitaische Keizerryk, konnen vaeren: doch evenwel kan men te Lande derwaerts wel komen; maer het is wat moeilijk om te reizen: en ter Zee is deze weg noch onbevaeren, om dat noch niemand dezer aengrenzende Tartaren (onzes wetens) van den mond der Riviere d'*Amur* Zuidelijk of, naer de rechte hand om, zich heeft derven begeven.

Onder de Japanders word dit Ryk *Korei* of *Korea* genoemt: en onder de Kitaizen *Chaosien*.

De Korezen hebben in voorige tijden groote oorlogen met die van *Kitai* gevoert: en daer door zich zelfs menigmael van de slavernye en schattinge vry gevochten: doch de Kitaizen hebben de Korezen mede dikwils gedwongen, en tot reden gebragt. Ook hebbenze menigen slag met de Bogdotzen of Tartaren van *Niuche* gedaen. Nu is het ontrent dertig jaeren verleden, dat de Bogdotzen hen hebben t'oonder gebragt, en gedwongen het haair na hun gebruik en wyze te snyden. Het welke den Korezen dede besluiten, om namaels tegen hen aen het muiten te slaen. Maer na datze menigen slag den Bogdotzen hadden gelevert, hebbenze zich eindelijk met hen op zeekere voorwaerden verdragen.

Dit Landschap *Korei* is verdeelt in acht Provintien.

In 't midden van dit Koninkryk leit een zeer schoone Stad, genaemt *Pingan:* behalven deze, zijn 'er noch veele andere schoone steden.

Het is daer ook byzonder zeer Volkryk. De steden, wetten, zeden, gedaenten of wezens, taele, geleertheit en geloove der Korezen, komen met die van de Kitaizen over een.

Hunne doode lichamen begraven zy niet in de aerde, als na drie jaeren: op een zelve wyze als de Kitaizen. Midlerwyle hebben zy de Lijken in zeer schoone kostelijke houte kisten leggen, houden die by hen in hunne huizen, eeren dezelve zeer grootelijks, en bewierookenze ook. Daer is alleenlijk dit onderscheid tusschen hen en de Kitaizen, dat deze hunne Vrouwen sterk bewaren; doch die hunne Vrouwen op de straeten laten wandelen: en daerom spotten de Kitaizen met dezelve: ook willen de Kitaizen met de Koresche Vrouwen niet huwelijken, om dat die te veel wil en vryheit in *Korea* hebben. De Korezen zoeken Vrouwen uit, die hen aengenaem zijn, en nemen dezelve ten Huwelijk, na eigen welgevalle. Maer de Kitaische Vrouwen met believe der Ouders, en trouwen meest in hunne eigen geslachte, en zelden daer buiten.

Dik Koninkryk is van ale vruchten uitnemend vruchtbaer, brengt Tarwe en alderhande Graenen voort: en inzonderheit veel *Rys*, welke van tweederlei slag is, gelijk als in 't Land *Japan:* want daer is 'er, die in 't water groeit, en andere op 't land. Deze Rys, die in dit Landschap groeit, oordeeld men de beste des waerelds te wezen: als ook de Tarwe, en alle andere Graene.

Men heeft 'er alderhande boomvruchten in overvloed: ook Katoenen, Wol en Lywaten: gelijk in *Kitai:* desgelijks zulke verwe, als op 't Eiland *Japan* valt: mede den wortel *Nisi* of *Ginseng:* beneffens Goud en Zilver. Doch dit Koninkryk heeft geenen koophandel met eenige andere Koninkryken of Volken, als met de Kitaizen en Japanders: noch het houd geen gemeenschap met eenige vremdelingen.

Onder de kust, in zee, zijn Paerlen, en Paerlvisscheryen.

In 't kort: dit Landschap is zeer beroemt en vruchtbaer van alles, 't geen tot nooddruft van den mensch vereischt word. Dus verre de gemelde Slavonische Schryver.

Korea werd by zommige bericht vry naeder aen *Japan* te grenzen, als de gemeene kaerten het stellen: zoo dat de zeestraete, tusschen beide, aldaer smalder zoude zijn, als by veele vertoont werd. Echter houde my, om dat de juiste breete niet weet, tot dat volkomen bericht daer van zal gekregen hebben, aen het gevoelen van de meeste Landbeschryvers.

Over *Korea* werd Zyde in *Japan* gebragt. De Koreërs betalen wederzyds aen de Keizeren van *Sina* en *Japan* schatting.

In 't jaer *1682*, wanneer de hoog geleerde Arts *Andreas Cleyer*, toen Opperhooft der zaeken in *Japan*, van wegen de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappye, daer nae Raed van Justitie op Batavia, voor Gezant den Keizer in de Hooftstad *Jedo* ging begroeten, vond hy daer Koreesche Gezanten: (gelijk boven van diergelijke is gewaegt,) waer van zijn Ed. aldus aen my berichte:

In 't jaer 1682 *bevonden zich, by mijn aenwezen, Koreesche Gezanten in Japan, haere gewoonlijke erkentenis aen zijn Majesteit afleggende, die zeer heerlijk door het geheele Ryk op bevel van den Keizer, en van de Landsheeren* (*die voor dezen den naem van Koningen gevoert hebben,*) *elk een in zijn Landstreek onthaelt wierden: doende zijn Majesteit aen dezelve alle bedenkelijke eer en vermaek, die eenigzins doenlijk waren: veele* Touraoi *en* Steekspelen *wierden hen ter eeren aengerecht, tot dat na hare verrichting, kostelijk wezende van 't Hof beschonken, wederom op zulke wyze op 's Keizers kosten, doorgaens na haer Land afgelaten zijn. Zoo dat, volgens het voorgeven van de Tolken, buiten de oude gewoonte van de voorige Keizers, deze Gezanten zijn onthaelt geworden. Hier uit blijkt nu, dat die van* Korea *zich voor Vasallen of Leenschuldingen van dit Ryk erkennen, en is waer, dat de Japanze Keizer door gevolmagtigden, aldaer zijn bezitting mede op* Korea *is houdende, en zy aen den Tartar van gelijken jaerlijks moeten erkentenis doen. Willende zijn Majesteit, zoo 'er gezeid wierdd, met deze miltheit te verstaen geven, dat die den rijks scepter gelukkig over zulke Landen wil swaeyen, moet het zoo maeken, dat zijn treden gekust, en zijn naem gezegent werde: als houdende die van een byzondere uitwerking, en grooter kracht te wezen, dan groote heirlegers, tot het genezen van een veranderlijk land, eer het aen 't waggelen komt*.

Toranga, zoo Japanschfe en Sineesche Schriften voor veele eeuwen melden, was wel eer een Jager in *Korea*, en had geruimen tijd van zijn leven omtrent den Ryksstad *Pingang* doorgebragt: maer niets vindende; waer aen hy zijn dapperheit betoonen

kon, stapte hy over na *Japan*, na dat verstaen had, dat aldaer zeeker Tyran het volk onderdrukte, desselfs Koningen verjoeg, en het alles in bloed en vuur stelde. *Toranga*, dan, versloeg dezen Tyran met acht Koninge, die zijn zyde hielden. Ter gedachtenis van dien daet, word *Toranga* noch heden aldaer met acht mannen, en zoo veel gewapende honden, en met een byl in de hand, en de voet op een vuurspouwende Draek gezet, vertoont en uit gebeeld. Ook werd hy aldaer nu noch Goddelijke eer aengedaen, met aen hem Altaren en Tempels op te rechten.

Mattheus Eibokken heeft aen my bericht, dat men daer te lande een Heidensch geloof heeft, komende ten deelen met dat van *Sina* over een, maer dat men niemand dwingt in geloofs zaek, een ieder het zijne mag beleven; duldende dat hy, en d'andere Hollandsche gevangenen, met de Afgoden spottende: de Geestelijke eeten aldaer niet dat leven heeft ontsangen, en bekennen ook geen vrouwen op straffe van zwaerlijk op de scheenen geslagen, jae met de dood gestraft te werden, zoo als het meermaelen is geschied; Wanneer het oorlog is, zijn de Monnikken gehouden mede te velde te trekken, en

leger arbeit te doen; zy offeren veel Verkens, en ander Vee, aen den Duivel, (hoewel de Koning, onlangs de Duivels Tempels meest heeft gelast af te breeken, dies men nu den zelven zoo veel niet eert, of zich daer mede beraed,) eetende het geöfferde; d'offerhande gaet by haer zeer in zwang; als iemant een reis zal doen, werd'er,op hoop van een goede reis geöffert; ook als 'er iemant ziek is: de Geestelijke hebben 't haair kael geschooren. Het getal der Monnikken die in de Kloosters woonen is daer schier ontallijk.

De Koning gaet jaerlijks het graf zijner Voovzaeten bezoeken, om aldaer offerhanden re doen, en Feest te houden, ter eeren, en voor 't welwezen der zelven in 't andere leven; zoo als hy den Koning zelve tot aen de graf-plaets hadde begeleit, die veel honderde jaeren oud is; het is in een uitgeholde berg, daer men door yzere deuren in of gaet, zes of acht mijl buiten de Hooftstad gelegen.

De Lijken legden in yzere of tinne kisten, en zijn alzoo gebalsemt, dat ze eenige honderd jaeren buiten verderf werden bewaert, gelijk in den boven gemelten berg de Lijken der Koningen van voor veele honderden jaeren af, bewaert zijn geworden: als een Koning of zijn Gemalin, daer in werd gezet, werd 'er een schoone slaef en slaevin levendig by gelaten, aen wien men voor 't sluiten van de yzere deur, eenig leeftogt laet; maer die toegedaen zijnde, en als dezelve is verreert, moeten zy sterven, om hunnen Meester of Meesteres in 't ander leven te dienen; vyftien duizend krygsknechten, daer onder eenen Hollander voor lijfwacht was, begeleideden den Koning; maer vermits deze menschen zeer snel ter voet zijn, en met 't masquet op schouder, een paerd konnen by houden zoo had onzen man het zeer zwaer, om na te volgen: vuurroers zijn by hen onbekent, want zy geen geweer als met lont gebruiken; zy bedienen zich mede van leeder geschut, dat binnewaerts met koopere plaeten, een halve vinger dik, is beslagen, wezende het leer, twee, vier of vyf duim dik, van veel vellen op malkander gelegt; dit geschut word op paerden, twee op een paerd, het leger na gevoert, is omtrent een vadem lang, en zy konnen daer uit met vry groote kogels schieten. Haere schepen zijn achter plat, en hangen daer zoo wel als voor, wat over het water; gebruiken mede riemen als zy zeilen, en zijn en tegen uitlands geschut niet bestendig. Zy durven, noch en mogen niet, als met byzonder, verlof, ver uit het Lands gezicht vaeren; ook zijn de vaertuigen daer toe onbequaem en byster ligt gemaekt; men ziet 'er weinig of geen yzer aen; 't hout is in een gevoegt, d'ankers zijn van hout; hun meeste vaert is op Sina. Het Buskruit zoo wel als den Druk, is van voor duizend jaer by hen, zoo zy zeggen, bekent geweest, gelijk als mede het Compas, hoe wel van andere gedaente als hier te Lande, want zy bedienen zich slechts van een klein houtje, voor scherp en achter stomp, 't geen in een tobbe waters, werd geworpen, en dus met de scherpe punt Noorden wyst, na allen schyn zal daer binnen in de Magnetische kracht verborgen zijn: acht streeken winds weten, zy te onderscheiden. De Compassen zijn ook van twee houtjes kruiswys over malkander gelegt, daer van een der einden, 't geen Noorden wyft, wat vooruit steekt.

Eibokken oordeelde *Korea* meer Noordelijk op te schieten, als het in onzen kaerten is bekent, en wel een weinig Noord-oostelijker, zoo als de Koreaensche menschen mede zeggen, dat Noord-oost op, een groote Zee is; dat de baeren daer gaen als in de Spaensche Zee, zoo dat benoorden of Noord-oosten een zwaer water wezen moet.

De Vliet *Jalo* anders *Kango* genaemt, welke *Sina* van *Korea* scheit, is zeer vol Rotzen, en vriest zomtijds sterk toe, gelijk als. die bevroren was, toen de Tarters daer

over quamen en het Land besloegen, konnende men te Lande uit Tartarye over het schier onbegankelijke gebergte, daer niet wel indringen.

Het Glas is by henniet zeer bekent, wezende de vensters met geolyt papier gesloten, en als iets van glas, als Roemers of Flesjes uit Japan daer gebragt werd, 't geen de Neerlanders in Japan aenbrengen, zoo werd het zeer hoog geacht, en was ongelooflijk by haer, als men zeide, in deze Landen de vensters der huizen met glas te, zijn gestopt.

Aldaer is een gewoonte, voorvallende zaeken in Liedekens te vervatten, gelijk men daer daeglijks hoort singen, de daeden der oude en onlangs gewezen, Helden waer van ook hunne gedrukte boeken vol zijn.

Daer zijn in *Korea* Afgoden, zoo groot, schier als hier geheele huizen, en 't is byzonder, dat men in meest alle hunne Afgodische tempels, drie beelden neffens malkanderen vind staen van eenerly gedaente en op-

tooizel, doch de middelste altijd de grootste, waer van Meester *Eibokken* oordeelde dat 'er eenige schaduwe van de Heilige Drie-eenheit onder school.

Als het Eclipsis is, oordeelt het gemeene volk, dat de Maen met zeeker slang in stryt is, als wanneer zy een gemaekte slang by der hand hebben, en terwyl de verduisteringe duurt, met Trommen, Hoorens, en Bazuinen, allerhande geluit en getier maeken, tot dat de Eclipsis over gaet, wanneer zy zeggen, dat de slang overwonnen is; slaende zy haeren gemaekten slang van klei dan aen stukken, uit wraek en boosheit tegen den slang in den Hemel, die zoo stout was, om de Maen to durven bestryden; even wel, dat wonder schynt, dewyl zy de telkonst zoo volmaekt niet en hebben als de Europianen, zoo weten zy den tijd van den Eclipsis echter uit te reekenen.

Daer zijn in *Korea* zeer veelerhande vruchten, en meest alle die hier te Lande bekent zijn, behalven noch veele anderen, als Nooten, Karstanien, Karssen, Moerellen, Quepeeren, Granaeten, Rys, Haver, Tarw, Boonen, Slade, en alderhande aerdvruchten. Men wil dat daer mede Amber de Grys valt, in Zee veel harder, en te Lande veel Hoenders, Faisanten, en Schildpadden. Men gebruikt aldaer geen gemunt geld, maer men weegt malkander dat af, en werd het zelve in kluitstukjes, uitgegeven. Deze Volken hebben een duistere kennisse van de Zondvloet.

Zy reekenen de waereld veel duizende Jaren oud te zijn, en dat 'er te ener tijd van deze, een vernieuwde of nieuwe waereld zal worden, zoo als ze mede zeggen, dat 'er noch veel waerelden zijn, en geweest zijn.

Op de scheenen werden de menschen, tot straf in *Korea* dood geslagen. Het Vee is daer in grooten overvloed; doch boter of kaes eeten zy niet veel, en noch minder melk, zeggende zulks bloed van de dieren te zijn; honden uitgezondert die root zijn, ook Paerden werden by hen genuttigt, oordeelende de zelve zeer lekker vleesch te hebben. Zout weten zy van het Zeewater te maeken, dat heel goet is, waer mede de Nederlandsche gevangenen Haring zoutede, 't geen by hen dus gedaen te konnen werden, onbekent was. Het zout water werd ten dien einden gekookt, doch zoutpannen, als in Portugael en elders, heeft men daer niet. Deze luiden zijn zeer goedaerdig; Godt zeggen zy is goed, doch zy moeten den duivel te vriend houden, op dat hy hun geen quaed en doet. Als zy de Hollanders benoemen, zeiden zy die te zijn Zuidermannen, en geloofden in 't eerst, datze onder water konden leven, en vermits zy geen wyder kennis hebben als van *Japan*, *Sina* en 't nabuurschap van *Tartarye*, zoo hebben zy veele beuzelachtige gedachten, van die welke verder woonen, als dat 'er menschen zijn zonder hooft, met de oogen in de borst; dat 'er gewesten zijn die alleen met Vrouwen bezet zijn, welke als zy teellust krygen, zich open leggen tegen de Zuide wind, die hen dan met doorwaeyen bevruchtigt, en diergelijke meer.

De Koning werd zoo zelden gezien, dat eenige, die wat afgelegen woonen, gelooven dat hy van meer als menschelijke aerd is, zoo als aen onze luiden zulks voorquam, en hen wierd afgevraegt. Hoe minder den Koning uit gaet, en van het Volk gezien werd, hoe vruchtbaerder dat zy het Jaer achten te zullen zijn; geen hond mag over straet loopen, daer hy zich vertoont.

Zy gelooven aen de opstandinge dooden, en dat ze een ziele hebben, ke goet of quaed naer dit leven wedervaeren zal.

Alle vreemden werden uit dit Land gehouden, behalven de Japanders, die in de Stad *Potisaen* een wooning hebben, tot hun gerief, als boven gezegt is. Zy zijn zeer angstig voor sieke menschen. Laten die veeltijds te veldewaerts, onder hutten alleen

leggen, zoo dat 'er te nauwernoot iemant is, die de zelve eenig gemak of gerak toebrengt.

De menschen werden daer zeer oud: *Eibokken* had 'er veele over de honderd eu twaelf jaer oud gekent; leven zeer zober. Men heeft daer redelijke goede Heel meesters onder hen; zy weten niet dat de waereld rond is, meenen dat de Zon in de Zee 's nachts gaet rusten.

Men vind daer zeer nette Arbeidsluide. De Vrouwen borduuren ook konstig, jae hy hadde geheele Veldslagen op Zyde doek geborduurt gezien. Het is daer een gewoonte, kamers te hebben, daer onder de vloer een holte is, van een halve voet hoog, waer door zy met rook van vuur, uit Kaggels die buiten staen, warmte door de geheele kamer weten toe te brengen. De Koning heeft ook kamers met koopere plaeten belegt, die gebruikt worden om menschen te pynigen, ja te dooden.

Zy zijn zeer achtgevende op voorzeggingen, en geluk, of ongeluks teekenen: hy hadde een der Konings paerden zien dooden, om dat het ter poorte, met den Koning uit reidende, aerzelde, 't gee voor een ongeluks teeken wierd gehouden;

en zulks tot verzoeninge, en voorkominge van alle onheil.

Hy heeft Goud en Zilver mynen aldaer gezien; ook die van Kooper, Tin, en Yzer. Zilver is daer in groote menigte, 't geen aen byzondere luiden werd toegestaen te delven, daer dan de Koning zijn recht van trekt. 't Kooper is daer zeer blank, en van heldere klank. Goud aderen had hy in Mynen gezien. Hy zegt dat zelfs eenig Zandgoud van de grond eeniger Rivieren op gedoken had; doch werden de Goudmynen niet zoo veel geopent, als die van Zilver, of ander metael. Waer van de reden hem onbewust was.

De *Koreërs* vrezen de Tarters en Japanders uittermaten zeer, want zy zijn zeer blohartig, ja zoodanig, dat als een Veldslag, of gevecht zal aengaen, ziet men, dat daegs voor het gevecht, eenige honderden, uit schrik zich zelf verhangen, Het Christendom heeft daer noch geen ingang; in haere Tempels zag hy groote Schilderyen, daer aen de eene zyde verstoont wierden alderhande: lichamelijke wellusten, en aen de andere zyde, alderhande pynlijkheden, waer mede zy verbeelden, dat de goede en quade in het in ader leven het genot zoude hebben, ieder, na zijn verdiensten.

By hen is een Koninglijke gevangenis, die daer in werd gebragt, dat persoonen van belang zijn, komen daer zeer zelden uit; gelijk daer binnen zich een Beul ophout, dien het mede niet geoorlost is dikmael uit te gaen, welken het ombrengen van deeze of geene, naer 't welgevallen van den Koning werd aenbevoolen. Daer streng recht gedaen; en het is daer ook zeer veilig te reizen door het Land; wezende de menschen ze dig, milt, goedaerdig, medogent, en beleeft.

. Die geene, welke aen de daer gevangene Neerlanders het vaertuig hadden verkost, waer mede zy over zee vluchtende naer Japan voeren, met de dood zijn gestraft; zoo streng is daer de Wet.

Men vind in dit Land, Esmerauden, Saphiren, en andere hier onbekende Edele steenen.

De Vrouwen van aenzien, gaen daer bedekt en verschuilen zich voor de vreemde mannen.

Het Eiland *Tussima*, of anders *Teimatte*, dat tusschen *Japan* en *Korea* is gelegen, was wel eer onder *Korea*, doch door oorlog en verdrag, nu onder de Japanders gebleven.

Korea is zeer Volkryk, eh zoude misschien de Koning wel vyfmael honderd duizend menschen in de wapenen konnen brengen. De Soldaten verdienen daer geen loon, alzoo de Ingezetenen den krygsdienst voor niet moeten doen.

De Steden zijn niet zeer sterk; de Hooftstad is ruim zoo groot als Amsterdam. De Koning mag van de gemeene Ingezetenen niet aengezien worden, elk moet zijn aengezicht verbergen of zich omkeeren, als hy aenkomt.

De Geestelijke persoonen werden, gestorven zijnde, verbrand, in een dikke kist, onder een meit van hout: maer de Heremyten werden begraven als andere menschen. De asch en het verbrande gebeente, en werd niet verzamelt, maer blijft ongezien op het veld liggen: deze Geestelijken konnen hun dienst verlaten, en dan trouwen.

De Koning heeft het recht van leven en dood over zijn volk: hunne zeden komen met die van *Sina* in veelen over een; die by hen ter maeltijd komt? moet d'overige spys mede dragen.

In *Korea* zijn schoone Paerden, en het Volk zit daer op als hier te Lande, en niet nae de wyze der Tarters: zy doen die in 't wilt, op zommige Eilanden ter aenqueeking loopen.

De *Koreanen* zijn goede Schryvers; men verhaelt daer, dat een Tarters Afgezant, hier aen 't Hof zijnde, vroeg, waer mede het Ryk wierd beschermt en bestiert; en dat den Koning antwoorde, met de Pen; doch dat de Tarter daer op een pyl van zijn kooker trok, en zeide, hier mede beschermt, en bestiert men tot onzent het Land.

Salpeter valt 'er overvloedig, en men maekt 'er goed Buskruit, 't geen tot groote harde klompen werd bereit, die, wanneer men het gebruiken zal, tot fijn stof, als meel werden gestampt, want korrelkruid is by hen onbekent. Quikzilver vind men mede aldaer.

De *Sooi* werd daer veel gebruikt, en gemaekt van paerde boonen, welke gaer werden gekookt, en dan gedroogt, tot klompen gekneed, en ingelegt met zout, in een pot of ton, met laegen opmalkander, daer dan een weinig water by werd gegooten, en zoo staet te rotten en te meuken, eenige tijd lang, waer nae het dikke te gronde zinkt, en met mandtjes dit dik of drabbige afgeligt zijnde, is het overige de *Sooi*.

Gelijk de *Sakki* drank mede van grof gemalen Tarw, gemengt met gekookte Rys, werd gemaekt: men neemt het

meeredeel Rys, dit dus mede eenige dagen te gesten gestaen hebbende, en verrot wezende, is het zuivere, en uitgelekte zap, de *Sakki*.

De *Koreërs* zijn zeer zindelijk, en reindelijk; wanneer zy haer water raaken, zoo doen zy zulks op de hurken zittende. Zy zijn meest tijds gewoon, maer eens te trouwen, doch de Vrouw verstorven zijnde, nemen zy een byzit tot zich, gelijk de meerderheit van Vrouwen aldaer toegelaten is.

Haere Steden leggen veel, sterktens halve, op hooge bergen, die met muuren zijn omtrokken.

De Oosterkust van *Korea* is met veel storm, onweder, en mist onderworpen, en het is aldaer op 43 graden zoo kout, als in Neérland op 52; om de Zuid zijn de beste Zee-havens; daer zijn veel Slaven en Slavinnen, doch alle van eigen landaerd.

Daer valt zeer veel Thee, men drinkt die aldaer tot stof gemaekt, en met heet water gemengt, zoo dat het geheel drabbig is. De groote Heeren doen eenige hunner Slaven, (die 'er zommige eenige honderd voeden,) de Geneeskonst leeren; maer zoo het Heerschap komt te sterven, den Arts zelden lang daer nae leeft.

Langs hunne stranden zijn alom wachttorens, die by vieren te zamenstaen, wanneer vuur op de eerste werd aengestooken, zoo beduit het kleine onraed, doch het gevaer grooter werdende, steektmen het vuur op de tweede, derde en vierde aen.

De Dorpen zijn daer te Lande ontelbaer; iemant by het haair te vatten, is daer zeer oneerlijk en veracht.

Zy schryven als de Sineezen, met penceelen. Porcelijn werd daer te lande zeer goed gemaekt, en byzonder koppen, welke oneffen zijn, en als geëist, die vergult worden, en in Japan zeer geacht, en ge zogt zijn. Het overtreft in fijnheit dat van Japan, en werd meest door de Vrouwen gemaekt.

Men weet daer roode drank te maken, zoo smaekelijk als wyn, die iemant beschonken maekt, waer mede de Koning, de Nederlanders eens aen zijn Hof onthaelde.

De Keizer oesent zijne krygsluiden dikmael, en doet die dan vechten tegen malkander, verbeeldende het eene gedeelte *Koreërs*, en het ander *Japanders*, doch de *Japanders* schieten in 't gemeen te kort, en veinzen zich te vlieden; na dat een langwylig spiegel gevecht is gehouden, Meester *Eibokken* zag 'er op eenmael, tweemael veertig duizend tegen malkander zoo stryden, dienende, hy te dier tijd voor lijfschut.

De Koning zich met zijn gelubde Hof bedienden, veeltijds beraed; zy dragen, netjes om het hooft, die met goude snoeren, en goude malien zijn geregen, dragende niemand anders diergelijke guldene snoeren.

De meeste Godsdienst der Papen in de Kloosters, bestaet in 't offeren, komende zoo Burgers als Landluiden, steeds daer met haer giften, zoo van Doek, Zyde, Rys, Spys, enz. om voor hen te offeren.

De spraek op *Korea*, heeft in klank geen gemeenschap met 't *Sineesch*, 't geen Meester *Eibokken* oordeelde, om dat hy de *Koresche* Tael zeer wel spreekende, van de *Sineezen* op *Batavia* niet wierde verstaen, doch zy konnen malkanders schriften leezen: zy hebben meer als eenderlei schriften; *Oonjek* is een schrift by hen, als by ons het loopend, hangende alle de letteren aen malkander: van het zelve bedient zich de gemeene man; de andere lettergrepen zijn met die van *Sina* eenderlei.

Het Hof Van den Koning, is omtrent zoo groot als de Stad *Alkmaer* met een muur omheint, die van gemetzelde steen en klei is gemaekt, hebbende bovets op insnydinge

van steen, als of het hane kammen waren. Der Steden muuren zijn daer zwak; men is de zelve met geschut niet gewoon te sterken. Binnen dit Hof menigte van wooningen zijn, zoo groote als kleine, en alderhande lustplaetzen; daer binnen onthoud zich ook zijn Gemalin en By-wyven: want hy, als al het volk, maer een echte Vrouw heeft. Dit Hof is gelegen binnen de Hooftstad *Tijozian* of *Sioor*. Den Koning van *Korea*, ter tijd van Meester *Eibokken*, was een grof en sterk man, zoo dat gezegt werd, hy boog konde spannen, houdende de pees onder zijn kin, en trekkende dus den booge zelve met zijn eene hand uit.

De *Koreërs* van aenzien, zijn gewoon beursjes met vergif op hun zyde te dragen, om, of de nootzakelijkheit zulks na hun oordeel, het vereischte, zich in het kort van kant te konnen helpen.

In dit Land valt veel Zyde, en niemant vreemts haelt de zelve, waerom die zeer goed koop is, behalven dat over *Sussima* of *Tussima*, eenige handel met de Japanders nu valt, 't geen in *Japan* den Nederlandschen Zy-handel hinderlijk is.

Den eersten September 1686, verscheen in *Pekin* een *Koreesche* Afgezant,

volgens gewoonte, en opgeleide last, om den jaerlijksche schatting te betalen, en zich voor den Keizer te vernederen, welke in 't aenzien van den Neerlandschen Gezant, zonder gehoor te erlangen, op een mager paerd, en twee armelijk geklede dienaers te voet, zonder eenig gevolg Van Mandaryns, of Tartaren, als een gemeen man, na huis reed, blykende uit deze zobere toerustinge, en slechte wys van onthaling, de geringheit van zijn Meester, ten aenzien van den Sineeschen Keizer, en dat de Tartaren van dezelve, en zijnen Afgezondenen, weinig werk maken.

Het gevolg van dezen *Koreër* was al te mael wel gemaekt volk, waer in de Sineezen, en Tarters behagen scheppen. Want of schoon hy ten Keizerlijken Hove verscheen, verzelt alleen met twee dienaers, zoo was hy van een matelijke stoet voorzien.

De Volken van *Korea* en *Leautong*, zoo als door den bank ook de Noorder Sineezen, zijn schoonder van gedaente als die van 't Zuiden.

Korea *uit den Sineeschen Atlas, van den Jesuit* Martyn.

DIt gewest word van de Sineezen *Chaosien*, en van de Japanders *Korea* geooemt: maer had, onder den Sineeschen Keizerlijken stam *Han*, mede den naem van *Leautong*.

De Sineesche Keizer *Hiaou*, des stams *Han*, dwong den Koning van *Korea*, zijn Hyk te leen van hem t'ontsangen, en herstelde den naem van *Chaosien*.

Omtrent het einde van den Sineeschen Keizerlijken stam *Cyn*, begaf zich zeeker overwonne Keizer van dien stam na *Korea*, en woonde, met bewilliging van den Koning van *Korea*, in het Zuider gedeelte des landschaps van *Ciuenlo*. Dit was d'oorzaeke, waerom de Sineesche Keizer, d'oprechter van den stam *Tang*, den Koreaenschen Koning den oorlog aendeed, en ook het Koninglijke Hof *Pinyang* innam, na het verslaen van *Kaolien*, Koning van *Korea:* dien hy evenwel in zijn Ryk herstelde, mits hy het te leen van hem ontsangen zou.

Wanneer Keizer* *Hungu*, d'oprechter van den Sineeschen Keizerlijken stam *Taiming*, de Tartaren op 't Jaer 1368 gelukkelijk uit Sina verdreven had, wenschte de Koning van *Korea*, die ook door de Tartaren zeer gequelt, en met oorlog geplaegt was, hem door Gezanten, geluk met de zege, en onderwierp zich den zelven vrywillig, als een leenman: waer over hy van den Sineeschen Keizer, een goud zegel ontsing: gelijk dat de Sineesche Keizer, zijnen Leen-koningen gewoonelijk vereerde, en toestont te voeren.

*Of Humvu.

De Koning van *Korea* deed dit hierom voornamelijk, dewyl hy bespeurt had, dat hem de nabuurige Japanders met oorlog dreigden, en hy hulpe en bystant van de Sineezen hoopte te verwerven: gelijk hy die ook dikwils verworf.

De Koning van *Korea* bezat op die voorwaerde zijn Ryk, dat altijd, by overlijden van eenen Koning, een ander, die verkooren stond te worden, zelf na *Peking*, Keizerlijke Hooftstad van *Sina*, by den Keizer zou moeten komen, of Gezanten zenden, om aen dien Keizer gehoorzaemheit, getrouwheit, en leenmanschap te bewyzen.

Gelijk ook by mijnen tijd, omtrent 't Jaer 1640. *(*zeit *Martijn*) de Koning van *Korea* zelf, by den laesten Sineeschen Keizer *Chunchin* of *Zunchi*, ten zelven einde quam. Dees maekte aldaer groote vriendschap met de Europische Jesuiten: door welken

voorval eenige Koreanen de Christen leere aennamen, en ook gedoopt wierden. Waer onder d'opperste gelubde, een kamerling des Konings, was; die wenschte, op verzoek des Konings zelf, eenige van deze Jesuiten, in *Korea* te mogen brengen.

De eerste Koning van *Korea*, die, volgens bericht van zeekeren ouden Sineschen Schryver, door den Sineeschen Keizer *Hungu* tot leenman ontsangen wierd, was van een quaden inborst, en gantsch niet van Koninglijke zeden; maer zeer slecht, en onvermaert: waerom hy door de zijnen in een oproer gedood wierd. En in diens plaetze nam een van zijne Landvoogden, met name *Ly*, het Ryk in, en werd tot Koning des Ryks van* *Chaosien* gemaekt; hoewel het in leen van den Sineeschen Keizer onsangen had. Dit is ook namaels nooit achter gelaten of verzuimt. (Het welk waerachtig van dezen Sineeschen Schryver gezeit is: dewyl noch ten tijde van *Martijn*, ontrent het Jaer 1650, de Koreaensche Koning, aen den Tartaerschen Keizer *Zumte*, het zelve bewees: hoewel op 't Jaer 1651, als *Martijn* in Europe quam, de Koreanen, dewyl zy belast wierden, na de Tartaersche wyze het haair te scheeren, en zich te kleeden, den Tartaren afvielen: waer over ook de Tartaren hen een zwaren oorlog aen deden.) Maer eindelijk zijn ook de Koningen van *Korea* gedwongen schatting aen de Japanders te betalen.

*Korea.

Het Ooster Landschap van *Korea* word nu *Kiangyuen* genoemt: maer heete eertijds *Gueipe*.

Het Wester Landschap voert den naem van *Hoamhai*, dat eertijds eigentlijk *Chaosien* genoemt was.

Het Landschap, dat in dier midden gelegen is, heet *Kinki* of *Kingki*.

Het Zuider Landschap heete eertijds *Pienhan:* maer nu *Ciuenlo*.

Het Landschap na 't Noordweste heete eertijds *Xinhan*, nu *Kingxan*. Dat na 't Zuidweste was eertijds *Mahan*, en is nu *Chungcing* geheeten. Dat na 't Noord-ooste heet nu *Hienking:* maer eertijds *Kaokuli*. Het Landschap na 't Zuidooste *Pingan*.

Het Landschap van *Korea* is vruchtbaer van alle dingen: en heeft inzonderheit overvloed van Tarruwe en Rys; ja van tweederleye Rys: als in *Japan*: te weten, het geeft Rys, welke in 't water gezaeit word, en wast: en ook Rys, welke op drooge velden gezaeit word, en wast gelijk de Tarruwe doet; welke Rys aen dit Land en aen *Japan* eigen is, en d'andere Rys in deugd overtreft.

Het brengt d'overige veld en peulvruchten weelderig voort, en veelerleye Europische vruchten: als onder andere, Peeren van treffelijke smaek.

Daer word ook Papier, als in *Japan*, van veelerlei slag gemaekt: ook zeer treffelijke pençeelen van hazen of wolven haair, daer de Koreanen en Sineezen mee schryven.

Nergens valt de goudgeele Gom of Vernis, *Cie* by hen, en by de Sineezen genoemt, beter als hier: met de welke de Korezen, gelijk ook de Japanders, meest alle kisten, kasten, vaten en overig huisraed gewoonlijk bestryken.

De wortel *Ginseng* valt 'er ook overvloedelijk veel.

Korea heeft niet weinige bergen, die zwanger van Goud en Zilver zijn. Evenwel dryft dit volk geen koophandel met uitheemschen; uitgezeit met de Japanders en Sineezen. Paerlen worden in d'Oostzee onder de kust gevischt.

De Sineezen gedenken eenige bergen in *Korea*. d'Eerste is *Peyo*, die zy zeggen aen de Noordzyde des Landschaps *Kingki* te leggen, zeer hoog te zijn, en zeer verre te strekken.

Vatu is een berg ten Noordooste van de koninglijke Hooftstad *Pinyang* gelegen: op den welken Koning *Ing*, ten tijde van den Sineschen stam *Han*, zijn koninglijk hof hield.

Xinca is ook een berg van *Korea:* en de berg *Luyang* leit ten Noordooste omtrent *Pinyang*.

Hoang is een berg, in het Landschap van *Chungcing* gelegen.

Ly is een Vliet in het Landschap van *Kingki*, bespoelt de koninglijke Hooftstad *Pinyang*, en valt ten Westen in zee.

De Vliet *Tatung* vloeit door het Landschap van *Pinyang*.

Ik vind, zeid *Martijn*, geen net getal der groote en kleine steden van *Korea:* maer daer zijn evenwel veele en Volkryke steden: want de menigte des volks in dat gewest is zeer overvloedig. Zy zijn alle na de Sineesche wyze gebouwt: en gesterkt.

De Wyze van staet-bestier, de dragt, taele, en greep van schryven, is geheellijk een en dezelve, by de Koreanen, als by de Sineezen. Zy hebben beide ook een en dezelve kerkelijke plegtigheden, en een en dezelve leere, in het stuk van Godsdienst; namelijk, die de verhuizing der zielen van het een in 't ander lichaem leert. Een zelve Afgod *Fe* word by hen, gelijk ook by de Sineezen, aengebeden dient. Zy leggen zich op de Natuur-kunde, en blokken naerstelijk in de boeken.

Zy besteden d'overledenen niet, voor het derde Jaer na het overlijden, ter aerde; maer bewaren hen, gelijk ook de Sineezen, zoo lang in fraei vercierde, opgepronkte, en zeer dicht toegeslote kisten: (want de reten zijn over al, met de gom *Cie*, bestreeken) binnen 's huis, en betoonen aen dezelve allen daegs eere en eerbiedigheit.

In dit eenig alleen verschillen zy van de Sineezen, dat hunne Vrouwen met zulke groote omzigtigheit niet bewaert, noch zoo naeuw in huis opgesloten gehouden worden; maer die by wyle ook in gezelschappen en vergaderingen van 't Manvolk verschynen: waerom de *Koreanen* by de Sineezen voor ongeschikte menschen uitgekreten worden.

Ook is de wyze van trouwen huwelijken geheel anders by hen, als by de Sinezen: want elk Jongman in *Korea* kiest eene Vrouw uit, welke hy wil, en verloost zich aen dezelve, op eige onderlinge bewillingen en goeddunken, zonder byna d'Ouders of Magen te vragen: het welk geheel anders in *Sina* geschied: alwaer de huwelijken door d'Ouders alleen, zonder weeten van den Zoon of Snare gesloten en bevestigt worden: en ieder is gedwongen die Dochter ten Wyve te nemen, welke de Vader hem toeleit. Daer tegen te streven of doen, word by de Sineezen voor

onbescheiden en barbaersch gehouden. Dus verre *Martijn*.

Bericht over Korea *en* Jeso, *ter neer gestelt in* Japan, *en my toegezonden*.

KOREY, of, na onze benaming, *Korea*, is een vast Land tusschen *Sina* en *Tartarye*, voor uitsteekende; is van ouds af, in drie Landstreeken onderscheiden: welkers uitterste einde, tegens *Japan* in de Zee uitstrekkende, genaemt word *Tsioosin*; deszelft middellandsche gedeeke is eigentlijk *Korey*, en het laetste einde, 't welk met Tartarye, en Zuidwaerts aen Sina grenst *Fakkusai* geheten: alhoewel deze laetste naem in de Boeken, en beide: de eerste in de gemeene Taele, voor de gewoonelijke benaminge van alle *Koresche* Landen gebruikt werden.

Der zelver Inwoonders getuigen, dat zy van der Japonezen bloed, of van hen afkomstig zijn; het grootste gedeelte is meest altijd onder de heerschappye van de nabuurige Tartaren geweest, of met hen in een verbond en vriendschap. Zy wierden beoorlogt van *Mikaddo Tsiun - Ay*, (Erf-keizer) en door zijne Gemalin *Dsin Gu ten*, dewelke hare overledene Echtgenoots wapen in eigener persoon, en in een mannelijk kleed voortzettede, zoo dat 't Jaer Christi 199, het Land onder de gehoorzaemheit gebragt wierd; maer de *Koreërs* zijn, naer verloop van eenige tijd, Bondgenoten der *Tartaren* geworden, en tot de tijd des dapperen Helds, en Japanschen Keizer *Teyko*, van deze Natie ongekreukt, en onbeledigt gebleven. Den voornoemde Keizer las eens in des Ryks geschiedenis Boeken, hoe dat de Voorouders van dit Volk çynsbaer waren geweest aen zijn Ryk: hy maekte dan toeleg op deze Landen, en eischte van dezelve door een Afgezant, de bewyzen van der zelver schuldige ouderdanigheit; welke Afgezant zy ombragten, en aen *Teyko* hier door gelegentheit gaven tot de rechtvaerdige wapenen, met de welke hy de Tartarische magt harer Bondgenoten gebroken, en de Koreërs tot erkentenis, en aflegging des jaerlijkze Schatting gedwongen heeft; alhoewel hy deze wapenen niet zoo zeer uit begeerte tot der zelver Landschap, als tot uitvoeringe van een ander oogwit, by der hand vattende, het welke hier in bestond, dat hy d'Opperhoofden van zijn nieuw verkregen Ryk vernederen, en, gelijk de gedenk Schriften van zijne daeden melden, door *Korey*, hem den weg tot het groote Ryk *Sina* baenen mogte. Naer welke tijd, zy gezamentlijk den Tartaren wederom zijn toegevallen, en het Japanze bezit tot den laetsten oever des Landschaps *Tsioosin* ontweeken; als de welke, of veel meer deszelfs gedeelte, zich onder de bescherming dezes Keizers, met 'er daed begeven heeft, de welke zich, dezer bezitting niet veel kreunde, of de zelve achtende, behalven dat hy de Grens-sterkten, tot zeekerheit zijns Ryks onderhielt, en d'Onderdaenen door d'aengrenzende Vorsten of Landsheeren van 't Eiland *Tsusima* liet handhaven, en bestieren. Nae de dood van *Teiko*, liet den* Keizer *Ijejas*, t'elkns nae verloop van 't derde Jaer, zijn Hof met een bezending onderdanigheit bewyzen. Den tegenwoordigen *Tsinajos*, hadde gelast de zelve, nu, naer verwisseling van de kroon, aen den nieuwe Keizer af te leggen.

Tsioosin strekt zijn voorste gedeelte tegens het genoemde groote Eiland *Tsusima*, waer van daen het zelve 48 Japansche, of 16 Duitsche mijlen aflegt, tusschen welke veele kleine, meest onbewoonde Eilanden en Klippen leggen, in 't gezicht van de twee Oevers, met wachten wel bezet, waer heenen alle vaertuigen van beide zyden aenleggen, en een net onderzoek van haere lading uitstaen moeten. Dit Landschap

*Eertijds quamen zy om de zeven Jaer, doch nu Jaerlijks tot Jedo eerbiedigheit bewyzen.

levert de beste Stok-en andere gedroogde Visschen uit; haere Nooten, Kruiden, Bloemen, krachtige Artzeny planten, en in 't byzonder d'alder edelste en kostelijkste wortel *Nidsin*, welke mede veel in de middel Landen van *Korey* en *Fakkusai* voort komt; het zelve levert ook eenige weinige goede Handwerken, en onder dezen kostelijke aerde Vaten, en andere vreemdigheden, die uit de Tartarische landen *Jupy* en *Niuche*, komen, doch mogen die van daer nu niet meer inkomen: haere vaertuigen zijn zeer slecht, welke nu aen *Tsusima* mogen aenlanden, en aldaer de gemelde goederen, en andere lichamelijke behoefte verhandelen.

De Noordlijkste naebuuren der *Koreërs*, zijn de *Jesoêns*, niet van 't vaste* Land, maer van 't naeste Eiland *Jesogasima* genaemt, dewelke van den Keizer *Jori-Tomo*, het Japansche Ryk onderdanig zijn gemaekt, en werden de *Jesosche* Landstreeken *Matsumai* en *Inabu*, van de Bevelhebbers des groote Landschaps *Nanbu* en *Osiu*, in 't Noorde van *Japan*, beheerscht en bestiert, doch zy hen onlangs van haere hoogmoedige heerschers, door uitroeyinge der bezettinge, zochten t' ontlasten; maer nae dat van deze Lands-heeren een magt voetvolks, met drie honderd ruiteren verschenen, zuiverde zich haeren Koning of Opperhooft, door een

*Verstaet misschien het voorheen bekende Jeso.

bezendinge aen de Landsheeren van zijne schuld, en overleverde hem twintig van de schuldigen, die gekruist wierden, en welkers hoofden, aen d'Oever van *Jeso*, op paelen gestelt, deze opstant uitblusten.

Dit Eiland legt, volgens bericht van zommige haerer Schippers, veertig, en van andere (misschien wegens verscheidene Haevenen,) maer zeven mijlen in het Noorden van de beide Noordlijkste Oevers, of Kaepen, der woeste Japansche Landen *Sugaar* en *Taijasakki*, dewelke in het Land *Osiu* Zuidwaerts aen loopende, eenen Zee-boezem besluiten; dezelve is in een dag, doch wegens des zelfs sterken stroom, alleen op zeekere tijden, moeyelijk over te vaeren. Dit *Jeso* zoude de groote van 't Eiland *Kiusiu* bereiken, en een Land zijn met woeste Bosschaesie bewasschen, 't welk nochtans weinig uitlevert tot voordeel van het Japansche Ryk, als alleen zeekere beroemde gedroogde Visch, genaemt *Karasakki*, of levendig *Sáki no iwò*, dewelke als een Stokvisch gewogen, en gekocht word, neffens eenig peltz of ruig-werk, het welke nochtans by de Zuiderlijke Japanders niet gebruikt word. d'Inwoonders zijn een ruig en sterk Volk, met lange haairen en baerden, geoeffent met Pylen. Haere Taele met de Koresche eenige overeenkomst heeft; zy woonen meest aen de stranden; behelpen hen met visschen; zy worden van de Japanders gehouden voor eene zeer slordig en morzich volk, maer dewyle deze van zoo een groote zindelijkheit zijn, dat zy zelfs de Hollanders, daer in te boven gaen, is zulks weinig te achten; zy worden strenger van de Japanders gehouden als de Korezen; zy moeten ook met een sterke wacht op haere Zuiderlijke oever gelegt, in pligt en onderdanigheit gehouden worden, haeren Heer of Japans bevelhebber, met een jaerlijkze bezending, begroeten, en een jaerlijkze schatting zoo als men bericht, alleen van een Mangorf opbrengen.

Achter dit-Eiland legt Noordelijk het vaste Land *Oku Jeso*, dat is, Opper of hoog *Jeso*. d'Eigentlijke toestant en gestaltenis dezes Lands, is de Japaeders niet te recht bekent: zeekere Schipper voor weinig jaeren derwaerts vervallen, bericht, dat hy onder dat ruig volk eenige gezien hadde met sijne Sineesche Zydene kleedinge bekleed, waer uit hy besloot, een aenhanging, of, op het minste, een bequame nabyheit, en aengelegenheit van dit Land met* *Daats*, dat is, Tartarye. In 't Jaer 1684 is een vaertuig daer henen werden verzonden om zich te verstendigen van dit onbekende Land, maer nae dat drie Maenden uitgebleven was, is met niet meer als het gezeide weinig bericht wederom gekomen. Een ander Keizerlijke Jonk, wierd hier op van d'Oostkust van Japan, ten zelven einde afgezonden, dewelke nochtans, naer lang vergeefs zwerven, verre naer 't Oosten, tusschen veertig en vyftig graden afgedreven is, aen een vaste kust, dewelke voor *America* gehouden wierd, en aldaer in eene gevondene Zee-boezem overwinterde, wisteniets als van de strekking des Oevers naer het Noord-westen te melden, waer uit weinig licht te scheppen is, waer nae men in Japan besloten heeft, de vreemde Landschappen niet te laten ontdekken.

*Daats is anders in Japan, een Hevel of werktuig daer men mede weegt. Zo als al zulke by my werden bewaert.

De Japansche Landkaerten, dewelke men in groote Heer en huizen, en ook in *Symmi*, of andere Tempelen van deze gewesten ziet, stellen dat *Jeso* grenst aen *Daats*, en zijne Oostersche Oevers, ruim vyftien graden langer Oostwaerd als het Land *Japan*, en tusschen dit en *America*, een engte der Zee (*Fretum Anian*, of straet *de Vries*,) maer gelijk als alle haere kaerten slordig, en met geen graeden bepaalt zijn, zoo mag men op dezelve, en in 't byzonder niet op die geene staet maeken, in de welke de namen alleen naer het geluit, en met *Canna*, dat is, Alphabeth-schrift, zijn *geschreven*, en zoodanig dat het geheele werk, maer alleen uit een bloot verhael

ingestelt is; daer zy anders haere, en andere hen, welbekende Landen, met *Sin*, dat is, uitdrukkelijke characters voorstellen, gelijk als de beschryving der zaeken verbeeld. Dus verre het bericht aen my uit *Japan* toegezonden.

Alle het vooren staende is niet beter overeen te brengen, als dat men, naer aenwyzing van haere Landkaerten, hoe wel zeer grof gemaekt, daer van 'er eenige in mijn bezitting zijn, besluite, dat *Oku Jeso* niet anders, als het Oostersche Tartarye is; en *Jesogasima*, een gebrooken Eiland, of Eilanden, benoorden *Jeso*, dicht aen Tartarye gelegen, naer *Korea* afstrekkende, of wel het ons bekende *Jeso* zelve, alwaer zy door hare Zee-engte een geduurige sterke vloet in 't Noorden veroorzaekt; weidende der zelver onbekende Oevers zomtijds door de vervallene vreemde Jonken, voor *Oku Jeso* aengezien. Doch van dit *Jeso* ziet beneden breeder.

Het Landschap Dauria *en aengrenzende plaetzen.*

HEt Landschap *Dauria* werd te recht, onder de Oost-Tartarische gewesten, getelt, en is gelegen op de hoogte van omtrent een en vyftig graden,

Noorder breete. De zeer vermaerde en aenzienlijke Vliet d'*Amur* schiet door het zelve heen, en stort zijn water, boven het Landschap *Jeso*, in de Indiaensche Oost-zee.

Nersinskoi of *Nertzinskogo*, is een plaetze, Stedeken, of Dorp en Sterkte, aen de oorspronk van de Riviere d'*Amur*, in het Landschap *Dauria* gelegen, en by de Russen zedert weinig jaer gesticht.

Die daer het gebied heeft, is een *Precasenek*, of een Onderkançelier. De Daurianen, en Volken, benoorden deze Rivier d'*Amur* gelegen, zijn schatbaer, zedert eene wyle, aen haer Czaersche Majesteiten geworden.

De Ingezetenen van het Landschap *Dauria* woonen in slechte en onnoozele huiskens: gelijk zy zelfs mede zeer slechte, goetaerdige, en onnoozele menschen zijn, en laten zich op zommige plaetzen door krygsluiden, die in *Paggers*, dat zijn lichte beschanzingen, zich ophouden, beheerschen.

De oude Daurische Vorst zegt men, is bezuiden de Rivier d'*Amur* met, is bezuiden de Rivier d'*Amur* met zijn gezin geweken, om de magt der uitheemschen te ontgaen. Deze viel dikmael, zoo men zegt, eertijds op de Moscovische Soldaten aen: doch heeft, het schietgeweer ongewoon zijnde, steeds moeten deizen.

De Daurianen zijn naerstige Landbouwers.

Ter linker zyde, langs de Vlied *Amur* afvarende, is by *Nersinskoi*? het land hoog, bergachtig en vol bosschaedjen.

Omtrent daer de sterkte *Albazin* was, en de Vliet *Albansinskoi* in d'*Amur* valt, is het Land zeer schoon. Daer valt Rogge en alderhande Graen: een eenig graen levert 'er 50, 60, ja 70 fout uit. En op andere plaetzen aen de Rivier d'*Amur* gelegen, heeft men wyngaerden. Men vind omtrent *Albazin*, in de zelve Rivier d'*Amur*, en benedewaerts, visschen, *Sterletten, Naloesens, Otsettrofs, Sasaccof, Dosesof*, en alderhande kleine visschen zonder getal, welker namen onbekent zijn.

Kailar is een Meir, dat zijn uitwatering in de groote Rivier *Amur* heeft? en alderhande visch voed. Rontsom het zelve woonen in vaste wooningen, zoo wel des Zomers, als Winters, zeer veele volken, die den tegenwoordigen Sineeschen Keizer erkennen, en zich met de vischvangst uit dit Meir onderhouden en voeden. Niet wyt van daer zijn noch twee of drie Meirkens, welker wateren zoo wit als melk, en buiten gemeen gezont te drinken zijn.

Hier omtrent, en niet ver van den weg naer *Sina*, onthouden zich zeer veel slangen, die vergiftigt zijn, en den Mensch en Vee beschadigen: wes de wegen, daer op die zich onthouden, werden vermyd.

Gan is een arm van de Rivier *Singal*, en stort in d'*Amur*. Aen zijn oorspronk is een stad, alwaer een bevelhebber van den Sineeschen Keizer woont, die aldaer schatting voor den zelven verzamelt.

Van den mond der Riviere d'*Amur*, aen Zee, welke by zommige de groote *Schonga* of *Songo*, of groote *Singal* en *Ahur* mede werd genaemt, is te Lande, zoo men van daer bericht, een bequame weg tot in 't Landschap, by de gebuurvolken genaemt *Nikanskoi*, (zoo als mede aldaer, en onder de *Moegalen* alle vreemde Landen werden genaemt,) want men wil dat de oude Sineezen, by de buiten muursche Volkeren, *Nikanders* genaemt zijn geweest. In welk Landschap, zoo gezegt werd, men Goud, Zilver, en kostelijke gesteenten vind, ook Zyde, 's Lands Volken zijn aldaer konstiger, beter gezedent, en arbeidzamer, als die Noorderlijker woonen, 't geene dan voor *Sina* te houden is.

De Mugalen, Daurianen en Tarters van *Niuche*, of Volken, welke by den mond van de Rivier d'*Amur*, aen Zee woonen, weten van Eilanden te spreken, die zy *Nikanski* noemen, en zeggen die niet ver in Zee te leggen, als men de Vliet d'*Amur* uit zeilt. Misschien zijn deze Eilanden het Noorder gedeelte van *Japan* of *Jeso*, ofte eenige Voor-eilanden onderdanig aen *Sina*. Deze Volken noemen malkanderen *Nikanders* of *Nikanen*, dat eigentlijk *boersche* of ongezedenden gezegt is.

De naem *Nikanskoi* of *Nikander*, schynt afgedaelt te zijn uit het Sineesch, en wel byzonderlijk van de Stad *Nanking* of bezuiden *Peking* gelegen, waer uit dan schynt gesprooten te zijn, dat de Tarters, die nu *Sina* hebben verovert, uit verachtinge der oude Sinezen, hun de naem van *Nikanen* hebben gegeven, 't geen zoo veel als Knechten of Boeren, in haer spraek zoude beduiden, en haer Hooftstad *Nikang*, voor *Nanking*, dat is, Knechtstad benoemen.

By het Kasteel of Vlek *Albazin*, dat nu is verwoest in 't Landschap *Dauria*, gelegen aen de Noorder-oever van de Vliet d'*Amur*, dat *Lapkaf*, of *Lapkajef*, by de Sineezen en Mugalen, voorheene plag te heeten, hadden zich omtrent drie honderd persoonen, onder hunner Czaerscher Majesteiten gezag, neer gezet. Deze begonnen zeer goede Zabels te vangen, en het Land te bouwen: en zegtmen, dat uit een

pond Rogge twaelf of veertien honderd ponden wast. Druiven, Appelen en Pruimen zijn daer zeer veel: en Visch zonder getal, te weten, groote *Coloegi*, en *Ossetiri*. Aldaer wierd onlangs door zeekeren Monnik, een Klooster gebouwt. Men kan van daer binnen twee weeken in *Sina*, en de Rivier d'*Amur* langs, in korten tijd, tot in de Indiaensche Oost-zee komen.

Van *Riebenskoi* te reizen, naer het Zuiden, en na de *Dauersche* gewesten, is de weg zeer woeft, nat, moerassig, en onbequaem, en als men met een groot getal menschen komt, en dat men geen voorraed mede voert, zoude men gevaer loopen van te vergaen.

Op de Rivier *Jenisea*, en des zelfs takken (byzonder die geene, welke in het Meir *Baykal* stort, grenzende aen het *Dauersche* Land,) zijn verscheidene droogten, en banken, daer men met vaertuigen bezwaerlijk over kan; een der voornaemste is geheeten, *Streelnoi corog*; gelijk 'er ook veele droogten, en steene banken omtrent *Aastiliema*, aen gemelte Vliet gelegen zijn, waerom altoos tot lichtinge, kleine schuitjes, de groote en beladene vaertuigen verzellen: *Toengoes*, een andere *porog* of bank, is omtrent *Moerskoy*; waer omtrent in drie dagen reizens, geen bewoonde plaets en is; deze bank is afgelegen van *Riebenskoi,* by quaed weêr, eenige weeken vaerens. Op *Riebenskoy* heeft een Czaersche Gezant, naer de Sineesche grenzen zullende reizen, winter laeg gehouden.

In *Riebenskoy* zijn nu onlangs maer vyftig wooningen geweest, van verscheide Volken.

De Rivier *Toengoes* of *Tungus*, vriest meest altoos vast, en toe, in 't laetst van September, of in het begin van October.

In 't *Ilimsche* gebiet, is eene kleine sterkte, by de Moscoviten opgeworpen, genaemt *Jandinske*. De plaets, die daer legt aen de mond van de Rivier *Ilim*, werd genaemt *Aldi*. Aldaer zijn zeer groote bergen, en het is daer omtrent, moeyelijk te vaeren, ter oorzaek van al de droogten en steenen klippen, die daer in de Rivier zijn.

De boven gemelde Sterkte of Vlek *Albasin*, lag aen een spruit van de Rivier d'*Amur*, die zich Noordwaerts uitstrekt. Doch sommige zeggen, dit Kasteel, dat van hout was, aen den Oever van de Vliet d'*Amur* eertijds te leggen, en andere, meer Landwaerts in.

Tot hier toe zijn onlangs de Sineesche Onderdanen, of Tarters van *Niuche* met honderd vaertuigen gekomen, en hebben de Moscovische bezetting, die toen niet veel in getal was, doen wyken, en die vesting verbrand, en de plaetze weder verlaten. Zy waren vier of vyf duizend man sterk, voorzien met Bogen, Pylen, Sabels, en vyftien stukjes geschut, Europisch maekzel, van vyf of acht pond bals: beneffens noch eenige bassen, die men daer te paerde voert, zwaer vyftien pond, lang van maekzel, en zeer dun gewerkt, hebbende ter zyden een laetgat. Zy gaven voor, als of tot hier toe het Sineesche gebiet strekte, en dat des Sineeschen Keizers eer en magt, zulke vestingen en gebouwen op zijnen grond niet konde gedogen, eh hy daer door te raede was geworden, om voor de oogen van ds geheele waereld te doen blyken, 't welk aen zijn kant was gedaen: edoch haere Czaersche Majesteiten hebben derwaerts veel krygsmagt gezonden, tot bescherming van hun volk, en de plaetze doen herbouwen. Doch zy is namaels met verdrag gesloopt.

Van de Stad *Albasin*, spreekt de Priester *Avril* aldus: de Stad *Albasin* is, aen de Moscoviters, van Mosco, hunne verste afgelegene plaets, omtrent drie weeken wegs

van *Pekin*, gelegen, naby de Rivier *Jamour*, welke oorzaek heeft gegeven,[+] aen den oorlog, tusschen de Moscoviten en Sineezen, elk zich aenmatigende het recht der Paerl visscherye, in gemelte Rivier, en den Zabelvangst daer rontsom. Dus verre *Avril*.

Tot omtrent aen dit *Albasin*, strekt haerer Czaerscher Majesteiten gebiet uit: ook wyder, boven en benoorden het Ryksken *Utsurtai*, na by het Meir *Baikal:* gelijk mede dat zelve gebiet van benoorden de Vliet d'*Amur*, en van de Rivier *Zia* af, Noorden op, tot aen de Ys zee, door de Volken *Lamuti* en *Zuczari*, strekt: en dan weder langs de Indiaensche Zee, Noorden op, de hoek om, naer de Vliet *Oby* toe: en langs de *Oby* Zuidwaerts tot aen de Rivier *Chatunia*, onder het klein Ryk of gebied *Altin:* voorts de Rivier *Irtis* ten einde: en dan beoosten *Astracan*, tot aen de Rivier de *Jaik*, en dezelve Noorden op, ten einde: alwaer dezelve *Jaik* niet wyt van de *Irtis* eindigt. Op de Kaspische Zee strekt het zelve gebiet tot aen de stad *Terki*, en vorders tot dicht by de Zwarte en Noord Zee. Maer deze gebietgrenzen zijn by my niet volmaektelijk beschreven, ter oorzaek van dier groote, en dat dezelve zich zoo verre uitzetten. Ook werden alom in dien oord haere

[+]Dat 'er twist over de Paerl visscherye zoude zijn geweest, daer hier van werd gesprooken, is my gebleken, misverstandelijk te zijn gezegt.

Czaersche Majesteiten hoog geëert, geacht, bemint, ontzien en gevreest: gelijk ook veele haerer bescherminge zoeken. En mag met waerheit werden gezegt, dat geen Europische Vorst, jae niemant ter waereld, zoo een wyt uitgestrekt Ryk, van aen een geknochte Landen bezit, als daer over het magtig Moscovische Czaerschap of Keizerryk den scepter zwaeit.

Meer als twee honderd duizend Heidenen, betalen schatting in het *Dauersche* Land, en rontsom het Meir *Baikal*, die van Russiche krygsluiden; uit de sterkten aldaer werden beteugelt; deze Heidenen schuilen in de Bosschasien, zoo afgelegen dat men de zelve zomtijds niet, of bezwaerlijk vinden kan. Zy woonen onder Tenten en Hutten, en verplaetzen zich steeds; werdende de Rivieren aldaer, steeds in bezitting gehouden ter vordering van schatting.

Mungut of *Moengoet* is een Stad, die, op bevel van den Sineeschen Keizer, gebouwt wierd. Zommige willen, dat de zelve dicht aen den Vliet *Amur*; en andere, dat dezelve verre Landwaert in, en op de Vliet *Korga*, of *Lorga* gelegen zy. Hier houden de Sinezen zeer groote krygsbezetting: tot twintig, en meer duizend man, zoo men wil. En van wegen de twyfeling die by Reizigers en berichten, in het plaetzen dezer Stad zich opdoet, zoo hebben wy te vooren ook, in den eigentlijken oort der zelver Stad aen te wyzen, onze onkundigheit gaerne willen doen blijken.

Van de Staa *Mungut* tot in 't Ryk *Sina*, is een groote en breede weg gemaekt.

De Rivier *Schilka* is zeekerlijk een tak van de groote Rivier d'*Amur:* maer of zy aen deze zyde, waer zy by my in de kaert gebragt is, of aen d'overzyde van d'*Amur* vloeit, is onwis; het grootste getal van getuigen is by my gevolgt. Andere zeggen, dat deze tak *Schilka* wel aen deze zyde van d'*Amur* vloeit, doch dat zy leger, en meer nae de Zee komt te strekken.

In Het Landschap, of in het gewest *Dauria*, vind men de huizen van aerde gemaekt.

Ter tijd, wanneer *Haere Czaersche Majesteiten grooten Gekant*, den wel Edelen, *Faedor Allexewits Golowin Okolnitsie*, en onder Koning van *Branske*, in den Jaere zeven en acht en tachtig, op een Vredehandeling met de Sineezen, zich in 't *Dauersche* Land onthielt, hebben zich eenige *Bratsche* en *Toengoesche* menschen, begeven over de Rivier *Silke* of *Schilka* onder het gezag van den Kitaischen *Boegdichan*, of Sineeschen Keizer, zich het Russische gebied ontrekkende, welke na gemaekt verdrag, weder zijn geëist.

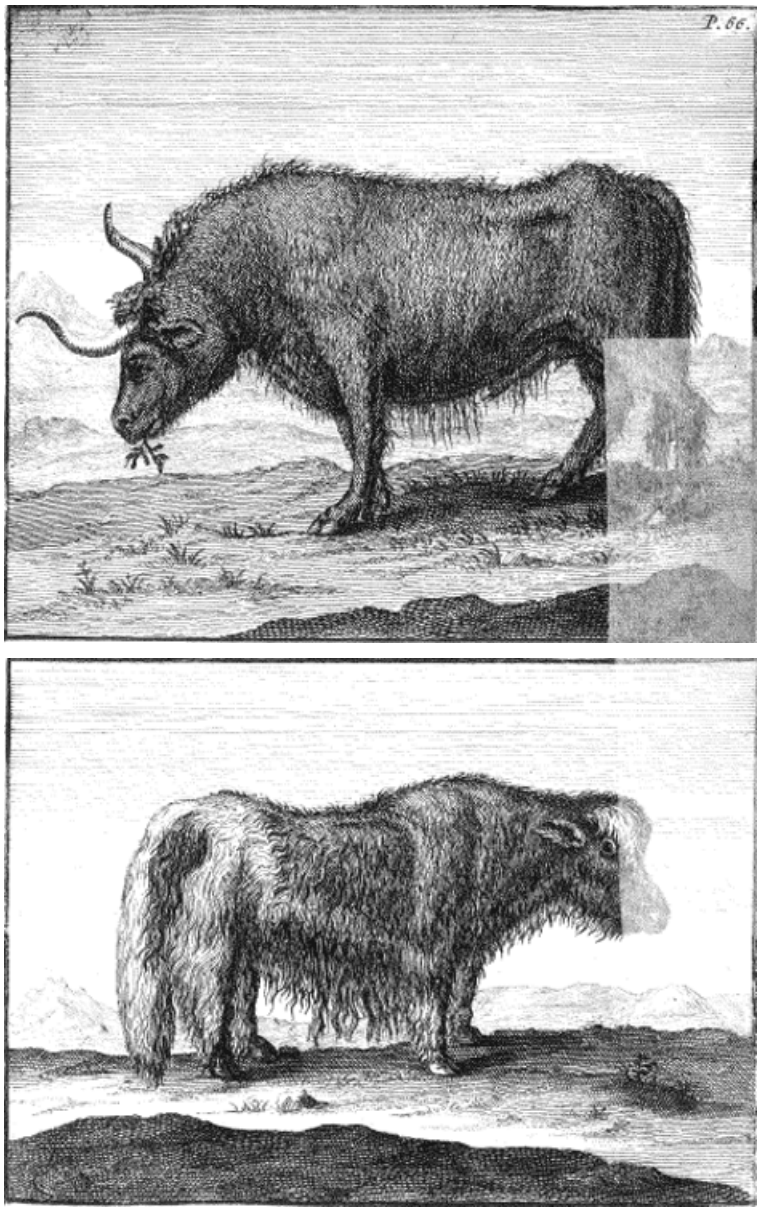
De Rivier *Schilka*, geeft zeer wit water; aen des zelfs Oevers woonen veele Moegaelische Horden, of *Oloefen*, dat is, zamen wooningen van menschen die dikmael verhuizen; deze menschen stroopen zomtijds tot onder de Stad *Nertsinskoi*.

In de *Dauersche* gewesten, werd een dier, in andere deelen des Waerelds onbekent, gevonden, genaemt by de Moscoviten *Boeboeli*, als het naeft in gedaente, aen Buffels gelijkende, van groote ruim als een Os, of gemeene Koe, 't heeft lang haair, bykans als de Noordfche Bokken, onder aen de buik, het Wyfken, langer als het Manneken, ter welker plaetze, tusschen het lange haair eenige zachte wol zit. Dit haair van 't Wyfken is meest zwart, doch op eenige plaetzen wit, haer hooft gelijkt eenigzins in gedaente na dat van een Kameel, de rug een weinig gebogen, en niet te groot, na gelang van het lijf. Het Manneken is weinig grooter als het Wyfken, zijn haair is pik zwart, en zijn hooft gelijk als een Stier, merkelijk grooter als dat van het Wyfken, dragende twee zwaere breede half kringswys gebogene dikke hoorenen, de voeten zijn geklooft; het is niet zeer wilt, doch als men 'er te na komt, zomtijds met de voeten schopt, en hoe tam deze dieren schynen, zijn echter niet te veel te betrouwen, byzonder

het Manneken, en hebbe ik 'er een paer uit Dauria in Mosco over gebragt, als iets byzonders, gezien, waer van het afbeeldzel hier nevens is gevoegt.

Dit dier werd op het Moegaels en Dauersch, *Tschar* genaemt, dat anders bul is gezegt; haer vleesch zegt men zoo wit te zijn als van een Schaep, zeer smakelijk, zoo als my zeeker Moegaels Tarter heeft verhaelt, die het zelve meermael heeft geproeft, hoewel andere my berichten, het zoo zeer smakelijk niet te zijn. Van de hoornen des Mannekens worden boogen gemaekt, te weren, van de twee hoornen een boog, die zy weten te buigen, en week te maken, zoo als ik 'er zoo een hebbe gezien.

De staerten der Wyfkens van deze dieren, zijn zeer schoon, zoo glinsterent wit als hagel, lang tot aen de aerde, fijn van haair, als Zyde, en uittermaten zacht op 't gevoel; deze gehaairde staerten werden hoog geacht in *Persien*, *Sina* en het *Mogols* Land, werwaerts zy ter koop gevoert

De Moegaelsche Os en Koe Boeboeli,
een dier in Mugalen lant, sinde het. Manneken swart en den Buffel niet ongelyk, het Wisken dat onder staet en klynder is, is swart en wit: sy hebben eetbaer vlees, bykans so goet als dat van een Schaep.

werden, en om koelte te verwekken, als waeyers voor aenzienlijke luiden gebruikt, en mede ten oorlog in de benden op verhevene stokken gedragen, gelijk gelooft werd, dat de staerten die de Oostersche Volken, in hunne leegers onder de naem van Paerdestaerten opsteeken; staerten van deze dieren zijn: zoodanig een staert onder my, uit *Bengala* over gebragt, werd bewaert.

Wilde Bokken *Saiki* genaemt; men aldaer in de digtste Bosschaedjen ontmoet.

Het is aenmerkens waerdig, dat, wanneer in den Jaere 1643, de Nederlandsche Oost-Indifche Maetschappy, tot ondekking van Tartarye, en den Vliet *Polysanga*, schepen afvaerdigde, den onzen gezegt wierd, de mond van dezen Vliet in de Zuidzee, op een zelve hoogte uit te storten, en honderd mijlen te Landewaerts te schieten, alwaer omtrent men heden den Vliet *Amur*, aen het Landschap *Niuche* en *Dauria*, gelegen ziet te zijn: doch de steden *Brema*, *Inagio*, *Cambaly*, en andere, die men daer meinde te zoeken, zouden daer niet te vinden zijn geweest.

De Rivier *Amur* is bevaerbaer, tot aen de Zee. Aen zijn oorspronk woonen meest Mugalen, die van d'eene plaets na d'andere zwerven. De Volken aen de rechter zyde, en bezuiden woonachtig, zijn *Niuchi* en *Giliaki* genaemt, welk heden onder den Sineeschen Keizer staen, en strytbaer zijn.

De Rivier d'*Amur* of *Ahur*, is zeer Vischryk: zoo dat men, om de waerde van een stuiver, genoeg visch op eenmael voor eenige menschen te eeten, koopen kan.

Aen den mond van de Riviere d'*Amur*, zouden, als men zeid, die van d'Eilanden, in de Zee daer omtrent gelegen, komen handelen.

Omtrent den mond van de Riviere d'*Amur*, werd ook de wortel *Ginsing* of *Nisi* gevonden. De zelve word alzoo genaemt, om dat hy den mensch in veele ziekten byzonder helpt en versterkt: of misschien, omdat hy den romp van eenen mensc, schrylinks met de beenen van malkanderen staende, verbeeld, zoo als boven onder *Korea* reets is gezegt: want *Gin* is op Sineesch een mensch gezeit. Deze wortel word veel gekookt, en den zieken in zijn aldergrootste zwakheit en zwaere krankte t'eeten gegeven: ja zommige, die geheellijk als op hun sterven leggen, worden dikmael, door de kracht des zelven wortels, tot hunne voorige gezontheit gebragt. De gezonde menschen nemen dezen wortel ook veeltijds tot versterkingin. Ook werd hy by de Tarters en Sineezen wel raeuw gegeten. Hy verwarmt enzuivert het bloed, geeft krachten aen 't lichaem, en is in *Sina* zelve zeer dier. Men vind dien meest in alle aenzienelijke huizen by de Sineezen, Het is een heester van een groote span hoog, draegt veel langwerpige groene bladen, en bloemtjens van zes bladertjens aen een takjen, die geel, en bykan van gestalte als Tulpjens zijn. Een ander slag van 't zelve gewas geeft bloemtjen van vyf bladen, weinig breeder in de midden, als die van het ander slag en die blaeuw, rond, en plat zijn: zoo als aen de aftekeningen, na het leven gemaekt, is te zien.

De Rivier-armen, of takken, die benoorden de Vliet *Amur* in de kaerte vertoont werden, vind men by andere Tartaersche Reizers met onderscheidene en andere byzondere benamingen uitgedrukt, als beginnende van de Zee af, Noorden op te tellen:

Ardi. Soudoy. Kataka. Ninsoy. Todoni. Tovoun. Gorgoska. Lama. Gamon. Siga. Branda. Agourna, en *Nierts*.

Doch de stellinge dezer Rivieren, volgens onze kaert, komt met de meeste tuigen over een. Wel is ook waer, dat de benamingen van Plaetzen, Steden en Rivieren,

naer den aerd dier *Volken*, dieze uitspreken, dikmael aen dien oord werden vernoemt en verandert.

De Moscoviten, en Zuidelijk ook de Sineezen, hebben in deze gewesten, op veele plaetzen aen de Rivieren en Zeekusten, in krygsvestingen hunne bezetting leggen: doch het Land binnewaerts staet veel onder eige Heeren, die echter aen eenen van beide schatbaer zijn.

Aen en omtrent de Oevers dezer Rivieren; doch meest bezuiden de Vliet *Amur*, vind men veelderhande welriekende bloemen.

Omtrent den mond van de Rivier *Amur*, in Zee, vind men groote *menigte* vogelen: die by de Inlanders *Orelmaloy* genaemt werden. Waer omtrent, langs de Kust, veel hooge en groote bosschaedjen e zijn, en alderhande boomen wassen.

Aen de linker of Noordzyde der Riviere d'*Amur*, onder de Kust in Zee, vriest het des Winters heel dicht: doch aen de rechter en Zuidzyde wederom niet, als alleenlijk weinig aen de kanten, of langs de Zeestrant.

Daer werd verhaelt, dat, omtrent dertig of veertig Jaeren geleden, Russche krygslieden van by den mond van de Rivier, d'*Amur*, na gissing twee dagreizens Zuidwaerts, en aen den Oever van de Zee in een plaetze, die omgraven scheen te

wezen, een groote klok, zwaer ruim 660 pond, Hollands gewigt, gevonden hebben: waer by verscheide steenen, daer op Sineesche schriften uitgehouwen stonden, lagen. De Inlanders, aldaer woonachtig, zeiden, dat 'er in oude tijden zeeker Keiler uit *Sina* ter Zee, tot in de Rivier d'*Amur*, met schepen was gekomen, die aldaer deze klok en schriften, tot een gedenkteken, had nagelaten, en opgerecht. Waer uit men oordeelt, dat 'er vaert uit de Rivier d'*Amur*, tot in *Sina*, konde zijn: als mede naer *Japan*.

Men kan van 't hoog gebergte, aen den mond der Riviere d'*Amur*, een Eiland, in de gedaente van een hoed, zien: welks Inwoonders, na de wys der Japanders gekleed zijn.

Bovengemelte Russicche krygslieden verhaelden wyders, dat zy aen strand, niet wy t van de Rivier d'*Amur*, stukken van een Europisch schip gezien hadden: 't geene mogelijk is: want gelijk op *Korea* wel Europische schepen zijn gestrand, al zoo kon net gebeurt zijn, dat 'er andere schepen meer Noordwaerts vervallen, tegen d'Amursche kusten zijn geraekt, en gebroken: doch dit zijn enkele vertellingen, daer niet al te vast is op te gaen.

De *Giliaki* verhalen, dat langs de Zeekant, van d'*Amur* af na *Sina* toe, zeven dagreizens verre, een Stad gevonden werd; staende onder het tegenwoordig Sineesche gebied, van steen gebouwt: daer omtrent Zilvermijnen zouden wezen.

Deze *Giliaki* verhaelen mede, dat niet ver van de beruchte Sineesche Muur, in het Landschap *Niuche*, twee groote Rivieren tot in Zee vloeyen.

Beneden *Peking* na *Korea* toe, zegt men, dat twee Rivieren door de zelve Muur vlieten, welke haren oorspronk uit de woestynen der Mugalen hebben: by dewelke geen bosschen of eenige gebouwde steden te vinden zijn.

Uit *Pekin* werd my geschreven, dat de Oost-Tartaren Meest in Horden woonen, doch nu meer steden beginnen te bouwen.

Volgt een naem en woorden Lijft der Spraeke, welke gebruiklijk is, in het *Daursche* Landschap, omtrent de Rivier *Amur*, en in de steden en plaetzen, onderhoorig aen *Sina*, na by de groote Muur, die *Sina* van *Tartarye* scheid, hellende na het Sineesch, dat men in *Leautung* fpreekt, en mede na de Taele, die den *Mugalen* eigen is.

Naem Lijst der Dauersche tael.

Kumin, beduid een Mensch.
Tolochoy, een Hooft.
Eken, de Herssenen.
Oesun, Haair.
Magnay, Voorhooft.
Koemoeskoe, Oogenhaair.
Nudun, Oogen.
Soermoesoen, Oogenleden.
Chamar, de Neus.
Tana, Neusgaten.
Mijuk, Knevels.
Sagal, de Baert.
Oeroer, Lippen.
Eirgun, Baerthaairen.

Dero Oeroer, d'onderste Lippe.
Schidun, Tanden.
Kelen, de Tong.
Nior, 't Aengezicht.
Kojer Tschikin, d'Ooren.
Kol, de Gorgel.
Amann, de Mond.
Koedun, de Hals.
Em, 't rechte schouder blad.
Duem, 't linker schouder blad.
Kartschagnaak, Elleboogen.
Gur, een Hart.
Alexan, 't vlakke des Hands.
Jerekey, kumokoy, de groote Vinger.
Schirgutschi, koergun, de kleinste Vinger.
Kaboesoen, een Ribbe.
Koemoesoen, de Nagels aen de Vingers.
Jeptschun, de Borsten.
Noergoen, de Rugge graed.
Suruken, 't Hert.
Kotoe, de Buik.
Kokinn, de tippen van de Borst.
Koedosoen, de bovenste arm pypen.
Benko Oezun, de Lendenen.
Kojesoen, de Navel.
Tabazak, de Blaes.
Kuja, de Dyen van de beenen.
Ebuduk, een Knie.
Ooschki, de Longe.
Jelechen, de Lever.
Schinbu 't Scheenbeen.
Boentschuk, de Kuiten.
Kol, een Voet.
Kolin Tabak, Voetzoolen.
Kolin Oezegey, de Hielen
Jetschegeymeni, mijn Vader.
Turcksen, oudste Broeder.
Duni, mijn jongste Broeder.
Okien duni, Suster.
Jebegen, groot Vader.
Jemekeni, groot Moeder.
Koergoen, Swager.
Koeredu, Vrouwen Broeder.
Katim jetschegey, schoon Vader.

Katim jeke, schoon Moeder.
Tschikenebie, zyt gy een mensch?
Tschikie neren Kembie, hoe werd gy genoemt?
Kama Odoenatschi, waer zyt gy geweest?
Saziegey, Waerd.
Bol, een Slaef.
Albatoekoen, een Onderdaen.
Tarataratschinkum, een Akkerman, of Boer.
Tschusoen Karchoe, hy bloed.
Minntschisainkoen, in de waerheit gy zyt een vroom man.
Minntschi iniak bischoemokumin, Gy zyt in der daed een boos man.
Jende alhier.
Tennde, daer.
Otó, nu.
Baiazie of *Bansjap*[*], datelik.
Baza, noch meer.
Kajerlá, ik bidde.
Tengeri Kajer jeptoegay nada sain Ketsch, om Godes wil doet my goed.
Kexenn, ik heb gemaekt.
Kóemin, jebet, mat, hy is niet wel te pas.
Kekoe, ketschi, ziet, ik wil het maken.
Oeaziêtschí, de Hamelen.
Bay, bitegey ay, ik hebbe aengezien.
Bi, Oezetschi Irebá, gy hebt gezien.
Karboeia, namoe soemukazitschy, schiet met den Boog.
Ka-azi itschi bo-ogakatschi alaba, schiet met een Roer.
Ka-azsitschi, hy heeft hem geschooten.
Na-antsche bitugeta jene jamar, sla dood, of ga voort.
Jenemó, slim, ofte quaed.
Boala, slaet niet.
Nada atza, geeft het my.
Ka-aziar, d'Aerde.
Tschiridoe mordoba jeré, mijn Man is op krygsdienst vertrokken.
Azia-azyoeknada, wyst ofte toont my.
Joenesun, Assche.
Jelezinn, Sant.
Iki Acha, Groot.
Bitschik, een Brief.
Katschar, een Paerds toom.
Bitschikan, klein.
Nom, een Boek.
Koetoergoe, 't achter tuig op een Paerd.
Chorchonn, Kort.
Tschingede Koemindurga, slae lustig.
Dure, styg-beugels om te Paerd te gaen zitten.
Doenda Oetae, Breet.

[*]Dit is mede een Sineesch woord van de zelve betekening.

Narinmeni, Enge.
Tschidin, een Paerd gespannen aen drie beenen.
Turge ala-azyilikeneitschi, waerom zoude men hem slaen?
Nari Iret, Komt hier.
Olonsaer, eene gordel of band van ledere Riemen.
Tschagan moerin, een geel-graeuw Paerd.
Borooelan moerin, een licht of wit graeuw Paerd.
Charabora moerin, een donker graeuw Paerd.
Koeren moerin, een donker vos Paerd.
Kara moerin, een donker bruin Paerd.
Alak moerin, een schek, of gevlakt Paerd.
Boeroe moerin, een vael, of schimmel Paerd.
Tzabidar moerin, een vos Paerd met een witte staert.
Chula moerin, een donker geel Paerd, en witte maenen, met een zwarte streek op de rug.
Chartar moerin, hoog bruin Paerd, met een witachtige mond.
Scharga moerin, een geel Paerd.
Gongor moerin, een donker geel Paerd.
Kare moerin, een bruin Paerd.
Zerda moerin, een vos Paerd.
Ka-aktschigon, een bruine Merri.
Adzarga moerin, een Hengst.
Schgiro moerin, een pasganger.
Del, de maenen van 't Paerd.
Sul, de staert.
Tschikin, d'ooren.
Ztzagmay, de bles voor de kop.
Galdzan moerin, een Paerd met een bles.
Kergaldzan moerin, een bruin Paerd met een bles.
Zerdagaldzan moerin, een vos Paerd met een bles.
Charagaldzan moerin, een donker bruin Paerd met een bles.
Borogaldzan moerin, een donker graeuw Paerd met een bles.
Choelagaldzan moerin, een donker geel Paerd met een bles.
Tzabidar Galdza moerin, een vos Paerd met witte maenen, blesse en staert.
Boro Oelan Galdza moerin, een licht graeuw Paerd met een blesse.
Gongorgaldza moerin, donker geel Paerd met een blesse.
Boerogaldza moerin, een schimmel met een bles.
Chaltargaldza moerin, donker bruin Paerd met een koperroode muil, en een blesse.
Schargagaldza moerin, een geel Paerd met een blesse.
Argantschi, een Paerde-strik van haair gemaekt.
O-o-doen, 't gebid in de mond.
Nochtou, een halfter.
Iki Kaanetoen, een korf met haver.

Koemin durga, een borst-riem.
Macha, Vleesch.
Oeker, een Koeye.
Tschar, een Os of Stier.
Boecha, een jaerige Stier.
Koy, een wyf je van een Schaep, of Oye.
Ergikoy, een Schaep.
Ima, een Geite.
Serko, een Bok.
Jebir, de hoornen.
Koeroeska, een Lam.
Koelir, Meel.
Boetatara, Weit.
Boertschak, Erweten.
Schara tosoe, Booter.
Okit, Vet.
Karatara, Manna of Grut.
Okin, een Maegt, of jonge Dochter.
Koboen, een Jongen.
Jeré, een getrouwt Man.
Gergén, een Huisvrouw.
Oekoebá, hy is dood.
Jemedoe, hy leeft.
Ili bi, 't is by U.
Bainoenadatschamayjum kelekoe, ik hebbe met U iets te spreeken.
Kelé, spreeken.
Ko-otschin iletschen, een oud Dier.
Schipschiná, een nieuwt Dier.
Dzo-Olochon, een jonk Dier.
Dzolokoeminiki, een jong sterk Mensch.
Ochojá, hy maekt.
Atzá ochoja, te maeken geven.
Oenér, *boiskoybolboe*, voorzeeker.
Ene mokoemin koetal, hy liegt, hy is een quaed mensch.
Tschimogoy, een Slange.
Tschi ili Eme aboexen, hebt gy al gevryt? of zyt gy getrouwt?
Boskoe, het staet.
Boskoebischoe, het staet niet.
Tschamadoe Eme baynoe, hebt gy wel een Vrouw?
Bida Emeteyboe, hy is getrouwt.
Koedinasittay dzonbayne, hoe oud zyt gy?
Il, een Jaer.
Ibill, Winter.
Kaboer, Lente.
Doelan, of *Doeloechan*, Warm.
Koyton, Koud.
Poera Oereba, of *Oerotschi*, Regen.

Moespoerga schoergán, Ys.
Oesun, Water.
Taboesoen, Zout.
Tschasoe Oeroba, of *Oerotschi*, 't Sneeuwt.
Ibusun, Gras.
Ide macha, eet Vleesch.
Idekoe, Ik eete.
Tschatba, of *tschatba idekoe bischoe*, ik ben verzaed of zat.
Elezmoe, ik ben hongerig.
Moengoe, Zilver.[+]
Alltinn, Goud.
Koemin tschaptschi, oetul, een Mensch houwen.
Tulia Oetul, een Hond houwen.
Gal, tule, legt vuur aen.
Galas tulia, maekt een klein vuurtje.
Oeba, of *jaboe*, drinkt.
Boeli, genoeg of vol.
Baga oebaoe, drinkt weinig.
Bida soktoba, ik ben dronken.
Baga, weinig.
Iki, veel.
Iki tabi, legt veel.
Baga tabi, legt weinig.
Jendo olon tolonay, waerom telt gy zoo veel?
Setkil tschamadoe baynoebi, hebt gy verstant?
Bayne, jae ik hebbe verstant.
Setkil tamgatoe oegey, een gek heeft geen verstant.
Kersoo sainkoemin, een wys en verstandig Man.
Sokele kelen baynoe, wat nieuws is 'er.
Ap, of *aboetsch*, neemt weg.
Otchoe, hy is voort gegaen.
Odoexen, hy is verreist.
Ketsche erebe, wanneer zal hy komen?
Oetur, haeft.
Argoen of *ajar*, langzaem of stil.
Kolo, wyd, verre.
Orochon, naby.
Odo kerektey, 't is nu van nooden.
Koiney kerektoe, 't is daer na van nooden.
Koemin ebetschi, die mensch is ziek.
Minn tere, 't is zoo.
Tere bischoe, niet dat.
Iré, komt.
Nari, iré, komt hier.
So, of *so-onay* of *so-otschi*, zit neêr.
Bos, staet op.
Kalabá, verbrand.
Tschi mandoe teme karanay, waerom scheld gy my?
Bida tschamadoe karanay oegey, ik heb u niet te nae gesproken.

[+]Op Sineen, is Ginze, zilver, en Kim, goud gezegt.

Tschamadoe io koemaldoechoe bainé, wat hebje te koop?
Koedoli oegoeju, wat zal men geven?
Olon erene, gy eischt te veel.
Bagan oegoenay, gy bied te weinig.
Kandaga, een Elant.
Tschuná, een Wolf.
Kaleó, een Bever.
Oetoegoe, een Beer.
Boelagan, een Sabel.
Oeën, een Hermelyn.
Dotor, een voeder of rok van Peltzen of Bontwerk.
Koetagá, een Mes.

Boelat, Stael.
Choey, scheide.
Kuresun, een wild beest.
Soep, een Otter.
Oenegen, een Vos.
Sul, een staert.
Kerme, een bonte rok van eekhoorntjes, of graeuw werk.
Suka of *oliber*, een Byl.
Schibé, een Suil.
Keté, een vuurslag.
Oela, Tondel, of dat tuig, dat men gebruikt in den vuurslag.
Kim tegba, wie heeft gesproken?
Darri, Bossekruit.
Tschokor, de vuursteen.
Tuletschí, 't is aengebrand.
Koekoer, Swavel.
Durusun, Koolen.
Oentabá, hy slaept.
Oentaba, bischoe, hy slaept niet.
Oerlasen, hy is toornig.
Oerlagoe oegey, gy zyt niet toornig.
Joedo, ibi, jardzi, sananay ebre katzar, waerom zyt gy bedroeft, om in U Vaderland te zijn.
Bi ili bida sananay ebren katzar oegey, ik en bedroeve my niet om mijn Vaderlands wille.
Joendo oelganay, waerom schreit gy?
Bitugey oelgá, schreit niet.
Irgen sain, gy zyt al te vrolik.
Kaisoen boeltschi, de ketel is vaerdig, of het eeten is gekookt.
Baza, oedui, 't is noch gereed.
Koedusun, Laerzen, Stevels.
Oimusun, opper-rok.
Tschamtschi, een Hembt.
Oemudun, Broek.
Kentschir, Linne goed.
Schar, geverft Linne goed.
Basma, bont Linnen.
Zajan, tamaydoe tschamá, temi, het geloof by U is zoodanig.
Mandoe, by My.
Tschamadoe, by U.
Manay, Mijn.
Tschini, Dijn.
Tschamay, Neve.
Goebdé, hy slaet.
Manay ikn, Onze.
Dasorabá, gy scheurt.
Jamar, tschi, kitscho-o koem, wat zyt gy voor een goed Man?

Tengri, den Hemel.
Eoelén, de Wolken.
Eoedun, de Sterre.
Naran, de Zon.
Saran, een Maend.
Oedur, een Dag.
Soey, de Nacht.
Enedur, van daeg, of heden.
Oertschayba, odo ajas, 't is al klaer dag.
Baza oerum, 't is noch vroeg.
Askoen, 't is Avond.
Karangoe, 't is duister.
Mangadoer, morgen.
Noko, oedoer, over morgen.
Koeran sará, Maert.
Boegoe sará, April.
Doelan sará, May.
Ekki boergán, Juny.
Baga boergan sará, July.
Goetscha sará, Augustus.
Koe oebi boergan, September.
Kodzsir boergan, October.
Edzin, November.
Kokoek, December.
Oelar sará, January.
Osken sará February.
Schibegé of *schilboe*, een Vogel.
Galon, een Ganze.
Nogosoen, een Entvogel.
Tschay, een Berkhoen.
Koen, een Swaen.
Toegroen, een Kraen.
Kartschugan, een Havik.
Julo, een Arent.
Jundo ireboe, waerom gaet gy?
Ju, tschamadoe koetaldoe, bayne, wat hebje te koop?
Olon erene, gy vraegt al te veel.
Baga oegoenay, gy bied te-weinig.
Schiniu, nieuw.
Ko-otschin of *iledzin*, oud.
Kadzay bainoe koemin, op 't Hof is volk.
Aschinoe koemin, daer *komt* volk.
Basoem, mo, ta mat, nochin, koin gy slimme draek, gy gek, of honts-zoon.
Bi, teoeni, medekoe, ogey, ik kan het niet maeken.
Goll, Rivier.
Nor, een klein Meir, of stilstaent water.
Schabar, straet drek.
Aoelá, een Berg.
Tzoen, een steen.

Moerin, emeldá, zadelt voor my een Paerd.
Tzial irebé, ik gae maer wandelen.
Jartá moerin, een Paerd, van den zadel gedrukt.
Na-alká, een weg.
Oener sain, 't is recht.
Moertschi, 't is krom.
Boeroe odoenay, gy hebt onrecht gereden.
Dologon, hy hinkt.
Tschikin, tuley, doof.
Nudun, oegey, blind.
Konginn, licht.
Koendí, zwaer.
Ta, baian, bi oegey, taygoen, tschamadoe, joem, tuletschi, aegey, gy zyt ryk, en

ik arm, waermêe zal ik U betaelen?
Bida, jamar sain, tchamadoe, oedzeba, waer mede zullen wy u betaelen, voor dat goed, dat wy van u ontsangen hebben.
Irebé of *aschinoe*, hy is gekomen.
Ire edoey, hy is noch niet gekomen.
Ostá, irtschere, oegey, hebt gy geen schande of schaemte?
Dzoegan, dik.
Nimgen, dun.
Nimgen arasoen, een dun vel.
Oetoe, hoog.
Bochoní, laeg.
Koelagatschi, hebt gy gestoolen.
Aliki koemin, wat voor een mensch?
Nokor,[+] kameraet.
Keteschi, een Kok.
Tere koemin do-odo, roept die mensch by my.
Oedur beer, dat is altijd.
Edun, een veer van een Vogel.
Dzebir, een vleugel.
Oezun, kotolodzi, orkitsch, voert my over deze Rivier.
Toskoer, een Boot.
Kayboer, een Roer, daer mede een Schip gestiert werd.
Tschiptschi, oesoeno otbó, een mensch is verdronken in 't water.
Amin, een Ziel.
Machan koemin, een menschen lichaem.
Oe-oeta, een Velyzen of leere Tas.
Tuoekey, vochtig.
Dzoelekón, week.
To-oelay of *To-oelaitsch*, zingt.
Tsche-ekén, klein.
Tekschi-de-ere, boven.
Doro, onderwaerts.
Tabi, legt daer heen.
Ap of *Aboetsch*, neemt.
Bi, aboexen oegey, ik heb 't niet genomen.
Ko-or bay, gaet weg.
Izegey, gesleept.
Jasoen, een been.
Abatschatay, een schult.
Tere, keney, koemin, kama, odoenay, wat voor volk reist daer?
Ko-oeray, droog.
Noiton, 't is vochtig.
Bitugey, ko-oelaba, breekt niet in stukken.
Koe-oeglobá, 't is al gebrooken.
Kolesun, hy zweet.
Karboe, hy is voort gegaen.

[+]Op Zuid Sineesch, is Mattelotti, een kammeraet gezegt.

Aboeldoejá, hy is een worstelaer.
Aboeldoexen, ik hebbe geworstelt.
Moerin baybá, mijn Paerd is moede.
Bitschetschoereba, ik ben moede.
Bisdoeratá, ik wil, of begeer.
Bi, oe-oegoe, oegey, ik wil 't niet hebben.
Bajerlaba, ik bemin.
Emés, kust.
Am barabá, mijne lieve Ziel.
Oretegé, hy leit neder.
Koruk, naitzimenin, mijn lieve Vriend.
Medeney, ik weet.
Medekoe, oegey, ik weet niet.
Oeran, soerga, namay, nom bitschik, Meester leert my leezen en schryven.
Oener, kelexen, of *tschiker*, zegt de waerheit.
Beké, Inkt.
Nakboer, Inkt kooker.
Oedzug, een Pen, daer men mede schryft.
Tana, tere koeminoedoe, soergoebá, gy hebt dezen mensch wel geleert.
Boelchoelan, boelmoegay, zal het zoo zijn, of niet?
Ize boelchoelani, bagay, kan het niet anders wezen, zoo is het genoeg.
Tere koemin, oekbá, deze mensch heeft gegeven.
Oegoenay, ik zal geven.
Aldá, een vadem lank, of *cubitus*.
Oetoe tuo, een span lank.
Izé, oegba, hy geeft niet.
Oetun, Rook.
Nurusun, Koolen.
Kereké, Vlam.
Tschikendoe, keleksen, tot wie spreekt gy?
Kelebá, gesproken.
Tschagalak, Feestdag.
Oekkoe, ik zal geven.
Koejak, een Pansser, of Harnas.
Joeta, een Speer.
Tschetschi, steeken.
Tschetschir, oekoebá, hy heeft dood gestooken.
Iki koendoe lubanada, Nojén, ik bidde mijnen Vorst.
Ikki bamoe, koelé, bind hem vast.
Oergoetschiodoenatschi, dat hy wegloopt.
Tialjé, maekt hem los.
Doera mini, oera tuschmekí, verquikt my in mijn ouderdom.
Sain, nimi amarachtoe, doet my goeds.
Bi, tschiney, sain, toerki marthachoe, oegey, ik wil uwe goed dadigheden niet vergeten.
Tschi medé, gy weet wel.
Sanazboe, ik hoor.
Sanazboetschi, hoort gy.
Tana-iki-koendoelexen, gy hebt my begenadigt, of begunstigt.

Kajerlá, ik bidde weest my gunstig.
Ene, tere, emi, sain koemin, kama, turuxen, waer werden zulke goede liedens, gebooren?
Tolochoy ibedeney, mijn hooft doet my zeer.
Oejá, naeit toe.

Schirboesu, nosoe, draed van darmen gemaekt.
Ischin, een steel, of handvat van een Degen, Mes, of diergelijke.
Koeddi, *suy konobá*, hoe veel nachten zyt gy uit geweest.
Kaboer, de Lente.
Dzon, Zomer.
Ibul, Winter.
Koiton, Koud.
Doe-oelachan, Warm.
Subusun, Paerlen.
Toptschí, de knoopen aen een kleet.
Oener kelexen, gy hebt de waerheit gezeit.
Natschi kelexen, ik hebbe uit klucht gesprooken.
Temey, keleba, vergeefs hebt gy my beschuldigt.
Maní geretschi, bainé, ik heb getuigen.
Kamtoe, odoejá, laet ons t'zaem gaen.
Mandoe jadzi, irebe oegey, waerom komt gy nooit by ons?
Jom, koele, bayge, neemt achtinge op mijn goed, of draegt zorge.
Oedze, bitun, ziet, alles is wel.
Kagaratschi oetuluxen, 't gat is door geslagen.
Bokoeli, oegoetá, kust ende geeft.

Beschryvinge van de groote Rivier d'Amur, *die langs en door het Landschap* Dauria *loopt, en des zelfs takken, volgens 't bericht, dat my uit* Tartarye *en* Sina, *daer van toegekomen is*.

ALHoewel die te recht beroemde Riviere d'*Amur*, by de Landbeschryvers verduistert, en nooit gedacht, noch in eenige schriften van deze en voorige tijden aengeroert word, zoo is des niet tegenstaende die zeer breet en groot: jae vertrouwe, datze meest alle Rivieren van Tartarye in lengte, en veele Rivieren des waerelds in breedte overtreft; voornamentlijk op die plaetze, daerze haer zelve met de groote Rivier *Schingal of Singal* vereenigt. Het begin en oorsprong dezer Riviere d'*Amur*, ontstaet uit veele kleine, Rivieren, beoosten het Meir *Baikal*. Eenige van deze Rivieren zijn bekent, en zommige onbekent. Onder de bekenden is eene Riviere, genaemt *Onon*, en een andere *Ingoda*. Het is eene matelijke groote omtrek, of weg, van het Kasteel *Selinginskoy*, dat dicht by het Meir *Baikal* staet, of van de Riviere *Selinga*, tot aen de Riviere *Onon*, te lande. Dicht aen haer komt de Riviere, genaemt *Tzikoy* of *Schienka*, met eenige andere kleine Rivieren. De Riviere *Onon* verdeelt haer zelven in eenige mindere Rivieren, en loopt met haere voornaemste kil ter rechterhand, en omvat in haren krommen of bochtigen loop veele woeste plaetzen. Daer omtrent woonen veele Mugaelsche volken. De *Onon* is een matelijk groote Riviere, welke met vaertuigen bevaren word. De Rivier *Ingoda*, loopt van het Kasteel voornoemt, na de linkerhand, en omringt ook zeer veele woeste plaetzen. Op deze Riviere onthouden zich mede Mugaelsche volken in hun wooningen.

Op de Riviere *Ingoda*, is in voorige Jaren met vaertuigen, *Dozanikken* geheten, zeker *Offonassi Paskoff* gevaren, en heeft aldaer gebouwt het Kasteel* *Nertsinskoy*. Hy heeft tot deze plaetze zijnen weg genomen over het Meir *Baykala* of *Baykal*, en naderhand reisde hy te water langs de Riviere *Selinga*. En daer na, verlatende de Riviere *Selinga*, reisde hy opwaerts, tot op de Riviere *Gylkom*, en tot aen de plaets daer nu 't Kasteel *Irgenskoy* is: zijnde veertien weken onderwegen geweest. In *Irgenskoy* verliet hy zijne vaertuigen, en reisde te Lande door bosschaedjen, voorby veele staende wateren, te rug, en quam weder tot aen de Riviere *Ingoda*. Aen deze Riviere *Ingoda* bouwde hy wederom andere vaertuigen, en voer dezelve Riviere af: en quam daer na op de Riviere *Schienka*, tot aen den mond der Rivier *Nertzi* of *Nortza*. In korten tijd bouwde hy aldaer, een Kasteel tusschen de twee Rivieren, *Nortza* en *Schienka:* om dat daer omstreeks, alleenlijk op de Riviere *Ingoda* alderhande timmerhout te bekomen is.

*Of Nerezinskoy.

De Rivieren, *Onon* en *Ingoda*, omvangen daer na wederom veele woeste plaetzen, loopende voorby veele steen bergen, en donkere bosschaedjen, met veele bochten. Byna twee dagreizen van het *Nertsinskoy* Kasteel, valt de Riviere *Onon*, en de Riviere *Ingoda*, in een andere Vliet, welke beide Rivieren hare namen verliezen, en met een zelven name, *Schienka* of *Schilka* genaemt worden. Hoewel, als boven gezegt, over den loop van deze *Schilka*, eenigzins werd getwist redent.

Het tweede begin of oorspronk der Riviere d'*Amur*, die bekent is, is de Riviere *Arguna:* dewelke zijne oorspronk heeft uit het zeer groot Meir of staende water, genaemt *Kailar* of *Karlar*, en daer na met veele bochten en kromten, door veele woeste en steenachtige plaetzen loopt, en valt in de Riviere *Schienka*, die men mede met Vlotten bevaert, omtrent

vier dagen varens, de Riviere af, van het Kasteel *Nertsinskoy*. Aldus vereenigen beide deze Rivieren, *Schienka* en *Arguna*, haer in eene kil, en verliezen beide haren naem, en nemen dien van *Amoerom* of *Amur*, zijnde een Mugaelsche name, aen; welken naem dezelve kil van daer, tot aen haere uitwatering, in de Zee of Oceaen doorgaens behout.

Van den mond der Riviere *Arguna*, langs de Riviere *Amur* na beneden varende, is tot het Kasteel *Albasinskoy* of *Albasin* twee dagreizens. Voorders, na beneden langs de Riviere *Amur* te vaeren, krygtmen aen de rechte zyde van 't Kasteel *Albasinskoy*, voor de eerste Riviere, de Riviere *Kamara*, die haer begin tegen de rugge der Bogdoitze* Landschappen heeft.

Het Kasteel *Argun*, dat nu aen de West-zyde van de Vloet *Arguna* gebouwt is, is met krygsvolk wel bezet; de Volken der naest omleggende Landschappen, zijn *Tungoesi*, die in Pelterye, schatting aen hunne Czaersche Majesteiten betalen; de *Tugusen* of *Tungoesi* hier omtrent woonachtig, konnen vier duizent Ruiters, wel gewapent met Pyl en Boog, te Velde brengen, wezende bestendig om de *Moegaelsche* stroopers te keer te gaen. De kleeding by Winter hier te Lande, zijn Schaepsvellen, met Laerzen, op de Sineesche wyze gemaekt, haer. Muizen hebben breede banden, met bont omnaeit, die zy by regen en goed weder, op en neer kunnen slaen, dragende een riem om 't lyf, de groote van een hand breet, die met yzere plaetjes is beslagen; des Zomers ryden zy met bloote hoofden die rondsom geschooren zijn, hebbende nae de Sineesche wys een vlecht achter afhangen; haer Zomer kleederen zijn van blaeuw Sineesch Kattoen, met Boomwol benaeit, dragen geen hemhden, en hebben van natuur weinig baert; zijn tamelijk breet van aengezicht, en sterk in de hand; als zy spys gebrek hebben, dan gaen zy in groote getalle te zaemen op de Jacht, en deelen de vangst, schieten zelden mis: de Vrouwen gaen by na gekleed als de Mannen, uitgezondert, dat zy over elke schouwder een vlecht hebben hangen, waer van de einden met Zyde en Zilvere, of Tinne ringen zijn geçiert; zy houden zoo veel Vrouwen als en wel gevalt, en zijn niet afkeerig van de zelve, schoon met andere gehouwden hebben, zy gelooven eenen God in den Hemel te zijn, doch en bidden Hem niet aen, maer eeren den *Zutkur* of *Satan* met trommelen, en misbaer te maeken des nachts, vragende hem door hun Priesters raed, en of zegen dan niet zullen erlangen, voornaem doen zy zulks, als ter Jacht, of ten Rryg gaen. Als zy zich vrolijk willen maken, bereiden zy van Paerde melk, Brandewyn, 't geen zy door twee potten op malkander gezet, wel dicht toegesmeert, daer een houte pyp in steekt, doen: de Melk werd eerst zuur gemaekt. Zoo wel de Mannen als Vrouwen, en Kinderen, drinken zich dan zoo, dat ze voor dood ter aerde vallen.

*Dat zijn die, welke Sina erkennen.

De Vrouwen en Dochters ryden te paerd, zoo wel gewapent, met Pyl en Boog, als de Mannen, maeken Meel en Pap van geele Lelie wortels, die zy *Sarana* noemen, ook bollen of klompen daer van, die zy voor brood gebruiken, en op verscheidene wyze tot spys bereiden; van Akkerbouw weten zy niet; men vind onder deze Natie bemiddelde menschen; zy dryven handel met de *Targasiners* en *Xixigaersche* luiden, daer zy van gesprooten zijn, die, onder 't Sineesch gebied wonen, verruilende Pelteryen tegen blaeuw Kattoen, Linnen, en Tabak: omtrent dit Slot *Argun*, een halve dag reizens in 't gebergte, is een Tin en Zilver myn, en kan men zien, hoe oulinks daer gegraven is, en smelteryen zijn geweest.

De Russche Stad *Nertsinkoi* in *Dauria*, omtrent de oorspronk van de Rivier *Amur* gelegen, heeft een van hout getimmert Slot, daer de Krygsluiden in woonen, die mede Koopluiden zijn, doch daer buiten is 't zeer bevolkt van byzondere luiden, dat Jagers zijn.

In 't Jaer 1694. wil men, dat op het verzoek van den Sineefch, aldaer vier persoonen wierden onthalft, welke Sabeldieren, op de Sineesche grond, omtrent *Albazin* hadden gejaegt. De gezag hebber dezer plaets, heeft mede het gebied over de Stad, of het Vlek *Argun* of *Arguna*, alwaer hy een minder gezag hebber zend.

Tusschen *Nertsinskoi* en *Oedinskoi*, was het eertijds zeer bevolkt, en bewoont, doch zijn nu de menschen veel onder de Sineesche Muur geweken: maer tusschen *Nertsinskoi* en *Arguna*, minder, en weder wyder tusschen *Arguna*, en *Naum*, genoegzaem niet, en leggen die gewesten woest, en onbevolkt, maer tusschen *Naum* en de Sineesche Muur, is meer bevolking te zien.

In deze Gewesten vindmen veel wilde Schaepen, doch kleinder van stal, als hier te Lande; zeeker Reiziger heeft my verhaelt, op eenmael omtrent vyf duizend dezer wilde Schapen te hebben ontmoet, het vleesch is goed van smaek, doch de

meeste hebben levendige wormen, tusschen vel en vleesch zitten; Rheen, en Harten zijn daer veel in 't wild; Haezen werden overvloedig omtrent *Naum* gevonden, doch vry klein; Phazanten vliegen daer in grooten overvloed, als ook alderhande Water-vogels: gemelte Reiziger hadde een Hart geschooten, dat vyf honderd pond zwaer woog. Dicht onder de Groote Muur houden zich veel Luipaerds, Wolven en Beeren. Tamme Runderen zijn daer in overvloed.

Voor dertien Jaer is *Nertsinskoi* verbouwt, tot een Stedeken, of Vesting gemaekt, en omheint met houte muuren of dubbelde schuttingen, die zeer dik en hecht zyn, de hoogte daer van is drie vadem, met twee toorentjes, in 't vierkant, of dwers, vier vadem* groot, de lengte der Vesting is van negentig vadem.

Hier tot *Nertsinskoi* zijn de Sineesche Waeren goed koop te bekomen, om dat, als de Koopluiden uit *Sina* aen komen, en door de Woestyne gereist zijn, dan hebben zy van leeftocht, gedrank, en andere dingen groot gebrek, en alzoo daer weinig geld omgaet, zoo mangelt men vaek een stuk Satijn, tegen een fles Brandewyn, gelijk mede de Pelteryen aldaer zeer veil zijn, voor geringe prys.

*Staet te weten, dat de Bolwerken of Russche Vestingen, welke van hout zijn, boven op Kap-huisen hebben, die te wederzyde oversteken, zy zijn zoo breet, dat men daer op gaen, ook met schiet geweer, en pieken, zich verweeren kan.

Deze Russische Stad is dan gelegen aen de vloed *Nertza*, welke komt uit den Noord-noord-oosten, en stort een vierendeel uurs van daer in de *Schilka*. Zy is voorzien met metael geschut, daer in legt meesttyds een sterke bezetting, zo van Voet als Paerde volk; zy legt tusschen hooge bergen, doch is daer echter zoo veel vlak land, dat de Inwoonders hunne Paerden, Kameelen, en Vee konnen doen weiden. Een myl of twee van de Stad, geeft het goed en bequaem land, tot Akkerbouw, alwaer de Inwoonders hun noodruft verzorgen: vier of vyf mylen de *Schilka* opwaerds, en tien Duitsche mylen om laeg de *Schilka*, houden zich op Russische Edelluiden, en Krygsluiden, welke zich met de Akkerbouw, Vee-togt, en Visscherye erneren. Hier rondsom ziet men ontallijke veel schoone bloemen in 't Veld, en kruiden, waer onder het Raponticum, witte en geele Lelien, witte Peonien, die een schoonen reuk geven; Rosmaryn, Teim, Majoraen, enz. Doch Boomvruchten zijn daer niet, maer wel veel Besien, Aerdbesien, Kruisbesien en Malienen.

De Heidenen die daer woonen, zijn *Konni Tungusi*, en *Olenni Tungusi*; de eerste moeten steeds gereet zijn op 't Paerd te steigen, en de anderen te Voet, om op 't bevel der Moscovische Opper-hoofden in *Nertsinskoi*, de vyanden, des noods, te keer te gaen. Het hedensdaegs Opper-hooft der *Konni Tungusi* in dit gewest, wierd noch onlangs genaemt *Cattana Gantimur*, doch by de Christenen *Knees Paul Gantimur*, deze is geboortig uit het Land *Niuche*, een vry bedaegt man, hy is omtrent die gewesten, onder den Sineesch, een *Taischa* of Vorst geweest, maer niet voldaen zijnde, is hy met zijn gantsche Horde komen woonen, onder het gezag, en de bescherming hunner Czaersche Majesteiten; hy heeft het Christen geloof aengenomen, en kan op een en dag, drie duizend zijner Landsluiden onder wapen brengen, met Boog, en Pyl te Paerd, het zijn dappere Soldaten, en veel Heldadiger als de Moegalen.

Deze luiden leven meest van Veehoederye, doch die dicht aen de *Amur* en *Schilka* zich onthouden, leven van de Sabel vangst; zy woonen alle in Tenten, die zy Jurten noemen, van binnen zijn die van houte stokken te zamen gezet, welke als leden toegeslagen konnen werden en dit, - om dat zy lichtelijk die zoude konnen verhuizen, wanneer zy van plaets veranderen, 't geen zy dikmael komen te doen, dit houtwerk, als het opgezet is, werd buitenwaerds met vilten bekleed, blyvende boven een rookgat open, het vuur maken zy midden in den Tent, en zitten daer rondsom, op vilten, haere

Godsdienst is als der ouden *Dauren*, en gelijk aen die geene, welke by de *Moegalen* en andere Heidens in groot Tartarye werd gepleegt, de Vrouwen, zoo wel als de Mannen, zijn sterk van lyf, en breed van aengezicht; haer drank is water, doch luiden van vermogen, drinken Thee, genaemt *Kratza*, of zwarte Thee, die het water niet groen, maer zwart bruin verwt, by ons genaemt Thee-boei, zy kooken die met Paerde-melk, eenig weinig water, en vet of boter.

Zy weten ook Brandewyn te stooken, van Paerde-melk, die zy *Kumies*, en ook wel *Arak* noemen, schynende het woord *Arak*, uit Indiën derwaerts over gevlogen te zijn, want in 't Noorden dat woord niet bekent en is; ten deezen einde, werd de zoete melk, eerst gekookt, in een vat gedaen, en daer by eenige zuure melk gegooten, die het overige gansch zuur maekt, dit werd dan alle uuren eens omgeroert, en vergoten, en dan gelijk in

Europa, op het vuur, tweemael overgehaelt, wanneer het goet om te drinken, en zoo smakelijk is, als de beste Koorn Brandewyn. Het is aenmerkelijk, dat de Koeyen in gansch Siberien en Tartarye, zoo lange zy het Kalf zuigen, zich niet en laten melken, en wanneer het Kalf op houd te zuigen, zy geen melk meer geven, waerom de Paerde melk aldaer zoo zeer in 't gebruik is, die waerlijk zoeter en vetter is als de Koeye melk.

Dit Volk gaet gelijk als de *Buratti*, in de Voortijd op de Jacht, en voorzien zich van Wild? 't geen zy aen riemen gesneden, in de Zon droogen, en dan eeten. De Visch weten zy met zeekere pylen te schieten, die voor rond toe loopen, en wel drie vinger breed zijn, onder aen het eizer is een ronde beenen knop, daer een gat door gaet, 't geen wanneer de pyl afgeschooten werd, een fluitent geluit geeft, zoo als diergelijke pylen onder my werden bewaert; zy schieten daer mede niet zeer verre, en niet wyder als vyftien of twintig vadem, zy treffen dan daer mede groote Snoeken, Steuren, en Forellen, wezende te verwonderen, dat deze pyl~punten, zeer groote wonden in de Visch, onder water maken. Dit Volk heeft een vremde wys van eedzweeren, zy nemen een Hond, en steeken hem met een mes aen de voorste pooten in het lyf, en zuigen het bloed daer uit, by welk zweeren men hun geloof geeft.

Tusschen *Nertsinskoi* en *Naum*, is het Land in zich zelven, zeer vet en vruchtbaer. In de gewesten, tusschen *Argoena* en *Naum*, vind men weinig drinkwater, en moeten daer toe putten werden gedolven, de grond is daer zandig en vlak. Het water in de Rivier *Kasemur*, die in de Vlied *Naum* stort, verschaft zoet drinkwater, genoegzaem alle Vlieten daer rondsom, storten in de *Amur*, gelijk als mede de *Jaal* in de *Naum* valt, en die weder nu de *Amur*, de *Sadoena* valt in de *Argoena* of *Arguna*.

Rondsom de Stad *Naum*, die klein is, valt het Land laeg, en moerassig; in het Voorjaer, bedekt met water; daer is veel Dennenhout. Hier dryft men grooten handel, in zwarte Vossen, en slechte Sabels.

Wanneer in den Jaere zestien honderd negen en tachtig, omtrent *Nertsinskoi*, de vreede tusschen hunner Czaersche Majesteiten, en den Sineeschen Keizer wierde getroffen, belangende de Grensscheidinge, was 'er op het sluiten, en zeer statelijke byeen komst; staende achter hunner Czaersche Majesteiten grooten Gezant, twee honderd man te Paerd, behalven noch honderd man van 't gevolg, beneffens noch twee Benden te Voet, sterk vyf honderd man; achter den Sineeschen Gezant, stonden omtrent vyf duizend man, men zag 'er vyf groote Vaendelen, op zommige was geshreven, de zommige waren met Zyde benaeit, en andere geborduurt, verbeeldende groote Draeken, rondom met zyde Franje, en groote roode zyde Quasten behangen.

Men beschonk malkanderen Heerlijk, den grooten eersten Gezant, wierd begiftigt met een treflijk Slag-uurwerk, een Perspectyf, een Zilver vergulde Kom met een Kan, en een kostelijke Armeine Rok. De andere Heeren met Sak-uurwerken, Spiegels, en kostelijke Sabels.

Aen hunner Czaersche Majesteiten grooten Gezant, wierd gezonden een Zaedel, van zwart Leer overtrokken, met een Toom en vergulde Stybeugels, twee roode Paerde-staerten, twee Goude Schaelen, acht kleeden Damast, twee-en-dertig stuk zyde Stoffen, en twaelf stuk zyde Pelangs. En aldus wierden de bedienden ten wederzyde, mede mildelijk beschonken, in teeken van vriendschap en vrede. De Sineezen spraeken van een gedachtenis in steen te willen oprechten, in teeken dezer gemaekte vriendschap, en vrede op de Grensplaetzen.

Wanneer de byeen komst der wederzyds Gezanten eindigde, traden de Gezanten eerst ieder in hunne byzondere Tenten, en van daer na hunner verblyf plaetzen. De Sineezen moesten met vaertuigen over de Rivier werden gebragt: zy gingen onder een Zonnescherm van roode Zyde, het gevolg van de eerste rang, waren gekleet met Goude Rokken, van stof in Sina gemaekt. De eerste Gezant hadde aen zijn. hals hangen, quasjes van roode Koraelen, en het minder gevolg, droeg houte Koraeltjes om den hals. De mutzen van alle zag men gevlochten van fijn Floers, of Krip, daer boven op roode zyde Quasten genaait waren; voor aen de muts van den Gezant was het bezet met groote en schoone Paerlen.

In de woeste Gewesten, tusschen den Sineeschen Muur en de Stad *Nertsinskoi*, die eigentlijk *Xamo* werden genaemt, vind men weinig goed water. De Sinezen melden dat de Tartersche Koning *Eluth*, tegen den Tarterschen Koning *Italba*, die ik achte de Moegaelsche Prins *Atsiraisainchan* te zijn, groote overwinningen heeft gehad, zoo dat *Italba* zich onder de Sineezen

heeft moeten verschuilen: dezen twist was de oorzaek dat de Sineesche Gezanten in het Jaer 1688, geen doortogt konde krygen, wanneer zy naer de Stad *Selinginskoi*, tot herstelling der vriendschap, en vaststelling der Grenzen zoude reizen, want zy door het hart van Moegalen Land, dus te reizen hadden, en langs de *Kalmaksche* Grenzen, zoo dat de handeling tot een volgende Jaer, moeft worden verschoven, werdende toen *Nipehou* of *Nertsinskoi* gekozen. Deze Stad wierd by de Sineezen gekooren, om dat nader aen haer Land, en beter te bereizen was.

Als de vredehandeling wierd gehouden, en verdrag gesloten, tusschen hunne Czaersche Majesteiten, en den Keizer van *Sina*, over de Grenzen in het *Dauren* Land, zoo trachtende de *Bratsche* en *Oerkotsche* Volkeren, die hunne Czaersche Majesteiten erkenden, te muiten, en een aenslag op *Nertsinskoi* te maken, 't geen over wierd gebragt, door de Vrouw van zeeker *Gioelenga Orol*, die te *Nertsinskoi* in pantschap zat, zoo als ten dien einde reets twee duizend van deeze Volkeren waren verzamelt, en heimelijke kontschap met den Sineeschen Gezant hielden. Dit dede angstig werden de *Tungoesche* Inwoonders van drie of vier honderd wooningen, die in de Nabuurschap van de Stad, en onder bescherminge der Russen, daer woonden, wezende een groote veete, zoo het schynt, tusschen de *Bratsche*, en *Tungoesche* Volken. De boven gemelte Volkeren, verdeelen of scheiden zich van malkander beneden de Rivier *Schilka*; zy hadden voor, de *Gaitemoere*, en andere by gelegene geslachten te dwingen, tot de gehoorzaemheit der Sineezen, gelijk zy mede voor hadden, omtrent het *Tansinskoi* verlaet, de Rivier over gaende, het Vee van onder de Stad, weg te haelen. Doch dit verydelde alles.

De Vaders Jesuiten, welke het maken der vrede, tusschen *Moscovien* en *Sina* hebben bygewoont, schryven dat de plaets, waer zy die vrede hielpen treffen, aen een groote Vliet, vier honderd en vyftig Fransche mylen van *Pekin* legt, dat daer naby, nu de Landscheiding, aen die zyde, der Moscoviten is, en bykans in de zelve Middag-lyn met *Pekin*, hoewel veele van mijne berichten en ondervinding, daer van eenigzins verschillen. Het Sineesche Gezantschap bestond, volgens bericht van den Jesuit *Gobien*, uit vyf Gezanten, waer van des Konings Oom, en den Prins *Sofan* de Hoofden waren; men zag daer honderd en vyftig Mandaryns, met een gevolg van tien duizend Krygsluiden, en groote menigte Paerden en Kamelen, beneffens veel Geschut, zoo dat deze, begeleiding, beter een Leger, als een Gezanten gevolg scheen.

In 't Jaer 1686. omtrent de Maend October, in verscheidene tijden, zijn 'er eenige Moegaelsche Rovers gekomen onder de Vesting *Nertsinskoi*, en hebben op de Rivieren *Oerdoelge* en *Talange*, verwoest twaelf Jurten of Inlandsche Dorpen, en verzamelingen van Menschen, ter neder makende, al wat leven hadde, waer onder zich bevonden *Nertsinsche* beampten, die om de schatting te verzamelen, uitgezonden waren.

Benoorden het Meir *Baykal*, houden zich nu de *Brati* of *Bratsche* Volken op, welke in den Jaere 1686, vervolgt van de Moegalen, zich aldaer neder hebben gezet, verlatende de Zuidzyde van gemelte water, zoo als omtrent de Meiren *Solena* en *Gisina*, veel Mugaelsche Vorsten zich toen verzamelt hebben, om boven gemelte *Brati* te beledigen, of onder hun gezag, van waer zy zouden ontweken zijn, te rug te brengen, of schoon zy, zoo wel, als veele *Tungoesen* van voor lange Jaeren af, hunne Czaersche Majesteiten hebben erkent.

In den zelven Jaere 1686, zijn vier dagen reizens van de Russche Stad *Nertsinskoi*, by de Rivier *Bors* of *Borsa* aengekomen, twee duizend persoonen, zoo *Moegalen,*

Schulengen, Tainitze, als *Bratsche* luiden, behalven noch zeven-en-dertig *Tungusche* huisgezinnen, welke zich de gehoorzaemheit hunner Czaersche Majesteiten onderworpen hebben, en schatting, Jaerlijks tot erkentenis belooft te betaelen: deze menschen hadden zich opgehouden, onder de Horde van den Vorst *Dulaycontayscha*, en gewoont aen de Rivieren *Kulurun* en *Onoua*, de reden van haer aenkomst was, dat zy vluchtende waren voor de magt der Kalmukken, die in veele Veldslagen, groote verwoetheit hadden getoont, wezende de Mugaelsche Vorst *Dalaycontayscha*, met weinig Volk naer *Sina* geweken, doch onderwegen zes dagen reizens van *Nertsinskoi*, genoegzaem bezet gehouden, van den Kalmukschen Vorst *Buschuktu* of *Busuchtichan*.

By deze Vesting *Nertsinskoi*, werd mede de byzondere Tael der *Giliaki* gesproken, dat een Volk is, niet wyt van daer gelegen. Omtrent de Noorder Oever van de Vliet *Amur*, die zich in de Orientaelsche Oceaen loost.

Binnen de sterkte van de Stad *Nertsinskoi*, telde men onlangs omtrent vyf-en-

twintig of dertig huizen, en als daer omtrent oorlog werd gevoert, bestaet het Krygsvolk meest uit *Tungusen* of andere Volken, die dan door eenige weinige Russische Kosakken werden geleit. Voor schiet geweer zijn de Volkeren aldaer zeer angstig.

Deze Stad *Nertsinskoi* of *Nerezinski*, alwaer groote doortogt van Koophandel is, brengt aenmerkelijk veel geld, aen hunne Czaersche Majesteiten op, en wel tusschen de dertig en veertig duizend Roebels Jaerlijks, 't geen meest van Karavanen werd gezamelt, die uit *Sina* komen, en derwaerts gaen, gelijk in 't Jaer zestien honderd en acht-en-negentig uit Rusland, over dien weg naer *Pekin*, een *Cuptzin*[*] is gereist, welke derwaerts mede heeft gevoert, de waerde van vyf-en-twintig, of dertig duizend Roebels aen Pelteryen, die in *Sina* het drievout gezegt werden, waerdig te zijn.

[*]Aenzienlijk Koopman.

By *Nertsinskoi* kampeerde, of was zich ophoudende in 't Jaer 1688. te Velde, onder Hutten aen Mugaelsche Vorst *Gegen Tayscha* genaemt.

Den acht-en-twintigsten October, zestien honderd en acht-en-tachtig, zijn in *Telenbinskoi*, niet verre van *Nertsinskoi* gelegen, veel Kamelen en Paerden aengekomen, welke hunne Czaersche Majesteiten Gezant, ter vrede handeling, op de Grenzen, tusschen *Rusland* en *Sina*, hadden gedient, die vervolgens op den vyfden November tot *Jeravanskoi* doortogen, in welke plaetzen geen overvloed van leeftogt wierd gevonden, zoo dat aen de Krygs- en Leidsluiden, hard brood, tot zeeker gewigt, wierd uitgedeelt.

Een reiziger, welke van *Nertsinskoi* door het Mugalen Land heeft gereist, naer Sina, verhaelde my, aldaer groote drift van Schaepen, Oostwaerts te hebben gezien, en verstond uit de Inlanders, dat dit Vee naer zeekere Steden wierden, gebragt: welke Steden ik meine, de Oostersche Steden in *Niuche* zullen zijn.

Oeronhi is een plaets, gelegen tusschen *Nertsinskoi* en de Sineesche Muur, tot waer toe, de Sineeschen Gezant begeleit wierd, wanneer de Vrede en Landscheidinge was getroffen, tusschen hunne Czaersche Majesteiten, en het Ryk van Sina, inde Dauersche gewesten.

Tusschen *Nertsinskoi* en *Argun*, is zeer luftig Land; aen de voet der Bergen wasschen schoone Tuin-kruiden, en Bloemen, ook zeer lang, en goed Gras, in de Daelen.

Tusschen de Rivieren *Tugur* en *Uda*, die ten Noordzyde van de Vliet *Amur* uitkomen, en in de Amursche Oceaen vallen, woonen Volkeren, genaemt *Koreizi*, van welke gezegt werd, dat zy oorspronkelijk uit *Korea* zijn, en zoude men van daer over Zee, in weinig tijd met goede wind, na *Korea* konnen zeilen, welke Koreezen eerst aengekomen zoude zijn, in de mond van de Vliet *Amur*, van waer zy zich verspreid hebben. Hier vallen goede Sabel-dieren, die, welke omtrent de Zee woonen, erneren zich niet Visch, doch die te Landewaerts zijn, met Wild, en zijn deze laetste welgestelde luiden, vermits zy door mangeling tegen hunne Sabels, en andere Pelterye, middelen weten te bekomen; deze zijn onder het beslag en gezag, van den Rus - Jakutschen gezag hebber, en werd daer goede wacht gehouden, dat de Sineesche Tartaren, in de Bosschen ter Jagt niet komen, werdende hier uit waerschynlijk gemaekt, dat men langs *Korea*, Noorden op kan stevenen, zonder dat de Straet de Vries gepasseert hoeft te werden. Aen de uitgangen dezer boven genoemde Rivieren, komen Jaerlijks Volken, van Eilanden, die men aldaer in Zee van het gebergte kan zien, deze zijn wel gekleet, dragen bonte en zyde Rokken, zijn tamelijk hoog van

stal, hebben groote Baerden, komen aen Land met kleine vaertuigen, koopen aldaer Meisjes en Vrouw-volk, ruilende die tegen Pelterye; de Tael van dit vremde, en onbekende Volk, zwymt eenigzins nae het Jakuts, aen 't vaste Land, zoo dat schynt deze Volkeren oulinks, gemeenschap met malkanderen hebben gehad.

Argoni is een Berg, niet verre van *Arguna*, of liever tusschen *Argoena* of *Arguna* en *Nertsinskoi*, aen 't Moegaelsche en in 't Dauersche Land gelegen, alwaer Onderdaenen hunner Czaersche Majesteiten wonen, genaemt *Nomasintsoff*, onder het Oppergezag van een Kosak, geheten *Waske Waraksioe*.

By het laetste verdrag, tusschen hunne Czaersche Majesteiten, en het Sineesche Ryk, was besloten, dat de sterkte *Arguna* zoude werden verlegt, zoo, dat die aen de Westzyde van de Rivier zoude werden verplaest, en overgebragt.

De Sterkte *Albasin*, is volgens onderling verdrag, verbroken, zoo dat van beide zyden, niet vermoge opgebouwt te werden.

Saduna is een Rivier, welk in de *Ar*-

guna, en vry Scheep-ryk is, die dan weder in de *Amur* valt, zoo als de Vliet *Jaal* daer omtrent, mede veele vaertuigen draegt: aldaer ontmoet men vermakelijke Bergen en Daelen. Hier omtrent, voornamentlijk drie dagen reizens, bevorens men komt aen de Volkeren *Targartschin*, of *Targanski*, zijn schoone en luchtige Landsdouwen, Bergen en Daelen, die vermaekelijk zijn, Bosschaedjen daer men veele zwaere Berke Boomen vind, als mede Eike, doch zeer laeg van stal gewasschen, en breet uitgezet, zoo als ook aldaer mede zijn gansche vlakke Kampen, met Hazenoote Boomen, doch van zoodanigen aerd, dat zy niet hooger wassen, als een half El, of drievierendeel El, zeer dun van hout, daer men groote menigte Nooten aen ziet hangen.

Nertsinskoi of *Nipehou*, volgens de waerschynelijkste berichten, legt op de Noorder breete van een-en-vyftig graden, en vyf-en-dartig minuten.

In het Slot of Kasteel tot *Nertsinskoi*, was de bezetting voor twee Jaer, omtrent twee honderd man. De gezag hebbers trekken daer groot gewin.

Van *Nertsinskoi* af te vaeren langs de *Amur*, tot in de Zee, acht de Heer *Faedor Alexewits Golowin*, vier of vyf weken dryvens te zijn; men moet dikmael, als het quaed weêr is, stil liggen.

Als men uit *Sina* naer *Nertsinskoi*, over het Meir *Dalai* reist, ontmoet men weinig Bergen, en veel Heide, en zoude men van daer te Post konnen reizen tot *Pekin*, in weinig dagen.

De Sineesche Gezanten, welke de vrede met de Moscoviten, onder *Nertsinskoi* troffen, quamen reizen door het Moengaelsche gebied, uitkomende aen de Rivier *Singalom*, die in de *Amur* valt.

Tusschen deze Stad, en de Groote Muur van *Sina*, vindmen in 't wilde, duizenden van Bloemen wasschen, waer onder witte Pionien, en Maenen.

Van *Oedinskoi* tot *Nertsinskoi*, is het Land meest effen; men doet die reis in drie of vier weken, met Kamelen, en is deze weg, omtrent eens zoo lang, als tusschen *Nertsinskoi* en *Arguna*.

Als men tusschen *Arguna* en de groote steene Muur reist, daer men weinig, of geen spys onder wegen vind, is men gewoon Draeg-ossen, of ander Vee, dat mede gedreven werd, te slachten, en te eeten.

Het Rogge-meel is te *Nertsinskoi* verkoft, in den Jaere 1686, tot drie gulden en een half, de 32 ⅔ pond.

Als mede het Tarwe-koorn, tegen vier gulden de 32 ⅔ pond.

Het Vleesch, voor acht-en-veertig stuivers de 32 ⅔ pond.

Rondsom deze Stad, woonen omtrent zes duizend *Tungusen*, die hunne Czaersche Majesteiten onderdanig zijn. Hier woonen welhebbende Kosakken, of Moskovische Krygsluiden, welke zonder Tol te betalen, op *Sina* handelen. Die van hier naer *Arguna* de laetste plaets der Russische Heerschappye, en *Naum*, de eerste voorname plaets des Sineeschen gebied, heeft te reizen, moet zich alhier van leeftocht voorzien, 't geen gemeenlijk geschied, in tweebak, en Ossen, die voortgedreven werden, en onderwegen geslagt; doch werden zomtyds mede wel Harten of Rheen geschooten; men kan hier met geen wagens reizen, maer alleen met Paerden en Kamelen; men ontmoet meest vlak Land, en ook Moerassen. De Vliet *Arguna*, werd gehouden voor de scheiding des Russischen, en Sineeschen gebied, strekkende tot aen des zelfs opper-einde, en van daer, naer de groote Sineesche Muur toe, is het vry onveilig te reizen, wegens de omzwervende Moegalen, die, hoewel niet genegen de Reizigers te dooden, steeds trachten de Paerden af te dryven, doch een gewapent man, kan 'er

tien verjagen: hier is zoo veel Wild, en byzonder Rheen, dat men ze met de hand bykans vatten kan.

Twee dagen reizens aen deze zyde de Stad *Naum*, is veel plat Land, dat woest legt.

In de Stad *Nertsinskoi*, en in d'andere Dauersche Vestingen, vind men zomtyds groote schaersheit van levens middelen. By de Winter, valt het daer door de steenachtige wegen, naer *Sina* te reizen, met beladen Kamelen, zeer moeyelijk. In het Voorjaer gaet men in 't gemeen niet verder, als tot *Plodbitza*, en half wegen van *Plodbitza* of *Plodbitsie*, werd de toevoer naer deze Stad, als levensmiddelen en andere behoeften gebragt, te water, die overzendende op Vlotten; hier over is de naeste weg door de Moegaelsche gewesten, naer de Sineesche Grenzen.

Odnakol, is een Landstreek niet ver van deze Stad, gelegen onder 't Sineesch gebie.

Oeroenke, is een Rivier, die gelegen is niet wyt van hier, naer de Sineesch Grenzen toe.

Wanneer by deze Stad, over de vrede tusschen hunne Czaersche Majesteiten, en den Sineeschen Konink wierd gehandelt, in den Jaere 1688. zoo is het gevolg van de Sineesche Afgezanten, voorby *Albasin*

komen vaeren, met honderd en twintig vaertuigen, op ieder vaertuig dertig man hebbende, en gezamentlijk vyf-en-veertig stukken geschut, hoewel de Gezanten zelve over Land mijn gekomen.

Vier myl van de Stad, is een-plaets, geheeten *Verbloegie gorle*, alwaer de Sineesche Gezanten, op de laetste vredehandel met de Moscoviten, zich mede eenigen tijd op hebben gehouden.

In deze Stad, werd vergadert de schatting der omleggende Volken, die in Sabel-vellen, en ander Peltwerk, op werd gebragt.

Volgens schriftelijk bericht, my uit *Nertsinskoi* toegezonden, werd het Moegaelsche gebiet, in drie voornaeme Vorstendommen afgedeelt, behoudens oneindelijk getal mindere Vorsten, of Heerschappen, waer van de eerste gezegt werd, de *Katoechta* te zijn, die te gelijk de Opper-priester is: de tweede zijn Broeder, is den *Atsiraisainchan:* de derde is *Elut*, die zijn Grenzen heeft aen de West Tartaren: de twee eerste houden een vast verbond met malkanderen, doch de derde, rooft en stroopt alom, op zich zelven, komende zomtyds tot onder den Sinesche Muur, verschoonende de geschenk goederen niet, die de Koning van *Sina* zend aen de omleggende Tartersche Vorsten, om haer in genegentheit t'zijnwaerts te behouwden, en hebben de twee eerste, zich onder de bescherminge met hun gansche Land, van den Sineeschen Koning begeven, ter oorzaek zy in vreeze stonden, voor den Kalmukschen *Busuchtichan*, jae zoo wel de *Katoechta*, als *Atsiraisainchan* met hunne voornaeme Heeren, als *Taischi*, en anderen, hadden zich in den Jaeren 1688 en 89, binnen den Sineschen Muur, ter schuil begeven: deeze Moegalen werden geoordeelt te zijn, de *Gog* en *Magog*. Van *Crasnoiar* gaet een gebergte naer het Noorden, en tot aen het *Baikalsche* Meir. Van het staende Meir! *Kosogol* naer het Oosten, tot aen de Sandige Woestyne, en van daer, tot het Meir *Dalay*, en zoo verders tot *Arguna*, ook Noord-west op, rot over -de Rivier *Onon*, en tot aen de Rivier *Tzikoy*, werd de omtrek der Moegalen Land, aen de Noordzyde gerekent. Dus verre dit bericht.

Als men van *Naum*, de eerste Sinesche Stad voorby *Nertsinskoi* en *Arguna* reist, naer *Sina* toe, door gelei van Sineezen, heeft men alle daeg bestelde rust plaetzen, zoo dat men op zeekeren tyd weet, wanneer men aen de Muur-poort verschynen zal.

In den Jaere 1698, heeft deze Stad *Nertsinskoi*, onder 't gezag-hebberschap van den Heer *Niloloff*, opgebragt aen Tol en Schatting, omtrent honderd duizend Ryksdaelders; daer zijn nu ritten gelegt, tusschen deze plaets en *Mosco*, welke brieven in vier Maenden overbrengen, onder hoope, dat in kort noch haeftiger zullen werden bestelt, wanneer de wegen en gelegentheden meer bequaem zullen zijn gemaekt.

Uit de gewesten van *Dauria*, en van omtrent deze Stad, zijn onlangs in *Mosco*, een goed aental Slange steenen gebragt, waer van een onder my berust, welke uit het hooft van zeeker Slang, die door *Kircherus* in Prent is vertoont, werden gehaelt; zy zijn Heelzaem, voor alle vergiftige beeten, gelegt op de wond, doch of de zelve aldaer vallen, dan of die uit *Sina* zijn gevoert, blyft my ongewis: als zy in Edik gelegt werden, doen zy dezelve opborrelen, en gelijk als schuimen, zoo datmen aen de steen eenige beweginge ziet, en om te weten of zy goed zijn, behoeve men dezelve in den mond te nemen, zoo zy kleeft aen de tong, of verhemelte; dan werd zy deugdzaem geoordeelt, deze steenen hebben de groote van een nagel aen den duim, en zijn niet wel half zoo dik als een pink, van bruine, geele, en witte verw, strepelings door malkanderen, zoo als nit de zelfde gewesten, my mede over Land toegezonden is, een stuk stofs, lank tien ellen geweven van zeeker vreemt gaeren, daer eenig weinig

zyde door gewerkt is, hebbende het beeldzel van den Sineesche Keizer, den draek, in verguld stroo, of papier, daer opgelegt, 't geene een gewisteeken is, dat het zelve onder het gezag van den Sineesch, door de *Niuchers* of eenig ander Volk, na, onder den Muur gelegen, is gemaekt, ten ware het van menschen, uit *Leautung* aldaer was gebragt, wezende te plompen werk om in het hart van *Sina* te zijn gemaekt.

Rondsom *Nertsinskoi* en *Oedinskoi*, ziet men Rabarber wassen in 't wild doch, werd aldaer zelden verzamelt, of vervoert, gelijk het Muscus Dier in die gewesten mede gevonden werd.

De Landsdouwe omtrent deze Stad, is zeer vruchtbaer en vet, brengende, bezaeit zijnde, goed Koorn voort; men ziet 'er Bosschen die overvloedig in Wild zijn. Het is 'er weinig kouder als hier te Lande.

Op de Rivier *Amur*, in 't Dauersche Land, is elders een Stedeken of Vlek *Nautsin* geheten, doch vermids my der

zelver rechte plaets niet bekent is, hebbe zulks niet aengewezen.

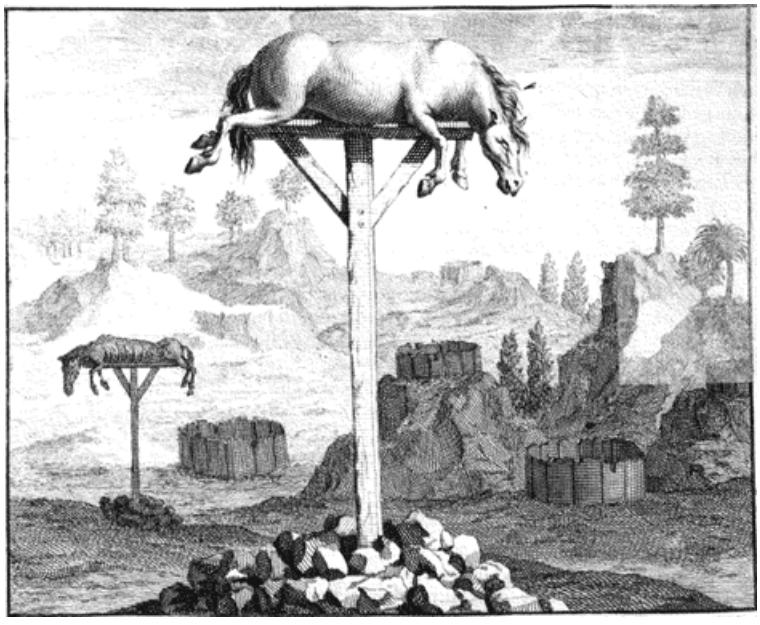
Arguinskoi of *Arguna*, is dan de laetste Vesting onder het gebied hunner Czaersche Majesteiten, aen de Sineesche Grenzen, de Vliet *Argun*, die daer benevens stroomt, scheid hunne Czaersche Majesteiten en der Sineezen gebied, nemende hier een aenvang, de groote Tartarische Woestyne, Oostwaerts; tusschen *Nertsinskoi*, en deeze plaets, ontmoet men meest Bergachtig Land, hoewel hier en daer breede Daelen zijn, van kleine Vlieten doorsneden, bezaeit met schoone Bloemen en Kruiden, ook deftige Ceder en Berke Boomen; het is daer tamelijk wel bewoont, van Tunguzen, die de schatting aen hunne Czaersche Majesteiten betalen.

Men bejegent in deeze gewesten, hier en daer in de Daelen, van hartsteen te zamen gezette vervallene sterkten of vastigheden, toorens gewys gebouwt, van welke de Tunguzen zeggen dat zy voor ondenkelijke Jaeren, door Krygsluiden aldaer gemaekt zijn, wanneer de Moegalen en West-Tartaren, te zamen gevoegt, het Ryk *Nieucheu* hadden aengevallen, doch men believen te weten, dat zy onder *Nieucheu*, of *Movantcheou*, of *Niuche*, het gantsche Land van *Nertsinskoi*, langs de *Amur* afwaerts, tot aen het Albasinsche gebergte, en het Landschap *Leautung* rekenen. Noch onlangs in deze Landstreek, wagens zijn gevonden, met raden die yzer beslag hadden, en molensteenen, werdende aldaer geoordeelt, dat de Niucheuren, voor dezen zich van het zelve hebben bedient,, want men heden nergens in Moegalen of Tunguzen Land, zulke wagens, gebruikt, of molensteenen vind.

Eenige der Tunguzen Begraefnissen vindmen alhier te velde, die met groote steenen zijn gedekt, waer paelen by staen, daer op doode Paerden zijn gelegt, gelijk in deze Plaet werd vertoont.

By de Vliet *Arguna* en *Kalabu*, reist men tusschen hooge Bergen deur; van hier te reizen naer de Vliet *Terbu* en *Gan*, vind men genoegzaem geene menschen, en is het daer een loutere Woestyne.

Tusschen de Vliet *Kailar* en *Jaal*, ont-

Een Tungusche begraef-plaets waer op een doot Paert licht, beneffens eenige oude vervallene Tartersche wooningen en Sterkten van steen.

moet men hoog Gebergte, doch Bosch en Boomen, zijn daer weinig te zien, maer in de Daelen vind men goed Gras, en veelderhande Kruiden: daer zijn veel groote Harten, Rheen en wilde Schapen, die zich dikmael met honderden te gelijk laten zien; gevogelte is aldaer mede veel, als Ganzen, Enten, Kranen en Phazanten. Van *Arguna* tot hier toe, zijn de Vlieten schier zonder Visch en daer geen an-

deren, als een weinig Forellen en Snoeken, De Lucht is daer tamelijk, gematigt, en niet al te koud, wanneer men langs de Oevers van de Vliet *Jaal* reist, ontmoet men schoone Bosschasien. Van de *Jaal* naer de Sinesche Muur reizende, bejegent men de eerste Sineesche wacht, na vier dagen wegs, op een hoogen Berg, van waer zy zeer verre konnen uitzien, deeze, zoo dra zy vremdelingen vernemen, brengen kondschap naer *Mergeen*, daer Sineesche bezetting is, of naer *Naum*; zy hebben deze wachten op drie plaetzen verborgen; in het gebergte, zijnde Paerde-volk, twaelf man in ieder plaets sterk. Hier omtrent vind men Targanische of Targoetsische Volkeren, die een Horden op zich zelven maeken, naby de Stad *Naum*, welke den Sineezen onderhoorig is, leven op zich zelven: zonder Opperhooft, betalende, schatting aen den Sineeschen Koning; zy zijn Heidensch, en dienen den Duivel, zijn van middelmatige gedaente, breed van aenzicht, als de Moegalen, haere kleeding is des Zomers van geverwt blaeuw Sineesch Kattoen, of ook wel van bereit Leer, maer des Winters, vermids het aldaer tusschen het gebergte vry koud is, dragen zy Rokken van Schaepsvellen; haer spraek komt met die der Tunguzen meest over een, haer wooningen zijn Hutten, die van dunne Bamboezen of Riet gemaekt, en verhuizen niet als de omleggende Tartaren; zy erhouden zich meeft van Akkerbouw, bezaeyende hunne Landen met Haver, en Geerst, 't geene zy overig hebben, brengen zy te koop in *Xixigarsche* Dorpen, hun Vee bestaet meest in Kamelen, Paerden, Rundvee, en Schapen, die staerten hebben, een span dik, en twee lang, gantsch van vet, welke zoo dik en grof zijn van vleesch, dat qualijk konnen gaen; deze luiden weten ner met de Boog om te gaen, zy maken ook de beste Bogen en Pylen, die door gansch Tartarye en *Dauria* vervoert werden.

De Stad *Naum* is dan de eerste Grensplaets der Sineezen aen deze zyde, behoudens noch een klein verwoest Sineesch plaetsje, dat tusschen beide legt. Benoorden en Beoosten *Naum*, is leeg, nat, en moerassig Land, daer men des Winters, als men na *Sina* wil, om de Moegalen te meiden, wanneer het bevroren is, overreist: dicht onder de groote Muur zijn veel gebaende wegen, maer in 't Moegalen Land geen.

Het Stedeken *Naum*, werd nu door de Sineezen van steen gemaekt en opgehaelt; het is tot nu toe meest van aerde of leem en hout, na de Sineesche aerd gebouwt geweest: daer rondsom is op zommige plaetzen het schoonste Koorn-land, dat elders gezien kan worden.

Het Stedeken *Arguna* is met Tuinpalen omzet, waer in schietgaten-zijn gemaekt de sterkte is vry klein.

Omtrent vier myl van de Vloet *Arguna*, op de linker zyde, als men uit het Westen komt, is het gebergte tamelijk met Bosch bezet, en zijn de wegen ongelijk, maer weinig verder uit het Westen komende, scheid dat af, en ziet men? daer niet veel hout: omtrent acht myl van *Arguna*, en by *Witim* stroomt een kleine Vloet *Serebrenskoi*, of *Serebrenaia* of *Sereberneka*, welke benaminge van *Serebrenaia*, anders mede werd gegeven, aen een Stroompje dat in de *Kama* schiet, die weder in de *Wolga* valt, doch de reden van deze laetste benaming op twee, plaetzen is my onbekent.

Twee Duitsche mylen aldaer te Landewaerts, als boven reets aen is geroert, zijn de mynen, daer het Zilver en Loot Erts werd gevonden.

Men zegt dat deze kuilen voor veele honderden Jaeren geopent zijn geweest, doch namaels verwaerloost, en niet bezocht.

Hier werd gezegt, dat in d'oude tijd, de *Moegalen*, en die van *Niucheu* veel Zilver hebben gegraven, en ziet men daer noch heden veel slakken, van het eertijds aldaer gesmolten Erts, dat is het onzuivere van 't Erts, 't geen na de smelting weg werd geworpen. Veele dezer mynen zijn nu, door dien in veel eeuwen niet schynen begraven te zijn, van de naby gelegene Bergen bedekt, en zeer vervuilt en bewossen: hout is daer tot de smelting overvloedig. Men heeft aen my van daer toegezonden in den Jaere 1694, honderd pond Erts, 't welk in een onbereit Bokke-vlies tot my is gebragt; dit ten vuure gebragt, heb ik bevonden uit te brengen, de honderd pond Erts, drie loot Zilver, en zeventig pond Loot, doch een ander gedeelte, van minder deugd, dat te gelijk gezonden was, uit een nabuurige myne, bragt uit, het honderd pond Erts, twee loot Zilver, en zestig pond Loot.

Laurents Nittard, had bevoorens een proef gemaekt, in den Jaere 1686 van dit Zilver Erts, door hem mede gevonden omtrent *Nertsinskoi*, en daer van in Mosco vertoonteen, een lingot van elf pond, behalven[+] noch drie-en-dertig poeden zeer goede Erts. Men zag dat hy zuiverde uit vyf poeden, een klomp aerde van een poe-

[+]Een poede is 32 pond.

de, en tien pond, waer uit hy weder aen zuiver Zilver smolt, dartien en een half Solotnik;[+] noch vond hy uit eenige andere aerde, die ten ruige bereit hadde, een pond min zes Solotnik Zilver.

[+]Een Solotnik is twee en drievierde engels.

In het Jaer 1695, is tien of twaelf pond Zilver-erts van Rusland herwaerts gezonden, ter nette proef, 't geen uit deze Dauersche mynen, die op de grond van hunne Czaersche Majesteiten zijn, volgens bevel, was doen delven, dat hier tot *Amsterdam*, gesmolten en getoetst, zeer goed is bevonden, te weten, als boven uit een gedeelte gerekent, tegen honderd pond Erts heeft men bevonden zeventig pond Loot, en drie loot Zilver; uit een andere gedeelte van honderd pond Erts, heeft men gevonden zestig pond Loot, en twee loot Zilver. En uit een derde ander gedeelte mede gerekent op het zelve gewigt van honderd pond, vond men mede zegstig pond Loot, en twee loot Zilver, zoo als ook mede uit dit Erts, eenig Goud is gekomen. Aen my is ook noch ander Erts van daer toegezonden, zoo als het uit de Berg komt, heb bevonden 't zelve te geven, van honderd pond, zes-en-veertig pond Loot, benevens een ons en vyftien engels Zilver.

En werden deze mynen, omtrent, met die in Saxenland van eene waerde geacht.

Op den eersten September 1696, is tot *Amsterdam* proef gedaen, van aen my over gezonden Loot-erts, dat my uit *Nertsinskoi* toegezonden was, en bevonden, dat honderd pond uitbragt, vyftig pond Loot, waerdig drie gulden, en vyftien stuivers, en daer in is aen Zilver gevonden, twee loot en acht engels, waerdig vier gulden, vier stuivers, te zamen zeven gulden en negentien stuivers. De Moegalen zeggen, dat deze mynen van over oude tijden zeer bewerkt zijn geweest, doch namaels toegesmeten, gelijk den Heer *Faedor Alexewits Golowin*, my heeft gezegt, dat hy aen die Zilver mynen in *Dauria* is geweest, en gezien, dat 'er oude groeven waren, die voor veele honderde Jaren bearbeit zijn.

Deze Zilver of Loot aerde, is een steenachtige, bruine, zware aerde, of liever bruine en rosse steen, men zegt, by oude tijden, door de Sineezen van daer uit kuilen, die als noch te zien zoude wezen, veel van deze aerde vervoert is geworden, binnen de groote Muur die Sina van Tartarye scheit, om aldaer gezuivert en gesmolten te werden

Ter plaetze daer deze Zilver en Loot mynen zijn, ziet men rondsom zeer groote menigte van kleine opgeworpene heuvelen, zoo die in over oude tijden, nae het schynt, als onlangs zijn gemaekt, van de aerde, welk uit de groeven is gebragt.

Deze Zilver en Loot bergen, zijn dichte by een stilstaende zout water; daer zijn schoone bouwlanden; veel schoonder is dit gewest, als tusschen *Albasin* en *Gorbitse*.

Aen ons zijn proeven van Koper mynen uit Rusland toegezonden, welke aen de *Sibiersche* Grenzen, en niet ver van *Casan* vallen, die uitleveren, zoo als ik de Erts, en het Koper, van elk byzonder mijn toegezonden, daer van vertoonen kan, te weten, uit zes[+] Solotnik zwaerte Erts eener mynen, is zuiver Koper uitgekomen, twee Solotnikken, uit drie Solotnik ander Erts, is volkomen uitgekomen een Solotnik. Uit zevst Solotnik van een andere groef, is gekomen zuiver Koper, drie en drie vierendeel. Solotnik. Uit drie Solotnik eener byzondere Koperberg, is gekomen een Solotnik. Uit drie Solotnik van andere minerael aerde, is gekomen, niet wel een Solotnik.

[+]Is een zes-en-negentigste deel van een Ruschpond, het Ruschpond is twintig ten honderd lichter als het Amsterdams pond.

Onder zijn Czaersche Majesteit, *Peter Alexewits*, was een stuk Magneetsteen, twee voet groot, 't geen gansche messen ophaelde, en zijn kracht van zeer verre oefende, dit was uit *Vergaturia* gebragt.

Van *Arguna* tot *Xixigar*, of *Naunda*, daer de eerste Sineesche Dorpen in dit Tartarye zijn, is het onbewoont en woest.

In de Stad *Arguna*, of *Argoena*, is de Scheepmakerye aller vaertuigen, welke in dien oord werden gebruikt.

Men heeft my bericht uit *Mosco*, in den Jaere 1697. hoe daer toen tyding was gekomen, van *Arguna*, in de Dauersche Landstreeke, dat een aengekomene Karavane, op den vyfde July aldaer hadde aengebragt, hoe hy slechte Koophandel in *Pekin* hadde gemaekt, aldaer maer kortelijk hadde mogen verblyven, en als ter sluik vertrokken was, ter oorzaek, dat de Sineesche Koning, en zijn Zoon, over de Muur getrokken waren, en in 't najaer, des Jaers 1696. tegen de Kalmukschen Buzuchtichan kryg hadden gevoert, terwyl de oude *Sineezen*, voornaem die van *Nanking* en *Leautung* drygden op te staen, en te muiten, zoo dat twyffelbaer stond, of den Koning de overwinning zoude hebben. Een andere Brief uit die gewesten weinig later over de

zelve stof aen my geschreven, spreekt aldus.

De Sineesche Keizer heeft zijn leger in drie deelen verdeelt, en heeft boven aen de Rivier *Selenga*, een zwaere Veldslag gehad tegen den *Busuchtichan*, daer in de voorbenden van de Sineezen geheel wierden geslagen, gelijk ook de andere volgende zoude geschied zijn, als wanneer de Sineesche Keizer met zijn gansche Leger hem quam overvallen, en gedwongen de vlucht te nemen, van de Sineezen zoude over de twintig duizend, man gebleven zijn, en niet minder van de Kalmukken; doch de Sineezen hebben het Veld behouden, en zijn met overwinning te rug getogen, de voorbenden der Kalmukken wierden begeleit en beheerscht, door de Gemalin van de Vorst *Busuchtichan*, die gezamentlijk van de Krygsluiden gansch overhoop gesmeten wierd; men wil dat de Vorst van hartzeer, over deze smaet is gestorven, hoewel andere berichten, dat hy zoude zijn vertrokken nae hunnen Heilig *Dalailama*. De Sineezen zoude ook zoo men wil, met de *Nikaners* in oorlog zijn. De Russche Christenen hebben verlof bekomen van den Sineeschen Keizer, tot *Peking* een Kerk te bouwen, 't geen reets is geschied, en een Priester aldaer aengekomen: noch een derde Brief, omtrent de zelve tijd, als boven aen my uit Mosco geschreven, zegt als volgt.

De Keizer, van *Sina*, zoo twee Koopluiden van daer gekomen, berichten, is noch by 't leven, waer van men voor dezen gezegt had, dat hy overleden was, doch hy is weder in zwaeren oorlog met de *Nikaners*, het welke men meint, de oude[+] Sineezen te zijn; de Jezuiten moeten in alle zijne tochten met hem te Velde trekken; de Russche Natie heeft voorrecht bekomen, van een Kerk te mogen bouwen in *Peking*. Tot hier toe deze Brief.

[+]Daer is eenig opstant, doch geen oorlog geweest.

Op welken oorlog den inhoud slaet, van den volgenden Brief aen my geschreven van *Batavia*, hoewel de omstandigheden verschillen, en alle na de nette waerheit, of in den volmaekten haek, niet zijn ter neder gestelt, 't geen om de verre afgelegentheit, en losheit der berichten, vergeeflijk is.

[+] Ik zal dan de vrymoedigheit; nemen, uwer Ed. onderdanigst bekent te maeken, alzulke voorvallen van zaeken, die my met de jongste overkomste der Handel-vaertuigen uit *Sina*, van daer zijn toegekomen, welke stoffe, uwer Ed. niet onaengenaem zijn kan; des dan aenvanklijk zal ter nederstellen en zeggen, dat in het Noorden van gemelte Ryk, met de Volkeren uit het Vorstelijk Tartaryen (daer van *Samarakande* de hooft plaets is) en de Volkeren van *Kin*, (Volkeren uit de Vorstendommen *Niulhan, Niuche*, en *Jupyn*) voor eenige Jaeren hevige verschillen zijn ontstaen, die wel eenigzints deel zouden konnen hebben in een omwendinge van zaken; voortkomende uit een yverzucht, daer mede de Tartaren in 't Westen zijn bevangen, om dat de Volkeren van *Kin*, (waer van de Keizers van *Sina*, en *Tartaryen* zijn voort gekomen) uitnemende voorrechten en gunsten, van den Keizer *Konghy* genieten; zijnde alomme in 't Sineesche Ryk, in de voornaemste Steden en Plaetzen ingelegert, alwaer zy hun besoldinge en onderhoud, ten laste van de Steden en Landen ontsangen, en vermids de oorlogen in gemelte Ryk voor eenige Jaeren opgehouden hebben, overal groot ontzag, als vermaek genieten, daer en tegens, zijn de Tartaren, uit de Vorstendommen van *Carchan, Hierchan, Tebet, Nekbal*, en *Nektar*, over der zelver welvaert, naeryverig geworden, en hebben door Gezanten aen den Keizer van *Sina* vertoont, hun gebrek en behoeften, dieze in hunne zandige Woestynen (die meest onbebouwt leggen) onderhavig zijn, biddende, dat zijn Majesteit, daer op acht

[+]Den vyftienden Februarii, 1697.

wilde nemen, en de gunst te bewyzen; hun mede een bequame bezetting in *Sina* te geven; in plaetze van de *Mansiouwers* (zijnde dit de Volkeren van *Kin*,) die deze bezettingen veele Jaeren ingehouden hebben, de zelve (naer zijn Majesteits geliefte) wederom naer hunne Vorstendommen te verplaetzen, op dat zy mede eenige gunste en vermaek uit deze volle Landen trekken mogten: den Keizer voorziende, dat deze rouwe Westelijke Tartaren, in het Ryk van *Sina*, alomme hunne barbarischen aerd mogten toonen en te werk stellen, waer door niet anders, als nieuwe oneenigheit in 't Ryk konden volgen, liet af deze Gezanten, met een eerlijk geschenk, voor hare hoofden, onder een voorstel, dat alomme in 't Ryk vrede was, en de wapenen nu een wyle stil gelegen hadden, wes beducht was, dat deze veranderingen, wederom nieuwescheuringe en opschudding veroorzaeken mogte; maer, alle deze geschenken, en vleyende uitvlugten, by den Keizer gedaen, konden deze Barbaren niet vergenoegen, om van hun verzoek te willen afstaen, des te raede zijn geworden, met een groot Leger, bestaen de uit honderd en vyftig duizend weerbare mannen, *Sina* in te trekken, en de *Mansiouwers* daer uit te verdryven; deze zwerm dan in aentogt zijnde, kreeg

den Pekinzen Keizer daer van tydig bericht, die dan niet lange toefde, maer trok met een gelijk Leger, deze Barbaren tegen, tot op de Grenzen van *Singanfoe*, (daer de doortogt-naest by legt, die den weg door den Grooten Muur baent) alwaer de Westelijke Tartaren, met geweld zochten door te breken, 't welk hun zoo veel doenlijk, door het Keizerlijke Sineesche Leger, belet is geworden, doch met kleine voordeelen van des Keizers zyde, daer van verscheide dappere Voorgangers en Hoofden sneuvelden, zulks den Keizer genootzaekt wierd, andermael het vosse vel aen te trekken, en is de zaeke door wederzyds Gezanten zoo verre bemiddelt, dat de Wester Tarters, met ryke geschenken beladen, vergenoegt naer huis keerden, doch hoe lang dezen stilstand der wapenen duuren zal, moet den tyd leeren; en men maekt daer van in *Sina*, naeuwkeurige aenmerkingen, als dat den Tartarischen en Sineeschen Keizer, door deze gebuuren wel gedwongen mogte worden, in korten elders te moeten oorlogen, om deze Barbaren daer door werk te geven. Dus verre dezen Brief.

Langs de Riviere *Kamora*, is de Landsdouwe, rondsom Boschachtig: en op beide Oevers leggen zeer hooge Bergen.

Op de zelve Riviere is in den voorleden Jaere, zoo gezegt word, door den Moscoviter een klein Kasteel gebouwt: maer onlangs by ongeluk verbrand.

De tweede Riviere of tak des *Amurs*, aen de linker zyde benedenwaerts, is *Zia* genaemt, en heeft haren oorspronk van de zyde des Landschaps in de kaert, met de naem van *Lenskogo* aengeteekent. Van het Kasteel *Albalinskoy*, of van den mond des Vliets *Kamora*, tot aen de Riviere *Zia*, is het te water vyf dagen vaerens.

Aen den mond van deze Riviere woonen *Daoeri* of *Dauri*, en aen den oorspronk de Volken, genaemt *Tungoesi* of *Toengoesi*.

Zekeren persoon, genaemt *Pieter Olennye*, die met zijn geheel geslacht; uit de Stad *Vergolensky*, in voorige Jaeren gevlucht was, hebben de Russische Kozakken van 't Kasteel *Albasinskoy* gevangen genomen, en hem gedwongen, wederom schattinge te geven. Waer op dan de Sineezen klagtig zijn gevallen aen den gezaghebber des Landschaps *Olennye*, om dat deze persoon zoo zy voorgaven, op den bodem der onderdanen van de Sineezen woonde.

Aen de Riviere *Zia*, ook aen de Riviere *Singal*, wasschen veel Druiven, die meest rood zijn. Zy worden ook gevonden op veele andere Rivieren, die haren uittogt in de Riviere *Amur* hebben. Aen deze Riviere zijn veel Bosschaedjen, en zeer hooge Bergen aen beide zyden.

Noch is aen de linker zyde der Riviere d'*Amur* eene Vliet, die zeer snel loopt, en zijn begin omtrent het *Lenskogo* gebied heeft wiens naem my onbekent is.

Aen den mood of uitwatering van deze Riviere, gelijk ook aen de mond van de Riviere *Schur*, woonen de Volken, genaemt *Dtzoezera:* lieden, die het Land bouwen.

Op den oorspronk van de zelve ongenoemde Riviere woonen de Volken, *Olenye Toengoesi*. Beide deze Volken betalen geene schattinge aen iemand. Aen deze Rivier zijn hooge Bergen, en groote bosschaedjen.

Men vind mede aen de rechter zyde der Riviere, d'*Amur*, de zeer groote Riviere d'*Singal* of *Schingal*. De Sineezen en Bogtdoitzen, noemen de *Singal*, van de plaetze af, daerze in de groote Riviere *Amur* valt, tot datze in de Zee door d'*Amur* stort, met een zelven name *Singal, Shonga* of *Schongo*. Doch by de meeste Volken behoud d'*Amur* zijnen ouden en echten naem in zijnen meesten loop, tot aen zijne-uitwatering in den Oceaen of Oost-Indische Oost-zee.

In de Riviere *Schingal* valt de Riviere *Naum*, op de welke veele Sineesche Vlekken en Dorpen leggen: ook. woonen aen de zelve de *Daoertzen* of *Dauri*, die alderhande Koorn, met de Landbouw winnen.

In de Riviere *Naun*, valt de Riviere *Jaal*, op de welke een Volk, *Targanskie* genaemt, woont, onderdaen van den Sineeschen Tarter. Langs deze Riviere *Jaal* en *Naum*, of *Naun*, is een weg van de Riviere, of het Landschap *Nertsinskoy* Zuidwaerts. Noch valt in de Riviere *Naun*, een Riviere, genaemt *Korga*. Naer 't zeggen is, zoude op de Riviere *Korga*, een geslacht van menschen woonen, afkomstig van de Sineezen, sterk eenige duizenden, en daer te Lande, in bezettinge, tot bescherminge der uitheemsche Volken, die aen *Sina* onderdanig zijn, leggen. Van den mond der Riviere *Schingal*, tot aen dier menschen haer woonplaetze, is het veertien dagen, en van daer tot het Sineesche Keizerryk, tien dagen reizens, wanneer men haestig ryd. Van het Kasteel *Albasinskoi*, of de plaets daer het heeft gestaan, tot aen den mond der Riviere *Schingal*, nae beneden te varen

langs de groote Riviere d'*Amur*, is tien dagen vaerens.

Kargasinia, is een gewest onder het Sineesch gezag in Tartarye, aen de Vliet *Jaal*, en het, Jaelsche gebergte, van waer niet verre zijn, de Rivieren *Sadun* en *Kailar*, alwaer zich veeltyds roovende Moegaelsche Taischi of Princen ophouden. Hier omstreeks valt veeltyds weinig voeder voor Paerden en Kameelen.

De Grenzen van het gewest: *Leautung*, dat aen Tartarye stoot, volgens den Atlas, zijn aen de Oostzyde de Vloed *Ylao*, en ten Zuiden de Zee-boezem *Can*, daer door het van 't hangend Eiland *Korea* afgescheiden word; de Vloed uit Tartarye komende, snyd *Korea* en *Leautung* van malkander.

Een andere Vloed, die zijn oorspronk buiten de Muur in Tartarye heeft, ontlast zich aen de Westzyde van de Vesting *Sanuan*, in Zee, is naer 't Westen voornamelijk moerassig, en heeft zijn Oevers met klei bezet, dieshalven schryven de Sineezen, dat toen *Taicungus*, Keizer van de stam *Tanga*, zijn Heir naer *Korea* wilde voeren, hy genootzaekt was, een brug, of eer een dyk van twee honderd stadien te maeken.

In voorige Jaeren geschiede een gevecht te Water, aen den mond der Riviere *Schingal*, tusschen de Sineezen en de Daoertze Russche Kozakken. De Sineezen vernielden de vaertuigen of *Doshanikken*, (alzoo op t' Rusch genaemt) van de Daoertze Russche Kozakken, om dat de Sineesche vaertuigen grooter, met geschut voorzien, en in de vyftig sterk waren: benessens noch eenige andere kleine vaertuigen: daer tegen hadden de Kozakken maer twaelf vaertuigen. Een vaertuig alleen ontquam het, met omtrent twee honderd man: de overige wierden vernielt, en het volk, ten getalle van vier honderd man, dood geslagen.

De Riviere *Singal* of *Schingal*, is zeer groot, en vloek uit de woeste plaetzen der Daoertze Volken. Aen haere Oevers, gelijk ook aen die van de *Zia*, woonen Sineesche Onderdaenen, die zich met den Land-bouw erneeren.

Aen de rechter zyde der Riviere d'*Amur* loopt eene Riviere, genaemt *Oesioer*, of *Schur*, en heeft een zelven oorspronk of begin met de boven gemelde *Singal*.

Doch wat Inwoonders het begin van deze Riviere heeft, is my eigentlijk onbekent: maer aen de zelve word het. Land van het omgelegen Volk bebouwt.

Omtrent de Riviere *Oesioer* vloeit, als de Inwoonders berichten, eene Riviere, zoo groot als de Rivier d'*Amur*, en heeft zijn eigen uitwateringe in de Zee. Haren oorspronk weten de Inwoonders niet: gelijk wy ook haren naem niet. Aen deze Riviere woonen de Volken, genaemt *Koejari*, die zoo men zegt, Kattoene Lywaten, Damasten, Fluweelen, enz. maken.

Van den mond der Riviere *Singal*, tot aen den mond der Riviere *Oesioer*, is het na beneden, langs de Rivier d'*Amur*, twaelf dagen afvaerens.

Van den mond der Riviere *Oesioer*, na beneden vaerende, langs de Riviere d'*Amur*, zijn, tot acht dagen vaerens ver, niet als zwarte moerassige en boschryke plaetzen.

Men vind op de linker zyde der Riviere d'*Amur*, de Riviere *Gamoen* of *Chamul*. Van den mond der Riviere *Gamoen*, langs de Riviere d'*Amur*, tot aen de Zee en het Landschap *Gilaitskie*, alwaer de mond en einde der Riviere d'*Amur* is, is het veertien dagen afvaerens.

Aen de Zeekant is het Land daer bewoont van de Volken *Gilaki*. De Rivieren, dieze bewoonen, en in de Zee vallen, zijn deze: de eerste is genaemt *Ogota:* de tweede *Lama:* de derde *Torwuy:* de vierde *Todui:* de vyfde *Perschon:* en de zesde *Kamtzetna*. Tegens over deze Rivier *Kamtzetna* of *Kartzanki*, is een zeer hooge pilaer aen de Zee, 't geen zommige zeggen, een van zelf gewassen steenrots te zijn, hebbende

nimmer, noch iemand tot op den top konnen klimmen. De zevende Rivier is genaemt *Tzoedon* of *Tzuna:* en de achtste *Anadim*. De Volken *Gilaki*, ryden met tam gemaekte Beeren, voor sleeden gespannen.

Te Water, langs de Amursche Zee, (aldus na de Vliet *Amur* genaemt,) kan men uit het Noorden bezwaerlijk in 't Sineesche Keizerryk komen, om dat men by *Korea* veel om vaeren moet: en te Lande langs strant te reizen, is 't onmogelijk tot noch toe geweest, om dat de weg met hooge, steile, en ongebaende Bergen en Klippen was bezet. Maer nu is 'er een weg gevonden, niet verre wan de Zeekusten, de welke zekerlijk te Lande in het Sineesche Keizerryk geleide: doch is zeer langzaem te bereizen.

Op deze bovengemelde Rivieren vangt men Walrussen.

De Riviere *Anadim* heeft zijn begin of oorspronk uit eene Rotze, Klip of Steen-

gebergte: welke van by het Meir *Baykal*, tot aen de Zee, en ook in Zee, als met eenen hoogen muur schiet. Maer deze Klip, of dit uitsteekend steene hooft en gebergte, Ys-kaep by my genaemt, om te vaeren, is tot noch toe onzes wetens onmogelijk geweest, om dat het Ys zulks heeft verhindert; behalven dat haer einde ons mede onbekent is. Over deze Rotze of Klippe gaet men in een en dag te voet. Van de hoogte kan men op zommige plaetzen aen beide zyden de Zee kien.

Van de zyde der Kaep, kan men zeilen in vaertuigen, genaemt *Kotzagh*, toe aen de Riviere *Kolima*. Verder konde men in eenen Zomer niet komen, van d'*Amur* af te beginnen, schoon men het Hoofd om konde vaeren, om dat het Ys als dan komt te verhinderen. En alzoo zoude men, schoon de Zee aldaer vaerbaer was, gelijk die niet gelooft werd te zijn, wel twee Jaeren na het gevoelen der Moscoviten, en langer onderwegen moeten zijn, om van de bovengemelde Riviere d'*Amur*, tot aen de Vliet *Oby* te komen. Nae de gemelte Kaep, komt men aen de Riviere *Kolima* of *Koelimoe*, die in d'Ys-zee stort, in welke Rivier de *Bloednaia* valt.

Langs de groote Riviere d'*Amur*, zijn zeer hooge Bergen, ook donkere Wildernissen en Bosschen. De Riviere d'*Amur* valt met eenen uitgank in den grooten Oceaen. Tegens over haren mond, legt een zeer groot Eiland in Zee. Op dit Eiland woonen menschen, uit den geslachte der *Gilaitse* volken. De *Giliaki* hebben hutten of wooningen van hout: dragen des Zomers kleederen van Visch, Robbe, of Walrusse vellen: en des Winters bonte pelzen van Honde vellen. Des Winters rydenze in hooge lichte sleden, met Honden daer voor gespannen? en varen des Zomers in kleine houte vaertuigen. Deze lieden houden in stallen, drie, vier, vyf, en zes honderd Honden opgesloten. De Beeren werden by hen mede opgesloten en gestalt. Hun voedzel en spyze, is Visch, Honden, Beeren, en alderhande Zeegedierte.

Aen de rechter zyde der Riviere d'*Amur*, zijn langs de Zeekant wel eenige Havenen of Inhammen, maer worden met moeite gebruikt, om datze alle met zeer zwaer riet, of eenig ander gewas, dat in 't water groeit, werden verhindert: dewyl het zeer dicht en dik by een groeit.

Van den mond der Riviere d'*Amur*, na de linker hand, vaert men langs 't Land, tot aen de Riviere *Lame* of *Lama*. Van de Riviere *Lama* af, ten Noorde en Landwaerts in, vind men niet anders, dan zeer groote Bosschaedjen, Wildernissen, en zeer hooge Bergen. By den mond van de *Lama* steekt eene zeer groote hoek, genaemt de *Heilige Hoek*, zeer verre in Zee uit: derhalven konnen die van het Landschap *Sabatzey* of *Sabatzia*, dat is, *Honden Land*, ten Weste dicht by deze hoek gelegen, te Water of ter Zee, na de Riviere d'*Amur*, Zuidwaerts met eenige vaertuigen niet wel komen, om datze de boven gemelde hoek, en eenige engten, tusschen klippen (volgens bericht der aenwoonende volken,) moeten door en voorby vaeren: welke engten echter ons onbekent zijn: alwaer de vaertuigen dikmaels aen stukken worden geslagen, en door de golven vernielt. Hier vind men alderhande Zee-gedierten, Walvisschen, Walrussen, en menigte van andere Zeegedrogten: de welke gevangen en dood geslagen worden. Hier zijn geen goede. Havenen, of plaetzen, daer men met de Schepen kan inloopen. Op het Land van deze *Heilige Hoek*, is geen geboomte of bosschaedjen.

Omtrent den mond der Riviere d'*Amur*, reisden omtrent voor veertig Jaeren, eenige Russische Krygslieden, daer zy hunne winter-verblyf plaets namen. Deze berichteden, dat de Zee aldaer des Winters aen de kant sterk bevriest; doch dat wat dieper in Zee, het niet zoo hart vriest. Hier valt zeer hooge Sneeuw, en duurt 'er de Winter of vorst

tot de maend May; als wanneer zich de Riviere d'*Amur* opent, en de stranden zich ontlaten.

Van den mond der Riviere *Lena, Lenny* of *Leny*, tot aen den mond der Riviere, d'*Amur*, kan men ter Zee niet wel varen, als boven reets is gezegt, om dat men door het menigvuldig Ys verhindert word; als ook door de hooge en lang uitstekende rotzen en steenklippen, die loopen van het Meir *Baykal*, als een riem, in, (als reets aen is geroert) en langs de Zee, daer de vaertuigen aen stukken worden geslagen en vernielt: en ook wegens de zeer zware mist, die des Zomers genoegzaem altyd daer is. Alleenlijk worden met gemak ter Zee, van den mond der Riviere d'*Amur* af, na de linkerzyde toe, tot dicht aen de *Heilige Hoek*, eenige kleine rivieren bevaren, en vorders by of tusschen de Zee-hoofden *Tabin* en *Ys-kaep*, van plaets tot plaets.

Van den mond der Riviere d'*Amur* bezuiden, en na de rechter zyde, is ter Zee ook noch niet te rechten be-

zogt, en zijn zulks die Kusten meest onbekent. Doch de *Giliaki* of *Giliakische* volken, dit Land bewoonen, en geene schatting aen iemand betalen, heggen, datze ter Zee langs het Land vaeren, om dat hunne vaertuigen niet groot zijn, en niet meer dan twintig persoonen konnen voeren. Deze volken visschen langs het Land; doch verre buiten hunne Havens konnenze niet komen: en dit is de oorzaek, dat zy zoo weinig weten, of 'er eenige andere Koninkryken omtrent hen leggen. Dit alleen weten zy te zeggen, dat 'er groote Eilanden in Zee, en zeer verre van het Koninkryk *Nikanskogo* of *Nikanskaia*, anders misschien *Niuche*, leggen: maer zy zelfs gaen daer niet heenen, om dat die te verre van hen afgelegen zijn. En dit *Nikanskaia* Koninkryk of *Niuche*, zoude dus het eigentlijk oude Ryk des jegenwoordigen Sineeschen Keizers zijn.

In dit Koninkryk *Niuche* komen vaertuigen uit der Zee, de Rivieren opvaeren. Na der Inwoonders zeggen, is de Zee niet, als met groot gevaer, te bevaren, om datze aldaer vol klippen en rotzen word bevonden. En wegens de gemelde Eilanden, zeggenze, dat 'er onder die een zeer groot Eiland is, vier etmaelen zeilens of vaerens ter Zee van *Niuche* gelegen, het welk word gelooft te zijn *Japan*.

Askanjama (dit is de naem van een Tartarischen Heer tot *Peking*) heeft gezegt dat men van den mond der Riviere d'*Amur*, tot in het Sineesche Keizerryk, wel ter Zee kan vaeren: maer dat het zeer verre is, om dat men die groote uitsteekende hoek van *Korea*, als boven is gemelt, de welke zich in zee wyt uitstrekt, moet omvaeren, het welk veel zoude ophouden, en verlenginge in de reize veroorzaken. Dus verre meest uit het gemelte bericht en beschryvinge van de Rivier *Amur*.

Werchalenia of *Vergalenskoi*, is een plaets of Vlek, aen de Vliet *Lena* gelegen, daer noch eenig Koorn valt, zijnde de Noorder gewesten, daer zeer weinig, of geheel niet van voorzien: dan Wild, Visch en Gevogelte valt daer veel; daer zijn veel Bosschen van Eike, Noote, en Lindeboomen. Hier is een schrikkelijke hoogen Berg, daer altoos Sneeuw, op legt; men kan daer niet reizen als des Winters, met lischen, dat zijn lange houte schaetzen, of sleep-schoenen, of met honden voor de sleetjes, *Narten* genaemt, gespannen.

De Volkeren *Zuchari* en *Giliaki*, hebben het haair boven op het hooft te zaem gevlochten, en dragen het in een bos.

Het is aenmerkens waerdig, dat de - Volkeren hoog Noorden woonende, aen de Vlieten *Lena* en *Jenisea*, gewoon zijn, slapende op den buik te leggen, om die warm te houden, daer zy de gesontheit achten in te bestaen, zonder zorg te draygen, of de rug bedekt is of niet.

Men wil; dat de Stad *Naum*, niet ver van de Vliet *Amur* gelegen, anders mede *Daur* werd geheten, hoe wel ik zulks ongewis, oordeele.

Udinskoi, een plaets aen de Vliet *Uda*, die in de *Selenga* stort, op een hoogen Berg gelegen, is voor zes Jaer eerst woonbaer gemaekt; de Vesting is van hout, en werd deze Plaets de sleutel van *Dauria* genaemt. De vyandlijke Moegalen vallen dit Plaetsken dikmael aen.

By deze Plaets vangt aen een groote Woestyne. Als men in deze Landstreek na *Nertsinskoi* reizen wil uit het Westen, daer onder wegen elders water gebrek is, en kan men daer niet als met groot gezelschap reizen, vermits de vyandlijke Moegalen, en zommige Tunguzen, de Reizigers aen tasten als zy die zien magtig te zijn; men reist hier met Kamelen en Paerden, en is men gewoon, des nachts een Wagenburg slaen: het vyandlijk volk boven genoemt, steekt zomtyds het oude en verdorde Gras aen, om de Reizigers te verstrikken, en de Paerden te verschrikken, zoo dat zy vlieden,

en hun ten buit komen: 't geen voor de Menschen mede zeer gevaerlijk is; men diene om dit te hinderen, altoos Seizens in bereitschap te hebben, om ruim baen met afmaeyen rondsom te konnen maeken, om het vuur en den rook te ontgaen. Op deze weg ontmoet men een staende Meir *Gerawena* genaemt, dat twintig Russische mylen of wursten lang, en vyftien breet is, daer na ontmoet men een zwaer Bosch, en zoo komt men aen het Meir *Schaks*, daer goed voeder en drinken voor het Vee is; en eer men aen; *Nertsinskoi* komt, ontmoet men een oord, *Plotbus* genaemt, daer zes huizen leggen, op een Vliet *Sietta*, of zoo andere willen, *Gonon*, onlangs eerst bewoont.

In zeeker Brief aen my geschreven, bericht men van dit Plaetsken, als volgt:

Plotbitsie of *Plotbus*, is een Plaetsken, daer eenige weinige huizen staen, aen deze zyde van *Nertsinskoi*, van waer, men met vlotten naer *Nertsinskoi* afvaert, om dat de reis te Lande met vracht, zeer bezwaerlijk is; men maekt 'er vlotten, daer twaelf man te gelijk op overgevoert werden, zoo als het geschut, en het oor-

logstuig, dat men naer *Nertsinskoi* voert, alzoo over werd gebragt.

Aen de Rivier *Oetka* of *Uda*, die bewesten in de Rivier *Selenga* stort, legt een Dorp *Udinskoi* geheten, 't geen na de Vesting of het Stedeken *Udinskoi*, dat meer Westelijk legt als boven gemelt, is genaemt, zoo dat 'er twee plaetzen van die benaminge zijn: deze Rivier werd by de Sineezen *Scheret* geheten, hy is groot, en heeft een sterken loop; haer oorspronk strekt Zuidelijk af, na de *Amur* toe. Tot hier naby toe strekt het Sineesche gezag, en benoorden niet hooger, hoewel de Sineezen by de laetste Landscheiding, getracht hebben, zich verder uit te breiden.

In deze gewesten berichtmen my, veel Yzer te vallen, en vry zuiver opgedolven te werden,

De Vesting of het Stedeken *Udiskoi*, niet wyt van het Meir *Baikal*, benoorde gelegen, is ten tyde van de twist, tusschen hunne Czaersche Majesteiten Krygsluiden, de Moegalen, en Sineezen, gesterkt met een houte muur, daer schanskorven van aerde opgezet zijn. Het houte Kasteel aen deze plaets, is wyt drie-en-twintig vadem, hoog drie vadem en drie arschin, de Houte Wal breet drie en een half arschin*, heeft vyf bastions, of bolwerken, breet, drie en een half vadem, en drie vadem hoog, en daer binnen aen de muur een zeskantige boskaet, dat is een houten gebouw, daer uit de balken in 't stormen afgelaten werden, van zes vadem breet, en vier vadem hoog: in de Stad is een kruid kelder, en daer boven een houte pakhuis, of ambaer, rondsom de plaets zijn drie dubbelde slagboomen en palissaden, drie honderd en tien vadem groot; aen deze plaets is een goede Haven voor vaertuigen bereit, om dat daer veel doortogt is, zoo van Krygsluiden als andere, zoo zijn ook daer omtrent veel kleine vastigheden, die zich voor het aenkomen der vyanden versterkken, en alzoo behalven deze plaets, weinig schuilplaets in deze gewesten was, als *Nertsinskoi*, zoo hebben hunne Czaersche Majesteiten volkeren, rondsom *Ilim*, een palissaden heining van twee honderd en dertig vadem gemaekt, alwaer vyftien stukken opgeplant zijn. Het Land hier omtrent is moerassig, en brengt weinig Graen voort: zoo als de Stad *Selenginskoi*, mede met een graft omringt is, en van slagboomen voorzien.

*Zekere maet een duim langer als een Hollandsche El.

Men acht de weg van *Udinskoi*, over *Nertsinskoi* tot *Arguna* toe, zoo lange te Zijn, als van *Udinskoi* tot aen de groote Sineesche Muur, recht uit te reizenen is de kortste weg door het Mugalen Land die men echter altoos niet gebruiken kan, om de stroperye die men aldaer zomtyds onderworpen is.

Tot *Udinskoi* houden zich Koopluiden op, die leverantien van Koorn en Brood konnen doen. Niet verre van deze sterkte, is een plaets *Rongelskoi* genaemt.

In 't Jaer 1687, den 11 Juny, is belast geworden de Stad *Udinskoi* sterker te bouwen, en daer in een plaets te graven, om water nae de Rivier te de afloopen; men maekte toen aldaer driedubbelde groote slag-boomen en paelwerk, van drie honderd en zestien vadem lengte.

In 't Jaer 1689, zijn tot *Udinskoi* acht honderd en vyf-en-dertig Krygsluiden in bezetting geweest.

De Moegaelsche Vorst *Atsiaroichan*, en zijn Broeder *Battoer Kontaise*, zijn gekomen met veele Volkeren, tot onder *Selenginskoi* en *Oedinskoi*, in den Jaere zestien honderd negen en tachtig, en zoo de *Katoegta* het niet belet hadde, zy zoude den Russchen afgezondene, die by hen was, hebben gedood, doch alzoo zy wierden afgewezen en geslagen, hebben veele dier *Taisen* of Vorsten, zich onder de gehoorzaemheit hunner Czaersche Majesteiten begeven, zoo als 'er toen noch veel

genegen zijn geweest, om zich insgelijks onder de bescherming hunner Czaersche Majesteiten te begeven, die zich onthouden, of toen onthielden aen de Rívier *Tsikoioe*, veertien dagen reizens, en meer Van *Selenginskoi*, in 't Land der Moegalen gelegen.

Daur is op het Moegaels, grens gezegt, van waer de naem van *Dauria* herkomstig is.

Tusschen de Rivieren, die in de *Amur* uit het Zuiden storten, vind men Meiren die Zout uitleveren., Daer valt Koorn; en zijn aldaer zoo veel Bosschasien niet, bezonder dicht aen de Zuider oever van de Vliet *Amur*, als elders daer omtrent. By deze Vlieten vind men benevens, witte Vossen, Haezen en Wolven, ook Luxen en kleine Beeren, maer in geen grooten overvloed. Nader aen de Muur op het groot gebergte, zijn Tygers.

Van Plaetzen in de Nabuurschap der Riviere *Amur*, spreekt zeek er Brief aen my, voor eenige Jaeren uit die gewesten geschreven aldus.

Tot noch toe is tot onze kennisse niet gekomen, dat de Sineezen, nae de ge-

maekte Vrede met de Moscoviten, aldaer eenige sterktens hebben gebouwt, want het is in het vredens verbond begrepen, dat daer geen Vestingen mogen gebouwt werden: nieuws is 'er, dat den Chan *der* Kalmukschen Prins *Bussiratha* genaemt, met[+] een Leger van honderd duizend mannen, de Mungalen heeft geslagen, en is hy wyders met zijn Leger tot aen de Grenzen van Sina genadert: de Chan *Mungalen, MOegalen*, of *Mungalen*, vlood voor zijn aengezicht na Sina, en daerom drygen de Kalmukken de Sineezen, dat zy hunne wapenen tegens haer zullen aenvoeren, ten zy dezen Chan der Mugalen haer werde overgelevert; ook hebben zy veel onderdanen der Sineezen gevankelijk weg gevoert.

[+]Anders Buzuchtichan.

[+] Het groote Meir *Baykal*, is geheellijk gelegen onder het gebied van hunne Czaersche Majesteiten, veele meenen, dat men tien dagen noodig heeft, om het zelve in de lengte te bevaeren, en twee, of op het minste een dag in de breette; des zelfs diepte is daer niet te vinden, en is het water versch.

[+]Dat die Meir ongrondig zoude zijn, geeft geen waerschynlijkheit, maer wel, dat men zulks met lange touwen behoorlijk niet heeft bezogt.

In het zelve, is een groot Eiland, genaemt *Olchon*.

Omtrent dit Meir zijn zeer hooge Bergen, en ontallijke Rivieren, die daer invloeyen. Daer is een groote Rivier, welk zijn oorspronk heeft uit het Meir *Baikal*, met namen *Angara*, in de zelve zijn zeer groote en veele Visschen, ook ontallijke Zee-kalven: voor het overige gelijkt het te eenemael na een Zee, uitgenomen dat het geen zout water heeft. De Stad *Albasin* lag by de Riviere *Amur*, maer van wegen de veelvoudige strydigheden met de Sineezen, is door hunne Czaersche Majesteiten bevolen, de zelve af te breeken. Aldaer is het Landschap *Dauria*, van welk nu een gedeelte is onder de heerschappye der Russen, en een ander gedeelte onder de Sineezen; en leven deze Daurianen op de wyze der Mugalen: de hedensdaegsche Koningen van *Sina*[†], zijn herkomstig uit *Dauria*.

De Noord-ooster uithoek van *Asia*, heeft niemant met een quadrant gemeten, men weet ook niet recht, op hoe veel graden hy gelegen is, en of het vast Land So zy aen *America*, want niemand heeft het onzes wetens konnen omvaren: Dus verre gemelte Brief.

[†]Deze Koningen en zijn eigentlijk niet herkomstig uit Dauria, maer uit de Nabuurschap aldaer.

Tot aen het gebergte *Jalske*, onder de Vliet *Jaal*, die in de *Amur* stort, komende uit den Westen reizen, ontmoet men veel Bosschaedjen, doch wyder Oost-waerts, vind men veel plat Land, en niet als kleine boomen.

Men bericht my van de Rivier *Amur* dat aldaer, byzonder omtrent de Nabuurschap van den Oever, veel moerassige en waterachtige Landstreeken zijn, zoo dat door de veelvuldige quade dampen, aldaer het scheurbuik, voor een Landziekte werd gerekent, zoo als de Inwoonders van *Albasin*, in het Jaer 1685 hebben bevonden, die op weinig na, ten tyden van de Sineesche belegering, daer alle mede besmet waren, werdende een groot gedeelte van die ziekten, en door de dood weg gerukt.

In het bovenstaende bericht van de Vliet *Amur* en eenige zijner takken, is aenmerkens waerdig, dat daer in gezegt werd, tegen over de Vliet d'*Amur*, Eilanden te leggen, welke by Tartarische menschen, of huns gelijken bewoont werden, die het Landschap *Jeszo*, naer giszing, of wel eenige andere tusschen het zelve, en het vaste Land van Oost-Tartaryen gelegen zullen zijn.

De Kusten, ter linker en rechter zyde van de Riviere d'*Amur*, gevoelen de Tartars, dat schier onbevaerbaer zouden wezen: vermids de Kust met te veel riet is bezet, als boven gemelt. Doch indien zy zich ter Zee dorsten begeven, en bequame vaertuigen

hadden, noch veelheit des riets, noch de uitsteekentheit der Kaepen, by Zormer, nae gesmolten Ys, en in helder en klaer weer; noch niets zoude de vaert verhinderen.

Dat *Japan* zeer dicht aen *Jeszo*, en *Jeszo* zeer dicht aen dit vaste Land leit, indien daer niet aengehecht is, dunkt my hier uit te besluiten is, alzoo gezegt werd, 't zy zulks waer, of onwaer is, dat voormaels de Tartars na *Japan* over het Ys gekomen zijn: want het diep in ruime Zee, op die hoogte niet bevriest: zoo dat het water, tusschen die plaetzen in gelegen, dies smal moet zijn.

Dat de Ys-kaep noch nimmer omgevaren was, schynt uit dit voornoemt Tartars bericht te blyken. Ook is deze Kaep smal: want men daer opstaende, aen eenige plaetzen, ter wederzyde Zee zien kan. Dat de zelve onbewoont is, schynt mede voornaem aen het Noord-einde. Het einde der hoek, by de Rivier *Konitsa*, door ons *Tabin* genaemt, schynt niet te zeer kenbaer te zijn: en die met vaertuigen deze Kust langs varen, 't geene by de Inlanders zomtyds werd gedaen, hebben aen de hoek Ys-kaep, over Land te gaen: en zoude meer als een Zomer ja, volgens het zelve Tartars bericht, twee Zomers tyd, en langer noodig zijn, omlangs deze Kusten, tot by de Vliet

Oby, Nova-zembla, of Weigats te vare: 't geen den Uitlanders gewisselijk onmogelijk: jae nauwlijks den aenwoonende Tarterschen Zee-luiden te doen zoude wezen. Wel is waerschynlijk, dat 'er, zoo men uit de Rivier d'*Amur*, of uit andere Havens stak, t' Zeewaerts in, Oost aen, daer omtrent in een Zomer veel onbekent Land ontdekt zoude werden, het geen de onnoozele Inwoonders, met hun onbequaem vaertuig, niet te recht, tot noch toe, hebben bezocht. Maer hooger op na 't Hoorde; wat zou al te vinden zijn? als ys, koude, ongemak, en onbewoonde Kusten, daer niet goeds en valt: dies wy niemant deze tocht aenraden.

Het is aenmerkens waerdig, dat in het eerste ontwerp van mijne groote Tartarische Kaert, ik volgens berichten, twee uithoeken hadde verbeeld, wiens uitgangen en gedaenten, my onbekent waren, als een beoosten *Jenisea*, en den anderen aen de *Ys-kaep*, doch hebben naderhand de eerste ingetrokken, oordeelende maer eene te zijn, als den *Ys-kaep*. Door den Heer *Faedor Alexewits Golowin* ben bericht, dat de Kust tusschen *Jenisea* en *Lena* onbekent is: dies meine voor vast de waerheit te *zijn*, dat men de hoogte van de Oevers, tusschen *Jenisea* en *Lena* niet en weet, en daerom die als onbekent, moet te boek zetten, wes verschoonlijk, dat twee uithoeken hadde gebragt.

Den Heere *Solticof*, die Oppergezag hebber tot *Tobol* in *Sibirien* is geweest, heeft my mondeling verhaelt, hoe hy oordeelt dat men de Ys-kaep, tot aen *Amur* omvaeren kan, en van daer zeer gemakkelijk tot aen *Japan* stevenen, hoewel hem onbewust was, of de Zee tusschende Vlieten *Lena* en *Jenisea*, vaerbaer was.

Hoog gemelte Heer *Faedor Alexewits Golowin*, Groot Moscovisch Gezant aen den Staet? in het Jaer zestien honderd zeven en negentig, heeft my verhaelt, dat ter tyd als hy Onder-koning in *Tobol* was, men zes of zeven mael heeft getracht, uit de Rivier *Jenisea* Noorden om te vaeren, maer dat zulks nooit is gelukt, doch dat de menschen, of verongelukt, of door de Ys-bergen belet, te rug zijn gekomen, zoo dat men niet en wist, hoe verre het Land aldaer Noord-oost op uitstak.

Het is mede aenmerkelijk in dit bericht, dat de menschen, die woonachtig aen de Zeekust, by de Riviere d'*Amur*, zijn, in veele dingen met de Inwoonders van *Jeszo* overeen komen.

Op eenige plaetzen, aen de Rivier d'*Amur*, hebben de Sineezen Dorpen: alwaer zy veelerhande vruchten voortplanten.

De Inwoonders van het gewest *Xixigar* of *Naum*, woonen in huizen van Leem gemaekt, met Bamboezen of Riet bedekt: de wanden binnewaerts zijn met kalk bestreeken; de huizen hebben maer een gemak, en zijn daer banken in, welke tegen de wanden aenstaen, een elle hoog en twee diep, die met matjes van riet, dat gevlochten is, a belegt zijn; onder deze banken gaet een schoorsteen door, die van buiten aen de eene zyde van het huis, gestookt word, in gedaente als een buis, welke aen de andere zyde van het huis weder uitgaet, 't geen hen des Winters voor een stoove of kachel dient, doch geeft het geen andere hitte, als dat de banken daer zy des daegs op zitten, en des nachts op slapen, verwarmt werden. Men ziet in deze huizen altoos twee yzere ingemuurde ketels over het vuur, in den eenen werd water tot de Thee-drank steeds gekookt, en de andere dient tot bereiding van de spys; rondsom zijn vensters die met papier, in plaets van glas zijn gemaekt, welke vensters zy met stokjes open zetten, wanneer ze begeeren dat de koele wind daer door zal waeyen: aen eea zuil omtrent een vadem hoog, ziet men in deze huizen hangen, kleine Boogen, Pylen, Spiessen en alderhande van hun geweer; om de zuil of pael; zijn

darmen van eenige dieren gewonden; voor dit gestel zy haer zomtyds buigen en neder vallen, en doen het eere aen: deze Luiden zijn van goede gedaenten, voornamentlijk de Vrouwen; hunne klederen, zoo wel voor Mannen als Vrouwen, zijn gelijk als de Manzuwische of Niusche Tartaren in Sina. Het is byzonder, dat de Manderyns en andere beamptelingen, die uit *Sina* den Keizer ter heersching hier gezonden zijn; want dit gewest onder *Sina* staet, de schriftelijke vryheit gezegt werden te hebben, van na haer welgevallen, zoo wel Vrouwen als Dochters tot zich te doen komen ter byslaep, 't geen de Mannen of Ouders dulden, of uit vrees, of om eer, zy die zy zich toeschryven, zulke aenzienlijke persoonen tot Swagers te hebben: men ontmoet beoosten de Vliet *Jaal* verscheiden Dorpen, byzonder ter plaetze daer zy in de *Naunda* valt. De Vliet *Naunda* is een breet water, heeft hooge zand en aerd-oevers, zy gaet niet zeer snel om dat zeer diep is, heeft bruin water, wezende matelijk Visch-ryk, voornamentlijk van Snoek en Steur, ook Schild-

padden en Krabben; aen deze Oevers vind men veel Paerlemoer schelpen; weinig nader aen de Sineesche Muur, ontmoet men lage Bergen, zommige met hout bewossen, alwaer Moegaelsche Horden of Oelussen zijn, die den Sineesch erkennen; de Huizen opgemelter Horden, zijn niet vilten bedekt.

De *Xixigaersche* Tarters, die een aerd van, Mugalen zijn, koopen haer Vrouwen; zy spyzen veel Kamelen en Paerde vleesch, houdende het laetste, 't meeste gezont te zijn: dit Volk schiet zeer net met Pyl en Boog, een Phazant in de lucht, mist hun zelden; bezitten verscheide Dorpen in de Nabuurschap van de Groote Tartar rische steep of heide.

Een dag reizens bewesten *Xixigar*, is de Landstreek zeer onvruchtbaer, en de grond een Zant-zee niet ongelijk. Het eerste Dorp in *Xixigar*, is matelijk groot, en daer zijn eenige goede Huizen in; de lucht is in deze omstreek wat veranderlijk, hoe wel niet ongezont, des middags verheft zich aldaer een sterke wind, die twee uuren duurt, wezende den Hemel zelden met wolken bezet, en doorde gestadige wind is het Aerdryk aldaer zeer verdroogt, en de lucht scherp, welke verandering des luchts, men vyf Duitsche mylen bewesten de Landstreek *Xixigar*, als men van 't gebergten komt, bespeurt; de winden waeyen daer veel van het Westen nae het Oosten; een vierendeel myl van het eerste Dorp in *Xixigar* komende uit het Westen, stroomt de Rivier *Naun*: deze Plaets is door de Sineezen nieuwlijks gesterkt met houte bolwerken, die met aerde aengevult zijn, en werd eigentlijk genaemt *Naun Koton*; ten Zuiden dezer plaets zijn noch zes Dorpen, de Inwoonders zijn *Daori* ofte *Dauhri*.

De Landstreek der Tartaren aen de stroom by *Naun* en *Jaal* of *Jallo*, van het Meir *Baikal* tot aen *Albasin* en het hoog gebergte dat daer is, legt onder *Dauria:* zy hebben daer schoone Akkerbouw, benevens allerhande Aerdvruchten, waer onder Tabak, die zy overvloedig planten. Hun geloof is den Duivel te dienen, en aen te bidden, benoemende zich zelven *Schamanum*, dat is Duivel-dienaers gezegt; deze Luiden komen vaek des nachts te zamen, zoo wel Mannen als Vrouwen, als wanneer een van hun, zich uitgestrekt neder legt op der Aerde, en de omstanders en luit gebaer en geschreeuw maeken, andere slaen op zeeker slag van Trommeljens, en zulks by beurten hervattende, en duurt dezen handel en gebaerten zomtyds wel twee uuren lang, rakende onder en tusschen die geene, welke neder legt, als buiten zijn zelven, welke, als hy weder by komt, en als uit een slaep ontwaekt, verhaelt waer hy is geweest, voorzeggende toekomende dingen, en gevende antwoord op het geen hem is gevraegt. De Dooden bewaeren zy drie dagen na het afsterven, waer sa zy de zelve, of in een Thuin, of in 't open Veld begraven, komende de naeste Vrienden een geruime tyd lang ter begraef plaets, en bieden den verstorvene spys aen, ten welken einde het aengezicht ongedekt, met aerde werd gelaten, zy douwen het zelve den versturvene ten monde in, de drank gieten zy rondsom het Lyk, en dit duurt eenige weeken lang, waer na het Lyk eerst geheel met aerde werd bedekt.

Zeeker oog getuigen heeft my verhaelt, in *Naum* gezien te hebben, ten huize alwaer hy zich ophield, hoe dat een Dochter, die als van den Duivel bezeten was, zeer jammerlijk schreiden, en met handen en voeten zeer arbeidende; onderwyle dat de nabuurigs Vrouwen toegeloopen waren, en alles aenzagen, als dan deze Dochter een tyd lang als van haer zelve gelegen hadde, vong zy aen, lieflijk te zingen, geduurende den tyd van een half uur, waer na de omstaende Vrouwen, mede by beurten zongen, in wyze van antwoordinge, dit zingen over en weder, geduurde ruim een uur, en als naer de oorzaek dezer handel wierd gevraegt, antwoordende deze luiden, dat een

Kind im de buurt ziek was, en dat deze Dochter zoude voorzeggen, wat van de krankheit worden zoude, of het Kind sterven of leven zouden, werdende diergelijke menschen, welke aldus zich aenstellen, voor. Heiligen geacht: eindelijk vertrokken de nabuuren, na dat zy de voorzegging hadden gedaen; haer Moeder en Suster ontstaken eenig rookwerk, en hielden het zelve onder des Dochters neusgaten, en alzoo quam zy weder by haer zelven, en opende haere oogen, haer roepen was steeds *oechai*, dat is gezegt, *het is niet noodig*.

In 't Landschap *Dauria* en *Niuche*, zijn zeer groote Zwynen met hangende ooren en korte pooten, hebben slepende buiken, en zijn zeer lelik en zwart, wezende die Tarters groote liefhebbers van Spek; daer zijn Paerden in grooten overvloed; daer en tegen zijn in *Sina* de Verkess klein, en de Paerden niet zoo overvloedig.

Boven de Rivier *Selenga*, is een Plaets *Kemnitz* genaemt, dertig wurst of Moscovische mylen verre van *Selenginskoi* gele-

gen. In deze gewesten vind men zeeker Dier *Tarbosoen* genaemt, wiens hoedanigheden my onbekent zijn, en daer van niet anders weet te berichten, als dat het zelve tot vermaek der Mugaelsche Jagers, en aenzienlijke Mannen, werd gevangen en vervolgt.

De Kamden en het ander Tamgedierte sterft veeltyds van honger, als 'er weinig gewas is in de Mugaelsche Landstreken.

De Oevers van de Vliet *Jaal*, zijn zeer vermakelijk te bereizen, daer zijn over schoone Bosschaedjen, aengename Kruiden en Bloemen, luchtige Beemden en vermakelijke Bergen; zoo dat deze streek het vermakelijkste Lusthof der wilde Dieren mag geacht werden, gelijk als daer veel wilde Zwynen, Harten en Tygers werden gevonden; wilde Enden vind men aldaer overvloedig, ook zeeker aerd van kleine Ganzen, *Turpani* by hen genaemt, zy zijn bont van veeren, en van alderhande verwe, Veldhoenders, insgelijks zeer schoon, wegens hunne veelverwige vederen, zijn daer overvloedig, zy hebben staerten, ruim een die lang, zijn smakelijk te eeten, in 't opvliegen maken zy een geluit als de Oyevaers, houden zich op onder het lang gras, en laeg geboomte.

Men bespeurt, dat de Tarters omtrent de Vliet *Amur*, en niet wyt van de Sineesche Muur woonachtig, als ook veele Siberian en, hoe grof hun spys is, hoeslecht van leven, en hart van omgang zy zijn, verandering van lucht en voedzel, niet wel konnen verdragen, want veele dezer Volken, die in 't Jaer *1691* uit die gewesten door de Russche Krygsmacht in *Mosco* waren gevoert, zijn gestorven.

In zeekere Kaert, ontworpen by een Spaens Piloot, die uit Sina naer Nieuw Spangien zeilden, uitgegeven tot *Parys*, onder de Werken van *Thevenot*, vind men, doch met onzekerheit aengetekent, beoosten de *Straet de Vries*, en des *Compagnies Land* een vaste Kust, en zeer veele Vooreilanden, zoo als ook benoorden *Jezo*, en *Straet de Vries*, aldaer Eilanden en een vaste Oever aengewezen werden, doch met wat gewisheit is my onbekent. Het Schip *Breskes*, dat beneffens het Schip *Castricum*, van *Batavia* uitgezonden was om Tartarye te ontdekken, in 't Jaer 1643, heeft Staeten Land, en *Jezo* van de zelve gedaante bevonden als het Schip *Castricum*, doch volgens zekere Kaert in dat Schip ontworpen, werd het Compagnies Land, als een Eiland vertoont, maer vermids de dag-lijsten van gemelte Schip *Breskes* verlooren zijn, zoo blyft deze zaek duister tot nader ondervindinge.

Volgt eenig bericht over of *Jesso* en *Jezo* en *Straet Davids*, my van Zaliger, den Heer Burgermeester *Danen* tot Rotterdam overhandigt.

Volgens verhad van twee, Schippers aen my gedaen, die meermael in *Japan* hebben geweest, zoo handelen de Japanders veel Traen, Pelteryen, en Walvisch-beenen benoorden achter en aen *Jesso*. Zy brengen van daer ook Lakenen, zoo Hollandsche als Engelsche, die zy benoorden, of omtrent de *Amur* handelen, werwaerts zy uit Moscovien werden gevoert. Zy zeggen dat de Menschen benoorden *Japan*, de rompen van de Walvisschen mede aen Land, tot hun gebruik brengen, doch wisten niet waer toe, maer naer gissing om Huizen van te maken. Daer was benoorden een grooote Zee.

Aen de *Straet Davids* zijn Schuiten, Vrouwe schuiten genaemt, van Robbe vellen gemaekt, daer ook Vrouwen in varren. Als een Walvisch gevangen werd, werpt ieder die 'er by komt, zijn Harpoen daer in, daer een blaes achter aen is, en eindelijk werden zoo veel Harpoentjes met blazen geworpen, dat de Visch niet langer kan onder blyven; en dan gestorven zijnde, slepen zy hem aen Land, en elk die 'er een blaes aen heeft

deelt van het Spek, 't geen zy aen de merken van de Harpoentjes konnen zien, die van scherpe Ly-steen zijn gemaekt, te weten het spits, 't geen in een been steekt. Zeeker bekent Schipper was onlangs met twee of drie Boots, een Rivier aldaer opgevaren, vyf of zes myl. Hier quamen de Wilden, vyf of zes duizend sterk, rondsom aen de Oevers, en overvielen een Sloep, dooden drie of vier man, d'overige ontroeiden het de Rivier af in Zee, de Wilden met hunne Schuitjens achter na, meinende het Schip te overweldigen, doch als uit het zelve eenige schooten wierden gedaen, vloden zy alle. Men bespeurt veele Noordze benamingen en woorden onder hen, en zijn 't misschien van de oude Nooren die eertyds Groenland bewoonden, nu veraerd en verwilderd.

Een myner bekende Schippers, heeft tusschen Ysland en het oude vaste Groenland, op een half myl na aen Land geweest, daer nu geen vaert is, om dat het Ys daer meest altoos vast zit; men acht dat Zomers de luiden van de *Straet Davids* na het oude Groenland verhuizen, en des Winters weder keeren; men verhandelde daer Kaezen, Veters, Spelden, Nael-

den, Vingerhoeden, en andere Neurenburgers vodderyen: voor dezen was de geheele lading waerdig, omtrent vyftig of honderd gulden, maer nu omtrent zeven, honderd en vyftig: men brengt van daer Eenhoorens, Walrus-tanden, Robbe-vellen en Traen, dat deze menschen drinken. Op Spitsbergen komen de Harten over het Ys. Dus verre het bericht, my door wylen den Heer *Danen* toegezonden.

Het is aenmerkens waerdig, hoe Schipper de *Vries*, wanneer hy het Land *Jezo* ondekte, en Noord op door de Straet naer hem genoemt, langs het Compagnies Land zette, dat hy Noorder breete heeft bereikt tot op negen en veertig graden, dat is na by de mond van de groote Rivier d'*Amur*, alwaer, zoo hy hadde willen overwinteren, goede berging, en alle leestocht en behoeften gevonden zoude hebben, en de Reis door den inkoop van Pelterye, by mangeling goed zoude hebben konnen maken, en met gemak veel Eilanden, Kusten, Landen, en Rivieren, tot noch toe onbekent, zoude hebben konnen ontdekken, en dit dan van *Jezo*, enz. Hier hebbe aengehaelt als in de Nabuurschap van de vaste Tartersche Kust gelegen, zullende van *Jezo* zelve beneden breeder spreken.

De Paerlen, die in de Vliet *Gan*, welke in de *Amur* stort, binnen Oesterschelpen gevonden werden, waer van ik 'er eenige in handen heb gehad, zijn meest aen de eene zyde plat, en aen de schelp vast gewassen, zoo dat zy daer afgesneden moeten worden; het overige dat grooter als een halfrond is, is net rond, in luister en water met de beste Paerlen ter waereld te gelijken, deze werden tot borduuring, vermits haer platheit gebruikt. Niet wyt van de Stad *Novogorod*, hebbe ik een Riviere gezien, genaemt *Racowina*, die insgelijks Paerlen, hoe wel in geen groote menigte uitlevert, doch deze zijn byster bruin, wel rond, maer niet zeef schoon, zoo als ik mede alzulke daer gevonden, in bezittinge heb gehad.

De Riviere *Gan* is Scheepryk, en zeer breet; als het nat weder is, en veel regent. Aldaer werden Booten van Ossehuiden gemaekt. Hier omtrent is geen overvloed van hout, zy stroomt door den Sineeschen Bodem. Zomtyds is het water zoo klein, dat men met beladene Kamelen en Paerden daer door waden kan.

Het Rhabarber wast mede omtrent de Stad *Naum* en *Nertsinskoi*, meest aen de voeten der Bergen. Uitgegraven zijnde heeft my ooggetuigen verhaelt, dat aen stukken gesneden, en in de Zon gelegt, binnen de tyd van vyf of zes dagen, zijn genoegzame droogte heeft.

In de Nabuurschap van de Stad *Naum*, die anders mede *Targatsien* werd genaemt, vind men Dorpen, daer zeventig of tagtig Huizen staen, deze Stad is door den Sineesch vry wel gesterkt, met steene Vesten, Rondeelen, of Bolwerken en Poorten, daer in zijn omtrent drie honderd Huizen, bewoont meest buiten de bezetting van Sineezen, door Dauren en Mugalen.

De Sineezen zijn gewoon, Afgezanten, 't zy uit Rusland of van elders komende, tot op hunne Grensplaetzen, van leeftogt, Paerden en Kemels tot voering der goederen, te voorzien, en die de wil hebben Westelijk op, tot aen het Stedeken *Naum*, waer voorby noch twee of drie dagen reizens, hunne Schiltwachten zijn gestelt.

Te reizen tusschen de Rivier *Gan*, en de Stad *Naum*, is het vry gevaerlijk wegens Mugaelsche Struikroovers, en daer om diene men altoos sterk in getal te zijn: minder ongeval is te vreezen tusschen *Udinskoi* en *Nertsinskoi*, hoewel het op die Landstreeke mede niet geheel veilig is.

Van de Stad *Naum* tot op drie kleine dagreizens by de Muur, is het meest effen Land, en men ziet zoo hier en daer maer een kleine Heuvel, waer na zich hooger

gebergte opdoet; aldaer is het Land zandig. De spraek van *Naum* of *Xixigar*, is onderscheiden met die van *Mantsijouw* of *Niuche*, welke plaets en gewest, meer Oostelijk is gelegen.

De Tarters omtrent *Naum* of *Xixigar*, bedienen zich van Ossen tot trekking van lasten, als wanneer een man op de billen van het Beest zit, die een touw in de hand draegt, het welk om de hoornen van het Beest is gewonden, dat hun voor een toom dient.

De *Xixigaersche* Tartaren, willen zommige dat eenigzints na het Mahometsdom hellen, hoe wel zy hunne Heidensche offerhanden en overgeloovigheden behouden; veele hunner, plachten zich op te houden tusschen *Udinskoi* en *Nertsinskoi*, doch zijn van daer, om de nabyheit der sterktens verhuist.

Omtrent *Naum* wast zeer veel Tabak, men heeft daer van aen my eenige ponden toegezonden, die op des Landswyze is gekorven, in vezelen, zoo dun als haairen of draden, hebbende de langte van

*xx 2 pagina

omtrent twee duim, waer toe zy een byzonder werktuig hebben, gemaekt van yzer, waer mede in korten tyd een groote zwaerte Tabak dus kan gesneden werden, de verw van deze Tabak bevinde ik ros te zijn, doch twyfelen of de zelve door verw niet en is geholpen: de rook is smakelijk doch niet zeer sterk of zwaer: elk: Huisgezin heeft daer zijn eigen Thuin daer de zelve wast; zy droogen de zelve by het vuur. De kleederen die de Menschen aldaer veel dragen, zijn van tuig dat uit Wolle en Zyde te zamen is geweven, *Kitaike* genaemt, voor aen de Rokken: hebben zy lakensche banden, van boven na beneden gaende, als mede onder rondsom, alderhander verwe.

De Vrouwen dragen, groote zilvere of kopere ringen in de ooren, met mutzen van zyde of kattoen; om de hals hebben zy een band; zoo als 'er ook een om het hooft is gebonden.

Het Manvolk draegt om de middel een breeden lederen band, met zeer blanke yzere platen bezet, gelijk als staefjes, die op een byzondere aerd geëmalieert, en ook besneden zijn, hebbende een zwart blaeuwe gedaente.

De Huizen zijn daer vry groot, de vensters met Sineesch papier gesloten.

Tsitsiagan, is een plaetsken niet verre van *Naum* gelegen, in het woeste Tartaryen, grenzende aen de Mugalen, onder het gezag der Sineezen.

Ter zyden af van *Naum*, legt noch een Stedeken genaemt *Knemorre* daer een Tartersch *Dsargoets*[*] het gezag heeft.

Zoo wel de Mannen als de Vrouwen jong en oud, dragen ledere laerzen.

[*]Ampt naem.

De *Naumsche* Vrouwen dragen koopere ringen in de ooren; haer laerzen zijn van leder, en de zoolen van kattoen, op het hooft dragen zy kapdoeken, doch aen de jonge Dochters is het haair gevlochten.

De Mannen hebben twee knevels, latende onder aen de kin het haair wassen, doch kort onder de lippen is het uitgetrokken.

De mutzen der Mannen zijn van Vos of Marter-bont, hebbende boven op een roode zyde quast, dragen ledere riemen om de middel, de rokken zijn met Schapen-bont gevoert, wat omgeslagen aen de zoom: de Kinders dragen Koraelen om de hals.

De Vensters in de Huizen; welke deze Menschen bewoonen, zijn van gëolyt papier, hebben maer een of twee vertrekken, de banken staen vast aen de wand, de meubelen hangen rondsom aen de muuren.

Haver en Geerst wast zeer veel omtrent *Naum*, doch gansch geen Tarw, zoo ook dicht onder de Sineesche Muur.

Suttigarsky is een Dorp, dat bewesten een myl onder de Stad *Naum* gelegen is, het werd van Sineesche Onderdanen bewoont, daer de Sineezen, de Gezant hunner Czaersche Majesteiten, in den Jare 1962 ontsangen hebben. Zoo als beoosten naby ook eenige Dorpen zijn, waer op men, reizende na de Groote Muur, een groote Woestyne ontmoet, daer echter de Moegalen, zoo onder het Sineesche gebiet staen, in hunne Jurten of Tentische wooningen, zwerven. Om vuur te maken werd alhier gedroogde Paerde, of Koeye mest, of ook gedroogt Gras gebruikt. Men heeft daer, als dicht bewesten *Xixigar* gebrek van Water, en werd het zelve uit kuilen opgegraven, het geen echter niet zeer goed is, dies de Reizigers in Bokshuiden, water met zich voeren. Wild gedierten valt daer veel te jagen.

Jalskoi is een Plaets, alwaer Sineesche Onderdanen woonen, niet verre van *Arguna*, gelegen op de Vliet *Jaal*.

Chrepta is mede een Plaesken op de Rivier *Jaal*.

De Rivier *Jaal* stort in de *Naum*, en deze in de *Amur*: omtrent deze Vliet *Naum* is het Land in 't Voorjaer bedekt met water. Daer valt veel Dennenhout. Zoo als de *Sadoena* in de *Arguna* zich ontlast, en de *Oener* weder in de *Sadoena*.

In het aenmerkelijk verhael van *Sina*, door den Jezuit *le Compte* in Vrankryk uitgegeven, werd gezegt, dat men in het overmuursche Tartarye, tusschen het Noorden en Oosten, een keten Bergen uitsteeken vind, die tot noch toe by de varent luiden niet omgevaren heeft konnen werden, 't geen aen eenige doet gelooven, dat zy tot aen *America* zoude reiken, 't welk overeen komt met de Kaerte die door my van die Landstreeke, het alder eerst in Europa is ontworpen, wes zoo hem die kennis uit mijne Kaert niet is toegekomen, waer na ik helle, om dat niet wete ooit iemand buiten my, of in *Sina*, of elders in Oosten, dit nagevorst of bekent heeft gemaekt, en ik mijn Kaert aen de Vaders Jezuiten tot *Parys*, al voor veel Jaren toegezonden hebbe, en eerder als dezen Heer *le Compte* in *Sina* is geweest, ontworpen. Zoo befestigt dit die waerheit, en is te meer bewyslijk, dat de Noord-oost hoek van *Asia*, dus uitstekende is, als by my is gezegt.

Op de Rivier *Singal* hebben de Sinezen

veel vaertuigen, daer mede zy de Vliet *Amur* op en neder varen, tot invordering der schattingen, zoo als op de Rivieren *Gan* en *Naum* Sineesche Gezaghebbers woonen, die de schatting in Koorn, Haver, Wyn, en Pelterye ontsangen voor 't Ryk *Sina*.

De Landschappen ten wederzyden de Vliet *Amur*, erkennen nu den Sineesch, zoo als het gewest *Giletskaia* mede aen dat Ryk schattinge betaelt, of schoon daer een Ingeborene Heetschap, en Gezaghebber is, welk Sineesch gezag een matelijk stuk wegs Noorden op strekt, en gaet Westwaerts tot dicht onder de Vliet *Nertza*. De koude Landen, benoorden op, die aen hunne Czaersche Majesteiten schatting geven, zijn alom matelijk bevolkt.

Koeinge is een Riviertje, gelegen beneden de Vliet *Silke*, waer in een klein Eiland legt, genaemt *Talnick*.

De Vliet *Gan*, die in de *Naun* of *Schingal* stort, is zeer steenig, en men moet voorzichtig zijn als men daer op vaert, om door aenstootinge geen schipbreuk te lijden.

Hoe de Moscoviten met de Sineezen, onlangs oorlog voerden in de Nabuurschap, boven gemelter gewesten blykt by het dubbelt van den volgenden Brief, aen my over, eenige Jaren, en voor de slooping van de sterkten *Albasin* uit die Landstreek geschreven.

D*E Sineezen zijn in de Zomer* 1683, *met* 560 *Jonken of Schepen, en* 15000 *man te paerd, de Rivier* Bistra, *met alderhande krygs geweer, afgedreven: welke Rivier* Bistra *van de Sineesche kant in de Rivier* Singal *valt: en de Rivier* Singal *valt in de Rivier d'* Amur. *Op de Rivier d'* Amur *staet een nieuwe vesting, genaemt* Albasin. *Uit deze en andere Vestingen wilden de Sineezen de Russen verdryven: die de Rivier d'* Amur *zeer verre opwaerts moesten trekken. De Russen hadden zeventig man uitgezonden. Deze zyn alle in handen van de Sineezen onverziens gevallen: doch tien daer van ontloopen. Deze zagen, dat de Sineezen drie bekende verloopen Russen in haer Leger hadden, uit welke die kondschap kregen, van d'aenkomst en magt der Sineezen. By de Vesting* Nerezinskoy: *welke staet op de Rivier* Nortza *genoemt, die uit het Noorden in de Rivier d'* Amur, *valt, zouden de Russen omtrent twee duizend man sterk zyn. Daer word gezegt, dat voor de mond van de Rivier d'* Amur *een bevolktryk, Eiland is* Giliat *genaemt: doch word gezeit, dat dit Eiland met Bamboezen, welke zich wyt in Zee strekken, is bewassen. Dat van de West kant geen aenkomen aldaer is: maer van de andere kant zyn 'er wegen door de Bamboezen gemaekt, daer men met de Schepen kan door komen*.

De Volken, welke opwaerts aen de Rivier d'*Amur* woonen, als mede de Daurianen, hangen den *Katugta* in 't Geestelijke aen, die een Bisschop is van den rugtbaren levendigen Afgod, dien zy beuzelzinnig zeggen nooit te sterven: maer als oud werd, zich zelven weder te verjongeren. Deze Heilig dient hun, by oorlog en vrede voor vraegbaek.

Van den *Katugta* en zijnen Godsdienst, spreekt zeeker bericht door een Grieks Christen my uit *Sina* toegezonden, aldus.

‘Alle de Afgoden-dienaers, zoo wel den *Chan* als andere hebben eenen Patriarche, die *Kutufta Lama* genoemt, word, de Bisschoppen *Dsor Sey Lama*, een gemeene Paep *Lema*, een Diaconus *Gulschul Lama*, een Sanger *Maschei Lama*: hare grouwelijken Afgoden dienst verrichten zy in hare Afgoden Kerken of Beede-huizen,

dit doet den Patriarch, met drie of vier honderd Papen; alle deze Geestelijken zijn nooit getrouwt, en die noch jong zijnde van haer een Vrouwmensch beslaept, zoo moet hy daer voor boete doen, en in zes weken maer eens des daegs eeten, en dat maer aerdvruchten, geen Vleesch, Melk noch Boter; grooter straf leggen zy op die zoude niet. Wanneer zy nu haren dienst in de Kerken aenvangen, doenze dat na 't geluy, des Avonds en des Morgens.. Haren dienst doen zy alle dagen, en wanneer zy zingen, drinkt den *Kutufta* en andere Papen ondertusschen Tabak. Den *Kutufta* zit op een hoog verheven plaets den beelden gelijk, in zijn prachtige kleeding na haer wys; onder haren diensts word ook gespeelt met veelderlei geluit, doch op gezette tyd, elk een na zijn bediening. Andere blazen op groote Trompetten van drie vadem, en slaen op Keteltrommen, luiden met de Klokken, en slaen op yzere platen. Ook hebben zy groote kopere kommen, als tonnen, die opgehangen zijn waer op zy met hamers kloppen, en andere werktuigen meer. Onder, deze haer Afgodendienst gebruiken zy Wyrook, hebbende, groote zilvere, Wyrook vaten, hangende aen ketens met bellen of klokjes, waer in zy kostelijk Wyrook doen rooken. Zy hebben ook een zeer groote Kelk, waer in een groote zilvere lepel, uit deze Kelk neemt den Patriarch drie lepels vol en eet het op, gevende daer na elken Paep een, die met hem dienst

doet, en wanneer zy dit grouwel-offer van hem ontsangen, zoo houden zy beide handen op haer borst, daer na belast den *Kutufta* aen een van de Papen, door de Kerk te gaen, en te geven uit deze Kelk met de lepel, aen den *Chan*, en alle zijne Heeren en Bedienden, daer na gaet hy aen de linker zyde by het Vrouwvolk, aen de Vorstin, de Kinderen, en aen alle Vrouwen; gevende eindelijk aen de gemeene Man, van de grootste tot de kleinste. Deze Kelk is zeer groot, zoo dat 'er twee Papen genoeg aen te houden hebben, wanneer zy het voor den *Kutufta* moeten houden. Als de *Lama* na de Kerk gaet, dan word dezen Kelk met het Offer voor hem gedragen, en voor het Vat gaet eenen met een rookvat, noch gaen daer voor twee bedienden met groote Waskaerzen, die root geverwt zijn. In deze Kelk doen zy een vrucht die omtrent een Erwete groot is, ook roode Wyn en Boom-oly: in den beginne van den dienst, brengen zy dit Vat voor den *Kutufta*, waer uit hy zijn beide handen vol neemt, en werpt het driemael in de lucht, roepende daer by zeer hart in de Tangutsche sprake eenige Godslasterlijke woorden. Dezen *Kutufta* en *Lami*, of Heidensche Priesters, die in Sina, Mungale Land, by de zwarte en witte Kalmukken zijn, reizen van daer na het Tangutsche Ryk, om bevestigt te worden (welk Land aen Indien grenst) tot den *Dalay Lama*: de *Dalay Lama* is grooter als de andere Priesters, daerom stelt of bevestigt hy den *Kutufta* en andere Geestelijken.

'In 't Tangutze Land en Stad *Barantola* in haer spraek genaemt, zijn drie voortreffelijke Afgoden Kloosters van steen gebouwt, deze zijn als sterke Steden bemuurt, en daer in woonen omtrent duizend menschen in elk Klooster.

'Met dezen *Dalay Lama* heeft den onreine Geest wonderlijke kuuren, is de Maend nieuw, zoo is den elendigen *Dalay Lama* jong, is de Maend vol, zoo is hy ook als een volkomen Man, is de Maend oud, zoo gelijkt hy ook als een oud Man van honderd Jaren; zoo speelt de onreine Geest met deze elendige Menschen, makende verscheide gedaenten, het welk men volgens natuurlijke reden zwaerlijk gelooven zou. Wanneer iemand uit een vrcemt Land na dezen *Dalay* gezonden word, en den zelven noch onderwegen is (het zy met geschenken of om te bidden) en wanneer de zelve noch twee of drie Maenden reizens van haer af is, zoo voorzeit de *Dalay Lama* door den boozen Geest, waerom dat iemand komt, en wat hy mede brengt aen Volk en Vee, ook op wat dag hy daer aenkomen zal, daerom eeren deze Afgoden-dienaers den *Dalay* zeer hoog, Hem voor zeer heilig, en onsterfelijk houdende, als of dezen *Dalay Lama* nooit en stierf, maer alle Maenden heel vernieuwde: en dit is[+] geen wonder, want de onreine Geeft leert zijne aenhangers, 't geene zy van hem begeeren, want zy konnen Donder, Regen en Winden, ja ook Koude op iemand aen doen komenen, en voor haer op hun Vyanden zenden. De onreine Geest werkt door haer, dat zy in 't midden van de Zomer, in de heetste tyd, de Rivieren doen bevriezen, waerom zy dan als des Winters, over het Ys gaen.

[+]Dit komt als verdicht voor, gelijk mede het geene van het jong en oud werden der Katuchta of Kutufta is gezegt, en is waerschynlijk dat zulks den Leken diets werd gemaekt.

Eenige Volken, die riederwaerts bezuiden de Rivier d'*Amur* woonen, werden *Amourtsen* genoemt, zijn eigentlijk onderhoorig aen *Sina*. Deze erneeren zich met de Landbouw en Veetocht, en houden een menigte van Verkens, die zy ook melken, gebruikende de melk tot hunne spys.

In de Rivier *Schingal*, valt als gezegt, den Rivier *Naun. Naun* is zoo veel als stom gezegt, aldus geheten wegens zijn stillen loop: daer dicht by ook Sineesche Vlekken en Dorpen zijn, welke Plaetzen de Sineezen, in ste van wachtplaetzen, tegen de Uitlandsche Tarters en andere Volken, gebruiken.

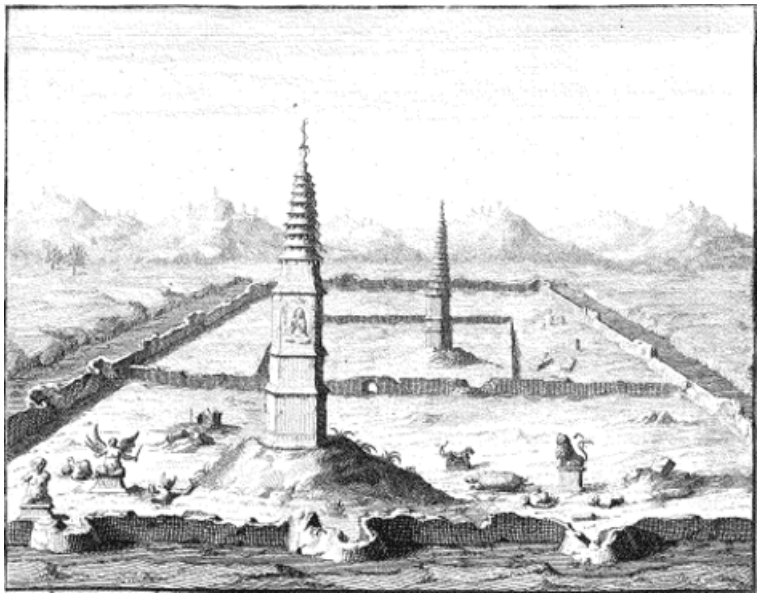
Buiten de Sineesche Muur worden van die kant alle menschen, van wat Volk zy zijn, die na *Sina* willen, door den Naunschen Bevelhebber opgehouden, tot dat na *Sina* om bevel geschreven werd; of men de zelve zal inlaten of niet.

In het woeste Moegalen Land, vind men zoo hier en daer, ontsloopte, oude, gansch vervallene Steden, daer zeeker ooggetuigen, die uit Rusland over *Selenga* na *Sina* reisde, my over bericht, acht van gezien te hebben; hy zag en merkte daer by aen, niet alleen vervallene steene Huizen, maer zelf ook straten van steen, zoo, dat schynt te dier plaets oulinks, deftige gebouwen te zijn geweest: heden wast 'er Gras en Heester tusschen de steenen door, en men ziet 'er veel kleine Slangen kruipen.

In de Moegaelsche Woestyne, niet verre van de Stad *Naun*, muurwaerts, vind men mede overblyfzels van over oude steene gebouwen, byzonder van zware Zuilen, en Toorens, hebbende de hoogte

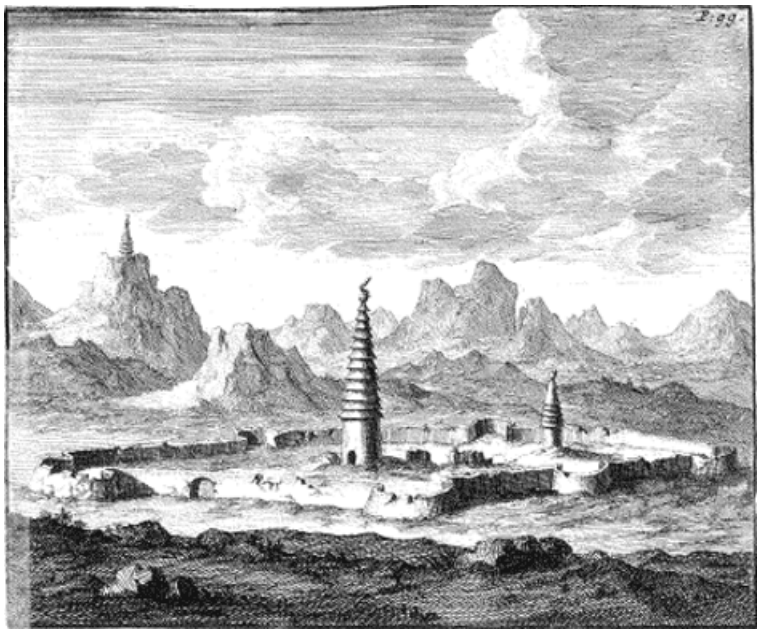
van een groot Huis in *Amsterdam*, aldaer offeren, de omheen woonende Volken, uit Godsdienstigheit, Doeken, Zyde, en andere dingen, die hun lief en waerd zijn: zy leggen aen de voet der Toorens geschriften neder, het schynt dat daer begravinge van menschen zijn, die zy eeren, zoo als men aldaer in de Nabuurschap de brokken, van veele zware gebouwen vind. Eenig Zuilwerk dat noch over end staet, beslaet aen de grond, een vierkant van omtrent vier honderd voeten.

Men zegt aldaer, dat *Alexander* die verwoestinge heeft gedaen. Aen deze gebouwen is vertoont, konstig uitgebeeld snywerk van Menschen, Beelden, in nu onbekende kleederen, beider kunne in bastard leven: ook Gedierte Vogelen, Boomen, en andere dingen, zeer aerdig gemaekt. Aen een dezer Toorens zich uitterlijk het beeld eener Vrouw vertoont van steen, en gegoten pleister gemaekt, met te zamen gevouwe handen, als biddende; zy zit na het scheint op wolken, met een glorie, zoo om het hooft, als lichaem, hebbende de voeten verborgen onder 't lichaem. Men zag 'er binnen in bemorste rook-plaetzen, daer Offer-vuur scheen ontstooken te werden: men vond 'er ook veel nedergelegde op Indiaensch root papier, gedrukte afbeeldzels van boven gemelte Afgodinne Beeld, daer Tarters schrift onder en ter zyden aen staet, het geene van my tegen het geschrift van *Niuche*, of der Tarters die nu *Sina* beheerschen, vergeleken zijnde, schynt het genoegzaem met die Taele en Letter-grepen over een te komen; behoudens dat het Tarters schrift in *Pekin* gedrukt, waer van ik veele voorbeelden bezitte, meer met punten is onderscheiden. En dit zy in het algemeen, van deze oude overblyfzelen gesproken. Men ontmoet in de Nabuurschap aldaer menigte van Jurten, of leeme Huizen, daer Moegalen Dorps-wys in woonen, alwaer men veel Moegaelsche Ossen vind, met lang haair, weinig grooter als hier de Kalveren, genaemt *Barswoez* of *Barsoroie*. Zoo als alle de menschen, die dicht onder de Groote Muur zijn, woonen in Huizen van leem en gewosse steen, of hout.

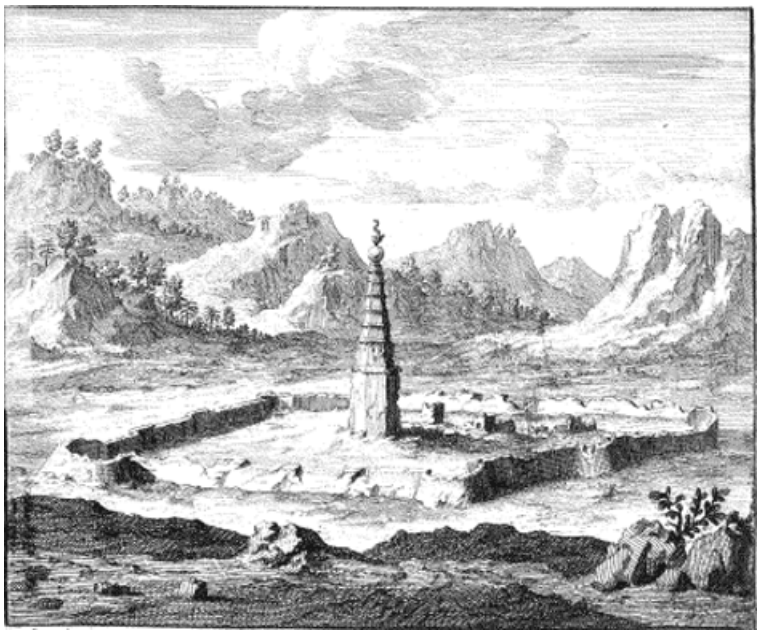

Iki Burchan Koton of verwoeste groote afgoden stadt in Tartaria

In het byzonder, zegt men van deze puinhoopen, dat *Iki Burchan Koton*, of *Trimingzing*, is een oude verwoeste Stad, in de Moegaelsche Woestyne gelegen, vier dagen reizens Oostwaerts van een andere verwoeste plaets: in deze plaets wil men,

Oude verwoeste Tartarische Stadt, tien dagen reisens den syde de grooote muer gelegen in de woestyne.

Oude verwoeste Tartarische Stadt aen dus syde de groote Sineesche muer in de wostyne gelegen.

dat van ouds geen menschen, als Heidensche Geestelijke persoonen zoude gewoont hebben, waer van dez benaminge mede zijn oorsprong zoude hebben: men ziet hier en daer aen deze plaets noch overblyfzelen van een aerde wal, doch zeer vervallen; in 't midden van dezelve staet een hooge steene achtkante Tooren, gebouwt na de Sineesche wys, behangen met veel honderd yzere klokjes, de welke als de wind waeyt, een zoet geluit geven; deze Tooren heeft een, ingang, en men kan 'er in, en na boven klimmen, daer leggen veele duizenden kleine Sineesche Afgoden beeldjes, zoo van papier als leem gemaekt, veelerhande gedaente, en werd 'er twee van papier onder my hewaert; (die my toegebragt zijn van zecker Oostersch, Koopman, *Simons* genaemt, die deze zelve uit den Tooren heeft gelicht, en aen my geschonken,) verbeeldende, deze twee eenerlei gedaente, hebbende eene Afgodinne glorie om het hooft, zittende met de beenen onder het lichaem geslagen, gelijk als de Perzianen zitten; tusschen beide deze beelden zijn Niuchische letteren, met roode Inkt geschreven, die misschien den Heiligdom verklaren: het is, na my toeschynt Sineesch werk, en niet onkonstig gemaekt. Het eene heeft in de linker hand een zeker werktuig een Byl niet ongelijk, en in de rechter hand, een gekrinkelde keting van Koralen, hebbende de beide handen van malkanderen geslagen, daer het andere beeld de handen uitgebreid heeft. Buitenwaerts aen deze Tooren zijn veele steenen uitgevallen, dies zijn 'er hollen, en in deze hollen vind men veel beschreven papieren leggen, daer gebragt van voorby reizende *Lamas* of Afgoderidienaers; de letters zijn Oost-Tarters, of de Tale der *Manchiouers*, anders het Volk *Niuche* genaemt: men ziet 'er mede veelderhande gedaentens van klei gemaekt, rondsom leggen. Een halve myl van deze Plaets is een Sineesche Dorp, daer veele Afgodische Priesters *Lamas* zich ophouden: deze leven van den reizenden man, dien zy wegens de oude Afgoderye dezer plaetzen onderrichten.

Niet ver van hier, weinig meer Oost-waerts, daer Zant-duinen zijn, is een lage Berg, die de naest by gelegene Tartaren, en reizende Tartaren voor een Heilige plaets houden, zonder dat zy daer van reden weten; hier hangt de voorby reizende man uit Godsdienstigheit, om behouwde reis of gezontheit, eenig Offer aen zekere oude Berkeboomen die daer wassen, en wel veeltyds van iets dat zy aen haer lyf dragen, 't zy een Muts, eenig Lywaet, Geldbeurs, Laerzen, Broeken, oude Rokken, ja Hemden, enz. deze vodden hangenze aen de takken van de Boomen, tot in den top toe: niemant beroost deze dingen, en die zulks dede, zoude hem het tot oneer, en zeer groote schande werden gerekent, zoo dat het zet ve alle daer hangt te rotten.

Een ander bericht my toegezonden, spreekt van deze venvoeste Steden en omtrek als volgt:

Niet verre van de Rivier *Naunda*, zijn drie kleine Meirtjes die zout water hebben, en daerom onbruikbaer zijn, van verwe by na zoo wit als melk, van daer Westwaerts is hoog gebergten, dochten Oosten en Zuiden lage zant-duinen, werdende het drinkwater daer rondsom uit gegravene putten gehaelt, 't geen echter slecht is: hier en zijn geen Vlieten; vier dagen Oostwaerts van deze plaets reizende, daer men onderwegen geen wooningen ontmoet, bejegent men een oude verwoeste Stad, met een vierkante aerde wal omgeven een, Duitsche myl rykelijk in zijn begrip groot: zes dagen reizens Westelijk op, ziet men een andere oude verwoeste Stad, genaemt *Trimingzing*, zy heeft een vierkante aerde wal, met behoorlijke bolwerken versterkt; in deze Stad staen twee Toorens, de eene zeer hoog, doch de andere wat kleinder, de grootste is acht kantig, en voor met muur-steen opgebouwt. Omtrent tien vadem

van de aerde ziet men ten wederzyde op acht plaetzen, uit steen gehouwene verbeeldingen eeniger geschiedenissen: men ziet 'er levens groote beelden, die Vorsten of Koningen, schynen te verbeelden, zittende met de beenen onder het lyf geslagen, daer perzoonen als dienaers rondsomme staen, die gevouwe handen vertoonen: zeeker Vrouwen beeld, schynt een Koninginne te zijn, want heeft een kroon op het hooft, daer glans stralen rondsom verbeeld werden.

Men ziet 'er ook in steen verbeelde gedaentens, als Sineesche Krygsluiden, waer onder een, welke in 't midde staet, die een Koning schynt te zijn, want een Schepter in de hand heeft: veele der omstanders zien 'er uit als, vervaerlijke Duivels, deze beelden zijn zeer net gemaekt, en beschamen de Europiaensche Konst.

Deze grootste Tooren hadde geen opgang buitewaerts, doch alles was rondsom dicht bemetzelt: men ziet in deze Stad veel groote puinhoopen van muursteen, en ook zeer veel beeldwerk van steen uitgehouwen, levens groote, zoo Menschen

als Afgoden, steene Leeuwen, ook Schildpadden, en Padden van ongemeene grooten, dus dat toeschynt, hier wel eer een voornaem Chan of Koning geheerscht moet hebben. De bolwerken dezer Stad zijn van ongemeene groote en hoogte, en zy zelve is voor het gedeelte met een aerde wal omringt, vier poorten of ingangen kan men bespeuren aen deze vervallene Stad: menigte van Hazen loopen in deze zoo zeer verdelgde plaets, wezende met Gras en Kruiden bewossen: Menschen werden heden dicht onder deze plaets woonende, niet gevonden: de Mugalen en Sineesche Reizigers verhalen dat voor veel honderd Jaren, hier ter plaetze, daer, of omtrent, heeft gewoont een Tartarischen Koning, genaemt *Utaichan*, en dat die door zeker Koning van *Sina* verdelgt zoude zijn geweest. Hier naby, ziet men zoo hier en daer op 't gebergte, verwoeste oude begraef plaetzen van steen, toorens gewys, eertyds door de Tartaren gesticht: hier vind men veel lieflijke Kruiden. Dus verre dit bericht.

Een tweede verslag van gemelte Toornwerk en puinhoopen my ter hand gekomen, is als volgt:

Aen de Tooren, welke onder plat, en van binnen geheel in zijn oude wezen is, die te midden in de vernielde Moegaelsche Stad *Ikiburchan Koton*, by zommige genaemt, staet, ziet men beelden van graeuwe steen, die uit de Bergen werd gehouwen, gelijk de geheele Tooren van alzulke steen is: men ziet daer ook tot çieraet afgebeelde Leeuwen en gedierte, grooter als 't leven, schoon in die gewesten geen Leeuwen en zijn: de steene Schildpad die daer te zien is, zal mede zijn beduidenis hebben gehad, my onbekent, zy is van een stuk, twee El groot. Men ziet 'er steene Graf-steden, die beschilderd en behouwen zijn. Aen de grondslag van den Toorn, zag men veel gaten daer ronde steenen, en andere, als keilen in lagen. Daer was een gewelft, daer men bokkende koningaen, alwaer men mede geschriften vond. De muuren der Stad zijn gebakke steen: men kan den Toorn van buiten niet beklimmen. Ter zyde de Santinne op den Tooren staet ter rechter, een Man met een Boog in de hand, en aen de andere zyde een perzoon, die iemand schynt te zegenen; recht achter het beeld van de zichtbare Santinne, staet een beeld, dat aen haer gelijk is, doch daer ter zyde twee Menschen beelden van een andere gedaente, waer van het eene een Vrouw vertoont.

De klokjes die men aen de Tooren eenige honderd in getal ziet hangen, zijn van yzer, en met de Wind klinken zy. Door een trap binnewaerts, kan men in den Tooren klimmen, en daer vind men veel Schriften en Tekeningen van Afgoden leggen. Men zag 'er veel gaten in de muur, twee of drie span lang, daer deze Schriften en Tekeningen, by bundels in gestoken waren: daer lagen ook overvloed van Zyde doeken en kleederen, die scheenen geoffert te zijn, welke op de vloer lagen, en aen de wand hongen: daer was verboden dat men deze niet roeren of wegnemen zouden. Van Koper is de Slang en halve Maen die op den Tooren staet, zeer aerdig gewrocht. De Wallen rondsom deze vervallene Stad zijn van aerde. Dus verre dit verslag.

Zeeker Reiziger, mijn bekende, welke deze vervallene Stad in zijn doortocht na *Sina* heeft bezien, verhaelde my, hoe hy daer zijnde, van de weg afreed tot in een Dorp, daer hy in een huis trad, ziende daer in een afteekening van zeeker wanschapen Afgod te pronk, aen de wand, daer zich een Priester omtrent ophielt, en op die tyd een man van buiten inkomende, viel voor het geschilderde beeld neer, makende zekere wanschikkelijke gebaerte; de Paep gaf dien man daer op als de zegen, met twee te zamen gevoegde handen op het voorhooft te leggen. Hier beschonk men mijn vriend met Theé in Paerdemelk gekookt, en Brandewyn van de zelve melk gemaekt.

De Heer *Adam Brant*, voornaem Koopman van *Lubck*, welke deze gewesten heeft gezien, schryft my daer van als, volgt:

Omtrent de Vliet *Kasumur*, welke goet drinkwater verschaft, en in de Rivier *Naum* stort, ontmoet men onderscheidene verwoeste Steden, alwaer men noch overig ziet alderhande van steen uitgesnedene gedaenten, zoo van Mannen, Vrouwen, als alderhande wilde Dieren, levens groote, waer van men 'er in *Europa* zelden konstiger uitgewerkt vind: het schynen verbeeldingen van ouder geschiedenissen te zijn. Men ziet 'er Mannen met Bogen in de hand: en werd aldaer gezegt, dat dien oord van *Alexander de Groot* verwoest is geworden, insgelijks ontmoete wy in dat gewest, byster groote opgerechte Zuilen, die zeer konstelijk van steen uitgehouwen, en opgerecht waren; aen de zommige van dezen, zag men ontallijke veel klokjes hangen, die als zy door de wind bewogen wierden, een groot geluit gaven. Deze oude vervallene gebouwen voorby gereist hebbende, en de Groo-

te Muur naderende, bevonden wy het Land, hoe nader, hoe meer bewoont, en drie dagen reizens van de Muur af, bejegende wy groote Steen-klippen, waer aen wy met de uiterste verwondering zagen, dat de weg daer door heen, uitgehouwen was: hier moet men op zijn hoede zijn, en niet ter zyde af reizen, zoo men van het wreed Gedierte, als Tygers, Luipaerden, enz. niet wil verslonden zijn: in dit steenig gebergte legt een Stedeken, genaemt *Schorna*, ofte anders *Karakoton*, dat een kleine dag reizens van de Muur af is gelegen: in dit gewest is veel Wild, als Harten, wilde Schapen, Hazen, doch zeer klein. Dus verre dit aen my overgezonden bericht van *Adam Brant*.

Volgens zeker Grieksche Reiziger *Spatarius* genaemt, die oog-getuigen is geweest, en aen my schriftelijk heeft bericht, zoo ontmoet men tusschen de Vliet *Amur* en de Muur van *Sina*, puinhopen van groote verwoeste Steden.

De Sineezen of hedendaegsche Tarters, die *Sina* beheerschen, hebben al wat na sterkte geleek, en by hen niet bezet is buiten de Groote Muur, gesloopt.

De Stad *Kalgan*, buiten de Sineesche Muur gelegen, werd voor een sterkte gehouden, is van gebakke steen gebouwt, leggende omringt van een goede Muur en vaste Toorens, welke Toorens met pannen zijn gedekt, daer sterke deuren en yzere grendels aen zijn, doch om de Muur en is geen graft, maer in dit *Kalgan* en woonen niet veel menschen, doch in andere Steden achter de Muur, is 't meest zeer Volkryk.

Niet verre van het Stedeken *Karakoton* Oostwaerts, is een hooge Steen gebergte, dat een zeer kromme en slangswyze opgang heeft, de zelve is boven op, tot een lengte van twee honderd vademen, met menschen handen doorhouwen, wezende deze weg zeven vadem breet, buiten deze weg is het aldaer niet te bereizen, om dat ten wederzyde deze Bergen, diepe Moerassen zijn: hier vind men Wynstok, Eik, groote Noote en Linde Boomen, ook Kastanien: men ziet daer een Klip, die om zijn stylte niet is te beklimmen, aen de eene zyde halver hoogte, te weten van honderd en vyftig vadem, is een oude Afgoden Tempel of Klooster, in de Steenrots uitgehouwen, daer vier vensters of lucht openingen in zijn: men ziet daer Afgode Beelden van steen gemaekt, wezende te verwonderen hoe mogelijk is geweest, dus in de Rotzen te konnen uithouwen, zijnde het ter zyde de zelve, Pyl styl, zoo dat het minste ongedierte daer by niet zoude konnen opklimmen, en zoude volgens bericht det daer omtrent gelegene Volken, dit werk al voor veel honderd Jaren gemaekt zijn geweest.

Omtrent het Stedeken *Karakoton* of zwarte Stad, ziet men een oude vervallene Sineesche Tempel, daer geen Afgoden Beelden te zien en zijn: hier omtrent wil men dat een aenzienlijk Tarters Heer woont, die een der Dochters van de Sineesche Koning ten Wyve heeft: 't gemelte Stedeken is met Eike Palissaden in 't vierkant omcingelt, en zulks tegen den aenval der Tygers en Luipaerden, want daer rondsom zijn veel wilde Zwyaen en Harte, daer dat verslindent gedierte op aest, werdende van deze Plaets tot aen de Groote Muur by nacht niet gereist, uit vreze van gemelte Beesten; alle Kamelen, Paerden, Ezels en Koebeesten, dragen hier een yzer klokje aen de hals, waer voor de Tygers eenige vreze hebben, werdende dikmaels menschen, als zy zich in het gebergte begeven, verscheurt, des daegs houden deze beesten zich meest aen de hoogte der Bergen, doch by nacht komen zy aen de gemeene wegen. Hier is de Landstreek, alwaer de Koning van *Sina* meest Jaerlijks in de Maend Augustus ter Tyger vangst komt, met twee of drie duizend der beste Tartaersche Boogschieters en Lanciers; hy treed dan zelve van het Paerd, en becingelt met zijn Volk het gebergte, het Beest werd met klokken geluit gedreven na de plaets daer de Keizer zich verhouwt,

die dan zelve het Dier in 't gemeen treft, omcingelt zijnde van zijn gewapende wachten, welke hem voor onheil tegen het Beest beschermen. Hier zijn Vogelen van groote als een Reiger, en bykans van de zelve gedaente, zeer schoon van veeren, de hals is wit, de vleugels en staert Scharlake root, hun vleesch is goed om te eeten, andere hebben de groote van Papegaeyen, krom van Bek, geciert met alderhande geverwde vederen, daer zijn ook Veldhoenders, met lange staerten en veelverwige vederen.

De Rivier *Scharamurin* of *Geele Paerd*, die uit het Weste komt, en Oostwaerts in de Rivier *Karga* stort, is dertig vadem breet, doch zoo ondiep, dat men daer door met Kamelen en Paerden wadden kan. De Vliet *Loga* komt Zuidelijk af, in de *Scharamurin* vallen: als men in deze gewesten de Groote Muur nadert, ontmoet men aengename Dalen, en brave Dorpen door Sineesche Volk plantingen gesticht.

Selengiskoy is een Plaets, gelegen niet ver van het Meir *Baikal*, en by de Rivier

Selenga. Van daer, tot aen *Sina*, ontmoet men veel Volk, en werd bewoont van haer Czaersche Majesteits Onderdanen, en buitewaerts van Mugaelze en Daoersche Volken.

De Inlandsche Volken, die rondsom het gesterkte Vlek *Selenginskoy* woonen, en zelve tot *Sina* toe, aen deze zyde, leven zeer vreedzaem, en zonder veel geschillen. Zy brengen steeds uit *Sina* in dit Vlek, Vee, gesmolten Zilver, Goud, en alderhande Koopmanschappen te venten: doch alzoo daer maer omtrent twee honderd menschen woonen, vallen 'er niet veel andere waren daer tegen te ruilen. Evenwel heb ik in de Stad *Mosco* Theé, Japansche Rokken, en Lakwerk gezien, enz. die over dit Vlek uit *Sina* derwaerts waren gebragt.

Van het Vlek *Selenginskoy* af, langs de Rivieren *Chieka*, tot in de groote Rivier d'*Amur*, is men, vermids de onbequaemheit der wegen en rivieren, twee weeken op weg.

De Jesuit *Avril* dryft, dat in de Rivier *Amur, Argus* (*Argun*) en *Chingala*, Robynen en Paerlen zoude gevonden werden.

In *Selenginskoy*, wierd *Faedor Alexewits Golowin*, Stadhouder van *Siberien*, enz. van den zesden January tot den zestienden Maert, in den Jare 1686 belegert, door dertig duizend Moegalen, die hem meenden uit te hongeren, zy deden eenmael aenval met twintig duizend man, op den eersten Maert, waer toe zy Schilden of Schermen hadden gemaekt, welke de hoogte van twintig of dertig voeten hadden, die op raders stonden, waer achter de bende naderde, gewapent met Pieken, Boogen, en brandende Stroowissen, waer mede zy de Vesting, die van hout was, meenden te overvallen, te branden, en de bezetting te dooden, doch de krygslistige en dappere *Golowin*, zoo als zijn Ed. my zelve heeft verhaelt, hielt af van schieten in het begin, en geboot zijn drie honderd Krygsknechten, dat al de bezetting was, eerst vuur te geven als dien hoop kort onder de Stad was, in meening dat zy veilig waren achter de schutzels, edoch het geschut met schroot geladen, en de bussen brandede te gelijk los, op schutten die geen kogel konde wederstaen, en den lossen hoop, zoo dat 'er viel een groote menigte met de eerste bons, dies de overige zulk spel ongewoon, verschrikt, de vlucht namen, waer op een uitval volgde, daer door 'er noch eenige sneuvelde, maer het tal zijner Krygsknechten zoo weinig zijnde, had de wysheit niet lange te vervolgen, tot dat hy van de Nabuurige Vestingen meerder manschap by een gerukt hebbende, met vier benden op den vyand uittrok, en groote overwinninge behaelde, zoo dat eenige duizend menschen zich onderdanig maekte.

Deze menschen bewoonen geen Steden, doch hebben wel eenige losse omheiningen.

De Rivier *Selenga*, die in het Meir *Baikal* stort, is diep en snel loopent. Het Volk dat aen de zelve woont, werd meest *Bratski Mugaelen* genaemt.

Van de Volken die hier omtrent woonen, getuigt zeker Poolsche Reiziger *Nikipera*, dat hunne spraek bykans Kalmuks is: doch dat zy beter gezedent zijn, en gekleed gaen, bykans als de Sineezen, en met omgegorde kleederen. Zy hebben schoone Paerden, die gezadelt en getoomt zijn: staen in 't Geestelijk onder den Priester *Katoegta*, of *Katugta*, (daer elders van werd gesproken,) en gaen steeds gewapent met Pyl en Boog. Men vind 'er ook, doch zelden, vuurwapenen. De Vorst aldaer, was onlangs *Ocuproy Chan* genaemt.

Van *Selenginskoy* na *Sina* te reizen, door Mugalen Land, ontmoet men groote Velden, zonder Bosch, (daer men overal mest van Beesten brand) en ook op weg eene kleine Stad, *Jarauna* genaemt. Rondom dat Stedeken zijn drie Meirkens: en de

Volken, daer omtrent, mede *Bratski* geheten. Van *Jarauna*, tot zeker Plaets *Tulenba*, is zes dagen reizens, door Bosschaedjen. Hier woont een Volk *Tabunuta* genaemt, van gewoonte en zeden, als de *Bratski*. Uit de Bosschen van *Tulenba* komt men tot de Stad *Nertsinskoy*, welke rondom mede Bosch heeft, en de Hooftstad van deze Landstreek is. Het Volk heeft een eige spraek: doch des zelfs zeden komen met die van de Kalmukken over een.

Omtrent de Vesting *Selenginskoy*, is het by Winter weêr vry kout, zoo dat men aldaer met houte Schaetzen over Sneeuw loopt, zijnde daer rondsom veele Heiden, die moeyelijk over te komen zijn. De Mugalen wanneer zy in onlust met hunne Czaersche Majesteiten Krygsvolk zijn, komen tot onder deze Plaets plunderen en rooven.

Aen de Mugaelsche Grenzen raekt het Meir *Baikal*. Dit Meir *Baikal*, is ten einde de Rivier *Angara*, en omtrent het begin van de Vliet d'*Amur*, in de Nabuurschap van *Dauria* gelegen. Het water is zoet en zeer wit, en heeft veele Visschen, als ook Zee-honden, doch van een andere verwe, als die in de Noordzee zijn.

Het Hair is den Manjnt Aensigt uyt geplukt, uyt gesondertaen de Kin, de Soom boven de Ployen is met Bontgevoert de Laersen syn van Vellen het ruig buytende. Mutsen van Roode Vossende Rocken blaeuw Katoen. Ringen, Perutingen en Coraelen dragen sy aende Tuylen.

De Oever is bezet met groote Bergen, die meest altyd met Sneeuw bedekt zijn. Van het groot Eiland *Olchon*, in de midden, zijn de oude Inwoonders vertrokken, en werden aldaer nu Onderdanen van hunne Czaersche Majesteiten geplant, dien dat Land door haer is geschonken.

By de Rivier *Sidui*, de welke loopt tot aen het *Baikalossche* Meir, vallende drie dagen reizens van het vlek of het Kasteel *Selenginskoy*: in de Rivier *Selenga*, hielden zich op in het Jaer 1687 Moegaelsche Taissi, die zich weerbarstig tegen hunne Czaersche Majesteiten Krygsmagt aenstelden, waer omtrent een groote Heide is, daer de Vliet *Kumink* na by stroomt, genaemt *Bulutak*: onder deze *Taisi* of Vorsten, zijn geweest *Irkicantasia* en *Bantuchay*, deze togen over de Rivier *Selenga*, en de *Taisa tzschin Irdenie*, vlood na de Plaets *Botac* of *Botae*, twee dagen reizens van de Rivier *Selenga: Bintuchai* met zijn Broeder, zette zich tusschen de Rivieren *Sidui*, als ook *Kumink*, en dus zogt ieder eenen goed heen komen, vliedende de overwinnende wapenen van hunne Czaersche Majesteiten.

Klutschy, is een Plaets vyf of zes myl van *Selenginskoy*, waer tegen over, na by de mond van de Rivier *Sidui*, in het Jaer 1689 zich Mugaels Volk in een Horde heeft opgehouden, waer dichte by noch een Plaets is, genaemt *Cargas*, alwaer zich mede Mugalen ophielden, die voor de magt hunner Czaersche Majesteiten wapenen vliedende, zwakke Paerden en Kemels, kranke Menschen, Hutten van Riet, Wagens, en ander tuig, op de stee lieten leggen.

De Vrouwen der *Brati*, dragen des Winters lange Rokken van Schape vellen, omgordet van een breeden gordel met yzer beslagen, hebbende zekere mutzen op het hooft, die zy *Malachoeuen* noemen, welke zy by koude over de ooren trekken: des Zomers dragen zy Rokken van slecht root Laken, en vermids deze luiden nimmer, noch gezicht, noch handen, noch lichaem wassen, zoo zied zy 'er zeer lelik uit, besnydende mede nimmer de nagelen aen handen of aen voeten, doch als die hun te lang zijn, en zulks ongemak baert, scheuren zy die onhebbelijk van het lichaem af: jonge Dochters dragen veel vlechten rondsom het hooft, doch getrouwde Vrouwen hebben aen ieder zyde des hoofts een vlecht afhangen, dewelke opgepronkt zijn. Als onder hen iemand sterft, begraven zy dien met de beste klederen aen, daer beneffens leggende Pyl en Boog, als het een Man is.

Zon en Maen eeren zy mede met neiging hunner hoofden, zittende op de knien met gevouwe handen, zonder dat ze bidden of eenig woord spreken: van Uitlandsche Godsdienst weten zy niets, en willen ook daer van niet weten: zy hebben ook eenige Papen die zomtyds van hen gedoed werden, en dan begraven, met klederen en geld by zich, oordeelende hun dienstig te zijn, zoodanige perzonen voor uit te zenden, om voor hen te bidden, dien zy niet willen, in het ander leven, aen geld of klederen gebrek te hebben: wanneer deze luiden onder zich een eed zullen doen, trekken zy na zekeren Heiligen Berg, omtrent het Meir *Baikal*, daer zy den eed doen, geloovende dat wie valschelijk zweert, of getuigt, dat hy nooit levendig van daer keert, zy offeren mede daer ter plaetze alderhande Vee.

De *Buratti* of *Brati*, zijn Vee-ryk, hebbende veel Kamelen en Schapen, zy woonen in lage wooningen van hout, doch boven met aerde bedekt, daer is te midden in een opening, daer de rook door gaet, werdende het vuur midden in het gemak gestookt, zy weten van geen Akkerbouw, of Tuinvruchten: hunne Huizen die Dorpswys by malkander staen, zijn gemeenlijk aen een Vliet geplaest, veranderende deze luiden hunne woningen niet, gelijk als de Tunguzen hunne Nabuuren doen.

Voor de deuren harer wooningen vind men opgerechte staken, dier Paerde huiden aenhangen, ook Schapen en Bokken aen gespitst zijn, welke zy eeren en aenbidden, met buiging hunner hoofden, en daer voor neder te vallen. In de Voortyd is dit Volk gewoon een algemeene Jacht aen te rechten, die zy *Oblavo* noemen, als wanneer gehele buurten te zamen komen, en het Wild omcingelen, te Paerd, 't geene zy te zamen hebbende gejaegt, met Pylen vellen, en zoo bekomen zy een groot aental Wild, van Harten, wilde Schapen, Rheen, en ander gedierte: het is byzonder, na gedane Jacht en verschieting der Pylen, weet ieder mede zijn eige Pylen weder te zoeken. Zy villen dan dit gedierten, snyden het vleesch van het gebeente, drogende het zelve by de Zon, en onderhouden zich daer van, tot dat alles verteerd zijnde, zy weder op de vangst gaen. Men ziet daer wilde Schapen by duizenden, veel Ossen, doch weinig Peltery-werk, Kamelen vind men daer voor weinig waer, te mangelen, want geld begeren zy niet, graeuwe Zabels, Bekkens, Kooper, Otter vellen, Persiaensche Vlok-zyde is haer gading.

Zoo Mannen als Vrouwen, zijn grof en sterk, hellende eenigzins na de Sineescher Tartaren.

Als men in deze gewesten reist, moet men des nachts wacht by zijne Paerden houden, op datze niet van de Roovers, die daer veel zijn, gestoolen werden. Die de Landstreek *Najada* doortrekken, daer de *Katuchta* zich meesttyds onthoud, bekomen aldaer, zoo men zegt, een vrygeleide, en neemt men daer leeftogt op weg mede tot den verderen reis.

De Gezaghebber van *Nertsinskoy*, zend Onder-gezaghebbers in de Steden *Farauna, Barboesinskoi* en *Tulemba, Tulenbi*, of *Teletbiofkoi*, die niet ver van de Oever van de Vliet *Barboesa*, en de oorspronk van d'*Amur* leggen. Hier vallen zeer goede Zabels. De lucht is 'er matelijk getempert en warm: en daer groeyen veel vruchten in Thuinen. Om laeg aen de Rivier d'*Amur*, wassen naer men wil, Druiven. Der zelver ingang is met zulk breet en dik Riet bezet, dat men het qualijk omvademen kan.

De luiden zijn hier arbeidzaem, en woonen Doorpswyze in huizen als hutten. Dus verre, volgens getuigenis van *Nikipera*.

Daura is een vry groote Riviere, en stort zich omtrent, op de hoogte van 64 graden, uit het Oost-Tartarye in d'Ooft-Indische Zee. De Riviere is by my ter plaetze geleit, daer de meeste getuigen en beste onderrichtingen my zeggen, dat dia gelegen zy. Doch echter willen andere, dat die meer benoorden leit, en ter plaetze, daer de Rivier *Vrak* door my is geplaetst.

Men ziet in mijn Kaerte, bezuiden en omtrent het Daurisch gewest, eenige Sineesche benamingen, die dus geplaetst hebbe, volgens zekere Kaerte in *Sina* zelve gemaekt, en my vertaelt door *P. Couplet*, Jezuit, die zich dertig Jaren in *Sina* opgehouden hadde. Doch vermids de Sineezen hunne Kaerten, voor zoo veel het geen buiten de Muur is, tot noch toe niet klaer hebben vertoont, en weinig acht op lengte en breette nemen, zoo gelieve de Leezer te weten, dat de zelve Plaetzen daer wel waerlijk zijn, maer der zelver lengte en breette alleenlijk na de beste gissing is genomen.

De Rivier *Pensia* valt, aen 't Oosteinde van Tartarye, in Zee. Voor haren: mond is het Ys zoo overvloedig niet, als meer Noordelijk. Het water van dezen Vliet werd zeer gezont bevonden.

In de Nabuurschap van *Dauria*, aen het Landschap *Sabatsia* of *Sabaksia*, woont een Volk, genaemt *Fukagi*, dat niet te woord met eenige vreemdelingen wil komen. Het gebruikt, in plaets van yzere messen, bylen en flits-punten, van steen en Walrus tanden: gelijk 'er zoodanig een flits onder my berust: welke in een schermutzeling tegen deze *Fukagi*, of *Fukagir* was gekregen. Het scherp is een span lang, voor spits, en als een mes geslepen, hebbende ook de zelve gedaente, doch met een dikken en breden rug. Met dit geweer, dus geslepen, weten zy zich eenigzins te behelpen. Hun ander geweer zijn meest slingers, daer zy zeer fel en wis mede weten te werpen, en Rheen en Menschen ter dood te treffen. Hunne kleding is des Zomers van Visch, en des Winters van der Land-dieren vellen. De naelden, daer zy mede naeyen, zijn ook van Visch graden gemaekt.

Tusschen de Rivieren *Pensia* en d'*Amur*, zijn verscheide kleine Rivieren en Plaetzen: hoewel tot noch toe niet te wel bekent.

Alle de Rivieren, welke tusschen d'*Amur* en de *Lena*, ten Noorden en Oosten, in Zee storten, zijn zeer Vischryk, gelijk het Land daer vol Bosschaedjen en Wild gedierten is.

By de Rivier *Zne*, die niet wyt van de *Singal* in d'*Amur* stort, zijn twee Eilandekens in d'*Amur* gelegen: die de Sineesche Onderdanen, voor weinigen tyd, ingenomen hebben.

Omtrent de Rivieren *Minka* en *Taeiman*, die gezegt werden niet wyt van den uitgang des *Amurs* in Zee te storten, hebben wel eer Volken, geheten *Ghalom* en *Oeserom*, gewoont, daer een vlek gesticht was, dat de Sineezen onder zich hebben geslagen.

Ter rechter zyde van de Vliet d'*Amur*, na de kant van *Sina* toe, woonen mede Volken, *Bogh Doghana Machi* (zoo men zegt) geheten, in Steden en Dorpen, na hunne wyze opgeslagen. Zy zijn nu Onderdanen van den Sineeschen Keizer, en weiden aldaer Vee.

De Volken, aen de rechter zyde van d'*Amur* Zuidwaerts, omtrent de *Singal*, *Zne*, en andere Rivieren, geven aen den Sineeschen Keizer Jaerlijks, in Wildvangst, schattinge.

Van de Vliet *Amur*, en eenige naby gelegene Stroomen en Plaetzen, spreekt zeker Rusch bericht, my van die oord toegezonden, vertaelt aldus.

Boven *Kataia*, en rondsom d'*Amur* ook, op de slinker zyde van de *Sija* stroom, tot daer den *Amur* uitloopt, woonen mede *Bogh Doghana Machi*, de *Kitaische* Konings

Onderdanen, die hem groote Schattingen en Tol betalen.

Daer d'*Amur* in den Oceaen loopt, ziet men een groot Eiland in de *Akiaensche Zee*, omtrent twaelf, of na giffing vyftien myl groot; en daer op steene gebouwen, maer men kan daer niet wel na toe komen, dewyl de Russische Krygs-luiden en Inlanders, die daer naest by woonen, geen vaertuig, om mede over Zee te konnen gaen, noch verstand om die te bouwen, hebben, en ook groote menigte van Klippen en Steenen, boven water uitsteken.

Beneden de *Ys-kaep*, aen d'*Amurze* zyde, vallen in de Zee, de Stroomen *Lama*, *Ochota, Towoi, Tadui, Penchion, Kamtschatca, Tschiundon* en *Anadir*, by de laetste strekt zich een groot gebergte[+] tot in de warme Zee, 500 Russche wurst ver, en voorby d'*Amur* langs de strand, van de warme Zee, en achterom dezen Berg is een uithoek, die zich strekt tot in het diepste van de Zee; hierom kan men met geen vaertuig, in hunner Czaersche Majesteits Ryk, noch in de Sibiersche Steden komen, noch ook in de Stad *Fakutskoi*, of aen de *Leen* stroom, noch aen de Stad *Mangaiska*, of *Turuchanska*, insgelijks niet uit den, Oceaen in de Stroom *Jeniseiskoi*, want om de Noord zyde van dezen Berg, is het vol met vervaerlijke Ys-bergen.

[+]Vyf wurst is een myl.

Van d'*Amur* tot den Berg *Najan*, en van de Kaep in de Ys-zee, tot aen de groote Stroom *Lena*, en wyders van de *Lena*, op de zelve koude Zee, tot de *Jeniseia* en *Mangaseiska* aen de Oevers, leggen veel Tanden, Hoorens, enz. van Zeepaerden en andere Zee-dieren, waer van de Onderdaenen hunner Czaersche Majesteiten Tol betalen, insgelijks van de Walrus-tanden.

Van de Stad *Jenisieiska* tot *Ilemska*, de Stroom *Angara* langs, is vier weken reizens, verder over Land te Paerd tot *Wercholienskoi*, een week over het gebergte, 't geen legt aen het begin van de *Lena* Stroom, daerze uit het gebergte komt.

Van de Stad *Wercholienskoi*, nederwaerts op de Stroom *Ksutoiua* en *Mukoiua*, tot *Kiringa*, is acht dagen! deze Stad legt by de Stroom *Kiringa*, die in de *Lena* valt: Daer in vallen ook de Stroomen *Witim*, *Olekma*, *Tugir*, (waer by de Stad *Tuginskoi* legt) *Atschir*, *Jadomaia*, *Aldan*, *Tschiut-schiura*, *Warla*, *Tschosa*, *Muticha*, *Volo-kovaia*, *Muruka* en *Wilei*.

Van *Kiringa* dryft men de groote Stroom nederwaerts, tot de Stad *Jakutska*, in zes weken.

De *Lena* valt in den kouden Oceaen, met al zijn Stroomen: aen alle zyden rondsom de *Lena*, woonen Onderdanen van hunne Czaersche Majesteiten: daer is veel Wild Gedierte, en Visch, Bosschen en zeer hooge Bergen, Sneeuw en Vorst: men kan met Paerden hier niet wel reizen, uit oorzaek van de hooge Bergen, Sneeuw, Water en Moerassen. Hierin den Oceaen is schrikkelijk veel Ys.

Van de binnen Zee *Baikal*, gaet een halve kringswys gebergte, na, en langs de *Lena* Stroom, dat ontoegankelijk is, ook loopt een Berg, wel vyf honderd wurst ver in Zee, 't geen verhinderd dat men uit de *Lena*, door de Zee niet kan komen tot het *Kitaise* Ryk, en in d'*Amur* Stroom. Aen de zyde van de *Lena* vallen veel Vloeden, als *Daura*, *Bludnaia*, *Ulja*, *Kawitscha*, *Kolyma*, *Alasieia*, *Indigirka*, *Tatscha*, *Pianaia*, *Chromaia*, *Jana*, *Omoblowa*, *Olenek*, *Wolokowaia*, *Anabara*, *Wolok*, by alle deze Vloeden woonen *Jakuten* en *Brati*, Onderdanen van de Rusten, en rondsom de Oceaensche Zee, woonen *Samojeden*, van alderhande slag en spraek.

Van het Meir *Baikal*, en van de Stad *Barbasinska*, de *Barbasinska* Stroom opwaerts, reist men in twee weeken, tot *Telengenska*, en over Land te paerd, in tien dagen, en

tot de Stad *Nertschinska* de eerste in het *Daurse* Landschap, is twee weken reizens: deze Stad legt tusschen de Stroomen *Nertschin* en *Tscherna*, die in de *Schilla* vallen: noch valt daer in *Arunja*, *Amasar*, *Urka*, *Sadoenja*, *Kailar:* het Meir *Kailar*, uit welke de Stroom *Kailar* loopt, stort in de Stroom *Arguna*.

Van hunne Czaersche Majesteiten Stad *Nertschinska*, in het *Daurske* Land, die gebouwt is in het Jaer 1640, van de *Sibirsche Kozakken*, reistmen met Paerden en Dromedarissen, tot in *Kitoia*.

De *Arguna*, en meest alle de naest voorverhaelde Stroomen, vallen in dc groote *Amur*.

Van de Stad *Nertschinska*, dryft men nederwaerts op d'*Amur* Stroom, tot de Stad *Kamarska*, in drie weken: de Stad *Kamarska* legt aen het *Daurska* Land; men heeft op zijn linker hand de Stroom *Lienska*, bezyden het gebergte, en op de rechter zyde het *Kitaischa* Land, en tegen over deze Stad, valt de *Kamara* Stroom, in d'*Amur*; van de Stad *Kamarska* nederwaerts op d'*Amur*, tot de Stad *Albasinska* is vier dagen, dees is gebouwt aen de Noord zyde van het *Kitaische* Land: de Stroom *Albasinska* valt in d'*Amur*.

Dit gewest is een van de beste Landschappen in geheel *Sibirien*, en wast in de-

ze aerde alderhande Zaed, zoo dat een maet, zomtyds vyftig, zestig of zeventig, maeten wederom geeft, en op de Eilanden en de Strand van d'*Amur*, wassen van zich zelven Wyn-druiven: ongemeene overvloed is daer ook van groote en kleine Visch, en andere dingen, die men niet noemen kan.

Van de Stad *Albasinska*, d'*Amur*, nederwaerts tot de *Zia* Stroom, is drie weken varens, dees valt ter zyden in d'*Amur*.

Op deze Stroom zijn twee Stedekens, die in't Jaer 1682 van de *Kitaische* Krygsluiden wierden ingenomen, en bestond haer Krygsvolk in tien duizend man: de Russen daer en tegen, waren niet meer dan negentig man, of zoo andere willen zeventig.

Van de *Zia* Stroom, op de linker zyde tot de Stroom *Bestraia*, is drie weken wegs, deze valt ook in d'*Amur*, van *Bestraia* tot *Chamun*, te water, twee dagen, die valt mede in d'*Amur*: van *Chamun* tot den uitloop van de groote Rivier *Amur* in Zee, reist men in een Maend: in de mond van d'*Amur* Stroom legt een groot Eiland, van zestig wurst: op de *Kitaische* zyde in d'*Amur*, vallen de Rivieren *Gallminka*, *Tuyman*, *Schingal* en *Vschur*. Tusschen *Schingal* en *Vschur* was een Stad, die hunne Czaersche Majesteiten in bezit hadden, maer is door het *Kitaische* Volk ingenomen: aen de hooger zyde van *Kitaia*, rondsom de Stroomen woonen *Kitaiers*, of hun çynsbaere Volken, Onderdanen van den Vorst *Boghdochana Machi:* zoo als anderzints het volk zelve mede werd genaemt: rondsom d'*Amur* en de *Schingal* Stroom, aen de hooge zyde van *Kitaia*, komen Stroomen lopen uit het gebergte, en vallen in d'*Amur*; tusschen deze Stroomen en Bergen is ongemeen schoon Land, en zeer vruchtbaer: aen de Strand vind men ook natuurlijke Zout putten: Bosch en Wild gedierte is hier niet veel, in 't midden van de *Schingal* Stroom, als men vyf dagen reist van *Nertsinskoi* af te rekenen: aen d'*Amur*, legt de Stad *Schingal*; hier woonen *Kitaiska* Onderdanen, alle in steene Huizen, de Daken zijn van Deelen gemaekt, met Leem en Kalk overdekt.

In deze *Kitaise* Grensstad, onthoud zich een Land-drost, die de Inkomsten invordert, bestaende in Rogge en Haver, anders wast hier niet, en werd dit voort op Paerden, Kamelen en Ossen, na de *Kitaise* Hooftstad gevoert, en werden d'Imposten ook betaelt, met hout en planken, dat in het *Kitaise* Land ongemeen duur is. Dus verre uit gemelte vertaelt Rusch bericht.

Van de Volken Giliaki *of* Gilaitski *en andere, en van de Zeekusten omtrent hen gelegen, met de strekksingen of loopen van Rivieren, Plaetzen en Gewesten, in het uit terste Noord en Oost-Asie of Tartarye gelegen.*

DE Volken *Giliaki* of *Gilaitski*, woonen ten Noorde omtrent den mond van de Rivier d'*Amur:* hoewel ook eenige ten Zuide: welke laetste gezegt worden onder de Niuchische Tartaren, die *Sina* nu bezitten, te behooren. Zy zijn beide strydbaer, zaeyen geen Koorn, maer onderhouden zich met Visch, Gevogelte en Wild. De Beeren weten zy te temmen, en verstrekken hun, in plaets van Paerden, om die voor sleden en wagentjes te spannen, en aldaer mede te ryden.

Van de mond der Riviere d'*Amur* af, (volgens eenige Sineesche verhalen, die onder my berusten,) zoude men door d'Amursche Zee, tot aen het Sineesche Keizerryk in acht dagen konnen zeilen: hoewel andere berichten, van de zelve Landen my

toegekomen, zulks tegenspreken, om dat de uitstekende hoek *Korea*, deze vaert zeer zoude verachteren. Maer te Lande, langs de Zee of Strand, kan men daer bezwaerlijk komen, om dat 'er aen die kusten zulke schrikkelijke hooge en steene Bergen, Klippen of Rotzen leggen cn zich strekken langs de Zeekant, van de *Mangesche* Zee, of *Ys-zee*, door de *Amursche* Zee, tot aen de Rivier d'*Amur*, en voorders na 't Sineesche gebiet. Ook kan men uit het Landschap *Nasabaie*, by de Vliet *Lena* gelegen, over Zee, tot aen de Riviere d'*Amur* niet, of bezwaerlijk komen, insgelijks ter oorzake van de veelvuldige Klippen en Steenrotzen, die daer in Zee zijn, en wegen de menigte van Ys: en ook om dat 'er groote hoeken, verre in Zee uitsteeken.

Op de Ys-kaep ziet men aen d'eene zyde de *Mangesche*, en aen d'andere zyde d'*Amursche* Zee: doch hoe verre aeze hoek in Zee uitsteekt, is ons tot noch toe volkomentlijk niet bekent. My zijn eenige aftekeningen van deze hoek toegekomen, die de zelve rechtstrepig Noord-oost op vertoonen: maer andere vertoonen de zelve zeer krom en Noord op geboogen: doch by my is de middelweg, en die gedaente, waer na de meeste getuigen en berichten hellen, in de Kaerte gevolgt.

Die over de Noord-ooster uithoek, de Ys-kaep genaemt, willen gaen, moeten

zulks des Zomers doen, als wanneer men kleine vaertuigen daer over sleept, en alle leeftogt en behoeften, op de rug draegt: des Winters werd het Zuidelijkste gedeelte van deze hoek met honden, en liefchen of Sneeuw-schoenen betreden. De zommige zeggen dat aen de Zuidelijkste gedeelte, schier ondoorgankelijke Bosschen zijn: dat de Kaep op zommige plaetzen hoog, en op andere laeg is, op zommige breed, op andere plaetze smal, en breder als by my is vertoont.

De Riviere *Kolima*, is een der grootste Rivieren, die ten Noorden in de Ys-zee stort, zy heeft haer begin of oorspronk ten Zuiden uit het *Giliaksche* gebergte, gelijk ook de vliet *Vrak* en *Bludnaia*. Een andere Riviere, daer naby gelegen, werd genaemt *Konitsa*, of *Kawytska*. De Riviere *Anabara* of *Kanabara*, verre van de Ys-kaep gelegen, werd noch wel mede anders genaemt *Nabaroui:* en de Riviere *Vlja*, ook *Ilin*. Aen de zelve is een overwinter-plaetze, *Niesne* genaemt. Hier na volgt de Rivier *Daura*.

Van de Rivier *Kolima*, werd met kleine vaertuigen in den Zomer, langs het Land in Zee gevaren, als het Ys en Mist zulks niet beletten: want het gebeurt wel, dat in drie Jaren aldaer, vermids het veelvuldige Ys, geen vaert is. Als men met vaertuigen aen de Noord-oostzyde van deze Kaep is, en tot aen de *Ys-kaep* gevaren, werden de goederen over Land gevoert, en aen de andere zyde in andere vaertuigen weer in Zee gezet, en zoo voort over Zee gevoert: doch dit geschied zelden.

De Vliet *Anadim*, *Anadwor*, of *Anadiroe* opvarende, ontmoet men, tusschen de spleten van 't gebergte heen, een *Wolok*, dat is, overtoom, of plaets, daer men de vaertuigen te Lande weet over te halen, om met die in de Rivier *Bludnaia*, en wyders langs de Rivier *Kolima*, *Vrak*, *Ludoma*, *Aldan*, en zoo voorts in de Rivier *Lena* te komen. Men haelt de vaertuigen mede over een ander overtoom, tot in de Rivier *Bloednaia:* doch dit kan niet als met kleine vaertuigen geschieden.

De Rivier *Lama* is niet ver van den uitgang des Vliets *Amur* gelegen, en werd anders mede *Alama* genaemt.

Men bespeurt niet, dat Mosoviten, Samojeden, of eenige menschen, die langs deze Zee-kusten woonen, met hunne vaertuigen deze geheele Kusten bevaren, behandelen of bewandelen, maer dat de Schipvaerten, langs die Zee-kusten, alleenlijk van de eene plaets tot de andere door byzondere Volken geschieden, zonder dat het Volk van plaets tot plaets voort trekt, 't geene de oorzaek schynt te zijn, dat deze Kusten tot noch toe voor ons meest onbekent zijn. De handel, die 'er zeer weinig is, geschied by overlevering van Koopwaeren van 't eene Volk aen het ander: en werden die Volken mede van veel varens onthouden, vermids de lange Winters, veelheit van Steen-klippen, menigte van Ys, en overgroote koude.

Tzernilos Krugom, dat is *Rontom Swart*, werd zekere Kaep, of Uithoek genaemt, die t' Zeewaerts, aen de uitterste Oost-Tartarische Kusten, gelegen, en, na allen schyn, zijn naem hier van gekregen heeft, om dat het daer gevaerlijk om te varen is, de Zee daer zeer tegen aenstoot, de Kust klippig, en een quade Strand is: want door dat woord op Tartarisch, zoo wel quaed, lelijk en gevaerlijk, als *Zwart* verstaen werd, gelijk de zwarte Mugalen veel meer hunnen naem van hunne morzigheit en lelijkheit, als wel van hunne zwarte verwe gekregen hebben.

De Inwoonders van dien oord gevoelen, dat de Zee aldaer, bezonder Noord op, vermids haer veelvuldige Klippen, niet bevaerbaer is. De Bosschaedjen zijn daer donker, dicht, en vol Wild gedierte. De herom leggende Volken, zouden na men wil, negen, en misschien meer verscheidene spraken uitmaken.

Het Landschap *Sabatsia* werd in de Kaert, met weinige verandering van spelling en letteren, op twee verscheidene oorden geplaetst: als ten Noorden, volgens berichten, zoo over *Polen* heb bekomen, en ten Oosten aen Zee, volgens berichten over *Sina* aen my gezonden. Twyfel zeer, of het tweemael met verscheidene spellinge op verscheide plaetzen, als twee byzondere Landschappen, gestelt moet werden: dan of het een zelve Landschap zy, onder twee gelijke namen van verscheide spelling. Het kan mede zijn, dat of in het bericht over *Polen*, of wel dat over *Sina* my toegekomen is, misstelling werd bevonden: 't geene de tyd zal moeten ontdekken.

De Kusten vorders, van de Rivier d'*Amur* af, tot de Rivier d'*Oby* toe, worden zeer schaers bewoont: en alle de Volken, die zich daer onthouden, zijn een aerd van Samojeden, en van gelijke erneringe: doch van verscheide namen.

De Volken, tusschen de Rivier *Jenisea* en *Amur*, en meer Zuidelijk, zijn (zoo Reizigers van daer berichten,) in verscheide en veele Natien verdeelt, en alle Heidenen, waer van eenige schatting

aen hunne Czaersche Majesteiten, en andere aen 't Sineesche Ryk geven, voornamelijk die aen de Zee-stranden of Rivier-oevers woonen. Andere, die noch vry zijn, leven elk ader zijn eigen Vorst. De oudste van hunne bende, of dapperste, werd tot die waerdigheit gekooren.

De Moscoviten zeggen, dat aen de Ooster-Tartarische Zee, zekere Kaep is, daer het water zoo wonderlijk haestig, en dikmael omschiet, en van loop, met groot gewelt, verandert, dat het daer onmogelijkis, om te varen. Waer van ik echter niet zekers weet te berichten.

Daer werd ook gezegt, dat omtrent de *Ys-kaep*, de Zee een tegenstry digen en zeer verwarden loop zoude hebben; zoo dat het bezwaerlijk, uit die oorzake, mede zoude zijn, daer om te varen.

De Volken daer omtrent, willen zachtelijk gehandelt zijn: want voor weinigen *tyd* zeeker Plaets-voogts Zoon, (uitgezonden, om den Tol op te halen, te Landewaerts in,) wierd, om dat hy zich te baldadig aenstelde, met al zijn volk ter neer gematst.

Men vind hier omtrent noch Volken, *Dieudi* genaemt, die, alzoo my hunne rechte woonplaers niet bekent is, in de Kaerte niet heb gebragt.

De *Leege* Rivier heest haren uitgang in Zee. Het woord van *leeg* bedied aldaer zoo veel als *uitterste*, of *grens:* zoo dat het schynt, alhier een uitterste wachtplaets of vesting te zijn.

Aen de plaetzen *Alaseisko*, *Sredne, Saschiwersko*, *Werchsenskoe*, en *Jasulski*, gelegen in de meest Noord-oosterlijke gedeelten van *Asia* en by de *Leege* Rivier, vinde op papieren, aen my uit *Sina* overgezonden, een merk staen, het geese *Tzaer* schynt te bedieden. Waer uit besluite, dat aldaer Czaersche wacht, of bezetting moet zijn.

By de plaetzen *Sredne* en *Alaseisko*, dat is, *hals*, en *middel*, vinde ik ook, in zekere my uit *Sina* overgezonde tekeningen, een afbeeldzel van een gesterkte driehoek: wes gisse, dat aldaer een sterkte van zulken gedaente of gestalte moet zijn.

Het Land, gelegen tusschen het gebiet van *Dauria* en de Sineesche Muur, valt op veele plaetzen zeer zantachtig, doch meest vlak en effen, voornamelijk dicht by de Muur.

Een zekere Rivier, genaemt *Caratal*, werd gegist omtrent de Riviere d'*Amur* te stroomen, om dat men my uit Tartarye bericht, dat die aldaer elders zoude leggen. Maer alzoo *over Sina* bericht werde, dat deze Rivier in de Oost of de Indiaensche Zee zoude uitstorten, na haren loop, door Tartarye: en dat na de Rivier *Caratal* de *Mantzi* of vreemdelingenin schepen, hunne waren voeren, en dat 'er twee steene Steden op den Oever zouden leggen; zoo zoude men misschien mogen gissen, dat deze groote Rivier *Caratal*, (want een andere kleine Rivier, die in het Meir *Altin* stort, is mede *Caratal*, *Karatal*, of *Kitta* genoemt) de Rivier d'*Amur* gelijk is, of misschien d'*Amur* zelve: zoo dat die op eenige plaetzen d'*Amur*, en op andere plaetzen *Caratal* genaemt werde; 't geen tot nader kennisse onbestecht werd gelaten.

Om van *Dauria* te reizen na *Tobol*, Hoofdstad van *Siberien*, gaet men eerst op *Jeneseiskoi*, de Rivier *Jenisea* af: en van daer op *Ketskoi*, en zoo op *Narin* en *Sarguts*, en dan op *Tobol*.

De Krygsbezettingen die in *Dauria* leggen, werden uit *Jeneseiskoi*, van leeftocht en nootwendigheden voorzien.

De Russche Bevelhebber in *Tomsko*, heeft onder zijn gezag de Stad *Jeneseiskoi*, en onder *Jeneseiskoi*, staet weder de Stad *Krasnojaer*, en al het Land, tot aen de *Dauren* toe.

Niet wyd van de Plaets *Jeneseiskoi*, gelegen aen de Vliet *Jenisea*, is een Vlek, genaemt *Wiliemsko*, 't geene ik om dat zijn rechte plaets niet en wete, op de Kaert niet en heb gebragt.

De Stad *Jakutskoi*, aen de Vliet *Lena*, is de Hoofdplaets van alle de plaetzen, aen de *Lena*, gelegen. De gezaghebber van de zelve strekt met zijn gebiet tot aen de Zee, beoosten.

Uit het Meir *Baikal*, kan men als gezegt werd, tot in de Daurische Rivier d'*Amur* komen, met kleine schuiten, die op eenige plaetzen over kleine droogten en dammen gesleept en getrokken worden: want tusschen beide zijn geen Rivieren, die de zelve aen een hechten.

De Rivier d'*Amur* werd, behalven dat aen haren mond zeer breed is, in grootte by den Ryn vergeleken. De Russchen zijn daer omtrent in een geduurige hoede tegen de volken, die bezuiden woonen.

De meest Noord en Oostelijk gelegen volken, in dezen gewesten, zijn geelbruin van verwe; (daer de rook des Winters, en hitte des Zomers veel toe doet:) hebben meest alle zwart, en eenige weinige rood haair.

De *Bocharen*, - die groote handelaers zijn, komen veeltyds op hunne weerom reize uit *Sina*, door *Dauria*, en langs d'*Amur*, tot *Tomsko* en *Tobol*, met Goud,

Zilver, en Zyde: al het welk zy aldaer verhandelen.

De *Dauren* zijn wel gemaekte Mannen. Zommige van hen gaen op zijn Kalmuks, en andere op zijn Sineesch gekleed. Zijn bloode en vreesachtig slecht en onnozel in kennis der zaken van de waereld, dienen houte Beelden, en hebben Landbouw. Daer wast ook Kool.

De weg uit het Vlek of Kasteel *Albasin*, dat nu gesloopt is, *(*in 't Dauersche gebied gelegen) tot aen de Rivier *Gan*, houd men te zijn vyf dagen reizens: en van het begin des Vliets *Gan*, tot de Rivier *Naun* of *Naum*, twee of drie dagen: en van *Naun* tot *Sina*, dertien dagen wegs te Paerd, door verscheidene volken en landen. Van de Rivier d'*Amur*, langs de Rivier *Sija*, Noordwaerts, is tot aen zekere volken of troepen, die in zwervende hoopen woonen, zeven dagen reizens.

De Spraek der Volken, rondsom het Meir *Kailar*, is byzonder, en by hunne Nabuuren onverstaenbaer.

Omtrent den Vliet *Oerki* vind men goed Zaeiland: gelijk by de Rivier *Aldaken*, insgelijks veel Bouw-landen zijn: alwaer ook veel Wild gedierte, en langs de Vliet *Pochramnaia* veele Zabels gevangen werden.

By den Vliet *Kamara* zijn mede veel schoone Wei-landen en Wild-vangsten.

Op de Rivier *Singal*, dryven de Sineezen met hunne vaertuigen op en neer, en schieten in de Riviere d'*Amur*, langs de welke zy opwaerts en nederwaerts, en ook aen de Rivieren, die ter zyde leggen, schatting voor den Sineeschen Keizer, van de onder schatting zijnde Volken, vorderen.

Langs de Rivieren *Gan* en *Naun* zijn drie Gouverneurs of Bevelhebbers van den Sineeschen Keizer: welke van de luiden, die onder Schatting staen, Tol vorderen, bestaende in vellen van Tygers, Luipaerden, Luxen: en ook Kabardyn: in Druiven, en veelderhande Koorn.

Rondsom het Meir *Kosogal*, daer de Vliet *Selenga* zijn oorspronk uit heeft, wonen Volken, zoo Mugalen als andere, die vrye Luiden zijn, en onder geen Schatting staen. Waer omtrent bezuiden een Berg is, daer in Goud zoude vallen: welk Erts in een Stedeken of Vlek, *Toegtilami* genaemt, dat niet te recht weet te plaetzen, ten behoeve van zekeren Prins, genaemt *Otsiray Sain*, gesmolten zoude werden: waer van echter geen gewisse kennisse hebbe.

Langs de Rivier *Selenga* valt, als men zegt, goed Zandel-houd. En is drie mylen van *Selenginskoi* een Zout-meir.

Zeker Stad of Vlek *Targhana*, is onder Mugaels gebied; doch om dat de rechte plaets niet weet, waer zy legt, heb die in de Kaert mede niet gebragt.

Aen de Vliet *Chilok*, die in den Vliet *Selenga* stort, onthouden zich veele nedergezette Tingoesche Volken, die onder geen schatting staen, en vrye Luiden zijn.

De Plaetzen *Baunskoi*, *Anagarskaia* en *Werg*, omtrent het Meir *Baikal*, zijn onderdanig aen hunne Czaersche Majesteiten: als mede de Rivieren *Orongoi* en *Kabanja*, die Wester takken van de Rivier *Selenga* zijn, met de Vlekken aen de zelve Rivieren van die naem gelegen.

Ten einde der Rivier *Selenga*, beneden het Meir *Baikal*, en aen het Meir *Kosogal*, woonen verscheidene volken, welker namen tot onze kennis noch niet zijn gekomen.

Weinig beneden het Meir *Stut*, en boven de Rivier *Kumnik*, is een roode Berg, daer zwarte Erts uit vliet. Hy geeft mede Arzenikum of Rotte-kruid en Aluin.

Op de Rivier d'*Amur*, daer in de Kaerte *Karaul Kitaiskoi* staet geschreven, is de uitterste Sineesche wacht-plaets, gelijk zulks dat woort beduit.

Bezuiden de Rivier *Amur* is het Land nu meest onder 't gezag van den Niuchischen of Sineeschen Keizer. Benoorden, zegt men, zijn noch veel meerder byzondere Natien, (waer'van zommige noch in vryheit leven,) als in de Kaerte zijn aengetekent. De Noordelijkste vlekken in de Kaert aengetekent, als *Werchie*, *Maseu*, *Niesne*, zijn alleenlijk overwinterplaetzen, derwaerts de volken zich by Winter, en in de koude met der woon begeven: want zy des Zomers zich op het Veld onthouden.

De Volken, benoorden de Rivier d'*Amur*, zijn den *Lappen* en *Samojeden* niet ongelijk: Heidensch van Gods-dienst, plomp en dom, en weten zeer weinig of niet van leezen of schryven; doch de aldernoordelijkste geheel niet.

Van het gebergte, aen den mond van de Rivier d'*Amur*, *Bakaltemma Saten* geheten, is my kennis toegekomen, dat net daer is: maer wyder blyft het gewest daer omtrent ons volmaektelijk niet bekent, zoo dat niet wete, of het daer vast Land zy, dan of het in Eilanden is verdeelt, of niet, en of het aen *Jesso* grenst: hoewel *Dirk Rembrantsz*, *Jesso* tot een Eiland maekt: doch, het is misschien vast Land en zeer bevolkt, of misschien, met een smalle vaert, die men over zien kan, alleen-

lijk afgescheiden, daer ik toe helle: het[+] Koninkryk *Niuche* begint eerst, omtrent de Plaets, *Uquecching* genaemt, en is echter een ruchtbaer Landschap, 't geen 200 veel duizend menschen heeft uitgelevert, om *Sina*, met bystant van eenige West-Tartaren, t'overmeesteren: wezende aenmerkelijk, dat langs *Korea*, uit het Noorden, een groote stroom werd bespeurt: en dat aen my Sineesche Kaerten toegekomen zijn, die boven *Korea*, Noord aen, Eilanden, en een vaert en doortogt vertoonen. Doch de stroom kan van elders komen, en deze vertoonde Eilanden zijn, misschien de Westelijke voor-eilanden van *Japan*. En dus blyft deze zake ons tot noch toe onbekent: hebbende wy de Kaert van deze omstreek, na de beste, en meest met waerheit overeen schynende berichten, ter neer gestelt.

[+]Ziet achter de Reis van Verbiest.

De *Straet de Vries*, aen het Land *Jeszo*, zal, na het schynt, voor de *Straet Anian*, en het Compagnies Land voor de hoek van *America* (indien dit Compagnies Land, geen voor-eiland is, zoo als by die van het Nederlands Schip *Breskens*, gezegt werd, alzoo bevonden te zijn, dat te gelijk met het Schip daer de *Vries*, in het Jaer 1643 op voer, tot ondekking van Tartarye, uitgevaren was,) gehouden moeten worden: waerom misverstandig *Anian* heden, door zommige, by *Kalifornia* in West-Indien werd geplaetst.

Bezuiden de Riviere d'*Amur*, staen in de Kaerte, Steden onder 't gebied van *Sina* aengetekent, die Plaetzen zijn, waer van de *Taisaas*, of Vorsten, zich den tegenwoordigen Sineeschen Keizer hebben onderworpen.

Op de Rivier *Angara*, niet wyt van het Meir *Baikal*, zijn zeer groote Watervallen of droogten, ja zommige, eenige mylen lang, en andere minder; zoo dat men de goederen, die op of nederwaerts langs deze Rivier gaen, aldaer uit de vaertuigen moet ontladen, en te Lande overdragen. Met welke vaertuigen men over het Meir *Baikal* steekt.

Aen het bovenste van de Rivier *Angara* staet het ompaelde Vlek *Anagarskaia*.

Jandi is een Dorp, bewoont by Moscovische Land-luiden, aen de Rivier *Angara*.

Naby het Stedeken *Vergolenskoy*, dat aen den oorspronk der Rivier *Lena*, die in de *Ys-zee* uitstort, gelegen is, zijn zware steene gebergten: gelijk de Rivier *Lena* mede nit steene gebergte spruit.

Het is 'er des Winters zeer koud. Men kan daer des Zomers met geen Paerden ryden, om de ongebaentheit der wegen, en menigte van Water en Moerassn: en des Winters om de zware Sneeuw.

Van het Meir *Baikal* schiet een steene Gordel of Riem, aehter de oorspronk van de Riviere *Lena* heen, en strekt zich tot in de Zee, op een verre onbekende lengte, (als boven is gezegt en aengewezen,) die men op zijn breetst, qualijk over reizen kan.

Omtrent een droogte, genaemt *Angarskoy Porogh*, boven in de Rivier *Angara*, zoude noch een Rivier, *Baoen* genaemt, uit het Meir *Baoen* vallen, die my beide onbekent zijn.

Op de Rivier *Angara*, is een Plaets *Jandi* genaemt, tusschen *Vrkoetski* en *Ilim*.

Tusschen de *Lena* en *Jenisea*, in het Bosch, staet op mijn Kaert het woord *Paschi* geschreven, 't geen zoo veel als bezitting is gezegt, gelijk als men in die gewesten het geboomte vellende, bezitting nemen kan, zonder eenige verhindering.

De Rivier *Lena*, werd gezegt aen zijn mond, twee myl breet te zijn.

Gelijk van de Rivier d'*Amur* af, Noord op, in d'Oost-Indische Zee veel Klippen zijn, zoo zoude mede een steene Rif of Klip, in de Noord-zee, voor, of na de kant

van de Vliet *Lena* toe, zich uitstrekken. Waer van my evenwel de zekerheit niet bewust, en daerom in de Kaerte mede niet aengeroert is. En Zoude (volgens veel berichten,) boven die steene Riffen en ver uitstekende Kapen of Klippen, vooren gemeld, welker einden ons onbekent zijn, geen of weinig vaert mede in de Ys-zee zijn: om dat de monden van de Rivieren veeltyds door het Ys vast leggen, en in Zee voor hare monden meest altyd veel Ys dryft.

Men noemt de Zee by de Tartars, van de Rivier d'*Amur* af, Noodwaerts, tot aen het bovengenoemde steene gebergte, of Zee-hooft, de *Ys-kaep*, de *Warme Zei:* en de Zee van dat gebergte af, na de Rivier *Lena* toe, de *Koude Zee*, en by d'onzen de *Ys* en *Noord-zee*.

De Zee, welke voor de Rivier d'*Amur* is, werd nu by de Inwoonders aldaer de *Akiaensche*, en mede *Amursche Zee* genaemt.

De Vliet *Ilim*, die in de Rivier *Anagara*, en deze met den *Ilim* in de *Tunguska* stort, ontspringt uit steene gebergte.

Ilim, is voor dezen een grooter Plaets geweest, en nu tegenwoordig bestaende in omtrent vyftig Huizen, doch de Vesting heeft niet veel om 't lijf. Daer zijn in de Palissade Omheining of Houte-wal,

schiet-gaten, waer een Kerk in staet, dienende voor het nabywoonende volk, om zich in te verbergen en te beschermen, als de stroopende vyanden naderen: en diergelijke Plaetsjes zijn noch drie of vier tusschen die Plaets en het *Baikalsche* Meir; deze Plaetsjes zijn Dorpen, bewoont by Moscoviten, die zich daer om de luchtigheit van het Land hebben neder gezet.

Het Plaetsken *Ilimskoi* of *Ilim*, benoorden het Meir *Baikal*, legt rondsom in steene Klippen, en tusschen twee hooge Bergen, zeer diep in de laegte, daer de Zon laet gezien, en vroeg onder gaet, ter oorzaek dier hooge toppen, zoo dat het des Winters, omtrent een uure, volslage dag, en Zonne schyn is.

Buiten de Vesting, dat men een Stedeken noemt, zijn noch veele Huizen daer welvarende Koopluiden in woonen: de Soldaten die omtrent in 't gemeen honderd sterk zijn, behelpen zich zober. Het is hier des Winters zeer kout, en daer werden dan geen wegen gebaent, uit vrees voor de stroopende Mugalen.

Zestig Ruische Soldaten, bezetting in *Ilim* houdende, sloegen voor negen Jaren haer Gezag-hebber dood, en muitede, wes zy vloden: en om dit stuk by hunne Czaersche Majesteiten te boeten, voeren zy op de *Amur* na beneden, plunderde een Vlek of Stedeken, dat meinden te behouden voor hunne Czaersche Majesteiten, maer de onderhoorige Sineezen quamen hun op de hielen, sloegenze op twintig na dood, d'overige in een klein vaertuig, dat half overdekt was, voeren de *Amur* af, tot aen de Zee, en willende te rug komen, wierden gestuit; zoo dat Zeewaerts in mosten steken; voeren dan Noord aen, en quamen in vyf weken tot *Jakutskoi* aen de *Lena*, by het Opperhoofd aldaer wierden zy ontsangen: twee behielt hy d'overige zond hy na *Mosco:* de opperste van deze was *Gabrielo Frolof* genaemt: hebben in die Zee geen Schepen gezien. Tusschen *Jenisea* en *Lena*, weet men niet hoe Noordelijk het Land loopt: de Russen gaen daer vyf of zes Maenden Jagen, maer vinden nooit Zee.

Alle de Volken, die omtrent de *Lena* woonen, zijn Schatbaer aen het Russche Hof. Het gebergte is daer zeer hoog van steen. Het vriest benoorden by de *Lena* zeer hart. Veld-bouw is daer weinig of geen.

Twee weken reizens van *Jeniseiske*, op de Rivier *Toengoes*, over-winterde hunne Czaersche Majesteiten Gezanten, in den Jare 1687. die tot de Sineesche Vredehandeling waren af gezonden. In het zelve Jaer hebben eenige oproerige Tungoezen, onder *Jeravinske* en *Jelenbirske*, eenige menschen vermoord, en daer op de vlucht genomen in 't gebied der Moegalen.

Te *Kamara*, een Plaetsken aen de Rivier *Amur*, heeft het Sineesche Hof, in den Jare 1686, gedachten gekregen om een Stad te bouwen, doch of zulks werkstellig is gemaekt, blyft my tot noch toe, onbekend; zoo als niet wyt van daer gesticht is, het Stedeken *Siyske* of *Siiskoi*, ter rechter zyde, van de Vliet *Amur*, als men afvaert. Hier wierden duizend Krygsknechten tot bezetting gelegt, wanneer her beleg van *Albasin*, in den Jare 1986, was opgebroken. De Oevers van de Rivier *Kamara* zijn vruchtbaer, zoo dat zes en twintig vaertuigen met leeftocht, daer ter tyd van de Albazinsche belegering, voor-raet bequamen. Onder de Krygsmagt der Sineezen voor *Albasin*, heeft men beyonden, twintig Europiaensche Uitlanders geweest te zijn, die zich in dat Ryk ophouden, en in 't gewaet des Lands zijn gekleed, welke aen de *Niuchische* volken, het handelen en maken, van groot en klein geweer leeren, zoo dat het aldaer te Lande, reeds zeer goed werd gemaekt. Men acht voor *Albasin*, door de bezettelingen te zijn gedood, twee duizend man.

Noca is een Vleksken, dat door Moscovische Kozakken wierd bezeten, omtrent de Stad *Albasin*, het geene eene Grens-plaets zoude zijn geweest, edoch der zelver rechte Plaets by my tot noch toe, onbekent is.

Als in 't Jaer 1689, de Vrede wierd getroffen, tusschen hunne Czaersche Majesteiten en het Ryk *Sina*, nopende de Landscheidinge, wierd by de Sinezen verhaelt, dat van de mond des Riviers *Amur*, met een goede wind, zeve dagen varens, was, na het Eiland *Japan*.

Kailare is een Vliet, niet wyt van de groote Stroom *Jaal* gelegen, gelijk in de zelve een andere Rivier stort, *Mergela* geheten. Aen het Riviertje *Tole*, daer de *Katoegta* in vredens tyd zijn zit-plaets hiel, had zich in den jongsten oorlog, tusschen de Moegalen en Kalmukken, den Kalmukzen Prins *Boesioektichan* geplaetst.

Tenikande is een Vliet, niet verre van *Argoena* gelegen. De Rivier *Gana* of *Gan*, in deze gewesten gelegen, en kan niet wel als met Lootzen werden bevaren, ter oorzaek harer Steen-klippen en droogten. Hier en daer, waer omtrent woonen Moegaelsche en Bratssche volkeren.

De Jezuit *le Compte* zegt van de uitgestrektheit des Sineeschen Ryks, aen de overzeide van de Sineesche Muur in Tartarye, na het Moscovische gebied toe, als volgt.

Depuis la Paix que les chinois ont conclue, *avec les Moscovites*, *il est aisé de marquer au juste les bornes de leur Empire*, *parce qu'on est convenu de ses limites*, *elles ont este fixes au 55 degres*, *le reste du Pays qui s'étend entre le Nord & Orient*, *est demeure indecis dans le traité, &c*.

Dat is:

Zedert de Vrede, welke de Moscoviten beslooten hebben met de Sineezen, is het zeer licht, net te weten de Grenzen van dat Ryk, want men heest verdragen, dat die zouden zijn op vyf en vyftig graden, blyvende 't overige Benoorden en Oosten onbepaelt, in het verdrag, enz.

Naritsi, is de naem van een Rivier en Stedeken, niet wyt van d'*Amur* gelegen.

De Volkeren *Dtzoezera*, gelegen benoorden de Vliet *Amur*, werden anders mede *Zioetsartskaija* genaemt. Deze zoo wel als die van 't Landschap *Giletskaia*, betalen Schatting aen den Sineeschen Keizer, in Zabels en alderhande Pelterye: zy zaeyen geen Koorn, erneeren zich met Visschen en Wild te vangen.

Men schreef my voor dezen uit *Pekin*, van zeeker Sterkte, aen de Vliet *Amur* gelegen, als volgt:

Jaksa, is een Sterkte aen de Grenzen van het Sineesche Ryk, op de Vliet *Amur* gelegen, twintig dag reizens van de Groote Muur, daer hebben drie honderd Moscovische Krygs-knechten bezetting gehouden: om deze Plaets is onlangs verschil ontstaen, tusschen hun en den Sineesch, ter oorzaek, van klagten der Sinesche onderhoorige Tarters, over de Russche bezetting, die hen schade toebragt, eischende de Sineezen, dat het zelve gesloopt werde. Dus verre het geen men my schreef. En is deze Sterkte ae zelve met *Albasin*.

Men ziet aen de Oevers van de Zee, by den uitgank van de *Amur*, benoorden en bezuiden op hooge Bergen, behalven het boven aengeroerde Eiland, noch verscheide andere Eilanden leggen, en daer op zoo het schynt gebouwen, maer vermids men met de Rivier-vaertuigen derwaerts niet wel kan varen, is onbekent hoe 't daer is gestelt, of wat volk daer woont.

De Landstreek aen de Zuid-oever by den uitgang van de Vliet *Amur*, in Zee, werd mede genaemt *Solonskie*, of het Zout-land: aldaer zijn eenige wooningen.

Rondsom *Albasin*, aen de Rivier *Amur*, is goed Zaei, Hooi, en Bouw-land, daer zijn veel Plaetzen die met Wyngaerden bezet zijn, luchtige Bosschaedjen, daer goede Visch in de Wateren, en Wildvangst valt. Aen de Rivier *Tzerna*, of zwarte Rivier, bewesten *Albasin* in de *Amur* stortende, vallen veel Zabels.

Tusschen de Rivier *Uda* en *Ogota*, aen de Ooster Indiaensche Zee, valt veel Wal-visch, zoo ook de geheele Kust langs, tot aen de Ys-zee, als mede Wal-russen, en Zee-robben.

Tot *Camsatka* en aldaer aen de Zee-kust, woont een Volk, genaemt *Xuxi* en *Korliki*, die elk haer eigen Tael hebben, welke naest aen Zee woonen, dragen klederen van Robbe-vellen, woonen in de aerde: die in het Land woonen, hebben goede Harte-vangst, eeten Visch en Vleesch raeuw, wasschen de handen in haer eigen water, zijn valsch van aerd, houden woord noch trouw, hebben geen Godsdienst, dat men weet: haer geweer zijn slingers, waer uit zeer net konnen werpen: omtrent de Ys-kaep is het in 't gemeen zeven Maenden Winter, in het begin van de Winter alleen, valt het Sneeuw, doch niet zeer diep: by *Camsatka* is een Golf, waer in buiten mate veel

Zee-gedierte zich ophouden: boven *Camsatka* is een doorgank, waer van zich de Rob en Vischvangers weten te bedienen.

By *Irkutskoi*, *Bratskoi*, en de Rivier *Anon*, vallen mede Paerlen die in Oester-schulpen werden gevist, of van des Riviers bodem opgehaelt, doch zijn niet schoon, ook niet overvloedig.

By het *Schaksche* Meir, gelegen niet wyt van *Nertsinskoi*, leggen noch twee diergelijke Meiren, dicht by malkander.

De Oostersche Tartaren van *Niuche*, Nabuuren der *Daurianen*, beleggende vloeren in de Huizen der Aenzienlijkste perzoonen met vilten.

Sajimke is gezegt een gehucht, daer ettelijke weinig Huizen by een staen, in Daueren Land.

Amban, is de naem van een Sineesch-Tarters Ampteling, gelijk als van Hem, en noch zoo eene genaemt *Tsiolo*, werd gemelt, die van het Gezantschap waren, dat den Sineschen Cham, op de Dauersche Grenzen, in 't Jaer 1689 heeft gezonden, wanneer over de Vrede en Landscheidinge wierd gehandelt, tusschen hunne Czaersche Majesteiten Onderdanen, en die van den Sineesch. De Gezanten zelve quamen toen gereist, over *Dalai* na *Nertsinskoi*. Te dezer tyd was 'er oorlog, tusschen de Moegalen en Kalmukken, en de Sineezen gaven voor, dat als de Grens-scheidinge boven gemelt, zoude zijn gedaen, dat

zy dan wilde mede helpen, genoemden oorlog te doen slissen, zoo als ook namaels is geschied.

Den Hoog-geleerden Heer *Thomas Hyde*, in zijn nooit volprezen werk van de oude Godsdienst der Perzen, zegt, dat de Oostersche, zoo wel als de Westersche Tarters, de Zon aenbidden: zy noemen zegt hy de Zon *Ghiunesch*, of *Ghiun*, zoo als ook den Zondag by hen werd geheten.

Aramsai, is de naem van zeeker Aenzienlijk Hooft der *Onkotske* Tartaren, die zich het gebied hunner Czaersche Majesteiten had ontrokken, en op de Sineesche zyde begeven, in den Jare 1689, doch berouw hebbende zijner daed, quam te rug, en bleve in zijne oude bezitting omtrent *Nertsinskoi*, hoewel eenige byzondere luiden dezer Volke, in of onder *Sina* zijn verbleven.

Atagan Gaitemoeroff, is de naem van zeker *Toengoes*, die onder het Russche gezag, zich niet wyt van *Nertsinskoi* ophout.

Ononskoi, is een Vliet omtrent *Nertsinskoi*, daer in 't Jaer 1689, de Moscovische Gezant, die tot de Handeling met de Sineezen was afgezonden, zich een wyle op heeft gehouden, gelijk aen de Rivier *Silka*, de meeste magt der Sineesche vaertuigen, die het Krygsvolk over bragten, heeft verwylt.

Van *Pelim* en *Vergaturia*, voorby de Vliet *Tigil*, *Newa*, *Resc*, *Serebrenke* en *Zusawaia*, tot aen het *Uffimer* Land, woonen meest *Wogulitsche* Heidenen: de Rivier *Kugur*, alwaer de *Uffimsche* Tarters woonen, neemt zijn oorspronk uit de *Ussimsche* steep, of Woestyne, tusschen de Rivieren *Zusawaia* en *Uffa*, vallende in de Rivier *Kama*, alwaer een Stedeken legt, genaemt *Kungur*, daer in Russische bezetting legt: deze Tarters en noch een diergelijke aerd, genaemt *Baskinszi*, wonen omtrent de Stad *Uffa*, leven verspreit, in Dorpen en Vlekken, gebouwt op de Russishe wys.

[+] Aen de oorspronk van de Rivier *Sia*, welke uit den Noor de in de Vliet *Amur* stort, woont een Tungoes Prins, genaemt *Pieter*, by de Kozakken, die aldaer het gezag voert: onder zijn bescherming zijn negentig perzoonen van de Rivier *Lena*, onlangs komen woonen, die zonder Schatting aen iemant te betalen, zich daer ophouden: de eerste wooningen die men aen de Rivier *Sia*, benoorden ontmoet, zijn zeven dag reizens van de *Amur* afgelegen.

[+]De Russe Krygs-luiden in Sibirien, werden Kozakken genaemt.

Tegen over deze Rivier *Sia*, aen de Zuid-zyde van de Rivier *Amur*, is een vet en schoon Land, zoo als de Rivier *Kamar* weinig bewesten gelegen, en uit den Zuide in de *Amur* stortende, mede zeer Visch-ryk is, ook goed Land aen zijne Oevers heeft, dat vet, en ryk van Pelterye is.

Als men de mond van de Vliet *Amur* uitgevaren is, tot in de Orientaelsche Oceaen, loopt de Zee na de rechterhand, of na het Zuiden tot *Korea* toe: men kan derwaerts niet wel by de Strand aen Land gaen, wegens de menigte van riet, zoo dik als een Mans been, en grover, zoo dat ook geen Schip daer dicht onder Land in Zee door booren kan.

Het is tot roem en eer van hunne Czaersche Majesteiten, dat vyftien honderd Moscoviten, bequaem zijn geweest, meer duizende by de Sineezen, in dienst zijnde Overmuursche Krygs-luiden uit Tartarye, in dit gewest, te konnen wederstaen, geduurende een tyd van zes weken, in een klein opgeworpen beschanzinge, na dat zy veel duizenden van Moegalen by *Selenginskoi* hadden doen wyken, en tot Czaersche gehoorzaemheit gebragt, waer van een groote menigte, zoo oude als jonge

perzoonen, die voor Slaven in Mosco zijn gevoert, in 't Jaer 1689, blyk hebben gegeven.

Konikotsche Volkeren, zijn Luiden van Moegaelschen aerd, die zich onder hunne Czaersche Majesteiten bescherming hebben begeven, niet verre van *Nertsinskoi*, in 't Dauersche Land gelegen, vyftien wurst, of Russische myl van *Bratske*.

Achter de Rivier *Oedojoe*, ter rechter en ter slinker zyde de Rivier *Selenga*, hielden zich in den Jare *1686*, den 29 September, Moegaelsche roovers op.

Vergolenskoi, is gezegt, boven *Lenskoi*, als of men zeide, het Noorder *Lenskoi*.

Lenskogo, anders een Landschap, werd geoordeelt, mede een Stad of Vlek van die naem te zijn, om dat de Kozakken in die gewesten veeltyds reppen van *Lenskogo Gorod*, of *Lenskogo Stad*, zonder dat my bewust is, waer die gelegen, als dat ik meine, elders op de Vliet *Lena*.

Chamoene is een Riviere, niet wyt van *Albasin* gelegen.

Oerke is een Rivier, die wat lager legt als de Rivier *Argoene*.

Als de Sterkte *Albasin*, voor de tweede mael, door de Sineezen wierd belegt, en dat 'er Vredens-verbonden onderhanden wierden genomen, zijn de Sineesche Krygs-luiden, die meest alle Tartaren waren, geplaetst aen dp Vliet *Sije* of *Sia*,

om des noods, zoo 'er geen Vrede wierd, getrossen, in korten weder voor *Albasin* te konnen rukken.

By *Jerabena* of *Jerauna*, dat een Meir is, hebben zich eenige Russche Land-luiden ter neder gezet, die des Winters ter Zabel, en ander Wild-vangst, drie of vier weken van huis gaen, en zich in de Bosschaedje en Wildernissen ophouden.

Binnen *Irkutskoi*, acht men ruim duizend menschen te woonen, het is een der voornaemste en welvarenste plaetzen dier gewest: aldaer werd goede Koophandel gedreven.

Veele der gener, die gezonden werden om de Schatting uit *Jakutskoi*, van de Noord-ooster gewesten op te halen, melden dat de Zee by de *Ys-kaep, Leute more*, dat is, Ys-zee werd genoemt. Het getal dezer uitgezondene Krygs-knechten, is aldaer gemeenlijk omtrent vyf en twintig man te gelijk, deze blyven lange uit, en werd 'er zomtyds eenige van hen gemast, of vermist.

De *Jacuti* volkeren hoog Noorden, en in 't ver afgelegen Oosten woonachtig, verhalen dat in den Jare 1694, van Eilanden, Menschen by hen aen Land zijn gekomen, niet zeer groot van stal, bekleet met Harte-vellen, die groote baerden hadden.

Gorbitse is een Rivier, niet verre van de Vliet *Canon*, by de oorspronk van d'*Amur* deze werd anders in 't Moegaels genaemt *Oerom*.

In *Vergolenske*, *Balagaske*, *Irkutske*, en *Selenginske*, hebben zich met der woon begeven, al van lange Jaren af, veel *Bratske* Moegalen, ontwykende het gezag der Moegaelsche Taizen of Vorsten, zoo als Zulks door de Moegaelsche Vorsten, aen hunne Czaersche Majesteiten grooten Gezant op de Sineesche Grenzen, is geklaegt, doch de waerheit schynt te zijn, dat die Volkeren zich opgehouden hebben by het *Baikalsche* Meir, anders *Baikala* genaemt, van voor ruim vyftig Jaren af, hebbende nooit aen iemand Schatting betaelt, als aen hunne Czaersche Majesteiten vrywillig, zoo als andere Bratske Volken, die onder het Russche gebied woonden, uit vreze voor straf, over begaene quaed, naer het Moegalen Land zijn gevlucht, zich hebbende hunne Czaersche Majesteiten Landstreek ontrokken: zy vielen onlangs in, met andere Moegalen op de *Toenkinsche* Sterkte, verbrandende rondsom de Huizen, doodende en vervoerende veel menschen.

Daer is zeker Volk genaemt *Gawylinsk*, die Jaerlijks in *Pekin* ter Koophandel komen: zy dragen groote hooge Hoeden met brede randen, en spitzehoofden; men zegt dat zy onder de gehoorzaemheit van den Sineeschen Keizer, als Heer van *Niuche* staen, en zoude gelegen wezen beoosten en bezuiden *Jakutskoi*, in de Nabuurschap van Dauria: zy komen gevaren, wanneer na Sina reizen, langs de *Kamschatka* Rivier, daer zy met de Kamschatners, die wilde Menschen zijn, mede handel dryven.

Zeer vele Visschen zijn in de Vliet *Sija*, dien de Sineezen *Ngan-cum* noemen, als *Beloegen*, *Osettri*, *Kaloeskes*, *Steuren*, *Sterladen*, *Karpers*, *Salmen*, *Vorens*, en veelderhande andere Visschen.

Aen deze Vliet *Sija*, die in de Rivier d'*Amur* uit het Noorden stort, zijn voor weinigen tyd twee kleine *paggers* of sterkten by de Moscoviten gebouwt geweest, tot invordering van schatting: doch wierden van het onderhoorig Sineesch Krygsvolk, twintig duizend man sterk, zoo men zegt, in den Jare 1682, verwoest, na een manhastigen tegenweer by tweemael zestig man, dien zy uit gemelte plaetsjens deden.

Aen de Noord-zyde des *Amurs*, zijn niet als loutere Wildernissen en Bosschazien, ook vruchten in 't Wild, en Besien van veele aerd. Ten Zuiden deze groote Vliet *Amur*, komt veel schoon Koorn voort; men vind daer veel Visch, als Karpers, Steuren,

Salmen, ook Bevers, en ander Gedierte, enz. Het *Kirmanse* en *Schingalsen* Vlek, omtrent de Rivier *Schingal* bezuiden de *Amur*, dat de Russen gesticht hadden, was door eenige duizend Sineezen of Tartaren, in dienst van Sina belegert, en alleen van vyf honderd Russen beschermt zijnde, onlangs is verwoest: twee duizend Sineezen, en dertig Russen, zouden daer, zoo men zegt, gebleven zijn; wezende d'overige Russen met hun Opperhooft *Chabarof*, door behulp der vaertuigen, behouden te rug gekomen. Hier rondsom woonen Sineesche Onderdanen, die het Land ploegen.

De Rivieren die ter rechter zyde, en van de Sineesche kant, in de Rivier d'*Amur* vallen, storten uit steene gebergten. Tusschen welke gebergten en d'*Amur* zelve, zeer schoone Koorn-velden van zwarte aerde, tot een half mans lengte diep zijn. In deze velden vind men mede veel zoute Meiren, daer zich van zelf het Zout aen de Oevers zet. Bosschaedjen zijn weinig aen de monden van de voorschreve Rivieren, en ook weinig grof Wild: doch daer vallen wel witte Vossen, en graeuwe Hazen, ook Bevers, Otters, Luxen, en

zomtyds Wolven, die donker graeuw zijn. En weder nader aen de Sineesche Muur, of eigentlijk in 't gebergte, dat daer aen vast is, vind men Luipaerden.

Op de Rivier *Schingal*, eer men tot aen den mond, of aen d'*Amur* komt, een streke van ruim een dag reizens, legt een Stedeken met steene Huizen, genaemt *Schingal*, die gezag over eenige Dorpen, en net Landschap langs de Rivier van dien name heeft. In de Vlekken en Dorpen van dit Landschap, zijn door de Onderdanen van den Sineeschen Keizer, steene Huizen gebouwt, met houte banden, zonder verwulst of zoldering: de daken zijn ook van houte planken, die met klei en kalk bestreken zijn.

In de Sineesche Grensstad *Schingal*, is een Sineesche Gezag-hebber. Van deze Stad, en van het geheele omleggende Land, vordert de Schingaelsche Gezag-hebber schattingen voor den Sineeschen Keizer; bestaende in alderhande Koorn, uitgezondert Rogge, die aldaer niet groeit: als mede in Vee, Brandhout, Balken, Planken en houte Posten, om banden of binten tot de steene Huizen te maken. Welke schatting Winter en Zomer, gestadig op Kamelen, Buffels en Paerden na *Sina* werd gevoert.

Van de Stad *Schingal*, spreekt eenig bericht uit *Peking* aen my gedaen, aldus:

De Stad *Schingal*, gelegen op de Vliet van de zelve naem, is van steen gebouwt, en daer rondsom zijn verscheide Dorpen, al van steen of leem, en niet van hout getimmert, hoewel de posten van hout zijn, alles zonder yzer. De Huizen hebben aldaer geen steene verwulfzels, maer men gebruikt planken, die met Kalk en Lyn-olie bestreken werden. De schatting, welke deze Stad aen het Sineesche Hof opbrengt, is meest Koorn. Dus verre dit aen my toegezonden bericht.

Men wil, dat eenige der Voorzaten van den jegenwoordigen Sineeschen Keizer, die *Chan* over het Bogditsche of Niuchische volk was, hun Zetel in de Stad *Schingal* voornoemt hadden gevest.

Voor omtrent veertig Jaren was, (als verhaelt *Fredericas Krizanicz*, Poolsche Monnik, in zeker geschrift, aen zijn Majesteit van *Polen* vertoont,) door den Moscoviet, omtrent de Vliet *Schingal*, een sterkte gesticht, waer door hy het omleggende volk tot gehoorzaemheit trachte te brengen: doch die van *Niuche* quamen met een vloot Schepen, en verdreven de Moscoviters, die gebrek van buffe-kruid hadden.

Als namaels uit de Vesting *Nertsinskoy*, de Russche Kozakken, den Sineeschen Onderdanen laftig vielen, is 'er uit *Sina* een Afgezant derwaerts gezonden, met verzoek van Gyzelaers te geven. Waer op drie Russche Soldaten aen 't Hof te *Peking* gevoert zijn, daer zy naerstig wierden bezichtigt, met giften beschonken, en toen weer te rug gezonden, en bevolen te zeggen aen hunne Czaersche Majesteiten, of net hun believen zouden Gezanten te zenden, om Grens-scheidingete maken. Zy bragten ook Brieven te rug: doch die in *Mosco* van niemand konde gelezen noch verstaen werden.

Tusschen de Rivieren *Anabara*, of *Nabaroui*, en *Konitza*, of *Kobuitza*, strekt zich in Zee een hoek lands uit, daer zeer quaed en schrikkelijk, volgens het zeggen der Inwoonderen, die wel de beste Zeeluiden niet zijn, om te varen is.

Voor eenige Jaren is't gebeurt, dat de Gezag-hebber of *Weiwoda* in *Jeniseiskoy*, een Stad aen de Rivier *Jenisea* gelegen, de Zuster van een Poolsche Hopman, in Moscovische dienst, ontëerde. Deze stichte oproer uit weerwrack, sloeg het Opperhooft dood, en plunderde de kroegen. Voorts toog hy met zijne muitelingen na het Zuid-oosten, en bouwde aldaer een sterkte, genaemt *Albasin*, daer hy tien Jaeren in rust leefde. Waer na hy iemand na *Mosco* af zond, met bede, zoo men hem zijn misdaed vergaf, hy dan het omleggende volk Jaerlijksche schattinge wilde op

doen brengen. Dus kreeg hy vergiffenis: en aen de *Weiwoda* van *Jeniseiskoy* wierd gelast, hem van alle noodwendigheden te voorzien. Dit voorbeeld is weinig Jaer daer na gevolgt van zekeren gemeenen Soldaet uit *Krasnoiar*, die een goed aental makkers op maekte: doch zonder eenig quaed feit te begaen. Zy togen na het Zuiden, tot dat zy quamen aen de Vliet, *Selenga* genaemt, daer zy het zeer vruchtbaer vonden. Wes zy daer eene sterkte oprechtede, en insgelijks eenige Jaren in stilte leefden, tot dat eindelijk mede iemand na *Mosco* zonden, en door den zelven een schatting beloofden: 't geene aengenomen wierd.

En oordeelt deze Monnik *Krizanicz*, die onder de Poolsche benden, in het beleg voor Weenen, onlangs is gesneuvelt, uit den mond der geener, dien de Kusten bekent zijn, dat de Zee van de Vliet *Oby* af, langs de *Amursche* Oevers, tot aen *Japan*, onmogelijk met Schepen te bevaren is; vermids het Ys daer nooit smelt,

en met zulke groote schotzen altyd dryft, dat met de minste wind de zwaerste Schepen zouden verbrokten werden.

Dus verre van het geene boven gemelte Monnik in een verfaael, aen zijn Poolsche Majesteit gedaen, heeft gezegt.

Het Gewest of Landschap van Leaotung, *uit den Sineeschen Atlas van den Jezuit* Martyn.

DE zeer groote Landstreek, die tusschen den Zee-boezem *Zang*, en de groote Sineesche Muur besloten is, en aen het Ooster Tartarye, of het Tartersche gewest, *Niuche* stoot, word van de Sineezen *Leaotung* genoemt. En alhoewel de zelve, in grootte en volkrykheit, den naem en waerdigheit van Landschap met recht verdient, zoo heeft evenwel de Sineesche Keizerlijke stam *Taiming* dien aen de zelve niet wilkn toestaen: dewyl die, na het vernietigen des naems, en van byna alle kleine en groote Steden, Krygs-vestingen deed maken, welke door Krygs-oversten bestiert zouden worden: latende eenige weinige over: in de welke de opperste Overheden, te weten, de Onder-koning en voorzorger des Sineeschen Ryks, met grooter Majesteit en Heerschappye, zouden woonen.

Dit wierd hierom gedaen, dewyl de Sineesche Keizer, door dit gansche gewest, geduurig groote Krygs-bezettinge most onderhouden, van wegen d'al te nabyheit der Tartaren van *Niuche* en *Niulhan*, na de Tartaren, ten tyde van den Sineeschen Keizer *Kiacing*, met een groote menigte van Krygs-volk, over de muur geklommen waren, en groote verwoestinge door gansch *Leaotung* gepleegt, en ryke buiten daer uit gesleept hadden. En alhoewel die oorlog geenzins achtervolgt wierd, zoo was die evenwel meer gesmoort, als uitgebluscht: want onder den Sineeschen Keizer *Vanlie*, omtrent het Jaer 1616, borst des zelfs vlam weer uit. Ook rusten de Tartaren niet eer, voor dat zy het gansche Keizerryk van *Sina* in bezit genomen hadden, als *Martyn*, in zijn Boek van de Tartarize oorlogen, wytloopig verhaelt.

De Grens-palen van dit Landschap *Leaotung* zijn, ten Oosten, de Riviere *Yalo* en ae Zee-boezem *Zang*, door welke beide het van 't hangent Eiland *Korea* gescheiden word: wand de Riviere *Yalo* uit Tartarye komende, scheid *Korea* en *Leaotung*. Aen den Oever van deze Rivier, daer die na 't Weste ziet, is het begin van die beruchte Muur, welke het Ryk Sina van Tartarye scheid, en tot Grenspael dezes Landschaps ten Noorde is: want strekkende van het Oosten na 't Westen, te weten, van de Stad *Kaiyven* tot *Kichin*, scheid zy *Leaotung* ten Noorden vande Leiden van Tartarye.

Ten Westen word *Leaotung* met *Pecheli* of *Pekjng*, een Noorder Landschap van Sina, besloten, en met de Vliet *Linohang*, die tusschen beide de Landschappen midden door vloeit. De overige deelen, die meest na't Zuiden leggen, worden met de Zee-boezem *Zang* bespoelt.

In aeloude tyden, onder de verdeelinge des Ryks van Sina, door Keizér *Yu*, was het een deel van *Leaotung* aen het Sineesche Landschap *Ki*, en het ander deel aen dat van *Cing* toegevoegt. Maer onder den Sineeschen Keizer *Xung*, werden de Landstreken, tegen 't Noord-oosten gelegen, onder het Sineesche Landschap van *Jeu* gerekent: te weten dat gedeelte, alwaer nu de Stad *Quangning* is.

Ten tyde der Sineesche Koningen was dit Landschap *Yeu* geheten. Keizer *Xu*, oprechter van de Keizerlijke stam *Cin*, noemde het *Leaosi*.

Keizer *Hiaou*, oprechter van den Keizerlijken stam *Han*, nam, na hy *Korea* met de wapenen overwonnen had, veele vremdelingen uit *Korea* met zich, en voerde uit hen na *Leaotung* Kolonien of Volkplantingen, en schonk het Landschap met den naem van *Kaokiuli*.

De oprechter van den Sineeschen Keizerlijken stam *Tang*, nam weer deze Landen (als ook *Korea*) in bezit, en stichte in de zelve twee groote Steden: als *Kai* en *Leao*. De Koningen *Utai* noemden de Stad *Leao*, *Tungking*, en de Tartarische stam *Kin*, de zelve *Leaoyang*, welke naem met eenige veranderinge tot op dezen dag gebleven is.

Het gansche Landschap telt alleenlijk twee groote Hoofd-steden, en eenige kleine: maer zeer vele Vestingen, die in grootte, en in Volkrykheit ook eenige Steden van de eerste or are overtreffen. De twee groote Hoofd-steden zijn *Leaoyang* en *Ningyuen:* de andere zijn *Ucheu, Kaiyuen, Quangning, Ningyuen, Chinyang, Kincheu* en *Kai*. De kleinder Vestingen zijn *Hai, Tieling, Chungcu, Puho, Kin, Fo, Luixun, Chekiao, Chehai, Quangning, Tingleao, Ganlo, Pieyang, Sanuan* en *Tanyang*. De noch kleinder Vestingen van de derae orde zijn *Chuntung, So, Yeu, Heutun, Yeu-tun*.

Eenige van deze Steden, nader aen het Sineesche Landschap van *Quantung*, staen onder de Krygs-oversten des zelven Land-

schaps te weten, de Vestingen *Kin, Fo* en *Liuxun*.

De Inwoonderen dezer Landschappen zijn tot de studien of oeffeninge der letteren gansch onbequaem. Zijn meerendeels ingedrongen, en gezet of vierkant van lichaem, en zeer vast van ledematen. Zy zijn slout en strydbaer, en tot don oorlog bequaem, en ook tot den arbeit gewent. Want *Leaotung* heeft, door de nabyheit der Tartaren, geduurig in een vlam van oorlog gestaen. En na het zeer veele Jaren, door de geduurige invallen ea rooveryen der Tartaren geplaegt was, hebben eindelijk de Sineezen, onder den, Sineeschen Keizer *Kiacing*, byna het Ooster gedeelte verlooren.

Wanneer de Tartaren niet lang daer na, onder Keizer *Vanlie*, weer in *Leaotung* inbraken, hebben zy het zelve ingenomen. Dies, uit zoo groote nabyheit en omgang der Tartaren, en wederzyds gedane overgevinge, byna al het volk de Tartarische zeden, voor een groot gedeelte,, aengenomen heeft. Inzonderheit dat volk, welke meer na 't Oosten legt. Waerom het zelve volk van *Leaotung*, in deze laetste oorlogen, ook voor de Tartaren zelfs tegen de Sineezen gestaen heeft.

En dewyl het Ooster gedeelte, door de Tartaren in genomen was, zoo heeft de Sineesche Keizer voor de Hoofd-stad *Leaoyang*, welke zy ingenomen hadden, een andere Hoofd-stad, te weten *Ningyuen*, in de plaetze gestelt. Maer eindelijk is ook deze Hoofd-stad, en het gansche Landschap, beneffens gansch *Sina*, op 't Jaer 1650, door d'Ooster Tartaren, met bystant van andere Wester Tartaren, t'eenemael t'onder gebragt.

Dit Landschap brengt mede den kostelijken wortel *Ginseng* of *Nisi* voort.

Te vooren hebben wy dezen wortel, volgens schriftelijk bericht, uit de Gewesten daer hy groeit, herwaerts overgezonden, beschreven: nu zullen wy de beschryving van den zelven wortel, uit den Sineeschen Atlas van den Jezuit *Martyn*, hier laten volgen.

De Sineeschen naem *Ginseng*, is van de gestalte genomen; dewyl die wortel de gedaente van eenen mensch (want *Gin* bediet op Sineesch eenen Mensch,) schryeling met de beenen van malkanderen staende, schynt te verbeelden.

Men zou dezen wortel voor dien van het gewas, *Mandragoras* geheten, konnen houden: maer hy is veel kleinder; hoewel men niet te twyfelen heeft, of hy is een zoort van *Mandragoras*; gemerkt hy byna de zelve gedaente heeft.

De gedroogde wortel is geelachtig Van verruwe, heeft zeer dunne, of schier gene vezeltjes, waer door hy zijn voetzel na zich trekt, en is rondsom besprenkelt met zwartachtige adertjes, als met Inkt, door eene zeer fijne pen gehaelt. Hy geeft in het kaeuwen, een zeer aengename zotigheit, vermengt met weinig bitterheits. Deze wortel, tot de zwaerte vah een vierendeel loots ingenomen, vermeerdert zeer veel de levendige geesten, en verstekt, weinig meerder ingenomen, de krachten der zwakken, en verwekt eene aengename warmte des lichaems. Die sterk en heet van natuur zijn, brengen zich, met den zelven te gebruiken, gemeenlijk in levens gevaer, ter oorzake van het te veel vermeerderen en vermenigvuldigen der geesten: maer hy is den genen, die door eene langduurigé ziekte, of uit een andere oorzake, verzwakt, afgemat en uitgeteert zijn, tot groot voordeel. Hy herstek den zieltogenden zoodanig bywyle de levendige krachten, dat zy tyd krygen, om andere geneesmiddelen te gebruiken, en tot voorige gezontheit te geraken. Veele andere wonderen roemen de Sineezen van

dezen Wortel. Men vind den[+] zelven bywyle ook by eenige liefhebbers hier te Lande van daer herwaerts overgebragt; hoewel die, om zijine duurte, weinig in gebruik is.

[+]Een goede menigte van deze wortel onder my berust, waer van dikmael met vrucht, de proef hebbe genomen, en doen nemen.

Deze wortel *Ginseng* of *Nisi* groeit ook in *Sina*, in de Landstreeke *Jungpingfu*, des Landschaps van *Peking*, en in het Landschap *Xansi*, omtrent de Stad *Leao*, en in *Korea*. En dit is dan uit *Martyn* van den wortel *Nisi*.

Martyn getuigt mede, dat in *Leaotung* vallen zeer kostelijke Pelteryen van Bevers, Zabels en Marters, die dit Volk, na de wyze der Tartaren, tegen de koude gebruikt, en te gelijk den Sinezen mede deelt, Nergens in *Sina*, of het gansch uitterste van *Asie*, zegt hy, overvloediger Haze-nooten te hebben zien wassen. Het geeft groote en treffelijke Pingels: en ook overvloed van Koorn en Gierst; maer geen Rys. Voorts brengt het alderlei slag van Pluk-graenen weelderig voort, en alderhande slag van Moes-kruiden, die men anders naeuwlijks in gansch *Sina* vind. Het geeft ook Druiven, Appelen, Peeren, en diergelijke Europische vruchten: waer over *Leaotung*, een treffelijk en lustig gewest mag genoemt worden: inzonderheit, dewyl het op veele plaetzen geen Bergen heeft, en na aen Zee leit, en derhalven het gerief daer van trekt. In 't kort, het is een zeer vruchtbaer, Landschap. Maer door de geduurige oor-

logen hebben de Inwoonders voor henen den Landbouw daer zoo wel niet konnen ga slaen.

De Inwoonders hebben met de Sinezen een en den zelven Gods-dienst: aenbidden ook Beelden en Afgoden, en hangen de Leere van de verhuizinge der Ziele, van het een in het ander lichaem, aen.

Men heeft 'er, 't geen iets buiten gemeen, en van andere Volken gansch verscheiden en bezonder is, zekere danzende Priesterinnen, of liever duivel-jaegsters: want zijnde deze duivel-jaegsters gehaelt, om de krankheden uit het een of ander huis te verdryven, of een rampzalig nootlot af te weeren, of spookzelen (zoo misschien eenige gehouden werden in huis te zijn) uit te dryven, danzen en springen die nacht en dag, zonder op houden, onder het geduurig slaen op Trommelen en Bekkens. *Martyn* getuigt, het zelve by de Sineezen, door de Vrouwen van die Volken, die met de Tartaren in Sina oorlogden, te hebben zien doen: ja had zich wel grootelijks verwondert, op wat wyze die Menschen, al danzende het zoo lang konden uitharden: en hoe de kranken zulken geraes en geklank van deze danzende Vrouwen konden verdragen.

Het Landschap van *Leaotung* heeft verscheide Bergen. Ten Noorden van de Hoofdstad *Leaoyang*, leid by de Vesting *Chuntung*, de Berg *Hunglo*. De Berg *Tatuon* legt by de Stad *Ningyuen*, en de Berg *Vausung* by de Stad *Quangning*, en de Berg *Lungxen* by de Stad *Tieling*. *Cu* is die Berg, op den welken de Vesting *Xanghai*, een Eiland, in, of aen Zee maekt. *Lyenyun* is een Eiland by de Stad *Kai*, en *Taohoa* is een Eiland voorby de Stad *Ningyuen*, en word met Schepen, om de veilige Ree, zeer veel aengedaen. De Berg *Changpye* loopt by het begin van de Groote Muur tot in Tartarye, en is ozeer groot en hoog. Hy heeft een Meir van bykans een onmetelijke diepte, en van tachtig stadien groot, uit het welk twee groote Vlieten hunnen oorsprong nemen. Die na 't Zuide vloeit, heet *Yalo:* die na het Noorde en daer na, na't Ooste komt, heet *Quentung*.

De Riviere *Leao*, welkers oorsprong in Tartarye buiten de Muur is, ontloost haer, bewesten de Vesting *Sanuan*, in den Zee-boezem *Zang*, en is na 't Westen inzonderheit broekig, en heeft Oevers ozeer dik met slik bezet. Dus verre uit *Martyn*.

In het Landschap *Leautung* vallen zeer oveel drooge vruchten, welke door geheel *Sina* te koop werden gebragt.

In den Jare 1685, zijn in *Peking* aengekomen vreemde Gezanten, die gezegt wierden çynsbare aen het Sineesche Ryk te zijn, waren genaemt *Ciani* of *Sinangi*; zy quamen uit het Noord-oosten vanachter de Muur, dat is uit Tartarye.

Volgens de vertaling der beschryvinge van *Sina*, door Vader *Magellaen* gedaen: zoo is het Ooster Tartarye uitgestrekt, van het Landschap *Leaotung* Oostwaerts, wyder als *Japan*, het bevat 't Landschap *Niuche*, benoorden *Korea*, en dat van *Niulham*, benoorden *Niuche*, en het Landschap *Yupy*, beoosten *Niuche*, en het gewest *Jeko*[*], Noord-oosten van *Japan* gelegen.

Xamhay en is geen Eiland volgens *Magellanes*, maer tegens de mening van *Martyn* een sterkte, zeer vast, en wel gelegt, van de natuur en konst, zoo datze zoude konnen betwisten, de beste van *Europa:* zy legt aen 't vaste Land, niet verre van de Zee, tusschen het Landschap *Pekim* en *Leaotung*.

[*]Jesso.

In het Sineesche Landschap *Leaotung*, byzonder omtrent de Groote Muur, is veel vlak Land.

Wat de Heer *E. Ysbrants Ides*, gewezen Afgezant van hunne Czaersche Majesteiten in *Sina*, van *Leaotung* en andere Plaetzen, in een Brief aen my zegt, uit het volgende kan werden gezien.

Zijn Ed. verwondert zich, dat het Landschap *Leaotung* buiten de Sineesche Muur leit, om dat tot noch toe alle d'Europiaensche Schryvers het tegendeel schryven; hy kan hier vast op gaen, dat het zoo is, want toen ik het in zijn Ed. Kaert zag, hebbe ik werk gemaekt, my daer over na de waerheit te bevragen, en hebben my alle Sineezen, dien ik daer over heb gevraegt, en byzonder een gedoopten Christen Sineesch, van wien ik met groote kosten een Kaert van *Sina*, op graden afgedeelt, heb gekoft, hebbende hy zelver in *Leaotung* geweest, onderricht, hoe zy zulks naeukeurig ondervonden hebben: de Oostelijke en laetste Poort van de Muur word de Leaotunger Poorte genoemt. Ik kan schier niet uitdrukken, hoe vreemt het my voor komt, dat de geene die in *Sina*, als Gezanten van den Heer Generael uit *Batavia*, voor dezen gezonden zijn geweest, zoo jammerlijk van het Noorder en Ooster-deel van *Sina* en Tartarye schryven, en oordeelen daer[+] van als de blinde van de verwe. Van de Stad *Kirin*, gelegen in *Niuche*, daer op diene, dat daer meer dan eene Stad is, maer vinde geen *Kirin*: zy leggen aen den Vliet *Schingar:* de plaets daer den *Chan* is

[+]Dit Kirin is zekerlijk aldaer, dog kan met een andere benaming mede bekent zijn.

uit gesprooten, is geen Vastigheit, maer een plaets yl van wooningen; hy is een Zoon uit een Taischa geslacht, of Kontaitscha, dat is zoo veel als een Heer, die eenige hondert Oeloes, of Horden volk onder zich hebben, en is hy een Mangur uit Mangin, 't welk tusschen en midden in het Land Niucheu legt. De Mongalen hebben een hoogen Heilig op haren aert als Hooge Priester, die heerscht te gelijk, is genoemt *Koetoegt*; zijn Broeder heet, *Aziroi Sain Chan*, en de derde Broeder, *Elut Chan*, deze drie bestieren gansch Mongalen Land, dat zich nu alles genoegzaem onder de bescherming van den Koning van *Sina* gegeven heeft.

Den *Dalai Lama*, of alderhoogste Tartersche[+] Priester en Paus, heeft zijn zitplaets om de West in *Barantola*: dees heeft ook zijn eigen Heerschappyen; aen dezen gelooven de meeste Menschen in Tartarye; omtrent de Groote Muur, gansch Kalmukken Land, ja veele in Sina zelver, hy geeft voor, dat onsterflijk is, en vertoont zich daeglijks aen die zich komen voor hem buigen, en raed vragen, of gelukkig of ongelukkig zullen zijn in een Jongelings[*] gestalte, by brandende Kaerzen in een donkeren hoek: zoo dra hy sterft, is een ander in zijn plaets, die de zelvige kleeren aen heeft, en hem een weinig gelijk is, en blyven de arme Kalmukken in de meeninge, enstoffen daer op, dat hy onsterflijk is: ik hebbe zelver een Kalmuk in Sina tot mijnen dienst gehad, die hem bedient heeft, en van hem weg geloopen was, die 't alles wist te verhalen. Als ik niet anders weete, zoo hebben hunne Czaersche Majesteiten Vrede met de Moegalen, en hooren ook noch niet ander. Dus ver gemelte Brief.

[+]Van den Dalai Lama, ziet beneden breder.

[*]Dit werd de onnozele Heidenen diets gemaekt.

Dewyl de groote vermaerde Sineesche Muur te vooren dikwils gedacht is, en dicht ten Noorde voorby het gewest van *Leaotung* loopt, en aldaer begint of eindigt, zullen wy de zelve hier beschryven.

Groote Sineesche Muur, die Tartarye va Sina scheit.

D'E Heer *Thomas Hyde* schryft in zijnen Brief, van de Maten en Gewigten der Sineezen, sen den Heer *Eduard Barnard*, Professor tot *Oxfort*, aldus van deze groote Sineesche Muur.

Die groote en boven mate wonderlijke Muur, (welke *Verbist* onder de zeven wonderen des Waerelds wil getelt hebben) gebouwt door de Sineezen tegen de invallen der Tartaren, scheid Noord-Sina van Tartarye, omtrent op de Noorder breete van twee en veertig graden.

Deze Muur begint ten Westen in het Landschap van *Xensi*, een der vyftien Landschappen van *Sina*, omtrent op de acht en dertigste graed, Noorder breette, niet verre van de *Hoang-Ho*, dat is, *Geele Rivier:*die op de Noorder breette Van een en dertig graden, uit de Meiren, die in de Zuid-zyde des Bergs *Quenlen* zijn, zijnen oorsprong neemt. Bespoelende van daer de West-zyde van *Sina*, en vloeyende voorby het uitterste West-eind der Muur, treed na 't Noord-ooste in Tartarye: zy wend zich van daer na het Zuide, en keert onder eenen booge van de zelve Muur, op de lengte van honderd en een en dertig graden, (bespoelende in het Weste binnen de Muur, de Vesting en sterke Stad *Ning Hia Hoi*) in *Sina:* welk zy dwars na het Zuid-ooste doorklooft, tot dat zy haer water, op de Noorder breette van vier en dertig graden, in de Indische Oost-zee of Oceaen ontlast.

Aen het West-einde Van deze Muur, in eene Kaerte van het Ryk *Sina*, (die *Thomas Hyde* zeit van eenen Engelschen Koopman *Joris White*, gekregen te hebben,) leeft men zeekere Sineesche merktekenen of letteren, die dus luiden, *Chochang Ching Ki Su*, *Chi Leaotung Chi*, dat is, het gebouw der lange Muur begint hier, en eindigt by *Leaotung*. Strekkende de Muur van daer na 't Oosten, zy scheid het gansche Noorder gedeelte van *Sina*, van *Mocu Taçu* af, dat is, *Mogol-Tartarye* tot datze eindelijk, voor by het Landschap *Leaotung* gekomen zijnde, in de Zee Van *Yalo Kiang*, of anders *çang*, dat is, Meir van *Yalo,* treet: te weten in dien Zee-boezem, in den welken de Vliet *Yalo* uit Tartarye valt, die ten Noorden uit die gewesten af zakt: alwaer het Meir legt, dat op Mogol Tartarsch *Changan Naur*, dat is, Witte Meir, geheten is: te weten, het zelve Meir, dat in de Landkaerten en Aerd-klooten byna in een zelven klank, na de Italiaensche wyze van spelling, *Cianganor* geschreven word, en op Sineesch *Ngan çung Kiang*, dat is, *Vreedzaem goet Meir*, geheten is.

De Riviere *Yalo*, zoo *Martyn* gevoelt, uit deze gewesten voornoemt afzakkende, ontlast zich eindelijk in den gemelden Zeeboezem, die het Noord-Sina, ten Oosten, scheid van het hangend Eiland *Chiaosian*, dat by *Martyn, Chaosien*, en

in de Kaert en *Korea*, en op Mogols, *Kori*, dat is, steenig, na den letterlijken zin is genaemt, en legt tusschen *Sina* en *Gepen*, welk laetste is vertaelt, *oorsprong der Zon:* te weten, het laetste Eiland des geheelen Aerdbodems, en doorgaens *Japan* geheten.

Aldaer vind men, beneffens het Ooster eind der Muur, in de gemelde Kaerte op Sineesch geschreven, *Chin, Chu, Chang, Ching, Gehai, Su, Li, Cai, Tie, Ki, Hia, So, Ti*, dat is, *Chin, (een Keizerlijke Sineesche stam,) heeft die lange Muur gesticht in de Zee, tot omtrent tien* Li, en heeft daer yzer onder gelegt, om het zelve tot een grondvest te maken*. Te weten, deze Muur heeft Keizer *Chin*, anders *Xi* genoemt, de oprechter van den Sineeschen stam *Chin*, (waer na toen het gansche Ryk *China* of *Sina* alzoo genoemt is) doen bouwen.

*Sinesche stadien.

Deze Muur is begonnen gebouwt te worden, op het twee honderd en vyftiende Jaer voor des Zaligmakers geboorte, en in vyf Jaren tyds, door arbeid van vele menschen, voltooit. Want uit ieder tíental van menschen wierden drie, om dit groote gevaerte te maken, gedwongen.

Het uitterste Ooster einde der Muur schiet in de Zee, of in de Zee-boezem *Zang* of *çang* zelve, en word, in het water tredende, midden door de Baren tot vier Engelsche mylen, en wat meer, uitgebreid.

Om hare grond, te leggen, had men schepen, met groote klompen van rouw yzer, en te gelijk met zant en groote steenen geladen, laten zinken, tot dat die met de vlakte des waters gelijk quamen: zulks men de Muur van vierkante groote steenen daer boven op heeft kunnen bouwen.

De hoogte der Muur (volgens *Martyn*, die evenwel zeit de Muur niet gezien te hebben,) is van dertig Sineesche ellen: maer de breette brengt hy op twaelf, en elders op vyftien Sineesche ellen. Overal fteken, op behoorlijke tusschen-wyte, tot beschermínge, boven op de Muur, zeer sterke vierkante Toorens op: van waer men den vyand met schieten van verre kan treffen. En zoo vast en dicht zijn al de steenen zamen gemetzelt en gevoegt, dat nergens, de geheele Muur langs, een spyker tusschen de voegen kan ingedreven worden: het welk den bouwers en metzelaers, op hals-straffe, opgeleit aldus te doen, was.

Maer dewyl een ieder de lengte van deze Muur bekommerlijk navorscht, zoo zullen wy het de moeite waerdig achten op deze plaetze een weinig daer van by te voegen. Ik zal voor af zeggen, dat de rechte lengte van deze Muur niet net kan bepaelt worden, alzoo die ons heden onbewust is. By de Sineezen word de zelve Muur *Vanli-ching*, dat is, *Muur van tien duizent mylen*, genoemt: te weten, zoo veele* *Li* of Sineesche mylen worden daer door verstaen, die vier duizend vier Engelsche mylen, en vier honderd en een en twintig Engelsche voeten en een halve zouden uitmaken. Maer het woord *Vanli-ching* betekent, volgens *Martyn*, niet de ware, maer een ysselijke en boven mate groote lengte der zelver Muur: want dewyl tweehonderd en vyftig†*Li* een eenige graed der AEquator of Middellyn uitmaken, zoo zou de Muur dan tot veertig graden, eene streek van zes honderd Duitsche mylen, uitgebreit worden: het welke meer is, als gansch *Sina*, of het uitterste *Asia* in de lengte heeft: ja *Martyn*, die veel Jaren in *Sina* geleeft heeft, vermeet zich niet, de rechte en eigentlijke lengte der Muur te kunnen bepalen. In zijne Land-kaerte word de zelve Muur in de lengte, tot negentien graden uitgebreid, eene streeke van twee honderd en vyf en tachentig Duitsche mylen: te weten, van de honderd en drie en dertigste, tot de honderd drie

*Of stadien.

†Of sinesche stadien.

en vystigste graed[§] excluis. En in hare beschryvinge zegt hy, dat deze Muur niet boven de drie honderd Duitsche mylen is; welker vyftien een graed doen, en dat de geheele lengte niet over de twintig graden is: alhoewel zy het geen, dat door de dichtheit en benepentheit der paralel of rechtlynen, schynt t'ontbreken, genoegzaem door hare kromten en bochten vergelt.

[§]Of uitsluiterlijk. Praefat. Atl. Sinens.

Uit het boven verhaelde blykt, dat *Martyn* de mate van de lengte der Muur in rechte lyn, door een weg des luchts, gegeven, en geenzins de kromten en bochten daer onder gerekent hebbe, die zoo groot zijn, dat zeker oogtuige, een fransman, bevestigt, dat de gemelde Muur, op eenige plaetzen, haer als drie muuren vertoont. Want zoo groot zijn hare kromten, zwieren en bochten, door de omwegen der Bergen!

De hoog geleerde uitleggers der Wysbegeerte van *Cung Fuçu*, doorgaens *Confutius* genoemt, hebben op het einde zijns Boeks aengemerkt, dat de lengte der Muur, vier honderd Portugeesche mylen begrypt: maer indien de bochten der Muur, en omtrekken der Bergen mede gerekent wierden, zou de lengte by na op vyf honderd mylen uitkomen.

De Jezuit *Semedo* brengt deze Muur op negen honderd Italiaensche mylen, vier Italiaensche mylen op een Duitsche myle gerekent.

Deze beroemde Muur is de geene, die in de Arabische boeken, onder den naem van *Zud Yagog* eri *Magog*, dat is, *Djk* van *Gog* en *Magog*, gedacht word: welkers opbouw eenige *Alexander de Groote* toeschryven. Dus verre *Thomas Hyde*.

Doch door de Muur van *Gog* en *Magog*, is misschien, en waerschynlijker, de Muur van *Derbent* of *Demir Kapi*, aen de Kaspische Zee gelegen, te verstaen.

Ter wederzyde van het gebergte, tusschen het welk de Sineesche Stad *Kapki* legt, is de zelve Muur opgetrokken. Zy is aldaer drie vademen van de grond af hoog, en anderhalf vadem dik, en van gebakken steen opgemetzelt, en buitewaerts met kalk bestreken; doch elders van levendige steen opgehaelt. De wacht-toorens van deze Muur zijn niet alom aen de Muur vast, of daer op; maer op zommige plaetzen wel tien vademen van de zelve af, en zijn gebouwt van gebakke steen, en met kalk te zamen gemetst en bestreken. Al zulke groote Muur-toorens, of Burgten, zijn op zommige plaetzen langs de Muur in zeer groote getale: en staet de een van den ander wel honderd vadem, en meer: 't gene my van ooggetuigen is bericht. Op gemelte Toorens werd steeds wacht gehouden. Daer werd gezegt, dat deze Muur maer vyf ingangen zouden hebben, waer van eenige der Poorten laeg en eng zijn, zoo dat een Man te paerd qualijk daer onder recht op door kan ryden. De Stad *Kapki* voornoemt is vry sterk en bemuurt, en verzien met steene Toorens en sterke Krygsbezettinge. Hier worden alle vreemdelingen, die Sina in begeeren te trekken, zelfs Gezanten, opgehouden, tot dat 'er bericht uit de Hoofd-stad *Peking* komt: als mede alle Kooplieden ondervraegt. In de Stad *Kapki* zijn de levens middelen schaers en duur.

Andere berichten die my van deze Muur zijn toegekomen, spreken als volgt.

De Sineesche Muur, welke *Sina* van *Niuche* en *Mugalia* scheid, omringt drie geheele Landschappen. Hy vangt ten Oosten by de Sineesche Zee aen, daer de Rivier *Yalo*, uit Tartarye, in Zee stort, en eindigt ten Westen aen de Sineesche Stad *Kin*, of des zelfs gebergte, zijnde eene streeke van omtrent zeventien graden. Aen deze Muur is geen verwoesting of onvolbouwtheit, als dat in het Landschap van *Peking* een tusschen stand: van ontoegangkelijke Bergen is, daer de Muur niet over gaet. Vorders schiet deze Muur; over alle Rivieren, met gewulsten. En de opgemelte Bergen zijn met Toorens voorzien. Daer de Poorten zijn, ziet men sterkten, om de zelve te beschermem. Tien honderd duizend Man zijn van de Sineezen, tot bescherming van deze Muur, gebruikt geweest. Zy is, volgens bericht van eenige Reizigers, op zommige plaetzen dertig Sineesche kubiten hoog, en twaelf breet, en ook op eenige plaetzen vyftien.

Deze Muur is door den Sineeschen Keizer *Xi*, om de Tartaren uit het Ryk Sina te sluiten, gebouwt: en zulks is geschied twee honderd en vyftien Jaren voor Christus geboorte. In de tyd van vyf Jaren is dit geheele werk volbouwt geworden: waer aen, door geheel Sina, een uit ieder tien Mannen heeft moeten werken. De Muur is alle van keysteenen, en van andere zware, zoo gehouwen, als gebakke steenen, opgehaelt. Het Ooster gedeelte steekt eenige roeden in Zee uit: en tot grondslag heeft men daer onder schepen, met yzer geladen, doen zinken. Zijn lengte word gezegt drie honderd Duitsche mylen te zijn. Zy loopt niet regelrecht: maer is gevoegt na de gelegentheit van de Landstreke, waer zy langs komt te strekken. Deze Muur is, zoo *Joris Andriezen*, (die de zelve bezichtigt heeft,) zegt, van buiten, naer de zyde van Tartarye, met gewassen steenen opgetrokken, en van binnen, naer de kant van *Sina*, met aerde, als

een wal, tamelijk hoog aengevult; en, zoo lang als hy zien konde, met veel vierkante Toorens versterkt.

Aen de zyde van Tartarye, en onder de groote Sineesche Muur, ziet men veel groote Sineesche Steden en Dorpen, die meest door de Mugalen verwoest zijn.

Van deze Muur spreekt zeeker Slavonisch Schryver, (in eigen Taele, noch ongedrukt, onder my berustende) aldus.

Aen het Landschap *Leaotung*, in *Sina*, achter de Groote Muur, plachten veele Steden, onderhoorig aen het Ryk Sina, te leggen, welke meest alle door de Keizeren van *Sina*, voor dezen, (en ik meen op twee na) tot Kasteelen zijn gemaaekt, daer Krygs-luiden in gelegt zijn, om tegen de Bogdoitische of Niuchische Mugalen te stryden; welke eindelijk noch Sina hebben vermeestert: hierom zijn de Inwoonders van deze Landschappen, die zich ter Wederzyde van de Muur uitstrekten, strytbaer geworden. Zy hebben

vierkante aengezichten, en zijn grof van gedaente.

Deze vermaerde steene Muur, door oude en nieuwe Verhael-schriften beroemt en beschreven, is ten Noorde rondsom het Koninkryk van *Kitai*, door *Xi*, (eene der oude Kitaische Keizeren, die de benaming van *Kinoe* aen zijne Nazaten achter gelaten heeft,) gesticht; welke *Xi* alle andere Kitaische Keizeren in oorlogen, uitnemende gebouwen, en andere dingen, verre heeft overtroffen.

De Sineesche Keizer *Xi, Xia* of *Exie*, is in het begin zijner bestieringe, een kleine Chan geweest; om dat zijne Nabuuren het Ryk van *Kitay* of *Sina* zeer hart beoorlogden, en ook het Kitaische Ryk onder hunne magt hebben gebragt. Hy hebbende daer na een zeer groote Krygsmagt by een vergadert, quam daer mede in de Landen der Bogdoitzen en Mugalen, dien hy beoorlogde en verwoeste: en wetende dezer Volken onbestendigheit, en zorgende, datze gelijk wel eer, wederom mochten komen, om *Kitay* te beoorlogen en te plonderen, heeft dezen aerdigen vond bedogt, om hen, voor eeuwig uit te sluiten, en deze groote Muur gebouwt, over welke het hen onmogelijk was te komen om in *Kitay* te vallen. En men oordeelt, dat hy dit werk voltooit heeft, in het twee en twintigste Jaer zijner Heerschappye, en voor des Zaligmakers geboorte twee honderd en vyftien. In het vyfde Jaer na den aenvang heeft hy deze Muur geheel voltooit, om dat een oneindig getal van Menschen, welke, uit het geheele *Kitaische* Keizerryk t'zamen verzamelt waren, daer aen arbeideden. Want uit ieder tien Mannen wierden drie Man tot dit groote werk genomen: het welke zulk een groote menigte uitmaekte, datze de steenen, die tot de Muur dienden, malkanderen van d'eene hand in d'andere overgaven. De menigte der Menschen was zoo groot, dat d'een den ander in de weeg stond: en dit is d'oorzake, dat deze Muur zoo haeft volbouwt was. Zy wierd ook op verscheide plaetzen begonnen. Ook was, door bevel des Keizers, een streng gebod uitgegeven, dat, indien iemand deze Muur niet sterk genoeg bouwde, en men tusschen de voegen der steenen, daer hy aen gearbeit had, een spyker kon steeken, die met de dood zoude gestraft worden.

Het onderste deel van de Muur was met gehouwe, en wilde, zeer groote steenen gebouwt, en het bovenste deel met gebakke steenen opgehaelt. Op andere plaetzen is de zelve geheel van wilde steen gebouwt. Zijne hoogte is omtrent vyf vademen en meerder, en de breette van omtrent twee vadem, en met Schiet-gaten en Toorens voorzien. Het begin van deze Muur is van de Zee-kant, in het Landschap *Leaotung*, niet verre van de Riviere *Amur*, alwaer de Rivier *Jael* zich uitstort. Ja eenige mylen in Zee, om daer een begin te maken, liet de Keizer veel schepen met yzer, artz en puin in Zee werpen: en zoo mag men zeggen, dat haer aenvang uit de Zee is begonnen.

Deze Muur is een zeer schoon gebouw, en omvangt, ten Noorden en Westen; drie groote Landschappen van *Katay* of *Sina*. De Katayers noemen die Muur *Vanlyghinghs*[+] Zy is in 't geheel twee duizend mylen, volgens hoog opgeven en stoffen der Sineezen, lang: doch dit hun zeggen is onwaerheit; want de Muur heeft be slechts drie honderd en tachtig mylen, of wel wat meerder, in de lengte. Maer de Sineezen willen hier mede de boven mate groote van die Muur te kennen geven. Het hegin is van de Sinesche Zee af, en strekt zich tot aen de Stad *Kin*, alwaer Bergen na byleggen, en de Geele Rivier haren oorsprong heeft. Op eenige plaetzen loopt ze recht, en op andere wederom krom, zonder eenige opening of leedige plaetzen; als alleenlijk, die naer het Noordelijkste Landschap, niet verre van de Stad *Sifena*, heen strekken, en in het Landschap *Peschina*, alwaer zy oordeelden, dat plaetzen van geen groot gevaer

[+]Of Vauliching, volgens Martyn, dat tien duizend stadien bediet.

waren, en ook om datze met ontoegangbare Bergen gedekt zijn, en om dat aldaer de Geele Rivier onder de groote Poort heenen loopt: en op die plaetzen zijn eenige kleine openingen.

Kort buiten de groote Muur, zijn veel Landen geheel vlak, en worden met kleine Rivieren besproeit, die haer water, als door bruggen, onder de Muur heen schieten.

Deze Muur is overal effen gebouwt, niet tegenstaende de woeste plaetzen, die doch zeer weinig omtrent de zelve zijn; en ook niet tegenstaende de Bergen; hoewel daer veel groote gebouwen en sterkten zijn. En op de hooge Bergen, en ter zyden, staen op de Muur hooge Schiet-toorens, met Borst-weringen: ook zijn daer Poorten gebouwt, alwaer de wegen door gaen. Omtrent die Poorten zijn Steden en Sterkten gebouwt, tot bewaringe van de Muur, en ook om dat de Krygsluiden hunne wooningen daer zouden hebben. En wanneer het Kitaische Keizerryk, van het Oosten naer het Westen van het begin tot het einde van de Muur,

onder zijne eigene Keizeren geweest is, zoo heeft men daer steeds een millioen, dat is tien honderd duizend Krygs-knechten, onderhouden, die de Steden en Sterkten van de Muur daer omtrent bewaerden.

En alzoo legt het Landschap *Leaotung*, en daer na het Landschap *Pegien* of *Peking, Xansi* of *Exansy, Xensi* of *Ixensy*, en andere Landschappen in *Sina*, in 't ronde, omtrent deze groote en wonderbaerlijke Muur. En indien men zulks in oude tyden geweten hadde, zoo mogt men deze Muur met recht, onder een van de zeven Wonderen des Waerelds erkent hebben.

Deze Muur staet noch tot dezen dag in haer geheel; doch begint nu op eenige plaetzen een weinig te vervallen. Evenwel zijn 'er noch eenige Kitayers, die zulks ziende, de zelve wederom hermaken.

Men zegt, dat 'er van de Sineesche Hoofd-stad *Peking* af, tot aen deze groote Muur toe, een bestraete weg zoude zijn. De Poorten in de zelve zijn laeg van deuren, om quaeddoenders, doorgang te beletten, of uit te houden, die men uithouden wil: en deze Poorten zijn genoemt na de Ryken, werwaerts zy buitenwaerts strekken, wezende weinige, en anders geene Poorten van ouds in deze Muur, als die naer eenig vreemd Ryk uitzien; doch heden, vermids den Tartar *Sina* bezit, zijn 'er zoo hier en daer doorgangen gemaekt. En het is byzonder, dat de Sineezen schryven en zeggen, dat 'er alleenlijk twee Ryken in de Waereld zijn, die Sina en Tartarye zijn, en dat deze Muur gebouwt is, om de zelve te scheiden. Dus verre opgemelte Slavonische Schryver.

Andere Schryvers uit Sineesche berichten, spreeken daer van aldus.

Cnixihoan, de vyfde Koning uit het Sineesche geslachte *Chin* of *Kin* genaemt, stichtede de groote Muur, op het twee honderd en zes en veertigste Jaer voor *Christi* geboorte: (welke Jaertyd dies eenigzins verschillig zoude zijn) van dezen zeggen de Sineezen, dat hy Wys en Verstandig was, ja de kloekmoedigstein oorloge van alle de Sineesche stammen: hy vraegde in 't zesde Jaer van zijn regeeringe, nae dat byna der Tartaren dwingland geworden was, een Waerzegger, wie dit na hem zijn Ryk zoude verdelgen, en hem wierd geantwoord *Huye*, het welk de Tartaren zijn, daerom heeft hy in der yl, van de Stad *Kin*, leggende in de Provintie *Xienfi*, tot aen den Oever van de Sineesche Zee belast, jangs zijn Grenzen heen, ieder Landschap in zijn gewest, een groote Muur van acht en twintig ellen hoog (dat een en dertig en een half hout voet is) aen den anderen gehecht, op te bouwen, om zich van die woestachtige Volkeren te scheiden: maer de Koning begreep deze voorzegging niet. Want na verloop van zeven en dertig Jaer aflyvig geworden: zijn Zoon genaemt *Huye*, door dartel ongerymt leven; van een Hartog *Chao-cao*, wierd omgebragt, en alzoo het gansche Ryk verwoest. Dus verre gemelte Sineesche berichten.

Uit de mond van oog getuigen, schryft men my van deze Muur in 't Fransch, uit *Parys*, als volgt.

De Muur begrypt in haer lengte, drie honderd myl, doch men hout het voor vier honderd myl, ter oorzaek der omwegen over de hooge Bergen; van half uur tot half uur, vind men op deze Muur een Toorn. Zy en strekt niet tot aen de Zee, maer volgens verhael van zeeker Jezuit, die aldaer is geweest, ontbreekt daer omtrent twee en een half myl aen, 't geen men met Palissaden heeft vervult: de hoogte is vier vadem, en zy is zoo breet, dat acht menschen te paerd daer beneffens malkander op reiden konnem. Dus verre het bericht my van *Parys* toegezonden.

Een ander bericht dat aen my in het Hoogduitsch uit *Sina* toegezonden is, spreekt vertaelt van deze Muur als volgt.

Van ouds was de Sineesche Ryks-zetel in *Nanking*, maer tegenwoordig is de zelve na *Peking* over gebragt, dicht by de groote Muur: welke Muur voor meer als twee duizend en zes honderd Jaer, van de Sineesche Keizer, genaemt *Cienchuvoang* gebouwt wierd, tegen den aenval der bygelegene Tartaren: deze Muur bevat drie Provintien, als *Peking, Xansi* en *Xiensi*, zy is lang in een rechte streek, zes honderd en vyftig of zestig Fransche mylen, doch volgens zijn kromte, wel omtrent duizend; zy is over, en op zeer hooge Steen-klippen gebouwt, heeft op de hoogste plaetzen Schiet-toorenen, werdende op de verte van ieder myl, drie of vier Sterkten of Toorens bevonden te zijn. Deze Muur eindigt in de Provintie *Xiensi*, welke grenst aen de West-Tartaren, van waer de Geestelijkheit *Lama* genaemt, hunnen oorspronk hebben, als mede aen *Tibet*, een Vorstendom of klein Koninkryk, dat op zijn zelve bestaet, en aen de Landschappen van den *Mogol*, van waer veele Koopluiden overkomen tot in de Stad *Ziningh*, onder boven gemelte Provintie *Xiensi*. Deze Muur is breet, zeven of acht vadem, en hoog omtrent

zes; het is te verwonderen dat de zelve noch zoo gaef en geheel is.

De Heer *Temple* zegt in zijn Boek *Miscellanea* genaemt, het derde gesprek van der Helaen deugd en dapperheit, van de Sineesche Muur het volgende.

De steene Muur, welke het Noorder gedeelte van *Sina* affsheit van Tartarye, word gerekent van zommige twaelf, en van andere negen honderd Engelsche mylen lang te zijn: zy gaet over Rotzen en Bergen, door Moerassen, en Wildernissen, en heeft met zeer groote Bogen: haer openingen voor den vloed der Rivieren, de zelve is vyf en veertig voeten hoog, en aen de grond twintig voeten dik, hebbende telkens op zeekere afstant groote Toorens, en is gebouwt, meer als twee duizend Jaren geleden, maer met zulken verwonderlijken Bouw-konst, dat, alwaer door de Tartaren, by haer inval geen openingen daer in gemaekt of gebroken zijn, de zelve noch al zoo geheel is, als of ze eerst gebouwt was. De Koning die deze Muur gebouwt heeft, gelaste een millioen Zoldaten, tot bescherming van het maken des zelfs, tegen de Tartaren op te passen. Dus verre *Temple*.

Van deze groote Muur, die *Sina* van *Tartarye* scheid, spreekt de Jezuit *le Compte* als volgt.

On ne peut neanmoins disconvenir, qu'en matiere de fortification, les Chinois n'ayent surpassé tous les anciens dans le prodigieux ouvrage, dont ils ont renfermé une grande partie de leur empire. C'est ce qu'on appelle ordinairement la grande muraille, ou comme ils disent eux-mesmes, la muraille de dix mille stades, qui s'étend depuis la mer Orientale jusqu' à la province de* Chansi. *Ce n'est pas qu'elle soit en effet aussi longue qu'ils le disent, mais il est certain que si on en compte tous les détours, elle n'a guére moins de cinq cens lieuës. Au reste ee n'est pas un simple mur*; *on y a par-tout basti des tours pour la rendre plus forte, à peu prés comme aux murailies des villes de guerre: & dans les endroits où les passages sont plus aisez à forcer, on a eu soin de multiplier les ouvrages, & d'élever tout de suite deux ou trois remparts, qui se dépendent les uns les autres. Leur prodigieuse épaisseur, les tours qui les slanquent de toutes parts, & qui commandent les avenuës, la multitude des soldats qui sont commis à leur garde, mettent de ce costé-la les Chinois en repos contre les entreprises de leurs ennemis*.

*Vanli Tcham Tçhim.

Comme presque toute la Chine est separée de la Tartarie par des montagnes, on a continué muraille tout le long des plus hautes collines, sur lesquelles elle serpente, tantost plus basse & tantost plus élevée, selon la disposition du lieu & l'irregularité du terrein. Car il ne faut pas s'imaginer, comme quelques-uns l'ont crû, qu'elle soit par tout de niveau, & que dans les fonds où les montagnes s'abaissent on ait pû l'élever à la hauteur du sommet sur lequel on l'a continuée. Ainsi quand on dit que cette muraille est prodigieusement haute, cela ne veut dire autre chose, si ce n'est qu'elle est bastie sur un lieu trés-exaucé: car d'elle-mesme elle n'égale pas les murailles ordinaires de leurs Villes; sa largeur mesme n'est que de quatre à cinq pieds tout au plus.

Presque tout l'ouvrage est de brique & sibien basti que depuis plusieurs siecles, non-seulement il dure, mais il est encore à present presque tout entier. II y a plus de 1800. *ans que l'Empereur* Chi-hoamti *le fit construire, pour servir de barriere aux. Tartares. Cette entreprise est l'une des plus grandes & en mesme-temps des plus insensées qui ait jamais esté faite. A la verité la prudence vouloit que les Chinois fermassent les passages les plus accessibles; mais il estoit ridicule de pousser*

l'ouvrage jusques fur la pointe des montagnes où les oiseaux ont de la peine à voler, & où il est impossible que la cavalerie Tartare puisse monter. Que si l'on a pû se persuader que les Tartares feroient assez déterminez pour y grimper en corps d'armée, comment a-t-on crû qu'une muraille aussi foible & aussi basse que celle-là seroit capable de les arrester?

Pour moy j'admire qu'il y ait eu des ouvriers assez adroits pour y porter les materiaux necessaires & pour les y mettre en oeuvre. Aussi n'en a-t-on pû venir à bout, qu'en faisant une prodigieuse dépense, & en sacrifiant la vie d'un plus grand nombre d'hommes, que toute la fureur des armées Tartares n'en eussent pû faire mourir. On dit que sous le regne des Empereurs Chinois, cette fameuse muraille estoit gardée par un million de soldats; a present, qu'on est maistre d'une partie de la Tartarie, on se contente d'entretenir de bonnes garnisons, dans les passages les plus ouverts & les mieux fortifiez.

Dat is:

Men kan niet oneens zijn, dat in de stoffe van sterkte-bouw, de Sineezen alle oudheit hebben overtroffen, nopende dat wonderlijk werk, waer door zy een groot gedeelte van haer Ryk besloten hebben, dat is 't geen men gemeenlijk noemt de groote Muur, of zoo zy zelve dat noe men, de Muur van tien duizend stadien*, die zich uitstrekt van de Sineesche Zee af, tot aen het Landschap *Xienfi*. Doch het is niet dat zy zoo laag is als men daer

*Vanli Tcham Tçhim.

zegt; maer het is zeeker, dat, zoo men telt alle de draeyingen en verdubbelingen, dat men telle vyf honderd Fransche mylen verder, zoo en is dit niet een enkele muur; want men heeft daer aen alom Toorens gesticht, om te meer sterkte te geven, bykans der gedaente als de muuren zijn, in de Grens-steden ten oorlog gesticht, en op de plaetzen, waer men lichtelijk zoude konnen indringen, heeft men zorg gedragen, de werken te verdubbelen, en twee of drie bolwerken te leggen, welke malkanderen beschermen: de groote dikte, de Toorens die na alle kanten schieten konnen, en de toegangen bewaren; de menigte der Krygs-knechten, die daer ter wacht zijn, stellen *Sina* aen die zyde in rust, tegen de aen vechtingen hunner vyanden.

En gelijk bykans geheel *Sina* afgescheiden is, door gebergte van Tartarye, zoo heeft men dit Muur-werk getogen langs 't gebergte en heuvelen, waer over het zelve dan hoog en laeg slingert, volgens de stelling en aerd der plaetzen en ongeschiktheit der grond, want men behoeve zich niet te verbeelden, gelijk de zommige hebben gelooft, dat daer degrond laeg, en als in een Valeye legt, dat daer het Muur-werk zoo hoog opgehaelt is, tot de hoogte van die Muur, welke over de toppen der Bergen valt, dies als men zegt, dat deze Muur byster hoog is; zulks wil niet anders zeggen, als dat de zelve is gebouwt op verhevene plaetzen, want in zich zelve is hy zoo hoog niet als de gemeene muuren der Steden aldaer, de dikte overtreft vier of vyf voeten niet, ten meesten.

Het meeste werk is van gebakke klinkersteen, en zoo wel gebouwt, dat zedert veel eeuwen, zy niet alleen noch duurt, maer is genoegzaem noch geheel, en zonder schending. Het is meer als achtien honderd Jaer, dat de Keizer *Chi-hoamti* de zelve dede bouwen, om te dienen tot een afscheiding tegen de Tartaren. Dit voornemen was een der grootste die ooit is gezien, maer met een ook de onzinlijkste die men ooit zag. Want in der waerheit de voorzichtigheit vereischte, dat de Sineezen afsloten, de meest toegankelijke plaet-zen, doch het was belachelijk het werk te brengen op de toppen der Bergen, daer de vogels schier niet en vlogen, en daer dies een onmogelijkheit was, dat de Tartarische paerden over klauteren konden; en als 't al gebeurde, dat de Tartaren daer boven op en by klommen, hoe zoude dan zoo een zwakke muur, de zelve stuiten.

Het is verwonderens waerdig; hoe men zoo hoog de werk-tuigen en stoffen heeft konnen toebrengen, en bearbeiden: men is het mede niet te boven gekomen als met zeer groote kosten, ten verderve veeler Menschen leven, zoo dat de Tartersche legers, zoo grooten menigte niet zoude hebben konnen dooden: men wil dat onder de bestiering der Sineesche Koningen, deze Muur bewaekt wierd van een millioen Zoldaten, maer jegenwoordig, de wyl men meester is van een gedeelte van Tartarye, vergenoegt men zich alleen met Krygs-volk te onderhouden aen die plaetzen, daer de meeste opening, en de beste sterkte is. Dus verre gemelte *Jezuit*.

De Sineesche Muur werd by zommige vreemdelingen, en byzonder van die geene, welke door het Noorden ingekomen zijn, twee, drie, of vier dubbeld verbeeld, welke dwaling gelooflijk mede zijn oorspronk heeft, van dat de Poorten en haere Rondeelen, aen de Noorder gewesten van *Sina*, twee, en vier dubbelt zijn, 't geen dan den onbekenden heeft doen gelooven, dat de gansche Muur mede alzoo verdubbelt was.

Aen de groote Sineesche Muur, omtrent het Noorden, zoo my oog getuigen verhalen, ziet men Borstweringen buitewaerts, daer schiet-gaten in zijn. De Toorens die op de Muur staen, zijn maer omtrent van een paer mans hoogte; in deze Toorens ziet men geen vensters, gelijk die alzoo by *Kircherus*, in zijn Boek genaemt *China*

Illustrata, werden vertoont, en hebben zy mede het onderste vertrek aldaer niet, 't geen by gemelte Schryver den zelven toe is gevoegt, doch de bovenste rand heeft daer de zelve gedaente, als by hem is verbeeld: de Toorens zijn vierkant, zijn breette ter dier plaetzen waer van *Kircherus* zegt, die te zijn, zoo dat 'er acht paerden neffens malkander op reiden konnen; is ter Noorder gedeelte bevonden breet te zijn, dat 'er zes paerden met Ruiters daer op, bequaem neffens malkander konnen reiden, doch het kan waer zijn, dat de Muur ter plaetzen, daer die by de *Geele* Rivier af is getekent, die gedaente heeft, in welke *Kircherus* die vertoont, en dat zy benoorden daer van eenigzins is verschillende, daer de Muur boven over de toppen der hoogste Bergen strekt, is zy meest gansch van Klip-steen gebouwt, maer in de laege plaetzen, is de onder helft van Klip, en de boven helft van gebakke Tichel-steen: gelijk zoo meest alle de muuren der groote Sineesche Steden zijn gemaekt. De Poorten in 't Noorden hebben geen çieraed van uitgewerkte

steen, als *Kircherus* die vertoont, by de *Geele* Rivier te zijn.

Al wie door de groote Muur van *Sina* ter poorte inkomt, werd aengetekent, en ook zoo die uitgaet: de Sineezen zijn naeriverig, als te veel Uitlanders door dien weg in nun Land komen, daerom verstonden zy, wanneer dat onder den Heere *E. Ysbrands Ides*, die Afgezant van hunne Czaersche Majesteiten was, omtrent vier honderd menschen in *Sina* quamen, dat in toekomende die Gezantschappen, in niet meer als honderd menschen zoude bestaen; wezende hen aengenaem, dat alle berichten en brieven, in 't Latyn werden geschreven, om dat zy doch alfoos Roomsche Geestelijken tot harent hebben, welke die Tael beter als het Moscovisch verstaen.

Zeker Jezuit, genaemt *Alexander*, althans noch in *Sina* by leven, bericht, dat hy op bevel van den Koning, de groote Muur heeft gemeten, en die bevonden drie honderd Duitsche mylen lang te zijn, doch zoo hy op effen land lag, ware hy volgens zijn oordeel wel lang vier honderd myl, is over hooge Bergen gelegt, heeft vier ingangen, als de *Leaotunger* Poort, de *Daursche* en *Selinger* Poort, de vierde, te weten de *Tibetse* Poort, is zoo breet, dat gemakkelijk vier Ruiters naest by malkander daer door konnen ryden.

Buiten de Sineesche Muur Noord en Westwaerts, gebruiken de Tarters en Sineezen wagens, die door Ossen werden getrokken, doch zoo dra als men binnen de Muur is, bedient men zich van Muilezels en Ezels.

De Sineesche Muur werd by de Moegalen genaemt *Xongan* of *Tschahan Crim*. Zeker Reiziger die van het Noorden binnen *Sina* is getreden, schryft aen my daer over als volgt.

Tegen den Avond quamen wy aen de Sineesche groote Muur, en reden eerstelijk door een Poort, alwaer de Muur voor het meesten deel vervallen lag; omtrent een musquet schoot verder, togen wy weder door een Deur, daer een rondeel om gong: en vorders reden wy noch door twee Poorten; wy zagen de Muur aen deze Poorten drie aubbelt te zijn, of liever, wy zagen drie Muuren, die ieder op rondeelen of groote plaetzen stonden: op de Muur, daer door de eerste Poort gongen, zagen wy een Wacht-huis, daer steeds wacht in gehouden wierd, en buiten de laetste Poort, was mede een Wachthuis met twintig Man bezet; waer uit besloten schynt te konnen werden, dat de Muur voornoemt, omtrent de Poorten of Ingangen verdubbelt is, en dat 'er verscheide Poorten met Wapen-plaetzen tot sterkte zijn gebouwt. Een vierendeel myls, niet verre van de eerste Poort, zagen wy ter linker zyde leggen een Stedeken *Galgan* of *Kalgan* genaemt, dat met een schoone levendige steene muur omtogen was, en Toorens heeft, die met pannen zijn gedekt, bewoont by Sineezen; aen deze Stad is buiten der Stede-muur, een Voorstad, en heeft yzere Poorten, doch geen graften. Hier was in het Jaer 1686 een bezetting van zeventig man.

Volgens zommige berichten aen my gedaen, zijn buiten de Muur, Vuurtoorens of Vuur-baeken opgericht.

Alle boog schoten ontmoet men op de Muur een Toorentje, en de Muur buitewaerts, is op veel plaetzen zeer blinkende, op zommige plaetzen is zy met aerde gevult, en op andere plaetzen met gebakke steen, en ook op zommige plaetzen met Klip-steen, enz.

De Jezuit *Gobien*, in zijne verhalen van des Sineeschen Keizers bevel, omtrent de Christelijke Religie, zegt dat het Landschap *Leaotong* van *Korea* is afgescheiden door een arm van de Zee, en zulks achter de groote Sineesche Muur. Enwyders, wanneer de Tartaren zich meester van dit *Leaotong* hadden gemaekt, hebben zy haer

Hofin de Hoofd-stad van dit Landschap geplaetst, zoo dat nu de Inwoonders van *Leaotong* in *Sina*, voor Tartaren doorgaen, en genieten alle de voordeelen, welke eigene Tartaren toekomen.

Van de groote Muur meld zeeker geschrift by een Sineesch Christen opgestelt, dat hy bykans voor twee duizend Jaer, van den Keizer *Zhingehi* gesticht is, beginnende van de Zee-boezem aen *Leaotung*, en eindigende in *Xiensi*, besluitende de Landschappen *Pekit, Xansi* en *Xensi*, hebbende in de rechte een lengte van 660* mylen, en in de kromte meer als duizent, breet zeven of acht vadem, en hoog zes vadem; zy is gebouwt over de hooge toppen van schrikkelijke Bergen, daer zijn op korte afstanden hooge Toorens, om wacht daer uit te houden, gebouwt, waer van, als ook van de Muur zelve, de gebakke steenen noch zeer gaef vertoonen. En dit weinige is getogen uit het verslag van aengeroerde Sineesch Christen.

*Ik gisse Portugeesche mylen.

Omtrent het vierde deel van de lengte van de groote Muur, acht men te zijn van de laetste Muur-poort, op een na, naer de Koresche Zee toe, wezende de Leaotunger Poort de laetste.

De groote Sineesche Muur die Sina van

Tartarye scheit, is dan gemetzelt, zoo van levendige als gebakken steen. Eer dat men aen de Poort komt in deze Muur, alwaer de Moscoviten gewoon zijn door te komen, ontmoet men een weg, drie dagen reizens lang, die uit steene gebergte, tot verwonderens toe, is uitgekapt. De Muur zelve gaet daer omtrent, over zeer hooge en steile Klippen, zoo aerdig en wonderlijk gebouwt, dat het den aenschouwer schier doet verstommen. Reizigers die aldaer geweest zijn, hebben my verhaelt, dat aen de opgemelte steene Heer-baen, zeer veel verslindend gedierte werd gevonden, zoo dat men tegen die zich op zijn hoede moet houden, en is het byzonder, dat zoo dra men binnen de groote Muur, en in *Sina* treet, dat de menschen zoo zeer verschillen van malkander, en zoo woest als die geenen zijn, welke buiten de Muur woonen, dat die, welke binnen woonen, zoo zeer zijn gezedent.

Het woord *Muur*, betekent in de Tael der Lands-volkeren, dicht onder de groote Muur woonachtig, *Stinan* of *Stinau*, gelijk by uitnementheit die groote Muur aldaer werd genaemt, welke Sina van Tartarye scheit.

Deze Muur in't Noorden, omtrent de hoogte van *Peking*, gaet volgens bericht van zommige, daer meest over hooge Bergen en Klippen: de Toorens die op de Muur staen, en zijn niet spits, by raming aldaer eens zoo hoog als de Muur zelve, daer zijn schiet-gaten aen te zien, en men ziet 'er zoo hier en daer eenig yzer geschut staen, die veele van yzere banden, en zoo het schynt, voor veele eeuwen gemaekt zijn.

De *Targanskie*, een Volk niet ver van de Sineesche Muur gelegen, erkennen den Sineesch, zijn Heidenen: men vind daer Zout en Grutten zeer goed koop: haer gewest is zeer Volkryk.

De Volkeren *Manchiou*, welke Sina beheerschen, werden bepaelt tusschen de *Jupy* en de Sinesche Muur: betekenende *Jupy* de huit van een Visch, om dat deze menschen zoodanige kleederen dragen.

Als men uit het Noorden by de groote Sineesche Muur-poort, welke de Moscoviten gewoon zijn door te komen, komt, zoo bejegent men vyf honderd vadem van de Muur af een Dal, dat ter weder zyde met een schiet-beukelaer of vastigheit van gehouwen en gebakke steen gemaekt, is gesterkt: de steenen zijn weinig grooter als de Tichel-steenen hier te Lande, wezende van het eene tot het andere Bolwerk een muur dwars over het Dal, omtrent drie vadem hoog met een open Ingang: als men hier doortrekt, komt men aen den Ingang der groote Muur, daer een Wacht-tooren is, omtrent acht vadem hoog van gehouwe steen verwulft, met hechte deuren van yzer beslagen, en groote bouten van 't zelve metael gesterkt en voorzien, loopende hier de Muur naer 't Oosten en Westen, dwars over het Dal eeniger ongemeene hooge Klippen opwaerts: men ziet daer te wederzyds op vyf honderd vadem afstant een schiet-tooren, zijnde de voet van deze Muur gebouwt van zwaere groote gehouwe wilde Klip-steen, omtrent een vadem hoog; 't overige is met Muursteen en Kalk opgemetzelt; verders is aldaer de Muur zoo verre men beoogen kan, van gehouwe steen gemaekt: binnen deze eerste Poort zijnde, komt men op een plein wel honderd vadem breet, en dan is daer weder een Wacht-poort, die een muur van weder zyde heeft, ziende dwars over het Dal van de eerste Muur: deze als de voornaemste Ingang werd gemeinlijk bewaekt met vyftig Krygs-knechten; op de eerste Muur staet een Afgoden Tempel: hier waeyen de geele Vlaggen af, dat des Konings verw is: de dikte van deze Muur aldaer, is omtrent vier vadem, de hoogte rykelijk zes vadem, en konnen daer op zes Ruiters neffens malkander ryden, en is deze Muur noch zoo geheel en gaef, als of de zelve voor twintig of dertig Jaren was gebouwt, gansch niet

vervallen, en dat byzonder is, gansch niet bewossen met kruit: binnen deze gemelte tweede Wacht-tooren is een Dal, groot omtrent drie honderd vadem, daer groote Wilgeboomen staen.

De groote Muur is op eenige plaetzen, volgens bericht van den Heer *Simons*, die zulks heeft gezien, aen my gedaen, zeer glat buitewaerts bearbeit, onder van gehouwene natuurlijke steen, die in de Nabuurschap van de Muur valt: 't overige boven, is gemetzelt van gebakke steen: men ziet 'er zeer weinig Kalk in de voegen: de Muur-toorens staen, volgens zeggen gemelter perzoon niet wyt van malkander, en men ziet 'er veel te gelijk met een oog op eene streek.

Van de verwoeste Steden tusschen de groote Sineesche Muur, en de Stad *Naun* gelegen, zeggen de naest aen gelegen en omzwervende Volken, dat zy door bevel van *Alexander de Groot* gesticht zijn geweest, en dat hy daer of daer omtrent, zich op zoude hebben gehouden, hoe wel andere zeggen, dat hare stichtinge jonger is, en van de tyd van *Gingis-chan*, oi *Tamerlaen*.

De Russen noemen die oude gebouwen *Bogatiri*, of der Helden en Reuzen wooningen. Aen de voet van de Toorens, en in de zelve, Offeren de voorby gaende, en omliggende Heidenen, Papier daer op geschreven of gedrukt is: men ziet 'er gaten in, ordentelijk by een gezet, daer langwerpige steentjes in leggen, die gebakken zijn, een achtste van een span lang: in de bovenste hoeken vind men de meeste schriften, zoo als my oog getuigen hebben verhaelt. Doch waer van boven breder is gewaegt.

Jesso, Jezo, Ezo *anders Yeco, enz.*

HEt Gewest of Landschap van *Jesso*, anders *Jezo*, *Eso* of *Yeço*, en by de Japanders *Jeetzezin* genoemt, is Oostwaert van *Niuche* gelegen, op de hoogte van vyf en veertig graden, en strekt zich uit tot dicht aen het Land ovan de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappy, anders met den naem van Compagnies Land in de Kaerte bekent: het welk een uithoek van *America* werd geloost te zijn.

Het Landschap *Jesso* mag te recht onder de Tartarische Landschappen werden getelt, zoo wegens des zelfs Nabuurschap aen het Land van Tartarye, als wegens de gedaente en wyze van leven der Inwoonders, die met die van de Tartaren over een komen.

Boven het Japansche Landschap *Quanto*, (daer de Stad *Jedo* in gelegen is,) zeven en twintig dag reizens te Lande naer 't Oosten, komt men aen d'uithoek van het *Japansche* Landschap *Tzungar*. Alhier een engte overvarende, vervalt men aen't Landschap *Jesso*, 't geen vry woest, en niet zeer bewoont is. Aldaer valt kostelijk Peltery.

Men verzeekert my door Schippers, die meermalen van *Batavia* op *Japan* hebben gevaren, dat de Japanders in *Jesso* veel Traen, Pelteryen en Walvisch beenen handelen, ja, dat zomtyds van daer gebragt werden Europiaensche Lakenen, die, zoo zulks waer is, aen de Rivier *Amur* gemangelt zijn, alwaer zy van hand tot nand, door de Moscoviten werden gebragt. De beenderen der Walvissen, brengen de Menschen van *Jesso* tot gebruik, en veel tot bouwing hunner Huizen.

Het Land van *Jesso* is nooit te recht door de Japanders zelfs bezichtigt, om zijn verre afgelegentheit, grootte, en gebrek van leeftocht op de reize: gelijk mede by de gemeene man in *Japan* schynt onbekent te zijn, of *Jesso* en *Japan* Eilanden zijn of niet.

Het is ook onzeker, volgens 't gevoelen van eenige Europische Schryvers, of Japan een Eiland is; want zommige meinen, dat het aen *Jesso*, by 't Landschap *Ochio* vast is, en dit weer aen Tartarye, oordeelende zommige dat de Japanders, om te ondekken of *Japan* aen *Jesso* vast was, de reis hadden moeten staken, vermits de doortogt door de verte, zware wegen en gebergte ondoenlijk was: hoewel de Japansche Kaerten, die door de Japanders in *Japan* zelf ontworpen, en ons in handen gekomen zijn, blyk schynen te geven, dat *Japan* zekerlijk een Eiland of drom, van veel verzamelde Eilanden is.

Daer word by zommigen gevoelt, dat het geheele Landschap van *Jesso* onder het gebied van den Japanschen Keizer zoude staen; 't zy hy zulks in vast bezit heeft, of dat die van *Jesso* hem schatting opbrengen.

Onder de Groote in *Japan* word medegetelt de Heere van *Jesso*, zonder dat met zekerheit by my kan gezegt worden, of deze Heer aldaer, wegens den Keizer van Japan, eenig gezag heeft, dan of hy alleenlijk gestelt is, om de schatting in dat

Landschap voor hem t'ontfangen. Die zich aldaer voor weinig Jaren bevond, was genoemt *Matsendeiro*, *Nocamy*, *Samma:* zijnde het eerste de Van of Toenaem, naer de wyze der Japanders, die Vannen of Toenamen altyd voor zetten, en de eige Namen achter aen.

Hy had een Inkomen zoo men zegt van 525000* Gokken.

Zijn twee Geheim-schryvers *Fanda, Kranoske Kamy*, en *Kammay Isseno Kamy:* waer van d'eerste 40000, en de tweede 8000 Gok tot Inkomen Jaerlijks had.

Kamy is een Eer-titul en d'eerste woorden een den zijn hier de Vannen of Toenamen.

Deze boven genoemden Heer quam voor weinige Jaren, uit *Jesso* na de Japansche Hoofd-stad *Jedo*, hebbende zes weken onder weeg geweest. En alzoo men van *Nangezakki* naer *Jedo*, Japansche Hoofd-stad te reizen, een Maend werk heeft, kan men ten naesten by de afgelegentheit van den weg tusschen *Jesso* en *Nangezakki*, daer uit gissen, uitgenomen dat men na *Jesso* trekkende, een Zee-boezem heeft over te varen.

Hy hadde het uitterlijk gelaet als een Japander, zoo ik geloove, dat hy was,

*Gok is meden een maet van bevatting, makende 99 gantang of drie balen. Een gantang geeft een en een derde kan, anders is Gok, Gokien of Cochien tien gulden Hollands.

en voerde ook die Taele: zoo dat, naer allen blijk, indien hy uit het Landschap *Jesso* geboortig was, d'Inwoonders van *Jesso* zoo woest binnens Lands niet moeten zijn, als onze Hollanders die op de Zeekusten hebben bevonden: 't welk ook hier uit schynt te blyken, dat men in *Japan* de beste Watten acht te zijn, die uit *Jesso* komen, schoon die aen de Zee-kusten by ons Volk niet gevonden wierden: want alwaer Zyde gewonnen word, zijn gemeenelijk de Menschen vernuftig en van goede zeden.

In *Japan* komen Jaerlijks vry groote vaertuigen aen, geladen met Hout en Rys, uit een Landschap, by de Japanders *Hokok* geheten, 't geene voor een Plaets in *Jesso* gehouden word. Deze Schepen zijn hoog opgebouwt, doch met zetgangen in een gestelt, welke, als de Schepen ontladen zijn, in *Japan* afgenomen, en in het ruim gelegt worden. Langs de Jessosche Zee-kust is men veel stormen onderworpen.

Van dit *Jesso* is by *Montanus*, in zijne beschryvinge van *Japan*, het volgende te lezen.

De Jezuit *Lodewyk Frojus*, in zijn Brief aen d'Indiaensche Jezuiten, geschreven uit *Meaco*, den acht en twintigsten van Sprokkelmaend, des Jaers vyftien honderd vyf en zestig, getuigt, wegens d'Inwoonders des Landschaps van *Jesso*, aldus. *Tegen het Noordelykste gedeelte van Japan, stoot een zeer groot gewest vol woeste Menschen, drie honderd mylen van* Meaco *afgelegen. Deze zijn bekleed met beeste vellen, ruig over 't gantsche lichaem. Zy voeden een schrikkelijke groote baert, niet zonder ysselijke knevels, welke zy, als ze drinken zullen, door stokjes oplichten. Dit Volk is zeer heet op wyn, stout ten oorlog, en gevreest by de Japanders. In den stryt gequetst zijnde, wasschen zy de wonden af in zout water. Dit is haer eenigste geneesmiddel. Op de borst dragenze een spiegel. De zwaerden bindenze dier voegen aen 't hooft vast, dat het handvatzel over de schouder hangt. Zy hebben geen Godsdienst: alleenlijk biddenze den Hemel aen*. Aquita *is een zeer groote Stad, gelegen in't Landschap van* Japan. *Derwaerts reizenze met menigte, om Koophandel te dryven, en wederom d'*Aquitaners *na haer toe*; *doch zoo veel niet; ter oorzaeke aldaer overkomende, veeltyds by de Inwoonders om hals gebragt worden*.

De Land-kaerten vorders, en Waereldklooten, hebben tot noch toe boven *Aquita* niet anders als d'Oceaen geplaetst; hoewel nu al over lang, *Hugo van Linschoten* dezer ongewisheit gewag maekt.

Uit de bygebragte getuigenis van *Frojus*, die immers meer kennis behoorde te hebben, als lang in *Japan* woonachtig geweest zijnde, dan zommige Europers, die *Japans* groote, zonder bewys en zekerheit, op 't Papier ter neder stellen, kan duidelijk getoont worden, dat *Japan* veel uitgestrekter is, dan gemeenelijk afgemaelt word: ja dat, volgens 't getuigenis van *Frans Karon*, Nederlands Gezant aen de Japansche Keizer tot *Jedo*, de ruimte van dit Ryk den Inwoonders zelfs onbekent blyft.

Weshalven *Maffeus* mis tast, wanneer hy aen *Japan* de lengte van twee honderd, en de grootste breette van dertig mylen toeschryft. *Kluver*, in zijn Landbeschryving, stelt de lengte op honderd en vyftig, en de meeste wyte op zeventig mylen. Dus verre *Montanus*.

D'Oost-Indische Maetschappy dezer Landen, heeft in den Jaere zestien honderd drie en veertig, eenige Schepen achter Japan afgezonden gehad, om Tartarye op te doen: op welken togt het Land van *Jesso* eeniger mate ontdekt is. Van deze Schepen zijn eenige Bootsluiden, in Japan landende, gevangen aen het Hof gebragt, die op veele zaeken, door de Japansche Heeren, ondervraegt wierden. By welken voorval en oorzaeke *Montanus*, in zijne beschryving van Japan, eenig verhael van deze ver

afgelegene gewesten, en reizen ter Zee, tot ontdekking van Tartarye, doet, zoo als by hem kan gelezen worden.

By zeekere Jezuiten, welke zich in Japan opgehouden hebben, werd geoordeelt *Jesso* een Eiland te zijn, vermids aen *Tessoy*, 't geene de uitterste punt van *Jesso*, en tegen over *Korea* gelegen is, zeer groote drift van water en stroom werd bevonden, die zy oordeelen achter *Jesso*, en van langs de Tartarische Kust te komen.

De Jessosche Inwoonders zijn den Japanders in gedaente niet ongelijk. Zy zijn hun eigen Heeren: doch zoodanig evenwel, dat zy schatting, aen den Japanschen Keizer geven.

Men zegt, dat Jaerlijks in de Japansche Hoofd-stad *Jedo* zeekere Menschen verschynen, om aen den Keizer eer te bewyzen, en hem t'erkennen, welke in bonte kleederen gekleed zijn, en een aenzien en gelaet als wilde Menschen hebben; doch waer zy t'huis hooren, heeft men niet konnen verstaen. Het blykt zeeker aen hun gewaet, dat zy uit koude Landen komen. En dewyl de Noordelijkste hoek van Japan, voor zoo veel ons bekent is, op veertig graden ligt, moeten deze

Menschen al van zeer verre komen, en misschien uit *Jesso*, of wel van eenige andere plaetzen, meer Noordelijk gelegen. Doch men kan deze zaek niet te recht onderstaen, alzoo den Japanders verboden is buiten 's Lands te trekken. Ja verhalen oog getuigen, aldaer gezien te hebben, dat dertig Menschen door Beuls handen omgebragt wierden, alleenlijk, om datze op *Korea* hadden wezen handelen.

Japan is in het Jaer zestien honderd en twaelf, door de Jezuiten, in Kaert gebragt. Daer nevens werd gezegt, dat zy aldaer zes Kloosters, vier en zestig byzondere woonplaetzen, en twee hooge Scholen: ook toen reeds honderd duizenden van Christenen aengequeekt hadden. De Jezuiten zeggen, dat op het Land *Jesso*, en in d'omleggende Landen, toen veele Christenen wierden gevonden, die zich derwaerts uit *Japan*, om de vervolging, hadden begeven. Doch alzoo de Menschen aen de Zee-kust zeer grof en woest bevonden zijn, zoo moet deze bekeering, en de verblyf plaets der Christenen, binnen's Lands zijn geweest.

Hoe al in de voorgaende eeuwe geoordeelt is tusschen *Japan* en *America*, by *Jesso*, een doortogt te zijn, mag uit het volgende werden gezien.

Linschoten heeft, in zijn Boek van de Oost-Indiën, *Frans Gualles* Reis-beschryving van *Nova Hispania*, na de *Philippinas* en *Sina*, en wederom van daer na *Nova Hispania* gelascht: uit de welke wy hier zullen invoegen zijn wederkomste van *Japan* na *Nova Hispania*, voor zoo veel de zelve tot ons voornemen is dienende: en luit de zelve van woord tot woord, in zijn vier en vyftigste Hoofdstuk, als volgt.

Loopende aldus onzen koers Oosten Oost ten Noorden aen, tot op drie honderd mylen van *Japan* af, vonden wy een zeer hol water, met de stroomen van uit den Noorden en Noord-westen: als ook eene ruime en wyde Zee, zonder eenige moeiten of zwarigheden van eenige verhindering in de weeg te hebben. En wat wind daer waeide, zoo bleef de Zee nochtans al in eenen doen, met het zelfde hol water en stroomen, tot dat wy over de zeven honderd mylen gezeilt hadden, tot op twee honderd mylen na aen de Kust en 't Land van *Nova Hispania*, in welk gewest wy die voorgaende stroomen en holle Zee gansch en t'eenemael begosten te verliezen: waer door ik, zonder eenige twyfel, vermoede en vastelijk geloove, dat daer een Kanael, doorgaende engte, of Zee-strate tusschen het vaste Land van *Nieuw Spanje*, en 't Land van *Tartarye* of *Asie* is. Van gelijke zoo vonden wy op alle deze weg, van de voorfz. zeven honderd mylen, groote menigte van Walvisschen, en Visschen, van de Spanjaerden *Atun* genoemt, (die veel aen de Kust van *Gibralter* in Spanje gevangen worden) als mede *Albacoras* en *Bonitos*, 't welk al Visschen zijn, die zich gemeenlijk in de Kanalen, doorgaende engten, en loopende Wateren onthouden, om aldaer hun zaet te schieten ten tyde datze in hun teelen zijn. 't Welk altemael my noch vastelijker en voor gewis doet gelooven, dat aldaer een doorgaende engte of Straet, zonder eenig twyfel, moet wezen.

Gekomen zijnde met den zelven koers, by de Kust van *Nieuw Spanje*, op de hoogte van zeven en dertig graden en een half, quamen wy by een hooge en zeer fraeye Landsdouwe, met veel geboomte verçiert, gansch en al zonder Sneeuw. Men heeft aldaer, vier mylen van 't Land, veel gedrifts van Wortelen, bladen van Boomen, Riet, en andere bladen, als van Vygeboomen, welker gelijken men veel in *Japan* vind, die zy aldaer eeten; van de welke ik ook ettelijke liet nemen, en met het Vleesch kooken: zy hadden gezoden zijnde, een smaek gelijk als Kool. Men heeft alhier ook groote menigte van Zeewolven, die wy Zee-honden noemen; waer door genoegzaem af te meten en te gelooven is, dat 'er veel Rivieren, Bochten en Havens, langs al deze

Kusten heen, tot de Haven van *Acapulko* toe, moeten wezen. Van daer af liepen wy Zuid-oost ten Oosten aen, na dat wy de Wind kregen, tot aen de hoek van *Cabo de S. Lucas* toe, (welk het beginzel van 't Land *Kalifornia* is, te weten, aen de zyde van 't Noord-westen) gelegen op twee en twintig graden, zijnde vyf honderd mylen van *Cabo Mendoçino*. Op deze weg van de voorfz. vyf honderd mylen, heeft men langs de Kust heen, veel Eilanden leggen. En alhoewel zy klein zijn, zoo is 't evenwel zonder twyfel, of men moet daer zommige goede Havens in hebben, als ook aen 't vaste Land, alwaer men deze navolgende Havens heeft, die als noch eerst bekent zijn: te weten, die van het Eiland *St. Augustyn*, gelegen op dertig graden en een quart schaers; en van het Eiland *de Cedros*, op de hoogte van acht en twintig graden en een quart schaers; en 't Eiland; gelegen beneden *St. Martin*, op drie en twintig graden en een half. Deze geheele Kust en Landsdouwe is, mijns bedunkens, bewoont, en vertoont zich, in aenzien, een zeer goed Land te wezen; want wy zagen daer altemet des nachts vuuren, en des daegs rooken, het welk een gewis teken is van bewoont te zijn.

Van de Uithoek of *Cabo de St. Lucas* af, tot naer d'ander zyde van het Zuid-oosten na *California* toe, zetten wy onzen streek Oost-zuid-oost aen, tachtig mylen weegs, tot de Uithoek genoemt *el Cabo de las Corientes* toe, gelegen op de hoogte van negentien graden en twee derde. Loopende op deze koers en weg; zagen in 't Noorden, omtrent een myl van ons af, drie Eilanden leggen, die men *las tres Marias* noemt.

De voorfz. ftreek henen lopende, zoo krygt men, vier mylen van de genoemde Eilanden verscheide, noch andere Eilanden van twee en drie mylen weegs. Men heeft van de mond of inham van *Kalifornia* af, deze gansche weg tachtig mylen heen, groote stroomen, die Westwaertsaen loopen.

Van d'Uithoek of *Cabo de las Corientes* af, zetten wy onze streek Zuid-oost, en by wylen Zuid-oost ten Oosten aen, honderd en dertig mylen weegs, tot in de Haven van *Acapulco*. Op deze weg van de honderd en dertig mylen hadden wy, twintig mylen gezeilt hebbende, de Haven genoemt de *Navidad*, en noch acht mylen vorder de Haven *S. Jago*, en noch zes mylen verder de Zee-strand, genoemt *la Plaia de Colima*. Deze gansche Kust, te weten van *Kalifornia* af, tot de Haven van *Acapulco* toe, is bewoont van volk, die met de Spanjaerden Vrede hebben, zijn van aerd en hoedanigheit, als 't Volk van d'andere Kusten van *Nova Hispania*, enz. Deze reize was voleindigt op het Jaer vyftien honderd vier en tachtig. Dus verre uit *Linschoten*.

Volgt het geene by *Karon* van de Landschappen *Japan* en *Jesso* is gezegt.

Het Land van Japan, zegt hy, word, voor zoo veel by ons bekent is, een Eiland te zijn geoordeelt, of liever verscheide Eilanden by malkander gelegen, waer van evenwel de zekerheit niet wel te weten is: want 't voornaemste daer van voor den Japanderen zelfs noch onbekent blyft. Men reist, gelijk ik dikmaels ondervraegt, en my hebbe onderrichten laten, boven het Landschap van *Quanto*, daer de Keizer van Japan het meeste van zijne Inkomsten uit trekt, en de Keizerlijke Stad en het Kasteel *Jedo* in legt, noch zeven en twintig dagen Noord-oost. Wel zoo Oostelijk aen, eer men komt by den uittersten hoek van 't Land *Tzungar* genoemt, aen de Zee gelegen, van daer men over vaert, en is deze boezem omtrent elf mylen wyt: die overgevaren zijnde, komt aaen in 't Land van *Jesso*, daer kostelijk Bont en Peltwerk valt; welk Land woest en bergachtig, en weinig bewoont is.

Dit Land *Jesso* is zeer groot, en door den Japanderen dikwils doorzocht, diep en veer doorreist, doch nooit tot des zelfs einde gekomen, zoo dat het hen gemeenlijk aen leeftocht ontbroken heeft, en gedwongen geworden zijn, t'elkens onverrichter zaeke wederom te keeren. De berichten der onderzoekers zijn ook zoodanig geweest, dat zijne Keizerlijke Majesteits nieuwsgierigheit om vorder onderzoek te doen, wederhouden is: want het Land, als gezegt, is woest, en word in zommige plaetzen bewoont van een Volk dat heel ruighaairig over het lichaem is: draegt ook lang haair en baert, als de Sineezen, beter den Wilden, als andere Menschen gelijk.

Om dan te weten, of Japan een Eiland is, staet dit volgende aen te merken. Dat het water, 't geene men van *Tzungaer* na *Jesso* overvaert, geen doorloopende water, maer een diepe Inham is, wel veertig mylen lang, en tusschen *Jesso* en *Japan* strekt, alwaer het tegens geweldige Bergen en Land, dat onbewoont is, omtrent het Landschap van *Ochio* gelegen, stuit. En om zoo een verre, ja ongebruikelijken weg niet om te reizen, word de vaert van *Tzungaer* op *Jesso*, met Barken, noch op heden in gebruik gehouden.

De twee groote Japansche Eilanden *Chiekok* en *Saikok* genoemt, worden van Koningen en Lands-heeren bewoont, te weten, *Chiekok* van eenen Koning en drie

Lands-heeren: *Saikok*, dat grooter is, heeft meer bezitters, en word ieder Eiland voor een Landschap gestelt. Dus verre *Karon*.

Die van *Jesso* en de Tartaren van *Niuche* zijn malkander zeer gelijk: kort en gedrongen van lichaem; doch hebben lang ruig haair en baerden, zoo dat het aenzicht daer mede bykans bedekt is. Hec hoofd is voor geschooren. De Vrouwen zijn niet zoo bruin als de Mannen, en beide vry wel besneden. Zommige der Vrouwen laten hun haair ront scheeren, andere laten het groeyen, en steken 't op, als de Indiaensche Vrouwen. Zy verwen de wynbraeuwen en lippen zwart en blaeuw.

Men belpeurt aen haer, als zy ter maeltyd gaen, geenen Godsdienst, behalven als zy drinken; want als dan storten zy eenige droppelen by het vuur, gelijk de Kalmakken mede, als zy drinken zullen, eerst een weinig nats storten. Zy stellen op zommige plaetzen eenige gesnede vuure houte stokjes in d'aerde, daer krulletjes en spaendertjes aen hangen. Deze vodderyen hangen zy mede in hunne huizen of hutten, voor welke zy schynen* plechte-

*Of ceremonien.

lijk heden te doen; gelijk de Zwarten in *Guinea* aen den Afgod *Fetisso* gewoon zijn te doen. Men zegt mede, dat zy den Hemel aenbidden. Als iemand onder hen ziek is, dan schaven of schillen zy, met een mes, lange vuure-houte krullen, en winden die den zieken om 't hoofd ea armen: gelijk de Samojeden zulks alzoo mede gebruiken.

Zy konnen leezen noch schryven. Ieder Man heeft twee Vrouwen: deze maken bieze matten, naeyen hun Mans rokken, koken hot eeten, enz. De Mannen zijn zeer jaloers op hunne Vrouwen, en genegen tot sterke drank, die hen ligt bevangt. Door hunne ruige baerden schynen zy wreet te zijn; doch zijn evenwel zachtzinnig: rein en net op hunne spys; doch morzig op kleeding. Zy dragen Japansche rokken, en hebben tot çieraed, een weinig Zilver en Dekens. Hunne kleeding is anderzins op de Javaensche wyze, meest van Zyde, daer geschilderde bloemen op staen. De mouwen zijn naeuw om de hand. Zy maeken ook rokken van beeste vellen. De Mans rokken zijn voor open, maer de Vrouwen rokken voor toe. Hun spys is Visch, Walvisch Spek, Traen, en groene knoppen van roode Roozen: maer die dieper in het Land woonen, voeden zich met Vleesch. Zy gebruiken verlakte kopjes en vierkante bakjes om hun spys in op te disschen. Zommige eeten met stokjes als de Sineezen; doch andere met de vingers. Als de Vrouwen gebaert hebben, houden zy zich voor weinig tyds in een huisje alleen.

Hunne Huizen zijn van geschaefde planken, net in een gevoegt, en gedekt met basten van Boomen, zoo boven als ter zyden: hebbende boven een klapvenster, om de rook uit te laten: ook van binnen een afschutzel van pianken, alles zeer net met matjes bekleed. De Huizen zijn twee mans lengte omtrent hoog, en de deuren zeer laeg, zoo dat men bukken moet, om daer in te treden. Boven achtien of twintig huiaen staen niet, in wyze van gehuchten, by een, en die gehuchten leggen noch een half myl van malkander.

Deze Volken zijn lui, en niet vlytig om t'arbeiden. Zy zaeyen noch maeyen: maer maken Vischnetten van Hennep, die in 't wild wast. Gaen ter Jagt met knippen; voeren Pyl, Boog, en een Houwer op zy. Zy ruilen Walvisch-beenen, (de Walvisschen vangert zy met beene Harpoenen) Traen en Spek, Vellen en Vogelen, aen de Japanders, die daer komen handelen, tegen Rys, koopere Tabaks-pypen, Oorhangzels van loot en zilver, Bylen, Messen, Kleeden, enz. Hun Tael zwymt na het Japans. Zy zijn niet diefachtig. Die op hoerery met hunne Vrouwen betrapt is, werd gedood: gelijk zy mede hunne gevangene vyanden wreedelijk straffen, en met stokken dood slaen. Zy zijn dapper en strydbaer, en doen den Naburen zomwylen groote oorlogen aen.

Volgt een kort verslag, uit de beschryvinge van het Land **Jesso,** *nevens de gewoonten, ziden, ommegang, en gestalte van des zelfs Inwoonderen: zoo als zulks 't eerst in den Jare zestien honderd drie en veertig, door die van het Hollands Oost-Indisch Schip* **Kastrikum,** *bezeilt en ondervonden is.*

JE*sso* of *Eso*, is op den zeven en twintigsten van Oogst-maend, des Jaers zestien honderd drie en veertig, door die van 't Schip *Kastrikum*, afgeteekent, volgens verklaring van zeekeren Japander, *Oery* genoemt, (die van eene plaetze, geheten *Matsmey*, zijnde de Hoofd-stad van *Jesso*, in zijn Berk, met Rys, Sakie, geschilderde blaeuwe Gingans, om rokken van te maken: ook met Japansche water geversde

Rokken, Tabaks-pypen, en andere kleinigheden geladen, om de zelve tegen Vellen en Vogels Veederen te verruilen, langs die Zee-kust voer) en vertoont *Jesso* zich een Eiland, of meer Eilanden te[+] zijn, geregen omtrent de dertig mylen van hier een de Noord-oost hoek van Japan, genaemt *Tzungaer*, op 40 graden 6 minuten Noorder breette; en van *Nabo*, by de Nederlanders de *Kaep van Goeree*, op 38 graden van 5 minuten, zijnde de Zuid-oost hoek 60 mylen verre.

Deze navolgende bevolkte Vlekken of Steden zijn in 't voorsz Eiland gelegen: als, *Matsmey, Sirarka, Tocaptie, Kontchoury, Groen, Acqueris, Oubits, Porobits, Sobossary, Kroen, Outchoeira, Esan* en *Sirokany*. Doch alle deze plaetzen worden by de Inwoonderen van *Koutchory* aldus genoemt: *Matoney, Kompso, Pascour, Hape, Tocaptie, Abney, Sanpet, Oubits, Groen, Sirarca, Saro, Kontchoury*, of *Konschouro* en *Acqueys*.

Matsmey, de Hooft-stad van *Jesso* is niet groot: eermen aen de zelve plaetze komt, is 'er een groote Baey, *Kaminado* genoemt, die men, meteen Schip, dertien voeten diep gaende, gevoegelijk tot voor de Stad bevaren kan; alwaer de Opperste van het gansche Land *Jesso* (dien ae Japanders *Matsmay Simadonne* noemen) zijn verbly heeft.

De *Matsmay Simadonne* (Bevelhebber of Opperste van 't Land *Jesso)* gaet Jaerlijks de Keizerlijke Majesteit van Japan,

[+]Doorgaens word Jesso hier een Eiland genoemt: maer is misschien vast Land van Tartarye, 't gene waerschynlijk met een enge vaert of overzienbaer water gescheiden is, of bestaende ten deelen in Eilanden, ten deelen in al zulk een vaste Kust, die met een enge vaert gescheiden is.

te *Jedo*, Japans Ryksstad, begroeten, tot geschenken mede nemende veel Zilvers, Vogel-vederen (om aen Pylen te gebruiken) en fijne bonte Vellen. Hy laet zich met een Berk van *Jesso*, tot aen de Japansche Kust, *Nabo* genoemt, overzetten: van waer hy dan voorts te Lande na *Jedo* reist.

De Kust van het Land van *Jesso* langs zeilende, van 42 tot 43 graden, vonden zy daer doorgaens diepte van 20 vadem, goede wazige Anker-grond.

Op de 43 graden gekomen zijnde, vonden daer deze navolgende Plaetzen of Vlekken dicht by den anderen leggen: als, *Tocaptie*, *Matsmay*, *Sirarca*, en daer tegen over *Kontchoury* en *Groen*. Hier zegt men Zilver-mynen te zijn. Op zommige plaetzen is tamelijk laeg Voorland: als mede Bosschaedje, en de Zee, aen de Strand, buiten gemeen Vischryk is. Niet verre van de Wal ziet men veel Walvisschen, die zomtyds, door andere Visschen op Strand gejaegt, en dan van de Honden (dieze daer omtrent, meer als Menschen, vernamen, en daer op afgerecht waren) al zwemmende voor hunne Meesters met byten gedood, en aldus gevangen wierden.

D'Inwoonders van *Kontchoury* en *Acqueys*, zijn vyanden van alle andere Inwoonders des Lands van *Jesso:* gelijk zy zulks aen de Nederlanders verhaelden.

Deze *Ezosche* of *Jessosche* Landen, die de onzen betreden hebben, zijn, op de hoogte van 45 graden 30 minuten, hoog en Bergachtig. Onder allen is 'er een zeer hooge Berg, de *Piek van Anthony* by d'onzen genoemt, die, volgens het zeggen van 't weinig aldaer omtrent woonende Volk, Zilverryk zoude zijn. In dit gewest staen buiten gemeene groote, rechte, lange, dikke Eike, Vuure, Greine, en Sparreboomen, bequaem om masten en andere dingen van te maken. Het Land is kleiachtig en vet van Aerde, met lang Lis, en Zurkel of Zuring bewassen.

Komende op de hoogte van 46 graden en 30 minuten, vervielen zy in een groote inbocht, alwaer aen 't Land, in den tyd van vier dagen, meer als duizend pond versche gevange Salm bequamen. Het Land is boven op lieffelijk bewassen, en vertoont zich uit Zee in gedaente, als of men de Kust van Engeland zag, en heeft vette Aerde: doch op zommige plaetzen is ook laeg duinig Land, dat niet beploegt of bezaeit word, zoo dat het geen vruchten voortbrengt. Op de hoogte van 48 graden, 50 minuten, is 't Land met laeg gebergte bezet, en op veel plaetzen met kon Gras bewassen; doch geen myl breet, en wykt of schiet, aen de Noord-west zyde inwaerts af. Ook kan men aldaer niet veilig voor de Zee ten anker leggen: dan goede anker-grond is een myl of anderhalf van 't Land, op 40, 35, 30, en 25 vadem zant-grond.

Komende ter Noorder breette van 45 graden, 50 minuten, tusschen d'Eilanden van *Jesso* door, waer van het een by de Nederlanders het *Staten Eiland*, en het ander[+], daer tegen over, het *Compagnies Land* genoemt is, met een doorvaert van 14 mylen tusschen beide, hebben zy het *Compagnies Land*, en eenen van des zelfs Bergen, aen een afloozende Sneeuw-water plaetze, betreden, en aldaer glinsterende Aerde gevonden, als of die vol Zilver stak: en was bleek, gelijk Wied-assche, met wit zand vermengt, en niet hart: ja smolt, wanneer zy die in 't water leiden. Dit is een hoog gebergt Land, en heeft Valeyen en Dalen, met lang Gras, Zuring en Look bewassen, zonder zwaer geboomte, doch een weinig Kreupel-bosch van Berke en Elze-boomen. Langs de Wal gaet, om den Noord-oosten, een selle stroom. Men kan hier voor de Zee niet beschut ten anker leggen. Dicht onder de Wal is het Klipachtig.

[+]Of 't Compagnies Land een Eiland is, blyft twyfelachtig.

Het *Staten Eiland*, daer tegen over gelegen, heeft mede hooge Bergen, en scheen zonder geboomte, fteil en klippig te wezen.

Gekomen zijnde op de Noorder breette van 45 graden en 10 minuten, vond men eene plaetze, by d'Inwoonders *Acqueys* genoemt, gelegen in een grooten inbocht van wel twee mylen diep, en anderhalf myle breet. Het Land is rondsom hoog, met geboomte bewassen, en meest van kleiachtige aerde. Het werd niet bebouwt of bezaeit; doch brengt uit de natuur schoone vruchten voort: als Okker-noten, Moerbezien, Druiven, roode en witte Aelbezien, zwarte Genever-bezien, en roode Braem-bezien. Daer groeyen ook veele Eike, Vuure, Greine, en Berke-boomen. De Dalen zijn met Lis van anderhalf mans lengte: en de kanten van de Rivieren met Riet bewassen. Langs de Strand (daer 't nochtans zoo dicht van Oester-schelpen lag, dat men de aerde naeuwlijks bekennen konde) was 't zeer lieffelijk met roode Rooze-boomkens bewassen.

Binnen de doorvaert voornoemt zijn buiten gemeen veel Oesters, die gemeenlijk anderhalf vierendeel en een half Ellen lang, en een half vierendeel breet zijn. Deze Oesters zijn onzoet, om t'eeten. Men kon daer geen Wild vernemen, als

een groote zwarte Beer: ook geen Bokken, Schapen, Koeyen, Ganzen noch Hoenderen: maer wel veele Valken en Arenden.

D'Inwoonders van het Land van *Jesso* zijn alle den anderen zeer gelijk, kort en dik, of gedrongen van stal, en hebben lange haairlokken en ruige baerden, zijn op Sineesch geschooren*; zoo dat het aenstaen bykans daer mede bedekt is; doch het hooft of kruin is voor kael afgeschooren. Zy zijn wel besneden van tronic, zwart van oogen, en niet plat van neuze, laeg van voorhoofd, geel van vel, en over het gansche lyf ruig. De Vrouwen zijn zoo bruin niet, als de Mans, en laten eenigen het hoofdhaair in 't ronde affcheeren, zoo dat het haer aengezicht niet belet. Andere laten het haair lang wassen, en strikken 't op, als de Javaensche Vrouwen doen. Haer wynbraeuwen en lippen zijn zwarf en blaeuw geverft.

*Te verstaen der wyze als de Sineezen te dier tyd geschoren.

Zoo veel als men konde bespeuren, hebben zy weinig of geen Godsdienst of bygeloovigheit, en gaen tot, en van hunne maeltyden, als Barbaren: doch wanneer zy omtrent het vuur zitten en drinken, dan zullen zy eerst op verscheide plaetzen, ter zyden het vuur, eenige droppelkens storten, gelijk als ofze die offerden† Zy hebben eenige gesnede vuure stokjens, daer krulletjes en spaendertjes aen hangen, die zy op veel plaetzen in de aerde steeken, en in de huizen aen de wanden hangen. Wanneer iemand onder hen ziek is, dan schaven zy, met een mes, lange schaefzels of krullen, van lange vuure stokjens, en winden die den zieken om het hoofd en de armen. Zy hebben geen besnydenisse onder hen.

†Die werd by zommige Tarters mede gedaen.

Onder hen is geen wettelijke regeeringe of staetkunde, noch geschrift of boeken, zoo veel men heeft konnen bespeuren. Zy konnen leezen noch schryven; schynen wel Bosch-loopers of ballingen van eenige plaetzen te wezen; zijnde ieder een even veel meesters. Zy zijn (te weten die, welke de Hollanders ontmoetede) meest op het hoofd met verscheide houwen, en kerven gequetst geweest, gelijk zulks de groote littekens getuigen.

Ieder man heeft, twee Vrouwen, die matten van biezen maeken, haer, Mans rokken naeyen, en het eeten kooken. En wanneer de Mans het hout, om te branden, in 't Bosch vergaren of kappen, dan aragen het de Vrouwen in depraeuw, en moeten zoo wel roeyen als; de Mannen. De Mannen zijn, voor vreemdelingen, op hunne Vrouwen ,en Dochters, zeer jaloers, zoo datze niet mogen hyden, dat een hunner met haer stoeit of speelt. Wanneerze bemerken, dat iemand haer tot hoerery verzoekt, zullenze hem dooden, zoo 't in hun macht is. Mannen en Vrouwen zijn zeer tot sterken drank genegen, en worden daer van ook heel licht dronken. Zy schynen door hunne ruige baerden en haair, zeer wreed: maer weten zich tegens de vreemdelingen zoo oprecht en eenvoudig te houden, dat men niet anders zou konnen oordeelen, of het waren burgerlijke en beschaefde menschen. Wanneer zy by vreemde. Volken komen, dan verçieren zy zich met hunne beste kleeren aen te trekken, en weten zich zedig te houden, toonende hunne groetinge en beleeftheden, met het hoofd te buigen, en gevouwe handen, en de zelve voorby den anderen heen en weer te stryken. Zy zingen met bevende stemmen, als de Japanders doen. Wanneer zy een weinig last, of bevel bekomen, dan zijn zy haest gemeenzaem, en toonen een vriendelijk en vrolijk gelaet.

Wanneer hunne Vrouwen baeren, en in 't Kinder-bed leggen, dan houden zy haer verblyf in een huisje afzonderlijk, alwaer, geduurende den, tyd van twee of drie weeken, geen Mans perzoonen by haer komen. Wanneer de Kinderen ter waereld komen, zijn die heel blank. Als zy dien de borst zouden geven, in tegenwoordigheit

van onze Nederlanders, zoo deden zy 't gansch bedektelijk, hare borsten niet wyaers ontblotende, als de Kinders de teepels met de mond even vatten konden. Ja zelfs de Meisjes en kleine Kinderen, die daer veeltyds met schoon weer naekt loopen, zullen, vreemdelingen ziende, met hoofd, handen en beenen in malkander als krimpen, en zich zeer beschaemt toonen. De Vrouwen dragen de kleine Kinderen in haer rokken, met een band aen het hoofd vast gebonden, op hare ruggen.

Zy zijn op haer matjes, daer zy de vloer meê bedekken, en op haer spys en drank, veel zindelijker als op haer kleederen, die veeltyds (zoo wel Mannen, Vrouwen, als Kinderen) zeer vuil en smeerig daer uitzien, en weinig verschoont of gewasschen worden.

De huisjes van deze Jessoners, die meest voor aen strand, in 't hangen van 't gebergte, en eenige daer boven op staen, zijn van planken, geschaeft en ne in den anderen gevoegt, en met basten van Bomen gedekt; doch het meeste gedeelte met opgerechte: stylen, en met breede basten van Bomen, zoo wel ter zyden, als boven, bedekt, en met venster boven verzien, om de rook van 't vuur uit te

doen trekken, dat midden in 't huis gemaekt word. Van binnen is een kamer, met afgeschutte deelen, en rondsom net, met enkelde bieze matten, langs d'aerde bedekt, is tien of twaelf treden lang, en zes breet, alles zeer kunstig gemaekt. Eenige huizen zijn niet boven de twee Mans lengte hoog, even als de Boeren hutten in Nederland, en met een staketzel van sparren rondsom bezet: en de deuren zoo laeg, dat men daer al bokkende in gaen moet. Daer staen niet veel huizen by den anderen: 't grootste getal, dat van d'onzen by een gezien wierd, was van achtien en twintig gemeenelijk: ook wel van zes, zeven, negen en twaelf huizen: en deze gehuchten staen meer als een half myl van malkander.

Zy hebben geen huisraed, als enkelde bieze matjes, en weinig dekens, om op te zitten of slapen.

De Japansche Rokken, die zy dragen, zijn, benevens 't Zilverwerk, hun grootste çieraed.

In *Acqueys*, zijn op zeekeren Winter, door de felle koude en hongers-noot, vele menschen gestorven; alwaer de graven der dooden met Oester-schelpen bedekt waren. Op andere plaetzen leggen de Lijken in een hutje, in de kisten, boven d'aerde, op vier ftaeken; zijnde het hutje met konstig lofwerk gesneden, zonder dat men eenige offerhanden daer by vind.

Hun spys en voedzel is inzonderheit Visch, Walvisch Spek en Traen, Zalm, Groente, knoppen van roode Roozen, die in *Acqueys* in overvloed zijn, en afgeplukt zijnde, de groote van een Mispel hebben, en des Zomers, dat hun Winter-voorraed is, gedroogt worden. Maenkop-knoppen is in *Jesso* ook een gemeene spyze: en allerlei gevogelte, dat zy vangen.

Zy hebben verlakte kopjes, en vierkante bakjes, daer zy hunne spyze in opdisschen; ieder een kopje voor zich hebbende. Zy eeten met stokjes, op de Japansche wyze: behalven die op 48 graden 50 minuten gelegen zijn, die wel op de Japansche wyze geschooren, ook met zyde rokken bekleed, en wat blanker en veranderlijk van spraek zijn: maer nemen en steken hun spyze met de vingers, zonder de stokjes te gebruiken, in den mond.

De Jessosche Inwoonders hebben met de Japanders gemeen, dat zy aen den dis niet bidden: en zijn ook beide zeer zindelijk op hun spys.

Hunne kleeding is meest op de Japansche wyze; doch weinig van Zyde, maer meest van met water-bloemen geschilderde blaeuwe Kattoene Cangans: en ook van gevoerde Kattoene Japansche Rokken. Eenige maeken zelfs van Kattoene kleetjens hunne Rokken. De mouven zijn aen de handen niet zeer wyt, maer sluiten schier dicht daer om toe. Zy benaeyen die met strookjens en lapjens van zyde, kruisweegs, met çieraedjen: desgelijks makenze ook rokken van beeste vellen. De Mannen hebben rokken voor open, en de Vrouwen de zelve, als een hemt, voor toe.

De Jessonezen zijn in de natuur luiaerds, en zaeyen noch maeyen niet; maer die aen de Zee woonen, behelpen zich met een klein praeuwken, 't welk uit een dikken boom gehakt, en aen beide zyden, tot een voet hoog, met planken opgeboeit is. Daer mee roeyen zy in Zee, gelijk de Hollandsche Boeren met hunne Melk-schuiten: dan slaen de riemen niet te gelijk in 't water. Zy gaen daer mede Robben en andere Zee-gedierten in Zee schieten, en visschen; waer toe zy mede gereetschap hebben, als Harpoenen van been, welker punt met een stukje yzer of kooper beslagen is. Zy hebben ook zegens, op de Hollandsche wyze gebraeit. Het gaeren is van hennep, die daer in 't wilde wast, en op deze wyze gesponnen. Zy houden het eene einde van de

hennep in de mond, en weten de zelve dan aldus met de handen t' zamen te draeyen, en tot gaeren bequaem te maken.

Zy hebben mede knippen, die, als een booge, gespannen zijn. In 't hout van de booge is een ront gat gemaekt, daer eenig aes in legt. De Vogels, als Meeuwen, Arenden, Snippen of Ravens, daer dan in komende te pikken, of hun voet daer in te steeken, springt de booge op, en de Vogel blyft vast.

De Volkeren van *Jesso* verruilen Traen, Walvisch-spek, veelerlei Vellen en Vogelsveeren aen de Inwoonders van *Japan*, die aldaer eens des Jaers komen, om deze Waren op te koopen: daer voor gevende Rys, Sakie, Japansche Rokken (zoo van Zyde, als blaeuwe Kattoene Cangans) Koopere Tabaks-pypen en Tabaks-doozen, verlakte eet en drink-bakjens en kopjens, zilvere oorhangzels, loode ringen, om in d'ooren te hangen, bylen en messen: zoo dat, al wat zy hebben, meest van de Japanders ruilen. Zy zijn zeer behendig in un handel, en niet diefachtig.

Hun spraek is een weinig met het Japansch vermengt.

De Jessonezen, die op zes en veertig graden leggen, zijn zeer begeerig naer Yzer, daer Vogel-vederen en Velwerk

voor gevende, en weten de veeren zeer net in doozen te pakken.

Hunne wapenen zijn Pylen en Boogen, beneffens Houwers, de Japansche Houwers zeer gelijk, met een dun zilver rantje om de plaet beslagen. Zy dragen de zelve aen een draegbant. De Pylkooker is met een bant om hun hoofd vast, op de rechter zyde hangende. De Boogen zijn vier en vyf voeten lang, van Elzen of Esschenhout, en de Pylen een half ellen lang, zeer behendig gemaekt, en voor aen met een Harpoentje van riet, en met zwart vergif bestreeken: zoo dat de geen, die aer mede gequetst word, terstond moet sterven.

Zy hebben altyd, waerze gaen, Pyl en Boog, beneffens een Houwer, op zyde; waer mede zy ook in 't Bosch lopen, om grof Wild te schieten, als Beeren, Rheen, Harten, Elanden, en ander by ons onbekent gedierte: ook allerlei gevogelte.

Wanneer zy eenige van hunne vyanden gevangen bekomen, die dooden zy in dezer voegen. De gevangene word recht over einde gestelt, met het boven-lyf naekt, en de armen of handen in de zyde gezet: alzoo staende, word hy van vier perzoonen vast gehouden, twee aen de armen, en twee aen de voeten. Als dan verschynt een vyfde perzoon met een knotze, daer eenige zwaerte van yzer voor aen is, die, gepast hebbende, hoe hy den lyder treffen wil, tien of twaelf treden te rug treet, en komt dan, de knotze om 't hoofd slingerende, al danzende aen, en t'elkens (met beide de handen de knotze gevat hebbende) een slag in 't kruis van des lyders rug brengen, tot dat hy den geest geeft. In dier voegen worden mede de geenen gestraft, die bevonden worden, met eens anders Wyven of Dochters onkuisheit gepleegt te hebben. Dus verre uit boven gemelte beschryvinge.

Het is aenmerkelijk, dat de last, die onze Zee-luiden op deze Reis mede was gegeven, behelsde, dat zy in Tartarye, dat men *Kataya* noemde, een Rivier, genaemt *Polysange*, zouden opzoeken: en dat men namaels heeft ontdekt, dat een zeekere groote Rivier in *Sina*, die by de Sineezen *Hoen Ho*, dat is, *drabbige Rivier*, genoemt is, van de West-Tartaren, (die ter tyd van *M. Paulus*, *Sina* beoorloogden,) *Polisangan* wierd geheten. Waer uit waerschynlijk de dwaling, dat men in Oost-Tartarye, welk men *Katay* meende te zijn, een Rivier *Polysange* zocht, gerezen is: doch is misschien de Rivier *Amur* de *Polysange* der ouden. Gelijk men mede aldaer een Volk, *Mangi* genaemt, vergeefs heeft gezogt; dewyl dat woord zijn oorsprong heeft van het Tartars woord *Mantzu*, dat *Barbaer* gezegt is: en dus benoemden de Tartars de Sineezen. Waer van dan ook de dwaling is gekomen, en noch by de Oostersche Volken blyft, dat men meent *Mangi* een byzonder Volk buiten *Sina* te zijn.

De Japanders, die op den Jare 1643 met een Schip lagen in de Baey of Inham *Namboe*, toonden aen eenige Nederlanders op Japansch Papier, een Kaertje van klein bestek; begrypende 't Land van *Japan*, *Korea*, de Kust van *Sina*, de *Manilhas*, de Zuid-zee, en meer andere Landen en Zeen: ook het Land, 't welk de Hollanders op twee en veertig graden, strekkende Oost-noord-oost van de Noord-west hoek van *Japan*, tot honderd en vyftig, of honderd en zestig mylen, daer zy tusschen *Japan*, en 't zelve geen doortogt beoogden, gezien hadden, en vertrouwden 't Land van *Jesso* te zijn: en dat hun tot de zeven en veertig graden, en met schyn van noch verder te strekken, by gebleven was, en in de gemelde Kaerte wel omtrent de tachtig of honderd mylen van *Japan* afgescheiden scheen te leggen, en ook t'eenemael aen de Kust van *Amerika* te paelen. Wyders zagen zy in deze Kaert Tartarye geheel in 't Land leggen. De Japanders vraegden hen derhalven, hoe het mogelijk zoude zijn, dat zy na Tartarye zouden kunnen vaeren, nademael het zelve t'eenemael in 't Land gelegen was, en

men daer met geen Schepen konde omtrent komen. Waer op d'Onze den Japanders berichten, hoe aen de Oost-kust van Tartarye, op zes en vystig graden Noorder breette, in een Landschap, genaemt *Katay*, een groote Rivier, die wel tachtig, tnegentig, of honderd mylen Landwaert in was strekkende, geheeten *Polysange*, in Zee uitloopt: aen de welke eenige treffelijke Koop-steden, als met naeme *Iangy*, *Brema* en *Kambalu* gezegt waren te leggen.

De bevelen aen onze luiden gegeven, hielden in, dat zy, verlatende het uitterste Noord-einde van *Japan*, met een Noord-weste koers, de Kust van Tartarye (palende, volgens de beschryvinge, op vyf en veertig graden, aen *Sina*) aen te doen hadden: als wanneer zy, langs de zelve zeilende, op zes en vyftig graden, Noorder breette, de Rivier *Polysange*, neffens eenige daer aen gelegene ryke Koop-steden zouden vinden.

De Japanders waren zeer begeerig, om Kaerten van Tartarye te zien, die onze luiden niet hadden.

De Noordhoek van *Japan*, zoo in de hier Landsche Kaerten is vertoont, word by Japans-vaerders geoordeelt, meer naer *Jesso* toe, uit te steeken.

De zeden van de Jessosche Inwoonders zijn ten deele Japansch, en ten deele Sineesch, en voor de rest Tartarisch.

In *Japan*, en zelf tot *Nangezakki* toe, word Zalm uit *Jesso* versch te koop gebragt.

In *Jesso* draegt men schorten, 't welk noch in *Sina* noch in *Japan*, maer wel in Tartarye gebruikelijk is.

Zoo wel Mannen, Vrouwen, als Kinderen, hebben gaten in d'oorlellen; doch de Japanders en Sineezen niet: zoo datzy, dat met de Tarters gemeen hebben.

Van het Land *Iesso* heeft men in *Iapan* weinig kennis, volgens bericht van den hoog geleerden Heer *Servatius Clavius*, bedienaer (in zijn leven) des Goddelijken woords op *Batavia*, aen my gedaen. Alleenlijk (zegt hy) weten zy te zeggen, dat 'er in voorige tyden, door last des Keizers, aldaer eenige tochten Landewaerts in geschied zijn: maer dat de uitgezondene, door gebrek van levens middelen, gedrongen waren vruchteloos weder te keeren. Andere geven voor, dat zy aldaer wilde woeste Menschen gevonden hebben, levende van de Jacht, met Pelteryen bekleed, welke hen, door onkunde van de Tael, geen bescheid van de grootheit des Lands konden geven; doch door hunne gebaerden scheenen zy te kennen te geven, dat het zich zeer verre om de Noord uitstrekt. *Iapan*, zegt gemelte Heer, is een vergadering, koppel of drom van Eilanden, werdende zulks by de Japanders en Sineezen bevestigt, en grenst in het Westen vry nader aen *Korea*, als de Kaerten het plaetzen: werd ook door dien weg veel zyde in *Iapan*, over *Korea* uit *Sina* gevoert, en betalen de Koreërs zoo wel aen de Japanders, als aen de Sineezen schatting.

De voornaemste Koop-steden in *Iapan*, die in de boven-reize, na het Keizerlijke Hof *Iedo*, (volgens bericht aen my van den hoog-geleerden Heer *Cleyer*, vermaerde opper-arts wel eer, en Raed van Justitie op *Batavia*, en eerder Opperhoofd van des Nederlandschen Maetschappys zaeken op *Iapan*,) doorgetogen worden, zouden meest aen de Zee vast gehecht zijn: en het geheele Land, dat men te water genootzaekt is op te reizen, is niet dan een gebroken Land, of een Land van veele Eilanden, door malkanderen by een gehuisvest. Waer uit men oordeelen mag, dat *Iapan*, op menigte van plaetzen, door de Zee toegankelijk is. Zeeker Jezuit spreekt, tot roem van *Iapan*, aldus. *Dit Land is gebooren in de wiege zelve van de Zon. Wy noemen het, met een çierlijken Inlandschen naem*, Japan: *maer de Sineezen hebben het* Gepuen *of* Gepen *genoemt, dat even zoo veel gezegt is, als begin des daegs, en doorluchtigste bron des lichts op den geheelen Aerdbodem, niet alleenlijk door de Zonnestralen: maer ook, door die van Goud en Zilver bescheenen*.

Zeeker voornaem Raeds perzoon op *Batavia*, schryft aen my, in den Jaere 1696 van daer, over het Compagnies Land en *Ezo* of *Jesso*, wes aengaende ik zijn gevoelen had verzocht, als volgt:

***Wel Edele gestrenge Heer*;**

Het staet my niet voor, by 't Journael van *Marten Gerritsz. de Vries*, in 't Jaer 1643 met het Schip *Kastrikum* om de Noord gezeilt zijnde, gelezen te hebben, dat het zoo genaemde Compagnies Land, een Eiland is, meinende ik, dat hy en de zijne daer van geen kennisse konnen hebben gehad, dewylze van de breette van twee en veertig

graden af, tot negen en veertig graden toe, weinig of niet Oostelijker zijn geweest als de Wester-hoek van 't Compagnies Land, zulks dat zijn Zeilagie niet wegneemt de twyfelinge, of dat Land een Eiland, of wel aen *America* vast is; hebbende ik nu en dan met eenige ervaeren Spaensche Stuurluiden, die zomtyds hier komen, daer over wel gesprooken, maer bevonden, dat zy niet weten hoe verre *America* benoorden *Californía* zich om de West uitstrekt: en alzoo ik ook meene als noch onbekent te zijn, hoe verre het Land van *Ezo* om de Noord is uitgebreit, zoo zoude ook met geen vaste grond te zeggen zijn, of tusschen *Ezo* en het Compagnies Land een doorgang is of niet, het eerste heeft *de Vries* geoordeelt, doch indien hy Noordelijker was gekomen, zoude wellicht meer Land, en ook een grooten Inbocht ontmoet hebben, waer mede *Ezo* aen des Compagnies Land misschien vast is, 't welk hy niet heeft konnen weten, als hebbende nooit Noordelijker, als op negen en veertig graden geweest, en niet tegenstaende het doorgaens zeer mistig was tot die breette toe, het Land van *Ezo* noch al gezien; zulks men dezen aengaende noch al in twyffelingen blyft: verschillende de Japanders zeer in hare berichten, doch is haer voorgeven, dat het Land van *Ezo* verder om de Noord zoude loopen, als de Inboorlingen aldaer bekent is, waerschynlijker als dat het aen Tartarye vast zoude zijn, niet tegenstaende

eenige van des Keizers afgezondene op het Jaer 1684, drie Meenden reizens Landwaerd in geweest zijnde, aldaer eenige Sineesche Stoffen vernomen, en daerom het laetste geoordeelt hebben. Den Koopman *Hendrik Obé*, een perzoon van vroomheit en goede opmerkinge, heeft my verscheide malen bericht, in Japan te hebben verstaen uit het verslag van zeeker Schipper van die Natie, hoe hy nu omtrent twaelf Jaeren voorleden, door den Keizer van de Oostkust van *Iapan* afgezonden, en door storm verre om de Noord-oost gedreven zijnde, aldaer een groot Land ontmoet hadde ,t geen wel een vaste Kust geleek, daer hy overwinterde, oordeelende 't zelve volgens de aenwyzinge onzer Kaerten, de Noord-west Kust van *America* te zijn geweest, van waer het Land zich volgens zijn zeggen, Noord-westwaerts nae *Ezo* scheen te strekken, 't geene zoo zijnde, te gelooven zoude wezen, dat Compagnies Land, en wel licht ook *Ezo* aen *America* gehecht, of stukswyze met dicht by een leggende Eilanden daer aen palende zoude wezen; hebbende gemelte *Obé* in zijne Reizen na het *Iedose* Hof ontmoet, eenige Reizigers en Bedelaers uit de Noordelljkste gedeeltens van *Iapan,* die in toestel, gedaente, en gesten, niet alleen zeer wel geleeken na de Noorder Americanen, maer die ook verscheide woorden uittede die met de Tael van Nieuw Nederland, daer hy gebooren en opgevoed is, zeer na in uitspraeke, en geheel in beteekenisse over een quamen, daer over hy zich verwonderde. Dus verre gemelte Brief.

Wat my de Heer *E. Ysbrand Ides*, gewezen Afgezant hunner Czaersche Majesteiten, aen het Hof in *Peking*, schryft van *Iesso*, de groote *Ys-kaep*, ook andere Plaetzen, en Rivieren in het Buiten-muursche Tartarye, uit het volgende kan werden gezien.

Belangende het Land van *Iesso*, oordeele ik, dat het niet met Tartarye, noch Noord noch Zuidelijk, bevestigt is. Om de buitenste punt van d'*Ys-kaep* is noch niemand geweest; maer om de Oost van, die Kaep valt een groote Rivier, genaemt *Ogota*, en vorders nae d'*Amur* in d'Orientaelsche Oceaen, vlieten twee Rivieren, als de *Uda* en *Tugur*, die hunne Czaersche Majesteiten toekomen, in Zee. In 't gezicht van 't vaste Land, leggen langs de Kust veel Eilanden, en hebben de Jakuten voor drie Jaeren, welke hunne voorsz Majesteiten schatting betalen, vreemt Volk van de zelve Eilanden op 't vaste Land aengetroffen, die eenigzins met de Jakuten in de spraek konden te rechte komen. 't Is een Volk verhalen zy, groot van statuur, en wel van opzicht, zy hadden schoone Pelzen van Sabels en bruine Vossen aen, en zy hebben tegen Pelteryen van de Jakuten Dochters gekocht, en nae haere Eilanden gevoert, en andere omstandigheden meer, zoo dat zulks het Land van *Jesso* (zoo ik giffe) zijn moeft, 't welke zich met de Eilanden by het Noord einde, tot aen de *Ys-kaep* strekt: de Rivier *Xingar* of *Schingal*, valt Noordelijk in d'*Amur*, tusschen twee Rivieren, genoemt *Gorin* en *Gaman*, die mede in d'*Amur* vallen: de Provintie *Leaotung*, die buiten de hoogst verwonderens waerdige Sineesche Muur leit, grenst aen 't Ryk *Niucheu*, zijnde waerlijk des *Amologdo Chans* of des Keizers van Sina Vaderland, 't geen omtrent de Rivier *Xingar* zijn aenvang neemt, en word de streek van daer tot *Nertzinskoi* toe, *Sagdien Ula*, en het gewest d'*Amur* opwaerts over het *Albasinsche* gebergte, *Niucheu* tot deze uure van de Sineezen genoemt, en de Tartersche Woestyne van *Argoen* tot *Targasinia, Xixigar*, of de *Naunse* Dorpen, en de Stad *Mergeen*, die mede Noordelijk aen de Rivier de *Naun* leit, word *Daoor*, of *Daoer*, by hun genoemt, en zijn daer verscheide Natien en Volkeren, die meest alle *Schamannen*, of Duivels Konstenaers zijn, en dienen ook den zelven. En dus tot hier toe uit genoemde Brief.

Het Schip *Breskes*, in den Jaere 1643 gezamentlijk tot ontdekking van Tartarye, met het Schip *Kastrikum* uitgevaren zijnde, en daer van op Japans Oost-kust afgedwaelt, heeft alleen net Land van *Jesso* mede ontdekt, in de Maend Juny, na dat het de doortogt tusschen *Japan* en *Jesso* hadde over gezeilt. Dit geschag op de brette van 41 graden en 50 minuten, en op de lengte van 164 graden en 48 minuten. Aen de hoek daer het Land ontdekt wierd, vertoonden zich acht of tien Klippen, als Zeilen; en daer strekt e een groot Rif, een myl verre in Zee. Men zag daer Prawen, waer van de, Roeyers in elke hand een Riem hadden, slag met roeyen houdende, dan met de eene, en dan met de andere zyde in 't water slaende, makende groote vaert: dit Volk was kloek, hadden zwarte lange ruige baerden, bruin van gedaente, met lang haair op 't hoofd, omtrent drie vinger breet, voor lang, en wyders op de kam afgesneden.

In teeken van dankzegging, zag men dat zy de handen boven 't hoofd te zamen vreeven; waren gekleed met rokken van Beere vellen; zy voeren Pyl en Boog.

Dit Schip zeilde dan al Oostelijk, en vongen de Matrozen veel Kabeljauw in Zee.

Op de hoogte van 43 graden eh vier minuten, ontwaerden zy mede Land.

Op vier en veertig graden en vier minuten, quamen vaertuigen aen Boort, daer van 't Volk sterk en kloek in gedaente waren, deze hadden Vrouwen by zich, die bruin van verw waren, met blaeuw geschilderde lippen en handen, droegen et haair rondsom haer hoofd, omtrent twee vingeren breet beneden de ooren afgeschooren, gelijkende jonge Mannen, waren zeer genegen tot Arak; de zommige dezer Menschen hadden mede Japansche rokken aen, andere hadden kruizen op haer rokken, hun geweer is Pyl en Boog, met Houwers, der gedaente als die van Japan, de hechten van de Houwers waren met stukskens Goud, de plaet met een Zilveren rant verzien, en de schede met loofwerk gesneden, haere draegbanden met Zyde geborduurt, hadden in haere ooren Zilvere ringen, ook Neurenburgsche Koralen: men zag Robbe en Bevers vellen onder hun, en eenige. Indiaensch doek. Hunne vaertuigen waren uit een Boom geholt, en zonder vlerken: op 43 graden 45 minuten haelden zy mede Land, zoo als ook op 44 graden 12 minuten, lengte 167 graden 21 minuten; het Land zagen zy, dat hoog was, anderzins bejegende veel Eilanden en gebroken Land: hier een weinig meer Noordelijk, zagen zy veel Zee-robben en Steenkroos dryven.

Op 45 graden en 12 minuten breette, en 169 graden en 36 minuten lengte, vertoonde hun het Land van verre of het Eilanden waren, maer naby komende, zagen het een vast Land te zijn, leggende veeltyds met Sneeuw bedekt, hier traden zy aen Land, doch vonden niet als een dor woest Land, mitsgaders in een Valeye, niet ver van strand, schoon vers water, kreupel bosschen, en Kerze boomen; vonden daer ook Zuuring, wilde Kool, Bieslook en Barndenetelen, zagen noch Menschen noch Beesten, als alleen een Vos. Op 46 graden 15 minuten breette en lengte 172 graden, 16 minuten, en 53 minuten, zagen hoog gebergte. Op 47 graden 8 minuten, en lengte 173 graden 53 minuten, ontdekte mede Land, doch betraden het zelve niet.

Dit Land zegt de Daglyst op 't Schip *Breskes* gehouden, legt 12 graden Oostelijker als de Oosthoek van *Japan*, die op 38 graden en 4 minuten legt, verschillende in de breette 9 graden en 38 minuten, strekkende Noord-oost ten Oosten, en Zuid-west ten Westen, wezende gelooflijk, dat dit de vaste Kust van *America* is: dit Land is met Sneeuw bedekt, en het was toen zeer mistig; zy konden geen teeken van Menschen bespeuren. Eh dus verre had de Overigheit van 't Schip *Breskes* langs de Kust van *Ezo* gezeilt, zonder nette acht op die Landstreek te slaen, of het zelve te onderscheiden, en met zijne Eilanden recht te erkennen, zulks dat niet gezien kan werden uit haer verhael-schrift, of zy het Compagnies Land aen geweest zijn of niet, veel min dat dit Scheeps-volk kennis van de *Straet de Vries* heeft bekomen.

Wyders is dit Jacht te rug gevaeren tot op de hoogte van 37 graden, aen de Oost-hoek van *Japan*, van waer het Oost op zettede, tot ontdekkinge eeniger opgegeven Eilanden, of een vaste Kust. Zy ontmoetede toen steeds in die hoogte, Oostelijk, hout, dat in Zee dreef, zagen Stroo en Riet dryven, en swermen van Puistebyters en Vliegen, ook Pylstaerten, dat een teeken is, Land naby te zijn; gelijk zy mede bejegende bonte en andere Meuwen, ook groote witte Vogels, die uit het Noorden nae het Zuiden vlogen, als ook duizenden van andere Vogels, die alle mede uit het Noorden nae het Zuiden vlogen: zagen ook water bladen, en vongen Schoen-lappertjes op gemelte hoogte, dus dan een graed hooger of lager, zeilde dit vaertuig 480 myl Oost op, doch en ontmoetede geen Land, hoe wel aen alle de gemelte teekenen te gelooven is, dat zy aaer niet verre van, langs gevaeren zijn, 't geen

gewisselijk de streek Lands is, welke zijn aenvang neemt by het Compagnies Land 't zy aat zulks de vaste Kust van *America* is, dan dat het een Voor-eiland of Eilanden daer van zoude zijn; deze Zee-luiden uit de Oost van *Japan* dan gezeilt hebbende, de boven genoemde lengte, waren zy wel van meining *America* aen te doen, doch de ziekte van 't Volk, en menigte van dooden, dede hen goet vinden, te keeren, en langs *Japan* tot aen *Taiwan* te rug te zetten, waer toe zy te eerder verstonden, om dat de juiste lengte en breette, waer op het Spaens *America* gelegen was, hun met was bekent, en zy niet gelast waren meer Noordelijk, als zes of zeven en dertig graden te loopen, zonder welk bevel zy volgens de boven aengeroerde teekenen, in korten tyd het Noord *America*, of wel het onbekende Land, tusschen Compagnies Land en het bekende Spaens *America* Noordelijk aengedaen zoude hebben, en zoo zy hun koers hadden vervolgt Oostelijk, in korte mede omtrent *California* zoude hebben geland.

Volgt het dubbelt van zeekeren Brief, die, noopende de ontdekking van het Landschap Eso *of* Jesso, *en* Tartarye, *uit* Batavia, *in den Jaere zestien honderd vier en veertig herwaerts aen it geschreven.*

HOe de Commandeur *Marten de vries* (zijnde met het Fluit-schip *Kastrikum*, en 't Jacht *Breskes*, van de ontdekking der Noorder Landen, in Slacht-maend voorleden, in *Tajowan* gekeert) perzoonlijk met den Stuurman *Kornelis Koen*, tot *Batavia* gekomen is, en het Land van *Eso* of *Jesso*, en het Noorder *America* eensdeels ontdekt, en in die vreemde Reize iets merkwaerdigs ondervonden heeft, is U E. aengeschreven: doch zullen 't gevolg van deze Reize, met den naesten, omstandiger verhalen, en daer van nu alleen 't byzonderste zeggen.

Twee Schepen, onder gemelte Commandeur *de Fries*, in 't begin van Grasmaend, uit *Ternate* loopende, hebben de streek, mids vroeg in 't Jaer, en 't bejegenen van Noord-oostelijke Winden, Noord waerts genomen, en geen der ongenoemde Eilanden in de Zuid-zee ontdekt. Maer zijnde, op den twintigsten van Bloei-maend, des nachts, omtrent de Zuid-oost hoek van *Japan*, met storm, buiten gissing, aen 't Ongelukkig Eiland, by hen alzoo genoemt, op een lager wal vervallen, en in het uitterste gevaer van schipbreuk geraekt, zulks, na 't verlies van ankers en touwen, naeuwlijks behouden, en van den anderen versteeken, en voorts gescheiden zijn. Zy waren beide, doch van malkander gescheiden, langs d'Oost-kust van *Japan* (daer hun veele Visschers Barken, in vriendschap, aen boord quamen) tot op veertig graden aen de uitterste Noord-oost hoek van *Japan* gezeilt: van waer *de Vries* alleen, met het Schip *Kastrikum*, tot vervolg van de aengestelde reize, den vierden van Zomermaend, Noordwaerts gevaeren is, en op den derden dag het hoog met Sneeuw bedekte Land van *Eso* of *Jesso*, op 42 graden, aengedaen heeft. Langs welke Zuid-oost Kust hy omtrent zestig mylen, meest gestadig door dikke Nevel gezeilt, en op verscheide plaetzen ten anker gekomen is, vindende 't Land kael, doch van redelijke Menschen bewoont: met de welke hy vriendelijke gemeenschap gehouden, en een arm Land te zijn bevonden heeft, zijnde Traen en Pelteryen (doch schaers) 't voornaemste, dat daer valt, 't welke, door d'Inwoonders van de Japanders, tegen verscheide waeren, gehandelt word. En hoewel deze Volken hunne Zabels, Halzen en Ooren met Zilver verzieren, en het Zilver binnen hun Land uit d'aerde gegraven word, zoo hebben d'onzen nochtans geen menigte daer van vernomen.

De Kust van *Jesso*, op vier en veertig graden en een halve, ten einde zijnde, hebben die van het Schip *Kastrikum*, het *Staten Eiland*, by henlieden alzoo genooemt, zijnde vol dorre blinkende Bergen, en omtrent dertig mylen lang, ontdekt; en daer na op 45, 46 en 47 graden aen 't Noorder *America*, een zeer hoog, groot, onbewoont Land, waer op zich verscheide Bergen, gansch blinkende, als Zilver-of Goud-bergen vertoonen, daer van staetsieuze en omstandige bezittinge, en eenige staeltjes van d'aerde genomen zijnde, hebben hunnen weg tusschen dit Land en het *Staten Eiland*, door de Straet *de Vries* (by hun mede zoo genaemt) vervolgt, wanneer in 't laetste van Zomer-maend, in een ruime, woeste, ongestuime Noord-zee gekomen zijn, waer in, door donker en mist, tot op 48 graden stoutmoedig gevaren zijn; doch wierden, door kracht van Noord-westelijke winden, genootzaekt de onbekende Kust van *Eso* of *Jesso*, op 45 graden, aen te doen; van waer gezeide Kust, vier graden Noordwaerts, ontdekkende 't Land van een zelfde Landaerd als aen de Zuid-kant; doch in meerder

menigte: ook Burgerlijker meer gezedent, en meer met Zilver geçiert bevolkt, vonden. Zagen op deze Kust eenen wonderlijken hoogen ronden spitzen Berg, die, met noch eenen anderen, d'Inwoonders bevestigen Zilverryk te zijn, welke stof by haer in geen groote overvloed voorhanden was: zulks d'onze maer twee Arm-en eenige Oor-ringen van hen hebben konnen ruilen.

Zijnde dan, in 't laetst van Hooi-maend, tot op 49 graden, by den uittersten hoek, van hen genaemt *de Kaep van Patientie*, gekomen, konden door styve tegen-wind, en donkere koude Mist, geen Noord meer winnen; zoo dat den derden van Oogstmaend, de Reize nae Tartarye gestaekt, door d'ingekome engte weder in de groote Zee gevaren, en op den zestienden des zelven Maends, aen de Zuid-oost Kust van *Eso*, in de Baey, by hen *de Goede Hoope* geheeten, gekomen zijn: van waer, na dat tamelijk ververscht, en hun van Water en Brandhout wel hadden voorzien, den, tweeden van Herfst-maend, vertrokken zijn, zettende hunnen koers eerst na de Oost-kust van

Japan, van waer, tusschen den tienden van Herfst-maend, en den eersten van Wyn-maend, op de breette van 37 graden en een halve, vier honderd en vyftig mylen, met veranderlijke Winden en felle Stormen, recht Oost aen gevaeren zijn, zonder in dien streek, met geduurig klaer weder, eenig Land t'ontmoeten: maer wel veel teekenen van Vogelen en drift, die, nae allen schyn, door Winden en Stormen, van *Japan*, *Eso*, *Staten Eiland*, en *Compagnies Land*, in de Zuid-zee gedreven wierden: gelijk mede in 't keeren, al kruissende, na de Oost-kust van *Japan*, geen Land bejegent hebben.

Geen Koophandel van gewicht hebben d'onzen in 't Land van *Eso* of *Jesso* konnen vernemen; hoewel d'Inwoonders beleefde en goedaerdige Menschen waren: alleen wierd by d'Inwoonders van *Nabo*, in *Japan*, eenige Zyde en Kattoene Rokken, Rys en kleinigheden, in 't Landschap en Stad van *Matsmey* gebragt, welke plaets alleen op dat Land door de Japanders bevaeren wierd, en van daer, met weinig Handel-barken, nae de Kust gevoert, en tegen Pelteryen en Traen verruilt: gelijk den onzen zoodanige Barken in de Baey de *Goede Hoop* ontmoet zijn. Waer uit van hunnen handel en des Lands gelegentheit vry wat kundschap bequamen. Evenwel is van de onzen daer niets anders bekomen, als eenige stukjes Zilver, Staeltjes van Goud, Minerael-aerde, en vier stukken Bontwerk, den Zabels en Maters-vellen niet ongelijk, die voor een Byl, een Kangang, weinig glaze Koralen, en andere snuistering, in alles geen zes gulden waerdig, nebben geruilt, welke nu, met het Schip de *Salmander*, tot een monster over gezonden zijn. Zilver en Goud werd, nae het zeggen van de Japanders, mede uit dit Land nae Japan getrokken; doch in geen groote menigte: over zulks te beduchten is, dat aldaer niets voordeeligs te verrichten zal zijn, ten ware daer Mynen van belang ontdekt wierden, daer de Inwoonders wel bewys van schynen te geven, en meest alle met Zilver geçiert zijn: waer van de zeekerheit, door nader onderzoek, te vernemen is.

Van't *Compagnies Land*, kan mede niets zeekers, tot voordeel der Maetschappye, aengewezen worden; hoewel daer goede teekenen van Berg-werken gezien zijn, dat mede al nader onderzocht dient. Insgelijks wat in Tartarye mag te halen wezen.

Dies by de berichten en bescheiden van *de Vries* groote waerschynlijkheit, tot ontdekking van noch veel meer andere Landen, in dat onbekende Noorder gewest, aengewezen word. Dus verre gemelte Brief.

Op *Jesso*, aen zeeker oort genaeftit *Eron*, is het Volk kort gedrongen, omtrent vyf voet lank, wild en ruig van Baert, de Haairen pik zwart, meest op zijn Japans gekleed, daer ze ook wel een vel of Beeren huit over aen trekken, het haair op de kruin geschooren, en afgeront, naer de wyze onzer Huis-luiden, dragende Japansche Houwers, nevens Pyl en Boog, zijn onbeschroomt, drinken Arak en Tabak.

Zy gebruiken mede Robbe vellen tot kleeding, ook Otters, Maters, en ander ruig-werk, zijn vrolijk van inborst, voornaem als wat sterken drank gedronken hebben.

Men vangt op deze Kusten veel Visch, als Heilbot, Scharren, Salm en Oesters. Daer zijn Greene boomen, ook Ipen, Boeken en Vuuren hout, en Appel boomen, die dik, hoog en recht zijn, welke kleine Appeltjes geven. De Inwoonders gebruiken Traen, en droogen Visch op de Klippen. Veele der Japanders, welke op *Jeso* vaeren, zeggen het zelve een Eiland of Eilanden te zijn: de Menschen zijn daer vriendelijk: zy bedienen zich van Barken, daer mede zy langs de Stranden ter Zee vaeren.

Op *Eso*, werd gegist, hoewel onzeker, eenige proeven van Goud-myn te zijn gezien: Zilver-erts, of daer na uitterlijk gelijkende, is 'er in meerder veelheit te vinden. Tot *Matsumai* of *Matsmei*, gelegen aen de Zuid-zyde op *Eso*, hebben de Japanders hunne

bezitting en wacht, onder den Gezaghebber van het Japansche Noordelijkste Landschap, tot intooming dezer Menschen; van waer zy met Barken langs de Kust, Rys, Stoffen en andere Japansche Waeren handelen, tegen Traen en Pelteryen.

Op zeven en dertig en een half graed, in de Zuid-zee, wanneer de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappy, eenige Schepen uitgezonden hadde om beoosten *Japan* Eilanden op te doen, zoo heeft men die niet gevonden, maer wel ontmoet, als mede weinig hooger Poolwaerts, eenige drift van Aerd gewassen, en Vogelen, wiens gelijken men gewoon is te zien, wanneer men na by Land is, welke zonder twyfel, zoo het van geen Eilanden is geweest, zeekerlijk uit het Noorder *America*, of van het Staten Land, of van *Japan* zal zijn komen dryven.

Zeeker voornaem Hollands Koopman,

in *Nieuw Nederland*, nu *Nieuw Jork*, woonachtig, mijn bekende Vrind, heeft my verhaelt, dat hy uit last van den Engelschen Gezaghebber aldaer, in het Land der *Irakois* was gereist, om dat Volk aen de zyde van *Engeland* te lokken, dat hy een Indiaen van die Natie bejegent heeft, die hem verhaelde, hoe voor een geruime tyd gevangen zijnde geworden, van zijne Wester Nabuuren, door hen verre landwaerts in was vervoert, en zeer veel Maenden Noord-west ten Westen hadde gereist, daer hy ontmoete een Volk klein van gedaente, met ruige vellen bekleed, die in hoolen van de Aerde leefde, dat hy van daer had gebragt eenige ronde koopere bolletjes, als koralen gevormt, een stuk schoone roode steen, daer hy een Tabaks pyp van had geslepen, ook eenige aerdige vederen, als van Papegaeyen en andere snuiszeryen meer: zoo dat men oordeelen moest, na den langen weg, die hy beschreef, dat niet verre van 't *Compagnies Land* en *Jeso* most zijn geweest: hy was gevallig weder heim gekomen, en had zulks alle mondeling verhaelt aen mijn Vrind, die zijne Heidensche Taele spreekt.

De Japanders berichten, dat eenige der Opper-hoofden in *Jeso*, van des Keizers bloed in *Japan* zijn gesprooten, en dat hun Voorzaet derwaerts als Balling is gekomen. Dit Land zeggen zy, is niet zeer bevolkt, en te landewaerts in, by gebrek van bequame wegen en spys onreisbaer, zoo als zy onder vonden hebben, wanneer om kennis van 't gewest en zijn groote te bekomen, op bevel van hooger hand, derwaerts een Reize hadden ondernomen.

Op de Eilanden *Jelo* is te landewaerts veel Bosschaedje, en de Zilver-erts werd gemeent, naest aen de Oevers, en niet diep te landewaerts in gevonden te werden. De Japanders hebben de Volkeren van *Jeso*, byzonder die naest aen de Oevers wonen, onder Schatting gebragt.

Drie honderd Japansche myl, die weinig kleinder als Hollandsche mylen zijn Oost op, uit de Noord-hoek van *Japan*, en Zuid-hoek van *Jeso*, zeggen de Japansche Schippers, dat zy voor eenigen tyd een Eiland hebben ontdekt. Het werd in Japan, by veele voor een bekende zaek gehouden, dat *Jeso* dicht aen Tartarye stoot, en door een overzienbaere Golf is gescheiden.

By een Brief, wel eer uit het Schip *Kastrikum* geschreeven, is op deze stoffe het volgende te leezen.

De eerste Menschen, die wy aen *Jesso*, op onze aenkomst zagen, waren twee Mannen met een Jongen, leelijk, zwart en barbarisch in 't aenzien, zijnde grof en sterk van Leden, met een dikken, zwarten, ongeschooren smoes baert, hebbende dikke koppen, en de kruin van 't voorhoofd geschooren, bykans als de Japanders, latende voorts op haer hoofd, als ook over 't lyf, 't zwarte haair lank wasschen, in gedaente als men de Wilde-mans uit schilderd: zy gingen gekleed met alderhande Beeste vellen, daer zy Rokken af weten te maeken, by nae de Japansche Rokken gelijk: zy hadden haere Pylen en Boogen, beneffens haere Zabels en Messen, die ook bykans de Japansche gelijk waren, in de Praeuwen by haer liggen, zijnde de hechten net met fijn Zilver ingelegt, en met Japansche letters besneden; aen 't boord wezende, quamen deze twee Mans perzoonen datelijk over in 't Schip, die de onze vriendelijk onthaelde; men schonk haer eenige Rys en Arak, die zy, gelijk de Japanders *Sakki* noemen: gaven haer ook een gedeelte Rys en Tabak, daer zy zeer om riepen, en geweldig graeg nae waren: zy gaven d'onze wederom tot dankbaerheit eenige gedroogde Zalmen, en een Elands huit: den eene van die twee hadde een ringetje van slecht Goud ofte Tambago in zijn Oor hangen, en als d'onze hem

vraegden, of zulken goed daer meer was, en of ook aldaer aen Land de Houwers hechten en Messen ingeleit waren, was het antwoord jae, en dat daer veel meer was, doch toonden zy lieden daer van weinig werk te maeken, maer als d'onzen haer vraegden of dit het Land van *Jeso* was, wisten daer op niet te antwoorden, als dat de plaetse daer van daen zy quamen *Pocapsie* heete.

Als wy in 't binnenste, of aen de Noor-delijkste Kust van de bocht Blyenberg ten anker, op de hoogte van 47 graden en 12 minuten, en lengte van 162 graden en 15 minuten quamen, troffen wederom eenige Inlanders aen, die vry wat blanker, en besneder van Tronie waren als de voorige, mede zeer ruig van haair en baerd, gebruikte ook zoodanige Pylen, Boogen en Kleedinge, haer Tael en Zeden waren ook meest eens, maer handelen met geen Dieren vellen, ofte Traen, als de voorige: zy wisten de onze geen bescheit te geven van de namen *Tartaria*,[*] *Poulosangy, Jangio*, ofte *Brema* en *Cambali*, maer zeiden dat haer Land *Amiva* heete: het Dorp daerze woonden *Tomary*, des zelven daegs quamen, noch andere aen boord, hare drooge Visschen tegen yzere Hoepen, daer ze zeer gretig nae waren te verruilen, deze waren wat beter opgepronkt, en zommige hadden in hare Ooren mede groote Zilvere

[*]Poulosangy, Cambali, Jangio en Brema, zijn steden die men van ouds zeide in Tartarye gelegen te zijn, waer na men op deze Togt heeft gezogt, en gemeent die te leggen op de vyf of zes en vyftigste graed. Doch zijn dit, met verandering van eenige spelding in den Jaere twaelf hondert, plaetzen in Sina of Katay geweest, waer van by Marcus Paulus is te lezen.

ringen, en Koraelen snoeren, met Kopere stifjes om den Hals.

Het was steeds al mistig weer, en quamen veele Inlanders aen boord, van de welke voor kleine stukjes Yzer, zoo veel Visch ruilden, als met het geheele Scheeps volk konden op eeten: alhier zonden wy, wederom eenige proefjes van Koopmanschappen aen Land, om dus de gelegentheit van 't Land, Zeden van de Inwoonders, en hare Lands bestiering te vernemen. De welke aen Land gekomen zijnde, bevonden dat de Huizen met vuure houte stylen opgebouwt, en met basten van groote Boomen bedekt waren, van binnen met houte deuren, matelijk dik, en omtrent vyf en een half voet hoog met bieze matjes wel voorzien, en in 't midden van de voorschreve Huizen, zagen wy een haertfté, waer op geduurig vuurden, en met het rooken de boven hangende Zalmen, en andere Visschen droogden; insgelijks zag men in een Huis, twee kisten, de Japansche zeer gelijk. Deze Lieden droegen mede Zilvere ringen inde Ooren, waer van zommige wel zoo zwaer als een Ryksdaelder waren; in 't inkomen der Huizen haddenze een getouw, daer ze matjes op weefde: de wooningen waren met staketzels van vuuren hout rondsom wel voorzien: zy vertoonden aen deri onzen ook rood Sineesch Goudlaken, midsgaders Japansche verlakte Schotels en Kopjes, van de welke zy aen ieder van de onze, een, met gedroogde Visch voorzettede; de Vrouw van 't Huis verruilde haer gestikte Rok voor drie snoeren Koralen aen den onzen; achter de woninge liep een Riviertje met zoet Water; op het Strand zagen de onzen, de Honden met verwonderinge, de Visschen uit het Water vangen, waer opze deftig geleert waren; ook zagen zy een heel blank Kind, dat meer als met een half pond Zilver om 't Lyf behangen was, waer van de Moeder, met een groote Sineesche naeld haer Rok naeiden op de Japansche wys: nae dit alles gezien was, lijden de Inwoonders met Vrouw en Kinderen, de onzen naer de Praeuwen. Naderhand quamen noch verscheide Barbaren met Visch aen boord, die de onzen haer afruilden, en naer datze een reis, ofte tweemael met Scheeps Arak beschonken waren, gingenze wel vergenoegt nae Land toe.

De Inwoonders wisten den onzen ook te zeggen en af te teikenen, dat het Land van Tartarye in 't Noorden over *Eso* heenen lag, en dat *Eso* een Eiland was, hebbende *Japan* in 't Zuiden, en *Korea* Zuid-west ten Westen. Zeeker Schipper van een Japansch vaertuig, die ons aen boord quam, zeide mede, dat *Eso* een Eiland was, en dat hy ook zelfs een stuk weegs tusschen *Korea* en *Eso* opgezeilt was geweest, zoo dat dezen Japander den onzen in veele dingen goed bericht gegeven heeft en uit den droom geholpen, en na dat hy het Schip van onderen tot boven bezigtigt, en aen onzen Opperhoofd belooft had, des anderen daegs met zijn Berk by ons Schip te willen komen ankeren, is hy weder weg gevaren, en den volgende nacht, stil zwygens door gegaen. Dus verre gemelte in mijn handen gevallene Brief.

Bericht wegens het Landschap Jesso *of* Ezo, *volgens zekeren Brief van den Vader* Hieronymus de Angelis, *geschreven in 't Jaer zeftien honderd twee en twintig.*

HEt is, zeit hy, vyf of zes Jaeren geleden, dat ik schreef aen de Vader *Hieronymus Rodrigues*, toen ter tyd Generael van ons gezelschap in Japan; (wanneer Godt my de genade had gedaen van het licht des Heiligen Euangeliums in het Ryk *Jesso* te brengen) hem deelachtig makende de byzonderheden, die ik aldaer hadde verstaen.

De Vader *Jakob Carvaillo* schryft 'er ook van, in 't Jaer zestien honderd en twintig, als aldaer neffens my gearbeid hebbende. Maer om dat de Vader *François Passeco*, die onze Overste was, in *Nangazaki*, my te kennen gaf, dat onze. Overheden in Europa meerder kennis van het Land *Jesso* begeerden te hebben, zoo ben ik het voorleden Jaer derwaerts getoogen om de Christenen, die wy aldaer gelaten hadden, te biechten: en ik nam, tot *Masumay*, een Stad in *Jesso*, bericht van eenige Japanders, die aldaer woonden: als mede van eenige Inboorlingen van *Jesso* die de Japansche Taele verstonden.

Ik was dan tot noch toe van meninge, zoo als by mijn voorig schryven heb bericht, dat *Jesso* geen Eiland, maer een Uithoek van Tartarye, en tegen over een gelijken Uithoek van Nieuw Spanje, *Quivira* genoemt, was: zoo dat de Straet *Anian*, tusschen Tartarye en *Quivira* door gong, en dit om deze redenen. Die van *Jesso* wilden verzeekeren, dat, als men gaet van *Matsumay* te Lande, Oostwaerts, of nae de Oostersche Zee, die zy *Figati* noemen, men tachentig dag reizens noodig heeft, eer men aen de Zee komt: en gaende uit de zelve Stad *Matsumay*, West aen, om de Westersche Zee te vinden, die men hier *Nixi* noemt, men zestig dag reizens noodig heeft. Waer uit ik dan besloot, dat *Jesso* geen Eiland, maer de uit-

terste hoek van Tartarye was. Want tot noch toe heeft men zulken grooten Eiland in de Waereld niet gevonden: jae zoude *Iesso* tot een groote van vyf Maenden reizens in de lengte, zoo als misverstandelijk gezegt word, uitgestrekt leggen.

Doch na dat ik my op alles bevraegt, en rypelijk al het geene dat ik gehoort had, overleid had, vond ik waerschynelijker te zijn, dat het Land van *Iesso* een Eiland was: eerstelijk, dewyl *Iesso* ten Oosten en Zuiden aen de Zee stoot: en ten Westen van *Iesso*, daer het Landschap *Tesso* leit, ziet men oogschynlijk ook water, en daer over een ander Land, doch zoo na by, dat daer op de Paerden van ander gedierten t'onderscheiden zijn. Dit Landis evenwel aen die van *Iesso* onbekent; want om de snelheit van 't Water durven zy daer niet over, en aen dat Land vaeren; te meer, om dat in 't zelve Water zeer groot Riet wast, 't geene door de snelle drift van 't water, zomtyds onder geraekt, en dan, met een gezwintheit, weder opryft: zoo dat de Jessosche booten, welke zeer licht en klein zijn, daer door, in het overvaeren, lichtelijk zouden omgeworpen worden.

Indien deze Waterplas, bewesten tusschen 't Jessosche Landschap *Tesso*, en beoosten tusschen de overgelegene Kust of Land, enkelijk een Baey of Inham van de Zee was, zoo zoude net Water daer[+] zoo shel niet kunnen loopen. Ook moet, dewyl dit Water aldaer tusschen beide zulken snellen loop heeft, uit den Noorden, nootzaekelijk benoorden *Jesso* mede Water of Zee, en by gevolg *Jesso* een Eiland zijn.

[+]Doch dit gevolg zo zeker niet te zijn, aen te wyzen is.

De tweede reden, die my hier toe beweegt, is, dat men in het Landschap *Jesso* van geenen *Tencado*, of alleen heerschenden Opperheer, wien alle d'anderen gehoorzamen, weet: maer zoo *Jesso* een[+] Landschap van Tartarye, of aen het zelve vast was, zoo zoude zulks aldaer bekent ven zijn: want het is een bewuste zaek, dat in Tartarye een Opperheer is, genoemt de Groote Chan. Vermids dan in 't Land van *Jesso* ieder een zijn eigen Heer over zijn Huis is, en op het hoogste over eenige weinige Slaven of Knechten gebiet, zonder dat d'een Mensch van den anderen afhangig is, noch dat zy alle te gelijk een Opperhoofd erkennen, zoo word by my daer uit vast geoordeelt, dat *Iesso* een Eiland is, afgescheiden van andere Ryken: en deze Inwoonders met niemand buiten dit Land, onmiddelijk eenieen handel of gemeenschap hebben. En deze dan zijn de redenen, waerom ik geloove, dat *Iesso* een Eiland, en geen vast Land is.

[+]Ter tyd als dit bericht is geschreven, heeft men misverstandelijk geoordeelt dat buiten Sina een grooten Chan, of allen gebieder over geheel Tartarye was heerschende.

Het konde echter wel zijn, dat benoorden *Iesso* alleenlijk eenige Water-streeke of Zee-straet was, die het zelve van Tartarye afsneet: en dat den overvloed van het Water d'oorzaek was, dat dit aldaer zoo snel liep. Doch d'Inwoonders van *Iesso*, die zoo van Oost, als van West, zomtyds in de Stad *Matsumay* komen, bekennen, en hebben ook my dikwils gezegt, dat zy van dit alles niet zeekers wisten.

Wat belangt den aerd der Inboorlingen, die zijn grof en grooter van lichaem, als de Menschen in 't gemeen zijn: meer hellende na de blanke als bruine verwe. Zy dragen lange Baerden, zomtyds tot aen den middel toe. Hun hoofthaair scheeren zy, van vooren, half af, zoo dat zy aen de slaep van 't hoofd gansch geen haair hebben; maer wel van achteren, daer zommige van hen het zoo lang dragen, als de Japanders. Zy hebben in 't gemeen de Ooren doorboort en, in plaets van Pendanten, dragen daer Zilvere ringen in: maer die geen Zilver hebben, dragen daer een vlok Zyde deur die lang afhangt. En dit doen zoo wel de Vrouwen, als de Mannen.

Jong en Oud, Vrouwen en Mannen, drinken alle Wyn, inzonderheit als zy tot *Matsumay* zijn, en dat in groote overvloed. Hunne Rys mengen zy met zekere Olie van een Visch, *Todonoeno* genaemt, welke belet, als zy die onder, of kort voor, en na het drinken nuttigen, dat de damp van den Wyn zoo haestig of zooveel niet na de herssenen stygt. Men zietze zomtyds, van dronkenschap, langs de strafen gaen slingeren, zonder aat echter de herssenen ontroert zijn.

De kleederen, zoo wel van Mannen als Vrouwen, zijn lang, der Aenzienlijkste perzoonen, met Zyde doorwrogt, beleit met çieraet van Kruiszen of Roozen van de zelve stof, zoo klein als groot. Hunne stoffe zijn van Zyde, Kattoen, of Linnen: maer die der geringste Luiden van Beeste Vachten, Vis-huiden, en slecht gewevene stoffe. Ik vraegde hen hoe het was, dat zy zoo veele Kruiszen op hunne Kleederen droegen? 't gene zy zeiden te zijn om te toonen, datze vrolijk en opgeschikt waren, zonder te weten, waerom zy eerder dit teken van een Kruis, als iets anders hadden verkoren.

Tot Wapenen gebruiken zy Pylen, Boog, Lançen en Zwaerden, die niet grooter zijn, als een gemeene Japansche Pook. In plaets van Harnaszen, gebruiken zy Rokken, als gemaliede wambaszen van kleine plankjes by een gezet, 't geene belacchelijk is in 't aenschouwen. Zy hebben vergiftige Pylen, waer van iemand, gewont zijnde, nooit geneezen kan worden. Zy zijn zeer twistgierig, echter dooden malkanderen zelden.

Tot *Matsumay* werd veel gedroogde Visch, ook Haring, Zwanen en Kranen, zoo levendig als dood, en ook gedroogt, als mede Valken, en ander gevogelte, te koop gebragt. Walvisschen worden daer mede gevangen, en de Visch, *Todonoeno* Voornoemt, waer van het vel ruighaairig, niet ongelijk dat van een Verken, en vier voet lang is. Deze Visch is aldaer veil voor een zeer geringe prys.

Zy handelen met geen Goude of Zilvere munte; maer verwisselen hunne waeren tegen Rys, Kattoen, Gaern, Linnen en Stoffen, of ook wel tegen gemaekte Kleederen.

De Heer van *Matsumay* verzeekerde my, dat de Inwoonders van *Jesso* Vischvellen, die zy *Raccon* noemden, aen drie Eilanden, niet verre van hun Land gelegen, quamen koopen: waer van d'Inwoonders geen Baert, en een zeer verschillende Taele met die van *Jesso* hadden; doch hy wist niet of die Eilanden bezuiden of benoorden *Jesso* lagen.

Wat de kennis aengaet, die zy van d'andere Waereld, en het toekomende leven hebben, de zelve is zeer klein of niet. Zy eeren eenigzins de Zon en Maen, als de twee voordeeligste lichten; behalven noch eenige Berg en Zee-duivels: want alzoo zy zich meest in 't gebergte, op de Jacht, en met houthakken, en ter Zee, met de Visscherye erneeren, zoo hoopen zy daer door veel vangst te krygen, en nooit gebrek van hout om te branden of te bouwen, te zullen hebben.

Zy hebben noch Bonzen, of Offerpapen, noch Tempels, of eenig plaets, daer zy by een komen, om van hunne zaligheit te handelen. Niemand onder hen kan leezen of schryven.

Elk onder hen heeft twee eigen en wettige Vrouwen, doch zommige echter maer een; hoewel 'er noch veele gevonden worden, die, op de Sineesche wyze, byzitten houden. Als de Man gestorven is, begeeft zich de Vrouw veeltyds ten huize van den Schoonvader, of by iemand van des Mans vrienden, onder beding, dat zy er nooit uit zal gaen, of hertrouwen.

Een Vrouw, die in overspel bevonden is, werd het hoofdhaair afgeschooren, op dat zy daer over bekent zoude zijn: en den overspeelder, of den geene, waer mede zy de vuiligheit bedreven heeft, van zijn degen berooft, en al zijn lijf-çieraet, door den beleedigden Man, of door zijn vrienden, zoo dikwils als zy hem ontmoeten, afgenomen. Dus verre de Jezuit *Angelis*.

In zeekeren Brief, dien de Vaders Jezuiten, omtrent den zelven tyd uit Japan hebben geschreven, zijn deze woorden in 't Latyn te leezen.

Etiam tertium peragrarunt regnum Jesso, quod Japoniae ad Septentrionem confine est, sed freto disterminatur, cujus est imprimis undarum incitata vis & rapidus impetus.

Dat is:

En nu ten derden hebben zy (te weten, de Jezuiten) *het Ryk* Jesso *door gereist*, *dat ten Noorden aen* Japan *paelt, maer door een Zee-straet gescheiden word*, *alwaer een byzondere snedige vloct*, *en ras van Zee-water gaet*.

In de beschryvinge der zaeken, die op het stuk van Godsdienst in Japan, in den Jaere zestien honderd vier en twintig, voorgevallen zijn, vind men, dat zeeker Priester het Roomsch geloof in *Matsumay* gepredikt heeft: en dat een ander Priester, genaemt *Jakob*[*], een Portugees, twee mael, omtrent den Jaere zestien honderd en zeventien, in het Ryk *Iesso* is overgegaen geweest, en de eerste was, die aldaer ae Mis dee.

[*]Waer schynlijk Jakob Karvaillo.

Het is aenmerkens Waerdig in den boven gemelten Brief van *Angelis*, 't geene van het groote Riet in de Zee word aengeroert. Want dat zoodanig Riet aen de Oostelijkste Oevers van *Asie* groeit, is my, over Tartarye, mede bericht.

Het blijkt waerschynelijk, dat de straet *de Vries*, de zelfde doortogt of doorvaert is, die van ouds *Anian* genoemt is: en men vind daer noch een hoek, by d'Inlanders *Aniwa* of *Ania* geheeten, 't geen van het woord *Anian* weinig is verschillende.

Het is mede aenmerkens waerdig, dat aen deze Zee-oorden of Kusten, zelfs in Zomer-en Hooi-maend, als de Nederlandsche Schepen aldaer zijn geweest, het steeds mistig weder was; zoo dat men niet verre van zich konde zien; het geene in de Tartarische Zee, en by *Nova Zemla*, mede op dezen tyd alzoo word bevonden: 't welk de Schipvaert aldaer zeer bezwaerlijk, zoo niet, ondoenelijk maekt.

Volgens bericht van *Philips Iakobsz. de Bakker*, die in het Jaer zestien honderd drie en veertig, voor Onder-stuurman, op het Schip *Kastrikum*, tot ontdekking van *Katay*, of *Tartarye*, afgevaerdigt was, vallen beoosten *Iapan*, en na de Kust van *Iesso* toe, zeer veel Walvisschen die gemeenelijk van 't Noorden nae het Zuiden ewemmen, gelijk hem op de hoogte van *Gissima* of *Cissima*, een ontallijke menigte, ontmoete. Kabeljauw, Rog, en andere Zee-visch wierd ook,by het Scheepsvolk,

op de Japansche Oost en Noord-kust, gelijk hier te Lande, veel gevangen.

De meest uitstekenste hoek van *Iesso*, tegen over de Noordhoek van *Iapan*, schynt, volgens bericht en aenteekening van den gemelten Onder-stuurman, te leggen opde hoogte van 41 graden 24 minuten.

Aldaer zagen d'onzen, in Zomer-maend, de Bergen met Sneeuw bedekt. Op 42 graden, 45 minuten, voor 't Land van *Iesso*, omtrent een half myl buiten de wal, ontmoeten zy een vreemt vaertuig, daer in twee Mannen klein van stal, en een Jongen waren, met Linnen Rokken gekleed. Zy waren ruig van Haair en Baerd, en hadden Pyl en Boog, als ook een Houwer, die met Zilver beslagen was. Hunne Messen hadden hechten, met Zilver ingeleit: en zy zelfs droegen Zilvere ringen in hunne Ooren. Zy wezen na verscheide plaetzen, en noemden eenige, als *Ieras*, *Takapsia*, *Cierarka*, en *Coetsiore*, of *Oetsoeyra*. Na voorgeven en beduiding van die Mannen, graeft men 'er het Zilver uit het gebergte.

Op 43 graden 8 minuten, ontmoeten zy de hoek aen 't vaste Land van *Iesso*, die met Boomen bezet, hoog, slecht, en essen Land was, en by hen de *Kaep va Manshooft* genaemt wierd. Aen de Zuid-zyde van deze Kaep leid een Rif, omtrent een half myl buiten de wal in Zee. Alhier vonden zy, in Zomer-maend, omtrent op 43 graden en 24 minuten, zeekere gebrokene Eilanden, die zy de *Piscadores*, ha gelijkenis der andere Eilanden van dien zelven naem, noemden: alwaer hen drie vaertuigen met Volk aen boort quamen, hebbende meest al Zilvere ringen in de Ooren, en twee groote Otters vellen by zich. Deze luiden, zegt hy, achten het Zilver weinig, hoewel andere willen, dat zy deze stof, in zonderlinge waerde houden. Het was daer dagelijks zeer mistig en koud.

Op 44 graden 30 minuten, zagen zy weer zeer hooge Bergen, met Sneeuw bedekt: zijnde die de West-hoek van het *Staten Eiland*. Zy vernamen een zeer snellen Stroom uit de Straet *de Vries* schieten.

Aen de *Kaep de Vries*, op het *Staten Eiland*, is het Land zeer hoog.

Op 46 graden 9 minuten, wierd het *Compagnies Land* ontdekt. Daer omtrent komende, ontmoeten zy veel gevogelte in Zee. De Zee was aldaer zeer onstuimig, en raefde geweldig tegen de Klippen aen. Zy bevonden daer groote raveling van Stroomen en hol water. In 't Zuid-zuid-oosten zagen zy, uit het Compagnies Laad, een groote afwatering in Zee, als ook groote Klippen, en achter het zelve Land zeer hooge Bergen: en, na het Zuid-westen te zien, een zeer effen Land: op welk Land zy dochten Mineralig gebergte te zien.

Daer wast veel wilde knooplook, 't gene zy meenden een teeken van Minerael of Metal-erts te wezen. Alhier zonden zy eenig Volk aen Land, dat veelderlei moes-kruiden, als Zuuring Knooplook, en ander slag, plukte. Zy vonden, alsze op het Land traden, aldaer, een Houwer in de Schede, aen een pael hangen, en een geraemte van eenen Mensch, in een hutje leggen. De Houwer was met Zilver overtrokken, en het Schild, dat tegen de hand aen komt, van root Kooper: gelijk de Houwers van *Iesso* gemaekt zijn.

Zy vernamen alhier geen Menschen. Van waer het genoemde Geraemte en de Houwer gekomen mogt zijn, is onzeker: alzoo de Japanders, dien *Iesso* niet wyder, als tot aen de *Kaep Manshooft*, bekent is, zich in deze woeste Zeen niet derven begeven, en tot hier toe nooit vaeren. Misschien was de Man van dit geraemte over het *Staten Eiland* uit *Iesso* aldaer gekomen, en onder een hut gestorven, of wel diep uit het *Compagnies Land* gekomen: of veellicht van een ander Schip (schoon men

geen kennis heeft, dat voor deze onze Hollanders, of ooit Europianen hier zijn geweest) aen Land blyven staen, en aldaer gestorven: of te Scheep gestorven, en aldaer dus neder gelegt. Dat de Houwer met het Schild opgehangen was, schynt met voordacht geschied te zijn, en iets te beduiden.

Van hier namen zy wat steenachtige Aerde mede, gelijkende wel witte volaerde, welke, dikwils gewasschen zijnde stukjes Metael, als spelde-hoofden, uit gaf, die zy oordeelden Zilver te zijn.

De Stroomen bevonden zy hier Zuiden en Noorden te loopen; doch meest om de Noord.

Onze luiden zagen hier veel Vossen en Vogelen, en een Beer: maer geen andere Beesten.

Zy richten alhier een pael op, daer het wapen van *Amsterdam* op gehouwen was, en namen 't Land alzoo voor de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappy of Compagnie in bezit, en schooten daer op het geschut en al de handbussen los: gelijk zedert ook het zelve by d'onzen en alom het *Compagnies Land* genoemt is.

Zy ontdekten op 44 graden 50 minuten, op het Land van *Iesso*, eenen zeer hoogen Berg, dien zy *de Piek Antony* noemden, hebbende rondsom den top of spits eenen omgang, als of die van een Tooren

was. Deze Piek word wyt en verre uit Zee gezien.

Op de zelve hoogte, benoorden, vonden zy menigte van Boomen, ook schoone Valeyen en afwateringen in Zee.

Op 44 graden 42 minuten, aen Land komende, wierden van de Inwoonders wel onthaelt. Voor Rys ruilden zy heilbotten en Traen: en vonden daer veel Zuuring en alderhande groente. D'onzen vongen hier mede veel Heilbot, en andere gemeene Bot, Zalm, Haringen Kabeljauw, en op eenige plaetzen Oesters. D'Inwoonders wisten ook, zoo hier, als op andere plaetzen, veel Walvisschen te vangen.

Hier omtrent bewezen d'Inwoonders groote vriendschap aen de Hollanders. De Vrouwen zijn 'er eerbaer, en houden haer lichaem bedekt. Haere kleeding is van Otters en andere Vellen, die zy in waerde houden, en zijn zeer tot de Koophandel of ruiling gertegen. Voor een Byl gaven zy een Otters vel.

Aen Strand, by den grooten Berg, *de Piek Antony* genaemt, en benoorden de zelve, zagen de Hollanders niet meer als negen perzoonen, zoo Mannen, als Vrouwen en Kinderen: maer vonden daer menigte van Greene, Vuure, Berke en Ypen-boomen, bequaem voor Jachten, om Masten, Roers en Stengen van te maken.

Alhier vonden zy een Inham van de Zee, eene Rivier niet ongelijk, die zy de zoute Rivier noemden.

Van deze plaets staken onze luiden Noordwaerts op, tot verdere ontdekking van de Tartarische Kust, in gevolge van hunnen last; schoon eenige uit hen oorbeelden, men behoorde het *Compagnies Land*, en het Land van *Iesso* beter te onderzoeken.

Op 45 graden 30 minuten, zagen zy Land, en een zeer groote Valei: en aen wederzyde van de Valei hoog Land, en ver in 't Land zeer hooge uitsteekende Bergen: welk Land *de vlakke Bocht* by hen genoemt wierd. Zy zagen aldaer des nachts veel vuuren op 't Land.

Op 46 graden 40 minuten, zetten de Hollanders het Schip voor de wal, alwaer zy menigte van Praeuwen aen boort kregen, die hen veel versche en gedroogde Zalm bragten, en aen hen tegen Rys, Yzer, en oud Linnen ruilden. Dit Volk had ook Houwers, met Zilver beslagen, en droeg groote Zilvere ringen in de Ooren. In een der Praeuwen was een Vrouw, die een keten van Zee-groene Koraelen om haer Hals had, daer tusschen beide Zilvere ringen waren: welk Korael geloofelijk is, dat of uit Japan, of van hand tot hand uit Tartarye aldaer is over gebragt.

Ten Anker leggende, quam 'er een hoop volks aen boort, dat een bejaerden blinden Man by zich had, dien het zeer eerde en ontzag. Deze oude blinde Man, eer hy weer nae Land voer, hief zijn handen op, en deed over 't Scheepsvolk een lange rede, die d'onzen niet verstonden. Waer nae deze luiden met haeft nae Land roeiden, en quamen des anderen daegs wederom, wanneer de blinde Man een Zyde Rok aen had, daer merk-letters op de rug stonden. Zijn makkers gaven aen ons Zee-volk veel Zalm, en bewezen hen alle vriendschap. Voor een half voet lengte van een Yzere hoep, kreeg men vier Zalmen. Wanneer aen deze luiden twee Zilvere Spaensche Realen, voor vier stukjes van een yzere hoep, ieder stukje een vinger lang, die zy tegen d'onze voor Zalm geruilt hadden, daer nae weer gebode wierde, wilden zy die daer voor niet aennemen: jae hoe veel Zilver men hen ook aenbood, zoo verkozen zy altyd het Yzer voor het Zilver, lachten, en hielden het Yzer schuil, als zy 't in hun handen kregen. Waer uit te bespeuren, dat in deze gewesten geen Yzer valt, of veel te vinden is.

De voorfz oude blinde Man zal zekerlijk een Paep of Priester zijn geweest: en is waer, dat in Tartarye de Astakken en Kirgizen, de blinde Papen, dier veele zy daer hebben, de meeste eere aen doen: zoo dat zich veele hierom, en uit Godsdienstigheit, zoo men zegt, doen blinden. En wie weet, of deze Landaert, (naer allen schyn, uit Tartarye gesprooten,) het zelve overgeloof, aengaende de blinde Priesters, niet ingezogen hebbe.

Deze Luiden waren graeg nae Zyde stoffen, daer voor zy Bontwerk en Zilver aenboden. Zyde stoffen waren aldaer, na het scheen, niet veel te krygen.

Gedroogde Haring of Bukking bragten zy in overvloet aen boort. De Zalm is, langs deze Kust, in groote menigte te bekomen.

Op 46 graden, 28 minuten, voor de wal dryvende, quamen menigten van Praeuwen aen boort, die Pelteryen, Traen en Visch bragten, hebbende al het Volk daer van Zilvere ringen in de Ooren.

Op 48 graden, 58 minuten, kreeg ons Volk weer zeekeren Man, met vyf andere perzoonen, aen boort, voor wien die ook groot ontzag hadden. Men zag menigte van Pelteryen by hen, als ook veel Veeren van gevogelte. Deze Man van aenzien, wierd met zijn gevolg ter maeltyd, aen de tafel gezet, en by d'on-

ze onthaelt. Als hy eeten zoo, deed hy zijn gebed, gelijk de Christenen, met gevouwen handen: en had, naer allen schyn, eenige kennis van den Christelijken Godsdienst, dien hy, misschien in *Iapan*, van de Roomsche Priesters, of wel in Tartarye, aen de Rivier *d'Amur*, daer de Moscoviters zich neder gezet hebben, ingezogen had, of wel by overlevering en onderrichtinge noch behouden van die tyd af, dat aldaer de boven gemelte Christen Priesters zijn geweest.

Alhier zag men, in het laetst van Hooimaend, het Sneeuw noch op het Strand leggen.

De Hollanders zagen op Strand leedige huisjes: als ook gevogelte en Zee-robben in grooten overvloet.

Als het Schip *Kastrikum* langs de Kust van *Iesso* zwerfde, zonder meer Noordwaerts op te kunnen komen, en het zelve schadeloos was, waer door het Voik gevaer liep van te zullen blyven, staekte men de Reis, keerde wederom, en zette het de *Straet de Vries* weer door. En is te bespeuren uit het dagverhael, dat de onzen veel spoediger om de Zuid, als om de Noord zijn gezeilt, 't geene de winden toe te schryven was.

Op 42 graden 45 minuten, quamen zy aen de Zuidelijke zyde van *Iesso* weder aen Land: alwaer hen de Inwoonders veel Roozen en Appelen, zoo groot als Mispelen, aen boord bragten: als ook Visch en Oesters in overvloed. Hier had al het Volkwederom Zilvere ringen in de Ooren.

Men vond hier geen Hoenders, Ganzen noch Enden: mede geen Verkens, Schapen noch Kalkoenen.

Het Gras was aldaer zeer hoog gewassen, zoo dat men door het zelve qualijk konde gaen. Daer wiessen in 't wild veele Moerbezien, Druiven, Braembezien, Okker-nooten, roode en witte Aelbezien, Kruisbezien, en Provensie-roozen.

Alhier ging Eb en Vloet in Zee; doch hielden geen gestadige Ty.

Aen den Japanschen Keizer zoude Jaerlijks, Zilver van hier in erkentenis gezonden worden; hoewel het Land van *Japan* zelve zoo Zilver, Goud, en Koperryk is, dat, alwaer men geen Boomen ziet wassen, men wel verzeekert mag zijn, aldaer Minerael in de grond besloten te zijn: ook zijn menigte van Mynen ongeopent, alwaer de Keizer een pael doet oprichten, en met een kleine wacht van een man of twee, het bezetten, op dat niemand de zelve aenroere.

De Japanders bragten daer voor Koopmanschap, Byltjens, Tabak, Houwers, en andere snuisteryen, vermangelende die tegen Pelteryen, Traen, en Walvischspek aen d'Inwoonders. En of schoon de Nederlanders hier geen tam of wild Vee zagen, zoo wierden hun echter Elandsvellen en Harts-hoorens vertoont.

Matjes, gelakte Kopjes, en een Houwer, bragten de Inwoonders van deze plaets aen boord, schenkende den Bevelhebber van het Hollandsche Schip, (die daer tegens iets anders aen hen gaf) verscheide Kleetjes en Kopjes, welke, naer allen schyn, aldaer niet gemaekt, maer van elders ingebragt waren.

Terwyl het Schip *Kastrikum* aen d'opgemelte plaets lag, quam aldaer een vreemt vaertuig uit Zee aen, waer van het Volk beter gekleet was, als dat d'onzen tot noch toe gezien hadden, dragende mede, als de anderen, Zilvere ringen in d'Ooren, zijnde aengegort met Houwers. Het was geladen met gedroogde Visch en Velwerk, en hoorde tot *Coetsiore* t'huis.

Van *Iesso* d'onzen dan t'zeil gaende, op de hoogte van *Kaep de Groen*, staken zy na de Noordhoek van *Iapan* over, en vernamen onderweeg, een zeer snellen stroom,

om de Noord. En dus verre uit het verhael des Onder Stuurmans, dat schriftelijk onder my berust, boven gemelt.

Men leeft in de Reisbeschryving der Neêrlanders, die in *Korea* gevangen gezeten hadden, dat aldaer langs de Kust de stroom Noorde en Zuide, zoo snel, als een ras ging; daer uit zy beslooten hadden, dat de stroom uit het Noorden, recht uit, langs *Korea* en de Kust van Tartarye heen quam schieten: 't gene waer zijnde, *Iesso* een Eiland zoude zijn: gelijk waerschynlijk reets uit den Brief van *Angelis* is verhaelt.

Het Volk van *Iesso* werd door de Japanders streng beheerscht. Veele der Mannen van *Iesso* dragen lank haair. De Japansche Bevelhebber in *Iesso*, heeft mede het gezag over de Japansche Landschappen, *Sungaer*, of *Tsungar* en *Ferasakki*. De Japanders pronken, zoo in hunne Tempels als Huizen, mede met Land en Zeekaerten, waer onder eenige van *Asia*, beginnende van de *Kaspische Zee*, tot aen *Iapan* en *Iesso*, ook met Waerelt-kaerten die zeer onvolmaekt en misstallig zijn gelegt.

Beoosten *Nangasakki* is voor zeven Jaer, een onbewoont Eiland opgedaen, daer Houd wast: als mede de vrucht *Pisang*.

In het meest Noorder gedeelte van *Iesso* heeft men, volgens bericht van Japanderen, die aldaer zijn geweest, kleederen

gevonden, die in Sina waren gemaekt waer uit te besluiten is, dat de menschen aldaer gemeenschap, en handel met de Sineezen over Tartarye hebben, door het Land der *Iupi* en van *Niuche*, want de Japanders, in 't zeeker wisten te zeggen, dat de zelve over hun Land aldaer niet en waren gebragt.

Zeeker Heer, die lange Jaeren in *Iapan* als Opper-hoofd, wegens aes Nederlandschen Compagnies belangen, woonde, heeft my gezegt, dat de Japanders zich bedienen van *Iesso*, als wy van Noorwegen en Ys-land, dat van daer werd gebragt groote menigte gedroogde en gezoute Visch, Hout en andere grove waeren: dat veele der Menschen daer schier half naekt gaen, zeer ruig en wild zijn.

In zeeker aen my van *Iapan* toegezondene Reis-beschryvinge, der optogt uit *Nangasakki* nae de Stad *Iedo*, gedaen in den Jaere 1689, vinde van het Landschap *Iesso* of *Iezo*, door den ervaren en verstandigen Wontheeler en Koopman *Hendrik Gobé* genaemt, ter neder gestelt, het volgende bericht.

Uit *Iedo*, Hooft-stad van *Iapan*, gaet de weg voort Noord-oost en Noordwaerts tot aen de uitterste Grenzen van het Landschap *Ochio*, 't welk ruim veertig graden Noorder breette heeft; dit legt tegen over 't Land van *Iezo*, alwaer 't tusschen beide redelijk wyt is. Tot noch toe is by de Japanderen onbekent, of *Iezo* ofte *Iesso* een Eiland is, of hoe verre, en waer het zich heen strekt, zelfs de Inwoonders van dien weten 't mede niet te zeggen, zy zijn de Sineezen eenigzins gelijk dragen lange Baerden, zijn woest, vuil en morzig, zoo als de Japanders daer van getuigen, dat genomen moet worden ten aenzien van haer, want zy schelden de Sineezen voor beestachtig morzig, en ons Volk mede voor slordig uit, om dat zy luiden in der daed ongemeen zindelijk, en rein van aerd zijn: die van *Iezo* komen op haren gezetten tyd, als çynsbaeren aen den Japanzen Keizer eerbiedigheit doen, en geschenken aenbrengen. In 't Jaer 1684, is 'er een Japans Priester uit geweest, om wegens *Iezo* eenig onderzoek te doen, gelijk zulks bevoorens menigmael geschied is, maer de zelve wist geen bezonderheden te verhalen, als dat nae omtrent drie Maenden reizens, zonder eenige verandering by de Inwoonders te ontmoeten: zommige Sineesche stoffen, die daer niet gemaekt worden, hadde vernomen, waer uit de Japanders wilden oordeelen, dat dit Land zich om de Noord-west aen Tartarye, dat by haer, en ook by de Inwoonders des zelven Lands *Daats* genaemt word, 't zy aen malkanderen vast zoude zijn, of anderzins dicht by zoude paelen, en dat gemelde stoffen die over *Matsmai* niet gekomen waren, van daer zouden zijn gekomen: omtrent even gemelte tyd is 'er ook een Keizers Jonk, welk nu afgelegt is, ten dienste, en op bevel van zijne Majesteit, anders mag 'er niemand buiten 's Lands vaeren, van Japans Oost-kust afgesteeken, om te zien wat Landen en Volkeren derwaerts te vinden zouden wezen, maer de zelve wist op zijn wederkomst niets te verhaelen, als dat naer eenige tyd, in de groote Zee, zonder Land te vernemen, gezworven hebbende, en van meining zijnde zoo 't mogelijk was weder nae huis te stevenen, hem zoo veel zwaere stormen en harde winden uit den Zuid-westen bejegende, dat daer door tegens zijn wil en meeninge, heel verder om de Oost wierd gevoert, en eindelijk een groot Land, dat wel een vaste Kust scheen te wezen, quam te ontmoeten, alwaer hy naer veel zukkelens in een goede Baey geraekte, en bleef overwinteren, en op het laetst van de Noorder Moizon, wederom behouden in *Japan* quam aen te landen: deze Schipper, de eenigste die kennis van de groote Zee-vaert hadde, en nu overleden is, in *Nangasakki* gekomen zijnde, door een Man, daer ik veeltyds vryelijk mede wegens diergelijke zaeken koutede, vernomen hebbende, dat mijn geboorte plaets, naer ik

hem wel beduit, en in de Kaert aengewezen hadde, die weg uitgelegen was, heeft my nae alle hoedanigheden den zelver Landaerts Volkeren, te weten, *Nieuw Nederland*, dat op 41 graden Noorder breette in *America* legt, laten vragen, en door gemelte perzoons bericht, kon niet anders besluiten uit alle de omstandigheden te oordeelen, of hy most op het Noord-west einde omtrent de 40 graden, Noorder breette, aen de Kust de van *America* geweest hebben, oordeelende ook, dewyle dit Land van daer, zich noch al Noordwaerts* scheen te strekken, en het Land *Jezo* van benoorden *Japan*, voor zoo verre als 't bekent is, doordagaens meest Noord-oostwaerts heen liep, dat gemelte Kusten om de Noord zeer nae, of wel aen den anderen mogten loopen, 't welk veel aennemelijker† is, als dat *Iezo* om de West aen Tartarye zoude paelen, en de wyle dezen Schipper nu dood is, en door des Keizers verbot niemand buiten 's Lands mag vaeren om daer door andere bequame Zee-luiden aen te queeken, is het niet waerschynlijk

*Dit waer te konnen zijn, kan werden gezien uit het Compagnies Land, dat een hoek of Voor-eiland van America wezen kan, het geen tot dicht aen Jezo is strekkende.

†Van dit gevoelen ben ik niet vermids de ondervindinge aen de Vries het tegen gestelde heeft doen zien, en dat de berichten die ik over Tartarye hebbe, mijn verzekeren, dat zoo Jezo aen Tartarye niet vast is, dat het ten minste met een enge Golf is gescheiden.

dat van haer kant eenige vordere ondekking dien aengaende te verwachten zal wezen. En dewyle wy van deze stoffe spreeken, zal het hier niet ongevoeglijk komen, met eenen aen te haelen, of *Japan* een Eiland is of niet, want het word by de meeste Schryvers gezegt, dat de Japanders zulks tot noch toe niet recht zouden weten, onder anderen zegt de Heer *François Caron*, als wel de voornaemste, waer op de meeste haer stelling vast maeken, van de Japanders onderricht te wezen, dat *Japan* aen 't Land van *Jeso* vast legt, en dat het water 't welk van *Sungaer*, nae derwaerts elf mylen over gevaeren word, niet doorloopt, maer een diepen inbogt is, die wel veertig mylen lang tegens 't woeste Land van *Sungaer*, een inbogt zoude wezen, en dat dezen weg te Water genomen word, om dat de zelve te Lande niet bruikbaer is; maer dit schynt qualijk verstaen, of aengekondigt te zijn, om dat men in deze tyd, niet een Japander van rechtzinnig oordeel gevonden heeft, die in 't alderminste twyffelt dat Groot *Japan* of *Nippo*, geen Eiland zoude wezen, maer zeggen voor vast en zeeker te weten, dat boven gemelte Water wel veertig mylen wyt, tusschen 't Zuidelijke van *Jezo* en 't Noorderlijkste van *Japan* doorloopt, en van malkanderen gescheiden is: dit zeggen komt met haere Kaerten, die 'er veel en van verscheide Meesters gemaekt zijn, duidelijk over een; niet een is 'er van haer allen, of stellen hier een doortogt, hoe wel niet op een en de zelve wyze; ieder betrekt dat naer zijn beste kennisse, zoo als zy 't begrypen konnen, schoon zy geen rechte kennis hadden, of iemand zulks tegenwierp, om volmaekte Kaerten te maeken, gelijk de Europianen; zoo zeg ik datze slechts wetenschaps genoeg hebben om een Eiland, en een opening van een geslote Kust te konnen onderscheiden, zulks dat men zonder iemant te verongelijken, wel mag toestemmen 't geen ons verscheide geloofwaerdige oog getuigen op verscheide maelen dien aengaende bericht hebben, te weten.

Dat men van het groote Landschap *Ochio*, door een grooten inbogt *Cottogamma* genaemt, tien of twaelf mylen Noord-westwaerts naer 't *Sungaer*, of Noord-oostwaerts naer 't *Thayazakki*, zijnde de uitterste Grenzen aen Wederzyde van gemelte Inbogt, nae dat de Winden en Stroomen loopen, die zy op de bequaemste tyden waer moeten nemen, vaert: wezende verders veertig mylen Noordwaerts tot aen het Landschap *Jezo*, werwaerts men van 't *Sungaer* of *Thayazakki*, naer dat de Wind waeyt, oversteekt: op welkers Zuid-einde, den Japanzen Keizer een bezetting of wacht houd, die *Matsmai* genoemt word, alleenlijk om aldaer tot verzeekertheit van zijn Land, geduurig een oog in 't Zeil te houden, zonder dat zijn Majesteit daer eenige vordere bezitting tracht te nemen: uit welk bericht genoegzaem komt te blyken, dat het bestek van elf en veertig mylen op een ander wys als zijn Edelheit doenmaels begrepen heeft, moet verstaen worden, zulks dat gemelte Straet *Jezo* omtrent 22 ¼, in plaets van zes Duitsche mylen, zoo andere oordeelen, à 1900 roeden ieder, wyt is, want een gemeene Japansche myl is niet meer als 1080 roeden, zijnde nae haer reekening 36 straeten à 60 *Ikkiens* (12960 Rynlandsche voeten) een gemeene myl, doch niet overal, want zommige Provintien hebben grooter, en andere kleinder. In *Issie* hebben zy 1440 roeden in een myl, en elders minder.

Het Eiland *t' Sutsima*, of *Quelpaerts** Eiland, dat om de Noord-west van *Nangato* legt, maer niet dat in veele Kaerten van de Maetschappy, daer voor geteekent staet,

* Dat het Eilang *Quelpaert* onder de gehoorzaemheit van *Japan* zoude staen, schynt niet al te zeeker te zijn, om dat de Nederlanders die of *Korea* gevangen zijn geweest, verhaelen, dat zy eerst aen *Quelpaerts* Eiland aen quamen, gelegen op drie en dertig graden, en dertig minuren Noorder breette, van de vaste Koreaensche Kust, omtrent veertien myl, genaemt by

is mede een der Japansche Eilanden; heeft een Heer op zich zelven, die Jaerlijks ten Hove, gelijk alle andere Landsheeren moet verschynen, en is wel het verste, buiten 't Land van *Nippo*, alleen afgelegen, alwaer die van *Tjiosingock*, of *Korea*, af en aenkomen om Koophandel te dryven; alle andere Eilanden en Eilandjes, waer onder de voornaemste zijn die van *Oki*, *Firando*, *Amakka*, *Sado*, dat achter 't Landschap *Jetsiou* gelegen, en zeer Goudryk is, *Fimesikma*, *Mikouas*, *Gotto*, over *Nangasakki*, *Fatsisieu* over d'inbogt *Jedo*, op welk laetft genoemde de misdadige Landsheeren gebannen worden, zijn van ouds her altyd onder

de Inwoonders *Schesure* of *Moese*, of wel dat zedert die tyd, de Japanders dit Eiland in bezitting hebeen genomen, 't geen niet gelooflijk is, en aldaer door de Koreanen wierden gevangen genomen, en vervolgens na het vaste Land van *Korea* vervoert, ten ware zy aen dit Eiland, daer zy eerst van de Koreanen gevangen wierden, verkeerdelijk de naem van *Quelpaert* hadden gegeven, en dat het zelve een ander Eiland is, nader aen *Japan* gelegen, en daer onder gehoorende, gelijk hier werd gemelt. Hoewel Meester *Mattheus Eibokken*, die een der geener is, welke aldaer gevangen zijn gebleven, en noch in 't leven, my bericht, als ik aen hem dit verschit voorhielt, dat het Eiland *Quelpaert*, het geene is, in 't welk zy gevangen wierden, en daer haer Schip was gestrast, ter plaetze als boven gemelt, voegende daer by, dat de Stuurman van hun gebleven Schip, het zelve kende, en dat de Japanders daer nu niets te zeggen hebben, en dat het Eiland *Tsutsima* boven gemelt, gelegen is op zes en dartig graden.

der de naest by gelegene Landsheeren begrepen geweest. Dus verre uit gemelte Reisbeschryving.

De Japanders geven mede driederlei benaminge aen *Jesso*, als *Jesso Matsumai*, 't geen het gedeelte van *Jesso* is naest aen *Japan* gelegen, alwaer de Japansche wacht is, en hebben zoo men wil, deze Volkeren in den Jaere 1670, zich met Gezanten geheel onderdanig aen het Japansche Hof gemaekt. De tweede benaminge is *Jesso Nosima*, waer door zy het Noordelijkste gedeelte verstaen. Een derde benaminge is *Jesso Oku*, dat is, het ver afgelegen *Jesso*, schynende dat zy daer door verstaen den vasten uithoek van Tartarye.

De Japanders twyfelen of *Asia* en *Amerika* wat hooger als *Jesso*, vast is aen malkander. Zy zeggen *Jesso* in 't ront groot te zijn, dr,ie honderd Meacosche mylen, dat is zoo groot als het Japansche Eiland, daer *Nangazakki* op legt. Aen de Noord-oost Kust van *Japan* bykans aen het einde, is een Zee-haven, van waer de vaertuigen mede nae *Jesso* afvaeren, wezende aenmerkens waerdig, waerom de zelve niet altoos afsteeken, daer zy het minste Zee hebben, of het naeste zijn, het is misschien, om dat alhier de bequaemste Vaert, en beste Haven is, of misschien dat de Schepen die hier afvaren, het nae de meest Oostelijkste plaetzen zetten, of wel dat zulks met het vervoeren van Waeren, zomtyds best gelegen komt en, dat die geene welke op *Jesso*, dicht gelegen aen *Japan* willen zijn, afvaeren, daer dieze Landen het naest aen malkander gelegen zijn.

Zeeker kundig perzoon schryft my uit Oost-Indiën over *Jesso* het volgende.

Ik en kan hier niet verbergen, hoe my verscheidene Japansche Kaerten in handen zijn gekomen; de meeste schikken het *Jesso* kort voor de vaste Tartarische Kust, maer andere daer en tegen, brengen benoorden *Jesso* of *Jesso Matsumai*, noch een ander Eiland, *Jessogasima* geheten, dat met een naeuwe Zeeboezem onderscheide zoude zijn, en de hoek van Tartarye daer boven, die van dit tweede *Jesso* afgescheiden is, werdende nu genaemt *Jesso Okio*, of *Oku Jesso*, hoewel andere het woord *Okio* voor alle ver afgelegene Landen nemen. Dus verre uit boven gemelte Brief.

De Oevers aen het Jessosche Land, zijn meer bewoont, als de binnen Landen, die meest van Menschen ontbloot zijn, en woest. Oost op, uit de Noordhoek van *Japan*, en Zuid op, uit de West-boek van *Jesso*, leggen twee Eilanden, met de naem van *Kin* en *Sin*, in 't Japans bekent, die men gelooft Goud en Zilver-erts, in den boezem te bezitten. Het woord *Kin* zoude alle Metael betekenen, en ook uitmuntenheits wegen Goud: als mede een ander Eiland, zoude leggen zestig myl Zuid-oost van de hoek van *Jedo*. Het woord *Sima* is op Japansch Eiland gezegt, en daer van daen komt het dat *Jesso* by zommige onder hun, *Jessosima* werd geheeten.

Majossima is een Eiland, tegen over de Noord-hoek van *Japan*, voor de Kust van *Jesso*, of niet ver van daer gelegen.

Hier bewesten, en benoord-westen over de Baey *Nambo*, en achter 't Eiland *Majossima*, is het Land zeer hakkelig, in en uit gaende, met veel Rivieren: doch vermids ik dit alleenig hebbe, by verslag van Luiden, die in *Japan* waren geweest, en de Reis roet *de Vries*, op 't Jaer 1643 hadden bygewoont, zoo en is daer van door my in de Kaerte geen aenwyzinge gedaen.

Iskrigana, is op *Jesso* een plaets aen deszelfs Noord-zyde gelegen, tegen over *Kapitosima*.

In den Jaere 1693 zijn in *Japan*, door Schip-breuk aengebragt, eenige onbekende Mans perzoonen, kloek van gedaente, zeer musculeus, bruin van huit, met geen platte,

maer verheven Neuzen, hebbende geen toegenepen, maer groote zwarte Oogen, het haair hadden zy boven de Ooren ront afgeschooren, met verscheidene gaten in de Ooren, daer zwarte touwtjes in hongen; zy verhaelden dikmael de woorden *Patan babba jan tabakkima*, en dat vreemt was, zy deede de groetenisse op de Maleische, en niet op de Japansche of Sineesche wyst van waer nu deze Menschen in hun klein vaertuig gedreven quamen, was men in *Japan* niet bewust, 't zy uit eenig Eiland omtrent *Jesso*, of het Compagnies Land, of wel van eenig ander onbekent Land of Eiland, beoosten in de Zuid-zee; 't geene wel het waerschynlijkft is, om dat zy met vingeren in 't zant daer van eenig bewys maekten, de Zon tot uitduiding harer mening te hulp nemende; zy hadden kennis aen vruchten, die in warme Indiaensche Landen vallen.

Op de *Liquese* Eilanden, zijn voor een Jaer of drie, insgelijks, eenige onbekende Menschen in een vaertuig, dat vaa Vellen en Huiden was gemaekt, gestrand; deze wierden van daer overgebragt op *Satsutma* in *Japan*, en over gelevert aen de

bedienden van de Nederlandsche Maetschappy, om vervoert te werden, alzoo men hun niet verstond, en men in *Japan* geen Uitlandsche Menschen gedoogt; deze op *Batavik* komende, toonden dat zy netten konde braeyen, leerden geen Tael, maer herhaelden mede dikmael het woord *Patan*, zoo als de boven gemelte mede deeden: doch wat zulks betekent, en of het hun Lands plaets is, of niet, blyft onwis; deze stierven alle, zoo het scheen van droefheit op *Batavia*, en men konde geen kennis uit haer bekomen.

Aenmerkinge van Dirk Rembrantfz van Nierop, *over de Reize, die de Nederlanders, tot ontdekking van* Tartarye, *hebben gedaen, als wanneer zy* Jesso *bezeilt in aengedaen hebben.*

DE uitkomste van deze Reize nae *Tartarye* en *Jesso* (zegt hy) heb ik wat breet willen stellen, uit oorzaecke, dat dit een van onze verste afgelegene plaetzen is. Boven dat, komen deze Jessosche Luiden zeer nae aen onze *Periecers*, daer de oude Land-beschryvers af melden, en zijn de geenen, die met ons op een zelve breette woonen: doch in de langte honderd en tachtig graden verschillen; daerom hebbenze Zomer en Winter met ons gemeen: maer als 't by ons middag is, aan is 't by hen middernacht, en als 't by ons middernacht is, dan, is 't by hen middag.

Om dan tot ons voornemen te komen, zoo gelieft te weten, aengaende d'ontdekkinge van het Land *Jesso*, dat men meende ten Noord-westen van *Japan* te leggen: dat het zelve nu ten Noorden en Noord-oosten van *Japan* bevonden werd te leggen. Waer door ik my vastelijk inbeelde, dat deze Oost-kusten van *Jesso* de Oost-kust van Tartarye wel mogte zijn; in welke mening my ook zeer bevestigt de beschryvinge van 't magtig Keizerryk van *Japan*, opgestelt door *François Caron*, die, door dikwils ondervragen aen den Japanderen, hem had laten onderrichten, dat het water aen de Noord-oost hoek van *Japan*, tot aen 't Land *Jesso* (omtrent elf mylen wyt zijnde) hem inwaerts is strekkende, tegens geweldige Bergen, omtrent het Landschap *Ochio* stuitende:* alzoo dat *Japan* vast Land is aen 't Land *Jesso*, wiens den groote, niet tegenstaende veel moeyelijke onderzoekinge der Japanders, tot noch toe onbekent blijft. Men zegt ook, dat zeeker perzoon, van *Japan* uitgetogen, wel twee honderd mylen, dat is, byna tot vyftig graden, Noorder breette, Noordwaert op gereist zoude zijn, en niet als vast Land gevonden hebben. Maer nu; met deze Reize der Nederlanders, in het Jaer zestien honderd drie en veertig, heeft men dit groote Land van *Jesso* (als gezegt) ten Noorde en Noord-oosten van *Japan* bevonden te leggen. Waer door my (zegt *Dirk Rembrantfz.*) docht vast genoeg te wezen, dat men d'afteikening der Noord-kust van *Japan*, als ook der Oost-kust van *Tartarye*, zoo als die voor dezen afgeteikent is, niet behoorde te achten: maer de Kusten van *Jesso*, tot nader ontdekking, daer voor houden moet*, zoo als die nu bekent gemaekt zijn, van 42 tot omtrent 49 graden.

*Japan is een Eiland of drom van Eilanden, volgens de vry volmaekte Japansche Kaerten daer van onder my berustende.

Dit van my als vast gestelt zijnde, zoo heeft men, omtrent het Jaer zestien honder acht en zestig, een nader ontdekking bekomen, door voorval van het Jacht de *Sperwer*, 't welk verging op *Quelpaerts* Eiland, (gelegen twaelf of dertien mylen bezuiden de Zuid-hoek van *Korea*, zijnde veertien of vyftien mylen in 't rond groot, en op de Noorder breette van 33 graden 32 minuten,) gelegen, op den dertienden van Oogst-maend, des Jaers zestien honderd drie en vyftig: alwaer het Volk terstond van

*Zo nochtans dat na onze meining Jesso met een smalle vaert van de vaste Kust afgescheiden is.

d'Inwoonders wierd gevangen genomen. Den negen en twintigsten van Wynmaend, des zelven Jaers, vier mylen van daer hooger op gereist zijnde, wierd by hen gebragt zeeker *Jan Janfz. wel te Vree*, uit de *Ryp* geboortig, die, in 't Jaer zestien honderd zeven en twintig, op de Kust van *Korea* vervallen, en met hun drië, nom water te haelen, aen Land gezonden zijnde, aldaer gehouden, doch de andere twee van den Tartar verslagen waren. Deze Man, toen ter tyd omtrent acht en vyftig Jaer oud zijnde, had zijn MoederS Taele bynae vergeten, alzoo dat zijne Lands-luiden van 't Jacht *de Sperwer* hem in 't eerst niet wel verstaen konden.

In Bloei-maend, des Jaers zestien honderd vier en vyftig, zijn deze Luiden van dit Eiland, tot op het vaste Land Van *Korea* gehaelt, en verscheide Steden door getogen, meest Noorden, of wel zoo Westelijk, tot aen het Hof van den Koning toe, omtrent zeventig of vyf en zeventig mylen, komende alzoo tot de hoogte van negen en dertig graden.

Van des Lands gelegentheit getuigen deze Luiden, *dat* Korea *is gelegen tusschen vier en dertig en een half, en vier en veertig graden, dat is, in de lengte van Zuiden en Notrden, omtrent honderd en veertig, of honderd en vyftig mylen, en de breette van dit Land, ten Oosten en Westen, omtrent zeventig of vyf en zeventig mylen; doch heeft*

veele uitstekende hoeken, punten, droogten en klippen: is aen de Zuid-oost hoek van Japan *het naeste, tot omtrent op vyf en twintig of zes en twintig mylen. Aen de West-zyde legt de Kust van* Sina, *of de bogt van* Nanking, *en stoot, aen het Noord-einde, met een groote hooge Berg, aen een van de Noordelijkste Landschappen van* Sina. *Het zoude anders voor een Eiland gehouden worden, dewyl' er ae de Noord-zyde een openbaere Zee is, daer Jaerlijks veele Wal-visschen met Harpoenen, zoo van ons als andere Volken, in 't lijf gevonden worden. Aldaer word ook, het Voorjaer, een groote menigte van Haring gevangen. Alzoo dat nootzaekelijk een doortogt tusschen* Korea *en* Japan, *naer het Weigat toe, wezjen moet: gelijk wy ook dikwils, aen de Koreasche Stuur-luiden, die op de Noord-oostelijkste gewesten vaeren, of 'er om de Naord-oost noch eenig Land was, gevraegt hebben, welke berichten, daer niet dan een openbaere Zee te zijn*.

Dit Land van *Korea* is des Winters koud, met veel Ys, en uittermaten veel Sneeuw bezet. D'Inwoonders, als ook deze gevangenen, mosten hen met zobere kost en kleeding, behelpen.

Eindelijk deze Lieden, zes en dertig sterk, op 't Land gekomen, waren, tot zestien nae, gestorven, zijn met hun achten, op den vierden van Herfst-maend, des Jaers zestien honderd zes en zestig, in een klein oud vaertuig, nae *Firando* in *Japan* gevaeren, alwaer zy op den achsten des zelven Maends, en aen dertienden tot *Nangazakki*, by hunne Lands-luiden quamen.

Wat aengaet dat hier gezeit word, dat 'er Wal-visschen, met Harpoens in 't lijf, van de Hollanders aldaer gevonden worden, schynt wat byzonders: maer men moet weten, dat een Wal-visch ongeloofelijk snel in 't zwemmen is. Want van *Jonas* word by *Josephus*, in zijn negende Boek, op 't elfde Hooftstuk, gezegt, als dat de Wal-visch, in drie dagen en drie nachten, met *Jonas*, tot in den *Pontus Euxinus*, of zwarte Zee, gezwommen zoude hebben, 't welk men in de Bybelsche Kaert af meet een weg van byna drie honderd mylen verre te zijn. Ziet hier van het Reisboek van *Mr. Hendrik. Bunting*, welke die weg begroot op derdehalf honderd myl: en van 't Noord-eind van *Spitsbergen* tot aen *Korea* is, volgens de Kaerte, ruim zeven honderd mylen. Alzoo dat een Wal-visch, zwemmende van 't Noord-einde van *Spitsbergen*, de Kust van *Korea* in tien of twaelf dagen zoude konnen bekomen.

Door deze ontdekking word ons ook de weg, om uit Oost-Indiën nae Nederland, benoorden om te vaeren, aengewezen, te weten tusschen *Korea* en *Japan*, waer van de wyte, ten alderminste, vyf en twintig of zes en twintig mylen is. Aldaer waeyen groote stormwinden, en is dan voorts een ruime Zee: het welke veel gereeder is, als beoosten *Japan*, door de *Straet de Vries* of *Anian:* en dat noch te meer, om dat niet bekent is, hoe verre *Jesso* hem ten Noorden uitstrekt.

Om deze Reize te bevorderen, zoude het heel noodig wezen, dat het over de andere zyde bezogt wierd: te weten, uit Oost-Indiën bewesten *Japan*, langs *Korea*, om te zien, hoe de Zee-kusten benoorden *Korea* haer strekken, en hoe gemakkelijk dat men 't over die zyde zoude kunnen bezeilen tot *Jelmer-land*, of tot *Nova Semla* toe. Ongetwyfelt zoude men hier vinden, dat, als men de Noord-hoek van *Nova Zemla* voorby was, of door het Wei-gat, de Noord-hoek van *Jelmer-land*, dat men als dan wel Zuid-oost zoude mogen aen gaen: het welke met de Samojeden, of Inwoonders bezuiden 't Weigat, meer als eens bevestigt word: gelijk te zien is: ten eersten in d'eerste Reize van *J. H. van Linschoten*, als dat *door het Wei-gat eerst een kleine Zee was: maer daer door wezende, had men een groote en wyde Zee*.

Ten tweeden, op de tweede Reize, in het Jaer vyftien honderd vyf en tnegentig, gedaen by *Willem Barentsz.* word van de zelfde luiden gezegt, dat, *als men een hoek, van omtrent vyf dag-reizens, zoude voorby zijn, wyzende nae 't Noord-ooste, dat 'er dan een groote Zee is, Zuid-oost op, en dat zy 't zalfde zeer wel wisten, overmits een van hen daer zelf geweest had*. Dit zelfde word ook in *Linschotens* Reis-beschryving getuigt, te weten, *dat dit een kleine Zee van vyf dag-reizens lang was: en dan had men weer een gat, en daer door wezjende, zoo was 'er een geweldige groote Zee*. Een ander Tolk zeide mede, *dat men van daer af, in vyf dagen, in de Rivier* Oby *konde zeilen: ook dat voorby* Oby *een Rivier lag*, Gelissa *genaemt, daer de Russche*[*] *Loddingen handelen: ook dat daer voorby noch een andere Rivier was*, Molkansay *geheten, tot aen welke 't gebied van den Czaer of Keizer van Moscovien strekt: dat de laetste Rivier* Molkansay *aen d'eene zyde onder den Tartar, en, aen d'andere zyde, onder den zelven Keizer behoorde. Zeiden noch, dat het Land aldaer, te weten van* Oby *af, uitwaerts aen strekte, maekende eene hoek, die zy* Noes *noemen, tegens welke boek, het*

[*]Vaertuigen.

einde van Nova Semla *strekken zoude: alwaer hen ettelijken van hun Volk het geheele Jaer onthielden: en, als men de voorsz. hoek om is, dan zou men een groote en geweldige ruime Zee krygen, de welke langs Tartarye, en, zoo voorts om strekkende, na de warmte toe loopt*.

Dat hier gezegt word, dat voorby de Riviere *Oby* een Rivier lag, *Gillisa* genoemt, daer de Russche Loddingen handelen; dit zelfde was ook (zegt *Nierop*) van de Russen al getuigt, en by *Willem Barentsz.* dezelve Riviere *Ugolita* genaemt, en datze aldaer overwinterden: en by *J. H. van Linschoten* word deze Rivier, van de Russen, ook *Gillissa* genaemt: en gezegt, dat daer Christenen woonden, die op de Grieksche wyze leefden. Ook dat daer voorby noch een andere Rivier was, tot aen welke het gebied van den Czaer strekte. Deze konnen de Rivieren wel geweest zijn, by *Linschoten*, de *Zwaen* en *Merkurius*, in zijn eerste Reis van 't Jaer vyftien honderd vier en negentig, genoemt: alwaer hy deze Kust ook bevond Noord-oost op te loopen: gelijk de Samojeden mede getuigden.

Dat nu hier voor gezegt is, dat deze Zee niet meer dan vyf dag-reizen lang was, en weder dat men in vyf dagen tot in de Riviere *Oby* kan zeilen, zoo heeft men hier op te weten, dat de Rivier *Oby* noch verre van het einde van die Zee legt, en, om in eene Riviere te zeilen, al wat meer tyd van nooden is: en ook neemt d'een zijn dag-reizen al wat grooter, als d'ander.

Eindelijk, dat van den eersten Tolk gezegt word, deze Zee vyf dag-reizen lang te wezen, en dat men dan weer een gat had: dat word van *Willem Barentsz.* en *P. Plansius* verstaen, als of *Nova Semla* Oostwaerts aen Tartarye vast zoude zijn: gelijk als de Land-globen en Blat-kaertjes van *Petrus Karius* dat uitwyzen. Maer alzoo hier gezegt word, dan zoumen weer een gat hebben, dat is, by gelijkenis, als 't *Weigat*, of de *Straet van Nassau*, daer zy toen in lagen, zoo heeft men dan weer zoo een gat of doortogt, wel licht wat wyder of grooter, om dat d'andefe daer zoo geen gewag van maeken: maer niet te min zy scheiden deze Zee, als een kleine, altyd van de groote af. En deze laetste Tolk verstond van de Samojeden, dat de Tartarische Kust al Noorden op liep, tot de uitterste Noord-hoek, die zy *Noes* noemen: tegens welke Noord-hoek over, ten Noorden aen, het Noord-einde van *Nova Zemla* zoude komen. En dit zelfde gelijkt ook wel met het geene, dat *Willem Barentsz.* en zijn Volk hier van getuigen: te weten, toen zy op *Nova Zemla*, in 't Jaer vyftien honderd zeven en negentig, overwinterden, en op den negenden van Lente-maend, de Tartarische Zee noch vol Ys zagen. *Waer uit zy vermoeden, dat het daer niet zeer wyt moeste zijn; want als 't helder weer was, hebben zy hen dikwils laten voorstaen, dat zy 't Lana zagen, en toonden 't malkanderen, in 't Zuid en Zuid-ooste van 't huis, als een bergachtig Land: gelijk de Landen gemeenlijk op doen, als men die effen mag zien*. En by aldien zy tot deze overzyde vervallen geweest waren, wel licht zouden zy daer Menschen gevonden, en dan, met minder verdriet, hun tyd overgebragt hebben.

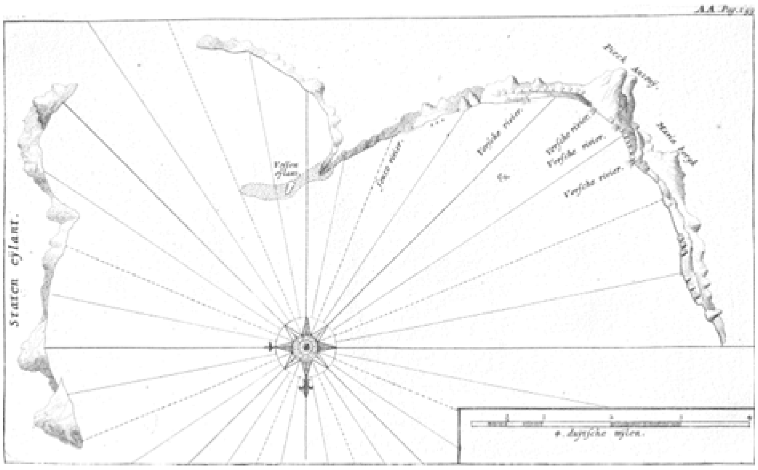
Dat deze doortogt niet heel wyt is, blijkt ook wel aen den vinder van het *Jelmer-land*, of het Noorder Tartarye: want die (zoo ik versta) was dezen doortogt, zonder dien te zien, voorby getogen: het welk met mistig donker weer licht heeft konnen gebeuren.

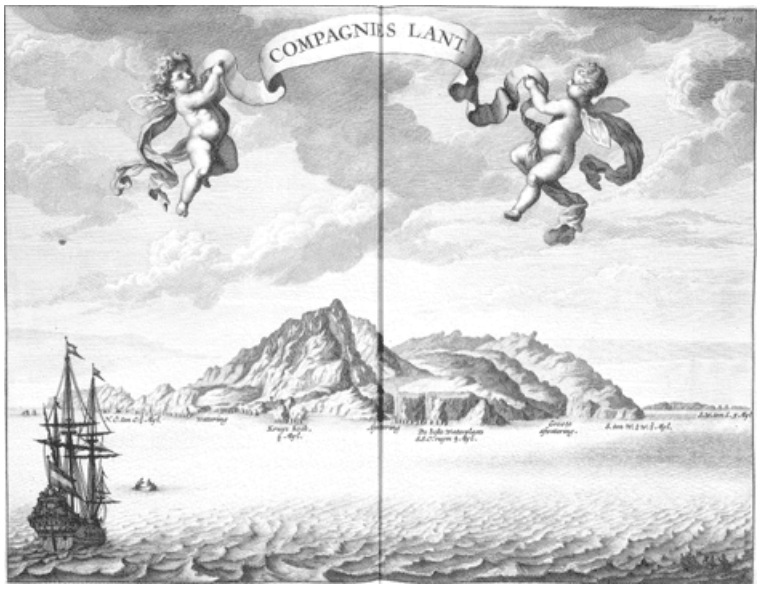
Alzoo dat ik voor vast besluite, dat de hoek *Tabin* (daer veel af gesproken is) geen andere hoek is, of wezen kan, als deze hoek, die zy *Noes* noemden. En deze Noord-hoek van *Nova Zemla* met recht ook wel het *Buyen-hooft* genaemt mag worden: gelijk allereerst de *Kaep de Bona Esperance* dus van de Portugezen genaemt wierd:

uit oorzaeke, dat zy deze hoek zoo qualijk konden verby komen, om naer Oost-Indiën te vaeren.

Ik zeg dan, indien dit met ernst onderleit[+] wierd, men zoude ongetwyfelt een doorgang vinden, en misschien met meer gemak aen d'Oost-zyde, als aen de West-zyde: of ten ware dat men een ongemeenen tyd van Ys quame aen te treffen: gelijk in het Jaer zestien honderd acht en zestig. Want toen kon men naeuwlijks, om de menigte van Ys, de halve Kust van *Spitsbergen* bekomen: en wanneer zy om de Oost meenden uit het Ys te zeilen, zoo quamen zy altyd bedoven daer in; jae de gansche Zee, van *Spitsbergen* tot *Kandenoes*, en tot aen de Witte Zee toe, scheen altemael vol Ys te wezen: doch alzoo dit weinig voorvalt, zoo behoorde dit op een gemeene tyd te gaen, dewyl deze togten gemeenlijk al tot de Noord-hoek van *Nova Zemla* toe gekomen zijn: al is 't dat van de Russen getuigt word, dat in 't Jaer zestien honderd negen en zestig, in de warme tyd, ook een menigte van Ys omtrent het Weigat was, 't welk ik zegge ongeloofelijk te zijn, of ten minsten zeer zelden te gebeuren, als men de dag-verhalen van *J.H. van Linschoten*, en van

[+]Dat deze doorvaert niet zoo gemakkelijk is als Nierop voorgeeft, word by my elders aengewezen.

Staten eylant.
Versche rivier.
Versche rivier.
Versche rivier.
Versche rivier.

COMPAGNIES LANT

Willem Barentsz. door leest. Dus verre *Dirk Rembransz. van Nierop*.

Dirk, Rembrantz. schynt, in dit bovengemelde geschrift, de doortogt van achter *Jesso*, benoorden om, herwaerts of derwaerts, licht te stellen, daer het tegengestelde waerachtig is: zoo dat zijnen raed te volgen, op den oever van den dood te treden was: gelijk hy namaels de Kaerten, by my van die gewesten ontworpen, hebbende gezien, dies aengaende meer zwarigheit heeft gemaekt.

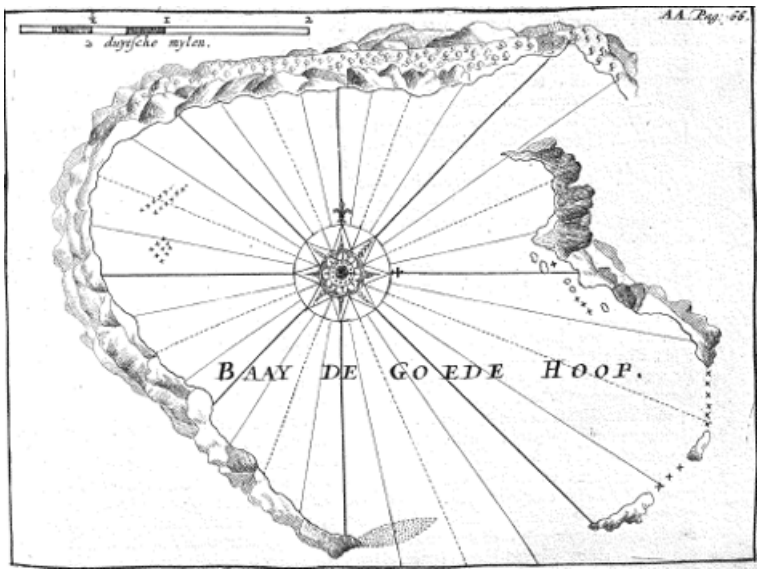
Onder veele afteekeningen die by my berusten, der opdoeningen van de Kusten der Landen *Jesso*, zal alleen, drie hier in lasschen, als by A A. 't *Staeten Land*, en de Baey de *Goede Hoop*, beneffens het gezicht van 't *Compagnies Land*, onder letter S, zoo als het zich aen den Nederlanders heeft vertoont.

Een Kanael tusschen het Compagnies Land, en de vaste Amerikaensche Kust, breet, ruim een halve graet, is vertoont in een Kaert der Nederlandsche Oost-Indische Maetschappy, maekende van het Compagnies Land een Eiland, groot omtrent zeven of acht myl gestrekt Zuide en Noorder. Op 42 graden, vind men aldaer de Zuid-zyde van *Jesso* te zijn gelegen, en des Compagnies Land, met de Kust van *Amerika* daer achter, op 46 en 47 graden. In opgemelte Kaert der Nederlandsche Oost-Indische Maetschappy vinde aengemerkt, dat het Jacht *Breskes*, het Compagnies Land ront zoude hebben gezeilt, daer van my tot noch toe, geen zeekere verhaelen zijn getoont, waerom zulks in mijne Kaerten niet heb gebragt. Achter *Jesso* tegen over *Capitosima*, doch wat bezuidelijk, bevinde drie of vier Eilanden in gemelte Kaerte te leggen.

Aen de Zuid-zyde van *Jesso*, tegen over *Iapan*, is een groote Inham.

Het Noordelijkste van *Iesso* werd op vyftig graden in aengeroerde Kaerte gebragt.

Gelijk het Compagnies Land, in de oorspronkelijke dag-lijst, gehouden by de *Vries* op 't Schip *Kastrikum*, mede een

Eiland, doch mijns oordeels zonder gewisheit werd genaemt; zoo is het meest overal bezwaerlijk daer te Landen, en hoog, styl Land: daer leggen veel groote steenen voor het Land of tegen de Strand aen: de Wal strekt Noord-oost en Zuid-west, hebbende ter landing plaets, een derde myls Inbogt: tusschen de hoek by de onzen Kruis-hoek genaemt, en de Zuid-west hoek, loopt de stroom daer meest om de Noord-oost, zijnde in al de tyd, dat de Nederlanders daer waren,

maer eenmael gekentert geweest. Als de Hollanders dit Land ontdekte, bevonden daer de Noorder breette van 46 graden en II minuten, en tien graden en acht ea dertig minuten Noord-ooste miswyzing.

Het oud *Japans*, zoo Schrift als Tael, komt met het *Sineesch* over een, zoo dat het schynt, of het Japansche Volk uit die gewesten herkomstig zoude zijn.

Onder het *Japansch* gebied is een Landschap, gelegen bezuiden *Miako*, niet verre van de Zee, genaemt *Isie*, of *Ischi*, alwaer het Oppergezag in den Jaere 1698 hadde *Mattendeira Jesdziounocami Saddassingue*, welke elf Man gok Jaerlijks inkomen genoot. Hier zeggen de Japanders dat de eerste Menschen in Japan gebooren zijn.

Het verdient zijne opmerkinge, dat de wyle dit woord *Isie* met *Jeso* in klank groote gemeenschap heeft, of deze benaming niet van *Ieso* of *Ezo*oorSpronkelijk is, en dat de eerste bevolking van *iapan* over *Iejo* uit *Tartarye* gekomen is, waer nae misschien uit *Sina* over *Korea* meerder toevloet van Menschen by gekomen is, daer heen de eenhelligheit er oude spraek, aenleidinge geloofelijk geeft. De Wapens en Teekenen van Eer, welke boven gemelte Gezaghebber voert, afgemaelt, onder my zijn berustende.

Een Man gok is dertig duizend Kokkien of Gokien, maekende een Kokkien tien gulden, of de waerde van dien omtrent.

Een Gok is tien duizend Kokkien, en werd deze hoeveelheit, meesttyd in Rys berekent.

In het Landschap *Isie* of *Ischi*, hout men de meeste Japansche Heiligheit te zijn, en de oudste Tempels, werwaerts de meest Godsdienstige Japanders ter bedevaert reizen, van waer zy te rug kerende met witte kleederen zijn aengedaen: de Hutten en verblyf plaetzen zijn aldaer noch zoo gebouwt, als men oordeelt by de eerste Menschen, en ter tyd der Scheppinge gebruikelijk te zijn geweest. Hier waenen zy, dat de eerste Mensch uit de Aerde is voortgekomen, of andere zeggen dat hy aldaer uit den Hemel is neergezet.

Zeeker Schipper der Nederlandsche Ooft-Indische Maetschappye, die zeven mael in *Iapan* is geweest, bericht my uit verhael der Japanders, dat de hoek van Tartarye aen dien oord, *Kapitosina* genaemt is, dat *Jezo* een Eiland is, dat de vaert tusschen de vaste Kust, en dat Eiland vry eng, en ondiep is, en de grond modderachtig en zacht, en dat tot *Matsumay* de Japanders bezetting hebben.

In 't Jaer 1639 is *Matthys Quast*, by de Nederlandsche Maetschappy Oostwaerts opgezonden geweest, die van de breette van 32 ⅔ graden zeilde tot op 35, 37 ¼, 38, 40 en 41 graden Noord waerts. Tweehonderd mylen Oostwaerts uit Japan, ontmoete hy in Zee zomtyds eenige Vogelen en Puistebyters, ook Steenkroos en ruigte, Zee-schuim, takken van Boomen, ook bladeren, dat een gewis teeken van Land placht te zijn, zonder nochtans eenig Land te ontmoeten, als alleen dat op 37½ graden eenig Land van verre zag, 't geen hy niet aendede, hoewel nae allen schyn, op deze lengte en hoogte, de vaste Noord-kust, daer Compagnies Land het begin van maekt, of een Voor-eiland van is, niet ver schynt geweest te zijn. Op de hoogte boven gemelt, tot vier, vyf, en ruim zes honderd mylen van Japan Oostwaerts, ontmoete hy noch al verscheide merkteekenen van Land, als 't zwemmen van Visch, en verscheide aert van Vogelen, die by duizenden van de Noord nae het Zuiden vlogen, veel Meeuwen die geweldig schreeuwen, en dat byzonder was, een Nachtuil, dat voor een zeeker teeken van Land, te achten was: zoo dat gewisselijk daer omtrent, of op deze hoogte en lengte, onbekende Eilanden zullen, zijn gelegen; achtende men dat op die lengte

en hoogte de vaste Kust meer Noordwaerts legt, wezende by *Quast* de vaste Kust benoorden niet opgeloopen, om dat hy geen bevel had hooger Noordwaert op te zetten. Deze togt was gegrond op 't gevoelen dat vier honderd mylen beoosten Japan, in de Zuid-zee, op 37 ⅔ graden, een groot Land of Eiland zoude leggen, zoo als verscheide Spaensche geschriften, ter tyd als zy op Japan noch de vaert hadden, bevestigen, dat honderd, honderd en vyftig, en twee honderd mylen: van Japan Oostwaerts, tusschen de dertig en zes of zeven en dertig graden, verscheide Eilanden leggen, zoo als by ons dies aengaende, en Geschriften, en Kaerten zoude konnen werden vertoont.

Een groot Land te zijn van boven de Noordhoek van *California* naer het Compagnies Land, klaerlijk blijken kan, uit de berichten van den Nederlandsche Priester *Hennepin*, welke in het Noodde van *Amerika*, aenmerkelijke ontdekkin-

gen onlangs heeft gedaen: hy verhaelt dan, dat wanneer zich ophielt onder de Volken *Issati* en *Nadouessans*, aldaer vier Wilden in Gezantschap aen quamen, welke verhaelden, dat zy wel van vyf honderd Fransche mylen verre quamen, uit het Westen, of Noord-westen: deze zeiden, dat zy vyf Maenen, dat is, vyf Maenden lang quamen gereist, dat haer Land genoegzaem bewesten de *Issati* was gelegen, dat zy steeds geduurende dien tyd, hadden gereist, uitgezondert de tyd van slapen, of het vangen van Visch en Beesten tot hun voedzel; deze verzeekerde dat op al die weg, zy geen groot Meir of Zee, of Zees engte overgekomen waren; vervolgens en is te dier plaetze geen Straet *Anian* te vinden, alleenlijk zeiden zy daer Rivieren te zijn, die uit het Noorden door hunne gebuur- Volken naer het Zuiden in Zee schoten, dat de Menschen aldaer vry klein waren, dat daer groote vlaktens waren, waer wilde Stieren te weiden gongen, dat daer schoone Pelterye viel, alderhande wild Gedierte, dat zy weinig geboomte hadden ontmoet, en dikmael genootzaekt waren geweest de mest van Beesten te branden, om de spys in aerde potten, die zy hadden te koken, welke eigenschappen alle over een komen met de Noorder Landen in *Asia* en *Europa*, zoo dat buiten Straet *de Vries* besloten kan werden, geen ander Straet *Anian* te vinden is, en de Landstreeken van Compagnies Land te reiken Oost aen, tot aen *Amerika* benoorden *California*, als is gezegt.

Bericht op de bevolking van Amerika: *waer by blijkt, hoe de zelve uit Noord-oost* Asia *of* Tartarye *geschied kan zijn. Als mede klaerblijkelijk, vertoog, op de Volk-planting der meest onbezochte Zuidlanden.*

DAt de Noorder Amerikanen van de Tartaren afkomstig zijn, 't zy die omtrent *Jesso*, of meer Noordelijk uit Tartarye in Amerika over zijn gegaen, blijkt waerschynlijk uit veele overblijfzelen van zeden en gewoonten der Noorder- en Oost-Tartaren: welke men zelve onder de Noorder Amerikanen ook noch tot op heden vind.

Het is zoo wei in 't *Noord-Amerika*, als in *Oost-Tartarye*, gebruikelijk, dat de Mannen het haair achter, en boven op het hooft, in een tuit vlechten binden.

Dat in *Amerika*, honden vleesch gegeten word, getuigt *Hornius:* en dat, in Oost-Tartarye, benoorden de Vliet *Amur*, een Landstreeke is, *het Honden-land* genaemt, om dat men daer veel Honden mest, en eet, is ook bekent.

Daer Word van vede Schryvers gemelt, dat *Amerika*, aen zijn Noorder gedeelte, meest bevolkt is. Waer uit schynt te blijken, dat van die zyde de Volkplantinge of bevolking is gekomen.

By de Japanders werd verhaelt, dat de Tartaren, by *Matsumay*, op *Jesso*, niet wyt van *Japan* gelegen, als zy van ouds met de Japanders oorlog voerdeh, in *Japan* zijn overgekomen.

Als dan eenige van die Volken zich op het Land *Jesso* bevonden, hebben zy het zelve bequaem konnen doorreizen, en tot aen het *Compagnies Land*, dat is *Amerika*, of eenig Voorland van *Amerika*, zeer lichtelijk overgetrokken zijn.

De Inlandsche oorlogen hebben misschien eenige Scythen of Tartaren bewogen, hunne Landen te ruimen, en tot in *Amerika* over te zetten. Daer noch by komt, dat het leven der oude Scythen en hedendaegsche Tartaren wandelbaer is, zonder vaste woonplaetze te hebben.

Het was omtrent het Jaer vier honderd, dat de Noorder Volken zich beweegden, en, gelijk als met zwermen, uit togen, zich alom ter neder zettende: wanneer misschien deze overtogt uit Oost en Noorder *Asia* in *Amerika* voorgevallen is.

Het wezen, aengezicht, verwe en uitterlijke gedaente der Noorder Amerikanen, komen met die van de Oost en Noorder Asianen mede genoegzaem over een. Jae men heeft het zelfde wild gedierte, als Beeren, Wolven, enz. in *Noord-Amerika*, als in *Woord-Asia*. En is hier uit te besluiten, dat dit gedierte uit *Asia* in *Amerika* is overgekomen, om dat men op de zelve hoogte Zuider breette, in *Amerika* zulk gedierte niet vind.

Dat de Honden in 't *Noorder Amerika* sleden en wagens voort trekken, getuigt *Franciscus Vasquez, de Coronado:* en hoe zulks in *Siberien*, en het *Noord-ooster Asia* mede geschied, werd elders van my gezegt.

Plinius en *Solinus* gewagen van een Volk onder de *Scythen*, in 't Noord-oosten van *Asia* gelegen, genaemt *Apalaers*, die aldaer heden niet te vinden zijn. Doch dat in *Florida* een Volk zoude woonen, *Apalaecers* of *Apalcheners* genaemt, getuigen de Reizigers, die zich aldaer opgehouden

hebben. En is waerschynlijk, dat die Volken uit *Asia* aldaer zijn geplant.

Dat de namen van *Mogoles* en *Majolies*, zoo wel in *Amerika*, als in *Asia*, gevonden worden, bevestigt *Hornius*. Behalven dat ontallijke woorden, zoo wel in *Tartarye*, als *Amerika*, hunnen uitgang in *an* hebben.

Ik hebbe aengemerkt, dat een *Surinaemsche Amerikaen* hier te Lande zijnde, in gedaente zeer wel geleek, aen een *Moegaelsche Tartar* die in Holland was, zoo in gestalte, groote, haair, als gantsche wezen, en zijn die twee Volken, zoo wel Mannen als Vrouwen, malkander byster gelijk, waer uit de bevolking van *Amerika* uit *Asia* van omtrent de Rivier *Amur* en *Tartarye* te waerschynlijker is.

Alle *Amerikanen* zijn eener gedaente, waerom waerschynlijk is, dat zy van een oorspronk, en van een geslacht zijn.

In *Quivira* heerschte, in de voorgaende eeuwe, een Koning, *Tatarax* geheten, het welk een zuiver Tartarsch woord is, hem misschien overgelevert van de Voorouders, die een Tartarischen oorsprongk hadden. Gelijk de stichter van het Perusche Ryk, mede *Mango* was genoemt, 't geene insgelijks een Tartarischen naem is.

In den echten staet vind men tusschen de Tartaren en Amerikanen mede groote gelijkheit. Buiten Moeders en Zusters, hyliken zy beide met alle, die hen in Maegschap nabestaen.

Van d'oude Scythen wierd gezegt, dat zy hunne naverwanten, die krank waren, en den geeft schenen te zullen geven, zelfs dooden. Dit geschied noch heden in *Amerika*; want in zommige gewesten werden de zieken, daer geen hoop van opkomen aen is, op het Veld gezet, en verlaten.

D'oude Scythen, nu Tartaren, verçierden de Graven van hunne verstorvene Vrienden met werktuigen, die men in het leven nodig heeft: zulks doen ook de Noorder Amerikanen noch heden.

De oude Scythen vergoten bloed by het sluiten van eenige verbonden: alzoo doen noch heden de Amerikanen, in *Nieuw Albion*, en elders in *Amerika*, als ook de *Tungutsche Tarters*.

Dat de Brasilianen van Tartarische of Oost-Asiatische afkomst zijn, kan, als *Hornius* oordeelt, bewezen worden uit het scheeren van 't hooft-haair, wyze van opeeting der vyanden, het Kinderbaeren der Vrouwen, wyze van Jagen, bloed drinken, enz. En het is aenmerkens waerdig, dat de meeste Amerikanen, gelijk ook een groot tal der Noorder Asianen, baerdeloos zijn.

Zommige der oude Scythen eerden het vuur: alzoo doen ook de Volken in *Mexico:* en hedendaegs veele Tarters.

De Spanjaerden hebben aengemerkt, dat de Menschen omtrent *Quivira* en *California*, een wandelbaer of omherzwervend leven leiden, gelijk als de Tartaren: en dat de geenen, welke huizen bewoonen, de zelve den hutten in Tartarye gelijk hebben.

En zoo men, by oude en nieuwe Schryvers, de zeden der oude Scythen naspeurt, men zal bevinden, dat die met veele der hedendaegsche Amerikanen over een komen: gelijk *de Laet* daer van wytloopig handelt.

Wilhem Schikard, in zijn Boek, genaemt *Tarech*, spreekende van de vervoerde Joodsche Stammen, schynt te gevoelen, dat die zich tot in het uitterste Noord-ooste van *Asia* verspreit zouden hebben, om te zwygen, dat zy (te weten de vervoerde Joden) in hun eerste plaetze niet zijn blyven hangen; maer zich steeds Voortgezet hebben, ter plaetze toe, daer nooit eenig Mensch woonde, en over een weg van

anderhalf Jaer reizens. En wel byzonder zullen zy (zeit hy) de Zeestrate of Golf, daer door *Asia* van 't *Noorder Amerika* gescheiden is, overgestapt zijn. En dus zijn zy warelijk in alle hoeken van de waereld verstrooit: van waer zeekerlijk de besnedenen, die men in 't Amerikaensche gewest, *Jakutan* genaemt, heeft gevonden, hunnen oorspronk hebben. Het[+] geene door Rabbi *Jose* in het Werk, *Seder Olam Rabba* genaemt, mede bevestigt zoude werden, die gelooft, dat de Joden derwaerts Volkplantingen afgezonden hebben.

[+]Dit Boek behelst een groote Chronyk des Waerelds, van Adams tyden af, tot aen de Keizer Hadrianus toe, de Schryver heeft geleeft, omtrent het Jaer onzes Heeren 130.

Het is gelooffelijk, dat de groote uitsteekende hoek, in het Noord-oosten van *Asia* gelegen, en by my *Ys-kaep* genaemt, dicht aen *Amerika* strekt. Volgens zeeker waerachtig bericht, aen my gedaen, zijn voor weinig tyds, uit de Rivier *Lena*, vyftig of zestig man Zee-waert in, ter rechter hand om gevaeren, en gekomen tot aen den Ys-hoek, daer 't gansche gewelt des Ys, uit den Noorden, tegen aenstoot; doch wat moeite en gevaer ook by deze Inlandsche Zee-luiden wierd aengewent, zoo hebben zy echter die hoek niet te boven kunnen komen, of het einde daer van zien en vernemen. Zy zijn dan onverrichter zaeke, met acht of tien man, levendig en behouden, weder binnen de mond van de Rivier *Lena* gekomen; maer d'andere waren zeer elendelijk

onderweeg omgekomen, en van ongemak gestorven. Al in Herfst-maend was hen de Winter en Vorst over gekomen. Zy waren op de Bergen geklommen, en hadden alzoo het Land van die hoek, 't geen op zommige plaetzen niet breet is, bespeurt, dat de Zee, aen de andere, of Zuid-zyde, vry van Ys was: waer uit men besluiten mag, dat het Land van deze hoek zoo verre Noord-oostwaerts uitsteekt, ('t zy die dicht aen 't vaste Land van *Amerika* zelve, of aen eenig Eiland daer naby zich uitstrekt) dat het Ys, 't geen uit het Noorden komt afzakken, daer niet bequaemlijk voor over nae 't Zuide kan komen: zulks de Zee, aen d'andere of Zuid-zyde, van het Noorder Ys bevryt blijft.

Men vind aen deze hoek, te weten aen zijn begin Zuidwaerts, Menschen, die steentjes en beenen in hunne wangen ingeboort dragen, en groote gemeenschap met de Noorder Amerikanen schynen te hebben, van wien my alzulke steentjes in handen zijn; zy zijn glinsterent blaeuw, lang drie duim, en breet een duim: zoo dat, misschien, *Amerika* over dezen weg, of daer omtrent mede, bevolkt is geworden. Ook zijn *Kircherus, Mullerus*, en andere van gevoelen, dat de Amerikaners uit *Katay*, dat zy voor een gedeelte van *Oost-Tartarye* buiten *Sina* houden, hunnen oorsprong hebben: vermits kenteekenen van het woord *Katay* in *Amerika* werden gevonden, en veele Volken omtrent *Mexico*, *Florida*, en elders in *Noord-Amerika*, daer van hunne benamingen behouden hebben.

D'Amerikanen noemen elders God *Teutisci:* dat nu *Teut* een oud Noordsch woord is, wyst *Hugo de Groot* klaerlijk aen. Dat het woord *Peque* voor een snelloopende Rivier, zoo in 't *Noorder Amerika*, als in *Noord Asi,*, bekent is; en dat zoo wel in *Japan* en *Jesso*, als in *Amerika*, by de Zon gezwooren word, getuigt ook gemelte *de Groot*.

In Nieuw Engeland, (een aen Zee gelegen gewest van *Noord Amerika)* word de Zee *Kithan*, en een Schip *Kithonnek* geheten, welke benamingen van het Meir *Kitay*, in *Tartarye* gelegen, herkomstig schynen te zijn. Gelijk ook by 't Landschap *Xaliscon*, in Weft-Indiën, of *Amerika*, een Stad *Chita* gedacht word. En diergelijke over een komingen meer, zijn in de namen der Amerikaensche en Sineesche, of Kitaische en Tartarische woorden te vinden.

Quivira is de meest Westelijkste plaets van 't Mexikaensche gebied in *Amerika*. En, volgens bericht van zeekeren Engelschen Priester, *Gage* geheten, welke omtrent het Jaer zestien honderd en dertig in *Amerika* zich opgehouden heeft, komen de zeden der Amerikanen met die van de Tartaren in veele deelen over een; behalven dat het Wester gedeelte van *Amerika*, tegen over *Sina* in *Tartarye*, het meest bevolkt is, als van waer de Volkplantinge eerst voortgekomen is. En gelooft gemelte Priester, indien *Amerika* aen *Tartarye* niet vast is, dat het evenwel niet wyt van daer zal gescheiden zijn.

De Noorder Amerikanen verhuizen onder hutten, even als de Tartaren, en zoeken alom de beste weiden voor hun Vee. En wanneer *Vasquez de Coronado*, voor den Spanjaert, *Quivira* overwon, ontdekte hy aen die Kust een vreemt Schip, 't gene een Sineesch of Japansch Schip in maekzel gelijk was: insgelijks werd gezegt, dat, wanneer in 't Jaer twaelf honderd of daer omtrent, de Tartaren *Sina* in namen, een der Sineesche Koningen, met meer als honderd duizend menschen, te scheep ontvluchte, die zich naer allen schyn in *Amerika* ter neer heeft gestelt.

Hornius zegt, zoo *Amerika* aen onze Waereld ergens vast is, zoo moet zulks omtrent *Katay* zijn.

Purchas zegt, dat de Spanjaerts *Quivira* en de Landstreeke van het *Noorder Asia*, hierom verre van malkanderen, en duister voorstellen, op dat den Engelschen de moet, van eenige doortogt te zoeken, zou ontnomen werden.

Het schynt vorders uit de wyze van leven, oorlogen, spraeke, uit het bouwen van huizen, en ontallijke eigenschappen en gewoonten meer, welke tusschen de Tartaren en Noorder Sineezen, en tusschen die van *California* en *Mexico* over een komen, klaerlijk te blijken, dat de Noorder Amerikaners uit Tartarye hunnen oorsprong hebben. Hier komt noch by, dat men bespeurt, hoe de Noorder Amerikanen hunne tydreekeningen, als de Japanders, Sineezen, en andere Noorder Asiatische Volken of Tartaren maeken, en buiten die, geene Volken ter waereld, zulks op gelijke wyze doen. En alzoo deze tydreekeningen vry net, en de hedendaegsche Amerikanen groove menschen zijn, zoo schynt het zeer redelijk en waerschynlijk om te gelooven, dat de Amerikanen, als zijnde uit *Asia* afkomstig, van daer hunne wyze van telling mede gebragt hebben.

De kleederen van beide Volken, zoo in *Noord Amerika*, als in 't *Noord* en *Oost Asia*, zijn Vissche vellen: en het geweer, Boogen en Pylen.

De Fransche Landbeschryver *M. Robbe*,

spreekende van het Landschap *Anian* en *Quivira*, zegt, dat men aldaer zeer groote honden vind, die gebruikt worden, om lasten te dragen. Men ziet daer ook veele Pynboomen, en de menschen leiden 'er een omzwervend leven op 't Veld. En vermits men in 't *Noord-oost Asia* dusdanige honden mede onderhoud, en dat de Pynboomen daer insgelijks in overvloed voortkomen, en de Menschen een gelijk omherzwervend leven voeren, zoo is zulks mede een waerschynelijk bewys, dat de bevolking in *Amerika* uit *Asia* is voort gekomen.

Ook is aen my, van deze overeenkoming der Noorder Asiatische, en Noorder Amerikaensche Volken, uit een aldaer Naebuurig gewest, het volgende geschreven.

Wel Edele gestrenge Heer;

Wat aengaet de klank der uitspraeke van d' Amerikanen, *en van de Volken Van Noord* Asia, *dunkt my, dat die eenige gemeenschap met malkanderen heeft: gelijk mede hun wyze van leven, als men die aenmerkt. Want woonen de* Amerikanen *in hutten, deze ook. Is hun geweer groote Boogen, dat van deze ook. Hunne Kleederen zijn van Vissche vellen, als de Groenlanders, die van deze ook. Eenige der* Amerikanen *woonen onder de Aerde, in hutten, als kelders gegraven, deze ook. Want zy maken een houte stoof, en graven die in de aerde, waer in een gat word gelaten, daer zy in gaen, en een ander, dat hun voor een schoorsteen dient. Des Winters, als dit alles met Sneeuw bedekt is, woonen zy daer in, bevryt voor alle wind en koude. Zelfs de gestalte des lichaems der Noorder* Asianen *komt veel met die van de Noorder* Amerikanen *over een: want (volgens bericht van d'ondervinders) zijn de zelve meest klein van stal, breet van aengezicht, zwart van haair, en geel vah huit: deze Noorder* Asiatische *Volken ook. De dieren daer te Lande zijn Rheen, Maters, Bevers, Beeren in grooten getale, als ook Luxen, en veele Tygers: in* Amerika *desgelijks. Alzoo dat uit alle deze omstandigheden gansch niet te twyfelen is, of de Menschen zijn uit het uitterste Noorder gedeelte van* Asia *in* Amerika *gekomen. Dat 'er nu in* Amerika *veele dieren en wonderlijke schepzelen zijn, vermeene ik, is een byzondere werkinge der natuure, dat de zelve, door de zonderlijke temper van Lucht, Water en Aerde, aldaer zijn geteelt, en voortgekomen. Welke stoffe door de geleerden zal kunnen ontknoopt worden. En ik twyfele niet, of deze dus lang ontbondene Gorgonische knoop, daer zoo veel over is gearbeit: zal eindelijk, tot groote voldoeninge van de gansche weetgierige waereld, door de geene moeite sparende Pen van* U Ed. *eindelijk ontlost worden*.

Wat *Montanus* van de bevolking op *Amerika* zegt, gelieft uit het volgende te zien.

Het is een gemeen gevoelen, dat Tartarye 't grootste Landschap des Aerdbodems, Inwoonders voor *Sina, Korea, Japan*, jae *Amerika* zelf, zoude verschaft hebben. Deze stelling krygt styver steunzel, dewyl by veelen geoordeelt word, dat alle die gewesten, hoewel hier en daer door Stroomen en Inhammen van de Zee gesneden, echter op andere plaetzen aen malkanderen vast zijn: en dat de bekende Straet van *Anian*, boven *California*, en tusschen 't *Noorder Amerika* en *Katay*, tot in de Ys-zee niet doorspoelt.

Van[*] *Japan* zelf is geen zeekerheit, of het een Eiland is, dan of aen de vaste Kust ten Noorden gehecht. Volgens 't geloofwaerdig getuigenis van *François Caron*, Gezant aen den Japanschen Keizer, reist men uit het Landschap *Quanto*, waer in de Keizerlijke Hooftstad *Jedo* legt, Noord-oost aen, zeven en twintig dagen, tot de Uithoek vant 't *Tzungaer*, stootende tegen de Zee. Alhier over een boezem schepende, komt men aen het Land van *Jesso*, 't welk woest en bergachtig, doch ryk van kostelijke Pelteryen is. Menigmael hebben zich de Japanders vervaerlijk diep in *Jesso* begeven, maer nooit het einde daer van ontdekt. De Keizer zelf heeft zich zoo veel aen deze kennis laten gelegen zijn, dat hy Reizigers, van alderhande lijftogt wel voorzien, afvaerdigde, om naeuwkeurig t' ontdekken, hoe verre *Iesso* zich uitstrekte. Doch, nae lange zukkeling en verre reizen over ysselijke toppen, quamen nooit ten einde. Alleenlijk vonden zy hier en daer ruighaairige Menschen, met baerden, nae de Sineesche wyze geschooren. Deze woeste Menschen konden zelfs geen bericht, wegens de grootheit van *Iesso*, doen. En ondertusschen blijft het zonder tegenspreken, dat *Iesso* aen *Iapan* vast is.[†] Want de Inham tusschen *Tzungaer* en *Iesso* gaet niet door, als de welke veertig mylen lang zijnde, stuit eindelijk tegen woeste Bergen, omtrent het Landschap *Ochio*, alwaer *Iesso* aen *Iapan* stoot. De weg langs deze Inham der Zee is gansch onbruikbaer: waerom dan de overvaert van *Tzungaer* op *Iesso*, met Barken, noch ten huidigen dage in gebruik blijft. Dus verre *Montanus*.

[*]De zekerhiet, dat Japan een eiland, of liever een drom van verscheide eilanden is, word by my elders bewezen.

[†]Dit is dus misverstandelijk gezegt.

Niet tegenstaende, dat de bevolking in *Amerika* uit *Asia* is gekomen, zoo kan het echter waer zijn, dat de oude Punische Volken, of andere aen d'overzyde

van *Amerika*, tegen den Oceaen aen, uit *Europa* of *Afrika* aldaer geland zijn, en van ouds her, Volkplanting over gebragt hebben.

In de Japansche Stad *Saccay* vind men een Tempel toege-eigent aen de Goden der vremdelingen, die de schoonste zoude zijn, welke men in geheel Japan vind. Daer in ziet men eenen wanschapen Afgod, welke naer eenen diergelijken anderen gemaekt is. Deze Afgod, zoo men zegt, word in het Landschap *Jesso* mede aengebeden: 't geene eenige over een komst van Heidensche Afgoderye in deze twee Volken zoude betuigen.

Hoe *Kircherus* gist dat *Amerika* aen het groote *Kataya* genecht is, uit zijne volgende woorden kan werden gezien:

Cathajam majorem per immensa spatia, in extremo septentrionis angulo Americae, isthmo quodam conjungi, ego Mathematics rationibus pene convictus existimo.

Dat is:

Dat het groote *Cathaia* ver afgelegen in de uitterste hoek van 't Noorden, met een reep Lands aen *Amerika* vast is, oordeele ik, daer toe van Wiskonstige redenen genoegzaem overwonnen zijnde.

Uit welke woorden te besluiten is, hoe die zeer geleerde Man, noch onlangs zich een groot *Cathaia* buiten *Sina*, in heeft gebeelt, dat 'er niet en is.

[+] Menende den beroemden en hoog geleerden Professoor *Witsius*, niet onwaerschynlijk te zijn, dat *Amerika* van *Asia* af is gescheurt, en dat dus, toen het noch vast Land was, het gedierte in *Amerika* is over gekomen.

[+]Ziet de Laet, Hornius, Witzius, en Grotius.

Thomas Gage Engelsman, die als Rooms Geestelijk, veele Jaeren onder de Spanjaerts in *Amerika* zich opgehouden heeft, als boven reets aen is geroert, plaetst het Landschap *Ouivira* bewesten in *Amerika*, recht tegen over Tartarye, waer hy oordeelt zeer weinig tusschenstant te zijn, en dat de bevolking van *Amerika* door dien weg is geschied, meldende, dat die Volken een groote overeen komst in zeden en anderzins met malkander hebben, en dat de meeste Menschen in *Amerika* zich aen die zyde ophouden, waer uit te besluiten, dat de bevolking aldaer het eerste in *Amerika* is geweest.

De grofheit en wyze van leven dezer Menschen, zwymt, zegt hy, aen gene Menschen ter waereld beter als aen Tartaren, hy oordeelt wyders, dat indien het Wester *Amerika*, ter opgemelter plaetze aen *Asia* niet vast is, dat het ten minste met een kleine engte is gescheiden.

De Volkeren van *Quivira*, die hy oordeelt het aldernaest aen *Asia*, en byzonderlijk aen Tartarye gelegen te zijn, weiden en verweiden hun Vee, na 't Jaers gelegenheit, even gelijk als de Tartaren. De rykdom des Volks bestaet daer in Vee en Runderen, die Vleesch en Melk tot Spys, en Huiden hun tot Kleding verschaffen: zy maeken hunne wooningen of hutten van beeste vachten, de flitzen van 't gebeenten, en gaeren van het haair.

De Zenuwen draeyen zy tot Touw, van de blazen en hoornen maeken zy de drinkvaten; van de mest het vuur, het bloet strekt hun tot drank; waer in beide deze Volken, zoo Tartaren als Amerikanen te dier oort gelegen, over een komen.

Men gelooft, zegt hy, dat 'er tusschen *Sina* of *Katai* en dit Land, eenige onderlingen handel en kennis is, want als *Vasquez de Coronado*, een gedeelte van dat gewest had overwonnen, zoo vond hy daer eenige Schepen, die geen gelijkenis met Europiaensch maekzel hadden, maer hadden afbeeldzels als Pellikaenen aen de steven staen; waer

uit men oordeelde deze te komen uit een der twee boven genoemde Ryken: doch de Spangiaerts en hebben, zegt hy, noch geen volkomen bezitting of kennis dezer gewesten.

Het nieuwe *Albion* legt mede bewesten in *Amerika*, tegen over Tartarye, daer weinig Spangiaerts zijn: dit Land wierd ontdekt by *François Draek*, en dus benaemt, enz. Dus verre uit *Gage*.

Waerschynlijk is het mede, dat uit de Indische *Eilanden* de bevolking ook gekomen is, in het Zuid-land, en der zelver Eilanden, want zoo men wel aenmerkt, zoo zijn de overvaerten aldaer nae de Zuidelijke Eilanden, maer kleine overtogten, die met schep-vaertuigen in korten tyd hebben konnen volbragt werden, zonder kennis van de groote Zee-vaert, of veel omslag.

De bevolking der Indische Eilanden zelve kan waerschynlijk meest van omtrent *Malakka* zijn geschied, welke Straet misschien voor dezen vast Land is geweest, en van de Kust afgescheurt, daer de gelegenheit wel nae gelijkt, om 't welk te gelooven aenlijdinge kan geven: tie gedaenten der Menschen op de voorschreve Eilanden, welke met die van de vaste Kust, zoo in verw, als besnedenheit over een komen,en zulks tot in de Eilanden *Philippines* en *Ladrones*, alle hebben zy zwart, en ongekrult haair, bruin van verw, zwarte

snelle oogen, rat in leden, spitzig, rank, en niet te grof, zoo als aen Eilanders gemelter plaetzen, die ik hier zag, waergenomen hebbe: zelve zeeker Jongman, uit een der Noordelijke Eilanden van de *Philippines*, scheen in wezen, of hy omtrent *Malakka*, of een der Eilanden daer omtrent gebooren was, snel in zijn handeling, en vlug van oordeel, gelijk zijne Landsluiden meest alle zeer leerzaem zijn schryvende op Boom-bladen, en veeler Taelen kundig, nae de plaets van haer wooninge, daer en tegen de Sineezen, Tarters, en Japanders, anderer gedaente zijn, plat en breet van aengezicht, met enge toegenepen oogen, gezet, grof, en vleezig van spieren, en de vorm van de neus, enz. is gelijk met de Menschen der Eilanden *Eso* en geheel *Amerika*, zoo in verw als gedaente, volgens bericht mondeling aen my gedaen door twee Spaensche Priesters, welke uit de *Manilla* over *Batavia*, tot in deze Landen zijn gekomen.

Men wil dat in de spraek der *Philippiners* of Eilanden daer omtrent, geene Sineesche of Japansche benamingen zijn, nae welke meeninge mede helt zeeker Spaensch Geestelijk Schryver, *Dominicus Navarette* genaemt; evenwel kan het mede waer zijn, dat Menschen uit Tartarye, Sina en Japan, over en uit deze en andere Indische Eilanden naer de Zuider-landen mede over zijn geraekt. Offchoon geen spoor van Tael onder de Zuid-landers, het, zy van Tarters, Japans, Sinees, of der Indische Eilanden gevonden wierd, gelijk voorbeelden, hoe de Spraek verandert en vergeeten werd, aen te wyzen zijn: zoo als ook de uitterlijke gedaente der Menschen, nae byzondere vermenginge verandert.

En dat wyders de Volkeren van deze tot noch toe genoegzaem, onbezochte en onbekende Zuid-landen, en Eilanden haren oorsprong mede hebben, of konnen hebben, daer over zoo veel is getwistredent by *de Groot*, *de Laet*, *Horn*, en veel anderen, uit de Asiatische gewesten, van *Tartarye*, *Sina*, *Jeso* of *Japan*, met zeer veel waerschynlijkheit hier uit aaede kan werden gegist, en afgenomen, dat die zijn oogen slaet in de Kaerten op boven genoemde Landen, zal bevinden, dat in de Nabuurschap der zelven, Eilanden zijn gelegen, de welke men in zeer korten tyd, zelf met schep-vaertuigen kan beryken, welke schep-vaertuigen gebruikt werden, zoo daer, ik in de Eilanden *Formosa, Luconia Borneo, Mindanao, Gilolo, Celebes, Ceram, Arau, Timor*, en die, welke daer zich uitstrekken als een keten, zoo dat men binnen de tyd van een, twee, of ten hoogsten drie dagen vaerens, van d'een op d'andere oversteeke tot aen het Land *Nieuw Guinea*, by de Nederlanders ontdekt en benaemt, welke dan voort schietende nae het gewest Nieuw Holland, zich in kleine afstanden verbryt, tot de Eilanden die meest Zuidelijk liggen, het waerschynlijk vaste Land onder de Zuidpool, en de Nabuurschap van de *Straet la Maire*, het Staten Land en de Brouwers Golf of Zee, bezuiden 't zoo bekende Staten Land gelegen, welk groot gedeelte des waerelds, dus genoegzaem aen *Tartarye, Sina, Eso* of *Japan* gehecht zijnde, dan over die weg mede bevolkt kan zijn, waer toe zelfs zonder kennis van de groote Zee-vaert, als boven reets is gerept, daer quaedwillige en plompen zich aen stooten: de boven genoemde vaertuigen, die in alle de bezochte Zuidlanden nu bevonden zijn gebruikelijk te wezen, bequame werktuigen hebben gedient. Werdende dus de mond gestopt aen den geenen die noodelooze zwarigheden trachten voor te brengen, hoe 't menschelijke geslachte uit *Adam*, tot zoo ver afgelegen plaetzen; als *Amerika* en het *Zuid-land* voort gesprooten zoude zijn. De redenen die my dit gevoelen versterken, zijn, dat d'ondervindinge leert, hoe de Eilanden ea Landen naest gelegen aen *Tartarye, Sina, Jeso* en *Japan*, het aldermeest bevolkt zijn, en dat het gewest

Nieuw Guinea, waer over dat ik acht, de meeste eerste Menschen hebben gewandelt, die de Zuid-landen bewoonen, merkelijk meer Inwoonders heeft als de gewesten verder Zuidwaerts gelegen, gelijk mede kundig is, hoe voor de aenkomst der Christenen in de Eilanden *Ternate, Banda, Amboina*, en veele andere daer omtrent merkelijk meer Menschen zijn geweest, als in verst afgelegene plaetzen West en Zuidwaerts; welke Menschen nu veel zijn verhuist, en over gestapt, langs en over het Eiland *Ceram*, naer *Nieuw Guinea* en verdere afgelegene Landstreeken, zoo als byzonderlijk over de *Philippinen* uit *Asia*, en de plaetzen boven genoemt, naer veele afgelegene Eilanden in de Zuid-zee, ook een niet onwaerschynlijke overvaert is af te meten, gelijk de bevolking van *Amerika* mede daer aen kan werden bespeurt, uit het Noorden voort gekomen te zijn, en van de zyde der Zuid-zee, dm dat men heeft bericht, dat de Noorder gewesten van *Amerika*, en die, welke zijn tegen de Zuid-zee aen gelegen, het meeste, en dat de

gewesten om het Zuiden, het minste zijn bevolkt, zoo als my gedenkt uit verstandige Amerikanen gebooren, in *Suriname* te hebben hooren zeggen, hoe hunne Voor-ouders uit het Noorden waren over gekomen. Daer komt noch by, dat de zeden der Menschen die op *Nieuw Holland, Nieuw Zeeland,* en de Eilanden *Amsterdam, Rotterdam*, en andere in de Zuid-zee gelegen, uitgezondert die der *Philippinen* en eeniger anderer Eilanden, daer omtrent, zijn overeen komende in veel hoedanigheden met die van *Nieuw Guinea*, en die weder eenigzins met het Volk van *Tartarye, Sina, Jeso*, en *Japan*: het haair op het hooft werd by hun meest in alle plaetzen in een tuit gevlecht, en in een knoop op zijn Japans en Sineesch, boven op het hooft te zamen gebonden; in hare dankzegging en groetenisse zy de handen op het hooft leggen. De Zuidlanders bedienen zich van Pyl en Boog: leven onder hutten van Boom-takken, en aerde gemaekt: dragen meest allen den Uitlanders grooten haet, daer waerschynlijk veel toe heeft geholpen, dat veele duizenden Menschen, op de komst der Christenen en Mahometanen, uit de Indiaensche Eilanden zijn geweken, over *Nieuw Guinea* nae de Zuider en Wester deelen des Aerdkloots. Zy voeden zich van wortels van boomen; bedienen zich alle van kleine opene vaertuigen, die met scheppers werden geroeit, behalven eenige Zuid-zeesche Eilanders, die goede Zee-luiden zijn, en zich van zeil-vaertuigen bedienen, welke scherp by de wind zeilen, en waer mede zy zich verre t' Zeewaert in derven begeven, dat gelegentheit heeft gegeven tot bevolking dier Eilanden, welke het verst van 't vaste Land af zijn gelegen, als de Eilanden *Ladrones* en anderen, hoewel zommige ver afgelegene noch onbewoont zijn. Deze bewoonders zijn alle weinig of nietgekleet, uitgezondert dat de meeste de schaemte bedekken, zy zijn alle woeste Heidenen, uitgenomen dat veele der Eilanders tusschen de vaste Kust van *Tartarye, Sina, Jeso, Korea* eh *Japan*, tot aen *Nieuw Guinea*, nu het Mahometaensch geloof hebben omhelst, doch tusschen *Nieuw Guinea*, de gansche Zuid-zee over, en het *Staten Land*, en de Straet *la Mair*, zit al het Volk in diepe duisternis des Heidendoms; en vermits van *Hollandia Nova*, of *Nieuw Holland, Nieuw Guinea, Nieuw Zeeland*, en de Zuid Landen of Eilanden daer omtrent, niet veel kennis aen *Europa* is, zal by deze gelegentheit daer van verder eenig weinig verslag doen.

Hollandia Nova, by zommige het *Zuidland* genaemt, is eerst in het Westen, in het Jaer 1619, op de lengte van 133 graden door de Nederlanders ontdekt; in het Oosten op het Jaer 1614, op 195 graden, zulks men zoude mogen zeggen, dat dit Land de lengte hadde van 62 graden, of 930 Hollandsche mylen; in het Zuiden is het in het Jaer 1644, tot groote kosten van de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappye op gedaen, op 43½ graden, maer nae het Noorden (welker gedeelte tot op negen of tien graden *Nova Guinea,* of *Terra des Papous* genaemt werd) is het juist onder de *Linie AEquinoctiael* al voor 't Jaer 1600 bekent geweest: welke breette van het midden des waerelds, tot op 43½ graden Zuidwaerts, uit maeken 652 mylen, en ten ruwen gereekent acht men dat het in zijn ganschen omtrek 3165 mylen zijn zal; maer overmits der zelver uitstekende hoeken en diepe inbogten, zoo is den waren omtrek gansch onzeeker, en tot noch toe aen niemant ter waereld (voor zoo veel my bewust is) bekent.

Het Noord-westelijker gedeelte is in het Jaer 1678, op anderhalf graden, en voorts Zuid-oostwaerts door die van de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappye, te recht het eerst bezocht, en meest aller wegens verrykt bevonden met zeer schoone Rivieren, binnen Waters, Baeyen, enz. maer het Land in zich zelven, voor zoo veel

't zich van buiten vertoont, is woest, en wilt, overmits het weinig of niet bezaeit noch betuint werd, hebbende op veele plaetzen te Landewaert in, uitsteekende hooge Bergen, die haer zelven zeer verre in Zee, zelfs boven de Wolken aen den Reiziger komen te vertoonen. De Lucht is hier niet zeer matig, maer veel tyds dyzig en dampig, waer door het Land in 't gemeen des namiddags t'eenemael bedekt werd, ter welker oorzaeke de Nederlandsche Maetschappy, met verlies van haere Schepen, al veel maeisgroote schaede op die Kusten geleden heeft.

De gestaltenisse der eigen Inwoonders in 't gemeen, omtrent de Noord-westelijker oord is pik zwart, rank, van middelmatige lengte, den *Mallebaren* niet zeer ongelijk, maer korter van haair, wat min krullende als een *Caffer*; flikkerende door het zwart hunner oogen zeekere blos of rootheit, waer uit men haren bloeddorstigen en moordachtigen aerd genoegzaem bespeuren mag, gelijk men zulks met verlies van eenige jonge Mannen; door haer ter sluips verradelijk vermoordt, 't Boswaert in gesleept, en opgegeten, met smertelijke droef heit ondervonden heeft:

zy loopen meest moedernaekt, zonder de alderminste schaemte, dan haere* *Radjes*, gelijk ook der zelver Vrouwen; het geene geen rechte *Paepous*, maer meest *Ceramsche Mesticen* zijn; gaen kostelijk na de Ceramsche wyze gekleet: haer geweer zijn Bamboeze Boogen, met zoodanige Pyltjes, aen welker spits eenig scherp geslepen Visch-been, met schadelijke weerhaeken vast gemaekt is, waer door men dezelve, wanneerze in iemants lichaem geschooten worden, niet dan zeer bezwaerlijk kan uittrekken: voeren ook Lanzen, gemaekt van zeeker zwaer wild Pinang hout, waer mede zy zeer net, op de verheit van zes of zeven vademen, weten te werpen, zommige die naest aen Strand woonen, hebben ook zeekere aerd van Zwaerden, die haer door de Cerammers verkoft werden, zijnde der zelver gevesten met een rotting aen hare hand wel vast gemaekt. Van hare Zeden of Godsdiensten kan men niet anders getuigen, dan dat de zelve in veelendeele meer den wilde Beesten, dan redelijke Menschen gelijk is: baeren haere Kinderen op velden en wegen, of daer het haer over komt, en nae datze daer van ontslagen zijn, werpen ze de zelve zoo aenstonds in een zak, gemaekt van geslagen Boom-bast, daer in ze haere voorraed dragen op haer rugge; en besmeeren de voornaemste Vrouwen, dezer Bosmenschen, hunne aengezichten met gestampte koolen, waer door ze meer gevleesde Duivels, dan eenig redelijk Mensch gelijk zijn: echter kan men niet ontkennen dat men uit zommige omstandigheden bespeuren kan, datze door de wet der natuure weten, dat 'er een God is, door het wyzen van haere handen t'zamen gevouwen, na boven; want wanneer men daer ergens ter plaetze, daer geen Cerammers verkeert nebben, aen Land komt, zoo begeerenze van ons, dat men onze handen insgelijks met haer na boven heffen zal, snydende te gelijk met een scherpe Bamboes hare bezoekers, en hun zelven in den arm, waer uit dezen geene, en geenen deze, het bloed afzuigen laten, het welke is hare wyze van eedzweringe, en belofte van malkanderen geen quaed te doen: men heeft 'er echter schrift, of caracters gevonden, staende gelijk als met roode aerde geschreven tegens zekere Klip: op welke Klips buite kant, noch eenige doodshoofden te zien waren, en ook een beeld, hebbende de gedaente van een half Mensch, te weten, van het hooft tot wat beneden deschouders, die gelijk als te pronk gezet stonden, en daer nevens noch een Schild, en meer andere oorlogs Wapenen, welker beduitzel men wel licht raden, maer niet zeeker weten konde. Erneeren haer met wortels en vruchten van Boomen, Kruiden enz. dan meest met Visch, dieze wanneer het laeg water is, in de kuiltjes der Rivieren des nachts komen te vangen, het geen men uit de Schepen, wanneer men daer omtrent ten anker legt, aen het gewemel hunner menigvuldige duizende Soeles of Lichten, klaerlijk bespeuren mag; weten zeer weinig van koken of smoken, maer gebruiken haer Spyze doorgaens raeuw, behalven het Varkens vleesch, dat gerookt, of pas half gebraden werd. Maer omtrent op acht of negen graden Zuidwaerts, ontmoet men veel groote, vreezelijke, en affchouwelijke slag van Menschen, welkers voornaemste perzonen de neus tot de onderste lippen toe, binnewaerts open gespouwen is, welke delen als dan door een gabbegabbe van den anderen afgedrongen, en de onderste deelen der neuze dan noch wederzyds met sasappen, of dunne priemtjes doorsteeken werden, door welk opspouwen hunner neuzen, het geluit van hare stemmen zoo naer en hol uit hunnen keelen, als uit een diepe kelder her-voorkomt; men hout *Nova Guinea*, omtrent de tien graden Zuider breette gescheiden te wezen van *Hollandia Nova*, of anders *Zuid-land* genaemt. Verder om de Zuid heeft men tot noch toe, geen zeekere kennis, dan *Abel Tasman* (die dit gansche Land en de Kust van de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappye

*Koninkskens.

heeft rond gezeilt) getuigt aldaer Boomen gevonden te hebben, waer in wederzyts voet krappen of trappen gehouwen waren, om opwaerts te klimmen, omtrent zeven voeten van den anderen, als mede de voetstappen in 't zant omtrent veertien of vyftien Hollandsche hout duimen lang, mitsgaders ieder tree, omtrent zes of zes en een half voeten van den anderen: zoo heeft men mede uit de mond van zeekere Stuurman, die aldaer zijn Schip, verleden dertig of vier en dertig Jaeren, op het westelijkste hooft van 't Zuid-land, verzeilt hadde, gehoort, hoe hy met de Boot van het verongelukte Schip, beneffens een gedeelte van 't Scheeps-volk op *Batavia* gekomen, en tot verlossinge van de overjge aldaer gelatene Maets, weder derwaerts met voorraet gezonden was: dan hadden niemant van haer Volk, maer wel zoodanige groote voet stappen, als waer van hier boven gesproken is, gevonden: zoo hebbe mede verstaen van oog getuigen die op *Amboina* wel eer hadden gezien, zeekere knots, hebbende de lengte van omtrent zeye voeten, en ongeloof-

felijke zwaerte; immers zoo veel als een kloek sterk man tillen kon, die men verzeekert hadde daer ter plaetze gevonden was: gedachte *Tasman* verhaelde ook hoe zijn Volk daer ter plaetze aen Land zijnde, uit de Bosschagies gehoort hebben, zeeker ongelooffelijk zwaer en grof geluit van Menschen stemmen, uit alle welke waerschynlijke omstandigheden, (al hoe wel tot noch toe mijns wetens, aldaer by d'onze geene van die vreezelijke Menschen of Reuzen van naby gezien zijn) zeer licht te gelooven en af te nemen is, het geene genoegzaem by onfeilbare gissingen bewezen werd, te weten, dat 'er in dien oord, nootzaekelijk Menschen wezen moeten, hebbende de lengte van ongevaer acht of acht en een half voet; en dus veel zy dan ook gezeit, belangende de eigen Inwoonderen op *Nova Guinea*, en't *Zuid-land.*

De *Cerammers* zijn Onderdanen, en ook Bontgenoten van de Nederlandsche Maetschappy, zijnde ten meerendeele stoute Zee-luiden, door welke, en geen andere de Kust van *Nova Guinea* bevaren werd: deze Luiden hebbende van over veele Jaren ondervonden, de trouwloosheit, en moordadigheit van dien Landaerd, hebben in plaets van door hunne wapenen, de *Papous*, of Volken op *Nova Guinea*, door schranderheit, en dat onder schyn van vriendschap onderdanig gemaekt, nemende haer Vrouw-volk (waerop zy niet zeer vies zijn) hun ten Wyve, door welker Kinderen (die in het Mahometaens geloof, zorgvuldig onderwezen werden) deze onnozele Bosluiden tegenwoordig beheerst werden, door welk middel de genegentheit dezer Vrouwen tot haer getrokken hebbende, wetenze t'elkens te ontwyken de quade voornemens, die de *Papous* doch niet laten kunnen, tegen hare bezoekers, en vreemdelingen in 't werk te stellen.

De vruchten des Lands op *Nova Guinea*, zijn zeer weinig, bestaende voornamelijk in eenige weinige Oubys, Klapers, Pinang, en Pizang Boomen, die hier en daer omtrent de Negeryen door de Cerammers geplant zijn: Bosvruchten, die het Land van zich zelven voort brengt, weet men niet dat 'er gevonden werden, dan bladen-zajor, wortels van Boomen en Kruiden, waer mede haer de Inwoonders des Lands erneren moeten, want het Moluksche brood, 't geen anders Sagou genaemt is, weet men niet dat 'er gevonden, dan eenerlei, het geene door de Cerammers tot haer voorraet, en ook om tegens Koopmanschappen te mangelen, gebragt werd: Visch is 'er van allerlei aert, aller wegens omtrent de Stranden in zulken overvloet, dat menze gelijk als met de handen grypen mag, dan 't gebreekt haer aen netten en ander Visch-tuig, welk gebrek zy door hare kunstige kerys, meesterlijk weten te gemoet te komen, en waer in t'elkens met spring-ty, zeer veel Visch gevangen werd.

Grof Vee, uitgezondert Varkens, die 'er veel zijn, weet men niet dat 'er gevonden worden, dan ongediertens, en byzonder zeer zware Slangen, Schorpioenen, en duizent-beenen zijnder veele: de Bosschagiens zijn vervult met allerlei gevogelte, makende den geheelen dag zulken zeltzamen en wonderbaerlijken geluit, dat men zich der wegens verwonderen moet, dan werden door de Inwoonders, waerschynlijk, door gebrek van schiet geweer, niet, of zelden geschoten, 't geen men uit hare ongehoorde tam of makheit; genoegzaem bespeuren mag; want als men den eenen schiet, blijft den andere daer nevens zitten: maer moeten onze Vogel schutters hun hier zeer wel wachten voor het schyn geluit het geene de *Papous*, de Vogels zeer naeuwkeurig weten na te boodzen, op datze door dit bedrog niet al te diep in 't Bosch gelokt, en van haer dood geslagen worden, gelijk meer malen geschied is.

Zy beminnen Byltjes, Kleeden, en Koraelen, die tegen Slaven werden gemangelt; als zy een Slaef verkoopen, snyden zy hem eerst een lok haair van 't hooft, oordeelende

dat daer door meerder Slaven bekomen, zullen, want deze worden, of door de oorlog, of in 't Bosch by betrappinge gevangen: veele dezer worden in *Ternate* en daer herom verhandelt: zy zijn zeer gretig in den beginne in 't eeten, zoo dat zich schier te bersten spyzen, zoo men hun in de gulzigheit niet weerhout.

De Heidenen aen *Nova Guinea* en *Hollandia Nova*, stellen in de Slangen eenige Godlijkheit, waerom zy die op hare vaertuigen af malen.

Volgt dubbelt vah een Brief, die aen my uit *Amboina*, tot bericht over het Landschap *Nova Guinea*, en *Hollandia Nova*, of het zoo genaemde *Zuid-land* is geschreven.

***Wel Edele gestrenge Heer*;**

Ik zal hier by zetten 't geen aengeteekent heb uit het verhael van eenige *Ceram Lauërs*, de welke Jaerlijks na dat Land varen, en dier halven van 't Land *Onin* langs de Zee-kusten goede kennisse hebben, daer by doende zoo veel van de Schippers, en Stuur-lieden, die daer geweest zijn, gehoort heb.

Onin of *Woni*, is het Westelijkste deel van *Nova Guinea*, en daer van een afdeelinge *Onin Lascar*, of 't Slaven *Onin*, dewyl men aldaer niets anders handelt dan eenige magere Slaven, aen gekrulde haairen en leelijkheit d'andere *Papouen* of *Papous* gelijk. Dit Westelijkste of voorste deel, het welk van *Banda* en *Ceram* meest bevaren word, heeft tot zijn Hooftplaetzen *Roemabati*, en *Fatraga*, by de onzen *Fataga* genaemt, twee vereenigde Negeryen op *Onins* Westhoek, gelegen 32 mylen van *Cerams* Zuid-oost-hoek, of *Keffing* na 't Noord-oosten van *Fatraga*, of 't naeste Eilandeken *Poelotaas* loopt de Kust Zuid, en wat Oostelijker omtrent 12 mylen tot *Onins* Zuidwest-hoek *Batoe poeti*, dat is, witte klip van een Eilandeken, dicht by de hoek gelegen, met een hooge witte klip als een Kasteel, 't welk de *Ceram Lauërs* van *Goram* overstekende, eerst aendoen, zijnde tusschen beide maer 16 mylen; zoo dat men van *Gorams* Bergen, met klaer weêr 't hooge Land van *Onin* zien kan. Van daer loopt de Kust Oost en Oost-zuid-ooft 14 mylen tot de drie Eilanden *Batur, Cani* en *Caras*, in een driehoek leggende voor een groote Baey, de welke d'onzen *Ryklof van Goens* Baey, maer d'Inlanders *Zawak* noemde, alwaer 't zulk vlak Land is, dat men ook van de Stengen geen Bergen bekennen kan. D'Inlanders zeggen dat in deze Baey legt *Fatar*, hebbende tot Inwoonders groote en woeste Menschen, zeer verschillende van de kleine Menschen op *Fatraga.* Doch dewyl het barbarisch en moordadig Volk is, hebben de *Cerammers* die plaets verlaten, en zijn meer om de Zuid-oost gevaren; want van daer drie dagen zeilens, komende in het tweede deel van *Onin*, 't welk men *Onin Coebiay* noemt; en in een andere Baey Van de onze *Speelmans* Baey genaemt, alwaer leggen de Negeryen *Sangala*, of *Segala* en *Catoemin*, doch zijn aldaer mede groote, wilde, en moordadige Menschen. Aan de West-zyde van deze Baey ziet men de wonderlijke Water-val *Ayer gitti gitti*, alwaer een groote strael water van een hooge afgebrokene Klip, zoo geweldig in Zee stort, dat het water wel een Pistool-schoot daer rondom stuift, doch daer zijn andere minder stralen, daer men met de Boot gemakkelijk kdn aenkomen om de vaten te vullen. Een dag zeilens, of acht mylen na het Oosten leid *Coebiays* Zuid-oost hoek *Cumawa* genaemt, en omtrent twee mylen in Zee, het Eiland *Poelo Adi*, by de onze *Wesels Eiland* genaemt, omtrent 6 mylen lang, Zuid-oost en Noord-west zich strekkende, meest vlak, doch vol Bosschagien, mede bewoond van een ontrouw en boosaerdig Volk, die meest Visschers zijn. Van *Cumawa* ontvalt haer de Kust na 't Noord-oosten, en maekt als dan in 't Noorden een diepen Inham, by de onze *Oualbergens* Bogt genaemt, van de welke men niet weet of hy door gaet, of een beslote Bogt zy. 't Laetste is waerschynelijk, om dat de onze in 't Jaer 1678, den zelven opgeroeyt, en noch geen doortogt gezien, een stil water, en geen uitvallende stroom vernomen hebben: waer uit men gissen kan, dat beide de voornoemde deelen van *Onin* aen 't resterende *Nova Guinea* vast zijn, 't welk even benoorden de Linie eindigt in een smalle snuit, genaemt *Kaep de Hoop*, wiens West-zyde, gelegen tegen over 't groote Eiland *Gilolo*, en de *Papousche* Eilanden, heet *Sergille*, bewoond van een roofachtig Volk, grooter van statuur dan d'andere *Papouën*, en die onder 't geleide van de *Tidoresen* ons zomtyts in *Amboina* komen bespringen om Menschen te rooven, gelijk noch geschied is in het Jaer 1683, van de welke wy een Schild bekomen hebben, ongemeen groot, doch van licht hout, en met een Hasagay, of Werp-spies uit een geheele stam van een Boom gemaekt, niet boven een Kinder-arm dik, van een hard en zwart hout, diergelijke wy wilde *Pinang* en *Nibun* noemen.

Wederkeerende tot *Coebiay*, zoo steken de *Ceram Lauërs* van daer over, en voor by *Oualbergens* Bogt 12 mylen Oost aen, tot aen *Nammatotto*, een Eiland omtrent een myl van het vaste Land *Nova Guinea* gelegen, doch de Inlanders door de *Ceram Lauërs* opgerooit, handelde voor eenige Jaeren, daer met de Nederlanders verradelijk, en sloegen zes van hun dood. De *Ceram Lauërs* noch al verder varen, Oost-zuid-oost aen tusschen 't vaste Land, en de Eilanden *Sagil, Sagileen, Caymera* en *Lacca iha*, zijn de uitterste plaetzen die zy lieden bevaren. De voornoemde Eilanden, liggen alle omtrent een myl van het vaste Land, en maken een doorgaende *Straet*, de welke de onze vermoedelijk voor een Rivier aengezien hebben, want de *Ceram Lauërs* weten in deze gansche gewesten van geen groote Rivier, de welke de onze voor de Moordenaers Rivier wilde houden. Op het voornoemde *Lacca iha* dan, woonen de Handelaers, die ons onwaerdige kleinigheden aen de *Ceram Lauërs* verhandelen, en moeten de zelve van de Wilden op 't vaste Land halen, en de zelve wederom ver in 't gebergte tot aen de Wilden van *Oerogoba*, d'uit-

terste plaets van deze Landstreek: want die van *Oerogoba* vertellen aen de *Ceram Lauërs*, datze niet verder kunnen komen, als zijnde door een water afgescheiden van een ander Land, waer op zy lieden van hare Bergen zien een geheel ander Volk, daerze niet by durven komen.* Dit wil men witte Menschen te zijn, gekleed met wit Linnen, en dragen Tulbanden op haer hooft, gelijk de Mooren van *Guzaratte.*

De Inwoonders van dit geheel *Nova, Guinea* zijn groote, leelijke, en mismaekte Menschen, niet zoo zeer van natuur, als door haer eige schuld: want zy snyden de neusgaten open, en spalken die met houtjes zoo verre van malkander, dat men schier in de keel kan zien; waer aen een ieder bezeffen kan, wat mooye aengezichten dat moeten zijn, die de gevels zoo geschend hebben. Zy loopen meest naekt, behalven die geene die op de voornoemde Eilanden woonen, de welke door den omgank met de *Ceram Lauërs*, en door den handel wat Menschelijker zijn geworden, en van de zelve eenige kleetjes krygen, waer mede zy haer zober bedekken: maer aen 't vaste Land is 't allegaer een woest Barbarisch volk, meest naekt loopende, en die men gansch niet betrouwen kan, tot moorden en steelen genegen; weshalven de *Ceram Lauërs* ook anders niet met haer handelen kunnen als van verre. Zy leggen de Waer op strand neer met bondels op malkander gestapelt, de stoutste komen dan voor den dag by de Vreemde handelaers, gevende met teekenen te kennen, hoe veel zy daer voor hebben willen, 't welk bestaet in *Tamboxe* Zwaerden, Byltjes om de Boomen te hakken, slechte Kleetjes, Sagoe-brood Ryst, en zwarte Zuiker; doch de Ryst en Zuiker moet men hun voor uit geven, om ze gewillig te maken. Men kan gansch geen regeering, ordre, of Godsdienst onder haer bespeuren, levende onder malkander ak beesten: die op de Eilanden woonen maeken Huizen, en eenige gedaente van Dorpen, zettende de Huizen meest op stylen, redelijk hoog van de Aerde; aen Land hebbenze slechte Huttekens met bladeren bedekt, als Varkens kotten, daer in leggen onder malkander, Menschen, Honden en Varkens, op de grand neer in 't mulle zand, anders smytenze 't lichaem neer, daer ze maer wit zand vinden. Zy zullen meer rouw bedryven over 't afsterven van van een Hond of Varken, dan over hare Moders. Hare doode Honden en Varkens begravenze, maer hare overlede Vrienden niet, de welke zy op hooge Klippen leggen, door Regen en Zon laten verteeren, tot dat 'er niet anders over is dan de witte beenderen, dieze dan noch eindelijk, als 't hun in den zin komt begraven. Haer kost bestaet meest in Visschen, waer van haer Zeën ryk zijn, Oebis wortelen en Pisang. Den Sagoe-boom hebbenze niet, of weten geen brood daer uit te bereiden. Haer wapenen zijn houte werp-spiezen, plompe en lange Pylen: Item een harde blaeuwe steen, als Arduin-steen, gevormt als een donderkeil, te weten, aen beide de einde toe gespitst, in de midden met een gat, daer in ze een houte steel steeken, en daer mede malkanderen te keer gaen, dat den geheelen kop, met eenen slag aen stukken raekt. Hoe verder men om de Zuid komt, hoe grooter, wilder, en leelijker Menschen men vind, inzonderheit van *Lacca iha* tot *Oerogoba* toe.

Een zeekere Bandaze Chialoep aen dat Land wezende, 't welk omtrent Oostelijk van *Arou* legt, hebben aldaer zoo groote Menschen gevonden, dat een kaerl een Matroos van ons Volk by de mouw greep, en hem slingerde als of het een kleine jonge was, doch hy wierd door de onzen noch ontzet. Bezuiden dit Land loopt een groote hoek om de West, in de Kaert *Kaep Falso* genaemt, en bezuiden de zelve staet dedroogebogt, alwaer men gist dat *Nova Guinea* van 't andere Zuidland afgescheiden is door een straet in de groote Zuid-zee uitkomende, hoewel ons Volk, wegens

*Is niet waerschynlijk dat hier witte Menschen gevonden werden, maer het dragen van Tulbanden kan zijn, want als *Tasman* aen de andere zyde van dit Land in de Zuid zee aen Land quam, wezen de Inwoonders nae hun hooft, en zoo hy gifte, eisten zy doecken om hooftdekzels en Tulbanden daer van te maken.

ondiepte daer door niet hebben kunnen geraeken, en dier halven noch onzeeker is, of deze straet doorgaet: Immers in de oude Portugeesche Kaerten vindmen *Nova Guinea* als een Eiland, geteekent met de naem *Ceira.*

Op de Zuid-oosthoek van het *Hollandia Nova* heeft men geen Menschen gezien, maer wel ved geluit van Trommels, en gefchreeuw van Menschen gehoort. Van daer is *Tasman* over gestoken in de groote Zuid-zee, tot op de lengte van 195 graden, daer ze weder een groot Land ontdekt, en het zelve *Zeelandia Nova* genoemt hebben, al mede van een groot, barbarisch, en moordadig Volk bewoont, dies ze van daer haren streek weder te rug, tusschen *Nova Guinea* en *Gelolo* door, na huis gezet hebben. Volgt het gevoelen der *Javanen*, hoewel het vol verdichtzels is van 't geene zy van de Zuid-zee gelooven.

De groote Zee bezuiden *Java* heetenze *Cegara kidol*, of *Laut Kidol*, dat is Zuidzee, waer voor in veele onzer Kaerten misverstandelijk staet het Land *Chidol*, hier van geloeven zy dat die onmetelijk

breet is, en in 't Zuiden heeft een groote maelstroom, daer alle de Schepen na toe getrokken werden, en nooit weer van daen kunnen geraeken, dierhalven geen Javaen of Balier bestaen durft buiten het gezicht van haer Land zich om de Zuid te betrouwen, al zoudenze haer geheele Jonk met goed en al laten dryven, en roeyen met een Schuitje na Lana toe.

In deze maelstroom staet een groote Boom, genaemt *Pohon Pauzengi*, onder de welke het vol Schepen en vaertuigen staet, die van alle kanten door de stroom derwaerts getrokken zijnde, aldaer vergaen moeten. Op dien Booms takken woonen overgroote Vogels *Geroeda* genaemt, het welk zy willen, dat *Griffioenen* zijn, zoo groot en sterk, datze des nachts in deze Landen vliegende, een Olyphant of Tyger tot haer spys kunnen weg voeren.

Zeeker Javaen nevens anderen met zijn Jonk derwaerts gevoert (verdichten zy) heeft zich aen des *Geroedas* vederen vast gehouden, en is door de zelve weder in *Java* gebragt, waer op hy 't bovenstaende aen zijne Landslieden geopenbaert heeft.

Aen de voornoemde Boom wassen vruchten de Calappus of Kokos-nooten gelijk, genaemt *Boupauzengi*, de welke afvallende, tegens de stroom opwaerts dryven, en zomtyds, doch zeer zelden tegens de stranden op de Landen van *Amboina, Banda*, enz. daerze gevonden, en in groote achting gehouden werden.

Het verdichtzel van de groote Vogels moet al zeer oud zijn, want in de Morgelandsche[+] Reize van *Marcus Paulus* Venetiaen, werd gewag gemaekt van diergelijke Vogel by hem *Ruch* genaemt, de welke omtrent *Madagascar*, of daer bezuiden aen schier ontoenaekbare Eilanden gezien werden.

[+]Lib. 3. Cap. 40.

Dit zijn de woorden van *Marcus Paulus. Sunt & aliae insulae ultra* Madagascar *versus meridiem, sed quae difficillime adiri possunt, propter velocissimum Maris cursum, & in illis certo anni tempore apparet mirabilis species avis, quae* Ruc *appellatur, aquilae quidem habens effigiem, sed immensae est magnitudinis, ajunt qui illaa viderunt aves plerasque alarum pennas in longitudine continere duodecim passus, spissitudinem vero ejus proportionem tenere longitudinis & totum avis corpus pennis in porportione respondere, avis vero ipsa tantae fortitudinis, ut sola sine aliquo adminiculo Elephantum capiat & in sublime sustollat, &c.*

Dat is:

Men vind noch andere Eilanden boven *Madagascar*, Zuidwaerts, daer men bezwaerlijk by komen kan, wegens de snellen drift van 't water, alwaer op zeekere tyd van het Jaer, een zeer wonderlijken Vogel zich opdoet, die genaemt werd *Ruc*, hebbende de gedaente van een Arent, doch hy is van een wonderlijke grootheit: die deze Vogels gezien hebben, zeggen, dat zommige veders twaelf treden lang zijn, en dik na gelang, ja dat deze Vogel zoo sterk is, dat zy zonder hulp, een geheelen Elephant in de lucht kaa opheffen, enz.

[*] En onze *Amboinezen* of nabuurige *Boeronezen*, weten ook te zeggen, dat op een hooge Klip van *Boeros* Zuid-zyde, voor dezen eenige groote Vogels gewoont hebben,

* Op het Zuid-land *Hollandia Nova* genaemt, en wel byzonder aen een Eiland, *Hertogs-eiland* geheeten, en de vaste Kust daer tegen over, heeft men in den Jaere 1697 Vogel aesten gevonden van ongemeene groote; Schipper *Willem Vlaming*, en zijn Scheeps Volk, waer van 'er veele my zulks hebben getuigt, heeft 'er drie gezien, die op de aerde, daer het een weinig verheven was, op zant grond waren gelegt, hebbende de hoogte van een man, en meerder, onder breet uitgezet, gaende schuins, boven smalder toe, de opening om hoog, is ruim drie vadem, en de omtrek grooter als van zes man omvademt kan werden. Deze nesten zijn zoo styf en sterk, in en door malkander gevlochten, dat een man die niet bewegen kon, hoe styf

dieze mede voor *Geroedas* hielden, de welke den voorby vaerende moeyelijk vielen, tot datze van de Javanen met Pieken dood gestooken wierden. Maer de *Boupauzengi* gisse ik te zijn zodanige groote noten, die men *Calappa Laut* noemt, dat is, Zee-kokers, die de onze *Kokos de Maldiva* noemen, in de groote van een hooft, zomtyds enkelt, doch meerendeels dubbelt tegen malkander gegroeyt: Een rare en duure Noot, waer van men 't stuk tegens 80, 100, en 150 Ryksdaelders zelfs in Indiën betalen moet, na dat ze klein of groot zijn, en het moet al een groot Koning of magtig Sineesch zijn, die een daer van heeft: Jae geen Koning in de Indische Eilanden, mag zich beroemen een volmaekte Koninklijke Schat te hebben, die geen *Calappa Laut* bezit. Zy groeyt aen een onbekende Boom in 't hert der Zee, de welke de natuur tot noch toe voor menschen oog en verborgen heeft gehouden; van de vruchten komt 'er zomtyds

en sterk hy ook daer tegen aen douwt: de takken daer deze nesten van gevlochten zijn, hebben de dikte van een gemeen talhout, of een mans arm, en de zommige zoo zwaer, dat een man daer aen genoeg te dragen heeft: binnewaerts zag men zichter takjes en bladeren geplaetst, men vont 'er vederen en visgraden in, daer en was geen opening als boven, alles was zeer konstig gevlochten, een dezer nesten wierd aen brand gestooken, en het gaf vuur als of 't van een geheel huis was, men vont deze nesten op uithoeken t'Zeewaerts te staen.
De Vogelen welke deze nesten bouwen, zijn door onze Luiden niet gezien, maer wel heeft men voetstappen gevonden van drie klaeuwen, ongemeen groot, welke van deze Vogelen schynen te zijn, gelijkende na die van Cazuarissen, doch zy moeten vleugels hebben gehad, die de Cazuarissen niet en hebben, en konnen vliegen, om dat de nesten hoog, en onder toe waren, zoo dat 'er geen Vogel als door vliegen in konde komen.

tyds d'een of d'ander op te dryven in de *Maldivis*, aen de West-zyde van *Sumatra*, en *Javaes* Zuid-zyde, dierhalven zy zoo duur en raer is: datze by de onzen verdigt gehouden, of door een grooter misverstand vermengt werd, met de Calappusnoten, die op't Land van de *Maldivische* Eilanden wassen.

Als ik nu de Javanen te gemoet voerde, dat onze Schepen bezuiden Java een groot Land opgedaen hadden, en Jaerlijks uit *Holland* komende, zeer verre om de Zuid zeilen, en 't zelve Land in 't gezicht kregen, doch nooit of zelden Menschen daer op gezien hadden, antwoorde zy lieden, dat zulks waer was, dat een zulk Land ter zyde van 't voornoemde *Lautkidol*, en recht achter Java gelegen zy, en datze daer van kennis gekregen hebben door vier Javanen, de welke wonderbaerlijk van 't zelve verlost, en weder op Java gekomen waren, verhalende dat op het zelve Land zeer groote Vrouwen zonder Mannen woonden, die zoo greetig nae vreemde Mannen waren, datze de zelve om stryd, en een ieder op 't sterkste nae haer trokken, en daer door dikwils in stukken scheurde, gelijk haer makkers wedervaren was, doch zy met hun vieren hadden zich by de Koninginne zoo lang verborgen gehouden, tot datze gelegentheit kregefl een vlotje te maken van 't weinige hout dat aldaer valt, waer mede zy lieden de Zuide wind waernemende, en na 't gesternte recht Noorden aen houdende, nae weinige dagen zeilens weder op *Java* aengeland zijn.

Ik moet hier iets byvoegen, 't geen in de Europische schriften noch weinig bekent is, dat men in zommige Scheeps dag-lijsten, de Zee tusschen *Banda* en het[+] Zuid-land, Melk-zee genaemt vind, waer van de oorzaek is, dewyl de Zee aldaer Jaerlijks tweemael wit werd, 't welk de onzen het witte water noemen, waer van 't zoo genoemde kleine witte water, het eerste aenkomt, by een donkere of nieuwe Maen in't laeste van Junius, en het groote of tweede, by diergelijke donkere Maen in Augustus, na dat de Zuid-ooste wind vroeger, of later sterk doorwaeit, de welke aldaer om die tyd een buyig Regenweer maekt: by daeg is de Zee gelijk ander gemeen water; maer by nacht zoo wit als Melk of Sneeuw, en zoo helder, dat men water en lucht qualijk onderscheiden kan, gevaerlijk als dan met kleine vaertuigen te bevaeren, wylde Zee ook by stil weêr groote dyningen maekt, die men wegens de klaerheit van verre niet bekennen, kan, eerze iemand op het lijf komen. Dit witte water komt eerstelijk geheel uit het Zuid-oosten, daerde Eilanden *Babber, Tenimmer*, en *Timor-Laut* leggen, en misschien geheel uit die groote Bogt, de welke het Zuid-land met *Nova Guinea* maekt, blyvende zoo staen tot in September, wanneer het doorwind en stroom, allenkskens om de West gevoert werd, met groote breede streepen *Amboina* en *Boero* voorby, tot omtrent *Bouton*, alwaer het zich allenkskens verliest, houdende zich zoo afgescheiden van 't andere Zee-water, als of het met een streep afgepaelt was, 't welk de onervarene Zee-lieden dikwils by nacht schrik veroorzaekt, meenende dat ze schielijk op een groote droogte komen.

[+]Men vind by *Arrianus*, die voor veel honderd Jaren heeft geleeft, hoe het water in de Indische Zee wit ware, 't gene de Reiziger *Andreas Corsalius* bevestigt, zeggende, het water omtrent de Kusten in Indiën aen Melk gelijk is.

Dit wonder werk der natuur heeft tot noch toe niemand kunnen doorgronden, waer van daen deze Nacht-lichtende eigenschap des Zee-waters veroorzaekt werd. Men gist wel het naeste te zijn, eenige Zwavelige dampen, de welke de grond van de Zee by dat onstuimig weêr uitwazemt, want dat de zelve met Zwavel bezwangert zy, getuigen de veele Zwavelbergen en Vulkanissen, de welke men over al in de Zuid-ooster Eilanden vind, en misschien noch meer op het Zuid-land: doch dit alles is noch onzeeker, en de *Chymici* zoude misschien eenige opening kunnen doen, de welke nacht-lichtende waters kunnen maken.

Men mogt hier ook vragen wat dan *Lucach, Beach,* en *Maletur* voor Landen zijn, die men in zommige van onze Kaerten geschreven vind op dat Land, 't welk wy Zuid-land ,of *Hollandia Nova* noemen. Ik antwoorde dat zulke namen misschien genomen zijn uit de onzeekere en donkere reizen, beschreven van *Marcus Paulus*,[+] en *Vartomannus*, de welke misschien door het verhael van anderen misleit, 't groote Eiland *Timor* voor 't Zuid-land aengezien hebben: want op *Timor* vind men noch de voetstappen van het woord *Maletur* in *Maleto* by *Keylako* op *Timors* Noord-zyde gelegen. Dus verre gemelte Brief.

[+]Lib. 3. Cap. 10

Het verdient zijn aenmerking, hoe op een der Eilanden *Ladrones*, onder de bruine Menschen, welke aldaer woonen, en alle wilde naekdoopers zijn, by de Nederlanders een wit Man wierd gezien, men moge gissen, dat deze aldaer uit 't een of ander Schip te Lande geraekt is, geweest, of anderzins dat hy van 't eene Eiland op het ander, uit de hoog Zuidelijke, misschien vaste Kust is gekomen, alwaer wegens de koude, de Menschen een witte verw moeten hebben, als in deze Laaden, waer uit dus te besluiten zoude zijn, dat

[+] om die streek Zuidelijk Land moste wezen, of misschien dat het een misgeboorte is geweest, zoo als men in *Guinea*, en elders onder de zwarten, zomtyds een wit Mensch ontmoet, die van zulk een aerd zijn, dat by nacht beter zien, als by daeg. Men zoude misschien tegen werpen, dat zoo de Menschen uit *Tartarye*, *Sina*, *Jeso*, of *Japan*, en veele der Indische Eilanden, over *Nieuw Guinea* in de Zuidlanden zijn gekomen, zoo behoorden zy alle de zelve verw te behouden, die men in opgemelde Landen heeft, daer in tegendeel veele zeer zwart zijn, waer op te antwoorden is, dat de verw der Menschen zich schikt, en voegt na de getempertheit van de lucht, zoo dat, die het naest aen de Linie zijn, het bruinst van verw werden gevonden, en zelf een zwart Mensch, die in een kout Land werd geplant, in de derde of vierde teeling, gezegt werd te veraerden en een witter verw te zullen bekomen, en byzonder is dit waer, wanneer 'er vermenginge van anderen gekoleurde Landaerd is. Dus vind men in de Zuid-landen Menschen die pik zwart, bruin, geel, root, en olyf verwig zijn, en gewisselijk hoog Zuidelijk, die geheel wit vel hebben.

[+]Ziet de Reis beschryving van *Scinomten*.

Aenmerkelijk is mede dat men tot noch toe, in de Zuid-landen veele verslindende Dieren, die men in *Asia* vind, niet en heeft gezien, gewislijk ter oorzaek, dat de Menschen, welke van 't eene Eiland op het ander zijn over gegaen, geen schadelijke beesten, mede hebben gebragt, gelijk als 't zelve insgelijk plaets heeft in *Amerika*, en of 'er die al wierden gevonden, zoo heeft de Almachtige God, de zelve daer konnen scheppen.

De vermaerde Portugesche Zeeman *de Fonta*, heeft bezocht in 't Jaer 1649, op koste van de Spaensche Konink, het Land *Terra del Fuego* genaemt, en het Staten Land: hy doorzag toen ieder Rivier, Eiland, en Kreek: deze twee Landen zijn volgens zijn bericht, schriftelijk onder my berustende; zeer hooge bergachtige Landen, bezet, byzonder het eerste, met beesten, als Bokken, Varkens, Harten, en minder beesten: daer zijn schoone Weiden, en vermakelijke Valeyen, voorzien van veel schoon Water. De Kruiden en al het gewas is aldaer zeer voedzaem, de Inboorlingen zijn groot en sterk, spreeken een Tael, onderscheiden van de Chilische Indiaenen, zijn trots en onbezuist, daer niet mede te handelen is, als met den degen in de vuist: zy zijn gemeenzaem, ligt kennis makende, en stout: *de Fonta* zond veertig van zijn Volk, wel gewapent, dertig mylen Landwaert in, behoudende ondertusschen Gyzelaers aen boort, van waer zy hem veel schoone en groote Amatisten van daen gebragt hadden, zy zagen daer mede veel groot en zwaer Kristal. Het is 'er des Winters zeer kout, en men de harde Winden altyd zeer' onderworpen is, voornamentlijk uit het Westen en Noord-westen, met groote sterke vlagen en donder. De Bergen, schoon het daer zeer kout is, vol Zulphur zijn. Hy berichte dat daer brandende Bergen zijn, die afgryzelijke hooge toppen, en overhangende Klippen en Rotzen hebben, waer door veele uitwazemingen en dampen veroorzaken, die misschien oorzaek geven tot zoo groote tempeesten, als men daer ontmoet, waerom hy van raed dient, aen den geenen die van hier na de Zuid-zee gezint zijn te varen, liever de ruime Zee te houden, door Brouwers-zee, als het door de *Straet Magellaen* te wagen, hy zegt dat in een schoone Valeye, aen de Zuid-west kant van het Staten Eiland, dartien kleine mylen vande Noord-west punt, of tien myl Oost-zuid-oost van 't Eiland na hem, *de Fonta* genaemt, hy een kleine pilaer opgerecht heeft, met zijn naem daer op. Alle aerd van Beesten, door de zoetigheit van de Weide, aldaer dubbelt voetzel ontfangen, zegt dat zijn Volk in weinig dagen aldaer nuttigende het Vee, en ae Veltvruchten, een beter gedaente, en moet kreeg: dat de Huizen, Pylen, Bogen, Schigten, en andere nootzakelijkheden,

met groote netheit gewrogt waren, dat het een zeer wellustig Volk is, en de Vrouwen 'er minziek zijn, hechtende hare oogen wonderlijk op hen, en makende zienlijke teekens harer begeerte, en goetkeuren van de naeuwste vrindschap; zy zijn meest zeer lang en net van gestalte, bruin van verw, met zwarte oogen, en lang zwart haair, doch de bruinheit van huit veroorzaekt, om dat zy in de Zon, meest naekt loopen, wezende anderzins bykans blank, gelijk de Menschen in de Noordelijke deelen van Europa. Dus verre getogen uit het bericht van *de Fonta*.

Weinig benoorden de *Straet Magellaen* in de Zuid-zee, gebruiken de Inlanders vaertuigen, de Venetiaensche Gondels niet ongelijk, lang omtrent veertien voet, en breet twee en een half voet, waer mede zy een groote overvloet Vischaen boort van den vermaerden Zee-roover *Scharp* bragten, als hy in 't Jaer 1682 voorby voer, gelijk zy aen hem mede bragten drie vette Ossen, zwaer ieder vier honderd pond, beneffens verscheide Harte beesten.

De Inwoonders van *Terra, del Fuego*, dat gehouden werd gebroken Land te zijn, zijn kloek van perzoon, dragen lank zwart haair, hebben scherpe tanden als een mes, daer van 'er eenige onder my berusten: de Mannen gaen geheel naekt, zonder de schaemte te bedekken, maer de Vrouwen bedekken die met een stuksken leer: zy bestryken haer lichaem met rootzel, in meeniger hande gedaente; de zommige zijn half root, en half wit: de Vrouwen die mede als de Mannen beschildert zijn, dragen snoerkens van schelpen en hoornkens om den hals, eenige weinige hebben een Robbe-vel om de schouderen hangen, anderzins hoe fel kout het hier is, gaen zy naekt: haer Huiskens zijn van boomen te zamen gezet: haer geweer zijn Pyl en Boog, ook lange Spiessen, met steene Harpoenkens voor aen, zy schieten de flitzen die van hart hout gemaekt zijn, zeer fel, en net uit de hand, de punten zijn met veel Kartelen gemaekt, met zenuwen van Zee-robben weten zy ze te naeyen.

Zeeker aenzienlijk Zuiker-planter, die over de dertig Jaeren, zoo in *Gujana*, als op *Suriname* heeft gewoont, en der Landspraek zeer kondig is, waerdig geloof, van 't geene dat hy zegt, heeft my bericht, met Indiaenen gesprooken te hebben, welke uit het midden van *Amerika* gekomen waren, die nooit eenig Christen of blank Mensch hadden gezien, of de minste gemeenschap met Uitlanders hadden gehad: zy waren van de Volken *Accoerias, Kurrikurri Icannes*, en *Kykoessi Icannes*; deze wisten hem te spreeken van de Zond-vloet, hebbende zy van hunne Voor-vaderen gehoort, de Zee verbolgen te zijn geweest, en het gansche Aerdryk te hebben bedekt, als wanneer maer twee Menschen over waren gebleven, te weten een Indiaensche Man en Vrouw. Waer uit het Menschelijk geslacht weder voortgesprooten was, daer uit schynt besloten te konnen werden, dat deze Menschen hunnen oorspronk uit *Asia* hebben, en deze groote kennis gemelter Water-vloet, by overlevering zoo ontfangen: zy hadden nooit Mes of Byl gezien, behielpen zich met steenen, die zy scherp wisten te maeken, om Boomen te vellen, en ander arbeit te doen.

Hier komt noch by, dat den opgemelten Heer, my wist te verhaelen, hoe de Indiaenen, zoo wel die van *Suriname* als *Gujana*, en welke te Landewaerts in woonden, oordeelden dat haer Voor-vaderen uit het Noorden, en van de andere zyde van *Amerika* gekomen waren, 't geene onze gedachte sterkt, te weten, dat de bevolking van *Amerika* by *Jezo* en *Compagnies Land* uit *Asia* over gekomen is, voegende hy daer by, dat meende, de Menschen aen deze zyde van *Amerika*, van die des anderen zyde uitgejaegt, afgezet, of gevloden te zijn. Veelderleie Volken, leggen tusschen *Suriname* en het gebiet der Spanjaerts, aen de Zuid-zee, onderscheiden met byzondere spraken, welker veele steeds tegen malkandere in oorlog zijn, en de gevangenen dooden of verkoopen: zy woonen in Dorpen, doch en zijn niet byster talryk. Zoo men zich van spys wist te voorzien, zoude daer zeer gemakkelijk door te dringen zijn: want zy tegen het Europiaens geweer niet bestendig zijn.

Johan Piccard, in zijn Werk de Antiquiteiten van 't oude Vriesland genaemt, zegt van de verhuizinge der Volken uit *Asia* na *Amerika*, de volgende woorden: Want het Noordelijkste gedeelte van Amerika, is immers zoo na by gelegen aen de Landen van den grooten *Mongul* en *Tenduck*, dat die zwevende Schytische of Tartarische Natie, de straet met kleine moeite heeft konnen passeren, zonder ook, te verzwygen, dat de Amerikanen zelf getuigen, datze hunnen oorspronk uit het Noorden hebben. Dtis verre de woorden van *Piccard.*

De Laet verhaelt, uit de Reisbeschryvinge van den Ridder *Hawkins*, welke na de *Straet Magellaen* afgezonden was, hoe hy gekomen zijnde op negen en veertig graden;

en omtrent vyftig myl uit de Kust van *Amerika* zijnde, een wind vatte, welke hem meer van de Wal, en eenigzins Zuidwaerts op zette, zoo dat hy daer een onbekent Land ontdekte, 't welk in de Kaerten niet te vinden is; omtrent zestig Engelsche myl zeilden hy daer langs, het was een vlak Land, en bewoont, want men zag 'er veel vuiir in verscheidene plaetzen opgaen, doch als zy dicht onder de Wal waren, en meenden te landen, veranderde de Wind, en zy zetten 't nae de *Straet Magellaen* toe, welke Landen naer allen schyn, 't zy in Eilanden verdeelt of niet, zich zullen strekken na het Land, Zuidelijk over de Kaep van *Goede Hoop* gelegen, en aen het *Nieuw Zeeland* of van *Diemens Land.*

Davis, Engelsche Zee Kapitein, die in de Zuid-zee voor weinig Jaeren ten buit uit gevaeren was, zeilende uit de Haven van *Realeionie* aie de *Gallapagos*, en van daer Zuidwaerts, om een wind te krygen die hem nae *Terra del Fuego* voerde, op de hoogte van 27 graden ten Zuiden, omtrent vyf honderd mylen van *Kopaiapo*, op, de Kust van *Chili*, een klein zandig Eiland

heeft gezien, en bewesten 't zelve een lange streek van vry hoog Land, dat zich na het Noord-westen buiten hun gezicht uitstrekte, 't welk waerschynlijk ae Kust van het onbekende Zuid-land is.

Op *Ony* aen *Nova Guinea*, zijn veel Praeuwen en vaertuigen, die stark bevolkt, bevaeren werden, welke groot geraes en getier maeken, als zy vremde vaertuigen ontmoeten: zy voeren veelderhande kleine vlaggetjes op deze vaertuigen, driemael rondsom het Schip der vremde roeyende, is een teeken van eerbiediging by hen.

De Menschen zijn hier zoo overgeloovig, dat, aen Duivel-jagerye geloof geven, en zeer licht tot toorn te verwekken, men moet met hen al spelende en lacchende omgaen. Daer valt zeer veel Schar en andere Visch in dit gewest, als hier te Lande, daer werden Tyfels en Gommen tot speeltuigen gebruikt.

Op Zeekere plaets *Coveiay*, in deze gewesten gelegen, wil men, dat Smee-kolen vallen. Het is de grootste eere die men in dit Land den vremden aen doet, een hand vol Aerde aen te bieden, gelijk als daer mede overleverende de heerschappye van haer Land.

Als in een gezelschap eenige zaek bevestigt zal werden, zijn zy gewoon dat alle de verzamelden, de zelfde zaek te gelijk uit spreeken.

Dit Land van *Ony* of *Onyn*, werd gehouden een afgescheiden Eiland te zijn, van de vaste Wal, hoewel het niet zeeker bekent is, want aen de Noord-oost kant ziet men een tamelijke opening, en daer tegen over de vaste Kust, die men van de Zuid-zyde mede bekennen kan, zijnde aen de Noordelijkste naeste hoek van *Ony* een byzondere schoone groote inbogt, wel vyf myl diep, en twee mylen wyt: men heeft daer twee of drie myl buiten de Wal, voormiddag geduurig mooy weêr, maer nae de middag werd het Land t'elkens met zwaere dampen overdekt, het welk dan in 't gemeen een zwaere regen veroorzaekt: het Land in zich zelven is woest en wilt, werdende weinig of niet bezaeit of betuint, zeer styl en klippig op veele plaetzen, hebbende zeer weinig vruchtdragende Boomen. Yzerhout valt daer. De Bosschazien zijn vervult van allerlei gevogelte.

De Lucht is daer zeer gematigt, maer veeltyds deizig en dampachtig, aies heeft men zich te wachten onder den Hemel te slapen.

De voornaemste Orangkayen of Oversten op dit *Ony*, zijn twee, de eerste heeft zijn Zetel in de Negery van *Kil* of *Roemabaty*, genaemt *Massaloria*, zijnde een der zeven Zoonen van *Raigie Tabouan*, van welker zeven Zoonen noch vyf in 't leven zijn, met namen *Massaloua, Bau, Bokan, Lourisa*, ende *Manoekpatyn*, d'overledene waren *Manakaloua* en *Karoeffa*, die naer den anderen, als eerst geboorene hebben geheerscht.

De tweede *Oranka*, genaemt *Jeef*, heeft zijn woonplaets in de Negery *Fatagae*, omtrent een musket schoot van den anderen gelegen.

Het bedryf bestaet hier in den Handel der Slaven, die by de maet verkoft werden, en geeft de Visch hun de meeste leeftogt; haer geweer zijn Zwaerden van verscheide slag, Pylen, Bogen, Lancen, en korte Pieken, met weerhaeken.

Deze Volkeren voeren zomtyds kryg tegen malkander, om het vervoeren en schenden der Vrouwen.

Aen de Eilanden *Cani, Batour* en *Caras*; in de nabuurschap van *Ony*, is het Volk wat plomper als op *Ony*, deze hebben om het dooden van den Onyschen Prins *Tabouan* kryg gevoert; men vind daer groote Praeuwen die uit een hout zijn gemaekt,

daer vallen Clappus, Canary, Waeuwen, Oby, Pizang, Boontjes en andere aerdvruchten.

Men vind voornaem wat Westelijk byzondere groote Menschen, zoo als men aen de voetstappen heeft konnen gewaer worden.

Op het Eiland *Mametotte*, aen de hoek en West-kant van de Moordenaers Rivier, is tamelijk hoog Land, en naer gissing acht myl in zijn omkring; daer valt Ebbenhout en Slaven te handelen; de Menschen gaen daer, uitgezondert de schaemte, gansch naekt, die zy bedekken met Boom-bast. Zy zijn grof en groot van gedaente. De Vrouwen zijn met dikke Korael-snoeren om de middel, en hals behangen.

Op drie graden aen de Kust van *Nova Guinea*, en des zelfs Voor-eilanden, niet wyt van *Ony* dwers over *Ceram*, bidden de Menschen een witten doorzichtigen steen aen, by nae of het Kristal ware, hebbende omtrent de groote van een Kinder vuist, en aen de eene hoek een root, en een groen streepje, als mede een stukje geel blinkende steen, 't geene zich by na vertoont als of 'er Minerael in was.

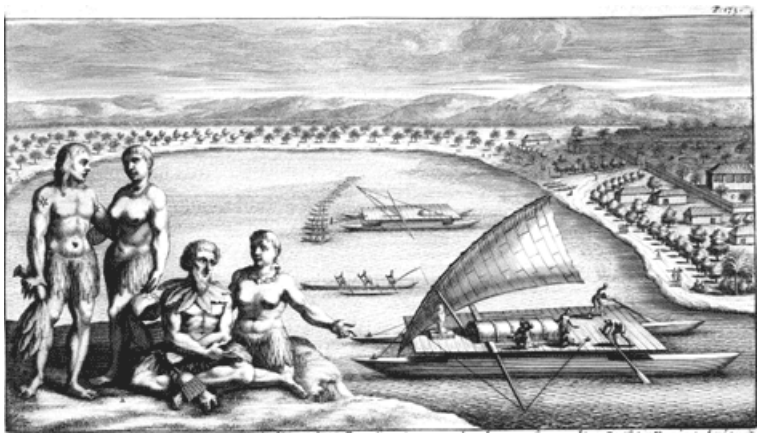
Men heeft my toegebragt van het Zuidland, de Kuif van een Vogel, zeer aerdig van schoon hemels blaeuwe verwe gekoleurt, ront, een span wyt in zijn mid'lijn, wezende de vederties als zeer fijn haair,

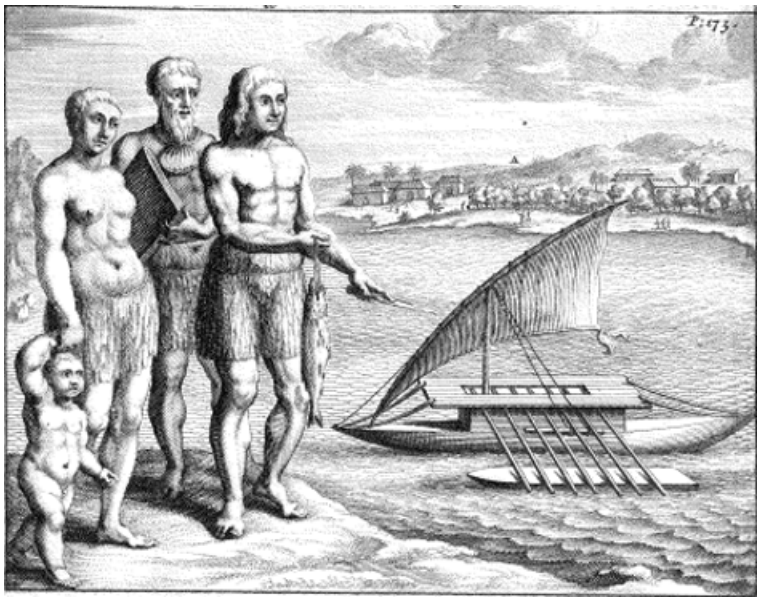
Vaertuig van omtrent de Eylanden Moa en jnsou, wesende voor Eylanden van Nova Gunea.

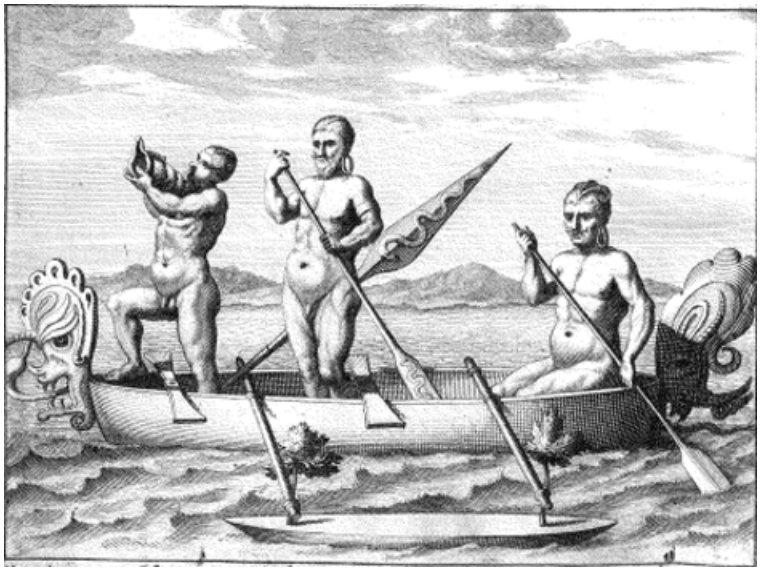
Vaertuig en Gedaente der inwoonders van Selandia Nova.

Het Eÿ Amsterdam inde Suÿt zee.
A. *De gedaente der Inwoonders en Kledinge benefffens het Dorp na het leren afgemaelt.* C. *Het Koning huis.* B. *De Waterplaets Daerde Koning sig dagelijk met syn gesin gaet wasschen.*

Het Eylant Rotterdam inde Zuyt-zee met syn Inwoonders na het leven afgemaelt beneffens een vaertuig aldaer.
De Man heeft een parlemoere schulp om dehals en eenstuk geweren Matten of Riet inde hant By. A. *iseen ronde water poel daer Eenden swemmen.*

Vaertuÿg van Nova gunea byde voor Eylanden Iamna en Medemo naet leven afgemaelt Op een plaets by. A. *Iasma int iaer 1643. genaemt. Cornelis Wetsens Beede, na de naem des Vaders van den Schryvers deses werks. Dit Vaartuig heeft een Vlerk.*

aerdig geschikt; de Vogel heeft de groote van een Papegaey.

Het Zee-vo]k van 't Schip *Emeloort*, in den Jaere 1658 aen het Zuid-land, op dertig, en twee derde graden, te lande zijnde geweest, heeft verklaert, aldaer vyf Inwoonders gezien te hebben, waer van den eenen wei 10 of 12 voeten lang scheen, doch zy vertrouwden zich niet daer by te komen.

Het is geweest *Pedro Ferdinandus de Ouiras*, die in den Jaere 1605, ontdekkinge van de Zuid-landen heeft gedaen, en op de hoogte van 15 en 24 graden, acht honderd Spaensche mylen van *Lima*, Land ontmoet, zoo dat gelooft werd, bezuiden de Eilanden *Ladrones*, en anderen daer omtrent, tusschen *Staten Land* en *Nieuw Guinea*, een vaste Kust, Zuidwaerts te zijn, wes aengaende in den Jare 1612, eenig vertoog aen den Koning van Spangien, gedaen is.

Wezende aenmerkelijk, dat *la Mair*, die uitgezonden was om het Zuid-land aldaer te ontdekken, de Straet nae hem genaemt, door zijnde, niet Zuidelijker in zijn oversteeken naer Oost-Indiën is gevaeren, als op 20 graden, misschien misleit zijnde, om dat gezegt was dat de ‚Zuid-kust aldaer op vyftien of zeventien graden lag, en hy op de hoogte van twintig zeilende, gelooft heeft, zijn Meesters te voldoen, waer toe de drift van de Bootsluiden, misschien in zoo gevaerlijk een ondernemen heeft geholpen, die liever gewilt hebben door een getemperde Lucht, als tegen een kout Klimaet met gevaer en onzeekerheit te stevenen, Welke misslag by anderen in die gewesten mede is begaen geweest, want naer allen schyn, zoo hy tot op den vyf entwintigste graed Zuidwaerts in de Zuidzee hadde afgestooken, hy de vaste Kust achter of bezuiden de by hem ontdekte Eilanden zoude hebben ontmoet, zoo ook indien *Tasman*, in den Jaere 1643 van *Mauritius* afftekende, hooger Zuidelijk geloopen hadde als 49 graden, waerschynlijk Land zoude hebben ontmoet, en wel de vaste Kust misschien, die tot aen *Zeelandia Nova* en *Staten Land* by Straet *la Mair* strekt; en alzoo dat groote deel des Waerelds ontdekt, waer van by de zommige, zoo groote inbeeldinge is.

Het *Zeelandia Nova* wierd in 't eerst by de ontdekker *Tasman*, genaemt Staten Land, (doch naderhand vernoemt,) om dat hy meende, dat het aen 't Staten Land by Straet *la Mair* vast was, of daer dicht aen gelegen, en noch wyder Westwaerts strekte, welke tweede stelling onzeeker, hoewel zeer waerschynlijk is.

Op de Prent van het Eiland *Amsterdam* hier nevens vertoont, ziet men een zeil-vaertuig, van twee Praeuwen, nevens den ander, met een zolder overdekt, zoo als ook daer nevens een kleine Praeuw werd vertoont, daer zy mede uit visschen vaeren: over het vis-schuitje leggen dwars-balken of houten, daer vlerken aen vast zijn: noch ziet men verbeeld een groot tal Praeuwen, in rang leggen, en gemant, doende hunne oeffening te water: by de schuitjes die op het Land staen, is de Baey daer de Koning woont, en zijn vaertuig legt. Zijn Hof is omheint, en bestaet uit verscheidene byzondere wooningen of vertrekken, waer van eenige op staeken staen. Hy onthaelde de Hollanders vrindelijk, hen doende by zich neder zitten op fijne matjes.

De Inwoonders aen *Zeelandia Nova* hebben groove helle stemmen, blaezen op werktuigen die geluit geven als der Mooren Trompetten, en op Hoorens. Haer roeyen is scheppen. Zy zijn van gemeene lengte, grof van gebaerte, hun verw is tusschen bruin en geel, hebben zwart haair recht boven op ae kruin des hoofts vast gebonden, waer op een groote dikke witte veder zomtyds staet.

Het vaertuig dat hier van haer werd vertoont, zijn twee lange smalle Praeuwen, aen den ander, waer over eenige planken of ander zit-tuig gelegt was, zulks dat men boven water onder 't vaertuig door, zien kan; hunne Pangaeyen zijn omtrent een groote vadem lang, en smal, voor scherp, zy konnen snedig met de zelve vaertuigen over weg geraeken, haer lieder kleedinge is der zommige van Matten, andere van Kattoen, de zommige, en meest alle hebben het boven lijf naekt, gebruiken lange stompe Pieken voor geweer, en ook korte zwaere dikke houten.

Deze *la Mair* dan, beneffens Schipper *Schouten*, want *la Mair* was Koopman, en *Schouten* Schipper, die het beleit van de vaert hadde, heeft in den Jaere 1617, bejegent in de Zuid-zee, aen het Eiland zonder grond by hen genaemt, en d'andere Eilanden daer omtrent, menschen, die zeer diefachtig waren, zoo onnozel, dat de bouts uit het Schip, met de hand meenden te rakken, zy gongen moeder naekt, het lichaem beschilderd met Draken, Slangen, en andere gedaenten. De Huit van deze Menschen was root, zy dienden zich van hoeken om mede te visschen, daer van het bovenste van steen, en het onderste van zwart been of Schild-

pad hoorn was, haere touwen die zy op de vaertuigen gebruiken, waren wel zoo dik als een Kabel, van zoodanige stof gemaekt als de Vyge korven in Spangien: de Huiskens die de Menschen aldaer gebruiken, waren gemaekt van bladen van Boomen in 't ronde, boven zeer scherpachtig toegaende, omtrent van 25 voeten omgangs, en tien of twaelf voeten hoog, daer in zag men niet dan een weinig verdroogt kruit, met een hengel roede of twee, van welke Menschen en haere gebaerte, in de Australische Zee-vaert van *Schouten* en andere, breedelijk veele byzonderheden zijn te lezen.

In het Jaer 1643, wanneer *Brouwer* achter het Staten Land, by Straet *la Mair* om quam te vaeren, en bevond het zelve een Eiland te zijn, ziende hy noch in 't Zuiden, noch in 't Oosten geen Land, zoo als op de te rug Reis, mede in die Zee, bezuiden, geen Land is gezien, hoe wel zes Jaeren daer nae zeeker Spaensch Schip, bezuiden noch een Eiland heeft ontdekt, wierd hem in *Chili* gezegt, dat toen achtien Maenden geleden, eenen Hopman *Navarro*, met dertig Man in Praeuwen, van daer om de Zuid was gevaeren, want men zeide, dat daer veel Voor-eilanden en Binnen-zeen zijn, konnende van *Castro* af, Zuidwaerts binnen de Eilanden door, tot aen Straet *Magellaen* werden gevaeren. Deze was dan vyf Maenden uit geweest, hadde aen Eilanden Wilden gevonden, rootachtig van huit, met baerden; de Chilezen konden hen niet verstaen; deze wezen dat Oostelijk van haer zeer groote Menschen woonden, hadde ook in die Eilanden Minerael Mynen gevonden, en dat men toen tot *Castro* zeide, dat de Castiliaenen die Wilden doen bearbeiden; gelijk de eigenhandige Daglijst in zijn vloot gehouden, onder my berustende, uitwyst: of nu deze Eilanden bezuiden, beoosten, of bewesten het Staten Land liggen, blyft my onbekent.

Die van *Zeelandia Nova* (zijn wyders bruin van verwe, en van een wreed gezicht, eenige hebben zeilen op hun vaertuigen, en schynen gezag hebbers onder hen te hebben: het is waerschynlijk dat deze Menschen op dit Land uit *Amerika* over *Terra del Fuego* mede zijn gekomen, zoo als gezegt is, dat zy, of eenige hunner, misschien mede over *Papous* Land uit de Indische Eilanden, *Japan, Jezo*, of *Tartarye* oorspronkelijk zijn, want de verw, zoo van huit als haair met de Amerikanen meest over een komt, en dat dir Land tot na *Magellanes* strekt, daer en tegen de Menschen op het Land van de Eendragt, of *Hollandia Nova*, schynen daer gekomen te zijn, enkelijk van en over *Nova Guinea* of *Papous* Land, en zommige Indische Eilanden, wezende deze beide pik zwart, en naekt loopers, zeer schroomachtig, maer die van *Zeelandia Nova* zeer stout en wreet, als de Volken omtrent *Magellaens* Straet, doch met dit verschil, tusschen de *Papous* en die van *Hollandia Nova*, dat het haair van die van *Papous* is lankachtig, en die van *Hollandia Nova* kort gekrult, en styf op't hooft als Wol, en zy gaen moeder naekt, zy hebben niet om haer lijf, zijn zeer wild en woest, vreeslijk om aen te zien.

By overlevering is bekent, dat de Menschen op *Papous* Land mede overgekomen zijn, van de Eilanden *Molukkes*, daer de Menschen bruin zwart zijn, en die der Molukkes, misschien van de Landen omtrent *Malakka, Malabaer*, en daer rondsom, welke mede na den bruinen hellen, daer en tegen de Amerikanen wit of geel zijn; welke hunnen oorspronk hebben volgens alle waerschynlijkheit uit *Tartaria*, 't zy die over de Eilanden *Jezo* of wel van hooger gewest, benoorden, overgetreden zijn, en dus zijn de Volkeren van *Zeelandia Nova, Amerika* en *Tartaria*, meest eender voortzetting, en die van *Hollandia Nova, Papous Land, Molukkes*, en de vaste Indische Kust, genoegzaem eenerverw en gedaente, meest voort gezet uit het midden van *Asia*, behalven dat waerschynlijk over *Papous Land, Molukkes*, en daer omstreeks

uit het Noorden van *Asia*, de Volkeren Zuid aen, zich met dien Landaerd vermengende, gewandelt hebben, by wien de Sineezen gevoegt moeten werden, die wegens de gelijkheit van gedaente en naby heit, naer allen schyn uit het hart van *Asia* mede gesproten zijn, waer omtrent het *Paradys* is geweest, en de *Ark* van *Noach* zich neder zette.

De Menschen zijn hier niet zoo diefachtig of dartel op het Eiland *Amsterdam*, als op het Eiland *Rotterdam*: het haair draegt men hier mede korter. Het Vrouw-volk is hier immers zoo kloek als de Mannen.

De beste Huisjes zijn daer met riete sportjes gepaggert: men ziet in tuinen çierlijk gemaekte bedden, daer alderhande aerdvruchten wassen; de Klappus Boomen zijn ordentelijk geplant, ook de Pizang, en andere Boomen lijn recht, en kan men aen dit Volk geen Godsdienst merken, alleen zag men dat een Water-slang wierd opgenomen, op het hooft gelegt, en toen eerbiedelijk weder in het Water gezet.

't Volk op 't Eiland *Rotterdam*, dood geen Vliegen, hoewel 'er veel zijn: de Mannen dragen lang, doch de Vrouwen kort haair.

Ik hebbe een Byl gezien, welke in den Jaere 1658 op het Zuid-land is gevonden, gemaekt van steen, wit achtig, zwymende na Marmer of harde Klip-steen, aen de eene zyde der gedaente als een hamer, met een dik hooft, en aen de andere zyde smalder, platter, en eenigzins scherp. De steel was dun, geel, en van sterk hout: deze Byl is begooten, zoo het schynt met eenig Pek of Harts, want men ziet daer rondsom, uitgenomen op de einden van het steen, daer men mede klopt of klieft, eenige zwarr-roode stoffe, die met een mes afgeschraept en verbroken kan werden, als hart Lak of Was, hebbende de steen een ongeloofelijke hardigheit, waer toe de begieting of bekleeding dezer stoffe, die 'er al vry dik op zit, dient, is my onbewust, doch schynt te zijn om de steen aen het hout vast te houden*: dit Byltje is gevonden, ter plaetze daer het Schip de *Draek*, in den Jaere 1658 geStrand was, en waer van eenig Volk aen Land was blyven staen, en overgebleven. De Nederlandsche Oost-Indische MaetSchappye die willende afhalen, derwaerts toen eenig vaertuig zond, edoch men vond niemand, zoo dat waerschynlijk deze Nederlanders, die een getal van omtrent tachtig uitmaekte, of te Landewaerts in zijn gevoert van de Zuid-landers, of wel gedood, verscheurt en gegeten, daer toe deze Byl of Hamer mede toe kan hebben gedient.

*Welke stoffe ik acht een Gom te zijn, die uit Bomen druipt zoo ons in den Jaere 1698 van daer overgezonden is, en waer van eenig gedeelte onder my werd bewaert.

Dat veele der Zuid-landers bruin en zwart van verw zijn, schoon zommige van de zelve in die gewesten woonen, welke met de Landen aen deze zyde van de Waereld, in hoogte over een komen, en daer men wit is, schynt daer van daen te komen, dat zy vermengt en ten deele voortgezet zijn, van de Menschen aen *Nova, Guinea* woonachtig, die als dicht onder de Zon gelegen, gansch zwart zijn, en deze aerd noch zoo lange onder de kouder Lucht zich niet op gehouden hebben, dat de verw geheel is verandert.

Volgen eenige bevindingen, getoogen uit dag-lijsten van Zee-tochten der Nederlanders, die de Zuid-landen, zoo *Hollandia* als *Zeelandia, Nova*, enz. bevaeren hebben.

Aen *Nova Guinea* op acht graden negen en twintig minuten, Zuider hoogte, en lengte honderd en acht en vyftig graden, vyf minuten, is het Land vol Klappus, wel bewoont; het Volk geen liefhebbers van Yzer, of Korael, quaed aerdig, maer wat Westelijker, is het Volk geheel zwart, graeg na yzere hoepen en doek, verwonderde zich over 't zien van spiegels: hier vind men Hoenders, Varkens, en veel Visch.

Het Volk op elf graden, twintig minuten hoogte, en lengte hondert en een en veertig graden, vier en veertig minuten, is moeder naekt.

Op dertien graden acht minuten, hoogte, en lengte honderd en zes en veertig graden achtien minuten, is de Kust bar, het Volk quaed en boos, schooten op de Hollanders, als zy aen Land quamen, met Pylen, zonder reden: 't is hier zeer bevolkt.

Op veertien graden, acht en vyftig minuten hoogte, en lengte, honderd en acht en dertig graden, negen en vyftig minuten, is 't Volk naekt en wild; men kan haer niet verstaen.

Op zestien graden tien minuten Zuiderbreette, en lengte honderd en negen en vyftig graden, zeventien minuten, quam het Volk aen boort van een Nederlands Schip zwemmen: als men hun een stuk Lywaet vereerde, leiden zy dat op het hooft, in teeken van dankbaerheit.

Daer in de Nabuurschap is het Volk quaed, zy gebruiken Pyl en Boog, en zoo lang, dat het eene ent op de aerde staet, als men schiet, hebben mede Hazegaeyen en

Kalewaeyen, en vielen op de Nederlanders aen, doch verstonden de kracht van schiet geweer niet.

Zuider breette op zeventien graden en twaelf minuten, aen het Zuid-land op *Hollandia Nova*, heeft *Tasman* zeer booze en wreede, naekte zwarte Menschen ontmoet, die gekrult haair hebben; hebbende tot geweer, Pyl, Boog, Hazegaeyen en Kalawaeyen, zy quamen eenmael met dubbelt geweer vyftig in getal, op strand, verdeelende zich in drie benden, en meenden de Hollanders die ten getale van vyf en twintig aen Land waren gestapt, te over vallen, maer het lossen van schiet geweer verbaesden haer zoo, dat zy vloden.

Om uit te drinken, gebruikt men hier groote schelpen.

Hier gebruikt men Praeuwen van basten van Boomen gemaekt. Het zijn hier gevaarlijke Kusten: daer is weinig aerdvrucht, de Menschen gebruiken geen Huizen.

Op negentien graden, en vyf en dertig minuten, hoogte, en lengte honderd en vier en dertig graden, smeeten de Inwoonders die veel zijn, van het gebergte met steenen, van boven, na de Boots, die de Hollanders in 't Jaer 1643 naer Land toe zonden; men zag steeds deze Menschen langs de Kust rooken en smooken, 't geen gelooft wierd, dat zy deden om kennis

aen de Nabuuren te geven, dat 'er vremden op de Kust waren. Zy schynen een armelijk leven te lijden, gaen naekt, eeten Obys, en andere Wortelen van Boomen.

Op de dertig graden aen *Nova, Zeelandia*, hadden de Menschen zeer luide stemmen, waren van lange gedaente, met knodzen en stokken voorzien, tot geweer; rondsom de water perken zag men gebouwt Land, en hier langs is de doortogt in de Zuid-zee.

Op de breette van een en dertig graden aen *Zeelandia Nova*, en dertig minuten lengte, bespeurde men, dat de groote Zee quam uit den Oost-zuid-oosten, het geen doet gelooven, dat in 't Oost-zuid-oosten, of Zuid-oosten daer omtrent honderd of twee honderd myl geen Land is, maer een groote ruime Zee. Men heeft dit Land niet hooger als tot de vyf en dertig graden zien strekken, van waer het kort ontvalt, en maekt alzoo een Eiland, strekkende schynbaerlijk tot over de drie en veertig graden, om de Zuid, maer niet zeeker wetende, of noch verder om de Zuid-zuid-west, of Zuid-west is strekkende, doch is aldaer na de Zuid geheel hoog gebergte, met scherpe spitzen, en wel zes dobbel door den anderen.

Het Volk van het Land quam hier in Praeuwen aen boort, men schonk haer iets, en zy weder een kleine Vis-lijn met een hoek, wezende van Parlemoer gemaekt: het Volk is daer kloek van lijf, wel gemaekt met witte tanden, scherpe neuzen, besneden in 't aenzicht als de Nederlanders, doch door den anderen veel langer, en kloeker van lijf, bruin van verw, dik van haair, daer zy groote hooverdy in hebben, want het is zeer çierlijk opgemaekt, of gekrult; hebben geen kleeding van Kattoen of geweven Stoffen; alleen de zommige die onder haer de aenzienlijkste zijn, hebben in 't midden van 't lijf, tot de knien toe, daer zy haer schaemte mede bedekken, een fijn geweven matjen, van bast van Boomen; de anderen hebben een gordel om 't lijf, van Boom-bladen gevlochten, en onder aen die gordel is 't vol losse nederhangende bladeren, tot omtrent de knien, een teeken van schaemte, hebben ook matten die zy tot zit-kleeden gebruiken, waer van zy mede zeilen op haer Praeuwen maken. Alhier zijn de grootste Vrouwen die ooit in de waereld gezien werden: men vind daer *Kokus* nooten, *Oebas* wortelen, en *Pysang* te verruilen, tegen spykers daer zy zeer graeg na zijn; Vatkens waren daer veel; het Volk is diefachtig, maer goet, hebben in haer Huizen geen çieraet, slapen op matten van Boom-basten tegen de aerde, men kon 'er geen Godsdienft bespeuren.

Aen het *Zeelandia Nova*, op de breette van vier en dertig graden, en vier en dertig minuten, en de lengte van honderd en negentig graden, veertig minuten, vond *Tasman* in 't Jaer 1643, op een Eiland omtrent dertig of vyf en dertig Menschen met stokken en knodzen, zeer hart met grove stemmen den Nederlanders toeroepende. Zy zagen daer twee Praeuwen, en aen verscheide plaetzen op de hoogten, een Man staen, met een lange stok, als op de wacht tegen hen.

Men zag aen dit *Zeelandia Nova*, op veertig gradea voetstappen en afgang van Dieren, ook Gomme aen de Boomen, Ent-vogels, Meeuwen, Ganzen, Mosselen, en Boomen zeer ydel geplant, de aerde als een vuurstede op zommige plaetzen, en zoo hart als steen gebrand, in teeken dat daer Menschen waren, ook de aerde bewogen of omgespit, en boomen verbrand. Weinig Zuidelijker op *Zeelandia Nova*, heeft het Volk een helle stem, doch quamen niet nader als tot een steen-stuk verre; 't Volk was grof van gebeente, doch van gemeene lengte, de verw tusschen bruin en geel, zwart, en dik van haair, achter op gebonden: de kleeding is van Matten, en zoo het scheen eenige van Kattoen, hadden meest alle het bovenlijf naekt: men bespeurde ook witte vlaggetjes by dit Volk, in haer vaertuigen, dieze in de handen hielden.

De Menschen op 't Eiland *Amsterdam*, by *Zeelandia Nova*, gaen naekt, zijn van bruine verw, en wat meer als gemeen lang, eenige dragen zeer lang haair, andere zijn geschooren, dekken de schaemte met een klein kleetje, konnen wel zwemmen, zijn begeerig na Lywaet en Yzer, leggen 't geen dat men hun geeft op het hooft, in teeken van dankbaerheit, dit doet men ook op zommige plaetzen aen *Nova Guinea.*

De Menschen op dit *Amsterdam*, liepen zommige met witte vaenkens in de hand aen strand, in teeken van Vrede, zijn zachtzinnig, en goedaerdig, hebben 't lichaem tot de dyen zwart geschildert, hunne halzen behangen met groote bladeren aen boort komende, bragten een wit vlaggeken, dat zy op de plecht van de boot stelden, met een kleed van Boombasten: konden zeer wel zwemmen: de groetenis is hier het hooft te neigen na des anders voeten: deze groetenis en eerbie-

ding is ook op het Verraders en andere Ladrones Eilanden. Zommige hebben het onder lijf zwart beschildert, tot de knien, zommige dragen een Parlemoer schelp om de hals, zijn diefachtig: Varkens waren hier, ook Hoenders in overvloed.

De oudste Vrouwen waren hier de kleinste vingers van beide de handen afgehouwen, doch zommige maer van de eene hand, en den jonge Vrouwen niet.

Hier was een Vrouw die een baerd hadde, en een Man met een *St. Tomas Arm.*

Het Volk is 'er goedaerdig: zy eeten de Varkens weinig gebraden zijnde.

De Vrouwen gaen van de middel tot de knien bedekt, met matten van bladen der Boomen, de rest naekt, hebben het haair korter als 't Man volk.

De Mannen hun baert is in 't gemeen drie of vier vingers breet, lang, de knevels zijn lang twee stroo-breet: men zag hier geen geweer: zy onthaelden de Hollanders op 't Land met Melk en Room, Visch en Fruiten, zittende op matjes; als de onzen daer aen Land witte vlaggetjes lieten, in teeken van vriendschap, was daer dat zeer aengenaem, leiden die dikmael op hun hooft, wezende aenmerkelijk van waer deze verafgelegene Menschen de kennis gekomen is, dat de witte vlagge, een teeken van vrede en vriendschap is.

Aen de Eilanden van Marken, by *Nova Guinea* in de Zuid-zee, gaen de Mannen met twee vederen op het hooft, als hoornen, en zijn ook zommige door de neus geringt.

Op de breette van veertig graden, vyf en dertig minuten, en lengte honderd en een en negentig graden, vyf en dertig minuten, zag men rook opgaen, alwaer van de Inwoonders vuur gemaekt wierd. Dit Land scheen zeer bevolkt te zijn, om dat alom vuuren zagen opgaen. Hier quam een vaertuig, waer dat uitgeroepen wierd, maer konde niet verstaen werden: zy maekten ook geluit als met Schalmeyen of Kromhoorenen: het Volk was quaedaerdig, want meende met Praeuwen de Schepen aen te tasten, gelijk zy drie Man in een schuitje vermoorden.

Men telde daer twee en twintig Praeuwen, in ieder dertig perzoonen, deze Praeuwen zijn in 't scheppen met Pangaeyen zeer vaerdig, daer waren eenige twee aen twee aen malkander vast gemaekt, om de styfte.

Op een en veertig graden, een en dertig minuten, Zuider breette, en lengte honderd en acht en zestig graden, een en veertig minuten, zag men op verscheide plaetzen groote vuuren maken.

Op de breette van twee en veertig graden, vier en vyftig minuten, en de lengte van honderd en twee en zestig graden; zeven en vyftig minuten, vond men geen steen-kroos, 't geen dede geloven in een ruime Zee te zijn, te meer, om dat de groote Zee uit den Zuid-westen was komende.

Op vier en veertig graden, zeven en vyftig minuten hoogte, en lengte honderd en een en veertig graden, veertien minuten, zag men steen-kroos en Meeuwen, hoewel geen Land.

Op vyf en veertig graden, vier en vyftig minuten breette, en lengte honderd drie en zestig graden, vyftig minuten, is Land ontdekt, te weten, het *Nieuw van Diemens* Land. Hier zag men Boomen en andere vruchten, ook een Boom dik twee en een half vadem, zonder eenige schorze, oud en dor, alwaer trappen in gevonden zijn, van den eenen trap tot den anderen, wel net gemeten, vyf Rynlandsche voeten, deze trappen waren dertien in getal, tot boven toe: in die Boom waren groote holen en Vogel-nesten, wes, zoo het schynt, de Inwoonders, om haer jongen daer uit te halen,

deze moeiten gedaen hadden: men hoorde daer een spel als van Mondtrompen, doch wat grover. Hieruit wierd besloten dat de Menschen aldaer zeer groot mosten zijn.

In den Jaere 1617, heeft men op de Reis van *la Mair* ontdekt, aen *Porto Desire* in 't Zuiden van *Amerika*, begrafenissen van zeer groote Menschen, daer van de gebeente tien en elf voeten lang waren, de hoofden konden daer van onder open gemaekt zijnde, over de hoofden der Nederlanders, als Helmetten gestolpt werden, zoo als te Landewaerts benoorden *Terra del Fuego*, een geslacht woont, genaemt *Tirimenen*, wiens gewest geheten is *Coiu* dit zijn (zoo gezegt werd) groote Menschen als Reuzen, elk tien of elf voeten lang.

In 't jaer 1643, op Zuider breette, acht en veertig graden, vyf en twintig minuten, en de lengte van honderd en elf graden, acht minuten, is in Zee een Zeerob gezien, 't geen een zeeker teeken van Land is, alzoo de Zee-robben zelden zes mylen ver in Zee gezien worden, derhalven is te vermoeden eenige Eilanden daer in 't Zuiden te zijn: men zag daer ook steen-kroos.

Op negen en veertig graden breette, en lengte honderd en vyftien graden, drie en vyftig minuten, bevond men hoe Zuidelijker, hoe onstuimiger, van winden te

zijn: men zag daer mede steen-kroos en Meeuwen in overvloed van verscheide aerd, en men ontmoete toen daer een over groote Zee uit den Westen, en dagelijkze stormen in 't Zuiden, dies men in zoo een toestant, by ontmoeten of ontdekken van Land, zoo als de Hollandsche Zee-luiden oordeelde, niet zoude konnen verrichten, maer in zulken gevalle met klein zeil, of zonder zeil genoeg te doen hebben om van Land af te blyven, hoewel waerschynlijkst is dat zy daer in kort, de vaste Zuid-kust zoude hebben ontmoet, maer zy Zee-moede zijnde, liever het na de gematigde Lucht hebben willen zetten.

Diefachtig, broodronken, en dartel is 't Volk op de Eilanden by *Zeelandia Nova*, op zommige dezer plaetzen dragen de Mannen langer haair als op andere plaetzen: de Vrouwen zijn alom zoo kloek als Mans perzoonen.

De Konink of Overste op het Eiland *Rotterdam*, was genaemt *Aiki* of *Latouw.* Men zag daer bedden daer gezaey op stond, en aengename vruchten, het gaf daer een goede reuk, de Menschen levende als het Vee.

Op drie graden hoogte, en lengte honderd,negen en zestig graden, zeventien minuten, omtrent achter *Nova Guinea*, was het haair van onderscheide verw, het aenzicht met roode verwen besmeert, zommige hadden een wit been onder de neus, dik een kleine vinger breet; *Ilaxa* bediet een Hey-visch in die spraek: men gebruikt daer houte Elgers om te Visschen: langs de Kust van *Nova Guinea* vind men steeds op veel plaetzen vuur en rook opgaen, veel hout ziet men daer dryven, in Zee onder 't Land, en vuiligheit, het geen een teeken is van bevolktheit: men gebruikt hier Flitzen en Harpoenen.

Deze Luiden als men hun iets aenboot, wezen na het hooft, daer ze, zoo onze Zee-luiden gisten, Tulbanden mede verstonden, die zy eiste. De Eilanden voor, en aen *Nova Guinea*, zijn schier ontelbaer.

Op vier graden, vyf en vyftig minuten, Zuider breette, en lengte honderd vyf en zeventig graden, dertig minuten, achter *Nova Guinea*, is 't Volk zwarter als op de Eilanden boven genoemt, ook niet zoo beleeft, gaen gansch naekt, behalven een klein dekzel, dat naeuwlijks de schaemte bedekt: men zag daer Klappus, die voor Koraelen wierden geruilt, hadden Kattoene kleetjes, schoon de perzoonen die aen boort quamen, moeder naekt waren: zommige kort haair, anderen was het zoo opgebonden als in Moordenaers Baey, aen *Zeelandia Nova*: eenige achteden niets van 't geene onze Zee-luiden hun aenboden, zelf Koraelen en Yzer niet: hadden Boog en Pylen, zommige waren door de neus geringt, andere hadden twee veeren recht op 't hooft steeken.

Aldaer op vier graden, twintig minuten, en de lengte van honderd twee en zeventig graden, zeventien minuten, is het Volk gansch naekt, het lichaem heel zwart, 't haair krullende als de Kaffers, doch niet zoo wolachtig, ook de neuzen niet zoo plat, zommige hadden witte ringen om de armen, andere waren met kalk bestreken, en hadden een bant van bast voor het hooft. Hier verstont men het Nova Guinesche woord van *Lamas*, dat zeeker vrucht is: zy beminden daer de Koraelen en Lywaet, ook verstonden zy de woorden *Anieu, Ousi* en *Poracca*, dat zijn Klappus, Oubys en Varkens, in de spraek van *Nova Guinea*: zy zijn gansch naekt, doch hebben groene blaetjes voor de schaemte, zijn heel zwart.

Volgens schriftelijk bericht uit een der Stuurluiden, die met *Tasman* den Reis om de Zuid, in 't Jaer 1643 hadde gedaen, zoo is.

Het Volk aen 't Eiland *Marken*, by *la Mair* alzoo genaemt, rouw en onbezuist, zwarter als aen de Eilanden *Amsterdam* en *Rotterdam*, niet zoo beleeft als die, gaen gansch naekt, behalven dat de schaemte te naeuwer noot bedekt hebben, welk dekzel Kattoene kleetjes scheenen te zijn, zommige hebben 't haair kort geschooren, andere hebben het opgebonden, als die van *Zeelandia Nova*, een hadde twee veeren recht boven de kruin des hoofts steeken, in gedaente van hoornen, een ander was door de neus geringt, hunne Praeuw was met een vlerk voor en achter scherp toegaende, doch niet net gemaekt: zy hebben Pyl en Boog, hadden kennis aen Yzer en Koraelen.

Aen de groene Eilanden voor de Kust van *Nova Guinea*, zijn de Praeuwen met, twee vlerken, doch de Pangaeyen of Scheppers smal, met dikke bladen: in teeken van vriendschap breeken zy een Pyl, stekende het eene stuk in 't haair, en houden 't ander in de hand.

Hier is het Volk gansch naekt, en gansch zwart, 't haair gekrult als de Kaffers, doch niet zoo wolachtig, de neuzen ook zoo plat niet, eenige hadden witte ringen van been om haer armen: de zommige zijn in 't aenzicht met kalk bestreeken, dragende voor het hooft bast

van een Boom, omtrent drie vingeren breet.

Tegen de Kust van *Nova Guinea* aen, zijn Eilanden, genaemt Visschers Eilanden, hier zijn de Menschen heel zwart, en naekt, behalven dat zy hebben eenige bladen of groente voor de schaemte, zommige hebben zwart, andere, ander haair, hunne Praeuwen zijn met een vlerk, hun haair verandert van verw, om dat met kalk werd besmeert, of bestrooyt, zy bestryken ook het aengezicht met roode verw, de zommige hebben een wit been onder door de neus, 't geen omtrent de halve dikte van een kleine vinger hadde. Hunne Praeuwen zijn voor en achter uitgehouwen, in gedaente van Beeldwerk, de Pangaeyen zijn niet heel lang, noch breet, voor scherp afgaende.

Aen het drie Koningen Eiland in de Zuid-zee, zag men in 't Jaer 1643 Menschen van lange gedaente, met stokken of knodzen in de hand, die grove en luide stemmen hadden, makende als zy voortgongen geweldig wyde en groote stappen.

Aen het Eiland *Middelburg* en *Amsterdam*, gaen de Menschen naekt, zijn wat meer als van gemeene langte, hebben een klein kleetje voor de schaemte, de Praeuwen zijn daer eng en smal, achter en voor een groot stuk weegs overdekt, de Scheppers daer zy mede roeyen, van gewoone lengte, het blat in de midden breet.

Konnen fnel zwemmen, en geweldig lang onder water blyven.

Als zy dankzegging willen doen, leggen zy het geene ontfangen is, tot verscheide reizen op het hooft.

Maeken Visch hoeken van Parlemoer schelpen.

Deze Menschen gebruiken witte vaentjes, in teeken van vriendschap.

Zy hebben hun lichaem van de middel tot de dyen zwart geschildert, hunne halzen zijn behangen met groote bladeren, de vlerken van hunne vaertuigen of Praeuowen, zijn verçiert met Zee-schelpen en Hoorentjes.

Daer vallen veel Klappus op dit Land: als deze Luiden eerbiedigheit doen, neigen zy het hooft na de voeten, zy pronken met Paerlemoer schelpen op de borst.

Men bespeurt onder hun veelvaertuigen, zy quamen aen 't boort onzer Schepen in goede rang, gongen in een halve maen leggen, en verwelkomden met groot geluit te geven.

Daer zijn Varkens, men vind 'er de *Oubys* wortelen, *Pisang, Bakovens*, en veel kruiden: zy maken kleetjes van bast van Boomen.

Men vind 'er veel Hoenderen. Ook veel Wortelen ons onbekent die men eet.

Deze Luiden dooden geen Vliegen, die hier in groote overvloed zijn, en hun zeer quellen: de Stuurman doodede hier een Vlieg in 't by zijn van een dezer Zuidlanders, waer over hy hem gram toonde.

Op 't Eiland *Amsterdam* is een Koning, doch niet op 't Eiland *Rotterdam*, echter die misdoet werd gestraft by de menigte; onze Zee-luiden zagen daer een Man met een Kokos noot zoo lang op 't bloote lyf slaen, tot dat hy brak. Dusverre het schriftelijk bericht van de Stuurman boven gemelt.

Aen het Eiland *Medemo*, 't geen beneffens *Jamna*, een der Voor-eilanden van *Nova Guinea* is, is een zeer goede Reede, die *Tasman* in 't Jaer 1643, *Cornelis Witsen* Reede noemde; gelijk hy mede op twee en veertig graden aen van *Diemens* Land, eenige Voor-eilanden de naem van *Wits* of *Witsens* Eilanden benoemde.

In 't Jaer 1695 den 22 January, is in de Zuid-zee Westwaerts, dwers van *California*, omtrent honderd myl een Eiland ontdekt, door het Schip 't geen Jaerlijks van *Acapulco* naer *Manilla* vaert, het is tot noch toe mijns wetens niet benoemt, om dat de Schipper het wilde heeten *Eiland van Hulp*, en den Koopman *St. Sebastiaen*, ter oorzaek dat

het den dag, van dien Heilig was, als 't ontdekt wierd, doch gaf de Schipper de reden van zijne benaminge, om dat zonder de hulp die zy aldaer ontfongen, door vers water, dat in binne Meiren wierd gevonden, de Visch, en het gevogelte, zy verlooren zoude zijn geweest, dies de Onder-koning in *Amerika* dat geschilstaet te beslichten: men vond 'er goed brant van klein geboomte, doch geen Rivieren, noch ook geen Menschen, zoo als mede op het Eiland *St. Bartholomeus*, 't geen in 't vaer-water tusschen *Acapulco* en *Manilla*, Westwaerts uit de Noorder hoek van *California*, onlangs mede ontdekt is, geen Menschen zijn. Dit Eiland werd zeer gemeit van de Spangiaerts, om dat daer Zeil-steenige grond is, en de Compassen geen streek houden, ook dat 'er rondsom veele Klippen zijn; Vader *Jacobus de Mimbela*, Spaensch Geestelijk, heeft my verhaelt, dat ter tyd hy die vaert deede, grond wierd gevoelt, omtrent dit Eiland, dat het dwarlen van het Compas hen in gevaer bragt, en vreeze van te stooten, of vergaen.

In den Jaere 1696, heeft de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappy goet gevonden, een reize te laten doen naer

het *Zuid-land, Hollandia Nova*, of het Land van *d' Eendragt*, tot onderzoeking dier gewesten, of 'er goede Haven en Scheeps-berging, water en verversching te bekomen zoude zijn, en of 'er misschien noch Menschen te vinden zoude wezen, van Nederlandsche Schepen aldaer wel eer gestrant, en verongelukt, en byzonder of 'er ook overblyfzelen, zoo van Menschen, als Goederen, van het voornaem vermiste Schip de *Ridderschap* te vinden zoude wezen, dat men giste onlangs aldaer gebleven of gestrant te zijn. Het opstellen der laft en de bevelen tot deze Reis voor de Opperhoofden, waer van de Gezaghebber verkooren was *Willem de Vlaming*, van *Oost Vlieland*, wierd ons mede aen bevoolen: deze Zee-man dan met zijn drie onderhoorige Schepen, liep op bevel de Eilanden van *Tristan* eerst aen, alwaer niets vond als veel Wal-visschen in Zee, ook Robben, Visch overtollig, en Gevogelte zonder tal, dat zich met de hand liet vatten, als Pinguins, Meuwen, en andere, en de zelve met geboomte bezet te zijn, ook kruiden die onbekent waren, wezende de zelve verdeelt in drie Eilanden, waer van het grootste met Sneeuw bedekt lag, en het kleinste een drom van gebrooke Klippen is, gelijkende na de overblyfzelen van een vervallen Kasteel, zy leveren alle goet drink water uit, waerdig om by Zomer aengelopen te werden, alzoo men in weinig tyd Water, Visch, en Gevogelte kan bekomen in overvloed, ook des noods brandhout, hoewel de landing of aenkomst op weinig plaetzen goed is, ter oorzaek van de style Kusten of Oevers, en de zware branding tegen de wal aen, gelijk ook alom geen anker grond en is, en de touwen zeer werden geveilt, dies wel by Zomer, maer niet by Winter te raden is, hier aen te gieren. De Eilanden *St. Paulo* en *Amsterdam* heeft hy bezichtigt, en aen 't eerste de Zee vol Zee-robben en Zeeleeuwen gevonden, zoo dat men ze moest dooden, om vaert te baenen, als men naer Land voer, hier vond hy mede over groote menigte Visch, doch daer was weinig groente, als helm, die heel dicht aen malkander staet. Daer is goet water op het Land, maer een schorre Kust en style vlakke strand, met groote branding, en aen weinig plaetzen men te lande treden kan. Men vind hier verscheide binne plaetzen, daer het water kokent uit de aerde straelt, en de grond is op zommige plaetzen heet, zoo dat de Visch die men in het koude binne water vangt, aenstonds in het heete water daer naby geworpen kan werden, daer ze door dien het kookt, aenstonds gaer werd, en zoo gegeten kan werden, welke waters zoo naby malkander zijn, dat men de gevangen Visch, aen den Angel over werpt, uit het koude in het heete water, en zoo kan doen gaer werden, zonder van den Hoek te doen. Aen 't Eiland *Amsterdam* zagen zy mede een groote menigte Robben, die zoo overvloedig waren, dat men ruimbaen met doodslaen moest maken voor de Sloepen, om aen Land te komen: hier wassen veel Boomen, zoo dik als een Man om zijn middel, die dicht by malkander staen, na Linde boomen gelijkende: men ziet 'er aen strand verscheide Watervallen, en onder veel Heesters en Kruiden, die onbekent waren, ook zag men 'er wilde Selleri, die smakelijk is, en zeeker klein vier voetig Dier, gelijkende een Haes, wierd daer ontmoet. Daer is Visch van gedaente als Kabeljaeuw, en Brazem, ook zijn daer groote Kreeften.

Het was op een en dertig graden, en zeven en veertig minuten, Zuider breette, daer *Vlaming* Land behaelde aen *Hollandia Nova*, tredende eerst op een Eiland, in 't gezicht van het Land, daer hy geen Menschen vond, maer wel een groote menigte Bos-ratten, zoo groot bykans als Katten, die een beurs onder de keel hadden, waer men een hand in steeken konde, zonder dat men konde bespeuren, ten welken einde de natuur dat Dier zoo geschapen hadde: dit gedierte, zoo dra als dood geschooten

was, stonk zeer vervaerlijk, zoo dat men daerom de afgestroopte vellen niet mede nam. Men bespeurde een aengename reuk als van Roozen, op dit Eiland, 't geen van het geboomte quam, zoo als aen eenige takken, of brokken houts my van daer mede gebragt, belpeurt kan werden: uit dit hout kan welriekende Olye getrokken werden.

Men zag van dit Eiland, en van boven uit de top van de mast noch verscheide Eilanden, bezuidelijk liggen.

Aen de vaste Kust vonden zy onbekende roode Boomen, voornaem om de Zuid, die veel ros-bruin verwige Gom voort brengen, welke uit het hart van de Boom zypert, en in droppelen, als ronde bollekens, neder valt, waer van een proef hier over gebragt, wezende een bast van de Boom, daer dit Harts, of deze Gom noch aen zit, onder my berust: stapten te landewaert in, eenige mylen ver, zagen een binne water, en eenige verbrokene Hutten, niet ongelijk aen die, welke de Hottentots aen de Kaep

maken, en de voetstappen van Menschen, zoo van oude als jonge, doch van gemeene stal, gelijk zy die met hunne eigen voeten hebben gepast en gemeten, wezende van ongeschoende Menschen. Vonden een Boom drie vadem dik, daer keepen in gekapt waren, na het scheen om daer by langs na boven te klimmen: vonden kuilen die de Inwoonders gegraven hadden, zoo hun dacht, om versch water te bekomen, en zagen verscheide Hutjes, doch de Menschen ontvloden steeds: een binne water vertoonde gansch root, ter oorzaek van zijn roode grond. Men zag 'er witte onbekende Vogels, ook blaeuw en groen gevogelte, als Papegaeyen of Kaketoes met kromme bekken, witte Meeuwen met zwarte ronde hoofden: een zoute Rivier, welken zy acht of tien mylop roeyde, en bejegende daer wel Hutjes, doch zagen aldaer niet meer als twee zwarte naekte Menschen, die vloden, en niet te belopen waren, of schoon men hun Hottentots, en zwarte Indiaenen van de Kaep mede genomen, achter na zond. Ook vond men 'er menigte van zwarte Zwaenen.

Deze Rivier wierd ter tyd van de ontdekkinge by den Commandeur *Willem de Vlaming*, aie als Opperhooft tot bezoeking dezer Zuid-lanaen gezonden was, na mijn benaemt, *Witsen-Rivier*, zoo als in de Kaerten by hem ter plaetze ontworpen, onder my berustende is te zien; welke Kaerten zeer net vertoonen de geheele Zee-kust, Diepten, Rivieren, Kaepen en Inhammen, van daer af tot aen de een en twintig graden Noorder breette, zoo als hy mede andere Rivieren, Eilanden en Plaetzen, anderzins heeft vernoemt: aen boven gemelte Rivier zag hy veel voetstappen van oude en jonge naekte Menschen.

Men vind in deze na my benoemden Vliet veelderhande Visschen, waer van de afbeeldingen naer het leven gemaekt, onder my berusten, eene is gelijk aen den geen en, welke men elders in Oost-Indiën Paertshooft noemt, om dat de kop eenige gelijkenisse daer na heeft, wezende wit van verw, een andere is root en scheutig, de derde aerd is aen de Snoek in gedaente niet ongelijk, maer vleeziger en graeuw van verw.

De Hutjes waren pas twee of drie voet hoog, gemaekt van staekjes of kromme stokjes daer wat takken van Boomen en ruigte over, of tegen gelegt was, hebbende opening aen ae eene zyde, daer de Inwoonders in 't gemeen een vuur voor stooken, wes men by daeg alom rook, en by nacht vuur ziet. In deze onnoozele Hutjes vond men eenig bast van Boomen, dat zacht was, 't geen tot den slaep scheen te dienen om op te liggen.

Van deze Hutjes spreekt de Dag-lijst van een der Zee-luiden, die de tocht na dit Zuid-land bywoonde, aldus,de Hutjes op 't Zuid-land, tusschen een en dertig en twintig graden aen *Hollandia Nova*, zijn zeer zober, van een aerd van riet bedekt, de stylen zijn takken van Boomen, die in de grond gezet zijn, met het eene eind, en met het ander eind boven by malkanderen, geschikt. In deze Hutjes zijn kuilen in de aerde, gelijk de Hottentots aen de Kaep de Goede Hoop hebben, daer zy in leggen te slapen: men vond in 't Jaer 1697, graden van Visch in eenige dezer Hutjes, en een Iedere Tas, met stroo of gedroogt riet, aen malkander gehecht: Schipper *Vlaming* zag daer een mael op zeven en twintig graden Zuiderbreette, vyf Hutjes by malkander staen, omtrent een uur van strand, waer onder een dat van klei was gemaekt, hebbende een schuins aen twee zyden afgaende dak. Men zag 'er ook omtrent de Hutjes wel vuur koolen, of brandent hout, en daer Visch op, en aen leggen, om gaer te werden, en ook zommige Visschen daer al van gegeten was, waer van de graden overig waren, zoo dat de Menschen daer zoo vers van geweken waren: zy zagen voetstappen van

groote Vogels, als of het Cazuarissen of Struizen waren, en grooter, ook van viervoetig gedierte, doch zagen die Dieren zelve niet, behalven dat eenmael uit het gebergte in 't water sprong en dook, een Dier als een Haes, met groote lepels. Meer Noordelijk als de eerste aenkomst, ontmoete zy tien naekte Menschen, pikzwart, doch het haair kort en gekrult, die alle vloden, en niet belopen konde werden, wat moeite men ook dede. De vuuren schynt het, dat tegen deze Hutjes gelegt werden, na dat de Wind waeit, als wanneer zy de opening daer ook na stellen, wezende aengemerkt dat het des nachts in dit gewest vry kout was, zoo dat het vuur dezen naekte Menschen nootzaekelijk schynt, behalven dat het hun dient, om de Vliegen en Muggen te verdryven, die de Menschen aldaer onlijdelijk quellen, gelijk onze Hollanders by ondervindinge hebben geleert: en is waerschynlijk, dat de Menschen zich aen de Oevers van de Zee alleen ophouden, om voedzel te zoeken, en dat de voornaemste verblyf plaetzen te Landewaert in zijn, en de Hutjes boven gemelt, maer voor korten tyd hen dienen: Dit Land schynt zich uit te strekken tot aen van

Diemens Land, welke ik achte de Westelijkste hoek te zijn van *Hollandia Nova*, waer toe doet hellen, dat de grond een zelvige hoedanigheit schynt te hebben, zoo in gewassen, vruchten als geboomten, werdende een groote verandering bespeurt aen de overzyde van de Zee, of Golf die tusschen dit Land en *Zeelandia Nova* strekt, zijnde de Menschen op *Zeelandia Nova* van andere verw, en toedragt, en het Land in vruchten en gewassen onderscheiden. Dus ver uit gemelte byzondere Dag-lijst.

Men vind aen deze Kusten overtollig veel Schildpadden, en benoordelijk, of op twintig graden, werden de Hutjes die men echter daer weinig ziet, van klei of aerde opgemetzelt, alwaer het Land zeer dor en zandig is: zoo dat van de een en dertig graden af, tot de twintigste graed toe, dit Zuid-land, of *Hollandia Nova*, anders 't Land van d'*Eendragt*, dus genaemt, na het Hollands Schip van die naem, welk dit Land in 't Jaer 1616, 't eerst ontdekte, een woeste en dorre Zee-kust heeft, hoe Noordelijker hoe onvtuchtbaerder, en dorder, wezende op een en dertig graden schoone Bosschadie, en aengenaem geboomte, doch dicht aen Zee, weinig bevolkt: waer van misschien de reden is, dat aldaer gebrek van drinkwater werd gevonden, en de gewesten niet te vruchtbaer om van te leven: *Vlaming* vond op al den streek die hy langs liep, tusschen een en dertig en twintig graden, gansch geen vaertuig, zoo dat het schynt, de Inwoonders daer geen kennis van Scheep-bouw hebben.

Hy ontdekte, wanneer acht of tien myl te Landewaert in was gegaen, langs de Oever van de by hem ontdekte Zoute Rivier, na my benoemt, een hoog gebergte, en zag dat derwaerts veel voetstappen, zoo van volwassen Menschen als van Kinderen, strekte, mede docht hem beneden dat gebergte veel rook te zien, zoo dat waerschynlijk aen dien voet een groote verzameling van Menschen zal zijn: hy nam in beraet derwaerts te treden, maer in bedenken komende, dat reets acht of tien myl te Landewaert in waren, en dat de Schepen, vry diep in Zee ten anker lagen, op geen zeer veilige reede, en zorgende dat door een groote menigte Menschen omcingelt mogte werden, zoo nam rug-tret, hoewel veele zijns gezelschaps het naderen zoude hebben gewaegt, zoo als zy my mondeling hebben bericht, steunende op hun schiet geweer, en de angstvalligheit der Inwoonderen, die langs deze Kust zich onthouden.

Het is byzonder, of schoon men langs dit Land van Eendracht, of *Hollandia Nova*, daegs alom ontallijke rooken ziet opgaen, en vuuren by nacht, waer haertsteden zijn daer de Menschen zich onthouden, dat echter zoo weinig Menschen zijn gezien, het schynt dat de schrik hun alle op het minste gezicht, of gehoor van vreemt Volk dede vlieden, en dat zy rat ter loop zijn, en zich in 't geboomte wisten te verbergen. Men zag op zeer veel plaetzen, Boomen gevelt, de zommige kruiswys over malkander leggen, en in brand gestooken, de reden daer van konde onze Zee-luiden niet bezeffen, wezende misschien mede veroorzaekt, om dat de Zuid-landers veeltyds vuuren stoken, en zich te rusten zetten, onder tegen de Boomen aen, die dan daer door in brand raeken.

Ook vond men kuilen gegraven, daer aen gezien konde werden, dat zich Menschen onlangs daer in verhouden hadden, zoo dat na allen schyn deze Zeekust, niet als van woeste, naekte Menschen is bewoont, zullende misschien de meest gezedenste Menschen te Landewaert in woonen, van wien aen ons tot noch toe geen kennis is gekomen, wy hadden wel gelast dat men of by koop, of vrywillig eenige Inlanders overvoeren zoude, tot leering van de Nederlandsche spraek, om zoo van alles verslag te konnen doen, doch dit is mislukt, en blyven wy in de zelve duisterheit als voorheen, niet wetende waer zoo veel Nederlanders, die aldaer voor dezen gestrant zijn geweest,

mogen zijn vervaeren, 't zy zy gedood, of wel misschien diep in 't Land vervoert, en noch by leven zijn: de achter Kust van dit Land is noch van geenig Christen ooit bezocht, of bezien, doch zullen na waerschynlijkheit alle de Inwoonders even zwart, en woest zijn, aerdende naer den geenen, waer van zy geloofelijk voor het grootste deel zijn gesprooten, te weten van de Volkeren uit *Nova Guinea, Molukkes*, enz.

Dit *Hollandia Nova* schynt op veel plaetzen verdronken Land te zijn. De grond meest ziltig is, zoo dat zoet drinkwater qualijk te bekomen, in de kuilen die de Inlanders gegraven hadden; om water te scheppen vond men meest overal Boom-bladen en Boom-spruiten leggen, die het scheen daer gelegt waren om het water te beteren, of de ziltigheit te weeren. Oesters en Krab-

ben vond men aen de Zee-kusten overtollig.

De Kust tusschen een en dertig en twintig graden, is wel niet zeer vuil, doch daer staet een zware branding tegen aen, en groote Zee.

Het Gras dat men hier zag op 't Veld, was rondachtig van bladeren.

Volgens bericht van onze Zee-luiden, die het Zuid-land, of *Hollandia Nova* bezogten is den afgank van de Zuid-landers, als der Dieren, zoo dat oordeelen dat zy Gras, Vruchten en Bladen nuttigen.

Als men graeft, ontmoet men in het eerst zoetachtig water, doch dieper gravende, is het zout, 't geen verwonderens waerdig is, en een onkunde overlaet waer de Menschen aldaer hun drink-water bekomen: waerom deze Kust met geen voordeel aen te doen is.

Men vond in hunne Hutjes, houtjes die om vuur te verwekken, na het scheen, gebruikt werden: deze Hutjes zijn buitewaerts met schoon wit riet los en door een gevlochten, daer op gelegt, gedekt. Zy zijn maer twee of drie voeten hoog: Zout vind men daer aen Strand in overvloed, ook Mastik en Wierook te Landewaerts in.

Men heeft my mede gebragt zeekere groote Boonen, die de breette van een groote duim, de lengte van derde half duim, en de gedaente van een hier Landsche Turkfche Boon hebben, de verw is tusschen geel en wit: in deze Boonen verhout hem een Noot, die aen den Karsteng niet ongelijk is, maer gegeten, wel niet onsmakelijk is, maer een draeyng in 't hooft verwekt, die na zotheit gelijkt, want de Zee-luiden die daer van aten, langs de aerde kroopen, en onbezonnen gedaenten maekten, het geen twee dagen duurde, waer na zy weder wierden herstelt: de bast is vry hart, en ga et leeder te boven, gelijkende na hoorn; de Pit of Noot rammelt daer in, en is merkelijk kleinder als de uitterste bast, het geene het inkrimpen door droogte schynt veroorzaekt te hebben.

Het is gebeurt in den Jaere 1698, dat aen de *Manilla* is komen te belanden, ('t welk, en eenig volgende verhael hier in lassche ter gelegenheit, dat van de Zuidlanden handele) een vaertuig, dat aldaer door storm aengedreven wierd, 't geen Zeilen van Boom-bladen hadde, daer acht Menschen in zaten, drie Vrouwen en vyf Mannen, zy hadden tot haer spys eenig Rys, en Boom-wortels: de kleeding der Mannen was een geweven lap van Boom-bast of schors van den *Plantanus*, tot aen de navel van de schouders af, om den rug geslagen, het onderlijf was naekt, uitgenomen de schaemte, met bladeren bedekt, van gemelte Boom, die de grootste bladeren geeft aller bekende gewassen, en om zijn laegte misschien beter een heester of plant als Boom genaemt werd: de Vrouwen zijn gekleet van den navel af, tot op de heupe, met rokskens van gemelte stof als de Mannen: in acht dagen quam dit vaertuig in Zee gedreven, van Eilanden tot die tyd toe, by alle Europiaenen onbekent, zy wisten zoo veel te beduiden aen de Spangiaerts, dat zy quamen van Eilanden, gelegen tusschen de *Ladrones* en *Manilla*, doch weinig Zuidelijker, zy waren zeer omgankelijk, verzochten dat de Spangiaerts haer Wooningen en Eilanden wilde komen bezoeken, zoo als door Priesters en eenige weinige Waereldlijke perzoonen is geschied. Ter tyd als *Jacobus de Mimbela*, Dominicaner Monnik, geboortig uit *Arragon*, en *Joannes Antonius*, uit de ordre van *St. Augustinus*, gebooren tot *Madrid*, van daer verreisde, in den zelven Jaere 1698, die my zulks mondeling hebben verhaelt, dies men der bevindinge in *Europa* noch niet en is bewust; zy wisten redelijker wyze de Kaert van haer Land te beduiden, welke uit haer mond wierd opgestelt, wisten elk Eiland by haer naem te noemen. Deze Menschen gingen in heusheit en kennis die der Eilanden *Ladrones*,

verre te boven: zy beduidede dat hun Vaderland bestond uit een regel van Eilanden, Zuide en Noordelijk gestrekt leggende, daer een Koning over was, hare spraek had eenige gemeenschap met de Inwoonders van *Ladrones*, en die eeniger *Philippinsche* Eilanden, welke weder met het *Maleis* eenigzins overeen komt: zoo dat zy ten deele verstaenbaer waren. Het is gebeurt voor eenige Jaeren dat drie Spangiaerts aen een der *Ladrones* Eilanden zijnde blyven staen, twee daer van een klein vaertuig hebbende gebouwt, daer mede de Zee over gedreven zijn, tot naer *Manilla*, kiezende; de derde die een Wyf te dier plaetzen genomen hadde, aldaer te verblyven: zoo als mede op een ander tyd, een Boot met tien Man roeyende, dat water over gestooken is. Het Eiland *Gujana, Vana* en noch een of twee andere der *Ladrones*, zijn door de Spangiaerts beslagen, die den Inwoonders het Christelijk geloof in scherpen.

Een Japansch vaertuig van de Japansche Kust afgedreven tegen wil der Stuurluiden, belande in 't Jaer 1691 aen *Manilla*; de Japanders wetende dat zulks op lijf-straf tot harent verboden is, want die in *Japan* uitlandig is geweest, en weder te huis komt, de straffe des doods schuldig werd verklaert, hebben den Doop en het verblyven onder de Spangiaerts verkooren, en het heim keeren achter gelaten.

De *Philippinsche* Eilanden, die door de Spangiaerden bewoont of beheerst werden, zijn twintig in getal, doch het volkomen getal, beneffens de naby gelegenen het getal van eenige honderd gezegt werden te overtreffen, hoewel veele en wel de meeste onbewoont en zeer klein zijn, gelijk in de Kaerte mede niet gelegt zijn de Eilanden, welke tusschen *Siam* en *Manilla*, volgens verhael gemelter Priesteren aen my gedaen, gelegen zijn.

Zeeker Spaensch Bevelhebber, genaemt *Ferdinandes*, vong onlangs een Reis aen te Lande van *Nova Mexico*, uit byzonder inzicht, profyt en belang, kiezende een weg niet verre van de Zee Noordwaerts, doch de woestheit van gewesten, en wreetheit van Volken die hy ontmoete, heeft zijn Reis na dat tot op zeven en veertig graden was gekomen, gestaekt. De Mannen dragen aldaer steenen door de Lippen en Neus, waren gansch naekt, blank van vel en root haairig. Het inzicht van dezen ondernemer was om uit die Kust, *California* aen te doen, daer te handelen, en was het mogelijk eenige overwinningen aldaer te doen; hy hadde aldaer ontdekt zeeker onbekent Beest, dat de groote tusschen een Kameel en Olyphant hadde. De Spangiaerts melden, dat *California* een zeer laeg en ongezont Land is, de bezittinge der Spaensche Regeeringe aldaer, werd gezegt op een klein Voor-eiland te zijn, en voor eenigen tyd bestaen te hebben, in omtrent twintig Man.

Men heeft my bericht, hoe den Onder-koning in *Manilla* steeds last geeft aen de Bevelhebbers van het Schip, 't geen Jaerlijks van daer naer *Acapulco* vaert, dat zy hun streek of vaert hebben te nemen om de loop der tegen Winden naer *Amerika* te meiden, (want de zelve altoos op twaelf of dertien graden, en hooger, alwaer de Schepen van *Acapulco* passeeren, uit *Amerika* waeit, werdende die togt in drie Maenden met voor wind afgelegt, doch de Reis van *Manilla* naer *Acapulco*, vereist veel meerder tyd, en spat tot vyf, ja zes en zeven Maenden, en langer zomtyds uit.) Langs het Ooster gedeelte van *Japan*, of der zelver Voor-eilanden, en zoo op te stevenen, naer de veertigste graed Noorder breete, als het een klein Schip is, en mede wanneer het groot is, tot omtrent op de vier en veertigste graed, als zy dan die graden hebben bereikt, eerst eenige tyd op de zelve hoogte voortzeilen, en dan al zachtjens de steven weinig Zuidelijk wenden, tot naer het Noorder einde van *California*, by welke Kust zy langs, en die in 't gezicht loopen, en zoo het over na *Acapulco* zetten. Het Noordelijkste Eiland der *Ladrones* verkennen zy, op deze Reize veeltyds, en steeken dan Noordelijker op: hoe Noordelijker, hoe quader weder, en meer stormen men daer heeft: dat zy wydprs op veertig graden of wat hooger zijnde, en gebrek van water, hout, of levens middelen bekomende, teloopen hebben Noordwaerts, daer altoos Land te ontdekken is, 't zy dat het een vaste Kust is, of wel Eilanden, 't geen men in 't zeeker niet kan zeggen, dat men aldaer op gemelte hoogte steeds of dikmael kroos, en ander dryf goed van bladeren, struellen, enz. ontmoet: welk kroos *Bonette*, na de gelijkheit van hoedekens, werd genaemt, zoo als zulks dat woord in 't Spaensch beteekent: dat de Zee-luiden het zelve ziende, vreugde scheppen, en zich een behoude Reis verbeelden, om dat zy alsdan verzekert werden buiten de geduurige tegen wind te zijn. De reden waerom de groote Schepen hooger de Noord zoeken als de kleine,

is my niet te recht bewust, doch werd gemeent zulks te geschieden, om dat Noordelijk de meeste wind is, die de grootste en zwaerste Schepen beter van doen hebben, als de kleine Schepen, die het daerom wat meer om de Zuid houden: eenige millioenen werd dit Schip van *Acapulco* Jaerlijks waerdig geschat. Zeeker vermaerd Zee-hopman *Endaja* genaemt, welke noch te dezer tyd met groot aenzien in de *Manilla* zich op houd, heeft verhaelt, dat hy omtrent op de veertig graden tusschen *Manilla* en *Acapulco* Land heeft ontdekt, doch of het een Eiland of vast Land was, bleef hem onbewust. Hy vond 'er water en eetbaere wortelen. Vader *Jacobus de Mimbela* heeft my verhaelt, dat hy met een Scheeps Kapitein, die voor weihig tyd het Schip van *Manilla* na *Acapulco* bevoer, gesproken heeft, welke op de veertig of vier en veertig graden, Noordelijk aen Land ware geweest tot haling van water, doch dat de lengte hem onbekent was, dat hy daer goed hout

had gevonden, ook zeekere eetbaere wortelen en Graen-voedzel, in Europa of elders in Indiën onbekent: dat het Land aen de Zee-oevers niet bevolkt was, maer wel te Landewaert in.

Reize van P. Ferdinand Verbiest, *na het Landschap van* Leaò-tum *en* Niuche, *of Oost-Tartarye, des Jaers* 1682, *den* 23 *van Lentemaent, ondernomen. By de welke verscheide Steden, in die beide gewesten tot noch toe onbekent, ontdekt zijn.*

WAnneer door den Tartarischen Sineeschen Keizer, op het Jaerzestien honderd en twee en tachtig, drie Sineesche oproerige of muitende Koningen reeds overwonnen waren, met twee levendig gevangen te krygen, deed hy den eenen in het Landschap zelf, dat hy ingenomen had, ophangen; maer den anderen, beneffens de voornaemste belhamels der muitelingen, na *Peking* brengen, en, op den zeven en twintigste van Sprokkelmaent, in het aenzien van het gansche Hof, aen kleine stukken kappen. De voornaemste Mandaryns, welker Ouders en Magen die muiteling te vooren ter neer gematst had, sloegen hunne beuls handen aen 't werk, en verzadigden hunnen Zabel en woede van wraeke met diens bloed. Maer de derde en voornaemste oproerige Koning had te voore, met zich zelven te verhangen, zijn leven, en te gelijk reeds het Oorlogs treurspel van zeven Jaeren, geëindigt.

Na dan het Ryk *Sina* in vrede herstelt was, en alle de Landschappen d'oude vryheit gerustelijk genoten, trok de Keizer, den drie en twintigste van Lentemaend, na het Landschap, *Leaò-tum* genoemt, de geboorte plaets of Vaderland van zijne Voor-ouders: te weten, om dier grafsteden te bezoeken, en met de gewoonlijke plechtelijkheit t'eeren: als ook om daer na Oost-Tartarye of *Niuche*, tot aen des zelfs verre gelegenste Grenzen, in perzoone te beschouwen en bezichtigen; leggende eenen weg ruim van elf honderd Italiaensche mylen af: waer van ieder duizend schreden begrypt, te weten, van *Peking* tot aen het einde der reizepalen.

De Keizer reed, op d'eerste plaetze, te Paerd voor aen, en na hem volgde de Prins, zijn Zoon, oud tien Jaeren, die reeds, zedert eenige Jaeren, erfgenaem en navolger van zoo grooten Ryk verklaert was. Daer na volgde de drie voornaemste Koninginnen, ieder gevoert op een vergulden wagen: en eindelijk alle de voornaemste Koningkens, de Grooten des ganschen Hofs, en de voornaemste* Mandaryns van alle de rangen en rechtbanken, die alle met een groot gevolg en toestel voorzien waren, en omtrent een getal van zeventig duizend Menschen uitmaekten.

*Sinesche Majestraten of Overheden.

De Keizer wilde my ook, op deze Reize, in zijn gezelschap hebben; ja dat ik altyd na by hem zou zijn, en overal volgen; eensdeels op dat ik de gesteltenis van die lucht en't aerdryk: en pools hoogte, afwyking der zeil-steen, als ook by wyle de hoogte der Bergen, en afstant der plaetzen met wiskunstige werktuigen zou ga slaen en aenmerken: en eindelijk op dat ik altyd den Keizer, 't zy hy bywyle na Hemelsche zaeken, of na† Meteoren, of na diergelijke andere dingen zoude vragen, by der hand, en tegenwoordig mogt zijn, om daer op te antwoorden. Weshalven hy eenen uit zijne Overheden koos, die zoodanige wiskunstige werktuigen den ganschen weg langs, op eenige paerden zou bezorgen te voeren.

†Verhevelingen.

My gaf hy aen zijnen Oom over, die te gelijk zijn Schoon-vader is, en *'s Ryks Graef* genoemt word, en volkomentlijk de voornaemste onder de Grooten gehouden word: te weten, op dat hy my van leeftocht, en van al wat tot zulken grooten weg van nooden was, zou voorzien: 't geen hy ook altyd overvloedelijk, en met een mild herte bewezen en volbragt heeft: nemende my in zijn eige Tente en aen zijn Tafel.

De Keizer voegde my altyd, uit zijne eige stal, tien en meer Koninglijke Paerden toe: en onder die waren niet weinig, die hy zelf bereden, en gebruikt had: te weten, op dat ik die, op zulken langen weg, wanneer zy vermoeit waren, zou veranderen.

En aldus heb ik dien geheele Reize of Weg, op den welken alle d'andere Mandaryns gedwongen waren, groote onkosten te doen, op 's Keizers onkosten lichtelijk zonder onkoste afgeleit.

Die geheele weg is na het Ooste aengestelt en ondernomen, dewelke na of dicht by op de linke zyde, of Noorder gedeelte, door een geduurige ry van Bergen, die meerendeels van eene tamelijke hoogte zijn, tot aen het uitterste Ooste, eene streeke van meer dan duizend mylen, overal verzelt word. Doch van de Stad *Peking*, tot aen den ingang in het Landschap van *Leaò-tum*, tot twee honderd en negentig mylen verre, is de weg vry vlak. Maer door het gansche Landschap *Leaò-*

tum, dat is, tot omtrent vier honderd Italiaensche mylen verre, heeft men ruggen van Heuvelen en Bergen, die wy langzaem op en neer klommen. Eeindelijk strekte het overig gedeelte van den weg meerendeels, langs rouwer Bergen, en door diepe Dalen; by wyle ook over eene woeste vlakte van twee en drie Dag-reizen, tot omtrent vier honderd andere mylen uit, tot aen een Stedeken *Ula* genaemt, of tot een Riviere, die de Tartaren *Songoro* of *Longoro*, en de Sineezen *Srnngoa* noemen, en, als tot de laeste pael van onze Reis of Weg, bepaelt en vast gestelt was.

Alle die Bergen nu, zoo binnen, als buiten *Leaò-tum*, na 't Ooste toe, zijn met oude Eiken en andere Bosschen, zedert veele eeuwen niet om verre gehouwen, beslagen. Eene streeke van veele Dag-reizen, ging ik door Bosschen vol Haeze-nooten Boomen: ja my gedenkt niet, dat ik ergens zoo groote menichte ran dat slag van Boomen gezien heb.

Deze geheele Landstreek, inzonderheit buiten of voorby *Leaò-tum*, na 't Ooste, is geheellijk bergachtig. Ik heb dikwils, staende op den hoogsten kruin des Bergs, en ziende rondsom over de geheele Horizont, wyd en zyd niet anders, als Bergen en Dalen kunnen zien, schuilhoeken voor Tygers, Beeren, en diergelijke wilde Beesten. Zeer zelden verscheenen huiden: behalve in een Dal aen den Oever van een voorby-vloeyende Beeke: welke Huizen, of liever Hutten, uit Leemaerde t'zamen gestelt, en met kaf of stroo bedekt waren.

Alle de Steden en Vlekken, dier veele ik in het Landschap *Leaò-tum* gezien heb, zijn geheellijk gesloopt: overal vind men bouwvallen van Huizen, en puinhoopen van steenen. Maer onder de verwoeste gebouwen zijn niet weinig Huizen nieuwlings opgerecht, en hier en daer, zonder rooi gestelt: zommige van Leem-aerde, andere van brokken van steenen, en de meeste met stroo, en zeer weinige met pannen of tiggelen gedekt.

Maer reeds vertoont zich niet eeneenig kenteeken of voetstap van zeer veele Stedekens en Vlekken, die voor den oorlog daer noch stonden: want wanneer d'eerste Keizer der Tartaren, die d'aenrechter van den oorlog was, in 't begin een kleine menigte van Krygsknechten had, heeft hy uit alle de Steden en Vlekken zijne benden, tot een vry groot Krygsheir, by een getrokken; na eerst die Steden en Vlekken met voordacht gesloopt waren: te weten, op dat hy de nieuwe Krygsknechten alle hoope van t'eener tyden na hun Vaderland weerom te keeren, benemen zou.

Maer de Hooftstad zelve des Landschaps van *Leaò-tum*, die zy *Xyn-Yàm* noemen, is een tamelijk groote en schoone Stad, en verbeeld geen verachtelijke gedaente van een Hof.

Der zelver pools hoogte, gelijk ik met gereetschappen, meer als eenmael heb bevonden, is een en veertig graden en zes en vyftig minuten, dat is, omtrent twee graden hooger, als die van de Stad *Peking:* daer nochtans, tot op dezen huidigen dag, alle, zoo wel d'onzen, als Sineezen, die niet hooger als een en veertig graden gehouden hebben. Maer geene afwyking van zeil-steen is in deze Hooftstad: het welk ik ook naeuwkeuriglijk, met eenige malen na te vorsschen, aengemerkt heb.

Maer in het Stedeken *Ula*, dat op de uitterste pael van onze Reisweg legt, is de pools hoogte vier en veertig graden, en twintig minuten. De zeil-steen wykt daer van 't Zuide of de middag, na 't Weste een graet, en omtrent veertig minuten. Maer laet ons weer tot onze Reize, van waer wy een weinig afgeweken waren, keeren.

Van de Stad *Peking* dan, tot aen dat uitterste Ooste, door die verre gelegenste Landstreeken, is geheellijk een nieuwe weg geopent: te weten, waer langs de Keizer

op een Paerd, en de drie Koninginnen op hare wagens, zouden vaeren. Deze weg was, tot omtrent de breette van tien voeten, midden door de Landen, over Bergen en Dalen, en over zeer veele bruggen, die over Rivieren en Beken, die wy overal ontmoeten, geslagen waren, tot meer dan duizend Italiaensche mylen uitgebreit, en liep, zoo veel kon geschieden, zeer recht en effen, zijnde de aerde op beide de kanten van den weg, tot de hoogte van een voet, als eenen kleineri Dyk, gelijkelijk en effen opgeworpen: zoo dat die weg met een scheidpael, aen beide de zyden op een even verre afstant van malkanderen, zeer recht uit liep. Voorts was dees weg zoo schoon en net, inzonderheit by mooi weer, dat hy geheellijk een dorschvloer gelijk was, te weten, overal waren, door zoo veele Landstreeken, Luiden gestelt, die dien weg ga sloegen, en lieten ganschelijk niemant langs den zelven weg gaen, eer de Keizer, met de Koninginnen, daer over getogen was. Voorwaer onze Katholijken maken met zoo groote zorge en bekommernisse onze wegen en straten niet zoo schoon, waer langs het Sacrament, op den hoogen Feest-dag, gewoonlijk gedra-

gen word, als deze Luiden zoodanige wegen voor hunne Koningen en Koninginnen gewoonlijk bereiden; en dat zoo dikwils, als zy de Reize buiten het Hof ondernemen.

Maer een andere weg, geheellijk den eersten gelijk, is in het weerom komen bereid, met steile ruggen der Bergen, zoo veel bequamelijk kon geschieden, tot een vlakte te brengen: en met bruggen over al de ontmoetende Beeken te slaen: aen welker zyden, ter weder zyde matten, met geschilderde Draken verçiert, als onze Tapyten, gehangen waren.

De Keizer zelf, verlatende dien ganschen geopenden weg, begaf zich, langs ongebaende wegen der Bergen, meesten tyd dagelijks op de Jacht. Indien hy by wyle te gelijk met de Koninginnen reisde, zoo week hy ter zyde van den geopenden weg af, op dat men niet, of door het gewoel, of door den troep der Ruiters, die hem volgden, dien nieuwen weg bederven zoude. De Keizer, zeg ik, ging aldus een groot stuk weegs voor uit: daer na volgden de vergulde wagens der Koninginnen, neffens des Keizers gevolg. Toen quamen, op eenen behoorlijken affiant, de Koninkskens, Grooten, en eindelijk de Mandaryns, ieder in zijn rang: maer de laeste troep of bende wierd, door een ontallijke schare van knechten te paerd, gesloten. Dewyl men nu geene Steden op den weg ontmoete, die zoo grooten menigte van Menschen konden herbergen, of dezelve van nootwendige dingen genoegzaem voorzien; en dewyl daer en boven hetgrootste gedeelte des wegs, door woeste plaetzen (ik zeg, door Bergen en Dalen) af te leggen was, zoo most alles, wat tot zulken langen Reize van noden was, en het geen tot zoo grooten menigte van Menschen vereischt wierd, den ganfchen weg langs overal meê gevoerd worden. Dies ontallijke Wagens, Kemels, Paerden en Muil-ezels, ten deele langs de bywegen, voor uit gingen, en ten deele volgden, of liever door een geduurige en onophoudelijke ry vergezelschapten, die de Tenten, Bedden en Bulsters, Tafels, en alle Keuken-gereetschap, en andere diergelijke dingen droegen. Daer en boven volgden zeer veele troepen van Paerden den ganschen weg langs: want de Keizer, Koninkskens, en byna elk van de voornaemste Grooten, veranderden doorgaens en dikwils eiken dag van Paerden. Zy voerden ook zeer veel troepen van Ossen, kudden van Schapen, als die zy dagelijks slachten: ook van Verkens, enz. langs die wydstrekkende Landstreeken met zich. En alle deze omslagen, of Reis-tuigen, die met zulken gekrys en geduurig geloop van ontallijke wagens, vracht - beesten, en Menschen gevoert wierden, verwekten, alhoewel zy langs de zyde-wegen (die van den Koninglijken weg, dat is, langs den welken de Koninginnen voeren, verre afgelegen warens,) voorgingen, nochtans zulke stof-wolken, dat wy in een geduurige, en dikke nevel scheenen te verkeeren: en dikwils, wanneer de Wind ter zyde, of van vooren waeide, op de wyte van vyftien of twintig voeten, onze makkers met oogen niet onderscheiden konden.

De geheele weg nu was op zeekere wytten, of afstanden, zoodanig afgesteken, dat dit groote Krygsheir alle dagen, des avonds, aen d'eene of andere Riviere of Beeke kon komen, en aldaer aen den Oever zijne Hutten oprichten. Waerom wy alle dagen, des morgens heel vroeg, en meesten tyd vroeg voor dag, de Reistuigen, en omslagen, als Hutten en diergelijke andere dingen voor af zonden: en de Oversten, als voorloopers, staken des avonds eerst een zeer bequame plaetze voor de Hutten des Keizers en voor de Koninginnen, en daer na voor alle de andere Koninkskens en Mandaryns, ieder zijne plaetzen af, na de orde der acht blazoenen of vaendels, onder welke de geheele Tartarische Krygsmagt by de Tartaren verdeelt en gebragt wis.

Aldus hebben wy in die orde, in den, tyd van drie Maenden, zonder naeuwlijks ons eenen dag stil te houden, dezen weg van over de duizend Italiaensche mylen na het Oosten, in het henen gaen, en zoo veel in het weder keeren, afgeleit.

Na wy aen de vesting, *Xam-hay* geheten, gekomen waren, welke Vesting gelegen is ten deele in d'engte van de* Zuider zee, en ten deele aen de Noorder Bergen, alwaer die beruchte Sineesche Muur het Landschap *Leaòo-tum* van het Landschap *Pekeli* scheid: (deze Muur begint van het strand der Zuider Zee, en strekt eene streke van omtrent vyf mylen, tot aen den hoogsten Noorder Berg, en van daer over den rug des Bergs klimmende, schiet over de hoogste kruinen van andere Bergen, zeer verre na 't Noord-weste) na wy, zeg ik, deze Muur te boven gekomen, en uit het Landschap *Leaò-tum* geraekt waren, verliet de Keizer met de Koninkskens, Grooten, en byna alle de Mandaryns, den Koninglijken weg, en week dicht op de linker zyde van dien af (te weten, na de Noorder Bergen, die met een langen rug aen een gefchakelt leggen, en zeer

*Zeeboezem Zang.

verre nae het Oosten uitschieten,) om voortaen alle dagen zich op de Jacht te leggen. De Keizer, dan, koos drie duizend Krygsknechten, uit de geene, die zyne zyde bestuuwden, en alle met Pyl en Boog gewapent waren. Die breide hy, ten wederzyde, in een zeer wyde kring of kroon uit, met de welke hy deze Bergen omringen deed. De middelyn des krings was ten minsten van drie Italiaensche mylen. Hy stelde dan de Krygsknechten op een zeekere ordre en afstant, in den omtrek van deze kring, van malkanderen. Op dat nu de orde, en evengelijkheit van den omtrek, niet zou gebroken worden: te weten, door het voortgaen van zommige langzaem en andere snel, pasten daer voorname Overheden, ja ook de Grooten zelfs, die ook in de kring verdeelt waren, naerstelijk op. Na de plaetze, welke ieder in den omtrek te beurt gevallen was, trad ieder dan recht voor uit: na malkanderen toe, 't zy het door Dalen of door Kreupel-bosch was, of dat men over rouwe ruggen van Bergen op klom: en niemand derfde ter rechter of ter slinker zyde afwyken. En aldus, met het doorloopen van Bergen en Dalen, omringden zy alle de wilde Beesten, die daer in begrepen waren, als met een groote kring van een net: en allengskens nae het middelpunt van den kring, (dat meesten tyd in een ruim dal, als een paelsteen, of eind van die Jacht, vast gestelt Was) naderende, verkleinden of trokken die zeer wyde omtrek van de middelijn van drie mylen, in een anderen omtrek van een kleinder middelijn van twee of drie honderd schreden in. En stygende toen elk op die plaetze van hunne Paerden (want het gansche Krygsheir van zeventig duizend Menschen bestond uit Ruiters, en daer waren geene voetknechten) en zettende dicht voet aen voet, en zyde aen zyde, omringden zy, met een dichte drom van Menschen, alle deze wilde Beesten, die zy uit de schuilhoeken van Bergen en Dalen gejaegt, en na het midden, als in een net, gedreven hadden. Zy joegen de wilde Beesten, binnen den omtrek van die kleine kring, zoodanig heen en weer, dat die eindelijk, terwyle zy, met geduurig heen en weer te loopen, overal uitgang zochten, en niet vonden, geheel vermoeit en krachteloos op d'aerde neer vielen, en toen byna zonder moeite of arbeid gevangen wier den. Aldus heb ik twee of drie honderd harten, behalven Wolven, Vossen, en ander wild Gedierte, in den tyd van een halve dag, in dusdanige netten van omringende Menschen besloten, gezien. Ik heb ook, in het verder gelegen Tartarye, buiten het Landschap *Leaò-tum*, dikmaels meer als duizend Harten en Dassen, in den tyd van een halven dag, in dusdanige kring zien vangen, die met zeer dikke troepen, gelijk kudden van Schapen, rondsom den binnensten rant van de kring loopende, als van zelfs (terwyl zy geen uitgang vonden) gevangen wierden. Maer Tygers wierden, door een byzondere wyze van Jagen, en met ander slag van wapenen, tot meer dan zestig in getale, gedood.

Alle deze en bezondere Jachten, heeft de Keizer gewilt, dat ik by zou woonen, en my zijnen Schoonvader, met een byzondere wel genegentheit tegen my, aenbevoolen, en dat hy, in 't dooden van Tygers, en diergelijke wilde Beesten, eene bezondere zorge voor my zoude willen dragen, en niet gedoogen, dat ik in eenig gevaer zou komen. Dies ik alleen, onder alle de Mandaryns, wapenloos, en+

+ Van de Perzoon des tegenwoordig Sineesch Tarterschen Keizer, weid aldus gesprooken, in de Dag-lijst van de laetste Nederlandsche Gezant, aen 't Hof tot *Peking*.
Den Keizer zelf is een Man van middelbaere lengte, mild, deftig, en ontzaggelijk van wezen, onder duizenden kenbaer, zonder eenige uitterlijkhedenen teekenen van Majesteit, als die uit zijn Statelijke en Vorstelijke zeden en verçierzelen van de ziele uitblinken, waer door, zoo uit het wezen eenige deugden te leezen, alle Vorsten en Koningen, by ons ooit gezien, zoo niet te boven ging, ten minsten rykelijk kon opwegen, en gebooren scheen om te heerschen, doorkneet in veele, en voornamentlijk in Wis konstige wetenschappen, en

genoegzaem dicht by den Keizer, en te gelijk met den Keizer, de hooge Bergen te paerde op steeg, en met hem in de schuine en steile Dalen weer af steeg.

Keerende dan, na het uitstaen van dien zwaren arbeid, (alhoewel ik, na eenige moeite, daer toe scheen gewent te worden) tegen de laten nacht, na de Tenten, was ik zoo vermoeit, dat ik, na het afstygen van den Paerde, naeuwelijks op mijne voeten staen kon, en, my op het Bed neder leggende, den geheelen nacht het gedruis der Paerden, geloei der Ossen, en geblaet der Schapen rondsom de Tenten, zijnde in een diepen slaep als verzoopen, niet hooren kon.

En alhoewel ik veelmalen dit gezelschap des Keizers trachte t'ontwyken, zoo heb ik my evenwel, zijnde door raed van vrienden daer toe aengesprooken, ganschelijk niet derven daer van afhouden, vrezende dat de Keizer, zulks vernemende, het zelve qualijk mogte opnemen; dewyl de Keizer in der daed met eene byzondere genegenheit tegen my dikwils gezeit heeft, dat ik hem altyd in zijn gezelschap, ja altyd naby hem zou volgen; gelijk de geenen, dien des Keizers binnenste geheimnissen toevertrouwt, en zijne gemeenzaemste vrienden zijn, my zulks uitdrukkelijk verklaert: en alle de Grooten Mandaryns aldus des Keizers gemoet mywaerts uitgeleit hebben;

Na wy dan door deze wyze van Jagt, Zonder rust van eenen dag tusschen beiden, omtrent vier honderd mylen afgeleit hadden; quamen noch eindelijk aen de Stad *Xin jam*, waer in wy drie of vier dagen stil bleven leggen. Alhier quamen de Koreanen (dat zijn die van het half Eiland *Korea*,) en bragten aen den Keizer een levendig gevangen Zee-kalf, dat de Keizer my deed vertoonen, vragende: *of in onze Europische Boeken eenig gewag van die Visch gemaekt wierd?* En wanneer ik hem antwoorde,

> onvermoeit in het oefenen van andere, waer toe hy dagelijks, als ook tot de handhavinge der Rykszaeken, welkers bestiering hem zeer ter herten gaet, zoo voor als na de middag, gezette uuren gewoon is te besteden.
> Deze Vorst om een voorbeeld van veele deugden, aen alle andere te verstrekken, niet als de Christelijke Godsdienst vereist, die hy om zijn drift tot wellusten niet licht, zoo het schynt, zal aen nemen: gelijk ook de zelve begeerte tot meerderneit van Vrouwen, den voornaemsten hinderpael is, aen de voortzetting van den Christelijken Godsdienst, onder de Grooten, die bet opvolgen van haere begeerlijkheden, voor alle Godsdienst achten, zoo dat volgens het zeggen van de Roomsche Vaders, in Sina, den Armen meest het Euangelium gepredikt werd.
>
> Den Sineesch Tarterschen Keizer die tegenwoordig heerscht, werd gezegt omtrent de vyftig Jaer oud te zijn, schoon van gedaente, heeft groote zwarte oogen, eenigzins heuvelachtig van neus, met hangende zwarte knevels, en weinig of geen onderbaert, eenigzins pokdaelig in zijn aengezicht, is van middelmatige lengte.
> De Jezuit *le Compte* spreekende van den Sineeschen Keizer *Camhi*, beschryft zijn gedaente, als volgt:
> *L' Empereur me parut d'une taille au dessus de la mediocre, plus gros que ne sont les gens ordinaires qui se piquent en Europe d'estre bien faits, mais un peu moins qu'un Chinois ne souhaite de paroistre. Il a le visage plein, & marqué de petite verole, le front large, le nez & les yeux petits a la maniere des Chinois, la bouche belle, & le bas du visage fort agréable. Il a l'air bon & on remarque dans ses manieres & dans toute son action quelque chose qui sent le Maistre & que le distingue.*
> De Keizer quam my voor, weinig meer als van een middelmatige gestalte, wat grover als die geene in *Europa* zijn, welke zich inbeelden wel gemaekt te wezen, doch weder weinig teerder als een Sineesch wenst te zijn, hy heeft een vol wezen, zijnde een weinig getroffen van de Kinder pokjes, heeft een breet gezicht, kleine neus, en kleine oogen, gelijk de Sineezen, een schoone mond, en het onder aengezicht aengenaem, hoeft een lieflijk gelaet, en men merkt aen, in zijn gebaerte, en in al zijn handel, iets waer aen men ziet dat ny Meester is, en dat hem van anderen onderscheid.

dat in onze Boekery te Peking een Boek, was, dat de natuur en de gedaente van die Visch na 't leven uitbeelden en verklaerde, beval de Keizer aenstonds, dat Boek te halen. Na ik dan aen onze Vaders te *Peking* daer over geschreven had, kreeg ik, in den tyd van weinige dagen, antwoord, beneffens twee Boeken, die de Keizerlijke looper, met een zeer snellen ren van Paerden, als door de lucht vliegende, aenstonds bragt.

Wanneer dan de afbeeldinge van den Visch, in het Boek uitgedrukt, en de verklaring van het Schrift, met den aengebragte Visch geheellijk over een quam, wierd de Keizer daer over verblyd, en beval de Visch na *Peking* te brengen, en met zonderlinge zorge te bewaren.

In den tyd van drie dagen, zoo lange wy hier vertoefden, trok de Keizer, met zijne Koninginnen, na de grafsteden van zijne Grootvaders en Over-grootvaders, die niet verre van de Hooft-stad *Xin-yam* af leggen.

Op den vyfden dag ondernam hy (beveelende de Koninginnen in die Hooftstad te blyven,) het overige van de reize, buiten het Landschap *Leaò-tums*, na Oost-Tartarye, en quam eindelijk na verloop van veele dagen, en te gelijk na het slaen van kringen van Jagten, zonder ophouden, en zonder eenen dag over te slaen, hebbende eenen weg van noch vier honderd mylen afgeleit, tot aen de Stad *Kirin* genoemt, gelegen neffens of langs den Oever van de groote Rivier, *Songoro* geheten, welken haren oorsprong uit den zeer vermaerden Berg *Cham Pé* neemt, die Zuidwaert, eene streeke van vier honderd mylen, van de Stad *Kirin* af leit, en gezeit word, met zijnen kruin (die geduurig met Sneeuw bedekt leit) tot in de wolken te reiken. Hierom word hy ook *Cham Pé*, dat is, *witte Berg*, genoemt. Het voorste of voet van den Berg, is de eerste en Voorvadersche wortel van onze Ooster Tartaren: waerom ook de Keizer, ter zelver uure van zijne komste, na het stygen van den Paerde, met gebogen knien, aen den Oever van de Rivier, en met driemael het hoft na de aerde te buigen, en met het aengezicht na 't Zuiden en den Berg tekeeren, den Berg, als een Voorvadersche zetel, van verre geëert heeft. Aenstonds daer ha klom hy in zijnen draegzetel, die van Goud blonk, en rondsom met lyfwachten bezet was, en trad aldus in de Stad *Kirin*, latende zich van ieder een zien: ja verbood, dat de Krygsknechten, des Keizers lyfwachten, de rondsom toegeschoten menigte des gemeenen Volks (gelijk men aen het Hof te *Peking* gewoon is te doen) niet verre van hem zouden afkeeren: want de geheele Burgery, zoo Mannen als Vrouwen, was den Keizer te gemoet geloopen, en getuigde opentlijk, met schreyende oogen, de blydschap des gemoeds, die zy schepte in 't gezicht des Keizers, en aenschouwde hem, als of hy uit den Hemel op de Aerde neder gedaelt was: want nooit was diergelijke in de voorige eeuwen gebeurt, dat de Sineesche Keizer dusdanige Landen in perzoon bezichtigt had. De Keizer was ook zelf verblyd, d'oprechte genegentheit van die Volken t'hemwaerts t'aenschouwen; Hy beelde alle pracht van

Majesteit uit, en noodigde hen eenigzins, om nader by hem te komen, en aenschouwde in hen de eenvoudigheit zijner Voor-ouderen.

In dit Stedeken *Kirin* maken de Stedelingen, op een byzondere wyze, Schepen, en hebben 'er niet weinige gereet, daer mede zy voor stroom de Rivier af, na 't Noord-ooste, eenige mylen verre, tegen de Moskoviters vechten: die dikwils op deze Riviere komen, en het Visschen van de Oester-paerlen den Kirinzers trachten t'ontrekken.

Na dat de Keizer twee dagen lang in het Stedeken *Kirin* stil gelegen had, voer hy, met meer als honderd vaertuigen, en met eenige Grooten, de Rivier af, na het Stedeken *Ula*, dat gezeit word het beroemste Stedeken van dat gansche gewest, en eertyds de zetel des Tartarischen Keizers (van wiens Paleis de voetstappen noch te zien zijn) geweest te zijn. Hy nam my weder mede in zijn gezelschap, latende alle de Koninkskens, als die het klein getal der Schepen niet konde bergen, in 't Stedeken *Kirin* blyven. In die Riviere, een weinig boven het Stedeken *Ula*, dat meer als twee en dertig mylen van het Stedeken *Kirin* aen de zelve Rivier leit, onthoud zich veel Steur. Uit begeerte van die te vangen, was de Keizer na *Ula* gereist. Maer het gebeurde, dat in dien zelven tyd, dag en nacht, veel regen neder viel, en de geheele Riviere Schielijk zeer hoog op rees: ja ook niet in de volgende dagen, op de tegenwoordigheit van zoo grooten Majesteit, haer opryzen Staekte; maer, door een snelder loop, onbevaerbaer wierd, en in haren loop, om verder de zelve op te vaeren, des Keizers Reize te leur stelde.

De Keizer vertoefde aldaer vyf of zes dagen; want de dichte slagregens vielen zonder ophouden, en drongen hem weerom na *Kirin* te keeren. In het weerom keeren leed ons Schip, door den snellen tegen-stroom, geene kleine schade, en dwong ook my, en des Keizers Schoonvader, op Land uit te treden. Gaende dan, met des Keizers Schoon-vader, op een Boeren wagen met een Os daer voor, zitten, die langzaem den wagen, het overig gedeelte van den weg, door zeer diep slijk, en veel regens, voort trok, quam ik eindelijk, laet in de nacht, wederom in 't Stedeken *Kirin.* Wanneer de Keizer ons wedervaren vernam, zeide hy, als lacchende: *de Stem heeft met ons alle de spot gedreven.*

Na wy twee dagen in het Stedeken *Kirin* vertoeft hadden, en nu, na eenigzins ophouden van den regen, het aengenaem wezen van een heldere lucht zagen, begonnen wy aenstonds langs dien onmetelijken weg, na de Hooft-stad van *Leaòtum*, wederom te reizen. Het kan met weinig, woorden niet verklaert worden, hoe grooten arbeid en zwarigheit ons in 't weerom komen ontmoet is; dewyl de geduurige regen van de voorige dagen by na alle de wegen onreisbaer gemaekt had. Want dewyl wy geduurig over Bergen en Dalen mosten reizen, zoo had het regenwater, dat overal van de Bergen, in het midden der Dalen neer vloeide, en aldaer in de Rivieren en Beeken storte, die trosheit, om zoo te zeggen, en opgeblazentheit onverdragelijk gemaekt; zulks dezelve de Bruggen, te vooren daer overgeslagen, niet meer wilden gedoogen, maer overal sloopten, en met het opzwellende water overstroomden.

Het staende water had ook in de Dalen, op veele plaetzen de diepe Poelen en zeer taei slijk, daer onder lustige groene Weiden waren, snoodelijk verborgen. Daer en boven waren al over lang Paerden, Kemels, en alle draegbeesten, met reistuig beladen, door die zeer lange, en byna onophoudelijke Reize, van alle hunne krachten uitgeput. Hier door was het, dat de Paerden, Kemels, en andere lastbeesten, overal in de Poelen en Slijk bleven steeken, en alle de wegen met veele lijken, of krengen van Beesten,

niet alleenlijk van die geene, die in het weerom komen, maer ook van veele, die in het gaen bezweken waren, overal opgehoopt gezien wierden. Ook had de zeer spaerzame wyze van leven en lyf-tocht, (dewyl veele dingen, die tot lavenis mede genomen waren, allengs ontbraken,) niet alleenlijk de lichamen van Menschen, maer ook de gemoederen afgemat. Veele Ruiters gingen te voet, en geleide hunne vermoeide Paerden by de hand. Veele waren ook gedwongen, op het midden van den weg, eenige dagen stil te blyven leggen, op dat zy het groot Vee een weinig ter Weide lieten gaen, en verfrisschen. Veele waren ook, die reeds de Paerden verlooren hadden, genootzaekt, den weg te voet af te leggen. Veele voorloopers der Oversten, maekten, doch met groote bekommernissen, door een groote menigte van Menschen, den bekommerlijken doorgang der wegen, met het nedervellen van veele Boomen, en het omverhouwen overal van Bosschen, gemakkelijker, vlakker, en slijkeloos. Des niet tegenstaende, na eenige duizend Ruiters, en Wagens, die lang voor dag voor uit gingen, over

den gebaenden weg getogen waren, verlieten zy den zelven, die schier ondoorgangbaer was: zulks de Keizer zelf, en zijn Zoontje, (een Prins van tien Jaren oud) en alle andere grooten, op veele plaetzen te voet, midden door het slijk en door de staende wateren, gedwongen waren te gaen; dewyl zy bevreest waren dat zy zich, door het misstappen der Paerden, op de houtbondels, die onder het slijk verborgen, en ongelijk lagen, zich in grooter gevaer mogten brengen. Wanneer men aen engten van dusdanige wegen en bruggen, die overal, en veelvuldig, inzonderheit in de Dalen, waren, en zoo groote menigte van Menschen dwongen stil te staen, ontstond, na de Keizer met eenige van de zijne, die naest by hem waren, over, of door gegaen was, zulken stryt, en om zoo te zeggen, een worsteling van zoo groote menigte van Menschen, die by heele drommen zochten door te gaen, dat veele overal malkandere in het water storten: en veele, die door slikkerige doorgangen (en die noch door de voetstappen van andere doorgangers niet betreaen waren) trachten om stryt voor uit te loopen, in de diepe wellen en bedrieglijke poelen vielen. En waerlijk, deze arbeit en moeyelijkheit der wegen, was door gansch Tartarye, en meest door bet Oostelijke, zoo groot, dat de meeste oude luiden, die dertig en meer Jaren het Hof gevolgt hadden, opentlijk beleden, dat zy nooit door zoo veel, en door zulken grooten arbeit afgemat geweest waren.

In deze bekommerlijke doorgangen der engten heeft de Keizer verscheide teekens van bezondere welgewogentheit tegens my getoont. Want als wy, op den eersten dag van onze weeromkomst, omtrent zonnen ondergang, by een groote Beeke gekomen waren, was der zelver water zoodanig opgeloopen en gewassen, dat men geheel en al daer niet kon door komen. De Keizer nam toen een klein schuitje, dat daer by geval by de hand was, en voerde zelf eerst den Prins, zijnen Zoon, over, en daer na eenige andere van de voomaemste Koninkskens: maer als de andere Prinzen, Grooten en Mandarynen, met het gansche krygsheir, op den Oever van de Beeke bleven wachten, en met begeerte wenschten over te gaen, (want de donkere nacht was op handen, en de Tenten, en alle reis-omslag waren al voor twee dagen voor af gezonden en overgegaen, en dien volgens most men, ten zy men haestig over ging, dien nacht, zonder Avondmael te doen, en veele ook zonder Middagmael gedaen te hebben, onder den blooten Hemel, in een vry kout zaizoen, overnachten) zoo keerde de Keizer, van den tegen-oever, weerom, en bragt een ander schuitje, als het voorige, met zich, en riep luid keels, *waer is Nân Goay gim?* (dit is by hen mijnen naem) Waer op de Schoon-vader antwoorde, *hy is hier.* De Keizer voegde daer op, *laet hy in het schuitje klimmen, en te gelijk, met ons overvaeren.* Latende dan de anderen achter, beval hy, dat ik voor af zou overvaren. En deze zake, die voor allen zoo openbaer was, baerde by de groote menichte van Mandaryns, en Grooten, die den volgenden ganschen nacht en dag arbeiden om over te komen, geen middelmatig gezag aen ons.

Het zelve gebeurde byna op een zelve wyze des anderen daegs. Want als de Keizer, op den middag, met de voornaemste Grooten, te weten, die de ganschen verleden nacht allengskens over de eerste Beeke getrokken waren, aen een andere, en wyder Beeke gekomen was, en van den middag, tot aen zonnen ondergang, de hutten, reistuigen, en het ander omslag, ook in eenige kleine schuitjes had doen over voeren, beval hy dat ik alleen, beneffens eenige weinige, met de zijne (latende alle de andere Grooten op deze zyde van den Oever dien nacht blyven) zou overvaeren. En wanneer ae Schoon-vader des Keizers, door eenen uit de vertrouwste des Keizers gevraegt had, *of hy ook dien nacht zoude overvaeren; dewyl*, zeide hy, *Nân Goay gim de zelve*

Tente en Tafel gebruikt? zoo zond hy de Keizer tot antwoord, en zeide: *het is noodig dat gy overvaert. Wat Nân Goay gim belangt, ik, zal hem met myne Tenten en van mijn Tafel voorzien.*

Wanneer ik nu overgevaeren was, beval de Keizer, zittende op den Oever van de Beeke, dat ik ook aen zijn zyde zoude zitten, te gelijk met twee Zoonen van de Wester Koninkskens, en den eersten Tartarischen *Kolao*, dien hy ook altyd een bezondere welgenegentheit toonde. En dewyl het dien nacht zeer helder weer was, wilde de Keizer de namen van al het gesternte, dat hy toen in het opper half Hemels-rond zag, zoo in de Sineesche, als Europische Taele, genoemt hebben; ja hy zelf herhaelde te vooren, het geene hy eertyds geleert had. Na hy een klein kaertje van de Sterren (welke ik hem voor eenige Jaeren aengeboden had) te voorschyn gebragt en verklaert had, zoo vorschte hy door het gesternte de uure des nachts uit, en nam aldus vermaek, zijne wetenschap, in het byzijn van de tegen-

woordige Grooten, te toonen, en te roemen.

Deze en andere bewys teekenen van welgenegentheit (als, by voorbeeld, dikwils, zoo des Middags als des Avonds, hy spyze van zijn Tafel my toezond) waren zoo groot en zoo gemeen, en aen alien openbaer, dat, wanneer de twee Oomen des Keizers, die des Ryks Graven waren, en de voornaemste onder de Grooten, na onze wederkomste in het Hof van *Peking*, op den vierden of vyfden dag, aen mijn huis quamen, en de Vaders, onze mede-maets, in het byzijn van my, zeide, *zoo groot was des Keizers weldadigheit tegen Nan Laô Ye*, (alzoo noemden zy my eers halven) *dat hy ook toen, wanneer hy by wyle droefachtig of loomachtig scheen te zijn, de oogen op Nan Laô Ye sloeg, en een vrolijk en bly gelaet toonde.* Dies zoo groote gunste des Keizers, den arbeid van onze zeer moeyelijke Reize niet weinig verlichte. Maer ik kan by my geene oorzaeke vinden, welke zoo groote gunste des Keizers aen my heeft te wege gebragt.

Door deze gunste des Keizers dan wederom gekeert, (om veele andere dingen te verzwygen, en van onze weerom af te leggen Reize een einde te maken) zoo quam ik, den negenden van Juny, in den laten nacht, gezont en behouden weer te *Peking:* daer nochtans veele of van 't paerd gevallen waren, en de leden verstuipt hadden, weerom gekeert, en veele, door ziekte, op den weg achter gebleven waren.

Hier zullen misschien eenige vragen, wat nuttigheit of vrucht, door deze ondernomen Reize aen onze Bezendinge toegebragt is? Waer op ik antwoorde. Eerstelijk, des Keizers bevel, die my geheel en al in zijn gezelschap wilde mee genomen hebben, moest ik gehoorzamen: want aen de welgewogentheit des Keizers hangt (menschelijker wyze gesprooken) geheellijk de vrucht en voortgang van onze geheele bezending.

Ten tweeden, op deze geheele Reize (hoewel met gebrooke wegen) heb ik in veele plaetzen, en die de verre gelegenste waren, als in *Xyn yam*, de Hooft en laetste Stad des Landschaps van *Leaotum*, dat is, op des zelfs laetste Grenzen gelegen, en eindelijk in *Kirin* zelf: en in de uitterste plaetze, (zoo te zeggen,) des Aerdbodems, *Ula*, eenige Christenen gevonden, welker belijdenis ik opnam, en andere, die te vooren door hen verwekt waren, met den Doop afgewasschen, die, ten zy door voorval van dusdanigen gelegentheit, zeer bezwaerlijk hun heil of zaligheit zich konden bezorgen. En onder deze Christenen waren 'er twee met de trappen van *Baccalauren* voorzien: en een ander was al over lang onder de *Licentiaten* gereekent, die alle in de Grenspael des Landschaps van *Leaotum*, dat is, in de beroemste Stad *Caiyuem* genoemt, hun verblijf hadden.

Na deze Stad begaf ik my, slaende van den Koninklijken weg af, in den tyd van een halven dag; want de Reize, die nergens opgehouden wierd, leed geen langer vertoeven.

Ten derden, heb ik door deze gelegentheit van deze zeer lange Reize, aen de Koninkskens, aen zeer veele Grooten, en andere Mandaryns, zeer veele kennisse van den Christelijken Godsdienst gegeven, en het voornemen of oogwit, en wyze van onze bezendelingen, of Europische Geestelijken, verklaert. Want dewyl niet alleenlijk de Grooten, maer ook de Koninkskens, tot tydkortinge van zoo lange en langduurigen weg, my overal doorgaens (om met my te spreeken) nodigden, en veele dingen, aengaende den loop der Hemelen en Sterren: ook veel van de* Meteoren, en diergelijke dingen: als mede veel na onze Zee-reizen vroegen, zoo bragt ik, by deze gegevene of gezochte gelegentheit, veele redenen van onzen Godsdienst daer onder te pas, en

*Verhevelingen.

leide, met byzondere vlyt daer op toe, dat ik toonde, hoe veel de Geestelijke bezendelingen, dat is, de Europische Geestelijken van der Sineeschen *Bonsies* (die overal op de slechtste plaetzen gehouden worden) verschillen. Te weten, dat de Europische Geestelijken, die van eene eerlijke plaetze geboortig, en, van jongs af, tot hunnen laesten ouderdom, in allerlei slag van letteren en wetenschappen bezig geweest waren: ook, na den ingang des Godsdiensts, onderzoekers der *Baccalauren, Licentiaten*, en waereldlijke Doctoren gemaekt waren, en hen voor goed keuren: en aldus in Europa met de Mandaryns gehouden worden, die wy hier *Hiò Tao*, dat is, onderzoekers der geenen, die den graed aenvaerden, noemen, heb ik, door onze Europische Boeken, in de Sineesche Taele gedrukt, die overal door gansch *Sina* verspreit worden, en met allerlei slag van wetenschappen vervult zijn, klaerlijk bekrachtigt.

Zoo dat de meeste Grooten, en voornaemste Mandaryns, een groot gevoelen van onze Europische Geestelijken hebben. Welke kennis zy warelijk, ten zy by deze gelegentheit van reize, niet lichtelijk konden scheppen.

Ten vierden eindelijk; dewyl deze ontallijke menigte van Menschen, die op de geheele Reize my op des Keizers Paerden zagen zitten: en van dat zelve Keizers Paert, daer ik op zat, als van een Preekstoel, my dikwils ook van onzen Godsdienst hoorden spreeken: zoodanig, dat ik met recht mag gehouden worden, als of ik voor de aldergrootste vergadering gesprooken had: want dewyl in zulken grooten menigte niemand was, die den Keizer, wanneer dees hier of daer voorby ging, niet dikwils zag, heeft men my ook, die van naby den Keizer volgde, en die by na alleen, onder alle de gewapende Mandaryns, zonder Boog en Pylkooker, wapenloos verscheen: en die, door de verscheidenheit van de lange baert, en Europisch gelaet boven anderen, in de oogen der aenschouwers, als van zelfs liep, heeft men my, zeg ik, moeten zien, en eenigzins met een styf gezicht op my letten. Dewyl zy nu byna alle my kenden, niet alleenlijk als de Schryver van den Sineeschen Almanak, wiens naem in den Almanak door gansch *Sina* verbreit word: maer ook als de geene, die den Christen Godsdienst, door een bezonderen yver belijt; ja als de geene, die, als zy zeggen, overal, na het overwinnen, en verjagen van *Yàm quam Sien*, te gelijk met de Europische Astronomie, den Christen Godsdienst weer in *Sina* ingevoert hebbe, zoo heeft dit niet konnen geschieden, of in het gemoet dier aenschouwers ontstond bywyle veele vragen, nopende den Christen Godsdienst. En dewyl zommige aldus, en andere anders gevoelden, zoo is, in onderlinge t'zamen spreekingen, veel gewags, zoo van de voorgaende vervolging, als tegenwoordigen toestant der Christen zaken, gemaekt: waer van zy my, als het Hooft en Voornaemste aenrechter houden te zijn: geheel en al, gelijk zy eertyds Vader *J. Adam Schal* achteden: en gelijk zy ook zullen houden alle die Vaders te zijn, die in 't meesterschap der Wiskonst, door Gods gehengenis, ons t'eener tyd zullen volgen: te weten, die zy altyd zullen houden; (dewyl zy hen in openbaere waerdigheit gestelt zien, en zoodanigen zien te zijn, welker Namen en Titulen in den gedrukten Almanak over al verbreit worden,) niet alleenlijk voor makers of stichters en verdedigers van den Almanak, maer ook van den Christen Godsdienst.

Ik voege hier onder by eene Lyste van de plaetzen van Oost-Tartarye, die wy van de Hooftstad des Landschaps van *Leaò-tum*, tot aen *Kirin*, d'uitterste grenspael van onzen Reis-weg, by dag-tyd, door getrokken hebben: en door reisweegsche afstanden, of tusschen-wyten, in die orde van dagen, in de welke zy malkander volgen onderscheiden. Ik druk ieder plaetze met de eige namen vande Tartarische Taele (als die inzonderheit in deze plaetzen gebruikelijk is) uit.

Reis-weegsche afstanden, of tusschen-wyten van eenige Plaetzen in Oost Tartarye.

O*P den eersten dag uit* Xynyam, *Hooftstad van* Leaò-tum,	{*Op een afstant van*	95	}*Sineesche stadien.*
Den tweeden dag tot de Beeke Chakay-Anga,	{*Op een afstant van*	85	}*Sineesche stadien.*

Den derden dag tot een andere Beeke, ook Chakay-Anga *genoemt*,	{*Op een afstant van*	70	}*Sineesche stadien.*
Den vierden dag tot Kiaghuklen,	{*Op een afstant van*	50	}*Sineesche stadien.*
Den vyfden dag tot Feyter,	{*Op een afstant van*	80	}*Sineesche stadien.*
Den zesten dag tot de Beeke Ciam,	{*Op een afstant van*	60	}*Sineesche stadien.*
Den zevenden dag tot de Beeke Seipery,	{*Op een afstant van*	60	}*Sineesche stadien.*
Den achtsten dag tot eene plaetze Couroni,	{*Op een afstant van*	50	}*Sineesche stadien.*
Den negende dag tot eene plaetze of dorp Sape,	{*Op een afstant van*	40	}*Sineesche stadien.*
Den tienden dag tot eene plaetze Quaranny Pyra,	{*Op een afstant van*	40	}*Sineesche stadien.*
Den elfden dag tot Eltem Eme Ambayaga,	{*Op een afstant van*	70	}*Sineesche stadien.*
Den twaelfden dag tot Ypatan	{*Op een afstant van*	58	}*Sineesche stadien.*
Den dertienden dag tot Suyen Nypyra,	{*Op een afstant van*	60	}*Sineesche stadien.*
Den veertienden dag tot Ylmen,	{*Op een afstant van*	70	}*Sineesche stadien.*
Den vyftienden dag tot Seuten,	{*Op een afstant van*	70	}*Sineesche stadien.*
Den zestienden tot het stedeken Kirin.	{*Op een afstant van*	70	}*Sineesche stadien.*

In alles 1028 *stadien, dat zijn* 369 *Italiaensche mylen. Een Sineesche stadie begrypt* 360 *Geometrische schreden; en zoodanige duizend schreden doen een Italiaensche myle: en vier Italiaensche mylen gaen op een gemeene Duitsche myle.*

Een Geometrische schrede doet vyf voeten: en een gemeene schrede of stap doet anderhalve voet.

Het zal der moeite waerdig zijn, dat iemand, die meerder tyd heeft, dan ik, uit deze plaetzen eene reisweg-plaets-kaerte afbeeld en ontwerpt, en de zelve onder aen de Kaerte des Landschaps van *Leaò-tum* (die lichtelijk uit den Atlas van Vader *Martianus* af te schetzen is) hecht; hoewel daer in eenigzins de Noorder breette der plaetzen van dat Landschap, na de pools hoogte, als boven aengewezen word, te verbeteren is.

Ik zal noch in 't korte, een weinig byvoegen van het geen uit d'Inwoonders der Stad *Ula* verstaen heb: te weten, dat *Hiucuta* of *Niucrita*, welke eene Plaetze is, op deze streeke wel bekent, zeven honderd Sineesche stadien van de Stad *Ula* af legt: altyd naer het Noord-oosten of een weinig Noordelijker, aen te gaen.

Maer uit *Hiucuta*, langs de groote Riviere, *Helung* genoemt, (in de welke de groote Riviere *Songoro*, en eenige andere grooter Rivieren storten,) en voor stroom af, na 't Oost-noord-oosten te vaeren: is eene Reize van omtrent veertig dagen, en dan komt men aen d'Oost-zee, dat ik meen de Straet *Anian* te zijn.

Aldus heeft my, met eigen monde, d'opperste Krygs-overste, die in de Stad *Kirin* zijn verblijf, en deze zelve Reize gedaen heeft, en tot aen die zeer koude Zee gekomen is, verhaelt.

Volgt een Jagt-reis, die den tegenwoordigen Tartarischen Keizeer van **Sina** *heeft gedaen, over de groote Muur, in het naby gelegen West Tartarye***,**

beschreven door Vader **Pereira,** *die de zelve by heeft gewoont: waer uit eeniger maten de toestant dier woeste gewesten, kan werden bespeurt.*

IK (zegt hy) was voornemens in 't verhaelen van de Sineesche zaeken, na mijn gewoonte, kort te zijn: maer om den weetgierigen te voldoen, zal ik voor oogen stellen die Bergen, welke ik langs dezen weg reizende, naeuwkeurig hebbe bezien. Doch alvoorens zal melden de reeden waerom deze Reize door my is ondernomen, en daer na de lieftalligheit en achtinge, met welke de Keizer ons gestadig heeft bejegent. Als hy wiste dat zedert eenige Jaeren door ons konstelijk gemaekt waren eenige buizen, of pypen van verscheiden aerd, de welke eensdeels door toedoen van Menschen, en anders ook zonder 't zelve, over en weer een bequaem geluit gaven, verzocht hy te weten de reden en wys, waer door zulks zoo behendig konde geschieden: dit verstaen hebbende, begon hy t'eenemael verstelt zijnde, uit te roepen, en deze zoo zeekere wetenschap te verheffen.

De Keizer, zijnde een zeer wys en voorzichtig Man, verstandig en goetaerdig, heeft geerne bekent, dat deze konst tot die tyd toe, den Sineezen niet was bekent geweest, begeerde de zelve van ons te verstaen. Zijn behagen was het Zomer gety van dat Jaer door te brengen omtrent de Bergen van Tartarye, om de aengenaemheit des Luchts: derhalven vermaende hy my met deze of diergelijke woorden: na dat ik de kunst van U Muzyk aendachtelijk hebbe doorzien, behaegt de zelve my zeer: Uwe Wiskonst gevalt my wonderlijk, dies voegt u, deze Reize geduurig, tot mijn metgezel, op dat ik uwe wetenschap onder de Jacht ook deelachtig werde. Hy wenschte dat

Wiskonstige en diergelijke Boeken in de Sineesche Taele gestelt, en gedrukt wierden, zeggende dat zijn Volk die met byzonderen yver zoude leezen.

Vader *Ferdinandus Verbiest* tegenwoordig zijnde, wanneer de Keizer zulk zeide, voorziende het ongemak, 't welk my aenstaende was, voornamentlijk door gebrek van kout water, waer van ik veel noodig hadde, voor een ziekte (de Sineezen drinken geen water als dat zeer heet is) 't geen aen zijn Majesteit voorgehouden zijnde, antwoorde hy, te zullen doen bezorgen alles wat noodig is. Wy bedankten nem als 't behoorde. Den volgenden dag beval hy zijn Oom en zijn Schoon-vader dat zy my met eerbewyzingen ontfangen zoude, en dat, 't welk tot die tyd ongewoon was, aen my kleederen uit des Konings kas zoude gegeven werden; misschien heeft hy mishagen gehad in onze armoede, welke van de overdaed zijns Hofs zoo zeer is verschillende. Dit alles wierd aenstonds verricht, zoo veel als de kortheit des tyds wilde toelaten. En zeekerlijk dit quam ons ook niet qualijk te pas, nademael de koude daer ter plaetze naeuwlijks ophoud in Januarius. Daer en boven beval den Keizer, tot bewys van meerder toegenegentheit, en achtinge, dat men aen my daeglijks twee Paerden van zijn stal tot gebruik zoude bezorgen. Ik ondertusschen tot den Reis toegetakelt, begaf my in de mid-nacht met haest na de heuvelen, wanneer den Keizer meerendeels gewoon is zich die tyd te verkiezen om de hitte des daegs te schouwen, en zijn verblijf te nemen aen de Bergen en Muur, welke *Sina* van *Tar-*

tarye scheiden. En nademaelik deze Muur, alle andere te boven gaende in breette en lengte, tot mijn groote verwonderinge zelf hebbe aenschouwt, zal 't ook niet onaengenaem zijn, dat ik daer van hier gewag maeke. Het is een Werk, recht voortreffelijk, 't welk onbegrypelijken arbeid, ontelbaer Geld, en duizenden Menschen heeft gekost: en echter is het een onnutte Vestinge, dewyl zy voor 't gebruik der Menschen geen zeekerheit of bewaringe toebrengt, waerom de stichter daer van noch heden ten dage een zeer quaden naem behouden heeft. De gelegentheit van dit gebouw zoude ik omstandig van 't begin tot het einde verhaelen, ten ware door anderen zoo dikmalen was beschreven, dat ik niet nieuws zoude[+] voortbrengen, voornamentlijk van de drie honderd mylen, waer in haer lengte zoude bestaen, de welke echter waerlijk wel negen honderd mylen bedraegt, indien men de kromme bogten, en bolwerken, over de Klippen, en de hooge uitsteekende Rotzen, mede rekent, alwaer zich onthouden groote Slangen, en geen ander wild gedierte: zoo als ik gezien hebbe. In de Velden by deze Muur wierden Tenten of Hutten opgeslagen, en de nacht moest aldaer doorgebragt werden, want de Keizer dikmaelen zich legert indelaegten en ledige vlaktens, naby een Riviere, op dat hy den Inwoonderen, en Steden tot geen last zy. Dewyl men eenige dagen aldaer halte maekte, wierden twee Tenten opgerecht, als Paleizen, d'eene tot een Eetzaele, en de plaetze van den Morgen-rust, d'andere tot de Nacht-rust: een zeer groot werk, en in allen deelen volmaekt, alleen van matten gemaekt, doch evenwel acht duizend Ducaten waerdig. De Princen en Grooten met het overige Volk, ziet men ondertusschen zeer regelmatig legeren.

[+]Veele maken deze lengte grooter.

Het is verwonderens waerdig, indien men wil acht geven op de lekkernyen en versche Vruchten van *Pekin*, door verscheide Booden derwaerts gezonden. En als men let op de bestieringe der Vierscharen, waer van hem niets verborgen is, en daer alles zoo wel verricht word, als of hy tegenwoordig ware.

Terwyle deze dingen geschieden, wierd den Keizer geboodschapt van een voordelig voorval met de Russen, omtrent zeekere Vesting, welke noch in de magt van de zelve zijnde, zeer nadeelig was aen de Jagt, en de[*] Visserye der Paerlen, weshalven men hem over die uitslag heeft begroet, te meer, wyl dit zonder byzonder bloedstortinge was toegegaen. Dit was een aenleidinge dat my de Keizer na veele zaeken den Russen betreffende, vroeg.

[*]Of waer is dat 'er twist, aengaende Paerl-vissery zy geweest, twyfele ik zeer.

Den derden dag riep hy my zelf, op dat ik wat zoude Musiceren (in welke wetenschap hy wonderlijk vermaek schept.) Ik ontlede deze kunst van de eerste gronden af, tot genoegen van allen, na mijn uitterste vermogen, en de Keizer was zoo aenmerkende, als was daer een Koninkryk aen gelegen: maer als dit geeindigt was, voerde zijn begeerte hem na de Jagt.

Den vyfden dag reisden wy voort tusschen Bergen die ons wederzyds als dreigden. De styltens zijn schriklijk, wegens de naeuwheit des wegs, de welke niet zonder d'aldergrootste kosten, en onvermoeyelijken arbeid, zoo verbetert is, dat den toegank tot de Jagt niet alleen open staet, maer dat veele van de Sineezen hier omtrent en by den Muur haer ter woon komen neder slaen: door welke Staetkunde den Keizer zijn gebied niet alleen verder uitbreid, maer de Westerze Tarters daer door ook van zeer verre afweert, de welke, indien zy magtig genoeg waren, den Sineezen zouden trachten tegen te zijn. En wanneer de Keizer uit trekt, is 't ongelooffelijk, zoo veel Ruiterye hy met zich leid. Tegens den avond wierd het Leger der Zoldaten opgeslagen, in een vlak Veld, 't welk van vier Rivieren tusschen de Bergen werd besproeit. Dit gedeelte

van Tartarye werd uitgestrekt (of bestaet) in zeer hooge Heuvelen, de welke aengenaem zouden wezen, indien men haer de zeer style rouwigheit konde benemen: hier vertoonen zich Bosschen. Verscheide Volkeren hebben zich op bevel des Keizers van Sina derwaerts begeven, en daer de Tarters woonen, de welke tot de Jagt voornamentlijk genegen zijn, bouwen zy Hutten, hebbende zy overvloed van Wild-gedierte in de Bosschen, met welkers huiden zy gekleed werden: het Aerdryk is daer zeer vruchtbaer, en brengt genoegzaem voort allerlei slag van Graen. Het Bosch is overvloeyende in vruchtdragende Boomen: daer zijn Peeren, Abricozen, Appelen, Perzikken, in menigte. Daer is niet alleen daeglijks voedzel van Vossen, wilde Zwynen en andere wilde Dieren, maer ook groot voordeel voor die geene welke deze vruchten om niet plukken, en wederom duur genoeg verkoopen, daer zijn ook andere vruchten die by ons niet bekent zijn, en echter duur verkocht werden, aen die geenen welke op deze Bergen Jagen, tot haer spyze: Wanneer ik des Keizers metgezel zijnde, hem geduurig op zy was, smaekte

na zijn voorbeeld, en begeerte, gaerne deze rouwe spyze, voornamentlijk Druiven van een wonderlijken smaek. Wegens de naeuwheit, en stylheit des wegs van 't Paerd afstygende, leide ik het zelve by de hand. In alle dezen, ging den Keizer de Westersche Koninkskens en anderen, zonder aenzien van 't gevaer, voor. Wat ik hier boven van deze Bergen gezegt hebbe, werde ook verstaen van de overige, ten ware gy wild uitzonderen die zich na 't Westen uitstrekken.

Hier ter plaetze moest men eenige dagen vertoeven, wegens de ziekte van des Keizers Zoon, gebooren uit eene der Koninginnen, voor welkers koetzen de wegen zoo çierlijk geStrooit, en wateren bygebragt waren, dat niets treflijker konde zijn. Het is my tot schaemte geweest, dat ik God, de Heere van Hemel en Aerde, zoo zeer niet diene. Maer als de ziekte nu wat was afgenomen, keerde de Keizer wederom, van hem te bezoeken. Den zes en twintigsten dag hebben wy ons wyders omgord, tot den Reis, en togen over verscheide Rivieren, na dat bruggen daer over hadden geslagen. Een iegelijk trachte over te komen, hoewel met zonder gevaer, dewyle het niet veilig was te overnachten, op die Bergen, daer de Tygers zich gestadig onthouden: het uiteinde van dicDag-reize, werwaerts men wilde, was noch vier mylen afgelegen: en alzoo was dezen dag i de overtogt byna door gebragt. Na dat men deze Rivieren was overgetogen, wierden de bruggen wederom afgenomen, die van groote en zwaere houten gemaekt waren, als masten van schepen, gelijk de Koopluiden van die zelvige Riviere veel groot hout aen 't Hof van *Peking* stuuren, ontfangende daer voor een ongemeene groote prys. Ik stond verbaest, ziende zoo groote en zwaere Boomen, wasschende uit levende steen. Eindelijk quam men dien Avond aen de voorgenomen plaetze, naby een andere grooter Riviere, de welke na het Zuiden zakkende, roor een korte loop zich uitbreid, als een staende water; maer wegens de verheit, moesten de Tenten door een andere vond opgerecht, en gestelt werden, de wyle men matten herwaerts niet konden brengen: om welke oorzaeke de Keizer in 't aenstaende Jaer, op diergelijke plaetzen, daer gewoon is zich neer te slaen, voor hem van de grond op, Paleizen wil doen bouwen, zonder acht te geven op de grootheit der kosten. Aldaer zullen te zamen komen, alle de Bouw-konstenaren en Werk-luiden van *Peking*, hoewel zoo veel dage afgelegen: Indien hy geen Opper-heer van zoo grooten gebied, en rykdommen was, dit werk zoude niet konnen volmaekt werden: zes zeer schoone Pavilioenen wierden hier opgerecht, het eerste ten dienste alleenlijk van zoo grooten Heer, de andere voor de Koninginnen na haren rang, voor de Prins van 't Ryk, en volgende oudste Zoon, al te zamen van Laeken en bleeke voering, zeven of acht ellen hoog, op dat niets door die buiten zijn, mogte konnen gezien werden. De deure was na de wyze der Sineezen, tegen 't Zuiden, gemaekt van d'alderkostelijkste Zyde Damast, zoo çierlijk, dat daer door, de ongemakken van storm-winden, gelijk als door een stroo dak geweert werden.

Ten beiden zyden stonden twee Tenten voor de Vorsten en des Ryks Raeden, de welke den Keizer in zijn Hof, tweemael des daegs gaen opwachten; daer is ook een andere plaetze voor al zulken, met welke hy meer gemeenzaemheit heeft, waer onder ik dan ook was, wien 't gebeurde te mogen in en uitgaen, wanneer 't my geviel, maer deze zoo groote vryheit hebbe niet te vergeefs gebruikt. Ik moest verstandig en omzichtig zijn, om den afgunst van anderen niet op my te laden.

Rondsom de Tente welke reeds geprezen hebbe, waren Winkels, en buiten de zelve wierd een net gespannen, van dikke en zware touwen, zeven voeten hoog, 't welk is in plaetze van een tweede muur, waer ook een achterdeure in 't Noorden was, en een

andere in 't Zuiden, in welke de benden Lyfwachters waren; maer binnenwaerts was de plaetze der Hellebardiers. Voor de laetste en buitenste ommetrek was noch een kring, van Tenten, zeer dicht aen malkander gevoegt, en als in een geweven in 't ronde, in welke de Zoldaten by dag en nacht, tot meerder zeekerheit wacht hielden. Omtrent twee boogschooten van hier onthielden zich de Vorsten, en den Adel in hare Tenten, zoo naby den anderen, dat zy wel te recht een vierde muur maekten: het overige Volk lag na buiten, in zeer goede rang, zoo, dat een iegelijk zonder moeite zijn eigen woonplaets konde vinden. Aen elken zyde of Oever van de Riviere, een halve of wel een heele myle ver, was een dubbele reye met Tenten opgeslagen, de welke als een Bolwerk de beide ingangen van de Riviere wel beschermden. De Westersche Vorsten bleven buiten dit werktuig. De menigte der Menschen was zoo overgroot, dat het te vergeefs zoude wezen 't getal te willen uit-

drukken, op dat niet misschien daer omtrent zoude dwalen, of anderen die hier van geschreven hebben, tegen spreeken. Den Keizer gezint zijnde des daegs met de Jagt zich te vermaeken, heeft een vier dubbelt getal van Paerden en Kamelen nodig, en wat voorts tot zijn Majesteits gebruik is vereist, werd zoo spoedig toegevoert, dat hy alles ter bestemder plaetze çierlijk gereed vind, en zonder geraes, niet anders als of daer niets te doen ware, waer uit lichtelijk kan werden afgenomen, dat ten zy de Weide langs de Oevers van de Rivieren zeer Grasryk waren, dat zulks t'eenemael zoude onmogelijk zijn.

Den dertigsten dag van hier wyder opgetrokken zijnde, ontmoetende wy aenstonds een zeer snel loopende Rivier, alwaer den Keizer door mededogentheit beweegt, opentlijk heeft doen gebieden, dat niet meer als twee Ruiters nevens den anderen over de brug zouden ryden, op dat niemand verdrinken zoude, welke langduurigheit den Avond mede bragt, zijnde veele genootzaekt aen deze zyde van de Riviere te verblyven.

Eenige dagen na de Jagt, wanneer een ieder voor Zonnen opgang was opgewekt, trok den Keizer voor alle anderen, en een iegelijk at als 't hem geliefde, dewyle de uure van 't Middag mael onzeeker was. En wanneer half gaer Vleesch (daer deze Menschen groote smaek in hebben) wierd opgedist, was ik met drooge Rys zeer wel te vreden; waerom des Keizers Schoonvader my ter maeltyd noodende, zeide, dat men ons met kout water en drooge Rys overvloedelijk zoude verzorgen.

Als de Tafels weg genomen waren ging ik dagelijks na 't Hof, en wanneer de Keizer te Paerd steeg, volgde zijn Majesteit midden onder de aenzienlijkste Heeren tot Zonnen ondergank, zonder spyze, ten ware men daer voor wil houden, die raeuwe Veldvruchten, welke nuttigde met matigheit. Deze wyze van leven hebbe ik drie Maenden onderhouden. In de Bosschen vond ik eetbare Paddestoelen, die omtrent zoo groot zijn als onze hoeden. Terwyl een iegelijk uit de Dalen komende als men Jagen zal, tot den top des Bergs opklimt, werd den ommekring tegen de wilde Dieren wyd en zyds na des Keizers welgevallen geplaetst, in voegen als volgt.

Als de Ruitery gestelt is, onder haere eigen Standaerden, dan werden na het gegeven Zein, twee Ruiters met blaeuwe Vaendelkens afgezonden, van welke eene na de Vleugel ter rechter zyde, e d'andere ter slinker hand na een gezet perk voort loopt, zoo dat zy in korten ter bestemder plaetze, twee mylen van den anderen zijnde, aenkomen. Boven deze kring, welke dan gemaekt werd, op het leus geven dezer Ruiters, staet noch een zeer lange reye van Ruiteren, op dat zy de wilde Dieren tusschen de Bosschen te lichter opspeuren: in 't midden van deze plaets werd een bleek Vaendel, als des Keizers Standaert zijnde, opgericht, 't welk ook voor den Keizer aen 't hooft van een Rot rydende, gevoert werd. Hy maekte my deelgenoot van deze zoo aengename oeffeninge, misschien om mijn groote baerd, de welke onder ongebaerde Menschen, byzonder uitstak: dit geschiede in 't midde van een vlakte vol van quartelen, van welke hy in korten twintig met Pylen doorschoot voor mijne oogen. Na de opgemelte kring van Ruiteren, volgt een ander, bestaende uit de voornaemste Heeren, welken aenbevolen is te dooden wat der voorigen handen ontkomen is. Tusschen deze voorste en achterste Benden Ruiteren, en na des Konings Standaerd, volgt de geheele Hofstoet, te Paerde, de welke zeer vaerdig zijn om zelf op de minste oogwink acht te slaen, zoo dat op deze Klippen zelf alle dingen by de hand en gereed zijn, als in het Hof: wanneer den Keizer tot de Rotzen gaet, werd een vuur in zeeker zeldzaem werktuig, tusschen Paerden hangende, gedragen, met een

ketel, houdende Tartarrische Cha of Teé, en warm water van gesmolten Sneeuw, versche Vruchten, en al 't geen dienen kan, om de Maege graeg te maken, werd met groote vaerdigheit, bereit. Als by geval een nest van jonge Tygers ontdekt wierd, toesde de gesnedenen, die de zorge over de Schapen aenbevolen was, een weinig, waer door de toegang tot de zelve openstond, deschuldige aen dit wachten, wierd aenstonds gedoemt, om nevens de Kameelen te voet te gaen, waer door hy zeekerlijk zoude gestorven hebben, indien den Keizer hem van de straffe niet bevryd hadde, alzoo werd over zoo kleine misdaed, zulken zwaren straffe gedaen.

De laetsten hoop bestaet uit het schuim, van dienstboden en knechts. Maer de Westersche Vorsten als die tot deze Bosschen meer gewent zijn, droegen zich als Bevelhebberen, op dat niemand zijn post verlaten zoude. Veele Harten wegens de groote engte van de plaetze, den Ruiteren aldaer in gevaer brengen, springende wel zes ellen elken sprong. Daer ter plaetze werden gevonden welriekende Katten, Vossen, Wolven, Geiten, Schapen van

verscheide aerd, wilde Zwynen, Rheen, en andere wilde Dieren. Daer zijn ook Tygers als gezegt, tegens welke den Keizer na zijn aengebooren aerd, zoo verstoort is, dat hy ze geenzints spaert, maer tot de dood vervolgt, tot dien einde heeft hy daer toe bequame wapenen by zich, voornamentlijk twee Vuur-roers, de welke altyd omtrent hem zijn. En wanneer zich een Visch-ryke Riviere opdoet, zet men de Jagt aen een zyde, en men begeeft zich tot de Visscherye: en daerom dragen de Kamelen op haer rug kleine schuitjes in verscheide deelen, de welke in een oogenblik werden zamen gevoegt, als 't noodig is. Maer als men komt in 't gezicht der Tenten, werd de ommetrek der Dieren allenkskens en ordentelijk, rondsom naeuwer besloten, zomtyds ook van twee Bende Ruiteren te Paerd zittende, met blaeuwe Vaendels, 't welk geschied als 't den Keizer zoo behaegt. Ik die boven alles begeerig ben om alleenlijk te Jagen na de Ziele van den Keizer en veele anderen, hebbe evenwel een Dier met mijne voeten gevangen, 't welk by den Keizer in groote achtinge is. Doch het is zoo zeer raer niet, dat zelf d'alderwreedste Dieren zoo lichtelijk gevat worden, nademael de ommekring allerwegen werd t'zamen getrokken. De Ruiters die te voet stygen, laten hare Paerden buiten de kring loopen, op dat zy zich beter te za men sluiten mogen, en't Wild tegen staen, 't welk anders onder de Paerden zoude ontvluchten. Wanneer deze slachtinge der wilde Dieren geschied is, worden de Kamelen daer mede geladen, en haestelijk na den Keizer gevoert, alwaer als in een Vierschaer werd gerecht, wie de huiden zal afhalen, en het vleesch in bequame stukken snyden, dat het door de Zon gedroogt, en tegens de verrottinge behoet zijnde, lang mag bewaert werden: met dezen buit die verdeelt werd, geladen, gaet ieder tegens den Avond na zijn eigen Hutte of Tent, en zijn zy alle den volgenden Morgen voor dag wederom gereed. Als den Keizer van 't Paerd zomtyds afsteeg, gunde ik my zelven een weinig slaep, staende over end, na de wyze der Sineezen, de welke overal wanneer zy te Paerd ryden, door een lichte slaep, lichtelijk over vallen worden; maer, zoo dat zy schynen te waeken. Zomwylen gebeurde het wanneer den Keizer zijne voornaemste Hovelingen wilde begunstigen, dat hy een Hart genomen hebbende, met zijn eigene hand voor zich zelven daer van afsneed, en daer na aen de Aenzienelijkste van 't Gezelschap, de zelve vryigheit gaf: wanneer een iegelijk zich takkenbossen te zamen haelde en my voegende na hare wyze van doen, kreeg ik als een anderen *Diogenes*, my ook een bondel houts, verzet staende, tot wat einde deze dingen geschiedede. En ziet ik zag veelderhande spitten gereet maken, en groote vuuren aen leggen, voor welke zommige haer vleesch maer eens vertoonden, anderen slokten de stukken, die zy midden in 't vuur te braden, geworpen hadden, wyl 't bloed daer by af liep, zeer graeg na binnen, welke noch oude Mannen waren, maer jonger luiden in Sina gebooren, belachten dit, gelijk ik stilzwygende my over zulks verwonderde. Eenige houden Harten vleesch met Zout en Azijn, voor een groote lekkernye. De Keizer zag dit alles met vermaek aen, als of hy gewoon was alzoo te leven. In deze kreupel-bosschen zijn verscheide aerd van Moeskruiden, namentlijk witte en roode Ajuin, welke ik achte uit AEgypten gebragt te zijn, zeer veel Basilicum, doch wild, en andere kruiden, welkers namen ons onbekent zijn. Persiaenze Roozen zijn daer ontelbaer, als by ons Distelen en Doornen; Nagel bloemen in groote menigte, bestaende uit vier bladeren, maer van geen reuk, en andere dingen meer; op dat ik my niet te verre uitlaete in deze dingen (hoewelze waer zijn) te begrooten. Boomen zonder vrucht als by ons, zijn daer in grooten getale, als Eiken, Populieren, Beuken en andere, die de Bergen overvloedig voortbrengen.

Doorgaens vallen daer eenige kleinder Rivieren af, in die snel loopende (waer van hier boven gewag gemaekt hebbe) van welken het water zeer goed en kout is, door de nabyheit der Bosschen, of de overschaduwinge der Groente, welke door zijn ingebooren aengenaemheit de stralen van de Zon verzacht.

Op deze Bergen, welke na aller Menschen gevoelen nooit door iemand voor dezen zijn beklommen, werden zomwylen Boomen gezien, die door vuur zijn verteert: 't welk als ik 't aenschouwde, wierd verbaest: de Sineezen willen doen gelooven dat die Boomen, na datze verdort zijn, door de stralen van de Zon, alleenlijk werden aengesteken, even gelijk tontel: 't welk ik zoude gelooven, ten ware het vuur zomwylen op groene Boomen hechte, zoo wel als op verdorde: ook is dit haer gevoelen met de reden geenzins overeenkomende; en op dat haer van dwalinge zoude overtuigen, zag ik deze voorschreve Boomen verbrand tegens 't Noorden, zoo wel als tegens 't Zuiden, daer de Zon zoo krachtig niet is, dat hy

zijne hitte zoude doen ingaen. Daerenboven vind men veele Boomen alzoo verbrand, dev welke staen in gaten en holen daer de Zon niet schynt: ook zijnder veele van welke de stammen onder gebrand zijnde, het overige echter noch groen is. Andere zietmen geheelijk verbrand, terwyl de bladeren noch bloeyen. Ik hebbe zelf bespeurt dat deze brand zijn begin neemt van de stammen, de welke buiten twyffel voor de Zon zoo zeer niet bloot staen, als de takken.

De Sineezen door deze en diergelijke redenen overtuigt zijnde, ondervraegden my naeuwkeuriglijk, na d'oorzaek van dezen brand: ik dede haer na mijn vermogen begrypen, dat de zelve niet was veroorzaekt door de Zon, voortbrengende tot dien einde verscheidene redenen: dat op deze Bergen gestadig werd gejaegt, is een iegelijk bekent, voornamentlijk na Harten, de welke alle Jaeren haere hoorens verwisselen, en wanneer zulks geschied, door de geduurige jeukte zoo gequelt werden, dat zy de zelve met groote kracht heen en weer vryven, zoo lang tot dat zy met de hoorens te gelijk de jeukte quyt raeken.

Hier toe dienen haer de stammen van de Boomen, de welke zy door een geduurige beweginge, en vryvinge zoo heet maeken, datze branden: 't welk geschied opentlijk, gelijk by verscheide voorbeelden te zien is: en wanneer de Boomen alzoo eerst aen de stammen zijn aengestoken, werden de zelve daer na lichtelijk door de vlamme verteert, en zoo veel te eerder door dien Pyn-boomen (als deze zijn) zelf noch groen zijnde, het vuur een groot voedzel toebrengen. Dit antwoord was den Sineezen aengenaem. Verrot hout des nachts een licht of glans van zich geeft, zoo dat ook een brief van 't alderkleinste schrift daer by bequamelijk kan gelezen werden.

Het beliefde den Keizer dat ik hem de oorzaeke van dit licht zoude verklaren; waer op my iets in den zin schoot, 't gene zijne Majesteit voldede, en met de natuurlijke reden over een quam.

Door deze en diergelijke vragen wierd ik gestadig bezich gehouden, maer door mijn antwoord verkreeg ik groote lof en achtinge.

Een van de Grooten van 't Hof zeide tegens my, indien de Tarters een andere Godsdienst moesten verkiezen, zoude ik van harten de uwe omhelzen, dewyle ik van des zelfs Leer-meesteren niets voorstelle, daer op ik niet voldaen werde: daerom is 't dat niemand ons tegenspreekt, op dat hy zich door de omstanders niet doe belacchen. 't Welk den Keizer wetende, zeide boertens gewyze tegens zijne Hovelingen, wilt met de Christene Leeraeren niet twistredenen, want haere wetenschap dwingt u tot een toestemminge, van alle zaeken, welke zy willen indrukken: en dat meer is, zy aenbidden in mijn tegenwoordigheit als 't de gelegentheit vereist, den Hoogsten God; veele dezer Hovelingen, die te vooren den Hemel aenbaden, zijn nu als beschaemt, die te noemen, en alleenlijk het Godlijk Wezen aenroepen.

Ik moet ook gewag maeken van haer goede opzicht en ordre die zy houden op weg, welke zy altyd onderhouden: niemand gaet ter rechter noch ter slinker zyde af, en wanneer de engte niet toelaet dat men ryd, leit een iegelijk zijn Paerd by den toom, en behout zijn gelid, ja of 'er ook een stort-regen viel, zullen zy zich van den rechten weg niet begeven, om onder de Boomen te schuilen, maer bedekken zich met gewaste kleederen.

Den negenden Augusti quamen wy eindelijk aen den Berg *Pe-Cha*, ten einde van onze voorgenome Reize: deze Plaetze, derwaerts men altyd opklimt, is na de rekeninge van Vader *Ferdinandus Verbiest* en *Philippus Grimaldi*, ten opzichte van den Horizont, een geheele myle hoog. Hier was 't zoo kout dat tien duizent Paerden

d'eerste nacht daer door gestorven zijn, de welke niet eens gemist wierden, waer uit kan werden afgenomen wat getal Paerden tot dit gevolg behoorden.

Dezen Berg, de welke boven ten naesten by vlak en schoon is, strekt zich omtrent drie mylen uit, en daer zy ongelijk is, was zy met schoone Bosschen bezet, maer de Rivieren daer omtrent zijn meer met modder, als water gevult, 't welk voor de Paerden zeer ongelegen is.

In 't midden is een Meir, na haer zeggen zonder grond, of liever ondoorzoekelijk, zijnde het water altyd bevrozen: des Keizers Schoon-vader daer breed van spreekende, nodigde my nader by, om het te bezien.

Veele Rivieren afwaterende na verscheide delen des Waerelds, hebben hier haer oorspronk. 't Geheele Jaer door bevriest de Aerde, de Honds dagen alleen uitgenomen, wanneer de Vorst door de hitte van de Zon, twee ellen in de grond werd ontdooit. Hier om is 't dat de Mast-boomen, waer van de Bosschen als de kunst afgunstig zijnde, in reyen staen, haer wortelen, tegens haer eigenschap, maer twee ellen diep schieten, en daer door

werden dikmaelen geheele schoone Bosschen van groote lengte en breette, door de heevige winden met de grond effen gemaekt, daer anderzins Boomen door langduurigheit van tyd komen te verrotten. Wanneer de Keizer my vroeg wat my op die groote Bergen gevallig was? antwoorde dat mijns bedunkens niet aengenamer was, als de reye van die Heuvelen en Bosschen, van verre aen te zien als groene Tarwe, een vermaek waer door het ooge naby gekomen zijnde, nooit verzadigt werd, 't geen hem wonderlijk geviel, dewyle hy van de zelvige gedachten is: dezer dagen quamen veele kleine Koninkskens den Keizer groeten, de welke hy zelf zeer heusselijk heeft omfangen. Ook quamen daer eenige *La-Ma*, een slag van *Bonzii*, de welke zeggen, dat zy herkomstig zijn van *Tubet.* Deze *Bonzii* zijn in grooten aenzien, zoo dat zy tot de hoogste eertrappen komen te steigeren, maer dezer God is haer buik: den Afgod *Fô* dienen zy: indien men haere Leere zal inzien, verbied de zelve vleesch te eeten, maer deze, die van de aenzienlijkste onder hun waren, beleden opentlijk, dat zy 't vleesch zelf onbereit en raeuw in slokten; 't welk als ik haere navolgers tegen wierp, vragende wie de rechte *Bomzii* waren? antwoorden zy, dat men die narren en haers gelijken, tot fpot moest houden. Des Zomers ontblooten zy haer armen, schouders en borst, maer in de Herfst dekken zy zich met het alderkostelijkste Bont, uitgenomen alleen dat bleek verwig is, om dat die verw den Keizer alleen eigen is.

Nadien het op dien Berg zeer kout is, zijn wy, na dat des Keizers overheerlijke Tenten waren opgerecht, denvyfden dag van *Pe-Cha* vertrokken. Men zag daer ontallijke perzoonen, de welke vleesch en huiden van de gestorvene Paerden, gedroogt, en tegens verrotten bewaert, voor Reis-kost met zich droegen, zy eeten ook Muilen en andere vier voetige Dieren, welker huiden gezouten zijnde, mede zeer greetig door haer werden in geslokt.

Op de te rug Reize wierd het Leger in twee vleugelen verdeelt, waer van net eene den Koninginnen geleide, de weg die zy gekomen waren, en het andere den Keizer volgde, na 't Oosten daer hy zoude jagen eenige Beesten, welke in de Sineesche spraeke, genaemt werden *Hoamyam*, 't welk by haer beduit Schapen en Geiten, beide, zonder dat zy eenige onderscheit stellen in de naem: in de hoornen heeft dat Dier eenige gelijkheit met de Geiten, maer zy zijn niet gebaerd, zy zijn bleek van verwe, en zoo gezwind in't loopen, dat men zweeren zoude dat zy vliegen: een van deze spoede, na dat hem 't rechter been was afgesneden, zoo veel weegs dat hy een gezwind Paerd, 't welk door spooren op hem wierd aengezet, ontliep terwyl ik het zag.

Den dag liep ondertusschen ten einde, als de Keizer op deze Jagt was, zonder vangst, dewyle deze Dieren zich ons gezicht onttrokken, weshalven de Keizer het des nachts op Konynen en Haezen aenleide, (deze werden zonder verder onderscheit door malkander geheeten *Teaò-Tu*) by daeg verbergden zy zich in haer nesten en holen, uit vreeze voor de Jagers; en wanneer de Zon onder gaet, onthouden zy haer in Weiden: deze Konynen hebben zeer lange achter beenen, maer de voorste zijn naeuwlijks een vinger breette lang, zoo dat zich niet als door springen, konnen bewegen; voor 't overige zijn zy den onzen niet ongelijk, doch langer van staert.

Van deze Jagt zal ik niet meer spreeken, dewyle geen zonderling onderscheit daer in werd bespeurt, als in de wyze van het voorig gemelte Jagen, uitgenomen dat zy deze oeffeninge alle te voet deden, zelf den Keizer, de welke zich in dezen droeg als een van de gemeene hoop, en alzoo wierd deze nacht door gebragt in 't Jagen van deze Beesten by Maenlicht; en wanneer 't licht achter bleef, wierden brandende Toortzen toegebragt: Europeaensche Konynen werden hier niet gevonden, noch ook

in geheel Sina, uitgenomen die Huis-konynen, de welke met verscheide verwen verçiert zijn. Hier is een groote menigte van Haezen, welke de Tarters niet eeten, de Sineezen echter ga erne; doch zy vullen wel den buik met Muizen, Katten en Honden: deze Westelijke Plaetze is een zeer groote vlakte, de gelegentheit echter Zandachtig; van Schapen genoegzaem overvloeyende.

Den 19 van Augustus, ontmoeten wy een kudde Schapen; het teeken van de Wachters, welke de Keizer daegs te vooren voor uit gezonden had, gegeven zijnde, dat men ze des nachts zoude dooden, geschiede zulks alzoo. Deze Dieren zijn heel wild, en houden niet op van vluchten tot dat zy het gezicht der Jageren ontkomen zijn.

Den eersten dag daer op, was den Keizer als een anderen *Hercules* onvermoeit in arbeid, doodende meest met zijn eigen Speer, uit een tweede kudde, duizend Schapen: in deze beide kudden wierden twee Wolven gevangen, de welke tusschen de ouden gemengt, en door haer jongen gevoed wierden.

De Jagt geeindigt zijnde, trokken wy na 't Noorden, en na 't Zuiden, zeer begeerig zijnde, dat wy een andere kudde, daer van wy aen den Berg *Pe-Cha* afgeraekt waren, wederom zouden aentreffen, 't welk den 8 September geschiede, ter plaetze daer een Riviere van dien Berg afvloeyende, voorby loopt, en wierden hier Paleizen opgerecht, gelijk den Keizer voor zich, en andere, in deze doortogt te geschieden, bevolen had. Terwylen hier eenige dagen vertoeft hadden, wierd ons Leger weder in twee deelen gedeelt, zoo wegens 't gevolg van de Koninginnen, 't welk na *Peking* was gewend, als om den Keizer op te wachten na het Noord-oosten, om de Harten nieuwe lagen te leggen, de welke eenige Maenden geduurende met den mond zulken geluit geven, dat op 't gehoor van dien, de Wyfkens toe loopen, zoo dat de medevryers door bitteren haet, den anderen met een zeer snellen loop tegen gaen. Het geschiede vervolgens dat zy met groote gezwindheit loopende, in de handen der Jageren zijn vervallen, tot overgroot vermaek des Keizers. Maer deze vreugde duurde niet lang: den 16 en 17 September viel daer een zware Sneeuw, 't welk in deze Landen niet ongewoon is, en gebrek van levens middelen was voor handen, 't welk den Keizer deed verlegen worden, zoo dat van plaets veranderde, de weg genomen hebbende na 't Hof van *Peking*; Maer eer men van hier ging, beliefde het den Keizer aen de Grooten om te deilen, 't geene geduurende deze drie Maendige Jagt, zoo overvloedig was gevangen. Waerlijk ik die deze eere onwaerdig was, ontfing mijn aendeel onder de eersten, 't welk bekomen hebbende, voldede op de wyze der Sineezen de gewoonlijke eerbewyzinge van dankbaerheit.

Den 28 September des morgens vroeg, wanneer de Keizer brieven ontfing van de ziekte zijns Groot-moeders, spoede hy zijn weg na *Peking*, en met hem veele Hovelingen, de overige volgden langzaem met de Koninginnen. En hoewel de Keizer voor mijn gemak te veel zorg dragende, zeide, dat hy niet begeerde dat ik op zoo moeyelijke wyze volgen zoude, zoo wierd echter door alle zijne beleeftheden, waer door ten hoogsten aen hem was gehouden, verpligt hem te volgen. En alzoo wierd in nacht en dag meer als vyftig mylen afgelegt, waer na zoo moede wederom t' huis quam, dat ik niet konde buigen eenig lit. En hoewel deze arbeid, met eer vermengt, in zoodanigen Reize groote vrucht voortbrengt, als de ondervinding geleert heeft, zoo is 't dat daer door des Keizers gunste niet alleenlijk toe neemt, maer wy maken ons ook veele Grooten door zamen spraeken en anders, tot vrienden, welkers ommegang ons zonder dat niet bekent zoude zijn geweest. Zy maken zich wys, dat wy alle wetenschappen bezitten; zy ondervragen ons over alle zaeken.

Van de Reizen die de Sineesche Keizer zomtyds in Tartarye doet, spreekt de Jezuit *le Compte*, als volgt.

Il va souvent en Tartarie prendre le divertissement de la chasse mais toûjours accompagné comme s'il alloit à la conqueste d'un nouvel Empire; il n'y mene pas moins de quarante mille hommes, qui y souffrent toújours beaucoup, soit qu'il fasse froid ou qu'il fasse chaud; parce qu'on y campe d'une maniere fort incommode; & arrive souvent que dans une de ces penibles chasses il y meurt plus de chevaux qu'il n'en perdroit dans un jour de bataille. Mais il compte pour rien la perte de dix mille chevaux.

Les Peres, qui l'y ont accompdgné, disent que jamais sa magnificence n'éclate davantage que dans cette occasion. Il y voit quelquefois trente & quarante petits Rots Tartares qui viennent luy faire leur cour, ou luy payer le tribut; il s'en trouve mesme quelques-uns qui portent le nom de Ham *ou* Kam, *c'est-à-dire Empereur: ils*

sont tous se pensionnaires comme les Mandarins du premier ordre; il leur donne ses filles en mariage, & pour les attacher plus étroitement il se déclare leur protecteur contre tous les Tartares occidentaux, qui les inquietent fort souvent, & qui ont mesme assez de forces pour attaquer quelquefois la Chine avec succés.

Durant que cette foule de petits Souverains paroist dans le camp de l'Empereur, la Cour est d'une grande somptuosité & afin de donner à ces barbares quelque idée de la puissance de la Chine, le train, les habits, les tentes des Mandarins, tout y est riche & superbe jusqu'à l'excés & à la profusion.

Dat is:

Hy gaet dikmael in Tartarye, om het vermaek van de Jagt te nemen, doch altoos vergezelschapt als of hy ter overwinning van een geheel Keizerryk zoude gaen, neemt niet minder als veertig duizend Mannen met zich, die veel te leiden hebben, 't zy door koude of hitte, want men legert zeer ongemakkelijk, zoo dat het zomtyds gebeurt dat in zoodanigen Jagt meer Paerden sneuvelen, als wel niet zoude doen, in een bloedige Veldslag, doch verlies van tien duizend Paerden is weinig, en niet by hun geacht.

De Vaders die hem vergezelschapt heb-

ben, zeggen, dat zijn luister en grootsheit nooit meer uitblinkt, als by zoo een voorval, men ziet 'er zomtyds dertig of veertig kleine Tartarische Koningen, die komen om hem het Hof te maken, of schatting te betalen, ja men ziet 'er zommige die zelve de naem van *Chan* dragen, dat is Vorst of Koning gezegt; deze zijn van hem loontrekkende, als de Mandaryns der eerste rang, hy geeft haer zijne Dochters ten Wyve, en om hen meer te verbinden, verklaert hy te zijn hun beschermer tegen de West-Tarters, die haer vaek ontrusten, ja die zelve Sina zomtyds met voordeel aentasten.

Geduurende de tyd dat deze kleine Vorsten verschynen, ten Hoof, of in het Veld, is een groote pracht en overdaed, omtrent den Keizer, en dit om aen deze Barbaren een indruk van magt, en grootsheit by den Sineeschen Ryke te geven, het gevolg, de klederen, en tenten der Mandaryns is dan kostelijk tot overtolligheit toe.

Brief, van Vader Ferdinandus Verbiest *uit* Peking, *Hooftstad van* Sina, *na* Europa *afgezonden: behelzende eene tweede Reize die hy met den Keizer van* Sina, *over de Groote Sineesche Muur, tot in* Tartarye *heeft gedaen.*

DE Tartar - Sineesche Keizer is in dit Jaer van zestien honderd drie en tachtig, (zijnde het dertigste Jaer zijns ouderdoms) den zesten dag van Hooi-maend, te gelijk met de Koninginne zijn Groot-moeder, en met een groot gevolg, geraes, en gewoel van meer dan zestig duizend Menschen, en honderd duizend Paerden, na West-Tartarye gereist, en heeft van my inzonderheit begeert, dat ik weerom in zijn gezelschap zou gaen: beneffens eenen vah de twee Vaders, mijne mede gezellen, die ik daer toe zoude willen uitkiezen. Nu heb ik daer toe *Philippus Grimaldi* verkooren, als zijnde de oudste, en zonderling in de Wis-konst ervaren. De oorzaeken van d'ondernome Reize zijn veelerlei geweest. D'eerste was om het Krygsvolk, dat tot harde oeffeningen gewent is, zoo wel in tyd van Vrede, als van Oorlog, in geduurige beweginge en oefeninge te houden. Weshalven de Keizer in dit zelve (uit alle zijne Landschappen de voornaemste magt van Krygsknechten gelicht hebbende) wederom na deze Stad *Peking* gekeert is, na eene vaste Vrede, door het zeer wydstrekkende Ryk van *Sina*, gevestigt te hebben, en heeft in den oppersten Raed beslooten, alle Jaeren voortaen drie dusdanige Veldtochten te doen, en ieder op zeekere gezette Maenden, als in de welke hy, onder voorgeven van zich op de Jagt te leggen, terwyl hy zijne Krygs-knechten met het vervolgen en dooden van Harten, wilde Zwynen en Tygers oefent, hen een zeeker schyn, en gedaente of gelaet van vechten tegen weerspannige vyanden zou vertoonen, en aldus een voorspel van Veldslagen, die t'eeniger tyd zouden mogen ontstaen, maken: of ten minsten zoude hy hier door te voore komen, dat de Krygsknechten, inzonderheit de Tartaren, in eene langduurige ledigheit van Vrede, door de Sineesche wellusten en overdaden, niet zouden verzwakt en ontaerd worden. En in der daet, deze wyze des Keizers, van ter Jagt uit te gaen, verbeelde geheel en al de gedaente of schyn van Koningen en Vorsten, die ten Oorlog trekken. Want meer als honderd duizend Paerden, en meer als zestig duizend Menschen, voerde hy in zijn gezelschap mede, die, met Pyl en Boog, en een Zabel op zyde, voorzien, en in Troepen of Benden verdeelt waren, en hunne Vaendels, onder het geluit van Trompetten en Trommels, volgden, niet anders, dan of zy ten Oorlog

trokken. En in het Jagen zelve omcingelden zy Bergen en Bosschen, met een zeer grooten omtrek, even als de genen, die gewoonlijk Steden belegeren. Ook droegen zy zich geheel en al op een zelve wyze, als de welke de Tartaren van Oost-Tartarye, in het Jagen, onderhouden. Wyders wierd dit Heir van Krygsvolk in een voor, midden, en achter-hoede, en in een rechter en linker vleugel of hoorn onderscheiden. De zorge van ieder hoede en vleugel wierd den voornaemsten Krygs-oversten, en byzonderen Koninkskens aenbevolen.

Maer dewyl deze gemaekte Veldtogt, tot eenen weg van meer als zeventig dagen, ondernomen wierd: (want de Keizer leide zich, van den morgen tot den avond, op de Jagt) en men de Lyftogt, en al het gereetschap, dat tot zulken lange Reize van noden was, en andere zeer veele beletzelen, ten deele op Wagens, ten deele op Kamelen, Muil-ezels en Paerden, langs een geduurigen op en afgang van Bergen en Dalen, voerde, zoo is 't naeuwlijks te zeggen, hoe grooten arbeid en moeyelijkheden zy alle dagen uitgestaen hebben. Want in dit gansch West-Tartarye (het word West-Tartarye genoemt, niet ten aenzien van het Sineesche Ryk, dat, ten aenzien van het zelve, ten Westen

is; maer ten aenzien van 't meer Oost- Tartarye) ontmoet men geheellijk niet anders dan Bergen en Dalen. Alhier zijn gene Steden, geene Dorpen, jae niet een Huis. Alle d'Inwoonders leven verspreit onder Tenten of Hutten, en leiden meerendeels een Herders leven, slepende hunne Hutten geduuriglijk van 't een tot het andere Dal met zich, om beter en vetter Weiden voor hun Vee te vinden: alwaer zy alleenlijk Schapen, Ossen, Paerden en Kemels, voeden en aenqueeken: maer Verkens, Hoenders, Ganzen, en ander Vee, daer de Boeren Hoeven op andere plaetzen van overvloeyen, hebben zy geheel en al niet. Ik zeg, zy queeken alleenlijk dat Vee, 't welk d'onbebouwde Aerde, met Weiden en Gras, uit zich zelf voed.

Deze Tartaren is een lui Volk, en niet arbeidzaem: maer tot ledigheit en de Jagt genegen. Het zaeit noch maeit, en bearbeid met Ploeg of Egge de Aerde niet. Het eet meerendeels Melk, Kaes, en Vleesch. Het maekt ook zeekeren Wyn, die onzen Brandewyn gelijk is, daer het groot vermaek in schept, en, dronken geworden zijnde, Lichaem en Ziel overal, om zich te mesten, ter ruste neer smyt, niet anders als hun groot en klein Vee.

Het heeft evenwel zijne Offer-papen, die het *Lamas* noemt, en groot acht: en om die reden, en oorzake, verschilt het veel van eenige andere nabuurige Tartaren, als die byna genen Godsdienst erkennen, en overal, als Atheisten of Gods-ontkenners, leven.

Wyders, dewyl zoo wel die, als deze, alle Slaven, en tot dienstbaerheit der Heeren verplicht zijn, zoo treden zy, uit die oorzake, bezwarelijk tot onzen Godsdienst over, en hangen geheellijk van het wenken hunner Heeren af: welker zeden en Godsdienst zy geheellijk navolgen: te weten, na de wyze van het Vee, dat slechs hunnen weg gaet, daer men het leit, en niet, daer men gaen moet.

Dit gedeelte nu van Tartarye, voor zoo veel onder den Sineeschen Keizer behoort, is omtrent duizend Sineesche stadien, of ruim drie honderd Italiaensche mylen groot, leggende buiten de vervaerlijke Groote Muur des Sineeschen Ryks, en strekt van 't Zuid-oosten na 't Noorden.

Aldus heeft de Tartarsche Keizer, langs dusdanige woeste plaetzen, en langs de ruggen der Bergen, die byna aen malkanderen geschakelt leggen, en op veele plaetzen boven maten steil, en van den gemenen weg zeer verre afgezondert zijn, eenen weg van veel dagen reizens, dat Krygsvolk gevoert. Hy trok dagelijks ter Jagt, en reed voor het Krygsheir te Paerd, dikwils in heete Zonne schyn, met groot gebrek van water, en dikwils door groote plasregens. Veele der geenen, die in de voorige Jaren ten Oorlog getogen waren, hebben my opentlijk beleden, dat zy in die Krygs-veldtochten nooit zoo veele en zulke groote ongemakken en moeyelijkheden geleden hadden, als in deze eenige Jagt, en in deze gemaekte of gewaende Veldtogt. Zoo dat de Keizer zijn eerste oogmerk van deze aengevange Reize lichtelijk bekomen heeft.

Maer d'andere oorzaeke van d'aengevange Reize schynt geweest te zijn, om deze Wester-Tartaren, die onder zijn gezag zijn gebragt, in plicht te houden, en hunne raedslagen of pogingen stillekens tegen te gaen. En hierom heeft de Keizer, met zulken grooten Krygsheir, en pracht van Keizerlijke Majesteit, derzelver Landen doorboort: verzelt met eenige stukken geschuts, (te weten, met die geene, die ik in de voorige Jaren tot *Peking* van koper had doen gieten: die hy, indien het nodig was, tusschen de kromme of bochtige Dalen by wylen zou doen los branden, om, met het geraes des donders, dat tusschen de holte der Bergen, wyd en zyd weergalmt, die

zelfde merkteekenen van Majesteit te toonen, die binnen de muuren van de Stad *Peking*, voor den Keizer, wanneer hy uit zijn Hof treet, verbeelt werd; 't geene door een lange ry, en met veel toestel gewonelijk toegaet: gelijk ook Trompetten, Trommels, kopere Cymbalen, en andere speeltuigen; die hem in het uit en ingaen van zijn Hof, met een vrolijk geluit ontfangen, en met veelerlei gequeel, zoo op het middag, als avondmael, de spyze aengenamer trachten te maken, tot prael van Majesteit, met zich heeft gevoert, om, met dien uitterlijken schyn en gelaet van die dingen, de oogen en ooren van die Barbarische Volken te verblinden en vervullen: want het Sineesche Keizerryk heeft, van alle outheit her, voor geene andere vyanden meer gevreest, als voor deze Tartaren, die, van der zelver Ooster-streeke beginnende, met een onmetelijke om trek van Volken, 't gansch Noorder en Wester Sina omringden: om welker inval, en, om zoo te zeggen, instrooming, verre af te weeren, heeft die oude Keizer der Sineezen een muur, door een stout bestaen, tegen deze Wester-Tartaren gestelt. Ik heb reets viermael die Muur overstapt, en perzoonelijk beschouwt. In der daed, de zeven wonderen des wae-

relds in een gesmolten, konnen by dit eenig werk niet geleken worden. Ja het is minder, dat de faem by de Europers, tot noch toe, daer van uitgekreten heeft, als het geene ik tegenwoordig met mijne oogen gezien heb.

Hier komen my twee dingen te vooren, de welke die Muur tot aen den Hemel verheffen. Het eerste is, dat die niet alleenlijk over de vlakte, maer langs de hoogste kruinen der Bergen, op veele plaetzen, van 't Oosten na 't Westen, zeer verre zich uitstrekt, en allengs op en neer klimt: daer by geeduurige Bolwerken van Toorens,[+] op een afstant van twee boogscheut weegs van malkanderen, hoog in de Lucht opsteken. Wy hebben in het weerom-keeren een: gedeelte van die Muur tot duizend en zeven en dertig Geometrische voeten, boven den Horizont, met ons gereetschap, bevonden.

[+]Deze Toorens staen op zommige plaetzen mede eenigzins van de Muur af, als boven werd verhaelt. Hier gisse dat het gebergte, daer de Muur over gaet, mede by gemeten zy: want zy anders zoo hoog op alle plaetzen niet is, als wy elders gezegt hebben.

Men moet 'er over verwondert staen, dat d'arbeiders tot zulken hoogte, ook op steile plaetzen, uit de onderste Dalen, die waterloos zijn, zulken grooten menigte van steenen, kalk, water, enz. hebbe konnen opvoeren.

Het ander is, dat die Muur niet met een eenigen en enkelen loop, maer ganschelijk met een menigvuldige kromte, langs, of neffens die uitgeholde bogten en draeyen der Bergen naer uitstrekt: zulks de zelve geen een eenige, maer een drievoudige Muur kan genoemt worden, die de gansche Landstreek der Sineezen en Tartaren omringt.

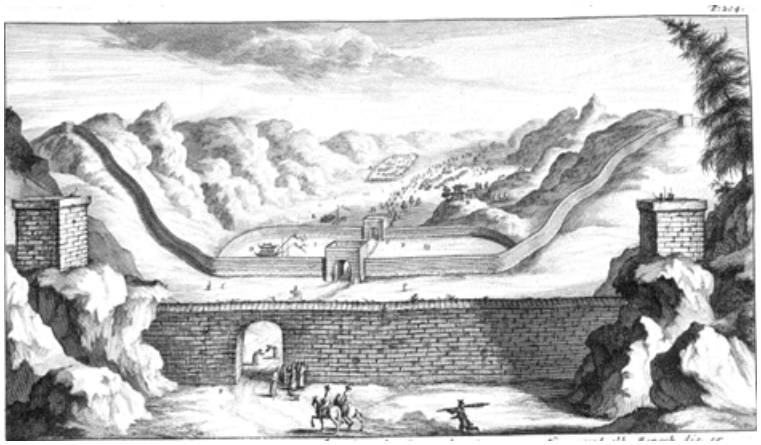
Zekerlijk, met beter raed en uitslag heeft onlangs d'eerste Tartarische Keizer van Sina en Tartarye, tot bescherming en beschut des Sineeschen Ryks, een voordeliger werk uitgerecht, als de Sineesche Keizer, de stichter van die Groote Muur. Want die zeer voorzichtige Keizer, na hy, eensdeels door wyze raed en voorzichtigheit, en ten deele door wapenen, alle de Wester Tartaren zich had onderworpen, heeft hen, tot meer dan drie honderd Italiaensche mylen van de Groote Muur, de scheidspael des Sineeschen Ryks, afgeschoveu, en hen aldaer van Land en Weiden overvloedig voorzien. Al het Land nu, wat tusschen hen en die Sineesche Muur leit, heeft die Keizer aen zijne Ooster-Tartaren uitgedeelt, die nu overal hunne Boere Hoeven of Gehuchten in die midden tusschenwyte gestelt hebben; hoewel deze Hoeven eenzaem zijn, en veele mylen van malkanderen afstaen. Wyders, indien deze Tartaren met malkanderen t'zamen spanden, zy zouden, zoo geoordeelt werd, niet alleenlijk gansch Sina, maer ook Oost-Tartaryen lichtelijk innemen.

Het is kenlijk, dat d'eerste Tartersch Keizer in Sina, door raed en schranderheit, de West-Tartaren zich onderworpen hebbe: want, onder andere middelen, die hy gebruikte, heeft hy de Priesters, *Lamas* genoemt, inzonderheit gebruikt, en die, met groote genegentheit en geschenken, aen zich verplicht gehouden. Dewyl nu deze *Lamas*, by de Wester Tartaren, in groot gezag zijn, zoo hebben die allengskens hen weten te overreden, dat zy zich zoo grooten Keizer onderwierpen.

Om deze zelfde oorzake ontfangt onze Keizer, die nu het Sineesche Ryk, en de beide Tartaryen bezit, ook die *Lamas* doorgaens met een weldadiger oog, en milde hand, en gebruikt hen, om die Tartaren in vrede en behoorlijke gehoorzaemheit en plicht te houden; hoewel hy de zelve *Lamas*, als ongehavende menschen, en van alle konften en wetenschappen ontbloot, in zijn gemoet verfoeit.

Die onmetelijke streke Lands, en groote menigte van Wester-Tartaren, heeft de Keizer in acht en veertig Landschappen verdeelt, en de zelve zich alle onderworpen en schatbaer gemaekt. En aldus kan deze Keizer der Sineezen, en van beide Tartaryen, die nu heerscht, met goet recht, de grootste en machtigste Monarch of alleenheerscher

van den ganschen Aerdbodem genoemt worden, die zulke onmetelijke Landen en Volken, als in een lichaem t'zamen verknocht, te gelijk bezit, zonder gebiet van eenigen anderen Vorst tusschen beiden. Hy mag, zeg, ik, het alderwaerlijkste een Monarch genoemt worden; ja ook om die oorzake, dewyl hy alleen, en d'eenigste, zulken grooten menigte van Menschen, door zich zelven, alleen bestiert: want (het geen zeer wonderlijk en zeldzaem onder Koningen en Vorsten is) van het begin af, zedert dat hy het roer des Ryks aenvaerde, tot op dezen hedigen dag, heeft hy nooit iemant voor hem, of in zijne plaetze, toegelaten te heerschen: nooit heeft hy iemant, zeg ik, 't zy uit de Vorsten des Ryks, of uit de *Kolaes*, of uit andere Overheden, die by hem gemeenzaem zijn, of door byzondere weldadigheit, boven anderen, hem 't naest aen het hert lagen, toegelaten, dat die in de gemeene zake, door eigen en byzonderen raed, iet zou besluiten of vast stellen: ja, noch binnen de muuren van het binnenste Paleis, heeft hy ooit iemant, 't zy uit de gelubden, of uit jongelingen, of uit andere, die met hem van kindsbeen, opgevoet, en zijne

Gesicht eener Sinesche Muer-poort in't Noorden waar door de Moscoriten in't Byk komen. P:204.

A. *de Stat XOGON KOTON.*
B. *Een afgoden Tempel.*
C. *Sinesche Wacht Tooren.*
D. *Afgoden Tempel op de Muer gebourt.*
E. *Sinesche twede wacht en Wachthuis.*
F. *Voor Muer zoo vadem van de groote Muer af.*

Hier werd elk Mensch die er in en uit gaat getelt.

tydgenoten zijn, zoo gemeenzaem gehouden, dat die, na hun eigen goetdunken of welgevallen, iet zou: durven in 't werk stellen: het welk geheel zeldzaem, en als een wonder in dit slag van bestiering (inzonderheit indien wy de voorgangen der voorige Koningen aenschouwen) kan aengezien worden.

Deze Keizer straft alle, zoo wel grooten, als anderen van lager rang, met een wonderlijke billijkheit, na de misdaed die zy begaen, en berooft hen van hunne trap en waerdigheit. Hy zelf, na eerst de redenen en vonnissen van den Keizerlijken raed, en van ieder rechtbank gehoort zijn, beslecht en verricht alle en ieder zake door zich zelven. Weshalven zy volkomentlijk alle, van wat waerdigheit en stant zy zijn, schoon ook de naeste in bloede, voor des zelfs aenschyn, met de grootste eerbiedigheit, by hem staen, en hem, als een alleen heerscher eeren.

Wyders, wat onze zake betreft, zoo staet hier aen te merken, het geen ik te vooren van d'Offer-papen, *Lamas* genoemt, geschreven hebbe, te weten, dat die, van wegen of door de Staetskundige wyze van bestiering, by de Vorsten of Grooten van beide de Tartaryen, lichtelijk toegang vinden: maer om deze oorzake zal onze Christelijke Godsdienst zwaerder toegang by die Volken vinden. Deze Offer-papen vermogen by de Koninginne* Moeder, die uit de Wester-Tartaren gesprooten is, en reeds den ouderdom van vyftig Jaren bereikt heeft, zeer veel, en hebben reeds haer hert t'eenemael, zedert veele Jaren, bezeten.

*Of grootmoeder.

Dewyl nu deze Koninginne grootelijks in aenzien by de Keizer is, en uit de Offer-papen genoegzaem verstaen heeft, dat wy zeer strenge tegenstrevers van het overgeloof zijp, die zy belijd, zoo is het zeer wonder, ja kan als een mirakel of wonder daed gehouden worden, of het is zekerlijk een groot bewys van de Goddelijke magt en voorzienigheit, dat de Keizer, tot nu toe, ons met zulken groote weldadigheit, gemeenzaemheit en eere, boven de *Lamas* zelfs, ontfangt.

Wanneer, op deze geheele Reize, voorname Mannen, en andere Opperhoofden, om hun plicht af te leggen, dikwils tot de Tenten van de Koninginne Moeder traden, om na haer gezontheit te vragen, en ons ingesteken was, dat wy te gelijk met de anderen, plichts halven, tot haer zouden gaen, zoo verzochten wy aen den binnensten Hoveling, die alle onze zaken den Keizer overdraegt, raed, dat hy ons wilde bekent maken, wat in die zake van ons diende gedaen te worden. Dees, als iet anders doende, trat binnen, en quam, na de zake den Keizer bekent gemaekt was, aenstonds weer uit, en antwoorde aldus: *De Keizer zeit, onnoodig te zijn, dat gy, om die plichten te doen, in de Tent van de Koningin treet.* Uit dit bescheit hebben wy genoegzaem verstaen, dat het hert van de Koninginne weinig tot ons genegen was.

De derde of laetste oorzake van deze Reize was, dat de Keizer de behoudenis van zijn gezontheit wilde in acht nemen. Want d'ervarentheit heeft hem geleert, dat, terwyl hy in het Hof van *Peking* vertoeft, de gezontheit by wylen, door verscheide qualen, af neemt, 't welk hy, met dusdanige uittogt en oeffeningen, zoekt voor te komen: ja zijne gezontheit meer te versterken. Want in dien gehelen tyd, in den walken hy zich op de Jagt leit, onthoud hy zich van alle omgang der Vrouwen: en in dat talryk Heir verschynt niet een eenige Vrouw: behalve die gene, de welke in dienst van de Koninginne Moeder verkeren. Het welk in dezen Reistogt by geval geschied is: gelijk ook in de voorige Jaren, wanneer hy drie Koninginnen na de Hooftstad van 't Landschap *Niuche* met zich voerde, te weten, op dat zy de Grafsteden zijner Voorouderen, die aldaer opgerecht zijn, zouden eeren. Want zoo menigmael

als hy, in de voorige Jaren, zoodanige togten gedaen had, heeft hy nooit, in zijn gansch gezelschap, een eenige Vrouw met zich gevoert.

Hier by komt noch, dat hy voornamelijk, door dezen uittogt, de Zomesche hitte, die in de Hondsdagen te *Peking* fel is, met de Koninginne Moeder, heeft willen schouwen. Want in dit gedeelte van Tartarye, is in Hooi- en Oogstmaend, de Lucht niet alleenlijk zeer verkoelende: maer de Hemel vertoont ook, inzonderheit in den nacht, een Winterzaizoen; zoo dat de Menschen niet alleenlijk kleeren, met wol gevoert, maer geheellijk bonte kleederen en velwerk dan aentrekken. Men kan nu d'oorzake van deze ongemene koude geven, om dat de gehele Landstreke vol Bergen, en hoog is: als na dier eenen wy, eene Reize van vyf of zes dagen, langs verscheide ruggen van Bergen, geduurig op klommen.

De Keizer begeerde te weten, hoe veel hooger die Berg, als de vlakke grond van *Peking* is, welke Stad meer dan drie honderd mylen van dezen Berg af leit, en beval, dat wy eene zekere wyze van meten zouden uitvinden. Wy hebben dan,

in het wederom keren, na wy de hoogte en afstant van meer als honderd Bergen, welke in die lange tusschen wyte ons te voore quamen, door een Wiskunstig werktuig uitgevorscht, en de ware hoogte, volgens de wetten in de Bergmeting vereischt, onderzocht hadden, na het gelijken der Bergen, tegen malkanderen, bevonden, dat de Horizont, of veel meer de ronde vlakte of grond van *Peking*, drie duizend Geometrische schreden lager zy, als d'opperste rug of top van dien Berg.

Dewyl daer en boven die Aerde zeer Zalpeterachtig is, zoo kan dat ook geen kleine oorzake van die groote koude te zijn gezeid worden. Wanneer men ook de diepte van drie of vier voeten d'aerde uitgroef, zoo haelde men die bevroren, en te gelijk het Ys zelf, daer uit.

Verscheide Wester - Tartersche Koninkskens quamen van drie, ja van vyf honderd Italiaensche mylen in 't ronde, met hunne Zoonen en Neven, om den Keizer te zien. Zy alle groeten ons doorgaens met groote erkentenis van weldadigheit, welke zy met oogen, handen, en gansche gebaeren des lichaems, opentlijk te kennen gaven. Want vele onder hen konden geen andere Tale, als hun eige, welke veel van de Oostersche Tartarsche Tale verschilt. Ook waren vele hunner aen het Hof van *Peking* ons te vooren gekomen: en eenige hadden ook onze Kerke gezien.

Op zekeren dag, eer wy aen dien Berg, het einde of oogwit van onze Reize, gekomen waren, ontmoeten wy, met Zonnen ondergang, een zeer oud Koninkske, dat van des Keizers Tenten weerom quam, en bleef, op ons verschynen, met al zijn gezelschap (dat vry groot was) stil staen, en vroeg, door den Tolk, wie van ons *Nau Hoay gi* was? Wanneer eene van onze knechten, achter aen volgende, met hand en stemme na my toe wees, dat ik die was, trat hy met een vrolijk en weldadig gelaet na ons toe, zeggende: *Ik heb al voor langen tyd van uwen naem gehoort: vaert gy noch wel?* Met het zelve gelaet keerde hy zich tot Vader *Grimaldi*, en vraegde, *hoe hy voer?* Met dit gelaet van zaken scheen ons eenige hoope toe, dat het zou kunnen gebeuren, dat t'eeniger tyd onze Godsdienst by dusdanige waereldsche Prinzen ingang zou vinden: inzonderheit zoo eenige vermakelijke Wiskonstige wetenschappen die deur eerst openden, en men met geschenken de gemoederen van die Volken streelde.

Maer indien deze weg t'eeniger tyd te onderstaen is, zoo schynt het veiliger te moeten beginnen van de verder afgelegene Tartaren, die van de Sineesche Muur meer afgelegen zijn, en van de gene, die onder het gebiet van 't Keizerryk van *Sina* noch niet staen, en zoo allengskens tot d'andere Tartaren door te dringen: en dat om vele redenen, die ik in't kort niet kan verhalen.

De Keizer heeft aen ons op de gansche Reize een zonderlinge weldadig en welgewogentheit betoont, en waerlijk zoodanige, als aen geen andere, 't zy van de Vorsten, of van die gene, die hem na in bloede bestaen: en dat zoo wel met woorden, als met werken, voor het gansche Krygsheir.

Op zekeren dag, als de Keizer ons in een wydstrekkend Dal ontmoette, in het welk wy den onderlingen afstant en hoogte van eenige Bergen, door middel van een Wiskonstig werktuig, uitvorschten, bleef hy, met het gansche Krygsheir en Hof-stoet, stil staen: en, noch verre van ons zijnde, riep ons luit keels, in de Sineesche Tale, toe, zeggende: *Haò mo?* dat is, *vaert gy noch wel?* Wanneer de Keizer na de hoogte van eenige Bergen in de Tartarische Tale ons gevraegt, en ik in de zelve Tale hem geantwoord had, keerde hy zich tot de omstaende Grooten, en sprak zeer goedaerdig, en te gelijk eerlijk van ons; gelijk de Oom des Keizers, die een van de voornaemste Overheden is, en toen des Keizers zyde bestuuwde, den zelven avond my verhaelde.

Dusdanige welgewogentheit heeft deze Keizer zelf meermalen aen ons geopenbaert: te weten, wanneer hy dikwils uit zijne Tenten, en van zijn eige Tafel, veelderleie gerechten, in het aenzien van alle Grooten, in onze Tente deed brengen. Ja hy beval by wyle, dat men ons in zijn Tente zou leiden, en dede aldaer eenige gerechten opdisschen. Zoo dikwils nu als hy ons eenige gerechten toezond, waren daer altyd eenige onder, die wy mochten eeten, als wy ons van vleesch moeten onthouden. Want de Keizer weet reeds zelf wel, dat dusdanige dagen van vasten, en onthoudinge van vleesch ons te voore komen: ja dikwils vraegt hy, door de zijnen, in dusdanige gelegentheit: *of op dien dag onze Vasten ingegaen is, of niet?*

De oudste Zoon des Keizers, volgende den voorgang zijns Vaders, toonde ons diergelijke weldadigheit. Wanneer hy, op zekeren dag, onder het Jagen, van het Paerd gevallen was, en de linker schouwder bezeert had, en hierom meer dan tien dagen lang in zeker dal stil bleef

leggen, (alwaer wy ook met het grootste gedeelte des Heirs bleven stil leggen,) deed hy ondertusschen, terwyl de Vader verre ter Jagt getreden was, byna alle dagen, en dikwils tweemael op eenen dag, te weten, des Middags en des Avonds, gerechten van zijne Tafel in onze Hutten brengen.

Deze welgewogentheit des Keizers is zoo veel te meer aen de byzondere weldaed, en voorzienigheit Gods toe te schryven, alzoo hy tegen anderen, ook tegen Vorsten, hem na in bloede bestaende, onstantvastiger en veranderlijker is.

Al het overige, dat tot deze onze Reize behoort, en de zelve betreft, is het gene gelijk, dat op die Reize gebeurt is, die de Keizer het voorige Jaer na Ooster Tartarye ondernam, als wanneer hy my ook in zijn gezelschap mede nam: welke ik beide in de volgende Brieven ontwerpen zal: te weten, hoe wy, op de gansche Reize, op Paerden, en Koninklijke draegzetels gevoert zijn, en de Tenten, en Tafel van zijnen Oom, (aen wien de Keizer ons byzonderlijk aenbevolen had) gebruikt hebben. Hoe ook een groote weg, tot gemak der Koninginne* Moeder, welke in een draegzetel zat, op die zeer lange Reize, met de grootste zorge en neerstigheit, langs meer als zes honderd mylen in het gaen en keren, (want wy keerden eenen anderen weg te rug) te weten tusschen Bergen en Dalen, geopent is. Over de Beken, ja ook over een zelve Beke, die dien weg, overal met veel krinkelen doorsneden had, wierden bruggen geslagen, en de ruggen der Bergen, zelfs ook steenige, met de grootste arbeid, tot vlakten gebragt. Voorwaer het is onzen Europianen ongeloofelijk, van hoe grooten bestaen en arbeid deze eenige weg geweest zy.

*Of Grootmoeder.

Andere dingen, hier toe behoorende, zal *Philippus Grimaldi*, in zijne Brieven, klaerder ontvouwen.

Wat nu de vrucht van onze Reize, en wat voordeel daer van in de Christen waereld toegekomen zy, heb ik reeds in de voorige Jaren, uit mijne Reize na Oost-Tartarye geschreven. Dit eenig alleen is nu genoeg te zeggen. De wil des Keizers heeft het aldus bepaelt; dien tegen te streven, ja ook, door het minste wenken, te willen te kennen geven, dat wy dit zouden willen af slaen, is even zoo veel, als deze gansche Bezending in het grootste gevaer te stellen. Ik heb evenwel reeds tweemael heimelijk met den grooten Hoveling, dien de Keizer doorgaens gebruikt, wanneer hy ons zijn bevel, of eenige welgewogentheit des herten bekent maekt, gesprooken. Ik heb, zeg ik, met hem gesprooken, en gebeden dat hy, indien het geheellijk zonder gevaer geschieden kan, zoodanig deze zaken by den Keizer bestelt, dat hy voortaen af laet, ons in zoodanig gezelschap mede te nemen, en ten minsten my, die reeds hoog in Jaren ben, t'huis laet: of altoos geen twee te gelijk belast den Keizer te verzellen.

Wyders, in die verre Reize, schoon ik zoo verre van de Stad *Peking* gereist was, heb ik evenwel de Brieven van de Gezelgenoten Vaders genoegzaem bequamelijk ontfangen: en zou den zelven antwoord hebben kunnen toezenden, indien de noot der zaken het aldus vereischt had. Want op die gehele Reize waren geduuriglijk loopers der Grooten, die doorgaens van de Stad *Peking* quamen en keerden. En alhoewel deze onze Togt en Reize in schyn zoo aenzienlijk en doorluchtig schynt, zoo kunnen wy evenwel dit daer van zeggen: dat geen Sineesche Zendvader in eenige zijne bezending ook het honderdste gedeelte dier moeyelijkheden, arbeid en ongemakken gevoelt hebbe, die wy doorgaens op deze gansche Reize geleden hebben: 't zy ten aenzien van de plaetze, of ten aenzien van de tyd en andere omstandigheden. Al het welk ik met weinigen niet kan voor oogen stellen. Maer dit heb ik met een ylende Pen, op de Reize zelve, te Paerd rydende, als zeker Dag-register, geschreven.

Welk ik bid, dat met zulk een oog en gemoet mag aenschouwt worden, als met de welke ik die dingen nu schryve.

F. VERBIEST.

Peking den 4 *Octob.* 1683.

Het Land Mugalia, Moegalie, of Mongal, enz.

HEt Gewest of Landschap, doorgaens[+] by des Lands Inwoonders en omgelegen Volken *Moegal, Mugal, Mugalia*, of *Moegalie* geheten, word anders ook *Mongal*, en, by de Arabische[+] Schryvers, *Mogul* en *Mogulstan*, dat is, *Mogul-land*, genoemt: want *Stan* bediet in de Oostersche Tale *Land:* aldus ziet men *Indostan, Zablestan, Tabrestan*, dat is, *Indus-land, Zable-land, Tabre-land:* op een zelve wyze, als wy zeggen, *Holland, Zeeland*, enz.

[+]Karpinus.

[+]Abulphar.

Het binnenste van *Mugalia* is gelegen omtrent op de hoogte van negen en veertig graden, en heeft beoosten, tot hun Nabuuren, de Volken van *Niuche*, be-

noorden het Meir *Baikal*, en een gedeelte van de Vliet *Amur*, bewesten het *Kalmakken Land*, en bezuiden *Turkestan* en *Tangut.* Of het strekt van 't Meir *Barkal* af, tot aen *Tangut* en de groote Sineesche Muur toe.

Mugalie is zeer Volkryk. Het is verdeelt onder verscheide Chans, dat zijn Vorsten of Koningen, daer van de magtigste *Oczuroysain Chan* is, die wel een magt van honderd duizend man, meest Ruiterye, kan op de been brengen. Veele der andere Vorsten zijn mede van zijn geslacht, doch minder in magt.

Beoosten heeft het gewest van *Mongal*, volgens bericht van *Karpinus*, de Volken *Kythay* en *Solangi* genoemt: bezuiden de Saraçynen: ten Westen de Naymans: ten Noorden, (hoewel misverstandelijk) de Noord- of Ys-zee: en ten Noord-westen de Huyres.

Andere wederom, bepalen het aldus. Ten Oosten legt *Kathay:* ten Westen, *Igur:* ten Noorden, *Kasgar*, en *Selengay:* ten Zuiden, *Tebet.* En werd dit Landschap by hen zeven of acht dagen reizens groot gemaekt.

Het Landschap *Mugalia* werd verdeelt in Groot of Geel *Mugalia*, en in Zwart of klein *Mugalia.* Desgelijks word *Sina*, volgens *Mullerus, Geel Mogul* genoemt: na het zelve, zoo hy zeid, van de Moguls, dat zijn Tartaren, in bezit genomen was.

De Mugalische Landschappen en Ryken, in wat verachte oord van de waereld zy, ten onzen aenzien, mogen leggen, zijn evenwel, onder den naem van Scythen of Tartaren, van ouds her roemruchtbaer en vermaert geweest, inzonheit door de mogentheit hunner Keizeren, dier zommigen den Grooten *Alexander, Julius Caesar, Augustus*, en andere wakkere Helden, in zeeghaftige overwinningen, niet behoeven te wyken. Onder welke Helden de groote Keizer *Cingis chan* uitsteekt; die een Ryk, meest by eigen overwinninge, zoo groot, als ooit de Zon bescheen, bezat; schoon van hem, als van zijne magt en mogentheit, in *Europa* zeer weinig is bekent, het welk der Arabieren nydigheit en haet, beneffens de duistere eeuwen en onkunde, te dier tyd in *Europa*, toe te schryven zy. Want alle wetenschappen en konsten van *Asia*, zich in dien tyd meest onder de Arabieren ophielden: en deze zijn die gene geweest, die de geschiedenissen, daden, en wetenschappen, door hunne Pennen, deden verduuren. Want toen was het dat alle konsten, voornamelijk de Wis-en Sterrekonst, by hun zoo zeer bloeiden, als heden de onwetenheit onder de zelve in zwang gaet. De overwinningen van Keizer *Cingis chan*, die d'Arabieren ten deele t'onderbragt, hen in 't oog spelende, hebben zy nagelaten, de zelve bredelijk te beschryven, om hunne schande niet t'ontdekken. Dezer onkunde schynt mede hier uit veroorzaekt te zijn, om dat der Arabieren schriften, door opkomende oorlogs verwoestingen, veel verlooren zijn.

Den Lezer zal vervolgens onder de beschryvinge der Mugalen, en andere volgende Volken en Landen, als mede onder het Hooftstuk van *Siberien*, enz. by herhaling berichten ontmoeten, eeniger plaetzen waer van bevoorens in dit Werk is gewaegt, doch hy believe bericht te zijn, zulks dus hebbe geschikt, dat gelijk eerder de plaetzen in hunne gewesten hebbe beschreven, en aengewezen, dat hier vervolgens van den Volk-aerd, eigenschappen, en voorvallen onder hen gebeurt, in die en andere nabuurige gewesten reppe, en dat dus der Steden en Plaetzen, waer van eerder is gesprooken, hier weder aengeroert, diende te zijn, om dies te helderder, van die Volken en hun gedoente te melden, doch alles is zoo geschikt, dat van de zelve Plaets, zoo 'er ten tweeden of meermalen van werd gerept, het zelvige nimmer werde herhaelt.

Onder den naem van *Mogols* of *Mongols*, desgelijks onder den naem van Turken, worden by de Arabische Schryvers zomtyds alderhande slag van Tartars of Scythen mede verstaen: gelijk de Over - Oxusche of Mauranahrsche Volken, en zelfs ook de Georgiaensche Christenen, by wyle Tartars worden genoemt.

Tusschen het Mugalen Land, en *Boecharia*, zijn drie Vorstendommen, Ryken of Heerschappyen, volgens het gevoelen van zeekeren Slavonischen Reiziger, wiens Schriften ongedrukt onder my berusten: als, het Vorstendom van *Tongoetski*, daer zeker *Koechantzin* het gezag heeft, en de Steden van steen, zoo hy zegt, gebouwt zijn. Het tweede is *Ortoersko*, of *Mangoetkoe*, daer *Joenakan*, of *Soelantzin* Vorst af is; wiens Steden mede van steen zijn. Het derde Vorstendom is *Gorotzan* of *Schaar*, alwaer een Stad is, mede *Schaar* genoemt, daer *Temir*, dat is, *Tamerlaen*, noch onlangs Vorst van was, zijnde een ryk en vruchtbaer Land. Dit Vorstendom is niet verre van den *Yzeren Vorst*, die naest aen *Sina*, (wiens Keizer, van de omleggende Vorsten *Tayboen* genoemt wierd) gelegen is. De Sineesche Keizer word hedendaegs van de omleggende Tar-

taren mede *Tamboen*, en ook wel van de Mugalen, *Bogdi* genoemt. Al deze Vorstendommen worden gezegt zeer ryk te zijn.

Als de Sineezen van haren Tarterschen Keizer spreken, in vergelijkinge van anderen, zeggen zy onzen *Amologhan*, (want alzoo noemen zy ook hun Keizer) is als een groot Eiland in de Zee, daer rondsom kleine Eilandjes liggen, die Vorsten van de overige Waereld verbeelden.

By deze Mugaelsche Tartaren bediet het woord *Katay* een Steen of Diamant.

Men vind noch heden buiten de Sineesche Muur veel verwoeste Steden en Dorpen, staende onder het gezag der Mugalen, misschien wel eer by hun bewoont: gelijk zy oulinks eenige Steden hebben gehad; maer nu geene of weinige Steden, Vlekken of Huizen bewoonen, ja vlieden die, en schuwen de zelve te herbouwen.

De Geele Mugalen onthouden zich, volgens genoem den Reiziger, aen de Westzyde van *Sina*, en strekken tot aen de Oost-zee: waer onder hy dan die van *Niuche* en anderen begrypt. Dus ver uit verslag van gemelte Reiziger. De boven genoemde drie Vorstendommen zijn in onze Kaerte niet gebragt: vermits de rechte plaets my niet bekent is: als mede om dat ik twyfele, of die wel niet Landschappen zijn, onder andere benamingen, tusschen de Sineesche Muur en *Buchara* gelegen.

Kort achter het Zuidelijkste einde van de Sineesche Muur, houden zich niet als zwarte Mugalen op.

Aen de Toorens of Poorten van de Sineesche Muur zijn Schryvers, die steeds aentekenen, wie in of uit Mugalen Land komt, en de vrygelei-brieven onderzoeken.

Zeker Tartar uit *Mugalen Land* verhaelden in *Peking*, aen eenen Afgezant van de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappy, dat in 't Land van *Niuche*, op zekere groote Rivier, t'eener tyd een zeer groot vaertuig, met een hoog wit zeil, was komen zeilen: maer, door ongeluk, op een Zantbank quam te stooten, en te vergaen. Voor als noch na had men op die Rivier zoo groot en schoon Schip niet meer gezien. Maer waer dat Schip heen wilde, 't zy na *Sina*, of eenig ander Land, was hem onbekent. Deze Rivier zal, na gissing, de *Amur*, of wel eenig ander Rivier boven *Korea*, en het Schip een Hollandsch of Spaensch Schip, 't geen verzeilt was, by misdryvinge van *Japan, Manilhas*, of andere gewesten, na allen schyn, geweest zijn; want de wittigheit van 't zeil geeft een Europisch maekzel te kennen; alzoo de zeilen op de Indiaensche Schepen meest graeuw zijn.

De Sineezen weten mede van een Tartersch Landschap, genaemt *Sortoerskogo*, en van een Volk *Koetoegti*, aen wien zy hunne Waren venten, te spreken; beide my evenwel, onder alzulke benamingen, onbekent.

De Tartersche Mugalen hebben voor een wyze van straffen, dat zy de Menschen in de Tartersche Woestynen, na het Noorden toe, verzenden of bannen.

De Sterre-kunst is by de Mugalen, als mede by de Koreanen, al van ouds in hooge achtinge geweest, schoon zy zich meer op de Wapenen en op het Jagen en Visch-vangen, als op die Konst, verstonden. En om dat de Sineezen Sterre-kundig waren, hebben zy het Sineesche Ryk *Hemelsch* genoemt.

Ja deze Tartaren roemen, gelijk ook die van *Niuche*, hunnen oorspronk, zeer verdichtelijk, met de zelve uit den Hemel en het gesternte te trekken. Want zy gevoelen, dat t'eener tyde uit de lucht eene Godinne, *Faecula* geheten, is komen dalen, die, aen eene Riviere in Tartarye, zekere vrucht hebbende gegeten, daer van bezwangert was geworden: waerom zy te rug, uit den Hemel na de Aerde was gezonden, alwaer zy eenen Zoon had gebaert, dien zy aen een Visscher op te voeden

gaf, en was daer op weer na bovenen gestegen: uit welken Zoon veel Kinderen waren voortgekomen, die 't Mugaelsche en Niuchische Tartarye langen tyd bestiert hadden, tot ter tyd, dat de Nazaten eenmael, door d'Inwoonders van het Land, alle wierden dood geslagen: behalve een, die 't ontvluchte, en zich zijnen vyanden ontduisterde, dewyl een Exter op zijn hooft ging zitten; zoo dat de vyanden hem voor eenen Boom aenzagen: waerom de Tartaren, zoo wel die van *Niuche*, als de Mugalen, als zy in *Sina* quamen, op lijf-straf verboden, de Exter-nesten te steuren: gelijk zy als noch dien Vogel by hen in grooter eere houden.

Daer werd by de Sineezen gelooft, dat de over-grootvader van den jegenwoordigen Tartarischen Keizer van *Sina*, uit den overgeblevenen Zoon van *Faecula* gebooren zoude zijn.

Deze Tartaren, byzonder die in Sina zijn, zullen niets van belang aenvangen, als al vooren met de Sterrekundigen zich te hebben beraedslaegt. Zy zijn zeer overgeloovig: zoo dat zy zeer aen ydele beduitzelen en voorspooken hangen.

By de Mugalen zoo wel, als by de

Sineezen, is de Godsdienst en het Geloof der Offer - papen, *Lamas* of *Bonzen* genaemt, in groote achting: welker Opper-priester in 't Land van *Tangut* zijne wooning heeft, en wiens vuiligheden of drek zelfs voor Heilig worden geoordeelt. Deze Heilig is voor weinig Jaren in *Sina* geweest, om den Keizer aldaer te bezoeken, hebbende by zich drie duizend Man van zijn eigen Volk, en wierd bygeleit met dertig duizend West-Tartaren, 't geen ik meene, dat zwarte Mugalen, of Kalmakken zijn geweest. Deze Opper-priester wierd met groote eere in *Sina* ontfangen, en zijne Afgodische Leere hoog geacht. Hy word niet alleenlijk in Mugalen-land; maer ook by verscheidene andere Tartarische Volken geëert: ja voor onsterfelijk gehouden. Doch het dient geweten, dat door bedrog, op zijn sterftyd, zijns gelijken onderstelt word: zoo dat het blinde Heidensche Volk niet beter weet, of het is altyd de zelve perzoon.

De Overmuursche Tartaren mangelen in *Sina* Thée, tegen hunne Paerden, want zy zoo gewoon zijn, aen 't nuttigen van dit kruid, dat hun de maeg wee doet, en zy het raeuwe vleesch, dat zy steeds eeten, niet konnen verteeren, wanneer dezen drank ontbreekt: waerom zy ook de grofste Thée, en die, welke de sterkste, en meest van kracht is, zoeken.

Wanneer de Mugaelsche Tartaren ter Jagt gaen, zijn zy gewapent, als of zy ten stryde zouden trekken.

Als iemant van hunne Chans, dat zijn Koninkskens, Leitsluiden of Vorsten, in den stryd komt te blijven, dan worden eenige andere mindere Oversten, welke hem hebben op te wachten, zoo gezegt word, met de dood gestraft: ten ware zy wisten te bewyzen, datze elders, uit der gesneuvelden last, bezig waren geweest.

Als deze Tartaren iemant ernstig bedanken, vallen zy op hunne knien, en buigen 't hooft ter aerde; 't welk voor eenen Chan, Koning of Keizer negen mael geschied.

De begraefniszen van Oude perzoonen geschieden met groote pracht: en dier lijken worden verbrand, en d'assche en beenen begraven. Wel worden de lijken van de Kinderen ook verbrand; maer de assche daer van verworpen.

Boven op de begraefplaetzen worden stenen gelegt: als mede onder in d'aerde; waer op der overledenen lofdaden, enz. uitgehouwen zijn: ja de lijkstaetzien van groote Heeren worden by hen zomtyds, om de zes of zeven Jaren, herhaelt. De rouw die zy dragen, geschied in wit geen waet. Met den doode worden 'er verscheidene dingen verbrand, die hem in zijn leven lief waren: als Klederen, Honden, Paerden, enz.

Twee dagen rydens te Paerd van de Sineesche Muur af, na Geel *Mugalia* toe, legt of lag een Stad, voor dertig Jaren, *Mantsikatoetina* geheten; welke, om dat hare rechte plaetze my onbekent is, in de Kaerte niet gebragt heb: ja word geoordeelt, datze, door de laetste oorlogen, verwoest is: want Reizigers, welke op die streke hadden geweest, die ik daer na gevraegt heb, hebben my geantwoord, dat die plaetze hen onbekent was.

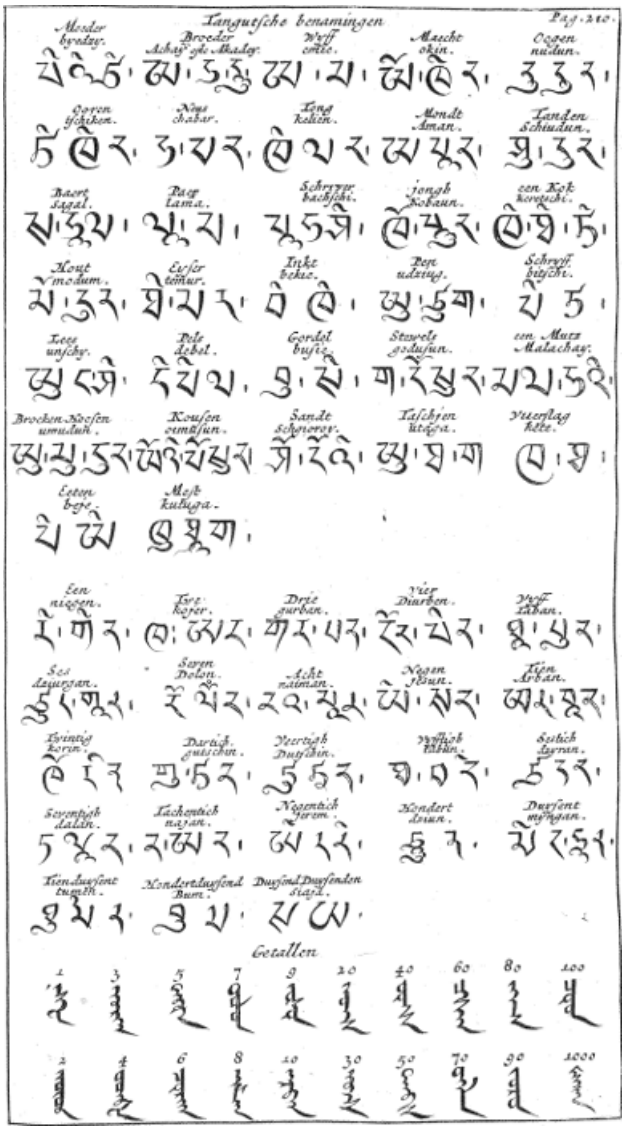
Het schrift der Mugalen is zeer veel van dat der Sineezen onderscheiden; als mede hunne tale. Zy schryven van boven na beneden; doch binden alle de letteren aen malkanderen. Zy hebben gansch geen geleertheit, als van hunnen Afgodendienst, behalven (als boven gezegt) dat eenig acht op 't gesternte slaen. En schoon zy byzonderlijk 't Geloof der *Lamas* aenhangen, zoo hebben zy echter met de andere overgeloviglieden der Sineezen eenige overeenkomst. Onder hen vind men hier en daer eenige Mahometanen. En of zy wel niet of weinig in Huizen, maer meest onder Hutten en Tenten woonen, zoo ziet men echter Kloosters en Afgodische Tempels

onder hen, daer in zy by dag en nacht hunne Afgodische Godsdienstplegen, na de Leere der *Lamas*. Zy zijn meer Heidensch en woester, als de Volken van *Tebet* zijn, die mede de Leere der *Lamas* omhelzen.

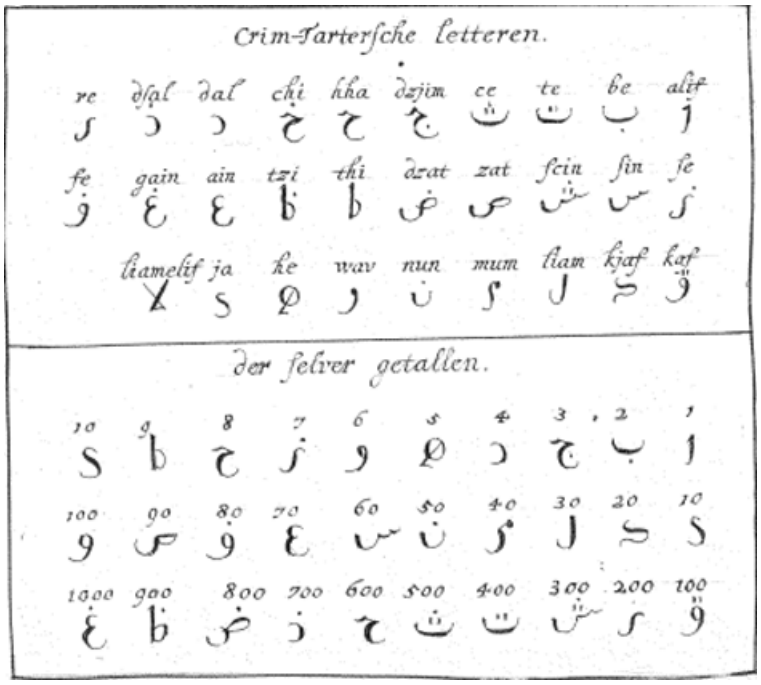
De Moegaelsche Tarters, voornaem die in 't Westen woonen, zijn goede Ruiters, en Krygsluiden te Paerd, verachtende het Paerde Volk der Sineezen, zoo dat by hen een spreekwoord is, van dat een Tarters Paerd als het bruist, bequaem is om een Bende Sineesche Ruiters te verjagen.

De Oostersche Tartaren *Mansiouwers*, by de Sineezen werden genaemt, ook wèl de naem by zommige van *Mongols* en *Bogdots* dragen. Deze Menschen overtreffen de Krimsche Tartaren verre in beleeftheit.

Urga werd genaemt de Mugaelsche: woon of verblijf-plaets eens Vorsten, schynende zulks een omheining te zijn, daer binnen verscheidene Hutten en Wooningen, die voor een korten tyd opgeslagen werden, gezet zijn, of wel een geheele Horde zelve, wezende dan een omheining; daer binnen de Menschen zich onthouden, 't zy van boomen, hout, of opgeworpene aerde, zoo als 'er in het Hof van de *Katoegta*, zoodanigen *Urga* voor hem zelve is, en eene ander, waer binnen

Tanguitsche benamingen
Pag. 210.
Getallen

Tangutsche letteren. pag. 210.
ga ka gaa da daa tscha nia ta na
ba pa va ma dza tschaa dzja wa sja
scha a ja ra la schaa sa ha aa
als 'er boven de letteren staat leest-men e i o u a, dit beteekent, aan een binding der letteren.
dit onder de letteren en sonder teeken
ga ge gi go gu ka ke ki ko ku
aak ad eg il oon ur aame
Oomari pod mi hom ora budzjanadzji.
dat is;
Heer [Oomar] ontfarmt u, en verloft ons.

Crim-Tartersche letteren.
re dsal dal chi hha dzjim ce te be alif
fe gain ain tzi thi dzat zat scin sin se
liamelif ja ke wav nun mum liam kjaf kaf

der seliver getallen.
10 9 8 7 6 5 4 3 2 1
100 90 80 70 60 50 40 30 20 10
1000 900 800 700 600 500 400 300 200 100

Pag. 310.

Tangguts A.B.C.

ga. ka. gá. na. ra. za. ra. na. da. ta. da. na. ba. pa. ba. ma.

sa. za. sa. oea. cha. ca. a. ja. ra. la. cha. ca. gha. a.

De letteren aldus sonder eenig teecken boven ofte onder de selve staande, leest men die met de klank a: maar als 'er boven de letteren staat ◡ met de klank e, ◠ daar boven staande, met i, en ˇ daar boven gestelt synde, met o, en eyndelyk als 'er ∞ onder de letteren staat, leest men u.

Als by voorbeelt ga. ge. gi. go. gu. ka. ke. ki. ko. ku. gá. gé. gí. gó. gú.

na. ne. ni. no. nu. sa. se. si. so. su. za. ze. zi. zo. zu. sa. se. si. so. su.

na. ne. ni. no. nu. da. de. di. do. du. ta. te. ti. to. tu. da. de. di. do. du.

nan. ne. ni. no. nu. ba. be. bi. bo. bu. pa. pe. pi. po. pu. ba. be. bi. bo. bu.

ma. me. mi. mo. mu. sa. se. si. so. su. sa. se. si. so. su. oea. oee. oei. oeo. oeu.

cha. che. chi. cho. chu. ca. ce. ci. co. cu. a. e. i. o. u. ja. je. ji. jo. ju.

ra. re. ri. ro. ru. la. le. li. lo. lu. cha. che. chi. cho. chu. ca. ce. ci. co. cu.

etz.

◦ Die boven de letteren staande, beteekent aan-een-binding der letteren.

Voorbeelden van Tangutsche benamingen.

om Soim anceglan boltoegai bornicta aclyi dain kemedoe boltoegai

dat is

Geeft Godt goede gesontheyt aanden Borgermeester, en dat magh leven in eeuwicheyt.

Hemel tengeri. Son naran. Maen sitaran. Wolcken odun. Aerden gadzar.

Water usun. Vuur gal. Lucht kyr. Koning chan chia. Vorst tayschy.

Vorstin chitun. Heer noyan. Man ere. Vrouw taichu. Vader Ada.

Moeder

men vreemde Gezanten, door-reizende Vorsten, en groote Heeren huis-vest. Ik bevinde dat in Brieven, my uit die gewesten toe gekomen, werd gesprooken van deuren die in de *Urga* zijn, doch van wat rechte gedaente die wooningen zijn, blijft my tot noch toe onbewust.

Haeze vellen zijn in het Moegalen Land zeer gewilt, en werden aen hunne Gezanten, als zy in Rusland komen, daer van geschenken, met veel aengenaemheit gedaen, zoo dat het schynt, die Dieren by hen niet en werden gevonden, gelijk als mede glaze Koraelen aldaer een gewilde Koopmanschap is.

Tarasu is een aerd van Wyn, by de Sineesche Tartaren, naest aen de Groote Muur gelegen, en Ooster Moegalen gebruikelijk, die van onrype uitgeperste Rys werd gekookt, twee of drie Jaer oud zijnde, heeft smaek als de beste Rinsche Wyn, (Wyn hebben zy niet, schoon 'er overvloet van Druiven is) en immers zoo sterk, zy word warm gedronken.

Uit onderscheidene berichten heb ik bespeurt, dat de meeste vremdelingen, die het Moegalen Land bereizen, 't zy om Koopmanschap, of anderzins, zijn *Buichaersche* luiden, die men aldaer *Boecharetin* noemt.

Veele der *Mugalen* betalen nu schatting aen den Sineesch.

Het schynt my toe, dat in Moegalen Land, drie aenzienlijke waerdigheden zijn, onder de gebiedende Heeren, als *Chan*, die de eerste rang schynen te hebben, gelijk in schriften my toegezonden, word gezegt, *de Taise, welke onder het gebied van den Atsiroi-sain-chan* staet.

Taise, een Vorst of Leitsman eener byzondere Horde.

Saisan een minder Heerschap, misschien te recht by een Vryheer vergeleken, welke in Gezantschappen, en tot andere aenzienlijke diensten, door de *Chans* en *Taisi*, worden gebruikt.

Niet verre van *Selenginskoi*, aen de Grenzen van het Moegalen Land, is een Zoute Meir. De aldaer zijnde Pannen, Ketels, en vorder gereetschap tot het maken van 't Zout, hoort tot *Selenginskoi* te huis. Hier zijn de werkluiden in Januario 1687, door de Moegalen gestoort, dies men anderhalf duizend Poede* gekookt Zout, achter liet.

Hebbe uit berichten aen my gezonden, bespeurt, dat men van *Selenginskoi* in vyf dagen reizen kan, ter plaetze alwaer de Moegaelsche *Katoegta*, of Opper-priester in zijne *Urga* of wooning, zich in den Jare 1676 ophielt.

*Ieder Poede is 32 pond.

Zeker *Sibiers* balling, die gevallig van daer te rug is gekomen, 't geen zeer zelden gebeurt, en eenige Jaren in *Irkutskoi, Udinskoi*, en *Selenginskoi* hadde gewoont, heeft my mondeling gezegt, hoe hy in de Kerk-hutte der Moegalen, Godsdienst heeft zien plegen: hy zegt dan dat daer een Autaer staet, waer op onderscheidene beelden te pronk staen, die zy eeren, en daer voor buigen, onder anderen een Vrouwen beeld, met een jong Kind in de schoot! hy zag daer lichten branden die geen vlam gaven, maer vuur, en aengenaem rookten: de Priester zegende het Volk met een werktuig in de hand, als een klein open korfje, daer eenig rammelent rinkel werk in was, als dan knielt het Volk: men zingt 'er met een byzondere toon, en zelf op Nooten, in alderhande stemmen: de beelden zijn van steen, en wierd gezegt, dat die afbeeldzels van oude Helden waren, boven op de Hut stond een Vaentje dat een Duivels beeld verbeelde, die zy mede eeren, op dat hy hen geen quaed en doe: hy zag 'er Nonnen die in root gewaet gekleed waren, met geschooren haair, hebbende een geele sluyer

over de linker schouwder, hy zag 'er boeken en geschrift, het Autaer was met Sineesch doek gedekt.

De gemeene Moegalen dragen Schapevachten, die zy *Coejak* noemen, tot klederen, maer geen hemden: als zy ten Kryg uitgerust zijn, hebben groene of roode rokken aen, die het geheele lichaem bedekken tot de voeten en armen toe, welke belegt zijn met vierkante yzere of stale plaetjes op malkander gevlecht, als schobben, groot de palm van een hand: gemelte balling wist my te zeggen, dat hy Inboorlingen gesprooken hadde, die den *Dalai Lama* hadden gezien, in zijn Zetelstad, doch door een glas, werdende hy toen anders niet vertoont.

Het houte Kasteel *Balanganskoi*, niet verre van *Irkutskoi* gelegen, is net van hout gebouwt, schynende uitterlijk als of van steen was gemaekt. Dus ver volgens verhael gemelter Balling.

De Mugalen, die onder byzondere *Taysi* of Vorsten staen, zoo Geele of Groote, als Zwarte, aldus by de omleggende Volken genoemt, (de geele misschien den naem dragende van een geele dragt, die zy oulinks gedragen mogten hebben: en de zwarte, om dat zy wat rouwer in ommegang zijn; want anderzins de verwe van beider lichaem en aengezicht eenderlei is) en waer van men eenige op hunne

rechte plaetze in onze Kaerte aengetekent ziet, zijn vry, en bestaen op zich zelven. En ieder kan een, twee, drie, vier honderd, ja, twee, drie, en tot dertig of veertig, en meer duizend Mannen, meest Ruitery, op de been brengen.

Over de Mugaelsche Horde van 't Vlek *Algoetabuis* geheten, had het gezag, voor omtrent twintig Jaren, een Vorst, geheten *Tormaschien.* Van het Tormaschiensche gebied Zuidwaerts: (gelijk de volgende plaetzen genoegzaem op eene streke na 't Zuide af gelegen zijn,) tot de Horde of plaetze *Tzerkoekoes* genaemt, zijn vyf dagen reizens: en der zelver Vorst is *Karakoela* geheten. Van 't Karakoelsche gebied, tot de plaetze *Soeldoes*, zijn ook vyf dagen reizens, wiens Vorst *Tzaizakty* genaemt is. Van 't Tzaizaktysche gebied, tot de plaetze, geheten *Bizoet*, of *Bikoet*, zijn weder vyf dagen reizens: welker Vorst is genaemt *Tzegen.* Van het Tzegensche gebiet tot de plaetze, genaemt *Iltzigien*, zijn vyf dagen reizens: wiens Vorst *Tastzien Tzereghtoe* genaemt is. Van 't Tzereghtoesche gebied, tot de plaetze *Betzoet* geheten, zijn vyf dagen: en de Vorst was, ter opgegevener tyd, of is misschien nu noch aldaer *Tzerkoer* of *Zekoer* genaemt. Van het Tzerkoersche gebied moet men, zonder water of eeten te konnen bekomen, vier dagen te Lande reizen, tot aen de plaetze *Tziroek* genaemt; wiens Vorst *Tzitziengan* is geheten: en van het gebied *Tzitzinova*, tot aen de plaetze *Toelatoeme* genaemt, zijn vier dagen reizens; alwaer de Vorst *Taykoekatoen*, noch onlangs heerschende, geheten was. Van het Taykockatoensche gebied tot aen de plaetze, genaemt *Joegoergoetzien*, zijn drie dagen reizens: en de Vorst was daer geheten *Boektoektoe.* Van dit gebied, tot de plaetze *Moegoltzien*, zijn twee dagen reizens. Van hier kan men tusschen hooge Bergen heen, het Land der zwarte Moegalen zien, schoon twee of drie dagen van daer is. En dan vind men de geele Mugalen. En deze Vesting (want *Moegoltzien* is eene vastigheit) of vlek, bezit de Mugaelsche Vorstinne, genaemt *Maltzikatoen* of *Matzikatoen.* Haer Zoon is geheten *Ontzoen Taintsi* of Taisi*. Hier leeft men onder Hutten of Tenten.

Alhier ontmoet men, als men van het Westen komt, zeer hooge verschrikkelijke Rotzen en ongebaende wegen: daer door zijnde, (wezende hier noch 't gebied van de Vorstinne *Maltzikatoen*, staen op den uittogt van haer Land twee Steden van steen gebouwt: doch deze Vorstinne, schoon mede van Mugaelschen geslacht is; zich in deze Steden onthout, en daer in van andere Mugalen verschilt, die te Velde zich meest onthouden en erneren. Beide deze Steden worden *Baytsien* of *Baisien* en *Mongassien* genoemt. In d'eene Stad was, tot Gezaghebber voor twintig Jaren, de Vorst *Malaytaistza* geheten, en in de tweede Stad gebood *Asbataistza*, als ook te zijner tyd daer onlanks Gezaghebber is geweest, Prins *Taentsaza,* in de eene, en Prins *Oftbayisaso* in de andere plaets. Een derde Stad aldaer van steen gebouwt, is genaemt *Labinskoy*: mede in 't geele Mugalen Land gelegen. Het omleggende Landschap by *Labinskoy*, is een klein ryk Landschap, of Prinsdom: in de zelve heerscht ook de Vorstinne *Maltzikatoen*, alwaer zy den meesten tyd haer Hof houd. Al wie hier na *Sina*, of elders, doorreist, moet bezegelde Vry-brieven van haer hebben.

*Taisi Prins gezegt.

De boven gemelde Vorsten zijn alle verwantschapt onder malkanderen, en veel van een zelven geslacht: ja zommige zelfs met de grootste Chans, uit een zelven stam gesprooten. Zoo een van deze, zonder wettige erven, komt te sterven, dan volgt iemant van des zelfs naeste Magen in het gebied: daer van de keure aen hunnen Opper-priester, zoo men zegt, word gegeven.

Alle de Mugalen, of Mugaltsen, zoo geele, als zwarte, worden by zommige gezeit onder drie of vier groote en veel kleine Vorstendommen te staen, en zouden te zamen meer als driemael honderd duizend man op de been konnen brengen. Zy zouden *Sina*, en meer andere Landschappen, na allen schyn, voor de komst van die van *Niuche,* overheert hebben gehad; zoo zy niet altyd oneenig onder malkanderen waren, voerende den een tegen den ander groote oorlogen.

De Mugalen, die zich *Kancha,* of groote Mugalen noemen, voerden wel eer oorlog tegen de *Nuken*, of tegen die van *Niuche*, welke by zommigen anderzins in 't algemeen mede onder de Mugalen getelt worden, en wel eer Ooster Mugalen genaemt wierden: maer zijn van de Groote Mugalen wel eer *Mandzii* of *Mansi*, dat zijn Barbaren, of vremden, of ver afgelegenen, geheten, om de slechte bezigheden, die zy om handen hadden: gelijk' er noch heden eenige dezer Niuchsche Mugalen, buiten de Sineesche Muur, in het Landschap van *Niuche*, onder byzondere *Taysi* of Vorsten staen (want veele zijn het Zoete *Sina* in getogen) welke *Taysi* of

Vorsten, door de Groote Mugalen, met oorlog en vervolging zeer worden geplaegt; ja zouden misschien al over lange verjaegt zijn geweest, ten ware zy met hulpbenden uit *Sina* steeds onderschraegt waren geworden.

Op den 29 February 1686, is in de nacht de Stad *Selenginskoi* van de Moegaelsche Prinzen bestormt geworden, latende zy in de Stad vuur pylen met koopere pypen vliegen, om brand te stichten; zy wierpen insgelijks brandende Toortzen van Riet daer in, doch de Russche bezettingen weerden zich dapper, en deden Heldadige uitvallen, verdreven den vyand, met achterlating van vyftig dooden, die afwykende, zich na de plaets *Orpaga* begaf, boven de Rivier *Selenga*: de belegeraers bestonden omtrent in vyf duizend man, die alle yzere pantziers aen hadden, doch zy wierden van weinig tal Moscovisch voetvolk geslagen. Gemelde vyf duizend man waren de uitgelesenste van 't Moegaelsche Leger, dat verzamelt was aen de Rivieren *Orkona*, en *Tzchika*, onder deze waren twee grove stukken, die ze zelve gegoten hadden, en eenige handbussen die zy in Sina, en by de Bucharen hadden gekocht. Men bericht, dat de Sineesche Koning een Jaer voor dezen Kryg, een Afgezant, dat een Cantzelier was, genaemt *Kara*, aen alle Mugaessche Prinzen en Hoofden der Horden had gezonden, om hen tegen 't Moscovisch Krygsvolk op te zetten en aen te moedigen, om op de Vestingen *Selenginskoi, Udinskoi* en *Nertzinskoi* aen te vallen, en die te bemagtigen, waer op de Mugaelsche Vorsten gezamentlijk goet vonden, uit ieder Horde twintig man te zenden, die wel voorzien waren van Pylen, Boogen, en Lancen: elk man was toegevoegt voor deze togt vyf Schapen en een Os: daer was beneffens die noch een goet aental Kamelen voor de gansche Benden: onder de Leitsluiden en bevelende Opper-hoofden zijn geweest de *Taisi* of Vorsten *Dalay*, en *Daian Saisan.*

Karay, een Mugaels Heer, wierd te dier tyd afgezonden na *Sina*, om der Mugalen Krygs zaken aldaer te bevorderen, en niet tegenstaende, uit het Moegaels Leger onder *Dalay Taischa*, aen de Benden die onder de Stad *Selenginskoi* lagen, voor de man noch ieder twee Schapen toegezonden wierd, zoo Versmachtende zy schier van honger op hun aftret. Men zond hun insgelijks uit ieder Horde twintig man tot onderstant, of verdubbeling van Krygsmagt toe. De Kitaische of Sineesche Afgezondene die onder deze Benden was, ried aen de Vorsten of Tayschen *Achay kan Daitzschin*, en *Tarchan kan Taycha*, dat zy met hun Krygs-volk, zich onder *Nertzinskoi* zetten zouden, en zoo lange te wachten, zonder iets byzonders te ondernemen, tot dat Krygs-volk, Stukken en Krygs-behoefte uit Sina gekomen zoude zijn, waer op zy goet vonden te wachten, tot de Maend Maert 1687, als wanneer hoope was, dat *Karay* hare Afgezondene ter stel zoude zijn, met de Krygs-behoeften, en dan wilden zy *Nertzinskoi* aen vallen, en was 't mogelijk alles dooden: edoch, deze ondernemingen zijn tot niet uitgevallen.

De tegenwoordige Gezaghebber in *Selenginskoi*, is een verbannene Het-man uit Cirkassen Land, hy berichte onlangs aen het Opperhooft tot *Irkutskoi*, van waer hy afhangig is, of men den Sineezen zoude steuren in 't bouwen eener Vesting, in zijne Nabuurschap muurwaerts, hoewel op eigen grond; dees dorst zulks niet bestaen, zonder bevel, gelijk hy mede niet toeliet, dat een groot aental, zoo Russche als andere Menschen, de Stad *Albasin* herbouwde, en weder in bezitting namen: de Sineezen wilden daer mede bouwen, om de Koophandel derwaerts te lokken, alzoo de weg na *Sina*, dat over veel korter is, als over *Nertzinskoi*; de andere reden was, dat 'er geen sterkte en is van aenzien aen die zyde tusschen *Selenginskoi* en *Sina.* Men wilde ook, dat de Muur van Sina aen die oort ontsterker is, als elders.

De Moegalen hebben in den Jare 1686, aen hunne Czaersche Majesteiten Volmagtigden Gezant geklaegt, als of de Onderdanen van hunne Czaersche Majesteiten, in 't hartje van haer Land, de Stad *Selenginskoi* zoude hebben opgerecht.

De groote Heeren in Moegalen Land, laten zich als in Sina, vandraeg-stoelen mede dienen.

De Mugaelsche en Bratsche Tael verscheelt als Hoog en Nederduitsch.

De *Brati* en konnen wel niet schryven, doch om eenige zaek met hand-tekening te bevestigen, malen of trekken zy een boog op Papier, in plaets van hun naem, of merk-teken, en is byzonder, dat de boogen die dus getekent werden, zijn te onderscheiden en te kennen, als of het elk zijn hand teikening of name was.

De *Brati* zijn wel hooft vyanden der Mugalen, doch hebben echter eenderlei geloof met de zelve, want zy van de zelve oulinks afgeweken zijn.

De *Brati* houden zich sterk op by *Udinskoi*.

Mogone is een Plaets, niet wyt van de *Selengische* en *Oedinsche* Vestingen, in 't Moegalen Land gelegen, alwaer den 24 December 1687, zeven Moegaelsche Taizen loop-plaets hadden, om de Vestingen boven gemelt, aen te grypen. Zy hadden by zich veelderhande Krygs-gereetschappen, gelijk mede te *Jarangoe*, of *Arkoone*, niet verre van *Selenginskoi*, een Moegaels Chan *Sienasirdi* of *Sierasine*, eenig Volk te dier tyd, by een heeft gerukt.

Tot *Oedinskoi* was in 't Jaer 1688 een bezetting van acht honderd en vyf en dertig man.

Tusschen *Udinskoi* en *Nertzinskoi* is meest vlak Land, bezet met geboomte.

De Sterkte *Udinskoi*, dat daer te Lande een Stad word genaemt, legt op een hoogte, aldaer binnen woont niemant, alleen hebben de Krygs-luiden daer de wacht, en daer in word den Oorlogstuig, en levens middelen bewaert; daer is de Kerk en 't Recht-huis: woonende de Zoldaten op een laegte; aen de voet gemelter Stad, die des noots voor schuilplaets dient, als 'er vyandlijke Benden naderen, waer uit men zich dan verweert: en dus zijn meest alle de Sibiersche Vestingen in dit gewest gemaekt.

Hoeloesi, en *Oerot-sitz*, zijn namen van bequame wooningen in het Mugalen Land, zoo als *Gabinarollen*, of *Scabinarollen*, in die Tael, Tenten of Hutten betekenen.

Over het Vlek *Telemna* of *Telemba*, gelegen tusschen het Russche en Sineesche gebiet, aen hooge Bergen, en het Moegaelsche Land, was twist gerezen by hunne Czaersche Majesteiten Krygs-luiden en den Sineesch, die daer van het bezit vorderde, doch nu wil men zulks te zijn vereffent.

De Mugalen leven vry gezont, en men vind onder hen de Spaensche pokken niet, maer wel in *Sina.*

De Heer *Faedor Alexewits Golowin*, Stadhouder van *Siberie*, en wel eer gevolmagtigde Groot Gezant, tot scheiding der Grenzen, tusschen *Rusland* en *Sina*, heeft my verhaelt, dat in 't Mugalen Land kennis over gebleven is van *Tamerlaen*, die aldaer heeft gewoet, wezende deze Volken de Scythen, daer de oude zoo veel van hebben geschreven, en is hy by hen bekent, onder de naem van *Utoi chan* of *Temir Axack*, dat is, yzervoet, om dat hy aen zijn eene been qualijk gaende, behulp van Yzer had, en willen zy, dat hy door de Sineezen zoude zijn gestuit in den ren zijner overwinningen.

Hy heeft my de volgende voorname Moegaelsche Prinzen genoemt, als *Boesoektichan, Susuctuchan, Sitserai Sain chan*, en *Dalai chatuna:* de Onderdanen dezer Vorsten acht hy ruim een millioen en meer Menschen uit te. maken: zy zijn steeds oneenig, en in Kryg onder malkanden. Men vind onder deze Heidenen eenige die van *Pythagoras* gevoelen zijn, geloovende dat de Mensch na zijn dood in eenig waerdig of onwaerdig dier verhuist.

De Moegaelsche Vrouwen zijn de schoonste van alle Tartarinnen, en vry blank van vel, doch de oogen staen op zijn Sineesch in 't hooft, waeroto de Tartersche Vrouwen in *Sina* duur werden verkoft.

De Mugalen gebruiken veeltyds voor hun spys, het zap of nat van gekookt Vleesch, 't geen zeer lang gekookt zijnde, alle de kracht in 't water over heeft gebragt.

De Groote Mugalen zijn ryk van Vee, Juwelen, Zyde, Goud en Zilver, 't geen hen van den Handel, dien zy op *Sina*, en de omleggende Ryken dryven, herkomt. Men reist daer met Karavanen of Troepen van drie of vier honderd man te gelijk, zoo op Kamelen, als Paerden. De reizende luiden genieten 'er alle vriendschap en bystant,

in tyd van Vrede: maer in tyd van Oorlog is 't voor de Reizigers gevaerlijk, wegens Rovers, die aldaer dan zwerven.

Deze Mugalen hebben geen geld, als dat in *Sina* gangbaer is: te weten, kleine stukjens van zilver, die op tachtig stuivers afgewogen zijn: behalven noch gemunt koper, daer van vyftien of zestien op een Ryksdaelder gaen.

Deze luiden zijn aenzienlijker en fraeyer van gestalte, als de Kalmakken, voor zoo veel die Oostwaerts, en in 't Groote of Geele *Mugalia* woonen; want de geenen, welke woonen in 't Land, dat men Zwart *Mugalia* noemt, zwymen vry wat na de ruuwe en afzienlijke Kalmakken: die ook, beneffens de Kalmakken, strydbaerder zijn, als de Geele en Ooster Mugalen. By hen zijn de Kalmakken veracht.

In de Mugaelsche Landschappen houden zeer veel Tygers en wilde Paerden, die des nachts aen Vee en Menschen veel quaeds doen: maer worden van de Mugalen, die groote liefhebbers van de Jagt zijn, gejaegt, gevangen en gedood.

Van ouds zijn de Mugalen, en de noch tegenwoordige heerschers van *Mogol* of *Indostan*, beide een zelve Volk, en onder de Tartaren gerekent geweest. Want 't Landschap *Mogol* door den Mugaelschen Vorst *Cingis*

Opregt Afbeeltsel van den
GROOTEN TAMERLAN
Gevolgt na een teckening, die in 't van hof van den Persischen koning tot Ispahan berust. Hy stierf in het jaar Veertien-hondert en twee.

chan, en namaels wederom door zijne nazaten, en eindelijk door *Tamerlaen,* (welke veele willen, dat stierf in 't Jaer veertien honderd en vier) gewonnen is geweest: van wien derwaerts, om het Land te bestieren, Bevelhebbers of Landvoogden uit *Mugalia* gezonden wierden: welke eindelijk zijnen Zoonen, na des Vaders dood, afgevallen zijn, en zich tot Opperhoofdige Heerschers opgeworpen hebben: zoo dat *Mogol* een byzonderlijk Ryk is geworden, onder den naem van *Indostan*, of Ryk van den *Grooten Mogol*.

De Zoonen van *Tamerlaen* hebben, door hunne lafhartigheit, vele Ryken verlooren.

Het Mahometaensch Geloof is by de Mogolsche Vorsten aengenomen, schoon hunne Onderzaten: te weten, d'oude Indiaensche Landzaten, meestendeel Heidenen zijn.

Tavernier zegt, dat het woord *Mogol, Wit* bedied, en dat de Heerschers van *Indostan*, by d'oude Indiaensche Heidenen, Inwoonders van 't hedendaegsche Mogols Land, alzoo genaemt zouden zijn geweest, om dat zy zelfs bruin, en olyverwig waren.

De tegenwoordige Mogolsche Keizer *Orangseeb*, rekent, zoo eenige willen, zich de elfde, in recht dalende lijn, van den *Grooten Tamerlaen*, (hoewel by andere het getal zijner Voorzaten anderzins min en meer werd gestelt, 't geen toe komt, om dat zommige Schryvers eenige voorgangers in 't gebied over hebben geslagen, die een korten tyd, en met geweld, hebben geheerscht.) Werdende aen my, uit *Bengala,* van *Orangseeb*, die reeds omtrent honderd Jaer oud is, het volgende geschreven.

Orangseeb, is Vader van vier Zoonen, die ook veele Kinderen hebben: de eerste Zoon is genaemt *Sultan Mahomet*, de tweede *Sultan Sia-olen*, anders *Sultan Selim,* of *Moasem*, de derde is *Sultan Egbar* of *Ekbaar*, de vierde *Sultan Tarra* of *Dara*, anders *Darius*.

Orangseeb is de negende Koning der Mogollers, afkomstig van den *Grooten Timirchan* of *Tamerlaen.* Dus verre 't geen my uit *Bengala* van dezen Vorst is geschreven, die zoo men zegt van *Sina* tot aen *Polen* heerschte: welke *Tamerlaen* weder uit *Cingis chan*, Keizer van *Groot Tartarye* of *Mugalia*, zoude gesprooten zijn; schoon andere hem van geringer afkomst maken of achten te zijn. *Cingis chan* had mede geheel *Asia* bykans overwonnen.

Behalven de aftekening van *Tamerlaen*, hier nevens vertoont, is my een andere aftekeninge van hem uit *Indostan* te voor gekomen, daer van het wezen met het hier vertoonde, 't zelfde is, doch de kleding zeer verscheide: hy zit op een stoel, die vry diep en breet is, met een laege rug, dat tralytjes zijn, welke recht opstaen, en boven door een overlegger gedekt. De Vorst heeft een korte Spies in de hand, die op de aerde rust, en is gekleet met een lange Zyde Rok, tot de aerde toe, welke onderscheidener verwe vertoont; zijn hooft is gedekt met een dicht gesloten, en enge muts, en verders het boven lijf met een dun Zyde Rokjen gedekt.

Men leeft in Arabische Gedenkschriften, dat 'er, niet wyt van Sina, een vlakke streke Lands was, *Haminmagiu* genaemt, en bewoont by de Tartaren, welke *Arakan* en *Bagdad*, in 't Jaer zes honderd zes en tachentig, na Mahomets tyd-reckening, innamen. Deze Tartaren zijn zekerlijk Mugalen geweest: want die woonen niet wyt van Sina, en bezitten veele vlakten.

De Arabische Schryver, *Achmet Arabja*, verhaelt, in zijn beschryving van het leven van *Tamerlaen*, dat *Tamerlaen,* na hy *Samarkand*, en alle des zelfs onderhoorige Landschappen, verdelgt had, de Landen over de Rivieren *Oxus, Turkestan, Chowarezm, Casgar*, en het Land der Geten, *Balchesane*, alle plaetzen wyt van

Samarcand afgelegen, bemagtigde: ook het Landschap *Chorazan, Mazandran, Rastamda, Sablestan, Tabrestan, Larie, Sazanie, Astrabad, Sultanie*, de ontoegankelijke Bergen van *Haure, Sueraque, Sageme*, Hoog Perzien, alle Plaetzen beoosten de Kaspische Zee, daer gebouwde Steden, Vestingen, en vaste Plaetzen zijn geweest, die nu alle vernielt en verwoest zijn; zoo dat de namen niet meer te vinden zijn. Daer na zegt die Schryver vorder aldus: En al vooren hy *Konstantinopelen* en *Bajazet, Egypten*, het *Heilige Land*, een gedeelte van *Afrika*, aen de Middellandsche Zee, *Mecha*, en *Arabie* overwon, zoo veroverde hy ook *Daste* (het geene voor het hedendaegsche Land der Moegalen, of der Kalmakken, te nemen is, ten minsten voor een gedeelte:) waer van de roemruchtige Monarch en Moegaelsche Keizer *Cingis chan*, meester van was geweest, en dat naderhand, op het afsterven van *Cingis chan,* onder byzondere Vorsten verdeelt wierd. Dit Land *Daste* beschryft de genoemde Arabier *Achmet* aldus. *Daste* is het voornaemste gedeelte van Tartarye, vervult met veel Vee, en zeer bevolkt van Turken, verdeelt in stammen of geslachten, wel gesterkt op zijne Grenzen, wyt en breet wel be-

woont. Het heeft goet water en gezonde lucht. De Inwoonders zijn stout, en de Krygsknechten bequaem, om met den Boog om te gaen. De Spraek is daer netter, als by eenige andere Turken: zy zijn ook beter van zeden, schoonder en aengenamer van gezicht. De Vrouwen zijn daer, als Zonnen, en de Mannen, als volle Maenen. Hunne Vorsten zijn Mannen van verstant, en hunne ryke Inwoonders Zuilen van den Staet, verre van bedriegerye en leugen, zonder quaedaerdigheit, bedrog of list. Hunne wyze van leven is van d'eene plaets na den andere, in alle zekerheit, en zonder eenige schroom, te verhuizen. De Steden zijn weinig in getal, en de Velden groot.

Het Land van *Daste* heeft bezuiden, het Meir *Kaszam*, anders de Kaspische Zee geheten, die vuil en lelijk is: gelijk mede het[*] Roomsche gebiet, en d'Egyptische Zee, (dat is de[†] *Pontus Euxinus*, en de Landen daer omtrent, dien toen ter tyd[+] onder de Christenen zijn geweest.) Deze twee Zeen worden door de Bergen *Kaukasus* van malkanderen gescheiden. Beoosten leggen de Landschappen *Chowarezm, Etraw, Segnak*, en andere Landschappen der Geten, zich strekkende tot aen de Grenzen van Sina, en behoorende aen de Mugalen en Geten. Benoorden pael *Daeste* aen het Vorstendom *Sibar*, of *Siberien*, en aen die groote en ruime Woestynen, daer hooge gebergten, en groote onbewoonbare plekken zijn, daer niet als gevogelte en wild gedierte zich ophoud.

[*]Of Grieksche.

[†]Of zwarte Zee.

[+]Versta ten tyde van dezen Arabischen schryver.

Bewesten is *Daste* aen *Russie* en *Bulgarie* vast, en aen het Land, dat den Christenen toebehoort: ook stoot het aen 't Land van den *Sultan*, Zoon van[*] *Ottoman*, bezitter van 't Roomsche Land (de Landen omtrent *Konstantinopelen* en aen den *Pontus Euxinus*, worden alzoo by dezen Arabier genaemt, om dat *Konstantinopolen*, eertyds *Nieuw Rome* by de Grieksche Christenen genaemt was, en in deze gewesten toen noch veel Grieksche Christenen woonden, die Romers geheten waren.)

[*]Eerste Turksche Keizer.

De Hooftstad van *Daste* was *Saraye*, daer het Mahometaensch Geloof in zwang[+] gong: en een goede bestiering was. De Sultan *Barque* had deze Stad gebouwt, na hy het Mahometaensch Geloof had aengevaert: gelijk te zijner tyd alle de Ingezetenen van *Daste* het Mahometaensch Geloof aenvaerdeden.

[+]Ik meine dat niet alle, maer veele der Ingezetenen van *Daste*, Mahometaens zijn geworden

Deze zijn de palen, die voor de grootste overwinnaers gestelt zijn, en de banken, daer hunne eerzucht op schipbreuk geleden heeft.

Na dan Sultan *Barque* Mahometaensch geworden was, en 't geheele Land van *Daste*, door zendinge van Priesters, en andere Wetgeleerden, tot *Mahomets* Leer en Godsdienst gebragt had, plantede hy in de Hooftstad *Saraye* alderhande geleerde Mannen, die hy uit *Arabie*, en van wyd en zyds derwaerts dede komen: zoo dat die Stad een Planthof van alle wetenschappen wierd: daer na toe de jeugt ter hooge Schoole wierd gezonden.

De boven genoemde Arabische Schryver *Achmet* zegt van deze Stad, dat hare kostelijkste gebouwen alleenlijk zestig Jaren stonden. Zy was de grootste en meest bevolkste Stad van alle de Steden van dat gewest: en men zegt (zeit hy) dat 'er een Slaef in die Stad zijnen Meester ontloopen was, die in de zelve Stad, weinig aen een zyde, een winkel opzette, en koopmanschap dreef, zonder dat zijn Meester hem ooit ontmoete, als na tien Jaren. Zoo groot en Volkryk was die Stad! Zy was gebouwt aen een Rivier, die veel en zoet drinkbaer water gaf, en grof Volk maekte, die daer van dronken: gelijk de oorspronkelijke Inwoonders van *Saraye* zeer dom zijn geweest, eer dat de Schoolen der wetenschappen, door den opgemelten Sultan *Barque*, aldaer waren opgericht. De Rivier by de Stad *Saraye*, is genaemt *Senclo*, en zoo diep, dat

men daer op met schuiten vaert. Zy verliest zich in het Meir *Kaszam* of de Kaspische Zee; gelijk mede de Rivier *Jihon* en *Gichon*, en alle de Rivieren van *Sagene:* welke Zee of Meir een gedeelte van de Landschappen *Sagene* of *Hagene, Gilan, Mazandran, Astrabad*, en *Eruan* bespoelt. Dus verre uit *Achmet.*

Het woord *dista* of *dest*, betekent op het Persiaensch eenzaemheit, of woestyne, en *Berka* is zoo veel gezegt als zegening. In welk Landschap *Dista*, de Prins *Touktamisch* heerschte, ter tyd van *Tamerlaen*, met wien hy oorlog voerde: het Mahometsdom wierd hier al tydig ingelijft, na dat het Heidendom aldaer verlaten was.

Indien gissinge plaets hebben mag, zoo schynt, dat, voor het opstaen van *Cingis chan*, eerste Keizer der Mugalen, alle deze Landschappen het Heidendom aengekleeft hebben. *Cingis chan* beminde eenen Godsdienst, daer by men den God des Hemels en der Aerde diende, zich houdende ten deele aen de Christelijke Leere, en ten deele aen de wetten van *Mahomet.* Vervolgens hebben eenige Nazaten van *Cingis chan* geheel het Kettersche Christendora van *Arrius, Nestorius*, en andere dwaelgeesten ingevoert, gevolgt: gelijk

men by zommige Kerkelijke Schryvers leest, dat 'er Tartarische Christen Vorsten geweest zijn, zonder dat men dier woonplaetzen weet te recht te brengen: zoo als in het leven van *Tamerlaen*, by *Alhazen*, mede gewag gemaekt word, dat hy den Christenen zeer begunstigde, en te Jeruzalem zijn Godsdienst op der Christenen wyze pleegde: waer na eenige der Tartarische of Mugaelsche Vorsten, die Christenen waren, van 't Christendom afvielen; daer onder die van *Tangut* ook waren. Doch schoon *Tamerlaen* den Christenen begunstigde, zoo kleefde hy evenwel eeniezins net Mahometaendom mede aen: hoewel op zommige tyden, den Mahometanen zeer vervolgde, als uit *Strukhuizen* is te zien, en bragt by verloop van tyd, veele Landschappen, onder het gebiet van *Daste, Mugalia,* of het bezit der Vorsten, afgedaelt van *Cingis chan*, voerende in, na het voorbeeld van *Cingis chan*, een byzonderen Godsdienst, dien men noch heden by die van *Tenduc* en *Tangut* vind: welke Godsdienst in uitterlijkheden, eenige gelijkheit of overeenkoming met het Roomsch Christendom heeft; doch in waerheit en veele andere uitterlijkheden echter Heidensch is. De *Kalmakken* en het hedendaegsche *Mugalia* zelve, zijn Heidensch, behoudende andere Tartarsche gewesten het Mahometaendom alleen.

Barque is zoo veel gezegt, als *gezegent.* Misschien komt hier de naem van het *God gezegent Land*, achter de Sineesche Muur gelegen, van daen.

Waer de Stad *Saraye* eigentlijk gelegen heeft, is onzeker; doch het schynt de zelve of aen de Rivier *Volga*, of aen een tak van de zelve, of aen de Rivier *Jaik* geplaetst is geweest: maer meest waerschynelijk is, aen de *Volga*, of aen een tak van de zelve, en dat niet verre boven *Astrakan*, alwaer heden noch overblijfzelen van een zeer groote Stad te zien zijn, van welkers steenen de muuren en huizen der Stad *Astrakan* gemaekt zijn, en noch heden gebouwt worden: gelijk ook hoog op de *Jaik* eenige overblijfzelen van oude gebouwen noch heden te vinden zijn. De Russen, die beneden aen de *Volga* woonen, noemen deze muuren of overblijfzelen, de[+] Stad van *Kimeraksak*, dat is, *Tamerlaen*.

[+]Misschien dat de stad *Saratof* op *Volga* gelegen en naest aen de plaets daer *Saraye* lag, daer van zijn naem heeft behouden

Wel wonder is het, dat *Saraye*, zoo een vermaerde Stad, heden dus is verwoest, dat aldaer, zoo wy meinen, zelf geen levendig Mensch woont, of geen eenig huis over eind is gebleven: waer aen de veranderlijkheit dezer waereld klaerblijkelijk is te zien. Gelijk mede , dat zoo veel Landschappen en Steden, als hy de oude Schryvers van deze gewesten gedacht worden, heden verwoest en onbekent zijn.

Na dat het Mugaelsche Ryk door *Cingis chan* in zijnen hoogen top was bezeten, en verscheidene van zijne Nazaten groote Tartarische of Mugaelsche Keizers waren geworden: (waer van zommigen na het Christendom, en anderen, als Sultan *Barque*, na het Mahometaendom helden,) zoo is dit Ryk zeer verdeelt geworden, en onder veele Vorsten geraekt, tot dat *Tamerlaen* weder opstont, en zich op den Throon van 't Groot Tartarische Keizerdom zette. Hy nam zijn zit-plaetze in de Stad *Samarkand*, en heeft tot aen *Egypten:* als mede van *Konstantinopolen* tot aen *Indie* en *Arabie*, geheerscht. Hy heeft de Landschappen[+] *Daste,* en het hedendaegs *Mugalia*, en *Kalmakkia*, als van ouds bezittinge zijner Voorzaten geweest zijnde, schoon het toen ter tyd by andere Vorsten was beslagen, aengetast. Hy heeft wel alle deze Landschappen in 't geheel niet overwonnen, maer veele verwoest, doende daer op verscheidene togten, tot dat eindelijk onder de binnenlandsche Vorsten, noch in zijnen tyd, oneenigheit ontstont, die malkandere den Oorlog aendeden: waer door dan in *Tamerlaens* tyd dit Land zoo is verdekt, dat 'er geen Steden, (die binnen 's

[+]Zommige Schryvers willen dat *Tamerlaen* van gering afkomst is.

lands toch weinig zijn geweest) overbleven; weshalven de Menschen met honderd duizenden, zoo na Rusland, als na de Landen tusschen de Kaspische en Zwarte Zee, en elders, zijn gevlucht, werdende van *Tamerlaen* ongelooffelijke menigte ten Lande uit gejaegt, en omtrent *Samarkand*, en zijne andere Ryken, gevoert en geplant; zoo dat de Mugaelsche gewesten, door hunne eenzaemheit, onreisbaer wierden: tot dat eindelijk, na *Tamerlaens* afsterven, het Land weder is bevolkt geworden; doch onder byzondere Vorsten, die zich opwierpen, en geen vaste wooningen hielden. Deze Volken omhelzen meest weder een Heidensch geloof, dat in veelen deele met die van *Tangut* over een komt: want noch de gronden van 't Christendom, noch die van *Mahomet*, zijn aldaer zoo vast geplant geweest, dat wortel hebben konnen schieten; hoewel eenige onder hen het Mahometaensch Geloof weder aengenomen hebben, en van beter zeden zijn.

De Mugalen reizen meest altyd, en hebben des Winters Hutten of Huizen opgeflagen; doch leven des Zomers onder Tenten.

Zoo Mugalen als Kalmakken leven bykans op eene wyze.

Dit Volk is vry streng in 't strassen. Zy verkoopen geheele Huisgezinnen tot Slaven, en zabelen ook misdadigers ter neer; ja hangen de genen, die de zwaerste straffe verdient hebben, by de beenen op, en dooden hen, door het schieten, met Pylen.

De Mugaelsche Vrouwen zijn tamelijk schoon van gestalte, prangen de voeten zoo niet, als die van *Sina* doen. Haer dragt is bykans alleens met de Kalmakkinnen. Hare Rokken hangen tot laeg aen de Aerde. Haer haair weten zy zeer aerdig te vlechten, en rondsom 't hooft te winden, 't welk zy gemeenlijk bloot dragen, en nergens mede bedekken. De klederen, die de Mannen en Vrouwen dragen, zijn zwart of bruin. De Mannen dragen mede kleine hoetjes op 't hooft.

Dit *Mugalia* word by veele Schryvers geoordeelt het Land van *Gog* en *Magog* te zijn.

Dabaian Dunankar, is een Plaets gelegen by de Rivier *Iro.* Hier was het daer de *Katoegta*, in 't Jaer 1687 beval, dat *Baturcontaischa*, Moegaels Prins, met zijn Kryesbenden zich zetten zoude, en van onder hunne Czaersche Majesteiten Stad *Selenginskoi* astrekken, alzoo hy *Katoegta* vredens gezint was, en geen Oorlog zocht: waer uit te besluiten schynt te zijn, dat de *Katoegta* eenig magt of bevel over dezen Moegaelsschen Prins, en geleider zijner Horde heeft.

Wanneer iets byzonder te verrichten, is, ten besten van de Moegaelsche Natie, in 't algemeen, hebben zy een gewoonte, ten minsten die het naest by zich ophouden, van in de woonplaetze der *Katoegta* te zamen te komen, en aldaer te beraetslagen, werdende zijn oordeel zeer veel gevolgt, gelijk zulken by een komst in 't Jaer 1686, in de Maend Augustus is geschied, wanneer zy door de Kalmakken met Oorlog wierden gedreigt, en aengetast: Dees *Katoegta* werd van de Moegaelsche Gezaghebbers in een Geestelijke stand gehouden, en grootelijks geëert: zich zelden dervende verbinden tot eenige zaek, zonder zijn bewilliging.

In het Landschap van *Mugalia*, naest aen de Muur van *Sina*, groeit het gewas of de wortel Rhabarber. Het wast tusschen het Gebergte, en in de Valeyen, op steenachtige en natte gronden, in het wild. Men droogt het onder 't dak, aen touwen, van hooi gemaekt, geregen: want daer moet geen Zon by komen. Het droogt langzaem, en groeit best in zwarte vochtige Aerde. Des zelfs zaed is door[+] my, voor vier en twintig Jaren, uit *Moskou* in deze Landen, van een plant, die aldaer groeide, en van *Astrakan* overgevoert was, gebragt. Doch in den Jare zestien honderd vyf en tachentig is my diergelijk zaed, met zijn gedroogde bladen, weder toegezonden, dat in *Moskou* gewonnen was; doch aldaer geplant van een wortel en zaed, die versch en ongeschonden uit *Mugalia* (dicht onder de Groote Muur, alwaer veel Rhabarber valt, en van waer over Persien en *Moskou* deze wortel tot ons mede werd gevoert) overgebragt waren, zoo datze in de Aerde gezet, groeide. De bladen komen, in gedaente, met die van den oprechten Rhabarber, (zoo als ons die by *Matthiolus*, en andere Kruitkenders, vertoont word) over een: maer de kracht des wortels, zoo de gewassene in *Moskou*, als hier te Lande, (waer van ik de proef heb laten nemen) bereikt in ver na die deugt niet, welke de oprechte Oostersche Rhabarber heeft: gelijk ook de wortel zelve die dikte en vastigheit of lijvigheit en bondigheit mede niet bereikt, maer is lang, dun, en waterachtig. Dies klaerlijk blijkt, dat de Rhabarber, buiten zijn oorspronkelijk gewest verplant, veel van zijn zuiverende en stoelgangkmakende kracht verliest. Het zelve heb bevonden, voor de derde mael, van Rhabarber zaed, dat my over *Archangel* toegebragt was, 't geen aldaer uit het

[+]1666.

opgemelte gewest, vers overgebragt was, en ik tot *Amsterdam* aen de Aerde had bevoolen.

Eenige Boucharische Kooplieden hebben onlangs in *Moskou* een verdrag aengegaen, om aldaer groote menigte van Rhabarber te leveren, die zy over *Tobol* en *Siberie* voeren; 't welk een gewis teken is, dat de zelve mede in de Noorderlijkste gewesten van *Mugalia*, en daer rondsom valt; want anderzins, zoo ze in 't Zuiden viel, zoude die veel korter en bequamer, door *Boucharia*, over de Kaspische Zee, na *Moskou* kunnen worden gebragt.

De Steden in het Land der Mugalen zijn weinig, het meest naest aen *Sina*, en in 't Zuiden gelegen, en waerschynlijk door Sineesche Volk-plantingen gesticht, (alzoo de Menschen aldaer meest in reizende of beweegelijke Horden verdeelt zijn, ende Steden schuwen, gelijk boven is gezegt) en alle vierkant gebouwt, hebbende op ieder hoek een Tooren. Het onderste van de muuren is van wilde graeuwe steen gemaekt, en voorts met tichel-steenen opgehaelt. De Poorten zijn van onderen vast en hecht.

De Toorens op hunne Kerken zijn met klokken verzien, welke zes en zeven hon-

derd pond Hollands wegen. De Kerktoorens zijn met gebeelde tichel-steenen gedekt, en niet zeer hoog; doch daer rondsom zijn zeer hooge muuren, en mede van tichel-steenen opgemetzelt. De zolderingen zijn alle gewulften, en met allerlei bloemwerk geschildert. Op de Kerken, die laeg zijn, staen beelden van wilde Dieren, die by ons onbekent zijn. In de Kerken zijn vreemde gestalten van vaten: en binnen, tegen over de deuren, ziet men in zommige Kerken beelden van Dieren, ook wel van acht groote Vrouwen, derdehalf vadem hoog, verguld van het hooft tot de voeten, zittende op steene Beesten, een vadem hoog uit de vloer verheven, van veelderlei aert, en met onderscheidene verwen geschildert. Voor die Beelden worden geduurig talkkaerzen, zoo dun als strooi-halmen, gebrand; doch branden die met koolen zonder vlam. Aen de rechter zyde van deze Vrouwen-beelden staen acht Mans-beelden: en aen de slinker hand eenige beelden van Jonkvrouwen, alle geheel verguld, met uitgestrekte handen, als ofze, op de wyze der Mugalen, aenbidden wilden. Beneffens en ter zyde deze Beelden staen een groote menigten van andere Beelden, geheel naekt, van leem en steen gemaekt. De Beelden hebben vaten in de hand, waer in quanzuis eenige zap word gehouden, als tot Offer voor de Afgoden. In ieder Kerk hebbenze twee Trompetten van anderhalf vadem lang. Als daer op geblazen, en op een Wekker en Trom geslagen word, vallen de Menschen op hunne knien, breiden de armen van malkanderen, vouwen de handen in een, klappen die te zamen, en vallen zommige van zich zelven, en blijven zoo ongevaer een half uur leggen: volgens bericht van eenige Reizigers, die daer geweest zijn; en mede zeggen, dat men te dier tyd, in de Kerken, zekere ongedierten doet voortkomen, die op een vervaerlijke wyze piepen. De deuren van de Kerken staen tegen 't Zuid-oosten. Men weet niet, dat 'er meer als twee Groote of Hooft-kerken in dit Mugaelsche Land gevonden worden.

Op zommige Plaetzen in *Mugalia*, voornamentlijk in *Geel Mugalia*, wast allerlei Koorn, als, Gerst, Tarwe, Rogge, Geirst, Haver, en veelderlei ander zaed of graen, by ons onbekent. Daer valt ook allerlei Fruit, als Appelen, Meloenen, Pompoenen, Water-meloenen, Agorkes, Limoenen, Karssen, Ajuin, Knooplook, en *Arboesi*, dat een vrucht is, die veel omtrent *Astrakan* groeit, zijnde root van binnen, en van uitterlijke gedaente den Meloenen niet ongelijk: als mede veelderlei ander Kruit en Fruit. Men vind in deze gewesten Oester-schelpen met Paerlen, doch klein; welke in de Binnenlandsche wateren worden opgehaelt. Ook ziet men 'er Goud; doch weinig: maer Zilver, 't geen uit *Sina* word gebragt, in overvloed. De Paerden zijn aldaer klein. Kleine Koeyen, Ossen en Schapen zijn 'er ook veel. Zy bearbeiden het Land, doch niet alom, met lange en smalle Eggen, door arbeid van Ossen.

Brapdewyn word by hen van Koorn, zonder Hop, gemaekt.

Het Vrouwvolk is aen de schoone kant; doch de Mannen zijn vry leelijk. De rykste kleden zich in Damast, Fluweel, enz. met lange rokken, daer om den hals beffen aen zijn, die over de schouderen hangen. Wyders gaen zy op zijn Kalmaks gekleet. Hunne laerzen zijn van Katoendoek genaeit, en de zoolen van gevlochten riemen.

Het gebergte *Istjun*, dat niet wyt van de Stad *Labinskoi*, op de Moegaelsche Grenzen, en de Vliet *Singal* legt, is niet zeer hoog, maer zes of zeven myl breet.

In 't Jaer zestien honderd vyf en zeventig, zijn in *Moskou* vier Mugaelsche Gezanten aengekomen, die zich *Mugaelsche Kalmakken* zeiden te zijn. Deze waren op den rug met Pyl en Koker verzien; doch wanneer zy iemant van Aenzien quamen spreken, leiden zy dat geweer aen de deur van 't huis af. Als zy iemant groeteden, namen zy de mutzen niet af. Hunne mutzen waren van gedaente, als die, welke de Vrouwen

tot *Straesburg* dragen, of voor dat die Stad aen Vrankryk over gegaen is, gedragen hebben. Zy noemden hunnen Heer *Sirooi Tzaer*, en zeiden, dat hun Land zeer verre was; en dat zy alom, tot in *Moskou*, onderweeg van Spys, Paerden en Sleden, door de Vorsten, welkers gebied zy doortogen hadden, voorzien waren geworden. Hun spraek gong al klokkende, als de Hottentots en Kalkoensche Hanen, en zy haelden de woorden gelijk als uit de keel. Men zegt, dat hun Prins, (zijnde een der omzwervende Mugaelsche Vorsten, sterk honderd duizend man, zoo zy voorgaven) zich met hunne Czaersche Majesteiten quam verbinden, en vriendschap maken. Het yzer aen hunne Pylen was voor plat, omtrent drie vingeren breet, en anders gemaekt, als dat van de Tartarische Pylen in 't gemeen is.

D'eerste hield byzonder zijn ontzag en aenzien, zoo dat hy zich in 't minste niet bewoog, of eenig teken van beleeftheit bewees, als een vreemdeling hem groete.

Hy zat op zijn Turks, met de beenen onder 't lijf: maer zijn drie mede-broeders bogen zich, en gaven de hand: wezende het groeten by hun met oplegginge van de handen op 't hooft, de hoogste eere.

Het is byzonder, dat, als deze Gezanten zekeren Heer, buiten de Stad *Moskou*, op weg bejegenden, dien zy bezochten, hem vroegen, wie eerst spreken zoude? waer op geoordeelt wierd, dat die quamen begroeten, eerst moesten spreken: gelijk geschiede, met te vragen na dezes Heers gezontheit.

Wyders verhaelden zy, dat in hun Land wel eenige bemuurde Steden waren; doch dat het meeste Volk te Velde alom zworf, en onder Tenten, van Osse-huiden gemaekt, leefde: dat hunne grootste rykdom in Vee bestond, waer mede zy grooten Koophandel in Sina dreven, dezelve tegen Zyde stoffen verruilende: dat'er wel Zilver-mynen in hun Land waren; doch weinig, en niet ryk.

Zy geloofden, volgens hun zeggen, aen den Heilig, *Dalailama* genaemt, die alhier op aerde leefde: maer, door inblazinge van boven, alles wist, wat op de waereld omgong en geschiede; ja zelve al, wat zy toen spraken, en zeiden, dat hy nooit sterft. Dat wyders deze Heilig, door de zelve inblazing, hunnen Chan had geraden, dit Gezantschap aen den Moskovischen Czaer te zenden, enz.

Als men deze Gezanten vermaek aendede, met Trompetten en Fluiten te laten hooren, verwonderden zy zich over de Fluit, en zeiden, dat zy Trompetten, voor hunne Goden of Beelden, mede gebruikten; doch weinig kleinder.

Om eigentlijk te zeggen, en als met de vinger aen te wyzen, waer het gewest zy, daer deze Gezanten van daen quamen, zoude raden zijn: maer zoo gissing plaets mag hebben, meine ik, dat hun Chan of Heer zich meesten tyd neder slaet omtrent ter plaetze, waer ik den Zetel van den Priester *Katouchta* in de Kaert gestelt heb, op een en vyftig graden, beneden de Volken *Kragatsini*. Doch vermits dit Volk zomtyds honderd mylen verre verreist, en van plaets verandert, kan hunne rechte woonplaetze altyd niet effen aengewezen worden.

Hunne klederen waren twee lange rokken: d'eene boven d'andere. Doch zy droegen noch hemt noch onderbroeken, en schertsten met de Duitschen, die zy zeiden, slechts halve klederen te hebben.

De eerste onder hen had laerzen aen van zwarte stoffe, met groote bloemen gebeeld; welke over zijne klederen, aen den gordel, waren vast gemaekt. De schoenen waren voor spits. De onderste rok was van grof graeuw laken; doch daer boven had hy eenen anderen rok aen, die zeer schoon was, geboort met zwart bont. Voor op de borst stonden drie of vier Zilvere knopen, om de rok toe te maken. Van zijn muts hong een roode Zyde franje quast, na achteren toe, af: en aen ieder oor een stukje Goud, waer aen weder een roode Korael was gehecht. De stof van zijn kostelijke boven-rok was van Sineesch werk, met groote bloemen van Goud en veelverwige Zyde verciert. Hy was geelachtig van verw over zijn huit, hebbende knevels, als de Spangiaerts; doch geen haair aen de kin.

De tweede Gezant was op de zelve wyze gekleet, als de eerste; doch had een roode Zyde gordel of zwachtel om de middel, welke over de linker schouder geslingert was.

De derde en vierde in rang waren op gelijke wyze, doch met blaeuwe rokken, gekleet, daer groote Goude bloemen in gewerkt stonden.

De overige Huisdienaers, die, alleenlijk vyf in getal, hun als Koks dienden, waren gekleet in grof Katoen Lywaet, en slecht Laken.

De eerste der Gezanten gaf voor, gesproten te zijn uit een ouder Zoon van *Alexander de Groote*, van wien hy veele zaken wist te verhalen. Hy hielt zich meesten tyd by huis, zonder, als zeer zelden, uit te gaen: vaste dikmaels, (het geen hy scheen uit Godsdienst te doen) als wanneer hy niets als Thée nuttigde.

Als men eenmael deze Mugaelsche Kalmakken onverziens bezogt, en, zonder zich aen te geven, by hen ten Huize in trad, vond men al het gezelschap, uitgenomen den eersten Gezant, in een voorkamer, rondsom 't vuur zitten, (want het was toen kout) dat zy in een hol maekten, daer d'aerde uitgehaelt was, zuigende, bykans gansch naekt, Sineesche Tabak uit kopere Pypen van zes of zeven duim lang: doch als iemand quam, stonden zy op, smeten rokken van Schape-vachten om 't lijf, en begaven zich alle in de kamer van den eersten Gezant: alwaer zy zich voorts aenkleden, en den gasten in lieten, daer menze dan vond neder gezeten, op zijn Turks, den eersten Heer boven aen, op een Tapyt van rood Laken. Dees was ook wel gekleet met een zeer kostelijke rok, van Zyde en Goude bloemen doorwerkt, zoo dat het geheel Goud geleek, hebbende een muts op het hooft, daer ter weder zyde twee linten van afhingen, een root en een blaeuw,

met twee regels bont, om de muts, aen 't voorhooft: waer tusschen een stukje stof van Goud Laken te zien was. Hy hield zich, op d'inkomst van de vreemdelingen, geheel deftig, zonder zich meer te bewegen, als een beeld, doende de Gasten zitten, en hen Thée aenbieden, die zoutachtig en vry zwart was, en zy in Kattoene zakken mede voerde: ook Zuiker, Tabak, en Konfituren van zijn Land.

De eerste van deze Gezanten wierd *Mandie Dallema* geheten. Hy was een Indiaen van geboorte, en zeide, meermalen in *Kithay* of *Sina* geweest te zijn: voegende daer by, dat de weg, tusschen zijns Heeren gebied, en *Kithay*, zeer moeyelijk en ongebaent was. Zijn hoofthaair was geheel afgeschoren; gelijk ook dat van d'anderen: maer achter op de kruin zat een lok haair, in een gevlochten, die tot aen den hals hing.

De tweede dezer Gezanten was *Kgetsioul* genaemt, en met byzondere last van den Opper-priester *Katouchta* voorzien.

De derde wierd genaemt *Garman Beliktouch.*

De vierde heete *Goron*, en had van den Broeder van hunnen Chan byzondere last. Zy waren alle zeer begeerig na het Duitsch geweer, en byzonder na degens.

Die door het Moegalen Land te reizen heeft, en kan niet wel voort geraeken, ten ware, hy door giften, Gitzen van d'eene Prinsdom, of Horde, tot d'andere, een begelei verwerft.

Stepan Korowin, een Moskovische Briefdrager, die in 't Jaer 1687 na *Sina* door 't Moegalen Land afgezonden wierd, bragt voor Gift, aen den *Katoechta*, en twee Prinzen, die by hem te dier tyd ten Hoof waren, om de doorgang veilig te verwerven, het volgende;

Vier Arschin* fijn wit Laken.
Vyf Arschin Toylet.
Eenig Goud Leer.
Twee zwarte Vossen.
Twee Luxen.
Twee snoer Barnsteen.
Twee roode Juchten.
Twee Otters.

*Een Maet omtrent van een Elle.

Aen den eersten Prins *Atzeraysain chan*;
Een Lux.
Een Otter.
Een zwarte Vos.
Een paer roode Juchten.

Aen den tweeden *Batur Contayscha chan.*
Een Lux.
Een Otter.
Een Vos.
Een paer roode Juchten.

Aen Schansebeck, *anders* Subden, *een Heer die het naest aen de* Katoechta, *in de Horde was.*

Vier Arschin fijn Laken.
Vier zwarte Vossen.
Een paer roode Juchten.
Een Otter.
Twee snoer Barnsteen.

Waer uit te oordeelen is wat dingen aldaer het aengenaemst zijn, en met wat Giften men die Vorsten kan bekooren. Tegen boven gemelte Geschenken wierden aen den brenger twee Kamelen geschonken.

Tusschen het Westen, daer de Moegaelsche *Katoechta* zich meest tyd ophout, in Moegalen Land, zoo als in mijn Kaert is aengewezen, en Sina, ontmoet men veel Heide, daer water en Leeftocht, voor Menschen en Beesten zeer schaers is, 't geen veroorzaekt heeft, dat een Sineesche Gezant, die na *Selenginskoi* quam, in 't Jaer 1686, om met hunne Czaersche Majesteiten Grooten Gezant te handelen, zijn byhebbende Volk door twee wegen moeste doen reizen.

Dees *Katoechta* wil, dat elk die voor hem verschynt, zich buigt, en verdemoedigt.

De plaets daer hy zich, toen ik de groote Sibiersche en Tartersche Kaerte maekte, en hem aldaer plaetste, op heeft gehouden, is een klein Vlek, of Stedeken, daer een slechte Poort aen is, rondsom welke plaets zich de Mugalen nederslaen: hy is in den Jare 1694, van de *Kalmak* verdreven, en hielt zich als vluchteling, bcneffens *Atzeraysain chan*, in Sina op, met hoope van korte herstelling.

De Mugaelsche·Krygsluiden worden mede in Benden, of Regimenten verdeelt, zoo als gebleken is in den Jare 1687, wanneer zy uit verscheidene Horden, onder hunne Vorsten zich verzamelden aen het Meir *Gusina* en *Solena*, daer Prins *Kontaischa* zich neder sloeg, tot aen *Kemninka*, en na beneden de Rivier *Selenge*, tot daer de wacht steenen staen. Prins *Subden* en zijn Zoon, beneffens de *Tabunitze saisanen* met haer Krygsluiden, hielden 't by de Vliet *Chilka* en *Tzchilko.* Prins *Batur Contayscha*, trachtede toen al het vereenigt Krygsvolk by een te rukken, onder zijn bevel, om der Russen Grenzen, in die gewesten te beledigen: zy naderden dies onder *Udinskoy* en *Ilimskoy*, dooden eenige weinige Menschen, op de plaets, *Croonu Plesa* genaemt, onder *Selenginskoi:* Duizend man toog van daer tegen de *Bra-*

ti, maer wegen den grooten Sneeuw, konde die zoo verre niet naderen.

Batur contayscha, vergramt op zijn te rug gekomene Benden, daegde die ter straf, en zant voor de tweede mael eenige magt, tegen de *Brati*, maer te vergeefs, en zulks langs de sterktens *Udinskoy* en *Ilinskoy.* De *Taisa* of Vorst *Catan Batur*, trachtede van een andere zyde aen te komen, en verzocht ten dien einde hulpbenden, van *Batur contayscha*, maer hy zijn hooft hebbende gestoten, in de oord daer hy had geweest, weigerde hulpbenden te leenen, die men onder *Udinskoy* wilde zenden. Men bevond in het Heir dezer Moegalen, geschut, groot en klein, 't geen men hun uit Sina in dat Jaer had toegezonden: zy bedienen zich mede van houte Stukken, die by hun zelf gemaekt werden, waer toe zy gegotene kogels hebben, van yzer, makende daer toe mede Buskruit, behalven Iodene kogels, die tot het klein geschut of handbussen dienen, werdende in haer eigen Land, veel yzer gesmolten, boven de Rivieren *Patzschika* en *Tzichmay*, daer men stukken van giet. *Batur contayscha* heeft zelf stukken doen gieten, 't geen hy in *Sina* onlangs heeft geleert.

Deze *Batur contayscha* dede zoo veel magt van Moegalen verzamelen, als hem mogelijk was, en plaetste zijn Benden onder *Udinskoy*, en langs de Rivieren *Chilka* en *Tzchilko*, schikkende *Catan Batur* met twee duizend man, voorby de Vesting *Udinskoy*, en dicht na het Meir om de *Brati* zoo veel te nader te zijn. Edoch, wanneer dit Volk door de Russche magt al zoo geslagen wierd, dat 'er drie honderd op de plaets dood bleven, keerden hy te rug in de groote Legerplaets, by *Batur contayscha*, wanhopende van door te geraken, en tot de *Brati* in te dringen. *Batur contayscha* evenwel vol moets, zond twee Afgezanten, te weten *Coleno* en *Gusino*, aen andere zijne verknochte Moegaelsche Taizen, met verzoek, om opzicht, by hem in zijn Horde te verschynen, alwaer, zoo overlopers bericht hebben, besloten wierd, zich te gedragen, als of zy Vrede wilde treffen, met hunne Czaersche Majesteiten Krygsmagt, en gevolmagtigde Afgezant, maer dat zy onder en tusschen, wanneer men op een Handelplaets in 't Veld zoude zijn, daer zy hem zoude noodigen, dan uit verborgene plaetzen, hunne Czaersche Majesteiten Gezant wilden overvallen, en weg voeren, en zoo dit niet gelukte, zoo zoude zy trachten de Stad *Selenginskoy* te overweldigen, waer toe zy veel Krygstuig bereiden, als voornaem, zeer groote en zware Schilden, behalven drie Stukken, die in het voorgaende Jaer uit *Sina* mede waren gebragt.

Deze Moegaelsche verzamelde Vorsten gaven mede voor, de Bratsche Volken, die zich omtrent het Meir *Baikal*, onder de gehoorzaemheit hunner Czaersche Majesteiten hadden geplaetst, weder te rug Zuidwaerts te willen dryven, van waer zy zeiden gekomen te zijn, onder Moegaels gezag.

Ik vinde in verscheidene berichten, die my uit Tartarye toegezonden zijn, daer van de *Katoegta* word gesproken, dat daer nevens word gevoegt het woord *Kotsiejewa*, zonder dat my bekent is, of dit woord het gewest betekent, daer de *Katoegta* zich onthoud, dan of het een bynaem van den *Katoegta* zelve is, of wel dat het een gewest, en Landschap is, in des zelfs Nabuurschap gelegen.

Zeker Afgezant van den Moegaelschen *Katoegta, Boldom* genaemt, zeide in 't Jaer 1686, aen een Moskovisch Opperhooft, in *Selenginskoy*, dat de *Katoegta* de Moegaelsche Prinzen, tot geenderhande quaed aenzette, en dat hun ook niet toestond Kryg aen te vangen, of twist te rokkenen, ja dat hy hen sterk verboden had, en noch verbieden zoude, Oorlog te beginnen, om de *Brati*, die zich in de Russche gewesten onthielden, te brengen onder ander gezag, of çynsbaerheit, en dat de strydigheden die zy aengevangen hadden, tegen hunne Czaersche Majesteiten Krygsluiden, waren

zonder verlof, en weten, ja dat hy *Katoegta* een Afgezant had aen deze Vorsten gezonden, zoo dra hy verstont, dat zy opgebroken waren, en onder de sterktens van hunne Czaersche Majesteiten zich gezet hadden, om den aftrek aen te raden, doch zy en hadden hem daer in niet willen gehoorzamen: uit welke woorden men mede schynt te konnen besluiten, dat de *Katoegta* eenig gezag voert, over de omher zwervende Moegaelsche *Taisi*, of Vorsten, en Heerschappen, hoe wel my tot noch toe onbewust is, hoe verre die magt strekt: waer toe mede schynen te hellen, de woorden die ik in zeker ander bericht, aen my uit die gewesten toegezonden, vinde, als volgt: *De* Katoegta *zal maken, dat de* Moegalen *van alle stroperyen afhouden:* en in een ander verslag aen my gedaen, staet, *de* Katoegta *heeft belast, dat* Batur contayscha *een* Moegaels *Vorst, aftrekken zoude, als mede de andere Taischen en Saisanen*, en mede vorders, *de* Katoegta *en zal niet toelaten, dat de* Moegaelsche *Vorsten, in het*

toekomende Kryg aenvangen: 't geen ten aenzien van de Moegaelen gezegt wierd, die onder het beleit van *Atzeray Sain chan*, in strydigheit tegen de Moskoviten stonden.

De zelve Moegaelsche Afgezant uit het Hof van den *Katoegta*, bragt in 't zelve Jaer 1686, tot *Selenginskoi* aen hunne Czaersche Majesteiten Grooten Gezant, tot geschenk, twee stuk Sineesche Fulpen, vyf stuk van alderhande verw Sineesche Damasten, twee Posteleine Kommen met Zuiker, twee met geconfyte Bezien, twee Posteleine Schotels met Sineesche Appelen, een pot met Confyt, wegende tien pond, een tukma (zeker maet) Sineesch Tarwe-meel, veertig pond Rys. Hy ontfong wederom,

Vier of vyf El root Karmozijn Laken.
Een zwarte Vos.
Een Persiaensche gebloemde Rok.
Drie Zilver gevatte vierkantige Kristalle Roozen.
Een Zilver Drinkvat.
Een Beever.
Een paer Zyde Kouzen.
Veertig witte Vossen.
Een Kooker met onderscheidene kleinigheden.
Een Jugt.
Een roode Vos.

Als aen den *Katoegta* voorgehouden wierd, wegens hunne Czaersche Majesteiten, dat hem toestond de Moegaelsche Taischen, en andere omleggende Heerschappen, van alderhande Krygs onrusten af te houden, ja zelf den *Bogdi-chan*, dat is, den Sineesche Keizer door alle wegen tot de Vrede aen te voeren, dede hy daer op antwoorden, dat altoos zijnen schuldigen plicht, dies aengaende, in acht genomen heeft, en gewenst, dat men met malkander in Vrede, en eenigheit mogte leven, maer dat voor tegenwoordig de Mungaelsche Taizen ongehoorzaem zijn geweest, waer uit weder te besluiten is, dat deze Geestelijke Moegaelsche Vorst niet alleen eenig gezag over de Mugaelsche Horden heeft, maer ook van vermogen by den Sineeschen Keizer is. Geen mensch die van buiten komt, mag voor dezen Heer verschynen, 't zy hy een Gezant is of niet, 't en zy om te spreken, of brieven over te leveren, of is gehouden den zegen van hem te ontfangen, dat hy doet, met oplegging der handen, op het hooft, en zich voor hem te buigen, op de knien; die zulks weigert, en niet te voet wil naderen, is gehouden aen iemand zijner Grooten of Hoog beampten, de aenspraek te doen, en de Brieven over te leveren, die geweest is voor vyf of zes Jaren eenen *Schansebeg.* Zommige der Moegalen erkennen ook den Sineeschen Keizer, byzonder die het naest aen Sina zijn gelegen, of ten minsten zoo hebben zy eenig ontzag voor dien Majesteit, ja, als boven reeds gezegt; men wil zy nu genoegzaem alle, of meest alle, den Sineesch erkennen, 't geen uit deze hier beneden volgende woorden, welke gesprooken zijn door Sineesche Afgezanten in 't Jaer 1686, aen hunne Czaersche Majesteiten Gezant tot *Udinskoy* kan blyken.

Deze Sineesche Afgezondenen zeiden dan, dat de Mungalen den *Bogdi chan* wel gehoorzaem zijn, maer dat tegenwoordig door den Oorlog met de Kalmukken, de Mugaelsche Heerschappen alle van malkander zijn gescheiden: en hebben zich elk byzonder in onderscheidene vaste Plaetzen begeven, zoo dat men zich door Moegalen

Land nu reizende, te vrezen heeft, van de zwermende Horden, wezende zy onbestandig, en niet woord houdende.

De *Katoegta*, anders *Gegey* of *Gegen Koetoechte* genaemt, stond wel eer in goede vriendschap by hunne Czaersche Majesteiten, zoo als hunne Bevelhebbers op de Grenzen zomtyds Brieven aen hem lieten afgaen, gelijk het dubbelt van eene hier volgt.

Hunne Czaersche Majesteiten Titul.

De naem Van den Schryver.

Ik wensche U E. veel Heil met genegentheit.

Wanneer gehoort hebbe, van veele Inwoonders aen de Selengiensche sterkte, en op de Grensplaetzen van hunne Czaersche Doorluchtige Grootheden, mijne genadigste Heeren, hoedanig U E. genegentheit gewoon is, om allerlei vriendschap, aen de vroome Inwoonders aldaer te plegen, zoo komt deze mijne Brief, met roem, die in zich verhout een ontdekking van vriendschap, aen U E. van ons, en wanneer wy door Godes hulp nader gekomen zullen zijn, over bevrediging, en rust, volgens bevel van mijne genadigste Heeren hunne Czaersche Doorluchtige[+] Grootheden, als dan zullen wy niet traeg zijn, om ons te beraetslagen over..... en tot volkomene zekerheit van wegen ons voornemen, aen U E. genegentheit, zoo gaet deze mijne Brief met weinige, doch eenige vereeringen, deze toegeneigtheit aennemende, zult my met U E. ware bestendige genegentheit van gelijken door u schryven vereeren, en de weet believen te doen, hierom overgeve ik U E, en zijne onderhebbende luiden, altyd in de bewaringe van de Almagtigen God, blyvende een getrouw vriend van U E. ge-

[+]Als dit wierd geschreven, hebben twe Czaersche Majesteiten den Moskovischen Troon bezeten.

negentheit, gegeven op onze Reis begrip, den 16 November 1686. De Giften met dezen Brief gezonden, waren

Een zwart bruine Vos.
Drie zwarte Vossen.
Drie Otters, behalven eenig root Scharlaken.

Deze *Katoechta* word zeer in eeren gehouden, by den Sineeschen Koning. Hy heeft steeds allerlei behulpzaemheit van veele Jaren af, verleent, aen de Krygsluiden van hunne Czaersche Majesteiten in 't Dauersche Land. Is steeds willig geweest, om onder goed gelei hunner Czaersche Majesteiten Boden, na *Sina*, en elders af te laten, en Voerluiden te verschaffen.

Brieven die aen den *Katoechta* of *Koetouchta* komen, moeten, eer hy ze ziet, aen eenig Hofbediende over gelevert werden, en bevoorens vertaelt, als wanneer zy, na dat de zin begrepen is, aen den brenger weder gegeven werden, om die dan den *Katoechta* zelve over te reiken.

Als 'er iemand by de *Katoechta*, in de *Urga*, of verblijf plaets der Gezanten gebragt werd, is hy gehouden, twee honderd vadem van 't verblijf des *Katoechtaes*, van 't Paerd te steigen, en te voet te gaen.

Den 9 November 1686, is 'er een Russche Afgezondene gekomen, aen de Horde van de *Katoechta*, die hem voor Giften mede bragt, twaelf paer Zabels, of Zabel-vellen, twee bonte Vossen, en een Rok van Karmozijn Laken, en zes stuk Otters, twee ruggen van Vossen, een stuk brand-geel Laken, een Spiegel, een riem Papier, een Jucht, een Verkyker, en een koker met Poolsche Messen, waer tegen hy ontfong een stuk root Sinees Damast, twee stukken donker blaeuw Damast, een stuk Sineesch Zatyn, een stuk groen Sineesch Zatyn, en noch een stuk Asgraeuw.

Men is gewoon de aldaer aenkomende Gezanten, met onderhoud, en spys te voorzien, zoo als de boven aengeroerde Afgezant op de man ontfong, een halve Os, twee Schapen, en een Hart, als hy zijn intre dede.

De Mugaelsche Vorsten *Atzeray Sain chan* en *Batur contaischa*, dat Broeders zijn, houden zich veel op, by, en omtrent den *Katoechta.*

Men is aen dat Hof gewoon, die men onthalen wil, eerst een kop Thée te schenken, en Zuiker gebak voor te zetten: de Spyze werd daer by de aenzienlijkste in Porcelcine schotels opgedist, zoo als gemelte Afgezant in der Gezanten *Urga*, of wooning, onthaelt is geweest.

Die men veel Eer doet, komt zelve tot zijn gehoor, anderzins word het gehoor alleen gegeven door iemand van zijn groote Heeren: waerom buigt gy u voor onzen *Katoechta* niet, zeide eenmaeleen Mocgaels Heer aen dat Hof, tegen zeker Christen, terwyle wy met u *eens geloofs* zijn, en alle aen een eenigen God, die boven in den Hemel zich ophout, gelooven.

Welke uitdrukkinge zijne aenmerkinge verdient, vermids kenbaer is, dat de Moegalen, den valsche Kerkdienst der Lamas Priesters, en die van Tangut of der Sineezen aenhangen, zoo dat zy onder alle deze uitterlijke Afgodery kennis van het ware Goddelijke wezen schynen te hebben.

Van de *Katoechta* zijn voor eenige Jaren, Gezanten in *Moskou* geweest, die men zeide last hadden, den *Keizer* in Duitschland, en *Paus* te Romen te gaen begroeten, welke eerste zy als Hooft en Opperste magt van alle Duitsche Volken, en den tweeden, als Opper-priester veeler Christenen hadden hooren beruchten.

De gemelte Gezanten in *Mosko* komende, staekten daer hare Reize, door gebrek van middelen, want zy gemeent hadden Wenen en Romen, zoo verre van hun Land niet te zijn, zijnde niet voorzien tot zoo een lange Reize.

Een dezer Gezanten was gebooren, dicht by de oorsprong van de *Ganges*, en niet ongoelijk van wezen, doch de eigene geboorenen Tarters, die zy in 't gevolg hadden, waren byster heslijk van opzicht: of de *Katouchta* dit Gezantschap uit eigen hoofde, of uit last van den grooten *Lamas*, die in *Tangut* zijn Zetel heeft, hadde afgezonden, is my tot noch toe onbewust.

Daer zijn Priesters en Monnikken by de Moegalen, die op haer tiende Jaer ouderdoms geschooren werden, zy moeten nooit Vrouwen bekennen, het haair om de mond word hun afgesneden, gaen zonder broeken, hun Monniks-rokken zijn gemaekt van allerlei geverwt Damast, bykans op de gestalte der Monnikken in Rusland, doch de hooft kappe is geel.

Van dezen Opper-priester word in een Brief aen my uit Persien geschreven, aldus. De *Catuhtan*, is der Mugalen Aertsbisschop, woonachtig op de Grenzen van *Siberia*, hy staet onder den Heidenschen Opper-paus *Dalailama*, welke veele *Catuhtans*, die zich elders ophouden, onder zich heeft, deze was noen onlangs in vriendschap met de Russen, leeft meest altoos in Vrede: edoch in den Jare 1689, is hy binnen de Sineesche Muur

gevlucht, verdreven door de Kalmukken, te gelijk met den Vorst *Atsiaroisain chan*; hy hadde een steene Klooster in 't Mugalen Land gebouwt, 't geen de Kalmukken nu hebben verwoest. Dus verre deze Brief.

Ten einde de Rivier *Selenga* is een Mugaelsch Vlek of Stad, *Tarcha* genaemt, daer een der Mugaelsche Opper-priesteren woont, die met den *Katoegta*, zoo gezegt werd, bykans in een gelijke waerdigheit is.

De *Katoegta* is in zoo grooten gezag onder de Mugaelsche Vorsten, wegens zijn Geestelijken stand, dat zy zonder zijn bewilliging zich naeuwlijks in eenigerhande zaken, derven steeken, of iets aenvangen, wes meermalen ten zijnen woonplaetze, by een komsten gemelter Prinzen zijn, zoo als een diergelijke verzameling is geweest op 't Jaer 1685, in September.

Zoo wel de Geele, als Zwarte Mugalen eeren dezen Opper-priester, *Katoechta* of *Kotoegti* genaemt, die by hun in groote achting is, en na de Kerk gedragen word. Hy is afhangig aen den Afgodischen Opper-priester in *Tangut.* De Monniken zijn onder hen veeltyds in wit gewaet gekleet, en voeden geen haair aen den mond.

[+] Doch wat van het Afgodisch Geestelijk Opper-hooft in *Tangut*, en van den *Katoechta* in *Mugalia* geoordeelt word, kan uit het volgende schrift, 't geene my uit de gebuur-gewesten van dien oord toegezonden is, gezien worden. Waer in van het gewas *Rhabarber* mede gewag word gemaekt.

[+]Hier van ziet beneden onder *Tangus* breder.

A*Engaende den* Dalailama, *of Oppersten Patriarch van de gewesten van* Tangut, Mugalen, Kalmakken, *en veele andere Volken, dien zy, als hunnen Oppersten Aertsvader of Paus, ten hoogsten eeren, die heeft, om al zjjn Volk in hun bygelovigheit t'onderhouden, in verscheide plaetzen der boven genoemde Landen zijn geestelijkheden, die ook hunne hoofden hebben; doch alle van hem af-hangen. Aldus hebben de* Mugalen *ook hunnen Patriarch of Hoogen-priester, die weinig boven d'oorsprong der Rivier* Selenga *zijn verblijf plaets heeft, en, in hun spraek*, Katouchta *genoemt word, die zoo veel als Kardinael of Aertsbisschop, en af-hangig aen den* Dalailama *in* Tangut *is. Deze zend weer, in andere ver afgelegene Plaetzen, met oplegginge der handen, zijne Bisschoppen, die zy* Laba *noemen, en Priesters, die zy* Manzy *heeten. Zy hebben ook hunne Klooster-lieden, die in eenzaemheit in de Kloosters woonen, en zich van Vrouwen, als ook van verscheide spyze, onthouden. Zy hebben dagelijks, in een vergadering, hunne plechtelijke gebeden, met veel andere Menschen, die verscheide namen hebben, van de geestelijkheit af-hangen, en gelijk als Lecke-broeders zjn. Zoo dat men kan verzekert zijn, dat 'er niet meer als een* Dalailama *of* Dalaimana *is, en alle d'andere Geestelijken van hem af-hangen.*

Wat anderzins aengaet het Geloof der Mugalen, *dat komt bykans met dat van de* Sineezen *over een*; *maer verschilt eenigzins in Afgoden; want de* Sineezen *hebben de hunnen, en de* Mugalen *en* Kalmakken *weder anderen. En alle deze Beelden hebben zy alleenlijk tot gedachtenisse van over lang gestorvene Helden, die zich dapper in Oorlogen hebben gedragen, en groote overwinningen op hunne vyanden verkregen. Andere Beelden wederom zjjn van den genen, die een uitnemend heilig leven geleid, en eenige goede Leeringen en Boeken nagelaten hebben: en andere van zoodanige, die uitvinders van verscheide nodige, en tot des menschen onderhoud dienende zaken zijn geweest. Al het welke schynt by ouds van de Babyloniers en Grieken, in die gewesten, door Indiën, (daer zy ook als noch met groote Afgoderye*

besmet zjjn; gelijk bekent is by het eeren van de Egyptische Os, daer zy nu een Koe van gemaekt hebben) overgekomen te zijn. Alzoo is geloofelijk, dat ook, lange voor de Menschwerdinge onzes Zaligmakers, deze Afgoderye by de gemelde Volken is overgebragt, en die, by gebrek van Gezanten der rechte waerheit en Gods Woord (want de Heidensche Volken meer door de Christenen om hunne rykdommen, als om de voortplantinge van Gods Woord, bekocht worden) als noch by hunne voorige blindheit zijn verbleven. Maer boven al is te venwonderen, dat alle die Volken, die men in Siberie *bezocht heeft: als ook* Mugalen *en* Sineezen, *eenen Oppersten God, en Schepper aller zienlijke en onzienlijke dingen, (de welke, zeggen zy, onbegrypelijk is, en niet genoemt of afgemaelt kan worden,) bekennen: dien roepen zy in hunne gebeden, in alle nooden, aen: maer nemen hunne Heiligen tot voorspraken.*

Ten tweeden, is niet weinig te verwonderen, dat de Volken van Niuche *en* Sina, *met hun vroom leven, zelfs de Christenen beschamen; want zy zijn de gerustheit zeer toegedaen, en doen zelden aen de vreemdelingen overlast. Dronkenschap is, byzonder in* Sina, *een groote schande, zoodanig dat men, door die Landen reizende, (alhoewel daer groote menigte van Wyn is) geen dronken mensch ontmoet. Zy zijn zoo tot vrede genegen, dat zy liever alles zullen lyden, als een Kryg aenvangen; zoo dat het te beklagen is, dat die Volken niet beter door Gods Woord verlicht worden.*

Aengaende de Siberische en Noorder Asia-

tische Volken, die zijn meest van een zelfde Geloof en gevoelen, als de boven genoemde Landaerd: alleenlijk dat zy andere gedaenten van Beelden, en die zoo fraei niet gemaekt zijn, hebben: zijn ook in veele stukken zoo schrander, of, na hun wyze, zoo volkomen geleert niet, als die andere Volken, de welke lezen en schryven konnen, en boeken hebben: gelijk deze niet. Hunne kledinge is ook op een zelve wyze, maer van slechter stoffe. Hunne woningen desgelijks verschillen, als die van de Boeren by de Huizen der Stedelingen.

Ter linker zyde der muur, daer de Porta Moscovitica, *of de* Moskovitische Poort, *in de Kaerte van* Kircherus *verbeeld staet, was, in 't Jaer zestien honderd zeven en zeventig, eene* Mugaelsche *Vorstinne, die, na het afsterven van haer man en minderjarige Zoons Zoon, regeerde, machtig om over de tnegentig duizend man te Paert in 't Veld te brengen. Haer plaetze was by de poel* Dalay, Kanin *genaemt.*

Van de Rhabarber zegt men, dat de beste in Sina, *in zeeker Landschap, na 't Zuiden van* Peking *gelegen, in de Zomer word voortgeplant, en alzoo aen de* Mugalen *en* Indianen *verkocht; die de zelve aen de vreemde Volken, als ook aen de* Bucharen, *weer verkoopen. Daer zijn mede groote vochtige Velden, tusschen de Rivier de* Amur, *en de steene muur, alwaer veel Rhabarber in het wild wast. Maer men houd voor gewis, dat de zelve geen rechte Rhabarber, maer* Rhaponticum *is: de welke ook op de Velden by* Kazan, *en andere plaetzen, in groote menigte wast.*

De Mugaelsche *Gezant, die onlangs in* Moskovien *geweest is, was van den boven gemelden* Mugaelschen Katouchta, *en van zekeren* Mugaelschen *Vorst gezonden, die vernomen hadden, dat in* Europa *ook zoo een groot Aerts-vader, als hunne* Dalaimana *was, die zijn verblyfplaetze te Romen had: dies hadden zy, uit dien inzicht, dezen Gezant na den Paus gezonden; maer hy, in* Moskou *komende, en ziende wat voor een groote en moeyelijke Reis voor handen hadde, en geen bequame Tolk konnende krygen, daer toe zijn beurs ook veel te gering was, is weder te rúg gekeert, na dat wel onthaelt was. De Gezant had een Geestelijk perzoon by zich, die andere klederen als hy aen had, en een muts als de gemeene luiden van dat gewest op het hooft.*

Van den boven gemelten *Katoechta* spreekt zeker Slavonische Schryver, wiens Schriften, onder my, noch ongedrukt, berusten, aldus.

De *Katouchtaes* by de Mugalen zijn zoo veel, als Patriarchen by de Grieken: en zoodanige zijnder in het Mugaelsche Landschap niet meer, als twee. In hunne Kerken hebben zy hunne byzondere zitplaetzen, en worden, wanneerze ter Kerke komen, op hunne Lands wyze gegroet en eere bewezen: ook zelfs van hunne Koningen of Chans. Maer het is zeer leugenachtig, dat een van deze hunne *Kotouchtaes* of Patriarchen zoude gestorven, en, na vyf Jaren in d'Aerde gelegen te hebben, wederom opgestaen, en levendig geworden zijn. Hunne *Labi*, of *Lamas*, dat zijn Papen, zijn meest Monniken, die zich al jong 't hoofthaair laten afscheren, en zich met geen Vrouwen vermengen. De baerden en knevels scherenze ook af, of laten de haairen wel geheel uit trekken. Zy dragen witte rokken, met geele kappen, enz. Dus verre deze Schryver.

De Heilig, welke by *Kircherus* in *Tangut* gezegt word de opperste *Lama* of Priester te zijn, en *Dalaimana* by hen gebynaemt word, is jong en zonder baert vertoont; doch de aftekening van den *Katoechta*, die my toegezonden is, verbeeld een Ouden Man, staende met een lang kleed aen, ruig van haair aen 't aengezicht.

Voor weinig tyds reisde een Gezant van zekeren Mugaelsch Vorst uit Moskou, over *Tobol*, om t'huiswaert te keeren. Hy was een Bouchaersche Tartar, van geboorte

Mahometaens, en nu van een Geestelijke orde onder de Mugalen. Zijn naem was *Taslaen Hosey*, en zijn Chan of Heer *Soldaen Kontasey* genoemt. Die Chan had dezen Gezant aen zijn Czaersche Majesteit afgevaerdigt, tot onderhouding van onderlinge vriendschap. Het gebied van dezen zijnen Heer, zoo hy zeide, is tamelijk groot. Men woont 'er ten deele in Hutten, en ten deele op 't Veld, zoo lang het Gras duurt. De verblijfplaets van dezen Chan was van *Tobol*, zoo hy zeide, vyftig Kameel dag-reizens afgelegen, konnende een Kameel daegsacht mylen af-leegen.

Uit het gebied dezes Chans, tot in Sina, zoude men in twee Maenden konnen komen, reizende door het Land der Mugalen.

Deze Mugaelsche Chan, zoude bykans honderd duizend man, alle met Pyl en Boog gewapent, te Velde konnen brengen. Hy bragt met zich eenige Koopmanschappen, ter waerde van vyftien duizend gulden, zoo men zeid, bestaende in Sineesche Stoffen en Edele gesteenten. Hy was zeer verwondert over het zien van eenen grooten Spiegel: ja zag

achter de zelve om, of de beelden, die zich daer in vertoonden, ook van achteren te zien waren. Hy noemde den Moskovischen Czaer, *den grooten, verschrikkelijken en witten Czaer.* Hy zeide, dat hunne Chan wel eer de voornaemste onder alle Mongaelsche Prinzen of Vorsten geweest was; doch dat heden de Czaer of Chan van zekere Volken *Jurzinski* of *Jungaerski* (misschien is *Niuche* alzoo by hun genoemt) met de winst of aenwas van *Kitai*, of *Sina*, demagtigste van al de Mugaelsche en Kalmaksche Chans was geworden.

Deze Gezant was zeer leelijk en afzienlijk van wezen, had een breed en plat aengezicht, hooge kaken, en scheele toegenepen oogen.

Het scheen uit het verhael dezer luiden, dat de Mugalen en Kalmakken veeltyds door malkanderen zwerven: ook dat de naem van Kalmak, in het algemeen, by veelen aen Mugalen en Kalmakken eigen is, en dat de Mugalen zich mede wel Mugaelsche Kalmakken laten noemen.

Taboenoet, is een plaets of gewest in Moegalen Land, niet wyt van daer de *Katouchta* zich meest ophout, alwaer een Heer, genaemt *Saisan Saberdena* het gezag heeft, daer is een stoeterye van Paerden, Deze Vorst hadde wel eer, een vrede verbond gemaekt met hunne Czaersche Majesteiten Gezag-hebber tot *Selenginskoi, Ivam Ulassof*, maer heeft het verbroken, door zijne stroperye. Hy heeft veel Zoonen.

In 't Jaer 1686 is 'er oorlog ontstaen, tusschen *Atsiaroisainchan*, groot Moegaels Vorst, en den Kalmukschen *Boesioecktichan.* Hoewel deze Prinzen wel een Maend reizens, met een Leger te Paerde, van malkander leggen: de reden van den twist, zeide men te zijn, om dat de Kalmuk in 't Moegaelsche Land was gevallen: zommige afgelegene Moegaelsche Taizen hadden zich by de Kalmukken gevoegt.

Veele der Moegaelsche Vorsten zijn gewoon aen den *Bochdichan*, of Keizer van Sina schatting te betalen, in witte Kamelen, en witte Paerden.

De *Busuchtichan* heeft te meermalen, (zoo men bericht) hunne Czaerze Majesteiten aengeboden, zoo zy den *Sineesch* en *Moegael* aen wilde vallen, aen de zyde van *Nertzinskoi*, en daer omtrent, dat hy als dan met zijne *Kalmukken* de zelfde Volken van de andere zyde wilde op het lijf storten, onder hoope van goeden uitslag: dit Volk oefent zich nu vlytig in de Krygs-kunde, stryden in reyen en gelederen, 't geen voormaels ter dier plaetze niet plagt te geschieden: zy maken zelve nu alderhande schiet geweer, daer en tegen de Moegalen, vechten byzonder, en ongeschikt door malkander.

Het geviel den Tarter - Sineeschen Keizer onlangs niet wel, wanneer de Heer *Ysbrands*, Brieven in *Peking*, uit *Moskou* bragt, dat zijnen Naem met geen guldene letteren geschreven was, zoo als die van hunne Czaersche Majesteiten: gelijk mede niet aengenomen wierd een Brief, beginnende den *Bogdochan* schryft van boven na beneden, aen, enz. Wes, mede gebragte Giften te rug quamen, en ook geene aengenomen zijn.

De Moegaelsche Volkeren die gansch geen smaek van het Mahometsdom hebben, zoude zeer gevoeglijk tot het Christendom konnen werden gebragt, want zy zijn leerzaem, en hellen zeer licht na goede onderwyzinge.

De Sineesche Koning doet veele der Moegalen zich neder zetten, binnen de Muur van *Sina*, met al haer Vee, en Hutten, daer zy zoo veel open lucht, ruimte, en vryheit niet hebben, als in de Buiten-muursche Woestyne, waerom zich veele onder de bescherminge van hunne Czaersche Majesteits Steden begeven, driegende in den

Jaere 1699, een getal van tien of twaelf duizend Man, met Vrouw en Kinderen, zich onder der Russen hoede te stellen, en na by de Steden in *Dauria* zich neder te zetten.

Mergen Achai, is een Moegaels Vorst, die zich in den Jaere 1688, met zijn Kinderen, in vrywillige onderdanigheit, van hunne Czaersche Majesteiten heeft begeven, begeerende aengenomen te werden in het Christelijk Geloof: deze Prins hielt zich toen elders, achter het Baikalsche Meir op.

Het is by de Rivier *Tole*, daer zeeker Moegaelsche Vorsten, op hunne eigen Erf-landen woonen, welke zich mede als boven, onderdanig hebben gestelt.

Als ook de *Taboenoetske, Borankoso*, en *Oetoffsine Saisanen*, zijnde Moegaelsche *Saisanen* en† *Taisen*, niet verre gelegen van de Vesting *Oedinskoi*, omtrent de *Witansche* verlaten.

†Prinze.

Het is aenmerkelijk, dat als men te reizen heeft, zoo in Kalmakkeye, Moegalen Land, *Dauria*, en de gewesten omtrent de Vliet *Amur*, dat men altoos zijn leeftogt mede voeren moet, zoo als men

mede zelden, of geen Paerden en Kemels aldaer te huur vind; edoch, die daer reizen wil, moet alles zelve koopen, en* begeleits-mannen, als mede weg-wyzers, van 't eene gewest, of gebied, tot het andere mede hebben, om niet berooft, of gedood te werden;

*Convoy.

Torne, is een Rivier in het Moegalen Land, alwaer in den Jare 1687, een by- een komst was beschreven eeniger Moegaelsche Vorsten, om te raedplegen, over Vrede, alwaer *Dalai tsietsen noine*, als de oudste de voorrang hadde, onder deze vond zich *Irki kantasei.*

Wanneer handelingen van Vrede of Oorlog onder deze Vorsten werde besloten, zijn zy gewoon, zulks met kennis hunner *Saisanen*† te doen.

Noech Moengali, is een Heidensch Wetgever, woonachtig buiten aen de Sineesche Muur, hy is in den Jare 1686, geweest by den *Katoegta*, om voor hem te buigen, en den zegen te ontfangen.

†Een Ampt of Eer-naem zeekerer Heerschappen daer te Landen.

Gaitimoere, is de naem van een Tungoes Vorst, die zich onder de bescherming der Moskoviten heeft begeven, schynende dat de Moegaelsche en Tungoesche Prinzen, en andere Tartersche Volken, die gelegen zijn na by het Sineesche Ryk, en hunne Czaersche Majesteits gebied, zedert korte tyd, zich, of oudere deze, of geene Heerschappye hebben begeven, erkennende, of hunne Czaerze Majesteit, of den Sineeschen Keizer: over dezen was verschil met den Sineesch die hem met zijn geslacht, onder 't Sineesch gebied, zeiden te behooren.

De Mugalen en Kalmakken, die by ons onder de Tarters getelt worden, houden zich gehoont, als men hen Tarters of Taters noemt, en spouwen veeltyds, op 't hooren noemen van dien naem: misschien ter oorzake, dat de Boucharen en andere aengrenzende Tarters, Mahometanen zijn, en van hen zeer verschillig leven, dat veeltyds haet verwekt.

Oerenaki, Toevinsi en *Coety*, zijn voorname Moegaelsche Struik-rovers geweest, die in den Jare 1689, eenige Boechaersche Koopluiden, welke te *Irkutskoi* ter Koop-handel hadden geweest, kort na dat zy *Toenkinske* doorgereist hadden, en op de Moegaelsche Grond waren, hebben aengeranst, geplundert, en vermoord.

In den zelven Jare 1689, was by den Kalmukschen Vorst *Boesioektichan*, een Sineesch Gezant aengekomen, genaemt *Alichamba*, zijn aenbrengen meint men geweest te zijn, om de Moegalen en Kalmakken te verdragen.

Den Kalmakschen Oorlog die zy, zoo tegen Moegalen als Sineezen gehouden hebben, is geeindigt in 't Jaer 1700: de Berg-moegalen en verst afgelegenen van Sina, en erkennen dat Ryk volkomentlijk niet.

Seren Sokoelai, is de naem van een Moegaelsch of *Taboenoetsche* Taize, die zich onder het gezag der Sineezen heeft geworpen, in den Jare 1687, tegen hunne Czaersche Majesteiten Krygsmagt.

Akindarga Saisan, is de naem van zeker Moegaels Heer, wezende een *Taboenetsch* van geslacht.

Tarchan Lancoe Saisan Lama, is een Moegaels Overste, en Onderdaen hunner Czaerze Majesteit.

In het Jaer 1686, zijn eenige Moegaelsche Taizen ingedrongen geweest, tot omtrent het Meir *Baikal*, of *Baikaloe*, en hebben aldaer van eenige Bratsche Volken, met gewelt, schatting genomen.

Batoer Kontaise, een Moegaels Vorst, Broeder van *Atsiaroisainchan*, zich in den Jare 1687, aen de Rivier *Iroe* ophielt, drie dag reizens boven *Selenginskoi.*

In de Maend September 1687, is twee honderd* Worst, achter *Chilke*, een Veldslag geschied, tusschen hunne Czaersche Majesteiten Krygs-magt, en dens Moegael *Seren Sakoelaia*, en andere Moegaelsche Taboenetsche Taizen: doch de Moegalen wierden verstrooit, en verslagen, zoo dat toen over de duizend wooningen in onderdanigheit zijn gekomen: waer van eenige der voornaemste zich tot *Selenginskoi* in pantschap hebben begeven: de Taizen zelve wierden genootzaekt na andere gebuur Taizen te vluchten.

*Russische myl die zeer klein is.

Als wanneer *Taraske*, Moskovietsch Afgezant, in den gemelten Tare 1687, zich eenige korten tyd, aen het Hof van den Moegaelschen *Katoegta* bevonden had, tot verrichtinge hunner Czaersche Majesteiten zaken, is hy na het Zuiden getogen, een dag reizens verre, alwaer hy by den Vorst *Dalai tsietsen Noine* quam, alwaer jegenwoordig vond, de Vorsten of Taizen *Irdeni Kantasii, Katanbatoer*, en *Irki Kantasei*, zoo als aldaer zich mede lieten vinden Saisanen van andere Taizen: hy verscheen dan ter gehoor voor den *Dalai*, hy boot zijn Brief aen, die de Zoon, opstaende, ontfong, en zijnen Vader den *Dalai* overleverde, in 't by zijn aller Taizen, en Saisanen, waer na het Zegd wierd geopent, en door gemelte Zoon overluit gelezen, enz. De plaetze daer deze *Dalai* zich toen ophielt, was omtrent het gebiet van den *Katanbatoer*, zoo als hooger op *Irdeni Kantasii* zich onthielt, ter plaetze *Borgoi* genaemt, na by

het gebied van *Kemnick*, waer dicht aen ook is het Ganzen, en Zouten Meir: omtrent *Selenge* veel andere Taizen leggen, gelijk mede de Kalmukschen *Boesioecktichan* toen door gedrongen wezende, zich ophielt aen een wel gelegene plaets, genaemt *Koenin bertsyn*, alwaer voor drie Jaer is geweest de byeen komst van den *Koetoechta*, en veele Moegaelsche Taizen.

In 't zelfde Jaer zijn tachtig man uit *Oedinske* gezonden geweest, tot achter de Rivier *Kemika*, omtrent het Ganzen Meir, daer zy twintig Moegaelsche Tenten aentroffen, die zy verstoorden, doodende dertig Moegalen, en bragten alle de Vrouwen en Kinderen met de Tenten voor buit, te rug, onder verlies van niet meer als een Schutter.

De Taisi of Moegaelsche Vorst *Dalai tsietsen Noine*, was Oom van den *Katoegta*, en de Opperste of Eerste in rang, onder de daer om heen liggende Taizen, die in zaken van verschil, voor hem te recht mosten verschynen: dezen *Dalai tsietsen Noine*, was in de boven genoemde tyd een dag reizens Zuidwaerts, van de plaets daer de *Katoegta* zich ophielt, afeelegen.

Tarchan Lamnelanni, of anders *Sain Tarchanoff*, is de naem van een Moegaels Saisan, die zich onder hunne Czaersche Majesteiten gehoorzaemheit heeft begeven, en als Afgezondene in het Moegaelsche Land, onlangs gebruikt wierd, om Moegaelsche Vorsten tot onderdanigheit, en erkenning te porren.

Daittsin Baffoer Manea, en *Bocogorichta*, zijn twee Gezanten geweest, in den Jare 1686, van den *Atsirdar Koetoechta*, en *Dalai Tsietsen*, tot hunne Czaersche Majesteiten Grooten Gezant, afgezonden, om over Vrede, en Grens-verschillen te spreeken.

Boron Kosioio Aoffsine, is een Moegaels Prins, staende mede onder de gehoorzaemheit hunner Czaersche Majesteiten.

Otsonbai, was een Afgezant in 't Jaer 1687, van den Moegaelschen Vorst *Irki Kantasei*, aen hunne Czaersche Majesteiten Grooten Gezant, toen omtrent *Odinske* zich ophoudende.

Daisi tadsi, was in 't zelve Jaer een Afgezant van den Moegaelschen Vorst *Irdeme Kantasie*, die in *Mosko* verscheen.

Okraioek, is de naem van een Moegaels Krygs-man.

Boelgakoi, is een Moegaels perzoon, dienaer van *Seren Sokoelai Taboenetsche* Taize.

Tsirboe Tarchan, is de naem van een Saisan, of hoog Beampte, aen het Hof van den Moegaelschen Vorst *Irdene Kantasei.*

Karatsiel, was een Tafel dienaer van den Moegaelschen Vorst *Irden Kantasei.*

Dadaioe, is de naem van een Schryver, ten Hoof van boven genoemde Vorst.

Okin Mergen, een bediende aen het Moegaelsche Hof van Vorst *Irki Kantasei.*

Galdan, is de naem van een Moegaels Saisan aen het Hof van Vorst *Irki Kantasei.*

Taischa Dalay, een Moegaels Vorst, en Leitsman eener Horde, wierd gelast van den *Bochdichan*, of Keizer van Sina, in 't Jaer 1687, vier duizend man te zamen te trekken, en zich te zetten omtrent de Vesting *Selinginskoy*, waer uit schynt dat te besluiten is, hoe deze Vorst, of onder het Sineesche Jok is, of ten minsten den Sineesch-Tarterschen Keizer eeniger mate te erkennen heeft, of met hem in naeuw verbond te zijn. Tot deze Benden wierden Sineesche Opper-hoofden en Hopluiden gebruikt.

Bogan Noine, is een Moegaels Vorst, in 't Oosten gelegen, werwaerts de Vorst *Asiaroi* zich verschool, na den Nederlaeg, die eenige Moegaelsche Bontgenoten, door den Kalmuk onlangs over is gekomen.

Losona chan, een Moegaels Vorst, Broeder van *Irdene Kantasei*, was in 't Jaer 1687 van zoo grooten aenzien, dat wanneer de *Atsirdan Katoehta*, en andere Taizen, zijne Gebuuren en Bondgenoten, Gezanten naer Rusland zonden, dat hy in 't byzonder den zijnen afzond.

Irdene Kantasei, de Moegaelsche Vorst, die aengenomen hadde hunne Czaersche Majesteiten te erkennen, was daer van (vergeten hebbende zijn beloften en merkteken) afgegaen, in den Jare 1687: hy veranderende te gelijk van stant-plaets, zoo dat te dier tyd, de Kalmuksche *Boesioecktichan* in zijne plaetze stond. Veele der verdere Moegaelsche Taizen, die zich ter boven gemelter tyd ophielden by *Toenkinske* en anderen, geraekten onder de heerschappye van den Kalmukschen *Boesioecktechan*, in de Maend Maert dezes boven gemelten Jaers, verscheen tot *Selenginkoi* zeker Moegaels Man, genaemt *Darma Kantasia*, met zijn makker; deze waren verloopen van den Moegaelschen Taize *Katan Battoer*, zy zeiden beide te zijn gebooren in de Horde van *Irdene Kantasei*, en vervolgens Onderdanen hunner Czaersche Majesteiten, want hy hem erkent: zy hadden by *Kosioetske Dargo* gewoont, en waren inslaverny door *Irki chan*, wyt in de Moegaelsche Landen vervoert geweest, welke *Irki chan* een kleine Moegaelsche Vorst zijnde, mede van hunne Czaersche Majesteiten Grenzen verloopen was, en zich hunne gehoor-

zaemheit ontrokken hadde, beneffens den *Boentoechai* Taize, met zijn Broeders, en Neven, de Saizanen, en al haer Volk. *Darma* was dan ontkomen. Hy verhaelde dat *Irki kan* of *chan*, geraekt was by den Taize *Katan battoer*, staende onder zijne Tenten, aen de Rivier *Tole*, over een plaets, genaemt *Chanala*; voorts dat na het vertrek van den *Irki chan* of *Kantasei*, den *Katan battoer* met zeven honderd man, Oorlog hadde aengevangen tegen den Moegaelschen Taize *Tseethen Noine*, wiens Land meest door den Kalmukschen *Boesioecktichan* was verwoest, met wegvoering van 't Vee, en dooding veeier Menschen, vervolgens verhaelde hy mede dat *Irki chan* met zijn Gemalinne gesneuvelt waren, en dat de Zoon van hem, genaemt *Doendoeck Irki Achai*, van al zijn goed berooft was. De Saisaenen van den *Irki chan*, die hunne Czaersche Majesteiten ontrouw zijn geweest, waren volgens dit bericht mede verslagen, en *Katan battoer* was met zijn overig Volk, ten Oorlog gegaen, tegen de Taizen die hunne Czaersche Majesteiten erkenden; noch verhaelde *Darma*, dat voor de komst van den *Irki chan*, of *Kantasei*, by den *Katan battoer* een Afgezant waere geweest van den *Katoechta*, en *Atsiaroi Sain chan*, genaemt *Kasari Arab*, dat de *Katoechta* en *Atsiaroi Sain chan*, zich waren ophoudende aen de kant van *Kitai* of *Sina*, te weten, aen de rechter hand van de Kitaische Grenzen, by de Stad *Kalgan*, op een welgelegene plaetze, genaemt *Tingini.* De Kalmuksche Vorst *Boesioecktichan* met zijne Krygs-magt zeventig duizend man sterk, onthielt zich mede aen de Rivier *Tole*, achter *Chanala*, van voornemen om te gaen verwoesten den *Katoechta*, en *Atsiaroi Sain chan*, en andere Moegaelsche Taizen: wanneer *Boesioecktichan* was gekomen in de Landstreeken van den *Katan battoer*, was hy *Darma* daer tegenwoordig geweest, als wanneer hy het ontvluchte, te Paerd, wezende op weg vier dagen tot aen *Selenginskoi.*

Welk verhael, zoo als zulks my van *Irkutskoi* toegekomen is, of schoon het wat duister ter neder is gestelt, en de plaetzen daer in aengeroert, my ten rechten niet en zijn bekent, hier hebbe goed gedacht in te lasschen.

Het is byzonder, dat even voor het afvallen dezer Moegaelsche Vorsten, zommige Mugalen een Gezantschap hadden afgevaerdigt, als *Irdene Kantasei, Irki Kantasei*, Zoonen van Vorst *Altimachana, Bintoechay*, en de twee Broeders *Dorsien*, en *Elden Achaiem*, met hun Kinderen, Neven en Saisanen. Alle niet verre van de Sibiersche Grens Steden zich ophoudende, nemende hun weg over *Siberie* na *Moskou*, om aldaer hunne onderdanigheit te betuigen, en verzekering te geven, van genegene, en goedwillige dienst, zoo dat den afval, geschach ter tyd als hunne Afgezanten noch in Rusland zich ophielden, van eenige der geener welke het Gezantschap bestelt hadden.

Waer van my is bericht, hoe zy in *Moskou*, en al om in 't gebied van hunne Czaersche Majesteiten zijn onthaelt, en daer en boven op haer intrede begiftigt, met acht kleeden van vyf El Karmozijn root Laken, negentien Juchte-vellen, drie snoer roode Koraelen: voorleeftogt wierd aen drie Gezanten (want zoo veel waren zy) gegeven, ieder tien stuivers daegs, aen drank elk vier schaele Brandewyn, ook ieder twee kan Meede, en zoo veel Bier. Aen twee perzoonen die achter de Gezanten de eerste in rang waren, elk zes stuivers daegs, ook elk drie schaele Brandewyn, elk een kan Meê, en twee kan Bier: aen de bedienden die vier in getal waren, elk vier stuivers daegs, twee schaele Brandewyn, een kan Meê en Bier, twee stuivers daegs voor Kaerzen: op ieder dag een vat Water, en alle weeken twee vrachten Brand-hout.

Noch wierd ter eerster gehoor, by hunne Czaersche Majesteiten, aen ieder der drie Gezanten geschonken, een boven Rok, uitgemonstert met Kanten en Litzen, behalven ieder daer onder noch een Damaste Rokje, beneffens een Fluweele Zabele Muts. Aen de twee perzoonen die de Gezanten in rang volgden, wierd een boven Rok geschonken, met een Damaste onder Rokje, doch van weinig minder waerdye: aen de vier bedienden wierd geschonken, elk een Muts en boven Rok: behalvcn aen alle, elk een paer Laerzen: noch wierd aen de drie eerste op haer vertrek geschonken, een stukje Linnen, met Goud ingewerkt, zoo ook aen de twee perzoonen die in rang volgden, elk mede een stukje Linnen, doch van weinig minder waerde: noch aen de vyf eersten zoo veel Engels Laken, als zy tot een Rok noodig hadden, en aen ieder vyf en twintig gulden aen Geit: de vier laetste kregen mede elk zoo veel Hamburger Laken, als tot een Rok noodig hadden.

Voor de Vorsten die hun Afgezonden hadden, wierden de volgende geschenken mede gegeven, als aen *Irdene* en *Irki Kantasei*, en *Bintoechai*, Broeder van *Irki*, elk zoo veel Karmozijn Laken, als tot twee Rokken noodig was, beneffens voor elk vyf roode Juchte vellen, met een snoer

roode bloed Koraelen. Aen *Dorsien* en aen *Elden Achaiem*, Neven van boven geroerde Vorsten, elk zoo veel Karmozijn Laken, als tot een Rok van nooden was, beneffens voor ieder twee roode Juchte vellen.

De eerste dezer Afgezanten was genaemt *Datsioe*, welke eigentlijk afgezonden was van Prins *Irden*, of *Irdene* en zijn aenhang; hy wierd tot *Irkutskoi* op zijn te rug reis, aengehouden, vermids de opstand zijns Meesters, doch de twee andere Gezanten, die Vader en Zoon waren, wierden afgelaten met de voor hen, en voor hun Meesters, Prins *Bintoechais*, boven genoemde geschenken. Doch hoe wyders deze verschillen, en zaeken, afgeloopen zijn, blyft my tot noch toe onbekent.

Is aen te merken by het boven verhaelde, de aerd der geschenken, die aen de Moegaelsche Vorsten, of Leitsluiden der zwervende Benden of Horden, in 't Moegaels Land, werden gegeven, en van wat kleine waerde die zijn, als mede de weinig kosten van het dagelijks onderhoud, waer op dient gezegt, dat allen Gezanten in *Moskou*, en onder het Russche gebied altoos mildelijk; ja overvloedig onderhoud wierd verschaft, zoo als ik by ondervindinge verklaren kan, gelijk mede met een rykelijke hand, geschenken daer werden gedaen, doch dat dezen onderhoud is geschikt, na de gewoonte en 't gebruik dier Menschen, welke tot hun komen, afgezonden. Deze Mugaelsche Volken zijn gewoon zich zoberlijk, of met geringe spyze te onderhouden, zonder veel onkosten tot het toe bereiden te doen, gelijk mede hoog en duur by hun werden geschat, de aerd van Giften, die men hun in *Moskou* heeft gedaen, daer by komt, of schoon deze Moegaelsche Leitsluiden, de naem van Vorsten dragen, en zy ook waerlijk in hunne Horden het Oppergezag voeren, dat veele van hen, een zeer klein gebied hebben, en over weinig Menschen heerschen, wes zy van weinig rykdom, omslag, en aenzien zijn, zoo dat een kleine gift, by hun groot word geacht, byzonder als het geschenken zijn, die tot kleeding en optoojing dient, hoewel zommige Moegaelsche Taizen over Veel duizenden het gebiet voeren.

Het Samoieetsche Volk, of eenige afgezondenen van dien, plachten Jaerlijks in *Moskou* onderdanigheit te komen bewyzen; men geeft dien levens onderhoud: edoch alzoo die Menschen zeer slechte spys gewoon zijn te nuttigen, en dat genoegzaem raeuw, zoo kan een stuiver of twee daegs genoeg zijn, om hen te voeden, zoo als my gedenkt, voor acht en dertig Jaren zulks aldaer te hebben gezien.

Den 24 September des Jaers 1686, zijn eenige Moegaelsche Gezanten van den *Gegen Katoechta, Atsiaroi Sain chan*, en andere dier Lands Vorsten, by den Volmagtigden Russischen Grooten Gezant, *Faedor Alexewits Golowin, Okolnitsie* en Stadhouder van *Brenske*, in de Dauersche Landen gekomen: als deze ter gehoor zoude verschynen, en men hen vergden, den *Malachai*, ofte Tulbant te lichten, en zich zoo te buigen, zoo antwoorden daer op *Gitsioel* en *Laba*, twee dezer Gezanten, dat zy zulks niet konden doen, om dat zy in haer Geloof, Wetgevers waren, maer zouden den grooten Volmagtigden Gezant zoo begroeten, als men by hen Heeren van grooten Aenzien gewoon is te groeten, te weten, met een byzondere buiginge, want der Christenen wyze was onder hun geen gewoonte.

Deze Gezanten zaten ter gehoor, op een bank: hun gevolg bestond in weinig perzoonen; die van de *Katoechta* voerde, na dat gezeten was, eerst de aenspraek, en liet voor af gaen, eer hy van zaeken hun bevoolen, sprak: dat de Moegaelsche Vorsten, Nakomelingen waren van *Alexander*, Keizer van *Macedonie*, enz. Het verhandelde over en weder, was betuiginge van Vriendschap en Vrede lieventheit, klagten over weg geloopen Volk, ontvoering en dooding van Menschen, Vee en Paerden: de

Katoechta en *Atsiaroi Sain chan* deden zeggen, zy redelijk waren, en niet als Vrede zochten, doch waren verwonderd over de talryke magt van hunne Czaersche Majesteiten Krygs-benden.

De Bratsche Huisgezinnen, welke aen de Russische zyde over gegaen zijn, en waer over verschil was, hebben zich al voor vyftig Jaer, en ter tyd van Czaer *Michaël Fedronits*, en *Alexi Michailolwits*, door verzoek onder worpen, en hebben zy nooit onder 't gebied van vreemde Heerschappye geweest, maer zich vrywillig onder worpen den Russchen Kroon.

Deze Moegaelsche Vorsten hadden den Sineesch, zoo het schynt hulp toegeschikt, om *Albasin* den Moskoviten te ontwringen, en hun te beledigen: edoch wanneer de *Katoechta* verstond, dat 'er Vredelievende gedachten waren, aen 't Russche Hof, heeft hy (zoo gissing plaets heeft) de hulp-benden opgezegt, begeerende geert verschil met hunne Czaersche Majesteiten te voeden. Zy bragten wegens 't ontvoert Vee, en ander bedreven gewelt, verontschuldiging by, zeggende zulks niet door

hunne Volkeren, maer door een der Telenbinsche Moegalen *Cononoe* genaemt, was geschied, die van een ander gebied was.

Onder de Gezanten, of in der zelver Tryn, was een *Laba* met eenige Koopmanschappen, van den *Katoechta* zelve, die zy verzochten tot *Oedinskoi* te mogen verhandelen: waer uit blijkt dat de Vorsten dier Gewesten, zich niet en schamen, in 't openbaer Koophandel te dryven: zy bragten aen den Volmagtigden Gezant tot Gift, een graeuw Paerd, daer een Yzere Zadel op lag, uitgesneden en verguld, waer uit te bespeuren is, dat men in hunne woeste Landen mede het Yzer net weet te bearbeiden, en dat het vergulden aldaer mede in gebruik is, vier stuks Damast, van onderscheidene verwen, en een stuk Zatyn, vorders Thée, Porceleine Kopjes, en een pond Tabak, waer uit blijkt dat de Tabak aldaer raer moet zijn.

Het schynt dat de *Katoechta* en eenige andere Moegaelsche Vorsten, als den *Atsiaroi Sain chan*, die by, of met de *Katoechta* zijn gebied heeft, welke twee Vorsten byzonderlijk mede in Vriendschap te zijner tyd, met hunne Czaersche Majesteiten Onderdanen hebben geleeft: toen in groot verbondschap zijn geweest met den Koning van *Sina*, want men heeft bespeurt, dat hy *Katoechta* steeds op kondschap die hy hadde, van de aenkomst eens Moskovischen Gezanten, en Russche Krygs-magt, met zende-bodens, daer van kennis aen 't Hof te *Peking* gaf, en dat'er weder Sineesche Afgezondene dikmael zich by hen ophielden.

Vermids in het Moegalen en Kalmukken Land, de wegen onbebaent zijn, richt men daer zijnen Reizen by de Zon, en des nachts na 't Gesternte, en de Maen.

De Moegaelsche Vorsten geven voor, dat zy van over lange Jaren hebben gewoont, in hunne eigen vrye Erf-landen, zonder iemant eenige Schatting te betalen, en of zy schoon een wandelend leven lijden, zoo vinde ik in geschriften, my uit hunne Gewesten toegekomen, dat 'er by hun mede zommige Vlekken en Stedekens werden gevonden: zoo als mede bevinde, dat 'er schynen te zijn, twee Vorsten, met de naem van *Katoechta* bekent, hoe wel de Zetel-plaets, daer 'er een veeltyds zich ophoud, my alleen te recht bewust is, die aldaer, en in de Nabuurschap, gezag over het Geestelijk wezen voert: deze bevinde ik met den voor-naem van *Odsindan* of *Otsirdan*, en die met *Gegen* bekent te zijn: wat dit verschil van naem beduit, en waer eene dezer twee zich ophoud, zal de nader ondervindinge dienen te ontwaren.

In November dezes Jaers 1687, zijn tot *Oedinske*, de Russche Grens-stad tegen Moegalen Land aen gelegen, gekomen Moegaelsche Gezanten, van *Otsirdan Koetoegte, Dalai tsietsen Noine*, en van noch andere Taizen of Vorsten.

De voornaemste Gezant was geheten *Mansee dicksien batoeroff*, of *Mansei battoer*, die eigentlijk van den *Odsirdan Koetoechta* was gezonden.

De Geloofs Brief die zy bragten, luide als volgt:

Odsirdan Koetoechta, Tsietsier Noine, Kilin Mergen, Daitsin Irdeni battoer, Irdeni Achai, Jachan taedsii, Irdeni Kantasei, Katan batoen, Daitsin Noyen, Irki Kantasei, Idoekoelin, en van ons twintig Taizen gezamentlijk, is dezen Brief geschreven, aen de Gezant van hunne Czaersche Majesteiten, tot sluiten van een Vrede, tusschen hare Groote Heeren, hunne Czaersche Doorluchtige Grootheden en Ons, ten einde, te wederzyde, den vryen Handel werde ingevoert, en alle Krygswerkingen ophouden, mids wy Taizen onder de bescherminge van hunne Czaersche Majesteiten mogte aengenomen werden, en dat men moge woonen in de naest gelegene plaetzen van *Selenginske*, en dat hunne Czaersche Majesteiten hen mogte bevryden van den Kalmukschen *Boesioecktichan*, verzoekende dat 'er Afgezanten tot hen mogte komen,

als wanneer zy zich onder de gehoorzaemheit zoude begeven, en in 't voor Jaer, als het God beliefde, dat het open water was, zouden zy een Afgezant met een Brief naer *Moskou* zenden, enz.

Uit welk groot getal Taizen, die niet verre van de Moskovische Grenzen gelegen zijn, af te meten is, in hoe ongeloofelijk getal van byzondere Heerschappyen het wyt uitgestrekte Moegalen Land is verdeelt.

Irdeni Kantasey, Moegaels Vorst, hadde nu in 't byzonder zijn Afgezant *Adsiskoe andarkam* mede gezonden, en dede betuigen, dat hy nooit van zijn kant verschil met hunne Czaersche Majesteiten hadde gehad, zendende tot geschenk een stuk Damast, en vier Zabels. Als dan de Gezanten gezamentlijk ter gehoor quamen, en zy zich geboogen hadden, op hun wyze, en neder gezeten, zoo vraegden zy eerstelijk na de gezontheit, aenbiedende daer op uit de naem van den *Koetoechte*, en *Tsietsier Noine*, een stuk Damast, en wegens den *Irdeni Kantasei*, mede een stuk Damast, en van den *Irki* of *Jeki Kantasei*,

een stuk geweven bast van Boomen, en vier slechte Zabels, in welke t' zamenspraek verhandelt en hen voorgedragen wierd de trouwloosheit veeler Moegaelsche Vorsten of Taizen, en hoe zy in 't voorige Jaer, Afgezanten zendende aen hunner Czaersche Majesteiten grooten Gezant, tot het treffen van een eeuwige Vrede, echter ondertusschen zy Vorsten, Taizen, en Chanen, Oorlog aengevangen hadden, zonder reden, benaeuwende die van *Oedinske* en *Selenginske*, en hoe zy wyders de Afgezant van hunne Czaersche Majesteiten hadden gedood, en den geenen die hunne Majesteiten na *Sina*, hadden gezonden, opgehouden, en zonder toedoen van den *Katoechta*, mede om 't leven zouden hebben gebragt. Wes ongeraden was, een Russche Afgezant weder derwaerts te schikken, zoo als zy zulks voordroegen, en verzochten, ziende hunne groote wispelturigheit, te minder, alzoo noch voor weinig Maenden, door hen eenig Rusch Volk was gedood geworden, daer over wraek was genomen; want veele der Moegalen waren gedood, en gevangen. Echter, indien hy *Katoechta*, en Taizen, in eeuwige onderdanigheit zich wilde begeven, dan zoude men geschenken vereeren. En hier mede zijn deze Gezanten te rug gezonden, zonder dat voor als toen, eenig Vredens verdrag met hen wierd aen gegaen, te minder, om dat bevonden wierd, zy meest gering in aenzien waren: aen hen wierd tot onsterhoud des daegs gegeven, twee en dertig pond Vleesch, een fles Brandewyn, en een emmer Bier: men gaf haer een Brief aen den *Katoechta*, en den Taizen mede, van inhout, een betuiginge van genegentheit, met verhael hoe onderscheidene malen Afgezanten waren overgekomen geweest, met bekrachtiging van eeuwige stanthoudende Vrede, en hoe evenwel onlangs op de Grenzen met de Volkeren van hunne Czaersche Majesteiten Kryg aengevangen was, byzonder door den Taizen *Irdeni battoer*, en anderen, 't geene verboden, en verhindert diende te werden, waer door de gunst, en bescherming van hunne Czaersche Grootheden in eeuwige onderdanigheit zoude werden verworven: dus zoude mede de Onderdanen van den *Koetoechta* en Taizen onder *Selenginskoi*, en andere Steden hunner Czaersche Majesteiten den Koophandel konnen voortzetten, gelijk voormaels het gebruik was geweest, konnende in 't Voorjaer Afgezanten, zoo van den *Koetoechta*, als Taizen naer *Moskou* afgezonden werden, met zoodanige bescheiden, waer by genoegzaem zal konnen blyken, dat 'er een onderwerpinge is aen hunne Czaersche Doorluchtige Grootheden, konnende te gelijk de weet gedaen werden, hoe den Oorlog staet met den Kalmukschen *Boesioektichan.* En wanneer in het voorleden Jaer aen den Grooten Russischen Gezant door den *Gegen Koetoechta*, en *Atsiaroi Sain chan*, den Moegaelschen Afgezant *Gitsioel Lodoisinga* gezonden was tot *Selenginskoi*, daer den Grooten Gezant *Faedor Alexewits Golowin*, tot voortzetting van de eeuwige Vrede, zich was ophoudende, en dat hy Afgezant met volkomen vergenoeging vertrok, zoo zijn kort daer op, groote Krygsbenden van hen komen rooven, gelijk als mede de Volkeren van *Sabirden* op hun aenhitzing veele dieveryen hebben gepleegt, en als door haere Czaersche Majesteiten afgezondenen, daer over wierd geklaegt, zijn zy gehoont geworden, onveilende zoo de wegen, dat Russche Onderdanen zijn gedood, en die geene, welke na Sina gezonden wierden, berooft, gaende de stoutheit van *Siere*, en andere Taizen zoo hoog, dat zy Kryg aengevangen hebben tegen de Overmagt van hunne Czaersche Majesteiten, als wanneer den *Sab irden* is overwonnen. Niet tegenstaende dit alles, zoo men het bederf hunner Volkeren niet begeerde, en zich in onderdanigheit hunner Czaersche Majesteiten wilden begeven, zoo zal men niet gedoogen, dat den *Katoechta* en andere Taizen overvallen zullen werden van eenig vyand, wie hy ook zoude mogen zijn,

verwachtende men derwaerts eenige der voornaemste Saizanen, om breeder over deze zaken te spreeken. Hier op is gevolgt, dat met eenige dezer Vorsten een verdrag is gemaekt, die zich dies in onderdanigheit hebben begeven, en met anderen niet: by een Brief, geschreven aen den Moegaelschen Vorst *Irden Kantasei*, wierd hy vermaent, volgende de voetstappen van zijn Vader *Lodesanoe*, zich te buigen, in de eeuwige onderdanigheit van hunne Czaersche Majesteiten, en om deze band te vaster te maeken, zoo konde hy mede afzenden, eene zijner voornaemste Saizanen.

Waer na eenige der boven genoemde Moegaelsche Vorsten weder uit hun Land eenen Brief aen haere Czaersche Majesteiten Grooten Gezant, *Fador Alexewits Golowin* hebben doen toekomen, daer het hooft aldus van luide:

D*Oor Godes genade, de Makedonsche Czaeren, der vyf Talen en Landen van vier hoeken des Waerelds, Heerschers aen*

het Noorder gedeelte van de Selenginsche gewesten, en aen het Zuider gedeelte der zwarte Kitaische Volkeren, aen 't Westen grenzende by de geele Sartols, *en de Moegaelsche middel Landen, vyf Broeders van grooten geslachte: welke in onze boven geschrevene Landen zijn verdeelt, door den Makedonsche Koning in vyf deelen, waer in hy stelde vyf Overheden, of Heerschers, vermids het onmogelijk was, dat zoo groote Landen, door een alleen bestiert konde werden, vermids nu in de Nabuurschap, hunner Czaersche Majesteiten Volken gebieden, zoo zijn wy genegen in Vrede met hen te leven, en wie tegen hen zoude willen aengaen, zouden wy Taizen, behulpige tegenstand bieden, zoo als wy mede bystant zoude verwachten, indien men tegen ons in Kryg wilde aen gaen.*

Wyders wierd verhaelt, hoe na het gevegt, dat tusschen de Moegalen en Kalmukschen Vorst *Boesioektechan* was geweest, den *Atsiaroi chan*, en *Daitsin Noine* noch in 't leven waren, en op een plaets *Gobee* genaemt, beneffens andere Taizen zich onthielden, hoe zy altoos genegen waren geweest, de Vrede in getrouwigheit met hare groote Heeren, hunne Czaersche Majesteiten te onderhouden, en den overloopers armen en beenen te breken, en weder heimwaerts te zenden.

In welke Brief aenmerkelijk voorkomt, hoe deze Moegaelsche Vorsten hunnen afkomst trekken uit Macedonien, of (na allen schyn) van den Macedonischen Konink *Alexander*, my gedenkt een Moegaels Afgezant, voor veele Jaren in *Moskou,* omstandelijk te hebben hooren spreeken van de daden des Konings *Alexander de Groote,* de Voorzaet zijns Meesters, blykende dat het aenroeren van den Macedonischen Konink in de voorreden dezes Briefs uit grootmoedigheit geschied, om dat anderzins zulks hier niet te pas en komt. En vermids in de Brief staet, zijn gelegen aen de Moegaelsche middel-landen, zoo is te besluiten, dat die Landen daer in drien zijn gedeelt. De zwarte Kitaische Volkeren, zijn een Natie buiten de Sineesche Muur, in 't Zuiden gelegen, niet om dat zy zwart van huit zijn, maer om dat, een vuil, morzig en grof leven leiden. Noch werd gewaegt van vyf gebroeders, waer uit na alle waerschynlijkheit juist niet is te verstaen, dat het eigen Broeders zijn, maer Bondgenoten van eenderwaerdigheit en staet, gelijk dus in die gewesten, Vrinden, alzoo malkander Broeders noemen, en zullen dezen uitsteekender in magt en aenzien zijn, als andere Moegaelsche Vorsten, die Gezanten twintig sterk afgezonden hadden: de *Sartols* schynt een Moegaels of Kalmuks Volk te zijn.

Hoe deze Mugaelsche Volkeren van den Makedonsche of Macedonischen Koning weten te gewagen, ter eerster opslaen, vreemt voor komt, te meer, alzoo geen Europische Schryvers daer van reppen, en ons hunne gedenkschriften, zoo zy eenige hebben, tot noch toe onbekent zijn, echter als men het Boek van *Curtius* inziet, kan werden geweten, hoe den *Grooten Alexander*, Koning van Macedonien met de Scythen heeft gestreden, want geene andere Koning uit dat gewest, zoo verre Oostwaerts ingedrongen is geweest, en die Volken, zoo door Veldslagen en Overwinningen, als by verdrag, aen zijne zyde heeft gekregen. Veele dezer Scythen, na dat hy den Indischen Koning *Porus*, aen de Vliet *Hydaspes* had geslagen, zijne Legers voor hulpbenden hebben gevolgt. *Alexander* zijne Krygs-knechten moet inspreekende, en hen trachtende te bewegen, over de *Ganges* te zetten, en aen den over-oever, den Koning *Aggrammem* te beoorlogen, zeide, *nu volgen ons de Scythen*, willende[+] daer mede zeggen, dat zijne Legers daer mede waren gesterkt. Doch hy, op der Krygsluiden verzoek aldaer zijnen voortgang stuitende, dede twaelf Autaren

[+]curtius.

van vierkante steen oprechten, ter zijner geheugenisse, dat dan de Mugalen, of de Menschen die toen in 't Mugalen Land woonden, onder de Scythen van alle oude tyden af bekent zijn geweest, blyft gewis. Op een andere plaets, wanneer *Porus*[*] noch te bestryden was, vind men, dat onder de Vaen van *Alexander*, de *Scythen* en *Dacers* het eerst, den Indianen aenvielen: van de welke gemelte Schryver zegt, dat hunne rykdom bestont in ruime Bosschagien, daer schoone Water-Beeken zijn, binnen de welke zy hun Vee opsloten, zoo als men noch heden ziet, dat de Mugalen en Kalmakken doen, die de rechte Nakomelingen der ouden Scyten zijn: *Alexander* had dit Volk tot zijne vriendschap gelokt, meer met goedaerdigheit, en weldaed, als overwinningen; den gevangenen zond hy zonder los-geld te rug, zoo dat bleek, hy met de alderwoeste Menschen niet uit haet, maer om zijn dapperheit te toonen, streed.

[*]Veele Wetten, zoo in *Malabar* als *Ceilon,* na dezen *Porus,* noch heden *Poranen* werden genaemt.

By *Siadrangpatan* in Indiën, is een Pagode aen *Belli* opgedragen, staende jegenwoordig in Zee, die *Mahanbelli Poeram* genoemt werd, gelijk daer ook een ander is, die *Paligonda Pereimael* genoemt werd, dat is, den leggende *Wisthnoe*, betekenende het woord Paligonda in het Malebaers, leggende, en Pereimael den Afgod Wisthnoe.

Wezende aenmerkelijk, dat het woord *Poeram* van den ouden Koning *Porus* af is gedaelt.

Ter dier tyd al, woonden de Scythen in Woestynen, en verhuisden van de eene Weide na de ander, en zeide hun Gezanten aen *Alexander*, om hem den Oorlog[+] tegen hun, wars te maken: *Stapt vry over de Vliet* Tanais, *en gy zult bevinden, hoe ver de* Scythen *verbreit zijn, echter gy en zultze nimmer t' onder krygen,* en op een andere plaets, *onze armoed zal snelder zyn als u Leger:* als of daer mede wilde zeggen, dat het gebrek, en de ongebaentheit der gewesten, de Grieksche Krygsluiden zoude doen te rug gaen: en aldus vind men het noch heden in Mugalen en Kalmakken Land te zijn bestelt.

[+]Curtius lib, IV.

Het waren de Scythen, die *Curtius Abii* noemt, en anderen, gelegen benoorden de oorspronk van de *Ganges*, en verre beoosten de Kaspische Zee, daer *Alexander* mede te doen hadde, dat dan dit de plaets omtrent is, waer de Mugalen heden zich ophouden, blyken kan aen den geenen, die zijn oog op onze Kaerten belieft te slaen: dus schynt het dat de Voorzaten van de hedendaegsche Mugalen, die de boven gemelte Brief hebben geschreven, zoo verre in verbond met *Alexander* zijn geweest, dat hy hun Vorsten heeft bestelt, en de gewesten in Heerschappyen heeft helpen verdeelen, op welken Macedonischen Vorst, de laete Nazaten aldaer, nu noch stoffen, en met zijne geheugenis in hare Eernamen zich verryken; wezende de nederlag van *Porus*, en vervolgens de verbintenisse tusschen *Alexander* en deze Scytische Voor-ouders der Mugalen voorgevallen omtrent het vier hondertste Jaer na Romens opbouw, dat is omtrent vier honderd Jaer voor *Christi* geboorte: ter dezer voorval zal hier zeggen, hoe onder my berusten twee Penningen, de eene van Goud, hebbende de zwaerte ruim van een Ducaet, doch maer de helft in groote, onlangs gevonden omtrent *Iskerdow,* zeeker Stad, gelegen aen de Riviere *Rawen*, een tak van de *Indus*, van welke Stad daer ter plaetze gezegt werd, die gebouwt te zijn door *Alexander*, ter eeren van zijn Paerd, dat daer gestorven was; die dan na allen schyn de zelve is met *Bucephalea,* van *Curtius* gestelt omtrent de Rivier *Hyphasis,* welke zich mede ontlast in de *Indus;* wezende deze Penning volgens de getuigenis van zeeker *Bramine*, genaemt *Dzioij*, gebooren en opgevoed in de bovenste deelen van *Hindoustan*, en gekomen op *Ceilon,* om *Pico de Adam*, of den Berg der Heilige voet te bezoeken, daer hy deze Penning aen iemand myner bekenden schonk, die ze my van daer toegezonden heeft, geslagen door zeeker oud Indisch Koning, die *Podou radzia* gezegt wierd te zijn, en van *Eskander* of *Iskender* (zoo noemen de Indianen *Alexander*) overwonnen was, waer uit lichtelijk te besluiten is, dat het van den Koning *Porus* zy, de wyle by de Indianen veeltyds de R en D met den anderen verwisselt werden: aen de eene zyde, ziet men een verheven schotel, daer eenige vrucht schynt in te leggen, aen de andere zyde, een Hart, daer, zoo my dunkt, een Slangetje op uit gedrukt staet, en beneffens dit Hart staen twee Pylen, en drie ronde bolletjes, die misschien de waerde uitdrukken, zonder dat'er eenige letters by zijn te zien. De andere Penning van Zilver voor weinig Jaren, omtrent de oude overblyfzelen van *Persepolis,* onder de puinhoopen van *Cirus* Paleis, heden by de Indianen genaemt *Tsiil menaar*, gevonden, is van een Armenier over gebragt, welke wist te zeggen, dat het beeld aen d'eene zyde vertoonde het hooft van *Alexander*, 't geen ook af te nemen is, zoo uit het opschrift, als uit de twee Ramshoornen, die 't zelve heeft; want het is bekent, dat *Alexander* na het bezoeken des Tempels van *Jupiter Ammon*, die met Ramshoornen

verbeeld wierd, gelijk te zien is by *Herodotus,* zich een Zoon van dien Afgod genaemt, en de Ramshoornen aengenomen heeft, waerom hy noch jegenwoordig by de Arabiers, en Persianen, gezegt werd *ZoeL-kharnein,* dat is twee gehoorende, alhoewel zy daer van een ander reden geven, te weten, om dat hy een beheerscher van 't Oosten en Westen geweest is, verscheidene beeltenisszen, gelijkende aen die, welke aen de andere zyde dezer Penningen staen vertoont, heeft *Herbert de Jager* my bericht, gezien te hebben, op de steenen van *Tsiil menaar*, dies die gewisselijk van *Alexander*, of hem ter eeren zijn gemaekt: de beeldenaer op de achter zyde, of het renvers, vertoont een zittende *Jupiter*, die den Adelaer op zijn rechter hand heeft, en een Spies in de linker hand hout: waer mede de vleyers van *Alexander* hebben willen beduiden, dat hy een Zoon van *Jupiter* was.

Gelijk men mede vind op de munten van *Alexanders* Vader *Philippus,* en des zelfs Groot-vader *Amyntas* beeldenaers, het tooizel van dezen *Jupiter* gelijk, aen wien men mede ziet een Leeuwen-huit over het hooft gehaelt, daer de twee voorste pooten by neder hangen, zoo als ook

by veele Schryvers, en kenders van oude munten, geoordeelt werd, dat het geene boven gezegt is, hoornen te zijn aen het hooft van *Alexander*, de pooten van den Leeuwen-vacht en geen hoornen zijn, en dat het aengezicht is van *Hercules,* en niet van *Alexander* zelve, schoon zeer veele munten met zijn naem, daer beneffens zijn geslagen, 't welk de Nazaten uit eerzucht voor *Alexander* dus zouden hebben bestelt, daer mede zijne vergode dapperheit uitbeeldende, en afkomst, als uit *Jupyn* geteelt, te meer, om dat'er munten van *Alexander* voor handen zijn, zoo als 'er onder my verscheidene, van beide aerd zijn berustende, daer het aengezicht van *Alexander*, eener andere gedaente werd vertoont, meest met de beschryvinge van zijn wezen over een komende, en om te meer deze grootheit in het geslachte van *Alexander* te enten, zouden zy diergelijke munten met de beeldenaer van *Jupiter,* en de Leeuwen huit, om de hoofden van *Philippus, Alexanders* Vader, zoo wel als om die van zijn Groot-vader hebben verbeeld. Het verdient zijn opmerking, hoe het renvers dat van *Jupiter* op deze munten werd vertoont, noch te vinden is aen de overblyfzelen van *Cyrus* Paleis, terwyl het zelve voor de komst van *Alexander* in Persien was gebouwt: dit kan aldus opgelost werden, dat het zelve naderhand eeniger maten is herstelt geweest, en met deze afbeeldingen ter eeren *Alexander* verçiert. Op zommige dezer Penningen ziet men een hoorn des Overvloeds, op andere een Koorn-ayr, op andere een Jupiters Blixem, enz. 't geen een merk der onderscheidene plaetzen schynt te zijn, daer de zelve zijn geslagen.

Het is ontwyfelbaer, dat de outheit, omtrent het Geestelijke door Hoornen, eenige magt betekent, als mede hulp en bescherminge, gelijk een oude gewoonte was, dat de Hoornen op den Altaer gestelt, den vluchtenden tot een Vry-plaets strekte, waer toe gebragt kan werden, de plaets in de Heilige Schrift, 1 Reg. 2. vers. 28. *Zoo vluchte* Joab *tot de Tente des Heeren, en vattede de Hoornen des Altaers.* En vermids diergelijke Vry-plaetzen, zelfs onder de Heidenen onderscheiden, en veelderhande waren, van waer men niemand wegvoeren mogte, is het geen twyfel, of den Tempel van *Ammon* is met dat voor-recht mede begunstigt geweest, dies men te rechte hem Hoornen toevoegt: daer door de ouden hulp, bescherming en heil, wilde betuigen, waer over mede te zien 2 Sam. 22. 4. *God is myn Rotze*, ik zal op hem betrouwen, mijn *Schild*, en den Hoorn mijns *Heils,* mijn hoog vertrek, en mijn toevlucht: en dus zoude door *Alexanders* Hoornen, den overvloet, den zegen, en bescherminge mede konnen werden verstaen.

Het is een byzondere zaek, dat de Sineezen tot *Peking* een Mans beeld vertoonen, gemaekt van Leem, doch verguld, en çierlijk beschildert, driemael zoo groot als het leven, daer een Paerd beneffens staet, 't geen hy by de toom vast hout, waer van zy zeggen, dat het den Grooten *Alexander* zoude zijn, dien zy eeren, om zijn dapperheit; waer op men aldaer meer misschien gezien hebbe, als op zijn grootheit van lichaem, hoewel daer door verbeeld, zoo als 'er ter zelver plaetze mede noch andere beelden opgerecht, ter eeren ouder verstorvene Helden en Heldinnen zijn te zien: de toom was dik drie vinger breet, en het Paerd na gelang van de Man, driemael grooter als het leven; 't schynt men misschien zich aldaer mede in heeft gebeeld, dat *Alexander* en zijn Paerd groot van gedaente zijn geweest, zoo als aldaer mede wierd gezegt, schriften aen zekere Poort te zijn, door *Alexander* zelve doen schryven, of geschreven, en naderhand in de muur uitgehouwen: dus schynt het, dat de roem van *Alexander* tot in deze ver afgelegene Landen, over gevlogen is.

Dat *Alexander* tot in *Peking* zelve zoude hebben geweest, ongeloofelijk voorkomt, wezende het de aerd der Sineezen, en andere Oostersche Vorsten, dat zy de dapperheit der groote Mannen, lichamelijk uitdrukken, gelijk men by hen vind beelden van verstorvene Helden, die zeven honderd armen hebben, andere die veel voeten en hoofden hebben, daer zy sterkte, snelheit en vernuft mede uitbeelden, zoo als misschien de dapperheit en grootheit van *Alexander,* in de grootheit van zijn lichaem als reeds gezegt, werd afgebeeld, doch of de roem van dezen Koning overgevlogen is tot aen deze Volken, ter tyd als hy zijne overwinningen in 't Ooste dede, dan of naderhand hy eerst roemruchtbaer by hen is geworden: zoo dat zy hem eeren, blyft my duister.

Men vind mede op de puinhoopen van het oude *Persepolis*, een beeld, dat byster groot is, waer van de hedendaegsche Persianen zeggen, dat het is, de beeltenis van *Nocta Rustan*, doch met meer waerschynlijkheit is het een beeld, ter eere van *Alexander* opgericht, die de ydelheit gehad heeft, om te doen gelooven, aen de Nazaten, dat hy grooter was als een

Mensch gemeenlijk is, 't geen hy zelve by zijn leeftyd ook gedaen heeft met het zenden van zijn lijfs Wapenen; door geheel Indiën, die in zwaerte en groote, aller menschen Wapenen verre overtroffen.

Irdeni Kantasi boven gemelt, en andere Moegaelsche Taizen, gaven noch te kennen, in een der bezegelde Brieven reeds aengeroert, hoe van over veele Jaren, den *Altinchan,* en zijn Vader *Irden Boldoi,* en hy *Irdeni Kantasi*, in de Vrede en eendrachtigheit geleeft hadden met hunne Czaersche Majesteiten Onderdanen, en wanneer de Sineezen in 't toen voorby gegane Jaer, aen de Rivier *Amur,* by hun *Sagatien aula* genoemt, Oorlog aengevangen hadden, en eenige Russche Volkeren aengetast, hebben zy een Brief dies aengaende gezonden, aen hunne Czaersche Majesteiten, doch de Moegaelsche Prins *Boesioektichan,* heeft den doorgang aen de Boden geweigert, dies dat hy *Irdeni Kantasi,* echter, die door, en te recht wist te helpen, zoo dat hy te *Jeniseiskoi* is aengekomen, maer hy en was niet verder afgelaten, t'zedert welke tyd den Oorlog met de Kalmukschen *Boesioecktichan* was aengevangen, tegens de Moegaelsche Heerschappyen: onderwylen is mede voorgevallen, dat eenen *Jerenack,* die met zijn Volk sterk was vyf honderd man, zich tegen de Moegalen aenzette, zoo als hy mede eenige van hunne Czaersche Majesteiten Onderdanen heeft beleedigt, wezende een Rebel, maer wierd verslagen door *Irdeni Kantasi*, die vervolgens van zijnen raede nooit was geweest: en geduurende den Kryg, tegen de Kalmukken, zich onder *Selenginske* op heeft gehouden, zonder schatting te hebben betaelt, zelf niet by Voor-ouders, en dit wierd mede door den Afgezant *Daize Saisana Tadsia*, of *Tadsioe*, bekent gemaekt, die een geschenk van bruin Damast, en vyf Zabel vellen aen boot.

De Moegaelsche Prinzen *Irki Kantasi, Dordsi Irki Achai, Elden Achai, Seren Tadsi*, en *Tsial Tadsi*, deden mede met Brieven weten, hoe zy door de Volkeren van *Tsin Irden* verstrooit waren geweest, zoo als mede was *Battoer Kantasia:* en *Tzasembal*, Zoon van den Czaer dies Naems, hun met Oorlog dreigde aen te grypen, dies dat zy genootzaekt zijn geworden, met *Battoer* te trekken, tegen den Moegaelschen Prins *Atsiaroi chan*, en zich te schikken, aen de zyde der Kalmukken, maer nu genegen zich in Onderdanigheit hunner Czaersche Majesteiten te begeven, zoo als geschach, en zy aengenomen wierden. Waer uit te bevatten is, hoe deze eerstgenoemde Vorst en Prins *Irki Kantasi*, en d'andere wel Moegalen van geslacht waren, doch gedwongen tegen eenige Prinzen, hunne Landgenoten aen te gaen, ten besten der Kalmukken, maer nu des moede, en berouw hebbende, hunne Czaersche Majesteiten vrywillig Onderdanig wierden: noch schynt het toe, dat men aldaer te Lande, de voornaemste Vorsten mede met de naem van Czaer be-eert.

Aen den Afgezant *Daitze Tadioe*, gezonden van den *Irdeni Kantasi*, aen de Moskovische Gezaghebbers, wierd zeven stuivers daegs tot onderhoud gegeven, aen *Sadsiki Aldarkoe* zijn makker, vyf stuivers, aen de Dienaers drie stuivers daegs, aen den Afgezant van den *Irki Kantasi* vyf stuivers daegs, aen twee man, zijn Dienaers, elk vier stuivers, enz. Waer uit, als mede uit de geringe geschenken die deze Luiden brengen, en ontfangen, de zoberheit dier gewesten af te gissen is.

Vervolgens is tot *Oedinske,* mede gekomen een Taboenoetsche Taize *Okin Daroega*, begevende zich in eeuwige Onderdanigheit, en mede weinig tyd daer na de Moengaelschen *Tarchan, Lansoe Lama Saisan*

Seren Tasia, Zoon van den Prins *Irden Battoer*, heeft zich tot *Selenginske* mede begeven in Onderdanigheit van hunne Czaersche Majesteiten: tot geschenk mede

brengende een Kopere Kan; een Zilver Kannetje en weinig root Stof tot kleding, onder beding van zijn eigen Volk zelve te beheerschen, en zich op te houden, waer het hem geliefde: deze jongen Vorst verliet het Bontgenootschap van zijn eigen Vader, en sloeg de voorwaerde, waer op de andere Moegaelsche Vorsten aengenomen waren, aen; tot bevesting dezer Onderdanigheit, wierd hem geschonken eenig Damast, een Otters vel, en een Juchte vel, waer na hy latende eenige zijner voornaemste Saisanen tot Gyzelaers, vertrokken is, naer de gewesten der Moegalen, die hunne Czaersche Majesteiten erkennen.

Hier op is gevolgt, dat by hunne Czaersche Majesteiten Grooten Gezant zijn verschenen, de Taizen *Irden Tsioektoe*, Broeder van *Atsirdar Katoechte*, die verre was afgeweken, met de Sineesch heulende, en zich de onderdanigheit hunner Czaersche Majesteiten ontrok. En zijn tweede Broeder *Mergen Achai,* met zijn Neef *Moegalai Tadsii*, die hunne Erf-landen mede verlatende, haer zelven quamen begeven in Onderdanigheit van de groote Heeren, hunne Czaersche Doorluchtige Grootheden. Deze bragt bericht, dat, gelijk de *Gegen Katoechte* voor den Kalmuk, tot op de

Sineeschen Grenzen was gevlucht, dat de *Atsirdar Katoechte*, zich met zijne Tenten bevond, aen de boven kant van de Rivier *Dside.* Zy bragten mede tot geschenk, eenig weinig Zatyn en Damast.

Deze en de andere Taizen, die zich dus vervolgens onder de gehoorzaemheit begaven, waren verbonden, Jaerlijks eenig weinig Vee in erkentenis te leveren, en by Krygs tyd hulp Benden te schikken, waer tegen zy beschermt zoude werden, met hun Vee, Paerden en Kamelen, werdende plaetzen tot ophouding, met bequame Weiden aengewezen.

Sab Irden, de Taboenoetsche Taize is daer op mede verscheenen, met verzoek, dat men ten goede wilde houden, de stroperyen die zijn Volk in de voorige tyden hadden gepleegt, omtrent *Selenginske* en *Oedinske*, aen de Rivier *Chilke, Tsikai,* en andere, met het dooden eeniger Menschen, en het wegvoeren van 't Vee, en Paerden, aennemende in alle getrouwigheit en eeuwige onderdanigheit, te zullen dienen, waer op hy, opstaende, zich boog, tot de aerde toe. Zoo als hy dan dus aengenomen en ontfangen wierd, te weten op voorwaerden, van te zullen dienen, getrouwelijk met al zijn Volk, en vervolgens alle die geenen daer hy Heerschappye over zoude bekomen, en dat in onderdanige stantvastigheit, zullende Jaerlijks in erkentenis opbrengen, drie Paerden, en twee Hooren-beesten, en dat alles wierd door hem met een vloek of eet, na hunne wyze bevestigt: hy wierd vereert met eenig Hamburgs Laken, een Otter, een Jucht vel, en eenig Damast: met toestand van zich neder te gaen slaen, onder *Oedinske*, ter plaetze daer zich voor dezen opgehouden hadde, hy liet tot Gyzelaer zijn oudste Zoon *Oertekei.*

Aen de groote Rivier *Chilka*, hielt zich mede op in 't Jaer 1687, de Saisan *Oerloestoerlack,* Oom van *Sab Irden,* Moegaelsche Vorst, daer hy verborgen by zich hielt, de Zoon van boven gemelte *Sab Irden*, een Jongeling van tien Jaren oud, welke beneffens zijn Oom, en Gemalin, tot *Oedinske,* door de Moskoviten tegen wille binnen zijn gebragt.

Sab Irden, was toen met weinig Volk Zuidwaerts afgeweken, naer ver afgelege ne Moegaelsche Vorsten, hebbende zijn Vrienden en Bondgenoten, dezen Zoon, die genaemt was *Boronoi,* vrywillig ter bewaringe achter gelaten, ter tyd wanneer zijne Volken, door de dapperheit der Russen wierden verslagen, verjaegt, en gedood, want hy was in een t'zamenspanning geweest. *Oerloes Toerlack*, was in onderdanigheit, en Bondschap hunner Czaersche Majesteiten ontfangen: zoo als gemelte Jongeling mede onder gehoorzaemheit wierd gestelt, en met een dagelijks onderhoud begunstigt: beneffens deze waren toen tot *Oedinske* noch eenige t'zamen gespannen nieuwlingen over gekomen, tot *Oedinske* onder hunne Czaersche Majesteiten bescherming, als *Tsioete Tsiaoetolai, Normoe Dsametsio, Darga Akim, Tsioelenga Baltoe*, enz. Deze vermids zy Taizen waren, kregen voor dagelijks onderhoud vyf stuivers ieder: de Oom van de laetste en zijn Vrouw, te zamen twee stuivers, de Neef met zijn Kok, die hy mede had gebragt, te zamen een stuiver daegs, werdende aen *Boronoi* vereert, om andere Taizen aen te moedigen, vyftig gulden aen Damast, behalven eenig weinig root Laken, en root Zatyn.

Ik hebbe aengemerkt in zeeker bericht, dat my uit de gewesten van *Moegalia*, daer de *Katoechta* zich ophoud, toegezonden is, dat'er gezegt werd, *en men heeft ons gebragt in de plaetzen van hare wooningen:* als mede, *men heeft gelast onze geschenken aen te nemen, in 't Gezanten huis.* Ook, *wy zijn gegaen in 't Raedhuis van den* Katoechta, *daer der Gezanten kamer was. Afgelaten van de Moegaelsche*

woonplaetzen. Geweest in 't Recht-huis van den Taizi. Verwoest der Moegalen wooningen. De Katoechta is in zijn Vlekke, enz. Waer uit men schynt te konnen oordeelen, dat'er vaste wooningen zijn: edoch, alzoo uit veele andere omstandigheden hebbe konnen besluiten, dat deze Menschen van woonstede veranderen, en geen vaste plaetzen altoos inhouden, maer steeds omzwerven, zoo schynt hier uit te konnen besloten werden, dat deze wooningen maer voor een korte tyd opgeworpene verblyven zijn, als Hutten, of van Leem, en Aerde gemaekte verblyven, te meer, om dat in het zelve bericht staet, dat de Schryver zich in een Tente ophielt, zijnde wel waerschynlijk, dat, zoo 'er verschiet van Huizen was, dat men in geen Tente zich zoude ophouden: als mede, vermids aen den Afgezant van de *Katoechta*, in *Odinskoi* wierd gevraegt, *hoe is het met de gezontheit der* Katoechta, *en van den* Atsiroi Sain chan, *en waer heeft hy nu zijn residentie? is hy noch op zijn oude plaets? en in zijn voorige stant?*

Het kan zijn, dat der zelver Huizen of Vlekken, die'er doch weinig zijn, meest ontbloot van Menschen, zomtyds ledig blyven staen, hoewel 'er na aen Sina, en Zuidelijk eenige vaste plaetzen zijn, als boven gezegt.

Den zesden January 1688, is in perzoon aen hunne Czaersche Majesteiten Grens-plaetzen gekomen, de Moegaelsche Vorst *Boron Kasiooetoffsin Taisan Tarchan Siretoe*, en heeft zich met zijn byhebbende Volk, in onderdanigheit hunner Czaersche Majesteiten, begeven. Zoo als mede zeeker Taizi, *Sire* genaemt, een verzoek schrift heeft ingegeven, ten einde hem geoorloft mogte zijn, in rust zich te erneeren, op de Swolginsche plaetzen, dicht by *Oedinske;* dezen wierd gevolgt van den Moegaelschen Taizi *Sakobaia barloeck boelgakoi,* welk is gekomen te *Selenginskoi*, in de Moskovische Grens-stad. Welke Prins Onderdaen was geweest van een *Taboenoetsche* Taize, hy bragt zijn Vrouw en Broeder mede: acht man die hem op de vlucht zijnde, hadde vervolgt, had hy verslagen: een ander Vorst, genaemt *Seren Sakoelai,* bleef genegen aen den Sineesch, waer onder hy zich begaf. Welke verhuizing geschach uit vrees der Kalmuksche wapenen. Tot de Vorst *Irden Kantasi,* is wegens hunne Czaersche Majesteiten, een Afgezant gezonden, die tot schenkazie aen hem heeft gebragt, een roode Juchte huid, een Otters vel, vier met Zilver ingeleide Messen, vier El root Laken, een bruine Vos, een rekening Boekje, daer in honderd en acht Koraeltjes, die aldaer in plaets van cyfer werden gebruikt, een riem Papier, twee Spiegels, en voor zijne twee Zoonen, elk een Juchte vel, en een Vos, ook een Mes ingeleit, met Zilver draet.

Wezende vervolgens een verdrag gesloten, van eeuwige Vrede, onderstellende, dat zijn Vader, Oom, Broeders, en Neven, noch iemant uit hun geslacht, ooit onder verband zijn geweest, 't welk alles geschiede, met raedpleginge zijner onderhebbende Saisanen, met wien de Moskovische Afgezant in hare wooningen meermale gesprek hadde, hy zoude dan zich in onderdanigheit begevende, de bescherminge daer en tegen genieten, van hunne Czaersche Majesteiten Wapenen, omtrent *Selenginskoi,* en in de bezittingen vry mogen woonen, en met zijne Benden, des noots, hunne Czaersche Majesteiten Krygs-luiden bystaen. De Zoon van dezen was genaemt *Dindoek*, de Broeders *Irden Battoer, Seren Battoer, Dsab boentoechay*, en *Tsinirdenia.* De Neven zijn *Dordsy sorkichai*, en *Elden Achai*, deze laetste zijn noch ongescheiden, en hebben te zamen een regeeringe.

Waer naer ter zelver tyd, mede is gehandelt met andere Moegaelsche Vorsten wat verder afgelegen als *Irden Kantasi,* die zich onderdanig stelde, en Jaerlijks beloofde, in erkentenis, eenig weinig Vee op te zullen brengen: en met nabuuren aldaer, daer groote aenleidinge toe gaf, behalven de machtige wapenen hunner Czaersche Majesteiten: de schrik die zy hadden voor den Kalmukschen *Boesioechtichan*, welk toen met zijn Volk lag, aen de welgelegene plaetze *Karanbaltsere,* tusschen *Toli* en de Rivier *Selenge,* vyftien dag reizens van *Oedinskoi* afgelegen, van waer hy aen de Moegaelsche Vorsten liet weten, dat zy zich onder zijne bescherminge, en in zijn onderdanigheit zoude begeven, by gebreke van 't welk hy hen tot niet zoude brengen, en het geheele Moegaelsche geslacht uitroeyen, op welk gerucht de *Gegen Ketoechte,*, naer de Sineesche Grenzen was gevlucht, en den *Atsiaroi chan* reeds door den Kalmukschen *Boesioecktichan* bezet, die zich begraven heeft te *Okopede,* zoo dat den *Boesioecktichan* van meninge was, hem met al zijn volk te doen uithongeren, tot de laetste man toe. Onderen tusschen de Sineesch aen den *Katoechta,* aen *Atsiaroi,* en andere Moegaelsche Vorsten dede weten, dat zy zich onder, en by hem zoude voegen, tegen de Russche magt, dan wilde hy hem beschermen, zoo als'er ook al den Zoon eener Vorsten, in pantschap binnen de Muur in *Sina* wierd gezonden: en zommige Vorsten hebben ook geaerzelt tot het aengaen van verdrag, en

onderdanigheit, en zich in vaste plaetzen gestelt, zoo als zelf de Onderdanen van *Irki Kantasi* al mede murmureerde, en de zommige dreigden zich onder vremde Taizen te willen begeven: gelijk zulks namaels is geschiet, blykende uit zeker bericht my uit de nabuurschap dier oorden toegezonden, als volgt:

In 't Jaer 1699 op den eersten April, berichte men my, dat den Kalmakzen *Bustichan,* door den Sineeschen Koning is verjaegt en geslagen, met den Moegaelzen Prins *Elut,* Broeder van den *Kutuchta,* en *Aziroi Sain chan*, die aen de Westzyde van 't Moegalen Land, tot omtrent *Tangut* hun magt strekt, en altoos tegen de Sineezen gezamentlijk, en beneffens *Buchtichan* geoorlogt heeft, en zoude den Sineeschen Koning voor den *Kutuchta,* die zich, midsgaders zijn Broeder, onderdanig aen Sina heeft verklaert, omtrent de Rivier *Toli*, een bemuurde Stad laten bouwen, tegen den vorderen inval anderer Tartaren, zoo dat de Sineezen nu weder den Schepter over een groote streek van dit Tartarye, en hunne Inwoonders zoude zwaeyen. Welke Sineeschen Koning nu door die van *Tonkin, Combodie,* en andere omleggende Koningen, met ge-

zantschappen en geschenken, mede werd erkent. Dus verre het aen my gezonden bericht.

Den Oorlog tusschen de Sineezen en Moegalen, tegen de Kalmukschen *Busucktuchan*, of *Boesoektichan,* heeft geduurt van het Jaer zes en tachtig, tot drie en negentig, in de voorgaende Eeuw.

In *Oedinske* zijn op den vyftiende November 1688, gekomen twee Mugaelsche Taizi of Vorsten, dat Broeders waren, genaemt *Irki Archai*, en *Alden Achai*, waer van boven reeds is aengeroert, Zoonen van *Irki Kantasi,* alwaer zy vriendelijk gesprek hebben gehouden, met hunne Czaersche Majesteiten Grooten Gezant *Faedor Alexewits Golowin*, die van de Vrede-handel-plaets met de Sineezen aen de Stad *Nertzinskoi*, te rug quam: hy beschonk deze ieder met een stuk Engels Laken, en een pond Tabak, want zy in Vrede met hunne Czaersche Majesteiten Volkeren steeds hadden geleeft, zoo als hun mede is gevolgt noch een ander Vorst van de zelfde Volkaerd, genaemt *Serentasi Taize,* die insgelijks vriendschap en vrede eiste te onderhouden, wes hy mede in teken daer van, met eenig Laken is beschonken. Op den tienden February des Jaers 1689, zijn by hunne Czaersche Majesteiten Gezant weder gekomen, de volgende Mugaelsche Vorsten, die zich alle onder zijn bescherming en gezag hadden begeven, als *Bintoechai Taize, Ilden Taize, Irki Taize, Mergen Achai*, beneffens de *Taboenoetse Taizen*, met hunne Broeders, Neven, en veel van hunne *Saisanen,* midsgaders noch andere nieuwelingen, zoo *Saisanen* als *Dagri,* of *Dargi Bratsche* Overlieden, en *Siolengi.* Naer een minlijke by een komst, en onderlinge afspraek, zijn deze naer hunne Tenten afgelaten, met deze volgende geschenken, als aen zes Taizen wierd een stuk Engels Laken gegeven, aen de *Saisanen, Dargi*, en *Siolengi,* met hun twintig man, ieder een Hamburger Laken, aen dertig man ieder een Jucht-leer. Deze byeen komst had gestrekt, om hen in de getrouwigheit voor hunne Czaersche Majesteiten te styven, op dat hunne onderhoorige Volken, de Russche luiden in die Landstreken geen ongelijk mogte doen, of aldaer roverye plegen, wezende mede uit dit getal de zeer groote menichte der Moegaelsche Vorsten, en eigen Heeren in die gewesten af te nemen, te meer, dewyle deze alleen meest zijn zwervende omtrent en naby de Russche vastigheden, zonder dat my bekent zijn, de namen dier Taisi, of Vorsten, welke met hunne Horden en Vee, de wyt uitgestrekte velden Zuidwaerts begrazen.

Een ander Mugaels Prins, werd genaemt *Dschangaarai.* De Mugaelsche Prinzen zijn meest van eenderlei aerd, en afkomst, men wil, dat veele harer uit *Cingis chan* zijn gesprooten, alle Heidens, en volgen den *Dalai Lama* in 't Geestelijk, die tot *Barantola*, of *Beatalai*, in het Tangutsche Land woont. Men zegt dat de Chans van *Buchara,* en de vordere Usbekken, aen deze zwervende Mugaelsche Chans of Taizi erkentenissen betalen, en giften opbrengen, op dat ze van Inval zoude blyven verschoont.

De *Nuken* of *Niuchsche* Tarters, worden minder by de Mugalen geacht, als de Sineezen, van hen zegt men weder, dat zy zoo goede Krygs-luiden niet en zijn, als de Kalmakken, en hoewel deze genoegzaem eenerlei geloof hebben, zoo verschilt echter Spraek en Schrift.

Den vyftiende September, in 't Jaer 1689, hebben zich het gebied hunner Czaersche Majesteiten ontrokken, de Moegaelsche Taizen *Atsirdan,* en zijn Broeder *Irden Tsiocktoe,* beneffens zijn Neef *Molgolaies,* met haer vyftige sterk.

Taboenoetske, Borankoso en *Octoffsine Saisanen*, zijn Moegaelsche Vorsten, niet wyt van *Telemba*, onder de bescherming hunner Czaersche Majesteiten gelegen.

De Moegaelsche Vorst, of Leitsman *Kattan battoer*, had in 't Jaer 1689, gerooft vier duizend stuks, zoo Paerden als Hoorn Beesten, van *Irki Kantasi*, die zich onder de bescherming hunner Czaersche Majesteiten had begeven. Wes uit *Selenginskoi* gezonden wierd, twee honderd man langs eene weg, en noch honderd man langs een andere weg, om de afkerige en vyandlijke naby gelegen Moegaelsche Taizen, tot onderdanigheit te brengen: *Irki Kantasi* dede vervolgens door zijn Zoon *Boendoeck Irki Achai*, klagten aen de Russische Bescherm-heeren, wegens de overlast die hy van *Kattan battoer* geleden hadde; men* beschonk, en omcingelde hem met Vee, als ook met eenig blaeuw Damast, een zwarte Vos, vyf Kamelen, vyf Paerden, en vyftig Schapen: gelijk als noch andere twaelf Moegaelsche Heerschappen, ieder met Laken tot een Rok wierden begiftigt: eenige Bratske Tarters die onder de bescherming hunner Czaersche Majesteiten stonden, hadden nu slaegs geweest tegen die van *Sioelenge*, dat afgelegene Moegalen zijn, en hadden zich mannelijk gequeten, doende verzekering van stantvastigheit. En of schoon *Irki Kan-*

*Dit is een wys van spreeken onder die Volken, als men wil zeggen, iemand te begiftigen.

tasi boven genoemt, begiftigt was, beschermt wierd, en hy in pant zijner getrouwigheit, zijn Neef *Tsiowan Taize* had gelaten, zoo gong hy over; en week af in de Moegaelsche afgelegene Landen, met alle zijn onderhoorige gezin, onder de bescherming van den Kalmukschen Overwinnaer *Boesioektichan*, gelijk meer andere kleine Mugaelsche Vorsten deden, schoon hem een geschrift toegezonden wierd, dat hy zoude gedenken, aen de weldaden die hy hadde genooten, hebbende daer en boven zijn getrouwheit met Eede bevestigt, 't geen alles hem vergeven zoude werden, indien weder te rug onder hunne Czaersche Majesteiten gehoorzaemheit wilde keeren.

En om diergelijke afwykingen te verhoeden, is 'er Volk uitgezonden aen alle de onderhoorige Moegaelsche Taizen, met bevel dat zy zoo in perzoon, als met hare wooningen zoude komen onder *Selenginske,* en aen de Bratsche en andere, Schatting betalende vremdelingen is aengezegt, dat zy te Velde, en in Wapen zoude verschynen, om *Irki Kantasi* te bevechten.

Koeske Orgitsioe Sangi, en *Dsargoetsie irasi*, zijn namen van twee Moegael-Tartersche geheim-schryvers, die met zeventig man in den Jare 1687, den 22 July, gezonden zijn van de Sinees-Tartersche Gezanten, welk op de Vrede-handel met de Moskoviters afquamen, tot aen de Vliet *Makarowoe* of *Makarsof,* een dag reizens van *Nertsinskoi*, (alwaer men honderd en twintig Sineesche vaertuigen hadde doen komen,) en dit om de aenkomst gemelter Gezanten bekent te maken. Men achtede dat deze Gezanten toen in den beginne harer aenkomst, by zich hadden ruim vyf duizend man, en tien lichte stukken geschut.

In *Nertzinskoi* bevonden zich te dier tyd omtrent zes honderd man, doch den omleggende Inlandsche çynsbare Volken is aengeschreven, op hoede te zijn, zich te verzamelen, en in vaste Plaetzen te stellen, ter tegenweer, zoo de Sineezen iets quaeds in 't zin mogten hebben: onderen tusschen zijn Brieven in gekomen aen den Russchen Grooten Gezant, zoo in 't *Mansioets* of *Niuches,* als Latijn geschreven, van inhoud, dat de Sineesche Gezanten enkelijk gekomen waren, om een Vrede te sluiten, tusschen beide Ryken, en niet om Oorlog te voeren, op dat de wederzyds opgezetenen rustig en vredig mogte leven: deze Brief was gedagtekent in het acht en twintigste Jaer, de zeste Maend, en zestiende dag van den Keizer *Komgi.* Het hooft des Brief behelsde deze woorden:

Den Heiligen Keizer of Gebieder heeft zijne Onderdanen afgezonden, om de scheidinge van de Landen, te weten:

Samgoetie, Ryksraed en Artillery-meester.

Toenkekam, Oom van den Keizer, midsgaders, Gezaghebber van de eerste rang, en

Lemtai, mede Gezaghebber, bemaegtschap met den Keizer.

Copsio, Overste van de Krygs-bevelhebbers aen de Rivier *Geliochen.*

Maliati, Overste, en

Venta, van *Soedbatsia.*

Tusschen deze Gezanten, en die van hunne Czaersche Majesteiten, wierden al eenige Brieven gewisselt, eer dat zy by malkander quamen. De Sineezen gaven te kennen hunne vredelieventheit, en dat zy daerom zich met den Oorlog tusschen de

Kalmukken en Moengalen niet en hadden bemoeit, de welke zy zeiden van[+] eeuwigheit hunne Onderdanen te zijn geweest, schoon zy de bevelen van hunnen Heiligen Hoogloflijken Keizer, en aller Ryken Wetgever, die genegen is, zoo zy schreven, tot aller Inwoonderen ruste, niet op en volgden.

De Sineesche Gezanten quamen gereist dicht voor by *Albasin.*

De Brieven der Sineezen waren toegemaekt met groote roode zegels.

Raci en *Lotochon*, zijn namen van twee Sineesch-Tartersche Hopluiden, die met de Sineesche Gezanten op de laetste Vredehandeling, tusschen Rusland en Sina, op de Grenzen by *Nertzinskoi* zijn geweest.

Dezer Gezanten by een komst is geweest in 't opene veld, want op eenig besloten Hof of Huis, hebben de Sineezen geweigert te Handelen; de Handel-plaets was beneden de Rivier *Silka*, vyftig vadem van de Oever, in den omtrek groot honderd vadem, te wederzyds zoude men verschynen elk met drie honderd man, zonder de beampten te tellen; en deze verscheenen alleen met zyd geweer. Tusschen de Tenten van de wederzyds Gezanten was een Spreek en Handel Tent opgerecht, drie honderd vadem van deze Handel Tent, waren vaertuigen en vlotten geplaetst, daer van wederzyden Krygsluiden, vyf honderd man sterk opgezet zouden werden, zoo als de Sineezen, die ook waerlijk in de vaertuigen plaetsten, doch lieten de Russen zulks na, om de na byheit van haer bezetting in *Nertzinskoi.* Geduurende de Handeling onder de Tenten, dede de Krygsluiden ter wederzyde, ronden doen, veiligheits halve, en op

[+]Daer is wel gedachten geweest, als of de Sineezen de Moegalen op hadden gezet, en de onlusten gevoed, of toe gehouden, met den *Atsiaroi chan,* Moegaels Prins, die in stryd met de Russen was geweest; waerom het schynt dat zy daer van in hun Brieven gewag maken.

dat de Krygsmagt van wederzyde, niet vermeerderde.

Beneffens, of ter zyde de Tent van byeen komst, waren wegens hunne Czaersche Majesteiten Gezant noch drie Tenten gezet, en wegens de Sineesch twee Tenten, met een wacht te wederzyde, van veertig man. Deze Tenten stonden op een Berg, twee honderd vadem van *Nertzinskoi*, aen deze zyde de Rivier *Nertzi:* noch stonden te wederzyde op hoog gebergte, tien man tot uitkyk en wacht, om alle onheilen voor te komen.

Wanneer dan de Gezanten onder deze Tent van byeen komst verschenen, was hunne Czaersche Majesteiten Gezant twee, en den Sineesch drie honderd Paerden, omtrent sterk, hoewel gezegt was, dat men even sterk verschynen zoude; werdende deze Paerden gestelt rondsom de Tenten. De Gezanten verschenen te gelijk voor de Tente van byeen komst, traden te gelijk af, en in de zelve: in deze Tent was een Zitplaets gestelt met een Tafel daer voor, ten dienst van hunne Czaersche Majesteiten Gezant, en aen de andere zyde was een Bank geplaetst, welke de hoogte en breette van een Elle had, die bekleed was, waer op de Sineezen na hare wyze op de hurken zaten: achter de Sineesche Gezanten zaten vyf Oversten.

Hunne Czaersche Majesteiten Grooten en Volmagtigden Gezant, den hoog Edelen Heer *Faedor Alexewits Golowin, Okolnitsie, Stolnik*, en onder Koning van *Brenske*, dede de eerste opening, en zeide dat 'er van de zyde der Sineezen Oorlog was begonnen, zonder waerschouwinge, in plaetze, dat zoo 'er verschillen tusschen beide mogte zijn gerezen, dat men die naer onderzoek, in minlijke byeen komst hadden behooren af te doen: en dat het Land ter linker zyde, en ten Noorden de Vliet *Amur,* tot aen de Zee toe, daer *Albasin* op gelegen is, van oude tyden af, onder het gezag, en schatting hunner Czaersche Majesteiten is geweest, en dat voormaels was verdragen, dat de Onderdanen hunner Czaersche Majesteiten, die onder *Naoen* of *Naum* woonen, aen de Sinesche Grenzen, de schatting zoude blyven betalen, als van ouds, aen hunne Czaersche Majesteiten, en dat te dier tyd van *Albasin*, dat al beslagen en bewoont was, niet en is gerept, en wanneer *Nertzinskoi* is gebouwt, zijn alle die Landen gebleven aen de kant van hunne Czaersche Majesteiten; gevende het geen recht, dat eenige onstantvastige Volken, die gewoont hebben, en noch aen wederzyde de Rivier d' *Amur* woonen, zich nu hier, en dan aldaer, ophouden, konnende daer om geen Landen werden ontgrenst, behalven dat noch tegenwoordig verscheide Taizi of Prinzen en Saizanen aldaer op zich zelven woonen, zonder schatting aen Sina te betalen, als de *Daragi* en *Siolengi*, welke voor dezen gestaen hebben onder den *Katoechta* en den *Atsiaroi chan,* wezende kundig dat deze en ander omleggende Tartaren meermalen met den *Boegdichan*[*] en zijne voorzaeten hebben geoorlogt, zijnde nooit voor dezen recht of eigendom aengematigt, op de plaetzen daer te dezer geweste, Steden en Sterkten zijn gebouwt, door de Onderdanen hunner Czaersche Majesteiten, zoo dat het billik was, dat de Grenzen met de eene zyde van de Vliet *Amur* wierden bepaelt, als wanneer noch veel over gegeven wierd: en dat het onbillik was geeist, te vorderen de gewesten tot aen het *Baikalsche* Meir, daer de *Bogdichan* nooit hadde geheerscht, en zoo het bovenste noch niet geviel, dat men uit enkele lust tot Vrede, daer toe zoude konnen komen, dat de Landscheidinge ware aen de Rivier *Zioe*, en de linker zyde van de Rivier *Amur* zoude blyven onder hunne Czaersche Majesteiten, en de rechter zyde aen de kant van den *Bogdichan.*

[*]Sinesche Keizer van *Niuche.*

Of wel, dat misschien noch zoude konnen werden afgestaen de Stad *Albasin*, en de Landen tot aen *Algoeset.*

Of zoo dit ongevallig was: dat men dan de Grenzen zoude konnen maken aen de Rivier *Odekon*, en aen de Rivier *Argoena* tot boven aen het Meir *Dalay*, en tusschen de Rivier *Koeloerone*, die 'er valt in 't Meir *Dalay*, en *Albasin* te slechten, doch het gebruik der Wildernissen zoude gemeen zijn.

De Sineesch-Tartersch Gezanten zeiden daer op, dat zeeker *Anoffer Chabanof,* Moskovisch Kozak, met zijn makkers in voorlede Jaren, in 't hartje van het Land, de Stad *Albasin* hadden opgebouwt, en de Nabuurige Volken t'onder gebragt, hare Vrouwen afgenomen, en veele Mannen vervoert, waer op zy Sineezen *Albasin* hadden bemagtigt, en de bezetting heimwaerts gezonden; waer na *Alexe Tolbosin,* met eenig volk is gekomen, en heeft by afwezen der Sineesche Krygsluiden, de oude en verwoeste Stad *Albasin* weder opgebouwt, waer naer de Sinezen het zelve weder hebben belegert, doch als zy hoorden een Grooten Gezant hunner Czaersche Majesteiten op reis te zijn, tot beslissinge van alle verschillen, had de *Boegdichan* zijn Krygsmagt weder doen af trekken, zoo dat zy besloten het Land daer *Albasin* op legt, met al het Daoersche

gewest, van voor lange tyd onder de bezitting van den Chan waren geweest, en dat 'er noch Kinderen in 't leven waren van die Regenten, welke het Daoersche Land hebben bestiert, zoo dat schatting aen de zyde van hare Boegdichaensche Hoogheden was betaelt geweest: en dat zy wel zouden oordeelen, dat de Landen van het Baikalofsche Meir af, behoorden onder het gezag van hare Boegdichansche Hoogheden, om dat die gewesten van ouds waren geweest onder de Moegaelsche Vorsten, en dat die Vorsten Onderdanen waren geweest van hare Boegdichansche Hoogheden, en dat Prinzen van de Daoersche Landen, daer *Albasin, Selenginskoi* en *Nertzinskoi* op gebouwt zijn, of een van die, noch by leven waren, en zich onder het Sineesch gebied ophielden, ja dat de opgemelte Landen al van de tyd af[+] van den Czaer *Alexander van Macedonien*, Onderdanen van den *Boegdichan* zijn geweest, en dat de Moegalen die aen beide de zyden van de[*] Rivier hebben gewoont, hare Schatting aen den *Boegdichan* hebben betaelt, en dat zy oordeelden deze Landen, met geheel Tartarye, te zijn onder de Regeringe van den *Boegdichan.*

[+]Schynt verstaen te werden, niet aen *Sins*, maer aen *Niuche,* alwaer de Voor-ouders van *Boegdichan*, dat is de tegenwoordingen Keizer van *Sina* hebben geheerschr.

[*]Verstaet *Amur.*

De Sineezen dreven wyders, dat de Landscheidinge, was het niet aen den Zuider Oever van het Meir *Baikal*, dat het zoude zijn te *Nertsinskoi* aen de linker zyde, tot aen de Rivier *Silke* naer beneden gaende, aen de rechte zyde, tot de Rivier *Anona,* en daer van daen langs *Angoda* of *Eligade.*

Een andere voorslag van Landscheidinge was van de Sineesche zyde gedaen, namentlijk, dat die zoude zijn, aen de zwarte Rivier[†], (welke uit het Zuid-oosten komt, en valt in 't Noord-westen in de Rivier *Silke.* Van de linker zyde van *Nertzinskoi* tot aen die Rivier, is zeven dagen reizens:) en dat het Land aen de rechter hand der Riviere *Silke*, na boven tot aen de Rivier *Onone* zoude wezen onder de beheerschinge van hare Boegdichansche Hoogheden: mede dat geen vastigheden zouden zijn langs de Rivier *Argoena.*

[†]*Amur.*

Nader ontwerp van scheidinge wierde namaels weder gemaekt, om dat de bovenstaende geen ingang en hadden, van de zyde der Sinezen, te weten dat de uiterste Grenzen zoude zijn aen de Rivier *Gorbitse,* die in de Rivier *Silke* valt, welke Rivier men zeide te leggen op de helft, tusschen *Albasin* en *Nertzinske.* Doch aldus malkander mede niet verstaende, boden de Sineezen aen, dat de scheidinge zoude wezen, aen de Rivier *Argoene*, die valt in de Rivier *Silke*, doch dat *Albasin* aen den Sineesch zoude blyven, doch gesloopt, maer het Stedeken *Argoena* zelve, zoude blyven aen hunne Czaersche Majesteiten, mids dat het werde verplaetst aen de Westzyde van de Rivier, en dat geen andere vastigheden zoude gemaekt werden, boven aen de Rivier *Argoena*, tot aen 't Riviertje dat van de rechter zyde valt, gaende na boven *Argoena*, noch ook in de mond van de Rivier *Argoena*: doch indien hunne Czaersche Majesteiten beliefde vastigheden te maken aen de mond van de Rivier *Argoena,* zoo zoude den Sineeschen Keizer zulks mede mogen doen aen de zwarte Rivier, die dicht aen de *Silke* stroomt: aen de linker zyde zoude het Land zijn onder het gebied van de *Boegdichan.*

Over welke voorslag men malkander mede niet konnende verstaen, aenboden de Sineezen wyders, dat de Landstreeke van het Meir *Baikal*, tot aen de Rivier *Gorbitse,* ter linker zyde zoude zijn onder hunne Czaersche Majesteiten gezag, doch aen de rechter zyde, zoude het aldaer zijn, onder het gezag van den *Boegdichan.*

De Sineezen die in een hinder lage hadden omtrent twaelf duizend man, beneffens noch veertig stukken geschut, behalven een Mortier, die een Bombe van veertig pond

bals konde schieten, zettede onder de Handeling al om op het gebergte Wachten en Krygs-volk, en plantede Vaendels tegen over de Stad *Nertzinskoi*, stelden daer hunne Tenten op, naderde, en lokte hunne Czaersche Majesteiten *Moegaelsche, Onkotsche, Bratsche*, en andere Onderdanen tot hen, behalven dat die *Onkotsche* en *Bratsche* Luiden, den Sineesch mede aensettede om Kryg aen te vangen, de Dauersche Vestingen aen te grypen, en alle omleggende Volken onder zich te slaen. Wezende noch zeker naricht, dat de Sinezen reeds grooter Krygsmagt buiten den Sineesche Muur hadden doen komen, tot Oorlogs uitwerkinge, indien de Vrede niet en wierd getroffen: zoo dat het scheen tot een nieuwen Oorlog te zullen uitbarsten, want reets vyandschap door de Sineezen wierd gepleegt; zoo als rondsom *Nertzinskoi* mede Schanzen, wegens hunne Czaersche Majesteiten opgeworpen wierden, en alle omleggende plaetzen, als *Oedinske* en *Telenbinske*, enz. in tegenweer gestelt.

Eindelijk evenwel naer zeer veel Handelingen, en meniger handen voorslagen, is (zoo men bericht) een verdrag geslo-

ten, waer van men zegt een gedeelte der inhout te zijn, dat de Rivier genaemt *Gorbitse*, die valt in de Rivier *Silke*, aen de linker zyde by de zwarte Rivier de Grenzinge zoude zijn, van beide de Ryken, aldus:

Van het bovenste van die Rivier tot aen zekere steene Bergen, en tot aen de Zee, met die kleine Rivieren, die aen de Oost zyde van de steene Bergen zijn leggende, vallende in de Rivier *Amur*, zoude het gewest zijn onder 't gebied van den *Boegdichan,* daer tegens de Rivieren die aen de andere zyde van de steene Bergen vloeyen, zoude wezen onder 't gebied hunner Czaersche Majesteiten. Tusschen de Rivier *Oede*, en de steene Bergen die noch ongescheiden zijn, werd het gelaten tot nader by een komst, en verdrag, gelijk die Landen, de welke tusschen beide open staende zijn gebleven, als dan zullen konnen werden afgedaen, en begrenst.

De Rivier *Argoene* die in de *Amur* valt, de Landen die aen de linker zyde leggen tot na boven toe, werden gelaten onder 't gebied van den Chan, alzoo ook die Landen, de welke leggen aen de kant van hunne Czaersche Majesteiten, zullen daer onder blyven, de Vestingen daer van te vervoeren, aen de kant van hare Czaersche Grootheden.

Uit de Stad *Albasin* zal het Volk uit trekken, en de Stad geslecht, zonder dat van iemand weder zal mogen opgebouwt werden, enz. en dit wierd besloten in het Jaer na de Russche styl 7197* den 27 Augustus, hebbende den Sineschen Gezant met Eden bevestigt, door legginge zijner handen op zijn hooft, dat den *Boegdichan* nooit op de plaets van *Albasin*, eenige Vesting zoude maken, maer dat hy daer alleen een wachter zoude houden.

*Dat is, 1689.

De Sineezen hadden zoo men zegt, in deze by een komst van Vrede, mede gewaegt, van de Landstreeke die'er legt tusschen de Rivieren *Lene* en *Amur,* en genaemt werd van de Jakutten na zeker uithoek, *Swetoinos*, en van de streek Land die daer leit tot de Zee, waer uit Rivieren voort spruiten, welke vallen in de *Amur,* en van de plaetze aen de andere zyde van die streek, of dat gewest, en de Rivier *Oede*: edoch, dies aengaende, is nopende de Landsscheidinge niets bepaelt, bekennende de Sineezen zelve, dat zy daer van weinig, of geen kennis hadden, en wie die besloegen, niet en wisten. Wezende echter zeker dat hunne Czaersche Majesteiten aldaer alom bezittingen hebben, en vastigheden doen stichten: zijnde voorslagen by de Sineezen gedaen, tot scheidinge der meer Noord op gelegene gewesten, te weten, dat de Grenzen zoude zijn van boven de Rivier *Gorbitse*, aen de steene Bergen aldaer tot het Zee-hooft *Swetoinos,* zoo dat het steene gebergte zoude wezen aen de eene zyde onder 't gebied van hunne Czaersche Majesteiten, en aen de andere zyde onder 't gebied van den *Boegdichan,* welke steenen genoegzaem de Grenzen zouden betekenen, 't geene niet en konde zijn, alzoo *Swetoinos* legt onder hunne Czaersche Majesteiten gebied, en wel byzonder onder het gezag der sterkte *Jakutskoi,* daer de Sineesche Onderdanen ver af gelegen zijn, en daer zy niet konnen komen: *Swetoinos* en ook eenige Rivieren, strekken naer de Rivier *Siasti*, anders genaemt *Oede*, en andere vallen in de Zee by zekere steene Klippen. Alle Zabel-vangers in die gewesten, houden zich aen de zyde hunner Czaersche Majesteiten gebied, want behalven de Landstreek aen de Rivier by *Swetoinos*, werd mede een Rivier aldaer zoo benoemt: van daer, tot de Rivier *Siaffli* of *Oede,* acht men eenige weeken reizens, en van de Rivier *Siaffli*, tot de tweede streek of dreef die daer legt, recht toe, na de Zee, is mede een goed einde:

uit deze Landstreek vallen veel Rivieren die in d' *Amur* storten, wezende aldaer een weg, zoo gezegt werd van acht en meer weken reizens.

Op de Rivier *Pokati*, en op de Rivier *Oede* of *Siaffli,* hebben hunne Czaersche Majesteiten verscheide Vestingen.

Omtrent de mond van de Rivier *Amur*, wil men dat op vyf plaetzen, wegens den *Boegdichan* sterkten zijn gemaekt.

Staet aen te merken, dat de wederzydsche aenbiedingen van verdrag, die alhier achter malkander zijn gebragt, niet en zijn gedaen, aldus ten eersten, maer by groote tyds pozingen, en naer veel woorden spilling, en verhandelingen, waer inne hunne Czaersche Majesteiten Grooten Gezant, zich gedragen heeft als een schrander, voorzichtig, en wys Afgezondene, welke zonder reden, het minste niet heeft overgegeven, of iets verzuimt, wezende deze zaek uitgevallen, tot groote roem hunner Czaersche Majesteiten Kroon: zonder dat my echter bekent is, of der wederzydze goedkeuringen, (waer van, als mede van den toedragt dezer handelinge, beneden breeder in 't Hooftstuk *Siberia* werd gesproken) op deze verhandelingen zijn gevolgt.

Den tiende December, des Jaers 1689, verschenen voor hunne Czaersche Majesteiten Grooten Gezant tot *Oedinskoi,* de Moegaelsche *Taisi* of Heerschappen, *Bintoechai Taise, Alden Taise, Irki Taise, Mergen A-*

chai, de *Taboetske Taisen* met hare Broeders en Neven, beneffens veele hunner Saisanen, en omleggende Volken, als mede de *Boronkosse* en *Oenoffsine Saisanen*, ook de *Danger, Siolenge* en *Bratske* Volken, welke Heeren alle wierden vermaent, met hoope van gunst, goede schikking te houden onder hunne Volkeren, en te dienen in alle getrouwigheit, enz. enz.

En dus hebbe wytloopig aengeroert, hoe verre de Schepter hunner Czaersche Majesteit zwaeyt, en hoe zoo menig Moegaels Prins, zich in onderdanigheit aen het Russche Keizerryk heeft begeven, zoo dat zijne Landpalen en Gezag, over Volken strekt, zoo na by het ver afgelegen *Sina*, en beslaet zoo veele Vorstendommen, tot noch toe aen deze zyde van de Waereld onbekent.

Het Gebed des Heeren in het Moegaels.

Onze	Vader
Atstoe	*Itsichecha*
die daer	zyt
ale Tende	*baitsie*
in den Hemel,	geheiligt werde
Tin gri,	*gerete*
uwe Name,	U E Konink Ryke
Neretsine,	*sine Thoeroe*
toekome,	u wille geschiede
Tufsim bolcho,	*Sorechsinei*
in den Hemel	als op der Aerde,
Tin gri	*gader dere,*
ons dagelijks brood,	geeft ons heden,
Talcha Mandatse	*Odaatze*,
vergeeft ons	onze schulden,
Negolimane	*Kagatso*
gelijk wy vergeven onze schuldenaren,	
jase vida salotse	*gocbe manei urituchi*
leit ons	niet
bietege galga	*mandoe*
in verzoekinge, }	dit woord en hebben zy niet, en daerom werd daer voor gestelt,
Duivels bekooringe,	

Sietkiri,

maer,] dit woord hebben zy niet.

verlost ons	van den	boozen,
Tasoel	*Mocho*	*oechodelegi*,

want,] dit woord hebben zy niet.

U is het Koninkryke

Toerietsini Koetste

de Heerlijkheit, in der Eeuwigheit, Amen.

Koesan Krik, *Mangolim.*

Samuel of *Saime*, Zoon van *Costri Tarchan*, en *Eke* zijn Moeder, oud ongevaer twintig Jaren, gebooren in een der Grens Steden buiten den Muur die Sina van Tartarye scheid, doch onder het Sineesche gezag, gelegen aen de Rivier *Kimme*, genaemt *Charoko* en *Charof,* vry sterk bevolkt. Heeft my verhaelt, dat hy in gemelte Stad gebooren zijnde, daer zijn Vader een aenzienlijk Man was, dien twintig knechts te paerde volgde, als hy uit reed, en honderd eigene Boeren onder zijn gezag hadde; en daer toe honderd Paerden, duizend Schapen, en honderd en vyftig Ossen, of Koeyen. Hy was van de Moskovische Krygsbenden, beneffens zijn Broeder *Tsagade* gevangen genomen, en vervoert na de Russche Stad *Oedinskoi, Oediem wezi* in zijn spraek geheten, daer hy drie dag-reizens van af was, en zoo voort na Moskovien, en van daer herwaerts. Vyftien Slaven van zijn Vader, beneffens al wat bejaert was, wierd gedood, doch hy, beneffens zijn Broeder, niet boven de achtien Jaren oud zijnde, in 't leven behouden, hy waer toen te Veldewaerts getogen tot vermaek, en oeffening, om zijn Vaders Haven en Vee te bezien, als wanneer in de *Urga* ofte verzameling der Hutten, voor 't opgaen van de Zon, onverziens wierde betrapt. De Prins die zijn Vaderlijke Stad bestierde, en daer van *Peking* gezonde wierd, was by zijn tyd genaemt *Igdni Wator,* of *Water chon taits:* deze hadde honderd en twintig Ruiters, welk voor uit traden, als hy uit reed, en duizend man Paerde-volk tot zijn, en des Stads bescherming, want van Voet-volk men zich in die gewesten niet bedient, wezende altoos wacht aen de Poorten. De Gezag-hebbers, die tot *Peking* uit de dapperste Krygsluiden werden gekooren, men om de twee of drie Jaer wisselt.

De boven gemelte Stad, zegt hy te hebben -dubbele Muuren, van levendige of wilde steen en aerde, en zes yzere Poorten: de Krygsluiden zijn daer gesterkt met Panzers, die zy dragen, en *choiek* geheten werden, gemaekt van yzereschobben. Deze Stad werd meest bewoont van Wapen-mannen, of Krygsluiden: yzere stukken leggen op de Wallen en Poorten: de Zeden hellen aldaer na die van *Sina*; de Vrouwen, welke meest uit *Sina* over zijn gebragt, behouden de wys van de voeten klein in te binden, en zeide hy, zy zijn zoo los op de been, dat een harde wind haer schier om waeit, waerom zy ook meest by huis blyven, uitgenomen de slechte Vrouwen, en oude Lands Ingeboorene Tartarinnen: zy gaen genoegzaem nooit buiten de Stad, maer zoo nu en dan noch wel ten eeten, by hun Vrinden. Hy ontkende Tarter of Moegael te

zijn, maer noemde zich een Kataier (dat is Sineesch;) want de naem van Sina of Sineesch, en was by hem niet bekent; wanneer ik hem Sineesche Vrouwe schoenen vertoonde, van al zulke Vrouwen, die de kleine voeten hebben, zoo kende hy die, doch zeide in zijn Stad de hielen platter, en de voor uit stekende punten weinig van ander gedaente te zijn, 't geen niet vremt is, alzoo, zijne Stad buiten de Muur, ver van het Hof is gelegen: de Prenten der Kleedinge van Tarters en Tartarinnen, by *Kircherus* en *Nihof* vertoont, erkende hy waerlijk alzoo te zijn, gelijk mede de Sineesche dragten, hem kenlijk voorquamen: in 't midden van zijn Stad, zeide hy, een groot vierkant Huis op een Markt te staen, daer vier deuren in waren, aen ieder zyde een, waer binnen de Gezaghebber woonde, en het recht gesproken wierde: de Burger huizen zijn van gewasse steen, hout, en aerde, binnewaerts çierlijk opgetooit met Tapyten, en veelderhande kostelijk Pleister werk van aerde, de Porcelein aerde niet ongelijk, waer mede men de Wanden wist te bestryken, en te vernissen, zoo dat zy byster glimmen in veelderhande verw, en een gladde korst verbeelden. Kort buiten de Stad hebben de Inwoonders eigen bezittingen, maer weinig verder, is het al loutere Wildernis, daer ieder zijn Vee weit, naer welgevallen, wezende het gewest veel bergachtig. Men heeft daer gewoonte rondsom op de toppen der Bergen en Hoogten, wachten uit te zetten, om tegen de aenkomende vyand gewaerschouwt te zijn, gelijk hy zegt, dat men aldaer in een geduurige onrust leeft, en zelden tyd zonder Kryg te zijn, tegen een of ander naby gelegen Volk, en byzonder zeide hy, dat meest alle Jaer daer Oorlog is, tegen een Volk, wiens Koning of Opperheer *Didekei,* of *Digdekei chan* is genaemt, gelegen ter rechter zyde van zijn Stad, doch al vry verre, wie dees Prins is, of waer zijn Land is gelegen, wist hy my niet recht te beduiden. Het was een Moegael. De wachters tien of twaelf sterk, zijn te paerd: men heeft'er ook Toorens zoo hier en daer, daer de wacht, zoo wel des Zomers, als des Winters, op steroogt. De Moegalen die rondsom zijne Stad te Veldewaerts woonen, houden zich op in verhuisbare Dorpen, waer binnen de Beesten des nachts geborgen werden, *Jurta* of *Jurten* genaemt: de Hutten zijn t'zamen gezet van Boomtakken of Sparren, waer midden in, een vuur werd gemaekt, trekkende de rook boven uit: de Menschen in deze Jurten, wyken van plaets tot plaets, en die eerst komt, het voorrecht van 't Gras heeft: levende zy in een geduurige beweginge, als zy onraed vernemen, of levens onderhoud, en Gras, gebrek hebben. Het is aenmerkens waerdig, hoe ontelbare menigte dezer verzamelingen, in die gewesten zijn.

Als ik hem na zijn Godsdienst vroeg, wist hy te zeggen, dat men tot zynent God van Hemel en Aerde aenbad, dat zy Kerken hadden, waer in rondsom aen de wand geschilderde afbeeldingen van *Godt* hongen, daer met guldene en zilvere letteren, veel zins onder geschreven stond, doch beelden, zoo als men binnen de Sineeschen Muur gebruikt, het geheele Ryk door, waren tot zijnent onbekent, gelijk hy nimmer hadde gezien, de Sineesche gebeeide Afgoden, die ik hem vertoonde, waer uit vastelijk schynt besloten te konnen werden, den Godsdienst door gesnedene beelden aldaer niet te werden geoefent, maer wel, dat 'er schilderyen by hun zijn, die zy eeren, voegende hy daer by, dat men by de geschilderde vertoonzelen Godt alleenig bedacht, en dat door het aenzien van de zelve, Godt wierd erinnert. Met eenig Rook-werk dat hy *Ganga* noemde, berokinge in de Kerken geschiede: men hadde ongetrouwde Geestelijken onder hen, en op borden van Zilver en Goud, of ten minsten verguld, zag men in hun Kerken wetten geschreven, binnen welke Kerken, zekere Rottingen, die aengestoken zijnde, vuur en rook geven, opgezet wierden. De Kerken die van

hout en steen zijn gemaekt, zijn de grootste niet, niemand vermag daer binnen te treden, als die zuiver en rein is, gelijk zy over het gebouw zelve zeer zindelijk zijn, wezende de wanden, en verhemeltzeis te byster schoon. Men heeft eenige Feesten onder hun, als wanneer de gansche Gemeente nacht en dag, in de Kerk is, om te bidden. Vastdagen zijn onder hun gebruikelijk, ter maeltyd gaende doen zy een gebed staende.

De Spraek der Moegalen en Kalmukken zegt hy, zeer na malkander te hellen: en als ik hem vertoonde een Woord-lyste van die Spraek, welke in de Steden dicht by de Muur, en de Rivier *Amur* gesproken werd, erkende hy zulks voor de Tael in zijn geboorte plaets eigen, doch wist te zeggen dat de Spraek, die zoo binnen zijn Stad als de andere Steden buiten de Sineesche Muur gelegen, en onderdanig aen het Sineesche Ryk zijn, meer helden naer het Sineesch als de Spraek die aldaer te Landewaerts wierd gesproken, die meer

na het Moegaels helde. Als hy zijn eigen Tael sprak, bespeurde ik dat de woorden als uit de keel wierden gehaelt. De Vensters aen de Kerken zijn beschilderd toet Bloemen. De Vrouwen gaen zoo wel te Kerke als de Mannen, maer jonge Dochters niet, zoo als het jonge Manschap mede weinig Kerk-oefening heeft: al hun Gods-dienst zeide hy, te bestaen in 't aenbidden van de God des Hemels: die onrein in de Kerk komt, gevoelen zy, dat niet gezont kan blyven: de Papen trouwen niet, en wat Geestelijk zich in Hoererye verloopt, werd zwaer aen 't lijf gestraft. Op Woensdag en Vrydag, eeten de Munnikken geen Vleesch, doch d'andere Menschen eeten altoos alles wat hun behaegt: zeker aenzienlijk Feest werd by hun genaemt *Icoetor.*

Oedoer werd de dag, daegs voor het Feest genaemt, dan vasten voornaem de oude Luiden, als zijn Vader, die een hooge Ouderdom hadde, den geheelen dag, zonder het minste te eeten of te drinken. De Feestweek brengen zy door met vrolijke speelen, brouwen Bier, dat zy tot vermaek nuttigen, de ryke Luiden slaen dan Ossen, en de mindere Schapen, nodende malkander te gast: dit Feest komt in tyd met onze Paesch over een: als zy bidden zullen, vallen zy bevodrens driemael ter aerde neder, en blyven dan over end staen, zy leggen onder't bidden geen handen te zamen. De Priester het Volk zegenende, buigt hy de hand voor het hooft. Op kleine steene Tafeltjes ziet men in hun Kerken lieflijke Kruiden liggen, daer Olie en aengenaem Rook-werk by werd gemaekt, zoo dat de Kerk steeds vol waezem en rook is; de Priester gaet dan door de Kerk, en bid, al wandelende. Hem was bekent den *Dalai Lama*, of groote Priester, die in *Tangut* zijn Zetel heeft, dien hy zeide in een onoverwinlijk Kasteel, op een hoogen Berg te woonen, en in dier voegen ten naesten by als in *Kircherus* daer van gesproken werd. Hy stierf nooit, en vertoonde zich des Morgens als een Jong, en des Avonds als een Oud man, daer deze Jongman geloof aen sloeg, schoon reeds in het Christendom was aengenomen: zijn Vader zeide hy, was in Bedevaert derwaerts geweest: men vond onder hen Menschen, welke uit Godsdienstigheit Berg op, Berg neder klommen, zonder eeten, tot dat zy neder vielen, en storven, welke dan voor groote Heiligen wierden geacht. Men vond in de gewesten, daer hy geboren was, veele Geestelijke Opperhoofden, welke alle van dit tot *Tangut* afhangig zijn: uit welke verhalen te besluiten is, dat de Godsdienst der Menschen die buiten de Sineesche Muur Noord-westelijk en Westelijk woonen, meerder helt naer de Afgoderye van *Tangut*, als na die van *Sina:* doch den verderen omslag van leven, het meest naer de Noorder Sineezen: zijn Vader zeide hy, was gewoon om het Jaer of twee eens na *Peking* te reizen, om Koophandel te doen, en om nootwendigheden te halen. Het Ryk *Sina* was hem niet bekent als onder de naem *Kitai.* De Opperheilig in *Tangut* gevoelde hy, steeds een schaele in de hand te hebben, en de Ziele van alle gestorvene Menschen aenstonds te wegen, die te licht bevonden wierd, storte hy aenstonds uit de schael, en zonk zy dus ten afgrond der Hellen, en in 't eeuwige Vuur; een Vagevuur en kennen zy niet, maer die hy wigtig yond, verhuisden in eerlijke schepzelen, of voeren Hemelwaerts. Het quam my byzonder voor, hoe dezen Jongman aen de naem van *Samuel* was gekomen, dewyle de benamingen der Menschen dier gewesten, geheel geen gelijkenis hebben naer namen in *Europa* gebruikelijk, 't geene hy bevestigde waerheit te zijn, maer melde dat 'er eenige weinige namen waren, die van outs her, uit het Westen over gekomen zijn, daer onder die van *Samuel, Jan* en *Simeon* waren. Men geloofde tot zijnent dat'er drie Waerelden waren, daer deze Aerd-kloot de middelste van was: Menschen die de bovenste bewoonen, droegen de zwachtels onder de armen, die zy oip de middel

hebben, en het Volk op de onderste Waereld, droegen de banden aen de kniën, zoo als zy mede oordeelden drie Hemelen te zijn.

De Mugalen zeide hy, verhuizen van plaets tot plaets, doch laten ih hunne rustplaetzen tot bewaringe van de ledige Hutten en Tenten iemand blyven, om acht daer op te geven, tot dat zy in dat gewest weder komen het Gras at te weiden, en daer van de bezittinge te nemen.

Wanneer men hem gevangen kreeg, hadde hy groen Fluweele Laerzen aen, en drie Zilver en Goud-lakenze Rokken boven malkander, na de rechrer hand omgeslagen, tegen de wys van veele Oostersche Volken, die de Rokken na de linker zyde omslaen, de Laerzen ruim en kort, zoo dat toen die van de beenen bykans af konde schudde, en zijn geheel gewaet was ten naesten by alzoo, als een Tartersche Ruiter by *Nihof* werd vertoont.

Men vind tot zijnent veelderhande vrucht als in deze Landen, daer de markten van vol leggen; het geld van Zilver werd gewogen, en het zijn gladde vier-

kant-langwerpige stukjens, doch het Koper is gemunt, en daer staet schrift op.

Theé of Tzia was daer veel, en men kookt die met Melk en Boter, 't geen haer zoo hy oordeelde, veel smakelijker maekte, als de zelvige te nuttigen naer onze wyze; zy drinken die alle Morgen.

Hy wist van Nabuurige Mugaelsche Vorsten te spreken, als van *Watur* of *Batur chan Taidsie*, die zeer ryk was, mede van *Utsurai Sain chan,* die veel Geld, Zilver, Goud, Paerlen en Paerden bezat, deze zyde hy te woonen by een Vliet *Orchan* genaemt, in 't open Veld.

De Vorst *Irdeni Watur* of *Batur*, daer van ik elders aenroere, wist hy te zeggen, overleden te wezen: wien in 't Gezag gevolgt was *Kochon Watur* of *Batur*, werdende de B als een W, by hem uitgesproken.

Wanneer ik hem afvroeg, of men by hun hadde veelderhande dingen, die men hier schoon acht, als Tapyten, Spiegels, enz. zoo riep met een verwondering uit, *wat zou'er konnen zijn dat by ons niet te vinden is*, wes te besluiten is, dat uit *Sina* naer deze onderhoorige Sineesche Stad, en andere daer omtrent gelegene Steden, veel Huisraed toe werd gevoert, want den ouden Landaerd buiten de Sineeschen Muur, gansch geen goede handwerkers zijn, maer zich alleen oefenen, met de Boog om te gaen, en ten Kryg. De Pylen werden tot zijnent over de rug uit de koker getogen, de Boog hangt aen die linker zyde, en de Pylen aen de rechter zyde.

Van de Schapenwol, en ook van Boomwol, werden in zijn Stad zeer dikke Lakenen gemaekt, der gedaente als Vilt, drie ot vier vinger breet, dik, dit dient den omleggendcn Moegalen, en ook de gemeene luiden om op te slapen, elk by zonder op de Aerde neder, zoo als de Moegalen hunne Hutten, die van in het rond opgezette Sparren zijn gemaekt, mede bekleeden, en ook Mantels daer van maken.

Het Gras en is te Veldewaerts aldaer niet overvloedig, waerom het Vee groote Weide noodig heeft.

Zy schryven van de rechter na de linker hand, tegen de gewoontevan de Sineezen en Tarters van *Niuche.* Men maekt aldaer Papier als in *Sina*, en men schryft met Pencelen, zoo als ik hem zeer aerdig zag doen.

Hy verhaelde hoe tegenwoordig waere geweest met zijn Vader, dat omtrent de Grensplaets by hem *Oediem Wassiem*, of *Wesi*(Oedinskoì) genaemt, tusschen de Moskoviten en Sineezen, of liever Tarters en Moegalen, onder Sineesch Gezag, een Veldslag geschach, waer twee honderd Russche Kozakken op tien na waren gedood. Deze Plaets was verre van zijn Geboorte plaets afgelegen, Noord-westelijk op.

Men vind aldaer zeer veele Kamelen, zoo dat ieder Huisgezin'er tien of twintig tot zijn gebruik heeft, zy temmen die met gaten door het lijf te steeken, daer men dan touwen door fteekt, welkers beweginge die zwaere Dieren tot gehoorzaemheit dwingt.

Men gebruikt daer Beekers van Hout, Steen, Zilver, en Koper, om uit te drinken, doch de glaze drinkvaten en zijn daer niet. Zeer jong trouwen de Menschen aldaer, als op hun dertien of veertiende Jaer.

Men spyzigt aen ronde Tafels. Daer zijn ook Stoelen in gebruik, zoo met leeningen, als ionder die. Rondsom te Landewaert buiten zijn Stad, Was het Weinig bevolkt. Vaste Dorpen zijn daer niet, maer losse Jurten, of in der haest opgeslagene wooningen, die men wegneemt wanneer het Gras is afgeweit: de vaste Land-luiden, gelijk mede de zwervende Mugalen, eeten geen Brood, zoo als het zelve ook in zijn Stad weinig wierd gebruikt, doch van meel wierden daer Koeken gebakken, en weinig wit Brood, maer Geerst is daer veel in gebruik.

De dapperste in Krygs-konst, is daer het meest geëert, byzonder zijn Busschieters daer hoog geacht, die'er al tamelijk bequaem werden gevonden.

Men maekt in zijn Stad doek tot Tenten en Mantels, die niet door konnen regenen, gelijk daer mede Zatyn *Tacta* genaemt, werd gevonden, dat Watervast is, en men in het zelve, een uur lang Water dragen kan, zonder dat eenig droppel zal door lekken, dit is zeer fijn, byster dicht aen een geslagen, en ook wel gewast. Het vriest daer des Winters al vry hart, doch Sneeuw valt daer niet veel, wezende het aldaer niet wel zoo kout als in deze Landen.

Het is in de gewesten rondsom zijne Plaets zeer veilig te Reizen, byzonder wanneer de Gezaghebber der Benden, Horde of Plaets, de hand van Vriendschap, dat aldaer de wyze van doen is, heeft toegereikt.

Het drinken van Tabak is aldaer mede door gedrongen, 't geen geloofelijk uit *Korea* is over gebragt, daer het van *Japan* is gekomen, hebbende de Japanders dit Kruit van de Portugezen ontfangen, het werd daer nu gequeekt, of ten minsten te koop gebragt, van veelderhande verw,

alas van witte, zwarte, groen en geele gedaente, zoo als de Theé ook veel-verwig aldaer is; de geele gekookt zijnde, werd rood.

De zyde werd van buiten ingebragt.

De Trouw werd in de Kerk door hunne Priesters bevestigt, en werd eenige waerdye op de hand gegeven.

Het is byzonder, dat dezen perzoon een inbeldinge hadde, in het midden van *Sina* een Berg te leggen, die hy *Alta*[+] *Ola*, dat gezegt, *Goude Berg*, noemde, alwaer rondsom een luchtige Rivier stroomde: dezen Berg zoude uitleveren al wat kostelijk en schoon was, zoo Gesteente, Paerlen, Goud en Zilver, ja alderhande aengename vruchten, in zoo groote menigte als men begeerde, doch dat niemand tot dezen Berg konde of vermogte te naderen, als die een verlof-brief daer toe van den Koning had verworven, welk verdichtzel daer uit zijn oorspronk schynt te trekken, vermids uit Sina, tot zijn Plaets, en d'omleggende Landstreken, veele kostelijkheden werden gebragt.

[+]Of *Altin.*

Den Sineeschen Keizer zeide hy, eenmael gezien te hebben, wanneer om zijn Grensteden te bezichtigen, was uit gereden. Indiaensche Speceryen werden zelve daer mede gebragt, en men gebruik de Negelen zijn Stad, om in de kleederen te leggen, tegen het bederf; Kaneel komt'er, maer zeer weinig, doch Peper in meerder overvloed.

Onder het gedierte zijn aldaer mede zeer groote en booze Aepen *Noechoi Grus* genaemt, die de Menschen zomtyds aen tasten, en dooden, deze zijn zoo snood dat zy in het water weten te springen, en zich gansch nat maken, en dan zich in het zand wentelen, zoo dat het zand vast aen 't haair van hun huit kleeft, waer na weder zich benatten, en alzoo meerder zant aen het vel tusschen de haairen in doen kleven, waer door zy zoo dikhuidig in doen kleven, waer door zy zoo dikhuidig worden, dat de Pylen daer op afstuiten, en niet door gaen, schoon met een snellen Boog daer op geschoten word, zoo als deze Jongman my zeide, by eigen ondervindige te hebben gezien.

Deze Dieren zijn tuk op jonge Dochters, die zy zomtyds in de Bosschen wegvoeren, en misbruiken; waer in zy het Dier *Ourang Outang*, dat is, *Bos-man* gelijk zijn, 't geen onder 't Aepen geslacht word gerekent, die zomtyds op *Batavia* werden gebragt, waer van my eenige aftekiningen, beider kunne, naer het leven gedaen,[+] in handen zijn: deze Dieren die de groote van Mensch bykans hebben, gaen op de achterste pooten, zijn gansch ruig, schynen eenig begrip en kennis te lebben. Zeeker mijne bekende Vriend, die 'er een op Batavia in eigendom heeft gehad, dat een Vrouwtjen was, heeft my verzekert dat het den Vrouwen Maendelijks gelijk was, dat het nimmer gong op zijn vier voeten, ten ware elders in eenig enge plaets wilde zijn, dat het nimmer ontuchtige of vuile spys at, maer goede spys, als Rys, enz. dat de vingers en handen van een Mensch in gcdaente, niet verscheelde, dat het leerzaem was, en in cort verscheide Talen verstont, dat het beereep, 't gunt men sprak, op 't enkel gehoor: dat de Mannetjes zoo wel als de Wyfjes; belangende de teel leden, den Mensch t'eenemael gelijk zijn, en dat de Mannetjes zeer gevaerlijk by Dochters zijn, dat zy op *Borneo* veel vallen, dat de Javanen zeggen, zy van Menschen wel eer zijn geteelt door verkeerde vermenginge. Oliphanten, die van verre werden gebragt, ziet men daer mede in de buitenmuursche Steden, hoe wel zelden. Daer zijn veel witte en groene Paeuwen, die zy *Gorgo* noemen. Onder de vruchten vind men ook witte,

[+]Ziet *Tulp* en *Bontsun* van dit Dier.

roode, als mede zwarte Aelbessen. Dicht onder de Stad zijn de Landen aen eigenaers verdeelt, maer verder afgelegen, zijn die woest. Voor Jongens zijn 'er Schoolen, maer de Dochters werden van de Moeders onderwezen. En of schoon hy zeide, geen Moegael of Tarter te zijn, maer eers halven een Kitayer of Sineesch wilde wezen, zoo is zijn aengezicht evenwel zeer gelijk aen een Moegael of Tarter, en niet aen een Sineesch, want het is platachtig, berimpelt, spits by de kin, gansch geel van huit, de oogen zwart, zoo als ook zijn haair pik zwart, en recht was: hy zeide tot zynent meest alle Menschen recht zwart, en ongekrult haair te hebben, daerentegen de Tarters van *Niuche* veele mede ros en wit haair hebben, en de Sineezen rond van aengezicht zijn, en zeer kleine toegenepen oogen hebben, zoo dat in allen deelen hy aen een Moegael of Kalmak gelijk was, hy hadde een tuit achter af gedragen, en het overig van zijn haair geschooren gehad. Het swchynt dat de Luiden die in de Steden buiten de Sineesche Muur, en onder het Gezag van *Sina* woonen, zich tot roem duiden Sineezen te zijn. Het Boogschieten dat hem, en zoo hy zeide, alle Mannen tot zijnent, eigen was, en is zoo zeer by alle Menschen onder de Sineezen niet in gebruik; hy zeide het Boog-schieten al van der jeugt, ter ou-

derdom van acht Jaren te hebben geleert, en om zijn tien Jaren al ten Oorlog met zijn Vader getogen te zijn, doodende met de Pyl menig vyand. Hy wist tot verwonderens toe, net met de Boog te schieten, trof een Duif in mijn tegenwoordigheit, en schoot zeer zelden mis: hy wist een Pyl zoo hoog en ver door de lucht te dryven, dat zy het gezicht ontglipte, en konde zijn tyd zoo waernemen, dat een tweede Pyl na den eerst geschoten zond, die ik zag tot verscheide malen genoegzaem den eersten in de lucht te raeken, en altoos op eene plaets, dat is, zeer dicht aen malkander, neder storten, op eene en de zelve tyd, waerlijk een zaek die mijn geloof zoude overtreffen hadde[+] ik het niet gezien: hy hadde Pylen die voor aen een dik hooft hebben, van been gemaekt, daer drie of vier fluitjes aen waren, welke door de lucht geschoten, zeer luit fluitede, dat aerdig was om te hooren, hier van zeide hy, de gewoonte tot zijnent te zijn, dat de Over. stens der Krygs-benden, al zulkke fluit-pylen over de hoofden hunner Krygs-benden heen schieten, om die tot dapperheit aen te moedigen, en mede dat zy door dat geluit, na zy de Pyl dees of geene weg heen dreven, bevelen wisten te geven: hy verzekerde my, dat de zommigen tot zijnent zoo rat waren, dat zy een Pyl op hun afgeschooten, te Paerd zittende met de Zweep of Zabel, wisten af te keeren, ja een Rotting in de hand hebbende, te voet zijnde, zich ten doel voor alle Pylen dorsten zetten, en die wisten af te slaen. En om zijn eer en achting niet te verliezen, wilde met geen Pyl schieten die nat of onbequaem was, want die by hun het netste schiet, de meeste roem behaelt.

[+]Eenige van deze fluit-pylen worden onder my bewaert.

In de gewesten rondsom zijn Geboorte-plaets, zeide hy, zwarte en goede Zabel-dieren gevonden te werden, hy hadde die zelve wel geschooten; deze Beesten jagen en spooren zy met Honden op, als zy op de Boomen springen, schieten zy die niet dood, maer jagenze, 't zy met Pylen of anderzins van boven neder, als wanneer de Honden die onder de Boom staen, de zelve vatten.

Hy zeide tot zijnent geen ver afgelegene Volken bekent te zijn, als alleen de Moskoviten. Hy meende dat het meerder tal der Moegaelsche Vorsten, in de omstreek zijner gewest, nu den Sineesch erkenden.

De Paerden zijn daer klein, doch zeer sterk, konnen tweemael vier en twintig uuren loopen zonder de toom uit de mond te doen. Zy zitten kort te Paerd, 't geen geschied om de Boog te beter te konnen wenden, als zy op een vyand zullen mikken, rekken of spannen den Boog uit, en wel van den vyand af, wendende zich dan schielijk onder 't afschieten na hem, doch altoos in de hoogte, zoo dat de Pyl lijn-recht uit de lucht neder komt te vallen, als wanneer zy de meeste kracht doet, zoo als hy zulks my oogschynlijk dede zien, en het zelve ook Wiskonstelijk is te bewyzen. In 't afschieten van de Pyl, hielt hy beide de oogen open, en zag langs de Pyl heen, als ny die loste, zoo dat schier nimmer miste, als hy op eenig wit schoot, want hy, of daer in, of weinig onder of boven de Pyl dede vliegen, en zeer zelden, dat zy ter zyden af gong.

En of schoon men tot zijnent zeer goede musquetten hadde, zoo bedienden zy zich liever tegen den vyand met Pyl en Boog, om dat twee ot drie Pylen konden afschieten, eer dat het Musquet eens geladen werd: in de Kryg gebruiken zy kleine en lichte Pylen, met kleine scherpe punten, doch om wilt te schieten, met breede yzere spitzen. Zy hebben mede Lancen. Om de beste Paerden uit een groot getal te kiezen, doen zy die los en alleen, zonder Ruiter, snel loopen, en jagen, die de voorste in het runnen is, werd voor de beste gehouden.

De Zabels maekt men daer te Lande, en die werden geproeft met ze te zamen te binden, gebogen zijnde, en wanneer dan de band los gaet, en de Zabel de zelfde

gedaente behout, en niet krom gebogen blyft, werd hy goed geoordeelt: de spys werd aldaer in yzere, en in geen aerde potten gekookt; men heeft 'er Haerd-steden, en geen Ovens of Kachels.

Vleesch met Rys gekookt, is de gemeene spys.

Zy eeten geen Paerde-vleesch, om dat zy zeggen zulks onrein te zijn, als hebbende ronde voeten, 't geen iets byzonders is: aen de Volken te dezer plaetze, terwyle noch Sineezen, noch andere Tarters daer vies van zijn, volgende zy, in dezen de Wet der Jooden: zy eeten geen Honden, Vossen, of Katten, om dat ze onrein zijn, zoo hy zeide, maer wel Hazen. *Botsar* is onheilig in zijn spraek gezegt. Trouwen niet aen na bestaenden: daer zijn Vrouwen Kloosters in zijn Stad, zoo wel als die van Mannen.

Na de wys der Sineezen, zoo werden in deze Sineesche Grens-stad een groot ge-

tal gelubden gevonden. Alle Mans perzonen tot zijnent, zoo wel Burgers, Boeren als Bos-hakkers, moeten zich tot den Krygs-dienst bevlytigen, des bevolen werdende: men vind 'er dicht onder de Steden beweeglijk Dorp aen Dorp: de Mannen doen schier niet als zich daeglijks met de Wapenen te oefenen, van Jongs af: de Vrouwen doen Huis-werk, en benaeyen alles: kleine en mismaekte Mans perzoonen, die of kreupel of gebocchelt zijn, doen aldaer het handwerk van Weveryen, wezende aldaer een zittent ambacht, oneerlijk geacht; dit stryd tegen de wyze van Sina, alwaer ontallijk veel Wevers zijn, en waer men de mismaekte Menschen veeltyds op de geboorte plagt te dooden, zoo dat de Inwoonders van deze Stad, gemelte gewoonte van de Moegalen hebben behouden, van waer zy afkomstig schynen te zijn.

En hoewel het geene wyze is, dat iemand meer als twee of drie Vrouwen tot zijnent trouwt, zoo is echter de meerderheit der Wyven geoorloft, waer in zy de Sineesche geilheit ongelijk zijn.

De dooden werden tot zijnent begraven, of verbrand, na dat hy sterft, des Morgens, Middags of des Avonds, wes aengaende een Boek onder hen is, 't geen op de sterf-uur opgeslagen werd, waer uit de oogenblikken waergenomen werden, van de uure des doods der afgestorvene, en volgens den inhout, passende op die tyd, of ten vuure, of ter aerde werden besteed.

Hy hadde de Groote Sineesche Muur gezien, wist die mede te beschryven, en zeide haer, van levendige steen gemaekt te zijn. In *Sina* onderhout men Thuinen en Hoven tot vermaek, maer in de Landstreek daer hy gebooren was, wist men daer niet van, en alles wast daer als in 't Wild.

De Luiden van aenzien werden aldaer op Stoelen van vier Mannen gedragen, en zijn die Stoelen genaemt *Sire.*

Men maekt daer Bier, en men drinkt daer Méde, die van zeer goede Honing werd gemaekt. De voornaemste Luiden hebben daer Karossen, op hunne wys, en byzondere gedaente. De Huizen werden gemaekt van witte steen die uit het gebergte komt.

Koper valt 'er in 't gebergte. Zwart en groen.

Het Meir *Dalaia*, zegt hy toegevroren te hebben gezien, en daer met een slede over gereden, binnen de tydt van de Hanekraey des Morgens, tot aen den Avond Sneeuw valt daer omtrent weinig.

De Plaets in mijn Kaert, met de naem *Mongol* of *Moegholtsin* bekent, zegt hy een Dorp te zijn. Men hadde tot zijnent Metael en Yzer geschut, lang twee en een half El, doch zoo dik en ruim, dat 'er twee of drie Menschen in konnen kruipen; deze zoude door een muur drie vadem dik konnen schieten, eh byster verre.

Na dat ik uit dezen Jongman konde bespeuren, zoo zijn de Menschen Oostelijker als zijn geboorte plaets, meer gezedent, als die Westelijk woonen. Hy zeide, dat de Rivieren van zijnent naer het Russche gebied toe liepen, waerom de Moskoviten derwaerts, zoo wel niet konde naderen: zy voeren zeide hy, met kleine Jollen, langs de Rivieren. De voornaemste Vlieten tot zijnent noemde hy *Kimne* of *Kiemne, Selenge* en *Orchon*, (*Arguna.*)

Men kookt aldaer Zout uit Putten, en ook uit Quellen, die uit de grond op komen, en zeer zout zijn. Rondsom deze Zout-putten is het Aerdryk steenachtig.

De Vrouwen maken daer de klederen en niet de Mannen, wezende de kleeding der Mannen, aen die der Vrouwen zeer gelijk.

De mutzen der Mannen zijn met Vosse vellen veel gevoert, maer die der Vrouwen met Zabele huiden.

Den bouw der Kerken in *Sina*, quam met die der Kerken tot zijnent overeen, maer niet die der Huizen.

Voor de Duivels-beelden, die men in de Kerken der Sineezen vind, hadde hy een afkeer, als ik hem die in Prent vertoonde, en wist men van de zelve tot zijnent niet.

Changor, een Moegael die onder het groot Moskovisch Gezantschap, in den Jare 1697, hier te Lande zich bevond, door my ondervraegt zijnde, heeft my gezegt, zijn Vader genaemt geweest te zijn *Okinum*, zijn Moeder *Serochonam*, gebooren aen de Rivier *Soekoi*, welke in de *Selenga* stort. Zijn Ouders doen was, niet anders als Vee te hoeden, en daer van te leven, behalven van het Wild dat zy schieten, en Visch die zy vangen. Het Land werd tot zijnent niet gebouwt, waerom zijn Lands-luiden geen brood nuttigen: de Theé, welke hen uit Sina toe werd gebragt, en Water is hun drank, beneffens Melk van alderhande Vee, als ook van Kemels Ezels en Paerden. De Zabel-vellen en ander Peltery die daer vallen, voeren zy na *Sina*, om boven gemelte Theé, Stoffen en andere Waeren daer voor te mangelen.

De voornaemste verblyfplaetzen der aenzienlijkste Moegalen, 't geen Hutten meest van hout en aerde zijn, werden (bevestigt hy) *Urga* genaemt.

De Panzers die zy maeken, zijn van houte of yzere schobben, behalven dat zy schootvrye Harnassen, zoo voor Kogel als Pyl hebben, van Zyde of Harte vellen, een hand breet dik op malkander gepakt, 't geen licht te voeren is, hoewel niet çierlijk en staet.

Alle de Zyde werd hun uit Sina toegebragt: de Drukkery na de Sineesche wys is aldaer in gebruik, want men gebruikt daer toe ingesnedene borden; de Boeken raeken meest het Geloof, en de Heidensche Afgodery, hoewel de zommige, daden van oude verstorvene Helden melden, als ook vermaek toebrengende verdichtzelen, voorvallende zaeken, en geschiedenissen. Het Papier werd aldaer uit Sina gebragt.

Wanneer ik hem gedrukt geschrift van *Niuche*, dat is, der Tartaren die nu *Sina* beheerschen, vertoonde, zoo konde hy zulks lezen, maer niet verstaen, zeggende, dat men alzulke letteren in zijn Land gebruikte, doch dat de Tael verschilde.

Hy verhaelde my den *Katoechta* te hebben gezien, die hy oordeelde toen vyf en veertig Jaer omtrent oud te zijn, geweest, en zulks ter tyd wanneer hy Feest hielt op een bestemden dag. De plaets daer hy hem zag was in zeeker gebouw als een Klooster, genaemt *Kintinkiet.*

Wist my te zeggen hoe zeeker Mugaels Vorst, genaemt *Dideke chan*, met zijn Volk of Horde, sterke weerbare Mannen, behalven Vrouwen, oude en jonge Menschen, omtrent drie duizend, van meninge was de Moegaelsche gewesten te verlaten, en zich te voegen by de Kalmukken, doch dat *Sain chan* de Moegaelsche Vorst; daer hy *Changor* onder gebooren was, en de naeste gebuur van *Dideke*, hem na zette, met omtrent gelijk getal van Krygs-luiden, hem aentrof en sloeg, zoo dat *Dideke* wierd gedood, waer na de Bende weder te rug wierd gedreven, om de oude bezittinge te beslaen, en gedwongen, met hunne Landsluiden de Moegalen, te staen, tegen de Kalmukken.

Men vind Geestelijke Mannen onder hun, die kuisheit belijden, en nooit trouwen; en hoewel de veelheit van Vrouwen onder hen in zwang gaet, zoo werd Overspel echtef gestraft, met een boete van Vee, ook met slagen, ja zomtyds met de dood, of overlevering van de misdadigen aen den geledenen, zelf, om hem te verkoopen, of te handelen naer welgevallen. Als de Man een weerzin in de Vrouw krygt, vermag hy haer te laten gaen, verstooten, en verjagen.

Hy zeide my wyders, groot verlangen na zijn Vaderland te hebben, en of schoon nu veel overvloediger wierd gespyst met brood en kostelijk voedzel, dat de Wildernis hem meer behaegde; dat te eeten van de grond hem veel gemakkelijker voorquam, als aen een Tafel op kostelijke Stoelen te zitten: hy bekende hier te Lande meer Huis-inboel, en kostelijke toestel in de wooningen te zien, als tot zijnent, daer men op de aerde lag, en onder de Lucht, of ten beste onder de Hutten vernachte, evenwel toen hy van die dingen, en zoo veel gemakken als men in deze Landen geniet, geen kennis hadde, vrolijker en met meer genoegen leefde als nu, volgens het spreekwoord, *onken, onmin:* de verandering van lucht, en overgebragt te werden uit Moegalen Land naer Siberien en Moskovien, daer de Menschen meerder geviert werden, en zich meer goeds doen, dede veel hunner gevangene Landsluiden sterven.

En of schoon zy geen voor-raed van Spys opdoen, zoo en weet men niet te zeggen, dat 'er ooit gebrek van levensmiddelen tot zijnent is geweest, zoo veel Vee is daer,

en zoo overvloedig Wild werd 'er geschoten: byzondere eigendom van Land en is onder hen niet, het Gras, Water, Wild, en Hout is gemeen.

Wanneer een gewest vertreden en afgeweid is, trekt men met het Vee naer een ander Veld: zommige onder hen, en hebben zelf geen Vee, doch onderhouden hunne gezin alleen by den Boog en Visscherye: wanneer in vlakke Beemden zijn, en de Bosschazie verre, dan werd de mest van het Vee, Paerden en Kemels, gebrand.

Het Tungoes Volk wierd by hem zeer veracht, en voor woest uit gekreeten; dezen bewoonden alleen de Bosschen, zeide hy, en hadden geen Vee, noch Akker-bouw.

Wanneer iemand onder hun een doodslag begaet, werd zulks met Vee geboet, ten behoeve van de verwanten der verslagene, volgens uitspraek van hun Opper-hooft of Vorst, en zoo de misdadiger niet en heeft om de misdaed af te koopen, werd hy aen de beledigde Vrienden over gegeven, of om hem te verkoopen, of wel te dooden, en om te springen naer welgevallen.

Zy en hebben geen gevangen huizen, richtende alle misdaden aenstonds.

In Rechtszaken hebben zy Rechters en

Schryvers, die te wederzyds hooren, en 't Vonnis vellen nit de vuist.

Geld en gaet by hun niet om, en hebben 't ook niet van doen; alleen by mangeling werden de nootzakelijkheden uit *Sina* gehaelt. Zilver en Goud werd 'er echter gevonden, waer van zy oppronkzels tot Zadels en Toomen, en ook andere fraeyigheden maeken: wanneer zy reizen, dryven zy Vee voor zich heen, 't geen hun tot voedzel dient, en ook om te vermangelen voor hunne behoeftigheden.

Melk van veelderhande gedierte weten zy zuur te maken, op zeekere wys, dat smakelijker ten drank is als ons Bier, zoo dat men 'er zich van bevat kan voelen, zoo hy my in 't zeeker wilde berichten. Men vond daer wilde kleine Paerden, die lang bruin, zacht en gelijk haair hebben, het haair der Zabelen niet ongelijk, waer van het leder of den huit zeer dik is. Daer zijn ook Aepen, Buffels, en Marters.

De Rhabarber wortel valt daer in overvloed, doch zy gebruiken die niet, maer wel de bladeren, die zy kooken, hebbende een zuurachtige smaek, zonder zoo zware zuiverende kracht als de wortels, die zy verwerpen. Uit het Tangutsche Land komen tot zijnent Artzen over, die voorgeven de zieken te genezen, waer toe Ader laten, en veelderhande Apothekaryen hebben.

Tusschen zijn Land en dat van *Tangut*, daer den *Dalai Lama* woont, ontmoet men hoogten en laegten.

Ichoedoer of *Icoetor*, is een groot Mugaelsch Feest, dan gaen zy bidden, en verlustigen zich zondier eenigen arbeid dien dag te doen. Hunne Kerken zijn maer Hutten, of, ook wel, doch weinige, vaste houte Huizen. Hy konde Tanguts lezen, echter niet alles verstaen.

Men vind onder hun meer Mannen als Vrouwen.

Zy nuttigen zeer smakelijk de Cedernooten, die 'er veel vallen, als ook Aerd-bezien, en blaeuwe Bezien: Arme luiden die beedelen mosten, zeide hy, waren onder hen niet, hoewel de een wat meer Vee als de ander hadde, want die het minste hadde, echter van 't Wild leven konde: niets was hun van buiten benoodigt, dies besloot, het aldaer 't beste was te zijn, en hun eenvoudig leven te kiezen, voor de Europiaensche pracht en overvloed.

Van eenige Godsdienst of Godheit, wist hy zeer weinig, was wel gedoopt by de Moskoviten, doch en had daer van geen begrip, en konde door my niet diets gemaekt werden, dat de steene of geschilderde, en geprente Afgoden-beelden, niet[+] goeds in hadden; hy meende dat de vertoonde gedaenten, als van wanschapen Menschen of gedrogten, hoe wanschapen dat zy zijn, alzoo in den Hemel waren, en dit hun getal wel duizend uit maekte; dit schreven haer oude Boeken, dit hadden zy van hunne Voor-ouders verstaen, en daerom geloofden zy, dat als zich voor een Afgoden beeld neigde, en aenbaden, dat dan die geen, Wiens beeltenis het was, hun goed zoude toebrengen. De Beelden, 't zy van Papier of Damast gemaekt, verbeelden meest Menschen gedaente, doch veele hunner, en eeren zelf die Afgoden niet, hy was zeer onnoozel, en om dat veele dingen hem onbekent waren, zoo ontbraken hem ook veele benamingen om uit te drukken, het geene hy hier zag. Omtrent de kennte van Hemel en Aerde, was hy zeer dom en wiste niets.

[+]De meeste Moegalen weten van geen gesnedene, maer wel van getekende of geschilderde Beelden.

In den zelve Jare 1697, wanneer haer Czaersche Majesteit *Peter Alexewits* zich in *Amsterdam* ophielt, bevond zich mede een Moegael in 't gevolg, die zeide, zijn naem te zijn *Mansie Lapsin*, zijn Vader *Telme*, en zijn Moeder *Sandai* geheten te wezen, hy was oud vyf en twintig Jaer, gebooren omtrent de Oever van de Rivier *Selenga*, in het Veld, onder verzetlijke Hutten, zijnde in zijn Nabuurschap geen Steden: in

drie etmael konde men van daer tot in het Meir *Baikal* komen, dat zoet Water geeft, en veel Visch voed. Hy zeide my, dat het Land daer de Vliet *Selenga* door stort, 't welk meest vlak Land is, insgelijks *Selenga* wierd benaemt. Dat de meeste Heerschappye tot zijnent wierd gevoert by de Vorsten *Otserai Sain chan*, en *Sedichers Batur Chontais*, dat hy wel vry gebooren was, doch echter onder 't Gezag, en gevolg van Prins *Rodini* of *Irdini Water* had geleeft: dat de Moskoviten uit *Selenginskoi* een inval of stroop over het gewest daer hy zich toen onthielt; hebbende gedaen, hy beneffens veel andere voor Slaef weg was gevoert. Als ik hem vertoonde geschrift van de Tartersche Volken die *Sina* nu beheerschen, en *Niuchers* werden benaemt, zoo konde hy het zelve lezen, en zeide my, dat het zelve niet veel verschilde van de Tael ter plaetze daer hy gebooren was, en of schoon het vertoonde Geschrift in alles niet verstond, zoo konde hy het lezen, en daer mede te recht komen, zoo dat my toescheen het zelve te verschillen, als Hoog en Nederduitsch. In zijne Nabuurschap, byzon-

der Noordelijk, woonen, zoo hy berichte, veel Tunguzen, die hy zeer verachte, en zeide als wilde Menschen in het Bosch te leven: konnende noch Lezen noch Schryven, maer tot zijnent was het Geschrift *Tanguts*, doch konden aldaer, behalven de Geestelijken, weinig Menschen schryven, 't geen hy, als wezende een Leerling van zeeker *Lamas* Priester die onder den *Katoechta* stond, en deze weder onder den *Dalai Lama* tot *Tangut*, zeer wel konde, en my een proefje van zijn hand, zeer net geschreven vertoonde: hy ware bestelt geweest tot den Geestelijken dienst, en daerom nooit te zullen trouwen; zijn Meester, zeide hy, hadde acht of tien diergelijke Jongelingen gehad op zijn vervoering, die hy in hun Leer onderwees, beginnende met te Lezen en Schryven na de Tangutsche wyze. Wezende het Lezen en Schryven, een groot deel der Geleertheit, om dat weinige zulks konnen doen: maer vermids zeer jeugdig van daer was gebragt, zoo had niet veel van die Afgoderye onthouden: men bad Prenten aen, die Afgoden en Duivels beeltenissen vertoonden, ook den grooten *Lama* tot *Tangut*, die hy mede geoordeelt had nooit te sterven; wist van de Stad *Barantola* te spreeken. De Priester zijn Meester, droeg niet als roode en geele kleederen, en of schoon niet vermogt te trouwen, zoo behielp zich met Slavinnen: hy dede den Geestelijken dienst in de Hutten, was genaemt *Losaria Soen Loendoek.* Hy noemde in Tangutsche Land de Steden *Ridoen, Bribon, Dasilombo, Gonbon, Daiton, Boetolan, Altinsomna*, dat is het Goude Klooster gezegt, om dat 'er een verguld Dak is.

De *Katoechta Lama*, die hy zeide, dikmael gezien te hebben, in zijn eigen Land, zeide hy, te woonen in een plaets als een Klooster, bezittende zoo hier en daer eenige vaste wooningen, welke hy by beurten bewoonde, naer dat de Volkeren zich legeren, kiezende steeds een der zelve die naest by de zwervende menigte is, tien duizend Menschen omtrent, volgen den *Katoechta*, als hy optrekt, die zich in 't Veld rondsom zijn wooning ter neder slaen. De *Katoechta* is Broeder van den *Otsirain Sain chan*, welke (zoo hy zeide) aldaer het waereldlijke bestiert, zoo als dezen het Geestelijken Gezag in dien Oort heeft: elders zegt hy meer *Katoechtaes* te zijn, afgezonden tot verrichting van den Tangutzen Geestelijken dienst. In zijn Vaderland verhaelde hy, geen of zeer weinig Ambachten te zijn, en byzonder geen Weveryen, alleen kan men daer een Kleet of Muts naeyen, werdende alle de stoffen uit *Sina* gebragt.

Men vind daer veel kleine Slangen, anders weinig vergiftig gedierte, Tygers of Leeuwen tot zijnent niet zijn, maer wel op zeeker gebergte, genaemt *Outaison*, gelegen tusschen *Tangut* en zijn geboorte plaets; daer is veelderhande Visch, als Ael, Baers, Steur, enz. Daer gaet tot zijnent geen Geld om, maer men weegt malkander het Zilver toe. Van zijn woonplaets tot aen Tanguts Grenzen te reizen, had men van doen veertien dagen, doch tot in *Barantola* is grooter Reis: *Barantola* zeide hy, zoo wel de Hooft-stad van *Tangut*, als een Eiland te betekenen.

Men brengt kopere en yzere Ketels uit *Sina* in zijn Land, daer de Spys in gekookt werd.

De Aenzienlijkste onder zijn Natie, hebben zoo, hier en daer vaste wooningen, die zy by beurten bewoonen, doch de gemeente zwerft alleen onder de Hutten en Tenten.

De naest aengelegene Volken zijn Moegaelsche Vorsten, groot en kleine, welke gevolgt werden, bewesten van de zwarte Kalmakken, en deze zijn dus benaemt, niet van of naer de verw, maer by verwyting ter schimp.

De Vrouwen werden van de Ouders gekoft, of gevangen ingebragt, en zoo tot Wyven aengenomen. Hy stofte dat zijn Natie hun eigen Heer was, maer die van

Niuche, haer Nabuuren onder *Sina* gehoorde: Volkryk zeide hy, zijn Land te zijn, doch men woonde als verstrooit, al om te Veldewaerts.

Hy wist van de Rivier *Angara* te spreken, en zeide dat de Vlieten tot zijnent klein waren.

Aen elk was het vry tot zijnent te gelooven, wat men wilde, en zoo een Godsdienst aen te kleven, als welgevallig was: Christenen of Joden vond men tot zijnent niet, ook geen Mahometanen.

Zy dragen geen Hembden, en weten ook van Linnen niets: gebruiken Laerzen, die de Vrouwen maken, welk bekleed zijn met wit stof dat uit *Sina* komt, 't welk zy stikken: zy zijn binnewaerts van Leer, dragen ook onder-laerzen, die van Zyde zijn.

By hen valt Yzer daer zy geweer van maken, doch Koper werd hun uit *Sina* gebragt.

En van de Kant van *Albasin*, dat nu gesloopt is, werden hun steenen toegebragt, daer zy Zilver uit arbeiden, 't geen zy weten te bewerken: Boskruid maken zy

zelf, doch de Zwavel komt uit *Sina.* Daer wassen kleine Appeltjes, ook alderhande Ael-bezien, doch geen Peeren, maer wel Bramboizen, Kastanien, en blaeuwe Bessen; hun spys is meest Vleesch: zy hebben geen Vasten dagen op zeekere bepaelde tyden, doch wel zomtyds uit Godvruchtigheit, zy weten dat 'er God is, en zijn angstig voor de Hel.

De *Bratski* Volken die nu rondsom het *Baikal* woonen, zegt hy, van hun te zijn uit gegaen, of afgeweken, zijn zeer verwildert, zoo hy zegt, en weten van God noch van zijn Gebod, dragen kleederen die benaeit zijn, of geborduurt met alderhande Lakene lappen, çieraeds halve.

Onder hun woonen, zoo eenige *Tungusi, Kalmakken* en *Sineezen*, ook *Tanguts* Volk, welke aldaer het meest zijn geacht, en in grooten aenzien, om dat Schryven en Lezen konnen: dikmael komt daer een Tanguts Gezantschap. Zomtyds, doch zeer zelden komen in dit zijn Land Persiaensche Handelaers, die Sineesche Waeren afhalen, hun drank is Water, Theé, Melk, en Brandewyn, van Ezels, Koeyen, Schapen, en Paerde Melk gemaekt, zy maken Kaes, karnen de Melk tot Boter, die zy smelten na de wyze der Moskoviten.

Zoete Melk daer de room af is, gemengt met versche Melk, doen zy in doeken, 't geen dan gewrongen toegebonden, en geperst, Kaes werd.

Als zy van afgelegene Plaetzen spreken, teggen enkelijk ter rechter of ter slinker zyde, zonder dat de gewesten by de winden weten te onderscheiden.

Het is der Vrouwen werk de klederen te maken, die onder de armen zijn toe geknoopt, zy dragen meest Damast of Stof, 't geen zy *Kitaike* noemen, van Wol met weinig Zyde door een geweest, gemaekt, welke beide hen uit *Sina* toegebragt werden.

By Winter tyd werd deze kleeding met Bond gevoert, voornaem met goede Zabels, die in zijn Land vallen.

Koorn wast daer niet, maer wel eenig weinig Rys: zonder het welk zy noch Zaeyen, noch Maeyen.

Zy jagen de Paerden in 't Bosch, of in de Weiden. Wanneer zy den dienst niet meer vereischen, die gewent zijn, van zelve te huis te komen.

Het is daer des Winters vry kout, hoe wel het daer weinig Sneeuwt, en als 'er al Sneeuw gevallen is, zoo weten de Paerden met de voeten het zelve weg te schrapen, en 't Gras van daer onder te eeten.

Men vind 'er wilde Paerden, en wilde Schapen, doch beide vry klein.

In de gewesten strekkende naer *Tangut*, zegt hy, wilde Stieren en Koeyen te zijn, en by hen veel Harten en Inkhoorens, ook veel Arenden, Valken, Ganzen en Zwanen. Hun tellen of rekenen geschied op Leyen, der wyze als de Huis-luiden hier te Lande doen.

Van de gedaente des Aerd-kloots weten zy niets, de Zon meinen zy even onder het oppervlak van de Aerde te gaen, en zoo des Morgens weder te voorschyn te komen.

Zy bereizen hun Land zeer langzaem, hebben meest alle zwart haair, ongekrult, en zeer weinige bruin blank of ros.

Het hooft werd geschooren met een Scheer-mes, 't geen zy zelve maken, of hen uit *Sina* werd toegebragt, behoudens dat een tuit achter afhangt. Die een jonge Dochter ongetrouwt beslaept, moet zulks by de Vader boeten, met een Paerd, Kameel, of eenige Schapen, geëvenaert naer de hoogheit des perzoons, want een Maegt te onteeren, zeer zwaer werd genomen, doch byslaping van bejaerder Vrouwen, en

werd niet geacht. Zy plegen op hen twaelfde of dertiende Jaer te trouwen, en is het iet zeldens dat een perzoon van twintig Jaer ongetrouwt blyft: oude Vrouwen gaen in Kloosters, die hy echter zegt niet gezien te hebben, om dat verre van 't gewest daer hy zich ophielt, zijn gelegen.

Hy hadde een Zabel op zeide, welk verkeert hong, lang vier en een half span, zy was zeer licht, en uitgeholt, de rug breet, en voor zeer scherp, 't was Sineesch maekzel, op zijn hooft droeg hy een Sineesch-Tarters mutsje, met een roode vlok-zyde quast, de rant was Bont van vliegende Inkhoorens, hy had bruine oogen, was plat van aenzicht, doch niet van neus, aen zijn lijf had hy twee rokken, een lange, en een korte, van stof daer Draeken in verbeeld stonden, na de Sineesche wys. Zijn Landaerd, zeide hy, zeer genegen tot Tabak te zijn, die zy *schar* noemen, welk rosachtig hen uit *Sina* toe werd gebragt, fijn gesneden als rafels, zoo als iets daer van onder my berust; hy vertoonde my een koopere Sineesche Tabaks pyp, die een derde kleinder, zoo ketel als steel was, als de pypen hier te Lande.

Het Wild vangen zy met Pyl en Boog, en ook zomtyds met Roers: hy zeide, dat de zommige in zijn Land, gekleed gongen op zijn Sineesch.

Hy wist van een Volk te spreeken, niet ver van de Sineesche Muur woonachtig, by hen genaemt Wit-mutzen, die in eigen Land vry leefde, en onder hun ongeloo-

vige wierden genaemt. Dus verre uit mondeling bericht van boven gemelte Tartar.

Kemnicke en *Dsidoe* zijn twee plaetzen, aen deze zyde de Rivier *Selenge* gelegen.

De Jurten of Hutten der Tarters in Dauren Land, zijn bedekt met Vilten, by hen genaemt *Weilok*.

Veele der Tarters tusschen de Stad *Tobol* en de Sineesche Muur, zijn gewoon hunne Lyken ter Aerde te bestellen; eenige omtrent *Nertsinskoi* verbranden: by 't sterven en begraven hunner Aenzienlijkste verwanten, die van Manlijke kunne zijn, een Paerd, of Wel, leggen het zelve boven op het graf.

Wanneer het Meir *Baikal*, en andere Meiren in de Nabuurschap van 't Mugalen Land, bevrozen is, en dat Kamelen daer over hebben te gaen, doet men hen scherpe yzere schoenen aen, om den voet te vaster te zetten, zoo als de afbeeldinge daer van onder my berust.

De steene verbrokene Toorens, die men zoo hier en daer in *Dauria* en Moegalen Land, byzonder in de Dalen vond, ter tyd van de *Niuchsche* Oorlogen, zijn tegen den Pylschoot gebouwt geweest, zy waren in de midlijn, omtrent vyf en twintig voet groot, en kleinder; zy hadden kleine laege deurtjes, waer door men in het gebouw kruipen kon, die nu noch zichtbaer zijn, maer vervallen. De Menschen welke heden omtrent deze oude gebouwen woonen, zeggen, dat die zijn gesticht geweest van de oude Tartersche Helden of Reuzen, onder hun genaemt *Bogatiri.*

De *Mugalen* en *Kalmukken*, doen hunnen meesten handel by ruiling, doch die naest aen *Sina* zijn gelegen, gebruiken mede Sineesch Geld, maer die afgelegen zijn, ontfangen geen Zilver, als by 't wigt, liever mangelende, waer voor waer, als dat Zilver of eenig Munt ontfangen. De Mugaelsche Vrouwen, voornaem die geene welke het naest aen de Muur woonen, hebben steeds de Pyp met Tabak in de mond. Deze Volken spyzen niet op vaste en gezette tyden, als men in *Europa* gewoon is, maer als zy hongeren: en zitten dan op de Aerde neder. Het Vleesch, 't zy Paerde Vleesch of ander, smyten zy op het vuur, ter brading, en een weinig tyd daer op gelegen hebbende, eer 't half gaer is, byten daer zeer onbezuist, na dat het een weinig van de asch gezuivert is, stukken tot hun smaek, en vergenoeging af.

Die steelt werd met geessels op de billen onder hen gekasteit.

De Zoons erven onder de Mugalen, en niet de Dochters.

Drie Mugaelsche groote Prinzen, of *Taizi*, werd gezegt dat zich noch houden op hun zelven, buiten schatting aen Moskoviet of Sineesch, die niet zeer wyt van het Meir *Baikal* zouden zijn, verstaende van de meest Oostelijke Mugalen, doch wie zy zijn, en hoe benaemt, is my onbekent.

De Moegalen eeten veel Wortels, ons onbekent, zy spyzen mede van zelf gestorven Vee, doode Paerden en Kemels, en ook dat ongansch, gestorven of verminkt is, de Geerst eeten zy droog, en veeltyds ongekookt, hunne brand is op veele plaetzen Koe en Kemels mest. Men heeft daer veel zandige Landstreken, voornaem dicht onder de Muur, maer dat 'er een Zand-zee zoude zijn, als in *Arabie*, daer enkel zand is, zonder eenig Lover of Gras, 't geen de ouden hebben gewilt, en werd met de waerheit niet over een te komen, bevonden: in 't algemeen is dit Land niet zeer vruchtbaer, voornaem het geene naest aen *Sina* is gelegen, het vetste en vruchtbaerste gewest, is het geene, dat naest aen de Russche Grenzen stoot, en hunne Czaersche Majesteiten erkent, doch het alderbeste Land in die gewesten, is te wederzyde de Oevers der Vliet *Amur*, gelijk mede goede Weide is dicht onder *Nertzinskoi*, alwaer goed Kooren valt, zoo als de Landen boven aen de *Oby, Jenisea, Tunguska* en *Ket*, ook vruchtbaer zijn,

en vermakelijke Bosschazien hebben, waer voor de Beemden dicht onder *Naum*, niet behoeven te wyken.

De *Mugalen* en *Tunguzen*, zijn gewoon een Leedere of Zyde Tas te dragen, daer zy Brandewyn van Paerde Melk in hebben, tot hun gestadig gebruik: de Paerde Melk is onder hun de aengenaemste drank en voedzel, zoo als ik iemand gesproke hebbe, die daer op by hen te gast was geweest.

De *Tunguzen*, Nabuuren der *Moegalen*, eeten de Visch en 't Vleesch mede raeuw, byzonder des Winters, wanneer die bevrozen is, gelijk zeeker Duitsch Reiziger my verhaelt heeft, aldus met hen gegeten te hebben, en dat de raeuwe Visch niet onfmakelijk voor quam, zoo als de Moegalen mede het aes van doode Paerden eeten.

Als de *Tungusche* Schamans, of Priesters en Duivel-jagers, die dicht by de Mugalen zich ophouden, voorzegginge zullen doen, of Toveren, op hare wys, dan maken zy een zeer luit geschreeuw en misbaer, houdende een Pyl in de hand, met het eene einde op de Aerde gezet, en het scherpe voor de mond, of onder de neus,

P. 357.
Mungaelsch ABC en Lettergrepen.
a. ne. na. moe. moe. ni. be. zoe. dsoe. re. ti. do. joe. ai.
ba. ni. za. ba. la. ki. bi. ze. ke. ri. di. toe. dsa. bai.
k. o. no. za. le. dioe. bo. zoe. g. gho. ro. doe. dse. ghai.
oea. oe. noe. ra. li. di. boe. sa:co. ki. go. roe. t. dsi.
sa. e. ne. sa. lo. da. be. se:ce. gi. koe. re. d. gha.
k. oe. noe. ta. loe. da. bre. cha. co. goe. roe. tioe. ga.
e. je. ma. la. le. gi. za. chi. coe. ba. a. dioe. gho. an.
a. ke. ma. sa. loe. mi. ze. dso. ce. da. je. ja. go. ban.
i. t. mi. ma. gha. da. zi. dsoe. coe. t. oea. joe. ghoe. ghan.
na. ma. mo. me. a. ba. zo. dse. ra. d. to. je. goe.
bak.

P. 357.
Mungaelsch ABC en Letter greepen.
bak. ghab. ana. baco. ghali. ama. baca. ghadi. aja. bari. gharco. asi. bata.
ghak. ek. bana. ghaco. aloe. bama. ghasa. acoe. baja. ghari. adta. bari. ghata.
as. bek. ghana. anoe. kalo. gham. amor. bacoe. ghaja. atoe. badsa. ghari. ati.
bas. kek. ani. banoe. ghaloe. ami. bamoe. ghasoe. ajoe. baboe. ghalsa. asoe. bati.
ghas. am. bani. ghanoe. axa. bami. ghamoe. abi. bajoe. ghatoe. aghoe. basoe. ghati.
al. bam. ghani. ala. kasa. ghami. aba. baki. ghajoe. agha. kaghoe. gharoe.
bal. gham. ar. bala. ghara. aroe. baba. ghabi. ara. bagha. ghaghoe. ake.
ghal. at. bar. ghata. asi. baroe. ghaba. aboe. bara. ghagha. abi. boke.
ab. bat. ghar. ale. bazi. ghazoe. achi. baboe. ghari. aroe. baki. boka.
cab. ghat. aoe. bali. ghazi. aza. badi. ghaboe. ari. baroe. ghaki. ata.

springende en danzende als dan, gelijk uitzinnig, waer na zich te slapen leggen, en ontwakende, veel zaken zeggen.

De Rivier *Kailaar* in 't Moegalen Land, is zomtyds zoo ondiep, dat door waedet kan werden, het Gras en d'opgeslage ruigte, raekt in deze omstreek veeltyds aen brand, 't gunt den Reizigers als dan groot ongemak toebrengt, want alzuk vuur vliegt radder voort, als een Paerd runt, zoo dat men zich daer van naeuwlijks wachten kan: de Rivier *Gan*, niet verre van daer, kan veeltyds mede, wegen schaersheit van water, door gegaen werden: de Spys moet in deze gewesten mede gevoert werden, waer toe men veel levendig Runt-vee, en Schapen gebruikt, behalven het Wild dat geschooten kan werden, ook de Visschen die met puntige tweesnydende Pylen, die voor breet zijn, werden getroffen, wezende meest Forellen en groote Snoeken.

De *Moegalen* en *Kalmakken*, dryven groote handel met Vee en Pelterye: in de Stad *Barantola*, die in het Land van *Tangut* legt, welke naem als zy van Koophandel spreken, geduurig in de mond hebben.

Op zommige Oorden in Moegalen Land, ziet men dat de voorby gaende Heidenen, kleinigheden aen de Bomen hangen, ter eeren hunner Afgoden, die zy gevoelen door dit Offer te behagen, als wanneer zy hun gebeden storten, oordeelende daer 't meest verhoort te zullen werden, om de nabyheit der valsche Godheit, die zy waenen daer omtrent zich onzichtbaer op te houden.

Zommige Moegaelsche Prinzen leven enkel op den Roof, zoo van de Russen als hunne eigen Landsluiden, en daerom is 't gevaerlijk door hun Land na *Sina* te reizen, dat anders zoo wel als recht door Kalmakken Land een vry korte weg zoude zijn, zijnde de weg over *Selenga* mede korter als over *Nertzinskoi.*

De *Moegalen* zijn door den bank niet zeer grof van stal, zy zijn wat lyviger van lichaem als de Sineezen.

De *Moegalen*, die naby de Groote Muur van *Sina* woonachtig zijn, zijn fris, en van gezonde gedaente, niet leelijk, maer eer schoon van stal, doch die van daer ver afgelegen zijn, hebben een donker en droevig wezen, schynende van de gezonste aerd niet te zijn.

In de hoeken van Hutten en Tenten zommiger Moegalen, vind men, zoo hier en daer geschilderde Afgoden-beeltjes, daer zy Reukwerk voor opsteken, ten welken einde, daer steeds kopjes voorstaen, waer in de reuk-stof gelegt; en aengestoken werd; men ziet daer beneffens ook kleine laetjes, waer in het zelve werd bewaert, ter tyd toe van 't gebruik.

In 't Moegalen Land, zoo wel als elders in *Siberie*, en *Kalmakkeye*, vind men zeer klein gevogelte, dat aerdige en konstig gewrochte nestjens, een span groot, weet te maken, in gedaente als een tonnetje daer een tuitje aen is; waer de opening door gaet, hebbende een lapje over 't gaetje, zoo dat het qualijk zichtbaer is, die aen de takken der Boomen hangen, rondom dicht toegesloten, behoudens de genoemde kleine ronde opening, niet grooter als een twee stuivers stuk, daer deze schrandere dierkens lucht door scheppen, en ter vlucht zich weten uit te arbeiden: deze zijn gemaekt meest van Wol, der wilde Schapen, die de zelve strooyen, of wel die zy uit den rug plukken: zy hangen aen de dunste takjes als aen spillen, en werden van de wind gints en derwaerts bewogen. De konst dezer arbeid is beter op net oog te zien, als te beschryven: het zachste stof is aen de binne kant van 't Nesje, dat zijn kleine veertjes, en van de fijnste Wol, om dat de jongen het meest gemak zoude hebben, gelijk ik 'er eenige van daer my over gebragt, kan vertoonen.

Rondsom het Meir *Dalaia*, dicht aen de Stad *Labinskoi*, anders *Kanin* genaemt, dat beoosten de Rivier *Selenga* naer de zyde van *Sina* toe, is gelegen, houden zich Moegalen op, die het Land bouwen. Hier dichte by is een gebergte, daer men geele Erts, of Minerael uit haelt, waer Zwavel, en Zalpeter, ook Aluin van werd gemaekt, en niet verre van daer in de woeste Heide, woonen de *Boelogansche, Oetsoegsche, Saiensche*, en andere Volkeren, van verscheide Talen. Gelijk rondsom het Meir *Istok*, dat bewesten de *Selenga* is gelegen, mede veel Volk woont. Te midden in dat Meir *is* een Eiland. *Karlar* is een ander Meir daer omtrent.

De Wester Moegalen gebruiken geen, of zeer zelden Spiegels en Stoelen, maer zitten als de Perzen, met de beenen onder het lijf, zoo als zy mede van geen Tafels weten, maer eeten op de Aerde: zy onthouden zich des Winters meest in dichte Bosschasien, en gezette plaetzen, doch des Zomers Weiden zy meest aen de Oevers van de Rivieren, en onthouden zich dan onder Tenten, en alhoewel de Moegalen door den bank geelachtig zijn, zoo vind men onder de zelve mede geheele blanke Menschen.

Zy wyken zoo na aen het Sineesche Ryk[+], als hun mogelijk is, om de vervolging, en Kryg met de Kalmakken te ontgaen.

[+]In 't Jaer 1699.

De Russche Kozakken in *Nertzinskoi* en *Tungusen Land*, trekken veeltyds op tegen de Moegaelsche Horden, die hen vyand zijn: de Ouden die zy aentreffen, zijn zy gewoon te dooden, maer de Jongen maeken zy tot Slaven, welke dan door de Sineezen, 't stuk om een Ducaet of twee gekoft werden, of wel worden zy mede Rusland ingevoert.

Wanneer de Moegalen eenige gevangenen bekomen, sparen zy in 't gemeen die by 't leven, om daer geld voor te maken. Zy dooden malkander dikmael om een klein ongelijk. De Heerschappye en het Gezag, is daer erflijk; de oudste in 't geslacht komt by versterf tot die Waerdigheit. Een groot gedeelte der Godsdienst by de Moegalen, bestaet in het Offeren, als mede in 't bidden by een Roozekrans, alprevelende binnens monds, en tellende God de gebeden toe, zoo dat ik iemant heb gesproken, die een Geestelijk onder dit Volk, zoo veel gebeden zag afknopen, dat zijn Nagel daer van gesleten was.

De Tenten of Hutten die de Moegalen gebruiken, zijn gemaekt van gevlochte Tuin-werk, die met takken na boven opgaen, omhangen met drie of vier vinger dik gepapte klederen, viltsgewyze gemaekt, daer geen nat door en dringt, boven in de midden, werd een Rookgat opengelaten.

Men vind in 't Moegalen Land, onderweeg, wanneer men van de Stad *Nertzinskoi* na het Ryk van *Sina* reist, een Berg van steen, daer een Klooster om hoog in uitgehouwen is. Voor is de Berg styl opreizende, van loutere steen, en daer ziet men boven eenige vensters, alwaer inziende, het oog eenige steene Afgoden ontmoet[+]. Van achter dezen Berg, is een stylen opgang: deze Afgoden-beelden schynen eener gedaente met die in *Sina* te zijn, eenige weinige Monnikken woonen daer, en onder aen den voet van den Berg, is een Tarters Dorp: de boven gemelte vensters hadden omtrent de hoogte uit de grond van honderd voeten, waer den Berg noch veel hooger boven uitstak, en oog getuige is geweest, den arbeid van klimmen schroomende, daer niet in ware geweest.

[+]Men ziet anderzins onder de Moegalen zelden stene Afgoden, behalven in eenige weinige Kerken.

Mergen of *Margen*, is een Stedeken in het Moegalen Land, omtrent de Rivier *Gan*, onderhoorig aen het Sineesche Ryk, daer een kleine Vliet, genaemt *Margen*, beneffens vloeit.

Men vind 'er byster veel Hazenooten in 't Moegalen Land, die groot en plat zijn, zy wassen aen kleine Boompjes. Omtrent de Stad *Naum*, ziet men daer geheele Velden van vol beslagen, in welke Nabuurschap gansche Wouden zijn van zwarte Berke-bomen. Tot aen deze boven gemelte Stad *Naum*, werd het Dauersche Land gezegt te paelen. Linnen is by hun onbekent, doch Kattoen werd uit *Sina* in overvloed daer na toe gebragt. Zeeker Visch *Kaloeska* genaemt, is daer in de Rivieren overvloedig.

Men heeft in Moegalen Land kleine Oszen, niet over twee ellen hoog, die zwart of root haair hebben, onder lang hangende, en een staert als een Paerd, zonder hoorens.

Men ziet mede in Moegalen Land, een Vogel, genaemt *Torpoen*, hebbende de gedaente tusschen een Ent en Gans, in groote, hy is schoon en geel van veeren.

Daer groeyen kleine Appelen, ak groote Karzen, als mede *Siremker* of Vuilboom-Bessen, en zeeker aerd van Kruisbezien, die aen zeer kleine Boompjes groeyen, in de Moerassen.

Zeeker Reiziger die het Moegalen Land ten deel gezien heeft, verhaelde aen my, dat eenmael aldaer hadde ontmoet, een Kapel, of Kerk-huis der Moegalen, van gebakke steen gemaekt, hy zag daer in eenige beelden, grof gemaekt, van Leem, doch verguld, waer voor eenige Kaerzen waren ontstoken: zy zijn gewoon als een goede Visch of Wilt-vangst hebben gehad, den mond hunner Afgoden met Vet of Rook-werk te bestryken, in teken van dankzegging, doch men believe te verstaen, dat dezen Beelden-dienst geen plaets en heeft, als by alzulke Moegalen, die naest onder de Sineesche Muur woonen, want de meeste en ver afgelegene als boven gezegt, zich met geschilderde Afgoden bedienen.

Omtrent acht dagen reizens van de Sineesche Poort, die by de Moskoviten werd gebruikt, ziet men steene gebouwen, in 't woeste Tartarye, daer gezegt werden, eenige der Voor-ouders van de tegenwoordige Keizerlijke Familie in *Sina*, begraven te zijn.

De *Moegalen* naest aen de Sineesche Muur gelegen, bedienen zich zoo nu en dan, mede van schiet geweer, waer toe zy Lont hebben, dat hen uit *Leautung*, en de Noorder deelen van *Sina* werd toegebragt, dat styve stifjes zijn, een pink

dik, geel van verw, 't geen gemaekt werd van zeeker gemale wortel, en oud Papier. Het geeft, en hout een goede kool, zoo als ik aen een stukje onder my berustende, hebbe gezien.

De *Moegalen* gebruiken tot slaep-plaetzen, in hunne Jurten en Hutten, voor Bedsteden, vierkante kassen, daer zy Vilten over hangen.

De Vrouwen dragen op het hooft, veeltyds mede Mans mutzen. De rook gaet boven te midden uit hunne Hutten, ten welken einde daer een gat of opening in werd gelaten. De *Lamas* Priesters die men onder hun vind, dragen roode of geele sluyers om 't lijf gebonden, van Laken of ander Stof; deze zijn over de schouder, en om de middel geslagen, der wyze bykans, als men van ouds in deze Landen de Wapen, of Velt-teekens plagt te binden.

Als de verstorvene een dapper Man is geweest, slachten zy hem ter eeren een Paerd, eeten het Vleesch, en stellen het vel op een stang te pronk, met zijn Boog en Pyl.

Mede als een Moegaels-Tarters Man sterft, die eenigzins van vermogen is, werd Pyl en Boog wel op zijn graf gelegt.

Men vind onder Moegalen en Kalmukken, zoo nu en dan een Mahometaen, anderzins zijn zy alle Heidenen, en weten van het Mahometsdom, als gezegt, niets: Joden of Christenen worden by hen niet gevonden.

Benoord-oosten aen *Moegalia*, of *Groot Tartarye*, werd by *Golnitz*, de Landbeschryver, gezegt, dat het gebergte *Ottorocora* legt, welke echter heden met die benaminge aldaer niet gevonden werd.

Sasana is een Moegaelsch Vorstendom, 't geene niet wyt van de Sineesche Grenzen leit. Bezuiden deze Moegaelsche Volken is het gebergte *Amtay* gelegen, dat zeer hoog en bezwaerlijk over te geraeken is. Zoo dra als men voorby dit gebergte, Zuidwaerts gereist is, komt men aen zekere vaste wooningen, *Aiboegi* geheten, alwaer luiden woonen, die den hedendaegschen bezitters van *Sina* onderdanig zijn, en *Toebeetzi* genoemt worden: gelijk mede d'Inwoonders der Stad *Koekoetanskogo* of *Kokoetona*, met den zelven naem van *Toebeetzi*, in die gewesten, bekent zijn. De muuren van deze Stad, die al vry groot is, zijn van rouwe steenen gebouwt, met Toorens en Bolwerken voorzien. Daer legt veel bezetting in.

Dobrana is een *Taysi* of Vorst, onder of by de zwarte Moegalen, die omtrent de plaets, daer zijn naem in de Kaert is te zien, zich met zijn Volk, in Tenten of Hutten ophoud, en, na gelegentheit van tyd, verhuist. Van hier kan men, in vyf dagen, binnen de Sineesche Muur komen.

Zeekere Volken, die omtrent het Vorstendom van gemelte Prins leggen, verliezen den naem van Moegalen. Het is een aert van Tarters, en staet met de zelven in verbondschap, en leeft op zich zelven.

Irdekule is de naem van eenen Prins of Hooft van een Volk, 't welk zich onder Tenten, op de plaets, daer hy in de Kaert gestelt is, of daer omtrent, ophoud, gehoorende onder de zwarte Moegalen. Tusschen deze plaets, en de ophouding van den Vorst *Suruktakon*, die van Kalmukschen geslachte en bestiering is, (wiens wooning in de Kaert *Bulugan* geheten word) zijn steene Bergen.

Kokoetona of *Kokotan*, anders genaemt *Karakaton*, dat is, Zwart-stad, is een Stad in *Moegalia*, niet verre van de berugte Sinesche Muur gelegen: en mag d'eerste Moegaelsche Stad aen die kant genaemt worden, staende onder het gezag van 't Sineesche Ryk. De muuren zijn van leem, en de muur-toorens van gebakke steen op

getrokken. De poort-toorens zijn vry grooter, als de muur-toorens, de welke in 't gemeen twee doorgangen hebben, en omtrent zestien vademen van malkanderen staen. De deuren der poorten zijn van Eiken-hout, en met yzer beslagen. De Stad heeft aes zoodanige poort-toorens. Oorlogs gereetschappen van geschut of musketten, vind men daer niet. Zoo binnen als buiten de Stad zijn veele Beelden-tempels, van gebakke steen gebouwt, en met groene en vergulde gebakke tigchels overdekt.

In de Stad staen veele groote steene winkels, achter welke de woonhuizen gemaekt zijn.

De Stad legt in een laeg Dal, en is lankwerpig. Niet verre buiten de Stadsmuur is de zelve niet steene gebergte als omringt. Door de Stad vloeit een klein Rivierken.

Daer word Koophandel gedreven, met zeekere Zilvere stukskens, in plaetze van Geld, genaemt *Lala*, wegende in waerde omtrent zeventig stuivers, en met andere, noch van minder gewicht. Met Tabak en Theé, als ook met Damasten, Zatynen, Kattoenen, en alderhande gekleurde en geweefde Stoffen, word aldaer ook groote Koophandel gedreven. Zy ruilen ook veele Waeren tegen Waeren, zonder geld.

Het Landschap daer rondsom is zeer vruchtbaer van alderhande Granen. Gerst, geele Geirst, Rogge, Tarwe, Erweten, Haver, Vlas, Hennip, en andere vruchten zijn daer in grooten overvloed. Men ziet daer menigte van Denne, Eiken, Linde, en Ype-boomen.

De Vrouwen zijn hier tamelijk schoon, en dragen kleederen, na de Kalmaksche wyze, en lang tot de aerde toe. Het Manvolk draegt des gelijks lange bruine Rokken.

Tusschen de Stad *Kapki*, en de Stad *Kokotanop* of *Kokoetona*, woonen Moegaelsche *Taysi* of Vorsten, die van de andere Moegalen zijn afgevallen, en zich nu onder den Sineeschen Keizer hebben begeven. En staet te weten, dat deze Volken, welke by Geslachten of Horden het Land door zwerven, zomtyds, wanneerze menigvuldig worden, onder het een of ander opgeworpen Hooft, van malkanderen scheiden: ook zomtyds wel weder te zamen stooten.

Tebetzami zijn Moegaelsche kleine Vorsten, die omtrent de Steden *Kokoetona* en *Kapki*, in Tartarye, achter de Sineesche Muur, herom zwerven, en het Sineesche Ryk erkennen, en van de andere Moegalen afgeweken of uit gegaen zijn. Zy reizen met hunne Horden, op Kamelen, als ook met Ossen, die zy voor wagens, *Arbagh* genaemt, spannen.

Deze Volken hebben des Winters op andere plaetzen, als des Zomers, hun verblijf, en zijn gewoon des Winters, van de Rivieren en Wegen af, in 't gebergte, zich te onthouden.

Schirogalgoe of *Sirokalga*, is een Stad buiten de Sineesche Muur, en een Grens-plaets der Sineezen en Moegalen. Deze Stad is aen die beide Landaerden eigen, of onder verdeelde heerschappye gehoorig, volgens verhael der Tartaren; doch word met meer eigenschap gegist, het zelve een vrye Stad te zijn, die aen beide Volken schatting betaelt. Wyders woonen hier omtrent de Menschen, by Huisgezinnen, in ligt opgeslagene Hutten, en weinig meer na het Oosten, met geheele geslachten, in Tenten. Vorders Oostwaerts komt men mede, volgens bericht der Tartars, by eene zeer groote Rivier, die met vaertuig overgevaren word; alwaer de Volken, die aldaer woonen, vellen van Elanden, Zabels en Bevers aen Menschen, die benoorden deze Rivier woonen, tegen Damasten, Fluwelen, en andere Stoffen verhandelen. Of deze Rivier de *Amur*, of wel een andere Rivier kort boven *Korea* zy, is my tot noch toe onbekent.

Sirokalga is gebouwt van steen, met hoge en breede muuren, fraei en konstig gemaekt. De batteryen of dwingers zijn hoog op de poorten. In de muuren, uit vensters, ziet men geschut, doch vry kort. Dag en nacht is daer wacht. Als de Zon onder gaet, geeft de wacht, met drie musketten, vuur: en de poort word des Morgens, voor zes uuren, of voor dag, niet opgemaekt.

In deze plaetze, en daer omtrent, valt het onverbrandbare Kruit en Lywaet, genaemt *Asbestos* of *Asbestus*, 't geene in *Sina* gebruikt word. Het is aschgraeuw van verw, zacht op 't gevoel, en grof van draet.

In de Atlas werd van 't *Asbeston*, of *Asbestos*, onder het Landschap *Tanyu*, gezegt als volgt:

Daer is zeeker Kruit, het welk men zegt op de steenen wast, dit is, onverbrandelijk, hoewel het, in 't vuur geworpen, lang daer in blijft leggen, het word wel root, en eenigzins gelijk vuur, maer uit de gloet genomen, word het wel haeft zoo wit als te vooren, en gelijk met de asch verwe; het wast niet zeer lang, maer draegt een knop, gelijk korte Hennip, en is echter in sterkte daer mede niet gelijk, maer breekt veel

haeftiger: als het in water legt, vergaet het tot slijk, en word terstond bedorven: misschien hebben de oude Romeinen hier van hun *Asbeston*, of hun Lakenen gemaekt, in de welke zy de Lyken der overledenen verbrandeden, op dat de asch niet van het hout vermengt, en onderscheit gemaekt zou werden, want ik kan zwaerlijk bewogen werden, om te gelooven dat dit van *Ameiant* steen is, gelijk *Anselmus Boëtius* zegt, of gelijk andere nieuwe Schryvers willen, van Pluim-aluin, of Talk, of Moskovisch Glas, van welke dingen, gelijk de Tartars van dit Kruit, zy een altyd duurent lemmet zoude maken, 't welk men nooit behoeft te snuiten, maer als het door de aenwassende vuiligheit vervuilt, zoo word het alleenlijk in 't vuur geworpen, om het vuil dat daer aen vast was, door de brand te zuiveren, dewyl de onbederfelijke stoffe, het vuur kan tegen staen.

Van dezen steen spreekt den vermaerden Reiziger de *Bruin*, aldus:

Op het Eiland *Cyprus*, werd gevonden de steen *Ameianthus*, daer men in voorige tyden Gaeren heeft weten van te spinnen, en Lywaet te weven, waer af zakken wierden gemaekt, in de welke men de lichamen stak die verbrand moeste worden, om de assche te bewaren, want konnende

het het vuur dat Lywaet niet verteeren, maer het zelve alleen rein en wit maken, wierd de assche in haer geheel behouden, en in steene kruiken *Urna* geheten, gedaen: men heeft 'er ook Papier van gemaekt, 't geen die eigenschap had, als men het geschrevene wilde uitdoen, men het slechts in 't vuur wierp, daer het wit en zuiver weder uit quam: maer de konst om zoo het Lywaet als Papier te bereiden, is verlooren: de verw van deze steen is duister groen, wat blinkende, als men hem uit pluist, gelijkt dat pluizel na Kattoen, en houdende 't zelve in de vlam, komt het 'er ongeschonden weder uit, en blijft in zijn eigen wezen, zonder eenige de minste vermindering te lijden. Dus verre de *Bruin.*

Van deze steen werden by my eenige brokken bewaert, als mede van het Lywaet de groote van een El.

In de boven gemelte Stad vind men steene winkels, met alderhande Stoffen en Koopmanschappen voorzien; doch men ziet daer geen wolle Laken, als ook geen Edele gesteenten. Vruchten van Appelen, Meloenen, Knooplook, Radys, Wortelen en Rapen, vind men daer: als ook Muskus, Amandelen, Gengber en Rhabarber.

Rechtspleging werd daer streng geoefent: Rovers gepaelt, Dieven gehangen; doch valsche Schryvers kapt men de hand af.

Niet wyt van deze Stad begint men de sterkten te zien, die de Sineezen buiten de steene Muur, langs heen, hebben opgericht, om met vuuren daer uit teeken te doen, ten einde de wacht op de muuren gereet is, wanneer 'er vyand verschynt.

Semsi is de naem van een Moegaelschen Prins, die als hooft van een Horde, onder Tenten, omtrent de Landstreeke, daer hy in de Kaert gestelt is, herom zwerft.

Tzoekzi is een Stad in Moegalen Land, buiten de Sineesche Muur gelegen: zy is een van d'eerste plaetzen, die men ontmoet, als men van 't Westen, recht uit, door Kalmakken en Moegalen Land, na Sina reizen wil: zijnde, vermids de zware wegen, van de groote Woestyne *Lop*, als mede van Sina zelve, een Maend reizens afgelegen. Hier rondsom valt Rhabarber: waerom de Koopluiden, die na Sina reizen, en van daer komen, dezen weg kiezen; hoewel hy zeer moeyelijk valt.

Nutikop is een Stad, op de Grenzen van *Moegalie*, omtrent veertien Duitsche mylen, benoorden het Noord-einde van de groote Sineesche Muur, gelegen. Hier omtrent vielen de Ooster Tartaren in, ten tyde van den laetsten Oorlog, en namen de Stad *Nutikop*, toen noch Sineesch zijnde, weg. Vorders zijn de Sterkten en Steden, zoo buiten de groote Muur, als tegen de gebuurvolken aen; onder Sina gehoorig, meest van Zoldaten en Papen bewoont, die veel van het inkomen verteren.

De Tartaren of Moegalen hebben t'eeniger tyd den yzeren dyk doorbroken, zoo *Abdalla* zegt: waer door versta zeker opgeworpene dyk en graft, wel eer aen of by de Stad *Derbent* gelegen; welke Stad op Persisch, en op Turksch *Demir-Kapi*, dat is, *yzere Poort* gezeit, genoemt word. Zy sluit *Persie* van *Scythie* of *Tartarye* af; want men anders niet van 't Noorden, als door *Derbent*, in *Persie*, aen die kant geraken kan. Deze dyk lag aen de Stad *Derbent*, en was eigentlijk een muur, en, zoo gezegt word, van *Alexander de Groote* aengelegt en gebouwt.

Volgens den Arabischen Schryver *Abulpharay*, wierd *Alexander de Groote* verzocht, om deze dyk, *Yajuji* genaemt, op te bouwen. Hy deed dan de zelve met klompen van Yzer en Kooper ophalen, die, met vuur op de zelve t'ontsteken, tot een steen of vierkant stuk, gesmolten wierden, lang twaelf, en breet vier Ellen. Wanneer hy dan ten deele de dyk *Tajuji* voltooit had, trok hy na den oort of plaetze van deze groote dyk, welke *Babol-Abwab*, dat is, *poorte der poorte*, op Arabisch genoemt

wierd, en in de Dalen der Landstreeke van *Kapsak*, anders *Dest*, gelegen was. Na het uitdelen der grondslag-plaetze aldaer, leide hy deze dyk door de Bergen, die aen de Grieksche Zee lagen, doch voltooide de zelve niet. De Koningen van *Persie* hielden namaels niet op, deze grondvest op te vorschen. Zy deden eenige Turken en Chozaren of Georgianen, uit de gewesten van *Erak, Sjebal, Arran, Adarbijan*, en *Armenie* by een komen, om die op te zoeken, tot dat de Persische Koning *Yazdejerd*, Zoon van *Bahram Juir*, de zelve vond, die de dijk, met klompen van Kooper en Loot, weer begon te bouwen: maer voltooide de zelve mede niet. Ook hebben de meeste Koningen der Persen, na hem, bestaen die dyk op te bouwen: maer niemand heeft het gelukt die te voltrekken, voor dat zulks eindelijk, door bevel van Koning *Kosroa Nuscherwan*, uitgewerkt wierd, die de zelve dyk vast deed bouwen, en aen de toppen der Bergen hechten. Daer na leide

hy hy de zelve tot eene streeke van een vierendeel Duitsche myle in de (Kaspische) Zee, en sloot de zelve met yzere poorten toe, na meer als de tyd van een Jaer daer aen besteet was: zulks die oort toen van honderd Menschen kon bewaert worden: daer te vooren geen honderd duizend mannen magtig waren, om dien oort te beschermen. Hy vergunde den Overste, die aldaer gestelt was, op een Gouden Throon te zitten: waerom de Koning of Chan van die gewesten, namaels *de Koning des Throons* genoemt wierd.

De Moegalen en Tartaren hebben een twaelf Jarige Cirkel van tyd of Jaer-rekening; welke, voleindigt zijnde, zy weer van vooren aen beginnen te tellen. Elk Jaer heeft een eigen benaming van zeeker Dier: als, een de Muis, twee de Os, drie de Luipert, vier de Haes, vyf de Krokodil, zes het Serpent, zeven het Paerd, acht het Schaep, negen de Aep, tien de Hen, elf de Hond, twaelf het Verken.

Gool, in zijn byvoegzel op den Sineeschen Atlas, schryft van deze tydrekencirkel der Tartaren en Turkestanders, welke ook de Sineesche Boeren met hun gemeen hebben, aldus.

De Sineesche Boeren, als *Martyn* getuigt, en de Turksche Nomaden or Veehoeders, of Scythen, dat zijn Tartaren (volgens bericht van *Nasrodin* en anderen) reekenen de uuren der dagen, en de dagen zelfs, en Jaren, in hunne twaelf cirkels of kringen, by namen van Dieren. Wel zijn de Dieren een en de zelve; maer de namen, na de verscheidenheit der beider Land-tale, verscheiden. Zy schryven aen elk van deze tyden, en inzonderheit van de Jaren, zijne hoedanigheit, en kracht of uitwerking, na de natuur des heerschenden Diers, toe. De beginzelen nu, of aenvangen der uuren, dagen en jaren, zijn by beide deze Volken, Turkestanders en Tartaren, een en de zelve, die by de Sineezen in gebruik zijn.

Namen der uuren, dagen en jaren.

Een *Muis*, twee *Os*, drie *Tyger*, vier *Haes*, vyf *Draek*, zes *Slang*, zeven *Paerd,* acht *Schaep*, negen *Aep*, tien *Hen*, elf *Hond*, twaelf *Verken.*

Namen der zelver Dieren in de Tale der Oostersche Turken en Tartaren.

Een *Kesegu*, twee *Oth*, drie *Pars*, vier *Tauxkân*, vyf *Loui*, zes *Yilan*, zeven *Yund*, acht *Koui*, negen *Pichin*, tien *Dakuk*, elf *It*, twaelf *Donguz.*

Namen der zelver Dieren in de Sinesche Tale.

Een *Xu*, twee *Neu*, drie *Hu*, vier *Tu*, vyf *Lum*, zes *Xe*, zeven *Mu*, acht *Yam*, negen *Heu*, tien *Ki*, elf *Keu*, twaelf *Chu.*

In 't twaelfde Jaer, het *Verken* genaemt, wierd *Tamerlaen* gebooren: als wanneer des nachts een vuurigen Helmet, door den Hemel vliegende, en zijne vonken alom verspreidende; wierd gezien; hoewel andere zeggen, dat *Tamerlaen* van Duitsche

afkomst was, en, jong zijnde, Vee stal: waer over hy, by de Harders, met een Pyl getroffen, en mank wierd, en daer na den naem van *Timur-leng*, dat is, *Timur de manke*, kreeg, die eindelijk by d'onzen in *Tamerlaen* verandert is. Andere houden met meerder reden staende, dat *Tamerlaen* uit de stam van den eersten Tartarschen Keizer *Cingis chan* gesproten was: zoo dat *Tamerlaen* hem, in de achtste afdalende graet, zoude bestaen, of zijn over, over, over, over Groot-vader wezen. Dus verre *Gool.*

Daer word gezegt, dat de tegenwoordige Indische of *Mogolsche* Keizer van de derde Zoon van *Tamerlaen* gesproten zy: van waer de naem van *Mogul*, of *Mogol* en *Mogor* ook zijn herkomst zoude hebben: en zoude des zelven Zegel-ring van zoo veel kringen zijn, als de *Mogol* door Vaders van gemelden *Tamerlaen* afgedaelt is: in welke eerste kring de naem van *Tamerlaen* gesneden is. Volgens bericht van *Chondemirus*, zoude *Tamerlaen* zes en dertig Zoonen en Neven nagelaten hebben.

Anders beginnen de Tartaren hunne Jaer of Tyd-rekening met den aenvang der regering van *Cingis chan.*

Tsud-Bilegenia, is de naem van een Moegaels Vorst. Van zijn gebied tot aen een plaets, *Bulugan* genaemt, is louter steene gebergte. Hy zwerft met zijn Horde omtrent de plaets, daer ik hem in de Kaert gebragt heb. Hy onthoud zich onder Hutten en Tenten: waer mede hy, gelijk de andere Moegalen, na gelegenheit van tyd, verhuist.

Tzara-Moerin, is een Moegaelsche Vliet, welke, vereenigt met een anderen Vliet, *Loghanoe* genaemt, te zamen tot eenen eenigen grooten stroom word, die uit Tartarye door de groote Muur, tot in Sina schiet. Langs dezen grooten Vliet staet het vol van alderhande Bosschazien: en zijn des zelfs Oevers met verscheide en veele wooningen betimmert. Men zoude aen dezen Vliet alderhande vaertuigen konnen timmeren, om daer mede uit Sina, buiten en binnen de Muur, en in Tarta-

rye, na de kant van *Leao-tung* te varen: te weten, door spruiten, welke, zoo gezegt word, in de gemelde Vliet storten, en derwaerts schieten, hoewelze ons onbekent zijn.

Deze Rivier, en meer andere, welke uit Tartarye in Sina, door de groote Muur, heen schieten, nemen haren oorspronk, voor het meeste gedeelte, uit steene gebergten; want tusschen de Vliet d'*Amur* en de Muur, vind men een reeks van zeer groote steene gebergten. Alle Vlieten, die naer de kant van d'*Amur*, uit deze gebergten spruiten, schieten niet naer Sina heen; maer alle de anderen, welke uit die gebergten, naer de kant van de Muur schieten, loopen of tot dicht onder de Muur, of wel geheel tot in Sina. Gelijk men diergelijke gestalte aen de Alpes, en het Pirineesche gebergten mede ziet.

Men vind, volgens bericht van zommige Reizigers, aen de kant van *Leao-tung*, of *Leao-tum*, een klein Meirken, in het welke[+] Oesters gevonden worden, daer Paerlen in groeyen. Doch alzoo de rechte plaets van het zelve niet wete, heb ik dat in de Kaerte niet gebragt.

[+]Ziet boven in de Reis van *Verbiest* van deze Paerlen.

Cbieka of *Gienka* is een Rivier, welke in de Vliet *Selenga*, en deze weder in het Meir *Baikal*, dat aen het Moegalen Land stoot, valt. Aen de mond van de Rivier *Chieka* is een kleine sterkte, op bevel van hunne Czaersche Majesteiten, van hout gebouwt geweest.

Aen het Moegaelsche gebergte, *Samma* geheten, is een zandige Woestyne, en dorre Heide, die met doornen bewassen is. Ten einde van deze Heide zijn eenige Horden, daer de Luiden zich in Hutten van Biezen en Riet gevlochten, en van buiten met mengzel van Koeye- en Kemels of Ezels-mest besmeert, en daer boven met een haaire of zaeye dek bekleet, ophouden. Deze Luiaen erneren zich met Vee: gelijk ook de Horden omtrent het gebergte *Tanja* acht mylen van daer, van gelijken maekzel zijn, en eenerlei aerd van Inwoonders hebben.

Mullerus meent, dat de oude Stad *Kambalu* niet op de plaets van de hedendaegsche Sineesche Hooftstad *Peking* gelegen heeft: maer eenige graden Noordelijker, in Moegalen Land. Het is aenmerkelijk, dat de Stad en Landstreke van *Peking*, in verscheide tyden, verscheide namen gevoert heeft; dewyl het een gebruik en zonderlinge gewoonte by de Sineezen is, dat, wanneer een Sineesche Keizerlijke stam, die over 't Ryk Sina gebied, komt te veranderen, gemeenlijk ook dan de voornaemste Steden, en zelfs het geheele Ryk, van naem verwisselen. Ten tyde des stams *Cheu*, op 't Jaer twaelf honderd acht en zestig, wierd de Landstreke en Hooftstad *Peking, Jeu* genaemt: onder de stam van *Cin, Xangko:* als de stam *Hana* heerschte, wierdze *Quangyang*, en onder de stam *Cyin, Fanyang* genaemt: maer de stam *Taiming*, die de Tartars uit Sina verdreef, gaf aen de zelve de naem van *Peking* en *Xuntien, Peking* zoude op Sineesch *Noort-hooftstad*, en *Xuntien, den hemel gehoorzamende*, gezegt zijn.

De Arabische Landbeschryver *Alfergan* zegt, dat de Sineesche Hooftstad en groote Zee-haven in de eerste klimaet of afdeelinge des Aerdbodems is gelegen, zonder evenwel de zelve te noemen; werdende anderzins, by d'oude Arabieren, de Sineesche Hooftstad, *Ouincy* of *Quinsay*, en ook, by zommigen, *Jamceu* geheten: doch het is niet waerschynelijk, dat daer mede het hedendaegsche *Kambalu* of *Peking* verstaen word, alzoo het zelve buiten het eerste klimaet of afdeeling des Aerdbodems, zoo als die by de ouden was afgedeelt, gelegen zoude zijn: maer wel eenige andere groote

en wel eer vermaerde Hooftstad in Sina: gelijk, by de oude Arabische Schryvers, de Steden in Sina, *Nangan* en *Taichon*, vermaert zijn geweest. *Abulpharay*, de Arabier, melt, dat in zijnen tyd de Stad *Taichon*, door den Koninklijken Zetel, vermaert was, zoo als hem gezegt was van zeker Negieranenzer Monnik, die, met andere Geestelijken, uit zijn Vaderland, van hunnen Patriarch, derwaerts gezonden was. Waer uit te besluiten schynt te zijn, dat de Christelijke Godsdienst al te dier tyd (het gene ik mene omtrent, of voor den Jare duizend te wezen) in het Sineesche Ryk ingevoert zy; hoewel naderhand geheel verduistert is.

D'Arabische Schryvers, welke na den tyd van *Mahomet* geschreven hebben, de Noorder deelen van Sina, waer in *Kambalu* gezegt wierd te leggen, *Chatai* genaemt: en zegt van dit *Kambalu* de Arabische Schryver *Ibu-Said* het volgende. *Men verhaelt van* Kambalus *grootheit wonderheden, die het menschelijk begrip te boven gaen. Het is een Hoofstad, door Koopmanschap zeer vermaert. De Inwoonders zijn* Chataeërs: *en, om hare grootheit, is het de Stad van* Tamgagius (*dus wierd de* Chataeesche *Keizer genoemt, die toen over het Land* Chatai *heerschte) geheten. De Reizigers meenen (misverstandelijk) dat de muur, welke deza Stad omheint. zich drie en twintig dag reizens, van het Oosten na 't Westen, uitstrekt.*

De Tartarische Opper-priester of *Ka-*

toechta of *Katoechta Lama*, die, (als boven reeds gezegt is) in het Moegalen Land zijn zitplaets heeft, en afhangig is van het Geestelijk Opper-hooft, dat in *Tangut*, en, volgens *Kircherus*, in de Stad *Barantola*, zich ophoud, heeft Zangers onder hem, die *Mansilama*, en Diakonen, die *Gietsioel Lama* genoemt worden. Hun Afgoden-dienst pleegt men daer in een vergader-plaets. Omtrent dezen *Katoechta* zijn noch drie honderd ongetrouwde *Lamas* of Priesters. Die zich van hun in Overspel of Hoerery verloopt, moet zes weken vasten, of zober eeten. Wanneer deze Geestelijken hunnen dienst plegen, zoo geschiet zulks van den Avond tot den Morgen, als het dag word; en weder van de negende uure op den dag, tot de middag toe. In dezen dienst zit de *Katoechta Lama* op een hoog verheven plaets, in gelijkheit met de Afgoden, tegen de wand aen, in zijn Priesterlijk gewaet, met zijn Offer-papen rondsom hem. Onder dezen Kerkdienst hebben zy speeltuigen, die op gezette tyden spelen en blazen. Zy slaen ook op Trommels, en luiden Klokjes: behalven dat zy noch op yzere platen slaen, die in groote kopere tobbens leggen. Zy hebben groote Zilvere Rookvaten, daer zy verscheidene Wierooken en Gommen in smyten, en branden, en alle omstanders ook mede berooken. Zy hebben een groote Zilvere Kelk, met een Zilvere Lepel, daer mede de *Katoechta* uit die Kelk eenige geheiligde spys, onder het plegen van Godsdienst, schept, en de zelve nuttigt: gelijk hy daer van mede driemael aen zijne Papen uitreikt, die ten dien einde aen zijnen Throon naderen: als mede aen de Leken: beginnende van de hooge stants-perzonen, zoo Mannen, als Vrouwen. Deze Kelk is zoo groot en breet, dat van twee Mannen qualijk gedragen kan worden, die de zelve ook voor de *Katoechta Lama* houden, op dat hy daer zelf uit scheppe. De spys, die daer in is, zijn kleine Erweten, zeeker slag van roode Wyn, en Boom-olie.

Wanneer deze Kelk voor den *Katoechta* gebragt word, dan doet hy met drie vingeren een greep daer uit, en smyt het uitgegrepene driemael in de lucht.

De *Katoechta* word in het Land van *Tangut* ingewyt, en van daer na zijne verblyf-plaetze verzonden.

Behalven dezen *Katoechta*, wiens zitplaets in de Kaert aengewezen word, zegt men noch een meerder tal van andere *Katoechtaes*, zoo als Heidensche Kardinalen, in minder, en gelijke waerdigheit te zijn, die in andere Tartarsche Landschappen zich neer geslagen hebben.

In *Barantola* zijn drie kostelijke Afgoden-kloosters: daer in omtrent duizend *Lamas* of Priesters woonen. In een der zelver woont, volgens *Kircherus*, de Opper-*Katoechta* of *Dalailama*, van wien gezegt word, dat hy nooit sterft, ja, volgens zommige berichten, met de Maen jong en oud word.

Als men door het Moegalen Land na *Sina* reizen wil, moet men niet al te sterk zijn, want de Vorsten geen groot getal Menschen genegen zijn door te laten, behalven, dat een al te groote menigte gebrek, onderweeg heeft te lijden, by mangel van overvloedig leeftogt. Hierom ried een Afgezant van den *Katoechta*, als men uit *Moskou* een Gezant derwaerts, wilde zenden, dat hy niet sterk diende te wezen.

Men is gewoon, de Vorsten in 't Moegalen Land als men daer door reist, met Pelterye van alle aerd te beschenken, als ook met Laken, en drink-glas, daer zy groote liefhebbers van zijn.

Op de eerste aenspraek zijn de Moegalen gewoon, altoos naer de gezontheit te vragen, van den geenen die iemand gezonden heeft, 't zy in Gezantschap of anderzins.

Gobe is een Moegaelsch woord, en gezegt, *dorre Heide:* met welken naem zeker zandig Veld bekent is, van ouds genaemt *Lop, Belgian, Cor*, en *Xamo.* Deze Heide

is een, twee, en drie dagen benoorden: maer bezuiden wel vyf of zes dag reizens breet. Zy is gestrekt, in hare lengte, van 't Noorde na 't Zuide, zonder veel Kruit, Boom of Water.

Kokonor, is gezegt in 't Tarters groote Meir, of groote Zee, gelijk men zegt dat de Jezuit *Grieber* een zoodanigen heeft ontdekt, als hy achter Moegalen Land, door Tartarye na *Sina* reisde.

Salomon Kuselius, in zijn Boek, geheten *Dictionarium Geographicum*, zegt, dat de Woestyne *Lop*, anders *Althai*, een Landschap is, binnen het gebergte *Imaus* gelegen.

Tamirlanku is een oude verwoeste Stad boven *Tangut*, in *Moegalia* gelegen, daer men Vee-hoeders in Horden ontmoet.

De Stad *Lop* lag, ten tyde van *Markus Paulus*, zijnde omtrent het Jaer twaelf honderd en vyftig, aen het begin van de Woestyne van dien naem, strekkende naer de Sineesche Muur. Zy had Mahometaensche Inwoonders.

In 't inkomen van 't Tangutsche gebiet, ten einde der Woestyne *Lop*, van *Sina* af te reekenen, lag, ter gemelter tyde, eene Stad *Sachion* geheten, waer in weinige

Nestoriaensche Christenen, en meest Mahometanen woonden.

Alhier zijn zeeker aert van Katten, die elders niet te vinden zijn, en na *Sina* gevoert worden.

Van de Stad *Lop* steken de Karavanen af naer *Sina*, om door deze Woestyne te reizen. Men moet zich hier van alles voorzien. Men reist daer met Ezels en Kamelen. Als op deze Reis de sspys ontbreekt, worden de Ezels of Kamelen geslagt. Men vind daer wel versch Water; doch het is veeltyds ook bitter.

Van de Woestyne *Lop*, en van andere plaetzen van dien oort, spreekt *Marcus Paulus* de Venetiaen aldus.

Lop is een zandige Woestyne, die bewesten, en buiten de Sineesche Muur gelegen is, zijn aenvang nemende by de zeven en dertigste graed, Noorder breete, by het gebergte *Imaus*, daer de Stad *Xacheu*, of *Sachion*, (dat *zandig* gezegt is: gelijk het woord *Xamo* insgelijks *zandige streek* betekent) legt: van waer de zelve zich uitstrekt tot bykans de drie en vyftigste graed, eene streeke van drie honderd mylen lang, Noordwaerts. Bewesten is zy in twee armen gesplist; van waer zy zelve den naem van groote of kleine Woestyne *Lop* draegt. Zy is bewesten een weinig smalder, alwaer de Sineezen eertyds twee Steden, als *Jungya* en *Lieuyung*, gebouwt hebben, die noch heden in de Sineesche Kaerte te vinden zijn. Zy eindigt met de Ryken *Samahan* en *Kascar.*

De Tartars, die tusschen deze Woestyne en de Sineesche Zee *Hanhay*, dat is de *groote Zee,* genaemt, zich ophielden, zijn honderd en dertig Jaer voor Christus geboorte, alle verwoest; gelijk mede die aen 't gebergte *Lankiusios*, dat is het gebergte van *Imaus*, Noordwaerts op, tot aen de Ys-zee woonden.

De Sineesche Keizer deilde toen ter tyd dit overwonnen Tartarye aen zijne Veldheeren en Krygsluiden uit. Hydede, tusschen de groote Muur en deze zandige Woestyne, voor de Krygsknechten, Steden en Gehuchten bouwen, en maekte twee zijner Bevelhebbers tot Koningen, die het gewest van *Karakthay*, (welke plaets van ouds met Volken, uit *Katay* of *Sina* overgebragt, bewoont was,) besloegen.

Hier van komt, dat men in't Oud Tartarye noch vaste, doch meest vervallene Steden vind; zijnde anderzins de Tartaren niet gewoon Steden te bouwen, zich vergenoegende in Hutten en Tenten te woonen. Deze geplante Sineezen in Tartarye hebben allenkskens hunne Sineesche gewoonte vergeten, en die van Tartarye aengenomen, en zich daer na, als Tartaren zelfs, tegen het Sineesche Ryk meermalen aengestelt.

Te dier tyd vluchten de Tartaren van *Tangut* ten Zuiden, in Indiën, en zetten zich aldaer ter neder. Dc Ryken *Laos, Sifan, Tibet, Tangut*, en *Paep Jans Land* doortrekkende, zijn zy van de Sineezen achtervolgt, en, zoo als hunne gedenk-schriften melden, geslagen. En wierden in de Indische gewesten aen die kant, als *Kochinchina, Kamboya*, en andere, van hen t'onder gebragt.

Deze Tartaren uit *Tangut*, die van de Sineezen, ter opgemelter tyd, uit de vlakte gedreven waren, en zich in 't gebergte begeven hadden, en allenkskens sterker wierden, en aenwiessen, quamen na verloop van tyd weder in de vlakte zakken; wel niet na de kant van *Sina*, maer beoosten en benoorden, naer de Zee toe, die de Sineezen *Hanhay* noemen. Dies liet de Sineesche Keizer Gezanten derwaerts afgaen, om hen aen te zoeken, dat zy het Sineesche Ryk erkennen zouden: welke Gezanten van de Tartaren in onderaerdsche holen geworpen, en tot Harders van hun Offer-vee gebruikt wierden. Dus verre *Marcus Paulus.*

De tegenwoordige Tartarsche Keizer van *Sina*, die uit *Niuche* gesprooten is, werd by de geenen, welke buiten de Sineesche Muur, als *Kalmakken, Mugalen, Boechare,* en andere, woonen, met een eernaem, *Bogdi* genoemt; doch van waer die naem zijn oorsprong heeft, is ons onbekent. Het schynt, als een der voorzaten van dezen Keizer in Tartarye, die *Taysi* of Vorsten geweest zijn, het Ryk van *Sina*, overweldigden, dat men hem toen den eernaem op Tartarsch van *Bogdi* gegeven heeft: als of men *Goddelijk*, of *van God* wilde zeggen; want *Bog* is *God* op Tartarsch gezegt, gelijk zelve dat woord op Rusch, mede *God* betekent: of misschien om dat het Land van God zeer gezegent was.

De Tartarsche Krygsmagt in *Sina* bestaet zoo wel uit Koreanen, Tartaren van *Niuche*, en Mugalen, als uit Sineezen, gebooren in het Landschap *Leaò-tung*, en in andere gewesten ten Noord-oosten.

Zeeker Arabisch Schryver, die, vertaelt, en onder my berust, en geleeft heeft in 't Jaer acht honderd twee en twintig van *Hegyra*, of *Mahomets* tyd-stijl, het geene in onze dertiende eeuw komt te vallen, zegt, dat de Chataërs en Mugalen veel te Veldewaerts, op wagens leven, en aldaer, in vlakten en effen Landen, zei-

len op hunne wagens zetten, en alzoo, als in schepen voort gedreven worden. De zelfde Schryver meld mede, dat de Stad *Kambalu*, of *Peking* in *Sina*, door den Zoon van den eersten Tartarischen Keizer *Cingis chan*, zoude gesticht zijn: daer aen echter geen geloof te geven zy.

Mugaelsche Woorden.

Daltba,	hy heeft geslagen.
Ailba,	hy heeft gezonden.
Aidba,	hy heeft gegeten.
Daltmou,	ik zal slaen.
Ailmou,	ik zal zenden.
Aidmon,	ik zal eeten.
Ni daltba,	ik heb geslagen.
Gi dalteba,	gy hebt geslagen.
Anaa dalteba,	hy heeft geslagen.
Bangi ou banai dalteba,	wy hebben geslagen.
Tadalteba,	gy-lieden hebt geslagen.
Tseday dalteba,	zy-lieden hebben geslagen.
Mouri,	een Paerd.
Mourit,	Paerden.
Mourigane,	een klein Paerd.

Altin of *Alta*, is Goud gezegt op het Moegaels, en *Mong* Zilve. *Ik* groot, en *Najan*, Heer.

Seinou, is gezegt in 't Moegaels, zijt gegroet.

Daer dan het antwoord op is, *Sein. So*, betekent zet U.

Volgt einig bericht van de Niuchische, Mugaelsche *en* Kalmaksche *Volken: ook van de* Jupi,

zoo als zulks, door zeekeren Armenier, *welke die Landen had bereist, in* Peking, *hoofdstad van* Sina, *ter neer gestelt, en my uit gewesten toegezonden is*

NU staet ons (zeit dees *Armenier*) het Vaderland van *Bogdi Chan*, en andere Volken, te beschryven gelijk de Sineezen dat verhalen: beginnende van de *Bogdoitschen*, welke Van de Sineezen Ooster Tartaren en *Mugaelen, Nuken* of *Nuki* genoemt worden: uit welke gemelte Chan gesprooten is.

Dit is een groot Land, en hier zijn verscheide *Taischys* of Vorsten, ook verscheide geslachten. Een Volk is 'er, dat by de omlanders *Dschnei* genoemt word. De Mugalen noemen het zelve *Dschurtsi.* Deze Landaerd is voor dezen zeer veracht geweest; want die heeft nooit een Heeft gehad: maer is spotswyze *Visschers Volk* genoemt.

Het *Dschurtsche* Land legt tusschen de Oost-Oceaen, en de groote Riviere *Amur* en *Schingal.* Voor dezen zijn de *Dschurtsi* Onderdanen, zoo men zegt, van de Sineezen geweest, gevende hunne schattinge in Zabels, als mede in andere Pelteryen, en den kostelijken wortel *Ginsen.*

Eertyds hebben de Sineesche Keizers van het *Taiminsche* geslacht in dier Land eenige vastigheden gebouwt. De Sinezen schryven, dat die Volken van geen konst of wetenschap weten, als alleen van schieten: en dat zy raeuw Vleesh eeten, en Brandewyn drinken.

Deze Volken, *Nuki* of *Dschurtsi*, zijn oude vyanden van de Sineezen. Voor achtien honderd Jaren noemden de Sinezen die Volken al *Kin*, dat mede Goud gezeit is; want men zegt, dat 'er veel Goud in het gebergte van hun Land valt. Zy zijn voor omtrent vier honderd Jaer over de Groote Muur in *Sina* gekomen, en hebben zes groote Landschappen ingenomen: zy zouden toenmaels wel het geheele Ryk *Sina* ingenomen hebben: maer de Kalmaksche Tarters, die rondsom *Samarkand* woonden, en de Bucharen, die van het geslachte van *Cingis Chan* zijn, Mugalen en andere Volken, benydede het hen: want toen zy hoorden, dat de Nuki Sina ingenomen hadden, quamen zy, met een groote menigte, door de Westersche en Zuider Landschappen in Sina, en dreven de Nuki daer uit, nemende de helft van hun Land weg. Met deze Kalmakken en andere Tarters, is toenmaels ook zeekere *Marcus Paulus*, een Venetiaen van geboorte, in Sina gekomen. Toen namen de Kalmakken geheel Sina in, en planteden een nieuw Keizerlijk geslacht, dat zy *Iwen* of *Iven* noemdem. Die van dit geslacht hebben Sina omtrent honderd Jaer beheerscht. Daer na hebben de Sinezen de Kalmakken weer uitgedreven, en rechteden het *Tayminsche* geslacht op, welke het Ryk, tot voor omtrent veertig Jaren, beheerscht hebben: want de *Nuki Dschurtsi*of *Dschmscheri* zijn weer in Sina gekomen, en hebben het zelve ingenomen, rechtende een nieuw geslacht of Keizerlijke Tartarische stam op, dat *Taycing* genoemt word.

De Sineezen hebben in het Land der *Nuki* honderd en twintig sloten of vastigheden gesticht, die nu tot Steden zijn geworden, doch slecht gebouwt: maer hier zijn veel Dorpen. Daer wast zeer Veel Koorn, voornamelijk Geirst.

De Huizen zijn van Leem, als by de Dauren gemaekt. Doch de Nuki onthou-

den zich meest in de woeste velden; zijn arm, en van Vee zoo wel niet voorzien, als de Mugalen. Hun werk is, omtrent de Rivier de *Amur* Zabels en zwarte Vossen te schieten of vangen, en de vellen, als ook de wortel *Ginseng*, aen de Sineezen te verkoopen.

Van stal en van gelaet verschillen de Nuki niet veel van de Sineezen. In alle hunne zeden zijnze den Crimsche Tartaren gelijk, doch wat beleefder; want zy pryzen de zeden der Sineezen: en deze pryzen hen, datze dapper zijn: en zijn ook, om de waerheit te zeggen, in vergelijking by de Sineezen, dapper; maer zoo men hen by d'Europianen zal vergelijken, zoo zijnze, ten aenzien van die, niet zoo strytbaer. Hun geweer is een Boog, en Pook, of ook wel pieken, gelijk de Kalmakken hebben. Hunne Paerden zijn niet groot, en worden nooit beslagen: maer loopen evenwel snel over ys en steenen.

Dit Volk heeft gansch geenen Godsdienst: maer het schynt, datze eenige verdichtzelen uit Indiën aengenomen hebben. Daer zijn ook Priesters by hen, die zy *Lamas* noemen. Veele onder hen beminnen en omhelzen het Christelijk Geloof. Maer zy haten de Mahometanen zeer: en wanneer zy van hen spreeken, of een Mahometaen zien, dan roepen zy *Goen, Goen*, dat een fpotnaem is. Zy haten ook de Turken, en noemen hen *Hoei, Hoei*, misschien hierom, om datze in voorige tyden den Sineezen bystand gedaen hebben; wanneerze door die van het Tayminsche geslacht uit Sina verdreven wierden.

De Nestorianen hebben doenmaels den Tarters bystant bewezen. Van ouds af woonden in *Peking*, Hooftstad van *Sina*, veele duizende Mahometanen. Daer zijn buiten de Stad *Peking* zeven Mahometaensche Moskeen.

Deze Mahometanen in *Sina*, spreeken geen Turks, maer Persiaens.

De Bogdoitsche spraek schynt niet heel zwaer te zijn, en zy heeft eenig overeenkomste met de Perfiaensche sprake. Hun Schrift helt na dat van de Arabieren. Zy schryven of lezen van boven na onderen, gelijk de Sineezen, en van de rechte na de linke hand. Hun A B is doch anders, als het Sineesche. Zy hebben meer als zestig letters; doch daer onder zijn eenige t'zamen gevoegde of mêklink-letteren. Zy schryven met pinceelen, gelijk de Sineezen.

De Sineezen zeggen, dat men in het Bogdoitsche Land, Robynen en schoone Paerlen vind. Het kan wezen, datze deze Paerlen bekomen in de Zee, die tusschen hen en het Eiland *Japan* is, niet ver van den mond der Riviere d'*Amur*. Hier worden ook de Visschen *Kretscheti* gevangen, die zy *Chantuncing* noemen, dat is, *de Goude* te zeggen. Uit zeekeren Berg daer omtrent ontspringt de groote Rivier *Sungunea* of *Schingal*, en vermengt haer met de Rivier d'*Amur*, en valt in de Indiaensche Oost-zee.

Het Tartersche Krygsheir bestaet alleen in Ruitery, en heeft geen Voetvolk. Zy hebben weinig vuurroers; hoewel zy lief hebbers van roers zijn. By hen worden ook wel roers gemaekt, maer die zijn slecht, en schieten meest alleenlijk met hagel. Hun busse kruit is slecht en grof. De Sineezen hebben ook voormaels yzere en kopere stukken gehad, en eenige een vadem lang, doch dik. De Jezuiten hebben eenige gegoten. By den tegenwoordigen Keizer zijn 'er ook eenige van hout gemaekt: doch zy hebben weinige en slechte Busschieters. Zy hebben eenige Portugezen aengenomen, die hen de Busschietery geleert hebben. Hunne stukken gebruiken zy weinig of niet: als alleenlijk in belegeringen van Steden en Kastelen, om de muuren te breken. Nu in onze tyden zijn 'er veele stukken geschuts. Doch de Sineezen weten daer veel beter mede om te gaen, als zy: want de Sineezen hebben geschut van over ouds gehad;

maer de Tartaren kenden het eerst te recht, na zy het Ryk van Sina ingenomen hebben. Nu beginnen de Tarters, ryk geworden zijnde, de Sineesche zeden aen te nemen; verlatende het oorlogs-leven, zijnde zeer genegen tot konsten en koophandel. Dit[+] de Sineezen ziende, zijnze van veele plaetzen opgestaen, en voeren zwaren oorlog tegen malkanderen. God weet, wie eindelijk de overwinning behouden zal.

[+]Dit is geschreven ter tyd, als de Sinezen met de Tartars noch in oorlog waren.

Bewerten deze *Bogdoitsche* Volken, of het Land der *Nuken*, volgt het Landschap van *Mugalen*, het welke anders *Niungan* genoemt word.

Aen de Zee woont ook een ander Tartarsch geslacht, het welke *Jupi*, maer van andere *Chilakken* genoemt word. Deze Volken woonen aen den mond van de Rivier de *Amur*, en aen de Zee-strand, tot by kans aen Sina toe, en zijn als wilde Menschen; doch die plaetzen zijn noch niet te recht bekent. Zommige zeggen, dat hier een Zee-kaep is, die zich tot aen *Amerika*, of de nieuwe Waereld, uitstrekt, en dat die alleenlijk door een Zee-straet van, hetzelve afgescheiden is: maer het is noch niet te recht bekent; doch uitlandsche Reizigers zijn alleenlijk tot aen de mond

van van de Rivier *Amur* gekomen: maer aen de rechter hand, langs de Zee-oever, zijnze niet geweest.

Aen het Land der Oost-Tartaren grenst de zeer groote en wyde heerschappye der Mugalen. De zelve heeft haer begin aen de West-zyde van den oorspronk der Rivier d'*Amur*, en strekt haer tot aen de Bucharen, tot aen de Stad *Samarkand*, en andere plaetzen. Zy omringt het Ryk van *Sina* ten Noorde. By de Kalmakken deelt zy haer af, als door een Zee van zandige en woeste velden, daer geen, of zeer weinig hout noch water te vinden is. De Mugalen, of zy wel van een oorsprong en afkomst met de Oost-Tartaren zijn, ook eenderlei aerd van heerschappy voeren, zijn nochtans in drie delen afgedeelt, buiten veele kleine Prinsdommen.

D'eerste heerschappy is niet verre van de Nukken gelegen, en word der zelver Vorst *Tebetschinga* genoemt. Deze Volken houden zich op in de woefte velden van *Dalaja*, tot aen de Rivier *Selinga.* Zy hebben Steden noch Dorpen, en alleenlijk op weinige plaetzen kleine Afgodenkerken, en kleine Kloosters. Zy zaeyen piet anders, als Hirse-gort of Garst, doch niet in overvloed.

Na dezen *Chan* en veele *Tayschi* of Vorsten, de welke onder hem zijn, is een ander Chan, *Otschorazay* of *Otschurti* genoemt, die niet verre van de Rivier *Selinga* woont. Niet wyt van hem woont de *Koetouchta Lama:* die zoo veel is, als de Patriarch der Mugalen. Deze *Koetouchta* gebied over alle Mugalen in Geestelijke zaken, en is by hen zeer hoog geacht. Zy hebben ook noch andere *Lamas*, zoo veel als Priesters, die zy zeer hoog achten en eeren. En of wel deze *Koetouchta* in Horden woont, zoo zijn 'er evenwel steene Afgoden Kerken, na der Sineezen wyze gebouwt.

Niet verre van daer, zegt men, dat veele Goud en Zilver-mynen gevonden worden, doch niet ryk.

De grenzen van *Siberien* strekken zich tot aen het Land *Mugalie.*

Deze Mugaelsche Volken zijn vredelievend en vroom, en tot den oorlog zoo niet genegen, als andere Barbaren; stryden echter wel tegen malkanderen, om eer en ontzag. Doch aen die zyde, met wien het den *Koetouchta Lama* houd, is gemeenlijk de overwinning; want hy beslecht, als scheitsman, veelmael hunne zaken, en daer in zijn zy byna alle hem gehoorzaem.

Deze Mugalen zijn ook zeer ryk aen alderhande Vee, als Kamelen, Paerden, Koeyen, Schapen, enz. En dewyle zy naby den Kitaischen Chan woonen, gaen zy dikwils derwaerts, en verkoopen een groote menigte van Vee; waer van zy groote winsten trekken.

Alwaer de *Chan Otschorozay*, en de *Koetouchta*, in Horden, zich ophouden, daer zijn Bosschen, en veele Rivieren, die alle in de Rivier *Selinga* storten. Hier wast weinig Koorn.

Van de sterkte *Selinga*, tot aen de verblyf-plaetze van den *Koetouchta*, is het tien dagen reizens te water. Van daer komen de Mugalen dagelijks aen de sterkte *Selinga*, en verhandelen alderhande Sineesche koopmanschappen; daer tegen zy alderhande goederen aen nemen. Doch met de Sineezen handelen zy voorzichtig: ook zijn de Sineezen voor de Mugalen bevreest: daerom houden zy aen de woeste velden van *Dalaja* sterke wachten tegen hen. Dus verrede Armenische Schryver voornoemt.

Narasch, is een plaets in 't Moegalen Land, op de grenzen van het Sineesch gebied, alwaer in den Jare 1686, Sineesche Gezanten, die na de Stad *Seliuskoy* in het Landschap *Daur* zouden reizen, tot vrede-handel, met hunne Czaersche Majesteiten grooten Gezant, en krygsmagt, zich eenigen tyd op hebben gehouden, ter oorzaek

van den oorlog, die te dier tyd tusschen de Kalmukken en Moegalen was, 't welk den doorgang hinderde, behalven dat het Herfst was, als wanneer in die gewesten niet door te komen is.

Op den dertigste July 1687, quam een Afgezant, aen den grooten Volmagtigden Gezant hunner Czaersche Majesteiten, die na de Sineesche grenzen reisde, en zich toen in het *Irkutsche* gewest ophielt, van den Moegaelschen Prins *Jeseroina*, en zijne Bontgenoten, zoo als mede den tweede Augusty, een Afgezant verscheen van den Moegaelschen *Taisi*, of Prins, *Dlaitsidan noena*, dies men de krygs-benden in rang dede staen, ter pronk. Deze laetste Gezant bragt een beleefde brief van zijn Meester over, waer in van *Godt* aen hunne Czaersche Majesteiten veel gezontheit wierd toe gewenst, en gezegt, dat in het voorledene Jaer gestorven was zijn Vader, en Heer, met wensch en verzoek, dat hy doch in eendragtigheit mogte wezen met hunne Czaersche Majesteiten Volken; hy hadde verwacht van *Irkutske* een Afgezant van hunne Czaersche Majesteiten, aen de Prinzen in de Moegaelsche Landen, om t' zamen spraek te houden, en dat zy Moegaelsche Prinzen acht zouden geven aen 't begeeten hunner Czaersche Majestei-

ten, in toekomende: dat men den Afgezant noch in zijne gewesten tegemoet zag, enz. De groote Moskovische Gezant verhaelde aen hem, hoe in den voorleden Jare, zy Moegaelsche Taizen, met hunne krygsmagt gevallen zijn in de Steden en Vlekken hunner Czaersche Majesteiten, en onder de *Tomkinsche* vestingen gepleegt, alderhande quaed-aerdigheden, met moorden en branden, doch dat hunne Czaersche Majesteiten goedheit het voorheen gepleegde over 't hooft zag, het geen hy Afgezant zeide, niet van zijn Meesters Onderdanen, maer van Nabuurige Volken geschied te zijn. Hy beloofde, zoo 'er eenige van hunne Czaersche Majesteiten Volken onder hunne magt waren ter neder gezet, die te zullen heimwaerts laten gaen, na de *Tomkinsche* Landen, en dat zy Moegalen geen onlust zouden verwekken, met hunne Czaersche Majesteiten aengrenzende Volken; en zoo aen hun eenig leet geschach, van de andere zyde, dat zy zulks klagelijk bekent zouden maken, aen den grooten Gezant: over welke vrindelijke onderlinge betuiginge zeide den Afgezant, dat zijn *Taisi Tsieden*, of *Dlaitsidan*[*] *Noena* verheugt zoude zijn, te meer nu zy verzekering kregen van gerust een te mogen zich ophouden, in hunne voorige plaetzen, grenzende aen de Ryken hunner Czaersche Majesteiten, als mede nu zy verstonden, dat hare Koopluiden 't onder 't Russische gebied vry mogte komen handelen. Het ware Buchaersche Reizigers die het naderen van den grooten Gezant aen deze Moegaelsche Prinzen bekent hadden gemaekt: hy bragt mede tot geschenk zeven en een half el Purper Damast, en noch twee stukken van zeven of acht ellen, waer tegen hem is mede gegeven voor den Moegaelschen Prins, twee glaze Bekers, en eenige glaze Flessen.

[*]Deze bymem, dat gewisselijk een Eer-titul zal zijn, gaf hy aen zijn Meester, zoo als ook de naem van *Teetsen* en *Dlaitsidan.*

Hier op is op den tiende Augusty, van *Irkutske*, na boven gemelte *Taisen* een Afgezant gezonden, om te eischen de verlopene Bratsche luiden, ook die geenen, welke van hunne Czaersche Majesteiten uit de *Irkutsche* en *Balangansche* vestingen waren verloopen, met verzoek, dat 'er geboden mogte worden, dusdanige vervluchte Menschen niet te plaetzen, of onder bescherminge te nemen, 't gene vrede zoude doen behouden, in wederzyds grensplaetzen, enz.

Den zevende September 1687, is eenige Russche krygsmagt opgebroken, van *Udinskoy*, en hebben zy twee dagen langs de Rivier *Udee* gegaen, waer na zy van daer ter rechter hand zijn afgetreden, benevens de Rivier *Bren*, drie dagen wandelende, tot aen de Rivier *Temlu*: zy hadden tot hunne leitsluiden, twee Moegaelsche overloopers, *Okin* en *Tendonka* genaemt, om tegen de Tabunitsche Taischen, en hunne Horden, in 't Moegaels gewest te oorlogen.

Men quam eindelijk onder de Moegaelsche Horden, by de Rivier *Tobka*, niet verre van de Vliet *Tschikowa*, daer zy eenige Moegalen aen de overzyde in 't gezicht kregen, met vlotten, toen zette men acht honderd man over, blyvende den Russchen Veldheer, met de overige magt en 't geschut, by de Vliet *Chilka* staen, om dat de Rivier zeer snel van loop was, want een vlot dreef met volk en al, een gansche myle af: deze overtogt geschiede by nacht, in stilte, om van de Moegaelsche schiltwachten niet gezien te worden, wezende het zeer kout; de vyand vluchte, maer de Moskoviten volgden op de voet, en na drie myl gaens, troffen hen aen by een plaets genaemt *Tobkoy*, leverde aen de Horde slag, en sloegen de zelve. Twee honderd Moegalen bleven op de plaets dood, en veele wierden gevangen, behalven veel Vee, Hoorn-beesten en Paerden, die in steek bleven; en of schoon zy zich verzamelden, en den Russen weder trachteden aen te vallen, zoo mislukten hun alles, waerom zy op den derde October twee Moegaelsche Heerschappen zonden, als den *Tarchan* en

Batur Saisan, die uit de naem van de *Tabunitse* en *Sabindigena Taisen* om vrede en bescherming verzochten, zoo mondeling als schriftelijk, ter welker tyd, veele hunner *Saisanen*, als de *Darugen* en *Schulengen* verklaerden, dat zy met alle hare Horden, voor eeuwig onderdanig wilde zijn, mids men hunne Horden beschutte, en niet verstoorde, of bedurf: dies zijn zy aengenomen, en gelast onder *Selenginskoy* te naderen, en aldaer zich neder te zetten, als wanneer hun alles goeds zoude overkomen, zoo als zy onder die plaets, en de gehoorzaem heit hunner Czaersche Majesteiten, zich aldaer hebben vervoegt, en gerustelijk noch leven: men koos een *Laba* voor hen, en drie[*] *Saisanen* voor *Amaten*, zy gaven dertien behoorlijke Gyzelaers, zijnde meest Kinders. De overige Nabuurige Moegalen, vluchtede alle voor 't aengezicht hunner Czaersche Majesteiten krygsvolk, over de Rivier *Tzchilka*, zoo dat zy niet wel vervolgt konde worden: die bcquaem waren onder deze luiden om schatting op te brengen, wierden aengetekent, en zy legerde zich over de Rivier *Chilko*, tusschen *Udinskoy* en *Selenginskoy.*

[*]Dit schynen hun Richters te zijn.

Onder opgemelte Moegalen, die de

schatting stonden te betalen, vond men zes *Saisanen,* twee *Darugen*, dertien *Sulengen*, en een *Lama*, welke in hunne Horde onder zich hebben, twaelf honderd Moegaelsche mannen, bequaem de schatting te betalen: de Hoofden en Oudste dezer luiden, wierden beschonken met Laken en Damasten tot klederen.

Oeranki, Towintski, en *Cojeti*, zijn zekere Moegaelsche Volken, onder byzondere Horden, die roof en moord gierig zijn, want zy in den Jare 1687, eenige Boechartsche Koopluiden, die van *Irkutske* quamen, ontmoet *Toenkinske* of *Tomkinsche* hebben ontmoet, welke zy alle hebben neder gezabelt, doch waer deze menschen zijn gelegen, is my te rechten niet bekent, als mede niet de plaets *Toenkinske*, en daeromme hebbe die in de Kaerten niet gebragt, doch zy zeer verre ten Zuide van *Irkutske* niet schynen gelegen te zijn, om dat 'er op gemelte tyd, als die moord geschach, deze Boecharen twintig Ruiters uit die plaets, ter geleide mede hadden genomen, tot aen *Toenkinske*, waer hen de Ruiters verlatende, twee dagen daer na dat ongeval gebeurde.

Mugaelsche Namen van Mansperzonen, die noch meest al in 't leven zijn.

Atzaray[+] *Saintzu Andraga*, is een Vorst. Deze zond in 't Jaer 1685 een *Saisan*, als Afgezant na *Selenginskoi*, om over vrede te handelen, maer dit geschach in list, en op bedrog, om eenige verrassinge te doen.

[+]Deze zijn Broeders.

Baturcontayscha, een Vorst.

Saizan[+], een aenzienlijke Eernaem.

Sokuloy, een Prins onder de Moegalen.

Zuibden, een Opper-hooft der Horde.

[+]Minder Vorst, of kleine Prins.

Narse Boldan.

Zoktulan, Beampten aen het Hof van den *Katoechta.*

Sanzick Batschei.

Baktzei.

Achay Daitzin, en *Tarchan Kantasia*, Moegaelsche Vorsten.

Jeden Tabunan.

Cotazie, een Vorst.

Lochonta.

Koschawar.

Tarchan Schretui.

Udam.

Labu, een Afgezant van de *Katoechta* aen Moegaelsche Vorsten.

Laday, of *Lodoe.*

Senge.

Jaserka.

Zuinemball, de Zoon van een Moegaels Vorst.

Olaytschiko en *Jordenicko*, twee Moegaelsche Jagers.

Durall Ambo, een *Lama* of Moegaels Priester.

Schanzabec, de naem van een Eerbediende in 't Hof en Horde van den Katoechta, die de Gezanten gewoon is te ontfangen, of voor wien zy gebragt worden in het Gezanten Hof, eer zy de *Katoechta* zien.

Lapson Daitsin,	}Hovelingen aen 't Hof van den *Katoechta.* *Gitzuull*, is een Amptnaem.
Gitztuull Lansuck,	}Hovelingen aen 't Hof van den *Katoechta.* *Gitzuull*, is een Amptnaem.
Durall Santisuck,	}Hovelingen aen 't Hof van den *Katoechta.* *Gitzuull*, is een Amptnaem.
Zaktu Lausun,	}Hovelingen aen 't Hof van den *Katoechta.* *Gitzuull*, is een Amptnaem.
Lason,	}Hovelingen aen 't Hof van den *Katoechta.* *Gitzuull*, is een Amptnaem.
Arki.	}Hovelingen aen 't Hof van den *Katoechta.* *Gitzuull*, is een Amptnaem.

Daitzin Lapson Gitzul, een bediende aen het Hof van *Katoechta.*
Lopson Daitzschin, Beampte Moegael, in de Horde van de *Katoechta.*
Darsin Urkin, een Hoveling by den *Katoechta.*
Zurgutzchei, Moegaels Afgezant, die een Kancelier was.

Boldan Vidsin Gitzull,	} Krygs-bedienden onder den *Katoechta.*
Daytzin Zoktu.	} Krygs-bedienden onder den *Katoechta.*

Manseia, de naem van een Afgezant van den *Gegen Katoechta.*
Seideisch, een Moegaels Afgezant, die wel eer in *Moskou* was.
Zoktu Lantzy.
Gaweddeyka.
Dalai, een Vorst, of Leitsman eener Horde.
Buchariteyn.
Mergen Daitzschin, een Moegaels Prins.
Labu Durall Amba, een Ampt-bediende te paerd, onder 't gezag van den *Katoechta.*
Vidsin Boldan Gitzull Ildin, Moegaels Afgezant uit de Horde van de *Katoechta*, aen de Moskovische krygsmagt tot *Selenginskoi* gezonden.
Ordun.
Kakan, een Moegaels Vorst, deze hadde in 't Jaer *1686* een hoop krygsvolk van twee duizend Paerden, onder *Nertzinskoi*, en in de Landen van *Albasin*, en langs de Rivier *Onou* gebragt, in mening om het Moskovisch krygsvolk aldaer te beledigen, 't geen hem mislukte, werdende te rug getrokken, door den inval der *Kalmukken* in 't Moegals Land.

Manse, of *Manseia Boldan*, een Afgezant van den *Gegen Katoechta* aen het Russche krysvolk in *Selenginskoy.*

Abdci, Beampte in 't Hof van den *Katoechta.*
Sire, is Broeder van den Moegaelschen Vorst *Atsiarai*, die door Russche krygsknechten, in een Veldslag wierd verdreven, en geslagen.
Sanschan Baktzaseia, deze is een der voornaemste perzoonen in de Moegaelsche Horde, van *Taischa*, of Prins *Zuibden.*
Gitzul Lapson Daitschin, een Afgezant van de *Gegen Katoechta.*
Manseia Baldan Udschin, zeker Beampte aen 't Hof van de Moegaelschen *Katoechta.*
Dalay Contasia, een Moegaels Prins of Leitsman eener Horde.
Eeden Tabunal, de Zoon van *Atzuray*, een Moegaels Vorst, Hcerschap, Opperhooft, of Leitsman eener Horde.
Toinden, Zoon van de Moegaelsche Vorst *Zuibden.*
Irkulanca, Beampt aen 't Moegaelsche Hof by den *Katoechta.*
Zoktu Lausu, Hof-bediende by de *Katoechta.*
Boldan Iudsin, Moegaels Afgezant.
Daitzin.
Akin, Krygsman uit de Moegaelsche Horde van den Prins *Atzoroy Sain.*
Goldan, Zoon van den Moegaelschen Prins *Atzeroy*, dien in 't Jaer 1687, met vyf duizend man hulp-benden van den *Katoechta*, aen zijn Vader gezonden wierd, om den aenval der Kalmukken, onder het beleit van *Buschukti Chan* te stutten, doch de Kalmuk legerde zich tusschen beide, zoo dat men meer Moegaelsche hulp-benden, zoo van den *Katoechta*, als andere Moegaelsche *Taisi*, of Prinzen, Leitsluiden der Hordens, zond; dies een bloedig gevecht ontstond, daer in de Moegalen t'onder lagen.
Otzchin Jerdenic, is een Moegaels Vorst, of opperste Leitsman eener Horde, vry bezuiden gelegen, die in den Jare 1687, wanneer het oorlog was, tusschen de Moegalen, en Kalmukken benoorden naderde, en in zamenspraek quam, by de *Tabunitze Sabgerdanu Taisa.*
Torcha, een Moegael uit de Tabunitsche Horde, die zich de bescherminge hunner Czaersche Majesteiten onder geven hadde, en met veel anderen, tusschen de plaetzen *Udinskoi* en *Selenginskoi* ter woon heeft neder gezet, wierd, beneffens *Lasu* en *Lama Saisan*, naer Moegaelsche Heerschappen, Vorsten, of Opperhoofden der Horden, in den Jare 1687 afgezonden, met een brief om hen te bewegen, zich onder de bescherming hunner Czaersche Majesteiten te begeven, waer door zy van de overlast der Kalmukken bevryt zoude zijn, en niets te vreezen voor de Russche krygsmagt, zullende schatting-vry gehouden worden, en beschermt, tegen alle overlast, blyvende in vergetelheit, alle voor gegaene krygs beroerten tegen hunne Czaersche Majesteiten krygsmagt, en luiden: hy hadde mede bevel te vernemen, waer de *Katoechta* zich ophielt, en of men veilig tot hem iemant zenden koste.
Saisanoe, de naem eens Hoveling van den *Katoechta.*
Wansaba of Wansebe, de naem eens Ampteling aldaer.
Ceidas, de naem van eenig Beampteling in Moegalen Land, die men tot buitenlandsche zaken gebruikt.
Sirinbal Mergen, en *Daitsin Irdeni*, twee Gezanten van den Moegaelschen *Chan Atsiaroi sain*, die tot den vrede-handel met hunne Czaersche Majesteiten tot *Selenginskoi* afgezonden zijn geweest.

Sanboyoe, een Hof-bediende van den *Katoechta.*
Mintsei, een Afgezonden van den *Subdene taise.*
Lodoisenga, de naem van een Afgezant, die van de *Katoechta*, en van den *Atsiaroisainchan*, en andere Moegaelsche Prinzen, tot *Odinske* quam, om met den Volmagtigden Gezant van hunne Czaersche Majesteiten te spreken.
Gitsioel Loton, een Eernaem in 't Moegaels Land by den *Katoechta.*
Goretke of *Goredeke*, de naem van een Moegaelsche krygs-knecht, die gevangen was by de Russche Kozakken in Sibirien.
Moeskoeioe, de naem van een Niuchs Tarter die in Sibirien gevangen was.
Achai saisan of *Saisana*, de naem van een Moegaels Vry-heer.
Albardier saisan, de naem van een Gezaghebber in 't Moegalen Land, Broeder van de boven genoemde *Achai*; hy heeft zijn gebied by een plaets, genaemt *Ksin*, niet zeer verre van *Odinskoi*: deze verzocht zijnde door Gezanten van de *Katoechta*, welke te *Oedinskoi* by den Volmagtigden Gezant hunner Czaersche Majesteiten hadden geweest, om gestoolene Paerden wederom te geven, heeft zulks geweigert, waer uit te besluiten is, dat hy op zijn zelven staet, en in alles den *Katoechta*, of den *Atsiaroi sain chan*, van wien de Gezanten mede gezonden waren, niet gehoorzaemt, hoewel anderzins den *Katoechta* in veelen gehoorzaem is, en te wil zy, en een Chan als veele andere op zijn zelven is.

Soelenga serbo, de naem van een Bratssche Landman, aen de Rivier *Oede.*
Nemogoeke, als boven.
Mansei boldan, een Afgezondene van den *Katoechta* na *Oedinskoi*: deze bragt een brief van 't Pekinsche Hof mede, welke in drie papieren bezegelt was.
Sibdene Bonomtokploe, een Moegaels Taize, of Vry-vorst, zijn Afgezant die hy in den Jare 1686 na *Oedinskoi* zond, was genaemt *Kitsioe*, of *Kitsoei.*
Siotkoe, of *Siotko Sousacana*, de naem van een Mongael, Onderdaen van den *Subdene Taize.*
Irdeni tain Gitsioel, de Zoon van *Sibdene*[*].
Irki Kantasia, noch een Zoon van gemelte Vorst, die een byzondere Horde schynt te leiden, en zijn zelfs meester te zijn.
Sadirdene Taize, de naem van een ander nabuurig Heerschap.
Saisan Siorlda Ragadatsialon Daimboeleka, een Afgezondene van *Atsirai sain chan*, na *Koioesi*, die vyf man by hem hadde.
Koedsirin Daitsina, een Saisan of Vry-heer.
Sonke, de naem van een Moegaelsman, die een Zoldaet was, en zich by de *Taboeniten* of *Tabunitsen* ophielt: deze houden zich op, in Jurten, of voor korten tyd, in opgeslagene Hutten.
Siresinei, een Moegaels Heer, die zich in de nabuurschap van *Silenginskoi* ophout.
Daisenkoe Kanara, een Edelman by den Moegaelschen *Achai Saisan.*
Saberdena of *Saberdinoe Taboenoetsksch*, is een Moegaelsche *Saisan*, Vry-heer of kleine Prins: deze zond in 't Jaer 1686, *Baksei, Neschoi* en *Dakoedserei*, als Afgezanten aen hunne Czaersche Majesteiten grooten Gezant tot *Oedinskoi*, tot afhandelinge van ontstane verschillen, over het rooven en ophouden van Menschen en Vee, Paerden en Kamelen: zy hadden maer een gevolg van zes of acht mannen, en hebbe ik bespeurt dat deze Moegaelsche Vorsten, hunne Afgezanten nooit veel bedienden, of knechten mede geven.
Saberdenu, word voor een roofgierig Moegaels Heer gehouden.
Volgen Namen der afgezondene Tarters, *Masutsche* of *Niuchtsche* van geboorte, die wegens den Sineeschen Keizer, na *Udinskoi* aen hunne Czaersche Majesteiten grooten Gezant afgezonden zijn geweest, als volgt:
Kalufedusin Kapsanni, Overste te voet.
Tulengii Colozei Tanaskay d'sundagini, Rechter.
Aifiladt Chan Anraskii, Edelman.
Salatii Sansingii d'sungii Porchoydai, Gezaghebber eener Grenstad, beneffens twee Schryvers, genaemt *Ladagui* en *Daboroy.*
Kajack en *Goweddeika Cadartzchin*, Edeluiden: aen deze en haer gevolg, wierd tot onderhoud gegeven, gelijk zulks in die gewesten de wys is, dat men aen Uitheemsche Gezanten leeftocht verschaft, daegs twee Ossen, twaelf Roggen Brooden, twintig groote Tarwen Brooden, drie emmers Brandewyn, vyf emmers Mede, twintig emmers Bier.
Dsangin, is een Amptnaem onder de Tartaren van Sina gebruikelijk.

[*]Taizi of Taize, is Vorst of Prins.

Omtrent *Dalay* in Moegalen Land, werden om te reizen zeer lichte wagens gebruikt.

Volgt zeker bericht van overgekomene Moegalen, onder 't gebied hunner Czaersche Majesteiten; dat my overgezonden is uit de Moegaelsche Grens-gewesten, ter tyd, wanneer 'er in den Jare 1686 en 1687, oneenigheden waren, tussechen hunne Czaersche Majesteiten krygsmagt, op de Moegaelsche Grenzen, en eenige Moegaelsche Taizen of Vorsten, als wanneer hunne Czaersche Majesteiten wapenen, groote zegen hebben behaelt, waer uit eeniger maten den toestant van 't krygswezen, in die verre afgelegene Landstreken, ter opgemelter Jare, kan werden bespeurt.

Deze luiden zeggen dan, dat zy Overlopers, Bratsche en Moegaelsche Ingeboornen zijn, en dat lange in de Tabunitsche Horde gewoont hebben, en aen den Tabunitsche Saisan, Jaerlijk den schatting betaelt; en om dat het by haer zwaer gevallen is daer te leven, hebben zy met malkanderen besloten, met Wyf en Kinderen, en alles wat zy hadden, heimelijk doortegaen, en zich na de kant van hunne Czaersche Majesteiten te begeven; en dies wegen met haer Wyf en Kinderen, en alles wat zy hebben, door gegaen zijn, en onder *Selengin* waren aengekomen; verlangende zich onder hunne Czaersche Majesteits bescherming eeuwiglijk te begeven; en zullen den schatting aen hunne Czaersche Majesteiten Jaerlijks betalen, en verzochten, dat hunne Czaersche Majesteiten haer met alles, wat zy met zich gebragt hebben, aen nemen mogte, en haer by de *Selenginsche* Bratsche luiden aen het *Baikalofsche* Meir mogten laten leven, en daer woonen: en van de Moegaelsche ondernemingen verhaelden zy, dat toen de *Batur Contaischa*, het Moegaelsche krygsheir verzamelt hadde, was hy langs de Rivier *Selenge* gegaen, met voornemen de vestingen en bewoonde plaetzen van hunne Czaersche Majesteiten

te verwoesten, en de Bratsche luiden onder haer Moegaelsche Heerschappye te brengen; en hadde *Batur Kontaischa* voor zijn afreis aen het heele Moegaelsche Land zich verbonden, en beroemt niet te rusten, eer hy het na zijn wensch volbragt hadde; en hadde hy daer op van de Rivier *Selenge* afgezonden, aen onderscheidene Moegaelsche Tayzen, en de Tabunitsche Saizanen geschikt, op dat zy haer onder de vestingen en wooningen der Russen zetten, en tegen de Bratsche luiden optrekken zoude, en dat met hem *Batur Kontaischa*, eenige Kitaische krygsluiden, (waer onder zulke meesters, die de Steden verstaen te belegeren, en te bestormen) zijn, en noch komen zouden; zoo dat hy alle de Moegaelsche Heerschappen heeft verleit, want hem de *Katoechta*, en ook veele *Taizen*, en de *Tabunitsche Saisanen*, daer van genoeg afgeraden hebben, doch daer in niet willen toestemmen, dat zy met hunne Czaersche Majesteits luiden, niet eenig verschil beginnen zoude, of onder hunne Czaersche Majesteits vesting en bezettingen gaen, om dat haer dezen oorlog tegen hunne Czaersche Majesteiten, geen voordeel toebrengen zoude; maer de *Batur Kontaischa* heeft haer niet willen hooren, en was hy zich beroemende, hunne Czaersche Majesteiten Vestingen en Landstreken te verdelgen, en de Bratsche luiden onder zijn heerschappye te brengen, (was't mogelijk) voort gevaren; en hebben hem veele der Moegaelsche Taizen eindelijk moeten gehoorzamen, en zijn met al haer krygsvolk gevolgt, maer de Tabunitsche Saisanen, zijn eenige met haer helft, en eenige met haer twee derdepart gevolgt: doch met al haer Volk niet willen gaen, daer op hadde *Batur Kontaischa* na haer Saisanen overig krygsvolk gezonden, en bevoolen van haer Saisanen groote boete te nemen, en was hy *Batur Kontaischa* na de vestingen, Russche loopplaetzen, en verblyven kleiner bezettinge gegaen, en had na de Bratsche luiden eenige duizend man uitgezonden, doch over al slechte zegen gehad, en bezonder in de laetste slag: dies was hy na die slag weer na zijn Land vertrokken, en daer gekomen zijnde, hebben hem alle de Taizen en Tabunitsche Saisanen, ook veele Moegaelsche luiden voorgeworpen, dat zy hem van dezen oorlog hadden afgeraden, en hy haer, en den *Katoechta* niet hadde willen hooren, maer zich in 't weg gaen beroemt, dat hy hunne Czaersche Majesteits Landen en gewesten verwoesten zoude, en de Bratsche luiden onder de Moegaelsche heerschappye brengen wilde, doch had nu gezien wat hy uitgericht heeft; hun, en zich zelve, niet alleen in groot verlies van volk gebragt, maer haer alle in grooter strydigheit en verwoesting van haer Landen gezet, en daer zy voor dezen met de luiden van hunne Czaersche Majesteiten grooten handel gehad hebben, en haer daer door zich meest onderhouden, en wel bevonden, tegenwoordig niet alleen den Koophandel verliezen zullen, maer is door dezen oorlog haer hele Moegalen Land in de uitterste gevaer gezet, doch hy hadde niets daer op geantwoord, en toen hy *Batur Kontaischa* by de *Zuibden Taiza* was gekomen, hadde die de zelfde reden voorgehouden, en gezeit, dat terwyl hy hem, en den *katoechta* niet hadde gehoort, en met hunne Czaersche Majesteiten groote oneenig heden hadde veroorzaekt, hy *Batur Kontaischa* zelfs ook zien mogte, zich met den Grooten en Volmagtigden Gezant van hunne Czaersche Majesteiten te verdragen, welke tot *Udinskoi* was aengekomen, om vrede met de Sinezen te sluiten, op dat den zonder eenige reden begonnen oorlog, mogte eindigen: daer op was de *Batur Kontaischa* zich om zijn misslag geschaemt hebbende, zonder antwoord van den *Zuibden* vertrokken, en dat zy van de Moegaelsche luiden gehoort hebben, dat de Veldslag onder *Udinskoy* en *Ilinskoy* was geschied, en dat de *Batur Kontaischa* zelfs met zijn hele Leger in die slag was geweest, en dat eenige van hunne Czaersche Majesteiten

luiden in dat gevecht zouden gebleven zijn, en van haer Moegalen een groot getal was gebleven, doch hoe veel eigentlijk, wisten zy niet, en hadde daer op de *Batur Kontaischa* zich beroemt, met de gemackte Vuurpylen de Stad *Selenginskoy* in brand te willen steken, en met de erdochte werktuigen de Stad te bestormen en te verdelgen, dies was hy na die Stad opgebroken, en daer onder gekomen zijnde, had hy de Vuurpylen vliegen, en de Stad bestormen laten, maer in 't beste van het stormen, was onder haer een vreze ontstaen, maer waer van, wisten zy niet te zeggen: en hadden zy daer op met groot verlies, de Stad moeten verlaten, en van het stormen afstaen, en was daer op de *Batur Kontaischa* met zijn krygsvolk afgetogen, en had zich tusschen *Selenginskoy* en *Udinskoy* met zijn Leger gezet, en toen daer eenige bende van hunne Czaersche Majesteiten krygsvolk, om na *Selenginskoy* te trekken, van *Udinskoy* waren uitgeschikt, zijn zy van de Moegaelsche wachten gewaer geworden, die het den *Batur Kontaischa* zulks aengedient hadden, daer op hadde de *Batur Kontai-*

scha al zijn volk verzamelt, en haer in 't gemoet gegaen, in mening haer na *Selenginskoy* niet door te laten, daer op was, malkanderen op de plaets *Baktuc* gemoet hebbende, een Veldslag voor gevallen, maer zy hadden op haer niets konnen winnen, en hebbenze moeten voorby laten gaen; en dat in die slag, maer zeven van hunne Czaersche Majesteiten volk gebleven zijn, en van haer Moegalen vier Taizen en andere Beampten, en vele gemene gebleven zijn, maer hoe veel eigentlijk, hadden zy niet gehoort, want het uit schaemte is verzwegen geworden, en zijn met hem *Batur Kontaischa*, geen§ Kitaische krygsluiden noch* verstendelingen geweest, en was hy na die slag met zijn overig volk, na zijn Land vertrokken, en daer gekomen zijnde, gehoort dat het zijnen Broeder den *Atzorai Chan*, zoo slecht tegen den Kalmukschen *Buschuktuy Chan* gaet, en dat de *Buschuktuy Chan*, veel van den *Katoechta* en van *Atzorai Chan*, zijn Stedekens* langs de Rivier *Orkona* verdelgt, en veel van haer *Schabinarollen*§ genomen heeft; dies was hy daer op, met zijn overig volk, weer verzamelt hebbende, na zijnen Broeder, tot bystant vertrokken; en dat kort na zijn vertrek tydingen was ingekomen, dat den *Atzorai Chan* van de Rivier *Arkona* by den *Gegen Zezin Chan*, tot hulp met een goede bende krygsvolk gekomen was, en zich met den *Atzorai Chan* te zamen gezet hadden, en daer op met den Kalmukschen *Buschuktui Chan* een slag gelevert hadden; maer hadden de slag verlooren, en dat de *Atzorai Chan*, met weinig volk uit die slag: eenige strooiden uit, na den *Katoechta*, en eenige na *Kitay* by den *Bugdui Chan*, gevlucht was, en dat zy overlopers toen ter tyd in die slag niet geweest zijn: want zy toen in het overlopen begrepen waren, en hebben zich een gedeelte van haer, in *Kamin** opgehouden, en al wat zy verhaelt hebben, hebben zy van haer vrienden, die in de slag waren geweest, gehoort: maer waer** tegenwoordig de *Batur Kontaischa*, en andere Moegaelsche Heerschappen zijn, wisten zy niet: zy zijn elf perzonen, met Wyf, Kinderen, en§ woningen aengekomen, en met haer een goed getal Paerden den en Hoorn-beesten zijn gebragt, daer op zijn die overgekomene na het Bakelofsche Meir afgelaten, en is haer bevoolen, by haer vrienden de Bratsche luiden te woonen.

§Sinesche.

*Ingenieurs.

*Dit vermeine te zijn voor korten tyd opgeslagene verblijfplaetzen, die met weinig aerde en staketzels of houten omheint worden.

§Dit schynen Karren te zijn daer zy zich als wooningen mede behelpen.

*Dit betekent eigentlijk een steen klip.

**Te weten, wanneer zy dit verhaelden.

§Karren daer zy in slapen, of wel den toesten der Hutten.

De Moegalen, zijn volgens bericht van de Priester *Avril*, afgedeilt van de Kalmukken, door groote woestynen: zy hebben drie Vorsten, welke van eene stam zijn: de eerste of magtigste word genaemt en *Tchetchinga*, zijn Land stoot aen *Bogdoi*, en *Sina:* men ziet daer noch Stad, noch Dorp; doch wel hier en daer verstrooit eenige weinige huizen. Dit Volk trekt steeds uit op den roof, na de gewesten van 't Meir *Dalai*, en omtrent de Rivier *Szelinga.* Deze Vorst heeft verscheidene Prinzen onder zijn gezag, gelijk *Becroesain*, die zich ophout, na by de Vliet *Selenga.* Hier is net gewest, daer de *Koetoechta Lama* zich ophout, die om eigentlijk te zeggen, als een plaets bekleeder of stedehouder is van *Dalai Lama*, welk geeert word als een Godheit. Dit Land is doorregen van Rivieren, welke uitstorten in de Vliet *Szelinga.*

De tweede Chan of Prins, is genaemt *Octieroikan*, en de derde, *Diangari.* Dus verre *Avril*

De Ridder *Temple*, in zijn Boek *Miscellanea* genaemt, het derde gesprek van der Helden deugd en dapperheit, zegt van de Tartaren als volgt.

De Tartaren zijn wegen de armoede van hun Land, en 't ongemak van hun leven, het onverzaegste, en vinnigste Volk van de waereld, en die 't meest durven ondernemen.

Gobee, is een plaets in 't Moegalen Land niet wyt van de Sineesche Muur gelegen, daer zich ophielt, toen de Kalmukken de Moegalen, onlangs geslagen hadden, de *Atsiaroichan*, en *Daitsin noine*, zoo als noch andere Moegaelsche Prinzen, niet wyt van daer zich onthielden, te dier tyd.

Op een plaets in 't Moegalen Land, genaemt *Baroenkas*, zijn voor weinig Jaren vergadert geweest, tot raedspleging over vrede en oorlog, de Moegaelsche Vorsten *Sabbintoechai* en zijn verwanten, beneffens *Dors d' Achai* en *Elden Achai.*

Torne, is een Rivier in het Moegalen Land, alwaer Moegaelsche Prinzen voor weinig Jaren hunne vergaderinge en raedspleginge hielden.

Tusschen de Rivieren *Tali* of *Toli* en *Selenga*, zijn welgelegene plaetzen, genaemt *Karanbaltsere*, alwaer de Kalmukschen *Boensioektechan* zich ophielt, na dat hy onlangs de Moegalen had geslagen.

Isii en *Silimbi*, zijn twee Rivieren, niet verre van de Vliet *Amur* stromende, die in onze Kaerten niet zijn geplaetst, alzoo hunne rechte uitgangen my onbekent zijn. Om het genot van 't Wild gedierte, en gewas daer omtrent, is verschil geweest tulschen hunne Czaersche Majesteiten onderdanen, en de Sineezen.

Tabingintoe, is een plaetsken kort onder de groote Sineesche Muur, in Tartarye gelegen.

Aen de boven kant van de Rivier *Dside*, was gevlucht, wanneer onlangs oorlog ontstond, tusschen de Moegalen en Kalmukken: de Moegaelsche Prins *Atsir dan Gegen Koetoechta*, gelijk ter zelver tyd schuilende uit vrees voor gemelte Kalmukken, zich onthielt, op de *Cobiske* plaetzen aen de Sineesche grenzen, de Prins *Asiaroi chan*, en anderen.

Volgens de vermaerde Reiziger *Joost van Ghistele*, die in de veertiende eeuw veele verre Landen bezocht, veroverde de Tarters het Land van *Comanie*, daer de menschen Christenen waren, die door hen voor slaven wierden verkoft.

En is van *Cingis chan*, der Moegalen en der Tartaren gedoente, in de veertiende eeuw te lezen, by den gemelden vermaerde Land-reiziger *Joost van Ghistele*, in zijn zevende Boek, het achtiende Hooftstuk, en in 't achtste Boek, het derde Hooftstuk.

Plinius sprekende van de *Scythen*, dat zijn Moegalen, of Tartaren, en haer Land zegt:

Pars mundi damnata à natura rerum, & densa mersa caligine.

Dat is:

[+] Het gedeelte des waerelds dat van Natuur verdoemt is, en in de dikke duisternis gedompelt. [+]Lib. 4. cap. 12.

[+] En *Solinus*. *Damnata pars mundi & à rerum natura in nube aeternae caliginis mersa.* [+]Cap. 15.

Dat is:

Het veroordeelde deel des waerelds, en van de Natuur, in een wolk der eeuwige duisternis verborgen.

[+] *Tibullus* van de koude gewesten sprekende zegt:

Illic & densa Tellus absconditur umbra. [+]De Zona frigida in Panegyrico ad Messalam.

Dat is:

Aldaer word de Aerde in een dikke schaduwe verborgen.

De Moegalen benyden de Bogdotschen, om dat die, met zoo een geringe magt, het magtig Ryk van *Sina* ingenomen hebben; doch zy konnen hen geen schade doen; want de groote Muur, welke byna rondsom Sina, ten Noorde, over de bergen gaet, verhindert lien.

Omtrent de *Otschorazay Chan*, woont een ander Chan, *Dschangary* genoemt: deze is *Otschorazay Chan* in magt gelijk. Tegen dezen Chan en zijne Moegalen, toenze met de Kalmakken t'zamen in Sina gevallen waren, hebben de Sinezen in oude tyden dikwils oorlog gevoert. Deze Moegalen pryzen de Sinezen meer, als de Nukken of Bogdotschen.

Alle deze boven genoemde geslachten der Moegalen, hoewel zy onder verscheidene Chans staen, zijn van een zelve afkomst, en van een volk. Wanneer'er iemand van hen in nood en gebrek is, van buiten aengedaen, dan helpen zy alle malkanderen.

Zy hebben alle bykans een geloof, en zijn Afgoden-dienaers.

Alle de geslachten der Moegalen en Kalmakken, welke achter de groote Muur, in de woeste Velden woonen, worden by de Sinezen, met een woord, *Tata*, dat is Tartars, genaemt.

De Volken, die achter deze Moegalen woonen, van de Kalmakken af, tot aen de Buchacrsche Stad *Samarkand*, en tot *Astrakan*, aen de Rivier de *Volga*, noemen de Sinezen *Samachan*, een gebroken naem van *Samarkand.*

Alhoewel onder de Kalmakken veele *Tayschi* of Vorsten zijn, zoo is evenwel de *Otschurti* of *Otserai Sain Chan* de grootste. Deze *Tayschi* of Vorsten zijn van 't geslacht van *Cingis Chan*, eerste Tartarsche Keizer: van welk geslacht ook *Tamerlaen*, de welke den Turschen Sultan *Bajazet* overwonnen heeft, (zoo men zegt,) geweest is. De Sinezen roemen deze Chans zeer hoog: inzonderheit die oorspronkelijk zijn van omtrent de Sinesche Stad *Socksti.* Dit is een vaste Stad, aen de grenzen, tot verzekering, gebouwt. Zy schryven, dat de Chan *Otschurti* zich met witte klederen kleed*, en uit Goude en Zilvere Vaten eet en drinkt: als mede, dat hy een schoon Paleis heeft. Van de Sinesche hooftstad *Peking* tot *Soeksti*, is het een maend reizens langs de groote Muur. Deze, als ook de Bucharen, komen dagelijks met hunne goederen, in *Sina.* En of wel de Bucharen hunne eigene Chans hebben: ook hunne by zonderen Mahometaenschen Gods-dienst, zoo geven zy nochtans aen *Otschurti Chan*, en aen andere *Tayschi*, alle Jaren schatting, op dat zy zonder gevaer mogen zijn; want zy leven en woonen altyd, rondsom dier Steden, in Horden.

*Dit zie ik voor een Sinnesch verdichtzel aen.

De Kalmakken zijn dapperder krygslieden, als de Moegalen. Dier beider sprake en schrift verschilt een weinig. Onder hen zijn Vorsten *Aioka Taischa* en *Solom Serin.* Deze hebben geen Steden noch Dorpen: maer woonen in Horden, in de woe-

ste Velden: doch waer aldaer Steden zijn, daer woonen de Bucharen.

Na deze Volken, die in de woeste Velden woonen, begint het groote Landschap van *Tangut*, welke tot aen *Indiën*, (daer de Oliphanten vallen,) en *Persien* zich uitstrekt.

Het Tangutsche Landschap is vermaert, en in het zelve voornamelijk de plaets *Barantola.* Alhier vind men veel Goud en Smaragden.

De oude geschicht-schriften melden, dat in de voorige tyden, in de Landen van *Tangut*, een groote Christen Koning geheerscht heeft, met name *Priester Jan.* Hy wierd hierom alzoo genoemt, om dat hy het Waereldlijk en Geestelijk gezag voerde. Het Christelijk Geloof was hier geplant door den Apostel *Thomas*, die ook in *Sina*, zoo men zegt, het Euangelium verkondigt heeft. Daer na hebben de Afgodendienaers den Christenen daer uit gedreven: en is de Christen Gods-dienst aldus in Afgodery verandert.

De Moegaelsche, als ook Kalmaksche Volken zijn die genen, die, zoo zommige willen, in de Bybel, *Gog* en *Magog* geheten geworden. De Moegalen noemen zich zelfs *Mongol* en *Mungul.* Deze zijn onder de Volken, die van de Grieken *Skufe* genoemt worden, en hun Land, het *Skufsche Land:* het welk zy schryven een groot Land te zijn, dat door Rivieren verdeelt word. Want van het begin der Rivieren de *Donau*, en de *Dnieper* of *Borysthenes* af, strekt het, en loopt dan door het gehele Krimsche Land, tot aen de Rivier de *Don* of *Tanais*, en tot aen de *Wolga* of *Rha*, en de Riviere *Jaik.* Daer na begrypt het de woeste Velden, tot aen het geheele Sineesche Ryk, en tot aen de Riviere de *Amur:* van d' *Amur* strekt het tot aen het Ryk van *Siberien.*

Deze Landaerd is meerder in getale, als eenig ander Volk in de geheele waereld. Van deze hebben veele Koninkryken hunnen oorsprong: als namentlijk, de Bulgaren, de Ligri, de Turken, en anderen.

De Volken *Skufe* zijn ook gevreest geweest, niet alleenlijk van veele Vorsten, maer ook zelfs van *Alexander de Groote.* Nu verschillen zy in sprake en benaminge; doch hunne zeden, gewoonten en geweer, is al eenerlei.

Kalmakkia, of Kalmakken-land.

HEt wyd gestrekte Landschap van *Kalmakkia*, dat onder Ooster Tartarye, by de omleggende Volken, getelt word, heeft de Moegalen tot zijn Ooster buuren, en stoot ten Noorden aen het kleine ryk *Altin:* ten Westen aen de Vliet *Jaik*, en aen de Nagaische Tartaren: en ten Zuiden aen de Bucharen. Het legt gestrekt van omtrent vyftig tot omtrent vyf en vyftig graden, Noorder breete, en word verdeelt in Wit en Zwart *Kalmakkia.*

Het is onderscheiden in Horden of Vorstendommen, die omzwerven en geen vaste plaets behouden. Deze Horden, op Tartarsch *Oeloes* of *Oeloek* genoemt, zijn verzamelingen van veele Menschen, die met Vee en Tenten, onder een Hooft geschaert zijn.

Tziroek is een Horde in *Kalmakkia,* die door den Prins *Ziziman* noch onlangs bestiert wierd. Hier vind men geen water, als in putten, en dat noch zeer zober: gelijk in de omleggende Horden van gelijken geen water, als uit putten, te bekomen is.

Toelatoemet is een Horde, die door den Vorst *Taikoekatoen* geleid word.

Tzekoekoertsjo is een Horde, niet wyd van 't Ryk *Altin* gelegen, welker Volken onder Hutten en Tenten, te zamen woonen. De Vorst daer over was noch onlangs *Karakpoela* geheten.

Tzoeldoek is een Horde, daer over de Prins *Sakakty* gebied, en niet wyt van de Vliet *Selenga* gelegen.

Het water van 't Meir *Jamisch*, in Kalmakken Land, verhoogt noch verlaegt niet. Van dit Meir tot aen den Vorst *Altin* is vyftien dagen reizens, over louter steene gebergte.

Taiska is de naem van een Vorst, die het gebied heeft over eene Horde, welke zich in 't Kalmaksche gewest ophout, en onder de zwarte Moegalen anders mede getelt word; doch spreekt Kalmaks: gelijk ook noch eenige andere *Tajsis* of Vorsten daer omtrent, van Kalmakschen geslachte, in Tenten leven, en herom zwerven. In deze gewesten is het meeste gebrek aen water.

Turkmen, of *Truchmen*, of *Truchmeensi*, is een Tartarsch Volk, uit de Kalmakken gesprooten, en niet wyt van de Kaspische Zee gelegen.

ABBAS de tweede
Koning van Persiën.

De Kalmukken, zegt de Jezuit *Avril*, beslaen het Land, tusschen de Moegalen en de *Volga* , tot aen *Astrakan*, zy zijn verdeelt in een oneindelijk getal van Horden, welke ieder hunnen byzonderen Chan of Prins hebben: ecn der voornaemste onder hen, is *Othiourtikan*, welke zegt afgedaelt te zijn van *Tamerlaen:* hy is zeer magtig.

De Kalmukken zijn door bestel van den Sineeschen Keizer, in den Jare 1700 onder hen bevredigt, zoo als veele der Moegalen dien Keizer nu mede erkennen.

Ystziagin is een Hordische heerschappy, die door Vorst *Taszin Zeregtoe* geleit word.

Yergoetzin is een Horde, daer de Vorst *Boetoektoe* genaemt word.

Uit de mond van zeker Kalmaks Gezant, afgezonden door Vorst *Contaisa*, op 't Jaer 1697 in *Moskou*, werd my dit bericht toegezonden, in een Brief. De wooningen van zijn Vorst is gemeenlijk twintig dagen reizens van het *Jamisch* Meir. Zuid - oost daer van daen most zy des Zomers passeren, over een hoog gebergte, genaemt *Dennulgte* om de koelte, want anders over de velden, worden de Kamelen zeer door de muggen gequelt, die daer door ook komen te sterven, maer des Winters reizenze over de vlakte, om de bequaemheit, en gemaks halve, gaen zy over verscheide Rivieren, onder anderen eene groote, genaemt *Charatal*, die na het Zuiden loopt, en onder de Kozaksche *Orda*, die in de zanden, zich onder de aerde verliest, gelijk in die Landen, verscheide zulke Rivieren zijn: van 't boven gemelte gebergte, reizen zy door verscheide vlakte; en Kalmakken en Bucharen, die zijn Vorst, zouden onderdanig zijn; als ook staen onder hem de Kalmaksche Vorsten, *Barantur taizi*, zijn Broeder *Cos huuczitoi*, en noch een *Aczabatur*, en verscheide van kleiner magt, die de Gezant zeit, dat niet kan noemen. De voornaemste hebben eenige over de veertig duizend man, en andere minder: de eerste Sinesche Stad die zy ontmoeten, als uit zijn Land na *Sina* wil, is *Sakzie*, deze is een groote Volkryke Stad, met veel handel, en moeten daer ook een gebergte over *Antu* genaemt: van deze Stad tot de groote Muur, zijn twee dagen reizens met Kamelen, en daer door trekkende, reizen zy binnen de Muur, tot de Stad *Kamczu*, zes dagen van daer, is de Stad *Arso*, tien dagen van daer, tot de Stad *Kokochotan*, is dartig dagen reizens, op zijn gemak reizende, tot de Stad *Schurga*, twee dagen van daer, tot de Stad *Agis*, twaelf dagen van daer, tot de Stad *Sume*, twee dagen van daer, tot de *Jamobuluscha*, twee dagen van daer, tot *Bakulaksa*, een dag van daer, tot *Czagankirom*, twee dagen van daer, tot *Chambaluk*[*]: tusschen deze Steden, zeide hy, zijn loutere bewoonde Plaetzen en Dorpen van de Sinezen, die zich van de Landbouwery onderhouwden; en zeide, dat van de eerste Stad *Sakzie* tot *Chambaluk*, is veertig dagen reizens te post, maer voor de Karavanen, drie maendem. Zy zeggen dat 'er ook eene weg is, Zuidelijk opgaende van *Kontaisa* na *Barantola*, maer de zelve is zeer bezwaerlijk, om de groote zandachtige Woestynen, daer des Zomers onmogelijk is door te komen, om dat waterloos zijn, en by groote wind, door 't zand, zouden Menschen en Beesten overstolpt worden: over deze zandige Zee komende, zeit hy, dat aldaer noch verscheide Kalmaksche Vorsten in Woestynen hidden. Het is zeer zwaer, de namen en plaetzen van deze Vorsten op te stellen, want by toeval van eenig geluk, veranderen zy hare namen en plaetzen. Zeit dat ook verscheide bemuurde woeste Steden onderweeg zijn, door wat Volken bewoont, wist niet te zeggen: gelijk zulke ook in *Siberien*, zoo wel van steen als aerde wallen gevonden worden: roemt de beleeftheit der Sinezen zeer hoog, en dat zonder eenige Tol te betalen, en noch onderhoud van lijftogt, genoegzaem bekomen hadde: alle die

[*]Pekin.

Volken, zoo wel Sinezen, Kalmakken, als Moegalen, zijn meest van eenerlei Religie: en dat wat grover zijn als de Sinezen, bekennen alle eene Schepper, woonende in den Hemel, noemen hem *Tengri Chan*, en daerom word de Donder ook *Tengri* by hen genoemt, als zijnen stemme, maer *Burchan* zijn hare Beelden genaemt, die klein en groot, by hen in groote eer gehouden worden. Deze Gezant is een *Buchaer* van afkomst, zeer beleeft, *en gaet de Brief aen mj, wyders voort, aldus*. Ik hebbe nu uit een Brief van den *Tomskoy* Gouverneur vernomen, dat den beroemden *Busukti chan*, na dat van de Sineesch, door eene groote magt onverhoedelijk overvallen was, geheel is geslagen, daer op is hy komen te sterven; zijn Neef *Kontaisa*, is hem gevolgt in het Gebied, en al het Volk hem is toegevallen, des wegen zulks bevestigt wordende, zal men een Gezant aen hem zenden met eenige vereeringe, om met hem eene naeuwer vriendschap te sluiten; het welke zoo wel gelukt, tot groot voordeel van de koophandel op Sina, zal strekken. Dus verre dezen Brief.

Onder de Veld-Tarters of Kalmakken

word mede gerekent de Horde *Tfersipis*, daer *Kerkoule* Vorst van is; welke gemenelijk vyf dagen reizens van de Horde *Algoerabis*, zwerft, daer *Tormantzin* voor twintig Jaren Vorst was, of misschien noch is. Van daer tot de Horde *Kondous*, daer *Tertachti* onlangs Vorst of Heer was, word gerekent drie dagen reizens. Van daer weder tot de Horde *Intsitestien*, daer *Tachsientertffouk* Vorst was, gist men weder drie dagen reizens assant. Niet wyt van hier, te weten omtrent een dag reizens, ontmoet men een Horde, die *Besoen* genoemt is, daer *Serkour* Vorst was, of nu noch is. Van daer weder, langs zandige wegen, zes dagen reizens, bejegent men de Horde *Strouk*, daer onlangs Vorst *Sisiennejaen* wierd gevonden. Weder vier dagen reizens van daer, hout zich de Horde *Oulate* op, daer *Teykoekatoen* Vorst was. En weder vier dagen wyder, ontmoet men de Horde *Jurgaetsien*, daer *Bousioukt* Vorst is. Noch twee dagen reizens verder, doen zich de Geele Moegalen op: zijnde de wegen gevaerlijk, tusschen steene gebergte.

Derbetsia is een Kalmaks Vorstendom, wiens Vorst *Derbetskoy* genoemt word. Hy heeft geen blyvende plaets, doch zwerft daer, alwaer ik den naem op twee plaetzen in de Kaert gestelt heb: ook onthoud hy zich lager, tot aen de oorspronk van de Rivier de *Jaik*, en daer omtrent.

In 't Landschap, met den naem van *Koltaschini* bekent, omtrent de oorspronk van de Rivier *Irtis* gelegen, is de Vorst *Cengaja.* Daer word gezegt, dat de Kinderen van den Tartarischen Vorst *Koltaschini* in het Stedeken *Kol*, (anders mede *Kontaschina* geheten, dat in een Dal, tusschen de Bergen in, ligt,) woonen. Het word mede by *Labens* of *Labys*, die Kalmaksche Papen zijn, bewoont.

Het Stedeken is van Leem opgetrokken: en men vind daer in, maer twee steene gebouwen, van graeuwe steen gemaekt.

De opgemelte Tartarsche Vorst van *Kol*, is uit Kalmakschen geslachte. Hy woont niet in het gemelde Stedeken: maer hout zich in 't veld op.

Weinig wyder komende na het Ryk van *Sina* toe, by Vorst *Miganskoi*, en eenige mylen verder, word de Kalmaksche en Moegaelsche sprake gebruikt.

Niet wyd van de oorspronk der Rivieren *Oby* en *Irtis*, boven *Tara*, by 't Kalmakken Land, zijn Meiren, de *Witte Wateren* genoemt, dewyl des zelfs Wateren bykans zoo wit, als Melk, en heelzaem zijn. Zommige zeggen, dat de zelve zout zijn, en andere, datze zeer goed zijn, om te drinken. Tusschen de Rivier *Amur* en *Selenga* wil men mede, dat diergelijke Wateren zijn.

Van de Witte Wateren af, tot de Sinesche grenzen toe, tusschen het gebergte, woonen Kalmaksche en Moegaelsche Vorsten in grooten getale. In dit gebergte vind men weinig water: en is de leeftocht daer ook schaers; zoo dat de Reizigers daerom veeltyds lange stil leggen.

Kalbasin, of *Kabalgacum*, en *Kabalgakana*, is een Vlek, niet wyd van de Vliet *Irtis*, by de Witte Wateren gelegen, waer van de Inwoonders van Kalmakschen aerd zijn, en Huizen van gebakken Tigchelsteen hebben. Het Vlek of Stedeken legt eigentlijk aen een arm van den Vliet *Irtis*, dicht by een Meir.

Niet wyd van hier, aen de linker zyde van de Rivier *Irtis*, woont een Kalmaksche Bevelhebber, die een *Laby* of Priester is, wiens Land van Bucharen geploegt word, en Tarwe, Geirst en Erweten geeft.

Op de gehele Landstreke van de *Irtis* en Witte Wateren, langs *Kalbasin* heen, tot aen de Sinesche grenzen toe, inzonderheit tusschen het gebergte, woonen Kalmakken en Moegalen.

Overvloed van water en spys is daer niet; waerom, als men met groote menigte te gelijk reist, men voorraed van spyze moet opdoen, en mede nemen.

Tamirlanku is een oude vervalle vesting, tusschen het Kalmaks en Moegaels Land gelegen: van daer komt men in 't woeste Land van *Karakitay.*

Kisilbas is een Meir, hoog aen de Vlied *Irtis* gelegen, daer veel Visch valt. Het water daer van is groen, en echter zeer versch en zoet. Hier omtrent word Kalmaks gesproken.

Meerder de Riviere *Irtis* opwaerts, zwerven langs de Oevers, Moegaelsche Horden of Vorstendommen, die zoo wel de Kalmaksche, als Moegaelsche Tale spreken.

De Vliet *Irtis* neemt zijn oorsprong in 't gebied van een Moegaelsche Vorst, *Suruktakon*, of *Zoeroetakoun* genoemt, wiens wooning in 't Kalmaks *Zof*, en in 't Moegaelsch *Boloegan* of *Bulugan* geheten is. Alhier zijn veel steene gebergten. Daer rondsom zwerven noch veel meer kleine Moegaelsche *Taysi* of Vorsten, met hunne Horden, als 'er by my in de Kaerte gestelt zijn. Het water is daer vry schaers, 't gene den Reizigers zeer verhindert, en de Horden dikmaels doet verhuizen.

Het Manvolk, zoo Kalmakken als Moe-

galen, is gewoon, het meeste haair van den baert uit te trekken.

De Kalmaksche en Moegaelsche Monniken, worden op hun tiende Jaer des ouderdoms, tot den Geestelijken dienst geschoren, en schrabben steeds al het haair van 't aengezicht af, of trekken het uit. Zy gaen zonder broekken; en de rokken, die zy dragen, zijn van alderlei verwig Damast. Zy eeten op alle dagen Vleesch, behalven op Vasten-dagen, wanneerze niets nuttigen.

De meest Westelijke Kalmakken zijn die geene, welke met den naem van *witte Kalmakken* zijn bekent. Een van de zelve, niet wyd van de Stad *Astrakan*, in zijn Landsprake gepaemt *Koeste Mesanof*, verhaelde my, dat zijn Vader was geheten *Ilak Mosanof*, en zijn Moeder *Naoeskai Mosanof:* waer uit te besluitep is, dat onder die Volken mede geslacht-namen zijn bekent. En waren zijn Vader ep Moeder uit een geslacht gebporep: gelijk de toenaem zulks is uitwyzende.

Hy noemde my deze Mannen benamingen: als *Baetsi, Oesway, Katskay, Toway, Daedi, Daehi, Ebelek, Eumedin, Olay*, en *Sachway.* Vrouwe namen zijn deze. *Noway, Katatak, Cheraer, Bitsgan, Malay, Chingi, zn Ensingay.*

De Chan of Opperheer ep leidsman van de Horde, waer onder hy gebppren was, wierd genoemt *Ajukke*, 't geep een Eernaem is. De Raedsheeren, waer door hy het volk bestierde, wierden *Taeche, Areson, Mirgin* en *Talje* genoemt.

Kapku Kore, is de *Urga* of verblijfplaets van den Kalmakschen Vorst *Buschukiui Chan*, of *Boesoekti Chan*, die in 't Jaer 1685 in oorlog was, met de Moegaelsche Vorst *Atzaroy sain chan*, en andere Moegaelsche Prinzen, naest aen hem gelegen, 't geen geschach, zoo gezegt werd, met goetvinden, en hulp van den Sipeschen Keizer, onthoudende zich te dier tyd het Leger der t'zamen verbondene Moegalen, op de plaets genaemt *Uronkoe.*

Batur Contaische, Moegaels Vorst, rukte toen zijn magt na *Selenginskoy*, om de Moskoviten te stuiten, zoo zy den Moegaelschen Vorst *Zuibden Taischa*, of zijn *Urga* (woninge) hadden willen aentasten, daer zy voor zorgden.

Sasaktu Chan, een afvallig Moegaels Vorst, was tot hulp met zijn onder hebbende magt gekomen, aen den Kalmakschen Vorst *Buschuktui Chan*, zy leverde slag, en hielden 't veld, tegep den Moegaelschen Vorst boven genoemt: deze *Sasaktu Chan* hout, of hielt zich noch onlangs op, by de Landpalen van de Bucharen, tusschen het Zuiden, en Oosten, en waren deze Vorsten van voornemen, om door stryd alle Moegaelsche Vorsten onder de Kalmuksche Heerschappye, als van ouds (zoo zy zeggen) weder te brengen: terwyl dit zich dus toedrpeg, zond de *Katoechta* verzoek, of bevel, aen den Moegaelschen Vorst *Batur Contaische*, die omtrent *Selenginskoy* was, ten einde hy spoedig te rug quame, en de Kalmaksche overmagt hielp stuiten. Het schynt dat de *Katoechta*, zoo als in't Geestelijke, ook eeniger mate gezag in 't Waereldlijke, over de Moegaelsche Horden, en Vorsten heeft, en dat, als 'er algemeine byeen komsten zijn aller Moegaelsche Prinzen, dat zulks door zijn bestel geschied.

Het is onder deze Kalmakken geoorloost, zoo veel Vrouwen te nemen, als ieder belieft, en voeden kan; doch men zier onder de gemeene man, dat die zelden meer als drie, vier, of vyf Wyven nemen.

Buschuktui Chan, of *Boesoekti Chan*, Kalmuks Vorst, in den Jare 1686, tegen de Moegaelsche Taisen, in de Naumsche en Xixigaersche Dorpen, en den *Katoechta* oorlog voerende, heeft pp de zelve groote overwinningen behaelt, en hunner veel verslagen, verdry vende den *Katoechta* uit zijne *Urga*, of wandelbare woningen, als mede den *Atzaroi Chan*, stekende alles in brand, dat te ontfonken was, en doodende

een groote menigte menschen. De *Katoechta* wierd dies gedwongen, met weinig volk, zich langs de Rivier *Onon* na den *Gigan Chan*, een Moegaels Vorst, die noch stand hield, te vluchten, werdende op de hielen vervolgt; zoo dat zijner vele wierden betrapt, ja men wilde, dat de *Katoechta* zelve gevaer van gevangen te zijn hadde, en da? de Kalmakken in zijn Legerplaers zich hebben gezet: hy hield zich eene poos op, aen de Vliet *Kulurum*, maer dorst het aldaer niet langer houden, doch dat zijn Broeder den *Atzoroy Chan*, in een van de Veldslagen is gebleven, en zijne *Urga* mede gansch verwoest, als gezegt wierd, is namaels onwaer bevonden.

In 't zelve Jaer 1686, hebbe bericht bekomen, dat den Kalmakschen *Busuktui Chan* zich t'eener tyd ophielt aen de Naumsche Dorpen, verdervende aldaer het Moegalen Land.

Eenige *Karakalpacki*, of Zwartmutzige Kalmakken, hebben te dier tyd aen het Persiensche gebied, en omtrent de Rivier *Jaick*, eenige stroperyen begaen.

Men heeft my bericht toegezonden, dat de Kalmaksche Prins *Buschuktui Chan*, of *Boesioekti Chan*, boven de Rivier *Jakona,*

tegen de Moegalen, in den Jare 1687 volhardende in oorlog, veele Moegaelsche Steden ingenomen heeft, en alzoo waerachtig is, dat de Moegalen in zwervende Horde woonen, zoo komt dit woord van Steden my wat byzonderlijk voor; doch om de twyfeling te beslissen, moet geoordeelt worden, dat onder het woord steden, in de aen my toegezondene berichten, verstaen moet worden, een opslag van Tenten of Hutten, die voor een wyle, en korte tyd met aerde worden omheint, of omwalt, zoo dat 'er mede deuren in gemaekt worden.

Na den grooten Veldslag, die tusschen den Kalmakschen *Boesioekti Chan*, en de Moegaelsche Vorsten, in den Jare 1688 is voor gevallen, zoo hebben de Moegaelsche Vorsten *Gegen Katoechte, Atziaroi* of *Otsirdan Chan*, en *Battoer Kontaise*, zich ter schuil begeven, onder de Sinesche grenzen, en zich ter verzameling gezet aen het gebergte *Dsire*, op dat zy in 't voorjaer versterkt met Kitaische of Sinesche krygslieden, wederom elk in zijne bezitting mogte komen, daer uit zy, van de Kalmakken verdreven waren.

Gelijk mede andere Taisen door de Kalmakken ontrust en verjaegt, zich gezet hebben, niet verre van het Meir *Baikal*, in 't gebergte drie weken reizens van *Selenginskoy*, waer onder was Vorst *Dalai tsetsen Noyen*, welke zich afgezondert heeft van den Tasfi, of Vorst *Tonkinske*, die den Kalmak schynt te hebben erkent.

Als een Kalmukschen Afgezant, in den Jare 1688, tot *Irkutskoy* zich ophield, heeft hy gezegt, dat van daer te reizen na de plaets zijns Taise, of Vorst *Boesiockte Chan*, een reize was, heen en weder te Lande, voor een Afgezant, van drie maenden: maer zoo men het Meir *Baikal* wilde over varen, en men goede wind hadde, die reis in twee maenden kost verricht worden, doch dat hy het over *Toenkinskoi* het veiligst hield. Deze gemelte Kalmaksche Taise, hadde te dezer tyd een optogt gedaen, tegen eenige Moegaelsche. Vorsten, met een groot gedeelte van zijn manschap, zijn Gemalinne hadde hy mede gevoert, tot aen het uiterste zijnes gebieds, daer hy haer liet, wanneer op des vyands bodem trad.

In den oorlog die 'er is geweest, tusschen de Kalmakken en Moegalen, op den Jare 1688 en 1689, is eenmaelden Kalmakschen Prins *Boesioekti Chan* met zijne krygsbenden, drie dagen reizens van *Kalgan*, een Stedeken, niet verre van de Sinesche groote Muur gelegen, geplaetst geweest, van waer hy Gezanten aen den Sineschen Keizer zoude gezonden hebben, met melding, dat hy zoude believen bescherming te weigeren aen de *Katoechta*, Moegaels Geestelijk Opperhoost, en aen *Atsiaroi Chan*, en *Batoer Kontasie*, welke op het Sineesch gebied, of in Sina waren gevlucht, en by aldien zulks niet geschach, zoo wilde hy *Boesioekti Chan*, de Sinesche Onderdanen ter dier plaetze buiten de Muur gelegen verwoesten, doch de Sinesche Majesteit heeft op dit dreigen niet passende, gemelte Vorsten niet uit gegeven, maer die op hen verzockschriften, in bescherming ontfangen, waer op een Poorte in de groote Muur is gemaekt, de Kalgansche Poorte nu genaemt, op dat dies te geswinder krygsmagt uit Sina, derwaerts afgezonden konden werden.

De Moegaelsche *Katoechta, Atsiaroi Chan*, en *Batoer Kantasie*, verhielden zich achter de Muur, op een plaets genaemt *Koekotana*: en mede zomtyds ter rechter zyde van *Kobesko*, omtrent *Kalgan:* wanneer dan de Kalmakken deze uitlevering niet konden verwerven, zijn zy na hun Land verreist.

Men laet den Inwoonders van *Tomsko*, en *Tobol*, ook den *Bucharen*, vryheit om in Kalmakkeye te gaen Koophandel dryven, van waer na Sina doortogt word verleent, zoo als in 't Jaer 1688, in de Horde van den *Taisi Boesioekti Chan*, eenige Russche

Handelaers, uit gemelte Steden zich ophielden, die tot geen krygsdienst gedwongen wierden.

Het is waerschynlijk, dat de verhalen der Amazonen, gesproten zijn uit de dapperheit der Kalmaksche Vrouwen, welke Natie noch heden Vrouwen en jonge Dochters, in hare veldslagen en oorlogen gebruiken, en met zich nemen, welke immer zoo veel harts en dapperheit bezitten als de Mannen: hebbende deze gilling te meer waerschynlijkheit, om dat de gewesten daer de Kalmakken mede zwerven, die Landen zijn, waer men van ouds zeide, dat de Amazonen hebben gewoont.

In de maend February 1689ll is uit de vesting *Irkutske*, by den Heere grooten Gezant, *Fador Alexewits Golowin, Okolnitsie*, en Stadhouder van *Branske*, at gezonden van hunne Czaersche Majesteiten tot de vrede-handeling met de Sinezen, gekomen *Darchan Saisan*, Afgezant van den Kalmakschen *Boesioekte Chan*, hy overhandigde een brief van zijn Meester, en zulks in de voorkamer, eer hy noch ter gehoor van hoog gemelte Heer Gezant was verschenen, beneffens een geschenk van wit Laken, met roode strepen, dat in zijn Land was gemaekt. De over-

leverde brief van dezen volgenden inhout, was Aen de grootste Gezaghebbers* hebbe ik zaken laten weten, belangende de Witte Czaren, tot genoegen en over-een kominge, hebbe ook meermalen Afgezanten gezonden, en bevolen te vernemen na de welstant, op dat men met malkander eens zijnde, zoude woonen in eene raedspleginge, zonder eenig geschil en bedrieglijkheit: in 't voorleden Jaer hebbeden oorlog aengenomen op de *Kireibe** *songe*, waer van kennisse tot *Telenbin*§ en *Nertzinske*§, door een *Saisan* is gegeven, gelijk mede over die stoffe, in de zelve maend, een geschrift en brief is gezonden op de voorige gewoonten, met een goede Gezant; als dan de Moegalen U E, en ons zijn beoorlogende, zoo hebbe ik om de overige Taisen, die noen buiten kryg waren aen de hand te houden, my tweemael vervoegt by den *Katoechta*, en *Atsiaroi Moengalskoi*; vervolgens zijn, zoo *Moegalen* als *Kitaiers* gekomen, en U E. en ons beide hebbenze groot ongelijk gedaen, daerom niet vervaert zijnde, voor de dood; zoo ben ik hen niet wyd van mijne Landen tegen gegaen, en overziende mijne krygsmagt, heb my begeven op een bequame plaets, en op die plaetze zullen wy ons by den anderen vervoegen, enzullen te zamen aenspannen: de Kitaiers* en de Moegalen zijn eens geworden, daer over heb ik dezen brief geschreven. Over de tyd heb den Afgezant mondeling bevolen, mijn gedachten aen te brengen: 't Land en de bequaemheit is goed in de maend July§, den vyt en twintigsten dag, op de plaets daer deze brief is geschreven* . De Afgezant ter gehoor gezeten zijnde, heeft gezegt, dat van voor lange Jaren *Boesioechte Chan* met de Moegaelsche Oveheden, in vrede hadden geleeft, doch dat hy in 't voorleden Jaer, wegens hunne ongerustigheden en overvloedige boosheit, den oorlog tegen hen aengenomen hadde en byzonder tegen den *Gegen Koetoechte*, en *Atsieroi Chan*, zoo dat hy veele dier Overigheden met hun aenhang hadde verdelgt, gedood, en gevangen: dat zijn Meester nu vervolgens zich ophielt in het Moegaelsche Land, boven *Selenginskoi*, in bereitschap om met zijne krygsmagt meer overwinningen te doen, doch dat hy oorlogs bystant van hunne Czaersche Majesteiten krygsmagt verzocht, om tegen de verdere Moegaelsche Overigheden de oorlogsplegingen ten uitersten te vervolgen: Waer op tot antwoord is toegevoegt, indien de Kalmakschen *Boesioekte Chan* de Moegalen in zijn Land overvallen word, zoo en zoude hunne Czaersche Majesteiten krygsluiden in *Selenginskoi, Oedinske*, *Nertsinske*, en andere Steden, niet nalaten met oorlogs voorzienigheit, de geweldenaers tegen te gaen, doch dat deze Russische magt zoude oorlog aenvangen, met den *Boesioekte chan* tegen de Moegalen, zulks zoude verwydering veroorzaken, en, ook zulks buiten de streek zijnde, niet doenlijk wezen, om de verre afgelegentheit: doch dat men in 't algemeen genegen was, met den *Boesioekte chan* aen te spannen tegen de Moegalen, over de smaet die zy nu al in het derde Jaer hadden aengedaen. Waer op de Gezant weder antwoorde, indien het niet doenlijk was, dat de Russische krygsmagt zich vereenigde met de volkeren van den *Boesioekte chan*, dat het dan hem believen mogte, by te springen van die kant, daer het hen best gelegen zoude zijn.

*Gouverneurs van hunne Czaersche Majesteiten Steden in de grenzen.

*Deze benaminge is my onbekent, doch vermeine het de plaets te zijn, alwaer de Kalmakken den Moegalen te eerster aenval hebben beoorlogt.

§Zijn Russche vertingen.

§Zijn Russche vertingen.

*Sinezen.

§Staet te weten dat de maend Julius na onze wyze is verbelt, want die maend by hen een andere benaminge heeft.

*De plaets waer uit deze brief gedagtekent is, schynt met heeft konnen stellen, om dat hy in de groote opene onbenoemde velden lag, doch het is geweest boven *Selengenska*, in een vlakte: hoe wel kort daer na zich legerde in een plaets niet wyt van daer, genaemt *Gobdoe*, of *Chobdoe.*

Deze Kalmaksche Afgezant *Darchan Saisan* verhaelde, hoe 'er een Sineschen Afgezant, genaemt *Alechamba* was geweest, by zijn Meester, met verzoek, dat men aen de Bucharen, door Kalmakken Land, vrye doortogt na *Sina* wilde verlenen, om dus koophandel over en weder te dryven; welke Sinesche Gezant den Kalmaksche *Boesioekte chan* mede hadde getracht den oorlog tegen de Moegalen af te raden,

doch dat zulks was afgeslagen, en gezegt, dat om der Moegalen ongerechtigheden, en onstantvastigheden, niet doenlijk was den oorlog af te breken.

Aen dezen Afgezant wierd op zijn vertrek twee flessen Brandewyn, twee emmers Bier en eenig Rund-Vleesch geschonken, beneffens eenige ellen rood Hamburger Laken, mede een huit Juchte Leer, en aen elk van zijn bedienden, een roode huit.

Een ander schryft my van dezen Gezant, het volgende:

Darchan Saisanoff, was een Afgezant van den Kalmakschen *Boesioekti Chan*, aen hunne Czaersche Majesteiten grooten Gezant, in den Jare 1689, tot *Irkutske* afgezonden: deze bragt tot geschenk mede, eenig wit Laken met roode strepen, hy quam bekent maken, hoe zijn Meester lange Jaren met de Moegalen in vrede hadde geleeft, doch in den voorleden Jare was 'er oorlog ontstaen, door den Moegalen onrechtmatelijk verwekt, wes hy harer velen verdreven hadde, houdende hy zich toen op, in 't hart van 't Moegaelsche Land, aen 't boven einde van 't gewest *Selengin*, op een welgelegene plaetze, *Chobdoe* genaemt, daer hy slagvaerdig stond: verzoekende wyders bystant in den oorlog, en bood zich aen, met de Russche

magt tegen de Moegalen te verzamelen, 't geen niet wel doenlijk was, om der afgelegentheit wille, want het meer als twee maenden gins en weder te Lande, te reizen is, van *Irkutske* tot aen de plaets daer zich opgemelte Kalmaksche Vorst onthielt, doch zoo hy tot onder *Oedinske, Nertsinskoi*, of de Stad *Selenginskoi* naderde, zoo zoude men malkander tegen de Moegalen daer omtrent gelegen, beter bystant konnen doen.

Hy liet zijn Gemalin op de grenzen, wanneer in 't Moegalen Land ten oorlog trat. Op 't heimwaerts verreizen wierd *Darchan* begistigt met tien el Laken, en een Juchte-vel: behalven voor zijn Meester, den Taise *Boesioekti Chan*, eenige ellen zwavel-verw Laken, en noch eenig root Engels Laken. Hem wierd een beleefde brief, gedagtekent den 25 February, des Jaers 7198*, tot *Irkutske* in het Sibiersche Ryk, mede gegeven, tot antwoord van die, welke hy had mede gebragt; met aenroeringe der Helden-stukken die de Moskovische magt, bevoorens tegen den Broeder van den *Atsiaroi*, en andere Moegalen hadde verricht: dat men doch de Moegaelsche Taisen, die zich onder hunne Czaersche Majesteiten bescherminge hadde begeven, en niet wyd van de Steden *Selenginskoi, Oedinskoi*, en andere plaetzen zich onthielden, geen ongelijk of moeite zoude aendoen, dat in 't kort een afgezondene over *Toenkinskoi** zoude komen, die men beleesdelijk wilde aennemen, van reis en leeftogt, als ook van goed gelei voorzien, met wensch van goede gezontheit en heils voorzienigheit, enz.

*1689

*De rechte gelegenheit van deze plaets is my onbekent.

Het opschrift van den brief die aen boven gemelte Kalmaksche Vorst wierd geschreven, luide aldus:

Saldan (* of *Galdan,) Siadsin (* of *Tadzin,) Tsietsen Baraksi (* of *Tsetsenbanksi,) Kalmitskome (* of *Kalmitsei,) Boesioekti Chan.

Wezende het achterste woord de eigen naem, en de andere woorden Eer-namen. Vervolgens wierd tusschen hunne Czaersche Majesteiten grooten Gezant, en de gemelten Kalmakschen Prins, door tusschen komst der afgezondene versproken, hoewel het rechte besluit en uitkomst daer van my onbewust is, om de Moegaelsche vyanden elk byzonder aen te tasten, mits dat geen leet geschiede, aen die Moegalen, welke zich reeds hunne Czaersche Majesteiten hadden onderworpen, of noch mogten onderwerpen, gelijk ook de Moegalen, die zich onder den Kalmaksche Prins *Boesioekti Chan* hadden begeven, van de Russche krygsmagt mede geen ongemak zoude werden aengedaen: dat 'er kondschap gegeven zoude worden van 't geene eenige Kitaische Gezanten mogte aenbrengen, over den Moegaelschen oorlog: dat de Koophandel, zoo van Kalmakken als Bucharen, in wederzyds gewesten vry zoude zijn, enz.

Wat aen my uit *Moskou*, over zeker Kalmaks Afgezant die aldaer aengekomen was, word geschreven den eersten October 1694, het dubbelt van den hier volgenden vertaelden brief kan worden gezien.

Wel Edelen Heer:

In de voorledene Winter is hier aengekomen een Afgezant van den voornaemste *Chan* der Kalmakken, die geheten is *Buszsychti Chan*, hy heerscht tusschen Siberie, de groote Bergen, Velden en Vlieten, en het groote Moegaelsche Volk: de zelve *Chan* hadde voor weinig Jaren meteen Leger van zeventig duizend Ruiters, den Moegaelschen Vorst *Sagin Chan*, en den *Katoechta*, de Metropoliet dier Natie aengetast, zoo dat zy verslagen, genootzaekt zijn geweest te vluchten, tot binnen de Sinesche Muur, en de Stad *Pezin.* Werdende zy van opgcmelte Kalmaksche Chan, vervolgt tot aen de drempel des grooten Muurs, van waer hy een aenzienlijk Gezantschap zond, tot den Sineschen Chan, verzoekende dat de vluchtelingen hem uitgelevert mogte worden: maer vermids de Winter op handen was, en de vyanden niet wierden over gelevert, en de mondkost voor zoo een groot Leger ontbrak, is hy genootzaekt geworden rugwaerts, na zijn eigen Land weder te keren: deze is het, die opgemelte Afgezant aen hunne Czaersche Majesteiten heeft gezonden, welk geheten was met een Eer-naem van *Saisan*; hy was een Kancelier, bragt veel kostelijke geschenken, die het merendeel Sinesche fraayigheden waren. Hy is in *Moskou* zeer wel ontfangen, en weder met schoone gisten afgelaten. De reden dezer bezendinge was tot onderhoud van vriendschap, vermids zy Nabuuren zijn: als ook scheen zy te strekken om veele kostelijke Waeren, en schoone Gesteenten, die hy mede had gebragt, en zonder Tol ingevoert, te verkoopen, en weder andere Koopmanschappen, zoo voor hem zelven, als zijn Meester in te koopen, en heimwaerts te brengen: hy droeg eenigermate

voor, om een verbond tegen de Sinezen aen te gaen, maer zulks is verschoven: hy is met volslage vergenoeginge vertrokken, vroeg in de Lente. Dus ver deze brief.

Uit zeker andere brief, den 28 Augusty 1696, uit der *Moskou* aen my geschreven, worde ik mede bericht, dat de Kalmaksche Vorst *Boesioekti Chan*, kryg aengevangen heeft, en de Moegaelsche Vorsten, die onder of binnen Sina gevlucht waren, uit eiste, als volgt:

Den *Busuktuchan*, in des *Katoechta* of der Moegalen Land, met zijn magt, die omtrent in de veertig duizend man bestaet, meest vrywilligen, zoo hem van alle kanten quamen toeloopen, is gevallen: hy staet aen de Rivier de *Tool:* een groot gedeelte der Moegalen heeft hy al uitgehouwen en verdelgt, nu verwacht hy maer antwoord op zijn brief, die hy aen den Koning van Sina geschreven heeft, en begeert des zelfs Dochter tot zijn Vrouw, en den *Oziroi sain Chan*, en *Katoechta*, die voor hem binnen de Muur gevlucht zijn, uit gegeve te hebben, want zeit hy, waerom vangt gy mijn Wild op, dat ik gewond hebbe: van drie zijner Gezanten, was noch niet een te rug uit Sina gekeert, en zoude hy maer een korte tyd wachten, en dan op de Moegalen, Naunsche en Mergeensche volkeren, tot de Muur toe bevel geven, alles wat hun voor komt, zonder verschoning neder te houwen, voornaem de Moegalen, wiens Land hy gansch wil uitdelgen: deze Prins is een verstandig en dapper Zoldaet.

In[+] den brief van geloof, die de *Boesioekti Chan* geschreven hadde, wierde hunne Czaersche Majesteiten, Witte Czaren genaemt.

[+]Te dier tyd waren twee Czaren op den Russchen troon.

'Ik hebbe zegt hy, my zelve opgewekt om de Moegalen wyders te beoorlogen, na dat ik hun het Land *Kirilegouse* afgenomen hebbe, hebbende niet nagelaten, mijner overwinninge kennis te geven aen de Steden *Telenbinske* en *Nertsinske*: de Kitaische[*] hebben zich nu met hen vereenigt, dies konde men zich in oorlog te zamen voegen, enz. Geschreven in de plaetze *Zaff*.

[*]Sinezen.

Hy wierde wyders aengemoedigt, tot Heldadigheit, tegen zijne vyanden, en de bondgenoten hunner Czaersche Majesteiten, 't zy Moegaelsche Vorsten of andere, gelegen omtrent de grens-steden, geen overlast te doen. Dus verre gemelte brief, over den Kalmakschen Gezant aen my gezonden.

Men schreef my uit *Moskou*; den 12 February 1697, dat toen ter tyd aldaer naricht was gekomen, dat de Kalmaksche Prins *Boesioekti Chan* of *Bustu Chan*, noch met zijn Leger stond in de *Xixigaersche* Dorpen, en den Sinezen trachte te beledigen, die met hunne krygsmagt aldaer in de Nabuurschap waren, tot dekking van hare muur, en de Moegaelsche Horden, die onder hunne bescherming staen, en hare Nagebuuren zijn.

En een anderen brief weinig maenden later geschreven, bericht my als volgt:

Den Kalmakschen Vorst *Boesioekti chan*, met veel duizend man, den oorlog hebbende gevoert, tegen de Sinesche Onderdanen die buiten de groote Muur wonen, als Moegalen, en anderen, die nu eindelijk versterkt zijn, uit Sina, met eenig voetvolk en geschut, zoo zouden hy de Kalmakken schielijk overvallen hebben, en het geluk gehad, de zelve gchelijk te staen, zoo dat naeuwlijks den Taisa *Boesioekti chan* met het leven ontvlucht zoude zijn.

Wat van den Sineschen oorlog met de Kalmakken, in den Jare *1696*, den achtsten October uit *Pekin*, door de Vaders gende verhael kan werden gezien.

Den Keizer van *Sina* is van dit Jaer bezich geweest, met den Koning van *Elouth* (een Land in Tartarye gelegen, en drie honderd myl van deze plaets, na de zyde van

het Noord-westen) den oorlog te voeren: deze Tartarische Prins, *Caldan* genaemt, was een van de voornaemste aenhangers van den grooten *Lama* van *Barantola*, wien een kloek gedeelte van de Volkeren van Tartarye, voor het Hoost van hun Godsdienst erkennen; maer heeft, wanneer den Koning *Elouth*, zijn Broeder storf, hem verlaten, om de erffenis te bekomen, en als zeer stout en gelukkig, den Koning van *Jarkan* overwonnen, en het Land van *Kamul* en *Turfan*, ten Westen van het Sinesche Landschap *Chensi*, door welke de Koopluiden van *Samarkande*, die in *Sina* gaen handelen, reizen, overweldigt: zelfs is zijn hoogmoet zoo verre gesteigert, dat hy voorleden Jaer na't Tartarye, onderhoorig aen onzen Keizer, welke derwaerts het vermaek van de Jacht was gaen nemen, naderde, en andere Prinzen verzocht, met hem den oorlog tegen *Sina* te voeren: doch den Keizer hoorde het niet, of hy besloot, hem voor te komen: hy bestede vier maenden aen het maken der toebereidzelen; liet drie honderd kleine Veldstukjes gieten: voor de Bevelhebbers zoo wel bezoegde Zyde Rokken, dat zy een Musquet schoot konden afkere, en voor de Zoldaten Kattoene Rokken, tot het

sluiten van Pylen bequaem, maken; brak den zestiende April met drie honderd duizend man, nevens vyf zijner Zoons (den oudsten, *Hoan-tay-tsé*, midlerwyl achterlatende) op; deed ter zeiver tyd een ander Leger uit Oost-Tartarye bewegen, en een derde uit het Landschap van *Chensi* na het Noorden rukken, om alzoo zijnen vyand op de Rivier van *Kerlon*, twee honderd myl benoorden deze Stad neder geslagen, van alle kanten t'omringen. Hy liet aen den Moskoviters van *Selenga* en *Nipehou*[*] verzoeken, geen schuilplaets aen den *Coldan* te verlenen; doch hy vond groote moeite, om de zandachtige Wildernissen van *Samo*, welke teffens met een menigte Sneeuw bedekt waren, over te geraken: verloor veel Paerden, Reis en Legertuig; dan bereikte echter na een marsch van twee maenden, den Oever van de Rivier van *Kerlon:* den *Caldan* vernam het zoo dra niet, of hy week na het Zuiden, en wierd door de Armee van *Chensi* ontmoet, en door haer, hoewel zy zeer vermoeit was, t'eenemael geslagen, eenige duizend man ter neder gemaekt, tien duizend Mannen en Vrouwen gevangen genomen, zeventig duizend Schapen, zes duizend Offen en Koeyen, vier duizend Kemels, en vier duizend Paerden bemagtigt, en de rest van de by hebbende magt, van welke vele overliepen, verstroit, zoo dat hy alleen met veertig mannen na het gebergte, alwaer hy gevaer loopt, van door honger en koude, terwyl hy noch Levensmiddelen, noch Tenten heeft, te zullen vergaen, most vluchten. Den Koning van *Jarkan*, veertien Jaren gevangen geweest, ontsnapte by deze gelegent heit, quam zich aen de voeten van den Keizer werpen, en wierd door den Keizer onder een sterk geleide, na zijne Landen te rug gezonden. Den Keizer is vervolgens zegenpralende in deze Stad gekomen, en meent, voor 't einde van de maend met een klein Leger, de grenzen te gaen bezichtigen.

[*] Nertzinskoy

Over welke stoffe uit *Moskou*, by afvraginge van Pekinsche Reizigers, Brieven, Grens-gezaghebbers, en Kalmaksche Afgezanten, net hier na ingelaste verslag, my mede schriftelijk is over gebrieft

Hoog en wel Edelen Heer;

De Vorst *Galdan*, en niet *Caldan*, het welke den beroemden Vorst is, die zich naderhand *Buzuchta Chan* heeft genoemt, want deze volkeren na het toenemen van haer geluk en daeden, hare namen ook veranderen: gelijk nu zijn Neef, is voor dezen *Araptan taisa* geweest, en nu zich noemt, *Erdeni Zuroktai Kontaisa*, die tegenwoordig de gansche Kalmaksche magt, welk aen *Siberien* grenzen, onder zijn gebied heeft. Deze Vorst *Galdan*, dan, gelijk heb gezien uit de brieven van het *Pekings* Hof, aen den *Nertzinskoy* Bevelhebber geschreven, was een grootmoedig Vorst, en afgezyden vyand der Sinezen; een goed Zoldaet, heeft met zijne magt, die in twintig of dertig duizend, jae altemets in veertig duizend man, of meer bestond, de Moegalen die by de Muur in de woeste velden zwerven, en Onderdanen van de Sinezen geworden zijn, groote afbreuk gedaen, want de Kalmakken beter Zoldaten zijn als de Moegalen, jae heeft geschreven, by aldien hy twee of drie duizend goede Kozakken[*] uit Siberien, met goede vuur-roers gewapent kost krygen, zoo zoude hy al het geene de Sinezen buiten de Muur bezitten, verderven. De Sinezen dan vrezende voor grooter onheil, en dat dezen Vorst grooter aenhang (want het Zuiden noch verscheide Kalmaksche Vorsten zijn) mogte krygen. En alzoo haer gantsche Ryk doen beven, beslooten, hen

[*] Russche Zoldaten.

onverhoets te overvallen, gelijk zulks door goed beleit en magt, hen is gelukt, want hy toenmaels met een geringe magt, van ongevaer vyftien of twintig duizend man, en de Sinezen niet had verwacht, menende wyt genoeg van hen te zijn, aen een Rivier die omtrent het begin van de *Selenga* is, had eerst (gelijk noch voor eenige dagen my een Kalmaks Afgezant, zoo nieuwelijks van den gemelden *Erdeni Zuroktai Kontoisa* gekomen, my mondelijk bericht) twee partyen van de Sinezen geslagen, en zich na het Zuiden gewend; doch onvermoed verviel in een derde slag, die hem te magtig was; doch is het na dit verlies van deze Veldslag ontlopen, maer naderhand van hartzeer, andere zeggen van Fenyn, zoo zelfs ingenomen had, gestorven: zijn overgebleven volk heeft zich aen zijn Neef den genoemden *Erdeni* onderworpen, die nu een magt van over de dertig duizend man, of meer kan opbrengen, en houd met ons* goede Nabuurschap: zend Jaerlijks Gezanten na *Tobol*, als ook alhier, die meest met Sinesche Waeren en Rhabarber aenkomen, en worden wel onthaelt, want zy een goede dienst aen hunne Czaersche Majesteiten, voorlede Jaer hadden gedaen, mids vernield hebbende eenige duizend Tartaren, die genaemt zijn *Kozsaksche Orda:* welke hebben met haer in vallen aen 't Land, ook met rooven van Menschen en Vee, groote schade gedaen: want om de groote

*De Russen.

afstant van de eene plaets tot de andere, is het onmogelijk voor die Menschen, zulks te verhoeden. Wegens den Konink *Elouth*, kan ik geen bericht krygen, het bezwaerlijkste is, dat de namen van de Kalmakken, Moegalen en Sinezen verschillen, en datze die, voornamelijk der Vorsten veranderen: ons volk uit *Sina* wist te zeggen, dat van onze gevangenen, zoo in *Albasin* gekregen (en by hen dienst genomen, en in deze togt mede geweest) hadden verstaen, als dat de Sinezen op deze marsch, in de twee eerste Veldslagen, als ook door groote ongemakken, ongemeen veel volk hadden verlooren; maer waren getroost, dat zoo een vyand hadden gedempt: de Sinezen leven met de onze in een goede vrede, en gaen Jaerlijks met Karavanen aldaer handelen.

De zommige willen, dat van *Jakutskoi* met een *Dofanick*[*] de Rivier *Lena* af te vanen tot de Zee, vier weken vereist, dag en nacht, hoewel my toeschynt dat deze tyd veel te lang is, tot af legging van dien vaert.

[*]Zeker aerd van vaertuigen.

Als men dan in Zee komt, gebruikt men daer vaertuigen *Kotzii* geheten, en ontmoet men na de rechter zyde een uithoek, genaemt *Swetoinas*, of *Heiligt Neus*, die men bereikt met open water en goede wind, in drie dagen: tegen over dien hoek is een Eiland, een etmael varens, in Zee gelegen, dat voor weinig Jaren is ondekt, onbewoont, bergachtig, en zonder bomen, als *Nova Sembla.* Hier vallen veel Wal-russchen, die de volken *Czaskery* genaemt, opvangen, en daer van de tanden aen de Moskoviten venten. Hier is de Zee veeltyds toegevroren, en men wil dat zy in den Jare 1693, 94, en 95[*] niet ondooit is geweest, jae zomtyds langer toebevroren blyft, dryvende aldaer afgryzelijke bergen van Ys, die tegen den Yshoek aen stooten. Dus verre het aen my overgezonden verslag.

[*]Is aen te merken dat deze die Jaren hier te Lande, mede zeer kout en guur zijn geweest.

Volgt dubbelt van't gedeelte eens briefs in Latyn aen my uit *Astrakan*, gezonden, nopende eenig verslag, dat zeker Griek aldaer in schrift haddegedaen, die van *Pekin* derwaerts over was komen reizen: waer in van den Kalmakschen oorlog gewag werd gemaekt.

Het is nu omtrent een Jaer geleden, dat ik uit Pekin *(Pezin)*, de Hooststad van *Sina* ben gegaen, ik hebbe aldaer met de Jezuiten groote gemeenschap, over de twee maenden lang gehad, tot dat mijne Koopwaeren hadde gevent, en andere ingekost, als Edel-gesteenten en andere goederen van *Sina*: aldaer was op mijn vertrek alles in rust en vrede, zoo binnewaerts als van buiten. Het voorleden Jaer was een zwaren kryg tusschen de Sinesche Tarters en Kalmakken, welke Kalmakken (hy zegt *Kalmutzi*) te vooren veele Tarters der gener, die een omreizend leven leiden[*], hadden verslagen, als mede hadden zy verdreven het talryk Moegaelsche volk, die woonachtig zijn tot aen den drempel der verinaerde Sinesche Muur, dies veele der zelven, beneffens hunnen *Chan*, en de aenzienlijkste, tot binnen de gemelte Muur zich hebben verscholen, tot berging van haer leven. Der Kalmakken Chan, genaemt *Busuchti*, dat een strydbaer en dapper Man is, heeft een Gezant met veel dreigementen aen den Sineschen Keizer gezonden, en eiste, dat men aenstonds in handen van den Afgezant zoude overleveren, de voornaemste der gevluchte Moegalen: door dit hoovaerdig en dreigent Gezantschap, was den Sineschen Keizer zoo getergt, dat hy een zwaer Leger toeruste, en het te gelijk met de Moegalen dede uit trekken tegen de Kalmakken, en wierd vervolgens aldaer dapper en scherp gestreden, doch de Sinezen en Moegalen schooten te kort, sneuvelende 't meeste gedeelte van 't Heir.

[*]Scytz nomades.

De Kalmakken steunende op haren zegen, bragten den Sineschen Tarter groote schade toe; maer dier Keizer ruste een[+] veel grooter Heir ten tweede mael toe, dat hy recht op de Kalmakken los zond, hebbende daer by gevoegt, veel Voetvolk en Geschut, niet tegenstaende dit, is aen zijn volk het krygslot, en den zegen tegen gevallen, want niet alleen dat net Paerdevolk wierd verslagen, maer zelf het Voetvolk, en men verloor de zwaerste stukken Geschut: als dus de Kalmakken zegen praelde, begonden te denken, en toe te leggen om de Sinesche Muur over te spatten, is 'er een krygslist gevonden, namentlijk, men zond door een afgelegene Muur-poort, groote kracht van Ruitery uit, niet op het Kalmaks Heir, maer van achteren, op Paerden en Vee, die dit groote Kalmaks volk, bestaende uit meer als zeventig duizend stryders, ten dienste waren, en dat hun tot voedzel strekte, 't geen onverdacht, en onvoorzien hun op 't lijf storte, en dit zoo gelukte, dat de Kalmakken gebrek aen spys voor Menschen en Paerden bequamen; daer opvolgde zware ziekte, zoo dat zy gedwongen wierden heimwaerts af te trekken, achterlatende een groot gedeelten hunner Benden: en dus zijn de Sinezen en Moegalen verlost, van den aenval gemelter Kalmakken.

[+]Merkt dat de Tarters anderzins enkelijk te Paerd den kryg volgen.

Doch namaels zijn my van achter de Sinesche Muur na het Noorden, berichten toegekomen, die melden, dat de Konink van *Sina* vrede heeft gemaekt met alle aengrenzende volken, waer van 'er eenige tegen hem op waren gestaen, als Kalmakken, Moegalen, en die, welke omtrent de Steden aen den *Da-our*[*] zich onthouden.

Aen my is wyders naderhand, van twee Kalmaksche Gezanten, die in *Moskou* waren gekomen, het volgende, aengaende hun Land, Heerschappye, en andere zaken, in een volgende brief bericht.

[*]Ik gelove dat voor deze Steden verstaen worden *Nertzinskoi, Mungut Albasin*, dicht aen den Oever vande vliet Amur, anders *Da-our* genaemt, gelegen.

Wel Edele Gestrenge Heer;

De Kalmaksche Gezanten heb ik verscheide mael gesproken, den eersten, die voor de anderen in rang gaet, is een gebooren Kalmak, van goed gedrag, en na hare wys ook beleeft: den tweede is een Buchaer, die onder de bescherming van deze Kalmaksche Vorst is, zy onderhouden zich meest met koophandel; zeide my dat drie of vier mael in *Sina* was geweest, en had ook volk by zich, die tamelijk wel gereist hadden. Op U E. vragen hebbe van hem tot antwoord gekregen. Dat haer Prins is genaemt *Kontaisa*; voor dezen was zijn naem *Araptan Taisa*: en deze verandering van namen geschied by hen, als zy in magt en aenzien toe nemen, gelijk zulks deze 't geluk gehad heeft, en na haer zeggen, by de veertig duizend man Ruiters, kon op brengen: is een Neef van den beroemden *Busuchti Chan*, de welke de Sinezen in eenige Jaren veel heeft te doen gegeven, in 't verwoesten van verscheide harer Onderdanen de Moegalen: maer nu heeft men tyding, dat als hy met zijne Horden, niet ver van de Rivier *Selenga* stond, de Sinezen met de Moegalen, hem onverhoets, met kleine stukken overvallen hebben, veel van zijn volk geslagen, en hy zelfs met weinig Volk en Vrouwen, is 't ontvlucht: en quam met het weinig Volk, dat maer op vier honderd (andere zeggen minder) man gezeit word, op de voorige plaets, daer hy gewoont heeft, dat aen de oorspronk der *Oby* zoude zijn. Zy woonen alle zwervende, van de eene plaets na den ander, onder ronde Tenten, van dunne houte tralie gemaekt, en met Vilten gedekt zijn, boven is een gat, daer het licht in komt, en kan ook gedekt worden, is zeer warm, en voor Wind, Regen en Sneeuw zeker: deze Tenten zijn na ieders staet, groot en klein: haer huisraed, dat meest in eenige kleren en geweer bestaet, hangt aen de wanden: en rondsom gaet haer Vee, dat in Paerden, Ossen, Koeyen, Kamelen en Schapen bestaet. Gemeenlijk legeren zy zich aen Rivieren en staende Wateren, by Bosschen, in het omryden twee of drie myl breet en lang. Dezen Prins *Kontaisa*, is woonachtig aen de oorspronk der Rivier *Irtis*, en verder of hooger van hem, kan men in een maend, in het Bucharen Land komen: de eerste Buchaersche Steden die men ontmoet, zijn *Turban* en *Aksu*, ook *Samarchan*, dat zich strekt na de Indische grenzen, zy Gezanten zijn daer niet geweest: en zeit men, dat Indiën word van de woeste Velden en Bucharen, gedeelt met zeer hooge Bergen, het gansche Jaer met Sneeuw en Ys bedekt, en dat het aldaer zeer kout zouden zijn: en dat over die gebergten, om de koude en hoogte, voor Menschen en Dieren, onmogelijk over te komen is: van dezen *Kontaisa* tot *Sina*, heeft men een reize van twee maenden van noden, over woeste Velden en weinig gebergten, daer geen Menschen, maer wel wilde Dieren te vinden zijn, en ook water: de eerste

Sinesche Stad daer zy aenkomen, zoude zijn *Camsi*, de andere *Suksiu*: daerze ondervraegt worden, een Vrygelei-brief bekomen, en zoo voort reizen: de Kalmakken zijn meest Heidenen, bidden aen eenen God die zy *Burchan* noemen, welke verbeeld word door Goude, Zilvere, en Kopere gegote beekjes, gemaekt na haren *Dalai Lama*, die zy Goddelijke eer bewyzen, en van de Kalmakken, meer als van de Sinezen word geëert, en zoude deze na zijn sterven, weder in een Vrouwen lichaem komen en herbooren worden, het welke zy voor vast gelooven: haer spraek en schrift is meest met de Moegalen eens, schryven van boven na onder, zy woonen in geen Steden, maer zeggen dat zy tusschen de Bergen by Rivieren, veel overblyfzels van verwoeste, en tamelijke groote Steden hebben, met muuren omringt, maer verbroken: en met boomen bewassen, daer alderhande Dieren zich ophouden, en groote schoone gebouwen, eenige noch in 't geheel, en andere vervallen zijn, vermoede dat de Sinezen daer in gewoont hebben, en over eenige honderden van Jaren, verlaten of verjaegt zijn: gevraegt zijnde waerom dat ze die niet bewoonen, zeggen, dat het voor hen om 't Vee, van de eene plaets tot de ander te verhuizen, veel gemakkelijker is. De Kalmakken hebben geen steene Kerken, maer zonderlijke groote vilte Kerken, met twee deuren daer 't licht in komt: in plaets van klokken, slaenze op een bekken: haer Land is tamelijk Volkryk, maer de meeste Volkeren zijn onder de *Dalai Lama.* Daer zijn

tusschen hen ook veel Bucharen, die meeft met de koophandel zich generen. De Kaspische Zee is van hen vry verre afgelegen, doch zy reizen daer niet heen, om dat de Kozaksche Orda aldaer zwerft, welke Tartaren die Mahometanen zijn, zijn zeer roofachtig enmoordadig: om een kleed alleen zullen zy een Mensch, dooden of verkoopen: de *Kara Kalpaki*, hunne Nabuuren, zijn wat beter. De Kalmakken hebben geen andere ambachten als Goud en Zilver smeden, die haer geweer, en ook weinige roers maken: het geweven goed krygen zy uit *Bucharien* en *Sina:* hebben geen munt, maer ruilen Waer of Vee, voor 't gene noodig hebben: haer drank is Koeyen, Schapen en Paerde Melk, daer zy ook haer Brandewyn van maken: de Mahometanen hebben een vrye oefening van Religie onder hen, en zelfs worden veel Kalmakken, Mahometanen, gelijk ik 'er een hebbe gezien. De Kalmakken zijn tot den dronk zeer genegen, gelijk ten mijnen huize heb gezien: deze hebben verscheide Sinesche Waeren mede gebragt, die meest in Lynwaet bestonden, Porcelein en Rhabarber: haer koopmanschap bestond in tien of twaelf duizend gulden, daer voor hebben zy eenige waeren voor haren Prins gekoft, als Laken, Leder, Ketels, enz. Muskus zeggen zy, dat veel by hen valt: het is een diertje daer het van komt, dat na een Rhee gelijkt, en loopen op de gebergte. De Kalmakken hebben een woest leven, altyd hebben zy onder haer zelfs, of met haer nabuuren oorlog, of vermaken zich met de Jacht: Christenen zijn onder hen niet, ook geen Joden, maer wel van deze slag in *Sina*, die uit Indiën daer komen handelen: geschut hebben zy niet, maer wel roers, die zeer lang, en met lonten worden aengestoken, meest gemaekt in Bucharien, ook is aldaer Buskruit, en komt dat uit *Sma:* daer is geen besnydenis onder hen, eeten Varkens Vleesch: van onzen Zaligmaker en Engelen, weten zy niet: haer Land is met vlakten en bergen verçiert, Goud en Zilver krygen zy uit *Sina* by stukken, daer ze iets van maken, maer hebben geen munt. Tygers zijn wel op de grenzen na Bucharen, maer niet by hen: Leeuwen en Olyphanten zijn in *Sina*, maer niet by hen: de Mannen dragen *Kaftans* of Rokken, die zy *Ariamen* noemen, slaen de rechter zyde over de linker, zoo ook de Vrouwen, des gelijks hunne Prinzen, deze zijn niet veel onderfcheiden van de gemene man, oefenen zich meest met de Jacht: Papier hebben zy uit *Sina:* de veelheit van Vrouwen hebben zy zoo wel als de Mahometanen.

Dat 'er in Kalmakken Land, omtrent de Moegaelsche Grenzen mede sterktens, of sterke Plaetzen zijn, waer uit men zich kan beschermen, hier uit blijkt, dat als wanneer hunne Czaersche Majesteiten grooten Gezant, *Fador Alexewits Golowin*, een zende-bode afzond uit *Irkutske*, na den *Boesioekti chan*, Kalmaks Prins, dat die zende-bode gelast wierd, te reizen, *met alle zorgvuldigheit, en te pleisteren op pleister plaetzen die sterk zjjn, op dat hy door verzuimenisse*, *van de* Moegaelsche *vyanden, of andere vreemde Volken, niet verrast of overvallen mogte worden, en geen quade bejegeningen krygen.*

Dat 'er by de Kalmakken mede woningen zijn, 't zy het Hutten of Tenten mogen wezen, hier uit insgelijks blijkt, vermids in de bevelen die de bovengenoemde zende-bode mede wierd gegeven, stond. *Dat hy komende in de Kalmaksche plaetzen, en de* Boesioektichansche *wooningen*, iemand voor uit zoude zenden, op dat hem een plaetze aengewezen mogte worden, daer hy zijn zoude.

Boesioekti chan was gewoon, steeds te reizen in de gewesten daer hy het gezag heeft, en den Zabel zwaeit, verterende het Gras en Gewas, alwaer hy zich neder zette, en dit in zoodanigen wys, dat als het Jaer om is, hy den kring zijns Gezags heeft gedaen, en op de zelve plaetze weder komt, van waer vertrokken was. De Kalmakken

zijn dapperder Zoldaten als de Moegalen, hun rykdom bestaet in Kamelen, Paerden en Vee: als het Fecsten by hun zijn, bekleden zy hunne Tenten met kostelijke Tapyten, die hun van buitens Lands toe werden gebragt.

Arapta chan, of *Serebten chan*, Kalmaks Vorst, die thans groot word in magt van Volk en Vee, veroorzaekte in den Jare 1696, dat zijn Oom *Busuchti chan* of *Boesoekti chan*, in vermogen, zoo van krygsvolk, als anderzins afnam, want na hem toe, veele Kalmakken zich begaven, wes hy *Busuchti chan*, weinig konde uitrichten tegen den Sineesch, schoon hy met zijne Heirkrachten onder de Sinesche Muur gezegt wierd te staen, om het buitenmuursche Ryk van den Sineschen Konink aen te grypen. De reden van twist, tusschen deze Vorsten was, zoo men zegt, dat *Boesoekti chan* gewilt heeft, dat aen hem overgelevert wierd zijn Neefs Vrouw, daer hy tuk op was, als mede eenige Moegaelsche Prinzen zijne vyanden.

De Kalmakken kleven door den bank, het Geloof van den *Dalai Lama* yveriger aen, als de Moegalen.

t'Zedert de dood van den Kalmakschen

Vorst *Busuchti chan*, die een braef Zoldaet was, is het onder het Gezag van zijn Neef *Kontaisa* of *Arapta*, in die gewesten, en byzonderlijk in den Jare 1699 volslage vrede en rust geweest, hy is nu de magtigste van alle de Kalmaksche Vorsten, en heeft tien of twaelf Steden of Vlekken, meest met Bucharen bewoont, die op *Sina* koophandel dryven. Dus ver deze brief.

Het Kalmaksche Volk, word beoosten *Astrakan* van de *Nagayen* gescheiden, door groote en zware gebergte, behalven eenige voorname Horden, die onder hunnen *Taisa* of Vorst, zich aen deze zyde hebben geplaetst, hem van de anderen, uit ontstane verschillen, afzonderende: onder dit Volk, vind men veele der vellekens, welke *boranits* werden geheten, waer van 'er een onder my berust: daer van gesbeuzelt werd, dat zy zoude wassen, en zonder teeling uit de aerde voortkomen, hoewel andere willen, dat zy wel zoude wassen, doch als een levenlooze heester, uit de aerde spruiten, en tot vellekens groeyen, zoo als men die ziet, te zijn; maer het zijn vellekens van ongeboorene Schapen, die uit de buiken der Oyen werden gehaelt, noch ongebooren zijnde, 't geene de prys daer van zeer verhoogt, om dat de Moeder met haer sterven moet, Wat van dit Scytische Lam, anders *boronietz*, of *boranits*, by den Arts *Engelbert Kempfer* werd geoordeelt, mag uit het volgende bericht, in Latyn van hem aen my gedaen, werden gezien, 't geen hier in lassche.

De Agno Scyticâ, seu frustu Borometz (Boranits.)

Sicut ex Dactylifera Palma historiâ Phaenicem formavit prisca credulitas, it a recennor is AEvi curiositas parili nomenclaturâ decepta, contraria metamorphosi ex Animali Vegetabilem faetum, Plantamve Borometz, seu Barannetz, in Exoticorum historias introduxit: plausibilem sanè adeo, ut magnus in Plantarum Regno Princeps Joh. Bauhinus, magno Scaligero prima Relationis gloriam invidisse videatur, cum recitatis, qui Planiae ante ipsum meminerant: Sanè, *inquity*, merebatur tanti miraculi recitatio, auctoris honore mactari; sed adeo nimirum omnia voluit scire, aut scisse putari Vir ille sine aemulo maximus, ut vel in eo se ipso fretus, noluerit alieni nominus subsidio gradum sibi facere ad gloriam suam. *Planta hae scribitur crescere in Tartaria, Agni figurâ, ad pedum ferè ternum altitudinem, corio tenuissimo obduci, cujus detracti usus ad capitum tegmina incolis. Caetera transcribere nil attinet*; *Vera enim & nota sunt omnia, si de verô Agno, & agnino faetu Scytico minoris Tartariae seu Usbequiae, ut debent, intelligantur.*

Baran *vox Sclavonicae originis est, Polonis Russisque Ovem denotans; a quá non abludit Persarum cum Scjthis finitimis commune[...]*. Barreh *praedictae significationis vocabulum: cujus* Barannek *Polonis*, & Borannetz *Russis, ac corruptè* Borometz *diminutivum est. Ovium verò singulare genus est circa Caspis maris australe littus, praesertim in Bocharia & Chorasmia, hisce nomimbus notabile: quod regularem ovium vulgarium magnitudinem plurimum excedat, quâ asinorum circiter tripedalem altitudinem assequitur, pro caudâ gerens enormem & informem pinguedinis massam, fidem suo pondere superantem*; *quod carne donetur prae catera bestiarum expetitâ, pinguedine patiter dulcissimâ, in oryzae & qualium cunque ciborum coctione Butyri locum supplens, delicias ejus longè superans; quod pelle tegatur pilorum cicinnis singulariter decoratà: Harum proinde pellium utrique nationi trivialis usus est, quae*

ex lege religionis ab omni aliarum pellium indumento abstinet: Magnates verò, cum Scythae, tum Persae, pullorum potius pelliculas amant, cirratâ venustate admirabiles illas prorsus, *si ritè elaborentur; Qui, ne fastui seletlus desit, ipsis matribus uterum gerentibus, dissecto ventre, ante partum eximuntur. Caesarea haec pellicula dubia prorsus teneritatis & delicatissima est, vix agninae cutis speciem referens, quae quàm pumila sit, aliquot tamen aureorum pretio divittbus venit*, *pro mitris frequentius, nec rarò pro amiculi dupltcaturâ expetita*: Kalemâ *pelliculas vocant, ad earum disserentiam, quas recenter natis exutas* Mimraas *apellitant. Par ovium genus* Nagaja *circa cundem Lacum Caspium, ac Arabia deserta versus [...].* Basram *fovet, pellium tamen minor illic dignitas, utrobique foetas exenterandi ignota saevities est. Concludimus hinc, catastrophen hujus velleris subjectlique agnini in Zoophytum omni dubio procul commissum esse*; *seu ea debeatur Viatoris, qui primus illud Europae intulit*, *in re parerga negligentiae, seu internuntii Idiomatum non sat gnari depravatae relationi, seu quocunque casu per heteroglossas Regiones sub vegetabili specie, quodammodo adhuc integro & nomine & historiâ sae matris, appulerit: imò per Russiam crediderim penetrantem, Veri vultum facilè depofuiffe. Quae tam praesentissima pellicula, admirabilis relationis errore stipata in Virum Principem curiosum, & hujus peregrinae teneritatis admiratorem incidens, fidem facilè, ut solent memorabilia, invenit. Sic autloritate illustrata ac firmata eodem errore nullo negotto in*

animos - quoque aliorum admisso est, ut pro vegetabilis inter Rariora Musaeorum extare andeat, quae verissima Agnini foetus pellicula est.

De *Nagayen*, die Westwaerts naest: aen de Kalmaksche Horden gelegen zijn, worden door de zelve gedwongen, in Schapen en ander Vee, schatting te betalen: waer in al de rykdom van deze Volken bestaet, 't zy drie of vier van 't honderd, min of meer. Gelijk zy mede, ter behagen en begeerte dezes naest aen gelegen Kalmakschen Chan of *Ajukke*, hulpbenden ten oorlog gedwongen worden te verschffen.

De zwarte Kalmakken, die het Noordelijkst gelegen zijn , en van welker voor naemste Horde de Leidsman of Oppergezaghebber en Prins, *Oblay* genoemt is, zijn veeltyds in oorlog met de witte Kalmakken, die meer Westwaerts en ten Zuiden, of na *Astrakan* toe, gelegen zijn, en zich aldaer onthouden, of zy schoon een gsloove en een sprake hebben.

Tusschen beide de Kalmakken, di witte en zwarte gebynaemt worden, leit noch een byzonder Kalmaks Vorstendom of Horde, waer van de Vorst Ochertoe genaemt is. Deze houd zich stil en onzydig: ook leven zijn Volken gerust en zonder oorlog.

De Zon word van zommige dezer Volken, in haren opgang, met t'zamen vouwing der handen, en die voor het hooft te houden, en zich na de zelve te buigen, geëert en aengebeden.

In hunne Huizen of Tenten vind men Beelden, van Hout en andere stof gesneden, en ook wel van Lywaet, als Poppen gemaekt , die zy eeren.

De Tenten, daer onder zy woonen, zijn *Kiewietke* genaemt, en veeltyds van Linnen, drie, vier, of meerder vadem groot, gemaekt: welke zy opslaen ter plaetze, daer zy goed Gras en Water vinden, en als het Gras door hun Vee afgegeten is, weder te zamen vouwen, en elders, waer beter Weide is, weer oprichten.

De verstorvene lichamen van hunne Vosten en groote Heeren worden verbrand, en het gebeente of assche begraven, die zy gelooven, dat weder levendig worden. Doch werwaerts zy varen, daer wist my opgemelde Kalmak weinig bescheid van te geven, als alleen , dat men tot zijnent meende, dat de zielen der Mecnschen in 't einde van de lucht gevoert wierden, en daer bleven zwerven.

De lichamen van gemene luiden worden begraven, of in 't water geworpen.

Van Hemel en Helle weten zy met weinig begrip te spreken.

De naem van de Zon is by hen *Naran*, die van de Maen *Sara:* en die van de Sterren *Solbon.*

Het huwelijk mogt in de Horde, waer in opgemelde Kalmak gebooren was, niet geschieden, als buiten de derden graed: werdende by hen zeer onrein geacht, dat perzonen, nader in Maegschap malkanderen bestaende, te zamen zouden trouwen: ('t geen iets byzonders is, om dat veele der andere Kalmakken en Moegalen, daer van niets weten, en van bloedschande niet vies zijn) maer d'eene Broeder overleden zijnde mag een ander Broader wel met des zelfs Weduwe trowen, het zy dat de zelve Kinderen heeft of niet. Alzoo mag een Zoon zij stief Moeder trouwen, het zy die by de Vader Kinderen gehad heeft, of niet.

Zekere Priesters, by hen *Baekse* genaemt, doen de plechtigheden over den Trouw en Huwelijks-band, met lezen, en gebeden te storten, die daer voor met Vee beschonken worden; want Geld is onder hen niet gebruikelijk. Insgelijks doen deze Priesters op de Begraeffenissen eenige plechtelijkheden in lezen en anderzins, daer voor zy ook beloont worden.

Deze Kalmakken nuttigen alle spyze, zonder onderscheid, ook wilde Zwynen, zoo opgemelde Kalmak my verhaelde; want tamme Velkens zijn daer niet. Mids gebrek van Koorn, hebben zy geen Brood: maer Gevogelte is by hen in overvloed, dat zy kooken, en zonder veele bereitzelen, nuttigen. Water of Melk is hunne drank.

Men vind in dat gewest Kloosters van Mannen, drie, nooit, getrouwt zijn geweest, maer niet van Vrouwen.

By hen vind men geschreven, doch geen gedrukte Boeken. De zelve melden van hun Lands bestieringen, en voorge vallene zaken: als ook van den loop van 't Gestrente, Zon en Maen.

De Opper-heerschappye valt van Vader op Zoon, en by mangel van de zelve, op het naeste bloed: of wel by kiezinge of keure, als dat ontbreekt.

Zekere Feestdagen worden by hen *Zoenender* genoemt. Alsdan bidden zy op hunne wys, wanende wel te zullen gelukken, 't geene zy op zulke dagen aenvangen: 't zy ten oorlog te trekken, of met hunne Tenten en Vee te verplaetzen.

De kleeding van dit Volk is moest van Schape, Vosse, en diergelijke vellen; doch die meest van vermogen zijn, gebruiken ook kostelijke Zyde stoffen: wel-

A. Kleeding der Iakuten en Zuczaren. B. der Calmacken. C. der Ostiacken en Kirgusen, en D. der Tangutsche en Daurische Volkeren.

ke (gelijk ook Yzer, Laken, en andere dingen,) zy, zoo in *Persien*, als in Moskou, tegen Paerden verruilen.

Hun geweer bestaet meest in een Zabel, Pyl en Boog. Ander schiet geweer ziet men daer zelden, als wel eenige Roers, om Gevogelte en Wild te schieten

De aldus genoemde witte Kalmakken voeren zomtyds oorlog, zoo tegen de Krimsche, als Basschiersche Tartaren, die zy *Ustrek* noemen. Hun krygsvolk bestaet altemael in Ruiterye: en die het snelste rent, wint het gevecht. De stryd geschied, om malkanderen of Menschen en Vee, of goede Weide t'ontjagen: werdende by hen all gevangen tot Slaven verkocht. Dus ver uit mondelijk bericht van opgegemelten Kalmak.

Voor twee Jaren zag men tot *Ispahan*, Hooststad van *Persie*, gelijkelijk veertig Gezanten, van vercheindene Kalmaksche Horden of van der zelver Vorsten afgezonden, aenkomen.

Kalmakkia is meest onvruchtbaer Land. De grond is zandachtig en ziltig. Daer zijn veel Meiren. De kruiden, die daer wassen; blyven laeg. Men ziet daer weinig bomen; doch wel de meeste aen de Oevers van de Vlieten.

De Schapen zijn 'er zeer groot, en de Wol grof en hart: de Staerten dik en zwaer van vettigheit.

Men wil, dat Rhabarber in Kalmakken Land mede in 't wild wast: daer aen by my word getwyfelt.

Men zeid ook, dat groote Woutezels, die groote hoorens dragen, in het Kalmakken Land gevonden worden; vaer van my een hoorn toegekomen is.

En hoewel 'er veel Zout in Kalmakken Land valt, zoo gebruiken zy echter zulks tot weinig spys, en tot geen andere, als die zonder Zout bederven zoude.

De Vlieten zijn daer niet zoo Vischryk, als meer Noordelijk. En vermids de Kamakken Vlasch noch Hennip, en by gevolg, geen Gaern hebben, om Netten daer van te braeyen, zoo gaet ook de Visschery by hen niet zeer in zwang. By gebrek van

Gaern is 't mede, dat zy geen gewevene Tenten konoen maken; maer behelpen zich met Koe-haair, dat zy tot dikke lappen wringen, en tot een vilt-laken maken, 't geene hun mede tot Tenten dient. Want zy steeken die lappen rondsom, langs gestokene stokskens, in de aerde, en schuilen daer achter of onder. Deze Tenten noemen zy Kibit

Kalkmakkia is heden zeer volkryk. Doch

eer *Siberie* aen de Moskovische Kroon gehecht was, is het zoo niet bevolkt geweest: noch het getal der *Taysi* of Vorsten was zoo groot, als nu ter tyd: vermids veele Siberianen, zoo men zegt, zich aldaer ter neder hebben gezet.

Onder andere Vorsten of Leidsluiden der Horden, worden de Vorsten *Vesurta* en *Kontaira* getelt.

Het is verwonderens waerdig, dat men by d'Europische Schryvers van zoo grooten en strydbaren Volk tot noch toe zoo weinig of schier geen gewag gemaekt heeft. En gelijk deze Volken wel eer onder een Hooft of Eenhoofdige Heerschappye stonden, zoo worden zy nu daer en tegen in veele Horden of Stammen verdeelt, de welke dikmaels oorlog, met groote Legers, tegen malkanderen voeren. Met de Moskoviten leven zy in volslagen vriendschap, en zenden hunne Gezanten veelmael na *Tobol*, Hooftstad in *Siberie*, om na hunner Czaersche Majesteiten gezontheit te vernemen, en hunnen krygsdienst dien Keizer aen te bieden. Deze Gezanten worden van de aenzienlijkste dezer Vorsten afgezonden, en komen die zomtyds tot in het Hof van *Moskou* zelve, worden aldaer met spys en drank wel onthaelt, en met giften van Lakenen, en andere koopwaeren, te rug gezonden; zoo als ik zelve in den Jare 1665 hebbe gezien. En of schoon alle Kalmaksche Vorsten in goed verstant met hunne Czaersche Majesteits Onderdanen leven, en inzonderheit die na by de oorspronk van de Vliet *Selenga* Westelijk gelegen zijn, zoo word evenwel in *Kalmakken Land* een groot getal volks gevonden, dat zich aen geenen Vorst onderhoorig gemaekt heest: maer rondsom op den roof leest; welke byzonderlijk omtrent de Steden *Tara* en *Krasnojar*, ter tyd van den Oest, komt rooven, en de Landluiden weg voert.

Het Moskovitisch Opperhoost in *Tobol*, Hooftstad van *Siberie*, is gewoon Jaerlijks een vloot van veertien en meerder zeilschepen de vliet *Irtis* op te zenden, tot aen zeker zout Meir, 't geen na by den Oever dezes vliets is gelegen. Aldaer bevind zich, omtrent den tyd van de aenkomst dezer vloot, zekere Horde of Bende van Kalmakken, waer van onlangs *Taysi* of Vorst *Ancias* 't Hooft was.

Wanneer dan deze vloot by het zoute Meir aen komt, zoo treden de krygsvolken, onder het geluit van Trommels en Trompetten, aen land. Na het afschieten van hun geweer, begroeten zy dezen *Taysi* of Vorst, nemen ter wederzyde Gyzelaers, en werpen, op den eersten dag, eene sterkte aen den Oever op: waer uit zy zich, zoo de Kalmakken geen woord hielden, konnen beschermen. De Schepen worden meest met Zout geladen, en de mede gebragte koopwaeren daer tegen, aen de Kalmakken verruilt.

De Moskoviten brengen daer veelderhande koopwaeren; doch de Kalmakken Vee, Tabak, en Slaven. De Kalmakken venten en verkopen ook hunne eigene Kinderen en Bloedverwanten. En als iemand der zelven schynt daer over droevig te zijn, hoort men de verkopers wel zeggen: *Gaet vrolijk, want gy zult zoo veel honger en kommer niet meer lijden, als gy by ons geleden hebt.* Van *Kalmakkia* word zoo veel volks vervoert, dat 'er in *Siberie* niet een aenzienlijk Huisgezin is, daer men geen Kalmaksche Slaven of Slavinnen vind: behalven een groot getal, die in Moskovien zelf verzonden worden.

Als dan de boven genoemde Schepen geladen zijn, en den handel gedreven is, worden de Gyzelaers te rug gegeven: waer op de vloot vertrekt, -na het los branden van al hun schiet geweer.

By deze marktdag laten zich steeds menigte van Bucharische Koopluiden vinden, niet om aldaer te handelen: maer om hunne koopwaren in de Russische Schepen te laden, en die zoo na *Tobol*, en verder na *Rusland* over te schepen.

De Kalmakken érneren zich meest met Vogelvangst en Vee, en bestaet daer in hun rykdom. Zy zijn vrye volken.

Die, welke zich by *Astrakan* ophouden, zijn door zekeren Prins uit zwart *Kalmakkia* derwaerts gevoert, die zich van voor meer als honderd Jaer daer ter neder had gestelt. Al wat uit het verder *Kalmakkia* werd verjaegt, of verzonden, en om straf vlied, zet zich by deze afgewekene Kalmakken ter neder.

De hedendaegsche Kalmaksche Vorst by *Astrakan*, zend zijne Borgen of Gyzelaers aldaer binnen, tot verzekering, dat hy den Russen geen ongemak zal toebrengen.

Het woord *Kalmak* heest zijn oorspronk van het lange haair, of van de lange tuit, welk die volken dragen.

Of schoon deze Landaerd, by alle omleggende volken, onder de Tartaren word getelt, zoo willen zy echter zelfs den naem van Tartar niet dragen; alzoo die by hun verachtelijk is. 't Is een trots volk, en maekt, als het stryd, groot misbaer.

Als de Kalmakken bidden, knippen zy steeds op hunne vingeren, den Duivel ten spyt. Als de Krimsche Tarters bidden,

spouwen zy achter hunne schouders over, insgelijks den Duivel ten hoon.

Als de Kalmakken een Eed zweeren, hakken zy zomtyds een Zwyn in twee stukken, en lekken 't bloed van 't Mes: of houwen ook wel met een Zwaerd een zwarte Hond door, en lekken zijn bloed van 't Zwaerd, daer dan eenige woorden by zeggende.

By Winter tyd, als het Sneeuw leit, zeilt men, op veel plaetzen in de Kalmaksche Woestynen, met sleden te Lande daer over.

De tegenwoordige Kalmaksche Vorst, *Montsiak* geheten, die zich omtrent *Astrakan* ophoud, en zijn eigen Stief-moeder getrouwt heeft, was ten tyde van den Moskovitischen oproer-maker *Stenko Razin*, van daer, en diep Woestynewaert in geweken, tot op de plaetze, daer de letters *Nagajum Magnum*, of *Groot Nagay* in mijn Kaert eindigen. Doch na het verslaen en dempen van gemelten *Razin*, is die Vorst weder *Astrakan* genadert, en heeft op nieuws den Eed aen hunne Czaersche Majesteiten gedaen. Hy zwoer op de kant van een Rivier, leggende twee Pylen dwars over malkanderen, met een bloten Zabel daer neffens, en stapte daer over, zeggende, dat hem die Pylen en dat Zwaert mosten doorgrieven, indien hy zijn woord niet hielt.

Des opgemelten *Taisi* of Prins *Montsiaks* Gezanten heb ik in *Moskou*, om naeuwe verbintenissen met hunne Czaersche Majesteiten te maken, gezien. Deze hadden klederen van ruige Schape vellen aen, met de wol na buiten, dat lange Rokken, achter hoog gespleten zijn.

Het waren korte lyvige Mannen, geel-bruin van verwe, en hadden het aengezicht plat, de kaken breet, de oogen klein, zwart en toegenepen, en het hooft geschooren, uitgenomen een tuit of vlecht, die achter van de kruin afhong. Een dezer Gezanten had, in een doosje, het afbeeldzel van zekeren hunnen Afgod op zijn borst hangen.

De Kalmakken dragen zomtyds mede gestikte Laken-rokken, daer alderhande wrede Dieren op gebeeld zijn. Hebben groote ringen door d'ooren: en de zommige door de neus hangen. Zy zijn zwaer van gang, ja schynen lam te voet te zijn, en hebben de beenen krom inwaerts staen, 't geen van 't gestadig Paerd ryden komt: het welk hen dappere Ruiters maekt te zijn. Aen de toppen van de mutzen dragen veele onder hen een roode quast, gelijk als een Roos: en zulks uit overgeloovigen Godsdienst, en ter geheugenis van dat God eenmael uit den Hemel op de Aerde gekomen* was, daer hy den Mensch, wegens zijne zonden, bestrafte: zoo dat eenige onzinnige Menschen hem verwonden, dat hy bloede. Ter eeren dan van dat Goddelijk bloed, dragen zy, tot een teken, deze roode quast, 't zy van Laken of Zyde, op de muts.

*Dit schynt zijn betrekking op den Saligmaker te hebben.

Wanneer deze opgemelte Gezanten en hun gevolg de oogen van hunne Czaersche Majesteiten zagen, of tot gehoor voor haer gebragt waren, wierden zy begunstigt met Zyde geboorde Rokken, die zy ten Hove aen trokken. Wanneer ik hun vroeg, of zy ooit Duitschen hadden gezien? antwoorden zy van neen; doch dat eenige van hunne Broeders in *Sina* en *Indiën* geweest waren, en van Duitsche volken wisten te spreken. Zy rookten veel Tabak.

De Kalmakken, die men *Zwarten* heet, zijn aldus, om hun rouwigheit van leven, genoemt; gelijk ook de zwarte Moegalen daerom alzoo genoemt worden. Anders is 'er geen onderscheid van verwe tusschen hen en de andere, die men *Witte Kalmakken* noemt, als dat de *Zwarten* wat onnutter leven, als de *Witten:* waerom ook by zommige geen onderscheid van naem onder hen beide word gemaekt. Zy worden ook *Zwarten*

genoemt, om dat het in hun Land gevaerlijk is te reizen: gelijk dan ook de zwarte Zee, om datze gevaerlijk te bevaren is, *zwart* genoemt word.[+]

Voor omtrent twaelf of dertien Jaer, hebben de Kalmakken een inval in *Persien* gedaen, en een getal van dertig duizend Menschen gedood, volgens berichten my uit *Persien* toegekomen.

[+]Want zwart of Kara op Tartarsch, bediet niet allenlijk zwart: maet ook al wat lelijk en afgryselijk is.

Een Kalmaksche nederige groet, geschied, met de rechterhand, half toegevouwen, aen 't voorhooft te slaen.

De Kalmakken ontdekken hunne hoofden niet, 't zy in pleging van Godsdienst, of groetenissen.

Zy hebben in 't drinken een over geloovige gebaerte, welke is, de vingeren der slinkerhand op de schael of kroes te drukken, en de vinger, naest aen de pink van de zelve hand, in de vocht te dopen; doch in diervoegen, dat de nagel niet nat word: daer na knippen zy deze vocht over de slinker schouder, terwyl zy iets binnens monds spreken of prevelen: dit doen zy, alsze hun eerste en laetste dronk doen, ter maeltyd driemael.

Zeker Reiziger *Nicephorus* genaemt, die lange tyd met Kalmakken om heeft gegaen, zegt, dat'er in die spraek, woorden gevonden worden, welke met het Hebreeuws eenige gelijkheit hebben.

In de tyd beschryvinge van *Wilhem*,

Monnik en *Procurator* in de Abdye van *Egmond*, welke eindigt met den Jare dertien honderd en drie en dertig, geschreven in oud en slecht Papen Latyn, vind men, op den Jare elf honderd en vyf en negentig deze woorden van de Tarters, dat voor een groot gedeelte Kalmakken zijn geweest.

Hoc tempore Tartarorum dominium sicut à plerisque traditur, initium habuit, hi enim sub montibus Indiae in regione dicta Tartara, constituti, dominum suum regem Indiae David, filium Johannis Presbyteri, occidentes ad aliarum terrarum depopulationem processerunt.

Dat is:

In deze tyd, is de Tartersche Heerschappye aengevangen, zoo als van veele word gezegt, want zy hebben onder het gebergte van Indiën, in 't Landschap *Tartara*, haren Koning *David*, Zoon van den Hoogen-priester *Johannes* gedood, en zijn voort gegaen, ter verwoestinge van andere Landen, enz. En onder het Jaer twaelf honderd en een en vyftig, vinde deze woorden.

Eodem tempore gens Tartarorum occupatis Orientalibus partibus crudeliterque subactis, in duo se dividunt nec non Hungariam & Poloniam incurrerunt, ubi campestris bello cum ipsis habito frater regis Hungariae, dux colimannus in Pannonia & in Polonia nobilis dux Cohariae Henricus Occiduntur, reliquum vero vulgus tam in viris quam in mulieribus quos invenire poterant in ore gadii extinxerunt, &c.

Dat is:

In de zelve tyd heeft het Tartersche volk, hebbende de Oosterdeelen ingenomen, en wredelijk t'onder gebragt, zich verdeelt in tween, overlopende Hungarye en Polen, alwaer te velde een gevecht gehouden zijnde, de Broeder van den Hungarischen Koning *Colimannus*, en in Polen, den Edelen Hertog van Coharia, *Hendrik* verslagen zijn, werdende het overige volk, zoo Mannen als Vrouwen, door het zwaerd gevelt, enz.

De Kalmakken eeten, behalven Rys, Garst, gedroogde Visch, ook gebakken koeken van Geirst met Olie.

Dit volk eet ook Slangen en alderhande ongedierte, en drinken het bloed van veelderlei gedierten: doch meest Melk van Paerden en ander Vee.

Zy zitten onder 't eeten op de Aerde, als de Kleermakers, en weten op te springen, zonder handen aen de Aerde te slaen.

Gelijk het Kalmaksche volk bestaet uit zeer veele Vorstendommen, (die eenige veel, andere weinige Menschen onder zich hebben, zelfs de zommige maer drie honderd man, en minder;) zoo is 'er mede een Vorst *Moraan Teissa* geheten, die zeer magtig is, en onder de grootsten word gerekent, konnende veel duizend man te velde brengen.

De Kalmakken noemen zich Heerschers, van de geheele Waereld, en Zoonen der Zonne: 't geen misschien hier van zijn herkomen heeft, dewyl voor vier honderd Jaren eene Tartersche Vrouwe, (welker Zoon, te weten *Cingis chan*, zich geweldelijk, als Hooft over veele opwierp) zeide, dat zy uit de stralen van de Zon was bezwangert, wanneer zy dezen Zoon baerde. Voor zijn beeld moest zich ieder buigen. Hy bragt byna *Asie* geheel t'onder.

Onder deze Kalmakken woonen veele Bucharen, die het Land bouwen: gelijk het schynt, dat de Bucharen zeer veele volkplantingen uitgezonden, en zich, onder andere Tartarsche. Vorsten, metter woon begeven hebben: aldus vind men hen in *Tobol:* gelijk mede aen den Oever van de Kaspische Zee, en elders.

In 't Jaer zestien honderd acht en tzestig, was in *Moskou* een Gezant, van een grooten en magtigen Kalmakschen Vorst, *Ulebagam* genoemt, een Joode van afkomst. Noch jong zijnde, was hy in Polen, wezende een Duitscher van geboorte, door de Krimsche Tarters gevangen geworden, en van daer na de Stad *Asoph* gevoert, die aen den mond van de Rivier *Tanais* leit; daer hem de Kalmakken, welke van *Astrakan* komen om te handelen, gekocht, en over de *Volga* verder diep te Lande ingevoert, en aen den Kalmakschen of Moegaelschen Patriarch, dien zy *Katoechta* noemen, verkocht hadden, die hem de sprake, als mede lezen en schryven, had doen leeren, en ook gedwongen zijn Wet aen te nemen, en tot eenen Priester verheven: daer hy ook een teken van droeg, zijnde een geele Sluyer. De zelve Joode is eindelijk by den opgemelten Vorst, vermids hy de Poolsche en de Duitsche spraek konde, tot eenen Gezant gebruikt; doch het Duitsch, dat hy sprak, most men met groote moeite van hem verstaen. In de te rug reize t'huiswaerts, wierd hy van zijn mede-broeder vermoord, uit nayver, om dat hy de meeste eer en aenspraek hadde gehad.

Wanneer een Moegael en Kalmak ten huize in treet, is hy gewoon een ieder die hy in den huize vind, te groeten; doch de Geestelijke onder hen, zoo Mannen als Vrouwen, en doen zulks, Geloofshalve

niet: zy dragen Rooze-kranzen in de handen, waer by steeds gebeden tellen, en zulks byster gezwind.

De Jezuit *Tissanier* verhaelt, dat'er een Secte in *Tunquin* is, naer een voorganger genaemt *Chaca,* dat een Joode was, die zijne dwalingen uit eigen hoofde zoude verzonnen hebben in Indiën, ter tyd van Koning *Salomon*, zoo als by gemelte Schryver in 't breede word gezegt, wes het waerschynlijk zoude zijn, dat Jooden niet wyt van *Sina* en *Tartarye*, van ouds her, zich op hebben gehouden, hoewel zy in Tartarye zelve, nu niet te vinden zijn, behalven in de Landen van de *Krim.* De zelfde Schryver zegt mede, dat de Jooden of Hebreen, eertyds in *Sina* tien duizend man sterk zijn geweest, daer zy de grond van de Aartzeny-konst leerden, en dat'er heden noch omtrent vyf duizend van de zelve zoude zijn.

Uit zeker Krygsman, die in de Stad *Tomsko*, (gelegen om hoog aen een spruit van de Riviere *Oby*) lange voor bezetteling had gelegen, is my bericht, dat de Kalmakken, (met welke hy in 't Jaer zestien honderd acht en zestig, den zeven en twintigsten van Zomer-maend, slaegs hadde geweest,) als zy vechten, het bovenlijf veeltyds naekt hebben. In de opgemelte slag was veel bloed vergoten. Twee honderd Kalmakken bleven gevangen, en het getal der verslagenen wierd welop vier duizend geschat. Zy voerden Bogen, Lanzen, en een Houwer.

Dit volk verschynt wel gewapent ten kryg. Het draegt Stormhoeden en geschobde Harnassen: gebruikt Spiessen en Pylen; als ook korte Zwaerden, die niet krom, en *Salemas* by hen genoemt zijn. Voor hun ander geweer, gebruiken zy Pyl, Boog, lange Messen, Zabels, en eenen Speer, die met een spits yzer, van een elle lang, beslagen is: hebben daer en boven, om hun middel een dik touw, waer aen, op het einde, een strik is: dat zelve touw weten zy hunnen vyanden, in den ren, om den hals te werpen, en hen alzoo van de Paerden te rukken: gelijk zulks *Herodoot*, al in zijn tyd, zegt, by zommige Scythen in gebruik te zijn.

Zeker Kalmaks Prins, dien ik zelfs in *Moskou* gesproken heb, was genaemt *Taysi Jalba Dois:* het eerste woord is zoo veel als *Prins* of Vorst gezegt; het tweede was zijn naem, en het derde die van zijn Vader. Hy had in zijn jeugt van naem verwisselt, alzoo veeltyds ziek was, en zich inbeelde, het zelve uit een verkeerden naem te spruiten. Hy was Taen-geel van verwe, plat en breet van aenzicht, had een hoog voorhooft, zwart haair, achter met een tuit af hangende. Hy gaf de hand, in 't inkomen, doch vry plomp, en schonk ons aenstonds Brandewyn, 't geen van zijn eigen hand mosten ontfangen. Als hy sprak, was 't geluit, als dat van een Kalkoen: en als hy iets hoorde, 't geen hy meende opmerkinge te verdienen, snorkte hy onhebbelijk. Om dat het vry warm in de kamer wierd daer wy in zaten, rukte hy, in ons by zijn, zijne klederen los, en ontblote, zonder schaemte, zijn naekte lichaem: welks vel was, als dat van zijn aenzicht, grof en vol pukkelen; gelijk dat van de geplukte Ganzen. De Horde, daer hy over plag te gebieden, kost dertig duizend man, zoo men wilde, in de wapenen uit brengen. Men zeide dat hy, door zijnen Oom, daer hy geschil mede had gehad, listelijk uit het Land gevoert was.

Ons Land, zeide deze Prins tegen my, strekt aen 't Moegaels Land, en dit aen *Katay* of *Sina.* Hy wist van de groote Sinesche Muur volmaektelijk te spreeken. Hy zeide, dat zijn Vader en Grootvader[+] *Sina* hadden helpen winnen. Hy toonde my schrift van zijn Land, 't geen bestond in een lankwerpig Gebe-boekje, en toonde noch een ander schrift, in Kalmakken Land gebruikelijk, dat hy *Tongoski* noemde, 't welk een

[+]Ontrent op 't Jaer 1650.

heel ander aenzien, als het eerste hadde, en ook anders wierd gelezen. De Tolk, dien hy by hem hadde, en ons alles te verstaen gaf, verstond echter zijn schrift niet, schoon hy 't hoorde lezen. Hy bewond zijn Gebede-boekje in een doek, en bebond dat met lind, kruiswys, vast. Het Papier was, gelijk dat uit Turkyen komt. Onder zijn rechter arm, aen een leere band, hong een klein doosje, daer hy een rolleken in stak, dat zijn Gebed was, 't geen hy alle dagen in de handen nam, recht voor 't hooft hield, en op zijn knien zittende, negenmael zich dus tot de Aerde boog. Hy wilde van my weten, hoe wy God aenbaden: daer van ik hem opening dede. Als ik na zijn Geloof vroeg, zeide hy: God, die om hoog was, aen te bidden: maer wist niets van Christus den Zaligmaker, noch van Mahomet. Tot mynent heeft men (zeide hy) mede zoo Vrouwen als Mannen, die uit Godsdienstigheit, kuisheit oesenen, en het haair, in teken daer van, afsnyden. De Vrouwen, zeide hy, koopenze tot mynent om Paerden, zoo veel als zy begeeren, en verlatenze na hun welgevallen: de verlatene mag echter niet hertrouwen. Doch het geviel veeltyds, dat zoodanige voor Hoer liepen. De trouw by

hen is een zegening van den Paep, die het Paer tot eenigheit vermaent.

Deze Prins eiste op een ontuchtige wyze, in mijn byzijn, dat men hem eenig Vrouwvolk, tot zijn gerief, toezenden zoude. Hy vroeg my, of ik in de *Steep*, dat is, in de Tartarsche Woestyne, had geweest? en of ik in *Sina* of *Indiën* bekent was?

Zoo veel ik navorschen konde, was de plaets, waer zijne volken zich ophouden, omtrent, daer ik zijnen naem, in de Kaert gestelt heb.

De Kalmakken volgen meest, in 't stuk van Godsdienst, mede als de Moegalen, den Opper-priester, welke in 't Landschap *Tangut*, in de Stad *Barantola* woont, dien zy ook, als een God eeren. Deze, gevoelen zy, dat des Menschen gedachten, welke hen te voore komt, weet. Zy zeggen, hy reeds vyf of acht mael gestorven en gebooren is: gelijk te voore in het brede is verhaelt.

Van dit Geestelijk Hooft, word my uit *Ispahan* geschreven, als volgt.

Het Moegaelsche Geestelijk Opperhooft of Paus, word genaemt *Dalai Lama*, dien zy als God eeren. De onder Priesters *Lamas* geheten, voeren ook, gelijk zommige in Indiën, de naem van *Brachmanes:* deze levendigen Afgod, word onder veele Kalmakken, zoo wel als onder Sinezen, mede geviert, en gehouden, dat gestorven zijnde, herleeft. By deze volken zijn Kloosters, en belijden die Klooster-papen, den ongetrouwden staet: zy leven na *Pythagoras* wetten, eeten niets dat leven heeft gehad. Dus verre gemelte brief.

Veele der Kalmakken dragen aen hunne halzen een kooper of zilver kasje, daer in zy een kleine beeltenis, van kooper of zilver, na de gelijkenis van hunnen Afgod, of Opper-priester *Dalai Lama* genoemt, in veele doekjes bewonden hebben; welk beeld zy aenbidden, en met groote eer en aendacht op hun hooft zetten, en daer voor knielen. Zommige onder de Kalmakken, wanneer zy Godsdienst plegen zullen, werpen een Geite-vel voor zich neder, gaen daer over leggen, trekken zich zelven by de ooren, en schreeuwen met luider stemmen, *waei, waei, waei*, ziende als dan Hemelwaerts. By de meeste onder hen is het Mahometaensch Geloof zeer gehaet.

Op zekeren Offer-tyd hebben de Kalmakken een gewoonte, dat zeker *Mandzia*, dat is Priester, aengedaen met een Harnas en Stormhoed, en houdende Ply en Boog in de hand, eenige bewegingen en gebaeren maekt, gelijk als of hy bezeten was. Hy wend en keerd zich alom, mikt en dreigt rondsom den omstanders te schieten, die hy met schrik en vrees aen doet, tot dat hy eindelijk los schiet; en de geen, die hy quest of dood, word zalig geoordeelt. Zoo als gezegt[+] word, zou zulks elders, in Tartarye, door een daer toe bestelden Jongeling geschieden.

[+]Ziet Kircherus.

De Kalmakken gebruiken ronde bollekens of koraeltjens, gelijk der Rooms-gezinde Rooze-kransjens zijn; waer mede zy hun gebeden af tellen. De bollekens zijn even groot; doch verschillen in getal met die van de Rooms-gezinden. By elk gebed zeggen zy de woorden *Batmechu:* 't geene gezeit is, *Heere weest my genadig.*

Alle Jaren, als de Sneeuw valt, vergaderen en smelten zy iet daer van, en bewaren het water 't geheele Jaer, tot afwassching hunner zonden. Want zy zeggen, God liet eenmael meel (welk zy op de Sneeuw duiden) uit den Hemel regenen, welke genade nu niet meer geschied, wegens de groote zonde der Menschen. En tot geheugenis van die zaek, bewaren zy het eerste Sneeuw-water.

Hunne Priesters nemen geene Vrouwen, en eeten Zwynen vleesch, gelijk ook de Moegalen.

Volgens bericht van zeekeren Kalmakschen Vorst, die in Rusland den Griekschen Godsdienst omhelst, is het Jodendom in Kalmakken Land onbekent.

Zy hebben Steden, Dorpen, noch Huizen: maer woonen, behalven onder Tenten, op Wagens of Karren, daer twee groote rollen aen zijn. Op ieder dezer Karren is een kas, van licht hout gemaekt, zeven of acht voeten hoog, en zoo lang en breet, dat'er vier Menschen in konnen liggen; welke kasten zy, na gelegentheit, op en af van de Karren nemen. Wanneer zy het op eene plaets moede zijn, dan spannen zy hunne Kamelen of Ossen voor de Karren, en trekken zoo voort, waer heen zy willen. Wanneer zy en hun Vee het op eene plaets afgegeten hebben, dan gaen zy al weder voort, na een ander gewest. Zy hebben en queeken menigte van Paerden aen; waer van alle Jaren eenige duizenden elders te koop worden gebragt. Dieze niet verkoopen konnen, eeten zy, en gebruiken de Paerde-melk voor drank, en bereid, voor Artzeny. Zy maeken daer van ook Boter, en drinken dan het dunne of Wey voor hunnen gewoonlijken drank. Als zy ten stryde gaen, leggen zy een stuk Paerde-vleesch onder den zadel, tot dat het,

door 't ryden, week geworden is, en eeten het dan zoo raeuw.

De Kalmakken veranderen steeds van Weide voor hun Vee. Des Zomers houden zy zich meest aen de kant van *Bucharia* op, daer het minste hout is; doch in de Herfst naderen zy *Siberie*, om dat aldaer menigte van bosch en brandhout valt. Zy vergaderen geen Hooi; doch des Winters voed zich hun Vee (waer onder Schapen zijn, die staerten, drie of vier, en meer pond zwaer hebben) met struiken en takskens, of krabt, van onder 't Sneeuw, eenig onbedorven gras of kruit op, dat het nuttigt.

Zeeker Arabische Schryver, wiens Schriften noch nooit in 't licht gegeven zijn, en in de Boekery tot *Leiden* berusten, beschryft het Land *Katay* of *Sina*, by voorval van zekere Reis, die uit den Lande *Chorazan* derwaerts, in den Jare acht honderd twee en twintig van* *Hegyra*, of *Mahomets* styl, gedaen was, en meld van Kalmakken Land dit volgende.

*Dat is na den Christen stijl 1444.

Kalmakkia, zegt hy, is een Landschap der ongeloovige Tartaren, in 't Noorden van *Chataea* gelegen. Schape-huiden dienen den Inwoonders voor kleeding, zoo tot Opper-kleeren, als Hemdem. Yzer valt daer niet; daerom zijn de Pyl-punten van hout; gelijk ook de Paerde-hoeven, en alderhande drink-vaten: zelfs de potten, daer in zy hun spys koken, zijn van hout, en gaet dit koken aldus toe. Zy doen het Vleesch, beneffens kout water, in een houte vat of pot, en maken als dan verscheide steenen gloeyent, die daer in geworpen, het water doen koken, en het Vleesch gaer maken. Zy nuttigen Boschpaerden en Kamelen. Hun Land is zeer plat en vruchtbaer: waerom de *Cathaeers* met de Kalmakken veelmaels in oorlog zijn. Op de overwonne Landen bouwen de Chataeers Steden en Sterkten. Het dertiende Landschap van *Chataea* is dezen Kalmakschen Tartaren ontweldigt.

+ *Karakrim* is een groote Stad, in de velden van *Kalmakkia.* De Inwoonders zijn konstig, en bidden de Sterren aen.

+Of Karukurim. Deze is nu gansch verwoest.

+ Hy zegt, dat *Cingis chan*, eerste Tartarische Keizer, geheel *Katay* ingenomen, en de oude Kataische geslachten verdelgt heeft: en na *Cingis chan*, hadden zes van zijne Nazaten de Landschappen van *Karakrim* en *Ulughin* bezeten. Dus verre gemelte Arabische Schryver.

+Dit is twyfelachtig, maer geloofelijk, dat hy een geddelte van 't Noorder Sina in genomen heeft gehad.

Onder de Kalmaksche *Taisas* of Vorsten is eenen, genaemt *Vezurta*, en een ander *Kontaira*, welkers verblijf-plaets, in de Kaerte niet hebben aengewezen, om dat de rechte stel, my niet is bewust.

In 't Jaer 1698, in 't Na-jaer, is de *Ajuick*, die met zijne Kalmaksche Horde dicht by *Astrakan* zich ophout, opgetogen, om de Karbansche Tarters te verslaen, terwyle zy reeds van de Donsche Kozakken een groote neep hadden ontfangen.

Men vind Schapen in 't Kalmaks Tartarye met neerhangende ooren, als de ruige Water-honden, met staerten van tien, twintig, en dertig ponden zwaer, wezende al Vet wat 'er aen is, doch hebben daer tegens niet veel Vets op 't lijf, of op de ribbe, welke zware staerten veroorzaken, datze niet hard konnen loopen. De Schapen der Usbeksche en Buchaersche Tarters, geven lange graeuwe Wolle, welke op de einden in witte ringetjes te zamen loopen; zy is schoon in 't oog, en zoo zacht als Zyde.

De Kalmakken, wanneer zy noch jong zijnde, onder gezedende Menschen werden gebragt: zijn natuurlijk leerzaem, en begrypelijk al 'er Handwerken, en stukken den Godsdienst belangende, zoo als aen een jonge Kalmaksche Dochter hier te Lande hebbe bespeurt, welke een Kind zijnde, onder Moskoviten te koop gebragt, van een Nederlander gekoft wierd, die haer herwaerts over heeft gevoert, in Godsdienst,

Deugd, en goede Handwerken doen onderwyzen, zoo als zy noch blijk geeft, van dat deze Natie, wanneer zy geoefent werd, zoo leerzaem zijn, als andere Menschen, en hunne woestheit en domheit niet is van natuur, maer van opvoeding en gewoonte.

In den Jare zeventien honderd, zijn my berichten toegekomen, dat het onder Kalmakken, Moegalen, en andere Overmuursche Tartaren, in rust en vrede was, staende toen veele der Kalmakken onder den Vorst *Kontaisa.* Deze Natie is niet te betrouwen, om dat veel beloven, doch zulks altoos niet na komen, konnende men met goetheit op haer niet veel winnen. Zy hebben in de voorige Zomer eenig volk, in zeker Dorp dood geslagen.

Salom Serim, is de naem van een Kalmaks Prins.

De Kalmakken zijn Vryvolk, en geene van hen heeft zich onder de Sinesche bescherminge begeven, zoo als veele der Moegalen hebben gedaen. In den Jare 1699, is van deze Natie een voornaem *Kuptzin* in of Afgezondene, genaemt *Ablay Saisan*, in *Moskou* aengekomen.

Men wil, dat de Kalmakken dicht onder de Heerschappyen der Bucharen, en wel ter geweste daer de *Busuchti chan* heerste, zes of zeven vaste Steden bezitten,

Calmucks a.b.c. schryven met de selve van beven neder-waerts. Pag. 297.
a na ma la za tza ba ta da ra ja cha ga sta sa ka ga
e ne me le ze tze be te de re je cho ge she se ke ge
i ni mi li zi tzi bi ti di ri ji chi gi shi si
o no mo lo zo tzo bo to do ro jo gu chu sho so ko
u nu mu lu zu tzu bu tu du ru ju ke ge shu su ku gi
ie nie mie lie zie tzie bie tie die rie jie kie gie shie sie kiu gu
iu niu miu liu ziu tziu biu tiu diu riu jiu kiu giu shiu siu
Pag. 297. N. 2.
an al ai ak amm zje zjle
añ am au ayn ae zji zjiu
ad. as ann. ars aa zjo Deusba (eynde)
ann ar ap all zja zju

die hun dienen, niet om daer in altoos te woonen, maer om zich by noot daer uit te beschermen; doch hunne namen, gedaente, en rechte plaets tot noch toe, te mijnder kennisse niet is gekomen. De Boecharen en Kalmakken, dryven grooten handel met malkander, en zijn ook meest tyds in vrede.

Kara Kalpaki, is een aerd van Kalmakken, dat rovers zijn, hoewel van beter inborst als die van de Kozaksche Orda, welk vaek onder *Tomsko* en *Krasnoiaer* komen plunderen.

De Mutzen die de Kalmakken op het hooft dragen, zijn boven vlak en plat, met een roode afhangende quast, zoo als de Moegalen insgelijks diergelijke gebruiken. De Vrouwen dragen lokken, te wederzyde van de schouder over de borst hangende, gelijk veele de pruiken hier te Lande dragen, waer van zy de lokken met eenig Taft, of zwarte Zyde doek inwinden, gelijk zy mede boven op 't hooft het haair tot een quast, in een zwarten[+]bant hebben gebonden: der Mannen boven rokken zijn alle op zyde geknoopt, en niet van vooren.

[+]Ziet by *Nihof*, de gedaente dezer kleding.

De Kalmakken weten van geen Brood: en als men Slaven van het heeft, moet men die tot het eeten van 't zelve langzaemlijk gewennen; want zy anders daer van ziek worden.

Zommige onder hen begraven, en andere verbranden de Lijken.

Volgt zeker brief, sprekende over den inborst, aert, wyze van leven, en verblijfplaetze dezer en andere Tartaren, my op het jaer 1680, uit een der Nabuurige gewesten toegezonden.

Rakende het leven en zeden van de Kalmaksche Tartaren, zoo hebben de zelve gene vaste woonplaetzen: maer leven in Wildernissen (Steeppen *genoemt*) *met het hun Vee. Zomers gaenze op den roof, waer zy best*[+] *konnen. Des Winters houden zy zich op, aen plaetzen, die zy* Luggova *noemen, onder Hutten en Tenten. Zy noemen hun verblyf-of rust-plaetze* Nagorna; *hunne Hutten en Tenten hebben de gedaente van een Dorp, het welk zy* Ulussi *of* Oloes *noemen. Hun Opperhooft heet* Jukka. *Zy houden een gevolgelijke Regeering. Hunne Paerden, Ossen en Schapen, gaen des Winters en Zomers in 't Veld.*

[+]Spreekt van de Kalmakken by Astrakan.

Noch is 'er een slag van Kalmakken, die omtrent Terk *woonen, zijnde een Stad achter* Astrakan *gelegen, zeer moerassig, en ongezont van klimaet. Deze Stedelingen hebben voor dezen met de gemelte Kalmakken in stryd en oneenigheit geleeft, en wilden hunne* Jukka *of Opperhooft niet gehoorzamen. Maer dit Jaer hebben zy zich met d'andere Kalmakken vereenigt, uit vreze dat die, met de Russen eenig zijnde, hen zouden komen overvallen en vermeesteren. De Godsdienst van deze aerd der Kalmakken, is meestendeel Heidensch. Zy bidden de Zon en Maen aen.*

De Nagaische Tartaren woonen rondsom Astrakan *: ook in eene* Steep *of Wildernisse, erneren zich byna altezaem met Paerden, die zy, tot acht en tien duizend Jaerlijks, na Moskou te koop brengen, bestedende een groot gedeelte van de penningen, die zy daer van ontfangen, in alderhande koopwaren; welke zy ten deele zelfs gebruiken, en ten deele wederom weten te verbandelen. Hunne Opperhoofden neomen zy met een algemeinen naem* Moursaes. *Der zelver zijn 'er verscheiden.*

De Seremissche Tartaren woonen rondsom de Stad Kasan, *erneren zich meestendeels met Byen, brengen veel Honig, en Bontwerk, als Kasansche Marters, Eikhoorens-vellen, enz. en Bevergeil, te koop: waer van zy een goet gedeelte gelds trekken.*

In het Kalmaksch Abé is de byzondere styl van lezen, en vorm of gestalte der letteren aen te merken; want men leest van achter, en van boven, na om laeg, en zoo van om laeg, met den volgenden regel weder opwaerts. De letteren zijn zeer licht na te maken. De klink letteren schynen geen byzonder letteren, als by ons, te zijn: maer uitgebeelt te worden door tekentjens of streepjens, klank gevende na de verscheide gestalte, en na de plaets, die haer aen de letter gegeven word.

De letter, welker klank in het Duitsch op de Plaet, hier nevens vertoont, niet uitgedrukt is, heeft men in onze Tale niet konnen uitbeelden, vermids de zwaerheit van uitsprake voor d'onkundigen in die sprake.

Volgen eenige Kalmaksche Namen en Woorden, die van het Nabuurig **Moegaels** *niet veel verschelen, zoo als de Taele der* **Niuchers,** *mede eenige betrekking op het aldaer naest gelegen* **Moegaels** *heeft.*

God, *Tengri* of *Bourhan*, of *burchan.*
Engel, *Uandi.*
Heilig, *Ghu bugan.*
Hemel, *Oktorgui* of *Teugri*, of *Tenhridu.*
Volk, *Eolen.*
Zon, *Naran.*
Maen, of Maend, *Saran* of *Scarano.*
Groote Starren, *Eke Odun* of *Udun*, ook *Eudiun*, dat anders gesternte in het algemeen betekent.
Kleine Starren, *Bachan* of *Baga*, of *Bojan Odun.*

Regen, *Chura.*
Snee, *Czasun.*
Donder, *Pu.*
Blixem, *Tsagilgan.*
Storm, *Churingan.*
Wind, *Salkin.*
Hagel, *Mendun.*
Droogte, *Chaksan.*
Natte, *Czin.*
Slikkerig, *Schabar.*
Aerde, *Guzar.*
Water, *Usur* of *Sun.*
Vuur, *Gal.*
Vonken, *Oczin.*
Vorst, *Kiro.*
Heet, *Chalon.*
Koude, *Zekion.*
Helder, *Gegetiay.*
Donker, *Charanguy* of *Caranhu.*
Rookachtig, *Utatay.*
Brand, *Tuleney.*
Stof, *Tosun.*
Geroep, *Schogan.*
Stem, *Don.*
Geschreeuw, *Barklion.*
Heden, *Inedur.*
Het is lichten morgen, *Ourtzaba ovo asad.*
't Is noch vroeg, *Baka ourux.*
Draeghuis, *Gier.*
Zand, *Schoroy.*
Veld, *Kedio.*
Woest veld, *Zilmankedio.*
Gras, *Ebesiun*, of *Ibussun.*
Bamboes-riet, *Chulusiun.*
Boom, *Modun.*
Bladen, *Chamtagasun.*
Tak, *Buiczur.*
Wortel, *Undesuin.*
Einde van een Tak, of Boom, *Buiczir.*
Heester, *Bak.*
Beziën, als St. Jans, of Aelbeziën, *Bialzergenia.*
Nooten, *Lamur.*
Appel, *Aliman.*
Peer, *Kertmé.*
Doorn, *Keguil.*
Moeras, *Bulaka.*
Weide, *Togoi.*

Berg, *Ola.*
Steen, *Czelon.*
Bosschaedje, *Buta.*
Dal, *Goó.*
Bron, *Bulak.*
Stad, *Balgasun.*
Vlek, *Ghoschun.*
Dorp, *Ail.*
Kerk, *Murgal ger.*
Hof, *Ghotou.*
Stoof, *Ger.*
Tent, *Tsaczir* of *Kibit.*
Tartarsche Hut, *Uratsa.*
Muur, *Kascha.*
Wal, *Margun.*
Tooren, *Kla.*
Poort, *Charga.*
Stuk geschut, *Tob.*
Musket, *Uker b'o.*
Vuurroer, *B'-o.*
Boog, *Numun.*
Pyl, *Sumun.*
Pylkoker, *Sadak.*
Zabel, *Ulda.*
Lans of Piek, *Zyda.*
Mesch, *Chutaga.*
Zwaert, *Seleme* of *Salamas.*
Lang Zwaert, met een scherpe punt, *Esunschoro.*
Schilt, *Chalchabery.*
Pantzer, *Kochujak.*
Onder-kleed, *Lapszak.*
Opper-kleed, *Ciekmen:* uit Turksch is dit woord geleent.
Een Hond, *Nohoy.*
Een Veld; *Cerk.*
Priester, *Lama.*
Diaken, *Mandzia.*
Prins, *Taisa* of *Taisi.*
Vader, *Atey* of *Abagay*, op Arabisch, *Ab.*
Moeder, *Anna* of *Eke.*
Bruidegom, *Bosca.*
Bruid, *Cadranchiskye.*
Suster, *Egecy.*
Jonger Broeder, *Dun.*
Oudste Broeder, *Aola.*
Ansis en *Kairas* zijn Vrouwen namen.
Mensch, *Kumiun koem* of *Cumin.*
Man, *Eré* of *Cun.*
Wyf, *Eme.*
Zoon, *Kebeu.*

Dochter, *Okin.*
Kind, *Keoken.*
Jongman, *Zalos.*
Maegt, *Okin.*
Knecht, *Muchlan.*
Meit, *Mugchlay.*
Lyf-eige of Slaef, *Alzoin kumiun.*
Slavin, *Alzoin Emé.*
Hooft, *Tolgoi* of *Tolochoi.*
Hand, *Gar.*
Voet, *Kiel.*
Voorhooft, *Mognay, magnai* of *Mina.*
Oogen, *Nudun, nudur* of *Niudiun.*
Wynbraeuwen, *Kemeske-koumoeskuo* of *Cumuscu.*
Haairen van d'oogleden, *Sormisun* of *Siurmusun.*
Neus, *Chamar* of *Cabar.*
Neusgaten, *Tana* of *Tanai.*
Mond, *Aman* of *Usta.*
Tanden, *Schudun, schidun* of *Scydiun.*
Tong, *Kelen* of *Kielen.*
Hals, *Choul* of *Kudijun.*

Lippen, *Uriul ourur* of *urur.*
Wangen, *Chalga.*
Ooren, *Czykin* of *Koerczikin.*
Baert, *Sachal* of *Sagal.*
Knevels, *Urukin Sachal, Mnuk* of *Mijuk.*
Haair, *Usuin* of *Oesun*, of *Usiun.*
Keel, *Ulon choul* of *Kol.*
Nek, *Gezyge* of *Koedun.*
Armen, *Togoy.*
Handen, *Gar* of *Har.*
Vingeren, *Kurgur.*
Duim, *Jenekei* of *amokoi.*
Handpalm, *Alichan* of *Alecan.*
Ring, *Bulisuik.*
Elleboog, *Togoy* of *Kartschagainon.*
Borst, *Ebtsen.*
Hert, *Zuiriken* of *Juriukien.*
Lever, *Oschki* of *Oosichki.*
Long, *Eliken* of *Elechen.*
Mage, *Akilgang.*
Darmen, *Kigedesuin, koudessoen* of *Kiedesun.*
Blaze, *Dubasak* of *Tabazak.*
Buik, *Ghotu* of *Cotou.*
Nieren, *Bere.*
Rugge, *Nurgun.*
Voeten, *Kel.*
Een Voet, *Kol.*
Knien, *Ebedun* of *Ebiudiuk.*
Scheenbeen, *Schilbi* of *Szylby.*
Kuiten, *Bulozin* of *Buntzick.*
Achterdeel, *Bekse.*
Manlijk Lit, *Emiaki bejé, alaatzogo*, of *Ala Acohoi.*
Ampt, *Tsolo.*
Konink of Vorst, *Chan.*
Heer, *Esen Noen.*
Groote Vorst, *Eke Nojan.*
Kleine Vorst, *Boga Nojan.*
Veldheer, *Koschoczy of Joucha.*
Raedsheer, *Seid* of *Said.*
Regiment, *Czerik.*
Heir, *Dain.*
Overste, *Batur.*
Hopman, *Demiczu.*
Richter, *Zarguczy.*
Veldslag of Batailje, *Daisun.*
Hebben geslagen, *Dailazy.*
Geslagen zijn, *Dailo Lukzan.*

Verwond of gequest, *Chargas chukzan.*
Geschoten, *Chakzan.*
Hy leeft, *Amidu.*
Hy is dood, *Ukiusy.*
Ik zie het niet. *Medekou oegei.*
Spreekt de waerheit, *Uner kelexcen.*
Ink, *Bekie.*
Ink-koker, *Nokoux.*
Een Schryf-pen, *Oedztzux.*
Gy zyt het die heeft geleert, *Tana Terekoe mindu surgiba.*
Het zal komen, *Bulchan.*
Zoe jae, *Boultuchai.*
Een vadem, *Alda.*
Niet hertshaftig, *Aimzagay.*
Mensch; *Kumiun.*
Een boos Mensch, *Mo Kumen.*
Em goed Mensch, *Sain Kumen.*
Een schelm, *Chula chaiczy.*
Mutze, *Malachay.*
Rok, *Bechsmet.*
Broek, *Schalbur.*
Laerzen, *Godosun.*
Hemt, *Helech.*
Kouzen, *Oimosun.*
Pels, *Debel.*
Paerd, *Norin.*
Zadel, *Emel.*
Staertstuk, *Omrokczy.*
Voorstuk, *Chudurga.*
Stygbeugels, *Deria.*
Zyde stukken aen de Zadel, *Olonczy.*
Toom, *Ousda.*
Merry, *Geon.*
Veulen, *Unagon.*
Hengst, *Azygar.*
Koe, *Korovay, Oukeri* of *Uker.*
Stier, *Tzer boecha* of *bucha.*
Os, *Buchay.*
Os-kalf, *Biroy.*
Koe-kalf, *Tugul.*
Kameel, *Temian.*
Oliphant, *Zaán.*
Ram, *Choin.*
Schaep, *Emechoin* of *Koy.*
Verken, *Tachay.*
Everzwyn, *Bodok.*
Ezel, *Elzygen.*
Hond, *Nochay.*
Kat, *Mis.*

Tyger, *Bars.*
Lux, *Schulisun.*
Beer, *Etege.*
Wolf, *Czono* of *Tzouna.*
Vos, *Unigen.*
Haes, *Toilay.*
Rhee, *Beken.*
Wild Paerd, *Taky.*
Leeuw, *Tarbazy.*
Eland, *Bougou.*
Hart, *Kandagai.*
Een gedierte, *Kurussen.*
Emmer, *Scoup.*
Baer, of manlijk Zwyn, *Outougou.*
Zabel-dier, *Boulagan.*
Staert, *Scul.*
Armyn, *Ouen.*
Enkhoorn, *Keremie.*
Een Bever, *Kalec.*
Ondervoeder, *Dotor.*
Byl, *Scuka.*
Stael, *Boulat.*
Mes, *Koutaga.*
Schede, *Chouy.*

Elst, *Schibe.*
Vuurslag, *Kete.*
Tontel, *Oula.*
Vuursteen, *Tzokor.*
Zwavel, *Koukoer.*
Boskruit, *Dany.*
Koolen, *Duruscoun.*
Beschaemt, *Ountaba.*
Onbeschaemt, *Ountaba bischpa.*
Toornig, *Ourlaxaei.*
Niet toornig, *Ourlagonougei.*
Valk, *Naczyn.*
Gier, *Elia.*
Groote Valk, *Chartsga.*
Uil, *Shaza Schobun.*
Zwaen, *Chun* of *Koun.*
Gans, *Galouk.*
Eend, *Nogosun* of *Nogoscoun.*
Hoen, *Takia.*
Haen, *Eresak.*
Kieken, *Zuilzagan.*
Duif, *Kegul zirgene.*
Kraei, *Choukeray.*
Mus, *Bokschevga.*
Nachtegael, *Sairo.*
Kropgans, *Churdu.*
Vleermuis, *Bakbagai.*
Kraen, *Togron.*
Wilde Gans, *Galon.*
Zwaluwe, *Charad.*
Visch, *Zagasun.*
Groote witte Visch, *Chorba.*
Steur, *Bekre.*
Steur met een lange neus, *Tsogar.*
Kleine Steur of Sterled, *Kuri.*
Witte Zalm, *Tsagan Sagasun.*
Braezem, *Tsoba.*
Snoek, *Tsuracha.*
Vet van Visch, *Zagasuni Ekun.*
Rivier of Vliet, *Gar.*
Zout, *Daba sun.*
Zoute Meir of Poel, *Gaschon nor.*
Brood, *Borsok.*
Bry, *Zarman*,
Tarwe, *Taran.*
Geirst, *Schazataran.*
Melk, *Sun* of *Siuni.*

Rys, *Kuni.*
Honig, *Bal.*
Bier, *Shara.*
Brandewyn. *Araki.*
Druiven, *Izuim.*
Zy eeten, *Idenei.*
Zy drinken, *Udak.*
Zy speelen, *Nasczy.*
Zy lacchen, *Ineney.*
Zyn schreyen, *Ulanay.*
Zy zijh vrolijk, *Bajartay.*
Zy zijn droevig, *Gunikta.*
Nuchteren zijn, *Erel.*
Dronken zijn, *Koktoó.*
Zy vechten, *Kerelduzy.*
Leggen, *Kepteney.*
Slapen, *Sonay.*
Op staen, *Bosunay.*
Vroeg, 's morgens, *Eren.*
Middag, *Udé.*
Avond, *Achun, alkoun* of *Ascun.*
Nacht, *Sey* of *Sivi.*
Dag, *Eduir, Uduir* of *Oudur.*
Uur, *Tsak* of *Engreol.*
Maend, *Tzekel.*
Jaer, *Syl Ilh* of *If.*
Half Jaer, *Zurim syl.*
Zomer, *Zun Dztcon* of *Mous.*
Winter, *Ebuil* of *Ibijf.*
Lente of Voorjaer, *Chabur, Kabari* of *Kabur.*
Herfst, *Namur.*
Zuide Wind, *Udein salkin.*
Noorde, *Zeol talasa.*
Oost, *Emerese.*
West, *Choinasa*,
Zee, *Dalay.*
Groote Rivier, *Eke gàl.*
Lezen, *Umschia.*
Schryven, *Byczia.*
Zeggen, *Keleje.*
t' Zamenspraek, *Chagaulkeleje.*
Ten goeden zeggen, ten besten spreken, *Sain ege.*
Goede tydinge, *Sain sangi.*
Quade tydinge, *Mo Sangi.*
Vroeg, *Erte.*
't Is tyd, *Tsach* of *Ké.*
Te laet, *Oroy.*
Bidden, *Murquite.*
Zwygen, *Do Ugey.*

Spreken, *Kelezy.*
Groot, *Eke.*
Middelmatig, *Keseme.*
Wyt, *Ergen.*
Lang, *Utu.*
Kort, *Naren.*
Een licht Paerd, *Maschsack.*

Getal der Kalmakken.

Een, *Negen.*
Twee, *Chojer* of *Koer.*
Drie, *Gurban* of *Gouba.*
Vier, *Derben* of *Durben.*
Vyf, *Tabun.*
Zes, *Zurgan* of *Atzinygan.*
Zeven, *Dolon.*
Acht, *Naiman.*
Negen, *Esun* of *Jussun.*
Tien, *Azban* of *Arban.*
Elf, *Negen azban.*
Twaelf, *Chojer azban* of *arban koer.*
Dertien, *Gurban azban.*
Veertien, *Derben azban* of *Dubren arban.*

Vyftien, *Tabun azban.*
Zestien, *Zurgan* of *Atziny azban.*
Zeventien, *Dolon azban.*
Achtien, *Naiman azban* of *arban.*
Negentien, *Esun* of *Jussun azban*, of *Nayman.*
Twintig, *Chozin* of *Korin.*
Dertig, *Gutzin* of *Guczin.*
Veertig, *Dutzin* of *Deczin.*
Vyftig, *Tabin.*
Zestig, *Atziyap* of *Zyran.*
Zeventig, *Dalan.*
Tachentig, *Najan.*
Negentig, *Jeren.*
Honderd, *Zon* of *Dynip.*
Twee hondert, *Chojer. Zon.*
Drie honderd, *Gurban. Zon.*
Vier honderd, *Derben. Zon.*
Vyf honderd, *Tabun. Zon.*
Zes honderd, *Zurgan. Zon.*
Zeven honderd, *Dalon. Zon.*
Acht honderd, *Naiman. Zon.*
Negen honderd, *Esuin. Zon.*
Duizend, *Mingan. Zon.*
Twee duizend, *Koer mingan.*
Drie duizend, *Gourban mingan.*
Vier duizend, *Durben mingan.*
Vyf duizend, *Taboun mingan.*
Zes duizend, *Ayinudan mingan.*
Zeven duizend, *Dolon mingan.*
Acht duizend, *Naiman mingan.*
Negen duizend, *Essun mingan.*
Tien duizend, *Arban mingan.*

Namen der Maenden.

Maert, *Kuran Sara.*
April, *Buhu Sara* of *Boegoe Sara.*
Mai, *Dulan Sara.*
Junius, *Jihy* of *jeki burchan Sara.*
Julius, *Baha* of *Baga burchan Sara.*
Augustus, *Hucza Sara* of *Goera Sara.*
September, *Kuubi* of *Koejoeby Sara.*
October, *Kodztier Sara.*
November, *Edztzin Sara.*

December, *Kocuc* of *Kokoek Sara.*
Januarius, *Utar* of *Oelan Sara.*
Februarius, *Ushier* of *Ousken Sara.*

Ter dood toe gestoken, *Tzetzir ukoeba.*
Ik bidde om uw gunst, *Iki kounduluba.*
Ik bidde Mejuffer vergunt my, *Iki koundululba nada noen.*
Hy geeft niet, *Isegba.*
Rook hoek, *Outau.*
Kool, *Nurussun.*
Vlamme vuur, *Kerekie.*
Wien spreekt gy aen, *Tzikanndoe Kelexen.*
Ik heb gesproken, *Keleba.*
Heilige dag, *Tzagalk.*
Ik zal geven, *Ukoukoe.*
Een Pantzer, *Koujak.*
Een Spies, *Jeta.*
Wanneer, *Tzetzy.*
De Wolken, *Eulen* of *Julen.*
Het is nu de Morgen stond, *Ur Czaiba odo, ajas.*
Het is noch Ochtend, *Basa uriur.*
Over Morgen, *Nocoudiur.*
De Harzenen, *Elijen* of *Yken.*
Haair dat aen de kin wast, *Eirhun Usiun.*
Haair aen de knevels, *Uirgoun.*
De onderste lip, *Dero Urur.*
Het aengezicht, *Niudiur.*
Onder lip, *Dero oerour.*
De kaken, *Aman.*
Schouders, *Iijem.*
De plaets tusschen de schouders, *Em.*
Het rechter schouder blad, *Borojon Em.*
Het linker schouder blad, *Duem.*
Her oor lelletje, *Szyhuczi Curhun.*
Een ribbe, *Cabusun* of *Kaboesoen.*
De nagelen, *Cumuzun.*
De borst of boezem, *Epczin.*
De borsten, *Yptschu.*
De rug, *Turhun.*
Rugbeen, *Poergoen.*
De mammen, *Cokyt.*
Het lende been, *Betkouzun.*
Da navel, *Xoezun.*
Een puist, *Tabazak.*
Schrotum, *Kaftahai of Befdahai.*
De baer-moeder, *Utiuhun.*
Podex, *Koschkonok.*
De lenden, *Kuia.*
De kleine lever, *Elechen.*

De groote of zware lever, *Coszlii.*
De voetzool, *Kolintabak.*
De hiel, *Kolin uzehen.*
Vleesch, *Machan.*
Een toom of zeel, *Dzirim.*
Gebrand, *Tiuleczy.*
Een oud Man kan niet werken, *Emegen kokszijn Achodzy Czytachu uhei.*
Een Jongeling kan sterk arbeiden, *Dztolo koemin ochoja.*
Voor niet of vergeefs arbeiden, *Aca ochoja.*
Waerlijk, zeker, *Uner, boksoi bolbu.*
Een quaed Mensch is als een bedrieglijke Serpent, *Ene mo Kumun Kutalczy mohoy.*
Zyt gy geheilikt, *Czy eme abuxet* of *Taijemeabou xcen.*
Hebt gy een Vrouw, *Tzamadou emebanou.*
Staet op, *Bosku* of *Boss.*
Het staet niet, *Boku biszu.*
Ik hebbe een Vrouw getrouwt, *Bida emeteibu.*
Hoe oud zyt gy? *Tczamai koudy Nassytai dtzal* of *Dtzon baines?*
Warm, *Doulan.*
Koud, *Koiton.*

Een slag-regen, *Koura ouroba.*
Het Sneeuwt, *Tczasou ouroba.*
Ys, *Mus.*
Water, *Usiun* of *Oessun.*
Gras, *Ibiusiun.*
Zout, *Tabusun.*
Eet Vleesch, *Idemachan.*
Eet, *Idekou.*
Zat zijn, *Satbajedekou.*
Ik ben verzadigt, *Czatba.*
Hem hongert, *Jelemum.*
Hongerig; *Jelerma.*
Zilver; *Moungou.*
Goud; *Altyn.*
Zabelt dien ter neder, of hakt dien te midden door, *Kumin Czapozy utiul* of *Koeminga ptzi outyl.*
Bereid het vuur, *Halatiule* of *Galtule.*
Steekt het vuur aen, *Hala tiul.*
Ik heb het vuur ontstoken, *Halas tiula* of *Galas tula.*
Een Vorst, *Taischa.*
Bind dat vast, *Iky batu koulie.*
Op dat hy niet ontloopt, bind hem, *Los odoenaitzi ourgutzi t' alle.*
Vermaekt mijn Ouderdom, of doet my vermaek aen, in mijnoude dagen, *Dura mini oura Tuschmeni.*
Maekt het wel, *Cayn mini Amaxochtoe.*
Ik zal u goed doen niet vergeten, *Bytzine caintourki.*
Verstandigheit, *Tzi medene.*
Ik hoor het, *Canazboe.*
Hoort gy wel, *Canazbutzi.*
Gy hebt my begunstigt, *Taini kounduleske.*
Begunstigen of begenadigen, *Kaerla.*
Waer worden de goede Menschen gebooren, *jenetere jems scain koeminnama Turxen.*
Het hooft doet wee, *Tolochai ibedene ili ibettzi.*
Roet; *Ouia.*
Naai-gaern of snaren, om te gebruiken of te naayen, *Schirbussu nossoe.*
Steel van een Byl, *Ischin Suke.*
Hoe veel nachten hebt gy daer geslapen, *Kady ssui konoba.*
Het is kout, *Koiton.*
Het is warm, *Duoulachan*,
Paerl, *Scubussun.*
Knoopen; *Toptzi.*
Hy spreekt waer, *Ounen kelexcen.*
Hy heeft lacchens wys gesproken, *Natzi kelexcen.*
Hy heeft my ten onrecht beschuldigt, *Temei keleba.*
Ik heb getuigen, *Mani gerctzi banou.*
Gaen wy te zamen, *Kamtu odouya.*

Gy komt by ons niet, *Mandou indztzyn.*
Neemt mijn goed in acht, *Ene mani jamkoule bane.*
Ziet toe, *Oudztzebitun.*
Het gat is doorstooten, *Kagaraczy outuluxcen* of *utius uxen.*
Geeft het geheel of gansch, *Bekouly ougouta.*
Geeft weinig, *Bagay ugunay.*
Nieuw, *Szynia.*
Oud, *Kooczyn.*
Op de markt zijn de Menschen, *Aszynu kumin kadzcaba kumin.*
Vuil Mensch, *Bacyn mo kumin.*
Zotte honde kind, *Terenochoin kokin.*
Ik kan het niet doen, *By teuni medeku ugey.*
Rivier, *Hat.*
Engte of Zee-boezem, *Nor.*
De Zee, *Dalayusni.*
Slijk, *Izabar.*
Een Berg, *Auta.*
Een Steen, *Coun.*
Zadelt het Paerd, *Murin Emelda.*
Dus wandel ik, *Dzciat irebe.*
Een Weg, *Kaatka.*
Recht uit, *Uner sain.*
Werwaerts is hy gegaen, *Buru odunay.*
Niet recht noch schuins, *Murazy* of *Tiupsiun odunay.*
Een Tel-paerd, *Jartan Murin.*
Een Kreupel, *Dogolon.*
Een Doove, *Czikin Tiuley.*
Een Blinde, *Niudiuri ugey.*
Licht, *Kongin.*
Zwaer, *Kundy.*
Den Oorlog, *Dayn.*
Hy is komen aen ryden, *Irebe.*
Hy is 'er noch niet geweest, *Tire eduy.*
Duister, *Karangou.*
Morgen, *Mangadur.*
Overmorgen, *Noko oudur.*
Melk, *Suni.*
Hand-palm, *Alekain.*
Kleinste Vinger, *Migoetky.*
Tepels, *Kokitu.*
't Middel-lijf, *Belko ouzum.*
De Navel, *Koyzoen.*
Testes viriles, *Castaghai.*
Membrun muliebre, *Outugoen.*
Boven-beenen, *Kouia,*
Knien, *Ybuduk.*
Voet-zool, *Kolintalak.*
Hiel, *Kolim.*
Verbrand, *Tulctzy.*

Geeft my werk, *Atza ochoja.*
't Is waerlijk genezen, *Ouper bosko bolbor.*
Een zwak an is een levendige Slange, *Jememo kounun paltzi Mogoi.*
Zegt ik ben getrouwt, *Bid jemetenbou skor outer.*
Zout, *Tabussoen.*
't Is genoeg, *Bouli.*
Drinkt, *Oliba.*
Drinkt niet veel, *Baga oebaus.*
Ik dronk niet veel, *Bida scoktoba bitzichan.*

Veel, *Iky.*
Legt veel, *Iki taby.*
Legt weinig, *Baga taby.*
Wat leest of telt gy zoo veel, *Endo jolontose.*
Hebt gy wel verstant, *Scetkiltzamadou.*
Hebt gy, *Naibaine.*
De Nar heeft geen verstand, *Setkil Tamgatou ougei.*
Verstandig en goed Man, *Kersso ossain koumin.*
Wat is 'er nieuws, *Tokele kelen banious.*
Neen het; *Aboutzi.*
Hy is voort, *Otchou.*
Hy is weg gereden of gevaren, *Odouxcen.*
Wanneer komt hy, *Ketze enebe.*
Met eil of haest, *Outer.*
Stil, langzaem, *Anchoen.*
Veer weg, *Kolo.*
Hein of naby, *Orochon.*
't Is nu noodig, *Odokerekei.*
Daer na heb ik 't noodig, *Koine kerektou.*
Een ziek Man, *Koumin Yebetzi.*
't Is waer, *Mihntere.*
Niet daer heen, *Terebischou.*
Komt hier, *Inie.*
Gaet hier heen, *Nari ine.*
Zit neer; *Koilisso onai.*
Het is verbrand, *Kalaba.*
Waerom scheld gy my, *Tzimandouteme karanai.*
Ik en schelde u niet, *Bida tzamadou karana ouge.*
Wat hebt gy te koop, *Tzamadou tee*, of *Jokoutal douch bane.*
Wat geef ik u, *Koud ougouie,*
Gy vraegt te veel, *Olon Enene.*
Gy bied te weinig, *Baga oegoenai.*
Waerom dat droevig wezen, is 't om 't afwezen van u Land, *Jundo osti jadztzi kana jebre katschar.*
Ik ben niet droevig om mijn Land, *Bi ili bida kananai jebren katzar ougei.*
Waer over weent gy, *Jundou oulganai.*
Weent niet, *Bituge oulga.*
Tranen, *Noulmoussoun.*
Lustig of vrolijk, *Ixgen.*
't Is, goed; *Kain.*
Ketel, *Kaiscoun.*
Bedstede, *Boultzi.*
Noch niet genoeg, *Baza ouduy.*
Laerze, *Kouduscoui.*
Koussen, *Oimousun.*
Hemt, *Tzamtzi.*
Broek, *Oumudun.*

Ongetrouwt, *Kentzix.*
Het geloof is by u lieden ook zoo, *Zajan Tamaizdoutzamai imi.*
By UE, *Tzamadoe.*
By my, *Mandoe.*
Mijn; *Manay.*
UE, of dijn; *Tzini* of *Tzamai.*
Wat voor een Jongeling en goed mensch, *Tmartzi kitzo okoem ilikoun.*
Voel; *Schibege.*
Berkhoen; *Tzai.*
Reiger, *Tourgoun.*
Sperwer, *Cartugan.*
Adelaer, *Julo.*
Rivier, *Gol.*
Meir, *Nox.*
Dik, *Dzcugan.*
Vet, *Nimgen.*
Mager, *Himgeni.*
Gezworen, *Kulahaczy.*
Kameraet, *Nokor.*
Een Kok, *Keteczy.*
Raeuw, *Tiuukiey.*
Zacht, *Dzce of Elekon.*
Zingt, *Toulay.*
Weinig, *Czeeken.*
Om hoog, *Jekszy deere.*
Legs het, *Tabi* of *Jabi.*
Ontfangt, *Ap.*
Ik vatte het niet, *Bi Abuxen uhey.*
Gedekt, *Izehey.*
Schuld, *Abaczaczatay.*
Droog, *Kouray.*
Hy heeft het niet gebroken, *Kuugloba.*
Hy heeft gezweet, *Kolestun.*
Hy is weg gegaen, *Karbu.*
Hy stryt met kracht, *Abuldua.*
Hy heeft met geweld gestreden, *Abulduxen.*
Warmte; *Duulachan.*
Paerlen; *Siubichiun.*
Een gevest, *Iszyn.*
Ziet aen, *Udzeeba bitiun.*
Geeft alles, *Bekuli uhamaz.*
Modder; *Schabar.*
Berg; *Adula.*
Steen; *Tsooun.*
Zadelt het Paerd op, *Moerin jemloi.*
Een gezadelt Paerd, *Jartai Moerin.*
Weg, of Landstreek, *Kaal.*
Recht, *Ouner kain.*
Krom, *Mourtzi.*

Vuilen Drek, *Bascum Motamat.*
Gy Teven kind, *Nochoin kokin.*
Ik en kan niets doen, *Biteouni Medekou oegoui.*
Slecht gevaren, *Boerou odounai.*
Lam; *Dogolon.*
Doof; *Tziki* of *Tulei.*
Blind; *Nudun* of *Oegei.*
Licht; *Konugin.*
Zwaer; *Koundi.*
Gy zijt Ryk, *Tabatan.*
Ik ben arm, *Biouge taigin.*
Waer mede zal ik UE betalen, *Tzamadou Tuletzi oegei.*
Gy; *Tzi* of *Nada.*
Een Veldslag, *Dain.*
Wat voor goed hebben wy voor UE, *Jamar cain bida tzamadou oedzteba.*
Hy is gekomen, *Irebe.*
Hy is noch niet gekomen, *Ire jedoey.*
Dik; *Dztzouga.*
Dun; *Niingen.*
Een weinig dun, *Nimgen.*
Een vel of huit; *Arascoen* of *Coton.*
Heeft hy geen zakken, *Opto itzne ougei.*

Hoog, *Oetu* of *Utu.*
Laeg; *Bochony.*
Gestolen, *Koelagatzi.*
Wat voor een perzoon, *Alikikoemin.*
Zijn mede broeder, *Nokoxtei.*
Een groote koker, *Ketetzi.*
Gaet by de Man, roept hem, *Tere koemin do. odo.*
Altyd; *Oedur* of *Ber.*
Veeren of pluimnen; *Jedun* of *Ediun.*
Vleugel; *Dztzebir.*
Vaert men over de Rivier, *Oescun kotolodztzy, Orkitzi.*
Een Bootje, *Toksour.*
Riem daer men mede roeit, *Meclo* of *kaybur.*
Verdronken, *Tziptzi* of *Czipozi.*
Een Ziel; *Amen* of *Doescha.*
Een Menschen lichaem, *Machan koemin.*
Een Week; *Dztzeielekon*, of *To. oelatzo*, of *koschnoitz.*
Weinig, *Tzi jeken*,'t geen ook Jong betekent.
Na boven, *Tekschi deyere.*
Na beneden, *Doro.*
Legt het, *Taby.*
Ik heb het daer geleit, *Tabixcen.*
Neemt het, *Ap.*
Ik heb het niet genomen, *Biaboexcen oegei.*
Gaet uit de weg, *Koor bai.*
Een Matras (die de Kahnakken van Koehaair maken) *Tzegei.*
Knok of been; *Jassoen* of *Jasun.*
Uitstaende schuld, *Abatzatai.*
Geen schulden, *Abatzatai oege.*
Wat voor volk gaet daer heen, *Tere kene koemktzoermir, odoena.*
Droog; *Koourai.*
Vochtig; *Noiton.*
Hy heeft niet gebroken, *Bituge kooelba.*
Hy heeft het gebroken, *Kuoeglaba.*
Zweterig; *Kolessun.*
Hy gaet, *Karbou.*
Worstelen, *Abuldoeja.*
Hy heeft geworstelt, *Abuldouxeen.*
Het Paerd is moe, staet stil, *Onourin baiba.*
Ik ben moede, *Bitzetzeroba.*
Ik weet niet, *Bi owoegoe oegei.*
Ik beminne; *Baerlaba.*
Kust my, *Jemes.*
Mijn beminde Ziel, *Ambaraba.*
Mijn lieve Vriend, *Koruk naitzi Menim.*
Leg neer, *Oentee.*
Einde; Doussbaas.

Beneden het Meir *Altin*, anders mede *Oby* genaemt, houd zich op de Chan, Vorst, Prins of Konink, *Sangie* geheten, berucht voor een grooten Vorst onder de Kalmakken, en Broeder van Vorst *Abeley*, of *Ablay*, die meer Zuid-westelijker gezeten is, of onlangs gezeten was. En of schoon deze Heeren Broeders zijn, zoo voeren zy echter zomtyds kryg tegen malkanderen, over het Gras en Vroeder: vermids zy steeds met hun Vee verhuizen en omtrekken, om de beste Weide te zoeken, en dan malkanderen wel te na komen. Daer zijn echter eenige bepalingen, binnen welke ieder dezer Vorsten met hun Volk te weiden gaen.

Men vind onder de Kalmakken zommige[+] Horden, daer het volk zeer plat, en uitermaten klein van hooft en aengezicht is.

[+]Orda of Horda, betekent een Kamp of Legerstel; het geen de Kalmakken anders mede Veus of Oloes noemen.

De Kalmakken oorlogen te paerd, het gene hier door mede bevestige, dat, wanneer meermalen my geschriften toegezonden zijn, van hunnen krygsmagt, dat nooit word gewaegt, als van Ruiterye, en nimmer van Voet-knechten.

By *Ezechiel*, Cap. XXX. vers. 5. Vind men de volgende woorden.

Mooren Land ende Put, *ende* Lud, *ende al den gemengden Hoop, ende* Cub, *ende de Kinderen van 't Land des verbonds, zullen met hen vallen door het Zweert.*

Wederd wyders in dit Hooststuk gesproken van veele verwoestinge der volken en plaetzen.

Komende het woord *Lud* met *Elud*, dat een Kalmaks Vorst is, en volk zoo beneoemt, bykans in klank en lettergrepen over een, zoo dat misschien het woord *Elud* zijn oorspronk van dit woord *Lud*, en de Kalmaksche volkeren van *Elud*, welke noch heden die naem voeren, van deze volkeren *Lud* hunnen afkomst hebben.

De Kalmakken, die naest aed *Astrakan* leggen, zijn gestadige vyanden van de Krimsche Tarters. Zy wierden onlangs geleid of beheerscht van twee Broederen, die, na hun Vaders dood, de Horde gescheiden, en het gebeid verdeelt hadden. De oudste was *Teyscha Tertschin*, en de andere *Larassan* genaemt: welke laetste omtrent en naest aen *Astrakan*, en de oudste dicht by den vliet *Jaik* zwerft.

Teyscha Terstchin was reeds over de honderd Jaer oud. Oog getuigen zeggen my, hem onder een zeer slechte Tent, met lompe Tapyten en vodden behangen, gezien te hebben, zittende op een verheve voetbank, met de beenen kruiswys onder t' lijf over malkanderen geslagen. De geschenken, die hem van vreemdelingen overgelevert wierden, wierp hy onheus achter zijn rugge. Paerde-melk, in een Tobbe voorgebragt, schenkt men aen zijn Hof den gasten, om hen goede çiere aen te doen.

Van de Kalmakken zegt de Engelsche Schryver *jenkinson*, dat zy een rood Laken[+] en de Zon aenbidden.

[+]Ziet Olear.

In het Jaer zestien honderd acht en zestig, heeft, zoo my bericht is, (doch slechts van eenen getuige, waerom niet al te zeeker bevestige) de Tomsche bevelhebber eenig volk uitgezonden na den

Vliet *Tekson*, gelegen in de Kalmaksche *Steep* of Woestyne, alwaer een Berg, *Tek* geheten, ligt. Hier komen de Kalmakken, om Erts te halen, welke zy op Kamelen laden, en na *Sina* voeren; waer uit Zilver zoude getrokken worden. Op de komst van 't boven genoemde volk stond de berg in vollen brand, gevende van zich een zwavelachtige stank. Rondsom den berg lagen stukken van Erts, zoo glat, als geloutert Zilver. Als dit by vuur gelegt, of aengestoken wierd, brande het als Zwavel. De Rivier gaf witte harde stukskens Erts, zoo groot als Erwenten, op. De Berg was zoo bezwarelijk van opgang, dat niemand, hoewel tot driemael toe bezocht wierd, daer op, of na by den top konde stygen.

Dit volk voerde van daer met zich na *Tomsko*, eenig Erts, als mede zekere verwaerde, zoo gemeen rood als Karmozyn, welke de Berg uitwerpt. Het Erts wierd in *Tomsko* gesmolten, en men vond daer eenig weinig fijn Zilver in.

Een ander Berg, in de Nabuurschap, was *Batirham* geheten.

In de Rivier *Jaik*, (welke in de Kaspische Zee uitstort, en aen het Kalmakken Land stoot,) die anders eertyds *Soloktodno* genaemt was, is de Steur en de Visch *Beluga* in zoo grooten overvloed, dat zy zich in de Rivier opzetten, en haer bykans vervullen: zoo dat men op zommige plaetzen, daer 't niet diep is, gelijk als over bruggen, als zy gedood zijn, en noch in 't water leggen, op de zelve tredende, de Rivier byna over kan gaen. De *Beluga*, die een groote tong heeft, is een platte Visch, zomtyds dertien voet lang, en zoo zwaer, dat'er vier Paerden genoeg aen te trekken hebben. Zy werpen zich by wylen over hoog uitstekende palen heen, die in de Vliet gezet worden om haer te stuiten, en te vangen. Van de vellen dezer Belugaes het Huizen-blas gemaekt word; gelijk van zijn kuit zoo wel, als van de Steur, de Kavejaer.

De Visch aen stukken gekapt, word gezouten, en alom door Rusland te koop gebragt.

Deze Visscherye komt geheel ten voordeel van hunne Czaersche Majesteiten, en van den Patriarch van Moskovien.

Boven aen de Rivier *Jaik* legt, behalven het Stedeken *Jaik*, een Vlek, welks naem my onbekentis, bewoont by Kozakken, die van by *Samara* af, en elders, derwaerts aen zijn komen zakken, om op de Kalmakken en andere omleggende Horden te rooven. Deze plaets is met een schuttinge van Bomen of Heesters omheint. Ieder huis of wooning staet op zich zelven, in 't wilt, zonder orde, binnen de genoemde heining, gebouwt van leem, stokken, houten en struiken.

Deze Menschen leven zeer grof, doch in volle vryheit, en erneren zich zeer armelijk. Veele komen ook derwaerts uit de Rivier de *Don*, eerst over Land, by en door *Kamuzinski*, en zoo langs de Rivier *Actopskaustga*, dat *mond van de Stad Actopska* of *Achtuha* gezegt is, (welke Stad eertyds wel de groote van *Amsterdam* gehad heeft,) met hunne vaertuigen, in de *Volga* en zoo na de *Jaik*, of wel de *Volga* af, door deze of geene arm van de zelve, buiten *Astrakan* om, in de Kaspische Zee.

De Ukrainsche Kozakken staen onder hunnen *Hetman:* maer de Donsche, Samarsche, Dniepersche, en Saporofsche Kozakken zijn vrye luiden, en meest van het Grieksche Geloof.

De Vesting of het Stedeken *Jaik*, aen de Riviere *Jaik* gelegen, wierd de eerste mael door *Stenko Razin* aldus ingenomen. Hy quam in zijne Schepen, *Stroegen* genaemt, de Vliet de *jaik* opgevaren, tot onder het Kasteel, zond aen den Bevelhebber, liet na zijn gezontheit vragen, en verzoeken, om zijn oogen te mogen zien, en in de Kerk te gaen bidden; behalven dat hy hem van 's Keizers zaken te spreken had. Waer op

de Bevelhebber liet zeggen, dat hy in Gods naem zoude komen, hy wilde hem in de Kerk verwachten. Hier op beval *Stenko* aen zijn volk, dat zy met drie of vier te gelijk, door verscheiden Poorten, in het Kasteel zouden gaen, en zich alle voor de Kerek vinden laten, als of zy bidden wilden, en ondertusschen, met hun kort geweer onder de Rokken, zich vaerdig houden, en op de leus passen, namentlijk, als hy zoude zeggen, *Promusley*. Het welk gedaen wierd. Zy hingen de Bevelhebber, met al de Beampten, op, en bleven meester van de plaets, tot dat *Stenko* des volgenden Jaers wierd verjaegt, of liever de versting verliet.

Men wil, dat zeeker Koopman, genaemnt *Hoereof*, de Stad *jaik*, die eigen aen hunne Czaersche Majesteiten is, wel eer, op zijn eigen kosten, tot bescherming der Reizigers, heeft doen bouwen. Voor dien tyd woonden daer wel Menschen, doch zonder vastigheit. Derwaerts heeft men, voor den tyd van *Stenko*, krygsluiden en burgers in ballingschap gezonden gehad.

Naderhand is de Stad *Jaik*, door den Engelschen Overste *Belli*, herbouwt. Het is daer rondsom zeer

woest, waerom naby de Stad geen volk houd.

Ter tyd, als *Tamerlaen* oorlog tegen de Moskoviten voerde, geschiede een groote Veldslag omtrent de Riviere *jaik:* welke, zoomen gist, *Maspha*, van *Alhazen* genaemt is: ten ware de Vliet *Volga* voor *Maspha* te verstaen mogte zijn.

Omtrent de Rivier *jaik* wierd van ouds gelooft een vaert, of doortogt, of inham te zijn, tot aen de Schythische Zee, nu de Tartaersche Ys-zee genaemt; welke men gevoelde niet zeer verre van daer te zijn.

Men bericht, dat zekere Jaiksche Kozakken, met hulp van hunne Czaersche Majesteiten krygsluiden, onlangs met duitzend man in Bucharen Land gevallen zijn, vyf Stedekens verwoest, en een groote menigte van Russische Slaven verlost, en 't Land daer alom geplonder hebben.

Daer lag eertyds aen de Rivier *jaik* een Stedeken, daer zeeker Kalmaks *Mursa*, dat is, Vorst, meester was, geheten *Smile*; doch is voor lange al verwoest.

Vier dagreizens van de Stad *Tomsko* daer Kalmakken omtrent woonen, vind men eenige weinige overblijfzelen van een vervallene Stad, zonder huizen of woningen. De steenen der vervallene huizen leggen over malkanderen geworpen: ja men ziet 'er geheele steenbergen van over hoop geworpene huizen. Men ziet 'er vreemde Letteren, in die gewesten nu onbekent, op zommige steenen gehouwen.

De Heidenen, die daer omtrent in Hutten zich ophouden, zeggen, dat dit van oudes de Hooftstad van een grooten Kalmakschen Keizer is geweest, die in d'aerde zoude verzonken, of omgekeere zijn.

Veel Kalmakken bestieren hunne Paerden met de voeten, hebbende aen ieder voet een teugel van 't Paerds toom vast gemaekt, om hunne handen vry te houden, en daer mede te beter te kunnenschermutzelen. Zy voeren twee of drie hand-paerden mede in den stryd, op dat, als het eerste moede of gequetst is, de andere als dan konnen gebruikt worden. Wanneer zy met jagen en rennen hunne Paerden afgemat hebben, dan dryven zy de zelve, als koppelen Schapen, in 't Gras. Zy weten of kennen Haver noch Garst. En na dat de Paerden in 't wilde zoo wat geweit hebben, dan roept een ieder de zijne, met het woord *Kourloy:* waer op alsdan die beesten te rugge komen, en ieder Paerd gaet weder by zijnen Meester.

Deze Kalmakken verdeelen hunne magt in benden van duizend Paerden, waer over zy een Overste zetten. Zy gebruiken ten kryge gansch geen of zeer weinig Geschut; Roers, of Pistolen zeer zelden; maer Pylen Boog, voeren ook geschubde Harnassen, Zeep-messen, Lancen en Storm-hoeden.

Veele hunner Vrouwen en Dochters ryden mede ten oorlog, gebruiken Pylen, Knotzen en Bogen: zijn gekleed als de Mannen, en dragen lange Rokken van Schape-vellen, de wol na buiten gekeert, om te vreeslijker aen hare vyanden te schynen. Zy hebben het haair in vyf tuiten of lokken verdeelt, dragende de langste achter op de rug, twee kleidere op de zyde, en een koorten top of lok boven op den kruin, die tot op het voorhooft komt afzwieren.

Zeker Engelsche Schryver, wiens schriften in 't Jaer 1679 tot Parys gedrukt zijn, zegt, dat de Kalmaksche Vrouwen ten stryde trekken, en de krygsdiensten, als Mannen, waernemen; zoo dat zy, voor weinig tyds, een geheele magt van Krimsche Tartaren zouden afgemaekt hebben.

Wanneer een Mans perzoon onder hen komt te sterven, dan zitten de Vrouwen rondsom het Lijk, om den doode te beschreyen, krabbende en quetzende hare aenzichten, dat het bloed daer uit loopt. Daer na begraven zy hem slechts een voet

of twee, zegt hy, onder de aerde; zoo dat de Beeren en Honden veeltyds de Lijken komen te verslinden.

Dit volk leeft wild en woest, en meest op den roof: heeft schuitjens van Koevellen gemaekt, met het haair na buiten, en van binnen door eenige houten, daer zy op zitten, uitgespannen; gebruikt zomtyds een zeiltje, van basten van Bomen gevlochten, daer op, en vaert daer mede op den roof.

Lelijker volk van gedaente, als de Kalmakken, word in geheel Asie niet gevonden. Het aengezicht is plat en breed, tusschen het eene oog en 't ander is een tusschen-stant van omtrent vyf vingeren. Dus ver uit gemelte Engelsche Schryver.

De Jezuit *Gruber*, (welke een reize uit Sina, door een gedeelte van Tartarye, heeft gedaen,) zegt in zekeren brief, dies aengaende na Europa geschreven, dat hy drie Maenden lang, door de Tartarische Woestyne, *Lop* geheten, gereist is, en bykans in dien gehelen tyd, Mensch noch Vogel had ontmoet, en niets gezien als wilde dieren: te weten, Leeuwen, Tygers, Beeren en Wolven, op welke reize hy zeer veel hadde uitgestaen.

Deze Woestyne *Lop* is gelegen bezuidwesten de beruchte Sinesche Muur.

Daer na quam hy in een Ryk, *Baranataka* by hem genaemt, in de Nabuurschap van *Kalmakkia* gelegen, alwaer een Hie-

densche Godsdienst, den Roomschen in omstandigheden en uiterlijkheden gelijk, gepleegt wierd. Hy zeid: men gaf 'er het laeste olyzel; zegende het huwelijk; hielt 'er ommegangen; eerde overblijfzelen van Afgoden; zong 'er in de Kerken, en hielt 'er Vasten, en dede Bedevaerten. Daer waren Kloosters. Zy zonden hunne Priesters, blootsvoets, door Tartarye, Sina en elders, tot voorzetting huns Geloofs. Den Opper-priester noemden zy *Samconin.*

Deze Tartaren, zeid hy voorts, hebben den zelven Godsdienst, als de Sinezen. Het geen, mijns bedunkens, van allen niet kan gezegt worden: maer wel is waer dat de Godsdienst der *Lamas* of *Bonsen*, (zijnde de zelve, waer van hier word gesproken,) in Sina, zedert dertig jaren, d'overhand zeer heeft gekregen.

Wat het Tartarische schrift belangt, het zelve, zegt hy, komt met het Sinesche over een, voor zoo veel de wys van schryven belangt; doch niet, zoo veel de gestalte en uitsprake van de letteren betreft. Zy schryven met Pencelen, op eene zelve wyze, als de Sinezen. Het is byzonder, dat de Tartaren licht de Sinesche Tale leeren, en daer toe genegen zijn; doch de Sinezen geenzins die van de Tartaren.

De Tartaren, die Sina nu beheerschen, voeren, behalven den naem van *Niuche*, dien van *Mancheu*, dat *gezegenden* gezegt is: en de vreemdelingen worden, op Tartarsch, *Miuchin* by hen geheten.

Het woord *Kathay* is een Oost-Tartarsch woord: en alzoo word Sina by de Tartaren, en andere volken van dien oort, genoemt: gelijk *Kambalu* mede, op het Oost-Tatarsch, *Konings-stad* gezegt is: te weten, *Cham* of *Kam*, Koning, en *Balu*, stoel-stad, of ziplaets gezegt.

Men ziet in Tartarye een Meir, daer de geele Rivier, die in Sina valt, zijn oorspronk uit heeft, half zoo groot bykans als de Kaspische Zee, 't geen *Kokonor* is geheten, 't welk op 't Tartarsch *groote Zee* gezegt is: want *Nor* is *Zee* op Tartarsch gezegt.

Weinig Zuid-westelijker komt men by 't Landschap *Toktokay*, daer de genoemde Jezuit door gewandelt is; 't geen vry woest en zeer onvruchtbaer is. Daer wonen niet, als arme en ellendige Veehoeders.

Zeeker Slavonische Schryver van *Kathay* of *Sina*, (ongedrukt, in eigen Tael onder my berustende) zegt, dat de stam van *Soenga* of *Suncha*, alle de andere Sinesche Vorsten heeft t'onder gebracht, en geheerscht tot 't Jaers zes honderd zestig, na den Mahometaenschen styl, of tot het Jaer, na de komste des Heilands, twaelf honderd acht en zeventig, en dat in zulken pracht, rykdom, weelde, en gebouwen, als nooit te vooren was geweest.

Echter (zeid hy) heeft den Alderhoogsten God gelieft, dat de Kalmaksche, Moegaelsche, en andere Tartaren, een voet in 't zelve Ryk hebben bekomen, zijnde de zelve aengevoert door den Chan of Vorst, genaemt *Tziengis* of *Cingis*, de welke afkomstig was van de stam *Otzoertin Chan:* daer by quamen d'afkomelingen of geslachten van den Vorst *Ajoekay*, wiens Nazaten noch heden in *Kalmakkia* zwerven. Deze zijn in zeer groote menigte, in *Kathay* gevallen, en hebben het gandsche Land vernielt. Zy verdelgden den stam *Suncha* geheel uit, en noemden het Ryk, na hun eigen Vorst en zijn geslacht-naem, *Iorenoe*. Deze Kalmaksche volken heerschten tnegentig Jaer in *Kathay*, als wanneer int 't Jaer dertien honderd acht en zestig, na de geboorte onzes Zaligmakers, de Kathajers of Sinezen weder begonden op te staen, en tegen de Kamaksche Tartaren te oorlogen, tot datze eindelijk hunnen Ryksstoel quamen te herstellen. Te dier tyd was 'er onder de Kalmaksche krygslieden een Uitlander, genaemt *Markus Paulus*, geboortig van *Venetien*.

De zelve Schryver voortgaende, zegt. De Kathajers, na deze voorschreve oorlogen geëindigt waren, ziende t'eener tyd, dat de Tartaren wat van invallen en stroperyen in *Kathay* te doen, begonden op te houden, en hunnen meesten buit in *Kathay* hadden moeten laten, verjoegen alle de afkomstige Tartaren uit hun Ryk: ook verkooren zy wederom, uit hun geslacht, een Keizer, die den naem van *Taiming* verkreeg; wiens stam tot het Jaer zestien honderd vier en veertig, heeft geheerscht.

Het is gebeurd, dat'er veele oproerige Landvoogden in 't Ryk *Kathay* muiteryen hebben aengerecht, die het zelve onder malkanderen zochten te verdelen: waer by eenige dezer Landvoogden, met de Oostersche Moegaelsche Tartaren, hebben aengespannen: daer onder quamen ook de volken, genaemt *Yioeki*, dat zijn Jupische Tartaren, de welke Oostwaerts, achter de groote Sinesche Muur woonden, en te dier tyd van klein belang waren, en zich meest met visschen erneerden. Zy noemden zich onder malkanderen met den naem van *Dzoerdzi:* van anderen wierden zy *Dzoetzery* geheten. Deze waren zeer begeerig tot stroperyen.

Dez volken dan (zeid hy) voegden zich by den Tartarische Cham, die Konink de Tartaren van *Niuchs* en *Bogdets*-

kaja was, welke twee gewesten onder eenen Vorst stonden. Zy zijn dan des Winters, langs de Bevrore Rivier, met een sterke magt, over de groote Muur, tot in het Ryk van *Kathay* komen vallen, hebben het zelve verovert, en bezitten 't noch heden. Onder hen zijn alderhanden Moegalen, Kalmakken, en Bucharen.

De naem van *Boogdoiske* of *Bogdetskaja*, (welke eigentlijk mede *Niuche* is, of een gedeelte daer van, en zoo veel gezegt, als *van God gezegent Land*,) weten d'Inwoonders zelfs niet van waer herkomstig is: en word de tegenwoordige Tartarische Keizer in Sina, uit deze *Boogdoiske* of *Niuchische* Tartaren afkomstig, *Bogdi chan* gebynaemt: als of zy zeiden, *den Goddelijken*, of *van God gezegenden Chan, Vorst* of *Keizer*; want *Bog* is op hunne sprake God, en *Chan*, Vorst of Keizer gezegt. Voor geslacht-naem is by hen de naem van *Taitzing* aengenomen: waer van het Ryk mede heden word benaemt, volgens de wyze de oude Sinezen, die het Ryk hernoemen, als 'er een andere stam aen de bestiering komt. Dus verre gemelte Schryver.

Volgt eenig ander verslag, nopende Kalmakkia, 't geene my uit een Nabuur gewest, toegekomen is.

De Kalmakken handelen met de Russen, brengen Paerden, Slaven: als ook verscheide Sinesche waeren, die zy tegen Otters, Juchten, Haze-vellen, Schaeren, Vermiljoen, enz. aen hen verruilen.

De Kalmakken grenzen van dicht by *Tobol* af, tot naer *Sina*, behoudens dat de Moegalen geen Steden: maer leven op de Velden, en erneren zich met Vee: als Paerden, Ossen, Koeyen, Schapen, en Kamelen. Zy onthouden zich zoo lang op een plaets, tot dat hun Vee al 't Gras daer omtrent opgegeten heeft: en vertrekken als dan na andere plaetzen, daer beter Weide voor hun Beesten is. Zy wonen by geslachten met malkanderen. Het is anders een groote en volkryke Landaerd, staende onder veele *Taysi* of Vorsten, die elk hunne byzondere heerschppye voeren.

De Kalmakken gebruiken niet veel huisraed, als eenige kannen, om melk van de beesten in te houden, en een Sinesche pot, of kopere ketel, om hun eeten in te koken: als ook eenige vilten, daer zy, met de beenen kruisweegs over malkanderen onder 't lijf, als de Kleermakers by ons, op zitten: en worden hunne Tenten ook met deze vilten overdekt.

Als zy in de Winter of Zomer van plaets veranderen, zoo zetten zy hunne Kinders, die geen Paerden konnen bestieren, in leere zakken, en hangen de zelve op de Kamelen, aen ieder zyde van de Kameel een groote leere zak, met twee of drie Kinders in ieder zak, de welke met de hoofden daer uit kyken, en worden die ook wel, op zoo een wyze, in *Tobol* te koop gebragt. Hen vriest zomtyds neus, ooren, handen en voeten af: maer klagen evenwel niet van wegen de groote koude en honger, die zy moeten lijden.

Zy zijn doorgaens niet groot, maer vierkant, plat van aengezicht en neus, met kleine oogen, en zwart haair, het welk by 't Manvolk meestendeel kael is afgeschooren: maer achter blijft een vlecht of tuit. Het hooft-haair van 't Vrouwvolk word niet geschooren: maer in vlechten, aen ieder zyde van 't hooft gevlochten.

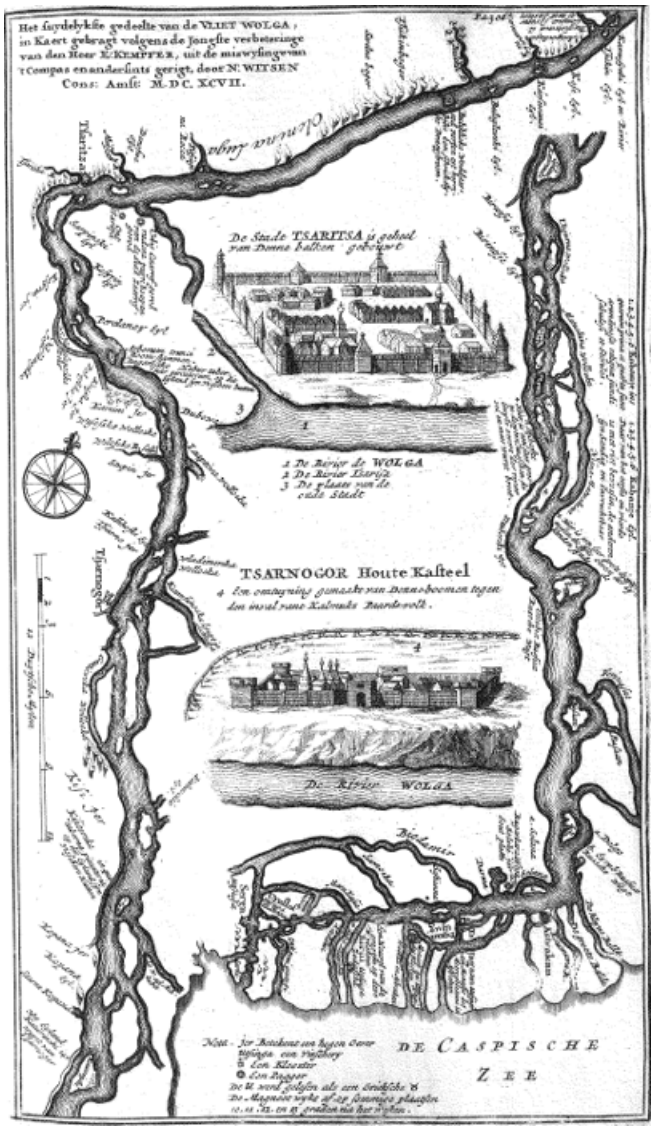
Zy nemen zoo veel Vrouwen, als onderhouden konnen.

Hunnekledingen zijn meest Rokken van Schape-vellen, diezy, op de wyze van de Sinesche of Ooster Tartaren, over de borst slaen, en onder de armen toebinden, De Vrouwen gaen zoo wel gebroekt, als de Mannen: en als door de Kalmakken het water gemaekt word, zoo wel Vrouws, als Mans-perzonen, zoo gaen zy op de knien zitten; want by hen voor zonde gehouden word, zijn water staende te maken.

Hunne Godsdienit is weinig: zy hebben kleine gegote Afgoden beelden van Zilver of andere stoffe, die zy in hunne Tenten ophangen, en aenbidden: hebben ook eenige Afgoden op Damast, Zatyn, of ander doek, genaeit of afgemaelt.

Het is een roofgierig volk, dat gaern gaet, daer wat te roven valt, en weet van geen goede zeden. Het is hun bykans even veel, of zy vriend of vyand ontmoeten, als hem slechts met gemak konnen magtig worden. Die over het zoute Meir, *Iamussowo Osero* genaemt, na Sina reizen, worden dikwils door hen geplundert. En hoewel veelmael Gezanten, door hen, na *Moskou* gezonden worden, om de vrede en vryen handel te verzoeken, zoo zijn zy doch echter niet veel te betrouwen.

De Kalmakken wonen des Winters, als 't Sneeuw op 't Veld gevallenis, langs de kanten van de Rivieren en Dalen, daer 't langste Gras des Zomers gewassen is, en daer veele wikken gemeenlijk onder zijn, de welke onder 't Sneeuw lang groen blyven: en worden zulke plaetzen, des Zomers verschoont.

Het suydelykste gedeelte van de VLIET WOLGA;
in Kaert gebragt volgens de jongste verbeteringe
van den Heer E. KEMPFER, uit de mauwlingwaen
't Compas en anderslins gerigt, door N. WITSEN
Cons: Amst: M. D C. XCVII.
De Stadt TSARITSA is gebout
van Donne Balken gebouwt
1 De Revier de WOLGA
2 De Revier Tarits
3 De plaats van de
oude Stadt
TSARNOGOR Houte Kasteel
4 Een omtuyning gemaakt van Donnebomen tegen
den inval vane Kalmuks Buerde volk.
De Revier WOLGA
DE CASPISCHE
ZEE

De Beesten weten 't zelve van onder het Sneeuw, met hun voeten, uit te graven; want de Kalmakken verzamelen geen Hooi, tot Winter-voorraet, voor de Beesten: waer door het komt, dat zomtyds een groote sterste, onder de Beesten by hen ontstaet: het welk tegen 't Voorjaer, meestendeel of dikwils, geschied, als het begint warm en dooi-weer te worden, en 't Sneeuw van boven begint te dooyen, en daer na wederom begint te vrieten: want dan vriest 'er een groote Ys-korst op het Sneeuw, en konnen de Beesten door het zelve met hunne hoeven niet komen, om hun eeten van onder 't Sneeuw te krygen: komende als dan de Schapen, als dezwakste, voor eerst te sterven, en daer na Oszen en Koeyen, en, zoo de vorst noch langer aenhout, de Paerden en Kamelen. En alzoo de Kalmakken hun onderhoud van 't Vee hebben, en het zelve als dan weg gestorven is, zoo moeten zy nootzakelijk mede van honger vergaen en sterven. De Reizigers hebben de Kalmakken verscheide mael alzoo van honger, dood op de Velden gevonden.

De Kalmakken eeten alderleye spyze, die hen voor komt. Als zy de Beesten slachten, dan drinken zy het warme bloed voor een smakelijke drank en lekkernye, zeggende, dat het gezont is. Zy zijn zeer gruizig, en laten niets, dat eenigzins eetbaer is, van een Beest verlooren gaen; ja zelfs tot de omloop van de Beesten toe. Kreeften is by hen een grouwel: en zullen zy geen spyze eeten, daer een Kreeft by gekookt is: het welke de vreemden wetende, als zy in 't Kalmakken Land reizen, een Kreeft gemeenlijk, als by de Rivieren zijn, in hunne ketels doen, om van de Kalmakken, die anders, als gretige honden: het eeten gaer of raeuw, uit de ketel roven, bevryt te zijn. Of anders, om dat volk uit hunne Tenten te houden, hangen een broek boven d'ingang van hunne Tent; want zy zullen niet onder de broek bukken of door gaen, alzoo 't zelve by hen mede voor een grouwel gehouden word.

Als de Kalmakken by malkanderen te gast komen, zoo worden de gasten met een dronk Merrie-melk onthaelt: ook weten zy van de Melk zekere drank te maken die zoo sterk, als Brandewyn is. In plaets van Zuiker-gebak of andere lekkernye, word den gasten een stuk Paerde, Osse, Kamele, of ander vet voor geleit: het welk zy zonder brood, of andere toespyze, smakelijk op eeten.

De Schapen hebben in Kalmakken Land dikke hangende billen, als de Persiaensche Schapen. Daer worden ook wilde Paerden gevonden, die by groote hoopen met malkanderen in 't wilde lopen, en van de Kalmakken gejaegt en geschoten, en tot spyze gebruikt worden, Zy zijn klein en snel in 't lopen.

Bericht, hoedanig de Landwegen uit Sina, *na de Rivier* Oby, *enz. en te rug, door* Tartarye, Moegalen Land, *langs* Kalmakken Land, *en andere Tartarsche Vorstendommen, te bereizen zijn:*

en welke wegen de gemakkelijkste en gebaenste zijn, en zonder eenige verhindering konnen bereist worden. Waer van de bescheiden my uit Tartarye *zelve, over* Sina *en* Indiën, *toegekomen zijn.*

HOewel 'er voor dezen veele en verscheidene reisbare wegen zijn gebaent geweest, om zonder eenige bekommeringe of gevaer over Land, uit Sina na de Rivier *Oby*,

en van daer rugwaerts, te konnen reizen; zoo zijn evenwel de tegenwoordige wegen beter, en ook in meerder getale, door ervarentheit, uitgevonden.

D'eerste Landweg uit Sina, welke door de Jezuiten bereist word, gaet meest door het Land van den grooten Indiaenschen Keizer, of grooten Mogol; 't welk in 't gemeen geschied, onder 't geleide van een groote Karavane van omtrent vyf honderd man in getale, die zeer lange reizen maekt; welke weg ook zeer bezwaerlijk valt, zoo van wegen 't trekken over gevaerlijke Bergen, als door woeste plaetzen; waer by zich veele struikrovers onthouden.

De tweede weg, welke men door het Ryk van Persien doet, en ook wel bereist kan worden, is, of gaet langs de Stad *Astrakan*; deze weg word van de Buchaersche Tartars geduurig bereist, trekkende onder wegen door de plaetzen *Barantola* geheten, waer over de Vorst, by den Jezuit *Kircherus*, genoemt *Deva*, zijn gebied en hofhouding heeft: desgelijks ook door de plaetzen en Buchaersche steden *Kaboel, Toerophan, Zamarkand*, en anderen: welke weg, wegens de schaersheit van water-plaetzen, zeer bezwaerlijk te bereizen valt: nademael de zelve meest door zandige Woestynen leid, alwaer men 't water, t'zijner behoeften nodig, al veele dagen lang moet met zich nemen, om dat aldaer geen waterachtige plaetzen of Rivieren zijn: waer door het lastdragende Vee, als Paerden, Kamelen, Ezels, enz. veeltyds komt te sterven.

Diergelijke groote gevaerlijke derdereisaweg heeft men mede door en omtrent

de Kalmaksche Hordens, welke ook, onder 't gelei van groote Karavanen, moet bereist worden: en is de laeste Sinesche Stad, daer men aen komt, genaemt *Tzoekzi*, en wel een Maend reizens, door de zandige Woestyne, van Sina af gelegen: daer omtrent Rhabarber wast, en om welks oorzaek deze weg meest word gebruikt; wordende de zelve door gansch Europa over gezonden of vervoert.

De vierde weg gaet door *Kokotana*, een schoone Sinesche Stad, en gebouwt, tegen 't overvallen van de Kalmaksche Tartars op een woeste plaetze, en wyt veld, achter de groote Muur, twee weken reizens van *Peking:* en van daer, door de Landen der Moegalen en Kalmakken, doch door bequame en drooge wegen, langs en over de Rivier *Irtis*, over het Meir *Solenigh*, en zoo voort tot *Tobol* in *Siberie*, welke weg van de Bucharen, Kalmakken, en andere aen het Russische Ryk aengrenzende volken, met hun lastdragende Vee, van waeren en koopmanschappen voorzien, als mede van meer ander slag van volk, des Winters met sleden word bereist. Alhier zijn zeer zware en ongemakkelijke wegen; alzoo daer geen water of water-plaetzen, als mede geenderhande levens-behoeften te bekomen zijn. Ook hebben de Kalmakken aldaer, onder malkanderen, geduurigen oorlog, en groote oneenigheden, en onthouden zich daer veeltyds struikrovers, die op de voorby gaende Reizigers en Karavanen weten te passen; gelijk als zy onlangs een groote Karavane hebben overvallen, waer by wel omtrent de duizend man, door de Kalmakken, zijn dood gebleven. Hierom zijn de eerste genoemde wegen vry beter te gebruiken en te bereizen, gaende de zelve langs of door de Landen van den Prins *Ajukaja*, die uit het geslacht van deze woeste Kalmaksche Tartaren afkomstig is: maer de voorsz. wegen komende ter zyden aen zijn Landen grenzen, kan men die ook laten leggen. En is deze weg dus wel korter, maer onveiliger.

De vyfde weg, na en van *Sina*, is nieuws uitgevonden, en onlangs door de Kooplieden, met hun lastdragend Vee, over het Meir *Zelinginskogo* of *Selinginskoy* bereist, en van daer door de woeste Moegaelsche plaetzen, over 't gebied van den Chan *Otzeroitzai chan*, en den *Koetouchta Lama*, acht weken reizens: op welke reize men zeer goede reisbare wegen heeft; alzoo men slechts zeer goede reisbare wegen heeft; moet, daer men, t'zijner behoeften, het water moet met zich nemen. Men vind daer geen Bosschaedje onderweeg, waer door men geen brandhout kan bekomen: en 't geen men daer brengt, dat word den Reizers, als mede hun Vee van Paerden en Kamelen, des nachts veelmaels door de Tartarsche Horden ontstolen. Zonder dat is 'er anders geen of weinig gevaer om te reizen: ook heeft men daer geen struikrovers; en, als men zonder eenige bezwaernis wil reizen, zoo geeft men aen den gemelten Chan, *Otzeroitzai chan*, en aen den *Koetouchta Lama*, een vereering van eenig geld of ander goed, die daer voor een zeer goed gelei van hun volk mede geven, en door deze wegen, zonder eenige verhindering, tot aen de groote Muur, en zoo voort tot in Sina, geleiden: of wel uit Sina derwaerts. Deze gemelde weg, uit en na Sina over het Meir *Selenskaja, Selinginskoi* of *Seliginskogo*, word nu, door de koophandelaers, met hun last dragend Vee, veel gereist: en is dit tot noch toe de best gebaende weg.

De zesde weg uit en na Sina, is na de Rivier *Naoen* of *Naum*. Men kan deze reize, van de Muur tot *Naoen*, in drie weken afleggen. Aen deze Rivier, waer langs nu verscheide Sinesche en Daoersche volken wonen, krygt men, van den Bevelhebber dier oord, verandering van Paerden: ook word men daer van levensbehoeften verzien. Als dan reist men door 't kleine Ryk *Roszieskogo*, welkers grenspalen by de Rivier *Naoen* zijn, tot aen de vesting *Nertzinskoy* toe, welke laeste plaetze aen hunne

Czaersche Majesteiten behoort: en is deze de kortste van alle de gemelte wegen. Men acht zoo verre van het Ryk Sina tot *Naoen*, als van *Naoen* tot *Nertzinskoy* te zijn. Ook kan men dezen weg, zonder eenige de minste verhindering van vreemde volken, en anders, zeker en veilig gebruiken, alzoo langs de zelve Rivier weinig Menschen reizen. Daer wonen alleenlijk volken, die meesten deel het Ryk van Sina onderhoorig zijn. Ook heeft men van de gewesten omtrent de plaetze, genaemt *Argoenoe*, in de Nabuurschap, geen overlast te verwachten, alzoo de weinige Moegalen, die aldaer woonen, gansch vreedzaem zijn. Van eene plaetze aldaer, genaemt *Nive*, tot in Sina toe, zijn veele Bosschaedjen. Men kan zeer gemakkelijk uit Sina, door dezen weg, na *Nertzinskoy* reizen, alzoo men daer overal water-plaetzen, Rivieren en Bosschaedjen heeft, en boven dien weet men daer van geen rovers noch dieven. Men geeft ook aen geene van de aldaer woonende Vorsten of Heeren eenige de minste geschenken; zoo dat deze weg voor de Koopluiden vee-

le voordelen geeft: en heeft men ook weinig volken, die daer koophandel dryven.

De zevende weg, welke tegenwoordig langs *Selenga*, tot over 't groote Meir *Baikal* en *Barbosuse* leit, is nu veel beter en lichter te bereizen, als wel voor dezen, toen men over *Barboesin* trekken most. Deze weg is echter zeer gevaerlijk te bereizen, om de hooge en steile Bergen, die aldaer zijn. Daer is tegenwoordig een nieuwe weg, die gansch effen is, uitgevonden, welke gaet over en langs de Rivier *Ioede* door het Land van *Daoeri* en *Selengi*; deze weg word tegenwoordig door meest al de koop- en krygsluiden uit *Siberie*, tot de plaetzen, daer de *Daoersche* volken, hunne Czaersche Majesteiten van Moskovien onderhoorig, hunne vaste woningen hebben, bereist.

De achtste drooge Landweg gaet door en voorby eenige Sinesche woningen, tot aen de Rivier *Naoen*, en wyders tot aen de Rivier de *Amur*, tot aen 't *Albasins* Kasteel, en door 't Ryk of Vorstendom *Rozissko* of *Roszieskogo*. Deze weg is noch wel zoo nay als alle andere wegen, en kan in weinig dagen, met lastdragend Vee, bereist worden tot aen de Muur. Hy is zeer veilig, en men kan 'er, zonder eenige bekommernis, en zonder eenige rovers te vrezen, reizen.

Van *Nertzinsko* tot *Albazin*, de Rivier d'*Amur* af te dryven, is vyf dagen varens, 't welk men ook te Lande in twee weken kan afleggen: en van *Albazin*, mede de Rivier d'*Amur* af te dryven, tot de Riviere *Sija*, is acht dagen varens. By deze laetste Rivier meinen* nu, zoo men zegt, d'Albaziensche Kozakken, onderhorig aen hunne Czaersche Majesteiten, een Kasteel te bouwen. Van 't begin of oorspronk der Riviere *Zija*, tot de Vliet *Singal*, beneden af te dryven, is ook acht dagen. Langs deze Rivier *Zija* staen veel Wyngaerden en andere Boom-vruchten: ook word het Land aldaer met veelderhande Granen en Aerd-vruchten bebouwt. De zelve vruchtbaerheden heest men ooklangs de Rivier *Naoen*, en in 't Landschap van *Singal*; waer nevens, en op de zelve veele Sinezen wonen, of volken de welke çynsbare aen den Sineschen Keizer zijn. Dit Landschap *Singal* word by de Sinezen *Soengho* genaemt. Op 't begin dezes Landschaps *Singal* is by hunne Czaersche Majesteiten gemakkelijk een Kasteel te bouwen, 't geene de geheele Vliet *Amur* zoude konnen beschermen. Ook zoude men buiten twyfel wel eenige Rivieren opvinden, de welke uit Sina tot in 't Landschap *Singal* komen te vloeyen.

Zeeker Tartersche Heer, *Askanjama* genaemt, verhaelde aen zeekere Reizigers in *Peking*, dat'er behalven de *Naoensche* groote Muur-poort, (welke Muur zijn begin van den Oever der Zee neemt) door welke deze Reizigers in Sina waren gekomen, noch acht andere groote Muurpoorten zijn, door welke alle volken, die den Sinezen schat-schuldig zijn, hun meeste doortogt hebben, om hunnen handel in Sina te dryven. Zonder deze onderhorige Sinezen, zijn 'er geen andere volken die zonder bevel, ten ware onder Gezantschap, daer mogen door trekken. In het Landschap rondsom *Naoen* kan men zeer gemakkelijk, met alderlei waeren, handelen, alzoo d'Inwoonders van verscheide plaetzen, uit het gemelte Landschap, geduurig in Sina hun koophandel dryven. Ook zijn daer veelderleye en verscheide waeren, die de Moegalen uit Sina brengen, heel goed koop en gemakkelijk te bekomen.

De negende reisweg, welke tegenwoordig is opgespeurt, gaet over 't Meir *Dalaja*, en voort door Moegalen Land; alwaer den Vorst *Tzetzeen* zijn woning heeft, en welke weg (zoo men in *Peking* zegt) noch veel spoediger is te bereizen, als de andere wegen, om dat men uit het Ryk Sina op wagens, met Stieren getrokken, binnen de tyd van

* Dit is voor acht of tien Jaer geschreven, wezende zedert verandering in deze gewesten, nopende de grenzen tusschen Rusland en Sina gemaekt.

drie weken, aen 't Meir. *Dalaja* kan komen, en van daer vorder tot *Nertzienskoy*, in een week reizen. Aen het Dalaische Meir wonen onderhorige Sinezen en andere volken, welke mede aen 't Sinesche Ryk schat-schuldig zijn, en de Landbouw oefenen. In gemelde Meir *Dalaja* is een Eiland, en een Bosch daer op, daer bequamelijk een sterkte op gemaekt kan worden. Men heeft mede veel Bosschaedje by en omtrent dit Meir. De Vliet *Argoene* vloeit uit het Meir *Dalaja*, die zich weder in de Rivier *Amur* uitwerpt; welke Rivier zeer bequaem met vaertuigen kan bevaren worden. Naby deze Rivier *Argoene* ziet men eenig gebergte, dat door andere volken, na alle waerschynlijkheit, oulinks bearbeit geweest is, waer by men ook menigvuldige groeven en holen ziet, die diep uitgegraven zijn: in welke veel Erts van Loot, Tin, ook wel eenig Zilver, in te vinden is: gelijk de daer wonende Menschen zeggen; dat'er op veele plaetzen daer omtrent, diergelijke Bergertzen* meer zouden groeyen; waerom 'er ook tegenwoordig eenige wachters en bergwerkers van 't Kasteel of de Stad *Selenginskoy* zijn afgezonden, om in dat Landschap te handelen, en met eenen te onderstaen, hoedanig de wegen op 't gemakkelijkste te

*Dit Erts is naderhand gegraven, en ruim honderd pond tot my over gebragt, waer van de proef elders heb verklaert.

bereizen zijn: ook tot den Heer of Vorst, genaemt *Zebden* of *Sebdenu Kantaise*, (Broeder van den Vorst *Tzetzeing* of *Tzetzina*) die, zonder eenige de minste bedenking, vreemde volken door zijn Land, van en na Sina, laet trekken, zelfs noch wel onder 't geleivan zijn eigen volk: tot welke reize door zijn Land men in 't gemeen, met lastdragend Vee, vier weken van noden heeft: maer de zelve kan te paerd gemakkelijk, in drie weken, afgeleit worden. En of het mogte gebeuren, dat de Sinezen niet wilden toelaten steeds in hun Ryk te handelen, zoo kan men evenwel buiten de groote Muur, in verscheide Steden, Vlekken en; Dorpen, genoegzaem en met gemak, zijn waeren en koopmanschappen opveilen en uitventen.

De Tartarische Heer, *Askanjama*, zeide mede, dat de weg, door 't Land van *Najada* en *Dalaja*, tot aen Sina toe, heel kort en spoedig zoude zijn, als ook, dat van de Naoensche Sinesche Muur-poort, tot de Dalaische weg en poort, acht dagen reizens: en wederom van de Dalaische, tot aen de Selengaische weg, mede acht dagen: en van daer tot de Obysche weg*, maer tien dagen reizens is. Deze gemelte wegen en poorten zijn alle van een gedaente gemaekt.

*Dat is een weg die na de oorspronk van de Vliet Oby heen strekt of leit.

Het is byzonder, dat, in het Jaer zestien honderd en tachentig, de vernustige Sinezen en Buiten-muursche Tartaren deze wegen wys geworden zijn, en de zelve zeer veel beginnen te gebruiken; zoo datze nu steeds op het Russische gebied en in Tartarye hunnen koophandel dryven, en veele Pelteryen uitvoeren, inzonderheit Herminen, die, zoo daer uit schynt, heden in Sina een gewonelijke dragt zijn, waer door de zelve dubbelt in prys zijn gestygert: wezende de wegen onlangs, drie Jaren lang, door de Sinesche en Moegaelsche oorlogen of oneenigheden, gesloten geweest. Zoo dat, indien de kryg of ongenegentheit der Moskoviten deze wegen niet sluit, van over die kant veele Sinesche koopwaeren in Europa staen gebragt te worden.

Behalven de groote Poorten van de Sinesche Muur, zijn 'er noch veele andere kleine Poorten, die laeg gebouwt zijn, waer door men uit en in Sina kan gelaten worden: evenwel zijn 'er geen andere bequame wegen uit Sina, of de zelve moeten door Wacht-toorens of Muur-poorten gaen; hoewel 'er nu meer diergelijke Poorten op de grens-palen dier Moegalen en Kalmakken, die der Sinezen Onderdanen of Schatbaren zijn, gemaekt worden. En het gezag, dat Sina nu over veele dezer volken heeft, is de oorzake, waerom hedensdaegs meer Poorten in de groote Muur zijn gemaekt, als wel voor dezen geweest zijn: echter zijn en blyven de gemelde groote Muur-poorten de beste om te kunnen passeren: en is het door gaen aldaer van ouds het in gewoonte gebragt, nademael men met zeer groote Karavanen van Vee, als anders, de zelve zeer gemakkelijk kan door komen.

Volgt een andere Reis-beschryving

Van omtrent den Vliet Oby *af, door Kalmakken- en Moegalen Land, na Sina, by Moskoviten en Buchaersche Koopluiden bereist: gelijk my de zelve uit die gewesten toegezonden is.*

DE wegen, van den Vliet *Oby* na *Sina*, zijn verscheiden: als voor eerst, vaert men van *Tobol*, in *Siberie*, de Riviere d'*Irtis* opwaerts, met booten, om Zout te halen, na een staende Meir, *jamuschova* genaemt, in *Kalmakkia*, een Hollandsche myle van de Riviere d'*Irtis*, Landwaerts in, gelegen: daer in het Zout zich, als een Ys, op de

grond, in de Zomer tyd, omtrent tot een knie diep onder water, zet; en als dan word het in stukken gebroken, en op groote hoopen by malkanderen geleit, en daer na, als 't droog is, na de booten gebragt, en geladen. Als het een drooge en schoone Zomer geweest is, dan zet zich het Zout ook dikker en klaerder: maer by aldien het een natte en windige Zomer geweest is, dan zet het zich dun en zandachtig op den grond of bodem neder. In dit staende Zout water of Meir, word altyd, als het droog en helder weer is, een staende kolom of pilaer in 't midden gezien, zoo men den Reizigers geloven mag.

De reizen, over *Kalmakkia* na *Sina*, geschieden met Kamelen en Paerden, die men ran de Kalmakken koopt. In deze reize doet nen de zandige Woestyne *Samo* of *Lop* aen, noetende vier of vyf dagen daer over reizen. Water moet men op de Kamelen, in leere zakken, met zich voeren. In plaets van hout, alzoo daer omstreeks geen is, moeten de Reizigers hunne spyze, met drooge Paerde-mest, dat op de weg leit, koken. Den Paerden en Kamelen worden schoenen, van dik leder gemaekt, aen de voeten getrokken: of anders worden de hoeven van de Paerden, als mede de voeten van de Kamelen, door de zandige weg, af, en door gesleten: en by aldien den Reizigers hunne Kamelen of Paerden moede, of

de beenen op de rug doorgereden zijn, datze niet langer voort konnen, dan konnen zy die aen de Kalmakken, tegens andere Paerden of Kamelen, met een kleintje toe te geven, verruilen.

Omtrent dit zout Meir onthouden zich Kalmaksche Tartars.

De Reizigers gebruiken noch een anderen weg na *Sina*, de welke gaet van *Tobol*, de Rivier *Irtis* neerwaerts, tot aen de Vliet *Oby*, en dan de *Oby* weder opwaerts, tot aen de Rivier *Ket* genaemt: en die wederom opwaerts, komende als dan tot een plaets, *jenseskoy*[*] *Volok* genaemt, daer de Reizigers over Land, omtrent twaelf Hollandsche mylen, ('t geen andere zeggen zoo ver niet te zijn) hun goed moeten brengen, tot aen de Rivier de *jeneska:* daer zy weder de stroom op moeten varen, tot aen een Rivier *Tingoeska* genaemt: en de Rivier *Tingoeska* ook opwaerts, tot aen een groote staende Meir, *Baikal* genaemt, welke zy over varen, tot aen een Rivier, *Selenga* geheten, die in het Meir *Baikal* valt, alwaer de Russen een Stad gebouwt hebben, ook *Selenga* of *Selenginskoy* genaemt. Komende van daer, nemen zy hun reis, met lastdragende Beesten, over Moegalen Land, of Moegaelsch Tartarye, na Sina, en konnen de reis van *Selenga*, in twee weken tyds, met Kamelen en Paerden, tot aen de Sinesche Muur, afleggen. Het staende Meir *Baikal* is brak water, en worden daer ook Robben gevangen.

[*]Volok is zoo veel als een overtoom

Daer is ook een weg by het Meir *Baikal*, over de Landstreke, *Dauer* genaemt, alwaer de Russen bezetting hebben. De Russen hebben van d'eene kant de Tingoezen, die in de Bosschaedjen woonen, en van de andere kant de Moegalen, die in vlakke Velden, welke tot aen Sina strekken, wonen. Daer zijn ook eenige Steedjes in die gewesten, door de Russen, tegen de invallen der Tartaren, als anderen, gebouwt. Het Landschap *Dauer* word van verscheide schoone Rivieren doorwatert, die alle in de Tartarsche Zee eindigen, onder andere ook van de Rivier *Amur*, de welke zeer breet en diep is, en van d'eene zyde van de Tingoezen, en van d'andere zyde van de Moegalen bewoont word. De Russen zaeiden voor dezen daer geen Kooren, maer behielpen zich met Rys, doch heden word 'er Koorn door de zelve geteelt: anders groeyen daer alderlei Aerd en Boom-vruchten van Appelen, Peeren, Pruimen, die genoeg en weelig voort komen.

Tien dagreizens van daer, door Moegalen Land, is zeker Myn van Loot-erts gevonden, welke voor dezen by de Sinezen gehavent en bearbeit is geweest: maer leit nu woest. Honderd pond Erts van die Myne hout vyftig pond Loot in zich; welk Loot zoo Zilverryk is, dat het alleenlijk om het Zilver, dat uit het Loot komt, waerdig genoeg is om bearbeit te worden. De Sinezen komen noch zomtyds, met drie en vier honderd Kamelen, om dit Loot-erts te halen. Groote kuilen, alsook Ovens, zijn van ouds by deze Looterts Mynen gemaekt geweest. Anders is die Landstreeke ook Yzerryk. Ook worden aldaer Edele gesteenten gevonden: en is t'eener tyd, door zekeren perzoon, een graeuwe steen, die inwendig vol Smaragden was, van daer gebragt. Dus verre deze my toegezondene Reis-beschryving.

In 't voorby reizen na *Sina* Oostwaerts, worden de Ostakken aengedaen, een volk, dat onder het Russische gebied gehoort. Ty wonen langs de Rivier d'*Oby*, erneren zich met de Visch-vangst, en Jacht van Wildwerk en Pelteryen, daer zy den Moskovischen Czaer zijn Schatting mede betalen. Zy hebben hunne bezondere Afgoden, van Hout of Steen gemaekt, die zy, op eentame woeste plaetzen, in de Bosschen zetten, en Offerhanden toebrengen van Geld, Oor-ringen, Zabels, en andere

dingen, welke zy omtrent den Afgod leggen. En durven de vreemden, die deze dingen zomtyds vinden, (zoo zy zeggen) de zelve niet naderen, alzoo dat zy van de plaets niet zoude konnen gaen, noch geen weg vinden, om daer van daen te komen.

De Godsdienst en Offerhande word hen, door hunne Tovenaers, aengezeit, die hen als dan bekent maken, waer goede vangst van Pelteryen en ander Wildwerk zullen bekomen: anders is het een Landaert, eigentlijk afkomstig van de Siraenen, een volk, dat zich noch by de Permaksche grenzen ophoud, en nu op Russisch gedoopt is, en ook de Russische Godsdienst, maer hun eigen spraek heeft. En zijn de Ostakken van hun gescheiden, toen de Russische Heilig (genaemt *Stepaan Urliki Permski*) hen tot den Moskovitischen Godsdienst wilde brengen, en hen doopen. Zy hebben zich toen aen de Rivier d'*Oby* ter neer gezet. Hun spraek, hoewel eenigzins verbastert, komt met de Siraensche spraek over een.

Niet wyt van daer, langs de Rivier *Tingoeska*, woont het volk, *Tingoesi* genaemt, welk zich tot aen de Tartarsche Zee strekt. Het is van Godsdienst, en leven als de Samojeden.

De Naburen der Kalmakken Oostwaerts, zijn de Moegalen: deze woonen by de *Selenga* in vlakke Velden, en aen kanten van Ri-

vieren. Hun gebeid of Landstrek zich van Kalmakken Land af, tot aen de Sinesche Muur. Het is een volk van zeden en leven, gelijk boven breder is gezegt, als de Kalmakken, en komt spraek ook met de zelve eenigzins over een; heeft hunne bezondere Chans of Opperheeren. Het heeft ook eenen Opper-priester of Paep, die by hen *Koetoechta* genaemt word, en van hen, als mede van de Sinezen, voor een grooten Heilig gehouden, en ook van hun rykelijk beschonken word. Hy word ook by hen zoo hoog en waerdig, als de Chan, of Opperheer, geacht; ja zelf de Chan moet zijne wetten in 't Geestelijke met groote vreze en achtbaerheit nakomen, en onderhouden. Deze *Koetoechta* hout zijn eige Tent, Hut of verblijf, daer hy op Tapyten en Kussens, na der Tartaren wyze, zit. Aldaer komen de Moegalen, Sinezen en andere volken by hem, om van hem gezegt te worden. De zegen van den *Koetoechta* word aldus ontsangen: een doek word den geen, die dezegen zal ontfangen, om den hals gedaen, en met knopen losjes toegeknoopt: en als dan leit de *Koetoechta* de hand op des zelven hooft, en prevelt eenige woorden binnens monds, en beschenkt hem met een of ander. Wat zijn leven aenbelangt, hy eet niets, dat door een Mes of ander gereetschap is ter dood gebrag: maer moet van zelfs gestorven zijn: of anders erneert hy zich met Aerd of Boom-vruchten, of met iets anders, daer geen leven in geweest is. Gelijk van hem omstandelijker boven gesproken word.

Bericht,
Nopende het Kalmaksche volk, zoo als aen my zulks, door zekeren Europischen Christen, die zich een geruimen tyd in Georgia *heeft opgehouden, over geschreven is.*

DE Kalmakken worden bestiert door eenen Vorst, dien zy[*] *Ajouke*, 't geen Chan, dat is, Vorst of Keizer, bedied, noemen. Dees vermag maer een wettige Vrouw te hebben.

De Kalmakken zijn Afgoden-dienaers, en de meeste zonder Godsdienst.

De *Ajouke* noemt zich Koning van de *Deafs*, en wend voor, dat de[§] Tarters hem onderdanig zijn: daer die doch gansch niet van willen hooren; 't geen ook groote wan-orde tusschen hen beide veroorzaekt.

De Kalmakken zijn zeer tot den oorlog genegen, en van d'andere Tartaren ontzien. Zy houden zich voor geene Tartars, hoewel wy tusschen hen en de Tartars geen onderscheit maken: maer zy noemen zich enkelijk Kalmakken, willende daer door van de andere Tartaren onderscheiden zijn.

Hun geweer is Pyl en Boog, en een aert van Lançen.

Zy zijn gekleed in Schaeps-vellen, zonder Hemden: zijn zwart achtig, en van slechte gedaente, met platte Neuze, ja vervaerlijk om aen te zien; eeten alles ja tot Slangen en ander ongedierte toe, daer wy een schrik van hebben en 't geen andere Tartars niet doen. Hunne Wyven hebben doorboorde Neuzen en Ooren, daer in zy Bloed-koraelen dragen. De voornaemste Mannen onder hen zijn gekleed met gekleurd grof Laken. Zy dragen het hooft geschooren, maer laten boven op het hooft een lok of tuit, welke zy ook vlechten, en op de rug laten hangen; hebben de baerd geschooren, latende alleen de tippen van de knevels boven de lippen, 't geen mismaekt is om aen te zien.

[*]Te verstaen van den Kalmakschen Vorst en de Kalmakken, die zich omtrent Astrakan onthouden.

[§]Vesta Nagaische.

Deze geschlachten wonen in Tenten, en verhuizen zeer dikwils. Des Zomers trekken zy op na de kant en plaetzen van *Siberie*, en slaen des Winters hunne Tenten in de Landstreeke, langs de *Volga*, aen de kant van de Kaspische Zee, na het Oosten op.

Ten Zuiden zijn de zoo genaemde Zwarte Kalmakken, van een zelven Godsdienst en leven als de andere Kalmakken; doch staen onder een anderen Vorst; maer hebben eenderlei spraek en schrift.

De Kalmakken, zoo Witte als Zwarte, hebben onderscheid, in sprake en schrift, met de andere Tartars. Ik heb eenige van hunne boeken gezien, welker lettern wel gemaekt zijn, maer gansch geen gemeenschap met d'Arabische letteren hebben. Deze beide Kalmakken leven meest altoos tegen malkanderen in oorlog, wegens het bezit van de Woestyne en Velden.

In de Boekerye tot *Leiden*, word een Arabisch in Latyn vertaelt, Boeksken bewaert, 't geen aldaer door *Livinus Warnerus*, 't geen aldaer door *Livinus Warnerus*, wel eer afgezondene van den Staet, aen het *Konstantinopolitaensch* Hof, is vereerd geworden, by uiterste wil, geschreven in 't Jaer 822*, volgens de Mahometaensche tyd-rekening. Alwaer van de Kalmakken het volgende is te zien.

*Chrifti 1122

Kalmakkia is een Landschap der ongeloovige Tartaren, woonende in 't Noorder del van *Chathaea:* Schapen vachten, strekt dat volk voor Hemden en Rokken: Yzer valt daer niet, wes de punten van de Pylen hout zijn, of van Paerds-hoeven, hare vaten die zy tot drank en spys gebruiken, zijn van hout, zelf die geene, waer in zy hun Vleesch kooken, want zy werpen in alzulke vaten, als 'er water op het Vleesch is gegooten, gloeyende steenen, die het zelve doen kooken: zy nuttingen

veel Harte-vleesch, wilde Paerden en Kamelen vleefch: haer Landschap is vry plat en vruchtbaer, waerom de *Chathaers* daer door verlokt, dikmaels met hen oorlog voeren: het dertiende deel van *Chataea* is aldus eertyds den Kalmak af handig gemaekt.

Karakrim is een groote Stad in de Velden van *Kalmakkia*; de Inwoonders zijn groote Handwerks-luiden en Konstenaers, bidden het gesternte aen: t'eeniger tyd hebben de Chans van *Kalmakkia, Chataea*. overwonnen gehad, doch namaels is het onder de eerste Koningen weder geraekt: na *Zengis* hebben in de Stad en het Landschap *Karakrim* Mannen geheerscht, *Vlugh juriff* genaemt. Dus verre gemelte onbekende Arabische Schryver.

Van de oorspronk der Riviere de Ganges: *en van der Heidenen overgeloovigheit omtrent de zelve Rivier.*

DE oorspronk van de Rivier *Ganges*, die niet wyt van *Mugalia* en *Kalmakkia* gelegen is, was by de ouden niet te recht bekent. *Plinius* gevoelde daer van, dat die in 't gebergte *Hemodus*, onder *Scythie* gelegen was. *Andrada* Jezuit, welke in 't Jaer zestien honderd vier en twintig, in 't Ryk *Tebet* is geweest, zegt, dat men des zelven oorspronk daer omtrent ziet; doch dat die steeds onder Ys en Sneeuw gedoken leit, en, na dat langs Klippen en ongebaende wegen gespoelt heeft, door 't Meir *Hardwayer*, (alzoo genaemt na een Stad van den zelven naem,) in 't Landschap *Siba*, dat onder 't Mogolsche gebied behoort, stort, en door het Landschap *Kakares* vloeit, eindelijk in d'Indische Zee valt.

Thevenot, in zijne Indische Reis-beschryving zegt, dat de *Ganges* en *Indus* hunnen oorspronk in 't gebergte van *Sagatay* en *Turkenstan* zouden hebben; welke Landen benoorden aen *Indostan* grenzen, en niet wyt van *Moegalia* en *Kalmakkia* gelegen zijn.

De takken, die aen den oorspronk van de *Ganges* in mijn Kaert vertoont worden, heb ik, in navolginge van ouder Schryvers, ontworpen; doch achte noodig, de onzeekerheit daer van aen te roeren. Want vinde by zommige de zelve in een andere gedaente afgemaelt: behoudende deze tot dat van de oprechte dreef zal zijn verzeekert.

Het water van de Rivier *Ganges* is niet gedronken; want het verwekt buikloop, en krimping of snyding in de darmen.

De omher woonende Heidenen gevoelen, dat het water van den *Ganges* niet alleenlijk gezont voor het Lichaem is: maer ook strekt, om de zonden der Zielen af te wasschen: waerom zy de assche van hunne verbrande Lichamen veeltyds in den zelven smyten: ook word de Oever met Begraefplaetzen en Doodbussen der Grooten bezet. Die, stervende, met zijne voeten aen 't Ganges-water raekt, word geoordeelt, aenstonds op de Ziel-verhuizinge, ten Hemel te reizen: desgelijks de geene, wiens asch daer in geworpen word.

De *Ganges* spoelt, niet verre van zijn oorspronk, over een Steenrots, het hooft van een Koe-beest in gedaente niet ongelijk: en vermids dat Vee in die Landstreke zeer geëert en geacht is, ook iet heiligs in te hebben gelooft word, zoo spoelt zich het aenwoonende volk dagelijks met des zelfs nat of water af, en d'afgelegenen doen het tot zich brengen, zoo veel als mogelijk is.

Hoe heilig het water van de Rivier *Ganges* by d'Indiaensche *Bramines*, dat zijn Priesters, gehouden word, mag uit *Abraham Rogier* gezien worden, die, in zijn Boek, de Godsdiensten der Heidenen en *Bramines*, op de kust van *Choromandel*, wytloopig, in wys als volgt, daer van heeft geschreven.

Niet alleen (zeit hy) heeft het zoute water omtrent de pagode *Rammeswara* altoos de kracht om de zonden af te wasschen: maer de *Bramines* schryven ook het versch water, inzonderheit het water van de Rivier *Ganges*, welk haer water in de Golf van *Bengale* in Zee loost, deze kracht toe. Want zy gelooven eenpaerlijk, en houden 't voor gewis, dat die geene, de welke zich met het water van deze Rivier wasschen, ten vollen van hunne zonden gereinigt worden. Ja de *Bramine Padnamaba* getuigde, dat de kracht van dat water zoodanig was, dat de geene die daer in gingen, al was 't ook dat zy geen lust noch genegentheit tot de reiniginge van de zonden hadden, evenwel gereinigt wierden.

En vermids de Inwoonders van *Bengala* zulk een gevoelen van dit water hebben, zoo is 't dat die geene, die omtrent de Riviere de *Ganges* woonen, voor een gewoonte hebben, hunne zieken, als zy op het uiterste zijn, na die Rivier te brengen, en met het halve lichaem in 't water te leggen, op datze van hunne zonden mogten gereinigt worden; en met de andere helft op het drooge, op datze niet zouden versmooren.

En vermids de Rivier *Ganges* niet overal is, en veele Menschen het voordeel,

't welk d'Inwoonders omtrent deze Rivier hebben, niet zouden genieten, en op dat by ook eenen algemeenen Afgod zoude zijn, en die verre van de stroom af woonen, ook hun vertrouwen op de zelve zouden stellen, en, door de kracht van dit water, de reiniging hunner zonden verwachten, zoo word den geenen, die verre van deze Riviere af woonen, diets gemaekt, dat zoo wanneer zy zich wasschen, het water dat zy daer toe gebruiken, ook de kracht heeft, om de zonden af te wasschen, als zy maer aen de Rivier *Ganges* gedenken, en zeggen, *Gangasjanam*, dat is, *Ganges wasch my.*

Wegens het gevoelen van de heiligheit des waters van de Rivier *Ganges*, en om dat de Heidenen daer omtrent meenen, dat het veel voordeel toebrengt, zoo voeren zy het zelve water wyt en breet door de Heidensche Landen, gelijk hier te Lande het Spa-water vervoert word.

Om de redenen, waerom de Heidenen zoo veel werks van het water der Riviere *Ganges* maken, en het zelve zoo veel heiligheits toeschryven, bequamelijk te doen verstaen, zal het niet vreemt zijn, (zeit *Rogier*) een verdichtzel te verhalen, de welke ik uit den mond van de Bramine *Padnamaba* hebbe. Men moet weten, hoe deze Rivier uit den Hemel, op de plaetze van *Dewendre*, en van *Dewendre* op der Aerden, en inzonderheit in *Bengale*, alwaer zy haer water weder in de Zee loost, geraekt is.

Eerst zullen wy aenwyzen, hoe deze Rivier *Ganges* uit den Hemel op de plaetze van *Dewendre* gekomen is. De Bramine zeide, dat'er een zeker *Raetsjasja* of Duivel, genaemt *Belli*, geweest is, de welke een groote belofte aen *Eswara* gedaen had: op het volbrengen van welke *Eswara* hem zoude toegezeit hebben, dat hy overwinnen zoude, al die hy bestryen zoude. Waer over hy zeer hoogmoedig zoude geworden zijn, en niemand verschoont heeft: maer ook *Dewendre*, en d'andere Opperhoofden der onderhemelsche waerelden, aengetast, overmeestert, en uit hun bezit gedreven heeft. Waer over zylieden aen *Bramma* klachtig wierden. *Bramma* zoude de zaeke *Wistnou* ook aengedient hebben. *Wistnou* de klachten gehoort, en de zaeke wel ingezien hebbende, bevond dat den zelven *Raetsjasja* hem ook een trouwe dienaer was, vond derhalven goet, hem niet door geweld, maer door list en behendigheit t'onder te brengen, Om dit dan uit te werken, zeggen zy, dat *Wistnou* in de Waereld gekomen is, onder den naem van *Wamaua*, een *Bramasari*, dat is, een jonge Bramine. En terwijl dat den gezeiden *Belli* bezig was met een *Iagam* te Offeren, is hy by hem gekomen, en verzocht een Aelmoesse van hem: waer op *Belli* vraegde, wat hy begeerde? Hy antwoorde, drie voeten Lands: 't welk hem *Belli* op staende voet toestond. Waer op hy begon 't Land af te meten. Hy stelde dan een voet ter neder, en drukt de zelve tot *Patalam*, dat is, den afgrond; tot de schale van 't Ey, daer deze waereld, (na hun gevoelen) in begrepen is. D'andere voet heeft hy na om hoog gezet, en heeft daer mede alle de boven waerelden doordrukt, en de schale van 't Ey geraekt. Toen hy nu de derde voet zetten zoude, heeft hy gevraegt, waer hy dien stellen zoude, na dien 'er nu geen plaetze meer was? Waer op *Belli* zoude geantwoord hebben: *Zetze op mijn hooft*. 't Welk hy zoude gedaen hebben, en had den gezeiden *Belli* met zijn voet tot den asgrond neergedrukt, en aldaer, zeggenze, dat hy noch is. Toen vernam dezen Duivel, dat hy met God te doen hadde, en bad hem, dat hy hem zijn hoogmoet vergeven wilden. Waer op *Wistnou* hem zoude geantwoord hebben: *Alhoewel gy hier zyt, zoo zult gy nochtans hier zoo wel zijn, dan of gy by my in den Hemel waert*. En zoo is hy dan daer by gebleven. Doch de Bramine zeide, dat wanneer *Wistnou* zijn voet na om hoog zette, dat hy niet alleen de schale van 't Ey der waereld geraekt heeft: maer dat hy die met zulken kracht geraekt heeft, dat de schael scheurde; en op

staende voet zou het water, daer dit Ey in dryft, (welk water zy zeggen, dat God zelfs is) daer in hebben konnen loopen. 't Welk *Bramma* ziende, die ook in 't zelve Ey zijn plaetze hebben zoude, heeft zijn vat genomen, het water daer in gevangen, en de voeten van *Wistnou* daer mede gewaschen. Doch het overige zoude, als een Rivier, na de plaetze *Dewendre* geloopen zijn. En vermids de Riviere *Ganges* in de plaetze van *Dewendre* geloopen zoude hebben, eerze op de benedenste waereld is gekomen, wordze noch ten huidigen dage van de Bramines, *Surga nadi*, dat is, *Hemelsche Rivier*, genoemt.

Wy hebben gezegt, op wat wyze, (na het verdichten der Bramines) de Rivier *Ganges* in de plaetze *Dewendre* gekomen zy. Nu zullen wy voort aenwyzen, hoe zy op der Aerde zoude geraekt zijn.

Het is gebeurd, zeide den gemelten Bramine *Padnamaba*, dat een zeeker *Setrea*, genaemt *Sagara jakrawerti* (*jakrawerti* betekent een Keizer) een Heer van Leer groot vermogen, voorgenomen had,

een *Iagam*,dat is, Offerhande, van een wit paerd te doen; 't welk by de Braminen een groote zaek is, en die niemand hem mag onderwinden te doen, of hy moet van zeer groot vermogen zijn, en hem verzekeren dat niemand magtig is hem het zelve te verhinderen. Waerom dat heden ten dage dit *Iagam* (na 't zeggen van de Bramine) niet gepleegt word. Want niemand derft zich vermeten van zulk een magt en vermogen te zijn. Die dit *Iagam* voornemens is te doen, zend, eer hy 't doet, een Paerd in alle Landen, met een brief aen de staert, in welk den naem van de perzoon, die voorgenomen heeft het *Iagam* te doen, geschreven staet, en gemeld, van wat magt het Paerd gevolgt word, en word gevraegt, of 'er niemand is, die het Paerd derft ophouden? 't welk, indien iemand doen wil, die moet hem magtig bevinden om de magt, die na het Paerd volgt, te wederstaen. Doch indien dat geschied, en de magt die 't Paerd volgt, verslagen word, zoo is het *Iagam* te niet: maer indien niemand het Paerd op houd, zoo heeft het *Iagam* ter bestemder tyd zijnen voortgang. De Heer die dusdanigen *Iagam*, als gezeit is, voorgenomen hadde te doen, hadde veele Vrouwen, en by de zelve tzestig duizend Kinderen. Het Paerd uitgezonden hebbende, heeft deze zestig duizend, en noch meerder magt daer by, het Paerd na gezonden. Niemand heeft hen wederstant geboden: maer zy hebben aen ieder een veeloverlast gedaen. *Dewendre* den hoogmoet van dit volk bemerkende, heeft het Paerd heimlijk weg genomen, en onder de zevende waereld, achter een zeer Heilig Man, een Godsdienstige van *Wistnou*, verborgen, en aldaer heeft hy 't gebonden. Zy het Paerd mislende, gingen het overal zoeken, doch konden het niet vinden. 't Is daer na gebeurt dat een *Akasawani*, dat is, een zwervende Geest, aen hen ontdekt heeft waer het Paerd was. Zy hebben middel gezogt om aldaer te geraken; doch vonden geen weg om in de zevende waereld te komen. Maer eindelijk is besloten, dat ieder van hen aen 't graven zoude gaen. Doch wanneer het gat diep wierd, en zy geen raed wisten om d'aerde na boven te dragen, zoo hebbenze de zelve opgeslokt: en op dat zy de zelve te beter door zouden konnen zwelgen, hebbenze water daer op gedronken: en door dat middel zoudenze eindelijk aldaer gekomen zijn, alwaer het Paerd was, en hebben het achter eenen Heiligen gebonden gevonden. Zy weinig denkende wie dat gedaen hadde, en meinende dat dien Heiligen dat zoo beschikt hadde, hebben zy hem aengevat, en dapper geslagen. De Heilig de slagen voelende, is in toorn onsteken, en zeide tot hen, *dit hebe gy lieden onbedachtelijk gedaen: en indien ik een getrouw dienaer van Wistnou ben, zoo zult gy alle tot assche worden*. En het geschiede op staende voet. Deze omgekomen zijnde, zoo zoude het gebeurt zijn, dat de Zoon van den oudsten Zoon, die Hooft was over het uitgezonden volk, zijn Vader zoude gaen wezen zoeken, en den weg, die de voorige gegraven hadden, gegaen, en ook in de zevende waereld, by den Heilig, gekomen zijn, alwaer hy het Paerd met het Volk, dat tot assche geworden was, gevonden zoude hebben. In zoodanigen gestalte het daer vindende, zoude hy ootmoedelijk aen den Heiligen hebben verzocht, hem openinge te willen doen, waer zijn Vader gebleven was; 't welk hy gedaen heeft, en ontdekte de gantsche zaek; en verstond dat alle de Zielen verlooren, en Duivels geworden waren. Waer op hy den Heilig zoude gevraegt hebben, hoe de Zielen behouden konden worden? en tot antwoord hebben ontfangen, dat'er geen middel was, of 't en ware dat de assche door het water van de Riviere *Ganges* nat gemaekt konde worden, en dat zy door dat middel in de plaetze *Dewendre* geraken zouden. Deze gezeide Zoons Zoon dit verstaen hebbende, nam het Paerd, en ging daer mede na zijn Groot-vader, aen den welken hy alles dat'er gebeurd was, verhaelt heeft, en

verzocht aen hem verlof, om eenig middel, ten goede van zijn Vaders Ziele, ter hand te nemen. Daer toe verlof verkregen hebbende, heeft aen *Wistnou* een groote belofte gedaen, in de welke hy, tot de dertig duizend Jaeren toe, volhard heeft, en is gestorven, eer hy tot zijn voornemen geraekt was. Daer na heeft zijn Zoon de zelve belofte aengevaert, en daer in ook tot de dertig duizend Jaren volhard, en is ook gestorven, zonder dat hy ten einde van zijn voornemen gekomen was. De derde heeft diergelijke gedaen: en dertig duizend Jaren ook in de belofte verslijtende, is ook onverrichter zake gestorven. Eindelijk heeft ook de vierde, *Bagireta* genaemt, de voorige belofte aengevaert. En na dat diem duizend Jaer daer in bezig hadde geweest, zoo is *Wistnou*, nu honderd duizend Jaren in de belofte versleten hebbende, eindelijk bewogen geworden, om aen *Bagireta* de toezegginge te doen, dat hem geven zoude het geene hy zoude begeeren. *Bagireta* zoodanige belofte ontfangen hebbende, verzocht dat het water

van de Riviere *Ganges* zijn geslacht, dat tot assche geworden was, tot zaligheit nat maken mogte. *Wistnou* heeft het hem toegestaen. Toen verzocht *Bagireta* aen de Riviere *Ganges*, dat zy vallen wilde ter plaetze daer hy begeerde, en datze hem navolgen zoude waer hy henen ging; het welk hem toegestaen wierd. En daer op verzocht hy, datze vallen zoude op den Berg *Chimmawontam*, verre om den Noord gelegen. Doch dezen Berg zoude daer op gezeid hebben, dat zy dien last niet konde dragen: maer dat alleen *Eswara* dat vermogen hadde. Toen verzocht *Bagireta* aen *Eswara* het zelve; de welke hem beloofde, dat hy de Riviere *Ganges* op zijn hooft ontfangen zoude. Doch de Rivier, zeggenze, dacht, indien de Berg *Chimmawontam* niet magtig genoeg was om het uit te staen, dat zy op haer neder daelde, dat ook *Eswara* niet vermogens genoeg daer toe hebben zoude. Zy is derhalven uit de plaetze *Dewendre* neder gevallen op 't hooft van *Eswara*, met voornemen om hem te verpletteren. Doch *Eswara* den hoogmoet, met welke de Rivier *Ganges* neder daelde, bewust zijnde, ontfangt haer: maer verleende haer geen weg om voort te lopen; doch hy hieltze op zijn hooft staen. *Bagireta* het geruisch van 't water hoorende, doch geen water vernemende, bad aen *Eswara*, dat hy doch aen die Rivier een weg wilde vergunnen; 't welk hy dede; en de *Ganges* is gevallen op den berg *Chimmawontam*, en van daer op de Aerde: en is den gezeiden *Bagireta* gevolgt. Zy zeggen dat de Rivier, in 't voortlopen, zeeker Heilig Man zoude ontmoet hebben, die met het vieren van 't *Iagam* bezig was, en zoude met haren vloet alles weg genomen hebben dat den gezeiden Heilig tot het vieren van den *Iagam* toegestelt had. Waer over dien Heiligen Man zeer verstoort is geworden, en heeft gezeid tot de Rivier: komt in mijn hand: en 't zoude ook geschied zijn, en hy zoude de Rivier ingeslokt hebben. Toen stond *Bagireta* weder, met nieuwe droef heit, verzet, en hy bad den Heilig, dat hy de Rivier weder wilde geven. Doch den gezeiden Heilig overleide hoe hy dat bequamelijk zoude konnen doen, en de Rivier haer Heiligheit niet verliezen. Hy dacht, indien hyze uitpiste, dat ook het zelfde zoude gebeuren. Derhalven vond hy goed, dat hyze uit zijn Dye zoude laten vloeyen; 't welk geschiede: en heeft daer van den derden naem gekregen, werdende noch heden op den dag van de Bramines *Iennadi* genaemt.

De Riviere uit de Dye van den Heilig gelopen zijnde, is tot *Bengale, Bagireta* na gevolgt, alwaer zy haer in veele en verscheide spruiten verspriet heeft, en is gelopen over de zestig duizend Menschen, die tot assche waren verbrand, en zy zijn levendig geworden, en hebben *Bagireta* grooten dank geweten over den dienst die hy hen gedaen hadde, en zy zijn opgevaren na de plaets *Dewendre*.

Ter oorzake dat deze Riviere *Ganges Bagireta* in wyze, als zy verhalen, zoude gevolgt zijn, zoo heeftze de vierde naem gekregen, en word *Bagireti* genaemt; doch de gemeenste naem is *Ganga*, en word gemeenlijk by d'onze de Rivier *Ganges* genoemt.

Hier hebt gy de reden van de Heiligheit der Riviere *Ganges*, en waerom datze in zulken grooten achtinge en waerde is: te weten, om datze, na 't voorgeven der Braminers, van 't water is. 't welk God zelf is, en dat ze van den Hemel is neder gedaelt; waerom dat ook de zelve *een Hemelsche Riviere* noemen. En of dit alles steun op zeer ongegronde verdichtzelen, zoo houden zy het nochtans voor waerachtig, en zijn daer niet af te brengen, en geloven 't, om dat hun *Vedam*, dat is, hun Wet-boek, dat getuigt.

Wy hebben hier vooren aengewezen, dat de Heidenen gevoelen, dat'er middelen zijn, om vergevinge der zonden te bekomen: en ook verhaelt, welke de zelve zonder

zijn. Maer wat raed voor die gene, die de zelve niet hebben in 't werk gestelt, en gestorven zijn? na dien het elk een niet gelegen komt, en ook niet mogelijk is, na *Casi*, of *Rammeswara*, of na eenige andere Heilige plaetzen, te reizen. En vermids, dat ook zommige zoo veel indruks niet hebben, noch zoo veel om 't einde denken, dat zy dagelijks in den morgen-stond, de zeven voorname Heilige plaetzen zouden noemen, om de vergevinge der zonden te verkrygen. Om dat ook de zulke niet verlegen zouden raken, zoo hebbenze ook middel uitgevonden waer door deze te recht geholpen konnen worden, en dat ze, ten goede van den doode, iets doen kunnen.

En hier komt weder de Reviere *Ganges*, van wiens Heiligheit wy hier voor gezegt hebben, te hulp. De Heidenen houden het voor gewis en zeker, dat, zoo wanneer zy bezorgen, dat het gebeente der overledenen na de Rivier *Ganges* gebragt, en daer in geworpen word; dat de Ziele des genen, wiens doodbeenderen het zijn, daer door groot genut en voordeel verkrygt, en dat voor ieder Jaer dat deze beenderen in die Rivier leggen, duizend

Jaer daer voor vreugde in de plaets van *Dewendre* genieten. Zy zeggen de plaetze van *Dewendre*, om dat zy gevolen dat dit water de kracht niet heeft om den Hemel zelfs te geven, maer den weg wyst om daer in re geraken. Met andere, de welke door andere middelen in de plaetze van *Dewendre* komen, hebben deze wel dit niet gemeen, datze na het verloop van een bezetten tyd, wederom na deze waereld moeten komen, en andermael in een lichaem varen, en menigmael gebooren worden: nochtans hebben zy door dit water voordeel, 't geene de andere niet hebben: te weten, dat zy niet komen in slimmer leven, maer t'elkens verbeteren, een beter leven genieten, en zoodanig leven, dat zoo vol verdiensten is, dat zy in den Hemel geraken.

Tangut, anders Tanyu of Tannu

T *Angut*, anders *Tanyu* of *Tannu*, is een matelijk groot Tartarsch Ryk, gelegen met zijn Noord-eind op veertig graden: heeft ten Westen 't Landschap van *Samahania* of *Samarkand:* ten Oosten de Woestyne *Xamo* of *Lop:* ten Noorden *Mugalia*, en ten Zuiden Indiën.

Het Ryk *Tangut* begrypt veele andere minder Ryken.

Tangut, anders *Tanyu* of *Tannu*, wierd van ouds by de Sinezen, onder den Sineschen Keizerlijken stam *Hia, Hiuncho*; onder *Cheva, Hienyun*; onder dien van *Cin* en *Han, Hiungun*; onder *Tang, Thokive*, en onder *Hang, Kicheu* genaemt.

In dit Ryk van *Tangut* vind men veele vaste Steden.

Aldaer is de zit-plaets van dien grooten en eersten Priester *Katouchta Lama*, gelijk reeds te vooren meermael breder is verhaelt. Dees word gezegt nooit te sterven, en aen wien de omleggende Tartaren alle, ja de Sinezen zelfs, eere bewyzen, hem aenbidden, en gevoelen, dat hy alles weet, tot ded gedachten der Menschen toe, en voorzeggen kan: wiens uitwerpzelen, ja zelf zijn afgang, voor heilig word gehouden. Het bedrog van dit Priesterdom bestaet hier in, dat deze Heilig schuil gehouden, en zelden gezien word, en niet als by duister en lamplicht: en dat, als hy sterft, men zijns gelijken ter plaetze brengt, waer hy zijn Hof houd, om de blinde gemeente te bedriegen.

In dit Land, zegt *Markus Paulus* de Venetiaen, onthielden zich in zijnen tyd, (dat in de twaelf honderste Eeuw was) veele Christenen: en word gelooft dit het Land van den beruchten *Priester* of *Paep jan* te zijn. Misschien was deees eertyds een Christen Patriarch, die te gelijk het waereldlijk gezag had: of wel een Christen Prins, die zoo wel over de Heidenen als de Christenen gebood, spruitende het woord van *Priester* of *Paep jan*, uit de overeenkomst en misuitlegging der woorden. Hoe hy niet in *Abyssinie* heeft gewoont, zie by *Dapper* in zijn *Afrika*, als ook by anderen.

Ten tyde van *Markus Paulus* waren in dit Landschap de meeste Menschen(schoon 'er ook al veele Heidenen en Mahometanen woonden) Christenen: zedert welken tyd, de Christelijke Godsdienst aldaer zijnde verstorven, de Afgodendienaers dezen boven gemelden *Katouchta Lama*, in de plaets van den eersten Priester *jan*, of Christelijken Patriarch, hebben opgeworpen, die 'er noch heden, naest den Konink, het meeste gezag heeft.

Dat van ouds gezegt wierd, dat dees Paep of Priester *Jan*, zeer veele Ryken en Landen onder zijn gezag gehad zoude hebben, zoo wel van het Christelijk, als

Heidensh Geloof, kan wel waer zijn, alzoo daer rondsom veele Koninkrykskens zijn; waer van de namen zedert merkelijk zijn verandert.

Na eenige hondered Jaren verduistering, is den naem van Groot Tartarye in *Europa* wederom bekent geworden, van 't welke gewag gemaekt word, door *Zackud* de Jood, in zijn Kronijk op het Jaer duizend na Christi geboorte, en hy noemt des zelfs Koningen, der Grooten Tartaren Christen Koningen.

Dat het Christen Geloof voormaels in *Tartarye, India* en *Sina* gebloeit heeft, schynt genoegzaem te blijken: eenige dezer Koningen waren na volgers en voorstanders van de *Nestoriaensche* dwael-geesten, welker Patriarch over veel plaetzen in Indiën het gezag heeft gehad.

Die van *Europa* hebben deze Nestoriaensche Koningen der Tarters, genaemt *Paep jan*,welke name *Markus Paulus Venetus*, aen welke wy verschuldigt zijn, de eerste kennisse dier geheele Landstreeke, eerst uit *Asia* in *Europa* heeft over gebragt: uit hem hebben de overige het getrokken, en hebben ontallijke dingen van den zelven *Paep Jan* verdicht, voornamentlijk *joannes Mandevil*: het is wonderlijk hoe veel dwalingen hier uit zijn voortgesproten, want zommige plaetzen het gebied van *Paep Jan* in *Asia*; maer *Venetus* is geheel buiten schuld.[+]

Josephus Scaliger wilde de naem van *Paep*

[+]Lib. 1 cap. 51. 64. Lib. 2. cap. 30.

jan het brengen, van het Persiansche woond *Preste Cham*, welk hy meende te betekenen een Aposlolisch of Christen Mensche, en op dat hy dit gevoelen zoude beweeren, heeft hy zeer ongerymt vast gestelt, in zijn werk van de verbetering der Tyden, de eerste druk, dat deze Asiatische Tarters het zelfde volk is, met de Abissynen in *Afrika*, en dat zy geslagen zijnde uit *Indiën*, na *Afrika* zijn over gevaren, en aldaer dat Ryk te hebben gesticht, 't welk wy huiden Abissynie, of het Ryk van *Paep jan* noemen. Deze dwalingen heeft hy beter onderricht zijnde, in de tweede druk verbetert.

Van het gewest daer dezen Priester *jan* zoude geheerscht hebben, spreekt zeker onbekent Schryver, in 't Latyn ongedrukt by my berustende, aldus:

Waer het gebied van *Paep jan* geweest zy, is niet genoegzaem bekent. Zeer veele geleerden zijn van gevoelen, dat het in *Asia*, tegens Tartarye geweest is, hoewel andere der Abissynen Konink verkeerdelijk *Paep Jan* genoemt hebben, van het[+]begin dezer dwalinge spreekt *Godignus* aldus:

[+]De rebus Abyssinorum, eerste Boek, vyfde Hooftstuk.

Den grooten *Paep jan* van Indiën (want zoo noemen hem de oude Schryvers) was een Christen, van die geene, welke met de Ketterye van *Nestorius* besmet waren: hy heerschte in de Landen die begrepen zijn in dat *Scytia*, 't welk *Ptolomeus* gestelt heeft aen geen zydeden Berg *Imaus*, waer van misschien niets verschillen die Landstreken, welke *Markus Paulus, Tenduc, Ortelius Argum, Ayton* of *Haiton* de Armenier, *Tarsem* noemden. Men zegt ook dat het een te zamen gevoegde heerschappye is geweest, bestaende uit twee en zeventig Koningen, ten deele Christenen, en ten deele Heidenen, tot haer Onderdanen, hebbende: daer en boven dat d'algemeene name van alle die dit Ryk hebben bezeten is *jonanaum*, ter eeren van de Propheet *jona*, gelijk als alle Koningen van AEgypten wierden genament *Pharao*; maer dat hy in de Westelijke deelen der Kerke in 't Latyn gemeenlijk *joannes* geheten word, met byvoeging van 't woord Presbiter, Priester of Paep, niet om dat hy een Priester was, maer om dat hy zich als een Aerts-bisschop vertoonde, hebbende iemand by zich die een Kruice recht op droeg, waer door *Paep jan* wilde te verstaen geven, dat hy was de beschermer des Christelijken Godsdienst. Dit Ryk is veele Jaren bloeyende geweest, tot dat het is gekomen op zekeren *David*, de welke van *Cingis* een zijner Veld-oversten, in een slag overwonnen wierd, een einde makende van dezes Ryks luister, als ook van de naem van *Paep jan*. Want den overwinnaer *Cingis* in den Jare 1187, door de krygsluiden tot Konink verheven, en van de *Scyten* erkent, is in plaetze van *Paep jan, Ulawcanus* genoemt geworden: daer is ook een zeer groote elende den Christenen op gevolgt, want allenksken kregen de Heiden tegens de Christenen de overhand; en de Heidensche dienst wierd ingevoerd.

Uit deze zoo groote wederwaerdigheden is maer een Konink over gebleven, die de *Nestoriaensche* overblyfzelen heeft by een verzamelt, en deze heeft ook niet lang geleeft, ende de nakomende Christen Vorsten hebben 't hooft tegens de aengroeyende magt der Tartars niet konnen boven houden: doch misverstandelijk is de name van *Paep Jan*, den Konink der Abissynen gegeven. Want wanneer de Portugeezen langs de Zee-kusten, Landen op zochten, was de naem van *Paep Jan* in *Europa* zeer vermaerd, en hy wierd gezegt te zijn, een zeer magtig Keizer, van veele Ryken, en een Christen, maer in wat deelen des waerelds was onbekent. Derhalven wanneer *Petrus Covillanius*, welken *Joannes* II, Konink van Portugael aen hem heeft gezonden, eerst over de Middellandsche Zee, en daer na te Lande, om de gelegentheit des Lands te onderzoeken, in 't *Asiatische India* hoorde, dat in *AEthyopia*, 't welk naby *AEgypten*

is, een zeer groot en overmagtig Konink was, belijdende de Christelijke Godsdienst, heeft hy zich derwaerts begeven, en wanneer hy veele zaken gevonden hadde, welke in *Europa* van eenen *Paep jan*, omstandig verhaelt wierden, geloofde hy deze de zelve te zijn, die *Paep jan* geheten word: Hy dan is de eerste geweest die den Konink der Abissynen deze naem gegeven heeft, en andere na dit voorbeeld hebben deze zelve dwalinge uit *AEthyopia* in *Europa* over gebragt.

De hoog geleerde en vermaerde Heer *Leuthof*, in zijn Boek van *Abyssinie*, schryft van dezen *Paep jan* aldus:

Het is by vermaerde Schryvers bekent, hoe dat eertyds in het uiterste van Asie, *niet wyt van 't Ryk* Tenduk, *na de kant van* Kathay *of* Sina *toe, een Christen Konink geheerscht heeft, die van de naest aen gelegene Persianen genaemt wierd* Prester Chan, *dat* Prins der aenbidders, *of der Christenen, zoo zommige meinen, gezeit is*; *of, zoo andere willen, was hy* Fristegiani, *dat is, Apostolisch, genoemt. 't Zy dan hoe deze naem uitgesproken is geweest, altoos de Italianen, welke te dier tyd de koophandel op Oosten dreven, hebben*

van zijnen naem Preste *of* Prete Gianni *of* Giovanni, *dat is*, Priester Jan, *gemaekt: en zoo is deze Konink namaels in* Europa *met den naem van* Presbyter *of* Priester Joan, *bekent geworden. En is het gerucht van dezen* Presbyter, Paep *of* Priester Jan, *in* Europa, *zedert eenige Eeuwen, zeer groot, doch duister, geweest; want weinige hebben geweten, dat* Prester Chan *in* Asie *van* Cenchi *of* Cyngis, *eerste Konink der Tartaren, uit zijn Land gedreven war: en zoo is mede by de Portugeezen grovelijk gedwaelt, welke dezen Asiatischen Konink in* Afrika *gezegt hebben te heerschen*.

Welke *jobus Ludolf* of *Leutholf*, elders noch in zijn Na-werk van dezen *Priester jan* spreekt, als volgt:

Waer den rechten *Paep jan* voor dezen geheerscht heeft, daer van schryft *Markus Paulus Venetus* aldus:

Tenduk is geweest de gewoonlijke verblyf plaets van dezen grooten en wyd vermaertste Konink des Waerelds, gemeenlijk genaemt *Paep jan*.

[+] *Kircherus* heeft ook onderzoek gedaen, aengaende het Ryk van *Paep jan*, maer behalven de getuigenisse van *Markus Paulus* zoo even gemelt, geeft hy weinig duidelijks te verstaen: want, na dat hy alvoorens, uit de Schriften van *Riccius*, opperste der Jezuiten in *Sina*, te recht hadde aengewezen, dat'er aen geene zyde van *Sina*, noch Landschap, noch Stad, *Chatai* geheten, en was, zoo doet hy aenstonds daer by: Ik zoude niet gelooven, met de waerheit zeer te stryden, dat behalven de Landstreek *Chatai* genaemt,welke binnen de grenzen van *Sina* gelegen zijnde, van die, van onze Broederschap is ontdekt, noch een ander, deel des Waerelds is, van veel grooter uitgestirektheit, omtrent de Asiatische Tartars, *Massageter, Seres, Paronomisade*, en andere na by gelegene Volkeren, grenzende aen *Sina* ten Zuiden en ten Westen, 't welk ook *Chatai* wierde geheten, alwaer dezen *Paep jan*, waer van nu gehandelt word, in de dagen onzes Voor-ouderen zoude hebben geheerscht, welk Landschap van *Ptolomeus* is genaemt *Scytia*, aen geen zyde den Berg *Imaus*, welk *Scytia* en *India* van den anderen scheid. *Markus Paulus Venetus* noemt het, het Ryke des Grooten Chams, en de Heilige Schrift (volgens 't getuigenisse van *Arius Montanus*) *Gog* en *Magog*. Maer wat *Kircherus* bewogen heeft aldus te schryven, is niet wel te begrypen: dewyle hy aldus zich zelf, als ook Vader *Riccius* tegen spreekt, want een weinig te vooren, had hy zeer wel gezegt: na de mael het eenige Jaren herwaets bekent is, dat al wat *Chatai* geheten is, tot *Sina* te behooren, en dat'er noch Stad, noch Land alzoo genaemt, buiten de palen van *Sina* te vinden is, zoo voegt hy een weinig verder, echter daer by de woorden zoo even verhaeld: dat'er behalven die Landstreke, noch een ander deel des Waerelds is, ook *Chatai* genaemt, enz. 't Welk met het voorgaende, regelrecht strydig is, ten ware hy wilde, dat men het opvatte, als gezegt van oude tyden, maer dat zoude ook met duidelijke getuigenissen van geschiedenis-schryvers moeten aengewezen worden. Want *Markus* zegt ons, dat het Landschap *Tenduc*, is het geene dat een Konink gehad heeft, gesprooten uit het geslachte van *Paep Jan*, en dat de Christenen daer de voornaemste Inwoonders zijn geweest; zoo dat ik niet kan zien waerom *Athan*. *Kircherus, Chatai* buiten *Sina*, of *Paep Jan* in *Chatai* wil hebben. Het is de waerheit meer gelijk, dat *Hornius* schryft: In die tyd heerschte in *Tenduc, Argon, Tangut, Tebet, Kitha, Mogol*, zekeren *johanna* of *johannes Ung:* of *Unad Chan*, en 't geslachte *Chairit*, welke belijdenis deed van de Christelijke Godsdienst, na 't gevoelen der Nestorianen; deze is dien

[+]Athanasius Kircherus, in prodr. copto de regno Presbiteri Johannis, tweede deel.

wydvermaerden Asiatischen of Indische *Paep Jan*, van welke *Mandevillius* en andere, zoo veel wonderen hebben uitgestrooit.

Met dit gevoelen acht ik, dat men ten opzichte van de plaetzen behoord voldaen te zijn. Van de namen *Johanna, Johannes Ung:* kan ik niet oordeelen, om dat *Hornius* niet meld uit wat Schryver hy dit heest, 't welk echter had behooren te doen: wy zullen den Lezer hier na evenwel een andere, en veel waerschynlijker uitlegginge geven van de afkomste dezes zoo zeer moeyelijken benaminge.

Na mijn gevoelen hebben de Armenische Gezanten, welke in den Jare 1145 te *Romen* zijn gekomen, de naem van dezen Vorst in *Europa* eerst bekend gemaekt, want ik achte dat voor haer by onze Schryvers geen voetstap daer van te vinden is; daer uit heeft *Markus Paulus* die omtrent den Jare 1270, die plaetzen heeft beschreven, gelegentheit genomen, zoo veele en zoo groote zaken daer van te melden, maer onze luiden hebben de name zelf verkeerd verklaert, gelijk aenstonds zullen zeggen.

Van de herkomste en eigenschap des woords Paep Jan.

Dat 'er in 't Noorder gedeelte van *Asia* een magtig Vorst, verkeerdelijk alzoo genaemt,

geheerscht heeft in 't Ryk *Tenduc*[*], daer in komen alle de geleerden nu wel over een, gelijk wy in 't voorgaende hebben. aengewezen: maer waerom hy alzoo is genaemt geweest, daer toe brengen zy wel veele oorspronken by, maer alle steunende op enkelde gissinge, en geen bewys van eenige Schryvers, want zy melden 'er niet een, die zegt, dat dezen Christen Konink, van den Persiaen of zijne Ondanen, met eenig diergelijk woord betekent word.

[*]Dit woord werd hier voor Tangut genomen.

Die wyzer zijn, houden 't daer voor, dat het gerucht van zoo grooten Konink is gekomen, ter ooren van de Europeanen, welke in de Oostersche Landen handelden: en daerom zoeken zy d'oorspronk van die naem in de Persische Tale. *Scaliger* meint dat dien Konink *Fristegiani*, dat is te zeggen, Apostolisch is genaemt geweest, welk gevoelen zeer veel Geleerden ook hebben aengenomen: maer 't zelve is niet alleen onvolmaekt, maer ook strydig met d'eigenschap van de Persiaensche Tale.

Want die Menschen, welke in de Oustersche Landen deze name eerst hebben gehoord, hebben niet alleen het enkel byvoegzel *Apostolicus*, maer te gelijk een Eernam *Chan* of *Shah*, dat is Konink daer door verstaen, als namentlijk *Shah Fristejan*. Den Apostolischen Konink, gelijk in 't Westen den Konink van *Spangien*, niet alleenlijk Catholijk, maer *Catholijkschen* Konink genaemt word. *Fristan* en *Fristaden*, betekent wel in de Persiaensche Tale, Zenden; maer de Persianen gebruiken voor 't woord Apostel, een Arabisch woord, genomen van een AEthiopisch woord *Havvaija*, dat is een Apostel. Maer de Geleerden ontkennen dat het woord, waer van *Scaliger* gewag maekt, na de eigenschap der Persiaensche Tale, van *Fristan* herkomstig is.

Fristade betekent by de Persianen wel een Gezant, Engel, Apostel, of alderlei Afgezondene, maer de[*] bygevoegde naem gevende woorden, welke vah zelfstandige[§] woorden afkomstig zijn, nemen aen in 't einde, in, zoo dat men zegt *Fristadin:* want *Fristagan* of *Fristegiani*, betekent nietr: maer *Fristadagan* is het meerder getal van *Fristade*, daer en boven zegt men nu gemeenlijk niet *Fristegan*, maer *Freste*, zoo dat *Bespierius* dit gevoelen wel te recht verwerpt. En alzoo komt ook met een te vallen 't gevoelen van *Hornius*, die op boven geroerde plaetze van het woord *Prestegar* wil, dat het zelve in de[+]Persiaensche Tale betekent Euangelisch of recht-zinnig.

[*]Adjectiva denominativa.

[§]Substantivis

[+]Otthodoxum.

Ook gevalt my de uitlegginge niet van *Golius*,de welke meint,dat die naem daer zijn oorspronk van heeft, dat de Oostersche Handelaers verstaen hadden, dat dien Konink, van de Persianen na hare spreekwyze wierd genaemt, *Prestar Chan*, en dat zulks betekent Heere of Prince der Slaven, dewyle de Slaven van der Habessinen volk de bekenste zijn van 't geheele Oosten. Ik meine zeid hy, (want hy derst het niet vast stellen) dat hy van de Persianen hedendaegs zoo genaemt word, of is genaemt geweest.

Zoo dat het maer een gissinge van dezen voortreffelijken Man, welke geen plaetze kan hebben, om dat zoo wel tot *Negucum*, Konink van *Afrika*, maer geenzints tot den Asiatische *Paep Jan*, waer van tegenwoordig gehandelt word, opzicht kan hebben: daer en boven is deze benaminge veel ouder, als dat ze der Habessinen Koningen zoude konnen toegepast worden, als welke in die tyden zoo beroemt niet en was by de *Europeërs* in *Asia*, wanneer de naem van *Paep jan* eerst in zwang ging: nochte waren ook de Habessina Slaven in de Oostersche gewesten, toen ter tyd zoo gemeen niet, als wel na de Adelenzer kryg. Maer de Portugezen, als zy deze naem gaven aen den Afrikaensche Konink, hadden zulks niet van de Persianen gehoort, gefijk *Golius*

gemeint heeft, maer hadden zulks afgenomen uit eenige oude vertellingen, als zy na Indiën reisden, om hem te zoeken, en verstaen hebbende dat der Habessinen Konink een Kruis droeg, en een Christen was, hadden zy hem deze naem toegepast.

Maer wy komen weder tot *Bespierius*, zoo even genoemt: deze brengt te voorschyn een nieuwe, en tot noch toe ongehoorde oorspronk of herkomste, namentlijk, dat *Preste jan* in de Pesische Talen betekent zoo veel als *Freschteh jehan*, dat is een Engel des Waerelds, zonder eenig reden of oorzaek, als dat hy zegt, dat den Grooten Mogol zich noch noemt *Shah fean*, dat is, Konink des Waerelds, en dat dezen bezit, een groot gedeelte van die Landen, welken den Asiatische *Paep Jan* voor dezen bezeten heeft, en dat waerschynlijk hier door komt te gebeuren, dat hy dat woord *jehan*, hoe wel te onrecht heeft behouden. Welk raedzel mijn al te wyt schynt gezocht: ook zoo is het dat den naem eens Engel op een Konink niet wel en past, en word niet *Freschteh*, maer *Preste* gezegt.

Te recht berispt hy *Schindlerus*, de welke in zijn vyftalig Woord-boek, onder het woord *Singit* zegt, dat *Prest* in de Per-

sische Tale betekent een Konink, en ook een Apostel of Gezondene.

My dan, is geen uitlegging dezes woords eenvoudiger en eigender voor gekomen, als van den treffelijken *Andreas Mulerus* van Gryffenhagen; deze heeft my duidelijk verhaelt, dat *Prester Chan*, zoo veel beduid als prince der Christenen, of die aenbidden gelijk of men zeide, biddend Vorst of Bid-konink: en nademael hy dit zijn gevoelen, na dat mijn Geschiedenis beschryving al in 't licht was, door zijn brieven heeft bevestigt, belijde ik nu gaerne, dat hy is de eerste uitvinder van het zelve, want die uitlegginge van woorden zijn de beste, welke niet alleen met de eigenschappen van de spraek, maer ook van de geschiedenisse, en rechte geschapenheit van de zake over een komen: dat nu *Prester Chan* een Konink geweest is der Christenen, hebben wy in boven geroerde plaetzen genoeg gezegt. Dus verre *Ludolfi*.

Het is in 't Ryk *Tangut* een plichtpleging, dat de Vrouw van 't Huis, als zy den Gasten drank inschenkt, drie stukjens Boter aen de kant van de Kan smeert; 't welk de geen, die drinkt, daer na aen zijn voorhooft strykt.

Doch een grouwelijke wyze is aldaer onder zommigen: te weten, dat zy den geene, die op 't uiterste of sterven leggen, op 't Veld brengen, en aldaer laten sterven, en, ten roove en aes der Dieren en Vogelen, laten leggen, meinende, dat het eerlijk is, een levendig graf te krygen: te weten, in de lichamen der Vogelen en Dieren.

Als men ten Zuide van de groote Muur,[+] die Sina van Tartarye scheid, uit de Sinesche Stad *Sining* treed, en na het Koninkryk *Tangut* of *Barantola* reist, moet men de Woestyne *Kalmak*, anders *Samo* en *Lop*, met de Karavane, door trekken. Deze Woestyne is op zommige plaetzen bergachtig, en op andere een zandige vlakte, die onvruchtbaer is, zonder Gras of veel Gedierte: behalven Leeuwen, Tygers, Beeren, Wolven en wilde Stieren; hoewel 'er zoo hier en daer Rivieren zijn, welkers Oevers groente voor het Vee, dat daer langs gedreven word, verschaffen.

[+]Kircher.

De zelve Woestyne heeft zijn oorspronk uit het binnenste van Indiën. Zy word doorreist van omher zwervende Tartaren, die voor weinig tyd, uit Sina na Indiën, de reize door de zelve heeft gedaen. Uit wiens brieven, onder de schriften van *Thevenot* gedrukt, mede te zien is, dat Lassa gelegen is op negen en twintig graden: en vier dagreizens van daer de Berg *Langur* leit, die zoo hoog is, dat men aen den top komende, naeuwelijks adem halen kan, en des Zomers, wegens de vergistige dampen, qualijk te bereizen is. Men gaet 'er te voet over.

Zoo haest als *Gruber* over de groote Sinesche Muur, en de Geele Rivier getogen was, ontmoete hy de Woestyne *Kalmak*, die zonder sterke Karavanen, vermids de aenrandinge der Tartarische Horden, niet te bereizen is,

De *Lamas*, of Priesters dezer Tartaren, dragen een rooden Hoet, met een witte Rok, achter om gedraeit, daer onder een geele Kaftaen, waer van een Beurs aen de band hangt. Hem quamen Tartarsche Vrouwen voor, die groene Rokken, van Schape-vachten, droegen: en Mannen, die ruige Rokken aen hadden. Deze hadden iets om den hals hangen, 't geene zy geloofden hen voor ongeval te bewaren.

De Hutten van dit Volk zijn buitenwaerts van berdekens, en buitenwaerts van vellen en wol gemaekt.

In 't Hof van *Tangut* zag hy Hovelingen, die als Wyven gekleed waren, doch met een Mantel omhangen.

Het Ryk *Maranga* is den Ryke *Tebet* ingelijft, en des zelfs Hooft-stad *Radoc* genaemt. Hier hoorde hy namen van *Franciscus, Anthonius*, enz. noemen; zoo dat het daer uit mede scheen, of wel eer Christenen aldaer bekent zijn geweest.

In de drie Maenden, die *Gruber* door de boven genoemde Woestyne reisde, ontmoete hy weinig Menschen, ook geen Gevogelte, maer veel wilde Stieren, Beeren, Leeuwen en Tygers.

Als dees Jezuit drie dagreizens aen deze, of de Westzyde, over de groote Muur was gekomen, ontmoete hy het Meir, *Kokonor* genaemt. De Geele Rivier krygt aldaer zijn oorspronk. *Kokonor* is op 't Tartarsch *groot Water* of *groote Meir* gezegt.

Van daer quam hy in 't Landschap *Toktokay*, dat bykans woest en onbewoont, en ook zeer onvruchtbaer is. Men ziet daer geen Menschen, als slechts weinige, die een arm leven, onder Tenten, leiden, De Vliet *Toktokay* besprengt dit Landschap, en geeft aen het zelve dien name. Deze Rivier is zeer schoon, en zoo breet als den *Donauw*, doch ondiep.

Wanneer hy dan van daer reisde, eh het Landschap *Tangut* door getogen was, quam hy in *Retink*, een zeer bevolkt Landrchap.

De Hovelingen doen in *Barantola*, een Hooft-stad in *Tangut*, zoo als anders met dien naem het geheele Ryk van *Tangut* wel werd benaemt, een ongeloovelijke kosten in kleding, die van Goud Laken is, wezende anderzins deze Landaerd zeer slordig. Mannen noch Vrouwen dragen Hemden: slapen, zonder Bedden, tegen de vloer aen: eeten veeltyds raeuw vleesch, en wassen nooit de handen of het aengezicht; doch zijn minzaem, en byzonder tegen de vremdelingen. De Vrouwen gaen daer zoo wel als de Mannen over straet.

Het Landschap *Koin* is na aen *Barantola* gelegen.

Van *Barantola* toog *Gruber* na het Ryk *Nekbal*, 't geen een Maend reizens groot is. In dit Land zijn twee voorname Steden, *Katinandir* en *Patan* genaemt, die alleenlijk door een Riviere van malkanderen gescheiden zijn.

De Konink aldaer, word genaemt *Dartosmal*. Hy onthoud zich in de Stad *Katinandir*, en zijn Broeder, genaemt *Nevagmal*, in *Patan*, welke het gezag over het krygsvolk heeft. Ter tyd, als *Gruber* daer nen. was, had hy een groote magt, tegen zekeren kleinen Konink, genaemt *Varcam*, die zijn Land, door veelvuldige invallen, belaegde, op de been.

De Stad Kuthi, zegt hy, is een der voornaemste Steden in het Landschap *Nekbal* of *Nupal:* als ook *Nesti*, en *Kadmendu*, de Hooft-stad. Daer is heet en koud water, uit onderaerdsche Bronnen overvloedelijk: en men vind 'er goede Weide.

Van *Nekpal* of *Nekbal* quamhy, in vyf dagen, aen het Ryk *Moranga*. Hier zag hy geen Steden, maer alleenlijk, Huizen, of liever Hutten, van strooi gemaekt. Deze Konink betaelt Schatting aen den grooten Mogol. Hier kreeg de Priester groot geloof, door gift van een verkyker, daer nooit gezien.

Hy verhaeld, dat de Tartaren in die gewesten geen geslachtnaem hebben; doch malkanderen enkelijk met eige namen onderscheiden.

Men ziet een Sinesche Volkplanting in het Land van *Moranga*, in welk Landschap een Stad is, *Hedonda* genaemt. Van daer komt men, in acht dagen, in *Mutgari*, de eerste Mogolsche Stad. Dan komt men, om na Agra (alwaer de groote Mogol zijn Hof houd) te reizen, in *Battana*, een Stad in het Bengaelsche Ryk, aen de Rivier *Ganges*, op vyf en twintig graden gelegen: en van daer in *Benaras*, daer een hooge School der Brachmannen of Heidensche Indiaensche Papen, is: waer in alle wetenschappen, dien Ryke eigen, geleert worden. En dit alles, volgens schryveans den Priester *Gruber*, welke dezen weg hadde gereist.

Het Tartarisch Ryk Tangut strekt, volgens *Martyn*, zich uit van de Woestyne *Lop*, achter de Sinesche Muur, tot aen het oude Tartarye, dat de Sinezen* *Samahania* noemen. Van deze Tartaren zeggen de Sinezen, dat zy beleefder zijn, als d'Oostelijker Tartaren. Dit volk is van oude tyden af al gewoon geweest met de Sinezen om te gaen. In hun Land zijn mede Sinesche Volk-plantingen gebragt, van wien zy goede zeden hebben geleert. Zy zijn dikmael van naem verandert. Zeventig Jaren omtrent lang, hebben zy Sina in bezit gehad: en uit hun zijn negen Sineesch-Tartarsche Keizers gesproten geweest.

*Anders Samarkand

Egrigaja was, in *Markus Paulus* tyden, een gedeelte van het Tangutsche Ryk: waer van de Hooft-stad *Calacia* geheten wierd. De Inwoonders waren Heidenen en Nestoriaensche Christenen.

De Konink, die onlangs over 't Tangutsche Land, in 't Waereldlijke gebood, word *Deva* genaemt, De Geestelijke Overste verhoud zich geheim in een plaets of Paleis.

Hy heeft gezag over alle Geestelijken[+] en Godsdienst; word van alle omliggende Tartaren in Bedevaert bezocht, en als een God op Aerde geviert. Hy word Priester der Priesteren genaemt, en eeuwige Vader, om dat zy hem onsterfelijk houden te zijn. De meest Noordelijke Volken zijn het yverigst met dezen dienst aengedaen. Het Slot, daer in hy zich ophoud, is *Bietela* of *Butala* geheten, op een hoogen Berg gebouwt, na de wyze der Huizen in Europe. Het heeft vier verdiepingen.

[+]Ziet Kircherus.

Het is jammer, hoe dat heden in deze Oosterlijke Tartarsche gewesten het Christendom gansch uitgebluscht is, daer ons de schristen van *Haython*, den Armenischen Prins melden, hoe hy, in 't Jaer twaelf honderd twee en vyftig, afgezonden door zijn Broeder, Konink van Armenie, aen den Tartarschen Cham, om hulp, tegen de Turken of Saracynen en Bagdadsdie Kalifs te verwerven, aldaer in Tartarye het Ware Christelijke Geloof heeft zien belijden; zoo dat de Cham zelf zulks aeneenomen had, en gedoopt zoude geweest zijn. Men vind zekeren brief, welke aen Konink *Lodewyk* van Vrankryk, *de Heilige* gebynaemt, van den Broeder des grooten Tartarschen Chams. *Ercaltay*

of Haolon genaemt, geschreven zoude zijn. De Christenen. wierden aldaer *Tersay* geheten. In zeker Malabaers oud ten, Kerkboek van den Apostel *Thomas*, op Chaldeesch geschreven, vind men, dat het Christendom door de Heilige *Thomas* in Sina was geplant.

Men wil, dat de opgemelte Cham zelf ter Kruisvaert, tot hulp van den Armenischen Konink, geweest zoude zijn. De Roomsche Geestelijken melden, dat'er zelf Tartarische Afgezondenen, op 't Concilie tot Lions, verschenen zijn geweest: en ,op 't Jaer dertien honderd zouden 'er veel Franciscanen in *Nanking, Peking*, en vorder in Sina en Tartarye, als mede in *Tangut* en *Tebet*, gezonden zijn.

Het schynt, dat by gebrek van Geestelijke Leer-meesteren, en verre afgelegenheit, of wel door opkomende Keizeren en Princen, den Christelijken Godsdienst min toegedaen, (gelijk dan de Oostersche Volken, in 't stuk van Godsdienst, veel na hunner Princen oogen zien) het Christen Geloof in Tartarye en Sina is uitgebluscht; daer de Mahometanen, en Nestorianen veel toe geholpen schynen te hebben, welke laetste in Tartarye, op zekere oorden, de Chaldesche letteren ingevoert hebben.

Wanneer in 't Jaer zestien honderd vyf en vyftig een Hollandsch Gezantschap in *Peking*, Hooft-stad van Sina, was, verscheen daer een Gezant van de *Lamas* of *Bosen*, dat zijn Priesters, uit *Tangut*, waer, van boven gemelt is. Deze was in 't Geel gekleed, had op 't hooft een hoet, als de Kardinalen te *Romen*; op zyde een snoer van kleine koraelen of bollekens, daer by zy mede zekere getyden lezen. Deze verzocht toegank in het Ryk; gelijk hunne Godsdienst, voor den laetsten Sineschen Keizer, daer zeer geoefent; doch voor de komst der Tartaren verjaegt was geweest. Hy wierd ten Hove wel ontfangen.

Trigautius meld, hoe hy in Sina Menschen gevonden heeft, die Kruis-aenbidders geheten wierden: ook overblijfzelen van Joden, die zich Israëliten noemden, en den naem van Joden niet kenden. Zy wisten van het Christendom niet; maer waren zeer verbastert: en, na allen schyn, overblijfzelen van de overgevoerde stammen: of ten minsten zijn hunne voorzaten, voor zestien honderd Jaer, ih die gewesten gekomen. Men heeft bevonden, dat de Metropoliet der *Sint Thomas* Christenen in *Cochin* voorgeeft, over Indiën en Sina Metropoliet te zijn.

De *Bonsen* zenden hunne Priesters,blootshoofts, door Tartarye, Sina en elders, tot voortzetting van hun Geloof.

De Lamas zijn zeer geëert, niet alleenlijk by die van de Koninkryken van *Tangut* en *Tebet*; maer ook by meest alle de andere, Tartaren. Alleen de Tartars van 't Ooste, die nu Heeren van Sina zijn, hadden hen voor eenige Jaren niet in hun Landt; hoe wel zy hen nu meer, dan alle andere, achten en eeren: in het begin uit reden of inzicht van staet; daer na, door gewoonte.

De *Lamas* in *Tangut* gaen gekleed in Lywaet of Stoffe van wol gemaekt, en rood of geel geverft, met geele of roode mutzen op 't hooft. Zy zijn te onderscheiden, op eenige plaetzen, aen de hooft-kappen, voor zoo veel hun rang betreft; op andere plaetzen zijn zy anders gekleed. En of hunne Opperste Priester, die een Priester der Priesteren genaemt, en als een Afgod geëert word, (als gezegt is) onder *Tangut* woont, zoo heeft deze Afgodendienst niet te min op andere plaetzen mede hunne Opper-priesters, ja tot in 't midden van *Mugalia*, en by de Kalmakken, dien allen boven-menschelijke eere worde aengedaen; schoon de Tangutsche voor d'eerste en Heiligste word geacht, en d'andere van hem afhangig zijn.

Zy hebben hunne byzondere Vasten in het Jaer, die zy *Gnuma* noemen. In die dagen eeten zy maer eenmael, en drinken geen Theé. Te dier tyd Spreken zy niet, maer geven, by tekenen, hunne gedachten te kennen.

Een andere Vasten word by hen geheten *Guena*, dat is, *gemeene Vasten:* als dan eeten zy wel tweemael daegs, doch maer eens Vleesch, en voorts Melk, Eyers, Rozynen, enz. zoo veel als hen welgevalt; drinken dan ook veel Theé, gelijk zy die gewoonelijk veel drinken, oordelenqe het zelve een aengename zake Gode te zijn, alzoo zy, met die veel te drinken, de tong zeggen los te hebben, om God te loven. Als zy ter bede in de Tempelen gaen, word op Trompetten van Metael, en ook wel op die van afgestorve Menschen beenderen, geblazens; gelijk zy mede Rooze-kranzen, van Menschen-beenders gemaekt, gebruiken. Zomtyds drinken zy uit bekkenelen van afgestorve Menschen, 't geen uit Godsdienstigheit geschied, om des doods te gedenken, en te vromer te leven.

Als het Vee krank is, lezen de zommige onder hen daer gebeden binnens monds over, zonder de tanden te openen, op dat het weder gezond zou mogen worden.

De Waereldlijke perzoonen gaen niet zoo dikmaels ter Kerke, als de Priesters:

maer alleenlijk tweemael des Jaers, wanneer de Tempelen geopent zijn: eri dan geschieden daer binnen Ommegangen, ter eeren van de Beelden. Doch de *Lamas* zelf gaen daer vaek, en wel, des Winters, drie of vier Maenden gestadelijk. Binnen de Tempels bidden zy, by verpozinge, buigen de hoofden, en leggen plat ter aerde neder. Zy zingen aldaer met eene zachte stem, hebben hunne twistredenen in de Kerken, daer de zommige tegen spreken, en andere Verweren. Als zy uit de zelve t'huiswaerts keren, gaen de jonge *Lamas* al danzende, 't geen zy zeggen tot navolginge der Engelen te doen: want zy aen negen rangen der Engelen in den Hemel, die God ter eeren, zingen en danzen, geloven. De Engelen worden *Las* by hen genaemt. Zy malen de zommige aengenaem af, andere afzienelijk, die zy zeggen de quade Geesten te keere gaen. Eenige schilderen zy af in wapenen, die zy zeggen Middelaers, tusschen God en de Menschen, te zijn.

Een halve dag van *Kaparangue*, Hooft-stad van *Tibet* of *Tebet*, is, in zeker Stedeken, een Klooster, van vyf honderd *Lamas:* derwaerts veel Bedevaerten gedaen worden, en zelfs van den Konink: en als die daer komt, is 'er een groote toeloop van *Lamas*, wel tot twee duizend toe, die den Konink, paer aen paer, al zingende ontsangen; doende zy zes buigingen voor hem, en hy drie voor hen.

Eens ter Maend gaen de *Lamas*, wiens Opper-hooft mede *Dalae-lama*, of *Lamalamalow* en *Lama Congiu* word genaemt, in Omgang, om den Duivel uit de Stad en Plaets te verdryven. Als dan dragen zy zwarte standaerden, daer de Duivel op geschildert staet: andere dragen Trommen, en gelijkluidende speeltuigen, op welker gehoor zy zingen en danzen; hebbende dan de mond bedekt. op dat'er de quade Geest niet in kome.

Zy bewierooken zomtyds de Huizen, biddende als dan de Engelen aen, dat zy de Duivels willen weren. In *Tibet* is op een Berg zeker Kasteel, dat aen een Engel toegewyt is, 't geen de *Lamas* maendelijk, van onderen tot bovenen, gaen bewierooken. smytende Spys en Brood ten vensteren uit, dat by de armen word vergadert: en dit alles geschied, opdat hy hen zegen tegen de vyanden zou verlenen.

Zy hebben mede dagen, op de welken zy het water heiligen, daer zy Goud, Korael, en Rys-korlen in werpen, op hoope dat het zelve dan niemand beschadigen zal, en de Duivel dan geen kracht zal hebben op de genen, welke met dit water besprengt worden: gelijk zy mede zulk gezegent water van den dag der zegeninge bewaren.

Zy Offeren, gelijk veel andere Heidenen, tot verkryging van veelderhande zaken.

De Boeren laten Jaerlijks eens het zwarte Vee, door de *Lamas*, bewierooken en belezen, op dat'er de Duivel niet in en vare, die zy zeggen, dat zich in die verwe meer benaegt, als in andere.

Zoo wel de Tibetsche als Tangutsche *Lamas* aen ter Bevaert in een Landschap, *Utsang* genaemt. Die aldaer geweest zijn, worden zeer geëert, en geven de zegeningen aen anderen, met de handen op den hals te leggen: 't geen zy gelooven dat veel goeds en aflaet toebrengt.

Zy beblazen de kranken, terwyl andere bidden, om de zelve te genezen.

De *Lamas* geven voor, datze voorzegginge konnen doen: daer zy de blinde Menschen mede bedriegen, makende veel krissen en krassen, wanneer zy iets voorzeggen zullen.

Wanneer de Lamas iemand doen zweren, doen zy hem de handen op een Beelt leggen, daer Doods-beenderen by zijn, op dat die zweert, aen het sterven zoude gedenken, en dat rekenschap van 't zweren zal nioeten geven.

Als iemand hunner Bloedverwanten gestorven is, keren zy de klederen om, en laten 't haair ongezuivert hangen.

Het is de wyze in *Tibet* en *Tangut*, dat, als de *Lamas* Lijken te aerde bestellen, dezelve door het volk laten dragen, en dan zomtyds verbranden, en de asch gebruiken, om, met klei gemengt, Beelden af te maken: of dat zy die buiten de Stad doen voeren, om van zekere Vogelen, die wit, en de Kranen niet ongelijk zijn, gegeten te worden. Die onvroom by hen geleeft hebben, worden na de dood aen stukken gehakt, en voor de Honden geworpen.

Deze *Lamas* worden mede by het volk voor Heel-meesters gebruikt, die een pap, van Meel en Boter maken, het welke zy den Duivel Offeren, op dat hy de kranken zoo niet quellen zoude: want zy gelooven, dat alle ziekten van den Duivel herkomen.

De volken in *Tangut* en *Tibet*, geven, uit vreze voor den Duivel, hunne Kinderen veele benamingen, na geringe dingen: 't geen zy, om den Duivel te verdryven, heilzaem meinen te zijn.; waer toe de *Lamas* aenleidinge geven. Als een eerstgeboren Zoon sterst, zeggen de *Lamas*, dat de Duivel hem gedood heeft; zoo dat men de Kinders daer namen geeft, na een

Hond, Kat, Rat, enz. want de Duivel, zeggen zy, veracht zulke geringe schepzelen, en zal daerom in die Kinders, als geringe schepzelen, die zulke geringe namen dragen, niet varen.

In *Peking* zijn zedert korten tyd, twee Tempelen gebouwt, voor den Godsdienst der *Lamas*, en of schoon de Keizer voor de zelve geen genegentheit heeft, zoo houd hyze echter in waerde, om daer door alles te ontdekken, wat in 't Wester Tartarye omgaet, en de Princen aldaer tot vriend te houden.

Als een *Lama* sterst, en zijn Lijk recht uitgestrekt blijft liggen, zonder aen deze of geene zyde om te vallen, houden zy hem voor Zalig.

Zy leeven na de *Pythagorische* Wetten, mede eenigzins.

Het Geloof der *Lamas* behelft mede , dat'er een Drieheit in het Goddelijke Wezen[+] zy. Zy noemen dan het Goddelijke eerste Wezen *Lama Conjoc*, dat is zoo veel, als de eerste perzoon. De tweede is by hen genaemt *Cho Conjoc*, 't geen gezegt is, *Groot Boek*. De derde noemen zy *Saguja Conjoc*, 't geen gezegt is, te *verstaen, zien, beminnen in glorie*. Zaken, in dezer wyze waerlijk onverstaenbaer. Een Boek God te noemen! Hier voor houden zy echter hun opgemelte Wet-boek, zeggende, het is Godsboek: en eenige, het is God zelve: wezende misschien met te zeggen, *het boek is God*, te verstaen, in het Boek werd van God gesproken: zy weten wyders van de verborgentheit der H. Drieheit niets te zeggen. My gedenkt, in handen van eenen Kalmakschen Prins, die van deze Secte was, dit Wet-boek, of om klaerder te spreken, dubbelt daer van gezien te hebben. Het was in leder gebonden. De Prins eerde het zeer, leide het op, en voor zijn hooft, omwond het met veel banden; toonde 't my open, en zeide, dat het een schrift van een ongemeene letter was, en van andere gestalte, als de gemeene letters of boeken by hen. Hy zeide, dat al zijn Godsdienst in 't lezen van het zelve bestont: dies las hy daer steets in. Doch dewyl ik met hem niet, als door drie monden, spreken moste, zoo konde ik den rechten zin daer van niet krygen.

[+]Van het land daer wel eer Priester Fan Heeft gewoont, en hoe van hem de groote Lama, navolger is, in het Landschap Tangut, en hoe het woord Lama, kruis zouide zijn gezegt, mag in 't breede, by de Jezuit Avril werden gezien.

Zy gelooven, zoo de Jezuit *Anthoine de Andrade* zegt, het ongeschapene woord, en dat het die is, welke, tot zaligheit der Menschen, is Mensch geworden, gestorven, en opgestaen; doch alles is vermengt met zeer veele grove dwalingen en beuzelingen, zoo dat de grond der zaken hen onbewust is. Zy gelooven, dat Christus is gestorven voor het Menschelijk geslacht; doch weinige onder hen hebben daer kennis af, noch komen niet over een, wat dood hy gestorven zoude zijn, en weten van geen kruiziging, en noch min van de beduitzelen en kracht der zelve. En gelijk uit dit Geloof der *Lamas* te bespeuren is, dat'er oulinks by hen kennisse, van het Christelijke Geloof zy geweest, zoo vind men mede onder de *Gaures*, zijnde een volk van het oude Persiaensche Geloof; veele byzonderheden. Waer uit te bespeuren is, dat zy rouwe kennis van Christus geboorte en zijne Menschwerdinge, beneffensde geschiedenisse daer van, hebben gehad: welke Secte noch heden onder de Perzen gevonden word: wiens Geloof bredelijk by *Tavernier* beschreven word. Dees Schryver zegt mede, dat de groote Tartarsche Cham, den Mahometaenschen Godsdienst zoude volgen, en de Tartarsche Berg-koningen byzondere Secten in het zelve Geloof zouden aenhangen; in 't welk hy gewislijk is misleit. Waer van mede de opgemelte Kalmaksche Prins de minste kennisse niet had.

Deze *Lamas* gevoelen, dat'er Menschen sterven zonder zonden: welker Zielen, aenstonds na hun dood, ten Hemel varen: maer de Zielen van andere, die veel quaeds

gedaen hebben, regelrecht ter Hellen gaen: doch der middelmatigen Zielen in alderhande Dieren verhuizen: en dat de Ziele van ieder Mensch was bestelt in zulk een Beeft of Dier, na wiens aert hy had geleeft: als in een Tyger, Oliphant, Serpent, Paerd, Leeuw, Beer, Luis, Vlo, enz. maer als deze Zielen weder komen te vallen in Menschen, als dan zijn die altans Menschen van zulken doen, ampt en wezen, als zy voor dezen zijn geweest: te weten: een Konink, een Konink: een *Lamas* een *Lamas:* een Boer, een Boer, enz. Daer by meinen zy, dat God heden geen nieuwe Zielen schept: maer dat hy de zelve alleenlijk doet verhuizen, na de Leere van *Pythagoras*, die loop door gansch Indiën, onder de Heidensche Indianen, heeft. De Dieren, gelooven zy, hebben hunne zonden zoo wel, als de Menschen, ook verstant en kennis, na trappen: gevoelen der halven, dat de Wolf zondigt, als hy het Schaep vreet, en de Kat, als zy de Muis dood. Om zalig te worden, houden zy, dat alleenlijk Godsdienstelijk behoeft gezegt te worden: *Oni mani pat meouri*, dat is zoo veel gezegt, als, *schoon ik noch zoo veel zonden heb gedaen, zal ik evenwel ten Hemel gaen*. Maer deze woorden worden door gewoonte, zoo verwart by hen uitgesprooken, datzy, of veele van hen altoos, den zin daer van niet verstaen.

Veele Vrouwen te houden, is by hen geoorloft, als mede die te verwerden.

Zy Offeren dagelijks aen zekeren Water-God.

Dit zy zoo kortelijk van 't Geloof der *Lamas* gesprooken, voor zoo veel als uit eigen mond van den bovengemelden Kalmakschen Prins zelven, en uit de brieven van *Anthoine de Andrade* heb konnen vernemen. Deze *Lamas* dan, en de volken, die hunne Leere volgen, hebben, als is aengewezen, eigentlijk een Geloof tusschen het Heidendom en Christendom, hoe wel anderzins bredelijk gesproken, Heidenen zijn. Mahometanen zijn by hen zeer gehaet, doch de Christenen zoo niet. Zy leven vry Godsdienstelijk, en zijn zeer licht tot het Christendom te brengen, zoo als aen den Kalmakschen Prins boven gemelt hebbe bespeurt.

Deze Kalmaksche Prins, schoon hy als doen noch na zijn aengeërfde Godsdienst leefde, liet zich echter onderwyzen in het Grieksch Christelijk Geloof. Ik zag hem kruissen maken, en hoopte, zoo hy aen my zelfs zeide, in het korte in die Leere volleert te zijn: zoo dat, indien 'er toegang en yver was, deze volken, die zoo grooten gedeelte van de Waereld beslaen, tot het ware Geloof te brengen zouden zijn. Want zy zijn leerzaem.

Volgt eenig bericht van den grooten *Lamas*, en zijne Priesters, beneffens hunne Godsdienst, getogen uit zeker ongedrukte beschryvinge, aie onder my berust.

Het Koninkryk van *Lassa*, is een onderhoorig gedeelte des Koninkryks van *Tibet*, Leen-schuldig,zoo zommige willen, beide aen *Tangut*, en dies werden de benaminge der Ryken *Tangut* en *Tibet*, vaek den een voor den ander gebruikt, is alzoo na zijn Hooft-stad genaemt.

In het Ryk Tangut zijn twee Koningen: d'een slaet de bestiering van 's Ryks zaken gae, en word *Deva* genaemt; d'ander is van allen last der Uitheemsche zaken ontslagen, en word niet alleenlijk van de Ingezetenen, maer ook van alle de Onderzaten der Koningen van Tartarye, als een levendige en ware God aengebeden, met vrywilliglijken daer en boven ter Bevaert, na hem te trekken, en groote geschenken hem aen te bieden: hy zit ledig in een duistere kamer van zijn Paleis, op een verheve plaetze, op een kussen, daer kostelijke Tapyten onder leggen.

De kamer is verçiert met Goud en Zilver, en het is daer zeer licht, door de menigte van brandende Lampen. De vreemdelingen vallen voor hem ter neder met het hooft tegen d'aerde aen, en kussen hen met een ongelooflijke eerbiedigheit de voeten.

Zy noemen hem den grooten hoogen *Lama*, of Priester, en *Lama* der *Lamas*, dat is, *Priester* der *Priesteren:* uit oorzake van hem, als uit eenen Bron, de gansche vorm, wezen van Godsdienst, of liever Afgoderye voort komt: waerom zy den zeiven ook de Hemelschen en eeuwigen Vader noemen.

Geduuriglijk zijn de *Lamas* of Priesters zelfs alleen by hem, en staen hem met groote zorge en naerstigheit in zijne behoeste ten dienste, verklaren, d'Orakelen uit zijnen mond te ontfangen.

Bevaerd reizers met een wonderlijk gelaet van Goddelijkheit, hem eeren.

In 't begin van ieder Maend, houden de *Lamas* Priesters eenen Omgang met veele zwarte Standaerds, daer Duivelen in afgemaelt zijn.

Andere Trommelen zomtyds, op welker geluit zy verscheide gezangen zingen: zy hebbe alle een doek achter om 't hooft gebonden, die hen over 't aengezicht hangt, en den mond bedekt, uit vreeze dat de quade Geesten, die zy dan uit de Stad gaen dryven, niet weer op hen zouden komen.

Door deze plegtelijkheden gelooven zy het overige van de Maend, voor alle ongevallen bevryt te blijven: en bezweren ten dien einde buiten de Stad, de Duivelen.

Wanneer dit geschied is, keert ieder weer na huis.

Zy gaen alle Maenden op een zelve wyze na zeker Huis, welk staet op den top van zekeren Berg, naby de Stad, gewyd aen eenen *Las* of Engel, die zy voor hunnen beschermer houden. Na dat zy op dit Huis verscheide tekenen gestelt, en met allerlei slag van wapenen, als Degens, en Rondassen, omcingelt hebben, beginnen zy van boven het Huis op Trompetten te blazen, roepende luider keele ter eere van den bescherm Engel: *Sango, Sango, Sango:* en bewieroken middelerwyle het Huis overal: werpen daer na door de vensters groote menigte van Brood en Boter, ten Offer aen den *Las* of Engel, ten einde hy hen zegen tegen hunne vyanden wil geven: welk by het arm volk met grooten aendacht word op geraept.

Eenige *Lamas* hier toe geschikt, gaen alle Maenden, ampts halven, de Huizen des Koninks bewierooken, met aenroepen daer en boven, op verscheide malen aen Engel, welke de beschermer in die Maend is, om dat geen quaed daer in mag komen.

Men heeft 'er zekere dagen in 't Jaer, op de welke de *Lamas* het water wyden, of zegenen, door lezen van een lange wyle

in hunne Boeken, en het werpen van Goud, Koraelen en Rys, in het zelve, daer na sprengen zy het Wy-water door de Huizen, met toezegging, dat de Duivelen de geene niet kunnen beschadigen, die in de plaetze zijn, welke met dit water aldus zijn besproeit geworden.

Alle Jaren, op zekeren dag, brengen de Huis-luiden zwarte Koeyen, Schapen en Paerden, van een zelve kleure aen de *Lamas*, die by deze voorval groote plechtelijkheden bedryven.

Met over deze Dieren veele gebeden te slaekken, en menigmael te bewierooken, op dat gelijk zy zeggen, de Duivelen, die lust en vermaek hebben in deze zwarte Dieren te leven, hen niet quellen, noch plagen, en in hunne lichamen varen zouden: want zy door deze plechtelijkheden daer in belet worden, na hen gevoelen.

Onder de *Lamas* worden de geene die ter Bevaert in het Landschap *Utsang* zijn geweest, het aldermeest geëert; zulks het volk, wanneer zy over straet gaen, het hooft ontblooten, en met neergebukten hoofde het opleggen der handen van alzulken *Lama* verwacht, waer doorzy achten groote vergiffenis te bekomen.

Om den uitslag van aenstaende dingen te weten, neemt ieder zijnen toevlucht tot de *Lamas*, en zelf de Konink: die zulks trachten door Beelden, Merken, Letteren, en loop der Sterren, uit te werken.

Wanneer men een Eed zal doen, leggen zy de handen op zekere Beelden, gemaekt van kryt en doods-beenderen, die gelijk zy zeggen, God vertoonen, ten einde de geene die zweren, gedenken dat zy sterven moeten, en scherpe rekeninge aen God hebben te geven. Zy stellen het Beeld voor de oogen der geenen die zweren en roepen hem tot getuigen van de waerheit aen.

Zy zouden nimmer of zelden, met Eede een leugen derven bevestigen: zy maken veel werks van dit slag van Eeden, met het verhalen van groote onheilen, die den meineedigen zouden over gekomen zijn.

Wat belangt het middel en genezen der kranken; die Artzen, welke meest *Lamas* zijn, gebruiken, is gemeenelijk een mengzel, gemaekt van Meel en Boter; waer van zy een klein stukje den Duivel opofferen, om hem te verzoenen, op dat hy zoo fel de kranken niet zou plagen: want op de naby gelege Bergen, zouden zekeremenigte van Duivelen woonen die in de huizen komen, en de Menschen in verscheide ziekten doen vallen. Ook hebben zy voor een gewoonte de kranken te genezen, met menigmael op hen te blazen, en verscheide redenen op te zeggen.

rend="i">Alle Inwoonders zijn hier in vuile dwalingen des Heidendoms verwert, dienen verscheide Beelden van Afgoden. Onder deze is het voornaemste, dat zy *Manipe* noemen: welk met negenderlei verscheide hoofden, in een yzelijke gestalte, kegels gewyze oprijst.

Voor dit Beeld doen zy met ongewonelijke gebaeren hunnen dienst, met telkens deze woorden te verhalen. O *Manipe mi hum*, O *Manipe mi hum*, dat is, O *Manipe* make ons zalig.

Daer en boven zetten zy verscheide spyze neffens het zelve, om deze Godheit te verzoenen: en verrichten meer andere diergelijke Afgoderyen.

Na dien nu een vergankelijk Mensch de dood niet kan ontgaen, zoo hebben de *Lamas* of Priesters, ten einde als den Opperste *Lama* komt te sterven, niet kan gezegt worden, gelijk andere Menschen gestorven, en van de eeuwigduurentheit schyne ontbloot te zijn, dezen vond bedacht. Zy zoeken in het gansche Ryk eenen *Lama* uit, dien hem zeer gelijkt, en voeren dien zeiven, na hem gevonden te hebben, met lift,

heimelijken op den Throon van dezen eeuwigen Vader, in plaetze van den overleden: ten einde hy alzoo ook gelijk deze verdichte. Godheit, de voorige zeer gelijk . is, warelijken van de dood kan schynen opgewekt te zijn.

Gelijk hy gezeit word,tzedert honderd Jaren reeds zeven malen van den doode opgewekt te zijn: zoo gelooft aldaer een iegelijk ontwyfelbaer aen deze eeuwigduurentheit.

Hierom word hy van elk met zulke groote tekenen van eerbiedigheit gedient , en aengebeden.

Die geene, zich gelijk zalig acht, welke door gunste der *Lamas* (die zy te dien einde, met groote en dierbare geschenken, - niet zonder hun groot gewin, gewoonelijken omkopen) een weinig van de drek of pis, des grooten *Lama* kan bekomen. Want de zelve, 't zy onder de Geneesmiddelen gemengt, of in een doosje om den hals gedragen; ook de pis onder de spyze gedaen, dwazelijken dienstig tegen veele ziekten, houden zy te zijn.

Zoo eenige willen, zou deze dienst en plechtelijkheden nergens kunnen oorspronk van daen hebben, als van zekeren Konink, den welken de Schryvers doorgaens *Preste Jean*, of *Priester* en *Paep Jan* noemen , die men zekerlijk zegt, (als gemelt,) zijn verblijf in het Koninkryk *Tangut*, dat het Koninkryk van *Lassa* begrypt, zou gehad hebben.

Want gelijk zy uit geheel Tartarye, tot dezen, als tot een vraeg-baek eertyds reifdèn, alzoo schieten zy noch heden uit alle oorden tot dezen belächelijken God, en Hóóft, der *Lamas*, toe, om des zelfs zegen te verkrygen.

Dees *Lama* heeft zijn vetblijf op zeker Kasteel *Bietala* genaemt, op het einde der Stad *Barantola* gelegen.

Geen Christen noch eenig ander Mensch mag daer op komen, 't en zy bevoorens de behoorlijke Afgodifche plechtelijkheden aen dezen grooten *Lama* afgeleit worde.

Zijn Schilderye evenwel, ziet men in den ingang des Kasteels, zeer levendig afgemaelt , waer in brandende Lampen hangen, en aen den verbeelden en geschilderde *Lama* niet min, als aen den levendigen, de gewoonelijke plechtelijkheden bewezen worden.

Zulk een gezag heeft hy door gansch Tartarye , dat geen Konink of Vorst ergens ingewyd word, die niet eerft door afgeronde Gezanten, met geschenken van groote waerde, van dezen grooten *Lama*, om een gelukkig aenvang des Koninkryks zegening verzoekt.

Zy dryven de verhuizing der Zielen van 't een in 't ander Lichaem, in dezer wyze.

Men heest 'er Menschen zeggen zy , die zeer goed en zonder zonden zijn, die na hunne dood, recht toe, recht aen, ten Hemel vliegen. Daer zijn andere boven mate ondeugend, en vol zonden, die na hunne dood ter Hellen gaen. - Andere doen zonden en goede werken, welker Zielen op hun sterven, in de lichamen van verscheide Dieren varen. Te weten, in Oliphanten, Ossen, Leeuwen, Tygers, en zelfs in Muggen en Vliegen, ieder na de staet van zijne misdaden: waer uit volgt, dat de eerste in Slangen, Wolven, Wout-ossen: Katten en Ratten, over gaen, en die minder zonden bedreven hebben, de lichamen der Dieren van meerder achtinge aen nemen: eenige keefen weder om Menschen te zijn, na den staet dien zy te vooren hadden. Armen worden weer Armen, Ryken, Ryken, en aldus met de anderen.

Hier uit ontstond dat een Konink dikmaèls weder komt Konink te worden, een Koopman, Koopman, en Lamas, Lamas, enz.

De Waereldlijke perzoonen zijn niet gewoon, of zeer zelden de Kerke te betreden.

De Kerken staen, ten aenzien van de Gemeente, veeltyds toe, behalven eenige dagen des Jaers, op de welke zy ongesloten blijven. Als dan doen zy drie keeren te voet rondsom de zelve, en treden daer na in, om eerbiedigheit aen de Beelden, in de zelve te betoonen.,

De *Lamas* komen dikwils in de Kerken, want zy zelfs ook in de Winter, daer vier of vyf Maenden blijven bidden, geduuriglijk nu d'een, dan d'ander, den tyd van veele uuren, eeten en slapen daer, en doen ten tyde des Gebeds, hertgrondelijke eerbiedenissen met de handen, aengezicht, mond en knien, na de Aerde gekeert.

Zy zingen met een stemme die niet zeer hoog is, maer met een vry zoeten toon. Na het zingen vangen zy aen te twift-redenen, over zekere stukken in hunne Boeken vervat, waer na ieder zich na huis begeeft. Onder het gaen derwaerts, danzen eenige van de jongfte door de Stad.

Zy klinken dan in de handen. Dit danzen geschied zeer zediglijk: en geene andere, dan jonge *Lamas*, danzen met hen, die zy leeren om *Lamas* te zijn: in dit bedryf trachten te vertoonen, deze jonge *Lamas* de gestalte van Engelen.

Zy malen in deze gewesten de Engelen, die zy *Las* noemen, in verscheide wyze af, zommige schoon en aengenaem: en andere afgryzelijk en vervaerelijk, gereet om tegen de Duivelen te vechten: zy vertoonen hen wanstallig, gelijk zy voorgeven, niet

om dat zy zoodanig zijn, maer om uit te drukken het geen zy tegen de quade Geesten, in gunste van het Menschelijk geslacht doen.

Zy maken de Engelen zonder getal, en verdeilen hen in negen orden, alle Geesten zonder Lichaem, eenige grooter, andere kleinder. Eenige zijn gewapent met Borst-harnas, en Degen op de rechter zyde , met een dreigent gelaet. Dus verre verflag over de *Lamas* by de gemelte ongedrukte beschryvinge ter neder gestelt.

Beschryving

Van den Geestelijken Almanak der Tangutsche, *en andere omleggende Heidenen, dat is, verhael op wat wys, zy Maendelijk baren Goden vieren, met de namen der Maenden, en wat Goden de zelve toe geeigent zijn.*

DE Tangutten,Bogdoitzen,Moegalen en Kalmakken, welke tot hiertoe het Heidensche Gelove toegedaen zijn, beginnen haer Jaer met de Maend van Maert, werdende de zei- Maert. ve by haer voor de grootste, en magtigste gehouden, alzoo zy de Zomer van de Winter komt te scheidcn, waerom hy ook

den Vredebrengenden en Waereldscheppende Maend, in hare Tale *Bars* genaemt werd, en verbeeld onder de gedaente van een Tyger. Ter dezer tyd zaeyen zy haer Koorn en Kruiden, verplanten hare Bomen. Den[+] Afgod, aen wien deze Maend toegeeigent is, word genaemt *Tschachan Sara Burchan,* en op de volgende wyze geviert, met een omgang, daer in de eerste rei, de *Kutufta, Katoegta*, of de Hooge-priefter is, of dat Geestelijke Opper-hooft, 't geen ter plaetze, waer deze plechtelijkheit geschied, te dier tyd zy, is gevolgt by deszelfs *Slabana*, en *Ismatscham*, eerste Geestelijken of Patriarchen. Hier na komen alle de gemeene Afgoden Priesters en Zangers, *Labi, Manschi*, Chans en Taischi. Dan de voornaemste Heeren en bedienden van 't R y k , en ten laetsten het gemeene volk. Het Offer aen dezen Afgod bestaet in twee jongeschone gekofte Slaven Kinderen, een Jongetje en een Meisje, deze moeten rein, en van alle vleeschelijke vermenginge bevryt zijn , en in de Tempel door de voorschreve *Kutufta*, of het Geeftelijke Opper-hooft gedood, en 't bloed in een Zilver verguit vat, van een elle hoog, als een Kelk, omtrent een emmer houdende, met het bloed van alderhande slag van Beeften en Gevogelte , het zap van Wyndruiven, Aerd-gewas en Vruchten, ook Tarween versche Boter gemengt, gegoten werd. Dit vat word gezet in 't midden van den Tempel[*] by een Schilderye, waer in de voornoemde God, neffens een Afgodinne, *Maideri Tschagan Sara* genaemt, en twee jonge Kinderen, een Jongetje en een Meisje, met buitenlandsch habyt, verbeeld zijn, waer mede te kennen gegeven word, dat die geene, welke geoffert worden, buitenlandsch moeten zijn. Deze Schilderyeleit op een kostelijk Tapyt. De vermenging, invoegen als gezegt, by den *Kutufta* geschied zijnde, begint des avonds het Gebed, en duurt de geheele nacht, tot des anderen daeg's middags, wanneer het genoemde Vat door een *Lama* of Paep van de voornoemde Schilderye des Afgods, met groote eerbiedigheit weg genomen, en tot de *Kutufta* gebragt word, die, met de voorste drie vingers van zijn rechterhand in dit Vat, dat op een vierkantige doek, daer op geschreven is, en schoone Tapyten staet, tastende, eenig Bloed en Tarwe vat, en 't zelve driemael boven zijn hooft, in de lucht werpt, en na dat hy de rechterhand daer op gelegt heeft, en met een Zilver vergulde Lepel, driemael daer uit geschept, en gegeten heeft, geeft hy een Lepel vol in de mond, aen alle de Afgodifche Priesters, Diakonen, Zangers *Dorschi, Labi, Manfchi, Gitfihulof*, en aen de voornaemste Heeren, ook word aen het gemeene volk, eerft den Mannen, daer na den Vrouwen, zoo veel mede gedeelt. Na 't eindigen van deze Afgodendienst gaet een yder uit de Tempel, den ander een gelukzalig Nieuw-jaer toewenschende en word verders dit Feeft, twaelf dagen lang met gasteryen en maeltyden door gebragt, van de eerste dag af beginnende, welke het hoogft word geacht.

[+]Het is waerschynlijk, dat alle deze plechtelijkheden niet zoo van 't volk als van de Geestelisken werden gepleegt.

[*]Genaemt *Burchamgent*, dat is gezegt, Gods Kerk of Huis

De *April* is toe-geeigent aen den Afgod *Toulay Burchan*, 't welk zoo veel te zeggen is als de God van de vereeniging, of vereenigde God, Bouw-meester van de Aerde, vermeerder van 't Gevogelte, behouder van 't Vee, en bezorger van alle dingen. Deze magt zoude hem van den hoogsten *Tengri Kandu*, of Keizer des Hemels gegeven zijn: invoegen als boven in *Maert* gezegt, word dezen Afgod, de eerste drie dagen lang geviert.

De Maend *May* word gestelt in de bescherming van Kutsche Burchan, dat is, de loflijke Bloemen God. Hem ter eeren, word een Tempel in 't Veld, van Tenten, genaemt Burchangent, opgerecht, met Fluweel en kostelijke stoffe verçiert. De

Offerhanden zijn Melk, Boter en Kaes; zes dagen lang worden in 't Veld maeltyden gehouden, van het geofferde, in Tenten, van Zyde daer toe gemaekt.

Junius word beheerscht by *Dulan* Tschudun[+] *Burchan*, of de warme God. Deze word groote magt toegeschreven, en moet zelf van den hoogsten God *Tengri* *Kandu* om hulp verzocht worden, wanneer hy van zins is de godloozen, en die veroordeelt deelt zijn, op der Aerden, met Donder en Blixem; (de welke hem toevertrouwt is) te vernietigen, of te straffen en te dooden. Dezen Afgod brengt voort den Regen, bevocht de Aerde, en geeft ieder gewas zijne behoorlijke warmte, waer door de zelve tot volkomenheit gebragt worden; doet de Visschen vruchtbaer zijn, waerom hy met groote eerbiedigheit aengebeden word. Des zelfs Offerhanden bestaen uit eerstgebooren Lammeren en Kalveren, en uit de eerste Melk na de geboorte van Koeyen en Paerden, tot een Brandewyn gemaekt. Dit word door den *Kutufta* en zijn *Labi*, met het bloed van 't jonge Vee gemengt, in 't voornoemde Vat of Kelk gedaen, en verders voortgevaren, als breder hier voor by de Maend van *Maert* verhaelt is. De negen eerste dagen worden met brassen en gastreeren dòor gebragt. [+]Juny.

Julius heeft tot beschermer *Ketscheney*[+] *Baga Burchan*, dat is, den ouden en magtigen God, of den ouden Leeuw, en Keizer van alle levende schepzelen, om [+]July.

dat des zelfs werkingen boven andere wel de krachtigste zijn, want ter dezer tyd worden door de hitte alle Kruiden uitgedreven, en de Vruchten ryp gemaekt, en de Vogelen tot volkomentheit gebragt. Deze Afgod word uitgehouwen, in zijne handen hebbende twee Stroo-halmen, naest zijne voeten staende een kleinen Jongen, dragende op des zelfs schouderen een Korf of Sak, met alderhande vruchten, tot Offerhanden bestelt. Deze word eerbiediglijk geviert, en de drie eerste dagen worden tot de gastmalen gebruikt.

+Augustus

+ *Augustus* heeft tot beschermster *Okin Burchan San*, dat is zoo veel als de goede Godin en reine Maegd. Deze word geviert als volgt. De Afgodendienaers vergaderen alderlei aerd van Aerdgewassen, vruchten van Boomen en welriekende Kruidden, en leggenze in een Korf, dieze in hare hand boven 't hooft houden, omtrent het uitgehouden Beeld van deze Afgodin, of naest de zelve, is uitgehouwen, een oud Wyf, welkers handen mede met welriekende Takken en Kruiden gevult zijn, waer mede zy willen te kennen geven, dat gelijk een jonge Dochter, zonder Man, geen Kinderen kan baren, en ook een oude en afgeleefde Vrouw niet; dat zoo de Aerde zonder hulp dezes Godins, geen vrucht kan voortbrengen. Deze Godin werd dan met groote eerbiedigheit aengeroepen, op dat zy het ryp worden der Vruchten, en 't zaed geven der Kruiden, door quaed weêr, niet zoude beletten. Nege dagen worden door het gansche Land met maeltyden by te woonen, bidden, en malkanderen te bezoeken, doorgebragt.

+September.

+ De *September* word beheerscht door den Afgod *Kubi Burchan*, of God des Herfst. Dezen is uit steen gehouwen, en verbeeld als speelende op een Dwars-fluit: by hem staet een kleine Jonge, welke op de Luit speelt, en een Dank-lied zingt aen den oppersten God, dat de Zomer gelukkig ten einde geloopen, en den Herfst begonnen is. Aen dezen worden geoffert alderhande gediertens, Vogels en Visschen, Vruchten en Koorn, en t'zijner eer word een dag mej gebeden en gaftmalen ten einde gebragt.

+October.

+ In *October* word ter eeren van *Kutschar Burchan*, of God Van de Scorpioenen, de vergiftigste van alle vliegende en kruipende ongediertens, een dag met gebeden en maeltyden geviert. Om dat in deze Maend, de Lucht meest ontstoken en besmet is, ter oorzaek de Zonne niet meer zoo krachtig op de Aerde werkende, en om de ongelijkneit van de Elementen, als mede, om dat de koude noch niet stark genoeg is, de Lucht door een vorst te reinigen. Deze vergiftheit veroorzaekt alderhande krankheden, en quade zinkingen. De Offerhande zijn de eerstelingen van 't Vee, voornaem een jonge Koe, die noch niet gekalft heeft, en een gesneden Stier, wiens bloed, geslagt zijnde, in het voornoemde Vat gedaen, 't vleesch gekookt, en ten Offer gebragt word, met verzoek, vandoor zijne magt, alle schadelijke en gevaerlijke ziektens van haer te willen keeren: en daer toe zijne dienaers te houden.

+November

De Maend *November*, is den Afgod+ *Eldschin Burchan*, of beschermer, in Metael gegooten, toegeheiligt. Hier voor worden in den beginne des Maends zommige Vogels en Visschen geslacht, en geoffert, der zeiver bloed in 't bewuste Vat bewaert, en in de daer toe aengestelde bestonden, gebeden uitgestort, ten einde hy haer gelieve te bewaren voor alderhande ongemakken en quade dampen; 't Vee van alle schadelijk weêr beschermen, en de Visscheryen, welke nu op haer best zijn, te zegenen. By deze Offerhanden, welke vier en twintig uuren duuren, gebruikt men in plaets van Lampen, Porceleine Kommen van alderhande verw; met zuiveren Olie gevult, en met lemmet van Boom-wol aengestoken.

December heeft tot Afgod *Kokuk Burchan*,[+] of *Kachay Burchan*, dat is een God der Varkens of van Geiten, die op Bergen en Valeyen weiden, en wyl in deze Maend de Zonne van 't Noorden zeer verre is afgeweken, en de dagen daer door verkort worden, brengen zy Bokken en Varkens ten Offer, te gelijk biddende, dat hy haer, en haer Vee, ten allen tyden voor alle schade behoeden wilde, en wel voornamentlijk, in de Winter. Dit Feest duurt, als 't voorgaende, den tyd van vier en twintig uuren. [+]December

Januarius, is onder de bescherming van[+] *Vlan Burchan*, of *Kuluguna Burchan*, dat is de God der Muizen. Dezen is van den hoogsten God *Tengri Kandu*, magt over de koude gegeven, en kan klare en heldere nachten maken, dagen verlangen, de Lucht rein, en gezond maken, en tegens 't einde van de Maend, de koude doen minderen. Op dep eersten dag dezes Maends, worden in een daer toe gemaekte Tempel, Zwanen, en alderlei aerd van witte Vogels geoffert, en gebeden gedaen, ten einde hy haer, neffens hare Beesten, voor alderlei krankheden bewaren wilde, en een goed Jaer-tyd geven. Dit Feest en gebeden, duuren vier en twintig uuren. [+]Januarius

[+] *Februarius* word bestiert door den Afgod *Usken Baga Burchan*, of *Ker Burchan*, dat is de Ossen God, of de God der Swepen. Deze Maend word ook genaemt de kleine, natte, windige, en onbestandig in koude, en word gezegt, dat deze Afgod de Aerde, tegens de komste van den grooten Afgod *Bars*, of *Tschagan Burchan*, anders *Sare Maideri*, te zuiveren heeft. Hem worden geoffert wilde Geiten, Harten en Hazen. Men zegt, dat hy de gestalte van alderhande Vogelen aen nemende, onbeschadigt door de Lucht vliegt, waerom hy verzocht word, ook zoo de Menschen en 't Vee, schadeloos te willen houden, van alle gistige krankheden, welke van de quade Lucht, haren oorspronk mogten hebben: daer toe hy een van boven, dat is, van de Opperste Godheit gegevene magt, zoude hebben ontfangen. Dit Feest duurt drie dagen lang, en word met vasten geviert, in hunne Afgodische Kerken. [+]Februarius.

Deze *Almanak*, hebbe ik getogen uit een Sinesche Kerze-bruine Fluwele Tapyt, of Voorhang, die in *Sina* is gemaekt, waer in deze verhalinge met Goude en Zilvere geborduurde Letteren is verbeeld; welk Kleed onder den Huis-raed van *Knees Wassily Wassiljewits Galitzyn* is gevonden.

Men zag daer noch aen, de gemelde Afgoden, of hare beeltenissen vertoont, en deze woorden, *in de Sinesche Zetel-stad des* Bogdichan Kambaluk, *is een Bede-huis gebouwt van oude steen, ter eeren, of na de naem van* Maideri,in 't vjf en twintigste jaer van de Heerschappye des Sinesche Bogdichan.

Onder aen den Voor-hang is in Goud uit genaeit, een Thoorn, staende in een Wyngaerd, midden in den Thoorn vertoont een Put, daer de Emmeren by hangen.

Het Geloof der *Lamas* strekt zich zeer verre uit, en begint kort achter *Astrakan*, by de Kalmakken, en gaet tot aen de Sinesche Muur, en hedens daegs zelve tot dicht aen de Ys-zee, in het Landschap *Niuche*, benoorden, tot aen het Meir *Baikal*, en bezuiden tot aen, en in *Tangut* en *Tibet*, woonende dier Opper-priester in *Tangut* of *Barantola*. Doch in het Landschap *Niuche*, en daer omtrent, is deze Godsdienst uitheemsch, hoewel geoorloft, en word daer van buiten ingebragt, als mede in Sina, alwaer de Volken anderzins een ander Geloof hebben. En of schoon deze Luiden den Duivel eere aen doen, om dat hy hen geen quaed zoude doen, zoo zijn zy echter den Christelijken Godsdienst, wanneer daer van onderricht werden, niet ongenegen.

Het Landschap *Tangut* valt vry koud. Daer zijn veel Vifchdragende Vlieten, en schoon Koorn, ook Rhabarber en wilde Ossen. De Menschen zijn 'er lijvig, niet te groot, hebben zwart haair, kleine neuzen, zen, hellen vry in gedaente na de Sinezen.

In het Ryk van *Tangut*, en in de Stad[+] *Barantola* is eene wyze, dat men, op zekeren gestelden tyd, een sterken Jongeling uitkiest, die met alderlei wapentuig toegerust, en aldus over straet gezonden word, met magt van ieder een, zonder onderscheid van kunne of aenschouw van perzoonen, te dooden, 't geene hy, van een duivelzen yver bezeten, stoutelijk verricht, zonder dat iemand hem derft tegenstant bieden. Hy is opgepronkt met Vlaggen, Standaerden, en een veelverwig kleed. Zy noemen hem *Buth*, 't geen *Doodslager* bedied. Die dus gedood worden, zijn geoffert aen hunnen veelhoofdigen Afgod, *Menipe* genaemt, (wien het Volk spyze voor zet, en met reukwerk viert) en worden gelooft eeuwiger eer en geluk zaligheit te beërven. [+]Barantola werd anders mede voor het Land Tangut zelve genomen.

In *Barantola*, volgens bericht van zeker Griek, die in *Sina* had geweest, aen my gedaen, zoo waren 'er twee Chans, (gelijk reeds aen is geroert,) de een is Waereldlijk, en de ander Geestelijk. Deze laetste is de *Lama Lamof*, of *Dalai-Lama*, de welke over alle de Afgoden-dienaers gebied, en niet alleenlijk over de Priesters, maer ook

over de Chans in die gewesten; want geen Chan word zonder zijnen zegen in zijne Heerschappye gestelt. Hy zegent ook den Sineschen Keizer: en wanneer hy in *Peking* quam, zoo plag hem de* *Bogdi Chan*, niet verre van de Stad, in 't gemoet te komen, en met groote eerbewyzing t'ontfangen. Hy is, ten tyde van den Vader van dezen tegenwoordigen Keizer, toen hy het Ryk van *Sina* ingenomen had, in *Peking* geweest, om hem te zegenen; doch hem wierd van eenige Christenen, en rechtzinnige Menschen voor gehouden, dat zulken grooten Monarch niet toestond, aen eenen leugenachtigen Paep zulks te doem Doch de *Bogdi Chan* was bevreest voor den gemeenen man; want ook in Sina houden zy hem voor eenen waren Heilig. De Keizer ontfing hem dan buiten *Peking*, in zijne Thuinen, daer hy de zegen van hem ontfing, en, groote geschenken vereert hebbende, liet hem weer na *Barantola* aftrekken. Deze *Lama* word hierom zoo hoog gehouden, om dat'er gelooft word, dat hy onsterffelijk is: want hy word voor een Vader van eeuwigheit gehouden. Groote en kleine komen, om de zegen, by hem: gelijk de Christenen na Jeruzalem gaen, alzoo gaet men na hem ter Bedevaerd. Hy bedriegt het Volk, met te voorwenden, dat hy nimmer sterst: maer, gelijk de Maen aen den Hemel, steeds

*Of Sinesche Keizer.

op nieuws weer jong word. Wanneer de andere *Lamas* zien, dat dees *Dalai-Lama* op sterven leit, zoeken zy te vooren iemand onder hen uit, die hem het naeste gelijkt: gestorven zijnde, verbergen zy den doode: waer na zy den nieuwen *Dalai-Lama* aen 't Volk vertoonen, en zeggen, dat hy herbooren is. En daerom eeren zy hem niet alleenlijk als eenen God: maer ook al wat van, of uit zijn Lichaem komt, als spouwzel, zweet, water, en andere uitwerpzelen, ja zelfs zijn drek: al het welk zy met groote eerbiedigheit, tegen alderhande qualen, verzamelen en bewaren, ja zelve onder spys gebruiken. Niemand zal ooit tot hem gelaten worden, die hem niet bykans als eenen God eert. Door toelating Gods, is deze vervoering van *Sina* tot in *Indiën* voort gekroopen. Dus verre gemelte Griek.

Niet wyt van het Landschap *Tangut*, leit *Sisan* en *Laos*, en veel andere kleine Landschappen en Volken, ieder onder een byzonder Heer en Wet; hellende eenige jna het Heidendom, en andere na de Wet van *Mahomet*. Men vind' er de Steden *Succuir; Ezime*, en anderen.

Daer word goede Kamelot en Linnen geweven.

In het Tartarische Ryk *Tangut* is noch heden, gelijk van ouds onder d'Egyptenaren, Grieken, en Romeinen, de wyze van hunne Koningen te vergoden: gelijk zulks by den Jezuit *joan Gruber* welke door *Tangut* reisde, word getuigt: en de Konink, *Deva* genaemt, die hem vriendelijk onthaelde, gelaste hem, het afbeedzel van *Han*, eertyds Konink van *Tangut*, af te malen. Dees was Vader van veertien Zoonen, en wierd, wegens uitstekende goedheit en geoefende gerechtig,[+]heit, by d'Inwoonders aengebeaen. Zoo wel het beeld van *Han*, als *Deva* zelve, staet daer op vierkante Autaren, tot de schouderen toe. *Han* heeft een zaluwe verwe, een Kastanie bruine baerd, met gryze hairen vermengt, uitpuilende oogen, en een bonte klapmuts op 't hooft; doch *Deva* is jeugdig van aengezicht, zonder baerd, en heeft het haair van 't hooft kael afgeschooren. Boven deze beelden hangen drie brandende lampen.

[+]Ziet Kirch.

Markus Paulus de Venetiaen zegt, dat op 't Jaer twaelf honderd en vyftig, en in zijnen t y d, op den ingang, van 't Westen af te rekenen, van een Woestyne, in deze Tangutsche Landstreke, een Stad lag, *Sachion* geheten, daer de meeste Menschen Mahometanen, en weinige Nestoriaensche Christenen waren: behalven noch eenige Afgoden-dienaers, die hy zegt een byzondere Tael te voeren. Deze Inwoonders, leefden van den Landbouw. Men zag daer Kloosters, die Afgoden toegewyt waren: dien men offerde: en den Duivel geschiede daer groote eere. De Stad *Lop* lag aen het ander einde der Woestyne, daer het water bitter was.

Wanneer een Kind gebooren word, beveelt de Vader dat aenstonds aen den een of anderen Afgod, en voed een Ram in huis, van 's Kinds geboorte af tot zijn verjaring toe: als wanneer het vleesch van de zelve, te gelijk met het Kind, den Afgod aengeboden word; doende gebeden zoo lange het vleesch voor hem opgehangen is. Na dat deze plichtplegingen geëindigt zijn, eeten de vrienden, des Rams vleesch, met groote aendacht en eerbiedigheit, op. De beenderen worden in een Vat bewaert. De Lijken der afgestorvenen plegen zy meest te verbranden, na dat de Sterre-kykers gezeit hebben, het tyd tot de verbranding te zijn: 't geene zy, op 's Menschen geboorte tyd, stoften uit den Hemel te lezen. Het Lijk word met welriekende Kruiden opgeschikt, en spys voor gezet, meinende dat de Ziele daer van eet: dragen het ook uit, langs den weg, by de Sterre-kykers voorzeit. Op. den begravenis-gang strooyen

zy Wyn en Spyze, ter eeren van de verstorvenen, die zy meinen daer mede te vermaken. Men speelde daer dan ook op veelderhande lieffelijke werk-tuigen.

Omtrent het Ryk Tangut is noch een Landschap, dat, ter tyd van *Markus Paulus* bekent, en *Kamul* geheten was. Het had veele Steden en Dorpen, daer dicht aen twee Woestynen leggen, alwaer in zijnen tyd overvloed van leeftocht was. Het Volk voerde een byzondere Tale. Daer[+] was een wys, dat de Vrouwen den vreemdelingen ten besten wierden gegeven, en voor groote eer geacht, zoo een vreemdeling de Vrouw van een anderen Man bekende. De luiden waren Duivels-dienaers, en zeer genegen tot alderhande spel.

[+]Ziet Trigautius.

Campision of *Campion* was mede in dien tyd, in 't Tangutsche gebied, een vermaerde Stad, waer in zich toen Nestoriaensche Christenen, Mahometanen, en Afgoden-dienaers bevonden, die Beelden, welke verguld waren, aenbaden. De Priesters van dit Heidendom woonden in Kloosters, en dier veele onderhielden kuisheit.

Het Jaer en Maenden rekenden zy by de Maen af, en hielden Maendelijk vyf dagen, in welke zy niet eenig Beest noch Vogel dooden: aten als dan ook geen

Vleesch, Veelheit der Vrouwen was daer in gebruik; doch eene was de wettigste, Scheidinge der huwelijken ging daer zeer in zwang. Zy trouwden Zusters en Broeders, als mede Stief-ouders: gelijk zulks noch heden onder de Kalmakken gebruikelijk is. By hen word ook voor zonde geacht, dat by ons niet quaed is; en dat by ons een zware misdaed is, word by hen voor geen zonde gehouden. Noch hedensdaegs gaet in die gewesten de opgemelte Afgoderye, beneffens de Leere der *Lamas*, in zwang.

Vyf dagreizens van *Campision*, na het Oosten, was, zegt *Markus Paulus*, te zijner tyd een Landschap, Erigimul genaemt: en een ander, *Cerguth* geheten: als toen beide staende onder den grooten Tartarischen Cham, en binnen het Tangutsche gebied gelegen: alwaer Mahometan en, Nestorianen, en Afgoden-dienaers woonden.

In 't Landschap *Tebet*, niet wyt van *Tangut*, (dat, ter tyd van gemelten *Markus Paulus*, door den grooten Tartarschen Cham ingenomen en verwoest wierd, die alle de Inwoonders deed ter neer slaen ofte vervoeren,) was de wys, dat de Maegden van vreemdelingen eerst geschonden of ontmaegt wierden, eer menze ten huwelijk uitgaf.

Deze Tartaren zijn liefhebbers van danzen; doch danzen Mannen met Mannen, en Vrouwen met Vrouwen. Hun Muzijk bestaet malkanderen in de handen tekloppen, of op zeker Metael, dat klinkt, te slaen.

Daer word verdicht, dat, wanneer in Sina *Gaivang* Keizer was, en de honderd en dertigste in rang, op het Jaer, omtrent duizend voor Christus geboorte, een Propheet opgestaen was, *Xecmun Berchan*, of *Xaca* genaemt. Deze kreeg groot gevolg en aenhang: en zijn Secte spreide zich door geheel *Sina, Indiën, Tangut, Tebet*, en tot by de Igurezen uit. Voor zijn tyd waren 'er veele Secten in *Sina, Tangut, Indiën*, en *Kismir*; doch daer was geen Propheet of eigen Godsdienst, die men volgde. Hy leefde acht en zeventig Jaer: en van zijn opkomst, tot aen de tyd, dat *Abdalle* zijn Sineesch geschichtboek schreef, wezende omtrent het Jaer twaelf honderd na Christus geboorte, zijn twee duizend drie honderd en negen en dertig Jaer verloopen. De Vader van dezen Propheet was geheten *Tingvan*, uit het Ryk Hismir, of *Ungluk*, daer hy Konink en Richter was. Hy had een Vrouw, *Mujefuchin* genaemt, en Maegt getrouwt; maer nooit met haer te doen gehad; doch onder een Boom slapende, wierd zy, als men beuzelt, van de Wind en Lucht zwanger, barende uit de opening van haer lijf, waer een rib gebroken was. De genoemde Propheet at in vyf Jaer niet, hebbende zich ter Godsdienst in eenigheit geplaetst. *Xaca* is zoo veel gezegt, als *zonder oorspronk.*

De Japanders verdichten de geboorte van dezen Heilig noch anders: wiens Secte noch heden onder de Sinezen en veele Tartaren in zwang gaet, zoo als in 't breede by anderen is beschreven.

De Tangutsche Tartaren zijn niet zoo woest, als andere Tartaren, en vry wel gezedent, doch haest-hoofdíg. Zy gebruiken veel Tapyten. Hunne Lijken verbranden zy, meest alle, gelijk gezegt; doch de zommige onder hen hangen die eerst een wyl aen de Boomen te droogen. Zy gebruiken mond-trompetten, om het Vee by een te houden. Men vind daer zeker Kruid, dat niet verbrand.

De Sinezen plachten aen den Vorst of Koninkvan *Tangut* Jaerlijksche schattingte geven, op dat hy zich stil hielt, en hun met oorlog niet beschadigde, wordende by de Sinezen voor geen oneer of laf heit geacht, dat, om vrede te behouden, geld uitgeschoten word: alzoo hunne wys gerigen gevoelen, dat alles moet worden onderstaen, om in rust te blijven, en oorlog te weren. De Tartarische Konink in Sina, *Xunchi*, nu niet lange overleden, Vader van den geenen die noch by leven is, trouw de zijn Zoon uit met de Dochter van den Vorst van *Tangut*, hoewel andere haer een

West-Tartarinne, en van *Samarkant* zeggen te zijn, om zijne banden des testerker te maken, en zich te beter in Sina te konnen vesten: alzoo 'er groote magt in Manschap en Paerden by den zelven is, en hy Konink der West-Tartaren word geheten.

Met de gemelde Bruid quamen tachtig duizend Paerden voor geschenk mede: en de Tartars ontfingen haer in de wapenen, en onder al hunne oorlogs pronk: want hunne overdaed en pracht bestaet niet in wulpsheit of brasseryen, en kostelijke gebouwen , maer in krygs-tuig; schoon de Sinesche Tartars heden de zachte wyze van leven der Sinezen vry ingezogen hebben, en hunne oude wyze van leven, voor zoo veel die in Sina zijn, meest vergeten.

In het trouwen nemen de Tangutsche Tartars de zelve wyze waer, als men in de meeste plaetzen van Europa doet, met te zien na goede verwantschappen en groote geslachten; doch de Sinezen kiezen in tegendeel een Vrouw om hare schoonheit, zonder op haer geslacht te zien.

Mirhon, vermaerde Persische Schryver,

melt, dat de Koningen van *Lahor*, in de Nabuurschap van *Tangut* gelegen, afkomstig van *Mirumscha*, tweede Zoon van *Tamerlaen*, zijn, volgens bericht van des Gezant *Garcias de Silva Figueroa:* en dat *Mirumscha*, in een stryd tegen de Turkemans, gedood zijnde, een Zoon, *Aly Chan* genaemt, achter liet: welke tot armoede gebragt zijnde, om dat zijne Landen in *Meden* en *Hyrcanien* hem ontweldigt waren, ten kryge op *Indiën* toog, en, van veele gevolgt, gelegentheit tot een Inlandsche beroerte vond, het Ryk *Deli*, (welker Hooft-stad tusschen *Agra* en *Lahor* gelegen is,) aengreep, en dat niet alleenlijk overweldigde, maer gevolgelijk de omleggende Ryken en Landschappen onder zich sloeg. Gelijk *Pascha Mahumet*, die ter tyd als de opgemelte Gezant *de Silva* in Persie was, Heerschte, *Cambaja* en *Cinde* aen zijn Kroon noch hechte, hebbende zijnen Zoon *Helanchan*, dat *Heere des Waerelds* in 't Mogols gezegt is, voor Gezant aen 't Persische Hof gezonden. En dit is de oorspronk van dat magtige Mogolsche Ryk in *Asie*, dat het gebergte *Imaus*, ten Noorden; de Indische Zee, ten Zuiden; de *Ganges*, ten Oosten; en de Landschappen, van ouds geheten *Bactra, Aracasia* en *Persie*, ten Westen tot grenspalen heeft.

Tavernier, in zijne Reis-beschryving, maekt gewag van het Ryk, Boutan genaemt, en spreekt daer van in volgende wyze.

Het Ryk *Boutan*, waer van de Hooftstad den zelven naem draegt, is van breede uitstrekking, doch weinig bekent in Europa of elders. Aldaer valt de schoonste Muskus ter waereld, en in zeer groote overvloed, en is door geheel Asie vermaerd. De Konink, om dat veel bedrog in het verkoopen der Muskus schuilt, voornamentlijk als zy noch in hare blaesjes besloten is, heeft, op groote straf, verboden, de zelve, in hare vliezen toegenaeit, in *Boutan* op de markt te brengen; maer alle open, op dat ieder zien kan, wat hy koopt, en niet bedrogen word.

Daer valt mede zoo schoone Rhabarber, als elders te vinden is, beneffens andere drogeryen: als mede schoone Pelteryen. Doch deze Rhabarber loopt, in 't vervoeren, groot gevaer van bedorven te worden, wat weg men die ook doet komen: want de zelve kan de vochtigheit niet wederstaen.

Dit Landschap is van des Grooten Mogols grens-stad, Gorrochepour, een dag of twee reizens afgelegen.

De Koopluiden van *Boutan* komen in de Stad *Kaboul*, die men zoo zegt, op de veertig graden leit, te markt, en handelen met Paerden, Muilen, en Kamelen. Hier verdeelen zich de Mogolsche en Persiaensche Karavanen, en nemen die na *Balg* en *Usbek* willen, eenen anderen weg, als die Groot Tartarye inslaen.

In *Boutan* gaet weinig geld om.

De Tartaren en Volken van *Kaboul*, brengen de Rhabarber tot *Tauris* en *Ardevil* te koop: hierom heeft men wel eer gemeent, dat al de Rhabarber uit Persien quam: het geene zoo niet is; want de beste komt uit *Boutan*, en de slechtste uit Groot Tartarye.

De Volken van *Boutan* (zegt *Tavernier* wyders) zijn Afgodendienaers, bidden beelden van Monsters aen, die van Amber, Korael, Zilver en Goud gemaekt zijn.

Om van *Patha* na *Boutan* te reizen (welke reis de Karavane in drie Maenden aflegt) trekt men over Gorrochepour, de grens-stad aen die zyde van 't Mogolsche gebied. Hier doet men leeftocht op. Van die plaets dan tot de voet van zeer hooge gebergten, reift men negen dagen. Op deze weg zijn Boífchaedjen, en wilde Elephanten, waer van de Karavane veel te lijden heeft, waer tegen de Reizigers des nachts vuur maken,

en op de wacht tegen dit gedierte blijven. Men reist daer op kleine Paerden, als in Hitland zijn: en op Buffels en Kamelen.

Zes mylen van *Gorrochepour* komt men in het gebied van* *Raja Nupal*, dat tot aen dat van *Boutan* duurt. Deze Prins is Leen-schuldig aen den Mogol, en zend hem eenen Elephant 's Jaers, voor Schatting. De Hooft-stad is *Nupal* genaemt. Daer is geen koophandel, en niets als Berg en Bosch.

Als dan de Karavane op de voet van het hooge gebergte, genaemt *Naugrocot*, dat zeer steil en hoog is, komt, worden zoo wel Menschen, als Koopmanschappen en Leeftocht, door Vrouwen en Dochters van 't Land, daer over gedragen: zelfs de Paerden konnen dit gebergte qualijk over komen, zoo dat menze vaek met touwen en koorden helpen moet. Tien dagen is men bezig in 't overgaen van dat gebergte.

Over deze Bergen is het Land meest effen: en daer gebruikt men weder Paerden, Kamelen en Buffels. Aldaer wast Rys, Koorn en Wyn. De Mannen, zoo wel als de Wyven, gaen daer gekleed in Kattoene of Haaire klederen; doch des Winters in grof Laken. Zy dragen beide Klap-mutzen op 't hooft, die met Varkens-tanden verçiert zijn, daer zy ook veel Korael en Amber by zetten: waer van de Vrouwen ook ketenen om de hals dragen. De Mannen, zoo wel als de Vrouwen, dragen aen de linker arm armringen: die van de Mannen zijn ruim, doch van de Vrouwen zeer naeuw aen 't vleesch, en dat van de vuist tot aen de elleboog. Om den hals hangt een zyde koorde, waer aen een Korael, of een stuk Amber, of een Varkens-tand, die op de borst komt, vast is: gelijk mede op hare linker zyde bandzels zijn, waer aen zy Korael, Amber, of Varkens-tanden, voor pronk, dragen. Zy eeten alle spys, behalven het vleesch van een Koei, die zy, als de voedster van alle Menschen, aenbidden. De Mannen lieven de Brandewyn zeer. Zy hebben veele plichtelijkheden van de Sinezen ontleent: en al schoon zy het vuur niet aenbidden, zoo rooken zy echter, op het einde van hunne Feesten, Amber. Van Zee-schelpen en Hoorens weten de Dochters armringen te slijpen, en bewerken ook Agaet, Korael en Amber. In dit Land valt zeer goed Worm-kruid, wiens deugden by *Tavernier* worden opgehaelt. Daer vallen mede goede Zabel-dieren, en Marters.

De Konink van *Bountan* heeft zeven of acht duizend man tot zijn Lijfwacht. Deze voeren Pyl en Boog, beneffens een Rondas, en yzer Geschut. Lang gekorrelt Buspoeder, beter als het Europische, is daer in gebruik. De konst van Geschut gieten is daer van voor eenige eeuwen geweest, zoo dat men 'er stukken vind, die vyf honderd Jaren oud zouden zijn: gelijk daer mede goede Musketten zijn; doch deze mogen te Lande, orm te vervremden, niet uitgevoert worden, en als men 'er een uitvoert tot zijn gebruik, moet borg worden gestelt, dat weder in zal komen.

Zy voeren in den oorlog kleine Veldstukjes op Kamelen, op wiens ruegen een Man zit, welke die Dieren en het Geschut bestiert.

Vyftig Elephanten zijn rondsom dezen Konink altans op de wacht. Hy is zeer geëert, en aengebeden van zijn volk: die hem spreken wil f moet met hoog verheven en uitgestrekten armen, voor over op de Aerde neder vallen, zonder dat geoorloft is hem de rug te keeren.

Dit Volk is sterk, grof en wel gemaekt, doch hebben de neus een weinig plat: de Vrouwen zijn immer zoo grof als de Mannen; doch deze zijn zeer gequelt met kropkeelen. Zy leven nu in volle vrede, vrezen niemand, als den Grooten Mogol.

* Raja is zoo veel als Konink of Vorst gezeit.

Ten Noorden van hen, en ten Westen, als ook ten Oosten, zijn woeste Boschaedjen, en Landen, meest onbewoont, daer bitter water valt, alwaer zich ophouden hier en daer eenige *Rajas* of Vorsten, en Koninkskens, van weinig magt. Daer valt Zilver, hoewel niet veel, en de Konink doet daer van achtkante Munt slaen, daer Letters op staen, die noch Indiaensch noch Sineesch zijn.

Behalven dit Landschap *Boutan* roert *Tavernier* mede de Landschappen *Asem* en *Tipra* aen, dier gewag by anderen weinig is gemaekt, en welker plaetzing niemand voor hem te recht heeft aengewezen, waer na den Lezer word gezonden, alzoo te wyt uit ons bestek is gelegen, om daer van hier veel aen te roeren.

De Konink van *Tonkin* of Tonquin, en andere naest by gelegene Koningen, zegt men dat Schatting betalen aen den *Tarter* in *Sina*.

Tibet, of Tebet.

T *Ibet*, of *Tebet*, alzoo by d'Indianen anders *Tebei, Tebbut, Tobbot*, of ook wel *Tumet* geheten: is een Landschap dat zijn naem van eene Stad, alzoo genaemt, draegt. Deze Stad is door deTartarsche oorlogen zeer bedorven.

Dit Land ligt op twee en veertig graden, Noorder breette: hoewel andere het op veertig graden stellen.

Het Landschap *Tibet*, zoo zommige willen, zoude twintig dagreizens in 't rond groot zijn. Daer wast veel groot Riet.

Tibet word onderscheiden in *groot* en *klein Tibet:* en zoude elk, volgens bericht van *Bernier*, eenen byzonderen Konink hebben.

Het Landschap *Tibet*, strekt boven *Tiamzon*, na de Muur van *Sina* toe: men wil in Indiën, dat de *Lamas* voort gekomen zijn, uit het Lauwen Land, boven *Tonquin* en *Pehu*, niet verre van Tibet.

Noord-west van het Sinesche Landschap *Xensi*, is gelegen het Ryk *Tibet*.

De Onderdanen van den Grooten Mogol dry ven in *Tibet* met de Sinezen zwaren koophandel, 't geen veroorzaekt, dat het Manometaensch Geloof, grooten ingang in *Sina* bekomt, zoo dat hun getal, als men my bericht, reets tot over de tweemael honderd duizend Menschen is gesteigert.

Het Ryk *Tibet* is gelegen, volgens de vertaelder van de Sinesche bescjhryving,

door Vader *Magellaen* in 't licht gegeven, beoosten het Mogols Land: de Hooft-stad van *Tibet* zoude *Kaparange* zijn genaemt.

Het Ryksken *Ussangue* of *Ussang*, in de Nabuurschap van *Tibet*, zoude twintig dagreizens van *Sina* afgelegen zijn, volgens bericht van Vader *Andrada*.

Het woord Tibet is zoo veel gezegt op Tartarsch, als *magtig*, en aldus genaemt, om dat dit Ryk magtiger is, als veele andere Heerschappyen, of kleine Koninkskens, daer omtrent; gelijk 'er tusschen *Agra* of *Mogolstan* en dit *Tibet* veele Koninkskens, in het gebergte, zich onthouden; waer van een gedeelte den Grooten Mogol erkennen: zommige staen onder *Tibet* en *Tangut*, en eenige zijn op zich zelven, als het Prinsdom *Lodacca*, na aen *Tibet* gelegen, en andere.

Bezuiden *Tibet*, volgens de Nubische Land-beschryver, grenst het Landschap *Mien*, 't geen weder aen *Bengale* stoot. Benoorden stoot Tibet aen het Meir *Cinchay* (dat is, *zwarte Zee*) geheten, en Tartarye: ten Noord-oosten grenst de Woestyne *Lop* of *Xamo:* ten Oosten *Turkestan*, of, zoo andere willen, het Sinesche Landschap *Xensi*, en ten Westen *Zagatay* en *Chamalahan*. Doch dat *Jacutus* zegt *Tibet* gelegen te zijn in 't Land der Turken, is te verstaen van de Scythen of Tartars, die by d'Arabische Schryvers in 't algemeen, mede wel Turken of Turkestanders (na dat Landschap waer van de hedendaegsche Turken den naem mede dragen) geheten worden. En is het Landschap *Tibet*, gelijk ook geheel *Sina* of *Kithay*, welke laeste naem anders wel byzonder, en in 't eerst, eigen aen het Noorder Sina is geweest, volgens veele Schryvers, den Arabieren eerst bekent geworden onder de naem van *Kitay*, of alzoo begonnen genaemt te worden, na dat *Cingis chan* het zelve hadde vermeestert.

In *Tibet* valt Muskus, voortkomende van een Dier, dat ten naesten b y, een Hert, of zoo andere zeggen, een Geit gelijkt, heeft zwartachtig haair, doch geen hoornen: het gezwel daer de Muskus in zit, hangt aen ae Navel, en verbeeld een kleine Beurs, bestaende uiteen dun vliesje, bezet met zeer fijne haairen: word boven dat van Sina, als min vervalst zijnde, geprezen.

In *Tibet* en buiten de Muur van *Sina*, in 't woeste Tartarye, valt een aerd van Theé, die veel grover is, als die, welke in *Sina*, en binneft de groote Muur, word geteelt.

Tibet wierd van ouds gerekent het zevende Tartersche Vorstendom te zijn, die tot twaelf toe wierden getelt; de Vorst was genaemt *Lacustan*, grenzende tot aen de uiterste palen van 't Wester Sinesche Ryk, en aen veele Woestynen, voornamentlijk aen de groote Woestyne *Kalmak:* dit Vorstendom strekte zich uit Zuidwaerts, tot aen *Cascar*. Door *Tibet* wille zommige, dat de geele Rivier met een bocht loopt: de Inwoonders zijn meest van Lauwen afkomst.

Daer gaet weinig of geen geld onder dit Volk om.

De Gemeente gaet in slechte Vellen, of Rokken van geringe stof, gekleed: doch de Rykste zijn vry kostelijk in kleeding, en reindelijk in ommegang. Zy hebben een byzondere spraek.

De Jezuit Magellanes wil, dat de Koningen van *Tibet*, te gelijk met eenen Priester, die het Hooft der Geestelijken aldaer is, welke *Lamas* genaemt zijn, heerschen: doch als hy aldus spreekt, geloof ik, dat hy voor *Tibet, Tangut* neemt, gelijk ook die benamingen dikmaels worden verwiszelt, en den een voor den anderen, of door malkanderen, zonder onderscheid, gebruikt: of ook wel zoo, dat hy meint het eene Landschap onder 't andere zoude staen; 't geen misschien eertyds de waerheit is geweest: doch nu zijn het twee byzondere Ryken.

Het meer en deel der Tibetanen omhelzen dan den vervloekten Godsdienst der *Bonsen* of *Lamas*, welker Opper-priester zijn zit-plaets in *Tangut* heeft: gelijk als die Godsdienst in alle daer omliggende Landschappen, zelfs onder de Moegalen , Kalmakken, in *Niuche*, en tot in Sina toe, over geslagen is.

De Priester *Antoine de Andrada* (die zich ruim een Jaer in Tibet, en byzonder in de Hooft-stad *Kaparange*, opgehouden heeft) zegt, dat het Ryk van *Tibet* onder zich verscheide kleine Landschappen of Ryken behelst: als *Cogue*, of *Cocqué*, of *Choken*, zijnde dat, daer de opgemelte Hooft-stad in ligt, en daer de Konink zijn Hof houd, *Ladac, Moriul, Ludoc*, en noch twee anderen, na het Oosten gelegen. De zelfde Priester roert zeker Ryk aen, 't geene hy *Sopo* zegt genaemt te zijn, 't welk over de honderd çijnsbare Koningen onder zich zouden hebben, dat aen Sina en Moskovien grenst, behelzende een Landschap, waer in een vermaerde Stad, *Karakitay* genaemt, zoude leggen. Deze benoemde Landschappen en Ryken zouden, na men zegge, t'zamen Groot Tartarye uitmaken: waer van men niet als by gissing spreken kan, om dat de naem van *Sopo*, 't geen zoo een groot en magtig

Ryk zoude zijn, by andere Asianen en Europers niet bekent is: en is geloovelijk, dat met deze benaminge Moegalen en Kalmakken Land verstaen word, 't geen op de eigenschappen, by den genoemden Priester aen *Sopo* gegeven, wel toegepast kan worden: want die Landschappen leggen tusschen Rusland en Sina, en heeft *Karakitay*, zoo Stad als Landschap, misschien onder hun gezag gestaen: dies te gelooven is, dat deze Volken van *Tibet*, gelijk alle Asianen in die gewesten, ieder alle Landschappen met eenen byzonderen naem noemen: waerom die van *Sopo* en d'andere boven gemelde benamingen, duister zijn.

De Tibetanen zijn goed van inborst en Godsdienstig.

Het Landschap *Tibet* is met zeer hooge gebergten, die altoos van Sneeuw bedekt zijn, besloten. Bezuiden de zelve is 't zeer warm, en benoorden kout.

In Slachtmaend slacht men aldaer Vee, om in de volgende zes Maenden t'eeten, alzoo het zelve, by gebrek van voeder, op 't Veld als dan zeer mager word: welk geslacht vleesch zy niet zouten noch drogen, maer door de vorst weten te bewaren.

Ten Oosten het Landschap *Tibet*, volgens bericht der Sinezen, is een Stad en Landschap, *Utsang, Utsana* of *Ussangue* en *Sifan* genaemt, daer een hooge School der *Lamas* is, en daer men trappen van geleertheit uitdeelt: welke plaets, schoon in 't Tibetsche gebied legt, echter een byzonder Koninksken heeft. Met het woord *Sifan* verstaen de Sinezen anders alle Landschappen, die bewesten hun Ryk zijn gelegen, of wel tusschen hare Muur en Indostan, wezende *Sifan*, West by hun gezegt.

Het Vrouwvolk in *Tibet* is zeer naerstig, zijn altoos met de Naeld of Weesgetouw bezig: ja veele bouwen zelfs het Land. Het Manvolk werkt minder; doch gaet voor 't meeste getal ten oorlog, en als zy al niet ten stryde uit zijn, oeffenen zy zich in Wapenen en Boog-schieten.

Het Land is niet zeer bevolkt.

In teken van droefheit, slaet deze Landaerd zich met steenen op de borst, endraegt verscheurde klederen.

Het Landschap van *Siranagar*, gelegen in de Nabuurschap van Tibet, leeft met de Tibetanen meesten tyd in vyandschap. Die van *Siranagar* straffen ftreng, steken oogen uit, hakken handen en voeten af, na gelang der misdrevene daden.

Den Atlas meld uit *Daviti* misverstandig dat de hedendaegsche Inwoonders van *Tibet* Christenen zoude zijn, en dat den Opper-priester *Lamao* geheten is: maer wel is waer, dat de Priesters *Lamas* heten, etì hun Geloof, in uiterlijkheden, eenige gelijkenis na het Christendom is hebbende. Veellicht dat van ouds het Christendom aldaer (als in *Tangut*, waer de Hooft-priester der *Lamas* woont) meerder heeft gebloeit, gelijk *Markus Paulas* zulks zegt; doch nu, door het Nabuurig Heidendom en Mahometaendom verdorven: gelijk zulks op veele plaetzen in Asie is geschied, zoo als heden zeker Prins van *Georgie*, die een Christen was, het Mahometaensch Geloof omhelst, wordende door den Konink van Persie daer in gestijft.

De toegang tot het Tibetsche Ryk word gezegt, bezwaerlijk te zijn, om de quade wegen, en 't moeyelijk gebergte, dat men over heeft te trekken, alwaer de quade Lucht de Menschen zomtyds zoude kunnen dooden: en vermids men zeer lange over Sneeuw en Ys heeft te gaen, lijd het gezicht last.

Het Volk van veele der na aengelegene Ryken by *Tibet*, is van een zelve Tael en wyze van leven. Alhier heerscht dan de Godsdienst der *Lamas*, die noch het Mahometaendom, noch gemeene Heidendom behelze. En of schoon deze Priesters of *Lamas* in tien of twaelf Secten of Priesterdommen verdeelt zijn, zoo hebben zy

echter een en de zelfde Godsdienst, en bestaet het verschil alleenlijk in uiterlijkheden. De zommige hebben Wyven, andere leven kuis, en in Kloosters, voeden zich van gebedelt Brood. Hunne Hooft-Godsdienst bestaet in 't lezen van zeker Boek, waer uit zy zeggen, dat zy veel deugd halen, en dat God daer door hunne zonden, vergeeft, gelijk reeds wydloopig is verhaelt. Zy dragen Wolle klederen, die lang zijn, doch veel gaen met bloote armen, zonder mouwen. Hier te Lande valt veel Zaffraen.

De Jezuit *Martyn*, in zijn verhael van zaken, die gebeurt zijn in het Ryk van Sina, kort voor de geboorte onzes Zaligmakers, maekt gewag, hoe het Ryk *Tibet* of *Taum* gelegen in, en op het Amazoonsche gebergte, daer veel Sneeuw op lag, en veele Paerden waren, door eenen Sineschen Veldheer, Changieng genaemt, was verovert: gelijk hy mede veroverde *Ruepi Taron* en *Takia*, welke laetste plaetzen gezegt worden by *Bengale* gelegen re hebben; want van daer wierden Rottingen gebragt, welke in de Bengaelsche gewesten veel vallen. Daer was een Berg,

die *Kering* genaemt wierd. Het Volk, *Yulcpi* geheten, woonde ter plaetze, daer nu de Ryken *Laos* en *Tonquin* leggen, welke in den Atlas zijn te zien.

De Sinesche Keizer zand te dier tyd over Zee, beoosten, zijn Vloot, om vreemde Landschappen t'overmeesteren; waer van den opgemelten Schryver zegt niet zekers te weten, werwaerts hy zijn streek heeft gezet: want de Sinezen verachten de Volken, die buiten hun Land gelegen zijn, en reppen daer van in hunne schristen niet, meinende dat aide waereld buiten Sina Barbarisch is, en vuile Slaven zijn: gelijk zy de Tartaren noch heden, by verachting, *Nueien*, dat is plompaerts, noemen. Het is wel waerschynelijk, dat zy boven *Anian*, of Straet ae *Vries*, en in *Amerika*, hebben geland: pok hebben gewislijk die van *Kamboja* en andere Ryken, daer omtrent, hunnen oorspronk uit Sina gebragt: gelijk zy noch heden der Sinezen Letteren en Cyffers gebruiken. Het is mede, zegt *Martyn*, waerschynlijk, dat oulinks de Sinezen tot aen de Roode Zee hebben gevaren: en is by zonder, dat een groot Schip, op Sineesch, *Pancum* word genaemt; daer anders *Pancum* een houten Paleis gezegt is.

By dezen Schryver word ook gelezen, dat, ter tyd voor de geboorte onzes Zaligmakers, zekeren Sineschen Konink, om de Tartaren te bestryden, buiten den Sineschen Muur, vierkante Kastelen dede stichten, waer onder, en op, zijne krygsknechten hertret zouden konnen nemen, en de geroofde buit bergen. Van welke Kastelen hy niet zegt, dat overblijfzelen te zien zijn. Doch zijn by my aftekeningen van deze Muur, en de Landstreken daer buiten, in handen, van Reizigers, die derwaerts zijn geweest, ontworpen: waer in, buiten de Muur, Sterkten of Kastelen aengewezen zijn, die ik dan gisse, overblijfzelen van deze zeer oude tyden te zijn.

Wanneer de groote Muur wierd gevest, trachtede de Tartaren het werk te beletten, verjoegen de arbeiders, en deden invallen in 't Ryk; waer tegen de Sineschen Keizer den Veldheer *Gueicingu*, tot hen afzant, die hen den oorlog aen dede, en wierd by de Ryken *Tangut* en *Tibet* heftig gestreden, daer de Tartars te kort-schoten, zoo dat'er veele gedood, en levendig in des vyands handen vervielen. De Sinesche Keizer, tot teken zijner overwinninge, klom, uit vermaek, op het hooge Tangutsche en Tibetsche gebergte.

Door *Tibet* na *Sina* te reizen, gelijk veeltyds geschied, valt een bezwaerlijken weg, wegens schaersheit van water, en onbevolkte plaetzen, nademael dien weg meest al door zandige Woestynen gaet, alwaer men 't water, t' zijner behoeste nodig, al veel dagen moet met zich nemen, om dat aldaer geen waterachtige plaetzen of Rivieren zijn, waer door het lastdragend Vee, als Paerden en Kamelen, enz. veel komen af te sterven.

In *Tibet* worden gezegt zeer groote en quaedaerdige Honden te zijn, te vergelijken met de strydbare Leeuwen. Van deze word 'er een groot getal aen 't Sinesche Hof bewaert.

In *klein Tibet* valt Kristal, Muskus, en[+] Schape-wolle, doch in geen groote menigte: ook de steen Jachen, die van hooge waerdye is.

Het Koninksken van *klein Tibet* quam op het Jaer zestien honderd vier en zestig, (ter tyd als *Bernier*, onder het gezag van zen is. *Aureng-zeb*, in *Kachemire* was) den Grooten Mogol *Aureng-zeb* in eigen perzoon begroeten, hem opdragende eenig klein geschenk van boven genoemde stof. Deze Vorst was zeer qualijk en slecht verzelt, en uitgedost. Hy verhaelde, dat zijn Land beoosten aen *groot Tibet* grensde;

[+]Ziet onder Niuche, daer steen Saro, of Sacro word gesproken, die gelovelijk de zelve met dezen is.

dat het[+] omtrent dertig of veertig mylen breet was; dat het daer armelijk gesteld was; dat daer weinig meer als eenig Kristal, Muskus en Wol, en op zommige plaetzen goede vruchten vielen, byzonderlijk Miloenen. Dat het daer des Winters vry koud was, en veel Sneeuw viel; dat het Volk eer lang noch al Heidensch was, maer toenmaels voor een gedeelte Mahometaensch, en de Secte der *Lamas* voor het meerder gedeelte toegenegen. Een zijner Gezanten aen 't Persische Hof, ten tyde van *Bernier*, (welk was in de opkomst der Heerschappye van *Aureng-zeb*) zeide wyders, dat *Chahjehan*, Vader van *Aureng-zeb*, toen voor achtien Jaren het groot Tibet trachtede te vermeesteren; dat zijn Leger, na een tocht van achtien dagen, steeds langs en door hoog gebergte, zeker Kasteel belegerde en in nam; dat hy slechs had behoeft noch een Vliet over te trekken, die echter vry snel van loop was: waer na hy recht op de Hooft-stad had konnen los gaen, die men lichtelijk zou in gekregen hebben, dewyl het Ryk in groote verslagentheit was; doch aat de tyd zeer verloopen, en verandering van weder te verwachten was; waerom de Veldheer, die gezaghebber van *Kachemire* was, het daer by liet steken, en te rug toog, uit vreeze dat van de Sneeuw zou overvallen worden. Het Kasteel liet hy bezet:

[+]Groot Tibet word voor Tangut veelmael genomen.

maer de bezettelingen verlieten 't in korten.

Het gevolg van dezen Gezant bestond in drie of vier Ruiters, en tien of twaelf perzoonen te voet, die lang van stal waren, doch zeer mager en dor, hebbende elk een haair drie of vier aen de kin, gelijk de Sinezen: droegen op 't hooft enkele roode Mutzen, gelijk het Zeevolk in Vrankryk draegt. Waren voorders slecht gekleed; naeuwlijks vier of vyf onder hen die den Degen droegen: de overige gongen, beneffens den Gezant, zonder Stok of Rotting. De Gezant handelde met *Aurengzeb* over 't stichten van een Mahometaensche Kerk, in de Hooft-stad van zijn Meesters Land: beloofde mede dat de Munt, die zedert zou geslagen worden, aen de eene zyde het merk van *Aurengzeb* zoude voeren, en dat de Tibetsche Konink hem Jaerlijks zekere Schatting zoude geven: maer men geloofde, dat, zoo dra *Aureng-zeb* uit *Kachemire* zijn krygsmagt zou hebben getogen, hy geen woord zoude houden.

Dees Gezant had een Genees-meester, uit het Landschap *Lassa*, by zich. Deze Arts, die een *Lamas* was, had een Boek met Recepten, van zijn wetenschap, zoo hy zeide, voor alle qualen, dat hy niet voor *Bernier* verbergen wilde. Het geschrift hadde eenige trekken na dat van Europe. Hy geloofde de verwandeling of verhuizing der Zielen van het eene Lichaem in 't ander: en verhaelde, dat, als hunnen Grooten Priester en eersten *Lama* bejaert was, en op sterven lag, hy dan gewoon was, den Raed by een te roepen, en te verklaren, in zeker jong Kinds lichaem, dat kort daer na zou gebooren worden, zijn Ziele zoude verhuizen; welk Kind dan met veel zorg opgevoed word. En wanneer dat Kind omtrent zes of zeven Jaren heeft, dat men dan by het zelve menigte van huisraed en andere dingen, die byzondere luiden toebehooren, romp slomp, met de zijnen vermengt, brengt: dat hy zeer wel den geenen, die hem toequamen of geweest zijn, van d'anderen weet t'onderscheiden. Het welk, zoo hy zeide, een volkomen bewys van de verhuizing der Ziele was. Deze gemelde Arts zeide, dat het in Lassa, zijn geboorte plaets, veel aengenamer als in *Tibet* was, in welke laeste plaetze het Sneeuw wel vyf Maenden op 't Veld lag: en verhaelde dat die Konink tegen zekere Tartaren veeltyds kryg voerde.

Van het Ryk *Tibet* spreekt de Nubische Land-beschryver aldus: *Het Land Tibet is tusschen Indien en Sina*. En zegt *Gool*, in zijne aentekeningen over *Alfergan*, dat het Sinesche Landschap *Xensi* ten Weste aen het Tibetsche Land grenst; waer tusschen de Geele Rivier is gelegen, en zeer veele groote Bergen.

Wyders is Tibet zeer vruchtbaer, zoo in Graen als Vruchten, en word geprezen wegens goed aerd van Volk, en oefening van konsten, boven, en ten aenzien het Nabuurig woest Tartarye. Uit het Landschap *Xensi*, door *Tibet*, en zoo door geheel Oosten, veel Muskus en Rhabarber word gevoert.

Volgens bericht van *Thevenot*, in zijne Indiaensche Reisbeschryving, ligt het Mogolsche Landschap *Kachemire* bewesten aen *Tibet*, en benoorden aen Tartarye. Dit Land was eerder onderhoorig aen de[+] Konink van *Turkestan, Turchind* of *Turkind*, of Indische Turkye.

[+]Ziet Ulugbeg.

In het Landschap *Kachemire*, is op veel plaetzen te Landewaerts in, de wys, dat de Dochters aen de vreemdelingen worden opgedragen, om teeling van hen te gewinnen: gelijk op andere plaetzen, in dat gewest, de eigene Vrouwen worden aengeboden, op dat de overwinst in 's eigen Mans huis zoude blijven.

De Mogolsche Landschappen *Ayoud* en *Varal* zijn de Noordelijkste aen *Kachemire*, na de kant van Tartarye; waer onder de Landstreken *Kankares, Bankich, Nagarcut*, en *Siba* leggen.

Dicht aen het Sinesche Landschap Xensi, alwaer de groote Muur eindigt, grenzen, (volgens zeker Latynsch geschreven bericht, my uit *Peking* toegezonden van een Sineesch Christen, welke aldaer die Tael van de Vaders Jezuiten heeft geleert,) de Weft-Tarters, daer de *Lamas* Priesters van daen komen, die geele of roode klederen dragen, te weten, uit het Land* *Tubet*, daer een alleen heerfchend Vorst woont, die weder aen het Mogols gebied grenst, welke Mogollers groote Koopmanschap dryven met de Sinezen, in *Zirling*, dat een Stad in het Landschap *Xensi* is. Over deze weg zijn de Mahometanen in Sina gedrongen, wiens Geloof nu zoo heeft toegenomen, dat zy de Christenen overtreffen, waer van aen my in boven gemelte geschrift bericht word, dat in *Peking*, en het gewest rondsom, heden omtrent zestien duizend Christenen zijn , en in *Nanking* meer als honderd duizend, in Xanghay omtrent tien duizend, in *Chekiang* zeven of acht duizend, in *Kiangsi* bykans tien duizend, in *Haquang* zes of zeven duizend, in *Canton* vyf of zes duizend, in *Xansi* meer als vyf duizend, en in *Xenfi* bykans drie duizend, arbeidende in dien Oegst te dezer tyd, zestig Roomsche Priesters.

* Hiet schynt onder het woord Tubet, Tangut te worden verstaen.

In *Tibet* vallen Koeyen en Stieren, die geheel wit zijn, en hebben staerten van een uitmuntende schoonheit, die, tot *Indostan* en in 't Mogols Land, zeer duur verkost worden, en waer mede zy de Oliphanten aen hunne ooren optooyen: gelijk men zulke staerten mede, in de Heirtochten, voor Standaerden, aen lange rieten gebonden, gebruikt: daer de zelve, als zy in de Aerde geplant staen, zoo als hunne wyze i s, wanneer het Leger rust, als paruiken, by neer hangen.

Van deze Dieren word aen my uit Persien, het volgende geschreven:

[+]Men vind in 't Koninkryk *Tibet* Koe beesten met lange gekrulde staerten, die de Tarters voor pluimen op hare Mutzen voeren, ook op hare Storm-hoeden, Pieken, en Vaendels: van 't haair worden dekkleden gemaekt, zeer bequaem tegen den Regen: in de maege van deze Koeyen, word een steen gevonden, die geel van verw is, zoo groot als een Ganzen Ey; doch zoo vast niet als een Bezoar-steen, maer veel lichter, welk by de Artzen hoog geacht i s; zy is koud van Temper, maer droogt de zinkingen des hoofts; des zelfs stof stilt het ziedend water, als het daer in gesmeten word: insgelijks vind men daer Koeyen, wiens hoornen zoo wit zijn, dat ze het Elpenbeen overtreffen, maer door des zelfs dunte, kan men daer niets van maken: deze Beesten zijn zeer geneigt om Zout te eeten: daer worden ook zeer witte en lankhaairige Katten gevonden, doch geen Muizen. Tot hier toe het bericht uit Persien.

[+]Een van diergelijke staetten en steenen, werd 'er onder my bewaert.

In 't Landschap *Tibet* valt Wol, genaemt Touz, die uit de borst van wilde Geiten word geplukt, welke veel meer met Bevers-haair over eenkomende is, als met gemeene Wol: want geen Bever-haair is zoo zacht en eel. Van deze Wol maekt men in 't Landschap van *Kachemire* hooftdoeken, welke by de Mogollers en Indianen gedragen, en in groote waerdegehouden worden, verre boven die van eenige Zyde of befte Wol gemaekt mogten zijn. Dusdanige hooft-doeken worden ook van Inlandfche Wol gemaekt, die veel fijnder en eelder als de Spaensche Wol is: maer de hooft-doeken van dit Geiten-haair gemaekt, zijn veel duurder, na gelang van d'andere. Doch het slimste is, dat lichtelijk de wurm in de zelve komt, 't en zy men die met byzondere zorge uitslaet, en dikwils verlucht. Daer zijn 'er, die de Grooten onder de Mogollers afzonderlijk laten maken, en over de honderd en vyftig Roepies kosten: maer de andere, van de Inlandsche Kachemirsche Wol kosten elk naeuwlijks vyftig Roepies; een Roepie gerekent omtrent op een Dukaet.

De meeste Menschen in *Tibet* zijn van gedaente als de Tartaren, plat en ingevalle van neus, met kleine oogen, als die van Zwynen, hoewel anderzins niet ongoelijk en blank; zoo is mede het Volk van *Kacheguer*, of *Kaskar*, doch die van *Kachemire* zijn schoonder van gedaente, en blank van vel, inzonderheit de Vrouwen; waerom zy in Indostan zeer gezocht worden, op dat de teeling wit worde, en na rechte Mogols afkomste te beter te gelijken.

Abdall, in zijne Beschryvinge van Sina, vertaelt door *Andreas Mullerus*, zegt, dat tusschen Tebet en *Indiën* een Land leit, dat de Arabieren *Kandahar* noemen; de Sinezen, *Doi-le-jumi*; de Moegalen, *Karaganen*, en d'Indianen, *Gendeher*. Een gedeelte van de Menschen, zegt hy, zijn daer zwart, en een gedeelte wit: en worden de witten van de Moegalen *Gigangan* geheten.

Tusschen *Kitay* of *Sina*, en *Karanganen* Land, zegthy, zijn groote Landstreken, elk zijn eigen Konink hebbende. In een van de zelve is het de wyze, dat de tanden der luiden van aenzien, met Goude kasjes bedekt worden, die zy afleggen, als zy ter maeltyd gaen.

Het Landschap *Kabul* ligt, volgens verhael van verscheidene Reizigers, niet wyt van *Tibet*. De vermaerde *Gool*, in zijne aentekeningen over *Alfergan*, zegt daer van het volgende.

Het Landschap *Kabul* legt op drie ûn dertig en een halve graed Noorder breette, word by de Oostersche Volken *Kabulistan*, dat is, Kabullant, genaemt: en trekken *Abulfeda* en andere, dat Landschap tot het Ryk *Zabelistan* en Gor, welke met het Landschap Parapanisus, alzoo by de ouden genaemt, zoude over een komen, volgens gevoelen der oude Schryvers; aen wiens uiterste eind de Landschappen *Zuastena* en *Goryda*, volgens *Ptolemeus*, zoude leggen.

Dit Landschap *Kabul* is bergachtig en vruchtbaer, welker Hooft-stad van de zelfde naem, *Ibn Maruph* en andere, op omtrent twee graden beooften *Kandahar*, brengen.

De Stad *Kabul* is groot, en met twee Kasteelen gesterkt, en veele schoone Paleizen verzien. Hier was van ouds de Zetel der Indische Koningen, want de Indianen, volgens getuige van *Ibn Haukel*, niemand *Xah* of *Schach*, dat is, Groote Konink, gewaerdigden te noemen, ten zy hy deze Stad in zijn geweld hadde. Waer

uit men de Nabuurige Tartars en Parthen dien zy dit gedeelte van Indiën ontnomen hadden, het hooft konde bieden.

Noordwaerts, na aen de Stad, is een Rivier, genaemt *Logman*, die zich eindelijk, om de Stad slingerende, in den *Indus* voegt.

Dit Land *Kabul* noemde men oulinks het eerste Landschap van Indiën.

Ten tyde van *Mervan*, Arabische Kalif of Keizer, op 't Jaer vyf en zestig van Hegyra, hebben de Mahometanen het zelve ingenomen gehad.

In de Stad *Kabul* is een groote toeloop van Koopluiden, van alle oorten, zoo om de eigen Koopmanschap, die daer valt, als om de overvloed van lijftocht. Hier zijn de door-reizende Handelaers gewoon hunne Koop-waren te verpakken, te verluchten, en in andere stouwinge te brengen. Zoo dat in *Kabul* gezegt word een *Derbent*, dat is op Persisch, *een poort des bands*, of *gevangkenis*, of wel *een enge doortogt door 't gebergte*, te zijn.

Hier worden uit Indien de Myrobilanen, en andere Speceryen by een gebragt, en zoo wyder vervoert. Dus verre *Gool*.

Het Ooster gedeelte van Persien, ten aenzien van *Ispahan*, is bepaelt met het Landschap *Sinde*, en het Volk *Eufkons* genaemt, die eensdeels çynsbaer zijn zen Sinde, en anderdeels aen Persien, welke voor acht of negen Jaer eene ryke Karavaen beroofden, die door *Multan* na *Kabul* zoude trekken; waerdig zes honderd duizend Tomans.

[+]Niet wyt van 't gebergte *Balgh*, tusschen *Kandahar* en *Kabul*, woont zeker Volk, Augans of Afgans genaemt. Deze zijn groote Straet-roovers, en sterk. Zy zwerven omher, zonder zekere of vaste woonplaetze te houden. Hunnen aerd is, dat wanneer zy gegeten hebben, kort daer op, daer van aen 't braken raken, en veel vuiligheit uit de maeg quijt worden. Dit gebeurd hun dagelijks; en zonder dat, zegt *Tavernier*, zouden zy geen dertig Jaer oud worden, maer jong aen de waterzucht sterven. De Perzen, zegt hy, hebben zeker wortel, waer mede zy de tong schrapen, 't geen een frissche mond maekt, en mede het braken verwekt.

[+]Ziet della Valle.

Het Landschap *Cialis*, dat njen wil als of Leenheftig van *Kaskar* was, buiten de Sinesche Muur, in Weft-Tartarye en de Nabuurschap van *Tibet* gelegen, heeft een Hooft-stad van een zeiven naem, die wel klein, doch sterk is.

In het zelve Ryk *Cialis* zijn noch de Steden *Turphan, Aramuth* en *Kamul*, weljke laeste een sterke plaets is, en op de grenzen leit. *Kamul* wil men, dat slechs weinig dagen van de Muur die Sina van Tartarye scheid, afgelegen zoude zijn.

Het Volk, dat tusschen *Cialis* en het Sinesche Ryk woonachtig is, weten van Rys noch van Koorn, maer eeten niet als Vleesch: en is van Paerden, Muilen, of Kamelen-vleesch niet vies.

Tusschen *Cialis* en de Sinesche Muur word het Land, door roovende Tartars; en Vee-hoeders, (zegt *Benedictus Goes*) bewandelt; zoo dat het, zonder gevaer, daer niet te reizen is; dies men daer meest by nacht reist.

Men heeft my bericht, in de Maend Maert, des Jaers 1694, in *Moskou* aengekomen te zijn, zeker Gezant, genaemt *Dejessay Kassimus*, afgezonden van zeker Vorst *Bolsyo*, of anders den grooten *Toigan* genaemt, die zijn eigen beschermer is; zijn

Ryk zoude leggen, honderd myl aen dees zyde de groote Sinesche Muur. Zestig[+] kleine Vorsten zoude onder zijn gezag zijn. De Hooft-stad zijns Landschaps zoude genaemt zijn *Purpana Camul:* zijn kleeding zwymt na het Persiaensch: zeven of acht Steden zoude in zijn Land zijn; doch het meeste volk echter, leven te Landewaerts, en onvaste plaetzen bewoonen. Hy bragt met zich veel Sineesch Staef-goud, fijnder als Dukaten Goud: hy zeide van Buchaersche geslachte te wezen, en wilde men zijn Meester *Chiva* geheeten te zijn. Hy quam klagen (zoo gezegt wierd) over onminlijk onthael, dat zijne Volkeren, zoo in de Daursche grenzen, als tot *Tomskoy*, en elders ontfongen. Hy bragt verscheide koopwaren met hem, ajs Agate Kopjes, en veelderhande Edel-gesteente, zoo bearbeid als onbearbeid, die in Sina vallen, gelijk ook veele Sinesche Stoffen: hy bragt ook mede een Toepaes, die in *Moskou* geschat wierd op vyf en twintig duizend gulden; doch zoo zy geheel was geweest, wierd waerdig geacht, (zoo als my oog-getuigen berichten) tweemael honderd duizend gulden, want aldaer nooit grooter was gezien.

[+]Wie deze Vorst is, of met wat naem dit Ryk anderzins is bekent, verklare garen, niet te weten.

Op het Jaer twaelf honderd en zes en[+] vyftig, heeft de Tartarsche of Moegaelschen Keizer *Kublay* de Sinesche Muur door gedrongen, en het Noorder Sina , dat toen *Kitay* geheten was, ingenomen ; gelijk mede een gedeelte van het Zuider Sina, toen *Mangi* genaemt; en is van dien tyd de mem van *Kitay* voor de Landen, buiten de Sinesche Muur gelegen, versmolten; want een gedeelte van dien toen mede onder de naem van *Kitay* bekent was: en heeft gansch Sina, zoo by de opgemelte Volken, als Indostanners,

[+]Ziet Horn. en Muller

Usbekken, Kabullers, en anderen, dien naem behouden.

Mullerus verhaelt, ter plaetze daer hy van het woord *Kitay* handelt, dat'er een Rivier in Tartarye zoude zijn, *Kitta* geheten , alwaer ae Konink Altin woont, daer veel Horden of verzamelingen van Menschen zoude wezen. Na een lange weg van daer, zegt hy komt men aen het groote Land *Moegalia*, dat zich uitstrekt van *Bugar* der Bactrianen tot aen den Oceaen. Tusschen *Bugar* en *Moegalia*, na 't Zuiden, zegt hy, zijn drie Ryken, als *Ortus, Talgut* en *Sohar*.

Het woord *Kitay* willen zommige dat betekent gebergte en woestynen.

By Karakitay wierd van ouds het gedeelte van Tartarye, tuífchen de Woestyne *Lop* of *Xamo*, en de Sinesche Muur, verstaen.

In dit Land bragt de zesde Sinesche Keizer, uit de stam van *Han, Hiaous* genaemt, Volkplantingen uit Sina over, na dat hy een groot gedeelte van Tartarye t'onder had gebragt; alwaer hy Steden bouwde, en twee Koningen stelde; waer van het Landschap zijn naem *Karakitay*, dat is, *zwart Kitay*, zoude dragen: alzoo de zes Noorder Sinesche Landschappen Kitay, volgens meining van Martyn, hTorn en andere genaemt wierden: welk Karakitay althans genoegzaem van Steden is ontbloot, en door de omzwervende Tartars word begraeft.

Horn wil vorder, dal *Priester* of *Paep jan,* in dit Landschap zijn zitplaets heeft gehad; 't geen wy elders zeggen in 't Ryk *Tangut* te zijn geweest doch kan beide waer zijn; alzoo onder *Kitay* of *Karakitay, Tangut, Tibet*, en andere Landschappen, dikmaels word begrepen; gelijk mede Tibet voor *Tangut*, en *Tangut* voor *Tibet*, by zommige Schryvers, dikmael word genomen: en, wyders zegt hy, het Christendom zoo in *Kitay, Mangi, Sina*, als *Japan* en *Tartarye*, van voor lange, doorgebroken te zijn geweest.

Het Landschap Caskar.

C *Askar* houd *Bernier* te leggen beoosten *Kachemire*, weinig Noordelijker; Men zegt, op vier en veertig graden, Noorder breette. De kortste weg uit Indostan zoude zijn, recht door *groot Tibet* i doch alzoo veeltyds de doortochten aldaer gesloten zijn, zoo neemt men die door *klein Tibet*. Wanneer men eerst ontmoet, trekkende door Kachemire, ze ker kleine Stad, genaemt *Gourtche*, welke is de laetste plaets onder 't gezag van *Kachemire*. Van daer komt men, in acht dagen, tot *Eskerdou*, een groote Stad van den Konink ván *klein Tibet:* en van daer, in twee dagen, aen een Stedeken, genaemt *Cheker*, dat noch onder *klein Tibet* behoort, gelegen aen een befaemde Vliet, wiens water zeer heelzaem is. In eenige dagreizens dan weder, komt men aen een Bosschaedje, dat op de grenzen van *klein Tibet* leit: en vorders aen de Stad *Kacheuer*, of *Caskar*, die wel eer de Hooftstad en verblijfplaets des Koninks van *Kacheguer* was; doch heden is het Hof tot *jourkend*, wat meer Noordelijk, en tien dagen reizens van *Kacheguer*. Bernier zegt daer noch by, dat van de Stad *Kacheguer* tot *Kitay* of *Sina*, twee Maenden reizens zy, en dat'er alle Jaren Karavanen derwaerts trekken, die alderlei Koopmanschappen te rug brengen, en na Persion door *Usbek* reizen; gelijk ook andere na *Patna* en *Indostan* keeren. Van *Kacheguer*, om na *Kitay* te gaen, moet men eene Stad doortrekken, die acht dagen reizens van *Koten* afgelegen was, welke is de Stad van 't Ryk *Kacheguer*. Dat de wegen tusschen *Kachemire* en *Kacheguer* zeer moeyelijk zijn; ja dat men 'er eenen oord ontmoet, daer men een

vierendeel myls lange over 't Ys, in zeker tyd van 't Jaer, moet gaen. Dus verre *Bernier*.

Van die van het Landschap *Caskar*, word gezegt, dat zy gierig zijn, qualijk opgevoed, en slecht in 't gewaed. De Mannen dragen lange baerden. Men maekt daer veel Kattoen-werk. De Tale is byna met die van Persie overeen komende.

In het Land van *Caskar* word geoordeeld, goede Rhabarber te vallen. De Konink van *Caskar* was, na den Christen stijl, in den Jare zestien honderd en drie, genaemt *Maffamet*. In deze Landen is het[+] de wyze, dat 's Koninks voeten gekust worden, als men hem aenspreekt. Over het Ryk *Kotan* of *Koten*, was de Zoon van opgemelte *Maffamet* Konink, en het Ryk *Cialis* wierd van eenen bastaerd des Koninks van *Caskar* bestierd; zoo dat de Konink van *Caskar* eigentlijk deze drie Ryken bezat. Met het Ryk *Ciarcan* had hy oorlog.

[+]Daviti

In het Landschap *Caskar* vallen Druiven, Zyde, en veelderhande Boomvruchten. D'Inwoonders zijn spitsvondige Koopluiden en Handwerkers. Zy zijn gierig, en alom op gewin uit, reizende ter Koophandel herom.

Deze Landstreeke was in 't Jaer twaelf

honderd en vyftig, of daer omtrent, vyf dagreizens groot. De Inwoonders waren toen Mahometanen en Nestoriaensche Christenen.

[+] Men zegt, dat in het Landschap *Caskar* een Edele steen gevonden word, by een de Sinezen genaemt Yu: waer van de Keizers hunnen Zegel-ringen doen maken. *Martin* schryft in zijne Sinesche Historien, dat onder den Keizer *Frous*, die in 't Jaer, voor de geboorte des Heilands, drie honderd en veertien leefde, een steen, van dit slag, gevonden wierd, geschat ter waerdye van vyftien Steden. Deze steen is groenachtig, met witte streepen doorwafzen. Zy is zoo hart, dat menze met stof van Diamant moet bearbeiden, in *Mogol* hoog geacht. Men maekt 'er Kroezen en andere Vaten van.

[+]Ziet boven onder Tibet mede van een zeer kostelijke steen, welke de zelve met dezen, onderandere benaminge schynt te zijn, als ook elders in Niuche.

Het klein Koninkryk van *Maranga*, is begrepen onder *Tibet*, paelt aen het Koninkryk van *Nekbal*, en het zeer koude Noorder Landschap *Rodok*.

[+] *Hedonda* is een bevolking van *Maranga*, gelegen vyf dagreizens van de Stad *Nekbal*, en acht van de Stad *Mutgari*, op de Noorder breette van zes en twintig graden, zes en dartig minuten.

[+]Kircher.

Zeker Aenzienlijk Persiaen, *Handzi*[+] *Abd-ulkaziem*, heeft in het voorby gegaene Jaer tot *Ispahan*, aen iemand mijner bekenden, die des wegen aen my heeft bericht, verhaelt, dat nu omtrent vyf en twintig Jaren geleden, wanneer in *Suratte* was, een Konink of Prins van Koeasiger of *Caskar*, die *Hindoestaan* doorreisde, en van *Suratte* de reize na *Dzjuddah* ondernomen had, om de Pelgrimazie na *Mekka* te volbrengen, en ook van daer in *Suratte* gekeert is, zijn Zoon, kort na dat hy zijn Zetelplaets verlaten had, het geschut op de wallen gehaelt, en zich meester, niet alleen van die Stad, maer van het gansche Land gemaekt hadde; gevende ook voor, dat hy zijn Vader niet meer in 't Ryk, toelaten zoude.

[+]1701.

Wanneer nu dezen Prins dit hoorde, na dat eenige dagen van die Stad afgeweest was, zoo reisde al evenwel voort, en quam in *Hindoestaan* by *Eureng-zeeb*, Grooten Mogol, die hem zeer wel onthaelde, en groote eer aen dede, en een deftige statie en schenkagie toevoegde, met aenbiedinge, om hem in zijn Ryk te helpen; doch de zen Prins bedankte *Eureng-zeeb*, en wees dit af, zeggende dat het zijn Zoon, en niemand vreemds was, die het Prinsdom bezat, en dat het zelve na zijn dood, op hem Vervallen moest, en tegens zijn eigene Zoon, geen oorlog aenvangen wilde, om de zelve te verderven. En wanneer weder quam, zoo dede *Eureng-zeeb* hem de zelve aenbiedinge, doch hy weigerde dit weder, zeggende dat voor de reis na *Mekka* daer toe niet gezint was, en het hem nu veel minder passen zoude: na dat deze Pelgrimagie afgeleid had, zijnde aldus noch eenige tyd in *Hindoestaan* verbleven, en daer na Noord-oostwaerts op vertrokken, tot dicht aen de grenzen van Turkestan, alwaer zijn leven in Godsdienstigheit, en als een *Derwiesi* zoude doorbrengen. Deze Vorst was geheten *Dzjihaangier*, en zijn Zoon *Sjah dzsihaan*.

Usbek of Zagatay.

HEt gewest van *Usbek* of *Zagatay*, 't geen by zommige in 't geheel of ten deelen mede *Chorasan* word genaemt, heeft de Kaspische Zee ten Westen; ten Zuiden Persien; ten Noorden de Kalmakken, en ten Oosten de Landschappen *Tangut* en *Tibet*.

De Hooft-stad Samarkand, in de Landstreeke[+] *Zagatay* of *Usbek*, is gelegen aen de Zuid-zyde van een Riviere, die van ouds Sogdy genaemt was. Eertyds ging om de muuren van deze Stad een groote graft, en het water van de Rivier wierd in de Stad geleid door loode buizen, die onderschraegt waren.

[+]Abulfeda.

In deze Stad wil men, dat de Groote, *Tamerlaen* een Hof-houdinge gehad heeft, en dat de Zetel des Ryks aldaer geplant was.

Jacutus beschryft deze Stad, als dat zijn omkring van twaelf parazangen zoude zijn (dat een oude Persische maet is, groot dertig stadien) daer in begrepen[+] Thuinen en Beemden: heeft (volgens den zeiven *Jacutus*) twaelf Poorten, en twintig staende den eenen van den anderen een parazang wyt. Op 't hoogst van de Muuren staen Toorens, tot oorlogs gebruik. Deze Poorten zijn van yzer gebouwt, en tusschen beide staen Wacht-huizen. Inde Voorstad zijn Markten, en groote Gebouwen, tot gemeen gebruik. De Binnenstad heeft vier Muuren, daer tusschen een groot plein is, alwaer een Tempel en Slot staet. In het Slot woont de Konink, en daer word mede een Rivier, door een looden buis, of waterleidinge, die over een hoog steene gewelfzel schiet, by de Poort van Kesch, ingeleit. Deze loode buis[+] waterleiding snyt de Markt te midden

[+]Een stadie maekt honderd en vyf en twintig scheren.

[+]Kesch is een Stedeken.

door, ter plaets, daer de Poort *Taki* genaemt, staet, en de Stad het meeste bewoont is.

De Vruchten, welke aen de Oever van de Rivier wassen, zijn, uit Godvruchtigheit aen de *Magen* of Wyzen, (zijnde zeker slag van Geestelijken) geschonken; die des nachts by de Rivier waken, en de zelve des Winters en Zomers bewaren. De *Magen* zijn anderzins, volgens *Hero doot*, uit een aeloud geslacht van Persisch Volk gesprooten. Uit deze Rivier word het water in alle de huizen van de geheele Stad geleid. De meeste Huizen hebben Thuinen, zoo dat, als men op het Kasteel staet, en na omlaeg ziet, niet als een eenig geboomte beoogt.

Tusschen de Binnestad en Voorstad zijn veele schoone Paleizen; zoo dat de Stad by den Hemel, Zon, en 't Gesternte, vergeleken word, en de Rivier, om zijn kromte, by de Hemelsche Melkweg; men noemt het een Paradys des Landschaps, en pronk van Chorasan. De Toorens overtreffen 't gezicht in hoogte. Deze Stad wierd niet alleenlijk de pronk onder de Over-Oxusche Steden, maer zelf van geheel Asie, in vermakelijkheit en schoone gezichten, te zijn geacht. Doch hare schoonheit is zeer verwoest, door den inval van den Tartarischen Keizer *Cingis chan*; gelijk zulks in de Tamerlaensche gedenkschristen, by d'Arabiers, is te zien. Dus verre Jacutus.

Deze Stad *Samarkand* dan, is een Hooftstad des Ryks van dien naem, en eerder *Sogdiana* of *Sogdiania*, doch by de meesten *Usbek* en *Zagatay* genaemt. Zy is bewoont by Tartarsche Mahometanen, hebbende goede gebouwde huizen van steen, wel voorzien van bequaem huisraed.

De Stad *Samarkand* word by de Ouden gezegt te leggen op een verheven grond, in 't Zuide van het Dal Alsogd. Men zag daer boven de Poort Kesch een yzere plaet, waer aen een opschrift, 't geen de Konink van Gelukkig Arabie daer had gestelt, te lezen was; doch dit alles is verwoest. Beneden de Stad lag een Berg, *Kuhac* of *Kubak* genaemt, daer de steen tot den bouw uit gehaelt word.

M. Paulus van Venetien zegt, dat in zijnen tyd, tot *Samarkand*, zoo wel Christenen, als Mahometanen woonden. Het is, zegt hy, een groote en schoone Stad.

De Persiaen voerd veelmalen grooten oorlog tegen deze Volken, die oulinks onder de Scythen, en nu onder de Tartaren worden gestelt: (want de Scythen en Tartaren zijn een en het zelve volk.) Zy zijn zeer geducht; woonen in deftige Steden; gaen wel gekleet; en zijn zeer zedig. Zy handelen met de Russen op de Kaspische Zee.

Dat de Usbeksche Tarters aen het Persiaensche Ryk noch al invallen doen, mag blijken, by dubbelt uit een brief aen my, in den Jare 1699, uit *Gamron* herwaerts gezonden, als volgt:

Aengezien den Rebel *Suliman Babba*, en de Usbekken het Ryk van *Persia*, door hun rooven en stroopen, quamen te ontroeren, en den eersten reets met dertig duizend man, de Hooft-stad en 't Kasteel *Oermoen* ingenomen hadde, zonder dat den Persiaensch Veld-overste, met een Leger van zestig duizend man, zulks hadde konnen beletten, enz.

Volgens bericht van *Dominicus Marius Niger*, in zijn Land-beschryving, zijn onaer *Samarkand* veele Landschappen gehoorig. De Inwoonders zijn aldaer uit Noord Scythie komen woonen.

In *Sogdiana*, anders mede *Chorasmia* of *Sablestan* genaemt, zegt *Niger*, is weinig water, en daer zijn groote Velden. De wyze van leven by het Volk aldaer, was van ouds byna den Scythen gelijk. Zy waren eertyds, en zijn noch zeer plomp en grof, lelijk van aenzicht, en altoos in wapen. Die geene, welke de Westerlijkste zijn, en 't

Oxusche gebergte bewoonen, worden Pasich genaemt; de Noordelijke *Latii*. *Pandari* zijn geheten geweest, die, welke de hooge Sogdiaensche gebergten bewoonden; en die de Zuidelijkste gewesten bewoonden, *Mardyienen*. De Oxianers en Chorasmiers, dat een sterk Volk was, bewoonden van ouds de Vlieten *Oxus* en *Jaxartes*; en was 't Land *Sogdiana* bepaelt bewesten en benoorden Scythie; beoosten lagen de Volken *Saccen* genaemt: welkers Land *Sas* is genaemt geweest, 't geen het meest Oostelijk onder de Zagatayfche Landschappen gelegen was. Des zelfs Inwoonders waren Herders, die zich in 't Veld en Spelonken ophielden, zijnde Scythischer afkomst. Hier waren geene Steden, en het Land was onvruchtbaer. Zoo wel de Vrouwen als de Mannen waren strydbaer. Dit Landpaelde aen 't gebergte van *Imaus*. Hier was de weg na de *Seres*. Noordwaerts van hier quam men aen het onbekende Land; zoo als in 't breede by de gemelde *Dominicus Marius Niger* is te zien.

Van *Samarkand*, reist men door *Caskar, Cotan, Erkent*, of *Hirkanda*, na *Sina*. Van *Erkent* tot in het Sinesche Landschap *Xensi*, is een weg van twee of drie Maenden, na men traeg of ras reist (zoo gezegt

word) doch zeer gemakkelijk te bereizen.

De Stad *Samarkand* wierd by de Syriers *Sowd* genaemt, werdende anderzins *Sogd* of *Sowd*, het Landschap genaemt, daer *Samarkand* in gelegen is.

Omtrent *Samarkand*, worden geele Muizen gevonden, waer van de vellen in *Sina* zeer begeert zijn.

De Tartaren van *Usbek* zijn goede oorlogs luiden, en ingeboorne vyanden van het Persiaensche Ryk; hebben voormaels onder Persien gestaen; spannen veeltyds met de Turk, tegen de Pers, aen.

De Chans worden aldaer gekooren.

Usbek is zoo veel gezegt als Vry-heer. Dus wierd de eerste grondlegger van dit Ryk genaemt. Hy hadde gansch *Mawaranahr* en *Chorasan*, den Zoonen en navolgers van *Tamerlaen* afgenomen; doch namaels hebben de Usbekkers veel van die gewesten verlooren, en eindelijk heeft de Persische Konink *Schach Abas* hen het gansche *Chorasan* byna ontweldigt.

De Usbekken of Zagatajers hebben het Landschap *Kandahar*, voor byna honderd Jaren, grooten kryg aengedaen, als wanneer den Prins daer van, zich aen den grooten Mogol Leen-schuldig maekte.

Tot *Samarkand* of daer omtrent is de geboorte plaets van dien grooten *Tamerlaen*, die de Russen *Kimeraksak* noemen, 't geen zoo veel als *yzervoetig* gezegt is: om dat hy eenig mangel aen zijn been had. Dit was dien groote *Tamerlaen*, die den Turkschen Keizer *Bajazeth* overwon; Griekenland ontzette, en namaels, by aentrouwen en overwinning, Keizer van Groot Tartarye wierd, en de magtige Stad *Quinsay*[*] bezat.

Van *Samarkand* zegt *Alhazen*, dat zy, om de schoone Rivier, die daer langs loopt, zeer vermakelijk is: en dat het een van de grootste Koopsteden der gewesten daer rondsom is. De zelfde Schryver melt in 't breede, hoe dezen *Tamerlaen*, Konink van *Samarkand*, namaels Keizer van geheel groot Tartarye wierd. Hoe het Ryk van Sina, door den grooten Tartarschen Chan, Schoon-vader van *Tamerlaen*, wierd aengedaen; die veele Landschappen binnen de groote Muur, die Sina van Tartarye scheid, om dat de Sinezen verscheide Tartarische Horden, Landen en Weiden, hadden verwoest, t'onderbragt. Dit dan geschiede alvooren *Tamerlaen* het bezit van groot Tartarye hadde: hoewel de hoop daer toe, om dat hy 's Keizers Dochter had getrouwt, en wierd den oorlog tegen Sina gevoert op den naem van den grooten Tartarischen Chan of Keizer. De Parthen of Zagatajers waren te dier tyd gewent in Steden te woonen, en de andere Tartaren veeltyds, of meest, slechts in Horden, of onder Hutten. Daer was een ingeboore haet tusschen de Tartaren, of Moegalen, en Parthen, of onderzaten van het Samarkandsche Ryk; welke haet, met de verheffing van *Tamerlaen* tot de Tartarsche Kroon, wierd vereffent.

[*]Waer die Stad gelegen heeft, blijft my onbekent.

De Tartaren of Moegalen, hadden dan de Sinesche Landschappen *Leaotung* en *Peking* een geruime tyd in bezitting gehad; waer uit zy, door de Sinezen, verdreven zijnde: als mede uit veele Beemden en Horden, den kryg weder aenvingen; welk, door het beleit van *Tamerlaen*, na zijn veheffing, en Schoon-vaders dood, loflijk geëindigt wierd.

Tamerlaen handelde de Sinezen, die hy t'onderbragt, zeer helddadig en loflijk, het geen hem veel overwinningen toebragt; want de Sinezen, de deugd beminnende, kleefden hem in groote menigte aen, en verklaerden zich voor dien grooten Keizer. Waer onder de Inwoonders van *Peking* en het gewest daer rondsom, mede waren:

daer van 'er doch een groot gedeelte, veertig Jaer te vooren, reets onder den Tartar had gestaen. Het Voetvolk, waer mede een groot gedeelte van Sina, onder dezen *Tamerlaen* wierd gedemt, bestond uit Parthen of Zagatajers, en het Paerde-volk uit Moegalen en Kalmakken.

De Afgoden en hunne Tempels, wierden, op bevel van *Tamerlaen*, in zijn t'ondergebragte *Sina* of *Katay*, (anders genaemt *Taicim*, dat is, *Ryk van groote klaerheit*, of ook wel *Tulimpacorum*, dat *Ryk van de midden* betekent) afgeworpen, en gesloopt. Hy beval, een eenigen God aen te roepen, na zijne wyze. In dezen oorlog, en alle die *Tamerlaen* heeft gevoert, zijn veele Christenen hem ten dienste, in de Veldtochten, geweest, en byzonder eenen *Axalla*, die Veldheer was, en van Genuesche afkomst, die het grootste gezag ten Hove hadde. Om zijnent wille oeffenden alle Christenen hunne vrye Godsdienst. Het gebied in Sina wierd dezen *Axalla* opgedragen; doch by hem geweigerd aen te vaerden, en behielt de tweede plaets ten Hove.

De Jezuit *Martyn* wil uit de Sinesche geschicht-schryvers dryven, dat *Tamerlaen* nooit in Sina heeft geweest: het tegendeel echter blijkt waer te zijn, om dat *Alhazen* d'Arabier, en anderen, die den oorlog zelve bygewoont hebben, zulks uitdrukkelijk verhalen. Doch het schynt

dat de Sinezen daer van zwygen; gelijk zy altoos spaerzaem zijn, de Heldendaden der vreemden te verbreiden. Ook is dien oorlog, door hem, op de naem van zijn Oom en Schoon-vader, den Tartarischen Chan, in 't eerst alleen in de Noordelijke gewesten gevoert, na dat het geslachte van den Sineschen Keizer *Taiming* de Tartars al eens had verdreven gehad.

Als *Tamerlaen* den Turkschen Keizer *Bajazet* overwonnen had, heeft hy een groot getal Menschen gevankelijk weg gezonden, en in *Samarkand* geplant, om die Stad te vergrooten, en te bevolken.

[+]Wanneer *Tamerlaen* Egypten en Syrien overwonnen had, bezocht hy het Heilige Graf te Jeruzalem, pleegde daer Godsdienst, en stichte, op zijn weeromkomst te *Samarkand*, den Heere Jezus eenen Tempel ter eeren. Persien wierd door hem mede overwonnen, 't geen toen in veele Prinsdommen, zoo van Christenen als Mahometanen, verdeeld was. Vryheit van alderhande Godsdienst wierd by hem alom toegestaen, en toonde zich zeer Godsdienstelijk te zijn.

Tamerlaen, na dat zijn Oom, den grooten Tartarischen of Moegaelschen Chan gestorven, en hy bezitter van alle die Ryken, en dat groot gedeelte des waerelds geworden was, stelde zijn Zoon tot Bevelhebber aen, van al de Oostersche Landschappen, uitmakende het meeste gebied van Groot Tartarye, 't geen hem door verstersrecht en by huwelijk (want hy des Keizers Dochter, als gezegt, die zijn Oom was, ten Wyve hadde) toegekomen was, en dit onder gezag van *Axalla*, den Christen Veldheer. Deze dan bestierden *Quinsay*, en al het Land voorby *Kambalu*, of *Han-palu*, dat is, *Hof van den Konink* op Tarters gezegt, tot aen de Zee toe, het geen *Alhazen* zegt, vier honderd mylen groot te zijn, en wel in over de honderd Steden, behalven de Dorpen, zoude bestaen. *Axalla* dan, een Christen Prins zijnde, was het geen wonder, dat'er eertyds oude overblijfzelen van 't Christelijke Geloof in Sina en Moegalia te vinden waren, gelijk als *Tamerlaen* mede veele Christenen onder zijn gezag, en in dienst hebbende, hun alomme niet alleen vryheit gaf, maer zelve beval, dat men de Heere Jezus Christus zoude dienen en eeren, als Zoone Gods: gelijk zulks by *Alhazen*, Mahometaensch Schryver, breder is te zien.

De Stad *Kambalu* word heden gehouden *Peking* te zijn, en *Quinsay* elders in Moegalia, buiten de Muur of in *Niuche*, gelegen te hebben. *Mullerus* wil, dat *Kambalu* buiten de Muur, in Tartarye, gelegen was. Of misschien is zy binnen de Sinesche Muur, elders aen de Noorder zyde, gelegen geweest: welk gewest, geduurende zekere tyd, onder Tartarye of Moegalia heeft gestaen. Zy word by *Alhazen* beschreven met Wachttoorens, en Graften, daer bruggen over leggen, gesterkt geweest te zijn, en is wyders dervoegen afgemaelt, gelijk de Steden in Sina tegenwoordig bevonden worden te zijn.

Het Landschap *Samarkand*, (want na de Stad is ook dat gewest genaemt geweest) wierd *Zagatay*, na de Broeder van *Kublay*, die groote Chan was, al voor de tyden van *Tamerlaen*, geheten *Zahatay* of *Cagatay*. Deze was Bevelhebber van *Turkestan*, en was onder dit Land toen een gedeelte van *Usbek* zelve begrepen.

De Vliet *Zar* vloeit een myle van de Stad *Samarkand*. De *Hesek* loopt langs de weg van *Balch*, en schiet acht mylen verre.

+ Men kan hem Groot Moegaels Chan noeman, om dat veele Landstreeken, daer Moegalen zich ophielden, bezat, en groot Tartarische Chan, om dat het oud Tartarye, dat tegen Indië ten Zuide stoot, beheerschte.

De Landstreeke is vruchtbaer, en geest vroeger rype vruchten als elders in *Mawaranahr*. De gelegentheit der Stad is op eene laegte, en daerom de Pest onderhevig.

Het gebied was oulinks verdeeld in verscheidene Landschappen en Steden.

De Stad *Samarkand* word, by den Arabischen Schryver *Achmet*, Zoon van *Arabsia*, beschreven te leggen by de Riviere *Sichon*, 't geen door *Vattier*, den Franschen vertaelder, uitgeleit word, tusschen de Vliet *Oxus* en *Jaxartes* geweest te zijn.

Birgiendius meld, dat *Samarkand* een vermaerde Stad onder de Steden des Landschaps van *Mawaranahr* is, gebouwt door *Kei-kaus*, Zoon van *Kobadkei*, en namaels door *Alexander de Groote* bemuurt.

In 't Jaer acht honderd en veertig, na *Mahomets* vlucht, heeft in *Samarkand* geheerscht zeker *Gazamoldin*, Zoon van *Sabdolmelic*, zoo *Achmet*, Zoon van *Arabsia*, d'Arabische Schryver, in zijn derde Boek, voorgeest.

De Stad *Samarkand* is al door *Katiba Ebn Mustem*, onder 't gebied van den Arabischen Kalif *Alwazid*, belegert, en overwonnen geweest; die ook de Turken, *Sogd* en *Shash*, en d'Inwoonders van *Phorgana*, welke hem vier Maenden, in zijn eigen Leger, omzet hadden gehouden, t'onderbragt.

By 't uiterste der muuren van *Samarkand*, de zoo vermaerde Stad in 't Usbeksche Land, zegt zeker Arabische Schryver gezien te hebben een klein Stedeken, *Damas* geheten, 't geen van *Tamerlaen* gebouwt was: en men vond, in zijn tyd, onder de oude muuten van *Samarkand*, Munten van veelderhande Metael, zoo Dragmaes als andere, daer leesbaer oud schrift op stond, 't geen uit Arabisch, door *Vattier*, over gezet ís.

Rondsom *Samarkand* had *Tamerlaen* Kasteelen doen bouwen, die hy na de vermaerste Steden der Ryken, die hy overweldigt had, benaemde.

Het gewest, welk de Sinezen *Samahania* noemen, gelegen bewesten het Tartarsch Koninkryk *Tanyn* of *Tanu*, wil *Martyn* voor een en het zelfde met het Lanschap van *Samarkand*, waer van het Dal *Sogd* een gedeelte is, gehouden hebben, bewogen door de naem en gelegenheit. Volgens den zelven leit *Samahania* aen de Zuid-oost zyde der sterke Sinesche Stad *Socheuy*, ten Weste der Bergen *Imaus*. Daer zijn in dat gewest, zoo de Sinezen bevestigen, heerlijke Steden, Huizen, en prachtig gebouwde Paleizen. De Konink is in het wit gekleed, bezigt Goude en Zilvere Vaten voor zijn Huisraed, en raekt de spyze met de vingeren, en niet met eetstokjes aen. Met rede, vervolgt de zelve *Martyn*, mag men gelooven, dat dit gewest niet verre van de Kaspische Zee, en van het Baktriaensche Alexandrye (gesticht door *Alexander de Groote* in *Baktria*) afgelegen is.

Uit dit gewest zijn de Tarters gekomen, des geslachts van *Xinchi*, van de welke *Markus Paulus* de Venetiaen handelt; welke Tartaren het Ryk van Sina bestormt hebben.

Zeker *Nohammed Ebn Lokman*, heeft de Poorten van de Stad *Samarkand* weer opgebouwt gehad, na dat zy vervallen waren.

De straeten der Stad zijn met steenen beleit.

In het midden, bestek of ruimte, tusschen de Voorstad en buitenste wallen der Stad *Samarkand*, waren oulinks, of zijn nu noch, veele treffelijke Huizen en Paleizen, Weshalven zeker Arabische Schryver, *Hussem* genaemt, willende de Stad, door een heerlijke vergelijkenis, roemen, zeid: *Samarkand is ala de Hemel. Des zelfs Paleizen zijn de Sterren. Zijn Vliet is de Melk-weg, om zijnen krommen loop. Zijn Muur is de Zon, om zijne geregelde ronde vorm of gestalte.*

Zeker ander Arabische Dichter haelt in Rym, het lof der Stad, by na met een zelve vergelijking, aldus op.

Het hooge Samarkand, *de çieraed van* Chorasan, *verdient het Paradys der Landschappen genaemt te worden. Zijn niet des zelfs Thoorens in de hoogte zoodanig opgehaelt, dat die voor het gezicht niet verschynen? Over de zelve zijn waterlooze grachten.*

Samarkand, te weten de Stad binnen de Vesting, is met schaduwryke Boomen bezet, als eene muur.

Deze Stad word niet alleenlijk onderde Steden van *Mawaranahr*, maer ook onder d'overige Steden van Asie geroemt, en bezwykt, in lustigheit en çierlijken uitzicht, voor geene Stad van dien oort. En word ook door het Dal *Sogd* of *Samarkand*, verstaen een gedeelte van het Landschap *Samarkand*, of *Sogdiana*, de Landstreek omtrent *Samarkand*, waer van de Stad *Samarkand* de Hooft-plaets is, werd onder[+] de vier Tempen of Lustprieelen van Asie gerekent.

[+]Tempe was anderzins een vermalijke oort in Thessalia, en ook in Baerotia gelegen

Maer door den inval van den Tartarischen Keizer *Cingis chan*, heeft de Stad *Samarkand* veel van haren ouden heerlijken glans en luister verlooren. Het geen ook *Arabsia*, in 't beschryven van het leven van *Tamerlaen*, getuigt zelf gezien te hebben.

[+]Ten tyde evenwel van *Tamerlaen*, heeft *Samarkand* zoodanig gebloeit, dat het in gansch *Turan* of *Mawaranahr*, en *Iran*, dat is Persie, zijns gelijke niet had. Maer het had zijn meeste welvaert onder *Vlugh Beigh*, Konink van *Samarkand* en *Mawaranahr*, Nazaed van *Tamerlaen.* [+]Warnerus.

Gansch *Sogdiana*, of de Landstreeke rondsom *Samarkand*, is verdeeld in twaelf Akkers of onderhoorige Dorpen of Vlekken, die *Rasitik* op Arabisch genaemt worden: waer van zes aen de Noord zyde van den Vliet *Sogd*, en zes aen de Zuid zyde behooren, en leggen eenen dag, of halve dag reizens van malkanderen.

Rondsom de Stad *Samarkand* zijn vermakelijke Hoven: welker een *Kaugul* genaemt word. Het deel beooste de Stad word gemeenelijk *Abrahmet* geheten. Daer loopt te midden door een Vliet, *Karasu* op Tartarsch genaemt, dat *zwart water* bediet: want *Kara* betekent op Tartarsch *zwart*, en *Su, water.*

Omtrent het Jaer twaelf honderd en twintig, was Sultan *Mahomed*, of *Kotboddin Mohammed Aladdin*, Zoon van *Tokusch*, Heer van *Buchara* en *Samarkand*. Hy veroverde, op het Jaer twaelf honderd en vyftien, de Stad *Gazna*, daer hy

te voore het grootste gedeelte van *Chorazan*, en het Koninkryk van *Bamjan* bezeten had.

Samarkand legt, als *Abulfeda* uit *Ebn Haukal* verhaelt, aen de Zuid zyde van de Vliet *Sogd*, die uit de Sogdische Bergen, volgens *Ptolemeus*, Stort. *Abulfeda* noemt ook *Samarkand* eene der voornaemste Stelden van *Mawaranahr:* ja overtreft, zeid hy, licht alle de Steden van dat Landschap. Waerom ook *Tamerlaen* in de zelve den Ryksstoel geplant heeft.

[+]Men heeft naeuwlijks te twyfelen, of de Stad *Samarkand* is de zelfde, welke by de oude Grieken en Latynen *Marakanda* geheten, by *Arrianus*, het Koninks Hof, dat *Sogdiana* genaemt word. En t'onrecht, na allen schyn, is *Marakanda* onder de Steden van *Baktriana* by *Ptolemeus* geplaest; dewyl de Vliet *Oxus*, nu *Gihun* genaemt, *Baktriana* van *Sogdiana* scheid. [+]Gool.

Het stryd niet, 't geen *jakut* schryft, dat *Samarkand* voor een werk van *Alexander de Groote* gehouden word, daer nochtans *Marakanda* door den zelven verovert[+] is: en, volgens schryven van *Strabo*, onder andere Steden van *Sogdiana*, verwoest zy. Men zeid *Alexander* acht Steden in *Baktriana* en *Sogdiana* gesticht, ook eenige verwoest hebbe: onder de welke was *Kariata* van *Baktriana, Marakanda* van *Sogdiana:* desgelijks *Cyra*, de laetste der Steden, die Konink *Cyrus* gesticht had: waerom die te recht, by *Arrianus, Cyropolis*, dat is, *Cyrus Stad*, genaemt is. Want hoe dikwils gebeurt het, dat eene Stad, om het gansche Ryk te bekomen, verwoest zy: en, na het bevestigen des Ryks, herstelt, en van nieuws herbouwt word, of indien deze Stad een van de geene is, welke *Alexander* in *Sogdiana*, volgens *Strabo*, zou gebouwt hebben: zoo is misschien aen de zelve d'oude naem van de verwoeste Koninklijke Hooft-stad, door de Inwoonders, gegeven. Hoewel men uit het schryven van *Strabo* niet duidelijk bespeuren kan, of *Alexander Marakanda*[*] verwoest of gesticht hebbe. [+]Strabo. [*]Samarkand

[+]Uit verhael van zekeren Arabischen[+]schryver, *Heftelim* genaemit, zou *Kaikawes*, Zoon van *Kabad*, de Stad *Samarkand* gebouwt, en *Alexander de Groote* met eene groote muur omringt en vergroot hebben, en niet gebouwt, als werd gezegt. [+]Warner. [+]Abulferai.

Als zeker *Kerscaseb* in de verwoeste Stad *Samarkand* quam, herbouwde hy de zelve, en wierd zy namaels, door den zelven, *Kerscaseb* hernoemt.

Tuba, Konink van gelukkig Arabie, gebynaemt *Scemer*, verwoeste, op zijnen tocht na *Mawaranahr*, de zelve Stad, waerom die *Scemerkend* genaemt wierd: het welk zoo veel als verwoesting van *Scemer* zou gezeit zijn. Dies veele *Samarkand* voor een Arabisch woord houden.

Ali Thelebi wil, dat *Samarkand* een groot Dorp zou betekenen.

[+]Omtrent het Jaer, na Christus geboorte, zes honderd een en tachtig, ten tyde van den Arabischen Chalif of Keizer, *Jelid*, Zoon van *Muavias*, trokken de Mahometanen na *Samarkand* op: wiens Konink de Vrede, voor veel gelds, van hen kocht. [+]Elma.

Ten tyde van den Arabischen Chalif *Welid*, Zoon van *Abdolmelik*, des Jaers zeven honderd dertien, trok *Katibas*, Zoon van *Musliman*, op, en, na het innemen der Stad *Buchara*, en het verslaen der Turken, en Inwoonders van *Sogd, Shal*, en *Fergân*, sloeg hy zijn Legers voor de Stad *Samarkand* neer, en veroverde de zelve, na verscheide stormen daer op gedaen te hebben: hoewel *Abulferay* wil, dat *Katibas* de Stad by verdrag in kreeg.

Volgens zekeren anderen schryver,[+] *Hebibelsiger*, zou *Katibas* de Stad, na een beleg van vyf Maenden, ingenomen, aldaer eene Kerke gebouwt, en de Afgoden, die hy daer in vond, verbrand hebben. Maer zoo men den Arabischen schryver *Elmacin* gelooven mag, zou *Katibas* in *Chowarezmie*, na hy Vrede met den Konink van *Chowarezmie* gemaekt had, een Hooft-kerke doen bouwen, en de Beelden verbrand hebben: want te dier tyde, en voor de opkomste van den beruchten Mahometh, waren de Inwoonders van die gewesten noch Heidenen.

[+]Warner.

Baberi schryft, dat, al ten tyde van *Otsman*, Zoon van den tweeden Arabischen Chalif, na Mahometh, op 't Jaer zes honderd en veertig, het Volk of d'Inwoonders van *Samarkand*, Mahometaensch of Mahometanen geworden zijn. Het welk evenwel met het schryven van *Elmacin* niet over een komt; dewyl eerst de Konink van *Samarkand*, ten tyde van den Arabischen Chalif *Welid*, met den Mahometanen Vrede maekte.

Des Jaers twaelf honderd en twintig, na Christus geboorte, sloeg *Cingis chan* zijn Legers voor de Stad *Samarkand* neer, ín de welke Zultan *Mahomed*, Zoon van *jelaloddud*, Heer of Konink van *Mawaranahr*, tien duizend Ruiters had geleit, tot bewaring dier Stad.

Omtrent de Riviere *Dargamanes*, op de lengte van honderd en twaelf graden, en op de breette van negen en dertig gra-

den en vyftien minuten, aen de voet van den Berg *Paroponissus*, was eertyds, volgens *Curtius*, de Hooft-stad *Marakanda:* by de welke *Alexander de Groote*, in zeker gevecht, met een Pyl geschooten wierd, welke, in het midden van het been, met de punt bleef zitten. Namaels is de zelve Stad *Samarkand*, of *Samarchand* genaemt.

De Zagataysche Rivier *Chesel*, vliet omtrent *Sachand*, trekt zijn oorspronk uit het Turkestansche gebergte, en valt in de Kaspische Zee.

Daer zijn groote Woestynen in dit Samarkandsche Landschap, anders *Zagatay* genaemt. Ter plaetze daer de Tartarsche Kozakken in de Kaert zijn aengewezen, onthouden zich veele Tartarische Roovers.

Men wil, dat eertyds de Broeder van eenen Zagatayschen Konink, het Christelijk Geloof zoude hebben om helst, en dat noch heden overblijfzelen van Christenen aldaer te vinden zouden zijn. Voorts is de Gemeente en Konink heden Mahometaensch. Daer woont eenen grooten Mahometaenschen Priester of Patriarch tot *Samarkand.*

Volgens bericht van den Arabischen schryver *Alhazen*, zoude *Tamerlaen* zeer vroom zijn geweest, en een liefhebber van alle Godsdiensten, byzonder der Christelijke. Hy verachte den geen, die gansch geen Godsdienst had, en meinde, dat men by alle Godsdiensten, als God Almagtig slechts door de zelve wierde geëert, zalig konde worden.

Zijn Ryk, volgens opgemelte schryver, strekte over 't gebergte *Imaus*, tot aen de Zee.

In de Stad *Quinsay*, hielt zijn Huisvrouwe zich lange wyl op.

In het gebergte *Althy* of *Althay*, en misschien *Altin*, begroef *Tamerlaen*, met groote pracht, zijn Schoon-vader, den Grooten Chan *Kublay* of *Mangi* genaemt.

Het schynt waer te zijn, dat de Stad *Quinsay* niet ver van de Zee af gelegen heeft; om dat by gemelte Arabische schryver, in 't leven van *Tamerlaen*, staet, *dat hy een Stad-houder over Quinsay en de Landen van de Zee af, tot by Kambalu stelde*; welk Land wel drie honderd Steden, behalven een ontelbare menigte van Dorpen (zegt hy) in hem begreep: welke Steden, of zy in 't Noorden van Sina, of wel in Tartarye, buiten de Sinesche Muur gelegen hebben, my onzeker is; doch schijnt uit dezen schryver, dat zy in 't herte van Oost-Tartarye zijn geplaetst geweest.

Op een ander plaetze staet, *dat Tamerlaen alle de Zee-steden omtrent Quinsay bezocht*; 't geen mede een teken is, dat deze Stad niet wyt van de Zee gelegen heeft: dies *Kambalu*, uit alle omstandigheden, een Stad Landwaerts in gelegen, schijnt geweest te zijn. Zoo het Landschap daer *Kambalu* in gelegen was, het Noorder gedeelte van Sina niet is geweest, zoo is het misschien *Niuche* geweest, of groot Moegalen Land, daer men noch puinhoopen van groote Steden, en eenige Steden vind, schoon die Tartaren zich nu meest te Velde, onder Tenten en in Hutten ophouden. Dit Tartarye moet dan vervolgens, indien zoo menig Stad daer in gelegen heeft, in weinig Eeuwen zeer verandert zijn, alzoo het zelve nu zeer wilt en woest zoo dat niet, of bezwaerlijk de overblijfzelen van zoo menig honderd Steden te vinden zoude zijn, of men 'er schoon eenige weinige overblijfzelen ziet. Ook heeft men, om de gestadige verandering der namen dier plaetzen, nu weinig kennis en zekerheit van de zelve.

De Volken, omtrent het gebergte van *Kaukasus*, niet wyt van den Berg *Imaus* gelegen, zeggen d'oude schryvers, een gewoonte te hebben, dat zy over eenen dooden vreugden bedryven, vermids hy van veel zwarigheit verloft word: doch plegen over

een nieuw geboorne rouw, om dat hem veele ongemakken over het hooft hangen. Zommige onder de Scythen, zeit *Strabo*, niemand ter Straf dooden, maer alle misdadigers in ballingschap verzenden. Andere daer en tegen, als de *Derbires*, om de minste misgreep, iemand wurgden. Zy eerden de Aerde. Dat van de Vrouwelijke kunne was, eerden of offerden zy niet. Mannen die over de zeventig Jaer oud waren, deden zy meteen strop sterven, en de naeste verwanten nuttigden het vleesch. Oude Wyven wurgden zy wel, doch begroeven dier Lijken.

De Vrouwen waren voerlieden op de wagens, welke zy gebruiken.

De *Tapyten* droegen zwarte klederen en lang haair; doch ae Vrouwen kort haair en witte klederen. Die de sterkste onder hen geacht wierd, trouwde wie hy wilde.

De *Kaspen* deden den geenen, welke ouder was als zeventig Jaren, van honger sterven; dien zy dan op eenige plaets stelden, en den uitgang van verre aenschouwden. De Lijken, die van het gevogelte gegeten wierden, achten zy gelukkig; doch van 't gedierte, voor ongelukkig. Dus ver uit *Strabo.*

In het Jaer zestien honderd acht en veertig wierd den Zultan van *Usbek* of *Zagatay*, van zijn eigen Zoon, uit het Ryk

gejaegt, die dan na Persien, by *Schach, Abas* week, en aldaer hulp verzocht, by wien hy wel wierd ontsangen.

Hoewel deze Usbekkers of Zagatayers Mahometaensch zijn, zoo zijn zy echter by de Perzen veracht, om dat zy Paerde vleesch eeten, en de Wet van Mahomet zoo naeuw niet nakomen. Doch gelijk zy ter tyd van *Tamerlaen* al Mahometaensch zijn geweest, zoo zijn zy echter, nopende de hooft-punten dier Leere in veele, van de gewoonelijke Wet van *Mahomet*, afgeweken: zoo als by *Achmet*, Zoon van *Arabsia*, die het. leven van *Tamerlaen* beschryft, te zien is.

Tamerlaen verdeilde zijne overwonnene Landschappen, en byzonder de Tartaren, onder verscheide Bevelhebbers; vervoerde en verplante de zelve, ver van yders geboorte-plaets. Veele der Inwoonders van *Dasta* of *Moegalla* zant hy na *Caskar*; andere na het hedendaegsche Mogols Land; andere na de Geten (die onder de oude Scythen, niet wyt van de Kaspische Zee gelegen zijn geweest) en Indiën: gelijk die verdeelinge by *Achmet*, Zoon van *Arabsia*, in het leven van *Tamerlaen*, te zien is; welke afgedeelde Volken echter na *Tamerlaens* dood zich van het Samarkandsche of Tartarsche Ryk af hebben gescheurt, en zich eigen meester gemaekt.

Tamerlaen richte alle zijne zaken, in 't bestier der Landschappen, die hy overwonnen had, na de wetten, by Keizer *Cingis chan* opgericht.

Josephus Barbarus zegt, dat in *Zagatay* een zeer groote en magtige Stad is, *Sammarchanth* genaemt, daer de Reizigers, die van *Kitay, Cimo*, en *Macimo* komen, in welke plaetzen men Porcelein maekt, en waer veel Zyde valt, door trekken,[+]Daer is grooten handel, en zy stont eertyds onder de Zoonen van *Giarda*. *Schildberg* steld *Samarkand* zeventig dagreizens van *Kitay*, en tusschen beide eene Woestyne van de zelve groote. Dit *Kitay* zoude aen het Land der Mogollers beginnen; welk Land wederom zes of zeven Maenden reizens groot zoude zijn in zijn omkring, na het gevoelen van *Achmet*, Zoon van *Arabsja.*

[+]Ziet Muller. en Horn.

Tamerlaen, in zijne eerste opstant, plunderde de Landschappen van *Chorasmia:* waer mede zomtyds het gewest van *Zagatay* zelve word verstaen, en voornamentlijk het gedeelte van *Segestan* over de Vliet *jaxartes* gelegen.

Tamerlaen wierd, by zeker beleg van *Chorasan*, met een Pyl gewond, zoo dat hy daer na mank gong. En wanneer *Bajazid* of *Bajazet*, Turksche Keizer, hem gevankkelijk wierd voorgebragt, begost hy te lacchen, en zeide, *'t schynt dat de waereld van geen groote waerde by God is, om dat hy de zelve aen eenen kreupelen en blinden verdeeld heeft:* want *Tamerlaen* ging mank, en *Bajazet* hadde maer een oog.

Zoo wel *Tamerlaen*, als zijne navolgers, in de Indische Mogolsche mogentheit, hebben tot hunnen grootsten vyand gehad den *Raja* of Vorst van *Narsingue*, wiens gebied met dat van den Mogol, of *Tamerlaens* navolgers, door een arm van de *Ganges* afgescheiden was. Na het verdelgen van dezen *Raja* is het Mogolsche gebied, onder zijne Bevelhebbers, gedeilt geweest, en daer van zijn de Ryken *Golconda, Brampour, Visapour*, en *Dultabar* geworden.

Men zegt, dat de Groote *Tamerlaen* in de Stad *Samarkand* een vermaerde hooge school onderhielt, daer de sterre-kunde in hoogen top gestegen was. Hy dede van alomme daer de bequaemste werk-meesters komen, waer door hy die Stad dede optooyen en verçieren: en byzonder dede hy daer konstige Sinezen uit de Steden *Peking* en *Quantung* komen, en werd gezegt, dat noch heden de Philosophie, de

Mystesche of verborge Mahometaensche Godgeleertheit en Artzeny, gepast op de gronden van *Aristoteles*, die men daer in eige spraek heeft, en aldaer geleert word, bloeit. Ook zoude deze Tartaren aldaer zeer beschouwende in de bedenkinge van het Goddelijk wezen, en de gemeenschap die God met den Mensch heeft, zijn. De Chymie of scheid-konst; als mede de liefde en guichel-konst word aldaer geoesent.

Markus Paulus van Venetien, in zijn negen en dertigste Hooft-stuk, zegt van *Samarkand*, dat het een groote en schoone Stad is, onderdanig aen de Neef van den Grooten Chan. Daer woonden Christenen en Zarazynen of Mahometanen in zijn tyd.

Hoewel deze Stad heden niet zoo bevolkt is, als van ouds, zoo zoude daer noch een Marmer Paleis voorhanden zijn. Daer is groote Koophandel in Zyde en Edel Gesteente: en van ouds is die handel al uit Sina en Indiën over de zelve gedreven geweest.

Tavenier, in zijne beschryving van Indiën, zegt, dat de Groote Mogol een Throon heeft, verrykt met Juwelen, gewaerdeert op honderd en zestig millioenen, en vyf mael honderd duizend Fransche guldens; die van *Tamerlaen* is begonnen te stichten, en van *Chah-jehan* voltooit.

Gool zegt, dat *Tamerlaen* stierf, als hy na *Kitay* in optocht was, in een Stad *Anzar* genaemt, in het Jaer na Christus geboorte veertien honderd en vier: niet zoo zeer om *Kitay* aen te tasten, als wel om *Alladadus*, die Veldheer der Chatayers was, en der naby gelege Moegalen, te bedwingen, op dat hy, door gunst van 't Volk te stouter geworden, van hem niet af en weeke. Zommige evenwel achten, (als reeds boven is gezegt) dat het duister zy, of *Tamerlaen* bezittingen in Sina of *Kitay* heeft gehad: *Muller* meint niet klaer te zijn, dat hy gezag over *Kitay* heeft gehad: te weten, dat *Kitay*, dat hy gevoelt buiten de Sinesche Muur gelegen te zijn: of ten minsten ten deele binnen, als het Noorder gedeelte, en ten deele buiten. In welk gevoelen hy gestijst word, om dat d'Arabier *Xades* (hoewel duisterlijk) zegt, *Caskar* gelegen te zijn tusschen *Kitay* en 't Ryk of de Stad *Balachschan*, boven d'oorspronk van de Vlieten *Oxus* en *jaxartes:* en alzoo deze plaets, zegt hy, ten Zuiden of Zuid-westen van *Caskar* leit, is 't onmogelijk, dat *Kitay* voor geheel Sina genomen kan worden. Hy zegt, dat de Grieksche Schryvers mede hellen, van *Kitay* buiten de Sinesche Muur te stellen: gelijk by hem, in zijn beschryvinge van *Kitay*, is te zien. Het is echter gewis, dat onder de Moegalen, en alle Noorder Tartaren, Sina, of het groot gedeelte van dien, met de naem van *Kitay* bekent is, en voor het oude *Kitay* gehouden word. Zoo iemand breeder geliest te zien van *Kitay*, en het Land, daer de Tartarsche Chans, welke Asie overweldigt hebben gehad, zijn uitgesprooten, gelieve de beschryvinge van *Haython* te lezen, welke van deze Chans gevolgelijk is handelende, en byzonder van *Mango chan*, die gedoopt wierd. Daer ziet men, hoe *Aleppo*, door de Christen Tartaren, wierd ingenomen: ook *Damascus*. Van het verdrag tusschen de zelve, en de Armenische Koningen, ten besten van 't Christendom. Hoe *Haython*, Armenische Konink, en Neef van den Schryver, het Ryk afstond, en in een Klooster gong: en hoe namaels de Tartaren by Damascus, ter oorzaek van 't water, schade leden. Van de Godsdienst der Tartaren, oorlog, zeden, magt van hunne Gezaghebbers, daden, enz.

Samarkand, Chorasan, Tabristan, Sindia, Buchara, en *Saida*, hebben wel eer byzondere Koningen gehad, en mede op een andere tyd onder het Persische Ryk gestaen.

Vlughbeigh was Konink van het Landschap *Ghurgan*, ter tyd, als zijn Vader leefde. Hy bezat *Samarkand*, en het geheele Landschap *Mawaranahr*, veertig Jaer lang. In den Jare veertien honderd en zeven en dertig, na Christus geboorte, hadde hy de wytberoemde Astronomische Tafel beginnen te maken. Hy beminde de Geleertheit zeer, en was overvlijtig in alle konsten en wetenschappen. Hy stichte mede binnen de Stad *Samarkand*, een hooge school, die zeer groot was, geheel verwulst; zoo datze onder de waerdigste gebouwen van de waereld wierd geacht. Meer als honderd geleerde Mannen wierden in deze hooge school onderhouden: deze waren meer Wiskonstenaren, als Godgeleerden of in andere wetenschappen ervaren. Dees *Vlughbeigh* had zoo grooten geheugenis, dat een Jaeg-boek, waer in al het wild Gedierte, dat hy gevangen had, aengetekent stond, verboren zijnde, elk, op zijn eigen dag, en met eigen naem, uit zijn hooft, wiste te herstellen; zoo dat het Boek weder gevonden zijnde, daer niets aen scheelde. *Vlughbeigh* dan maekte, de sterre-kundige Taselen in de Stad *Samarkand*, welke, ten aenzien van Persie, gelegen is over de Rivier *Oxus*, op de lengte, volgens *Nasir Tusaeus*, van acht en tnegentig graden en twintig minuten, en op de breette van veertig graden; doch, volgens *Vlughbeigh* zelve, op de lengte van negen en tnegentig graden, en zestien minuten, en de breette van negen en dertig graden en zeven en dertig minuten.

Vlughbeigh, als hy begon gemelte sterrekundige Tafelen te schryven, dede een sterre - kundig Quadrant of Vierhoek maken, waer van de *Radius*, volgens bericht der Turken, zoo groot was, als de hoogte van de Kerk van *S. Sophia* tot *Konstantinopolen*. Hy hadde een Historie der *Zagataische* Prinzen, en van *Turkestan* beschreven.

De Inwoonders der Stad *Samarkand*, worden, gelijk alle de Usbekkers *Jeselbas*, dat is, *Groen Mutzen*, of *Groen Hoeden* genaemt, om dat men aldaer Mutzen van die kleur draegt. Ook is de Stad van anderen *Cheri* genaemt. Hier was het daer *Tamerlaen*, na dat hy zoo groote overwinningen had gedaen, op het laetst van zijn dagen, zijn Koninklijk Hof, Zetel en rust hielt: en is niet waerschynlijk dat het zelve steeds tot *Kambalu*, zoo zommige willen, zoude zijn geweest. Hy bezat de

Landschappen van Groot Tartarye, Klein Asie, Syriën, Egypten, Arabien, de Stad Kapha, en de omtrek van de Vliet Tanais. *Tamerlaen* bragt een schrik over de geheele Aerdbodem. De Konink van Poolen en Hongarye maekte een stilstant van wapenen met hem. De Groot-hertog van Littauwen, *Vitelo*, Broeder van *Vladislaus*, Konink van Poolen, gong hem, met honderd duizend man tegen; doch wierd door *Edga*, een van *Tamerlaens* stedehouders, met drie honderd duizend man, geslagen. Als *Tamerlaen* in Europe meende te trekken, en tot *Smyrne* gekomen was, kreeg hy tyding, dat een groote Konink van Indiën, wiens gezag zich tot aen de Indische Zee, en het Eiland *Taprobane* of *Seylon* uitbreide, in zijn Land gevallen was, dies hy te rug trok, en maekte Vrede met hem.

De oudste van zijn vier Zoonen volgde in 't gebied; doch zy beoorlogden malkanderen. *Payangur*, zijn jongste Zoon, maekte zich, na de dood van de oudste, meester, en bragt de Rykszetel tot *Tauris*, tot dat *Usumcassan, Giauza* gedood hebbende, zich meester van Persien verklaerde. Het overige van *Tamerlaens* Ryk wierd onder verscheide Vorsten verdeelt, die zich meester maekten: en word by de Schryvers gezegt, dat zijne Nazaten in *Mawaranahr* en *Usbek* hebben geheerscht tot het Jaer vyftien honderd.

Die begeerig is het Leven en de Daden van den Grooten *Tamerlaen* te lezen, gelieve op te slaen *Dissertationes Academicae Genuci Bacleri*, gedrukt tot Straesburg: als mede het Boek van *Achmet*, Zoon van *Arabsia*, uit gegeven by den Professor *Gool:* ook *joan Schiltberger* van Ments: als mede *Annales Sultanorum Turcicorum:* insgelijks *Petrus Perondinus*, gedrukt tot Florencen, *Bergeron*, en andere Schryvers meer: waerom hier daer van niet meerder melde.

De Tartaren van *Zagatay* zijn de meest gezedende aller Tartaren: zijn ryk in Vee, Goud, Zilver, en andere schatten.

Balca of *Balch*, is mede een Hooft-stad in het Usbeksche Tartarye, en dit Landschap het oude Parthen, zoo als *Garcias de Silva Figueroa*, die, op het Jaer zestien honderd en achtien, als Gezant van Spangie, zich eenigen tyd in Persie heeft opgehouden, getuigt.

Pieter della Valle verhaelt, dat, ter tyd als hy in Persien was, aldaer een Gezant, van het Usbeksche Hof, zich ophielt: uit welke hy verstond, dat de Chan, of Konink der Usbekken, die *Iman Kuli*, 't welk *dienaer van de Opper-priester* betekent, genaemt was, toenmaels, te weten, op het Jaer zestien honderd en twintig, in *Buchara* zijn Hof hielt, dat de Steden *Balch* en *Samarkand* onder zijn gebied stonden; doch niet het geheele Land van *Zagatay:* dat daer treffelijke Vloeden waren, die in de Kaspische Zee stroomden; welk Land hy dan oordeelt *Sogdiana*, en een gedeelte van *Scythie* te zijn; misschien is *Bucharie* het oude *Baktria*, van de Vloet *Baktrius* besproeit, en zoo benaemt; hoewel *Gool* en *Figueroa, Balch* voor *Bactria* houden. Hy verstond dat daer te Lande Geschut en Musketten waren, doch van weinig gebruik, vermits men zich met Pyl en Boog in den oorlog behielp. En elders spreekt *della Valle* van deze Volken aldus: te weten, dat onder de Tartaren geene andere Menschen Usbekken genoemt worden, als die van 't Land van *Balch, Buchara* en *Samarkand*, die toen onder twee Vorsten, beide Gebroeders, stonden, en verdeelt waren: waer van d'een zijn Hof in *Balch* hield, en *Nedhir Muhammed Chan* genaemt was; en d'andere Broeder *Iman Kuli Chan* geheten, en Heer van *Buchara, Samarkand, Tosekend, Dignay*, en van andere gewesten was. Ja hy was Landvoogt of Heer van al de gewesten, die van de oude Grieken en Latynen *Sogdiana, Baktriana*, en misschien

Hyrkania, (nu *Zabestan*) en van de nieuwe Schryvers *Giagata Mawaranahr*, en ook *Turkestan* genaemt worden.

Giagata, zeid hy, is het Land *Sogdiana*, en word in de Persische Landkaerten onder den naem van *Sogd* uitgebeeld.

Cingis Chan (zeid *della Valle* vorders) deelde zijn Ryk, op zijn sterven. *Giagatay*, by andere, als *Abulfaray, Jogatay* geheten, de tweede Zoon, kreeg tot zijn erfdeel het Land van *Samarkand*, beneffens *Sogdiana*, nu *Sogd*, en verscheide andere Landen daer rondsom. Dees noemde dit Ryk na zijnen naem, *Giagataya*, en alle de Volken, die onder zijne Heerschappye stonden, Giagataners: gelijk ook de oude Scythen, uit eene oude gewoonte, volgens *Diadoor*, den naem van hunne Vorsten aen de Landen, daer zy onder stonden, gegeven hebben.

Hy noemt de Usbekken gebuuren des Landschaps van *Chorasan.*

De Vliet *Gihun*, of *Gihon*, by d'Ouden *Oxus*, loopt door de Landen der Usbekken,[+] en stort zich in de Kaspische Zee, aen d'Oost-zyde. *Gihun* is anderzins mede in de Persische Tale, een naem die aen alle Vlieten in het gemeen toekomt, en

[+]Gen. cap. 2, vers. 13.

word deze gezegt een van de vier Vlieten te zijn, die door het Paradys plagten te loopen.

In Indiën, en in de Landen des Grooten Mogols, is de Persiaensche Tale meer in 't gebruik als d'Indiaensche: en geen wonder, dewyl de Mogolsche Vorsten, die uit Tartarye en Samarkand gesprooten zijn, daer de Persiaensche Tale de natuurlijke Tale van hun Land is, de zelve ook in Indiën hebben willen onderhouden.

Aen de Noord zyde van de Kaspische Zee, zegt *della Valle*, paelen de Russen aen de Tartaren, en aen zeker slag van Tartaren, die men heden Usbekken noemt: een naem die, zoo ik my niet bedriege, *vrye Heeren* betekent. De Usbekken bewoonen het Oosterlijkste gewest aen de Kaspische Zee, daer zy Landen van groote uitstrekking bezitten. Oostwaerts strekken zy zich uit tot aen de Tartaren van *Kithay*, en Zuidwaerts tot aen Indiën. Onder de gedenkwaerdigste plaetzen is alhier *Samarkand*, de Hof-stad van *Tamerlaen*. Na 't Zuid-weste hebben zy *Balch* en *Buchara*, aen de Zee-kant, te weten van de Kaspische Zee, daer een van hunne voornaemste Chans (die op 't Jaer 1612. dikwils in oorlog tegen den Konink van Persien was) zijne wooning heeft.

Tusschen de Usbekken, en die van *Giagatay*, die Binnen-Scythie bewoonen, en daer zonder twyfel *Sogdiana, Baktriana*, en het Land van *Esterabad* (aen d'Oost zyde van de Kaspische Zee gelegen) in begrepen is, vind men ganschelijk niet anders dan wildernissen, daer de Turkemannen eertyds hunne wooningen hadden.

Het schynt dus, dat *della Valle* d'Usbekken en Giagataiers of Zagataiers wil onderscheiden. Desgelijks schynt ook *Garcias de Silva Figueroa* d'Usbekken en Chatays, of Giagataiers t'onderscheiden; want hy schryft doorgaens aldus. De Tartaren, Usbekken en Sakatais of Chacatais of Giagataiers, zoo veel ik bespeuren kan, houden zich in de gewesten omtrent *Samarkand* en *Buchara*, zijnde na *Jogatay*, of *Giagatay*, of *Tzagatay*, tweede Zoon van *Cingis chan*, alzoo genaemt.

Maer als namaels *Scerbek* of *Usbek Chan*, Zoon van *Abul Chairinzbek, Mawaranahr, Chorasan* en andere gewesten, den nakomelingen van *Tamerlaen* afgenomen had, schynen deze gewesten en plaetzen van *Giagatay* of *Zagatay*, na dezen *Usbek, Usbek* genaemt te zijn: te weten by de latere schryvers; want men vind by geene Arabische schryvers denamen *Giagatay* of *Zagatay*, en *Usbek* voor namen van Landen gedacht.

Garcias de Silva Figueroa noemt den Konink der Usbeksche Tartaren, die op het Jaer 1620 in *Balch* Heerschte, *Melicar Chan*, die toen door *Schach Abas*, Konink van Persie in *Balch* belegerd wierd. Hy noemt een anderen *Nurum Chan*, en noemt hem Konink der Chakatajers, die hy zeid d'oude Sogdianen te zijn.

Dees Konink *Nurum Chan*, zijnde verjaegt door eenen opstant der Onderdanen, die eenen ander ter Kroone wilden roepen, aen wien de zelve niet behoorde, verzocht bystant van Konink *Abas*, die toen in Persie Heerschte, en ten zelve tyde *Melicar chan* in *Balch* belegerd hield. *Schach Abas*, door medogen van *Nurum Chan* bewogen, gaf hem een gedeelte des Landschaps, of veel meer een gedeelte des Koninkryks van *Chorasan*, ten einde hy aldaer op eeniger wyze zijne voorige waerdigheit kon onderhouden. Maer gelijk daer na *Nurum Chan*, in plaetze van het te gebruiken; als hy behoorde, zich in staet stelde van zich meester van het gansch Koninkryk te maken, daer hy zoo wel ontfangen was, alzoo viel de Konink van Persie hem eens loefs op het lijf, en voerde hem, met zijn Vrouw en Kinderen, gevangen na de Stad *Sciras*, alwaer hy na weinige Jaren stierf: gelijk ook zijne twee Zoonen; nalatende zekeren jongen Zoon, *Badjazaman* genaemt, die hem eenige weinige Maenden voor zijne

dood gebooren was. De Moeder hield den zelven by haer, als d'uiterste vertroosting in hare droef heit: in welke tyd de Konink haer naeuwlijks zoo veel gaf, daer zy het leven by houden kon. Deze Jongeling toonde, op het Jaer 1617, toen oud twaelf Jaren, groote genegentheit tot het Christendom, aen den Gezant *Figueroa*, die zich toen, van wegen den Konink van Spangie, in Persie bevand. Dus verre uit *Figueroa.*

In *Usbek*, en inzonderheit mede omtrent *Buchara*, vallen zeker slag van Pruimen, die gedroogd, zeer goed van smaek zijn, en alom in Persien te koop gebragt worden.

Bernier, in zijn Reis-beschryving, zegt, dat, wanneer *Aureng-zeb*, Konink van Indiën of *Indostan*, anders Grooten Mogol genaemt, den oorlog tegen zijne Broeders hadde geëindigt, en alom Heerschte, dat toen de Chans van *Samarkand* en *Balch* aen hem Gezanten zonden, om heil en zegen over zijne vyanden toe te wenschen; waer uit blijkt, dat *Samarkand* en *Balch* toen onder verscheide Vorsten stonden. De

Gezanten droegen aen den Mogol tot *Dehli* hunnen dienst op, 't geene geoordeeld wierd meest uit gierigheit te geschieden, op hoop van gisten te genieten; of wel misschien uit vreeze van wraek, die hy over hen mogt komen te nemen, van dat die van *Samarkand* hem tegen *Balch*, voor dezen, als hy noch Prins was, ingeroepen hebbende, en hy op 't punt stond, om *Balch* t'overmeesteren, zy beide zich verdroegen, en alzoo *Aureng-zeb* assneden. Deze Gezanten quamen dan tot gehoor, zoo als opgemelte Schryver zegt gezien te hebben. Zy groeteden de Mogol van verre, op de Indiaensche wyze, en niet na de aert van hun Land, leggende de hand driemael op 't hooft, en bogen zich zoo veel mael na de Aerde: vervolgens naderde zy tot aen *Aureng-zeb*, en leverde hunne Brieven over, die een der *Omrah*, of groote Hovelingen, aenvatte, en las. Zy wierden met kostelijke Klederen, Tulbanden en Lijf-banden vereert. Het geschenk dat zy bragten, was *Lazuli*, of uitgezochte Azursteen, beneffens eenige Kemels met lang haair; ook eenige schoone Paerden; hoewel de Tartarsche Paerden eer goed, als schoon zijn: behalven noch eenige Kemels, die versche vruchten, van Appelen, Peeren, vierderlei slag van Pistaces, die een geheele Winter goet blijven, als mede drooge vruchten, gelijk Pruimen, Abricozen, Rozynen zonder pitten, en noch tweederlei aert van zeer groot zwart en wit Rozyn, droegen. *Aureng-zeb* betuigde zich over deze giften wel vernoegt te zijn; ondervroeg hen wegens de toestant van de hooge school tot *Samarkand*, en de vruchtbaerheit van hun Land, dat van alles overvloeit.

Deze Afgezanten bleven vier Maenden tot *Dehly*, wat naerstigheit zy ook deden om eerder afgelaten te worden; het geene hen tot ongemak strekte, alzoo zy de Indostansche hitte niet gewent waren: te meer, om dat zy zich zeer qualijk voeden; want dit Volk is byzonder vuilgierig. Het geld, dat zy van den Konink, tot onderhoud, bequamen, bewaerden zy, en onderhielden hunne lichamen met de slechtste spyze. Wanneer zy vertrokken, wierden met heerlijke geschenken begiftigt. Zy waren geheel onwetend, hebbende weinig kennis van waereldsche zaken. Hun spys was Paerde vleesch; waren stilzwygende onder 't eeten: wisten van geen lepels, maer schepten de spys met de volle hand. Zy pochten zeer, van dat niemant hun, in 't net schieten met de Booge, te boven ging; gelijk hunne Pylen en Boogen ook veel zwaerder zijn, als d'Indiaensche. Zy gaven voor, een Paerd dwars door te konnen schieten: als mede dat het Vrouw volk by hen manne kracht had, en, gelijk de Mannen, met de Pylkoker op de rug, te Paerde, ten oorlog en ter jacht toog. Zy verhaelden een voorval, hoe zeker Dochter alleen twintig Indianen, met de Boog, had doorregen, wetende zy haestiger te vluchtten, en verder met hare Pylen toe te reiken, als de Indiaen.

Uit de gewesten van *Usbek*: wil men, dat Jaerlijks meer dan twintig dubend Paerden na *Indostan*, of Mogols Land, gevoert worden; gelijk mede van daer alderhande vruchten, als ook van *Balch* en *Bochara*, in het Mogols Land te koop gebragt worden.

Bernier zegt wyders, in zijne Reis-beschryving, dat *Schach Jean*, die Konink of Keizer van Indiën, *Indostan* en Groote Mogol was, ter tyd van de laetste omkeringe in de Heerschappye aldaer, was de[+]Zoon van *jehan Guyre*, Zoons Zoon van *Ekbar*, en alzoo opstygende door *Houmajons*, Vader van *Ekbar*, en zijne andere Voorzaten, was hy de tiende teeling van *Timurleng*, dat is gezeid, *de kreupele Prins*, anders geheten *Tamerlaen*, die het Indostansche Ryk, in het Jaer veertien honderd en een, overweldigt hebbende, word het zelve Ryk van deze vreemdelingen tot heden bezeten. Mits hy blank en Mahometaensch zy, zoo kan ieder Tartar, Turk, of Persiaen,

[+]De afbeeldzels Vorsten na het leven gemaelt, onder my berusten.

in 's Lands bestiering aldaer geraken. Men zegt, dat. in *Indostan* noch heden Prinzen gevonden worden, die hun Geslacht-register tot op den Konink *Porus* brengen: waer van by den Reis-beschryver *Bernier* te zien is, en noemt hy die stam *Ralia.*

In het Usbeks Tartarye weet men, uit zekere bladen, zijnde van een aert van graeuwe Kattoen-boomen, zap te drukken, in welke Tabak gedoopt word, dat, dan gedronken, zoo grooten kracht geeft, dat het den geene dieze zuigt, zomtyds vier en twintig uuren buiten zijn zelfs houd, ja wel geheel razende maekt: en als de zelve weder tot bedaren komen, zeggen zy, voor eenigen tyd vrolijk, en gelijk in oprukking van geesten geweest te zijn.

Het gebeurde, in de tyd van *Bernier*, in Persien, dat zeker Gezant van *Usbek*, tot *Ispahan*, een proef wilde geven van zijn konst, in 't trekken van den Boog: maer terwyl hy zich bukte, om een pyl op te vatten, hem de Tulband van 't hooft storte; waer mede de Persianen spotteden,

Usbeksche Man en Vrouw, tot Ispahan, na het leven, door myn bestel asgemaelt.

wezende een oneer het hooft t'ondekken: te meer, alzoo d'Usbekken in Persien tot een asschouw zijn; om dat zy de Leere der Turken meer opvolgen, als die van de Persianen, worden zy aldaer niet anders, als *Rapkezi*, of *Ketters* genaemt, Wanneer deze Volken tegen malkanderen in oorlog zijn, hebben de Persianen een gewoonte, dat zy doeken in 't bloed der Usbekken doopen, en de zelve bewaren, in teiken van verdienste, die zy hebben gemaekt by God, in 't verslaen en dooden der Ketters; geloovende dat zy, na hun dood, zoo zy met een bloedverwige doek der Usbekken voorzien zijn, recht in 't Paradys gaen.

De Usbeksche Tartaren hebben wel eer de Stad *Mesched*, Hooft-stad in 't Persisch *Chorasan*, bezeten, als wanneer d'omleggende Persianen naerstig acht moesten nemen van door de zelve niet overvallen te worden. Zy hadden kyk-toorens en sterkten op het gebergte alomme gesticht.

De Usbekken worden mede kleine Tartaren genaemt.

Zy komen steeds rooven in de Persische Grens-landstreeke; zijn licht gewapent: hunne Paerden zijn zeer zober, en snel in 't loopen; als zy de zelve ter proef stellen, doen zy die twintig of dertig mylen loopen, en als die geheel bezweet zijn, brengen zy de zelve in kout water, en zetten hen dan eeten voor: indien de Paerden graeg eeten, worden zy gehouden de proef uitgestaen te hebben; tot teken van welke deugt, zy de zelve een oor assnyden, of ook wel een stuk van deneus.

De Konink van Persien tracht deze Volken met giften zachtmoedig te maken, maer te vergeefs, want zy zijn zeer tot stelen en rooven geneigt. Zy zijn van een bruine verw, leelijk van aenzicht, hebben kleine oogen, en een kleine neus, gelijk als een boon, in 't midden van 't aenzicht geplant, niet ongelijk aen de Kalmakken. Hunne mouwen hangen over de handen heen. De Tulband is half rond, boven spits en klein: gelijk als deze Printverbeelding vertoont.

Tot *Ispahan* was, in 't Jaer zestien honderd drie en veertig, een Usbeksche Prins, aengekomen. Anderhalf myl weegs had men de Aerde, daer hy over reed, t'zijner eere, met kostelijke Tapytzeryen en stoffen, (die op achtien honderd thoman, ieder

thoman word op twee en veertig gulden en tien stuivers gerekent geschat wierden,)
bespreit en bedekt. Hy wierd na-

derhand treffelijk beschonken, zoo als *Tavernier* zulks in de volgende woorden beschryft.

Des Jaers zestien honderd drie en veertig, zeid hy, quam de Prins der Usbekken in perzoone te *Ispahan*, Hof en Hooft-stad van Persie, om bystant aen *Schach Abas*, Konink van Persie, te verzoeken, tegen zijne Kinderen, die tegen hem de eige Onderdanen hadden doen opstaen, en hem den oorlog aendeden. Zijn oudste Zoon, die d'eerste de wapenen tegen hem aengenomen had, wierd, na voordeel van een gevecht gehad te hebben, door den tweeden Zoon loffelijk gevolgt: het welk evenwel den Vader den moed niet deed verliezen, die zich noch met de voornaemste van den staet ondersteunt zag. Op het einde des Jaers zestien honderd twee en veertig verloor deze Prins een tweede gevecht, waer in hem zijn linker ooge, door de scheute van eene pyl, wierd uitgeschooten, het welk hem aemachtig maekte, van eene tyd lang iet te doen. Wanneer hy genezen was, quam hy, gelijk gezegt is, des volgenden Jaers, den Konink van Persie bidden, om hem bystant te doen: dien hy lichtelijk verworf.

De Konink, willende hem eerlijk ontfangen, zond twee duizend Ruiters, tot aen *Kachan*, het welk vier dag reizens van *Ispahan* is, en vyf of zes duizend Voetknechten, tot op twee dag reizens. Alle daegs was gemelde Konink gedient van verscheide Bevelhebbers. Men rechte voor hem eene nieuwe Tente op, met nieuwe Tapyten overspreid, en men veranderde de twaelf Paerden dikmael, die voor hem by de hand geleid wierden, en welker toerusting gansch met Edele gesteenten bezet was. Een myle van de Stad was de weg met veelderleye Zyde stoffen overspreit tot aen het Paleis: en de Konink ontmoete hem, daer de Zyde stoffen begonnen. En alhoewel de Konink zeer jong was, zoo wilde hy evenwel doen blijken, dat men hem hield als een magtige en geduchte Konink in de vredige bezitting van zijne staet, en dat hy ging ontfangen, een Opperhoofdige Heerscher, die van zijnen Throon geschopt was, en hem bystant quam verzoeken. Na hy den Prins der Tartaren vernomen had, stak hy quanzuis zijn Paerd met de spooren, en gekomen voor het hooft van die van den Tarter, stak hy de voet uit den stegelreep, makende gelaet van af te stygen: het welk hy evenwel niet deed. De Tartar, zoo oud als hy was, sprong van zijn Paerd, om den Konink te groeten; die hem eenige plichtpleging over het geen hy deed, bewees. En hebbende in den zelven tyd *Athemat Doulet*[*] en andere Heeren hem weer te Paerde geholpen, reden zy alle beide te gelijk op de Zyde stoffen; gevende de Konink de linker hand aen den Prins der Tartaren. De Konink gaf hem edelmoedig een aenzienlijken bystant, die in vyftien duizend Paerden, en acht duizend Voetknechten bestond, met veertig duizend Tomans. De Tartar gaf hem, in vergelding, een van zijne Grens-landschappen, en zoodanig een, daer hy de meeste inkomsten van trok: dewyl al de geen, die het zelve bewoonen, Herders of Turkomans zijn, die menigte van Vee voeden: waer in de rykdom der Inwoonders bestaet. Dus verre *Tavernier*.

[*]Deze is de eerste Ryks bestierder.

Rykaut verhaelt, dat'er verscheide Secten by de Mahometanen zijn, en d'eerste *Haniffe* genoemt word, van de welke men in *Usbek, Turkye, Tartarye*, en aen d'andere zyde van de Vliet, *Oxus*, belijdenisse doet.

Van het onthael, dat aen een Usbeksche Prins, op den Jare zestien honderd een en tachtig, tot *Ispahan* wierd gedaen, meld zeker verhael, gehouden onder het Afgezantschap van Poolen, bekleed by den Edelen Heer *Zagorski*, aldus:

By het eerste Festyn van den Afgezant van Poolen, met welke ik[*] de eere gehad hebbe die lange reize te doen, was de Konink[§] *Abdulariskan* ook tegenwoordig, de welke veertig Jaren tot *Buchara*, in Tartarye, geheerscht hadde. Deze nu acht en zeventig Jaren oud zijnde, en na *Mekka* reizende, wierde tot *Ispahan* alle zulke eerbewyzinge bewezen, als de Persianen niet konden nalaten. Want de Konink, vrezende genootzaekt te zijn, uit zijn gewoonelijk Paleis, in de Stad hem te gaen ontmoeten, was een keer te Landewaerts gaen doen; het welk dezen Tarter gemerkt hebbende, schreef aen hem een brief van dezen inhoud.

[*]Het is iemand van mijn bekenden geweest, welke deze reize heeft gedaen, en dit verslag my heeft mede gedeeld.

[§]Anders Abdulaziechaan.

Uw Groot-vader heeft de mijne wel komen ontfangen, als hy uit zijn Ryk verdreven was, en bystant quam verzoeken. Ik ben niet minder, als mijn Grootvader, en gy zyt geen grooter Konink, als uw Groot-vader geweest is. Waerom zult gy de zelve eer niet bewyzen aen my, die aen mijn Groot-vader geschied is? De Konink van Persie was een lange tyd t'onvrede op zijn Groote Vizier, die hem deze raed had gegeven; doch belaste hem eindelijk, met alle zijne Hovelingen, den gemelten *Abdulariskan* te gaen ontmoeten, drie mylen van de Stad, en hem te geleiden na een Koninklijk paleis, genaemt

Kouchkana, in de Voor-stad *Tokehe*, zullende hy zelf hem van daer wyders komen afhalen, en geleiden na een paleis, 't welk voor hem toebereit was.

De Hovelingen gingen, volgens des Koninks bevel, zijn Tartarische Majesteit ontsangen, en *Athemet Doulet*, of *Achemet Doelet*, leide, van wegen den Konink van Persie, de plechtelijkheden af.

Van het paleis *Kouchkana*, een goede myle, langs de weg, welke deze Tartersche Konink zoude komen, warens krygsknechten, met hunne Trommels en Schalmeyen, alle kostelijk uitgedost, tegens over den anderen, in reyen gestelt: behalve noch een deel Ruitery, mede heerlijk gekleed. Ten einde van deze weg waren gespreit kostelijke Tapyten, van Zyde, Goud en Zilver, tusschen de krygsknechten, van het Koninklijk paleis af, tot het einde der zelve toe. En wierden de stoffen, welke de Konink van Persie aen den Tartarischen Vorst, daegs na zijn aenkomste, toezond, geschat op acht duizend Tomans.

Van de rang der Intrede zal ik niet anders zeggen, als dat'er gansch geen orde wierd bespeurt: ook zoude men tusschen deze Tartarsche Vorst, en de minste, onder 't gevolg, weinig onderscheid gezien hebben, 't en ware men hem een verhemelte boven 't hooft gedragen hadde.

De Konink van Persie liet de Tartarsche Vorst voor eenige dagen in 't voorsz paleis verblijven, zoo om hem uit te doen rusten, als ook om te vernemen, wat goede of quade voorzeggingen de groote sterre-kyker aen den dag zoude brengen. Deze voorzeggingen nu goed gevonden zijnde, ging de Konink, met zijn geheele Hof, op 't heerlijkst uitgedost, op Dingsdag, den vyfden van Zomer-maend, zestien honderd een en tachtig, des morgens ten drie uuren, na 't gemelde paleis, en na dat hy zijn Tartarsche Majesteit gegroet hadde, stegen zy te zamen te paerde, rydende den Tartarschen Konink aen de hooger hand. Voor hen gingen vier honderd Lakkeyen, alle gekleed met Goude en Zilvere stoffen. De toerustinge der Handpaerden was zeer kostelijk, zijnde de Toomen bezet met Paerlen, Robynen, en andere Edel gesteenten. De Zadelboomen waren van geslagen Goud, zoo dat niets heerlijker konde worden gezien. Alles geschiede op koste van den Konink van Persien. De Konink *Abdulariskan* was gekleed in een slecht Linnen kleedje, binnen en buiten wit, en gezeten op een Paerd, 't welk uiterlijk aen te zien, slecht geleek, maer echter, na men zeide, veel gelds waerdig was: want de Tartarsche Paerden niet na hunne schoonheit, maer snelheit en krachten gewaerdeert worden.

Men liet niet na aen dezen Tartarschen Konink, (die, in vergelijking van den geringsten Persiaenschen Hoveling, in kleding slecht geleek) ten opzichte van zijne verdiensten, alle bedenkelijke eere aen te doen. De Konink hem geleid hebbende tot aen de deure van 't Paleis, 't welk voor hem bereid was, ging daer niet in, maer na dat alvoorens eenige beleefde aenspraken hadde afgelegt, en een kleine maeltyd, die voor de deure aengericht was, met den anderen gehouden, keerde weder na het zijne. De Persianen wilden de Tartars noch eenige dagen langer doen verblijven; dies deed de Konink zijne Tartarsche Majesteit noodigen tot een maeltyd, en liet alle de Tenten, welke voor Bakkers, Vrucht- en Voorraet-verkoopers gebouwt waren, afbreken, om de plaets, waer het gezicht uit d'Eetzalen op viel, in lengte en breette aenzienlijker te maken. Een groot getal krygs-knechten te Voet, stonden in slagorde, tot aen een ingang van een groote poorte, leidende na een aenzienlijk Hof: aen de rechter hand van welke men gaet na 't vertrek *Chilsetum*, of van veertig pilaren: alwaer de Konink van Persie zijne Tartarsche Majesteit d'eerstemael vergaste.

Dit vertrek is vierkant, als mede ieder hoek van het zelve. Het is tamelijk oud, en ten Westen, naby de muuren van het Koninks Paleis, tegens over de deure, leidende na *Lalikapi*. Veertig voeten van de deure van dit gebouw is een groote Vyver, en aen ieder zyde een Laen, tot een wandeling, langs welke het krygs-volk, met hunne Schilden, geplaetst stonden: en ter rechter zyde van de gemelde Laen, zag men twaelf of vyftien Paerden, kostelijk toegetakelt, met tuig, dat alles met Edel gesteente bezet was. De Ketenen, Spykers, Hamers, Roskammen, en alles wat tot de Stal behoorde, was van fijn geslagen Goud.

Ter rechter en linker zyde van dit vertrek, ziet men eenige afdeelingen, met Bloemen, en Boomen, geplant, zonder orde, na de wyze der Persianen. In welke Hoven de rechte eigenschappen van Bloemen, en andere gewassen, die tot geen voedzel dienen, zich op 't prachtigste vertoonen.

Tegens het Zuiden van dit gebouw zijn ook verdeelingen, afgezondert door verscheide slag van Boomen, en voorzien met

zoo veelderleye Bloemen, dat zich geduurig de drie aengename Jaergetyden vertoonen.

Dit gebouw is meerendeels uit Timmermans werk t'zamen gevoegt. Om laeg is het niet vergult, beginnende het vergultzel omtrent drie voeten van de grond. Het Dak is plat, ondersteunt met pilaren, van in de dertig voeten hoog, alle dik met Goud bedekt. De Zoldering is van hout, konstig uitgesneden, op malkander slaende, allerwegen blinkende van Goud.

Dit vertrek is aen allen zyden open, 't en zy de Gordynen neergelaten zijn: welke Gordynen boven aen de pilaren, dicht aen het Dak, zijn vast gemaekt, en worden geopent aen de zyde daer de Konink zal inkomen, en na dat het ochtent, middag of avond is. Als zy de zelve nederlaten, laten zy die niet geheel tot aen de grond komen, gelijk men in Europa gewoon is te doen: maer worden de zelve met koorden getrokken, tot aen de naeste groote Boomen van dit Hof, en dan vast gemaekt aen de stammen, omtrent twaelf voeten boven de grond, zoo dat zy, als wyt uitgestrekte Zonneschermen, de stralen van de Zon, van dit vertrek, komen af te weeren, zonder nochtans de Menschen, die zich aldaer bevinden, het zy staende of zittende, het gezicht te benemen. Deze Gordynen zijn buiten rood, en binnen gevoedert met fijn Indiaensch Lijnwaet, met de levendigste verwen geschildert. De banden, zoo wel groote als kleine, zijn van Floret of grove Zyde.

Het binnenste van het vertrek is in drie gedeelten afgezondert, gelijk als alle andere Persiaensche Paleizen: alleenlijk gescheiden door een Hek van konstig gesneden Beeldwerk, kostelijk vergult. De twee einden maken twee Zalen, ieder van veertig voeten lang, en twintig breer. In 't midden der zelver ziet men de Tallas, of, gelijk wy het zouden noemen, een verheve plaetze, vier voeten hooger, als de Zalen, hebbende in 't midden een zeer groote Kom, van wit Marmer, in zich ontfangende een zeer klaer water, het welk geduurig loopt door pypen van een zelve stoffe.

Het gansche vertrek is t'eenemael verguit, en zoo dik, dat, of het schoon veele Jaren oud is, echter nergens is verbleekt of afgeschilfert.

Onder aen de voet van den Tallas zijn Schilderyen, gedaen na die van Europische Meesters: onder anderen het afbeeldzel van de Maegt Maria, omarmende het Kind Jezus, en andere Heiligen meer, zijnde de Persianen daer gansch niet afkeerig van, achtende de zelve, zonder onderscheit, gelijk als andere Schilderyen.

Deze Zale word genaemt *Chilsetum*, of veertig pilaren, om dat zy met zulk een getal der zelver ondersteunt word: en is gestoffeert als volgt. (Want alzoo ik d'eere had, tegenwoordig te zijn, ja ook te zitten aen deze maeltyd: als mede by alle anderen, daer de Afgezant is genoodigt geweest, konde ik mijne oogen laten gaen op de kostelijkheit van het Huisgeraet, en alles wat op deze maeltyd wierd opgedischt.)

De beide Zalen aen de beide einden waren bedekt met Tapyten van Zyde, en op veele plaetzen ingewerkt met Bloemen van Goud en Zilver. Men zag 'er onder de Kandelaers hier en daer eenige staen, die van fijn geslage Goud waren. De verheve plaetze in 't midden, was allerwegen met Tapyten van Goud en Zyde bedekt. Ter plaetze daer hare Majesteiten gezeten waren, lagen twee Kussens, gevult met watten, en van Goud en Zilver Brokard, overkleed met zeer fijne dunne Indiaensche stoffe, geborduurt met Goud en Paerlen.

Ten beiden zyden van den Tallas waren op de Tapyten bankjes gestelt, om tot zitplaetzen voor de Hovelingen te dienen. En dewyle de Persiaensche Heeren alle stonden ter slinker zyde van hunnen Konink, die ook aen de slinker hand van den Tartar stond, en aen de rechter hand van hem alle zijne Grooten; doch alle een trede

lager als hare Majesteiten, zoo wierd de Poolsche Afgezant onder deze Heeren toegelaten.

Aen den ingang van den Tallas, recht over hare Majesteiten, zaten de Muzikanten des Koninks, bestaende uit eenige Trommen en twee Persiaensche Fluiten, de welke langer zijn, als d'onzen, hebbende slechs vier gaten, en zijn onder gesloten; behalven noch eenige speeltuigen, iets gelijkende na onze Violen, doch anders gemaekt. Hun spel maekt een zeer slechte melody.

Als de Poolsche Afgezant ingeroepen wierd, waren de Taselkleden alreets gelegt: en na dat hy zijn aenspraek gedaen had, en zijne geloofsbrieven van den Konink van Poolen overgelevert had, wierd hem zijn plaets aengewezen door den *Memendar Bachi*, de welke ons daer na ook quam zetten.

Men stelde voor den Afgezant, en ook voor ons, gedreve Goude Schotelen, met ingeleide Vruchten. De Tafelkleden waren van Fluweel, omzet met een groene rant, gestikt met Goud en Zilver. In deze

gestalte bleef men ruim twee uuren zitten, terwyl de Konink verscheide malen het vermaekspel, *Tamacha* genaemt, liet speelen: als ook de Schalmeyen en de Trommen, die op de plaets, tusschen de Tallas en de groote doorvaert waren. Men deed het krygs-volk, dat daer geplaetst was, ook oeffenen met hunne Zabels en Schilden, de welke t'elkens een diepe groetenisse voor hare Majesteiten deden, zich buigende tot aen d'aerde, waer na dan andere quamen, die van gelijken deden.

Als dit gedaen was, nam men de Tafelkleden op, en men leide anderen van Goud en Zilver Laken in de plaets, en wierd als dan Sorbet, met Spaensche Kappers, het zap van Granaetappelen, en andere diergelijke zaken, voortgebragt. Een oogenblik daer na wierd het *Vispelay* opgedischt, in zoo groote menigte, dat'er niemand was, die niet met twee of drie Goude Schotelen, vol van die Spys, voorzien was, zijnde het eene rood, het ander wit, geel en zwart, gemaekt van onderscheidene gevogelte, als Hoenders, Kapoenen, Faizanten en Patryzen. Om de waerheit te zeggen, dit mag voor haer een goede spyze zijn: maer een Europer zoude moeite hebben, zich daer toe te gewennen, om dit zoo veelmalen t'eeten, als de Perzen, die schier geen andere spyze nuttigen.

Voor hare Majesteiten wierden verscheide Schotels opgedischt: onder anderen een, welke gedragen wierd door viermannen, op een Servet, met een Goude dekzel bedekt. Ik trachte alle de Goude Schotels te tellen, en bereikte het getal van vier honderd, alle met hare Goude dekzels, behalven een goede menigte, die my ontgaen waren.

Als de maeltyd ten einde was, nam de Konink der Usbekken asscheid van den Konink van Persien. Daer na quam de *Memondar*, om den Poolschen Afgezant te doen opstaen, en den Konink te bedanken.

De Konink van Persie heeft dezen Tartarischen Konink noch verscheide malen, en t'elkens op onderscheidene plaetzen, onthaelt: maer de Poolsche Afgezant wierd daer niet meer genoodigt.

Ten laeste zette *Abdulariskan* zijn reize wyder voort na *Mecha*. Tot *Ispahan* was een gerucht, dat die van Woest Arabiën hem hadden geplunderd; doch wat daer van zy, is my onbekent; maer *Abdulariskan* zond een Gezant aen den Konink om te klagen, dat de Chan van *Kandahar*, Hooft-stad van Persie, doortocht geweigert hadde aen een Afgezondene, die hy aen een Indiaensche Konink hadde gezonden, en dat hem dit de waerde van dertien honderd Tomans aen schade toegebragt hadde, de welke hy van de Konink van Persie wederom eischte: maer de Konink (zeide men) scheurde de Brief, en gafze aen den *Nasar*, zeggende, geef de stukken aen den Gezant tot antwoord.

Na dat dan gemelt hebbe de wys, op welke dezen Tartarschen Konink ontsangen is geworden, is 't billijk dat zijn perzoon ook kortelijk beschryve. Hy was klein van gestalte, het aenzicht, op zijn Tartarsch, plat, de oogen klein en ingezonken, met een spitze baert, zoo lang als de kin: het overige kael, en zwartachtig van vel. Voorts was hy een geleert Man in verscheide wetenschappen, en byzonderlijk in de Wis-konst. Daer en boven vol moets, hebbende den Perzen dikmalen de kracht van zijn Arm doen gevoelen.

Volgt eenig bericht, nopende de Usbeksche Tartars, zoo als zulks aen my, uit Georgia, *door zeker Europisch Christen, in een Brief is toegezonden.*

DE Usbeksche Tartars zijn die Tarters, welke naest by *Ispahan* gelegen zijn. Zekerlijk kan ik niet zeggen, hoe veel mylen van *Ispahan* tot de grenzen van Tartarye zijn; doch word gezegt, dat *Casibin* van *Astarabat* ('t geen de laetste Stad in Persien, na dit Tartarye toe is) vyftien dagen reizens gerekent word, en van *Ispahan* tot *Casibin* twaelf, maekt t'zamen zevenen twintig in 't geheel. Staet aen te merken, dat de dagreizen in Persien gerekent worden by nachtlgeers der Karavanen, 't geen ten naesten by tien mylen of tien uuren weegs zijn zal.

De Usbeksche Tartars zijn magtig, en veroorzaken den Persianen vreeze, te weten, als zy eenig zijn. Want men moet weten, dat der Usbekken Land in drie Heerschappyen of kleine Koninkryken gedeelt is. Hunne Vorsten noemen zy Chans,[+] 't geen in de Tartarsche sprake, Konink te zeggen is. Het magtigste van de drie Landschappen is nu *Buchara*, dat altoos vyftig duizend Man in 't Veld kan leveren. In deze gewesten zijn veele schoone Steden, als *Samarkand*, beroemt door de geboorte van *Tamerlaen*: ook wegens de hooge School aldaer. Tegenwoordig zijn onder de Usbeksche Tartars veel geleerde Lieden, en menigte van Dichters. De

[+]Konink By andere Schryvers werd Samarkand voor de voornaemste plaets in 't Usbeksche Land gehouden.

Stad *Buchara* is de zitplaets des Chans, die naem aen dat Ryk mede deelt.

Het tweede Vorstendom of Ryk is dat van *Organge*, Zuidwaerts van *Buchara* gelegen. De Vorst des zelfs leeft gemeenlijk in stryd met de Persianen, als aen haer naest gelegen. Want de Perzen bezitten een Stad, genaemt *Merve*, eertyds den Tartaren toebehoort hebbende, 't geen oorzaek van hun verschil is. De Persianen, om deze Lieden te bevredigen, zijn met hen voor een zomme gelds verdragen, 't geen de Chan verbind, geene invallen met heele magten te doen; doch kleine; stroopende partyen zijn niet verboden, waerom de Persianen in *Merve* goede bezettinge houden, om deze stroopers te betoomen.

Het derde gedeelte is wel zoo Zuidelijk gelegen, en eindigt met zijne grenzen tot aen Indiën, en Persien, aen de zyde van *Kandahar*. Dit zijn alle Volken van een aert, als tot stroopen gebooren: evenwel zijn deze Usbekken doorgaens beleeft en eerlijk; hoewel de Persianen hun in beide deelen tegen spreken.

Onnoodig is 't zich te verwonderen, dat tusschen deze twee Volken zoo een ingebooren haet bespeurt word, nadien belijdenis doen van strydende Godsdiensten, en hun overgeloof veroorzaekt menigen oorlog, makende geen vrede, als om te rusten.

De Usbekken zijn Mahomets van Geloove, der Secte *Sonni*, 't geen de Turken meest voorstaen. Zy spreken Tartarsch 't geen de rechte oude Turksche sprake is, en alleen onderscheiden word door 't Arabisch en Persiaensch, 't welk zy in hunne spraek vermengen. De Usbekken spreken anderzins zuiver Turks, 't welk een geluit heeft, onderscheidelijk met dat tot *Konstantinopolen* gesproken word; doch konnen malkander verstaen. Zy kleden zich als de Persianen, uitgenomen wat de Tulband aengaet; want hunne Mutzen loopen spits toe, daerze de Tulband over wikkelen, latende de top van de Muts uitsteken. Zy zijn mede altoos gelaerst, en de Persianen niet, 't en zy wanneer te paerde willen stygen. Dus verre gemelde geschrift.

Tusschen de Stad *Merve* en de Usbeksche grenzen is een Woestyne en zandachtig Veld, twaelf mylen breet, waer in rich steeds Usbeksche Roovers ophouden. Hier onderhoud de Konink van Persien onderscheide kleine Kasteelen of sterke Toorens, waer op Ruitery de wacht houd, om het Veld te ontdekken, en acht teslaen, dat'er geen Menschen uit Persien na Usbek de vlucht nemen.

Aldaer is een Vliet, genaemt *Ajamux*, die echter op zommige plaetzen door te waden is. Zy strekt tot de scheiding opgemelder gewesten. De Usbeksche Tartars stappen daer dikmael over, om op den Persiaenschen grond te stroopen; doch de Ruiters zijn gehouden, op dier overkomst, de Stad en Dorpen te waerschouwen, op dat ieder t'zijner hoede is.

De Stad *Merve* is de plaets, daer de Persische ballingen verzonden worden. Hier rondsom word geelachtige Manna vergadert.

Van dit Volk word in de Reis-beschryving van *Dibarthama* aldus gesproken.

De Zagathaysche Tartaren woonen in *Bactriana,Sogdiana*, en *Margiana*. Hebben tegen middernacht den Vliet *Laxartum*, welke tegenwoordig *Chesel* genaemt word: en tegen Nedergang de Kaspische Zee. Hunne Hooft-stad is *Samarkand*, welke in deze tyd zeer veel van hare oude groote verlooren heeft. Hier was den Grooten *Tamerlaen* gebooren, welke deze Inwoonders *Temir Kulthy* noemen.

In dit Land leit ook de Stad *Bicheit*, en het gewest *Turchesian*, aen de Haven *Caspia* genaemt. Heeft tegen 't Oosten den Berg *Imaus* tot een grensscheiding. De Scythen hebben op dezen Berg groote en geweldige Koninkryken, enz.

De Usbeksche Tartaren zijn zeer strydbaer. Dus verre *Dibarthama.*

Het Land van Usbek heeft de volheit van veelderleye Vruchten en Fruit, als Appelen, Peeren, Meloenen, Granaetappelen, Pruimen, Aprikozen, en Druiven: ook zekere Druiven zonder steenen, *Kichmiches* by de Persianen genaemt.

Als in den Jare 1686, een Afgezondene van de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappye, ter gehoor van den Persiaenschen Konink wierd gebragt; zag hy, zoo als hy aen my van daer, zelve over heeft geschreven, omtrent den ingank, op de Meidaen van 't Paleis, ten toon, om de grootsheit dier Majesteit uit te beelden, eenige Leeuwen, Oliphanten, Tygers, Luipaerden, en een Rinoceros, beneffens om de dapperheit te verbeelden, negen Mans perzoonen, nevens malkanderen, hebbende ieder in zijne handen een lange stok, met een hooft van een Usbekker, op des zelfs punt gestooken, die de Persianen op de grenzen tegen dat Land, in handen gekregen, en de koppen afgeslagen, en daer na met stroo opgevult, aldus na

Ispahan aengebragt hadden, hebbende aldaer ook beneffens staen drie gevangenen, van de zelve Natie, met hare halzen in een houte mik geslagen.

Meest alle de Vruchten, die des Winters in *Dely*, het Hof van den Grooten Mogol, worden gegeten, verschaft Usbek. Usbek heeft ook zeer schoone Kemels, die eene bult hebben; dragende de Arabischè Kemels twee bulten.

De Usbekken hebben een speeltuig, uit vier Trompetten bestaende, die niet kort noch krom zijn, gelijk d'onzen; maer recht, zeer lang en dik, waer van het geluit niet onaengenaem is, en men het van zeer verre hooren kan.

De Usbekker Tartars van *Balch*, deden in 't Jaer 1691, den Pers den oorlog aen, opgemaekt by den Grooten *Mogol*; welke wegens tusschen gelegen Volken, Bergen, en Woestynen, tot aen *Persien* niet wel genaken kan, en dit uit wraek, van dat vier Jaer te vooren, de Zoon van *Orang-zeb*, die nu Groote Mogol is, na *Ispahan* was gevlucht, daer hy te dier tyd beschermt, en wel onthaelt wierd: de meeste krygs gedoente was omtrent de Stad *Meschet*, die de Tarters trachteden te herwinnen.

Deze Zoon is naderhand weder heimwaerts getogen, en stond onlangs met een Leger tegen zijn Vader in 't Veld.

De Jezuit *Avril* spreekt van de Reis tusschen *Sina* en *Usbek*, als volgt:

De weg van *Usbek*, tot in *Sina*, is niet zoo zwaer, als men zich inbeeld, of zoo verre; het is wel waer, dat'er eenige woeste plaetzen door zijn te wandelen, maer men reistze met zoo veel gemak, als in Persien, of Turkeyen: men ontmoet daer veel Dorpen, en de Karavanen, waer mede men reist, trekken zonder gevaer, voornaem als wat sterk zijn: van voor-raed verziet men zich, hoewel op weg mede veel is te vinden, en aen de Horden die men steeds ontmoet, is leeftocht, by mangeling te bekomen, want geld is aldaer onbekent, waer door men te minder plundering onderhoorig is. Van *Bochara* tot aen de Sinesche grenzen, achtmen een weg, van twee Maenden: als men deze streek kiest, ontmoet men de Stad in *Sina, Hokzi* genaemt, daer de beste Rhabarber wast, doch als men door de Moegalen reist, bejegent men de Stad *Kokutan*, welke de Sinezen hebben gebouwt, aen de over zyde van de groote Muur, daer het vry woest is, en dit om de volken rondsom in toom te houden: van die Stad tot *Peking* is men veertien dagen onder weeg: en word gemeent, dat *Sina*, oulinks te ver beoosten is gelegt, want de Fransche Vaders Jezuiten hebben geoordeeld, *Peking* te leggen op honderd en drie en dertig graden lengte, in plaets van dat op honderd vyf en zestig word gebragt. De Stad *Bochara* en *Peking*, omtrent op veertig graden Noorder breette zoude leggen, dies de tusschen stand van die plaetzen, omtrent zes honderd en dertien Fransche mylen moeten zijn, en tot *Kokutan* de eerste Sinesche Stad, vier honderd zeftig myl. Dus verre gemelde Jezuit.

Alsogd of Sogd.

HEt Dal *Alsogd* of *Sogd*, een der voornaemste Landschappen van *Mawaranahr*, en een onderhoorig Landschap of Gewest by *Samarkand*, in der *Usbekken* Land, word by d'Arabieren, voor de lustigste oord van de geheele Waereld gehouden.

Het strekt Oost en Westwaert van de grenspalen van *Buchara* af, tot aen die van *Albotom, Butum* of *Botom*, is acht dagreizens groot: begrypende groene Beemden, en een geduurige reeks van Lusthoven, met waterryke stroomen afgepaelt. Daer en boven zijn, ter wederzyde van de stroom *Alsogd*, Dierryke Bosschen. Nergens vind men schoonder noch lustiger Boomen.

De stroom van *Alsogd* of *Sogd*, na eenen loop van omtrent twee dagreizens van *Samarkand* af, verdeeld zich in takken. Waer onder de Vliet *Kai* is.

Gemelde Vliet word, met verscheide scheuten, door de Inwoonders van *Buchara*, na de Akkers afgeleit, en storten de overblijfzelen in zeker water, omtrent het zestendeel van eene myle groot, op een plaetze, *Samchas* genaemt, in de Nabuurschap der Stad *Bikend*, en by een ander Stedeken *Ferebir* genaemt.

Volgens *Ebn Haukal*, is *Alkashanijah* een der voornaemste Steden in *Alsogd*, gelegen onder het gebied van *Buchara*. *Samarkand* is de Hooft-stad van alle Steden daer rondsom. Noch word onder *Alsogd* gerekent *Choshafagu*, als een der groote Steden van *Alsogd*, heden *Ras Alkantarag* genaemt. Heeft de volheit van alderleye goederen.

Samarkand is in het Zuider gedeelte des Dals *Alsogd* gelegen, leit een weinig verheven, met een groote gracht rondsom de muur.

De Vliet schiet met loode pypen door de gracht in de Stad: vloeit midden door het merktveld, op een plaetze, *Rasoltak* geheten.

Deze Vliet *Sogd*, van een zelven name

met het Landschap *Sogd* of *Sogdiana*, word gezeit (volgens *Gool*) te gelijk, met andere wateren, uit het bergryk en kout gedeelte van *Fergana*, of *Botom*, twaelf dag reizens van *Buchara* gelegen, te vloeien. Dees voorby *Samarkand* geloopen zijnde, schiet mede voorby *Buchara*, of langs de Voorstad van *Buchara*, zeven en dertig mylen van *Samarkand* gelegen, alwaer het de Moolens van die Stad omdryft, en bevochtigt al de Tuinen en Velden.

[+]Uit de Vliet *Sogd* dalen veele andere kleine Vlieten af: als de Vliet *Kasirkan*, die de Landstreeke *Hermet* bewatert: d'andere zijn de *Neukend, Berze, Best* en *Ferwa*, die de laege Landen besproeyen.

[+]Warnerus.

Ter weder zyde van den Vliet *Sogd*, leggen zeer veel bebouwde Tuinen: en voorby of over de zelve zeer vruchtbare Akkers, en verder groene Beemden: en zoude in gansch Ooste, niet lustiger, als dien oord, konnen bezichtigt worden.

Vadhara is een Stad, gelegen in het Dal *Sogd*, verçiert met een Kasteel en heerlijke Kerk, vier parazangen van *Samarkand.*

[+] *Zamin* is een Stedeken van de gewesten van *Samarkand*, onder het gebied[+]van *Osrusnah*, of twee dagreizens van *Samarkand*,[+]Oostwaerts van het Dal *Sogd*, op de weg, die van *Fergân* na *Alsogd* loopt. Het heeft Tuinen, Wynbergen, en Akkers, die met een Vliet besproeit worden. Van daer worden Citroenen, *Altoronjabrien* op Arabisch genaemt, uitgevoert.

[+]Ebn Haukal.
[+]Allebab.
[+]Wern.

De Stad *Kaminijah* leit tusschen *Buchara*[+]en *Samarkand*, vyf parazangen van *Aldabusijah*, en zeven van *Altawavis*. Is grooter en Volkryker dan *Altawavis*, en vruchtbaer. Daer onder leggen veele Dorpen.

[+]Een parazang maekt drie duizend zeven honderd en vyftig schreden.

Aldabusijah is een Stedeken, mede tusschen *Buchara* en *Samarkand* gelegen, aen de Zuid zyde des Dals *Alsogd*, op den weg, die na *Chorasan* loopt. Zy heeft geene Voorsteden noch Gehuchten: is kleinder dan *Arbenjan*; maer zoo groot als *Altawavis*; en leit vyf parazangen van *Koshanijah.*

Arbenjan of *Rabenjan* is een Stedeken in 't Dal *Sogd*, en was eertyds door de puinhoopen zeer mismaekt, maer wierd namaels door den Konink van *Chowaresmie* herbouwt.

Koshanijah of *Reskanie*, dat zommige Schryvers willen, een en de zelve plaets met *Alkashanijah*, boven aengeroert, te zijn, en wel naest aen 't Noorder gedeelte des Dals van *Alsogd*, is de Navel of het Hert der Steden van *Sogd*, en ryker aen Inwoonders dan veele andere Steden van *Alsogd*: en omtrent van een zelvegroote als *Asthikan*. De Vlekken van *Asthikan* strekken vyf dagreizens in de lengte, leggende bykans in malkanders gezicht, en een eenigen dag in breette: maer de Vlekken van *Koshanijah* zijn twee dag reizens in de lengte, en een in de breette. Van *Koshanijah* zijn veele geleerde Mannen voortgekomen.

Istichen of *Asthikan*, een Stedeken in *Alsogd*, is een dag reizens, dat is zeven of acht mylen van *Samarkand*, en vyf van *Reskanie* of *Koshanijah.*

Asthikan is, volgens *Ebn Haukal*, eene Stad, door haer gebied, van *Samarkand* asgescheiden: heeft mede veele geleerde Mannen uitgelevert.

Zy heeft onderhoorige Vlekken: van welke een, onder andere, *Zar* genaemt is. Ook lustige Hoven, ryke Akkers, Bosschen, zeer veele vruchtdragende Tuinen, Beemden, en lustige plaetzen. Heeft een Kasteel en Voorsteden, als mede veele Vlieten.

Chodaizar is gelegen in de Nabuurschap van *Samarkand*, en onder het gebied van *Osruchnah*. Heeft een treffelijke Voorstad.

De Stad *Chawos* is een weinig boven *Samarkand* gelegen, en behoort onder des zelfs gebied. Van *Chawos* tot *Ramin*, in de Woestyne, zijn zeven, en van *Chawos* tot *Chuskal*, ook in de Woestyne gelegen, zijn negen mylen.

Erbezen was eene Stad in het Dal van *Alsogd*, naby *Koshanijah*; doch is al over lang verwoest.

Een dag reizens, ten Weste van *Samarkand*, is, door *Tamerlaen*, eene Stad gebouwt, na de gelijkenis van de Stad *Damaskus* in Syrie, en met muuren omringt.

Nezani of *Nezam*, zou niet wyt van *Samarkand* gelegen zijn.

Kabudhanjaceth is eene Stad in de Landstreeke van *Samarkand*, en ten Noorde van het Dal *Alsogd*. Heeft veele Vlekken en Tuinen. Van daer zijn veele geleerde Mannen gesprooten.

Wazar of *Wadharade*, is eene Stad, vier mylen van *Samarkand* gelegen. Heeft een Kasteel en prachtige Moske of Mahometaensche Tempel.

Maimezeg is een Stedeken naby *Samarkand* gelegen.

Chojandah leit zeven dag reizens van *Samarkand*, en zes van *Alshash*, en word by zommige onder *Fergana* gerekent.

Nur is eene Stad van 't Dal *Sogd*, tusschen *Bochara* en *Samarkand*, niet verre van eenen Berg. Aldaer zijn Heilige plaetzen, die, Godsdiensts halve, veel bezocht worden.

Daer valt omtrent *Samarkand* ook Quikzilver. Ook word 'er Papier gemaekt, en Leer bereit.

Tot op eenen afstant van zeven of acht dagen rondsom *Samarkand* heeft men overvloed van vruchten.

Het Dorp *jazer*, op de grenzen van *Samarkand* gelegen, strekt zich, met zijne Landeryen, eene dag reizens verre.

Kmr is een ruim Veld, vol van geboomte.

Wezon is een Dorp naby *Kesch*, en heeft rondsom zich veele Woestynen en gebergte. Des zelfs Inwoonders brengen hunnen oorspronk op *Biker Silik*, en worden *Abbasarionas* genaemt.

Dus verre zy gezegt van de plaetzen in of omtrent het Dal *Sogd.*

[+]De eerste Stad in het Landschap van Usbek, aen de zyde van het gebergte *Lispendek*, na 't Ooste, is *Tzehind*. Daer na volgt de Stad *Theatis*. Van daer komt men over den Vliet *Jarrimûhl:* en na een weg van twee dag reizens, aen de Stad *Ferrata*. Drie dag reizens van daer leit de Stad *Erusma:* en twee van deze de Stad *Kammerchan*, daer omtrent des Jaers zestien honderd en vyftig, een jonge Prins, en Zoon eens Zultans van Usbek, Hof hield. Van daer vaert men, in zeker vaertuig, *Chiemma* genaemt, na *Samarkand* over. [+]Georg. And.

De Azur steen, die omtrent *Tauris* in Persie, word gevonden, heeft zoo goede ader niet, als die in 't Land der Usbekken valt, werdende wat gewreven zijnde, bleek, zijnde ook zeer week, en bros.

Op den Berg *Firochkoe*, omtrent der Usbekken Land gelegen, worden zomwylen eenige Turkoizen gevonden, zijnde wat bleek, of Zee achtig van verwe, en worden in 't dragen, hoe langer hoe slechter: men weet deze zoodanig te verwen, en schoon op te maken, dat daer veele mede bedrogen worden, dieze voor de echte aennemen.

Uit de mond van een Koopman, de welke een geboorene Kalmak was, en zich onthielde in 't Jaer zestien honderd en vier en tachtig, tot *Ispahan*, by een Gezant van de Usbekken, die van de *Aijuka*, de welke in *Min Kislaak* woont, afgezonden was, hebbe het volgende bericht een 'er Reize, die hy gedaen had van *Min Kislaak*, een Eiland in de Kaspische Zee, tot de Sinesche Muur.

	Dagen reizens.
Van *Min Kislaak* tot *Dsiem*,	20
Van *Dsiem* tot *jilgaas*, alwaer men een groot water over moet,	15
Van *jilgaas* tot *Torgai*, had hy vergeten hoe verre.	
Van *Torgai* tot *Milantsji*,	10
Van *Milantsji* tot *Loktan*,	10
Van *Loktan* tot *Tsjarasu*,	5
Van *Tsjarasu* tot *Ischiel*,	10

Van *Ischiel* tot *Kasloh*,	4
Van *Kasloh* tot *Bulane*,	6
Van *Bulane* tot *Karbokatai*,	10
Van *Karbokatai* tot de Muur,	90

De zelve hadde dan zijne geheele Reis gedaen, in omtrent zes Maenden, in welke tyd, en reize, hy geen Steden hadde aengetroffen, maer Wildernissen, en zelf van Tenten en schier onbewoonbaer Land: waer uit gisse, dat de vooren staende Namen, Landschappen en Horden zijn: de plaets en poort, alwaer hy aen de Muur gekomen was, noemde hy *Kokuchuten*: wiste van geen andere ingangen, of poorten, als deze, de welke de Russen, zoo hy zeide, doorgaen mosten, die in Sina komen, en binnen de Muur tredende, zeide hy, liet men *Kamtsju* ter linker hand leggen, ter rechter hand af, was gelegen *Kambalu*. Omtrent *Kamtsju* was de meeste Rhabarber, waer in hy handelde, en verscheidene geladene Kamelen aengebragt hadde: hy noemde deze wortel *Tai Chuun*, dat is, het groote Geel, *Mien Kisilaach*, of *Min Kislaak*, betekent duizend Rust plaetzen. Het is de voornaemste en gemeene Winterzetel van de *Aijuka*, of des Kalmaksche Vorst te dier gewest, legt op een Eiland van de zelve naem, aen d'Oever der Usbekken Land. De Persianen in *Kiliaan* varen van *Asterabaad* in drie dagen tot daer toe over met hunne Waren, maer mogen niet op het Land treden.

Men schryft my uit *Persien*, van den achtsten December, des Jaers 1690, dat zekere Benden der Usbekken, in het Landschap *Corasan*, met een Leger van vyftig duizend man gevallen zijn, en ook *Merwe* belegert hebben, waer tegen zijn Persische Majesteit een dapperen Veldheer heest aengestelt, en genoegzame krygsmagt[+] afgevaerdigt, om de zelve te wenderstaen, en rugtret te doen nemen.

Op het Feest van *Ramadan*, in dit zelve Jaer, hadde den Afgezant des Chans der Usbekken van *Oergentsi* gehoor, zijn Majesteit, wanneer hy geplaetst was, men de schenkazien door hem mede gebragt, bestaende uit Tartarsche Paerden, Pluimkussens, gekrulde Lamsvellen, en

[+] Men believe te weten, dat het Land der Usbekken door verscheidene Vorsten word beheerscht, die ieder byzondere heerschappye voerren.

Indiaensche bereide Ossehuiden, voor by den Konink dragen, en achter deze verscheenen hondera en veertig man, ieder met een Usbeks hooft, der geener welke vyanden zijner Persische Majesteit, en van dezen Vorst zijn: de Gezant verzocht hulp van volk, om tegen de Usbek van *Samarkand, Balk* en *Buchara*, die *Chorasan* verwoesten, los te gaen, enz.

Wegens de Tartaren van *Usbek*, en eenige hunner Nagebuuren, is my uit *Ispahan*, door een Roomsch Priester, in den Jare 1697, het volgende verslag, toegezonden.

De Tartaren van *Usbek*, die oorlog den Perzen aen doen, zijn die van *Samarkand*, welke zich mede *Zagathay* benoemen, afkomstig van *Tamerlaen*, die zijn Zetel tot *Samarkand* hadde, een Stad, welke eertyds zeer vermaert was, doch tegenwoordig verdorven, van waer de Usbeksche Koningen haren Stoel overgebragt hebben, tot *Bocara*, gelegen aen de Rivier de *Oxus*, hebbende omtrent negen en dertig graden in breette, en drie en negentig in lengte. Weinig lager is *Balgh*, mede onderhoorig den Usbekken, een Stad, mede naemwaerdig, hebbende zeven en dertig graden in breette, en acht en negentig in lengte, al waer de Riviere de *Oxus* of *Ougus*, vermeerdert door twee takken, grooter word, gaende van daer Noord op, zich ontlasten, in de Kaspische Zee, na by een andere Stad, genaemt *Zahaspa*. Door deze Vliet deelt zich *Persien* ten Noorden van het *Usbeks* Tartarye af, welke grenst ten Oosten aen *Turkestan*, en ten Zuid-oosten aen Indiën, hebbende ten Westen de Kaspische Zee, en wat hooger ten Noorden de Kalmakken. Deze Kalmakken dryven grooten handel op Indiën: zy voeren veel duizenden paerden derwaerts, zoo dat van die zyde in Vrede leven, gelijk als zy mede doen, met de Usbekken van *Caskar*. De Kalmakken een aerd van volk als de *Usbekken*, welkers Land arm is, zijn gewoon op de Nabuuren te rooven, 't geene de Usbekken zeer gaern op de Perzen doen, met wien zy een ingebooren haet hebben: behalven het voorwentzel van vyandschap, zoo is noch de haet over de Godsdienst, wezende de Perzen Mahometaensch, volgens .de Leere van *Hali*, welke zich noemen *Sciahites*, en de Usbekken *Sounnis*, volgende de Leere van *d'Homar*, welken de Persianen vervloeken, als een bestormer van 't Ryk, en van de Erfvolginge van *Mahumet*, onderstellende die aen *Hali* te behooren, van wien de hedendaegsche Persische Koningen, afkomstig zeggen te zijn.

De Usbekken dan stappende te meer malen over de Vliet *Oxus*, doen vaek invallen op *Korasan* en andere omleggende Landschappen, tegen wien dan de naest gelegene Chans optrekken, doch meest tyds als zy vertrokken zijn, om dat zoo gezwint hun voornemen gewoon zijn te verrichten.

Men believen dan te weten, dat'er drie voorname Vorsten zijn onder de Usbekken, die Heerschen, de meest Zuidelijk gelegene, na de kant van *Persien*, is die van *Balgh* en *Bocara*, wie mede Heer is over *Samarkand*, zich palende ten Noord-oosten met *Turkestan*, waer van de Hooftplaets *Caskar* is, wiens Konink mede een Usbekker is, en Mahometaen, na de *Sounnische* wyze.

Van de zyde des Kaspische Zee, en weinig meer Noord-westelijk, grenst een ander Konink* die mede Usbeks is, en van de belijdenis van *Sounni*, hy stoot mede aen Perzen, dicht by de plaets daer de *Oxus* in de Kaspische Zee stort, deze belagen het Persische Ryk zoo wel als de Usbekken van *Balgh* en *Bocara.*

*Oergensi.

Deze Noord-wester Usbekken worden genaemt *Behairde* Tartaren; zy strekken langs de Noorder Oever van de Kaspische Zee. Dus verre het gemelte aen my uit *Ispahan* toegezonden bericht.

De beste Spyze der Usbekken is paerde vleesch: waer van de voornaemste alleenlijk het hooft-vleesch voor het lekkerste houden, en eeten: even als andere volken het hooft van een wild Zwyn.

Groote Heeren laten vleesch van wilde Ezels, 't zy gezoden of gebraden, en slechts half gaer, opdisschen; dat met uyen en peper word toebereid, en met gesmolte Boter begoten.

De Usbekken en Bucharen, reizen veel ter Koophandel na *Sina.*

De drank der Usbekken in 't gemeen, is water. Onder het reizen doen zy bywylen, met een vlijm, aen de lendenen of de beenen der paerden een aderlating, en zuigen het bloed met de mond daer uit, smerende op het gat Boter en Zout, en ryden dan aenstonds weder voort.

Zekere Usbeksche Gezanten, die zich des Jaers zestien honderd, ten Hove van den Grooten Mogol tot *Dely* bevonden, aten niets dan paerde vleesch. Geduurende de maeltyd, was 'er een wonderlijke stilte, en men bekommerde zich nergens mede, dan de Spyze met volle handen in te schokken. Maer wanneer dit paerde vleesch een weinig in de maeg gewerkt had, quam hunne sprake wederom.

De Usbekken hebben, volgens *Texeira*, een vervaerlijk gelaet, leelijke baerd, groove en sterke ledematen, sprekende

door de neus, op eene zelve wyze, als de Sinezen.

[+]Zy zijn veel heerschzuchtiger, als andere Tartaren: ook houden de meeste zich in de Steden op: en zelf leggen zy zich op de oeffening der vrye konsten en wetenschappen. [+]Ananie

Peruchi wil deze Volken voor Turken, en niet voor Tartaren of Parthen, gelijk de meeste van gevoelen zijn, gehouden hebben. Maer *Texeira* noemt uitdrukkelijk de Usbekken Tartaren: desgelijks alle de andere Schryvers met *Ananie:* die ook bevestigt, dat de Adel zich gewoonelijk van de Persische Tale dient.

Die van *Zagatay* dry ven Koophandel, in Tartarye, tot aen *Kampioen* of Kampision,[*] en *Persie*, tot aen *Tauris*. Zy voeren ook veele Zyde stoffen na Noord Tartarye, meest van daer het aen Persie grenst. Daer vlt ook Manna, die wit is, en van smaek als Zuiker. De Perzen noemen dit Manna *Xerkest*, dat is te zeggen Melk van Boomen; hoewel het niet dan dauw is, welke op de Boomen valt, en langs de takken neer druipt. Men vervoert de zelve ook na Indiën en andere gewesten, zoo *Texeira* zegt. [*]De rechte stel van deze plaets is my onbekent, en geloove nu verwoest te zijn

De Usbekken, zoo Mannen als Vrouwen, beschryden gewoonelijk magere, doch vlugge paerden. Hunne oorlogs-wapenen zijn sterke en ongemeene groote bogen, pylen, lançen, degens, schilden, en malie Rokken. Zy zijn dappere krygsluiden, en vechten altyd, zelfs al vluchtende, te paerde: door welk middel zy grootelijks hun Ryk uitgebreid hebben. Wonder strydbaer zijn ook de Wyven, en ongemeen vaerdig op pyl en boog asgericht. Ook weten de Usbekken zelf veele vreemde geschiedenissen daer van te verhalen, die ik, zonder de zelve te wraken, of te bevestigen, in haer waerde laet, en onder andere de volgende.

Wanneer de Groote Mogol, *Orangzeb*, hun Land beoorlogde, quam een troep van vyf en twintig of dertig Ruiters, een klein Dorp bespringen. Midlerwyl zy plonderden, en alle de geene vast bonden, die zy konden bekomen, om tot slaven te maken, sprak een oude Vrouw tot hen: Mannen begaet zulke gruweldaden niet, mijn Dochter is niet verre van hier, zy zal aenstonds komen. Pak u weg, of gy zijt lyveloos, zoo zy u ontmoet. De Mogollers dreven de spot met de oude Vrouw en haren raed, knevelende en sleepte ook haer meê. Maer naeuwlijks waren zy een halve myle buiten het Dorp geweest, of de oude Vrouw, welke geduurig na haer Dochter omzag, schreeuwde van blijdschap, zoo dra zy haer vernam, die zy aen het geweldig stuiven des stofs, en gewelt, dat het paerd maekte, kende. Van verre riep deze strydbare Tartarin, die gezeten was op een moedig paerd, met haren booge en pylkoker op zyde, hen toe, dat zy gewillig was, hen het leven te schenken, zoo zy alles weder in het Dorp wilden brengen, dat zy weg genomen hadden, en stil vertrekken. De raed van de Dochter beweegden hen alzoo weinig, als die van de oude Vrouw, Niet te min waren zy zeer verwonderd, als zy haer, in een oogenblik, drie of vier zware pylen zagen los schieten, die ook zoo veele van hun volk deden sneuvelen. Dit verplichte hen, om de hand aen de boog te slaen. Maer de Heldin hield haer zoo verre buiten scheuts, dat niemand haer kon raken: zulks zy de spot met al hun gewelt en pylen dreef. Dies zy, na de helft door het schieten met de booge, ter neer gevelt, en in wanorde gebragt te hebben, viel zy, met de Zabel in de vuist, op de overige, en matste hen allen.

Wat aengaet het getal van krygsvolk van het Usbeksche Land: de Stad *Samarkand* allen, kan zes duizend man uitleveren: en *Telin Chan*, Konink van-Usbek, die omtrent

het Jaer van zestien honderd heerschte, bragt tegen *Schach Abas*, Konink van *Persie*, in het Landschap van *Chorasan*, drie honderd duizend Tartaren te Velde.

Het schiet-geweer word by hen zelden gebruikt, om de zwaerte, welk hen zou dwingen, langzaem voort te gaen: daer in tegendeel hun voornaemste kracht, ip de vaerdigheit der onverwachte aenvallen en schielijke aftochten bestaet.

[+]De Usbeksche Tartaren noemen hunnen Konink of Vorst *Hakhon* en *Kan* of *Chan*. Hun Land was eertyds den Perzen onderworpen: doch zijn heden hunne grootste en moeyelijkste vyanden. Maer zoo *Ananie* over *Ramusius* schryvende, getuigt, zijn 'er twee Chans in 't Land van Usbek: d'eene te *Buchara*, en de andere te *Samarkand:* of, volgens *Bernier*, een in de Stad *Balch*, en de andere te *Samarkand.*

[+]Della Valle.

Omtrent des Jaers zestien honderd en vyftig, waren deze twee Chans tegen malkander in oorlog geraekt.

De Groote Mogol, *Schach fehan*, zond aen den Chan van *Samarkand*, tegen dien van *Balch*, bystant, onder beleit van zijnen Zoon *Orang-zeb*, die tegenwoordig ruim honderd Jaren oud, Konink van *Indostan* is: maer wanneer hy gereet stond, om de Hooft-stad *Balch* te veroveren, verdroegen zich de twee Chans met

malkanderen, en dwongen *Orang-zeb*, weer te rug te trekken: want zy vreesden, en zeiden ook, dat hy zich meester van hunnen geheelen staet zoude maken, (waer van boven reets is gemelt) op een zelve wyze, als *Ekbar* eertyds met het Koninkryk van *Kasimir* of *Kachemire* had gehandelt.

Kaschan en *Nasephan*, zijn, volgens *Schikardus*, Steden in het Usbeksche Land.

Saves is eene Stad, gelegen te midden tusschen *Caskar* en *Samarkand*, op delengte van honderd graden, en op de breette van een en veertig en een halve. Van daer tot *Chuzend* is tien dag reizens.

De Steden *Herat* en *Merwa* of *Merwe*, zouden door *Alexander de Groote* zijn gesticht.

Drie dag reizens van *Farcend*, leit de Stad en Landstreke *Lachuf* geheten: daer in veele Rivieren, Boomen en Tuinen zijn.

Noch tien dag reizens verder, komt men in het Landschap van *Choti*, zoo *Schikardus*, mede wil. Tusschen beide op weg, vind men niet als loutere Woestynen, van verscheiden aerd.

Als in den Jare 1666, een Nederlandsche Afgezant aen het Hof in *Persie*, dat toen onder Tenten, in 't open Veld zich ophield, ter gehoor verscheen, vond zich daer mede een Usbeksch Afgezant, waer van het verslag-schrift gemelter Nederlandsche Afgezant spreekt, als volgt:

Aldus reden wy dan, tot omtrent op vyf honderd treden na, van zijne Majesteits Gehoor-tente, alwaer van de paerden af traden, en voorts honderd treden te voet naderden, tot by een opene Tente met Alkatyven bespreit, aldaer ons, na verwellekoming en nooding van den *Mehmandaar Basji* ter neder zetteden. Wy vonden alhier den Usbekkische Afgezant, in een Eeren-kleed van een Zilverlakenze Cabay, en een Goudelakenze overrok gedost, om zijn afscheid, nevens ons by zijn Majesteit te erlangen. Dit Volk komt gemeenlijk om 't Jaer of twee eens, met eenige giften voor zijn Majesteit verschynen, wel onder voorgeven van de verbonden harer Konink, met deze Majesteit te onderhouden, maer in der daed, om onder den dekmantel van een Afgezant, een groote menigte Koopmanschap, dieze mede nemen, als Rhabarber, Zabel-bond, Papier, Barnsteen, Paerden, enz. in dit Ryk Tolvry in te brengen, te verhandelen, en weder andere Waren van dit Land, in plaetze van de voorige, mede Tolvry uit te voeren; zoo dat deze Afgezant, niet anders als onder dien schyn, den Koopman gespeelt heeft.

Een korte aenmerkinge van de Vliet Oxus.

DE Vliet *Oxus* schiet door 't Landschap van *Usbek* of *Zagatay*, en ontlost zich in de Kaspische Zee.

Wat my van de zelve uit de *Persische* Hooft-stad *Ispahan* is geschreven, mag men zien by het volgende bericht.

De Vliet *Oxus* word in het Arabisch *Dzjihhoen*, en op Persisch *Amoei* geheten. Zy zoude, volgens de Landkaerten, die in Europe daer van gemaekt worden, in de Kaspische Zee vloeyen; doch de Arabische Landbeschryver *Abulfeda*, die in de dertien honderste Eeuw na de geboorte van Christus geleeft heeft, stelt in zijne Tafelen, dat de zelve in een groote poel, dat hy het Meir van *Chowarezmie* noemt, zoude storten en eindigen, zonder zich met de Kaspische Zee te vermengen; hoewel het Land van *Chowarezmie*, dat nu, na de Hooft-stad daer van, het Vorstendom van

Oergendzy genaemt word, en onder een Usbeksche prins, *Anoesjeh-Chaan* geheten, behoort, aen 't gemelde Meir uitgestrekt leit. Hebbe ook een Arabische kleiner landkaerte gezien, waer in de Vliet *Oxus*, als in de genoemde poel eindigende, vertoont word, zonder dat eenige gelegentheit aengetroffen heb, waer op ik my verlaten konde, om daer van zeker en naeuwkeurig bescheid te krygen; alhoewel nochtans daer toe eerder zou hellen, om te gelooven, dat de zelve Vliet zijn uitgang in de Kaspische Zee heeft, in opzichte my voor gekomen is, dat van de Stad *Oergendzy*, by *Abulfeda Dzordzjanijah*, en, in oude tyden, by de Perzen *Gurgaandzj* geheten, die aen de overzyde van den *Oxus*, ten aenzien van Persien, gelegen is, na *Astrakan*, in de tyd van tien of twaelf dagen, zou kunnen gevaren worden: zonder dat ik het daer vast zou durven verzekeren.

Van de oorspronk dezer Vliet weet ik noch minder bescheit: doch men zoude, uit haren loop, kunnen vermoeden, voor zoo veel ik aaer van bericht ben, dat de zelve uit de Bergen van *Tibet*, of uit eenig ander Tartarsch gebergte daer omtrent, zijn aenvang neemt, zonder het zelve ook voor gewis te willen uitgeven.

Van de Landschappen, die de zelve doorloopt of aenvloeit, kan ik ook geen andere opening doen, als dat de zelve de drie Vorstendommen van de Usbekken,

als *Oergendzy, Buchara*, en *Balch*, en daer benevens ook het Land van *Badachsjaan*, daer de graverye van de Robynen *Baleis* is, besproeit: leggende d'eerste twee Heerschappyen aen geene zyde, en *Balch* aen deze zyde van den Vliet *Oxus.*

Deze stroom is vry wyt, en ook zeer waterryk, inzonderheit in de tyd van de afwatering: is mede zeer steil van Oevers; hebbende, wanneer men van *Merwa*, een voorname Stad in *Persie*, leggende na de grenzen van Usbek, reist, drie groote Veeren, daer men de zelve overvaert; alhoewel men die zomtyds, op andere plaetzen, doorwaden kan: 't welk de Usbekken, die zulke doortochten kennen, nu en dan eens doen, om invallen en strooperyen in de Landen, aen dees zyde van dat water, te verrichten. Het eerste Veer, in 't Weste, is recht tegen over de Stad *Oergendzy:* het tweede, aen de rechter hand, by een plaets, *Kotna* geheten: en de derde noch meer Oostwaerts, by *Tsjehaar-dzjoe*, dat een zeer sterk Kasteel is, aen d'overzyde van de Vliet *Oxus* gelegen, leidende beide deze laeste Veeren tot in het Land van *Buchara*, het Vaderland van den beroemden Artz *Avicenna:* waer over de Prins *Abdu-laziez-Chaan*, die op de Bedevaert na *Mekka* overleden is, geheerscht heeft; overdragende toenmaels het Ryk aen zijnen jonger Broeder, *Subh-haankoeli-Chaan*, die in die tyd het gebied over het Landschap van *Balch* alleen voerde,[+]en noch tegenwoordig beide de Heerschappyen onder zich heeft; zijnde *Anoesjeh-Chaan*, de Prins van *Oergendzy*, een Schoonzoon van *Abdu-laziez-Chaan*, en van een zelve afkomst, daer de Crimsche Tartars uitgesprooten zijn. [+]1690.

De Steden en voornaemste plaetzen, die aen den *Oxus* gelegen zijn, worden by *Abulfeda* de volgende genoemt: als groot en klein *Gurgaandzj, Kaas, Hezaar-esb* en *Ferebr.*

Eenen *jenkinson*, die de Kaspische Zee, in de vyftien hondertste Eeuw bevaren heeft, en ook in Tartarye geweest is, stelt in zijne Landkaerte van Rusland, een Eiland in die Zee, by hem *Manguslave* genaemt, het welke na allen schyn een en het zelve zal zijn, met het Eiland *Mienkhisjlaak*, 't welk, op het Turks, duizend Winter-vertrek-plaetzen-betekent. Dit Eiland is van de Kalmakken bezet: en hebbe ik mede gehoort, dat die van[+]*Astarabaad* derwaerts varen, om eenige kleine Koophandel van geringe waren aldaer te dryven, zonder dat echter uit hunne vaertuigen zich aen land begeven, of betrouwen durven. Dus ver gemelte bericht. [+]Van dit Eiland ziet mede boven.

Vossius schryvende over *Mela*, zegt van deze Vliet het volgende.

Mela wil, dat deze Vliet uitstort, aen een Scytisch Inham, van de Kaspische Zee, en helt *Herodoot* daer heen, dat zy veertig monden zoude hebben, hoewel andere willen, dat de zelve maer een uitgang in de Kaspische Zee heeft, of wel, dat zy verdeilt werdende, door ontallijke spruiten in de Persische Velden smoort, en nergens in, door een zienlijke Vliet zoude uitstorten, wes de Landstreeke daer om heen, zeer vruchtbaer zoude zijn: edoch dat men zegt, geen uitgang te hebben bespeurt: in de Kaspische Oever schynt daer door veroorzaekt te zijn, dat Zomers, wanneer het water klein is, zy lichtelijk door de takken en Rivierspruiten word ingeslorpt, zoo, dat geen uitgang schynt te hebben, gelijk als zulks aen de *Euphrat*, en andere Stroomen dikmael gebeurt. Dus ver uit *Vossius.*

De Vliet *Oxus* is vuil, en voor aen, vol Riet bewasschen, zoo dat het daer ongemakkelijk om te varen is: en alzoo om hoog aen de zelve veele ryke plaetzen liggen, hebben de Kozakken veel moeite gedaen, om daer door te booren, en opwaerts te varen; doch is hen altyd mislukt. Byzonderlijk heeft daer na getracht, den

vermaerden Kozak *Kondrof*, die, als hooft van veele rooversche benden, voor vyf en dertig Jaren, de zelve meende op te steken, om rooveryen te plegen. By die geene, welke kennis van zijn toestant hebben, is zy vaerbaer: en, zoo de Ruszen zeggen, zoo groot, als de *Volga* zelve: maer vol droogte.

Daria, zoo als de Vliet *Oxus* aen zijn mond zomtyds word geheten, is op het Persisch zoo veel gezegt, als Zyde, misschien alzoo genoemt, om dat van daer omtrent, veel Zyde word gebragt, en geteelt. Op 't Tursch zoude dit woord zoo veel betekenen, als een Meir of Moeras: gelijk aen den uitgang van deze Vliet eenige daer voor leggende Eilandekens, een Meir schynen te maken.

Oxus is, volgens *Ptolemaeus*, de grootste Vliet van het Landschap *Sogdiana*, scheid, *Baktria* van *Sogdiana*. D'Arabieren noemen hem *Gihon* of *Gihun:* dien ook *Achmed*, in zijne geschiedenissen van *Tamerlaen* gedenkt, en noemt die *Ghanou* of *Gihon*, en *Lihun*, wordende nu doorgaens van de bywoonders, volgens *Abulfeda, Gerehoun* geheten. Hy ontstaet uit het gebergte van *Badrachan*, en loopt daer na langs de grenzen van *Balch*, bevochtigende de Steden *Termid, Zemin* en *Chorarisma*. Hy word ook de Vliet van *Balch*

genaemt, en scheid het Landschap van *Chorasan* van dat van *Mawaranahr* of Over-Oxusch Landschap, en valt op de grenzen van *Persie*, met eenen verdubbelden mond, in de Kaspische Zee.

De Vliet, by d'ouden, als *Strabo, Plinius* en *Ptolemaeus, Jaxartes* genaemt, word nu, volgens *Niger, Ochus*, en van de Turken, volgens *Bonsinius, Chyttim* geheten.

Ook gevoelen andere, dat een Vliet *Ochus* in d'*Oxus* vloeye.

Het is een groote Vliet (volgens zommige Schryvers,) der Sogdianen. Zy valt mede in de Kaspische Zee, zijnde breeder, als d'*Oxus*, en heeft zijnen mond eenige graden Noordelijker, als d'*Oxus*.

Strabo zegt, d'*Oxus* zoo wel bevaerbaer zy, dat d'Indische Waren, langs den zelven gevoert, lichtelijk na *Hyrcanie*, en volgende plaetzen, tot aen de Zwarte Zee, door de Rivieren, kunnen afgebragt worden.

[+] De zelve Schryver stelt, de mond van den Vliet *Oxus*, aen de Kaspische Zee: desgelijks die van den *jaxartes* of *Ochus*, welk de Noordelijkste is, op eenen stant van vier en twintig honderd stadien van malkanderen. [+]Lib. 11.

Hyrcanie word, volgens *Strabo*, in zijn elfde Boek, door de Vlieten *Ochus* en *Oxus* gescheiden, tot aen dier uitwateringe in de Hyrcanische Zee: waer van *Ochus* door *Nesrea* vloeit.

Aristobulus schryft, dat d'*Oxus* de grootste der Rivieren zy, die van hem in Asie gezien zijn, behalven d'Indische Rivieren: en dat van daer veele Indische Koopwaren, na de Hyrcanische Zee, afgevoert, en over den *Cyrus*, en de vordere plaetzen, na de *Pontus Euxinus*, of Zwarte Zee overgebragt worden.

D'*Ochus* word by d'oude Schryvers niet veel gedacht.

Eenige hebben ook de *jaxartes, Tanais* genoemt, die Europe van Asie scheid.

In de Vliet *Oxus*, als van ouds gezegt wierd, valt de Rivier *Dargamanes*, te gelijk met de *Sinde:* welk doch eerst in de *Dargamanes* zoude uitboezemen. Mede valt de Vliet *Zariaspis*, volgens bericht van *Dominicus Marius Niger*, in de *Oxus*. Daer lagen in de Landschappen, rondsom deze Vliet, zeer veele kostelijke Steden: onder andere de Stad *Choana*, van *Alexander de Groote* verwoest, en zeer veele andere meer, welke by den gemelten Schryver zijn te zien.

Schikardus zegt in zijn *Tarech*, de Riviere *Oxus* de *Gozan* te zijn; hoewel andere de *Ganges* voor de *Gozan* nemen. *Haithon* noemt de *Oxus, Phison.*

De Vliet *Oxus* heeft zijne Bronnen, volgens *Solinus, Plinius, Polybius, Strabo* en *Ptolemaeus*, van den Indischen Berg *Kaukasus*, uit het Meir *Oxus*, op de lengte van honderd en negentien graden en dertig minuten, en op de breette van negen en dertig graden, zijnde geweldig vergroot door het invloeyen van veele wateren in *Baktriana*. Zy stroomt, met een zeer grooten en drabbigen kil, door vlakke Velden. Wanneer de zelve by zekere woeste plaetzen gekomen is, vervaltze op zekere steile en afgebroke holte en steenen of klippen, en stort, met zulken gewelt en kracht, dat de zelve verder als een stadie afspringende, ruimte voor een Ruiter te paerd doorgang laet. Daer na schied deze Rivier onder d'aerde voort, en deinzende weer op, vertoont haer nochmaels, en valt eindelijk, door twee monden; in de Kaspische Zee, op de lengte van honderd, en op de breette van drie en veertig graden en zes minuten: begrypende tusschen deze twee monden verscheide Eilanden. De monden leggen van de Riviere *jaxartes*, twee duizend vier honderd stadien, of tachtig parazangen (ieder parazang gerekent op dertig stadien of een Duitsche myle) zoo men *Strabo* gelooven mag:

maer *Ptolemaeus* stelt die tusschen stant op zes honderd en zes en dertig Landbeschryvers minuten.

Deze Riviere is slykerig en drabbig; des zelfs water is zoo smakelijk tot drank, dat in het Leger van *Alexander*, veel meer krygslieden, door het onmatig drinken van dat water, om 't leven gekomen zijn, als door eenig gevecht.

Dewyl nu deze Vliet, breet en diep was, zijnde van zulken snellen loop, dat de zelve lichtelijk, het geen op den bodem was, kon weg slepen, en ook stoffe, om bruggen daer over te slaen, ontbrak, zoo deed *Alexander* de vellen of huiden, die den krygsknechten tot Hutten verstrekten, by een verzamelen, en die met zeer droog Rys of Takwerk opvullen, en dicht te zamen binden en naeyen, op dat het water nergens zou konnen in loopen. Op deze pakken, dus te zamen gebonden, en in de Rivier gesmeten, voerde hy het krygsvolk, in de tyd van vyf dagen, over.

De voornaemste Rivieren, die in den *Oxus*, uit den Berg *Paroponissus* of *Parapomisus*, nu *Obengir* genaemt, en uit de Sogdische Bergen vallen, zijn, volgens de oude Schryvers, de *Darchidis, Dargamanes* of *Dorgomanis, Margus* en andere.

Eertyds bewoonden de Sogdianen de Ooster Oever der Vliet *Oxus:* maer de

Baktrianen, aen den Berg *Taurus*, den Zuid-oever.

Zahaspa is een der voornaemste Steden van die Landstreeke of Oort: aen de Ooster mond van den Vliet *Oxus* gelegen: na de welke veele Koopluiden, uit Indiën en Sina, toe schieten.

Polybius, in zijn tiende Boek, beschryft de Riviere *Oxus* aldus.

Het Volk der Aspatische Nomaden, heeft hunne woonplaetzen tusschen de Riviere *Oxus* en *Tanais:* welke eerste, in de Hyrkanische Zee haer ontlast: maer de andere, de *Tanais* namelijk, loopt in de Poel *Meotis:* en zijn beide van die grootte, dat men met Schepen daer op varen kan.

Hier valt een verwonderens waerdige zake te zeggen: te weten, op wat wyze de Nomaden over de Riviere *Oxus* trekken, en te voet, met hunne paerden, in *Hyrkanie* komen. Van deze zake plag gewoonelijk tweederleye wyze bygebragt te worden: welker een niets begrypt, dat verwonderens waerdig is: maer de andere is wonderlijk; hoewel zoodanig niet, dat die niet kan geschieden. Want de Riviere *Oxus* uit den Berg *Kaukasus* den oorspronk van zijne Bronnen nemende, en in *Baktriane*, door het invloeyen van veel waters in de zelve, vergroot zijnde, word, door de vlakke Landouwen, met een zeer groote en drabbige stroom voort gesleept. Wanneer zy daer na tot woeste plaetzen gekomen, en aen zekere steile en holle klippen of steenen vervallen is, stort zy, met zulken kracht en gewelt, (want het is een groote Riviere, en die van de boven of hooge plaetzen, neerwaerts gesleept word) haer water neerwaerts, dat het zelve neervallende water langer of verder, als eene stadie van de gemelde steenen, op den beneden grond afspringt. Men zeit dan, dat d'Aspasiacenzers, door dit bestek of door deze wyte, naby die Rotze, onder de scheut des neerstortenden waters, met hunne paerden, in *Hyrkanie* overgaen.

De andere wyze, schryft *Polybius*, bestaet in een waerschynlijker verklaring. Men zeit, dat die grond of bodem, op den welken de Riviere *Oxus* uit de watervallen schiet, wytstrekkende vlakten hebbe: welke, door de kracht en gewelt des neerstortende waters, uitgeholt word: dat daer na de Riviere, wanneer zy, na het opsplijten der Aerde, voor haer een diep gat geopent heeft, onder de Aerde voort gesleept worde, en aenstonts, na het afleggen van een kleine loop, weer op springe en te voorschyn kome: Dat de Barbaren, die de natuur der plaetzen wel kennen, ter plaetze, daer de Riviere tusschen beide ophoud, op de paerden gezeten, na *Hyrkanie* overreizen. Dus verre *Polybius.*

Zeker Hoogduitsch Schryver spreekt van de Rivier *Oxus*, als volgt.

De Riviere *Oxus* wierd by de Scythen *Silin*; by *Arrianus, Suidas, Quintus Curtius,* en andere, die de daden van *Alexander de Groote* beschreven hebben, mede wel misverstandelijk *Tanais* genaemt: maer word heden van de Tartaren, en op het Arabisch, *Nahor Chogende*, dat is, Riviere van *Chogende*, geheten: alzoo na de Stad *Chogende* gebynaemt; welke op haren Wester-oever tot een myle verre uitgestrekt, ligt. Het is de oprechte scheidpael des Aerdbodems, zoo als die van ouds bekent was, en de merkpael der overwinningen van Vader *Liber* of *Bachus, Herkules, Semiramis, Cyrus* en *Alexander*. Zy is de grootste der Rivieren, die in de Kaspische Zee vloeyen: en ontstaet by de Volken *Comeden* en *Sacen*, uit den Berg *Paroponissus*, die andere de Indische *Kaukasus* noemen, op de lengte van honderd en vyf en twintig, en op de breette van drie en veertig graden. Na zy omtrent eene streeke van vyftien honderd minuten afgeleit heeft, stort zy, met groot geruisch, in de Kaspische Zee, op de lengte van honderd, en op de breette van zeven en veertig graden. Eertyds bezaten de Scythen

de Oevers, en Landen, neffens de Oevers gelegen. Deze zijn eenderleye Landaert, bestaende uit onderscheidelijke Volken, onder verscheide benamingen: te weten, *Sacen, Comeden, Massageten* en *jaxarten*. De[*] *Nomaden* hadden de Noorder Oever in: maer de *Sogdianen* de Zuider Oever. De meeste waren vroom van zeden, bewoonden langen tyd, in plaets van Huizen, Bosschen, en gebruikten Beziën, tot spyze.

[*]Of Veldwoonders.

In *Sogdiana* stellen eenige acht Steden; andere weiniger; de welke alle, door *Alexander de Groote*, verovert zijn. Der zeiver voornaemste was *Cyropolis*, by *Ptolemaeus Cyreskata* genaemt, gelegen aen de Rivier *Demus*, welker stant of gelegentheit hy op de lengte van honderd en veertig, en op de breette van drie en veertig graden, en veertig minuten stelt.

Na dat *Cyropolis* verdelgt was, en, in verscheide gevechten, honderd en twintig duizend Sogdianen verslagen waren, heeft *Alexander*, byna midden op den weg, tusschen de Bronnen van den *Jaxartes* en *Oxus*, op de breette van een en veertig graden, op de zelve plaetze, aen de welke *Liber, Herkules, Semiramis* en *Cyrus* Altaren doen oprechten hadden, eene Stad

gesticht, welke het derde of laetste Alexandrye genaemt is, om de merkpalen van zijne overwinningen te stellen. Het word het derde Alexandrye genaemt, dewyl *Alexander de Groote* twee andere Steden van die naem had doen bouwen, en dit, zijnde het laetste Alexandrye, het aller Oostelijkste van allen was.

In deze gewesten was de Rotze van *Sysimithre*, vyftien stadien in de hoogte, en tachtig in den omtrek groot. Zy was boven plat en ront, en kon vyf honderd mannen voeden. Men zeit, *Alexander* aldaer prachtig ter maeltyd zou onthaelt zijn, en met *Roxana*, Dochter van *Oxyartea*, zou getrouwt hebben. De Rotz *Sogdiana* zou eens zoo groot zijn. Tot dus verre de opgemelte Schryver.

Amol, is volgens *Abulfeda* en *Gool*, eene Stad, dicht by de West-oever van de Vliet *Gihun* of *Oxus* gelegen, op de lengte van zeven en negentig, en op de breette van acht en dertig en een halve graed, en op een zelve streeke met *Buchara*, omtrent een Italiaensche myle van gemelte Vliet af gelegen. Zommigen noemen het enkelijk *Amol* of *Amou:* andere, met een byvoeging, *Amol Zem*, om de naby gelegentheit van de Stad *Zem* (welk *Zem* een Stedeken van *Chorasan*, ten Ooste, gelegen is) en *Amol Schat*, als mede *Amol aen den Gihon*, of *Gihun:* en alle deze *Amols* zijn een en dezelve, dienende slechs tot onderscheit van de Stad *Amol*, in *Taberstan.*

Iran en *Turan*, wierden eertyts de gewesten genaemt, te wederzyde aen de Oevers van de Vliet *Oxus.*

Siehri Sebzi, dat is de Groene Stad gezegt, legt beoosten de *Oxus*, niet wyt van de Kaspische Zee.

Tusschen *Heraat* en *Balg*, legt een Stedeken *Abi Murgaas* genaemt.

Van *Hhasaar Siademaan* na *Samarkand* reizende, ontmoet men, tusschen beide, *Kesi*, en de Vliet *Oxus.*

In de gewesten van *Samerkhand*, of *Samarkand*, vind men de plaetzen *Seri Poel* en *Taankent.*

De plaets *Dzienaakh Boelaakh*, legt dicht by het water van *Chodziend*, zijnde een der Velden van *Taasikent*, aen geene zyde der Riviere van *Chodziend.*

Als men voorby *Kesi* is, ontmoet men een Zand-woestyne, ten einde van de welke men aen de *Oxus* komt.

Op de uiterste grenzen van Persien, tegens het Land van den *Orgendzier* Vorst, legt een plaets *Atrek* genaemt, moetende[+]men van daer na *Orgendzi* toe, vlakte over gaen, in welke, ter zyden aen de weg, hier en daer putten gegraven zijn.

[+]Of Oergoentzi.

Aen het gewest van *Asterabaad* Oostwaerts, paelt de Landstreeke en plaets *Fenderesk* geheten, alwaer eenen Zultan zijn Zetel heeft: deze plaets wil men, dat van de eene zyde aen den *Kalmak*, en aen een andere zyde aen d'*Oergendzier* zoude palen.

By *Asterabaad* loopt een Rivier in de Kaspische Zee, die van een verre weg uit het Oosten komt, welke men *Gurgoni Sefied* noemt, leggende aen des zelfs mond, een Dorp dat *Choraaschaneh* geheten word.

De Vliet *Oxus* word, van wegen het vloeyen voorby de Stad *Amol*, in 't Arabisch, by d'Arabische Schryvers, *Amolvie*, dat is, water van *Amol* genaemt: gelijk de zelve Vliet, na de Stad *Balch*, welke zy voorby vloeit, *Nahar* of *Nahor Balch*, dat is, Vliet van *Balch* geheten word.

De Stad *Zem* leit aen de zelve zyde van den Vliet *Oxus*, en ten Oosten van *Amol*, op de grensscheiding van *Chorasan*, en op de lengte van negen en negentig graden,

en op de breette van zeven en een halve. *Tavernier* stelt *Zem* op de lengte van negen en tachtig graden, en veertien minuten, en op de breette van acht en dertig graden, en vyf en dertig minuten.

Deze Stad voed menigte van Vee, met haair en wol.

Kalef is een klein Stedeken, aen den Vliet *Oxus*. Daer valt veel vrucht.

Des Winters vriezen de groote Rivieren *Gihun* en *Sihun* zoo sterk toe, dat een geheele Karavaen daer over kan trekken.

De Riviere *Wachscab* heeft haren oorspronk in *Turkestan*, en schiet voort, tot het Land van *Wachs*, tusschen de Landen van *Chotelon* en de grenzen van *Resker*. Van daer looptze tot aen *Balch*, en stort haer water, boven de Stad *Termud*, in den *Oxus*. De eerste kromme bocht is, de bocht van *Chotelon* genaemt.

Volgens *Ebn Haukal*, ligt het Landschap van *Chotol* of *Chotelon* tusschen den Vliet *Wachscab* en de Vliet *Badachsan*, die anders *Harrat* word genoemt.

De Vliet *Sihun*, anders *Scask, Zaz* of *Schas, Chuzend* en *Scheherkuba* of *Schehruka*, en *Nahar* of Vliet van *Chogende*, na de Steden, daer zy voorby vloeit, genaemt; neemt haren oorspronk, volgens *Warnerus*, in het Landschap van *Turkestan*, uit het gebergte *Benzebin:* hoewel andere, als *Gool*, den oorspronk van den *Sihun*, mede, gelijk die van den Vliet *Gi-*

hun, in het bergryk gewest van *Badachan* stellen.

Deze Vliet zakt Oost en Noordwaerts af, en gekomen by *Surgend* of *Jengikent* en *Schas*, loopt voort, door het Landschap van *Fargana*, en schiet van 't Noorde na het Zuide, ontfangende op weg veel waters van andere Rivieren: als dat van *Chersan* en *Rudawes*. Zy loopt daer na door de Steden *Chogende, Achsiket, Chuzud, Farak*, en *Bikud*, voorby *Hasabrani*, en verduistert, of duikt daer na onder moeraschachtige en zandige Landouwen, stortende haer water twee dag reizens van daer (volgens *Gool*) in de Zee, zijnde eene streeke van vyf en veertig mylen, en wykt op eenige plaetzen, zeer verre van den *Gihun* af, en is byna eens zoo breet, of een derde breder, als de *Gihun.*

Waer evenwel deze twee Rivieren, als de *Sihun* en *Gihun* of *Gihon*, eindigen, daer in verschillen de Oostersche Schryvers. Zommige willen, dat zy beide in het Meir Van *Chowaresmie* haer water zouden storten. Daer zijn 'er, die zeggen, dat uit de Riviere *Sihun*, op de lengte van een en negentig graden, een Riviere schiet, die na de Landstreeke der Stad *Chuzend* of *Chuzud* loopt, en in de groene Zee haer water loost.

Chogende is eene vermaerde Stad van *Mawaranahr*, of het Over-Oxusche Landschap, en leit beweste den Vliet *jaxartes*, anders de *Sihun:* op wiens Oever zy gezeit word byna een geheele myle te beslaen. Waer na de Vliet *jaxartes* of *Sihun, Nahar* (dat is Vliet op Arabisch) van *Chogende* gemeenelijk genoemt word.

De Stad *Chogende* is op eene vlakte gelegen, en heeft van binnen en buiten Tuinen, die alderleye vruchten geven, en word in de Tafelen van *Ulugbeig*, die aldaer geheerscht heeft, op de Noorder breette van een en veertig graden en vyf en vyftig minuten gestelt: negen en veertig graden Oostelijker, als *Samarkand*, welk de Koninklijke Hooft-stad van het Over-Oxusche Land is.

Het Land van *Chogende*, dat by zommige, en wel de meeste Landschryvers, in de Landstreeke van *Fergana* gezegt word te leggen, welke over den Vliet *Jaxartes* strekt, schynt in der daet daer van afgescheiden en onderscheiden te zijn.

Oruxena is ook een van de voornaemste Steden van het Over-Oxusche Landschap, en de Hooft-stad eens Landschaps van een zelve name, leggende, volgens *Ulugbeigh*, onder de parallel van veertig graden en vyf en twintig minuten, Noordelijker als *Samarkand*, en drie en veertig minuten Oostelijker.

De Landstreeke van *Oruxena* zelve, is voor het grootste gedeelte bergryk, paelt aen het Koninkryk van *Samarkand* ten Weste: heeft ten Ooste een gedeelte van *Fergana:* ten Noorde, een ander gedeelte des zelfs, en de Landstreeke *Xashi*, die over den Vliet *Jaxartes*, en tot voorby het Koninkryk van *Samarkand* strekt: en heeft eindelijk ten Zuide, tot grenspael de Landstreeke van *Saganiaen*, en meer Westelijker, de Landstreeke van het Stedeken, *Kesch* genaemt.

De Landstreeke van *Oruxena* begrypt zeer veele Dorpen: waer van veele zoo groot als Steden zijn: die de meeste Arabische Schryvers daerom Steden noemen. *Abulfeda* telt in de zelve vier honderd Kastelen.

Markus Varro, en *Plinius* verhalen, dat, onder gelei van *Pompejus*, uitgevorscht zy, dat men in zeven dagen uit Indiën, by de Baktrianen, aen den vliet *Ikarus*, die in den *Oxus* vloeit, kon komen, en dat uit dien, door de Kaspische Zee, d'Indische Koopwaren in de Vliet *Cyrus* gevoert konden worden, 't geen niet meer dan vyf dag reizens is, en dat men door de Vliet *Phasus*, in den *Pontus Euxinus* kon gebragt worden.

De Vliet *Oxus* doorklieft, volgens *Plinius*, de Volken *Derkes*, en neemt zijn oorspronk van het Meir *Oxus*.

De Vlieten *Ochus* en *Oxus* slepen, uit de bygelege Bergen, afschraepzelen of korlen van Zout.

De *Jaxartes* en *Oxus* vloeyen uit de Landstreeken der Sogdianen, door de Woestynen van Scythien, in de Scytische Zee: welke Scythische Zee *Mela* voor eenen linker boezem van de Kaspische Zee houd: want hy deilt de Kaspische Zee in drie boezems, als in de Hyrkanische, in de Scythische, en in de Kaspische boezem.

De Vliet *jaxartes* is, volgens den zelven *Mela*, in zijnen Bron groot: maer de *Oxus* grooter, door den inval van andere Vlieten: en hebbende eene wyle van het Ooste na het Weste geloopen, kromt hy zich aldereerst na de Volken *Dahason*, en hebbende zijn loop na 't Noorde gekeert, opent zijn mond tusschen de Volken d'*Amardens* en *Pesikas*.

By *Harsabrani* woonen, ter wederzyde der Oevers van *Sihun*, de Volken *Sulirgiz*, geheten, die de meeste Mahometanen zijn.

De Riviere *Bin* of *Bui* stort uit het gebergte *Sefed* en *Songamar*, en maekt een

klein Meir. Voort loopende, vermengt haer met meer Riviertjes, en bewatert het omleggende Landschap. Een andere Vliet loopt na *Sefed, Samarkand* en *Buchara.*

Tusschen de Rivieren *jaxartes* en *Oxus*, vallen in de Kaspische Zee, volgens *Ptolemaeus* en *Curtius*, de Rivieren *Jastus* en *Polycimetus.*

De *Polycimetus* is, volgens schryven van *Curtius*, een Beeke, welke de Oevers, ter wederzyde, tot eene smalle kil maken. Daer na word zy in een hol ontfangen, en onder d'Aerde weg gesleept. Dat zy onder d'Aerde verborgen word, strekt tot bewys het geruisch des loopende waters; dewyl de grond zelf, onder den welken zoo grooten Riviere vloeit, ook een matelijke vocht uitlevert.

De *Polycimetus* loopt, volgens *Ptolemaeus*, door een zeer groot bestek des Landschaps der Sogdianen, welke uit wytstrekkende Wildernissen bestaet. Hy beschryst de zelve alzoo, als of zy overal in eene open kil vloeide, en schynt met de *Gihun* een zelfde Vliet te zijn.

Zeker Ethiopisch Schryver, volgens de vertaling van de Hoog geleerde Heer *jobus Ludolfi*, in 't Latyn, zegt deze woorden van de Rivier *Gihun* of *Gijon.*

'Sicut Flumen Gijon *in diebus* Hiemis,' *(Nilum intellexit)*

Dat is:

'Gelijk als de Rivier *Gijon* te Winter' tyd (verstaende de Nijl,): waer uit te bezeffen is, dat men oulinks met deze naem ook andere groote Rivieren heeft benoemt.

Van deze Vliet word by *Petrus Pays*, die onzes erachtens de eerste was, welk den oorspronk van de Nijl in *Afrika* bezocht, gezegt, dat zy *Gehon* is geheten, en eene der Rivieren van het Paradys zoude zijn.

Maruta Dibagos, een Armenisch Koopman, die meermalen de Kaspische Zee heeft over gevaren, heeft mondeling aen my bericht, dat de Rivier *Oxus*, eer zy in gemelte Kaspische Zee stort, door een klein Meir schiet.

Het Landschap van Buchara.

HEt Landschap van *Boechar* of *Buchara*, zijnde mede de naem van des zelfs Hooft-stad, is gelegen op de hoogte van negen en dertig graden.

Het paelt, ten Zuiden, aen de Perzen: ten Noorden, aen de Kalmaksche Tartars: ten Westen, aen *Samarkand*, en dicht aen de Kaspische Zee; en ten Oosten, aen *Caskar* en *Turkestan*, werdende het zelve, onder 't Usbeks Tartarye getelt.

Abulfeda stelt *Buchara*, als d'eerste Stad in *Mawaranahr*, op de lengte van zeven en tachtig graden en twintig minuten: en *Saganija*, of de Stad *Schumon*, in 't gewest van *Saganija*, de laetste Landstreeke na het Ooste, op twee en negentig graden en veertig minuten, verschillende eene streeke van negentig mylen, van het Weste na het Ooste te rekenen.

Zommige verdeelen dit Landschap in groot en klein *Buchara.*

De Stad *Buchara* is geplaetst in een lage Landsdouwe, omkringt met een hooge aerde wal.

Zy is verdeelt in drie deelen: waer van de Vorst met zijn Hofgezin, en Hovelingen, het middelste bewoont. In het tweede woont den Koopman, en in het derde gedeelte houden zich de Ambachtsluiden, en vreemdelingen op; hebbende elk Ambacht en Koopmanschap, zijne eigen afzondering. De Kerken en Stads gebouwen zijn prachtig, van steen opgehaelt, en van binnen vergult.

Midden door de Stad loopt zeekere Vliet, welk quaed water geeft: die 'er van drinken, worden met de wurm in de beenen gequelt, gelijk in *Guinea*.

Het Landschap van *Buchara* gehoorde wel eer aen den Kroon van Persie; doch is nu op zich zelfs, en een eige Prinsdom.

De Chan of Vorst van *Buchara* trekt zijne meeste schattinge van de Stad alleen.

Alhier komen zoo wel Indianen, Perzen, als Muskoviters, Koophandel dryven.

Deze Stad was van ouds ruchtbaer, door oeffening van konsten, geleerde luiden, en geleertheit. Was mede een der vermaerste Over-Oxus gelegene Steden, en van een aenzienlijke en deftige timmeraedje. Men telde daer rondsom vyftien Dorpen, en zoo veele Voorsteden, welke alle met een groote muur, van twaelf parazangen in de ronte, omcingelt waren, gelijkelijk met de Stad: het geene tegen den aenval der oude Scythen, was gesticht. De Stad zelve was daer en boven noch met een binnemuur omringt. Daer binnen stont weder een bemuurde afsnydinge, in de welke het Slot, geheten *Kohundiz*, gezien wierd. De Riviere *Sogd* loopt door de Voorstad: die mede de Landen daer rondsom besproeit: ook een zeer aengenamen en vruchtbaren oort verschaft.

Zoo wel d'Arabieren, als Scythen, hebben de Stad *Buchara* van ouds meermalen verwoest gehad.

De Huizen in 't Land van *Buchara* zijn gemaekt onder van graeuwe, en boven van tigchel-steenen, of ook wel van leem, en zijn gedekt met gebakke tigchel-steenen. De wulfzels der Huizen zijn beschildert met veelderhande vaste en schoone verwen. Op de poorten van veele Steden heeft men klokken, in dit gewest, tegen het gemeen gebruik der Mahometanen.

De Bucharen worden gehouden uit het Jodendom gesprooten te zijn: waer voor zy zich ook zouden uitgeven; doch nu over gegaen tot het Mahometaendom: hebben evenwel veele kerkelijke gebaerten, (zoo gezegt word) na het Jodendom hellende. Hunnen aert is, te tuisschen, als de Joden in Duitschland gewoon zijn te doen. Zy zwerven alom in de Tartarische Ryken: zijn dienstbaer, en niet zoo helthaftig ten kryge, als de andere Usbekken. Veele hebben zich, by Inlandsche twist, onder den Kalmakken en Moegalen, en ook in Siberien begeven.

Zy zijn wel Tartaren: maer meer zedig, als veele anderen, in ommegang bescheiden en beleeft.

Het Bucharische volk komt tot *Astrakan* steeds Koophandel dryven, brengt aldaer Zyde, en Zyde stoffen: ook alderhande Indische en Persiaensche Koopwaren, in Schepen, met een mast, dwars over de Kaspische Zee varende: waer uit te besluiten is; of dat hun Land aen de Kaspische Oever stoot; of dat aldaer groote Rivieren zijn, die in gemelte Kaspische Zee uit storten. Zy zijn net in hunne kleding, en byna den Persianen gelijk.

Zy zijn Nabuuren van *Samarkand*, en word, by eenige Schryvers, het Landschap van *Buchara*, zomtyds met dat van *Samarkand* eens gebieds genaemt.

De hedendaegsche Buchaersche Vorst word *Abdeses* genaemt.

Op het Jaer zestien honderd vyf en zeventig, is tot Moskou aengekomen zeker Afgezant, uit het Landschap van *Buchara*. Die met hem gesprooken hebben, zeggen, dat hy zeide, zijne Landaert wel Tartars van afkomst, doch zeer wel levend te zijn; dat men hun ongelijk dede, met d'andere Tartars te vergelijken; dat zy d'Edelste onder alle de Tartarsche volken waren, en bezaten verscheide groote bemuurde Steden, behalven een groot aental kleine Steden, en ontallijke veele Dorpen. Hy zeide, dat hun Volk genaemt wierd *Boussermannoff*, dat is, geloovigen, om dat zy den waren God erkenden; dat de meeste andere Tartars Heidenen en Afgodendienaers waren. Hy zeide wyders, dat de Kalmakken een dwalend en woest leven leiden, die noch Steden noch Dorpen hebben, maer van den eenen plaets na den anderen, hun Vee dryven, hen nederzettende daer de beste Weide is; van welk Vee zy leven, en kruipen onder Hutjens, die zy op Wagens en Karren omvoeren; dat dit Volk zomtyds wel honderd mylen weegs voort toog, eer dat zy zich neder zette, daer zy zich dan, gelijk de Byen, neer sloegen.

Dees Tartar zeide mede, dat de Tartaren, die hy Kalmakken oneigentlijk noemde, en nu Sina hadden bemagtigt, gedeilt waren, in drie Volken, te weten, *jungarski, Mongalski* en *jurzinski*; dat in het Land der Kalmakken, een beruchte Rivier was, genaemt *Aour* of *Ahour* (misschien *Amur*) die tot een Grens, tusschen het gebied der Moskoviten en Sinesche Tartars strekte; dat de Landen, tusschen Tartarye en Siberie, weinig bewoont waren, en dat men daer loutere Woestynen zag; dat men uit Siberie door *Samarkand*, veel korter in het Zuiden van Sina konde komen, als door het Woest Tartarye.

Het Ryk van *Buchara*, zeide hy, was vry groot; onder het zelve waren begrepen eenige Kozakken, als mede de Stad *Ciarcia* en andere Steden, wezende de Hooft-stad

schier zoo groot, als *Moskou*. Gelt ging'er niet veel om: maer men vermangelde alles. Den meesten handel bestont in Vee, dat zy, aen de Sinezen, tegen Zyde stossen wiszelden.

De Stad en het Landschap van *Buchara* hebben veele Mahometaensche Heiligen, en Geleerde Mannen voortgebragt. Men heeft 'er op eenen tyd vier duizend gehad.

Al het Edel gesteente, dat van *Buchara* komt, is doorboort: schynende dat men in die Landen de Juwelen aen draden geregen, gebruikt.

Het woord *Bochar*, word verklaert in 't Persisch te betekenen, vergader plaets van wetenschap, vermits aldaer, in de oude tyd, zoo eene groote toeloop van geleerde Mannen was.

Van *Solitaia Horda*, een plaets niet verre van *Astrakan*, omtrent de *Volga* gelegen, zegt men, dat daer nu geen Menschen zijn, maer veel steene gebrokene Huizen en Gebouwen, wezende de Menschen al in de Krim verhuist, ter tyd als *Casan* aen het Russische gezag is onderworpen, welke met de Bucharen, ook eener afkomst gezegt worden, te zijn.

Het Bucharische volk spreekt een zelve Tale, als die van *Sogd* en *Samarkand:* is schoon van gelaet, en van goeden in-

borst, tot voortekens en wichelaryen genegen.

Geen Koninks Lijk wierd voor heenen buiten de Stad begraven; doch de Gemeente had hunne begraefplaetzen in het Veld.

Behalve de Markt, zijn 'er noch andere plaetzen, daer het volk, op gezette tyden, by een komt.

Volgens *Gool*, zoude de Steden *Buchara, Samarkand* en *Balch*, als in een driehoek leggen, op eenen afstant van vyf en twintig mylen van malkanderen: en *Samarkand* ten Noord-ooste van *Buchara.*

Eenige brengen *Buchara* onder de Steden des Landschaps van *Chorasan:* en andere, als *Abulfeda*, onder *Mawaranahr*, die *Buchara* onder de Hooft-steden van *Mawaranahr* rekent.

De wateren van den Vliet *Sogd*, komen tot aen *Buchara*, en loopen door de Stad, dryvende aldaer de Moolens om, en bevochtigen de Velden. Voorts gaet deze Vliet tot aen de Stad *Beikend*. Doch, behalven dezen Vliet zijn 'er noch verscheide andere: als, de *Rudbezuk, Rudneukend, Naghan, Tsjubjaroud, Neubahar*, en andere.

Uit den Vliet *Sogd* dalen veele andere Vlieten af, die de Landen omtrent *Buchara* bevochtigen: welker een *Kasirkam* genaemt word, die ook de Landstreeke van *Hermet* besproeit. Noch zijn 'er de Vlieten *Neukud, Berze, Beste*, en *Ferwan*, die de lage Landen bewateren.

By *Buchara* is een Berg, *Warkal* genaemt.

Buiten de Stad zijn veel Tuinen en lustige plaetzen.

Het Hout tot *Buchara* word uit de Boomgaerden of uit de Bosschen gehaelt: als 't Hout van *Algadde* en *Tamaris.*

Beikend, Bikand of *Bikend*, is de naem van eene Stad, in de Landstreeke van *Buchara*, eene dag reizens daer van afgelegen. Men zeit, aldaer duizend Wacht-toorens te zijn. De Stad heeft een vaste Muur, en eenen prachtigen Tempel: wiens binnenste vertrek, wegens pracht van bouwkunst en schilderwerk, uitmunt. Zijn Portael of Galderye, is de schoonste van gansch *Mawaranahr*. De muuren zijn door de vyandlijke Tartaren verwoest.

Op de grenzen van de Stad *Beikend*, naby de Stad *Farner*, eindigt de Vliet *Sogd.*

Tawawis is eene Stad, onder het gebied van *Buchara*, en zeven mylen van daer. Daer is een Koopmarkt, daer het volk van d'omleggende plaetzen, eenmael des Jaers, te zamen komt. Het was eertyds eene groote Stad: maer al voor Eeuwen verwoest. Heeft ook veele geleerde Mannen uitgelevert.

De Landftreeke daer omtrent heeft veele Tuinen en Hoven: en ter tyd, als die groen zijn en bloeyen, komt het volk uit gansch *Mawaranahr*, vermaeks halve, aldaer.

Dabusiyah is een klein Stedeken, tusschen *Buchara* en *Samarkand*, twaelf mylen van *Tawawis*, en vyf van *Chashaniyah* en *Kereme*, ten Zuide van het Dal *Sogd*, met de Stad *Arbenyan*, op de weg van *Chorasan*. Het heeft geene Voorsteden noch Hoeven, en is kleinder als *Arbenyan*, en even zoo groot, als *Tawawis.*

Kermina is eene Stad, tusschen *Buchara* en *Samarkand*, en tusschen *Tawawis* en *Dabusiyah* gelegen, op een afstant van vyf mylen van *Dabusiyah* en zeven van *Tawawis*. De Stad is grooter en Volkryker als *Tawawis*. De Landstreeke is ook vruchtbaerder van grond. *Kermina* heeft veele Dorpen onder zich.

Maimargh word onder de Steden van *Mawaranahr* gerekent: is, volgens *Allebab*, een groot Dorp, op den weg, die loopt na *Buchara*. *Maimargh* is ook noch een andere plaetze, nevens den mond van de Vliet *Gihun* gelegen.

Hoe *Balch* en *Buchara* zeer vermaerde Steden, in deze Landschappen, aen de andere, of Noord-west zyde van de Kaspische Zee gelegen, in oude tyden wierden genaemt, bekent *Della Valle* gaerne, niet te weten: 't en zy *Buchara* het oud *Baktra* is, welke door den Vliet *Baktrius* word besproeit, die by *Ferrari* voor *Buchara* word verklaert. Doch *Baktra* is veel eerder *Balch.*

Sceburkan is eene Stad, in de Landstreke van *Balch*, en negentien mylen van die Stad afgelegen. Dit gewest word mede *Ziurzana* geheten.

Schude is een Stad, in de Nabuurschap aldaer gelegen.

Andichud is een der gewesten of Landstreken van *Balch*, en de geboorte plaetze van *Zeid Zemal Eldin*, Leer-meester van den Grooten *Tamerlaen*, die zulken grooten gevoelen van zijnen Leerling had, dat hy, by uiterste wille, op zijn sterf-bedde beval, by hem begraven te worden. Als *Tamerlaen* de eerste male in de gewesten van *Gihun* gekomen was, gaf *Zeid* hem een Vaendel: 't geen hy voor een gelukkige voorboode hielt, en nam steets in magt toe.

Tusschen *Balch* en *Herat* leggen groote en ruime, of wytstrekkende velden: als

San, Zaharik, Zeihektu, Meimene, Keisan, Murgab en *Meruzak*. Desgelijks zijn 'er rondsom beboude Dorpen, waer uit de Inwoonders van *Herat* groot genot trekken.

[+]*Kabazjan*, anders *Kuadjan*, is eene Landstreke, onder het gebied van *Balch* gelegen, met zeer veele Tuinen. [+]Warner.

Parrab of *Barrab*, is een Stedeken onder *Balch*, vyf Duitsche mylen van die Stad gelegen. Aldaer was een Heiligdom of *Atesch*, dat is, een plaets, daer een altyd bradend vuur, in oude tyden *Bahar* genaemt, onderhouden wierd, en door de Magen, of oude Persische Geestelijken zeer vermaert: daer ook noch heden overblijfzelen van zoude gezien worden. Derwaerts trok men, uit verscheide verre gelege Oorden, ter Bevaert.

Door de Voorstad van *Balch* vloeit een Vliet, *Dehash* genaemt, die, de Tuinen en Akkers bevochtigt te hebben, twaelf mylen van de Stad *Balch*, in den *Oxus* of *Gihun* valt.

[+]De Vliet *Baktrius*, by *Curtius, Plinius*, en *Strabo, Sariaspes* of *Sariaspa* genaemt, word nu *Buchian* of *Bochora* geheten, valt uit den Berg *Taurus*, bevochtigt het Landschap van *Baktriana*, en *Baktra* zelve, nu *Balch*, stortende zijn water in den *Oxus*.

[+]Heden word nergens in dezen Oort kenteken of voetspoore van den ouden naem Bactria of Bactra gevonden, hoewel by de oude Grieken en Latynen, zoo zeer berucht.

Desgelijks schryft *Strabo*, dat voorby *Baktra*, anders *Sariaspa*. een Vliet, ook *Sariaspa* geheten, vloeit, en in den *Oxus* valt.

Balgsche wilg, die in de Landstreke van *Balch* overvloedelijk groeit, is een Boom, van de grootte, als eeb Granaet-appel: brengt riekende Bloemen van verscheide kleuren voort.

Op de grenzen der Landstreke van *Tocharestan*, leggende ten Ooste, neffens de Landstreke van *Balch*, leit, vyftien dag reizens van de Stad *Balch*, eene Stad, van een zalven name, als het Landschap, *Badachan*, anders ook *Balachxan* geheten. Dit Landschap raekt tot aen de grenzen van Indiën, en is gansch bergachtig. Des zelfs Inwoonders worden by *Ptolemaeus*, ten deele met de naem van *Komeders* gedacht: die *Tocharestan* ook by Landstreke van *Balch* stelt; en in de beschryving van *Baktriana* zeit hy, dat onder de Sariaspers, die Baktrianers zijn, de Tocharers staen.

In het Landschap van *Tocharestan* hebben, volgens oordeel eeniger Arabische Schryvers, de Rivieren *Jaxartes*, anders *Sihun*, en d'*Oxus*, anders *Gihun*, hunne eerste Bronnen.

Aldaer vakt overvloedelijk, en word veel gegraven, een slag van Hyacinthsteen, of Robyn, dat by de Juweliers heden, *Balais* genaemt word: te weten, na d'Aderen of Bergen zelf van *Balachx:* gelijk ook d'Arabieren die steen *Balachx* genoemt hebben.

In *Tocharestan* leit eene Stad, *Talakân* genaemt, op de lengte van honderd en twee graden en vyftig minuten, en op de breette van zeven en dertig graden en vyf en twintig minuten.

De Bucharen zijn Mahometaensch van Geloove. Zy zijn zachtmoedig van aert, niet oorlogs gezint, hoog van stal, en schoon van wezen. Zy zijn niet genegen tot den Roof, maer tot den Koophandel en Landbouw. Zy woonen in bemuurde Steden, hebben een eigen Konink, en betalen, om rust te genieten, schatting aen de Kalmakken.

De Bucharen reizen, met Kamelen, Paerden, en Dromedarissen, geheel tot in *Sina* en *Indiën*, als ook alom in *Siberie, Kalmakkia* en *Moegalia*, en brengen alderhande

Zyde koopwaren, als ook Kaneel, van daer, doch slecht en grof: gelijk mede *Badian* of Ster-anys, 't geene, in Brandewyn gelegt, dien zoet maekt, en dan geoordeelt word, een geneesbare drank roor de zieken te zijn, en vrolijkheit te rerwekken. Zy brengen ook Sinesche Tabak mede, zoo fijn als haair gesneden. Deeze Tabak is van alderhande verwe, als bruin, geel en groen. De bruine geeft en schoone reuk van zich, en is wel de sterkste, om iemant dronken te maken: zoo dat die zwak van herssenen zijn, zich ran de zelve moeten onthouden. De zelve Tabak word by de Sinezen in slechte zuiker geweekt. De Sinezen, van wien de Kalmakken het Tabak rooken schynen geleert te hebben, weten zich, met de rook ran dezen Tabak in te zuigen, byzonder dronken te maken, zoo dat zy beven, en als onzinnig neder vallen. Maer om daer ran bevryt te zijn, weet men de ketels der pypen zoo klein te maken, dat daer van geen gevaer is.

De Bucharen brengen noch vervalste Edele gesteenten te koop: te weten, van Kristal gemaekt, dat zy alderhande vormen en verwen weten te geven, en zoo aerdig nagebootst is, dat het fijne gesteenten schynen te zijn; zoo als door my de proef daer van genomen is.

Zuid-westwaerts van het Meir *Altin* of *Oby* heeft zich, zoo my Tartarische Reizigers bericht hebben, zeker getal van Bucharische Huisgezinnen, 't zy verstoten, of vrywillig hun Land verlatende, in vaste wooningen neder gezet, en

neemt aldaer den Landbouw en Koophandel waer.

Kort bericht, over Steden, Plaetzen en Gewesten, bezuiden *Siberie*, en beoosten de Kaspische Meir gelegen, en hun onderlinge afstant, meest onder de naem van *Kasaki Tartari*, enz. begrepen, bekent in de Buchaersche en Chewinsche Landstreke, zoo als die zijn bereist door zeker Rusch Koopman uit *Tobol* ter handel, en aen my schristelijk mede gedeelt, als volgt.

Beschryving der Reize van *Tobolske*, tot de gewesten der zoo genaemde Tartarsche Kozakken. De reisbare wegen met de benamingen over *Adbaschcoy* en *Kapkani*, tot de Rivier *Ischim*, en van de Buchaersche en Chewinsche plaetzen, enz.

Tot de welgelegene plaets *Shamshi Karagaioe*, is twaelf dag reizens doorgaens, welke Rivier *Ischim* valt uit het Zuid-westen in de Rivier *Irtis*, en van *Ischimskie Karagaioe* recht toe, tot den oorspronk van de Rivier *Ischim*, voorby *Irtis*, zijn steenachtige wegen, elf dagen reizens, welkers oorspronk komt van 't Oosten ter slinker zyde van de steenbergen, tusschen beiden de boven gemelde *Shamshi Karagaioe*, en den oorspronk van de Rivier *Ischim*, zijn veele stilstaende wateren, Visch-ryk, van Snoek, Baers en Caroessen: van de oorspronk der boven gemelde Rivier *Ischim*, tot de Rivier *Nor Ischim*, is een dag reizens, de welke valt in een Meir, daer Visch is in overvloet.

Van de Rivier *Nor Ischim*, tot de oorspronk van de Rivier *Kinirbaskie*, zijn zes dagen reizens.

Van den oorspronk van de Rivier *Kinirbaskie*, tot de Rivier *Sarisoe*, is vier dagen reizens.

Tusschen de Rivieren *Nor Ischim, Kinirbaskie* en *Sarisoe*, zijn 'er andere kleine Riviertjes: een is 'er genaemt *Torga* d'anderen zijn onbekent: *Kinirbaskie* valt in de Rivier *Sarisoe*, die dan valt in de Rivier *Sirdarjoe*: op zommige plaetzen gaet de Rivier *Sarisoe* onder door d'Aerde: van de Rivier *Sarisoe* tot *Toergoestan*, is weinig Gras: veel zandachtige wegen, zijn daer: op zommige plaetzen is 't water zoutachtig; en daer is omtrent de Rivier *Sarisoe*, veel wild Gedierte, als *Cagali* of Haezen, *Karakorjouki* en *Cabani*, of wilde Verkens: als men de rechte weg zoude gaen van de Rivier van *Sarisoe* tot de Stad *Toergoestan*, de Zetel plaets van den Gezaghebber der Kozaksche gewesten: *Teffki Chan*, is zeven dagen reizens die weg is bekommerlijk om te reizen, door 't gebrek van water en hooge steenachtige Bergen.

De tweede weg, langs de Rivier *Sarisoe*, over *Saoescan*, is 't steenachtig: op de Kalmaksche weg, ter zyden de Kozaksche gewesten, is een Wacht: over de Rivier *Zchui*, van de Stad *Savran*, tot de Stad *Toergoestan*, is dertien dagen reizens; daer zijn veele Wateren en effen Landen; men reist 'er met Wagens; daer zijn Bergen, maer niet hoog.

Van *Saoescan*, de steenachtige Rivier *Sirdária* uitgaende, ter rechter zyde de boven genoemde Stad *Savran*: in de Kozaksche gewesten, is de Gezaghebber die daer zich ophout, *Kas Sultan* genaemt: ter slinker zyde van *Savran*, is 't steenachtig, in 't Kozaksche gebied.

In de Stad *Soesack* hout zich op, den Vorst *Abla Sultan:* van *Savran* tot *Soesack* is een dag reizens, en meer: ter rechter zyde van *Savran*, achter *Sirdar*, is de Stad *Akkorgan:* Zuid-westwaerts van *Savran*, is den Gezaghebber zijn naem onbekent: ter rechter zyde van de Rivier *Sirdar*, aen de kant van *Karakalpaskojoe*, is de Stad *Sirnack* en de Vorst of Gezaghebber, genaemt *Ischim Sultan.*

Noch van de Stad *Savran*, een dag reizens, is de Stad *Karatsioeck* den Heerscher zijn naem aldaer, is onbekent, en hy hout zich op aen de Rivier Say, die komt van het Oosten uit de Steenrotzen, en valt in de Rivier *Sirdar.*

Van *Karazchoekoes* tot de Stad *Toergoestan*, is anderhalve Duitsche myl, en den Vorst genaemt *Teffki Chan*, als reeds gezegt.

Van *Toergoestan* benoorden de Steenrotzen, is de Stad *Karnack*, en de Vorst genaemt *Chaip Sultan*: omtrent die Stad vergaderenze Loot, dat de Steenrotzen uitgeven: beoosten *Toergoestan* zijn de Steden *Bavloeck, Oeraicha, Tasianikack:* bezuiden is de Stad *Ichan*, aldaer is den Vorst *Boelaet Sultan*, de Zoon van *Teffki Chan:* van *Toergoestan* tot *Ichan*, is vyftien Werst, of drie Duitsche mylen van malkander; daer wassen Druiven: bezuiden de Stad *Ichan*, is de Stad *Otroff*; een halve dag reizens,[+] aldaer is den Bevelhebber genaemt *Toerson Chan:* van *Otroff*, bezuiden tot de Stad *Sosiran* of *Sairan*, anderhalve dag reizens, is den Bevel [+]1960.
hebber *Karabas Sultan*, en dan zijnder noch veele andere kleine Stedekens: als in de Kozaksche gewesten zijn in 't geheel twee en dertig kleine Stedekens, waer van de voornaemste is de Stad *Toergoestan*; zy leit rondsom in 't water, de wallen zijn met zant opgeworpen, wat meer als twee vadem in de hoogte, met laege Rondeelen; een Rondeel by 't huis van den *Teffki Chan*, is opgerecht van gebakken steen; de andere zes in 't getal,

verstrekken tot Stads Poorten, en zijn opgerecht van ongebakken steen, de muuren zijn een vaem dik, op zommige plaetzen minder; de groote van de Stad in 't rond, is wat meer als een Werst, dat is een vyfde van een Duitsche myl: in die Stad is een gebouw, aldaer genaemt *Astana*, lang betimmert, zeven en twintig vadem, breet vyf en twintig vadem, de muuren zijn çierlijk opgetooit met alderhande verwen, op verscheide plaetzen verguit, boven op zijn twee Toorentjes: van binnen in dit *Astana* zijn over de honderd vertrekken, en die vertrekken bestrooyenze zomtyds met Broot kruimelen, daer in staet een Ketel, wat hooger als tot een mans middel, vyf vadem min een halve elle in 't rond; aen die Ketel zijn negen handvatzeis, rondsom met Lofwerk gegraveert; by die Ketel komen Van andere gewesten *Boecharen*, welke hebben het Boesoermansche, of Mahometaensche Geloove: zy slachten Vee, honderd stuks, en meer, leggen 't en koken 't in die Ketel tot een Offerhande, daer na begint de Gemeente van de Stad daer uit te scheppen, zoo veel ieder gerechtigt is. In *Astana* leit *Asreetkosha*, een Heilig Man begraven: boven op *Astana* nestelt een Vogel, by haer genaemt *Leefleck*, gelijk als een Oyevaer, spier wit, heeft zwarte vleugels, is lang van poten, tot een mans middel hoog, en heeft dikke nebben, langer als een elle: by *Astana* staet een Tombe opgerecht van gebakken steen, gepleistert gelijk de muuren van *Astana*, met alderhande verwen: in die Tombe leit *Koetsioeck Chan*, een kleine Prins, die wel eertyds met de Baskiren geoorlogt heeft tegen de Sibierzen; op hem leit een Jaspis steen.

Dit bovengenoemde *Astana*, heeft getimmert *Temir Asack*[*],die hadde daer toe Meesters gebragt uit het *Kitaische* § Ryk; en hy *Temir Asack* leit begraven, in, of omtrent *Samarkand*, en zoo andere zeggen, in de Stad *Toergoestan:* haer drank is water uit gegraven putten, het Geloof aldaer is Boesoermans, gaen blootshoosts, zonder Tulbanden; de Koopmanschap die de Boecharen inde Kozaksche gewesten maken, is Kattoen, rood en wit, van de slechtste zoort. Daer is geen Koopmanschap van veel waerde in de Kozaksche gewesten: zy hebben geen of weinig grof Geschut, klein geweer is 'er weinig, ook zijn 'er geen goede Werk-meesters: zy oorlogen met Boogen en Schichten; het geweer krygen zy uit het Boechaerfche Ryk, haer oorlogs kleederen zijn Pantzieren[**] *Tigilakoff* gebynaemt: Vee van Schapen en Paerden is 'er overvloedig, Koeyen en hebbenze niet: de *Teffki Chan* die nu in *Toergoestan* gebied, en heeft geen Beenen, alzoo die afgeschooten zijn van zijn eigen Natie, zy dragen hem op de handen: daer is een Jaermarkt. Den *Teffki Chan* ryd te Paerd om de Koophandel te dryven, omgordelt met Pyl en Boog; wat de reden is dat hy zoodanig uit ryd, is onbekent. De Natie van de Kozaksche gewesten zijn vrye Luiden, zy mogen gaen waerze willen, zonder d'Overigheit te kennen: de *Karakalpacken* zijn van haer niet ver, en na beneden by *Cirdar* gelegen, zeggende geloofwaerdige Luiden, dat'er van die Natie acht duizend zoude wezen: zy en hebben geen grof Geschut, maer Pantzieren *Tigilajoff* genaemt, en smytgeweer hebberize overvloedig in de Kozaksche en Carakalpacksche gewesten: daer valt Rys, Proco of Geerst, Garst, Weiten, Erten, doch Rogge en Haver, en groeit 'er niet: bezuiden en ten Oosten van *Toergoestan*, is de Rivier *Talas*, die is zes dagen reizens, en meerlang, word bewoont van de Kozaksche Volkeren,die na 't zeggen, veertig duizend in 't getal zijn: noch bezuiden *Toergoestan*, zijn meer vaste Steden, als de Stad *Tashent* of *Taskeit*, zes dagen reizens

[*] Tamerlaen § Sina.

** Deze Pantzers zijn van yzere ringetjes of schobbetjes, die aen een yzere Helmet, welk op 't hoost staet, vast zijn, en tot op de borst komen, bedekkende mede het aengezicht, zoo echter, dat men 'er door zien kan.

van daer; daer rondsom erneren haer Luiden, by hen *Katama Koeroema* genaemt; den Vorst aldaer, is genaemt *Oeraes Sultan*, deze hebben het Boesoermansche Geloove, en oorlogen Jaerlijks tegen de Kozakken.

Noch van *Toergoesran* Zuidelijker, vyf en twintig dagen reizens, is de Stad *Caskar*, daer rondsom generen haer Volkeren, genaemt de witte Kirgisi, hebben mede het Boesermansche Geloof, haer getal word begroot op twintig duizend.

Noch bewesten *Toergoestan*, tot het Boechaersche Ryk, is zeventien of achtien dagen reizens, van *Toergoestan* tot de Rivier *Sirdar*, is een dag reizens, heeft zijn oorspronk uit het Zuiden, en valt in het Chiwensche Meir; in die Rivier is de Visch *Somi* en *Sasani*, of Karper, en veele[+] andere Visschen: van *Sirdar* tot de Put, genaemt *Dertikoetoeck*, by droog weêr, is vyf of zes dagen reizens; noch drie dagen reizens, is 'er weer een Put by Boechar, of Buchara.

[+]Somi is een vette Visch die een groot hooft heeft, ze voet, en meer in lengte, ik gisse een Salm of Steur.

De Stad *Boechar*, is in zijn omtrek zeven Werst, dat is omtrent anderhalve Duitsche myl, heeft twaelf Poorten, laege Ronduiten, bezuiden vlak Veld, met Bosschagien, benoorden een staende Meir; daer is niet veel Visch, als *Sasani* en *Somi*, rondsom zijn beplante Boomen, en veele omleggende Dorpen; Koninks, Heeren en anderer byzondere perzoonen hare Tuinen en Bosschagien, die Kerssen, Appelen en Peeren voortbrengen, als mede den Wyn-

gaert en Granaten, en vorders alderhande vruchten, zijn daer; doch Rogge en Haver, en groeit 'er niet: daer zijn vier Markten, als de Zilver Markt, de Zhiarts, de groote Tym, en de kleine Tym.

Op de groote Tym verkoopenze Russe en Boechaersche Waren, in de klein Tym verkoopenze Kiselbarsche en indiaensche Waren, op een plaets Tsiartsiach, verkoopenze gemaekte Kooperwerken, Klederen, Boogen, Zabels, Roers, en alderhande Waren; tegens den Avond brengt ieder een zijn Waren van de kleine Markten op het groote Plein, die genaemt word *Iristan*. In die Stad zijn van alderhanden konstige Hanteeringen, zy maken 'er ook Kruit en Geweer, daer zijn in de veertig stukken grof Geschut, zy leggen niet in rang, en worden ook niet gebruikt, ten zy dat den Boechaerschen Chan uit de Stad gaet, om op hare wys, den Godsdienst te plegen, tweemael in 't Jaer gebeurt dat, en dan schieten zy elke reis twee schooten, Trompetten, en slaen op Keteltrommels, dan volgt den Chan op een Kameel, en schieten zy ook met klein Geweer; den Chan word gevolgt met honderden van Kamelen, overdekt met Tapyten en Kleeden, uitgemonstert met alderhande çieraden, achter die volgen twee Oliphanten, daer op elk twee perzoonen zitten, die de zelve bestieren, met een yzere haek: op de weerkomst van den Chan, word hem voorgebragt een Kameel, dan neemt den Chan zelf een Spies, en doorsteekt met zijn eigen handen den Kameel, en geeft hem ten Offer aen de omstaenders, met hem gaet een Mans perzoon, die voor hem draegt een yzere Pen, die de hoogte van een vadem heeft; zijn naem is *Saman Goel Chan*, hy heeft veele Vrouwen, de buiten wachten zijn Russche Slaven, op de Markten worden de Tollen of Inkomsten ingevordert; het zeggen is dat'er van de Ruszen in *Boechar*, en in andere Steden daer omtrent, eens zoo veel Vrouwvolk is als Mannen. Ruszen zijn daer in achting, als de eigen Natie.

De Handelplaetzen zijn opgerecht van steen, die vyf in 't getal zijn, op alle straeten word Eetbare Waren verkost: de Volken in dat Ryk zijn zeer goedaerdig, zy hebben op de Turksche wys, een Tulbant op haer hoost, daer zijn in die Stad in de twintig *Medresen*, dat zijn Kloosters, daer in woonen *Moelljens* of *Molli*, dat zijn Papen, deze Kloosters zijn steene gebouwen, de muuren zijn verçiert met alderhande aert van verw: in dat Ryk zijn veel Tuinen de Wateren zijn midden door de Stad geleit, daer zijn weinig gegraven Putten, waer van dat'er zijn die zout water geven, zy zijn vyanden van dronke Luiden, die op straete zijn, vangenze, en worden door de Stad geleit, en gegeezelt.

Die daer prys stelt op het Brood en Eetbare waren, buiten de Wet, word mede door de Stad gegeezelt.

De Justitie over de Quaetdoenders en Verraders, is hangen, de kop af slaen, spitzen, voor den Oliphant werpen, met knuppelen doodslaen, levendig 't vel afhalen, de valsche Munters gietenze de keel vol van hun valsch gesmolten Metael, en kappenze de handen af, en spykeren haer aen een pael.

De Boechaersche *Saman Goel Chan*, heeft in zijn Hof over de twee honderd gelubden, die daer gebragt worden uit het Mooren Land.

Hy geeft aen de Grooten eens des weeks gehoor, en dat op Vrydag, zijn ouderdom is in de tachtig Jaer, zijn baert maekt hy zwart, in zijn Hof heeft hy Aepen, een Leeuw, twee Oliphanten, een zwarte Koe*, uit het Mooren Land, by haer genaemt *Karck*, is hooger als een Paerd, grof en dik om zijn middel, heeft op zijn snuit een kleine hooren, zijn huit is uit den blaeuwen, daer weinig haair op is: de Oliphanten zijn anderhalve vadem en meer, hoog, dik van beenen als balken, klein van oogen als een

*Dit schynt een Rinoceros te zijn.

Koe, groote ooren, een kleine stant van de oogen af, gaet een snuit tot d'Aerde toe, daer mede vergadert hy het Eeten en Drinken, en brengt dat in de mond, die onder de snuit is; van Paerden en Schapen, krygenze toevoer in overvloet van de Kozaksche gewesten.

Zy hebben in Boechar veele Pasgangers, en die worden aldaer te koop gebragt uit Persien: de Kamelen in Boechar zijn zeer groot, op hare rug zijnze gebochelt, zy leggen daer geen Zadels op, zy zijn drie der hande, te weten, de eerste *Nari*, de tweede *Leki* de derde, *Lioeli* of *Luli* genaemt. In het midden van de Stad staet een Tooren, genaemt *Monarkack*, welke de hoogte heeft van dertig vadem.

In *Balch, Samarkand, Karakoele, Tsiarsiawe*, en in de andere vaste Steden van 't Boechaersche Ryk, zijn veel krygsluiden: van *Boechar* tot *Karakoele*, is drie dagen reizens, tot *Samarkand*, vyf dagen reizens, tot *Balch* twaelf dagen reizens, en daer zijn noch veele andere Boechaersche kleine Steden.

Van *Boechar*, tot de groote Rivier d'*Ari*, is drie dagen reizens, de Rivier d'*Ari* komt uit het Zuid-oosten, en loopt na 't Noorden, en valt in de Chiwensche Zee, met de Rivier *Sir*, daer die aldaer met malkander vereenigen.

Op de Rivier d'*Ari* staet de Stad Sarseff, van daer tot de grenzende Steden van Persien, is 't vyf dagen reizens, van *Boechar* na Persien, is de eerste Stad *Maver*, om de Noord, na beneden de groote Rivier d'*Ari.*

Van *Boechar* tot de Stad *Chiwe*, is vyftien dagen reizens, onder wegen eer men te *Chiwe* komt, op vier dagen reizens na, op de Rivier d'*Ari* aen de slinker zyde, is de Stad *Dajachatoen*, çierlijk getimmert van gebakken steen, aen de andere zyde van de Rivier is noch een Stad, mede çierlijk op getimmert, genaemt *Kiskalaci*, die voor dezen getimmert zijn van een Boesoermansche Koninks Dochter, de naem is onbekent: op anderhalve dag reizens na *Chiwe* is de Stad *Asarist*; tusschen *Asarist* en *Chiwe* zijn noch twee Steden, de eerste *Chanki*, de tweede *Oergens*, en daer zijn noch veel andere Steden, doch geen van de Chiwensche Steden zijn van Timmeragie te vergelijken by de Boechaersche Steden: daer zijn veel Tuinen, maer weinig gewas van Fruit, als alleen dat in *Chiwe* veel Zyde valt: aldaer is een nieuw Gezaghebber, genaemt *Kilmamet Chan*; de overige Opperhoofden die in *Chiwe* geweest zijn, zijn onder malkander tot niet gebragt, en uitgestorven.

In het Chiwensche Ryk is veel krygsvolk, en hebben veel schiet geweer, doch geen grof Geschut: 't schiet geweer maken aldaer de Russen, met namen *Danile fetskoi Kosack*, en *Petroeske Oefinskgi Kosack*. met haer Volk, die aldaer woonachtig zijn.

Pantzieren gemaliet en anderer aerd, als mede* smyt geweer, hebbenze in overvloet. 't Krygsvolk onthout zich in de Bosschagies: in de Steden woonen de Boechaersche Inwoonders: in de Stad *Chiwe* is een gebouw, daer in leit begraven zekeren *Medreca*, die een Heilig, na hare wyze was: voor dat gebouw leit een Mans perzoon op zijn knien, die in steen verandert is, zijn naem is *Baloean*, die een Held voor dezen is geweest, en quam te *Chiwe* ten stryde tegen zijn Broeder, en meende zijn Broeder te overwinnen, als hy dat niet en konde doen, is hy gegaen met een vals hart of schynheiligheit na die Heilig, om die te aenbidden, en als hy zijn knien heeft geboogen, zoo is hy in een steen verandert, en leit tot den huidigen dag aldaeí noch in steen; op dezen is een Boom gegroeit, die de hoogte van twaelf vadem heeft.

*Als Pylen en Slingers

In de Stad *Chiwe* is maer een Markt, die is overdekt, en op die verkoopenze alderhande Waren, Brood en andere Eetbare Waren, word buiten de Stad verkocht.

In *Chiwe* en *Boechar*, word het Koorn gemalen van Kamelen, Ezels, Bullen en Paerden. De Steden *Boechar, Chiwe* en andere kleine Stedekens, zijn omtimmert, omschanst of ommuurt, met aerde en ongebakken steen, de hoogte en dikte komt over een uit, en zijn gelijk in gedaente met de Stad *Toergoestan.*

Vystien Werst, dat is drie mylen van *Boechar*, leit begraven een Mans perzoon, zonder hoost, 't hoost is by zonder begraven, zijn naem is *Chosia Aval*, dat is te zeggen, de Heilige *Aval*, met zijndienaer.

Niet verre van daer is een stilstaende of binnen water, aldaerdoenze Pelgrimagie en Bevaert; tot hem komen zieken en kranken, en doen op haer Boesermansche wys Bevaert, en baden in dat water, en daer van daen bekomender veele, zoo daer gezegt word, hare gezontheit; men zeit, dat zy hem voor dezen tyd uit de kuil hebben opgegraven, en zouden hem, volgens hare Boesoermansche Wetten, gelegt hebben

met het hoost na 't Zuiden, en als wanneer zy op een ander dag daer by zijn gekomen, hebbenze, zoo hun by overgevinge aldaer word bericht, bevonden, dat hy leide met het hoost na het Westen; wat voor een perzoon dat hy is geweest, wie hem het hoost afgeslagen heeft, of waer hy van daen is, dat is onbekent.

Van *Chiwe* tot *Ispahan*, daer de Persiaensche *Siach* heerst, is 't wel twee Maenden reizens, van Chiwe tot de grenzen van Persien, twaelf dagen reizens.

Het Chewalinsche of Chiwensche Meir, daer de* *Troemen* of *Trusmen* woonen, by de Steenbergen van *Jernack*, is elf dagen reizens van Chiwe.

Van het Chiwalinsche Meir aen de Kalmaksche weg tot *Chiwe*, is tien dagen reizens, dan is 'er een weg ter slinker zyde, neffens het Chiwalinsche Meir, en is vyf Werst lang, dat is een Duitsche myl, en daer is veel Visch; rondsom dat Meir woonen Volkeren, die genaemt worden *Aral* en *Gorlentse*: van *Chiwe* tot de Steenbergen van *Jernack*, is zes dagens reizens.

Niet verre van *Chiwe*, is de Stad *Anbar*, daer van daen tot *Jernack*, zijn onder wegen geplaetst vier wachten en wachtplaetzen voor vyandlijke invallen, deze staen anderhalve dag reizens van malkander;

* Wie deze zijn, is my onbekent.

de eerste twee, van de zyde na de Stad *Anbar*, zijn opgerecht van ongebakken steen, de derde van gebakken steen, de vierde is een Toorn by *fernack*, aen de Rivier *Komdarioe* of *Kandari*, daer is de uitterste wacht.

Om nu kondschap te geven, de eene schiltwacht aen de ander, zoo leit 'er altyd gereet by ieder wacht, een groot deel houts opgehoopt, en als wanneer de uitsterste schiltwacht, die daer is op den Toorn aen de Rivier *Komdari*, eenig onraet van krygsvolk gewaerword, zoo steekt hy zijn hout in de brand, de wacht die daer aen volgt, als hy die rook of het vuur gewaer word, zoo steekt hy zijn hout ook in den brand, tot dat het gezien word by de wachters van de Stad *Anbar*, die dan op staende voet kennisse daer van geven aen de Stad *Chiwe*: dit geschied alles in eenen dag, dat zes dagen reizens is: 't Land is aldaer zonder water.

Over *Jernack*, tot *Sengel*, zeven dagen reizens is een water Put; anders is aldaer schaersheit van water: daer van daen tot de tweede Put *Zchagil*, drie dagen reizens is; van *Zchagil* ten einde van de steenbergen, drie dagen reizens, overal zonder water, om die reden groeit 'er geen geboomte; daer is weinig Gras; 't water dat uit de Putten komt, is zoutachtig, dat noch schaers is: van de steenbergen tot de Rivier *Jelbi*, zijn drie dagen reizens, die komt uit de steenbergen, en valt in het Chewensche Meir.

Van de Rivier *Jelbi* tot de Rivier *Sasi Cli*, zijn twee dagen reizens, die komt mede uit de steenbergen, valt in het Chewensche Meir, komende alle beide uit het Oosten, van de Rivier *Sasichi* tot de Rivier *Geykoe*, daer de Stad *Goeriof*is, en tot *Astarachan*, is negen of tien dagen reizens.

De *Boechaersche* en *Chewensche* Luiden, oorlogen vaek tegen de Persianen.

De *Kozakken* en *Karacalpakken*, oorlogen steeds tegen de *Kalmakken*, tegen *Tsiagan* of *Zagan*, en *Areptina*, en *fukoe.*

Het Landschap van Chorasan.

C*Horasan* is een wytstrekkend Gewest, Landschap of Landstreke, en is, volgens *Abulfeda*, ten Weste, met eene Woestyne omringt, die tusschen *Chorasan* en het gewest van *Zgebal* of *Ziebal* (zijnde het Bergryk gedeelte van het Landschap *Choromithrene* of *Choromitreye*, en *Parthie*) en met *Georgiana*,[+] (te weten, de hoost-stad van *Tabrestan* of *Hyrkanie*) bepaelt is: ten Zuide grenst het met de Woestyne: die tusschen Persie en het Landschap *Komis*, en wyders, voor *Karmanie* en *Dragiana* uitgestrekt leit. Ten Ooste heeft *Chorasan* tot grenspael *Segistan* en het Landschap van *Hind*, of *Mehran*, een gedeelte van *Hind:* eindelijk word het, ten Noorde, met een gedeelte van *Turkestan*, bepaelt. Waer uit blijkt, dat onder dezen naem van *Chorasan*, de gewesten van *Parthie, Arie, Paropanissum* of *Paropamisus, Margiana* en *Baktriane*, volgens de beschryving en bepaling van *Ptolemaeus* begrepen worden. Welke naem van *Chorasan*, anders by *Ptolemaeus*, aen het byzonder Gewest of Landschap van *Parthie*, toegevoegt word: het welk hy *Choreana*, en *Strabo, Chorzena* noemt. Maer by wyle word de naem van *Chorasan* in eene bredere betekenis genomen, en wyst ook aen, de verder gelege gewesten, als die van geheel *Mawaranahr* en *Turkestan:* gelijk dit alzoo by *Alfergan*, en by de Persische Landbeschryvers, genomen word. Ja *Chorasan* word nu mede van de Persische en andere Oostersche Volken, *Usbek*genaemt, na het Volk Usbekken, dat over het grootste, en inzonderheit over het Noorder gedeelte van *Chorasan* heerscht, zoo als by ons boven is gemelt.

[+]Gool.

Naeuwlijks had *Schach Abas*, Konink[+] van Persie, twee Jaren den Koninklijken stoel bezeten, wanneer hy t'eener tyde, met zijne Chans, en voornaemste Hofluiden, om de Stad *Kasbyn* rydende, hen bestond te vragen: of 'er wel een beter Land of Oort was, als die? D'een zeide, *Chorasan:* de ander, *Fars:* de derde, het Land, 't welk de Usbekken bezitten. *Abas* verwittigt, hoe de Tartaren dat Land zijnen Vader hadden afgenomen, bragt een tamelijk groot Leger op de been, keert daer meê na *Chorasan*, en gaet op de Usbekken los. Op dit gerucht trok de Usbeksche Vorst *Abdullachan*, Konink *Abas* met gewapender hand tegen. In den aenvang ontstond groote sterste onder zijn Volk, en waeide, over zijn Leger, eenige dagen, Onweder, met Donder en Hagel vermengt: daer de Usbekken, aen hunne zyde, altyd schoon weder hadden.

[+]olear.

Deze twee krygsmagten lagen zes Maenden tegen malkanderen in 't Veld. Eindelijk drong *Schach Abas* tegen den vyand in: zulks die wyken, en na *Mesched* moste vluchten. *Schach Abas* bleef drie Jaren in *Chorasan*, en Heerschte aldaer. Na dien tyd maekte zich *Abdullachan* weder

op 5 met voornemen, om zijn heil noch eenmael aen *Abas* te verzoeken. Die oorlog duurde, voor de tweedemael, een geheel rond Jaer. Eindelijk versloeg *Abas* At Usbekken, kreeg de Vader van *Abdullachan, Tilemchan,* met drie Zoonen, gevangen, en liet hen alle de hoofden afhouwen: maer *Abdullachan*, verwittigt van de komste van *Schach Abas*, nam de wyk, en quam daer na weder, met honderd duizend Tartaren, behaelde overwinningen, en veroverde de Stad *Turketh*. Deze oorlogen duurden omtrent acht Jaren: midlerwyle de Pers zijn best deed, om *Chorasan*, dat hy verlooren had, te hernemen.

Schach Abas eischte den Tartar tot een twee-gevecht, of hoost tegen hoost uit, met te zeggen, dat dit een waer en oprecht gevecht van Koningen was: daer het geen hy deed, een gevecht van Roovers was. Zijn Voorouders, antwoorde de Tartar, hadden altyd in dier wyze gevochten; en woud hy niet van gewoonte veranderen. Dit duurde tot aen het eind des Koninkryks van *Abdullachan*, die omtrent des Jaers zestien honderd stierf. Volgens *Texira*, belegerde *Schach Abas, Balch,* de hoost-stad van *Usbek*, geduurende den tyd van eenige Maenden: wierd daer na gedwongen, van het beleg op te breken, zonder de Stad te veroveren.

Telin Chan volgde zijnen Oom *Abdullachan*. Dees quam, met een Leger van drie honderd duizend Tartaren, te Velde: viel in *Chorasan*, en veroverde het geheel en al.

Deze Landstreeke is do beste van Persie. Men verzamelt 'er Kooren en Boomvruchten, meer als tot voedzel der Inwoonders.

Ray, Rey, of *Raya*, word of wierd ook voor eene van de voornaemste Steden van *Chorasan* gehouden; hoewel andere die onder het Landschap van *Deilem* brengen, en *Ulugbeigh* onder *Zjebal*, dat is, Bergland, of het aeloude Parthie.

Rey is op een vlakke en effe grond gelegen, een dag reizens ten Noord-westen van *Komis*, welke twee Steden de Woestyne van *Chorasan* ten Westen, volgens *Abulfeda*, bepalen, op de Noorder breette van vyf en dertig graden en vyf en dertig minuten, en op de lengte van zes en tachtig graden, en twintig minuten, een geheele graet Zuidelijker, als de Stad *Kasbyn*, in Persie.

Ter zyde de Stad *Key*, leit een hooge Berg, zonder lover of gras.

Deze Stad word voorde alderoudste van Parthie of *Ziebal* gehouden: als die, volgens de schriften der Magen, een aeloud Persisch Volk, van *Hunek*, Wetgever der Perzen, zou gesticht zijn: of liever, als of ze te vooren al geweest was, en door hem vergroot; doch daer na, door *Menighir*, Zoon van *Firidon* herbouwt zijn.

Rey, schynt van *Stephanus, Rhena* genaemt te zijn: welke Stad hy tusschen *Scythie* en *Hyrhanie* stelt. Maer evenwel kan dit *Rey* het *Rhagea* van *Ptolemaeus*, of het *Rhageia* van *Strabo* niet zijn: als welk eene Stad in Medien is, leggende alleenlijk vyf honderd stadien van de Kaspische Poorte, nu *Derbent* genaemt.

Rey wierd door bevel en beleit van *Omar*, de tweede Arabische Chalif of Keizer, den Mahometaensche Ryke ingelijft.

Daer na heeft, zoo het schynt, *Muhammed Almahdi*, Arabisch Keizer, de vervalle Stad, als hy daer quam, doen herbouwen: of liever met een nieuw gedeelte, als met het ophalen van wallen, oprechten van een grooten Tempel, Kasteel en Paleis, verçiert en gesterkt. Deze Stad, zijnde de grootstevan *Zjebal* of *Parthie*, was tot meer als eene myle in de lengte, en een halve in de breette gestrekt: en daer en boven fraei bebouwt, en had van binnen een dubbele scheute of gracht, en waterleidingen, als *Abulfeda* uit *Ebn Haukal* verhaelt. Ook krielde deze Stad zoodanig van Inwoonders en

Vreemdelingen, dat geene Stad in 't Ooste, behalve *Bagdad*, Volkryker gehouden wierd. Hierom word *Rey*, by de Arabische Schryvers, de Moeder der Steden, de Bruid der Waereld, *Baba Elbub Ard*, dat is, de Poorte der Poorten des Waerelds, genaemt: in de welke de Koophandel der Menschen gepleegt word. Hier by quam de vruchtbaerheit des gronds, de volheit van alderlei vruchten, en de lustigheit der omleggende Landstreeke. Hier omtrent wierden veele groote Dorpen bewoont, die op de plaetze, *Resatik* genaemt, stonden: als daer waren *Sund, Mergia, Konhad*, en veele andere: zulks daer uit eenige duizend krygsknechten konden gemonstert worden: want het gebied van *Rey* was wyt en breet uitgestrekt. Tot lof der Stad *Rey*, strekt ook, dat men by zekeren Arabischen Schryver, *Albibrib*, leeft: de beste en vermakelijkste der Steden, is *Nesjoran* in *Aigrah:Sanua in Jemen:Damaskus* in Syrie, en *Rey* in *Chorasan*. Maer men braed 'er in de Stad van hitte: dewyl haer Noorder gedeelte met Bergen bestuwt is, daer de Zonnestralen uit den Zuiden tegen aen schieten: waerom de lucht daer ongezont is, en dikwils Pest ontstaet.

Veele Mannen, die in geleertheit en

wetenschap uitgemunt hebben, zijn uit *Rey* voort gekomen. Van deze Stad is zekere Arabische Artz, *Rhasis*, alzoo na deze Stad gebynaemt, geboortig, die verscheide Boeken in de Artzenye geschreven heeft: gelijk die nu noch, in 't Latyn vertaelt, te zien zijn.

Deze Stad heeft niet opgehouden te bloeyen, tot dat de tweedracht van twee scheuringen, *Sunnen* en *Xeisten*, de Turksche en Persische, haer een zware neerlage gebaert heeft: want deze, in eene vlam van Burgerlijken oorlog uitslaende, (waer door, na het verdelgen der *Xeisten*, de overwinnaers, de *Sunnen*, tegen malkanderen oorlogden) heeft wonderlijker wyze, de Stad geschonden en vernielt: door welker puinhoopen, die daer uit ontstaen waren, *Jakut* getuigt, op het Jaer twaelf honderd en twintig, gegaen te zijn. Het geen daer van over gebleven is, wierd niet lang daer na, door Moegalen of Tartaren, geheellijk verdelgt. Wel heeft ten tyde van *Gazan*, Chan der Tartaren, de Vorst des Landschaps *Fahroddin*, om d'overblijfzelen des Volks by een te verzamelen, eenige nieuwe gebouwen weer bestaen te maken: maer is daer na ook vervallen, en vergaen: zulks naeuwlijks nu de overgebleve puinhoopen te zien zijn.

Thus of *Tous*, en namaels *Mexhed* of *Mesched*, is eene vermaerde en voorname Stad van het Landschap *Chorasan*; hoewel anderzins een Dorp word genaemt, die evenwel tot het Drostschap der Stad *Nisabur* betrokken word: te weten, zedert van de Stad *Thus* de Zetel des Koninkryks uit *Chorasan* over gebragt is.

Zy leit twee mylen van de Stad *Nisabur*, op de lengte van twee en negentig, en op de breette van zeven en dertig graden, volgens eenparig gevoelen van byna alle Sterrekundigen en Landbeschryvers. Hoewel *Tavernier* de lengte tot twee en dertig minuten vergroot, en de breette vyf en veertig vermindert.

Deze Stad is dubbelt, of in twee deelen verdeilt: het eene en grootste word *Thaberan*, en het kleine *Noukan* genaemt. En dewyl beide deelen, of elk deel, in tween schynt gescheiden te zijn, zoo is daer door geschied, dat eenige geschreven hebben, dat *Thus* uit vier deelen bestaet.

Zy heeft hooge en sterke Muuren, en een prachtige Tempel, die met de byvoegzelen en het Hof, een geheele Italiaensche myle in den omtrek bestaet, volgens schryven van *Jakut.*

Wyders, gelijk men wel bewust is, dat de Landstreeke van *Thus*, eertyds ook wel bebouwt en Volkryk geweest is, alzoo voegt *Jakut* die Stad byna duizend Vlekken en Gehuchten toe; hoewel men ook zou konnen zeggen, dat hy de Landstreeke van *Nisabur* daer onder begrepen hebbe.

Thus heeft veele geleerde Mannen uitgelevert, en onder andere twee, als *Algalis* of *Algabis*, en *Nasiroddyn*, die door hunne schriften by de Christenen bekent zijn.

Deze Stad pronkt ook met de Grafsteden van twee Arabische Vorsten, als met dat van den Arabischen Chalif of Keizer, *Hara Raxid*, Zoon van *Mahdis*, en met dat van den *Iman*, of Arabischen Paus, *Ali*, Zoon van *Mousa*. Doch deze Grafsteden staen buiten de Stad. Dees *Ali*, Zoon van *Mousa*, was een van de twaelf, die by de Perzen eertyds voor de hoogste Priesters of Mahometaensche Pauzen gehouden wierden, en, door een geduurige ry, uit *Ali*, Schoon-zoon van den beruchten Mahomet, gesprooten; die hierom voor een wettigen navolger van Mahomet, by veele, en misschien de meeste Mahometanen gehouden word. Doch de Arabische Keizers, uit den geslachte van *Abas*, waren op de Nakomelingen var *Ali* zeer gebeten: hoewel Chalif *Almamon*, Zoon van *Hara Raxid*, zich tegen hen weldadig toonde, en den

zelven *Ali*, Zoon van *Mousa*, uit *Medina*, een Stad in Arabie, ontbood, en tot Ryksgenoot inwyde, en met den bynaem van *Arradi* beschonk, dat de Perzen *Riza* uitspreken. Dien hy evenwel, zoo men gelooft, namaels in de Stad *Thus*, door vergif om 't leven heeft doen brengen, en dicht by het graf van zijnen Vader laten begraven. Dit geschiede in zeker Dorp, *Senabad* genaemt, eene Italiaensche myle van de Stad *Thus* afgelegen: welke plaetze daer na *Sauris*, Zoon van *Almotez*, die ten tyde van Konink *Mahmond Gaznav*, Opperhoost van de Stad *Nisabur*, en van de Stad *Thus* was, met prachtige gebouwen verçiert heeft. Maer zedert den tyd dat de hedendaegfche Koningen van Persie aldaer hebben begonnen te Heerschen, het welk onder Konink *Ismaël*, omtrent het Jaer vyftien honderd en zestien geschied is, heeft die plaetze in luister, doorluchtigheit en grootte aengenomen, zoo dat die het hooft over alle Steden van *Chorasan* opgeheven heeft, en de hooft-stad des gantschen Landschaps geworden is: en, na 't uitwisschen en vernietigen van den ouden naem van het Dorp, in die van Stad, met een Arabisch woord, *Mexhed* of *Mesched*, dat zoo veel als Heilige Martelaer plaetze zeggen wil, uitstekentheits halve genaemt is: want de Persische Koningen, die hungeslacht op *Mou-*

sa Razin, Vader van *Arradi* of *Riza* brengen, houden die .plaetze voor een Heiligdom van hun geslacht en Godsdienst: gelijk ook na dit Graf van *Iman Riza*, groote Bevaerten geschieden.

In de Stad *Thus* bereit en bearbeit men Pelteryen.

De Stad *Serach* of *Serchas*, en anders *Sarachas*, is gelegen in eene vlakte, op de lengte van vier en negentig graden, dertig minuten, en op de breette van zeven en dertig graden, tusschen de steden *Merwa* en *Nisabur*, vyf dagen reizens van *Herat*, ten Zuid-oosten, en zeven en twintig mylen van de stad *Nisa.*

[+]Het is eene groote en oude stad, en zou Warner, alzoo, na den stichter, *Serchas*, Zoon van *Choerer*, dien aen den Persiaen *Karkawas*, de zelve Landstreeke geschonken had, genaemt zijn. [+]Warner.

De Landstreeke rondsom is zandig: hoewel de grond uit de natuur vruchtbaer, en de lucht heelzaem. Daer is een der deftigste Kastelen van *Chorasan*. Maer naeuwlijks is 'er overvloet van vloeyend of loopend water: want alleenlijk worden, op zekeren tyd van 't Jaer, eenige overblijfzelen van den Vliet *Arius* derwaarts geleit. Het ander water, dat men wyders van nooden heeft, komt door regen, uit de lucht vallen: of word, uit putten, zoo binnen als buiten de stad, gehaelt. Hierom dient de omleggende Landstreeke, inzonderheit tot Weiden voor de Kemels: waer in de rykdom der Inwoonders, voor een groot gedeelte bestaet.

Tavernier evenwel, stelt de stad *Serchas, Serach* of *Serakas*, op de lengte van zeven en tachtig graden, zeven en dertig minuten, en op de breette van zeven en dertig graden en twee en dertig minuten: en zegt, dat deze stad zeer lustig is, zoo door hare gelegentheit, als door overvloet van het schoon water.

Wel eer was deze stad met zestig duizend huizen bebouwt: maer als de Persische Konink *Ismaël*, derwaerts ten kryg toog, wierden de Inwoonders na het gewest van *Mawaranahr* gevoert.

Uit *Serach* zijn eenige geleerde Mannen gesprooten: welker namen *Jakut* gedenkt.

Ewer of *Jawerd* is eene stad, in 't Landschap van *Chorasan*, naby *Mechene* gelegen, en zes mylen van *Kusa* or *Rusa*, op de lengte van drie en negentig, en op de breette van acht en dertig graden. De lucht en het water is daer goet.

Kusa, Kufa, Kufen of Rusa, is eene stad, zes mylen van *Abiwend*, gelegen op de lengte van drie en negentig graden, en op de breette van zes en dertig en een halve.

Nesa of *Nisa*, anders *Zeigaul* genaemt, is eene stad van *Chorasan*, naby de Woestyne van *Chorasan* gelegen, op de lengte van twee en negentig, en op de breette van negen en dertig graden.

Nesa schynt een en de zelve stad te zijn, Welke by *Strabo, Nisea* of *Nesea* genaemt word.

Daer is veel waters: en men zeit, daer twaelf duizend Bronnen zijn. Ook zijn 'er veele Tuinen.

Van wegen de lustigheit des Oorts, word deze plaetze ook *klein Damaskus* genaemt. Ook isze vermaert, door de menigte van Mahometaensche Heiligen, die aldaer begraven liggen. Doch de quade lucht veroorzaekt dikwils veele ziekten onder de Inwoonders.

Chorasan is, op Partisch, zoo veel gezegt, als *Zonne-land*: want *Chor* bediet by de Parthen, *de Zon*, en *San* of *Stan*, is *Land* gezeit: 't zy dat dit Landschap, ten aenzien

van de Parthen, na 't Oosten uitgestrekt leit: of dewyl aldaer het aenbidden der Zonne, by d'Inwoonders aldermeest eigen was.

Met den naem van *Chorasi* of *Chorasani*, is in 't Ooste, aldermeest het zaed van *Serentina* of Wurmkruit bekent en berucht: dewyl dat uit *Chorasan* gemeenelijk overvloedig gevoert word.

Merva, Merwa, Merw, Mervarud, of *Merwaroud*, of na d'Arabische styl, *Merwal Rud*, is een beroemde stad van *Chorasan*, op de lengte van zeven en negentig, en op de breette van zeven en dertig graden en een halve, of, volgens *Ulugbeigh*, op zes en dertig en een halve gelegen. Dies *Tavernier* de stad *Merwa* t'onrecht op de lengte van acht en tachentig graden en vyftien minuten, en slechts op de breette van vier en dertig en een halve brengt.

Zy is gelegen op eene vlakte, aen een genoegzame groote Oever: en heeft een vruchtbaren grond, en heilzame lucht, met goet water.

Het woord *Murgab*, zoo als *Merw* gebynaemt word, bediet op Arabifch, vuurige Keisteenen, en alleenlijk witte, volgens *Jakut;* hoewel hy zeit, die, in dien geheelen Oort, te zijner tyd, niet gevonden wierden.

Merw is een Inlandsche en eige naem: maer *Rud* bediet op Persisch, eene Riviere of Vliet: zulks eigent lijk *Merwarud* gezeit is, *Merwa aen den Vliet:* alhoewel deze algemeene naem, als een eigen naem, van *Abulfeda* schynt gehouden te worden.

Met het byvoegen van 't woord *Rud*, word deze stad van een ander *Merwa* onderscheiden, welke vyf mylen ten Noorden, van de eerste af leit, wordende enkelijk *Merwa* genaemt, of ook, tot onderscheit, met een toenaem, *Merwa Xahigian* of *Scachzan*, welke toenaem *Scachzan*, uit twee Persische woorden t'zamen gestelt is, als of men's *Koninks Ziele* zeggen wilde: want *Schach* bediet op Persisch, eenen Konink, en *Zan*, Ziele; dewyl deze Stad een vertrek of Lusthof, en als de Ziele der Koningen plag te zijn: als het ander *Merwa* in groote, fraeiheit en geregeltheit van straten en gebouwen verre overtreffende; ja naeuwlijks voor eenige andere Stad in *Chorasan* wykende.

Dit Merwa heeft rondsom haer veele Tuinen, die alderleye vruchten geven, tot groot vQordeel der omleggende plaetzen. Zy leit verre van de Bergen af, en in een ope Zonnelucht; hoewel die gezeit word aldaer zeer ongezont te zijn: waerom de Landaerd aldaer doorgaens zeer zwak en ziekelijk zou zijn.

Dicht by de Stad vloeyen twee Vlieten, *Nasjan* of *Masjan*, en, *Zorik* ge heten: maer kleinder als de Vliet van het ander *Merwa*, tot groot gerijf der Landstreeke en Stad, dewyl die veele scheuten, door verscheide kanalen, doorsnyden.

Uit beide de Steden *Merwa*, zijn by ouds, veele geleerde Mannen voort gekomen.

Jakut getuigt, omtrent het Jaer twaelf honderd, in deze Stad, twee treffelijke algemeene Stads Boekeryen gezien en bezichtigt te hebben: welker eene twaelf duizend Boeken begreep.

Dat de Stad *Merwa* de Stad zy, welke by de oude Grieken en Latynen *Maraka* genaemt word, en in het Landschap van *Margiana*, dat *Strabo* tusschen *Arra* en *Baktriana* stelt, geplaest word, blijkt uit de overeenkoming van namen, en uit de vergelijking van beide plaetzen tegen malkanderen.

Abulferay en andere, brengen de stichting der Stad *Merwa* op *Alexander de Groote;* hoewel zommige willen, dat *Alexander* slechs zijnen Zetel in deze Stad zou geplant hebben. Waer uit de oudheit dier Stad blijkt.

Zy wierd door *Scheibeg Chan*, Zoon van *Abulchairubeg*, wanneer hy, na het veroveren van *Mawaranahr*, in *Chorasan* tea oorlog getogen was, ingenomen.

Drie mylen van *Merwa* leit een Berg, en te gelijk een Kasteel, genaemt *Ahref* of *Ahnef*, aen de weg, die na de Stad *Balch* loopt.

Karinin, anders *Berkedin*, is eene Stad, gelegen in het Dal van *Merwa*, op de lengte van zeven en negentig, en op de breette van acht en dertig graden.

De Stad *Merwa*, gebynaemt *Xahigian*, zou, volgens schryven der Perzen, door den Persischen Konink *Talmoth* gesticht zijn: maer eenige willen, dat het zelve door *Giamami*, Dochter van den Persischen Konink *Ardexir*, Zoon van *Issendiar*, met eene muur omringt zy. Namaels heeft Konink *Senjaer Melikfal*, uit zijn bloeyent Koninkryk, dat hy bezat, en 't geen met veele steden opgepropt was, die Stad, boven anderen, tot zijnen Koninklijken Hofstad, voor zijn leven en dood verkooren: alwaer voor hem ook, na zijn dood, een prachtige Grafstede, met een hoog en verheven overwulft werk, gemaekt is.

Kismilen is een groot Dorp, onder het gebied van de Stad *Merwa Xahigian*, op de lengte van zeven en negentig, en op de breette van zes en dertig graden en een halve. Aldaer vallen zeer schoone Korinthdruiven, die alom verzonden worden.

Dehestan is mede de naem van een der Steden in *Chorasan*; hoewel *Tavernier Dehestan* eigentlijk voor geen Stad houd, maer voor een zeker getal, of drom van Vlekken, die niet verre van malkander leggen. Gelijk ook in die Landstreeke, *Dehestan*

eigentlijk, een Bosch gezegt is: waer van de meeste boomen Pistacien dragen: welke van de Inwoonders, na de Stad *Herat* en andere plaetzen vervoert worden. En word aldaer gezegt, dat, zoo wie de Pistacien, door eenen anderen vergadert en geplukt, wegdraegt, des zelven Ezel van een Zwyn verslonden zal worden.

Cevi, is eene Stad van *Chorasan*, eertyds zoo genaemt van den stichter, *Pescenk*, Zoon van *Jrasiab:* namaels *Jescens*, en later ook *Fuscens* geheten: hoewel andere tot stichter, zekeren *Hufcenk* stellen.

Fushaing, leit op de lengte van drie en negentig graden en vyf minuten, en op de breette van vier en dertig graden en vyftig minuten. Men zeit, aldaer een Berg te zijn, daer op eene voetspoore van Abraham, in de Aerde gedrukt, zou te zien wezen.

Onder aen de voet van den Berg, vloeit de Vliet *Kusube* voorby.

Op het Jaer zes honderd vyf en negentig,[+] na de Mahometaensche stijl, was 'er hier in de Nabuurschap een Kasteel, dat *Dewachon*, met een Leger van tien duizend Moegalen of Tartaren, quam belegeren, doch most, met verlies van veel volks, vruchteloos opbreken.

[+]Dat is omtrent in 't Jaer Christi 1300

Twee kleine mylen Noordwaerts van *Ce-*

vi of *Civi*, leit een klein stedeken, *Merhele* genaemt.

Badgis, by *Bale*, is eene Landstreeke of Baljuuwschap, waer van de Stad *Bafin* of *Badgis* genaemt word.

Badgis is een gebrooke naem, van *Badchia*, zoo als deze plaets wel eer genaemt wierd: daer door zekere winden betekent wierden, die aldaer veel waeyen. Maer namaels is de naem in die van *Badgis* verandert.

Ulugbeigh schynt deze Stad *Badagis* te noemen, en stelt de zelve op de lengte van vier en negentig graden en twintig minuten, en op de breette van vyf en dertig graden en twintig minuten. Doch *Warnerus* stelt die op delengte van vyf en negentig en een halve graed, en op de breette van vyf en dertig en een halve.

Tavernier noemt *Badgis* met de naem van *Badkest*, en steltze op de zelve breette als *Ulugbeigh*, maer op de lengte van vyf en tachtig graden en twee en dertig minuten.

Badgis was wel eer de Koninklijke Zetel van *Hejatele.*

[+]*Susa*, alzoo van de Arabieren, en by de Perzen *Seusen* genaemt, is eene zeer groote Stad des Landschaps van *Chorasan*, tusschen *Hura, Harat* en *Nisabur*, Edel en beroemt door de geboorte van veele Mannen, in veelderlei slag van geleertheit. [+]Gent. Rosar

Deze Stad is gelegen op de lengte van acht en tachtig graden en dertig minuten, en op de breette van acht en dertig graden en vyf en dertig minuten. Hoewel by *Ulugbeigh* geene Stad van *Chorasan* zoo hoog na 't Noorde gestelt word.

Neukana, is een der grootste en bloeyenste steden van 't Landschap *Chorasan*, gelegen op de lengte van twee en tachtig graden een en veertig minuten, en op de breette van drie en dertig graden, acht minuten, in de welke stierf de Arabische Chalif *Haram Reschid.*

De Stad *Gura* leit tusschen *Indostan* en *Balch.*

Nisabur, Nausabur, of *Neisabour*, en anders *Neshawor*, word onder de doorluchtigste steden van *Chorasan*, met roem gedacht: leit op eene vlakte, drie dagen reizens van de Stad *Thus* of *Mesched*, dertig minuten, of zeven mylen en een halve, meer na 't Weste, en een en veertig meer[+] na 't Zuide: te weten, op de lengte van twee en negentig graden en dertig minuten, en op de breette van zes en dertig graden en een minut; hoewel . *Ulugbeigh* de steden *Nisabur* en *Thus* op eene zelve lengte stelt: te weten> op twee en negentig graden cn dertig minuten. *Texeira* stelt *Nisabur* tusschen *Chorasan, Usbek, Tartarye* en *Turkestan:* en op vier en dertig graden, veertig minuten. Andere stellen *Nisabur* op de lengte van een en negentig graden, en op de breette van zes en dertig en een halve. [+]Gool.

[+]De Landstreeke daer omtrent is een groote Woestyne van zand, die in een geduurige beweging is, wanneer het waeit, als de Zee. [+]Daviti.

Nisabur wierd door *Sapor*, Zoon van *Babekan*, Konink van Perzen, gesticht, volgens schryven van *Jakut:* te weten, op eene plaetze, by hem uitgekooren, en daer te voore niet als Riet groeide. Waerom *Nisabur* ook *Sapour*, dat is Riet bosch, van *Sapor* gebynaemt wierd. Men vind ook andere steden, met den naem van *Sapor* genoemt.

Maer *Hamdalla* maekt de zelve Stad veel ouder, en dat die door de eerste Koningen van Persie zou gebouwt zijn: welke, alsze vervallen was, alleenlijk door *Sapor* herbouwt zy. De zelve Schryver voegt 'er by, dat de stad met eene muur van vyftien duizend ellebogen omringt zou zijn.

Door een anderen Persischen Konink, *Sapor*, of door Konink *Korraiz*, zoo andere willen, is *Nisabur* tot Koninklijke hooft-stad van gansch *Chorasan* gestelt, die ook een vast Kasteel daer by deed stichten. Het welk ook niet zonder oorzake geschied is: dewyl deze stad, hebbende een overvloed van alderlei slag van leeftocht en geryf, door een grooten toeloop en menigte van Koopluiden, van al 'er wegen, als een voorhuis van 't Ooste, gelijk *Jakut* spreekt, aengedaen en bezocht wierd.

Anderszijn *Balch* en *Merwa* tot Koninklijke Zetels en Hof-plaetzen, door andere Koningen gestelt.

Nisabur quam, door beleit van *Abdalla*, Zoon van *Amur*, ter tyd van den Arabischen Chalif *Otsman*, onder het gebied der Mahometanen, die aldaer een prachtigen Tempel stichte.

Wanneer op het Jaer elf honderd drie[+] en vyftig, na Christus geboorte, de Gorniters, een geslacht van Scythen of Turken, na het trekken over den Vliet *Oxus* of *Gihun*, den Konink van 't Ooste, *Sengiar*, Zoon van *Melikxah*, ten oorlog uit getart, en overwonnen hadden, verwoesten zy ook deze stad van *Chorasan*, na de goederen geplonderd, en d'Inwoonders gedood te hebben. [+]Abulph.

Na de Konink in vryheit herstelt was, is de stad ook weer in haren voorigen luister herstelt.

Maer des Jaers twaelf honderd en acht,

wierd zy door Aerdbeving geschud, en storte, voor een groot gedeelte, ter neer; doch wierd weder herbouwt.

Veertien Jaren daer na, quam haer grooter ramp, als te voore, over, door de Moegalen of Tartaren, onder beleit hunner Overste of Chan *Cingis:* het welk by dezen voorval geschiede.

[+]Wanneer *Dagazer*, Schoon-zoon van *Cingis chan*, alom in dit gewest van *Chorasan* pionderde, wierd hy met eene Pyle ter dood getrossen. Waer op *Cingis chan* Zijnen Zoon *Tuli chan*, met een sterk Leger, na de stad *Nisabur zond*, om, in weer-wrake van zijnen Schoon-zoon, d'Inwoonders van *Nisabur* te dooden. Elke poorte dan, wierd met twaelf duizend man van binnen bezet. Men vocht 'er en stormde vervolgens acht dagen achter een, tot dat eindelijk de Bevelhebber der stad, *Emir Meelis*, beneffens alle de Gezaghebbers, ter stad uittogen, om aen *Tuli chan* het nemen van wraeke af te bidden, en genade te verzoeken. Doch te vergeefs. [+]Warner.

De Inwoonders dan, na het innemen der stad, wierden alle, door de Tartaren gedood: waer op die, na een bloedig gevecht, ook het Kasteel in kregen. Vier dagen lang duurde het pionderen en dooden. Daer bleven niet meer, als vier in 't leven, zijnde zoodanige luiden, die Boogen[+] maekten: na het sneuvelen van tien mael honderd duizend Menschen, alle Mahometanen. [+]Texeira.

De huizen en muuren der stad wierden gesloopt, en ten deele verbrand.

Evenwel is ze daer na weer tot haren voorigen gedaente, staet en luister gekomen: ja zoodanig, dat zy verdiende de Moeder van *Chorasan* genoemt te worden.

Door onderaerdsche gangen, gooten, of buizen, word het water, uit de naby gelege Berg, in de stad geleid, en vervult Bronnen, Meiren, en Kastelen: is ook tot geryf van byzondere huizen.

Twee mylen ten *Ooste* van de stad, is een zeer hooge Berg: en een ander, leggende verder, ten Noorde. Uit welke laeste een snelle Stroom of Beeke schiet: waer uit een groote Bron ontstaet, in vorm van een Meir: rondsom den welken Veel geboomte is, en zeer veele treffelijke Akkers bebouwt worden.

Zoo andere schryven, spruit uit den Vliet *Abrad*, die zeer snel loopt, het water, en van het hoog gebergte, ten *Ooste* van *Nisabur*, stort mede het water tot in de stad.

Vyf Italiaensche mylen van dat gebergte is een zeer zoete Bron, *de Groene Bron* geheten, van wegen de groenachtigheit des waters. *Emir Tsibon* heeft by dezen Bron een gebouw gesticht, die op Vrydag nacht, uit de Bron zeker geluit of stem zou gehoort hebben.

Muni Eldin wil, dat deze plaets, te vooren, *Iran* wierd geheten, en was de grootste stad in *Chorasan*. Zy wierd in 't Jaer vyf honderd en vyf van *Hegira*, verwoest, ter oorzaek, dat twee knechts twift kregen, die zulks hunne Heeren te kenne gaven. Welke tegen malkanderen 't zwaerd opvatteden. Dees riep het Turksche Volk te hulp, en geene den Zultan *Senzer.*

Op de boven gemelte Bergen zijn Aderen van den steen *Firwasan:* te weten, van Boreas of Turkois. Aldaer groeit ook een voortreffelijk gewas, dat men in Europa niet vind, ja naeuwlijks kent, *Ribesia* genaemt. Het komt 'er weeliger voort, als op den Berg Liban in Syrie, of op eenige andere plaetze. Beide deze Nisabursche dingen, zoo wel het Edel gesteente, als gewas, overtreffen verre alle andere van dat slag.

Ferawi of *Feragh*, anders *Barwa* en *Ribat*, is eene stad van *Chorasan*, gelegen op de breete van negen en dertig graden vyftien minuten, en strekt na het Landschap

Chowaresmia. Welke stad *Abdallagh*, Zoon van *Taher*, onder 't Chalifschap van den Arabischen Chalif of Keizer *Almamá* tegen het Volk van *Vzur*, deed versterken en vast maken.

Tavernier wil, dat *Abdallagh* de Stad *Feragh* zou gesticht hebben; het geene niet waerschynelijk is, na dien dees *Abdallagh* slechs een Landvoogd van *Barwa* was, en daer na, door *Almama*, tot Landvoogd van Egypten gemaekt wierd. Gelijk hy ook *Feragh* t'onrecht op de lengte van tachtig graden en vyftien minuten stelt.

De hooft-stad van *Chorasan* is, volgens *Abulfeda, Balch, Belche* of *Balk*. Zy word in des zelfs midden gestelt.

Balch zou, volgens schryven van *Jakut*, door *Loraspe*, Vader van *Hydases*, Konink van Persie, gesticht zijn, ten tyde, als Jeruzalem, door Nebukadnezar, verovert wierd. Waer uit de oudheit dezer stad blijkt.

Van de Stad *Balch*, word gezegt by *Thomas Hyde*, dat zy is de Stad van *Abraham*, na het gevoelen eeniger Schryvers, hoewel hy zelve oordeeld dat *Balch* is gebouwt van Konink *Lohrasp, Lohraspis* of *Lohraspe*, die lange na *Abraham* heeft geleeft, ten ware men voor *Balch*, verstond de stad *Bamtyan*, in wiens plaets, of daer dichte by. *Balch* namaels is gesticht: hier hadde *Lohraspis*, Zoon

van *Gushtasp*, een heerlijk Vuur-gebouw gesticht, dat hy uitmuntende verrykte, werwaerts de oude Perzen, om dat het *Abrahams* stad geacht wierd, ter Bedevaert toogen, gelijk de Arabieren Jaerlijks na *Mekka* trekken; doch het schynt na waerheit te hellen, deze stad, *Abrahams* stad genaemt te zijn, niet om dat hy aldaer heeft gewoont of geweest, maer om dat men daer het Geloof van *Abraham* heeft gevolgt: en zeker Persisch Schryver *Dakiki* genaemt; zegt, dat wanneer *Lohrasp* den Koninklijken stoel verliet, en dien zijnen Zoone overdeed, toog hy na *Naubahar* in *Balch*, trat in die *Godsdienstige* plaets, reinigde zich, sloot de deur achter zich toe, der plaetze waer men Godsdienst oefent; hy toog een geweven kleed aen, houdende zich geduurig in Geestelijke oefening op, hy dede zijne Armringen af, en liet het haair hangen, na de wyze der Geestelijke perzoonen aldaer, en hier in volharde hy dertig Jaren lang, eerde de Zon, navolgende daer in *Hiemshidun*, tot zijne sterf dag toe.

Megidi een Persisch Schryver, zegt, dat Konink *Argiasp* de Turk, veel Geestelijke Vuur-boeten, die *Zerdusbt* hadde doen stichten, heeft verwoest, en zeventig Priesters in *Balch* doen dooden, en dat hy het vuur van *Zerdusbt*, met het bloed der Priesters uitbluste; evenwel, dat hy daer mede het oude Persische Geloof niet uit doofde; doch dat Konink *Huhtaspes*, opgemelten Turkschen Konink sloeg, verdreef, en de Godsdienstige Vuur-boeten herstelde.

Eene Kerke dezer Godsdienst was in *Balch*, welke tachentig Priesters onderhielt, en het tal der Geestelijke was bykans oneindig. Waer van in 't breede is te lezen by den Heer *Thomas Hyde* voorgemelt, in zijn heerlijk Werk,dezen Godsdienst betreffende, in Engeland, aen 't licht gegeven.

Men zegt dat in de Stad *Balch* of *Bactra*, eertyds *Bamiyan* genaemt, twee groote Afgoden Beelden zijn geweest, die de hoogte van Toorens hadden, uit de Klippen gesneden, hol binnewaerts, zoo, dat men by den Voetzool intreden, en tot boven toe gaen konde, zelve tot in de vingers van de handen. Vyftig ellen willen zommige, deze Beelden hoog te zijn geweest; men wil mede, dat deze Afgoden de zelve zijn geweest, die de Arabiers noemden *Yaguth* en *Yaak:* herwaerts quam het omleggende Volk van *Cabul* en elders, Afgoderye plegen, zoo als in 't breede mede hier van is te zien by den vermaerden gemelte Engelschen Schryver *Thomas Hyde* voornoemt.

Andere brengen de stichting of herbouwing op *Kiumer.*

De Stad *Balch* is gelegen op eene vlakte, vier mylen van eenen Berg. Door hare Voorstad loopt een Vliet, *Dehasch* genaemt, die, na het bevochtigen van de Tuinen en Akkers, twaelf mylen van de Stad, in den *Gihum* stort. Hoewel andere willen, dat de *Gihum* zelf door de Stad zou loopen.

De Landstreeke van *Balch* paelt, ten Ooste, aen die van *Tocharestan.*

De vruchtbaerheit van de grond van *Balch* word zeer geroemt: zulks die, schoon op de Noorder breete van zeven en dertig graden is gelegen, alwaer, vanwege de naby gelegentheit der bergen, dikwils sneeuwt, echter, Zuiker-riet voort, en tot rypheit brengt.

Men zeit, daer zeer groote Pompoenen groeyen.

Omtrent het Jaer zes honderd en veertig, (om de voorvallen in dit gewest weinig hooger op te halen) ten tyde van den Arabisdien[+] Chalif *Otsman*, Zoon van *Affam*, wierd *Balch*, door zeker *Abdallagh*, Zoon van *Amur*, ingenomen: (doch, volgens *Warnerus*, by *Achmet*, Zoon van *Keys*) want als hy, beneffens *Said*, Zoon van *Alis*,

[+]Horn.

door den Chalif afgezonden was, om *Chorasan* te bemachtigen, en na veele steden van *Chorasan* ingenomen te hebben, keerde hy[+] niet weerom, voor dat uit den Vliet van *Balch* gedronken had.

Voor d'opkomste van den beruchten Mahomet, stond *Chorasan* onder byzondere Koningen. Maer op het Jaer zes nonderd een. en veertig, wierd, onder den Arabischen Chalif *Omar, Chorasan* genoegzaem het Mahometaendom ingelijft.

Op 't Jaer zes honderd negen en zeventig,[+] stelde de Arabische Keizer, *Fessid Selim*, Zoon van *Said*, tot Stedehouder over *Chorasan*, die na de Stad *Nisabur* trok, en de zelve in bezit nam, trekkende van daer na 't Landschap van *Chowaresmia*, dat hy ook veroverde. Daer na trok hy na de Stad *Buchara*, welke mede in nam.

Op het Jaer zes honderd vyf en negentig, gebood *Mahleb Hagjag*, als Stedehouder, van wegen den Arabischen Keizer, *Abulmelek*, over *Chorasan.*

Mahleb stierf des Jaers zeven honderd en een. Na wien *Jezid*, Zoon van *Mahleb*, tot Stedehouder gemaekt wierd, en, na *Jezid* afgezet was, zijnen Broeder *Jadl*, tweede Zoon van *Mahleb*, die groote overwinningen winningen bevocht, *Tabrestan* em *Gjotryan* innam, ontallijke ongeloovige dooden, en den overigen schatting opleide.

[+]De Mahometaensche styl, anders van Hegira genaemt, vangt aen in 't Jaer Christi 622 werdende na de vlucht van Mahomet gerekent.

[+]Elm.

Namaels wierd *Katibas*, Zoon van *Muslim*, Stedehouder over *Chorasan*, die den Arabischen Keizer *Suleiman*, Zoon van *Abulmelek*, van de *Heerschappye*, zoo veel in zijn vermogen was, afzette, en troonde ook de Chorasaners, tot des zelfs afzetting. Maer die sloegen zulks af, en vielen op *Katibas* aen, en dooden hem, verkiezende over hen zekeren Overste, *Waki* geheten, Zoon van *Abrisawid.*

Omtrent te dezer tyd, Heerschte over *Buchara* zekere Vrouw, *Chatunis* genaemt, die tegen de Mahometanen bystant van den Konink van *Said*, een Landschap in Egypten, verzocht, met beloste, van daer voor met hem te zullen trouwen. Waerom hy, na haer met twintig duizend krygsknechten toe trok. Maer *Selim*, Opperhooft der Mahometanen, zond *Mahleb*, Zoon van *Abusafra*, tegen den, Konink van *Said*, zoo dat die beide met malkanderen handgemeen wierden, en vochten. In welk gevecht de Konink, met veel Van zijn volk, te sneuvelen quam: en de Mahometanen kregen grooten buit. Daer na trokken de Mahometanen na *Samarkand*, alwaer de Konink, voor veel gelds, de Vrede van hen kocht.

Des Jaers zeven honderd en negentien, zoo *Warnerus* wil, stelde Chalif *Jezid*, Zoon van *Abdulmelek*, en Broeder van den Chalif *Suleiman*, zijnen Broeder *Musliman*, tot Stedehouder over *Chorasan* en *Irak*: maer hebbende hem daer na van de Heerschappye beider plaetze afgezet, stelde hy daer over *Omar*, Zoon van *Habir.*

Chalif *Abdall Saffal* stelde,op het Jaer zeven honderd negen en veertig, *Abulismin* tot Stedehouder over *Chorasan.*

Des Jaers zeven honderd vier en zevent tig, was *Jozef*, Zoon van *Ibrahim Emir*, Vorst van *Chorasan*, die tegen den Arabischen Chalif *Muhamed Mahadis*, Zoon van *Almansor*, optrok. Maer *Jezid*, Zoon van *Jezid*, trok hem tegen, kreeg hem gevangen, en zond hem aen *Muhamed Mahadis*, die hem te *Bagdad* deed kruizigen.

Op 't Jaer zeven honderd acht en tachtig, stelde d' Arabische Chalif *Rasjid*, tot Stedehouder, *Mamuxis*, over *Chorasan.*

Daer na wierd onder den Chalif *Rasjid, Alis*, Stedehouder van *Chorasan*, dien *Rasjid*, op het Jaer acht honderd en zes, van de Heerschappye afzette, en *Hazimas*, Zoon van *Agan*, Stedehouder maekte, na hy d'oqderdrukking en geweldenarye van *Alis* verstaen had. De Stedehouder *Hazimas*, nam *Alis* gevangen, en zond hem geboeid, na den Chalif.

Op het Jaer acht honderd twee en twintig overleed *Taher*, Zoon van *Husem*, die twee Jaren, van wegen den Arabische Chalif, over *Chorasan*, als Stedehouder geheerscht heeft. *Elmacin* noemt hem, een goeden, strydbaren, milden, kloekzinnigen, grootmoedigen *Emir* of Vorst, die een goede bestiering hielt, en ook treffelijke Arabische Vaerzen kon maken.

Na *Taher*, was de Zoon *Abdalla* of *Abdallagh, Emir* of Stedehouder van *Chorasan*, en ook van Egypten en Syrie, die des Jaers acht honderd vier en veertig overleed. Hy wierd voor een treffelijken, uitstekenden, strydbaren en eerlijken Man gehouden, en had groot gezag. Na hem schooten veele geleerde Luiden en Poeten toe, dien hy groote geschenken en giften gaf.

Op het Jaer acht honderd negen en veertig, voegde Chalif *Gjasar Abulfald*, aen zijnen Zoon, *Mutaz, Billa*, het geweft van *Chorasan* toe, en het geen daer onder behoorde: als ook *Tabrestan, Raja, Persie, Armenie,* en *Aderbogjan.*

Weinig hier na, was uit den naem van Chalif *Gjasar Abulfald, Muktadir* Stedehouder van *Chorasan* en *Tabrestan.*

Te dier tyde ontstonden in *Chorasan* en Perfïe groote Aerdbevingen.

Des Jaers negen honderd twee en veertig, stierf *Said Nasr* of *Nacer*, in zijn ouderdom van acht en dertig Jaren, Zoon van *Hamdon*, Zoon van *Ismaël*, die Heer van *Chorasan* en *Mawaranahr* was geworden. Hy was een goedaerdig, mild, en kloekzinnig perzoon. Men zeid dat hy, wanneer zijne ziekte lang aenhield, een gebedenhuis op zijn Kasteel had doen bouwen: in het welk hy, met reine kleeren en blootsvoets ging, en aldaer bad, en gebeden storte, en voetvallen deed, zich ook onthielt van onrechtvaerdige daden en schelmstukken, zoo lange hy leesde.

Na het voeren van veele oorlogen, quam dan *Nacer* te sterven. Hy had tot navolger, zijnen oudsten Zoon Ismaël bestemt, aen dien men den Eed van getrouwigheit had gedaen: maer hy overleed voor zijnen Vader: dies *Nue* of *Nao*, zijn tweede Zoon, in de Landen van *Mawaranahr, Chorasan, Nisabur*, en andere, de Vader volgde.

Deze *Nue* voerde, door zijne Hopmannen, in veele oorden, oorlog; hoewel meest altyd met ongelukkigen uitslag. Daer na wierd hy zelf, door zekeren *Aboaby*, verslagen, en verloor *Buchara:* maer krygende het namaels weder, straste hy de genen, die de zyde van zijnen vyand gekoozen hadden.

Daer na verkreeg gemelte *Aboaby Cho-*

rasan weder: ep was Nue komen te sterven, nalatende zijnen Zoon *Abdulmalek*. Dees overleed des Jaers negen honderd zes en zestig, en, zoo eenige willen, aen een val van een Paerd, na eene Heerschappye van zeven Jaren en zes Maenden.

Na hem volgde zijn Broeder *Mansur*. Daer was zeker *Albataquin*, welke zich tegen de verkiezingevan Mansur stelde, maer vond die zijn vyand toen te sterk:zulks *Albataquin*, met drie duizend man, na Gazmin vluchte. *Mansur* zond hem vyftien duizend man na, om te vervolgen, die verslagen wierden: des gelijks anderen, derwaerts gezonden, om zich te wreken. Derhalven *Mansur* hem niet derde aentasten: maer trok na het Land van *Hierak* ten oorlog. *Roknadaule Acem*, die dit Land bezat, begaf zich te Velde, en zond ter zeiver tyd, zijnen Zoon in *Chorasan*, met een Leger, om *Mansur* af te wenden. Midlerwyle quam *Xanguir*, Veldheer van *Roknadaule*, te sterven: wiens Ampt aen *Abul Ocem* wierd gegeven, die een Vrede tusschen beide deze Vorsten tewegebragt: met besprek, *Roknadaule* Jaerlijks zou betalen honderd en vyftig goude Dinars: en zou *Mansur*, tot meerder vastigheit van dit verdrag, een Nichte van *Roknadaule* ten Wyve nemen.

Des Jaers negen honderd acht en negentig bemagtigde, volgens *Elmacin*, Zultan *Muhmud*, Zoon van *Sebektin*, Heer of Konink van Hinde, het gewest van *Chorasan*, dat hy na de dood van *Abdulmalek*, Zoon van *Nue* of *Noah*, den laeste Konink der Samaners, ontweldigt zoude hebben.

Des Jaers duizend en zeven en dertig, nam *RuknoddonAbufaleb*, de Stad *Nisabur* in *Chorasan*, in. Maer des volgenden Jaers, quam *Masud* van *Gazna*, na *Balch*, en dreef de Seljukenzers uit *Chorasan.*

[+]Des Jaers duizend en veertig, maekte zeker *Abusentecin* of *Anushtezin*, een gelubde van *Balch*, met eenige Hovelingen, een Verbond of Eedgespanchap, die aen Konink *Masud*, Zoon van *Sebtegin*, de handen sloegen, en zijnen Broeder *Mohamed*, voor hem tot Konink over *Chorasan* en Nabuurige gewesten verhieven, en groeteden. Dees zijnen Broeder, Konink *Masud* ontbiedende, zeide tot hem: *Ik zalu gelijk met gelijk vergelden, om het geene gy aen my gedaen hebt:* (want hy had hem de oogen uitgesteken) *maer overleg, waer gy wilt blijven, op dat ik u met uwe Vrouwen en Kinderen, derwaerts zende*. En wanneer hy het Kasteel *Cera* of *Kabra* verkooren had, zond hy hem derwaerts. Als daer *Ahmed*, Zoon van *Mohamed*, tot den Vader ingetreden was, verzocht hy van hem zijn Zegel, om daer mede eenige schatten te verzegelen. Na de Vader hem dat overgelevert had, zond de Zoon *Ahmed* zijne knechten met het zelve na het Kasteel, die het zelve den bewaerder van *Masud* overleverden, en zeiden, dat zy aen *Masud* iets te bootschappen hadden: maer alsze by *Masud* gebragt waren, dooden zy hem. [+]Abulf.

Wanneer het gerucht daer van terooren van *Madud*, Zoon van *Masud*, gekomen was, die toen in *Chorasan* zich ophield, keerde die ter yl, met zijne krygsheiren, na *Gazna*, daer hy Heer van was. Na hy zich in slagorde gestelt hadde, dreef hy zijn Oom op de vlucht: en nam hem, en zijnen Zoon *Ahmed*, neffens *Abusentecin*, de gelubde, gevangen, en deed hen dooden. Ook deed hy al de Kinderen van zijnen Oom, en al de geenen, die zijnen Vader hadden helpen dooden, om 't leven brengen.

Na het afsterven van *Madud*, Zoon van *Masud*, Heer van *Gazna*, volgde hem zijn Oom *Abdolrashid* in 't Ryk.

Daer na kregen de *Salsjuzidynen* of *Seliukensers*, of *Seldzioeken, Chorasan* weder in bezit: hetwelk, volgens *Elmacin*, by dezen voorval geschiede.

Wanneer de Chorasansche Zustan *MahmudJamanuddaula*, over den Vliet *Gihun* trok, om *Wararchan*, Konink van *Mawaranahr*, bystant te doen, groete Michaël, Opperhooft der Salsjuzidynen, Zoon van *Salsjuk*, Zoon van *Dakak*, die zich, met zijne Broeders, *David, Chabarbek, Fir* en *Arselom*, na de dood van *Salsjuk*, in *Mawaranahr* ophield, en veele Turken onder zijne gehoorzaemheit hadde, zeker Konink *Mahmud*, die navolger van *Abdolrashid* in 't gebied geworden was. Dees zich over de kloekmoedigheit en strydbaerheit van *Michaël* verwonderende, en dat zijn Hofgezin hem gehoorzaemheit bewees, verzocht van hem, dat hy by hem wilde blijven, met belofte, van hem, op zijne wederkomste tegen de vyanden, *Chorasan* te zullen toevertrouwen. Wanneer *Michaël* zulks afsloeg, wierd *Mahmud* daer over vergramt, ensmeet *Michaël* in boeyens. Waer over de krygsknechten van *Michaël*, en zijn geslacht, hem niet alleen vervolgden: maer zich nedersloegen, en onthielden op de vlakte van *Chorasan*, en aldus daer bezitting kregen. Namaels overleed *Mahmud*, dien berouwde, dat hy de Turken en Salsjuzidynen, te weten de krygsknechten van *Michaël*, Zoon van *Salsjuk*, in zijn Land gelaten had.

Na de dood van *Mahmud*, aenvaerde

zijn Zoon *Abusaid* het Ryk, die uit zijn Volk een krygsheir, tegen de krygsknechten van *Michaël* zond, dat hen slag leverde, en versloeg, en ook eenigen gevangen kreeg.

Als daer na ook *Michaël*, Zoon van *Salsjuk*, gestorven was, vervoegden zich de Turken by *Abutalib*, gebynaemt *Togrulbek*, Zoon van *Michaël*, die het krygsheir van den Zoon van *Mahmud*, bestreden, op de vlucht dreven, eenigen gevangen namen, en eenigen dood sloegen. Zy vervolgden het tot aen *Thus*, een stedeken in *Chorasan*, het welk zy aenvielen en in kregen. En dit was het eerste stedeken, dat de Salsjuzidynen in kregen, hebbende zich tot die tyd toe ten planten Lande opgehouden. In het zelve vergaderden zich *Togrulbek* en zijne krygsknechten, en versterkten het. Daer na trokken zy na de Stad *Nisabur*, welke zy ook bemagtigden. Maer de Chorasansche Konink vluchte na *Hindre* of *Hinde*, boorde diep door en door, en hielt zich lang daer in op: en verliet aldus Chorasan. Het welk de Salsjuzidynen, met zich trouwlijk in het gevecht te quyten, t'onderbragten.

Omtrent deze tyd, trok zeker *Leylaheken Neaman*, uit *Tabrestan*, overliep de Gebuurlandschappen, met goeden uitslag, en overwon tot *Nuchan*, in het Land van *Thus*, veele Volken: maer wierd, ter zeiver tyd, overwonnen door wanorde van zijne krygsknechten, die zich met plonderen vergaten.

Namaels wierd zeker *Makon Ben Kaky*, Heer van *Tabrestan.*

Op 't Jaer twaelf honderd een of twee en twintig, volgens der Christenen tyd-rekening, trok *Cingis chan* over den Vliet *Gihun*[*] na de Stad *Balch*; welker voornaemste Manen vrywillig tot hem uittraden, en gestad hoorzaemheit aenboden, hem geschenken, spyze en drank toebrengende. Maer hy nam het met aen, uit oorzake, Zultan *Jallaboddin*, Zoon van Zultan *Mahomed*, Heer van *Chorasan*, in die gewesten krygstoerustingen en toestel van oorlog maekte, en zich tot een gevecht tegen *Cingis chan* vervaerdigde. *Cingis chan* dan beval al de Inwoonders van *Balch*, op de Velden uit te komen, om hen, volgens zijne gewoonte, te tellen: maer deed hen, wanneer zy uitgekomen waren, met den Zwaerde ter neder houwen. Voorts wierd de Stad verwoest. Men zeit, de meeste krygslieden aldaer, Indianen waren. Waerom ook daer na het Kasteel der Stad, *Hinduan* genaemt wierd.

Namaels is *Balch* herbouwt, en heeft heden een sterk Kasteel, met waterryke Grachten, en aenzienlijke Winkels en Badstooven.

Des Jaers twaelf honderd en zeven en twintig, vielen de Tartaren, onder *Cingis chan*, in *Mawaranahr*, dwongen *Mahomed Koarrazinxa*, van daer te vluchten: volgde hem daer na, van *Abyzcou*, tot in 't Land van *Gueillon*, en dooden hem, verdelgende alles te vuur en te zwaerd.

In de verdeeling der Heerschappyen van *Cingis chan*, viel zijnen Zoon *Sagatay chan* de Landen van *Mawaranahr, Aygir* en *Chowaresmia* te beurt.

Des Jaers twaelf honderd een en zeventig quam *Borak chan* van *Sagatay*, tegen *Haybkay chan*, of Oppervorst eener groot gedeelte van Tartarye, en te dier tyde van Persie, te Velde. Maer *Borak chan* wierd overwonnen, en gedwongen, na *Mawaranahr* te wyken.

Daer na was *Soyorgat Mexchan*, Konink van *Sagatay*, die des Jaers dertien honderd negen en zestig, overleed. Zijn Vizier of Stedehouder was de beruchte *Tamerlaen.*

Na de dood van *Soyorgat Mexchan*, wierd *Tamerlaen*, met gemeene bewilliging, tot Konink verkooren.

* Dit schiede kort na het voorgeval lene aen de Stad Nisabur, boven op pagina drie honderd en acht en tachtig gemelt.

[+]*Modhasser*, en *Badjozzam Mirzach*, anders *Pady*, Zoonen van Zultan *Hosain*, hebben te gelijk over *Chorasan* geheerscht, tot dat *Scheibeg chan*, Zoon van *Abulchairubeg*, in het Jaer vyftien honderd, op *Chorasan* aenviel, het besprong, en hen in een gevecht overwon, op de vlucht dreef, en de Hooft-stad van *Chorasan* in nam. [+]Daviti. Prococ.

Dies begaf zich *Badjozzam* by Schach *Ismaël*, Konink van Persie, die hem het Landschap van *Rey* toevoegde.

Willende daer na wederom in zijn Vaderland keeren, na hulpbenden van Konink *Ismaël* verworven te hebben, wierd hy weer verjaegt, en vluchte na Indiën. Na hy zich aldaer eene wyle opgehouden, en gehoort had, dat Konink *Ismaël Chorasan* onder zijn gebied gebragt had, trok hy weer na den zelven toe, en verzelde hem na *Tabriz*. Aldaer wierd hy, door Zultan *Selim*, Schach *Othoman*, gevangen, doch eerlijk en braef gehandelt, en na *Konstantinopolen* gevoert: alwaer hy, des Jaers vyftien honderd en negen overleed. Maer *Modhasser* stierf op zekeren Berg van *Chorasan*, derwaerts hy, uit vreeze van *Scheibeg chan*, gevlucht was.

En aldus is de Heerschappye der Zoonen of Nazaten van *Tamerlaen* in *Chorasan* vernietigt, die aldaer over de veertig Jaren geheerscht hadden.

Twee andere Nazaten van *Tamerlaen*,

als *Abulmahan Mirza*, en *Gil Mirza*, nam *Dhil Nun Argun*, Vorst van *Kandahar*, tot zich, en, vrezende dat het vordere Tamerlaensche Ryk uit de handen der Zoonen van *Tamerlaen* mogt vallen, deed *Scheibeg chan* den oorlog aen: maer hy zelf quam in dien oorlog te sneuvelen, en *Abulmahan*, als mede *Gil Mirza* wierden gedood: waer door *Scheibeg chan* al het geen in nam, dat van hen bezeten was: die hier mede Heer van het meerendeel in *Mawaranahr* wierd.

Texeira spreekt van Zultan *Hosain* aldus. Op zekere tyd heeft over *Chorasan* geheerscht, Zultan *Hosain Mirza*, Zoon van *Baykar*, Zoon van *Omar Schach.*

Mirza Hyadigar, anders *Amur Zadel*, Zoon van *Mahomed*, Zoon van *Baisenkar*, Zoon van *Omar Scheich*, Zoon van *Tamerlaen*, heeft tegen dezen Zultan *Hosain* oorlog gevoert, en hem *Herat*, eene Stad en gewest van *Chorasan*, afgenomen. Maer hy wierd door *Hosain* gevangen, en gedood.

Hosain stierf op 't Jaer vyftien honderd en vyf, na dat had geheerscht acht en twintig Jaren.

Ismaël Sofy, Konink van *Persie*, voerde oorlog tegen de Tartars van *Samarkand*, die in Herat gevallen waren, en nam *Usubek* en *Jesilbas*, Chans der opgemelte Tartaren, met hunne Kinderen, gevangen, en deed, hen beide onthoofden, zendende na de dood den eenen aen den Turk, en den anderen aen den Soudaen. Hy deed de Kinderen niet sterven: maer liet hen los, met veilige hoede, en maekte zich meester van de Landen van *Strava, Chorasan* en *Hery*, en van andere naby gelege plaetzen. Daer na zond hy de Kinderen weer na hun Land, en hielt zich den geheelen Winter, des Jaers vyftien honderd en tien. in *Kassan* op. Maer deze Zoonen keerden des Jaers vyftien honderd en twaelf, met een sterk krygsheir, door ophitzing van hunnen Oom, van Moeder zyde, weerom; doch mosten, met schande, weer te rug trekken. Dus verre *Texeira.*

Usum Kassan, met de naem van *Ozumbek* by andere bekent, die te zijner tyd Heer van *Chorasan* is geweest, was uit den geslachte der Assamelegis, en een Zoon van *Takretonagli*, Heer van *Kappadocie* en klein *Armenie.*

Morad Bek, Zoon van *Yakub Bek*, was mede uit de stam van *Usum Kassan*, of van den geslachte van *Bayauduri Akuyaly*, dat is, het Witte Schaep. Deze wierd, na de dood van *Mohamed Mirzah,* Konink van Persie en *Hirak*, eertyds Parthie, in 't Jaer vyftien honderd en veertien, zoo zommige Schryvers willen, in *Diarbek*, door de *Kaselbax* of Root-mutzen, die van de partye van *Ismaël Sofy* waren, gedood.

Men zeit, *Usum Kassan* eerst *Assimkey*, en daer na *Usum Kassan*, dat Groote perzonaedje op 't Persisch gezeit is, genaemt wierd.

De Persische Konink *Kesere Anuxiron*, anders *Nauxiruan*, Zoon van *Robad*, beheerschte, omtrent des Jaers vyftien honderd twee en dertig, beneffens veel andere Landschappen, zoo binnen als buiten Persie, ook *Chorasan* en een groot gedeelte van *Mawaranahr.*

Dees verdeilde namaels zijne Landschappen in vier Heerschappyen, en gaf die aen zijne naeste Magen te bestieren. D'eerste begreep onder andere *Mawaranahr.*

Midlerwyle trad zeker Tarterch Konink in zijn Land, en maekt zich meester, behalven andere plaetzen van Samarkand en *Buchara*. Maer Konink *Kesere* des verwittigt, zond zijnen Zoon *Hormos*, met een groote krygsmagt, tegen hem, die hem weer al af nam, wat hy verovert had.

Abysayd Chan Heerschte vier Jaren in *Buchara*, en stierf op het einde des Jaers vyftien honderd drie en dertig, zonder iet merkwaerdigs uitgericht te hebben.

Oby Chan, volle Neve van den overleden *Abusayd*, en Zoon van *Mahomed Chan*, en Broeder van *Xaybek*, wierd na *Abusayd* Konink. Dees trok, met een sterke krygsmagt, uit *Buchara* en *Mawaranahr*, na *Chorasan*, met toeleg van in Persie te trekken. Maer ziende Konink *Tamas* aenstonds gereed, om hem te rug te keeren, quam hy weer te rug, en stelde *Chorasan* geduurig met zijne krygsheiren in rep en roer, tot aen het Jaer vyftien honderd en veertig, in het welk hy te *Buchara* stierf, na eene bestiering van een weinig meer, als zes Jaren.

Abdula Chan, Zoon van *Kucheigy Chan*,[+] verkreeg het Ryk, door de dood van *Obey Chan*, en behielt het niet langer, als zes Maenden: als wanneer hy des Jaers vyftien honderd een en veertig stierf.

[+]Daviti

Abdelatif Chan, zijn Zoon, volgde de Vader in het Ryk, en Heerschte tot aen het Jaer vyftien honderd twee en veertig. Zijn einde was, dat, der Heerschappye van *Cingis chan*, zijn Nazaten over *Buchara* en andere gewesten.

Wel noemt *Soranzo* een van deze gemelte[+] Chans, Konink *Usbeg*, en doet hem Heerschen op het Jaer vyftien honderd vier en tachtig of vyf en tachtig: maer hy vergist zich in dien naem en tyd te geven: want *Usbeg Chan* is geen eigen, maer een algemeene naem, en zoo

[+]Ziet Jarrik

veel gezeit, als Chan of Konink van *Usbek.*

[+]Des Jaers zestien honderd en achtien, den een en twintigsten van Lentemaend, op der Mahometanen Nieuw-jaers dag, zond den Chan van Chorasan[*], ten geschenk aen *Schach Abas*, Konink van Persie, volgens een gewoonte, drie honderd hoofden der Usbekken: beneffens een aenzienelijk Heer van dit Volk, *Dosti Beig* genaemt, en acht of tien andere van zijne Huisgenoten, dien hy, in een gevecht, gevangen had genomen, na de rest op de vlucht gedreven te hebben. Dan de Konink schonk de Usbekken het leven en vryheit: hoewel zy niet weder in hun Land mogten keeren. Hy deed hen voor zich komen, beschonk hen met Wyn, sprak met hen zeer heuschelijken, en betoonde hen alle mogelijke blijken van vriendschap. Voorts gaf Konink *Abas, Dosti Beig*, de voornaemste der Usbekken, en alle de andere Usbekken, over, in handen van eenen Edelman, die het Ampt van Groot Zegelbewaerder bediende, om voor hen zorge te dragen, en 't Hof aen hen te vertoojien, na 's Koninks gewoonte. Hebbende hen t'eener tyde met drank, tot dronkens toe, opgevult, begon hy tot hen te zeggen: Hoe zijn vierig begeeren was, met hunnen Chan of Konink een verbond te maken: en dat hy niet lievers zag, als dat zy hem voor hun eigen Broeder hielden, en een volkomen Vrede met malkanderen maekten. Zy hadden nu, zeide hy, in de voorige oorlogen, uit eigen ervaring, bevonden, hoe weinig op de Persianen te winnen was: want niet tegenstaende zy t'elkens, door hunne Roveryen en onverwachte tochten, zijn Land zeer plaegden, zijn zy evenwel altyd op de vlucht gedreven. Zy behoorden, geleert door hunne schade, een eind van het geschil te maken, en zulke goede vrienden te worden, als zy gebuuren waren. Hy zou van zijne zyde doen, alles wat hem mogelijk was, en met hen in vriendschap handelen: op gelijke wyze hy, gelijk hen dat ook genoegzaem bewust was, met zoo veele Volken van andere gewesten deed, die een eeuwige vriendschap met hem hadden gemaekt, en onbeschroomdelijk in zijn Land verkeerden. Hy beval eindelijk, en verplichte hen met Eede, op hunne wederkomste t'huiswaerts, daer toe hy hen verlof gaf, te trekken, met hunnen Chan, van al het geen te spreken, dat zy in zijn Hof gezien hadden, en de goetheit, door hem aen hen bewezen, voor te houden, om door dit middel, hen het geen, dat zich toegedragen had, te doen vergeten, en voortaen in vriendschap met hem te leven. [+]Della Valle.

De Usbekken beloosden hunnen last, die den Konink hen aenbevolen had, te volbrengen, en zwoeren, zoo zy dien quamen te verzuimen, dat hunne Huizen mogten verzinken. Daer en boven traden zy, bewogen door deze boven gewoone gunste, tot twee mael toe van 't Paerd, nielden alle voor den Konink neer, en kusten hem zijne voet, d'een voor en de ander na, *Dosti Beig*, hun Overste eerst, en daer na d'anderen. In dezer wyze sprak de Konink met hen, tot diep in de nacht.

Cyrus, Konink van Persie, heerschte, volgens *Abulferay*, ook over *Chorasan.*

Seleukus, een van *Alexanders* Veldoversten, bequam, op het twaelfde Jaer na de dood van *Alexander*, het gewest van *Chorasan.*

Kumes, Komes, of *Komus*, en *Kaus*, op Persisch *Gumis* of *Kumis* genaemt, word beschreven, een Landschap te zijn, gelegen tusschen *Chorasan* en *Irak Azem* (dat is,

* Nu was het Land van Chorasan weder verdeeld, als een streek onder Persien, waer over den Chan hier nevens gemelt, heerschte, uit naem van den Persiaen, en een ander gedeelte was onder de Vorsten van Buchara, Oergentsi en Samarkand, te gelijk onder de benaminge van Usbek begrepen.

Irak in Persie) en *Sjebal*, dat is Bergland, by ouds *Parthie*, volgens *Abulfeda*, alzoo genaemt, dewyl het, voor een gedeelte, met den Berg *Taurus* voorzien is.

Het een gedeelte van *Parthie*, dat van *Medie* na *Arem* strekt, is, volgens schryven van *Ptolemaeus, Kamusene* of *Komusine*, en by *Strabo, Kamisene* genaemt: maer het ander gedeelte is *Chorasan.*

Warelijk, de omstandigheden betoonen dat door dit *Komes, Chorasan*, of altoos des zelfs eerste gedeelten, betekent worden.

Kumis begrypt in zich eenige Steden en Dorpen. De Steden zijn, *Simnam, Damagan, Bestam* en *Biyar.*

Het Landschap van *Kumis* of *Komes* is, volgens *Abulfeda*, tusschen twee uiterste Steden begrepen: welker een, zegt hy, ten Weste leit, *Simnan* genaemt: de ander, die grooter dan *Simnan* is, leit ten Ooste, en heet *Bertam* of *Bestam.*

De grootste Stad des Landschaps *Kumis* is in het midden gelegen, als de Hooftstad, en word genaemt *Damagan*, welke Stad *Ibn Haukal*, vyf dagen reizens van *Giurgian* plaest.

Kerduch, is een Stedeken, drie mylen van *Damagan* af gelegen. *Mansar, Abadan* en *Rustak*, zijn Dorpen daer omtrent. Daer valt veel Koorens.

Cherkan is een Stad, Oort en Gewest, onderhoorig aen *Bestam*. Het heeft een

goede lucht en goed water. Aldaer is begraven *Abuelhassem Cherkani*, of Cherkaner, alzoo na deze Stad genaemt.

Damagan word gestelt op de lengte van negen en tachtig graden, dertig minuten, en op de Noorder breete van zes en dertig graden en dertig minuten: of, volgens *Ulugbeig*, acht en tachtig graden vyf en vyftig minuten, en op de Noorder breete van zes en dertig graden dertig minuten.

Simnan word twintig minuten Zuidelijker gestelt als de Stad *Damagan*, en een halve graed Westelijker: en komt zoo na by het gewest van *Rey*, dat het van veelen daer onder gerekent word. Daer en tegen word *Bestam* twintig mylen Noordelijker geoordeelt, als *Damagan*, en vyf graden Oostelijker, en van het zelve twee dagen reizens te leggen, dicht by de grenzen van *Chorasan.*

De Hooft-stad *Damagan* is op eene vlakte gelegen, en met Bergen omringt: waer uit wateren schieten, die de Stad bevochtigen: alhoewel, volgens schryven van eenigen, weinige wateren door de Stad vloeyen.

Uit eenen Berg, niet Verre van de Stad, schieten, volgens *Jakut*, omtrent honderd groote scheuten of Beeken, die door zeer veele Akkers loopen, en het Chosroïsch water genoemt worden.

Elders in deze gewesten valt verscheide aert van Zout, Chalkant en Zwavel: ja ook Goud. Men zeit, aldaer een Vlek te zijn, *Karit Alhamalin*, en anders *Asjan* genaemt: by het welk een Bron is, met rood water, als bloed, dat Quikzilver in een korten tyd, in een herden steen verandert. Dit waterryk Landschap van *Komis* heeft vruchtbare Akkers en Tuinen: welker Appelen, inzonderheit van *Damagan* en *Bestam*, geroemt zijn: en, als iet byzonders, gewoonelijk na Parthie vervoert worden.

Daer vallen ook Granaet-appelen, Pistacen en Vygen.

Kataloog of naemlyste

Der Rust- of Pleister-plaetzen tusschen Samarkand *en* Chaanbalug, *des Koninks Hof van* Chatay *of Noorder Sina, volgens verhael der Gezanten, die wel eer, en ten tyde van den Persiaenschen Konink* Chakaan Saied, *derwaerts gereist zijn. Uit een Persiaensch dag-register vertaelt, op ons verzoek uit* Sina *overgebragt, en ter hand gestelt.*

VAn *Samarkand* tot *Chaan-Balug* of 't Konings Hof van *Chatay*, waren de volgende Pleister-plaetzen: te weten, *Karaboelak Sjiraaz. Wabbadoe Aba. Wieraak-Bekaadzj. Doemtek. Akmahhah. Hhautsek. Sjah-Rochijah. Ab-Perk-Taasjenkd. Lenger of Langar Kalank. Chandzjah Sjeich. Tsjah Rebaat. Seiraam. Mesjhedi Sjeich. Muhammed Wasitai*[*] *Taasj. Perki-mend. Boelaag. Jaan Boelaag. Aab Ajisjah Chatoen. § Ab lengi. Melaat. Taasj Rebaat. Dzjez Kah. Jagaasj Karasoei Asirah. Aak Serai. Balgoer Ata. Toei Ata. Aak-soe Sagoelek. Karasoe.*

[*]Taasi betekent Vorst. § Ab bediet water.

En is van de zyde van *Ajistakloe*:

Choesem. Bakoem. Bakaliek. Ordoebagi. Leklek Atah. Alti Koelaadzji Ata Aftaak Koeli. Aktsjah Soeh. Sariek Koel. Taasj-Sjengk. Koek-Tipa of Tija.

Deze volgende Pleister-plaetzen behooren onder het Mogolsche Land, des gebieds van *Jelchanischen.*

Anstjeksoe. Kara-Kijaas. Goesj. Tija. Meraraan. Altsjehsoe. Choda Mustafa. Aksi Esri Liemisj-liek. Alsjoedaa. Sadz Sak Lenk. Ologh Aras. Kitsji Danaan. Daanan Hhakiem. Dehenegh Yeldoes. Ologh Yeldoez. Altoen Toerak. Zagaan Adzjih. Seidzjaan Hhadzjek Kedzjek. Yeldoez, Alaak. Yaakmak Nedzjaba,* of *Bachja Dzjato. Daablaak Albawekah. Seklek. Koersji Koel. Arkedzj Kaba. Beldzjek Koedzj. Lakak* (of *Leklek*) *Soejai. Bachsjisj Tartaan.*

Nu volgen de plaetzen, die onder of aen *Kailmaak* (of *Keelmaak*) behooren, die gewoon zijn, alles door Roveryen te verwoesten: te weten,

Jemsj. Nachsjebien. Soebasji. Koetsjisi. Jagman. Aidetsi. Armoen. Tijoechoe, op den oever der Zee of Meir *Hhalisj. Selmi. Dahanah Kahkah. Pesoeken. Achtsjah Konoeg. Berraakwasjahhanah. Tsjader Boelaag. Taas Heragliek. Poel Alkutlag. Loes Tataar. Dzjebek Kajoeg. Awi Baraak. Baal Baaraak. Hhakoeraak. Aikoel. Awi Kiel Bien. Dahaneh Boechaliek. Sjetsjkaan-Liek. Bendsjaan. Baal Nagraak. Toerija Faraak-Sa. Artoedzj. Kaasjgar. Bidzjaan. Hhatsjiem. Kaus* of *Koes. Oera-nah. Kez. Toerlichoek. Samfoegoe. Kamoel. Sa-jagmisi. Belgodrani* of *Jelgodrani. Boerawalek. Koeki. Kahhkari. Besjimach. Dzjader Boelaag. Sanroe Oeleng. Karasoe* of Zwart water. *Koenkeleng. Dzjekaanbaan. Noerkelek Menkelek.*

Van *Menkelek* zijn zy gekomen aen de grenzen van *Chatay*, alwaer zy op ieder

* Ologh bediet eene Horde of verzameling van Menschen, onder Hutten.

pleister-plaets wacht-toorens vonden, zoo dat, wanneer 'er iemand naderd, daer op Vuur word gemaekt, en geeft men malkanderen alzoo het teken, dat in eene nacht, het nieuws komen kan, tot in het Hof van den Keizer. Men heeft verscheidene tekenen met dit vuur: gelijk, op een andere wyze vertoont men 't, als 'er een Gezant komt, of als 'er vyand is, of iets anders voorvalt. De Gezanten worden op alle pleister-plaetzen, na bevel, ontfangen.

In het Landschap des gebieds van *Seldzjoek*, zijn deze volgende pleister-plaetzen.

De Stad *Koehoe. Soemoehhoech*. De Stad *Averoe*. *Barsmoe. Aroe*, een groot Vlek. De Stad *Tsoekan. Chanisch Semawen. Kahhasoe*. De Stad *Merandraan. Ozjoeroei. Dzjenkesoei. Dzjenkoen-Chaan-Sabien Dzjoeskach. Dzjenkaas-Dzjendzjaan. Kidi*. De Stad *Saikoe. Mesnawi. Wichnaan. Jenloe* of *Niloe. Sahhar. Soekaneh. Kendzjoe. Sesenk. Alboe*, of *Absoe*, gelegen op een Oever van een Zee of Meir. De Stad *Lindzjâoe. Kemien Wesem,* of *Desem. Dzoedzoe.* De Stad *Sekaan. Wisakaan. Lanboe. Sasi. Sachhaan. Loeleng*. De Stad *Hhaloekoe*. In dit gewest, ter plaets genaemt *Nâti* zijn altyd honderd Schepen gereet, de welke ten bevele en tot dienst zijn van *Chakan*, Konink der Tartaren.

Hier op volgen de Steden *Hhami. Benkereh. Sces*. De Stad *Noehoei*, gelegen op den Oever van een Rivier of Water. *Soez* en *Keraan. Gulsizen* of *Kelsien*. De Stad *Kaan Wiekoe* of *Dikoe Tebloegh. Soesen. Anchauran. Chandalkoestoe*. De Stad *Wokdzjoey*, of *Dokzjove. Kendeh*. De Stad *Loedankoe*, die zy ook noemen *Foetalaan. Tenkawien. Meksen. Ozjoechoe. Lâjesken. Chaanbâlug*, de Koninklijke Stad der Chatajers.

De oorspronk van het Volk van *Katay* is uit het Landschap van *Tsien*, en word het woord *Chata, Kata*, of *Chatam*, die van *Tsien* zelve mede toegeëigent.

[*]*Kata* is mede een der grootste Steden van *Tsien. Tsien* is zeer groot, en wil men, dat daer drie honderd voorname Steden in zijn, behalven de Vlekken en Dorpen. Het Landschap *Tsien* is twee voudig: als, het gedeelte dat na 't Westen ziet, 't welk eigentlijk *Tsien*, en het buitenste Landschap genaemt word: en het Ooster gedeelte,[+] dat het binnenste *Tsien* mede word genaemt, is anders ook *Matsien* geheten.

[+]Ziet de Comment, tay van Muller over Beidavaeus. Taprobane word voor 't Eiland Ceilon gehouden.

Daer was een *Amir* of Prins uit dit Volk, welke om de ongunst des Koninks, daer hy in gevallen was, vluchte, en zetten 't alom in vuur en vlam, tot dat hy quam aen de grenzen van *Walasagoen*, daer hy geen tegenstant vond; waerom hy zich daer ter neder zette, met het Volk, dat hem volgde. Deze hebben het woord *Chata* of *Kata* aengenomen, en zich alzoo benoemt. De plaets, daer zy zich ter neer zette, was *Bakoekoe* geheten. Dus verre boven gemelt Persisch Schrift.

Verhael uit de reis-beschryving *Van* Antonis Jenkinson, *Engelsman: om t'ontdekken de weg na* Katay *door Tartarye, over 't Bucharen en Usbekken Land.*

* op Ceilon, in 't bezit der Nederlanders, is een plaets Kien ook wel Kata genaemt, misschien herkomstig van de Kitaijers, of Sinezen, van welken de Singalezen zegen dat haer Land bevolkt is geworden, te meer, dewyl al van ouds gezegt is, dat de Taprobaners, of die van Seilon, tot in Kitay of Sina door gedrongen zijn geweest.
Het Zuidelijke deel van Sina word by de Persianen genaemt China Matsina en Arsina.
Het Noordelijke, zoo binnen als binten de Muur, Gota, Gottay, Kitay of Chattay.

DEn zesden van Oogstmaend, des Jaers vyftien honderd acht en vyftig, ging ik tot* *Astrakan* te Scheep, met de twee *Johnsons*, beide Engelschen, en met eenige Tartaren en Persianen. Het beleid van deze Zee-reize was my (zegt *Jenkinson*) en deze twee Engelschen aenbevoolen. Wy voeren langs den Oostelijken Oever van de Rivier de *Volga*, en liepen daer uit, twintig mylen van *Astrakan*, onder de hoogte van zes en veertig graden, zeven en twintig minuten. De *Volga* valt in de Kaspische Zee, door zeventien uitgangen.

*Men zegt dat de naem van Astrakan is geleent van den eersten Vorst, welke aldaer heest geheerscht.

In 't uitloopen hielden wy de Kust, die zich Noord-oost strekt, met een goeden wind.

Den elfden zeilden wy zeven mylen, de streek Noord-oost, en quamen aen een Eiland, daer men een hoog gebergte ziet, genaemt *Accurgar*, die het van verre doet kenbaer worden. Daer van daen liepen wy tien mylen Oostwaerts, tot aen *Bawhiata* toe, een ander Eiland, hooger dan het eerste. Tusschen deze twee Eilanden, aen de Noordzyde, is een Golf, die het Blaeuwe* Meir genoemt word. Hier van daen namen wy onze loop Oost-noordoost, tien mylen, en krygende de wind tegen, moesten wy het Anker laten vallen, op de diepte van een vadem water, en bleven voor Anker leggen tot den vyftienden, als wanneer een storm, uit den Zuid-oosten, ons dede Zee kiezen. De wind liep Noord, en wy stelden onze streek

* Anderzins word zeker Binne-meir, dat in de Kaspische Zee uit loost, mede het Blaeuwe Meir genaemt, gelijk ook in 't algemeen by de Landaerd aldaer, alle groote Wateren, wel Blaeuwe Meir, of Blaeuw Water werden geheten.

Zuid-oostwaerts aen, en zeilden dien dag acht mylen.

De zeventiende verlooren wy 't Land uit het gezicht, en vorderden dertig mylen.

De achtiende leiden wy twintig mylen af, nemende onze gang Oostwaerts, en bevonden ons omtrent het Land *Baughleata* of *Bawhiata*, dat vier en zeventig mylen van de mond der *Volga* leit, op de hoogte van zes en veertig graden en vier en vyftig minuten. De Kust loopt Oost ten Zuiden. Op een punt of hoek van deze Kust is het Graf van een Tartarisch Propheet, het welke d'Inwoonders van dit Land met groote aendacht gaen bezoeken.

De negentiende was de wind West, en wy stelden onze streek Oost-zuid-oost, vorderende alzoo twaelf mylen, en togen voorby de mond van een groote Rivier, *jaik* genaemt, die haren oorspronk heeft in het Landschap van *Siberien*. Deze Riviere loopt door het Land van de Nagaische Tartaren. Men zeide my, dat een dag reizens de Riviere opwaerts, eene Stad lag, geheten[*] *Serachik*, staende onder de gehoorzaemheit van *Mursa-Smille*, Prins der Tartaren, die nu met de Moskoviters Vrede had; dat hier geen geld om ging: en overmids deze Luiden geten. duurig met den oorlog of met het Vee bezig zijn, zoo valt daer niet te Koophandelen.

[*]Heden is dit gewest onder de gehoorzaemheit van hunne Czaersche Majesteiten.

Ons Vaertuig lag ten Anker, voor de mond van de *Jaik*, en al ons Volk was aen Land. Ik (zegt *Jenkinson*) was onpasselijk, en daerom in de Bark gebleven, met vyf Tartaren, onder de welke den eenen *Azi* genaemt was, die by hen voor een Heilig Man gehouden wierd, om dat hy van *Mecha* weder te rugge quam.

Te dezer tyd quam ons een vaertuig, voorzien met dertig gewapende Mannen, aen boord. Onze Pelgrim van *Mecha* vraegden hen, wat zy begeerden? en ving aen, op zijne wyze, te bidden. Zijn tegenwoordigheit hield deze Roovers in toom. Zy zeiden, datze Edellieden waren, gebannen uit hun Land, en datze quamen zien, of 'er geen Moskoviters of andere ongeloovigen, in dit vaertuig waren. De Pelgrim antwoorden hen, met een statig gelaet, dat'er zulke geene daer in waren, en deed daerom zware Eeden. De Roovers voeren weder weg, en door de getrouwigheit van onzen Tartar, behielden wy het leven en onze koopmanschappen.

Ons Volk quam weder aen boord, en de wind goed zijnde, vertrokken wy de twintigste van Oogstmaend. Wy leiden zestien mylen af, onze streek was Oostzuid-oost. Den een en twintigsten zeilden voorby een Inham, die zes mylen breet was, besloten van een Hooft of Uithoek, die licht te kennen is, om dat'er twee Eilanden leggen Zuid-oostwaerts. Wy voeren die voorby. De Kust draeit daer na Noord-oostwaert, en maekt een andere Inham, daer de groote Rivier *Jem* in valt, die zijn oorspronk heeft in Kalmakken Land.

De twee, drie en vier en twintigste, bleven wy voor anker leggen.

De vyf en twintigste, zijnde de wind voordeelig, zeilden wy dien dag twintig mylen, en zagen in 't voorby trekken, een Eiland, daer van het Aerdryk zeer laeg is, en rondsom het zelve zijn veel Barningen en Zandbanken. In het Noorden van dit Eiland is een Golf; doch wy bleven daer verre van af, om onze streek Zuidwaerts te houden, en voeren tien mylen, genoeg te doen hebbende, om ons van de Barningen en Zandbanken te ontwerren. Daer na deden wy twintig mylen, nemende onze loop Oost-zuidoost, en ontdekten het vaste Land, daer van de Kust ons scheen van 't gebergte doorsneden te zijn. Wy liepen langs deze Kust twintig mylen, en hoe verder dat wy quamen, hoe hooger ons het Land scheen te wezen.

De zeven en twintigste voeren wy dwars door een Golf. De Kuste van deze Golf was in 't Zuiden veel hooger dan de andere. Wy zagen daer na een Zeehooft of

Uithoek, welkers Aerdryk zeer hoog was; en zijnde de zelve voorby gevaren, ontstond zulken vreeslijken storm uit den Oosten, dat wy dachten te vergaen. Zy duurde drie dagen lang. Van deze Uithoek gingen wy zoeken na een Haven, genaemt *Manguslave*, (*Minkischlak,*) een plaets, die wy zouden aendoen. Zy is twaelf mylen van de mond van gemelte Golf. Maer het onweder dreef ons na de Kust, die in 't Noorden leit, op d'andere zyde van *Manguslave*, en recht tegen over. Het Land is laeg, en de plaetze onveilig. En misschien was hier voor ons nooit geen vaertuig aengekomen.

Wy zonden iemand van ons Volk aen Land, om met de Gezaghebber te handelen, ten einde aen ons voorraed mogte werden verkost, en wagens, om onze Koopmanschappen te voeren na *Sellizure*, verhuurt, vyf en twintig dagen reizens van onze landing af. Onze Afgezanten quamen, met veele schoone beloften, weder te rugge: en den derden van Herfst-

maend hebben wy onze Bark, op die vaste toezegginge, gelost. De Vorst ontfing my wel; doch komende over de vrachtwagens en leefstocht te handelen, stelden zy ons op spysmaet, en deden ons, tot op het water toe, alles koopen, en tweemael meer betalen dan wy schuldig waren. Wy mosten haer geven, wat zy eischten, en voor eiken Kemel, die slechts vier honderd pond gewigt droeg, gaven wy hen drie Moskovische huiden, en vier houte schotels; daer en boven aen de Vorst of Gezaghebber van 't Land, een negende en een zevende, te weten, een vereering van negen byzondere dingen, en een ander van zeven: want zy hebben daer geen geld.

De veertiende van gemelte Maend vertrokken wy met een Karavane, van duizend Kamelen. Na dat wy vyf dagen reizens gedaen hadden, bevonden wy ons op den Bodem van een andere Tartarische Vorst. Wy troffen op de weg eenige Ruiters aen, van den huize van Zultan *Timer*, Prins van *Manguslave*. Zy bevolen ons, uit den name van hunnen Vorst, aldaer stille te houden: openden onze Kaszen, en namen daer uit, zonder ons te betalen, 't geen hen best aenstonde. Ik besloot by my, om by den Vorst te gaen: en, na zijn bescherming en een Vry-brief verzocht te hebben, om in zijn Land veilig te mogen zijn, stond hy my zulks toe, en ontfing my wel. Men vereerde my, door zijn bevel, Vleesch en Merrie-melk; want Brood hebben zy niet: en, in voldoeninge Van de Koopmanschappen, die zijn Volk my hadde afgenomen, bedragende omtrent vyftien Moskovische Rubels of Dukaten, gaf hy my een Gelei-brief, en een Paerd, dat wel zeven Rubels waerdig was. Het was mijn geluk, dat ik deze voorzichtigheit omtrent hem gebruikte; alzoo ik verstond, dat al bereits last gegeven was. om ons uit te plonderen, indien ik daer in nalatig geweest ware.

Deze Vorst houd hem altyd op 't Land. Hy heeft Kastelen noch Steden. Ik vond hem in eene kleine ronde Hutte, van Riet gemaekt, van buiten met Vilt, en van binnen met Tapyten bedekt. Ik zag ook by hem, de Bisschop van dit woeste Land, die onder hen zoo hoog geërt word, als de Paus te *Romen*. D'een en d'ander deden my verscheide vragen, aengaende de gelegentheit van ons Land, van onze Wetten, en van onze Godsdienst. De Vorst scheen met het antwoord, dat ik hem gaf, genoegzaem voldaen te wezen.

Ik keerde weder na de Karavane, met welke ik twintig dagen in de woestyne reisde, zonder een eenige Stad noch wooninge te zien. Wy hadden wel voorraed opgedaen; edoch als ons die quam t'ontbreken, aten wy een van mijne Paerden: de overige van de Karavane deed van gelijken. Wy konden eenmael in drie dagen geen water vinden, en 't geene wy naderhand vonden, moesten wy uit diepe Putten halen, 't geen evenwel maer brak water was.

Den vyfden dag van Wynmaend, bevonden wy ons aen de strand van een Golf van de Kaspische Zee, daer het water zeer goed is. Die daer de Doüane hielden voor de Konink der Turkemannen, namen vier ten honderd van onze Koopmanschappen, en een vereering van zeven byzondere zaken voor hunnen Konink. Wy bleven daer niet langer als eenen dag, en vertrokken, na dat wy ons een weinig ververscht hadden.

't Is aen te merken, dat de Vliet *Oxus*[+] eertyds in deze Golf haren uitgang had: maer tegenwoordig komt ze zoo verreniet, vallende in een andere Vliet, die na 't Noorde schiet; daerze onder de Aerde doorloopt, een goede streek; en daer na weder aen den dag komt.

[+]Hier is eenige duisterheit by den schryver.

Den zevenden van Wynmaend verlieten wy deze Golf, en quamen den negenden aen het Kasteel, genaemt *Sellizure*. Zeker Prins, genaemt *Azim can*, houd daer zijn verblijf, met drie zijner Broeders. Id hadde last, hem te gaen bezoeken, gelijk ik deed,

en overleverde hem de Brieven van den Keizer van Moskovien, met een vereering van negenderlei dingen. Hy ontfing my wel, my doende in zijn tegenwoordigheit eeten. Men schonk my een wild Paerd, en Merrie-melk. De Vorst liet my ten tweeden male weder by hem komen, en dede verscheide vragen, wegen den staet van Moskovien; en gaf my daer na een Vrygelei-brief.

Het Kasteel van *Sellizure*, zijnde de Zetelplaets van den Chan of Vorst, leit op eenen hoogen Berg. Des Vorsten Huis is van Aerde opgebouwt. Het Volk is gansch arm, en heeft geen Koopmanschap.

In 't Zuiden van dit Kasteel islaeg Land, maer zeervruchtbaer: daer wast veel Fruit, en onder anderen een, die zy noemen, *Dynié*, zijnde groot, en vol zap. Het Volk eet dat in 't einde van de maeltyd, en strekt hen voor drank. Zy hebben noch eene andere Fruit, genaemt *Carbuse*, groot omtrent als een groote Komkommer, zijnde geel en gezuikert. Behalve deze Fruit hebbenze zeker slag van Kooren, dat zy *Jegur* noemen, welker steel het Zuikerriet gelijktzijnde wel zoo hoog, en het

Graen gelijkt de Rys, maer wast by troszen. Al het water, daer zy hen in 't Land van bedienen, word door pypen uit de Vliet *Oxus* geleit: en loopt dit Land gevaer van eens woest te worden, als dat Volk den loop van deze Rivier t'eenemael zal bedorven hebben.

Den veertienden vertrokken wy van *Sellizure*, en quamen den zestienden in eene Stad, *Urgenze* genaemt, daer wy, hooft voor hoort, schatting mosten betalen, en even zoo veel voor onze Paerden, als voor ons zelfs. Wy bleven aldaer een Maend lang stil leggen. De Vorst van 't Land was *Aly Sultan* genaemt, Broeder van dien *Azim can*, daer ik hier boven van gesproken heb. Hy quam weder van een Stad in *Chorasan*, dien hy onlangs de Persianen had afgenomen, alzoo dit volk geduurig met de Konink van Persie in oorlog zijn. Ik had bevel, om hem aen te spreken, en behandigde hem een Brief van den Keizer van Moskovien: en hy gaf my een Vrygelei-brief.

Urgenze leit in een vlak Veld; heeft meer dan vier mylen in 't ronde. De muuren, als ook de huizen, zijn van aerde, en slecht gebouwt. Ik, zegt *jenkinfon*, zag 'er eene wyde straet, die van boven bedekt was, dienende tot een Markt. De Stad is in zeven Jaren, terwyl den Inlandschen oorlog geduurd heeft, viermael ingenomen geweest. De Koopluiden zijn 'er, om dier oorzake wille, zeer arm, en kost ik daer niets verkoopen, als vier pakken Serge. Daer is weinig Koophandel, en worden 'er geen andere Koopwaren gevonden, als die van *Buchara* en uit Persie komen. Het Land, dat tusschen de Kaspische Zee, en deze Stad leit, word genaemt, het Land van de Turkemans. *Azim can* gebied aldaer mede, met eenige van zijne Broeders. De magtigste voert de naem van *Chan* of *Kan:* maer zijn heerschappye word niet erkent, als daer hy zijne Zetel hout;. vermids ieder van de andere Vorsten wil d'Opperste wezen in zijne staten, en is alleen bedacht, om zijnen Nagebuur te verdrukken. Zy komen van byzondere Vrouwen, en hebben alzoo geen onderlinge genegentheit, gelijk andere Menschen, voor hunne Broederen. Elk een van deze Zultans heeft vier of vyf Wyven, nevens verscheide Bywyven, en leiden een ongeregelt leven. Deze Broeders oorlogen byna geduurig tegens malkanderen: d'overwonnene vertrekken zich met hun Vee in 't Veld, en leven van den Roof, die zy doen op de Karavanen en Kooplieden, die zy aenvallen in de plaetzen, daerze weten datze zich met water voorzien moeten: leidende dit doolende leven zoo lange, tot datze gelegentheit gevonden hebben, om weder in hunne bezitting te komen.

Dit Volk heeft geen vast verblijf, en trekt van d'eene plaets tot d'andere, met de kudde van Schapen, Kamelen en Paerden. Hunne Schapen zijn zeer groot, met[+] staerten, die zomtyds wel tachtig ponden wegen. Zy hebben zeer veel wilde Paerden, die de Tartaren dikwils met hunne Valken vangen, op volgende wyze. Deze Valken zijn geleert, om zich op het hooft van deze Beesten te zetten, slaenze dan met de vleugen, en verwerren ze zoodanig, dat de Jager ondertusschen tyd heeft, om daer by te komen, en dood ze met pylen, of met de degen.

[+]Ziet boven breeder van de kalmaksche Schapen.

Daer groeit geen kruit in 't gansche Land, maer wel zeker slag van kleine Boontjes, waer by het Vee zich erneert, en zeer vet van word.

Deze Tartaren hebben weinig of geen Goud of Zilver; zy ruilen hun Vee tegens andere dingen, die zy van nooden hebben. Zy dragen geen kennisse van Brood; maer zijn groote Vleescheeters, en houden meest van Paerde-vleesch. Hunne drank is zuure Merrie-melk, daer zy zich dronken aen drinken, zoo wel als de Nagaische Tartaren.

Van de plaets af, daer wy ons aen Land lieten zetten, tot aen de tweede Inham toe, vonden wy geen ander water, als Putwater.

Den zes en twintigsten van Slachtmaead vertrokken wy van *Urgenze*, en na dat wy honderd mylen langs de Rivier *Oxus* gescheept hadden, voeren wy over een andere Rivier, *Ardok* genaemt, daer wy eenige kleine rechten moesten betalen. *Ardok* is een groote zeer snel loopende Rivier, die zijn water met de *Oxus* vermengt.

Den zevenden van Wintermaend quamen wy in een Kasteel, genaemt *Kait*, dat Zultan *Saramet* toequam. Daer was anders niets in de weg, als de vreeze, die hy voor de Vorst van *Urgenze* had, die hem belette, onze Karavane te plunderen. Hy liet hem echter met een vereering genoegen. Wy gaven hem een Russische Koehuid voor elke Kemel, en noch eenige andere kleine vereeringen aen zijne bedienden.

Des nachts van den tienden der zelver Maend, als wy onze Schildwachten hadden uitgesteld, kregen wy vier Ruiters gevangen, die ons bekenden, dat in dit Land zeer veele Roovers waren. Wy lietenze binden, en zondenze aen den Zultan van *Kait*, die terstond met honderd

Mannen aenquam, aen den welken zy bekenden, dat zy waren van de Bende van een gebannen Vorst, die ons, drie dagen reizens van hier, met veertig man verwachte, om ons te plunderen. De Zultan gaf ons tachtig Mannen, met een Hopman, om ons te geleiden, en nam de vier gevangenen met zich. Dit gelei verteerde een groot gedeelte van onze voorraed; en den derden dag, 's ochtens, scheide het van de Karavane, om, zoo zy zeiden, te gaen kondschap nemen van de Woestyne. Wy zagenze, vier uuren daer na, in volle ren wederom komen, zeggende, dat ze een groote hoop Ruiters gezien hadden: ons vragende, wat wy hen wilden geven, om ons uit het gevaer, dat ons dreigde, te redden. Wy en konden met hen niet eens worden: en zy keerde weder na de Vorst, die zekerlijk met deze Rovers, die wy aentreffen zoude, eens was. Ondertusschen deden eenige Tartaren van onzen hoop, die voor Heiligen gehouden wierden, om dat ze te Mecha geweest waren, de Karavane stille staen, begosten te bidden, en vervolgens te wikken en waer te zeggen, of wy eenige quade ontmoetingen zouden hebben. De wigchelary ging aldus toe: Zy Slachteden een Schaep, en namen de beenen daer uit, dedenze koken, en daer na verbranden, mengende d'asch van deze beenderen met het bloed van 't Schaep, schreven daer eenige tekens mede, onder zekere gebaerden en woorden. 't Oordeel was, dat wy zouden aengevallen worden; edoch zouden wy een goede uitkomst te verwachten hebben. Voor my, ik sloeg geen geloof aen zulken wyze van waerzegginge: evenwel wierden wy 's ochtens, den vyftienden van Wintermaend, van verre een hoop volks te paerde gewaer. Wy waren onder ons veertig man sterk, die bequaem waren om te vechten, Wy deden ons gebed, Tartaren, Persianen, Christenen, elk een op zijne wyze, en zwoeren, malkanderen niet te verlaten. Zy waren zeven en dertig Ruiters sterk, en de gebannen Prins trok voor aen. Zy riepen ons toe, dat wy ons zouden gevangen geven, en wy begosten te schieten. De schermutzinge duurde van den ochtent, tot twee uuren 's nachts. Zy waren beter gewapent dan wy, en wisten beter met hun pylen om te gaen; doch ik hadde 't voordeel, tegens hen met Vuurroers te schieten, waer mede ik eenige van hun Volk dood schoot. Eindelijk handelden wy over stilstant van wapenen, legerden ons op een hoogte, en beschansten ons met onze Kamelen en Koopmanschappen. De Roovers deden van gelijken, een Boogschoot van ons af, doch met dit voordeel, dat ze ons de weg, om aen 't water te komen, dat ons zeer noodig was, hadden afgesneden. Des middernachts quam een van hun Volk na ons toe, begeerende met de *Boma*, of Hooftman van de Karavane, te spreken: de welke antwoorde, indien de Vorst hem beloven wilde op zijn Wet, hem geen gewelt aen te doen, dat hy zoude twee van de zijne zenden, om met hem te handelen. De Prins dede een Eed, nevens zijn geheele Bende, met luider stemme, zoo dat wy 't wel konden hooren. Wy zonden een van de Karavane, die men voor een Heilig Man hield. De Prins zeide aen deze Afgezant, ik begeere, dat gy, die meestendeels *Bussarmans*, dat is besnedenen, zyt, in onze handen zult overleveren de Kaphers of Ongeloovigen, die onder u zijn, nevens hunne Koopmanschappen: dat doende, zal ik u vry laten trekken; anders zal met u handelen als met Ongelovigen.

De Hooftman antwoorde, dat'er geene van die Kaphers onder zijne Bende waren; en of 'er al waren, zoude hy liever zijn leven laten, eer hy die zoude over leveren. Voorts, dat wanneer het dag zou zijn geworden, hy zoude gewaer worden, dat hy hem niet vreesde. Ondertusschen hielden zy onze Afgezondene, zonder hunnen Eed te betrachten, gevangen, roepende, *Ollo, Ollo*, 't welk by hen een wyze van overwinninge te roepen betekent. Wy waren zeer beducht, dat de Afgezondene ons

zou verraden; doch hy dede het echter niet, maer bewees getrouwigheit aen de gansche Bende, niet openbarende, hoe veel Volk wy in de schermutzinge verlooren hadden. 's Morgens begostmen weder op nieuw te schermutzelen. Men handelde voor de tweede mael, zijnde het Volk van onze Karavane moede, hun lijf en goed zoo dikmael te wagen. Wy stonden aen de Roovers geschenken toe, van negenderleye zaken, en een Kemel, om ze te dragen: waer mede zy van ons af trokken.

Wy vervorderden onze weg, en quamen 's nachts aen den Oever van de Rivier *Oxus*; 't welk ons een groote ververschinge was, aengezien wy in geen drie dagen water gevonden hadden. Wy vertoefden aldaer een geheele dag, en maekten ons vrolijk met het Vleesch van de Kamelen en Paerden, die dood geschooten waren. Daer na verlieten wy de groote weg, die langs de gemelte Rivier liep, om de ontmoetinge van de Roovers te myden, en trokken dwers door de Woestyne, daer

wy in drie dagen niet meer als een vonden, waer van het water zeer brak was, en moesten wy eenige van onze Kemelen en Paerden dooden, om eene nacht, die wy in de Woestyne waren, daer af te leven. Eenige Roovers kregen een van ons Volk, die hem te wyt van de Karavane af begeven had, gevangen. Men maekte dies wegen aenstonds wapenkreet: en hoewel het een zeer donkere nacht was, maekten ons gereet, en vertrokken te middernacht, onze reize voortzettende, tot dat wy aen de Rivier *Oxus* quamen, daer wy wat uitrusteden, na dat wy ons langs haren strand versterkt hadden.

De drie en twintigste van Wintermaend, quamen wy in de Stad *Buchara*, gelegen in *Bactriana*, zijnde het laegste Land van alle die gewesten. Zy is besloten met een hooge muur van aerde, en gedeelt indryën.

De Stad is zeer groot. De Huizen zijn meerendeels van aerde gebouwt; doch de gemeene gebouwen, als by voorbeeld, de Kerken, en hunne gedenk-gebouwen zijn Zeer prachtig, en van binnen kostelijk verguld; doch boven al zijn daer de Baden de schonste van de Waereld, welker beschryving hier te lang zoude vallen. Door 't midden van de Stad vloeit een klein Riviertje: maer des zelfs water is zeer ongezont, want die daer af drinken, krygen gemeenlijk wormen in hunne beenen van een elle lang;'t welk in 't gemeen de vreemdelingen wedervaert. De worm zit tusschen vel en vleesch, zijnde gerolt in verscheide krinkels. De Wondheelders van dit Land hebben goede kennisse de zelve uit te trekken; want indien de worm zoude in stukken getrokken worden, zoude het deel, daer het overige van de zelve in blijft zitten, ongevoelig worden, of de kanker zoud 'er in komen; weshalven by stukje voor stukje, elke dag een duim lang, uitgehaelt word. Midlerwyle mogenze geen Wyn, noch andere sterke drank drinken; en worden die, daer men ze by bevind, strengelijk gestraft; welke strengheit komt van die geene, die het hooft van de Godsidienst is, wiens gezag zoo groot is, dat hy zomtyds de Vorst zelf afzet; gelijk hy ook afzettede dien, die in onzen tyd al daer Heerschte. Hy hadde 't zelfde gedaen aen zijnen Voorzaed, die hy des nachts in zijn Kamer omgebragt hadde. Deze tegenwoordige Vorst bemind de Christenen zeer.

Buchara is eertyds den Persianen onderdanig geweest, en is tegenwoordig, (te weten, ten tyde van *jenkinson*) een byzonder[+]Landschap of Koninkryk. Deze Volkeren zijn steeds in oorlog met de Perssianen: en is eene van d'oorzaken van deze [+]1558. oneenigheit, om dat de Persianen niet willen hunne knevels laten afscheeren, gelijk de Tartaren doen; de welke gelooven, dat het een groote zonde is, anders te doen, en noemen, om die reden, de Persianen ongeloovigen: onaengezien zy meest in alle andere Hooft-stukken van de Mahometaensche Godsdienst overeen komen.

De Konink van *Buchara* heeft geen grooter inkomste, als die hy van deze Stad trekt, daer men hem van alle koopwaren, die verkocht worden, de tiende betaelt. Daer en boven, als hy geld van nooden heeft, laet hy met gewelt Koopmanschappen uit de Winkels nemen; gelijk hy liet doen, om my negentien stukken Engelsche Stoffen, dien hy my schuldig was, te betalen. Zy hebben zilvere en kopere munte: hun zilvere munt geld omtrent twaelf stuivers. Het koper geld is 'er gebruikelijker dan het zilvere. Het verandert van prys, na het de Vorst in 't hooft komt. In mijnen tyd wierd het verhoogt en verlaegt, tweemael in eene Maend. Deze verwerring; als mede het recht van den tienden, dat de Prins trekt, en de geduurige veranderingen, die in 't Land voorvallen, daer een zelfde Prins zelden veel langer als twee of drie Jaren Heerscht, is oorzake van des Lands armoede en ondergang.

De zes en twintigste der gemelter Maend kreeg ik last, om voor den Vorst te verschynen, met de Brieven van den Keizer van Moskovien. Hy ontfing my wel, (zegt *jenkinson*) dede my in zijn tegenwoordigheit eeten, en vraegde my verscheide vragen, aengaende de toestant van Europe, en inzonderheit van die van Moskovien; begeerde ook, dat ik voor hem: met een Roer na 't wit zoude schieten, en hy zelfs schoot eenige malen. Eindelijk ging hy weg, zonder my te voldoen, het geene hy my schuldig was, voor genoeg houdende, dat hy bevel daer toe gegeven had, dat zeer qualijk nagekomen Wierd. Ik moeste alderleye lompen en vodderyen in betalinge mijner Koopmanschappen aennemen; doch moet ik hem dien lof nageven, dat hy honderd man na de Woestyne zond, om de Roovers te vangen, daer ik te voore van gesproken heb;'t welk; ook in 't werk gestelt wierd, en bragt men hen vier van de zelve in 't leven; hy liet ze my zien, en deed ze in de Poorten van zijn Paleis ophangen, tot eeri voorbeeld van anderen.

Daer komen alle Jaren veel Koopluiden tot *Buchara*, uit Indiën, - Moskovien,

Persien, en van *Balgh*; doch brengen weinig Koopmanschap mede, en blijven 'er zomtyds twee Jaer om die te verkoopen; zoo dat men weinig staet pp dien Handel kan maken. De Indianen brengen daer wit Kattoene Lijnwaet, daer de Tartaren hunne Tullebauden van maken. Hunne kleederen zijn insgelijks van deze stof gemaekt, als mede van Craska. Zy brengen daer zeer weinig Goud, Zilver, Juweelen en Speceryen. Het geen te rug komt, is gewrochte Zyde, Slaven en Paerden. Ik bood deze Indianen (waer van eenige van den Oever der Ganges, en van de Zee-boezem van Bengale quamen) Kressen en Lakenen aen, doch zy maekten daer geen werk altoos van. De Persianen brengen daer Craska, Wolle Lakenen, Lijnwaet en Stoffen. Ik quam te weten, dat ze zich met Lakens van Aleppo voorzien. De Moskoviters brengen daer Rusch Leder, Schaeps-vellen, Zadels, Toomen, houte Schotels, enz. en nemen Wolle Stoffen en Craska wederom, doch in een zeer kleine menigte. In tyden van Vrede, wanneer de Koophandel met *Katay* open staet, word hen van daer Muskus gebragt, als mede Rhabarber, Zatyn, Damast, enz. Men zeide my, dat'er voor drie Jaren twee Tartarische Vorsten, die op de weg van *Katay* woonden, in oorlog waren: de Landen van deze Vorsten hetep *Taskent* en *Caskar*. Die van *Taskent* hadden oorlog met de Kozakken, die Mahometanenzijn, en men noemde ons zekere kleine Koningen, die tegen den Vorst van *Caskar* kryg voeren. Welke Koningen Heidens zijn, en Afgodendienaers. Deze twee Barbarische Landschappen zijn zeer Volkryk. Zy hebben geene Steden, en waren de wegen van *Taskent* en *Caskar* zoodanig gesloten, dat de Karavanen niet konden na *Katay* komen. Als de weg vry is, is het eene reize van een of twee Maenden.

De tydjnge die ik kreeg, dat de Konink de nederjage had gehad, en de Stad stond Belegerd te worden, dede my van daer vertrekken. Zijnde Persie toep ter tyd in oorlog, ben ik genootzaekt geweest, over de Kaspische Zee wederom te keeren.

Ik vertrok van *Buchara*, den achtsten van Lentemaend, des Jaers vyftien honderd negen en vyftig, met een Karavane van zestig Kamelen, en zulks was ons geluk: want tien dagen daer na belegerde de Konink van *Samarkand* de Stad *Buchara*, met een magtig krygsheir, terwyl dat hun Vorst was gaen oorlogen tegens een ander van zijp Maegschap.

De negen en twintigsten der gemelte Maend quamen wy te *Urgenze*, na dat wy eene Bende van vier honderd Roovers, die op ons pasten, ontkomen waren, zijnde die van 't zelve Land, als die wy d'eerste mael ontmoet hadden. My waren twee Gezanten aenbevolen, die de Vorst van *Buchara* en die van *Balch* aen den Keizer van Moskovien zonden. De Konink van *Urgenze* zond 'er ook twee andere derwaerts, met antwoord op de Brief, die ik hem, van wegen den Moskoviter, gebragt had. Ik beloofde hen, datze wel zouden onthaelt worden; niet te min quamen ze met vreeze, om dat de Tartaren in langen tyd geen Gezanten derwaerts gezonden hadden.

Wy vertrokken de vierde van Grasmaend van *Urgenze*, en als wy aen de strand van de Kaspische Zee quamen, daer vonden wy een vaertuig, zonder anker, touwen of zeilen. Wy hadden kennep mede gebragt, daer maekten wy een kabeltouw van, en ons Kattoene Lijnwaet diende ons tot zeilen. Als wy voor hadden genomen, een anker van een wagen rad te maken, quam 'er een Moskovische Bark aen van *Astrakan*, daer wy een anker van kochten. Men maekte zeil; de twee *johnsons* en ik verschaften alle het Scheeps gereetschap, by ons hebbende de opgemelte Gezanten, en vyf en twintig Moskoviters, die lange tyd Slaven in Tartarye geweest hadden.

Den dertienden van Bloeimaend hadden wy in de wind, en lieten ons anker vallen, drie mylen van de Kust. Daer ontstond een onweder, dat vier en veertig uuren duurde. Het kabeltouw, dat wy qualijk gesponnen hadden, brak. Wy zetteden onze zeilen by, om de Kust, daer ons de wind heenen dreef, te myden. Eindelijk stranden wy in een bocht, op modderige grond, 't welk ons het leven dede behouden. Na het onweder over was, liepen wy weder in Zee: en vermids wy, door hulp van ons Kompas, de plaets daer wy voor anker hadden gelegen, net hadden aengemerkt, haelden wy ons anker weder t'huis: waer over zich de Moskoviters verwonderden, als niet konnende begrypen, hoe wy 't hadden konnen vinden. 't Hadde met ons gedaen geweest, in gevalle ons vaertuig aen die. Kust gebleven ware, aengezien het Volk, dat aldaer woond, als beesten leeft.

Twee dagen daer na kregen wy een andere groote storm uit den Noord-oosten; wy liepen gevaer, om dat de baren zoo hoog stegen. Onze Tartaren waren beducht, datze aen de Kust van Persien zouden dryven, en in de handen van hunne

vyanden vallen. Wy quamen eindelijk in de Rivier *Jaik.*

Geduurende onze Scheepsvaert, lieten wy d'Engelsche vlag waeyen, met het roode kruis van St. Joris, dat noch nooit in de Kaspische Zee gezien was.

Na verscheide tegenspoeden, quamen wy eindelijk, den acht en twintigsten van gemelte Maend, tot *Astrakan*, daer ik tot den tienden van de volgende Maend verbleef, terwylen men de vaertuigen voor de Afgezanten, die na *Moskou* zouden trekken, gereet maekte.

De Kaspische Zee is omtrent twee honderd mylen lang, en honderd en vyftig breet. D'Oost-kust van deze Zee is bewoont van Tartars, genaemt Turkemans: in 't Westen heeft ze de Cirkassen, de Berg *Kaukasus*, en de Zwarte Zee, die eenige honderd Engelsche mylen van daer gelegen is. In 't Zuiden heeft ze Medien en Persien, en in 't Noorden de Rivier *Volga*, en de Volken *Nagais* geheten. Het water van de Kaspische Zee is op zommige plaetzen zoet, en op andere zout, gelijk dat van den Oceaen. Zy ontfangt verscheide Rivieren, die zich in de zelve ontladen: de grootste is de *Volga*, dien de Tartaren *Edel* noemen. Haer begin is omtrent twee honderd mylen van den mond af gelegen. De Rivieren van *Jaik* en *Jem* komen uit *Siberie*: de *Cyrus* en *Arax* vlieten uit den Berg *Kaukasus.*

Wy vertrokken den achtsten van Zomermaend van *Astrakan*, om na *Moskou* te gaen, met een gelei van honderd krygsknechten: alwaer wy den tweeden van Slachtmaend aen quamen.

Men bragt my ter gehoor voor den Keizer. Ik kuste zijne Majesteit de hand, en deed hem een gift van een Tartarische Koestaert, en van een Tymbael van 't Land, dat hy my d'eer deed van te ontfangen. Ik stelde hem voor, de Gezanten, die men my aen bevolen had: en de Vorst beval, dat men my dien zelven dag het middagmael in zijne tegenwoordigheit zoude gereet maken: en hy vraegde my verscheide dingen van de Landen, daer ik geweest had.

Astrakan legt op de hoogte van zeven en veertig graden en negen minuten.

Manguslave in de Kaspische Zee,	45 - 00
Urgenze in Tartarye, twintig dagen reizens van de Kaspische Zee,	42 - 18
Buchara, eene Stad in Tartarye, twintig dagen reizens van *Urgenze*.	39 - 10

Maruta Dibagos Armenisch Koopman, heeft my mondeling bericht, dat het water in 't Kaspische Meir, aen de Oevers, en byzonder in 't gewest *Masanderaen*, veel Land ineet, en verslind, 't geen hy door de overvloet van water, en verstopping der onderaerdsche kolken en buizen, waer door het zelve plagt te loozen, acht toe te komen: hoewel hy aen Schippers, die *Naphta* rondsom de Kaspische Zee te koop aen brengen, meer malen heeft gevraegt, of eenige kolken daer het water in zakte, by hen bekent waren, doch dat die betuigt hadden, niets daer van te weten.

Dit heeft my mede bevesligt, een ander Armenier *Saphar Dinersis* geheten.

Wat van deze groote Binnen-zee by *Vossius* word gezegt, uit het volgende bericht kan worden gezien.

Dat bet gevoelen van *Mela*, en andere die het met hem eens zijn, niet voor goed gekeurt wierd, is voornaem veroorzaekt, om dat die Zee zout is, als of het nootzakelijk

was, dat daerom met den Oceaen moest gevoegt zijn, wezende waer, dat'er veel Meiren zijn, hoewel klein, die echter zout water hebben, komende het met de reden over een, zoo als de ondervindinge mede leert, dat alle Meiren, 't zy zy in den Oceaen uitstorten, of besloten zijn, allenkskens zoutachtig worden, en den aerd van een Buiten-zee aentrekken, konnende eenige kleine Binnen-meiren die zoet zijn, tot geen voorbeeld worden aengetogen, doch in de Meotische Poel, ziet men klare blijken der zoutigheit, en noch meerder in de Zwarte Zee, welke anderzins een gelijkheit heeft met het Kaspische Meir, 't welk in zijn midde, het zoutste is; men is te vergeefs bekommert, nopende hunne onderaerdsche kolken.

Julius Scaliger wil, dat dit Meir in de Zwarte Zee, door onderaerdsche holen uit boezemt, doch veele zoeken andere uitlozingen, als of 'er geen oneindelijke Meiren zijn, die nergens uitstorten. Van dit Meir is te lezen by *Josephus Barbarus*; men wil dat in twaelf dagen het Kaspische Meir omvaren kan worden, hoewel *Herodotus* zegt, dit Meir langer te zijn, als vyftien dagen, en breeder als acht dagen varens; en waerlijk, zoo men de lengte neemt voor de naeste Zees uitbreidinge, zoo heeft *Herodotus* niet gemist, of zeer weinig, doch zoo men de lengte neemt voor de tusschen stand, die is van de uitgank des Vliets *Jaxartes*, en de strand der Cirkassen, dan is deze uitbreidinge te groot genomen: *Scaliger* is onlangs gevolgt door den Reiziger *Oliarius*, die een gedeelte van deze Zee heeft bezocht, en breedelijk

beschreven, en of schoon ik veel geloof geef, aen den geenen, die eige oog getuigen zijn, zoo meine echter dat hy daer in dwaelt, met te zeggen, dat deze Zee, uitgestrekt is, van 't Oosten na 't Westen, want achte de zelve in zijn lengte Zuide en Noorde te zijn gelegen, wezende door Oliarius enkelijk een gedeelte der Westeroevers bezocht, te weten, van de Vliet *Volga*, tot aen de Stad *Ferabat* in Persie, welke tusschen-stand hy voor de geheele breete aentekent, en zegt te zijn van honderd en twintig Hoogduitsche mylen, welke maet genoegzaem overeen komt met die van *Herodotus*. Werdende by de Grieken de vaert eener dag, gerekent op vyf honderd stadien, wes een Reis van acht dagen, een lengte van vier duizend stadien zoude uit leveren, die uit brengen honderd en twintig Duitsche mylen, en dit komt ook overeen, met de Nubienzer Land-beschryver, die zegt, dat de breete dezes Zees, is een vaert van zeven dagen, te weten, tusschen *Tabrestian* en het uitstekent hooft in Nagayen Land, hoewel hy eene dag te kort heeft gerekent. In lengte heeft *Oliarius* dit Meir niet bezien, maer wel andere, waer onder *Jenkinson*, een Engelschman, voor omtrent honderd Jaren, die langs de geheele Noordzyde gevaren heeft, van de mond der Riviere *Volga*, tot aen die van de *Jaxartes*, en hy schryft, deze Zee lang te zijn, twee honderd Duitsche mylen, daer *Oliarius* aen deze tusschen-stand, maer negentig diergelijke mylen stelt, en aen deze zyde de Land-oevers vervolgens dus betrekt. *Jenkinson* rekent, van de mond der *Volga* tot aen het Hooft *Boglatan*, vier en zeventig mylen, aen welke tusschen-stand *Oliarius* de helft pas geeft, waer uit blijkt, dat hy de helft van de lengte omtrent heeft afgesneden, en *Scaliger* daer mede niet vergenoegt, maekt dit Meir drie vierde deelen kleinder, zoo als licht te zien is by den geenen, welke eenige kennis van de Landmeterye hebben, dies men in zekerheit zeggen mag, dat dit Meir, zoo het in lengte geen vyftien dagen varens groot is, ten minste is de zelve grooter als by *Scaliger* en *Oliarius* is gebragt, en daer mede komen overeen, zoo wel de oude als nieuwe Arabische Schryvers. Dat men nopende de lengte niet eens is, word veroorzaekt, om dat men de Noorder Oever niet ten rechten bekent heeft, noch de maet van *Eratosthenes*, zoo, en in dier voegen, als by *Strabo* staet vermeit, doch niet zoo als by *Plinius*, daer van gesproken Word, die men uit *Strabo*, ten aenzien van de telling verbeteren moet. *Eratosthenes* geeft aen het deel hem bekent, een maet van twaelf duizend zes honderd stadien, dat zijn vyftien duizend vyf en zeventig schreden, zoo als *Plinius* het zelve uit drukt, doch hier ontbreekt de tusschenstand van de *Volga* tot aen de *Jaxartes*, zoo men dan daer by doet uit *Jenkinson*, honderd en zes en zestig Duitsche mylen, zal men hebben de geheele kring van de Kaspische Zee, groot te zijn omtrent vyf honderd en zestig mylen. Dus verr *Vossius.*

Aenmerkingen

Van *Richard Johnson* (die tot *Buchara*, met *Anthonis Jenkinson* is geweest:) aengaende de wegen van *Moskovien* na *Katay*[+] of *Sina*: daer in van verscheide Plaetzen en Volken, toen noch weinig bekent, gewag word gemaekt. [+]1558.

***Een weg, aen hem opgegeven door zeker Tarter, genaemt* Sarnichoke, *Onderdaen van den Vorst van* Buchara.**

VAn *Astrakan* na *Serachik* te Lande, kleine dag-reizen doende, gelijk die met de Karavane, zijn tien dagen reizens.

Van *Serachik* na de Stad *Urgenze*, vyftien dagen reizens.

Van *Urgenze* na *Buchara*, vyftien dagen reizens.

Van *Buchara* na *Caskar*, dertig dagen.

Van *Caskar* na *Katay*, dertig dagen.

Een andere weg, door de zelve persoon opgegeven, die hy zeide zekerder te zijn.

VAn *Astrakan* na 't Land der Turkemans, over de Kaspische Zee, is tien dagen reizens.

Van de Turkemans, met Kamelen, die ieder vyf honderd ponden last dragen, is tien dagen, tot *Urgenze* toe.

Van *Urgenze* na *Buchara*, vyftien dagen.

De Stad *Buchara* is de plaetze, daer de Tartaren met de Kathajers, en andere volken van die gewesten, handelen. Men betaelt 'er twee en een half, voor 't honderd van de Koopmanschappen.

Van daer na *Caskar*[*] een Grensstadvan den Grooten Chan, is een Maend reizens. Deze Tartar zeide, dat'er noch veele plaetzen tusschen beide waren.

Van *Caskar* na *Katay*Dat is Sina., is noch ruim een Maend of anderhalf reizens. Daer by voegende, verstaen te hebben, dat men van daer of uit *Katay*, kon over Zee na Indiën reizen; doch hy wist niet hoe de Kust gelegen was.

[*]Deze plaets is nu onder een byzonder heer.

Verhael van eenen anderen Tartar, Koopman tot **Buchara,** *volgens bericht uit een zijner Landsluiden, die in* **Katay** *was geweest.*

VAn *Astrakan* na *Serachik*, over Zee, vyftien dagen reizens.

Van *Serachik* na *Urgenze*, is mede vyftien dagen reizens.

Van *Urgenze* na *Buchara*, noch vyftien dagen: en in die vyftien dagen reizens zijn geene wooningen te vinden; maer alleenlijk eenige putten, van d'eene dag reize tot de andere.

Van *Buchara* na *Taskent*, zijnde eene schoone weg, is veertien dagen reizens.

Van *Taskent* na *Occient*, zevedagen reizens.

Van *Occient* na *Caskar*, twintig dagen.

Caskar is de Hooft-stad van 't Ryk, dat tusschen *Buchara* en *Katay* legt, waer van de Vorst genaemt is *Reshid Chan.*

Van *Caskar* na *Sowchik*, dertig dagen reizens. *Sowchik* is de voornaemste Grensstad van[*] *Katay.*

Van *Sowchik* na *Camchik*, vyf dagen reizens, en van *Camchik* na *Katay* twee Maenden weegs, door een Land, dat zeer volkryk en wel getempert is: hebbende overvloed van alderlei Fruit; waer van de Hooft-stad *Kambalu* genaemt, en tien dagen reizens van *Katay* gelegen is.

[*] Verstaet het Zuider Katay of Sina.

Deze Luiden verzekerden ons, dat boven *Katay* ('t welk zy zeiden, een wel gezeden t Land te wezen, en ryker, dan men zoude konnen gelooven) een ander Land is, op Tartarisch geheten *Kara-Kalmak*, of zwart Kalmak, door bruine Menschen bewoont; want in *Katay*, gelijk het na 't Ooste strekt, zoo zijn daer de Menschen wit en wel gedaen van Lichaem. Hun Godsdienst, na 't verhael van dezen Tartar[§], is de Christelijke, of daer zeer na by komende, en hunne sprake verschilt veel van de Tartarische.

Men vind op deze weg geene Beeren, maer wel witte en zwarte Wolven: waer van misschien de oorzake is, om dat de Bosschen daer niet zoo dicht zijn, als die van Moskovien, alwaer veele Beeren gevonden worden. Men vind 'er, na hun verhael, zeker Gedierte, dat by de Moskoviters *Barse* genoemt word. Voor zoo veel ik aen 't vel, dat zy my toonden, daer van oordeelen kon, is het zoo groot, als een Leeuw. De huit is gevlekt, en geloof ik, dat het een Tyger of Luipaert is.

Noch twintig dagen reizens van *Katay*, zegt men een Landschap te zijn, genaemt *Angrim*, alwaer zich een Dier houd, dat de beste Muskus voortbrengt. De meeste word getrokken uit de knien[*] van het Manneken. Het volk is daer Olijfverwig. Gemerkt in dit Land de Mannen geen baerden dragen, en voor de rest in de kleeding, de Wyven zeer gelijk zijn; zoo dragen de Mannen, om hen van de Vrouwen in kleeding t'onderscheiden, een rond yzer op hunne schouderen, en 't Vrouwvolk draegt het onder haer gordel. Zy eeten daer raeuw vleesch, zoo wel als het volk, in een ander Land, *Titay* genaemt, mede doet.

[*] Dit is verkeerdelijk gezegt, alsoo het uit een beurze aen de Navel komt.

Deze laetste bidden het Vuur aen, en zijn vier en dertig dagen reizens van Groot *Katay* gelegen.

Tusschen *Titay* en *Katay* word een volk gevonden, dat van goede gebaerte is. Het gebruikt Messen van Goud. Men noemt die volken, zoo gezegt word, *Komorom*, en

§ Dit is misverstandelijk gezegt, ten ware van de Godsdienst in Tangut, aldaer in de Nabuurschap wierd gesproken, alwaer veele uiterlijkheden, den Christelijken Godsdienst gelijk, worden geoefent.

leggen nader aen Moskovien dan aen *Katay*. Dus verre de Reis-beschryving van *Jenkinson*, en het bericht van *Johnson.*

Verhael der oorlogen en beroerten,

Van omtrent het Jaer zestien honderd zeventig, tot het Jaer zestien honderd tachentig toe, onder de Usbekken *voorgevallen: en hoe eindelijk* Abdulaziez-chaan, *of* Adularis kan, *waer van boven gemelt, de Vorst van* Buchara, *aen zijn jonger Broeder, zijn gebied heeft opgedragen, en zich in Bedevaert na* Mecha *heeft begeven gehad, Zoo als zulks in* Ispahan *is aengetekent, en my van daer toegezonden.*

HEt Land van de Usbekken is al lange tyd voor dezen, onder drie Vorsten verdeeld geweest, beheerschende ieder een byzonder Vorstendom; waer van *Abdulaziez-chaan* d'aenzienlijkste en magtigste was, houdende zijnen Zetel in de Stad *Buchara* alwaer den beroemdem Arts *Aboe Ali Sina*, in Europe onder den naem van *Avicenna* beter bekent, zijn geboorte ontfangen heeft: bezittende niet alleen het Land, daer onder gehoorende, maer ook een groot gedeelte van *Turkestan*, dat is, het Land der eigentlijke Turken, gebiedende een jonger Broeder van hem, *Subhhaan-Koeli-Chaan* genaemt, over 't Landschap van de Hooststad *Balch*, alwaer hy zijn Hof hielt, wezende deze twee Vorsten uit de rechte Usbeksche stamme gesprooten. De derde Prins

was afkomstig van de rechte Tartarsche stam, afdalende van *Tsingiez-Chaan*, in onze geschichtschriften onder den naem van *Cingis Chan* vermaert; die omtrent het Jaer twaelf honderd na Christi geboorte, Sina overwonnen heeft gehad, en was *Anoesjeh Chaan* genaemt, by verkorting van *Anoesjirwaan-Chaan*. Deze Prins had een Dochter van *Abdulaziez-Chaan* getrouwt, strekkende zijn gebied over het Landschap van de Hooft-stad *Oergentsj*, alwaer zijn Hof houding is. Hy is zijn Vader *Abdul-Khazi-Chaan*, omtrent het Jaer zestien honderd vyf en zestig, in de Heerschappy gevolgt.

De Vorst *Abduladez-Chaan* was vry oud van dagen, wordende omtrent het Jaer zestien honderd zeventig, tusschen zeventig en tac hen tig Jaren levens geschat zonder Zoonen, die hem in dat Vorstendom navolgen konden: zoo dat, by zijn overlijden, zijne Heerschappye op zijnen Broeder, den Prins van *Balch*, afdalen moest; doch die wilde dit gebied liever by zijne Broeders leven hebben, als na zijn dood verwachten, gedreven zijnde van een groote heerschzucht, om het geheele Land der Usbekken aen zich alleen onderdanig te maken: waer toe veele quade aenstookers, die hun geluk en hooger staet hier by beoogden, dezen *Subhhaan-Koeli-Chaan* meer en meer aenzettede; van wien zy zich verzekeren konden, dat het Prinsdom van *Buchara*, vermids de hooge ouderdom van zijnen Broeder, en de daer uit ontstaende zwakheit; als ook ten aenzien dat Zooneloos was: anders evenwel binnen korten op hem te vervallen stond, dien dan als een opkomende Zon eerden en aenbaden.

Subhhaan-Koeli-Chaan, om tot zijn oogwit van heerschzucht te geraken, zend, omtrent het Jaer zestien honderd en zeventig, een Gezant aen zijnen Broeder in *Buchara*, trachtende den zelven, door alderlei beweegredenen, ten aenzien van zijn ouderdom, zwakheit, en groote last van heersching, met menigte van aenprikkelingen, tot aenvaerding van een Godzalig en gerust leven, nevens andere redenen meer, die voor dat oogmerk toepasselijk zijn, tot d'fstant van zijn Vorstendom, en de aenneming van zijn Bevaerd na *Mecha*, te bewegen. Maer *Abdulaziez-Chaan* had daer geene ooren toe, en antwoorde op dit voorstel met scherpe toon, betuigende daer over niet weinig misnoegt te zijn, zeggende rond uit, dat in geenen deele gezint was, zoo lang adem zoude scheppen, zijn gebied over te geven: en zoo zijn Broeder het noch begeerde, dat hy het hem met de wapenen ontmagtigen most.

Subhhaan-Koeli-Chaan nu wel ziende, dat door middel van d'enkele redenkonst, geen meester van dat Vorstendom zoude worden, verveinst zijn ongenoegen, en voornemen, oefent met zijn Broeder eep zeer beleefde en openbare vriendschap, na uiterlijken schyn, terwyl inmiddels alderlei listen en konst uitdenkt, met omkooping van den *Ataliek*, dat is, den eersten beampteling van *Abdulaziez-Chaan*, en den *Zarrabi-busji*, dat is, de Opperste Munt-meester, 't welk aldaer een aenzienlijk Ampt is, die het Zegel van haer Doorluchtigheden nasloegen, en daer mede hier en daer, buiten weten van hunnen Vorst, als op des zelfs wil, zeer schadelijke en verraderlijke bevelen lieten afgaen, om dus met list, en voorts met een groote magt hem van zijn Broeder te doen overrompelen, en zoo in handen over te leveren.

Wanneer nu alle zaken tot dat oogwit gereet waren, en *Subhhaan-Koeli Chaan* de perzoonen, daer toe dienstig, aen zijn kant getrokken, en van alles wel onderricht had, zonder dat *Abdulaziez-Chaan* van al dit verraed eenige de minste lucht ontfing, zoo leide het daer op toe, om *Abdulaziez-Chaan* met een kleine magt in 't veld, van een gedeelte volk af te scheiden, op een voordeelige plaets te doen komen, en hem dus op zijn zwakst en d'alderonverwachtste tyd, met een ongemeen groot Leger, daer

den anderen geen de minste kennisse van had, op het lijf te vallen, en van hem meester te worden.

Hy laet dan aen zijnen Broeder *Abdulaziez-Chaan* weten, dat hy kontschap had, als dat de Turken *Khara-Khalpaakh*, in 't Land van *Mawara-Ennahr*, by ons *Mawaranahr* geheten, met zestig duizend man stonden, in te vallen, en hem eerst de Stad *Samarkand*, en daer na *Buchara* afhandig te maken; bestellende het voorts zoodanig, dat al het zelve vervolgens met *Tsiappars*, of Posten te paerd, bevestigt wierd, en dat eerst in aentogt, en daer na, hier en daer met zoo veel Paerden, reeds aengekomen waren: terwyl nu en dan, op deze en geene plaetzen eenige Benden van *Subhhaan-Koeli-Chaan*, onder de naem van die Turken, zich ter neder sloegen, zonder dat zijn Broeder noch iets van die bereitzelen en toeleg wist of merkte, maer volle geloof aen die tydingen slaende: belaste ondertusschen aen eenen *Iskender-beek*, die bestierder van *Samarkand* was, tegens de Turken wel op hoede te wezen: en zond tot dien einde ook

eenige magt derwaerts, gelijk dien Bevelhebber ook alle goede voorzorge voor die Stad, en afbreuk van den vyand beloofde.

Ondertusschen verscheen *Subhhaan-Koeli-Chaan*, met een groote magt van Paerden, omtrent de *Dzjer*, dat is, de diepe Valeye van *Samarkand*, plaetzende eenige duizend man in die Valeye, en andere tien duizend, waer onder hy zelfs met den *Serdaer*, dat is, de Veld-overste was, in de hinder hoede, alwaer hy zijn Broeder verwachtede, die inmiddels ook zijn *Dsjismendoe* volbragt had, dat zy op Persisch *Nakhli Mekaan*, dat is, het overbrengen na buiten, noemen, 't geen zy op een goede uur te vooren plegen te doen, eer de Reis noch aennemen, alwaer men hem, zoo als in zijn Tente zat, kort op malkander tyding, toebragte, dat de vyand nu hier en daer, zich met aenzienlijke Benden geplaetst had. Waer op eenen *Chodzjah, Dsjoeburi* of *Dispebaer*, die zijn voorbidder, en van groot geloof en aenzien by dien Vorst was, zijn Hoogheit ried, zijn gebed te doen, en daer na op te breken: die van dat verraed mede niet onbewust scheen, en misschien daer zelfs wel handdadig aen was, gelijk daer na heeft laten blijken, dat van zoo een schelmstuk niet veel gemoets maekte. *Abdulaziez-Chaan* diende dezen *Chodzjah* al lacchende daer op, dat'er nu geen tyd van bidden overig was, en trok daer op, in alle snelligheit voorts na de gemelde Valeye, daer *Subhhaan-Koeli-Chaan* met zijn gansche magt lag, en hadde den *Ataliek* hem wys gemaekt, dat aldaer niet meer als vyf honderd man, en aen geene einde van de Valeye, na de Woestyne, van *Khiptsjaek* toe, duizend, en by de *Teppeh*, dat is, de vlakke heuvel of kruin van *Wakhaanzj*, mede duizend Ruiteren zich neergeslagen hadden, wezende hy in alles niet boven de twee of drie duizend man sterk: en komt dus te post, na dat de Schildwachten verrast en opgevat had, zijn Broeder onverwacht van achteren op den hals, en valt hem, met een groote dapperheit, dus verbaest aen, brengt het Leger terstond in wanschiken op de vlucht, rechtende een groote nederlaeg aen, en was *Subhhaan-Koeli-Chaan*, nevens zijn Veldheer, met tien duizend man, noch naeuwlijks ontkomen, en d'overige meest gesneuvelt of elders verstrooit.

Na deze bevochtene zegen begaf zich *Abdulaziez-Chaan* na de *Tsjehaar Bagi Bakhi-Chaan*, een zeer vermakelijke Tuin, met schoone gebouwen voorzien, van waer drie honderd en dertig hoofden na *Samarkand* zond, met last, om zoo wel daer, als in *Buchara* zeven dagen lang, met het slaen op de *Nagarahs*, dat zijn Keteltrommels, en ander speeltuig, als ook met toestel van optooyingen, lamplichten, vuurwerken, en andere tekenen van vreugde die overwinning te vereeren; gelijk ook honderd koppen aen den Konink van Persie schikte met wien toenmaels vriendelijke gemeenschap van Brieven en Gezantschappen onderhielt, terwyl inmiddels, zoo aldaer, als tot *Buchara*, vyf en twintig dagen toebragt, om de aenleiders, heelders, en medeplichtige van dat verraed; mitsgaders de rechte toedragentheit van alles uit te vorschen en t' ontdekken, met ondertusschen den *Ataliek* en de Opperste Munt-meester, die de zekerheit van hun leven in de vlucht stelden, te laten najagen; die ook beide gekregen en weder te rug gebragt wierden: alhoewel de laetste al diep in de groote Woestyne van *Khiptsjaek* geboort was. Doch deze bestorf het, uit schrik van de straffe; alhoewel nochtans daerom niet te min, met den eersten Beampteling, die in 't leven was, met de armen en voeten vast gespykert, en aldus gevilt: als mede de huit met stroo gevult, en aen de poort, tot een opentlijk schouwspel en asschrik, opgehangen wierd, latende dien Vorst echter eindelijk, op het voorbidden van verscheide Grooten en andere, noch die schyn-lichamen afhalen en begraven. De Vorst hield zich te vreden, voorts met de straf van weinige, zonder die zaek en verdere

schuldigen ten uiterste te vervolgen, verwytende voorts de Grooten wegens hunne onachtzaemheit en zorgeloosheit; als ook over hunne genegentheit aen de zyde van zijn Broeder, die ook in d'eerste drie of vier dagen, zoo uit schaemte, als om dat zijn Hoogheit in geen goede luim was, ten Hove niet durfden verschynen.

Voorts, zoo waren door toedoen van eenen *Sjahbeek Daadehah*, ook drie honderd Kalmakken in *Samarkand* ingelaten, om, by quaden uitslag van *Abdulaziez-Chaan*, het aldaer op een rooven en stroopen aen te stellen, die alle door gemelde *Iskender-Beek*, bestierder van die plaets, betrapt, en gevat zijn geworden.

Wanneer nu *Abdulaziez-Chaan* daer van de tyding kreeg, zoo belastede alle de zelve, op Kamelen gebonden, binnen die Stad, in alle straten rond te voeren; als mede by een uitroep, aen een ieder aldaer te belasten, zelfs tot de Kinderen toe, om hen te steenigen, of anderzins om het leven te brengen: gelijk ook geschiede, snydende de Genees-meesters daer na de hoofden af, die tot een spiegel, hier en

daer aen een kant opgehangen, of te pronk gesteld wierden.

Hier mede vernoegde zich dien Vorst, zonder zijn wraek verder te zoeken, of zijn Broeder daer over met oorlog te vervolgen, welke over die daed niet als schande en schaemte behaeld had, blijvende daer over zes Jaren in de pruil, en noch al met die meining, om d'een of d'andere tyd, by goede gelegentheit, zich het Vorstendom van *Buchara* onderdanig te maken, niet tegenstaende *Abdulaziez-Chaan* hem tot een vertrouwde vriendschap zocht te bewegen, en dat zich voorts gerust wilde houden, met vertooning, dat hy op het laetste van zijn dagen was, en weinig levens over had, en eindelijk het gebied van *Buchara* doch binnen korten op hem te komen stond, en zich aldus zoo niet verhaesten wilde; met meer andere redenen, die op de zake pasten, zonder dat de zelve eenige uitwerking of deugd deden: maer bleef noch al by zijn voorige opzet.

In middels was het Kasteel van *Tsjehaardsjoe*, aen de Rivier de *Oxus* gelegen, alwaer een voornaem Veer is, zeer sterk, met dubbelde Wallen en een Gracht voorzien, door een Hoostman van *Subhhaan-Koeli-Chaan*, by nacht, door een overval verrast, hebbende *Abdulaziez-Chaan* groote moeite gehad, om het zelve eenige Jaren daer na weder magtig te worden; het geen ook met een krygslist toegegaen is.

Terwyl dit aldus in dezer voegen voorvalt, zoo bedenkt *Anoesjeh-Chaan*, de Vorst van *Oergendzj*, met gemelte *Chodzjah, Dsjoeburi*, of *Dispebaer*, den voorbidder van *Abdulaziez-Chaan*, die in *Samarkand* en met dien Vorst in een zeer heimelijk verstant was, een listigen aenslag, om *Abdulaziez-Chaan*, met al zijn magt, tusschen *Samarkand* en *Buchara* te trekken, en dus by des zelfs afwezen, met een overval, de Stad *Buchara*, op een sprong te overweldigen, zonder dat *Subhhaan-Koeli-Chaan* eenige de minste kennisse wind van deze aenslag had.

Wanneer nu de zaken na vereisch bereid waren, zoo laet *Chodzjah* uit *Samarkand* aen den Vorst *Abdulaziez-Chaan* weten, dat de Kalmakken omtrent *Miaankaal* ter halver weg, tusschen die Stad en *Buchara* gelegen, ingebroken waren, met meening, om zich van die plaets meester te maken: het welk dezen Vorst geloovende, trok met al zijn magt derwaerts; doch wanneer aldaer verscheen, vernam niemand, en bevond toen, dat het gemelte maer een verzonnene tyding was, kerende dus weder na *Buchara* terwyl inmiddels *Anoesjeh-Chaan* aldaer te post, in vyf dagen van *Oergentsj*, met eenige Paerden aengekomen was, nemende zijn huisvesting in de voorgemelte Tuin *Tsjehaar Bagibãkhi-Chaan*, en drong dus in de Stad, zonder veel wederstant te vinden, bezettende ieder poort met vyf honderd man, en begonden het deze alle op een plunderen van de Stad aen te leggen.

Abdulaziez-Chaan, die nu wel bevroeden konde, wat 'er gaende was, en daer na hier van ook genoegzame kondschap kreeg, leide in een etmael drie dagen reizens te ren af, en quam dus onverwacht in *Tsjãhi Naksjbend*, in het midden van de nacht, na dat alle d'uitgezette Schildwachten van den vyand verrascht, en zich van hen verzekerd had, en vervoegde zich stillekens in den donker, met vyf honderd man, voor de poort van *Nemaazgah*, zonder dat die van binnen iets daer van wisten, of daer op dachten, overweldigt de zelve met een verwoede aenval, en dringt dus binnen in de Stad na zijn Paleis.

Wanneer *Anoesjeh-Chaan* nu dit vernam, was hier over niet weinig verstelt, en nam dien zelven nacht met zijn volk noch de vlucht, met alle verbaestheit, na *Oergentsj*, wien *Abdulaziezj-Chaan* twee duizend Ruiters na zond, die ook een goed deel volk van den vyand terneder maekte.

Abdulaziez-Chaan quam deze zwarigheit, die zoo listig bestooken was, dan ook te boven; doch alzoo hy op het laetste van zijne dagen en de bestiering van zijn Vorstendom, met zoo veele moeyelijkheden en tegenspoed, moede en wers was, en gaerne ruste zocht; als mede aen alle kanten bevond, dat op de trouw en eerlijkheit van zijne Beampten geen vaste staet langer maken konde, zoo besluit hy tot aflegging van zijn Vorstendom, en om de Pelgrimagie na *Mecha* t'ondernemen, latende dit besluit door zijne Grooten, aen zijnen Broeder *Subhhaan-Koeli-Chaan* weten, om het zelve gebied na zijn vertrek over te nemen: gelijk hy ook aen den Konink van Persien dit zijn voornemen bekent maekt, met verzoek, om die Reis van Godsdienstigheit na *Mecha*, door zijn Ryk te mogen doen; 't geen zijn Majesteit aen dien Vorst, in beleefde uitdrukkingen, toestond, met toeschikking van duizend Tomans voor zijne onkosten van *Buchara* tot aen de grenzen van Persien toe: nevens toezegging van een eerlijk en betamelijk onthael in zijne Landen.

Abdulaziez-Chaan vervaerdigd zich tot de Reize, en steld op de afstand van zijn Vorstendom het behoorlijke bevel: en ge-

lijk hy een goedertiere en bemind Prins was, die mede deugden over zich had, die aen den Usbekken zoo gemeen niet zijn; midsgaders van een groot verstand, voorzichtigheit, overleg en dapperheit was, zoo ontstond daer een groote beweging van droefheit, tranen, teerheit en medelijden onder het volk, wanneer hy uit *Buchara* trok, ten aenzien van 't verlies, dat zy by zijn vertrek leden, met een groot gevoel, dat toen in zijne oude dagen, zulk een aenzienlijke Heerschappye, die met zulken lof en luister, zoo een lange reeks van Jaren bekleed hadde, en niet langer met rust bezitten konde, moest gaen verlaten, om d'eerzucht van zijn Broeder te voldoen, en nu aldus van alle staten en gebied berooft, in vreemde Landen hadde te zwerven.

Deze Vorst trok over de *Oxus*, aen het Veer van *Tsjehaar-dsioe*, terwyl zijn Broeder *Subhhaan-Koeli-Chaan*, twee dagen na zijn uittogt van *Buchara*, in die Hooftstad aen quam, en bezit van het Landschap, daer onder gehoorig, nam; vervorderende inmiddels *Abdulaziez-Chaan*, met een gevolg van omtrent twee honderd perzoonen, zijnen weg na *Merw-Sjahidsjaan*, alwaer meer als een Maend lang bleef, eer dat'er ordre van het Persische Hof over zijn onthael en zijne verdere geleiding quam; ontfangende aldaer een brief van *Anoesjeh-Chaan*, Prins van *Oergendsi*, waer by verschooning verzocht over de feitelijkheit jegens hem ondernomen, daer van hy zijn berouw betuigt, met een zeer yverige en vriendelijke nooding, om by hem te komen, onder beloften, van zijn Hoogheit krachtig te zullen bystaen, en wederom in het Vorstendom te herstellen: met alderlei verdere afradingen, om hem van dit zwerven in vreemde Landen af te trekken. Doch zijn Hoogheit konde daer toe niet verstaen, maer antwoorde daer op, dat niemand vreemds zijn Vorstendom bezat, en zijn Broeder *Subhhaan-Koeli-Chaan* daer toe de naeste was: als mede dat dit gebied zoo veel niet waerdig achtede, dat tot herneming van 't zelve, zoo veel bloeds der Muslimans zoude moeten vergooten, en zoo veel verwoesting aen d'Ingezetenen veroorzaekt worden; met meer andere redenen, die van dat slag waren, komende het slot hier op uit, dat aldus zijn Broeder in rust en vrede wilde laten zitten, en voorts zijn Bevaerd volbrengen: als mede het overige van zijn leven in Godsdienstige bespiegelinge, en oeffeninge omtrent Hemelsche en Geestelijke zaken wilde doorbrengen.

Op bevel van zijne Persische Majesteit wierd deze Vorst zeer aenzienlijk onthaeld en bekostigt: vorders met Tenten, als mede met alderlei verdere optooyingen en statelijk toestel verzien. Wordende dus van een Onthael-meester van *Mesihed* in *Chorasan* begeleid, alwaer aen al zijn volk, die op zijn Usbeks, vry zober en slecht in hunne kleeding en verdere toestel waren, uitdeeling van Zyde en andere stoffen, tot kleeding en verdere toebehooren, zoo van Paerde-tuig als anders, voorziening gedaen wierd, zoo dat alle in een eerlijke uitrusting geraekten.

Wanneer nu zijn Hoogheit tot op drie mylen na aen *Ispahan* genaderd was, en van daer zich te paerd vervoegt had, om na die Zetelstad te ryden, zoo zond de Konink zijn eerste Beampte, met alle de verdere aenzienlijkste Grooten, dien Vorst tegen, terwyl zich met zeer weinige Heeren op de Jacht verlustigde. Wanneer nu *Abdulaziez-Chaan* onder alle die Grooten zijn Majesteit niet vernam, dien hy ongetwyffelt verwacht had, zoo toonde zich daer over misnoegt, en nam het zelve voor eene verachting van zijn perzoon op, en voor een ontbreking van behoorlijke plicht aen zoo een magtig Konink, als hy was geweest, over zulk een wytgestrekte Landschap der Usbekken, en van *Turkestan*; gelijk ook vlak uit te kennen gaf, weigerende daer op ook recht uit, om voort te ryden. Wanneer de Konink van Persie

dit nu te voore quam, zoo vond zich al wat verlegen, hoedanig hy dien Vorst best vernoeging geven zoude; doch zijn *Wakaa-Nuwies* of Geheimschryver van Staet, een Heer die de gaven had van iets op een zeer aerdige en aengename wyze uit te vinden, en daer by een goed Dichter was, ervond, om aen dien Vorst, die de Dichtkunst zeer beminde, en zomtyds eenige gelukkige vaerzen maekte, een gedicht van verwelkoming, met alle eer op een beleefde wyze ter neder gestelt, toe te schikken, en na de Stad *Ispahan* te noodigen, wezende dit middel ook van zoo goeden uitslag en ingang, dat zijn Hoogheit, aen wien die vaerzen byzonderlijk behaegden, daer mede ten vollen te vrede gestelt en vergenoegt wierd, en zich aldus, door alle de Ryksgenooten, tot aen een Koninks Tuin, even buiten de poort *Toktsji*, die tot zijn huisvesting bestelt was, liet geleiden; alwaer de Konink, twee of drie dagen daer na, dien Vorst in perzoon, op een beleefde en eerlijke wyze, quam verwelkomen, en zijn Hoogheit voorts met alle zijne Grooten, omtrent een afstant van een half myl verre, over gespreide Zyde Stoffen, Goude en Zilvere Lakenen,

tot aen de wooning die tot zijn verblijf besteld was, te Paerde geleide.

Eenige dagen daer na vervoegde den Konink zich weder in het huis van dien Usbekschen Vorst, en haelde hem ten Hove, alwaer zeer prachtig onthaeld en vermaekt wierd.

Zijn Majesteit stelde nu en dan, zoo lang zijn Hoogheit in die Koninklijke Stad was, noch eenige gastmalen en vermakelijkheden aen, gelijk ook aen de kant van *Hamedaan* aen dien Vorst, tot zijn onderhoud, eenige Landen en Dorpen toevoegde. En wanneer nu de tyd van de Godvruchtige Reize na *Mecha* begon te genaken, zoo nam dien Prins ook derwaerts, over *Bagdad* zijne Bevaert aen, ontmoetende in de Woestyne van Arabie veel aenstoots en aenvallen, van de Prinzen dier Woestyne, die groote uitperzingen en quellingen van groote zommen wilden vorderen, met welke zomtyds in een gevecht trad, en zich zoo redde, of zich bywyle met hen over hunne eisch, op het beste doenlijk, na de gelegentheden, verdroeg; gerakende dus eindelijk in *Mecha*, alwaer de gewoonelijke plechtigheden volbragt, en begaf zich van daer na *Medina*, daer de bezoekinge van het Graf hunnes valschen Propheet *Mahomed* te werk stelde. Keerende van daer weder te rug, bejegende in die Reis al weder groote sporling van de Veld-Arabieren: alwaer ook omtrent het Jaer zestien honderd twee en tachtig, door zijn ouderdom, zwakheit en moeite, zijn leven geeindigt heeft.

Nat dat nu de Vorst *Abdulaziez-Chaan* zijn Vorstendom verlaten, en het zelve aen zijnen Broeder *Subhhaan-Koeli-Chaan* overgegeven had, die zich nu betoont had, met een overgroote en onmatelijke heerschzucht bevangen te zijn, zoo schepte den Prins van *Oergentsj* over zulk een groote vermeerdering van zijns Ooms gebied en gezag geen kleine argwaen: besloot aldus den zelven voor te komen, en verzameld daer op een groote krygsmagt, belezende de Kalmakken, ook andere Tartaren en Turken, die wel naest aen zijn Land lagen, en meest van hem af hongen, aen zijn kant, en doet aldus, met hen gevoegt, in het Jaer zestien honderd vyf en tachtig, in het Land van *Mawaranahr* een schielijken inval, ontweldigende zijn* Oom de Stad van zijn *Samarkand*, wien voorts zoodanig in het naeuw bragt, dat de zaken na allen schyn stonden, dat beide de Vorstendommen van *Buchara* en *Balch*, met een gedeelte van *Turkestan*, tegens meer zoodanige invallen zouden konnen bestaen; waer van den Persiaen ook geen kleine bevatting had, wiens welwezen niet was, dat zoo een groot Land, het welk d'uitgestrektheit en magt van een Koninkryk heeft, en een waereld van krygsvolk uit kan leveren, onder een eenig hooft zoude komen: maer wel, dat dit Landschap onder verscheide Prinzen en Vorsten verdeeld bleef, om met onderhouding van heersch-yver tusschen hen, en door Jaerlijksche erkentenisse, d'een en d'ander aen zijne kant te krygen, en dus malkanderen van eenige zware invallen in Persien te wederhouden om ondertusschen geen inbreuk in hun eigene Vorstendommen van zijne benyders te lijden en onderhoorig te wezen: op welke wyze zijn Majesteit zich best van hen; als mede zijn Ryk tegens hunne invallen of aentastingen kan verzekeren; inzonderheit zoo daer en boven noch op de grenzen aen die kant een goede krygsmagt onderhout, gelijk daer altoos ook eenige benden hier en daer geplaetst leggen.

*Te weten van zijn Vrouws wegen.

Doch om weder tot ons verhael te komen, zoo keerde *Anoesjeh-Chaan*, op die ongemeene voortgangen en behaelde zegen, met een groote buit weder te rug, terwyl inmiddels *Subhhaan-Koeli-Chaan* mede zoo veel magt by malkanderen trok, als hem

mogelijk was; ondertusschen dat de Prins van *Oergentsj* ook niet stille stond, maer wederom een zwaer Leger by een vergaderde, waer mede het Jaer daer aen weder een aentogt in het Land van *Buchara* deed, om zijn voorige overwinningen verder voort te zetten, wanneer zijn Oom hem tegen trok. Tusschen hen beide viel ook een zeer heet gevecht voor, waer van het rechte bescheit tot *Ispahan*, op het schryven dezes, noch niet gemeen is geweest, als alleen dat de geruchten gingen, als dat die Veldslag aen de kant van aen Vorst *Subhhaan-Koeli-Chaan* voordeelig geweest was, en de Prins *Anoesjeh-Chaan* vermist wierd.

Aentekeninge

Van zommige Wegen en Plaetzen in Chorasan, *Noorder* Persien, *en het Land der* Usbekken, *of daer omtrent gelegen, zoodanig als de zelve in 't Jaer zestien honderd vier en tachtig tot* Ispahan, *uit de mond van zekeren Armenier*, Waten *geheten, die langen tyd in* Buchara *zijn verblijf heeft gehad, opgestelt is*.

DE weg van *Mesjhed* in *Chorasan*, anders *Mesjhedi Imaam Riza*, en ook *Mesjhedi Mukhaddes*, dat is, het *Heilige Mesjhed* geheten, na *Merw-Sjahidsiaan*, is, als volgt.

Van *Mesjhed* tot *Tawakun* is vyf mylen.

De weg is eerst drie mylen vlak, tot aen een Berg *Edzjderkoch* geheten, die men aen een hals, of recht-dwars, boven over heene trekken moet, dalende aen de andere kant in een smal diepachtig Dal, in de lengte gestrekt met bergachtig of heuvelig Land aen wederzyde; waer in men omtrent twee mylen heeft te reizen tot aen *Tawakun*, dat een groot Dorp is, met een *Karewansera*, een loopend water, Zaei-akkers en Tuinen verzien.

Van *Tawakun* tot *Abi-germ*, 't welk een warm water betekent, vermids zich aldaer een heete Bron opdoet, zijn drie mylen. Aldaer is ook een *Karewansera*, met weinig perzoonen bezet. Men gaet aldaer mede over of langs een water, waer in de Rivier van *Serchas* zich zoude uitstorten. Aldaer ontmoet men eenig Bosschaedje, en is voorts bergachtig en heuvelig Land, hebbende voorts van daer tot aen *Samarkand* toe, meest klein bosch.

Van *Abi-germ* tot de *Raahdaar-chaneh* vier mylen. De weg leit over heuvelen en vlakke ruggen, doch meest over een Rivier, *Mehneh* geheten.

Raahdaar-chaneh, betekent op Persich een huis of vertrek van *Raahdaar*, dat zijn opzienders van de wegen en de invorderaers of ontfangers van de *Raahdaryen*, dat zijn de Reis-rechten of Tollen. Dit volk heeft aldaer een Tent opgeslagen, waer in stroo en leeftocht aen de Reizigers verkoopen.

Van den *Raahdaar-chaneh* tot aen *Derbend* vier mylen.

De weg gaet over een veld, langs een Rivier, met hooge en lange Bergen aen wederzyden: en betekent dit woord *Derbend* een enge doortogt, als een poorte of gang, aen wederzyde tusschen steil gebergte, die men door moet; alwaer men dan ook ten einde van 't gebergte is.

Van daer heeft men meest zand, vlakte en woestyne, tot aen *Oergentsj, Balch, Samarkand*, enz. Zommige plaetzen zijn ook onder de algemeene naem van *Desjti Kiptsiaakh*, dat is, de woestyne, vlakte, of heide van *Kiptsiaakh*, begrepen. Doch deze woestyne of heide buiten dit *Derbend* zoude eigentlijk *Desjti Chawor* of *Chawaar* heten, en moeten de Reizigers voorts voor *Derbend* Gerst mede nemen tot voedzel.

Van *Derbend* tot *Tsiathsieh* zijn vier mylen.

D'eerste twee mylen heeft men een effen zandige weg, tot aen een waterloop, die een Kooren-molen gaende houd, en 't overige van de weg is wat heuvelig. Dit *Tsiahtsieh* is een groot Dorp met Zaei-akkers en Boomgaerden, daer men ook een Karawansera heeft.

Van *Tsiahtsieh* tot *Tehdzjen* zijn zes mylen. De weg is effen en vlak: eerst twee mylen, met Tamariskus, en een zekere doorn, in 't Persiaensch *Aroe* geheten, begroeit, tot aen *Khara Dzjengel* toe, dat in 't Turks het zwarte Bosch betekent: alwaer een water-beekje is, waer omtrent zich eenige Tursche Herders in zwarte Tenten onthouden, zonder eenig gebouw daer omtrent t'ontmoeten. In deze Landstreeke is het vol *Ahoes*, een aert van gazellen met gedraeide hoorens.

Een myl daer voorby bejegent men een *Teppeh*, dat is, een heuvel of hoogte, met een platte kruin, waer op wel eer een *Kharawul*, dat is, Uitkyk of en Wachthuisje, gestaen heeft, om den vyand van verre t'ontdekken: waerom deze plaets ook *Kharawul Teppeh*, dat is, de platte heuvel of hoogte van Uitkyk geheten word. Hier voorby was 't wat zandig, tot aen *Tehdzjen*, en ook daer voorby; leggende deze plaets even aen d'overzyde van een Rivier, met een steene brug beslagen, daer men over gaet. Zy

noemen het zelve *Derjai Tehdzien*, dat is, de Zee, het Meir of Water van *Tehdzien*, nemende zijnen loop verder in de vlakte van *Chawar*, en komt onder anderen van *Seras* af. Een myl van daer, aen de rechter hand, leit een *Deheneh* of Grensplaets, alwaer een Chan zich ophoud, mede aen d'andere kant van dat water gelegen. Men naekt tot het zelve over een houte brugge. De plaets *Tehdzjen* zelve is een *Hhasaar*, dat is, een Vlek in een muur besloten, omtrent twintig huizen groot, met een *Mesjid* of Mahometaensche Tempel daer buiten. Hier is een *Kharawul*, of een Wacht en Uitkyk, alwaer zy ook Tol vorderen.

Van *Tehdzjen* tot *Hhauzichaan* is negen mylen. Eerst gaet men zes of zeven mylen over zand, en door een struikbosch, tot aen *Hhauzi Khassaab*, dat is, de Tancq of waterbak van den slachter geheten; hebbende daer een kuil en een hol uit de natuur, waer in men meest altyd regenwater vind, daer de Kafilaes of Reisbenden zich ook ter neder slaen. Hier voorby is de weg wat vaster en steviger, zonder veel wilde ruigte, tot aen *Hhauzichaan*, dat is, de Tancq of de steene water-bak van den Chan, alzoo genoemt na de stichter, den Usbeksche Vorst *Abdulaziez-Chaan*[+] geheten, die voor weinig Jaren zijn Vorstendom aen zijnen Broeder *Subhhaan-Koeli-Chaan* afgestaen heeft gehad, en in Pelgrimaedje na *Mecha* overleden is: hebbende

[+]Van welken Chaan hier boven breder is gesproken.

dien eersten Prins niet alleen die Tancq, maer ook een verwulfde begraefplaets van gebakke steen aldaer gebouwt, voor zekeren *Hhadzji* of Pelgrim na *Mecha*, die op deze plaetze overleden is. Men heeft daer omtrent alleenlijk tien huizen, in een muur van bergsteen besloten.

Aen dit *Hhauzichaan* komt ook een gemeene weg van *Seras*, de welke op elf mylen afstant gerekent word.

Van *Hhauzichaan* tot *Mier Abaad* is de weg zandig, hier en daer wat heuvelig met ruig Bosch, zonder loopend water tusschen beide. D'eerste vier mylen zijn meest zandheuvelen tot *Hhauzi Kempizeh*, alwaer een kuil uit de natuur is, zijnde in de Lente-tyd met regenwater verzien. Anderhalf myl daer voorby is *Serikoetsieh*, dat is, het begin van de straet, om dat de weg, diep tusschen hoog zand aen wederzyden, even als een straet heenen loopt, duurende omtrent drie mylen lang. Men ontmoet aen de andere kant een Karawansera, die zy *Rebati Abdullah*, dat is, het gemeene Herberg gebouw van *Abdullah* noemen, na den geene die de zelve gesticht heeft. Zy was nu vervallen en verlaten, uit vreeze voor de Usbekken, hebbende daer ook een drooge Put, die door het zand verstopt was.

Voorts is aen te merken, dat men van deze Karawansera, aen de linkerhand in de vlakte van *Chawar*, vyf of zes mylen van daer, 's nachts eenig vlammend licht, als een vuur uit de aerde, verneemt.

Van dit gebouw weder vier mylen, over heuvelig zand en bosch-ruigte, tot aen een andere *Kharawul Teppeh* of boven vlakke Uitkyk-hoogte, en dan komt voorts een effen weg, tot *Mierabaad*, vier mylen verder. Op de twee laetste mylen weegs ontmoet men wederom doorgaens gezaei, plantaedjen en wooningen, tot aen de laestgenoemde plaetze toe, daer een Kasteel en een *Kharawul-chaneh*, dat is een wachtplaets, is, met een *Raahdari Mier*, dat is een hooft *Raahdari*[*]; hebbende daer een gemaekte Tancq, die zy *Hhauzi-gul*, dat is, de bloeme Tancq, noemen, daer de Kafilaes zich ter neder slaen, gehoorende deze plaets onder *Merw.*

[*]Dit betekent Tol ontfangen. Tancq is een Vyver of uitgegraven laegte, daer water in verzamelt word.

Van *Mierabaad* tot *Merw-Sjahidzjaan* is vyf mylen. De weg effen, zonder ruig bosch, tot *Bendi Dzjenni Ali*, derd'halve myl, alwaer een Rivier is, die men *Kesjwergier* noemt, met een houte brug beslagen, waer over men te trekken heeft. Van daer ontmoet men al doorgaens gezaei, plantaedje, en zwarte Tenten van zwervende Herders, tot aen *Merw* toe, dat derd'halve myl verder ligt.

Van de Stad Merw.

M*Erw* word by het gemeene volk *per Metathesin*, die in de Persische Tale veel in 't gebruik is, *Mawr* geheten, en *Sjahidsjaan* toegenaemt, tot onderscheid van een andere *Merw*, die zy *Merweroed*, dat is de Rivier *Merw*, noemen.

Omtrent eene myle aen geene zyde van *Merw*, heeft men een plaets, die *Sehpulaan* geheten is, alwaer de Kafilaes neder slaen, wanneer die van *Buchara* komen.

Rondsom *Merw* is het zeer zandig, met bewegelijk zand daer onder, dat hier en daer verwaeit.

Alhier komen verscheide wegen van *Oergendsi, Buchara*, en andere plaetzen te zamen; tot welken einde, om de Usbeksche Reizigers en Koopluiden waer te nemen, alhier vier en twintig *Kharawul Chanehs* of wachtplaetzen, een half myl van den anderen gebouwt zijn, vierkant van gedaente, met een rondeel aen ieder hoek, en een

poort verzien, zonder gracht, wezende onder elk een zeker getal Ruiters bescheiden, waer van eenige by dag en nacht de ronde doen, die malkander waerschouwen, wanneer iets vernemen, gebruikende daer toe 's nachts teikens van vuuren, vegende van ieder wachtplaets eene streeke van omtrent een halve myle lank, en tien *gez*, of ellen breet, en dit tweemael in vier en twintig uuren, eens in het krieken van den dag, en dan weder omtrent den avond, op dat men het spoor en de gang van den vyand en andere Reizigers, door dit middel, zoude konnen ontdekken, en hen achterhalen. Deze veegplaetzen noemt men op Turks *Jol Supurgi*, en in 't Persisch *Rahi Dzjaroeb*, 't welk eigentlijk de veegweg betekent. Invoegen het aldus qualijk mogelijk is, dat iemand zonder kennisse en verlof, van *Merw* deze weg zoude konnen nemen: te meer, men zich met een briefje van den Chan, of zijn *Wazier* of tweede perzoon, en den *Kharawul Basji*, dat is het Hooft van de wachtplaetzen, gezegelt, verzien moet; 't welk men aen de veegweg, omtrent drie mylen aen geene zyde van *Merw*, vertoonen moet, eer zy iemand verder laten gaen; verlenende in 't gemeen voor ieder vyf of minder perzoonen een zoodanig briefje, en voor meerder, meerder gelei-briefjes: men neemt ook in 't gemeen van *Merw* tot de buiten wachtplaets een leidsman met zich, en ook wel verder, tot aen het Veer van den *Oxus* toe, om de weg te wyzen.

Van *Merw* strekken hooger op verscheide wegen, ieder na een byzondere wachtplaets, en onder anderen een, die zy *Rahi*

Mesjid of *Kotna* noemen; na de plaetze *Kotna*, alwaer een Veer over de Rivier *Oxus*, en ook een weg na *Buchara* is. Een andere weg strekt na *Choesjnizaan*, twee mylen aen geene zyde *Merw* gelegen, mede na *Buchara* leidende. Een derde is de weg van *Siraab*, en een andere na *Oergendsi*, enz. Men reist omtrent *Merw* mede over een brugge, die *Puli Dzjemali* genoemt word, waer omtrent zy de weg ook vegen.

Van *Merw* af, tot aen d'*Oxus* toe, ontmoet men geene Rivieren.

De weg van Merw *na* Buchara, *over* Tsjehaer Dsjoe, *een voornaem Veer van de* Oxus.

VAn *Merw* tot *Choesjnizaan* is twee mylen. De weg vol Dorpen en gezaei: en is dit *Choesjnizaan* een kleine vesting van tien of twaelf huizen, in een muur besloten. Men heeft aldaer een Tancq van klei, die met hout beschoten is, als ook een plantaedje van Moerbesieboomen, tot de Zyde-teelt: en moeten de Reizigers hier ook briefjes vertoonen, zoo wel als van de *Jol Supurgi*, dat is, de veeg-weg, het welk een myl verder leit.

Van *Choesjnizaan* tot *Serdeweni, Sjahien-beek*, is twaelf mylen, en de weg zandig en heuvelachtig, als mede met ruigte bewassen; moetende de Reizigers zich op *Choesjnizaan*, voor deze weg, met water voorzien. Men ontmoet op de zes mylen een vervallen Tooren, die zy *Keltemunaar* noemen; doch zonder water, leggende *Serdeweni Sjahien-beek* noch zes mylen verder: alwaer de Konink *Abaas* de Groote een *Serdabeh*, dat is, een water-en koelkelder van gebakke steen heeft laten bouwen, van veertig ellen diep, en dertig lang en breet; maer het water daer van is nu brak, doch echter voor de Paerden, Kamelen en Muilen noch drinkbaer, zonder dat aldaer tegenwoordig iemand zijn verblijfplaets neemt: moetende men echter van deze plaets noch voor twee dag reizen water mede nemen.

Van *Serdeweni Sjahien-beek* tot aen *Jakkah-Soezen* acht mylen, is de weg vol zandheuvelen en ruigte. In *Jakkah-Soezen* is geen herberg noch volk: maer men heeft aldaer een Boom, dien zy *Taak* noemen; waer in de Persianen stukken van kleeden, lappen, beenen, naelden, yzer, enz. hangen, uit eerbiedigheit en over geloovigheit, die zy voor dien Boom hebben.

Van *Jakkah-Soezen* tot aen *Tsjahi Rebatek*, dat is, de Put van de kleine Karawansera, zijn zes of zeven mylen. De weg is zandig en vol bosch-ruigten. In de Herberg van *Tsjahi Rebatek* heeft men omtrent tien huisgezinnen, en voor alle de zelve maer eene Put. Dit is een scheidplaets tusschen de Persianen en Usbekken.

Van *Tsjahi Rebatek* tot aen *Dehenei Sjiri Sjutur* drie mylen.

De weg is *Khomlaak*, dat is, vol beweeglijk zand, en hooge heuvelen; als mede met ruigte en klein geboomte begroeit, waer van d'eerste myl het slimste is, konnende niemand, als een byzonder kundige, de weg alhier vinden. In *Sjiri Sjutur* vind men niets anders, als enkel klaer zand: waerom men ook van *Tsjahi Rebatek* water mede nemen moet, tot aen *Tsjahi Kharawul*, dat omtrent drie mylen verder leit, over een zandige weg en klein bosch, alwaer men een Put heeft, en voorts een Uitkyk-hoogte.

Van hier voorzien zich de Reizigers met water, tot aen *Tsjehaar-dzjoe* toe.

De weg is meest zand en bosch. Men ontmoet op twee mylen van *Tsjahi Kharawul* een plaets, die men *Boerdelieg* noemt, daer geen water is: en noch twee mylen verder,

een andere plaets, *Chami Jurbeh* geheten, alwaer men mede geen water noch eenig gebouw vind.

Van daer heeft men noch twee mylen tot aen *Tsjehaar Dzjoe*. Op een myl aen dees zyde van die plaets, komt men by eenen Tooren, aen de linker hand gelegen, die nu vervallen was, alwaer men zich ter neder slaet, zoo lange tot een *Kharawul* of wacht-meester by hen komt, aen wien iets moet gegeven worden.

Van daer begeeft men zich dan na *Tsjehaar-dsjoe*, dat een myl verder leit, alwaer men drie of vier dagen blijft, tot dat men met een vaertuig de *Derjai Amoe*, dat is de Zee, Meir of Water van *Amoe*, anders de Rivier *Oxus*, die een myl verder af gelegen is, over vaert, mids betalende het veer-loon daer van.

Dit *Tsjehaar-dsjoe* is een sterk Kasteel, op een hooge kruin van een Berg gelegen, dubbelt gesterkt, meteen gracht rondsom; alwaer men ook een of meer Karawanseraes heeft.

Aen weerzyde van den *Oxus* heeft men daer meest bosch, en aen de eene kant veele vruchtboomen.

Aen d'over zyde van de Rivier, omtrent een halve myle van daer, is het meest met bosch bezet. Daer leit een Dorp *Talchaan Seijaad* geheten, alwaer den Vorst *Abdullah-Chaan* een groote Karawansera gesticht heeft, teelende daer veel Rys en ander gezaei, diet bevochtigt worden met

een Kanael, die zy uit de Rivier *Oxus* afgeleit hebben.

Van deze plaets strekken twee wegen na *Buchara*, d'een over *Peikam* of *Peikand*, en de andere over *Kharakul*.

Wat belangt de laetste, zoo krygt men in 't bestek van vyf mylen, van *TalchaanSeijaad*, na het overgaen van een zandige weg, met kreupel-bosch begroeit, een groot Dorp, *Nazarkoey* geheten, met een loopend water, uit het Meir van *Kharakul* afgeleit.

Omtrent drie mylen verder doet zich de Stad en het Kasteel van *Kharakul* op, vol met Water en Dorpen bezet; daer men gezaei en beplanting heeft, ontmoetende aen geene zyde van 't zelve een Rivier, die de Reizigers niet over trekken, maer hun loop laten gaen.

Noch drie of vier mylen daer voorby heeft men *Siehri-Islaam*, 't welk een Stad van het Mahometaendom betekent. Alhier is een Kasteel en Dorp, vol water en beemden, zonder zand.

Eindelijk noch twee of drie mylen, tot aen *Buchara*, is de weg vol Dorpen, gebouwen, water en zaei-land. Komende nu tot de weg van *Peikend*, zoo bejegent men, op omtrent twee mylen van *Talchaan Seijad*, aen de rechter hand van de voorige, een plaets *Siurkul* geheten, met Water en Dorpen verzien.

Hier na leit *Peikand*, drie mylen verder, op een vlakke heuvel gebouwt, en in een ronde muur besloten: daer ook Rhadaars zijn. Alhier zijn Dorpen en Water. Voorts is 'er een vaste grond.

Van hier tot *Siehri-Islaam*, hier boven gemeld, is de weg wat zandig, doch zonder bosch.

De weg van Merw *na* Buchara *over* Kotna, *een Veer van de Rivier d'*Oxus *is*.

VAn *Merw* tot aen *Mesjid*, zijn twee mylen, dicht by, en ter zyde *Choesjinizaan*, daer een *Karawul Chaneh* of wacht-plaets is.

Twee mylen hier voorby leit *Tsiahi Teppegh*, 't welk een Put van een platte heuvel of rugge betekent, alwaer niets anders, als een enkelde Put is. De weg is zandig en effen.

Van *Tsiahi Teppegh* tot *Kel-Kodoegi*, 't welk beide, in het Tartarsch en Turks, een Wind-put betekent, om dat het daer gemeenlijk zeer waeid, zijn zeven mylen. De weg is zandig en vol kreupelbosch. In *Tel-Kodoegi* is een kloof en een Put, die voor duizend Menschen water verschassen kan.

Van *Tel-Kodoegi* tot aen *Sioer-Kodoegi*, dat is, de brakke Put, zijn acht mylen. De weg is zandheuvelig en vol boschruigte.

Van *Sioer-Kodoegi* tot *Tsiehaar Tsiadir*, of de vier Tenten, zes mylen, na het Westen.

Van hier tot de Stad *Kotna* een groote myle, daer de Reizigers een kleine gerechtigheit betalen, en veeltyds een dag over blijven.

Alhier vaert men de *Oxus* over, en ontmoet op anderhalf myl afsiants, aen d'andere zyde, een Stad, *Narezm* geheten, alwaer de Koopluiden anderhalf op 't honderd van hunne Goederen moeten uitkeeren.

Van *Narezm* tot aen *Goeli Zemsem* zijn vyf mylen. Dit is een groot Meir. De weg vol zandheuvelen en boschruigte, zonder gezaei of bebouwing tusschen beide.

Noch drie mylen verder leit *Bagi Sier-Bedaan*, dat is, de Tuin van *Sier-Bedaan*, welk onder *Buchara* gehoort.

Noch is 'er tusschen *Narezm* en *Buchara* een andere plaets, *Sioerkoel* genaemt.

De weg van Merw *na* Buchara *over* Sieraab.

VAn *Merw* anderhalf myl tot een *Karawul-Chaneh* of wacht-plaets, aen de linker hand van *Choesinizaan*.

Van hier negen mylen tot *Tsiahi-Siraab*, dat is, de Put *Siraab*. De weg zandig en *boschachtig*. In *Siraab* heeft men maer een eenige Put, waer uit de Reizigers hun water mede nemen tot vyf mylen verder, alwaer zich ter neder slaen, hebbende de eerste twee mylen een effene vlakke weg, met ruigte aen weder zyde, en voorts zandheuvelen met bosch, tot die plaets, daer de Kafila haer rust neemt.

Van hier tot *Oetsi Kodoegi*, dat zijn de drie Putten; alhoewel op deze plaets nu maer een Put is. De weg is vol zandheuvelen en bosch, waer onder zich veele Taks-boomen bevinden; het is daer ook vol Nachtegalen.

Noch acht mylen verder, tot aen de kant van de *Oxus*, daer men zwarte Tenten van Herders heeft, is de weg zandig en boschachtig.

De *Oxus* hier over varende, ontmoet men, na twee mylen, aen geene zyde, een Dorp van den Vorst *Abdullah Chaan* gesticht, ryk van waterloopen, gezaei en Boomgaerden, daer de Reizigers gemeenelijk twee dagen blijven en Tol betalen.

Van hier tot *Kharakul*, hier vooren ge-

meld, zijn drie mylen. De weg is vol gezaei en Dorpen.

Van Buchara.

DEze Stad heeft twaelf Poorten, die alle, of meest na de buiten-plaetzen, daer den uitgang na toe verleent, gebynaemt zijn: te weten,

1. *Derwazeh Ferakend*. 2. *Derwazeh Risjabaad*. 3. *Derwazeh Nemaazgah*. 4. *Derwazeh Kharakul* 5. *Derwazeh Kizdewaan*. 6. *Derwazeh Cheir Abaad*. 7. *Derwazeh Feizabaad*. 8. *Derwazeh Sjahi Naksia-Abaad*. 9. *Derwazeh Toemaan*. 10. *Derwazeh Toerachi*. 11. *Derwazeh Siergaraan*. De naem van de twaelfde Poort is de geheugenis ontglipt.

De weg van Mesihed *na* Oergentsi.

MEn gaet de *Derwazeh Mogaan*, dat is, de Poort *Mogaan* uit, en komt, na twee of drie mylen gaens, in *Bagi Siah*, 't welk een Koninks Tuin betekent, Noordwaerts op gelegen. Onderwegen ontmoet men Dorpen, water, gezaei en plantaedjen.

Van *Bagi Siah* tot *Sehasiab* zijn zeven mylen. In de weg heeft men Dorpen, plantaedjen en water.

Sehasiaab betekent drie water moolens: en is deze plaets een Dorp, aen geene zyde van 't zelve loopt een Rivier, die door te waden is.

Van *Sehasiaab* tot *Rahdaar-Chaneh* zijn vyf mylen, alwaer een Dorp met Tuinen beplant is. Onder weeg bejegent men ge bergte, en moeten de Reizigers daer over gaen.

Van *Rahdaar-Chaneh* tot aen *Mijaankoeh* zijn negen mylen. In de weg heeft men gebergte, en daer in eea lange straet, waer langs men gaet of weg maekt, en een water zijn loop heeft. Dit *Mijaan-Koeh* is geen Dorp, maer een kruin van een Berg, alwaer de Reizigers hun rust nemen. Hier is 't meest een geheel Jaer door betrokken lucht, wegens Regen of Sneeuw en Vorst. Onder dien Berg loopt een Rivier.

Van *Mijaankoeh* tot *Sehroed*, 't welk drie Rivieren betekent, zijn zes mylen. De weg is slykerig, oneffen en bergachtig.

Dit *Sehroed* is een Dorp met geboomte beplant, gehoorende onder den Zultan van *Bawurz*. Van *Sehroed* tot *Bawurz* zijn veertien mylen. Eerst vier mylen in en tusschen gebergte, de weg gaet langs een straet, alwaer men zich ter rust neder slaet. Men heeft daer ook een *Kotel*, dat is, een weg over een rug van een Berg. Alhier is meest altyd Regen, of Sneeuw en Ys.

Van hier tot *Derbent* zijn zeven mylen: over al gebergte, en langs een water. Tusschen beide ontmoet men meest zwarte Tenten van zwervende Herders. Dit woord *Derbent* betekent, alhier eigentlijk een berggang, of berg-poorte, in 't Latyn *Pyla* geheten.

Tot hier toe heeft men gebergte, en verders voor uit een *Desitt*, dat is, een Woestyne. vlakte of Heide, met ruigte en doornen, en onder andere met *Abrotanum* en *Tragacantha* begroeit. Men heeft aldaer ook zeker slag van eenen Arend, die men

in 't Latyn *Ossifraga* dat is een beenbreker, en in het Turks *Dewa Koesji*, dat is, der Goden vogel, noeme.

Voorts van *Derbent* tot *Bawurz* zijn drie mylen. De weg is vlak en effen. Alhier is een Kasteel, waer in een Zultan zich ophoud. D'Inwoonders zijn *Sunnis*, en de bezettelingen Persiaensche krygsknechten: hebbende een Karawansera van klei enslijk gebouwt, buiten die vesting staen.

Twee mylen aen geene zyde de weg, is een *Mesdsjidi Salaat*, dat is, een gebedetempel: nebbende tusschen beide, ruigte, gezaei en zwarte Tenten van Herders, die hunne bevochtiging krygen van een *Kahreez*, dat is, een kanael, dat van de hoogte af, onder d'aerde geleid is. Voorts is meest alles woest, tot aen *Oergendsi* toe, zonder Dorpen en Herders, wezende dit *Bawurz* een grensplaets van Persien tegens d'Usbekken.

Van *Bawurz* tot aen *Abi-Tadzien*, dat is, het water van *Tadzien*, zijn zes of acht mylen. De weg is zandig en vol boschruigte. Men vaert alhier dit water over.

Van *Abi-Tadzien* tot aen *Chaan Koedoegi* zijn vier en twintig mylen. Hier voorzien zich de Reizigers met water voor die weg, die zandig en met heesters bewaszen is.

Wanneer men by nacht en dag reist, zoo besteed men daer aen twee dagen, en anders vier, zoo den dag alleen daer toe gebruikt word: zijnde recht in 't midden op de twaelf mylen, eene plaetze, die men *Kamtsjimaar* noemt, *Chaan-Koedoegi*, in het Tartarsch Chaans Put betekent, daer is geen gebouw, maer alleen een Put, alwaer de Reizigers zich weder met water voorzien.

Van *Chaan-Koedoegi* acht dagen reizens by dag en nacht, en anders zestien dagen by daeg alleen, tot aen een plaets *Sakkai*, daer niet anders, als maer een enkele Put is: de weg, als vooren, zand en boschruigte; wezende by de Zomer in deze

Woestyn ook heete winden. Men rekent deze plaets van *Chaan-Koedoegi* onder *Oergendsi*.

Van *Chaan-Koedoegi* tot *Tsjahi Dawoed*, dat is, de Put van *Dawoed*, twaelf mylen: zijnde daer een Put, die zestig gez of ellen diep is; de weg steenig of rotzig, en voorts zandig, met bosch.

Van *Tsjahi Dawoed* tot *Oetsi Koedoegi*, 't welk in het Tartarisch, Turks of Turkestans, drie Putten betekent, twaelf mylen: de weg is klippig, en hart-steenig, met zand aen wederzyden.

Van *Oetsi Koedoegi* tot *Achiri Tsjah*, het welk in het Pesiaensch het einde van de Putten betekent, zeven mylen: hebbende aldaer steenkoolen aen de weg, de zelve is van zand en bosch.

Van *Achiri Tsjah* tot aen *Kani Zogaal*, dat is, Steenkool-myn, vyf mylen: de weg zandig, en met bosch.

Van *Kani Zogaal* tot aen *Dehi Chodzjah*, dat is, het Dorp van *Chodzjah*, 't welk Omtrent zestig of zeventig huizen groot is, vier mylen, namelijk drie mylen zand, en, voor de rest een harde grond.

Van *Dehi Chodzjah* tot aen *Chaankah*, een Vlek met een Bazaer of Markt, twee mylen: onderwegen ziet men aldaer gezaei, plantaedjen, en water.

Van *Chaankah* tot *Hesaries*, dat een Stad is, een myl: overal ziet men op weg gezaei, plantaedjen, en gebouwen; genietende water van de Rivier *Oxus*.

Van *Hesaries* tot *Chewah* of *Cheiweg*, is anderhalf myl. Tusschen beide is het bebouwt en bewoont: en zoude dit eigentlijk de Stad *Oergendsi* wezen, alwaer de Vorst *Anoesjeh Chaan* zijn Hof houd. Men ontmoet de Rivier *Oxus* anderhalf myl aen geene zyde, en zoude oud *Oergendsi* mede aen deze kant van die Rivier leggen.

De Rivier *Oxus* is in Oogst- en Herfstmaend laegst van water, kunnende men de zelve dan op verscheide plaetzen te paerde doorwaden, en is deze Rivier aen wederzyde meest met bosch en ruigte begroeit, en voorts vry hoog en steil van Oevers.

De weg van Oergendsi *of* Oergentzi *na* Buchara.

VAn *Oergendsi* tot de *Oxus* een halve myle, alwaer men deze Rivier over te varen heeft.

Van daer tot *Tsjemen*, t welk een Grasryke Beemde betekent, zijn acht mylen, vallende de weg meest langs de Rivier *Oxus*.

Van *Tsjemen* tot een plaets, geheten *Masjik*, tien of twaelf mylen, mede langs d'*Oxus*, over zand en bosch-ruigte, zonder eenige bebouwing tusschen beide, en zijn ook op die plaets geene huizen, leggende de Reizigers die afstand al veeltyds in een etmael af.

Van *Masjik* tot *Bazergaan*, mede twaelf mylen, over zand en door ruigtes; als mede ook langs d'*Oxus*, en desgelijks zonder bewooning of gewas.

Van *Bazergaan* tot aen *Esimeh* twaelf mylen: mede over zand en door bosch. Onderwegen ontmoet men een hoog gebergte, over welkers rug men reist, waer omtrent men ook van de *Oxus* scheid: by *Esimeh* word een groot Meir gezien.

Van *Esimeh* tot *Khara Tsiader*, dat in het Turkestans zwarte Tenten betekent, acht mylen over zand en door kreupelbosch, houdende op die plaets zich eenige Herders, van de Usbeksche stamme, met zwarte Tenten.

Van *Khara Tsiader* tot aen *Goegoerli* zes mylen, over effen zandig Land, zonder bewooning of gewas. Alhier is een Bronbeekje.

Van *Goegoerli* tot *Sioer Boelaag*, dat is, de zoute of brakke Bron-spruit, acht mylen.

De weg is vlak, zomtyds zandig, en voorts harde grond; met een Bron-beekje hier en daer, doch brak; waerom men van *Khara Tsiader* water mede nemen moet. Het water in *Sioer Boelaag* zelve is ook brak, doch zoodanig, dat de Beesten het zelve noch drinken konnen.

Van *Sioer Boelaag* tot *Toerachi*, een groot Dorp, is zeven mylen. Aen de weg zijn d'eerste vyf mylen zandig, en met bosch, maer de laetste twee mylen zonder wilde ruigte.

Van *Toerachi* tot *Buchara* zijn vier mylen: overal Dorpen, gezaei en beplanting tusschen beide.

In deze weg, tusschen *Oergendsi* en *Buchara* besteed men gemeenlijk twaelf dagen.

In alle gemelde bosschen heeft men meest wilde Verkens, Wolven, Hyrnas, Tygers, Luipaerden, enz. doch geene Leeuwen.

Van *Buchara* tot *Kerminah* zijn twee dagen reizens.

In een ander Persisch verhael word van de weg tusschen *Oergendsi* en *Buchara* aldus gesproken.

Van *Oergendsi*, daer men d'*Oxus* overtrekken moet, zijn zeven mylen tot *Marsjikh*.

Van daer dertien mylen tot aen *Boerdaliekh*, langs d'*Oxus*, en door bosch.

Hier na veertien mylen tot aen *Sioer-boelaag*.

Dan tot *Tsiehaar Munaar*, dat is, tot de vier Toorens, acht mylen.

En van daer noch drie mylen tot *Buchara*.

De weg van Buchara *na* Samarkand.

IN de weg van *Buchara* na *Samarkand* is het Bergland: men heeft daer Dorpen, gezaei, en plantaedje; leggende de laetst genoemde plaets Oostwaerts en Noordewaerts op.

[+]Van *Buchara* is een myl tot aen *Kharakand* of *Pehrakand*.

Van daer tot *Sjier Bedaan* is noch omtrent een myl.

[+]Dit zal misschien Terakent moeten zijn.

Dan twee mylen tot *Tsiahi-naksibend*, een plaets van verluchtiging en vermaek, met een gebouw van een Heilig Graft verzien, dat het volk uit Godsdienstigheit bezoeken.

Hier na een myl tot *Dehinau*, 't welk in 't Persiaensch Nieuw-dorp betekent.

Van daer tot *Gietsidewaan*, een groote Stad, drie mylen.

Noch drie mylen verder is *Mierabaad*.

Een myl daer voorby, ontmoet men *Arabaan*, daer de Inwoonders schoone Lammer-velletjes bereiden.

Dan volgt *Tsiehaar Munaar*, dat is, de vier Toorens, twee mylen verder.

Hier omtrent heeft men een zeer groot *Koel* of Meir, dat men niet overzien kan, van zoet water; waer uit het Landschap daer omtrent meest zijne bevochtiging krygt: beginnende dit Meir omtrent twee dagen Noordwaerts van *Buchara*, en strekt zich van daer tot dicht aen *Samarkand*.

By *Samarkand* heeft men een diepe Valeye, als een loop-gracht, die men aldaer *Dzier*, dat is, de drooge gracht, heet: strekkende van die Hooft-stad vier dagen reizens verre, tot aen *Mijaankaal*, daer het begin van die Valeye is: en zal dit lichtelijk de *Sogd*, dat is, de streek van die Valeye wezen, waer van in de Arabische Land-beschryving van *Abulfeda* gewag gemaekt word. Leggende dit *Mijaankaal* tusschen *Samarkand* en *Buchara*. By het Meir van *Samarkand* is een Berg, waer in men Goud heeft.

De weg van Samarkand *na* Balch.

VAn *Samarkand* ontmoet men eerst een plaets, die men *Sjehri Sebz*, noemt, het welk in 't Persiaensch een groene Stad betekent, alwaer zeer schoone Granaten vallen.

Hier na volgt *Kharsji*, 't welk men op vier dagen afstand van *Samarkand* rekent. Deze plaets leit ook in de weg tusschen *Buchara* en *Balch*.

Van *Kharsji* tot aen de Rivier *Oxus* is een dag reizens.

En van deze Rivier tot aen de Stad *Balch*, is noch twee dagen reizens.

De weg tusschen Hhauzi-chaan *en* Seras, *gelegen tusschen* Mesihed *en* Merw.

TUsschen deze plaetzen *Hhauzi-chaan* en *Seras*, waer van hier vooren gemeld, acht men de tusschen-stand op elf mylen: en zoude de hoedanigheit van de weg, wanneer men van *Hhauzi-chaan* afkomt, zich in dezen voegen toedragen.

Eerstelijk ontmoet men vervolgens zeven *Karawul-Teppeh*, of vlakke Uitkyk, of Wacht-hoogten, nevens de weg, die effen is, een myl d'een van den anderen afgelegen; doch nu met geen wacht bezet: nemende de Reizigers hare rustplaets gemeenlijk by de derde Uitkyk-hoogte, verziende zich met water van *Hhauzi-chaan:* d'andere vier mylen is meest zand en kreupel-bosch, tot de laetste Wacht-tooren. En van daer bejegent men voorts Herders, gezaei, plantaedjen en Dorpen, ongevaer vier mylen lang, tot aen *Seras*.

[+]*De weg van* Hhauzi Khassaab *na* Mesihed.

[+]Dit Hhauzi zoude van het voorige onderscheiden wezen.

VAn *Hhauzi Khassaab* tot *Kattsjider* zijn zeven mylen: de weg heuvelachtig, en met bergen aen weder zyden.

Dit *Kattsjider* is een Dorp, met een verwulfde Karewansera, gehoorende onder *Seras*.

Van *Kattsjider* tot *Meziroen* zes mylen. De weg heuvelig en bergachtig: ontmoetende in 't zelve een *Abisjoer*, dat is, een zout Water, dat men in 't reizen tot drie malen toe, doorwaden moet.

Meziroen zelve is een sterk Kasteel, op een Berg gelegen, hebbende aldaer omtrent zestig of zeventig huizen staen, en ook een *Raahdaar*, dat is, een Opziender van de wegen, en een Ontfanger van de weg-rechten. Aldaer is mede een Fonteinbeekjen, alwaer de Reizigers hun plunje meest neder slaen: moetende voorts het gezaei hier omtrent meest van de Regen bevochtigt worden. Deze plaets behoort eigentlijk onder *Mesihed*.

Van *Meziroen* na *Lenger* zijn zeven mylen. D'eerste twee mylen is het Land heuvelig, en meest afdalende: ontmoetende

daer een zoute Rivier, die niet diep, en door te waden is.

Van hier noch vyf mylen tot *Lenger*, een groot Dorp, met een verwulfde Karewansera, die met een poort gesloten word: hebbende hier ook versch water.

Van *Lenger* tot *Mesihed* zijn vyf mylen. D'eerste drie mylen gaet men over een ongelijke weg tot *Tagotin* of *Agoten*, een groot Dorp, in 't ronde met gezaei, plantaedjen en Dorpen verzien.

Van *Agoten* scheit zich ook een weg na *Heraat*, dat de Inwoonders op tien mylen reizens van *Mesihed* stellen.

Van dit Dorp zijn twee mylen tot aen *Mesihed*, over een effene steenige weg, vol Dorpen en Tuinen staende, eindigende aen de *Derwaseh Buchara*, dat is, de poort van *Buchara*.

Van *Oergendsi*, of uit des zelfs Nabuurschap, zoude men in tien of twaelf dagen te water in *Astrachaan* konnen komen.

Van *Oergendsi* strekt een Reisbaen na *Sina:* eerst door het Land van den *Khalmaak*, dan door de Volken *Khazaakh*, die van een Turksche stamme zijn; daer na door het Land van *Tsiengies*, of van de rechte Mogolsche of Moegaelsche Tartaren; voorts over *Miming, Kirchiez*, en dus al verders na *Tsjien*[*] en *Matsjien.*

Van *Buchara* neemt men de weg na *Sina* over *Samarkand*, en van daer na *Taasikend*, hebbende tusschen beide Dorpen en gezaei.

[*]Dat is Sina op zijn Persisch gegegt.

Voorts van hier na *Kaasiger*[*], dat aen een groot Meir zoude leggen, en van daer verder na *Tsjien* en *Matsjien*.

[*]Caskar.

Het Land van *Mieng, Kerajiet, Tsiengiez, Khara-Khalpaakh* en *Khazaakh*, is ten aenzien van een gedeelte afhangig van de Usbekken, en staet dat deel onder den Chaan van *Oergendsi*.

Van Badachsjaan *en* Balachsjaan.

IN dit gewest vallen eigentlijk de Robynen Baleis, die na dit Land by een verdraeijing dus bygenaemt worden.

Alhier heeft men ook veel *Lapis Lasuli*, of Lasursteen. Men brand eerst de Rotzen, waer in de zelve is, die men dan met het opstorten van Azijn laet springen, om dat blaeuwe Minerael aldus daer uit te krygen.

Ook en ontbeeren in dat Land geene Turkoizen, die men in een roode grond vind.

Van de Waren, die men in 't Land der Usbekken *bezorgt, als mede van eenig geld, dat daer gangbaer is.*

DE Waren die daer vallen, of gebragt worden, zijn mooy gekrulde blaeuwe Lammer-velletjes van *Buchara*.

Kulahi Koeroegi, dat zijn mooye Mutzen, van zulke Lammer-velletjes toegesteld.

Kagezi Samarkandi, dat is, Papier van *Samarkand*; het welk men van de Kennipbast zoude maken.

Usbekker Messen, aldaer *Tsjektsieki* geheten, zijn in *Persien* zeer getrokken.

Alesiah Hhasari, dat zijn snelle Pasgangers van *Hhasaar*, die een groote weg aen malkanderen konnen afleggen.

Grana Alkermes; doch men heeft daer het verstand niet om het zelve wel te bereiden.

Castoreum, of Bevergeil.

Laali Badachsjaan, of Robynen Baleis.

Lapis lasuli, of Lafuur-steen.

Sengi Kaasigar, dat is, zekere witte steen, die omtrent *Kaasigar* valt.

Sementina of Worm-kruid, komende de beste van *Taasikent*, daer de zelve in 't wild groeit.

Mahi Dendaan, of Walrus-tanden, zeer wit en schoon.[+]

Paarpi, zeker Artzeny, dat men voor de oogen, tanden en buik gebruikt, en aldaer in hooge achting is.

Tensoe Chatai[*] zeker Artzeny, als een roode *Bolus*, kostelijk van waerde, die uit *Sina* gebragt word.

Muskus, die daer heel goed te krygen is.

Rhabarber.

Porcelein.

Het kleinste geld, dat daer in gang is, is een koopere penning, die zy *pul* noemen; makende twaelf zulke penningen een *miri*, en vier *miris* een *Tangah*.

[+]Deze Tanden worden uit de Noorder Landen, of van Siberie gebragt.

[*]Dit is als een geele Zalf, aengenaem riekende, waer van eenige proeven, onder my berusten.

Waren en Koopmanschappen, die men uit Persia *daer met profyt brengen kan.*

VAlfche Paerlen en Glas-werk van *Hhaleb*.

Goede Kristal.

Saffraen.

Aledziah Gilam, dat zijn Gilaensche Aledsjas of gestreepte Zyde Stossen.

Goud en Zilver Laken.

Daraijen of dubbelde Armozynen.

Carmozyn-laken.

Kasini, dat zijn Kressen of Sergies.

Tapoentjis dat zijn Vilte Regen-mantels.
Otter Bont-vellen.
Een ander aerd van Bont; in het Persiaensch en Turkestans *Khouduz* geheten.
Nagelen.
Ongezuiverde Zuiker.
Lithargyrum.
Aluin, enz.

Byzondere aentekeningen,

Wegens eenige Persische, Usbeksche, Scythische of Tartarische, en de daer aenpalende Landen; beneffens verhael van onlangs voorgevallene zaken in het Usbeksche Land. Midsgaders eenig bericht, nopende 't Kalmakken Land, zoo als het zelve in Persien bekent is. Gelijk dit bericht tot *Ispahan* by een gebragt en ter neder gesteld is, door den zeer geleerden Heer *Herbert de Fager*, eerder Opperhooft der zaken van de Nederlandsche Maetschappy in Persien.

De wyze van Godsdienstigheit die Konink, Abbaas de Groote, *ten deele te voet van* Ispahan *na* Mesihed, *in* Chorasan *gedaen heeft gehad, met de afstant van de Rustplaetzen, zoodanig als toen met een touw gemeten zijn.*

DE Konink *Abas* of *Abbaas de Groote*, had in een zeer zware krankheit, een geloste gedaen, dat hy, by weder erlanging van gezondheit, een Bevaerd na *Mesihed* in *Chorasan*, tot bezoeking des Grafs van *Imaam Rizaald*, aenvaerden zoude. En gelijk hy van die byna wanhoopelijke ziekte wederom opstond, en tot zijn volkomen herstelling geraekte, alzoo heeft hy ook niet nagelaten in de volbrenging van die Godvruchtige Reize, zoo dra als zijne gelegentheit zich daer na schikte, leggende t'elkens tusschen ieder twee *Manzels* of Rust-plaetzen, uit een eerbiedig en nedrig ontzag, voor dien Heilig, eenige gedeelte weegs te voet af; gelijk zich ook ten dien einde met ettelijke paer makkelijke schoenen, zoodanig als de loopers in dat Land gewoon zijn te dragen, voorzien had: trekkende een gedeelte van de weg, te paerd; alhoewel het in Persie de naem had, dat zijne Majesteit die geheele Reize tusschen *Ispahan* en *Mesihed*, t'eenemael te voet overgebragt heeft gehad, terwyl dagelijks die plichtigheden van gebeden, als anders, pleegde, als by hen in een zoodanige Bedevaerd vereischt worden: en gelijk hunne gebeden ook na de korte of verre afstant van de weg, die zy t'elkens afdoen, na hun langduurigheit, en andere omstandigheden bestelt worden, en verschillig zijn, zoo heeft hy ook die gansche weg, zoo veel als dagelijks reisde, met een touw laten afmeten, om zijne waerneminge van gezeide plechtelijkheit daer na net te schikken.

En gelijk my nu, omtrent zes en twintig Jaren geleden, van eenen Persiaen, genaemt *Rustembeek*, toen een *Sohhbet-fesawul-Basji* dat is, een Opperste *Sohhbet-fesawul* of Marschalk van de Deurwaerders der openbare zitting van zijn Majesteit, die alles, wat daer te doen is, en den Konink gelast, te bestellen, waerneemt, en ieder een doet roepen en halen, die daer tegenwoordig moeten zijn, de Lyste is bestelt van alle de Rustplaetzen tusschen *Ispahan* en *Mesihed*, daer dien Grooten *Abas* zich t'elkens ter

neder sloeg, met aenmerkinge van afstand tusschen beide, na die metinge bevonden, zoo zal de zelve hier doen volgen.

Deze meting is beschikt door eenen *Maka Dzielaal*, een *Muneddzjim*, of Sterrekyker, met een touw, dat vyftig kubiten van *Ispahan*, of tachtig kubiten, na de Geestelijke maet, lang was, rekenende een parasang of Persiaensche myl op honderd en vyftig zulke touwen:* waer op dan deze Lyste ook geschikt is.

Van *Safahaan*, dat is, *Ispahan*, tot aen de *Rebathi Khazi Ammaad*, dat is, de Karawansera van eenen *Khazi Ammaad*, een Geestelijke Richter,

	mylen 8 touwen 50
Tot *Serehan*	6 - 27½
Tot *Tsienaar Nathenz*, dat is, de *Tsienaar*, of Platanus Boom van *Nathenz*,	5 - 147
Tot de Karawansera van *Chadziah Khafin*,	6 - 7

* Hier word gezegt, dat een myl aldaer, de lengte heeft van honderd en vyftig touwen; waer van ieder touw lang is, vyftig kubiten van Ispahan, of tachentig kubiten na de Geestelijke maet. Waer uit volgt, dat zoodanige myl lang is, zeven duizend en vyf honderd kubiten van Ispahan, of twaelf duizend na de Geestelijke maet.
Indien men deze tweederhande kubiten, tot een zelve mate van een myl zal brengen, zoo moeten de kubiten van Ispahan een grooter lengte worden gegeven, als die na de Geestelijke maet.
Zoo men dan de kubiten van Ispahan voor ellen neemt die een duim of anderhalf langer zijn als de onze, namentlijk op acht en twintig en een vier vyfde duim, zoo zal een myl lang worden bevonden, achtien duizend Rynlandsche voeten, en gevende de kubiten na de Geestelijke maet, de lengte van een 's Menschen elleboog, dat is, achtien duim, zoo zal men wederom de lengte van een myl bevinden te wezen, achtien duizend Rynlandsche voeten. En na de stelling van A. Metius, is een gemeene Hollandsche myl, mede achtien duizend Rynlandsche voeten. Zoo dat men de mylen aldaer, het veiligste voor Hollandsche mylen zou mogen nemen, die men stelt een uur gaente wezen.

Tot *Imaam Zadeh Kasjaan*, of 't Graf eenes *Imaams* Zoon van *Kasjaan*,	5 - 65
Tot *Kasjaan*,	5 - 55
Dus van *Ispahan* tot *Kasjaan*,	35 - 51½
Doch dit halve touw word op die geheele afstand veracht, zoo dat de zelve stelle, Van *Ispahan* tot aen *Kasjaan*, op mylen	35, touwen 51
Voorts van *Kasjaan* tot *Araan* mylen	1, touwen 113
Tot *Choesiaab*,	3 - 46
Tot Destken,	5 - 50
Tot *Hhauzi Aga Muhhammed*, dat is, de tancq of waterbak van *Aga Mahhammed*,	11 - 21
Tot *Puli Sjoer-Aab*, dat is, de brugge van het zoute water,	4 - 85
Tot *Seri Tsiesimeh*, dat is, tot aen de oorspronk van een Bron-beek,	4 - 63
Tot *Kharjeh*, een Dorp onder *Chaar*,	2 - 33
Dus van *Kasjaan* tot *Kharjeh*, mylen	32, touwen 111
Voorts tot *Dehnemek*, dat is, het zout Dorp,	5 - 92
Tot *Abdul-Abaad*,	3 - 112
Tot *Abi Barik*, dat is, het smalle water,	2 - 75
Tot *Laafdzjird*,	0 - 140
Tot *Surcheh Sennuaan*, een Dorp onder de Stad *Sennuaan*,	2 - 58
Tot *Sjehri Seminaan*, dat	3 - 110

is, de Stad *Seminaan*

Dus de tusschen-stand van *Kasjaan* tot *Seminaan*,	51 - 98
In de Lyste staen daer voor gerekent 51 mylen en 66 touwen, het welke 32 touwen scheeld: zoo dat veel licht in het afschrift, dat ik gehad heb, op d'een or d'andere plaets het rechte getal van de touwen niet wel uit gedrukt zal zijn: en volgende dan nu de Lyste, zoo stelle mylen	51, touwen 66
Dus van *Ispahan* tot *Seminaan* mylen	86 touwen 117
Verders van *Seminaan* tot *Tsiaastchaar*, mylen	4, touwen 75
Tot *Rebathie Ahoewaan*, of, de Karawansera *Ahoewaan*,	2 - 77
Tot *Rebathie Khoesjeh*, dat is, de Karawansera van *Khoesjeh*.	6 - 57
Tot *Dehi Khazakh Sulthaan, nam Garendzji Sulthaan*,	3 - 110
Tot *Kefa* van *Damegaan*,	3 - 25
Tot *Dehi Mola*, dat is, het Dorp van *Mola*,	7 - 4
Tot *Goeriaen*,	2 - 25
Tot *Piesi*,	3 - 50
Piesi leit twee mylen van *Besthaan*, Tot *Meijanei*,	10 - 34
Tot *Achaak* en *Tsiesimeh*, dat is, de Bron,	10 - 85
Tot *Abbaas- abaad*, een Dorp, aen de Slaven, tot onderhoud, toegevoegt,	4 - 42
Tot *Mezinaan*,	5 - 52
Tot *Tsadchar* van *Sebzowaar*,	4 - 50
Tot *Sebzowaar*,	10 - 115
Tot midden *Sebzowaar*,	0 - 29

Dus van *Seminaan* tot binnen *Sebzowaar*,	78 - 80
Van *Seminaan* tot *Sebzowaar*, komen dan mylen	78, touwen 80
In de Persiaensche Lyst staen daer voor 78 mylen en 52 touwen, 't welk 28 touwen verschild: en trekt aldus hier buiten voor de afstand uit,	78 - 52
Dus van *Ispahan* tot *Sebzowaar*, mylen	165 - 19
Voorts van *Sebzowaar* tot *Rebathi Doder*, dat is, de Karawansera van twee deuren,	7 - 0
Tot *Kelider*,	6 - 110
Tot *Misjaboer*,	9 - 10
Tot *Mesihedi Mukhaddes*, dat is, tot de Heilige *Mesihed*,	14 - 149
Dus van *Sebzowaar* tot *Mesihed*,	37 - 119
Welke tusschen-stand by die van *Ispahan* tot *Sebzowaar* gerekent wezende, zoo zal men 202 mylen, en 138 touwen krygen.	

Doch in de Lyste staet daer voor maer 199 mylen en 81 touwen uitgetrokken: zoo dat aldusde tusschen-stand van *Sebzowaar* tot *Mesihed*zal zijn van	34 - 62
En vervolgens *Ispahan* van *Mesihed*, mylen	199, touwen 81

Men hadde voor deze Reis van Godvruchtigheit, Ys van *Ispahan* mede genomen, waer van alle daeg aen ieder uitdeeling gedaen wierd, schietende in *Mesihed*, voor noch zeven dagen Ys over, dat zy aldaer ook genuttigt hebben.

Volgt eenig bericht, nopende het gewest van *Heraat*, my uit *Ispahan* toegezonden.

Van *Mesihed* na *Heraat*, zouden de volgende Mouzils tusschen beide leggen: als

Roroè.
Sengbest, tot hier is het bergachtig.
Dehi Hhazjret.
Abbaas-abaad.
Dzjimsjied keeh.
Kehriez.
Laasgird.
Sebzâr Koerijâân.
Koerijoen, een Stad.
Sjekiboen.
Rebari Pehlewâân.
Saag Suleimâân.

Eindelijk *Heraat*, of zoo begeeren na *Medrasah Mahhmoed-châni*, te reizen, is.

Van *Sengbest* tot *Heraat* toe, vlak Land, in welk men veele waterloopen heeft.

Op de weg heeft men een groote Rivier, hebbende daer over een brugge, die *Tiri Pul* heet; en men heeft noch een andere brugge by *Sebzowaar*, drie dagen aen geene zeide *Heraat*, die de Persianen *Puli Sebzowaar* noemen, loopende dit water ook voorby *Heraat*, en zoudende mede voorby het Kasteel van *Kandahaar* stromen.

Van *Heraat* heeft men acht dagen reizens tot aen de Rivier *Murgaab*, en men heeft daer tegen over, *Balch*, en legt aen deze kant het Kasteel *Maroetsiaak*.

In 't Land van *Heraat* heeft men zomtyds Pistacie-bosschen, noemende de Pistacien, die zonder pit zijn, *Buzgoendzi*, welke tot verwen de Persianen gebruiken.

In *Heraat* heeft men veel Regen en Sneeuw, zoodanig, dat het wel acht dagen aen malkander Regent.

Van *Sebzowaar* gaet men over *Zemien Dawer*, wanneer na *Khandahaar* willen.

Van *Heraat* gaet men na *Sebzowaar* en dat heen, reizende, ontmoet men een Woestyne, die zy *Loet Chabies* heten, welk drie dagen wyt is, ontmoetende daer na noch een Woestyne, die *Loet Moedaar* noemen, eer dat noch in *Kirmâân* komen.

Heraat, Khandahaar en *Kirmâân*, zoude by na van een klimaet zijn.

In *Heraat* heeft *Timoer* een schoone groote *Medrasah* gesticht, die noch in wezen is.

De streek van *Mesihed* na *Heraat*, zoude wat meer Zuidelijker, als na het Oosten strekken. Dus verre dit klein bericht.

Van de Landstreek omtrent de Persische Stad *Asterabaat*, niet wyt van de Kaspische Zee gelegen, spreekt zeker Reiziger in een Brief, aen my als volgt.

De Valeye van *Sâwer* strekt zich anderhalf myl, met verscheide takken tusschen het gebergte in, wezende meest doorgaens van gezaei, uitnemende schoone groene Weiden, zeer vruchtbaer en vermakelijk, midsgaders, met verscheide water-loopea hier en daer doorsneden; 't gebergte hier rondsom is met geboomte en heesters overal zeer dicht bewassen, in 't welke zich een groote menigte van Herten, Hinden, Ree-bokken, en wild gevogelte onthouden. Dit gewest leit in het Landschap van *Tabarestan* of *Masanderaan*, wezen. de in 't Noorde de Kaspische Zee, omtrent veertien mylen van hier afgelegen. In 't Noord-noord-westen, twaelf mylen van deze plaets af, heest men de Stad *Asterabaad*, in een vruchtbare en plaizierige oord gebouwt, leggende tusschen beide een over ysselijk hoog gebergte *Zieusawar* genaemt, midsgaders, uitermate schoone Bouw-akkers en Gras-velden tusschen 't gebergte in gestrekt, werdende *Hezaar-zierieb* genaemt. In het Noord-oosten, twee mylen van hier leit ook een ongemeene hooge Berg *Zjihaan-Numa*, dat is, vertoonder des Waerelds geheten, konnende van daer by klare en heldere Lucht, de Kaspische Zee beschouwt worden. Dus verre uit dit vertoog.

Eenige byzonderheden van de groote weg tusschen Damegaan *en* Mesihed.

DE weg tusschen beide deze plaetzen is meest overal vlak en effen Land, zonder over Bergen te trekken;

men rekent twaelf Manzels of Mouzils, dat zijn dagreizens, of nachtrust-plaetzen, tusschen beiden: als,

[+]Het eerste van *Damegaan* tot *Dehmolla*mylen	8
Ter zyden van de weg af, leggen eenige Dorpen.	
2. Tot *Deh-Sjim-sjied-Chaan*, dat is, het Dorp van *Sjim-sjied-Chaan.*	8
3. Tot *Meyami.*	8
Tusschen beide staet een Karawansera, en brengt dit te zamen 24 mylen uit.	
Doch, volgens de metinge van *Abas de Groote*., brengt die weg 26 mylen en 113 touwen uit.	
4. *Alhaak*, daer een Karawansera is.	12
De meting van *Abas de Groote*, stelt maer tien mylen.	
5. Mezinaan een Stad,	12
Tusschen beide heeft men een Karawansera, met een Dorp van 's Koninks Slaven, op vier mylen van *Alhaak*	
6. Van *Mezinaan* tot *Meh*, daer een Seraai is.	8
Tusschen beide leit een mooi Dorp, *Surchech* geheten, op vier mylen van die Stad.	
7. Van *Meh* tot de Stad *Sebzowaar*,	
Hier zijn geene Dorpen tusschen beide.	7
8. Tot *Seng-Kelider*, daer een Dorp, en een Karawansera is, acht of negen, stelle	9
9. Tot de Stad *Nisjaboer*,	8
10. Tot *Khadamgah*, een schoon Dorp, daer een plaets van Godsdienst is,	7
11. Tot *Olagi-bend*, mede een Dorp,	4 of 5
12. De Stad *Mesihed*,12	

[+]Verstaet Persische mylen.

Onderweegs trekt men over een *Kowl* of Berg-rug, die omtrent een half myl lang is.

De weg tusschen de Stad Asterabaad *en* Mesihed *in* Chorasan, *uit de mond van eenen Asterabadier.*

VAn *Asterabaad* reist men tot een plaets *Khozilah* of *Kozlach* geheten, onder aen de voet van eenen byzonderen hoogen Berg, daer over een zware weg heenen strekt, die zy *Kotelidzjeudzjawari*, of *Dzjeudzjawali* noemen, en wegens hunne moeyelijkheit en hoogte, in Persie genoeg berucht is. Dit *Khozilah* word gerekent op vier mylen van *Asterabaad*.

By *Khozilah* is een Rivier, die van *Moedzjen* af komt, zeker plaets op een staert, of slip van een Berg gelegen, aen de rechter hand of Oostwaerts van *Asterabaad*; nemende dit water zijnen loop na Zee, en hebbende boven aen de linker hand van 't zelve het Stedeken of Vlek *Besthaan*, daer niet verre van daen; doch de *Tsiemen* of Weiden van deze plaets leggen ter zyden af. Men rekent verders acht mylen van *Khozilah* tot aen *Bedziminoen*: te weten, eerst twee mylen tot aen de *Kowl*, of de naeuwe doorgang van dien Berg: daer na noch al over dat gebergte, tot aen een plaetze, die men *Dziering-Bezing* noemt: en eindelijk noch twee mylen tot *Bedziminoen*, hebbende tusschen *Khozilah* en *Bedziminoen*, niet als gebergte, en dan voorts *Desit*, dat is, Heide of Vlakte, tot aen *Besthaan*, Oostwaerts op gelegen.

Van hier gaet men over dien zwaren Berg, bestedende daer toe omtrent zes uuren, tot dat men aen de andere zyde, in een plaets komt, *Bedziminoen* geheten.

Van hier heeft men voorts vlakte tot aen *Mesihed* toe.

Van *Bedziminoen* tot aen *Besthaan* zijn zes mylen, over een vlakke weg.

De *Tsiemeni Besthaan*, dat is, de Grasvelden en Weiden van die Stad, zouden bewesten deze Hooft-plaets leggen.

Voorts tot *Mejamei* twaelf mylen, tusschen beide zijn woonplaetzen en gewas.

Van daer over *Alhaak* tot *Mezinaan* vier en twintig mylen, alwaer Koper-groeven zijn.

Dan tot *Puli Ebrisium*, dat is, de Zyde Brugge, over een zout water geslagen, vier mylen lang; hebbende deze naem gekregen, om dat gesticht zoude zijn van een Vrouw, die zich met de Zyde-handel erneerde.

Alhier zoude het gebied van *Asterabaad* scheiden, en het verdere onder *Mesihed* gehooren.

Van *Mezinaan* tot *Mihr*, 't welk lichtelijk het zelve met *Meh* zal wezen, zes of zeven mylen.

Dan tot *Sebzowaar* acht mylen.

Voorts na *Seng-Kelider*, ook omtrent acht mylen.

Daer na bejegent men *Turkemaneh*, dat is, een Turkemans plaetze, of ophouding, omtrent vyf mylen verder. Op de weg ontmoet men eenige Bergen op zyde, anders is de weg effen.

En voorts, na drie of vier mylen, is men tot *Nisiaboer*.

Dan tot *Khadamgahi Imaamriza*, hier

vooren gemeld, omtrent vyf of zes mylen wyder. De naem van deze plaets betekent een voetstap van de gemelde *Imaam Riza* of *Rizaald*: door dien deze *Imaam* aldaer een indruk van zijn voet in eenen steen zoude gelaten hebben, de welke d'Inwoonders daerom ook in eerbied houden. De weg is vlak en effen, als vooren: en alhier komt men by Kariez-water.

Dan komt men tot *Oelakhi-bend* of *Oelaakh-bend:* aldus geheten, om dat aldaer een *Bend*, dat is, een steene schutdyk is, om het water van een middelmatige Rivier op die plaets te bedwingen, en op te houden: als mede het zelve water dan zijn vereischte loop te geven, na de plaets, daer zy het begeeren.

Tusschen dit en *Mesihed* is het wat bergachtig, omtrent anderhalf myl lang, en dan voorts essen, en vlak tot aen *Mesihed* toe: en word deze Berg, die tusschen beiden is, *Kolhi Toroch*, dat is, de Berg *Toroch* of van *Toroch* geheten.

Volgen eenige wegen in Mazanderaan, En daer omtrent: door de Persiaen *Rustembeeck* my mede gedeeld.

Eerst van Asterabaad *wat Oostwaerts op.*

VAn *Asterabaad* tot *Khoezloech* zijn zes mylen, alwaer een Put is, die *Koedoeki-dziauz, oe-lillah*, dat is, de Put van *Dziauz-oe lillah*, of, zoo zy gemeenelijk uit spreken, de Put van *Dziauzoewali* geheten is.

Voorts, tot *Moedzien* over een Berg, alwaer Slangen op zijn, zes mylen.

Dan tot *Besthaan*, mede zes mylen.

Verder tot *Irmijaan*, acht mylen.

Daer na tot *Kiki*, tien mylen.

En *Bijaar-dziumend** drie mylen.

Van Asterabaad *na* Mazanderaan *toe.*

VAn *Asterabaad* tot *Charabey-siehr*, dat is, de verwoeste Stad, zes mylen.

Tot *Kulbaad*, vier mylen.

Tot *Asiref*, vier mylen.

Tot *Amareti Nika*, dat is, het Koninklijk gebouw van *Nika*. Dit is het eerste *Amareti* of 't Koninklijk gebouw, met gebakke aerde beschoeit, vier mylen.

Tot de *Amareti Sari*, dat is, het Koninklijk gebouw van *Sari*, vier mylen.

En is van *Sari* tot *Surcheh Rabaath*, dat is, de Roode Karawansera, of wel de Karawansera van *Surcheh*, twee mylen.

En dan noch een myl tot *Aliabaad*.

Verders van het Koninklijk gebouw by *Sari*, tot aen de *Amareti Aliabaad*, en d'*Imaamzadeh*, vier mylen.

Men bejegent aldaer mede de *Amareti Sjir-gah*, dat is, het Koninklijk gebouw van *Sjir-gah*.

Tot de *Amareti Ziraab*, dat is, het Koninklijk gebouw van *Ziraab*, vier mylen.

* Van dit woord Bijaar-dziumend schynt de benaminge van Diargument in de Kaerten bekent, afgedraeit te zijn.

Tot de *Amareti* Beh Tsialek, dat is, het gebouw van *Beh Tsialek*.
Van hier heeft men tot de plaets van *Doegul Zelver*, een myl.
Van dat gebouw tot d'*Amareti Doegul*, dat is, het gebouw van *Doegul*, vier mylen.
Tot de *Amareti Seri Koedoek Fieroezkoeh*, dat is, het Koninks Huis aen de Put *Jieroezkoeh*, op een plaets, die gemeenelijk *Sioerestaan*, dat is, het brak of zout Land genaemt word, anderhalf myl.
Tot *Jieroezkoeh* zelve, een myl.
Tot *Amareti Meha*, dat is, het gebouw van *Meha*, twee mylen.
Tot *Kharieh Hhableroed*, dat is, het Dorp *Hhableroed*, mede twee mylen.
Tot *Amareti Senawend* dat is, het gebouw van *Senawend*, mede twee mylen.
Tot *Amareti Gez*, dat is, het *Amareti* van *Gez*, vier mylen.
Tot *Amareti Seri Tsielmey Chaar* dat is, het gebouw aen de Bron-spruit van *Chaar*, vier mylen.
Tot *Amareti Sijah Koeh*, dat is, het gebouw van *Siyah Koeh*, ook vier mylen.

Van Asiref *strekt ook een weg Westwaerts op: als,*

VAn *Asiref* na *Jerhhabaad*, zijn zeven mylen.
Dan tot *Amel* of *Amul*, mede zeven mylen.

De weg van Kasiaan *na* Khazwien.

VAn *Kasiaan* tot *Sinsin*,	mylen 6
Tot *Khasi-Abaad*,	5
Tot *Khom*,	5
Tot *Dziaäfer-Abaad*,	5
Tot *Sawah*,	5
Tot *Daang*,	5
Tot *Choesikeroed*,	4
Tot *Shadzieib*,	3
Tot *Araseng*,	5
Tot *Kelas-Dzierd* of *Dzjierd*,	3½
Tot *Khazwien*,	8½

Asiraf een vermakelijke plaets, in het Landschap van *Mazanderaan*, aen de Kaspische Zee gelegen, alwaer de Persische Konink in 't Jaer 1666, zich eenige tyd, tot vermaek onder Tenten, ophield.

Aenmerkingen *Uit de Gedenkshriften van Konink* Abas de Groote *genomen, rakende de Landen van* Mazanderaan, Gilaan, *enz.*

ONder *Gilaan* gehooren vier Landschappen: als,

Biyah-pes, dat is, over de Rivier.

Biyah-piesi, dat is, aen dees zyde van de Rivier.

Oedziaan, midsgaders

Bahidziaan.

Abi Atrek, of het water van *Atrek*, is de scheiding tusschen het Landschap van *Dziurdziaan* en van *Charezm*.

Tusschen het water van *Atrek*, en de Rivier *Gur-gaan*, is het Land van de Turkemannen bevolkt, die daer als Herders, met hun Vee omher zwerven.

Kalah Mubarek-abaad, dat is, het Kasteel van *Mubarek-abaad*, legt aen den Oever van de Rivier *Gur-gaan*, door Konink *Abas de Groote* gesticht, drie mylen achter *Abaad*.

Noer en *Kedzioer*, zijn plaetzen onder het Land van *Rustemdaar*.

Rustemdaar leit tusschen *Gilaan* en *Mazanderaan*, in vlakten en op Bergen: strekkende zich in de lengte van de Grensplaetzen van *Amel* of *Amul*, in *Mazanderaan* af, tot aen *Tunekabun* in *Gilaan* toe.

De breete is van de Berg *Demawend* af, tot aen de Kaspische Zee toe.

Mijaankaal, is een hangend Eiland, of uitstekend Hooft, in de Kaspische Zee, aen drie kanten van de Zee bespoeld, en met eene zyde aen het Land vast. Het zelve heeft omtrent drie mylen, min of meer, in de lengte, en loopt allenkskens scherper of puntiger uit.

Tfjesimei Alhaak, of de Bron-beek van *Alhaak*, is acht mylen van *Besthaam* af.

By *Jerhhabaad* loopt de Rivier *Bedzieneh-roed* in Zee.

De *Khasabeh*, dat is, het Vlek *Roediser*, leit onder het gebied van *Maraankoeh* in *Gilaan*.

De Reis vervorderende door *Koehdom* in *Resit*, komt men aen *Joemin* en *Gesket*, van daer voorts aen *Khihzil Agaatsi:* als mede aen *Aliabaad* by *Joemin*.

Thaberestaan en *Mazanderaan* betekenen een en de zelve Landschappen.

Het Kasteel *Noer* in *Mazanderaan*, heeft zijn betrekking op drie Hooft-plaetzen, en drie gewesten, als *Kedzioer, Noer* en *Laridziaar*, beneffens

Siachroedi Besthaam.

Asterabaad, is de Zetelplaets der Landschappen *Dziurdziaan* en *Thaberestan* geweest.

Koehdom is tusschen *Biyah-piesi* en *Biyah-pes* gelegen.

Feilaghi Kelareh Desit, is in *Gilaan* gelegen.

Het volgende is uit de mond van een Persiaan, tot Mesihadi-ser *geboortig.*

DEze plaets *Mesihadi-ser* leit aen de Kaspische Zee.

Van daer na *Asterabaad* bejegent men de volgende plaetzen: als,

Tsiep-koereh, drie mylen.

Vorder *Lari-serd*, noch drie mylen.

Dan *Jerhhabaad*, twee mylen.

Voorts *Asirof* acht mylen.

Dan *Kulbaad*, vyf mylen. Hier even voorby loopt een snelle Rivier, die het Land van *Mazanderaan* en *Asterabaad* van malkanderen scheid, welker Hooft-stad van de zelve naem, tien mylen van daer gelegen is.

In *Mazanderaan* leggen de Bergen drie of vier manzels van de Zee af: hoewel by *Asiref* is het gebergte ongelijk nader.

Volgt het geen uit de mond van eenen Muhhammed Tsadik-beek, *van* Gilaan *geboortig:*
die van Heraat, *over* Balch *in* Indostan *gereist was, omtrent het Jaer zestien honderd en zeventig, aen is getekent.*

VAn *Khazwien* tot *Kerreh-roed*, is een dag reizens.

Van hier reist men over *Thahraan, Seminaan, Damegaan* in *Mezinaan*, daer Koper-mynen zijn.

En voorts over *Sebzowaar*, en *Nisjaboer* in *Mesihed*.

Van *Mesihed* strekken twee wegen: d'eene over *Sengbest*, en d'andere over *Abigerm*, komende beide in de plaets *Semingaan* te zamen. Waer van de eerste de gemakkelijkste en gemeenste is, dier hier ook eerst melde.

Van *Mesihed* na *Sengbest*, een Dorp, zes mylen. Tot hier toe is het bergachtig, en verder een vlakte tot aen *Heraat* toe.

Van *Sengbest* tot *Hazireh* vyf mylen.

Voorts tot *Semingaan* zeven mylen.

Langs de andere weg komt men van *Mesihed* in *Fakholt Abaad*, zijnde de *tusschen-stand*, zes mylen, en is de plaets een Dorp, dat een *Kelaarter* of Hooft van de gemeente tot *Mesihed* gesticht heeft.

Dan tot *Abi-germ*, dat een warm of heet water betekent, 't geen ook aldaer uit een gebergte vloeit. Men heeft hier omtrent een zeer hoog en moeyelijke gebergte, onder de naem van *Tsiehie Dochteraan*, dat is, van de veertig Dochters, genoeg bekent.

Voorts van *Abi-germ* tot *Semingaan* vier mylen.

Vervolgende nu de gemeene weg van *Semingaan*, zoo krygt men *Lenger*, vier mylen van daer: al waer in die tyd, dat hy daer was, een Zultan heerschte, die *Abdaal beek* genaemt wierd, en over het Land, van *Hazireh* af, tot aen *Dziaam* inkluis het gezag voerde.

In deze plaets van *Lenger* heeft men een *Aulia*, of heilig Man begraven, die *Siâh Khãsim Anwaar* genaemt was.

Van *Lenger* tot *Dziaam* zijn vyf mylen. Alhier is een Grafplaets van eenen *Pier*, of Devotaris: in de wandelinge *Zindeh Pier Ahhmed Dziami* geheten.

Van *Dziaami* tot *Hisnoewãdzieh* zes mylen: wezende dit een Dorp, door eenen *Abbaas Khoelichaan* gesticht: alwaer een schoone *Aabanbaar* of waterbak is.

Van hier komt men tot *Kehriez*, alwaer men Windmolens heeft.

Van daer tot een *Carebz*, of *Rebaat*, vyf mylen.

Dan tot *Koesoe* of *Koesoejeh*, een groot Dorp, daer veele bezitters van eige Landen zijn, vier mylen: ontmoetende men alhier ook veele Windmolens.

[*] Tot *Rebathi Tiripul*, dat is, de Karewansera van *Tiripul*, alwaer een brugge over een groote Rivier geslagen is, drie mylen.

Dan tot *Sara Hhabesi*, een groote Karewansera, acht mylen.

En eindelijk noch vyf mylen tot *Heraat*.

Van *Heraat* tot zeker Kasteel,[§] vyf mylen: alwaer in die tyd een Zultan heerschte, die *Mierza Chaan* genaemt wierd.

Dan komt men tot zekere plaets, dichte by, en ter zyde van *Baadgiesi*, of *Baadkhiesi*, anders *Bâikis* genaemt: waer omtrent men een groote plantagie van Pistasjesboomen heeft.

Van hier komt men aen *Maroetsjaakh*, alwaer eenen *Alikoeli Chaan* in die tyd het gezag had: men ontmoet hier omtrent meest *Hhasjem-Mesjien*, met hare Vee-troepen hier en daer zwervende. Men rekent deze plaets vyftien mylen van *Heraat* af.

Alhier eindigen de grenzen van *Persien*, waer na men treed in het Landschap van *Balch*, dat onder een Usbekkische Prins gehoort.

Deze perzoon had zeer groote moeite, en ook al een goede zomme gelds gespild, eer dat verlof van vertrek uit *Persia* van eenen *Abbaas Koeli Beek*, toen *Beglerbegi* van *Heraat*, konde krygen, om over de grenzen in *Maroetsiaakh* te trekken.

Doch in 't Land van *Balch* bekostigde niets; maer wierd over al gast-vry gehouden, alzoo voorgaf een af komeling te zijn van eenen *Abdu-Ikhadir Gilani*, die zy voor haer *Pier* of Heilig, en onder een van hare grootste Doctoren in hare Wet-geleertheit achten: invoegen hy aldus geen onkosten onderhoorig was, zoo lang als zich in het Landschap van *Balch* onthield.

Van *Maroetsiaakh* heeft men drie *manzels* of dagen reizens tot aen *Meimeneh*.

[*] Alhier en over het Land van Chaff, en Bachitz, had te dezer tyd het gezag Zultan Siacho-werdizengeneh.

[§] Dit zal misschien Serches wezen.

En van daer een dag reizens tot *Tsiektsjektoe:* vallende in beide die plaetzen zeer veele en goede Paerden.

Van hier noch zes dagen reizens tot aen de Stad *Balch:* daer men geen Rivier, maer alleen Kariez-water heeft.

Hy verhaelde, datze daer zeer stip in haer gebeden zijn, en ook alle vreemdelingen, die in de Karewanseraes zijn, na het gebed gedreven wierden. Zwepende den geenen dapper, die daer in verzuimig zijn: zoo dat geen Christen of Heiden, zich alhier zoude konnen onthouden, of ten waer met kennisse en verlof van den Prinze, om van deze dwang verschoont te zijn.

Lichte Vrouwen en Hoeren worden daer niet toegelaten; maer dat noch veel erger is, zoo gaet men daer met de Cynaedi alle de Karewanseraes rond, biedende de zelve aen een yder, om haer schandelijk gebruik daer van te nemen: 't geen aldaer vry staet, ja zelfs voor geen zonde geacht word.

Den Prinze aldaer houd zeer slordig Hof, gelijk ook al het Volk aldaer zeer vuil en morzig over haer eeten is, zoo wel als in de kost, gaende zelfs met hare Laerzen over de *Dziadzjiems*, een zeker slag van spreeden, zonder de zelve eenigzins te vieren.

Van *Balch* komt men na vier mylen reizens in de *Astaneh Hhatzreti Mortuzã-Ali*, dat is, een devotige of Godsdienstige plaets van zijn Majesteit *Mortuzã-Ali*.

Van hier zijn vier dagen reizens tot *Koëri:* alwaer zeer veele Paerden zijn.

Voorts noch drie mylen tot *Chindziaan*,

welke plaets in een engte van 't gebergte leit.

Van hier komt men tot *Koteli Hindoekusi*; daer is een zeer moeyelijke weg over het gebergte: ontmoetende aen de andere kant van het zelve *Hindoestaan*, of 't Land van den Grooten Mogol, zoo als de onzen het zelve noemen.

En heeft men van deze Berg een weg tot aen *Kabul* toe, vyf dagen reizens groot.

Van hier tot *Atek* zijn tien dagen reizens.

Dan tot *Gudzieráti Koetsiek*, dat is, Kleen Guzeraat, zeven dagen reizens. Alhier zijn twee wegen, d'eene na *Kisimier*, en d'andere na *Lahor*, acht dagen reizens van daer: welke laetste hy bereist had: ontmoetende tusschen het zelve, en *Dziehaan-abaad*, dat is, *Dehli*, of *Dilli*, zoo d'onze het noemen, een plaets, door hem *Serhind* geheten. Schattende de streek van *Balch* na *Agra* omtrent Zuid-oostwaerts op te leggen.

Zeker aenzienelijk Armenisch Koopman, in **Dzjulfa** *woonachtig, had op papier, de afstand tusschen voorname Steden; in Asia en* **India** *gelegen, aengetekent, die hy my in 't Jaer zestien honderd acht en zestig mede gedeelt heeft gehad: waer uit dan zoo veel, als hier ter stoffe dient, uitneme, en ter neder stelle; als,*

VAn *Ispahan* tot *Kandahaar*, over *Mesihed* zijn drie honderd vyf en zeventig mylen.

Van *Ispahan* na *Kandahaar*, binnen door, over de Woestyne, twee honderd vyftig mylen.

Van *Kandahaar* tot *Moltaan* honderd zestig mylen.

Van *Moltaan* tot *Lahor* vyftig mylen.

Van *Lahor* tot *Agrah* honderd tien mylen.

Van *Mesihed* tot *Buchara* word op een Maend reizens gerekent.

Van *Buchara* tot *Samarkand* tien dagen.

Van *Samarkand* tot *Andeziaan* of *Andegaan* vyftien dagen.

Van *Andeziaan* of *Andegaan* tot *Kaasikar* vyftien dagen.

Van *Kaasikar* tot (*a*) *Aakfoe* een Maend.

(*a*) Dit schynt in alle deelen het *Acsu*, in de Reize van *Benedićtus à Goes* gemeld geweest te zijn.

Van *Aaksoe* tot (*b*) *Koetsjien* tien dagen, en van *Koesjien* tot *Tultaan* vyftien dagen.

(*b*) Dit zal licht het *Cucian* wezen, waer van *Benedićtus à Goes* in zijn Reis gewag maekt.

Gelieft aen te merken, dat, gelijk 'er niet gemeender in de Orientaelsche Landen is, als dat de Letters L en R onder malkanderen gewiszelt worden, en ik ook dikmaels ondervonden heb, dat zy in de plaets van een K een T uitspreken; zoodanig, dat ik in het optekenen van eenige woorden, daer door veelmael misleit ben geworden; zoo en zoude het aldus niet vreemt wezen, dat dit *Tultaan*, een en de zelve plaets met *Thurkaan* of *Turfaan* was, dat by *Benedićtus à Goes* in zijne Reis *Turphan* geschreven word.

Bericht,

Op den Inval der Usbekken van* Oergentsi, *gevoegt met de Kalmakken, in de Persische gewesten van* Asterabaad *en daer omtrent, in de faren zestien honderd zeven en acht enr zestig, tot in het faer zestien honderd negen en zestig toe, voorgevallen. Met een hooger ophaling, hoedanig het tusschen die Usbekken en den Persiaen, zedert den Konink* Schach Safi *d'Eerste 's tyden af, tot die laetste overrompeling toe, zich verder toegedragen heeft gehad.

ALzoo ten tyde der bestiering van *Schach* of *Siah Safi* of *Sofi* d'Eerste, vry wat wanschik in het Ryk van Persie voorviel, en onder de Grooten ook een groot misnoegen daer over, als mede geen kleine na-yver en drift tusschen hen heerschte; zoo zagen de Usbekken dit ook voor een goede gelegentheit aen, om met voordeel een inval in het Landschap van *Chorasan* te konnen doen: trekkende daer op een groote magt by een, waer mede dan zeer schielijk in dit Land vielen, daer zy het op een rooven, plonderen, moorden, en verwoesten aenstelden, en daer omtrent ook weinig tegenstand vonden, in de plaetzen die open, en met weinig tegenweer verzien waren: terwyl inmiddens den Persch zijn meeste magt, die by een brengen konde, hier en daer aen de doortochten, daer zy wederkeren moesten, in hinderlagen stelde, en voorts de aenkomsten, en wegen tusschen de heuvelen, en andere voordeelige plaetzen meer bezettede; snydende hen alzoo den hertret en wyk af; waer door dan de Usbekken geheel in 't naeuw geraekten, en het meeste deel van hen quamen te sneuvelen: gelijk de Persianen ook een goed getal van die Roovers levendig in handen kregen, die alle, met den hals en de handen aen een houte mik gesloten, na *Ispahan* gebragt wierden. Onder de gevangenen bevond zich ook hunnen Veld-overste *Abdulkhazi* geheten, uit de slamme van *Oergentsi*, en daer by van de aenzienlijkste tak

gesprooten: de welke daer voor dan bekent zijnde, niet als een gevangene en slaef, maer als een gastvriend gehouden, en na zijn staet, ook zeer eerlijk onthaeld is geworden. Men voegde den *Wazier*, of Bevelhebber van *Ispahan*, (wiens Ampt van zeer groot belang is) hem tot een *Mehmaandaar*, of onthaelmeester toe, om dien Vorst, na behooren, te bedienen en op te passen.

Deze Vos wist zijnen woesten aerd t'eenemael te verbergen; als mede de haet, die d'Usbekken, vermids *Sunis* in 't Geloof, en van de Hhanisische scheuringe, even als de Osmansche Turken, jegens die van de Persische Godsdienst, gewoon zijn toe te dragen, geheel en al te verveinzen, en zich, als hun Geloofsgenoot, in allen deelen aen te stellen: als mede zich met Zoodanige loflijkheit, beleeftheit, en minnelijkheit te gedragen, en daer door zich zoo verre bemind te maken, dat allenkskens onder de Hovelingen aengenomen, en hem daer na ook een eerlijke plaets in de gemeene zittinge van den Konink toegewezen is geworden, door dien by den Konink zoo aengenaem en zeer wel gezien was; waer door hy dan ook voor een Ingeboorne van dit Ryk gehouden wierd, en niemand anders dacht, als dat de natuurlijke trek, en begeerte na zijn Vaderland t'eenemael uit zijn zin gesteld had.

Echter overtrof in hem de liefde tot zijn Vaderland, en de genegentheit en lust tot zijne volkomene vryheit, waer in hy zijn geheele rust stelde, het welk hem dan eindelijk ook op middelen deed bedacht zijn, om weder in zijn Vaderland te geraken: het welke hy dus aerdig en behendig heeft weten te beleggen en bestellen, dat niemand daer achter gekomen, en de uitkomst daer van ook op gevolgt is, op een zoodanige wyze, als hier nu verhale.

Wanneer nu het ontwerp van *Abdulkhazi*, na behooren, bereid was, zoo als toen omtrent de tien Jaren lang, eerst een wyl onder den Konink *Safi* d'Eerste, en daer na, wel meesten tyd, by Konink* *Abas* de Tweede, aen het Persische Hof doorgebragt had, zoo veinst en houd hy zich ziek, eischonde daer op, met een verzoek-schrift by zijn Majesteit, dat hem mogte toegelaten wezen, na het warme Water, of Bad, dat op veertien mylen afstand van *Ispahan* gerekend word, te gaen, om te bezoeken, of hy daer zijne gezontheit, winnen zoude konnen: 't geen hy ook lichtelijk verkreeg, door dien men nu in een volkomen vertrouwen was, en niemand eenige het minste achterdogt meer van hem had.

Hy begaf zich dan hier op na het Bad toe, verzeld met den tweeden Ispahansche *Wazier*, en voorts met eenig ander gevolg, en dienaren, die om op hem te passen, en tot zijn gemak daer nevens besteld waren.

Wanneer hy nu aldaer verscheen, zoo vond hy op die plaets in gereetheit, een kleine Bende van Usbeksche Ruiters, alle met goede, flukze, en daer nevens mede met eenige leedige Paerden verzien, en ook wel gewapend, zoodanig, het by hebbende Persische gezelschap van dien Prins daer tegens niets vermogt; welk volk hy aldaer op die tyd besteld had, vervoegende zich daer op by hen. Wanneer nu dien Heer, de welke de last had van den Vorst aldaer te geleiden, en verder op te passen, dit nu zag, en dat alreeds opgezeten, en vaerdig was, om de vlucht na zijn Land te nemen, zoo maekte hy een groot geklag en misbaer aen dien Prins, met een groote beweging vertoonde, hoe dat zekerlijk, in dezen staet, by zijn wederkomst in *Ispahan*, zijn hooft te verliezen, of wel, op zijn best genomen, ten minsten een eeuwige gevankenisse af te wachten had. Waer op d'Usbeksche Prins hem aenbood, met zich

* Vader van den Konink Soliman, die in 't Jaer 1690 heerste, hy was dik van lichaem, vrolijk van inborst; dog deze was lang en rank, rosachtig van haair, statig van wezen, en aerd.

na *Oergentsi* te voeren, onder beloften van een goed onthael, en aengename bejegening aldaer: gevende hem voorts te kennen, dat het verlangen om zijn Vaderland weer te zien, zijn vryheit te herkrygen, en zijn welvaren en beste te bezorgen, hem tot deze onderneming in zoodaniger voegen gebragt had; met verzoek, dat van zijnent wegen, zijn Majesteit, en al de Grooten, wilde verzekeren, dat aen len alle, voor hunne gunst, beleeftheit, en weldaden, oneindelijk verplicht was, waer voor hy altoos een dankbaer gevoelen behouden zoude, en, by aldien de geleentheit hem daer toe dienstig wilde zijn, dan mede dadelijke preuve te zullen geven, dat van alle die weldaden, geen vruchtelooze geheugenis in zijn hert dragen zoude. Waer mede dien Prins hem dan verliet, en in een oogenblik uit zijn gezicht raekte: en gelijk hier en daer versche, en snelle Paerden, inzonderheit tot zijn beryding gereet stonden, zoo leide hy zijn weg door Persien ook in zoo een ongelooflijken korten tyd af, dat het onmogelijk was, om hem te konnen achterhalen. Ook koos hy geen gewoonlijke en groote wegen, maer alleenlijk eenige tusschen wegen ter zyden af, en dit dan noch met zijn volk hier en daer verspreid, om te beter onbekent, en zonder achterdenken voort te geraken: en quam aldus gelukkelijk in *Oergentsi* te verschynen, daer hy, na zoo een lange

tyd afwezens, zeer aengenaem, en wel gezien was.

Niet lang daer na, quam de toen gebiedende Vorst van dat Landschap, zonder Zoonen te sterven, en wierd dezen Prins, onder den tytel van *Abdu-Lkhazi-Chaan*, in zijn plaets verkooren, die dan ook warelijk betoonde, dat hy aen de genotene weldaden van Persien gedachtig was, met klare blijken, dat hem zijne voorige beloften ernst, en wel gemeent waren, oefenende niet alleen met den Konink van Persien een naeuwe en oprechte vriendschap, maer wikkelde zich ook zoo verre in des zelfs belang, dat tusschen zijn Persische Majesteit, en de twee andere Usbeksche Vorsten, van *Buchara* en *Balch*, als mede tusschen hen beide, de evenaer hield, zoodanig, dat wanneer zy voornamen, om een inval in Persien te doen, de Vorst van *Oergentsi* dan ook bereidschap maekte, om in dit geval, by hun afwezen, ook hunne Landen te beledigen, waer door hen dan van alle invallen, en ondernemingen tegens Persien wederhield; zoo dat, dat Ryk, door dit middel, aen die kant een volkomen rust, en vreedzaemheit genoot, en van alle aenstoot der Usbekken bevryd bleef, en dit zoo lang, als het leven van *Abdu-Lkhazi-Chaan* duurde, die omtrent het Jaer zestien honderd zes en zestig uit deze waereld verhuist is, volgende in des zelfs plaetze zijnen Zoon, *Anoesjirwaan-Chaan*, of by verkorting, *Anoesjeh-Chaan* genoemt, wie by uiterste wille, tot deze heerschappye verkooren was. En of wel de Vader op zijn doodbedde hem ernstelijk aengeprezen had, de onderhoudinge van een goede vriendschap en verstand met den Konink van Persien, en ook van de middelen, die hy ten hunnen besten, met de andere Usbekken te onderhouden had; zoo konde hy zijn Zoon echter zulk een genegentheit tegens den Persch niet inboezemen, noch had deze vermaning gansch geene ingang by hem, in wien zijn natuurlijke woestheit en roof-lust de boven-zang had: die hem dan zelfs tegens dat Ryk, waer aen zijn Vader zulk een groote verplichting had, en welkers welvaren hy zoo zeer behertigt had, een onderneming van aentasting had doen verzinnen, wanneer hy de dood van den Konink *Abaas* de Tweede verstond, en dat in des zelfs plaets zijn oudste Zoon, toen *Schach Safi* de Tweede genaemt, op den Troon gesteld was, niet zeer bedreven in heersching, en van welkers beleid, vermids zijn jonkheit, niet veel groots by hen verwacht wierd; gelijk het ook in 't begin van zijne heerschappye, meest overal in het Ryk al eenigzints verwart, en ook ongelukkig toeging: 't geen dan ook dien Prins voor een zeer goede gelegentheit aenzag, om lichtelijk tot zijn voornemen en oogmerk te geraken, wezende daer toe noch te meer aengezet, door het wederwaerdig weigeren van den Persch, rakende de betaling eener zeer groote zomme van penningen, die van den jongen Konink, onder den naem van erkentenis had laten vorderen: als mede van de voldoening omtrent den eisch wegens de Turkemannen, die eerst onder den Vorst van *Oergentsi* gehoort, en zich daer na onder de bescherming van den Persch begeven hadden, als ook daer in aengenomen, en aen de grenzen van het Asterabaadsche gebied, tegens de Usbekken aldaer, geplaest waren: waer omtrent de Kalmakken ook in zijn belang gewikkeld en gaende gemaekt had; uit een anderen hoofde voor hen, om die Turkemannen, of ten minsten een goed gedeelte daer van, als hunne jongstgewezene, doch zedert weg geloopene Onderdanen, weder te eisschen; nevens noch een goede zomme aen baren gelde, onder de naem mede van een erkentenis; waer omtrent de Konink hen ook niets te wil was: gelijk zijn Majesteit mede aen de andere Vorsten van *Balch* en *Buchara* omtrent diergelijke verzoeken, als anders, het beste bescheid niet gaf, maer hen ook plat afsloeg: met byvoeging, dat den Konink

van Persie geen schatting betaelde. Het welk voorwaer grootmoedig, en met waerheit was gezeid.

Op deze wydere vervremdinge dan van de Usbekken, jegens den Persiaen, uit die weigering veroorzaekt, viel het den Vorst *Anoesjeh-chaan* niet zwaer, om den Kalmakken, met de andere twee Vorsten van *Buchara* en *Balch*, tot eenen gemeen en oorlog tegens den Persiaen aen te moedigen, gaende met hen daer over een onderling verbond aen, om het Landschap van *Chorasan* en *Asterabaad* gezamentlijk te bestooken, en zich daer van Meester te maken: midsgaders het zelve dan onder malkanderen zoodanig te verdeelen, als zy by het verdrag daer van over een gekomen waren: wezende ook, om de banden van goede vriendschap en over eenstemming vaster te leggen, aen *Anoesjeh-chaan*, de Dochter van *Abdulaziez-chaan*, de Vorst van *Buchara*, midsgaders aen zijn Broeder *Subhhaan-Khoeli-Chaan*, den Vorst van *Balch*, de Dochter van dien Oergentsischen Prins, ten huwelijk gegeven.

En of nu wel tusschen deze drie Vorsten een zoo sterken verbond besloten, en het zelve ook met twee huwelijken onder mal-

kanderen zoo omstandelijk bevestigd was, zoo wilden echter die beide Vorsten van *Buchara* en *Balch*, den anderen Prins van *Oergentsi*, noch niet ten vollen vertrouwen, hebbende noch die gedachten, dat hy dit verdrag niet wel en meende, en de Persianen in 't heimelijk toegedaen was: als mede hen daer door maer zocht met een groote krygsmagt na Persie te trekken, om onderwylen, in hun afzijn, dan hunne Landen te overvallen, en te verzoeken, om de zelve zich onderdanig te maken: op welke wantrouw zy dan ook tot geen wapenrusting, en inval aen hunne kant, voor het eerste Jaer verstaen wilden, maer van hem begeerde, dat hy dat Jaer eerst een rooftocht alleen zoude doen, om zich van zijn trouw te verzekeren, en te betoonen, dat hy een rechte, en waerachtige Usbekker was, vermids dezen oorlog tegens den Persiaen by hen voor zeer verdienstig gehouden wierd, om het Jaer daer aen, dan gezamentlijk, ieder met zijn eigen magt, op eene tyd, aen eenen byzonderen oord, in het Ryk van Persie te vallen, het zelve te verwoesten, en daer in alle verdere mogelijke voortgangen te maken.

De Prins van *Oergentsi* neemt dit dan aen, en komt aldus eerst, in 't Jaer zestien honderd zeven en zestig, met acht duizend Paerden, in de gewesten onder *Merw*, een inval doen, daer hy niet weinig grazeerde, en met een tamelijke buit, en roof van Vee en Menschen, van daer weder na hun Land keerde, zonder dat daer in gestut konde worden. Echter gaf dezen inval zulk een kreet niet, als dien zelven Prins het Jaer daer aen, dat is, in 't Jaer zestien honderd acht en zestig, in en omtrent *Asterabaad*, te zamen met de Kalmakken, in een ongelijk grooter getal van magt, als te vooren, in 't werk stelde; daer hy een grouwzame verwoesting, en vernieling, als ook een groote slachting van Menschen, aenrechtede; midsgaders een ongemeene buit, en zeer veele gevangenen, van daer weg sleepte, woedende al een goede wyl in die gewesten, zonder dat de groote Bevelhebber van dat Landschap, die *Dzjääfer-Chaan* genaemt wierd, volk genoeg by zich had, of kans zag, om hen te konnen wederstaen, terwyl de Usbekken van *Buchara* en *Balch*, met hunne roof-benden ook, tot op twintig mylen na, aen *Mesihed* alles, daer hun magt slechs reiken konde, vernielden, en voorts een groot getal van Menschen, en Vee, met een goede buit, van daer weg voerden, zonder weder in het Land te booren, of overwinningen van plaetzen te maken.

En geschiede dit alles op een tyd, dat de Kozakken of Khazákken ook in *Gilaan*, en *Mazenderaan* gevallen waren, en aldaer mede niet weinig grazeerden: zoo dat de Konink van Persie, zoo wel aen 't Noorden, als aen 't Noord-oosten, van alle kanten te gelijk besprongen wierd, en aldus het over al niet wel waernemen konde behalven dat'er mede geen goede toezicht in 't Ryk, en den eersten Hof Beampteling tot krygs zaken, en reddering, als ook tot voorziening van zoodanige dingen, niet zeer bequaem was. En of wel *Dzjääfer-Chaan* den *Begler-begi*, of Grootbevelhebber van *Asterabaad* niet magtig genoeg was, en aldus het t'eenemael ongeraden achte, om die van *Oergentsi*, en de Kalmakken, te keer te gaen, mids de groote ongelijkheit van de magt tusschen beide: echter, om dat den Konink hem verweten had, en van wan-plicht beschuldigde, dat hy die Roovers zoo had laten begaen, en niets tegens haer ondernomen, en zijn Majesteit zich daer over niet weinig bekreunde, en hem met ongenade dreigde, indien hy daer tegens niet beter en verzag, zoo verzamelde hy daer op dan zoo veel volk by malkanderen, als hem mogelijk was; die nochtans niet meer, als maer eenige weinige honderden in getal konden uitmaken; daer de vyanden zoo veele duizende sterk waren: en besloot haer aldus in die onvermogende staet, en

quade kans, aen te tasten; meer uit een losse verhaesting, en wanhoop, dan dat het zelve voor dienstig, en van vrucht oordeelde, gelijk hy het ook waerlijk voor een onbedacht en roekeloos werk hielt. Doch te gelijk hy het daer voor zekerlijk aenzag, zoo hy deze stryd noch langer uitstelde, en niet ondernam, dat het zelve door zijn Majesteit en Grooten aen zijne kleinhertigheit zou toegeschreven worden, en hy evenwel op die wyze zijn hooft niet zoude konnen bewaren, dies viel dan als in een razerny op den vyand aen; die hun terstond overkrachtigde, en meester wierd: blijvende aen de kant van de Persianen twee honderd negen en zeventig perzoonen, en daer onder van aenzien, de Heer *Dzjääfer-Chaan* zelve, als mede eenen *Ahhmed-Chaan*, een Lor van geboorte, nevens noch twee Zultanen, en twee *foezbasies*, of Hooft-lieden, over honderd. Hebbende die van *Oergentsi*, en de Kalmakken, te zamen, niet meer als zes en dertig man verlooren; de welke daer op ook met een goede buit weder na hun Land keerden.

Men bevond, na haer vertrek, dat onder die Kalmakken wel by na drie deelen

Turkemannen waren, waer van eenige aen die van *Oergentsi* en de Kalmakken behoorden, andere onafhangelijk, en ook menigte, die zelve Onderdanen van Persien waren, met de Kalmakken heulende, en zich, om de buit, ook onder haer versteken hadden; keerende dus, als getemde Wolven, weder tot haer aengeboorne woestheit, en Barbarischen aerd, tot een blijk, dat men op haer weinig staet en verzekering maken konde; ten aenzien van al het welke, ook aen 't Persische Hof, al voorgeslagen wierd, om die Turkemannen, of in 't geheel te verdelgen, of wel binnen in 't Land van Persien te verplaetzen, om aen haer alle gelegentheit van te muiten, af te snyden; en voorts de Landen aen de grenzen, tegens die van *Oergentsi*, en de Kalmakken gelegen, de welke deze Persische Turkemannen besloegen, op die wyze t'eenemael te ontvolken; midsgaders van water, en gezaei te ontblooten, en voorts geheel en al woest te laten, op dat voor de Usbekken, en Kalmakken, aen die kant het inkomen in Persien of onmogelijk, of ten minsten heel bezwaerlijk zoude vallen.

Voorts, gelijk men na den uitslag van zaken gemeenelijk zijne misslagen best ziet, en op wat wyze zijne zaken op het voordeeligst, en met de meeste schyn van goed gevolg, zoude konnen aengeleit zijn geweest, zoo achtede men het ten Hove voor een groot verzuim, dat de *Khilietsy-Chaan, Beglerbi*, of de Groot-gezaghebber van *Mesihed*, die met een goed aental van Krygsvolk en Paerden, in de grensplaets *Doecoen*, of *Doezoen*, na de kant van d'Usbekkische grenzen lag; en tegens die van *Oergentsi*, en de Kalmakken, bestendig genoeg was, verzuimt had, zich met een aenzienlijke magt, omtrent eenige van hare Putten in de Woestynen, tusschen beide de plaetzen, waer langs die Roovers, zoo in 't gaen, als in 't komen, noodzakelijk hare doortogt moesten nemen, of anders van dorst vergaen; invoegen men haer aldus de hertret, in het wederkeeren, gemakkelijk zou afgesneden, en haer lustig in de klem gekregen hebben; 't geen dan een zeer heilzaem middel was geweest, om aen haer een aenzienlijke afbreuk te doen, en de zelve van meer zulke rooftogten in het toekomende vry wat af te schrikken.

Voorts zoo wierd, na de dood van *Dzjääfer-Chaan*, voormeld, het groot gezag, of het *Begler-Bigischap* van *Asterabaad* aen den gewezenen *Atemaad Reddauleth Muhhammed Beeck*, die noch in ongenade, en in *Khom*, daer *Abbaas de Groote*, en *Siah Safi* d'Eerste begraven leggen, verbannen was, opgedragen; die het zelve te vooren noch eens bekleed had: hebbende de naem, dat te vooren met de Turkemannen, die men zeide, dat van *Dzjääfer-Chaan*, al vry wat beledigd, en niet geheel, buiten reden, misnoegt waren, zeer wel had weten om te gaen, en haer aen zijn hand, en tot zijn wil te krygen: als mede, by de zelve vry bemind was geweest; die nu ook aldaer het werk zoodanig bestierd, en het voorts met d'Usbekkische Vorsten en Prinzen, als mede, met de Kalmakken, de zaken zoodanig heeft weten te verdragen, dat men 't zedert van geene meer invallen van eenige waerde, aen die kant heeft gehoort.

Van den oorlog der Persianen tegen de Usbekkers, word my uit *Batavia* het volgende, in 't Jaer 1690 bericht.

Den Konink van Persie is nu al eenige[+] Jaren met de Usbeksche Tartars in oorlog geweest, maer in 't voorste van 't Jaer zestien honderd en negentig, is 't geschied, dat het Leger der Persianen, veele duizenden sterk, en meest te paerd, omtrent de Noord-oostelijke grenzen van *Masjetta* en *Candahaar*, onder 't beleit van den Gezaghebber van eerst gemelde plaets, tegen hare vyanden uitgetrokken, en op de zelve aengevallen zijnde, door haer zoo zijn onthaeld, dat'er eenige duizende Persianen

[+]Zestien Jaren.

zijn gesneuveld, waer tegen voornoemde Bevelhebber, als een wakker Veldoverste, ten eersten weder zoo veel magt by een gebragt heeft, als hem mogelijk was, en schreef aen zijnen Generael, den *Courtsibassi*, aen het Hof in *Ispahan*, die de tweede naest zijne Majesteit is, en genaemt *Soeroechan* om hulp, maer dezen Heer zeer misnoegt zijnde, heeft de zaek geheel anders en verkeert, zoo gezegt word, zijne Majesteit voor gedragen, en aen gemelde Veldheer ook zeer qualijk geantwoord, waer door dan de krygs zaken der Persianen te dier oord, te rug liepen, en meer en meer, verachterden, zoo dat de Usbeksche Tartars zulks vernemende, op hare vyanden zijn aengevallen, en hebben de zelve weder geheel hard aengetast, veele doen sneuvelen, en den Krygs-overste, zijnde den Zoon des voor gemelde Gezaghebber, gevangen kregen; doch hem eenigen tyd daer na, goethartelijk weder ontslagen; welken Heer dan om een recht verslag aen den Konink te doen, en hulp-benden te verzoeken, zelve aen het Hof in *Ispahan* is gekomen, en de zaken aen zijne Majesteit bekent gemaekt hebbende, wierd de voorgemelde *Courtsibassi* schuldig bevonden aen hoog verraed, en

in den nacht ten Hove geroepen, en op 't bevel des Koninks de kop af geslagen, en beneffens 't lichaem op straet, aen de Marktplaets van de Poort geworpen, het geen een groote ontsteltenis, de schrik, en vreeze, onder de Ryks Grooten, en alle Hovelingen veroorzaekte; het lichaem wierd vervolgens met verlof van den Konink, van de Markt weg gedaen, en voorts door de dood gravers weg genomen, om te begraven: wordende middelerwyle een sterk Leger by een vergaderd, om tegen de vyanden op te trekken; maer den Veld-heer had zijn afscheid van den Konink noch niet, toen deze brief wierd geschreven.

Brieven van den acht en twintigsten April, Mey en Augustus, zestien honderd een en negentig, bragten mede, hoe dat men te *Ispahan* zeer bezich was, met het afzenden van den Veldheer, en krygs-Volk na *Masjette*, ten oorlog, tegens de Usbekker Tartars, zoo dat die zaken den *Attumaeddouleth* of *Atemaad Reddauleh*, zeer ophielden. De Usbekkers waren over de vermaerde Rivier *Aabmorgon*, in het Ryk van Persie getreden. Doch nader tydingen uit *Ispahan* hebben bericht, dat het Leger betaelt, en den Overste met goede hulp-benden en zegen, tegen hare vyanden opgetrokken was. Dus verre deze Brief.

In de Daglijst der voorgevallene zaken tot *Suratta*, by de Nederlanders, vinde ik aengetekent, in 't Jaer zestien honderd zes en twintig, in de Maend December, dat de Usbekken, een Volk (zegt het bericht) palende aen de zyde van Tartaryen en Sina, met een groot Leger, sterk twintig duizend Vrouwen en Dochters, en dertig duizend Mannen, de Stad *Kaboul*, gelegen omtrent de grenzen by *Candahaar*, onder 't gezag van den Mogol, met stormenderhand hadden ingenomen, hebbende aldaer groote wreedheit gepleegt, en veel jonk volk, beneden ae dertien of veertien Jaer, na datze de Stad gerazeerd en geplonderd hadden, voor Slaven en Slavinnen mede genomen; deze Vrouwen mogen met recht wel de naem van *Amazones* voeren, alzoo zy den eersten aenval op de Stad deden; zittende zy zoo kloek met hare wapens te paerd, als de Mannen; zy zijn dapper en wreed van aenzien, zy bragten zoo wel voor veertien of vyftien dagen voorraed mede, als de Mannen, enz.

Verdeeling der Kozakken *Nabuuren, ten deele des* Usbekken *Lands, en der Kaspische Zee.*

KOZAK betekent anders, volgens de kracht van het woord, een Liefhebber van den oorlog of van de vryheit.

De Kozakken hebben hen in verscheidene Heerschappyen uitgebreid, zy zijn alle Russische Christenen, als

1. *Ukrainski*, de welke aen Poolen stooten, en der zelver Kroon onder Konink *Casimir*, afgevallen zijn.
2. *Neprofski*, aen de Vloet de *Dnieper*; welke met de bovenste een lichaem maken.
3. *Donaiski* of *Donski* niet verre van de *Dnieper* of *Borysthenes* gelegen.
4. Die geene, welke Zwart-hoeden en Zwart-wouden, genaemt zijn, waer van eenige zich aen een plaets ophouden, jegens de Noord-westzyde van de Kaspische Zee, zijn weinig, houden zich aldaer zonder Vrouwen, en zijn voor de kern of beste aller Kozakken vermaert.

Daer zijn ook *Saporouwische* Kozakken aen den *Dnieper* gelegen, behalven de groote Kozakken, woonende in de Zuidelijke Steden van d'*Ukraine*; waer van den

Hetman, of *Attaman*, of Onder-konink, nu twee Jaren geleden, is geweest *Iwan Samuelowitz*, en is tegenwoordig in ongenade, zijnde voor al zijn leven in *Siberie* gebannen; en wijn Zoon, wegens misbedryf, in de Russische Veld-togt, van den Jare zestien honderd zeven en tachentig, onthooft.

5. *Grebenski*, zijn omtrent zeven honderd Huisgezinnen tusschen *Terk* en *Andreowa*, niet verre van de Kaspische Zee, omtrent d'oorspronk der Rivieren *Terg* of *Terek* en *Coysa*, welker Dorp genaemt word *Greben*.

6. *Jaiki*, by de Vloet *Jaik*, welke *Oostelijker* als de *Volga* in de Kaspische Zee valt; zy hebben aldaer eenige kleine Steden. Zy zijn in 't gemeen, groote sterke Luiden.

Het halve Eiland tusschen *Osofske* en de Zwarte Zee, 't welke de Krimsche Tartaren, nevens den streek tot de *Dnieper* bezitten, word van de Grieken gezegt, genaemt te worden *Gothia*. Men wil, dat de Menschen aldaer, byna zoo wel de Usbeksche, als hare van ouds aengebragte Moeders Tale spreken, edoch, vermengt met Hoogduitsche of Gothische woorden. Uit Gothen Land zijn ouwlinks, veel Volkeren gesprooten die de Oevers der Pontus bewoonden, waer af getuigen de Gothische Historien, en de Duitsche woorden te dier streeke, zoo als verhaelt *Busbequius*, Keizerlijke Gezant in zekere zijne Brief.

Doch eer van deze stoffe ophoude, zoo en

kan ik niet nalaten, alhier ter gelegentheit, dat boven van de Turkemannen gesprooken is, ook d'*Etymologie* of oorspronk van deze naem, in 't voorbygaen by te voegen; vermids zy van de rechte Turk of Turken onderscheiden zijn; wezende dit woord van *Turk-maan*, aldus te zamen gekoppelt, van *Turk*, 't welk een bekend Volk van *Scythia* betekent, en van *Maan*, dat in het Persiaensch, *ergens aen gelijk zijn, of gelijken*, betekent: invoegen van deze gekoppelde naem van *Turk-Maan*, in deze t'zamenvoeging, een zoodanig perzoon komt te beduiden, die aen een Turk gelijk zy, of met den zelve geheel na over een komt; en gelijk deze Turkemaanen of Turkemannen, op de zelve wyze, als de rechte Turken, met haer Vee, een zwervent Herders leven leiden, ook de zelve Tael gebruiken: als mede, hare Vrouwen in 't *Turkestaan*, dat is, het rechte Land der Turken genomen hebben, en aldus van de zelve voort gezet zijn geworden: midsgaders ook dien woesten aerd over zich hebben, en het rooven en plonderen, op de zelve wyze, als d'andere, hanteeren, of daer toe genegen zijn. Zoo zijn ook, om die groote overeenkomst, die tusschen beide is, met recht, *Turkmaan*, dat is, Turks gelijke, genoemt geworden.

En gelijk de Turken, ten tyde van de Seldzjoeken, en ook daer na, over het grootste deel van Asia geheerscht hebben, zoo zijn zy ook zeer trots op haer stammen, en achten de zelve alleen voor Adelijk en Ridderlijk, dragende minder achting voor de Persianen, en d'af komelingen van de Arabiers, die zy uit een verachting, met het *nomen diminutivum*, of de verklein-naem van *Tadzjiek*, of *Taziek*, dat is, een Arabiertjen of een Arabiers Kindjen, uit drukken; vermids als de zelve Beheerschers en Ingezetenen van Persie, enz. geworden waren, ter tyd wanneer de Seldzjoeken aldaer, d'inval deden, zy in de overwinning van het zelve geen aenzienlijke tegenstand, en preuve van een goede Ridder- en Soldaet-schap, ontmoeteden; 't geen haer dan ook in die slechte achting en naem gebragt heeft: zoo dat men ook noch hedendaegs in Persie een Ridder, een perzoon van Aenzien, of van Adelijke afkomst, en een lustig Soldaet, een Turk, en in tegendeel, een gemeen Mensch, en een oorspronkelijk Ingezetenen, of een rechte afkomeling van dit Land, of van een Arabier, een *Tadzjiek* of *Taziek*, dat is, een Arabiertjen, of een afkomelingtjen van een Arabier, gewoon is te noemen; wezende dit woord van *Tadzjiek* of *Taziek*, by het gemeene volk, door verkorting, in *Taat* verdraeit geworden; gelijk ook *Pieter della Valle*, van dit verschil, tusschen een Turk en een *Taat*, in zijne reizen handeld.

En vermids hier boven, de Kozakken, of de Khazákhen, ook ter loops aengeroert staen, zoo moet ik, om omtrent haer niet misleit te wezen, hier mede met een woord noch aenwyzen, dat de zelve t'eenemael onderscheiden zijn van derechte Khazaak, een magtige Tursche stamme van het *Muhhammedische* Geloof, die in en omtrent *Turkeslaan* haer Heerschappye heeft, of ten ware, dat die beide in de grond van eenen oorspronk deelachtig waren, zoo wel, als haer naem gemeen is. d'Andere, die voor eenige tyd, eenige invallen in de Kaspische Zyde-landen pleegden, waren Onderdanen van den Russischen Czaer, en ten deele omtrent de Rivier *Tanais* of *Don* gezeten; Christenen van naem, en belijdenis, doch in 't minste van leven en omgang, gebruikende de Russische Tael, en ook haer Schrist.

Geheel Moskovien en Siberie is vol Kozakken, oneigen genaemt, dewyle onder die naem vervat worden alle jonge, ongetrouwde, en dappere Luiden; en betekent dat woord eigentlijk zoo veel als een waeg-hals.

Te dezer uure woont den *Massepa*, dat is, *Hetman*, te *Batourien*, de Hooft-stad van der groote Kozakken Land. De *Hetman* word een Onder-konink genaemt, daerom

dat hunne Czaersche Majesteit: haer tot Onderdanen voor altoos hebben aengenomen, en zulks by de laetste gesloten Vrede, met Poolen en de Saporouwische Kozakken, waer door de magt van Russia zeer vergroot is; en zijn de zelve tegenwoordig alle te zamen Russchen: en haer *Hetman*, of schoon van haer ook afhangt, word door hunne Czaersche Majesteiten gekooren, en door de Kozakken bevestigt. De zelve zijn zomtyds, ten opzichte van haren *Hetman*, vry wankelbaer; want als hy haer lang heeft bestierd, en ryk geworden is, wyl het Land van zelf voortbrengt, 't geen elders door arbeid moet gehaelt worden, en Oversten en Krygsluiden zeer magtig zijn, zoo dat'er verscheide zijn, die wel tien duizend Mannen onder zich hebben) zoo gebruiken zy dikmaels dit spreekwoord: hy is vet, laet ons hem verzetten.

Volgt
Iets van de Khalmákhen *of* Khalmaakh, *zoo veel als in Persien van de zelve, ter tyd van mijn verblijf aldaer, kundig ben geworden.*[+]

[+]1686

DE *Khalmaakh*, zoo als de zelve in Persien heten, of *Khalmákhen*, by d'andere *Kalmak* of *Kalmukken* en *Kalmakken* genaemt, beslaen de *Desiti Kiptsjaakh*, of de Heide, en Woestyne van *Kiptsjaakh*, aen de Kaspische Zee. Zy begrazen een gedeelten van de Oostkant des zelven Meirs; als mede, aen de Noordzyde; midsgaders ook tusschen die Zee en het Landschap van *Oergentsi*, byna tot aen de grenzen van Persien toegestrekt, en verders Oostwaerts op, over de Woestyne van *Lop*.

En worden de zelve mede, gelijk de meeste Natien van Tartarye, in witte en zwarte onderscheiden, noemende men die beide aldus, met de zelve betekenis, in het Turks, d'eerste *Aakh-Khalmaakh*, en d'andere *Khara Khalmaakh*; schynende deze laetste, dat is, de zwarte Khalmaakh, de Woestynen, die naest aen *Sina* leggen, in te hebben, en uit *India*, buiten de *Ganges*, oorspronkelijk te zijn: en zullen licht de geene, die van *Astrachan* boven, en langs de Kaspische Zee, tot aen de Landen van *Oergentsi*, en verder Oostwaerts op leggen, ae witte Khalmákhen wezen, de welke in de Zomer heel verre Noordwaerts en Oostwaerts op, afweiden, na plaetzen, daer zy goede Weide, en Water aentreffen konnen, die hier en daer, in de Woestyne, niet ontbreken: en wanneer de Winter-tyd begint te genaken, zoo begeven zich voor een groot deel na de Kaspische Zee, daer zich meest in de Riet-landen onderhouden, en het Visschen in 't gemeen, al veel hanteeren, gelijk de Visch ook aen haer aldaer in die tyd het voornaemste voedzel verschaft: waeyende in die streek, op die tyd dan, daer mede een lucht, die ongelijk zachter, en genoegzaem verdragelijk; midsgaders op verre na zoo streng en koud niet en is, als wel in de gewesten daer benoorden.

Het is een magtige, volk-ryke en strydbare Natie, die aen den Vorst van *Oergentsi* vry ontzaghelijk, en aen zijne grenzen ook al wat diep in geboort is; ja zelfs dien Prinze wel eens byna uit zijn geheele Land verdreven heeft gehad. Gelijk dit Volk mede van die kant een toegang na de grenze van Persie, omtrent de scheid-palen van het *Asterabaadsche* gebied heeft; alwaer ook tot verscheide malen toe, en dat meest met de Oergentysche Usbekken t'zaemgevoegt, zeer zware invallen en stroperyen, in en omtrent de Stad *Asterabaad*, gedaen gehad hebben.

Den Vorst van *Oergentsi* heeft zich daer na met haer verdragen, en hare vriendschap zoodanig weten te evenaren, dat van haer nu veele Jaren ongemoeit gebleven is: en die Natie zoo verre aen zijn hand gekregen heeft, dat, t'zederd zijne meeste roof-tochten en oorlogen, met haer t'zaem gevoegt, verricht heeft gehad. Gelijk ook noch jongst den Prinze *Anoesjah-Chaan*, met haer hulp, tot twee malen toe een inval in de Landen van *Subhhaan-Khoeli-Chaan*, den Vorst van *Buchara* en *Balch*, gedaen heeft; vallende voor in de laetste tocht een Veldslag tusschen beide, na welke, volgens het gerucht in Persie, by mijn aenwezen aldaer, dien Prinze van *Oergentsi* vermist wierd: wezende aen mijn toen ook bericht, dat de Khalmakhen, by die gelegentheit, mede in Gezag en Land aengewassen waren.

Dit is een Volk, van wezen, en opslag, zeer na aen de Sinezen gelijk; met een breet, en platachtig aengezicht, en een baerd van yle en enkele haairen. Onthouden zich meest in de Velden, en maken van d'een na d'andere plaetze hare beweging.

Haer Prinze of Overste is noch Heidensch, zoo wel als zijn meeste Volk; alhoewel men onder haer ook eenige heeft, die het Muhhammedifche Geloof al aengenomen hebben. Ter mijn tyd onthielden zich eenige hunner Gezanten in Persien.

Het is een vuil en slordig Volk, zoo in hun huishouding, als anderzins; nuttigende meest raeuw Vleesch, in kleine stukjes gesneden, en in Zaen of gestremde zuure Melk gedaen, datze dus te zamen inslaen: eetende ook met groote smaek van een stuk raeuw Vleesch, dat eenige tyd onder de Zael van hun Paerd, in het ryden, te broeyen gelegen heeft gehad; drinkende daer nevens het bloed, 't welk zy uit de aders van hunne Paerden tappen: hebben ook zoodanige Ry-beesten, die groote arbeid, honger en dorst konnen uitstaen, en zeer zware dag reizens achter malkanderen afleggen; zy zijn voorts zeer gezwind en rad, in 't bestieren en handelen van hunne Paerden, als ook in de handeling van Pyl en Boog, waer in, behalven slechs een Houwer, hunne wapenen bestaen.

Wat nu het onderwerp van hunne laetste Gezantschap aen den Konink van Persie was, ben ik niet in 't zeker bericht; doch zoude wel gissen, dat het meest om een schenkaedje, en een goede erkentenis voor hunnen Vorst, te doen geweest is, en ook,

om onder dat dekzel, hunne Handel in dat Ryk Tol-vry, en zonder betaling van eenige gerechtigheden te dryven; gelijk onder hen zich mede Koopluiden bevonden, om hunne aengebragte Waren in dit Land te venten, en wederom andere, als mooye Stoffen, enz. die in hunne gewesten getrokken zijn, uit den af komst van dien, voor hunne Heeren en anderen te bezorgen.

De voornaemste Gezant was Mahometaensch; wat bruin, en van een geheel ander wezen, als een Kalmak, schynende van een Arabische afkomst, en aldus van tyd tot tyd in gunst en aenzien by dien Vorst geraekt te zijn. Hy kende ook het Arabische Schrift, en was een groot liefhebber van Tursche Vaerzen, waer van een groote menigte in zeker boek afgeschreven had, dat hy my toonde, wanneer ik hem in zijn Herberg bezocht; wezende hy toenmaels in een geele Armozyne Kabay of Rok gekleed, zittende tegens een leun-kussen aen, op wolle Spreden, die vry goed waren; onthalende my voorts met Boomvruchten, onder een veel beleefder bejegening, en in een vry beter toestel, als ik van een Kalmak verwacht had. Buiten zijn eigen Tael sprak hy ook Turks; doch welk zoo veel van het Osmanische en Persische verschilde, dat ik met hem zeer qualijk te recht komen konde, al zoo weinig, als mijn Armenische dienaer, die ik by my had. Hy toonde my een Brief van zijn Vorst, dien hy *Ajoeckha* noemde, en die hem na Persie afgeschikt had, de welke toen in middens overleden, en daer op een ander in zijn plaets gevolgt was. Het schrift van zijnen Brief quam zeer na over een, met het geene dat de jegenwoordige Tartaren van Sina in gebruik hebben. Hy zeide my, dat zijn Heer zijn Hof-leger meest in *Mienkhislaag* hield; welke naem in het Turks eigentlijk duizend Winter-quartieren betekend, daer men schuilplaets tegens de koude van de Winter neemt, en alwaer men in die tyd een zachte lucht, en ook Weide en Water heeft; gelijk in dat *Mienkhislaag* op die tyd een gematigde lucht was, en zeer schoone Grasvelden zijn, met wateren doorsneden; die van het gebergte daer omtrent af vlieten; wezende dit Landschap eerst door de Turken of Turkemannen bezet geweest, die daer na door de Kalmakken daer uit gedreven zijn geweest.

Niet alleen had de Vorst van dat Volk, een Gezant, maer ook zijne Vrouwen en Kinderen, ieder op haren naem, nevens noch een tweede Gezant, aen den Persischen Konink, Geschenken en een Brief afgezonden; gaende het zelve wild onder malkanderen, nopende den rang, in het zitten, toe, wanneer zy voor zijn Majesteit in de Gehoor-zael verscheenen, en aldaer met spyze onthaeld wierden: zy waren qualijk te vrede, in haer laetste Gastmael by zijn Majesteit, op het *Nauroez*, of Nieuw-jaers Feest, van 't Jaer zestien honderd vyf en tachtig, om dat toen by de Speelders, en niet hoog genoeg, na haer zin, geplaetst wierden.

En gelijk het Paerde Vleesch by haer voor een lekkernye gehouden word, alzoo wierden ook gestadig Paerden en Kamelen, om te slachten, verschaft; waer mede men ook werk en moeite genoeg hadde, om de zelve hier en daer, na vereisch, in genoegzaem getal, voor haer magtig te worden.

En vermids zy aldaer ten Hove, meer als een Jaer lang, opgehouden wierden, zonder haer verlof te konnen erlangen, hoe zeer en ernstig daer om ook aenhielden, zoo wierden zy ten laesten daer over zoo ongeduldig, dat goed vonden, om haer afscheid op een uitspoorige wyze te bevorderen; gelijk zy daer op dan van haer wooning opbraken, en buiten de Stad, by de Koorn- en Gerst-velden, zich neder sloegen; waer inne zy haer Paerden, en Dromedarissen, die by zich hadden, joegen; roovende, en plonderende voorts meest al het ander gewasch, dat zich daer dichte

by bevond, zonder dat daer van af te brengen waren, of zich hier in wilden laten gezeggen. Verdragende of verveinzende liever zijn Majesteit die baldadigheit van haer, om haer geen misnoegen te geven, en met haer, zoo veel doenlijk, rust en vrede te houden; alzoo ervaren had, wanneer getergt of gaende zijn, wat schade en verwoesting zijne Landen, van hare schielijke, snelle, en onverwachtene rooftochten, die met zulke een ongemeene sterke magt van Volk en Paerden in 't werk; stellen, komen te lijden, waer in qualijk konnen voorgekomen, gestuit, en achterhaelt worden; hebbende zy gemeenlijk met den buit en roof, de vlucht al weder gekoozen, eer dat den Persiaen daer tegens in genoegzame bereidschap, en gereetheit kan zijn.

Die voorschreve uitspoorige handel van deze Gezanten dan, bragt echter zoo veel te weeg, dat zy niet lang daer na, haer afscheid kregen, wordende, zoo als den Konink, om zich te verlustigen, uitreed, in hare Eeren-kleden, en zijn Majesteits brief boven in haer Tulband gestoken, en met het kussen van zijne voeten, of stegel-

reep afgelaten, met eerlijke giften, voor haer Vorst, verzien; en onder andere, met een *Taadzi*, dat is, een boven platte Bonet, buiten op den bodem met twaelf plooyen, tot een teken harer belijdenis in Godsdienst, der twaelf *Imamen*, rondsom een *conische* of kegelachtige spits, van omtrent een vinger lengte, die recht in 't midden opstond, benaeit, en met een Tulband daer rondsom bewonden; nevens meer andere verçierzelen, die daer aen gehecht waren; het welk ook voor een Koninklijk teken of beduidzel in Persien gehouden word: gelijk mede den Konink *Siah-Thamaasp*, de Vader van *Abbaas de Groote*, een zoodanige *Taadzi* aen de Koningen van *Vidziapoer, Decan*, en *Golconda*, tot een teken van een Koninklijke Heerschappye, eenigzins van hem verheffende, in een Gezantschap toeschikte; wanneer haer met de by-tytel van *Siâh*, dat een Konink bedied, eerde: waer na zy 't zedert ook de Tytel van *Adil-Siah, Nizaam-Siah*, en van *Kotb-Siah* onderling gevoerd gehad hebben.

Onder deze Khalmákhen was ook een Koopman, die in *Chatay* geweest was, en zeer schoone Rhabarber van daer gebragt had, die hy my toonde, en voor een zeer geringe prys verliet; zeggende, dat die Artzeny-wortel, in dat Land *Tay-Choan*, geheten wierd, gelijk haer rechte naem ook zoodanig in het Sineesch is. Hy was genegen om Korael en Barn-steen te koopen.

Hy noemde my ter loops, en in groote haest, de voornaemste plaetzen, die hy in zijne Reize derwaerts doorgetogen had; met de afstand tusschen beide; die hier vervolgens ter neder stelle.

Hy stelde het begin van zijne Reis aen een plaets, die *Miak* of *Mnig* noemde; en rekende van daer twee dagen reizens tot aen *Dziem*, en dan noch vyftien dagen tot aen *Jelgaaz*; alwaer een Rivier over te trekken was.

Voorts noch tien dagen tot aen *Torgay*; en van daer weder zoo veele dagen, tot aen *Ilaantsji*.

Hier op noch vyf dagen tot aen *Loktau*, en weder tien dagen tot aen *Siarasoe*; bereikende vier dagen daer na *Isjiel*; en noch verder heen, een andere plaets, *Khaazlokh* geheten.

Hy quam zes dagen daer na in *Boelane*, en na noch tien dagen in *Karbò-katay:* bezigende van daer noch drie Maenden reizens over een weg daer men zwarte Tenten van zwervende Herders bejegent, tot aen de Muur van *Sina* of *Chatay*, op een plaets, die hy *Koetoe-koten* noemde; alwaer een engte en Poort tusschen het gebergte is, waer door den in- en uitgang, in en van *Sina* is. Wiste ook tespreken van *Khamtsjeu*, waer door de Gezanten van *Siah-roch* in *Chatay* getrokken waren: plaetzende den ingank-poort, welke gemelde Gezanten hadden gebruikt om in dat groote Ryk te komen, omtrent die streek, aen de rechter hand, en wat Zuidelijker als die van *Koetoe-koten* staet.

Hy verhaelde my mede, dat'er een plaets of Landschap, by hem *Tay Kapitsji* genaemt, omtrent twee Maenden reizens van *Chaan-Balukh* af lag, alwaer veel Rhabarber groeide.

Voorts is my van de Persianen ook te vooren gekomen, dat deze Kalmakken de Nagâïsche Tartaren groote afbreuk hebben gedaen, en zomtyds aen de kant van *Derbent* mede wel invallen, en strooperyen plegen.

My is van zeker perzoon uit *Mesihediser*, een plaets aen de Kaspische Zee, geboortig, verhaeld, dat van *Asterabaad*, met vaertuigen na *Mien-Khisilaag* word gevaren, om daer te handelen; leggende de Koopluiden aldaer dan geankert, zoo lang zy daer zijn, zonder zich aen Land te betrouwen; nemen ook pandsluiden in, eer

eenige Waren handelen of aenslaen. Men koope aldaer meest Visch-lijm; dat op zijn Turks *Jelem* heet, gelijk die Spraek ook aldaer in gebruik is. Zettende zy die pandsluiden weder in hare schuitjes, om na Land te varen, wanneer 't zeil gaen.

Dus verre het geen de Heer *de fager* my schriftelijk, in den Jare 1688, van *Batavia* heeft bericht en toegezonden.

Beknopt verhael,

Van 't Gezantschap, dat den Vorst [*] **Siah-roch,** ***Zoon en Navolger in 't Ryk van den Grooten*** **Timoer** ***of*** **Tamurlaen,** ***die mede in 't Land der*** **Usbekken** ***heerschte, omtrent het Jaer veertien honderd twintig, uit*** **Heraat,** ***daer hy Hof hield, na*** **Chatay (Sina)** ***aengestelt heeft gehad. Getrokken uit een Persiaensch Boek*****, Adziájib Elmachloekhaat,** ***dat is, de Wonderen des Waerelds genaemt, door den vermaerden Persischen History - schryver*****, Amier Choond,** ***beschreven, en door mijn zorg in Persien vertaeld*****.**

* Deze Vorst Siah-roch heeft het gansche gebied van Tamurlaen eenige Jaren na zyn dood verkregen. Hy was de Vader van Ulug Beig, of Olog Bek. Na dat Chaliel Sulthaan, Zoon van Amiraansiah, die een Zoon van Tamurlaen was, en op het sterven van Tamurlaen, naest by de werken was, de heerschappye van zyn Groot-vader aengematigt, en ook een wyl behouden heeft gehad. Tamurlaen stierf in een plaets Anzaar genaemt, in optogt na Chatay of Sina, doch noch al vry verre van daer. Dit Gezantschap is door zeker perzoon, die Historie-voorlezer van Tamurlaen was, in 't Persiaensch beschreven geweest.

Dit Gezantschap is door den Vorst *Mierza Siah-roch*, in 't Jaer* acht honderd twee en twintig, van *Hedzjira*, na *Chata* of *Chatay* aengesteld, met een tamelijk gevolg van perzoonen, waer over eenen *Siadi Chodziah*, als Hooftgezant, besteld was, hebbende *Mierza*** *Baisangar*, een Zoon van den Vorst *Siah-roch*; ook zijnent wegen eenen *Sulthaan Ahmed*, als Gezant, nevens eenen *Chodzjah Geijaas-Eddien*, een Schilder, die, wegens zijn Konst, en andere çierlijke hoedanigheden, en begaeftheden, vry vermaerd en geacht was, daer by gevoegd; wezende aen dezen *Chodziah* gelast, van den dag hares vertreks af, tot den dag van haer weder-komst toe, een nette aentekening te houden, van 't geen dagelijks voorviel, en haer voor quam: als mede, van de hoedanigheit der wegert, en doortogten; midsgaders van de gewoonten, en+ wys der Landen; gelijk ook van de gestalte en afgelegentheit der Hooft-steden, en andere plaetzen; en van de gedaente en maekzel harer gebouwen; desgelijks mede van de staet en gebruiken van de Aenzienlijke Koningen, en wat dies meer: gelijk hy dan ook op zijn weder-komst, die op den vyftienden *Ramazaan*, in 't Jaer acht honderd vyf en twintig, volgens Mahometaensche rekening, voorgevallen is, van het geen gezien heeft, een dag-lijst over gelevert heeft gehad; waer uit dien geschiedenis-schryver nu aldus dit kort verhael dan by een gesteld heeft.

+Men vind gewag van dit Gezantschap in de Sinesche gedenkschristen, volgens mondeling bericht van Vader Couplet, die acht en twintig Jaer in Sina had gewoont, aen my gedaen.

Deze Gezanten nu hebben op den zestienden van de Maend *Zi-kaadah*, des Jaers*** acht honderd twee en twintig, uit *Heraat*, toen de Hooft-stad en Zetel van dat gebied, zich op reis na *Chata* begeven, bereikende op den§ negenden van de Maend *Zi-hoddziah* daer aen, de Stad *Balch*; alwaer, om het ongemak van de regen en koude t' ontgaen, tot den eersten dag van de Maend *Muhharrem*, des Jaers§§ acht honderd drie en twintig, na der Mahometanen tyd-rekening, verbleven zijn.

Den twee en twintigste van de zelve Maend, quamen zy tot *Samarkand*, daer *Tamerlaen* zijn Hof gehouden heeft; alwaer toen zijn Neef *Mierza Oloeg-bek*, Zoone van den Vorst *Siah-roch*, het gebied over het geheele Land van *Mawaranahr* en *Turkestaan*; wegens zijn Vader, bezat; en zy aldaer zich zoo lang ophielden, tot dat de Gezanten van eenen *Amier Siâh-Melik* van *Ardowaan*, en den Gezant van *Siah Badachsjaan*: dat is, den Vorst van *Badachsjaan*, aldaer verscheenen, die de Gezanten van *Chorasan* op die plaets afwachtende waren, hebbende den Prinze *Oloegbek* zijn Gezant *Sulthaan Muhhammed Nachsjabi* genaemt, al voor af, na *Chata* afgevaerdigt gehad.

De voor gemelde Gezanten dan, zijn aldus gezamentlijk met den anderen, den* tienden van de Maend *Safar*, uit *Samarkand* vertrokken: doortrekkende de plaetzen *Taasikent* en *Asperah*, en traden voorts in de Landen der Mogols, of liever toen van de Mogols bezeten.

*Den vier en twintigste February, veertien honderd twintig.

* Dit Jaer van acht honderd en twee en twintig, heeft zyn aenvang in 't Jaer veertien honderd negentien, na Christi geboorte.

** Deze Mierza Baysangar of Bay-sankhar, is in 't Jaer acht honderd zeven en dertig, den zevende van de Maend Dziumadi Elauwel, in Heraat overleden. Mierza Baysangar heeft een Zoon gehad, die Sultaan Ahmed geheten heeft, en lichtelijk de zelve met deze hier gemeld zal zyn; gelijk men ook eenigzins zoude konnen afmeten, aen de eer, die den Keizer van Sina hem boven d'anderen aendede, gelijk het ook in die Asiatische Landen niet buiten gebruik is, dat de Prinzen aldaer hare Zoonen in Gezantschap zenden.

*** Den derden December, veertien honderd negentien.

§ Den zes en twintigsten December.

§§ Den zestienden January, veertien honderd twintig.

Wanneer daer aen quamen, zoo verstonden zy, dat *Oweis-Chaan* zich tegens eenen *Sjier Muhhammed Oglaan* aengezet had, en daer over, onder die stammen, beroerten en oneenigheden gerezen waren; doch kort daer op, kregen tyding, dat die zaek by geleit, en zy weder met den anderen verdragen waren.

Eenen *Amier Chodadaad*, die het gezag omtrent die streek voerde, begaf zich by de Gezanten, en streelde haer zeer, stellende haer voorts gerust; vervoegende zich van haer by *Oweis-Chaan*.

De Gezanten zijn op den** zeventiende van de Maend *Dziumadi Elauwell*, aen een plaets gekomen, die *Pielgoetoe* genaemt wierd, en aen eenen *Muhhammed-Beekt* onderhoorig was; alwaer zoo lang bleven wachten, tot dat eenige achter geblevene dienaers van *Siah Badachsjaan*, dat is, den Vorst van *Badachsjaan*, aldaer verschenen waren.

**Den eersten April, veertien honderd twintig.

Van daer weder verreizende, zoo zijn zy *Abi Lenger*, dat is, het water van***Lenger*, over getoogen; bezoekende des anderen daegs den bestierder van de stamme *Muhhammed Beek*, wiens Zoon *Sultaan Siadi Goergaan*, een Schoon-zoon van voorgemelde *Siah* of Vorst was, die haer veel beleeftheit bewees, haer beschermde en beschutte.

***Deze naem van Lenger, kan men ook Longur lezen.

Den§ zes en twintigsten van deze Maend geraekten zy op een plaets daer d'*Iel*, dat is, de stamme van *Sjier Begraem*, zich onthield.

§Den negenden April veertien honderd twintig.

En was dit een Woestyne, daer de koude op zommige plaetzen zoodanig heerscht, dat zelfs, in het heetste van de Zomer, omtrent de stilstant der Zonne

in de Kreeft, 't water aldaer twee vingeren dik bevriest.

De achtiende van de Maend *Dziumadi Elachier*, verstonden zy, hoe dat men eenen *Muhhammed Dadzji* of *Wadzji*, die een Gezant van *Oweis-Chaan* was, berooft en geplonderd hadde.

Waer over de Gezanten een vrees en bekommering opvatte, en aldus de Bergen in alle mogelijkespoet en snelte overgetogen hebben; niet tegenstaende dat de meeste tyd Regen of Sneeuw viel: bereikende aldus op het laeste van die Maend de Stad *Tarkhaan* of *Tarfaan*, of wel *Turkhaan* of *Turfaan*, alwaer de meeste Inwoonders Afgoden-dienaers waren, en ook een Afgoden Tempel hadden, in welkers Voorzael een groot Beeld stond, 't welk zy van den Afgod *Siaam-Koe* zeiden te wezen.

Den tweeden van de Maend *Kadzieb*, reisden zy van deze plaets weder voort, en geraekten den vyfden daer aen tot in *Kharadziah*.

Den tienden derzelver Maend, quamen haer eenige Chataische Schryvers by, die de namen van de Gezanten, en het getal van haer Volk, optekenden.

Den negentienden daer aen, bereikten zy het Vlek of Stedeken *Naaz* of *Naar*, alwaer zich eenige *Zeijids*, dat zijn afkomelingen van *Muhhammed*, wegens des Vaders kant bevonden, die zich aldaer, aen zekere plaets, *Termed* geheten, ter neder geslagen hadden; hebbende *Amier Fachr Eddien*, Overste van de *Muslimaans*, te *Khabul* een vertrek-plaets tot Godsdienst voor haer gesticht, met zeker onderhoud, beneffens dagelijks onthael voor de gaende en komende man daer nevens bestelt.

Van deze plaets weder afreizende, zoo zijn zy den een en twintigsten daer aen in de Stad[*] *Khabul* verschenen, alwaer voorgemelde *Amier Fachr Eddien* een zeer hooge schoone *Mesjid* gesticht had, hebbende de Afgoden-dienaers hare Huizen daer dichte by, en hier en daer hare Beelden, van verscheide en wonderlijke gedaenten en gestalte staen; en onder anderen een Afgoden Tempel, alwaer zy twee *Dewas* of Afgoden geschildert hadden, die malkanderen aen deden of bestreden: en wierd deze Stad bestierd van eenen *Muttekelli Timoer*, die een schoon en welgemaekt perzoon was.

[*] Dit Khabul is verscheiden van 't Khabul, dat aen 't Noorden van Hindoestaan leit.

Van daer hadden zy vyf en twintig dagen reizens afgeleit in een Woestyne, die by na van een oneindige uitstrekking was, ontmoetende alle twee dagen maer eens water. Den tienden van de Maend *Siaäbaan* zagen in 't zelve Leeuwen, tegen het voorgeven van zommige, dat in *Chata* geene Leeuwen zouden wezen; en vernamen aldaer ook een byzondere aerd van wilde[*] Stieren, die men *Gau Khottaes* noemt; en had men daer zulke sterke en grove Stieren, dat zy een Ruiter met hare hoorens van het Paerd konnen lichten, en een wyl op hare hoorens heen dragen.

Den veertiende van de Maend *Siaäbaan*, quamen in een plaets[**] Katasektsjen, een der Steden van *Chata* of *Kata*.

* Dit is een aerd van witte Stieren, met staerton, die aen 't einde een bos haair hebben, en by na geheel Asia door, al van een byzondere waerdye zyn, hangende men het zelve tot een çieraet, en ook tot enn teken van Staet, boven aen de Lancen en Pieken, en in Persien zelf wel onder aen de hals van de Paerden, waer mede de Grooten aldaer pronken.

** Hier uit blykt, dat Chatay zich ook buiten de Muur met geen vocalen uitgedrukt staet, zoude men ook Sang Tsjeu, of by achterlating van de letter g, San-tsjeu, dat is, na de ge gemeene schryving van de onze, Sau-cheu, konnen lezen dat zeer na in geluid met Chan-ceu over een komt; gelijk Samson den Geographus van den Franzen Konink, in zyne Kaert van Sina, een Stad van zoodanige naem, buiten de Muur, omtrent deze streek, stelt; anders zoude men dit woord ook wel Soktsjeu, of Suktsjeu, en by uitlatinge van de k, gelijk aen de Mandarynsche uitspraek eigen is, of Sotsjeu, of Su-tsjeu; of gelijk d'onze dit gemeenlijk stellen, So-cheu,

En was de Reis, in die Woestyne, tien*** dagen lang zonder water geweest, en quamen eenige Chataijers, volgens bevel en last, haer aldaer ontmoeten, alwaer op zekeren dag, in een zeer vermakelijk groen Veld, zy Tenten en Zonne-scherm-kleeden oprechteden; midsgaders alderlei spyzen van gebradene Ganzen en Hoeders, als ook gebraden Vleesch: als mede, alderlei zoo drooge als versche Fruitagien, in Porceleine schotels, in rang opdisten, hebbende onder ieder Tafel een Kas met alderlei behangzelen, enz. verçierd gestelt, daer de zelve op rustede. Zy hadden de vertrekken bekleed met alderlei çierlijke groente, en onthaelde haer aldaer met een Gastmael, zeer na op de zelve wyze; doch echter evenwel zoo uitstekende, als zy in de groote Steden gewoon zijn: en wanner nu met eeten uitscheiden, zoo bragten daer ook alderlei slag van drank, die dronken maekt.

Voorts teikende men hier op een lijft aen, het getal van de Dienaren, die de Gezanten gezamentlijk hadden, herhalende het afvragen daer na tot verscheide malen toe, onder een scherpe voorhouding, en ernstige waerschouwing, dat doch het rechte getal, en niet meer, zouden opgeven, wezende de Koopluiden onder het

of Su-cheu, konnen uitspreken; welke plaets in de Sinesche Kaerten mede wel bekent staet, gevende het woord Kata, dat'er by staet, niet anders te kennen, als dat deze Stad onder Chatay gehoort; en ik zou qualijk twyfelen, of dit zal het zelve Sow-chick wezen, waer van de Kataische grenzen is; gelijk de text alheir ook schynt aen te wyzen.

*** Dit is zoo te verstaen, dat zy na 't schynt, in minder dagen afleiden, om de twee dagen maer eens water, en daer na in tien dagen wegs, geen water altoos vonden.

getal van de Dienaers gestelt; gelijk zy op zoodanige wyze hare dienst deden: brengende de lijste van *Amier Chodziah*, en van de Gezant *Koeksieh*, twee honderd perzoonen, en van *Ardewaan*, vyftig perzoonen, uit; en waren de Gezanten van *Mierza Oloeg-Beek* al voor uit gereift, en d'Afgezant van[*] *Mierza Ibrahiem Sulthaan*, aldaer noch niet verschenen.

[*] Deze Mierza Ibrahiem, was mede een Zoon van den Vorst Siahroch, en had zyn gebied over het Landschap Faars of Persis, waer van Sjiraas de Hooftstad is.

Den zestienden van de Maend *Siaäbaan* heeft den *Waang Wadsji*, die d'opperste Bevelhebber aldaer, en als Hooft over de Gezanten, gesteld was, een groot Gastmael aengerecht. Deze dan de Gezanten ontboden hebbende, zoo zijn na des zelfs verblijf-plaets gegaen; en hadden de Chataijers, na haer gebruik, een vierkante plaets beslagen, en de touwen onder malkanderen zoodanig gekruist en gespannen, dat niemand daer binnen eenige ingank konde hebben, als allen door de vier poorten, die aen de vier zyden van dit vierkant waren, hebbende in 't midden van 't zelve een groote opene plaets opgehoogt, alwaer zy een bestek van een *dzierieb*, of een gemet gronds, met een groote Tent beslagen hadden; nevens een behangzel, en 'er was een *Chataysche* Lancie, die daer voor geplant stond, verheffende de vleugels in gedaente van een *Siah-Nesjien*, dat is, van een voor-opene vertrek, van zoodanige gestalte, als waer in de Koningen gemeenlijk haer zit-plaets hebben: buiten dat daer ook een Talaar, dat is, een gepilaerde open vertrek, opgerecht, en boven met Zonne-scherm-kleeden overspannen stond, zoodanig, dat de Zon in het geheele begrip van een gemet, daer in niet schynen konde. Beneden de Tent-stok was een Stoel voor den *Wadsji* of *Dadzji* gestelt, en aen wederzyden, zoo aen de rechter: als aen de slinker hand, eenige ander Stoelen; zittende op die van de slinker hand de Gezanten, en op die van de rechter hand de Chataische Grooten; hebbende de slinker hand by haer grooter aenzien, en rang, als de rechter hand, om naemste deel van het lichaem is, aen die zyde zijn plaets heeft.

Voor yder Gezant stelden zy twee Tafeltjes, d'een met Vleesch, Ganzen en Hoenders, als ook met lekkere Fruitagien; en de andere met hard gebakkene koekjes, en met kleine en groote flessen, alle van Zilver bezet: ook stonden aen wederzyden van de Koninklijke Grooten, Ryks-trommels, die op een verhevene plaets stonden of lagen: noch waren daer Potten met buiken, en een Pot met Sinesche Theé voorts groote en kleine Flessen, mede alle van Zilver. Men had daer mede Muzikanten, Zangers en Instrument-speelders staen, die op alderlei Muzyk-tuig, by de Chataijers gebruikelijk, speelden; als, op een[*] *Baroeg*, een Viool,[§] *Manbeh*, een gemeene Fluit, een andere slag van een rechte Fluit, een Dwars-fluit, eem Sinesche Orgel, Cymbalen, Klaphoutjes, en op gemeene Trommels, na een maet-slag. Ook waren daer schoone welgemaekte Jongetjes, even als Dochtertjes toegesteld, met geblankette roode wangen, en Paerlen in de ooren, die daer alderlei speelen aenrechteden: voorts had men van voorschreve open plaets tot aen de vier poorten toe geharnaste Zoldaten, met een Lancie in de hand, in een zeer statige en deftige gedaente en houw, zonder een voet voor of achter uit te verzetten, zoo dat zy geen Opperhooft van nooden hadden, om haer weder in rang te brengen; ook zoo hadde yder een op zijn behoorlijke plaets, na zijn staet en hoedanigheit gestelt den *Amier Dersoen*, dat is, den oppersten Gezaghebber van de *Diwaan*, dat is, van de gemeene t'zamenkomsten, en van dit onthael of tractement. Hy had een Kop of Komme in zijn hand, enbragt met hem een Kas, die çierlijk met behangzelen, enz. opgetooit was:

[§] Zyn Tartarische namen van Muzyk-instrummenten, my in die spraek tot noch toe onbekent.

* Zyn Tartarische namen van Muzyk-instrummenten, my in die spraek tot noch toe onbekent.

hy langde ook aen yder een Kop of Komme over, en nam daer na ook een Drink-hoorn, waer op zich dan lustig en vrolijk aenstelden.

Eenige Speelders hadden van bord, of aen malkanderen geplakt Papier, gedaenten van Dieren gemaekt, die haer aengezicht zoodanig gebonden hadden, dat men, noch het zelve, noch den hals zien konde, waer mede zy dansten en sprongen, terwyl wel gemaekte Schenkers vast rond gingen, en zeer wel gemaekte blanke Jongens met roode koonen, met Wyn of Drank-fleszen in de hand stonden, dragende daer nevens ook eenige van hen, op hare handen, *bandeesen*, of houte bennen, die met Hazenooten, *jujuben*,[§§] *Tsiehaar-magz*, geshilde Kastanjen, Limoenen, Ajuin, in Azyn ingelegt, open gesnedene Meloenen, en Water-meloenen gestoffeert waren; wanneer d'Overste aen iemand een Kop gaf, zoo bragten zy die *bandeesen* voor den zelve, op dat een ieder daer uit zoude nemen, het geen hem luste en aenstond. Ook had men daer een vermomt

§§ Dit woord van Tsiehaar-magz betekent in het Persiaens eigentlijk een vrucht met vier pitten: doch welke en hoedanig de zelve eigentlijk van forme en gestalte wezen zal, en is my noch niet voor gekomen: of den Autheur moest daer mede Okker-nooten meenen.

perzoon, t'eenemael in de gedaente van een Oyevaer, die na de maet danste, kerende en wendende zijn hooft aen alle kanten zoodanig, dat het gezicht daer omtrent zich als verbysterde: en bragten zy aldus op die wyze dezen dag, van den Morgen tot den Avond, in alderlei vrolijkheit en lustigheit toe.

Den zeventienden van de Maend *Sjaabaan*, traden de Gezanten weder in de Woestyne, en leiden daer weder eenige dagen reizens, en gewoone rust-plaetzen af; komende, na eenige dagen, aen zeker* *Kharawul* of Wacht-plaetze; en was deze *Kharawul* een zeer bevolkt en bebouwt sterk Kasteel, tusschen het gebergte in gelegen, zijnde *(*in deze streek *)* geen andere weg, als alleen door dit Kasteel, moetende alheir door een en de zelve** poort in komen, ook weder keeren en uit gaen.

De Gezanten dan traden in dit Kasteel, alwaer het volk van 't zelve, haer alle telden, en haer namen op schreven.

Van deze *Kharawul* zijn zy weder vertrokken, en in de Stad*** *Nektsieu* aengekomen, alwaer in een groote gemeene Herberg, *Baam* genaemt, die dicht aen de poort van de Stad stond, gehuisvest zijn geworden, alwaer de Chataische opwachters alle de kleeden namen, en na dat de zelve die opgetekent hadden, wederom gaven; en verschaffende haer voorts alle het geen van nooden hadden, zoo eetbare waren, drank, spreeden, als van voertuig, en voer-beesten, alles van het uitgezochste en beste, met een *Katel*, dat is, een viervoetige boven vlakke bedsteede, een stel slaep-goed van Zyde, en een dienaer voor ieder perzoon, om op te passen, en een ieders bevel en last na te komen; en zijn aldus in all *Baams* of gemeene Herbergen, tot aen de Hooft-stad van Chatai toe, op de zelve wyze gedient geworden.

Nektsieu of *Naug-tsieu*, of *Naatsieu* was een groote Stad, met een zeer sterke en hooge muur omtrokken: recht vierkant van form; vervanttende in zich zeer ruime *Bazaaren*, of Mark-straten, van vyftig Gez of Ellen breete, na de maet van 't Geestelijk recht: alle met water beslagen, en geveegt, of met Cement gepleistert. In ieder Slacht-huis verkoopen zy Schapen en Bokken, als ook Verkens-Vleesch en Spek, en geen ander Vleesch. En heeft men in deze Stad zeer veele *Bazaaren*, en kruis-straten; en boven over de vierde sprong van de vier Hooft-straten, een verwulf van hout, op een zeer aerdige en konstige wyze gebouwt, met verscheide verçierzelen; en ook met pinnen, mede van hout, met openingen tusschen beiden, en de kap daer van op de Chataische wyze gevormt. Voorts hadde men boven op de wallen van de Stad, ieder bolwerk overdekt, en de vier poorten aen de vier muuren van de Stad, recht tegen malkanderen over staende: en of wel tusschen twee zoodanige poorten de afftand over malkanderen vry groot is, zoo geleek de zelve echter weinig, ten aenzien van de rechtheit der straten; en hadde men mede op ieder poort een boven-huis, dat twee zolderingen hoog stond. In deze Stad waren ook menigte van Afgoden Tempels, ieder by na van tien gemeten, alle van gebakken en geslepen steen opgehaelt, en ook bevloert; alles zeer net en rein toegestelt. By ieder Tempel stond een schoone en welgemaekte Jongen van behagelijke mynen, die den ingang verleende. Van deze

* Door dit woord verstaen de Perzen eigentlijk een Wachtplaets, die hoog staet, en van waer men verre uit zien kan.

** Dit zal zonder twyfel een van de poorten wezen, waer mede Sina van Tartarye afgesloten word, de welke in die beroemde Muur gestelt is.

*** Dit woord zoude men ook Nang-tsieu, en by uitlating van de g Nankin, in plaets van Nangking, ook mede Nantsieu, of zoo andere schryven, Nancheu, konnen uitspreken, gelijk zoodanig een naem, in en omtrent Sina wel te vinden is.

plaets af tot aen[*] *Chaan Balugh* toe, dat de Zetel-stad des Koninks van Chata is, heeft men negen en negentig *Baams*, of Rustherbergen, alle bewoont en bebouwt; ieder *Baam* of Herberg recht over, of by een Stad, of Vlek gelegen: en voorts heeft men tusschen ieder twee Herbergen een *Khargoedagh*, of *Khargoed*, verstaende daer door een Wacht-tooren of een verheven Huis, dat de hoogte van zestig Gez heeft, waer in zich gestadig twee perzoonen onthouden; zijnde het zelve zoodanig gebouwt, dat men daer van een andere zoodanige Wacht-tooren zien kan: en wanneer nu het een of 't andere vreemds of nieuws zich opdoet, als by voorbeeld, dat eenig teken van een vreemd Leger vernomen word, zoo stooken zy terstond op die Tooren een vuur aen, 't geen die van de naeste Tooren[§] al vervolgens na doen, zoodanig, dat die van het Hof in eene Etmael, van de plaets af, daer het voorsz. voorgevallen is, tot aen de Koninklijke Zetel-stad toe, dat drie Maenden reizens verre is, daer van in 't rouw kontschap krygen; volgende daer op ten eersten *Khoey*

[§]Pharo of Kargoedah.

* Deze Stad word ook wel Chaan-Balukh geschreven: en gelijk in de Mandarynsche uitspraek, en ook in andere Orientaelsche Talen meer, zoo wel als in 't Fransch, de letter k of g, wanneer die een syllabe of woord sluit, om de hardigheit van de klank der letteren, in het uitspreken, by na, of wel, geheel verswegen word, zoo is het ook, dat aen de zelve gemeenlijk de naem van Chaan Balu, of zoo als zy gemeenlijk die uitdrukken, van Cam-Balu gegeven is geworden, het welk in 't Tartarisch eigentlijk het Hof, of een Hof-stad van den Chaan, by d'onzen gemeenlijk Chan geheten, betekent.

of *Koerbi*, dat zijn, Post-loopers, met een Brief van de *Didi*, of Schryvers, waer in alles omstandelijk aengehaelt word, hoedanig die zaek aen haer voor gekomen is, en het zich daer omtrent toegedragen heeft; wordende verstaen door dit woord *Khoey*, eigentlijk eenige Post-huisgezinnen, die op een zekere plaets ter woon geplaest zijn, met last en bevel, dat, zoo wanneer een Brief of eenig ander nieuws bekomen, dat zy van die *Doekoe* of *Wokoe*, dat is, van die Post-plaets, aenstonds het zelve aen de naeste Post-plaets laten toebrengen, hebbende tusschen ieder twee Post-plaetzen twee perzoonen, tot dien einde gereet staen; invoegen in de afftand van een myl, na de maet van het Geestelijk recht begroot, men zestien perzoonen tusschen beiden in [...]en oppas heeft, wordende ieder Wachttoren dagelijks, by beurten en verwisseling, van andere bedient; zijnde daer ook eenige, die by den Schryver hooren, gelijk zich daer ook Post-loopers bevinden, die daer Huizen gesticht hebben, in welke zy zich onthouden.

[+] Van *Nektsieu*, of *Nangsieu*, of *Nautsieu* tot aen *Khamtsieu* of *Kamdzioe*, het welk een andere Stad is, heeft men negen *Baam* of Rust-herbergen tusschen beiden.

Den alder grootsten Hooft-opzienden of Onthael-meester van de Gezanten, heest zijn gezag en bewind in deze Stad, brengende men alle dagen aen hem toe vier honderd vyftig, zoo Paerden als Ezels; desgelijks ook Jongens, die op de Paerden passen, (in het Tartarisch, met de naem van *Baarkhoe* bekent) en mede zoodanige, die aen de Ezels voeder geven; midsgaders ook wagen-trekkers, die zy *Tsienoed* noemen, en in groot getal daer moeten zijn, trekkende zy de wagens met touwen of zeelen over hare schouwers voort, wezende tot ieder wagen twaelf perzoonen bestelt; en hoe zeer het ook in de weg Regend en Sneeuwd, en hoe koud het ook mag zijn, zoo en houden zy echter daerom niet op, van de wagen te trekken. De voorsz. Jongens zijn vriendelijk van aenspraek, en wel gemaekt van lichaem en leden, die de Paerden voor de Gezanten gereet houden, alle met zael, toom en sweep verzien, loopende de rest van haer voor de Paerden, yder om zeerst, en uit stryd tegens malkanderen, tot dat van daer in een andere Herberg komen, hebbende zy in ieder Herberg, Bokken, of Schapen, Ganzen, als ook Look, in Azyn in geleid, Ajuin en andere Eet-groenten meer, voor de Gezanten in gereetheit: men stelde in ieder Stad, voor de Gezanten, een Gast-mael aen, scheidend de openbare Gehoor of Zit-plaetzen in vertrekken af, en stelde, in de plaets daer zy het onthael of de gastery aenrechten, de Ryks-trommel, die recht over de plaets, welk zijn Majesteits Throon verbeeld, staet, daer zy een gordyn voor hangen. Op een verhevene boven platte hoogte, is de Throon, waer nevens, en op zyden, zich zeker perzoon steld; en na dat hy deze Throon nu met een groote mooye Vilt, die zeer zuiver en rein is, om daer op te staen, beleit hadde, zoo nemen de Gezanten mede haer plaets daer op, staende alle de andere achter haer, in rang van ryen en gelederen geordent; gelijk men in die stand op de Muhhammedaensche wyze gewoon is zijn gebed te doen; en na dat'er nu drie mael in de Chataische Tael overluit geroepen was, zoo viel daer op t'elkens den *Raahbaan*, dat is, den Herault van Ceremonien, met zijn hooft op d'aerde, die het zelve ook aen de Gezanten, niet tegenstaende dat zy *Muslimaans* waren, drie mael belaste na te doen, en nuttigde daer op, een ieder, van de Spyze, die op Tafelkens voor haer gezet stond.

[+]Dit zal zonder twyfel de zelve Stad wezen, die in de schriften van d'onzenonder de naem van Chancheu, of Cantsieu, dikwils gemeld staet, als omtrent de grenzen van Sina leggende; en schynt dat het zelve de Stad Kamchick zal wezen, waer van achter de bekende reisbechryving van Anthonis Jenkinson, gewag gemaekt wort.

Op den twaelfden van de Maend *Ramazaan*, dat is, de Vaste-maend, stelde den *Waangi* van *Khamtsieu*, voor de Gezanten een Gast-mael aen; zeggende hy aen haer, dat dit een Gast-mael van den Konink was, en zy het zelve in groote achting beliefde

te houden, en de Spyze daer van met groote smaek en lusst nuttigen moesten: de Gezanten verontschuldigden zich, dat, volgens haer Godsdienst, toen niet eeten, maer vasten moesten: en alzoo aen de Chataijers onbekend was, dat de Muhhammedanen in het reizen niet verplicht waren hare Vasten t'onderhouden, gelijk gemeenlijk ook gebruikt word; zoo wierd die ontschuldiging van de Gezanten ook aengenomen, zendende al het eeten, 't welk ongedist stond, aen haer Huizen.

In *Khamtsieu* was een Afgoden Tempel, die vyf honderd Gez of Ellen lang, en ook zoo breet was; liggende in 't midden van 't zelve een Beeld, welkers gedaente vyftig Gez, en de zelfs voet negen Gez lang, midsgaders het hooft daer van een en twintig Gez in 't ronde was: de Beelden, die boven, over 't hooft en achter de rug stonden, hadden ieder de lengte van een Gez, of wat min of meer: hebbende zy daer ook Beelden gezien, die door werk-tuigen, met trekken, zoodanig bewegen, dat iemand zoude meenen, als of de zelve waerlijk leefden. Aen de

wanden had men zeer konstige Beelden, van zeer bequame Meesters afgemaelt. Rondsom het zelve stonden meer andere Afgoden Tempels gebouwt, op de wyze als de kamers van een *Karewaansera* of Klooster, en alles was met Goud- en Zilverlaken, Banken en Stoelen, die met Juweelen voorzien waren, als ook met Porceleine Kandelaers en Flessen, opgetooit en gestoffeert.

In deze Stad was noch een gebouw gesticht, 't welk de Muhhammedanen aldaer op zijn Persiaensch *Tsiarch Felek*, dat is, het draeizel van den Hemel noemen; wezende een hoog verheven achtkant gebouw van prospect, of doorzicht, hebbende van beneden tot na boven veertien verdiepingen of zolderingen, en op ieder zoldering uitkyk-gangen, elk met een Chataische geplaveide vloer, of met Chataische Spreeden, Vensters en Balkons; midsgaders rondsom het zelve met alderlei slag van Beelden of Schilderyen verzien: daer stond ook een Throon, waer op een Konink zat, staende aen wederzyden van den zelven eenige Beelden van *Eunuchi*, of besnedenen; en ook Dochters: en onder dit gebouw zag men beelden van perzoonen, die ook tot een openbare verschyning van een Konink, op den Throon, vereischt worden; en die aldus dit vertrek, als op hare schouders, geladen hadden, dat twintig Gez in 't ronde, en twaelf Gez in de hoogte, had; altemael van glad en effen gearbeid hout; midsgaders zoo sterk verguld, dat men zoude gezeit hebben, de zelve van louter en geheel Goud te wezen: beneden dit, was een Kelder, waer in spil gesteld was, die onder in een yzere stoel stond, en met het boveneinde aen de zolder, van dit beneden-vertrek, vast geklonken was, zoodanig, dat, door middel van een kleine beweging in de Kelder, dit groote boven-gebouw in 't ronde gedraeit wierd.

Alhier in het Veld, buiten, namenzy van de Gezanten al het geen af, dat voor den Konink mede gebragt hadden, uitgezeit de Leeuwen, die den opzienden van die Beesten, eenen *Pehlawaan Salaahh Eddien* genaemt, zelfs aen het Hof bragt.

En hoe meer de Gezanten aen de Zetelstad van *Chaan-Balug* naderden, hoe aenzienlijker en kostelijker ook de Gastmalen waren, die de *Daroegas* of Schouten, Regenten of Gezag-hebbers, en de *Kalaanters* of Hoofden van de Gemeente aen de Gezanten gaven.

En quamen zy dus alle daeg in enn *Baam* of openbare Herberg, en ieder week aen een Stad; ontmoetende den vierden van de Maend *Siawaal*, d'*Abi*[*]*Daraan*, dat is, het water van *Daraan*, 't welk zoo groot, als de Rivier *Oxus* is: men hadde ook over het zelve een Schip-brugge van drie en twintig vaertuigen, met ketenen, en haken, aen malkanderen gehecht, geslagen; wezende deze ketenen aen wederzyden van 't water vast gemaekt, met twee yzere bouten, ter dikte van eens mans middel, die in de grond wel ter degen hecht en stijf in geslagen waren, en togen de Gezanten daer over met groote moeite; hebbende aen de overzyde van de Rivier, *Khararaan*, een Stad, in welk zy aen de Gezanten een grooter Gastmael gaven, als noch elders anders te vooren gedaen hadden.

In deze Stad was een groote Afgoden Tempel, diergelijke zy van de grenzen van Chata af tot daer en toe, noch niet aenschouwt hadden, en stonden daer drie huizen van lichte Venus-vrouwen, zeer çierlijk gestoffeerd, en verzien met heel schoone Vrouwen, die meest Chataische waren; en noemden zy deze Stad, wegens hare uitstekende aengenaemheit *Rhosnabaad*, het welk in Persiaensch een woonstede van schoonheit betekent.

[*]Dit woord Daraan, is een Tartarische naem, en zal licht qualijk geschreven, en Khara Moeraan, moeten zyn, of anders, Khararaan, zoo als weinig lager staet, t' welk daer mede nader over een komt, betekende dit water van Khara-Moeraan, eigentlijk op zyn Tartarisch de Shryvers van Sina genoeg gemeld.

Van daer weder vertrekkende, zoo zijn zy ettelijke Steden door getogen; gerakende den twaelfden van de Maend *Likaidah*, aen een water, dat twee mael zoo groot als d'*Oxus* was.

En na dat noch ettelijke andere Rivieren, zoo ment vaertuigen als hulp van bruggens, over getrokken hadden, zoo zijn den zeven en twintigsten van de zelve Maend aen de Stad[§] *Tsiendien-poer* gekomen, die uitermaten groot en zeer volkryk, midsgaders met zeer groote Afgoden Tempels verzien was, zijnde aldaer een gansch en geheel gegoten Beeld, van geel Koper, dat verguld was, van vyftig Gez hoogte, vol handen aen zijne ledematen,[+] en in ieder hand enn oog; noemende dit het Beeld van duizend handen, 't welk in de Landen van Chatai een groote befaemheit en aenzien heeft. Daer stond ook een Bank of Throon van geslepen Berg-steen, op een zeer wonderbare aerdige en vreemde wyze op gezet, waer dit Beeld op geplaest was, met ettelijke galdereyen en doorzicht-plaetzen rondsom ieder, van verscheide zolderingen; d'eerste verby of boven de hiel, de tweede aen de knye, de derde boven de zelve, een andere over de middel, noch een over de borst, en dan weder een over het hooft, hebbende voorts dit gebouw al boven malkanderen zeer aerdige verwulfde dakken, en is het geheel boven met een zoodanige kap op

[§]Dit is een Tartarische naem.

[+]Dit zal het Beeld van de Windra zyn, waer van in Rogery open deure tot het Heidendom, breeder gemeld word.

gehaeld en bekleed, dat de geen, die het ziet, daer over verstelt moet staen; en had het zelve* zes Estages of Zolderingen, waer op men, zoo van binnen als van buiten, konde rond gaen. Dit Beeld stond over einde, hebbende ieder voet na by de lengte van§ twee Gez; men zeide, dat daer aen omtrent een menigte van honderd duizend beest-draeg-lasten geel Koper gebruikt zoude zijn: voorts had men daer ook kleine Beelden van pleister-werk, met verwen geschilderd; als mede, Bergen met Berg-gangen, van zeker Cement opgeworpen, en ook Spelonken en Grotten daer in: desgelijks mede Beelden van Monnikken, en *Dsiogis* of *Fogis*, dat zijn poenitentiarissen of boet-plegelingen, die in een Kasteel zaten, en alderlei aerd van boet vaerdigheit deden, in hare natuurlijke gedaente van Godvruchtigheit, als anders gesteld: en vertoonden zich daer ook Tygers, Luipaerden, Draken; als mede, Boomen, zeer natuurlijk na 't leven geformt of afgemaelt; nevens meer andere Schilderyen, met de meeste konst en aerdigheit uitgewrocht. Deze *Pagoda* of Afgoden Tempel besloot noch menigte van andere verhevene gebouwen binnen in zijn omvang. In deze Stad was ook een draei-gebouw van alzoo groote konst, als die van *Khamstieu*.

*Dit komt over een met de zes voorname deelen des menschelijken lighaems, waer in het zelve by de Heidenen, gemeenlijk in de hoogte afgedeelt word

Voorts zoo leiden de Gezanten alle dagen enn reize van vier mylen af, tot dat in de morgenstond, den zesden van *Zihhoddziah*, aen de poort van *Chaan-balug* quamen; ziende toen een Stad, die uitermaten groot en+wyt uitgestrekt was, beslaende ieder muur een myl in de lengte, hebbende op, of aen, of buiten de muuren, omtrent honderd duizend of meer Doornen (tot een bescherming *)* by voorraed geplant staen, alzoo noch aen 't bouwen waren. Wanneer men de poorten nu geopent hadde, zoo lieten zy de Gezanten door of voorby een bolwerk, waer aen zy noch met bouwen bezich waren, de Stad intrekken, die aen de deur van 't Koninklijke Hof aftraden, alwaer men een plein met geslepen steen bevloerd, van zeven honderd voeten lengte had, waer over te voet gingen, ziende aen de rechter hand vyf Eliphanten staen, die hare snuiten over de weg heen gestrekt hadden, waer door zy moesten gaen, tot dat aen de deur of poort van een Paleis quamen, daer den Konink zijn wooning heeft; beoogende daer mede een zeer ruim, schoon en uitermaten, voor he gezicht, behagelijk plein, met een gebouw, dat hoog opgehaeld stond, waer in zich een boven vlakke hoogte vertoonde, die vyftig Gez verheven stond, met kolommen of pylaren vande zelve lengte of hoogte daer opgerecht; waer boven op zy weder een Zael van zestig Gez legte, en veertig Gez breete, gebouwt hadden: voorts had men, eer men noch aen die pylaren quam, drie poorten, door de middelste, van de welke, den Konink allen, in en uit gaet; doch de Grooten door de linker en rechter poort, en het geringe volk gaet door andere ingangen. Boven op het dak van de poort, hadden zy de Ryks-trommels, en een klok geplaetst, alwaer twee perzoonen waren, die daer op pasten, tot dat zijn Majesteit zich van zijn plaets na de Throon bewegen zoude: en waren daer des morgens al me den dag wel drie honderd Menschen voor het Paleis van den Konink vergaderd; midsgaders ook wel twee duizend, zoo Zangers als Speelders, die alle over einde stonden, makende een overeen stemmend geluit, van de Toonen Bassus en Superieus, met hare speel-tuigen; strekkende alle hare gezangen allen tot lof en prys van zijn Majesteit. Ook had men daer twee duizend Zoldaten

+Het schynt deze Stad meest vierkant zynde, elke muur voor een zyde van de Stad worde verstaen.

§ Dit schynt een misstelling; want na de hoogte van dit Beeld, dathier op vyftig Gez gesteld word, moet een voet meer lengte uitbrengen.

staen, met[*] *Rendziedzi*, Stooken,[§] *Zoebien*, Helbaerden, *Chisiti Foelaad*, dat zijn stukken van Stael, der gedaente als een gebakke steen, Bylen, Lancien, Houwers, en Knodzen, in hare handen. Eenige hadden Chataische Waeyers in hare handen, en stonden aen wederzyden huizen en vertrekken voor Vloer-spreders en Tente-planters, en ook opene Voor-zalen en Galdeyren met zeer groote pylaren: de muuren waren mede alle van geslepen Berg-steen opgehaeld. Doch, om kort te gaen, wanneer nu de Zon op was, zoo sloegen de geene, die boven op het Paleis na den Konink wachteden, op de Ryks-trommel, en ook op andere Trommels; gelijk mede op de Scharmeyen, Cymbalen, Fluiten, en de Klokken speelden; wordende daer op drie deuren geopent, en ging het volk daer op ook na binnen, met een zeer verhaeste tred, brengende de gewoonte van Chatai mede, dat men in deze gelegenheit by na als loopen moet.

[*] zyn namen van geweer en gereedschappen.

[§] zyn namen van geweer en gereedschappen.

Na het overgaen van het eerste plein, quamen zy in het tweede, dat mede zeer ruim en noch aengenamer van uitzicht, als het eerste was, alwaer een hooger en grooter verhevene Paleis, als in 't eerste, zich in 't gezicht op dede; en vervolgens men hen by een Throon bragt, met vier uitstekende hoeken gevormt, waer van de tusschen-stand der vier hoeken, beliet en bekleed was met geel Armozyn, en Goud besprenkelde Chataische Stoffen, daer in de Vogel *Simurg*, en andere beelden, gewrocht of geschilderd waren; stellende

voorts op die Throon een Goude Bank of Stoel, of wel een hooger Throon, waer nevens de Chataijers aen wederzyde, in rang, gesteld stonden: eerst de Hooftmannen over tien duizend, en dan de Hoofden over duizend, ieder met een bort in de hand van een Gez lengte, en een vierendeel Gez breete, na de maet van de Geestelijke Wet gerekent, en alle met de oogen zoodanig na de grond gevestigt, dat nergens anders haer gezicht heen sloegen; hebbende achter haer ook een menigte, meer als men denken zoude, van Harnaffiers en Lanciers, in ordre geschikt, waer van zommige ook hare bloote Houwers in de hand hadden, alle zoo stil en zonder beweging, dat men zeggen zoude, dat zy zelfs haer aessem niet eens halen.

Na een uur quam den Konink uit zijn Vrouwen-huis, klom op den Throon, over vyf Zilvere trappen, en ging aldaer in een gansch Goude Stoel, die daer op geplaetst was, zitten; staende aen wederzyden van den Konink aldaer ook eenige perzoonen, en eerstelijk, tien schoone blanke Dochters, met schitterende oogen, als de Zon, met het haair, dat van verw als Amber, en mede met Amber berookt was, rondsom het hooft geknoopt, den hals bedekt, en in de ooren groote Paerlen, van een zeer goed water en luister, ieder met papier en een pinceel in de hand, die alles aentekenen, het geen den Konink zegt; dat zy aen zijn Maejsteit, wanneer weder binnen in 't Vrouwen-huis verscheenen is, t'elkens in eerbiedigheit vertoonen en voorlezen.

Doch om kort af te breken, zoo verrichte zijn Majesteit eerst de Justitie van de gevangenen, die een getal van zeven honderd perzoonen uit maekten; eenige wierden met een planks-gewyze blok aen den hals gesloten, waer in een gat was, daer het hooft door stak, ieder van een perzoon opgepast, de welke den misdadiger by het haair vast hielt, wachtende zoo lang, tot dat den Konink zijn vonnis over den zelven uit spreekt; hebbende zijn Majesteit aldus eenige van haer weder na de gevankenisse gestiert, en een gedeelte van dien hoop ter dood gedoemt.

En hebben geen Schout of Amptelingen van de Justitie in eenige Ryken van Chatai, de magt, om eimand, op eigen gezag, ter dood te brengen; en wanneer nu iemand een zoodanige doodwaerdige misdaed bedreven heeft, en hy gevangen is, zoo hangen zy aen zijn hals een stuk van een plank of bort, waer op zy zijn naem schryven, met de hoedanigheit van de straffe eenes zoodanigen misdaets, in gedaente, als de Wetten by haer bevelen, en zenden hem dus geketent, en met een slot-hout om den hals, na *Chaan-balugh* toe; en al was schoon de reize tot daer en toe van een geheel Jaer verre, zoo en zullen nochtans nergens stil blijven of zich ophouden, voor dat aen de Hof-stad komen.

De verschyning van de Gezanten, voor den Konink.

WAnneer nu de zaken van de misdadigers afgedaen waren, zoo bragten zy de Gezanten dichte voor den Throon, in d'asstand van vyftien *Dsierieb* of gemeten, als wanneer eenen *Amier-Zadeh*, of Zoon van eenen *Amier*, dat is Ryks-groote, de zaken en gelegentheit van de Gezanten, in het Chataische Schrift, ter neder gestelt, over luit op las,van inhoud, als volgt.

Dat zy een zeer verre en lange reize afgeleit hadden, en van zijn Maejsteit *Siahroch*, als ook van zijne Kinderen, met schenkagien en giften, voor zijn Majesteit afgezonden waren, op dat met hare hoofden in eerbiedigheit tot op de grond met een slaefsche

onderdanigheit buigen, en met een oog van genade en barmhertigheit aenschouwt mogen worden.

Eenen *Maulăna Hhadzji Khăzi*, dat is, Heer Pelgrim van *Mekkagh*, en Rechter in 't Geestelijke over de Muhhammedanen, die een van de Ryks-grooten en na by-lingen van zijn Maejsteit was, quam daer op met eenige Tael-kundigen, en wel bespraekte Muhhammedanen, by de Gezanten, zeggende eerstelijk, bukt met uwe lichamen, en daer na, raekt uwe hoofden tot drie mael toe op de grond; waer op de Gezanten hare lichamen boogen, en het hooft om laeg bragten, zonde echter nochtans met het voorhooft op de grond te raken; en namen de Gezanten, en de Grooten onder haer, zoo van Koninklijken Huize, als adnere, de Brieven van zijn Majesteit *Siah-roch*, zijn Hoogheit *Bay Sanghar*, en van de andere Koninks Kinderen, uit bevel, op hare armen, na dat de zelve al voorens in een lap geele Zatyne Stof gewonden waren; bregende het gebruik onder de Chataijers mede, dat men al het geen, 't welk aen den Konink gehoort of geschikt is, met iets, dat geel is, moet bewinden.

Dezen *Maulăna Hhadzji*, nam haer voort de Brieven af, en gaf de zelve aen eenige besnedene over, die voor de Throon van zijne Majesteit stonden, en de zelve dus aen den Konink over - reikte, die de zelve eerst bekeek, en daer na weder aen

de besnedene ter hand stelde. Zijn Majesteit quam daer na van zijn Throon af, en ging na beneden op een Stoel zitten, alwaer zy hem toen duizend Eeren-kleden voor bragten, namelijk duizend[*] *Keldziahs*, en twee duizend *Khabayen*, dat zijn Rokken, die hy alle aen zijn Kinderen, Bloed-verwanten en Na-magen, uit deelde, welke alle de zelve daer op ook terstond aentrokken.

[*]Dit is zeker Tarterskleed.

Na dit leiden zeven perzoonen van de Afgezondenen, dicht voor den Throon, als *Chodziah, Koektsieh, Sulthaan Ahhmed, Geijaas-Eddien*, en *Argedaakh*, nevens noch twee andere, die aldaer neder knielden, wanneer zijn Majesteit haer eerst verscheide vragen van eenige zaken en toestand des Ryks; als mede, wegens de Godsdienst van *Mierza Sia-roch* dede; en daer na, of[§] *Khara Foesef* ook wel Gezanten zond, en goederen van Schatting gaf? waer op zy van ja antwoorden, en dat zijne Majesteit *Wadzijs* of *Watsjies*, zy aldaer zelfs gezien hadden, en dat'er een Afgezant van hem met Giften en Schatting-goederen verschenen was. Hier na vraegde zijn Majesteit, of het Koorn aldaer dier of goed koop, en of het daer van alle andere wenschelijke dingen schrael of vol op was? waer op zy dienden, dat d'overvloed daer van boven alle gedachten ging, en het Koorn aldaer in meerder overvloed was, als men inbeelden zoude konnen. Zijn Majesteit zied daer op, het is zoo wanneer den Konink zich tegens den boven al verhevene God wel en oprecht draegt, zoo verleent hy ook overvloed van alderlei dingen, en maekt alles goed koop. Voorts zoo zeide zijn Majesteit, ik heb in gedachten, om eenige Gezanten aen *Khara Foesef* te zenden, vermids in zijn Land zeer veel schoone Paerden vallen; vragende daer op; of de weg ook veilig was: zy antwoorden, dat, in gevalle *Siah-roch* zulks beliefde te belasten en aen te bevelen, dat dan met alle gemak en in volle zekerheit, gaen en komen konden; passende zijn Majesteit daer op, dat dit wel wist: voegende voorts daer op, gy lieden zijt van een verre weg gekomen, staet op, en nuttigt wat spyze. Men bragt haer daer op in eerste [...]n, en stelden voor ieder een Tafel met een Stoel daer aen: en wanneer zy nu met eeten gedaen hadden, zoo zijn zy gelast, na haer Herberg-plaets te gaen, alwaer een schoone Katel, Matrassen en Kussens van Damast, als ook Schoenen of Muilen, van de zelve stof, zeer aerdig genaeit; desgelijks mede Basilicum, Zandel, een Konfoor, Kattoene Vloer-spreden en sijne Matten, gereet vonden; gelijk ook buiten dat, zy aen wederzyden, zoo aen de rechter als aen de slinker hand, noch andere Katels zagen staen: haddende voor elke vyt perzoonen een byzonder vertrek bestelt, waer in een Komme, en Pot, Lepel en een Tafel geplaetst stond, verschaffende dagelijks voor ieder twee perzoonen twee achter-bouten van een Schaep of Book, een Gans twee Hoenders, twee[*] Man Meel, een groote Komme met Rys, twee hard-gebakkene Koekjes, Confituren, of ingemaekte Zuiker-spys, een Vat met Honing, Look, Ajuin, verscheide zoort van groente sterke drank, en een bakje of doos met Zuiker-gebak; behalven dat men haer ook noch ettelijke Dienaren toegevoegt hadde.

[§]Deze Khara joesef is een Prinze van de Turkemannen in Mesopotamia en daer omtrent geweeft, die aen Tamurlaen en zyn eersten Nazaten, met zyne tegenstand en oorlogen, werk genoeg gegeven heeft.

[*]Door dit woord van Man, word verstaenzeker gewigt van ettelijkke ponden, die in veele Landen meest verscheiden zyn, zonder dat wete op wat zwaerte ieder Man alhier gerekent word.

Een Gast-mael van den Konink voor de Gezanten.

DEn negenden van de Maend *Zihhoddzjab*, quam den *Siakăwul*, dat is, den inleider van de Gezanten, des Morgens al heel vroeg, met gezadelde Paerden; haer aen zeggende, dat op staen, en zich te paerde begeven moesten, vermids den Konink een

Gast-amel voor haer aente rechten had; en men bragt haer alwaer toen omtrent de drie duizend Menschen zich verzamelt bevonden. Als de Zon nu op was, dede men de drie poorten open, en men bragte de Gezanten, op het bevel, haer hooft uit eerbiedigheit drie mael aen d'Aerde boogen, wordende daer op aen haer gezeit, dat buiten gaen, en zich licht maken zoude, dat is, de natuur ontlasten moesten, alzoo niemand op het Gast-mael mag weg gaen, om de nootzakelijkheit van de natuur te volbrengen; en scheiden de Gezanten daer op van malkanderen, komende een weinig tyds daer na weder by een, en gingen toen binnen, gaende voorby de Throon van Justitie, en quamen daer op by het tweede Paleis, daer een zeer ruim schoon plein vernamen, 't welk met zeer schoone geslepene Berg-steenen bevloert was, alwaer voor aen een groote Throon stond, hooger als de gedaente van een Mensch, verheven, met Zilvere trappen aen weder zyden, te weten, een aen de slinker, en twee aen de rechter hand; ook stonden aldaer twee besnedenen, die voor haer mond tot onder aen de ooren toe, een bekleedzel van bord, of t'zamen geplakt Papier gebonden hadden: voorts hadden zy op deze groote Throon noch een kleinder Throon gesteld, die veele hoeken had,

en met lage en dichte trappen aen de rechter en slinker hand bezet was, waer op zy eenige Rook-vaten geplaetst hadden; en bestond alle het zelve uit hout, dat zeer sterk verguld was; hebbende *Maulăna foesef*, den *Khăzi* of Geestelijke Rechter over de Muhhammedanen, aldaer ons gezeit, dat het al acht Jaren geleden was, dat zy die Throon volmaekt hadden, en echter nochtans in al die tyd noch niet van dat verguldzel afgesleten was. Voorts waren de pylaren van dit gebouw, en trappen, met alderlei verwen, zoo konstig verlakt, dat men daer over verwondert moest staen. Verders zoo stelde men voor den Konink eenige Tafels, met alderlei behangzelen, enz. verçiert, en daer op eenige Spyze en Zuiker-gebak; en stonden aen wederzyden van de Throon schoone en welgemaekte *Wadzjis* of **Watsjis*, ieder met een Pylenkooker en een Houwer aengegord, en een afhangende Schild verzien.

*Wat voor Amptelingen eu bedienden, met dit Tartarische woord verstaen worden, en derf niet vast stellen, het zoude kunnen wezen, dat de zelve Hopluiden van zijn Majesteits Lyfwacht waren.

Achter deze had men Zoldaten, en een zekere slag Ruiters, met bloote Houden wers in de hand. Voorts de plaets van de Gezanten was aen de rechter hand besteld.

Voor perzoonen van Eer en Aenzien, of wanneer zy iemand byzonderlijk eeren willen, stellen zy drie Tafels, en voor de geen die wat lager zijn, of zy minder achten, twee; en voor zoodanige, die noch wat minder in rang zijn, maer een Tafel; midsgaders, voor de overige perzoonen van noch geringer staet, die daer tegenwoordig mogte zijn, aen twee en meer te zamen, maer eenen Tafel; gelijk dit ook omtrent die Afgezanten alzoo gepleegt wierd. Verders hadden zy voor den Konink, dicht by het Venster, en Zael, een Ryks-trommel geplaetst, waer by een perzoon op een hooge stoel stond. Ook hadden zy een byzonder vertrek van tien Gez in de lengte, en ook zoo veel in de breete, met geel Armozyn afgeschoten, waer in men des Koninks eeten en drank in ordre gereet stelde.

Zoo dra als men nu de spyze en drank van den Konink aen brengt, zoo vangen de Speelders en Zangers ook hare Muzyk aen; en komen daer op ook zeven perzoonen, al buitelende en springende, tot dicht aen den Throon, die de spyze en drank in groote ronde doosgewyze vaten, waer van het dekzel ook het zelve gedaente heeft, voor de Vrouwen obdissen, hangende voor de zelve gordynen, aen wederzyden, met Zyde koorden aen de einden gebonden, die twee besnedene, aen de beneden-einden, vast houden, brengende het middelste van die koorden op een zoodanige plaets, in dier voegen gemaekt, dat, wanneer zy daer aen maer trekken, de gordynen in malkanderen plooyen en verschuiven, en aldus tusschen beide een ingang of open laten.

Wanneer dit alles nu zoodanig beschikt en bereid was, en den Konink nu buiten quam, zoo speelde men op Muzyk-tuigen; en als zich ter neder gezet had, zoo hielden die alle daer mede weder op.

Omtrent twee Gez boven het hooft van den Konink, had men een gedaente van een hooft of kop gebonden, in gestalte van een *dais*, of verhemelte, en dit van geel Zatyn, met vier Draken, die tegen malkanderen aen vlogen.

Als zijn Majesteit nu ter neder gezeten was, zoo bragten zy de Gezanten voor den Konink, die, op het bevel, haer hooft drie mael tot aen de Aerde neigden; keerende daer op weder te rugge, na hare plaetzen, daer een ieder zich voor hare Tafels ter neder zettede; en of wel t'elkens spys en drank genoeg over bleef, zoo bragten zy echter nochtans ieder uur al weder ander eeten, als Schapen-vleesch, Ganzen en Hoenders, op, terwyl inmiddens de Speelders hare oefening pleegden, en eerstelijk zeker getal van ongebaerde zeer schoone Jongens, als jonge Dochters, toegesteld, met Ceruis geblanket, en aen hare koonen met rood beschilderd, midsgaders met Paerlen in de ooren, en in Goud en Zilver Laken gekleed, met alderlei verçierzelen

en aerdige geschilderde opene Bloemen van onderscheidene verwe, die van Papier en Zyde gemaekt waren, in de hand, danzende alle zeer net op de maet.

Hier na maekten twee Jongens van tien Jaren alderlei konsten van buiteling, enz. boven op twee stokken: voorts zoo lag daer zeker perzoon op zijn rug, met zijne beenen om hoog gestoken: dees stelde een stoel op de planten van zijne voeten, waer op een ander perzoon al dit toestel zamen op zijne handen nam, rechtende een Jongen van tien of twaelf Jaren zich toen daer boven op, die aldaer eenige konsten bedreef; en na dat aldaer aldus zeer wonderlijke buigingen en bewegingen gedaen h[...] zoo verliet hy onder anderen eens z[...] schielijk het bovenste einde van die stoel, zoodanig, dat ieder een meende, dat hy al vallende ter neder storten zoude, doch hy wipte zich met een sprong, eer noch beneden quam, weder op, en greep dus die stoel in de lucht andermael aen.

Onder de Speelders was 'er een, die op een *Mah-toegan*, de twaelf Melodies van de Muzyk met accoort speelde, op

een geheel andere wyze, als de trant der Chataischen is, en wierd voorts aldaer ook op meer andere werk-tuigen gespeeld.

Dit openbare Gast-mael duurde, van 's Morgens af, tot dat de Middag voor by was: en zag men daer ook op d'open plaets mede verscheide gevogelte, als Tortel-duiven, Kraeyen, Kieken-dieven, en meer anderen, het geen daer gestrooit was, op pikken en eeten, zonder voor iemand te schrikken, door dien niemand haer eenig leet dede.

En wanneer het Gast-mael ge-eindigt was, zoo liet zijn Majesteit aen de Loftuiters en Zangers, eenige Eer-giften en beleeftheden doen, waer op dan de asscheid ook volgde, en al het Volk scheide.

De Gezanten bleven aldus, op de wyze, als vooren, vyf Maenden in deze Stad, genietende dagelijks het zelve onthael, meer noch min, als haer den eersten dag toegeleit was; terwyl inmiddens ook eenige Gast-malen voor vielen, waer in de Speelders t'elkens op een andere wyze, doch ieder reis veel beter, als te vooren, hare speelen aenrechte.

Op het Muhhammedaensche Feest van het Slacht-offer ('t welk op den tienden van de Maend *Zihhoddziah* voor komt) zoo hebben de Gezanten te zamen met de Muhhammedanen, in het Tempel-huis, dat den Konink voor hen laten bouwen heeft, hare gebeden gedaen, en voorts de verdere plichtigheden, de welke dien dag vereischte, aldaer verricht.

Den zeventienden van *Li-hhoddziah* bragt men, op des Koninks bevel, eenige misdadigen op de gerechts-plaets; hebbende de Chataijers in hare rollen aengetekent, wat straffe tot ieder misdaed bestemt was, zonder meer: wezende by haer gebruikelijk, dat zy zeer naeuw en net onderzoek, omtrent de misdadigen, nemen; waer toe den Konink twaelf gerichts-kamers heeft; en zoo wanneer nu iemand van een misdaed beschuldigt, en het zelve in elf kamers voor bewezen gehouden word, en in de twaelfde het zelve aen haer niet klaerlijk en blijke, zoo kan hy noch vry raken; en in gevalle aldus noch iemand, al was het schoon zes Maenden reizens van daer, in 't belang van den misdadigen vereischt word, om kennisse van de zaek te geven, zoo stellen zy hem niet ter straffe, maer houden hem zoo lang gevangen, tot dat die perzoon daer komt, en die zaek ter degen bewaerheit worde.

D'ontbieding van de Gezanten in 't nieuwe Hof, en van het nieuwejaers Feest aldaer.

DEn zeven en twintigsten van de Maend *Muhharrem*, zond *Maulăna Joesef Khaăzi* by de Gezanten, haer latende weten, dat het daegs daer aen Nieuwe-jaer was, en den Konink zijn intrede in het nieuwe Hof zoude doen; als mede, dat het verboden was, om eenige witte kleden op die tyd te mogen aen doen.

Omtrent de middernacht quam den *Siekawul*, of geleider van de Gezanten, en bragt haer in 't nieuwe Hof, 't welk een zeer verheven gebouw was, waer aen men negentien Jaren gearbeid hadde; wezende dien Nacht in de winkels, buitenvertrekken, en in de straten en stegen, zoo veele Lampen en Toortzen ontsteken, die zoodanig een licht van haer gaven, als of het dag was; bevindende zich op die tyd ook aldaer uit het Land van *Chata* en *Chotan*, als mede, van *Tebet*, wel honderd duizend Menschen te zamen aen dat Hof; en gaf den Konink toen aen zijne Ryks-genooten een Gast-mael,

en stelden mede voor de Gezanten, buiten de plaets van den Throon, Tafels, doch voor de Ryks-grooten binnen in 't Paleis: en had men hier voorts twee honderd duizend Menschen, eenige met wapenen en geweer voorzien, andere met Chataische waeyers in de hand, en een geschilderde schild op schouwder, op gepronkt; terwyl inmiddens de Speelders alderlei danzen en speelen, op een ongemeene wyze, aen stelden.

Van de deur van 't Paleis af, tot aen 't einde van het gebouw, was de tusschenstand een duizend negen honderd en twintig *Dsierieb* groot, wezende alle die gebouwen van geslepen Berg-steen, en steen van Porcelein Aerde gebakken, opgehaelt, en een ruimte van omtrent drie honderd Gez bevloert: hebbende de Meesters en Bazen van dat Land, zoo in het steensnyden en slypen, als in het maken van alderlei hout-werk; en desgelijks mede in 't schilderen, en in het bakken va alderlei geverwt verglas-werk, haers gelijke en weerga niet.

Voorts zoo duurde dit Gast-mael tot de Middag toe, wanneer ieder zich na zijn huis begaf; gelijk ook, toen de Paerden aldaer weder gebragt waren, waer mede de Gezanten ook na hare huizen reden.

Den Konink heeft alle Jaren het gebruik, dat hy ettelijke dagen niets nuttigt van het geene dat leven gehad heeft, noch uit zijn vertrek, waer in zich verhout, komt, als

ook niemand van Vrouwen-of Man-volk by zich laet, houdende zich aldus op, in een kamer, waer in niemand verschynt; na dat te kennen gegeven heeft, dat aen den God van den Hemel zijne dienst-plicht zal gaen volbrengen.

Op dien dag nu, wanneer zy de Gezanten daer bragten, zoo quam den Konink uit een zoodanig vertrek, en begaf zich na de *Hharam*, of het Vrouwen-huis, op welke tyd de Eliphanten zeer kostelijk met alderlei çieragie opgepronkt waren, die zijn Majesteit in een boven ronde draegzetel van Goud droegen, verzeld met Vaendels van alderlei verw, en een krygst magt van vyftig duizend man, zoo voor, als achter, geschaert; nevens noch eenige andere verçierde draeg-zetels, die zy mede op de schouwder voort zetteden; en dit alles, onder het speelen op speel-tuigen, met zoo een zoet en lieffelijk geluit, dat het niet te beschryven is. En niet tegenstaende deze groote opgepropte menigte, en dat gewoel van Menschen, zoo hoorde men nochtans geen het minste geraes, noch eenig ander geluit, als maer alleen van de Muzyk: en verscheen den Konink aldus met deze Staet en Pompe in zijn *Hharam*, of Vrouwen-huis, vertrekkende het volk hier op, ieder na haer verblijf-plaets. Het is mede her gebruik, dat zy in die tyden, by nacht, over al Lampen en Licht aensteken: ook maken zy, zeven dagen lang achter malkander, een berg van hout, die met groen-geverfde hoorn bekleed is, zoodanig, dat men zeggen zoude, dat het zelve een berg van Esmeraude waer, hechtende daer aen, en op, wel honderd duizend Lampen, met leid-touwtjens van d'een tot d'andere, die in de *Naphtha* gedoopt, en met vuur-pylen bebonden zijn, de welke langs de zelve konnen loopen, en dus elke Lamp daer aen komen, en aen steken kan; brengende aldus alle de Lampen van boven die berg af, tot beneden roe, over al, als in een oogenblik, te gelijk in brand. Behalven dit, zoo heeft het volk van de Stad ook menigte van Lampen, op die tyd, in hare winkels en huizen aengestoken: en wierd in die zeven dagen niemand over eenige begane misdaed aengevat, en pleegd den Konink dan ook groote mildadigheit, en verleent aen veele vergiffenis; stellende mede, op die tyd, schuldenaers van het Hof, en andere gevangenen, in vryheit.

En hadden de Chataische Ster-kykers voorzeit, dat aen het Paleis van zijn Majesteit, in dat Jaer, schade, van den brand, zoude overkomen, waer om dan ook het aensteken van Lamp-lichten, by nacht, tot afweering van dat ongeluk, in die tyd gelast is geworden.

En vervoegden de Ryks-grooten toen zich ook gezamentlijk ten Hoof, na de oude gewoonte, alwaer van zijn Majesteit dan met een Gast-mael onthaelt, en met Eeren-kleden begiftigt wierden.

D'ontbieding van de Gezanten voor de vierde mael, ten Hoof, en vertooning eenes Koninklijke Placcaet van vergiffenis voor eenige misdaders.

DEn dertienden van de Maend *Safar*, quam een geleider van de Gezanten, die haer haelde, en aen de poort van het eerste Paleis bragt, alwaer neder knielden, en met haer hooft op de Aerde neigden; men bragt daer een andere Throon, recht over de Throon van den Konink gesteld, waer op drie perzoonen zich vervoegden, waer van twee een bevel-schrift van den Konink om hoog hielden, dat den derde met een sterke stem overluit las, zoodanig, dat een ieder het zelve hooren konde, doch dit geschiede

in de Chataische Tael, die de Gezanten niet verstonden, meldende het zelve geschrift, in wezen, dat 's nachts, op den tienden van deze Maend, de tyd van een nieuwe Lamp-licht verscheen, en zijn Majesteit de gevangene misdaders en schuldenaers, van het Hof, vry gegeven en quyt gescholden had, behalven de geene, die een neerlag gedaen hadden; als ook, dat de Gezanten tot die tyd toe, zich nergens anders begeven mogten.

Na dat nu dit geschrift gelezen was, zoo leiden zy het zelve in een gepylaert huisken, met een kapje daer over, waer boven een goude ring, zeg op dat houte kapje, 't welk geel was, vast geklonken was, waer aen men een geele Zyde koorde vast gebonden hadde, daer by zy dat Placcaet of geschrift, en dat huisken, neder lieten, en bragten het aldus na het huis, daer de Gezanten waren, alwaer zy eenige af-schriften namen, en over al in 't Land zonden.

D'ontbieding van de Gezanten, voor de vyfde mael, by den Konink, en de toezending, van Valken, aen haer, en hare verheerlijking met schenkagien.

WAnneer nu de nieuwe Maen, van de Maend *Rabea*, zich vertoonde, zoo liet de Konink zijne Valken by zich brengen, en belastede daer op de Gezanten te halen, zeggende aen haer, dat aen die geene Valken zoude geven, die aen hem goede Paerden gebragt hadden; bestellen-

de aldus drie Valken aen *Sultaan-Siah*, den Gezant van *Mierza Ologbeek*, en ook drie Valken aen *Sultaan Ahhmed*, den Gezant van *Bay-Sangar*; als mede, drie aen *Siadi Chodsiah*, den Gezant van zijn Majesteit, den gelukkigen *Chakhaan Mierza Siah-roch* ter hand, die de zelve daer op weder aen de Valkeniers over langde, om, op haer vertrek, dan aen haer ter hand te stellen.

's Daegs daer aen, ontbood zijn Majesteit de Gezanten weder by zich, en zeide haer, dat zich na de grenzen van zijn Land wilde begeven; en de Gezanten zich inmiddens gereet maken moesten, om weder na haer Land te vertrekken. Aen *Ardaakha*, den Gezant van* *Mierza Siwergatemisch*, zeide zijn Majesteit, dat'er geene Valken voor hem waren; en schoon 'er al de zelve mochten zijn, dat hy echter geene aen hem zoude geven, om dat de zelve van eenen *Ardesijer*, die een Afgezondene uwes Koninks was, (zeide zijn Majesteit) afgenomen zijn, en het aldus ook wel wezen konde, dat men de zelve hem nu ook niet liet houwen.

Argadaakh op zijne knien vallende, zeide, in gevalle hem zijn Majesteit die gunste wilde doen, dat niemand hem zijne Valken zoude weg nemen; waer op den Konink belasten dat hy aldaer wat zoude wachten, onder belofte, dat aen hem mede twee Valken ter gift zoude toekomen.

Den twintigsten van de Maend *Rabea Elauwel*, ontbood zijn Majesteit *Sultaan Siah Nachsiabi*, en gaf aen de zelve de volgende geschenken: als,

8	** *Balisj* Zilver.
30	Koninklijke Eere-kleeden, met voering.
24	Stukken Thin.
2	Paerden, en daer van een gezadelt.
100	Pylen van Riet.
25	Groote, die driehoekig en op de Chataische wyze gemaekt waren; midsgaders,
5000	*** *Dsiau* of *Tsiau*.

Aen *Nachsiabi Melik*, wierd, voor zijn P[...]ce, minder gegeven.

[...]n wierden aen de Huisvrouwen, van de Gezanten, ook Stoffen toegeschikt; doch een Zilvere stukken.

Op dien dag verscheen ook een Gezant van *Oweis-Chaan*, verzeld met twee honderd vyftig perzoonen, voor zijn Majesteit, die aldaer haer eerbewyzing, met het buigen van het hooft op d'Aerde, deden, aen welke ook van het Hof een dagelijks onthael toegeleit is geworden.

* Dezen Mierza Siwergatemisch, is een Zoone van den Vorst Mierza Siah-roch geweest, die van zyn Vader de bestiering, over Gaznah, en de gewesten van Hindoestan, bekomen heeft gehad; en is den zestienden van de Maend Muharram, in 't Jaer acht honderd dertig, na de Mahometaensche styl, overleden.

** Dit woord van Balisj, betekent in het Persiaensch eigentlijk een kussen; zoudende het aldus konnen wezen, dat, ten aenzien van die gelijkenis, alhier een stuk schuit zilver daer mede gemeent wierd.

*** Dit is een gangbare munt, doch hoedanig, en van wat waerde, is my onbekent.

D'optogt, van den Konink, ter Jacht.

DEn dertienden van *Rabea Elauwel*, ontbood den Konink de Gezanten by zich, zeggende tegens haer, dat hy ter Jacht wilde gaen, en dat het zoude konnen wezen, dat wat laet weder quam, en zy derhalven inmiddens hare Valken na zich zouden nemen, om daer na hier over niet verlegen te staen; gelijk, op dit bevel, ook die Vogels aen haer ter hand gesteld zijn; voegende zijn Majesteit daer verders op, gy lieden draegt goede Valken weg, en brengt ons slechte Paerden toe.

Den Konink begaf zich ter Jacht, by welkers afzijn een Zoon van hem uit het Land in de Stad verscheen, aen den welke de Gezanten het bezoek gegeven hebben; houdende hy zijn verblijf aen de Oostzyde, alwaer alles ook op de gewoonlijke wyze opgetooit en veçiert was; en zijn zy mede in dier voegen, als voorheen, aen Tafels gezet, en met eeten onthaelt geworden.

Den eersten van *Rabea-Lachiz*, liet men aen de Gezanten weten, dat den Konink van de Jacht quam, en de Gezanten zijn Majesteit te gemoet mosten ryden, gelijk dan ook geschiede: en door dien in de weg verstonden, dat zijn Majesteit's daegs daer aen zijn intrede zoude doen, zoo hebben zich weder na hare wooning begeven, alwaer den *Siekawul*, of Leidsman, van de Gezanten, haer aenzeide, dat 's nachts haer rustplaets buiten mosten maken, op dat 's morgens vroeg den Konink zouden konnen zien.

Hoe den Konink op de Jacht af geworpen is geworden van het Paerd van **Siah-roch,** *en de Gezanten daer over in ongenade vervielen***.**

WAnneer zy nu te Paerd gezeten waren, zoo zagen zy, aen de deur van haer verblijf, *Maulăna Joesef Khăzi* zeer bedrukt en bedroeft staen; waer van de oorzaek hem afvraegden, die daer op diende, dat het Paerd, 't welk zijn Majesteit *Siah-roch* gezonden had, den Konink in de Jacht af geworpen had: en dat zijn Majesteit daer over in toorne ontsleken zijnde,

bevoolen had, de Gezanten gebonden en geboeit na de Stad te brengen.

De Gezanten wierden hier over zeer ontsteld en bekommert, en zetteden eens slaegs haer gang na het Hof-leger van den Konink; spoedigende zich zoodanig, dat in korten twintig dagen reizens verte afleiden; komende daer na in het Hofleger, daer den Konink zich dien nacht ter neder geslagen had: zagen daer eer muur rondsom des Koninks Leger-plaets omtrokken, van vyf honderd treden, in de lengte, en van vier honderd treden, in de breete, de welke men dien nacht aldaer opgeworpen hadde; gelijk men in Chatay zeer haest een vorm-muur, van groote klompen aerde, weete op te rechten.

In die muur hadden zy ook poorten gesteld; en achter de muur, daer de aerde uit genomen hadden, zag men een diepe gracht; wezende die poorten voorts met flukze gewapende Zoldaten bezet.

Binnen de muur stonden tien vierkante *daisen*, of verhemelten, ieder van vyf en twintig gez lengte, op vier stokken of stylen opgeheven, met Zonne-scherm-kleeden van geel Zatyn, en goud gespikkelde Stoffen, daer rondsom, en ook boven overspannen.

Wanneer nu de Gezanten van deze muur noch vyf honderd treden af waren, zoo zeide *Maulăna Joesef Khaăzi* aen haer, dat aftreden, en voorts te voet gaen zouden, en aldaer mosten blijven staen, tot dat den Konink quam. Hy ging daer op voor uit, en wanneer nu omtrent zijn Majesteit verscheen, zoo steigde af, en viel nevens *Dalidadzji*, en *Chaan Dăhi Wadsji*, met het hooft op d'Aerde, en baden zy alle drie om vergiffenis voor de Gezanten, vertoonende in alle eerbiedigheit, dat zy zonder schuld waren, en den Konink geen magt en gebied over haer had; en dat zy weder een ander goed Paerd aen zijn Majesteit zouden moeten toe schikken: en genomen, dat haer nu al tot hutspot kapte, dat daer over nochtans het Ryk van hare Koningen geen het minste leet, hinder of afbreuk geschieden, noch het zelve in hare grootheit, luister en aenzien in het minste gekrenkt zoude worden: voorts, dat alle de geene, die verre en naby zijn, zijn Majesteit, die zoo uitstekende van zijne goedertierentheit en rechtvaerdigheit beroemt is, in dat geval, over gepleegde kracht en onrecht, zouden beschuldigen, met te zeggen, dat aen Gezanten, die volgens alle Godsdiensten en Wetten, van alle quade onthalen, smaedheden, banden en gevankenissen vry zijn, quellinge en ongemak aengedaen heeft gehad.

Zijn Majesteit beviel deze reden van die ten goede gemeinde lieden zeer wel, en vergaf hare vermeinde misdaden geheel en al.

De toebrenging van de blijde boodschap aen de Gezanten, wegens hare verlossing van des Koninks ongenade, en van bet vonnisse des doods.

M *Alăna joesef Khăzi* quam daer op blijde en vrolijk by de Gezanten, en zeide haer, dat den boven al verhevene en glorieuze God, over haer, die vreemdelingen waren, zijne barmhertigheit betoont hadde, en den Konink met medelijden over haer bewogen, haer voorgegeven misdaed, hoewel niet misdaen hadden, vergeven had.

Hier na bragt men Tafels voor haer, die den Konink haer toegezonden had, opgedist met Verkens Vleesch, onder Schapen en Bokken Vleesch vermengt, waer van die *Muslimaans* dan ook aten.

Daer na quam den Konink dichte by haer, zittende op een hoog zwart Paerd met vier witte voeten, dat *Mierza Ologhbeek* aen zijn Majesteit ter schenk toegezonden had; gekleed met een goud lakensche ruime Rok, hebbende zijnen baerd in een zwart Zatyn zakjen steken. En zag men by zijn Majesteit zeven kleine overdekte draeg-zetels, waer in Dochters waren, die met den Konink ook ter Jacht gevoert, en op de schouwders gedragen, midsgaders voor zijn Majesteit heen gebragt wierden: bevindende zich aldaer mede noch een andere groote draeg-zetel, die van zeventig perzoonen op de schouwder getorst wierd, met een geslotene rinquet, aen de slinker en rechter hand van de zelve, waer binnen de zelven dus droegen, zonder een voet meer voorwaerts of achterwaerts te zetten, hebbende van de eene rye tot d'andere omtrent twintig treden tusschen-stand.

Als nu den Konink dichte by quam zoo bragten de Gezanten, op het wenke van *Chaan Wadzji* en *Maulăna joesef*, haer hooft op de grond: den Konink zeide tegens haer, dat zich te Paerd vervoegen zouden, gelijk zy ook deden, en met zijn Majesteit dus voort reden.

Zijn Majesteit sprak *Siadi Chodsiah* klaegsgewyze aen, dat, wanneer eenige fraeigheden en giften opofferden, dat dan de Paerden, die ter schenk schikten, ten minsten goede Beesten behoorde te wezen, op dat de vriendschap tusschen beiden meer

mogte toenemen; dat zijn Majesteit op het Paerd, dat hy hem toegebragt had, was gaen zitten; doch dat het zelve hem op de Jacht, uit een quaedaerdigheit, afgeworpen had, zoodanig, dat zijn hand daer van bezeerd geworden was, en daer aen ook pyn geleden had; doch dat door toepassing van veele zalven en smeringen, nu die pyn eindelijk weder gestild was. *Siada Chodsiah* bad daer over verontschuldiging, en gaf eerbiediglijk te kennen, dat dit Paerd een gedachtenis van zijn Majesteit den Heer des Waerelds, *Amier*[*] *Timoer Goergaen* was, en dat zijn Majesteit *Siah-roch*, het zelve aldus, uit een groote eerbiedigheit en ontzag, aen zijn Majesteit toegeschikt had.

[*]Dit is den beroemden Timurlaen.

Met deze verontschuldiging van *Siadi Chodsiah*, wierd den Konink gerust en te vrede gesteld: eischende zijn Majesteit daer op een Valk, die hy op een Kraen los liet, welke na drie slagen dien Kraen meester wierd, en dus plots ter Aerde smeet.

Hier op bragt men een stoel, onder zijn Majesteits voeten, om af te treden; die daer op ging zitten, en aen *Sulthaan Ahhmed* weder een Valk gaf, maer aen *Siadi Chodsiah* niet.

Daer op begaven zy haer weder te Paerde, en reden dus recht na de Zetel-stad toe; alwaer dichte by menigte van Menschen uit quamen, die alderlei loftuiting, ter eeren van zijn Majesteit, in de Chataische Tael, uitgalmden; waer op zijn Majesteit met een snelte voort sloeg, en zich binnen zijn Paleis begaf; waer na al het ander volk, ook ieder zich na hare bescheidene plaetze begaf.

Hoedanig de Gezanten, voor de laetste mael, ten Hove verschynen, en met schenkagien begiftigt worden; midsgaders haer verlof tot vertrek erlangen.

DEn vierden van de Maend *Rabea Lachir*, haelde den *Siekawul* of geleider van de Gezanten haer weder, en bragt ze binnen, zeggende, dat den Konink hun dien dag beschenken en begiftigen zoude.

Wanneer zy nu aen de voet van den Throon verscheenen, zoo zagen zy den Konink zitten, met de gestoffeerde Tafels, die hy voor zich had laten brengen; wordende de zelve daer na, op zijn Majesteits wenken, aen een kant, en op zyde gebragt, zoodanig, dat den Konink de zelve aldaer beoogen konde. Hy zond zijn Ryks-grooten, daer op, by die Tafels, die *Sulthaan Ahhmed* in de eerste rang hielden, en de zwaerste Tafel gaven; stellende daer na, een Tafel voor *Chodsiah Geijaas-Eddien*; een ander voor *Siadi-Chodsiah*; en noch een voor *Ahhwaal Argadaakh*; en eindelijk, de laetste, voor *Tàdzi-Eddien* van *Badachsiaan*.

De Lyste van het geene dat op de Tafels lag, was aldus, namelijk,

Voor Siadi Chodsiah,

10	Kussens Zilver.
30	Zatynen.

70	Stukken Tin.
	*{ Khartoeloe.
	*{ Sawah.
	*{ Kebeki, of Kiki.

En 5000 Dzjau of Tzjau.

Midsgaders voor zijn Vrouwen een derde van die goederen, doch geen kuszens Zilver.

***Voor Sulthaan Ahhmed, en Ahhwaal** Argadaakh, ieder*

8	Kussens Zilver.
16	Zatynen.
	Khartoeloe.
	Sawah.
	Kiki.

Ieder van deze drie perzoonen maekte met hare Vrouwen en gevolg, vier en negentig perzoonen uit, wordende vereerd aen ieder twee duizend Dzjau of Tzjau.

Voor Chodsiah Geijaas-Eddien, en Tadzi-Eddien van Badach-Siaan, ieder

7	Kussens Zilver.
16	Zatynen.
	Khartoeloe.
	Sawah.
	Tin.
	Kiki.
2000	Dzjau of Tzjau.

En keerden de Gezanten, na het ontfangen van die giften, weder na haer verblijf.

De Gezanten van *Mierza Olog-beek*, hadden hare schenkagien al te vooren gekregen.

* Deze driederlei aerd van goederen, zullen misschien Stoffen zyn, die ik, onder die Tartarische namen, niet en kenne.

* Deze driederlei aerd van goederen, zullen misschien Stoffen zyn, die ik, onder die Tartarische namen, niet en kenne.

* Deze driederlei aerd van goederen, zullen misschien Stoffen zyn, die ik, onder die Tartarische namen, niet en kenne.

** Dezen Argadaakh was een Gezant van Mierza Siwer of Siwer-gatemisch, een Zoon van den Vorst Mierza Siah-roch, aen wien de Heerschappye, over Gaznah, en de gewesten van Hindoestaan, opgedragen was.

Het overlijden van een Koninks Vrouwe, en het afbranden van het Paleis, door den Blixem veroorzaekt.

IN deze tyd stierf een van de Koninks Vrouwen, die reer van hem bemind wierd; houdende men dit geheim, tot dat het geheele toebereidzel van de begraeffenis vaerdig zoude zijn; wordende de tyding, van haer overlijden, op den zestienden van *Dziumadi Elauwel*, eerst gemeen gemaekt.

De nacht te vooren, dat zy des anderendaegs het Lijk te begraven hadden, is door de beschikking Gods, het vuur uit den Hemel gevallen, op het Paleis, dat nieuw gemaekt was; zijnde het aldus uit gevallen, even zoodanig als de Sterre-kykers voorzeit hadden; en is op deze wyze het Paleis, dat tachentig Gez lang, en dertig Gez breet, midsgaders met geschilderde en verçierde pylaren, ter dikte van meer als een mans om-arming, verzien was, geheel en al verbrand; buiten noch twee honderd en vyftig huizen of vertrekken, die daer omtrent by stonden, waer in veele Mannen en Vrouwen tot asch geraekt zijn; zonder dat die brand, wat moeite zy deden, van die nacht af, tot de tyd van het slaep-gebed, des anderen nachts toe, quam op te houden. Den Konink, en de Ryks-grooten, zagen dit dus aen, alzoo dien dag by haer voor goed gehouden wierd, en zy op de zelve geen werk gewoon zijn te doen.

De Konink ging in den Afgoden Tempel, en maekte daer groot gekerm, en wee-klagten, zeggende, dat den God des Hemels op hem vergramt was, en de plaetze van zijn Throon verbrand had, daer nochtans niets misdaen, noch eenig gewelt en verongelijking gepleegt had.

Van deze smerte en bedroeftheit wierd zijn Majesteit ziek; en om deze oorzaek heeft men ook niet geweten, op wat wyze zijn Vrouw begraven is geworden.

Ons is verhaeld, dat'er zekere Berg in Chatay is, daer zy die Vrouwen begraven: en wanneer iemand van haer komt te overlijden, dat zy dan dat Lichaem aen dien Berg brengen, en aldaer in een holle plaets, als een kelder, ter neder stellen; en laten ook d'eigene Paerden, van haer, op dien Berg, los loopen, om aldaer vry te weiden, zonder dat iemand zich met die Beesten mag bemoeyen, of de zelve verhinderen. Dit hol is zeer ruim en wyt, waer in zy mede veele Dochters en besnedene laten blijven, na dat aen de zelve een[+] onderhoud voor vyf Jaren besteld hebben; en wanneer nu het zelve verteert is, en daer van niets meer overig is, zoo laten zy daer ook haer leven: en niet tegenstaende de gewoonte en gebruik, by het overlijden van djn Majesteits Vrouwen dus in gewoonte is, zoo heeft men echter, vermids het ongeluk en de ontsteltenisse van dien brand, niet geweten, op wat wyze zy die jongst overledene Vrouwe eigentlijk begraven hebben.

[+]Andere zeggen vyf dagen.

Inmiddens nam de ziekte, van den Konink, dagelijks meer en meer toe; en zat zijn Zoon in des Vaders plaets, nemende de zaken van het Ryk waer.

In deze tyden gaf men aen de Gezanten ook verlof, om te vertrekken; terwyl zy onder en tusschen geen onthael meer genoten, voor die dagen, die noch in de Stad bleven, om haer byzondere zaken te beschikken en te bestellen.

De rug-reize van de Gezanten, uit Chata *na* Heraat.

IN 't midden van de Maend *Dziumádi Elauwel*, vertrokken de Gezanten uit *Chaan-bálug*, vergezelschapt met eenige Grooten; wordende op de zelve wyze, in het wederkeren, als in het komen, van de Chataijers bedient.

Den eersten dag van *Redzieb*, quamen zy in de Stad* *Sekaan* of *Segaan*, alwaer de Overigheit en Grooten haer tegen quamen, en op het goed vinden zijns Majesteits, volgens Bevel-schrift, haer voort lieten gaen, zonder op te houden; niet tegenstaende haer gebruik mede brengt, dat men aldaer alle pakkagie opendoet, en wel naeuw bezichtigt, op dat geene Waren van verbod zouden buiten het Ryk gebragt worden. Des daegs daer aen gaven een kostelijke Maeltyd; en vertrokken zy daer op weder; reizende dus over Velden en Vlaktens, Woestynen, en verwoeste, als ook bebouwde en bevolkte plaetzen, tot dat, op den vyfden van *Siabaan*, aen§ *Kharamoeraan* quamen, van waer ieder dag aen een gemeene Herberg, en elke week aen een Stad, verscheenen, alwaer met een Gastmael onthaelt wierden.

*Dit zoude de Stad Sigaasu, van Marcus Paulus Venetus gemelt, lichtelijk konnen wezen.

§Dit is de geele Rivier, zoo de Tartaren de zelve noemen; gelijk de jezuit, Philippus Couplet, bevestigt heeft.

Den vier en twintigsten van de zelve Maend, bereikten zy *Khamtsien*; alwaer men aen haer weder ter hand stelde, zonder eenige vermindering, al het geen, dat de Chataijers, in het gaen, van haer genomen, en zy aldaer ter bewaringe bestelt en gelaten hadden.

En vermids d'onveiligheit der wegen, zoo zijn zy in die Stad vyf en zeventig dagen verbleven; verlatende die weder, in 't begin van *Li-kaädah*, en erlangde den zeventienden van de zelve Maend, de

Stad *Nektsieu* of *Nangtsieu*; alwaer den Gezant van* *Ibrahiem Sulthaan*, die van *Sjiraaz* quam; als ook een Afgezant van *Mierza*** *Rustum*, die van *Iffahaan* afgevaerdigt was, de Gezanten van zijn Majesteit *Siah-roch*, en *Mierza Bay Sankhar*, quamen te ontmoeten, aen de welke zy de byzondere gevaren van de weg bekent maekten, die daer op ook eenige tyd in *Nektsieu* verbleven zijn.

Ter halver Maend van *Muhharam*, des Jaers acht honderd vyf en twintig, na de Mahometaensche styl, zijn zy weder van daer vertrokken, en aen de Wacht-stad gekomen, alwaer de Chataijers voor een gebruik hebben, dat zy, in 't komen van iemand, alle kostelijkheden, en 't geen van waerde is, aen tekenen; en wanneer weder keeren, zoo vergelijken zy die lijst met het geen dan bevinden; doende na alles zeer naeuwe onderzoek; en wanneer daer omtrent eenige valsheit bevroeden, zoo vervallen zy in des Koninks ongenad en toorne.

Na dat zy nu die onderzoekinge gedaen hadden, zoo zijn den negentienden van die *Kharawul* of Wacht-plaets weder vertrokken, kiezende uit vreeze, en om de onveiligheit, de weg van de Woestyne, die, na veele moeite en arbeid, den dertienden van *Rabea-Lauwel*, ten einde geraekten; bereikende op den negenden *Dziumādi Elauwel*, de Stad *Chotan*.

Van daer weder voort reizende, zijn zy den zesden van de Maend *Siaäbaan*, in *Khaasiger* verscheenen.

Den een en twintigsten van de Maend, kregen*** *Andegaan*, en bereikten den tienden van *Ramezaan*, de Zetel-stad *Heraat*; alwaer d'eer van zijn Majesteit *Chakaan Sajied, Mierza Siah-rochs*, Spreede te kussen, verkregen, enz.

In dit verhael is aenmerkens-waerdig het groot ontzag, dat de Ryks-navolger van *Timurlaen*, voor den Sineschen Keizer heeft gehad; waer uit te besluiten is, dat de magt en bezitting, kort na de dood van *Timurlaen*, byzonder verminderd is geworden, of gesplist: gelijk mede uit deze Reis-beschryving is te bespeuren, dat de oude Sinesche wys van leven en gewoonten, met de hedendaegsche over een komt. Gevende wyders deze Schriften goed licht omtrent de eigen namen van steden en plaetzen, tusschen *Heraat*, en de Hooft-stad in Sina gelegen.

Het landschap Turkestân:
Beneffens eenige Mawaranarsche, dat is, Over-Oxusche, en bygelegene, zoo Persische als andere gewesten.

T*Urkestân* of *Turquestan*, dat is, *Turken-land*, of aeloud *Turkye*, en *Dest*; anders ook by d'Arabische Schryvers, op Arabisch, *Balas al Turk*, dat is, Landschap of Land van den Turk, genaemt, heeft in 't Ooste tot grenspalen, volgens *Warnerus, Chatai* of *Kathai*; anders, *Sina:* in 't Zuide, *Destrabak*, en de Moskovische Velden in 't

* Deze Ibrahiem Sulthaan, is een Zoon van Mierza Siah-roch geweest, aen wien zyn Vader de Heerschappye, over het Landschap Faars of Persis, opgedragen had; wezende in 't Jaer acht honderd acht en dertig, Mahometaensche rekening, den vierden van de Maend Siawaal, overleden, na dat dit Landschap omtrent twintig Jaren beheerscht had.

** Deze Mierza Rustum is een Zoon van Omar-Sjeich, de tweede Zoon van Timurlaen geweest, aen wien den Vorst Mierza Siah-roch de Stad Ispahan, met het onderhoorige Landschap, om het zelve te gebieden, opgedragen heeft gehad.

*** Deze plaets van Andegaan, word anders Dedziaan geschreven en genaemt.

Noorde, *Bedaghschaen, Kismir*, of *Kachemire*, en *Tibet:* ten Weste, beneffens *Charelem*, en *Dagistan*.

Van *Turkestan*, of der Turken Land, zegt den Ridder *Temple*, in zijn Boek *Miscellanea* genaemt, het derde gesprek van der Helden dapperheit, als volgt:

'De Turken waren een stam van de Oostersche Scythen, en word hun oorspronkelijk Land geplaetst, door zommige op de Noord-oostersche, en door andere op de Noord-westersche Kust, van de Kaspische Zee.

Turkestan, volgens *Abulpharai*, is een wydstrekkent gedeelte van Asia, tusschen het oprechte of groot Tartarye, ten Noorden, en tusschen het Ryk des Grooten Mogols, ten Zuiden, gelegen; des zelfs gedeelte paelt mede aen 't Landschap van *Chorasan*, (by wyle word ook onder de naem van *Chorasan* eenig Landstreeke in *Turkestan*, en *Mawaranahr*, begrepen; welk *Chorasan*, of een gedeelte van dien, anders *Usbek*, mede genaemt word.)

Evenwel, eenige nieuwe Schryvers wilen dat'er ter gemelte plaetze geen *Turkestan*, als een eigen Landschap, met die naem en zy; maer dat in die omstreeke, het Koninkryk *Thebet* of *Tobet*, met andere gewesten zijn geplaetst; en dat *Turkestan* is een algemeene naem, van verscheide Heerschappyen gezamentlijk; zoo als de Stad *Caskar*, en *Jarcend*, onder de Hooftsteden van *Turkestan* worden getelt, en vervolgens mede het gewest *Caskar*, en andere bygelegene Rykskens en Prinsdommen,

gelijk als ook, *Ciarcia, Pein* en *Cialis* zelve, mede een gedeelte van *Turkestan* worden gerekent.

Het Landschap van *Pein*, gelegen tusschen 't Ooste en Noord-ooste, begrypt veele Steden en Kastelen, en is, zoo gezegt word, vyf dagen reizens lang: andere dryven dat *Pein* in de Nabuurschap van *Turquestan* gelegen is; zoo dat, in 't algemeen gesproken, veele Over-Oxusche, en andere Landschappen, Horden, Veld-Prinsdommen, Heerschappyen en Rykskens, die van onderscheiden gebied zijn, met de naem van *Turkestan*, volgens dit gevoelen, zijn bekent; buiten de byzondere benamingen, waer door zy van malkander afgescheiden zijn; gelijk als Gelderland, Holland, Zeeland, enz. onder de naem, zoo wel van Holland als van Nederland, in buiten gewesten zijn bekent; behalven dat zy in 't byzonder hunne eigene namen dragen.

Ter tyde van *Tamerlaen*, bewoonde de Turkomannen het gebergte, daer zy hunne Hutten hadden, beminnende het zelve voor 't vlakke Land.

Het gewest evenwel by de meeste, met de eigene en enkele naem van *Turkestan*, noch hedendaegs bekent, heeft zijne eigene Princen en Vorsten, die zich meest te Velde houden, en een omzwervent leven leiden, dryvende groot en klein Vee voor zich: zommige van die zijn mede onder de naem van Tartarsche Kozakken bekent.

Het grootste gedeelte dies Lands van *Turquestan* is vlak Veld, en niet onbebouwt; wiens Zuider einde het gebergte van *Mogolistan* is, waer uit veel waters vloeid.

Het Noorder einde van dit gebergte is voor een gedeelte het Landschap van *Schas*, en voor het ander gedeelte *Reskostan*. Aen het Wester einde des zelven gebergte is een zeer groote hoogte.

Uit her gebergte, bewesten *Kasger* of *Caskar*, in *Turquestan*, storten verscheide Rivieren, waer van eenen *Tenen* genaemt is; welke wel eer tot in *Kasger*, tusschen het Land heen, vloeide: maer *Mirza Abubecer* deed de zelve, na dat hy de Stad *Kasger* verwoest had, verleyen, daer zy nu haren loop heeft.

Ulug Beig steld in *al Turk* of *Turquestan*, de Steden *Chotan, Almalig, Kabaligh, Antun, Celuram, Kara-kum, Chanbalig, Tencabâsh, Manzi*, en *Kankadoroch*.

Schikardus zegt, *inter Persiam atque Turcas Fluvius Gichon pro termino constitutus est*.

Dat is:

Tusschen Persien en de Turken strekt de Vliet *Gichon* tot eene grenze.

Het Landschap *Turquestan* had, volgens *Haithon*, de Armenier, in 't Jaer dertien honderd en zeven, bewesten, voor zijn grenzen, het Ryk *Chorasmie*; bezuiden; de Woestyne van Indiën; benoorden *Georgia*, 't geen heden zeer verre van daer gelegen is; en beoosten, *Tarsen*. Daer waren weinig goede Steden: men vond' er groote vlaktens, en goede Weiden. De Inwoonders (zegt hy) zwerven in Tenten, en zijn Veehoeders. Een der grootste Steden wierd toen genaemt *Ocerra*. De Menschen drinken daer Bier en Melk; eeten Visch en Vleesch.

Volgens de zelve *Haithon*, zoude *Turquestan* een ryk Land wezen, en daer Zilver-, Yzer-en Kooper-mynen zijn: daer zoude Aluin, Wyn en goede Paerden vallen. *Cluverius* schynt van gevoelen te zijn dat deze Turkestanders of Turken, de Volkeren

zijn waer van den Propheet *Ezechiel* spreekt, Cap. XXXVIII. vers 1. *Wyders*[+] *geschiede des Heeren Woord tot my, zegende: Menschen kind, zet uw' aengezichte tegen Gog, het Land van Magog; den Hooft-vorst van Mesech ende Tubal: ende propheteert tegen hem, ende zegt, Zoo zeit de Heere Heere: Ziet Ik wil aen u, ô Gog, gy Hooft-vorst van Mesech ende Tubal. Ende Ik zal u omwenden, ende haeken in uwe kaken leggen: ende Ik zal u uitvoeren, midsgaders u gantsche Heir, Paerden ende Ruiteren, die altemael volkomen wel gekleed zijn, eene grooste te vergaderinge, met Rondasse ende Schild, die altemael zwaerden handelen. Perzen, Mooren, ende Puteêrs met hen: die altemael Schild ende Helm voeren. Gomer, ende alle zijne Benden; het huis van Togarma, aen de zyden van 't Noorden: ende alle zijne Benden: veele volken Met u*. En lager, Cap. XXXIX. vers. 1 en 2. *Voorts gy Menschen kind, propheteert tegen Gog, ende zegt, Zoo zeit de Heere: Ziet Ik, wil aen u, ô Gog, Hooft-vorst van Mesech ende Tubal. Ende Ik zal u onwenden, ende eenen zes-haek in u slaen, ende u optrekken uit de zyden van 't Noorden: ende Ik zal u brengen op de bergen Israëls. Maer Ik zal uwen Booge uit uwe slinker hand slaen*, enz.

[+]Ziet de Kant- tekening in de Bybel over deze plaets.

De Hooggeleerde *F. Spanheim* schynt daer heen te hellen, dat de Propheet hier van de Scytische volkeren in 't algemeen komt te spreken.

Men wil dat deze Turkestanders of Turken, voormaels door de *Caucazische* of Kaspische Poort, heden *Derbent* geheten, ingebroken zijn geweest, en de bergen Israëls, door die weg, ingenomen hebben gehad.

Turkestan of *Turquestan*, word anders *Tagalistan* mede genaemt. Beoosten *Turkestan*

lag van ouds het Landschap der *Sacen*; welke volkeren vry bezadigt en Burgerlijk leefde: des zelfs Steden worden gezegt geweest te zijn, volgens *Cluverius, Taskent, Cotam, Caskar* en *Jarkem*.

De Arabische Schryvers *Arabsjades*, die het Leven en Daden van *Timurlaen* beschreven heeft, steld de grenspalen van *Turkestan*, dat is, *Dist* of *Dest*, aldus.

De grenspalen des Lands van *Dist* of *Dest*, zijn ten Zuiden, de Zee *Kolzum*, of *Dist*, dat is, d'Arabische Zeeboezem, en de Middelandsche Zee (verstaende de Kaspische Zee,) ten Oosten de Koninkryken van *Chorasmie, Atrar, Sagmak*, en het Land der *Geten*, beneffens de Sinezen; met de Ryken van *Moegal* en *Chata:* in 't Noorde *Siberien, Berar, Kaphär*, met Bergen en loutere Woestynen, vervarelijk voor Vogelen en Beesten: in 't Oosten is *Rusland, Bulgarien*, en al de Landen die de Christenen bewoonen.

Abdalla in zijne Verhael-schriften van *Sina*, zegt, benoorden *Chataya* is een boers Volk gelegen, die genaemt zijn *Giden*; en van de Moegalen, *Karachatay*, wiens Landschap gelegen is naby de Moegaelsche Velden, en *Turkestan*.

Tareton leit van *Samarkand* achtien dagen reizens; ook achtien dagen reizens van *Andrezan*, in het midden van *Mogolistan*.[+] Doch zommige zeggen, deze plaetze te vinden is tusschen *Caskar* en *Chotin*, in *Turkestan*. [+]Warner.

Chezez is, volgens *Warnerus*, eene Landstreeke, in het Landschap van *Turkestan*, waer van de Hooft-stad *Itil* genaemt word: die na allen schyn heden in wezen niet en is.

Uit zeker Meir in *Turkestan, Scheron* genaemt, stort een Vliet, *Lu* genaemt, en schynt die eertyds door de Stad *Itil*, geheten, heen te schieten.

De meeste Inwoonders van die Stad waren eertyds Mahometanen, en zommige Christenen, doch weinig Heidenen. Behalven de Turksche Tale, spraken zy noch eenen anderen Tael: zommige waren bruin van Aenzicht, en andere blank. De Heidenen verkosten aldaer hunne Kinderen.

Abulseda steld, na voorgang van Arabische Schryvers, in *Turkestan*, de Steden *Kariyah, Jadidal*, Yangikant, of *jengikent, jand* of *jend, Farab, Estijah, Balagagun* en *Caskar*, tot Hooft-stad van *Turkestan*; als mede *Karakum*, in de laetste gewesten der Turken; na 't Ooste steld hy *Taroes*, boven de grenzen der Turken.

[+]Het Koninkryk van *Kotan*, en by *Trigaut Quotan* genaemt, het welk *Markus Paulus* en *Ananie*, ook in *Turkestan* of Groot Turkyen plaetzen; word gezegt lang te zijn acht dagen reizens. [+]Trigaut

De Hooft-stad is ook *Kotan* genaemt.

Kotan is, volgens *Ulug Beigh*, een Stad der Turken, boven *Burkand*, en op deze zyde van *Caskar*. Zy zoude ryk van Inwoonders zijn. Is gelegen tusschen 't Oost en Noord-ooste: en komt men van daer, volgens *Ananie*, over den Berg *Imaus*.

De Landen van *Turkestan* en *Usbek*, leveren veel Kamelen, Drommedarissen en Paerden uit.

Uit de mond van eenige Kozakken, die in *Turkestan*, en het Boecharen Land hadden geweest, word my uit *Moskou*, in 't Jaer 1694, het volgende geschreven.

Turkestan, by de Russen genaemt *Turchestan*, is een groot gewest, daer eenige Steden in zijn, beroemt door *Bucharen* en andere Tartars; de Steden zijn niet groot; met gevlochte Tuinen, daer Aerde tusschen geworpen is, bevestigt met grachten rondsom; zy hebben daer geene Stukken of Geschut; tusschen die Steden, in het

Veld, zwerven Tartars, die van deze Volken, Kozaksche Orda genoemt worden, zijn Mahometanen, spreeken Tartars, bestaen meest in Ruitery, zijn goede Zoldaten, met Boog, Pyl, Lans, ook lange Roers, die uit Indiën bekomen, voorzien, hebben Boom-wolle Lonten, schieten ook net: komen Jaerlijks rooven op de Vlekken die boven aen de *Irtis* en *Oby* zijn, en verkoopen de Menschen. In Bucharen Land, daer de Russen zeer aengenaem zijn, en heeft den Buchaerschen Konink eene gansche Lijf-wacht van Ruszen, die hare bezondere wooningen hebben, en by haer Religie blijven.

Turkestan word beheerscht, als ook de boven gemelde Tartaren door eenen Prins of Konink, genaemt *Teftichan*, die onder de Buchaerschen Prins staet. Van de Rivier *Darja* wiste hy te zeggen, dat in een byzonder Meir, dat by hun *Sina More*, of blaeuwe* Zee word genaemt, stort, en zoude ongevaer zeven of acht Russche mylen of Worsten aen zijn uitgang, meer of minder breet zijn: de Kozakken zijn aen den *Teftichan* gezonden geweest met een Afgezant, om over de invallen der boven gemelde Kozaksche Orda te klagen, maer alzoo de zelve daer gestorven is, zijn zy uit Bucharen weg geloopen, en van daer eenige op *Tobolsk*, de andere op *Astrakan* te rug gekomen. Deze Zomer is de Kozaksche Orda met drie of vier honderd man op de roof geweest, onder de Vlekken van *Tobolsk*, maer tamelijk ver afgelegen, doch zijn door de Russen geslagen, vyf gevangen worden herwaerts gebragt.

*Kaspische, Men noemt anders te dier oord, alle groote Wateren of Meiren blaeuwe Zee, of blaeuw Meir.

Voorlede Jaer zijn by my geweest Tartars, die van de Mahometaensche Religie niet weten, maer als willen bedanken of bidden, slaen beide de handen t'zaem, en zetten de handen en oogen na den Hemel, zeggende, groote God die Hemel en Aerde heeft geschapen, beloone of beware U; en zeggen, dat zy den zelvigen eenigen God aenbidden, en de verryzenis des vleesch gelooven, maer met eenige verdichtzelen van de verhuizing der Zielen, en zijn de oprechtste eenvoudigste Menschen, die ik van die Natie gezien hebbe. Dus ver gemelte Brief.

[+]De naem der Turken is in Asia, volgens *Horn*, zeer oud, en spreekt *Herodotus* (zegt hy wyders) al van *Tyrcas. Plinius* en *Mela*, plaetzen de zelve tusschen het Meotische Meir, en Kaspische Zee; schoon de zelve zeer wyt en breet door geheel Scythien verspreid zijn geweest: de grootheit der zelver naem is ruchtbaer geweest, van de Sinesche grenzen af, tot aen den *Tanais* toe. Veele willen dat de Turken en Tartaren van ouds een en het zelve Volk zijn geweest, hebbende een en de zelve Prins en Overste, tot de tyd van eenen *Oguz Chan*, welke twee Zoonen hadde nagelaten, *Kajud*, en *Gekelp*, die onder zich niet konden vereenigen; des is 't gebeurd dat deze der Turken, en die der Tartaren Konink is geworden, volgens de Persische Historie van eenen *Mirkond*, vertaelt by *Gool*, welke wyders zegt, dat [+]Horn.

Turc de oudsten Zoon van *Japhet* was, die zijn Zetel had in 't Landschap *Selingai*; wiens Broeders waren

Chazar, die zich aen de Oever van de *Rha* of *Volga* neder zette, daer hy een Stad na zijn naem stichte, waer van een volk quam *Chazarien* genaemt, en de Nabuurige Zee *Chosar* of *Caspium* geheten wierd.

Rous, stichter der Russen.

Gaz zette zich neder, dicht by *Bulgarien*, daer hy het volk *Alani* geheten, stichte, die de zelve was met *As*, welke in Noorwegen en Ysland, als een grooten God van ouds ge-eerd wierd, van wiens afzettelingen *Gazitae* genaemt, den Persiaenschen Schryver zegt, zy het slimste volk onder alle Turken te zijn.

Tzyn, die zeer verstandig was, en de konst vond van Zyde te teelen, te Schilderen, en te Verwen; welk misschien Vader en voortplanter der Sinezen is geweest.

Saclap woonden in Siberien, waer van zeker volk afkomstig is *Saclabitae* geheten, die, om de groote koude, huizen onder de Aerde bouwden.

Kemari omtrent Bulgarien zich onthielt, die twee Zoonen had, *Bulgar* en *Purtas*, welke kleederen hadden van Zabels-vellen en andere Pelteryen.

Volgen de Koningen der Turken of Turquestanners.

T*Urk* dan die de eerste grondslag van het Scytische gebied leide, en Wetten maekte, leefde twee honderd en veertig Jaer, zoo den Persischen Schryver wil.

Almanzi was de tweede Turksche Konink, Zoon van *Turk*, die in hooge ouderdom stierf.

Dibbakoui de derde, *Dib* betekent Eer, en *Bokoui* Groot; waer van misschien de Kaspische Zee, de Zee *Bakouje* is geheten.

De vierde was *Kujuc*, die oud stierf.

De vyfde *Alenxia*, die het eerste de naem van *Chan* of *Chacan*, dat is, Keizer droeg; hy hadde twee Zoonen, tweelingen, *Tatar* en *Mogol*, tusschen welke[+] *Alenxia* het Ryk verdeilde; gevende aen *Mogol* het Oost en Noorder gedeelte, en aen *Tatar* het Zuid en Wester gedeelte.

[+]Andere leiden de naem Tatar van een Riviere af.

Aen *Tatar* volgde in het gebied na malkander

Tatar, Jouka, Alhensia, Eisely, Ates, Ardou, Serich de laetste van die stam, onder welke het Ryk verdeelt en verscheurt wierd.

Volgen de Mogolsche of Moegaelsche Koningen.

M*Ogol*, die vier Zoonen achter liet, als, *Kara, Ari, Cur* en *Ouz Kara Chan*, die *Mogol* in 't gebied volgde, zoude zich opgehouden hebben in *Karakarom*, tusschen twee Bergen, *Eratak* en *Carbak* geheten.

Ouz was de derde in 't gebied, van wien gezegt word, dat hy Sina innam, en beheerschte, ja hy bragt alle de Tartersche en Moegaelsche Volkeren onder hem: hy bragt mede de Boecharen t'onder, en het Land, heden *Turquestan* genaemt. Hy verdeelde her Turksche en Moegaelsche Volk in veele Natien, ieder byzondere namen gevende, als *Igur, Kaukeli, Kipschak, Karlig, Chalazi*, enz. *Igur* is zoo veel gezegt als helpers of bondgenooten, om dat hy of zijn Volk aen *Ogouz* of *Ouz* hulp in den kryg toebragten: *Kaukeli* is gezegt wagenaers, om dat zy 't eerst op wagens te zwerven verzonnen, wezende mede *Kaukal* op 't Mogols een wagen gezegt; *Kipschak* beduid een holle boom; *Karlig* betekent met Sneeuw bedekt; *Chalazi* is gezegt verwyfde.

Ogouz Chan (die van *Oguz* of *Ouz*, boven genoemt, te onderscheiden is) hadde zes Zoonen, als *Coun, At, Jeldouz, Tak, Teugis*, en noch een, die niet genoemt word. Uit deze sprooten vyf en twintig stammen, waer uit de Turkemannen gesprooten zijn; welk woord zoo veel gezegt is, als den Turken gelijk; deze waren grover als de andere Turken of Moegalen en veraerd. *Ogouz Chan*, die *Iran*, dat is, Persien mede ingenomen heeft, had tot navolger in 't Ryk *Korin*, die zeventig Jaer heerschte, dezen volgde *Aichan*, zijn Broeder; daer na volgde een jonger andere Broeder *jeldouz*, en dezes Zoon *Mankeli*, waer na op den Stoel des gebieds raekten *Tanger*, die honderd en tien Jaren heerschte. Hier na beklam den Zetel *jylcham*, in wiens tyd *Tour*, Zoon van *Feridoun*, Konink in Persien was, van wien *Mawaranahr* afhangig wierd. Hy verdelgden *jylcham*; 't geene geschag duizend Jaer, na de dood van *Ogouz*, zederd welk in lange tyd van het gevolg der Turksche en Moegaelsche Koningen geen gewag word gemaekt, en zoo was dat Volk bykans vernietigt; doch na veele Jaren, zy vermeerdert en aengegroeit zijnde, de Tarters uit hare zit-plaetzen hebben verdreven.

[+]Van 't Oosten had te dier tyd het Moegaelsche gebied *Chataja* leggen: van het Westen *Igur*, van het Noorden *Caskar*, en *Selingai*, van het Zuiden *Tebet*. De Konink der Moegalen is roemruchtbaer geworden na verovering van het Ryk van *Jeldouz Chan*, uit wiens Dochter *Alan* en *Kaina* gebooren wierden, en een Zoon *Bouskem* geheten, van welke de Stam en Familie *Selziucidarum* genaemt, afgedaelt is.

[+]Het schynt uit het vervolg dezer Moegaelsche Koningen, dat Moegalia of een gedeelte van dien, daer veel licht een gedeelte van Turkestan en Tangut onder gerekent is geweest, een Eenhoofdige beheersching heeft gehad.

De Konink der Moegalen, *Alan*, wierd genaemt *Kaan* of *Chan* der Turksche Hordes, en Geslachten. De Moegalen haten zeer alle Titulen of Eernamen, behalven die van *Chan* of *Kaan*, zoo als zy hunnen Konink noemen; deze opgemelte, anders *Buzengiar* geheten wierd, in welke *Cingis chan* op de negende teeling zijn geboorte rekent.

Na *Alan* volgde *Bouka* in 't Ryk, en hem volgde *Dou*, die oorlog met de Chataijers voerde, wiens Konink was *Altan-chan*; welke Chataijers buiten de Muur van Sina[+] gelegen zijn geweest; en is *Altum* of *Altan* en *Altin*, zoo veel gezegt als Goud.

[+]Ziet Horn.

Hier na volgde *Kaidou*.

Dezen volgde *Tumana:* en dien *Kylchan* of *Philchan*, gebynaemt *Alenzya*, dat is, beschermer.

Hier op quam *Kublachan*, die kryg voerde tegen de Chataijers.

Waer na quam *Portan Behadir*, die gevolgt wierd van *Pisonga Behadir*, de tiende Konink, wiens Zoon *Temouzyn*, namaels genaemt wierd *Cingis chan*. Hy had een Broeder *Kasan*, dat is, Leeuw, in het Moegaels, genaemt, op het Turks of Turquestans *Arse1an*; en was op 't Jaer vyf honderd *Turquestan*, of der Turken Land en gebied, zeer magtig, aen de Rivieren *Oxus* en *Jaxartes*. Onder *Turquestan* of Groot Turkyen is gerekent geworden *Caskar, Carcham, Pein, Cotan, Ciartiam*, en de Landstreke tot aen de Stad *Lop* toe. *Abulpharajus* zegt van de Turken, dat zy in 't Jaer tien honderd en zeventien, met een groote hoop volk opgetrokken zijn, zoo dat meer als drie honderd duizend Tenten hadden, maer hoorende, hoe sterk *Toganus Chadus* was, zijn zy te rug gekeert, achterlatende twee honderd duizend Menschen; behalven veel Goude en Zilvere Vaten, Sineesch werk, nooit gezien.

En dit zy zoo duisterlijk van de Turkestansche en Moegaelsche Koningen gezegt, wezende de Jaer-tyden niet volmaekt aengetekent; doch by gis te besluiten is, dat de

zommige dezer opgehaelde Koningen voor Christus geboorte al hebben geleeft. Dus verre gemelte *Horn*.

By welk voorval dat van de Mogolsche[+] of Moegaelsche Koningen, uit de oude Schryvers hier hebbe gewaegt, zoo kan niet achter laten te berichten, hoe dat uit het tegenwoordige Mogolsche Hof, en de oude Indostansche Boekery, my toegekomen is, de Naem-lijst aller Koningen, die immer bekent zijn geweest, te hebben geheerscht in Indiën, tot *Ziahianabaad* of *Dhilly*, daer nu *Aurengzeb*, een Vorst oud over de honderd Jaren, onder de naem van Grooten Mogol, zijn Zetel heeft, en Schepter zwaeit, wiens geslacht uit Moegalia afkomstig is, afdalende van *Tamerlaen*, die een Zagataijer Tartar was, gesprooten zoo van zommige gezegt word, uit de Moegaelschen Konink *Cingis*. Welke Moegaelsche of Mogolsche Stam dan, geduurende een reeks van drie honderd en drie en twintig Jaren, ter opgemelter plaets heeft geheerscht, en als noch het Opper-gebied voert.

[+]Is aan te merken dat oulinks het Moegaelze Land meest onder Koningen heeft gestaen, doch heden in Horden onder kleine Princen of Opperhoofden is verdeelt.

Behalven welke benamingen my van daer toegezonden, zijn de met verw getekende afbeeldzels aller dezer Koningen voornoemt, sterk in getal honderd en negen en zeventig, die te zamen den Indostanschen Throon bekleed hebben, vier duizend negen[+] honderd en acht Jaren lang, zoo geloof aen de Verhael-boeken ter opgemelter

[+]1703.

Hove, van voor veele Eeuwen (zoo men zegt) berustende te geven is: die anderzins van voor *Mahomets* tyd, met verdichtzelen zijn opgepropt; wezende het opgemelte getal der Indische Koningen voortgekomen, uit omtrent drie of vier en twintig onderscheidene geslachten, welke malkander, 't zy door overwinninge of anderzins hebben gevolgt.

En vermids de Sinezen rekenen van haren Koning *Hoamti*, die de eerste is, van wien zy hunne waerschynlijke tyd-rekening beginnen, tot dezen tyd, vier duizend en vier honderd Jaren, zoo bevind men, dat die tyd-rekening met de bovenstaende Indiaensche tyd-rekening bykans over een komt; zulks dat deze eerste, zoo Indische als Sinesche Koningen, kort op de Zont-vloed, zoo men de tyd-rekening der zeventig Overzetters volge, zoude hebben geleeft. Ik late achter, hier in te lassen de namen opgemelter Vorsten, beneffens het verhael, hoe en door wat middel zy tot den Throon gestegen zijn, de Jaren, Maenden en Dagen, dat elk hebben geheerscht, of hun gedaente en kleeding, zoo als my alles omstandelijk, beneffens de afmalingen der geslachten van *Cingis Chan* en *Timurlaen* in handen is, en zulks kortheits halve, en om dat hier buiten 't bestek zoude zijn, en dit alleen aengeroert hebbe, alzoo van de Mogolsche Koningen, die oorspronkelijk uit Tartarye zijn, gesproken word.

Hoe woest dat het Landschap *Turquestan* heden moge zijn, zoo word echter by Schryvers nagelaten, dat aldaer op 't Jaer tien honderd twee en negentig, Christenen hebben gewoont, de welke zelve tot aen, of, na allen schyn, in Sina te dier tyd door gedrongen zijn geweest.

Van zeker *jizbuza* is gezegt geweest, dat hy een Bisschop was, gebooren in *Turquestan*, die tot aen en in Sina yverde voor 't Geloof.

Het staet te gelooven, dat in de zware vervolginge, zes honderd Jaer na Christus geboorte, onder *Heraclius*, wanneer *Mahomet* opstond, de nieuwe Christenen verre afgeweken zijn na het Oosten, om alle vervolginge te myden; welke doch daer na door de Nestoriaensche dwalinge besmet zijn geworden.

De Historie van *Haython*, en *M. Paulus van Venetien*, welke eerste, Broeder van den Armenischen Konink was, breet en klaer genoeg te kennen geven, hoe 't in Tartarye met de Christelijke Religie, omtrent het Jaer twaelf honderd en wat later, stond.

By *Kircherus* word eenen *Antoninus* gemeld, die schryst, hoe zelve tot *Lions* Tartarische Christenen op de Kerkelijke vergadering gekomen zouden zijn; envoornaem hoe in 't Jaer dertien honderd veele Geestelijke perzoonen na den Grooten *Chan*, tot *Cambalu* gezonden wierden.

Timurlaen heeft eenige van zijne eerste overwinningen gedaen in en op *Turquestan*, daer van daen de hedendaegsche Turken ook herkomstig zijn, en wel byzonderlijk tegen de Vorst *Tuctamis Chan, Sultan* van *Dasta*, welke eenen anderen *Sultan*, van minder magt, overvallen had, die hy te hulpe quam: zy sloegen een Veld-slag by de Vliet *Oxus*, niet wyt van de Stad *Chogende*; zoo dat *Timurlaen* in korten al de Overriviersche, dat is, Over-Oxusche Landschappen, vermeesterden. Te dier tyd zijn daer veele en zeer magtige Steden geweest.

Ethicus, oud Landbeschryver, zegt van de Turken en Turkestanders als volgt. Het is een veracht en onbekent volk, woestachtig, afgodisch, onkuis, overspeelig en wreed; waer van zy ook hun naem voeren. Zy zijn van den geslachte *Gog* en *Magog*. Nuttigen alderhande onreine vuiligheden en misdragten. Zijn van een wanschapen gedaente. Weten van Wyn, noch ran Koorn, noch Zout. Buiten de Maend Augustus

hebben zy geen Feesten. Hun haair is vuil, van roet en morzigheit; den Kraijen gelijk in verw. By hun zijn Leeuwen, Luipaerds en groote Honden.

Nicephorus zegt van den Godsdienst dezer Menschen, dat zy eertyds het vuur, lucht, en water, eerden, de aerde aenbaden: God die Hemel en Aerde geschapen heeft, erkenden en dienden, met slachten van Paerden, Ossen, en Schapen. Hunne Priesters dede voorzeggingen. En zegt deze *Nicephorus* mede, dat van *Cosroes*, aen Keizer *Mauritius*, te Konstantinopolen, volk gezonden wierd, die aen haer voorhoofden een zwart teken van het kruis droegen; en als men hun vroeg, waerom zy dit teken droegen? antwoorden, dat in *Turkestan* en *Persien* eertyds een zware Pest was, tegen de welke zy, op raed der Christenen, het kruis gebruikte, en zoo verlost wierden. Hy plaetst de Steden *Tangast* en *Chubdom* niet wyt van de oorspronk der Vliet *Indus*, by *Turkestan*.

Sigebertus, in zijn Kronyk, zegt, dat om de zelve reden, als de Turkestanders en Perzen, de Tartaren kruiswys het haair geschooren hadden: gelijk *Bonfinius* zulks mede zegt, gebruikelijk geweest te zijn by Tarters, en *Koemicken*, of *Cumani*.

Benjamyn Tudelensis zegt, van haer, dat zy de Wind dienden: gelijk *Lucianus* mede zegt, dat de Scythen by de Wind en hunnen Zabel zwoeren.

Planocarpus, sprekende van de Godsdienst der Tartaren en Turkestanders, zegt, zy erkennen een God, Schepper der zienlijke en onzienlijke dingen; doch echter bidden zy aen, en dienen, de Zon, Sterren, het Vuur, en 't Water. Zy gelooven dat na dit leven, in de andere Waereld zoo zullen leven als hier. Zijn genegen aen raedzelen, spookeryen en wiggelaryen.

Voor de tyd van *Cingis chan* was zoo wel in *Turkestan* als geheel Tartarye, eenen outeren afgodischen Godsdienst.

Omtrent *Suratta* heeft men zeker aerd van Menschen, *Perseys* genaemt, die zich aldaer neder gezet zoude hebben, ter tyd wanneer *Alexander*, de Persische Konink *Darius* versloeg: deze hebben krom buiten uit gebogene Havik neuzen, zwart lang haair, en lange baerden: zijn bleek van aengezicht.

Zy nemen zeer zelden meer als een Vrouw. Zijn arbeidzaem. Konnen alderlei Handwerken. Zijn goede Akkerbouwers, en Tuiniers. Deze hebben een byzondere Godsdienst.* Het vuur achten zy Gode gelijk te zijn, in zijn natuur en reindelijkheit; daerom bidden zy het aen: steken op gewisse tyden een vuur van zuiver hout aen, in een Vat of Komme; zetten zich daer rondsom, en bidden het aen: de Priester staet daer nevens, en spreekt steets eenige woorden uit: zy hebben dan de mond met een Kattoene doek omwonden, op dat hunne onreine azem het vuur niet zoude aenroeren, of zich daer mede vermengen. Houden 't voor hooft-zonde, dat men water in 't vuur giet; waerom, als 'er brand in de huizen komt, zy die niet lessen, als met omhaling van de nabuurige huizen. Zy gelooven wyders aen God, Schepper van alles, en zeggen dat hy zeven dienaren heeft, in den Hemel, waer door alles bestiert.

Op de weg van *Ispahan* na *Kasiaan*, dicht onder de laetste plaets, vind men een Dorp, bewoont by de oude Perzen, die gezegt wierden, 't vuur aen te bidden, zoo als een oog getuigen aen my daer van het volgende, schryft.

Langs de Zuid-oost zyde om laeg, loopt de Rivier van *Kohroed*, niet verre van daer voorby, en voorts Noord-oost waerts aen, na het Dorp *Deh-naw*, een vierde myl van daer gelegen.

Dit Dorp is meest van de *Gebrs*, of d'oude Persianen, aenbidders van 't vuur bevolkt, waerom het ook in de wandeling *Gebr-abaad*, dat is, een wooninge van de *Gebrs* geheten word; doch alzoo dit geslachte van de *Gebrs*, by de Mooren in groote verachting en vervloeking is, niet verdienende met haer eige naem genoemt te worden, zoo word het voorsz. Dorp met de naem van *Laani Omar*, dat is, de vloek van *Omar*, in de boeken van des Koninks Bezittingen, betekent: deze *Omar* is de derde Navolger van haer Propheet *Muhammed* geweest, de welke by de Turken voor een groot Heilig gehouden word; maer by de Persianen is hy een vloek, alzoo hy haren Afgod *Mortuza Ali*, die by Testament van hare Propheet, tot des zelfs vervanger bestelt was, tegen gestaen, verschopt, en zich zelfs in de Heerschappye met geweld, onrechtvaerdig ingedrongen, midsgaders des zelfs Zoonen *Hasen* en *Hosein*, en verdere Maegschap, tot 'er dood toe vervolgt heeft, werdende deze zake zoo grouwelijk, en met zulk een haet op genomen, datze noch heden ten dage den vloek over *Omar*, in zommige van haer gebeden uitspreeken, en alle quade toewenschingen en verfoeyelijke zaken daer mede betekenen en besluiten: en hier uit ontstaet ook het wezentlijke Lit van

* Doch andere melden dat deze Menschen, niet het vuur eigentlijk, maer door het vuur God zelve aenbidden, als wezende de het vuur een edel Element van God geschapen, en dat het aenbidden van 't vuur zelve, een misbruik in haer Godsdienst is, by de onverstandigste onder hun, gepleegt.

d'overgroote twisten in de Godsdienst, en den haet tusschen beide voorsz. Natien. Voorts dit Dorp is niet zeer groot, staende met eenige weinige Tuinen en Boomgaerden beplant, wordende met hier vooren aengeroerde Rivier besproeit; en niet verre van daer, ziet men ook noch een vervalle Kasteel op een hooge heuvel. Deze Rivier en Tuinen, zijn door *Siah-abbaas* de Groote, in eigendom van de Geestelijkheit, tot onderhoud van de Geleerden, en Studenten bestelt; zoudende de pacht van 't voorsz. water alleen, 's Jaerlijks twee honderd Tomaen bedragen. Dus verre 't geen van de *Gebrs* my uit Persien is bericht.

By den Hooggeleerden Heer *Thomas Hyde*, Professoor tot *Oxfort*, in zijn nooit volprezen Werk van de Godsdienst der Perzen, word gezegt, dat het vuur by de oude Scythen en hedendaegsche Tartaren, voor Heilig wierd gehouden.

Aen deze *Gebrs* of oude Perzen, staet de Persiaensche Konink zomtyds byzondere Voor-rechten toe, als van vry te Weiden en te Wateren, op dees of geene plaets, in volslage vryheit; gebruik van Landeryen en Overgang, onder opzicht van een of ander Persiaensch Gezag-hebber, Rechter en- Opper-hooft, zoo als onder my dubbelt van dies aengaende Bevelschriften, door *Siah-Abbaas* verleent, in handen zijn.

Zommige der Tartaren, dryft *Horn*, dat wel geen Afgoden dienen, maer de stichter huns geslachts, en dat voor de tyd al van Keizer *Mauritius* onder deze Turkestanders het Christendom ingeslopen is geweest.

By gelegentheit dat hier boven gerept word van Menschen die het vuur aenbaden, zal hier in lassen een Brief, die aen my, uit Indiën, is gezonden, hoewel een weinig[+] buitenspoorig: waer uit blijkt dat'er Menschen gevonden worden die het vuur gansch niet en kennen.

[+]Word verstaen van eenige byzondere plaetzen aen de nevens gewaegde gewesten, want anderzins het vuur aldaer in 't gemeen wel is bekent.

Op de Reede van Batavia, *uit het Fluitschip, het* Huis te Bergen. *Den negenden October zestien honderd negen en zeventig.*

IK ben twee Jaren Schipper geweest op het Jacht de *Rogh*, om op *Nova Guinea* te varen, en die Landen t'ontdekken. Maer ik ben daer ongelukkig geweest; want daer is een heele Sloep Volk van my dood geslagen en vermoord: als mijn Onder-stuurman, genaemt *Goose Damme* van Amsterdam, beneffens een Korporael, twee Zoldaten en vier Matroozen. Een Matroos met een Zoldaet is daer noch afgekomen. Maer zy waren ook tot 'er dood toe gequest: zy hadden elk wel tien of twaelf Pylen in hun lijf, toen wy aen strand quamen, en hen in 't water vischten. Maer de dooden, die op strand lagen, die sneden zy alle mael de hoofden af, en liepen daer mede in het Bosch. Van de Korporael met een Zoldaet, namen zy het lijf meê, om zoo wy meenen, op te schaffen. Voorts de andere lichamen, kregen wy zonder hooft weer; die ik aen boord liet brengen. Omtrent twee mylen buiten de wal, liet ik ze over boord zetten, met kneppelen aen hare beenen, om dat zy niet weer aen strand zouden spoelen.

Dit bedroefde vooral is geschied, om dat zy water halen moesten.

Wy lagen op de hoek van de Moordenaers Rivier, aen een Eiland genaemt *Nametotta*.

Deze Menschen zijn zeer groot. Zy hebben drie stokken kruiswys door de neus steeken, en dat gestel komt starswys voor den mond; en ieder stokje is gelijk een Haring-speetje, en zoo lang mede. Zy zijn moeder naekt, en weten van geen vuur. By daeg eeten zy Slangen, Padden, of Zee-quallen, raeuw, die zy op het strand opzoeken; en by nacht zoo klimmen zy in de Boomen: en de Vrouw-luiden die hangen hare Kinderen op den rug, en klimmen in de Boomen, gelijk Apen, om bevryt te zijn voor het wild Gedierte. En als dit volk aen boord quam, zoo waren de Vrouwlui meester, en bedekte haer achterste met de handen, en haer voorste dat toonde zy na ons toe. Maer al wat wy vernamen; zoo en konden wy geene kennisse van menschelijkheit in haer bespeuren: maer waren de beesten gelijk.

In de Moordenaers Riviere, daer hebben zy haer neuzen heel opgesneden, en zijn met stokjes van malkanderen gezet, gelijk de gerookte Zalm in het Vaderland. Door de neusgaten kan men heel in de keel zien: en als men daer by komt, zoo wateren haer de tanden, om een Mensch t'eeten. Zoo men geen geweer by hem had, als men daer by is, zoo zoude zy, gaende en staende, stukken uit het lijf of den arm byten. En hoe Oostelijker dat men komt, na het Zuidland toe, hoe grooter Menschen.

Ik heb hier voetstappen van Menschen gezien, die zoo groot waren, als mijne twee voeten lang. Maer over al waer wy quamen, konden wy geen profyt vinden voor de Maetschappy, of voor ons, en anders niet alas groote ongemakken, ongerustheit, in

groot gevaer, om het lijf te verliezen, en het Schip te verzeilen: want hier omtrent nooit eenig Christen Mensch geweest is, zoo lang als de Waereld gestaen heeft. Overal daer wy na zeilden of iets opzochten, dat moest op Gods genade, 't oog, en op het loot aengaen. Voor *Abeltasmans* Rivier, vyftig mylen van het Land in Zee, vonden wy een modderbank, van dertig mylen, na gissing, lang; en daer van zijnde, hadden geen grond: maer na mijn goetdunken, zoo is het een Eiland geweest, dat daer gezonken leit: want de diepte loop van dertig vadem, op de twee vadem, dat is, het droogste.

Het Land van *Nova Guinea*, is overal zandig Land met hooge Bergen; en het Zuidland is voor aen gelijk ons Vaderland, met Zand-duinen, en tusschen de Duinen met Gras-velden, dertig of veertig mylen lang. Vyf en twintig of dertig, of veertig mylen Landwaerts in, daer ziet men groote Bergen, die met haer toppen door de Lucht komen steken: maer men vind daer geene Menschen. Konynen loopen daer in overvloed in de Duinen: en langs de Kust kan men zeilen op zoo droogen water, als men wil. Ik dank God Almagtig, dat ik daer gezont van gekomen ben: want ik ben met zes en twintig man van *Batavia* gegaen; maer wy leven noch met ons vieren; want het zijn zeer ongezonde Landen; boven dien niet te eeten noch te breeken.

Ik trok van daer na *Banda*, en voorts na *Batavia*. Dus verre gemelte Brief.

Veele der Turkemannen zwerven in de Noorder Persische gewesten met hun Vee, als Ossen en Koeyen, by troepen, omher, van d'eene na d'andere plaetze, om verandering van Weide te hebben, na de tyd van 't Jaer, zonder op een zekere plaetze hun vaste wooning te behouden, na de wyze der meeste Arabers en Tarters, daer zy hunnen oorspronk uit hebben. Te dier oorzake gaen zy ook by troepen en Horden: zy beschermen zich tegen de Regen en quaed weder, met zekere kleine matten, gemaekt van Kameels en Bokken haair, die zy voor hun zelfs maken.

De meeste harer Tenten zijn zwart van verruwe, maer alle zoo klein en laeg, dat vyf of zes perzoonen naeuwlijks hun gemak daer onder hebben, hoewel zy dicht by malkander zijn; want zy hebben maer vier of vyf voeten in de hoogte, en tien of waelf in de ronte.

Die Kamelen hebben, laden daer op hunne Tenten, gemaekt by de Vrouwen, van haair der Kamelen, of Ieder, of doen dic hunne Ossen en Paerden dragen, daer zy een groote menigte van hebben; en hebben tot bewaring van hun Vee groote Doggen: maer hun Ossen Koeyen zijn zoo sterk niet, als d'Europische; en hebben zulke kleine hoornen, dat de grootste naeuwlijks een voet lang, en vier duimen dik is.

De meeste hunner Ossen zijn zwart, en zoo tam, dat te verwonderen is, en laden de Turkemannen, dikwils twee of drie Kinderen daer op, alzoo zy gelooven dat zy op de zelve veilig zijn; midlerwyle zy hun Paerden tot andere diensten gebruiken.

De kleeding der Turkemans in Persien, komt geheel en al met die van de andere Persianen over een, uitgezeit dat zy zoo wel niet overdekt zijn. De kleeding der Vrouwen is geheel en al grof en armelijk, veel meer de Scythische dragt der Tarters, dan die van de Persiaensche Vrouwen gelijk, uitgezonderd dat zy korter en naeuwer is.

De Kinderen, hoe jong zy zijn, gaen meest naekt. Zijn zeer blank, en de meeste hebben rood haair.

Zy leven in groote vernoegzaemheit, en zouden hunne staet met de gelukkigste van Europa niet willen veranderen.

Niemand twyfelt, dat deze omzwervende Landaerd der Turkemans, niet gesprooten zy van Scythie of het Asiatische Tartarye, als ook dat zy niet zijn de ware Turken: want behalven hunnen naem en wyze van leven, die zy ongeschonden onderhouden, zedert zy in de Landschappen des Koninkryks van Persien, en klein Asien, gekomen zijn; zoo wel zy als de Persianen zelfs, gelooven zulks als een vaste onverbreking.

Hun getal was eertyds zoo vervaerlijk, dat de Koningen van Asie oordeelden al hunne krachten te moeten zamen spannen, om te trachten dezen Landaerd uit te roeyen. Maer des niet tegenstaende zijn zy met der tyd, en in min dan honderd Jaren, meester van veele Landschappen en Koninkryken geworden; zijnde zeker, dat deze de geen zijn, die het Koninkryk der Arabiers verwoest hebben, en die de Heerschappye der Grieken tot een zoo armelijke en jammerlijke staet gebragt hebben, die een langen tyd bezitters geweest zijn van de Grieksche Monarchye: zy hebben niet alleen den Arabers gansch klein Asie afhandig gemaekt, maer ook al de Landschappen van groot Asie, en aen de Riviere *Tigris*.

Maer gelijk door den tyd allenks de Staten en Heerschappyen verheven en bevestigt worden, om namaels te verwoesten en geheellijk in weinig Jaren te sloopen: op een zelve wyze is 't ook met deze eerste Turken, Turkemans, of Turkestanders gegaen.

Want dees Landaerd, staende onder veele Koningen, begon, na het onderbrengen van Persien, Assyrien, Mesopotamie, Syrie, en Egypten, desgelijks gansch klein Asie, naderhand door verscheide toevallen te bezwyken.

Het werk der Vrouwen is grof Wolle en Kattoen doek te weven of naeyen, daer zy hun kleederen van maken; hebbende geene andere, tot al hun huisbehoeste.

Onder andere speeltuigen zijn 'er by hen zekere Ruis-pypen, met Bokke-vellen aen de enden, gelijk de pypen daer de Wyn-verlaters den Wyn mede oversteken, die een groot geluit maken, doch zonder eenige maet-klank.

Wanneer op het Jaer zestien honderd zes en zestig, een Gezant der Nederlandsche Oost-Indische Maetschappy, ter gehoor onder Tenten, aen 't Persische Hof, in* *Ordoe* verscheen, was aldaer op zijn

* Ordoe, betekent eigentlijk een zoodanige plaets, alwaer den Konink met zyn Hof, en verdere gevolg zich neder geslagen heeft, wezende 't zelve te dier tyd, in de gewesten van Tabarestaan, een zeer lustig en vermakelijk Landschap aen de Kaspische Zee, en beoosten de Zyde Landen van Gilaen gelegen, werdende dit gewest, wegens hare vermakelijkheden, lustige plaetzen, en heerlijke gebouwen, den Hemel van Persien genaemt.

rang geplaetst het Hooft der krygs-luiden, die uit de oude Turksche stammen in Persien zijn gesprooten, waer van het verslag-schrift dier Gezantschap, schriftelijk onder my berustende, spreekt, als volgt:

Hier nevens ons, zat den *Coersje Basje*, dat is, Hooft of Veld - heer over de *Coersjis*, de welke alle Pyl, Boog, en Lancien, te Paerd voeren, wordende omtrent tusschen de tien, of vyftien duizend sterk gerekent: de zelve zijn alle, gelijk ook de verdere krygs-luiden van den Konink, onder hare Bevelhebbers van *Mien-Basje*, dat is, Hooft over duizend of Collonel, *Joez-Basje*, Hooft over honderd, of *Oon-Basje*, dat is, Hooft over tien verdeelt, wordende van de zelve bestiert. Deze Zoldaten zijn geen Persianen, maer Turken van afkomst, zijnde uit der zelver stammen, die in Persie, ten groot getallen, met hare Tenten en Vee, het geheele Ryk door zwerven, te zamen gelezen. Deze stammen zijn in voorlede tyden zeer magtig geweest, bestaende onder de zelve eenige uit tien of twaelf duizend zielen, levende ieder vry en onafhankelijk van deze Lands Heerschappye, onder haer eigen Hooft. Deze zijn 't, die de Nakomelingen van *Siah Safi*, eerste stichter van deze tegenwoordige Heerschappye, en voorname vorderaer van de *Imaamsche* Godsdienst, door haer hulp op den Throon geholpen hebben, waerom zy dan ook in erkentenisse van deze dienst, door een van de voorige *Safische* Princen geadeld zijn geworden, dragende noch heden ten dage, in de oorlogen tot teeken van het zelve op haer hooft een Mutze, boven plat en breet, met een spits van een vinger lang, in 't midden, waer op twaelf plooyen genaeit zijn, tot betooning der belijdenis van haer nieuwe aengenomen *Safische* Geloof, beduidende de twaelf plooyen, de twaelf *Imaamen* of Heiligen. Ten welken aenzien deze *Coerjis* toen, van de Turken den naem van *Kizil-Basji*, dat is, in 't Turks rood Hooft, bekomen hebben, alzoo ze in die tyd een zoodanige Muts van roode stoffe gedragen hebben, en van die tyd af, hebben zy altyd de aenzienlijkste Ampten van dit Ryk bekleed, wezende des zelfs zaken, genoegzaem door haer allen bestiert. By welke gelegentheit t' zedert de Turksche Tale, by 't Persiaensche Hof, in gebruik geraekt, en tot noch toe gebleven is, en zijn alzoo deze *Kizil-Basjien*, hoe langer hoe meerder opgeklommen, tot dat ze wegens hare groote magt, by de *Safische* Vorsten zijn begonnen gevreest en ontzachelijk te worden; hebbende zy de stoutheit gehad zich tegen den Konink *Muhammed Chodabender* zelfs op te staen, en eenige Princen van den Bloede, om te brengen; doch *Siah-abbaas de Groote*, Zoone van voorgemelte *Chodabender*, die een arg Vorst was, de welke zijn en des Ryks belang wel verstonde en betrachtede, heeft deze stammen en de *Coersjis*, allenkskens ontmagtigt en vernederd, brengende om de voornaemste Hoofden, en stellende de *Kisiel-Basjien*, t'eenemael buiten de hoogste Bedieningen van den Staet, verheffende daer en tegen zijne gekofte en geschonkene Slaven tot een tegenwigt in haer plaets, latende evenwel de *Coersjis*, buiten dat in haer uiterlijke eer en ydele voor-rechten blijven, gelijkze tot heden in 't gevoelen van 't gemeen, noch voor d'Edelste van Persien gaen.

De Turksche stammen, welke zich onder het gebied van Persien, noch he[...]en Landewaerts met Vee-hoedery erneren, zijnde uit de oude Turkestanders gesprooten, betalen van hun Vee, de zommige min, en andere meer Schatting, na dat zy van de Persische Koningen in voorige tyden begunstigt zijn, gelijk zommige geslachten daer van wel t'eenemael vry zijn, zoo ook van hun Gezaei.

Het geene by de Turksche stamme *Kasikais* word betaelt, voor een Hooft is een *Siahi*, en voor een Oye, een *Kazbegis*.

De *Karatsiajis*, geven twee bistis.
De *Rahimi*, zes kaz.
De *Afsiaar*, een bisti.
De *Bekdelis*, drie kaz.
De *Mekdom-aris*, twee kaz.
De *Kharagaanli*, een kaz.

Die Alle byzondere Turksche stammen zijn.

Noch betalen de Turksche Vee-hoeders voor het Weiden, en Water, eenige Schatting aen den Konink.

In *Lindzianaar* heeft men een zekere stamme van Turken, *Tssigni* geheten, die in de Winter niet en verreizen, maer stallen hare Kuddens, tot in 't Voor-jaer, wanneer zy die weder in de Weide jagen, hebbende zommige zeer zware Kudden van eenige duizenden stuks Vee.

Volgt iets van het bestier, en de verdere handel en wandel van de voornaemste Turksche stammen, welke zich in de Persiaensche Velden, wyd en zyds, ophouden, zoo als my zulks schriftelijk, uit **Ispahan** *toegezonden is.*

DEze stammen worden ieder door een *Mier-Achoêr* bestierd, die altyd een perzoon van de zelve stamme is, en van zijn Majesteit den Konink van Persien, zelfs verkooren word, gehoorende onder den *Mier-ăchoĕr-băsji*.

En heeft men zoodanige voorname stammen, die alle Turken van afkomst zijn, tot twaelf toe, zijnde in rang aldus genaemt, als:

De eerste, *Bajaat* geheten, de aenzienlijkste en grootste stamme van alle, gelijk den *Miĕr-achoĕr*, daer van, die in *Sjiraaz* zijn ophouding heeft, de voor-rang boven de andere in 't zitten heest, wanneer by den *Mier-achoĕr-băsji* verschyne.

Deze stamme onthoud zich omtrent de *Abi Koereng* en *Goenakoen*, daer ook andere woonen; doch deze stamme woont altoos in Tenten, en is in geduurige beweging, en in de Winter, trekt na de Zomer of warme gewesten.

De tweeden, *Afsjaar*, die in 't Land van *Mauri melik* geplaetst zy, welk Landschap nu aen *Sjimli Sulthaan*, een *Tsjerkes* tot zijn onderhoud gegeven is, onder wien de *Raâjat* gehooren, zijnde des zelfs Zoon *Allah-werdi Sulthaan* geheten, tegenwoordig Sulthaan van *Cerwistâân*.

De derde is *Inaattloe*.

Deze stamme is hier en daer verspreid, gelijk de andere ook meest zijn, onthoudende een gedeelte daer van zich in *Chorasan*, omtrent *Mesihed*, in een plaets *Tsjoemiz-gezek* geheten.

Een ander gedeelte bevind zich in enomtrent *Khandahaar*, die daer het Land en de Stad ook beschermt, hebbende hare Kudde van Vee by zich, zijnde aldaer *Ilchiês*, of Paerde-rotten van de Konink, ieder onder een *Ielchi* bescheiden.

Deze stamme heeft ook eenig volk in *Kirmaâânsjah*, en mede omtrent *Rei Sjehrijaar*.

Een groot gedeelte van de *Inaattloe* onthoud zich in de *Rhasabah Gendemâân*, die daer in huizen woone, blijvende een deel aldaer, die 't Land bouwen, en zy *Khasabah-nesjien* noemen, en geene Tenten gebruiken; begevende de andere zich in de Winter na de gewesten van *Kaziroen afsjaar*, tusschen *Sjiraaz* en *Wender-riek* gelegen, die alle Tenten mede voeren, hebbende den *Mier-achoer* daer ook zijn ophouding de Zomers.

De vierde, *Zengeneh*, uit welkers stamme den tegenwoordigen *Sjerh Ali-chaan* gesprooten is, die zich omtrent *Kirmaans-jahâân*, bevinde, hebbende den *Atem-Eddeuleh*, ook een eigen *Ielchio*, of Paerden queekerye aldaer.

De vyfde, *Lesjenì*, die mede in een *Rhasabah*, of hooft-plek woonen, wezende alle de overige stammen, buiten de *Inaloe*, of *Inaattloe*, die mede in huizen woonen, alle *Hhasjem nesjien*, die geduurig in beweging zijn, en altoos, onder Tenten zich behelpen en huisvesten.

De *Lesjeniês* hebben haer woonplaets in *Koompiroez*, de *Khafabah*, of Hooft-plaets van het gewest, alzoo genaemt, die aen die stamme ook tot haer gebruik gegeven is, alwaer haer *Mier-achoêr* ook zijn Zetelplaets heeft.

De zefde, *Silsopoer*, die zich omtrent *Rei Sjehrijaar* bevinden.

De zevende, *Bekdelì*, die zich in *Alamerdesit* onder *Poedah*, en in *Poedah* zelver onthouden.

De achtste, *Mekdemmari*, deze onthouden zich des Zomers in 't *Tsjelemzaar*, omtrent een dag reizens bewesten *Jezdechaast*, dat in de weg van *Spahan* na *Sjiraaz* leit, zijnde deze Land-streek tusschen het gewest van *Jezdechaast, Haima, Soeweeroen* en *Semirâân*, in gelegen.

De negenste, *Nefer*, die in het Land *Sijáser* zijn, tusschen *Gendemaan, Lindzjanaat, Paradommeh* en *Maur melik* in gelegen, een Land, maer met vyf of zes Dorpen bezet, hebbende hier en daer Weiden; op zommige plaetzen onvruchtbare Velden; latende de Paerden in de *Oeleng* of *Tsjemen*, dat is, in de Grasplaetzen gaen, en de Kamelen in de *Bajir*, dat is, in de onbebouwde Velden, die maer *Dirimnèh*, en andere heesters voortbrengt, beslaende het gebergte de rest van dit Land.

Hier en daer vind men Fonteinen, voornamelijk, zoo 't wat gesneeuwt of geregent heeft; anders, zoo wanneer die, by de drooge tyd, verdwynen, zoo graven zy daer Putten, zoo voor haer drank, als om het Vee te drenken.

Dit is de eenigste van de twaelf stammen, die buiten een *Ielchì*, dat is, een queekerye van 's Koninks Paerden, noch een queekerye van 's Koninks Kamelen, byzonder moet onderhouden, daer de andere elf stammen zich met haer eigene Kamelen maer bemoeyen.

De tiende, *Khazwien*, die zich in en omtrent de Stad *Khazwien* onthouden, hebbende mede, als alle de andere, op een queekerye van 's Koninks Paerden te paszen.

De elfde, *Karaguzloe*, bevinden zich in *Tsjalchoesi*, tusschen *Behbehâân, Latoe Mierza*, en *Dsit-gird* gelegen.

De twaelfde en laetste, *Tsijoen*, in de vlakten van *Kusihizerd* en *Neidombeh*, haer de Zomers onthoudende.

De Turkestanders doen geen onkosten aen hare Kamelen, maer laten die des nachts in de Bergen en Velden loopen, en laden die by dag weder op, vorderende daer mede hare reis tot den avond, wanneer die weder als vooren laten loopen.

Mier-achoêr is een groot Heer, voerende Staet en Tenten, die een volslagen gezag over zijn stamme heeft, en allen onder den *Mier-achoer-basji* gehoort, ten aenzien van 's Koninks Paerden, die onder zijn opzicht gestelt zijn, en niet onder een ander Persisch Opper-hooft, daer zich ophoudende, die maer allen zijn gezag heeft over het krygsvolk, dat uit die stammen gelezen word, en over de *Coersjis* van zijn Majesteit.

Wanneer een *Mier-achoêr* overleden is, dan verzekert men zijn goed, en stelt by voorraed iemand tot dat het gelegen komt, om zijn Majesteit zulks bekent te maken, en dat zijn Majesteit over die goederen last geeft, en over die stamme weder een andere *Mier-achoer*, uit de zelve stamme gestelt heeft.

Aen den *Mier-achoer* word een hoop Paerden van 's Koninks wegen, zomtyds wel ter getalle van drie honderd stuks Merrien, nevens vier of vyf spring-hengsten ter hand gestelt, om daer op te passen en te bedienen, en wanneer het tal zoo groot is, dat de zelve niet bedienen kan, zoo geeft hy een gedeelte daer van over, aen een, of meer *Ielchitsjì* of *Ielchibâân*, na dat 'er veele Paerden zijn; zoudende des Koninks gewoonte zijn, dat aen een *Ielchibaan*, 's Jaerlijks honderd Man Tarw, twee Toman aen Geld, twee stek Kleederen, en een Paerd tot zijn beryding zouden geven.

Een *Mier-achoer* zoude 's Jaerlijks uit de Schat-kist, honderd vyftig Toman zold genieten, en boven dit noch vyftig Toman voor *Roesoem* 's Jaerlijks, dat hem van den Konink toegestaen is, en zijn stam uitkeeten moet, doch by wegen van *Sjiltaakh*, dat is, quellinge, en met het verval van alle boeten bevoordeelt, 's Jaerlijks wel duizend Toman, en meer; zouden genieten; want de *Pursjisji ahhdaats*, dat is, de boeten en straf-gelden van misdaden, die zelver begroot, gehooren aen hem, behalven de vier misdaden, die aen den *Diwaan-begì* alleen gehooren, gelijk man-slag, in welk geval den *Mier-achoer* van die daed getuigenisse laet beleggen, zendende den misdadiger met alle die bescheiden, gesloten na *Ispahan*, om aldaer met hem gehandelt te worden, zoo als zullen goed vinden.

Het is aen te merken, dat 's Jaerlijks van 's Koninks wegen een *Tamchatsji* in *pasiez*, of de Herfst komt, die alle Veulens, die dat Jaer geworpen zijn, en eerst gespeent, merkt, latende de Hengsten byzonder weiden.

Den *Mier-achoêr*, heeft onder zich een *Wazier, Nàzir, Tsaendoekh-daar*, als mede een *Náwiesendeh*, en *Defter-choneh*, of Reken-kamer.

En moet hy zich, om de twee of drie Jaren eens, by den *Mier-achoer-bāsji* vervoegen, om rekening te doen van de Paerden, die onder zijn opzicht gestelt zijn, en onder andere, welke gestorven, welke t'zederd geworpen, en waer, en aen wien al Paerden gegeven hadde.

De voornoemden *Roesoem* word aen den *Mier-achoer* gegeven, op dat de onkosten, die nu en dan in verscheide gevallen doen moet, van zijn eigen verschaffen zoude, en het volk van de stamme daer over geene lasten onderhoorig zoude wezen.

En heeft hy ook veel aenloop van den *Mier-achoer-básjis* zijn afgezondenen en bevolmagten, die zomtyds om het een of het andere by hem gestuurt worden, die alle moet hy onthalen, zoo lang als zy daer zijn, gelijk mede die geene, die de toezicht

komen doen, en een geruimen tyd daer blijven, om te zien, hoe het den *Mier-achoêr* al maekt, en hoedanig hy op de Paerden past, die ook al gemeenlijk, met het een het ander moet beschonken worden.

Zoo onthaelt hy mede de Reizigers, *Rāhguzer*, die in 's Koninks dienst of bezigheit zijn, 't geen al van zijn eigen doen moet.

Den *Mier-achoer* slaet zich al veel neder by een Fontein, en vermaekt zich veel met Jagen.

Ieder *Gelleh* of Kudde, is op een maet gestelt van Boter en Kaes, dat 's Jaerlijks aen den *Mier achoêr* leveren moet, gevende aen den zelven geen Melk of Zaen.

Ieder stamme is in eenige afdeelingen en gewesten verdeelt, hoorende onder ieder een zekere gemeente, noemende een zoodanig gewest *Obah*, zijnde over ieder een Hooft gestelt, die in 't Persiaensch *Kedchodà*, en in 't Turks *Keichà*, doch by *Olearius, Kaucha* genaemt word.

Volgt iets van het verreizen na de *Khisilaakh*, of verwei-plaetzen.

Het verreizen na de Zomer-gewesten en staet aen haer niet, maer aen den *Mier-achoer* allen, waer by dan ook alle de *Ketchodaas* komen, als het in de Herfst is,

en het haer tyd dunkt, om te vertrekken, 't welk zy *Koetsi* noemen, dragende dit aen den *Mier-achoer* dan voor, met het voorstellen van 't gebrek aen water en voeder, als ook van 't ongemak der koude, enz. wanneer den *Mier-achoer* haer boeken ook wel na ziet, wanneer in voorledene Jaren wel vertokken zijn, stellende haer dan uit tot de tyd, dat daer toe bequaem oordeelt, zoo het noch te vroeg meend te wezen.

En heeft geen *Obah* het hart, om zich te bewegen, voor dat den *Mier-achoer* met zijn *Obah*; moetende den *Mier-achoer* altyd eerst uit trekken, en mede altoos voor uit gaen, mogende alle de andere *Obahs*, die alleen na hare *Ketchodaas* bygenaemt worden, wel volgen, zonder onderscheid van rang of voorrecht.

Deze stamme brengt omtrent veertig dagen, of wel twee Maenden, in 't gaen en komen toe, eer op haer bestemde plaets zijn, die haer van den Konink tot haer *Khisilaakh* aengewezen is.

Doch de Kuddens gaen al te vooren heen, van twee of drie perzoonen geleit, die twee Honden, twee of drie Ezels of Muilen, tot beryding en lading van een Tent, enz. by haer hebben, die gemeenlijk wel twee en een halve Maend toebrengen, eer op de bestemde plaets zijn.

De Paerden komen met de *Obahs*, hebbend ieder *Obah* ook eenig klein Vee by zich, tot haer nootdruft, om te slachten, te weten, die onder haer het vermogen heeft, en die geen Vee met zich voeren kan, slachten een vet Schaep of Bok, en maken van Boter, *Kawoermaak*, die voor de Reis mede nemen: alsze vertrekken, verzien zich ook van Kaes, en Meel, om Brood van te bakken, beladende daer mede zoo veele Ezels en Kamelen, als daer toe gelegentheit en middelen hebben, waer op zy hare zwarte Tenten laden, die zy *Sijâh Cheimah* heten. Als mede *Tljiek* of *Sikken* zijnde van fijn Riet, die ze rondsom de Tenten zetten, om de zelve daer mede af te schutten.

Ook nemen ze met zich Dekens, Geliems, Alkatyven en Vilten, die alle zelfs weven, en de voornamen, ook een *Tsandoekh*, een Kist of wel meer.

Zy voeren met zich, een of meer kopere Potten, Schotels, Schuim-spanen, en Lepels.

Twee *Táwahs* of Pannen, daer ze *Joecha* op bakken, dat zijn dunnen Koeken, of Brood-koeken, die men kan toe vouwen als een Servet, enz.

Het beslag van 't Meel, is heel dun, bakkende in de grooste Pannen *Baadzi Lemmaas*, dat zijn, andere Brood-koeken, welkers Deeg met Melk en Boter beslagen is.

Ook nemen zy hare Kleederen mede, *Kerbaas* of *Doti*, enz.

Ook hare Kinderen, en wat voor ommeslag meer noodig hebben.

En laden al haer goed op Ossen, Muilen, Paerden en Ezels, gelijk zy daer zelfs ook op ryden, wanneer daer van ten genoegen voorzien zijn.

En die zoo magtig niet en zijn, om te konnen ryden, die moeten te voet gaen.

Doch den *Mier-achoer*, reist met roode Tenten, die zy *Khizil Tsjâdir* noemen, met een omslag van aenzien, pracht, en op zijn gemak.

Dit reizen gaet langzaem voort, vorderende ieder Manzel maer vier mylen wegs, of daer omtrent, en legeren gemeenlijk wat buiten de Reis-wegen, en veeltyds dicht onder 't gebergte, om het gerief van brand-ruichte, tot het kooken van eeten, enz. gelijk hier en daer in 't voorby gaen, wel eenige ruichte snyden, om te branden, die dan mede nemen, tot het naeste Manzel, zoo het daer van hout te schrael mogt zijn, welk gerief meer achten, als dat van water, al zoudenze daer om, drie mylen moeten loopen, waer van onder weeg, middens, een of meer *Chieken* vullen, 't welk tot haer

gebruik, voor dien dag genoeg is, latende 't Vee, dat mede voeren, onder weeg by gelegentheit, van een Rivier, enz. drinken.

Van *Gendemaan* nemen die van *Inaattloe*, haer weg eerst na *Semirâân*, daer in drie of vier dagen komen.

Van daer na *Kââmpiroez*, daer toe ook omtrent vier dagen besteden.

Dan begevenze zich na *Weizâ*, hoog op na 't Westen, trekkende dus voorts na *Deh Alì* en *Ardekâân*, brengende ook drie of vier dagen tusschen beiden door.

Van daer wendenze zich na *Puli doězach*, een dag-reis van *Ardekâân* af.

En van daer na *Kaziroon afsjaar*.

Bevindende zich dus by *Kaziroon*, wanneer 't Winter is, en van daer na de Rivier van *Chisit oe Kamàrisi*, dat de eenigste zoete Rivier van dit Land is, aen welkers Oever alle de *Obahs* zich eerst ter neder slaen, na dat den *Mier-achoer*, daer eerst zijn plaets genomen heeft; blijvende daer zoo lang tot dat het geregent, en de grond zich met groente, tot genoegzaem voeder voor het Vee, uit gelaten heeft.

Doch eer de *Obahs* verspreiden, zoo roept den *Mier-achoer*, alle de *Ketchodaas* van de *Obahs* by malkander, en onthaelt de zelve ter Gast-mael, op zijn eigen

kosten, vernemende na de gestalte van ieder Kudde, het getal van de Huisgezinnen, die zich in ieder *Obah* bevinden, bestellende of toe-eigenende daer op, aen ieder *Obah* haer plaets, de een op Bergen, zoo 'er dichte by gerief van water is, en de overige in de Velden, moetende ieder *Obah* zich in zijn bestek onthouden; zommige dichte by *Kaziroen*, en andere elders, na de gelegentheit van Water en Weiden is, moetende veele benoodigheden nu en dan in de Vlekken, en in de Stad *Kaziroen* koopen.

De *Leppoêis* is mede een Turkze stamme, waer uit den *Sjatir Behrââm* geboortig is, die niet verreizen zoude, maer bewoonen meest twee Dorpen, de een *Leppoêi* genaemt, onder aen 't gebergte in de *Sinêi Koeh* van de Karewanzera *Asef*, na de *Kibah* gestrekt, welk Dorp recht voor uit tegen 't gebergte aen ziet, als van *Abigerm* komen, en de voornaemste brugge over zijn, latende dit Dorp aen de rechter hand, onder 't gebergte leggen, wanneer van den steenen dyk, na de Karewanzera *Asef* aftreden: het ander Dorp leit omtrent ter halver weg, tusschen *Sjiraaz* en *Mier-chasehgaan*, en queeken biede deze Dorpen, qualijk iets anders, als Muilen aen, waer mede meest door geheel Persien vracht voeren, wezende die *Muletiers* wyd en zyd bekent.

De gedaente der Turken of Turkestanders, is als volgt:

Hare Tenten zijn van Bokken-haair geweven, zoudende de zelve zoo dicht kunnen weven, dat geen regen doorslaen konde, hoe zeer het ook regent, al was 't eem Maend aen malkander, zijnde gemeenlijk langer als breeder, makende ook een groef rondsom de Tent, op dat de regen daer in storten, en binnen de Tent niet vloeyen zoude.

Aen ieder Tent heeft men vier en twintig *Tanaab*, of Touwen, die van zwart haair gevlochten zijn, wezende de Touwen aen de Tent genaeit, en hebbende aen 't andere einde, ieder een *miech* of paeltje gebonden, strekkende die Tent eerst vlak neder, wanneer zy de vier voornaemste palen van ieder touw, aen de vier houken in de Aerde slaen, doch met zoodanig een bod, dat de Tent in 't midden na behooren oprechten konnen, met hare stokken, die zy *dírek* heten, waer op de kap van Tent eigentlijk rust; en als de Tent dus opgerecht staet, den spannen zy alle de andere touwen, na vereisch, en slaen de paeltjens daer van in de Aerde.

Voorts is te weten, dat op ieder stijl een hout komt, van omtrent een Gez lang, op dat de Tent van de scherpe punt der stijl, geen schade lijden zoude, welk hout zy *Kommedzjet* noemen.

Voorts zoo hebben zy een boord van *pelaas* rondsom de Tent genaeit, die zy *jelek* of *jelen* noemen, en rondsom twee en een halve Gez, min of meer afhangt, om het inzien te beletten, nevens de *tsiekken*, die schuttings van Riet zijn, dieze rondsom de Tent zetten, waer mede de Tent aen alle kanten van buiten beschutten.

Het getal van de stijlen is, na dat de Tent lank is, hebbende de minste drie, en de langste op het meest acht stijlen.

De Tent heeft ook deuren, die eigentlijk in de *tsjek* komen.

De deur, of liever het blad van de deur, is eigentlijk genaeit, aen *Achiri nei Gerdisi*, of het laeste van de *tsiek*, zoodanig, dat de zelve in 't ronde, om de zelve meer en min open te doen, dragen kan, hebbende aen de andere kant, binnen aen het blad een *Khollábeh*, de welke ook van Riet zoude zijn, door middel van de welke, zy de deur binnen vast binden konnen, om te sluiten.

Aen de eene smalle zyde van de Tent, bergen zy haer spys, kleederen, potten, pannen en schotels.

By de deur is de *nesjimen*, daer zy by daeg, door den bank zitten, en ook des nachts slapen.

By aldien de Tent wat groot is, zoo hebben zy een byzondere plaets afgeschoten, *Alatsjoel* genaemt, die zy met Alkatyven beleggen, en daer zy ook een vriend onthalen, midsgaders, des nachts herbergen konnen, 't welk *Mehmaan-chaneh* heten.

De *Geliems* weven zy, en verkoopen hun werk hier en daer in de Steden.

Voorts is hier aen te merken, dat zy de einden aen de breede kant van de Tent, aen wederzyden wat schuins neder trekken, zoo dat de Tent by na als een Wolvendak gespannen kome, noemende de touwen, waer mede deze vleugels neder halen, eigentlijk *Sjâhbend*.

De *Tsjek* vlechten zy ook zelfs van het fijnste en dunste Riet, dat zy krygen konnen, makende de zelve van twaelf tot veertien Ellen lang, na de breete en lengte van de Tent gerecht.

Zy hebben binnen ook twee *Khollábehs* gehecht, of ingeslagen, hangende aen de eene, een *Khàsjoklokh*, of *Khasjokhdâân*, daer een Lepel in is, en aen de andere, een *Kefgier* met naeldens, enz. die zy in een *toebrah* doen.

Voorts hebben zy twee plankjes, die op de Aerde, omtrent een span hoog leggen, daer op vyf of zes Karnemelks-hoe-

ders leggen, bewarende de Aerde, voor een vunsche reuk, enz.

De water-hoeders leggen op 't water, met drie of vier steenen, om het water koel te houden.

Voorts hebben zy by zich, twee of drie *Tisjehs*, om lepels te houwen, en om geuten rondsom de Tent te graven, als ook een Zaeg, en een Sny-mes, om Doorens te snyden tot brand, gevende de struiken aen de Beesten.

Ook nemen zy wel Timmermans gereedschap mede, om ploeg-houten, enz. te kappen en op te maken, om de zelve in hare *Jeilaags* te gebruiken, daer haer gezaey teelen.

Het Manvolk gaet meest met het Vee om, om dat te weiden.

En het Vrouwvolk bemoeit zich meest, met de Spys te kooken, *Geliems, Alkatyven* en *Dzjadzjiems* te weven.

Een *Dzjadzjiem* is fijnder, als een *Geliem*; en heeft zomtyds ook *Naksis*, of Figuur-werk, daer de *Geliems*, maer enkeld gestreept zijn.

[+]*Garcias de Silva Figueroa*, Gezant aen het Hof van Persien, wegens den Konink van Spangien, zegt, in zijne Reis-beschryvinge, dat'er in Persien noch op heden worden gevonden veele Hordens van omher zwervende Turkestanners, Turkemans of Turken, welke doorgaens by Schryvers voor een Volk worden genomen, die haren afkomst hebben uit Turkestan of het oude Scytisch Turkyen. Zy zwerven, zegt hy, met Wyf en Kinderen: omdryven veel Vee: beladen de Ossen en Koeyen, in plaets van andere vracht-beesten, om haer Kinderen, Tenten, en klein huisraed op te voeren. [+]Ziet Della Valle.

Dit Volk leeft zeer eenzaem en afgescheiden van andere Menschen.

Deze Turkenstanders, hoe veel Eeuwen het ook geleden is dat zy in Persien zijn gekomen, behouden echter noch hare Tartarische wyze van leven. Want zy na allen schyn overblijfzelen zijn dier Tartaren, welke met *Cingis chan*, of zijnen navolgers, Asie af hebben geloopen, en tot Arabie, de Vliet *Tigris*, Egypten en Konstantinopolen geheerscht, al van den Jare elf en twaelf honderd af, tot dat zy in Egypten en Syrien aengevochten wordende, door de Christenen, die den Heilingen Kryg voerden, genootzaekt wierden hunne benden uit Perzen, Meden, en andere Oostersche gewesten te trekken, waer door die verzwakt wordende, en ontbloot van krygsvolk, zelve, of eigen Koningen hebben opgeworpen, of door andere Indische Vorsten ingenomen zijn, achter blijvende van de Turkestanders, zoo hier en daer, Huisgezinnen, gelijk als deze, die, en Geloof, en wyze van leven, harer Voorouderen hebben behouden; (zoo als noch heden omtrent *Dansick*, overblijfzelen van Hollandsche Huisgezinnen der uitgewekene, ter tyd van *Gysbert van Amstel*, en *Gerrit van Velsen*, zijn te vinden, die genoegzaem de wys van leven der oude Hollanders hebben behouden.)

Deze Persische Turkemans, gelijk zy heden, als ook van ouds, alle te zamen buiten de krygsluiden, en weinig andere, bedienden aen de Landbestiering, een Herders leven leiden, zoo ontbeeren zomtyds by haer geene dappere Mannen en Voorgangers, die zich tegen de magt der Princen aenstellen, waer onder dat zy zwerven; gelijk ter tyd van *Schach Abas* is gebeurt, die hunne opstant met het bloed veeler Turkemans moest dempen. Dit Volk, als gezegt, na dat zy zoo veel Eeuwen, zedert de Heerschappy van *Cingis chan*, in Asie hadden geheerscht, en door de Heirtochten der Christenen aen de eene zyde, door verwyftheit aen de andere zyde, en door verlies van Landschappen verzwakt waren, hebben zy zich alom verstrooit onder kleine Opper-hoofden, en onder vreemde heerschappyen, het omzwervende en Herders

leven harer Voorouderen hervat, daer in zy noch volharden, zoo in *Turkestan* zelve, als Persien, en elders.

Het is byzonder, zegt de boven genoemde Schryver, dat de Europische hedendaegsche Turken, tot Konstantinopolen, zoo zeer haten de zwervende Turkemans, uit wien zy echter oorspronkelijk zijn, dat zy die met de verachte naem *Cacales* noemen, en zich van de zelve in hare huizen alleen bedienen voor arbeiders, en gravers, als zy onder hun gezag komen; of ook wel op de Galleyen, voor roeyers: dus trots zijn de Turken in de genoemde gewesten, die stoffen op hun heldadigheit, en bezit van het waerdig overblijfzel der Roomsche mogentheit. Hy zegt wyders, dat de tegenwoordige Persianen geheel niets behouden hebben van de oude Persische aerd, zoo ten kryge als in den Burgerlijken omgang; doch hebben aengetrokken de wyze van stryden en leven harer overwinnaers, als eerst der Scythen en naderhand der Turkestanders, en Tartaren, die met de oude Scythen van een oorspronk zijn geweest.

Wanneer de Grieken, onder *Alexander*, daer na de Romeinen, den Perzen hadden beoorlogt, en byzonder de Scythen of Tartaren, zijn zy door de Woe-

stynen en lijftogt-looze plaetzen van *Turquestan* en *Scythie* weerhouden geworden. Het stryden der hedendaegsche oude Persische Nazaten, en Scythen, of Tartaren, en Turkestanders, geschied te Paerde, om den vyand te betrappen, of te ontvluchten; en is die styl by strydens tyd, onder hun, Steden en Vastigheden te verlaten, en in 't opene Veld stant te houden. Dus verre uit *Figueroa.*

[+]*Shalg* is een Dorp als een klein Stedeken, in het gebied van de Stad *Taraz*, of *Taroes*, vier Parazangen van daer, en een van de grens-vestingen der Turkestanders. [+]Allebab. Het zelve heeft eenige geleerde Mannen uitgelevert.

Taraz, daer in de Nabuurschap, is een vermaerde Koop-plaets. De naby gelegene Kastelen dragen den naem van de zelve. Na by deze leit de Stad *Iecel.*

Volgt een kort verhael van zeker Reize, die eenen *Joris Andriesz*, uit Tartarye, en wel van *Arkelu* of *Tannui*, door *Turquestan* tot in Persien, heeft gedaen. Hy was in dienst van de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappy, en geraekte by Schipbreuk in Sina aen land, ter tyd van de Tarterschen oorlog, en wierd vervolgens, onder de Tarters, buiten de Sinesche Muur, gevangen gebragt, daer hy eenige tyd voor Slaef diende; en van waer hy vluchte. Zijn verhael is dan als volgt:

Ik vraegde eens aen mijn Tolk, *Augustyn*, hoe hem dit leven geviel; en of hy niet eens aen zijn Vaderland gedacht had. Ik kreeg van hem even zoodanige antwoord, als ik van iemand, aen de welk ik iets vertrouwen wilde, kon verwacht hebben. En dewyl ik in hem een oprecht en trouwhartig gemoed tot my bespeurde, en hy daer na zich zelf aen my openbaerde, en met tranen wenschte, dat God beliefde dit geluk aen hem te verleenen, dat hy met my in 't Landschap *Kandahar* mogt komen; daer hy by voegde, dat hy dan wel haest zou maken dat ik weer by Christenen zou zijn, en dat hy uit eenige Usbeksche gevangenen goed bericht had gekregen, hoe de weg door *Usbek* na *Kandahar* genomen most worden: zoo wierden wy beide in de zaek eenig, en besloten met de eerste gelegentheit ons van de weg af te begeven.

Dewyl onze Heer onlangs daer, na weer voornam een Reis in Sina, na *Pequo* of *Pekin*, te doen, om daer meer roof te halen, en wy weer mede mosten trekken, stelden wy onderwegen onze aenslag te werk, daer toe wy, gelijk wy meenden, goede gelegentheit hadden, vermids wy 's avonds spade noch de Reis aenvingen. Wy trokken zoo langzamelijk voort, dat wy geheel achter de krygsbende geraekten: en toen wy aen 't gebergte *Sammahan* quamen, 't welk wy Noord-west van ons af, voor ons hadden leggen, waegden wy 't in Gods naem, en sloegen met ons Paerd en Kemel ter rechter hand af, in 't gebergte. Wy hadden ons wel konnen inbeelden, dat wy op zulk een onbekende weg, en in zulke wilde plaetzen, niet zonder gevaer zouden zijn, daer wy niet zoo zeer aen gedachten, als wel aen onze vryheit, en aen de begeerte van ons waerde Vaderland weder te zien; en wy wilden liever in 't gevaer sneuvelen, dan onder deze woeste Menschen in eeuwige slaverny leven, en zich, om een klein misdryf, de dood getroosten: dewyl deze luiden een Mensch, ik zwyg een Slaef, niet meer, dan een hond achten. Wy beveelden ons dieshalven aen de goede God, en baden hem dat hy ons zou believen te behoeden, wegen en paden te wyzen, en weer by Christenen daer zijn Naem geëerd wierd, te brengen; gelijk ook, God lof, geschiede.

Dewyl wy niet wisten, of wy haest weer by Menschen zouden komen, zoo hadden wy ons tamelijk van Lijfs-voorraet, en gereetschap op de weg, verzien, en onze Kemel daer mede behangen. D'onzen in huis konden hier ook over geen erg vermoeden krygen; dewyl eenige anderen desgelijks deden, om door de Heid na de lange Muur

te geraken. Wy hadden ook een koopere Kop, en een koopere Schael by ons; ook een deel garste Meel, om, indien ons onderweeg gebrek van Weide voor de Kemel overquam, Lijfsvoorraet daer voor te hebben; beneffens een groote ledere zak of vlesch met water, en noch twee andere kleine leder watervlesschen.

Wy namen onze Reis Westwaerts aen, d'eerste vier dagen altyd over Bergen, en door de Dalen, daer wy noch weg, noch voetpad, noch Menschen vonden, en in zoodanige plaetzen, daer men niet te vreezen had dat men ons najagen, of navorschen zou. Daer na trokken wy zes dagen lang door het woeste Land van *Kannayidur*. Wy vonden hier aen verscheide plaetzen staende wateren, en neffens de zelve goede Weiden, met eenige Horden en Hutten, daer wy bescheid konden bekomen. Het quam ook wel te pas, mijn Reis-broeder niet alleenlijk de spraek van Tannui, maer ook die van Usbek, en volkomelijk de Persiaensche Tael verstond. Wy geraekten over 't gebergte *Sovar*, en quamen twee dagen daer na aen d'oude

verwoeste Stad *Tamirlanku*, daer wy ook Vee-hoeders in Horden bejegenden. Van daer gingen wy over 't gebergte *Allagurdi*, en zedert na 't woeste *Karakitai*, voor het welk wy twee dagen stil bleven, dewyl daer goed Water en Gras was, en een Dorp, of liever een bende van Vee-hoeders, met hun Hutten neffens hen: op dat onze Beesten, de welken moede wierden, uitrusten zouden. Toen wy drie dagen van hier af onderweeg hadden geweest, konden wy onze Kemel niet wyder voortbrengen, vermids aen ons Weide ontbrak: Want men zag hier niets anders, dan dor, zandig en verbrand Land. Hier quam noch by, dat onze Kemel ziek wierd, en 't garste Meel niet langer nuttigen kon. Wy lieten hem dies halven loopen, en hingen ons Reistuig op mijn Paerd, en gingen te voet. Onze voorraet begon ook ten einde te loopen; en wy hadden niet meer dan noch een korf met Dadelen, die van de Persianen *Gurma* genaemt worden. Twee dagen daer na wierd ons Paerd ook zoo moede, dat het nederviel, zonder dat wy 't weer op de been konden krygen. Mijn Reis-broeder *Augustyn* wrong het Paerd de hals toe, en stak het de keel af, en sneed twee groote stukken vleesch uit zijn lendenen, die wy met ons namen, en aen ons, na d'aerd der Tarters, tot spys verstrekten. Doch de honger maekte dat het ons zeer aengenaem was. Wy moesten hier van onze armoede afscheiden, en konden niet meer, dan de korf met Dadels, en de twee ledere vlesschen met Water met ons dragen. Wy gingen in dezer voegen van hier af noch acht dagen, zonder Dorp of Menschen te zien, en namen onze streek, zoo veel als de Bergen ons toelieten, Westwaerts aen; dewyl wy wel wisten dat het Landschap *Kandahar*, en *Persien* Westwaerts van ons afleggen moesten.

Op de negende dag quamen wy in het Land *Turkestan*, daer wy weer eenige Horden bejegenden; en geraekten in de Stad *Sachannia*. Wy quamen onderweeg tot hier toe zomtyds aen Waterputten; en in de nacht viel mede een sterke Dau, die ook, gelijk wy aen twee plaetzen bevonden, tegen de dag tot Manna wierd, de welk men, gelijk Honigzuiker, te zamen kon schrapen. De zelfde was gelijk men hem in d'Apoteken tot Genees-middelen gebruikt: maer onze hongerige magen konden weinig verzading hier uit bekomen. Hoe groot een plaeg de honger voor een jong gezont Mensch is, valt zeer zwaer te gelooven voor de geen die zulks niet bezocht heeft, en die niet by ervarentheit daer af kan spreken.

Na dat wy in deze Stad vier dagen uitgerust hadden, en van de Aelmoessen der Inwoonders (die ten meestendeel harde brokken waren, en zomtyds een stukje wit Brood, zoo dun als een koek gebakken) een weinig bekomen waren, voeren wy over de Vloet *Taunassa*, en quamen de tiende dag daer na in de Stad *Samaym*, by de welke de voorgedachte Vloet voor over loopt. En dewyl wy daer een schuit bejegenden, die met de stroom afvoer, en wy onze weg ook derwaerts moesten nemen, zoo nam de Schipper ons mede na *Ispensol*, doch na veel biddens, en met belofte van dat wy zouden helpen roeyen. In de volgende dag reisden wy door 't gebergte *Jispondek*, en quamen op de vierde dag in de Stad *Zehind*, in 't Land van Usbek gelegen, daer wy ons ook een dag onthielden, en Aelmoessen verzamelden. Van daer gingen wy na de Stad *Thetais*, en terstond over de Vloet *Jarrimuhl*, en quamen, na dat wy twee dagen voort gereist hadden, in de Stad *Ferrata*, drie dagen daer na in een Stad, *Erusma* genaemt, en na noch twee dagen reizens in de Stad *Kammarchan*, daer de jonge Vorst, een Zoon van de Zultan van Usbek, zijn Hof hield. Van hier voeren wy met een *Chiemmi*, (gelijk zy 't noemen) of met een Veerschuit in de nacht over na

Samarchand, daer d'oude Zultan van Usbek, de Vader van deze jonge Vorst, zijn Hof had. Men zegt dat *Timurlaen* hier ook zijn woning heeft gehad.

Van hier trokken wy met een schuit, die langs de Vloet *Samarchand* nederwaerts voer, in twee dagen reizens tot aen *Nozeb*. In de volgende dag gingen wy over de Vloet *Abisalandi*, en na twee dagen quamen wy aen de Stad *Saland*, en in de volgende dag aen de Stad *Serristand*. Van hier liep de weg door het woeste Land, *Arraki* genaemt, twee dagen reizens verre, tot aen de Stad *Eskenari*, van waer ons noch drie dagen reizens tot aen de Stad *Surkoës*, over schooten. Deze Stad legt aen 't gebergte, 't welk zy *Choberdarku* noemen, dat zijn begin aen de grenzen van 't Landschap *Chorasan* heeft, in het welk de beroemde Stad *Meschet*, den Konink van Persien toebehoorende, legt; daer wy ook, na dat wy zeven dagen van *Surkoës* af hadden geweest, voorspoediglijk en met vreugden, op de negen en twintigste van Herfst-maend, quamen.

De Turkestannen dragen lange broeken, van Kattoene stoffe gemaekt, die hen tot over d'enklaeuwen strekken. Hun schoenen zijn gemeenlijk van geel leder, voor spits toe, en opwaerts gebogen, ge-

lijk sleden. Zy gebruiken geen hemden, maer in de plaets van de zelfden kleine onder-rokken van Kattoen, die hen tot de lendenen reiken; en daer over dragen zy een lange donkerzwarte rok, van Boom-basten gemaekt, met enge mouwen, doch onder zoo wyt en rond als een klok, en met Boom-wolle doornaeit. Deze rokken zijn om de lendenen met een lange lijfbant, die hen drie malen om de middel gaet, en van Zyde of Kattoen gemaekt, toegebonden. Zy dragen op hun hooft lange nederhangende mutzen, van Lynwaet gemaekt, en onder met een zoom van witte vellen bezet. Wat hun spys aengaet, zy eeten alles, dat eetbaer is, behalven Varkens-vleesch, en laten dieshalven niet gaerne een Paerd sterven, maer voorkomen de natuurlijke dood, en slachten 't eer het de geest geeft.

Onder hen zijn eenige weinige Heidenen: want de meeste hoop van hen houd het met de verleidelijke Leer en Godsdienst van *Mahomet*, doch volgens d'aenhang en gezintheit der *Persianen*, die *Ali* voor hun grootste voorstander houden. Want ik heb dikwils hooren zeggen, als hen een Ezel onder de last ontviel, of als zy op een Paerd zouden stygen: Ja *Ali*, help *Ali.*

D'Usbekken zijn ook alle van de zelfde Godsdienst, en konnen dieshalven *Alisten* genoemt worden. Hun spys is gelijk die van de Turkestannen. Maer de beste is Paerde vleesch, daer af de Grooten alleenlijk het hoofde vleesch voor het lekkerste houden, en eeten; gelijk van de wilde Zwynen ook het hooft voor 't beste geacht word; maer het overige van 't lichaem, gelijk ook van de Ossen en Schapen, is de spys der gemeene luiden. De groote Heeren laten hun Tafel ook met vleesch van wilde Ezels opdisschen: het zelfde word met Uyen en Peper toegemaekt, en slechs half gaer gezoden of gebraden, en met gesmolte Boter begoten. En hoewel hun drank in 't gemeen slechs water is, zoo heb ik echter dikwils gezien dat de Reizigers met een vliem hun Paerden aen de lendenen, of ook aen de beenen openden, en hun mond op de opening lagen, en het bloed daer uit zogen, en 't gat daer na weer met Boter en Zout toe streeken, en zoo weer voort reden. Dus verre uit de Reisbeschryvinge van *Joris Andriesz.*

De Tartaren zijn Volken, welker Voorouders *Scythen* genoemt wierden, gelijk *Horn* in zijn inleiding tot de Landbeschryving der Ouden, wel te recht bybrengt. Men vind een groote menigte van hen in 't Noorder deel van Europa, doch wel meest in Asia, daer zy zich zoo wyt uitgebreid hebben, dat zy het grootste deel van Asia, ja het zelfde, geheel schier bezitten, zoo men de geenen, die hun oorspronk van hen hebben, daer by rekenen wil. Eenigen van dezen, en bezonderlijk de geenen, die aen de Vloet de *Volga*, en aen de Kaspische Zee woonen, namelijk, de *Morduïnsche, Krimische, Ceremissische. Kasanische, Cirkassische* en *Dagestanische* Tarters, zijn in de Persiaensche Reis-beschryving van *Oliarius*, naemkundig gemaekt. Maer de Tartaren, die aen *Sina* grenzen en buiten de groote Muur woonen, zijn magtige en strydbare Volken, en worden in dier voegen onderscheiden, dat men rekent dat eenigen na 't Oosten, en eenigen na 't Westen leggen. De West-Tartaren hebben, gelijk men voorgeeft, van veel honderd *(Martinus Martinii* zegt vier duizend) Jaren herwaerts dood-vyanden ran de Sinezen geweest, en veel bloedige oorlogen tegen hen gevoert. Ja de Tartars hebben, in 't twaelf honderd acht en zeventigste Jaer na Christus geboorte, het geheel Sinesche Ryk ingenomen, en meer dan zeventig Jaren lang in vaste vrede en rust beheerscht. Daer na wierp zich de knecht van een Sinesche Afgoden-dienaer op, die *Chu* genaemt wierd, en eerst een openbaer Roover had geweest, daer na een stout en onverzaegt krygsman, en eindelijk een gelukkig

Veld-overste wierd. Deze ving aen het Sinesche Ryk, zijn Vaderland, weer van de Tartars te bevryden, bequam door groote toeloop een magtig Leger, voerde eenige Jaren oorlog tegen de Tartaren, verdreef hen eindelijk uit geheel Sina, en vervolgde daer na hen ook buiten de groote Muur. De vluchtige Tartars begaven zich na 't Oosten, baden, zeer demoedig zijnde, om vrede, en moesten aen *Chu*, als Keizer van Sina, den dappere oorlogs-held, die *Hungus* genaemt wierd, Schatting betalen. En als met 'er tyd het getal der Tarters grooter wierd, verdeelden zy zich eerst in zeven Heerschappyen, voerden oorlog tegen malkander, en wierden eindelijk tot een Ryk, 't welk zy *Niuche* noemden. Toen deze Tartars hoe langer hoe meer verschrikkelijk aen de Sinezen wierden, zijn zy van de Landstanden in Sina, die groot gezag in de gemeene zaken hebben, overvallen, terwyl zy op geen vyandschap verdacht waren; en wierd hun Konink omgebragt. De Zoon van de vermoorde Konink vergaderde dieshalven een magtig Leger, viel in 't naeste Landschap van Sina, *Leaotung* genaemt, veroverde de Stad *Tuxun*. De Tarter schreef uit deze Stad zeer beleefdelijk aen de Sinezen, en bood hen de vrede

aen, met belofte van de gewonne Stad weer over te geven. Maer de Sinezen verwaerdigde zich niet om aen hem t'antwoorden, of eenig verdrag met hem aen te gaen. Doch de Tarter deze smaed niet lijden konnende, zwoer met een hooge en dieren Eed, dat hy niet rusten zou voor dat hy zijn Vaders dood met tweemael honderd duizend hoofden gewroken, en met de zelfde zijns Vaders uitvaert gehouden had. Hier uit sproot deze laeste bloedige oorlog, tusschen de Sinezen en Tartaren, die eenige Jaren duurde, tot dat de Tartars eindelijk d'overhand bequamen, en in 't zestien honderd en vyftigste Jaer, het geheele Ryk van Sina innamen, 't welk zy noch bezitten.

Deze Tartaren in 't Ryk *Niuche*, of Oost-Tartaren, zijn, zegt *Martinus Martinii*, tot noch toe onbekent geweest. Men zou ook niet veel buiten 't spoor loopen, zoo men 't zelfde mede van de Noordwestersche Tartaren, in 't Landschap *Tanuy*, of *Tannu*, en van de geenen, die Westwaerts daer onder woonden, zeide: dewyl men van de zelfden tot hier toe weinig bezonder bescheid heeft gehad.

Het schynt dat d'Usbeksche Landschappen de geenen zijn, in de welken *Alexander de Groote*, de woeste en onbeschaefde Volken bejegende, dewyl zy *Baktriana*, dat nu een deel van *Chorasan* is, na 't Westen tot grenzen hadden. Zy wierden toen *Parapomisaden* genaemt, en zijn de zelfde Tartaren, die zich meer na 't Noord-oosten uitstrekken, en aldaer hun Landschap *Tannuy* hebben, gelijk het hedendaegs genaemt word, of *Tannu.*

Ptolomaeus noemt het Land van *Turkestan* het Land van *Jaxartes*; deze Inwoonders houd men de *Scythen* en *Massagetes*, daer *Justinus* van spreekt, te zijn, en daer *Strabo* mede gewag van maekt, waer *Cyrus* tegen streed. De Hooft-stad van dit Landschap wierd van ouds *Turonte* genaemt.

De Steden *Calba* en *Teskan*, zoude gelegen zijn in *Turkestan*, aen de Vliet *Tachosca*, die in de *Chesel* uit stort.

De Tael die in deze Landschappen word gesprooken, is meest verstaenbaer aen de Persianen. De zelve verwisselen menigmael van Heer. In den Jare zestien honderd en drie, had de Konink van *Caskar* het Landschap *Cialis* in zijn gewelt; als mede *Cotan* en *Ciarcian*; zoo dat daer staeg verwisseling van gebied is.

By *Joachimus Camerarius*, in zijn verhael der Turksche geschiedenissen, word gezegt, dat de Turkestanders, van ouds, onder her Scytische Volk zijn gerekent, en dat zy gesprooten zijn uit de woeste Landstreke, onder het gebergte *Caucasus*, van waer zy afzakkende, zeker Volk, dat *Parthen* wierd genaemt, verdreven, die zich dan nader aen Persien ter neder zette, en wierd het Landschap dezer Turken of Turquestanders, *Turquestan* of *Turkestan* genaemt; welke Turquestanders meermalen den Konstantinopolitaenschen Keizer, tegen de Persianen, hulp hebben geboden; en hebben deze Turquestanders zich namaels met de Saracynen, die van Arabische afkomst zijn, verknocht, na dat de zelve Persien hadden ingenomen, en zich genoegzaem onder hun gezag begeven: te weten, die Turquestanders, welke uit *Turquestan* in grooten getale, den Pers te hulp uitgetogen waren, en in zekere Persische Landschappen voor bezetting lagen: waer na de zelve magtiger wordende, onder den Saracyn, den zelve overweldigde, en zich gezamentlijk met de zelve tot een eigen Volk maekte: zedert welke tyd, de Saracynen met de Turken wierden vermengt, 't geene omtrent den Jare duizend, na Christus geboorte, is geschied.

Farab, volgens *Ebn Haukal*, is de naem van een Landschap der Turken, minder dan een dag reizens, lang en breet; gelegen, zoo *Almostarek* getuigt, boven den Vliet

Sihun. Het is een Boschryk gewest. De Akkers dienstig tot den Veld-bouw, leggen in het Wester gedeelte des Dals, welk by de Stroom *Alhash* begint.

[+]*Jesi* is eene vermaerde Stad in *Turkestan*, en was van ouds de Hooft-stad der Usbeksche Koningen, zeventien dagen reizens Oostwaerts van *Samarkand*, vyf en twintig van *Nezar*, en negen of tien dagen van *Taschend*; op de lengte van honderd en een graed, en op de breete van drie en veertig graden. [+]Warner.

[+]De Stad *Farab*, volgens *Allebab*, is boven de Stroom *Alhash* gelegen, na by *Dalashagun* of *Belasagum*. De Inwoonders van *Farab* zijn aenhangers van *Alshafaywasag*. Deze plaets is gelegen op de lengte van acht en negentig graden, en Noorder breete op de hoogte van zeven en veertig graden twintig minuten schaers. [+]Haukal.

Volgens *Alkania*, is *Farab* de doortogt uit *Mawaranahr* na *Chorasan*; en zoo *Ebn Haukal* getuigt, een uit de Landschappen van *Bochara*, vruchtbaer, ryk van Dorpen en Inwoonders.

Schehrukia is eene Stad aen het Zuider gedeelte van den *Sihun*, die eenige willen onder *Turkestan* te gehooren, andere zeggen twee dagen reizens Noordwaerts van de zelve, en vyf van *Taschekend*, op de lengte van honderd graden, en op de breete

van veertig en een halve graed gelegen is. Zy strekt Oost en Zuidwaerts. De Vliet *Sihun* word mede na die Stad gebynaemt.

Taschekend is eene Stad zes dagen reizens Westwaerts van *Samarkand* afgelegen, zeven van *Andezon* of *Achsek*, acht van *Mogulestan*, en twee van *Schehrukia*: wordende deze by zommige Schryvers mede onder *Turkestan* gerekent.

Serron is eene Stad van *Turkestan*, Westwaerts een dag reizens van *Jesi* afgelegen.

Chaten, of *Choten*, of *Chotan*, is, of was wel eer, eene Stad van *Turkestan*, voorby *Burkand* of *Juscend*, en op deze zyde van *Caskar:* zy is ryk van Volk, en heeft een vruchtbaren grond, die met veele Vlieten bevochtigt word: gelegen op de lengte van honderd elf, of honderd zestien graden, zoo zommige willen, en op de breete van twee en veertig graden. Daer omtrent zijn twee Vlieten, de eene *Jararatasti*, en de andere *Janwirentasch* geheten: waer in zeker gesteente gevonden word, daer de Inwoonders handel mede dryven; hoewel hun meeste handel in Lywaet, Zyde en Tarwe bestaet.

Het klein Koninkryk van *Choten*, waer van de boven gemelte Stad de Hooft-plaets is, plag by de oudste Arabische Landbeschryvers, te gelijk by na met het Koninkryk van *Tibet*, ook wel met *Tangut* beschreven te worden: te weten, het leit een graed Noordelijker als *Tibet*, en drie graden Westelijker. Eertyds had men, om uit *Choten* na *Kathay* te reizen, slechts veertien dagen noodig, en vond op weg alles wat men van doen had; elke *Karawane* had slechs twee Leidsmannen noodig: maer nu de Kalmaksche Tartar in die gewesten of Nabuurschap heerscht, zoo is de weg gesloopt, zoo dat men nu eenen weg van veertien dagen te Paerd rydende, moet omreizen.

By *Jarcend* staet een Kasteel *Jengihisar* genaemt, dat nieuw Kasteel, op Turks,[+] gezeit is, het leit op de lengte van honderd twaelf en een halve graed, en op de breete van twee en veertig en een halve graed, Zuidwaerts van *Caskar*, en *Jarcend.*

[+]Warner.

Sinzu is eene Turquestansche Stad, zes dagen reizens Zuidwaerts van, *Jengihisar* gelegen, twaelf dagen Westwaerts van *Tibet*, en ook zoo verre Oostwaerts van *Caskar*, te midden tusschen beide.

Sachania is, volgens *Bernier*, een Stad, gelegen in 't Landschap *Turkestan*, daer de meeste Menschen by Horden zich ophouden. Tusschen deze plaets en *Karakitay* is een loutere Woestyne, en zijn daer weinig Menschen. *Karakitay* is een woeste streek Lands.

Karujah Jadidagh, of *Jengikend*, is, volgens *Warnerus*, eene Stad in *Turkestan*, aen den Oever, of dicht by den Oever van de Vliet *Scas*, honderd vyf en twintig mylen Noordwaerts van *Bochara*, op de lengte van omtrent acht en negentig graden, en op de breete van zeven en veertig graden. De zelve Vliet *Scas* loopt ook door de Stad, en valt, na eenen loop van twee dagen, in het Meir van *Chuarezm.*

De Stad *Jand* of *Jend* is na by *Jengikend* gelegen, en op den Oever van de Vliet *Sihun*, of, zoo zommige Schryvers melden, op de grenzen der Turken, dicht by de monden van *Sihun*, op de lengte van zeven en negentig graden, en op de breete van zeven en veertig graden. Uit deze Stad zijn veele treffelijke Mannen gesprooten.

Rusteindar word gezegt een Landschap[+] te zijn in de Nabuurschap van *Turkestan*, met honderd Dorpen; in het welk de wateren, uit de Riviere *Scas* of *Schah-rud*, vallen. De Lucht is 'er warm.

[+]Warner.

Oulinks hebben zich eenige Turkmannen in hunne oude woonplaetzen, tusschen het gebergte van 't Landschap *Esterabad*, in Persie, aen de Kaspische Zee, begeven,

en zijn aldaer met 'er woon zeer lang gebleven. Maer uit oorzake dat zy ontrouw waren, en de Usbekken begunstigde, die van een strydigen Godsdienst met den Pers zijn, en zijn Land beschadigde, heeft Konink *Abas* hen eindelijk zeer vernedert, en veel verdelgt. Men heeft noch een groot deel van deze Turkmannen in andere gewesten, als in *Medie, Albanie*, en andere Oorden. Van welke zommige zich in Steden en Dorpen neer gezet hebben, andere houden geene vaste wooning.

Onder hen zijn ook *Sultans* en *Chans*, zoo veel als Landvoogden, die den Konink van Persie in alle behoorlijke trouheit dienen.

Omtrent des Jaers zes honderd twee en dertig, of zes honderd drie en dertig, Mahometaensche styl, onder de Heerschappye van den Persischen Konin *Yazdgerd*,[+] vielen groote rotten van Turken uit *Turkestan* in Persie; verdelgden veele Landen, en dwongen *Yazdgerd*, die hen tegen was getrokken, om slag te leveren, na *Korasan* te wyken, midlerwyle d'Arabieren van een andere kant in zijn Land vielen, en zich het Koninkryk van Persie onderwierpen.

[+]Daviti.

Ten tyde van *Timurlaen* was Konink over *Turkestan* eenen *Chapar*, deze kon vier honderd duizend Kemels te Velde brengen.

By 't leven van *Timurlaen* was mede op zijn tyd *Emir Hussem*, Heer of Bevelhebber van *Turkestan*, wiens Zuster *Timurlaen* ten Wyve nam. Als daer na twist tusschen dezen *Emir Hussem* en *Timurlaen* ontstond, en na het overlijden van de Zuster, geen bloedvriendschap meer overig was, heef *Timurlaen* den zelven in het Leger met zijn gansch geslacht gedood, des Jaers zeven honderd een en zeventig, na Mahomets tyd-rekening. En aldus verviel op *Timurlaen* de Heerschappye van gansch *Mawaranahr*; aen wien de vermaerde *Seid Bereki* de Trom en Vaene, tekenen des Ryks waerdigheit, over gaf.

Kestaseb, die de Stad *Samarkand*, na hare verwoesting, deed hermaken, heeft, in het midden van *Turkestan* en *Mawaranahr*, eene wyt-uitgestrekte muur, tot b scherming, opgericht.

Des Jaers acht honderd vier en negentig viel *Ismaël Ben Hamed*, Heer van *Mawaranahr*, in *Turkestan*, versloeg de Turken, nam hunne Konink gevangen, beneffens zijnen Vader, Vrouw en tien duizend man; en maekte een zulke groote buit, dat ieder Zoldaet een goude Dinar* voor zijn deel genoot.

Op het Jaer negen honderd en drie, trokken de Turken met een ontallijke menigte van Menschen na de gewesten van *Mawaranahr*; en waren in dit Leger niet ninder als zeven honderd Turksche Tenten: zoodanige geen andere als Oversten, by hen gewoonelijk hebben; tegen welke de krygsbenden der Muslemans optrokken, vielen hen met het krieken van den d g aen, dooden zeer veele van hen, en dreven de andere op de vlucht.

*Dinar of Diean is anders koper Geld, waer van zes honderd op een Ryksdaelder gaen, of vyf op een stuiver.

Omtrent des Jaers negen honderd en zeven, maekte *Ismaël*, Konink van *Mawaranahr*, voor de tweede mael zich meester van *Turkestan.*

Op 't Jaer negen honderd twee en veertig was *Alsaid Nahr*, Zoon van *Handai*, Heer van *Mawaranahr, Turkestan* en *Chorasan.*

Als de *Gàzezenser* Turken, tydgenoten van *Arselan Ebn*, onder 't Opper-gezag des Zoons van *Salsuk*, op 't Jaer duizend en negen en twintig, in *Chorasan* groote Roveryen gepleegt, en buiten bekomen hadden, deed *Yaminodaula* hen den oorlog aen; krygende gemelte Vorst door zijn krygsvolk gevangen, en dreef hen uit *Chorasan.*

Eenige *Gazezenser* Turken, die in *Chorasan* omtrent deze tyd geweest waren te oorlogen, quamen in het Landschap *Aderbigian*, traden in de Stad *Marag*, staken de Tempel in brand, en baerden een grooten nederlaeg onder het volk, en onder de *Hadhbanienser Kurden*. Daer na quamen andere in de Stad *Rey* of *Raya*, en andere in de Stad *Hamdon*, welke zy in bezit namen.

Op het Jaer tien honderd acht en dertig, was zeker *Wararhan*, Konink van *Mawaranahr*, by wien Vorst *Mahmud*, Zoon van *Sebektin*, Konink van *Hindre*, over de Vliet *Sihun*, tot bystant toog.

Omtrent des Jaers duizend vier en tzestig, was *Saliuquag* Konink van *Turkestan.*

Des Jaers twaelf honderd vier en veertig, na de Christen styl, maekten de Moegaelsche Tartaren zich meester van 't Land van *Turkestan.*

+Des Jaers twaelf honderd zeven en veertig, gebood *Emir Masud*, van wege *Kayak Chan*, Keizer der Moegalers, en Zoon van *Ogtai Chan*, en Neef van den beruchten *Cingis Chan*, over *Mawaranahr*, en *Turkestan.*

+Abulp.

Zoo de Reize van *Benedictus Goes* gelooft worde, komt men, nemende een zelven streek, na de Koninkryken van *Caskar, Kotan* en *Cialis* doortogen te hebben, aen de

Landen die onder de Moegaelsche Tartaren staen. En is *Cialis* niet meer dan negen dagen reizens van de Groote Muur, daer Tartaren tusschen beide leggen.

Dies *Turkestan* (want bovengenoemde Landschappen in 't breede genomen, onder *Turkestan* geacht worden, te leggen,) volgens *Goes*, ten Ooste zal hebben de Tartaren, na by Sina: ten Westen d'uiterste Ooster-grenzen van Persie, en de deelen des Lands der Usbekken: ten Zuide de Landen des Mogols, en de zelve Usbekken.

Het Land van *Chorasan* is ook, by *Texeira*, op de grenzen van *Turkestan* gestelt.

[+]De Inwoonders van *Turkestan* wierden in hunne aeloude woonplaetze, in 't eerst, *Terchiman* genaemt, als of men *Terek Iman* wilde zeggen: welk bedied, *hy is van Wet verandert:* wanneer zy van Heidenen, Mahometanen wierden. [+]Della Valle.

Namaels hebben zich de Turkemannen in veele Landschappen van 't Ryk der Persianen en Turken verspreit, zonder vaste en zekere wooninge te hebben, en vergenoegt met onder Hutten te leven.

Zedert is de naem van *Turek* of *Terek Iman* alleenlijk by de geene gebleven, die, in hun Land, plaets hielden: desgelijks by hunne opgevolgde voortplantinge, in verscheide plaetzen, door 't Ryk van Persie.

Andere, die magtig waren geworden, zette hunne veroveringen wyder voort, Westwaerts, in Asie; en dit woord *Man* of *Iman*, van hunnen naem afleggende, wierden en vorden alleenlijk Turken genaemt.

Kas of *Kesch* of *Kisch* was een Stad in *Mawaranahr*, naby *Nasab*, niet wyt van *Samarkand*, in een Dal of op eene laegte gelegen, (want heden, zoo als boven, onder de plaetzen des Dals *Sogd* is bericht, het zelve een Vlek is geworden) van omtrent drie mylen groot, en word van ouds *Scehr Sib* genaemt. Zy hadde vier poorten; als, de poorte *Ahemin*, de poorte *Abdallag*, de poorte *Kassaban*, en de poorte[+] *Scaristan*, die ook de *Turkestansche* poorte genaemt wierd, van wegen een Dorp *Turkestan*, buiten de zelve gelegen.

[+]Van de Turkestansche en Moegaelsche Koningen, die te gelijk over Turkestan en Moegalenland hebben geheerst; ziet boven

De Stad wierd door twee groote Vlieten bevochtigt, de een *Kassarin* of *Rassarin*, en de andere *Esreed* of *Asschur* geheten, die na 't Noorde der Stad loopt. Daer en boven zijn buiten deze plaets noch verscheide kleine Vlieten; als, de Vliet *Zar, Hesek, Huan*, en verscheide andere.

Volgt 't geene aen my, in 't Jaer zestien honderd zeven en tachentig, den acht en twintigsten October, uit Pekin *of* Pekim, *nopende de Reis van omtrent de Kaspische Zee, na* Sina, *over* Turkestan, *en omleggende Landschappen, is overgeschreven.*

ALle Jaren komen zeer veele rotten van Moorsche en Armenische Koopluiden, uit de plaetzen omtrent de Kaspische Zee gelegen, na het Landschap *Xensi*, en van daer na *Pekin*, beide Landschappen van Sina. Ik heb bevonden dat zy uit *Samarkand, Caskar, Kotan*, en *Erkent*, het welk andere *Hirkandam* noemen; als ook uit *Tangut*, en uit andere aengrenzende plaetzen, die van de Kaspische Zee na 't Ooste, over de Stroom d'*Oxus* leggen, reizen. Uit *Hispahan* is lichtelijk derwaerts te reizen, dewyl de reizen of wegen in Persien gemakkelijk en veilig zijn, tot aen *Turkestan*. Van *Caskar* of *Kotan, Samarkant* en *Erkent*, tot aen het Sinesche Landschap *Xensi*, is het eene reize van drie of vier Maenden genoegzaem bereisde, of gebaende, en gemakkelijke weg; dewyl die Koopluiden te gelijk met Vrouwen en Kinderen komen, en zeggen dat niets op den weg ontbreekt. Dus verre gemelte Brief.

Mauranar, of, volgens *Elmacin, Mauranaar*, en, volgens *Abulfeda, Mawaranahr*, en, by *Maginus Maurinacher*, word in 't algemeen by veele genomen voor al de Landen, gelegen over den Stroom *Gihun*, heden *Oxus* geheten, die de zelve van[+] *Korasan* deild. Zoo *Texeira* wil, bevangt *Mauranar* eerstelijk de Koninkryken *Chorasan*, en *Turkestan*; en het Land Usbek of Zagatay, daer na Tartarye, Katay, en veel andere Landschappen. Het schynt *Elmacin* niet anders door *Mauranar* verstaet dan Zagatay of Usbek, en *Turkestan.*

[+]Gool in Alf.

Maginus neemt *Mauranar* slechs voor het Land der Sogdianen en Bactrianen, zulks het begrypen zoude de Landen der Bactrianen en Sogdianen, Sasen en Massagetanen van *Ptolomaeus*, Scytie, binnen en buiten den Berg *Imaus*, Serika of Zydeland, en de Landen aen *Ptolomaeus* onbekent, zoo wel ten Noorde als Zuide.

Volgens *Abulfeda*, uit de Schriften van zeker Arabische Schryver *Yakut*, is *Turan* een naem van geheel *Mawaranahr.*

De grenspalen van *Mawaranahr* (zoo veel hem bekent) zijn ten Weste *Chorasan*, ten Zuide de Stroom *Gihun:* de *Gihun* vloeit meerendeels van 't Ooste na 't Weste; hoewel in den zelven afleidingen zijn, die nu na 't Ooste, dan na 't Noorde schieten. Maer met welke grenspalen *Mawaranahr* ten Ooste en Noorde besloten leit, is den zelven onbekent.

Mauranar was by ouds zeer veele oorlogs-rampen onderworpen: t'eeniger tyd stond het onder de gehoorzaemheit der Arabische *Kalifs* van *Bagdad*, die te dier tyd geheel Persie bezaten; en wierd by gevolg voor een onderhoorig gedeelte van Persie gerekent.

De Koningen van *Mauranar* hebben ook eertyds over verscheide Landschappen, ja over een groot gedeelte van Persie geheerscht, en eenige ook over *Turkestan* en *Indie*. Omtrent des Jaers zeven honderd en veertien, voor des Heilands geboorte, maekte zich *Oelyd* of *Walid* meester van *Mauranar* en *Chorasan*, door middel van eenen zijner Hopmannen, *Koteybak*, of anders, *Eben Moselem* genaemt.

Over *Mawaranahr* heerschte, in 't Jaer veertien honderd acht en zestig, na des Heilands geboorte, *Sultan Almenk Alhand Abusand*, Zoon van *Ahmed*, Zoon van *Miran Shah Gurga*, Zoon van *Timurlaen*, en over zijne andere gewesten van de grenspalen van *Caskar* tot aen *Indiën*, en tot aen *Chowaresmie*, twaelf Jaren, en stierf in zijnen ouderdom van twee en veertig Jaren. Hy wierd *Hasan Altaweil*, of *Hasan Ozum*, dat is, *Hasan* de lange; anders doorgaens gebroken *Uzum Cassan*, of *Uzum Acem Bek*, genaemt.

Wanneer de Zoonen van *Schach-ruch*, anders *Mierza Xarck*, Zoon van *Timurlaen*, na 's Vaders dood over 't Ryk twisteden, en elk zich een gedeelte toe-eigende, dat hy krygen kon, nam *Aladdaulagh Mirza*, Zoon van *Baitsenkar*, Zoon van *Schach-ruch*, Zoon van *Timurlaen, Chorasan* in.

Timurlaen liet na zijn dood acht en dertig Zoonen en Neven na. Zeker Arabische Schryver *Daulatschach* telt vier van zijne Zoonen aldus op.

Het Paleis zijns Keizerryks was met vier schragen gevestigt: te verstaen, vier des Koninks Zoonen, die uit zijne gezegende lendenen voort gekomen waren: als, *Gjihân-Ghir Sultan, Omer Schich Sultan, Miran Scah Ghurgham*, en *Schach-ruch Bahadur.*

Daulatschach verhaelt de geboorte, heerschappye en dood van *Schach-ruch Bahadur*, aldus:

De gelukkige geboorte van *Schach-ruch Sultan* was op den veertienden dag der eerste Maend *Rabia*, des Jaers zeven honderd negen en zeventig, na den Mahometaenschen styl, dat is, op 't Jaer dertien honderd zeven en zeventig, na den Christen styl, in de zeer verlichte of vaste Stad *Samarkand.* Hy heeft geheerscht twee en zeventig Jaren. Zeven Jaren heeft hy, ter tyde zijns Vaders, in *Chorasan* geheerscht; en drie en veertig Jaren heeft hy, na des Vaders dood, in de Koninkryken van *Iran* en *Turan*, dat is, Persien en Tartaryen, en in de gewesten van Indiën en Turkestan, geheerscht. Eindelijk is hy in de Heilige Maend *Dilhegia*, in 't Jaer acht honderd en vyftig, na den Mahometaenschen styl, of veertien honderd zes en veertig, na den Christen styl, op den dag van *Nerruz*, omtrent het Middagmael, in het Stedeken *Phascharud*, in het gebied der Stad *Rei* gelegen, in de hoede der Goddelijke barmhertigheit getreden en gestorven. *Abn Mohammed Mustafa* wil, dat hy slechs een en zeventig Jaren geleeft heeft, en op het Jaer acht honderd vyftig, of na Christi geboorte veertien honderd zes en veertig gestorven, en in de Stad *Rei* zelve overleden zy.

Dezen *Schach-ruch* waren zeven Zoonen, volgens *Chandemir*, gebooren: hoewel anderen hem slechs vyf toevoegen.

De oudste was *Ulug Beigh* geheten.

Een ander heete *Baisenkar.*

Een ander *Abraham Sultan.*

Volgen eenige verklaringen dier gewesten, waer van hier handele, zoo uit *Abulfeda* en andere Schryvers onderscheidener tonge, en my toegekomene narichten, heb getogen, die mede deels ter plaetze, door ons bestel, opgestelt, en my toegezonden zijn. Het kome dies den Lezer niet onhebbelijk voor, dat misschien van een en de zelve plaets, zoo boven als beneden, meermael word gewaegt, hoewel nimmer tegenstrydig, wezende zulks ten verscheidene opzichte en na bericht der onderlinge Schryvers geschied.

Abulfeda ***brengt onder*** **Mawaranahr** ***de volgende Steden en Landschappen.***

B*Ochara.*
Alkariàh.
Aljadidah, of,
Jangikant, in Turkestan.
Jand, in Turkestan.

Al Tawawen.
Karminah.
Dabusiyah.
Nachshab, of,
Nasat.
Farab, in de gewesten der Turken.
Kash.
Ashtichan.
Samarkand.
Koshamyah.
Zamin, in het gebied van *Osrushnah.*
Ashshash.
Benkash.
Ihâk.
Estijab, op de grenzen der Turken.
Osrushnah.
Tarâz, boven de grenzen der Turken.
Sabât.
Shalg, in het Land van *Turan.*
Chojondah, op het einde van den Vliet *Sihun.*
Shawarcath, in het Landschap van *Shash.*
Osbainkath, in het Land van *Estijab.*
Chowakand, in *Fergana*, en in Opper-Persien.
Tonkat, een der Steden van *Schash.*
Achsitaith, in *Fergana.*
Kasan, eene Stad van *Asshash.*
Balasagum, in het Land der Turken.
Tarmed, op het einde van den Vliet *Sihun.*
Washjerd.
Fergana, een groot Landschap boven *Ashash*, en over de Vlieten *Sihun* en *Gihun.*
Koba, in *Fergana.*
Chotolan.
Al Wachsh, eene Stad.
Alsagayan, een Landschap in *Mawaranahr.*
Schuman, eene Stad in het Landschap *Saganiyan.*
Kasgar, Caskar of *Kashgar*, Hooft-stad van *Turkestan.*
Chotan, aen het einde van *Turkestan.*
Chan Balek, aen het uiterste Ooste, in de Landschappen van *Chatan.*
Karakum, in de uiterste Landschappen der Turken, na 't Ooste.

Hier uit blijkt hoe *Abulfeda*, niet alleenlijk *Fargân* en *Turkestan*, maer ook de Landschappen van *Chotan*, in het uiterste Ooste gelegen, onder *Mawaranahr*, schynt te brengen.

Gansch *Mawaranahr* is eertyds een Moeder, ja vruchtbare Moeder, om zoo te spreken, van doorluchtige verstanden geweest, die door het hanteeren van wetenschappen en oeffeningen van een schrander oordeel, zich een grooten naem gebaert hebben. Aldaer heeft de kunde en queeking van de Arabische en Persische Tale, van de welke zy de meeste Boeken geschreven hebben, gebloeit.

In het Land van *Mawaranahr* vallen zeer schoone Jacht-honden, op grof Wild, of schoon zy klein zijn; worden veel in Indiën gezocht.

[+]Uit een Dal, tusschen twee Bergen gelegen, in het welk de Stad *Badaschan* leit, stort de Vliet *Sihun* met groot gedruis, tot verschrikkens toe. [+]Warner.

Garze, anders *Garzistan*, dat is, Garzeland, is een Landschap op de lengte van negen en negentig graden, en op de breete van zes en dertig graden, en heeft hooge Bergen. Het begrypt vyftig Dorpen, en veele vaste Kastelen. Het Volk is 'er zeer grof en plomp.

Dendankan is een Stedeken op de weg van *Saraches*, en op de lengte van vyf en negentig en een halve graed, en op de breete van zeven en dertig graden; alwaer veele Zyde en Wol valt.

[+]*Schalg* of *Schelz*, is een Stedeken der Turken, of op de grenzen der Turken, in *Turan*, zeven mylen van *Taraz*, op de lengte van negentig graden en dertig minuten. [+]Alleb. Uit *Schalg* zijn veele geleerde Mannen voort gekomen. De Inwoonders zijn Mahometanen.

Tsigil of *Jecel*, is een Stedeken naby de Stad *Taraz*, gelegen op de grenzen der Turken: waer uit *Abn Mohammed*, Zoon van *Jahi*, geboortig was.

Estijab of *Istizab*, is de naem van een Stad en Landschap, en een Edele Landstreke, onder de Landschappen van *Mawaranahr*, en in het Dal *Schasch* gelegen.

Estijab is, volgens *Allebab*, een groote Stad, in 't Ooste, by de grenzen der Turken, of van *Turkestan*, gelegen; en, volgens *Ebn Haukal*, in groote een derde deel van de Stad *Benkath* gelijk. Het heeft een Kasteel gehad, hoewel eer lang al verwoest. Maer de Voorsteden worden noch bewoont.

De Stad was met een dubbele muur omringt; en de Voorsteden met een muur van eene myl.

In de Voor-steden zijn Wateren en Tuinen, te weten, op de vlakte. Tusschen de Voor-steden en de naby gelegene Bergen is een tusschenstand van drie mylen.

Uit de Stad *Estijab* zijn veele geleerde Mannen voortgekomen.

Taras of *Atras* is eene Stad op de grenzen van Turkestan, naby *Estijab*, op de lengte van negen en negentig of honderd graden, en vyftig minuten, en op de breete van vier en veertig graden, en een en dertig minuten. Het is eene Koopstad voor Mahometanen, Turken en Heidenen; waer na de naby gelegene Kastelen genaemt worden.

Het Landschap zelfs is, volgens *Ibn Haukal*, die het zelf bezichtigt heeft, voor een groot gedeelte bergachtig, of heeft zijn uiterste deelen met Bergen omringt.

Abulfeda getuigt dat in het zelve Landschap over de vier honderd Kastelen getelt worden.

Schas of *Alshash*, is een prachtige Stad, aen of voorby den Vliet *Sihun*, in het gebied van *Samarkand* en 't Dal *Sogd*, vyf dagen reizens van *Fargân*, en vier van *Chojandah*, op eene vlakte. In elk huis vloeit water uit de Vliet *Sihun*. Zy word gezeit in de lustigste Landstreke van *Mawaranahr* te zijn gelegen, en veele Vlekken of Stedekens, ten getale van omtrent vyf en twintig, te begrypen, volgens *Ebn Haukal*. Onder de oude Steden is 'er een *Berekat*, als Hooft-stad, nu *Taskad* genaemt.

Schas word half zoo groot gezeit te zijn, als *Berekat*. Het Volk daer omtrent woont in Tenten, en is niet gehoorzaem.

Het Landschap of de Landstreeke *Schâs Alshash* of *Xâshi*, paelt ten Zuiden aen het Landschap van *Osruxene*, en loopt voorby *Samarkand*, waer van de Hooftstad ook een zelve naem van *Schâs* of *Alshash* voert.

By de Berg *Scabalegh*, tot aen het einde des Dals *Schas*, is een muur, tegen de aenvallen der Turken, opgehaelt.

Binketh of *Benkath*, is een groote Koopstad van *Alshash*, en heeft buiten een sterk Kasteel, dat met een muur omringt is.

[+]Eenige schryven deze Stad drie poorten toe: als, *Aluelabag, Kesch*, en *Aheum.*

De stad is een myl lang, en heeft een groote Voorstad, met een muur omringt; en buiten die muur is een andere Voorstad, ook Tuinen en Gebouwen, met een byzondere muur omtrokken. [+]Warner.

Het Kasteel heest twee poorten, een na de Voorstad, en de andere na de Stad toe. Op de wallen des Kasteels is een groote Tempel gebouwt.

Schawath of *Scaweket,* is een Stad in de Landen van *Alshashi*, waer uit veele geleerde Mannen voort gekomen zijn.

Besket of *Beska*, is een Stad des Landschaps van *Schas*, waer uit mede veele geleerde Mannen voort gekomen zijn; en in de Nabuurschap leit een ander Stedeken *Barseket* of *Bareskath*; hoewel andere dat onder *Estijab* brengen.

Budehhet of *Bodachkath*, is ook een Stad van *Schas.*

Alazeni steld ook de Stad *Koba* in *Schas*; maer *Allebab* in *Fergan.*

Alsaganiyan, en van de Perzen *Saganiyan* genaemt, is de naem van een afgezondert Landschap in *Mawaranahr*, en van de Hooft-stad des zelven Landschaps; leit onder de Vliet *Sihun*, en paelt ten Zuide aen het Landschap van *Osruxene* of *Usruscene.*

Het is een groot gewest, ryk van Bomen en Water, en word bewatert door eenen Vliet van een zelven naem.

De Burgers van *Altarned* of *Tarned*, drinken uit den Vliet *Alsaganiyan.*

Ebn Haukal houd *Alsaganiyan* voor een groote Stad in *Mawaranahr*; naer *Tarned* heeft meerder Inwoonders, en is ryker. Rondsom de Stad is een groote Landsdouwe of Landstreeke, met Dorpen, Tuinen, Wynbergen, en veele Rivieren, die tot in *Tarned* schieten.

Washjerd of *Waschzerd*, behoort onder *Saganiyan*, en leit aen den Vliet *Saganiyan*, zes mylen van het Kasteel *Raseb* of *Rasib*. Daer zijn treffelijke Voorsteden, en overblijfzelen van wonderlijke aeloudheit.

In *Washjerd* en *Sauwan*; by *Saganiyan* word zeer veel Zafraen vergaerd, die van daer na verscheide gewesten vervoert word. Al de andere Koopmanschappen zijn 'er voor een geringe prys te bekomen.

Sihuman is in de gewesten van *Saganiyan*, over den Vliet *Sihun*. Het was wel eer een grensvesting der Mahometanen. De Inwoonders wilden eertyds onder geene Koninklijke Heerschappye staen.

Altarned, Tarned, of *Tarmed*, of *Termud*, is eene oude Stad, en leit aen den Oever van de Vliet *Zeihun* of *Sihun*, of aen het uiterste van de Vliet *Balch*, die ook *Sihun* genaemt word, in *Tocharestan*. De wegen en steden zijn 'er met steenen geplaveit: ook zijn 'er de huizen met steenen gebouwt. Het is een haven der plaetzen die aen de Vliet *Sihun* leggen.

Tarned begrypt onder zijn gebied veele Steden en Vlekken.

De vaste Bergen leggen omtrent een dag reizens van daer. Daer aen zeer veele Dorpen leggen, en breede Weiden zijn, die door den Vliet *Saganiyan* bevochtigt worden.

Sarmanyan of *Sermetzan*, is eene Landstreeke in de gewesten van *Tarned*, en word op Persisch *Zumenkan* genaemt.

Ilak is eigentlijk een Landschap, naby *Schâs* gelegen, en paelt aen *Schâs*, zonder eenige grensscheiding. Al de Landen van *Schas*, van *Naubacht* af, tot aen *Fargan*, waren eertyds *Ilak* genaemt, volgens *Allebab.*

Het Landschap van *Ilak* word met eenen Vliet van een zelven name bewatert; en is, zoo zommige zeggen, de lustigste van alle plaetzen die God geschapen heeft.

Ilak, zoo eenige Schryvers dryven, en *Alshash*, zijn mede Steden dicht aen malkander gelegen, zonder eenige Vestingen.

Van de grenzen van *Ilak* tot aen het Dal *Schâs*, zijn geduurige geboomten en Tuinen, ook Vlieten. In de Bergen van *Ilak* zijn Goud- en Zilver-mynen.

Tunkat is, volgens *Ebn Haukal*, met een muur omringt, in de welke veele poorten zijn. Het heeft veele Tuinen.

Het heeft, volgens den zelven Schryver, een Kasteel met eene Voor-stad en Riviere, als mede noch een tweede Kasteel, van de Vorsten bewoont. De wateren vloeyen in de Stad en Voor-stad.

Ebn Haukal, houd *Tunkat* voor een Stad van het Landschap *Schas*; en *Allebab*, voor eene Stad des Landschaps van *Ilak.*

Tunkat is, volgens *Allebab*, voorby of over de Vlieten *Gihun* en *Sihun* gelegen.

Chacend, of *Chucend*, of *Chakend*, is[+] eene Stad in de Landstreeke van *Fergana*, een dag reizens Zuidwaerts van de Stad *Rendbadan*, en een dag reizens van de Stad *Zamin*, daer de Vliet *Sihun* door loopt.

[+]Warner.

De Stad *Rendbadan* leit aen den Noorder Oever van den Vliet *Sihun*, en eene dag-reize Noordwaerts van *Chucend.*

Chengeruz is een Stad, aen de Noordwest zyde, of Oever van de *Sihun*, een dag reizens van *Rendbadan*, en van *Chucend;* en weer een dag reizens Zuidwaerts, leit de Stad *Zamin.*

Het Landschap van Ciarkian.

HEt Landschap van *Ciarkian*, volgens *Jarrik*, alzoo na zijne Hooft-stad

genaemt, is in *Turkestan* gelegen, tusschen 't Ooste en Noord-ooste, en begrypt veele Steden.

Uit *Ciarkian* komt men door zandige Woestynen, en vind op het einde van vyf dagen reizens de Stad na by een groote *Woestyne*, van een zelve name.

Ananie stelt noch in *Turkestan* de Steden *Teskan* en *Galba*, op de mond van eenen vloet *Tachosca*, die zijn water loost in de *Chesel* of *Jaxartes.*

Net Koninkryk van Nekbal.

HEt Koninkryk van *Nekbal*,volgens *Kircher*, gelegen over den Berg *Langur*, en paelt aen het Koninkryk van *Maranga*. Word by zommige het zelfde met *Nupal* gezegt te zijn.

De eerste Stad na de zyde van den Berg *Langur*, zoude *Kuthi* zijn. Vyf dagen reizens van *Kuthi* leit de Stad *Nesti*. Zes dagen reizens van *Nesti*, de Hooft-stad *Kadmendu*, op de Noorder breete van zeven en twintig graden, vyf minuten: een halve dag reizens van *Kadmendu*, legt de Stad *Nekbal*, en is de zelve, de Stoel des ganschen Ryks, die ook *Badda* word genaemt.

Dit Koninkryk bezit alle nootwendige behoeften tot's Menschen onderhout. Men koopt 'er overal dertig of veertig Hoenderen voor een Ryksdaelder. De Inwoonders leggen alle in een dikke duisternis des Heidendoms verzoopen.

Een schrikkelijke gewoonte gaet by de Inwoonders van dit Koninkrykje in zwang, volgens bericht van eenige Oostersche Schryvers: te weten, zy smyten de kranken, die aen het zieltoogen zijn, buitens huis, in de grachten der Akkers, en laten hen aldaer ter genade van weer en wind, zonder eenige erbarming en medelijden sterven. Ja de Lyken blijven ook daer leggen, om door Roofvogels, Wolven, Honden, en diergelijke beesten verslonden te worden: want zy houden voor het eenigste gedenkteeken van een gloryryke dood, een grafstede onder levendige Dieren te hebben.

De Vrouwen zijn boven gemeen leelijk; want uit Godsdienstigheit wasschen zy haer nooit met water, maer met een zekere stinkende oly; waer mede zy zoo bemorst worden, dat men haer geen Menschen, maer Spooken zou mogen noemen: behalven een onlijdelijken stank, dien zy van haer geven.

Na vier dagen reizens van de Stad *Lassa* of *Barantola*, komt men aen de voet des Bergs *Langur:* dees is de hoogste Berg van alle Bergen in dat gewest; zulks de Reizigers op zijnen top naeuwlijks, van wegen de dunheit der Lucht, kunnen adem halen: noch hy kan, om de uitwazemingen van eenige vergistige kruiden, des Zomers, zonder openbaer gevaer des levens, zoo als Reizigers getuigen, over getrokken worden. Door dezen Berg, om zijn yzelijke steilte en klippige streken, kan men met Wagen noch groot Vee reizen, maer moet men de gansche wegtevoet afleggen, byna den tyd van een Maend, tot aen *Kuthi*, de eerste Stad des Koninkryks van *Nekbal*. Wyders, niet tegenstaende deze bergachtige streken kommerlijk zijn te bereizen, zoo heeft de natuur haer nochtans van een grooten overvloed van warme en koude wateren, die overal uit de holen der Bergen springen, voorzien; desgelijks van Visch voor de Menschen, en van overvloedige Weiden voor het Vee.

Kircher wil deze streke voor een en de zelve gehouden hebben, die *Ptolomaeus* onder de *Kaukasische* Bergen, en *Parapanisus* noemt.

Markus Paulus noemt den zelven *Belor:* andere, met andere namen.

Op de grenzen van de Landstreke der *Tacharen*, zoude, vyftien dagen reizens van de Stad *Balch*, eene Stad van een zelve name, als het Landschap *Badachran*, en anders ook *Balachran* geheten, leggen: welk Landschap tot aen de grenzen van *Indiën* raekt, is gansch bergachtig; en worden by *Ptolomaeus,* des zelfs Inwoonders ten deele met de naem van *Komeders* gedacht. In dit Landschap hebben de Rivieren *Jaxartes*, anders *Sihun*, en d'*Oxus*, anders *Gihun*, mede eenige van hunne eerste Bronnen.

Door de Voorstad van *Balch* vloeit een Vliet, de *Has* genaemt; die, na de Tuinen en Akkers bevochtigt te hebben, twaelf mylen van de Stad *Balch* in d'*Oxus* valt.

De Persische Konink *Abbas de Groote*, hielt in 't Jaer zestien honderd en twee, binnen *Balch*, de Tartersche Konink *Balca* genaemt, belegert, ter oorzaek, dat hy wilde hersteld hebben, in 't gebied, de stam van Konink *Lercado*, waer van de Kinderen in Persien waren gevlucht, en aldaer heul, en hulp verzocht hadden, tegen gemelten Konink, hunnen Oom, aen wien de Persische Konink meermael Gezanten afgevaerdigt had, tot herstelling gemelter Princen, maer wierden steeds met schimperig bescheit te rug gezonden; aen *Schach Abbas* deed hy zeggen, dat indien, hy de Kinderen dus liefde, het stond hem vry in eigen Land, hun Steden toe te voegen, anderzins, hy hadde de Kinderen hem te zenden, wilde zorge voor

haer recht dragen, zoo zy dat hadden: dies toog *Abbas* met honderd duizend Ruiters het Usbekker Land in, en rukte voor *Balch*, doch de Tarter hielt zich geslote, en gesterkt, binnen de plaets, zonder dat te Velde verscheen, of schoon hy meermalen uitgedaegt wierd, en men hem wegens dien Persch een Zwaerd en Spil zond, ten stryd uitdagende, zoo hy hart had, en een Man was, maer zoo hy een Wyf ware, konde hem de Spil ten arbeid dienen; hy ontfong, en behieltze beiden, het Zwaerd zeide hy, zal my dienen des vereist, en de Spil insgelijks, om de Perzen, gelijk de Vrouwen opgesloten te houden. Zoo dat de Konink *Abbas* onverrichter zake te rug toog.

De Vliet *Baktrus*, by *Curtius, Plinius* en by *Strabo, Zariaspis* en *Baktriana* geheten, word nu *Buchian* of *Boechara* en *Balch* genaemt; valt uit den Berg *Taurus*, bevochtigt dat gewest, volgens gemelte Schryvers en stort zijn water in den *Oxus*.

Desgelijks schryft *Strabo*, dat voorby *Baktria*, anders *Zariaspa*, een Vliet, *Zariaspis* geheten, vloeit, en in den *Oxus* valt.

Chowarezmia.

[+]**C** *Howarezmia* word by Ptolomaeus, Chorazmie, by *Texeira, Korrazm*, en[+]by *Elmacin, Chouarazm* geheten. Leit aen alle kanten omringt met Wildernissen. [+]Abulph.
Geheel *Chowarezmia* leit ten Weste besloten met een gedeelte van het Land der [+]Goal.
Turken: ten Zuide met *Chorasan*, ten Ooste met een streeke van *Mawaranahr*; en ten Noorde met andere Landschappen der Turken. Het is gelegen aen den uitersten loop des Strooms *Gihun*, heden d'*Oxus* genaemt; te weten, aen deszelfs beide Oevers, en in de Nabuurschap van *Igur*. Boven *Chowarezmia* is geen andere bevolking aen dezen Stroom.

Onder de naem van het Landschap *Chowarezmia* word by zommige Schryvers *Chorasan* mede begrepen, of onder *Chorasan, Chowarezmia*, waer aen het paelt, hoewel het een byzonder gewest is, gelijk de benaminge der Rivieren Oxus of Gihun, en *Jaxartes* of *Sihun*, welke aen deze Landschappen roeren, mede dikmael, zonder onderscheid, by de Schryvers worden gebruikt, en verwardelijk aengetogen, komende d'*Oxus* mede onder de naem van *Fihun, Dsjihhoen, Gichan, Sog* en *Schas* voor, en de *Jaxartes* krygt mede by zommige Schryvers de naem van *Kant, Zeihun, Darja*, en andere; en hebben wy, by het aentrekken van vreemde Schryvers hunne benaminge en spelding gevolgt.

Zommige Schryvers willen, dat de Vliet *Gihon* of *Gihun*, is de Ooster mond of arm van de Vliet *Tigris*, dus genaemt, van wegen zijn overvloeyen, want zomtyds het geheele Land door hem overstroomt zoude worden, wezende het woord *Gichon* of *Gihon* overstroomen, op 't Hebreeuws gezegt.

Dat zeker Rivier van deze naem, eene der vier Vlieten des Paradys is geweest, mag blijken by *Moses* eerste Boek, het tweede Hooft-stuk, het dertiende vers; want de Text sprekende van de Rivieren des Paradys, zegt deze woorden.

Ende de naem der tweede Riviere, is *Gihon*, deze is 't die het gansche Land *Cus* omloopt.

En zoude de Rivieren *Gihon* en *Phison*, volgens *Calvin*, de meest Zuidelijke Rivieren van het Paradys wezen.

Grotius vertaelt het woord *Gihon*, of *Gichon*, een Vliet die afleit, of wel een afleidende, of afgeleide Rivier, en op een ander plaets zegt hy mede, dat de *Gihon* is de middelste schoot van de Rivier *Euphrates*. *Funius* wilde, dat deze Rivier zijn naem hadde, van dat zy bequaem was, Landen te bewateren.

In kort, het is gewis, dat een Rivier met deze naem door het Aerdsch Paradys heeft gestroomt, en word de zelve van *Morinus*, vermaerd Professoor, wel eer in de Orientaelsche Tael tot *Amsterdam*, vertoont, als in de Persische Inham uitstortende, verbeeldende hy het Paradys, gelegen tusschen *Assyria, Mesopotamia*, en de Persische Golf, zoo, dat de *Euphrates* en *Tigris*, tot eene Rivier geworden zijnde, door her zelve heen schieten, en ten einde het Paradys bezuiden, weder tot twee Rivieren splytende, twee armen krygt: waer van de Ooster arm *Gihon*, en de Wester *Phison* word geheten. 't Geene alle door hem, met veel redenen en blijken, is beweert. Dat nu de Riviere *Oxus* deze naem van *Gihon* of *Gihun* heeft bekomen, moet niet vreemt voor komen, eensdeels om dat men de Rivieren die het Paradys besproeiden, en de rechte plaets van de zelve, niet wel wetende aen te wyzen, hem voor eene van die heeft genomen, want in waerheit, zy niet verre afgelegen is, van die plaets, alwaer waerlijk het Paradys schynt geweest te zijn: ten anderen, om dat degrond betekeninge van het woord *Gihun*, op alle Vlieten die afleiden, of overstroomen, genomen kan worden.

De *Nyl* word in 't Ethiopisch, mede *Gejon* of *Gewon* genaemt, 't geene zijn oor-

spronk uit het Grieksche woord *γεων* schynt te trekken, en dat weder uit het Hebreeuwsche *Gihon*, waer van gezegt word,[+]dat zy om het Land *Cus* vloeide, doch de *Nyl* bevind men, niet het geheel Abyssinen Land, maer alleenlijk het Landschap *Gojama* te door vloeyen, zoo dat, in de Heilige Schrift, gewisselijk van eene andere Rivier als de *Nyl* gesprooken word, wanneer zy van de *Gihon* gewag maekt. [+]Gen. 2. 13

Volgens den Arabischen Schryver *Mohalabi*, strekt het Land van *Chowarezmia* van het Meir *Chowarezmia* af, Zuid en Oostwaerts.

De voornaemste Steden in *Chowaremzia* zijn *Kath, Karkaniyah* en *Hazar-Asb*, welke laetste gelegen is aen den Wester Oever des Strooms *Gihun.*

Herodoot steld in zijn derde,en zestiende Boek de Parthen, Chorasmers, Sogders, Gandares en Ariers, vervolgens achter een, die een zelve wapentuig, als de *Baktrianen*, droegen: welke te zamen drie honderd talenten Jaerlijks tot schatting aen Konink *Darius* betaelden.

Cingis Chan trok, na het veroveren en verwoesten der Stad *Samarkand*, na de deelen of gewesten van *Chowarezmia*, en zond eenigen, die de Inwoonders, om aen hem trouw en gehoorzaemheit te bewyzen, zouden noodigen. Hy deed hen, met beloften en dreigementen, zoo met hoope te voeden, als vreeze aen te jagen, eenige dagen ophouden, tot dat de krygsheiren by een zouden gekomen zijn: en te weten, na de krygstuigen en storm gevaerten vervaerdigt waren om de Hooft-stad te belegeren en te bestormen.

Maer dewyl nu het gewest van *Chowarezmia* van steenen ontbloot was, zoo hieuwen de Mogollers, of Tartaren, stukken uit de stammen der Moer-bezien Boomen, in vorm van steenen, en schooten daer mede. Wanneer ze de Stad met aerde, hout, stoppelen en strooi opgevult hadden, stormden zy van alle kanten op de zelve, zulks de geenen, die zich daer binnen bevonden, niet magtig waren tegenstant te doen. Na de wallen dan ingenomen waren, smeten zy vuur in de wyken of straten, dat het grootste gedeelte der huizen, en al wat in de zelve was, verslond. Maer de Tartaren, ziende zich hier door van een gedeelte der buiten versteeken te zullen zijn, staekten het branden, en namen wyk voor wyk of straet voor straet in: niet tegenstaende de Inwoonders die dapperlijk verdeedigden, en hielden ook niet op aldus te doen, tot dat de Tartaren al de wyken ingenomen hadden. Daer na bragten zy al de Inwoonders, tot eenen toe, buiten op de Velden, en stelden de Handwerklieden en Konstenaers, die ten getalle van honderd duizend beliepen, afzonderlijk van d'anderen, en namen de Kinderen, Meiskens en Vrouwen, die eenigen dienst zouden konnen doen, gevangen; maer al de overigen, zoo Mannen, Vrouwen, als stok-oude Wyven, verdeilden zy onder de krygsknechten, om ter neer gehouwen te worden; gelijk elk vier en twintig perzoonen ter neer hieuw.

[+] *Chowarezmia* word, volgens *Abulfeda*, ran *Chorasan* en *Mawaranahr* asgescheiden. [+]Mull.

[+] *Chowarezmia*, volgens *Ahmed*, paelt ten Weste aen *Dest.*

Na *Chowarezmia* volgen ten Ooste, *Turkestan*, en het Land der *Geten.* [+]Arabsia.

De Landen van *Chowarezmia*, volgens *Ebn Haukal*, zijn de koudste van alle Landen daer omtrent: want de Lucht is 'er zoo koud, dat handen en voeten daer door af vallen of af vriezen konnen in de Winter. De Vliet *Sihun* vriest aldereerst toe, daer hy *Chowarezmia* aenraekt.

Het Volk is 'er stout, en kan dertig duizend Ruiteren uitleveren.

De Konink van Persie heeft oulinks na *Chowarezmia* eenig volk gezonden, dat aldaer zich neer zette, en huizen bouwde. Na een geruimen tyd zond den Konink iemand derwaerts heen, om te zien hoe het aldaer stond. Dees aldaer gekomen, zag dat zy huizen gebouwt, en hout by een vergaderd; ook Visschen uit de Rivieren gevangen, Beesten geslacht, en gekookt, en het vleesch gegeten hadden.

Dewyl nu in die Land-tale *Chur*, hout, en *Zem*, vleesch betekende, zoo zeide men, het was een Land van hout en vleesch: waer uit het woord *Chuarezm* of *Chowarezmia* zou gesprooten zijn: hoewel *Warnerus* wil, dat de naem zijn oorspronk heeft van het woord *verachtelijk*, 't geen[+] *Chowarezm* in de Lands Tael zoude betekenen, dewyl het volk daer ongehoorzaem was.

[+]Takwin.

Strabo schynt de Chorasmers, Chorasmuners te noemen; met byvoéginge, dat zy, beneffens de Attasers, onder de volken Massagers en Sacers gerekent worden; na de welke hy van de Baktrianen en Sogdianen, Spitanners, en van de Perzen, die voor *Alexander de Groote* vluchte, spreekt.

By *Arrianus* leest men Chorasmeners, en by *Stephanus* Choramners, dezer Volken word doorgaens by de oude Grieken en Latynen gedacht.

De Koninklijke Hooft-stad of Zetel des Koninks van *Chowarezmia*, was eertyds *Korkang* of *Kurkanez* geheten.

Korkang is anders een algemeene naem van twee Steden in *Chowarezmia*, welker eene *groot Korkang*, en de andere *klein Korkang* by de Perzen genaemt word. Zy leggen naby malkanderen, op een afstant van tien Italiaensche mylen, zoo veele Schryvers willen.

Klein Korkang of *Rukenz* leit aen de Westzyde van den Vliet *Gihun*, en wierd des Jaers zes honderd zestien, Mahometaensche styl, al bewoont. Was ryk van Inwoonders, en had een groote straet. Hoewel de Stad, volgens *Warnerus*, door de Tartaren verwoest wierd; zoo is zy namaels weder opgebouwt.

Groot Korkang leit, volgens *Vlug Beig*, op de breete van twee en veertig graden en zeventien minuten, en op de lengte van vier en negentig graden en dertig minuten; en *klein Korkang* op de lengte van drie en negentig graden en vyf en veertig minuten, en op de breete van twee en veertig graden en vyf en dertig minuten; deshalven *klein Korkang* achtien minuten, of schaers vyf Duitsche mylen, Noordelijker, en vyf en veertig minuten, of tien Duitsche mylen, Oostelijker als *groot Korkang* zou leggen.

Abulfeda daer en tegen stelt *groot Korkang* op de lengte van vier en tachentig graden en twee minuten, en *klein Korkang* op de lengte van vier en tachentig graden en vyf minuten, en op de breete van twee en veertig graden en twee minuten. Des, volgens *Abulfeda, groot Korkang* slechts vier minuten Westelijker, en acht en twintig minuten Zuidelijker als *klein Korkang* zou leggen; een streeke van omtrent zeven Duitsche mylen.

Kath, wel eer, mede op zijn tyd, de Hooft-stad van *Chowarezmia*, en op de Oostzyde, of het Oostelijke einde van den *Gihun* gelegen, is d'uiterste Stad van *Chowarezmia*, aen die kant; wierd door het overstroomen van de Rivieren vernield, en namaels hooger geleit. Wyders na 't Ooste heeft het Land van *Chowarezmia* geene Steden meer.

Tusschen deze Stad en tusschen *Alkajurah* is een afstant van vyftig Duitsche mylen.

Daer was eertyds een kleine Vliet, genaemt *Zardar*, die in de Vliet *Sihun* valt, vloeyende door de gemelte Stad.

Aen de Stad *Hazaresb, Hazar-Asb*, of *Harast* op Persisch, en op Arabisch *Lahazar*, is een vast Kasteel in *Chowarezmia*, aen de Westzyde, of aen het Westelijker gedeelte van den *Gihun*, en zes Duitsche[+]mylen van *Kath* gelegen, op de lengte van vyf en negentig graden, en op de breete van een en veertig graden; of, volgens[+] *Abulfeda*, op de lengte van vyf en tachentig graden en twintig minuten, en op de breete van veertig graden en tien minuten.

[+]Ulug Beig.

[+]Nasirroddinus

Daaran of *Deran*, anders *Chirik*, is een Stedeken op d'uiterste grenspalen van *Chowarezmia*, of in het begin der gewesten van *Chowarezmia*, na *Mara* of *Maru* toe; en, volgens *Ulug Beig*, vier en twintig mylen van *Hazar-Asb* gelegen, op de lengte van vyf en negentig graden, en op de breete van een en veertig graden; of, volgens *Abulfeda*, op de lengte van zes en tachentig graden en vyf en twintig minuten, en op de breete van veertig graden en dertig minuten.

Cheru is een wel bebouwt Stedeken, aen de Oost-zyde, of het Oost-einde van den Vliet *Gihun*, en een dag reizens boven *Korkang*.

Het Stedeken *Wezir Scehri* leit tegen over *Cheru*, aen de West-kant van den Vliet *Gihun*, en twee dagen reizens van *Kath*.

Zamachsar is, volgens *Allebab*, een groote Stad onder de Steden van *Chowarezmia*, en leit op de lengte van vier en tachentig graden en dertig minuten, en op de breete

van een en veertig graden en vyf en veertig minuten. Van daer is geboortig *Abu Alkasem Mahmudes*, na de Stad *Zamachsar* gebynaemt, die treffelijke schriften en gedichten heeft gemaekt.

De Vlieten of Rivieren van *Chowarezmia* schieten veel uit den grooten Vliet *Sihun:* onder meer andere *Kawchawore*, die vyf Ellen wyt, en twee mans hoogten diep is, en op zijne Oevers verscheide Dorpen heeft leggen.

Twee mylen van daer schiet uir den *Sihun* weer een andere Vliet, *Rudkerbe* genaemt, die voorby verscheide Dorpen vloeit; doch is zeer smal. Ten Weste smyt de *Sihun* verscheide armen of takken uit: als de *Rad, Hezar, Kerdachwas, Aal, Bue* en *Hire*; die alle, met den *Sihun*, hun water in de Zee van *Chowarezmia* storten; welke van de Tartaren *Kara Dengis*, dat is,* Zwarte Zee, genaemt word.

Hemdala brengt den omtrek van deze Zee (doch te zeer bekrompen) op honderd Italiaensche mylen, en houd haer water zout te zijn.

* Kaspische Zee.

Het is wonder dat deze Zee, daer verischeide Vlieten, die uit den *Sihun* en *Gihun* komen, beneffens de *Sihun* en *Gihun* zelf, in de zelve storten, nooit hooger word.

Men zeit in *Chowarezmia* veele schoone vruchten vallen; hoewel geene Ekelen.

Daer worden van Wolle, fraeye Lakens en Kleederen gemaekt.

Naby *Chowarezmia* is een groote Berg, daer Kastelen en Dorpen op gebouwt zijn. Op zijnen top is een Meir of stilstaende water.

De Inwoonders zijn mild en goedaerdig: dryven koophandel.

De Tale of Sprake is verscheiden van die van *Chorasan.*

Alzoo dit gewest van *Chowarezmia* naby de Landen van *Igur* en *Turkestan* gelegen is, zoo ontbreekt geene oorlog tusschen de Inwoonders dier Landen; en zijn derhalven die van *Chowarezmia* goede Zoldaten.

Men zeit daer Goud- en Zilver-mynen zijn.

Kablestan.

DE[+] meesten houden *Kablestan* of het Land *Kabul* voor het gewest, dat van de oude Grieken en Latynen *Arachosre* wierd genaemt; hoewel andere, als *Merkator, Arachosre* zulks voor het Land nemen, dat van *Markus Paulus, Chesimur*, en anders nu *Cachemire* genaemt word. Andere willen *Arachosre* en *Dragiane*, onder *Segestan* begrepen hebben. Daer en tegen houd *Gool, Segestan* voor het aeloud *Susiana.*

[+]Ziet pag. 343.

Veele Land-beschryvers stellen *Kablestan* het laeste van het Landschap *Chorasmie*, of *Chowasrezmia*; welk *Chowarezmia* ook *Sablestan* (na hun oordeel) begrypt.

Naby de Stad *Kabul* loopt een Vliet, die in de Noorder Landstreke, *Logman* (boven reeds gemelt) genaemt is, zijne oorspronk nemende, van by het Wester gedeelte der Stad: waerom die ook na de Stad *Kabul*, by *Ibn Marut*, genaemt word. Van daer loopt hy na het Zuider gedeelte, en schiet na 't Ooste, tot dat hy zich met den *Indus* vereenigt.

Dit Land word ook bevochtigt met het water van de Vliet *Behat*, die in de *Indus* of *Sinde* stort. *Ananie* noemt den zelven *Sumo*, en houd dien voor den Vliet *Arakotes*, alzoo van de Grieken en Latynen genaemt, die zijnen oorspronk van *Sablestan* heeft, en zich in den *Indus* ontlast, na eerst zijnen loop door het Meir van *Bimar*, by ouds *Arakotes*, afgeleit te hebben. Of deze Vliet, met den *Kabul* een en de zelve zy, staet te onderzoeken.

Ook heeft dit Land, zedert langen tyd, onder de Mogols gestaen. En hebben *Baburxa*, en daer na *Emmaupasxa*, het zelve bezeten.

Eenige stellen tot grenspalen van *Kablestan*, ten Ooste het Land van den Indus, ten Noorde *Sablestan*, of liever *Chowarezmia*; ten Weste *Chorasan*; ten Zuide *Gedrosie*[+] of *Cirkan.*

Jarik wil dat *Kablestan* een Koninkryk is boven *Kambaye*, na 't Noorde, tusschen Persie en Indiën gelegen.

[+]Texeira.

Segestan.

S*Egestan* paelt ten Westen aen *Chorasan*, aen *Carmanie* en aen *Sindre:* (want het Landschap van *Sindre* is ten Weste en Noorde met *Karmanie*, of liever, met de Woestyne van *Segestan*, besloten) leit in 't Zuide van het Landschap *Haran* of *Heraat*, op een afstant van negen dagen reizens.

Dit gewest bestaet, voor een groot gedeelte, uit vlakte en zanden, die door de winden opstuiven, en door de hitte branden; waer door het aldaer ongemakkelijk is

te leven. En het geen *Curtius*, van den Veldtogt van. *Alexander de Groote*, door de Woestynen der *Susitaners*, verhaelt: te weten, hoe de damp van de Zomersche hitte der Zon, de zanden ontsteekt: het zelve verhalen de Oostersche Land-beschryvers van de Woestynen van *Segestan*, waerom waerschynelijk[+] is, dat het Landschap der Susitaners, geen ander is, als *Segestan*; want de letter G word dikwils als een S uitgesproken.

[+]Curtius.

De voornaemste Stad en Hooft-stad dezes Landschaps, heet *Zernegja*, en word ook dikwils met den naem des ganschen Landschaps gedacht. Zy wierd, ten tyde van *Omar* de tweede, Arabische *Chalif* of Keizer, en Navolger van den beruchten *Mahomet*, door de Mahometanen ingenomen. Een myle van daer vloeit een Vliet *Senaroud*, die een tak is van den Vliet *Hiadmen*, in Aria gelegen, by *Ptolomaeus* gemelt.

Dit gewest brengt in grooten overvloed *Zilphium* voort; waer uit een vocht of zap vergaderd word, *Hiltit* geheten, die in d'Apoteken *Asa Faetida*, dat is, stinkende[+] As, en op Nederduitsch, Duivels-drek, genaemt word.

[+]Dioscorides.

De Segestanders, als ook de Indianen, welke twee laeste het *Hind* noemen, gebruiken het doorgaens onder de zaussen van Spyzen.

Eenige houden *Segestan* voor het Landschap van *Drangian*, daer aen de Steden

Sistan, Chabak, Cets, en andere, gelegen zoude zijn.

In het Land van *Segestan* is een Berg *Albors Kuh*[+] genaemt, daer de Perzen, die van deoude Persische Godsdienst zijn, aenbidden,[+] en noch heden hun geheiligt of geduurig brandend vuur, zedert veele Jaren, onderhouden. [+]Gent. [+]Texeira.

Taberistan.

T*Aberistan*[+] strekt van *Kasbin*, eene Stad van Parthie, na 't Ooste, een weinig Noordwaerts; ten Weste heeft het tot grensbuur, de vlakke Landstreeke van *Gilan*, en ten Ooste paelt het aen *Komis* of *Komisene.* [+]Gool.

Andere stellen tot grenspalen ten Ooste *Chowarezmia*; ten Zuide *Chorasan*; ten Noorde de Zee *Scerwan*, of de Kaspische Zee; en ten Weste *Gilan. Taberistan* gevoegt met *Komen* of *Komis*, word, volgens *Gool*, gezeit aen *Chorasan* te palen.

Daer is zeker binnen-gedeelte van *Taberistan*, tusschen of binnen de Bergen, dat een vlakte is, welke tot aen de Kaspische Zee uitgestrekt ligt. Deze Zee word, na dit gansche Landschap, by de Arabieren, *Bachar Taberistan*, dat is, Zee van *Taberistan*, genaemt.

Op deze vlakte zijn de twee Steden, *Xalons* en *Chamisa.*

Op het uiterste eind is *Natil* of *Natila*, vyf mylen van *Xalons, Xalux* of *Salvis* gelegen, en vier van *Amol*. In de Landstreke van *Amol* zijn veele groene Beemden en Wateren. Een myl van daer leit een Woud of Bosch van een dag reizens groot.

De hooft en voornaemste Stad van *Taberistan*, is *Amol*, na by de Kaspische Zee, gelegen: over de hoogte en breete van deze plaets is verschil.

Amol, volgens *Warnerus*, ligt aen of omtrent den Oever der Kaspische Zee. Zy is, volgens Schryvers der Perzen, door *Tochmorts*, den oudsten en eersten Persischen stam, gesticht.

Men zeit binnen deze Stad zoo grooten overvloed van leeftocht zy, dat de zelve een lang beleg zou konnen uitstaen. De Lucht evenwel, die na gelang van gelegenheit, heeter als na behooren is, baert eenig ongemak. Daer vallen Druiven, Limoenen, en welriekende kruiden.

In de zelve Stad heeft de beroemde Schryver van 't Ooste, *Abu Giasar Allaber*, na het zelve Landschap *Taberistan* gebynaemt, zijnen oorspronk en geboorte plaetze.

Meer als een halve graed of zeven Duitsche[+] mylen Zuiderlijker, en minder als een[+] halve graed Oostelijker, als *Amol*, leit een andere tamelijke groote Stad, en byna zoo[+] groot als *Amol*, welke *Sari*, of *Saru*, of *Saria*, of *Sariyah*, genaemt word, en by wyle ook voor de Koninklijke Zetel van *Taberistan* gehouden is. [+]Gool. [+]Ulug Beig. [+]Nasirroddinus.

Warnerus stelt *Sari* twee dagen reizens van *Amol*, en vier van *Estirabad*, op de lengte van acht en tachentig graden, en op de breete van zeven en dertig en een halve, ten Ooste van *Semnan.*

Sari word anders, volgens *Warnerus, Tatimuret* genaemt, en zou in den omtrek vier duizend Ellebogen hebben.

De Scheeps-haven van beide deze Steden is aen de Kaspische Zee, *Alhumini*, of enkelijk *Alhummo*, en anders *Hem*, en[+] gebroken *Amelhem* genaemt; waer by de Vliet *Amol* of *Amel* zijnen uitgang in de Kaspische Zee heeft. [+]Warner.

Mantir, of *Menthir*, of *Menathir*, is een Stedeken, niet minder als *Sari*, naby de Hooft-stad *Amol* gelegen.

In het gansche gewest van *Taberistan* zijn byna alleenlijk twee beroemde Vlieten; hoewel niet bevaerbaer voor Schepen of eenige Vaertuigen. Welker eene voorby de Stad *Amol* loopt, en ook daer van den naem voert. Maer de andere vloeit door d'uiterste grenzen, na 't Weste, en is op Persisch *Isferoud* geheten.

Een groote menigte van Zyde word door gansch *Taberistan* gewonnen, en veel Rys verzamelt, daer de Inwoonders zich byna meê erneren. De huizen zijn 'er doorgaens van hout en riet gemaekt, dat beide aldaer overvloedig en veel groeit.

Taberistan is op Persisch, volgens *Abulfeda*, zoo veel gezeit, als een Heirbyl-landschap; want *Taber* bediet by hen een Heirbyl, en *Stan* een Landschap; 't zy dat men de wegen met bylen heeft moeten openen en banen; of dat byna al de Inwoonders, zoo ryken als armen, dat slag van werktuig, volgens *Jakut*, gewoonelijk voor wapenen voeren.

Taberistan word, volgens *Jakut*, met[+] een anderen naem ook *Mazendran* genaemt: en daer is geen ander onderscheit, als dat de Inwoonders en gebuur-volken doorgaens den laesten naem gebruiken. Anders getuigt hy nergens in eenige Boeken van den naem van *Mazendran* gelezen te hebben. *Aledris*, ouder als *Jakut*, drukt nergens, mijns wetens, den naem van *Mazendran* uit. *Abulfeda* later als *Jakut*, zeit, daer hy van de Steden *Amol, Saria* en

[+]Oliarius.

Esterabad handelt, dat elk van die Steden, van zommige tot *Mazendran*, en van andere tot *Taberistan* betrokken worden.

De hedendaegze Schryvers daer en tegen, inzonderheit de Persianen, gebruiken naeuwlijks ooit den naem van *Taberistan*, en byna altyd dien van *Mazendran*, om het vlakker gedeelte van het oud *Taberistan* te bedieden: en noemen het ander, dat bergachtig is, met een algemeenen naem van de Bergen *Kuchistan.*

Het gewest van *Taberistan* is berg-ryk, en byna niet als louter bosch; en word bevochtigt door de wateren, die van de hooge plaetzen na de vlakten storten.

Het gewest *Hyrkanie*, alzoo by de ouden genaemt, komt met *Taberistan* over een, dat ook uit Bergen en Bosschen bestond. En gelijk *Ptolomaeus* en *Strabo*, door de naem van *Taberistan*, de geheele Landstreke van Medie, en 't gewest tot aen de monden van den *Oxus* begrypen; alzoo begrypt ook *Taberistan* dikwils *Komisene* en *Giurgian.*

Asterabad, Istírabad, Esterabâd of *Estirabad*, leit op de Noorder breete van zes en dertig graden en vyftig minuten, en op de lengte van negen en tachtentig graden en vyf en dertig minuten, tusschen *Sari* en[+] *Giurgian*, vier dagen reizens van *Sari*, en twee van *Giurgian*, en negen en dertig mylen van *Amol*, naby de Kaspische Zee. [+]Warner.

Het Water en de Lucht is 'er getempert. Daer valt Zyde, Koorn, en veelderhande vruchten.

Drie mylen van *Esterabad* leit een Eiland in de Kaspische Zee, *Nimmerdam* genaemt.

De Stad *Zerbadkan* of *Dermasekan*, leit tusschen *Zurzam* en *Esterabâd*, op de lengte van negen en tachentig en een halve graed, en op de breete van negen en dertig graden.

De[+] Stad *Larzan* leit tusschen *Amol* en *Rey*, vyftien mylen van de laeste, op de lengte van zes en tachentig en een halve graed, en op de breete van zes en dertig en een halve graed. [+]Warner.

Girich is een Stedeken aen den Oever van de Kaspische Zee, vier dagen reizens Noordwaerts van *Larzan*, op de breete van veertig graden.

Ferenvo is een Stedeken, vyf dagen reizens van *Girich* gelegen, op de lengte van negentig graden, en op de breete van een en veertig graden.

Het[+] ander gedeelte van *Taberistan*, dat wy gezeit hebben bergachtig te zijn, begint ten Weste van de hooge Bergen *Xervin*, van andere met de naem *Xirriez* bekent, die aen de gewesten van *Deilem* en *Gilan* palen. [+]Gool.

Kashistan, Kuhistan of *Kahistan*, het bergachtig gedeelte van *Taberistan*, is, volgens *Warnerus*, een gewest tusschen *Chorasan, Mawaranahr*, den Vliet *Metaze* en *Kabile*. Des zelfs Hooft-stad zou *Scehistan* genaemt zijn. Voorts leggen in het zelve gewest de Steden *Tun, Kain* of *Kin, Chusif* en *Zenabdar*; als mede *Kehar* of *Kalar*, dat twee dagen reizens van *Rey* leit, eene Stad van *Chorasan*, en drie van *Amol*; als ook *Saidabad*, dat is, Zandstad, een kleine onderhoorige Stad van *Amol*. *Ulug Beig* stelt *Kajar* en *Kalar* in *Gilan.*

Daer na volgt de grootste van *Taberistan*, en Hooft-stad van het Berg-land, *Rouyan* of *Ruban* genaemt. *Amol* zoude, volgens opgemelte Schryver, twaelf mylen van *Gilan* gelegen zijn, en gebouwt op een hoogte.

Na deze volgt de Stad *Timar*, na by *Chorasan* gelegen.

Taberistan word ten Ooste met *Dihistan* bepaelt. *Dihistan* is zoo veel gezeit, als gebied der Dorpen.

Maer wanneer de naem van *Taberistan* enkelijk gebruikt, eene Stad bediet, zoo moet geene andere Stad verstaen worden, als *Amol.*

Dihistan is ook de naem van eene Stad, leit tusschen *Zurzan* en *Chowarezmia*, en is de uiterste grenspael van *Taberistan.*

Tavernier gedenkt ook eene Stad *Tebess*, in dit gebied, den Koninkryke van Persie onderhoorig, op de lengte van negen en tachentig graden en vyftien minuten, en op de breete van acht en dertig graden en vyftien minuten.

Tebs is de naem van twee Steden, volgens gemelte Schryver, in het Landschap van *Kahistan*, niet zeer verre van een gelegen: de eene is genaemt *Tebs Minan* of *Masina*, en de andere *Tebs Cili* of *Kibegi.*

Tebs Masina is een kleine Stad, gelegen op de lengte van vier en negentig graden en vyftien minuten, en op de breete van drie en dertig graden en vyftien minuten.

Tebs Cili leit op de lengte van twee en negentig graden, en op de breete van drie en dertig graden; op den Oever van den Vliet *Metare*, tusschen de Stad *Myabur* en *Ispahan*. Het heeft een vast Kasteel en eenige Dorpen onder zich.

In deze Landstreke valt zeker aerd van Dadels en Appelen, die op andere plaetzen niet zoo goed gevonden worden.

Niet verre van *Tebs Masina* is zekere geheel vergiftige aerde, die de Mensch de dood zou aenbrengen, by aldien hy daer van at.

Dicht daer by is een Put, daer dss Zo-

mers water uit komt, dat het Land bevochtigt. Noch is 'er een andere Put, op welker grond de gedaente van een Man gevonden word.

Tun is aldaer een Stedeken, gelegen op de lengte van twee en negentig graden en dertig minuten, en op de breete van vier en dertig graden en dertig minuten, en naby *Kain:* daer valt veele Zyde.

Kin of *Kain* leit op de lengte van drie en negentig graden en twintig minuten, en op de breete van drie en dertig graden en veertig minuten; doch volgens *Tavernier*, op de lengte van drie en tachentig graden en twee minuten, en op de breete van zes en dertig graden en twee en twintig minuten. Daer is een gezonde lucht, en valt veel Meel. Daer vallen zeer treffelijke vruchten. Men vind 'er ook veele schrandere Geesten en geleerde luiden.

Pirzend is eene Stad daer veel Meel valt.

Destbiazd is een klein Landschap, in deze Nabuurschap, met eene Stad *Faris* genaemt.

Zirkui is een Landschap met drie Steden: als, *Asaden, Raair*, en *Scharacht*. Daer valt veel Wol en Zyde.

Numerabad is een Landschap met eenige onderhoorige Steden.

Herat.

MEn hoeft geenzins te twyfelen, of het Landschap *Herat* of *Heraat*, is een en het zelve, dat by de oude Grieken en Latynen, als *Ptolomaeus, Strabo*, en andere, *Aria* genaemt wierd: welk *Aria, Strabo* aen *Margiana* en *Baktriana*, en aen den Berg, die *Baktriana* omhelst, doet palen; de deelen van *Baktriana*, zeit hy, waren in het Noorde met *Aria* omringt, en *Aria* leit zes duizend stadien van *Hirkanie.*

Ook komen de namen zelfs genoegzaem over een. Andere houden evenwel het aeloud *Aria* voor *Turkestan.*

Ptolomaeus stelt tot grenspalen van *Aria*, ten Ooste, *Parapomisus*, nu *Zabestan*; ten Weste *Parthie*, of woest *Karmania*: ten Zuide *Dragiana*, en ten Noorde *Margiana*, en een gedeelte van *Baktriana.*

Aria is, volgens *Strabo*, zeer Wynryk, die vyftig Jaren in gepekte vaten kan goed blijven.

Strabo stelt in *Aria* de Steden *Arktakana, Alexandria, Achana* of *Achaja*, alzoo na de stichters genaemt.

Het Landschap van *Herah* of *Herat*, paelt ten Noorde aen *Segestan*, gelijk dat aen *Chorasan, Karmania, Mekran* en *Sindie* grenst.

Abulfeda stelt *Herat* op een gelijken afstant van elf dagen van *Segestan, Nisabur* en *Chowarezmia.*

Het Landschap van *Herat* is rondsom met Bosschen en Bergen omringt: maer is op vlakke plaetzen, en zommige Oorden zeer vruchtbaer.

Het Land verschaft ook rykelijk leeftocht.

In *Herat* heeft men groote menigte van Zyde; zulks men daer in een dag, een lading voor drie of vier duizend Kemels kan bekomen. Men vind 'er ook treffelijke Rhabarber, veil, en goed koop.

Twee mylen van de Stad *Herat* is een Berg uit den welken veele Moolen-steenen, en andere, gewoonelijk gehouwen worden. Op des zelfs rug is een treffelijke *Atesch*,

of Vuurboet, en Tempel der Magen; een slag van aeloude Geestelijke Persianen of Wyzen, *Sarschag* genaemt.

De Inwoonders plachten in Wapenen, Konsten, Handwerken, Letteren en Geleertheit uit te munten: zijn Mahometanen, en omhelzen de Turksche Kerkleere *Sinu*, daer de Perzen van gruuwen.

Men zeit 'er zeer schoone en lange Lanen van Boomen te zijn, na welker maekzel en gedaente, *Schas Abbas*, Konink van Persie, een prachtige Laen tot *Ispahan* en *Zulfa*, of *Julfa*, Voor-stad van *Ispahan*, heeft doen maken of planten.

Door het Landschap van *Herat* vloeit een Vliet van een zelven naem, die by de oude Grieken en Latynen *Arius* genaemt word; die voorby de Hooft-stad *Herat* vloeit, en van *Ptolomaeus* een gedenkwaerdige Vliet genaemt word.

Zade is eene plaetze onder *Herat* gelegen, en begrypt vyf Dorpen.

Bagscura is eene Stad, gelegen tusschen *Merwa* en *Herat*, op de lengte van zes en negentig en een halve graed, en op de breete van zes en dertig en een halve graed.

De Hooft-stad in *Herat* is gesticht, volgens den Persischen Schryver *Hamdalla*, door zekeren aelouden Persischen worstelaer, *Nerman Nerzman*, en door *Alexander de Groot* hermaekt, en als van nieuws gebouwt; hoewel *Tavernier* tot stichter, *Sultan Hussein Mirza* stelt, die aldaer ook eenige Schoolen voor de Jeugt had doen bouwen.

En alhoewel het gansche Landschap met zeer heete en brandige Zonstralen beschenen word, zoo geniet het evenwel een zeer heilzamen en wel getemperde lucht. Want de Noorde wind, die gewoonlijk

en meestentyds des Avonds aldaer valt, verkoelt de hitte van de lucht grootelijks, als blijkt uit de volgende spreuke der Persianen.

Indien in een gewest, het Land van *Ispahan*, de Noorde wind van *Herat*, en de wateren van *Chowarezmia* te zamen gevoegt waren, der zelver Inwoonders zouden nooit komen te sterven. Het welk, als iet byzonders, al over lang *Marcellinus* heeft aengemerkt.

Jakut getuigt, die op het Jaer twaelf honderd veertig deze Stad bezichtigt heeft, geene Stad gezien te hebben, welke çierlijker en volkryker was. Maer omtrent vier Jaren daer na, is door de Tartaren, onder *Cingis Chan*, de zelve Stad zeer schendig verwoest. Evenwel heeft ze onder de Persische Koningen namaels zoo grooten luister van hare aeloude çieraed bekomen, dat zeker Burger, *Gajalodin* genaemt, de zelve Stad in een gansch boek beschreven heeft.

De Konink van Persie houd gewoonlijk in deze Stad een zeer sterk krygs-leger tegen d'invallen der Usbekken.

Een andere Stad *Herat* leit elders in Persie, doch is klein en onvruchtbaer.

Chuaf[+] is eene Landstreke in het gewest van *Nisabur*, op de lengte van drie en negentig graden, en op de breete van vyf en dertig en een halve graed, begrypt de steden *Selame, Senzan* en *Zuzen.*

[+]Warner.

De Konink *Zuzeri* heeft daer kostelijke gebouwen doen oprechten. Daer valt veele Zyde.

Bacherz is eene Landstreke tusschen *Nisabur* en *Herat*; waer van de Stad *Malin* en *Malun* genaemt is, leit op de lengte van zes en tachentig graden, en op de breete van vier en dertig en een halve graed. De Visch Karper, valt aldaer zeer goed.

Zam is een vermaerde Stad in het gewest van *Nisabur*, en leit op de lengte van drie en negentig graden, en op de breete van zes en dertig graden. Daer is een vermaerde Grafstede van zekeren Heilig. Daer onder behooren twee honderd Dorpen. De Landstreke geeft veele Wyngaerden en Fruit.

Sebrewar, of *Sabzwar*, of *Sebzeuar*, en by andere gebroken *Sazuar* of *Sapzoar*, is de naem van eene Stad en Landstreke, twintig Italiaensche mylen van *Nisabur* gelegen, op de lengte van een en negentig graden en dertig minuten, en op de breete van zes en dertig graden en vyf minuten. *Tavernier* stelt de lengte een en tachentig graden en vyftien minuten.

Sebzeuar is nu eene kleine Stad, en wierd oulinks *Bihak* genaemt. Daer word groote menigte van geelachtig *Cardemom* verzamelt.

In die Landstreke of dat Gebied leggen vier Dorpen.

Het is zulken vermakelijken Oord, dat by de Mahometanen geoordeeld word het Paradys daer omrent gelegen te hebben. Daer valt goede Zyde.

Kesmer is een Dorp, daer omtrent gelegen, waer men nooit Aerdbeving gevoelt. Dicht daer by zijn verscheide Kastelen, als *Brader, Menkah, Mezahid, Ab* en *Atesgach.*

Bahrabad is een fraei Stedeken, daer vermaerde Mannen begraven leggen.

Estran is eene Stad, gelegen in het gewest van *Nisabur*, op de lengte van een en negentig graden en een half, en op de breete van zeven en dertig en een halve graed. Water en Lucht is 'er zeer goed.

Men verhaelt aldaer een Tempel te zijn, alwaer een Water-bak is, uit een stuk gemaekt, van twaelf Ellen in den omtrek.

Aen het Noord eind staet een sterk Kasteel: op wiens voet eenen kleinen Vliet valt.

Daer zijn vyftig onderhoorige Dorpen. Vruchten zijn 'er zeer goed, inzonderheit Peeren.

Niet wyt van daer leit de Stad *Zuzurin*, op de lengte van een en negentig graden, en op de breete van zeven en dertig en een halve graed. Daer groeit vergiftig kruid.

Chebuskan, anders *Chusan*, is een Stedeken in het Landschap van *Estua*, onder het gewest of gebied van *Nisabur*. De Lucht en het Water is 'er heilzaem.

Fargana.

F*Argana* is de naem van een Landschap, gelegen in *Mawaranahr*, boven *Alshash*, en boven de Vlieten *Sihun* en *Gihun*, paelt met de eene zyde aen *Ilak* of *Alshash*, begrypt Landstreken, Steden en Landschappen. Een der grootste Steden is *Asbidbolan* genaemt.

De eerste Landstreke van *Fargana*, te gaen uit het gewest van *Chosand*, is *Opper-Nise*, een ander *Neer-Nise* paelt daer aen.

Het is een vlak en Wei-ryk gewest, zonder Bergen in 't midden. Veel geleerde Mannen zijn na *Fargana* gewend.

Margenan is in het gewest van *Fargana*, en een der voornaemste Landschappen.

Andokan is in het Land van *Fargana*; en, volgens *Allebab*, mede een der voor-

naemste Landstreeken van *Fargana*, behoort, volgens *Ebn Haukal*, onder *Neer-Nise.*

Daer is mede een Stad in het gebied van *Fargana, Andokan* genaemt.

Kobe, anders *Kobawi*, hier omtrent gelegen, komt in groote met *Achsikath* over een, heeft een neergeworpen Kasteel, veel Tuinen, en meer water dan *Achsikath*. De Stad, waer in aldereerst een Kapel uit Godsvrucht gesticht is, en Voor-stad, beslooten binnen de muur, worden bewoont.

Koba[+] of *Kobe*, is een der lustigste Steden in *Alshash*, ja lustiger dan de Stad *Alshash* zelf. [+]Alazezi.

Chojandah[+] behoort onder *Fargana*, is een[+] groote Stad, gelegen op het einde des strooms *Sihun*, op een vlakte. Zy heeft veel Tuinen met treffelijke vruchten. [+]Haukal.

Kawakand[+] is een der Steden van *Fargana*,[+] gelegen in het *Opper-Nise*, en is het eerste gewest van de Landstreke van *Fargana.* [+]Allebab.

Achsikath of *Achsicet*, is een Stad in het gewest van *Fargana*, op het vlak, Noordwaerts boven den stroom *Alshash*, een Parasang omtrent van 't gebergte.

De Hooft-stad is zelve *Fargana* genaemt. Doch by eenigen word *Alkanien* voor de Hooft-stad van *Fargana* gestelt, en by anderen *Achsikath*, boven genoemt.

Kasân is de naem van een Stad en Landstreke, begrypende veele Dorpen. Het is een prachtige en doorluchtige Stad, gelegen boven *Alshash*, en boven den Vliet *Sihun*, op de grenzen van het Land van *Turkestan.*

De Stad is onder de Heerschappye der Turkestanders.

Op de Bergen van *Fargana* worden Gouden Zilver-mynen gevonden; en in het gewest van *Opper-Nise* Pek. Uit deze Bergen word ook gegraven, *Nafthe, Alfairuzagh* of Turkois-steen, Yzer, Kooper en Loot. Men heeft 'er ook zwarte steenen, die gelijk koolen branden. De brandende koolen zijn bovenmate heet, en by hen in gebruik.

Het Landschap van *Fargana* is, volgens *Warnerus*, groot, en een onderhoorig Landschap van *Mawaranahr*. Het paelt, zegt hy, in het Ooste aen *Kasger*; in het Weste aen de Landstreke van *Samarkand*; in het Zuide aen *Gulistan* en *Bedaghscan*, eertyds *Azhuhane* genaemt, en in het Noorde aen *Turkestan*, en aen andere Landschappen, die door de Tartaren wel eer ingenomen en verwoest zijn.

Kasan, Nesa, Chacend of *Chakind, Isbidbalak, Kuba* of *Rendbadam, Fuskende* en *Andezan*, zijn aldaer namen van Steden. Daer vloeyen eenige Vlieten voorby, die van 't Zuide komen, en zich met de wateren van *Eusch* vereenigen. Het Koorn en Aerdvrucht is 'er goed koop. Maer de lucht is 'er quaed, en veroorzaekt pyne in de oogen.

Eusch is een Stedeken en Kasteel van een zelven name. Het leit Zuid-oostwaerts van *Andezan*, en heeft twee poorten; welker eene, *Ru*, en de andere *Manede* heet. De lucht, en 't water is 'er goed. Eene Riviere stroomt door deze plaetze, die haren loop uit het Zuid-ooste heeft.

Zeven mylen bewesten *Andezan*, leit een Stedeken *Merginan*, en heeft *Kasger* ten Ooste leggen.

Door *Merginan* vloeit eene Riviere, met aengenaem water, die mede uit het Zuid-ooste komt, en haer met de wateren van de Stad *Kuba* vermengt.

Wyders heeft *Achsicet*, naby de Stad *Chogenda* genaemt, gelegen, vlakke Landsdouwen.[+]

[+]Gool.

\+ Allebab.
\+ Haukal.

Dicht daer by volgt de bergryke en voornaemste Landstreke van *Fargana*, palende, of altoos een gedeelte daer van, aen *Turkestan*. Aldaer valt *Nafthe*. Daer groeyen ook in 't wild veelderhande Boomen van uitstekende vruchten.

Uit *Fargana* zijn veel geleerde Mannen gesprooten; byzonder zekeren *Alfergan.* Hy word gegist omtrent op het Jaer acht honderd dertig of veertig geleeft te hebben. Hy heeft een Boek van de Zon-wyzers, in 't Arabisch, beschreven: en een ander, van de beschryving en gebruik van het Astrolabium. Hy heeft ook zoodanig in de Rekening en Uitcyfering des Hemelsloop, uitgemunt, dat hy doorgaens de Rekenaer of Cyferaer genaemt wierd. Heeft mede een Boek, over de gronden der Sterkykerye, uitgegeven.

Fargana is de naem, zegt *Gool*, van een Landschap, en ook van des zelfs Hoofstad: hoewel meerendeels door den naem van *Fargana*, by d' Arabische Schryvers, het Landschap, als Stad, verstaen word.

Fargana is, als *Abulfeda* schryft, de naem van een groot Landschap, over den *Sihun* of *Gihun* gelegen. Maer met den naem van het Landschap (zegt hy) word ook dikwils des zelfs voornaemste Stad en Hooft-stad verstaen.

Aldus word ook de Stad *Andugan*, welke na 't Noorde, twee dagen reizens van *Chogenda* leit, dikmael met den name van *Fargana* genaemt.

Aldus schryft zeker Persisch Schryver, dat *Fargana, Andezan, Andekan* of *Andugan* genaemt word, en gelegen is op de

lengte van honderd en twee graden, en op de breete van twee en veertig graden en twintig minuten. En dewyl *Abulfeda* geheel en al die getallen van lengte en breete, *Fargana* toevoegt, na den voorgang van anderen, zoo schynt die mede met of door den naem van *Fargana, Andugan*, bedied te hebben. Maer in de Tafelen van *Ulug Beig* of *Nasir*, word, noch de naem van *Andugan*, noch de enkele naem van *Fargana* ergens vertoont; maer alleenlijk by hen *Achsicet*, een kleine Stad van *Fargana*, en gestelt op de lengte van honderd en een graed en twintig minuten, en op de Noorder breete van twee en veertig graden en vyf en twintig minuten.

En[+] dewyl warelijk die Schryvers geene andere Stad des Landschaps van *Fargana*, hoewel zy veele Steden daer van gedenken, met de woorden van *Fargana* [+]Warner.
begiftigen, zoo schynen zy gewisselijk de Stad *Achsicet, Achsiket* of *Achsikath*, voor een en de zelve gehouden te hebben, welke door den naem van *Fargana* moesten verstaen worden, indien het eene byzondere Stad zoude zijn.

En het woord *Achsiket* schynt uit *Achssid*, dat een byzondere naem der Koningen van *Fargana* was, volgens *Elmacin*, en uit *Kat*, gesmeed te zijn: welk *Kat* ook by de Moegalen of Tartaren, gesprooten uit de Volken van *Mawaranahr*, een Throon of Koninklijke Zetel bedied; en maekt dit woord, gevoegt by andere namen, veele namen[+] van Steden in *Mawaranahr* gelegen, als, *Isbenkat, Tunkat, Benkat* en andere.

Fuskende, eene Stad in *Fargana*, is twee dagen reizens van *Andezan*, en een [+]Gool.
dag van *Usch*, Oostwaerts. Daer zijn veele Boomgaerden, en Wynbergen; beneffens goed Water. De Lucht is 'er matelijk warm.

Men zegt noch in *Fargana* eene plaetze te zijn, *Buruzehsam* genaemt, die in gansch *Mawaranahr* zijn weerga in groote niet heeft; of daer meer Dorpen rondsom zijn; en daer de leeftocht beter koop is.

In de Landstreke van *Achsiket* is een Zilver- en Goud-myn: en op het gebergte *Serech* valt Quik-zilver; desgelijks is in de Landstreke *Rustaizerm* eene Myn-grave van Quik-zilver. Ook valt 'er Yzer.

De Vliet *Sihun*, die in deze Landstreke *Hezne* genaemt word, schiet van het Ooste Noordwaerts door een gedeelte dezes gewests.

Vyf mylen van *Andezan* leit, volgens *Hefteklim*, de Stad *Chuzend*, Westwaerts. De Stad en Kasteel zijn braef gesterkt. Daer zijn veele vruchten: doch de Menschen zijn oog-pyne onderhevig.

In de Landstreeke van *Chuzend* is een plaetze, *Kendbadan*, en anders ook *Destderes* genaemt. Het Land is 'er vlak, en winden onderhevig.

Chuzend leit op de Zuider Oever van den Stroom *Sihun.*

Van *Chuzend* tot aen *Kasger* is eene reize van vyf en dertig dagen; en van *Samarkand* omtrent tien dagen reizens.

Negen mylen van *Mergaman*, Zuidwaerts, leit een Stad of Plaetze, *Espere* geheten. Zy heeft Tuinen en Wateren, die tot aen *Sceher* en *Kuba* stroomen.

Wineh.

W*Ineh* of *Winah*, is een Stad van het[+] gewest *Bonbawand*, gelegen op de lengte van zeven en tachentig graden en twee minuten, en op de breete van zes en dertig [+]Warner.
graden en tien minuten.

Dubavend.

D*Unavenda, Dunbavend, Dubavend*,[+] *Debavend, Donbawand* en *Demawend*, (want op zoo veele wyze, en dus verscheidentlijk, word dit woord van de Arabische[+] Schryvers geschreven en uitgesprooken) is een berg-ryk Gewest of Landstreke, tusschen *Taberistan* en *Rey*; hoewel eenige Landbeschryvers het onder *Rey* willen gebragt hebben; en leit slechs een eenige dag reizens van de Stad *Rey* zelve.

[+]Warner.
[+]Gool.

Het begrypt veele Volk-ryke Dorpen, veele Tuinen en Boomen, en heeft in het midden een hoogen Berg, *Dubawend*, en de Berg van *Bujorst* genaemt, die gezeit word boven de andere Bergen zoo hoog en verre uit te steken, als die boven de vlakte zich verheffen: hy leit twintig mylen van de Kaspische Zee. Waerlijk deze Berg *Dunawend* en een andere hooge Berg *Masius* of *Ararat*, kunnen als twee hoornen van den *Taurus*, gehouden worden. Des Winters noch des Zomers vergaet de Sneeuw op zijnen top niet, en by aldien zulks in eenig gedeelte of oord gebeurd, zoo is altyd in de zelve Landstreke iet rampzaligs gevolgt, volgens verhael der Inwoonders.

Niemand kan op den kruin klimmen of dien genaken: hoewel zeker Poëet *Meser* getuigt, met groote moeite en levens gevaer, tot aen het midden opgeklautert te zijn. Ook acht hy, dat niemand verder gekomen zy: hoewel eenige, volgens schryven van *Jakut*, getracht hebben hooger te komen. Men kan dezen Berg uit *Merg-lcala* zien, dat is, een dag

reizens van de Stad *Hulvan*, de uiterste grenspael eertyds van Assyrie. *Ebn Haukal* getuigt, dat die Berg op een afstant van vyftig mylen kan gezien worden. Maer die van *Rey* meenen dat de zelve hen over 't hooft hangt, daer nochtans drie mylen tusschen beide zijn. De geen die na aen des zelfs rug opgeklommen zijn, zeggen, dat de naby gelegene Bergen hen als Heuvelen schynen te zijn, en de Kaspische Zee omtrent twintig Duitsche mylen van daer gelegen, in vorm van een Vliet of klein Meir zich opdoet, en vertoont.

De gemeene man gelooft, dat *Salomon, Davids* Zoon, den alderhalsterrigsten der Duivelen, *Sacra Elmarid*, en van de Talmudenten *Asmedai* genaemt, op dezen Berg geknevelt en vast gehouden hebbe. Maer andere zeggen, of liever beuzelen, dat door *Feridun*, die de zevende over de Perzen geheerscht heeft, *Bujorast*, te weten, *Dohak* of *Zohak*, een Tyran der Perzen, op dezen Berg met ketenen geknevelt, opgehangen en gepynigt zy: op welk verhael, dewyl *Dohak* om zijne kloekzinnigheit en schranderheit van vernuft, en over de kennis en kunde der natuurlijke dingen, en *Feridun* om zijne uitstekende weldadigheit en rechtvaerdigheit, genoemt word,[+] de Fabel der Grieken, nopende *Prometheus*, schynt te speelen, die *Jupiter* op den Berg *Kaukasus* vast bond. Men getuigt ook, hoe de gemeene man in Persie gelooft, dat de rook, die uit zeker hol van dezen Berg trekt, de aessem en geest van *Dohak* zy; en dat het vuur, dat zy aldaer zien, zijne oogen zijn; en ook welk voor bondig, vast en waerachtig gehouden word; want de gemeene man gelooft dat hy noch leeft. Maer als men het werk wel te degen beziet, dan ziet men zekeren zwavelachtigen bron, en rondsom den zelven zwavel, als eene steenrotze; alwaer lichtelijk vlam of brand ontstaet, door de stralen der Zon. Dat daer een ware vlam van zwavel zy, schryft *Jakut*, uit getuigen van anderen, met byvoegen, dat zeer veele holen of kolken op dezen Berg zijn, daer de rook uitbreekt.

[+]Strabo.

Farahr, Ferebr of *Ferber*, is de naem van een Landschap en Stad. Het leit aen die zyde van den *Sihun*, welke aen *Bochara* raekt, en is een van de gebieden van *Bochara*, naby, of aen den *Sihun.*

Het is vruchtbaer, ryk van Steden en Inwoonders.

De[+] voornaemste Stad is *Farahr* of *Farab*, die echter maer een Stedeken is, en leit op de lengte van zeven en tachentig graden en dertig minuten, en op de breete van acht en dertig graden en vyf en veertig minuten, dicht by een ander Stedeken *Bikend*, welke laeste een dag reizens van *Bochara* leit.

[+]Ziet pag. 377.

In *Farab* is de gewoonelijke overgang uit *Mawaranahr* in *Chorasan.*

Alsagarijan.

A*lsagarijan* is een byzonder gewest, by de Persianen anders *Yaganiyan* genaemt, is een groot Landschap, ryk van Water en Boomen; gelegen boven den Stroom *Sihun.*

De Stad *Alsagarijan* is grooter dan de Stad *Altamed*; maer zoo ryk van Volk en Have niet. De drank der Borgers van *Altamed* komt uit den Vliet *Alsagarijan.*

Shuman of *Sauman*, is in het gewest van[+] *Alsagarijan*, boven de Stroom *Sihun*; het is geweest een Vesting, palende eertyds aen het Mahometaensch gebied. De Ingezetenen wilden oulinks onder geenen Konink staen. Aldaer word zeer veel Zafraen geplukt, welke na verscheide gewesten daer uit gebragt word.

[+]Ebn Haukal.

Washierd behoord onder *Alsagarijan*, en is gelegen na de zyde van *Altamed*, boven de Stroom *Sihun*, zes Parazangen van het Kasteel *Alraseb*. Daer zijn zeer treffelijke Voor-steden, en wonderlijke overblijfzelen van aeloudheit. De Koopmanschap word aldaer voor een geringe prys verkoft.

Het Landschap Baktriana, *volgens berichten der oude Schryvers.*

B*Aktriana*, volgens *Strabo*, raekt of grenst aen *Aria*, en aen een Berg, die *Baktriana* omringt, en word ten Weste met het Landschap *Margiana* bepaelt.

Het is een groot Landschap, en brengt alle dingen voort, behalven Oly.

Zoo groot was de magt dezes Landschaps, dat de Grieken, die het zelve van *Alexander* hadden doen afvallen, door des zelfs vruchtbaerheit en deugt, de gewesten, tot aen *Ariana* of *Aria*, en tot aen de Indianen bemagtigden (als *Apollodorus* by *Strabo* getuigt) en meer Volken t'onderbragten als *Alexander; Menander* is ook, gelijk *Alexander*, over den Vliet *Hypanen* getrokken, na 't Ooste, en tot aen den Berg *Imaus* gekomen: en zulks heeft mede *Demetrius*, Zoon van *Euthydemus*, Konink der Baktrianen, gedaen. Niet alleenlijk hebben zy *Pattalen* ingenomen, naer ook de overige Zee-kusten van *Tesariostis*, en het Koninkryk van *Sigertis*; ja tot aen de Syriers en Feniciers hunne Heerschappye uitgebreid.

Zy hebben de Steden *Baktren* of *Baktra*, (welke ook *Zariaspa* genaemt word; door de zelve vloeit een Vliet van een zelven name, die in den *Oxus* valt) en *Darapsa* gehad, en veele andere: onder de welke *Eukratidia* was, alzoo na den Heerscher genaemt.

Na de Grieken *Baktriana* bemagtigt hadden, hebben zy dat in Drostschappen verdeilt: van de welke de Parthen *Aspronie* en *Turine*, den Vorst *Eukrates* ontweldigt hebben.

De Baktrianen hebben ook het Landschap van *Sogdiana* bezeten.

By ouds waren de Sogdianen en Baktrianen, in zeden, de Nomaden niet ongelijk: hoewel de Baktrianen een weinig zediger of zachtmoediger zijn geweest.

De geenen, die (volgens verhael van *Onesikritus* by *Strabo*) by hen door ouderdom of ziekte afgemat waren, wierden den Honden levendig voorgeworpen, die met voordacht daer toe opgevoed waren, en in de Land-tale *Eutaphisten*, zoo veel als dood-gravers gezeit, genaemt wierden. Men zeit dat *Alexander* die gewoonte afgebragt heeft.

De plaetzen buiten de muuren van de Hooft-stad der Baktrianen, wierden zuiver gezien; maer de meeste plaetzen binnen, lagen vol Menschen beenderen.

Diergelijke gewoonten worden ook van de Kaspers verhaelt, te weten, dat zy hunne Ouders, wanneer zy het zeventigste Jaer huns ouderdoms bereikt hadden, opsloten, en dood lieten hongeren.

Plinius stelt na de Volken Saraparers, de Baktrianen; welker Stad *Zariaspa* was genaemt.

Dit Volk, te weten, de Baktrianen, bezat de afgekeerde zyde des Bergs *Parapomisus*, tegen over den Bron van de Vliet *Indus*. Het wierd besloten binnen den Vliet *Ochus*.

In *Baktriana* zijn twee wyde Meiren, het een na de Scythen toe, en het ander na de Ariers, of het Land *Arie* gelegen, daer men Zout placht te zieden.

Verder is het Stedeken *Panda*, nu *Samarkand*, zoo zommige Schryvers willen, en op de uiterste grenzen, *Alexandria*, door *Alexander de Groote* gesticht. Aldaer zijn Altaren door *Herkules* en Vader *Liber* gestelt geweest; als ook door *Cyrus, Semiramis* en *Alexander*. De grenspael van die Volken, en andere van dat gedeelte des Aerdbodems, is met de Vliet *Jaxartes* besloten.

Alexander en zijne krygsknechten hebben dien voor den *Tanais*, misverstandelijk, gehouden.

Demonax, Veldheer van *Seleukus*, en *Antiochus*, zijn over dien Vliet getogen, en hebben Altaren, *Apollo* ter eeren, aldaer gestelt.

Byna in een zelven zin, en met de verdraeide woorden van *Plinius*, beschryft *Solinus* de Landschappen van *Baktriana*, aldus:

De Baktrianen hebben een eigen Vliet *Baktros* genaemt, van waer ook het Stedeken, dat zy bewoonen, *Baktriana* geheten is. De Volken, die achter deze zijn, worden met de ruggen van den *Parapomisus* omcingelt; en de gewesten tegen over gelegen, met de Bronnen van den *Indus* bepaelt. Het overige besluit de Vliet *Oxus*. Dus verre *Solinus*.

Dit is dus van ouds de grensscheiding in de welke de Persische Landpalen aen de Scythen gehecht worden. De Perzen noemden de Scythen in hunne Tale Sacers, en de Scythen de Perzen Chorsares, en den Berg *Kaukasus, Kraskasus*, dat is, wit van Sneeuw. Aldaer (zeggen de oude Schryvers) is een dichte drang van Volken: waer

onder de beroemste zijn de Massageters, Essedrien, Ariacers, Sacers, Dahers en Asseers; na de welke onmenschelijke Barbaren volgden.

Drepsa of *Darapsa*, is de Hooft-stad der Sogdianen, by *Ptolomaeus* en *Marcellinus* gemelt.

Sogdiana is, volgens *Strabo*, boven *Baktriana* gelegen, na 't Ooste, tunsschen den Vliet *Oxus*, die de Baktrianen van de Sogdianen scheit, en tusschen den *Jaxartes*, die de Sogdianen van de Scythen Nomaden af-zonderd. Van de Kaspische Zee af tot aen de *Areis* of *Arie*, zijn omtrent zes duizend stadien: daer na volgt *Baktriana* en *Sogdiana:* de laeste zijn de Scythen Nomaden.

De Sogdianen en Sacers leggen geheellijk tegen den bodem van *Indiën*; maer de Baktrianen een weinig 'er af; want het meeste gedeelte leit neffens den *Parapomisus*.

De Arachoters, of Inwoonders van *Arachosre*, en de Massageers, lagen neffens de Baktrianen, aen den *Oxus*.

De Volken buiten den Berg *Taurus*, van *Hyrkanie* af, na Zonnen ondergang toe, tot aen de Sogdianen, zijn eerst den Perzen, en na hen den Macedoniers en Parthen bekent geworden. Maer die verder in rechte lijn leggen, gist men uit de gelijke gedaente of gestalte, Scythen te zijn. Maer tegen de zelve Volken of Landen zijn geene Veldtochten gedaen, die *Strabo* bekent waren; gelijk ook niet tegen

de Noordelijkste Nomaden. Wel had *Alexander de Groot* bestaen, een Veldtocht te doen, wanneer hy *Bessus* en *Spitamenes* opzocht: maer als *Bessus* levendig gevangen gebragt, en *Spitamenes* by de Barbaren omgekomen was, staekte hy zijn bestaen.

Spitamenes, een der Perzen, die voor *Alexander* gevlucht waren, was van de Baktrianen en Sogdianen, na de Chorasmers geweken.

Dus verre zy gesproken van de Landen *Tangut, Tibet, Caskar, Usbek*, het Dal *Sogd, Buchara, Turkestan*, en verscheidene *Mawaranarsche* of *Over-Oxusche*, bygelegene en andere gewesten; zoo van die, welk onder de gehoorzaemheit van den Persisiche Konink staen, als van die, welke eigen Tartersche, en andere Heerschappyen, Ryken en Prinsdommen zijn; voor zoo veel als zulks uit veelvuldige Schryvers, die in onderscheidene Eeuwen hebben geleeft, zoo gedrukte als ongedrukte, verscheidener tongen by een hebbe gebragt: dies zal, vermids elk Volk een byzondere spelding heeft, en dat het Opper-gezag of de Heerschappye, en vervolgens de groot of klein uitgestrektheit des gebieds, ja zelf de geheele benamingen der gewesten, steden en plaetzen, in die Landschappen, verwisseling onderworpen zijn, misschien de spelding en benaming der Steden, Plaetzen, Gewesten en eigen namen, zoo niet ter neder zijn gestelt, als die by alle Volken uitgesproken, gelezen of genoemt worden; gelijk om gemelter oorzaek de grenzen, heerschappyen en bepalingen dier gewesten, misstelling, na den hedendaegschen toestant, onderhoorig zoude konnen zijn, (hoewel geloove zeer weinig) zijnde de volmaekte kennis, ter oorzaek van de verre afgelegentheit, menigvuldige wisselvalligheden in 't gebied en des zelfs uitgestrektheit, als ook om den toegang, die, zoo voor Uitlanders als zelve voor Buuren, tot die plaetzen vry bezwaerlijk is; gelijk mede om gemelte redenen, in de lengte en breete der plaetzen, die na verscheide Schryvers zijn gevolgt, veranderlijkheden of misstellingen ingeslopen zoude konnen zijn, 't geene niet hebbe willen nalaten te vermanen; verdienende by my het meeste geloof, nopende de Landen in de Nabuurschap van Persien, en Persien zelve, het geene uit nieuwe aen my van die gewesten toegezondene berichten is overgebragt en ter neder gestelt.

Multan is een Landschap, bewoont by Tartaren, achter *Indostan*; hier worden de beste Pylen en Bogen gemoekt. De Bogen zijn van Hoorn, en de Pylen van stevig Riet.

De Tartersche Princen, zoo Moegalen, Kalmakken *als* Usbekken, *en andere, hebben de Sineesch-Tartarschen Keizer in groote achting; zoo als uit zeker Brief, aen my uit* Peking *geschreven, blijkt; waer by te zien is, hoe een der zelver zijn Majesteit door zijn eigen Zoon quam begroeten.*

DEn vyf en twintigsten van Sprokkelmaend zestien honderd zeven en tachentig, kreeg den Keizer in *Peking* tyding, dat 'er zeker Zoon van een Konink, uit Opper-Tartarye aenquam, om hem een gelukkig Nieuwe Jaer te wenschen; en den Prins, wegens zijn verjaring, te begroeten. De Keizer, die deze Luiden niet veel vertrouwt, laet hen nooit binnen *Peking* komen; maer is 't de gewoonte, dat ze zich ter neder slaen in een groote vlakte, omtrent drie mylen van de Stad, daer ze plechtelijk verwelkomt, en heerlijk onthaelt worden; gelijk ook aen deze Prins, wiens gevolg bestond in zes honderd Ruiters, gebeurde. Tot dien einde zond de Keizer vier duizend

Ruiters, en vier duizend Voet-knechten, met veel grove stukken Geschut, om zich te dier plaets te legeren, en daer op te richten drie Keizerlijke Tenten, die elk om het prachtigst waren toegetakelt. d'Eerste, zijnde wel de grootste, strekte tot een Vergader-zael, de twee andere, wat kleinder, dienden tot plaetzing van den Keizerlijken Throon, en Schat-kisten, by welke de Vorst gewoon is te slapen; en stonden aen den ingang der zelve zes vervaerlijke Tygers, die in çierlijke hokken opgesloten zijnde, voor Honden dienden, om door hun gebrul bekent te maken, als 'er iemand tot de plaets naderde.

Den zes en twintigsten trok de Keizer, des Morgens ten vyf uuren, met zes duizend man te paerd, en alle zijn Hof-grooten, na de boven gemelde plaets, 't welk zeer heerlijk om zien was. De Keizer trad, op zijn aenkomste in de eerste Tent, en zettede zich neder op Alkatyven. Ondertusschen wierden zeer net gewrochte Matten gelegt, van de Tenten des Keizers tot die van den Zoon des Koninks van Tartarye; welke toen, onder het afbranden van 't Geschut, door eenige Hof-grooten gehaelt, en tot den Keizer gebragt wierd. Als de Tartarische Prins den Throon begon te naderen, viel hy op zijn aengezicht; doch de Keizer beval hem ten eersten op te staen, en dicht by hem neder te zitten, op het tweede Alkatyf. Wanneer de Prins kortelijk, na de wys van die Landaerd, den Keizer alle zegen en voorspoed toewenschte, met byvoeging, dat zijn Vader

vast gestelt had alles, tot zijn eigen hert en bloed toe, voor zijne Majesteit op te offeren; en zijn eenige Zoon derwaerts gezonden had, om hem daer van ten vollen te verzekeren. De Keizer, hier over grootelijks verblyd zijnde, bragt hem aenstonds een Goude Kop met Wyn, tot een betuiging, dat hy die toezegging aennam, en zijn Vader alle heil en zegen toewenschte; waer op het Geschut andermael gelost wierd. Eindelijk begaf zich de Keizer met al het gezelschap in de groote Tent, daer een heerlijke Maeltyd toebereid was: en eenige tyd te zamen vrolijk geweest zijnde, nam de Keizer, onder het los branden van 't Geschut, zijn afscheid, en begaf zich in der yl na de Stad. Dus verre gemelte Brief.

Volgen eenige aentekeningen,

Rakende Scytische of Tartersche Landen, Steden, Plaetzen en Gewesten daer omtrent: getrokken uit zeker Persiaensch Boek, van de algemeene Land-beschryving, door* Aboe-Lhhasen, *Zoone van* Ali Dzjurdzjani, *te zamen gestelt, en door mijn zorg op* Batavia *vertaelt: schynende in dit verhael de[+] zelve streek en weg gevolgt te zijn, als boven, onder de Naem-lijst der Pleister-plaetzen, tusschen* Samarkant *en* Chaanbalug, *is ontleed; 't geene my uit* Sina *toegezonden was, en mede in de zelve Reisbeschryving vervat, die boven onder den naem van 't Gezantschap des Vorst* Siachroch *na* Chatay, *is aengetogen. Wordende[+] hier het zelve herhaelt, om 't onderscheid in de speldinge, de meerder plaetzen die'er worden gemelt, en de netter verklaringe der zelver; om dus de ware benamigen en gelegentheden te helderder te vertoonen.

[+]Ziet pag. 395.

[+]Ziet pag. 435.

EEr ik tot deze Stoffe kome, zoo moet ik voor af waerschouwen, hoe van Taelkundige ben bericht, dat omtrent de namen van plaetzen, en het getal van haer lengte en breete, zomtyds duisterheden of onzekerheden opdoen; welk gebrek zich al veel in de oude Persische Land-berschryving-Boeken voorkomt, behalven dat de Letters ook veeltyds niet kennelijk en onderscheidelijk genoeg uitgedrukt, en hare punten zomtyds geheel nagelaten, of onder en boven wat verzet, en aldus aen verscheide Letteren betrekkelijk zijn; 't geen een groot verschil van klank in de woorden geeft, en nootzake]ijk misslag, omtrent vreemde namen, die niet gemeen zijn, veroorzaken moet: en waer by dan noch komt, dat haer schrift maer alleen uit zuivere mede-klinkers, zonder naem-letters of vokalen, bestaet. Dies zoo is het byna maer een geluk, dat men de rechte uitspraek van ieder letter-greep, die zonder vokael niet kan uitgesproken worden, omtrent heel onbekende woorden, wel treft, alzoo het zelve maer een raedzel is, waer in men, omtrent nooit gehoorde namen, iets toegeven kan, om de rechte klank van het woord by gissing te raken, gelijk voor een Spraek-kundige licht doenelijk is, omtrent zulke woorden, die eigentlijk de Tael maken.

Volgt dan de Rolle van de Rust-plaetzen, die de Gezanten van *Chakhaan-Saiëd Mierza Siach-roch*, Zoon van *Timoerleng* of *Timurlaen*, in hare Reize van *Samarkand* na *Chatây*, of *Catây*, door gereist hebben; waer omtrent ook reden van bekommering is, dat eenige plaetzen niet wel van haer naeste onderscheiden zijn; maer zomtyds wel twee, of wel een gedeelte van de een met een andere t'zamen loopen, alzoo de zelve niet onder, maer nevens malkanderen, alleen met een roode stip, in 't Boek van

de Grond-tale, onderscheiden zijn, die hier en daer licht overgeslagen, of qualijk gezet kan zijn, 't geen dan noch meer brabbeling moet geven, die men in de Orientaelsche Handschriften al veel onderhorig is. Doch trede nu over tot de Rolle of Lijste van voorschreve namen, die na alle schyn, van de Gezanten zelve zullen opgegeven en aengetekent zijn, op het laetste van 't Jaer veertien honderd negentien, of in 't begin van veertien honderd twintig. De namen dan, en het Persisch verhael, luiden aldus:

Samarkhand.

Khară Boelaackh. Sjiraaz.
Sjiraaz is een Stad, door *Timurlaen* gebouwt, en na de Hooft-stad van het Landschap *Persis* genaemt.

* *Do Abă Wackhabà.*
Do Abà Wakhabà Wajerakh, een plaets.

Bakhaakzj een andere plaets.

Doemteck.

Akhtsjéh, of *Aktsjeh.*

* Dit betekent, in 't Persiaensch, twee ruime wyt-mouwige Rokken, als d'Arabiers dragen; en een Chabà, dar is, een Rok met naeuwe mouwen, die om 't lyf sluit: en Jerakh, beduit alderlei tuig en gereetschap.

[1] *Hhauzek.*

[2] *Sjahrochijah.*

Abi Perk.

[3] *Taasjkend*

[4] *Lenger Khalankh.*

Chodzjah Sjeich.

Tsjâh Rebaat, dat is, in 't Persiaensch, een *Carewanserâ*; daer een Put is.

[5] *Siraam.*

Mesjhedi Sjeich, dat is, een Martelaers Graf-plaets van eenen *Sjeich.*

Muhhammed Wâsithi Taasj.

[6] *Berki Ming-bolaag.*
Ming-bolaag betekent in het Turks, duizend Fontein-beken.

Jaan Bolaag, dat is, in het Turks, de Fontein-beek.

Abi[7] *Ajisjah-Chatoen.*

Abi Tengi, dat is, in 't Persiaensch, het water in of van een engte.

Melaat.

Laasj-rebaat, dat is, een *Carewanserăă* van steen.

[1] Hhauzek, in 't Persiaensch een kleine tancq of bak betekent.
[2] Dit is een Stad die Timurlaen, uit de puinhoopen van een andere gewezene Stad, weder op nieuws gebouwt heeft gehad: als in d' Arabische Historie van Arabsjăh te zien is, alwaer de reden van die benaminge ook aengehaelt word.
[3] Is een voorname Stad, by de Schryvers wel bekent; betekenende in het Turks, eene steene Vlek of Dorp.
[4] Misschien dat Lenger een byzondere, en Khalankh een andere plaets is.
Lenger betekent een zeker onthael van Spyze, omtrent een Graf; voor de bedienden van 't zelve, of anders, en ook wel voor de gaende en komende bestelt: en zyn aldus veele plaetsen, die de naem van Lenger dragen.
[5] Deze Stad staet ook in voorschreve Arabische Historie, van Timurlaen gemelt.
[6] Misschien dat Berki en Ming-boelaag twee onderscheidene plaetzen zyn.
[7] Dat is, in het Persiaensch, het water van eenen Ajisjah Chatoen, 't welk, zonder twyffel, de naem van een Princesse zal zyn.

[8] *Dzjerkeh Jagaasj Kharasoêï.*

[9] *Asparéh.*

Aakh Saray. Dit betekent in het Turks een witte *saray*, of wooning.

Belgoer Atâ.

Thoéï Atâ.

Aakhsoe. Dit betekent, in het Turks, wit water.

Sagoeliekh.
Kharà Soê. Dit is, in 't Turks, zwart of bruin water.

Ien Ber Dzjenb. Dit betekent in 't Persiaensch, een plaets aen een kant of zyde.

[1]{ *Aliek Loelet.*

[1]{ *Wchoesoem.*

Bakhoem.

Babhaliekh.

Ordoe Bagi, dat is, de Tuin van het Hof-leger, of een Hof-tuin.

Leck Lek-atà.

Althi Khoelaadzj Atà.
Athi Khoelaadzj betekent, in het Turks, zeven vademen.

Aflaakhkhoeli.

Aktsjeh-soeh.

Sariek Khoel.

Taasj Seng.

Koeck Teppâ. Teppâ betekent een vlakke heuvel of hoogte, in het Turks.

Nu komt men in 't Land der Mogols, en volgen de plaetzen aldus.

Antsjek-soê.

[8] Dit zullen misschien twee afgescheidene plaetzen wezen. Het woord Kharăsoêï betekent, in het Turks, een zwart of bruin water.
[9] Een plaets in de Gezantschap van Sjaroch gemelt.
[1] Deze twee plaetzen zouden een Rust-plaets konnen betekenen.
[1] Deze twee plaetzen zouden een Rust-plaets konnen betekenen.

Khara Khijaas.

Koesj Tipà.

Meraraan.

Altsjeh Soè.

Chodà Mustafà.

Akhsa Asri.

Khiemisj-likh.

[2] *Essjedáä.*

Dzjedzjek Leng.

Olog Aras, dat is, in het Turks de groote *Aras.*

Muhhëi Danaan.

[3] *Danaan Hhakiem.*

[4] *Deheneh Jeldoez.*

Olog Jeldoez, dat is, de groote *Jeldoez.*

[2] Misschien Alisj-daag.
[3] Dat is, in 't Persiaensch, den wyze of wetende Artz.
[4] Dat is, in 't Persiaensch, de grenzen van Jeldoez: betekende dit woord, in het Turks, een Sterre.

Altoen Torakh. Altoen is in het Turks, Goud gezegt.

Zagaan Azjeh.

[1] *Hheidzjaan Hedzjek.*

Jeldoez Alaakh.

Jaak Makh Nedzjba Dzjatoé, of *Nedzjbaasjtoe.*

Dăblaakh Elboeweikah.

Seklek.

Khoetsjikhoel.

Arkedzj Khabá.

Beldzjek Koedzj.

Lekek Soejâji.

[2] *Bachsjisj Tharfaan Kal'ah.*

Baar.

De volgende zijn plaetzen, daer de Kalmakken veelmalen Rooveryen en Strooperyen aenrechten, als,

Jemsii Bachsjien Soebăsji.

Koetsjisj Jagmâ Aidetsji.

Armoen of *Ormoen.*

'Tsjoechoê, gelegen aen het strand van de Zee, of het Meir Tsjălisj.

Selmi, of *Selemj.*

Deheneh Khoeskhah, of *Khoesakhah*, dat is, de grenzen van *Khoesakhah* of *Khoeskhah.*

Pesoeken.

[1] Misschien Dzjihaan Koetsjek, dat is, de kleine stroom.
[2] Bachsjisj zoude een plaets op zyn zelve, en Tharfaan of Turfaan Kal'ah, dat is, het Kasteel Tarfaan of Turfaan, een byzondere gesterkte Stad kunnen betekenen.

[3] *Achtsjeh Khoenoê*, of *Koenoeg.*

[4] *Ber Raakh Wa Asjhhaneh.*

'Tsjáder Boelaag, dat is, de Tenten, die by een Fontien-beke staen.

Taaz Hergaliekh.

Poel Elkotlog, dat is, de brug van den gelukkige, of van *Khotlog.*

Loes Tataar.

Dzjebek Kojoe.

Oêï Baaraakh.

Baal Baäraak.

Hhakoeraakh.
Ai Koel. Dit betekent, in het Turks: een Maen-meir.

Oêï Kiel Pien.

Dahàneh Boê Faliekh, dat is, op de grenzen van *Boefaliëkh.*

Sietsjkhaan Liekh, dat is, in het Turks, de Hazen-plaets.

Bendzjaan.

Baal Nagraak, of *Balengaraakh.*

Toeryā.

Ferkhsā, of *Ferrakhsa.*

Ortoedzj of *Artoedzj.*

Kaasiger. Dit is de Hooft-stad van *Turkestan.*

Bidzjaan.

Hhatsjiem Khoes, of *Dzjadzjiem Khoes*, of wel *Hhadzjiem Khoes.*

Oerneh.

Gez of *Kes.*

[3] Misschien of dit wel twee onderscheidene plaetzen mogten zijn.
[4] Dit zoude mede twee verscheide plaetzen kunnen betekenen.

Toerlichoek.

Samfoeghoê.

* *Khamoel* of *Khamul.*

Sajagmisj.

Jelgoeráni of *Belgoeráni.*

Boer Walk.

Koeki.

Khahhkhāri.

Besjimah.

Tsiader Boelaag, dat is gezegt, Tenten die by een Fontein staen.

Sāroe Boelaag, dat is, in het Turks of Turkestans, de geele Fontein.

Jelgoez Noer.

Aktaam of *Okhtaam.*

Oeleng. Dit betekent, in het Turks, een Gras-veld, of groene Weide.

Koenek Leng, of *Koenkeleng.*

Dzjekaan Baan.

Noerkelek.

Mingkelek.

Hier op volgen nu de grenzen van *Chatay*, alwaer men in ieder Rust-plaets Uit-

* Deze plaets word by Markus Paulus Venetus aengeroert, en meene de zelve te zyn met Khābul, die in Gezansschap van de Vorst Sjaroch gemelt word.

kyken, Baken, Wacht-huizen of Toorens heeft, daer men, wanneer iemand aldaer aenkomt, vuur stookt, en dus hier van, aen andere vervolgens kennisse geeft, zoodanig, dat de tyding daer van in eene nacht aen de Hooft-en Zetel-stad toe, komen kan; hebbende zy in dit vuuren ook zekere zeinen, om ieder voorval byzonderlijk te betekenen: als, by voorbeeld, dat 'er een Gezand of Gast-vriend verschenen, of wel, dat een Rebel of Vyand zich aldaer vertoonende zy: en brengt voorts de gewoonte en wys aldaer mede, dat men op ieder Rust-plaets de Gezanten, en andere Vrienden, bekostigen moet; luidende de namen van de Huisvesting-plaetzen, waer van 'er tien in 't Landschap van de* Seldzjoeken leggen, aldus, namentlijk:

Sjahoe Kohhoe, of *Sjahoekh-hoê*, of wel *Sjehrj Khahhoe.*

Soemoehhar.

Sjehr Ordoe, dat is, een Stad van het Hof gezegt.

Jeresnoe, Beresnoe, Teresnoe, Neresnoe, of *Peresnoe.*

'Khasabah Kelaan, dat is, het groot Vlek.

Arce.

Sjehr Tsjoekaan, dat is, de Stad *Tsjoekaan.*

Chamer.

Semawen.

Kahhasoé.

Sjehr Mermeraan, dat is, de Stad *Mermeraan.*

Dzjoeroêi.

Dzjengsoêi.

Dzjenkoen, of *Dzjangoen.*

Chaan Sabien.

Dzjoekéh.

Dzjenkaas, of *Dzjangaas.*

* De Seldzjoeken zyn van een Turksche stamme, in de Historien, wegens haer Heerschappy in Persie, enz. genoeg bekent, en meene ik, dat die de Turkani Khata, dat is, de Turken van Chata zyn, waer van in de Persische Historie van Abbaas de Groote, maer alleen met de enkele naem gewag gemaekt word.

Dzjendzjaan.

Kidi.

Sjehr Sāïkoè, dat is, de Stad *Sāïkoê.*

Mesnawì.

Akenzjoẽï.

Wihhanaan, of *Wiedzinaan.*

Niloe.

Sahhser.

Soekeneh.

[1] *Kandzjoe.*

Sekend.

[2] *Alboe*, aen de boord van een Zee of Meir gelegen.

[3] *Sjehr Lendzjāöê*, dat is, de Stad *Lendzjāöê.*

Kemien.

Wasm, of *Wazem.*

Dzjoedzjoe.

[4] *Sjerh Sekaan, Segaan*, of *Sigaan*, betekende het woord *Sjehr* een Stad.

Wieskaan.

Lenboe.

Sasi.

Sahhaan.

Loeleng.

Sjehr Hhalákhoe, dat is, de Stad *Hhalākhoe.*

[1] Misschien Kantsjeu.
[2] Misschien Absoe.
[3] Dit zoude wel Lintsjang'oe, of Lintsansu, kunnen wezen.
[4] Dit zoude Siganfu, van Markus Paulus Venetus gedacht, zeer licht kunnen zyn.

Hier omtrent lagen in een plaets, *Nathi* geheten, honderd vaertuigen gereet, die aldaer tot dienst van den Keizer by alle gelegentheit opwachteden.

Sjehr Hhami Lenkoe, dat is, de Stad *Hhāmi Lenkoe.*

Benkereh Soes.

Sjehr Nachoei, aen de boord van *Abi Soezen-gezaan*; 't welk in 't Persiaensch betekent, het water van de Naelde-makers.

Gulsjen.

Sjehri Kaan Wikhoê, dat is, de Stad *Kani Wikhoê.*

Tebloeh.

Soesen.

Zazaan.

Nemek.

Peseraan, of *Seraan.*

[5] *Lendzjaan.*

[5] Dit zoude ook Lintsjaan kunnen wezen, en dan met Lintsjan, of Lintsjang'oe of Lentzjaoe wel overeen komen.

Sejhr Chandelchoésloé, of *Lakhoesloe.*

Sjehri Wekdzjoe.

Kendéh.

Sjehri Loedankhoed, anders ook *Foefelaan* geheten.

Tenkawien.

Meksen.

Dzjoechoê.

Lajesken.

Chaan Bálug, dat is, de Zetel-stad of het Hof van den *Chaan*, de Hooft-plaets van het Landschap *Chată.*

In alle de Hooft-steden word aen Gezanten, die daer door gaen, een byzonder Gast-mael aengerecht, en Kleederen verschaft.

Men zoude niet onwaerschynelijk kunnen gissen, dat alle de namen, daer het woord *Sjehr*, 't welk in 't Persiaensch een Stad betekent, voor gestelt staet, zoodanige Hooft-plaetzen zullen zijn geweest. En dus verre van de Reis-streek tusschen *Samarkant* en *Chaan balug*, waer van in het Hooft dezes is gewaegt.

Op een ander plaets spreekt de bovengemelde Persische Schryver, aldus: Chata.

DE zwervende Herder-rotten van *Chata* zijn eigentlijk uit *Tsjien*, (dat is, *Sina*,) oorspronkelijk, en passen ook op haer dit woord van *Chatá* toe, het welk eigentlijk *Khatá* luit: en is dit *Khatá* een der grootste Steden van *Tsjien*; midsgaders het Landschap van *Tsjien* van een groote wytstrekkentheit; zeggende men van 't zelve, dat daer in drie honderd Steden zouden leggen, buiten de Vlekken en Dorpen, die alle bewoont en bebouwt zijn. En is *Tsjien* (of *Sina*) tweederlei, het een aen 't Westen, 't geen eigentlijk *Tsjien*, en *Tsjien Biroeni*, dat is, het buiten *Tsjien*; het andere aen het Oosten, 't welk *Tsjien Androeni*, dat is, het binnen *Tsjien*, en ook *Matsjien* word genoemt.

Zeker Krygs-overste, Bevel- of Gezaghebber van het binnen- *Tsjien*, heeft in voorige tyden zich, uit nootdwang en benartheit voor den Konink, op 't vluchten gestelt, en al strydende, met de wapenen aldus zich de weg geopent; tot aen de grenzen van *Balazagoen*, alwaer geen tegenstant en verhinderinge meer vond; dies sloeg zich dan aldaer met zijn Volk ter neder; alwaer dus het woord van *Chatá*, na de Stad, daer van daen hy en zijn volk quamen, in gebruik gekomen is; hoewel zy de plaets, daer

gezeten waren, eigentlijk *Bakhoêkhoê* geheten hebben, maer het gemeene volk heeft het zelve met de naem van *Chatá* genoemt, 't welk dan ook zoo gebleven is.

Aabkoên, Aabgoen, Aab Segoen, of *Abeskoen*, is aen de Zeekant gelegen.
op de breete van 37 grad. 20 min. en lengte van 79 grad. 20 min.

Asterabaad.

breete 37 grad. 20 min.
lengte 79 grad. 20 min.

Dzjurdzjaan.

breete 38 grad.
lengte 80 grad. 10 min.

Merw Sjahidzjaan.

breete 37 grad. 30 min.
lengte 86 grad. 30 min.

Foesjendzi, dicht by *Heraat* gelegen.

breete 34 grad. 40 min.
lengte 87 grad. 35 min.

Heraat, een voorname Stad.

breete 34 grad. 30 min.
lengte 88 grad. 40 min.

Badachsjaan.

breete 35 grad.
lengte 95 grad. 10 min.

In het vyfde Climaet.

Taasjkend, aen de Rivier die gemeenelijk *Wadi Essjaas* geheten word.

breete 43 grad. 10 min.
lengte 85 grad. 20 min.

Bochara.

breete 39 grad.
lengte 86 grad. 55 min.

Samerkhand.

breete 40 grad.
lengte 89 grad. 20 min.

Chodzjend.

breete 40 grad. 55 min.
lengte 90 grad.

Taasikend, onderscheiden van de voorige plaets, die de zelve naem draegt.

breete 43 grad. 30 min.
lengte 109 grad. 10 min.

Khatá, of *Chatá*.

breete 43 grad.
lengte 92 grad. 54 min.

In het zesde Climaet.

Tseiraan Etturkemanijeh.

breete 33 grad. 30 min.
lengte 87 grad.

Oesj-oeten, dat is *Chôten*.

breete 43 grad. 30 min.
lengte 92 grad. 30 min.

Oezkend.

breete 44 gad.
lengte 92 grad.

Belasagoen.

breete 46 grad. 40 min.
lengte 92 grad. 30 min.

Ordoekend, dat is, *Kaasigar*.

breete 43 grad. 55 min.
lengte 94 grad. 25 min.

Jaaskend.[+]

[+]Misschien Jaarkend, en het zelve dat by Benidictus à Goes, Jarchaun geheten word.

breete 45 grad. 40 min.
lengte 95 grad. 35 min.

Tsjien, is vier Maenden reizens in de lengte, en drie Maenden wegs in de breete, rekenende een Maend reizens op twee honderd mylen.

Bijabani Tsakhlaab, dat is, de Woestyn van de Sclâvi, na 't Noorden, word geoordeeld twee Maenden reizens lang, en sok zoo breet te zijn.

Van *Merw* tot *Balch*, 126 mylen.

Van *Rei* tot *Nisjaboêr*, 139 mylen.

Van *Nisjaboer* tot *Heraat* 70 mylen.

Van het Vlek *Fergāneh* tot *Samerkhand*, 53 mylen.

Van *Bochāra* tot *Balch*, 23 *Merhhaleh*, dat is, Rust-plaetzen, of Dag-reizen.

Van *Bochara* tot[*] *Kaab*, over Zee, zeventien Rust-plaetzen; onder *Charezem*, en tot over de Woestyne zijn negentig Rust-of Pleister-plaetzen.

[*]Dit zal misschien Kaas moeten zyn.

Het oude *Balch* is van ouds *Bamijaan* geheten, leggende omtrent *Semingaan.*

Minkisjlaag.[§]

[§]Aldus word de plaets van haer verblijf mede genaemt, die ten deele, zoo gezegt word, op een Eiland in de Kaspische Zee, dicht aen de Oever van 't vaste Land gelegen is.

Dit is zeeker Volk van een Turks geslachte, het welk met die van *Gazaan* in twist en oorlog geraekt was; heeft om die oorzaek haer plaets verlaten, en zich begeven na de kant en Beemden van een Berg, die dicht aen 't Meir van *Aabgoen, Aabsokoen* of *Aabsekoen* leit, dat is, aen de Kaspische Zee, alwaer veele Fonteinen en Gras-velden zijn; daer zy zich dan ook ter neder geslagen hebben, noemende men haer in de wandeling, het Volk van *Minkisjlaag*, dat is, van de duizend Winterschuil-plaetzen.

Van de Kaspische Zee zegt de Persische Schryver als volgt.

DOor *Bahhr Aabkoen*, of *Aabgoen*, of wel *Aab-soekoen*, of *Abiskoen*, dat is, de Zee van *Aabkoen* of *Bohheirah Chazar*, dat is, het Meir van *Chazar:* of *Bohheirah Gurgaan*, dat is, het Meir van *Gurgaan*, verstaet men een en het zelve Meir, (dat by ons de Kaspische Zee genoemt word) hebbende deze verscheide benamingen maer alleen na de plaetzen, die daer aen gelegen zijn; en is *Aabgoen, Aabsokoen*, een klein Dorp, aen strand gelegen, in of aen de grenzen van *Gurgaan* en *Mazenderaan.*

Van *Aabgoen* of *Aabsokoen*, de rechter hand omslaende, zoo heeft men eerst *Dehestaan*, daer na *Sijâhkoeh*, dat is, zwarte Berg: dan de grenzen of gewesten van[*] *Malhhaan:* voorts de grenzen van *Mien-* of *Min-kisjlaag:* dan *Chazar*, dat zy ook *Baab Elabwaab* (dat is, *Derbend*) en *Bakoejab* noemen: hier na volgt *Sjirwaan:* daer na *Mokhaan:* dan *Gilaan* en *Dilum:* voorts *Taberestaan:* daer na *Gurgaan*, en hare grenzen: en eindelijk weder *Aabgoen* of *Aabsoekoen*, enz. De lengte van dit Meir strekt zich van *Aabgoen* of *Aabsokoen*, tot aen *Chazar* toe, twee honderd zestig parazangen of Persische mylen, en de breete twee honderd achtien mylen. Daer vallen groote *Dzjihhoen*, dat zijn groote stroomen in het zelve; doch de meeste Rivieren komen van de grenzen van *Mazenderaan, Dilum* en *Gilaan*. Het water van dit Meir is zout en bitter, behalven op eenige plaetzen, daer een Rivier in Zee stort, die zich met dat zoute water niet vermengt. De *Dzjihhoen* van *Amol*, dat is, de Stroom van *Amol*, valt mede in dit Meir. Het water van dit Meir is bruin en zwartachtig; en heeft men hier geen Ebbe noch Vloet: maer hier gaet een hol water, en zomtyds een baer. De grond van dit Meir is modder of slijk, en niet steenachtig of klippig; en leggen in dit Meir vyf Eilanden, die alle onbebouwt en niet bewoont zijn. Dit Meir levert

[*]Deze naem is my nooit meer te vooren gekomen.

weinig, of schier niet anders uit, als een zekere slag van groote[§] Visch, die men vangt, en in de Steden voert.

Behalven dit, heeft men daer veele Water-honden, die zomtyds aen Land komen. Ook is in dit Meir een *Fowareh*, dat is, een sterke opwelling uit de grond, als een spring-ader, makende een draeistroom, die de Schippers zeer schouwen,

§ Dit zal lichtelijk de Zalm wezen, die veel te landen van daer innewaerts gevoert word: werdende anderzins aldaer noch Steur, Belugen, en andere kleinder Vissen, hoewel deze laetste niet in zeer groote menigte gevonden.

om daer niet in te geraken, en ingeslorpt te worden.

Het gemeene gevoelen is, dat 'er een gang of doortocht zoude wezen, daer in het water van dit Meir aen het kooken en opwellen raekt; makende aldus daer door een verbolgen water, en ook wel een baer. Ik heb van een geloofbaer perzoon gehoort, die langs het strand zijn Reis genomen had, dat hy op zekere plaets, daer een dwarl-wind ontstond, op die zelve tyd ook aldaer een zeer verbolgen en hoog water vernam, zoodanig, dat het zelve toen tot aen de buik van het Paerd hoog ging, en dat daer na dit water weder daelde.

Ik heb mede van Schippers verstaen, dat, wanneer 'er een harde wind gewaeit heeft, dat het water noch wel zeven dagen hol gaet, eer het eens tot stilte komt.

Van Bohheirah Charezem, *dat is, van het Meir van* Charezem *of* Chorasmia, *spreekt de Persische Schryver, op een andere plaets, als volgt.*

IN de Landstreke van *Melahhijeh Roem*, heeft men verscheide Meiren, die de Meiren van *Melāhhijeh Roem* heten, en ook na het Land van *Chárezem* of *Chorasmia* gebynaemt worden.* Dit Meir beslaet in zijn omvang honderd mylen, en in zijn midlijn dertig mylen; en is het water hier zoutachtig. De *Dzjihhoeni Charezem*, dat is, de stroom van *Charezem* of *Chorasmia*, valt in dit Meir; desgelijks ook de *Dzjihhoeni Dzjaadzi* of *Hhaadzi, Ferganeh*, dat is, de Stroom van *Dzjaadzi* of *Hhaadzi Ferganeh*, wezende de tusschenstand, van de monden van deze twee Stroomen, aen dat Meir, twintig mylen. Men kan aen dit Meir geen toeneming of wassing van water vernemen, al schoon die twee grooten, en noch ettelijke kleine Rivieren meer daer in storten, zonder dat men ook eenige gang of doortocht ziet, daer dit water zich in loost. En leit aen de kant van die Meir een zekere Berg, die zy *Tsjag* of *Tsjo* noemen.

Bohheirah Rerei *of* Zereh Siestaan. *Het Meir van* Dereh, *in* Siestaan.

DE Stad van *Siestaan* noemen de aengelegene Volken* *Zenedzi*, en leit dicht aen die Stad een Meir, die de Inwoonders *Reréh* of *Rerei* heten, waer in de *Dzjihoéni Hiermend*, dat is, de Stroom *Hiermend*, zijn invloei heeft, welkers water nu meer, en dan weder minder is, wezende wel zoet, doch eenigzints brakachtig; de lengte daer van is dertig mylen, en de breete tien mylen, of minder: de eene boord raekt hier van aen de Woestyne van *Kirmaan*; zijnde het voorts rondsom dit Meir bebouwt en bewoont, midsgaders hier en daer met Dorpen bezet, behalven aen die kant, daer de Woestyne komt. In 't midden van dit Meir heeft men Bosjens, en Weiden, voor het Beestiael, op Eilandekens, wezende de Luiden aldaer in de weg bedreven, daer langs zy dit Beestiael dan, in 't midden van dit Meir, aen die Bosjens weten te leiden.

*Of kan Zerendzi wezen.

* Merkt, dat de Persische Schryver de beschryvinge van dit Meir eenigzins, doch duisterlijk, met de Kaspische Zee schynt te vermengen; want hy zegt, dat de Rivier Dzjihoeni, dat is, de Oxus, daer in stort, welke anderzins in de Kaspische Zee valt, ten ware wierde verstaen, dat de zelve eerst door dit Meir schoot, en dan in de Kaspische Zee storte; waer te gen weder stryt, dat hy zegt, dit Meir geen uitloozinge te hebben; zoo dat het na de meeste waerschynlijkheit, het zelve met de Kaspische Zee zal zyn.

Aabgoen, *of* Aabkoen, *of wel* Aabsokoen, *of* Abeskoen.

DIt *Aabkoen* of *Aabsokoen*, is van dat aen de Kaspische Zee gelegen, ondescheiden, leggende dicht omtrent *Noesendziaan*, aen of buiten de grenzen van *Turkestaen*, alwaer men een staende water heeft, dat heet of warm is, en de omliggende Volken *Ansakh Goel* heten.

Dzjihhoen.

D*Zjihhoen* is eigentlijk die groote stroom, die voorby *Termed* vloeit en in *Charezem* komt; als ook in ettelijke Meiren gaet, of zich verspreit.

Op een andere plaets spreekt de Persische Schryver wat breeder van deze Rivier.

Dzjihhoeni Charezem, *dat is, de Rivier*[+] *van* Charezem *of* Chorasmia.

[+]Dit zal zekerlijk de Oxus wezen.

DEze Rivier heeft zijn oorspronk uit het Land van *Dziaan* of *Bilaad Dziaan*, of *Bilaudziaan*, van het gebergte van *Tebet*, en gaet door de grenzen of gewesten van *Badachsiaan*; strekkende voorts na de grenzen van *Chotlaan*, en *Wachsi*, alwaer vyf groote Wateren te zamen ontfangt; de welke de Perzen *Pendziaab*, dat is, de vyf Wateren, noemen, en komen van het gewest *Khabadiaan*, noch meer andere wateren ook hier in vloeyen, en loopt van

daer voorby de Grenzen of Landen van *Balch*; en na dat tusschen *Balch* en *Termed* zijn gang genomen heeft, zoo komt in *Calef*, en van daer in *Charezem* of *Chorasmia*, en stort eindelijk in eenige Meiren, en bereikt dus *Charezem*. Langs de boord van deze Rivier zijn Reis nemende, zoo heeft men, van *Badachsiaan* af, tot aen *Termed* toe, dertien Rust-plaetzen, en van *Termed* tot aen *Roem*, vyf Rust-plaetzen; midsgaders van *Roem* tot *Amoe*, en van *Amoe* of *Amoejeh* tot *Charezem*, twaelf Rust-plaetzen; en van *Charezem* tot aen eenige Meiren, zes Rust-plaetzen.

Van de *Dzjihhoen* gaet een groote Kanael of Spruit uit na *Kaat*, de welke zy *Kaat Chareh* noemen: doch eer men noch by 't Kanael komt, zoo heeft men een dag reizens te vooren, een zeer gevaerlijke plaets voor de Vaertuigen, door dien aldaer een water-storting is. In het Rietland, aen de buiten-kant van deze Rivier, vriest het des Winters zoodanig, dat de Menschen, en het Beestiael, over het Ys konnen gaen; en geschied dit bevriezen aen verscheide oorden, en allenkskens hooger, tot aen *Charezem*, of *Chorasmia.*

Dzjihhoen Hhaadzi *of* Dzjaadzi, *dat is, de Rivier van* Hhaadzi *of* Dzjaadzi.

WAnneer deze Rivier tot aen de Stad *Haadzi*[+] of *Dzaadzi* gekomen is, zoo krygt de zelve daer na ook zijn naem, hetende die aldus de *Nehri Sjaasi*, dat is, de Rivier van *Sjaasi* of *Dzjaadzi:* de zelve neemt zijn oorspronk uit *Turkestaan*, omtrent de plaets *Tsiékel*, daer ook de Rivier van *Oeskend* van daen komt, en valt het Kanael van *Aslaakh* daer in, passerende aldus de grenzen van[*] *Ackkies*; daer na de plaets *Chodziand*; verders de gewesten van *Maraab*; voorts volgen de stammen van Turken, en stort zy zich eindelijk daer op in eenige Meiren uit.

[+]Dit zal de Jaxartes wezen, die men anders ook Sihhoen heet.

[*]Dit zal Achsiekes moeten zyn, by Abulfeda gemelt.

Dzjihhoen Atel, *of de* Volga.

ATel[+] is anders de naem van de Stad *Chazar*, waer na deze Rivier mede genoemt is, door dien de zelve midden daer door in Zee loopt. Haer oorspronk is dicht by *Charchier*, en gaet van daer tusschen *Kimael*, en eenige stammen van Turken door, en verders door *Bulgaar*, en dan weder door of verby eenige stammen van Turken; voorts door de grenzen van de Russen, en dus tot *Bertaas*; en eindelijk na het Meir van *Aabgoen*, of *Abiskoen*, of *Aabsoken*, daer zich in stort, na dat de Stad van *Chazar*, die de aengelegene Volken ook *Atel* en *Chaliedzi* heten, in 't midden door sneden heeft gehad, behoudende dit water, omtrent tien mylen in Zee, noch hare zoetheit, konnende men de verw hier van mede zeer net, tusschen die van het Meir-water onderscheiden. Het water van die plaets bevriest mede, vermids het zelve zoet is. Daer word gezeit, dat de *Atel* of de *Volga* grooter is als de *Dzjihhoen* van *Charezem*, dat is, d'*Oxus*, zoude wezen; en dat de zelve zich in zeventig en meer Spruiten scheit, eer noch in 't Meir valt.

[+]Dit schynt de plaets te zyn daer Astrachan, daer na gebouwt is.

De Vliet Hiermed.

DEze Rivier spruit tusschen de Bergen van *Goer* en *Gardziestaan*, en gaet van daer door *Zemieh*[*] *Dauwer*, dat is, het Land van *Dauwer*; daer na schiet zy verby *Bost*; dan in 't Land van *Siestaan*, daer zich eindelijk in 't Meir van *Rezeh* of *Zereh* stort. [*]Of Zemien.

Dziebel Kháren, *dat is, den Berg* Kharen.

BY dezen Berg begint de vlakte van *Toeraan*, en is dit een groote en lange Berg, die zijn oorspronk uit de grenzen van *Goer* heeft, strykende aen 't Noorde van *Heraat, Foesiendzi* en *Dziaam*, en ook aen 't Zuiden van *Serchas, Baadroê, Nisa* en *Baaz*; en daer na aen 't Noorden van 't Land *Koemisi*, dat is, *Bestaam* en *Damegaan*, alwaer men dit gebergte *Koehi Kharen*, dat is, de Berg *Kharen* en *Rustem* noemt, en gaet dus voort tot aen *Taberestaan*, alwaer de zelve aen de Kaspische Zee stoot.

Daer is noch een zeer gebergte, dat mede van de grenzen van *Goer*, en ook van *Gardzietaan* askomt, en *Bamijaan*, dat is, oud *Balch*, voorby gaet, en van daer na *Nedzihier*, en *Bilad* of *Bilau*, en *Chaan* gaet, noemende men de zelve op beide plaetzen, zoo hier als daer, de rug van *Tebet*, alwaer zich scheid, loopende eene groote Tak daer van tot binnen in *Turkestaan*; en voorts na de grenzen van *Cheir-cheir*; en aldus verder tot aen de grenzen van *Chotan* toe. De andere Tak wend zich na *Chotlaan* en *Farganeh*, tot aen de Bergen van *Osiroesinah*; en voorts van de *Osiroesinahsche* grenzen tot aen de kant van *Bochara*. Deze Berg heeft geen eigen algemeine naem, maer word verscheidelijk genoemt, na de plaetzen daer zy heen of door strekt. De Woestyne die van *Osiroesinah* begint, gaet door de grenzen van *Ferganeh*, en strekt rich tot dicht aen *Cheir-cheir* toe. In dit gebergte heeft

men veele Mynen, voornamentlijk omtrent de grenzen van *Osiroesinach*, waerom men de zelve ook de Myn-berg noemt; vindende zich aldaer Goud, Zilver, Yzer, Kooper, Loot, Quik-zilver, Naptha, Joden-lym, Pik, en Turkoizen, zoodanige als in *Chorasaan* vallen. Daer valt ook *Sal Armeniac*; en is het hier mede zulks, dat men hier en daer, boven op den Berg, een vochtige wazem ontmoet, die aengestoken word, vertoonende zich by daeg als een damp, en by nacht als een vuur; doch als men daer dicht by komt, zoo verneemt men geen vuur meer: over een zoodanige plaets nu, stellen de Inlanders een Hutte; stoppende alle de luchtgaten daer van wel toe, zoodanig, dat 'er geen wazeming uit vliegen kan; en zetten die dampen zich dan onder aen het dak, 't welk eigentlijk de *Sal Armeniac* is: in middens komt nu en dan iemand, met een nat gemaekte vilt, rondsom wel bekleed, om zich tegens de groote hitte aldaer te beschermen, hier binnen in deze Hut, en haelt in aller haest zoo veel van dit *Sal* af, als krygen kan; komende daer op ten eersten weder buiten; want men kan, door de hitte van de dampen, het aldaer niet lang harden: en wanneer men nu bemerkt dat die vochtigheit aldaer begint te minderen, of op te houden, en zich aen een andere plaets vertoont, zoo verlaten zy deze Hut, en maken weder een andere op deze laeste stede; gaende voorts op de zelve wyze, als vooren, te werk: en in gevalle daer over geen Huis of Hut en quamen te zetten, zoo zoude deze uitwazeming zich in de lucht verspreiden, en te niet gaen, zonder dat men daer van eenige het minste *Sal Armeniac* zoude konnen krygen.

In dezen Berg, aen de grenzen van *Ferganeh*, heeft men een steen, die als een koole brand, en zwart is; en wanneer die verbrand, en d'asch daer van aen malkander gebakken is, zoo gebruiken wasschers het zelve, om hare kleederen daer mede te wasschen; makende de zelve zeer wit. Ook zoo heeft men op dezen Berg een plaets daer zwarte, geele, roode, blaeuwe, witte, groene, en voorts alderlei verwige steenen, die men bedenken kan, vallen. Op dit zelve gebergte, omtrent de Stad van *Oezkend*, heeft men mede *Sal Armeniac.*

Van de Woestynen.

VAn de grenzen van *Balch* af tot aen *Chazerem* toe, heeft men een Woestyn die t'eenemael zandig is.

Van de grenzen van *Bochara* af tot aen *Charezem*, is 't ook altemael zandig.

Voorts in *Chotlaan* heeft men ook een Woestyn; en desgelijks mede een andere van *Osiroesinah* af tot aen *Farganéh*, en voorts tot aen *Dzierdzjier* toe.

De Woestyne van *Charezem* en *Chorasaan*, is genoeg bekent, waerom wy daer van nu ook niet spreken zullen, hebbende de breete byna van honderd mylen.

Van de grenzen van *Dehestaan* af, tot aen *Sijăhkoeh*, en voorts tot *Chazer* toe, strekt mede een Woestyne.

Ook is 'er een Woestyn aen d'Oostkant van *Siestaan*, tot aen *Mekraan* en *Sind* toe.

Hhaadzi, is een Stad in *Mawara-Ennahr*, de welk d'Inwoonders ook *Saas* heten.

Gazah is de plaets van het Volk de *Gazaan* geheten, die by eenige Meiren, aen wederzyden van d'*Oxus*, en de Rivier van *Dziaadzi*, zich eigentlijk ter neder gezet hebben.

Hier na is een bevolking van haer, uit zekere oorzaken, in *Chotlaan* vervallen, alwaer zich ter woon neder geslagen hebben; verblyvende aldaer tot de tyd van de heerschappye van *Sulthaan Sendzier*, de Zoon van *Melik-Siăh*, toe, wanneer zy in *Chorasaan* gekomen zijn, en het zelve ook vermeestert hebben; doch dezen *Sulthaan* heeft haer bestreden, en t'onder gebragt; en zijn zy daer na eindelijk in *Kirmaan* geraekt.

Chaledzi.

ZEker Volk van het geslachte der Turken, is uit de grenzen van *Chaledzi*, in de Landstreke van *Zabulestaan* geraekt, en heeft haer plaets van verblijf in de Velden, omtrent *Gazenien* genomen: en vermids dit een warm Climaet is, zoo is haer verw ook verandert, en zijn veel bruinder geworden; gelijk haer Tael mede verschoten is, en een ander in gebruik gebragt hebben.

Een gedeelte van haer zijn aen de grenzen en gewesten van *Baadroe* geraekt, en hebben zich in de *Derreh Gez* ter neder gestelt.

De Rivier Cur, *of de* Cyrus.

DIt is een Rivier, die zijn loop aen de grenzen van *Azerbāajidziaan* neemt, noemende men de zelve eerst *Cur*, op drie mylen van *Berdaa* af. Zijn Fontein is in de streek van *Alaan*, aen 't gebergte aldaer, en schiet midden door *Teflies*, stortende zich eindelijk in de stroom *Aras* uit.

Aras, *of den* Araxes.

IS mede een groote Stroom, die langs het Landschap *Azerbājidziaan* zijn vloei heeft, wezende des zelfs Fontein omtrent de grenzen van *Armenia*; schietende van daer dichte by *Eirewaan*, en voorts aen de grenzen van *Sjierwah*, alwaer de Rivier *Cur* zich met de zelve vereenigt, lopende dus na de Kaspische Zee toe.

Dzihhoëni Abjas, *dat is, in 't Arabisch, de witte Stroom.*

DEze Rivier noemen de aengelegene Volken, in 't Persiaensch, *Sefied-roed*, dat is, de witte Rivier, spruitende uit de Bergen van *Armenia*, en komt dus in het Land van *Azerbājidziaan*, stortende tusschen *Ardebiel* en *Zengaan*, en valt eindelijk in de Kaspische Zee.

Dzjebel Khatan *of* Khotan, *dat is, de Berg* Khatan.

DIt is dien Berg, daer *Baab Elabwaab*, dat is, *Derbendi Chazer*, aen leit. Is de grootste Berg hier rondsom, strekt zich in de lengte na *Damascus* uit, en voorts van daer na de *Bahhr Elkhoezum*, dat is, na de Arabische Golf.

Dichte by *Derbendi Chazer*, is een plaets, die men *Denb* of *Dunb* hete, alwaer een Uitkyk is, daer op, als men vyanden verneme, die een aentocht na de Muslimaans doen, men vuur boven aensteke, om de Muslimaans daer van kennisse tegeven, op dat zy daer tegens op haer hoede zoude zijn.

Dzjebel Feickh, *dat is, den Berg* Feickh.

DEze is een Berg, die op verscheide plaetzen een andere naem krygt; en is de zelve Berg, waer van hier boven gemelt word, te weten, den Berg, die aen *Derbendi Chazer* komt.

De zelve heeft noch, een tak, die uit de grenzen van *Roem* of *Natolia* askomt, en zich met deze Berg te zamen voegt, omtrent *Melieth, Semsaath, Khalicolaas* en *Khalifolaas*, schietende dus voorts tusschen de grenzen van *Sjaam* of *Damascus*, en *Dzjedzjireh*, dat is, een gedeelte van *Mesopotamia*; en van daer na de streek van *Anthakiah*, dat is, *Antiochia* en *Matsitsah*, alwaer zy de zelve *Lekaam* of *Legaam* noemen; en als *Ladifijah* verby is, zoo geven zy aen de zelve de naem van *Behra*; en daer na van *Sjerhh* tot aen *Hhims* toe, nemende daer verby de naem van *Lubnaam*, dat is, de *Libanus*, aen: en strekt zich deze Berg aldus van het Sjaamsche af, tot aen de Arabische boezem toe, uit.

Dzjebel Hhares, *dat is, de Berg* Hhares.

DAer is een groote Berg, leggende dicht aen de Stad *Ardebiel*, de welk zy *Hhares* noemen, wezende uitstekent hoog, zoodanig, dat iemand niet, als uitermaten zeer bezwaerlijk, op den top komen kan. Daer beneden is een kleinder Berg, die zy *Hhoweires*, dat is, de kleine *Hhares* noemen.

Dzjebali Wilájet, *dat is gezegt, de Bergen van het Land, of* Wilájet Dzjebaal, *dat is, het Berg-land.*

DAer onder worden verstaen de Bergen van *Rei, Hamedaan, Khom, Kasjann*, en *Sipahaan*, dat is, van *Spahan*; hebbende omtrent deze plaets de meeste, en tusschen *Rei, Hamedaan, Khom* en *Kasjaan*, weiniger Bergen; en word al dit gebergte te zamen gemeenelijk *Khoehestaan*, dat is, Berg-land geheten.

Doch daer is noch een ander *Khoehestaan*, of Berg-land, by *Toen, Khajien*, en omtrent die oorden gelegen.

Den Berg Dibawend.

[+]**D** *Ibawend* leit aen de grenzen van Rei, en is een zeer groote en hooge Berg, wordende daer van gezegt, dat men de zelve vyftig mylen ver kan zien; stekende boven alle andere Bergen, daer rondsom, uit, even als een goubez, of een rond kap-verwulfzel, en is dezen Berg nooit zonder Sneeuw.

[+]Dezen Berg word gemeenlijk Koehi Demawend, dat is, den Berg van Demawend geheten.

Dzjebáli Kerkus, *dat is, de Bergen van* Kerkus.

DIt gebergte is tusschen *Rei, Sipahaan*, of *Spahan* gelegen, als mede tusschen *Chorasaan*, t'eenemael van andere Bergen afgescheiden, in het Persiaensch *Kerkuskoeh*, dat is, de *Kerkus*-berg geheten: en heeft men in 't midden een water, dat zy *Sed* noemen, en is zijn rugge omtrent twee mylen breet.

By aldien men in de Woestyn van *Rei* reist, zoo ontmoet men *Kerkus-Koeh*, aen de slinker hand, en *Sijahkoeh*, dat is, den zwarten Berg, aen de rechter hand, wezende de tusschenstand negen mylen wyt: en onthouden zich, op dit gebergte van

Kerkoes, veele Dieven en Roovers, slepende al het geen, 't welk zy in de doortochten plunderen, al na dezen Berg toe, daer zy het zelve verbergen.

Dzjebel Khafs, *dat is, de Berg* Khafs.

AEn de grenzen van *Kirmaan*, heeft men Bergen, ten Westen van de welke *Hormoes* leit, en aen d'Oostkant daer van *Mekraan*; en noemen zy de zelve in de Boeken *Khafes* en *Beloes*, en in 't Persiaensch *Koehi Boeloetsj*, bestaende in zeven Bergen, die alle bewoont en bebouwt zijn, levende die Luiden geduurig met den anderen in oorlog: zy worden by zommige, voor afkomstig van Arabieren gehouden.

Dzjebali Roenedzj, *dat is, de Bergen van* Roenedzj.

DIt is een groot gebergte, tusschen *Taberestaan, Rei, Bestaam* en *Damegaan* gelegen, en is den Berg van *Dibawend* daer van afgescheiden.

Dzjebali Sibraaf, *dat is, de Bergen van* Siraaf.

S*Iraaf* is een Stad, onder *Faars* gehoorig, aen de Zee-strand gelegen; ontmoetende dicht aen die Stad een Berg, die daer over hangt.

De Woestyn van Kirmaan, Faars, *of* Persis, *en* Chorasaan.

ROndsom deze woestyn leegen de Landschappen van *Faars, Kirmaan, Siestaan*, en dat van *Khoehestaan*, daer *Khajien* en *Toen* onder gehoort; en voorts *Chorasaan, Khoemis*, dat is, *Bestaam* en *Damegaan*; als mede, *Rei, Khom, Kasjaan*, en *Sipahaan* of *Spahan.*

Op zommige plaetzen van deze Woestyne heeft men steen en klippen, en in andere zand; en is het zelve onbewoont: maer daer in zijn veele wegen, van d'een na d'andere Stad strekkende, die alle bekent zijn, hebbende op ieder plaets water. Doch nergens zijn zoo veele Dieven, als in die Woestyne alleen.

De Woestyne van Jezd.

Deze strekt zich van de Woestyne, die in de doortocht van *Tabas* leit, tot aen *Kirmaan* toe.

Bahhjoe.

DIt is een Woestyne van *Roezen* of *Roezun*, en *Khoehestaan* tot aen *Kirmaan* toe uitgestrekt, de welke men *Bahhsoe* heete.

De breete van de zelve is, tusschen *Khorasaan* en *Kirmaan*, zeventig mylen, en op zommige plaetzen vyftig mylen: midsgaders de lengte, tusschen de grenzen van *Siestaan* en *Khoehestaan*, en tusschen of aen de palen van *Rei, Khom* en *Kasjaan*, byna twee honderd mylen.

Men heeft in deze Woestyne, van *Chorasaan* na *Kirmaan*, als mede in de weg van *Jezd*, een plaets, die zich als verbrand vertoont, *Koeberkoe* geheten, de welke de Reizigers niet passeeren konnen wanneer'er maer een weinig regen gevallen is, vermids dan de geene, die daer over willen, zeer diep in de grond zakken; hebbende deze streek omtrent de breete van drie mylen, en is de grond van gedaente, als een ziltig en Zalpeter-land.

In deze Woestyne, wanneer men na *Kirmaan* de wil heeft, zoo heeft men, aen de slinker hand, Oostwaerts op, omtrent vyftien mylen buiten de weg, een Land, dat zich van die plaets twintig mylen verre, na 't Oosten, in de lengte, en van 't Zuiden na 't Noorden, acht mylen in breete uitstrekt; alwaer de Huizen, Menschen en Beesten, enz. alle als in steen (wat de verw gaet) veranderd, zich vertoonen.

Aen de grenzen van *Gurgaan* is een muur van gebakke steen gebouwt geweest, boven van de Bergen van *Aliabaad* of *Oljbaad* af, tot aen de streek van *Siawusjk*, en dus voorts tot aen *Aabsekoen* toe, hebbende de steenen ieder de zwaerte van dertig of veertig* Man.

Deze muur heeft vyftig mylen in de lengte gehad, zeggende de Persianen, dat de muur, die over de *Derréï Gez*, en *Bawerd*, dichte by het Dorp *Mäaboejeh*, gaet; en beneden de Stad van *Bawerd*, tot in het midden van de Woestyn na *Serchas* toe daelt, mede van voornoemde muuragie zoude zijn.

*Is een Persisch gewigt, zwaer dertig, zes en acht an dertig pond na de plaets daer zy zijn.

De muur, die dicht by *Gurgaan* is, noemen zy eigentlijk *Bachtijaar.*

Noch is 'er, aen de grenzen van *Siestaan*, een muur opgezet, die toe dichte by zeker bolwerk komt, en voorts tot aen de streek van *Kirmaan* toe reikt.

Een korte Aentekening.

Van de weg tusschen Soerat *of* Suratte, *over* Pattana *na* Tangut, *en het Land der* Khalmakken, *en* Seling, *een Stad in 't Land der* Moegalen *of* Tartaren, *die aen* Sina *grenzen*,* *zoodanig als bet zelve, uit de mond van zeker Armenier, die deze Reis gedaen heeft in 't Jaer zestien honderd acht en vyftig, tot* Amsterdam, *opgenomen is.*

DEzen Armenier heeft van *Soerat*, gemeenlijk by d'onzen *Suratte* genaemt, zijn Reis genomen over *Burhaanpour*, onder de onzen met de naem van *Brampour* bekent, vyftien of zestien dagen reizens van de eerste plaets afgelegen.

Van hier begaf hy zich na *Soerindzj*, ongevaer zestien dagen verder, en van daer na *Agra*, twaelf dagen daer verby, bereikende, na noch achtien dagen, de Stad *Benáres*, de hooge School van de *Brachmanes*, aen de boord van de *Ganges*[+]gebouwt; en dus voorts na *Patanah*, by ons *Pattana* of *Patna* geheten, de Hooft-stad van het Landschap *Bahaar*, alwaer de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappye een huisvesting heest, die onder het gezag van *Bengala* behoort, aen de Landkant bemuurt, doch langs de boord van de *Ganges*, die daer ook voorby vloeit, open en ongesloten.

[+]Deze Stad word in de Reis-beschryving van Vader Gruberus, Battana genaemt.

Voorts is aen te merken, dat omtrent vier dagen reizens van *Benáres*, ter zyden van de *Ganges* af, in 't Bosch, aen deze kant, een open Stad leit, die *Mau* of *Mou* geheten word, omtrent twee duizend Huizen groot; alwaer zich veelderlei Volken onthouden; midsgaders veele *Alédzjas* en *Baftas* geweven worden.

Van *Patanah* quam hy in een klein Stedeken, een[§] Cos van daer, en ook aen de *Ganges* gelegen, alwaer zijn goed op Draeg - ossen ladede, met welke een weg van omtrent veertig dagen afleide, tot aen[§§] *Itonda*, daer een *Carewaanzeray* of Rustplaets, onder aen de voet van een zeer zwaer gebergte stond.

En vermids die gebergte, door hare moeyelijkheit, met geen Vracht-beestiael over te komen is, zoo moeten de Reizigers hier dragers huuren, voor acht dagen reizens, tot aen *Dulka* toe, betalende op ieder dragt een halve Ryksdaelder voor die gansche weg; trekkende aldus over dat gebergte, en door wilde Bosschagien, die vol Elephanten, Tygers, Slangen, zwarte Scorpioenen van een vinger lengte, en een doodelijk vergift zijn, waer tegens zich des nachts met vuur testooken, moeten voorzien; ontmoetende omtrent dat Vlek een Rivier, die in de *Ganges* vloeit, en na die plaets, zoo wel als voornoemde Berg, gebynaemt word, schattende dit *Dulka* omtrent drie honderd Huizen groot, 't welk alleen van *Hindoes* of Indische Heidenen bewoont wierd; alwaer het Volk geen Brood, maer alleen Rys aten.

* Deze Moegalen of Tarters, die aen het Sinesche gebied grenzen, by dezen Armenier breedelijk genomen, mede Kalmakken wierden genaemt.

§ Is een Persische maet, waer van de lengte my onbekent is, zijnde anderzins Gaz, dat de zommige ook wel Cos of Gos uitspreken, een kleine maet van vier Hollandsche Ellen, en Gez, de lengte van em Engelsche El, of vyf vierendeel Hollandsch; of op zommige plaetzen, een en een zeste El Amsterdamsche.

§§ Deze plaets word, in de Reis van voormelde Vader Gruberus, Hedonda geheten.

Hier van daen vervorderde hy deze Reis, noch acht dagen verre, met versche dragers, tot aen *Terkia* toe, trekkende over de voornoemde Rivier, mids[+]hare bochten, wel vier of vyf mael, waer na een yffelijke hooge Berg moeste beklimmen, daer drie dagen aen bestede, en hier na noch twee dagen in 't neder dalen; gaende de Reis al verders door Wilderniszen en Bosschen, over rouw en heuvelachtig Land, tot aen voornoemde plaets, die omtrent honderd Huizen groot, zonder Rivier was.

[+]In dit zwaer geberte zoude een diepe kloof met steilte ontmoetten, waer over men in een mande, aen een touw, na d'andere zyde zouden moeten gehaelt worden.

Alhier hielden de dragers op, en ladeden toen, hy en zijn mede-reizigers, haer goed op Berg-ossen, erlangende na vier dagen reizens, den Berg *Longor*, die zeer lang is, en zich tot aen 't Zuider *Sina* toe uitstrekt, geduurig met Sneeuw bedekt, waer uit zeer quade en vergiftige dampen wazemen, die de Reizigers, in 't overgaen, zomtyds doen stikken; waerom ook genootzaekt zijn, wanneer daer over trekken, haer neus toe te houden; hebbende hy dezen Berg in een dag overdwarst, ontmoetende daer beneden een[+]Huis, alwaer zich bezig hielden het Ys over het vuur in een pot tot water te smelten, om zich daer van in 't drinken, als anders, te dienen, door dien aen dezen oord al 't water bevroren was.

[+]Over dit gebergte schuyt het dat 't Ryk van Tangut begint, en dat Cumba daer onder gehoort.

Van hier een dag reizens over Velden, tot aen *Cumba*, dat hy omtrent twee en twintig Huizen groot schattede. Alhier voerde haer goed op Muilen en Paerden, vermids in dit Land geene Kamelen waren; en viel haer Reis alle dagen door Dorpen, twintig dagen lang, tot aen *Sendocksja*, een onbemuurde Stad, van een Kasteel beschermt, alwaer den Broeder des Koninks van *Tangut* zijn Zetel hield.

Van daer viel de Reis weder twintig dagen lang, over heuvelachtig Land, tot aen *Lāsja* of *Lása*, een Stad zonder muur, daer den Konink van *Tangut*, dien hy *Dewanoerbe* noemde, zijn Hof hielt, vertoonende zich aldaer een prachtige Heidensche Tempel, met honderd Beelden verzien.

Hier van daen quam hy, in vyf en twintig dagen, na dat tusschen beide een groote Rivier ontmoet had, op* *Seling*; een bemuurde Stad, omtrent vier duizend Huizen groot, in het Land der Moegalen gelegen, daer haren Konink, *Goesjehchaan* geheten, zijn Hof hielt, alwaer veel Rhabarber valt, die, noch versch zijnde, de Inwoonders aen houtjes rygen, en zoo laten droogen, gelijk hy ook aldaer de inkoop van dien Wortel gedaen heeft gehad; zijnde deze plaets mede de uiterste pael van zijne Reis geweest, zeggende, dat het Land van *Chata*, of *Chatay*, noch vyftien dagen verder lag; als mede, dat de Kalmakken en Moegalen aen 't Land der Usbekken, en aen *Turkestaan* grensden, en veeltyds met den Moskoviter in oorlog waren.

Hier zoude volgen eenige aentekeningen, rakende de Landschappen *Gilaan, Mazanderaan, Chorasan*, en de Persische gewesten, palende aen de Kaspische Zee, en aen dees zyde de Rivier *Oxus* gelegen, getogen uit de Land-beschryving van Persien, door *Hhamdullah Mustaufi Khazwini*, en door ons bestel uit het Persisch vertaelt, zoo als de zelve by den eersten Druk van dit ons Werk zijn te vinden; edoch, alzoo vermerkte dat deze Beschryvinge nu te breet uitspatte, en dies onhebbelijk vertoonen zouw, zoo is zulks achter gelaten konnende het zelve ter plaets vooren gezegt, worden beoogt, wezende zijne aenmerking waerdig, om dat nimmer in *Europa* onzes erachtens zijn gezien.

Einde van het eerste Deel.

SOLI DEO GLORIA

* Dit Seling zal waerschynlijk onderscheiden zyn van de Stad Selenginskoi, die, schoon op de Moegaelsche grenzen legt, echter onder het gebied van hunne Tzaersche Majesteiten staet, wezende de zelve mede niet zoo groot als van deze laets word gezegt, en is daer niemand gebieder als gemelte Majesteiten, zoo als breeder boven van dat Selinginskoi, is te zien, ten ware misschien hier de naem Seling, verkeerdelijk is gestelt, en dat'er van een andere plaets word gesprooken, in de Moegaelsche Woestynen, nu verdelgt.

Noord en Oost Tartarye;
Tweede deel:

Behelzende de Landschappen *Georgia, Mengrelia, Cirkassia, Crim, Astakkia, Altin, Tingoesia, Siberia*, en *Samojedia*, Door Nicolaes Witsen.

Georgia of Iberia.

DIt Landschap is gelegen omtrent op twee en veertig graden, Noorder breete; stoot ten Oosten aen Persien, ten Westen aen het gebied van den Grooten Turk, ten Noorden aen het Dagestansche en Cirkassen Land, en ten Zuiden weder aen Persien, in de Nabuurschap van de Kaspische Zee.

De Georgianen zijn wel eigentlijk geen Tarters, maer der zelver naeste en aengrenzende gebuuren, wes zy veele zeden met de zelve gemeen hebben.

In *Georgia* Heerschten, in de Lente van de voorige Eeuw, vier Vorsten: de eerste, *Rustan* geheten, was Vorst van het gewest omtrent *Testis*; doch de Stad *Teflis* was toen al met Persiaensch krygs-volk bezet. De tweede Vorst was genaemt *Datian*, die een eigen Heer was, magtig dertig duizend man te Velde te brengen: hy lag in ontoegankelijke gebergte. De twee andere Vorsten-dommen of kleine Ryken, strekten zich na het Cirkassche gebergte toe, genaemt *Bachacour* en *Iveria*, eng genomen. Dit *Georgia* of *Grusinia*, oulinks *Iveria* of *Iberia* alleen genaemt, strekt zich van dicht onder de Zwarte Zee tot aen't Cirkassische gebergte.

Het Landschap *Georgia* is dan gelegen tusschen de Kaspische en Zwarte Zee. *Georgia* word anderzins mede *Gurgie* of *Gurgistan* genaemt; strekt bewesten tot aen't gebergte dat *Mengrelia* afscheid. Het was voor dezen een gebied, daer al het Volk de Christelijke Godsdienst beleed; doch zedert dat'er veele Mahometanen zijn ingedrongen, is de zaek, daer te Lande, door de Perzen, zoo geschikt, dat'er, volgens *Tavernier*, twee Prinsdommen van deze Landen geworden zijn, die Landschappen, aen't Persiaensche Hof, genaemt worden: den Konink van Persien kiest daer twee Bevelhebbers, die de zelve Landschappen bestieren; doch daer toe weigerd hy nu in toekomende iemand te verkiezen, die niet al eer het Mahometaensch Geloof heeft omhelst. Deze gewest-bestierders, die tot noch toe altoos Princen van 't Land zijn geweest, uit de oude Koninklijke stam, krygen de naem van Koningen, zoo ras als

zy tot het gezag zijn verheven: en dit is ingevoert, zedert omtrent vyftig Jaren. En zoo lange als deze Princelijke geslachten duuren, zal de Konink van Persien gehouden zijn, Bevelhebbers uit de zelve stam te kiezen.

De eerste van deze twee Koningen, hout zijn Zetel tot *Testis*, in de Land-tael, Konink van *Cartele* geheten, en gebied over het omleggende Land.

De tweede, die het ander gewest beheerschte, is Christen gebleven, en leefde noch voor weinig tyd, hoe wel overleden, als de Heer *Tavernier* in Persien was; welke vier Zoonen had, waer van de oudsten, aen 't Persiaensche Hof, de Mahometaensche Godsdienst aen heeft genomen; die dan aenstonds Bevelhebber, by val van versterf, is verklaert, van 't eerste Landschap; konnende hy in des Vaders gebied mede niet volgen, ten ware dat Mahometaensch was; doch zijn Gemalin het Christelijk Geloof als noch omhelst: en deze is, die huiden in 't gebied van deze twee gewesten zit, verstootende den Zoon, van den wettigen Vorst des eerst genaemden Landschap, om dat hy Christen was, uit het gebied.

De Moeder van deze wettige Georgiaensche Prins, die noch Christen is, doch verstooten, heeft zich, in 't Jaer zestien honderd negen en zeventig, opgehouden in *Moskou*, en heeft toen hunne Tzaersche Majesteiten een Gezantschap na Persien afgeschikt, om onder anderen voor te dragen, dat de gemelte wettige Christen Prins in zijn Georgiaensche gebied weder herstelt mogte worden; waer toe de Moeder mede derwaerts gong. 't Is reeds twintig Jaren, en meer, dat de Mahometaensche Vorst heeft geheerscht, echter blyven de Onderzaten meest by hun Geloof.

Deze beide Koningen, of Bevelhebbers, boven gemeld, hadden, ieder in 't gemein, drie honderd Mahometaensche Ruiters tot hun Wacht; en in beide de Ryken vind men nu omtrent twaelf duizend Mahometanen.

De Konink van *Testis* slaet Munt op de naem van den Konink van Persien. De Rechtspleging geschied daer by de Christenen, en geen Mahometaen, zelf de Konink, heeft daer geen deel aen. Die daer steelt, moet het zeven dubbelt weder geven; en zoo hy niet en heeft, moet hy verkoft worden; zoo dat noch niet toereikt, zijn Wyf, en Kinderen. Die een moord doet, word ter dood veroordeeld, en aen de verwanten van de verslagene over gegeven; om de uitvoeringe te doen, die 't hem echter konnen vergeven. Om schuld word de schuldenaer, zoo niet te betalen heeft, met Wyf en Kind verkoft.

Deze Georgiaensche Christenen zijn zeer bot, in Geloofs-zaken; doch de Vrouwen zijn daer, zoo in Godsdienst, als alle wetenschappen, verstandiger als de Mannen; 't geen by komt, om dat de Mannen, of het Land bouwen, of ten oorlog trekken, de Vrouwen zich, in grooten getale, in de Kloosters ophouden, daer zy zich bevlytigen tot Godsdienst, en wetenschappen: te meer worden de Dochters vroeg in de Kloosters gestooken, om dat, als zy schoon zijn, veel gestoolen worden, en zulks dikmael van hun naeste vrienden, en verkoft in Persien, Turkyen, of wel heel in Mogols-land. Deze Dochters worden aldaer in de Kloosters bewaert, tot op hun Trouwen, of zy blyven daer wel al haer leven lang, zich met de Godsdienst bemoeyende: zy Doopen mede zoo wel als de Priesters. Daer wast veel Wyn; en de Mannen, zoo wel als de Vrouwen, zijn tot den dronk zeer genegen: drinken de Brandewyn in groote overvloed. De Mannen en Vrouwen eeten ieder byzonder. Zy nuttigen veel Uyen, en ander Aerd-gewas, 't geene zy nuttigen, zoo als het uit den Tuin komt, zonder kooken. Zy reizen gaern, en zijn groote Koop-luiden: schieten wel met de Boog, en hebben de naem van dw braefste Zoldaten te zijn van geheel Asie.

De Konink van Persien onderhoud een goed gedeelte Ruiters van deze Volken, die verlochent zijn, aen zijn Hof, op hun wakkerheit en getrouwigheit steunende; gelijk'er ook een goed gedeelte in dienst van den Mogol is: zy houden zeer vast, wyken niet. Zoo wel de Mannen als de Vrouwen, zijn van schoone gedaente, zoo in verw als gestalte; en worden, beneffens de Cirkassen, voor de schoonste van geheel

Asia geacht; waer uit de Konink van Persien een groot getal tot zijn Vrouwen neemt. Aen de Vrouwen in dit Landschap, word ook groote vryheit gegeven, en meer als elders in Asia. In de Hooft-stad *Teflis*, dat een groote en welgebouwde Stad is, word veel Zyde gehandelt. De Godsdienst is vermengt uit de Grieksche en Armenische.

Antoine de Gouvea, in zijn bericht, over het leven van *Schach Abas*, Konink van[+] Persien, spreekt van *Iberia*, aldus:

[+]Deze Abas leefde in de Lente dezer voorby getrede Eeuw.

Het Landschap *Iberia*, 't geen anders *Gurgistan* word genaemt, is verdeelt onder vier kleine Koningen, waer van de voornaemste, *Chan Simon* is genaemt, welke noch by leven is, maer word tot *Konstantinopolen* aengehouden, ter oorzaek, dat hy in de voorige oorlog, den Pers tegen de Turk hadde begunstigt: des zelfs oudste Zoon *Gorquin*, had het bestier van het Ryk by 't afwezen van de Vader: deze Prins, wiens Land dicht aen Armenie stoot, bespeurende de dappereoverwinningen van *Schach Abas*, zand hem Gezanten te gemoet, met veele geschenken, bood zich aen, hem, zoo in dezen oorlog, als anderzins te willen dienen. Een ander Konink dezes Lands, geheten *Alexander*, (wiens Zoon Mahometaensch was, en ten Hoof by *Abas*) bood zich van gelijken aen; edoch, de Pers wetende dat zijn

Broeder *Anza Mirza*, die de Dochter dezes Prins ten Wyve had gehad, niet veel hulps van hem genooten hadde, zeide aen des zelfs Zoon, *Konstantyn* u Vader is mijn vriend by monde, maer in het hert der Turken, en dat hy 'er niet goeds van beloofde, voor hy het zag: dit briefde de Zoon den Vader over, en ried hem met een, proef van zijn zeggen te geven, en den Turk op 't lijf te vallen: zoo geraden zoo gedaen, hy rukt drie of vier duizend Ruiters by een, en valt op *Teflis*, toen by de Turk bezeten; de bezettelingen nergens van wetende, gaven het op, en wierden gezabelt, vier honderd en tachentig koppen dezer Turken, zand hy aen den Persischen Konink, die daer over wel te vreden, hem aenstonds uit zijn Hooft-stad *Zaquan* ten Hoof, en voor hem dede komen: zoo als ook *Gorquin* verscheen, en deze twee Princen dienden den Konink ten oorlog. *Alexander* bragt met zich drie duizend Ruiters, die een Zilver kruis liet dragen, omtrent de Bende-vaen; hywierd aen de rechter vleugel gestelt, zoo als ook het krygsvolk van *Gorquin*, en waren beide ten Hoof zeer geëert.

En weinig lager spreekt gemelte Schryver, aldus:

Wy hebben hier vooren gezegt, dati *Alexander Chan*, Konink der Georgiers gekomen was, om den Persischen Konink te bezoeken, in 't beleg van de Stad *Eruan:* geduurende dit beleg, door aenrading van zijn Zoon *Konstantyn*, eiste hy van den Konink van Persien, dat hy hem zond, met eenige Persiaensche Benden, om het Landschap van *Eruan* te bemagtigen, want vermids het zelve zoo zeer dicht aen het zijne lag, zoude zulks zeer licht te doen zijn: dies wierden hem ten dien einde krygs-knechten toegevoegt; en als zy vervolgens gekomen waren aen de grenzen van *Gurgistan* of *Georgia*, onderhielt *Gorquin*, oudste Zoon van *Alexander* (die achtende dat de Kroon op hem behoorde te vallen, als de oudste Zoon zijnde, na *David*, die de oudste Zoon was:) zijn Vader *Alexander*, en berispte hem scherpelijk, dat hy toestond, dat door bepleit van *Konstantyn*, die de jongste zijnder Zoonen was, het Landschap *Eruan*, het geen in de Nabuurschap van *Georgia* was gelegen, beoorlogt wierd: hy moest in acht nemen hoe *Konstantyn* een Mahometaen was, en wezende *Eruan* door de gunst van den Pers bemagtigt, trachten zoude, zich zelven, en den Pers geheel in *Georgia* in te voeren, met te zeggen, hy ware de Natuurlijke Zoon, en Erfgenaem des bezits, en Ryks: wezende niet raedzaem, zoo een magtig Buurman te hebben, als de Pers was. *Alexander* bevatte dit, en stemde toe, dat zijn Zoon *Gorquin* gelijk hadde, dies hy zich berouwde, en overleide hoe dit te beteren. Het heel-middel was uit te stellen, de gegevene belofte, van hulp-benden toe te zenden, gelijk ook de noodzakelijke levensmiddelen, en nu dees, dan geene uitvlucht te verzinnen, om te min aen den Zoon *Konstantyn*, het beloofde te verschaffen; 't geen dan by *Konstantyn* wierd gemerkt, dies hy opnam, om zich aen Vader, en oudste Broeder te wreken, die te dooden, en zich meester van 't Koninkryk te maken, zoo als hy zulks in dezer voegen volbragt: beval dan aen eenige zijner trouwe Dienaers, zoo haest zijn Broeder *Gorquin* quam, om hem te bezoeken, dat zy hem zoude ponjaerdeeren, 't geen geschach, met de dood van eenige bygeleidende Dienaers, zoo als hy mede zijn Vader *Alexander*, door eenige Persianen, en opgemaekte Georgiers van zijnen aenhang, het hooft dede afslaen; trok wyder het Ryk *Gurgistan* in, en bemagtigde de Hooft-stad *Zacham* of *Zaquan*, daer hy wierd gehoorzaemt, lichte eenig Geld, en verzamelde de Schat zijns Vaders, en toog met acht duizend zijner geworvene Landsluiden, en zes duizend Persianen terug, na het Win-gewest *Eruan.*

Mehemet, Zoon van *Cigala*, Bacha van dat Landschap, bespeurende dat *Konstantyn* reeds by de Stad *Cavala* genadert was, toog na *Sumachia*, die de Hooft-stad dies

gewest was, en stelde zich met twaelf duizend Turken in stant van tegenweer, en wierd handgemeen, tegen een Leger van veertien duizend Perzen, en Georgiers, maer verloor den slag: drie duizend Turken bleven op de stede, en hun Veld-heer, met de overige namen hertret, binnen *Sumachia.*

Konstantyn vervoegde zich, tot aen de poorten gemelter plaets, welke hy belegerde, en dede verslag geven aen den Persische Konink: ondertusschen vielen 'er veel kleine krygs bejegeningen voor, meest tot nadeel van de Turk: want de Persianen waren beter te paerd afgerecht. De Georgiers die onder 't Veld teken van *Konstantyn* streden, geduurende dit beleg, weinig voldaen zijnde, van zijn bestiering, en heerschappye, ter oorzaek van zijn wreedheit, trachte zich zijn'er Heerschappye te ontrekken, dies zy t'zamen zworen hem te dooden, wes zy op zeekere nacht, als hy sliep, tot hem naekte, maer zulks merkende, riep de zijnen by een, doch bespeurde dat de bespringers sterker

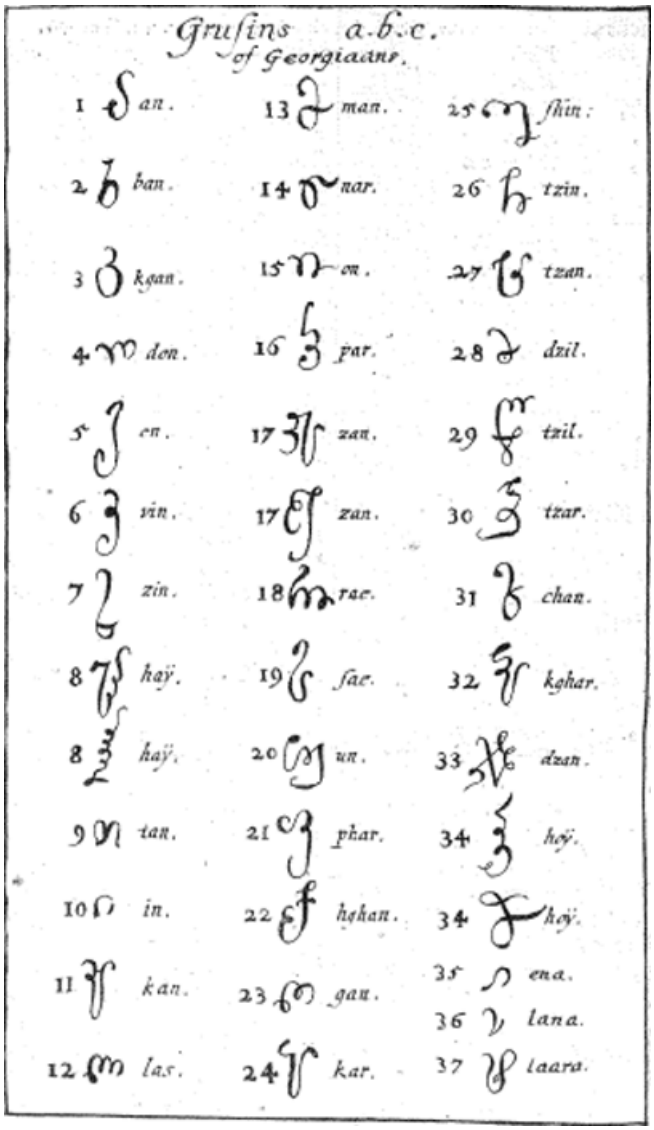
waren, als den geenen die hy by de hand hadde, sprong daer op uit de Tente, en vluchte na de Stad *Adavil*, zand boden aen den Konink, verzocht hulp, niet alleen om *Eruan* te winnen, maer zelf geheel *Georgia: Abas* zond hem acht duizend Ruiters, waer mede hy *Georgia* intoog: die schuldig waren aen den opstand, vlooden in Berg en Bosch, de overige ontfongen hem in de Stad *Zacham*, meer uit vrees als door liefde; maer zijn Heerschappye duurde niet lang, vermids het Volk geen Vader-moorder willende gehoorzamen, bestemden hem te dooden, en de vluchtelingen heimwaerts geroepen hebbende, zamelde zy een goede hoop Volks, riepen een jong Kind, genaemt *Lamassam* tot Konink uit, die Zoon was van *David*, oudste Zoon van *Alexander*, welke opgebragt was onder de oogen van zijn Moeder, die aengesteld wierd, om geduurende de minder-jarigheit te Heerschen: men toog dan na de Stad *Zacham*: zoo haest was aen *Konstantyn* daer van geen kennis gegeven, of hy ontmoete de op hem komende magt, met zijn onderhebbende Perzen, en Georgiers; maer ter eerster aen val, trof hem een Pyl, zoo, dat dood ter Aerde van zijn Paerd viel: dus staekte de Georgiers de Veld-slag; wyders, en wilde geen Persiaen leet doen, om *Abas* niet te vertoornen, welke hunnen Konink omtrent de Stad *Cars* aentroffen, wel bedroeft, over *Konstantyns* ongeval. Doch kort daer op quam de Weduwe van *David*, dien het bestier aen bevoolen was, met haer Zoon den jongen Konink, en een zeer schoone Dochter, zich werpen voor de voeten van *Abas* vergiffenis biddende, van 't begaene feit, zy beklede met goede redenen het vertoog; hy nam alles wel op, bevestigde de jonge Prins in de Troon, en koos de schoone Dochter tot zijn Huisvrouw. Naderhand als Konink *Abas* eenige manschap tot den krygs-dienst uit dit Georgia vorderde, en dat'er zorg was, dat men de zelve zoude willen straffen, over het dooden van *Konstantyn*, zoo wierd goed gevonden, dat gemelte Koninginne met drie duizend schoone Vrouwen, wel opgeschikt, en behangen met al dat kostelijk was, derwaerts zoude trekken, en zich vernederen voor Konink *Abas*, biddende dat hy de Mannen wilde verschoonen; zy wierd begeleit van eenige Priesters; dit nam op, en de Persische Konink lachte om zoo aenzienlijke Vrouwen - bezending, en zond de Bende dezer kunne, wel onthaeld, weder te rug, en nam vergenoeging. Dus verre *Antoine de Gouvea.*

Volgt
Een Woord-list van de Georgiaensche *of* Iberische *Spraek.*

EEn Mensch;	*Katzi.*
Goed;	*Necteli.*
De Liefde;	*Sigvaruli.*
Een Koei;	*Ppuri.*
Heilige;	*Tzminta.*
De Markt;	*Getva.*
Ik hoope;	*Vigiti.*
Onwetent;	*Utzkou.*

Broeder;	*Tzma.*
Zuster;	*Ta.*
Ik ben niet bezig,	*Mtzalia.*
Een Konkommer,	*Kitri.*
Zonder onderscheid,	*Usarkepelo.*
Onrechtvaerdig,	*Usamartlo.*
Zwak,	*Utzlaero.*
Ik navolge,	*Mekekepi.*
Scherp,	*Kalesuli.*
Kostelijk,	*Tzviri.*
Zout,	*Marili.*
Meel,	*Pkuli.*
Een Zalving,	*Konv.*
Zonde,	*Tzotva.*
Een Paerd,	*Tzchani.*
Vervloekinge,	*Setzonepa.*
Manlijk,	*Kamartzepuli.*
Ongetrouwt,	*Ukmro.*
Doet open,	*Kaage.*
Waerdig,	*Girsaar.*
Om hoog,	*Zeit.*
Het voorby gegane,	*Kastrul.*
Van 't begin,	*Tzinakan.*
Een opschorzing,	*Taikonanti.*
Ontkenning,	*Asia.*
Een Lam,	*Tzuchari.*
Stom,	*Muntzis.*
Ik ben ziek,	*Avatgopa.*
Heer,	*Tavati.*
Zilver,	*Vertzchali.*
Geld,	*Tetri.*
Een Ster,	*Maskula.*
Quaed,	*Tzuti.*
Ik vergete,	*Tamomisgepa.*
Ik koope,	*Vigiti.*

Onteert,	*Upiso.*
Onbevreest,	*Arasinia.*
Oost,	*Agmosavali.*
Ik stelle,	*Tavatep.*
Diepte,	*Gema.*
Een Kikvorsch,	*Pangangi.*
Een Dooping,	*Monath.*
Zwaer,	*Mzimi.*
Ik bezware,	*Metznelepa.*
Konink,	*Chemptzipe.*
Koningin,	*Tetopal.*

Koninksken,	*Patoniculi.*
Tol,	*Gapa.*
Vry,	*Tzikni.*
De Borsten,	*Tzutzu.*
Ik zuige,	*Motzvo.*
Quaed spreeker,	*Tzgevla.*
Schade,	*Atzgena.*
Ik zie aen,	*Nachva.*
Een Os,	*Chari.*
Helper,	*Misole.*
Een Hokkelink,	*Chupo.*

Een Buffel,	*Honpesi.*
Gras,	*Tzamali.*
Een Zegel,	*Petzeti.*
Een Berg,	*Mta.*
Avond,	*Sagamos.*
Ik kooke,	*Mochasi.*
Een Broek,	*Mpchavi.*
Een Regen,	*Tzuma.*
Stank,	*Garo.*
Boter,	*Erpo.*
Zwaer,	*Mzimi.*
Diep,	*Gema.*
Een werp,	*Pinnchi.*
Hy quest my,	*Matzgens.*
Het leven,	*Saconeli.*
Een stok,	*Tzochi.*
Ik hoeste,	*Chochana.*
Zeeker,	*Tzesmarct.*
Hy draegt,	*Tutzi.*
Quellingen,	*Scantza.*
Een Schuitjen,	*Nani.*
Het mishaegt,	*Metznelepa.*
Een Autaer,	*Sacurtcheveli.*

Bewaringe,	*Samgarculo.*
Dit is de naem van zekere vrucht,	*Tzeremi.*
Een Ezel,	*Vyri.*
Melk,	*Rze.*
Een Huwelijk,	*Cortzili.*
Schoon-zoon,	*Sitze.*
Ik ben dartel,	*Movtgan.*
Een Kat,	*Cata.*
Verzilvert Tin,	*Gvirs.*
Naekt,	*Svusechi.*
Zyt gegroet,	*Cacmes.*
Buurman,	*Mezobeli.*
Gelaen,	*Itzili.*
Zitchbaer,	*Tatgunti.*
Vol,	*Sani.*
De Baerd,	*Cvari.*
Een Vrouw,	*Ysva.*
Ik worde oud,	*Tavperti.*
Een Havik,	*Cori.*
Een aerd van Kraenvogels,	*Tgeri.*
De Maeltyd,	*Satili.*
Een Geit,	*Tcha.*
Datelijk of Snel,	*Male.*
Zoet,	*Ciprieli.*
De Tong,	*Ena.*
Ik kerm,	*Vitznop.*
Voorzichtig,	*Tzcoviany.*
Ik buige,	*Tavtzoce.*
Een Zwyn,	*Gory.*
Een Letter,	*Tzera.*
Schryft,	*Tatzere.*
Ik verstae,	*Mitznop.*
Een Glas,	*Tzica.*

Een Vrouw,	*Tetacatzi.*
Ik keer wederom,	*Tavipruno.*
Vel of Huit,	*Petzu.*
De Duivel,	*Esmacy.*
De Schoot,	*Cuari.*
Tweemael getrouwt,	*Camine.*
Tranen,	*Ritzemli.*
Een Vinger,	*Tditdi.*
Een Koey,	*Sveli.*
Ik leene,	*Casesche.*
Leent my,	*Masesche.*
Slaende,	*Calachuli.*
Meester,	*Mexatace.*
Toont my,	*Manachune.*
Arngebonden,	*Secruli.*
Een Boom,	*Che.*
Ik slae,	*Tzema.*
Ik ontfange,	*Tauchtep.*
Ik leze,	*Tzauikiche.*
Waerom,	*Ratome.*
Uiterste Wil,	*Anterzi.*
Bedelaer,	*Ilacha.*
Kerlelijk perzoon,	*Tauari.*
Ik bidde,	*Tzartzi.*
Ik verdeile,	*Kagopepine.*
Voor wie,	*Vistuan.*
Profijt,	*Sarkepeli.*
Ik geve,	*Moksem.*
Zonder,	*Umiso.*
My dorst,	*Mtzugurik.*
Een Knecht,	*Sachuri* of *Musa.*
En Tant,	*Kpuli.*
Een Boog,	*Sulti.*
Geeft my,	*Mome.*
Ik kenne,	*Tzali.*

Sterk,	*Tzaliani.*
West,	*Tasantleti.*
Een gift,	*Etro.*
Een Joode,	*Uria.*
Zwaer of bezwangert zijn,	*Orsuli.*
Miskraem,	*Ktziulepa.*
Zorg,	*Nikri.*
Ik,	*Me* of *Chma.*
Myne,	*Tzeme.*
Hier is 't,	*Acaris.*
Een Beeld,	*Sache.*
Vreedzaem,	*Sutopas.*
Zoo dat,	*Amtenisi.*
Aldaer,	*Ica.*
Hy,	*Isi.*
De Kerk,	*Sagtari.*
Ik kome,	*Moti.*
Licht,	*Sunpuki.*
Een Aelmoes,	*Tzanalopa.*
Vryheit,	*Mortzena.*
Hoop,	*Kmeti.*
Ik bevele,	*Kurutzam.*
Bevoorens,	*Tzina.*
Ik doe,	*Sacmita.*
Ik gedenke,	*Machsopo.*
Zy,	*Iseni.*
Ik begrave,	*Tauasaplauep.*
Het schaemt my,	*Mschonia.*
Het is aengenaem,	*Mataty.*
Schaemte,	*Sirtzchuli.*
Uitsekend,	*Umetesa.*
Ik onderzoeke,	*Kasintze.*
Uitlegginge,	*Tarcmani.*
Onkosten,	*Sachartzo.*
Bekentenis,	*Mozgropa.*

Buiten,	*Karet.*
Ontwaekt,	*Tsilimogan.*
Heilige dag,	*Ucme.*
Lof,	*Kepa.*
Om hoog,	*Zeita.*
Landshap,	*Sametzcho.*
Opneming,	*Kinepa.*
Wy blijven hangen,	*Ocheri.*
Aenkomende,	*Mosruli.*
Ondervraginge,	*Vactcho.*
Hier,	*Asre.*
Bereit,	*Mzata.*
Lichterlijk of licht,	*Atulia.*
Gezegent,	*Curtcheuli.*

Zegent,	*Acurtche.*
Schoon,	*Lamazi.*
Ik heb gevonden,	*Ucpone.*
Alleen,	*Nepnia.*
Geleden,	*Lotzua.*
Overvloed,	*Nepopa.*
Gistaren;	*Kusenatzil* of *Casin.*
Een Vyand,	*Teri.*
Ik hebbe,	*Macs.*
Zuiver;	*Sacan.*
De linker zyde,	*Martzrehena.*
Warm;	*Tzcheli.*
Paeren,	*Tzuchti.*
Een paer,	*Tzguli.*
Nydig,	*Momtomela.*
Schade,	*Ziani.*
Een Sop.	*Tzueni.*
Een Evenaar,	*Satzori.*
In de Schael leggen,	*Antzon.*
Opgesten,	*Cazile.*
Dieren,	*Tzrochaspi.*
Ik Schilders,	*Chatvari.*
't Leven;	*Tzchorepe.*
Levendig;	*Tzoschali.*
Ik omgorde,	*Martgia.*
Hoog Dag,	*Isuchatge.*
De Zon;	*Mze.*
De Zoon;	*Tze.*
Een Dag;	*Tge.*
Ik wete,	*Vitzi.*
Gerust zijn,	*Tatzoumtapi.*
De Zee;	*Zgua.*
Begraven,	*Tavisapluli.*

De Dood;	*Sictuly.*
Ik meine,	*Vetzop.*
Een wonderdaed,	*Sastzauli.*
Een Oom,	*Pitza.*
Hy wil,	*Unta.*
Ik wil,	*Manta.*
Grondslag,	*Niapik.*
Gods geleerde,	*Chtizmetgveli.*
God;	*Mchto.*
Godin;	*Gmerto.*
Gevoed,	*Sukani.*
Een Troon,	*Tichti.*
Een Dochter;	*Tzimikali.*
Genoeg doen,	*Akmap.*
Een Wierookvat,	*Sicmeveli.*
Razernye,	*Tzavri.*
Herdenke,	*Kachvops.*
Een Meir;	*Kary.*
Een Offerhande,	*Samchto.*
Ik aenfchouwe,	*Chetan.*
Artz of Genees-meester,	*Akimi.*
Ik geneze,	*Vitzamlep.*
Zweet,	*Opli.*
Priester;	*Griteli.*
Gelijk,	*Tzori.*
Gelijk maken,	*Kavatzorep.*
Medebroeder,	*Meori.*
Voestspoor,	*Cvali.*
De Hiel,	*Pranggi.*
Een Kleed;	*Capi.*
Zittende op een Paerd,	*Tzchevosani.*
Zittende beneffens een Paerd,	*Seztepi.*
Een Kreeft,	*Kiportzchali.*
Dagelijks,	*Goltges.*
Zuiver	*Tartzeuli.*

Zit neder,	*Tatze.*
Ik zitte;	*Tatztepi.*
t' Eenemael of geheel,	*Mitge.*
Nieuw,	*Achali.*
Ik brande,	*Taktzvi.*
De tyd,	*Tro.*
Lampen,	*Sanieli.*
Qualijk,	*Tzuti.*
Wel;	*Karikki.*
Een Mande of Korf,	*Kotori.*
De Zomer,	*Perepi.*
Goedheit,	*Kakopa.*
Een steel,	*Kolapoti.*
Pogginge,	*Utzura.*
Arbeideer;	*Mosakme.*
Elendig,	*Namtzvara.*
Een Kameel;	*Aklemi.*
Geen;	*Mitgasi.*
Een Oven;	*Turne.*
Een Klok,	*Ziri.*
Klok-luider;	*Samreklo.*
Verheiligen,	*Vakanonep.*
Een Touw;	*Konamli.*
Een Schip;	*Chomalti.*
Vuur-stooker,	*Menachsire.*
Brand-kool,	*Nachsiri.*
Het Hart;	*Kuli.*
Ik wachte,	*Vilotinep.*
Een Noot,	*Nikovi.*
Beaquaem,	*Tzinti.*
Sleutels;	*Lusimari.*
Wilgeboom,	*Hatzali.*
Eikenboom,	*Tzapli.*
Een Stad;	*Tziche.*
Verrader,	*Mzrachi.*

Ik legge,	*Tzevar.*
Hellen,	*Tautagma.*
Gelijk als,	*Rohora.*
Vervloekinge,	*Ristucha.*
Ik vervloeke,	*Kavristchep.*
Lijst of Register,	*Tantari.*
Wy komen af,	*Tzamova.*
Aftret,	*Tantagma.*
Verbetering,	*Camarte.*
Pissing,	*Pseli.*
Om laeg,	*Tapli.*
Een Kroes,	*Piala.*

Een volpryzing,	*Nepa.*
Een Slot;	*Silamandro.*
Warmte,	*Sistzche.*
Winst,	*Savna.*
Koorn-schuur,	*Samolero.*
Eidele eer,	*Parisepel.*
Doorgravinge,	*Sererva.*
Gehoorende,	*Kurumsak.*
Woekenaer,	*Sovneli.*
Duivels hooft,	*Tansachuran.*
Aenporder,	*Mepostane.*
Een Wyngaert,	*Venachi.*
Een groote Zeevisch,	*Teozi.*
Een Richtsnoer,	*Aconri.*
Hoorens,	*Rca.*
Ik Eere,	*Taasche.*
Een Hooft;	*Tavi.*
Werk,	*Tpostani.*
Gevaer,	*Setzuchepa.*
Zijn gevoeg doen,	*Miva.*
Geschrei,	*Tirili.*
Ik gae;	*Kavakovep.*
Een Sleutel;	*Klyte.*
Een Dief,	*Kurti.*
De Buik;	*Mutzeli.*
Ik zie aen;	*Chetan.*
Rood;	*Tziteli.*
Straffinge.	*Tzotzocheti.*
Een Zuil,	*Sveto.*
Luts of knoop aen een Kleed,	*Gili.*
Ik slaep,	*Vitzine.*
Ik Heilige,	*Vaziarep.*
Een Been;	*Tvali.*

Zwemming,	*Surk.*
Verdeiling,	*Tzera.*
Een Knoop,	*Secruli.*
Kort;	*Mokle.*
Een Lans,	*Supi.*
Een Pen,	*Kalimi.*
Een Maegt;	*Koko.*
Een Jong-man,	*Pitzo.*
Verwaerdigen,	*Momzanti.*
Arbeid,	*Kazartze.*
Menschen drek,	*Nechu.*
Een vet Mensch,	*Kuavi.*
Een Lichaam;	*Tani.*
Een Zeef,	*Satzeri.*
Waerelds,	*Eris.*
De Waereld;	*Kogana.*
Ik voere,	*Zitan.*
Een Ouartel,	*Tzgeri.*
Geluit,	*Anzanta.*
Een Boon,	*Tzertzu.*
Het Tolhuis,	*Pazi.*
Ik ruste,	*Movigale.*
Kreupel,	*Kotzki.*
Doof,	*Ugro.*
Ledig,	*Putzi.*
Hy scheid iets,	*Moftzar.*
Ik roepe,	*Tavitzachep.*
Wyn;	*Gvino.*
Vermenging,	*Kunepe.*
Ik houde,	*Tavitzire,*
Vleesch;	*Chortzi.*
Een bedde,	*Satzoli.*
Ik ophange,	*Tzavartepi.*
Een Rechter,	*Mosamartle.*
Koorn-schuur,	*Kcheri.*

Ik heb gezondigt,	*Setzote.*
Kout,	*Tziroa.*
Look,	*Chachvi.*
Ik kloppe,	*Tzema.*
Bedekt of geheim,	*Tzumat.*
Verbergt,	*Taonmale.*
Een Kam,	*Savirtchali.*
Ik kamme,	*Taivartchep.*
Persik Appel;	*Pia.*
De Jacht,	*Sanatiro.*
Hars,	*Traki.*
Een vloey;	*Gogo.*
Omheining,	*Tasanagany.*
De zyde,	*Metzepari.*
Een Kan,	*Kisa.*
Een Haes;	*Nurtguli.*
Olie;	*Zetti.*
Een Meir;	*Orme.*
Aenspraek,	*Chma.*
De Lippe;	*Suki.*
Ik spreek,	*Ketge.*
De Kerk-dienst,	*Tzirva.*
Een, dood Lijk,	*Ratzili.*
Ik vryve,	*Tavatnep.*
Een Bekken,	*Tasti.*
Een Leeuw;	*Lomi.*
Een Moeras,	*Mintori.*
Ik eindige,	*Tzota.*
Hooft-haair;	*Kua.*
Steende water;	*Ttpa.*
Lywaet,	*Kanapi.*
Reden,	*Aggarisi.*
Een woord,	*Sitga.*
Ik wassche,	*Vetzom.*
Ik worde gewasschen,	*Vapanep.*

Een Blom,	*Govili.*
Een Wolf;	*Mneli.*
Ik worde bedroeft,	*Mepralepa.*
Zotlijk,	*Semtztary.*
Een Kok,	*Zareuli.*
Een Tovenaar,	*Kutiani.*
Ik besmette,	*Tzavatzo.*
Ik hebbe geen Haair,	*Visuglap.*
Te gelijk,	*Ertat.*
Vergadert,	*Mokripe.*
Ik bevlytige,	*Vistzavle.*
Metgezel,	*Motzape.*
Zalig,	*Natars.*
Lang,	*Kotzeli.*
Ver af,	*Sori.*
Goud;	*Okro of Sugli.*

Ink,	*Tma of Melani.*
Huis-houster,	*Pepia.*
Moeder;	*Teta.*
Een Handschoen,	*Sachelo.*
Padde-stoel,	*Soko.*
Aankondiger,	*Macharepelo.*
Hals-dekzel,	*Sistauli.*
Een Paerl,	*Mnekaliti.*
Een getuige,	*Motzam.*
Een beuzelaar,	*Chumari.*
Een Oog;	*Tvali.*
Wreed, Bloed-gierig,	*Sischliani.*
Zwart;	*Sanvi.*
Een Mes,	*Tana.*
De Vuist,	*Mterepi.*
Groot;	*Titat.*
Ik worde dronken	*Memtralopa.*
Ik deile,	*Kagopep.*
Verdeiling,	*Katenta.*
Binnen,	*Sieni.*
Te midden,	*Tzeli.*
Middag;	*Svatge.*
Vervorming,	*Perisvalop.*
Zyde;	*Aprusum.*
Met U,	*Sentana.*
Ik meete,	*Tatvalep.*
Een Maend;	*Tve.*
De Neus;	*Tchuri.*
Klein;	*Patara.*
Een Appel;	*Vilaparakop.*
Loot;	*Tgunia.*
Teen Monnik,	*Marto.*
Een Muil,	*Tzori.*

Knevels,	*Lvasi.*
Most,	*Matzari.*
Een Vlieg;	*Puzi.*
Een Molen,	*Tziskuli.*
Een Baer-moeder;	*Muteli.*
Ik bidde;	*Kakzartos.*
Een Jongeling,	*Gmartzuli* of *Metzipuli.*
Een Doode;	*Mktari.*
Water;	*Tznali.*
De Nieren;	*Tzatza.*
Ik vaste,	*Vimarchep.*
Vastinge,	*Marucha.*
Ik spoele af,	*Taupane.*
Overwinning	*Tastza.*
De Nacht;	*Gami.*
Een Bruid,	*Rzali.*
Ik slaep,	*Metzenepe.*
Een Nagel,	*Neki.*
Een Wet,	*Kanoni.*
Verstand,	*Picri.*
Nu,	*Atzna.*
Ik koope in,	*Karvigite.*
Een vreemt Mensch,	*Utzchokatzi.*
Een bekende,	*Kamchmari.*
Ik ontdekke,	*Kartauchonrep.*
Ik raeke aen,	*Melchine.*
Ik verteere,	*Tanchartzip.*
Ik zende in ballingschap,	*Kartakarku.*
Hout;	*Sesa.*
Ik verwekke,	*Kavakutze.*
Een Scheer-mes,	*Samartipeli.*
Ik schrape,	*Mopartzan.*
Ik legge uit,	*Mopchep.*
Een Huis,	*Ouxli.*
Geheel,	*Soola.*

Alle,	*Kvele.*
Laken,	*Sultzota.*
Snachts,	*Golgami.*
De Herzenen,	*Tviga.*
Het is gelijk,	*Kavs.*
Ik bekenne,	*Agugiarep.*
De slaep,	*Sizmari.*
Een naem,	*Sachela.*
Edik;	*Tzmari.*
Op de Markt,	*Karet.*
Van achteren,	*Ukana.*
Wie,	*Romeli.*
Waer,	*Sata.*
Een Berg;	*Zami of Mta.*
Gramschap,	*Rischa.*
Een Schouwspel,	*Chilva.*
Eetlust,	*Mtoma.*
Een Hen;	*Katami.*
Een ronde Schyf,	*Opoli.*
Manlijk Teel-lit;	*Ggorepi.*
Zoo menigmael,	*Ramtenitzer.*
Hoe veel,	*Ramteni.*
Wal,	*Rametu.*
Bereit,	*Mzata.*
Den Hemel;	*Tsisata.*
Een Oog;	*Tvali.*
De Tanden,	*Kpicheti.*
Een Slang,	*Koveli.*
Een Vuur;	*Ekidna.*
Neen,	*Ara.*
't Gezicht,	*Peri.*
Ik gae,	*Tzaval.*
Ys;	*Givna.*
Een Spel,	*Tamasi.*
Een Veld;	*Pitzi.*

Ik worstele,	*Seitzite.*
Oud,	*Tzveli.*
Wederom,	*Kitev.*
Een stok,	*Pilo.*
Lywaet;	*Samoseli.*
Pest-ziekte,	*Szami.*
Alles,	*Gvelta.*
Ik Trouwe,	*Sertav.*
Een geestelijke Dogter.	*Chutzitzoli.*
Een Priester,	*Chutzesi.*
Muilen,	*Masaia.*
Het Paradys,	*Samotche.*
Bovelen,	*Samoutvali.*
Een Venster;	*Tagtza.*

Ik vrage,	*Kvechotze.*
Een verdichtzel,	*Zgapar.*
Wonderlijk,	*Utzcho.*
Vertroosting,	*Nolcesinitzemli.*
Stoutheit,	*Katnierepa.*
Maegdom,	*Kartzulopa.*
Zuiver,	*Kartzmintuli.*
Vader;	*Mamepo.*
Vertrapt,	*Tasmuli.*
Ik worde dik,	*Kasuctepi.*
Ik reine,	*Tzamochtepi.*
Ik verstae,	*Mesmes.*
Ik hongere,	*Msia.*
Over,	*Kagma.*
Een Patrys Vogel,	*Kakapi.*
Priester,	*Papa.*
Overtollig,	*Pevri.*
Hovaerdig,	*Ampertuani.*
Ik ontfange,	*Avige.*
Het voorlede Jaer,	*Sarsan.*
Ik onderssae,	*Katzete.*
Verdraeit,	*Kaprina.*
Een Haen;	*Kamali.*
Een Steen;	*Kua.*
Een Kasuffel,	*Olari.*
Ik valle,	*Tavtzi.*
Een Put;	*Tza.*
Ik gae,	*Tzavil.*
Kley,	*Talachi.*
Een loop,	*Arpili.*
Ik smoor,	*Taitziro.*
Een Elle,	*Atli.*
Ik roove,	*Tavitzi.*

Naerstig,	*Martzoni.*
Een Kan;	*Kuenri.*
Droevig,	*Kotzinili.*
Ik bedroeve,	*Mzari.*
Drank;	*Sasmaeli.*
Ik drinke,	*Suam.*
Ik geloof,	*Tzams.*
Getrouw,	*Erthuli.*
Geloof,	*Rtzulu.*
Een Schepzel;	*Tampitapi.*
De zyde,	*Parto.*
Breeder,	*Pevrat.*
Een t' zamenvoeging,	*Tatznili.*
Ik ontbinde,	*Kaatavo.*
Ontbonden,	*Katavepuli.*
Ryk,	*Penrimkonesi.*
Ik wurge,	*Tavartzo.*
Een Voet;	*Pechi.*
Een Herder,	*Metzuchari.*
Wie,	*Vina.*
Een Hemt;	*Periggi.*
Oorlog,	*Sepma.*
Quaed;	*Porotis.*
Arbeid,	*Mthivali.*
Ik Hoerere,	*Movtgin.*
Vuil, Morzig,	*Motgnuli.*
Ik worde rood,	*Tziteli.*
Hoe veel,	*Ramteni.*
Ik wandele,	*Viarepi.*
De Deur,	*Kari.*
Klootzak,	*Tzurtani.*
Een wind;	*Kvutzi.*
Verkoopinge,	*Kangiti.*
Een Vogel;	*Tziti.*
Waer,	*Sat.*

Een Hoer,	*Prachi* of *Pozi.*
Een Koopman,	*Vitzari.*
Een zaek,	*Sakoneli.*
Handelbaer,	*Tzgopili.*
Groen;	*Tzvani.*
Ontsteking,	*Kassivepa.*
Schapen;	*Tzuchari.*
Voornamentlijk,	*Tzina.*
Eerder,	*Utzin.*
Gebeden,	*Lotzva.*
Ik roepe, of noeme,	*Pitizop.*
Ik bidde aen,	*Tagonitzem.*
Bevolen,	*Mpzanepi.*
Aenzicht,	*Sachi.*
Aenbieding,	*Sepisgver.*
Propheet,	*Tzinassarmetgelo.*
Ik achtervolge,	*Moutziep.*
De eerste,	*Pirveli.*
Arm,	*Ganpi.*
Dikmael,	*Chsirat.*
Een Toorn,	*Koski.*
Afgeleeft,	*Kalavani.*
Ik steeke aen,	*Kavatzchelep.*
Nieuwe Vrucht,	*Chili.*
Een Roede,	*Tzo.*
Ik slae,	*Tavchiep.*
Een Wortel;	*Tziri.*
Een Erwete,	*Mochonta.*
Een Roos,	*Vartin.*
Radys,	*Polokin.*
Laken,	*Tzochin.*
Granaet-appel,	*Protzeule.*
Ik snork,	*Kantzanrep.*
Heilige dag,	*Sapati.*
Pyl;	*Isari.*

Een Boog;	*Sulti.*
Een zaksken,	*Tomara.*
Het Toom,	*Aguri* of *Unakir.*
Een Plank,	*Pitzar.*
Vuiligheit,	*Talpepi.*
Zalpeter,	*Sapun.*
Ik blusse uit,	*Taipsep.*
Ik Speele,	*Tvare.*
Een Kasjen, of Koffertjen,	*Kolopi.*
Een Boog;	*Zintugi.*
Een Teeken,	*Usani.*
Yzer;	*Rkina.*
Een Rug;	*Ate.*
Naby,	*Achlo.*
Terwe;	*Chorpali.*

Brood,	*Puri.*
Zwygt,	*Tatzumti* of *Sule.*
Een Trap,	*Kipe.*
Een opening,	*Kachetka.*
Een Egel,	*Tzapga.*
Menschen drek,	*Tzigneri.*
Paerde mest,	*Nechvi.*
Alleen,	*Skafi.*
Ik graeve,	*Mopchari.*
Ik dekke,	*Tanchure.*
Een Dak;	*Sachuran.*
Een Boor,	*Etzo.*
Een Schaduwe;	*Tztili.*
Een Gevangen,	*Tuge.*
Een Touw;	*Sapeli.*
Een School,	*Sastzavcho.*
Duisternis;	*Gami.*
Ik doode,	*Moklan.*
Een Worm;	*Tzia.*
Een Sweep,	*Piri.*
Een Hond;	*Zagli.*
Een Degen,	*Chmali.*
Zaed;	*Dcoli.*
Breukachtig,	*Pusiani.*
Zuiver;	*Katzmintili.*
Een Huis;	*Sachli.*
Een Breuk,	*Tzveti.*
Een Kruis,	*Tzvari.*
Nat,	*Kasrili.*
Eng,	*Vitzro.*
Ik stae,	*Tkavar.*
Ik zende,	*Kaukanne.*
Gezonden,	*Kakzanili.*

Ik bevestige,	*Tatzertep.*
Vast,	*Kamakripuli.*
Gekroont,	*Kirkunosani.*
De Mond;	*Piri.*
Een Weg;	*Kza.*
De Straet;	*Lipi.*
Een Neef,	*Kanagopi.*
Onwetenheit,	*Sentopa.*
Een Vyge-boom;	*Legovi.*
Een Metgezel;	*Amchanki.*
Ik trekke,	*Katzem.*
Slae dood;	*Moukte.*
Een Spons.	*Gurpeli.*
Ik veege af,	*Mochotzo.*
Versche Eyeren;	*Erpokvertzchi.*
Ik scheure,	*Tavape.*
Het is genoeg,	*Egopa.*
Behouden,	*Tzchonta.*
Geheel;	*Sula.*
Zaligmaker;	*Matchoari.*
Orde,	*Tzesi.*
Vraeg,	*Tila.*
Een Graf,	*Saplavi.*
Volmaekt,	*Katavepuli.*
De veertigste,	*Marchva.*
Een Konst,	*Sachelo.*
Een Snyder,	*Memasae.*
Ik spotte,	*Vilagpop.*
Spotternye,	*Lagapi.*
Gebroken,	*Katechili.*
Veilig,	*Tzuli.*
Een Pot,	*Ktzopi.*
Een Ketel,	*Tzintzari.*
Een Pan,	*Tapa.*
Eer,	*Pasi.*

Een Schuddinge,	*Tapertge.*
Ik schiet met Pylen.	*Taperte.*
Plaetzelijk,	*Sepluli.*
Zoo veel mael,	*Amtenitzer.*
Het Turksche Ryk,	*Sitatro.*
Beschietinge,	*Simgari.*
Groot;	*Titi.*
Een Tafel,	*Trapezi.*
Zot,	*Kiozi.*
Loopt,	*Irpine.*
Drieheit,	*Simepa.*
Ik verslijte of vryve,	*Kalese.*
Ik keerti wederom,	*Mopruntepi.*
Ik gae rondsom,	*Koprunte.*
Een gat,	*Nachroti.*
Aengenaem,	*Achali.*
Ik worde gesmaed,	*Vaninep.*
Heil,	*Simteche.*
Een Zoon;	*Suli.*
Ik kan,	*Gonimaks.*
Ik trede,	*Tzava.*
Een Knecht,	*Sachuri.*
Daer na,	*Merme.*
Ik weve,	*Moxan.*
Hoog,	*Magla.*
Verhooging,	*Amaglepa.*
Onder,	*Taplitam.*
Een zaek;	*Sakme.*
Eetbaer,	*Tzameli.*
Een Dis-gerecht,	*Satzamati.*
Het schynt,	*Chaetauv.*
Linze,	*Sespi.*
Vergift,	*Schami.*
Ik worde gekleed,	*Tzeitzi.*
Ik vliede,	*Kaespara.*

Mes-schede,	*Karkasi.*
Vriendschap,	*Monsaipopa.*
Ik veege af,	*Masisep.*
Ik Vreeze,	*Sisi.*
Luchts gestaltenis,	*Gela.*
Ik zwelle,	*Taperuli.*
Voorzichtig,	*Tzkonianat.*
Wynbraeuwen,	*Tzarpi.*
Dun,	*Gepia.*
Vluchteling,	*Kaparuli.*
Ik beware,	*Sevirach.*
Een Kus,	*Kotzna.*
Een Blad,	*Mokepini.*
Ik blaeze,	*Peraus.*
Een Nest,	*Pute.*

Ik roepe,	*Taitzachep.*
Het Licht;	*Niteli.*
Vuur;	*Tzeschili.*
Ik verlichte,	*Vinatlep.*
Overgooten,	*Takarkuli.*
Ik groete,	*Mokitucha.*
Ik ben blijde,	*Kabuchir.*
Verwoest,	*Taxeuli.*
Ik zoeke,	*Vetzep.*
Keyen aen den Oever,	*Mekuape.*
Kooper;	*Spilentzi.*
Van Kooper gemaekt,	*Kuapi.*
Onderste,	*Tapali.*
Ik vergae,	*Tavkarkiepi.*
Ik schenke,	*Vitzukep.*
Een dronkaerd,	*Molchine.*
Beloop,	*Chazi.*
Lippen,	*Tutzi.*
Winter,	*Zamtari.*
Een Weduwe,	*Ukmro.*
Een Hand;	*Cheri.*
Een Gans;	*Pati.*
Hoozen,	*Chelsachos.*
Gistere,	*Kusin.*
Sneeuw;	*Tovli.*
Versch,	*Motpile.*
Zoeter,	*Megori.*
Ik vertoorne,	*Katzavrepi.*
Dik,	*Mschuli.*
Verhooging,	*Vitamasep.*
Gezelschap,	*Mazgari.*
Gekookt,	*Mtugare.*
Gras;	*Tiva.*

Hooy;	*Metzirepa.*
Schuld;	*Valis.*
Een Jaer;	*Tzelotzati.*
Goud;	*Okro.*
Verguld,	*Mogitluli.*
Goud-smid,	*Okrosmizetelo.*
Een uitgieting,	*Tzkarat.*
Giet,	*Taasche.*
De grond,	*Mitza.*
Ik verkeere,	*Tavatnop.*
Een Stad;	*Sopeli.*
Een Kamp Lands;	*Gana.*
Ik scheide, of verdeile,	*Kagopep.*
Een Tang,	*Kokrati.*
Zanger,	*Kalopeli.*
Een Visscher,	*Metenti.*
Een Visch;	*Tevzi.*
Een Logen,	*Tguli.*
Een Vlo;	*Magali*, of *Rtzigili.*
Ik raeke aen,	*Vitchuep*,
Gekookt;	*Semtzvir.*
Een Luis;	*Tichi.*
De Ziele;	*Suli.*
Kout;	*Krili.*
Brood;	*Puri.*
Een Puist	*Muni.*
Een Vuur;	*Zami.*
Een Uurwerk,	*Zamni:*
Gelijk als,	*Rokora.*
Tot hier toe,	*Akamti.*
Het helpt,	*Arkepo.*

Namen der getallen.

Een,	*Erti.*

Twee,	*Orti.*
Drie,	*Sami,*
Vier,	*Otchi.*
Vyf,	*Chuti.*
Zes,	*Euxi.*
Zeven,	*Suti.*
Acht,	*Rvi.*
Negen,	*Tzchra.*
Tien,	*Ati.*
Elf,	*Tertmeti.*
Twaelf,	*Tormeti.*
Dertien,	*Tzameti.*
Veertien,	*Totchmati.*
Vyftien,	*Tchutmeti.*
Zestien,	*Texumet.*
Zeventien,	*Tzutmeti.*
Actien,	*Trvbameti.*
Negentien,	*Tzchrameti.*
Twintig,	*Otzi.*
Dertig,	*Otzitaati.*
Veertig,	*Ormotzi.*
Vyftig,	*Ormostavti.*
Zestig,	*Samotzi.*
Zeventig;	*Samostaati.*
Tachentig,	*Otchmotzi.*
Negentig,	*Otchmostavti.*
Honderd,	*Asi.*
Twee honderd,	*Orasi.*
Drie honderd,	*Samasi.*
Vier honderd,	*Otchasi.*
Vyf honderd,	*Chotasi.*
Zeven honderd,	*Sutasi.*
Acht honderd,	*Rviasi.*
Negen honderd,	*Tzchraasi.*
Duizend,	*Atasi.*

Namen der maenden.

Maert,	*Marti.*
April,	*Aprili.*
Mey,	*Maisi.*

Juny,	*Unisi.*
July,	*Ulisi.*
Augustus,	*Augustosi.*
September	*Sektemper.*
October,	*Octemper.*
November,	*Noeper.*
December	*Tectemper.*
January,	*Januar.*
February,	*Tepervar.*

Bericht,
Nopende de Georgianen, *daer onder begrepen de* Mengrelers, *beneffens de verdeilinge hunner Landschappen, zoo my, in 't Jaer zestien honderd vier en tachentig, uit* Konstantinopolen *is toegezonden.*

DE *Georgianen* zijn verdeelt (volgens dit bericht) in vyf Landschappen; als *Mingrellia, Gouria, Imerelia, Cartlen*, en *Kaketen.*

1 *Mingrellia*, is althans beheerscht van *Leon Badoni.*
2 *Gouria*, word bestierd van *Simeon.*
3 *Imerelia*, word bestierd van Meppe, of Prins *Georgio.*
4 *Cartlen*, } worden beheerscht door *Teimouras.*
5 *Kaketen*, } worden beheerscht door *Teimouras.*

Leon Badoni heeft den Prins van *Cartlen*, genaemt *Luarzaf*, verjaegt, wiens Zuster *Teimouras* heeft getrouwt.

De Konink van Persien hadde de Landschappen van *Cartlen* ingenomen, en *Luarzaf* gevangen gezet, de welke zonder Kinderen overleden zijnde, heeft *Teimouras*, het Land den Persianen weder afgenomen.

Teimouras, en *Luarzaf*, zijn van't geslacht der Pancratianen.

Leon Badoni, is van den Huize der Tatianen.

Georgio, is van geslacht de oude Meppen.

Simeon, is van 't geslachte der Kuriellen.

Mingrellia, Gouria, Imerelia, zijn onder de bescherming der Turken, en betalen Schatting in Was, en Linnen, van weinig waerde.

Cartlen, en *Kaketen*, stonden wel eer (zegt dit bericht) onder den Persiaen: en alle drie of vier Jaren quamen 'er Gezanten uit Persien, en de Princen van dat Land zonden eenige Jongetjes en Dochtertjes, tot Schatting na Persien.

De Konink van Persien zond haer daer tegens giften van Zadels, Toomen, Tenten, Kleeren, en Paerden: maer tegenwoordig voerd *Teimouras* zomtyds oorlog tegens de Persianen.

Zy zijn al te zamen van de Grieksche Godsdienst, en hebben een Tale, die men de *Iversche* noemt, van 't Land dat eertyds *Iveria* genaemt wierde. Die van *Mingrellia* hebben een Tale, een weinig van de zelve verschillende.

Zy waren van ouds onder de Patriarchen van *Antiochia.* Tegenwoordig hebben ze zich van malkander gescheiden, en hebben een Aerds-bisschop, die gemaekt word van alle de Bisschoppen, dezer vyf Land-schappen, die het Hooft is, en als haer Patriarch, gelijk de Aerds-bisschop van *Cypren*, en word bygenaemt *Catholicus*.

Mingrellia of *Mengrelia*, is de magtigste van de vyf Landschappen, en kan veertig duizend Man in 't Veld brengen; *Gouria* twaelf duizend; *Imeria* of *Imerelia* twintig duizend; *Cartlen* twaelf duizend; en *Kaketen* zes duizend.

Teimouras kan 's Jaers inkomen hebben duizend pakken Zyde.

Cartlen heeft eenig inkomen van Zout uit het gebergte.

Gouria is arm, insgelijks *Imerelia*, en heeft weinig inkomst, en doet ook weinig onkosten. d'Onderdanen zijn ten kryg gehouden op te trekken, mids zich zelven, of hun eigen Land, alleen te beschermen. Hun wapens zijn Degens, Lancien, en Boogen; zy gebruiken Pantzers, hebbende geene Roers noch Geschut; als alleen *Teimouras* heeft eenige weinige Schutters, maer meer om daer mede te pronken, als anders zich daer van te bedienen. Zy zijn goede Zoldaten; dragen een hoorn vol zwart vergift, daerze haer Pylen mede bestryken, die doodelijk zijn, hoe klein de wonde ook is. De Pylen zijn groot; de Boogen drie vingers breed, op de Turksche wyze.

De *Mingrelliers, Gouriellen*, en *Imerellen*, zijn meesten deels Voet-volk: hun Land is bergachtig.

De *Cartlinen*, en *Kaketinen*, zijn meest Ruiters, hun Land is plat en effen.

Volgt een verdeiling van *Georgia*, zoo my van een Wester-Christen, die zich een wyl aldaer, in den Jare zestien honderd zes en zeven en tacnentig, had opgehouden, toegezonden is: waer by het zelve in drie deelen is verdeelt, zoo dat het schynt deze Landen zomtyds, noopende de verdeilinge, verandering onderhoorig zijn, ter behagen van den geenen die de Heerschappye voert, of wel na het begrip der Schryvers, en Reizigers.

		{1 *Emeretti* eigentlijk genomen, 't welk deze Steden heeft,	{*Kutai*, de Hooft-stad;
			{*Eskender*;
			{*Savasso Pelli*;
			{*Tsch-Hari*;
	{1 *Emeretti*, dat onder zich heeft vier gewesten,		*Kekugite*, en verscheidene anderen, welke door den oorlog zijn bedorven.
		{2 *Mengrelia*, waer van de Hooft-stad is genaemt *Ruchi.*	
		{3 *Audichi*, waer van de Hooft-stad is geheten *Sugdidi.*	
Georgia of *Oud Iberia*, anders *Grusinia* genaemt, word, op Georgiesch, *Sacartueli* genaemt, is verdeilt in drie Landschappen of Vorstendommen.		{4 *Gariel*, of *Guriel*, en heeft tot zijn Hooft-stad *Auzourgetti*; en dit alles is nu onder den Grooten Turk.	
	{2 *Kartueli*, 't geen onder zich heeft,	{1 *Kartueli* eigentlijk genaemt, waer van de Steden zijn,	{*Tewlis*, de Hooft-stad.
			{*Gauri*, en andere kleine Steden: dit is onder den Pers.
		{2 *Satabago*, waer van de Steden deze zijn, behorende aen den Turk,	{*Agalthicha.*
			{*Oltisii.*
			{*Atskweri.*

{*Artasi.*

{3 *Laurai.*

{4 *Sonkwiti.*

{3 *Gaketti*, behoorende aen den Pers, en zijn de voornaemste Steden daer van,

{*Gremia*, de Hooft-stad.

{*Pasari.*

{*Karagatsch.*

{*Chekiti.*

Van *Georgia* spreekt den Baron *Majerberg* in zijne Moskovische Reis-beschryving, op dezen zin.

Iveria of *Iberia*, dat *Georgia*, of, op Turks, *Gurgistania* genaemt word, legt bewesten *Mengrelia,* oulinks *Colchis* geheten; beoosten *Sirvania*, van ouds *Media Atropatia*; benoorden het Kaukasesche gebergte, en 't oud *Albania*, nu by de Cirkassen bewoont; ten Zuiden aen *Groot Armenie* of *Turcomania.*

In deze Landschappen hebben van ouds, en byzonder omtrent het Jaer twaelf honderd veertig, veele Christen-koninkskens geheerscht, doch zijn met de Eutichsche Ketterye besmet geworden, welke maer een natuur in den Zaligmaker *Jesus Christus* steld. In de voorgaende Eeuwe, wanneer de Perzen en Turken fcherpe kryg tegen malkander voerden, zijn zy gescheurd geworden; veele kleesden den Turk, en noch meer den Pers, dien zy Schatting betaelden, aen: en om te aengenamer den geenen te zijn, wien zy gehoorzaemden, en daer zy onder schoolen, hebben veele van hun het Christendom verlochent, en het Mahometaensdom aengehangen, zoo dat 'er heden naeuwlijks een e Vorst aldaer gevonden word, welke de Christelijke Godsdienst belijd.

Behalven de Steden *Gori*, *Grim*, *Caiham*, *Somka*, bezaten zy *Tiflis,* van ouds

Jur, daer de Rivier *Cirus* langs loopt; welke, schietende uit het Armenische gebergte, geheel *Georgia* en *Sirvania* doorsnyd; vallende by de Stad *Ciavat*, in de *Araxes,* en zoo in 't Kaspische Meir. De Moskoviten noemen deze Vorsten *Cartalinische* en *Grusinische Tzaeren.* Zy zijn meest onder de gehoorzaemheit der Perzen; slaende ook met zijn Teeken of Wapen de Munt: hebben onlanks veel wederwaerdigheden van den zelven uitgestaen, zoo dat zy hulp van hunne Tzaerfche Majesteiten verzochten; welke ook op haer verzoek, en in haer voordeel, een Gezantschap na Persien hebben gezonden, waer door het Persiaensche Jok eeniger maten is verzacht.

In 't Jaer zestien honderd vier en vyftig heeft de Pers hen de Koemikken, die woonachtig zijn tusschen haer en *Media Atropatia*, herkomstig van de Oevers der zwarte Zee, op 't lijf geschud, die haer jammerlijk hebben verwoest: wes *David Temrasciowick*, die toen daer noch als Christen Vorst heerschte, zijn Zoon *Nicolaes* na *Moskou*, om hulp tegen Persien, schikte, aen *Tzaer Alexei Michailowits:* deze omhelsde het Russche Geloof. Zijn Tzaersche Majesteit zond dan veele Priesters derwaerts, om aldaer het Christen Geloof te styven; doch de Pers viel in 't Land, en kreeg *Alexander* gevangen, Broeder van *David,* die, na *Davids* dood, terwyl *Nicolaes* afweezig was, het bestier der heersching in handen had gekregen; sluitende den anderen uit het gebied; welke, zoo gezegt word, zich noch heden in[*] *Terki* zoude ophouden. Deze Vorsten geven voor, zich uit stam van Konink *David* te zijn gesprooten. Dus verre uit *Majerberg.*

[*]Namentlijk, ter tyd als de Keizerlijke Gezant Majerberg in Moskou was, op't Jaer zestien honderd een en zestig

De Fransche Land-beschryver *Martini*, teld voor Georgische Steden, *Cori, Scander*, en *Glisca:* en dit, zegt hy, is het *Oude Iberia.*

De Georgianen korten hun haair tot aen de ooren: scheeren den baerd niet, maer snyden 't haair met schaeren af. Hebben geen gedrukte Boeken; doch wel eenige geschrevene Oudvaders, den Bybel en Verhael-schriften van hun Land. Haer leven is op de Persiaensche wys, zoo als ook bykans[+] hun Huizen zijn. Zijn yverig on overgeloovig in hun Godsdienst: groot van gestalte, wel gemaekt, en met Arends-neuzen. Zy hebben driederlei[§] Alphabet, groot, klein, en middelbaer; doch alle van byzondere gedaente der Letteren, die malkander gansch niet gelijken: ieder Alphabet heeft in de dertig Letterren.

[+]Martini.

[§]Het is wel waer dat 'er onderscheidene Alphabetten zyn; edoch 't geene boven is vertoont, meest altoos by hun word gebruikt.

Deze Volken hellen zeer licht aen het Mahometaensdom, om dat zy een gevoelen hebben, in 't gemoet, hun Geloof te konnen, en vermogen te behouden, of schoon zy uiterlijk dat van Mahomet aenhangen.

Garcias de Silva Figueroa zegt, dat in zijn tyd, te weten, in 't Jaer zestien honderd twintig, als hy te *Schiras* in Persien was, daer zag gevangen brengen *Begun*, Princesse of Koningin van *Oost-Georgie* of *Gurgistan*, dat het oude Asische *Albania* is: beneffens deze had *Schach Abas* twintig duizend Menschen uit *Georgie*, alle Christenen, in gevankenis weg gevoert; die, voor 't meerendeel, naderhand tot Slaven zijn gemaekt, en hun Geloof hebben verzaekt. Beneffens haer, had dees Persischen Konink twee Jongetjes, van acht of negen Jaer, mede betrapt, en vervoert, 't geene hare Kinds Kinderen waren, en Zoonen van *Tamaras*, of *Teimouras*, heerschende Georgiaensch Vorst in *Cartlen* en *Kaketen*, die het ontsnapt was.

Deze Georgianen wierden, behalven dat veele tot Slaven zijn gemaekt, alom in de Landschappen van Persien verstrooit en geplant; gelijk tot *Mahin*, daer een sterke Volk-planting van hen neder wierd gezet, die zeer armelijk leefden. Onder deze vond

men mede een groot getal Cirkassische[+] Christenen, die, om den Burgerlijken twist te huis te myden, en zich aen geene partyschap willende binden, op de grenzen van *Georgia*, dicht aen Persien gelegen, hadden neder gezet; van waer zy vervoert wierden met de Georgianen boven gemelt, na dat haer land door *Schach Abas* was verdelgt. Dus ver uit *Figueroa.*

Onder de naem van *Georgia,* by veele zieden Schryvers en Volken, *Mengrelia* meden word begrepen, en zulks geacht daer van een afdeiling te zijn, zoo als het ook waerlijk al van ouds een Landschap is geweest: gelijk by het bovenstaende Konstantinopolitaensche bericht mede is te zien.

De Persianen, om de Vorsten in *Georgia* aen hun verbonden te houden, vereeren die met Eer-ampten, tot *Ispahan,* daer groot genot van komt, die zy door anderen laten bedienen.

Uit *Gamron* in Persien word my het volgende, aengaende deze Volken bericht.

Het Ryk of Landschap van *Georgia* begrypt verscheide Vorstendommen, elk op zijn zelven staende, maer nu al voor veele Jaren ten meerendeele onder den Konink van Persie gebragt, van de welke ik verscheide Princen en Edelen aen 't Hof in *Ispahan* heb ontmoet, zijnde Christenen; en zoo zijn mede die van *Mengrale,* hun eigen Meester, doch kort voor mijn vertrek van *Ispahan*, had den Konink een

[+]De Cirkassen die Christenen zijn, woonen 't naest aen de zwarte Zee, maer zijn nu zoo verflaeuwt in 't geloof, dat men daer van naeuwlijks overblijfzelen ziet, en niets als eenige uiterlijkheden.

der Princen van die Natie met krygsmagt derwaerts gezonden, om dat Landschap mede onder zijne Heerschappye te brengen. 't Gevolg leere den tyd.

Gamron den eersten Mei, **1690.**

Della Valle zegt, in zijn Reis-beschryving, dat de Georgianen, die eertyds alle Christenen zijn geweest, nu, voor een groot gedeelte, het Mahometaensdom hebben aengenomen: dat zy boos en godloos zijn, wellustig, overspeelig, en tot de vuilste zonden zeer genegen; zoo dat hy hare zonden toeschryft, het geweld dat zy geleden hebben, om het Geloof te doen verzaken, en de verwoestinge van hun Landen, en verhuizinge, of vervoeringe hunner perzoonen.

De opgemelte Schryver verhaeld omstandelijk, veel van de Vorsten in *Georgia*, haren toestant, hoe zy verdeelt zijn, in veele Heerschappyen, de zommige onder den Turk, andere onder den Persiaen staen; andere aen beide Schatting gevende, en andere op zich zelfs zijn. Hy spreekt van eenen *Basciaciuk*, dat is, gedekt hooft gezegt, genaemt; wiens Landschap *Imereti* of *Emeretti* was; en wiens Land een gedeelte van *Iberia* of *Colchis* uit maekte.

Hy verhaelt wyders, hoe *Teimouras Chan*, Georgiers Christen-vorst, zich in de bescherming der Turken begaf, alzoo *Schach Abas*, Konink van Persien, zijn Gemalin ten Wyve begeerde; waerom hy hem den oorlog aen dede, zijne Landen verwoeste, en Inwoonders weg voerde, ja Kinderen dede lubben; 't geene alles in zijne tyd, te weten, het twintigste Jaer van deze afgetredene Eeuw is geweest, was gebeurd. En spreekt wyders van de gelegentheit der Georgiers, zoo in 't volgende is te zien.

Op Zondag, den twintigste van Herfstmaend, was een uit de voornaemste der Georgiers, onze vriend, *Mehrab* genaemt, by ons in de Kerk der Barrevoetsche Karmeliten. Deze Edelman had zijn Jeugd over gebragt in de dienst van *Simeon*, Vorst der Georgiers, die te *Konstantinopolen* in de gevankenis stierf, daer de tegenspoeden van zijn Meester hem niet konden bewegen zijn Heer te verlaten. Hy, zedert tot een hooger ouderdom gekomen, behielt altyd de zelfde getrouwheit, en ontrok zich nooit uit de dienst en gehoorzaemheit van de Vorst *Luarzab*, erfgenaem en Kinds Kind van deze *Simeon*, die in Persien gevangen wierd gehouden. Alle de staten van deze Vorst waren toen onder de magt des Koninks van Persien, die in dit Vorstendom een Neef van deze Vorst *Luarzab* had gestelt, niet om het zelfde als Oppervorst te bezitten, maer in staet van *Chan*, en Stedehouder, die hem onderworpen was, gelijk alle de andere *Chans* van Persien. Deze Neef was een Mahometaen, en de Zoon van een Vader, die 't Christelijk Geloof, in 't welk hy opgevoed was, verliet, om de dwalingen van *Mahomet* t'omhelzen: invoegen dat de Landvoogdy van die staet toen in de handen der Mahometanen was, hoewel deze Edelman *Mehrab* altyd met een onbezweke gemoed de Christelijke Godsdienst aenkleefde. Hy was echter wel gezien by de Konink van Persien, die hem in zijn Heerschappy behielt, en ook met gebied in het Leger, over de Christelijke krygsordening der gewesten van *Tefliz* en *Gori*, 't welk zijn geboorteland was. Ik ondervraegde hem naeuw keuriglijk na de zaken der Georgiers; daer op hy my al 't geen openbaerde, dat hy 'er af wist. Ik kreeg ook van hem bericht van de Zoonen van deze andere Vorst der Georgiers, *Teimouras* genaemt, welker staten geheellijk door de Konink van Persien verdelgt wierden, die

hem dwong zijn toevlucht tot de Turken te nemen, de welken hem ontfingen, en zedert een klein stuk Lands, tot zijn onderhouding, aen hem gaven. Maer zijn Moeder, met zijn Kinderen, na Persien getrokken, om van vrede en verdrag te handelen, wierd, tegen het recht der Volken, van den Persiaen gevangen gehouden, zonder dat zy weder na huis mogt keeren. Toen ik in mijn vragen naeuwkeuriglijk voortvoer, bevestigde deze Edelman my een zaek, daer af ik te vooren had hooren spreken, en die waerachtig was, namelijk, dat men de Zoonen *van Teimouras*, die met de Moeder van hem vast gehouden wierden, en in de Stad van *Sciraz*, in Persien waren, door een uitgedrukt bevel des Koninks gelubt had, die, zonder grooter wreedheit aen hen te toonen, (dewyl hy hen niet het leven wilde benemen) zich vernoegde met hen van dit deel des lichaems te berooven, 't welk namaels in de perzonen van hun Nakomelingen, eenig quaed bedenken in hem veroorzaken kon. Een daed, die onder ons wreed en onmenschelijk geacht zou worden; maer die, uit inzichten van staet, by deze Volken toegelaten word. Hy verhaelde ook aen my, dat deze Kinderen, door hun woorden, hun gevoel van dit ongeluk hadden betuigt. Zijn wy dan, zeiden zy, aen 't misdryf schuldig, 't welk onze Vader misschien tegen de Konink van Persien bedreven heeft: maer hun verontschuldigingen en gebeden konden hen piet van dit gewelt

beschuttet. De Moeder van *Teimouras*, die, beneffens veel anderen, te *Sciraz* gevangen wierd gehouden, en die men *Keteuan Dedupal* noemde, dat is, de Koningin *Keteuan*, om dat de Georgiers hun Vorsten met de naem van Koningen eeren, wist noch niet, toen deze Edelman deze dingen aen my vertelde, dat haer Zoons Zoonen gelubt waren, om dat men, schoon zy in een zelfde Stad waren, niet aen hen toe liet by malkander te komen; en boven al hield men deze twee jonge Vorsten uit het gezelfchap, en uit de tegenwoordigheit van hun Groot-moeder, uit vrees van dat deze doorluchtige Vorstin, die met een onverwinnelijke stantvastigheit openbare belijdenis van de Christelijke Godsdienst dede, hen de liefde van 't Geloof hunner Voor-vaders zou poogen te behouden, daer de Konink poogde hen van af te brengen, dewyl hy hen in Mahomets Godsdienst dede opvoeden. Deze Heer zeide wyders tot my, dat de Konink van Persien onlangs twee Zusters van Christelijke Vorsten uitgehuuwt had, de een van *Teimouras*, en de ander van *Luarzab*, na dat hy hen lange tyd in zijn *Haram* had bewaert, van de welken hy d'een besteed had aen de *Chan* van *Ghienge*, diens Land niet verre van *Georgia* af gelegen is, en d'ander aen zeker *Sultan*, die zijn gebied ook daer omtrent had, beide Mahometanen van afkomst. De *Chan* van *Ghienge* was van een oud en zeer Edel geslacht onder de *Chizilbassi*; en *Sultan* van een geslacht, dat zedert korte tyd door des Koninks gunst verheven en groot gemaekt was. Hy zeide ook, dat de Konink van Persien bevolen had, dat alle de Landen, die eertyds aen *Teimouras* behoorden, onder deze beide gedeeld zouden worden; en dat de Georgiers, die in zijn Land woonden, weer derwaerts zouden mogen keeren, het zelven bewoonen, en daer onder de gehoorzaemheit van deze twee Mahometaensche Vorsten leven. De Landen van *Teimouras*, en voornamelijk het Landschap *Lachet*, daer af *Grien* de Hooft-stad was, waren geheel verwoest, en de Inwoonders (behalven een klein getal van Edelingen, die *Teimouras* volgden, in de staten der drie andere Vorsten van *Georgia,* de welken, zekerder dan de andere zijnde, zich altyd op hun hoede hielden) wierden door des Koninks geweld gedwongen zich in Persien te vertrekken, daer zy in zijn Landschappen, en onder zijn Onderzaten, verspreid wierden. En zedert die tyd had dit Land zonder Vorst en Heer geweest, schoon eenige Georgiers hun gebuuren, en eenige Lezgische Tarters, deze gelegentheit waernemende, daer hun wooning gevest hadden. Maer de Persiaen, die begeerig was om vreedzaem bezitter daer af te zijn, en het zelfde bewoont te maken, om dat het Land zeer vruchtbaer is, en dat van Persien verre overtreft, wel wetende dat de Mahometanen zulks niet konden doen, en dat de Georgiens zich niet gaerne onder de gehoorzaemheit der vreemdelingen van een ander Land begeven, en niet lang onder hun Heerschappy konnen blijven, vond deze middel: van twee Vorstinnen aen hen te geven, die lichtelijk van 't Volk aengenomen zouden worden, dewyl zy van 't Koninklijk Huis, en van 't Bloed der Georgische Vorsten waren, die hy echter aen geboore Mahometanen had gehuuwt, op dat, zoo zy heimelijk het Geloof van hun Voor-ouders behielden, hun Kinderen ten minsten Mahometanen zouden zijn, en op dat in dezer voegen deze staten allenks onder de magt van Vorsten zouden geraken, die, onder de Heerschappy der Koningen van Persien, openbare belijdenis van Mahomets Wet zouden doen t dewyl te vermoeden was dat deze twee Vorstinnen, Kinderen by hun Mannenkrygende, meet tot de zelfden, schoon Mahometanen zijnde, genegen zouden wezen, dan tot de Kinderen van hun ongelukkige Broeders, schoon die Christenen waren. Dit wierd beveiligt, door 't geen, 't welk men toen alrede in de staten van *Luarzab* zag, daer de Inwoonders, de liefde van hun wettige Vorst, die gevangen

was, vergetende, zich vreedzamelijk, schoon zy in een groot getal van wel geoeffende Christenen bestonden, door een nieuw Vorst, een Mahometaen, en noch jong zijnde, lieten bestieren, alleenlijk uit deze inzicht, dat hy van 't geslacht van hun natuurlijke Vorsten, en Neef van *Luarzab* was, schoon hy zich als een *Chan*, onder de Kroon van Persien staende, aenstelde, en niet als een Oppervorst droeg. Deze Konink toonde zich schrander in zijn voornemens uit te voeren, en om een gedeelte Van *Georgia* onder zijn Heerschappy te brengen. Maer wat dit Landschap aengaet, itiy heugt gelezen te hebben, dat het in andere gelegentheden, en bezonderlijk onder de Heerschappy van *Temurlenk*, die wy *Tamerlaen* noemen, veel zwaerder ongemakken en overrompelingen van de woeste Volken heeft geleden; doch dat, als de woede voorby was, deze Volken zich altyd weder te zamen hebben vervoegt, en zich aen 't Christelijk Geloof gehouden, 't welk, schoon onvolmaekt, en van overgeloovigheit besmet, altyd in hun harten is geble-

ven; daer het zoo diepe wortelen heeft geschooten, dat zy, ondanks de verscheide vervolgingen, daer af zy aengetast zijn, de vreemde veranderingen, die zoo dikwils hun staet hebben veranderd, het gebuurschap, en de nyd der ongeloovige Vorsten, die hen van alle zyden omringen, en de verborge en openbare aenslagen van zoo veel magtige vyanden, die dikwils gepoogt hebben hen te verdelgen; dat zy, zeg ik, echter als door zeker wonderdaed in stant zijn gebleven. En hoewel, nahet verhael der Schryvers, hun Vorsten zomtyds in 't Geloof hebben gewankelt, en eenigen, van de nood geparst, het zelfde op verscheide wyzen gekeert en veranderd hebben; zoo heeft echter het Christendom de overhand behouden, en de Christenen hebben de Heerschappy, daer af zy berooft waren, hervat, of de Vorsten hebben zich weder tot het Christelijk Geloof, daer zy uitgevallen waren, gekeerd. En hoewel in deze laeste verfchillen, die zy met de Persiaen hadden, twee van hun Vorsten, *Teimouras* en *Luarzab*, van hun staten zijn berooft, d'een gevangen, en d'ander voor vluchtig geworden, zoo zijn zy echter beide noch in 't leven, en beide noch jonger dan de Konink *Abbas*, en behoeven noch de moed, van eens weder in hun Heerschappy te geraken, niet verlooren te geven. En hoewel deze twee de hoop met het leven verlooren,[+] zoo zijn 'er echter noch drie andere Georgische Vorsten in stant, te weten, van *Basciaciuk*, van *Guriel*, en van *Dadian* of *Mengrelia*, die meer dan ooit in hun bloeyen staen, en zich in hun Landen versterken, daer de Persianen, of de Turken, nooit[+] hebben konnen inkomen: 't welk ons doet gelooven, dat zy eeuwiglijk daer in zullen blijven, en het Christelijk Geverloof met hen, het welk ons ook doet hoopen, dat zy eens met recht de Landen zullen vermeesteren, daer af de twee anderen met geweld berooft zijn, zoo dezen zelfs onmagtig bevonden wierden om hen weder te winnen.

[+]1625.

[+]Daer is voor handen een wydloopig bericht, over de toestant van het Georgiaensch Christendom, en der zelver land, in 't Jaer duizend ses honderd zeven en twintig, door Della Valle, aen Paus urbanus de achtste overgelevert.

De Georgiers, niet woest en onbezuist zijn, gelijk eenigen van onze Schryvers, onkundig van hen zijnde, hebben willen doen gelooven; maer in tegendeel, die, gelijk ik hen ken, om dat ik lang met het omgegaen heb, zeer heusch zijnen, op hun wyze beleeft, Edelmoedig, vol bloeyende Adel, welke, gelijk in ons Land, zich van de gemeene hoop der Menschen afgescheiden houden; een Volk, 't welk, in getal van Inwoonders, en in uitstrekking van Landen, niet voor *Italien* wykt; dat van alle tyden af, door Christen Vorsten bestiert heeft geweest, dat groote en magtige Legers onderhoud, dat geduuriglijk de wapenen in handen heeft, en welks leven een geduurige stryd tegen de ongeloovigen is, om de zaek van de Godsdienst: hoewel zy de dienst in hun Tael doen, volgens de gewoonte der Grieken, zoo zijn zy echter minder van doolingen befmet, dan de anderen, en slechts ten deel, niet in 't geheel, van dwalingen behipt. Daer by komt, dewyl zy niet zoo zeer tot de oeffening der Letteren, en tot de geleertheit, genegen zijn, dan de Grieken, zoo hebben zy ook minder boosaerdigheit, en meer onkunde, en zijn by gevolg lichtelijker te bewegen om de waerheit te volgen, en de leugen te vlieden. Wyders, zy zijn niet hardnekkig, noch verwaent, maer zoet en zachtzinnig, zeer spraekzaem, en zoo aennemelijk, dat het grootste deel der rampen, de welken zy van de Persianen geleden hebben, hen overgekomen is, om dat zy al te licht-geloovig waren, en zich lichtelijk lieten overreden. Zy schuuwen 't gezelschap der Armeniers, en hebben een afschrik van hen, uit oorzaek van hun dwalingen in de Leer, My heugt onder anderen dat, terwyl ik met des Persischen Konings Leger na *Kazuin* reisde, zekere Heeren, van de voornaemste onder de Georgiers, die om eenige zaken nieuwelijks aen 't Hof waren

gekomen, en die ik noch nooit gezien had, in't gezelfchap van anderen voorttrekkende, by nacht mijn draegzetel bejegenden, daer mijn Gemalin *Maani* in was. Zy, nieuwsgierig om een ding te zien, 't welk hen nieuw en vreemt scheen, vergaderden, in de Maneschyn, alle rondsom deze draeg-zetel, de Mannen met hun Wyven, die een groot getal van Juffrouwen by zich hadden, de welken alle te Paerd zaten, met het aengezicht ongedekt, gelijk de Mannen, volgens de gewoonte van hun Land. Deze Juffrouwen, die mijn draeg-zetel dus omringden, groeten mijn Gemalin, en spraken tot haer in hun Tael, en betoonden groote ongeneugt, om dat zy zich niet konden doen verstaen. Mijn Gemalin zag wel dat men haer groete, en, ten besten dat zy kon met hen sprekende, trok haer Rozenkrans of Paternoster van d'arm, en toonde aen hen het kruis, 't welk daer aen hing. Deze Juffrouwen, dit teken van onze verlossing ziende, begonnen alle met ongelooffelijke blijdschap te roepen, *Kartueli*, *Kartueli.* Dit woord betekent eigentlijk in hun Tael een Georgier, maer zy nemen 't gemenelijk voor een Christen, als of een Georgier, en een goed Christen te zijn, nooit van malkander gescheiden kon we-

zen: even gelijk het woord *Tatar*, 't welk eigentlijk Tartar betekent, by hen gemenelijk voor een Mahometaen word genomen; en alle de Mahometanen, van wat Volk zy ook zijn, gaen by hen door, onder deze naem van Tatar. Op de zelfde wyze voegen zy, door een bezondere haet, die zy tegen iemand van hun geloof ontfangen hebben, als zy van hem spreken willen, het woord *Zaghli* daer by, 't welk Hond betekent: namelijk dus: *Zaghli Tatare*, dat is, Tartarsche Hond, Mahometaensche Hond. De Georgische Juffrouwen dan riepen overluide, met een zonderlinge blijdschap, dat mijn Gemalin *Maani* een Christen Vrouw was, en in eenige wyze een Georgier, gelijk zy. Hun Mannen, dit hoorende, vraegden waerom ik niet by haer hield, en deden my overal zoeken, met zoo groote naerstigheit en vlyt, als zy begeerig waren om my te zien. Ik was airede daer af verwittigt, en vervoegde my dieshalven derwaerts. Deze eerlijke Luiden verwachten my, terwyl zy met groote eerbiedigheit rondsom mijn draeg-zetel zweefden, en alle beleeftheit aen my bewezen, meer met hun gebaer, dan met woorden, vermids wy malkander niet verstonden. Ik maekte my, ten besten dat ik kon, voor een Christen bekent, met *S. Pieter* te noemen. Een der voornaemste onder hen, een groot en schoon Man, wit als een Zwaen, enkostelijk gekleed, omhelsde my, terwyl wy zyde aen zyde te Paerd voort trokken, drukte my de hand tegen zijn borst, hief al wenende d'oogen ten Hemel, sprak woorden vol van genegentheit, schoon ik de betekenis daer af niet verstond, en zuchte zeer zwaerlijk uit het diepste van zijn hart; 't welk aen my klare tekenen van de genegentheit gaf, die zy alle my toedroegen, uit oorzaek van de Godsdienst, en 't welk klaerlijk d'yver te kennen gaf, die zy tot het Christelijk Geloof hadden, en behielden, hoewel het met de duisternis van eenige grove doolingen bedekt is, die het zuiver Licht der waerheit voor hen verborgen houden. Invoegen dat men, op hun goede geschiktheit, en op de tegenwoordige en dringende nood van hun zaken ziende, wel kan bemerken, dat de vriendschap, en 't verbond der Christen Vorsten van Europa, en bezonderlijk die van de Konink van *Poolen*, zoo wenschelijk als vorderlijk voor hen zou zijn.

De zelfde *Mehrab* zeide ook tot my, dat men, uit oorzaek van 't Huwelijk der twee Georgische Vorsten, in de Stad *Sciraz*, geloofde, dat de Vorst *Luarzab*, die daer met anderen gevangen wierd gehouden, wel haest los gelaten zou worden, en dat de Konink hem misschien wilde zien, en dat hy aen hem, als hy te *Hispahan* gekomen zou zijn, alle goed onthael en vriendschap zou bewyzen. Maer dit gevoelen viel averechts uit: want deze elendige Vorst, in plaets van los gelaten te worden, wierd, weinig dagen daer na, enger in een Burgt opgesloten, zonder verlof te hebben van daer uit te komen, schoon hy te vooren vryheit had gehad om in gezelfchap buiten de Stad te gaen, en daer te wandelen, of te jagen. De zelfde Edelman antwoorde my op alle de vragen, die ik aen hem dede, zelfs van de minste bezonderheden des Lands van *Georgia*, en zeide, dat 'er zes Vorsten hadden geweest, van de welke d'een, dies Landen aen het Ryk van den Grooten Turk paelden, allenks door de geduurige oorlogen tusschen de Persianen en Turken, op zijn grenzen verdelgd, en uit zijn staet verdreven wierd, vermids hy, zonder zich tusschen beide te houden, nu d'een, en dan d'andere zyde volgde. Van d'andere vyf, die'er overig zijn, waren twee uit het Vorstendom verdreven, te weten, *Teimouras* en *Luarzab.* De Staet van *Teimouras* is nader aen de Stad *Sciumachi,* en Oostelijker gelegen, en de voornaemste Steden daer af zijn *Zagam* en *Grim*, daer de Vorst gemeenlijk zijn Hof hield. Het Land van *Luarzab* paelt aen de Landen van de Persiaen ter Zuidzyde, en strekt meer na 't Westen, en legt nader aen *Armenien*, van 't welk het misschien een gedeelte is. De

voornaemste Stad daer af is *Testis*, die wel bewoont is. De geen, die het toen bezat, was de Zoon van d'overleden *Bagred Mirza*, Neef van *Luarzab*, een Leenman des Koninks van Persien, en een onderhouder van Mahomets Wetten. Daer waren dieshalven niet meer dan drie Vorsten, die in de bezitting van hun Staten waren gebleven, namelijk, die van *Basciaciuk*, welks Land als in 't midden van *Georgia* is gelegen, en met Bergen versterkt, inzonderheit na de zyde van Persien, 't welk oorzaek is dat de Persiaen nooit diep daer in heeft konnen komen. Als men verder Westwaerts, voorby *Basciaciuk*, langs d'Oevers van de Zwarte Zee, trekt, komt men aen de Landen van *Dadian* en *Guriel*, in een beter en bequamer plaets gelegen, en die van de twee andere Vorsten bezeten worden. *Guriel* legt Zuidelijker naby *Kogne* en *Trebizonde*; welke plaetzen de Turk toebehooren. *Dadian* legt Noordelijker, aen geene zyde van de vermaerde Vloet *Fasi*, die zy heden *Fasso* noemen, by de groote Berg *Kaukasus*, die van de Lezgische Tar-

tars word bewoont, gelijk ook van andere Volken, de welken van het Oosten na het Werten strekken, namelijk, langs deze groote streek Lands, de welk zich tusschen de beide Zeen, de Zwarte en Kaspische, uit strekt, en de Georgiers na het Zuiden, en de Cirkassiers na het Noorden, tusschen de Tartars en Moskoviters, latende, by na geheel *Georgia* voor de Noordsche koude beschut, en het zelfde tegen d'overrompelingen der woeste Volken, hun Gebuuren, beschermt. Hy voegden 'er by, dat *Dadian* het Land is, 't welk van de Turken *Mengrelia* word genaemt, en 't welk by gevolg, na deze korte Land-beschryving, het Koninkryk van *Kolchos* moet zijn, schoon *Kolchos*, na mijn oordeel, grooter heeft geweest; maer dat de Koningen, hun wooning in 't gewest van *Dadian* houdende, uit oorzaek van de bequame gelegentheit der Zwarte Zee, het zelfde by ons beter bekent is gemaekt, Maer *Battoni Mehrab*, anders de Heer *Mehrab,* kon my niets zeggen van de Vloed *Fasi*, en van 't hangend Eiland *AEa*, 't welk door de Vloeden *Hippo* en *Cyane* gemaekt word, die zich beide in de Vloed *Fasi* storten, van daer de vermaerde *Ciroë*, d'*AEane* gebynaemt, gesprooten was, schoon de namen veranderd zijn.

Hy gaf my ook reden van eenige andere dingen, die ik elders verstaen had, te weten, dat de Kozakken van *Poolen,* in hun Scheepvaert, op de Stroomen van *Georgia* quamen te varen; dat de Konink van *Poolen* onlangs twee of drie Schepen, met geschenken geladen, aen de Vorst *Teimouras*, aen *Guriel* palende, gezonden had; ik twyfel of het niet te *Kogne* is, of in eenige andere plaets, onder de Turk behoorende, dat zonder twyfeling het Land is, 't welk zy aen hem in bezitting hebben gegeven. Hy voegden 'er by, dat d'eerste Gemalin van *Teimouras* uit *Guriel* was, en dat die geene van de Vorst van *Basciaciuk,* de Zuster van de Vorst van *Dadian* was; 't welk echter niet belette dat deze twee Vorsten, om eenige verschillen, onder hen gerezen, in oorlog tegen malkander waren. En dewyl de Vorst van *Dadian* d'overhand op die van *Basciaciuk* gehad, en hem veel schade aengedaen had, zoo had de laeste genootzaekt geweest hulp van de Persiaen te verzoeken; en betuigende dat hy zich geheellijk onder hem wilde begeven, en hem gebeden, dat hy de krygsluiden, die te *Teflis*, en te *Gori* waren, en onder 't beleit van *Battoni Mehrab* stonden, die dit verhael aen my dede, aen hem zou zenden. Maer de Konink van Persien had de Gezanten van *Basciaciuk* niet gunstiglijk ontsangen, hun geschenken geweigerd, en hun verzoek niet willen toestaen, en daer by gezegt, dat dit niet anders, dan list en bedrog was: om dat, gelijk ik geloof, de Vorst van *Basciaciuk* nooit groote genegentheit tot de Konink van Persien had getoont, of misschien om dat hy Georgiers, en Christen krygsluiden tot zijn bystand had verzocht; in plaets dat hy, zoo hy Persianen, van Mahomets aenhang, had geëist, zonder twyfel, zoo veel als hy begeerde, en zoo haeft als hy hen verzocht, verkregen zou hebben; dewyl de Konink deze gelegentheit dan niet zou hebben laten voorby gaen, gelijk hy de zelfde in andere voorvallen wel wist waer te nemen. Want ik weet zekerlijk, dat zijn hoogste wensch is, met zijn krygsvolk in 't Land van *Basciaciuk* te treden, 't welk hy tot noch toe niet heeft konnen doen, en dat dit aen hem een gunstige gelegentheit zou zijn, om zijn voornemens uit te voeren. Ik vermoed echter dat hy 'er noch wel eens in geraken zal, zoo d'oorlog tusschen *Basciaciuk* en van *Dadian* duurd, op de zelfde wyze als de misverstanden en oneenigheden tusschen *Teimouras* en *Luarzab*, hoewel Neven, in de voorgaende Jaren de voornaemste oorzaek van hun ondergang was, en aen de Persiaen ingang in hun Staten gaf, om hen te straffen, yan dat zy zich niet in zijn Leger tegen de Turk hadden vervoegd, toen zy by zekere gelegentheit waren ontboden, daer in de Konink

van Persien zich, in tegenwoordigheit des Gezants van den Grooten Heer, had beroemt dat hy hen zou doen komen, en dat hy hen op zijn zyde zou hebben: in 't welk zy zich zoo heuschelijk, als hen mogelijk was, verontschuldigden, om aen de Turken te betoonen dat zy zich tusschen beide hielden; en in dezer voegen weigerden zy, in de twyfelachtige uitgangen van de oorlog, de Persiaen tegehoorzamen. Toen de oorlog geëindigt was, en de Turken vertrokken waren, trachte ieder van hen de gunst des Koninks van Persien weder te winnen, en aen hem te betuigen, dat hy het met hem hield. Doch daer rees ergwaen tusschen hen; en zy grepen blindelings de wapenen tegen malkander aen. Dies, zy, meer op de Konink van Persien, dan op malkander vertrouwende, groeven de gracht daer zy in vielen, en bemerkten niet eerder hun val, dan na dat 'er geen middel voor hen was, om daer uit te geraken. De zelfde Edelman verhaelde ook aen my, dat eertyds (maer na dat ik onthouden heb, niet vee] Jaren geleden) de Vorsten van *Dadian* en *Guriel*,

Onderdanen van de Vorst van *Basciaciuk* waren, die toen noch meer Landen bezat, dan zy, die niets anders waren dan Landvoogden en Stedehouders, de welken geheellijk onder hen stonden, ja zoo dat, als hy te Paerd steeg, d'een van hen de Toom van 't Paerd, en d'ander de Stegelreep hield. Doch zy, zedert allenks magstiger geworden, hebben zich niet alleenlijk van zijn Heerschappy ontslagen, maer zich ook met hem gelijk gemaekt, en verbonden met hem opgerecht, ja ook tegen hem geoorlogt, en zich ontzachgelijk by hem aengestelt. Dit is 't geen, 't welk ik van *Battoni Mehrab* verstaen heb, in 't gezelfchap van *Battoni Vachbank* zijn Zoon, en van de *Battonis* of Heeren *Begian* en *Afrandil*, zijns Bloeders Zoonen.

Gemelte Schryver verhaelt wyders, hoe dat op zijn tyd, in Persien verwurgt wierde *Luarzab*, den Georgianschen Christen Vorst, die zich, met zijn Stad *Tesflis*, en Landschap *Kartlen*, vrywillig onder den Persiaen had begeven, welke hem vervoerd had, niet toeliet te trouwen, van al het zijne ontzette, en dede sterven; waer na dat het Landschap by een Mahometaensch Bevelhebber wierd bestierd, schoon de meeste Onderdanen het Christelijk Geloof noch omhelsden. En dus verre uit de Reis-beschryvinge van *Della Valle.*

Zedert dat de Georgianen met de Perzen vermengt zijn, zoo zijn de Perzen schoonder Menschen geworden, die eertyds klein en qualijk gemaekt waren, zoo als aen de *Guerbres*, of aenbidders van het Vuur[+], die onder geene Uitlanders zich vermengen, aldaer noch mag gezien worden, welke ten deele het Geloof van *Manes* behouden.

[+]De zommige zeggen dat zy het Vuur enkelijk eeren.

Als wel eer na de dood van *Barkay Ruc* een groote twist was ontstaen onder de Turksche Souldaens, hebben de Christenen, tusschen de *Iberische* en *Armenische* gebergte, steunende op de sterkte des plaets, zich tegen 't geweld der zelven beschermt, stichtende drie Ryken, als, *Georgia, Abcassia* en *Armenia. Abcassia* was het magtigste, dat, noch van Tartaren, noch van Turken, overwonnen konde worden, zoo als[+] *Haitho* daer van spreekt. *Tiphilis* of *Teflis* was de Hooft-stad van 't Georgische Ryk, ter tyd van de Keizer *Justinus*; behoudende *Gurgestan* de naem van *Gorgon* of *Georgia.* In 't Jaer twaelf honderd acht en veertig waren twee Koningen in *Georgia*, volgens *Abul Pharagius*, geheten beide *David,* en gebynaemt de Groote en Kleine; doch op 't Jaer dertien honderd stond *Georgia* onder eenen Konink. Op eenen anderen tyd, als in Persien *Tammasus* Konink was, was *Georgia* in zes Koninkrykskens verdeeld.

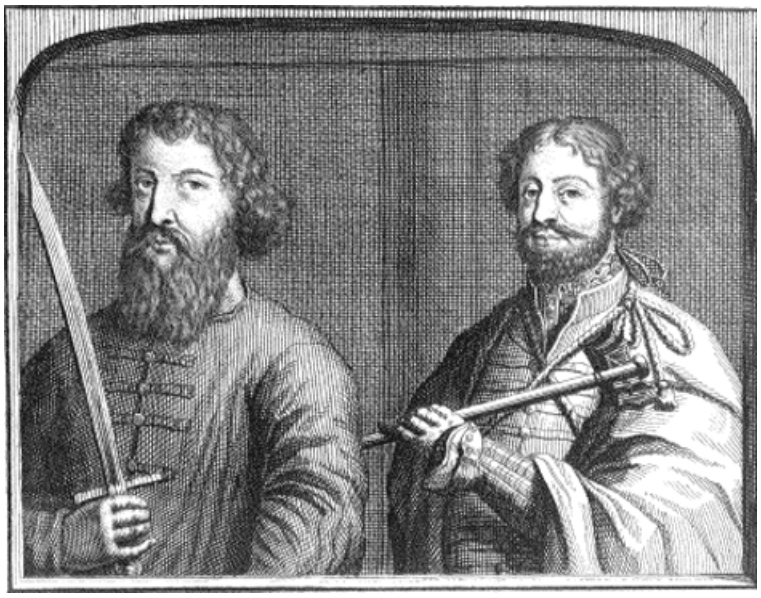
[+]Deze Haitho heeft in 't Jaer 1305 geleeft. Achmet Arabsia, in 't Jaer 1431 Abulfeda, in 't Jaer 1445 Ulug Beig, in 't Jaer 1450.

De Georgianen worden anders mede *Curdi* genaemt, 't geene verdreevne te zeggen zoude zijn, zoo zommige willen, als wezende overblijfzelen van Chaldesche, vluchtelingen, en hebben de Maenden by deze *Curdi*, by kans de zelve benamingen als by de Syriers. Zy zijn vernoemt na des tyds gelegenheit, van hitte, koude, vocht, en andere uitwerkinge van de lucht, en het weer, elk op zijn tyd, gelijk mede, het Jaer by de *Curdi*, en oude Chaldeen, op een zelve Maend begint; op welke zelve tyd noch heden by de Nestorianen en Jacobiten de Jaer-rekening word aengevangen: doch zekere andere Christenen, die aldaer zijn, en Koninklijke Christenen genoemt worden, misschien om dat de Koningen aldaer eertyds die Godsdienst handhaefden, welke genoegzaem de zelve is met Grieksche Godsdienst, rekenen het Jaers begin van een andere Maend af, als de andere Christenen.

In een Voor-stad van *Ispahan*, Hooft-stad van Persien, woonen zeker groot aental Georgiaensche Christenen, en Armeniers, aldaer door de Pesiaensche Koningen, en

byzonder ter tyd als de Turk met een groot Leger omtrent *Tauris* was gekomen, geplant: deze zijn groote Koopluiden.

Rykaut, Engelsch Schryver, gewaegt, eenige der Landschappen, de welke men *Iberien* noemde, en heden de naem van *Georgie,* dat is na *St. Georg* uit *Kappadocien,* voeren; deze, en 't arm *Mengrelie*, (zegt hy) Schatting aen den Grooten Turk moeten betalen: zy zenden alle drie Jaren, door Gezanten, die erbarmlijk genoeg toegestelt zijn, hun Schatting aen den Grooten Heer, de welke bestaet in zeven Jongens, en zoo veel jonge Dochters, zonder d'andere Slaven, die zy aen de magtigen van 't Hof schenken. Zy hebben eerder dusdanige Schatting, dan een andere, verkoozen, om dat d'Ouders, uit oorzaek van een strenge gewoonte, niet schromen hun Kinderen te verkoopen, zonder daer af bewogen te zijn; vermids zy zich inbeelden dat de Slaverny een voordeel is, en dat d'elende van de dienst baer heit boven een vryheit, die met armoede verzelt is, gestelt moet worden. Van zeventig of tachentig Menschen, die deze Gezanten verzellen, keert 'er veeltyds niet een wederom, behalven de Tolk, die zy noodzakelijk moeten hebben om weder na huis te keeren, alle deze andere worden verkoft, ja zelfs de Schryver en Hofmeester, om de kosten van 't Gezantschap te betalen; en indien 'er iet

ARTSCHILLUS BAGARATIONUS
Koningh van Iberia en Melita.
NICOLAES DAVIDSZOON
Georgiaens Koningh.
Beyde in Mosco daer Sy gevlucht syn geweest, naer het leven op ons versoek onlanghs afgetekent.

van dit Gezantschap over schiet,zoo word het zelve in de gemeene Schat-kist gelegt, invoegen dat de Gezanten alleen, en zonder toestel, weder te huis komen

Wat[+] gezegt word, nopende een der Georgiaensche Vorsten, zoo zich in het Jaer zestien honderd zes en tachentig in *Moskou* ophield, en boven verbeeld, uit de volgende Brief, aen my van daer geschreven, kan worden gezien.

[+]Deze Vorst is, na dat vele wederwaerdigheden, zedert de hier gemelte tyd, in zijn eigen Land had uitgestaen, na Moskou weder gevlucht, alwaer zich als noch op is houdende.

Wel Edelen gestrengen Heer;
Myn heer:

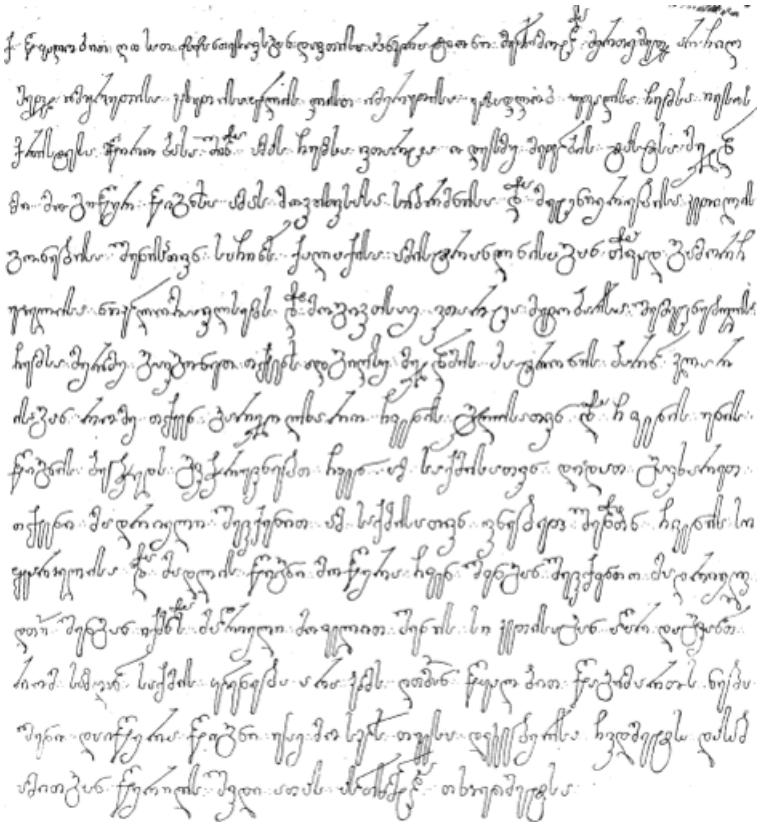
H*Ebbe volg U E. begeerte, onderzocht na d'eigenschappen van den onlangs hier aengekomen[+] Heer, die men Konink van* Ismaliten *benaemt. Verneeme dat het gemelde woord* Ismaliten *komt vat het Landschap* Imereti: *zijnde een derde gedeelte van de Georgiaensche of Grousynsche Landen, de welke onder drie Heeren[*] Broeders verdeeld zijn; waer van het eerste* Imereti, *en d'andere twee gedeeltens*, Carthuele *en* Gaquetti, *genaemt worden; en ta zamen 't Land van* Iberia. *De voornoemde Broeders van dezen Heer, bekten haer begeven, met haer onderlingen Landen, onder het het gezag den Konink van Persien, en zijn Mahometanen geworden. Deze doet belijdenis van de Grieksche Godsdienst*; *en wordende van de Perken zeer heftig vervolgt, om zijne Gemalinne en Dochter (die beide zeer schoone Menschen zijn) in 't Serrail van den Sultan over te geven, zoo heeft hy hem ruim drie Jaren lang daer tegens dapper verweerd, aen de voet van 't gebergte* Caucasus, *op en in de grenzen zijns gebieds, alwaer zijne meeste Onderdanen zich tot hem quamen voegen, tot dat*

[+]Een Stad word aldaer ook Meliten of Melityn genaemt.

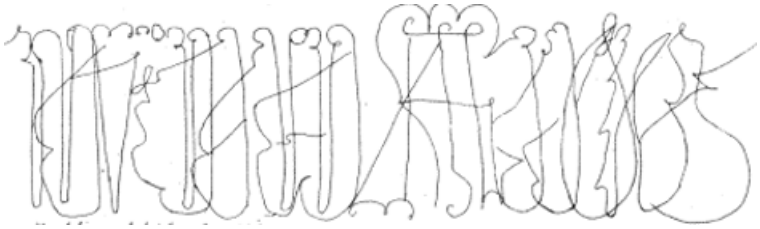
* Deze verdeelinge is twyfelachtig, en zoo my toeschynt, op die tyd, misverstandelijk geschreven, ten ware men onder't woord Broeders, verwanten verstond.

hy eindelijk zijne Landen en Luiden moeste verlaten, en zijne schuil-plaets komen zoeken by hunne Tzaersche Majesteiten, na dat hy hem een tyd lang, ik meine vier Jaren, te Astrakan *hadde onthouden, en aldaer 't bevel tot zijne aenkomste verwacht. Hy hadde mede onlusten met den Turk gehad, om de zelve reden, die hem het Landschap* Imereti *betwistede, ten besten de Persiaen. Twee van zijne Zoonen zijn, een tyd lang verleden, voor uit gekomen, en van hoogst-geachste hunne Tzaersche Majesteiten wel onthaeld.*[+] *Zy spreken alle te zaem de Georgiaensche of Grouzynsche Tael, zijnde onderscheiden van de Persiaensche en Turksche: hebben ook hare eigene Letteren of Caracters. Hare uitspraek is heel onaengenaem; want zy halen hare woorden diep uk de keel, en klokkeren als de Kalkoensche Hanen. Het begin der Landen van dezen Heer, strekt zich een dag reizens van de Heerschappye van den Vorst*

[+]Deze Prins was in't Jaer duizend zes honderd acht en tachentig, na zyn Land getogen, op hoop van het zelve, met hulp zyner Onderdanen, weder te veroveren.

Dubbelt van een brief, die Artschillus Bargrationus, Koning van Iberia en gacketti, aan den schrijver van dit werk heeft afgeslonden.

Zegel binnen de brief met Swarte inkt gedrukt

Zegel in was gedrukt buijten op de brief

Semkal, *op den Berg* Caucasus, *en gaet tot* Pontus Euxinus of Zwarte Zee; *zoo dat des zelfs Heerschappye meestendeels is geweest op het gebergte van* Caucasus *of* Taurus; *waer van de hedendaegsche Inwoonders noch veel Heidenen en Mahometanen zijn, zoo in't wild onder malkanderen levende. Zy gebruiken, voor haer geweer, getoogene Roertjes, Boogen, Spiessen en Zabels: en hebben haren Heer (dezen zoo genaemden Konink van* Ismaliten) *eenige Jaren lang tegens de Perzen, als gezegt, dapperlijk en heltdadig beschermt; zijnde eindelijk door groote magt overwonnen. D'eigentlijke naem van dezen Heer is* Tzaer Artschil, *en de Familie is* Bagarationi. *Of hy zijn leven hier in Rusland zal willen verslyten*, *zal de tyd leeren.*

En is deze opgemelte Prins de zelve, welke[+] aen my de nevens gevoegde Brief eigenhandig heeft geschreven, ter oorzaek van zekere vriendschap, die ik hem hadde gedaen; welke vertaelt hier volgt.

[+]Zegge eigenhandig, want niemand, zoo als men my heeft bericht, in zyn Hof-houding konde schryven, als hy alleen.

D*oor Gods genade*, Artschillus Bagarationis, *uit den Huize van* David, *de twee en veertigste Konink van* Iberia *en* Gaquetti, *enz. Na voorgaende dankzegging aen onzen Heeren* Jesus Christus, *niet minder in dit ons tegenwoordig ongeluk, als eertyds gelukkiger, in onzen Koninklijken Troon gesteld. Wy zenden dezen Brief aen UE. voorzigtige en deugdzame Heer* NICOLAES WITSEN, *om kennis en vriendschap te maken in een zuivere liefde met U heldere en eerlijke Man, onder de Wyzen van de Hollandsche Republijk, tot Burgermeester en mede-bestierder van de magtige Stad* Amsterdam *verkooren, enz. Wy hebben het onzes plichts geacht, met deze onze Brief UE. te bedanken, voor genomene moeite in, enz., en bidden ernstelijk, dat alzoo wilt voortgaen, enz. De Almagtige God overstolpe UE. met volle genoegen, en zijne genade.*

Moskou,[+] den 17 December, in 't Jaer des Waerelds, 7195.

[+]1686.

Deze Brief, en noch een ander, die ik van gemelde hand hebbe ontfangen, waren beslooten in langwerpige roode Zyde zakskens, toegebonden met Zilvere banden, en verzegeld, de eene met witte, en d'andere met zwarte Was, waer op het Koninklijke Zegel was gedrukt, zoo als hier nevens is te zien.

Maruta Dibagos, en *Saphar Dinersis*, Armenische Koopluiden van *Julfa*, die in 't Jaer 1691, langs de Kaspische Zee, en over *Astrakan*, in deze Landen zijn gekomen, hebben my bericht, dat, Konink *Artschillus* ter tyd als zy langs de Oever van de Kaspische Zee reisden, zich onthielt, in de sterke Stad of het Slot *Janagarchan* genaemt, 't geen onwinbaer word geoordeeld, gelegen op een spits van een Berg, daer hem zijn Broeder *Gorchichan* of *Ghiorgine* verzelde. Hier omtrent legt de Stad *Tzitzie*, welke als noch onder zijn gebied is; anders heeft zijn Land weinig, of geen Steden van belang; de overige zijn slechts eenige kleine Vlekken en Dorpen. Dit gewest word *Bassiasock* of *Basciasiuck* en *Baschalick* gebynaemt, 't geen zoo veel bedied als bloot-hooft, om dat de Menschen aldaer veel tyds zonder mutzen gaen: zijne Onderzaten vallen hem na wensch niet toe, vermids de Turk een gedeelte van 't Landschap in bezitting heeft, met wien hy in onderhandeling zoude zijn, zoo gezegt

wierd, om een gedeelte te behouden, en een gedeelte in te ruimen, en over te geven: hy heeft zijn Zoonen te rug na *Moskou* gezonden: de Broeder van zijn Gemalin, welke hy in *Rusland* achter gelaten had, is na *Ispahan* getogen, en daer, volgens gerucht, Mahometaensch, en nu Gezaghebber van *Teflis* geworden, enz. Dus verre, volgens bericht gemelter Armeniers.

In het Jaer 1695, bericht men my van *Smirna*, dat deze Vorst *Artschillus*, Broeder is van *Sennaarzjarkan*, van wien men voor eenigen tyd zeide, dat de Georgiers hem voor Konink wilde erkennen.

De Prins *Artschillus* heeft dit Jaer, een Barat of Bevel-schrift van den Grooten Heer ontfangen, die hem tot *Bacha* hersteld van *Bassachouk* of *Bassiasock*, 't geen een der drie deelen van *Georgia* is, en de Bacha van *Erzeroin* heeft bevel gekregen van de Porta tot optrekking, met vyftien honderd man, om hem in zijn gezag te bevestigen, indien 'er zwarigheit mogt worden gemaekt, van hem voor Bevelhebber te erkennen. Dus ver dit bericht van *Smirna.*

De Naem van *Bagarationus* of *Bagratianus*, is een voornaem, en wel die van zijn Vader, welke men gewoon is in die Landstreke, noch Christen zijnde, aen te nemen: hy wierd anders mede Prins van *Melita*, of den Melitenzer, Ismaliten, en Mintinschen Tzaer, als reets gezegt, genaemt.

Van dezen Vorst is my 't volgende bericht in een Brief, uit *Erzerum* of*Erzeroin*, den 22 Mey 1696, geschreven, toegezonden.

My, met verscheiden U Ed. gestrenge, aengename Brieven, tot die van den acht en twintigste der voorleden Maend, bevindende, zult gy my verschoonen daer op niet eerder te hebben geantwoord. En

wel voornamentlijk betreffende de berichtinge die gy zyt eischende van *Artschillus*, een Georgiaensch Prins, van wien het volgende verhael, 't beste is. Zoo ik U Ed. gestrenge voor tegenwoordig daer van zoude konnen geven: *Artschillus*, tweede Zoon van *Schach Niastchan*, was voor dezen ook *Chan* van *Kockit*, en groot *Chanlick* naby *Teflis*, ten tyde dat zijn Vader Chan van *Teflis* was. En dezen *Artschillus* getrouwt zijnde, aen een zeer deugdzame en over schoone Vrouwe, uit een Moskovische geslachte, bequam den Konink van Persien bericht van hare groote schoonheit, en schreef aen *Schach Niastchan* van *Teflis*, dat zijnen Zoone *Artschillus*, om geene redenen zoude nalatig zijn van zijn Vrouw aenstonds in het Seraglia van *Ispahan* te zenden; op welk schryven *Artschillus* van *Chanlick* en van *Kockit* opbrak, en begaf zich met zijn Vrouwe en Huisgezin, in Moskovien, daer hy eenige Jaren in zeer goede achtinge by den Tzaer is verbleven, na welken tyd hy Moskovien wederom heeft verlaten, gaende na zijn geboorte plaets *Baschalick*, (nu çynsbaer aen de Turken) daer hy zich eenige tyd heeft onthouden; doende onderwylen groote giften en gaven aen *Aslan Pascia*, toen ter tyd *Pascia* van *Akcukur* (na by *Baschalick* gelegen,) die hem beloofden, de bevelen van den Grooten Heer, waer by hy tot *Pascia*, of Opperste Bevelhebber van *Baschalick* zoude worden aengesteld, te verwerven; middelerwylen groote zomme, zoo in Geld als Juweelen van *Artschillus* ontfangende, stelde die hem ondertusschen in het Gezag van *Baschalick*, met verdere beloften van hem daer toe de bevestiging van den Grooten Heer te doen erlangen; doch dezen *Aslan Pascia*, buiten kennisse van den Grooten Heer dit geld ontfangen, en opgestoken hebbende, en die daer van naderhand onderricht zijnde, zond een Capigy derwaerts, deed *Aslan Pascia* onthoofden, en een Leger tegen *Artschillus* lichten, 't geen door hem met het dooden van een groote menigte der Turken, verstrooid wierd; doch bevindende naderhand onmogelijk zich zelven tegen zoo talryken volk te konnen verdedigen, begaf zich wederom met zijn Vrouw en Huisgezin na Moskovien, daer hy eenigen tyd, en tot dat *Sultan Mehmed* wierd ontroont, is verbleven. En toen verzocht hy van den Tzaer van Moskovien, voorschryvens aen den Tartar Chan, om van den nieuwen Grooten Heer, *Sultan Soliman*, als een gunste te verwerven, dat hy tot *Pascia* of Bevelhebber van *Baschalick* mogt worden aengestelt, 't geen den Tartar ook voor hem van den Grooten Heer heeft verkregen; doch na eenige Jaren Heerschings, in de gezeide plaets, den Grooten Heer komende te overlijden, zond den nieuwen Grooten Heer *Sultan Achmet*, wederom eenige magt tegens *Artschillus*, waer op hy zich in 't gebergte heeft vertrokken, en zond van daer een Gezant aen den Tartar Chan, om hem het voorgevallene bekent te maken, en voor hem *Baschalick* wederom te bekomen, 't geen den Tartar Chan volbragt, en bevestigde hem voor de tweede mael, met de bevelen van den Grooten Heer, tot Bevelhebber van de gezeide plaets, daer hy tegenwoordig noch heerscht; doch ik vermeene dat den nieuwen Grooten Heer, *Sultan Mustapha*, den *Pascia* van *Erzerum, Akcukur*, enz. heeft aenbevolen, van wederom tegen *Artschillus* te wapenen, hoe, en of hy bequaem zal zijn om zich zelfs te verdedigen, moet den tyd ontdekken. Voor tegenwoordig is hy wezentlijk *Pascia* van *Basciasiuck*, behoud zijn Christelijk Geloof, en heeft een gemeenen aenhang van het Volk, dat hy Beheerscht, die van geen andere Bevelhebber willen[+] weten, ten zy de Turken met geweld, een ander plaetzen. Zijn Vrouw en Kinderen verblijven noch in Moskovien. Dus ver de Brief uit *Erzerum.*

[+]Hy is naderhand weder gevloden, en onthoud zich nu in Moskou.

Volgt een Lijste van woorden, gebruikelijk in't Land van den Konink *Artschin*, of *Artschillus*, dat gelegen is, in 't gebergte, tusschen de zwarte, en Kaspische Zee, wezende de Hooft-plaets *Melityn* of *Ismaliten* geheten, (daer de Inwoonders grove Christenen, en onder de naem van Cirkassische Berg-luiden mede bekent zijn,) zoo als zulks my toegekomen is, door den Arts *Dresscher*, die aldaer eenige tyd in's Koninks dienst, de Genees-konst heeft geoefent.

En of schoon dit gewest breet genomen, onder *Georgia* behoort, en daer van een afdeilinge is, zoo blijkt dat de Spraek verschilt, gelijk zulks elders gebeurd, want Wals en Duitsch, Finnisch en Koerlands, Fransch en Zwitzers, enz. in naby gelegene plaetzen gesproken worden, en men malkander niet verstaet, zoo als ik zulks in die, en meer gewesten hebbe bespeurt.

Het is byzonder, dat de Letters van het Alphabet dezer Spraek, niet geschiktelijk, gelijk men in *Europa* gewoon is, achter malkander, en altoos in de zelve rang achter een worden gesteld, maer dan dus, dan zoo geschikt, achter een worden geschreven, en gelezen.

Een Man word genaemt,	*Leck.*
Een Vrouw,	*Os.*

Een Meid,	*Kiska.*
Een Paerd,	*Bach.*
Een Koeye,	*Kouck.*
Een Os,	*Gat* of *Uuy*.
Een Schaep,	*Fis, Mal* of *Male.*
Een Jonge,	*Lapou.*
Sneeuw,	*Mitt* of *Vos.*
Regen,	*War* of *Voszchi.*
Donder,	*Arfmare.*
Een Lepel,	*Widig* of *Tzamysz.*
Een Muts of Hoet,	*Gout.*
Een Muil,	*Sabei.*
Een Roer, Bus, of Snaphaen,	*Toub.*
Een Haen,	*Karck.*
Een Varken,	*Goüi* of *Kotz.*
Een Hond,	*Koutz* of *Cha.*
Bier, of *Quast*, (zekere toegemaekte drank als Bier.)	*Bogani, Bousa.*
Hout,	*Zouck* of *Pcha.*
Vuur,	*Tzinga* of *Matha.*
Een Kist,	*Krin.*
Een Ketel,	*Ack.*
Een Wolf,	*Birack, Mazucha* of *Cefuca.*
Een Haes,	*Tirrikos.*
Zout,	*Tzach* of *Czincho.*
Een Vos,	*Roufas* of *Paczsza.*
Brood,	*Tzull* of *Czacho.*
Een Mes,	*Kapt.*
Een Steen,	*Dur* of *Moua.*
Een Ring,	*Kochtaär.*
Een Schouw,	*Bardouli.*
Een Rok of Kleed,	*Schouka.*
Water,	*Don* of *Ty.*

Licht of Dag,	*Abon.*
De Nacht,	*D'zoí* of *Dizesz.*
Morgen,	*Sum.*
Heden,	*Nur* of *Nuba.*
Te eeten geven,	*Bachâr.*
Slapen,	*Bachuz.*
De Maend,	*Mey.*
't Oog,	*Dzest.*
De Neuze,	*Fintz, Pa* of *Ssa.*
De Tanden,	*Dentâg.*
Kinnebakken,	*Rous.*
Schreyen,	*Sen.*
Een Keizer,	*Melick* of *Milick.*
Goud,	*Pouri* of *Dyszyk.*
Zilver,	*Absist* of *Tyszyk.*
Een Klok,	*Murmourack.*
Linnen,	*Koumack.*
Een Byl,	*Farraf* of *Vosz.*
Een Vingerhoed,	*Angurst.*
Spelden,	*Zousin.*
Een Boek,	*Kinick.*
De Hand,	*Kouck.*
Een Schaer,	*Kaskarck.*
Een Kouze,	*Sangou.*
't Lichaem,	*Goubin.*
God,	*Tcha.*
Den Hemel,	*Vautha.*
De Wolken,	*Czaho.*
't Gesternte,	*Vaho.*
Een Maend,	*Maza.*
Een Dag,	*Mahcho.*
Avond,	*Czachaszchà.*
Duister,	*Tketh.*
Een Mensch,	*Ciuh.*
Het Hooft,	*Szcha.*

De Herzenen,	*Szchakuc.*
De Haairen,	*Detzyke* of *Sickou.*
Het Voorhooft,	*Nata.*
De Wynbraeuwen,	*Nadtze.*
De Oogen,	*Nnia.*
Het haair aen de Oogen,	*Husz.*
De Neusgaten,	*Pancuu.*
Knevels,	*Pacze.*
Baerd,	*Szake.*
Lippen,	*Uszpakia.*
Tanden,	*Dze.*
De Tong,	*Bzegu.*
Het Aenzicht,	*Napa.*
De Ooren,	*Hamma.*
De Keel,	*Kark.*
De Mond,	*U.*
De Hals,	*Pszedyk.*
De plaets tusschen de Schouwders,	*Cyczyt.*
De Handen,	*A.*
De Handpalm,	*Agu.*
De Duim,	*Abchont.*
Een Rib,	*Dzanze.*
De Buik,	*Inyta.*
De Borsten,	*Tydz.*
Het Ingewand,	*Kety.*
De Lenden,	*Byszy.*
De Navel,	*Bynsza.*
Een Puist,	*Tzeryp.*
De Knie,	*Szliagosza.*
Een Voet,	*Szsa.*
De Hiel,	*Sliagu.*
Vleesch,	*Szle.*
Een Sak,	*Dszem.*
Een Jaer,	*Itlias.*
De Winter,	*Czamachu.*

De Lente,	*Hamacho.*
De Herfst,	*Hatsza.*
Koud,	*Czaa.*
Warm,	*Chuaba.*
Ys,	*Szataha.*
Een Rivier,	*Psyna.*
Hooy,	*Mok.*
Gras,	*Uzde.*
Een Bosch,	*Maz.*
Een Meir,	*Uszaha.*
Een Zee,	*Dingis.*
Een Visch,	*Udze.*

Een Paerd,	*Tczy.*
Een Merry.	*Czybz.*
Een Huis,	*Huna.*
Kalk,	*Mauahusz.*
Een Plank,	*Pchamho.*
Een Venster,	*Scanhuy.*
Een Bank,	*Chassy.*
De Vloer,	*Cabi.*
Kley,	*Iata.*
Een Bogaerd,	*Sziada.*
Een Tafel,	*Ana.*
Een Bekkeneel,	*Koczy.*
Een Spons,	*Sztamylia.*
Haert,	*Szta.*
Yzer,	*Hucz.*
Tin,	*Bzapce.*
Kooper,	*Dzsees.*
Een Hof,	*Czeb.*
Jaer-markt,	*Sztempsz.*
Een Kleed,	*Kaptal.*
Schoenen,	*Czriuk.*
Een Paleis,	*Huna.*
Een Veld,	*Kubho.*
Een Deur,	*Tsze.*
Een Hen,	*Ged.*
Een Gans,	*Kas.*
Een oud Wyf,	*Patys.*
Een Marter-dier,	*Cyza.*
Een Zabel-dier,	*Kisz.*
Een Inkhoorn,	*Tihin.*
Een Schyf of Schuif,	*As.*
Een Bever,	*Kunduz.*
Een Hart,	*Talpar.*

Een Beer,	*Myszsza.*
Een Eland,	*Sza.*
Een Kameel,	*Machcza.*
Een Zwaen,	*Tchachusz.*
Een Gryp-vogel,	*Kyrby.*
Een Kraen,	*Kru.*
Een Mos,	*Tzu.*
Een Kraey,	*Kaancza.*
Een Duif,	*Gugurczi.*
Een Schotel,	*Tatac.*
Een Tafelbort,	*Tabakszy.*
Een Bande,	*Dzaka.*
Knoopen,	*Szszae.*
Een Ram,	*Ty.*
Een Kalf,	*Szka.*
Een jonge Koe,	*Szketz.*
Een Baer, of Manlijk Varken,	*Kcho.*
Een Buurman,	*Hunoh.*
Een Schoon-zoon,	*Sypsz.*
Schoon-vader,	*Malcha.*
Zwager,	*Cypszoka.*
Zoons Vrouw,	*Dynissa.*
Een Tralie,	*Huda.*
Een Zaeg,	*Kunuzak.*
Een Schede,	*Sampa.*
Een Slyp-steen,	*Szteuk.*
Stof,	*Saba.*
Doove Koolen, of Brand-koolen,	*Thamycz.*
Terwe,	*Chaczszesza.*
Peper,	*Burcz.*
Honing,	*Thol.*
Een Havik,	*Bdcze.*
Brandewyn,	*Araky* of *Rack.*

welk woord van't
Indiaensch Arak,

schynt geleent te zijn, wezende het zelve woord in de Noorder Landen gansch onbekend.

Een Zweep,	*Czepsz.*
Een Onder-rok,	*Czeszean.*
Tapyten,	*Alenceh.*
Een Mantel,	*Czaco.*
Pyl-kooker,	*Sahangdak.*
Een Boog,	*Tza.*
Een Degen,	*Giata.*
Musket,	*Ithoki.*
Een Pyl,	*Czsza.*
Het einde,	*Chusz.*

Getallen.

Een,	*Jouff.*
Twee,	*Dwã.*
Drie,	Artá.
Vyf,	*Fonz.*
Zes,	*Accaz.*
Zeven,	*Aft.*
Acht,	*Ast.*
Negen,	*Farrast.*
Tien,	*Dest.*
Elf,	*Jouffdest.*
Twaelf,	*Duodest.*
Dertien,	*Artadest.*
Veertien,	*D'zupardest.*
Vyftien,	*Fondsdest.*
Zestien,	*Accesdest.*
Zeventien,	*Affdest.*

Achtien,	*Astdest.*
Negentien,	*Farrasdest.*
Twintig,	*D'zare.*

My zijn door den boven genoemden Arts, uit het Cirkassche Berg-land, dat den Konink *Artschin* of *Artschillus* onderdanig was, toegezonden, een paer Schoenen, zoo als men die aldaer draegt, welke gesneden zijn uit een lap bereid rosgraeuw Leder, zonder dat genaeit zijn, maer slechs met een riem van de zelve stof, toegeregen, onder langs het plat van de Voet, by de Teenen af, tot aen de Hiel, en zoo om hoog achter tegen de Voet aen, daer de Veter vast gestoken word. De

gedaente is onçierlijk: op de Voet zijn twee insnydingen, en 't Leder by de boven Hiel, steekt met twee tippen uit, na om hoog.

Noch een houte Lepel, die gesneden is, met de steel daer aen, een span lank: de ketelstaet als, by ons, die van de Tabaks-pypen, aen den steel: zy is lankwerpig, en bevat eens zoo veel nats als de Nederlandsche Lepels, in 't gemeen doen; kan niet wel gebruikt worden, als den steel ter zyden de mond, en niet recht daer voor houdende, wes men de mond niet voor aen de zelve, maer ter zyden moet houden, als men daer mede eeten wil.

De Drink-vaten die dit Volk gebruiken, zijn opene houte kopjes zonder dekzels, met een handvatzel, niet ongelijk in gedaente aen de Water-bakken, die men uit Rusland herwaerts over brengt, zoo als 'er zoodanig een uit het Land der gemelten Konink, ons mede toegezonden is.

Gelijk mede een vilte Mantel, na de wyze van dat Land, gemaekt van Schape Wol, ros-graeuw, en als Roggen-brood van verw, dik omtrent de breete van een duim, zonder plooyen, konnende niet gevouwen worden: in gedaente is zy een half rond, hebbende zes span in zijn hoogte, of hare mid-lijn, en twaelf span in zijn lengte, leenig en buigzaem, konnende matelijk lank duuren, en den Regen wederstaen; buitenwaerts is deze Vilt met zwarte Boks-haaire tuitjes, of vlokken door regen, die een vinger lank uitsteken: met een Ledere band word deze Mantel om de schouder vast gemaekt, en na de Wind waeit, voor, achter, of ter zyden, over 't lijf gehangen; de kant aen de bovenste zyde is bezet met een Lederen zoom, twee duim breet, om het slijten tegen de schouders aen, te hinderen: om 't lijf gehangen zijnde, vertoont een onaengename en belachelijke gedaente.

Onder de heete Asch, bakt dit arm Volk haer Brood, van Gerste Meel, gemengt met water, 't geen by na de hardigheit van Twee-bak heeft, maer is niet gerezen, en onsmakelijk; het Koorn word qualijk gebroken, met een Steene Handmoolen, en alleen van de grootste doppen gezuivert, zoo dat men veel baste in dit Brood vind; 't zijn Broodjes als ronde koeken, acht duim in de middelijn breet, en twee dik, zoo als men aen my zoodanig een Brood, in dat ver afgelegen Land gebakken, hier toegezonden heeft, en by my kan worden vertoont.

De Jezuit *Avril*, die in den Jare 1688, in *Moskou* is geweest, spreekt van den Konink *Artschil*, in zijne gedrukte Reis-beschryvinge, vertaelt in dezen zin.

De Vorst genaemt *Artschil*, om gerustelijk te bezitten, de Ryken van *Iverie* en *Mingrelie*, die rechts wege de zijne zijn, hadde zich Mahometaensch verklaerd, of schoon hy een oorspronkelijk Georgiaensch Christen was. De Konink van Persien, die hem op dit veranderen van Godsdienst trachte gewinnen, was in de beginne hem zeer gunstig, doch hy naderhand zijn oude Godsdienst weder omhelzende, dien Konink van hem zoo veel werk niet maekte, als van andere Koninkskens die Persien erkennen. De onbepaelde liefde tot de Vrouwen, werkte te met uit, dat men voor hem zoo veel genegentheit niet hadde, als voorheen, want vermids men besloten hadde, met of tegen wil, dezes ongelukkige Prins Gemalinne te ontrooven, waer van de Persische Konink gehoord hadde, dat zy zeer schoon was, zoo viel men hem zoo moeyelijk by vervolg, als men hem in den beginne hadde gevierd, en geëerd.

Eerstelijk streelde men hem om te verwerven 't geen men jaegde, naderhand quam men tot drygementen, en eindelijk trad men over tot geweld, zoo dat *Artschil* zich niet magtig en vond te wederstaen de krygsbenden die den Persiaen, gebelgt over het weigeren, hem op den hals zond, wes hy met zijne Princesse vluchtede tot aen

de grenzen zijns kleine Koninkryks, die de verste van Persien afgelegen waren, doch aldaer bleef hy niet lang in ruste, want de Konink van Persien, meerder gezet op de Princesse als te vooren, wist den Grooten Turk in zijne belangen te krygen, wiens gebied paeld aen *Iverie*, van de zyde des Zwarten Zees; eenig Turks krygsvolk dan, betrapten dezen vluchtende Prins, en voerden hem op een Kasteel, 't geen onder 't Turks gebied was, alwaer hy eenige tyd bewaerd is geworden; onderen tusschen de Princesse, die men hadde willen sparen, en wachten, om niet al te grooten omslag te maken, zeer gebelgt, van zoo harde bejegeninge, verzamelde zonder tyd verzuim, eenige Edeluiden, uit hare Onderdanen, en na dat zy zich aen 't Hooft hadde gezet, greep zy het kleine Slot aen, daer haren Prins gevangen wierd gehouden, bemagtigt het, en in weerwil van de Turksche krygsmagt, verlost, en stelt hem in vryheit. Na dat dit dus verricht was, bemerkten zy beide wel, dat niet lange in haer eigen Land zoude konnen wederstaen, aen de twee, zoo groote magtige Princen, zonder zich in 't uiterste gevaer te werpen, wes, verlatende haren Staet (welk gewest anderzins ha Land der *Elamiten* me-

de word genaemt) ten beste dier Vorsten, waer van zy als çynsbaer zijn, vluchtede zy in *Moskovien*, alwaer zeer wel zijn ontfangen geworden, van hunne Tzaersche Majesteiten, en Jaren lang zeer heerlijk onderhouden. Geduurende welke tyd Konink *Artschil* begost te peinzen, om weder hertret te nemen na zijn Land, daer toe yverig verzogt zijnde, van zijn Volk, die tamelijk t'onvrede waren, over 't onthael dat hun de Perzen aendeden; hy peinsde dies, om de Christen Godsdienst tot eenigheit te brengen, en te vestigen, wes van de Moskovische Patriarch, Priesters en Leeraren verzocht, misschien oordeelende dat de band der Godsdienst en eenigheit, in Rusland, veel toebrengt tot het hoog ontzag, dat men daer voor hunne Tzaersche Majesteiten heeft, enz.

Het is byzonder, dat deze Melitenzer Prins, en al zijn gezin, het Hooft-haair sluik hadde, recht neer hangende, tot op de schouderen, en als daer aen stootende, schier gelijk of het neerhangende steevige borstels waren, zonder de minste krul, en onder, rondsom, afgeschooren, en zoo 'er iemand onder hun is, wiens haair eenigzins mogt krullen, zoo doen zy vlijt, om het zelve als kaerzen neder te doen hangen.

Van dezen Konink wierd aen my voor dezen, uit *Ispahan* in 't Fransch bericht, als vertaelt hier volgt.

Deze Konink van *Imeretti, Artschil Bagarationi*, gebooren uit de oude Telg des Koninks van *Gruzinie, David*, die door den Turk uit zijn Staet verdreven is, leeft noch heden, in *Moskou*, hy heeft zich vier Jaer tot *Astrakan* opgehouden, na dat hy dapper gestreden had, tegen de Ottomannische krygsmagt, geduurende een tyd van drie Jaer, welke tyd hy omzworf, aen de voet van de Berg *Kaukasus*, omtrent, en op de grenzen zijns gebieds, hebbende gehad het grootste gedeelte zijns Volks voor hem: daer is weinig schyn tot herstelling, voornaem, om dat hy mede in onlust is met den Konink van Persien, van wien hy afhankelijk was, ten aenzien der Ryken *Gaquetti* en *Kartli*, ter oorzaek hy had geweigert zijn Vrouw den Konink over te geven, 't geen hem mede veroorzaekte zijn onmin met de Ottomannische Port, die hem mede belette de bezitting van *Imeretti*, welk gewest afhangig is aen den Turk, en dit ter behagen van den Persischen Konink, die over hem gesteurt is. Dus verre 't bericht uit *Ispahan* over opgemelte Vorst.

Van 't Georgiaensche Land, en des zelfs Inwoonders, is my uit *Ispahan* het volgende bericht, voor eenige Jaren, in een Brief toegekomen.

Een Zusters Zoon van *Teimouras chaan*, word noch tegenwoordig in *Ispahan*, door den Persischen Konink met geweld gehouden: van de tyd der overwinninge af hebben de Koningen van Persien, altyd dit Land, door een van des Georgiaenschen Koninks Bloede laten bestieren, en onder haer magt gehouden; om nu deze des te beter aen haer te verplichten, zoo hebben zy hem erfelijk het Schout-ampt van *Ispahan* gegeven, dat zeer voordeelig is, en Jaerlijks meer, dan twintig Toman opbrengt, dat zy altyd door een van haer naeste vrienden lieten bedienen, die aen 't Hof, ook zoo veel als in pandschap bleef; maer by deze tegenwoordigen Heerschappye, zoo is hier groote verandering ingebragt, dewyl den Konink deze bediening na hem heeft getrokken, en iemand die het hem belieft, daer mede nu begunstigt: ook zoo plagt dit geheele Landschap onder 't gebied van eene Prince te staen, maer nu in diversche Bevelhebberen verdeelt, en dat ter oorzaek, zoo van een ieder word geoordeelt, den Konink zoo grooten Volkryken Landschap en Magt, niet onder 't gebied van een perzoon wil vertrouwen, en bevreest is, dat zy d'een of d'andere tyd, wel eens tegens hem mogten opstaen, en 't hooft komen te bieden; dat ook zeer lichtelijk voor haer

te doen zoude wezen, by aldien alle de onderhoorige Vorsten t' zamen konden verdragen, en eens wierden, als zijnde goede Zoldaten, en lustige kloeke gedaente van Mans-perzoonen; maer alzoo zy altyd met den anderen overhoop leggen, en d'een d'ander nooit iets wil toegeven, zoo blijven ze noch onder 't gebied en slavernye van de Persische Heerschappy: en om haer in deze slavernye te houden, zoo zoekt den Konink de voornaemste van 't Land, met Vrouw en Kinderen, onder groote toezegging, na *Ispahan* te trekken, daer men dan, die ten eersten van hun Geloof, tot het Mahometaensche zoekt te trekken, gelijk de voornaemste Persianen van 's Koninks Hof, en van de voornaemste bediening, van Georgiaensche afkomst zijn, ja tot den Konink inkluis, als zijnde van een Georgiaensche Vrouw gebooren. Deze Natie zijn zeer ontrouw onder malkander, en by na een Volk, zonder gewissen; ja den eenen Buurman zal den andere zijne Kinderen steelen, en dan aen de Turk en Persiaen verkoopen, gelijk in *Ispahan* Jaerlijks meer dan twee of drie duizend, zoo Jongetjes als Meisjes, in 't openbaer te koop worden gebragt: de voornaemste Vorsten van dit Land vereeren Jaerlijks een groot getal van de schoonste Meisjes en Jongetjes, die te bekomen zijn, aen den Konink, ook zomwylen wel

haer eigene Dochters, die zijn Majesteit zomtyds wel aen eenige van zijne Grooten, tot haer echte Vrouwen uitdeeld; 't welk dan ook veroorzaekt, dat den Persiaen met veel schoon Volk, door den bank, verzien is; want anders zijnze van haer zelven leelijk, en geel van verwe.

In *Eruwaen* is tegenwoordig noch een groot Klooster, wezende de zit-plaets van de Georgiaensche Opperste Priester; hier hebben zy ook drie groote Kerken, waer van de twee by na half vervallen zijn: zy vertoonen daer ook een Pilaer, waer op voorgeven, dat *Noach* zijn Offerhande zoude hebben gedaen, als hy voor de eerste mael uit de Arke was getreden: het gebergte *Ararat,*'t geen onder aen de voet heel breet is, vertoont zich met veele Dalen, die van veele Beeken bevochtigt worden: boven loopt hy zeer hoog in de Lucht, spits als een Zuiker-brood, zijnde altyd met een dikke Wolk en Nevel bedekt, en blijft de Sneeuw daer op Winter en Zomer leggen: omtrent dezen Berg is ook veel Onweder van Regen en Sneeuw: de Armeniers verhalen, dat een van hare Papen nu ettelijke Jaren geleden, eens voorgenomen had, om op de zelve te klimmen, en te zien, of 'er noch eenige oudheden, of de minste tekenen van over gebleven waren; maer als hy, na ettelijke dagen klimmens, niet hadde gevorderd, en maer scheen aen de zelve plaets te zijn, daer hy hadde begonnen, evenwel met grooten yver zijn reis voortzettende, zoo was hem ten laetsten een Engel verscheenen, die hem over zijne nieuwsgierigheit bestrafte, doch tot zijn loon van d'ondergenomene moeite, zoo had hy hem een klein stukje houts van de Arke gegeven, het welke nu aldaer noch vertoont, en tot een Heilig gedenk-teken bewaerd word. En hier eindigt het kort bericht uit *Ispahan*, over het Georgiaensche Land, aen my gedaen.

En alzoo my de Reize van de boven gemelte Vorst *Artschil* of *Artschin,* zoo als de zelve by den Duitschen Arts, die hy tot onderhouding van zijne gezontheit, uit *Moskou*, in dienst mede gevoerd hadde, is aengetekent, my toegezonden, en in handen gekomen, zal de zelve hier laten volgen.

Dubbel van de reis-beschryvinge, Gedaen door den Arts *Dresscher*, met den Konink *Artschin*, den 14 July, in het Jaer 1688, uit de Stad *Moskou* na *Meletyn*.

Uit *Moskou* na *Kalour*, zijn	60 mylen, of	300 Wurst.
Van *Kalour* na *Perislaff*,	40 mylen, of	200 Wurst.
Van *Perislaff* na *Kassimo*,	40 mylen, of	200 Wurst.
Van *Kassimo* na *Kousimisansko*,	20 mylen, of	100 Wurst.
Van *Kousimisankso* na *Nisne*,	10 mylen, of	50 Wurst.
Van *Nisne* na *Kasan*,	60 mylen, of	300 Wurst.
Van *Kasan* na *Sibierske*,	50 mylen, of	250 Wurst.
Van *Sibierske* na *Samar*,	24 mylen, of	120 Wurst.

Van *Samar* na *Kasparofne*,	50 mylen, of	250 Wurst.
Van *Kasparofne* na *Sarratoff*,	60 mylen, of	300 Wurst.
Van *Sarratoff* na *Dzaritzne*,	40 mylen, of	200 Wurst.
Van *Dzaritzne* na *D'zarinjar*,	60 mylen, of	300 Wurst.
Van *D'zarinjar* na *Astrakan*,	60 mylen, of	300 Wurst.
Van *Astrakan* op de Rivier *Volga*, gereist tot aen het Kaspische Meir, zijn	19 mylen, of	95 Wurst.
De Reize over het Kaspische Meir, na het Stedeken *Turchi*, zijn	100 mylen, of	500 Wurst.
Van *Turchi* of *Terki* tot aen de Kozaksche Steden, zijn	20 mylen, of	100 Wurst.
Van Kozaksche Steden over de Crimsche Steppe of Wildernisse tot aen *Kabardyn*, zijn	120 mylen, of	600 Wurst.

Van *Kabardyn* over 't gebergte na *Schachmatt*, zijn	14 mylen, of	70 Wurst.
Van *Schachmatt* na *Degon* in de Bergen, zijn	14 mylen, of	70 Wurst.
Van *Degon* tot *Saramago*, zijn	14 mylen, of	70 Wurst.
Van daer komt men aen de Grenzen tan *Meletyn*, ook van *Grousyn.*		
Van *Saramago* dan na *Meletyn*, en wel tot aen de eerste Stad, *Ratziva* genaemt (zijnde drie dagen reizens in 't gebergte,) zijn	19 mylen, of	95 Wurst.

In de meeste Landstreke omtrent, en in de gewesten dezes Vorst, en dezer gemelte doortochten, woonen woeste Menschen, gansch niet gezedent: 't grootste deel der zelven zijn Heidenen en Mahometanen, en zeer weinig rechte Christenen. d'Inwoonders van de Meletynsche gebergtens, zegt de voornoemde Artz, dat de Zwynen aenbidden: en dat zy zeggen, dat daer dikwils een Vogel komt gelijk een Arend, (die haer vuur brengt om haer hout, of gedroogde Koe-mest, die zy gebruiken als hout, aen te steken, tot bereidinge van hare elendige Spyze:) den welken zy luiden, groote Eere bewyzen. Hare Wapenen bestaen meestendeels in Pylen en Boogen. Zy zijn ontrouw, en boos van aert, woonen in holen en gaten, en bedekken zich met Beeste vellen. De beste meublen, die dat Volk heeft, en ter noodzaekelijkheit gebruiken, krygen zy van hare Buuren, de Melitenzers en Grousyners; en die zelve, bekomen zulks van de Armeniers, de welke zoo in Rusland, als elders, komen handelen.

De oudste Zoon van dezen Konink *Artschillus*, die onder het gevolg hunner Tzaerze Majesteiten, in deze Landen, in 't Jaer zestien honderd acht en negentig is geweest, heeft my verhaeld, hoe de Onderdanen zijns Vaders, zeer lichtelijk veranderen van Geloof, en ook als zy verlochent hadden, zeer lichtelijk weder keerden.

Als ik hem den Brief vertoonde die zijn Heer Vader aen my geschreven hadde, zoo erkende hy die aenstonds, en zeide, dat de ondertekening de zelfde Letteren waren, die rondsom het Zegel, daer beneffens gedrukt stonden, en aldus op het Rusch uitgesprooken moesten worden.

Gospodaer Tzar Artci outwerdajof, ot Korene Jeseva Davidova i Solomonawa, porodoe, pancratowigh milosti bogie, Tzar useia Lichtimeerskie Semlie da i Groesenskie Artiel Wagtangewiets.

Dat is:

Door Gods genade, van de Wortel *Jesus, Davids* en *Salomons* geslachts, *Bogarationus*, hy, of (na hunne wys van spreken,) hy dus, enz.

De Landschappen zijns Vaders Koninkryk, zeide hy, voor zeven honderd Jaer verdeeld te zijn geweest, aldus:

Merita, dat een Koninkryksken was, als mede *Kartlia*, en ook *Kagretia*, en wyders, dat *Gosoedarstwa Samsgesatabago*, onder de naem van een Heerlijkheit bekent is, gelijk mede *Gosoedarstwa Odisi*, en *Gosoedarstwa Goeria*, waer noch toegevoegt wierd, het Prinsdom *Knesestwe Abgasia.* Onder welk Koninkryk van *Georgia* noch gerekent wierd, het Land *Gorskaia*, te weten, de gewesten *Toesia, Dwalia*, *Osetia*, en *Swanetia*, daer woeste Christenen woonen, die noch Lezen noch Schryven konnen. De Konink zijn Vader, zeide hy aen my, genoodzaekt zoude zijn, het Ryk weder te verlaten, en te ruimen, hoe wel hy zich tot noch toe op de hoogten hadde beschermt; de redenen daer toe, voegde hy daer by, zijn gebrek van magt, ongestadigheit, en trouwloosheit der Onderdanen, haet van den Turk, en bestryding door de Perzen, die hy op den duur niet konde wederstaen; en dus ziet men de wonderbare wisselvalligheden inde Waereld: deze jonge Vorst, die de Kroon als oudste Zoon zijns Vaders, met recht niet konde ontstaen, oefende zich in Konsten en Handwerken, en byzonder in de Busschieterye, hier te Lande, om te bequamer en aengenamer te zijn, in de oogen hunner Tzaersche Majesteiten, en zijnen Ryke, door dat Handwerk te meerder dienst te konnen doen.

Deze jonge Vorst *Alexander* genaemt, zeide my wyders, dat zijn geslacht gesprooten was, uit de Joodsche stammen, welke in de *Babylonische* gevankenis waren vervoert geweest.

Het Volk in 't gedeelte van *Georgia*, gelegen aen de Zwarte Zee *Odischie, Goerie,* en *Apchasi*, by hem genaemt, zijn gedoopt, volgens zijn verhael, aen my gedaen, door den Apostel *Andreas*, doch den Georgiaenschen Konink, en alle d'overige Georgiaensche Volken, hebben zich doen Doopen, door zekere Maagt, by tyden van den Keizer *Konstantinus de Groote*, vyftien Jaer, na dat de Grieken gedoopt waren. De Patriarch, die zy byzonder hebben, word betoenaemt *Katojaikos*.

De Kerken in zijne Landstreke zegt hy te zijn, houte gebouwen, doch nu veel onvoorzien van Priesters, en zonder dienst, byzonder in 't gewest *Iverie.*

Voor, en eenige tyd na de Geboorte onzes Zaligmakers, zoude *Georgius*, Maegschap van den te dier tyd levenden Persischen Konink, in deze Landstreken hebben geheerscht, doch dies geslachte uitgestorven zijnde, is de Heerschende slam dezes Vorst ingevallen, welke na zoo veel Eeuwen, tot op heden heeft bestaen.

De Konink van Persien steld tegenwoordig de Koningen inde *Kartalinsche* en *Groesinsche* Landen, doch niet in't *Meretiensche* of *Melietsche* gewest, 't geene hy zegt, by toelatinge Gods te geschieden, om des Volks zonde wil; doch of schoon den Turkschen *Sultan*, en den Perschen *Schach*, deze Koninkrykskens dus bestookt, beoorlogt, en vernederd, zoo hebben zy evenwel nooit konnen te wege brengen, dat buiten dit zijn geslacht, iemand ten Kroone wierd ingevoerd, of erweelt.

Doch eindelijk is dan opgemelte Vorst *Artschil*, genootzaekt geweest zijn Land weder te ruimen, en heeft zich op nieuw begeven onder de bescherming van hunne *Tzaertsche Majesieiten* in *Moskou*, van waer hy aen my, de volgende Brief schryft, ter oorzaek dat ik aen zijn Zoon, des Ryks navolger, vriendschap hadde gedaen.

De opschrift des Brief luide in 't Latyn, aldus:

Magnifico Domino* Nicolao Witsen, *Burgomistro

Amsterdam.

En is bezegelt met een groot Zegel in rood Lak, daer een vierkant kruis in staet, waer een Koninks Kroon, door twee Engelen, boven word gehouden; in vier hoeken ziet men eenige *Grusinische* Letteren, en twee *Jerusalems* Veders aen de zyde.

Dei gratia qui è radice Dabidis *atque* Salomonis *Familiae Pagratii; Totius Lychtimeriae Rex* Arszil Bachtangeades.

Amico nostro Charissimo, nec non benefactori Magnifico Domino Nicolao Witsen, *Burgomistro Salus.*

Princeps Oratorum Demosthenes interrogatus quid nam habet homo simile Deo, inquit, benefacere, hoe igitur virtutis splendore multos ac varios supersuit vestra magnificentia. Nam non aliter alienos, quam suos consanguineos ornare beneficiis non denegasti, cujus beneficii atque amoris verus testis Filius noster Alexander, *qui variis bonis per vestrum amorem & laborem abundans depropagavit nobis. Ob id ergo maximas agimus gratias vestrae amori & labori verus enim amicus cognoscitur*

Labore
Amore
More
Ore
Re
Salve.

Dat is:

Door Gods genade, wy gesprooten uit de wortel van *David* en *Salomon*, en de stamme *Pagratius*, Konink van 't geheele Ryk Lichtimeria, *Arszil Bachtangeades*.

Aen onzen lieven Vriend en Edelmoedigen Weldoender, den Heer N I C O L A E S W I T S E N , Burgermeester, zy veel Heil.

De Prins der welsprekentheit *Demosthenes*, gevraegt, wat dat de Mensch hadde, Gode gelijk? zeide, wel te doen: Dit heeft U Heerlijkheit in glinsterende deugd, aen veele dikmaels bewezen; die den Vreemden gehandeld hebt in weldaden, als eigen Bloed Vrienden, van welke liefde en goed doen mijn Zoon *Alexander* een ware getuigen is, die ons verhaeld heeft hoe U E. uit liefde, overvloedelijk, hem veel goeds heeft toegebragt, wes wy daer over hooglijk danken, roemende U E. arbeid en de liefde, want een ware Vriend word gekent uit arbeid, liefde, goed gedrag, de mond, en de zaek zelve. Vaert wel.

Het woord *David* word in zijne Brief geschreven met een B, na de speldinge onder Grieksche Christenen aldaer gebruikelijk, *Lychtimeria*, anderzins mede zijn Ryk word benaemt.

Volgt dubbeld van een Brief, geschreven uit Schamachie, *den* 14 *April* 1699, *over dezen Vorst, aen zeker Armenisch Koopman van* Julsa *in* Tauris, *en door den zelven aen den Schryver van dit Werk, toegezonden.*

DEwyl my een goede gelegentheit voorkomt, zoo heb ik niet willen nalaten U mede te deelen de nieuwe tydingen die men heeft, zijnde zulks, dat voor weinig tyd, de Grooten van *Bassachioch*, misnoegt tegens haren Konink, 1 genaemt *Corchan*, onder malkanderen beraedslaegt hebben, hem niet meer te dulden, en zulks gezamentlijk beslooten hebbende, hebben een Brief geschreven,

en de zelve door een Afgezant, gezonden aen den Prince *Bagratiano*, Zoon van *Sakmias chan*[*], die genaemt word *Saknasar chan* of *Chanazarkan* 't welk te zeggen is *Arcil*, de welke zich te dier tyd onthield in *Karagkalka*, een Vesting van de Georgiers, biddende hem, haer te begunstigen, met het aenvaerden van de Ryk-staf van harer Konink, alzoo zy gezint waren, den voornoemden *Corchan* te verjagen, en dat zy over zulks hem begeerde, en hem plechtelijk zwerende, gehoorzaem en getrouw te zullen zijn; welk verzoek by *Arcil* verstaen zijnde, gewillig van hem is aengenomen, en in *Bassachioch* gekomen zijnde, is van die Volkeren, met veel vreugde ontfangen, met Koninklijke plechtigheden; wyders hem met de Koninklijke Mantel bekleed, en gekroont hebbende, zetteden hem op den Troon, en riepen hem uit voor haren Konink.

[*]Anders David.

Arcil dus omtrent vier Maenden in groote vreugde en ruste, zeer bemint en opgepast van die Volkeren, welke ongemeen vernoegt waren, een zoo waerdigen Konink te hebben, door gebragt hebbende, wierd schielijk benyd van twee *Baceat,* ('t welk zoo veel is als Edelen van *Bassachioch*,) de welke onder haer alleen besloten, om zeker gering misnoegen door haer opgevat, haren Konink van den Troon te rukken, met het Volk door opgeraepte voorwendzelen tegens hem op te hitzen; maer deze konsten haer niet helpende, beraemden zy andere middelen tegens de perzoon van den Konink, zelfs door vergift; maer met veel omzichtigheit: doch 't beliefde God, dat de verraderyen aldaer ontdekt wierden, byzonderlijk van de voornoemde Edeluiden: weshalven de Konink schielijk beval den Raed te vergaderen, de welke byeen gekomen zijnde, stond hy op, en zeide, dat hy van haer verzocht en gebeden zijnde, haer Konink te zijn, hy nu wel zag de weinig dank, en misnoegen, 't welk zy hadden, en dat hy over zulks van voornemen was, te vertrekken, en hoe wel 't Volk uitriep dat zy niet en begeerden, dat hy vertrekken zoude, des niet te min, trok hy de Koninklijke kleederen uit, en lei de Kroon af, en gevolgt van omtrent drie duizend perzoonen, meest Edele Georgiers, vertrok hy, en begaf zich na *Moskovien*, alwaer zijn Zoon, zedert eenige Jaren zich geduurig opgehouden had; en zijnde aldaer door de Konink[*] met veele Eer en achting ontfangen, besloot schielijk aen hem op te dragen 't Bevel van een magtig Leger, om daer mede te gaen innemen *Jamkal*, leggende tusschen *Moskovien, Georgien* en *Persien*: hoewel veel Moskoviten zeiden dat zijn Zoon na *Romen*[*] was, zoo zeiden *Mamucka Mirssa* en andere, dat de Vader, genaemt *Arcil* daer na toe was: en dit is 't geen voor dees tyd U heb mede te deelen, iets anders voorvallende, zal 't U berichten, enz. Dus verre deze Brief.

[*]Hunne Tziersche Majesteiten.

Zeker Heer van groote geleertheit, een Griek van geboorte, tot top van Eer in *Rusland* gestegen, schrijft, van de Georgiaensche Princen, aen my, voor acht Jaer, als vertaelt hier volgt.

Het is niet lange geleden dat *Nicolaes, Davids* Zoon, Georgiaensch Konink, met twintig duizend Perzen in *Teflis* aenquam: hy was wel eer Christen, en in *Rusland* opgevoed; doch na zijn Vaderland zullende reizen, van den Persischen Konink wierd aengehouden, en tot het Mahometaensdom gedwongen. Een ander Georgiaensch Prins, die nu in *Teflis* Heerscht,[§] *Georgius* is genaemt, had ook het Geloof verzaekt: hy is de Broeder van dien Georgiaensche Melitenzer Prins, die onlangs uit *Moskou* na zijn Vaderland is verreist, latende zijne Huisvrouw aldaer. Dus verre gemelte Brief.

Eindnoten:

* Hy is niet tot Romen, maer tot Amsterdam geweest: de Vader heeft zich altoos in Moskou opgehouden, maer de Zoon is Generael Artillery Meester geworden, welke wetenschap hy in deze Landen hadde geleert, doch in een oorlog tegen Jamkal of Semchal is hy niet geweest, maer wel tegens Sweden.

§ Deze Georgius, Nicolaes en Artschil, schynen Broeders te zijn, Zoonen van David, als boven gemelt.
En dus is stukswys van Georgia, de omliggende Landstreken, en hunne Vorsten, kortelijk gesproken, na mate, dat my van hen en die gewesten, berichten toegekomen zijn, welke beneffens 't geene uit de hier na volgende Persische Reis-beschryvinge is getogen, hebbe ingelast.

Zeker Beschryvinge van Persien,

Ontworpen by iemand, die in den Jare zestien honderd een en tachtentig het Gezantschap van zijn Majesteit van Poolen, *onder het gelei van den Edelen Heer* Salomon Gostans Zagorski, *had helpen bywoonen, noch ongedrukt onder my berustende, spreekt van* Gurgistan, Georgia, *of* Iberia, *aldus:*

NA het Westen legt *Gurgistan*, by d'ouden genaemt *Iberia*, en by ons *Georgia*; 't welk is een Bergachtig Land, alwaer plaetzen zijn die voor sterktens konnen dienen, dewyle zoo eng zijn, dat maer een Mensch te gelijk tot de zelve kan komen.

Daer zijn twee Landschappen of Deelen van dit gewest: die gehoorzamen den Konink van Persien, zederd dat *Chanavaskan* mede geholpen heeft tot het verderf van *Georgia*, aen den Konink van Persien overleverende *Tammersekan*, en zijn Huisvrouw,

genaemt *Pery.* Deze Vorsten zijn alle tot verval gekomen; want zy zijn, niet tegenstaende meermalen waren opgestaen, wederom ingetoomt en korter gehouden: de Persianen aen zich houdende de magt, oom tot het Opper-bestier van *Teflis* en *Gaket*, aen te stellen wie zy willen; 't welk nochtans na 't recht der Volken, behoort tot hare wettige erfgenamen. *Chanavazkan* was Bevelhebber te *Teflis*, ten zelven tyde als *Tammereskan* het bestier hadde tot *Gaket:* aen den eerst genoemden had men dit Opper-gebied maer gegeven op voorwaerden, dat hy *Tammereskan* in hun handen zoude overleveren; 't welk hy dede; alwaer dezen elendigen Vorst, en zijn Vrouw, van den Konink *Cha Abas* zeer qualijk zijn gehandelt. Den Konink van Persien gezien hebbende, dat *Chanavazkan*, uit erkentenisse, hem dienst hadde gedaen, begeerde eenige van zijn Kinderen, om de zelve te doen onderwyzen in de zeden van het Hof. Hy zond hem daer op drie Kinderen, en dat zeer gaerne, dewyle het strekte tot verlichtinge van zijn Huishoudinge, de welke doenmaels zeer talryk was.

Den Konink liet deze drie Heeren door zijn Leeraers over brengen tot het Mahometaensch Geloof, en gaf aen den oudsten het Ampt van *Deroga* van *Hispahan*, alwaer hy ook gestorven is; en daer na ook de beide andere, waer van de jongste genaemt was *Chanazarkan.* Deze verzocht van den Konink verlof, om zijn Vader te gaen bezoeken; 't welk hem wierd toegestaen: hy begaf zich na *Teflis*; en na eenige dagen verblijf, deed men voorslagen om hem te doen trouwen met een Kinds Kind van *Tammereskan*, de welke men geloofde te zullen zijn erfgenaem van *Gaket:* buiten tegenspreken heeft de Vader dit houwelijk gesmeed; en na verloop van eenige Maenden, gingen de jong getrouwde na *Gaket*, zich stellen in 't bezit van die Stad, zonder des Koninks goedvinden daer over te hebben ingenomen. Hy bleef dit zijn gebied voor eenigen tyd vreedzaem bezitten; terwylen den Konink *Cha Abas* dood zijnde, des Heerschenden Koninks zaken niet toelieten, geduurende zijn minderjarigheit, hem na *Georgia* te wenden, maer zoo dra als de Jaren hadde bereikt, en zich laten onderrichten, aengaende den staet van dit gebied, nam hy voor, dezen Georgiaenschen Vorst tot gehoorzaemheit te brengen; 't welk hy echter niet derfde ondernemen door middelen van geweld, de wyle zijn Vader, een Man van grooten moed, noch leefde; de welke, wetende dat de Persianen, ongewoon de Bergen van *Georgia* te beklimmen, de zelve moeilijk zouden vinden, haer niet zoude hebben ontzien tegen te gaen. Den Konink zond aen *Chanavazkan* een bevel, om *Chanazarkan* en zijn Huisvrouw in bewaringe te nemen; zijnde deze Vrouwe geacht te zijn een van de schoonste in gansch Asia: *Chanavazkan* gaf tot antwoord, dat zijn eigen Zoone niet zoude konnen gevangen nemen, en veel min zijn Huisvrouwe; maer dat, indien zijn Majesteit haer daer toe konde brengen, dat hy het gaerne zoude aenzien: waer op den Konink aen *Chanazarkan* belaste, aen 't Hof te komen; de welke, om zulks af te weeren, aen den Konink liet weten, dat hy zich gaerne derwaerts zoude begeven, om aen zijn Majesteit zijne eerbiedigheit te bewyzen, ten ware zijn onmagt, om de kosten van zoo een Reize te konnen dragen: den Konink zond hem een geschenk van twee duizend *Tomans*, half in Gelde, en half in Goude en Zilvere Stoffen, als in diergelijk geval gemeenelijk geschied. De Konink gebood hem zijn Huisvrouw met zich te brengen. *Chanazarkan* nam dit geschenk aen, zonder eertig antwoord te geven aen den Konink, de welke ziende dat dezen Vorst echter noch niet quam, besloot dat zijn Vader hem zulks afrade. Men wilde echter noch tot geen geweld komen; maer men zond een tweede Boode, met last, om hem te zeggen, dat den Konink onverduldig

wierde over zijn toeven: *Chanazarkan* antwoorde, dat hy zelf wel gereed was om zijn plicht aen den Konink te gaen afleggen, maer dat hy niet konde zijn Huisvrouw met zich brengen, de welke een Christen was, en van hem daer toe niet konde gedwongen worden.

Midlerwyle quam den Vorst van *Bachakouck* (een gedeelte van *Georgia*, onder de gehoorzaemheit van den Turk) te sterven, zonder Kinderen; waerom *Chanazarkan* voornam, het Opper-bestier van *Gaket* te verlaten, om t'ontgaen de vervolginge des Koninks van Persien, en als Maegschap van den overleden, zich na *Bachackouck* te begeven; daer toe meerder aengezet zijnde door de Inwoonders van die plaets, welke hem zulks met eerbewyzinge waren komen verzoeken: hy ging dan derwaerts, en wierd door het Volk met toejuichingen ontfangen. Den Konink van Persien was hier over t'onvreden, en zond last aen zijn Vader, dat hy hem de Zoon zoude brengen, zeggende, hem verdacht te houden van den raed gegeven te hebben, dat zijn Zoon *Gaket* hadde verlaten: de Vader antwoorde, dat het tegendeel waer was, maer dat echter zijn

Zoon niet konde leveren, dewyl hy zich onthield in Bergen van zeer moeyelijken toegang, in een Land daer het Volk hem boven maten was toegedaen; maer dat, zoo veel hem zelf aen ging, hy gereed was om zijn Majesteit te gaen vinden, en hem te ontschuldigen van de lasteringe die men hem tegen wierp: den Konink stond dit toe, maer den ouden Heer stierf op de Reize derwaerts, en zijn Lichaem wierd gebragt na *Kom*, by de Grafsteden der Koningen.

Chanazarkan was op die tyd tot *Bachackouck*, vry van de Persiaensche vervolgingen, maer niet van den Turk; hebbende tot naestgelegen den *Bacha* van *Akelska,* de welke zijn uiterste vlyt aenwende, om hem in handen te krygen, doch zeer bedektelijk; veinzende zijn vriend te zijn; hem zendende geschenken, op zekeren dag verzocht met hem te willen nemen het vermaek van de Jacht, omtrent hare grensscheidinge: den Vorst, geen arg denkende, wilde de beleeftheit van den *Bacha* niet verwerpen, maer begaf zich na de bestemde plaetze, alwaer den *Bacha* hem met beleeftheit ontfing, en zonder het minste van zijn voornemen t'ontdekken. Na dat de Jacht gedaen was, verzocht den *Bacha* den Vorst om op zijn Huis, maer een vierendeel uurs van daer, met hem te willen spyzen. De Tafel daer gedekt zijnde, zette men zich daer aen te eeten, en naderhand sterk te drinken. Den *Bacha* aen den Vorst midlerwyle noch gestadig betuigende zijn vriendschap, en de vreugde, welk hy gevoelde, dat hem de Vorst d'eere gedaen hadde tot zijnen Huize te komen.

De Maeltyd geëindigt zijnde, wilde den Vorst wederkeeren, maer wierd zeer verbaest, ziende dat men hem vasthield, zeggende, dat hy een gevangen Man was: hy wilde zich te weer stellen, doch te vergeefs, dewyle door menigte van des *Bacha's* Dienaren was omringt; de welke hem, op bevel des *Bachas,* haer Meester, geleiden na een Tooren, vier of vyf mylen van daer gelegen. Eenige van des Vorstens bedienden ontvlucht zijnde, bragten de droevige boodschap aen de Vorstinne; de welke daerom de moed niet geheel liet zakken, maer op middelen bedacht was, om haer Man te redden: zy steeg dan des nachts te Paerd, met zestig Ruiters, en tot den Tooren genaderd zijnde, en de Wacht overwonnen hebbende, braken zy de Poort op, en deden den Vorst op een Paerd zitten: eer den *Bacha* hier van kennisse had gekregen, waren zy nu reeds verre voort gegaen. Deze tyding kon niet minder als doodelijk zijn voor den *Bacha*, de welke reets aen den Grooten Heer geschreven had, dat den Prince zijn gevangen was: en wanneer den Grooten Heer belast hadde, dat men hem des Vorsten hooft zoude zenden: den *Bacha* zulks niet konde leveren, liet men hem daer voor onthoofden; gelijk men aen zulke Menschen, in die Landen, gewoon is te doen.

Chanazarkan, en zijn Vorstinne, achtende, dat het veiliger zoude wezen in *Gaket*, als *Bachackouck*; en dat den Konink van Persien de zaek misschien niet zoo hoog zoude opnemen, als hy hem maer eenige erkentenisse zoude doen: zy gingen dan wederom derwaerts; maer vonden de zaken niet in dien staet, welken zy zich hadden ingebeeld; want na dat de Vader was overleden, had zijn jonger Broeder *Gurgumkan*[*] het Opper-bestier van *Teflis* bekomen, op voorwaerden, dat hy *Chanazarkan* zoude beoorlogen; maer de Broederlijke liefde word onder de Georgianen werkstelliger gemaekt, als onder de Persianen. *Gurgumkan* gaf zijn Broeder dan te kennen, wat last hem gegeven was, en raede hem zich t'onthouden in het gebergte.

[*]Anders Georgius.

Den Konink wierde deze Broederlijken handel aengediend, door de Georgianen zelf, de welke de Persianen tot zich trekken, met middelen bequaem om een staet

onder zich zelf te verdeelen, 't welk dikwils is gebleeken onder dat Volk, wanneer hare Vorsten zich aenbiedende om haer de Heerschappye der Persianen t'onttrekken, zulks door de loontrekkende verspieders der Persianen is belet, zeggende, dat zy des Vorsten Dienaers waren, doch op voorwaerden, dat des Koninks belangen niet wierden verdrukt.

Den Konink dan, oordeelende dat het tyd was om tot de Wapenen te komen, om deze Vorsten hare magt te benemen, zond een krygs-leger na *Gaket*, en dede een *Kan* bevestigen, in de Heerschinge van die plaets, zonder iets aen[§]*Chanazarkan* te konnen doen, als hem in het gebergte bezetten, om hem alle hulpmiddelen af te snyden; waer door dezen Vorst zich t'eenemael verlegen vond: want, ziende dat zijn Broeder zich tegens zijn verwachting stil hield, nam hy zijn toevlucht tot hunne Tzaersche Majesteiten van *Rusland*, haer biddende, hem uit zijn gevankenisse te willen verlossen: waer op die zeven duizend Mannen, ten deele Kozakken, ten deele Russen, zond; de welke, in weerwil der Persiaensche Wachten, de Vorst, als ook de Vorstinne, ontzetteden; hen geleidende na de Stad *Astrakan*; alwaer zich als noch onthouden, ter oorza-

[§]Deze Chanazarkan, is de zelve met artschil of Arcil, boven genoemt, zynde hy met deze naem by de Perzen bekent: Zoo als de Perzen aen deze Georgiansche Vorsten, en andere Menschen, wanneer zy Mahometaensch worden, of in hun dienst treden, andere, en Persiaensche namen geven.

ke van de verwerringe, die in dat Ryk tegenwoordig is. Dus verre gemelte Beschryvinge.

De Heer *Willem Hussei*, voorzittent[+] Raeds-heer van de Turkschen Handel tot *London*, en nu op reis, als Afgezant, na *Konstantinopolen*, wegens Haer [+]1689. Brittannische Majesteiten, heeft my, wanneer ik het Gezantschap aen Konink *Willem*, en Koningin *Maria*, afleide, dubbeld gegeven van een Brief, die aen hem, uit *Erzrum*, in Persien, was geschreven, by den Ridder *Gamaliel Nachtegael*, den eersten January, zestien honderd acht en tachentig; welke, vermids daer in gewag word gemaekt van de Georgiaensche Princen en de Leig Tarters, hier hebbe doen volgen.

De Overste van de Jezuiten dezer Stad, is nu vertrokken na *Shamakey*, om aldaer te ontmoeten zeker Christen Koopman, gaende na *Sina*, de welke, met my sprekende, heeft belooft, zich net t'onderstaen, aengaende die Weg of Reis; en ik ben verzekert, dat hy daerom zal aenhouden, om het gemak van haer zendingen, door het myden van zoo langen Reize by Zee; waer over zy gemeenlijk klagen.

Aengaende de Leig Tarters, wy houden ze te zijn van de zelve aerd, als die van *Crim*, maer een weinig verder uitgebreid, na 't gebergte van *Georgia*, en de grenzen van Persia, daer tegenwoordig alles wederom in rust is, de wyle een *Han* onlangs wederom is aengesteld, in *Teflis*, op wiens aennadering, met drie andere *Hans*, den ouden *Han* geweken heeft, na den *Han* van *Bosch a Chooke*, zonder eenig tegenweer.

Den nieuwen *Han*, by het aenvaerden van de Heerschappye, heeft betuigt zijn hooge achting voor het Christen Geloof, door het verkiezen van een Griekschen Bisschop, tot zijn Capellaen, en het dagelijks verschynen in de Mis; waer door hy zich grootelijks heeft beschermt, in de genegentheit van het Volk; 't welk haer voorigen Heer anderzins zoo dra niet zoude hebben vergeten.

Een ander Brief van den zelven Heer, uit *Erzrum*, getekent den dertienden April, zestien honderd en negen en tachentig, meld, dat de Tartars van *Usebeg,* hadden gestroopt aen de Kust van *Mazandran*, en geplonderd de Stad *Meshad*; en word gezegt, dat al de Georgiaensche Princen zijn vereenigt, ten besten van den ouden *Han*, willende of trachtende hem in zijn Heerschappye van *Teflis* te hebben hersteld; daer de Konink van Persien tegenwoordig zes *Hans* heeft, met een bezetting van vyf duizend man: doende de Tartaren van *Lekey* of *Leig*, geduurig invallen in haer Land; zoo dat de Persianen dit Jaer zullen werk vinden, ten zy de zaken worden bygelegt; 't welk waerschynlijk is, dat zal geschieden.

Vader *Angelus de la Brosse*, in zijn Boek *Gazo-Phylacium Linguae Persarum* genaemt, spreekt van de Georgiers als volgt.

Dit Volk heeft geen andere goede eigenschap, als de welgemaektheit en schoonheit van 't Lichaem; waerom, of zy schoon Grieksche of Armenische Christenen zijn, zoo word'er steeds een groot aental Slaven van beide kunne uit hen na Perzen en Turkye vervoerd: en is al de tegenwoordige schoonheit, onder de Perzen, uit dat Volk her gekomen, en gesprooten: want hoe heslijk van gedaente de oude Persianen zijn geweest, kan men zien aen het Volk in Persien, *Gaures* of *Guerbres* genaemt, aenbidders van het Vuur; welke niet, als in eigen geslacht, trouwen, die de lelijkheit der Apen gelijk zijn.

Zeker Hollander, wiens Reis-beschryving van zijn tocht, tusschen *Smirna* en *Ispahan*, noch ongedrukt onder my berust, bericht van de *Gaures*, of oude Persianen, als volgt:

De *Gaueren* of *Gaures* in Persien, zijnde de oude Persianen, worden nu meest armelijk gehouden: het meerendeel erneren zich met de Hovenieringe en Landbouw; hebbende de klederen altemael van een gedaente, de Mannen gaen met een duister Filjemorte Tulband, en een langen duisteren en bruinen Rok, en de Vrouwen met een band van geele verw aen het hooft, doende die tot de Aerde toe hangen; hebben een groot duister kleed aen het lijf, en een groote wyde broek, die haer tot de voeten hangt; zy gaen met het aengezicht bloot, en zijn van een bruinachtige verw, woonende meest omtrent *Teflis* de Hooft-stad van *Gorgistan*, en voorts op het Land: haer Geloof dan is, in een Propheet *Ebrahim*, of *Sir Atis*, by haer genaemt, dat gezegt is, Ziel van Vuur; zommige hebben daer van geschreven, dat zy het Vuur aenbidden, dat twyfelachtig is by veele, doch het is waer, dat een zeker Vuur by haer in groote waerde word gehouden, vermids zy zeggen, dat als haren Propheet gebooren wierd, de Goddelijke stemme zeide, dat een Propheet moest gebooren worden, die geheel Persien zoude beheerschen: den Konink van Persien dit ter ooren komende, gebood dat men alle

zwangere Vrouwen, als ook hare vruchten zoude dooden, en wierden op dit gebod over de tien duizend zwangere Vrouwen gedood, maer vermids aen de Moeder van deze Propheet niets en bleek, zoo wierd de zelve verschoont; eindelijk de tyd van het baren aengekomen zijnde, zoo verloste zy van een Zoon, het welke was dezen Propheet, *Ebrahim*; de Man uit vreeze van de dood, volgens het gebod des Koninks, dorst het zelve niet verbergen, maer bragt het tot den Konink, die het Kind dadelijk in 't vuur liet werpen, doch het wandelde daer onbeschadigt in, als in een Bed van Roozen; en den Konink wierd door de hand Gods gedood: dezen Propheet dan opwassende in zijne Prophetien, wierd van den Navolger des Ryks, evenwel zeer strengelijk vervolgt; en onder deze vervolgingen, dewyl de Propheet vluchtig was, wierd het Paerd van den Konink, daer hy verscheide Veld-slagen mede gewonnen had, aen alle zijn vier voeten mank, zoo dat den Konink zijn vervolgingen laten moest, en zijn misslag bekennende, aen den Propheet de gezontheit van zijn Paerd verzocht, de welke vier gebeden tot God, om gezontheit van 't Paerd dede, en door yder gebed, wierd een been van 't Paerd hersteld: den Konink dan, dede een belofte aen den Propheet, dat, zoo hy een Wonderdaed* voor hem wilde doen, dat hy in gansch Persien zijne Leeringen wilde doen volgen, en in zijne Prophetien gelooven, dat is, dat hy in een Oven met gesmolten Zilver zoude willen ingaen, en daer weder onbeschadigt uitkomende, dat men hem dan gelijkelijk zouden aenbidden, het welk den Propheet dede, en wierd dus van geheel Persien geëerd, en aengebeden; en van dit Vuur word by haer byzonder in de Tempels bewaert, tot een eeuwige gedachtenisse, dat zy zeggen, tot noch toe ongeschend, behouden te hebben, en word het zelve, of't geene daer by aengestooken is, ook in yder Huis, met groote zorgvuldigheit gade geslagen, en nooit iets daer over gezoden, of gebraden; en zoo by ongeluk dit Vuur in eenig Huis begint uit te gaen, is zulks gemeenlijk by haer een voorteken van een zwaer ongeluk, en zoude het zelve ook door het Volk van *Alexander* uitgeblust geweest zijn, doch zy hebben het, door de gebeden van hare Heiligen, uit den Hemel weder verkregen: dit is het Vuur dat zy zeggen, dat door de oude Persianen is aengebeden geweest: haren Propheet eenmael na den Hemel gaende, gong een zeer smalle weg, daer hy van wederzyde de Helle zag, waer een groote menigte van onreine Dieren, en verscheide wanschepzelen in waren, die de afgestorvene Menschen ellendig plaegden: als iemand van haer komt testerven, zoo zijn' er eenige die Serpenten, Adders en andere onreine Dieren brengen, daer de Bloed-verwanten geld voor geven, om de zelve te dooden, op dat den overleden daer van niet zoude geplaegt worden: haren Propheet dan in den Hemel komende, wierde hem een en twintig Boeken gegeven, zeven van de Ster-kunde, zeven van de Artzeny-konst, en zeven van hare Wetten; doch *Alexander* Persien t'onderbrengende, heeft haer van de zelve berooft, ende zeven van de Wetten doen verbranden, om dat hy begeerde, dat de gansche Waereld alleen na zijne Wetten zoude leven, en de overige zijn na Grieken gevoerd, daer hunne* Wysgeeren hare geleertheit zouden uit gehad hebben; ook gelooven zy, gelijk de Turken en Indianen, dat de Waereld rust op het hooft van een Stier, en word dit Beest by haer in groote waerden, en heiligheit gehouden, ook by haer nooit geslacht, noch gegeten, en aen andere die het willen slachten, zullen zy geld geven om het te bevryden, zoo het mogelijk is; doch als zy 't niet konnen bekomen, zullen niet weg gaen, als met duizend vervloekingen voor de Slachters. De grootste reiniging die zy doen, geschied in zich te wasschen

*Mirakel.

*Philosophen

met Koe-pis, doch eenige groote zonden begaen hebbende, moeten haer zuiveren met het drinken van een glas vol Koe-pis; de reden die zy hier van geven, is, dat een van haer Heiligen Melaets zijnde, quam by geval in een Veld te slapen, daer zijn arm by geluk ontbloot zijnde, van een Koe bepist wierd, en zoo als hy wakker wierd, vond hy zijn arm genezen; hier over verwonderd zijnde, zocht na zijn genees-meester, maer en zag niet als deze Koe; hy wachte derhalven na de pis van dit Beest, dewyl hy eenig achterdenken over zijn genezing kreeg, en waste zich daer mede, en wierd dus van zijne Melaetsheit t'eenemael gezuivert: zy gelooven derhalven zekerlijk, dat eenige Goddelijkheit in dit Beest verborgen is: van de prophetien die haren Propheet nagelaten heeft, is, dat hy eenmael met zijn Vader en Moeder een Rivier doorwadende, liet in het doorgaen drie druppels van zijn Zaed in de zelve vallen, daer van zy zeggen, dat drie Propheten zullen voortkomen, de eerste zal de *Gaueren* weder tot een Volk maken, de tweede zal de Persianen en andere Volkeren bekeeren, en onder hem brengen, en de derde, zal het einde van

de Waereld besluiten, en Godes oordeel prediken, en zullen alle drie van een Maegt gebooren worden: zy doen dierhalven alle Jaren op zekeren haren Feestdag, een der schoonste van hare Maegden, in de Rivier baeyen, op dat zy door een van deze drie druppels zoude mogen bevrucht worden, en haren Propheet baren; hebbende voorts geene Boeken van baren Godsdienst, of Wetten, als de geene die zy by overlevering van hare Ouders gehoort hebben: dezen Propheet is gebooren, na hen zeggen, in Babylonie, uit een Vrouw die van daer was, doch van een Vader uit Europa; haer woonplaets is meest als boven gezegt, en zy zijn veel door de vervolginge van den Konink van Persien, in Indiën gevlucht, woonende die op onderscheidene plaetzen, meest omtrent *Suratte* en in *Indostan.*

Andere willen het aenbidden van dit Vuur, oorspronkelijk te wezen, van de aenbiddinge der Zon, welke van over ouds her, altoos by dit Volk, geëerd, en aengebeden is geweest, en de wyle dan het Vuur een groote overeenkomst, met de Zon heeft, zoo zouden zy het Vuur als iets Goddelijks aenbidden. En dus ver is getogen uit boven gemelte ongedrukte Reis-beschryvinge.

Purchas wil, dat de Georgiaensche Christenen, hoewel zy een byzondere Tael spreken, echter in hunne Kerkelijke dienst de Grieksche spraek zoude gebruiken.

De Cirkassische Christenen, zegt hy, zijn zoo plomp, dat hare Priesters zelfs het Grieks, dat zy in de Kerken-dienst gebruiken, en lezen, niet verstaen.

Van het Nestoriaensch Geloof, 't geene in de gewesten, naby *Georgia* gelegen, veel in zwang gaet, spreekt *Purchas* aldus.

De Nestorianen, de welke dien naem bekomen hebben, om dat zy van ouds *Nestory* Ketterye navolgden en handhaefden, bewoonen (hoewel overal onder de Mahometisten of onder Heidenen vermengt) een groot gedeelte van 't Oosten, want behalven de Landschappen van *Babylon, Assyria, Mesopotamia, Parthia*, en *Media*, daer in veele van haer gevonden worden, zoo heeft haer die Godsdienst wyd en zyd verspreid in het Oosten, zoo wel ten Noorden van *Kataya*, als ten Zuiden van *India.* Zoo dat wy in *Markus Paulus* zijn beschryvinge van de Oostersche Landschappen, en in andere Schryvers vinden, dat gewag van haer word gemaekt, en schier van geen Godsdienst der Christenen, als van haer, in veele Gewesten en Landschappen van Tartarye, waren zy verspreid; als, te weten, in *Caskar:* in *Samarchan:* in *Carcham:* in *Chinchintales:* in *Tanguth:* in *Succhuir:* in *Ergimul:* in *Tenduch:* in *Caraiam:* in *Mangi*, enz. en verdeeld in verscheidene afzonderingen; invoegen, dat, voorby de Rivier *Tigris*, Oostwaerts, geen andere Godsdienst van Christenen te vinden was, voor zoo veel ik lezen kan, behalven alleen der Portugeeschen, en die door haer in *Indiën* bekeerd zijn, en der Armeniers.

De oorzaek, dat deze Godsdienst zich zoo verre in 't Oosten verspreid, en d'overhand gekregen heeft, gedenkt *Paulus Diaconus*, deze geweest te zijn, als dat *Cosrhoes*, Konink van Persien, om dedoodelijke haet die hy den Keizer *Heraclius* toedroeg, die hem met een zware oorlog zeer geplaegt hadde, al de Christenen van het Persische Ryk tot het Nestorische Geloof dwong, en geen Katholijken in al zijne Heerschappyen gedoogde. Door wiens predicatien, de Christelijke Godsdienst aldaer verre verbreid en verspreid wierd in het Oosten, (eensdeels, om dat, zoo 't schynt, die van de Persische Heerschappye meer na 't Oosten woonden dan andere Christenen; en ten anderen, om dat het zeker is, dat zy al te mael noch ten huidigen dage erkennen, gehoorzaemheit schuldig te zijn aen den Nestorischen Patriarch in *Mesopotamia*, welk Landschap toen was een gedeelte van't Persisch Ryk.) 't En is dan niet vreemt,

dat zy, haer eigen onkruit, en *Christi* Tarwe onder een zaeyende, met het Euangelium haer eigen Kettery hebben voortgeplant. Kort hier na de Sarazenen van *Arabia* (de Mahometisten) Persien vermeesterende, en hare Godsdienst, neffens hare overwinningen, in al die groote Heerschappyen invoerende, zoo waren 'er weinige uitwendige middelen voor handen, en slechte waerschynlijkheit tot herstelling of hervorming van eenig gezonde deel der Kerke, (van de welke zy nu meer, dan daer na, afgezonderd waren) behalven wat kruis, de tyd, en Gods genade, in haer mogte komen te werken.

Wat nu hare Kerkelijke bestiering belangt; den Patriarch der Nestorianen, aen wien alle de Oostersche gewesten gehoorzaemheit bewyzen, hout zijn Stoel in de Stad *Muzal*, op de Rivier *Tigris*, in Mesopotamia, of in het Patriarchiale Klooster van *St. Ermes*, dicht by *Muzal:* in welke Stad, schoon ze de Mahometisten onderworpen is, de Nestorianen noch vyftien Kerken (zoo men zegt) in hare bezittinge hebben, en worden geschat byna op veertig duizend Zielen, en de *Jacobiten* hebben daer drie Kerken. Deze voornoemde

Stad. *Muzal*, achte ik, met *Masius* en *Artelius*, de zelvige te zijn, die van ouds genaemt wierd *Selutia*, (en in *Plinius Seleutia Parthorum*) en dat om deze redenen: ten deele, om dat *Seleutia*, na de getuigenisse van *Strabo,* de Hooft-stad was van *Assyrien,* gelijk men zegt, dat *Muzal* ook is; en ten deele ook, om dat ik vinde, dat het Kerkelijke gebied van die gewest en, door de Oud - vaders van het Concilium te *Nicenen*, den Bisschop van *Seleutia* toevertrouwt is, hem met eenen den naem van *Catholisch* toe-eigenende, en in hare Concilien, de naeste plaets aen den Bisschop van *Jeruzalem* hem vergunnende; welke naem en gezag den Bisschop van *Muzal* nu aldaer bekleed. Of, in geval *Seleutia* een ander Stad ware, nu verwoest, gelijk my, om zekere redenen, veel eer toeschynt, zoo is niet te min de Patriarchiale Stoel, ten minsten vervoert geweest van *Seleutia* tot *Muzal*; want de meining van *Scaliger* is, als dat *Seleutia* toen een en het zelfde was, dat nu ter tyd *Bagded* of nieuw *Babylon* genaemt word, doch willen zulks mijne aenmerkingen, in de Geographie en Historie, niet lijden, voor goed te keuren. Ten eersten, om dat *Strabo* gedenkt, dat *Seleutia* drie honderd stadien, (zeven en dertig mylen*, en vyf en twintig of vyftig treden) *Pliritus* zegt vry veel meer, van *Babylon* gelegen is, daer *Bagded* dicht by des zelfs puin gesticht is. Ten tweeden, om dat ik in *Ptolomaeus* vinde, dat *Seleutia* twee derden deel van een graed meer ten Noorden legt, dan *Babylon*, daer *Bagded* meer na 't Zuiden helt. Ten derden, om dat in *Dion*, en andere gedenk - schryvers, *Seleutia* de naem draegt van een Stad van *Mesopotamia*, 't welk *Bagded* niet en is, maer in het Landschap van *Babylon*, als zijnde beneden de t'zamen-loop van de Rivieren *Tygris* en *Euphrates.*

*Te weten Engelsche mylen.

Den Bisschop dan van *Muzal*, is de Patriarch van de Nestorianen. Doch evenwel tegenwoordig, indien de vertellingen van deze tyd te gelooven zijn, zoo is 'er een scheuringe onder die Zecte, 't welk omtrent t'zestig Jaren herwaerts haer aenvang nam, ten tyde van Paus *Julius* de derde. De Nestorianen in 't Noorden van *Mesopotamia*, (omtrent de Stad *Caramit*) haer onderwerpende onder een ander Patriarch, dien de Paus gestelt hadde, hebbende eerst gehoorzaemheit bewezen aen de Stoel van *Romen*; in welke gehoorzaemheit, zoo men zegt, die Nestorianen omtrent *Caramit* noch volharden.

Wat nu belangt de byzonderheden van deze Nestorische Godsdienst, zoo geloove zy. Ten eersten: *Dat' er zoo wel twee perzonen in onze Zaligmaker zijn*, *als twee natuuren*; *doch belijden evenwel*, *dat Christus*, *van het eerste beginzel zijner ontfangenisse*, *geweest is volkomen God en volkomen Mensch*.

Ten tweeden: *Dat de H. Maget niet en behoorde genoemt te worden* □εοτõ□, □ *dat is*, *een baer-moeder van God*; *doch dit temperen zy nu eeniger mate*, *belijdende haer wel te zijn de Moeder van Gods Zoon*, *echter evenwel en willen zy haer niet noemen de Moeder Gods*.

Ten derden: *Dat* Nestorius, *die in de derde en vierde algemeine Concilien verwezen wierd*, *en* Diodorus Tarsensis, *en* Theodorus Mopsuestensis, *welke mede in het vyfde Concilium wierden veroordeelt*, *om* Nestory *gevoelen*, *Heilige Mannen waren*; *om haren 't willen verwerpende het derde algemein Concilium tot* Ephesus *gehouden*, *mits alle andere Concilien na die tyd, en inzonderheit verfoeyende (de hamer van het Nestorische Geloof)* Cyrillum van Alexandria.

Ten vierden: *Dat zy het Nachtmael onderhouden met geheven Brood.*

Ten vyfden: *Dat zy op beide manieren Communiceren.*

Ten zesden: *Het biechten en gebruiken zy niet.*

Ten zevenden: *Noch de bevestiginge.*

Ten achtsten: *Zy trouwen in het tweede lid van bloed-verwantschap.*

Ten negenden: *Hare Priesters, na het afsterven van haer eerste Vrouw, hebben de vryheit om een tweede, derde, enz. te trouwen.*

Ten tienden: *Zy en dragen het beeld van krucifix niet aen haer kruicen.* Dus verre uit de Beschry vinge van *Purchas.*

Van *Georgia* spreekt de Ridder *Chardyn* aldus:

Georgia ('k meen al het Land aldus geheeten, 't geen onder Persien staet) grenst tegenwoordig, ten Oosten, aen Cirkasien en Moskovien, ten Westen aen *Klein Armenien*, ten Zuiden aen *Groot Armenien*, en ten Noorden aen de Zwarte Zee, en aen dat gedeelte van *Colchis*, 't geen men *Imiretti* noemt; en dit is, na mijn gevoelen, al het Land, 't welk d'ouden *Iberien* noemden. *Georgia* strekte zich eertyds van *Taurus* en *Erzrum* af, tot aen de *Tanaïs,* en heete *Albanien.* Het is ingekrompen, gelijk men ziet. Het is een Land, daer veel geboomte en gebergte is, 't geen een menigte van schoone en lange vlaktens, maer die niet breet zijn, besluit. Het midden van *Georgia* is gelijker en effener als 't overige. De Vliet *Kur*, dien de meeste Land-beschryvers *Cyrus* noemen, loopt'er midden door. Hy heeft zijn oorfpronk in 't gebergte *Caucasus*, anderhalve dag rei-

zens van *Acalziké*, en werpt zich in de Kasische Zee.

Ik heb oude Persiaensche Land-befchryvingen gezien, die *Georgia* in *Groot Armenien* stellen. De hedendaegsche maken 'er een byzondere Landschap af, het welk zy *Gurgistan* noemen, en in vier deelen verdeelen; als, *Imiretti*; 't Land van *Guriel*, waer onder men begrypt het geen in't gebied van *Acalziké* gelegen is; het Koninkryk van *Kaket*, 't welk zich zeer ver in het gebergte *Caukasus* uitstrekt, en eigentlijk het oude *Iberien* is; en *Karthuel*, 't geen Oost-*Georgia* is, en van d'oude Land-beschryvers *Albania Asiatica* geheten wierd. Het Koninkryk van *Kaket* en *Karthuel* zijn in het Ryk van Persien gelegen. 't Is het geen, 't welk de Persianen *Gurgistan* noemen. De Georgiers geven zich geen anderen naem, als dien van *Karthueli.* Deze naem is niet nieuw: men vind ze, hoewel een weinig bedurven, in de Schriften van verscheidene oude Schryvers, inzonderheit in *S. Epiphanius*, die van deze Volkeren sprekende, hen altyd *Kardiers* noemt. Men zegt, dat de Grieken hen dien van Georgiers gegeven hebben; van het woord *Georgoi*, 't geen in hun Tael een Landbouwer betekent. Andere willen, dat deze naem van *S. Joris* komt, de grooten Heilig van alle de Christenen der Grieksche Godsdienst.

Gansch *Georgia* heeft weinig Steden, 't Koninkryk van *Kaket* heeft 'er eertyds verscheidene gehad; doch tegenwoordig zijn ze altemael verwoest, uitgezondert een, insgelijks *Kaket* geheten: en ik heb, te *Teslis* zijnde, hooren zeggen, dat deze Steden groot en prachtig gesticht waren, voor zoo veel men 'er af oordeelen kan, zoo uit het geen, 't welk niet t'ee-nemael verwoest is, als uit de puinhoopen zelven. Het zijn de Noorder Volkeren van 't gebergte *Caukasus*, als Alaanen, Suaanen, Hunnen, en andere, die, wegens hun kracht en moed vermaerd zijn geweest; en, volgens het verhael van veele luiden, zoude ook een Natie van Amazoonen, door de welken dit klein Koninkryk van *Kaket* verwoest is geworden, hier omtrent gelegen hebben; want dit Land der Amazoonen zoude 'er dicht aen, hooger op, aen de Noordzyde leggen. d'Oude en Nieuwe Landbeschryvingen komen daer in over een. *Ptolomaeus* plaest hun Land in het *Asiatisch Sarmatien*, 't geen tegenwoordig Tartarye genaemt word, ten Westen van de *Volga*, tusschen dezen Vloet en de Bergen *Hippiques*; en dat is te verstaen met het Noorder deel van't Koninkryk *Kaket. Quintus Curtius* zegt in een zelven zin, dat het Koninkryk van *Talestris* dicht by den Vloet *Phasis* gelegen was. *Strabo* is van het zelve gevoelen, sprekende van de krygs-tochten van *Pompejus* en *Cannidius.* Men toonde my, zegt *Chardyn*, by den Vorst een groot Vrouwen-kleed, van een groove Wolle stof, en van een gansch byzonder maekzel, 't geen men zei gedragen geweest te zijn door een Amazoon, welke, geduurende de oorlogen, by *Kaket* verslagen was. Wy zullen wel haest tyding van deze vermaerde krygsheldinnen konnen hebben; want de Kapucynen van *Teflis* zeiden my, dat 'er in de[+] Lente twee Geestelijke Zendelingen na hun Land zouden gaen, hebbende de Roomsche Stoel verordend dat men 'er zou stuuren. 'k Had hier over eens een lange redenvoering met den Zoon des Vorst van *Georgia.* Hy zeide my onder andere dingen, dat 'er boven *Kaket*, vyf dag-reizen wegs na 't Noorden, een groot Volk was, 't geen men byna niet en kende, het welk gestadig dig oorlog voerde tegens de Tarters, die *Kalmak* bygenaemt worden ('tzijn de geenen, welken wy *Kalmouques* heeten;) dat alle de verscheidene Volkeren, die het gebergte *Caukasus* bewoonen, altyd te zamen in oorlog zijn; en dat men niets en vordert, met vrede of verdraggen met hen te maken, vermits het wilde Volkeren zijn, die noch Godsdienst, noch Zeden,

[+]De Amazonen, zoo als men van haer oulinks sprak, en zyn daer nu niet te vinden. Edoch is waer, dat in deze gewesten, byzonder onder de Kalmakken, en Moegalen, de Wyfs zomtyds mede ten kryg trekken, onder Mans, en wapen voeren.

noch Wetten hebben. De geenen, welke het naest aen *Kaket* leggen, komen daer dikwils strooperyen aenrechten. Dit verplicht den Onder - konink, die d'oudste Zoon des Vorsts van *Georgia* is, zich daer altyd te houden om deze Barbaren te rug te dryven.

Terwyl ik dezen jongen Prins onderrechte, wegens het geen, 't welk de Grieksche en Romeinsche Gedenk-schriften van de Amazoonen verhalen, en na eenigen tyd over dit ontwerp te zamen gesproken te hebben, was zijn gevoelen, dat het een Volk van dwalende *Scythen* moest wezen, als de Turkomannen en d'Arabiers, welke de Heerschappy aen Vrouwen opdroegen, gelijk d'Achinooizen doen; en dat deze Koninginnen zich door perzoonen van hun geslacht deden dienen, die hen overal volgden. Wy begrepen lichtelijk, dat ze te paerd moesten ryden, als Mannen, en dat ze gewapent moesten wezen; vermits in 't Oosten alle de Vrouwen te paerd ryden, gelijk de Mannen, en dat zelfs eenigen al zoo wel ryden, en vermits de Princessen den Ponjaerd op de zy dragen: maer belangende de verminking aen den Boezem, en andere byzonderheden, welken men van d'Amazoonen verhaelt; wy

stelden ze onder die vertellingen, waer mede het leugenachtig Grieken-land, d'on-beschaemtheit gehad heeft, van zijn Gedenk-schriften te vervullen.

Het Landschap *Karthuel* heeft maer vier Steden, als *Gory*, *Suram*, *Aly*, en *Teflis*. *Gory* is een klein Stedeken, gelegen in een vlakte, tusschen twee Bergen, op den Oever van den Vloet *Kur*, aen de voet van een heuvel of hoogte, daer een Kasteel op staet, 't geen door geboorene Persianen bewaerd word. 't Is gesticht, geduurende de laetste oorlogen van *Gurgistan*, veertig Jaren geleden, door *Rustan Kan*, Veldheer van het Persiaensche Leger. Een Augustyner Zendeling, die als toen te *Gory* was, maekte het ontwerp 'er af. Dit Kasteel is van geen groote verweering. Zijn voornaemste kracht komt van zijn gelegenheit. De bezetting is van honderd man. De Stad, die beneden legt is klein. De Huizen zijn van Aerde gebouwt, en de Bazars of Markt-plaetzen insgelijks. De Inwoonders zijn al te mael Koopluiden, en tamelijk Ryk. Men vind 'er alles, 't geen tot het leven nootzakelijk is, in overvloed, en goed koop. *Suram* is eigentlijk maer een Vlek, en de helft kleinder als de Stad *Gory*; maer het Kasteel, 't geen 'er dicht by legt, is groot en wel gebouwt, en heeft ook een bezetting van honderd man. Dicht by *Suram* is een oord *Semaché* geheten. Deze naem, die Georgisch is, betekent drie Kastelen. De Luiden des Lands zeggen, dat *Noach*, na dat hy uit den Ark gegaen was, in dezen oord quam te woonen, en dat zijn Zoonen daer ieder een Kasteel bouwden.

De gematigtheit der Lucht is goed in *Georgia*. Zy is 'er droog, zeer koud in de Winter, en zeer heet in de Zomer. Het goed weer vangt 'er niet eer aen als in de Maend Mey; maer het duurt tot aen het eind van November. Men moet 'er de Landeryen bevochtigen, anders zijn ze onvruchtbaer; maer bevochtigt zijnde, brengen ze alderhande Granen, Peul-vruchten, en Ooft, in overvloed voort. *Georgia* is een Land, zoo vruchtbaer als het kan wezen. Men leeft 'er lekker, en goed koop. Het Brood is 'er zoo goed, als op eenige plaets ter waereld. De Vruchten zijn 'er uitsteekend, en van alderhande aerd. Geen oord van Europa brengt Peeren en Appelen voort, die of schoonder of van beter smaek zijn; noch eenig plaets van Asia uitstekender Granaet-appelen. 't Vee is 'er overvloedig, en zeer goed, zoo het groote als het kleine. Het Wild-braed is onvergelijkelijk, inzonderheit het Gevogelte. De wilde Zwynen zijn 'er in een groote menigte, en zeer lekker. Het gemeene Volk leeft by na niet als van Varkens-vleesch. Men ziet 'er die overal. Om de waerheit te zeggen, men kan niets beter eeten als dit vleesch. De Luiden des Lands verzekeren, dat men 'er nooit eenig ongemak af gevoelt, hoe veel men 'er ook van eeten mag. Ik geloof, dat het waer is; want hoewel ik 'er by na alle Maeltyden af at, heeft het my echter nooit quaed gedaen. De Kaspische Zee, die dicht by *Georgia* is, en de *Kur*, die 'er door loopt, beschikken zoo veel Zee- en Rivier-visch, dat men wel verzekeren mag, dat 'er geen Land is, daer men tot allen tyde beter çier kan maken, als in dit.

Men kan ook noch verzekeren, dat 'er geen Land is, daer men zoo veel en uitstekender Wyn drinkt. De Wyngaerden wassen rondsom de Boomen. Men voerd altyd van *Teflis* een groote menigte Wyns na *Armenien*, na *Medien*, en na *Ispahan*, voor des Koninks mond. Een Paerdelading, welke van drie honderd pond is, kost maer acht guldens: ik spreek van de beste Wyn; want de gemeene Wynen heeft men doorgaens voor de helft. Alle d'andere Levens-middelen zijn na gelang. *Georgia* brengt Zyde in menigte voort, maer niet half zoo veel als de meeste Reizigers geschreven hebben. De Luiden des Lands weten ze niet zeer wel te bewerken. Zy

brengen ze in Turkyen, te *Arzrum*, en in d'omleggende plaetzen, daer zy grooten handel dryven.

't Bloed van *Georgia* is het schoonste van 't Oosten, en ik kan zeggen van de Waereld. Ik heb niet een lelijk Aenzicht gezien in dit Land, noch onder de Mannen, noch onder de Vrouwen, maer wel Engelachtigen. De natuur heeft daer op de meeste Vrouwen bevalligheden uitgestort, die men elders niet en ziet. Ik houd het voor onmogelijk hen aen te zien zonder hen te beminnen. Men kan geen bekoorlijker Aenzichten, noch schoonder gestalten, als de Georgische Vrouwsperzoonen hebben, schilderen. Zy zijn groot, reizig, niet te zeer overladen met vet, en uitsteekent dun om de middel. Hoe weinig klederen zy ook aen hebben, ziet men hun heupen niet. 't Geen hen bederft, is dat zy zich blanketten, en zoo wel de schoonsten als die het niet en zijn. 't Blanketzel strekt hen tot çieraed. Zy gebruiken 't tot optooizel, gelijk men by ons de Juweelen en de mooye Klederen doet.

De Georgiers hebben van natuure een grooten Geest. Men zou 'er geleerde Luiden en groote Meesters af maken, indien men hen in de wetenschappen en konsten op-

maer de opvoeding, welke men hen geeft, zeer lelijk zijnde, en niet als quade voorbeelden hebbende, worden zy zeer onwetent en gebrekkig. Zy zijn bedriegers, trouwloos, en ondankbaer; hebben een onbegrypelijke onbeschaemtheit om te logchenen 't geen zy gezegt en gedaen hebben; om valsheden uit te strooyen en te beweren; om meer te eisschen als hen toekomt; om dingen uit den duim te zuigen; om te veinzen. Zy zijn onverzoenelijk in hun haetdragingen, en vergeven nooit. 't Is waer, zy worden niet licht quaed, en vatten de haet, welken zy altyd behouden, niet zonder oorzaek ook op. Behalven deze gebreken van 't gemoet, hebben zy d'aldervuilsten van de vleeschelijke geneigtheit, te weten, de dronkenschap en d'onkuisheit. Zy dompelen zich zoo veel te dieper in deze vuiligheden, dewyl ze in *Georgia* gemeen, en geenzins oneerlijk zijn. De Luiden van de Kerk drinken zich dronken, zoo wel als d'anderen, en houden schoone Slavinnen, daer ze by-slapen af maken. Niemand is daer over geargert, vermits de gewoonte algemeen, en zelfs geoorloft of bekrachtigt is. Den Overste der Kapucynen heeft my verhaelt, dat hy den *Catholicos* (men noemt den Patriarch van *Georgia* aldus) had hooren zeggen, dat de geen, die zich op de groote Hoogtyden, als Paesch en Kerstyd, niet t' eenemael dronken zuipt, voor geen Christen te houden is, en in den Ban gedaen moet worden. Daer en boven zijn de Georgiers uitstekent woekerzuchtig. Zy leenen zelden als op pand; en de minste interest, die zy nemen, is van twee ten honderd ter Maend. De Vrouwen zijn noch minder gebrekig, noch minder snoot. Zy hehben een groote zwakheit voor de Mannen, en gewisselijk meer deels als zy luiden in dien vloet van onkuisheit, die hun gansche Land overstroomt. Hun zeden en gewoonten zijn een mengelmoes van de geenen der meeste Volkeren, die hen omringen. Dit komt, geloof ik, van een handel, dien zy met veele verscheiden Natien hebhen, en van de vryheit, welke ieder in *Georgia* heeft, om in zijn gewoonten te leven, 'er af te spreken, en ze te verdedigen. Men ziet'er Armeniers, Grieken, Jooden , Turken, Persianen, Indianen, Tarters, Moskoviters, en Europeërs. d' Armeniers zijn 'er in zoo groot getal, dat zulks het getal der Georgiers schier te hoven gaet. Zy zijn ook de ryksten, en bekleden 't meestendeel der kleine Ampten, en slechte bedieningen. De Georgiers zijn hoovaerdiger, opgeblazener, en hoogmoediger. Het onderscheid, 't geen 'er is, tusschen hun Aert, hun Zeden, en hun Geloof, heeft een grooten haet onder hen veroorzaekt. Zy hebben wederzyds een gruuwel van malkander, en vermaegschappen zich nooit te zamen. De Georgiers zijn inzonderheit met een uitstekende versmading voor d'Armeniers ingenomen, en aenmerken hen ten naesten by als men de Jooden in Europa doet. De dragt der Georgiers is by na gelijk die der Poolen. Zy dragen Mutzen gelijk de Moskoviten. Hun Rokken zijn op de borst open, en worden toegedaen met knoopen en litzen. De schoeijing is als die der Persianen. De dragt der Vrouwen gelijkt t'eenemael die der Persiaeninnen.

De Huizen der Grooten, en alle d'openbare plaetzen, zijn gemaekt op den aert der gebouwen van Persien. Zy bouwen goed koop; want zy hebben het hout, den steen, de pleister, en de kalk, in overvloed. Zy volgen ook de Persianen na, in hun wyze van zitten, slapen, en eeten.

Den Adel oeffent op zijn Onderzaten een meer als Tyrannische magt. Zy doen hun Boeren gansche Maenden, en zoo lang als zy willen, arbeiden, zonder hen noch betaling noch kost te geven. Zy hebben recht op de goederen, op de vryheit, en op het leven van hun Onderdanen. Zy nemen hun Kinderen, en verkoopen ze, of houden ze voor Slaven: doch zelden verkoopen zy de Luiden boven de twintig Jaren,

inzonderheit de Vrouws perzoonen. 't Geloof der Georgiers is byna gelijk dat der Mingreliers. Zy hebben 't ook beide op den zelven tyd ontfangen, te weten, in de vierde Eeuw, en door het zelfde werktuig eener Vrouw van *Iberien,* die te *Konstantinopolen* Christen geworden was; doch eindelijk hebben d'eenen zoo wel als d'anderen, schier al den Geest van het Christendom verlooren, en hebben zy bykans niets Christelijks als den naem. Zy onderhouden de Vasten beter als de Mengreliers, en doen langer gebeden. De Geestelijke Zendelingen stuurden, terwyl ik te *Teflis* was, een verhael van den staet hunner zending na *Romen*, welke zy my lieten zien. Daer stond een zeer geestig geval in. Ik zal het verhalen, vermits het tot mijn onderwerp diend, en dat het'er wel te pas komt. Daer was te *Gory* een Vrouw van quaed leven, die in een ziekte viel, daer zy af meende te sterven. Zy liet een Priester halen, biechte zich, openbaerde hem alle haer ongeregeltheden, en deed daer na groote betuigingen dat zy geen Man meer zou dulden als haer eigen. De Priester zei

haer: Mevrouw, ik ken u al te wel om het te gelooven. 't Zal u gewisselijk onmogelijk zijn den handel, dien gy met zoo veel minnaers hebt af te breken: maer 't geen ik u verzoek, is, dat gy 'er maer twee, of ten hoogsten drie, onderhout, met mijn verlof, en op de voorwaerde die ik u zal opleggen. De Vrouw, vertoornt over de voorslag van haer Biecht-vader, dede hem vertrekken, en terstond een Kapucyn komen, aen wien zy vertelde't geen haer wedervaren was; waer na zy haer biecht tegen hem sprak. 't Zelve verhael voegt 'er by, dat de Priesters aen de boetvaerdigen, welke belijden eens anders goed genomen te hebben, veel malen verordenen, dat zy 't hen ter hand zullen stellen, en niet dat zy 't den eigenaer weder zullen geven; zulks dat 'er dan veeltyds geen wedergeving geschied.

Daer zijn verscheidene Bisschoppen in *Georgia*, een Aertsbisschop, en een Patriarch, dien zy *Catholios* noemen. De Vorst, hoewel Mahometaensch van Godsdienst, vergeeft de Prelaetschappen, en stelt 'er gemeenlijk zijn Bloedverwanten in. De Patriarch is zijn Broeder. De Kerken van *Georgia* worden wat beter onderhouden als die van *Mengrelia:* men ziet 'er in de Steden die tamelijk zindelijk zijn; maer ten platten Lande zijn ze morzig en vuil. De Georgiers, even als d'andere Christene Volkeren, die hen ten Noorden of ten Westen omringen, hebben een zeer vreemde gewoonte, te weten, dat zy de meeste Kerken boven op Bergen, in afgelegene en byna ongenakelijke plaetzen, bouwen. Men ziet ze, en groet ze van drie of vier mylen ver; maer men gaet'er bykans nooit na toe: en men kan wel verzekeren, dat de meeste geen eenmael in tien Jaren geopent worden. Men bouwt ze, en laet ze wyders over aen Weer en Wind, en aen de Vogelen. 'k Heb de reden van deze buitenspoorigheit nooit te weten konnen komen. Alle de geenen, daer ik ze aen gevraegt heb, hebben my altyd buitenspoorige antwoorden gegeven: *'t is de gewoonte.* De Georgiers gelooven, dat, wat zonde zy ook begaen mogen hebben, zy 'er vergiffenis af zullen verkrygen, met een klein Kerkje te bouwen. Ik geloof voor my, dat zy ze op ongenakelijke plaetzen zetten, om het verçieren en onderhouden t'ontgaen. Dus verre uit *Chardyn.*

Van deze Georgianen spreekt een ander Reiziger aldus:

De Georgianen zijn Christenen, volgens de Grieksche Wet: zy hebben geen gedrukte Boeken, maer met de hand geschrevene, te weten, eenige Grieksche Oudvaders: zy hebben de Bybel en Gedenkschriften van hun Land. Haer leven is na de Persiaensche wys. Zy eeten en kleeden zich byna op zijn Persiaensch; gelijk ook hunne huizen bykans op die trant zijn gebouwt. Zy zijn yverig, en over geloovig; bruinachtig, als de Perzen; groot van gestalte; wel gemaekt, en hebben Havikneuzen.

Het gebergte *Kaukasus*, in de Nabuurschap van *Georgia*, strekt zich uit door *Georgia* heen. Van het zelve, en eenige aenleggende plaetzen, spreekt den Ridder *Chardyn*, wyders aldus:

Wy waren op het gebergte *Kaukasus* gekomen. De vier laeste mylen deden wy met geduurig af te dalen. Ter helft van den afgang ziet men, op verscheide punten en toppen, puinhoopen van Kastelen en Kerken. De Luiden des Lands zeggen, dat 'er daer veel geweest zijn, welken de Turken verwoest hebben. Als men beneden aen het gebergte is, treed men in een schoone Valley, van drie duizend schreden breet, vruchtbaer en overvloedig, en zeer vol van Dorpen. De Vloet *Kur* loopt 'er midden door.

Men weet, dat Asia, van het eene eind tot het ander, verdeelt is door een keten van gebergte, waer af dedriehoogste gedeelten *Taurus, Imaus*, en *Kaukasus* genoemt zijn

geworden. Het eerste is 't verste, ten onzen aenzien, in Asia; en men noemt deze gansche keten, in 't algemeen, het gebergte *Taurus.* Ik zeg in't algemeen, vermits ieder gedeelte zijn byzonderen naem heeft, bekent door ieder Natie die 'er dicht by legt. Het laeste gedeelte is 't naeste aen Europa, tusschen de Zwarte en Kaspische Zee, Muskovienen Turkyen. Veele Schryvers verwarren deze drie gedeelten, onder anderen *Plinius* en *Ouintus Curtius*, welke het gebergte *Kaukasus* in Indiën stellen. *Strabo*, die het in zijn Land-beschryving verhaelt, zegt, dat *Quintus Curtius* het gedaen heeft, om de wonderen en daden van *Alexander* te vergrooten; vermits het gebergte *Kaukasus* de hoogste top van het gansche gebergte *Taurus* hebbende, de geene is, welke de verdichtzelen de beruchtste gemaekt hebben, dies de daed van zijn Held, die hy 'er Zeeghastig over heen heeft doen trekken, daer te roemruchtiger door was. Ik zou gelooven, dat deze verplaetzing een misslag van de Geographie of Land-kennis was, welke *Ouintus Curtius* ter goeder trouwe had begaen, als wanneer hy mede den *Ganges* uit het Zuiden doet komen, en dat hy de *Jaxartes* voor den *Tanais* neemt: ik zou het gelooven, zeg ik, indien hy in het zesde Boek het

gebergte *Kaukasus* niet tusschen *Hyrkanien* en den Vloet *Phasis* plaetste.

Om weder tot de Beschryving van het gebergte *Kaukasus* te keeren: 't is het hoogste en het moeyelijkste gebergte, om over te trekken, dat ik ooit gezien heb. 't Is vol van Rotzen en vervaerlijke steiltens. Men heeft'er op verscheijdene plaetzen grooten arbeid gedaen om paden te maken. 't Was gansch bedekt met Sneeuw, toen ik 'er over toog, en by na over al lag ze meer als tien voet hoog. Mijn geleiders moesten op verscheiden plaetzen een weg met schoppen maken. Zy hadden aen hun voeten een aert van platynen, bequaem om over de Sneeuw te gaen, welken ik nergens, als hier te Lande gezien heb. De zool heeft de gedaente en lengte van een Raket zonder steel, maer niet zoo veel breete. 't Vlechtwerk is ook slapper, en het hout gansch rond. Deze platynen beletten hen in de Sneeuw te zakken; want ze dringen'er niet dieper in, als omtrent de breete van een vinger. Zy loopen 'er zeer gaeuw mede, en laten niet als lichte en zeer onzekere voetstappen van den weg, dien zy hebben gehouden, vermits deze platynen noch voorste noch achterste hebben. 't Opperste van het gebergte *Kaukasus* is altyd met Sneeuw bedekt; en geduurende acht mylen wegs, welken men aflegt met 'er over te trekken. Ik bragt een nacht door in 't midden der Sneeuw. Ik deed Dennen-boomen om ver hakken, ging 'er op leggen, en liet groot vuur maken. Toen wy boven op het gebergte quamen, deden de Luiden, die my geleiden, lange gebeden aen hun Beelden, op dat zy hen de genade wilden doen, dat 'er geen wind waer. In der daed, indien 'er wat sterke wind geweest had, zouden wy zonder twyfel onder de Sneeuw begraven zijn geworden; want zy is beweegelijk, en klein als stof: de wind voert ze weg, en vervult 'er de lucht mede. God dank, daer was byna gansch geen wind. De Paerden zakten op zommige plaetzen zoo diep in, dat ik dikwils meende, datze 'er niet uit zouden komen. Ik ging byna altyd te voet, en nam mijn treden heel wis. Ik reed in 't geheel geen acht mylen over dit gevaerlijk gebergte, 't geen van zes en dertig mylen is. Ik beelde my de twee laeste dagen in, dat ik in de lucht was, konnende geen twintig treden van my zien. 't Is waer, dat de Boomen, daer al het bovenste van 't gebergte mede bedekt is, het gezicht geweldig beletten zich uit te breiden. Deze Boomen zijn Dennen-boo-men. In 't nederdalen zag ik de wolken zich onder mijn voeten bewegen, zoo ver als het gezicht kon bereiken. Ik zou gelooft hebben in de lucht te wezen, indien ik niet gevoeld had dat de aerde my droeg.

't Gebergte *Kaukasus* is tot boven toe vruchtbaer, en overvloedig in Honig, in Koorn, in Gom, in Wyn, in Vruchten, in Varkens, en in groot Vee. Daer is over al zeer goed Water. Men vind 'er verscheidene Dorpen. De Wyngaerd wast 'er rondsom de Boomen, en schiet zoo hoog op, dat men 'er dikwils de vrucht niet af kan plukken. 't Was in den Wyntyd toen ik 'er over toog. Ik vond de Druif, den nieuwen Wyn, en den ouden, wonderlijk goed. De Wyn is 'er goed koop, dat men 'er, op zommige plaetzen, het gewicht van drie honderd pond, voor een Ryksdaelder geeft: en dewyl de Boeren zoo veel niet verkoopen konnen, als ze wel konnen maken, laten zy de Druif op den stok rotten, zonder ze te plukken. Zy woonen in houte Hutten. Ieder Huisgezin heeft 'er vier of vyf. Zy maken een groot vuur in 't midden van de grootste, en gaen 'er rondsom zitten. De Vrouwen malen het Graen, na de maet dat men Brood van doen heeft. Zy laten het Deeg bakken in ronde steenen van omtrent een voet middelijns, en twee of drie vingeren diepte, die zy wel heet laten worden, waer na zy 't Deeg daer in leggen, en het met heete asch en gloeyende koolen boven toedekken. Daer zijn plaetzen daer men het in de asch zelve laet bakken. Men veegt een hoek

van den haert wel schoon, daer men vervolgens het Deeg neer legt, en met asch en gloeyende koolen boven toedekt, gelijk het ander: en niet tegenstaende dit alles, is de korst redelijk wit, en het Brood zeer goed. Ik huisveste ten huize van een Boer, die paerden of dragers verhuurde. De Turk, dien men my gegeven had, deed my spoedig en wel dienen, zoo goed als het de plaets toeliet. Men gaf ons Hoenders, Eyeren, Peulvruchten; en Wyn, Brood, en Vruchten, kregen wy in overvloed: want ieder gebuur - huis bragt een groote kruik met Wyn, een mand met Vruchten, en een korf met Brood voor zijn deel van ons onderhoud.

d'Inwoonders van dit gebergte zijn meestendeel Christenen, van de Georgische Godsdienst. Zy hebben een schoone verw: en ik heb 'er, zeer schoone Vrouwen-aenzichten onder gezien. Zy zijn 'er duizend mael beter aen als de Mengreliers, en d'andere Volkeren van het gebergte *Kankasus*, die niet onder de Ottomannische Heerschappy staen.

Het Aerdryk is 'er bequaem tot de Landbouw. Men ziet op de heuvelen, daer zy mede geboort is, een zeer grooten overvloed van Vee.

Acalziké is een sterkte, gebouwt in het gebergte *Kaukasus*, gelegen op een plaets tusschen omtrent twintig heuvelen, van de welken men haer gemakkelijk aen alle kanten zou konnen beschieten. Zy heeft een dubbelde Muur en Toorens, met kanteelingen, op zijn ouwerwets. Deze sterkte is met weinig Geschut voorzien. Vlak nevens aen, legt een Vlek, gesticht op de gemelde heuvelen en hoogtens, groot, ten ruimsten genomen, vier honderd Huizen, by na altemael nieuw, en zedert weinig tyds opgerecht. Daer is niet ouds, als twee Kerken van Armeniers. Dit Vlek is bevolkt met Turken, Armeniers, Georgiers, Grieken, en Jooden. De Christenen hebben 'er Kerken, en de Jooden een Synagooge. Daer is ook een kleine nieuwe Karawansera, van hout gebouwt, gelijk by na alle de Huizen van die plaets. De Vloet *Kur* loopt 'er dicht voorby. Hy heeft zijn oorspronk in 't gebergte *Kaukasus:* 't Is de Vloet *Cyrus*, ook *Corus* geheten: *Strabo* steld 'er den oorspronk af in *Armenien: Ptolomaeus* in *Colchis: Plinius* doet hem voortspruiten uit het gebergte van Tartaryen, 't geen boven *Colchis* legt, 't welk hy *Coraxiel* noemt, ter oorzaek van den Vloet *Corax* die daer uit spruit, en die zich in de Zwarte Zee gaet ontlasten. Deze gevoelens, welke verscheiden schynen, konnen echter waer zijn, vermits *Armenien Colchis* omhelst, en dat *Colchis* eertyds een groot Koninkryk geweest is.

De Bassa van *Acalziké* heeft zijn verblijf in de sterkte of't Kasteel: de voornaemste beampten en de krygs-magt onthouden zich in de Dorpen, die daer dicht by leggen. Dus verre *Chardyn.*

Van *Georgia* word my noch het volgende, uit *Konstantinopolen*, bericht.

Ik hebbe een perzoon gesprooken die van *Georgia* geboortig is, het welke dichte by *Mengrelie* is gelegen, en wel van een plaets, genaemt *Teflis*, of in 't net Turks en Georgiaensch, *Tubilichalaqui*, het welke omtrent veertien dagen reizens van *Trebisonda* is, en drie dage van een plaets, genaemt *Cacari* of *Costo ajaso*, 't geene men in de Kaert vind aen de Zwarte Zee te zijn geplaetst, het welke een groote Stad is; hier woont de Prins, welke dit Landschap bestiert, die een Georgiaen van geboorte moet wezen, doch al voorens by de Persianen gaen om zich Mahometaensch te doen maken, zoo hy zulks niet is, als wanneer daer volkomen Heerscht; doch zijne Kinderen konnen Christen blijven, behalve die geene, die hem volgen moet: deze Inwoonders zijn meest van de Armenifche of Grieksche Godsdienst; een vry Volk, daer yder perzoon, zonder onderscheid, een Ryksdaelder aen Schattinge, in het Jaer geeft; doch wanneer iemand trouwt, geeft hy twee Ryksdaelders: deze Prins slaet zelfs Geld, 't geene in Persien gangbaer is, waer door hy een groot profijt heeft.

Het Landschap Mengrelia.

HEt Landschap *Mengrelia*, in de Nabuurschap van Tartarye gelegen, heeft ten Westen de Zwarte Zee, stootende aen des zelfs Oevers; ten Oosten de Cirkassen, ten Noorden de Petigorische Volken, en ten Zuiden *Trebisonda.*

Dit Ryk *Mengrelia* wierd oulinks *Colchis* genaemt, zoo *Cluverius* getuigt; het Volk aldaer, wierde *Ealae*, en *Manrali* geheten. De Inwoonders dezes Landschap, zoo wel als die van *Georgia*, 't Land van *Dadian*, en *Bassiachegh*, *Bassachiouc* of *Bachackouck*, zijn Christenen; doch vallen dagelijks veel af, tot het Mahometaendom. Zy komen in Persien, na verlochening, tot groote waerdigheit, volgens bericht van

een Gilaner Pers aen my gedaen; zeer veele Chans, en Bassaes in Turkye, zijn uit dit gewest geboortig. Groote menigte dezer Menschen worden tot *Konstantinopolen* voor Slaven steeds verkoft. Men vind daer schier geen aenzienlijk Huis, of Slaven, van deze Natie, worden daer in gevonden. Het is byzonder, dat veele dezer Volkeren, of zy schoon belijden de Christelijke Godsdienst, echter zoo rouw en ongebonden zijn, dat het Menschen steelen zelfs van eigen Vrienden, Bekenden, Buuren, en Bontgenooten, hun zeer eigen is; welke gestoole Menschen zy, zonder opzicht van Godsdienst, aen den Heidenen of Mahometanen te koop brengen.

De Christen Cirkassen, hunne Nabuuren, zijn het Mensch-vervoeren al eenigzins mede onderhoorig. Deze gestoolene Menschen tot *Konstantinopolen* ter koop gebragt, vermogen van geen Christen gekoft worden, om dat zy zich zeer licht laten besnyden, en het Turksche Geloof aennemen; waerom de Turk niet begeert, dat de zelve onder 't gezag van Christenen komen. Dit Volk is zeer schoon.

Het oude *Colchis*, word van *Plinius* gezegt, (doch verkeerdelijk) te leggen aen

het Ripheische gebergte. Omtrent die stranden, zeit hy, en Binne-lands, woonen drie honderd verscheidene Volken, welke ieder een byzondere Spraek spreken; waer van 'er eenige aen worden geroert in zijn vyfde Hooft-stuk van 't vierde Boek.

Van *Mengrelia* spreekt zeker onbekende Schryver aldus:

Mengrelia, 't geene van *Georgia* met hooge Bergen aen de Zwarte Zee is gescheiden, is heden in drie Landschappen verdeeld: het eerste is genaemt *Imirette* of *Bassachiouc*, anders *Bachackouck*: het tweede *Mengrelia*, en 't derde *Guriel.* Ieder van deze gewesten heeft nu zijn byzonderen Konink. De Konink van *Bassachiouc* eigent zich eenig overmagt op de anderen toe; waerom dikmael groote oorlogen onder hen ryzen: en wat gevangenen zy van malkander krygen, zoo worden de zelve aenstonds na Turkye te koop gezonden. In dit Land is men zoo gewoon Menschen te verkoopen, dat, zoo dra heeft de Vader of Moeder geen geld van doen, of verkoopen een of ander van hun Kinderen, of verruilen de zelve tegen Koopmanschap. Dus verre de opgemelte onbekende Schryver.

Het Landschap van *Mengrelia* was wel eer onderhoorig aen de Konink van *Bassachiouc*, die aldaer een Stad-houder zand, welke zich vervolgens voor Konink heeft opgeworpen. De Gezag-hebbers van *Guriel*, ziende dat deze Stad-houder, welke *Dadian* wierd genaemt, en dat gewest na hem, het Land van *Dadian*, zich Konink had gemaekt, hebben het Jok van *Bassachiouc* mede afgeworpen, en zich een eigen Konink erweelt; die tot deze tyd toe, met hulp der Turken, zich zelven staende houd. Den Grooten Heer vind zijn profijt, by de verdeelinge dezer Landschappen; want hy de zelve, alle te gelijk verbonden zijnde, niet magtig was. De Konink van *Bassachiouc* kost in weinig tyds vyftig duizend man op de been brengen, die een geslagen vyand van den Turk was. Zedert dat gemelte *Dadian* zich omgesmeten heeft, is hy, of zijn Navolger, met den Grooten Heer in verdrag, waer uit hy hem Jaerlijks eenig Yzer en Stael opbrengt, 't geen daer valt, onder voorwaerde, dat, als *Bassachiouc* hem den oorlog aen doet, de Turk bevel aen de Bassaes van *Trebisonda*, en andere daer omtrent zal geven, van hem tot vyf en twintig duizend Ruiters toe, hulp-benden te zenden.

De Koningen in *Mengrelia* zijn Christenen; en als zy ten oorlog gaen, moeten alle de Geestelijken volgen, zoo wel Bisschop als Monnik, die echter niet gehouden zijn te vechten, maer alleen den krygsman te oeffenen, Leger-dienst te doen, en te bidden. Groote rykdommen zijn in deze Mengreelsche Landschappen niet. Licht treden zy tot den oorlog. Daer word verhaelt, dat onlangs een Mengrelische Gezant tot *Konstantinopolen* was, welke, op zijn intrede, over de twee honderd perzoonen had; doch voor zijn vertrek maer een Schryver, en twee Knechten, hebbende hy de overige verkoft, ieder mael als geld van doen had: was zeer plomp, en scheen van een overmate Boersche opvoedinge te zijn. Men vind in deze Landschappen mede Zilver- en Goud-mynen.

De Mengreelsche, zoo wel als de Georgiaensche Christenen, zijn plomp, en onervaren, ter oorzaek van hare quade opvoeding, want van nature zijn zy schrander: de Priesters zelve zijn zeer dom. De Rykste steld by hen de Wet over de Armen: ja zelve zommige der Geestelijke hebben zoo een recht over de gemeente, dat zy de zelve mogen verkoopen, gelijk dikmael geschied, aen Turk of Persiaen: de schoonste, zoo Jongelingen als Dochters, worden het eerst en 't lichtst verkoft. De Grooten van 't Land leven zeer in ontucht, met Vrouwen en Dochters der Gemeente. Zy kiezen zomtyds hunne Bisschoppen, wanneer noch in de wieg liggen; en als daer na de Princen met de wael niet te vreden zijn, ryzen onder haer zware Burgerlijke oorlogen,

houdende het de Geestelijken in 't gemeen met den gekoorenen, waer door dikmael geheele Dorpen weg gevoert en verkoft worden. De Bisschoppen konnen de huuwelijken scheiden, en doen verkoopen den geenen die in 't ongelijk word gestelt: waerom het gebeurd, dat, zoo een Man zijn Wyf moede is, zich doet scheiden, en een ander neemt. Ter naeuwer nood weten het meeste van deze Luiden, wat den Doop bedied; en hebben weinig yver in den Godsdienst. De Dochters zijn meest tyds geleerder en kundiger als de Priesters zelve; zy Doopen en Biechten mede, ja Trouwen, en verrichten noch andere Kerkelijke diensten, den Mannen eigen; zoo als in *Georgia* mede geschied.

Van het Landschap *Guriel, Imiretti*, en *Mengrelia* of *Colchis*, en voorgevallene zaken aldaer, doet den Ridder *Chardyn*, in zijne loflijke Reis - beschryvinge, een breet verhael, zoo het geene hy door eigene ondervindinge te dier plaetzen heeft onderstaen, als dat hem by een breet schriftelijk verslag, van zeker Vader *Lamberti* mede was gedeelt, 't gunt van hem ontleent, dit mijn Werk, in den eersten Druk, toe

was was gevoegt, maer vermits het zelve nu vry breeder uit komt te spatten, zoo hebbe zulks ingetrokken, wyzende den Lezer derwaerts.

Kort Verhael van Mengrelia, *Zoo als my zulks uit* Konstantinopolen *is toegezonden.*

DE Landen van *Mengrelia* zijn gelegen aen de strand van de Zwarte Zee, die geen goede Haven hebben, maer ondiepe stranden, daer men niet dichte by komen kan om te ankeren. In de Zomer is 'er de vaert zeker: in de Winter is 'er geen ander, als een goede Haven, die in oude tyden konstig gemaekt was van de Genuezers, daer men noch hedendaegs d'afbeeldinge van de oudheit ziet.

d'Ingeboorenen van *Mengrelia* zijn arm en elendig. Hun Land heeft geen of zeer weinig Ambachts-luiden. Zy generen haer van de Persianen, die onder hun grooten handel dryven, en al 't geene zy van doen hebben, beschikken. Haer Vorst is erffelijk, de welke aen zijn Hof drie honderd Ruiters houd, tot zijnen dienst, wel gewapent, en wel gekleed op zijn Persiaensch. Hun Vorst is onafhankelijk in de Heersching: hy betaelt in drie of vier Jaren eens Schatting aen den Grooten Heer, aen dien hy Gezanten zend, met veertig of vyftig Slaven en Slavinnen, en eenige Stoffen, om te dienen tot Tulbanden. Zy worden met weinig eerbiedigheit ontfangen, en aen haer geringe giften gedaen. Haer Gezant word spoedig wederom afgevaerdigt van 't Turksche Hof. Haer Land geeft zeer lekkere Wynen in overvloed; ook zeer veel Vee. Tarwe is 'er weinig: zy behelpen zich veel met een Deeg van Geers, in plaets van Brood, en daer mede onderhouden ze haer. Zy laten ze kooken in een Ketel, en daer weer uitgenomen hebbende, laten ze die kout worden, en eeten dat in plaets van Brood. Haer Land is zeer slikkerig en nat, zijnde de Regen veel onderworpen: evenwel heeft dat Volk groote zin in Zilverwerk; en alle, zoo wel Arme als Grooten, hebben in haer Huis eenig Huisraed van Zilver. Hun Huizen zijn meest alle van Hooi en Stroo; de voornaemste zijn van Houtwerk. Zy hebben geene zeer vaste Steden. De oude gebouwen zijn Kloosters, en Kerken, by de Genuezen of Genuesche Meesters, getimmert, daer men, tot noch toe afbeeldingen van haer wapens vind. Hun Godsdienst is bykans gelijk die der Grieken. Haer Geestelijken zijn doorgaens van weinig geleetheit; en om ze van anderen t'onderscheiden, dragen ze zeker teken aen haer kleed, als een band. Daer zijn ook veel van de Armenische Godsdienst. Van de Roomsche Godsdienst zijn daer de Vaders *Theatini*, maer worden vervolgt; zy konnen daer weinig bevorderen, worden echter van de Vorst beschermt, en leven daer zeer slecht.

De Handel, die van *Konstantinopolen* met dit Volk gedreven word, is weinig; word evenwel gedaen van Luiden, die genegen zijn om haer Brood te winnen. Daer word zeker Lijnwaet gebragt, dat ze Turksche Bogazynen noemen, van zeven Piken of Ellen 't pak, Kappen, Stoffen (op't Italiaensch genaemt *Felzate*,) Yzer, Krameryen van Venetien en Duitsland, en verhandelen dit alles voor Slaven, die zy onder haer ontsteelen, en voor diergelijke Koopmanschappen vermangelen. Het Zout, dat in haer Land niet gevonden word, word hun toegebragt van *Caffa*, in 't half Eiland van *Crim* gelegen; en zijn de Koop-luiden, die daer geduurig handelen, by na een gelijke slag van Volk, meestendeel *Lasi*, die Turken genoemt worden; edoch grenzende aen die gewesten; zeer gaeuw en snoode op haer voordeel, behelpen zich met weinig tot

haer onderhoud. Dus verre het bericht, aen my, uit *Konstantinopolen*, over *Mengrelia*, gedaen.

Mengrelia, zegt de Fransche Schryver *Robbe*, is verdeelt in drie Landschappen, of Wyken; en de Princen, of Bevelhebbers (zegt hy) dragen daer de naem van Koningen: de eerste is die van *Bassachioc:* de tweede die van *Mengrelia* eigentlijk genaemt; en de derde die van *Guriel.* Deze drie Princen zouden, na het gevoelen van dien Schryver, zijn onder de bescherming van den Grooten Heer. De Mannen, ja zelfs de Priesters, zijn daer zeer onwetent: doch de Dochters in de Kloosters, geven zich tot de Letteren en Geleertheit. De Ouders verkoopen daer hunne Kinderen. Het Vrouw-volk is zeer schoon, waerom zy in Persien zeer gezocht worden. Dus verre *Robbe.*

De Zwarte Zee, daer *Mengrelia* aen gelegen is, noemen de Turken *Cara Denguis*, dat is, verwoede Zee, want *Cara* zoo wel verwoet, als lelijk, of zwart betekent.

En spreekt *Chardyn* van deze Zee, en de Vliet *Phasis*, aldus:

De gansche Zwarte Zee staet onder de Heerschappye van den Grooten Heer, zeer

weinig uitgezondert. Men bevaert ze niet als met zijn verlof; en aldus is men 'er genoegzaem in veiligheit voor de Zee-roovers: 't geen mijns oordeels, het grootste gevaer der Zee is.

De Wind ons den gantschen dag tegen geweest zijnde, als ik daer in zeker Oord op voer, (zegt *Chardyn*) vorderden wy maer achtien Italiaensche mylen. Tegen den Avond quamen wy in een Rivier, *Kelmhel* geheten. Zy is dieper, en byna zoo wyt als de *Langur*, maer niet zoo snel loopende.

Den negen en twintigsten, twee uuren voor den Dag, vertrokken wy by't Maenlicht, en quamen des Middags in den Vloet *Phasis*, daer wy omtrent duizend schreden in opvoeren, tot aen ettelijke Huizen, aldaer de Meester van de Felouq met eenige Koopman-schappen te Land wilde gaen.

De Vloet *Phasis* heeft zijn oorspronk in het gebergte *Kaukasus*. De Turken noemen hem *Fachs*, en de Luiden des Lands *Rione*, gelijk ik opgemerkt heb. Ik heb hem te *Cotatis* gezien. Hy loopt daer snel in een eng bedde, en is 'er dikwils zoo ondiep, dat men 'er door waed. Zijn bedde heeft ter plaetze daer hy zich in de Zee ontlast, 't geen negentig Italiaensche mylen van *Cotatis* is, vyftien honderd schreden wydte, en meer als zestig vademen diepte. Verscheidene kleine Vloeden, die 'er in komen stroomen, vergrooten hem zoo zeer. Hy loopt van het Oosten na het Westen. Zijn Water is zeer goed om te drinken, hoewel het onklaer, dik, en van een lootachtige verw is. *Arrianus* zegt, dat het is ter oorzaek der Aerde, die daer mede vermengt is. Hy zegt ook noch, en andere Schryvers zeggen het mede, dat alle de Schepen van ouds in de *Phasis* water gingen halen, op het gevoelen dat het water van dezen Vloet geheiligt was, of om dat zulks 't beste water der waereld is. Deze Vloet heeft verscheidene kleine Eilanden in zijn Mond, die zich zeer lustig opdoen, zijnde altemael bedekt met geboomte. Op het grootste ziet men aen de Westzyde de puinhoopen van een Kasteel, gesticht door *Sultan Murat*, in den Jare vyftien honderd acht en zeventig. Hy had ondernomen de Noorder en Ooster Kusten der Zwarte Zee te veroveren; doch zijn onderneming gelukte niet, gelijk hy ze ontworpen had. Hy deed zijn Galeyen de *Phasis* opvaren. De Konink van *Imirette* had groote hinderlagen gelegt, ter plaetze daer de Vloet op zijn naeuwst is. De Galeyen van *Murat* wierden daer geslagen; een zonk, en d'anderen namen de vlucht. 't Kasteel van de *Phasis* wierd vermeestert in het Jaer zestien honderd veertig, door het Leger van *Imirette*, vergroot met de geenen der Vorsten van *Mengrelia* en *Guriel*, en vervolgens geslecht. Daer lagen vyf en twintig stukken Gesfchut op. De Konink deed ze in zijn Kasteel van *Cotatis* brengen, daer ze tegenwoordig leggen, zijnde aldus weer in de handen der Turken geraekt, toen zy het Kasteel veroverden, 'k Heb het Eiland van de *Phasis* rond gegaen, om te trachten die overblijfzelen des Tempels van *Rea*, dien *Arrianus* zegt dat men daer by zijn tyd zag, t'ontdekken; doch ik heb 'er niet het minst af konnen vinden. Ondertusschen zeggen de Schryvers, dat hy in den afgang des Ryks noch in zijn geheel, en ten tyde van den Keizer *Zenon*, aen den dienst van *Jesus Christus* gewyt was. Ik zocht ook d'overblijfzelen van de groote Stad *Sebaste* geheten, welke de Land-beschryvers aen den mond van de *Phasis* geplaest hebben: maer de puinhoopen zelven van deze Stad moeten verlooren zijn, gelijk die van *Colchos;* want ik kon 'er niets af vinden. Al dat ik 'er aenmerkte, over een komende met het geen, 't welk d'ouden van deze plaets der Zwarte Zee geschreven hebben, is, dat 'er veel Fazanten zijn. Daer zijn Schryvers, en onder anderen *Martialis*, welke zeggen, dat d'Argonauten van deze Vogels in Grieken-land bragten, welken men daer nooit te vooren gezien

had, en dat men hen den naem van Fazanten gaf, om dat men ze op d'Oevers van de *Phasis* gevangen had. Deze Vloed scheid *Mengrelia* van het Vorstendom van *Guriel*, en van het klein Koninkryk *Imirette. Anarghie* is 'er maer zes en dertig Italiaensche mylen van afgelegen. De Kust is 'er overal een laeg zandig Land, beladen met zulk dicht geboomte, dat 'er het gezicht naeuwelijks zes treden diep indringen kan. Dus verre uit *Chardyn.*

Op veele plaetzen van *Mengrelia*, en by namen op het vlakke Veld, als men te Paerde daer over ryd, geeft het Aerdryk een geluit van zich, als of het onder hol was: 't welk des te meer doet gelooven de mening die men gehad heeft, dat de Kaspische. Zee met de Zwarte Zee eenige gemeenschap is hebbende. Daer by komt noch, dat in deze twee Zeen eenderlei aert van Visch gevonden word. Men vangt veel Steur in de Zwarte, zoo wel als in de[+] Kaspische Zee: daer is 'er zulken overvloed van, dat de Konink van Persien meer dan vyftig duizend Ryksdaelders trekt, van de vangst die daer gedaen word aen de mond van de Rivier *Cirus*.

[+]Kircherus.

Polibius meent dat de *Pontus Euxinus* of Zwarte Zee, noch geduurig toeneemt in ondiepte, en dat hy staet in een poel veranderd te worden. Doch daer zallangen tyd toe van nooden wezen, eer hy vol word: ondertusschen ziet men aen de Slekkenhuisjes, die men aen de muuren van een kleine oude Kapelle, dicht by *Caffa*, op het half Eiland *Crim* gelegen, vind, de *Cherci* genaemt, dat eertyds de Zee zich tot daer toe heeft uitgestrekt; in de tyd misschien dat de naeuwte van *Bosphorus* verstopt was, waer van de Turken zeggen eenige Schriften onder haer te hebben.

De *Pontus Euxinus* is het onweder zeer onderworpen, byzonderlijk in de Winter, als de Noord of Noord-ooste Wind waeit; en in deze Zee betrekt hy de Lucht met Wolken, en maekt die donker, daer hy in andere Landen die zuivert, en klaerder maekt: en heeft *Horatius* met goede reden konnen zeggen, dat de Wolken deze Meiren genoegzaem altyd bedekken; daer van daen, en dat men 'er veel gevaer loopt, komt misschien de naem, die men het geeft, van Zwarte Zee, eerder als van zijn zand, verw of grond. In deze Zee zijn geene Eilanden; ten ware dat men voor Eilanden wilde nemen, eenige kleine Klippen, die dicht aen zijne Kusten gevonden worden; doch daer zijn 'er geen; maer eenig Ys dat in de zelve op de Natyd en des Winters dryft, misschien aenlijding heeft gegeven, gelijk *Ammianus Marcellinus* oordeelt, dat eenige gemeent hebben zulks dryvende of zwemmende Eilanden te wezen. In der daed, men ziet 'er zomtyds groote stukken Ys; en ten tyden van de Keizer *Konstantinus Copronymus*, wierp dit Ys een groot deel van de muur van *Konstantinopolen* om verre, vermits de Winter, in 't Jaer zeven honderd zes en zestig, zijnde zeer streng geweest, de heele Zwarte Zee toe vroor; en de Sneeuw, die daer na quam te vallen, door de koude verhard zijnde, zag men 'er Ys van vyftig Ellen dik, het welke in 't Voor - jaer van een berstede in verscheide boven op dryvende schotzen, die wel Eilanden scheenen te wezen, zoo dat ze misschien aenleiding mogen gegeven hebben aen de meining daer *Ammianus* van is sprekende.

Elianus zegt, dat men 'er veel Thonnyn-visch vangt, doch zy word zelden gevonden; edoch 't kan wezen dat *Elianus* de Steur voor Thonnyn genomen heeft, die daer zeer gemeen is: men vangtze aen de mond van de *Phasis*, en van de Rivier *Enguria*, van de Gras-maend af, tot half Oogst-maend. Zy hebben daer driederlei slag van: de *Zutki*, die niet over de vyftig ponden weegt, heeft de beste smaek van allen. Men brengt deze slag van Steur veeltyds aen de Vorst, en word in de Vyvers gezet. Het is waer, 't geen *Aldrovandus* zegt, dat dezen Visch niet en eet 't geen men andere Visschen voorwerpt, en dat hy van de slijm leeft, die hy zuigt en na hem trekt, langs den Oever van de plaetzen, daer hy zich ophoud; zoo dat hy niet en byt aen den Angel, en zoude men hem niet konnen vangen als met Netten of Fuiken, van Gaeren en Hout gemaekt.

De tweede aert van Steur noemen zy *Anaiakia.* Deze verscheeld niet veel van d'andere, behalven dat het hooft onderscheiden is, zijn vleesch is niet zoo goed, en veel grooter: maer de derde slag van Steur, genaemt *Poronci*, is noch veel grooter: haer vleesch is niet zoo lekker als dat van d'andere. Zy kappen ze in sneden van twee hand breet groot, die ze zouten en laten in de Zonne drogen: men noemt deze sneden aldaer *Moroni.* Van de kuit dezer driederlei aert van Steur, makenze Kaviaert. Na dat ze die in een houte vat hebben gelegt, bestrooyen zy ze met Zout, zetten ze aen de Zon, roeren ze des daegs verscheide malen om, en als ze eenigzins vermengt is, zoo doen zy ze in andere vaten. De kleinste slag, *Zutchi* of *Zutki* genaemt, levert meer kuit als de andere. Men werpt niet van deze Visch weg, als eenige kleine

beentjes, die aen zijn vel vast zitten. Hy heeft geen graet, maer in plaets van die, een week kraek-been, een vinger dik, die zich van het hooft uitstrekt tot aen het einde van de staert, en het heele lijf onderhoud. Als men de Steur aen stukken gekapt heeft, en dat men dit kraek-been daer uit neemt, zoo rekt het zich uit als een darm: men droogt het daer na aen de Zon, en men bewaert het als een van de beste spyze. Van de buik van de Steur maekt men dien Lijm, die men Visch-lijm noemt. De Visschers hebben zekere tekenen, om te weten den tyd van deze vangst, en oordeelen daer van, uit den wasdom van het water van deze Rivier. Het water van deze Stroom komt van de gesmolte Sneeuw. De Steuris graeg na de versheit, en verlaet de Zee, om ze in de Rivier te zoeken. Men ziet ze zomtyds vyf of zes voeten hoog uit het water opspringen, zoo dat de Visschers licht oordeelen konnen, uit het getal van die zy zien opspringen, of de vangst-tyd goed is. Zy vangen ze op deze wys: ieder Visscher heeft zijn Bark, en zijn Net: zy varen uit, aen de mond van de Rivier, met hun Net, dat de lengte heeft van hun Barken, te weten, omtrent vyf en veer-

STATUS POLONIÆ
TARTARIA
MOSCOVIÆ
PARS
PARS
CARA DENGHIZ
dat is de PONTUS EUXINUS ofte
SWARTE ZEE.
MOSCOVIÆ
P A R S
BEGLIRBEGAT
ANATOLIA.
SIMYRITANVS.
BEGLIRB. AMIDIENSIS.

tig hand breet lang: zy laten 't hangen tot op de grond van het water; de steenen die daer aen gebonden, zijn in plaets van loot, 't zelve zoodanig t'onderhoudende: de twee einden van 't Net zijn vast gemaekt aen twee touwen, die twee Mannen houden, d'eene voor d'ander achter de Schuit; en als ze voelen dat 'er een Steur in gekomen is, zoo trekken ze geswint het deel dat onder in 't water leit, met de twee koorden op; en hebbende den Steur in de Schuit geworpen, doen hem een touw om de keel, en werpen hem weder in de Zee, en konnen hem, zoodanig vast gemaekt, lang in 't leven houden.

Zy vangen noch een ander slag van Visch in deze Zee, genaemt *Suia*; de Turken noemen hem *Calcan Baluck*, dat is te zeggen, een Schild-visch, want hy heeft 'er de gelijkenisse van, is plat, rond, bedekt met kleine platte beenkens, heeft beide oogen op een zyde, die na het graeuwe trekt, en de andere zyde is byna heel wit.

Men vangt deze Visch in de openbare Zee, met Netten, die niet breeder zijn als een mans hoogte, maer zijn zeer lang: men laet dat Net zinken tot op de grond van de Zee, daer deze Visch gaerne wil wezen. Zijn vangst duurt van de Wintermaend tot in de Bloei-maend.

Zy hebben noch een ander Visch, genaemt *Cephalo:* in de Winter is den rechten tyd van zijn vangst: de *Cocoba* is hem gelijk, zijnde geen ander onderscheid in de zelve, als dat de *Cocoba* veel kleinder is. Daer zijn noch andere kleine Visjes, doch al te slecht om de moeite te nemen van de zelve te vangen.

Men ziet zomtyds in deze Zee veel Haring; en in zulke Jaren vermoeden ze, dat 'er een overvloedige Steur-vangst zal volgen, en oordeelen daer en tegen, wanneer geen Haring gezien word. Men zag 'er zulken groote menigte in 't Jaer zestien honderd twee en veertig, dat de Zee die hebbende geworpen op 't Land, dat tusschen *Trebisonda* en 't Land der Abkassen, of *Avaza* leit, de zelve heel daer van bedekt, en de strand als geboort was, met een dyk van Haring, wel drie hand breet hoog. d'Inwoonders van 't Land waren beducht, dat de Lucht, door de bederving van deze Visch, mogte besmet worden; maer men zag in den zelven tyd de Kust vol Ravens en Kraeyen, die haer van deze vreze verlosten, en aten alle deze Visschen op. d'Inwoonders zeiden, dat zulks meer gebeurt was, edoch niet in zulken groote menigte.

Zy hebben ook Oesters, doch als ze die in hun Netten vinden, werpen zy ze weder in de Zee: in eenige heeft men rosse Paerlen gevonden, gelijk die *Plinius* zegt, te hebben gezien in de *Bosphorus* van *Thracien.*

De Rivieren aen deze Zee, zijn vol van Voorns; en hadde men aldaer een spreekwoord, dat in de Rivieren, aen welkers Oever zeker Boom staet, die Doorns draegt, men daer ook Voorns vind. Zy kennen tweederlei aert van Voorns, de eene die ze *Kalmacca* noemen, zeer klein, en de andere grooter, by haer genaemt *Aragolu* De kleinsten worden ook in de Zee gevangen, maer de grooten alleen in de Rivieren.

Volgt een kort Bericht, 't geen my van *Konstantinopolen* toegezonden is, over *Georgia*, *Mengrelia* en *Abaza.*

Georgia.

Dit Landschap strekt zich uit tot aen 't uiterste deel van *Asia*, na 't Noorden; tegens 't Zuiden aen 't Land, genaemt *Laas*, zijnde wederzyds afgezonderd door de Rivier *Gourack;* in 't Ooste met *Mengrelia*, alwaer 't word afgesneden door de Rivier *Fassa*;

en in't Westen met de Zwarte Zee. Aldaer is een aenzienlijke Stad aen de Vliet *Fassa*, alwaer den Vorst of Opperste des Landschaps zijn Zetel houd.

Mengrelia.

Deze Land-streke is gelegen aen de Oostzyde van *Georgia*, gescheiden door gemelte Riviere *Fassa*; in 't Westen grenst het aen *Abaza*, zijnde de Riviere *Suum* het uiterste van beiden; in 't Zuiden aen de Zwarte Zee; aen 't Noorden met *Cirkassia*. De Hooft-stad is *Suum*, gelegen aen de Zwarte Zee.

Abaza.

In 't Oosten grenst het aen *Mengrelia*, alwaer 't gescheiden word door de Riviere *Suum*; in 't Westen aen de Riviere *Caban*, de welke het zelve scheid van *Tartarye*; 't is een gedeelte van 't Land van *Asak.* Van dit Landschap is de Hooft-stad, genaemt *Abaza.*

Deze drie Landschappen, de welke een groot gedeelte van den Oever der Zee beslaen; zijn bewoont door Menschen die de naem dragen van Christenen.

Georgia heeft een Vorst door de Turken aengestelt, by raed van den Bassa van *Armenia*, en word bestierd met minder verwarring als de andere twee; maer *Abaza* is t'eenemael Barbaers, en zonder eenige bescheide-gezag, en bestier.

De Godsdienst dezer Volken is in naem Christelijk, maer in der daed vol van oneindige dwalingen, overgeloof, en misbruik, zoo dat zy ten opzichte van verscheide omstandigheden, zich byna tot Afgoden-die-naers hebben gemaekt; voornamelijk *Abaza.* Hare gewoonlijke levens wyzen zijn Barbarisch, zonder eenige konsten, als den Landbouw, en zonder veel Geld; bestaende hare beste Hanteering in 't steelen van jonge Knecht kens, en Maegdekens: stroopende van het eene Land in 't andere, om Slaven te maken. Zoo dat den Handel onder haer niet veilig is: zy ruilen met Laken, Wapenen, Leder, en andere haer noodige Waren. De Volken van hier, helpen veel om *Konstantinopolen* te bevolken.

Cirkassia.

HEt Land der *Cirkassen*, dicht aen de Kaspische Zee gelegen, heeft voor zijn Noorder Gebuurvolken de Astrakansche Nagaeyen, ten Zuiden de Dagestansche en Tarkusche Tarters, en ten Westen de Abassen en Mengreelsche Volkeren.

Wel eer het *Cirkassche* Volk zeer magtig was, wanneer zy eendrachtig te zamen hielden, en gevoegder kracht, een vyand het hooft boden; doch wanneer zy zich van malkander deilden, en geen een Lijn trokken, zijn zy onderdanig gemaekt.

Dit Cirkassen-land is schoon, goed, en zeer vermakelijk; heeft Valeyen, Velden, en Bosschen, beneffens schoone Fonteinen. Men vind 'er fraeye Bloemen, voornaem Tulpen, in't wild; beheffens een aert van schoone Aerd-bezien, met korte steelen; ook Karzen, Appelen, Peeren, Nooten, enz. De Aerde is zeer vruchtbaer: men heeft 'er geen andere Tuinen als het Veld. De rykdom der Inwoonders bestaet in Vee, Paerden, en voornaem in schoone Wol, die hun de Schapen geven. Offen zijn daer maer tamelijk groot. Daer valt goed Harte-vleesch, Hoenders, en ander gevogelt. Men zaeit 'er op een plaets geen tweemael achter een. Zy weten de Harten te paerd zoo te vermoeden, met de zelve te volgen, dat zy zich over moeten geven.

De Inwoonders weten zekere drank te bereiden, van Geers, die sterk is als Wyn.

De Cirkassen omtrent de Kaspische Zee, bezitten noch Steden noch Sterkten, en de Luiden woonen aldaer alleen in Dorpen, en opene plaetzen. Haer Geloof, zoo *Tavernier* dryft, bestaet uit loutere overgeloovigheden. Leven vry (zegt hy) doch onder byzondere Hoofden. De oudste van het geslacht in het Dorp, is meestyds Meester en Vorst van de plaets, en zijn omtrek. Zijn goed van aert. Hun voornaemste Feest geschied in de Herfst, wanneer de drie oudste van 't Dorp de plechtelijkheden doen: zy slachten dan een Geit of Schaep, onder het doen van zekere gebeden: het Beest word gekookt, en zoo op een Tafel gelegt, in de open lucht, daer de geheele Buurt rondsom komt staen: men verdeeld dan het Vleesch, en eet het, onder veel gebaerten en uiterlijkheden. Den Heere van 't Dorp word een gedeelte opgedragen, onder veele dwaze Heidensche omstandigheden: hy eet over end staende, en men bedryft 'er veel ydelheden meer. In 't Voor-jaer word by ieder Huisgezin een Bok, Schaep of Lam, doch meestentyds een Bok geslacht; of dit doen mede wel verscheidene Huisgezinnen te zamen. Eene dezer geslachte Beesten trekken zy dan buiten 't Dorp: steken het vel, hooft, en voeten opgespannen, aen een stok, waer voor zy zeer laege eerbiedinge doen. Het vleesch word gegeten. De Dorps-heer, Opperste, deeld zich het toe. Als dan drinken zy den ganschen dag, van een toegemaekte drank, *Basa* genaemt; en brengen dezelve door met danzen, fluiten, en springen. Na dit Feest beginnen zy de Aerde te bouwen.

Behalven deze, is by hen Jaerlijks een plechtelijkheit binnens huis; als wanneer de Vader des Huisgezins een houten kruis in 't huis opricht, daer ieder van 't Huisgezin dan een aengestoken kaers aen hecht; uit welkers branden of uitgaen, zy wonderlijke beduitzelen spellen, van lang te leven, te sterven, gestoolen te worden, te vlieden zoo 't een Slaef is, enz. Het eene Dorp onder hen, besteelt het ander; en men heeft voor niemand afschrik om hem te steelen, alleen de Heeren Kinderen of Edelluiden worden verschoont.

Als het donderd, zijn zy vreugdig, komen al danzende te voorschyn: wiens Huizen daer van geraekt worden, achten zy gelukkig, en al zulke brengen 't Jaer met vrolijkheit door: die daer van geslagen word, is onder hen geëert voor een Heilig. Een witte Bok word gezocht, als 'er ergens de Donder in een Dorp is gevallen; dan word dat Dier geëert; zy vallen voor hem ter neer, voeren hem om, met een kaers aen den hals gehangen. Onder hen is een eenig Boek, 't geene by een der oudste word bewaert, en by niemand anders gezien mag worden: als hy sterft, word 'er een ander gekooren om 't voorschreve Boek te bewaren: wat 'er in staet, is duister; doch dit is zeker, dat zy daer

mede veele overgeloovigheden bedryven, van ziekten te willen genezen, en anderzins. Vrouwen geven zich by hun uit, om Heel- en Genees-meesteressen te zijn. Zy hebben een gewoonte van op *Elias* dag, in Hooi-maend, jonge Bokskens om hoog te werpen: dat op zijn voeten neder komt, en blijft staen, word het vel afgestroopt, en aengebeden 't gansche Jaer.

Die onder de Cirkassen, welke aen de Kaspische Zee woonen, trouwen wil, koopt zich een Vrouw van de Ouders of Vrienden, voor Meel, Vee, of iets anders, en de Aenzienlijkste geven een geschenk; waer na men Bruiloft houd, met danzen en springen, en hier op de by-slaep geschied, en dus is de Trouw volbragt. Als 'er geen Kinderen komen, neemt de Man een andere Vrouw. Als de Man verschil met de Vrouw heeft, en zy in't ongelijk is gestelt, wordze door de Heer van 't Dorp verkoft. De Vrouwen zijn naerstig, en doen veel werk; Borduuren zeer aerdig, Klederen, Zadels, Pyl-kokers, enz. Als de Buuren kyven en twisten, word het verschil by de Dorps - heer of Vorst, die 'er verscheidene zijn, ter neer gelegt; doch die in 't ongelijk raekt, wanneer het gewichtige zaken zijn, word verkoft, om uit den Lande gevoert te worden, voor Slaef. Die de Aenzienlijkste onder hen zijn, bearbeiden het Land niet, maer bemoeyen zich met kleine hoopen volks te verzamelen, en by nacht op den roof van Menschen en Vee uit te trekken, zoo wel op vriend als vyand; want steelen is den ingeboorenen aert van dit Volk. In dit Land wast geen Wyn, en zy word 'er ook niet, of zeer zelden, gebragt: men drinkt 'er ook zelden, of geen Tabak. De Arme Luiden zijn gelijk als Slaven voor de Ryken. Schoon 't aldaer tamelijk koud is, zoo zijn zy echter niet zwaer gekleed: stooken nacht en dag groote vuuren. Leven meest tyds zonder Buiten - landsche kryg.

De Petigorsche Cirkassen komen zelden op de vlakke Velden, want zijn Berg-lui-den, en worden mede genaemt Cirkassen van vyf Bergen; en als zy daer vervolgt worden, rukken zy na ontoegankelijke hoogtens, daer de wegen zeer eng zijn, zoo dat zy den opkomenden vyand konnen verpletteren.

De Petigorsche Vrouwen zijn wel vry kuis, maer diefachtig.

De Cirkassen zijn in haer omgang zeer gelijk aen de Nagaeyen, welke naest by *Aftrakan* zich ophouden; doch deze woonen in de Bosschagien, en op 't Gebergte, en die op de opene Velden. Daer zijn 'er onder hen van de Mahometaensche Godsdienst; doch zoo vervallen, dat t'hans voor het meerendeel Heidensch zijn geworden, gelijk andere t'eenemael Heidenen zijn. Zy en hebben onzes wetens, geen openbare geschreve Wetten.

Onder deze Luiden word geacht, als by de Georgiers, de schoonste Menschen ter waereld te zijn. Zijn zeer gaft-vry, verstandig, en beleeft. Woonen in het dichtst van de Bosschagien, daer zy hunne Dorpskens verhakken, om van de Tartaren niet betrapt te worden, die aldaer dikmael invallen doen, verlokt op den buit van schoone Menschen. Zy zijn goede Ruiters, gebruiken Pyl en Boog, beneffens Lancen, en Werpschichten. De misdaed van dievery word by haer niet gestraft, of zeer weinig en zelden, ja, zoo het met aerdigheit geschied, zeer geprezen. Zy drinken, in plaets van uit glazen, uit Koeyen hoorens. Zijn niet zeer genegen tot den dronk: haer gemeene drank is Water, met Honing gemengt. Men ziet onder haer geheiligde plaetzen, waer Boogen, Pylen, en ander tuig aen de Boomen opgehangen is, aldaer gebragt, na eenige geloften die 'er zijn gedaen; welke plaetzen zoo heilig zijn, dat zelve de Roovers de opgehangene en geweide goederen niet durven roeren.

Als 'er een Lijk ter Aerde bestelt zal worden, kryten die geene, welke het zelve begeleiden, zeer geweldig: de verwanten slaen zich zelven, quetzen en bekrabben het aengezicht, en treuren zoo lange, tot dat de wonde genezen is. De Priester spreekt over het Graf eenige woorden. Daer word eeten en drinken opgezet. Slaven van deze Natie zijn zeer duur.

De Cirkassen vermaken zich veel met den Dans, en weten zich daer aerdig in te quyten; ik hebbe in den Jare zestien honderd zeven en negentig, wanneer tot *Amsterdam*, door zijn Tzaersche Majesteit *Peter Alexewits*, ter maeltyd was verzocht, en Keizerlijk wierde onthaelt, ter oorzaek der groote overwinning, die zijn Tzaersche Majesteits wapenen tegen den Turk en Tarter, omtrent de mond der Riviere *Don* hadden behaelt, twee dezer Luiden zien danzen, ruim ander half uur lang, de sprongen en gezwinde buigingen des Lichaems, die zy maekten, zijn niet te beschryven: zy vertoonde al springende de uitvoering van een doodelijke straf, van 't hooft, armen en beenen af te slaen, 't geen in der daed een onsmakelijk gezicht zoude hebben in zich zelven; edoch de aerdige sprongen, buigingen, en duizend gezwinde bewegingen des Lichaems, op't

geluit van een Speel-tuig, bragt den Dans en Vertooning een aengenaemheit by; de misdadige lag zomtyds achter over, op zijn rug, en wist zijn buik zoo stijf te houden, dat den metgezel daer op stond, en menig werf over tuimelde, zonder leet aen te doen, zoo als hy mede op eene hand steunende, zich over het gansche Lichaem wist te werpen: het afhakken van armen en beenen, wierd al danzenden vertoont, ook het onthalzen met een zwaert: de Danzer die den Scherp-rechter vertoonde, had een stokje in zijn hand, daer mede hy al huppelende op de maet, de uitwerkinge zijns verbeelde Scherp - rechters Ampt vertoonde.

Aen dit Cirkassen-land is een gebergte vast, 't geene ter Wester zyde heeft de Zwarte Zee, daer het Volk woont *Abassa*, *Abkassen* of *Abassen* genaemt, boven reets aengeroert. Daer zijn geen Steden, maer veel wooningen op de Bergen, die zeer hoog zijn. Zy zijn by kans van een zelfde gedaente, en wys van leven, als de Cirkassen, en worden van zommige, mede Cirkassen genaemt; doch eeten meest raeuw vleesch. Daer valt Wyn. Spreken een byzondere Tael. Hebben geen geschrevene Wet of Schrift. Zijn, voor zoo veel als de naem aengaet, Christenen; doch doen weinig of geene Christelijke oefening. Zijn groote dieven, en leugenaers. Men ziet 'er veel kruicen opgerecht. De Bosschen zijn haer sterkte. Zijn stoute Zee-roovers, en hinderen zomtyds de vaert van *Cassa* na *Konstantinopolen.* Daer gaet geen geld om; doch by mangeling handelen zy in Slaven, Was, en Pelteryen. Verkoopen hunne eigene Ingezetenen aen den Turk. Hebben een goede Haven aen de Zwarte Zee, genaemt *Eschisumuni.* Zy voeren zomtyds kryg met de Cirkassen, en Mengreliers. Gebruiken, behalven Pyl en Boog, mede schiet-geweer. Zijn gekleed als de Cirkassen, behalven dat het haair anders is geschooren. Het haair aen de kin word hun geschraept; doch de knevels wasschen lang uit. Zijn zeer lui: visschen in Zee niet, schoon'er overvloed van Visch is.

Niet wyt van daer, woont noch een Volk, *Lasi* of *Curti* genaemt, die Mahometaensch zijn, palende aen *Georgia*, en het Land van *Trebisonda.* Deze bewoonen zeer hooge Bergen, aen de Kust van de Zwarte Zee. Dit Volk is in de Bosschen opgevoed, die niet anders doen als Vee weiden, en geleiden.

Zommige Cirkassen worden *Loegawie* Cirkassen genaemt, andere *Cabardinsche* of *Goorsche* Berg-Cirkassen.

Beneden aen de Rivier *Boristhenes*, in de *Ukraine*, en daer omtrent, woonen Volkeren, mede Cirkassen genaemt, dat Grieksche Christenen zijn, heden onder 't gebied van den Grooten Turk. De onkunde van deze Natie te onderscheiden van de Cirkassen aen de Kaspische Zee, is misschien de oorzaek, dat de zommige zeggen, alle Cirkassen Heidenen, en andere die alle Christenen te zijn.

Zeker Engelsch ongenaemt Schryver, gedrukt in 't Fransch, tot *Parys*, in 't Jaer zestien honderd negen en zeventig, zegt van de Cirkassen, te weten die geene, welke na aen het Meotische Meir, en de Vliet *Boristhenes* woonen, dat hare Vrouwen zeer genegen zijn tot den dronk: dat zy den grooten en kleinen Adel onder hen uitgerooit hebben; waerom dat zy nu door Overstens of Hoofden zouden bestiert worden, die merde Gemeente in alle gemeenzaemheit leven.

Zy bouwen hunne wooningen van Eike Tuin-staken, die zy met het zelve lof vlechten, en met leem bestryken, welk wit is, zoo dat ze van verresteen gelijken; boven plat, en met aerde gedekt: de haert staet in de midden; doch die, welke het naest aen 't Meir woonen, staet de haert in de hoek. Dus verre gemelte Engelsche Schryver.

De Rivier *Bustro* scheid de Tagestansche of Bergsche Tartaren van de Cirkassen, die naby de Kaspische Zee woonen, af.

De hedendaegsche grootste Cirkassche Vorst of Heer, die zijn wooning onder de Stad *Terki* heeft, en genaemt is *Kas Bulaet Moesalewits*, heeft zijn twee Broeders met eigen hand gedood, waer van den een geheten was *Karakasli*, wiens Zoon noch heden by leven is, en geheten word *Michalof Jacolewits.* Deze Broeders waren Vorsten van de Cirkassche Volken, *Okockei*, en *Kabardi* genaemt, die nu onder het gebied van opgemelte *Kas Bulaet Moesalewits*, door Broeder-moord, zijn gebragt. Hy is zeer diefachtig van aert, gelijk ook al zijn Volk.

Cabardia is een klein Cirkasch Landschap.

Minerva wierd by de ouden gebynaemt *Cabardia*, 't geene gelooflijk is geweest na zeker plaets, en misschien na dit Landschap; gelijk ook elders gezegt word, *Minerva Cabardiacensis*, als uit dit oud Latyns opschrift is te lezen:

Minervae
Cabardiacensi
Mariae, C. Mari.
Umbrovis. F.
V.S.L.M.

1. Circasse. 2. Nagaische Tartaren.

In het Cirkassche gebergfe, niet wyt Van de Kaspische Zee, ziet men veel oude overblijfzelen van Toorens, Kastelen, Steden, enz. alle gebouwt geweest zijnde, 200 aldaer ter plaetze word gezegt, ter tyd van *Alexander de Groot.* Men ziet 'er Letters en oude Schriften, zoo hier en daer, op de steenen, nu onkenlijk, gegraveert; gelijk mede in de Persiaenfche Stad *Sawraen*, aen de Kaspische Zee, niet wyt van *Derbent*, een oud gebouw is te zien, met zeer konstige welfzels.

By *Alhasen*, die het leven van den Grooten *Tamerlaen* beschryft, vind men, dat hy, trekkende om *Bajaset* op te slaen? van voor *Konstantinopolen,* en het Grieksche Christenryk te hulp te komen, der Cirkassen en Georgianen Land door toog, die zich onder zijn gebied begaven: van wien hy vorders zegt, dat zy Christenen waren, en dat ze altoos Schatbaer aen 't Grieksche Ryk hadden gewest, zedert dat ze overwonnen waren van *Pompejus.* Alvooren zijnde geweest onder de Heerschappy van *Mitridates*, die van *Pompejus* overwonnen was. Het zijn, zegt hy, schoone en welgemaekte Mannen: goede Zoldaten, die zich in 't gebergte verschuilen, en verweeren. Als zy ten oorlog trekken, verbranden zy hun Hutten, ende Huizen, en verwoesten 't Land. Deze dan, begaven zich veele ten dienst van *Tamerlaen*, om den Turkschen *Bajaset* te keer te gaen. Doch dat *Alhasen* zegt, dat zy Christenen waren, en dat men vind de hedendaegsche Cirkassen aen de Kaspische Zee woonende, meest al ongeloovig zijn, mag alzoo te zamen gebragt worden, dat de Berg-Cirkassen, die het naest aen *Mengrelia* leggen, misschien Christenen zijn geweest, gelijk *Mengrelia* noch heden het Christelijk Geloof omhelft, en die aen de Kaspische Zee leggen, Heidensch; want deze Volken toen al in veel Vorstendommen of kleine Heerschappyen zijn verdeeld geweest, ot misschien, dat de zelve te dier tyd Christenen zijn geweest, en nu ten deele door de Wet van *Mahomet*, of Nabuurschap der Heidenen, en anderzins, verandert.

Kersdag en Paesch word by dit Volk geviert; 't geene mede blijk is, van dat het Christendom onder hen bekent is geweest.

My gedenkt, een Cirkasschen Gezant in *Moskou* gezien te hebben: deze was aengedaen met ruige Vilte - kleederen, en Schaeps-vachten, het ruig buiten, zoo wit als zwart-bont, en 't Vilt blonk als Zyde, aerdig gekrult, zoo, dat het geen Flu-

weel behoefde te wyken; diergelijke muts droeg hy op het hooft, zonder rand: zijn gevolg, zoo wel als hy zelve, was wel gemakt, en schoon.

Der Cirkassen hooft - plaets, omtrent het Kaspische Meir, was wel eer de Stad *Terki*; doch nu zijn zy in dat gewest van de Moskoviters overheerscht. Alle hun gewezene vastigheden zijn met Rufsch krygsvolk bezet, en woonen zy daer beneffens in Vlekken of Dorpen: hebben wel hare eigene Hoofden, of Vorsten, en Heerschappye, als boven is gezegt, doch zijn alle onderhoorige aen hunne Tzaersche Majesteiten. Zy geven omtrent zoo veel Schatting, zegt men, dat 'er de krygsluiden van kunnen worden onderhouden. Over groote zaken van Rechtspleging zitten mede de Russche Weiwodes. Zy zijn sterk van lichaem: eenigzins breet van aenzicht, doch niet zoo breet als de Nagaeyen: hebben kool-zwart haair: achter scheeren zy het haair een duim breet af; doch hebben echter van de kruin een kleine vlecht afhangen. Haer Tael is hellende na het Persiaensch en Crims, en dragt is met de Tagesthaners gelijk, behalven dat deze de mutzen vierkant hebben. De Vrouwen zijn wit van vel, met roode wangen: laten hen zwart haair in twee lokken van de schouwders hangen. Zy gaen des Zomers gekleed in Lywaete hemden, die rood, groen of geel geverwt zijn, open tot aen de Navel. Zijn vriendelijk, goed van aert, zoo Mannen als Vrouwen, en kuisch. Het Manvolk is meest te Velde, by het Vee, waer in hunne meeste handel bestaet. De Vrouwen houden 't huis. Zy mogen meer als een Wyf nemen, doch doen het zelden; en als de Man zonder Kinders sterft, en hy een Broeder heeft, verwekt die zijn Zaed, als by de Jooden. Veele onder hen laten zich besnyden, en gelooven aen eenen God. Hebben geen Kerken. Als een voornaem Man sterft, offeren zy een Geit: het vel van de Geit word opgehangen, dat zy dan aenbidden, een voor een, drinkende ondertusschen goede roezen in Brandewyn, of eenig ander toegemaekte sterke drank. Om te zien of het Offer Gode aengenaem is, snyden zy het Teel-lit af, smyten 't tegen de wand; zoo het kleeft, dan is 't aengenaem, en bequaem ten Offer; zoo niet, word een ander geslacht. Hare dooden begraven zy eerlijk, en bouwen huisjes over de Lijken der aenzienlijkste. Hare Huizen zijn slecht en gering.

De Cirkassen willen onder de naem van Tarters, hoewel rondsom in de zelve woonen, niet gerekent zijn, voornaem niet en de Petigorsche. Zy zijn ook van ander gedaente als de Tarters uiterlijk.

Zeker onbekent Fransch Schryver, spreekt van deze Natie aldus:

Van de *Tschercassiens* zijn 'er veel, en verscheiden aert: als de *Gorskie*, 't welk te verstaen geeft die van de Bergen, waer van de meeste Heidenen zijn: en de *Bassatchiouski*, dat zoo veel te zeggen is, als geschooren hoofden, om dat ze zich boven op de harssen pan met een schaermes doen scheeren, latende het haair aen beide zyden omtrent de slaep des hoofts. Zy zijn gewoon de Menschen bloots hoofts te groeten, tegens de wyze der Mahometanen. De *Bassatchiouski* zijn zeer vermaerd, en navolgens waerdig, ter oorzaek van haer herbergzaemheit; mits dat men haer een erkentenisse geeft, zullen zy haer leven voor u wagen; en zullen voor haer Broeders of Lands-luiden goed doen, 't geen zy in gebreke waren gebleven tegens de belofte of trouwe, welke zy de vreemdelingen gewoon zijn te belooven: en wanneer iemand lagen wilde leggen aen eens anders Gast, of dat men beducht was dat het elders van daen quam, zouden de Buuren zich daer in wikkelen tot onderstant Van de vreemdeling, 't welk wy hebben verstaen van de geene welke zelve daer zijn door gereist.

In de Stad *Tarkou*, gelegen aen de Oever van de Kaspische Zee, by de Cirkasszen, en daer rondsom, woonen de Koumiksche Tarters, anders gezegt *Dagvestan*, en *Tagestan*, of Reuzen van 't gebergte, de welke den *Schamkal* of *Schemchal* onderhoorig zijn: een matelijk groot getal des Volks van *Tarkou*, zoo wel als van de *Crim*, spreken Rusch; en zijn, daer veel gevangenen, voor een groot gedeelte van Geloof verandert; deze daer nooit van daen komen, noch veele zulks ook niet wenschen; gelijk daer en tegen mede veele duizenden, en merkelijk meer van die Menschen in Rusland gevangen, zijnde, het Christelijk Geloof hebben omhelst. Dus verre de gemelte Schryver.

In zeker Landschap aen de Kaspische Zee, niet ver van de Stad *Terki*, vind men Boomen die zeer hoog en zwaer worden, welke hard bruin hout geven, dat wel te bearbeiden is.

Tusschen de Stad *Terki* en *Tarku*, of *Tarkou*, omtrent de Oever van de Kaspische Zee, en aen de Rivier *Terk*, houden zich op, in Eilanden, die in een Rivier leggen, eenige Kozakken, die de naem van Grebensche Kozakken, na een kleine Landstreek aldaer gelegen, *Grebeen*, genaemt, dragen: deze zijn wel eer uit *Rusland* aldaer komen woonen: zy behelpen

zich, met rooven, plunderen, en weinig Landbouw; zijn nu met Tartaren vermengt, door aenteeling, zoo als de Spraek, die eerder plat Rusch was, nu is gebroken, en met Tarters vermengt; behouden noch het Christelijk Geloof: zoo als aen de Rivier *Jaick*, en omtrent *Krasnojar*, diergelijke vrye Menschen dat Christenen zijn, en uitwykelingen, zoo van Moskovien, als uit het Kozakken Land, zich mede ophouden, die meest van strooperyen leven, en de naem van Kozakken dragen.

Van de Petigorsche Cirkassen, *Spreekt zeker bericht, door een Hoogduitsch Heer uit Poolen my toegezonden, aldus:*

DE Petigorsche of Vyf-bergsche Cirkassen, palende aen de Crimsche he Tartaren, woonen in 't gebergte. Van deze vinde ik geen getuigenis dat ze Tartaren zijn. Zy zijn blank van gezicht, en schoon van gestalte; dit getuigt, dat ze een ander slag van Volk zijn. Het schynt, dat ze haer zelven altyd van de overstroom der Tarters bevryt hebben, door den toestand des Lands, waer in zy woonen; want het is ontoeganklijk voor eenig vyand, wie het zy. De toegang en wegen zijn zoo naeuw, dat geen twee perzoonen neffens malkander die konnen gebruiken, en de weg is als een diepe graft, hebbende aen beide zyden Bergen, waer van weinig volks, met steen en balken, bequaem zijn om een gansch Leger te slaen. Uit deze Luide hadde *Tzaer Michael Fedrowits* een tot zijn voornaemste Raedsheer verkooren, een Zuil van *Moskovien* geheten, door zijn treffelijke raedsgeving, genaemt *Knees Ivaan Borissewits*. Hy was van zulke nedrigheit, dat hy een verzoekschrift op de straten, door een Kind aengeboden, zoude hebben aengenomen. Een zijner[+] Neven, *Knees Jacob Godonekewits*, *Cirkaski* gebynaemt, onlangs overleden, was van de zelve inborst, zeer gelieft van den *Tzaer*, en alle Menschen die hem kenden.

[+]Met dezen Heer ben ik in Moskou bekent geweest.

Zy zijn Heidenen, of om zoo te zeggen, gansch verbasterde en veraerde Christenen; men bevind noch een overblijfzel des Christendoms onder de zelve; als de tyd van Paesch te vieren, enz. Dus verre gemelte bericht.

Een oog-getuige heeft my verhaelt, gezien te hebben, dat *Boulaat*, Cirkassche Vorst, dier Cirkassen, welke niet verre van de Kaspische Zee woonen, over Tafel, als hy met zijn gezelschap vergaste, in plaets dat by onze Maeltyden men malkanderen voorsnyt, hy stukken vleesch, of bouten van Schapen of Ossen liet voortbrengen, die, het een voor, en het ander na, van den Waerd wierden aengevat; welke het been of stuk vleesch in de vuist nemende, eenige beeten daer van, na dat zijn lust was, afbeet, en at; gevende het zelve daer na aen zijn naeste byzitter, die insgelijks na zijn believen daer van op de zelve wys at, gevende 't zelve daer na vorder; het welk zoo lang omging, tot dat het gansch afgegeten was; en daer na weder een ander dede voortbrengen, tot verzadiging toe. Zy eeten worsten van Paerde vleesch, als ook riemen van vier vinger breet, uit een Paerde-huit gesneden, de welke zy op 't vuur smyten, die daer in malkander krullen en braden, en daer na uitgenomen en aen beide zyden geschraept worden, waer van over Maeltyd ieder een stuk neemt, trekkende zulks met zijn tanden van een, en eet het alzoo.

De groetenis der Cirkassen, gaet meesttyds gevoegt by een vraeg na de gezontheit van zijn Vee.

Achter de Stad* *Terki*, dwars van *Derbent*, Noord-west, Landwaerts in, is een Landschap *Comania* of Koemikken-land geheten, afgescheiden van Cirkassen en Dagesthan-land, met groot gebergte, rakende bezuiden aen *Georgia.* De Vliet *Terki* scheid de Koemikken van het Rusch gebied af, wanneer Koemikken-land genomen word in 't algemeen voor alle die Landstreken, en Volken, welke tusschen *Terki*en *Derbent* zijn gelegen; doch *Comania*, of Koemikken-land, eigentlijk, strekt zich weinig meerder Landwaerts in. Het is een platte streek Lands, dat schoone Weiden heeft; is echter weinig bevolkt; waerom daer mede op eene plaets zelden tweemael achter een word gezaeit. De Beemden zijn daer doorsneden met kleine Water-beken, door de konst gemaekt, om de Landen te

* Men heeft my geschreven op den 11 Maert 1692, hoe dat toen de Semkal, de Stad Terki, gehoorende aen hunne Tzaersche Majesteiten hadde aengetast, eenige beroovinge gedaen, brand gesticht, en veele Menschen weg gevoert: hy was gesterkt, met een hoop Rebellige Kozakken, die eerder op de Zwarte Zee, tegen de Turk hadden gerooft; edoch, naderhand heeft derwaerts aen gezondene Russche krygs-magt, hem beteugelt, en tot rust gebragt, onder belofte van nimmer de Kaspische Zee, of des zelfs Oevers te zullen ontrusten, maer vrye doortogt aen hunne Tzaersche Majesteiten Onderdanen te verleenen. Een Jaer of ander half bevoorens, was hy tegen Persien in stryd, en sloeg den Persiaen drieduizend man af, 't geen echter, zoo gezegt wierd, meerder de nalatigheit van den plaets-bestierder tot Derbent, en nayver, die hy tegen den Persischen Veld-heer hadde, was te wyten, als de dapperheit van Semkal; de Pers was toen mer twaelf duizend man in 't geweer.

besprengen, 't geene de Inwoonders onlangs van de Persianen hebben geleert.

Deze Koemikken woonen aen de voeten des gebergte, ter oorzaek van de schoone Rivieren, die daer uit spruiten, welke alle afvlieten na het Kaspische Meir; en voornaem, om dat zy, van den roof levende, te lichter zich verbergen konnen, als men haer op de hielen volgt; want op de minste achterdocht, vlieden zy met hare Beesten in 't gebergte, alzoo hunne gebuuren, de Tarters, Cirkassen, Georgianen, en Mengreliers, mede malkanders Landen plunderen, waer zy konnen.

Dit Volk is meest Mahometaensch: leven onder beschutting der Perzen, doch hebben eigen Heeren. Zy sluiten mede den weg na Persien tegen de Kalmakken. Hunne kleeding is gelijk de Tartaren in de *Crim.* Lywaet en Zyde word hen uit Persien toegevoert. Deze Menschen zijn vrye Luiden, en van veele andere omliggende Volken t'zaem gestooten.

Oliarius zegt, dat de Rivier *Tumenki* spruit uit de groote Vliet *Bustro*; 't geene gelooflijk is, zoo hy de Rivier, by my *Mansura* genaemt, *Bustro* noemt; wezende anderzins de Rivier *Bustro* een tamelijke Vliet, weinig nader aen Persien gelegen.

De Stad *Terki*, in het Cirkassen-land, by de Oever van de Kaspische Zee gelegen, begrypt in zijn lengte twee duizend, en in zijn breete acht honderd voet: hunne Tzaersche Majesteiten, welken deze Stad eigen is, houden aldaer een sterke bezetting. De Cirkassen woonen in een afzonderlijke Voorsstad, aen de overzyde van de Rivier.

Terki is gelegen tusschen de Vliet van ouds *Gerrus* genaemt, en de groote Nagaische Woestyne. By dit Volk, schoon meer Heidensch dan Mahometaensch van Geloof zijn, vind men eenige Mahometaensche gewoonten, en het weinige dat zy van Mahomets Leer behouden, hebben zy uit Turkye gehaelt. Veele Cirkassen, der geener, welke zich by het Meotische Meir ophouden, die wel eer alle het Christen Geloof omhelsden, het zelve tegen het Mahometaenschdom nu meest hebben verwisselt, hoewel veel van 't Heidendom hun mede aenkleeft. Uit dit Volk, zegt men, de Egyptische Mamelukken van ouds oorspronkelijk zijn geweest.

In de Stad *Terki* woonen eenige weinige Russen, dat vrye Luiden zijn, wezende her overige al krygs-volk. Over de Rivier, die daer by langs gaet, woont een klein Volk, Okocke geheten, dat Mahometisten zijn.

De Vrouwen der Cirkassen gaen met een opgeblazen blaes achter aen haer hooft, die mede als 't hooft zelve omwonden is, zoo dat het schynt zy twee hoofden hebben: dit heeft by haer eenige betekeninge. De Maegden dragen los haair, voor geschooren, en groote val-hoeden. Het Man-volk scheert met een schaermes, een scheel over 't hooft.

Terki legt een groot half myl van strand, aen het Rivierken *Tumenki* genaemt. Het Land, van de Zee tot aen de Stad, is moerassig, laeg en schelpachtig; zoo dat, om in de Stad te komen, deze Vliet opgevaren moet zijn. De strand is met Riet bezet. Aldaer is geen Haven, als de mond van gemelte Vliet.

Omtrent de Stad *Terki* woont een Cirkassche Vorst, of *Mursa, Mussal* geheten, die hunne Tzaersche Majesteiten onderdanig is, of erkend, doch echter zijn eigen Heerschappye voerd. Zijn Onderdanen leven vry Burgerlijk, en beleeft: zijn wel gekleed: hebben met Tapyten, Bogen, Zabels, enz. hunne wanden opgepronkt.

De Tartaren van *Tarku*, of *Tarkou*, een Stad, mede aen de Oever van de Kaspische Zee gelegen, zijn rouw, morzig, niet wel gekleed, wreed, en diefachtig van aert; want het Mensch steelen, is by hen geoorloft. Zy worden Dagesthaner Tartaren genaemt. Zijn eigen Heeren vrye Luiden, en zien op niemand.

Niet wyt van hier, wil men, dat oulinks de Amazoonen woonden, welker eene by *Alexander de Groote*, om de byslaep, door de Kaspische Poorte quam gereist, 't geen men wil, *Derbent* geweest te zijn. Het woord van *Dagh* is gezegt een Berg, en *Stan* Land. De Dagesthaners woonen tot omtrent vyf en twintig of dertig mylen Landwaert in. Zijn zwartgeel van verw: sterk van leden: aenzienlijk van opzicht: dragen lange kool-zwarte haairen: gaen in lange graeuwe en zwarte Rokken, van slecht stof, daer zy een ruigen vilten Mantel over hebben: Mutzen van geringe stof, als van Beeste huiden, of grof zwart Laken. Hare schoenen zijn van een stuk, uit een Schaeps-vel gesheden, op eene zyde toegenaeit. Zy zijn meer Mahometaensch als de Cirkassen, maer niet zeer Godsdienstig. De Vrouwen hoeden Vee, en de Mannen trekken op den Roof, zoo dat zy hunne eigene Vrienden niet verschoonen, maer der zelver Kinderen weg steelen, en verkoopen.

Zy zijn gewapent met Pantzers, Pyl, Boog, en Werp-spiessen: ontzien niemand, als de Moskoviten.

Dit *Dagesthan* is verdeeld in verscheidene Vorstendommen, en bykans ieder plaets heeft zijn byzonderen Heer. Zy hebben echter eenen Opper - heer, of Konink, dien alle de andere Vorsten eeren, en Schatting geven: deze word *Schemchal* of *Scheffkal* geheten, en gekooren door een Appel-werp: want de Konink dood zijnde, gaen alle de Vorsten in een hoop of kring staen, daer dan de Priester een Gulden Appel onder werpt; die hy raekt, is *Schemchal*, of Konink. Het woord *Schemchal* is licht gezegt; doch deze bezit in 't gebied over d'andere Vorsten weinig meer, als dat d'eer-naem van Opper-vorst draegt, want zy hem weinig ontzien. *Rustamismin* is eene dezer Vorsten, gelijk het Vlek daer zich ophout, mede *Rustam* is geheten; doch deze is van de geringste: een ander Prins is daer *Ali* genaemt: een andere *Boinak*, zoo als een Vlek of Stedeken aldaer, mede dien zeiven naem draegt; en een ander dezer Princen is genaemt *Vlebek.* De Dagesthansche Vorst, die voor omtrent veertig Jaren in de Stad *Tarku* het gezag had, was genaemt *Curcochan.*

In 't Jaer zestien honderd zeven en negentig, is een Moskovisch Afgezant na Persien gereist, en komende met zijn Schip in de Kaspische Zee, is door kracht van wind en storm, vervallen op de Schafkalsche Voor-eilanden, en Kust, daer hy het Anker wierp, alwaer hy wierd bevochten, door de Tarters van dezen *Scheffkal, Schemchal*, of *Semkal*, vermengt met eenige verloopene Russen, en gebannene Kozakken: het gevecht was hevig: van de Tarters wierd' er een getal van zestig perzoonen gedood, en veel gequetst; en aen de zyde van den Afgezant, bleven twee man dood, en achtien wierden gequetst. Het gevecht duurde veertien uuren; waer na hy tot *Schamachie* in Persien, behouden aenquam.

Volgens bericht my over *Smirna* toegekomen, heeft deze opgemelte Prins *Schawkal, Schemchal*, of *Semkal*, by zich in *Tarku*, de welke noch overgebleven zijn in de Pest-tyd, des Jaers zestien honderd vier en negentig, omtrent vyf honderd perzoonen, tot zijn Lijf-wacht; want te dier tyd aldaer, zoo wel als tot *Astrakan*, en de omleggende Landen, veele duizende Menschen gestorven zijn.

De namen der kleine Steden en Vlekken, de welke onder zijn bevel staen, zijn

Chaidaik.
Karabutaik.
Akuscha of *Aruscha.*
Kubatschi.
Boynack.
Erpeli.
Schkaty.
Madigien.
Karana.
Kasanisch.
Kapirkumick.
Kumtorkaly.
Chalembeck-Aul.

Wordende deze plaetzen, gezegt te leggen aen het *Cumitischen* Land.

Het getal van alle de manschap die geweer voeren konnen, de welke onder het gebied van den *Schawkal* staen, zijn toen geweest, omtrent vyftien duizend.

De Volkeren, de welke onder zijn gebied zijn, hebben verscheiderhande Spraken.

De andere Vorst in *Kumitskoy*, Nabuur van *Semkal, Schemchal, Scheffkal, Schawkal*, of *Semkal* over *Andrew*, is nu *Tzapalow* genaemt; dees, neffens zijne medebroeder, hebben by hen ten Hoof, omtrent twee honderd perzoonen tot Lijfwachten.

Zy hebben ook Volkeren onder hun als Leen-schuldigen, in verscheide plaetzen woonende.

De namen der zelver plaetzen, zijn

Tzetzeck.
Jeksay.
Mitschkis.
Akotzin.
Var.
Schubut.
Mereschey.
Andin.
Cebutly.
Sirojat zyidet.
Guna.
Arkats.

Daer zijn ook noch andere plaetzen en Landschappen, in deze gewesten, van de zelve aert, als boven gemelte, Bondgenooten van *Scheffkal*, die eenigermaten onderhoorige zijn, de welke niet wel konnen beschreven worden, om dat zy tusschen Bergen leggen, verre van de weg af, maer, na vermoeden, zijn die omtrent dertig duizend perzoonen sterk.

Het getal van alle die geene, de welke zijn onder het gebied van *Schawkal*, en *Tzapalow*, die over 't *Andrewsche* Land Heerscht, neffens zijne mede-broeders, zijn omtrent vyf en veertig duizend.

Zy zijn dappere, kloekmoedige en sterke Mannen, zoo wel te Paerd als te Voet. En dit is 't geen my van hen uit *Smirna* is bericht.

De Stad *Tarku* is de grootste in 't Dagestansch gebied, en Hooft-stad: legt tusschen Klippen van Mossel-schale gebergte, welke uit de Zee opgeworpen worden, en tot klompen zijn gegroeit, met steen en aerde vermengt. Behalven deze Bergen, zijn daer rondsom schoone Weiden. De Dagesthaners, of Dagesthaner Nabuuren, van het Vlek *Andre*, of *Andrew*, daer voor eenigetyd mede Vorst *Sultan Mahmud* was, als mede de *Boinaken*, en die na 't Noorden liggen, noemen zich *Kaitak.* Achter het gebergte zijn 'er Volken die genaemt worden *Kasukumuk*, die elk hunne byzondere Heeren hebben. De *Tarkusche* zijn niet beter, als de *Boinacker* Tarters, boosaerdig en trots; maer de Vrouwen aengenaem en lieftallig; gemeenzaem; gaen met open aengezichte, en zijn niet schouw.

De Huizen in *Tarku* zijn van Leem, en daer is een sterkte aen de Stad, van hout gebouwt.

De wyze van leven, voor de aenzienlijkste, helt na den Persianen. Zy eeten op de Aerde neder gezeten: breken, en verdeden de Spys met vingeren, zonder messen te gebruiken: drinken Water, Brandewyn, en een gemaekte drank, *Bragga* genaemt. Zommige van deze Volken hebben voor een wys, dat, als zy by iemand te Gast komen, dat zy dan aen de zolder een Pyl steken; welke daer zoo lange blijft hangen, tot dat van zelve af valt.

Tusschen *Terki* en *Astrakan* is een groote woeste Heide, zandachtig, heeft weinig Water, of Rivieren; laeg, en hier en daer aen Zee, Zand-duinen, Zout-poelen; en veel Ongedierte bejegent men daer.

De gevangene Slaven behouden de *Dagesthaners*, volgens den Baron *Majerbergh*, niet, alzoo overvloed van Menschen hebben, maer verkoopen die alle buiten 's Lands. Zomtyds valt het eene Dorp het ander aen: het eene geslacht het ander; voornaem van die geene, welke op de grenzen der Vorstendommen liggen: zy bestormen de wooningen, en voeren de gevangenen weg. Niet beter zijn de *Leschi*, een Volk naby de *Dagesthaners* of *Tagestaners* gelegen, welke niet besneden zijn; die by veele Schryvers met *Dagesthaners* worden vermengt, en voor een en het zelve Volk geacht. Leven in volle vryheit, onder verscheidene Princen, en zelfsgebiedende Heeren. Zy grenzen aen de *Cabarden*, en het oude *Colchis.* Eeten alles wat zich voor de mond komt. Hun Geloof (zegt hy) is gemengt uit het Christendom, Heidendom, en Mahometaenschdom. Dus verre uit *Majerbergh.*

[+] Voor achtien Jaren, als de Stad *Astrakan* van *Stenko Rasin* wierd overrompeld, vluchtede de Dagesthansche Kuste langs eenige Hollandsche Boots-luiden, de welke in dienst van hunne Tzaersche Majesteiten hadden geweest, om de Kaspische Zee te bevaren, die meest alle aldaer tot Slaven zijn verkoft. De Vorst in *Boinak*[+], verkrachte, in des Mans en veeler tegenwoordigheit, een Nederlandsche Vrouw, welke hy voor zijn By-wyf behiel.

[+]1669.

[+]Deze Vrouw is naderhand zoo veraert, dat niet gewilt heeft van daer verlost te worden: zy is in 't Jaer 1666, by my in Moskou gekent geweest.

De hier naby een leggende Tartersche Princen zijn te zamen verknocht, niet ongelijk als de Heerschinge van dezen Staet, die ieder Opper-hoofdig zijn in haer gebied. Zijn zeer onbezuist in maeltyd houden.

Van de *Sefkalenser*, of *Schemchalsche* Tarters, spreekt zeker aenzienlijk Heer, in een Latynsche Brief, uit *Moskou* aen my geschreven, vertaelt, aldus:

De Tartaren, die *Lug* of *Lesgi* genaemt worden, zijn maer een t'zamenrotting van onderscheidene Volken, welke woonen tusschen de Kaspische Zee, en het hooge Georgiaensche gebergte. Men noemt hun in 't gemeen *Sefkalensers*, zoo als haer

Prins *Sefkal* is geheten. Zy zijn zeer strydbaer; en hebben onlangs omtrent honderd en vyftig duizend Perzen wederstaen, wezende zy niet boven dertig duizend, zoo gezegt word, sterk. Zy zijn meest Mahometaenschs van Geloof. Zy houden zich op aen de grenzen van Persien, en het Astrakansche Ryk. Dus verre gemelte Brief.

Nifowa is een Reede, niet verre van *Derbent* in Persien, daer weinig of geen Huizén staen, en niet als louter Bosch is; van hier vaert men af na *Astrakan.*

Het gebergte *Ararat*, gelegen tusschen de Kaspische en Zwarte Zee, is by de Armeniers *Mesesousar* genaemt, dat is, Berg des Arks. Zy is gelijk als afgesneden van het Armenische gebergte, en vry hooger als eenige andere: veeltyds is den top onzichtbaer, wegens de Wolken die daer op hangen. Aen de voet van de Berg wast Koorn. Daer zijn veel Kloosters. Ter halver hoogte is zy bedekt met Sneeuw: men ziet ze van vyf dagen reizens af.

Drie myl van den Berg is een Stad, *Naksivan* genaemt: *Nak* betekenende een Schip, en *Sivan* zette, of stelle. Deze Stad word aldaer voor de oudste des Waerelds geacht. Van een kleine Vliet daer omtrent, waer van het water versteent, word gezegt, dat *Sem* de Rots opende, om zijn oorspronk te maken.

Chardyn spreekt van dezen Berg *Ararat*, als volgt.

Twaelf mylen van *Irivan*, ten Oosten, ziet men den vermaerden Berg, daer men

byna altemael in over een komt, dat de Ark van *Noach* op staen bleef, hoewel'er niemand eenig vast bewys af heeft. Als de Lucht helder is, schynt deze Berg geen twee mylen ver te wezen; zoo hoog en groot is hy. Ik geloof echter, dat ik 'er hooger gezien heb; en zoo ik my niet en bedrieg, is de plaets van het gebergte *Kaukasus*, daer ik over trok, toen ik van de Zwar0te Zee na *Acalziké* ging, hooger als de Berg daer wy af spreken. De Turken noemen hem *Agridag*, dat is te zeggen, de hooge of groote Berg; en d'Armeniers en Persianen gemeenlijk *Macis.* d'Armeniers trekken dezen naem van *Mas* of *Mesech*, Zoon van *Aram*, die, volgens haer zeggen, den naem en de oorspronk aen hun Natie gegeven heeft. De Persianen doen hem komen van *Azis*, een woord hunner Tael, 't geen gelieft, of wei-bemint betekent; en willen, dat men dezen Berg aldus heeft genoemt, ter oorzaek van de verkiezing, die'er God af deed, om hem aen den Ark, die het Menschelijk geslacht voerde, tot een gelukkige Haven te doen dienen. Deze Berg heeft noch twee andere namen in de Persiaensche Boeken, te weten, *Cou-nouch*, of *Noahs-berg*, en *Sahattoppous*, of gelukkige Berg. De Heilige Schrift geeft hem geen byzonderen naem. Zy zegt alleenlijk, dat *Noachs* Ark staen bleef op het gebergte *Ararat*, 't geen in *Armenien* is. 't Zijn deze Bergen, die zoo vermaerd zijn in de Grieksche en Latynsche Schryvers, welken zy zeggen, een gedeelte van het gebergte *Taurus* te wezen, en *Gordiaansche, Cordeesche, Cordueniaansche, Cardiaansche, Curdische*, en *Carducische* Bergen noemen, veranderende ieder Schryver aldus de namen, door ze, volgens de buiging van zijn Tael, te willen draeyen.

d' Armeniers hebben in hun overleveringen, dat de Ark als noch op den top van dezen Berg *Macis* staet. Zy voegen 'er by, dat nooit iemand heeft konnen klimmen aen de plaets daer ze staen bleef. Zy gelooven dit vastelijk, op de trouw van een Gods-wonder, 't geen men zegt wedervaren te zijn aen een Monnik van *Ecsmiazin, Jacob* geheten, die naderhand Bisschop van *Nisibe* wierd. Men verhaelt, dat deze Monnik, ingenomen met het gemeen gevoelen, dat deze Berg zekerlijk de geen was daer de Ark na de Zondvloet op staen bleef, het voornemen opvatte van tot aen den top te klimmen, of in den arbeid te sterven; dat hy ter halver weg quam, maer dat hy nooit verder kon komen, vermits hy, na den ganschen dag geklommen te hebben, des nachts in zijn slaep op een wonderlijke wys weder ter zelve plaetze gebragt wierd, daer hy des morgens van daen gegaen was; dat dit aldus langen tyd vervolgde; en dat eindelijk God de geloften van dezen Monnik verhoorde, en een gedeelte zijner begeerte wel vervullen wilde; dat hy hem derhalven door een Engel een stuk van den Ark stuurde, doende tot hem zeggen, dat hy zich niet langer tevergeefs zou vermoeyen met op den Berg te klimmen, vermits God de toegang van den top aen de Menschen verboden had. Ziet daer hun vertelling, waer over ik twee dingen zal aenmerken: Eerstelijk, dat ze niet over een komt met het verhael der oude Schryvers, als *Josephus, Berosius*, en *Nicolaus Damascenus*, welke zeggen, dat men by hun tyd overblijfzelen van den Ark toonde, en dat men het poeyer van de Leem, daerze mede bestreken was, als een heilzaem* bewaer-middel gebruikte: Ten anderen, dat, in plaets dat men het voor een Gods-wonder doet gaen, dat niemand ooit op den top van dezen Berg heeft konnen klimmen, ik het eer voor een groot wonder zou houden, zoo 'er iemand opklom; want deze Berg heeft niet een woning, en is van 't midden tot boven toe gestadig met Sneeuw bedekt, die nooit en smelt, zulks dat het tot allen tyde van 't Jaer een vervaerlijke hoop Sneeuw gelijkt, 't Geen ik van dezen Berg verhael, zal de

*Praeservatief.

geenen, die de Reis van den Vader *Philips*, Barrevoeter Karmelijt, gelezen hebben, buiten twyfel vreemt doen vinden, dat het hem in 't hooft gekomen is, te zeggen, dat het Aerdsch Paradys aldaer was, *in een vlakte, welke God voor koude en hette bewaert.* 't Zijn de woorden van zijn overzetter. De gedachte dunkt my t'eenemael geestig; en ik zou gelooven, dat 'er den Schryver schertzery onder verstaen heeft, indien hy in dit Boek niet zeer ernstelijk veele dingen zei, welke geen meer waerschynlijkheit hebben.

Aen de voet van den Berg, is, in een Dorp van Christenen, een Klooster, *Arakil-vanc* geheten, dat is te zeggen, het Klooster der Apostelen. d'Armeniers hebben een groote Godvruchtigheit voor deze plaets, geloovende dat *Noach* daer zijn eerste wooning nam, en 'er de eerste Offerhanden na den Zondvloet deed. Zy zeggen, dat men 'er de Lichamen van *S. Andries* en *S. Mattheus* gevonden heeft, en dat het Bekkeneel van dezen Euangelist in de Kerk des Kloosters gebleven is. Zy verhalen honderd andere byzonderheden van deze plaets, en van deze gansche streek, daer ze hun Heilig Land af maken; maer ze zijn zoo ver van de waerschynlijkheit, dat

men, met de zelven te verhalen, verdienen zou beschuldigt te worden van Droomen of Sprookjes te vertellen. Dus verre uit *Chardyn.*

Derbent, gelegen in de Nabuurschap der Cirkassen, is de eerste Persiaensche Stad, als men langs de Kaspische Zee van *Astrakan* komt: heeft groote hooge muuren van zware vierkante steen. De wal is daer steenachtig. Men heeft daer quade Anker-grond. De strand is zelve geheel steenachtig. De Tarters brengen daer veel gestoole Kinderen ter markt. Men vind buiten deze Stad veele Begraefenissen, die met steen gedekt zijn, daer de Perzen Godsdienstigheit plegen.

Het woord *Derbent* is zoo veel gezegt, als naeuwte, of engte. Deze Stadscheid *Medie* van *Albanie*, en *Tartarye. Alexander de Groote* heeft alhier zijn overwinningen, ten Noorden, gestaekt; en is oulinks *Alexandre*, zoo men zegt, genaemt geworden.

Het hooge gebergte legt kort op de Stad, en zy legt dicht aen de Zee, wezende de vlakte, die 'er tusschen beide is, met een muur afgeschut. Als *Alexander* den Perzen overwon, dede hy een diepe graft graven, met eene steene muur, van hier tot aen de Stad *Tiphilis*, in Armenien, vyftig myl lang; waer van noch eenige overblijfzelen zijn te vinden.

Het gebergte, omtrent *Derbent*, loopt met groote kromte uit en in, langs de Zee, en wykt op zommige plaetzen twee of drie mylen van de Zee af: strekt zich uit omtrent veertig mylen. Is aen de Zeekant dor, zandig, en onvruchtbaer; doch aen de Landzyde vruchtbaer.

Deze Stad was van ouds genaemt Yzerpoort, of *Demir*, en *Temir Capi* op Turks, volgens *Sanson*, om dat in de midden van de zelve een yzere poort was, die ten tyde van *Rubruquis*, dat is, in 't Jaer twaelf honderd twee en vyftig, noch te zien is geweest. De Stad was, volgens gevoelen der oude Schryvers, van *Alexander* herbouwt, of zoo andere willen, gesticht, om de Scythen uit Persien te houden. Daer is een klein plein tusschen de Stad en het gebergte, die de Stad bewesten omcingelen. Daer is geen weg, als door de Stad; want door het gebergte niet te komen is.

Op 't hoogst van de Berg is een Kasteel, wiens breete van een steenwerp is: zijn muuren zijn zeer sterk; doch zonder Graften: heeft veele Toorens; en sterkgebouwt, van goede hart-steen. De Tartaren hebben eertyds de hoogte van deze toorens afgesmeten. Het Land was eerder een Paradys gelijk.

De Stad *Derbent* heeft hooge muuren, van zeer groote steenen te zamen gevoegt, die schynen gemaekt te zijn van verbrokene Mossel-schelpen, welke in de Kaspische Zee veel gevonden worden. Men ziet aen de muuren noch oude Opschriften, zoo in Syrische, Arabische, als onbekende Letteren geschreven. Daer woonen geen Christenen, maer alleen Mahometanen, en Jooden, die zich zeggen uit de stam *Benjamin* gesprooten te zijn. Het afbeeldzel van deze Stad, en des zelfs gelegentheit, mag by *Oliarius* worden gezien.

Twee dagen reizens van *Derbent*, vond *Rubruquis* een Stad, *Samaron* genaemt, daer veel Jooden waren. Hy ontdekte boven dit *Samaron*, Zuidwaerts, oude muuren, van Sterkten, en Steden, gebouwt, om de Barbaren oulinks uit Persien te weeren, te weten, de Nomades, en Herders der Woestynen, op dat zy zich op 't bebouwde Land niet en wierpen. Van daer reisde hy op *Samach*; en van daer in een wyt Veld, genaemt *Moan*, daer de Vliet *Cur* door loopt; van waer de *Cnrriens*, of *Georgiens*, benaemt zijn geweest; bewesten welke Vliet *Cur*, hooger op, de Vliet *Araxes* is.

Plinius zegt, dat tusschen deze plaets, en de Zwarte Zee, veele woeste en ongetemde Volkeren woonden: dat daer Goud en Metael viel.

Seleucus, Konink der Meden, meinde een graft te graven, tusschen deze plaets en de Zwarte Zee: zoo als mede gezegt word, dat *Alexander de Groote* een muur, of dyk, van daer tot aen de Zwarte Zee, aenvong te stichten; die *Cosroes*, Konink van Persien, heeft volbouwt; want *Alexander* het werk staekte; waer van noch overblijfzelen zouden zijn te zien. En als men tot *Derbent* in 't Kasteel, of op de Stads Vesten staet, kan men zien over-oude stukken van muuren, verbrokene steene en water-leidingen, zoo het schynt, brokken van aen een gemetzelde steenen, eenige vadem groot, 't geene overblijfzelen zijn, na allen schyn, gelijk het de Inwoonders daer mede voor houden, van de Muur die *Alexander*, tusschen 't Kaspische Meir, en de Zwarte Zee hadde doen stichten, om de woeste Noorder Volkeren af te sluiten.

Volgt eenig bericht, noopende de Tarters, die tusschen *Astrakan* en *Derbent* zijn gelegen, zoo als zulks by verhael, uit de mond van oog-getuigen aen hebbe getekent.

Der *Lesgi, Tagestansche,* of *Koemicksche* Tarters, want deze drie namen betekenen in 't algemein gesproken, by veele, een Volk, is* tegenwoordig een Prins, genaemt *Boelaet*, hy houd zich op, aen de Rivier *Terk*, ter plaetze alwaer wel eer de oude Stad *Terk* was gelegen, die nu verwoest is, en tegen over het nieuw *Terk*, daer hunne Tzaersche Majesteiten de Heerschappye hebben. De Man- *1694.

nen dragen in deze Landstreke, tot aen de Stad *Derbent* toe, Vilte Rokken, en ook van Taft, beneffens Pantzers, die van kleine ringetjes zijn gemaekt, met Zyde draden, dat het werk van Juffers, en jonge Dochters is, dicht aen een genaeit. Het hooft, zoo van Mannen als Vrouwen, is gedekt met eenderlei aert van Mutzen. De Boezem der Vrouwen word genoegzaem bloot gedragen, en zy hebben over 't boven-lijf met Zyde, aerdig gestikte Wambasjes aen; het haair word hen kort afgeschooren, als de Mannen, doch de Mannen hebben een streek over 't hooft, met een schaer-mes geschraept, en hangt een vlok over de schouwder af. Deze Vrouwen zijn Lieftallig, en omgankelijk, beleeft van aert, herbergzaem, en gastvry: zeker Reiziger heeft my verhaelt, hoe hy binnen *Tarku*, (wezende de Menschen tusschen *Terki* tot aen *Derbent*, genoegzaem van de zelfde zeden, en aert) ten huize quam van eene zijne bekende Tarters, de Vrouw in 't af zijn van de Man, waschte aenstonds, na Lands wyze, de voeten van de Gast, reinigde zijn Lywaet, en Kleeding, zette hem aenstonds Spys voor. De Man te huis gekomen zijnde, kusten in teken van vreugde, dat de Gast gekomen was, zijn Pyl en Boog, die hy op zijn rug had, en daer mede hy te huis quam, biedende die aen den Voer-man, welke op zijn Kar, deze vreemdeling daer ter wooning hadde gebragt, welk kussen, en aenbieden van Pyl en Boog, een merkteken van vreugde, en een dankbaer hart, in dat gewest betekent. De Huizen zijn aldaer plat en vierkant, van steen, leem, en Kalk, by een gezet, zommige van levendige, andere van Tichelsteen, Klei, en Tuin-staken gemaekt: de veelheit van Vrouwen is aldaer geoorloft.

Het Kasteel in *Tarku* is zeer groot, men zegt daer zoo veel vensters en deuren in zijn, als dagen in 't Jaer; zijn sterkte bestaet in de gelegenheit, want het op een Klip, en hoogte is gevest; anderzins is het een enkel Huis, of eenige Huizen by, en aen malkander gezet, die in hun eigen muuren leggen, zonder eenige konstige sterkte; de wegen daer door men tot het zelve naderd, zijn zoo styl, en smal, dat een man te Voet, een menigte kan afkeeren; het

heeft de groote omtrent van de Markt tot *Amsterdam*, voor het Stad-huis: buiten dit Kasteel, aen de toegangen, zijn Stukken tot tegenweer geplant; eenige honderd Zoldaten die Snap-hanen, Turksche Roers, en Boogen voeren, zoo te Voet als te Paerd, houden daer de wacht.

Wyders hellen de gewoonten, en zeden dezer Volken, veel na het Persiaensch en Turks: hunne rykdom bestaet in kostelijke Tapyten, zoo voor de Vloer, als Wanden, schoone en nette Kleederen, Geweer, en Vee, Paerden, Kooper-werk, vertint en Yzer-werk, en zeker aert van Porcelein, dat in Persien valt: zy drinken mede nu uit Glazen, ook uit Hoorens die krom en helder zijn, aerdig gedraeid.

Dwars achter *Tarku, Boinak* en *Osmin*, is een Landstreeke, van waer my zeker Duitsch Heel-meester, die aldaer vliedende, de woede van *Stenko Rasin*, was door gereist, heeft verhaelt, gezien te hebben, zoo in Wulften; als aen Wanden, en op 't gebergte, uitgesnedene Letters van de zelve gedaente, als op de overblijfzelen van 't

Persepolis zijn te zien, die hy mede hadde beoogt, welk Schrift gezegt word, de Tale te zijn der oude Persische *Gauren*[+],

[+]Dien het lust van de Godsdienst, Heerschappy, en oorspronk dezer Gauren in Persie, breedelijk te lezen, kan daer over opslaen de Reis-beschryvinge van Tavernier.

en de *Gabres*, of Vuur aen bidders; zoo als twee af-schriften hier nevens zijn te zien; hoewel 't heden onverstaenbaer is: aldaer zag

hy, byzonder kort achter *Derbent*, in 't afgelegen gebergte, van de gemeene weg af, in de Steen-rotzen, afbeeldzelen van Menschen, die zeer vreemt gekleed waren, in oud Grieks, of misschien Romeinsch gewaet, zoo enkelde Beelden, als geheele geschiedenissen of vertooningen, veeler Menschen by malkander, in bastert leven, verbrokene Zuilen, Water-leidingen, en Wulften, om over Diepten en Dalen te konnen gaen: onder andere was 'er noch een steene Kapel te zien, die nu van eenige naby gelegene Armenische Christenen wierd geëerd, daer veele boven gemelter Letteren aen waren te zien, hebbende oulinks den Persische Heidenen, die God in 't Vuur aenbidden, gedient, zoo als diergelijke aenbiddinge aldaer in steen wierde vertoont, doch naderhand, vermits eenig Heilig Christen Man, zich daer in op hadde gehouden, en Godsdienst gepleegt, van de Christenen geacht, en Godsdienstelijk bezocht.

By welke gelegentheit ik niet kan af zijn te melden, hoe in mijn handen zijn gevallen, eenige platte lankwerpige stukjes fijn Zilver, hebbende de lengte omtrent van een duim, daer een Munt aen de eene zyde opgestempelt staet, doch plat en vry versleten, zeer weinig verheven, zoo, dat de meeste vertoonzels onkehbaer zijn: omtrent twee duizend stuks dezer vremde Munt zijn gevonden, diep onder d'aerde, onlangs, als de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappy, een zwaer Kasteel dede bouwen, op *Naganapatnam*, daer men de grondslag zoude leggen: zy waren besloten in een Koopere Pot, daer de Inwoonders van oordeelden aen het maekzel, dat zy twee duizend Jaer onder de aerde hadde gelegen, genoegzaem op alle deze stukjes, daer ik'er drie honderd van hebbe gezien, kan men duidelijk het af-beeld-zel van de Zon, met zijne uitschietende stralen zien; en behalven dat, op elk noch eenige andere byzonderheden, als Bloemen van veelderhande gedaente, Gedierten van meniger hande aert, Kruiden, Gewassen, ook na het schynt Werk-tuigen, tot onderscheiden gebruik, ook Eiachtige, driehoekige, vierkante, en kringsgewyze gedaenten, waer van de eigenschap by my niet wel te ramen is. Dit alleen meine ik uit dezen te mogen besluiten, dat hier mede beduid worde, hoe de Zon, die op alle deze Munten staet, den ganschen Aerdbodem zijn wezen geeft, Kruiden, Bloemen, Gewassen, ja het Gedierte zelve, doet leven, en geene Werktuigen zonder warmte, gebruikelijk konnen zijn.

Het is byzonder, dat geene dezer stukken die ik hebbe gezien, den anderen is gelijk. De Zon is dan van ouds by de Indiaensche Heidenen aengebeden geweest, of God is by hen in het afbeeldzel van de Zon geëerd, gelijk noch heden de Nazaten dezer Volken, in Persien en Indostan, welke, als boven gemelt, met de naem van *Gauren* en *Gabres* zijn bekent, het Vuur en de Zon eeren, ja, aenbidden, zoo het uiterlijk schynt; want zy een altoos duurend Vuur op verscheidene plaetzen in hunne Heidensche Tempels, als noch onderhouden, en daer voor zich buigen, en biddende, neder knielen; edoch, als men hun op deze zake onderhoud, of ondervraegt, geven de verstandigste voor, dat zy de God van Hemel alleen aenbidden, maer alzoo zy hem zelve niet zien, oordeelen zulks te moeten doen in iets dat van hem uitgewerkt is, verkiezende daer toe de Zon of het Vuur, dat zy oordeelen, van alle Schepzelen, of geschapenedingen, het alder nootzakelijkste en dienstigste aen den Mensch te zijn, waer uit Godes Almagt het beste is te besluiten.

In deze Tartersche Landstreken, tusschen *Astrakan* en *Derbent*, word een drank bereid van Geers, genaemt *Boesa*, die zeer smakelijk is.

Daer valt wel Wyn, maer zy is hart en zwaer, niet aengenaem ten drank. Men vind daer zeker Metael in 't gebergte, *Bolat* genaemt, daer geweer van word gemaekt, en

klingen, die zoo fijn zijn, dat men daer op de proef van 't Goud nemen kan. Deze Luiden en zijn gansch niet nayverig over hunne Vrouwen, maer wel de Tarters van Nagaeyen Land; zy zijn wel de grootste Menschen dieven die elders gevonden worden, doch leven anderzins binnen hunne Vlekken, en Plaetzen zeer wel gezedent, zijn niet gierig, en dien zy in hunne bescherming nemen, houden zy trouw; waren voor dezen alle Heidensch, doch hellen nu meest na *Mahomet*, byzonder die het naest aen Perzen leggen: binnen *Osmin* en *Tarku* zijn zy genoegzaem alle Mahometaensch. De Druiven die 'er veel in 't wild wassen, zijn klein, en meest rood, doch die aen worden gequeekt, omtrent de Huizen, en in Tuinen, zijn grooter, en worden die zelden geperst, maer uit de hand gegeten.

Aldaer worden Karren gebruikt, die op twee raderen rollen, zijn klein, konnende daer maer twee of drie Menschen op zitten. Als zy te Paerd uit ryden, hebben zy altoos de Pyl-koker, en Boog op de rug hangen, en trekken des noots, alle ten oorlog: zijn rein en zindelijk, zoo in Huizen als Kleeding. De Hand-werken

die deze Menschen doen zijn weinig, en schier geen, als 't maken van Kleeding, en Panzers. Van Schape wol, die daer valt, word'er Laken gemaekt, hoewel de Wol meest buitens Lands word gevoert: doch de Zyde Stoffen en Katoenen, worden hun uit Persien in mangeling van Menschen gebragt, want Zyde of Boom-wol, word daer niet geteelt. Het Geld dat aldaer gaet, is Persiaensch, hoewel men 'er zomtyds Duitsche Ryksdaelders en Dukaten vind. De Mannen hebben genoegzaem geen oefening, als met Pyl, Boog, en Lans: Wild word daer veel gevangen, byzonder zeker aert van Bokken, *Gemsen* genaemt, die hen tot spys verstrekt; men vind 'er in 't wild kleine Beeren, ook Steen-vossen met graeuw haair. De dragt van 't gemeene Volk, is Schaeps-vellen, die zy in 't vechten verkeert aen trekken, het achterste voor, der gedaente dat los voor de borst hangen, en zulks, op dat de vyandlijke geschotene Pylen, daer op af zulieft sluiten. Vlas is'er niet. De Menschen die weinig van de Zee, en in 't gebergte woonen, zijn de schoonste; veele onder hen konnen plat Turks Lezen en Schryven.

De Perzen onderhouden deze Volken, met Jaerlijke geschenken, om te hinderen, dat zy geen invallen doen; en gelijk zy veele Menschen tot Slaven maken, van den geenen die zy van de Nabuuren stelen, zoo en hebben zy in hun eigen Land, van eigen Volk, geene Slaven, hoewel veele hunner Ingezetenen buiten 's Lands, byzonder in Persien en Turkeye worden verkoft. Men vind daer veelderhande Appelen en Peeren, ook Que-peeren, Morellen. Ganzen, en Eenden, die 'er veel zijn, eeten zy niet, ook geen Rund of Ossen-vleesch, doch Schapen-vleesch, en Hoenderen, is hunne beste en meeste spys: Visch is 'er overvloedig in de Zee, doch achten die niet, en word alleen by de geringste Menschen genuttigt.

Het Schapen-vleesch weten zy te droogen, zonder Zon, en zoo te bewaren. Van Deeg weten zy Koeken te bereiden, die met Hoender-vleesch in potten gesmoort worden, en zoo met stokjes aengevat, en gegeten, welke spys zy *Changoe* noemen: het zop daer van vatten zy met het vet, want daer veel Schape-vet by word gedaen, in een nap, en drinkent.

De Cirkassche Vorst *Boelaet*, die niet ver van *Terki* zich ophoud, en hunne Tzaersche Majesteit erkend, is Mahometaensch, doch zijn Volk meest Heidensch.

Zeker mijne bekende Vriend, heeft my verhaelt, dat hy by Prins *Boelaet* ter maeltyd was, die een geheel Schaep, dat tusschen twee vuuren gebraden was, opdischte; het was met Rys en jonge Hoenders gevult. De vrye Luiden eeten goed wit Brood, Melk, Boter, en veele kokeryen van rood, geel, en blaeuw toegemaekte Rys, daer Gewirts in gemengt word; ja zy weten de Rys op wel twintig verscheide wyzen te bereiden: zitten op de vloer neder ter Maeltyd, en weten van geen doeken of Tafel-lakens te gebruiken, maer wasschen voor en na de Maeltyd de handen: de Wyn die daer meest rood is, zijn zy gewoon uit Schalen te schenken.

Abak is een spys van Schapen-vleesch, geklopt, en aen riemen gesneden, gebraden, en bevreven met Peper en Zout: dit gebruiken zy, wanneer genegentheit om in drank zich vrolijk te maken, hebben' want anderzins zy hun vleesch al zoet, zonder veel Zout, Peper, of eenige zuurigheit eeten, behalven dat zich by gebraden vleesch, van Berberissen bedienen.

De Rivieren die uit deze Tartersche Landstreken in de Kaspische Zee storten, zijn meest alle snel loopent, de gronden steenig, en daer in weinig Visch, hoewel de *Cur*, die door Persien langs de grenzen van deze Tartersche Landsdouwen in Zee schiet, Salm en Snoek uit levert.

Aen de Oevers der Kaspische Zee, voor deze Tartersche Prinsdommen, wastzwaer Bamboes-riet, zoo dik als een arm, dat tot stangen aen Sleden, en Wagens word gebruikt. De grond, voornaem dicht aen de Zee, is daer ziltig, en veele Landen in de Nabuurschap, zijn des morgens als met een Zout overtogen, 't geen de Douw is, welke ontfangende van de ziltigheit des gronds, een zoutachtige witte stoffe, die aen de Kruiden en 't Gras hangt, verandert, en door de Zon weder word verjaegt.

In de Zee omtrent *Tarku*, vangt men Visch, *Sevroegi* genaemt, gelijk aldaer, en omtrent *Astrakan*, veel Steur, Sterletten, en Beloegen vallen.

De *Tarkusche* Tarters hebben hunne Begraef-plaetzen even eens als de Persianen; men graeft een diepen kuil, en als dan word een wulfzel uitgeholt, de kuil weder met aerde gevult, en met steenen opgehoogt.

De Vrouwen in *Tarku* zijn de beste Huishousters in deze gewesten, zy bewaren de Sleutels, en hebben 't gezag over het gezin, zijn spraekzaem, en ontbonden.

Een Cirkassche Vorst, tusschen de Stad *Terki* en *Tarku*, weinig te Landewaerts’

en niet aen Zee woonachtig, Nabuur van de Vorst *Boelaet*, was voor een Jaer of drie genaemt *Tsiopolof*, en zijn Onderzaten dragen de naem van *Akocken*; boven reets aengeroert: hy is Mahometaensch, doch de Volkeren Heidensch, hoewel nu onlangs mede eenige Mahometaensch zijn geworden.

Tusschen *Schamachie*, en *Derbent*, in Persie, op de grenzen van dit aen de Kaspische Zee gelegen Tartarye, is een grooten Berg, die de Vinger-berg word genaemt.

De *Schafkal*, of Prins van *Tartu*, is heden *Boedoi* geheten.

Alle de Steden tusschen *Astrakan* en Persien zijn open, en niet bewalt of bemuurt.

Het Land is na de Zeekant toe, vlak, en zonder geboomte, maer achter de Bergen, valt veel Jenever-hout, Eik en Vlier.

De Tarters van *Tarku*, en daer omtrent, zijn zoo groote Menschen-dieven, dat zeker perzoon my heeft verhaelt, hoe hy voor achtien Jaer uit *Moskou* na Persien reisende, in gezelschap van zeker Engelsch Overste, die in Persischen dienst zoude gaen, welke zijn Vrouw by hem hadde, ter maeltyd onthaeld wezende, omtrent *Tarku* van eenige Tartersche Mursaes, die de Wyn in 't hooft kregen, zoo, dat een gedeelte der Gasten de Vrouw van den Oversten, die in een wagen zat, weg voerden, en stallen, haer ter zyden af, te Landewaerts invoerende, maer een ander gedeelte der Gasten, quamen den Oversten te hulp, en schooten met Pylen op de weg-voerders van de Vrouw, met wien zy even te vooren, vrolijk hadden geweest, doch de oudsten van 't gezelschap, stieten tusschen beide, verloste de Vrouw, en maekte de vrede: de Menschen die zy dus steelen, worden meest alle tot *Schamachie*, een grens-stad van Persien ter koop gebragt: aldaer heeft men verscheide Mensche markten, na de Volkeren zijn, die men ter koop brengt: deze ter markt gebragte Menschen, worden kostelijk uitgedost, en zoo ten toon gezet, maer verkoft zijnde, van die kleederen ontbloot; het is daer de styl dat een Slaef of Slavin gekoft zijnde, ontbloot word, en naekt bezien, zoo 'er geen letzel is, blijft de zelve verkoft, maer zoo men het anders bevind, en dat 'er eenig ongemak onder de klederen schuilt, is de koop vernietigt.

Achter *Tarku*, en dwars achter *Derbent*, liggen mede zekere Volken, die *Corale* Tarters worden genaemt, als mede *Tabesseransche* Tarters, alwaer Mahometaensche Princen Heerschen, doch de Ingezetenen zijn voor 't meerendeel noch Heidensch: deze Menschen zeggen zich te zijn afkomstig van oude Franken of Europianen, en Duitschen, en zulks de reden te zijn, waerom zy alderhande Hand-werken verstaen, ook dat 'er onder hun overblijfzelen der Romeinen zijn, en Nazaten van *Alexanders* oudste krygs-luiden, die hy aldaer achter liet, en plantede.

De Stad *Tarku* legt als in een spleet van een Berg, zoo dat de Huizen boven malkander staen: de Inwoonders zijn vrye Luiden, daer binnen woonen omtrent acht duizend Menschen.

Tusschen *Astrakan* en *Terki* is het niet wel te reizen, om dat daer Nagaische en Kalmaksche Roovers zwerven, dat Heidenen zijn; het Land is aldaer dor en laeg.

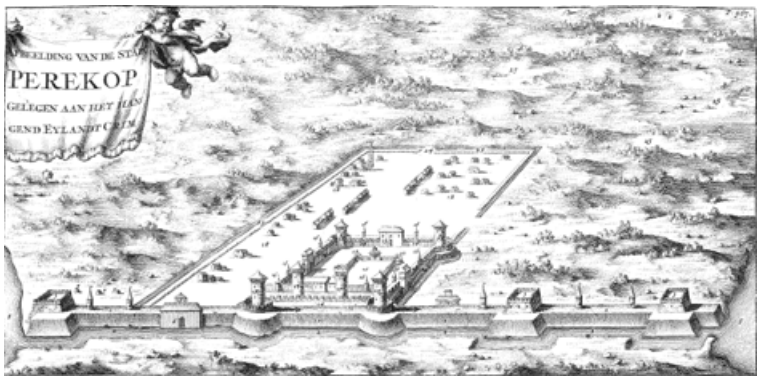
Men vind hier aen de Oevers in 't Riet, Zee-nooten wassen, genaemt *Chilim*, die eetbaer zijn voor Menschen; de planten wassen met een struik om hoog, doch onder spreiden zy zich breeder uit.

Het is byzonder dat zoo in *Tarku* als andere plaetzen daer omtrent, het beste en kostelijkste Huis-raed is bestaende in Bedden, en Matrassen, die de welhebbenste Luiden opgestapelt tot aen de zolder, ten grooten getalle op malkander bezitten: zy zijn van Fluweel, Zyde, Damast, en alderhande kostelijke en slechte Stoffen, wordende

de Gasten na waerdigheit met een kostelijk of slecht Bed gediend, Bedsteden of Ledekanten hebben zy niet, maer worden deze op de vloer neder gelegt, gebruikt.

Osmin, of *Otzmin* en *Otzme*, is een Tarters Vlek of Stedeken, en Landstreek, gelegen achter de Persische Stad *Derbent*, dwars af te Landewaert in, weinig strekkende na *Tarku*, legt mede als *Tarku*, tusschen de klippen en klooven van 't gebergte in; het is onderhoorig aen een vry Tarters Mahometaensch Prins, genaemt *Kaboesin*, van waer nu de *Kaboesiner* Tarters de naem dragen, onafhangig van iemand, daer men Mahometaensch en Heidensch van Geloof is. Het Land onderhoorig aen de Prins van deze plaets, strekt zich eene tamelijke streek verre, na de Zwarte Zee, hoewel tot daer toe niet en reikt; het Volk aldaer, word anders *Kaidok* geheten; de Heerschappye erft van Vader op Zoon.

De Prins van *Boinak*, dat een Tartersche plaets is, die een matelijke streek Lands tot zijn gehoorzaemheit heeft, mede in de Nabuurschap van *Derbent*, gelegen op een vlakte na aen het gebergte, was voor drie Jaren genaemt *Gerigan*, hy hadde drie Broeders, en is 't gezag aldaer navol-

BESCHRYVING EN VERKLARING DER GETALLEN

1. *De wal tusschen de bijde Zeën ge[...]en, welke lang is 15000 ellen of [...]f wurst.*
2. *De Graft.*
3. *Drie Bastiens.*
4. *Vyf Toorens op de wal.*
5. *Drie gegravene Putten.*
6. *Een Tooren en Poort van welke een weg tusschen de [...]esting ende buytenste wal gaat.*
7. *Des Commandants woning, in de Crimsche spraak genaamt Beiskoy Saray.*
8. *De [...]yle Zee Meotus Palus.*
9. *Een arm uyt de Swarte Zee.*
10. *De middel Stad.*
11. *De Poortvan de middel Stadt.*
12. *De groote Stadt.*
13. *De Poort tot de groote Stadt.*
14. *De groote Stadts Muur.*
15. *Vier ronde Torens binne-waarts de groote Stadts Muur.*
16. *Agt kleyne vierkante spitse Toorens.*
17. *Twee Torens tot de Middel Stadt behorende.*
18. *Sloboda ofte voorfladt met Tartersche woonhuysen.*
19. *Winken-huysen op Tartersh genaamt Magasy.*
20. *Proviant Huysen*
21. *Bad-stoven.*
22. *De Metschet dat is haar Kerk.*
23. *De buytenste wal en Grast.*
24. *De Poort ofte uytgang na de Crim.*
25. *Chanskoi lugh, dat is das Chans paert ofte vee weyde.*
26. *Vef gegiavene Putten, diep 15 Ellen, leggende van Parekop 6000 Ellen, ofte twee Wurst.*

Pag. 367.
CZARNE
MORZE,
vulgo
PONTUS
EUXINUS.
CRIM.
MÆOTIS PALUS.
LIMEN
vulgo
Delineatio Provinciæ
Tartarorum, nunc
CRIM
Antiquitus vero
TAURICA CHERSONESUS
dictæ per N. Witsen
CONS: AMST: MDCLXXXV.

volgelijk van Vader op Zoon; hy hadde ter opgemelter tyd twee duizend gezoldoieerde krygs-knechten: zijn Onderdanen zijn vrye Luiden.

Zoo hier als in d'omleggende Tartersche Prinsdommen, woonen veel duizenden van Jooden, en in *Osmin* acht men hun wel vyftien duizend sterk te zijn, die zeggen oorspronkelijk uit *Babel* te wezen, deze bearbeiden meest het Land, en doen ook Hand-werken, waer en tegen de meeste Tarters Roovers en Krygs-luiden zijn, doch in omgang, gedaente, en wyze van leven, dracht, kleeding en zeden, verschillen deze Jooden van de Tarters niet, en is hun Geloof ook door het Mahometaensch, en Heidendom, byster verbastert, zullende misschien deze overschot, of nakomelingen zijn der vervoerde Joodsche Stammen.

Achter de Eilanden *Sottiri Boggeri*, die tusschen *Astrakan* en *Terki* in Zee liggen, is de Kust of Oever van de Zee, moerassig, en neemt af, zoo dat zy wel eer vast was aen het Land van *Sottiri Boggeri*, en voor vyftig of zestig Jaer met een steen noch bewerpelijk.

De *Abassen* Volkeren die tot dicht aen de Zwarte Zee, en 't Cirkassen-land stooten, hebben de naem van Christenen, zoo als de *Curti* of *Lazi*, die aen het gewest van *Trebisonde* en *Georgia* raken, meest alle Mahometaensch zijn; zy staen onder byzondere Princen, woonen op de Bergen, zonder Steden; de eerste eeten 't vleesch genoegzaem raeuw; zy maken Wyn, hebben geen beschreven Wetten, en weinig oefening der Godsdienst: Honing, Wasch, en Huiden vallen aldaer veel: zy verkoopen veele hunner Lands-luiden aen den Turk, zijn goede krygs-luiden, dragen lange knevels, en schieten net met de Boog; het Zout is aldaer, zoo eenige Schryvers willen, in geen gebruik, ook nemen zy geen zorg over de Visch-vangst: Valken zijn aldaer zeer schoon, en leerzaem.

Deze *Lazi* leiden meest een Herders leven; men vind in haer Land veel Wolven, waerom zy de naem van *Curti* voeren, dat Wolf is gezegt. De Bergen, of schoon aldaer zeer hoog zijn, zoo zijn zy echter vruchtbaer, en met Boomen bewossen.

Crim.

HEt Crimsche Tartarye, anders *Taurica Chersonesus* genaemt, is gelegen, ten Zuiden, en Westen, aen de Zwarte Zee, ten Noord-oosten aen het Meotische Poel, en ten Noorden aen de woeste Landschappen der Riviere *Nieper*.

Het Volk, in 't Land der Crimsche Tartaren, is wel woest, en rouw; doch echter ontbeeren hun in 't geheel geene goede zeden. Als zy te Paerd stygen, en de hand aen de Zadel slaen, zeggen zy, God geve geluk: als zy aftreden, en de Reis gedaen hebben, danken zy God: mede als des morgens opstaen, en zich gewasschen hebben. Hebben Schoolen, en houden Vasten-dagen omtrent Paesch. Zy spyzen Paerden-vlecsch. By hun woonen Grieken, Armeniers, Arabiers, en Joden, onder Schatting, die zich op den Slaven-handel leggen. Daer word gezegt, dat de oude Inwoonders van dit Land de Besnydenis voor *Mahomet* gehad zouden hebben: zoo zulks waer is; zijn zy waerschynlijk gesprooten uit het Joodendom. *Perecop* of *Przekop*, is gezegt, een doorsnyding; hierom worden zy Pericopenser Tartaren geheten, alzoo by de engte, die dit half Eiland maekt, een Graft, of gegraven Sloot, en Vaert is. Deze engte word anders *Preahaf* en *Proakaf* genaemt.

Zy zijn van gemeene groote: geel-verwig: sterk van leden: breet van gezicht: kort-halzig: kleine oogen. Met Boogschieten worden zy van jongs geoefent. Hare

klederen zijn Schapen-vellen. Haer Boogen zijn van Paerde-zenuwen. Haer Paerden noemen zy *Bachmacken.* Het is een teken van groote getrouwigheit, dat zy, op hun woord los gelaten, als gevangen zijn, om wisseling te bezorgen tegen eenig Christen, die onder hun gevangen is, weder keeren, als zy niets uit konnen rechten, of de wisseling bevorderen.

Zy zijn haren Chan zeer gehoorzaem. Voeren een streng leven. Steelen van den Uitlanders al wat zy konnen. Dulden onder hen geen vremden, als Koopluiden.

Het Land, en den Wyn-stok, word daer gebouwt door Christenen, Jooden, en geplante Slaven; want zy dien arbeid zich onwaerdig achten. Den roof van Menschen, die zy steeds maken, verkoopen of vermangelen zy te *Caffa*, een Stad, op haer half Eiland gelegen, doch onder den Turk, tegen Paerden, Pylen, Stoffen, enz. gelijk ze de schoone jonge Dochters na *Konstantinopolen, Synope, Trebisonde, Persien*, en geheel na Indiën verzenden, ter koop. De zommige oefenen zich in konsten, maer de meeste ten oorlog.

Voor omtrent vier honderd en zestig Jaren begonnen de Tartaren dit hangent Eiland eerst te bezitten; als wanneer zy een Volk, dat nu vernietigt of t'onder is

gebragt, en genaemt was *Poloniktzen*, of *Polontzen*, hebben verdreven.

Beneffens *Caffa*, zijn noch verscheidene andere plaetzen op dit Eiland, die onder den Turk gehooren. Daer zoude in de Stad *Caffa* verscheidene, zoo Grieksche, Armenische, als Latynsche Christen Kerken zijn.

De Veldtochten dezer Crimmen gaenal te Paerd, en zoo gezwind, dat zy eens quamen gereist met tachentig duizend man, uit haer Landstreek, tot *Canatop*, meer als honderd vyftig myl, in elf dagen.

Paerde-vleesch onder den Zadel, is, by haest, hun spys, als wanneer het zweet des Paerds de zauce zy. Haer Paerden zijn snel lopend, en sterk: doen daegs eene streek, zonder rusten. Haer Tael komt met 't Turks bykans over een, en verschilt als Hoog-en Neder-duitsch. Zijn geboorene vyanden van de Christenen, en meinen God daer mede dienst te doen. Onder zich, en in 't byzonder, zijn zy rechtvaerdig, en woord-houdende: niet bedriegelijk: geven zelden valsche getuigenisse. Zy zijn wel Leen-mannen der Turken, doch echter wyst den Chan zijn Navolger aen. De Turk zend aldaer, by verandering van Chan, eenen Standaerd. Zy konnen op de been brengen twee honderd duizend man. Zy vechten by hoopen, ongeschikt, in 't wild, van drie of vier duizend man t'effens. Honderd treden verre reiken hare Pylen toe. Zy onthalen hunne Slaven, die zy in 't Land houden, en tot den Akkerbouw en Schapen-hoeding gebruiken, als haer eigen zelven. Zy dooden niet gaern haer vyanden; wes zy strikken mede voeren, die zy de vyanden om den hals werpen, welke, zy van 't Paerd rukken, en mede slepen.

Zy woonen noode lang op een plaets; waerom onder hun een vloek is, die zy in toorn malkander wenschen, dat zy moge woonen als Christenen, en hun eigen drek rieken: en of zy schoon Steden bezitten, van ouds door de Christenen gebouwt, zoo houden zy zich echter meest te Velde, en beminnen de verhuizinge. En gelijk zy plat en leelijk van aenzicht zijn, zoo vind men echter veele den Europische Christenen gelijk, onder haer; 't geen ontstaet, om dat zy zoo veel Poolen, Lijflanders, en andere Christenen, weg-gevoert hebbende, daer door vermengzel van Volkaert hebben bekomen.

In het Crimsche Tartarye word nu gezegt, zeven voorname Steden te zijn, behalven de kleinderen: als, *Caffa*, (welke plaets, als gezegt, onder het Turksche gebied staet) die de voornaemste is; *Criminda*, of *Crimensa, Carasu, Bachasarai, Giuslene, Baluchelava*, en *Chierche.* Ieder Dorp heeft een Put; waerom de Dorpen ook *Coi*, of Put genaemt worden.

De Crim Tartersche Konink, of Chan, noemt zich in zijne Tituls Konink der Nagaeyers, Cirkassers, Konink van *Malibase*, en groot Tartarye.

Het Land is plat; en vermits 't veeltyds daer hard waeid, de Lucht zeer kout, niets hebbende tot beschutting. Daer zijn vier Rivieren, doch niet zeer zwaer, en ondiep: zy zijn genaemt *Alma, Cabarta, Bejesula*, en *Carasu*, daer een houten brug over legt, aen de Stad *Carasu.* Daer zijn schoone Weiden, en Vee overvloedig, Koeyen, Schapen, Kemels met twee bulten, en veel gevogelte. Daer is goed Water, doch het beste omtrent de Zee-kant. Visch valt daer overvloedig.

Aen de Zee-kanten wast veel vrucht, van Appels, Peeren, Pruimen, en Karzen; maer binnens Lands, op de vlakte, wasschen zelve geen Boomen, als alleen aen de Oevers van de Rivieren. Tulpen wasschen aldaer overvloedig in het wild. Daer en is geen wreed gedierte; maer Hazen, in overvloed, die zy met Honden en Valken vangen.

Deze Tarters eeten weinig Brood, doch veel Vleesch. Haren aengenaemsten drank is Paerde-melk, die zy op een byzondere wyze weten toe te maken, zoo, dat daer van dronken worden. Zy zijn gewoon op Feesten in 't ronde, en elk even veel te drinken. Eeten op de aerde neder gezeten, aen een Lederen Kleed, of Tapyt, daer zy mede op zitten: en of zy schoon veel Melk hebben, zoo maken zy echter slechte Kaes. Zy zijn zeer gastvry: de vremde worden onder hen wel onthaelt.

Als zy Wyven ten huuwelijk nemen, word de *Coggia*, of Priester, tot getuigen van 't verbond genomen, en der belofte, die 'er tot den Bruid-schat, over en weder gedaen worden. Zy belooven zoo weinig als 't mogelijk is. Het Feest duurt drie dagen. Zy nemen zoo veel Vrouwen als voeden konnen; behalven de Slavinnen, die mede voor By-wyven dienen; doch dezer Kinderen door de Vader, als het Luiden van gemeene staet zijn, worden verkoft.

Den oorlog is haer meeste konst. Zy weten, zonder nootwendigheden of trein na te voeren, veele Maenden zomtyds om te trekken. Elk draegt alle zijn behoeften by zich op het Paerd: den Zadel dient voor 't oorkussen: het kleed voor bultzak; en den mantel voor Tente, die zy met houtjes opzetten. Hare Paerden gaen nimmer onder dak; zelfs in de Winter, weten zy het

voeder van onder 't Sneeuw van daen te halen. Zy slaen groote acht op hun Paerden, en hebben voor een spreekwoord; zijn Paerd verlooren, is zijn Hooft verlooren. By tienen zijn zy geschaert; en voor ieder tien-tal is een ketel, om te kooken; een fluitje, om te zaem geroepen te worden; en een grooten lepel van hout, of leder, om uit te drinken, daer by gelegentheit de Paerden mede uit dringen: ook word 'er nai-tuig mede gevoerd, om de Zadels, en Toomen, by nood te herstellen. Zy zitten zeer kort te Paerd, hebben het Toom aen eene vinger van de linkerhand, waer in zy den Boog mede houden. Zy gebruiken, in plaets van Harnassen, Malie-zakken. Des Winters, als de wateren bevrooren zijn, doen zy den meesten krygs-togt.

Als zy op Roof uit zijn, geven zy aen hunne Paerden geen eeten, voor 's avonds; in meininge dat alzoo beter loopen: de buit word gelijkdeelig verdeeld, zoo wel onder den geenen die in 't Leger blijven, als die zelfs uit trekken, en rooven: het tiende deel is voor den Chan. De krygsknechten zijn niet gezoldyt, maer dienen alle op den buit, behalven dat de Chan eenige honderd wachtschutten heeft. Hunne grootste Koophandel is in Slaven.

Die een moord doet onder hen, ook valsche getuigen, worden gespitst; die grovelijk steelt, gehangen. In Burgerlijke twist of verschil, worden alle zaken, by getuigen, door een Rechter afgedaen, zonder uitstel, en aenstonds voltrokken, zonder beroep.

Zy zijn zeer goede Mahometanen, en Godsdienstig; trachtende hunne Slaven, met belofte van vryheit, daer toe te brengen, dat zy verlochenen, gelijk ook veelmaels geschied.

Hunne dooden begraven zy in kisten op 't Veld, in zeer diepe kuilen, leggende steenen, zoo op 't hooft als voeten: de geene, welke van de naeste vrienden het Lijk begeleiden, werpen aerde op het zelve, zeggende, God vergeve hem zijn zonden.

Haer Munt zijn Aspers, ook Realen, en Ryksdaelders.

Hare wooningen zijn zeer slecht, de meeste van steen, en mortel, gedekt met planken, hebbende palen in de aerde gezet, daer takken van Boomen tusschen in gestooken zijn: daer het meeste Gras is, zetten zy des Zomers veeltyds zich neder; als wanneer zy op Karren kleine huisjes mede voeren.

De Konink of Chan heeft vyf *Serails*, welke omringt zijn van een hooge muur, dog niet sterk: de deuren zijn van Yzer; de kamers zijn verguld, en beschilderd: welke *Serails* in verscheide Steden zijn.

De aenzienlijkste Dorpen zijn aen de Zee-kant. Daer is een Stedeken, *Mancup* genaemt, gehouwt op een Berg, bewoont meest van Joden; doch daer is een Tarters Bevelhebber, alwaer de meeste Schatten van den Chan zijn, en daer hy zich verschuild by tyd van onlusten.

Op het Eiland *Rhodes* worden van de Koninklijke geslachten, welkers Ouders overleden zijn, Zoonen gehouden, daer zy gelijk als gevangen zijn, doch echter eerlijk onderhouden worden. Indien dan den Heerschenden Tarterschen Chan, tegens wil van den Grooten Heer, of zijn belang doet, zend hy zomtyds, met een Leger krygs-knechten, een dezer Princen na den *Crim*, en doet zoo den Heerschenden Vorst van den Troon werpen, met den anderen te verheffen.

Het half Eiland *Crim* word het Taurische genaemt, om dat het van ouds bewoont wierd door Scythen van het gebergte *Taurus*; heeft omtrent twee honderd vyftig mylen in den omvang, te weten, vyf en dertig mylen in de lengte, van 't Noorden na 't Zuiden, en vyf en vyftig in de grootste breete. De engte die het aen 't vaste Land hecht, is maer een myl breet.

De Moeders in de *Crim*, baden de Kinderen dagelijks om hen te versterken. Het gemeene Volk drinkt water, en de rykste Luiden Merrien-melk, en Brandewyn.

Crim, is in 't Tartarisch sterkte gezegt. Dit Land is van zijn aert steenig en droog.

Te scheep word daer alles toegevoerd, gelijk mede van hen de Schepen geladen weg gaen.

Als zy te Velde zijn, stellen zy hunne Wagens, en Tenten, als of het een Stad ware. *Olla*, is God in haer Spraek gezegt, 't geen weinig schynt te hellen na het Hebreeuwsche *El*; gelijk men meer woorden zegt onder haer te vinden, den Syrische en Hebreeuwsche Tale gelijk; 't geen de zommige voor een bewys nemen, als of zy van de Jooden zouden gesprooten zijn, die weg wierden gevoerd.

Het Paerde-bloed, en Melk, is daer Artzeny. Deze Tartaren zijn sterk in het gezicht. Aen de eerst-gebooren Kinderen worden de neuzen plat gedouwt. Als zy iemand groeten, buigen zy zich: aen die in achting zijn, vallen zy te voet, en omhelzen de knien; zetten de vinger op de mond, en schudden een weinig het hooft.

Wat verwoestinge, en afgryzelijke invallen, deze Crimsche Tartaren op Chris-

ten Landen hebben gedaen, byzonder in den Jare vyftien honderd een en zeventig, is by *Hackluit*, Engelsch Schryver, in het breede te zien.

Het Landschap *Crim*, word by *Guerapse*, Arabiesch Schryver, genaemt het Land der *Cimmeriens.* Hy zegt, dat een Reiziger, met Karren, van nooden heeft drie Maenden, om te komen van *Chouuarzama* tot in de *Crim.* Tusschen deze twee plaetzen was, eer dat *Tamerlaen* de verwoestinge aenstelde, een overvloed van alderhande leefs-middelen: 't was daer veilig te reizen: veel Steden en Menschen zag men daer, die te zijner tyd alle verwoest wierden, zoo, dat 'er niet eene Ziel over was gebleven.

Dit Landschap *Chouuarzama*, mag men gissen, verre boven de Rivier *Jaick*, en in *Kalmakkia*, of *Mugalia* te hebben gelegen; alwaer heden wel Menschen zijn, doch alle woest, en wild, zonder vaste wooningen. Ten ware het *Chowarezmia* was, daer boven van gesprooken is.

Volgt een beschryving *Van de Stad* Caffa, *in het Landschap* Crim, *uit* Chardyn.

C*Affa* is een groote Stad, gesticht beneden aen een Heuvel, op den Oever der Zee. Zy is langer als breet, en omvangen met sterke Wallen. Haer lengte strekt zich van 't Zuiden na 't Noorden. Daer zijn twee Kastelen aen de twee einden, welke een weinig in Zee staen, 't geen doet, dat, als men de Stad van een Schip af ziet, zy halve Maens wyze gebouwt schynt te wezen, 't Kasteel van de Zuidkant, staet op een hoogte, die over d'omleggende plaetzen heen ziet. 't Is zeer groot, en de Bassa woont 'er in. 't Ander is kleinder, maer wel voorzien van Geschut. De Zee bespoelt 'er ter zyde af, die daer na toe legt. Men teld vier duizend huizen in *Caffa*, drie duizend en twee honderd van Mahometanen, Turken, en Tarters; en acht honderd van Christenen, Grieken, en Armeniers. Deze Huizen zijn klein, en altemael van aerde. De *Bazars* (aldus noemt men de Markten) d'openbare plaetzen, de *Moskeën*, en de Baden zijn 'er ook af gebouwt. Men ziet in de gansche Stad niet een gebouw van steen, indien men 'er af uitzonderd acht oude Kerken, een weinig vervallen, welke door de Genuezen opgerecht zijn. *Caffa* heete eertyds *Theodosia.* De Grieken stichteden het in de vyfde Eeuw. De Genuezen maekten 'er zich Meester af, mitsgaders van ettelijke andere Zee-steden aen verscheidene Oorden van deze Zee, in de dertiende Eeuw, ten tyde des Heiligen Oorlogs, en der groote zwakheit van de Keizers in 't Oosten. *Mahomet de* II. veroverde ze namaels altemael op de Genuezen. *Caffa* wierd ingenomen in 't Jaer vyftien honderd vier en zeventig.

't Aerdryk van *Caffa* is droog en zandig, 't Water is niet goed, maer de Lucht zeer gezond. Daer zijn heel weinig Tuinen rondsom; en daer groeyen geen vruchten. Men brengt ze 'er in grooten overvloed uit de gebuurige Dorpen; maer ze zijn niet goed. 'k Weet niet, of 'er een Stad in de Waereld is, daer d'andere levens middelen beter zijn, en tot een lager prys, als te *Caffa.* 't Schapen-vleesch heeft 'er een uitstekende smaek, en kost maer vier penningen 't pond. 't Ander Vleesch, het Brood, de Vruchten, het Gevogelte, en de Boter, zijn 'er na gelang noch beter koop. 't Zout word 'er, om zoo te zeggen, weg gegeven. In een woord, alles, 't geen tot het leven nootzakelijk is, kost'er byna niets. Men moet echter aenmerken, dat 'er de versche Visch schaers is; en dat 'er rondsom de Haven niet als kleine Visch gevangen word, en noch maer

op zekere tyden, als in de Hersst en de Lente. Byna alle de Turken en Tarters, die daer zijn, dragen kleine lakensche mutzen, gevoert met Schapenvellen. Maer gelijk de muts in gansch Asia de gemeenste hooft-dragt der Christenen is, zijn die van *Caffa* gehouden een klein stukje Laken aen de hunnen te hechten, gelijk de Jooden in *Duitschland* aen hun mantels hebben. 't Is om hen van de Mahometanen t'onderscheiden.

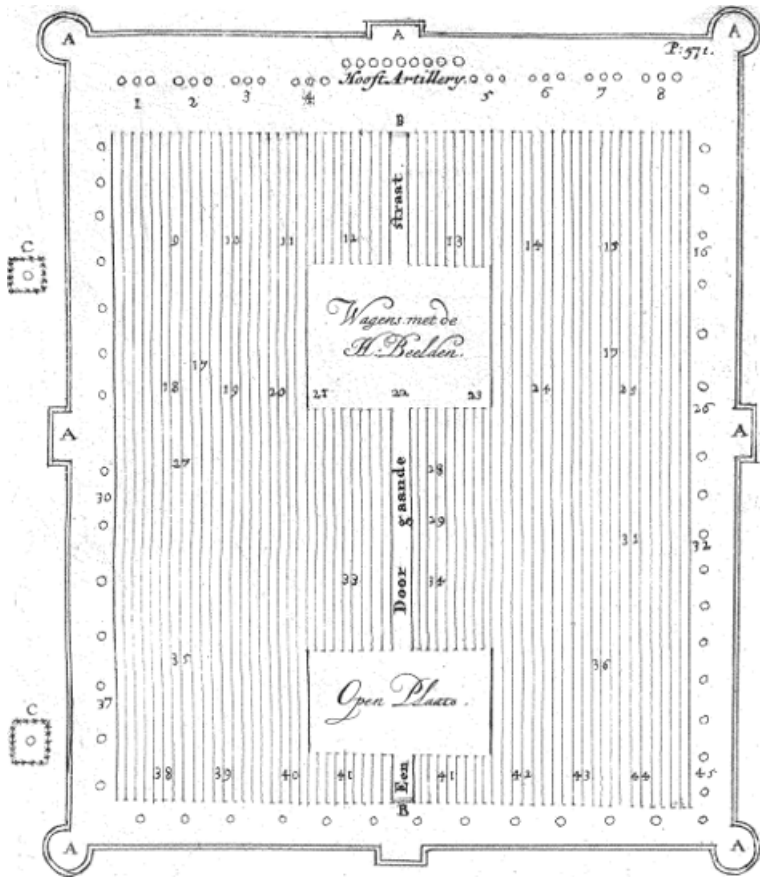
De Ree van *Caffa* is bevryt voor alle de Winden, uitgezonderd de Noorde en Zuid-weste. De Schepen leggen 'er ten Anker dicht by den Oever, ter diepte van tien of twaelf vademen, op een modderige grond, die goed en wel verzekert is. Daer word een grooten handel gedreven, en meer als in eenige Haven van de Zwarte Zee. Geduurende omtrent veertig dagen dat ik 'er geweest ben, heb ik 'er meer als vier honderd Schepen zien aenkomen, en van daen vertrekken, zonder de kleine vaertuigen, welke langs de Kust gaen en komen, te rekenen. De gemeenste en voornaemste handel is die van zoute Visch, en Kaviaer, welke uit het Meotische Poel

1. *Generaal P. Gordaen, met 3 Regimenten voetvolk.*
2. *Sergee Golotsin Streltsen.*
3. *Stepan Relanof Streltsen.*
4. *Danile Indieu, met de Bele gorotse voetvolkeren.*
5. *Boris Golofniw Streltsen.*
6. *Stepan Ostasief Streltsen.*
7. *Iuan Tzigler Streltsen.*
8. *Iuan Zachazof Streltsen.*
9. *Boghdaen Corsier Smolense Lanciers en Ruyters.*
10. *Smolense Edeltieden gevoert door Wolodimer Swycoficogo.*
11. *Tobias Kalbrecht Lanciers.*
12. *Schatz wagens en Amonitie.*
13. *Vooraat Tente, Cantzelaars, Papen en Apotzeck.*
14. *Grigori Schuskowa Lanciers.*
15. *Iuan Lucura Ruyters.*
16. *Mikitta Borisof, voetvolk.*
17. *Pieter Bidder, Ruytery.*
18. *H. Golitz Ruytery.*
19. *Edellieden genaamt Ghilzi.*
20. *Eddellieden genaamt Stepschi.*
21. *De Heer Okolnitsche, Wedinicht, Andrewits Smeooff opper Kantzelaer.*
22. *Des Veltheers tegerplaats.*
23. *De Heer Knes Iacob Fedorowits, Dolgeroeke.*
24. *Eddellieden genaamt Tafel Ionkers.*
25. *Edellieden.*
26. *Alexee Biengofsche.*
27. *Daniel Pulst Ruystery.*
28. *Des Veltheers gevolg.*
29. *Iefaolen of Bootschappers*
30. *De Generaal, Graaf Graham met de Belogortse Armee te Paert*
31. *Ezechiel Bollardt*
32. *Alexee Schaplin voetvolk.*
33. *Opsienders en Wachters.*
34. *Fouriers en Wagen-meesters.*
35. *Van Pheningbier Ruystery.*
36. *Van Wehzden.*
37. *Iuan Kiskin voetvolk.*
38. *Liveston. } Voetvolk.*
39. *Van Turnier. } Voetvolk.*
40. *Scharff. } Voetvolk.*
41. *Frans le fordt } Voetvolk.*
42. *Foraed. } Voetvolk.*
43. *Yrlant. } Voetvolk.*
44. *Van Menden. } Voetvolk.*
45. *Liman. } Voetvolk.*

    A. *Poorten.*
    B. *Slag boomen*

C. *Diergelyke Schantsen met Spaanse*

- *Ruyters omset worden alle teeger*
- *plaantsen wt wagten des nachts vervaardigt*
- rontsom het Leegen staande 300 voet van
- 't Leger en 100 voet van malkander,

Campement van Haare Zaerze Majesteyten leger, onder 't gebiet van de H^{r} Knes Vasily Vasilewits Galitzen na de Crim in aantogt synde in den Iaare 1689.

komt, en door gansch Europa, en tot in d'Indiën vervoert word. De Visch-vangst, die in dit Moeras geschied, is ongeloofelijk, aengezien zijn kleine uitgestrektheit. De reden, welke de Luiden des Lands geven, wegens de byna oneindige menigte van Visch, die daer gevangen word, is, dat het water van deze Poel, of liever van dit Meir, slykig, vet, en niet zeer zout zijnde, ter oorzaek van de *Tanaïs*, die zich daer in werpt: het zelve, zeggen zy, niet alleenlijk de Visch van de *Tanaïs*, en van de Zwarte Zee, na zich trekt, maer ook noch die van den *Hellespont*, en van d' *Archipel*, en ze in weinig tyds voed, en vet maekt. 'k Heb honderd perzoonen hooren verzekeren, dat 'er gemeenlijk Visschen gevangen worden, welke acht en negen honderd ponden ieder wegen, en daer men drie of vier quintalen Kaviaer af maekt. 'k Heb 'er zoo groot niet levendig te *Caffa* gezien; maer ik geloof het echter wel, door de stukken Visch die ik 'er gezien heb, en door de wonderlijke menigte welke men 'er op duizend plaetzen af vervoert. De vangst geschied van Wyn-tot Gras-maend. 't Is mogelijk de slijk van dit Meotische Water, 't geen 'er de naem van Moeras aen heeft doen geven; want het anders beter een Meir genaemt word, dewyl het Schepen draegt, dat het noch op noch afloopt, en dat het gestadig gemeenschap heeft met een groote Rivier, en met de Zee.

Behalven de vervoering van Kaviaer en Visch, is de voornaemste handel, welke te *Caffa* geschied, van Koorn, Boter, en Zout. Deze Stad voorziet 'er *Konstantinopolen*, en een menigte van andere plaetzen af. De Boter van *Caffa* is d'uitstekenste van Turkye. De Venetianen hebben dikwils verlof verzocht om in deze Stad te komen handelen; doch men heeft het hen altyd geweigert. In het Jaer zestien honderd twee en zeventig, deed de Ridder *Quirini* groote kosten om het te verkrygen, en hy verkreeg het in der daed; maer de Tollenaer van *Konstantinopolen* deed het herroepen. Ziet hier, hoe de zaek zich toedroeg.

Alle d'Europeë'rs hebben in hun bedingen, of Vredens-verdragen, dat zy geen Tollen zullen betalen, als ter plaetzen daer zy hun Koopman-schappen zullen loSSen. Uit kracht van dit Lit, wilden de Venetianen te *Konstantinopolen* geen Tol betalen, van de geenen, welke in een klein Schip waren, uitdrukkelijk gekomen, om na *Caffa* te gaen. De Tollenaer begeerde het. De Ridder *Quirini* verkreeg van den *Deftendar* een bevel aen den Tollenaer, dat hy geen kennis zou nemen van iets, 't geen in het Venetiaensche Schip, geschikt na *Caffa*, mogt wezen. De *Deftendar* is de Groot-schatmeester des Ryks. Hy heeft alle de Tollen in zijn bestelling. De Tollenaer dit bevel gezien hebbende, schreef aen den Vizier, dat de handel der Venetianen, langs de Zwarte Zee, den Grooten Heer en de *Poort* zeer schadelijk zou wezen: dat de byzondere schade gansch zichtbaer was, dewyl de Koopman-schappen, welke goed zijn voor de Zwarte Zee, en van *Venetien* komen, twee mael Tol betalen, te weten, eens in 't inkomen, en eens in 't uitgaen van *Konstantinopolen:* dat het even eens gelegen was met de Koopman-schappen, die men uit deze Zee mede bragt, en die de Venetianen vervoeren; en dat de Grooten Heer dit alles zou verliezen, indien de Venetianen de vryheit hadden van derwaerts te gaen, vermits zy uit kracht hunner verdragen, geen Tol behoeven te betalen, als daer zy de Koopman-schappen lolssen: dat daer en boven, zoo men den Venetianen den ingang der Zwarte Zee toestond, men den Christenen Vorsten een nieuwen weg zou openen, om gemeenschap te houden, en zich te verbinden met de geenen, die aen deze Zee grenzen, welke meest altemael ingeboorene vyanden van de *Poort* zijn: eindelijk, dat men betrachten moest, dat dit verlof een oneindige menigte van Zee-luiden, Onderzaten van den Grooten

Heer, Turken en Christenen, zou bederven; vermits, gelijk 'er veel meer zekerheit is in de Zee-vaert der Europeërs als in die der Turken, de Venetianen de vervoerders over de-Zwarte Zee zouden worden, en dat ieder zich met zijn Koopman-schappen op hun Schepen zou willen inschepen. De Groote Vizier begreep dit alles wel. Hy gebood aen den Gezaghebber van *Konstantinopolen*, dat hy het Venetiaensch Schip niet na de Zwarte Zee zou laten gaen. Dus verre *Chardyn.*

Buiten *Kanatop*, de grens-stad der Grimmen, aen de engte, of hals van dat half Eiland, Noordwaerts, zijn de Velden ziltig, en daer is geen versch water, noch te scheppen, noch te graven. Het Gras dat daer wast, 't welk zeer lang is, en asch-graeuw van verw, waer van ik een proeve bewaer, is on-eetbaer voor het gedierte, doch onder het lange Gras tegen de Aerde aen, zit, hoewel weinig en niet over al, kort Gras, dat goed is; zoo dat men met Heir-legers het aldaer niet lange houden en kan. Hoe meer men naderd by *Kanatop*, als men uit *Rmland* komt, reizende door de Steep, of Woestyne, hoe on-eetbaerder dat het Gras word; het

brand zeer licht; en aengestoken; doet geheele Velden in korten verteeren: voor Paerden vind men daer wortels, die afgewasschen zijnde, hun tot spys worden gegeven, daer mede men zich eenigzins kan behelpen. De Stad is ten deel volbouwt, met platte Huizen, van steen en wit pleister, op zijn oud Persiaensch, ten deel op zijn oud Frenkisch, zoo als de Stads muuren mede schynen van de oude Christenen of Frenki, gelijk men die aldaer noemt, welke tot in die gewesten voor vier honderd Jaer de Standaerd hadden geplant, gessticht te zijn geweest: men ziet 'er sterke Toorens, en ook eenige zware gebouwen, by gemelte Christenen gemaekt. Het is op de hedendaegsche wyze rondsom nu gesterkt, door verloochende Christenen, en Slaven, met een diep gedolven graft, zoo als oog-getuigen my hebben verhaelt.

Tusschen nieuw *Samara*, voor zeven Jaer gebouwt, of *Bogoroditsa* en *Koergan*, in de woeste dorre Velden, die na de *Crim* strekken, is de plaets, alwaer voor dezen de Volkeren hebben gewoont, die nu de *Crim* beslaen, ontmoet men in de Velden, onder heuvelen, of opgeworpene hoogten, begraef-plaetzen van Menschen, die gedient hebben voor ieder Geslacht of Huisgezin in 't byzonder. Op deze hoogten vind men noch ten huidigen dage zeer veel Beelden, opgerecht, gesneden van steen, die daer niet verre onder de Aerde word gevonden, en licht van stof is: deze Beelden vertoonden met het een of 't ander, dat zy, of in de hand hebben, of dat bezyden hun staet, of daer ter plaetze onder de Aerde is gedolven, het geene, waer mede zich den begravenen in de Waereld heeft bemoeit; was hy een Ruiter, daer is een steene Paertje te zien; een Geestelijk perzoon, zoo ziet men een Boek, enz. De oude kleeding is aen deze Beelden, hier zeer klaer en net te zien: men vind 'er veel die lange baerden dragen, en hultzels van Vrouwen, eener byzonderen aert: de zommige dezer Beelde staen, andere liggen, en andere zitten: de zommige zijn kostelijk, en groot verbeeld, andere minder en kleinder, waerschynlijk na de grootheit, of rykdom der verstorvenen. Als de Legers der Moskoviten hier hebben door getogen, zijn 'er veele verbroken; het is byzonder, dat men 'er geen Letters by geschreven vind. Een oog-getuige heeft my verhaelt, dat hy eene dezer begraefenissen dede openen, maer aldaer niet en vond, als een zeer net geylochte Mande van Tienen, of dunne Boomtelgen, die van verre moeten zijn gebragt, want hout wast in deze Land-streke niet, waer het Lijk in gelegen hadde, en noch eenige weinig beenderen, en verbrokene of meest al vergaene kledingen, waren te zien; schynende dat te dier tyde de Menschen met hun gewoone kleding ter Aerde wierden besteld, behalven dat hy buiten de korf, Paerde beenen vond, waer uit schynt te blijken, dat men het Paerd met den Meester te gelijk heeft begraven: de over geblevene Mensche beenders waren vry groot.

By de Crimsche Tarters worden zeker slag van Paerden gevonden, waer van eene gezien hebbe, wiens groote, gestalte, en maekzel, een gemeen Ry - paerd by ons niet zeer ongelijk was; zijn hooft en lichaem tamelijk rank en teder, zijn beenen een weinig plotzig en grof: in plaets van manen had het zeer fijn haair, qualijk een vinger lang; men zeide, dat dit haair bequaem was, om Kastoor-hoeden daer van te maken: het had achter deze manen op de rug wederzyds een ronde plek, een kleine span groot, met diergelijke haair bewassen, doch veel korter: op de bovenste lip had het mede dusdanigen haair, wat lankachtig: even boven de klaeuwen waren de voeten mede met zulk haair omzet. Op deze gezeide plaetzen was het Beest (zoo men zeide) t'allen tyden met haair verzien: maer anders was het geheele lichaem byna kael en zonder haair: hoewel 'er wel eenigzins haair op groeide, maer zulks quam Jaerlijks in 't Voor-jaer uit te vallen, en was het Paerd, uitgenomen op de voornoemde plaetzen,

gansch naekt. De staert was mede zonder haair, stevig, hart, en rond, omtrent de langte van een elleboog, by het lijf ruim een duim dik, loopende na 't einde byna spits toe; en zeide men, dat het Paerd zomtyds, als het snelloopende was, deze staert recht achterwaerts uit steekt. Dit Paerd was bruin asch-graeuw, een weinig na den blaeuwen strekkende.

De Stad *Crim*, zegt zeker Engelsch Schryver, in 't Jaer zestien honderd negen en zeventig, tot *Parys* in 't Fransch[+] gedrukt, is van gebakke steen gebouwt, besloten van zware muuren. Als de Tartaren op gang, of in aentogt zijn, spoeden zy grooten weg; want de minste van de Ruiters, een of meer hand-paerden met zich voerd. Wat Paerd dat 'er op weg komt te sterven, zoo word het vleesch onder de Ruiters verdeeld, en gegeten. Zout noch Brood (zegt gemelte Schryver) gebruikt dit Volk niet, om dat zy voorgeven, dat Zout het gezicht zoude krenken, en het Brood grof voedzel geven. Zy zijn goede Paerd-ryders, vlieden met losgela-

[+]Ik geloof dat hy hier van Caffa spreekt.

ten Toom, richten zich op de steig-beugel om hoog, en schieten van achter de rug, op een volgenden vyand.

Deze Menschen zijn blanker, en korter van gedaente, als de Kalmakken; en hebben ook andere trekken van wezen.

De Crimsche Tarters hebben platte aengezichten, kleine oogen, die diep in het hooft staen, en lage dikke schouwders.

Chersonne, of *Topetorkan*, in het Crimsche Tartarye, is een oude verwoesting.

In *Bacieserai*, of *Bachasarai*, daer den Chan zich meesttyds ophout, zijn omtrent twee duizend haert-steden.

Eoczola, is een Dorp van vyftig haertsteden, waer wel eer een Christen Kerk was.

Baluclawa is een Haven voor de Galeyen, en Schepen, van den Grooten Heer; daer is een zeer schoone berging, daer de Schepen in veiligheit leggen.

In de Stad *Caffa* woonen weinig Tarters, vermits het aen den Grooten Heer hoort. Daer zijn omtrent de dertig duizend Slaven. Hier valt groote Koopmanschap.

Crimenda is een Stedeken, zeer oud, toehoorende aen den Chan, waer honderd Huizen zijn.

Arabat, of *Orbotek*, is een Kasteel van, steen, met een Tooren, gelegen op een tonge Lands, dat uitsteekt in de Zee. Alhier houd de Chan zijn Paerden, bestaende wel in 't getal van vyftig duizend. Daer is Turksche bezetting.

Van *Baluclawa* tot aen *Caffa* is de Zeekust Hooi-land: het overige is laeg Land. Aen de Rivier *Kabath* zijn Wyngaerden.

Geers word veel onder dit Volk gegeten. Zy weten dranken te kooken, van Graen, en Vleesch-nat, daer van zy dronken konnen worden.

Als den Chan te Veld trekt, maekt hy een Leger uit, zomtyds van tachentig duizend man; doch wanneer slechs een *Mursa*, of Veld-heer, uit gaet, is het getal omtrent de helft. Het is byzonder, dat, schoon of dit Land op vyf en veertig of zes en veertig graden legt, dat echter aldaer tot in Lente-maend Sneeuw op 't Veld is, te weten, in de meest Noordelijke gedeelte. Als zy ten kryg uit gaen, trekken zy zeer breet, honderd in een gelit, over de groote Velden. Dus ver gemelte Schryver.

Het Crimsçhe Tartarye word anders *Klein Tartarye* geheten.

De Stad *Caffa*, wel eer *Tbeodosia* genaemt, wierd van ouds *Taphras*, en wel eer mede *Panticapaeum* geheten, was gesticht door de Grieken, die aldaer Volkplantingen hadden gebragt, welke naderhand door de Asiatische Tartaren verdreven zijn; gelijk mede de vastigheden, welke de Genuezen aldaer gehad hebben, door de zelve alle zijn ingenomen. Het voerd de naem van *Crim*, na een Stedeken van die naem, wel eer *Cremnos* genaemt.

‘ In de Stad *Crim* was wel eer de Zetel der Koningen van *Taurica.* Aen het vaste Land zijn hier veele woeste Moerassen, en Velden.

Taman is een Stedeken, dat den Turk gehoort, in het Cirkassen Land, niet ver van het half Eiland *Crim* gelegen. Daer is een slecht Kasteel, alwaer in't gemeen dertig Janitzaren de wacht houden; gelijk mede te *Temeruk* eenige Turksche bezetting is, die de pas van *Oczakou, Asof* of *Zouf*, dat een plaets van aenzien is, op de mond van de *Tanais* bewaert.

Volgt van de Crimsche Tartaren, en van de Tartar *Han*, of *Chan*, op welke wyze zy onder de Turken staen; volgens den Engelschen Schryver *Rykaut*.

Men mag, zegt hy, met goed recht zommige Tartaren wel in't getal der Vorsten stellen, die de magt en 't Ryk der Ottomansche Keizers onderworpen zijn. By de

Tartaren, versta ik niet de geenen van Asia, ofVan *Eusbek,*, hoewel de laeste zoo groote Mahometanen zijn, dat zy een[+] groene Tulband dragen, en zeggen, dat zy van *Mahomet* gesprooten zijn. Zelfs alle de Tartaren van Europa zijn geen Onderdanen van de *Sultan:* en de Tartaren van *Kalmak* woeste Menschen, verschrikkelijk om aen te zien, en de *Poort* niet onderdanig.

[+]Het geslagt van Mahomet draegt alom in Turkye groene tulbanden.

Maer men mag in 't getal der onderworpelingen, of ten minsten der Bondgenooten van den Grooten Heer, de Prekoptische Tartaren stellen, de welken het *Taurisch Chersonesus*, dat men *Crim* noemt, bewoonen, daer af *Theodosia*, heden *Caffa*, de Hooft-stad is; gelijk ook de Tartaren van *Nagaenhe*[*], die hun woonplaets aen de Poelen, tusschen de Vloeden de *Volga* en de *Tanais* hebben. De Turk bezit echter van deze plaetzen geen groote Steden, dan de Stad *Caffa*, daer af hy volkomen Meester is, en die hy, gelijk ik acht, voor een pand van hun gehoorzaemheit en getrouwheit tot zijn dienst houd. Want hoewel de *Han*, of de Vorst van deze Landen verkoozen word, zoo word hy echter altyd uit hun geslacht genomen, en van de Grooten Heer bevestigt. De *Sultan* heeft ook van alle *tyden* aen zich de magt toegeëigent van de Vader af te zetten, en de Zoon, of iemand der naeste Magen in zijn plaets te stellen, zoo dikwils als hy

[*]Nagaien.

de de hulp-benden, die hy verplicht is aen hem te verschaffen, niet vaerdiglijk te Veld brengt, of niet de eerbiedigheit, de welke hy aen 't Ottomansche Hof schuldig is, bewyft.

De *Han*, die onlangs noch de Heerschappy in handen hadde, welks naem was *Mahomet Chirei*, dat de bynaem van 't geslacht is, heeft, volgens d'oude gewoonte, terwyl zijn Vader leefde, voor Gyzelaer onder de Turken, te *Janboli*, een Stad van *Thracien*, aen de Zwarte Zee, vier dagen reizens van *Adrianopel* gelegen, gewoont. Maer dewyl deze plaets te na aen zijn Land legt, zoo voerde men hem na *Rhodus*, daer hy, tot aen zijns Vaders dood, in duisterheit en verdriet leefde. Van daer voerde men hem na *Konstantinopolen*, daer men hem het zwaert op de zyde gorde, en daer by d'eed van getrouwheit aen den Grooten Heer dede; en zedert wierd hy, volgens de gewoone wyze, door de *Sultan* in de bezitting zijner Staten bevestigt. Maer dewyl hy de geheugenis van 't quaed onthael, 't welk hy te *Rhodus* ontfangen hadde, niet vergeten konde, zoo is de verwaentheit der Turken hem zoo onverdragelijk geworden, dat hy, op d'aenzoeking der Poolen, en der andere Tartaren, zijn gebuuren, (die aen hem vertoonden dat het schandelijk voor hem was, d'eerste Erfgenaem van 't Ryk aen de Turk in Gyzeling te geven) dit bewys van onderwerping aen hen heeft geweigert; over 't welk de Vizier *Kiuperli* zeer dikwils geklaegt heeft: doch dewyl hy geen wraek daer af heeft konnen bekomen, zoo heeft hy zeer voorzichtiglijk deze smaet door de vingeren gezien.

De Turken aenmerken ondertusschen deze Volken als hun Broeders, gelijk de geenen, aen de welken hun Ryk en Heerschappy, volgens een verdrag, tusschen hen gemaekt, zal komen, zoo'er Mannelijk kroost aen 't Ottomansch geslacht ontbreekt. Hoewel deze hoop zeer verre van de hand, en byna inbeeldig is, zoo houd zy echter deze Tartaren in zulk een groote toegenegentheit tot de Turken, gelijk een jong Geld-zuchtig Mensch tot een zeer ryk oud Man, die hem tot Zoon aengenomen heeft, kan hebben, schoon hy verzekert is, dat aen hem nooit Erfgenamen zullen ontbreken: invoegen dat de Tartaren om deze oorzaek den Grooten Heer niet minder onderworpen zijn, dan zijn eige Onderzaten. Want hoewel hy niet over hen gebied, gelijk over d'anderen, en met hen alderhande zaken door brieven verhandeld, zoo hebben echter deze brieven zoo groote kracht, als de beveelen en plakkaten van den *Sultan*, boven de welken zijn naem met groote Letteren geschreven is, in alle d'andere plaetzen van zijn Ryk.

Volgens een zeer oud verdrag, tusschen de Turken en Tartaren gemaekt, is bedongen, dat, zoo dikwils den Grooten Heer ten oorlog trekt, de *Han* of *Chan* hem, met een Leger van honderd duizend mannen, verzeilen moet. Maer indien de eerste Vizier, of eenig ander Overste, het beleit daer over heeft, zoo kan hy volstaen met zijn Zoon, of eenig Voortreffelijk Overste derwaerts te zenden, met een getal van veertig of vyftig duizend mannen, die geen andere betaling hebben als de Roof, die zy krygen. In 't zestien honderd drie en zestigste Jaer, na Christus geboorte, toen de Turken de Tartaren te hulp hadden geroepen, uit oorzaek van d'oorlog in Ongeren, maekten zy een schrikkelijke verwoesting in dit Land, gelijk ook in *Moravien* en *Silesien*, daer zy door trokken, uitplonderende en verbrandende alles wat hen ontmoete, en in een eenig Jaer honderd en vyftig duizend gevangenen, behalven hun roof, wegvoerende. Ik weet dit dus bestiptelijk van de geenen, die volmaekte kennis van de *Pengiks*, of verzekerschriften hadden, die voor ieder hooft gegeven wierden. Want dewyl de Tartaren vrye Roovers zijn, die van al 't geen, dat zy achterhalen

konnen, geld maken, zoo zijn zy verplicht aengetekende getuigschriften van de namen, van 't Land, en van d'ouderdom van hun gevangenen te nemen; op dat zy de Turken niet zouden bedriegen, hun Landen niet plonderen, en niet weer zoodanige Menschen leveren, die alrede hun Onderdanen en Slaven zijn.

De Tartaren zijn de Jagers der Turken, die met hun roof hun voordeel doen, en zich daer af voeden. Zy vallen in de Landen, die hun gebuuren zijn, trekken 'er zomtyds met een groot lichaem in, en reizen tien of twaelf dagen voort, zonder eenige ongeregeltheit te bedryven. Maer als zy weer na huis keeren, zoo plonderen, branden, en slepen zy, gelijk snelle stroomen, alle d'Inwoonders dezer plaetzen, van wat ouderdom en geslacht zy zijn, met zich; ja zy zetten hun gevangenen, en leggen hun roof op drie of vier Paerden, die zy, ieder van hen, by de hand geleiden. Zy zijn zoo vaerdig en naerstig in hun aftrekking, en trekken by dag en nacht met zoo groote gezwintheit voort, dat'er geen geregelt Leger is, 't welk hen achterhalen kan, en dat zy naeuwelijks eenige uuren met hun voedzel te nemen,

laten voorby gaen. Indien eenige van hun gevangenen hen niet konnen volgen, of onderweeg ziek worden, zoo dooden zy hen; en zy verkoopen de geenen, die zy gezond en behouden in hun Land brengen, aen de Turken, die by hen komen, om daer mede te handelen, als de beste Koopmanschap, die Tartarye uitlevert. De Jongens, en jonge Dochters, worden 'er hoog geacht; en als deze laeste schoon bevonden worden, zoo zijn die Juweelen, welke alle waerde overtreffen. Maer men vind 'er weinig, ja schoon zy slechts Kinderen waren, die niet van de Tartaren misbruikt worden.

Deze Volken konnen groote arbeid uitstaen. Zy leven ruuw en grof, en voeden zich met het vleesch der Paerden, die in hun reizen sterven, zonder zich te bemoeyen van welke ziekte zy gestorven zijn. Zy bereiden dit vleesch niet anders, dan dat zy 't onder de Zadels der Paerden leggen, die zy in hun reizen gebruiken; en als het dus een geheelen dag tusschen de warmte van de Ruiter en't Paerd gebroeit en gekneust is, achten zy, dat het des avonds op de Tafel van hun Vorst opgedischt mag worden.

De Menschen niet alleen voeden zich met raeuw vleesch, met kruiden en wortelen, en met d'andere dingen, die d'Aerde voortbrengt, zonder hen door 't vuur te bereiden, op dat zy lichtelijker te verteeren zouden zijn; maer de Paerden lijden'er ook geduldiglijk de honger en koude, en leven 'er in de grootste strengigheit van de Winter, die 'er uitsteekend is, van de schors der Boomen, en van de kruiden, die zy onder 't Sneeuw konnen vinden. Hun Steden en Dorpen bestaen niet zoo zeer uit Huizen, als uit Hutten, van Stokken en Horden gemaekt, daer zy een Laken, van haair gemaekt, over dekken. Men telt in dat Tartarye, van 't welk wy spreken, twee honderd duizend van deze Dorpen: invoegen dat zy, niet meer dan een eenig Man uit ieder Dorp nemende, gelijk 't onder hen de gewoonte is, als zy ten oorlog trekken, in een oogenblik een Leger van twee honderd duizend Mannen in 't Veld brengen. Maer zedert zy groote rykdommen uit Poolen hebben gebragt, en door de verkooping van hun Slaven middelen verkregen, hebben eenige van hen hun slordige klederen verlaten, om zich met kostelijk Bont te kleden. Anderen, die zuiniger zijn, doen Huizen en Wooningen bouwen; en de quistgoeden besteden hun geld met Brandewyn te drinken, en in zich, gelijk dronkaerts, met zekere drank op te vullen, die zy *Boza* noemen, en van zeker zaed is gemaekt, dat heden onder de Turken zeer veel gebruikt word. Dus verre *Rykaut.*

Deze Tarters trekken haren oorspronk uit de *Sawolhenser* Tartaren, welk eeertyds tusschen de Vlieten *Jaick*, en *Volga*, hunnen Zetel hadden, van waer ky verdreven zijnde, alhier zich neder zetteden; en zedert dien tyd, tot op heden, geslagen vyanden zijn van al die Tartarische Volken, welke omtrent *Astrakan*, en aen de *Volga*, woonachtig zijn; van welker oorlogen, oorspronk, en afkomst, in 't breede, by *Sigismundus*, Baron van *Herberstein*, is te zien.

Als *Caffa* onder de Genuezen was, wierd het bestier by vier Burgers, daer toe uit de Bestierders van *Genua* gevolmagtigt, en is, door Inlandsche oneenigheden, en onlusten, over het gezag, aen den Turk overgegaen; zoo als in 't breede by *Joachimus Camerarius*, in zijn Boek *Narrationes Turcicae*, kan worden gezien. De Stad had zich onder beschut der Tartaren begeven, en het schynt zy de zelve eenigzins hebbe erkent. De Turk heeft de zelve zeer verdelgt: Slaven en Slavinnen vervoerd: de vrye Christenen verplant tot *Pera*, over *Konstantinopolen* gelegen: de helft van alle goederen, zoo eenige zeggen, een derden der Inwoonders weg genomen. Dit geschiede

in 't Jaer veertien honderd vyf en veertig, door Keizer *Mahomet:* hy had haer bestookt met zeventig Schepen van oorlog.

Daer word gezegt, noch heden onder de Crimsche Tartaren, en tot *Caffa*, afzettelingen te zijn, uit de Adelijke geslachten van *Genua:* en verhaelt *Guilielmus Brussius*, in zijn Tartarisch Dag-register, eenen Crimschen Gezant, uit den Huize van *Spinola*, te hebben gezien: in welk Boek den geheelen toestant van het Crimsche Land zeer net op word gehaelt, zoo ten aenzien van de Steden, Dorpen, Godsdienst, als Gebouwen. Men vind 'er overblijfzelen van wel dertig Kastelen, by de Ligurische Christenen voormaels gebouwt; en ontallijke veel Dorpen en Lust-huizen der oude Genuezen. Aen de Poort van *Caffa* vind men noch oude Genuesche Opschriften.

Twaelf Steden, zegt hy, aldaer te zijn, en zoo veel Kastelen, als, *Corsurium*, *Begi*, en andere. De Stad *Perecop* (zegt hy) wel van de sterkste is, alzoo zy de vyanden, die van over de *Tanais* of *Boristhenes* zoude willen komen, weert; en in *Baccasaria*, of *Bachasaray*, wierd te zijner tyd, te weten, in 't Jaer vyftien honderd negentig, het Hof gehouden; daer dicht aen

een Dorp is, *Sortassus* genaemt, waer een Herberg, voor Uitlandsche Gezanten, wierd gehouden.

In over-geloofszaken word daer niemand gedwongen. Grieksche, zoo wel als Latynsche Christenen, hebben ieder vryheit.

Ten stryd komt dit Volk te Paerd. In plaets van vlaggen aen de Vaen-stokken, hebben zy daer Paerde-staerten van afhangen; behalven eene dat van Zyde is, het geene hen den Grooten Turk toezend. Zy stryden zeer verwart, en geven steeds een yzelijk geluit. En dus spreken gemelte Schryvers van dit gewest.

Volgt eene korte aenmerkinge, over het Crimsch Tartarye, volgens verhael van zeker krygs-beampte, geboortig tot *Dantsick*, die aldaer lange tyd gevangen had geweest, aen my mondeling hier te Land na zijn verlossing gedaen.

Het Crimsche Tartarye is een half Eiland, omcingelt van de Zwarte Zee; begrypt in haer vier groote Steden; namentlijk, *Preakof, Keflof, Balcklof*, en *Kephé.* Dit half Eiland is als bezaeit met Dorpen, want men zegt, dat 'er honderd en zestig duizend Dorpen getelt worden; die meestendeel van Grieken, Poolen, Russen, en Kozakken bewoont worden; zijnde van tyd tot tyd, als Slaven en gevangenen, daer heen gebragt, en vervolgens met de Inboorlingen des Lands getrouwt.

By ieder Dorp is een Kerkje, *Meschet*, op zijn Turks, genaemt; waer by staet een pylaer, op de welke de Mahometaensche Priesters driemael daegs opklimmen, (namentlijk des morgens, wanneerde Zonne opgaet, des middags, en des avonds,) en roepen als dan overluit, *Hallay, Hallay, Hallay Guir*, dat is, Looft God; na welke stemme de Inwoonders hoorende, ter Kerke komen; alwaer zy als dan, volgens de Turksche wys en wetten, hare Godsdienst plegen. De Vrydag is by haer als by de Christenen de Zondag, word in haer Tael *Joumackon* genaemt, en zeer Godsdienstelijk geviert.

Gemelte half Eiland behelft in haer vier Rivieren, als de *Alma*, de *Menschay*, of *Cabarta*, de *Karrasoof*, of *Bejesula*, en de *Indal*, of *Carasu*, de welke alle te zaem in de Zwarte Zee komen uit te storten. Zeker staende water, de Stink-meir genaemt, doorsnyt byna het heele Eiland: 't zelve is door Slaven en gevangens uit den grond opgegraven, om daer door de Christene gevangens te beletten, dat zy zich by nacht, en andere tyden, niet en zouden konnen ontsteelen. Aen weerzyde van dit gemelte Meir staet een Wacht-huis, met Zoldaten bezet; de welke verhoeden, dat niemand, als met een zeker bewys en teken, daer voorby gaet. Dit gemelte binnenwater verdroogt gemeenlijk alle Zomer; en als dan geeft de grond een quaden reuk van haer; 't welk veroorzaekt, dat 't zelve de Stink-of drooge Meir genaemt word.

De Menschen in dat half Eiland zijn zeer voortzettende, ruuw, en wreed van aert; bruin van vel; hebbende lang zwart haair, en zwarte oogen; en zijn van een zeer sterke inborst. Haer beste spyze, is jong-Paerde-vleesch, 't welk zy raeuw en ongekookt eeten, zonder Zout of Brood; edoch, zoo gebruiken eenige van de beste onder haer, Ryst, in plaetze van Brood. Haer drank, is Paerde-melk, of in 't gemeen water; 't welk zy verbeteren met Brandewyn, uit Room gemaekt.

Zy zijn al te zaem Slaven van de Ottomannische Poorte, en moeten op der zelver opbot en bevel, ten dienstestaen. Haer heele magt bestaet in Paerde-volk; alzoo dat ieder Ruiter wel twee of drie losse Paerden by hem heeft, die hy met zekere woorden kan bestieren, en den eenen voor, en d'andere na, weet te gebruiken; en daer mede groote en verre ritten te doen; tot dat hy zijne meining bereikende, de naeste Buuren (zijnde Kozakken, Poolen of andere) onvoorziens komt t'overvallen, en met hem te

slepen; welke ongelukkige Menschen als dan meestendeels over de Zwarte Zee na *Konstantinopolen* gebragt worden, en voor Slaven verkocht zijnde, verder in andere Landen, onder 't Turksche gebied, vervoert; invoegen, dat zy nooit, of zelden, haer Vaderland weer komen te zien. Wanneer de Paerden van deze Crimsche Tartaren zoodanig mat, en afgereden zijn, dat ze niet meer voort en konnen, zoo worden ze datelijk op 't Veld geslacht, en haer vleesch word alzoo raeuw en ongekookt, zonder Zout of Brood, uitgedeelt; en het geen zy op een reis niet en konnen eeten, leggen zy onder de Zadels, dat het door de beweginge, en hitte van 't Paerd, daer zy op ryden, dies te murruwer, en, gelijk als zy zeggen, te lekkerder word. *Sic trahit quemque sua voluptas*; dat is, elk word gedreven van een byzondere lust. Veele van de gevangene Christenen, de welke zoodanigen spys niet en konnen eeten, sterven onderweegs van honger en ellende, eer zy in 't voorschreve Land gebragt worden, 't Hooft van dit Volk word *Chan* ge-eernaemt; en zeer hoog van haer geacht. Die zelve verschynt zelden te Velde, zijnde een Turk van afkomst, als by een algemeinen optogt, en groote onderneming. De Benden worden *Horden* genaemt, en de Bevel-

hebbers *Mourssaas*, of *Mursaes*; zijnde alle te zaem gekleed met lange Rokken, van Schapen-vellen geboerd, waer aen het ruuwe of bont van buiten gezien word, om dies te afgryzelijker te schynen: hare mutzen zijn rond, gansch van een andere gedaente als der Polakken. Haer geweer bestaet meestendeels in Pyl en Boog, die zy op den rug hangen; en in eenen breeden krommen Zabel, op haer zyde: daer benevens hebben 'er veele Werp-spiessen; als ook een zwaren Kogel, daer een strik aen vast is gemaekt, den welken zy, in 't loopen, iemand weten om den hals te werpen, en alzoo van zijn Paerd te trekken. Eenige weinige hebben ook Roers en Pistolen, maer zy en weten daer mede niet wel om te gaen.

Al dit gemelte Volk en spreekt geen andere Tael, als hare aengeborene; dan eenige verstaen wat Rusch en Pools, hebbende zulks geleert van de gevangens, die in haer Land zijn.

In de Stad *Stara Crim*, of oud *Crim*, woonen Christenen, en Jooden, die veel Slaven by haer hebben. Het is eertyds van de Kozakken verwoest geworden.

Aen de Stad *Kepha*, of *Caffa*, die met drie muuren omcingeld is, ziet men noch oude overblijfzelen, dat de zelve by de Franken is bezeten, en bebouwt geweest.

De Stad *Bachasaray*, daer de Chan veeltyds woond, legt aen een Berg, waer op veel Jooden woonachtig zijn. Deze verblijf-plaets, of dit Stedeken, word van den Jooden geriaemt *Siaput Cabasse.*

De Rivier *Alma* zoude een myl weegs van *Baksciray*, of *Bachasaray*, in Zee storten. En dus ver het gemelte verhael.

Men heeft binnen de *Crim*, gansche Velden daer Gras wast, in stoffe, aen Pluimen niet ongelijk, vier of vyf duim breet, lang, wit van verw, droog, en zonder zap; zeer fijn van haair, als boven reets aen is geroert, in de Nabuurschap mede te zijn. Dit is oneetbaer voor Paerden, en doodelijk aen de zelve; zoo als by ondervindinge is bespeurt. Eenige vlokken daer van onder my zijn berustende.

De Crimsche Tarters dryven, dat hunne Heerschende Vorst, uit den Huize van *Tamerlaen* is gesprooten, zoo als mede alle die zedert een geruime tyd over hen, onder 't Opper-gezag van den Grooten Heer, de bestieringe daer hebben gehad, uit de zelve stamme afgedaeld zoude zijn.

De Crim-Tarters, en die van *Buziack*, zijn meermalen in onlust, en oproerig tegen het Hof te *Konstantinopolen*, doch de *Porta* weet de zelve met verzending en anderzins, in plicht te houden, zoo als aen my over diestoffe onlangs is bericht, gelijk volgt.

Wel Edele Groot-Achtbare Heer;

In den *Buziack* zijn wederom nieuwe onlusten gerezen, tusschen den *Tartar Chan* en de Tarters van dat gewest, die waerschynlijk tot de dadelijkheit stonden uit te bersten, zoo door het wys beleit van den Vizier niet voorgekomen was. Middelerwylen heeft zijn Hoogheit best geoordeeld' *Hagi Selim Jerai*, gewezen *Tartar Chan*, en Vader van den tegenwoordigen, na *Ceres* in *Rumelia* te zenden, om daer mede af te snyden de zamen rotting, die de oproerige Tarters met hem onderhielden.

Curuzelme aen't Kanael van de Zwarte Zee, den 9 Juny, 1701.

Wel Edele Groot-Achtbare Heer,

U Wel Ed. Gr. Achtbare,

Zeer Ootmoedigen en meest verplichten Dienaer,

N.N.

De Tartersche Spraek, zoo als de zelve tegenwoordig in de *Crim* word gesproken, heeft zijn oorspronk van het Turks, of is bastaert Turks; maer een Turk, die anderzins het Crims tamelijk verstaet, kan het Nagaeis, nabuurig aen de *Crim* leggende, gansch niet verstaen, om dat het zeer verdorven Crims is, en haestig word uit gesprooken; te minder, om dat zy de woorden als uit de keel halen; gelijk mede zulks de Arabieren doen. Veele, en wel de meeste der overige Wesst-Tartersche spraken, hebben eene betrekking op dit Crim-Tarters, en zijn als uit de zelve voortgekomen, en mogen bastaert Crims genaemt worden; zoo dat men de zelve, onder alle die Tartersche Talen, de Moeder-spraek zoude konnen noemen. De reden hier van schynt te zijn, om dat de Tartersche Heerschappye, die heden aen deze zyde, of in het Westen, met de zelvige benaminge meest in het hangend Eiland, de *Crim*, is besloten, voormaels zich op het vaste Land wyt uit heeft gezet gehad.

Het Crims-Tarters, dat gesprooken word in de gewesten, die naest de Russche grenzen liggen, helt eeniger mate na het Moskovisch; onder het zelve zijn vermengt zeer veele Arabische en Persische woorden: 't welk naest aen de Turksche plaetzen en vastigheden gang heeft, is meest met het Turks overeen komende; ja een groot gedeelte dezer Tael, is louter Turks, doch verbasterd in de uitspraek en klank.

Lyst
Zommiger Crim-Tartersche Wooden.

A.

Abassa, een klein Boere Paerd.
- *Abu Hajât*, Water des Levens.
- *Achmet* of *Regieb*, een eigen Naem.
Adam, een Mensch.
Adsâb, straffe.
Afterim, een woord, waer mede men iemands doen pryst, is zoo veel als Schepper gezegt.
Agà, een Heer.
Agads, Hout, een Boom.
Agat of *Lic*, een Bosch.
Agh-ret, de tyd des laesten oordeels.
Ajak, de Voet.
Ainè, Spiegel.
Ain, een Beer.
Aiwâ, een Quee-appel.
Aiwâ bismîs, gekookte Quee-appel.
- *Aiwàgiiler*, iemand die Quee-appelen verkoopt.
Aksciamis joktur, wy hebben geen Geld.
Aksciamis boulsa, zoo wy Geld hadden.
Alalim, dat wy 't nemen.
Ala, 't is goed.
Alâm of *alamet*, een teeken.
Alagia, veel verwig, van vermengde koleuren.
Alaim, ik zal 't nemen.
Alaïk, dat wy 't nemen, of wy zullen 't nemen.
Alascia, een Ruin-paerd.
Aldama, bedriegt niet.
- *Ali*, eigen Naem.
Allahu ekber, God is de Grootste.
Allahu Kjerim, de weldoende God.
Allahu Râghim, ontfermende God.
Almassis, wy zullen 't niet nemen.
Almaïk kawi, dat wy 't vastelijk, of voor zeker niet nemen.
Almà, een Appel.
Almaler alduk, wy hebben Appelen genomen.
Alourmesin, zult gy 't nemen?
Alourmis, wy zullen 't krygen, nemen, ontfangen.
Alurum, ik neem, of zal nemen.
Alup jel, neemt, of krygt, en brengt het.
- *Amin*, Amen.
Anaktar, Sleutel.

Aramisdi, onder ons, tusschen ons.
Aralerinde, onder haer lieden.
Ararum, ik zoeke.
Araki, Brandewyn, anders *Raki*.
Armout, een Peer.
Arpa, Boekweit.
Arsc, Gods Troon, de Hemel, een Troon.
Ars, begeerte, verzoek.
Arschaal, openbaer Verzoek-schrift.
Arusch, Garst.
Asciaik, dat wy eeten.
Asciadik, wy hebben gegeten.
Asci asciarin, wy zullen Spys eeten.
Asciar boulsak, jel, wilt gy eeten, of wil hy eeten? zoo komt.
Asciamas boulsak jelmê, wilt gy niet eeten, of wil hy niet eeten? zoo komt niet.
Asciamaga jenek olour, men moet, men zal, men behoort te eeten.
As, een Armelin.
Ass, Spys.
Ates, Vuur.
Ath of *At*, een Paerd.
Azem, *magtigste*, verhevenste.

B.

Baba, Vader.
Badems, een Amandsel.
Badijan, het kruit Venkel.
Bag, Boomgaerd, Wyngaerd.
Bakzia, een Hof, een Tuin.
Bala, een Kind.
Balaler, Kinderen.
Balalez, volwassenen.
Balgiik, Klei of Sleik.
Bal, Hooning.
Barmak, een Vinger, word uitgesproken met een P. *parmak*.
Barmaklerim, mijne Vingers.
Barmakler, de Vingers.
Bar à bar, gelijk.
Baranda, gaat daer.
Barout, Busse-kruit, ook Sulphur.
Besciek, een Wieg, word uitgesprooken *bisik*.
Bir Allah, een God.
Bitzae, een Mes.
Bogdai, Tarw.
Born, een Wolf.
Bourk, een Regen-kap.
Bougerulgiek of *bourgiak*, Boontjes.
Bouldi, hy heeft gevonden.

Boulmadi, hy heeft niet gevonden.
Bulbul, een Nachtegael.

C.

Carabogdai of *Cerde*, zeker aert van Gort of Grut, daar men Pap of Brei van maekt.
Cemcem, een Put die te *Mecca* is.
Cerdlou, Zaad als Gort.
Ceuk, genoegen, vrolijkheit.
Ceukler, vrolijkheden, vermakingen.
Chavijaer, Cavijaer.
Chain, oproerige, ook afvallige.
ChAli, vry, leedig.

Chalil, Hasan of *Huseyn*, eige Namen.
Chardel, Mostaert.
Chadim; een Dienst-meit.
Chadimler, gesnedenen.
Chardal, Kars.
Chadim Eunuch, gesnedene Dienst-booden.
Chajin, bedrieger, verleider.
Chamur, Zuur-dezem.
Cham, raeuw.
Chàn; een Gebouw, gemeene Herberg.
Chagii Castelein, oppasser van een Herberg.
Changiâr, Mes, Pook, Turks Mes, dat ze in de gordel dragen.
Chân, Konink, Tytel van de Konink.
Chazir, een Mat, alles wat men spreid, Tapyt.
Chirkè, een Kleed van lappen, dat verachtelijk is.
Chismet, een dienst.
Cis; een Zabel-dier.
Cojan; een Haes.
Coi; een Schaep.
Cusar; een Marter-dier.
Cuvoi; een wilde Geit.
Cydsmuzy; een Bosch-varken.

D.

Dambai, Dieren.
Danè, een Graen, Koorn-graen, in het gemeen een korn, wort ook van grooter dingen gezegt.
- *Daoud*, David.
- *Daoud pascia*, de Oversten David.
Darildìnghme, zijt gy ontstelt of vertoornt?
Darilma, ontzet uw niet.
Daüel, een Trommel.
Dedum, ik heb gezegt.
Deflet, uitmuntend, verheven, gelukkig.
Defletlou, een die uitmuntende, verheven is.
Delî, een Zot.
Delik; een gat.
Demir, Yzer.
Den is, denghis, de Zee.
Deppe-teppe, de top van een Berg, ook een Heuvel.
Derd, tegenspoet, smerte.
Deré, een Valeye, Dal of laagte.
Derja, het Aerdryk.

Devît, een Inkt-kooker.
Deyghme, stoot of raekt dat niet.
Deyghirmen, een Moolen.
Dîs, een Tand.
Dönous, een Varken; de uitspraek is *domous*.
IDordingii, de vierde.
Dort, vier.
Dour, ronde - danssen.
Dousciek, een Bed.
Dsalim, geweldig, onrechtvaerdig, godloos.
Dsíjan, wilde Jasmin.
Dsirâr, scherpe steenen, met welke zy dorschen.
Dsòrbá, dsirba, een zop of zuipen dat van Water, Rys, Honing, enz. gemaakt word.
Dsorna, een Trompet.
Dsòrsis, zonder onrecht, zonder bedrog.
Dsulum, gewelt, onrecht.
Duduk, een Fluit.
Duighmè, een knoop.
Dughumler, kluwens.

E.

Eelgen, groen Kruid.
Eff; een Huis.
Eigher; een Zael.
Eimansis, ongeloovig, of die geen geloof verdiend.
Emanet, een pand, of iets dat vertrouwt word.
Erik, een Pruim.
Esdeha, een Draek.
Eskjer, Krygs-leger.
Etmek; Brood.
Etmek al, neemt Brood.
Ex, de Aerde.

F.

Falik, een huuwbare Dochter.
Fanar, Lantaern.
Ferâgh, verheuging, blijdschap.
Feregie, het Opperkleed, Mantel.
Ferman, bevel, besluit.
Fermoude, dat gelast, of bevoolen is.
Fersend; een Jongen.

Filgian, een drink-kopje.
Fisligen, een handvat in 't byzonder, een Zilver Lampet.
Fougii, een Ton of Vat.
Francîs, een Europiaen.
Fulakè, gevangenis, stok, of bewaerplaets.

G.

Gaib, verlooren, afwezen.
Gairè, een ander, iets anders.
Galbe, overhand, overwinning.
Gam, hardzeer, droefheit.
Gam jeme, bedroeft uw niet: eigentlijk, hebt geen smerte of droef heit.
Garîb, een vreemdeling.
Gauga, beroerte, oproer.
Giadui, Ketter, Duivels-konstenaer.
Giadiu, een Duivels-konstenaer: hier van

daen het woord *giasou*, waer mede zy een Ketter, of een ongeloovige betekenen.
Giân jok, hy heeft geen Ziel, of daer is geen leven meer.
Gianim, mijn Ziel.
Giaousler aralerinde, zijnder twist-gierige onder haer: anders *taii*, is twist, of oorlog.
Giaousler, dappere, strydbare, twistgierige.
Giaw, een plaets: *giavous*, dapper, strydbaer.
Gievis, een Noot, Hazel-noot: van waer *giavis*, Noote-muskaet.
Giiâan sis, zonder Ziel.
Giaan zatar, hy verkoopt een Ziel, of zijn Ziel.
Giian alur, hy neemt de Ziel of het Leven weg.
Giian Cikarur, hy geeft de Geest, of de Ziel uit.
Giian verruz, hy geeft zijn Ziel, of Leven over.
Giianlerri jok, zy hebben geen Ziel, of daer is geen Leven in haar Lieden.

H.

Haiwán, een Dier.
Hâl-hala, de tegenwoordigheit, nu terstond.
Halka, een Ring.
Halvet, oorlof.
Halwa, Confituur Zuiker.
Harâm, dat in de Wet verboden is, ongeoorloft, vervloekt.
Hasan of *huseyn*, eigen Naem.
Hawan, zachtmoedigheit en matigheit.
Hawanilè, met zachtmoedigheit.
Hawa; de Lucht.
Hawes, tegenspoet, tegenstand, stoutmoedigheit.
Hazeret, Heerlijkheit.
Hazir, gereed, bereid, tegenwoordig.
Heda, den Hemel.
Helaek, ondergang, verbreking, uitroeying
Heman, nu voort, aenstonds.
Hemden, laesten adem.
Her adem, elk Mensch.
Herdem, gestadig, altyd.
Her juin, alle daeg.
Herkjim, elk een.
Herkjes, t'elkemael.
Herkjigi, alle man.
Hersaman, altyd.
Hílal, de nieuwe Maen; maer *chalal*, een Tande-stooker.
Himmet, bekommering, zorg, voorneme.
Hirsejir, die iets bekomt dat waerdig is.

Hüe, die, hy.

I.

Jag, Vet, iets dat in 't gemeen vetachtig is.
Jaghmour, Regen.
*Jai*s, een Boog.
Jakin, naby.
Jakout, een Rubin.
Jaramas, quaed.
Jasc, vochtig.
Jasc jusde akar, de tranen loopen uit de oogen.
Jawe, verlies, iets dat gemist word.
Jawourt, Dikke-melk.
Jazdtik, een Kussen.
Ibrik, een koopere kan, gemeenlijk de Koffe-kan.
Jedi; zeven.
Jeighlik, Schoonheit.
Jeldi, hy is gekomen.
Jemin, een Eed.
Jemisc; Fruit-vrucht.
Jemisler, Vruchten.
Jemourta; een Ey, en Eyeren.
Jemik, een Been.
Jemend, Touw, Koorde.
Jerrim, mijn Land-plaets.
Jerek, 't is noodig.
Jesciil; groen.
Jetmis, zeventig.
Igermî, twintig.
Jisli, verborgen.
Iligh of *Ilgh*, merg.
Innè, een Naelt.
Jojan of *jogan*, een gebid, eigentlijk het mond-stuk van 't gebid.
Jok, neen of niet.
Jorgan; een Deken.
Isterzum, isterrum, ik zal, of ik trachte te doen.
It of *kjopek*; een Hond.
Jtzjala; een Geit.
Juiler, hy lacht.
Juilmek, lachen.
Juil; een Roos.
Jumis; Zilver.
Jumlek; een Hemd.
Jumga, Zatyn.
Jusghu; een Spiegel.

K.

Kadirdur, hy is magtig of bequaem.
Kaftan, een Rok of Boven-kleed.
Kahpé, een Hoere.
Kaigou, groote droefheit, geween.
Kain, Dennen-hout.
Kaík, een Roei-schuit, kleine Bark.
Kais, een Hals-band.
Kakoun, Bond van Hermeling vellen.
Kalan, een Ketel.
Kala, een Kasteel.
Kalem, een Pen, Schryf-pen.
Kalin, dik, grof.
Kalpak; een Muts, Hoed, dekzel van een Kan of Pot.

Kalseme, inzwelging.
Kamis, Riet-gewas.
Kandil, een Lamp.
Kaoun, Pompoen.
Kapi of *kapou*, de Deur.
Kara, Zwart.
Karaghi, een houte Pyp of Fluit.
Karenfil, Giroffel-nagelen.
Kari, een Vrouw.
Karga, een Exter.
Karïe, een Dorp, Gehucht.
Karingia, een Mier.
Karin, het Ingewand.
Karpous, Water-meloen.
Kassab, Slacht-huis.
Kassavet, verdrukking, benaeuwtheit.
Kas, een Ganze.
Kasik, een Lepel.
Katir of *Kati*, een hoop Beesten, een drift.
Kav of *kaf*, Tontel, Zwillig.
Kefil, een Borg.
Kjaghit, Papier.
Kjamil of *Kemâl*, volmaekt.
Kjescîsc, die zich afzonderd, alleen woont; een Monnik.
Kjefen, het Dood-kleed.
Kjerpids, gebakken steenen.
Kjeremit, Pannen Teegelen.
Kjeli, Vaten.
Kjertik, rimpelen, ook sproeten in 't aengezicht.
Kjem, te weinig.
Kjedi, een Katte.
Kjerpe, een Slang.
Kjeik, een Hart.
Kjemnoun zorgvuldig.
Kjerewis of *Kijuas*, word gebruikt voor Kars, en voor Water-kars.
Kjisè, een zak.
Kjilè, een Kooren-maet.
Kjim, wie?
Kjise, een Beurs.
Kjissi, iemand.
Kilberi, komt hier.
Kilids, een Deegen.
Kil, een Haair.
Kimet, waarde.
Kjor, Blind.
Kira, Huur, Huis-huur.
Kirk, veertig.

Kissel, Rood.
Kismet, verdeelinge, in deelen.
Kjulli, allen.
Kjurk, Bont.
Kodsog, Fonteine.
Kods een Ram: 't is buiten gebruik het Schaep te noemen *kods kari* 't Wyf van den Ram.
Koin, een Schaep; men zegt *kojun*.
Kojou, een Put.
Koirouk, de Staert.
Komads, aert van stoffe, Zyde en Bombazyn.
Kondous, een Bever.
Kôs, Okker-noot.
Koul, een Knecht, een Slaef.
Kourou, droog.
Kourma, een Dadel-vrucht.
*Kourt*s, eed Hout-worm, ook een Wolf.
Kourbaga, Havik.
Kousciak, Gordel, Riem.
Kous, een Vogel.
Kouslouk, het tweede deel van den dag, de tyd tusschen den op gang der Zonne en middag.
Kousou; een Lammeken.
Kouti, een Doos, Bus, Doosjen.
Kustanc, den Regen-boog, rootheit van de Lucht.

L.

Lale, Lelie.
Lal, een Paerl, maer ook een Smaragdus.
Lasim, 't is noodig.
Legèn of *lejen*, een Hand-bekken.
Lehliler, Poolen, een Pool.
Lelek, Oyevaer.
Leskjer of *surlemek*, het Leger voeren.
Ligiam, een Toom.
Lule, een Tabaks-pyp, ook een kraantje.

M.

Maek, Man-kop.
Maghrib, het Westen.
Mahrema, Hand-doek.
Maimoen, een Aep.

Maj; Water.
Makas, een Schaer.
Man of *Ciendem*, Bosch-paerd.
Maras, Ziekte.
Matzi, een Kat.
Mekjes, veracht.
Memlekjet, een Koninkryk.
Mendal, het hout Aloë.
Merdebaen, een Ladder.
Merheba, vaart wel.
Mesrik, het Oosten.
Miltik, ontmoetingen, verdedigingen.
Misàn, een Schael daer men iets in weegt.
Misk, Muskus.
Mom, Smeer, een Kaers: *balmom*, Was.
Mordar, alderlei onreinigheit,
Moumia, Mumie.
Mousa, Moses.
Muharrem, na de Arabische styl, de eerste Maend.
Muhir, een Zegel-ring of Wapen.
Murekjeb, Inkt.

N.

Nahak, die geen waerheit heeft.
Nai, Speel-fluit.
Nane, Eeten, Brood.
Nan nemek, Brood en Zout, oneigentlijk belofte.
Napht, het kruid Naphta.
Neden uturu, om wat oorzaek?
Neder, wat is 't?
Neeilerzin, *Neislasn*, of *Neislersen*, wat doet gy?
Nehajet, het einde, de bepaling.
Nehek een Rupze.
Nizium, waerom?
Nougajè, nieuwe vlammen, of eigentlijk negen vlammen, een zoort van Zwaerden.

O.

Ok, een Pyl.
Ou, Tien.
Onoutma, vergeet niet.
Ot; Vuur.

P.

Pialè, een Drink-vat.
Phola, komt van daer.

R.

Rab, Heere, God.
Rachmet, Barmhertigheit.
Rahet, Ruft, verquikking.
Rahilet, een Last-beest.
Rahman, Barmhertig.
Raki, Brandewyn.
Ramesan aï, de Maend Ramesan, de negende in rang, op welk zy de groote Vasten houden.
Regieb aï, de Maend Regieb, de zevende in rang.

S.

Sabburlik, lankmoedigheit.
Saboun, Zeep.
Sagri, Segryn Leer.
Sai aktgai, teld Geld.
Saisis ontelbaer.
Salih, een die vroom, goedertieren, vreedzaem is.
Samour, Zabel-bond.
Sanduk, een Kist of Koffer.
Sarar, schade, nadeel, verlies.
Sarik, een Tulband.
Sarumsak; Look.
Saz, een Moeras.
Scekjer; Zuiker.
Scemdal, een Kandelaer.
Scem, een Kaers.
Sciaban, de achste Maend.
Scialghan, een Raep.
Scisse, Glaze Koppen.
Scukjer, dankzegging, God zy gedankt.
Sekjerde ascitatli olour, gezuikerde Spys zal zoet zijn, of word zoet.
Sekis Acht. .
Selamet, Vrede, vrede-wensch, groetinge.
Selam, Heil.
Semani jok, daer is geen tyd.
Seman deyul, 't is de tyd niet.
Seman dur, 't is de tyd, of daer is de tyd.
Semanler; Tyden.
Semansis, zonder Tyd.
Semis, Vet.
Sengil, magtig.
Sen, Gy: *Sent*, U.
Serân, haesten.
Serdegi of *serdelou*; geelachtig, geele verwe.
Sermaja, Have of Goed, dat iemand heeft om te handelen.
Seude, magtig, uitmuntende.
Severrum, ik beminne.
Seumessum, ik beminne niet.
Siaset, gebied, geweldige heerschappy en onderwerping.
Sigir; een Koey.
Sijafet, Gast-mael.
Sijan, ongeluk, droef heit, smerte.
Silâh, Wapenen.
Simourg of *anka*; een Gryp-vogel.
Sirdgie; Glas.
Sirge Verçierzelen.

Sirma, fijn Goud of Zilver-draed.
Sirwa, Gomme.
Sòr, ongerechtigheit, bedriegerye.
Souret, een Beeltenis, afbeelding.
Ssadâf Schelpen.
Ssadik, volmaekt, oprecht, waerachtig.
Ssagir; Doof.
Ssaman, Stroo, Voeder.
Ssatir, een regel.
Ssighir Een Os.
Ssogan Uyen.
Stmah, het Paradys.
Suha, Pompoenen, ook een aert van Kawourden.
Sula; Haver.
Suleh, Vrede, bevrediging.
Surunour, men sleept, of men trekt.
Su; Water.

T.

Taälim of *alim*, een Geleerde.
Tabe of *thawe*, een Fruit-pan.
Tai, een Hinde of Veulen.
Talak, euch, beede.
Tomám, Volmaekt, geheel.
Tarak, een Kam.

Tari, Milie.
Tart, weegt.
Tathlidur, het is zoet.
Tauscian, een Haes.
Tekje, een steunzel.
Telik; een gat.
Temir, Yzer.
Tesbih, gemeenlijk Pater-noster, een keten Coralen.
Tgiamour, Modder.
Tgialdum, ik heb getracht, of gearbeid.
Tgicarrurum, ik zal 't uit brengen, of uit dryven.
Tgiiplak, naekt, ongekleed.
Tgindani, gerechtig.
Tgindelâb, waerlijk, oprecht.
Tgindur, oprechtelijk.
Tginlik oprechtigheit.
Tginmedur, is 't recht?
Thabak; een Kom of Schotel.
Thabe een Zegel-ring.
Thabëet; Nature.
Thabib, Genees-meester.
Thagan, Yzere Treeft.
Thai, een Veulen van een Paerd.
Thalaber, verzoeken, begeeren.
Thalab, eisch, begeerte, verzoek.
Thali, geluk.
Thalkan of *dalkan*, zeker Spys der Tartaren.
Thamak het verhemelte van de mond.
Thambour, Rinkel-trom.
Thambourler, Rinkel-trommen.
Thäouk; een Henne.
Thapar, hy heeft aengebeden, of bid aen.
Thaparmesin, zult gy aen bidden?
Thaptum, ik heb aengebeden, Godsdienstige eere bewezen.
Thapturusmesin, zult gy hem doen aenbidden.
Tharakler; Kammen.
Thari, die weg werpt, verwerpt, verspilt:
Thartum, verworpen, veracht.
Thari of *dari*, een Zaed tusschen Geers en Linzen.
Thart, gewichte, de zwaerte.
Thart al, weegt en neemt.
Thàs; een Steen.
Thatar; Tartaer.
Thirnak; Nagel.
Thirnakler; Nagels.
Thojak of *Thajak*, klaeuwen van Paerd of Osse.
Thoparrum, ik bidde aen.

Thourna of *thorna*; een Reiger.
Thoprak; Hof-aerde.
Thurnakler; Nagels.
Tilkje of *Ulci*; een Vos.
Tiue; een Kameel.
Tojume; een Knoop van een Kleed.
Tukjeruk; speekzel.
Vervum, ik hebbe gegeven.
Vermedum, ik hebbe niet gegeven.
Verruzum, ik geve of zal geven.
Villajet, Landschap of Provincie.
Villajetler, Landschappen.
Uilursin, gy zult sterven.
Umer, levens tyd.
Utman, Brood.
Uyly sterft.

W.

War, gaet.
Wardur, het is daer.
Warmedur, is het daer?
Warmak gaen, komen, tegenwoordig zijn.
Wardum, ik heb daer geweest.
Warmadum, ik heb daer niet geweest.
Warrarmam, ik zoude daer niet gaen.
Warrallum of *waeräik*, laet ons gaen.
Warrurmesin, zult gy gaen, of daer komen?
Warrumis, wy zullen gaen, of komen.
Warrurum, ik zal gaen.
Warmassum, ik zal niet gaen.
Waroul; een Ton, Vat.

Bou dari dunja bir mussaphir Chandur
Juz jaragin Kilmajan o bir divandur.

Dat is:

Deze Waereld is een Herberg der Reizigers;
Hy is dwaes die zich van Reis-tuig niet voorziet.

Volgt eenig bericht op het Crims Tartarye, genomen uit den Franschen Land-beschryver *de la Croix.*

De Chans van dit Tartarye, dryven hun afkomen te hebben van *Gingis* of *Cingis Chan*, of schoon andere willen, dat zy van Turksche afkomst zijn. En alhoewel zy Schatbaer aen de *Poorte* zijn, zoo worden zy evenwel daer van als Koningen erkent, en met dien Tytd geëert, wanneer den Grooten Heer aen hen schryft. Zy doen Geld

slaen, tot een merk-teken van hunne Opper-hoofdigheit: en men bid God opentlijk voor hen, en voor hunne Zielen, in alle de Moskeen van hun Koninkryk.

Deze Volken woonden eertyds buiten de *Crim:* en hunne oude Steden waren *Dert Capiak, Cara Crim, Ertek Sekiuk, Azak, Hagiturhan,* en *Ezderhan* genaemt, die door *Timurlenk* verdelgt zijn, wanneer hy tegen *Tacatmis* oorloogden.

Wanneer Konink *Hagi Cherai*, geene meerder veiligheit In woon-steden, die langs de Riviere *Tanais* waren, vond, bragt hy zijnen Zetel na *Crim* over, en deed een Kasteel bouwen, en het zelve *Precope* noemen, waer na de Precopische Tarters genoemt zijn.

Dees Konink verkocht het gansche hangend Eiland, waer van hy Meester was, aen die geenen, die zich aldaer wilden met de woon ter neer zetten, en tot noch toe behouden zy den eigendom van het bekomen bezit, door hunne Voor-ouderen verworven en bekomen.

Men heeft op dit half Eiland van *Precope* vier Vestingen, als *Our, Ghiosleu, Rebat*, en *Yeut*; en vier Steden, als *Bacchesarai, Aknetsi, Chniciuk*, en *Karafu*, honderd en dertig kleine Dorpen, die buiten de Heerschappy van den Chan zijn. De Zee-havens zijn *Caffa, Baleuklava*, en *Gugeuslevi* die aen den Grooten Heer behooren.

Hagi Cherai had twaelf Zoonen, die, zijnde noch jong, ten tyde van zijn overlijden, een groote verwerring in het Ryk maekten; die door de zucht vermeerderd wierd, de welke veele van hun Namagen hadden, om, tot hen nadeel te Heerschen.

De Turksche Keizer *Mehemet*, of *Mahomet de Tweede*, kocht, om zijn voordeel, door de wanorde van deze Volken te zoeken, de Stad *Caffa* van de Genuezen, en zond zijnen Grooten Vizier, *Ghedik Ahmet Pacha*, met een sterk krygs-leger, om zich meester van het Land te maken.

Maer om deze krakeelen te doen ophouden, besloten zy met malkanderen, *Menchiulli Cherai* op den Troon te stellen.

Deze Prins, vermoedende, dat d'eere, die zijne Broeders hem aendeden, een strik was, die zy op zijn leven hadden gespannen, en toegelegt, begaf zich, en vertrok by *Menchius*, die in een Grieksche Stad was. Maer wanneer *Ghedik Pacha* die belegerd en ingenomen had, verzekerde hy zich van zijn perzoon, en zond hem gevangen na *Konstantinopolen*, aen den Grooten Heer.

Deze Keizer onthaelde *Menchiulli Cherai* heel wel; liefkoosde en eerde hem, en hield hem by zich. Wanneer ondertusschen de beroerten in de *Crim* geduurig aenhielden, en alle de Princen, Broeders van *Menchiulli,* gestorven waren, zonden de voornaemste des Ryks, eenen Gezant, aen Keizer *Mehemet de Tweede*, om hem, hun wettigen Vorst, weer om te eischen.

Menchiulli, zich willende by de goede gunste, en by de bescherming van den Ottomanschen Keizer behouden, verzocht van hem een Standaerd, en een *Toug*, dat is, eene Vaene, of Vaendel van een Paerden-staert, en gaf hem in Gyzeling of Borg, eenige van zijne naeste Magen, tot teken van zijne onderhoorigheit, en goed verstand, dat hy met hem wilde onderhouden. Maer deze onderhoorigheit is tot zoo verre gekomen, dat eindelijk de Chans van de *Crim*, heden volkomentlijk den Turkschen Keizer onderdanig zijn, en deze verbintenis of dit verbond, die in 't begin niet en was, als een zeker slag van erkentenis, is in een heerschende of heerschachtige magt veranderd; zulks de Ottomansche Keizer, den Chan, na zijn welgevallen, zet en afzet; latende by hen niet meer als twee van zijn naeste Magen; waer van d'een *Kalga Sultan* genaemt word, dat is, plaets-bekleeder van den Chan; end'ander *Nuredin Sultan.* De andere Broeders, als daer eenige zijn, hy een zom van vyf Pistoletten, des daegs tot hun onderhout geest, en voegt hen tot inkomste eenige Dorpen toe; behalven eenige kleine geschenken, die hy aen hen van tyd tot tyd laet uitreiken, wanneer op prachtige Feesttyden hulde en manschap doen.

Het Eiland *Rhodus* is tot een verblijfplaetze van de afgezette Chans geschikt, die aldaer, op onkoste van den Grooten Heer, gespyst en onderhouden worden; zonder wiens verlof zy uit die eerlijke gevangenis niet mogen gaen.

Wanneer den Grooten Heer oorlog wil aenvangen, doet hy den Chan verwittigen, die zich eertyds aldaer niet bevond, indien den Grooten Heer niet mede te Velde toog; maer hy zond zijne krygs-rotten, onder 't beleit van *Kalga Sultan*, of *Nuredin Sultan.* Maer heden, volgens *de la Croix*, trekt hy met den Grooten Vizier op.

Den Grooten Heer schreef, en zond op zijn tyd aen hem den *Klische Kaftan*, met een *Hat Cherif*, dat is, Keizerlijk bevel; beneffens een Zabel, ryk van Goud, en bezaeit met Edele Gesteenten, en een Kleed van kostelijk Pelt-werk, met vier duizend Goude Sekins, of Dukaten: waer van hy deelgenoot, twee andere Princen, en eenige van zijne voornaemste Bevelhebbers maekte, om hen in hunne uitrusting te hulpe te komen. Daer en boven geeft den Grooten Heer aen den Chan alle Jaren vyf duizend Piasters, en meer.

De grootste inkomste van deze Prins bestaet in het recht, dat hy Van al de Slaven trekt; waer voor de geenen, die hen gevangen genomen hebben, tien Ryksdaelders, hooft voor hooft, betalen.

De Ampten van den *Sultan Kalga*, en

die van den *Sultan Nuredin*, bestaen eigentlijk in het stuk van wapen of krygs-tuig: en de Chan heeft zijn Grooten Vizier, die alle zijne zaken gade slaet, en hem daer van rekening doet. Hy volgt den Chan in het Veld-leger.

De verblijf-plaets van den Chan, is meesttyds te *Bachasarai*, dat een groote onbemuurde Stad is; waer van de Huizen byna gebouwt zijn, als die van *Konstantinopolen*, maer noch veel slechten. Daer staet een oud Kasteel, gansch verdelgt.

De gewoonelijke Lijf-wacht van den Chan van dit Tartarye, bestaet niet uit zijne Onderdanen, maer uit Tarkusche Zoldaten, en beloopt omtrent ten getale van vier honderd mannen, die uit de krygsbezetting des Kasteels van *Precope* genomen worden. De reden nu, waerom geene Tarters het Kasteel bewaren, is, dewyl ze niet zoo bequaem zijn, om in besloote plaetzen, noch te voet te vechten.

De Chan eet gewoonelijk alleen, en by wyle met den *Moufti* van *Caffa:* en wanneer de *Poorte* aen hem een perzoon van Aenzien zend, dien doet hy aen zijnen Tafel over hem zitten.

De *Kalga* noch *Nuredin Sultan*, eeten nooit by hem aen Tafel: desgelijks zijne Zusters niet.

Hy huuwelijkt haer gewoonelijk aen eenige *Sanggaks Beigs*, Gezag- en Bevel-hebbers in zijne Heerschappye uit, die van Koninklijken Bloede zijn gesprooten: waer van de Heerschappyen Erffelijk zijn. En al hoewel de Chan daer toe geene andere als wettelijke Erfgenamen mag noemen, zoo verzoeken zy nochtans zijne bewilliging daer over. Zoodanige Heerschappyen zijn veel op het half Eiland van de *Crim.*

De plaetze, daer de Chan gehoor verleent, is niet zeer prachtig uitgestreken. Het is een Kamer, behangen met kleden, van Zyde of van Brokaed, of met Peraiaensche Tapyten; in de welke een Voettapyt is gelegt.

Zijn Troon, dien zy *Kiornes* noemen, is als een Preek-stoel, bedekt van kostelijke stoffe: met twee kussens, die, zijnde gesteld ter wederzyde, een hoek maken, daer de Chan of Konink zit.

Wanneer de *Kalga* of de *Nuredin Sultan* by hem ter gehoor komen, hoewel die zeer dikwils zijne Broeders zijn, zoo smyten zy hunne bonte mutzen op de Aerde; want zy dragen geen Tulbanden, en treden achterwaerts, na zijn kleed gekust te hebben; en blijven over eind staen, zoo lang het den Konink belieft, die hen een kussen doet brengen, en een dek-kleed, wanneer hy Wil, dat zy zullen gaen zitten.

Deze Tarters zijn boven maten plomp, en beestachtig; maer zijn zeer aen de bevelen van hun Konink onderworpen.

Niet alleenlijk gehoorzamen hem de gene die op het half Eiland woonen, maer ook eenige der Nagaische Tarters, die met hunne omzwervende Hutten, langs de Riviere *Tanais* hun verblijf hebben. Zy zijn omtrent vier duizend Huisgezinnen sterk.

Zy hebben Huizen van wit hout, staende op vier raderen, die door Ossen voortgetrokken worden, werwaerts het hen gelieft.

Deze Nagaische Tarters verzellen den Chan in den oorlog, en worden door hunne byzondere Hopluiden geboden. Zy geven aen hem evenwel deel van hunne roof, als zijne Onderzaten, die in de *Crim* zelve woonen; en betalen aen hem het recht van *Sougas*, dat is, het recht van de Slaven die zy gevangen krygen.

Indien zy eenig misnoegen van den Chan ontfangen, of tegen hem opstaen, zoo vertrekken zy met hunne wooningen op de Landen van hunne Tzaersche Majesteiten.

Na dat zy vrede hebben gemaekt, of hun verdrag gesloten, komen zy weder op hun oude woonsteden.

De *Sultans Kalga*, en *Nuredin*, verblijven steeds niet ten Hove van den Chan maer hebben hunne byzondere verblijfplaetzen, vier of vyf uuren van den weg der Stad *Bacchasarai* afgelegen; d'een te *Akmetsit*, en d'ander in een Dorp.

Zy hebben hunne byzondere krygs-benden, elk van tien of twaelf duizend mannen.

Hebben ook hunne Viziers, Schat-meesters, en Rechters, die over hunne Benden het recht van leven of dood, zonder den Chan daer in behoeven tekennen, uitspreken.

Wanneer de Tarters ten oorlog trekken, dan zeit de Chan de vergader-plaetze aen. De *Sultans* begeven zich derwaerts met hunne Benden; als ook de *Mirzay*, of *Murfaes*, en byzondere Hopluiden' die de Benden van den Chan geleiden, welke alleen met zijne Lijf-wacht komt. In het treden uit *Perecop*, rechten zy hun Veld-leger op. Midlerwyle hun Leger in de rang voorttrekt, dan zwerven zy hier, en daer op hunne Paerden omher; en begeven zich by wylenvier of vyf dagen reizen s van daer, om te rooven, en Slaven te maken.

De Ruitery is bovenmaten vlug en licht, leit in korren tyd veel wegs af. De Ruiters voeren geene andere wapenen, als Zabel, Boog en Pyl. Ieder Ruiter hout veel

Paerden: en wanneer een Paerd niet kan volgen, of geenen dienst meer doen, dan dooden zy het, en eeten het vleesch. Zy houden ook veele Paerden, om de Melk daer van te nuttigen.

Zy vechten zonder order; en by aldien zy den vyand in den derden aenval niet ter neer vellen, dan nemen zy de wyk. Wanneer zy te rug gedreven, en gedwongen worden den voet te slaken, dan schieten zy de Pylen van achteren over de schouwderen in het vluchten. En by aldien zy van te naby vervolgt worden, dan werpen - zy al het geen hen belemmert, weg; ja zelfs de Zadels der Paerden, om met meerder vlugheit te ryden.

Zekere naby gelegene Cirkassche *Beigs*, of Vorsten, zenden, tot erkentenis van hun goed verstand, van tyd tot tyd, zoo wel aen de Chan als aen de *Sultans* in de *Crim*, Vrouwen tot een geschenk, en ook krygs-benden, wanneer hy die, tot vergrooting van zijn krygs-leger, van nooden heeft.

De Chan zend, om van zijne zyde zijn groot betrouwen op deze *Beigs* te toonen, zomtyds een van zijnen Zoonen, ter opvoeding by hen, welke dan aen deze *Beigs* den naem van gewaende Vaders geeft, en vergeld hunne diensten met eenig aenzienlijk Ampt, wanneer op den Troon gekomen zy.

Men houd, dat de Chans van de *Crim* wettige Erfgenamen van het Turksche Ryk zijn, by mangel van Ottomannischen stam.

Hierom handelen den Grooten Heer en de Chan, wanneer zy malkanderen ontmoeten, zich als Broeders, en byna gelijkelijk. En dewyl deze byeenkomste niet geschied, als in het Veld-leger, zoo zend den Grooten Heer zeer verre buiten zijne Tenten voor dezen Prins eene of twee *Bassaes*, met hunne Benden, die hem verzelschappen tot aen de Tente van hem Grooten Heer; alwaer hy den Grooten Vizier in het voor-hooft van al de andere vind, die den Chan in het neerstygen van den Paerde onder d'armen neemt, en geleid hem tot dicht by den Troon van den Keizer, die zich opheft of opstaet, en drie treden voort gaet, om de groetenis van den Chan te ontfangen; maer ten aenzien van zijne achtbaerheit en gezag, vermag den Chan zich niet zonder toelating ter neder te zetten, of voor dat den Keizer tot hem zeit: *Broeder gaet zitten.* De Chan den Zetel een weinig te rug trekkende, om niet al te na by den Keizer te zijn, gehoorzaemt het bevel des Keizers: daer na brengt men hem een Goud-lakens kleed; en de Vizier hangt hem een Zabel, ryk van Goud, en bezaeit met Edele Gesteenten, op zy; als ook een Pyl-koker.

In het uitgaen veranderd de Chan van Paerden, en klimt op een van 's Keizers Paerden, dat kostelijk uitgestreken, en hem door den Keizer vereerd word. Dus verre *de la Croix.*

Volgt een ander verhael van de Crimsche Tartaren, zoo ik uit de mond van een Duitsch Heer, die lange in *Rusland* den kryg had gevolgt, en des Crimschen Lands kundig was, in *Moskou* hebbe aengetekent.

Deze Tartaren (zegt hy) woonen in 't Land, by de ouden genaemt *Taurica Chersonesus*, of het Taurische Schier-eiland: en door dien in 't zelve is een oude-Stad, *Crim*, of *Crimea* genaemt, heeft het gansche Land daer van de naem gekregen, en de Tartaren die daer woonen, worden des wegen de Crimsche Tartaren genaemt. Zy worden ook genaemt de Perecopsche Tarters, van de doorgravinge die daer is, op den *Isthmus*, of den engen ingang van dit Schiereiland *Perecop*, zijnde dat een Slavoonsch woord, betekenende een door-gravinge. Het is een gesterkte gracht, die

zy gemaekt hebben tegen den inval van hare vyanden byzonderlijk de Kalmakken, die geduurig vyandschap tegen de Grimmen oeffenen.

Taurica, of *Crim,* heeft veel vruchtbare Velden, waer alle aert van Koorn wast, als ook den Wyn-stok, en andere gewaszen. De Christenen en Jooden bouwen daer het Land: en doen dit mede de Tartaren door hare Slaven. Hare Paerden en Horden van Vee, maken hare rykdommen; als ook de buiten van Menschen, die ze in hare Veld-tochten maken. Deze verkoopen zy aen de Christene Koop-luiden, en Jooden van *Caffa.*

Als zy met zulke Koopman-schappen verzien zijn, neemt den Chan daer van Mannen en Vrouwen die hy wil, en worden d'andere weg gevoerd door de Koopluiden, na *Konstantinopolen, Synope, Trebisonda*, en andere Oostersche plaetzen: en noch verder, de schoone Poolsche Jonkvrouwen, na *Persien, Indiën*, en andere verre gewesten, tot wellust van de Grootten, waer ze zeer geacht worden: voor deze Slaven krygen zy, in mangeling van de Christenen en Jooden, Geld, Beesten, Turksche Paerden, Wapenen, Stoffen, enz.

Zommige dezer Crimsche Volken hebben Steden, waer ze woonen, en ook Schoolen van Konsten en Wetenschappen: andere hebben lust in 't leiden van een Vagebonds leven, in Tenten en Wagens om-

zwervende, zich weinig begevende tot de Landbouw, maer zijn meest genegen tot de Jacht, Visschery, en Roovery.

De Stad *Crim* toont, dat ze wel eer zoo groot in den omgang is geweest als *Keulen*.

Backsarai, of *Bacchasarai*, is de gewoonlijke zit plaets van den Chan.

De Stad *Caffa* is onder de Turken, en wierd eertyds genaemt *Theodosia*, van den Keizer *Theodosius*; en is voor twee honderd Jaren een Volk-planting van die van *Genua* geweest.

Dit Schier-eiland hebben de Tartaren eerst beginnen te bezitten, omtrent vier honderd en zestig Jaren geleden, als, inde Jaren twaelf honderd twintig, twaelf honderd dertig, en twaelf honderd veertig; wanneer zy de Poloutzen ('t geen toenmaels een Volk was, omtrent, en in dat Schier-eiland woonachtig) hebben verdreven, en op zoodanige wyze uitgeroeit, dat niet meer dan de name daer van overig is.

Caffa is altyd noch gebleven onder de magt van de Genuezen, tot dat de Turken *Konstantinopolen* veroverden, en zoo is het tot heden onder den Turk.

Het Schier-eiland *Taurica*, of *Crim*, heeft de lengte van vyftig mylen, en is breet, dertig in veele plaetzen, in andere weiniger. Den *Isthmus*, of enge Hals, heeft een halve myl.

Cosloof is in bezit van den Chan, gelegen aen de Zwarte Zee. De plaetzen die den Turk daer in heeft, zijn *Baluclava, Ingermeen*, en *Mancap.* De voornaemste Stad op dit Schier-eiland, is *Caffa*, alwaer eertyds een groote Handel was, doch nu vervallen, 't Meeste deel van de Inwoonders zijn Christenen, Grieken, Italianen, een overblijfzel van de geslachten der Ge nuezers, Armeniers, Jooden, Turken, en Tartaren. Daer zijn acht en veertig Kerken, Grieksche, Armenische, Latynsche of Roomsche.

Hare Veld-tochten gaen alle te Paerd, zonder eenig Voet-volk, en dat met zulken gezwindheit, dat ze eens quamen met een Leger van tachentig duizend mannen uit deze gewesten, tot *Canatoop*, meer als honderd vystig myl weegs, in elf dagen (als boven reets is gezegt.) Zy nemen kleine moeite om voorraed van Spys mede te voeren, waer toe hun de Paerden dienen. De Paerden, die noch te jong zijn om te vechten, en ook wel de geene, die op de reize gestorven zijn, worden geslacht; en als ze gelegentheit hebben, om 't vleesch te konnen kooken, of braden, nemen zy die waer; doch behelpen haer ook wel met een slechtere toebereiding van 't vleesch: want opzittende, legt een iegeijk een stuk op des Paerds rugge, onder zijn Zadel; dat dan op haer wys kookt, en murw word; en zoo strekt hun het zweet der Paerden voor een zauze tot haer vleesch: en honger onder weegs aenkopiende, hebben zy haer gerecht gereed. Geen Rivier is zoo snel, die haer veel in haren togt zal ophouden: de klederen op het Paerd gebonden, en de Man aen den staert vast houdende, gaet de water-togt by hen braef voort: een Man neemt wel twee Paerden tot zijn dienst, die met de Toom aen malkanderen gekoppelt zijn.

Zy weten ook Worsten te maken van Paerde-vleesch, die hare lekkernyen zijn: een Paerd geslacht hebbende, nemen zy een darm, en die met een losse hand gespoelt hebbende, vullen zy ze vol met gros gehakt vleesch, dat zonder zout gedroogt word. Men kan denken, dat deze Worsten wel een vuile en garstige reuk over zich hebben; doch dat is by hun al zoo heerlijk, als de reuk van een witte Lelye en Roos.

Hare Wapenen zijn Zabel, Boog, en Pyl, twintig, min of meer, in 't getal. Zy maken zelfs hare Bogen van paerds-zenuwen; de kooker van het paerde-vel: hare zweepen zijn zoo konstig gevlochten, dat het by anderen on-nadoenlijk is.

In bare togten hebben zy een vuurslag by zich, om vuur te maken, en een Zonnen-quadrant, die haren weg-wyzer is in de Steep, dat is, in de woeste ongebaende Velden, waer een Zee van hoog gewassen Gras is, zonder geboomte. Hare Paerden worden genaemt *Bachmatten*, zy hebben magere en lange staerten; doch zijn gezwind en sterk, en zullen een streek van een dag doen, bykans, zonder ophouden: als in de Winter de Aerde met Sneeuw bedekt is, en zy op de reize zijn, leven zy van 't geen onder de Sneeuw is, of van takken en spruiten van Boomen.

De Crimsche Tarters zijn bykans van gezicht als de Kalmakken: hebben platte breede gezichten, geelachtige verwe, korte halzen kleine ooge, onderzet en sterk van lichaem, gemeenlijk zwarte gekrulde haairen, weinig baerds; en zulke, die men lichtelijk van de Christenen onderkennen kan.

Zy worden van jongs op tot allen arbeid verhart. De Moeders baden hare Kinders bykans alle dagen in 't water, waer in zout gesmolten is, om haer lichaem sterk en ondoorboorlijk tegen de Lucht te maken. Van hare jonkheit af, worden zy in't Boog-fchieten geoeffent.

Hare klederen zijn Schaeps-vellen: de

voornaemste hebben klederen van veel-verwige Stoffen en Lakenen. Hebben Lywaet van Kattoen.

Hare Tale is in de grond de zelve met de Turken; doch met zoo grooten onderscheid, als daer is tusschen de Hoog- en Nederduitsche Tale; zoo dat ze malkanderen verstaen konnen; zoo als aen de Naem en Woorden-lijst boven gebragt, kan worden gezien.

Zy zijn Mahometanen van Godsdienst,en hebben de Besnydenis. Wyn drinkenze zelden of niet: het gemeene Volk Water: de voorname Merrye-melk, en Brandewyn. Eeten Schapen-vleesch, Geiten-vleesch, en Gevogelte; maer houden 't Paerde-vleesch voor het beste voedzel, om den Mensche kracht en sterkte te geven. Zwynen-vleesch eeten zy niet. Zy zijn in drank zober en nuchteren. Zy hebben een vasten omtrent Paesschen, van den eenen nieuwen Maen tot den anderen: vasten den ganschen dag, maer de Zonne onder zijnde, eeten zy als Varkens; ja staen ter midder-nacht op, om haren buik den ballast te geven, tegen den volgenden dag. Bidden haren God viermael des daegs: als ze hare oogen des morgens op doen, zeggen zy, help God; en zoo ook, als zy haer gewasschen hebben. Op de reize gaende, eer ze te Paerde stygen, slaenze met de hand op de Zadel, en zeggen, God geve geluk: t' huis gekomen, en aftredende, slaenze weder met de hand op de Zadel, en zeggen, dank hebbe God.

Hoewel zy de grootste Roovers van de Waeteld zijn, tegen de Christenen, want zy houden ze voor asschouwelijk, en meenen, dat zy God daer mede dienst doen; zoo zijn ze doch rechtvaerdig onder malkanderen: dronkenschap, doodslag, dievery, en overipel, word by hen gestraft. Zy en dragen te huis zijnde, geen wapenen: en 't geen aenmerkelijk is, zy zijn vasthoudende van haer woord.

Haer Heer is de Chan: heeft magt om een Navolger aen te wyzen, 't zy Zoem of Broeder, die echter van de *Poorte* moet be vestigt worden. De Edelen zijn *Mursaes* geheten. Zy können op de been brengen, als ze alle hare Zoonen te zamen brengen, wel twee honderd dirizend Mannen, alle te Paerd. Hare grootste en magtigste vyanden zijn de Moskoviten. Vechten met hoopen van drie of vier duizend vechters. Hare Pylen konnen toereiken tot honderd treden.

Hare gevangenen verkoopen ze meest; doch eenige houden zy, om haer Schapen en Horden te hoeden, en om de Aerde te kpwen: zy onthalen die als haer zeiven.

Hare krygs-order is zonder rang: met groote hoopen by malkanderen rydende, doen ze hare aenvallen; en alsze met grof en hand-geschut begroet worden, stuiven ze als een zwerm, weder tot een andere kant. Maer zomtyds schynt het, als of zy vertrekken wilden, en scheiden zoo geveinsdelijk van den anderen, gaende verscheiden wegen; doch als ze een weg van eenige mylen rondsom gedaen hebben, de vyanden meen ende, dat zy vertrokken zijn, komen zy weder ter plaetze die zy gezamentlijk besteld hadden, en vallen alzoo met haer gansche magt den vyand op den hals.

Haer voornaemste buit is Menschen, byzonderlijk jong volk, die zy tederlijk bewaren, om geld daer van te maken. Slaen niet gaerne hare vyanden dood, zoo zy 't ontgaen konnen, maer nemen die liever, om voorgaende reden, gevangen. Daerom zy ook strikken mede voeren, die ze behendelijk den Ruiter om den hals smyten, en trekken hem zoo van 't Paerd af. Indien de Ruiter zoo gaeuw niet en is, met zijn Pistool, om den Vogel-vanger neer te schieten, en zich zoo te redden, moet hy mede wandelen. Een van hare krygs-treken is, den vyand in te lokken, en hem dan te omcingelen en te verslaen. Dus verre gernelte verhael.

De uiterste sterkte van hunne Tzaersche Majesteiten, tegen de Crimsche Tartaren, voor weinige Jaren opgebouwt, is genaemt *Samarra*, deze plaets word meer en meer[+] versterkt. De Zoldaten vinden aldaer een piek diep onder d'Aerde, beenen van Menschen, die wel eens zoo groot en zwaer zijn, als van andere Luiden, en de hoofden, na gelang, plat van voor-hooft, gelijk als of ze geene neuzen gehad hadden, of dat die zelve aen haer aengezicht ingebogen geweest waren. Men oordeeld, dat in die gewesten, voor oude tyden, sterke Menschen als Reuzen gewoont hebben, die tegens hare Nabuuren oorlog voerden, en aldaer begraven zijn. Want rondsom, en omtrent die plaetzen vind men op het gebergte en de hoogrens, groote Beelden, van gemeene steen gemaekt, verbeeldende sterke, en aenzienelijkeperzonen, als Reuzen, hebbende Zwaerden in haer handen; doch niet na de konst gemaekt.

[+]De Rivier en het kasteel Samara of Samarra, schynen haren oorspronk van Sarmantia te hebben, zoo als de Landstreken in oude tyden, aldaer benaemt wierden

Den Predikant *Franke*, in zijn leven vermaerd God-geleerde, die lange Jaren den Hervormden Predik-dienst tot *Smirna* had waergenomen, heeft my verhaelt, hoe hy aldaer van *Tunis* overgebragt, verscheidene groote Menschen beenen, als Schinkels, Schouwerbladen, Rug-graden, en Bekkeneels heeft gezien, Welke in *Afrika* van onder de Aerde opgegraven zijn geweest, zoo als my zekeren *J. Reisselman*, die lange als Slaef tot *Tunis* heeft gewoont,

insgelijks heeft gezegt, dat hy zeer groote Menschen geraemte, uit de Aerde daer omtrent opgedolven, heeft gezien, dies dat men niet en heeft te twyfelen, of in die gewesten hebben zich zeer groote Menschen, in oude tyden opgehouden.

De Turk zond in den Jare zeventien honderd en drie, een Kapitein Pascia met het grootste gedeelte van zijn Zee-magt na de Zwarte Zee, om, terwyl het krygs-volk te Lande, onder 't gezag van den Bevel-hebber tot *Trapezunte*, in *Georgia* stond in te breken, om die Volkeren van de Water-kant, te gelijk aen te tasten, en tot gehoorzaemheit te brengen; en ten anderen, om een Kasteel te bouwen in de mond van de *Palus Meotis*, tusschen *Rees* en *Thaman*, en daer mede de Zwarte Zee, voor een gevreesde inval van de Moskoviters, te bevryden.

Het Crimsche Tartarye is in het Jaer zestien honderd negen en tachentig, door een magtig krygs-leger van hunne Tzaersche Majesteiten, meer als driemael honderd duizend man sterk, krachtdadig bestookt geworden, onder het gelei van den Bevel-hebber *Galitzen*, wezende zijn Leger verdeeld, en dagelijks gelegerd, als in de nevens gaende afbeeldinge kan worden beoogt.

Volgt een korte schryving *Van het* Meotische Palus, *Moeras of Meir, in de Nabuurschap van de* Crim *gelegen, zoo door my tot* Konstantinopolen, *uit de mond van Turksche Zee-luiden, is doen aentekenen.*

DE Turken en Crimsche Tarters benoemen de engte, by de plaets *Comous* genaemt, daer de *Volga* dicht aen den *Don* of *Tanais* stoot, met de naem van *Perecolares.*

In het Meotische Meir, of de Vuile Zee, dryft Kroos en onnut gewas, 't geen het water onrein maekt: men vind daer Karper-visch in overvloed, ook Som, lang acht of tien voet, en Brazem, behalven zeker Visch, genaemt *Swinia* of *Varken*, lang zes voet, hebbende de bek en 't hooft als een Varkens-snuit, met twee lange tanden. In de *Volga* stroom valt de Visch *Beloega*, en *Severoega*, die Sterletten niet ongelijk is, met kleine doorentjes of takjes op de rug.

Het water in het Meotische Poel, is drabbig op de minste storm die ‘er waeïd.

Het *Palus Meotis*, of Meotische Meir, noemen de Turken hedendaegs *Azuck*, of *Azack, Degnisi:* word gemaekt door vyf verscheide Rivieren. De hooft-watering, of grootste aenvoeringe der zei ver wateren, herkomt van den *Tanais*, genaemt by de gemeene Turken *Tensui,* of Lichaems-water, om dat zy het lichaem van dezen veranderlijken ondiepen *Palus*, met zijne geduurige sterke asspoelinge, maekt.

De engte, waer door men uit de Zwarte Zee in de zelve als een straet kan in zeilen, strekt zich Noord-noord-west, en Zuid-zuid-oost aen. Daer in zeilende, heeft men een Stad met een Vastigheit, aen de Oostzyde of rechter hand leggende, genaemt, by de Tarters, Turken, en by de Levantynsche Volken, *Taman:* leggende voor de zelve een groote droogte, met eenige kleine Eilanden. Is een, en een vierendeel myl wyt. Doorgaens aen de mond, ter linker hand of Westzyde van de zelve straet, genaemt *Azak Bogasi*, legt een andere Stad, genaemt *Kiertse*, of *Jertse*, aen een Inham, voor de Galeyen zeer bequaem.

Aen de Westzyde, ten einde van deze *Palus* of dit Meir, is een droogte, ondieper als de andere, byna besloten tusschen twee Land-hoeken, welke de Turken of Tarters

noemen *Casan Dibi*, dat zoo veel te zeggen is, als de grond van een Ketel; om dat de zelve by haer voor een Gods-wonder word gehouden; of *Mare Morta,* dat is, *Dood-water* te zeggen, voor vast geloovende, dat alle kleine vaertuigen, daer in komende, door quaed weder, aenstonds van een wellend water zouden worden ingezwolgen, 't geen haer de zelve, met geen minder vreeze als schrikke, doet schouwen.

Op de Noordzyde van deze *Palus*, zijn drie Rivieren, waer van de grootste of middelste genaemt is *Mouis*, die boven zich heeft een Kasteel, *Mejous* genaemt: de andere zijn van weinig achtinge.

De zelve *Palus* strekt zich op het langste ten Oosten, alwaer de mond van de Rivier *Tanais* verscheide Eilanden maekt; aen welkers begin legt de voornaemste Stad van die streeke, *Auzaq*, of *Azak* geheeten.

Boven de zelve zijn twee Kasteelen,[+] nieuw gemaekt, genaemt *Serdistan* om de zelve, door wederzydsche ketingsop wrakken leggende, over den *Tanais*, te besluiten; waer door de uitvallen van de Kozakken, met hare schuiten, verhinderd worden.

[+]Dit is geschreven, eer dat Azak onderhunne Tzaersche Majesteiten magt was.

Noch is boven op dezelve Rivier een groot Eiland, rondsom bewatert; alwaer een Stad op staet, genaemt *Querman*, of *Quovan.*

Aen de Zuidzyde van dezen *Palus*, maer een Rivier, gemeenlijk genaemt *Abasa Irmaghi*, of *Fiumara Abasa:* heeft zijne uitwateringe, niet verre van 't begin van de binnen-

nenste mond van destraet; alwaer dicht aen j een plaetze legt, genaemt *Tomoreo.* Aen de Noord-oost zyde der zelver Rivier, is een Inham, daer niet verre Landwaert in, leit een staende water, genaemt *Corazu*, of *Mare Negra*, dat is, Zwarte Zee, het welke van zijn zeiven aen geene deelen uitwateringe heeft.

Ten Noord-westen der zelver, loopt de hoeke Lands zeer lang toe, genaemt *Nadol*, of *Natolia.* Deze Kust is over al zeer ondiep en vuil, voornaem als men dichte by het Land komt.

Deze voornoemde hoek, heeft eenige Eilanden, die byna het middel-punt van den *Palus* vertoonen, die alle zeer ondiep, en grondig zijn.

De *Palus* en kan van geen groote Schepen, of Turksche Zaiken, om de ondiepten, bevaren worden: alleen van mindere vracht en riem - gewapende Schepen; als Galeyen, en kleine Cimbaren. De Haven, daer de zelve ten Anker komen, voor *Azak*, is wel een halve myl verre van de Stad.

Dit *Palus Meotis*, word by de Turken bevaren op deze navolgende wys.

De Galeyen in 't Voor-jaer van de mond der Zwarte Zee, of den *Bophorus*, haer na den *Palus* begevende, stellen haer streek recht op *Kierp*, dat een Dorp en Haven is, en dit onder 't Land langs, is honderd Italiaensche mylen verre.

Van daer weder langs de Wal, na *Revel*, zijnde honderd mylen, alwaer een oud en vervallen Kasteel leit.

Van hier tot *Maystra*, honderd mylen, zijnde een oude verwoeste Stad en Kasteel.

Van daer verders tot *Sinap*, of *Sinoop*, een Koopryke en groote Stad, bequaem om groote Schepen te bouwen.

Van waer de Galeyen hare streek om de Noord stekende, over zetten na *Kiefé*, of *Caffa*, zijnde drie honderd mylen van malkander gelegen. Het is een groote Stad, in *Crims* Tartarye gelegen, met een aenzienelijke vastigheit; en word van Tartaren, Christenen, en Jooden bewoont, onder het opzicht van een *Pascia*, door den Grooten Heer van *Konstantinopolen* gestelt.

Van hier vertrekt men na de mond, die in het *Palis Meotis* ingang neemt, gemeenlijk genaemt, *Kiertz, Ingh Bogazi*, of de mond van *Kiertz*, tachentig mylen wyder.

Van daer vervolgens, zeilt men voor wind in twee uuren tot voor *Kiertz.*

Tegen over *Kiertz*, het welke op de Tartarische Kust legt, leit de vastigheit, genaemt *Taman:* het is tusschen beide vyftien mylen wyt; en is de Kust van *Taman* zeer vuil, droog, en onbequaem om de zelve in 't opzeilen te gebruiken.

De mond van dezen straet, binnewaerts, of na den *Palus* toe, is drie mylen wyt: wel te verstaen Italiaensche.

Op de Westelijkste hoek, binnewaerts, staet een Klooster, eertyds ter gedachtenisse van *St. Nicolaes* gebouwt, doch nu verwoest en verlaten; alwaer de naem aen dezen hoek noch bewaert heeft de Kaep van *St. Nicola.*

Hier van daen steekt men weder Noordelijk over den *Palus*, tot op *Bil Zaray*, een verwoeste plaetze en Haven, tweehonderd mylen ver.

Van hier vaert men na de mond van *Mijous*, een Rivier, en legt achtien mylen op de zelve de verwoeste vastigheit, *Mijous* genaemt.

Van daer gaet men al langs de Wal, tot op den hoek van *Tahan*, alwaer een Rivier uitwatert, genaemt *Tantek*. Hier moeten de Galeyen, als andere vaertuigen, Ankeren op anderhalf vadem water, zeer zoet; en is dit vyftien mylen van de Stad *Azak*, die op de Zuidkant van de Rivier, aen het vaste Land der Cirkassen is gelegen, en niet op een Eiland, als zommige dat zelve believen te doen printen. De Koopman-schappen

uit de Galeyen, als andere dingen, worden met het heen en weder vaeren van de Boot verricht, die dicht aen den *Tanais*, of *Don*, op zommige plaetzen over de droogte moet getrokken worden. De Zuidzyde, of den Zuidelijken mond der zeiver, word eigentlijk genaemt *Don*; de Noorder *Deneez;* dan de mindere uitwateringe van de zelve hebben geene eigene namen.

In de Noordelijke mond, of *Doneez*, leit een Eiland, waer op een sterke Stad staet, genaemt *Loetin*, of op Tartarisch *Setissalan.* Deze Stad is de Hooft-stad van alle andere in dit gewest, en word bestiert onder het opzicht van een Tursch *Pascia:* ook overtreft die plaets alle andere, in Koop-handel.

Van *Azak* te rugge keerende van de Zuid-mond van den *Tanais*, na het Westen van *Azak*, is een Rivier, genaemt *Cabarlik*, die uit de verwoeste Velden van de Cirkezen of Cirkassen afvloeit, wezende dit tien mylen verre.

Van daer vyftig mylen bewesten, is een andere Rivier, genaemt *Bey Souw.*

Van daer Westelijker, zeventig mylen, leit de Rivier, genaemt *Jeja*, die mede, gelijk de twee voornoemde, zijn afvloeijinge heeft uit het Cirkaffen Land.

Van hier noch wat lager, vyftig mylen, ziet men den Berg *Trighmelia*, die men zeer verre zien kan, alzoo het Land van den *Palus* voornoemt, alle zeer slecht en effen is.

Van hier honderd mylen Westelijker, is

de Rivier, genaemt *Ciorna Pretoca* of *Abaza Irmaghi.*

Van hier tot *Temruck*, is veertig mylen, leggende aen de mond van een Rivier, genaemt *Coelan:* en is deze plaets, onaenge-zien een vastigheit, zeer dikwils het stropen der Kozakken, eenige Jaren herwaerts, onderworpen geweest: met welke roof deze Kozakken veelmael op de Rivier de *Abazaas* gaen wachten; alwaer dan de gevangene Menschen en Vee zomtyds worden gelost, eer men hun vervoert.

Van hier heeft men weinig tyd noodig, om weder in de straet, tegen over *St. Nicola*, te komen.

Van *St. Nicola*, Noord-westelijk aen, zestig mylen, heeft men de Rivier *Carasof*, komende uit Tartarye.

Van hierna na *Horbatek*, daer een vastigheit der Tarters is, om de onverwachte in vallen der Roovers te beletten, is tien mylen.

Vervolgens twintig myl wyder is de Rivier, genaemt *Touca*; van waer begint het boven aengeroerde vuile Meir, of *Casan Dibi,* daer de Turken zoo veel van verhalen; waer in een Eiland is leggende, genaemt *Kuïna.* Op de Noord-hoek, of Kaep, is een droogte, van waer om de Oost, de Rivier, genaemt *Borda*, komt af loopen, byna krings gewys; welke een arm is uit de *Niper*, die byna't geheele Land van *Crim* bewatert.

Van *Borda* tot *Bil Zaray*, is tachentig mylen. En dus verre van de vaert op het *Palus Meotis*, of *Meotus*, volgens bericht der Turken, die het zelve kundig zijn.

Donco is een Stedeken, niet wyt van den oorspronk des Vliets de *Don*, of *Tanais*, gelegen in de Nabuurschap van de *Crim.* Aen deze plaets worden de goederen geladen, die na *Konstantinopolen, Caffa,* en andere plaetzen in de Zwarte Zee, gevoerd staen te worden, en zulks in de Herfft, om dat als dan te meerder water in de Rivier is, en zy te beter de vaertuigen dragen kan; want van hier begint zy eerst vaerbaer te worden.

De Rivier de *Don*, of *Tanais*, is zeer Vischryk: zijn Oever boven maten vrucht-baer, van lieffelijke Kruiden, Vruchten, en wortels; en het Wild is daer ter wederyden in grooten overvloed.

Glubokaja is een Stedeken, niet wyd van *Asof:* welk woord zoo veel betekent als diep.'

Kupat, of *Cupa*, is een Rivier, die in het *Meotis* Moeras nitstort, in de Nabuurschap van de *Crim.* Omtrent deze Rivier zijn veel Moerasschen. Aen des zelfs oorspronk zijn Volkeren, *Aphgasi* genaemt: en niet wyt van daer een gebergte, 't geen de Volkeren *Ciki* bewoonen; welke noch onder Turk, noch Tartar staen, maer in 't gebergte' zich besluiten, en beschutten. Zy zijn Christenen, en gebruiken een Tael na de Slavonische hellende. Varen op het Zwarte Meir ter roof

Sidonamiska is een plaets aen de Zwarte Zee' in het Crimsche Tartarye, daer veel Zout valt.

Als men uit *Moskou* na *Asof*, ontmoet men aen de Rivier de *Don* een Steed je, genaemt *Costianets*, dat is, gebeente plaets gezegt, daer men onder de aerde verscheide geraemtens van Oliphanten vind, waer van de plaets de naem draegt; wordende al van ouds ter plaetze verhaelt, dat *Alexander Magnus*, aldaer is geweest, en dat deze Oliphanten van zijn Leger zoude zijn gestorven, of gedood.

Niet verre van *Asof*, Crimwaerts, heeft hunne Tzaersche Majesteiten op zekere plaets, genaemt *Taganrock*, een schoone Zee-haven gemaekt: men heeft daer veele Kisten met gevulde steen aen een geklonken, met yzere bouts, doen zinken, en aldaer de grondslag der Zee-hoofden opgelegt: het Scheeps Voorraet-huis is te Lande,

heerlijk en ruim, eener verdieping op gebouwt: Schepen, Galjooten, en Galeyen, leggen zeer geschikt aldaer in rang by malkander, binnen het in Zee gemaekte muur-werk. Hunne Tzaersche Majesteiten bezitten, ter rechter, en ter slinker zyde van *Asof*, (zoo men zegt) zoo veel Lands aldaer, als een runnent Paerd in een etmael af loopen kan.

Men vaert van *Asof* tot aen *Taganrock*, in de tyd van vier en twintig uuren.

Taganrock legt tegen de Zee aen; aldaer woonden eertyds geen Menschen, doch, nu zijn'er eenige Huis-gezinnen door hunne Tzaersche Majesteiten last, geplant; en daer word een Haven, door zeker Italiaensch Meester gemaekt.

Asow, Asof, Asoof, of *Assaque*, in de Nabuurschap van de *Crim*, is de laeste Stad, aen die zyde van *Europa*; heeft onlangs behoort onderden Turk, doch is zedert van de Moskoviten verovert; gelijk in een Brief aen my, uit het Veld-leger van omtrent die plaets geschreven, mag blijken als volgt:

Wel Edele Gestrenge Heer;

Hunne Tzaersche Majesteiten hebben niet alleen *Asof* ingenomen, maer ook de aengrenzende Landschappen onderdanig gemaekt, als het Landschap *Luttick*, twee mylen van *Asof* gelegen, ook de Stad *Coebaen* en andere naest by gelegene Steden. De Coebaensche en de Nagaische Tartaren die aen *Coebaen* hebben gelegen, gebruiken nu den *Chaffkal* en *Ajoeka*, om

voor hen, by hunne Tzaersche Majesteiten te bidden, ten einde zy in gunst aengenomen mogten worden, en vergunning om aen de een of andere Vliet zich veilig te mogen neder zetten; waer tegen zy aenbieden, ten dienste hunner Tzaersche Majesteiten, altoos veel duizend krygsluiden gereet te houden; hebbende deze Luiden reets van den *Crim*, en de *Saporotsche Tzercassen*, onder *Cosloff* en *Atzacoff*, groote schade geleden, enz. Hier langs komen de Kozakken op de Zwarte Zee rooven. De Stad word qualijk by zommige aen de mond van de kleine *Don* gelegt.

In 't Jaer zestien honderd zeven en dertig, namen de Donsche Kozakken deze vermaerde Stad in, en maekten al de Turksche bezetting neder.

Men heeft my gezegt, dat het Buurschap van *Asoph*, veel Mist onderworpen is, misschien om de nabyheit van het Meotische Meir, dat die Mist schielijk komt, en haestig weg gaet, doch ongezond is aen den Menschen.

Het Meotische Meir, en byzonder den Inham na de sterkte *Perecop* strekkende, geeft geen goede reuk van zich, by onstuimig weder, en wanneer de Wind uit Zee waeit, of als het water geroert word, een quade lucht en stank. De Visschen die aldaer veel gevangen worden, zijn ongezont tot Spys, ten ware zy bevoorens hart gezouten worden, en zoo een dag of twee bewaert, gelijk de omtrent woonende Menschen gewoon zijn te doen; en is 't Volk, 't geen na aen de Oever woont, veeltyds mede ziekelijk.

Tot *Asoph* valt veel schoone Marmer.

Daer is zoo veel Karper omtrent *Asoph*, dat, als de Kinderen in 't water springen, en eeniger maten met de handen slaen, de zelve in zoo grooten overvloed tegen de droogte aen, en na de Oevers toe zet, dat met stokken, in groote menigte kan dood geslagen worden.

Hier omtrent zijn ongelooflijk veel dwergen.

Kergesen is een Volk niet wyd van *Asoph* gelegen, in de naem Christenen, als de *Aphgasi*, maer in leven, en kennis, zeer woest en plomp.

Volgt eenig naricht, noopende de Rivier de *Don* of *Tanais*, de Stad *Asoph*, het *Meotische Meir*, en de *Zwarte Zee,* begrepen in drie geschriften aen my van die Oorden toe gezonden, als 't eerste door iemand, welke een Russche Gezantschap na *Konstantinopolen* by gewoont heeft het geene vertaeld, hier in lassche: een ander van zekere Zee-beampte, die den Gezant tot buiten het *Meotische* Meir heeft begeleid: en van een derde, die op het Schip is geweest, dat den Gezant na *Konstantinopolen* heeft gebragt.

Dit eerste vertaelt heeft den volgenden zin.

Ik ben uit *Moskou* vertrokken den elfden April, en te *Veronets* gekomen den twintigsten van de zelve Maend; doch van *Veronets* gereist, langs de Rivier *Veronets* en den *Tanais*, den eerste Juny, komende te *Asoph*, den twintigsten van de zelfde Maend. Van *Asoph* zijn wy op bevel van zijn Tzaersche Majesteit, den zestienden July vertrokken, en door de mond van de *Tanais* gekomen tot de nieuw gebouwde Vesting, en Zee-haven *Taganrok* eenige mylen verre, hebbende, vermits onstuimig weder, daer tot den negentiende July moeten stil leggen: tot *Taganrog* of *Taganrok*, daer men tot de handkus van zijn Tzaersche Majesteit wierd toegelaten, en afscheid kreeg, zetten wy het met een Oorlog-schip na de Turksche sterkte *Kertz*, daer wy den veertienden Augustus aenquamen, tot welke plaets ons zijn Tzaersche Majesteits Oorlogsvloot begeleiden: deze bestond uit tien Schepen, twee Galeyen, twee Galeassen, drie Brigantynen, en eenige Jachten, behalven vyf vaertuigen met Kozaks

Zeevolk: deze Vloot had tot Bevel-hebber den Heer *Faedor Alexewits Golowin*, Ridder van *Sint Andriesy* enz. Met welke Vloot wy het *Meotische* Poel over zijn gevaren, met veel gemak, recht toe. Onder *Kertz* hebben wy ons gevoegt met de Turksche Vloot, daer het gezag over hadde een *Saraskier Bassa:* deze Vloot bestond uit vier zware Schepen, en negen Galeyen.

Van *Kertz* staken wy in de Zwarte Zee, op den acht en twintigste Augustus, en wierden gevolgt van vier Turksche Schepen, maer den *Seraskier* met zijne Galeyen, bleven tot *Kertz.* Op boven gemelte dag, voeren wy voor by *Caffa*; des morgens vroeg zagen wy het gebergte *Ajarum*, in 't Crimsche Land, en dus zeilende tot den dertigsten van Augustus, quamen omtrent den Uithoek *Baluklava,* daer een sterkte is: en dus afstekende van uit het Crimsche gebergte *Ajenses* genaemt, zetten wy het recht op *Konstantinopolen* toe, weg-spoedende, zoo wel by nacht als by dag; quamen den tweeden September aen 't gebergte en de stranden van *Natolia*, en wel byzonder omtrent een Stad, genaemt *Pontoiraclia,* honderd en vyftig Italiaensche mylen afgelegen van de mond des *Konstantinopolitaensche* Riviers, zoodat wymet een sterken voor de wind, ten achtste uuren van den dag, met Godes hulp, door

Heilige gebeden en Godes zegen, aen gelant zijn, in de mond van boven gemelte. *Konstantinopolitaensche* Rivier. Tot hier toe wierden wy door de Turksche Schepen gekit; doch de vier Turksche Schepen die ons van *Kertz* gevoert hadden, bleven nu achter: zy hadden het oog op ons gehouden omtrent de *Crim*, en by het gebergte *Ajarum* of *Ajenfes:* zy hadden ons verlaten al zedert dat wy van 't gernelte gebergte in Zee gestooken waren, konnende ons niet volgen, om dat wy beter bezeilde Schepen hadden; doch zy zijn den volgenden dag na ons, aen de mond van de *Konstantinopolitaensche* Rivier aengekomen: wy hadden honderd en elf Zeeluiden, en Zoldaten op ons Schip, en veertig stukken Geschut: wy lagen aen 't Anker half weg de Rivier na *Konstantinopolen* toe, tot den zesden September, wanneer men ons heerlijk heeft ingehaelt: de Turken waren zeer verwonderd, zoo schoonen Schip te zien komen van *Asoph*, en uit de Rivier de *Tanais*, dat zoo zeer bezeild was.

Volgt het tweede Bericht

Wel Edele Gestrenge Heer.

Mijn Heer;

Ik hebbe weinig gelegentheit, zedert mijn vertrek in 't voorleden Jaer, na *Asoph* gehad, om aen zijn Ed. met zekerheit te schryven, doch by dit voorval met N. van mijn plicht heb geacht, zijn Ed veel Heil, over het intreden van dees nieuwe Eeuw te wenschen, met alle voorspoet des Hemels.

Ik hebbe ook niet konnen na laten zijn Ed. dit onder staende verhael mede tedeelen van onze Reis, op het *Meotische* Poel.

[+] Op Donderdag tegen de Middag, den zeven en twintigsten April, vertrokken wy van *Waronnitz* met vier Galeyen, twintig Galjoten, tien Brigantyns, een Jacht, vier Kagen, twee Visschers Quakken, omtrent vyf honderd platboomden Stroezen met krygs-tuig, en leef-tocht: den derden May quamen wy tot *Cortejak*, zijnde de laetste Stad, die van Russche Bevel-hebberen word beheerscht, en neemt hier by een kleine Beek, het Opper-gezag van de *Donsche Kozakken*, zijn aenvang. [+]1699

Den vyftiende May quamen wy tot *Panehe*, gerekent tusschen *Waronnitz*, en *Asoph* op de helft, alwaer wy eenige dagen uitrusteden, in welke tyd eenige duizenden *Kalamaksche* Tarters, haer getrouwheit vernieuwde aen zijn Tzaersche Majesteit, als mede eenige geschillen, die tusschen haer en de *Donsche* Kozakken waren gerezen,[+] vereffende. Deze Natie houden gemeenlijk zoo lange de Vrede, tot dat de een of de ander zijn nuttigheit daer in be oogt: het zijn te wederzyds welgemaekte Mans-perzoonen, snel te Paerd; doch de Kozakken zijn in meerder achting als de Tarters. Van *Cortejak* tot hier toe, willen de Kozakken noch zoo veel Land bebouwen, als enkelijk tot haer noodig onderhoud van Brood kan dienen, en niet meer; doch Paerden, Ossen, Koeyen, en ander Vee, queeken zy in groote menigte aen.

[+]In Cirkaski worden drie Spraken gesproken, namentlijk, de Kozaksche, Russche, en Turksche.

Op Maendag den twee en twintigste, quamen wy voor *Cirkaski* ten Anker, alwaer wy met drie groetingen uit tachentig stukken Geschut wierden verwellekomt: dit *Cirkaski* isde Hooft-stad van negen en dertig Kozaksche Steden, beginnende van *Ribena*, zijnde tot *Panehe*, zestien Steden. Van *Panehe* tot *Cirkaski*, ziet men drie en twintig Steden, leggende meest op Eilanden in de *Don*, met dubbelde sterke

Palanken en Pallassaden voorzien. Veele van de voornoemde Steden zijn in twee deelen verdeeld, de eene Stad met Kachels, daer zy des Winters in woonen, en de andere, om des Zomers daer in huis te houden: haer Wand en Vloe-. ren, zijn van binnen wit en helder geschuurt, en doorgaens veel zin delijker, als der Russen. Haer kleeding, zwierd meest na de Turksche wys. Ieder Stad kiest zijn eigen Hooft-man voor een Jaer: indien de zelve na haer zin gebied, zoo niet, word die afgezet, en een ander in zijn plaets gekoozen: een Man behoeft zijn Vrouw niet langer te houden, als hy wil: hy laet door den Omroeper van de Stad, de Manschap op de Markt by een roepen, alwaer hy met zijn Vrouw, aen de hand, loopt midden in de kring haer geduurig by de hand houdende, zoo roept de Man overluit, Mannen, Broeders, en getrouwe Kozakken, ik heb deze Vrouw, zoo lange gehad, zy is mijn altyd wel en getrouw geweest, en die haer nu begeert, die kan haer nemen; met een trekt hy zijn hand van haer los, en laet haer loopen: ook gebeurd het dat de Man, om een geringe oorzaek, de Vrouw dood slaet, of in het water verdrinkt, en ook verkoopt; gelijk by mijn tyd in *Asoph* opentlijk is geschied: een Italiaensch Hop-man, heeft 'er een gekoft voor vier Dukaten; een Hollandsch Bevel-hebber, een diergelijke Vrouw van een en twintig Jaer, voor zeven Dukaten: uit welke opper-magt van de Mannen, de Vrouwen de grootste eerbiedigheit van de waereld, voor de zelve altyd hebben.

Als een Kozak op dieverye word hevonden, en met twee getuigen van het diefstal overtuigt word, word des zelfs boven hemd met zand opgevuld, toegenaeit, en levendig in den *Don* gesmeten: alle andere Hooft-zaken van den geheelen *Don* als beraedslaginge van den oorlog bereidzeis tot een togt, worden hier in *Cirkaski* by der hand genomen; ook houd breeden *Hitman*, als Opperste hier zijn Zetel en Hof.

In deze Stad zijn tusschen de zeven of acht duizend goede Zoldaten, zoo te Paerd als te Water: de Stad leit op een Eiland, midden in den *Don*, rondsom wel gesterkt met Bolwerken en Toorens, na de oude wys. Van *Panehe* tot hier toe, zijn in alle Steden Zoldaten, en houden het voor schande, eenige Landbouw, of Boerewerk te doen: by beurte doen zy een togt met drie of vier honderd man op de Kalmakken, of *Kabansche* Tarters, en deelen den roof van Menschen, en Paerden in 't gemeen.

De *Don* stroomt van *Waronnitz*, tot *Asoph*, is uitnemende Visch-ryk van alderhande aert: namentlijk, Steur, Belloega, Snoek, Karper, Brazero, Baers, Sterlitz, Quabbe, Vooren, en Zeelt.

Ik hebbe een gelde Karper; zwaer zeven en twintig pond, voor een stuiver gekoft. Tot op zes mylen na aen *Cirkaski* van *Waronnitz* af, zijn uitstekende schoone Bosschagien, als Eiken, Dennen, Berken, Linden, wilde Appelen, en menigte van alderbande Bloemen, Roozen, en Kruiden, Zoet-hout in menigte, in 't kort gezeit, alles wat tot een naturlijke onderhoud van een Mensch kan dienen, indien zy haer handen maer wilden uitsteken, om een vierde part van de moeiten te doen, die in andere Landen wel gedaen word.

Op Woensdag, den vier en twintigste, quamen wy tot *Asoph*, zes mylen van *Cirkaski*, alwaer wy verwellekomt wierden met drie groetenisse uit het Geschut van alle de Bolwerken; insgelijks uit de Musketterye van de bezetting, dat in tien duizend Mannen bestond. *Asoph* is gelegen op een Berg, zeer na *Nimmegen* gelijkende, alwaer de *Don* dicht aen ae voet van de Stads-poorten langs heen loopt, is aen de Land zyde met drie dubbelde graften gesterkt; tegen de Stad over op de vlakte, is een schoone Schans, daer vyf en dertig honderd Man kan in geplaetst worden, en konnen uit gemelte Schans alles zien, wat in de Stad *Asoph* omgaet.

Op Zaturdag, den een en dertigste Juny, vertrokken wy van *Asoph*, sterk zeven en dertig Zeilen, zoo galeyen, Galjooten, Jachten en andere Vaer-tuigen, stellende onze streek na *Taganrok*; in het Vaer-water hadden wy twaelf, dertien, of veertien voet Water, tot op vyftig vadem na aen de hoek van *Taganrok*, alwaer wy tien voet Water hadden, daer wy den vierden, des Morgens aen quamen, en Ankerde voor de plaets.

Taganrok is gelegen op de Noorder breete van zeven en veertig graden, vyftien minuten, en strekt zich de Kunst meest Oost en West; het Land zeer gelijkende na het Voor-land, of *Douvres:* men kan aldaer ook de *Coubansche* Kust zien; of de zyde daer *Asoph* aen leit, komt zeer na met de Hoofden in verheit over een: het Land is aen beide zyde uidstekend vruchtbaer, van Roozen, Bloemen en Kruiden: op de hoogste toppen van de Bergen, wascht de Klaver een half mans lengte hoog: hier word de Haven als een steene Moelie van 't vaste Land in Zee gemaekt, daer twee honderd Schepen zeker in zullen konnen leggen; tot hier toe is het Water noch zoet en bequaem om te drinken, en daer uit te eeten. Tegen de Middag lichten wy 't Anker, en stelden onze streek na *Pauloffski*, zijnde omtrent twee Duitsche mylen van *Taganrok*, Oost en West; des nachts begon de Wind lustig uit den Zuidwesten, en West-zuid-westen op te blazen, duurende tot des anderen daegs tegen den Avond, wanneer wy met de geheele Vloot 't Anker lichte, en keerde weder na *Taganrok*, en

des anderen daegs, vervolgens na *Asoph*; ondertusschen wierd alle mogelijke vlijt aengewend tot het toerusten en in Zee brengen van de Schepen.

Op Zondag, den zestienden, gebood zijn Tzaersche Majesteit aen alle Bevelhebberen, zich na ha er Scheeps-boord te vervoegen, en zich op 't spoedigste gereet te maken.

Op Dingsdag, den eersten Augusti, verzeilden alle de Schepen na buiten, op de Rede van *Taganrok*.

Op Maendag, den zevenden, beval zijn Tzaersche Majesteit een Spiegel-gevecht, omtrent drie mylen van het Land, hebbende den Opper-bevelhebber met zijn smal-deel de Loef, en de Onder-bevelhebber met zijn smal-deel de Ly. De rang en verdeelinge, was als hier onder staende.

	Geschut.
Voogt.	26
Tzaersche Majesteit, alles Metael,	42
Admiral, half Metael.	50
Schout by Nacht.	36
Meyer.	36

	Geschut.
Walrand.	26
Pamburgh.	36
Onder-admirael, half Metael.	36
Capitein Kien.	36
Beekman.	36

Met Stuur-boords halzen toe, hadden *Voogt* en *Walrand* de Voor-togt: de Galeyen, Galjooten en Brigantyns, hadden insgelijks haer verdeeling, en oefening.

Na dat wy aldus by en voor de Wind, vyf Glazen hadde doende geweest, keerden wy met de geheele Vloot weder na de Rede van *Taganrok*.

Op Maendag 's morgens, den veertienden, de Wind Oost-noord-oost, frissche koelte, ten zes uuren, deed den Opperbevel-hebber, het gewoonlijke teeken om Ankers te halen, daer op alle de Russche Heeren, ieder zich na zijn Boord vervoegde; ten half achten was de geheele Vloot onder Zeil, bestaende in boven gemelte Schepen, beneffens twee Galeyen, zes Galjooten, een Jacht, zes Kozaksche Vaer-tuigen, ieder met honderd man, wierden uit alle het Geschut uit de sterktens gegroet, en van de Schepen in rang, wederom beantwoord; stelden als doen onze streek Zuid-zuid-west, met kleine Zeilen, twee Glazen, of een uur, tot dat wy de diepte van veertien of vyftien voet water hadden, als toen onze streek Zuid-west ten Westen, een Glas, hebbende zestien of zeventien voet water, en zettede toen onze streek West ten Zuiden aen; op de Middag hadden wy *Taganrok* Noord-oost ten Oosten, een halve streek Oostelijker van ons, vyf mylen, en de diepte van achtien voet water, zetzende toen ons Mars-zeil in top, beneffens alle de by-zeilen, die goed konde doen; het liep heel hart voort, en diepten al gaende by duimen; ten twee uuren na de Middag, hadden wy twee en twintig voet water, ten vyf uuren vier vadem, houdende de diepte met de zelve voortgang, tot zes Glazen, in de eerste wacht, wanneer het in twee Glazen afdiepte, zeven en een halve vadem, houdende steeds die diepte.

Op den achtienden, zijnde Vrydag ten elf uuren, quamen wy met de geheele Vloot, omtrent vyf Kabel-touws lengte, binnen de hoek van *Tiertze* ten Anker, alwaer wy ten Anker vonden leggen, negen Turksche Galeyen en vier Schepen, de welke van den Bassa, Opper-hooft van de Galeyen, wierden bestierd. Zoo haest wy alle geankerd waren, groetende ons de Turken met alle het Geschut uit haer Schepen en Galeyen, daer wy haer insgelijks op antwoorden, het geene tot drie mael van weerkanten geschiede: omtrent ten een uur quamen vier Faloucken, beneffens een Bassa, zijnde des Grooten Heers Neef, aen Boord van den Bevel-hebber, om onzen Afgezant te verwelkomen, die ook by ons met veel beleeftheit wierd ontfangen.

Tegens den Avond vertrokken de Turksche Heeren, zoo weder na Boord, als na Land; op haer vertrek wierden de zelve gegroet met negentien schooten uit ons Geschut, waer mede dien dag een einde nam.

Na affcheid genomen hebbende, voeren wy recht na *Tiertze*, daer de Wind ons zeer dienstig toe was, en in korten tyd aenquamen, stapten ten eersten met alle man uit de vaer-tuigen, en naderden tot in de Poort, wanneer ons een stroom van Tarters en Turken, in groote menigte tegen quamen, zeer verbaest loopende, onder allen een met twee Vuur-roers, en drie Zabels, liep mijn zoodanig tegen het lijf aen, dat het

geweer aen mijn rechter, en hy aen mijn slinker zyde ter aerde storte: ja den Bevel-hebber was zelfs onder den hoop, die ons bad stil te willen staen, en vraegde wat Volk dat wy waren: Ik antwoorde, Oversten van zijn Tzaersche Majesteit; met eenen, hem vertoonende een hand vol Dukaten, en dat wy daer waren gekomen om eenige voor-raed te koopen, daer op hy ons beleefdelijk verzocht niet verder te willen gaen, alzoo hy last hadde van den Tartersche *Han*, geen Vreemdelingen in de Stad te laten komen, met belofte, dat hy de Markt-plaets van alles wat wy begeerden, dichte by de Schepen zoude stellen. Den ingang van de Stad wierd mijn wel belet; maer echter mijn gezicht niet om des zelfs gedaente en gelegentheit te beschouwen.

Deze Stad *Tiertze*, is gelegen tegen het reizen van een steilen Berg, gestrekt in de lengte Zuid-oost, en Noord-west, breet en lang een klein vierendeel uur gaens: is omtoogen met eene steene muur, ter hoogte van twee en twintig voet: heeft een Kasteel aen het Zuid-oost einde, met zeven Toorens, ook een Moelie tusschen de Poort en het Kasteel: dertig vadem van het Kasteel, is tien, elf, twaelf, tot dertien voeten water. De Stad komt zeer na in gelijkenis over een met *Gibralter*, een Spaensche Stad, leggende in 't naeuw van de Straet, uitgenomen, dat by *Tiertze* boven op de Berg geen Kasteel is. In de Stad zijn twee en twintig Turksche, en

twee Grieksche Kerken, waer van zeven Kerken met hooge, en çierlijke Toorens verzien zijn, en çierlijke Galderyen rondsom de Kerken. Een steen-worp van het Noord-west einde van de Stad, is haer Begraef-plaets, met een sterke steene muur omtoogen, en menigte Toorens en Boogen, met zeer verre uitzichten, heel vermakelijk om aen te schouwen. De Huizen zijn meest alle van een verdieping, van steen gemaekt, en platte Daken. Een Kabeltouws lengte van de Moelie, kan men de voornaemste lang en dwars-straten, in de Stad zien. *Tiertze* is gelegen op Noorder breete van vyf en veertig graden; de Baey is zoo groot en ruim, dat gemakkelijk twee honderd Schepen daer in konden leggen, en is uit de natuur zoodanig verzien van uitstekende hoeken en hooge Bergen, dat met weinig moeiten, de plaets tot een Hooft-vesting konde gebragt worden.

Ik vertrok dan met mijn gezelschap recht tegen over *Tiertze*, daer eenige Turksche Hoven en Tuinen stonden, beneffens aen de Water-kant eenige loopende Fonteinen, alwaer de Turksche Vloot haer water haelde. Zy hgdden ons een myl verder aengewezen, om voor onze Vloot water te halen, met veel meerder moeite, daer op ik aenstonds mijn Boot gelaste, om water te halen van de voornoemde Fontein, daer de Turken, in 't eerste wat tegen te zeggen maekten: doch wanneer zy vernamen dat het ons ernst was, lieten zy het eindelijk toe. Na wat aen Land gewandeld te hebben, vertrok ik tegen den Avond na boord, peilende ondertusschen het Vaer-water van *Tiertze* tot de Schepen toe, bevond van vyftien tot acht en twintig voet water, schoone Zand en Klei grond, het Vaer-water ruim en breet; zoo dat men hier niet heeft te ontzien, als 't Land.

Zuid-oost, drie myl van *Tiertze* leit een Stad, genaemt *Taman,* omtoogen met een steene muur, in 't midden een hoog Kasteel, omtrent een Gootelings schoot van het Strand: doch hier kan men niet als met kleine vaertuigen by komen, door de groote vlakte die daer van afsteekt.

Op Vrydag, den vyf en twintigsten Augustus, op de Middag, de Wind Zuid-zuid-west, vertrokken wy van *Tiertze,* stelende onze streek weder na *Taganrok*. De Zee, of *Palus Meotis*, is aldaer heel bequaem om te bevaren, en men kan aen beide die Kusten, overal bequame Reede zoeken, op vyftien, zestien, en zeventien voet water, alwaer geen holle Zee kan staen, om die groote uitstrekkende vlakte; daer by is de grond overal gelijk, en schoon Zand en Klei. Alhier is op negen graden en vyf en veertig minuten, Noord-westelijk, miswyzing op het Compas, en in 't. Vaer-water geenige schielijke opdroogende Platen of Banken te schouwen; men kan na de Wind is, een opper-wal kiezen, daer men begeert.

Op Donderdag, den een en dertigste, quamen met de Vloot en verdere Vaertuigen, gelukkig voor *Taganrok* ten Anker, hebbende alzoo volbragt een Reize, die men in voorgaende Eeuwen byna onmogelijk geacht heeft.

Op Zondag 's morgens, den derden September, beval zijn Majesteit, dat een aental Bevel-hebbers en Matroozen by de Schepen tot *Asoph* zoude blijven, en de anderen weder na *Waronnitz* vertrekken. En quamen den zesten tot *Asoph*, en den negende, wierden de Wagens en Paerden tot de Reis, aen de Opper-hoofden en Matroozen uit gedeeld: thans wierd ik tot Hooft-man over twee honderd Wagens gesteld, wel verstaende over al het Zee-varent Volk.

Op den tienden, des Zondag 's morgens, begaven wy ons op de Reis, van *Asoph*, nemende onze weg door Tartarye.

Op Woensdag, den dertienden, hielden wy Rust-dag, om onze Paerden wat te verfrisschen.

Op Donderdag, den veertienden, des nachts omtrent twaelf uuren, quamen eenige Tarters onzen Wagen-burg bezoeken, die wy met eenige schooten uit onze Snap-hanen afwezen; doch gemelte Tarters haer keerende na des Opper-hoofts Wagen-burg, daer zy in der yl twaelf Paerden namen, en haer daer mede op de vlucht begaven.

Op den vyftienden, des Vrydags middernacht, de dieven verlekkert zijnde op de voorgaende buit, quamen wederom des Opper-hoofts Wagen-burg bezoeken; doch het Opper-hooft hadde omtrent een Snaphaens schoot buiten de Wagen-burg, eenige Paerden laten weiden, met goede wacht van twintig Musquettiers, daer de Roovers, als voorgaende op aen quamen vallen; doch wierden zoodanig uit de Musketterye verwellekomt, dat een aenstonds van 't Paerd tuimelde, en d'anderen haer op de vlucht begaven; de gevallene leefde tot des morgens; na dat men hem hadde ondervraegt, wierd hem het hooft met een byl afgekapt, en de stukken, beneffens een brief, door vier Donsche Kozakken, zijn makkers toe gezonden: men konde ook zien, dat van de vluchtende, ook eenige gequest waren geworden.

Vervorderende onze Reis, tot dat wy

op op den dertigste, des Zaturdag Avonds ten tien uuren, gelukkig tot *Waronnitz* quamen, na volbrenginge van een Reis van honderd en vyftig Duitsche mylen. Onze Reis was gericht, om vyftien uuren in een etmael af te leggen, en negen te rusten. Langs de weg waren uitnemende schoone Landsdouwen; Appelen, Peeren, Karssen, Hop, alles wascht daer in 't wilde, en menigte Visch-ryke Rivieren, hebbende in die groote streek niet meer als een eenig Man gevonden, die zich in een Bosch onthield, en zich geneerde van Kruiden, Kool, Wortelen en Rapen; en nu twaelf Jaren lang, zijn wooning aldaer gehad hadde: hy was niet heel aenzienlijk, door dien zijn haair en baerd, meest in een gegroeid was, en hy het zelve alleen met zijn vingers kemden: had alleen een wolle Rok om 't lijf, vorders zonder hoed, kouzen en schoenen: hy verhaelde, dat dikmael des Winters, Beeren en Wolven omtrent zijn Hut quamen snuffelen; maer nooit eenig geweld deden. Ik vraegde hem, of hy niet begeerig was 't Kluizenaers leven te verlaten; maer hy voerde mijn daer op te gemoet, dat God hem nu zoo veele Jaren in dat Bosch hadde onderhouden, en nooit van eenige ziekte hadde geweten, nu 't overige van zijn dagen daer ook meende te verslijten: hy was vier en twintig Jaren oud zijnde, met een Koe van zijn Vader door gegaen, en dorst niet weder tot zijn Vaders Huis keeren; en na dat hy vier weken doolende had omgeloopen, eindelijk dit Bosch tot zijn woonplaets verkoos: hy hadde niet tot zijn gezelschap als een Kat.

Dit Bosch is gelegen ter halver weg, tusschen *Asoph* en *Waronnitz*, zich vertoonende ovael rond, omtrent een myl in de ommekring, zoo vermakelijk, of het daer met konst geplant was; aen de eene zyde een schoone Rivier vol Snoek, Baers, en Karper; voorts op geen tien mylen in 't rond, is eenige Bosschagie, als dit voorschreve.

Het jammerlijkste is 't aenschouwen, dat zulk een schoonen Land, woest en ongelbouwt moet blijven leggen.

Wel Edele Gestrenge Heer,

UWel Edele Gestrenge onderdanigen, en verplichten Dienaer,

N.

Moskou den 6 *February*, 1700.

Het derde Verhael is een Dag-lijst, gehouden in het Schip, dat de Moskovische Gezanten uit Asoph, *over de Zwarte Zee, in* Konstantinopolen *gebragt heeft, als volgt.*

De Stad *Taganrok* leit op zeven en veertig graden, vier minuten Noorder Pools hoogte, en zes en vyftig graden, acht en dertig minuten lengte.

Op Maendag den vier en twintigsten Augustus, zestien honderd negen en negentig, des Morgens omtrent negen uuren, gingen wy onder Zeil, hadden een Ooste-lijke Wind, met een Mars-zeils koelte, giste 's Avonds met het op zetten van de Wacht, veertien mylen West ten Zuiden, of wat Zuidelijker van *Taganrok* te zijn.

Op Dingsdag den vyf en twintigsten, des Nachts, de Wind Zuid-oost ten Oosten, met een Mars-zeils koelte, en in de Dag-wacht, en verder veranderlijke Wind; des Middags, was *Taganrok* na gissing, Oost-noord-oost, een weinig Noordelijker, een

en twintig en een vierde myl van ons, en hadde de gegiste Noorder breete van zes en veertig graden, acht en twintig minuten, en acht vadem water.

Op Woensdag, den zes en twintigsten, de gansche streek in dit Etmael, was Zuid-west ten Zuiden, een derde Zuidelijker, tien mylen, en waren op de gegifte hoogste van vyf en veertig graden, vyftig minuten, en kregen de betrouwde hoogte van vyf en veertig graden, vier en vyftig minuten, hadden toen mooi stil weêr, quamen daer 's Avonds ten Anker, op acht vadem water.

Op Donderdag, den zeven en twintigsten, des Morgens de Wind Zuidelijk, met een klein luchje, bleven wy ten Anker leggen.

Op Vrydag 's Morgens, den acht en twintigsten, lichten wy ons Anker, en gingen onder Zeil, de Wind Noordelijk, Zeilden wy Zuiden aen, en omtrent acht uuren, zagen wy het Land van *Kirkirki*; de hoogste streek is van Woensdag 's Middags, toen wy de vertrouwde breete hadden van vyf en veertig graden, vier en vyftig minuten, tot hier binnen het naeuw, by de Stad *Kirkirki* ten Zuiden; een weinig Zuidelijker, tien mylen, zoo dat wy toen gekomen zijn, tot op de gegiste Noorder breete van vyf en veertig graden, veertien minuten, alwaer wy ten Anker quamen, en bleven daer leggen tot

Op Maendag 's morgens, den zevenden September, de Wind Oost-noord-oost, lichten ons Anker, en gingen onder Zeil; Zeilden toen eerst Zuid-zuid-west, tot dat wy een Baken van een Rif, West-

zuid-west van ons hadden, gingen toen Westelijker aen: hier in 't naeuw leit ook een Eiland; toen wy deze naeuwte door waren, hadden wy vyf, zes, zeven, en acht en een half vadem water, en Zeilden langs de wal tot in Zee: wy Zouden onze streek wel gesteld hebben om door het voornoemde naeuw te zeilen, maer het is zeer verscheiden, en men moet op het Loot aen gaen, wel acht gevende op het loopen van de stroom: wy peilden met Zonnen ondergang de West-hoek van *Tagil* Oost-noord-oost, drie mylen van ons.

Op Dingsdag 's Middags, den achtsten, was de behouden streek van de Zuidelijkste hoek, in 't uit loopen van *Kirkirki*, Zuid-west ten Westen, elf en drie vierde myl, en waren gekomen op de gegiste breete van vier en veertig graden, acht en veertig minuten, en hadden de tweede hoek bewesten *Caffa*, Noord ten Westen, een en drie vierde myl van ons.

Op Woensdag 's Morgens, den negenden, tegen de Wind met stilte, lagen en dreven: op den dag de wind Noord ten Oosten, met een styve koelte. De behouden streek streek Etmael, was West-zuid-west, een halve Zuidelijker, vyf en een vierde myl, en de hoogste streek in 't uit loopen van *Kirkirki*, Zuid-west ten Westen, een weinig Westelijker, zeventien mylen, zijn wy gekomen op de gegiste breete van vier en veertig graden, veertig minuten, en peilden de derde hoek bewesten *Caffa*, Noord-oost, een halve streek Oostelijker, drie en een half myl van ons.

Op Donderdag, den tienden, de wind Zuid-oost ten Zuiden, met een mooye koeken. De behouden streek was in dit Etmael West ten Zuiden, tien en drie vierde myl, en zijn gekomen op de gegiste Noorder breete van vier en veertig graden, vier en dertig minuten; peilden de zesde hoek bewesten *Caffa*, Oost-noord-oost, drie en drie vierde myl; en de hoek van *Peatory*, Noord-noord-west, twee mylen: zoo dat dit Land tusschen beide de hoeken ten Westen leit, Oost en West, vier en een vierde myl van den anderen; en de hoogste streek is van de Zuid-hoek in 't uit zeilen van *Kirkirki*, en tot de hoek van *Peatory*, West ten Zuiden, een halve Zuidelijker, zeven en twintig mylen, wel verstaende van de eene hoek tot de anderen: stelden onzen streek Zuid-west: de wind Noord-oost.

Op Vrydag 's Morgens, den elfden, de wind Noord-oost, met een harde koelte, de streek Zuid-west: de behouden streek was in dit Etmael Zuid-west, een derde Westelijker, twee en twintig, en drie vierde myl, en zijn gekomen op de gegiste breete van drie en veertig graden, zeventien minuten, en bevonden de vertrouwde breete van drie en veertig graden, twee minuten: des Namiddags de wind Oost ten Noorden, met een Schoverzeils koelte, maekten staet dat in de Achter Middag wacht, negentien mylen, en in de eerste wacht, tien mylen gevordert waren; de streek Zuid-west, en zoo voorts.

Op Zaturdag 's Nachts, den twaelfden, in de Honde wacht, de wind Oost ten Noorden, koelte en streek als vooren, verheit, tien en een half myl, met de Dag wacht, de wind Oost-noord-oost, streek en koelte als vooren; doen drie Glazen uit waren, kregen wy het hooge Land van *Cheraf* in 't gezicht, na gissinge Zuid-zuid-west, zes mylen van ons, en maekten staet in zes Glazen, zes mylen te zeilen: zeilden toen weder Zuid-west ten Westen heen, in twee Glazen, twee mylen, en in 't begin van de Voormiddag acht; zeilden twee Glazen West ten Zuiden, twee mylen; vyf Glazen West ten Noorden, vyf mylen; en een Glas Noord-noord-west, een myl: en zeilende toen met Zuider Zon, voorby de Stad *Sily*, en hadden de zelve Zuid-west ten Zuiden, anderhalf myl van ons: zeilden toen West-noord-west, zeven mylen, tot voor het gat

van *Konstantinopolen:* het inloopen van dit Kanael, strekt Zuiden aen; dan Zuid-zuid-west; wat verder inkomende, Zuid-west: het derde Rak of Bocht, Zuiden: omtrent vyf uuren na de Middag, quamen wy ten Anker op achtien vadem water, en bleven daer leggen, tot

Op Woensdag 's Morgens, den zestienden, de wind Noord-noord-west, met een Top-zeils koelte: omtrent ten tien uuren lichten wy ons Anker, en zeilden verder, tot voor by de twee Kastelen, en quamen daer ten Anker, dewyl 't stil wierd.

Op Donderdag 's Morgens, den zeventienden, de wind veranderlijk op den dag, Zuid-zuid-west, lichten het Anker, en quamen met Zonnen ondergang voor het *Seraillo* van den Grooten Heer tot *Konstantinopolen* ten Anker.

Staet aen te merken.

Ten eersten: Van de hoek van *Taganrok*, tot de hoek van *Kirkirki*, welke aen Stuurboord leit, als men uit de *Palus Meotis* komt, is de streek Zuid-west, ruim een derde, Zuidelijker twee en dertig en een half myl.

Ten tweeden: Van de hoek van *Taganrok*, tot de hoek van het Eiland, welke

PALUS MAEOTIS, in kaart gebragt door N. Witsen. MCCXC.

aen Bak-boord leit: als men uit de *Palus Meotis* komt, is de streek Zuid-west, ruim een halve Zuidelijker, een en dertig myl, en beide de hoeken in 't in loopen van 't naeuw van *Kirkirki*, leggen van malkanderen Oost ten Noorden, en West ten Zuiden, twee mylen.

Ten derden: Van de hoek in 't in loopen, als men van de *Palus Meotis* komt, aen Bak-boord tot de hoek van het Eiland, in 't uit loopen in de *Pontus Euxinus*, strekt Zuid-west ten Zuiden, vyf en een vierde myl.

Ten vierden: Van de hoek van de vaste Wal in 't in loopen, uit de *Palus Meotis*, komende tot de hoek in 't uit loopen na de Zwarte Zee, strekt Zuid-west ten Zuiden, vyf mylen.

Ten vyfden: De beide hoeken in 't uit loopen na de Zwarte Zee, leggen van malkanderen, Oost ten Noorden, en West ten Zuiden, twee mylen van de hoek in 't uit loopen van *Kirkirki*, de welke aen Stuur-boord leit, tot de hoek, de welke aen Stuur-boord leit, in 't in loopen van *Konstantinopolen*, strekt de streek Zuid-west, twee vyfde Westelijker, ende verheit, honderd acht en een half myl.

Ten zesden: Van de hoek van het Eiland, in 't uit loopen van *Kirkirki*, tot de hoek, de welke aen Stuur-boord leit, van de mond van het Kanael van *Konstantinopolen*, is de streek Zuid-west, ruim twee vyfde Westelijker, honderd negen en een derde myl.

Ten zevenden: Deze beide hoeken, in de mond van de Rivier van *Konstantinopolen*, leggen van den anderen, West ten Noorden, en Oost ten Zuiden, een myl.

Chardyn spreekt van het *Palus Meotis*, de Rivier de *Don*, of *Tanais*, en de daer omleggende plaetzen, in zijne Reis-beschryving, aldus:

Den vyf en twintigsten van Oogst-maend vertrok het Schip, daer ik mede te *Caffa* gekomen was, na de Vesting *Azak*. Drie *Saiken* van zijn groote verzelden het. De nieuwe Bevel-hebber, die derwaerts ging, had niet eer willen vertrekken, als na de wederkomst van den Boode, die hy na deze Vesting gezonden had, om te weten, of ze met de Moskoviters in bestant was, en of 'er geen Zee-roovers waren, die op het *Meotische* Meir kruisten. De Luiden van *Caffa* rekenen vier honderd vyftig Italiaensche mylen ter Zee, van deze Stad tot aen *azak*. 't Is minder te Land. Men kan 'er zeer gemakkelijk in twaelf of dertien dagen komen. De Straet van het *Meotische* Meir, 'k wil zeggen het Kanael, 't geen tusschen dit Meir en de Zwarte Zee is, heeft vyf mylen in de wydte. d'Ouden noemden dit Kanael den *Cimmerischen Bosphorus:* de nieuwen noemen 't de *Straet van Caffa*, en ook den *Mond van St. Jan.* De groote Schepen, die na *Azak* gaen, blijven te *Palestra*, 't geen veertig Italiaensche mylen van de Vesting is, en twintig van de *Tonais*, vermids zy hooger op, niet diepte genoeg hebben. De Vesting *Azak* legt vyftien Italiaensche mylen van de Rivier. Daer is gevaer voor het Volk, en het Geld, 't geen men 'er heen stuurt; want de Moskoviters vallen 'er by wylen met geweld op aen, 't zy te Water of te Land. De Bevel-hebbers van deze Vesting maken altyd bestanden met de gebuurschap; maer ze duuren niet, vermids 'er Van wederzyde alle dagen gelegentheden en redenen zijn om ze te breken. De Turken hebben twee kleine Vestingen, daer zy bezetting onderhouden, aen den mond van den *Tanais*, op d'Oevers dezer groote Rivier, die d'ouden *Orxentes* noemden, en de Luiden des Lands tegenwoordig *Don*, welke omtrent tachentig mylen lengte heeft. Zy sluiten dezen mond met een zware keten, en beletten aldus de Moskoviters en Cirkassiers met groote Barken op het Meir, en op de Zee te gaen schuimen. Eer deze twee Vestingen gebouwt waren, en deze keten over de Rivier

gespannen, quamen de gemelde Volkeren met hun Schepen de *Tanais* afzakken, en kruisten aen alle kanten. Tegenwoordig is deze doortogt voor hun groote Barken geslooten. Zy komen bywylen by nacht met een menigte van Luiden, om lichte vaer-tuigen over de keten te helpen; maer zy wagen het zelden, ter oorzaek van het gevaer 't geen 'er is, van door het Geschut der twee Vestingen in de grond geschoten te worden. Daer was 'er eertyds een, drie mylen van het Meir, *Tana* geheten, na de Rivier *Tanais*. Zy is tegenwoordig verwoest; en het is *Azak* niet, gelijk eenige begeeren, 't geen 'er vyftien mylen van daen is gelegen.

Aen een plaets, *Donsla* geheten is dat is te zeggen, de Zout-kuilen, zijn groote Moerassen van Zout op den Oever, vyftig Italiaensche mylen van *Caffa.* Het Zout word van niemand bewaert. Men zegt, dat 'er alle Jaren wel tweehonderd Schepen laden, en dat 'er wel twee mael zoo veel zulks zouden konnen doen, indien het van nooden was. Deze Zout-kuilen worden zonder kosten onderhouden. Men laet het Zee-water in deze Moerassen loopen, welker grond van vette en harde Aerde is. Het stremt daer, en maekt een wil Zout, 't geen alle de goede hoedanigheden heeft,

en onder anderen die van de vochtigheit van 't gezoute vleesch wel te bewaren. Men betaelt veertig duivers daegs voor ieder man, dien men gebruikt tot het Zout te laden, zonder ander onderzoek van het geen hy 'er afneemt. Duizend schreden van den Oever is een wooning van Tarters. 'k Ging 'er met eenigen van mijn Volk, om voorraed op te doen, en zag op deze gansche plaets maer tien of twaelf Huizen, met een kleine *Moskee*; maer rondsom stond een groote menigte van ronde en vierkantige Tenten, overal wel gesloten, mitsgaders van overdekte en geslotene Wagens, welke voor Huizen dienen. De fraeisten van deze Tenten zijn redelijk net. Zy zijn gemaekt van ronde stokken, leggende kruiswys over malkander, van buiten bedekt met grof Zeildoek, wel stijf gerekt en gespannen, en hebben een Deur van het zelve maekzel, mitsgaders een kleine opening daer de dag door in komt, en de rook, door uit trekt. Deze Deur word gesloten met een Zeildoek. 't Binnenst is met Tapyten behangen, en de Vloer is 'er ook mede bedekt. Ieder Huisgezin heeft zoodanig een Tent, mitsgaders noch twee anderen; de eene overtrokken met een grove Wolle doek, welke voor het Vee en de Paerden dient; en de andere gelijk de eerste, maer op ver na zoo net niet, en veel grooter. Deze heeft in 't midden een ronde kuil, van vyf voeten diep, en twee wyt, in de welke men al de Spys doet kooken. De Slaven houden huis in deze Tent; en men bergt 'er de noodwendigheden en de voorraed van het gezin. De Tarters begraven hun Granen en Voeder, gelijk alle d'Oostersche Boeren doen, in diepe kuilen, die zy *Amber* noemen, dat is, Pakhuizen, welken zy zoo gelijk bedekken, dat niet te zien is dat men d'aerde verroerd heeft, zulks dat niemand ze kan kennen als de geenen die ze gemaekt hebben. De Tarters graven deze kuilen in hun Tenten, of in het Veld, en maken, gelijk ik zoo even heb gezegt, d'oppervlakte der zelver zoo gelijk met de rondsom leggende grond, dat men de plaetzen, daer men d'aerde uit gegraven heeft, op geenderley wys kan bemerken. Als zy van woonplaets willen veranderen, doen zy het met 'er haest, en zonder veel moeite, zijnde hun Tenten in minder als een half uur opgenomen en gepakt. Hun gewoonlijke Voer-beesten zijn Ossen en Paerden, welken zy in menigte houden. De Godsdienst van dit Volk is de Mahometaensche, maer geweldig vermengt met bygeloovigheden en belachelijke gevoelens omtrent de tover- en waerzeggery.

Den tweeden van Herfst-maend, voor den dag, verhefte zich een zoo sterke tegen-wind, dat wy genootzaekt waren om weder na *Caffa* te keeren; vermits de plaets, daer wy lagen, niet zeer veilig is. Wy deden deze wedertogt in tien uuren.

Den zevenden, des middernachts, staken wy weder in Zee, met een redelijk goed weer; doch het duurde niet lang. Des Morgens ontstond 'er een afgryzelijke storm, die ons in de vrees bragt van te vergaen. 't Geen my de meeste angst veroorzaekte, was, dat ons Schip uitsteekend zwaer geladen was. De Koopmanschappen vervulden het niet alleenlijk, maer lagen ook noch twaelf voeten hoog op den overloop. 't Onweer duurde, God dank, niet lang; en 't geen ons behield, is, dat de wind altyd gunstig was.

De Lading van ons Schip bestond in Zout, in Visch, in Kaviaer, in Olie, in Beschuit, in Wol, in Yzer, in Tin, in Kooper en Aerde Vat-werk, in alderhande Paerde-rustingen en Wapenen, in gereetfchap van Landbouwery, in Lakens en Doek van alderhande verwen, in gemaekte Klederen voor Mannen en Vrouwen, in Dekens, in Tapyten, in Leer, in Laerzen en Schoenen; om kort te gaen, in alles, het geen noodzakelijkst voor de Menschen is. Men had 'er ook Kramery, Speceryen, Droogeryen, alderhande Zalven; in een woord, dit Schip was, om zoo te zeggen, een kleine Stad: men vond 'er van alles. Wy waren ?er met ons honderd perzoonen op.

Den achtsten, des Morgens, ontdekten wy de Kusten, welke aen het Kanael van het *Meotische* Meir gelegen zijn. Het zijn hooge Landen. Wy waren 'er dertig Italiaensche mylen van daen. Des Avonds vonden wy ons dicht by de Kaep *Cuodos*, welke *Ptolomaeus, Gorocondama* noemt. Zy strekt zich zeer diep in Zee. De Landen zijn heel hoog, en worden van zeer ver gezien. Van *Caffa* tot aen deze Kaep, hielden wy de ruime Zee; en van daer tot in *Mengrelia*, voeren wy altyd dicht by het Land heen..

Men heeft honderd twintig Italiaensche mylen van *Caffa* tot aen het Kanael van het *Meotische* Meir. 't Land tusschen beiden staet onder de Turken, en word bewoont door de Tarters, maer op weinig plaetzen; want byna deze gansche Kust is woest. Van het Kanael des *Meotischen* Meirs, tot in *Mengrelia*, heeft men zes honderd Italiaensche mylen, Kust. 't Zijn altemael schoone Bergen, bedekt met geboomte, en bewoont door de Cirkassiers. De Turken heten deze Volkeren *Cherkes*.

d'Ouden noemen ze gemeenlijk *Zageërs*, en ook Berg-woonders. *Pomponius Mela* noemtze *Sarciers.* Zy zijn noch Onderzaten, noch Cynsbaren van de *Poort.* Hun Klimaet is lelijk, kout, en vochtig. Daer groeit geen Koorn, noch ook iets raers; weshalven de Turken deze groote Landen laten aen de Luiden, die 'er gebooren worden, zijnde de moeite niet waert om ze te bemagtigen of te bezitten. De Schepen van *Konstantinopolen*, en van *Caffa*, welke na *Mengrelia* gaen, werpen het Anker in het voorby varen op verscheidene plaetzen van deze Kusten, en blijven op ieder een dag of twee. Men handeld met de *Cherkes* met de wapenen in de hand. Als eenigen van hen in 't Schip willen komen, geeft men hen Gyzelaers; en zy geven 'er van gelijken, wanneer eenige Luiden van het Schip aen Land willen gaen, 't geen zelden gebeurd, vermits ze zeer trouwloos zijn. Zy geven drie Gyzelaers tegen een. Men brengt hen van alle de zelve dingen, welken men na *Mengrelia* voerd, zijnde hun Land noch elendiger als dat van *Mengrelia.* Men neemt van hen in wisseling perzoonen van alderhande geslacht en ouderdom, Hoonig, Was, Leer, *Chacal*-vellen, ('t is een Dier als een Vos, maer veel grooter) *Zerdava* (een vel als dat van een Maerter) en vellen van andere Dieren, welke in de gebergte van *Cirkassia* zijn. In't kort, alles het geen men by deze Volkeren vind. De mangeling geschied aldus. De Bark van't Schip vaert dicht aen den Oever. De geenen, die 'er in zijn, zijn wel gewapend. Zy laten ter plaetze, daer de Bark legt, niet meer als een gelijk getal van *Cherkes* komen; en zoo zy een grooter zien naderen, steken zy weder in Zee. Als zy malkander van naby hebben gesprooken, toonen zy de Waren die zy te vermangelen hebben; en wegens de mangeling overeen gekomen zijnde, worden ze van wederzyde geleverd. Ondertusschen moet men altyd wel op zijn hoede wezen, want deze *Cherkes* zijn de trouwloosheit zelf. 't Is hen onmogelijk een gelegentheit te zien van een dief-stal aen te rechten, zonder zich 'er af te dienen.

Deze Volkeren zijn t'eenemael wild. Zy zijn eertyds Christenen geweest; doch tegenwoordig hebben ze gansch geen Godsdienst, zelfs niet de natuurlijke: want ik wil niet rekenen eenige bygeloovige gebruiken, die zy hebben, welke van de Christenen, en van de Mahometanen, hun gebuuren, schynen te komen. Zy woonen in houte Hutten, en gaen byna naekt. Ieder is gezwooren vyand van de geenen daer rondsom. d'Inwoonders maken malkander Slaven, en verkoopen malkander aen de Turken en de Tarters. De Vrouwen bouwen het Land. De *Cherkes*, en hun gebuuren, leven van een Deeg, gemaekt van een zeer klein Graen, als Geerst. De geenen, die langs deze Kusten gehandeld hebben, vertellen duizend barbaersche gewoonten van deze Volkeren. Men moet echter niet al te veel geloof slaen aen 't geen men van hen, en van het binnenst van hun Land, verhaeld; want niemand komt 'er: en al wat men 'er af weet, is door het middel der Slaven, die men van daer voert, welke Wilden zijn, waer af alles, 't geen men hooren kan, zeer onzeker is. Dit heeft my wederhouden van meer plaetzen aen te tekenen, als ik in mijn Kaert van de Zwarte Zee gedaen heb; hebbende de plaets der Cirkassiers en Abkassen liever ledig willen laten, als de zelve vervullen op het zeggen van zulke domme Luiden, die gemeenlijk het Noorden niet van het Zuiden weten t'onderscheiden.

d'Abkassen grenzen aen de *Cherkes.* Zy beslaen honderd Italiaensche mylen van de Zee-kusten tusschen *Mengrelia* en *Cirkassia.* Zy zijn niet t'eenemael zoo wild als de *Cherkes;* maer zy hebben den zelven aert tot de Dief-stal en de Roof. Men handeld met hen op zulke voorzorgen, als ik gezegt heb. Zy hebben alle dingen van doen,

gelijk hun gebuuren, en geven niet anders in mangeling, als Menschen, Dassen, Tygers-vellen, Vlas, Was, en Hooning. Dus verre *Chardyn.*

Wat by *Arrianus* van de Zwarte Zee, en van de Stad *Melitena*, het *Palus Meotis*, word gezegt, uit het volgende kan worden gezien.

Alhoewel deze geheele Zwarte Zee, van veel zoeter water is, als de Buiten-zee, ter oorzaek dat veele versche groote Vlieten daer in uit storten, waer van blijk is, zoo men bewyzen noodig heeft, van al zulke zaken, welke aen de zinnen klaer voor komen, dat die geene, welke aen de Oevers woonen, haer Vee daer te drinken mennen, en bekomt hen dit water, zoo men zegt, zeer wel.

Zy word vermeerderd door die milde en groote Moeder het *Meotische Poel*, als mede door het *Kaspische Meir*, 't geen *Hyrcanum*, volgens getuigenis van *Curtius*, word genaemt, ook de Zee *Bachan*, en by de Tarters de Zee *Chuvalinsko*, of *Chehicolan*, want het water uit het Kaspische Meir, door onderaerdsche kolken, daer in zoo men wil, gegutst word.

Het derde *Armenie* steld hy, 't welk voor deze het tweede wierd genaemt, daer de oude Stad *Melitena*, de voornaemste was;

zy is schoon, en ligt onder eenen aengename en zoete lucht: dit Landschap heeft men mede geçiert, met veele fraeigheden, en 'er de Steden *Arca* en *Arabissum* gesticht; als mede *Ariarzathea*, met het tweede *Comana*, geheten *Chusa* en *Cucusun.* Zoo dat 'er zes Steden in dat gewest waren gesticht.

Het vierde Landschap, met de naem van *Armenie* wierd 'er by gedaen, 't geen echter in 't eerst, geen Win - gewest was genaemt: het bestond uit Heidensch en Barbarisch Volk, wezende eenige plaetzen genaemt *Trophaena, Anzerhena, Ophena, Asteaena*, en *Balabithenacq*, die Onder Drosten stonden: de twee eerste Landschappen *Armenia*, wierden van een *Proconsul*[*] bestierd: de derde door een Graef, en de twee andere, door[§] *Praesidenten.* Dus verre uit *Arrianus.*

[*]Burgermeesterlijk man.

[§]Voorziters.

Volgt zeker bericht, *Op het Landschap* Crim, *en onderscheidene gewesten en plaetzen, in de Nabuurschap van de Kaspische Zee gelegen*;

getoogen uit een Verhael; wel eer ter neder gesteld by zeker Engelsch krygs-beampte, die onder de Crimsche Tarter *gevangenis geweest, omtrent den Jare zestien honderd twintig.*

DE *Crim* is een klein Land, na mijn rekeninge omtrent twee honderd mylen lang, en vyftig mylen breet; maer wonderlijk Volk-ryk, en boven maten vruchtbaer, overvloeyende van Koorn en Gras, en alle andere zaken, uitgezonderd Brand-hout, dewyle het Land meerendeels vlak zijnde, 't zelve nergens voortbrengt, als langs de Zee-kant, van *Bakessay-Seray* af, tot aen de Stad *Crim*, 't welk in voorgaende tyden de Hooft-stad is geweest.

Dit gewest is door de Zee byna geheel omringt, alleenlijk twee plaetzen, *Perecop* en *Arbotka*, uitgenomen: het heeft de Zwarte Zee aen d'eene, en de[*] Ratten-zee aen d'andere zyde.

[*]Dit woord Ratten komt hier voor een eigen naem, zoo als ik't zelve in het Engelsch geschrift heb gevonden.

By *Perecop* is een enge doorgang, langs welke, en over de Woestynen *Ingul*, of *Ungul*, men reizen kan na de *Nieper, Litthouwen*, en *Rusland.*

Aldaer is een water, genaemt het ondiepe, komende uit de Zee, en lopende langs de Woestyne tot aen *Perecop* aen de West ten Noordzyde van de *Crim*, van waer het weder keerd na de zoo genaemde Ratten-zee.

De Steden rondsom het half Eiland *Crim* gelegen, aen de Zee-kant, zijn deze, *Perecop, Custowa, Crim, Caffa, Kerse,* en *Arbotka*; welke laeste legt aen de Noordzyde van de *Crim*, tusschen de Zwarte en Ratten-zee, die daer zoo naby den anderen zijn, dat tusschen beiden schier geen meer Land is, als de Stad *Arbotka* beslaet. De Binnen-landsche Steden zijn *Karazu, Ackenesh, Mesheite*, en *Bakessay-Seray.*

Buiten *Arbotka* is een groot Veld, vyftig Engelsche mylenlang, zich uitstrekkende tot aen het ondiepe water, alwaer de Tarters gewoon zijn des Winters haer Paerden te doen bewaren.

Van de *Crim* ga ik over tot het klein *Nagay*, en *Ashowa* aen den DON, welke Riviere nederwaerts loopt, van *Bealla-Osshara* door een gedeelte van *Rusland*, en tusschen *Rusland* en *Litthouwen*, tot aen *Pelesboi*, twintig mylen van de Rivier *Kamusshanka.*

Het Land tusschen *Pelesboi* en *Kamusshanka*, is vlak: de Kozakken brengen hare Vaertuigen op raderen daer over na de *Kamusshanka*, en langs de zelve in de *Volga*, waerom die plaetze ook *Perewolog* genaemt word.

De Rivier *Don* loopt tusschen het klein *Nagay* en de Woestyne *Ingul* of *Ungul*, nederwaerts na *Ashowa*, en valt even beneden de Stad in de Tein-zee.

Deze Rivier is vol Visch, inzonderheit Steur: zy word door de Kozakken in goeden getal bewoont; want behalven die op Vry-buit ten Roof uitgaen, bevinden zich aldaer zelden minder als tien duizend van haer Lands-luiden.

De Kozakken, vrezende d'invallen der Turken, en Tartaren, hebben langs deze Rivier zestien Vestingen gebouwt, en met genoegzame bezettingen, grof Geschut, en andere noodwendigheden voorzien.

Het kleine *Nagay* legt tusschen de Zwarte en Kaspische Zee, hebbende de Kaspische Zee ten Oosten, de Zwarte Zee ten Westen, Cirkassen-land ten Zuiden, en de *Volga* ten Noorden. Het word bewoont door Tarters, die in verscheide Hordens verzameld zijnde, van d'eene plaets tot d'andere gestadig voortgaen, want in dit geheele Land is maer een Stad, genaemt *Ashowa.*

Zy zaeyen geen Koorn, maer aen de Zee-kant, en omtrent *Ashowa*, wel een aert van Zaed, 't welk by haer *Pros* genaemt word. Dit gedaen zijnde, trekken zy met haer Horden weg, weidende de Woestyne op en neer, na den *Don, Capbane Shurpoke, Yedekul, Comma, Kurray, Masshargorodok*, en tot aen 't Land der Cirkassen, beneden de Rivieren *Terigke*, en *Balk* of *Balke* byna tot aen *Petigor*, en de Rivier *Cupha*; en van daer wederkerende tot aen de Zwarte Zee.

Wanneer nu de Zomer alzoo door gebragt, en haren *Pros* ryp is, zamelen zy die in, en zetten de zelve in vaten onder de Aerde: daer na slaen zy zich neder, van *Ashowa* af, langs de Zee-kant, tusschen het Riet, latende hare Paerden midlerwyle overwinteren in de Woestyne.

Cirkassia heeft maer twee Steden, *Temerossa*, en *Tumein:* de eerste aen de Zwarte Zee, omtrent de Golf die na de Tein-zee loopt, recht tegens over *Arbotka*, vyf honderd mylen van *Ashowa:* de andere, namentlijk *Tumein*, legt aen de Kaspische Zee, elfhonderd mylen van *Temerossa.* De verdere bewoonde plaetzen zijn maer met Stackkettingen van Palen in de Bosschen opgeslagen.

Het Land is zeer vruchtbaer, overvloeyende meest in alle aert van Granen, en Gras-ryke Weiden, voortbrengende verscheide slag van wilde vruchten, en voedende veelderhande wild Gedierte, als Herten, Rheen, Zwynen, en anderen.

De Rivieren van eenig belang (zoo veel my bekend is) zijn, eerstelijk, *Cubba*, de welke van *Petigor* loopt tusschen *Cirkassia*, en 't klein *Nagay*, tusschen *Temerossa*, en *Ashowa*; en valt, twintig mylen beneden *Temerossa*, in de Tein-zee, na een voorgaende loop van vyf honderd mylen. De tweede, is de Rivier *Balk*, voortkomende uit *Cabardy* en vallende, twee honderd mylen beneden zijn oorspronk, in de Rivier *Terigke*; welke *Terigke* van de Bergen, tusschen *Shollohofe Knaffe*, en *Mundarawa Knasse*, afvalt, loopende door dat gewest meest Oost aen, voorby *Goracho-Collada*; van daer na de *Shussa*, en *Shunsa*, en zoo voort na de *Weistra:* en na een loop van zes honderd mylen, valt de zelve, tusschen *Tumein* en 't Land der Comukken, Commocks, of Comikken, zes mylen van de gemelte Stad, in de Kaspische Zee. De derde Rivier is genaemt *Tumenka*, zijnde een arm van de *Terigke:* deze loopt door de Stad *Tumein*, en drie mylen lager, in de Kaspische Zee. De laeste is *Keestar;* de welke mede voortkomende uit de *Terigke*, zestig mylen beneden *Tumein* van de Kaspische Zee ook word ontfangen.

Omtrent den Godsdienst, zijn de Cirkassen zeer onwetende, en wangeloovig; want wanneer zy een Geit of Varken slachten, snyden zy het heimelijke Lit af, smyten het tegens de Wand, en indien 't daer aen kleeft, bidden zy het aen; maer zoo niet, werpen zy 't weg; trekken 't vel over stokken, stellen het in haer Koornakkers, en aenbidden het zelve.

Petigor betekent vyf Heuvelen: het gewest met die naem, bestaet ook in vyf zeer hooge en groote Bergen, gelegen vyf honderd mylen van de Zwarte Zee, en zeven honderd van de Kaspische Zee, aen geene zyde *Cabardy:* in welk Landschap *Cabardy* echter noch hooger Bergen zijn, als in *Petigor*; namentlijk, *Sneesnagore*, en *Shadgore*; de welke, als ook de geheele streek van *Cabardy* tot *Shollohofe*, met Sneeuw geduurig bedekt zijn.

Het Landschap naest aen *Cirkassia* volgende, is *Abassia*, tusschen *Cirkassia* en *Mengrelia* gelegen. De Inwoonders zijn die van *Cirkassia* in allen deelen gelijk.

Mengrelia is gelegen aen de Zwarte Zee. Het Volk is kloek van Lichaem, en schoon van aenzicht, maer zeer arm, en bekende Dieven, steelende niet alleen alderhande Goederen, maer ook Vrouwen en Kinderen, die zy aen de Turken en Tarters verkoopen, gemeenlijk voor Zout, 't welk daer zeer schaers is.

Naest aen *Mengrelia* volgt *Georgia*; in welk Landschap voor dezen een Leger van vyf duizend Mannen geland zijnde, trok tot op een dag reizens naby *Deimur Capou*[+] , gezegt d'yzere Deure, welke is een zeer sterke Stad, gelegen tusschen klippen

[+]Derbent.

aen beide zyden, de eenigste doorgang tusschen *Georgia* en *Anatolia* na *Persia*; tot welk Koninkryk deze sterkte behoord. d'Inwoonders zijn, ten opzichte van Godsdienst, weinig beter als die van *Mengrelia*, hoewel zy eenige Kloosters, Monnikken, en Priesters, van het Grieksche Geloof, onder zich hebben.

Het naest gelegen Landschap is *Anatolia*, waer van de Schryver (die veele Jaren daer gewoont heeft) een wytloopig verhael doet; maer alzoo dit gewest genoegzaem bekent is, zullen wy, hem volgende, overgaen tot zulke Landen, als by ons min bekent zijn: doch alvoorens acht geven op 't geene hy schryft van den ommetrek der Zwarte Zee.

Van *Fennara* dan (gelegen aen 't hooft van de Golf, de welke in de Zwarte Zee loopt) tot *Perecop*, zijn, volgens dezen Schryver, Engelsche mylen, die altoos in dit bericht gebruikt worden,	700
Van daer tot *Caffa*, een vermaerde Stad, een Zee-haven, in de *Crim*,	300
Tot *Ashowa*,	500
Tot *Temerossa*,	500
Tot *Mengrelia*,	500
Tot *Trebezonda*,	400
En van daer tot *Konstantinopolen*,	1000
Te zamen, voor den geheelen omtrek van de Zwarte Zee,	3900

Engelsche mylen.

Dit is wat my van de Zwarte Zee bewust is: overgaende tot de Kaspische Zee, zal trachten aen te wyzen alle de Koninkryken en Landschappen, rondsom de zelve gelegen; beginnende van *Astrakan*, en voortgaende van daer Oostwaerts, tot dat ik van 't Zuiden aen de zelve wederkeere.

Astrakan is gelegen op een Eiland, het welk door de Riviere *Volga*, en een tak van de zelve, gemaekt word, aen de zyde van het groote *Nagay*, hebbende de Kaspische Zee ten Zuiden, niet meer als vyftig mylen van de mond der *Volga.* Zy is gesterkt met een vast Kasteel: in 't midden van het zelve is een sterken Tooren, die, met menigte grof Geschut voorzien zijnde, te gelijk de Stad, het Kasteel, en de omleggende Velden bedwingt.

Een Stad der Tartaren is daer naby gelegen, dicht aen de Rivier *Kutuma*, voortkomende uit de *Volga*, of een van zijn veelvoudige takken: zulks de Stad met water omringt is, hebbende den grooten boezem van de *Volga* ten Westen, en *Kutuma* ten Oosten.

De *Volga* (zoo veel ik uit de Russen heb verstaen) heeft zijn beginzel, ofspringader, aen de voet van eenen grooten boom; loopende van daer een streek van duizend mylen, tot aen *Jerislawe*; van daer tot *Neisna*, vyf honderd; verder na *Cassan*, drie honderd; tot *Samara*, vyf honderd; tot *Saratoff,* drie honderd vyftig; tot *Saraichena,* drie honderd vyftig, voorts tot *Aftrakan*, vyf honderd mylen: waer by gerekent de vyftig mylen, tusschen *Aftrakan* en de Kaspische Zee, maekt te zamen drie duizend vyf honderd en vyftig mylen: zoo dat de *Volga* een wonderlijke groote Rivier is, vallende door twee en twintig monden in de Kaspische Zee: overvloedig in menigerhande slag van groote en kleine Visschen. In ieder van deze monden is een groote Fuik van scherpe staken in de grond gezet, en met Riet of Teenen omvlochten; en by ieder Fuik is een Huis, tot wooninge van veertig of vyftig Visschers, de welke met lange en dunne haeken, tweemael des daegs uitgaen, vangende gemeenlijk alle dagen, in de kleine stroomen, vier honderd, en in de groote, zes honderd Steuren: zoo dat een geheele Steur tot *Aftrakan*, voor acht of tien stuivers verkoft word. Al wat niet verstuurt kan worden, word ingezouten, en naderhand verzonden, na de meeste deelen van Rusland, doch byzonderlijk na de groote Stad *Moskou.*

Jaerlijks word tot *Aftrakan*, omtrent drie of vier honderd Ton Kavejaer, anders *Ikra* genaemt, gezouten, elk Ton zwaer zijnde, tusschen de veertig en zestig *Poeden*[+] . De Kavejaer welk zwart is, word van de kuit van Steur gemaekt; doch andere niet zoo zeer geacht; die ros van verw is, word van kuit uit Snoeken en andere Visschen geperst.

[+]Een Rusch gewigt, van omtrent veertig pond.

Deze Fuiken worden alle genaemt na de monden, daer ze op gelegen zijn; als, namentlijk, *Soellova, Dertullee, Besserigee*, en *Ruslowa* op de groote *Volga, Cokelou, Beerullee, Ewansuke, Mansor, Argeessan, Keessan, Camusshuke, Naowara, Tussockly, Collobery, Malla-Collobery, Yamansuke, Eirichsha, Surka, Libesha, Bussan, Cara-bussan, Bealla-Wolloskee*, in alle welke niet als Steur gevangen word.

Van *Saratoff*, een plaets, gelegen beneden aen de *Volga*, tot aen het Kaspische Meir, vind men geen Bosschagien, of Hout, zoo als men aldaer aen de hooge, of Siberische zyde, ettelijke honderd mylen, op vlak Land reizen kan, zonder eenig Boom of Wout, te ontmoeten.

In 't oud *Bulgaria*, omtrent de Oever van de *Volga*, boven *Aftrakan* gelegen, vind men veel oude puin-hoopen, van vervallene gebouwen, in welke gewesten *Tamerlaen*

heeft gewoed. De Oevers van de *Volga* zijn zeer vruchtbaer; doch het Noorder *Siberien* is zeer onvruchtbaer, woest, en weinig bewoont.

Tusschen *Saratoff* en *Kassan*, is de grond van de *Volga* stroom, aerde, die na Cement of Duif-steen gelijkt.

In dit gewest *Bulgaria*, omtrent de Oever van de *Volga*, plachten wel eer Mahometanen te woonen, doch nu zijn de Ingezetenen onder de gehoorzaemheit hunner Tzaersche Majesteiten, in Christenen veranderd.

Omtrent de Stad *Sarapul*, aen de *Volga*, woonen Tarters, welke Schatting in Hooning, en Pelteryen, aen zijn Tzaersche Majesteit opbrengen. Dit Volk is nu stil, en gehoorzaem, doch plachten zomtyds aen 't muiten te staen, waerom zacht gehandeld dienen te worden: na het Zuid-westen, in de *Aftrakansche* Woestyne, zijn eenige kleine Horden, van de zelve Volk-aert, die hun eigen meester zijn, en met de *Kalmakken* omtrent *Aftrakan*, zomtyds zamen spannen, tot den Roof, en Plondering, op den *Siberischen* bodem: zy leggen zich mede op den Akker-bouw, als voornaem van Haver, Gerst, en Boekweit: de kleeding der Mannen is van wit Rusch Laken: de Rokken die zy dragen, zijn omtrent op de Moskovische aert, met op de rug lang afhangende klappen: de Vrouwen, als 't niet te koud is, gaen met het boven-lijf in 't Hembd, welk

streepsgewys van boven na beneden, met alderhande geverfde Zyde is uitgenaeit; dragende een Rok om 't Lijf, op de Duitsche wyze; en muilen die pas de Toonen bedekken, boven de enkelen gebonden; haer Hultzel bestaet in een bindzel, een handbreed groot, dat zy voor 't hooft binden, en achter vast maken, hangende daer aen, by draedjes, alderhande Koraelen, die omtrent de oogen los slingeren: de zommige hebben bordjes voor 't hooft, twee span hoog, dat met Zyde aerdig en çierlijk is benaeit, en van Koraelen behangen; uitgaende bedekken zy het hooft met een gestikte Neusdoek. De dus gemeinde *Uffimsche* Tarters, zoo wel als her *Baskicrsche* Volk, is strydbaer, zitten vast te Paerd, voeren geen ander geweer als Pyl en Boog, daer zy handig mede weten om te gaen: zy zijn sterk en groot van stal, breed van schouwders, laten den baerd lang wassen; haer Wynbraeuwen zijn zoo ryk en sterk van haair, dat veeltyds over de oogen hangen, ja dwars over't voor-hooft steken. Hun Tael is byzonder, en word by de *Astrakansche* Tarters ten meeste verstaen; hen Geloof is Heidensch, doch de zommige hellen na de Wet van *Mahomet*, 't geen haer door de *Crimsche* Tarters toegebragt is, met wien zy oulinks groote gemeenschap hadden: tusschen de oorspronk van de Rivier *Oby* en *Tobol*, woonen *Kalmaksche* Tarters, tot aen het Meir *Jamschowa*, daer veel hart Zout valt, 't geen de *Kalmakken* voorgeven, haers gebieds te zijn: het Zout vind men daer op de Oever leggen, en word met houwelen gebroken, en in de Vaer-tuigen geladen, diergelijk, als of het Ys was; deze Vaer-tuigen *Dosenicken* genaemt, die aldaer Jaerlijks uit *Rusland* vyf en twintig of dertig sterk komen, brengen gelei van vyf en twintig honderd man, in't gemeen mede, en vallen zomtyds tegen de *Kalmakken* schermutzelingen voor, die den afhael van het Zout trachten te beletten.

Aen de Vliet *Tara* legt een Stedeken, *Toereaan* genaemt; hier grenst het *Kalmaksche* Land van den Prins *Bustuchan:* de Ingezetenen aldaer, worden genaemt *Barabinsi*, en strekken zich van de Stad *Tara* na 't Oosten, tot de Rivier *Oby*, de Rivier *Tom*, en de Stad *Tomskoy:* dit gewest, genaemt *Barrabe*, word Winter en Zomer bereist, doch meest des Winters, om dat men dan zich hier over best bediend, tot de Reis na *Siberien*, te weten, over *Tomskoy* en *Jeneseiskoy*, wezende de Winter-reis van de *Oby*, over *Surgut* en *Naum*, ondoenlijk. Dit Volk *Barabinsi*, is een aert van *Kalmakken*, betalen Schatting aen zijn Tzaersche Majesteit, en aen den Kalmakschen *Busucktichan* of *Bustuchan*; zy hebben onder haer drie Opper-hoofden, of *Taischi*, als *Karsagaten, Baikisch*, en *Baiduck;* deze drie Heeren ontfangen de Schatting van de *Barrabinsers* of *Barabinsi*, en brengen het behoorlijk aendeel *Karsagaz* of *Karsagaten* genaemt, na de Stad *Tara*; de tweede, te weten *Baikisch*, brengt zijn deel aen het Russche Slot *Telimba*; en *Baiduck*, brengt zijn gedeelte aen het Kasteel *Kulemba*, en dat alles in Pelterye: het is een boos en strydbaer Volk; zy woonen in houte Huizen, lang en laeg by de Aerde gebouwt, gebruiken geen Kacchels, maer Schoorsteenen, en als het hout uit is gebrand, doen zy het Rookgat toe, om zoo de warmte binnens kamers te behouden. Zy woonen Dorps gewys, en hebben lichte Huizen tot Zomer, enzwaerder tot Winter gebruik; bebaenen het Land, en teelen veel Haver, Garst, Geerst, en Boekweit; Brood van Rogge smaekt hun wel, doch konnen het niet verdragen, en walgt haer, maer Garst weeken zy, en dan weder gedroogt, stooten het zoo lang tot dat de schil daer af gaet, dan droogen en braden zy die uitgepelde Garst, in een yzere Ketel, zeer heet, zulks dat hart als een been word, 't geen zy dan zoo eeten: gebruiken mede *Saranna* tot Spys, dat is, de bol van geele Lelien, gedroogt gestooten, en met Melk gekookt, 't geen dan een Pap word; maken

I mede den smakelijke drank *Kumis*, of Brandewyn, van Paerde Melk; drinken ook *Karazay* of zwarte Thée, die de *Boecharen* hen uit *Sina* toebrengen: haer geweer is Pyl en Boog: houden veel Vee, als Paerden, Kamelen, Koeyen, Schapen, doch Varkens eeten zy niet; daer vallen goede Zobels en Marter-dieren, Inkhoorens en Hermynen, ook Vossen, Vuil-vraten, Minken, en Otters: hun Land strekt van *Tara* af, tot de *Oby* en *Tom*, is gansch niet Bergachtig, maer vlak, bewassen met schoone Ceder, Eike, Denne, en Berke Boomen; de Bosschen zijn afgedeeld door schoone Riviertjes; de kleeding, zoo der Mannen als Vrouwen, is na der Kalmakschen aert; houden zoo veel Vrouwen als ze konnen voeden: een Afgoden beeld dat zy eeren, en *Saitan* genaemt word, voeren zy met hun, wanneer op de Jacht uit gaen, ter Peltery vangst; dit Beeld is uit hout gesneden, na de gedaente van een Mensch, gekleed met Stoffe van veelderhande verw; zy voeren het in een Kasje, op een byzondere Slede, en als de vangst goed is, besteken het met alderhande Peltwerk geven het de beste plaets in het

Huis, en vervrolijken zich voor hem, tot dankbaerheit.

Van *Krasnojaer*, de Rivier *Jenisea* afwaerts, tot aen *Jeneseiskoy*, woonen *Tungoesen*, en *Buratten*; deze plaets, daer een Slot is, grenst na by het *Moegaels* gebied, is niet groot, doch wel bezet van Rusch krygs-volk, dat meest te Paerd diend: ten Westen waken zy tegen de *Nurotti, Nuli*, en *Buratten*; hier in de Nabuurschap wast een aert van Zandel-hout, dat buiten mate hart is: de *Buratten* die nu onder zijn Tzaersche Majesteits gezag woonen, plachten zich op te houden omtrent *Solviga*, doch vermits zommige dezer Volken over liepen na de *Moegalen*, door aenlokking der *Sinezen*, heeft men hen alle van daer doen verhuizen, en rondsom het *Baikalsche* Meir geplaest, in 't gebergte, gevende Schatting in Pelterye, en Kabardyn, die daer vallen.

De plaets, daer eertyds aen den Oever Van de Vliet *Volga*, de Stad *Achtoeba* heeft gelegen, is van een zeer ruimen omtrek, daer veele puin-hoopen en overblijfzelen van te zien zijn.

Den Zee-boezem *Bojaerschidwar*, of het *Boiaren* Hof genaemt, kort onder *Aftrakan*, aen de Kaspische Zee, zegt men een enge en gemakkelijken ingang te hebben, doch zeer bezwaerlijken rug-tret, ter oorzaek van de engte buitenwaerts, en gevaerlijke ondiepten, welke by inzeilen konnen worden gemyt.

Niet verre van de *Volga*, aen de zyde van 't klein *Nagay*, zijn Zout-putten, de welke door de hitte der Zonne, zonder toedoen van Menschen, boven maten veel Zout voort brengen.

Een weinig boven *Seraichena*, vyf honderd mylen van *Astrakan*, werpt de *Volga* een grooten tak uit, genaemt *Actabon*, welke door de Woestyne van groot *Nagay*, en door *Bassane* loopende, zich uitstort in de Kaspische Zee.

Het overige van de *Volga*, na die verscheide kleinder takken van zich gegeven heeft, welke zich echter meest met de zelve vereenigen, scheid klein en groot *Nagay* van een, vloeid beneden voorby de Stad *Astrakan*, en schiet van daer na *Ruslowa*, aen de Zuid-westzyde van *Krosnaboggar*, dicht by *Astrakan*, en valt dan in de Kaspische Zee.

De wydte, of d'afgelegentheit tusschen d'Oostzyde van de *Volga*, en de Rivier *Actabon*, is omtrent twintig mylen, meest Water en Eilanden.

Dat nu de loop der *Volga* van haer eerste Bron-ader, tot daer ze in de Kaspische Zee valt, niet minder kan zijn, als wy hier vooren gesteld hebben, word bevestigt, door dien de Sneeuw, die in *Rusland* overvloedig valt, en omtrent het laeste van Gras-maend begint te smelten, de *Volga* geweldig doet zwellen, zonder dat deze Wateren echter voor het midden van de Zomer tot aen *Astrakan* komen; maer als dan de Oevers en de Eilanden omtrent. *Astrakan* zoodanig overstroomen, dat de geheele Landstreeke tusschen klein *Nagay*, en *Actabon* in groot *Nagay*, (een heuveltje of twee uitgenomen) niet anders schynt, als een geduurig Meir of Golf van de Zee: zoo dat die van *Astrakan*, wanneer zy groote Hout-vlotten gemaekt hebben, de zelve door weinig Mannen doen voeren, recht na haer Stad, of eenige andere bescheiden plaetzen daer omtrent.

De merkwaerdigste Steden en woonplaetzen, langs de *Volga*, tusschen *Saraichena* en *Astrakan*, die vyf honderd mylen van malkanderen leggen, zijn, *Camena, Rokegowa, Osshenofka, Chornoyar, Borisse, Offatalka, Poollowoy, Collmakof Satone, Cossoyar, Crosnoyar, Nassonoyar, Satone, Yanatavy, Daneelofka, Perre, Ousshake,*

Eillansuke, Eiskyborro, Krukla, Bussan, Balsheeke, Tollotongorod, Dolgoa, Goradocha, voor dezen oud *Astrakan*, en verscheiden andere.

Wy zullen overgaen van de *Volga* na groot *Nagay*, 't welk eigentlijk kan verdeeld worden in Eilanden en vast Land. De eerste worden gemaekt door de *Volga*, en verscheide andere Rivieren, die uit de zelve vallen, en op veelderlei wyze met malkanderen vermengt zijn, en alle ten laesten haer ontlasten in de Kaspische Zee.

Deze Rivieren hebben hare zonderlinge namen: de geene welke ik onthouden hebbe, zijn, *Cuttoma*, of *Cutuma, Boulda, Malla, Guellusa, Kreewantya, Busane, Actabon*, en *Bereket.*

Het Koninkryk van groot *Nagay* is gansch vlak en woest, zich uitstrekkende twaelf honderd mylen in de lengte, tusschen *Astrakan* en *Samara*, en vyf honderd mylen in de breete, van *Astrakan* tot de Rivier *Yeiche*, of *Jaick.*

Het heeft geene Steden of vaste woonplaetzen, hoewel in voorige tyden verscheiden; waer onder eenige geweest zijn zeer aenzienlijk, als, *Czarofs-gorod*, anders *Czarofspollate*, betekenende in Nederduitschs, 's Keizers Stad, de welke waerschynlijk de Hooft-stad zal geweest zijn, gelijk de naem zulks ook te kennen geeft. Ik hebbe de zelve dikwils met verwondering aenschouwt, en kan niet rekenen, dat het minder als twintig mylen in den ommetrek gehad heeft. Hebbe daer in

geteld tachentig uitstekende groote gebouwen, die Moskees, Paleizen, of Karawanferaas moeten geweest zijn, van welke zomrnigen zes mylen van den anderen staen.

De Moskoviters zijn van verscheide gevoelen, nopende hare verwoestinge: zommige willen dat het door de Kozakken verwoest is; maer deze, die wegens hare krygs-zaken anders gaerne pochen, zeggen, zulks niet te weten.

De gelegentheit van de plaets is zeer treffelijk, hebbende de *Volga* aen de eene, ende *Atabon* aen de andere zyde.

Dit Land heeft geen Hout-gewas, als langs de Rivieren; maer is zeer schoon, gezond, en vruchtbaer. Ten minsten tweemael 's Jaers trekt daer een groote Reisrot of Karavane door.

De Moskoviters hebben van tyd tot tyd gebakken en gehouwen steenen uit de opgemelte verwoeste Stad doen afhalen, waer mede zy een groot gedeelte van *Astrakan*, en andere Nabuurige Steden en Vestingen, hebben gebouwt. Maer behalven deze *Serai* (want zoo noemen de Tarters een vaste woonplaetze) waren 'er in oude tyden noch vyf of zes anderen, langs de Riviere, nederwaerts: in ieder van welke voormaels een Chan woonde; maer door verloop van tyd, en den oorlog, zijn deze ook byna geheellijk verwoest.

Daer is noch een andere *Serai*, aen de Rivier *Jaick*, genaemt *Chika*, welke gezegt word eertyds deverblijfplaetsvan een grooten *Mjrfa* of Chan geweest te zijn; maer is nu, als de anderen, ook t'eenemael verwoest.

De Tarters die groot *Nagay* bewoonen, zoo wel Mannen als Vrouwen, zijn kloek van Lichaem, immers grooter dan eenige andere Tarters, maer leelijk van gedaente, hebbende kleine aengezichten, en kleine platte neuzen, ook kleine oogen, diep in 't hooft staende, 't welk aen de meeste oostersche Tarters gemeen is. De Nagaische Menschen zijn zwartachtig, of Taenverwig, 't welk haer, mijns bedunkens, zoo zeer niet word aengebooren, als wel door de Zonne (welke aldaer, eenige Maenden, veel heeter is, als men van dat Klimaets gestaltheit des Luchts zoude verwachten) toegebragt, te meer, dewyl haer Kinderen, geduurende deze groote hitte altyd naekt gaen. Het is aenmerkens waerdig, dat de koude daer en tegen, des Winters, in dit gewest boven matenstreng is, en voor die geene welke niet genoegzaem gekleed zijn, onverdraeglijk.

De Nagaysche Tarters hebben groote menigte van Vee, als Paerden, Kemels, Schapen, en andere gedierte doch evenwel zijn zy slecht gekleed, meest met Schapevellen, die noch slordig bereit zijn.

Zy hebben geenderlei slag van Koorn, en bespotten de Europeanen en Persianen, zeggende, dat hare voornaemste Spyze is de top van een verachtelijk onkruid.

Zy laten niet alleenlijk toe, dat men veel Vrouwen trouwt, en te gelijk met de zelve leeft, maer zulks is onder haer t'eenemael in gebruik. Zy koopen hare Wyven gemeenlijk voor Vee, van hare Ouders of anderen, uitgenomen die zy in den oorlog gevangen nemen; en onderhouden meer of minder Vrouwen, ieder na zijn vermogen. Wanneer een Broeder sterft, nemen de andere alle zijne Wyven na zich; maer indien alle de Broeders, 't zy in den oorlog, of anderzins, komen te sterven; vervallen zy, gelijk andere goederen of Vee, aen des oudste Broeders Zoon: want zy gedoogen nooit, dat een getrouwde Vrouw, haer leven geduurende, uit het geslachte gaet.

Wanneer zy hare wooningen willen verplaetzen, voeren zy hare Huizen op wagenen, met vier wielen, door Kemelen getrokken. Haer gewoonlijke togt is van

de *Volga* na *Buskowshake:* van daer na *Voroslane, Samara, Eirgeesse, Eishene*, OHGOGURA, *Reimpeska*, en beneden langs het Land der Kalmakken, tot dat zy aen de *Jaick* komen. Zomtyds trekken zy door *Kassoone, Aurrow*, en *Kamoyes*, en dit is haer gewoonlijke Zomer-togt.

Tegen den Winter keeren zy na de deelen gelegen aen de Kaspische Zee, namentlijk, *Baksake, Beallansia, Kitgach, Sheennamara, Coudake, Caradowan, Actabon*, en hooger aen de *Volga*, zich verspreidende langs de Zee-kusten, en de Oevers van de Rivieren, tusschen het Rieten tusschen 't geboomte, daer zy de meeste beschermingevinden tegens de koude: en geduurende dit laetste Jaer - getyde, laten zy hunne Paerden en grof Vee, weiden in de Woestyne.

Dewyle ik de Riviere *Jaick* nu veelmalen hebbe gemeld, zal kortelijk verhalen wat my van zijn loop, aenwas, en verdere gelegentheit bekend is. Hy komt voort uit het Land der Kalmakken, alwaer hy gehouden word zijn begin te neftien, hoewel eenige Russchen stellen, dat zijn springader verder is, in *Siberia*; welkers Zuider deelen ook door de Kalmakken worden bewoond, zoo niet bezeten. Na dat zy het Land der Kalmakken heeft doorloopen, scheid zy groot *Nagay* af van *Kassachy Horda*, en stort, na dat zy een weg van duizend mylen heeft afgelegt, een weinig beneden *Geraichika*, in de Kaspische Zee.

Zy is zeer breet, en 't Land aen beide zyden wel bewassen, met Geboomte, Gras, verscheide slag van wilde Kruiden, en Vruchten: boven maten Vischryk, byzonderlijk in Steur, zoo dat iemand, staende op den Oever, met een Visch-haek, in korten tyd wagens vol vangen kan, indien maer sterkte of hulpe heeft om de zelve aen Land te halen.

Daer zijn ook Zwanen, die gemeenlijk in Zee zwemmen, in zulken menigte, dat het onmooglijk is eenige redelijke begrootinge daer van te maken. Deze leggen alle Jaren in 't midden van de Zomer hare vederen af. Tegens deze tyd zenden die van *Astrakan* hare jonge manschap in Booten, de welke, na dat eenige mylen gevaren hebben, aldaer aenkomen; en wanneer zy haer Vaertviigen met vederen en Zwanen-vellen geladen hebben, keeren zy weder na *Astrakan*, daer in deze waren grooten handel word gedreven met de Persianen, die voor ieder Vel gemeenlijk een Ryksdaelder geven. Alle welke voordeelen de Kozakken dikwils noodigen om zich aldaer neder te zetten, die van daer wyder in vallen doen in verscheide gewesten aen de Kaspische Zee.

Tusschen *Astrakan* en de Riviere *Jaick*, woonen schier geen Menschen, en is het daer gansch woest: omtrent de *Jaick* zich Russche Kozakken ophouden, die de Visschery oefenen, en verders oost op, beginnen een aert van *Buchaeren* te woonen, onder byzondere benamingen, die Mahometaensch zijn: tusschen *Astrakan* en *Siberien* zijn Woestynen, en aldaer worden weinig of geen Menschen gevonden.

Van de Kalmakken, die de Zuider deelen van *Siberia* bewoonen, zijn zommige *Vlusses* of Hordens* Onderdanen van de Russchen, andere hare Bondgenooten, hoewel zy bloedige oorlogen tegens de zelve hebben gevoerd, *Tumein* en andere Steden, den en Vestingen verwoest, uit na denken dat de Russchen hare Landen meer en meer naderende, hen t'eenemael zouden onderbrengen.

*Dat zijn verzamelingen van Menschen onder Hutten of Tenten die dikmael verhuizen

Het naeste gewest van groot *Nagay*, oostwaerts, is *Kassachy Horda*; hebbende, als gezegt is, de *Jaick* ten Westen, waer door het van 't groot *Nagay* gescheiden word, de Kalmakken ten Noorden, de Yurgeachianen of Jurgensche Tarters ten Noord-oosten, en de Karagans, die aen d'oostzyde van de Kaspische Zee woonen, ten Zuiden.

Deze Kassachy Tarters trekken het Land op en neer, byna op de zelve wyze als de Nagaysche. Zy voeren dikwylen oorlogen tegens de Kalmakken, en Yurgeachianen, maer zelden tegens de Nagaysche, of Karagans: alleenlijk steelen zy op zulke wyze als meest alle andere Tarters, heimelijk ook van deze hunne Nabuuren, met welke zy een vaste en onverbrekelijke Vrede onderhouden.

De *Kassachy Horda*, was te zijner tyd, geheellijk woest, uitgenomen eenige Bosschen ten Noorden, die aen de Kalmakken palen, alwaer verscheide kleine Rivieren zijn, die zich in de *Jaick* ontlasten. Deze Menschen zaeyen geen Koorn. Haer voornaemste Spyze is Paerde-vleesch, en Merrie-melk, zoo dat zy te recht *Kassachy Horda*, dat is, der wilde Menschen verzameling, genaemt worden.

Ten Noorden van *Kassachy Horda* woonen de Kalmaksche Tarters (indien zulk een wyze van leven, anders een wooninge genaemt mag worden) maer het gewest: daer zy zich onthouden, is een beter Volk waerdig, dewyle het volheit heeft van alle dingen, tot 's Menschen onderhoud noodig. Daer zijn ook Zabels, zwarte Vossen, Inkhoorntjes, en andere Pelteryen, in overvloed, welke de Russchen voor Brandewyn, Meê, Tabak, en eetwaren van haer ruilen.

In dit gewest zijn verscheide Steden, als, *Siberia*, de hooft-stad van een Landschap[+] van de zelve naem, en *Tumein*, beide, welke de Russchen op de Tarters veroverd hebben: *Onffha, Wadle, Sellona*, en *Lucomoria*; welke laetste plaets, zoo zeggen, aen de Koude Zee zoude gelegenen, zijn; maer *Ouffha* is een Binnenlandsche Stad, vyf honderd mylen van *Kassan*, welk naby de *Volga* is.

[+]Deze neven - staende plaetzen worden alle met alzulke benamingen heden niet gevonden.

De Kalmakken zijn goede Zoldaten, dewyle zy door de Russchen aen de eene, en door de Nagaeyen en Kassachy Horda aen de andere zyde, in geduurige oefening worden gehouden.

De ongetrouwde Vrouwen verzellen den Mannen in den oorlog: zy worden gehouden voor weinig minder als de Mannen, in konst en sterkte: schieten hare Pylen byna zoo snel en handig als de Mannen, van wien zy door hunne kleeding of wys van ryden, niet wel konnen worden onderscheiden. Beide Mannen en Vrouwen, voeren in al hun Veld-togten zelden minder als ieder vyf of zes Paerden.

Ik kan niet naeuwkeurig bepalen wat haer Godsdienst zy, maer hebbe uit haer ommegang konnen merken, dat zy een beter gevoelen hebben van de Christenen als van de Mahometanen, of van zommige hunne Heidensche metgezellen. Ik hebbe onder haer geen plechtelijkheden of Godsdienst konnen bespeu-

ren, als een aenbidding van de Zon en Maen.

Haer voedzel is zeer byzonder; want behalven Paerde-vleesch ('t welk by haer een lekkernye is) schroomen zy niet Hagedissen, Adders, Vossen, ja ook krengen van verscheide Dieren te eeten: Spyze, welke dien van Europa ook in den grootsten Hongersnood tot afkeer zoude zijn. Zy dragen Hoeden, die van de Russchen *Koulpackes* genaemt worden, voor en achter open, aen wederzyden met breede randen, waer na zy van de andere Tarters, Kalmakken genaemt worden.

Oostwaerts van de Kalmakken aen geene zyde der Riviere *Jaick*, een weinig na het Zuiden, en na *Sina* toe, woonen de Yurgeachianen, die Mahometaensch van Geloof zijn, alzoo genaemt na hunne voornaemste Stad, die zommige *Yurgeach*[*], en andere *Yurgench* noemen; van welk gewest ik zoo veel kennisse niet hebbe, alzoo maer eens daer geweest ben, in den Jare zestien honderd twintig, wanneer groote oorlogen tusschen den Chan of Konink van *Yurgeach*, en den *Myrza* zijn Zoon ontstaen zijnde, en zommige van de Nagay Tarters (die voor deze opstand zich niet dorsten reppen) in haer Land gevallen wezende, doch buiten bevel van haer eigen Prins, en zonder toestaen der Moskoviters, buiten welkers bewilliging, volgens onderlinge over een komste, zy niet vermogen t'oorlogen, zond den Woywood van *Astrakan*, die niet lang te vooren een verbond met de Yurgeachianen gemaekt had, *Alli*, of *Haly Myrsa*, een Tartarische Prins, met duizend van zijn eigen Onderdanen, en vyf honderd Russchen te Paerde; waer onder ik begrepen zijnde, trokken wy twintig dagen, eer wy van *Astrakan* tot aen de grenzen van *Jurgeach* quamen, en van daer tien dagen reizens verder in haer gebied, 't welk door de Nagaysche Tarters deerlijk verwoest was. Ten einde van de dertig dagen, wierd na beste gissinge geoordeeld, dat wy ten minsten duizend Engelsche mylen van *Astrakan* waren, wanneer wy deze Roovers in het Dal van *Ougogura* overvielen, en sloegen. Alles wat zy den Yurgeachianen ontroofd hadden, zijnde een ontallijke menigte van Vee, zoo Paerden, Kemels, als Schapen, namen wy hun af, en daer en boven tot een straf, noch alle hunne overtollige Paerden, latende hen alleenlijk, voor ieder een, om weder na huis te komen.

[*]Nu Oergentsi gehente, of Jurgentsi

Aly Myrsa den buit verdeelende, gaf d'eene helft aen die hem in deze togt gevolgt hadden, en zond het overige den Woywood tot een geschenk, zonder den Yurgeachianen, als die voor Dieven gehouden worden, iets wederom te geven.

Ondertusschen sloeg den Prins van *Yurgeach*, in een volkomen Veldslag, zijnen Vader, nam hem gevangen, stak hem beide d'oogen uit, en deed hem zelven tot Konink kroonen. Hy beval ook eenige van zijn vertrouwde gunstelingen, dat zy zijnen jonger Broeder (vrezende dat hy t'eeniger tyd opstand mogt verwekken) zouden worgen, en hem zijn hooft brengen: maer verscheide van de Edelen, door welkers toedoen hy de Opper-heerschappy bekomen hadde, zulks vernomen hebbende, wilden d'uitvoeringe van zijn bevel niet gedoogen, maer zonden het Kind na den Keizer van *Moskovien*, by welken het noch was, toen ik laest van *Astrakan* vertrok.

Maer om niet in gebreke te blijven aen mijn belofte, van een bericht te geven, aller Landen en Volkeren rondsom de Kaspische Zee, kome ik tot de *Karaganen*, welke ik overgeslagen hadde.

Het gewest der *Karaganen* beslaet het meeste deel van de groote Landstreeke, tusschen de Riviere *Jeicke*, of *Jaick*, en de Heerschappye van de *Ousbegs*, of Tarters van *Bouchara*, en hun gebied omringt de Noord-oost hoek van de Kaspische Zee;

schietende Zuidwaerts na de Riviere *faxartes:* ook woonen zommige Horden van het gemelte Volk tusschen de voornoemde Rivier en de *Oxus*, welke de Tartes van *Bouchara*, en de *Karaganen* afscheid van de Persianen, en de Tarters van *Balk.*

Dit gewest der *Karaganen* is zeer woest en bar: het Volk arm en ellendig; Taengeel en ongevallig van wezen, Haer wooningen zijn slechte Hutten, meest onder d'Aerde, staende van den anderen verspreid, zoo dat 'er naeuwlijks plaetzen zijn die de naem van Dorpen of Gehuchten verdienen. Zy hebben (na my gezegt is) geen Stad als *Preestannes*, gelegen aen de Zuidzyde van de *faxartes*, dicht by de Kaspische Zee, die, terwylen ik tot *Astrakan* woonde, met verrasschinge door de Kozakken ingenomen wierd; maer zy hadden geen reden om van hare overwinninge te stOssen, dewyle zy weinig buit daer in vonden, en de *Karaganen* te zamen vergaderd zijnde, haer, met groot verlies van wederzyds Volk, daer uit sloegen, en op de vlucht dreven, na een Eiland,[+] twee of drie mylen van 't vaste Land, het welke zy tot dezen dag bezitten; geene van d'omleggende Volkeren magtig of begeerig zijnde om haer te vernestelen, niet tegenstaende de Tarters, Persianen, en Moskoviters, door hare strooperyen grooten overlast lijden.

[+]Merkt dat dit geburd is voor, of omtrent het Jaer twintig, in de afgetrende Eeuw, en zyn heden de Kozakken van daes verhuist

Zuid-zuid-oost van de *Karaganen*, woonen de Tarters van *Bouchara*, by veele *Usbegs* genaemt. Zy hebben *Karagan* van zieh in 't Noord-Westen, *Urgenshe* of *furgeach* recht Noorden, *Sina* in 't oosten, die van *Balk* in 't Zuiden, de Persianen Zuid ten Westen, en de Kaspische Zee ten Westen. Dit gewest is beter bewatert, en vruchtbaerder als 't voorgaende; ook is daer een grooten toeloop van Koopluiden, uit verscheide Oorden, inzonderheit van Persianen, Moskoviters, en verscheide Indiaensche Volkeren, als, *Mogols, Boutans, Sinezen*, en andere, welker namen niet gedenke.

Ik achte dit het beruchte Koninkryk van[+] *Kathay* te zijn, dewyle de Kathayers ook een aert van Tarters zijn, en ik geene andere Tartaren tusschen dit gewest en *Sina* gevonden hebbe. Zy voeren byna altyd kryg tegens de Persianen.

[+]'t Geen de Schryver hier van Kathay zegt, is misverstandelijk, alzoo het Kathay geen ander Rykals Sina is.

Het Land der Comukkes is ten Zuiden bepaelt door Persia, ten oosten door de Kaspische Zee, ten Westen door *Cirkassia*, en ten Noorden door de Riviere van *Tumeine.* Aen deze Riviere legt een Stad van de zelve name, van waer, tot aen *Chakamate*, de Noordelijkste woonplaetze van Persia, is zes honderd mylen.

Een groot gedeelte van dit Comuksche of Comiksche Land, inzonderheit tegens, 't Westen, is zeer bergachtig; en in zommige plaetzen, meest na Persia, heeft het zeer hooge, en byna ontoegankelijke Bergen: op andere plaetzen wederom kleine Heuvelen, en lustige Dalen, met overvloed van Bosschen.

Ik ben in vier van hare Steden geweest; d'eerste is *Tarkee*[*], alwaer *Gildar* te myner tyd, die zy voor hun Vorst houden, gewoonlijk zijn verblijf hadde; de tweede *Derbeynt*, in het gebergte; de derde is *Derevena*, in de zelve bergachtige streeke; de vierde *Kossa*, gelegen aen een Riviere van de zelve naem, niet verre van daer zy zich ontlast in de Kaspische Zee.

[*]Dit Schynt de Stad Terki ter zijn

De Comukkes zijn kloeke en, strydbare Mannen, en 't geene haer in gevaerlijke ondernemingen stouter maekt als de Tarters, is de sterkte van hare Paerden, en het voordeel van hare Wapenen, zoo wel om af te keeren, als om te vechten; want zy gaen zelden in den oorlog zonder Helmetten, Harnassen, of een Rok met yzere oogjes bezet, en een Schild, 't welk, alzoo't niet zwaer noch breet is, zy op haer rug dragen, uitgezeit wanneer zy vechten. Zy voeren, gelijk andere Tarters, Boogen en Zabels, daer en boveo gaen zy nooit zonder Lancien, die zy met groote kracht en vaerdigheit weten te hanteeren.

Hun Godsdienst is Mahometaensch.

In hunne Kleeding verschillen zy weinig van de Cirkassiers. Haer Tale is in wezen de zelvige met die van de Crimsche Tarters; maer door hunne nabyheit aen de Persianen, Moskoviters, en Cirkassiers, is die eenigzints verbasterd.

Een gedeelte van dit Land is, veele Jaren herwaerts, onder de Heerschappye der Russchen gebragt, op de volgende wyze. Na dat *Yuan Wassilywich, Cnar* of Keizer van *Rusland*, de Steden *Kasan* en *Astrakan* had ingenomen, zond hy een gedeelte van zijn krygs-magt na *Cirkassia*, 't welk *Tumein* innam: een ander deel van zijn Leger viel in 't gewest der Comukkes, of Comikken, en nam de Steden *Derevena, Derbeyne, Tarkee*, en *Kossa*, in bezit: daer na stelde hy eenen Woywood, met last, om zijn verblijf te nemen in *Tarkee*, met tien duizend man tot bezettinge. Hy gelaste ook ten zelven tyde een andere aenzienlijke hoop krygs-voik te leggen in *Kossa*, alwaer hy een groot getal Vaertuigen liet blijven, die toevoer van Menschen en Lijf-togt uit *Moskou*, en andere deelen zijns Ryks, gebragt hadden. En nu meinende

zijn nieuw veroverde plaetzen wel verzekerd te hebben, keerde hy weder na *Moskou;* wanneer de Comukkes, kort na zijn vertrek, hun geheele magt vergaderd hebbende, de Stad *Tarkee*, na een sterk tegenweer, innamen, en den Woywood, met de Krygs-overstens van verscheiden Landaert, en alle de gemeene Zoldaten, aen de Cirkassiers, Tarters, en andere hare Nabuurige Volkeren, verkoften; zoo dat weinige van de zelve naderhand weer te voorschyn zijn gekomen. Daer na trokken zy na *Koisa*, of *Kossa*, welke plaetze zy, door de gevangenen onderricht zijnde, tamelijk regelmatig belegerden, en bestormden: en na dat eenige malen waren afgeslagen, namen zy de zelve stormenderhand in, en dooden alle de Russchen, uitgenomen die geene, welke het in Schepen en Booten waren ontkomen.

De Russche Keizer van deze hare voortgangen tydelijk verwittigt, deed aenstonds een groot Leger verzamelen, beveelende alk Kozakken, tusschen den *Don* en *Volga*, tot aen de Riviere *Tumeine*, hare krygsmagten by een te voegen, om het te helpen herwinnen, dat verlooren was, en de Comukkes geheellijk uit te roeyen. Maer deze hoorende hoe zeer de *Czar* was verbitterd, en wat groote krygs-magt gereet stond om haer te bevechten, begonnen over den uitstag bekommerd te zijn, en besloten eenige vernederinge te doen, en

ootmoedig te bidden om vergiffenis en Vrede; zonden derhalven Gezanten na *Tumeine*, daer het Russche Leger was neergeslagen: en na een handeling met des *Czars* gevolmagtigden, maekten zy een verdrag op deze punten.

Dat de Comukkes de Steden, die zy genomen hadden, zouden wedergeven, en den Keizer met zulken getal van krygsknechten bystaen, als hy zou eisschen, tegens wat vyanden het ook zoude mogen wezen: 't welk zy by haer hooft hebben bezwooren, en achtervolgens onderhouden tot op dezen dag.

Cirkassia, als te vooren gezegt hebbe, legt aen de Zwarte Zee, en strekt zich uit tot aen de Kaspische Zee: aen welke zyde het zeer vruchtbaer is, en zoo wonderlijk overvloeyende in Visch, dat men in *Tumeine* gemeenlijk een goeden Steur voor twee stuivers, en zomwylen voor een stuiver, verkoopt; dewyle een onbegrypelijke menigte in de Riviere *Weestra*, en omtrent een Eiland *Chekiene*, dicht by *Tumeine*, in Zee gelegen, gevangen word.

Aen 't vaste Land, tegen over deze Visscherye, vier mylen boven de Rivier *Terike*, is een groote Bron of Born-put, gemaekt door een Spring-ader, die van een Rotze, aen de zyde van een Heuvel, af valt, en vuld aenstonds een klein Meir, 't welk, of het door kunst of anderzints gemaekt is, weet ik niet. Dit Water is ziedend heet, zoo dat de Steur, of andere Visch, die daer in geworpen word, daer door als over een vuur in een oogenblik gaer gemaekt word: van welke vreemde hoedanigheit dit Meir ook zijn naem bekomen heeft, en daerom van de Russchen *Goracha, Kollada*, dat is, ziedende Bron, genaemt word.

Ik zal mijn Verhael besluiten met een kort bericht van klein *Nagay*, of van dat gedeelte dat aen de Kaspische Zee paeld; want de geheele Landstreeke, tusschen *Tumeine* en *Astrakan*, word van veele den Nagay Tarters toegeschreven.

Hier vooren hebben reets verklaerd, dat klein *Nagay* meerendeels een wyde woeste Wildernis is, voornamentlijk die streeke, welke tusschen *Tumeine* en *Astrakan* legt.

De Stad *Ashowa* is de eenigste, welke in dit gewest legt, maer komt haer eigentlijk niet toe, dewyl ze van de Turken bezeten word.

Daer is een slag van Menschen in dit Landschap, die de Tarters *Sigakes* noemen: ik hebbe nooit konnen vernemen van wat Volk zy voortgekomen zijn, wat hunne Tale zy, noch op wat wyze zy leven, of zy eenige Godsdienst, of Burgerlijke bestiering hebben. Hunne voornaemste Levens-middel is, 't geen zy den Tartaren onthalen, welkers kleine Hordens, zy twee of drie duizend sterk, dikwils berooven. Maer deze ontdekken zomwylen haer hertret-plaetze, en slaen ze dood, zonder lijfs-genade; 't welk my doet denken, dat deze *Sigakes* eenige uit hun eigen Volk zijn, die eertyds om deze of geene byzondere voorvallen zich hebben afgezonderd; maer wat de reden zy, is my onbewust; zy haten malkanderen onverzoenlijk.

De bekenste plaetzen in klein *Nagay*, aen de zyde die na de Zwarte Zee toe ziet, langs de Zee-kust van *Tumeine* tot *Astrakan*, zijn, *Sheerlona, Yeare* (daer ik eerst door de Tarters gevangen genomen wierd) *Peremetka, Arsibash, Moyackee, Bealla Oshera, Bashmackade, Kaboylly, Machakofska, Chostoway.*

En om geheellijk te besluiten, zal ik hier al de plaetzen, op de Kust, dicht by *Astrakan* gelegen, die namen hebben, of door de Havens, Koophandel, Visscherye, of andere merkwaerdige omstandigheit, van eenig belang zijn, optellen; namentlijk, *Soteeza Bockgra, Vouslowa Cossa; Beerulska Cossa, Ewanshoska Cossa, Seamme, Bogaroffe, Tussocleoff Lapateen, Chaska Cossa Crosna Bogore, Cocklouska Cossa,*

Owarska Cossa, Comashaska Cossa, Colloberinska Cossa, Cocktabow, Bussanska Lapaten, Kara Bussan.

Den ommetrek van de Kaspische Zee, kan ik zoo naeuwkeurig niet begrooten, als wel van de Zwarte Zee, dewyle alleenlijk aen de Noord- en Westzyde van de Kaspische Zee geweest ben: evenwel, na de onderrichting, welke door ervarene Luiden bekomen hebbe, zal ik de waerheit immers zeer naby komen.

	mylen.
Van *Astrakan* tot de Rivier *Jaick*, zijn	500
Van daer tot de grenzen van *Bouchara*,	500
Van de Vliet *faxartes* tot *Persia*, en voorts tot *Gilan*, na my gezegt is,	1100
Van *Gilan* tot *Koisa*,	500
En van daer tot *Astrakan*,	500
In 't geheel,	3100

Maer indien iemand dit langs het Land zoude willen reizen; aen de Oevers, of ter Zee langs de Kust varen, zoude het ten minsten duizend mylen verder vinden, dewyle deze Zee vol Baeyen en Inhammen

is: zoo dat mijn rekening rust op een rechte doortogt; als, by gelijkenisse, van *Astrakan* tot *Gilan*, in een rechte streek; van daer tot de *Oxus*; van daer nade groote Noord-oost Baey, in welke de Rivier *Jem*[*] zich uitstort, welke Baey vol Eilanden, gebrooken Land, en ondiepten is; en van daer wederom na *Astrakan.* Dus verre het gemelte bericht.

[*]Dit meine ik de Jaxartes of Sihun te zijn

In de Noord-oost hoek van de Kaspische Zee, vind men een Inham, die maer een vadem of twee diep is, en daerom onvaerbaer; het water aldaer, is bruin van verw, en zeer modderig.

Gilan is een Persiaensch Landschap, gelegen aen de Kaspische Zee, dat anders mede *Deilem* word geheten: het Volk dat van ouds daer woonden, *Dilimmiten* geheten wierden, en hadde *Sultan Toguilbeg*, ter tyden van Keizer *Konstantinus Monomachus*, een Leger aengenomen, van Volken, omtrent *Medien* geboortig, zijnde *Turken* en *Saberi*, dat is, *Hunnen* en *Dilimmiten.* De *Dilimmiten* of *Dolomiten* zegt[+] Procopius, zijn Barbaren, welke, of schoon rondsom in 't Persische gebied liggen, echter dien, niet gehoorzamen: zy zijn beschut van 't gebergte, en al veele Eeuwen in vryheit gebleven; dienen te Voet, den Pers om geld, tegen zijne vyanden; zijn gewapent met een Zwaerd, Schild, en Werp-javelijn, weten tusschen 't gebergte te loopen als op effen Land, en is dit gebergte, voornaem tegen 't Kaspische Meir aen, zeer spits, en zwaer om over te gaen; zy zijn tenger van Lichaem, rat, Oly-verwig van vel, en veranderlijk van imborst, en zoude op 't Arabisch in 't algemein *Deilem*, een vyand of straet-roover gezegt zijn; men zegt zy oorssronkelijk uit den Arabischen geslachte *Beni Dabba* zijn. In dit Landschap zijn veel Steden; het geheele Land is alom bewoont, en met Dorpen bezet; men wind daer Zyde, en Wol. De Steden zijn thans aldaer ontbloot j van Vesten, en Sterkten; vier voorname wierden 'er van ouds geteld, als *Ferahabad, Lenger-cunam*, daer de Haven is, waer de Schepen van *Astrakan* belanden, *Rex-Lahigian*, daer de beste Zyde valt, en *Tazbin*, of zoo zommige zeggen de Stad *Poumun*, waer van, als mede van des Lands oude gelegentheit, by *Golius* in zijn aentekeningen over *Alfergan*, in 't breede is te zien.

[+]Hist. Goth. lib. iv.

De Lucht is aldaer, vermits de veelvuldigheit dar Moerassen, niet zeer gezond. Het *Naphte* valt 'er, 't geene uit de Aerde opspringt, gelijk uit Putten, waer van men, zich in de Lamp als van Olye dient; 't word ook gebruikt tot het schoon Persiaensch Vernis, dat men op de Boogen, die van daer komen, ziet leggen.

Het gebergte, aen wiens voet de Stad *Derbent* is gelegen, *Kauka*, *Kaukasus*, en anders [Jelbouz] genaemt, is altoos vol Sneeuw, en onbeklimmelijk. De persianen noemen de Land-streken onder de Stad *Terki*, gehoorende aen het Russche Ryk, *Cara Polaad.*

Zommige zeggen dat de *Curdi.* een Volk niet wyt van de kaspische Zee zich onthoudende, is oorspronkelijk van een plaets, en gewest, van de zelve naem, niet ver van *Antiochien* gelegen; zy zijn eigentlijk zich meest ophoudende, benoorden, en bewesten de Ararat, hebben een gevoelen, dat men zich over den Duivel moet erbarmen, en voor hem bidden, als oordelende dat *God* hem noch herstellen zal, in de vreugde: zy zijn groote Mensche dieven, zoo als my zeker Armenisch Koopman *Gregorie* genaemt, heeft onderricht, welke in die Landstreke had gereist).

Van de Kaspische Zee is uit Persien, aen my het volgende geschreven.

In de Kaspische Zee heeft men veel Visch, en zouden de Menschen in *Mazenderaan en Gilaan*, beter kennis hebben, om die te vangen, als wel omtrent *Asterabaad.* Zy overdwerzen de Rivieren met staken, dicht by malkander gesteld, noemende een

zoodanig staketzel aldaer Sjiel, staende daer op eenig Volk met een Helger, gereed, om die Visch, welke voor 't staketzel komt, te steken, hebbende een touw daer aen vast, wezende voorts daer boven aen eenige planken of houten gebonden, daer deze schieters op staen, harpoenende aldus veelderhande Visch, als Zalm, enz. en word hier van Jaerlijks een groote Pacht getrokken. By *Manenderaan*, en *Gilaan*, vangt men veel *Teuzi*, *Koloemi*, *Eski*, *Binideraaz*, enz. de Vaer-tuigen aldaer zijn byna als een Ton, en een gedeelte met planken beleit, met een Kiel van een groote Boom, die zy krom buigen, en de Zeilen zijn van Matten, en hebben maer een Mast. Zy gebruiken aldaer een werp-net, het geen zy *Salied* noemen, gelijk ook een Zegen, die ze *Lakesi* heten, behalven dat zy ook aen de mond van de Rivieren staketzels planten, met een gat, daer zy een Net voor spannen, dieze *Kandeel* noemen.

Een plaets, die in de Kaerten *Erech* geschreven word, zal misschien de *Aras* wezen.

Voorby *Asterabaad*, na het Oosten, leit een plaets, die zy *Ochoerizeh* noemen, aen de Kaspische Zee gelegen de welke misschien de zelve van *Ocrags* zal wezen.

Van *Kandahaar* reist men na *Gazni*, waer omtrent de grenzen van Persien zouden eindigen, en van daer voorts op *Kabul*, zoudende *Balch* niet meer als zeven *Manzels* van daer leggen.

Kandahaar is aen de eene zyde met een hooge en steile Berg, en aen de drie overige kanten met een muur afgesloten, en met een groote wyde gracht omringt, zijnde daer by een vermakelijke Landsdouwe. Dus verre 't geen my van de Kaspische Zee, uit Persien geschreven is.

Van de Kaspische Zee spreekt de Fransche Jezuit *Avril*, als volgt:

Deze kleine Zee, die in haer omkring omtrent acht honderd Fransche mylen groot is, is, om eigentlijk te spreken, een Zoutmeir, daer in over de honderd groote Rivieren uit storten, zonder te spreken van een oneindelijk getal kleine Vlieten: daer valt zoo veel Visch, dat men op eenige plaetzen, de zelve met de hand kan vatten, zonder dat men noodig heeft het Net, of de Angel-roede uit te werpen; en wanneer het hard heeft gewaeid, of onweer is geweest, zoo wykt de Visch uit de Zee, en zet zich, voor in de Rivieren, in byster grooten overvloed.

Het Water vind men op zommige plaetzen, twee myl in Zee, zoo zoet, als eenig ter Waereld; en weinig treden daer van daen, weder zoo zout, als het alderzoutste Zee-water, dat ergens te vinden is; dit word veroorzaekt, door scheuten zoet water, die uit de Rivieren, t'Zeewaerts in zetten.

Het water is daer in, altoos even hoog, niet tegenstaende, zoo veel Rivieren daer in ontloozen, 't geen de plaets-beschryvers bedeest heeft gemaekt, niet wetende uit wat reden zulks word veroorzaekt: eenige hebben gemeint, dat 'er tusschen dit Meir, en de Zwarte Zee, onder aerdsche gemeenschap was; edoch, vermits tusschen deze twee waters, zeer hooge Bergen leggen, schynt het niet, dat 'er onder aerdsche door-stroominge is, maer het is geloovelijker dat dit Meir zich ontlast, in de Persische Zee-boezem: waer van de eerste reden is, dat in een Golf die dit Meir maekt, aen zijn Zuider zyde, tegen over het Landschap *Gilan*, twee Slintkolken zijn, die de Persiaensche Vaer-tuigen yverig myden, als zy daer omtrent Aen de komen.[+] Het water raest aldaer zoo geweldig, dat by stil weder, men het van verre zoo kan hooren, dat het den onbewusten schrik zoude baren. De tweede reden van gemelte gevoelen, is, dat men aen de Persische Golf, in 't Na-jaer zekere blanken, dertjes vind dryven, die aldaer niet vallen, maer wel aen de Oevers van de Zuid zyde des Kaspischen Meirs, die dan door onder aerdsche hoolen derwaerts te gelijk met het water gedreven, komen.

[+]Aen de waerheit van dit verhael twyfele, om dat van andere, oog getuigen tegen word gesproken.

Maruta Dibagos, en *Saphar Dinersis,* Armenische Koopluiden van *Julfa*, welke meermalen de Kaspische Zee hebben over gevaren, berichten my van eenige aldaer aen gelegene plaetzen, als volgt:

Drie mylen van *Derbent* is de voorname Rivier *Samboertsay*, zy loopt zeer verre Landwaert in.

Wat oostelijker legt de groote Rivier *Kur*; tusschen deze twee Rivieren, liggen de Steden *Niasava*, en *Bako.* De Kust van *Niasava* of *Niezova*, is met Schepen niet wel aen te komen, wegens de vuile gronden, Klippen, en ondiepten, daer de Schepen dikmael op komen te vergaen, en is hier wel de gevaerlijkste plaets voor Schepen, van de gansche Kaspische Zee: hoewel men in de Haven zijnde, geheel zeker legt, en zy eene der beste is, aen de Kaspische Zee. Men vind daer veel Zout; Dorpen, die alle nootzakelijkheden toebrengen.

Beoosten de Rivier *Kur* of *Kor*, zeggen zy, leggen de Steden *Lankara, Astara*, en *Rest.*

By *Lankara* legt een lang Eiland, in de Kaspische Zee, Beoosten *Rest* is een zeer groot Bosch; dit Bosch begint dertig mylen van de Rivier *Kur*, en eindigt by het Land *Mazandran.*

Tusschen *Tarcho* en *Derbent*; legt een hooge steilen Berg, van steen, is wat nader aen *Tarcho* gelegen, als aen *Derbent.*

Derbent, dat gelegen is op een hoogen Berg, die langzaem opgaet, is van natuur zeer sterk, en bykans onwinbaer.

Beoosten de Rivier *Jaick*, legt het Landschap *Mungusta*, zijnde een woeste Landsdouwe. Het Volk verblijft aldaer des Zomers in Tenten, leeft van de Jacht, en Visscherye; doch beGeest zich des Winters, in het gewest *Turkman*, beoosten of bezuid-oosten *Mungusta* gelegen; waer van de eigene Inwoonders redelijker, en meer gezedend, als die van *Mungusta* zijn.

Bezuiden, en ten deele beoosten de Kaspische Zee, legt het Persisch Landschap *Masandran* genaemt, daer de Zee-oever aenwast. Aen de Zuid zyde van dit Meir, legt mede de Landstreek *Gilan*, strekkende ván de Rivier *Samboertsay*, tot aen *Masandran*; het is zeer Boschryk, verzien met veele kleine Riviertjes, wezende de Stad *Rest* daer van de hooft-stad.

Men heeft in de Kaspische Zee, zeer groote menigte Visch van alderhande aert, gelijk meest alle de Visch, in Holland be-

kend, uitgenomen Kabeljauw; Schelvisch is 'er veel, en Baers in overvloed.

De Zalm is 'er zoo veel, dat men 'er zestien, voor de waerde van een stuiver koopt, waer van ieder Visch wel omtrent een Elle lang is.

Daer zijn ook veel roode Steen-brazem, Karper, Kreeften, en Krabben, ook veel Oesters; deze worden van de Russen niet gegeten, maer wel van de Persianen, en Armeniers.

Men heeft 'er een Visch *Kaal-kop* genaemt, zijnde een Visch als Kabeljauw, doch wat kleinder, en de Visschen die volgen, als

Bornson, dat een Visch is, op de rug als een Steur.

Koninks-visch, heeft de lengte van een Kabeljauw, en is zoo breet als een Zalm.

Dorades, of Dolphyn, heeft in 't water een blinkende en schitterende verw, is zoo groot als degrootste Zalm, maer kleinder van schobben.

Benyt, heeft de groote van een Gulletje, niet zoo plat, maer heel rond, heeft weinig ingewand, aen mooten gesneden, is heel rood, en zoo vast als vleesch.

Kret, is de *Benyt* gelijk, maer kleinder, en heeft de groote van een gemeene Schelvisch.

Kleine Hayen, die men daer ook eet.

Sardel, een Vischje, lang omtrent vyf duim, aen de Baers niet ongelijk, worden veel tot çieraed in groote steene Kommen, of Bakken onderhouden, daer eenige groene bladeren in groeyen, byna als de Water-kers in Holland, daer deze Vischjes onder schuilen; haer voedzel is kleine Wormkens, zy teelen in deze Bakken in menigte voort; als zy noch heel jong zijn, schynen zy Zilverachtig; maer tot haer volkomen groote gekomen zijnde, zijn zy geheel Fermelioen rood.

Het Landschap *Agowan*, legt op de breete van vier en dertig graden, niet verre van *Kandahar*, beoosten de Kaspische Zee: het is zoo men zegt, ten deelen onderhoorig den Konink van Persien, en ten deelen onder den Grooten Mogol; doch de Inwoonders willen de Wetten van deze noch geene, geheel en al onderworpen zijn, maer Heerschen op zich zelven, 't en zy zomtyds voor een tyd, door dwang. Het[+] is met die van *Kandahar* zoo gelegen, dat zy met de *Agowanen,* als een eenig Volk in vriendschap leven, ja sommige meenen dat *Agowan* onder de Landstreek van *Kandahar* gelegen is.

[+]Dit Landschap is in 't Jaer 1700, geheel onder Persien gerackt.

Bucharen legt beoosten *Turkman*, doch wat Zuidelijker, het grenst aen *Maaandran.*

Usbek is wat Noordelijker, én Oostelijker gelegen, is een zeer groot Land: *Samarkand* en *Zagathay*, zijn wel de grootste Steden in *Usbek*; den Grooten Mogol is uit *Zagathay* wel eer oorspronkelijk, en heeft aldaer zijn Zetel gehad, zulks dat voor dezen het Usbeksche gebied zich zeer verre uitgestrekt heeft, en dat het Land van *Mogol* daer onderhoorig was; voor tegenwoordig is het een woest Volk.

De *Usbekken* voeren nu wel oorlog met de Konink van Persien, maer zy leven meest op de Roof; haer Wapenen zijn Pyl en Boog; zy vluchten meesttyds als de Persiaensche krygs-knechten nader komen, en worden van de Persianen weinig geacht.

Turkestan grenst aen *Usbek*, ten Oosten, en zijn de *Turkestannen* afkomstig van de *Usbekken*, en noch eenigzins, of ten deele, daer onderhoorig: het Volk is zeer woest en onbeleefd, zijn Afgoden dienaers.

Schemchal is een Vorst, eertyds onderdanig[+] den Konink van Persien, ontfing het Ryk van *Dagestan* ter leen, heeft zich aldaer voor Konink opgeworpen, niet

[+]Schemchal is de naem van waerdigheit.

willende de Persianen erkennen, maer is van de Persiaensche Volkeren, voor oproerig verklaert, onthoud zich nu in het Noordelijkste deel van *Dagestan*, daer hy zich met een hoop quaed Volk, by hem opgeraept, met stroopen en rooven behelpt, die zich verbergen in het gebengte. Dus verre het Verhael door boven genoemde perzoonen aen my mondeling gedaen.

Agathemer spreekt van de Kaspische Zee,[+] aldus:

De lengte van de Kaspische Zee, van cap. M. de mond der Riviere *Cyrus*, die uit *Armenia* vloeid, tot aen de mond van de Vliet *Jaxartes*, is acht duizend en twee honderd Stadien, dat zijn byna honderd duizend schreden, en de grootste breete gaet twee duizend en vyf honderd Stadien, niet te boven, dat zijn dertig duizend schreden.

[+]Ex Agathemoris, lib. 2. de Geog. cap. 14

Mela zegt van de Vliet *Oxus* het volgende:[+]

De Vlieten *Jaxartes* en *Oxus*, stroomen door de Scythische Woestynen, en eindigen in de Scythische Landschappen; deze is groot in zijn oorspronk, en die word grooter door toestooting van andere Rivieren; hy schiet na 't Westen, zomtyds van't Oosten; omtrent de Volken *Dahas* buigt hy eerst, en schiet, openende zijn mond na het Noorden, tusschen de Amardische en Persische Volkeren. Tot hier uit *Mela.*

[+]Lib. 3. cap. 5

De Kaspische Zee word mede genaemt, de Zee van *Bacu*, na een Persische Stad, die op de Oever legt, alwaer twee Fonteinen gezegt worden te zijn, die Olye uitgeven, d'eene witte, en d'andere zwarte:

Dees zoude om te branden beqjuaem zijn, en die tot heeling, maer geen van berde, dienstig tot spys: *Anthonius de Gouvea* zegt daer van, dat zy in 't begin van de andere Eeuw, veertig duizend Ryksdaelders des Jaers opbragren: men bewaertze in Honde-vellen, zy is doprdringend.

De Arabieren noemen deze Zee *Bahar corsum*, dat is, de beslotene Zee.

In 't Weiten aen de Kaspische Zee, eindigt Tartarye met het Persische Landschap *Masanderan* en *Mulkan.*

Men wil, dat oulinks de Tartaren die omtrent de Rivier *Jaick* woonden, en in 't algemein *Jurgensi*, noemden, verdeeld zijn geweest in drie Horden, welke ieder hun byzonder Opper-hooft hadde, als, *Cassum*, welke zich onthield tusschen de Vlieten *Jaick*, en de *Kama:* de tweede Horde was genaemt *Schichmamei*, welke zich Noorden op in 't Gebergte, en in de Buurschap van *Siberien* onthielde: de derde was genaemt *Schidach*, welke de Oever van de Kaspische Zee bewoonde, die de voornaemste der drie Stammen of Horden was, en gezegt word zich toen uit te strekken tot by de Vliet *Oxus*.

Arbusi is zeker aert van Miloenen, tot *Astrakan*, die rondachtiger zijn als de gemeine Miloenen, doch zy zijn niet zoo smakelijk, en zeer verkouwende; het zaed daer van zit niet in de midden, gelijk aen andere Miloenen, maer men vind het verstrooid in het lichaem van den Miloen zelven.

Daer valt tot *Astrakan* mede een slag van Peper, dat in roode peulen wast, het is geel, de korrel niet rond, maer lankachtig, heeft zoo veel hitte en scherpheit als andere Peper, en meer, maer is niet zoo gezond om te eeten.

Tot *Astrakan*, en omtrent de Oevers van de *Volga*, tusschen *Astrakan* en *Casan*, vind men kleine Paerdjes, die zeer schoon haair hebben, dat splyt, en zacht is, bykans als dat van de Zobels.

In de Oever-dorpen des Vliets *Volga*, na *Astrakan* strekkende, hebben al van ouds her, zommige Jooden gewoont, dat groote Mannen zijn: zy dragen lang zwart haair, Zoo als niet wyt van *Casan*, op de zelve Rivier, een geslacht van dwergen word gevonden, genaemt *Kaerle*, deze hebben groote hoofden, en matelijke boven lijven, maer het onder lijf en de beenen, zijn zeer klein: zy teelen huns gelijken, en huwlijken onder malkanderen; men vind de zelve voel aen de Hoven ib Moskovien; daer ik ze heb gezien.

Men verhaeld, dat de Kaspische Zee, wel zeer diep is, maer echter veel ondiepten heeft, waerom bezwaerlijk op veel plaetzen te bevaren is.

Wat van de bitterheit, en ziltigheis der Kaspische Zee, en mede van de onderaerdsche Kolken, word geoordeelde, den Artz *Engelbert Kempfer*, die de zelve heeft bevaren, uit het volgende bericht van hem aen my, schriftelijk in Latyn gedaen, vertaeld, mag blijken.

Den Wysgeeren, het Kaspische Meir beschouwende, eene Kolk zijnde van water, van alle de streeken des Waerelds, daer na toe vloeyende, zijn eenige draeyende water - kuilen, in den zin gekomen, door welke het zelve Meir de menigte der wateren, van alle kanten in haren Boezem ontfangen, in de *Pontus Euxinus*, en in de Persische Golf uitstort, en dat het water, met den Oceaen, krings-gewys omgevoerd, zich van het zout ontdaen hebbende, wederom in de oorspronk der Fonteinen kan komen. Deze Kolken, zoo zeer met de reden over een komende, zoo aengenaem om te hooren, en van de kenners der natuur zoo zeer begeerd, bevestigen de Reis-beschryvers dies te greetiger, hoe veel te meer zy, als aen geene zaek twyfelende, de misdaed van

nalatigheit zoeken te ontgaen, en zy, door het vertellen van wonderbaerlijke zaken, den Lezers al te zeer trachten te behagen. Deze Kolken zijn den aengrenzenden Volken nooit bekend geweest; nooit zijn zy van het Scheeps-volk, het welk die Zee van Kinds-been af, bebouwt heeft, gezien; nooit zijn zy ons, op die Zee wel eer, met veelderhande winden gezworven hebbende, voor gekomen, zoo dat het een louter verdichtzel is, dat zich daer voor het oog, eenige Kolken zouden opdoen, en dat het geenzins waerschynlijk is, dat zy daer onzichtbaer zouden verschuilen. Want waerom zoude deze Middellandsche Kom, door zoo groote tusschen-wydte van Landen van den Oceaen zijnde afgescheiden, niet op de zelfde wys, ab de Oceaen, den aengrenzenden Landen, de Wateren, welke zy ontfangd, weder overleveren, als dat zy die wateren met een meerder moeite, eerder in de Oceaen zoude uitwerpen: Ik voeg hier by de pekelachtige zoutigheit van de Zee, welke op die wys al lang zoude schynen vernietigt te zijn, indien de zelve Zee, zijne zoutigheit zonder zuivering uitworp, als welke door zoo groote toevloeying van zoes water, word afgespoeld, ckt, als het water by droog weder de stranden bespoeld, het zelve byna geene zoutigheit heeft. Dit zelfde betoog ik ook wegens des zelfs geduurige bitterheit, welke wy nu, van

de Zee niet verder sprekende, en de waterkuilen latende varen, met de vinger zullen aenwyzen.

De Kaspische Zee is dit boven alle andere Zeen eigen, dat zy eene bitterheit by zich heeft, niet zoodanige, als wy wegens eene over groote zoutigheit, volgens de vryheit der smaek noemen, maer zekerlijk eene ware en uitnemende; zoo dat het alzoo zeer is te verwonderen, dat de Schryvers deze bitterheit niet hebben vermeld, als dat zy van water-kuilen, die nergens zijn gezien, gewaegt hebben. Deze bitterheit nochtans, zult gy niet konnen proeven aen de strand, maer in het midden der Zee, van de onstuimige Winden, gelijk zy op deze Zee geweldig razen, beroert zijnde. De oorzaek der bitterheit leiden wy af, niet van de brandende lucht, maer van de grond der Zee, en van de voet van het *Kaukasische* gebergte, welke deze Zee in eene lange streek van *Dagestan* af, tot aen *Hyrcanien* toe, bespoeld. Gelijk het vuur van dit gebergte in hetopenbaer, hier vuuren, daer zware rook, elders warme, baden, zwavelachtige bloemen, opziedingen, bewegingen, en zeldzame verschynzelen veroorzaekt, zoo werpt het uit hare ingewanden op de diepe en onzichtbare grond, een vloeibaer Lijm, of, by aldien gy liever wilt, een dikke Olye, aerdachtig, zwart, bitter, van een stinkende en aengebrande reuk, zeer gelijk, maer zelf noch zwaerder als die reuk, welke door de kracht van een open vuur in de Olye van de Barn-steen is; welke Olye, op de grond der Zee nedergeworpen, door beweging word afgespoeld, en van de zoutachtige deeltjes verslonden, en doet zoo het zoutachtigste gedeelte der Zee, dat is, het zwaerdere en dichtst aen de grond leggende, het aldermeest met zijne bitterheit aen: even als het Regen-water, het welk, tegen beteerde Schepen aengeslagen, door de bygevoegde deeltjes van de Hars, uitnemende bitter word. Deze Olye noemen zy in de Turksche, aldaer nu de Landtael zijnde, *Kara Nafth*, dat is, zwarte *Naphtha*, tot onderscheiding van een andere, die zy witte noemen, als welke zoo klaer is als water, zeer dun, zeer doordringende, de vlam lichtelijk na zich nemende, gelijk als de twee of driemael overgehaelde Brandewyn, van *Babel*, haer Vaderland, nu al van over lang beroemd zijnde; want dat deze *Naphtha* ook van overoude tyden omtrent *Babel*, *Susa*, en *Arbela*, Steden, die hedendaegs *Bagdaad, Sousjaan*, en *Ardebil* genaemt worden, is uitgetrokken, kan men zien by *Strabo* in het zestiende Boek, by *Plinius* in het tweede Boek, en honderd en vyfde hooft-stuk, en by *Plutarchus* in het leven van *Alexander.* Aenmerkens waerdig is de oorspronk, zoo van het eene als van de andere aert van *Naphtha* omtrent *Backou*, eene Stad van het Landschap *Sjirwoon* of *Medië;n*, in het halve Eiland *Ogoradsjèh*, alwaer zy, door Putten, drie honderd en meerder vademen diep gegraven, die *Naphtha* vloeyende Beeken, van het overhellende gebergte, onder door de Aerde, met een volle ren na de Zee vlietende, onderscheppen, en, door eene gestadige arbeid van Menschen en Beesten, dagelijks omtrent honderd duizend ponden van deze zwartachtige Olye uithalen; welke zy, in Ledere vlesschen opgesloten, door *Medien, Hyrcanien, Usbek, Cirkassien* en *Dagestan*, te Land en te Water verzenden, tot geen ander gebruik, als dat zy voor Olye der Lampen en Toortzen verstrekt, uit welke zy met eene rykelijke, of zelf wel al te overdadige vlam, een bequaem licht mede deeld. Aenmerkelijk is de beschryving dezer *Naphtha* van hare geboorte grond, door veele wonderen der natuur, zoo het voortbrengen, als het zuiveren van de *Naphtha* betreffende, al vry aenzienlijk, maer hoedanige opmerkingen de enge palen van onzen Brief, hier niet toelaten. Dit alleen voeg ik van de heldere *Naphtha*, welke aldaer veel schaerzer voort komt, hier noch by, dat, van hoe uitnemende kracht zy in de Genees-konst ook

mag zijn, van welke *Dioscorides* in zijn eerste Boek, het honderd en eerste hooft-stuk, vermeld, de zelve nochtans den Perzen geene andere nuttigheit verschaft, als om de Inlandsche *Vernis* te zuiveren, welke zy aldus toebereiden: zoo haeft als de Gom *Sanderous* na de konst is ontbonden, word zy met Lyn-olye tot de dikte van een pap gekookt, en onder de naem van *Rochanni Kamoun*, dat is, van *Vernis*, tot een toekoment gebruik bewaerd: de *Sanderous* gelijkt na onze *Sandarach*, maer bestaet uit groote en rouwe klompen, welke uit het middelandsch *Indiën* door *Suratten* worden overgebragt: gy zoud zeggen, dat het Barn-steen was, indien de zelve niet brosser was. Deze *Vernis*, als zy daer mede iets bestryken willen, roeren zy door 't behulp van een stokje naerstig om, te gelijk met de *Naphtha*, en stryken die te eenemael, wel onder een gemengt zijnde, over: alderlei werken, voor af met verscheide verwen beschilderd zijnde, en zetten die op de hoogste verdieping van het Huis (eene plaets zijnde, daer geen stof valt) in de Zon, door welkers warmte de vluchtige *Naphtha*, met de

vochtige Lijn-olie, binnen weinig uuren vervliegt, de gladheit van de *Vernis* alleenlijk overblijvende: op gelijke wys, als in het vergulden van Zilver, het Quik-zilver van het vuur word uitgedreven. Tot het verrichten van dit werk is de *Naphtha*, verre het beste, welke omtrent de Stad *Siustèr*, van het Landschap *Sistoon*, dat is, *Susan*, word voort gebragt, welke *Naphtha* de Op-koopers van de *Naphtha*, die in *Schirwan* of *Mediën* valt, door dit merk onderscheiden, dat zy, met de *Vernis* omgeroert zijnde, een schuim op Geest.

Nagaia.

DE Nagaische Tarters voor het meeste gedeelte aen de oost zyde van de Rivier *Volga*, boven *Astrakan* zich ophoudende, strekken zich uit tot aen de Vliet *Jaick*, die in de Kaspische Zee stort; doch zy verbreiden zich mede tot aen de overzyde des Riviers *Volga*, en na de gewesten omtrent de Vlieten *Tanais* en *Nieper* gelegen.

De Nagaien worden geacht uit te konnen maken, vyftig duizend Man te Paerd. Zy woonen weinig in Steden; doch hebben Hutten, die zy op Karren mede voeren, en nederzetten ter plaetze, alwaer zy weiden of omzwerven.

Zy zijn voor een groot gedeelte wel Mahometaensch, doch en achtervolgen de Wet niet te recht. Weten noch van bidden, noch van vasten. Leven van vleesch, en Melk; Zijn zeer slordig in 't eeten: vatten de spys met vyf vingeren, en het hooft omnoudende, werpen de zelve in de keel. Drinken zuure Koeye-en Paerdeomelk. Vee is by hun in zeer groote overvloed.

Zy Legeren in 't gemein aen Oevers van Rivieren, en bezetten hun Leger-plaets met Hout-staken, om het tam Vee niet te verliezen, 't zy door verscheurende Gedierte, Crimsche Tarters, of stroopende Cirkassen.

Diefstal word by hen met de dood niet gestraft; maer een Dief word in de ketting geworpen, tot dat hy boete Geest, en zoo zulks niet geschied, word hy verkoft.

In de Kaspische Zee liggen onderscheidene Eilanden, als *Koelalienski, Niesui, Tuleny*, en andere meer.

Herodotus wist al te zeggen, van de Kaspische Zee, dat de zelve besloten was, in deze woorden.

De Rivier *Araxis* vloeid in de Kaspische Zee, dat een Zee, op zijn zelven is en met geen andere gemeenschap heeft, zoo als ook daer van *Aristoteles* is oordeelende, welke zegt, de Kaspische Zee is van de andere groote Zee afgescheiden, en heeft rondsom hare bewoonders.

Zoo ook *Ptolomaus*, die zegt, de Hirkanische, of Kaspische Zee, word rondsom met Land omcingelt; hoewel andere der ouden gemeint hebben, dat deze Zee, door middel van de Rivieren *Obj* en *Rymnicus*, welke zy geloofden, dat daer uitschooten met de Scytische Oceaen, of Ys-zee gemeenschap hadde, zoo als by *Cluverius* is te zien.

De Bodem van de Kaspische Zee is zandig; daer zijn veel Hoorens en Schelpen.

De *Nagaien* zijn zeer woest in hun omgang. Die niet te eeten onder hen heeft, mag vrylijk gaen, zich aen den Disch zetten daer hy zulks vind.

Door veelheit van Vee, handelen de Nagaien sterk in Beeste- vellen, ook in Slaven, die na *Konstantinopolen* worden gevoert, en Boter. Voor hunne Waer eischen zy geen Geld, maer Kattoen, grof Laken, Messen, en andere kleinigheden, by mangeling.

Daer zijn geen Bruggen in dat Land, waerom het daer ongemakkelijk is te reizen.

Van Pelteryen dragen zy Mutzen op 't hooft.

De Mannen zijn lelijk en plat van aenzicht; hebben kleine oogen, en een groot hooft: de neus plat.

Schamachie is een Persische Stad, dicht aen de Kaspische Zee gelegen, die van ouds *Cyripolis* genaemt zoude zijn geweest: niet ver van deze Stad, springt uit een Bron, het *Oleum Petroleum.*

In de Trouw is geen andere plichtpleginge, als getuigen by te roepen. Zy Huwlikken veel aen hunne Bloed-verwanten, en naeste Magen. De Bruid krygt geen Bruidschat.

De Rechtspleging word bedient by hare Opper-hoofden. Zy doen niemand sterven om quaed doen, als die iemand met quaden wille, dood, of moord.

De Vrouwen jong wezende, zijn niet zeer lelijk, blank van vel, doch weinig breet van Tronie, hoog van stal, doch morzig en vuil in kleeding, en omgang; maer oud, byzonder zeer. Zy hebben in 't gemeen twee Hutten, een voorde Vrouw en Man, en de andere voor de Kinderen: de bedienden moeten zich onder den kouden Hemel, al is het schoon Winter, behelpen.

De Nagaien zijn, volgens eenige Schryvers, ten deele onder het gebied oer Crimsche Tarters, en ten deele onder den Moskoviter, en zommige vrye Luiden: zy

zijn anderzins mede verdeeld in groote en kleine Nagaien: die na aen den *Crim* gelegen zijn, worden de dapperste geacht.

By haer zijn geen Artzen. Als 'er iemand zich is, komt de Priester, of *Moullah*, met de *Alcoran* by den geenen, die Mahometaensch zijn, en verricht tot genezinge veele overgeloovige gebaerten, by den kranken. Op wonden leggen zy gekookt vleesch, en gieten vet in de zelve.

De Dochters zijn zelden Hoeren, om dat in de Karren opgesloten worden, tot dat zy trouwen; doch de getrouwde Vrouwen zijn tot hoerery zeer genegen.

Die arm is, en zich geen Wyf kankoopen, moet ongetrouwt blijven.

Deze Menschen verachten den geenen die in Huizen woonen, en zeggen, die geen goede Zoldaten te zijn.

By de Nagaische Tarters vind men Paerden, zoo *Tavernier* getuigt, welke zy buitens Lands nooit verkoopen; want zy houden de zelve daer toe al te waerdig: deze worden niet gebruikt, als om Roof op den vyand te gaen zoeken. Zy gebruiken de zelve eerst, wanneer zes of acht Jaren oud zijn. Deze loopen boven maten snel: konnen drie of vierdagen gaen, mits alleen om de acht uuren een hand vol Gras of Hooy gebruiken: zy drinken dan maer een mael in het Etmael. Deze Paerden worden op een byzondere wyze geoeffent: zy doen ze loopen met zwaerte op het lijf gebonden, van dag tot dag zwaerder, tot de zwaerte van omtrent twee Menschen toe: verminderen dagelijks het voedzel, als de last daer zy ze mede doen loopen verzwaert, en gelijk als de last verhoogt, zoo word de zelve ook verlaegt, of verlicht al langzaem. Men doet haer dan alzoo eenige mylen des daegs loopen; en in de laetste dagen krygen zy geheel geen voedzel, of drank; en aldus gewennen deze Paerden tot den arbeid. Den laetsten dag doen zy die zweeten door snel rennen, en heet zijnde, begieten zy ze met kout water, om al mede tot meer verharding te gedyen. Zy doen ze, als onder deze oeffeningzijn, eeten en drinken met de Toom in de mond.

De Paerden zijn hier zwaer van buik, dik van hals en kop, ruig van haair: zy venten de zelve Jaerlijks in *Moskou*, en komen met twintig, dertig, ja veertig duizend teffens derwaerts dryven.

Paerde-vleesch is haer smakelijkste spys; en worden by hen alle zieken of oude afgearbeide Paerden gedood, tot spys voor de Menschen: Schpen-vleesch word minder bemint.

Ter tyd van *Sigismudus*, *Baron van Herberstein*, namentlijk, in den Jare duizend vyf honderd en vyf en negentig, wanneer hy in *Moskovien* is geweest als Gezant van den Keizer, waren deze Nagaische Tarters in drie Heerschappy en verdeeld, onder drie Gebroeders, als *Schidak*, die bezat de Stad *Scharitzick*, en zommige Landen over de *Volga*, Oost-waerts, tot aen de Rivier de *Jaick* - de tweede was *Cossum*, welk bezat eenige Landschappen tusschen *Kama*, *Jaick*, en *Volga:* de derde bezat een gedeelte Lands Noordwaert. Deze Landen zijn Boschachtig, behalven 't geene na *Scharitzick* strekt, 't welk vlak is. Maer heden is dit Volk zeer ingekrompen, zoo in gezag, als getal: bezitten geen Steden: zijn Schatbaer aen hunne Tzaersche Majesteiten, doch leven echter onder hare eigen Vorsten, of hooft-mannen, die het gezag of door krygs-deugd, of door geboorte en ouderdom verkrygen. Zy zwerven by stammen, hadden eertyds een gebied, volgens opgemelte Baron, in zijne Beschryvinge van *Moskovien*, by kans als het gemeene best van *Venetien*, tusschen de Rirvieren *Volga* en *Jaick.* Zy waren wel eer Volken die *Sawolhenses* geheten wierden, en alle te gelijk onder Koningen leefden, die nu zijn verstrooit en verwoest.

Deze Tarters worden voor zeer wreed gehouden: leven woest, en met zeer weinig Godsdienst: drinken Bloed.

Hun dragt is een Beeste-vel, met het ruig des Zomers buitea, doch des Winters binnen: dragen Kattoene Hemden, plomp gemaekt, van onderscheidene verwen. De Mannen hebben in 't gemeen drie Vrouwen, als zy die konnen onderhouden. Zijn verdeilt in geslachten, die zich by een houden. Als zy verwandelen, steeken zy een Paerde-staert op een Piek om hoog, uit welkers verw het geslacht is te kennen: ieder weet zijn rang, en plaets, als zy zich neder slaen. De Vrouwen dragen lange Hemden tot de aerde toe: het hooft is gebonden met een zwarte sluyer.

Als een Jongman trouwens gezint is, koopt hy van de Ouders, en Broeders, om Vee, een Dochter, tot zijn Wyf, of Geest hen een vereering daer voor: behalven drie Vrouwen, is 't de Man geoorlost Slavinnen tot zijn vermaek te houden, welkers Kinderen echter Slaven blijven, en niet Erven.

Dit Volk is heet van aert: de Vrouwen meer als de Mannen. De Mannen hebben weinig Baerd. De Vrouwenschoon, en veel haair op't hooft; doch elders weinig. Zy woonen op Wagens, en onder Tenten: hebben geen vaste wooningen. De Kinderen, en Ouden, hounden zich

meest in de Tenten; maer de jonge Luiden op de Karren. De Dochters derven zelve daer niet af gaen, in 't gezjcht van anderen, zelfs niet om haer nootzakelijkheit te doen; maer openen daer toe de Kar onder een weinig. De Karren zijn boven toe, en hebben een Windgat, het geen verzet kan worden. De Karren van jonge Dochters, zijn uitwaerts met Bloemen geschilderd, daer dan een Kameel, aerdig toegemaekt, zich by onthoud, of voor gespannen is. Zy drinken verzuurde Melk, zoo van Koeyen als Merrien. Eeten harde Kaes, die zy aen stukken vrimmelen. Drinken geen, of zelden, Water. Leven lang. Zijn zeer gezond. Eeten geen Zout: Brood zelden, en niet als dat hen van andere Volken word gebragt. Elk geslacht heeft zijne byzondere Water-putten. Vangen veel Visch, daer van zy de grootste in de wind droogen. Gaen veel te Jacht, en eeten 't Wild, behalven Zwynen.

De Horden der Nagaische Tarters, die sterk zijn tachentig, honderd, en duizend man, ja meer, stryden dikmael tegen malkander om 't bezit van de Weide, en 't Gras. Verhuizen na gelegentheit. Bouwen en oefenen veel Tuinen, en Tuinvruchten; als, Meloenen, en Druiven in overvloed. Zijn lief hebbers van de Valkejacht. Hebben mede schoone Water-meloenen, Komkommers, nevens Geerst, en Rys. Bouwen in de laege Landen. Alles staet by hen open. Zijn zeer getrouw onder haer: zullen malkander zeer zelden het geringste ontnemen; doch vreemden mogen wel op hun hoede wezen; want dat men hun niet te bewaren Geest, kan men lichtelijk quyt raken. Het steelen by hen, aen vreemden, en is geen schande; maer 't geene hun te bewaren is gegeven zullen zy getrouwelijk weder geven.

Tusschen de Nagaische en Kalmaksche Tartaren zijn dikmael groote stryden, en twist, spruitende uit onderlinge dieveryen: en zoo 'er iemand in byzonder geschil dood blijft, word die dood by de Vrienden der nedergeslagene gewroken.

Zoo wel de Kalmakken als Nagaien; zwerven met hare Hutten omher: slaen zich neder waer zy Water en Gras vinden. In Beestiael bestaet hun meeste rykdom. Als zy neder slaen, zoo schikt zich elk Vorst met zijne Onderdanen in gedaente van een Stad, en fraeye straten, die de opgerechte Tenten en Hutten uitmaken. Zy legeren mede zomtyds wel een halve dag van malkander, na gelegentheit van de Weide. Zy hebben zeer veel Arenden, die zy tot vermaek voeden: voor eenige Hutten staen 'er menigmael twee, drie, en vier, op een hout of hout kruis: wanneer de zelve oud worden, zoo nemen zy hare pennen, en gebruiken ze tot Pylen. Als zy haer Legers opbreken, zetten zy haer Huis, of Tent, met alle toebehoor, Vrouw en Kinderen, op een lange Kar, die een Dromedaris, Kameel, of Paerd, voort trekt, daer ook wel twee Ossen voor gespannen zijn.

De Kinderen gaen meest naekt; behelpen zich zeer slecht. Zy maken Kaes van Paerde-melk, en ook Brandewyn. In plaets van Brood, nuttigen zy Water-pap. Het Paerde-vleesch dat zy eeten, is maer half gaer. Hare Dochters zijn 't hooft geschooren, tot een teeken van haer Maegdom; doch getrouwt zijnde, laten het haair voor wassen. Houden hunne Legers zeer rein. Met Strooi of Vilten zijn de Hutten gedekt. Als hun gevoeg doen, dekken 't met aerde toe.

Niet wyt van *Astrakan* is nu een Kalmaks[+] Prins zich ophoudende, *Menschak* geheten, die een gedeelte der Nagaien onder zijn gebied heeft, welke zomtyds [+]1690. gaen voederen, aen de overzyde der *Volga;* als wanneer hy goede toezicht doet nemen, dat ze na de *Crim* niet ontvluchten.

Knees Boulaat is nu Vorst der Petigorski Nagaien, en *Knees Schafkale* der Nagaien, die aen 't Cirkassche gebergte leggen: de eerste staet in verbond met hunne Tzaersche Majesteiten; doch de tweede hout zich zonder eenig verdrag.

Ceremissen.

DE *Ceremissen* zijn noch gedoopt, noch besneden,en dies Heidenen: woonen omtrent de Stad *Nisi Novogorod*, in de Bosschen, te wederzyde de Vliet *Volga:* houden zich op van *Wiatka*, en *Wolochda*, tot de Vliet *Kama* toe.

Naby het Stedeken *Vasiligorod*, dat van enkel hout is gebouwt, door *Tzaar Ivan Basilewits*, die het zelve met Zoldaten had bezet, tot stuttinge der Crimsche Tarters, gelegen aen de *Volga*, onthouden zich mede de Ceremissche Tarters, zich uitftrekkende een goede streek boven *Kasan. Langs* opgemelte Stad vloeid de Vliet *Sura*, welke de scheiding wel eer was, tusschen het Russche en Kasansche gebied.

Deze Menschen zijn snel in 't loopen, en goede Boog-schutters. Worden mede onder de Tarters gerekent: hebben een byzondere spraek: zijn eertyds onder 't gezag van de Kasansche Tzaeren geweest.

In haer Land valt weinig Koorn; maer

het word daer gebragt, en geruilt tegen Pelteryen. De zommige der Ceremissen woonen in Huizen; doch de meeste onder Tenten op 't Veld, De Mannen verlaten de Vrouwen als zy binnen drie Jaren geen Kinderen teelen.

Deze Volkeren geven aen hunne Tzaersche, Majesteiten eenige erkentenisse, in Voeder-werk.

De *Ceremissen* gebruiken geen ander geweer, als Pyl en Boog. Zy zijn verdeeld in *Nagornoi*, of *Pogorski*, en *Loegowooi*, of *Lugowiki;* hebben een byzondere Tael, en maken uit, ruim twintig duizend Menschen. Zijn alle Land-bouwers, of Jagers, en zeer Teel-ryk; hoewel daer niet gretig toe, misschien om dat ze jong paeren; want zy op het twaelfdeyen dertiende Jaer al trouwen, byzonder de Ryken. Zy maken hunne Boogen en Pylen tot de Jacht, daer toe zy mede Honden gebruiken. De Mannen gaen gekleed, als de Russche Boeren: weten van geen Priester, of Kerk; daer word veel Hooning en Beestiael by hen gevonden; de meeste van haer zijn Heidenen, doch weinige Mahometanen; bedienen zich van veel Wagens en Paerden; zy leven gerust, en in vrede, behalven dat ter tyd van *Stenko Rasins* afval, zy met hem oproerig waren, doch die verslagen en gerecht zijnde, is'er een groot getal van deze omgekomen.

Zy trouwen zoo na Bloedverwant, als hun welgevallig is, en weten van geen Bloedschande. Volgende daer in na, de Inwoonders op 't Eiland *Seilon*, want de tegenwoordige Konink van dat Eiland, Zoon van *Raia Singa*, die hy by zijn oudste Dochter had geteeld, is nu weder met zijn eigen Zuster getrouwt, een Man van vroomheit, na hun overgeloovige Wet. De Mede begraven zy in Vaten, en *Potten*, onder de Aerde, als wanneer zy zuur word, en dies te eerder dronken maekt: zy hebben ook Bier en Brandewyn; beminnen tot haer spys, Kool en Komkommers: men vind geen Hoeren onder haer, en die zich in Hoerery verloopt, word gedood: zijn zeer tot den drank genegen. Zy bidden Boomen, en Afgoden aen, steeken Beesten op houte Sparren, die zy dan laten staen, en aenbidden. Hebben geen Schrift. Woonen rondsom, en omtrent *Kasan.* Wyn is by haer onbekent. Verbranden hare *Lijken*, of die worden begraven, en, mede zomtyds in 't water gesmeten. Nemen twee, drie, of vier Vrouwen, en zoo veel als ze konnen voeden.

Als zy zweeren, nemen ze een stuk Brood op twee punten van twee Zabels, en word de geene die zweerd, dat zoo in de mond gestooken: andere drinken in het Eed-zweeren zout Water.

De Mannen scheeren haer gantsche hooft kael, doch de baerd niet.

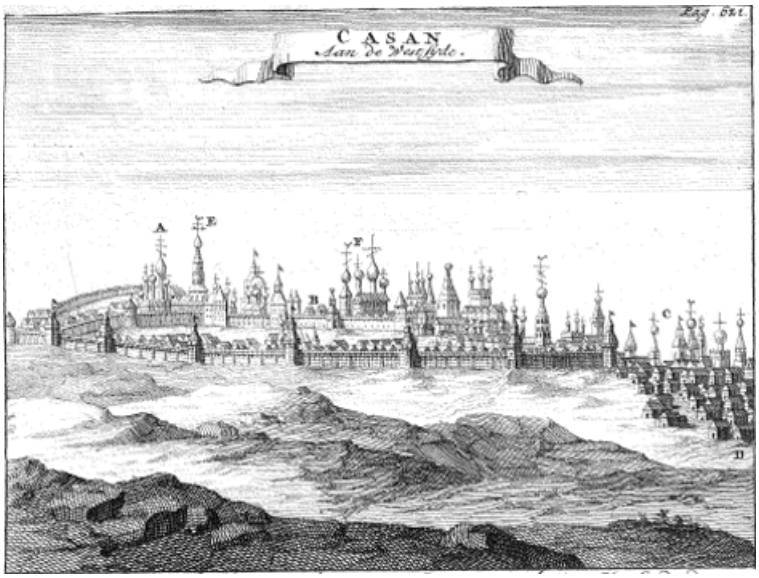
De Vrouwen gaen in wonderlijke kledinge, met wyde mouwen, als de Japanders, en zijn de naeden met blaeuwe Zyde uitgenaeit; hebben wyde Broeken aen, die men uiterlijk, zonder Rokken daer over, ziet; en Schoenen van basten van Boomen, hebben een houte Schop, of houte Kap aen de middel vast, die zy om hoog vast maken, en diend die haer als een *Fontangie*, is verçiert met Boesjes of Cauris, Bellen, Klokjes, en gaen of slingeren die voor het Voor-hooft, en langs de Schouwders, hebben achter lange strengen, die haer na slepen, plakken ook Koper en Zilver-geld voor het Voorhooft: gelijk ook de Wyven in *Wiatka*, een Stad van hunne Tzaersche Majesteiten, houte breede Kappen op 't hooft dragen.

Het is byzonder, dat, of schoon deze Ceremissen in Huizen woonen, zy echter geen Dorpen hebben. Elk verhoud zich in 't Bosch een wooning, zoo ver van een, dat men malkander niet kan toeroepen.

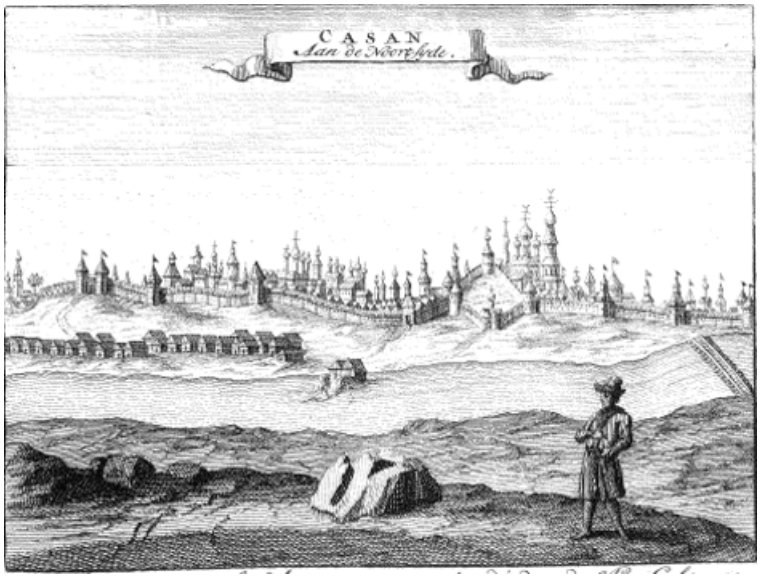
Van de *Ceremissen* word my uit een aldaer Nabuurige plaets, het volgen de schriftelijk bericht.

De woonplaetzen der *Ceremische* Volkeren, nemen dan haren aenvang by *Wasiligorod*, een voor dezen gewezene Stad, na den Tzaer van dien naem benoemt, en van hem gebouwt: zy bewoonen de Landstreek aen beide zyden van den *Volga*, tot aen de Stad *Kasan*; zy woonen meestendeels in Hutten; hare dagelijksche Spyze is Wild-gebraed en Visschen; zy zijn goede Boog-schieters, tot welkers oefening zy ook hare Kinderen aenzetten. Men zegt dat de zelve een ontrouw, roofachtig, en wreed Volk is, doch anders niet quaedaerdig van inborst! zijn. Men onderscheid de zelve in *Pogorski* en *Lugowiki*, geene voeren de namen van Bergen, om dat de zelve de Berg-of hooge zyde ter rechter hand van de *Volga* bewoonen; deze, van 't lage Land, vermits zy hen ter slinker zyde van de *Volga*, in vlakke Velden onthouden, 't welk een Bosch, Boomryk, en vet Land is: geene laten by gebrek van voedzel hun Vee by deze weiden, of mesten. Gebruiken een Tale.

v Deze Heidensche *Ceremissen*, hebben de volgende gewoonten, de welke van de

A kerk en hot van den Metropolis. B Des Gouverneurs hijs. C De Stadt der Jartaren, die met houte muuren en staken is omheijnt daar een hof in is, in wachthuys van Seremissen, ook Kerken Stoot aan't rivierken Bolak. D Voorstat. Hoofdkerk F Een Kerk.

1 Hier leggen steets veel Schepen. 2 Water molen die door de Niet Casan gedreven wort.

Cirkassen niet veel verschillen: hare Kinderen, als de zelve half Jarig zijn, bekomen op zekeren hier toe bestemden dag, eene naem, gemeenlijk na hunne Ouders; geen geschrift, word by hen gevonden, noch eenige bestelde Godsdienst, door onderwyzen voort geplant; nochtans erkennen en eeren de meeste een eenige onsterffelijke weldoende God, den welken zy ook wel aenroepen: doch niet minderde Zon en Mane; in 't byzonder de Zon in 't Voorjaer, dewyle door hare kracht en weldaed, de Aerde, Vee en Menschen goed genieten; en als zy des nachts van eenige Beesten droomen, zy des volgende daegs de zelve aenbidden. Als men een hunner, van 't begin van de Waereld eenmael ondervraegde, antwoorde de zelve, *Tsjort snai*, dat is, dat mag de Duivel weten; by welke gelegentheit, als men hen verder afvraegde, of zy dan den Duivel wel kenden? antwoorden de zelve, dat de *Ceremissen* hem zeer wel kenden; de zelve was een Geest, de welke de Menschen veel quaeds konde toebrengen, en zulks ook aen hen *Ceremissen* dede, indien zy den zelven niet door behoorlijke Offerhanden verzoenden.

In 't Offer scheen het voornaemste deel van haren Afgoden-dienst te bestaen, waer yan zy het volgende berichten.

De Offerhanden moeten geschieden op[+] zekere plaetzen, namentlijk, veertig Wurst Zuidwaerts van *Kasan*, by een Moeras aen de Vloet *Nemda*, in de welke na hun zeggen, den Duivel huis houd, en wie alhier, zonder Gaven of Offer verschynt, de zelve verdroogt aenstonds, ja de mattigheit overwint hem zoo haeft, dat de zelve van daer naeuwlijks nahuis kan gaen. Tien Wurst daer van daen, is een ander onder hen beroemt Water, *Schoksihem* genaemt, tusschen twee Bergen gelegen, dit is maer twee Ellen diep, vriest nochtans nimmer toe, hoe hart ook de Winter is. Alhier huisvest, zoo zy zeggen, den Duivel ook, en heerscht veel magtiger, en strenger, als op de voorgemelte plaets, word daerom van de *Ceremissen* zeer gevreest, en veel Heiliger gehouden als *Nemda*; doch by *Schoksihem* mag niet geoffert worden, en wie van de *Ceremissen* dit Water te dicht naderd, of daer in treed, moet plotzelijk nedervallen en sterven, maer den vreemden en Christenen, schaed zulks niet.

[+]Vier Wurst maekt eene myl.

Hare Offerhanden zijn Ossen, Koeyen, en Schapen, kooken het vleesch op het vuur, spannen tegens het zelve vuur het vel op palen, houden als dan de schotel met 't gekookte vleesch in de eene hand, en een schaele Mede in de andere hand, spreken daer op deze Woorden. *Dit Offere ik aen God, hy wil het zelve willig van my aen nemen, en my daer voor verkenen, Ossen, Schapen*, (dit, of iets dat zy begeeren) *gaet heenen gy Offer, en brengt mijn verzoeke tot God*; waer op de zelve, beide het vleesch, en Mede, tegens het uitgespannen vel in 't vuur stort. Als een Ryke onder hen sterft, word zijn beste Paerd aen de gezeide gewoonlijke Offer-plaets, van de Nabestaenden, en Vrienden verteert, de doode in de Aerde geleit, en zijne klederen daer by opgehangen.

Zy nemen zoo veel Wyven te gelijk, als zy willen, en konnen; of schoon deze Wyven onder den anderen Nabestaende of Zusters waren, die zy koopen, zoo veel hun behaegt, en zy onderhouden konnen. Het kleed der Mannen bestaet in eene lange Rok en Kouzen: getrouwt zijnde, scheeren zy haer hooft kael, ongetrouwde laten op de schedel een bosch haair zitten, eenige vlechten zy te zamen binden: de Kinderen, de welke de Ouderen het lieffte zijn, dragen een Ring door de Neus. De Wyven gaen met ongedekt aengezicht, met grof Doek en Lywaet behangen, enbewondeq; de Ryken zijn met Kouzen, en Boven-rokken bekleed als de Mannen, behalven dat zy haer hooft dikwils met een witte doek omwinden: een Bruid draegt een çieraed over

haer hooft van een elle lang, als een hoorn, aen welkers einde een Zydene quast van veelderlei verwen afhangt, en in het midden van de zelve een Klokje. Dus verre het gemelte aen my toegezonden bericht.

Zy gelooven, dat na duizend Jaren de Menschen weder in 't leven staen te komen, daer zy de oude Pythagoristen schynen in na te volgen. Als iemand komt te sterven, begraven zy hem, na het ampt dat hy gehad heeft: was hy een Boer, zoo zetten zy hem eenig Boere-tuig boven 't hooft, op 't graf, geneerden hy zich met Beyen, en Hooning, een Beikorf, enz. Zy geven de dooden in haer graf een vuurslag mede, op dat hy ter tyd van zijn op, standinge, vuur mag staen; als mede een byl, om een Hut te bouwen.

Zy hebben met het Christendom, noch met den *Alcoran* niet gemeens, uitgzeit eenige weinigen die Mahometaensch zijn, behalven dat eenige door yver der Moskoviten tot het Christendom worden gebragt. Zy zijn alle hunne Tzaersche Majesteiten Onderdanig; en den Eed van getrouwigheir, zegt men, leggen zy aldus af: twee Zwaerden worden kruiswys op ten Tafel

gezet, en een ieder der geener die te zweeren heeft, steekt het hooft onder 't kruis van de Zwaerden, en ontfangt alzoo, uit handen van den Russchen Cantzelier, een stuks Broods, vierkant gesneden; waer op dan het hooft weer te rugge trekt: de beduidenis is, dat zy tot het Zwaerd, dat is, de dood toe, den Tzaer getrouw zullen zijn, van wien zy onderhoud, en Brood genieten.

Het Vader Onze in de Ceremisse Tael.

Onze Vader,	*Memnan uziu*,
die daer zyt	*ilimazet*
in de Hemelen,	*Kiusuiluste*,
Uwe Name worde	*tinin liumet*
geheiligt	*volgusertes*,
Uwe Koninkryke	*Tinin Vurduschu*
kome,	*tooles*,
Uwe wille geschiede,	*Tinin jerek ilies*,
zoo als in de	*kusu i*
Hemelen,	*Kusiuluste*,
alzoo op der Aerden,	*i ijulniu*,
ons dagelijks Brood,	*memmon kedzin Kinde*,
geest ons heden,	*puske malana ikelset*,
ende vergeest ons	*i kode malana*
onze schulden,	*memmon suiluk*,
als wy vergeven	*kuse me kondena*
onze schuldenaren,	*malano tuirulisticzy*,
en leit ons niet	*ï tzurty memmon*
in verzoekinge,	*i langoske*,
maer verlost ons	*i utura memmon*
van den Boozen.	*i Jalaezs.*

Deze *Ceremissen* zijn Erf-vyanden van de Kalmakken, als mede van de *Crim*, waer toe zy gehouden, en des noods geport worden.

De Land-beschryver *Maginus*, zegt van de *Ceremissen*, en *Morduinen*, dat zy in dichte Bosschen, zonder huizen woonen; dat zy een eigen Tael spreeken, en dat een gedeelte onder hun Mahometaensch zouden zijn; dat zoo wel de Vrouwen als Mannen snel ter loop zijn, en beide net om den Boog te voeren: zy voeden zich (zegt hy) van Hooning, en Wild-vang: Brood eeten zy zelden: bekleeden zich met ruige vellen:

meinen (te weten, die Heidenen zijn) het gaet den Menschen, als den Beesten. Zy Offeren God zomtyds Dieren op, waer Van zy den huit op stokken spannen, en daer voor plichtigheden doen, met een Schael vol Mede daer voor neder te werpen, het welk zy dan op 't vuur by dees opgespanne vacht storten, biddende om Vee, en alle tydelijke overvloed. Zy bidden mede Zon en Maen aen: eeren ook wel Dieren, en Vee daer zy des nachts van gedroomt hebben. Zy gebruiken een afzonderlijke Tael van andere Tarters. Als iemand begraven word, hangen zy zijn kleederen aen een Boom, slachten een Paerd, zoo hy van vermogen is, en verteeren het zelve aen de kant van een Rivier. Het Man-volk draegt daer lange Linne Rokken: het hooft scheeren zy kael af; doch die ongetrouwt zijn, dragen een tuit achter af, die ook wel opgebonden word. Het Vrouw-volk draegt grof wit Lywate kleederen: het hooft geheel aenzienlijk bewonden. Dus verre *Maginus*.

Het Prinsdom *Cassinow*, of *Cusimut*, is hier in de Buurte gelegen, op de *Occa.* d'Inwoonders aldaer, hellen na de Tartersche wyze, zoo in Tael als anderzins. De Vrouwen maken de nagels van de handen zwart, en gaen bloots hooft.

De kleeding der *Ceremissen*, volgens verhael, my van een Persiaensch Koopman, die aldaer hadde gereist, gedaen, is veel van wit Py en Rusch Lakenze Rokken, Mannen en Vrouwen bykans eener aert, en gedaente, zoo, dat de zelve aen het gewaet niet te onderscheiden zijn, behalven, dat de Vrouwen het hooft bloot, en men een vlecht achter afhangende ziet, waer aen ten einde een Paerde of Koestaert is gebonden; welke in de gordel, die Mannen en Vrouwen om de middel gebonden dragen, word gestooken. De Maegden en jonge Dochters, dragen een dun bordeken, breet zes of acht duim, van wit geschaeft hout, boven het voorhooft, opstekende, hoog omtrent drie span, 't geen een weinig voor over buigt: boven aen dit bordeken, hangen van hout, en andere stof, gesnedene halve maentjes, die tegen malkander slingerende, heen en weder geluit, en beweginge verwekken; en dit dient haer tot çieraed, en vermaek. Zy woonen Boschwaerts, in enkele Huizen. Als een Kind gebooren word, planten zy een Boom, ziende met den opwas toe, dat Jaerlijks een tak vermeerderd worde, waer by zy des Kinds ouderdom onthouden, alzoo van Lezen of Schryven, niets weten, en ook niet tellen konnen; onder den Boom, voornaem der geener, die voor Dochters geplant worden, zijn zy gewoon, een zekere by haer uit Aerde gebakkene groote Pot, of Pottise in te delven, aen de wortel. Dit Vat word beladen met zeker toegemaekte drank, en wel dicht toegestopt, de Aerde daer boven op, en zoo geslooten gelaten, tot des Kinds trouwdag, als wanneer zy word geopent, en tot vervrolijkinge der wederzyds gezinnen en verwanten, gedronken; zijnde die drank, als dan zeer frisch, en

sterk, zoo dat dronkenschap verwekt. Ambachten zijn daer niet bekent; met Schieten, Visschen, Jagen, en weinig Land te ploegen; erneren zy zich.

Van God, of den Hemel weten zy niets, als ook niet wat van de Waereld is, of daer in omgaet: zijn onnoozel enslecht: alle hunne Godsdienstigheit bestaet daer in, dat zy zekere Priesters, welke voorgeven te konnen Toveren, en zich met den Duivel te beraden, raed en hulp afvragen; die dan op een Trommeltje slaen, eenige woorden binnens monds prevelen, en daer na verklaren, dat dit, of geen Dier geslacht moet worden, 't zy een Schaep, Bok, Koey, of Paerd, en dat men den huid op een staek moet spannen, en aenbidden, na de nood vereist, 't zy om gezontheit, vermeerdering van Vee, goede vangst, of Visscherye, en goed Gewas, want al hun verwachting bestaet in tydelijk gemak, en welvaren; en dus ziet men schier by elk Huis, 't een of ander opgespannen Vel, aen de top eeniger staek, ten toon staen, waer voor dit arme Volk zich buigt.

Deze Menschen bereiken een hoogen top van Jaren; en oog-getuigen hebben my gezegt, dat zy 'er van honderd en dertig Jaer gezien, en gesproken hebben.

Geene oefeningen tot vermaek, verneemt men onder hen. In getal zijn deze Volkeren niet zeer groot, schynende, dat zy voor dezen, of afgezet, of elders verhuist, of verstorven zijn geweest: men bejegent in hare gewesten, dikmael in tien myl, geen Huis. De Huizen zijn alle eener gedaente, en slecht. Het voornaemste van haer Huisraed, is een Ketel.

Zy Jagen met Honden, doch schieten ook met Pylen het Wild, en de Visch met stompe Flitzen, behalven die, hebben zy slecht gemaekte Netten, daer zy de zelve mede vangen. Voeren Pyl en Boog, doch gansch geen schiet geweer; hunne reizen die zy van de eene plaets tot de ander te doen hebben, leggen zy te voet af.

Haer wezen is gansch niet schoon, maer leelijk, doch zijn niet zoo plat van aengezicht, als de *Samojeden*; van-stal tusschen die, en andere Menschen.

Tot voortvoering van Waren, ofzwaerten, gebruiken zy mede Herten voor de Sleden, des Winters, of voor Wagentjes by de Zomer.

In deze gewesten vallen de zwaerste Mast-boomen, die elders te vinden zijn. Dus verre uit de mond van gemelte Persiaensche Reiziger.

Morduinen.

DEze Volkeren, die mede onder de Tarters worden getelt, onthouden zich tusschen de hoogte van acht en vyftig en zestig graden, benoorden de Vliet *Volga*, en by de Rivier *Kama.* Zy hebben tot hare Noord-oostef Gebuur-volken, de *Permakken* en *Vogulitzen*; ten Westen het *Kazansche* Tzaerschap; en Noorden het Landschap *Jugorien.* en Zuidelijk de *Baskiersche* Tarters.

Zy zijn welhebbende Luiden, Herbergzaem, en goed: woonen in welgebouwde Dorpen, of ook in Hutten, verstrooit te Landewaerts: nemen haren Akkerbouw waer: bidden zelden; doch voornaem doen zy zulks als zy haren drank maken, of een Beest slachten, dan bidden zy den God aen, die Hemel en Aerde geschapen heeft, en al wat daer in is; danken hem, dat hy haer tot daer toe heeft laten leven; bidden, dat hen nooit gebrek over kome, en dat hy haer na dit leven, in het eeuwige vrolijk leven wil geleiden. Leven vreedzaem, en zonder Priesters.

Zy gevoelen van een opstandiging na duizend Jaer, en de Verhuizing in andere Lichamen, stellende aen ieders begrafenis een teeken van des afgestorvenes beroep; leggen Byl en Vuur-steen in 't Graf, op dat zich de Dooden daer namaels mede behelpe: een Ruiter krygt een Paerde-staert, een Beye-man, een Beye-korf, enz.

Zy bidden geen Afgoden aen; maer Vellen van geslachte Beesten, die zy uitspannen, op Boomen hangen, en daer voon knielen. Leven volgens de Wet der Natuure. Belijden een eenigen God, Schepper van de geheele Waereld, aen wien zy de Eerstelingen, van al 't geene zy zulle eeten, en drinken, Offeren, dat na den Hemel werpende; zy doen 't zelfde van al 't geen zy verzamelen.

Die een Vrouw wil hebben, koopt ze van de Ouders.

De Dochters çieren het haair met Slangen-hoofden, Koraelen, Vingerhoeden, Kopekes ,t dat Rusch Geld is, en Legpenningen, die vaa buitens-lands daer in gebragt worden.: dragen los haair, in Tuiten gevlochten, een Koey-of Paerde-staert daer onder aen, of ook wel een bloksken, en alderhande snuifteryen: zijn schoon, en zindelijk in kleeding.

De *Morduinsche Vrouwen* maken de nagelen mede zwart, om schoonheit toe te brengen. Het Man-volk is strydbaer: zy stryden meest te voet: zijn hart: leven rouw, en zober.

Zy staen onder hunne Tzaersche Ma-

jesteiten. De Mannen gaen bykans op de Russche wys gekleed. Hare Hutten zijn rond van hout gemaekt; en zy zijn zuidelijker als de vuile Kalmakken.

Niet verre van de wooningen dezer Volkeren, ziet men een muur van Boomen en opgeworpen Aerde, daer vermag niemand, op lijf-straf, eenig hout afhalen: zy word *Seek*, of *Saisec* genaemt: bewesten is ze meest van Balken en Aerde op gemaekt; beoosten van Takken en Boomen: word op zommige plaetzen onderhouden, daer de nood het vereischt, op andere niet.

De *Morduinen* houden zes of zeven Wyven, schoon 't een Boer is, en meer; deze hebben hare beurten dat hem opwachten, als wanneer zijner spys en drank deelachtig zijn. Niets is by haer onrein: zy eeten zelfs Honden.

Zy zijn sterk in Ledematen: voeren dikmael oorlog tegen hunne Nabuurige Tarters.

Murom, Morum, of *Moruma*, is een Stedeken, niet wyt van het Landschap *Volodimiria*, gelegen aen de Vliet *Occa*, dat wel eer een Prinsdom was, is door de Tarters geheel verwoest: daer woonen nu Tarters en Russchen mengelinks by een. Aldaer is een houten Slot, bezeten van de Russchen, gelijk dit geheele Prinsdom aen de Russche Kroon is gehecht: het wierd wel eer door Erfenis bezeten, by de afkomelingen van de Vorst *Jaroslaus.* Alhier is het begin der *Morduinsche* Tartaren. De Oevers van de Rivier zijn hier laeg; doch meer beneden zeer hoog, alwaer het schynen Bergen te zijn, doch is echter effen Land, zonder Bosschagie, bequaem voor den Akkerbouw, tot omtrent vyf en twintig myl Landwaert in: na het Noordwesten, laeg, waterachtig, en weinig bewoont.

De *Mordofsche*, of *Morduinsche*, en *Ceremissche* Spraek is genoegzaem eenderlei, en verschilt als het Hoog- en Nederduitsch. De *Nagaische* Spraek komt met het Turks en *Crim* Tarters meest over een, en heeft *zijn* oorspronk uit het Arabisch. Van de *Mordofsche*, of *Morduinsche* benamingen, en woorden, volgt een kleine Lijft.

Morduinsche Naem en Woorden Lijst.

God;	*Scabas.*
Engel,	*Angil.*
Heilig;	*Siloman.*
Hemel;	*Menel.*
Wolk;	*Tuczy.*
Zon;	*Sibas.*
Mien;	*Cobas.*
Groote Sterren;	*Oczuteste.*
Kleine Sterren;	*Jolamteste.*
Regen;	*Pisime.*
Sneeuw;	*Lou.*
Donder;	*Atumzara.*
Blixem;	*Iondal.*

Wind; *Varma.*

Storm; *Oczuvazma.*

Hagel; *Tsarachman.*

Droogte; *Kosku kize.*

Natte; *Pisimikise.*

Slikkerig; *Rudas.*

Aerde; *Moda.*

Water; *Ved.*

Vuur; *Tol.*

Vonken; *Tzatka.*

Vocht; *Jaksama.*

Heet; *Psj.*

Brand; *Tolbaly.*

Koude; *Jaksouma.*

Helder; *Valda.*

Donker; *Sobda.*

Rookachtig; *Kaczama.*

Stof; *Pul.*

Geroep; *Ufvasma.*

Stem; *Vael.*

Geschreeuw; *Peczkeczne sirit.*

Zand; *Schuar.*

Veld; *Pakse.*

Woest Veld; *Kirpakse.*

Gras; *Tise.*

Bamboes-riet; *Nudje.*

Boom; *Shufta.*

Bladeren; *Ludna.*

Tak; *Ili.*

Wortel; *Unx.*

Einde van een Tak *Tarat.* of Boom;

Heester; *Kal.*

Bezien als St. Jans, *Stie.* of Aerd-bezien;

Noote; *Peschte.*

Appel; *Mar.*

Peer;	*Grus.*
Doorn;	*Krackmar.*
Moeras;	*Shej.*
Weide;	*Tisilet.*
Berg;	*Panda.*
Steen;	*Kiel.*
Bosschagie;	*Lir.*
Een Dal;	*Lej.*
Een Fontein;	*Lichtiberpé.*
Een Stad;	*Osch.*
Vlek;	*Ozuvele.*
Dorp;	*Jomluvele*
Kerk;	*Chram.*
Hof;	*Caldas.*
Stoof of Kamer;	*Kud.*
Tent;	*Sater.*
Een Tartersche Hut;	*Jurd.*

Muur;	*Ostena.*
Wal;	*Val.*
Tooren;	*Basné.*
Poort;	*Kensk.*
Een stuk Geschut;	*Oczupuska.*
Musket;	*Psal.*
Vuur-roer;	*Psaljomlj.*
Boog;	*Jonx.*
Pyl;	*Nal.*
Pyl-kooker;	*Tukdich.*
Zabel;	*Tor.*
Zwaert;	*Spada.*
Een Lance; of Piek;	*Usve.*
Mes;	*Pel.*
Een lang Zwaert met *Palas*, 't geen een onteen scherpe punt;	leent woord is.
Schild;	*Vaksar.*
Pantcer;	*Vaksiarschamo.*
Mensche;	*Loman.*
Man;	*Ale.*
Wyf;	*Ava.*
Zoon;	*Tsura.*
Dochter of Maegt;	*Stir.*
Kind;	*Id.*
Een Jongman;	*Odsora.*
Knecht;	*Kosak.*
Lijf-eigene, of Slaef;	*Ure.*
Een Slaefze Meit, of Slavin;	*Varda.*
Voor-hooft;	*Kone.*
Oogen;	*Kselmed.*
Wynbraeuwen;	*Kselme Kunud.*
Haair aen de Oogleden;	*Kselmsonad.*
Neus;	*Scholka.*

Neus-gaten;	*Variad.*
Mond;	*Kurga.*
Tanden;	*Pecht.*
Tong;	*Kel.*
Hals;	*Karge.*
Lippen;	*Travar.*
Wangen;	*Soki.*
Ooren;	*Piled.*
Baetd;	*Sakan.*
Knevels;	*Nuran.*
Haair;	*Scher.*
Keel;	*Kirga.*
Nek;	*Schoun.*
Armen of Handen;	*Ked.*
Vingeren;	*Surt.*
Duim;	*Senke.*
Handpalm;	*Kerlaps.*
Ring;	*Surkx.*
Elleboog;	*kederbakar.*
Borst;	*Meshte.*
Hart;	*Sidi.*
Lever;	*Makta.*
Long;	*Teflaf.*
Mage;	*Sepe.*
Darmen;	*Suilot.*
Blaze;	*Pusir.*
Buik;	*Peke.*
Nieren;	*Peckpel.*
Rugge;	*Kopa.*
Voeten;	*Pilkt.*
Knien;	*Talmaz.*
Scheen-been;	*Serke.*
Kuiten;	*Pilke pukse.*
Achter-deel;	*Bedzo.*
Manlijk Lit;	*Pu.*

Ampt;	*Kondan.*
Konink;	*Oczuazir.*
Heer;	*Azir.*
Grooten Vorst;	*Murdza.*
Kleine Vorst;	*Jomla azir.*
Veldheer;	*Ocuzboiar.* 't Woord *Boiar* is uit het Rusch ontleent.
Raedsheer;	*Boiar.*
Een Regïment, of bende krygs-luiden;	*Lam aloman.*
Een Heir;	*Oczualaman.*
Oversten;	*Priafno.*
Kapitein;	*Sedopré.*
Richter;	*Sudja.*
Een Slag of Batalie;	*Turicht.*
Hebben geslagen;}	}*Schaavis.*
Zijn geslagen;}	}*Schaavis.*
Verwond;	*Leczis.*
Geschooten;	*Loczisun.*
Leeft;	*Amidu.*
Is dood;	*Kulis.*
Niet hartshaftig of Held-dadig.	*Osal.*
Boos Mensch:	*Osan.*
Een goed Mensch;	*Pazaloman.*
Een schelm;	*Sala.*
Muts;	*Ak.*
Rok;	*Suman.*
Broek;	*Suman serckx.*
Laerzen;	*Kemet.*
Hembt;	*Schcam.*
Kouzen;	*Czuly.*
Pels of bonte Tabbaerd;	*Os, Or, of Ol.*
Paerd;	*Oloscha.*
Een Ruin;	*Alaskat.*
Zadel;	*Kamras.*
Staert-stuk;	*Kamras bré.*

Voor-stuk;	*Pulax.*
Stieg-beugels;	*Pilgim schatama.*
Zyden-stukken aen 't Zadel;	*Pilgim.*
Toom;	*Pants.*
Merry;	*Elde.*
Veulen;	*Vaschyne.*
Hengst;	*Airger.*
Koe;	*Trax.*
Stier;	*Buka.*
Os-kalf;	*Rasne of Vasne.*
Koe-kalf;	*Vergas.*
Os;	*Ide Buka.*

Kameel;	*Verblud.*
Oliphant;	*Slan.*
Ram;	*Ozuboran.*
Schaep;	*Usza.*
Verken;	*Tua.*
Everzwyn;	*Borof ures.*
Ezel;	*Ide lisme.*
Hond;	*Pine.*
Kat;	*Kata.*
Tyger;	*Babri.*
Lux;	*Kaschmarasch.*
Beer;	*Ofta.*
Wolf;	*Virgas.*
Vos;	*Kelas.*
Haze;	*Schumbas.*
Rhee;	*Saiga.*
Wild Paerd;	*Ures loscha.*
Leeuw;	*Orxofta.*
Valk;	*Kutskan.*
Gier;	*Koran.*
Groote Valk;	*Sokol.*
Uil;	*Kors.*
Zwaen;	*Laksu.*
Gans;	*Metsi.*
End;	*Jacksarga.*
Hoen;	*Saras.*
Haen;	*Otiacks.*
Kieken;	*Lefsk.*
Duif;	*Gule.*
Kraey;	*Krents czsalka.*
Musch;	*Narman.*
Nachtegael;	*Tsocks.*
Krop-gans;	*Baka.*

Vliegende Muis, of Vleder-muis;	*Videu.*
Kraen;	*Karga.*
Wilde Gans;	*Virmatsj.*
Zwaluwe;	*Kertiaks.*
Visch;	*Kala.*
Groote witte Visch;	*Aksikala.*
Steur;	*Oster.*
Steur met een lange Neus;	*Sevrug.*
Kleine Steur of Sterled;	*Sterli.*
Witte Zalm;	*Asikam.*
Braezem;	*Lesed.*
Snoek;	*Sukal.*
Vet van Visch;	*Kalavaj.*
Rivier;	*Ved.*
Zout;	*Sal.*
Zoute Poel;	*Sal erke.*
Brood;	*Pche.*
Bry;	*Jama.*
Tarwe;	*Tosero.*
Geerst;	*Sura.*
Melk;	*Loftze.*
Rys;	*Janx.*
Hooning;	*Med.*} Deze woorden zijn van 't Rus ontleent.
Bier;	*Piva.*} Deze woorden zijn van 't Rus ontleent.
Brandewyn;	*Vina.*} Deze woorden zijn van 't Rus ontleent.
Druiven;	*Inevedsty.*
Zy eeten;	*Jartsacht.*
Zy drinken;	*Symicht.*
Zy speelen;	*Naxicht.*
Zy lachen;	*Pidicht.*
Zy schreyen;	*Avardiche.*
Zy zijn vreugdig;	*Reselat.*

Zy zijn droevig;	*Kansydy.*
Zijn nuchteren;	*Afyrista.*
Dronken;	*Irista.*
Zy vechten;	*Turicht.*
Leggen;	*Madicht.*
Slapen;	*Udicht.*
Staen op;	*Stiast.*
Vroeg 's Morgens;	*Schobdava.*
Middag;	*Pulkschada.*
Avond;	*Ilet.*
Nacht;	*Vet.*
Dag;	*Schy.*
Uur;	*Cras.*
Maend;	*Ko.*
Half Jaer;	*pelykysa.*
Jaer;	*Kysa.*
Zomer;	*Kiase.*
Winter;	*Tele.*
Lente of Voor-jaer;	*Tulda.*
Herfst;	*Seks.*
Zuide Wind;	*Nuke pelse.*
Noorde Wind;	*Schilstam pelde.*
Ooit;	*Schilmalne pelde.*
West;	*Pelevei pelde.*
Zee;	*Ineved.*
Groote Rivier;	*Oczuved.*
Lezen;	*Murafdk.*
Schryven;	*Sormat.*
Zeggen;	*Ask.*
t' Zamen spraek;	*Korta.*
Ten goeden zeggen;	*Paravalas.*
Goede tydinge;	*Para kuliaf.*
Quade tydinge;	*Afpar kuliaf.*
Vroeg;	*Schabdava.*
't Is tyd;	*Adaida.*

Te laet;	*Pozno.*
Bidden;	*Osndadaschkaindi.*
Zwygen;	*Satimata.*
Spreeken;	*Kortaki.*
Groot;	*Ozu.*
Klein;	*Jomla.*
Middelmatig;	*Jodka.*
Wyt;	*Keli.*
Lang;	*Kupka.*
Kort;	*Schuan.*
Een;	*Uke.*
Twee;	*Kafta.*
Drie;	*Colma.*
Vier;	*Sile.*
Vyf;	*Vete.*
Zes;	*Kota.*
Zeven;	*Sisem.*
Acht;	*Kafxa.*
Negen;	*Beixa.*

Tien;	*Kema.*
Elf;	*Kefkia.*
Twaelf;	*kemaftua.*
Dertien,	*Kemgolmuia.*
Veertien,	*Kemkilia.*
Vyftien,	*Kevetia.*
Zestien,	*Kemkotua.*
Zeventien,	*Kemsisia.*
Achtien,	*Kemgafxua.*
Negentien,	*Kevexia.*
Twintig,	*Kombs.*
Dertig,	*Colmagemen.*
Veertig,	*Silengemen.*
Vyftig,	*Vete.}* gemen.
Zestig,	*Kota.}* gemen.
Zeventig,	*Sisem.}* gemen.
Tachentig,	*Kafxa.} gemen.*
Negentig,	*Veixa.} gemen.*
Honderd,	*Siade.*
Twee honderd,	*Kafta.}* Siade.
Drie hohnod,	*Colma.}* Siade.
Vier honderd,	*Pile.}* Siade.
Vyf honderd,	*Vete.}* Siade
Zes honderd,	*Kota.}* Siade.
Zeven honderd,	*Sisem.}* Siade.
Acht hondeid,	*Kafxa.}* Siade.
Negen honderd,	*Veixa.}* Siade.
Tien honderd of duizend,	*Tozian.*

Van het *Kalmaksche, Moegaelsche, Ceremissche*, en *Mordiunsche* Volk, spreekt zeker bericht in een Brief, aen my uit de Nabuurschap dier Landen toegezonden, aldus.

[+] De *Kalmakken* hebben geen een Konink, want dit gansche Volk is verdeeld in twee Volkeren, daer van het eene zich *Moegalen*, en het andere *Kalmakken* noemt: zijn onderscheiden in Zeden en Spraek: leven onder Hutten, in de groote woeste Velden, tusschen de Landen van *Siberien, Bucharien, Indiën, Sina*, en *Tanguth*; meest, of alle onder verscheide *Taischin*, of Vorsten, de welke veele malkander in Bloed-vriendschap bestaen, en groote oorlogen voeren. Eenige zijn zeer magtig, de welke wel dertig, veertig, vyftig, zestig, honderd, ja drie, vier, en vyf honderd duizend man, ook meer, te Velde konnen brengen. Onder de zelve is 'er een, die zijn wooninge meesttyds by het Meir *Baichal* heeft, de welke verscheide van deze voorsz. Vorsten verslagen hebben, en haer Volk onder de zijne gesteken, nu eene magt van hondred duizend man kan op brengen: deze noemt zich nu Chan of Konink: zijn naem is Utzuroi Chan[*] doch zoo hy veel Kinderen staet na te laten, want by veele Vrouwen hebben zy meest veele Kinderen, zal zich dit Lichaem weder verdeelen; en dit is de eenigste oorzaek, dat dit Volk niet onder eene Heerschappye komt, want zy zijn door de veelheit der Broeders, steeds beoorlogt: en by aldien deze gansche Volkeren onder een hooft zoude komen, het welke God niet gelieft, zouden deze Barbaren niet alleen *Asia*, maer ook *Europa* genoegzaem te doen maken; want het de beste en onvertzaegste Ruiters der Waereld zijn: beginnen nu ook al eene goede krygsmagt te Voet, te Velde te brengen, met treffelijke Indiaensche,en Persiaensche vuurroers. Haer Godsdienst, voornaem die der *Moegalen*, hoewel zy gansch niet Godsdienstig zijn, komt met het Sinesche meest over een, te verstaen met het over geloof der *Lamas*, welke tot in *Sina* gedrongen is, en daer beneffens andere Godsdiensten geoeffent word; alleen, dat zy niet zoo geleerd op haer wys, en wat plomper als de Sinezen zijn.

[+]De Schryver van dezen Brief faelt daer in, dat hy zegt, de Moegalen een afdeeling der Kalmakken te zijn, want het is een Volk op zig zelf.

[*]Deze Chan heeft zyn Zetel in Moegalen-land, e-doch in den Jare Zestien hondred negentig veslagen van de Kalmakken, en in Sina gevlucht.

Ik heb weder onlangs gezien aen een Afgezant, dat zy ten hoogsten haren Aerts-Priester *Dalailama* eeren (daer van *Kircherus* gedenkt) wiens kleine Beeltenis in Kooper, en in andere stoffen, eenige van haer voornaemste in een Kooper Kasje om den hals dragen, daer voor zy hare gebeden opofferen.

De *Ceremissen* en *Morduinen* zijn van de eenvoudigste Heidenen, van gestalte en gedaente met de Russche Boeren gansch geen onderscheid hebbende, Haer Godsdienst is zeer onnoozel. Zy zeggen, dat zy eeren eenen God, die zy noemen *Scabas*, welke in den Hemel woont, en Offeren hem Brood, Zout, Vee, en Hooning; als ook aen de Aerde, die zy haren Moeder noemen; het geofferde met hare Vrienden zy daer na verteeren, vernoegende zich dat hare Vrienden op het Feeft voor haer bidden. Weten van geen Scheppinge; opstandinge der dooden, en belooninge voor goed en quaed: alleen zeggen zy, dat hare kranken, ak ze op 't sterven leggen, veelmael aen hen verhalen, hoe dat zy eenige Vrienden en Bekenden hebben gezien: de goede in lichte en vrolijke plaetzen, de quade weder in alle quellingen, in een onguur en duister gewest. Zy zouden lichtelijk tot het Christendom konnen bekeert worden, by aldien eenige goede onderrichters en eenige Boeken in hare Spraek hadden, daer toe men hen moeft een A, B, C. geven; want de *Morduinen, Ceremissen*, en *Zirianen*, Lezen noch Schryven konnen. Leven met den anderen, en ook met de Russchen, zeer vreedzaem, van den Landbouw in groote Dorpen en Vlekken. Haer Huizen

zijn d'een van den anderen, dertig of veertig vadem gelegen; op dat, too het eene in brand quam, zijn Nabuur geen schade zoude komen te lijden; zijn meest geplaetst onder groote Boomen, alzoo dat het by hen zeer vermakelijk is. Eenige onder hen zip zeer ryk, aen Koorn en Vee. Dus verre gernelte bericht.

Kirgisen.

DE Volkeren *Kirgisen*, die zich by de oorspronk van de Vliet *Jenisea* onthouden, op omtrent zestig graden, Noorder breete, hebben wel voor heen, een eenhoofdige bestiering gehad, maer nu staen zy onder veele mindere gezag-hebbers, voor zoo veel hunne byzondere belangen aengaet: zijn vrye Luiden, behoudens dat zy aen hunne Tzaersche Majesteiten Schatbaer zijn, en gehouden, op zijn opbod te Velde te trekken, en te gehoorzamen.

Het is een onrustig, stout, heldadig, en wederspannig Tarters Volk. Zijn goede Zoldaten; voeren Lancen te Paerd, ook Harnassen, en Pantzers, van Malien, over 't gansche Lijf, waer van zy 'er twee of drie zomtyds over malkander aentrekken.

De *Kirgische* Volken hebben de zelfde Afgoderye, als de *Kalmakken*, doch men vind 'er onder hen, die Mahometanen zijn.

Zijn hardnekkig, benadeelea en berooven den vreemden Reizigers, zoo veel hun mogelijk is.

Dit Volk is opgeblazen, hoogmoedig, en veinsachtig: rein in haer Spys; kooken de zelve; en gaen gekleed met Rokken, ter zyden opgeslagen.

Deze Menschen, die veel tusschen *Narin*, en *Ketskoye*, langs de Rivier *Ket*, die een arm van de *Oby* is, opwaerts woonen, ook tusschen *Komsko, Koesanetski, Jeneseeuwski*, of *Jeneseiskoy*, *Krasnojaer*, en naby het Landschap *Altin*, zijn verstandiger als de *Astakken*, hare Buuren; en, of zy schoon, als de *Astakken*, meest van de Jacht en Visscherye leven, zoo is haer Land beter tot Weide en de Ploeg bequaem.

Van *Tom* of *Tomskoy*, na beneden, en tot omtrent de Stad *Jeniseikoy*, is onbewoont vlak Land, met Bosschagie op eenige plaetzen bewassen; des gelijken omtrent de Rivieren *Kia* en *Zuovin*, tot aen de Steden *Kusnezkoy* en *Krasnojaer*, dat een vaste Stad is, wel bemant met krygsvolk hunner Tzaersche Majesteiten, die altoos dienen te waken tegen den inval der *Kirgisen*, welke zomtyds onder deze plaets, of schoon in vrede, komen Rooven; deze strekken zich tot aen het *Moegaelsche* gebied, Zuid-oost op; het is een strydbaer Volk, groot, en lang van stal, trekken na de *Kalmaksche* aert, breet van aengezicht; hun geweer is Pyl en Boog, hebben schoone Gemaliede Pantzers, en Lancen: zy leven meest in 't gebergte, spreken Kalmaks, en ook Crim Tarters.

Men vind daer Koeyen, Paerden, Schapen, Hoenders, Ganzen, en Eenden. Zy woonen in goede Huizen, van Steen en Leem. Moeten in der Moskoviten Steden, 't zy Kinderen, of volwassche Mannen, uit de Aenzienlijkste, tot Gyzelaers laten.

Van deze *Kirgisen* zegt *Jenkinson*, dat zy in zijn tyd, te weten, in den Jare vyftien honderd acht en vyftig, de dooden niet begroeven, maer aen Boomen in het Wout ophongen. Een groot deel van hun Godsdienst zoude daer in bestaen, dat hunnen Priester met Bloed, Melk, cn Beestemest, te zamen vermengt, en in een Vat gedaen, uit een Boom, waer hy op klimt, de Gemeente besprengt, tot afwasschinge der Zonden.

Zy hebben een byzondere Spraek. Zijn van een aenzienlijke gestalte. Hebben geen Boeken, of Schrift. De Vrouwen zijn daer matelijk schoon, en vry prachtig in kleeden op hare wys. Hun Paerden zijn gezwint als Katten. Woonen tusschen gebergte, en schier ontoegankelijke steene Klippen, waerom te stouter in den oorlog tegen de Nabuuren zijn. De Rivier *Jenisea*, welkers Oevers zy veel beslaen, heeft sterker drift als de *Oby.*

Baskiren.

HEt Landschap der *Baskiren*, anders genaemt *Baskiria*, is gelegen op zes en vyftig graden, heeft ten oosten het Zuider gedeelte van de Vliet *Tobol*, ten Westen de *Seremissche*, of *Serenissche* Volken, ten Noorden de Stad *Usolia*, en ten Zuiden de *Nagaische* Tarters. De Rivier *Kama* schiet daer door heen, en deze stort in de *Volga*, onder het Kazansche Tzaerschap, en by het Stedeken *Tetus*.

Dit Volk is bruinachtig van vel, zwart van haair en oogen: zijn niet zeer wild, maer vry bescheiden; ook niet zoo leelijk als de Kalmakken. Woonen in Huizen, gemaekt van takken van Boomen, daer boven een Rookgat in gemaekt is: beter verzien als de Wiatken. Zy dekken met Huiden hner Hutten. Woonen verstrooit,

en zonder Dorpen. Zy hebben geen kennis van schiet-geweer. Staen alle te recht, als ze verschil onder malkander hebben, in de Russche Kastelen: en of schoon zy vrye Luiden zijn, zoo zijn zy echter Scbatbaer aen hunne Tzaersche Majesteiten, en dien erkennen zy. Hebben geen eigene Opperheeren of Hoofden, gelijk de Kalmakken, en andere, behalven kleine *Mursaes*, die hun eenigzins onder het Opper-gezag der Russchen, gebieden. Zijn goede Zoldaten. Deze, en meest alle Siberische Volken, zijn deugtzaem, behalven dat tot Diefstal en Roof eenigzins genegen zijn.

De *Baskiren* zijn meest altyd te Paerd, voornaem in stryd; zy vechten nooit te voet: gebruiken Pyl en Boog, en zijn goede Boog-schutters: hebben meermael kryg met de Kalmakken gehad, van wien zy groote vyanden zijn.

Dit Volk word geacht het krygshaftigft te zijn van alle de Siberische Heidenen. Men zegt, dat zy wel veertig duizend man in Wapen konnen brengen.

Veele onder haer bidden een gedroogden Visch, *Soudak.* genaemt, aen, ook houte Afgoden. Hebben meerderheit van Wyven. Offeren aen Boomen, die schoon zijn.

Deze Luiden gaen des Winters op zeer lange Schoenen over 't Ys, en Sneeuw, die onder ruig zijn, met het gladde haair voor uit, als zy na om laeg gaen; en om gekeerd, als zy Bergen op stygen, waer mede zeer snel weten voort te gaen. Zy dragen Laerzen, ook Schoenen, van onbereid Leder.

Hier vallen de beste Vosschen.

Baskiren en *Kirgisen* is een aert van Volk, van hooger inbeelding, en meerder moed, als de *Astakken.* Zommige onder hun zijn als de Samojeden gekleed, andere ak de Kalmakken, en andere als de Russche Boeren.

Deze Landaert, zoo wel als *Kirgisen, Tungoesen*, en *Astakken*, hebben geen kennis van het Jaer behoorlijk te verdeelen, daerom zijn onder hen ook geene bequame Tyd-rekeningen, behalven dat zy van de Russchen daer nu iets van leeren: hare Feeft-dagen weten zy echter te onthouden, en te onderscheiden.

Van Zon, Maen, en Sterren, als mede van de gestalte des Aerdryks, weten zy niet veel; maer in Zon, en Maen, meinien zy, dat twee Menschen zitten, die toezien wat op de Waereld gebeurd, en die lichten: in dezen zijn zy zoo dom, als de onvernustige Dieren.

Van de Zielen der afgestorvene Menschen oordelen zy, dat die van de overledene Voor-Ouders, veeltyds in de Lichamen der Kinderen komen, maer de Lichamen vermeinen zy > dat eeuwig vernietigt blijven. Weten wel niet onderscheidelijk van zaligheit of verdoemenis te spreken, doch veele onderhen, en wel de bescheidenste, oordeelen duisterlijk, dat de Zielen der vromen het beter zullen hebben, als der godloozen, na dit leven.

By haer wast geen Rogge, maer Garst en Tarw, die zy kooken, en eeten, zonder dat ze Brood weten te maken. Zyzijn niet zoo vreedzaem van inborst, als de Menschen, die meer Noord en Oostelijk woonen. Aen het uiterlijk wezen zijn zy kenbaer uit de andere Tartaren. Eeten gedroogde Visch, in plaets van Brood.

Men vind veel Zwynen in hun Land, doch zy eeten die niet, waer in zy de Wet van *Mahomet* navolgen; want veele, byzonder die na het Zuiden woonen, welke ook de vernuftigsteen kundigste zijn, hebben een Geloof uit het Mahometsdom, na de wyze der Turken, en Heidendom, by een gesmolten, ja eenige weinige zijn gansch Mahometaensch.

De Schatting die zy aen 't Russche Keizerryk geven, is van geen belang.

Zilver-steen vind men in deze gewesten, daer uit men te vergeefs Zilver heeft gezocht; doch Kristal, en Rusch Glas, word daer gegraven, in het woeste gebergte, genaemt *Oeralski Gori.*

De *Baskiersche* Vrouwen dragen spitzen op het hooft, en lange Rokken met knopen.

Iemand die deze Luiden, en de *Vogolitzen*, naekt heeft gezien, heeft my verhaeld, dat het maekzel, of de gedaente der Billen, anders, en meer opgeschort, ook hooger aen het Lichaem komen, als van anderen Menschen.

In het Jaer zestien honderd drie en zestig, stonden de *Baskiren* op, stroopten wyt en breet, langs de *Volga:* de oorzaek daer van, wierd dus verhaeld. De *Baskiren* en *Kalmakken* zijn van ouds af altyd vyanden geweest tegen malkanderen: de *Kalmakken* klaegden by hunne Tzaersche Majesteiten, dat deze *Baskiren*, vyf Jaren lang, hun veel Volks ontroost hadden, verzoekende, dat deze geroofde Luiden hun weder mogten gegeven worden: zijn Majesteit gaf bevel aen zijne Stadhouders, zy zouden de *Baskiren* daer toe houden, dat zy, belangende dezen Menschen-roof, aen de *Kalmakken* voldoening gaven; maer deze de beveelen wat wyt uit strekkende, gaven bevel, dat die geene, welke al over twintig jaren geroost waren geweest, ook wouden wedergegeven wor-

den: en overmits deze Luiden, door lankhieit van tyd, aen de *Baskiren* gehouwelijkt waren, en Kinderen gewonnen hadden, quam hun dit smertelijk voor, dat Man van Vrouw, Vrouw van Man, en Kinderen van hare Ouders dus afgetrokken, en gescheiden zoude worden; waer over zy de Wapepen by de hand namen, en deden schade by *Kasan* en *Astrakan*, gestijft door verafgelegentheit van hare woonplaetzen; doch deze wanorde wierd in korte gestild.

Zy trouwen zoo veel Wyven als ze begeeren: deze zijn de Mannen zeer gedienstig: als de Man van 't Paerd stygt, dient de Vrouw hem. Zy koopen ook Vrouwen van de Nabuuren, en dat by mangeling voor Paerden, geven zomtyds zes en zeven Paerden voor een Vrouw. Zy onderhouden hare Vrouwen in verscheideneplaetzen, en reizen van den eenen tot den anderen.

Zy maken Linnen van Netels, die daer zeer hoog wasschen.

Van de Volkeren Ostiakki, *of het Landschap* Astakkia.

DE Volkeren *Ostiakki, Astiaki, Astakki, Astakken*, of *Osiaki*, welke mede onder de Tartaren worden geteld, onthouden zich omtrent op vyf en zestig graden, ten wederzyde de Vliet *Oby*, en ook omtrent de Vliet *Irtis*. Zy hebben tot hunne Nabuuren, benoorden, het gewest *Obdoria*, ten Zuiden *Siberia*, ten Oosten de Vliet *Jenisea*, en ten Westen het Landschap *Condoria.*

De *Astaksche* Volkeren staen onder het gezag hunner Tzaersche Majesteiten, uit wiens bevel, zoo hier en daer in dat gewest, kleine sterktens zijn opgerecht.

Dit Volk is bloode van aert, niet zoo Heldhaftig als de *Kirgisen*, en zeer arm: niet gierig of in halende: niet jeloers: niet wraekgierig: verdragen zich licht.

By hen, gelijk ook by de *Kirgisen*, en rondsom de Stad *Tomsko*, word mede Lywaet gemaekt van Netels; doch nu is daer mede Vlas en Hennip van de Russchen gezaeit, en in gebruik gebragt.

Zy speelen, tot haer vermaek, op speeltuigen als de Noordsche Balken zijn.

Zy eeten mede Beeren- en Hondenvleesch. Koeyen zijn daer weinig; Schapen noch minder, en geheel niet, als by de Rykste, en Aenzienlijkste onder hun.

Met zeer slecht gebaer en aenzien begraven zy haer Lijken; dragen die weg op twee stokken, die met basten van Boomen te zaem gebonden zijn, daer zy des overledens Pyl en Boog by voegen, (wetende dit Volk daer mede zeer wel om te gaen;) en die ter eeren den overledenen geen Paerd kan slachten, daer zy zich mede vrolijk maken, en waer van zy het vel oprichten, met den kop, om het aen te bidden, en daer voor te Offeren, die slacht een Beer, of ander Dier, welken by de Lijkplicht word gegeten, en met zijn vel word geleeft, als met dat van 't Paerd: voor de Rykste slacht men 'er wel twee of drie.

De *Astakken* zijn zeer groot in getal, en zouden, na een oog getuige my heeft verhaelt, die lange Jaren onder de zelve heeft gewoont, wel tweernael honderd duizend man uit konnen maken.

By haer is geen beleit, of kennis, noch van Wapen, noch van Kryg. Worden bestierd door verscheidene en verdeelde Hoofden uit eigene Volkeren, en nedrig gehouden. Als zy den Zabelen-schatting in de Russche Steden of Vlekken komen opbrengen, blijven zy buiten de Vefting; komen ook weinig in getal te gelijk.

Veele *Astiaki* worden nu gezegt over te[+] gaen, na het Volk *Kasaki Orda* genaemt, alwaer heden een opgeworpen Vorst, het Gezag heeft. Gelijk ook veele *Moegalen* [+]1694.
en *Tungoesen* overgaen aen de zyde van den Kalmakschen *Boesoekti chan.*

De *Astakken, Astiaki*, of *Ostiakki* scheeren hun haair kael af, op 't hooft, zonder dat een tuit of vlecht, achter af hebben hangen, gelijk de Moegalen, dat leelijk staet: zy schrapen de kin met een gemeen Mes, dat zy zeer scherp weten te maken. De Vrouw draegt vlechten die los by den Boezem neder hangen, en een Ring of Keten in de Ooren, van Yzer, Kooper, of zomtyds van Zilver. Dit Volk is arm, en leeft elendig, zijn zober bekleed, met Visch-velle kleederen: de jonge Kinderen gaen meest naekt. Het is aenmerkelijk, hoe zeef deze Menschen de koude konnen verdragen: zy zijn mager, en slecht van gedaente: wanneer 'er een perzoon dood gevroozen was, zeide zeker *Astak* tegen een oor getuigen, die my zulks zelve heeft bericht: *Het is wonder dat hy dood gevroozen is*, *terwyl twee Visch-velle klederen over malkander aen hadde*, wezende kenlijk hoe dun de huit van een Visch is, waer uit dan de hartvochtigheid van dit Volk af te meten is.

Hunne Huizen zijn met Visch-vellen gedekt, ook met Beeste huiden, of wel met Plaggen.

De *Astaksche* Vrouwen en Mannen, pronken met Paerde-haaire lokken, die zy op de borst hangen.

De *Astaksche* Vrouwen dragen knopen in de lokken van gevlochte haair. Het beprikkelen in 't aengezicht dezer Luiden, als zy jong zijn, maekt hen lelijk.

De weinige *Astakken* die men des Zomers ziet, houden zich op aen de Oevers van de Rivier *Ket*, verhouden zich des Winters in de diepe Bosschagien.

Dit Volk, gelijk mede de andere *Siberiaensche* Volkeren, zijn zeer onkundig in zaken die voor haer tyd zijn gebeurd: zy en hebben geene geschiedenis-boeken, en weten naeuwlijks te vertellen, of te erinneren, de tyd harer vryheit, en hoe zy onder der Russchen Heerschappye waren gebragt.

Eer dat de *Astakken* onder de Russche magt gebragt waren, hebben zy groote kryg onderling gevoerd.

De *Astakken*, zoo wel als de andere Heidens daer herom, verzetten hare woonplaetzen als daer in iemand sterft: aen het hooft-einde van den gestorvene word een groote steen ter gedachtenis op 't Graf gelegt.

Zy konnen niet meer tellen als tot twintig, en zoo zy hooger te tellen hebben, zeggen alleen, zoo veel mael twintig; en als 't te hoog gaet, verbysteren zy zich zelven daer in; op de vingeren tellen zy de twintigen: d'overige Tartaren in deze gewesten, konnen tellen, doch meest niet Schry ven of Lezen, als de Kalmakken, welke tellen konnen, ook Lezen, en Schryven zeer net.

Als men in deze gewesten Rivieren over wil, moet het gedierte, 't zy Paerden, of andere, zwemmen, omdat aldaer bruggen ontbreken.

Zoo wel deze *Astakken*, als andere *Siberianen*, zijn vruchtbaer in 't teelen.

Noch onder haer, noch elders in deze gewesten, zijn eenige krygs-Vestingen, behalven onder 't gezag der Russchen; en alles wat zy van buitenen bekomen, door der zelven handen gaet, waerom zy die vrezen, lieven, en hoog achten.

De *Astakken*, die zich by de Vliet *Irtis* ophouden, hebben nu geleert van de Moskoviten, het planten van witte Kool, geele Wortelen, en Krooten. Die geene, welke omtrent de Russchen woonen, ruilen van de zelve Brood, want zy 't zelve anders niet en hebben, en andere Spys, voor Zabelen, witte Harmelkens, graeu-werk, Elands-huiden, en Elands-voeten, ook Vossche-vellen; doch de *Astakken*, welke op de *Oby* woonen, en aen de groote of breede Rivier de *Wach*, tot aen de Stad *Narin, Tomsko*, en *Cousneets*, tóe, is een slecht en onnoozel Volk, levende van haer Jacht, als van Elanden, Beeren, Hazen, en Vosschen, die zy mede eeten. Zy drogen des Zomers de Visch, die zy over houden, voor den Winter-spys. Nuttigen mede des Zomers versch, en des Winters gedroogt, zeker aert van Wortelen, niet zeer ongelijk aen Aerd-akers, welke mede de Spys is voor hare Honden: zy drinken daer niets toe, als Water. Des Zomers is hare meeste Spys Visch: hebben goede Netten, gesponnen van Zenuwen, en Touw, geslagen van Netelen, die zeer sterk zijn, ja sterker als of van Hennip gebraeit waren: zy vangen mede hare Visch met Angels, en Harpoenen. Hier is zoo veel Visch, als misschien in geen plaetze ter Waereld, zeer vet, en zoet van smaek. De Visch by hen gedroogt, word dan wel gestooten, zeer klein, en fijn als stof, 't geene zy bewaren in korven, van bast van Boomen gemaekt, tot in den Winter, als de Visscherye niet tydig is, om de koude, wanneer zy het nuttigen.

Nooten vallen daer veel, die zy eeten, en daer zy Oly van maken.

Zy zijn gewoon oude Boomen te behouwen, waer de Beyen zich dan in zetten: de Hooning word by hen bewaert in korven, van basten van Boomen gemaekt.

Des Zomers is daer groote overvloed van Ganzen, en Eenden, die met geheele Booten vol gevangen worden: deze worden schoon gemaekt, en dan gedroogt, om in den Winter gegeten te worden.

De Menschen, welke aen de Vliet *Lena*, en de *Jeneseische* Rivier woonen, ook omtrent de Stad *Mangese*, zijn alle van een aert en gelegentheit, met de opgemelte *Astakken*; doch die boven *Narin*, of *Narim*, dichte by *Tomsko, Koesanetski*, of *Cousneets, Jeneseeuwski*, en andere Russche Steden woonen, hebben 't eenigermaten beter, als de ver afgelegene Luiden, boven gemelt: hare Pelteryen, zoo Zabels, en andere, die zy over hebben, na dat den Schatting betaelt is, ruilen zy tegen hunne nootwendigheden.

De Stad *Tomskoy* is een Grens-stad aen het gebied van den Kalmakschen *Busuktichan*; het is een fraeye, groote, en vaste Stad, die met veel Rusch krygs-volk is bezet, tegen den inval der Moegalen, en Kalmakken: hier woonen veel Buchaeriche Koop-luiden, aen de overzyde van de Vliet,

in een Vbor-stad: zy betalen Schatting aen zijn Tzaersche Majesteit.

In deze Stad word groote Koop-handel op *Sina* gedreven, door de Onderdanen van den *Busuktichan*, Bucharen, en eenige, doch weinige Russchen: de Reis van hier op *Sina*, kan in twaelf weeken heen, en zoo veel weerom, afgelegt worden, hoewel de wegen moeyelijk zijn; moetende alles op Kamelen worden gevoerd, ja zelfs op zommige plaetzen, water, en hout, om de Spys daer by te bereiden; gaende de Reis door het Kalmakken Land, recht toe, op de Buitenmuursche Sinesche Stad *Kokoton*: men ontmoet daer veelderhande Tartersche Horden, die zomtyds zwarigheit maken, Reizigers te doen doorgaen, ja zelf die berooven.

Daer de Vliet *Irtis* in de *Oby* valt, zijn zy zeer sterk in getal.

Dit *Astaksche* Volk is verdeelt in drie Landschappen, alle van een Geloof, doch van byzondere Tael. Zy zijn bekleed met vellen van Visschen en Beesten.

De *Astaksche* Mannen en Vrouwen, dragen des Winters veel kleederen van Hazenvellen, en ook van Zekere Visschen, als, Robben, gelijk mede van Beeren-huiden; doch die de meeste onder haer van vermogen zijn, koopen een Kalmaksche Schapen-pels, of maken zich van wit, graeuw, en blaeuw Laken, Rokken, op de Russche wys, van wien zy het Laken daer toe mangelen. Zy dragen Broeken van Linnen, dat van Netelen of Hennip is geweven, maer de rykste voor zich, van de Russchen, grof Linnen koopen.

Deze *Astakken* woonen des Winters in hoolen van de Aerde, die boven Hutsgewys overdekt zijn, *Jurten* in haer spraek genaemt: des Zomers hebben zy kleine Hutten.

Op de *Astaksche* Huizen, is boven in 't Dak, dat daer over is, een gat, om licht te scheppen, daer zy zomtyds des Winters een stuk Ys op leggen, of eenige vellen van Visschen, 't zy Robben, of anderen, boven hangen, en uitspannen.

Het Huisraed dat de *Astakken* hebben, is zeer slecht, als, een Keteltje of twee, een Byl, Pyl en Boog, bakken uit Boomen gehouwen, en dit is al haer omslag; doch die na aen de Russchen woonen, zijn wel voorzien van steene Potten, en Schotels; maer de *Kirgisen, Baskiren, Moegalen*, en *Kalmakken*, hebben veel meer Huisraed, zoo van yzere Potten, als Pannen, ja ook Ketels om Brandewyn te maken, en dat van Paerde-melk.

Deze Volkeren, eeren opgespanne Paerde- en Beeren-huiden, vallen daer voor neer, offeren, en bidden daer voor, het geene zy echter, als men hen naerstig vraegd, mede zeggen te geschieden ter eeren van hare afgestorvene Vaders of Voorvaders. Weten te zeggen, dat 'er een God is, wiens Huis den Hemel is, doch om zijn goedheit, en dat hy hen geen quaed doet, bidden zy hem niet aen. By den opgehangen Beer- of Paerden-huit, word Pyl en Boog gevoegt; doch hoe en wat eigentlijk voor deze vellen gebeden word, is niet recht te weten; dit weet men, dat al hun bede is alleen om tydelijk goed. Wolve vachten worden voor de heldadigste opgerecht, aengezien hy alzulken Dier heeft weten te treffen.

Den Duivel, zeggen zy, die haer blind en lam maekt, ryk en arm, moeten zy eeren, en offeren, gelijk zulks voor de opgehangene vellen, en anders geschied. En gelijk zy den Duivel eeren, zoo is in het Bosch, zoo men zegt, voor hem een afgryzelijk beeld opgerecht, doch onbehouwen en slecht werk, waer door de Duivel gezegt word, te spreken: waer voor zy Visch en eetbare Waren Offeren, de welke zy daer na, te huis voeren, en zelve verteeren. Zy hangen mede aen de Boomen Zabelen, en andere Pelteryen, of wat hen kostelijk is, rondsom gemelten Afgod. By dit Volk is een

overgeloof, dat, zoo iemand van dat opgehangen, en geofferde goet, iets weg droeg, dat hy niet zoude konnen voortgaen, voor en al eer hy zulks van zich gelegt hadde.

Veele der *Astakken* houden zich des Zomers op, aen, of omtrent de Oevers van de Zee, welke des Winters meer te Landewaerts in trekken, te verstaen van die geene, welke meest Noordelijk woonen.

Deze Noorder Menschen zijn zeer kort, dik, en lelijk, zoo dat 'er Uitlanders angstig voor worden, op 't gezicht; hebben zeer kleine oogen, zy zijn zeer breet, en kort van hooft, zwymende anderzins na de *Samojeden.* Zy schieten heel net met de Boog, eeten niets als dat zy Visschen, en schieten, en als ze zomtyds niet te eeten hebben, zoo eeten zy malkander, zoo gezegt word, op, ja de Ouders de Kinderen, en byzonder die geenen, die onder hen gevangen zijn: zy dragen geen baerden; het hooft is voor kael.

De Noorder *Ostiakki*, hebben Afgoden als de *Samojeden.*

Dit Volk heeft voor een grouwelijke gewoonte, dat zy veeltyds hunne oude en afgesloofde Menschen dooden, om dat onbequaem zijn meerder dienst te doen, en niet voort konnen gaen, of niet meer roeyen

konnen 't zy dat die in 't water werpen, en verdrinken, of wel den hals omdraeyen, zoo als zeker Rusch Stuurman, *Radivon Ivanof*, my heeft verhaelt, omtrent de mond van de *Oby*, tweemael gezien te hebben; dit doen wel de Kinderen aen de Ouders; zy begraven den verstorvene met Pyl en Boog, en daer zy hem dooden, graven zy aenstonds een kuil, en plaetzen daer het Lijk.

De *Astakken, Ostiaki, Astakki*, of *Ostiakken,* rooken veel Tabak, doch altoos des Morgens, en nuchteren, zy zwelgen de rook in het Lijf, waerom dikwils daer van in zwym vallen.

Zy bouwen ter Jacht-tyd, een Huis in 't Wout, daer zy hunne noodwendigheden in verbergen, en ih slapen, gaende dagelijks ter Jacht, en Visscherye: over 't Sneeuw zullende gaen, gebruiken zy sleep-schoenen, daer zy zeer aerdig mede weten om te gaen, en groote vaert te maken, waer toe altoos een stok als een pols, in de hand hebben, door welke zy zich voort douwen, en vaert maken, en om dat den voortgang by middel dezer Schoenen zeer zacht, en stil, over 't Sneeuw gaet, zoo zijn zy bequaem ter Jacht, wordende door 't geraes, het gevogelte of gedierte niet verjaegt.

Zy gebruiken in de Wildernissen de Honden voor de Sleden, waer voor zy zich zelven zomtyds mede spannen, te gelijk met de Honden trekkende, als wanneer zy die tot den voortgank, aen porren; zy weten zelve met deze *Narten*, of Sleep-schoenen, tegen Bergen op te gaen, als ze niet te stijl zijn.

De *Astakken* leven elendiger als de *Tungoesen*, zy dragen yzere Zeep-messen, daer zy het Ys des Winters mede open stooten, als zy water van nooden hebben, waer mede zy de Beeren, en ander gedierte, dat zy schieten ook mede keelen.

Veele van hun gaen, zoo wel des Winters, als des Zomers, bloots hoofts, zonder mutzen.

Zy zijn geschaert onder kleine Vorsten, of Knezen, uit hunne geslachte, die van wegen de Tzaersche Majesteit worden bevestigt, en voor haer de Schatting ophalen, alzoo zy, zijne çynsbare zijn, en hem erkennen.

Der Mannen en Vrouwen kleederen zijn bykans alle eens, gelijk mede de dracht onder de *Tungoesen*, beider kunne, genoegzaem van eenderlei gedaente is: de Vrouwen zijn vry kuis.

De Vrouwen der *Astakki* gaen met los haair, doch die der *Tungoesen* zijn geschooren, als de Mannen.

Deze *Astakki*, zoo wel Vrouwen als Mannen, hebben veel etterige oogen; men oordeeld dat de zwakheit der oogen van te veel Visch eeten komt, en te weinig Brood, want zy geen Brood nuttigen, als dat van de Reizigers ontsangen, of't geen de Moskoviten hen toebrengen. Zy eeten meest Visch; hebben geen Vee; en die benoorden woonen, schieten weinig Wild: veele woonen op Eilanden in de Rivieren, en aen de Oevers.

Het Vader-Ons, na de Moskovische, of Slavonische Spraek, in't Nederduitsch gezet.	**Het zelve vertaeld in de Spraeke van d'*Ostiaki.***
Vader	*Jez*
Onzer,	*Me*,

die zyt	*koendind jejand*
in de Hemelen.	*Nopkon*,
geheiligt zy	*noeni*
de Name,	*Nip*,
van U	*Tät*
toekome	*tule*
't Koninkryke,	*Noedkotsj*,
van U	*Tät*
geschiede,	*Tät*,
Uwe wille,	*Ténel Tät*,
gelijk in Hemel,	*Tät Nopkon*,
zoo op Aerden:	*Itsjotsjogodt*,
't Brood	*Nai*
onzer	*mé*
dagelijks,	*'tsjelelelmi*,
geeft	*tallel*
ons	*mekosjek*
heden,	*titap*,
en vergeeft,	*kvodtsjedi*
ons,	*mekosjek*,
de schulden	*kolzja*
onzer,	*mei*,
gelijk wy	*Tät mei*
vergeven	*kvodtsjedi*
de schuldenaren	*kolzja*
onzer,	*mei*,
en geleide niet	*nick jgosjid kvondik*
ons	*mat*
in verzoekinge,	*kekend*,
maer verlost	*Tät*
ons	*mat*
van den quaden;	*Losogod*,
want	*Tät*
uwe is 't Koninkryke,	*Tät Nudkotsj*,
en de Magt,	*Oroep*,

en de Heerlijkheit,	*Oevorganin*,
in Eeuwigheit,	*Tam Noenmida*,
Amen.	*Nat.*

Als de *Astakken* op de *Oby* in hunne Vaetuigen zijn, en zich een storm op

doet, zijn zy gewoon veel overgeloovige gebaerten te maken: zy leggen zich by de mast op den huik neder, voornaem als zy eenige hunner Priesters binnen boord hebben, die dan de Godsdienstelijke plicht verricht: zy brullen dan als een Beer.

By hun zijn zekere Priesters, in haer Tael *Abys*, of *Abysen* geheten: deze zijn blind, en die niet blind is, zegt men, kan in die Orde geen Priester wezen: zy zeggen, te spreken met den Duivel, haren Afgod, en gevoelen, dat, als zy ziende zijn, onwaerdig zijn met hem om te gaen; dat hy ook zich, aen ziende Menschen niet en openbaerd: en gedragen zich deze blinden als uit Satans mond, of ingevinge, te voorzeggen, en zegeningen den Volke te doen.

Hunne Kerken zijn gevaerten, Toorens gewys, van hout gemaekt, hoog omtrent drie roeden, min en meer; vierkant, zonder deur daer in; men klimt van boven in, met een ladder: binnen in dit gevaerte staet een stang als een halve galg, daer aen hangen zy Zabelen en rood Laken, wanneer dat konnen bekomen, ter eeren en Offer van hunnen Afgod.

Tot hunne Afgodische Priesters of Papen komen zy, by nood van krankte, of ander ongemak, als tot vraeg-baken, om geholpen te worden: deze dan gaen quanzuis by den Afgod te rade, en maken den Luiden de eene of andere dwaesheit diets; by voorbeeld, van om gezont te worden, volgens oor-en oog-getuigenis aen my gedaen, wierd gelast het beste Paerd te slachten, in eenen dag al het vleesch met het geheele gezin te verteeren, vel, voeten, en hooft in de Kerk-tooren, den Afgod ter eeren, op te hangen, en hem daer door, voor haer te bidden.

Volgens bericht aen my gedaen, van zeker geloofwaerdig Reiziger, welke die gewesten heeft gezien.

Zoo zijn de *Ostakken* Heidenen, schoon zy bekennen, een God in den Hemel te zijn, die alles bestierd, welke zy echter geen eer aen doen, dat men weet, maer wel aen hunne gemaekte Afgoden, van hout of leem, veelderleier gedaente en gestalte; welke onder hun van vermogen zijn, trekken deze Afgoden beelden, of Poppen, Zydene Klederen en Rokken aen, na den aert der Russische Jufferen, vermangelende zy ten dien einde, zomtyds oude klederen van de Buiten-landers; een ieder heeft diergelijke Af|oden-beed, *Saitan, Saitanka*, of *Schagan* genaemt, misschien een ontleende naem van de Russchen, om dat de zelve, alzulke Afgoden ziende, gezegt mogen hebben, de zelve den Duivel of Satan te zijn, in zijn Tent, Hut, of Wooning, welke Tenten van Berken-houte planken en takken te zamen gezet of gemaekt, en van zenuwen der Ren-dieren aen malkander genaeit zijn; bezyden den Afgod hangt een vlok Menschen, of Paerde haair, en een houte kop of bak, waer in zy dagelijks voor deze Beelden spyze in brengen, 't geen gemeenlijk Melk-bry is, ja met een lepel zulks in de onbeweeglijke monden plaetzen, daer het dan uit, en by, langs het lijf neder loopt, 't geen mede by de *Tungoesen* word gepleegt: als zy dan deze Beelden aenbidden, of eere aen doen, staen zy recht over end, en buigen het hooft voorwaerts neder, en om hoog, zonder de rug het minste te buigen, piepende, of gevende een geluit, gelijk als men een Hond lokt: eerens halve behangen zommige deze Afgoden met Zabelen, en zwarte Vosse vellen.

Dit Volk en zien geen Nabloed in 't huwelijk aen, zoo dat de Broeder gezegt word, de Zuster tot een Vrouw te nemen: als een Bloedvriend sterft, schreyen zy eenige dagen achter een, zonder ophouden, zittende met gedekte hoofden op de knien, in de Tenten, als wanneer ze zich niet zien laten. Het is een arm Volk, wonende zeer slecht in hunne Tenten of Hutten; indien zy niet zoo over lui waren, zoo konden zy

zich deftig onderhouden, want in de gewesten aen de *Oby*, daer zy zich mede onthouden, valt schoone Peltery, behalven heerlijke en overvloedige Visch, byzonder Steur, Snoek, Sterlet, Muchur, en andere Visschen: men koopt van hen twintig groote Steuren voor de waerde van drie stuivers aen Tabak; zy zijn zoo achteloos, en nalatig, dat qualijk zoo veel te zamen brengen, als tot nootdruft by de Winter van doen hebben; als zy op reis zijn, byzonder ter Visch-vangst, eeten zy Bloem-knoppen; zy zijn middelmatig van gestalte, niet hoog van stal, meestendeel blond en ros van haairen, sterk ten arbeid, lelijk en breet van aengezicht, en neus, niet geneigt tot oorlog, of wapen, Boog en Pyl is hun geweer, om wilde Dieren te schieten, hoewel niet al te net in 't mikken, of doel schieten zijn: hare kleding bestaet uit Visch-vellen, voornaem van Steur en Quabben, die zy weten te bereiden, dragende zeer weinige, en zelden Wolle en Linne klederen, de hoozen en broeken zijn van een stuk, daer zy een weide, doch korte rok over dragen, welke boven een kap heeft, die zy als het regent, over 't hooft trekken; de schoenen zijn zoo wel als de klederen van Visch-vellen, en aen de hoozen vastgenaeit; doch

zy zijn niet dicht, waerom deze Luiden steeds met natte voeten gaen; zy konnen de koude zeer verdragen, doch als het zware Winters zijn, zoo trekken zy over de gemelte kleding, noch een rok aen, van diergelijke Visch-vellen, als boven gezegt, gemaekt: zy gaen zomtyds des Winters ter Jacht, in de lichte klederen, boven genoemt, die niet gevoedert zijn, hebbende de borst open, daer op verlatende, dat zy zieh haestig konnen verwarmen op de Ys, of Sleep-schoenen; zoo zy echter onder weeg van een zwarcn Vorst, en Sneeuw overvallen worden, gelijk het te dier plaetze op de *Oby* ongeloovelijk hart zomtyds vrieft, zoo trekken zy uit vertwyfeltheit, dikmael haren rok van 't lijf, en werpen zich zoo nakent in het diepst van de Sneeuw, en vervriezen als vrywillig dood, zy ontblooten zich dan dus, om te eerder zonder veel pyn, ten einde des levens te geraken.

Het meeste vermaek der Mannen, bestaet in de Beere-jacht, waer toe hunner veele te zamen komen, met geen ander geweer voorzien, als van een scherp yzer, gelijk een groot Mes, dat aen een stok steekt; wanneer zy dan het Dier geveld hebben, hakken zy hem het hooft af, en zetten het zelve ergens op een Boom, loopende daer dan rondsom, en doen het alle eere aen, daer na springen zy rondsom het doode lichaem van den Beer, herhalende dikmael deze klachten, als vragende, wie heeft u dood geslagen? wie heeft u het hooft af gekapt? daer op zy zich zelven dan antwoorden, een Russische Byl, wie heeft u den buik op gesneden? een Mes dat de Russen gemaekt hebben, enz. in 't kort, zy oordeelen zich zelven onschuldig aen het verslaen van den Beer.

Men vind onder deze Luiden noch eenige Opper-hoofden, voorgangers, of kleine Vorsten, gesprooten uit de oude eigen Stammen, die het Land hebben bezeten, waer van 'er eene voor twee Jaer noch by 't leven was, genaemt *Kneska Kursa Muganack*, die omtrent over de honderd Hutten het gezag voerde; 't was een beminner van Tabak en Brandewyn, welke hy met de Reizigers, tegen Visch vermangelde, zijne Tente is van Berke-bast gemaekt; een oog-getuige heeft my verhaelt, dat hy daer in, by hem vond, vier zijner Wyven, twee oude, en twee jonge, een der jongste was gekleed met een Russche Lakensche Rok, behangen, zoo om den hals, middel, als in de vlechten, van alderhande glaze Koraelen, de tuiten hongen te weder zyde over de schouwders neder, in de ooren had zy groote ringen, van draed-werk, daer Koraelen aen hongen; een van hen bood aen gemelte Reiziger, om te nuttigen, (die my zulks heeft verhaeld,) een Kop of Bak van Berke-bast te zamen genaeit, daer geel Steuren vet in was.

Men zag in deze Vorstelijke Tent geen Huis-raed, als eenige Wiegen, gelijk Kassen van Berken-hout te zamen genaeit, daer in schaefzel van hout lag, 't geen hen voor bedde dient, en is dat bykans zoo zacht als veeren: deze Wiegen of Slaep-plaetzen staen rondsom het vuur, dat in 't midden van de Tent, aengestooken word: de Kinderen leggen zy daer in gansch naekt; noch vond men daer een Koopere Ketel: men ziet ook wel by hen Potten van Berkenhout, uitgeholt, of van de bast te zamen genaeit, waer mede zy boven koolen, zonder vlam, Spys weten gaer te kooken.

Zoo wel Mannen als Vrouwen, zijn zeer genegen tot Tabak, en in plaets van aerde Pypen, gebruiken zy een ketel uit steen gesneden, waer in zeker Riet steken, ook wel Pypen van hout, daer zy den rook door zuigen, en konnen zy, nemende wat water in de mond, in twee of drie haelen, een geheele Pyp of Ketel leeg zuigen, de rook haelen zy binnen in 't lijf, 't geen by hen zoodanigen kracht heeft, dat zy dikmael ter Aerde, als dood neder vallen, en van zich zelven zijn, wel een half uur lang, hebbende de oogen verdraeit, bevende aen handen en voeten, met schuimende monden. De

zommige onder hen, weten ook de rook weder ter keele uit te doen dampen, die dan zoo zeer dronken niet en zijn als die geene, waer boven van is gemelt: zy drinken den rook te gelijk met het water in 't lijf; dit verwekt voornaem des Morgens als zy den eersten Pyp zuigen, duizeling, en schynen daer van achter over stortende, de vallende ziekte te hebben. Als zy Tabak ontbreken, verschrapen zy de houte Tabaks-pypen, en doen dat schraepzel, daer eenige Tabaks lucht in getrokken is, in andere Pypen, en zuigen dat alzoo. Deze Luiden zijn haest-hoofdig van inborst, en worden licht quaed; zy hebben gansch geen geheugenis van dingen die voor haer tyd zijn geschied; konnen noch Lezen, noch Schryven; Akker of Tuin-bouw is by hen ongeacht, en oefenen zich daer niet in, of schoon zy begeerig zijn Brood te eeten, 't geen de Reizigers, of Moskoviten hun zomtyds toebrengen: hare Vaertuigen zijn buitenwaerts van Berken-houten, te zamen genaeit, en binnewaerts van dunne houte Ribben te zamen gezet, lang twee of drie vadem, doch maer ruim een elle wyt, en konnen zy zich zonder gevaer, zeif in

storm op 't water houden. De Roeyers zitten op den bodem neder, hebben Riemen die wederzyds in 't water slaen, wordende te midden gevat, 't geen een snellen voortgank maekt; daer konnen zeven of acht perzoonen in vaeren. Des Winters woonen deze *Onstiakken* gansch als onder de Aerde, alken houden zy boven een gat open, tot loosing van de rook, en daer de ingang is: het gebeurd dan wel des Winters als het veel Sneeuwt, en dat zy om hel vuur leggende te slapen, twee vinger dik besneeuwt zijn, aen de zyde die van het vuur is afgelegen, keeren de zy zich dan, voelende de koude, met de andere zyde na het vuur toe. Het is een zeer hart Volk.

Wanneer een *Ostiak* een zijn 'er Wyven van overspel verdacht houd, zoo snyt hy eenig haair van een Beeren-huit, en bied het de Vrouw aen, dien hy verdacht houd, is zy onschuldig, zoo zal zy het haair ontfangen, zoo zy schuldig is, geenzins het zelve durven aenvaerden, maer aenstonds schuld bekennen, als wanneer deze hoon af word gemaekt, wordende de Vrouw veeltyds dan verkoft.

Die het haair van den Beer aenneemt, en echter schuld heeft, gelooven zy, dat van een diergelijk Dier in 't Bosch overvallen, en verscheurt zal worden: zy bieden ook wel Messen, Pylen, of Bylen den zoodanigen Mannen, behalven het Beeren-haair aen, daer zy gedachten van schuld op hebben, zich inbeeldende, dat zoo hy 't aenneemt, en schuld heeft, dat hy met diergelijke werk-tuigen als hy ontfangen heeft, zal worden gegrieft.

Het *Ostakken* Land van de Zee af tot aen de Vliet *Tom*, 't geene de plaetze is waer zy zich ophouden, is gansch on bebouwt, wegens de groote koude, en wast daer geen Koorn of Oost, alleen vind men; daer Ceder-nooten. Dus verre uit het mondeling bericht van boven gemelte Reiziger.

De *Astakken* hebben een gewoonte, van op de hurken neder te zitten, 't geen zy zonder vermoeit te worden, veel uuren achter een konnen doen.

Deze Luiden maken hun klederen, zoo wel van Vissche vellen, als van Sterlitzen en Steuren, gelijk ook van vachten, als van Rheen-vellen, enz. dragende des Zomers, de klederen alleen van Visch-vellen.

Hun Spys word gekookt, en met braden gaer gemaekt, maer de *Moegalen* spyzen raeuw, half gebraden, of half gekookt.

De *Astakken* en veel andere *Siberianen*, weten geen of weinig onderscheid van tyd: zy hebben geen, of zeer weinig Vee, 't zy Schaep of Koe; en dus leven mede de *Tungusen*, behoudens die, welke dicht aen *Nertsinskoy* woonen, doch zy voeden veel Handen, welke zy gebruiken op de Jacht, en ook eeten, ja ook om de Sleetjes te trekken, daer voor acht of tien dagen levens onderhoud op word gelegt als zy verreizen; des nachts worden de Sleetjes omgekeert, daer de Honden met de Reizigers dan onder rusten.

Deze Volkeren nemen in getal niet toe, gelijk wyders Oostwaerts in *Siberien* het niet zeer is bevolkt, ten aenzien van de wyd gestrektheit der Landen, die byzonder in *Dauria*, zoo vet en van zich zelf vruchtbaer zijn, dat millioenen Menschen aldaer zoude konnen bestaen, doch in het West *Siberien* is het al-om tamelijk met Menschen beslagen, gelijk de Oevers van de *Oby* mede matelijk zijn bezet.

De *Astaksche* Volkeren zegt men, gesprooten te zijn uit *Permie* en *Sirenen* Land, welke voor dezen alle Heidensch zijn geweest, maer hebben zich laten Doopen door zekeren vroomen Priester *Procopie* genaemt; van hem word verhaelt, dat deze Luiden bevoorens zy het Christendom wilde omhelzen, een wonderdaed van of aen hem wilde zien, om te weten of hy Heilig was, waer na zy dan de waerheit zijns voorstels

zoude aennemen, dies zulks in de Winter voorvallende, hakten zy onderscheidene byten in het Ys, en trokken den Man met een touw om de middel gedaen zijnde, dus van het eene gat tot het ander; hy bleef levendig, en alzoo hem en zijn woord Heilig en waer achtende, hebben zich des vrywillig onderworpen; doch een gedeelte hunner by het Heidendom blijvende, zijn geweken, verlatende hun Vaderland, en hebben zich aen de Vlieten *Oby* en *Irtis*, by *Surgut*, en *Ketskoy* neder gezet, en gebleven by hun Ongeloof, waerom de naem van *Astaki* hebben bekomen, 't geen in de Lands-spraek zoo veel als uitgewekene Barbaren betekent: zy zijn dom, en den Beesten gelijk, konnen noch Lezen noch Schryven, ja hunne Priesters zelven zijn daer in onbedreven, hebben eenige houte lomp gesnedene of gemaekte Beelden, die zy in kleine huiskens, behalven in de byzondere Wooningen, Kerk-Huizen, boven genoemt, stellen, behangende die met Zabel-vellen, en bidden de zelve aen, offerende voor de zelve om een lang, en gelukkig leven; zy hebben een gewoonte zomtyds een Paerd te offeren, door haren *Schaman*, dat is, Priester, of Tovenaer gezegt, aen 't welk zy dan een touw vast

maken, voerende het zoo driemael om de wooning van den geenen, die het Offer geeft, of voor wien het word gedaen, volgende den *Astak* en zijn Vrienden het zelve achterna, zy keelen het Dier dan voor zijn deur, met wiens bloed de wooning door de Priester Word besprengt, het vleesch kooken zy, en de Vrienden daer op verzocht, word het als Heilige Spys in vrolijkheit genuttigt: haer leven als haer kennis, is zeer Beestachtig: zy mangelen van de Russche krygs-luiden Visch en Wildvang voor Zout, Meel, en wat Sinesche Tabak, *Schar* genaemt, die klein gekorven is, en de verwe van Safraen heeft; twaelf of vyftien Sterleden, die een El lang zijn, koopt men aldaer voor de waerde van drie stuivers, voor een hand vol Meel, en een stukje Tabak van lengte als een vierendeel Tabaks-pyp, geven zy een ongelooflijke menigte Visch, zoo van Steuren, Snoeken, Sterletten, als anderen; drie Eenden kosten daer de waerde van een stuiver; de Vrouwen rooken zoo wel Tabak als de Mannen, men acht hun getal wel honderd duizend te zijn, en meer.

Het *Astaksche* Volk strekt zich uit, van de Vliet *Oby* af, Oostwaerts, tot omtrent aen de Stad *Jenisea,* zijn wel gevoed, hoewel doorgaens armlijk eeten, als tot de versche Visch, eeten zy gedroogde Visch in plaets van Brood. Ter linker Oever van de Rivier *Ket*, als men na't Oosten wil, stonden in 't Jaer zestien honderd twee en negentig, in October, acht Jurten, of Hutten, van dit Volk, in eene van die hielt zich op, zeker klein Vorst, hunner Landaerd, die drie Wyven hadde, welke in deze Hut by een zaten, als zeker Reiziger, die my zulks verhaelde, daer in trat, zag hy ter rechter zyde in een hoek een houte Beeld, omtrent een Elle lang, in een wiege leggen, het hooft was met Blik beslagen, wezende het lichaem met een oud Lakens kleed overtogen, dat van alderhande lappen te zamen was genaeit, en op de vraeg wat dit Beeld betekende, antwoorden hy, het ware hunne *Schaitan*, of God: tusschen het Vlek *Surguth* en *Makuskio*, bediend men zich van deze Menschen, voor Arbeiders, men moet ze dan voeden, zy zijn lui, en verwisselen met hunne Jurten of wooningen, zomtyds van plaets, hebben bezwaerlijk de kost, want zy zetten het Wild traeglijk na, en worden van de voorby reizende Menschen tot den dienst, en arbeid, veeltyds gedwongen. Als hen in den zelven Jare zestien honderd twee en negentig, door zeker Afgezand daer door reisende, wierd vertoont, een Pop die een Trommel-slager vertoonde, welke opgewonden zijnde, als van zelf de Trom sloeg, vielen zy daer voor neder, baden het aen, en riepen uit, het ware God, zoo als zy mede voor een andere Pop deden, welke een Beer vertoonde, die door innerlijke werk-tuigen, het hooft en oogen draeiden, deze waren *Neurenberger* konst; zy baden zeer, men wilde die hun over doen, en waren graeg om ze duur te betalen.

Ieder gezin heeft een gemaekte *Salitan*, of Afgod in zijn huis, die van Hout, Messing, of Loot is gemaekt, na dat zy ryk zijn; zy behangen hem met lappen, voe, der-werk, en zelf met Zabelen, als zy hem zullen eeren, en voor hem komen; in plaets van bidden, piepen zy zoo wat, en slaen het hooft voor hem neder. Zoo dikmael als ze wat zullen eeten, zetten zy den Afgod iets van hunne Spys voor, op zekere tyden komen zy te zamen, omtrent de Kerk-gevaerten, of ook by de gemeene Beelde-huiskens, daer zy dan erbarmelijk piepen, huilen, en schreyen, een lange wyl, tot dat eindelijk eener aenvangt te voorzeggen, of zy hongersnood zullen hebben, of zy veel Wild, en Visch zullen vangen, en of zy van Beeren, of ander gedierte verslonden zullen worden, welke voorzeggingen, dat Duivels-konst schynt te zijn, zy hooglijk achten en gelooven. Wanneer iemand onder hen een valsche vloek of

eed doet, gelooven zy dat hy het Jaer niet over leven, maer van de Beeren opgegeten zal worden.

Als men van *Jenisea* na de *Tunguska* Rivier vaert, gaet men verscheidene Dorpen voorby, die met Russche Volkplantingen zijn bezet.,

Zommige der *Astakki* woonen ook, (volgens een ander kort schriftelijk bericht aen my gedaen,) omtrent groote Wateren, doch zoo ver moogelijk is van Bosschen afgelegen, en op groene vlakke Velden, die 'er echter weinig zijn, alzoo zyde geheele Zomer magtig geplaegt worden van de kleine Vliegen, *Moski* genaemt, en van de Muggen, die'er schrikkelijk veel zijn. Haer slaep-plaetzen hebben zy zomtyds tusschen hooge Boomen, waer onder zy rooking leggen, om van de Muggen rust te mogen hebben. In de Bosschen, als ook in de Velden, is 'er by hen een menigte van alderlei gedierte en gevogelte, als Zwanen, Oyevaers, witte en zwarte Kranen, Rygers, Krop- en alderlei aert van Ganzen en Eenden, en de wateren krim- melen van Visschen. Deze Luiden, te weten de Ryke, houden drie of vier Vrouwen, ja meer, maer een Armen, moet zich met een behelpen, elke Vrouw

heeft haer bezonder afschutzel daer zy slaept, des nachts mag hy maer by een slapen, doch des daegs komen zy alle by een, eeten en drinken te zamen, elk spyst de Kinderen die zy krygen; haer kleeding is meest als gezegt, van vellen, als ook haer Schoenen van Steuren, of overgroote Quabbe-vellen, die zy zoo wel weten te bereiden, als het fijnste Laken, en daer de Regen of vochtigheit niet op vatten kan. Des Winters reizen zy van de eene plaets na den ander, met Elanden of Ren-dieren, en Honden, ook na de Steden waer zy haer Schatting moeten betalen: zy houden veele tamme Elanden, ja daer zijn die tot duizend stuks ryk zijn, deze voeden zich altyd zelf des Winters meest door Mos van de Boomen; deze Elanden worden ook gemelkt, welke Melk zy nuttigen. Van ieder een die een Boog voeren kan, word alle Jaren tien Zabels tot Schatting genomen, boven 't geen zy noch aen de Russche Bevelhebbers, en andere Bedienden moeten geven, of in plaetze van Zabel-vellen, geven zy Vosschen, Bevers, Marters, Otters, of andere gedierten, na de waerdy. Van de *Samorofsche jam,* nederwaerts de Rivier *Irtis,* en de Rivier *Oby,* tot de Stad *Berosowa*, gist men te zijn duizend Wurst. De Stad *Berosowa* staet ter linker zyde op de Rivier *Soswa*, maer drie Wurst van de Rivier *Oby*: deze *Soswa* en *Wagutka*, ontspringen uit het *Wercheturscbe* of *Vergaturiasche* gebergte, zy beide, en meer anderen, vallen in de groote Riviere *Oby.* Van *Berosowa* tot aen de mond van de Rivier *Oby*, kan men in een Maend, of in drie weeken komen, en van hier langs de Oever van de Zee, voorby *Pusto Oser*, in een Maend, en minder. Dus ver is getogen uit het kort schriftelijk bericht, boven gemelt.

Men kan zien, dat zy, zoo wel als de *Tungoesen*, goedaerdig van inborst zijn; want zoo men haer een stuk Brood, eenig Bier, of Brandewyn geeft, zal men zien, dat zy het zelve althans met hare makkers deilen. Andere *Siberische* Volken zijn trotzer, hoovaerdiger, en meer opgeblazen.

Vermits deze Volkeren des Zomers in de Zon op't Visschen uitgaen, van Rivier tot Rivier, en des Winters op 't schieten met de Boog, of Zabels vangen, zijn de Mannen niet schoon van gedaente, maer zeer verbrand, berookt, en bruinachtig. Zy zijn zwakker van lichaem als de *Kirgisen* en *Baskiren:* hebben geen ongoelijke, maer welgemaekte Vrouwen, hellende na den bruinen.

In de Stad *Narim* woont de Russische Gezag-hebber over het *Astaks* Volk: onder hem zijn Inlandsche *Kniazikijs*, of Vorsten, die honderd, of twee honderd Boog-schieters ten hunnen bevelen houden. Deze vergaderen de Schatting voor hunne Tzaersche Majesteiten, en doen ze na *Narim* voeren.

By *Narim* is de geheele Landstreeke Boschachtig. Het Volk eet daer Visch zonder zout, en des Winters, als de zelve bevrooren is, ook wel raeuw; doch de Moskoviten die zich daer neder hebben gezet, bakken Brood, en verkappen het Bosch.

Te Voet of te Paerd stryd dit Volk zelden, volgens bericht, schriftelijk onder my berustende, van zeker Pools Heer, *Nikipera* of *Nicephorus* genaemt, welke in deze Landen als gevangen, zich lange opgehouden had, maer meest altoos in Vaertuigen, op de Rivieren, en dit, om dat meest het geheele Land, behalve eenige weinige vlaktens, met hout is bezet. In deze Bosschen wassen geen vrucht-boomen, ter oorzaek van de groote koude: men vind 'er alleen de Mast-boom, Ceder-boom, en de Berke-boom; als mede korte en kleine Kerze-boomtjes in de Wildernis, ook Aerd-bezien, Roozen, en Tulpen met geele streepen. De Eike-boom en Noote-boom, en groeit 'er niet.

Het wezen der *Ostakken*, of *Astakken*, zwymt na de *Kalmakken.* Zy binden zich aen geen vaste wooningen: houden zich meest in de Bosschen, gelijk de Herders.

Zy gebruiken Jollen om te gaen Visschen, die uit een Boom geholt zijn, en door vuur bequaem gemaekt.

Hebben kleine Booten op de Rivieren, om hunne noodwendigheden te vervoeren. Zeker Reiziger verhaelde my, in de Stad *Surgut*, op de *Oby*, vyf duizend Astaksche Booten by een gezien te hebben, ter tyd als zy aen hunne Tzaersche Majesteiten de Schatting moeten opbrengen, in Peltery van Zabel-dieren,als anderzins: zy maken deze Bootkens of Schuit-kens zelve: men zag daer toen geheele hoopen van Zabel-vellen. Het Russche Opper-hooft onthaelt dan dit Volk met spys en drank, en zy bieden hem veeltyds in 't byzonder, onder dankzegginge op gebooge knien, mede eenig voeder-werk aen.

Hare eerbewyzing aen den vreemden, is, op de knien te vallen. Zijn niet zeer groot, maer eer klein van gewas, en dik onderzet: hebben meest alle rood en ros haair.

Haer geweer is Pyl en Boog: de Boog is zoo groot, dat een elle boven 't hooft uitsteekt. Als een *Astak* schiet, zoo stelt hy de Boog op de Aerde, en aldus schieten zy Beeren, en alderlei Wild: de Za-

bels schieten zy met een Pyl die voor aen een knop heeft, om den huit niet te quetzen, gelijk 'er zoodanige onder my zijn berustende.

Des Winters gaet Man en Vrouw op gly-schoenen, die onder met Elands-huit gevoert zijn, daer het haair noch aen is, zoo als het van 't Beest is gestroopt: hier mede weten zy zeer snel te loopen. Des Winters konnen zy geen Paerden gebruiken, om de diepte van de Sneeuw, als wanneer zy met Honden ryden: drie Honden trekken daer zoo veel als een Paerd.

Een *Astaks* Vader des huisgezin moet Jaerlijks tien Zabels op brengen aen zijn Tzaersche Majesteit voor Tol, en de Kinderen na gelang van hen ouderdom.

Het *Astaksche* Volk maekt mede klederen van hoofden der blaeuwe Eend-vogels, zy naeyen de zelve met zenuwen aen malkanderen.

In de Russche Stad *Surgut*, onder dit gewest gelegen, heeft men des Zomers zes weken genoegzaem geen nacht, en is daer dan een zeer groote hitte; gelijk men mede des Winters weder zoo lange tyd geen dag heeft, en een felle koude.

Die'er zich tot het Grieks Christendom begeeft, is van den Zabel-tol verlost: waerlijk een loflijke zaek, dienslig tot voortzetting des Christelijken Geloofs; men wint'er veele Zielen door onderwyzinge, doch met geweld word niemand gedwongen.

Deze *Astakken* bewaren hare leeftocht, en spyze, in de holten der Boomen: maken ook wel kleine Pak-huizen, die zy *Kleeden* noemen, daer zy sloten van hout voor hangen, die zeer dicht sluiten, en bezwaerlijk op te krygen zijn.

Dit Volk, dat zeer grof leeft, weet weinig van zonden, als alleen dat oordeelen te misdoen, zoo zy hare Ouders en Overigheit niet gehoorzamen; doch hebben van de Christenen Leeren zeggen, *Ik ben een zondig Mensch.*

Zy zijn zelden droevig, doch als zulks gebeurd, en dat zy mistroostig zijn, nemen hunnen toevlucht tot den Paep, die dan ten Duivel, zoo voor geeft, te rade gaet, en hen zegt, wat zy doen of laten zullen.

Als zy hare Duivels offeren, het zy een Zabel, Bever, Vos, wit Harmken, Enkhoorn, of wel een Zabel-staert, zoo spreken zy te vooren met haren Paep, hy gelieve toch het Offer met zijne voorbede den Afgod aengenaem temaken: oordeeld dan dezen Priester, dat het Offer den Afgod aengenaem is, zoo neemt hy het en nangt het den van hout of andere stoffe gemaekten Afgod om den hals, waer na den Offener het Beeld kust: indien geoordeeld word, het Offer te weinig te zijn, zoo moet 'er meer voor den dag komen, of deze arme Menschen beelden zich in, terstond ziek, kreupel, of lam te worden, ja ook wel blind. Van al dit geoffert goed word door de Priesters alle drie Maenden verkooping gehouden; en dus doen mede de *Tungoesen.*

Zommige hunner Afgoden, die zy hebben, zijn Poppen van lappen, en doek gemaekt; doch hebben aengezichten van Messing, Hout, Kooper, of eenig ander Metael of Steen. Zy zeggen, dat hun van ouds bevoolen is, alzulke te eeren.

Van Gods Heilige Engelen weten deze I Luiden niets te zeggen. Den Hemel, zeggen zy, is Gods Huis; doch van een eeuwig leven weten ze niets, als dat zulks nu uit de Russchen hooren.

Gelijk *Astakken* en *Tungoesen*, der omliggende Volkeren, de zachtzinnigste en goedste zijn, zoo zijn de *Kalmakken, Baskiren,* en *Moegalen* de wreedste.

Van hout weet dit Volk zeer aerdige Tafels, Schotels, Lepels, en Bekers temaken, byzonder van wortelen van Boomen. Zijn zeer genegen tot danzen en springen, 't geen zy *Baljaen* heeten, en doen het zelve, zoo tot vermaek, als mede ter eeren van den Duivel.

De Landpalen en Grenzen in deze gewesten, zijn met Bosschen en Rivieren onderscheiden.

Het Vrouwvolk gaet by deze Volkeren meest blootshoofts; andere met mutzen; de vlechten hangen achter af, recht neder; doch de *Kalmakken, Moegalen*, en *Baskiren,* dragen achter af eene vlecht neerhangende, zoo wel Mannen als Vrouwen.

Die by de *Astakken* veel Dochters heeft, voornaem als zy schoon zijn, is Ryk; want de zelve tot Wyven worden verkoft, of gemangelt voor Paerden, Kamelen, en Schapen. Als een Dochter ten Wyve uitverkoft word, en de Priester na hun wyze de koppeling bezegent heeft, gaet de byflaep aen; doch de levering word niet gedaen, voor en al eer de prys aen de Vader voldaen is; zoo dat, zoo wel het Wyf als haer Kinderen by den Groot-vader blijven, en zijn eigen zijn, tot dat de prys is op gebragt.

De Mannen zijn kuis: hebben in 't gemeen maer een Wyf, en de aldernoorde, lijkste nooit meer, behalven de Rykste Luiden, die meer Vrouwen tot zich nemen; want volgens hun Wet, vermogenze zoo veel Vrouwen te nemen, als zy voeden konnen.

Trouw zijn mede de Vrouwen aen hunne Mannen. Als de Mannen meer Vrouwen hebben als een, slapen de Vrouwen week voor week by de Man, en elk wast den Man in 't begin van haer week.

Het Vrouwvolk gaet dagelijks uit arbeiden, te Velde, en werkt zoo veel, en meer als de Mannen, met wortels uit te delven (dat zy met zeker yzer doen) die zy eeten; schieten, en visschen.

Deze, en de Volken *Piasidaes* genaemt, zijn de slimste Duivel-dienaers in deze gewesten.

Onder de *Astakken,* zegt men, was wel eer een voorzegging, dat hare Heidensche Godsdienst verstoort zoude worden, door vremden, die haer een ander Geloof zoude verkondigen; gelijk door de genade, en voorzienigheit van den Almagtigen God, deze gewesten onder 't gezag van hunne Tzaersche Majesteiten zijn gekomen; waer door de Christelijke Godsdienst, tot Godes eere, daer nu ingang begint te krygen; wes zijn Tzaersche Majesteiten naem voor altoos zy geroemt; dies de gemelte voorzegginge waerachtig geworden is.

Zy vieren byzondere Feesten onderhen, gelijk zeker aenschouwer daer van my verhaelde, een diergelijk Joel-feest gezien te hebben: zy dansten en sprongen, hand aen hand, in de ronte, zoo Mannen, Wyven, als Kinderen: na een wyl gedanst te hebben, was daer een dooden Beer; voor dezen maekten zy eerbiedige groetenissen, en riepen overluit tegen hem, en zyt doch niet toornig op ons, of ons Vee, weest toornig op den geenen die het Yzer aen de Pyl gemaekt heeft; daer na hakten zy den Beer het hooft af, zetten 't op een staek, en bragten 't lijf onder een Boom, waer een groot vuur gemaekt was; voorts trokken zy hem den huit af, kookten het vleesch, en aten 't gezamentlijk in een mael op: de gebeente begroeven zy onder den Boom ten Offer; het hooft word dan in hunne Kerk gestelt, haren God *Schagan* ter eeren: hier na dansten zy alle met Wyf en Kinderen, noch driemael om het vuur.

Volgt eenig nader bericht op de *Astak-sche* en *Tungoesche* Volken, my van *Archangel* toegezonden.

Over de Rivier *Oby*, enz. langs dezelve Rivier heen, woonen de *Oostaeckje*, of *Ostakki*; zy konnen Lezen noch Schryven, haer Godsdienst bestaet hier in, zy aenbidden een houte beeld, dat zy maken, om-hangen het zelve met Zabels en Marters. Een dierlijken God bidden de *Samojeden* ook aen, met dat onderscheid alleen, dat zy de zelve zoodanig niet verçieren, 't geen geloovelijk daer door komt, om dat ze Armer zijn.

De *Oostaeckje, Ostakki*, of *Astakken*, gaen des Winters gekleed, gelijk de *Samojeden*, dat is, met klederen van Visch en Rheen-vellen, doch het bond buiten, en van het hooft tot de voeten, is het van een stuk.

De Rivier de *Oby* valt by *Nova Zemla,* in de Zee: van daer een week reizens ver, aen *Bereusof,* een Steedje, woonen de *Samojeden*, en dan, komen de *Oostaeckje*, of *Astakken.*

De *Tungoesche* Menschen, woonen by de Rivier *Jenese*, ook beneden en boven de Stad *Jenese*, by de Rivier langs, en is dit een zeer groote Rivier, op zommige plaetzen zoo wyd, als een Meir, zoo dat, al is 't dat de Oevers redelijk hoog zijn, men echter van de zelve, de andere zyde niet kan zien: het is een schoone Vischryke Rivier, en men ziet daer in vervaerlijke groote Visschen, die men daer niet weet te noemen.

De *Tungoesche* Menschen gaen gekleed, in korte klederen, met de borst bloot, zoo wel des Zomers als des Winters, haer aengezichten worden in haer Jonkheit, met yzertjes, (gelijk als daer men in Holland mede kopt) geprikt, het welk dan besmeert word, en alzoo is haer geheele gezicht, behalven een kleine omtrek, zwart, met Bloemen, en andere gedaenten, doorprikt, zoo dat het niet afgewasschen kan worden, noch ook door de tyd vergroeit. De *Oostaeckje* hebben 'er ook op haer handen, tot çieraed.

De *Tungoesers* zijn zeer schrandere Menschen, zeer lang van geheugenis: zyspreeken meest de Russche Tael; men zegt van haer, dat, als zy eens met iemand te doen hebben gehad, en dan na vyf of zes Jaren afwezens, weder by de zelve komen, zoo zullen zy die Perzoon, met naem en toenaem weten te noemen: zy zijn zeer gezwind, en licht ter been; zommige van haer, konnen met twee Boogen en Pylen te gelijk, zeer gezwind vechten, en die achter een afschieten: tien van de zelve, derven honderd *Moegalen* bevechten, de welke logge, en qualijk gemaekte Menschen zijn: het schiet geweer word den *Tungoesen*, van de *Russenn* onthouden, om dat ze vreezen, door haer gaeuwheit, huiden of morgen, een slimme vyand, aen haer mogten bekomen; en alhoewel kleine oogen hebben, konnen daerom niet minder, maer wel zeer scherp zien. Dus ver dit *Archangelsche* bericht.

De *Ostakkische* Moeders in *Siberia,* hangen hare Kinderen, in een schors gewonden zijnde, aen een Boom, eerst een gat

daer in gemaekt hebbende, om de vuiligheit uit te werpen, daerom is het een bult-achtig Volk. De Moeders hebben geen moeiten van de zelve, vermits dat zy hangende zuigen, zy hangen op die hoogte, dat van de staende voedsters, de tepels gemakkelijk aen hen kan gegeven worden.

Altin.

HEt kleine Ryk *Altin*, een vry Landschap, onafhangig van iemand, is gelegen omtrent op zes en vyftig graden, heeft ten Zuiden tot zijne Nabuuren de *Kalmakken* en *Moegalen,* gelijk des zelfs Inwoonders een aert van *Moegalen* zijn, ten Noorden *Siberien*, ten Westen de Vliet *Oby*, die ook zelve door het Meir *Altin* heen schiet, en ten Oosten de *Kirgisen* en de *Tungoesche* Volkeren, word waerdig onder Tartaren gerekent, zoo om de zeden der Inwoonders, als zijne plaetzing.

Rondsom het Meir *Altin*, vind men sleene Bergen, daer in gezegt word, veelderhande Metallen te zijn, en in het Meir zelve, Robben in groot getal, als mede Visschen, *Osettri* genaemt.

Te reizen van *Tobol* tot aen het Meir *Altin*, door de *Oby,* langs de Steden *Coergoesa*, en *Narima*, latende *Tomsko* aen de overzyde leggen, is een reis, om de ongemaklijkheit der wegen, van zes weken. In deze Landstreken houden zich op veele in Ballingschap verzondene Luiden, aen wien daer Land om te bouwen, op bevel hunner Tzaersche Majesteiten, uitgedeeld word.

Op de weg van het Meir *Altin*, tot *Kitay*, of *Sina*, door Moegaelsche Heerschappyen, is het Land meest effen en plat, met weinig Bosschagien.

De Godsdienst, of het Geloof, van den Chan, of *Tzaer Altin*, met zijn Onderdanen, is bykans als der *Sinezen*, en *Moegalen*; want zijn zoo wel Afgodendienaers als die, en de *Kalmakken:* eeren een groote menigte van Beelden; edoch het helt 'er mede eenigzins, in veele uiterlijkheden, na het Mahometsdom. 't Is byzonder, dat zoo wel dit Volk, als andere *Kalmaksche* en *Moegaelsche* Vorstendommen, of Horden, hunne benamingen of bynamen veranderen na de dapperheit hunner Vorsten, Princen, of Koningen, en andere eigenschappen meer, zoo als zy die zich zelven geven, of van de omleggende Nabuuren worden benaemt.

Dit Volk woont daer meest in sterke, en vaste Tenten, van dikke vellen, die binnewaerts met Tapyten zijn behangen.

Het woord *Altum*, of *Altin*, op oud Tarters, of Moegaels, is Goud gezegt; gelijk zekere Rivier, welke in 't Moegaels-Land vliet, met die naem bekend is. Misschien heeft dit Ryk *Altin*, van het gemelte Tartersche woord *Altum* zijn oorspronk; zijnde mede in *Sina* zekere Tartersche Volkeren, bekent met de naem van Tarters van *Kin*, dat is, Goud, waer van ze Heeren derGoude Bergen genaemt worden; doch of het Landschap van *Kin*, met dat van *Altin*, of*Altum,* eender Heerschappye is geweest, blijft my onbewust.

De Voorzaed van de Moegaelsche Vorst *Irki Kantasie Taise*, was genaemt *Altinchan*, deze heeft altoos in onderlinge vriendschap met hunne Tzaersche Majesteiten Onderdanen geleeft, zich kort onder des zelfs Grenzen ophoudende, ter plaetze, waer in mijn Kaert dit kleine Ryk *Altin* is vertoont, want te dier Oord de gewesten mede na de naem der Vorsten, die de zelve beslaen, meermalen, als reets gezegt, genaemt worden: deze *Irkische*, of *Altinsche* Horde, is dan mede Moegaels, of van Moegaelscher aert, met dat verschil, dat zy voor dezen meesttyds op eene

plaetze zich op heeft gehouden, en niet zoo vaek verwandelde, als de andere Moegalen: waerom zy ook meer gezedent waren, eenige Huizen bewoonden, en in dragt eenigermaten met de andere Moegalen verschilde. Doch is in 't Jaer zestien honderd negen en tachentig, de zelve, vermits de Kalmaksche en Sinesche oorlogen, eenigzins afgeweken, of van plaets verandert, en beneffens de vriendschap met de Russche Nabuuren wat verkoeld; dies wierden eenige geschenken van Laken, Tabak, Juchte-vellen, enz. reets op de Grenzen zijnde, voor dien Vorst opgehouden, en in plaets van aen hem, aen den Moegaelsche Vorst *Mergen Achai Taise*, en aen zijn oudste Zoonen gezonden, welk zich goed-willig, en van zelven in Onderdanigheit hunner Tzaersche Majesteiten heeft begeven, en aengeboden, zoo men zegt, den Vorst in 't zelve Jaer zestien honderd negen en tachentig, om met zijn Volk, het Christelijk Geloof te omhelzen.

Men zegt, dat de oude Keizers van Tartarye, in, of omtrent het gebergte *Imaus* begraven wierden; doch zulks schynt waerschynlijk in het Landschap *Altin* geweest te zijn; want het woord *Altay*, zoo als de naem van die Begraef-plaets was, op *Altin* schynt te slaen.

Hier dede *Tamerlaen*, zoo te gelooven is, zijn Oom begraven, wien hy in het Ryk volgde.

Het is dan waer, dat dit kleine Tzaerschap, of Ryk *Altin*, afgezet is van het groote Schytische of Moegaelsche Ryk. De Turkestanders noemen het gebergte

hier rondsom *Altur*, en de hedendaegsche Tartaren *Ivensdarum.*

Algoerabis is een Horde, op het Moegaels *Oeloeck* geheten, daer Prins of Leitsman over was, voor omtrent twintig Jaren, *Tormantzin*, of *Termozin*, welke plaets in de Kaerte aen gewezen word, gelegen vyf dagen reizens van het Ryk *Altin.*

De wegen die men reist omtrent en in het Landschap *Altin*, zijn steenachtig.

Het Volk uit het *Altins* Land, en des zelfs Horde, is in't gemeen kort, hebben zeer kleine bruine oogen, zijn korzelhoofdig van aert, en net in haer gewaet, zwierende tusschen Sineesch en Persiaensch: hebben zwart haair, dragen dat tot aen de ooren geschoren: hebben kleine knevels, onder aen de kin zijn zy afgeschraept, of uitgetrokken: zijn vry wel besneden van aenzicht, en niet zoo leelijk als de eigene Moegalen, of Kalmakken: in de klederen kostelijk, daer toe zy veel Zyde gebruiken: dragen Rokken, niet zeer lang, onder de rechter arm omgeslagen, en geknoopt: platte Mutzen: zijn verstandig: spreken net, en redelijk.

Omtrent de oorspronk van de Rivier *Oby*, is het hart van dit kleine Ryk, of Prinsdom. De Rivier *Oby*, word by de Sinezen *Opeko* genaemt, en het Kaspische Meir by haer *Pe-kao-hay* is geheten: deze, en veele Landschappen, zijn op verkeerde plaetzen by hen in de Kaerten gelegt; welke dwaling, en misstellinge, voet heeft gekregen uit de Sinesche grootsheit, welke het Ryk *Sina* in het midden des Aerdryks stellen, wezende zulks na haer gevoelen het grootste gedeelte van het zelve. Den *Tzaer Altin,* of die Prins, welke hem in 't Gezag volgt, is magtig, eenige duizend man op de been te brengen. De hedendaegsche Vorst heeft geleeft zedert eenige Jaren in groote vriendschap met de Moskoviters, en Sinezen; is in bloede verknocht met de grootste der Moegaelsche Vorsten, die met hem mede in 't Jaer zestien honderd vier en zestig, in Bondgenootschap zijn getreden: schier altoos voorheen, voerde hy oorlog tegen de Kalmakken.

Daer bleven in een Veldslag, van zijn Voorzaed, die met hem verwant was, tien duizend, zoo Mannen, Vrouwen, als Kinderen; want alzulke met de Mannen altyd omzwerven: hy zelve wierd dood geslagen, en eenige van zijne Vrouwen wierden gevangen.

De *Mursa Koock,* Kalmaksch Prins, die het naest legt aen de Stad *Tomsko*, is gelijk als de voorwacht van den Kalmakschen Vorst *Sange:* als deze zich beweegt, 't zy tegen die Tarters, welke hunne Tzaersche Majesteiten erkennen, of tegen den Prins in 't Ryk *Altin* zelve, zoo lange als hy in goed verstand met zijn Tzaersche Majesteit is, dan worden aenstonds twee duizend Russche Ruiters, die steeds in *Tomsko*, of ten platten Lande daer omtrent zich ophouden, derwaerts geschikt, om hem het hooft te bieden.

Het Meir *Altin* is van ouds met de naem van Kitaische Meir bekent geweest.

De *Kalmakken*, onder den Vorst *Koock,* dicht by gelegen aen *Altin*, stryden te Paerd, met Pyl, Boog, lange Roers, die zy echter weinig hebben, en Lancen, daer zy den Ruiter van 't Paerd mede weten te lichten.

Uit het gebied van dit Tzaerschap, Prinsdom, of kleine Ryk, was lichtelijk te reizen tot aen de Rivier de *Ganges*; doch men heeft tusschen de *Kalmakken* en *Moegalen* heen te dringen, dat wat gevaerlijk is. De Landeryen zijn aldaer zeer vruchtbaer.

Suldassa is een Tartersche Horde, gelegen tusschen de Meiren *Altin*, en *Baikal*, daer in 't Jaer zestien honderd negentien Vorst was, een Heer, genaemt *Suldassa*, van wien de Horde zijn naem draegt: waer naby, doch meer bezuiden, de Horde *Bisut* legt, daer in de zelve tyd het bevel over had de Vorst *Chickim.* En staet aen te merken,

dat deze Hordens niet altyd op eene plaets stil leggen, maer verreizen van de eene plek na den ander, zoo dat op eene stip hare rechte tegenwoordigheit niet aengewezen kan worden. Tot *Yogorsin*, een Horde meer na de Sinesche Muur gelegen, was Prins in de zelve tyd *Borshuta.* Tot *Manchiko*, daer naby, is de eerste plaets daer de geele *Moegalen* haer aenvang nemen. Hier dichte by is de zitplaets van zeker Moegaelschen Heilig, *Katuchta*, gestelt, volgens onderrichtinge aen my by geloofwaerdige Reizigers gedaen; doch dient geweten te worden, dat deze niet is den zeer vermaerden Heilig, die in *Tangut* woont, en zoo *Kircherus* wil, in de Stad *Barantola,* waer van gezegt word, dat hy nooit sterft; doch een andere minder Heilig, die van hem afgezonden is.

Het Landschap *Altin*, anders mede *Solotada*, dat is, Goud-ryk Land genaemt, heeft zijn benaming gekregen, zoo zommige willen, niet om dat daer Goud-mynen zijn, of na het woord *Altum*, als boven gezegt, maer dat zeker harer Chans of Koningen, die een groot krygs-man was, en altoos zeegbaer te rug keerde, zich een Gouden Staf had laten maken, welke hy in de Aerde stak, als zich tot rust en slaep begaf, daer hy dan zijn Paerd aen bond. Het was wel eer voor honderd en vyftig Jaer noch mag-

Mugaelsche Nonne
Mugaelsche Lama of Priester.

tiger Ryk als nu, doch is na die tyd in verscheidene Horden van een gerukt. Het schynt dat daer oulinks veel steene gebouwen zijn geweest, want men daer van overblijfzelen, zoo hier en daer vind.

Ter inkomst van *Moegalia*, aen de zyde van *Altin*, zijn eenige weinige vastigheden, of Stedekens, gebouwt geweest van vry sterke steen: doch nu zeer vervallen, want de *Moegalen*, als elders gezegt, meest een omzwervent leven leiden. Deze hunne weinige vastigheden, waren gesterkt met muuren, onder van zwarte steen opgezet, en toorens op de hoeken. De gemakken van de Huizen in 't *Moegalen* Land, naest aen de Groote Muur van *Sina* gelegen, die doch weinig zijn, zijn daer van lage verdieping: de wulften, of zolders, zijn met Blom-werk geschilderd, van alderlei verw. Kloosters zijn daer, doch weinig, gemaekt van gehouwen steen, na 't Oosten uitziende, welkers zolderingen mede geschilderd zijn, en met uitgesnedene gedierte verçiert: op de hoeken van de deuren staen Beelden van steen, in gedaente van Vrouwen, groot vier en een half schrede, zoo als de Reizigers melden, alle verguld, weinig verheven van de vloer, zittende of staende op eenig Beest van gelijke stof, konstig gemaekt. In de handen van deze Afgoden, ziet men zekere vaten, en voor dezelve brand gestadig eenig licht, ten Offer. Noch ziet men daer, in deze Kloosters of Kerken, andere Beelden, in gedaente van jonge Dochters, en andere die mekte Mans-perzoonen verbeelden, voor welke insgelijks lichten branden.

Wanneer hunne Priesters of *Lobaes* Afgoden-dienst-doen, gebruiken zy twee Trompetten, welke, als van 't Volk gehoort worden, zy zich ter Aerde neder werpen, en alzoo een half uur zich houden. Hare Geestelijken hebben een gewoonte van het haair uit den baerd te trekken, en komen tot den dienst, of treden in 't Klooster, op hen twintigste Jaer des ouderdoms. Zy moeten zuiver van Vrouwen zijn. Hun gewaet is geel; en of schoon in *Moegalia* geen Goud, Edel Gesteente, of Zyde valt, zoo word hun zulks uit *Sina* toegebragt.

Van deze *Moegaelsche* Kloosters, Nonnen, *Lamas* of Priesters, word elders in dit Werk breeder gemelt. Haer kleeding is, als hier in deze bovenstaende Print-verbeelding, word vertoont.

Het Prinsdom *Ablay*, niet wyt van *Altin* gelegen, word anders *Endu* genaemt.

Tingoesia, of Tungoesia,
En aen, of by gelegene plaetzen.

OP de hoogte omtrent van vyf en zestig graden, aen de Vlieten *Jenisea* en *Tungus*, is dit Landschap gelegen.

De *Tingoesen* zijn minlijk, en zacht van inborst. Zijn Heidenen, en Afgoden-dienaers; gelijk ook de *Vogulitzen, Jakuti, Brati, Lamuti, Zuczari*, en andere daer omher leggende Tartersche Volken, welke laeste van een *Samojedsche* aert zijn. Hun Spraek is bykans eenderlei, als ook de wys van leven.

De Rivier *Jenisea*, welke in de Ys-zee stort, heeft aen de Oost zyde groot gebergte, daer onder ook eenige die Vuur en Zwavel uit spouwen: aen de West zyde is laeg Land, vol van veelderhande Kruiden en Bloemen. Men ziet aldaer zeldzaem gevogelte. Dit lage Land word in de Lente, of in 't Voor-jaer, wyt en zyds overloopen van de Rivier, achtien myl[+] omtrent verre, gelijk de *Nyl* in Egypten, de Oevers overstroomt: als dit geschied, begeven de Inwoonders, met al hun Vee, zich op de overzyde, in het gebergte, tot dat het water is gezakt. De zelve is op zommige plaetzen zoo breet, dat ze niet of qualijk te overzien is.

[+]Ziet Massa.

Zy word anders mede *Jepisei* genaemt; en berusten onder my noch Schriften, die van een *Jepiseinsko* Kasteel spreken, 't gene, alzoo niet en wete waer dat legt, in de Kaerte niet en hebbe geplaest.

Men vind *Tungoesen*, byzonder onder die, welke *Olenie Tungoesen* zijn genaemt, die zeker Berg aenbidden, zonder dat daer van reden weten te geven, als alleen, dat dien Berg van ouds onder hen, voor een Heiligdom is geacht geworden, zoo, dat niet alleen de naest aengelegene die eeren, met het hooft na de Aerde te buigen, maer ook ver afgelegene Menschen komen derwaerts als in Bedevaerd, op gewisse tyden des Jaers: deze Volkeren stooken veel vuur, zoo by nacht, als by daeg, daer zy zich by steeds neder werpen. Wanneer deze aenbiddinge geschied, schreeuwen zy overluit, met bewegende gebaerte huns Lichaems, en t'zamen vouwing der handen, ziende onderwylen om hoog, na den Hemel.

Als de *Tungoesen* arbeiden, byzonder buiten Winter tyd, zip zy bykans naekt, zoo dat hun vel daer door gansch geel is geworden, en door de Lucht, en Zon zeer schrompelig, met verheventheden, schier een vinger dik, oneffen en leelik. De Vrouwen roeyen hunne Schuiten zoo wel voort als de Mannen, die altoos een vacht van Visch-vel om het lijf gesmeten hebben. Haer Vaertuigen zijn van bast, licht als een pluim, hebben geen Hemden, en al hun dekzel, wanneer niet werken, zijn Rokken van Visch-vellen; zy leggen zich veeltyds te slapen, naekt op aen buik, zeggende, als die maer warm blijft, dat dan aen 't overige Lichaem geen gevoel hebben. De koude en Muggen deeren hen dan niet. Zy zijn leelijk van wezen, en eeten meest Visch. Wanneer zy hun Hutten warm willen hebben, sluiten zy de deur, en het gat dat boven in 't dak is, om de rook te loozen.

De Hutten zijn van staeken gemaekt, omlegt, of met Rieten, of met basten van Boomen, of ook met aerde Zooden.

Hunne Sleetjes daer zy mede op de Jacht gaen, zijn maer twee voet breet.

Van het Vlek of Stedeken *Jeneseiskoi*, gelegen aen de Vliet *Jenisea*, te water te reizen, door het Meir *Baikal*, tot het Vlek *Selenginskoi*, anders *Selinginskoga*, of bezuiden het gemelte Meir, aen de Vliet *Selenga*, is eenige weken varens. Deze

plaetzen, zoo *Jeneseiskoi* als *Selenginskoi*, worden bewoont met hunne Tzaersche Majesteits Onderdanen.

De *Bargoesinsche Tungoesen*, zijn onder het gezag, en de bescherming van hunne Tzaersche Majesteiten. Zy hebben twift gehad met een *Taboensche*[*] Horde, die onder het *Moegaelsch* gezag staet. Deze *Tungoesen* woonen op een plaets, het *Bargoesinsche* Land genaemt, daer men veel Kamelen heeft.

Liluuka, is de naem van een *Tungoes* Vorst, die zich ophoud omtrent de Russche Vesting *Telimba*, aen de Sinesche grenzen gelegen: deze Heer hadde noch onlangs haair op zijn hooft, dat vier Hollandsche Ellen lang was, 't geene hy in

* Taboen is een verzameling veeler Paerden, zoo als het schynt dat 'er m Moegalen Land véel zyn, waer by zich veele Menschen onder: een Hooft, tot aenqueeking en handel van die Beesten, gewins halven, zich ophouden, en erneren: deze worden het meest wreed, en woest geacht, onder de Moegalen, en zyn Roofgierig, zoo als heeft gebleken, dat zy dikmael op de Russche cynsbare Luiden invallen hebben gedaen, terwyl die op de Dieren Jacht waren, met moorden, en sleelen van 't Vee, Paerden en Kamelen: een diergelijke Bende hield zich onlangs op, boven aen de Rivier Oede, en in den Jare zeftien honderd zes en tachentig, was 'er zekere Taise of Vorst, Siebdenoe, of Sibdene genaemt, die de Taboen der Paerden veeler Taisi in bewaringe, en tot zyn zorg hadde.

een lederen band verwonden, op zijn rug droeg, zoo als ook zijn Zoontje, een Kind van zes Jaer, het haair voedede, dat een Elle lang was.

Zommige *Tungoesen* zijn onder gehoorzaemheit van den Sineesch, en hebben in 't Jaer zestien honderd zes en tachentig, onder de toen Russche Stad *Albasin*, op de Vliet *Amur*, krygsfeitelijkheden gepleegt: zoo als mede door hen zeker Moskovisch Kozak, *Dedulin* genaemt, met Boogen doorschooten wierd, als hy aen het zoo genaemde zwarte Eiland, omtrent *Albasin* gelegen, om Boom-basten te schillen, uitgezonden was, wanneer zy mede vyftig Paerden weg gevoerd hebben. De Sineesch hadde aen den Gezag-hebber dezer plaets *Affanaffe Bayton*, te dezer Jare gedreigt het Koorn, zoo het rondsom gezaeid wierd, te willen komen vertreden, om alzoo het voedzel den Inwoonders ontrekkende, hen tot opbreking te dwingen, wezende de meeste omleggende Heerschappen en Volken, çynsbaer aen't Ryk *Sina.*

By de Vliet *Sosowa*, daer mede *Tungoesen* woonen, is men zeer geplaegt van Muggen, wezende die Rivier dertig myl van *Solkamskoy* afgelegen; zonder Vuur-kooy aen den arm, daer rookent hout in legt, 't welk de Muggen doet vlieden, zijn de wegen daer niet te gebruiken; in de Hutten maekt men rook, en in de Vaertuigen zet men, te midden in, een brandent stof, tot verdwyning dezer ongedierten.

Deze Menschen gaen des Zomers genoegzaem naekt, behalven een riem om de midden, die vry breet, en van Leder, of Bondwerk is gemaekt,

Des Winters dragen zy de vellen van gedierte, alderhander verwe te zamen genaeit, en meest van Ren-dieren en Harten, tot hunne kleeding, het ruig na buiten, behangende tot çieraed, de zelve met haair-vlokken van Staerten, of Maenen. Men kan de dragt der Mannen en Vrouwen qualijk onderscheiden, als zy noch jong zijn.

Hunne Booten, die zy op de Rivieren gebruiken, zijn van Boom-basten gemaekt, en daerom zeer licht, de Riemen van houte stevige spaenderen.

De Afgoden Beelden der *Tungoesen,* hebben aengezichten van Mans-perzoonen, doch zeer wanschapen, en leelijk betrokken, met groote ooren, zijnde de borst-stukken meest van hout gesneden, overtoogen met klederen van slecht Laken, alderhander verwe, opgepronkt met haair: en behangen de Ryken die ook wel met Zabels, eenige zetten die in een hoek van de Hut, andere in 't midden, andere leggenze in een Wieg, of op de Aerde neder, doende dagelijks gebeden voor de zelve.

De *Tungoesche* Duivel-jagers, Waerzeggers of Priesters, hebben Rokken aen, die met Yzerdraed, en Yzerwerk zijn geçiert, van Harten en Beeren hoofden, van klaeuwen en nagels, Duivels-koppen, Rheehoorens, Vogels-pooten, Bylen en Meszen, enz. welk Yzerwerk zeer glat geslepen is en besneden: als zy hunne bezweeringen doen, dan huilen, en maken de omstanders een groot misbaer. De Rokken hebben zomtyds het ruig van buiten, en zomtyds niet.

De Volkeren *Tingoesi*, en *Bratski*, of *Brati*, gelegen beoosten de Vliet *Jenisea,* geven op hun kosten doortogt, zoo te Paerd als met Sleden, aen hunne Tzaersche Majesteiten bedienden.

Van de Stad *Mankofki*, tot de Stad[+] *Jeneseiskoy*, zijn Bosschagien, in welke men Russche Dorpen vind, en is de grond daer tamelijk vruchtbaer.

Landbouw is aen de Vliet *Jenisea* weinig of niet, en aen het Noorder gedeelte gansch niet, waerom de Inboorlingen het Brood ook onbekend is, behalven dat de Moskoviten zomtyds daer *Sachari*, of hart Brood invoeren, en den Inboorlingen venten.

[+]Van deze plaets is, te zien by een schriftelijke reisbeschriving van zeken Pool Nikipera genaemt onder my noch ongedrukt berustende.

Het Volk rondsom *Jeneseiskoy*, gelegen op vyf en zestig graden, aen de Vliet *Jenisea*, dat zeker aert van *Tingoesche*, of *Tungoesche* Volkeren zijn, is Afgodisch, en zy zijn vry plomp van aert, niet ongelijk aen de *Kalmakken:* van wezen weinig bruinder als de *Ostakken*, of *Ostiaki.* Hier omtrent vallen goede en veel Zabelen, en daer willen verscheide Reizigers, een brandende Berg te zijn, gelijk zulks door *Massa*, in de Lente van deze Eeuw, reeds is bericht.

De plaets *Jeneseiskoy*, die van hout gebouwt is, is zeer dicht bewoont. De groote Russche Koop-luiden tot *Vergaturia*, en *Tobol*, in *Siberien* woonachtig, hebben aldaer hunne bedienden, en aldus handelen zy tot over de Rivier *Ket*, die in de *Oby* stort, en tot in Dauren-land, met de *Kitaiers* of *Sinezen*, en weder over de Stad *Berosoa*, tot *Archangel.*

Een uur in 't rond, buiten deze Stad, woonen in Kerk-dorpen, wel vyf duizend Huisgezinnen, zoo Russchen als Heidenen, onder malkander.

In de Stad zijn vyf Kerken, gelijk mede in *Tomsko*, gelegen aen een tak van de Vliet *Oby*, een gelijk getal van vyf Russche Kerken zijn. Van deze plaets af, en genoegzaem tot aen de Zee, is het Land met Inlandsche Heidenen beslagen, die

Zomers in Hutten, en des Winters in holen van de Aerde woonen, daer zy dan hare Booten veeltyds, welke van Leder zijn gemaekt, over heen stolpen, 't geen hun voor een Dak dient; doch die aen de Oevers van de Rivieren woonen, hebben zommige tamelijk goede Huizen.

Aen de Oevers van de Vliet *Jenisea*, en *Oby*, vind men duizenden van Oyevaers, die tegens de Herfst-maend verhuizen, en zoo gelooft word, het na de *Ganges* zetten, volgens bericht van de *Kalmakken*, die in *Tomsko* komen handelen; zoo als waerschynlijk is, dat de Oyevaers in Nederland, verhuizende, het over Duitschland, Weenen, Hungaryen, en by Konstantinopolen, langs het Land Natolien, Egypten, Antiochien, en Barbaryen zetten, want deze streek heeft men de zelve na geoogt, en in eenige van die opgemelte plaetzen gevonden, als zy hier te Lande niet en zijn.

Het is byzonder, dat de Oyevaers in de hoogte zijnde, wigs-gewyze vliegen, en steeds een voor-vlieger hebben. De zommige willen dat zy tweemael desjaers broeyen, eenmael hier te Lande, en eenmael ter plaetze, daer zy zich ter neder zetten, als ze van hier vertrokken zijn; zijn zy gewoon dikmael een der jongen, welke zy uitgebroeit hebben, uit het nest te werpen, en te doen sterven.

Het is een byzondere zaek, hoe in den Jare zestien honderd negen en negentig, deze Vogels met geheele benden hier te Lande overgekomen zijn, in den beginne van de Maend January, en de zommige eenige dagen vroeger, vervolgens acht of tien weken voor haren gewoonlijke tyd, als of zy voorwetenschap hadden, dat te dier tyd in deze Landen geen vorst zoude zijn, maer regen, nat en koud weder, dat haer voedzel verschaft, konnende zy by vriezende lucht, geen aes vinden, maer in strenge koude moeten sterven: wezende dan waerschynlijk, dat dit gevogelte van aen dees zyde de Linie gevlogen komen, daer de Winter en Zomer op een vaste tyd van het Jaer komt, want niet te denken is dat zy van uit het Zuiden, aen de andere zyde van de Linie gevlogen komen, omdat aldaer nader by, hun voedzel konnen vinden; zoo schynt het dan verders, dat, zoo zy van 't Zuidelijker, en warmer gewest, aen dees zyde de Linie komen, dat het aldaer, wanneer zy dat gewest verlieten, eerder droog is geweest, als in 't gemeen, op andere tyden plag te geschieden, en gebrek van haer voedzel, eerder als op voorige Jaren hebben ontmoet, waerom zy die gewesten dies eerder hebben moeten verlaten, als in 't gemeen gewoon zijn tedoen, en zoo zy van kouder Landen herwaerts gevlogen komen, als het Climaet hier te Lande is, dat misschien het aldaer vroeger heeft gevroren als in 't gemein, wes zy daerom dat gewest vroeger hebben moeten verlaten, en dus zijn gekomen, vliedende of de magere droogte, of strenge koude des Luchts, en zich hebben komen neder zetten op hunne gewoonlijke schuil en leg-plaetzen, in deze nedrige en waterachtige Landen, daer zy gevallig geen Ys hebben bejegent.

Cornelis de Bruin, voornaem Reiziger, verhaelt, dat deze Vogels een groot stuk weegs aen geene zyde van *Jordaen* zich onthouden, by een Oord van de Grieken *Erimo*, dat is zoo veel als Eendragts-plaets, geheten, alwaer schier niemand komt, zijnde een Boschachtige Landstreek, daer groote warmte is; zy komen derwaerts, (meint hy) in de Maend October, en trekken weder van daer in de Maend Maert; en aldus onthoud zich op een byzondere tyd, dit gevogelte mede in Egypten, op de slip van de *Nyl* aezende, die de Landeryen in zekere Jaer-tyd overstroomt. De Heer *Nicolaes Opmeer*, in zijn leven Burgermeester hier ter Stede *Amsterdam*, heeft my verhaelt, als ook *Cornelis Witsen*, mijn Broeder, die beide tot *Jerusalem* en *Aleppo* zich opgehouden hadden, hoe zy in 't Dal van *Antiochie*, op de nedrige en waterachtige

Landsdouwen, een groot getal Oyevaers in zekere tyden des Jaers hadden gevonden, en andere oog-getuigen zeggen my, de zelve onder 't gebied van den Konink van *Marokko* gevonden te hebben, doch niet in de hooge Landen vaa *Alsiers*: en dat zy tot *Marokko, Mekenes*, en daer omtrent gevlogen komen, altoos op een vaste tyd, uit het zwarre Land, en byzonder van een Oord by de Vliet de *Neger*, alwaer lage Landen zijn, en op zekere tyden des Jaers, een overstroming van water is, doch op andere tyden te groote hitte en droogte, als wanneer het ongedierte, dat haer voedzel is, sterft, en zy dies, die plaetzen dan ruimen, en voor een tyd zich ten deele neder zetten onder 't gebied van *Marokko*, daer zy broeyen, en jongen voortbrengen.

Men bericht my uit *Sale*, in *Barbarye*, veele Oyevaers Jaerlijks trekken over dit *Sale*, van den zeventienden January, tot den vyf en twintigsten van de zelve Maend, of ook wel van den eersten, tot den achsten February, komende van over de Stad *Marokko*, (behalven die geene, welke aldaer stryken, en te broeyen komen,) en verre uit den Zuiden, en Oosten van daen, zich wendende van *Sale*, over Zee, West en Noord

op; en weder in't Na-jaer van den eersten Augustus, tot den achsten, of wel van den zes en twintigsten July, tot den vierden Augustus, keeren zy te rug over *Sale* en *Marokko*, na de plaetzen van waer zy zijn gekomen, in 't Voor-jaer.

Men vind in de oude Romeinsche geschriften, van den Oyevaer deze woorden.

Favonius late spirat & ciconiae Mare transmisso apparent.

Dat is:

De Zuide Wind waeid ruim op, en de Oyevaer komt van over Zee te voorschyn.

Zoo[+] als by den Propheet *Jeremias* mede is te zien, alwaer gezegt word, dat de Oyevaer in den Hemel mede zijn gezette tyden weet. [+]Cap. 8.

Tot *Alcasser*, een Stad in *Barbarje*, onder het gebied des Koninks van *Marokko*, vind men ontallijk veel van deze Oyevaers, zoo dat zy de Inwoonders schynen te overtreffen, en misschien nergens ter waereld zoo veel byeen zijn, als hier; zy zijn 'er ook in zekerheit, want het is aldaer onder de Mooren verboden, eene te dooden, op zware straf, die de Land-bestierder daer tegen heeft gesteld, alzoo men daer oordeeld, zulks zonde te zijn. Zy gelooven dat God op de bede van *Mahomet*, eene bende *Arabien*, die de Pelgrims van *Mecha* beroofde, in Oyevaers heeft doen veranderen.

Het is van opmerkinge, dat men bespeurt in deze Landen, dat als de Oyevaers in het laest van de Maend Augustus van hier vervliegen, dat dan veeltyds de jongen, en hier uitgebroeide Vogels, het eerst, en ruim veertien dagen voor de ouden vertrekken, verzeld zijnde, van eenige ouden, om, zoo als word geoordeeld, hun de weg te wyzen, en voor te vliegen.

Het is byzonder, hoe den Oyevaer in geheel *Europa* een vreemde Vogel geacht word te zijn: zy komen tot ons over inde vroege Lente, men zietze in 't laest van February, of in den aenvang van Maert hier te Lande, en men wil dat de Mannekens acht of tien dagen eerder, als de Wyfkens op de Nesten zich bevinden, gelijk als om de zelve te bereiden, en tot de komst des Egaes gereet te hebben; hy verjaegt dan te vooren 't vreemt gevogelte, zoo het de Neste ingenomen mogt hebben, en is byzonder, dat de zelve ten meesten tyd by nacht komt, als wanneer het Manneken zich zeer verheugt betoont, 't welk men uit het kirren, bewegen der bekken tegen malkan deren aen, en 't slaen der veeren en vleugels, bespeuren kan, zoo als zy omtrent in 't laest van Augustus, mede gewoon zijn te vertrekken, zich bevoorens veele honderden te zaem vergaderende, als wanneer zy te gelijk om hoog vliegen, tot dat ze buiten 's Menschen gezicht zijn, en als dan streek zetten, 't geen veeltyds des nachts geschied. Daer zijn geleerde Mannen, die oordeelen dat deze Vogels zich elders in onbekende Bosschagien, of verhoolene gebergte, ja in holle Boomen, en misschien in Moerassen, in ver afgelegene Landen of Wateren verbergen, en aldaer, gelijk de Zwaluwen en andere Dieren, als zelve de Beeren, des Winters zonder spys zich in holen, onder 't Sneeuw verbergen, zich verschuilen, tot dat haer tyd van vervliegen, of verschynen, ter nestelen verscheenen is, waer aen niet hellen derve, om dat my daer geen blijken of bewyzen van zijn vertoont.

Men heeft waergenomen, dat als de Oyevaers vertrekken, dat zy eenen, 't zy hy is, die de laeste by 't gezelschap verschynt, of dat hy iets onaengenaems bedreven heeft, 't geen ons verholentheden zijn, dooden met hun bekken, en daer kort op alle te gelijk weg vliegen, bevoorens met de snabels een wyle tyds alle te gelijk hebben geklept: men wil, dat zy rang in 't vliegen houden, zoo als zy omtrent het maken van

hare Nesten, voeden en onderwyzen harer jongen, in 't vliegen, rein houden harer Nesten, enz. blyken schynen te geven, onder de vernuftigste der Dieren te zijn.

Aen de Kust van *Afrika*, voorby de Kaep, Oostwaerts op vyf en twintig graden Zuider breete, word gevonden een Rivier, by de Inwoonders, *Ingoeba* genaemt, alwaer eenige Hollandsche Matrozen, op den Jare zestien honderd acht en tachentig, in de Maenden December, January, en February, veele duizenden Oyevaers gevonden hebben, die zy oordeelden aldaer Winter-laeg te houden. Daer is schoon geboomte, bequaem tot Timmer-hout: de Menschen zijn daer goedaerdig, erneren zich meest van den Landbouw, zaeyen Koorn en andere vruchten, brouwen ook smakelijk Bier, van goed Koorn. Hun Konink of Opper-hooft, daer zy echter weinig ontzag voor hebben, is genaemt *Pembie*: de Rivier krielt van Zee-koeyen, zoo dat men ze zonder gevaer, in kleine Vaertuigen niet kan over steeken: daer zijn schoone Klaver Weiden, die overvloeyen van Harte-beesten, Zwynen, Bokken, en ander Wild gedierte: Aerd-vruchten ontbreken daer mede niet, als Miloenen, Pompoenen, en Piesang: daer groeyen onder de Aerde, zeekere

Boontjes, de Nedcrlandsche graeuw Erten niet ongelijk, ook Pruimen en Kerzen, daer van de Boomen in de modder staen. De Inwoonders zijn hier zeer minzaem, de zommige dragen koopere banden van acht of tien pond om den hals, tot çieraed: op de Zee-kusten word hier zeker Gom gevonden, *invantie* by de Inwoonders genaemt.

Kooper, Yzer, en roode Koraelen zijn daer zeer gelieft.

De Vaertuigen zijn hier met Boombast aen een genaeit, en met Klei dicht gesmeerd: de Menschen zijn in deze gewesten niet zoo zwart als die omtrent de Kaep woonen, zy zijn liestallig, minzaem, goedaerdig en herbergzaem.

Eenige Boots-luiden, welke met het Hollands Schip *Stavenisse*, op het Land *Natal*, in 't Jaer zestien honderd zes en tachentig, zijn gestrand geweest, en zich onder de Volken, *Magoses* genaemt, die weinig meer Kaepwaerts aen de *Afrikaensche* Kust gelegen zijn, zich op hebben gehouden, doen my het volgende verslag, daer van 't geene ter gelegentheit, van 't bovenstaende verhael der Oyevaers, die men daer mede vind, in de tyd als zy in Holland niet en zijn, gevonden heeft, hoewel weinig buiten spoorig, hier inlassche, te meer, vermits men noch nimmer mijns wetens, iets, bevoorens de ontdekking by de Nederlanders onlangs gedaen, van deze Volken, kundig is geweest.

Volgt het verhael van de Volken *Magoses.*

In den tyd van twee Jaren en elf Maenden, by dit Volk doorgebragt, hebben wy onder haer geen de minste blijk van Godsdienst konnen bespeuren.

Zy geven voor, van zeeker Man en Vrouw (t' zamen uit de Aerde gewassen) afkomstig, en voort geteeld te zijn, en dat de zelve haer geleerd, en gewezen hebben 't Land te bouwen, Koorn te zaeyen, Koeyen te melken, en Bier te brouwen.

Haer Vrouwen nemen de reiniging der Jooden, zeer stiptelijk in acht.

Ook zullen zy geen Brood, Vleesch, of eenige Spyze met ongewasschen handen, aentasten.

Insgelijks eeten zy geen Visch, noch iets dat uit de Zee komt, ook geen Hoenders noch Eyeren, noch het ingewand van wilde Varkens.

Hazen eeten de oude Mannen noch Vrouwen niet, maer wel de Jongelingen: Elephanten, Harte-beesten, Elanden, Zeekoeyen, Luipaerden, en ander wild gedierte, eet alle man, behalven Leeuwen en Wolven, om dat ze onrein geacht worden.

Boter eeten zy mede niet.

Zoo haest iemand ziek word, brengen zy hem buitens huis, en buiten de *Korael*[+], alwaer hy in een byzondere en afgescheidene wooning, door een gemeen en slecht perzoon, gediend word, en ingeval hy te sterven komt, word hy van zijn oppasser in de Aerde gedolven, zittende op zijn hurken, met de knien tegens de borst; 't huis daer hy in gewoont heeft, mitsgaders, daer hy in gestorven is, word ter neder gesmeten, en daer onder bedolven, alles wat den overledene toegekomen heeft, behalven Yzer en Kooper-werk, 't welk zy oordeelen dat niet ontreinigd kan worden.

[+]Korael is een verzameling van Menschen, die by malkander te Landewaerts woonen.

Vorders breeken zy met alle man, pak en zak op, na een ander plaets, dewylze deze ongelukkig, en onrein achten.

Zy zijn ook van gevoelen, dat niemand, of ten minsten zeer zelden, zijn eigen, of natuurlijke dood, maer alleen door fenyn of gift sterven kan, over zulks gaen meerendeels de naeste Bloed-verwanten van den overledene, tot zeeker Waerzegger, of zoo genaemde Toovenaer, dien ze eerst met Vee wel beschenken, en hem daer na vragen na den perzoon, die den overleden vergeven heeft, zoo wanneer hy iemand, dien 't hem goed dunkt noemt, 't geen echter altoos niet geschied, en maer zelden, al

was 't de Vader, Broeder, of Zoon des overledene, die word aenstonds slechts op dat bloot, zeggen van dien Tovenaer, dood geslagen, zijn huis verbrand, en zijn goed den Konink verbeurd gemaekt. Het gebeurd ook wel, dat ze den beschuldigden op zijn rugge, gansch naekt ter Aerde leggen, en beide zijn armen en beenen, zoo diep en best zy konnen in den grond vast maken, waer na zy op zijn buik, een nest met roode Mieren leggen, en hem aen den weg dus jammerlijk, onder 't schelden, smyten, en slaen der voorby gaende, meer dan eenen dood doen sterven.

Ingeval die rampzalige Mensch, door pyn of hoop van verlossing komt te belijden, hy den overleden vergeven heeft, en dat hy 't vergift wil wyzen, zoo maken zy hem los, en dan gaet hy omtrent zijn wooning met een stokje, of houtje, inde Aerde vroeten, quanzuis om 't gift te zoeken, en 't zelve niet vindende, dat geen wonder is, want hy 't nooit gehad heeft, word hy wederom 't zijnen vooriger plaetze en straffe gebragt.

Dus ontzachelijk, hebben haer deze zoo gewaende Waerzeggers, by dit Volk weten te maken, die zich ook vermeten,

Goed eh Quaed Weer en Wind, Regen, Hagel, Donder, en Zonneschyn te konnen maken, enz.

Als iemand van haer uit zijn Ziekte opstaet, slachten zy een Koebeest, waer van de Tovenaer de eerste beet in zijn mond steekt, dien hy een weinig gekaeuwt hebbende, wederom uitspouwt, daer na zijn mond met een weinig dikke Melk gespoeld hebbende, vangt hy aen den gewezen zieken, eri zijn kleeding met smeer van 't geslachte Beest te bestryken, waer na hy weder voor gezond gekeurd word; mogende nu in 't *Coraal*, by Menschen en Vee verkeeren. Blijvende 't overschot van 't geslachte Beest voor den Waerzegger, die daer goed çier mede maekt. Komt hy te sterven, wreken de Bloedverwanten in wyze voorsz. zijn dood, en tot teeken van rouw, smyten zy hun smeerige mutzen in de naestgelegene Rivier, gaende aldus een rond Jaer bloots hoofts, en geduurende dien tyd, vermag niemand van de haren zich met eenig smeer of vettigheit, tot Vrouwen en Kinderen toe, te bestryken, ook mag niemand zijns Gezin of Naverwanten in een Maend tyds, dikke Melk drinken of eeten, moetende hun te vrede houden, en geleyen met Koorn en Vleesch.

Als de Konink komt te sterven, moeten al zijn Onderdanen, haer mutzen in wyze voorsz. verlaten, en rouw dragen.

Omtrent haer Huwelijken, vallen zy zeer kiesch, zullende geen Vrouw trouwen die haer eenigzins in den Bloede bestaet, hoe verre het ook zoude mogen wezen; des om alle onbehoorlijke vermenging te my den, zy door den bank by haer Nabuuren trouwen, en koopt de Bruidegom zijn Bruid, van haer Ouders, ten zulken pryze, als hy best kan, te weten, voor zeker getal Ossen, Koeyen, Yzer, Kooper, of Koraelen, 't welke betaeld hebbende, neemt hy zijn Vrouw na hem, wordende beide met eenige stasy van haer Buuren en Maegden, zoo Mannen als Vrouwen, Jong en Oud, ten huizen des Bruidegoms begeleid.

Als haer Vrouwen twee of drie Kinderen teffens baren, worden zy te gelijk opgevoed, en word geen der zeiver om 't leven gebragt, als by de Kaepsche Hottentots geschied.

Zoo haest de Vrouw in 't Kinder-bed gelegen is, moet zich de Man, voor twaelf of veertien dagen, van huis pakken, en die Vrouw, zoo lang het Kind zuigd, niet bekennen, alwaer 't ook een Jaer lang, moetende hy zich inmiddels met zijn andere Wyven, of by de Buurt, behelpen.

Getrouwde Vrouwen zijn uitstekende kuisch, en eerbaer: het minne-spel staet den jonge Dochteren vry, dien het geen schande is, ook by getrouwde Mannen te slapen, mits dat ze daer voor betaelt worden; zijnde het gewoone loon van dien, drie yzere vinger Ringetjes, of tien of twaelf gemeene Koraelen, of iets anders, daerze zin toe hebben.

De Mannen betuigen groote afkeer te hebben van die geene, de welke oneerlijk, en oneerbiedig van haer Dochters, Zusters, of eenig ander Vrouw-mensch, haer in den Bloede bestaende, komt te spreeken, en zullen zy om hun misnoegen te betuigen, aenstonds weg gaen, en 't gezelschap verlaten.

Ten veertien of vyftien Jaren ouderdoms, worden de Knechtjes besneden, waer toe een byzonder gestel is, geschiedende de besnydenis in 't vlak Veld, en onder den blaeuwen Hemel, de welke te gelijk, en op eenen tyd, aen al wat mannelijk, en van de voorfz. Jaren, en uit die Buurt is, gepleegd word; en moeten die Jongelingen, haer den tyd van twee of drie Maenden, alleen, en van alle Vrouw-volk afgezonderd in een byzonder Huis, ten dien einde, ter voorfz. plaetze, daer de besnydenis geschied,

opgerecht, ophouden en verblijven, tot dat ze ten vollen genezen zijn; tot Artzeny gebruikende eenige bladeren, die zy op 't mannelijk lid leggen, zijnde de gansche voorhuit tot aen den buik toe weg gestroopt, en afgesneden. De voorfz. bladeren zijn de schil der Vaderlandsche Uyen zeer gelijk.

De Jongmans dus besneden en genezen zijnde, worden ze voor vol aengezien, en onder de Mannen gerekent, en tot teken harer vreugde, word voor ieder een Koe-beest geslacht, makende zich elk met zijn Vrienden lustig vrolijk.

Zoo lang de Vader leefd, is hy niet gehouden zijn Kinderen Vee te geven.

Dochters hebben, noch bezitten geen Vee.

Als de Vrouw een Zoon baerd, geeft de Vader aen haer voor 't Kind, een Koe met haer Kalf, welkers aenteel de Moeder, ten profijte van't Kind behartigt.

Baerd ze een Dochter, zoo krygtze ook wel een Koe en Kalf, maer zoo haest 't Kind uit de gemeene Melk-zakken kan drinken, zoo neemt de Vader de Beesten weer na hem.

Hier zoude het onmogelijk wezen Slaven te handelen, alzoo zy haer Kinderen, of iemand van de haren, om geen ding ter waereld zouden willen afstaen, beminnende hun onderling met een uitstekende liefde, en toegenegenheit.

Ingeval een Zoon sterft, zoo erft des zelfs Broeder zijn Vee, maer niet de Vader.

Sterft de Vader, zoo erven de Zoons in gelijke deelen, en zoo 'er mannelijk Oir ontbreekt, erven vreemdelingen eerder als Dochters.

Haer Rykdom bestaet in Vee en Geweer, van Assagayen, mitsgaders, Kooper en Yzer-werk: de Schilden, Kleederen, en verder Huis-raed, worden by aflijvigheit van den Eigenaer verbrand.

Het Land is gemeen, elk weid zijn Vee, en bouwt de Akkers waer 't hem lust.

Ook staet het ha er vry van de eene plaets na de andere te mogen verhuizen, mits datze binnen de palen van hun Koninkryk blijven.

Het Land is uitermaten vruchtbaer, en ongelooflijk Volk en Vee-ryk, 't welk oorzaek is, dat de Leeuwen en andere verscheurende Dieren, den Mensch niet lichtelijk zullen aen doen, gemerkt zy tam Vee om te verslinden, in overvloed vinden: hun Koorn bergen zy in Onderaerdsche kuilen, alwaer 't zeer veel Jaren goed, en voor den Calander bevryd blijft.

In hun ommegang zijnze zeerminzaem, lieftallijk, en spraekzaem; als de Vrouwen malkander in vyf of zes dagen niet gezien hebben, zoo omhelzen zy zich met een kus, vragende de een na des anderen gezondheit, en by de minste ontmoeting groet de een den anderen, zoo Man als Vrouw, Jong en Oud, vragende waer van daen zy komen, en waer heenen zy gaen, en wat nieuws zy hebben, en ofze geen nieuwe Danzen of Liedjes geleerd hebben.

Doch vallen Dief- en Leugenachtig.

De wraekgierigheit heeft by haer geen, of weinig plaets, alzoo zy gehouden zijn hun geschil by den Konink te vereffenen, die opstaende voet, partyen gehoord hebbende, vonnis spreekt, daer aen zy hun zonder wederspreken gedragen.

Is 't een zaek van groot belangen, en dat hy zijn verstand en wysheit niet toevertrouwt, over de zelve zijn oordeel tevellen, zoo wyst hy hen na een ouder en Nabuuriger Konink.

Zoo de Vader zijn Zoon slaet, dat hy bloed laet, en des komt klagtig te vallen, moet hy den Konink een Koe tot boeten geven.

De Koningen zijn zeer ontzachelijk by haer Onderdanen; haer Huizen zijn Nederlandsche Hooi-bergen niet ongelijk, zijnde gemeenelijk wat grooter als de gemeene woonigen, en haer dragt is Herte of Tyger-vel, voor de rest zijnze malkanderen in alles gelijk.

Van hare dapperheit valt weinig te zeggen: gemerkt, zy by hun aenwezen geen oorlog gevoerd hebben.

Al wilde men twee of drie honderd mylen door 't Land reizen, behoefdemen geen Menschen te vreezen, mits dat men blood, en zonder Yzer of Kooper ging.

In een streek van honderd en vyftig mylen, die onze Hollanders langs 't strand gegaen hebben, tot dertig mylen Landwaerts in, en door vyf Koninkryken, te weten, de *Magoses, Makriggas, Matimbes, Mapontes*, en *Emboos*, hebben zy geen stilstaende wateren gevonden, maer wel verscheide Rivieren, die Visch-ryk, en vol Zee-koeyen waren.

Veel zware Bosschen zijn 'er met korre stammen, edoch in de Baey *Natal*, zijn twee Bosschen, ieder wel een myl in 't vierkant groot, mef zeer hooge, rechte, en dikke Boomen, bequaem tot Timmeragie van Huizen en Schepen, in de welke veel Was en Hooning valt.

In alle den tyd hares verblijfs in die Landen, en in 't doorkruizen van dien, hebben zy maer een Europiaen in de *Mapontes* gevonden, zijnde een oude Portugeesch, die voor omtrent veertig Jaren, komende uit *India*, aldaer Schipbreuk geleden had, waer van men 't wrak uit Cajaten hout getimmert, noch heden ten dage op strand kan zien leggen, en na het voorgeven der Afrikanen, zoude het Metael en Yzer Geschut, mede daer noch te vinden zijn.

De voornoemde Portugeesch heeft zich laten besnyden, bezit Vrouw? Kinderen, Vee en Land, spreekt geen andere Tael als de Afrikaensche, heeft alles vergeten, tot zijn God toe.

Driederlei, Koorn teelen zy by haer, mitsgaders Callabassen, Pompoenen, Water-limoenen, en Boontjes, de Nederlandsche graeuwe Erweten zeer gelijk.

Vorders zaeyen zy Jaerlijks zeeker slag van Aerdakers, mitsgaders een zoort van Onderaerdsche Boontjes, beide zeer voedzaem, dragende boven de Aerde kleine bladeren.

Den Tabak planten zy mede, en zoo ze kennis en wetenschap hadden, dien wel te havenen, zouden de zelve na alle waerschynelijkheit, de Virginische in deugd te boven gaen.

Aerd en Boom-vygen hebben zy in overvloed.

Wilde Druiven mede, doch vallen wat Rhyns, zijn echter goed van smaek, maer gekookt op hun, beste.

Daer benevens hebbenze Strand-karssen met groote steenen, en zeer zuur.

Eindelijk vind men by haer een slag van Appelen, niet onaengenaem om te eeten, maer zijn niet eer ryp, als wanneer ze van zelfs van den Boom vallen.

Het krield 'er van Koeyen, Kalveren, eg Ossen, doch Bokken en Schapen zijn 'er weinig, en daer ontbreken geen Olyphanten, Rinocers, Leeuwen, Tygers, Elanden, Herte-beesten, zoo Kaepsche als Nederlandsche, met getakte hoorens, Rheebokken van verscheide aert, wilde Zwynen, Honden, Buffels, Zee-koeyen, Krokodillen; de Paerden weten zy niet te vangen, noch tam te maken, onaengezien dat ze op tien of twaelf treden toe, by de Menschen van zelfs komen; zy zijn schoon van lijf en leden, en pik zwart, met lange Maenen en Staert, met dunne beenen, ongelooflijk snel, en van groote kracht, eenige hebben een zwarte, en andere een witte staert.

Ook zeggen zy gezien te hebben, twee Beesten t' zamen weidende in de Wildernis, in groote en verw, de Olyphanten gelijk, hebbende 't hooft als een Paerd, zijn kort van staert, en lang van hals, zeer mak, en van geen Europiaen bekend.

Veelderlei Slangen, groote en kleine, Scorpioenen, Duizend-beenen, Padden en Kikvorschen vind men 'er ook.

Struis-vogels, Ganzen, Eenden, Duiven, graeuwe en roode Patryzen, en Phazanten zijn 'er in overvloed, ook Paeuwen, met blinkende kuif en staert.

In de Rivieren hebbenze Ael en Paling gevonden, en in de Baey *Natal*, Koninks en Zonne-visch, mitsgaders, alderhande Visch, in *India*, en aen de *Kaep de Goede Hoop* bekend.

Als men van de Kaep na de woonplaets dezer Volkeren zoude reizen, had men te ontmoeten, eerstelijk de Hottentots, *Sousequas* en *Sonquas* genaemt, of anders *Thonuny*, en na die, het Volk *Hessequas, Honghiquas* en *Gauris*, en daer op de *Attaquas*, wien volgen de *Inquahasche* Hottentots, daer *Hykon* 't Hooft of Konink is, deze laeste zijn groote Menschen, veel kloeker als de Nederlanders en de Kaepsche Hottentots: zy gebruiken Pyl en Boog, de Konink heeft groot ontzag, al wat hy belast word met springen, en loopen gedaen. Noch vyf dagen reizens verder, woont een Volk *Kubuquas* genaemt, deze bewonen Huisjes van Klei gemaekt, bezitten veel Vee.

Hier op volgen de *Damaquas*, die mede kleine Huisjes bewoonen, en ook Volk en Vee-ryk zijn: weinig wyder leggen noch drie Volkeren onder byzondere Heerschappye, genaemt *Gamuqua, Namkunqua*, en *Ganaqua*, van de welke de *Inquahasche* Hottentots, die dicht daer aen gelegen zijn, de *Dagha*[*] ruilen, 't welk by hen word genuttigt, als by de Indianen het *Amphion.* Tegen 't Noorden leggen aldaer noch andere Volkeren, *Gly* en *Bly* genaemt, by wien de *Inquahasche* Hottentots Koopere plaetjes ruilen, die zy weder aen de *Kubuquas* en *Namaquas* verhandelen, behalven deze is aldaer te Landewaerts noch een Volk bekend, genaemt *Briqua*, dat Menschen eeters zijn.

[*]Dit Dagha is de bladeren van Hennep gelijk, men word daer niet dol, maer wel slaperig en dronken van, het Land van dit Volk word geheten Maghanan, de Konink word genaemt Gamma.

En dus de strand langs reizende, zoude men de *Magoses*, en 't Landschap *Natal* ontmoeten, alwaer zich de gestrande Nederlanders een geruime tyd opgehouden hebben, en wyders aen de Rivier *Ingoeba* komen. Maer zoo iemand van de Kaep[+] herwaerts aen by de Zee-kust wilde reizen, 't geen zeer bezwaerlijk om doen is, zoude hy ontmoeten, eerstelijk de Hottentotsche Volkeren, genaemt *Obiquaas* of *Souquaas,* welke Pyl, Boog, en Assagay voeren; deze hebben geen Vee, maer leven van Hooning en wild Gedierte, leven zomtyds veel honger, en leven als de Beesten.

[+]Ziet Dappers Afrika.

Hier na volgen de *Guegriquaats*, deze leven van den Roof, zijn mager en teer van gedaente, lyden veel honger en ongemak. Hier na zoude men ontmoeten de *Namaquaasche* Volkeren, en daer na de *Kammesants*, of *Cammesons*, die zich onthouden aen een groote Rivier, genaemt *Ein*, aen welke Rivier een Meir is, daer zich eenige Hottentots onthouden, die niet van plaets veranderen. Verhalende de Hottentots, dat verder herwaerts aen, een magtig Volk zich ophielt, wiens Konink genaemt *Brie* of *Bry*, het gezag had van de eene Zee tot de ander, alwaer Kooper valt:[+] hier draegt het Volk Koopere ringen, als de Kaepsche Hottentots de darmen om de armen en beenen; zy leggen aen een Inlands Meir, twee of drie dagen reizens Noordwaerts van de plaets, daer den Heer van der *Stel* een Kooper-berg heeft ontdekt. Indien dit waerachtig is, zoo is waerschynlijk dat *Afrika* achter de Kaep, aldaer enger is als in de gemeene Kaerten staet bekent, en wyders zijn de Kusten tot *Angola* toe, bezet met zwarte Menschen, van veelderhande Heerschappye en Tael.

[+]De Jesuit Tachard, die de Kaep aen heeft gedaen, op zyne Reis na Siam, heeft van de Volkeren dezer boven gemelte gewesten, uit de mond der Hollanders, mede gewag gemaekt.

Verre te Landwaerts in over 't gebergte, achter de Kaep, woont een Volk, genaemt *Couchema*, en hunnen Konink *Hammoo*, wordende van de omleggende Hottentots zeer gevreest, en achter die woont een Volk genaemt *Hincquaas*, en na die, noch al Landwaerts in, een ander, ge-

naemt *Cabouquaas*, die gezegt worden een aert van Kaffers te zijn, wiens Overste nooit zoude te voet gaen, maer altyd in een Zetel gedragen worden.

De naest aen de Kaep gelegene Hottentots, bidden zekeren Afgod aen, wiens hooft niet grooter als een vuist is, hebbende op zijn rug een gat, zijnde groot en breet van lichaem, dezen eeren zy by tyd van hongers nood, en gevaer.

De Vrouwen bestrooyen dan zijn hooft met roode Aerde, *Bouchu* genaemt, en andere welriekende kruiden, doende hem verscheide Offerhanden.

Camisum is een Hottentotsch Volk, niet verre van de *Namaquas* gelegen, West-waerts van de Zant Rivier; deze zijn zeer vreesachtig, woonen langs een Rivier genaemt *Ein*, welke echter niet bevaeren Zoude konnen worden, aen welke Rivier hooge en zware Boomen vallen, niet ongelijk aen het *Cajati*, of Eiken hout, langs welke Rivier op Boomkens, zekere Gom wast, die by de *Namaquas* in groote achtinge is, en fijn gestampt, over haer hooft gestrooit, gezont geoordeelt word.

Dicht by, daer zich de *Obiquaasche* Hottentotten ophouden, is een hoog gebergte, 't geene in den Jare zestien honderd negen en negentig, den achtsten December, door den Kaepschen Bevelhebber *Willem Adriaen van der Stel*, benaemt is geworden *Witsenbergen.*

Hier vind men veel schoone Boomen, van onderscheidene zorteering, en zommige van een zeer goede lengte, en dikte, geheel bequaem tot Timmer-hout; aen de voet van dit gebergte is een zeer schoone en vruchtbare Valeye, die tot Akkerbouw zeer bequaem is bevonden, en met groote nutte en profijt, door Landbouwers beslagen zoude konnen worden: uit dit gebergte neemt de kleine, zoo beroemde Berg-rivier zijn oorspronk, vlietende langs en door de *Ubiquaasche* Velden heen. Hier onthouden zich veele Elanden en Hertebeesten, ook wilde Paerden, Leeuwen en Bosch-wolven, wezende dit gewest voor deze tyd van geenig Christen Mensch bezocht geweest, en zelden van Hottentots beslagen of begraest.

Stuurman *Theunis Gerbrantsen* van *Amsterdam*, die in den Jare zestien honderd negen en tachentig, met het Galjoot de *Noord* Schipbreuk heeft geleden, op de Kust van *Afrika*, tusschen *Terra de Natal*, en de Kaep van *Goede Hoop*, heeft my verhaelt, dat de Spraken der Volkeren aen die Kust, zeer onderscheiden zijn, dat die van de *Mogoses*, en het Volk *Natal* malkander niet verstaen, dat van veertien mylen uit de West-hoek van de Bocht *la Goa*, een groot einde wegs na de Kaep toe, de Stranden onbewoont zijn, en zeer woest; dat de Menschen Landwaerts in, meer gezedent, als die aen Strand zich ophouden, en ook beter gewapent zijn, voerende Pyl, Boog, en Hassegayen.

Onder de Volkeren aen de Rivier de *la Goa*, zegt hy, zeer groote Menschen gezien te hebben, en dat eene in hun Schip was geweest, omtrent acht voet hoog, byster grof en dik van Leden, gansch naekt gaende, behoudens dat de Mannen hunne schaemte dekken en verbergen, met een dop van Elpen-been, of een uitgeholde Olyphants Tant, of wel een die van Rinoceros Hoorn is gemaekt, of ook wel met een Koopere deksel en schede, welke dekfels met een band, om de middel vast zijn gemaekt; de besnydinge is daer gebruikelijk: de Vrouwen dekken den Buik, met een net gevlochte Matjen, en dragen tot çieraed eene band om de middel, die achter neer hangt, daer zy Yzere ringetjes aen rygen, welke, wanneer zy gezwind gaen, achter uit steken, bykans als een staert, en dan geluit geven.

Veel beter van aert, en schoonder van gedaente, zijn de Menschen aen *Terra Natal*, de Baey *Natal*, en *Rio de la Goa*, als aen de Kaep, doch ook zwarter van huit: zy

bewoonen kleine Huiskens, die twee vertrekjes hebben, gemaekt van houte Tuin-staeken, en Leem, vry zindelijk binnewaerts met Matten gedekt. De Mannen die van de aenzienlijkste zijn, dragen Mutzen van Schape-smeer, ruim twee span hoog op het hooft, die met bandekens door het haair zijn gevlochten, en aen het hooft zoo lange vast blijven, tot dat ze verbreken, en om die lange te bewaren, zoo leggen zy des nachts als ze te slapen gaen, het hooft op een balk, zoo dat de Muts daer over heen steekt, en de grond niet en raekt: zy slapen op Matjes, tegen de Aerde aen; Arm-ringen en Koraelen zijn by deze Menschen zeer gelieft, zy zijn zindelijk over haer Lichaem, en reinigen hun steeds met water.

Zeer veel verslindend Gedierte word gevonden tusschen *Terra de Natal*, en de Kaep, als Leeuwen, Rinocerossen, Olyphanten en anderen. Het gebergte is genoegzaem onovergankelijk, zoo dat daer niet te reizen is, en van achtien Menschen, welke beneffens boven gemelte Stuurman, Schipbreuk hebben geleden, maer vier aen de Kaep te recht zijn gekomen, wezende de anderen, of van het wild Gedier-

te verscheurd, of te Landewaerts in, verdwaelt, van honger, en ongemak, gestorven, of van de dieper in 't Land gelegene Volken, die van een zeer wreeden aert zijn, gedood; en hadde boven gemelte Stuurman een Maend lang, langs deze Zee-kusten gereist, Kaepwaerts van de plaets daer het Schip was gestrand, eer hy eenig Mensch ontmoete, wezende de eerste Menschen die hy bejegende, Hottentots, die aen de Kaep bekend, en in verbondschap met de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappy zijn. Het Volk in *Terra Natal*, en aen *Rio de la Goa*, worden door Koninkskens beheerst, of door zoodanige Hoofden, die vry hoog gezag over hun voeren, en zeer ontzien worden, doch der Hottentots Opper-hoofden zijn van minder achting, gelijk haer leven en omgang in Beestachtigheit boven alle Menschen aen de Afrikaensche Kust uitmunt. Tredende dan van deze Afrikaensche plaetzen af, waer van ter boven gemelte gelegentheit hebbe gewaegt, zegge alleen, dat deze Afrikaensche Kust is zeer gebrekkelijk van zoet water, en de Rivieren tusschen de Kaep en de Kooper-bergen, gelegen op negen en twintig graden, drogen des Zomers gansch uit, zoo dat aldaer van drink-water gebrek is, waerom het Myneeren tot Kooper, aen gemelte gebergte, ondoenlijk is: des Winters zijn de Rivieren zoo sterk, door de schielijke afwatering van 't gebergte, dat niemand daer omtrent zoude konnen verblijven: drie of vier dagen reizens zoude na het zeggen van de Hottentots, voorby de gevondene Kooper-berg, een groote Rivier zijn, zwaer en sterk van loop, zoo dat men op Strand, aen de mond van deze Rivier, zware afgedrevene Boomen ziet leggen, die 'er op gespoeld zijn, doch onvaerbaer: men wil, dat het benede water in deze Rivier, gansch rood is, veroorzaekt door een asspoeling van rood Zand, dat boven uit het gebergte komt, maer vermits tusschen deze Rivier en de benoemde Kooper-berg, mede geen drink-water is, zoo heeft men tot daer toe van de Kaep te Lande, niet konnen komen: de Hottentots die daer leggen, zijn wild en moordadig, doch niet zoo vuil en smeerig als de Kaepsche; daer viel 'er een in handen der Hollanders, als zy omtrent de Kooper-berg waren, zijnde van een Volk dien zy *Cammesons* noemen, de welke het Vee meenende terooven, in 't Jaer zestien honderd vyf en tachentig, wanneer onze Luiden den Kooper-berg bezochten; deze gevat zijnde, wierd na de Kaep gebragt, daer hy by na twee Jaren gekoestert wordende, en alles, zoo de Schepen als andere dingen bezag, daer hy zeer over verwonderd was; hy wierd vry menschelijk, en scheen genegentheit voor ons Volk te krygen, en om die ver gelegene Volkeren meerder aen te lokken, zoo wierd hy met schenkagies van Tabak, Vee, en Koopere Koraelen, weder na zijn Land gezonden, met belofte dat hy daer zoude verhalen, wat goeds de Hollanders hem gedaen hadden; doch men heeft naderhand gehoord, dat hy van andere verre gelegene Hottentots, die hy voorby moest, om zijn goed is dood geslagen.

Om de afgebrokene draed van ons Tartarye weder aen te knoopen, zal zeggen, dat de naest aen gelegene Menschen omtrent de Vliet *Jenisea*, by de Russche sterkten, in deze gewesten, het Rusch verstaen; doch niet die verder afgelegen zijn. Die by *Tumen, Vergaturia*, plaetzen in *Siberien* gelegen, en *Tomsko* woonen, verstaen het Rusch zoo goed als haer eigen Tael.

Tot *Jeneseiskoy* worden vry groote Schepen gemaekt, die een overloop hebben: hier mede word na de *Lena* gevaren, buiten om, langs het Land, als het een warme Zomer is, dat altyd niet gebeurd; ook Oostwaerts in, of op de Rivier *Tungus*, tot dicht aen de *Lena*, binnen door; en willen zommige, dat hier Vlieten zouden zijn, die van de *Jenisea* tot in de *Lena* storten, 't geene echter niet derve verzekeren.

In dit gewest gebruikt men, om te reizen, geen Paerden, die 'er weinig zijn; want die 'er zijn, alleen om hout of lasten in de Vlekken en Steden te voeren gebruikt worden; maer daer worden Honden en Ren-dieren voor Wagentjes en Sleden gespannen.

Tot *Sammarok*, gelegen aen de verzameling der Rivieren *Oby* en *Irtis*, zijn mede zeer weinig Paerden: hier gebruikt men mede Honden voor de Sleden, voornaem als 'er veel Sneeuw is gevallen, want alsdan de Paerden daer van geen gebruik zijn. De Sleetjes daer deze Honden voorgaen, *Narten* geheten, zijn klein; het hout daer aen is zoo dun als spaenders; de houten onder, daer zy opgaen, zijn dik drie vingeren, en ook zoo breet: als een Man daer op voortgetrokken word, legt hy op zijn zeide, of rug, daer in. Zy zijn zoo lang als een Mensch. Het zeel is om den hals, en gaet langs den rug. Zy gaen twee, drie, of vier voor een Sleetjen: zijn achter malkander ingespannen. Gaen by twintig, dertig, ja veertig Sleetjes te gelijk, al achter een; wordende alle van een Man geleid, die vooruit treed.

Zy gaen van de eene *Jurte*, Horde, of Dorp, en pleister-plaets, op den ander, en weten van zelve den weg; doch zijn niet wyder te krygen, hoe men ze dryft. Haer spys is niet als Visch. De *Tingoesen* gebruiken geen Schrift. Niet wyt van het *Tingoesche* Land, legt noch een klein Volk, *Tabirissini* genaemt, die van Vee-hoeding leven, wiens Land onder de benaminge van *Turgarszink* bekent is. De Volken *Barbantsi*, en *Toebinsi*, gelegen tusschen de Stad *Crasnoyar*, en *Jeniseiskoy*, leven ook van Vee-hoeding: eeten geen Brood.

Tunka is een plaetsje aen de Vliet *Tunguska*, alwaer omtrent vyf honderd Menschen woonen, die Schatting aen hunne Tzaersche Majesteiten betalen; deze worden *Sojot* genaemt: niet wyt daer van daen ten Zuiden, houden zich ongevaer twee duizend Menschen op, die van de zelve geslachte zijn, maer onder *Moegaelsche* Heerschappye, en byzonder onder het gezag van den Vorst *Dalai Nojan*, die Afgoden dienen; hun Spraek helt na het *Moegaelsch.*

Het Vader-Ons in de Toengoesche Spake, na de* Moskovische of Slavonische *vertalinge.

Vader	*Aminmoen*
Onzer,	*Moengi*,
die zyt	*avangoe*
in de Hemelen,	*negdaoegidadoe*,
geheiligt zy	*garisjegan*
de Name,	*gerbisch*,
van U,	*singi*
toekome	*jemesjegal*
't Koninkryke,	*Ogdidgoe*,
van U	*singi*
geschiede,	*osjegan*,
Uwe wille,	*sitlu singi*,
gelijk in Hemel,	*on negdadoe*,
zo op Aerden:	*doendradoe*:
't Brood	*kiltere*
onzer	*moengi*
dagelijks,	*inegdoe*,
geeft	*boekal*
ons	*moedoe*
heden,	*tikin*,
en vergeeft	*akakal*

ons,	*moendoe*,
de schulden	*ogbi*
onzer,	*moengi*,
gelijk wy	*on boe*
vergeven	*amnenkiteref*
de schuldenaren	kotasjaldoe
onzer,	*moendoeck*,
en geleide niet	*aminkalivra*
ons	*moendoe*
in verzoekinge,	*jeregdoevi*,
maer verlost	*a jukal*
ons	*moendoe*
van den quaden;	*malgadoeck*;
want	*on*
uwe is 't Koninkryke,	*singi bisin ogidgoe*,
en de Magt,	*Mandi*,
en de Heerlijkheit	*Baschin*,
in Eeuwigheit,	*Jereger*,
Amen.	*Tesje.*

De *Tungoesen, Toengoesen*, of *Tingoesen*, zijn dappere krygs-luiden, op 't Jaer zestien honderd drie en negentig, in de Maend Augustus, hebben omtrent de Rivier *Gan*, vyftig *Tungoesen*, vyftien *Moegaelsche* wooningen in der nacht overvallen, alle de oude Menschen, zoo Mannen als Vrouwen, ter neder gemaekt, en de Kinderen tot Slaven mede gevoert.

De Boogen die zy gebruiken zijn zeer zwaer en stijf, zoo dat van geen vreemden gebruikt konnen worden. Dus sterk is die Volk-aert, dat zy twee Boogen van hare vyand, met eene Boog gaende weten te houden: zy worden voor de verstandigste aller omleggende Volken geacht, en hebben een zeer groote geheugenis, zoo als my getuigen, die onder hen omgegaen hebben, verklaren.

Van de Vliet *Tungus*, die in de *Jenisea* stort, draegen de *Tungoesen* hunne naem. Eenige van de zelve worden gezegt, knobbels aen de keel te hebben, als de Menschen in de *Alpes*. Wanneer zy spreken, zoo klokken zy zeer. Hun Tael zwymt na het *Samojeets*. 't Is daer een vermakelijk Land.

De zommige worden genaemt *Ree-Tingoesen*, en *Paerde-Tingoesen*, om dat deze, welke het meest Noordwaert woonen, zich van dat gedierte tot den trek-arbeid bedienen; konnende, om de Moerassigheit der gronden, Paerden aldaer weinig dienst doen; en die (hoewel weinig) eenigzins van Paerden.

Het *Tingoesche* Volk teelt zeer vroeg, en jong, en maken daer van een aenvang op hun vyftiende of zeftiende Jaer.

Een Leitsman of Opper-hooft *Bodoray* genaemt, is nu het Gezag voerende in de staende Horde der Bratsche Luiden, de welke aen het Meir *Baikal* woonen, en zich onder de bescherming hunner Tzaersche Majesteiten hebben begeven, en zich de Moegaelsche çynsbaerheit, en wooningen ontrokken: niet verre van hen is een Landstreek *Kaban* genaemt, alwaer in den oorlog, die op den Jare zestien honderd zes en tachentig, tusschen de Moe-

galen is geweest, hunne Tzaersche Majesteiten krygs-benden, verblijf plaets hebben gehad.

Faedor Alexewits Golowin, Groot Gezant van Moskovien in Holland, in den Jare zestien honderd zeven en negentig, heeft my gezegt, dat de *Tungoesen*, de meest woeste Menschen zijn, die hy ooit heeft gezien, dat zy het haair van hun hooft nooit kemmen, maer in vuile vlechten achter af doen hangen, dat zy beestig zijn in 't eeten, en geen verschil van een Dier hebben, als in de gedaente, dat zy tot çieraed rondsom hun lijf hangen, Paerdestaerten, stukken Loot, Tin, enz. datzy, wanneer ze overvloed van Spys hebben, zich beestig zat eeten, zoo dat steeds den overvloed uitbraken, en wanneer ze gebrek hebben, acht, ja tien dagen konnen vasten, en dat zy om den honger te konnen uitstaen, een bort of plankje, vier vingerbreed, van onder de kin, tot over den buik, tegen 't lijf binden, en hoe zy langer gebrek van Spys hebben, hoe enger en styver zy dat toe rygen, zoo dat het gedarmte gansch plat word toegewrongen, 't geen hun den honger stilt: dat zy de klederen en been-banden nooit afleggen, tot zy die als oud, afscheuren.

De *Tungoesen* zijn in 't gemeen dik van aengezicht: als de Kinderen gebooren worden des Winters, dan wryven zy die aenstonds in 't Sneeuw, en des Zomers in 't koud Water, 't geen geschied, op dat zy dus vroeg zullen leeren koude uitstaen.

En hoe arm deze Menschen zijn, zoo achten zy zich echter gelukkig in hun staet: zy smeden Yzer, en beslaen ook de Paerden, gelijk zy mede Gaffels, Harpoenen, Messen, en diergelijk Yzer-werk maken.

Zy dragen geen Hemden, en worden door den bank vry oud.

Het Manvolk draegt daer Mutzen van Vosch-vellen, zoo witte als roode, zijn achter open, en met een band gebonden, rondsom bezwachtelt met een platte Zyde quast: zommige dezer Menschen gelijken aen de Sinezen, hebben kleine oogen, doch andere, en wel de meeste, zijn breet van aengezicht en wezen; aen de voeten dragen zy geen Schoenen noch Laerzen, maer bewinden de Beenen en Voeten met Leder, of dragen Broeken en Hoozen uit een stuk, en aen malkander vast.

Op de Rivier *Tunguska*, die, meer bezuiden als de *Tungus*, in de *Jenisea* stort, en eigentlijk daer van de bovenstaende tak is, zegt men, acht Water-vallen te zijn: en word verhaelt, dat omtrent zijn oorspronk een Kasteel legt, genaemt *Niesnago*.

Op den dertiende April, heeft my een oog-getuigen bericht, dat het Ys op de Rivier *Tungus* of *Toengoes*, eerst begost te ontdooyen, en den twaelfde Mey gaende te raken, zoo dat het zelve op beide zyde van de wallen, met groote bergen zich heeft gezet, en op den vyftiende niet wel vaerbaer was, maer den negentiende was het gesmolten; een Gezant van hunne Tzaersche Majesteiten, die na de Sinesche Grenzen reisden, in den Jare zestien honderd zes en tachentig, daer in voer: hy quam op den vyf en twintigste Mey tot *Kasime* aen, dat de naem van een Stedeken draegt; hy wierd genootzaekt wegens quaed weder, tot den derde Juny stil te leggen.

Zeker *Tingoesch* perzoon, geheten *Achthamoer*, verhaelde, voor weinig tyd, aen een Reiziger in zijn Land, als of den *Sineschen* Keizer van af komst zoude zijn, uit een geslacht, 't geen in zijn *Tingoesch* Land de Visch-vangers wierde genaemt; en dat de Tartaren, die *Sina* hebben ingenomen, zich wel eer meest met de Visch-vangst en Vee-hoedery behielpen; dat de Voor-vader des Chans een Opperste det Volken, die hy Visch-vangers noemde, zoude zijn geweest; en dat hy, Ryk zijnde geworden, veel weldaden dede, en daer door de gunst van die Volken voor zich kreeg, tot dat het gebeurde, dat het oude geslacht van de Chans aldaer uitgestorven zijnde, deze

zijne stam daer toe wierd erweelt: waerlijk een loffelijke zaek, dat de deugd een stam dus hoog verheft; en brengt zulks den tegenwoordigen Sineschen stamme, eer, lof, en roem by, dat hunne eigen deugd en manmoedige dapperheit, de zelve dus verre heeft verhoogt. Men noemde, zeide hy, in zijn Land, den Sineschen Keizer *Tzezinkin Chan.*

Hy wist ook van een Land te spreken, daer veel kostelijkheit valt, en van waer veele Waren binnen de Sinesche Muur gebragt zoude worden, 't geene misschien *Japan* zal zijn.

Hoererye word onder hen niet zeer gestraft. Kleine misdaden richten zy zelve; doch zware, als dood-slagen, en anderzins, betrekt men voor de Russche Nabuurige Gezag-hebbers, welkers Majesteiten zy erkennen, en die aldaer loflijk de Heerschappye voeren.

Zy zijn eenvoudig. Gaen gekleed in Pelzen, of afgestroopte Beeste-huiden: zelden ziet men 'er eenige van de Rykste in graeuwe of witte Lakene, of Linne Rokken go kleed, 't geen haer uit Rusch-land toego-

voerd word: veele by haer gaen mede gekleed in Visch-velle-rokken, als van Robben, en andere Visschen, Bidden den Duivel aen, die zy *Satanka* noemen, zeggende of noemende hem *Bog Satanka*, of *Godt Satanka*, gelijk de *Astakken* hunne Afgodische Poppen of Beelden mede *Satanka* benoemen, als boven is gezegt.

Het is gezet en sterk Volk, doch zijn klein van handen en voeten; hebben korte beenen; dikke hoofden; doch anderzins groot van stal; zijn bruinachtig van verw; dragen het haair op 't hooft kort afgeschooren: zijn grover van lichaem als de *Astakken:* plachten onder een Hooft te staen. De verwanten en nakomelingen des ouden Lands-vorst, zegt men, noch by leven te zijn.

Zy woonen meest verdeeld, en niet in Dorpen: des Zomers by en naest aen de Rivieren, en des Winters meer Landwaert in Hutten, hoewel zommige zich altoos op de Oevers van de Rivieren houden, en verwandelen zoo verre niet als de *Moegalen, Kalmakken*, en andere Nabuurige Volkeren; behalven dat de Mannen Zomers ter Visch-vangst, en des Winters op de Zabel-jacht, en die van ander gedierte uit trekken: des Winters blijft het Vrouw-volk by huis, doch des Zomers volgen zy de Mannen. Hunne Hutten of houte wooningen zijn vry gezakt, of in de Aerde gegraven, voornaem die zy des Winters gebruiken. Zy worden door veele, Opper-hoofden van haer Lands-luiden, onder 't gezag der Moskoviten bestiert.

Dit Volk eet meest Visch, zoo versch als gedroogd. Daer valt geen tam, maer veel wild Vee, behoudens 't geene de Moskoviten daer hebben gebragt.

Tazjta is een Eiland, in de Tartarische Zee gelegen, geplaest of benoemt meest na gissing, hoewel het gezag hebbe van Sinesche Kaerten, die het zelve brengen ter plaetze daer ik het hebbe gestelt; behalven dat de Ouden zeiden, dat men in het Eiland *Tazata* veel Valken vond, die noch heden in dit aengewezen Eiland te vinden zijn.

Op het Eiland *Ganskoy*, worde ik onderricht dat Ceder-boomen wassen; dit Eiland ligt aen de mond van de Rivier *Jenisea*, en oordeeld den Edelen Heer *Solticof*, welke het Opper-gezag in *Siberien* heeft gehad, daer van aen my mondeling, dat dit het Eiland *Tazata*, daer *Plinius* van spreekt, noch heden zoo benaemt is, of *Taas*, dat in de Land-spraek pen Kom betekent, gelijk daer een Baey is, dus benaemt; daer van het woord *Tazata* schynt oosprokelijk te zijn, dat ik weinig Oostelijker hebbe geraemt te leggen. De Stad *Mangaseia* (zegt hy,) dat in duizend Huizen bestaet, dat daer omtrent zeer goede Zabelen vallen, dat het bewoont is van Russen, en dat daer een byzondere Gezaghebber is, maer dat deze plaets meer Oostelijk legt, als ik die hebbe geplaetst, en wel aen de Ooster-oever van 't Eiland *Ganskoy*, aen de mond van de *Jenisea. Mangaseia*, of *Mangaseiskoy*, is de oudste plaets daer omtrent, doch zeer vervallen.

Men vaert van daer met Inlandsche Vaertuigen, die meest van huiden zijn gemaekt, volgens bericht van boven gemelte Heer, na de Rivier *Oby*, en ook na de *Lena*, hoewel aen zijn Edele niet bekent was, hoe verre de Zee-oever tusschen de Vlieten *Jenisea* en *Oby* Noordelijk op liepen.

Men kan zijns oordeels van de Vliet *Jenisea*, de *Lena* voorby, tot aen de *Amur* vaeren, daer andere, wegens het veelvuldig Ys, aen twyfelen.

In de Stad *Jakutskoy* worden meer als duizend Gyzelaers der omleggende Heidenen bewaert, van veelderhande Volken, die grenzen tot aen de Vliet *Amur*, en het geheele Noorden, en deze betalen Schatting aen hunne Tzaersche Majesteiten; en als de *Jakutsche* Gezag-hebber krygs-luiden zend om die Schatting, welke meest in Pelteryen bestaet, op te halen, plachten zy wel een Jaer uit te blijven.

Van de Stad *Berosof* zegt hy, dat men in twee dagen tot in de Zee kan dryven, en van *Tobol* heeft men wel noodig, drie weeken, volgens zijn bericht; en zoude de Zuider Stad *Berosoa* te veel in mijn Kaert zijn gelegt, want die de zelfde zijnde met het *Berosof*, by my Noordelijker gelegt, en lager na de Zee toe, zoo zoude dit *Berosoa of Berosof*, te veel van my zijn geplaetst, 't geen echter voor als noch niet derve veranderen, maer tot nader onderzoek late staen, om dat deze twee plaetzen dus gelegen, en dus benoemt, my van elders mede door geloofbare berichten toe gekomen zijn.

Jakutskoy, anders *Jakoenskogo*, is de grootste vaste plaets aen de Rivier *Lena*, of liever een sterkte, daer een Stad, Vlek, of Stedeken aen legt, daer honderd Huizen in staen: hier legt bezetting in van hunne Tzaersche Majesteiten, en t'eeniger tyd omtrent twee duizend man, zoo als op een andere tyd aldaer, maer honderd en twintig man de wacht hadden, min en meer. Deze Zoldaten hebben veel voorrecht: het schynt dat hunne Tzaersche Majesteiten aen deze meerder vryheit gegeven heeft als aen andere krygs-knechten, om

de groote afgelegentheit van de plaets: hun is toegelaten zelve Zabels te vangen, mits den tienden voor hunne Tzaersche Majesteiten blijve.

Volgt een aentekeninge der Volkeren, die in 't begryp of gebied van *Jakutskoy* zich bevinden.

Jakuti,
Tungoesi,
Jukagiri,
Lamuti,
Koriaki,
Czukoti,
Chodini,
Czurani,
Lutori,
Bobrovi,

Deze alle hebben hare zonderlijke Talen, en verschillen van malkander, voornamelijk die wat ver, de eene van de ander in affland leven: haer gewaed, en wyze van leven, Volk-bestiering en Wapens, komen meest overeen; alleen de zommige gebruiken Slingers, daer mede zy zeer wyt en net konnen treffen.

Tot *Jakutskoy* wast geen Koorn, doch het zelve word daer, als ook de Brandewyn, door de Rivieren, van boven, en uit Rusch-land gebragt, en in *Kabacken* of Kroegen zeer duur verkoft; behalven dat men daer zedert tien of twaelf Jaer op eenige plaetzen, voor rekening van hunne Tzaersche Majesteiten, Brandewyn heeft beginnen te branden. De Menschen gebruiken daer weinig Brood. Eeten meest Visch en Vleesch. Van Visch makenze Meel. Daer zijn Ossen, Koeyen, Schapen, en Paerden, van de Moskoviten gebragt. Vogelen zijn daer by de Zomer zoo veel, dat ze met stokken meest dood geslagen worden.

Jakutskoy wil men, dat wel zeven duizend Roebels Jaerlijks opbrengt, in kostelijke Zabels, en zwarte Vosschen. De Poolsche Reiziger, *Nikipera*, zegt, dat het een half Jaer reizens is, tusschen *Tobol* en *Jakutskoy*, niet zoo zeer om de afgelegentheit, als om de onbequaemheit der wegen.

Het is hier zeer kout, en des Winters weinig dag. De Luiden in 't Land, woonen in holen van de Aerde. Daer wast geen Moes-kruid, als wat ongesloten Kool, en Gras; doch daer zijn groote Bosschagien, waer de Zabels gevangen worden.

Te Lande is hier niet wel te reizen, om de woestheit, en men reist daer van Rivier tot Rivier. Daer zijn veel Rivieren, en Meiren, meerder als ergens hier omtrent. Van de mond des Riviers *Andama*, welke in de *Lena* stort, over Land te reizen, tot aen het *Janskogo* Winter-quartier, is een reize van vier weken. Deze verwinterplaets is gelegen aen de Rivier *Jape*, die in de Ys-zee uitboezemt.

In de meest Noorde en Oostersche gedeelte van *Asia*, is by my meermalen in de Kaert gezet, het woord Winter-quartier, in betekening, dat die plaetzen aen veele der Inwoonders aldaer dienen, om des Winters voor de koude zich te dekken, welke Zomers te Velde leven. Het zijn Vlekken, waer van de zommige, zoo men zegt, te weten die, alwaer de Moskovische krygs-knechten zich ophouden, mede omheint en gesterkt zijn, met Aerde, als anderzints; want omtrent de *Lena*, en de gewesten noch

meer Oostelijk, zijn plaetzen, daer ongevaer tien of twaelf Russchen voor bezetting leggen, om opzicht op de Inboorlingen te nemen, en de Schatting te vergaderen.

In de Rivieren daer deze Winter-quartieren zijn, komen des Zomers zomtyds, hoewel zelden, *Kotzi*, of Vaertuigen, uit het Westen, welke langs het Land varen, om aldaer te handelen, en wel byzonderlijk uit de Riviere *Lena*, of *Lensko*, van het Kasteel en Stedeken *Jakutskoy*, of *Jakonskogo.*

Om van *Surgut*, dat aen de *Oby* leit, na *Jakut, Jakonskogo*, of *Jakutskoy*, gelegen aen de Rivier *Lena*, te gaen, moet men de *Oby* opvaren, en zoo na *Jeneseiskoy*, door de Rivier *Ket*, en weder die Rivier *Jenisea* neerwaerts, tot in de Vliet *Tungus*, die in gevaren moet worden, en zoo komt men tot dicht aen de Rivier *Lena*; en dit, om dat de rechte wegen moerassig en onbebaent zijn.

In 't begin van October vangt het aen, op de Rivier *Toengoeska* te vriezen, en ooggetuigen hebben my verhaelt, dat zy op den zesden, het Ys daer vast hebben gezien aen de Oevers, en hoe het zelve in groote hoopen te midden in de Riviere op de droogten stond, en dat het daer over groote kouw, en onweder maekte.

De Stad *Irkutskoy*, die omtrent acht myl van de Oever des Meirs *Baikal* legt, is voor weinig Jaren gebouwt, en met sterke houte Toornen voorzien, de Voorstad is zeer groot, Vleesch en Visch is daer overvloedig te bekomen; rondsom deze Stad, en tot *Wergolensko* wast het Koorn in overvloed, wezende het Land aldaer zeer vruchtbaer, en hebben zich hier veele Moskoviten ter neder gezet. Tegen over de Stad op de Oost zyde, is een brandende kolk, die voor eenige Jaren

tamelijk sterk heeft uitgebrand, doch nu niet zoo zeer, vermits men weinig rook daer uit ziet opgaen, in plaets dat voor heen een lichte vlam daer van opquam; het gat of de opening in de Aerde is matelijk wyt. Wanneer men in de Nabuurschap dezer ingang, een lange stok in de Aerde steekt, zal men die uit trekkende, onder aen een hitte vernemen. Een klein Riviertjen *Irkut* genaemt, valt daer in de *Angara,* en daer naby legt een Klooster. In de Herfst-tyd is deze Landstreek veel Aerdbevingen onder worpen.

De Stad *Irkutskoy* legt aen de West zyde van de Vliet *Angara.*

Tot aen *Irkutskoy* strekt zich het Ryk *Siberie:* het Meir *Baikal* is des Winters toegevroozen, en heeft des Zomers een moeyelijken en ongestuimigen overvaert: aen de Wester Oever van dit Meir *Baikal*, ontmoet men eenige Bratsche Jurten, of Wooningen; deze Luiden eeren den Hemel: een oog-getuige heeft my verhaelt, dat hy aldaer gezien heeft, hoe zy een Schaep, en Geit op een Boom gezet hadden, met den kop Hemelwaerts, waer mede zy zich inbeelden, den Hemel te vereeren en te dienen: zy Offeren eenmael des Jaers, aen den Hemel.

Kabanja en *Bolsko*, dicht aen het Meir *Baikal*, op de Vliet *Selenga* gelegen, zijn twee plaetskens die hunne Tzaersche Majesteiten onderhoorig zijn, onlangs weinig bevestigt tegen den aenval der vreemder vyanden.

Omtrent de Stad *Irkutskoy* en het Meir *Baikal*, onthouden zich ruim vyf duizend *Tungoesche* Volkeren, die hunne Tzaersche Majesteiten erkennen.

De *Bratsi* hebben een byzonder Schrift, doch weinige onder hen konnen Lezen; deze hebben veel Vee, zijn wel gekleed, en zommige Mahometaensch van Geloof, zoo als onder de *Moegalen*, nu mede Mahometanen, hoe wel weinig, worden gevonden, wezende het meerder getal Heidensch; zijn lang en sterk van gedaente, zy hebben steeds stryd met de Nabuuren.

Over eenige *Bratsi*, die zich den *Moegalen*, en gehoorzaemheit van den *Katoegta* ontrokken hebben, en begeven onder de bescherming van hunne Tzaersche Majesteiten, achter het *Baikalsche* Meir, en omtrent de Stad *Selenginskoy*, was twist tusschen hunne Tzaersche Majesteiten krygs-magt, en den *Katoegta* ontstaen, in den Jare zestien honderd vyf en tachentig, doch namaels is alles bygelegt, zoo dat zy zijn gebleven onder het gezag hunner Tzaersche Majesteiten. Dit werk wierd aengezet door den Moegaelschen Vorst *Batur Kontaischa*, die andere Taischen of Vorsten met zich verbonden kreeg, om niet alleen deze *Bratsche* Luiden onder hunnen ouden Heer, die zy met Schattingen erkend hadden, (hoewel waerheit is, dat deze *Bratsche* Luiden, en *Tungoesen,* al voor de komste der Russche vrye Luiden, in het Land *Daur* gewoont hebben,) te herstellen, maer ook eenige *Tungoesche* Huisgezinnen, tot voorige Heerschappye der *Moegalen* te brengen.

De *Buratten* of *Bratsi*, en *Moegalen*, welke tot *Bulaganskoy*, by de Rivieren *Tungus*, en *Jenisea* woonen, en aen de Rivier *Angara*, hebben veel Yzer Erts in 't gebergte omtrent haer woon-plaetzen, en konnen aerdig, met verwonderens waerdig weinig gereetschap, alderhande kleinigheden maken, ja zelf in Zilver, hoe wel'er dat zeer weinig is, en Tin arbeiden, 't welke zy uit het gewest *Daur*, omtrent *Augun* konnen bekomen; ook doen zy veele oude Begraefnissen in de Dalen op, alwaer zy Zilver dat gesmeet is, in vinden; haer blaesbalk is een Geite-huit, zoo als zy die van het Beest aftrekken, heel dicht wetenze die weder toe te naeyen, als of't weder een levendige Geit was, en dus zitten zy op de Aerde, en halen het by de hals op, en neer, met de eene hand, en met de andere hand bestieren zy het Yzer, en de Koolen; dit is

haer blaesbalk, en heeft een Smit zijn gereetschap, ambeeld, blaesbalk, en al wat hy vereist, in een kleinen lederen zak, op zijn zyde hangen, wezende het zelve voor hem niet zwaer te dragen.

Onder de *Brati* is een onbeschreve Wet, dat niemand over de duizend stuks Vee, als Ossen, Koeyen, Paerden, Schapen, en Kamelen, van eigen teelt of aenqueeking houden mag, zoo dan by teeling van 't Vee het getal daer boven gaet, maer niet als hy van den vyand het zelve heeft geroost; dan maken zy een hek, of afschutzel, in't midden hunner wooningen, daer zy dan in zetten een oude Vrouw, met Pyl en Boog gewapent, want de Vrouwen schieten daer ook met de Boog; die dan het Vee, dat de duizend tal te boven gaet, rondsom haer heeft, de Vrouw quanzuis schiet met de Pyl, tot bescherming van de Beesten, de Mannen rondsom het hek na de Vrouw, doch alle Pylen vliegen willens te hoog, waer op dan het Man-volk toeschiet, en dryft het Vee weg, gelijk of het van een vyand genomen was: en dus vermeerderen zy hun getal van tam Vee, tot over duizend, ja zomtyds tot drie duizend toe, wanende dus tegen de Wet niet te zondigen.

Aen de Huizen der *Brati* is achter een

stal voor het Vee, hier in woonen zy des Winters, doch des Zomers staen die leedig en woest, want dan leven zy te Veldewaerts. Dit Volk dood Jaerlijks eenig gedierte, 't zy van Vee, of Wild, en spitst het met vleesch en vel, aen een staek om hoog, daer het verdroogt, waer voor zy nedervallen en aenbiddinge doen.

De Volkeren *Bratski*, of *Brati*, wil men, dat veel Honden onderhouden, en dat zy de Pelterye van de zelve tot hunne kleeding, zoo wel gebruiken, als de Zabel-dieren, doch dat het Honds-vel buiten komt te staen, en dat van den Zabel onder, en zulks om dat de Hond het Zabel-dier vangt, en overwint.

By *Jakutskoy, Bratskoy*, en *Ana*, vallen Paerlen, doch zy zijn niet schoon, noch overvloedig; een oog-getuige heeft my verhaelt, by *Jakutskoy* die alzoo te hebben zien visschen, dat een Man een vlotje hebbende gemaekt, daer te midden een gat in was, waer mede hy op het water dreef, 't geen zeer klaer was, zoo dat op de grond konde zien: wanneer dan met het oog een Oester ontdekte, zoo wist hy die met een tange te vatten, en boven te halen; edoch de vangst beschoot zeer weinig.

Het Stedeken *Bratskoy* is vry klein, doch buiten de sterkte staen veel Huizen, die zoo van Christenen als Heidenen zijn bewoont.

De *Brati* en *Tungoesen* eeten hun Vleesch zomtyds raeuw, zomtyds op een stok gestoken, en weinig uit de hand tegen 't vuur gehouden, en zoo wat geroost. Zy, gelijk my oog-getuigen hebben verhaelt, nuttigen dikmael een Paerd, Os, of Kameel, wanneer talryk en haestig zijn, met het zelve te keelen, op den rug neder te leggen, een weinig te weder zyde te villen, en dan het ingewand ter Aerde geworpen, en den buik dan wat uitgespoeld, en vol water gegooten, waer na zy gloeyende steenen nemen, werpende die in den romp van 't Dier, binden of naeyen den huit te weder zyde wat toe, waer door dan dat water aen 't kooken geraekt, en door herhaling van gloeyende steenen daer in te werpen, als gaer word, zoo dat zy 'er rondsom gaen staen, en ieder na zijn lust daer stukken afsnyt, en nuttigt.

De *Brati*, die het Land niet en bouwen, en zich door Pyl en Boog erneren, oefenen hunne Zoonen zoo haest zy tot de ouderdom van vier of vyf Jaer gekomen zijn, vast te Paerd te zitten, ten welken einde zy alzulke Kinders binden op het Paerd, met de beenen onder den buik; een dus gebonden Kind word dan genootzaekt, alzoo voort te ryden in gezelschap van de Mannen, en eene die beneffens hem ryd, dryft het Paerd daer de Jongeling op zit, met den zweep, zoo dat dus doende alzulke Kinderen, als bejaerde Mans-perzoonen zich in 't ryden gewennen; wanneer zy dan tot twaelf of dertien Jaren gekomen zijn, zoo onderwyzen zy de zelve (buiten het oog der Moskovitische Beampten) om de op hun afgeschotene Pylen te wyken, en te ontgaen, ten welken einde hy op zijn Paerd in 't Veld gesteld word, en eenige perzoonen rydende of runnende mede te Paerd, schieten met Pylen op hem los, zoo, dat hy zich draeyende en wendende, de zelve zoo moet ontbukken, of ontwyken, dat zy hem niet raken; edoch de Pylen die men schiet, zijn van alzulke stoffe, en gedaente, dat zy niet verwonden. Men geve hun ook ter oefening voor zeker tyd geen spys, of zy moeten bevoorens het Wit met de Booge raken: de oefening van te voet den Pyl te ontwyken, doen zy mede, hoewel zomtyds gebeurd, zoo als oog-getuigen my hebben verhaelt, dat by zoodanige oefeningen, ongelukken voorvallen, en dat 'er iemand der Leer-lingen doorschooten word, wezende te traeg in zijn bukken en wenden; en deze dood wierd by de verwanten afgekoft voor drie honderd Paerden, en vyftig voor het Russche Opper-hooft, onder wiens gezag deze stonden, wezende hierom deze gevaerlijke oefeningen door de Moskoviten verboden, want of schoon de Pylen

wegens hunne gedaente en stof zoo gevaerlijk niet zijn, zoo gebeurd, om dat zy zomtyds te sterk, en niet te wel gemaekt zijn, zoodanig onheil voor te vallen.

Zomtyds stelt dit Volk een algemeene Jacht aen, als wanneer zy het wild Gedierte met maken van geluit, op vlakte jagen, die voor en achter, door Bergen en enge ingangen besloten zijn, waer van zy den in en uitgang bezettende, 't Gedierte dooden, en dus vangen zy dikmael in korten tyd, vyf, ja zes honderd stuks wild Gedierte: de wilde Verkens die 'er zeer veel zijn, worden keurlijk van smaek bevonden, en voor de waerde van vier stuivers, koopt men een achter Ham of vierendeel, zwaer honderd en twintig pond; deze voeden zich met Ceder-nooten, en zijn daerom te smakelijker, behalven dat zy een daer vallenden wortel, genaemt *Sarana* nuttigen, als mede den Zoet-hout wortel. Een wild Schaep word onder die Luiden, voor de waerde van vyf of zes stuivers verkoft.

Als zy trouwens gezint zijn, vryen zy by Vader, Moeder, en de Vrienden, en dit duurt wel een half, of geheel Jaer, slapende onderentusschen by de Dochter;

zoo zy hem dus op de proef behaehlijk voor komt, zoo bedingt hy haer voor zoo veel Paerden, Rund-beesten, of Schapen, als verdragen en over een komen kan: alles vaerdig zijnde, is men onder hun gewoon, gelijk speelende, de Bruid te schaken, en te vervoeren, als wanneer de verwanten haer quanzuis na jagen; zoo zy ze achterhalen, dan moet hy voor lossing iets geven, welk koopschat zy *Kalim* noemen.

Zekene byzondere gewoonte is by dit Volk, als dat de Man de klederen van de Vrouw niet aen en trekke, noch haren muts op zijn hooft zet, dien zy *Malachay* noemen, veel min des Vrouwen Laerzen, Broeken, of andere kleding; doet hy zulks, zoo veronteert zich grootelijks, en word alom veracht, zoo dat by eerlijke Menschen niet verschynen mag, ja ieder zijn gezelschap meit: gelijk mede de Vrouw geene kleeding van de Man tot haer gebruik mag nemen; wanneer zulks geschied, zoo roert de Man alzulke kleeding nooit aen, veel min dat zich daer van bedienen zoude.

Deze Luiden hebben hunne eigen Rechters, doch als zy malkander niet verstaen konnen, wenden zy zich tot de Russche Gezag-hebbers, te weten die, welke onder 't Moskovisch gebied staen, welke als dan de zaken richten: wanneer te Paerde ryden, zijn zy steeds met Pyl en Boog voorzien.

Hunne *Knesohkken*, of Vorsten, want aldus worden de Opper-hoofden by hen genaemt, houden tamelijke staet, en omslag; dier Gemalinnen ryden met een grooten staet, zoo van Man-volk als Staet-dochters, die voor en achter haer verzellen: dezer Paerden zijn gedekt met lange dobbelde riem-quasten, die beslagen zijn met yzere slange hoofden.

Als dit Volk iemand groet, leggen zy hun platte hand voor 't hooft, sprekende uit het woord *Menduh*, dat is gezegt, ik groete U.

De Vrouwen vullen hare Broeken met het zachte afschaefzel van Pylen, daer zy gemak by vinden; zijn schaemloos, en ontblooten zonder schroom haer naektheit, schietende in kuisheit by de Mannen veel te kort.

Hemden draegt dit Volk niet, maer Pelzen van Schaeps-vellen op haer bloote Lijf: Zilver en Goud vind men onder haer weinig, doch Paerlen, rood Kooper en Tin, is haer çieraed: de Paerlen worden in de Vliet *Amur* gevonden, deze zijn wel groot, maer zijn slecht van water, geel en roodachtig.

Haer geweer, behalven Pyl en Boog, zijn twee-snydende Zwaerden, die met het gevest, vier of vyf El lang zijn, die aldaer *Sohlitmah* genaemt worden. Als mede eenige korte Pieken, die zy op den rug dragen, met een leder vast gemaekt, van lengte als een hand, de punten zijn zeer dun en scherp, op dat zy, wanneer in eenig Pantzer of gemalide Rok steken, gelijk men in die gewesten veel draegt, en in een Malie komende, de zelve doen barsten, en zoo te zwaerder grieven.

De *Tungoesen* welke aen de Vliet van de zelve naem, die in de *Jenisea* stort, zich ophouden, en veel omtrent het Dorp *Kasma*, zijn voormaels een strydbaer Volk geweest, en hebben zich wyt en breet uitgestrekt gehad, doch heden zijn zy onder de erkenning en magt hunner Tzaersche Majesteiten gebragt, en is hun alle magt benomen, gevende Jaerlijkze Schatting; zy zijn sterk, en wel gesteld van perzoon, beprikkelen hun vel met eenige scherpte, in alderhande gedaente, zoo Bloemen als snakeryen, 't geen zy dan bloeyende, met zwarte houtze-kool, of verw bestryken, die daer in trekt, en altoos blijft een zwarte gedaente te vertoonen, 't welk zy voor schoonheit achten: als dit geschied, zwelt het aengezicht daer van op, zoo, dat uit de oogen qualijk konnen zien, waer uit af te melden is, wat pyne dat mag zijn.

Hare Wooningen die zy *Jurten* noemen, zijn gemaekt van de vellen der Ren-dieren, dikke Vilten, en Berke spaenderen, of Roeden, die men te zamen slaet, om ligt verplaetst te konnen worden, zijn boven spits, daer een houte kring is omgeslagen, en een Rook-gat in is; wezende te verwonderen, hoe dit Volk by zoo schrikkelijke koude als daer heerscht in de Winter, zich behelpen konnen, in zoodanige erbarmelijke Wooningen. Als hunne Kinders gebooren worden, leggen zy die aenstonds in 't koude water, op dat zy dus van jongs aen, tot hardigheit gewennen.

Deze *Tungoesen* zijn van driederlei aert, als de *Kunny Tungoesen*, of die zich van Paerden bedienen: de tweede zijn *Alenny*, of die, welke zich van het Wild bedienen: de derde worden *Sobaltsy* genaemt, dat is, die een Honds leven leiden.

Van de Afgoden die zy aenbidden, gelooven zy dat den eenen hun Wild beschaft, den anderen Visch, en een ander wederom Zabel-dieren, en alderhande Pelterye; als het dan gebeurt, dat zy geen Visch of Wild vangen, hangen zy den Afgod aen een hoek, want gewislijk gelooven, dat deze houte Beelden het gezag, en de magt over de vangst hebben; wanneer zy dan weder goede vangst krygen, spyzen zy

Een Naunsch of Xisigaersche Tartar, met Vrouw en Dochter.

B. Een Daurische Konnoy Tungoeser.

den Afgod, of zetten het Beeld spyze voor.

Vyf of zes Huisgezinnen hebben te zamen een *Schaman* of Priester, by wien zy dikmael te zamen komen; deze trekt dan het kleed aen, dat behangen is met een groote zwaerte Yzer-werk, als afbeeldzels van Harten, Beeren, Slangen, Draken, enz. als beneden breeder in zeeker byzonder voorbeeld word aengeroert: hy heeft dan noch een lankwerpige Trommel, daer op doet slaen, waer na de omstanders aenvangen erbarmelijk te weenen, wordende zoo zy voorgeven, op dat getrommel vertoont, zekere zeldzame Vogel, als een Raven, waer na iemand van 't gezelschap zich afscheid, die dan als half dood gevonden word, en vervolgens voor een grooten Heilig onder hen geacht; waerlijk alle enkele bedriegerye, of Gogelarye van Priesters. Hare meeste rykdom word uitgebeeld, en bestaet in veel Vrouwen; de zommige hebben 'er zes, tien, of twaelf, doch de armste maer een; voor ieder Vrouw zijn zy gehouden aen de Schoon-vader tien, of wel vyftien Ren-dieren te betalen.

Als dit Volk Eed zweert, nemen zy een Hond, en steken hem een scherp Mes achter het linker been in 't lijf, en zuigen hem daer alzoo het bloed uit, dat de Eed-zweeringe is.

Hoe elendig deze Menschen leven, zoo achten zy zich doch gelukkig in hare stant, en als zy malkander vloeken, wenschen zy dat moge woonen onder Vreemden, en Uitlanders, of Akker-bouw oefenen.

Aen de Oevers, ter weder zyde de Vliet *Arguna* en *Schilka*, onthouden zich *Tungoesen* op, die verstrooit woonen, zonder Dorpen, of Vlekken; deze erkennen hunne Tzaersche Majesteiten. De Oevers dezer Vloeden zijn op veel plaetzen zoo stijl van steen, dat een oog-getuige my heeft verhaelt, als men daer met Vaertuigen langs vaert, men stijlen tusschen de steenen in moet slaen, om de zelve daer by op te trekken. Omtrent de Rivier *Gan*, op de grond die den Sineesch zich eigent, onthielden zich noch in den Jare zestien honderd vier en negentig, twee honderd *Tungoesen*, die echter te dier tyd Schatting aen hunne Tzaersche Majesteiten betaelden: deze stonden onder zeker Vorst, of *Knees* van eige Volk-aert.

De eerste toonden zich zeer angstig, en vlooden wanneer zy voor anderhalf Jaer een groot Vaertuig aldaer zagen, dat met Moskoviten was bezet, duchtende het Uitheemschen te zijn.

Men ziet dat deze *Tungoesen*, hoe armlijk zy leven, echter noch al eenig weinig Zilver geschir, en op-tooizel hebben.

De Volkeren *Brati*, die van Tartarische afkomst zijn, woonen meest tusschen de Rivieren *Jenisea* en *Angara* tot aen het *Baikal*, zijn een vroom Volk, leven van Vee, haer spraek komt in veelen met die omtrent *Jakutski* over een, wezende zy met de zelve zoo men meint, eender aert; beide Talen hebben met de Tartarische een groote gemeenschap; men wil dat deze Volkeren in oude tyden door oorlogen met de *Kalmakken*, van omtrent *Tobol*, of van verder uit het Westen, daer heen verdreven zijn, of om ruimte te hebben, zelfs daer heenen zich hebben gezet, gelijk ook de *Kirgisen* die by *Krasnoyar*, aen de Vloet *Ilnieseio* en *Tomskoy*, tusschen de Bergen woonen, met de Tartaren noch meer gemeenschap in Tael hebben, welke ook Heidenen zijn, maer hebben van *Godt* zoo veel kennis, dat ze hem aenbidden, slaende hare beide handen te zamen, en zetten die boven hun hooft, vallen neder, zeggende, wy bidden u *Godt* aen, die Hemel en Aerde hebt geschapen, enz.

De Afgezonderde Volkeren omtrent de Vliet *Jenisea, Barbantsi, Tolbintsi, Condomtsi*, enz. wil men, dat alle een aert van *Tungoesen* zijn.

Rondsom *Turuganska*, benoorden aen de *Jenisea*, vallen veel witte en blaeuwachtige Vossen. Hier spyzen de Menschen niet als Visch en Herte-vleesch, hun dragt is mede niet anders als de vacht van dat Beest; in plaets van Hemden of onderrokken, bedienen zy zich van de jonge Herte-vellen, en van der groote en volwasschen Beeste-huiden, voor over-rokken. Het Land is aldaer meest gansch plat.

Men zegt dat het tot *Jeneseiskoy* veel kouder is als tot *Tobol.* In *Jeneseiskoy* zijn omtrent zes of acht honderd Huizen, is een der beste plaetzen in dit gewest, en zindelijk bebouwt.

Ilimskoy legt benoorden *Irkutskoy* aen de Oever van de Vliet, in een diepe Valeye, omringt van gebergte, dat zeer hoog is, en steen-klippig; het is een klein slecht plaetsje van hout, en een Russche Volk-plantinge; de Poort word met een houte wervel toegedaen, en binnen de omheininge staen twee stukjens ter tegenweer: omtrent honderd man, dat alle krygs-luiden zijn, met hunne Wyven, woonen daer; men erneert zich met de vangst van Zabels, en ander gedierte; daer en is geen meer Akker-bouw, als voor eigen benoodigt-heit. De daer om leggende Volkeren hebben geen geweer als Pyl en Boog, word anders *Bolsoysainka* genaemt.

Irkut of *Irkutskoy*, legt zeer gelegen tot

den Koophandel met de *Moegalen*; het is daer rondsom zeer vruchtbaer, overvloedig van Wild en Visch. De Rivier *Angara*, die hier in de Nabuurschap is, heeft zeer veel hooge Water-vallen, die een myl, een half myl, of een vierendeel myl van malkander leggen, zoo als elders breeder in dit Werk word verhaelt.

Den Koophandel op *Sina* doet het Stedeken *Irkutskoy* nu bloeyen, en in bevolking toenemen.

By *Irkutskoy* gebruikt men Vaertuigen die de lengte hebben van tachentig vadem, zoo als beneden aen de Rivier *Volga*, mede zulke groote Schepen zijn, daer wel duizend man zomtyds op vaert, daer in zijn Badstooven, een Herberg of Kabak, en veel gemakken, deze worden gebruikt om Zout, Visch, en Kavejaer te voeren; het groot getal Menschen word gebruikt om met lynen by verpoozingen de zelve tegens stroom op te arbeiden.

De Volkeren, die uit *Rusland* in *Siberien*, en deze gewesten, gezonden worden, worden meest alle voor Zoldaten gebruikt, en deze geven geen *Jasak*, of Schatting; andere worden tot Boeren gemaekt, die dan de Schatting in Pelterye mede schuldig zijn: deze zijn in de grootste ongenade.

Deze Stad is de uiterste vaste plaets die hunne Tzaersche Majesteiten in dat gewest bezitten.

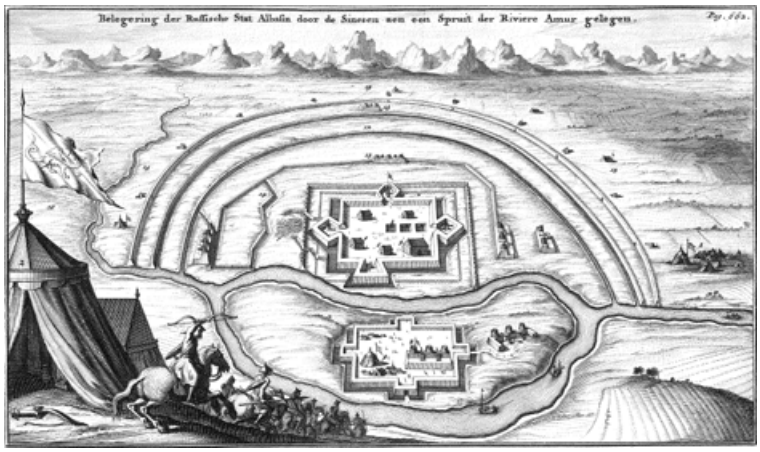
De krygs-luiden van hunne Tzaersche Majesteiten, sterken zich hoe langer hoe beter in deze Tartarische gewesten: Zy worden daer met de naem van Kozak benaemt, na die geene, welke de eerste zijn geweest tot de verovering eeniger plaetzen in *Siberien*, voor ruim honderd Jaer, afkomstig, of afgezet van die Kozakken; welke zich aen den *Don* ophouden, en Vry-Kozakken worden genaemt. Deze zijn eindelijk zoo verre gekomen, dat zy zich gezet hebben in het Landschap *Dauria*, en op een plaets, daer wel eer een oude Stad was geweest, onderhoorig zekeren Tarterschen Vorst; waer zy de Sterkte *Albazin*, opwierpen. Van de Vliet *Amur*, op de Onderdanen en Leen-schuldigen van *Sina*, zegt men, dat zy onlangs buit maekte, en hen tot Schatting op te brengen dwongen; dies de *Sinezen* de Vliet *Schingal* af, en de *Amur* op zijn komen varen, met een magt van vyftig Schepen, en daer op drie of vier duizend man. Het Vlek *Albazin* is door hen belegert, gelijk als elders breeder word verhaelt: zoo dat de bezetting, welke qualijk honderd man sterk was, is bewogen met al hun oorlogs tuig uit te trekken, dies de Sineesch die plaets vereffenden, en weder is vertrokken; want als deze Siberische Kozakken daer na versterkt, weder quamen om de *Sinezen* te slaen, is daer niemand gevonden; alleen wierd by hen een Sineesch, of liever Onderdaen der *Sinezen*, betrapt, die om eenig misdaed, in 't varen bedreven, gevlucht was. Zijn wooning, zeide hy, te zijn aen de Vliet *Schingal*; mede, dat veele *Tingoesche* Volkeren van de Noord zyde na de Zuid zyde des *Amurs* over waren gegaen, en zich in de Landen tusschen de Sinesche Muur en de *Amur* ter neder hadden gezet, onder de bescherming der *Sinezen*; voorts hielden zich daer op *Moegaelsche* Horden te Velde, en zeer weinig *Sinezen*, behalven in eenige vaste Steden, die doch meest met *Sinesche* en andere vremdelingen zijn bezet. Wat aengaet, dat 'er twist zoude zijn tusschen de *Moskoviten* en *Sinezen*, over Paerl-visscherye, zoo als de Vaders Jezuiten berichten, daer wist hy niets van, en hielt zulks te zijn verdicht.

Als men uit *Sina* te Lande na *Albasin* wil reizen, neemt men zelden de rechte weg, om dat aldaer veel Woestynen en onreisbare wegen zijn, maer men zet het over het gewest, onderhoorig aen den *Katoegta*, dat anders *Katoegtin* word genaemt, door *Naum* over *Kotsiejewa* op *Selengin*, en zoo weder de *Amur* af, tot *Albasin.*

Niet verder van *Albasin* als twee myl, is een Rivier genaemt *Tsioerkimo*, of *Tsiorkin*; na die Rivier gaet een weg van *Albasin*, zoo smal door de Wildernisse, dat 'er maer een Man, of Paerd, teffens door kan; men is zomtyds vier dagen onderweeg, tusschen *Albasin* en *Nertsinskoy*, ter oorzaek van de ongebaentheit der wegen, en dat men zomtyds quaed weer, en natte wegen ontmoet, of wel die met Sneeuw zijn bedekt, eer een Slee-baen kan worden gebruikt.

Rondsom *Albasin* wast veel Grenenhout.

Het schynt dat het omtrent *Albasin* vry woest is, want als twee Russche krygs-luiden, in de Maend October, ter tyd van de belegering dier plaets, uitgezonden waren, om tot *Nersinskoy* bericht te brengen, voeren zy een myl de *Amur* af, alwaer 't Schuitje daer zy in zaten, door het Ys, Schip-breuk leed, en zy aen Land quamen, moetende zich op een Eiland acht dagen lang behelpen, daer zy vermits de Ysgang niet af konden, tot dat de vloed vast staende, zy daer over traden, en drie weeken bezig waren, voeterende bykans nacht en dag, door de Bosschagie en Wildernissen, moetende by gebrek van spys,

1. en 2 Tenten der Sinesche
2. Veltoversten.
3. Aerd huysies.
4. Wapen huys.
5. Granaet kelder.
6. Kruit kelder.
7. Hout dat de Sinesen onder de Stat bragten om die aen te steken.
8. Sterken die de Sinesen tegen de Stat op hebbengeworpen.
9. Sinesche Generaels Tent.
10. Witte Berg.
11. Steengebergte daer enn weg overgaet.
12. Graft die de Sinesen hadden gegraven met haer vriesche ruiters.
13. Sinesche beschansinge.
14. Benadering der Sinesen.
15. Hier lag het Sinesche leger gestrekt.

een Schaman ofte Duyvel-priester. in 't Fungoesen lant.

die zy onderwegen niet en vonden, zich behelpen met *Broesnitse* bladen, in plaets van Brood, *(Broesnitsa* is een Heester die laeg by de Aerde wast, en roode smakelijke bezien voort brengt:) ontmoetende genoegzaem geen Menschen, maer wel hier en daer verbrande Hutten, en Koorn, 't geen door de vyand was verricht.

Niet verre bezuiden *Albasin*, is een hoog steene gebergte, daer de *Sinezen* over zijn gekomen, toen zy die Stad hebben belegerd: men gebruikt deze weg in de Winter, om dat de lage Landen op die tyd te nat en te moerassig zijn, tot overtogt van zware lasten: zoo als ten Oosten een hoog gebergte legt, dat het witte gebergte word genaemt.

Dat de *Sinezen* beneden de Stad *Albasin*, op de Oever der Riviere *Amur* vaste Plaetzen, Steden, Vlekken, of Dorpen hebben gesticht, blijkt uit het volgende dubbelt eener kleine Brief, zoo uit die gewesten tot my over is gebragt, als volgt:

Den dertigsten Augusty zijn de* *Kitaiers* met al hare Voertuigen, al haer Volk, en al hare gereetschappen, na beneden de Rivier *Amur* af gevaren, na hare *Kitaische* Stedekens. Dus verre dit Briefje.

*Sinezen.

Het gewest rondsom *Albasin,* word mede anders *Albanees* by de Landzaten genaemt.

Dat de Spraek die men gebruikt omtrent *Albasin*, aen de Rivier de *Amur* eenigzins anders is, als die der *Niuchische* Tarters; hier uit kan worden vast gemaekt, dat men my bericht, hoe een *Nikansch*, dat is, *Niuchisch* man gevonden binnen *Albasin*, by de Moskoviten gebragt, niemand hem konde verstaen.

Hoe het wyders innerlijk met de volken, die hoog Noord-oost en ten Oosten woonen, is gesteld, nopende hunne byzondere bestiering, Godsdienst, Heerschappye, Handel, Wetenschappen, Tael, Dragt, Wooninge, en Huishouding; als mede, hoe verre hunne onderdanigheit strekt, mits de afgelegentheit, en onreisbaerheit, weinig kennis tot ons overgekomen is. Dit is zeker, dat genoegzaem alle de Volken, Noorden om, tot aen de Vliet *Amur*, hunne Tzaersche Majesteiten erkennen, gehoorzamen, en Schatting geven, den een min den ander meer; en dat, zoo hier en daer, in die verafgelegene gewesten, kleine sterkten opgeworpen zijn, waer mede zy in toom worden gehouden: zoo dat zy bezitten meerder Tzaerschappen, Ryken, Volken, en Landen, aen een gelegen, als ooit eenig Christen Prins ter waereld onder zijn gebied heeft gehad.

Karatsie is een Kerk-dorp, niet wyt van *Krasnoyar*, aen de Rivier *Jenisea* gelegen. Daer dicht by zijn noch twee Dorpen, bewoont met Russchen, en gedoopte Inlanders, welker namen my niet zijn bekend.

Krasnoyar is een Stad, of Stedeken; aen de Vliet *Jenisea*, gebouwt op bevel van hunne Tzaersche Majesteiten van Moskovien, op de grenzen van de *Kirgieski* Volkeren, is bewoont van Moskoviters. Drie mylen van deze Stad word gezegt, doch twyfelachtig, Zilver-erts te zijn; gelijk mede gelooft word, dat daer veel Mineralen zijn, schoon niet geopent, waer van ik geene gewisse naricht hebbe.

Niet verre van de groote Water-val *Schammanskoy*, op de Rivier *Tunguska*, te Landewaerts, woonen veel *Tungoesen*, alwaer men vind zekeren beroemden *Schaman*, of Duivels Konstenaer, dier Volken, waer van een oog-getuige aen my het volgende schryft.

Hy is een lang oud Man, heeft twaelf Vrouwen, schaemde zijn Konst niet, maer liet my zijn Toover-kleed zien, been neffens de andere werk-tuigen die hy tot Tooveren gebruikt, als zijn Rok, die van veel Yzer-werk te zamen gezet is, bestaende

in alderhande gedaenten; van Vogelen, en Vissen, als Ravens, Uilen, en Vogel-klaeuwen, mede Bylen, Zagen, Hamers, Messen, Zabels, ook eenige gestalte van Dieren, afbeeldzels hunner Duivelen; enz. Deze dingen waren, hoewel onaerdig en slecht gevormt, geleder gewyze op malkander gehecht, zoo dat zich lieten bewegen; hy hadde Hoozen aen met gelijke Yzer-werk belegt, over zijn voeten hongen twee Yzere Beeren-klaeuwen, zoo ook over zijn handen, als ook op zijn hooft, waer van uitstaken twee Yzere hoornen: als hy dan wilde Tooveren, zoo nam hy een platte Trommel in zijn rechter hand, na zijn aert gemaekt, hebbende in zijn linker hand een plat houtje, daer een Hermelijn vel over getoogen was, en dus opspringende, sloeg hy op dat Trommeltje, gevende ondertusschen door de beweging, dat Yzer-werk groot geraes: hy verdraeide ondertusschen zijn oogen, en brulde afschouwelijk om aen te hooren.

Als hy dan op eenige vragen zal antwoorden, 't zy 'er iets gestoolen is, of dat deze onnoozele *Tungoesen* iets anders willen weten, zoo gaet hy voort te tieren, te schreeuwen, te danzen, en te springen, tot dat 'er een zwarte Vogel* verschynt boven, op, of omtrent zijn Tent, waer na hy neder valt, en als van zich zelven in zwym, en legt zoo een vierendeel uurs,

*Hier toe schynen deze Vogels gewent te zyn.

A. Nisoue Tungoesen
des Somers
B. Nisoue Tungoesen
Winter Kleding
C. Tungoesen omtrent Irkut, Man.
Vrouw en Kinderen.

omtrent, waer na weder tot zich zelven komende, antwoord hy den geenen, die hem over iets dat gestoolen is, vraegt, of wel het geene zy anderzins begeeren te weten: men moet hem bevoorens hy zijn Konst te werk stelt, betalen; hy is ryk van Vee, 't geene hem de naest omleggende Heidenen toebrengen, die *Nisouie Tungoesen* zijn genaemt. Dus verre het Schriftelijk Bericht over deze gewaende Duivel-jager aen my toegezonden.

Deze *Nisouie Tungoesen* zijn groote sterke perzoonen, hebbende lank zwart haair, 't geene achter aen 't hooft te zamen gebonden is, en over de schouwders slingert, als Paerde-staerten; zy zijn breet van aengezicht, maer niet zoo plat van neus, en klein van oogen als de *Kalmakken*, des Zomers gaen zoo wel de Mannen als de Vrouwen naekt, uitgezonderd dat zy om de middel, tot dekking der schaemte, een Ledere Gordel hebben, welke drie handbreet als franjen besneden is; die der Vrouwen, zijn behangen met Koraelen, en Yzere afbeeldzelen; aen den rechter arm dragen de Mannen een Bak, of Kouwe, daer zy eenig rookent vuur in hebben, om daer door de Muggen te verdryven, als boven reeds is gewaegt, de welke den Mensch in die gewesten geweldig plagen, wezende het vel dezer Menschen daer van meest doorbeeten, en moeten vreemde Reizigers, en handen, en gezicht, tegen dit ongedierte dekken.

Des Winters behelpen deze Luiden zich met Klederen of Rokken van Rheen-dieren, daer de kop, staerd, en pooten, ook zomtyds hoornen aen hangen, wezende de rand onder met ruig van Hondevel verçiert: Zy zijn zeer rat en gezwint in 't springen en loopen.

Wanneer een *Tungoes* of *Brat* komt te sterven, leggen de naeste Vrienden hem nakent op een Boom, tot dat het vleesch vergaen is, als wanneer zy de beenderen begraven, of hangen die ook wel aen de Boomen ter verdrooginge.

Zy en hebben geen andere Priesters als hunnen *Schaman* of Toovenaer. In veele hunner Hutten vind men een van hout gesneden Afgoden Beeld, omtrent een half El lang, hebbende de Menschelijke gedaente, die zy spyzen, of de spys in de onbewegelijke houte mond douwen, gelijk als de *Ostiakken* zulks mede doen, van de beste kost die zy nuttigen, zoo dat het zelve deze Beelden uit de mond, en langs het lijf neder valt; zy behangen de zelve met Paerde-

staerten, Menschen-haair en andere dingen meer; hare Hutten zijn van Berke-bast gemaekt, voor de welke de Boogen en Yzers hangen, daer zy mede ter Jacht gaen, en meest voor, of ter zyde alle Hutten, vind men doode jonge Honden hangen, die hen tot spys dienen: des Zomers erneren zy zich met de Visch-vangst, en des Winters onderhouden zy zich met de Wild-vangst.

Panowoe is een Dorp in het *Jeneseische* gebied.

Aen de mond van de *Ilimsche* Rivier, moet men veel Arbeiders en Roeyers hebben, om over den drempel de Vaertuigen te brengen. De Gezaghebber in dat gewest wegens hunne Tzaersche Majesteiten, houd zich op in de *Ilimsche* sterkte: *Ilim* is een plaets daer men steeds goede wacht moet uitzetten, tegen de Moegaelsche Roovers, als men met die Volkeren in onmin leeft.

Op de Rivier *Jenisea*, eer men aen het Meir *Baikal* komt, is een Overhael of Rivier-droogte, die genaemt word de *Siemansche, Seematskoy,* of *Schammanskoy* Overhael, daer veeltyds gebrek van water is, zoo dat men aldaer de Vaertuigen moet lossen, om de zelve ledig daer over te sleepen.

Deze Water-val *Schammanskoy porog*, of Tover Water-val, strekt zich een half myl lang, en kan men het over de Steenrotzen stortende water, drie Duitsche mylen verre, by stil weder hooren; in het zelve op te trekken, brengen de Schepen, schoon zy ledig zijn, zomtyds acht dagen door; men lost altoos hier de last, en voert die voort by dezen Val, over Land: des Zomers is hier niet te veel water, maer des Winters staet het meest gelijk: men kan zonder Tungoesche Piloten, dat *Russen* of *Tungoesen* zijn, met Vaertuigen dezen Water-val niet over komen, en blyven daer ook dikmael Menschen door Schip-breuk: men betaelt vyf Roebels voor op, en twee voor af Lootzen.

Men ziet 'er veel Kruisen aen de Oevers, in teken dat 'er Christenen zijn verdronken.

Die de Land-bouw oefenen rondsom de Landstreke van *Ilim* of *Ilima*, hebben de tiende van 't Gewas, aen den Gezaghebber tot *Ilim* op te brengen, 't geen in den Jare zestien honderd zes en tachentig, tegen twintig gulden ieder Huisgezin wierd geschat.

Padoena of *Podime*, is mede een Overhael of Overtoom aen de opgemelte Vliet, daer men de Vaertuigen lichten moet, zoo dat aldaer bezwaerlijk is te vaeren; en eer men tot die komt, is 'er eene Overhael, die de lange word gebynaemt; hier stiet wel eer een Vaertuig van hunne Tzaersche Majesteiten Gezant, op een steen aen stukken.

Een andere word genaemt *Ilinskoy.*

Kamerke en *Kasime*, zijn plaetzen niet wyt van *Ribne*, op de Rivier *Jenisea*; levens middelen zijn aldaer, en in de Nabuurschap niet overvloedig: boven *Kamerke* in de Rivier, ontmoet men droogten en steenige gronden, *Oftsanine* genaemt, daer men de Vaertuigen met Lynen en Paerden moet overtrekken, een andere Bank weinig hooger, draegt de naem vast *Karbaske*, zoo als aldaer noch onbenoemde andere droogten in die Rivier ontmoeten. Zommige dragen de naem van *Kassine* droogten, die men niet als met een voor wind kan over komen, ter oorzaek de hooge drempels die daer zijn, de zommige leggen dwars Riviers, en andere langs strooms.

Koreie is een Rivier ken dat in de *Jenisea* stort, door het *Oedolsko* gebied, vier dagen reizens van de *Odinske* vestingen.

De *Jerawinske* Vestingen zijn gelegen op de Riviere *Jerauna*, alwaer zich eenige Menschen met den Landbouw ophouden.

De *Telenbinsche* Vesting legt in 't *Tsensko* gebied.

De Rivier is aldaer snel loopende, en zeer steenachtig, voornaem omtrent eert droogte, genaemt *Plince*, daer men met kracht de Vaertuigen moet overtrekken, en als sleepen, of torzen op de schouderen, te weder zyde in 't water.

Eer men komt aen de *Bratsche* Sterkte, niet ver van het *Baikalsche* Meir, moet men een droogte over, die de naem van de *Paensche* Overhael draegt, als mede eene, die zijn benaming heeft van de dronken, of verhuisde Overhael: aen de *Irkutsche* Sterktens vervaerdigde men de Vaertuigen daer hunne Tzaersche Majesteiten Gezant mede over 't Meir *Baikal* zoude vaeren in den Jare zestien honderd zes en tachentig.

Kamenke is een Dorp, niet wyt van de *Bratske, Bratski, Bratskoy*, of *Bratsche* Sterkte, alwaer een bende Russche krygs-knechten heeft over-winterd, ter tyd als hunne Tzaersche Majesteiten Gezant, na de *Sinesche* Grenzen in optogt was: het is drie dagen reizens van *Ribne* gelegen.

In het *Bratske* gebied is een Dorp *Kesni* genaemt, daer men goede leeftogt vind, anderzins is in dat *Bratske* gebied schaersheit van Brood.

Het Klooster *Spaskago* is niet wyt vast hier gelegen.

En een Dorp in 't *Ilimsche* gebied, word *Toesiami* genaemt.

Keesmi is een Dorp niet wyt van *Bratski* gelegen.

En *Joedinskoy* is een plaets in 't *Ilimsche* gebied, daer dertig Inwoonders onlangs waren, waer aen volgt *Baleganskoy*, en niet wyt van daer is *Torkinske.*

Aen de Rivier *Angara* zijn veele wooningen, dien den Moskovischen Kroon Schatting betalen, tot *Vercholenske*, en tot *Balaganskoy*

Die van *Bratskoy* zegt men dat hunne Schatting betalen aen een plaets, de twee honderd Hutten genaemt, na zoo veel wooningskens.

Aen de Rivier de groote *Chilke*, want daer is mede een Rivier de kleine *Chilke* genaemt, heeft men ontdekt, in den Jare zestien honderd zes en tachentig, den een en twintigsten October, veele Moegaelsche Tenten, waer van de bewoonders vredig en stil huis hielden.

Zoo als mede aen de Rivier *Gikoy* en andere plaetzen, naby *Selenginskoy* gelegen, te dier tyd veele Moegaelsche Luiden in Tenten, zich stil ophielden.

Dertig Wurst van *Selenginskoy* is een Rivier *Sirime* genaemt.

Onder *Jaravinske*, aen de zyde van *Jaragodskoy*, hebben in 't Jaer als boven aengeroert, zommige *Moegalen* eenige Paerden weg gevoert.

Kirane is een Rivier, wiens rechte plaets ons onbekent is, doch word my bericht, dat hy vloeit door de *Taboenoetsche* gewesten in 't *Moegalen* Land.

In de *Moegaelsche Taboenoetske* Landstreek van *Soechalaia*, heerscht Prins *Atsiren.* Over deze en veele andere Nabuurige Moegaelsche Vorsten, schynt de *Katoegta* eenig gezag, zoo wel in 't Waereldlijke, als byzonder in 't Geestelijke, te voeren; doch hoe verre zulks gaet, is my ten rechten noch niet bekent.

Dit te oordeelen, ik te meer worde gelokt, om dat in berichten my toegekomen, deze woorden vinde:

De Gezant van den Katoegta *heeft gezegt, dat hy in zijn plaets, en in de Moegaelsche contreyen aen de Regenten zoude ordineren strikte Plakkaten te statueren, dat de Moegaelsche Luiden in vrede en rust mogte leven, en buiten haer palen niet te gaen.*

Het Kasteel, of de Russische Sterkte, en Vlek *Krasnoyar*, is, volgens de meeste en waerschynlijkste getuigen, en geschriften, die my toegekomen zijn, gelegen aen of niet wyt van de Rivier *Jenisea*, Westwaerts, te Lande in; doch echter vinde onder my een schriftelijk verhael, 't geene zegt, dat *Krasnoyar* zoude leggen aen den oorspronk van de Rivier *Chatunia*, die om hoog in de *Oby* valt.

Deze Stad, als ook *Jeneseiskoy,* aen de *Jenisea* gelegen, zijn Steden die hare houte Toorens hebben, op de Russche wys, en vorders slechs met Storm-palen omzet. De andere plaetzen, zoo boven als beneden aen de *Lena*, zijn maer Dorpen, open, of met slechte Storm-palen omheint, zonder Toorens. Deze plaets is omtrent een half uur in zijn omkring groot, en woonen Russchen daer binnen. De Volkeren *Kirgisen*, die hier naby woonen, hebben dikmael gemuit.

Van *Krasnoyar* na *Tomsko*, is recht uit niet wel te reizen, om de *Kirgisen*, die den Reiziger zouden hinderen, ja afmaken, doch men moet over *Jeneseiskoy* gaen, langs de Rivier de *Ket*, en zoo afdaelen.

Isaak Massa, verhaelt in zijne Reis-beschryving, dat de Vliet *Jenisea* de Noor-delijkste is al'er Vlieten in Moskovien, na by de Volken *Tingoesen* gelegen: veel wyder en grooter als de *Oby*; doch volgens nader bescheid, en is zy niet zoo groot als de *Oby.* Oostwaerts, zegt hy, heeft zy hooge Bergen, waer onder eenige die Vuur en Zulphur uitwerpen; als boven reets is aengeroert: bewesten is een vlakte, die zeer vruchtbaer is.

Aen het einde van de Rivier *Peisida*, bewesten de *Lena*, is groote doortogt over Land, na de Vliet *Jeniscea*, of *Jenisea.*

Het Volk dat omtrent de Vliet *Piasida*, of *Peisida*, die in de Ys-zee uitstort, woont, zijn uit den bruin-geele, kloeke Luiden, hebben kleine oogen, en platte aengezichten. Het Land is daer zeer overvloedig in Wild, Visch, en Gevogelte. Zy vriest des Winters heel sterk toe. Het Land is verheven aen wederzyde, en daer zijn zeer hooge Bergen. De Rivier wast in 't Voor-jaer vry hoog. Men ziet daer vreemt Gedierte, Boomen, Gewassen, en Vogels, elders onbekent. Hier worden gebruikt Vaertuigen, die vierkante zeilen voeren. Men vind daer Toet-steen. Het Land is tamelijk woest.

Dit Volk eet raeuw vleesch en visch: zijn van *Samojeden* aert, doch niet zoo wild; onnoozel, slecht, en dienen den Duivel. Kinderen van de Aenzienlijkste onder deze *Piasidaes*, zijn in de Russche Vesting tot Gyzelaers. Zy moeten hunne Schatting opbrengen in de Russche Sterkten, die aen de *Lena* zijn; doch die bewesten de Vliet *Tungus* woonen, tot *Tobol.*

Sredne is gezegt middel. Dit is een Sterkte, hoog Noord-oost in *Asia* gelegen, aen de Vliet *Bludnaia*, die in de Ys-zee uit watert, van Hout en Aerde opgeworpen.

Taimura, of *Tanmoera*, is een Rivier, welke valt in de Riviere *Tungus*, en die weder in de *Jenisea*. Deze Rivier *Taimura* geeft zeer helder, klaer, en lieflijk water. Aen de Oever van deze Rivier, wil men, een brandende Berg te zijn.

Nasabaje is een hoek Lands, benoorden aen de Ys-zee, op de mond van de Rivier *Lena,* anders *Nasobatzioen* geheten, dat is, op den Hond gezegt.

Dicht by de Rivier *Lena*, aen de Rivier *Olonees*, is een plaets, genaemt *Jazulski*, anders *Jazock-Sbirajoet,* waer de tiende voor hunne Tzaersche Majesteiten word verzameld.

Dat tegen over de Inham van de Rivier *Lena* een Eiland legt, heeft ontdekt in 't Jaer zestien honderd acht en negentig, Knees *Maximian Muchopletsius*, en beneffens hem eenige krygs-knechten die tot *Jakut* in bezetting hebben gelegen; dit Eiland volgens zijn bericht, is woest, zonder Boomen en Menschen; niemand komt aldaer aen, als die 'er door de wind of by storm gedreven word: men acht het te bezeilen is van den uitgang der Riviere *Lena* in de tyd van twee of derde halve dag; het strekt zich uit tot over *Swetenos*, dat is, de Heilige Neus by hem genaemt, daer hy de Ys-kaep door schynt te verstaen, wezende anderzins meer bezuiden, noch een andere plaets *Swetenos*, of Heililige Neus genaemt, en van deze Uithoek of dit half Eiland tot aen gemelte Eiland te zeilen, gist men omtrent vier en twintig uuren vaerens te zijn; doch men kan 'er altoos niet aenkomen, om dat daer steeds Ys dryft, en is de Zee daer meest-tyds zeer bewogen, gevende groote baeren: men komt aen de *Swetenos*, wanneer men van de *Lena*, dat is, de trage gezegt, ter rechter zyde vaert na de Vliet *Jasko*, (zoo van boven gemelte Heer my bericht is, hoe wel deze Vliet my niet te recht bekent is,) van het uiterste of Noor-delijkste gedeelte dezes Kaeps, die vry ver in Zee steekt tot na de *Lena*, kan men mede vaeren in vier en twintig uuren: hier word het Compas en Diep-loot steeds gebruikt, ter oorzaek veeler droogten.

Van 't gemelte hangent Eiland vaert men ter rechter zyde, schielijk afvallende, tot aen de Vliet *Jana*, in vier en twintig uuren: deze Rivier is in breete met de *Moskoa* eener aert; men vind hier de Visschen *Nelna, Steur, Maxuni, Tziri, Nalini*, en *Taimeni*, en daer rondsom zijn Herten, Elanden, doch Vossen weinig, en geen Zabels. De weinige Menschen die zich aen deze Rivier ter neder hebben gezet, en van elders zijn gekomen, behelpen zich met Jagen; zy zijn omtrent de Oever van de Zee meerder in getal geweest, doch nu tot op twintig gesmolten, wezende veele door de Pokjes, welke zedert drie of vier Jaer in die gewesten sterk hebben gegraest, weg genomen. En wat wonder is het, dat men in deze zoo zeer koude Landen gezien heeft, hoe zoo veele Menschen uitgestorven zijn, terwyl insgelijks in den Jare zeventien honderd, het Eiland *Fairhil* gansch uitgestorven is op twee Menschen na, van de Kindere Pokjes, zoo als onze Zee-luiden, die daer oog-getuigen van zijn geweest, hebben gezien, en my verhaelt, veroorzaekt, zoo het scheen, dat zy zich niet wachtede, en geen Heel of Genees-middel hadden, of wisten te gebruiken; het getal was omtrent drie honderd, dat dus in weinig weeken gestorven is. Doch hooger aen de oorspronk van deze Vliet *Jana*, hebben zich twee of drie honderd *Jakuten* neder gezet. De Rivier *Iditiria*, hier in de Nabuurschap, heeft de breete als den *Rhyn*; in deze Vliet is de Visch *Millo*, als mede *Nelma, Omul, Tziry, Peled, Steur, Sterlets*, en *Nalini* of *Nalim*. Het gedierte aldaer, is Herten, Elanden, Vossen, maer geen Zabels.

De Rivieren *Ustia* en *Iditiria*, zijn overvloedig van de Visschen *Millo, Nelma, Omul, Tziry, Peled, Steur, Sterlets*, en *Nalim.* Zoo, als daer in de Wouden, Herten en Elanden weiden, ook vind men 'er Vossen, maer geen Zabels: de Inwoonders zijn

Jakuti, doch onlangs van meer als drie honderd, op tien na, van de opgemelte ziekte gestorven. Aen de oorspronk dezer Vliet, houden zich zestig Jakutsche Jagers op.

Tusschen de Rivieren *Iditiria* en *Alasea*, beoosten de *Lena* aen de Zee, is de Kust gelijk dradig, zonder dat daer veel uithoeken zijn.

De Rivier *Alasea* is vry krom, en zoo my zommige Reizigers berichten, meer gedraeit en geboogen, als by my is verbeeld; zy is zeer diep; men vind 'er de Visch *Peled, Tzir, Tzebak, Haring*, en *Snoek*, doch alle deze vallen hier zeer klein. Zabel-dieren zijn hier niet, maer wel Herten, Elanden, en Vossen: de Inwoonders aldaer, zijn Jagers, genaemt *Ekaturi* of *Jakutiri*, welke van drie honderd, tot op vyftien, door boven gemelte ziekte, onlangs uitgestorven zijn; zy leven alleen van Wild-vangst en Visch: in deze gewesten vind men Vaertuigen die met zeilen langs de wal vaeren.

Omtrent de Vliet *Kolima*, in Zee, valt veel *Haring*, ook de *Nelma, Steur, Omul,*

Muscum, Snoek, en *Nalim.* En aen de Oevers ziet men zoo nu en dan een Zabel-dier, doch zelden, maer Herten en Vossen zijn daer talryker, hoe wel meest aen de oorspronk van de Rivier: de Inwoonders waren noch onlangs vier honderd perzoonen sterk, *Bkasiri* van afkomst, doch zy zijn nu tot op twintig of dertig gesmolten, alle door de bovengenoemde ziekte vergaen: het Eilandje dat men daer tegen over in Zee ziet, is woest, en klipachtig; men bezeilt het uit de Rivier in een Etmael of anderhalf; niemand naderd aldaer als die geene, welke door 't Ys, of de Wind daer aen gedreven word. Het is gebeurd dat in zeven Vaertuigen, eenige Moskovische krygs-knechten deze Rivier afgevaren zijn, in meining om de Ys-hoek, die anders *Neobchodimynos*, dat is, de onmeyelijke Neus, of Uithoek genaemt word, om te vaeren, doch zy zijn vergaen, volgens getuigenis van boven genoemde Heer, die oordeeld, dat deze Hoek niet omgevaren kan worden, ter oorzaek dat zoo wel des Zomers, als des Winters, aldaer Ys dryft, en de golven zeer hoog gaen, zoo als in den Jaren drie en *negentig*, vier en vyf en negentig, het Ys in deze Zee niet gesmolten of gebroken is geweest. In deze Zee vind men Wal-visschen, Wal-russen, en Robben, die dan dikmael tegen de strand aen komen dryven, of door gewelt van de baeren aengezet, welke dan van de witte en zwarte Beeren worden verslonden, zoo als de Inwoonders wederom die Beeren dooden; zy vergaderen mede de Traen en Spek van de Wal-visschen, drinken en eeten 't zelve: tegen deze Hoek aen, zijn kleine Eilanden in Zee, daer zeker aert van Volk zich ophoud, genaemt *Czbki*, en *Kbaturi*, die alle Jagers zijn, deze nuttigen de Wal-visschen, Wal-russen en Zee-robben, en alles wat de Zee van zelven opwerpt; hunne klederen zijn Herte, en Robbe-vellen; zy ontbeeren allen Huisgeraet; in dit gewest gebruikt men over Berg en Dal, de *Narten*, of Sleep-schoenen.

De Rivier *Anadiria* word een Wurst, of kleine Moskovische myl gezegt, breet te zijn.

Tegen over de *Anadiria* in Zee, is een klein klipachtig Eiland, daer veel Gevogelte, en byzonder, zeker slag van groote Eenten, genaemt *Hattari*, zich ophoud, als mede Bosch-paeuwen; aldaer vind men mede de Visschen *Nelma, Snoek, Tzir, Nalim*, en *Haring*; Zabels worden daer niet gevonden, maer wel Herten en Vossen: de Inwoonders aen de Oever van deze Vliet, dat alle Jagers zijn worden genaemt *Tzuktzi, Chodinci, Tzuwanci.*

Van de Rivier *Anadiria* tot aen de Rivier *Katzatka*, reist men langs de strand van de Zee met Herten over de Rivieren en Meiren, en door de Wouden, wanneer alles bevroozen is, van den eersten October tot den vierde Mey, doch des Zomers valt daer geen reizen, om dat het Land dan te moerassig is, en mede, om dat door gebrek van Vaertuigen, de Rivieren niet te bevaren zijn, zoo als te water langs de Kust aldaer mede niet gevaren word, by gebrek van Schepen, en Ankers.

De Rivier *Kamtzatia* is voor weinig tyd eerst ontdekt geworden; daer zy in Zee stort, woont een Volk, genaemt *Koriaki*, die zeer vuil zijn, en gansch onrein als Beesten leven, en zeer enkuisch; daer valt geen Gedierte, als Vossen: tusschen de Rivier *Kamtzatia*, en de *Amur*, weet men van geen Schepen, doch echter komen de Inwoonders met Herten van de Rivier *Kamtzatia* na de *Lama* te Jagen, in de Winter, maer niet in de Zomer; deze Rivier is ondiep; daer valt geen Visch als de *Keta*; hier omtrent is geen Wild als Vossen, behalven zeer weinige Zabels: de Inwoonders die te wederzyde dezes Riviers *Lama* woonen, zijn *Tunhusi* of *Tongoesi*, vyftien honderd van deze stierven onlangs mede van de Pokjes, zoo dat die ziekte in deze Landstreke,

onlangs te byster veel heeft gewoed, twee of drie honderd bleven alleen by 't leven: deze Menschen leven van Visch en Zee-robben.

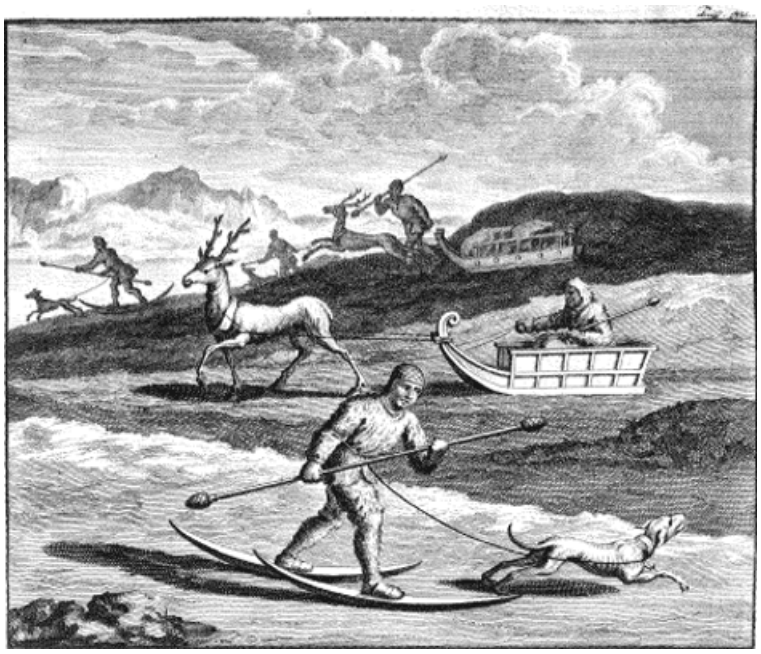
By de Rivier *Ulia*, dat is, Bykorf gezegt, vind men kleine Booten, waer mede, zoo op de Vliet zelve, als langs de Oever van de Zee word gevaren; men gebruikt te Lande ook Herten.

De Inwoonders omtrent deze en naest aengelegene plaetzen, zijn gelijk aen die geene, welke omtrent de Rivier *Ochota* woonen.

De Rivier *Ud*, of *Uda*, is zeer snel van loop, daer en vind men geen Visch als de *Keta*, en by zijn oorspronk vallen veel Herten, Elanden, en ook Zabels: de Menschen dat *Tunhusi* zijn, eeten daer Visch en Wild-vangst, doch zy lyden veeltyds grooten honger: omtrent de *Vda* zijn weinig Zabels, slecht en kael van haair; tam Vee ontbreekt daer.

Zoo als aen de Vliet *Tuhur* mede geen Herten zijn.

Omtrent de Vliet *Anhuna* gebruikt men kleine Booten, om langs de strand te varen: de Menschen zijn hier te Landewaert van *Tunhusche*, of *Tungoesche* geslacht, doch omtrent de Zee, zijn het *Tkolaki*,

Afbeeltsel hoe de Iakuti Swinters Reisen en ter Iagt gaen.

die Schatting aen den Sineesch opbrengen.

De Zee van de Ys-kaep af tot aen de *Amur*, is gematigt, en vriest zelf des Winters niet toe, doch daer dryft dan alleen eenig weinig Ys, maer des Zomers en is 'er gansch geen Ys.

Omtrent *Jakut* woonen de Volken *Tunhusi*, en de *Jukahiri*, de *Koraki, Chodnicii, Hilaki, Koraki*, enz. die elk een byzondere Spraek spreken, doch de *Tunhusi*, welke woonen aen de Rivieren *Polamia, Maja, Wilaja*, spreken genoegzaem eenderlei Tael, in eenige woorden alleen met de boven genoemde over een komende: haer wapens zijn Pyl, Boog, en Knotzen, enz.

De *Jakuten* woonen des Winters in Hutten, de welke zy omzetten, of omheinen met Hout en Aerde, doch des Zomers in Tenten van Beeste-vellen, die met Berke-basten te zamen zijn gebonden, doch de *Tungoesen* woonen in Tenten van Elands-huiden gemaekt, die zy des Winters met Sneeuw bebolwerken, hoewel eenige van hen mede des Zomers in Hutten van Berke-boomen woonen. De *Jakuten* hebben veel Paerden en Vee, doch de *Tungoesen* ter opgemelter plaetze niet; zy hadden eertyds veel tamme Herten of Ren-dieren, die alle zedert een Jaer of vier zijn verstorven.

Van ouds woonde in de omstreek van *Jakutskoy*, in de Bosschagien, eenige Uitlandsche Menschen, die van *Kasimot*, welke men *Kasimoriensers* noemt, gekomen zijn, beneffens eenige *Jakuten*, in tamelijk groot getal, en hebben zich by de *Korati* ter neder gezet, die dan te zamen woonden: deze vielen op de *Bratsi*, en bestallen hen het Vee, en Huis-raet, dies de *Bratsi* zich te zamen rotteden, en hen aenvielen, zoo dat zy 'er veele dooden, en voor Slaven weg sleepte; de *Jakuten* dan vluchtede, verlieten hunne woonplaetzen, en zettede zich aen de oorspronk van de Rivier *Lena*, waer na zy in Vaertuigen die Rivier afgezakt zijn, tot in het gewest der *Tungoesen*, alwaer vaste woonplaetzen stichtede in de Velden, verblyvende de *Tunhusen* of *Tungoesen* zelve, in de Bosschagie met ter woon; en dit is gebeurd voor twee honderd Jaer.

De Spraek der *Jakuten* en *Bratsi*, komt in eenige woorden met de Mugal-Tartarische Tael over een.

De gemeene Godsdienst der *Jakuten* is,

dat zy met een aendachtig gezicht en wezen Hemelwaerts verheven, bidden: zy zijn verdeeld in drie afdeilingen of Secten; de eerste gelooft in een Arend; de tweede bid den Zwaen aen; en de derde, eerd en aenbid de Raven; en elk wacht naerstelijk zijn Godsdienstige Vogel te dooden, want zy gelooven dat die geene, welke den Vogel dood die zy aenbidden, in korten sterven moet.

Het is de styl onder deze *Jakuten*, en andere omleggende Heidenen, dat als iemand van hen ziek word, dat hy dan aenstonds hunne *Seman, Chaman*, of Priester doet komen, hem biddende dat hy een verdrag met den Duivel make, van hoe veel zy voor gezontheit betalen zullen, of vermindering van pyn, gelijk als zy steeds den Duivel aenbidden, op dat hy hen Vee hiet verstikke, of doet sterven: de *Seman* slaet zijn Trommeltje, eenige uuren lang, gelijk reeds boven ten aenzien der *Tungoesen* is gezegt, hebbende zijn hooft-haair uitgestrekt, krytende luids keels, dus trommelende valt hy op de Aerde, en blijft als of hy dood was, een geruimen tyd leggen. Dan komen deze onnoozele Heidenen, en slaen vuur uit een vuur-slag boven zijn hooft, waer na de Priester opstaet, en zegt aen de zieken, hoe veel Vee hy betalen zal voor zijn genezing, of ontlasting van pyn, word het te veel geoordeelt, of heeft de lydende zoo veel niet, men bid den Priester iets af te dingen, waer na hy eenige woorden prevelende al knorrende zegt, wat men geven moet; waer na het beloofde Vee te voorschyn word gebragt, en door de Priester met het volk geslacht, en georbert; het vel word ter Godsdienst aen een Boom uitgestrekt, opgehangen.

Bericht,
Gedaen door zeker Moskovisch krygs-bediende Wolodimer Otlasofd, *Hooft-man over vyftig, noopende een Reize die hy afgelegt hadde van* Jakutskoy *in* Siberien *Oostwaerts, Noord en Zuidelijk, tot verzameling van Schatting, en ontdekking eeniger Volkeren.*

DEze *Wolodimer* is dan met zijn Volk, op den Jare zestien honderd negen en negentig, in het laest van Augustus, door den Russchen Bevel-hebber tot *Jakutskoy, Dorofei Ofonasiewits Troernicht*, met dertien krygs-luiden afgezonden na de *Anandiersche* Landstreek, om de Schattinge van de çynsbare vreemdelingen in te vorderen, welke hy ingevorderd hebbende, heeft hy die met eenig krygs-volk na *Jakutski* gezonden, van waer hy wyder voort gong met zestig man, zoo Zoldaten als Handelaers, en noch zestig man die op de Zabel en andere vangst, als krygs-oefening afgericht waren; dit waren *Jukagiren*, welke reeds zich onder 't gezag van de Russen hebben begeven, om nieuwe Volken en Landen te zoeken, ten einde die çynsbaer mogte worden gemaekt: zy voeren met Jollen over de Rivier *Lena*, reizende te Paerd in drie dagen tot aen de Rivier *Andan*, wezende dit een weg van achtien Hollandsche, of dertig Russche mylen.

Deze Rivier *Andan* over gevaren hebbende, quamen zy tegen over de Rivier *Tokoelan.* De *Andan* is een vry breede Vliet, langs den Oever van de Rivier *Tokoelan*, na boven ter rechter zyde reden, zy te Paerd, door slikkerige en steenachtige wegen, tot aen des zelfs uiterste hoogte in elf dagen, en quamen zoo tot aen de mond van deze Rivier *Tokoelan*, daer de Winter hen overviel; zy is smalder als de Rivier *Andan;* over deze Vliet gestoken zijnde, quamen zy aen de Rivier *Jani* of *Jan*, en reisden in eene dag, over steenachtige wegen, en langs deze Rivier na beneden te Paerd, twee

weeken lang, zy is vry breet, van daer togen zy aen, en over de Rivier *Tastak*, die smal en ondiep is, tot aen het Riviertje *Galandin*, het welk weder stort in de Vliet *Indigier:* men reist van *Jakutskoy* tot de vastigheit van *Indigier* in zes of zeven weeken, doch het pleisteren daer onder gerekent: van deze sterkte *Indigier* reisde hy benedewaerts, op gehuurde Rhee-dieren, vyf of zes dagen lang, tot de *Jandiensche* Landstreek: de Rivier *Jandin* valt in de *Indigier*; aen de linker hand van *Jandin*, reisde hy tot de Landstreek van *Alasey* in acht of tien dagen, en van daer op Rhee-beesten, tot de Rivier *Kolimi*, en van de *Kolimsche* Landstreek, gingenze opwaerts over de Rivier *An*, tot de Rivier *Jablona*, dat is, Appel-rivier gezegt, en langs de Rivier *Jablona* benedewaerts, tot de Rivier *Anandier*, en langs de *Anandier* neerwaerts tot aen des zelfs vastigheit, waren zy vier weken onderweeg. Hier namen zy Paerden en Rhee-dieren aen, van de çynsbare Inwoonders; als men van *Anandier* gaet over groote Bergen op Rhee-beesten, twee en een halve week lang, dan komt men aen de Zee, by een Inham aen de Rivier *Pensi*, langs welke Rivier en kleine Burchten, of verzamelingen van Menschen in Hutten, ontmoet men ruim drie honderd man, van Volk, welk genaemt zijn *Karaki:*

deze hebben te dezer tyd vrywillig Schatting in roode Vossen opgebragt, zijn zeer gedwee, hun geweer is Boog en Spies, zijn greetig na Yzer en Bylen. De Rivier *Pensi* levert geen Zabels uit, de Menschen voeden zich hier meest met Visch. Dit Volk laten hunne Gyzelaers, die zy *Amanati* noemen, dikmael in de steek, en zijn ontrouw.

Van de Uithoek *Kamtsiatkoinoos* genaemt, reist men op Rhee-beesten langs de Oever van de Zee, aldaer zijn groote Bergen, waer over reizende, ontmoet men de Volken *Lutoren* genaemt, die by verzamelingen onder Hutten zich onthouden: dit Volk vangt de Vossen dicht onder hunne Hutten; hier in 't gebergte zijn witte Zabels, doch by die Volken niet gezogt: zy hebben voor de komst van *Wolodimer* nooit vreemdelingen gezien, en daerom zoeken zy tot handeling geene Pelteryen: het geweer van 't Volk is aldaer Boog, Pyl, en Slinger, daer zy steenen uitwerpen; Yzer vind men daer niet, wes zy na Messen zeer begeerig zijn, makende mede daer van punten van Spiessen, die zy tot verwering gebruiken, en om hunne vyanden te keer te gaen.

Tusschen de Rivieren *Kolimi* en *Anandier*, gaet men de hoek niet om, die in Zee valt; aen de linker hand van die uitstekende hoek Zeewaerts, leit des Zomers Ys, en des Winters staet die Zee bevroren, en aen de andere zyde van die hoek is in de Herfst en Winter wel Ys, doch des Zomers niet: de Menschen aldaer rondsom dien hoek woonende, zijn genaemt *Tsiuktsi*, en aen de mond van de Rivier *Anandier*, tegen over dien hoek zegt men dat een Eiland is, en van dat Eiland komen des Winters, als de Zee bevrooren leit, Menschen die een eigen byzondere Spraek hebben, waer op Zabel-dieren vallen die slecht zijn, en Marters: *Wolodimer* hadde drie van deze Zabel-diere-vellen gezien, wiens staerten een vierendeel El lang waren, met zwarte en roode streepen over dwars.

Van de *Anandiersche* Landstreek nam *Wolodimer* mede tot zich, omtrent zestig man, zoo Zoldaten als Mannen die op de vangst afgericht zijn.

Als hy reisde in het Land van *Kamtsiadal*, heeft zich onderhouden met Rhee-dieren en Visch, die hun de Inlanders bestelden, en zelve vongen, met daer toe mede gebragte Netten, van *Anandeinske.* De Visch die in de Rivier van *Kamtsiadal* valt, is gelijk als Zalm, een aert elders onbekent, rood des Zomers, en wat grooter, aldaer genaemt *Obsteina*, behalven deze is 'er noch zevenderleye slag van Vis, gansch niet gelijkende na de Visch die by de *Koerielen* valt, zy komt uit Zee, de Rivieren op, en keert nooit weder derwaerts, zoo dat men veele aen de Oevers dood vind leggen, daer de Zabels, Otters, en Vossen op aezen, die daer veel zijn: men reist des Zomers, in het *Kamtsiadal* Land op Rhee-beesten, gezadelt met houte Zadels, die zy des Winters voor Sleeden spannen: de koude is aldaer, omtrent gelijk in *Moskou*, doch Sneeuw valt daer niet zeer veel, gelijk by de *Koerilen* noch minder valt: het is des Winters tot *Kamtsiadal* by na eens zoo lang dag als tot *Jakutskoy*, en by de *Koerilen* gaet de Zon (volgens bericht der Russen) des Zomers, bykans recht op en onder over 't hooft. In dat Land is des Winters aen de Zeekant zeer veel Gevogelte, en in de Moerassen veel Zwaenen, want die aldaer des Winters niet dicht bevriezen, welk Gevogelte des Zomers weg vliegt, vliedende de hitte, die als dan daer zeer groot is, als wanneer het veel Regent en Donderd, alzoo deze gewesten vry Zuidelijk leggen.

In het *Kamtsiadalsche* en *Koerilen* Land, wassen veel Bezien, wat kleinder als Pruimen, zeer zoet, ook wassen daer Bessen op struiken, van een vierendeel El hoog, zoo groot by na als Hoender eyeren, groenachtig wanneer zy ryp zijn, smakende als Brambezien, hebbende binnewaerts het zelve zaed: het geboomte draegt daer weinig

vrucht, noch is 'er een kruid, aldaer genaemt *Agagatka*, groeyende een knie hoog als stokjes, dat kruid trekt men uit, en dan word 'er de bast afgedaen, en gespouwen midden door, in de Zon gedroogt, word wit, en zoet als Zuiker, 't geen dan smakelijk gegeten word. Daer zijn mede Boomen die Nooten geven, veel Berke-boomen, en ook Ypen, en anderen. Aen de *Pensinse* zyde langs de Rivieren zijn veel Berke- en andere Boomen.

Tot *Pensi* woonen *Koraki* die geen baerden dragen, zijn van gemeene lengte, spreken een byzondere Tael, wat Geloof zy hebben is onbekent, doch de zommige onder hen, die zy *Siemani* noemen, en Priesters schynen te zijn, slaen zomtyds op Trommelkens, schreeuwende dan luits-keels, 't geen Godsdienst schynt te zijn: hunne kleeding is van Rhee-vellen, en de Visch *Nerpi*, of Robbe, zy eeten Visch en alderhande Gedierte, als mede de gemelte Visch *Nerpi*, of Zee-robben: hunne Hutten of Jurten zijn van de huiden der Rheen gemaekt.

Achter de *Koraki* onthouden zich de Volken *Lutoren* genaemt, eender Spraek

en Zede met de *Koraki* onder dat onderscheid, dat de Hutten van de laeste zijn gemaekt van Aerde.

Veele der *Koraki* die langs de rugge der Bergen woonen, zijn niet willig Schatting aen vreemden op te brengen, en drygen die hen zulks af willen halen, te dooden, zoo als *Wolodimer* zulks heeft gesmaekt, want zy hem omzingelden, en drie zijn 'er Zoldaten doodeden door den Pyl-schoot, behalven noch vyftien die verwond wierden, houdende de overige bezet tot dat van de makkers wierden verlost.

Men vangt langs de Oever van de Zee omtrent de Rivier *Kamtsia* Rhee-dieren: alhier vond *Wolodimer* drie verzamelingen van Menschen in hunne Sterkten, ruim vier honderd in getal, waer uit zy zich konden beschermen, beter als elders in die gewesten, om dat dit Volk zomtyds aenstoot heeft te lyden van de Gebuuren, want aldaer geslacht tegen geslacht stryd: hier zijn Zabels en Vossen, doch in voorraed vangen zy die niet, om dat zy noch Schatting geven, noch Handel dryven, alleen 't geen zy vangen, gebruiken zy tot kleeding: deze verdroegen zich met de Russen: hun geweer, zijn Boogen van Walvisch-baerden, en Pylen van Steen; Yzer valt daer niet: deze Luiden hebben veel aenstoot van de volken uit de Rivier *Kamtsia*, welke hun beroofden, aenvielen, en beledigden; zy verzochten aen *Wolodimer* dat hy hen met de Nabuuren wilde verdragen, op dat in rust mogte leven; hy trad dan met hen en zijn krygs-volk in de vaertuigen, dryvende langs de Rivier *Kamtsiatke* na beneden; na drie dagen dryvens quam hy by de bewuste Nabuuren, alwaer hy een verzameling van vier honderd man vond, die hy wel tot gehoorzaemheit trachtede te brengen, maer zy weigerde zulks, dies gaf hy 'er vuur op, doode eenige, en verbrande de Hutten, doch zy vloden meest van daer, en als hy vervolgens langs de Rivier voer, zag hy ter weder zyde veel verzamelingen van Menschen in bundels van Hutten, tot drie, vier, vyf, en meer honderd te zamen, en als hy dan weder opwaerts voer, ontmoete mede veele Dorpen, doch zy weigerde gehoorzaemheit, en Schatting, om dat ze zeiden, niet te hebben, en ook geen Zabels en vongen, wezende de Russen en haer magt, aldaer onbekend, zich echter aen nemende te bedenken tot op een ander Jaer, wanneer hy dan weder quam ter plaetze daer hy afgevaren was, trachtede de Inwoonders of gemelde *Koraki*, de Rhee-dieren af te dryven, en te steelen, doch de Moskoviten vonden het spoor, joegenze na tot op de Pensilense Zee, daer zy ze aengrepen, en sloegen, dooden in de nacht honderd en vyftig man, met betrapping van de Rhee-dieren, de overige *Koraki* vluchtede in 't Bosch.

In 't Land der *Kamtsiadallen* is een Rivier, genaemt *Itsju* of *Izche.*

Aen de *Pensiense*, of *Pensilense* Zee voor-waerts, zijn *Rhee-koraki*, of hoeders der Rhee-dieren, werwaerts *Wolodimer* op trok, doch zy verlieten hare wooningen, en vlooden, maer hy jaegdenze na, zes weeken lang, tot voor by de Rivieren *Nane, Gigi, Niki, Sioentsioe* en *Charjusobe*, alwaer hy de *Kamtsiadalsche* Volken tot gehoorzaemheit noodigde, vorderende de Schatting met goetheit, daer van daen ging hy weder na de Rivieren *Koeksie* en *Kieksie*, alwaer hy achterhaelde het Volk *Olenigh Korakof* genaemt, verzocht hen tot gehoorzaemheit, en betaling van Schatting, in erkentenis, doch zy wilde niet luisteren, en vlooden, maer wierden door hem achterhaelt, en hy versloeg 'er veele, hen afnemende de Rhee-dieren, en verwoestende de Hutten. Hier van daen trekkende, ontmoetede hy zes woon-plaetzen van *Koerilen*, die hy wel zocht tot gehoorzaemheit te brengen, maer zy weigerden 't, dies greep hy dat Dorp aen, kreeg 'er een gevangen, en versloeg 'er vyftig, hy myde andere

verzamelingen van die Volkeren niet, en of schoon daer veel Pelt-werk is, zoo verzamelen zy dat echter niet.

De *Kamtsiadallen* die achter de *Lutoren* woonen aen de Oevers der Rivieren, en aen de Zee, zijn klein van stal, dragen baerden, middelmatig lang; hunne kleeding is van Zabel-dieren, Vossen en Rhee-dieren, die zy met Honden vangen; hare Jurten of Wooningen zijn des Winters van Aerde gemaekt, en staen des Zomers omtrent drie vadem van de Aerde verheven, op staken, gemaekt van planken en hout, bedekt met wortels van Boomen, zy klimmen daer in met leeren, de vloer is van effen hout of deelen gemaekt, zy staen niet verre van malkander, en zomtyds honderd, twee, drie, ja tot vier honderd in een Buurtschap, zy spyzen Visch en Gedierte, nuttigende de Visch raeuw, en des Winters bevrooren; in de Winter doenze voorraed van Visch op, die ze in kuilen begraven en bedekken, wanneer die dan aen 't rotten is, nemen zy die uit, smytenze in putten, en gieten 'er water op, daer dan gloeyende steenen in werpende, en zoo gezamentlijk omroeren, zoo dat te byster stinkt, echter eeten zy die Zop, heet vermengt met Padde-stoelen, welk

mede dronken maekt: men ziet by hen Aerde en Houte vaten, dieze maken, als ook Koopere potten, en ander vaet-werk: daer word Boom-oly gebragt van zeeker Eiland; doch onder wiens gezag het is, en waer te recht gelegen, blyft my tot noch toe duister; behalven noch zeeker Vernis, dat glimt en glans geeft gelijk als Lak-werk: hun Geloof is onbekent; men bespeurt alleen eenige Duivels-priesters, die gebaerte voeren als boven reeds van die der *Tungoesen* is gemelt; zy dragen lang haair, en zijn van de andere Menschen aldaer, als onderscheiden.

De *Koraki* en *Kamtsiadallen* hebben verscheidene Spraeken.

Aen de Rivier *Bobrova*, die aen de *Pensinse* zyde is, woonen vry veel Menschen, als ook aen de Nabuurige Vlieten.

Aen de Rivier *Itsioe* wierd *Wolodimer* genootzaekt te overwinteren, om dat veele der Rhee-beesten aldaer stierven. Hier hoorde hy dat de *Kamtsiadallen* uitstel zochten tot betalinge der Schatting tegen het Voor-jaer: kruit en loot begon den Zoldaten ondertusschen te ontbeeren, zoo dat genootzaekt wierde na *Anandir* rugtret te nemen.

Van *Anandir* tot de Rivier *Pensi*, reist men met gemak in drie weeken, en van *Luton* tot de Rivieren van *Kamtsiadal* in zes weeken, en van de Rivier *Kigila* tot *Kamtsiatke* op Rhee-beesten, in twee weeken; van *Kigila* tot aen de *Korilen*, heeft men drie Maenden reizens noodig; doch rustens tyd daer onder begrepen, want men langzaem vorderd.

De *Korilen* worden dus genaemt, na het gevoelen der naby leggende Volken van de Vliet *Korila*, daer omtrent zy woonen, gelijk de Menschen die aen de Rivier *Kamtsiatka* woonen, *Kamtsiadallen*, of *Kamtsidaly* worden geheten; of misschien daeld dit woord *Korilen* af, van het Landschap *Korea.*

Het woord *Kamtsia* is op het Sineesch gezegt, ik dank U E. of grooten dank, en anders een vereering; geeft hem *Kamtsi*, is gezegt, doet of geeft hem dankzegging.

Korinskoy betekent zekere plaets in het *Korilen* Land, zoo als dat Land zelve *Korinkaja* word genaemt.

Tegen over de Rivier *Kamtsiatka*, ligt een Eiland in Zee, daer onbekent Volk op woont.

Als hy van *Anandir* (daer hy Winter-verblyf van een opgezette houte Stoof hadde, zoo als men die aldaer maekt, wanneer men niet verder reizen kan, welke genaemt worden *Simoveo*.) Na *Jakoetski* heim waerts reisde, bragt hy eenige gevangenen met zich, als ook een goede menigte van ingezamelde Pelterye, die hy voor Schatting, had ontfangen. Na het vertrek van deze Moskoviter uit de Landstreeke van *Kamtsia* en daer rondsom, begonden de Inwoonders hunne woon-plaetze te sterken, zoo, dat om hen te doen schrikken, men na deze Veld-stukjes noodig zal hebben.

Verre achter de *Kamtsiadallen*, woonen de *Korilen*, zy zijn zwarter van huit als de eerste, en kleinder van baerd. Het is mede warmer by de laetste als by de eerste, doch zy gebruiken eenderleye kleeding, zijn zoberder, en mede zoo wel niet gegoed; de Zabel-dieren die daer vallen zijn slecht, om dat het een warm Land is; men ziet 'er groote Bevers, en roode Vossen, in grooten getalle.

Van de mond van de Rivier *Itsia* opwaerts, langs de Rivier *Kamtsia*, omtrent een week reizens, is een zeer groote en hooge Berg, bequaem om bezaeit te konnen worden, gelijk daer in de Nabuurschap noch een groot gebergte is, bequaem tot de Hooi-teeling, uit de zelve gaen des daegs een zeer dikke rook, en des nachts vuur-vonken op; de *Kamtsiadallen* verhalen, als 'er iemand tot half wegen dien Berg opklimt, dat men aldaer zeer groot geraes, als Donder hoort, 't geen de ooren des

Menschen krenkt, en die hooger als half weg dien Berg na boven gaet, komt zelden of nooit te rug, zonder dat men weet wat den hoog opklimmende naeuw onderzoeker wedervaert: van deze Berg vloeit een Rivier af, die graeuw water verschaft; men kan drie vadem diep op de grond zien, 't geen daer in geworpen word; dit Volk heeft geen eenhoofdige bestiering, maer woont by geslachten, en die het rykste is der stammen, na dien luisteren zy, en gehoorzamen hem, deze geslachten hebben veeltyds veel verschil onder malkander, en stryden ook wel tegen den ander. Des Zomers gaen de Mannen gansch naekt, zy zijn stout ten stryd, en tot noch toe vry van Schatting aen vreemde magten geweest, doch men trachte hen daer nu toe te brengen: ieder houd zoo veel Wyven als hy voeden kan, tot vier en meer in getal.

Tam Vee is aldaer niet, als alleen Honden, den Europiaensche Honden in groote gelijk, doch hebben haair, wel bykans een vieren deel El lang. De Zabel-dieren worden daer aen de Rivieren op een byzondere wyze gevangen, met matte-zakken, gelijk zy die mede met Pylen van de Boomen schieten: schiet-geweer is hen tot groote schrik, en zy vluchten steeds voor 't zelve, wanneer in gevecht geraken met Moskoviten, die Vuur-roers gebruiken, wien zy daerom Vuur-mannen noemen: des Winters gaen de *Kamtsiadallen* ten stryd op Sleept-

schoenen, die van hout zijn gemarkt, een vierendeel van een Rusche El breet, lang een El, en meer, hebbende in het midden een riem van leer, daer men de voet in steekt; doch de *Koraki* in Sleetjes, die door Rheen getrokken worden, waer in zy by paeren zitten, mennende den een terwyl den anderen schiet met de Boog: des Zomers komen de zommige naekt, en de zommige gekleed ten stryd. De Waeren daer zy graeg na zijn, zijn roode Koraelen en Messen, daer ze tegen vermangelen, Zabel-vellen, Vossen, groote Bevers en Otters.

In de Zee omtrent *Lutore*, gaet des Winters Ys, doch de gansche Zee bevriest niet, doch des Zomers is aldaer gansch geen Ys, of zeer weinig: men vin veel Inwoonders langs de *Kamtsiatke* Riviers, en aen de Zee-strand, zoo dat men tusschen het Riviertje *Jelofki* en de Zee, zestig verzamelingen van Menschen ontmoete, daer honderd en vyftig, ja twee honderd Hutten by elk wierden gezien, hebbende aldaer ieder Huis-vader zijn eigen wooning; deze verzamelingen zettede zich onlangs uit vreeze voor de Russen, nader by malkander; zy weeren zich uit die plaetzen met zware steenen, en houte knuppels die ze werpen, beneffens scharpe Spiezen, als iemand hen vyandlijk naderd.

Aen de Zuid zyde van het *Kamtsiadalsche* Land, is in Zee des Winters geen Ys, allen van de Rivier *Pensi*, tot *Kigila* is aen de kanten eenig Ys, maer niet veel, en van *Kigila* verder op, is geen Ys, en van de Rivier *Kigila* tot de mond van de Rivier *Kamtsia*, gaet men te voet over steenachtig Land, in drie of vier dagen, en van *Kamtsiatke* tot aen de Zee, dryft men na beneden met Vaertuigen, in vier dagen: aen de Zee onthouden zich veel Beeren en Wolven, en over de eerste Rivier van de *Korilen* in Zee, zegt men dat Eilanden zijn, die bewoont worden, en dat daer op Steden van steen zoude zijn, doch wie die bewoonders zijn, is tot noch toe onbewust: uit deze Eilanden word by de *Korilen* gebragt dierbaar Vaet-werk, en kostelijken Kleeden, van gestreepte en veelverwige Stoffen; ook zeggen deze Inwoonders, dat van de *Kamtsiadalsche* zyde boven *Kamtsiatke*, aen de kant van de *Kalanske* Bever Rivier Jaerlijks Vaertuigen tot haer komen, welkers Schepelingen van hen koopen, Zee-robbe-vellen, Walrus-tanden, en de Traen daer van: hier omtrent zijn in Zee groote Wal-visschen, ook Zee-robben, en Walrussen, welke laeste met hoog water tegen 't Land aen komen, en als 't water weder afloopt, blyven zy op 't droog zitten, als wanneer de naest gelegene Volken, de zelve met Spiessen dood lenzen, en met knuppels slaen, op de Neus, want zy ter oorzaek van hunne kleine pooten tot het vlieden op Land onbequaem zijn, wezende deze plaetzen niet zeer verre van de Vliet *Amur* afgelegen.

By de *Pensische* Volkeren gebruikt men in plaets van Schuiten om de Zee te bevaeren *Baydari*, dat zijn Jollen, die van Robbe-leder gemaekt zijn, lang zes vadem, breet een en een half vadem, deze zijn in 't midden met hout verbonden: in deze *Baydari* konnen dertig of veertig Mannen zitten, en daer mede t' Zee gaen, op de vangst der Robben en Walrussen, waer van zy het Spek en Traen gebruiken.

De *Kamtsiadallen* hebben Vaertuigen die tien of twintig man konnen voeren: veele hunner woonen in holen. By de *Korilen* heeft *Wolodimer* en zijn Volk gansch geen Vaertuigen gezien, want hy was daer des Winters.

In deze *Kamtsiadalsche* en *Korilsche* Landstreken, zoude men Graen konnen gewinnen, want het zijn vry warme Landsdouwen, hebben zachte en zwarte grond, doch Bestiael tot den Landbouw vereist, en is daer niet, zy weten ook van geen zaeyen: deze Menschen zijn niet leerzaem, en gansch niet zindelijk.

In het Land der *Korilen*, omtrent de Rivieren *Kamtsia*, ontmoete *Wolodimer* zeker Man, die aldaer vreemdeling was, welke hy na *Moskou* heeft gevoert, en men bevonden heeft genaemt te zijn *Denbey*, Zoon van *Disay*, hebbende in een Indiaensch Schip, beladen met Koopmanschap langs de Japansche Kust gestevent, edoch een sterke Weste Wind acht dagen lang, en daer na een Zuide Wind krygende, was hy van de plaets die hy trachte te bestevenen, afgedreven, zoo dat na veel zukkelens op Zee, geduurende de tyd van acht en twintig weeken, in 't *Korilen* Land, en dat der *Kamtsiadallen* aengekomen was, en hy geluklijk Moskoviten ontmoetende, als hy onder de *Kamtsiadallen* was geraekt, tot hen de vlucht hadde genomen, oordeelende op 't gezicht, de Russen redelijker Menschen als deze Inlanders te zijn: in Zee had hy de Mast en Zyl van 't Schip verlooren, doch gevallig een Boom in Zee vindende dryven, hadde hy die weder tot een Mast-boom op 't Schip weten bequaem te maken, en zich daer mede te behelpen, zoo als hy van de ingeladene Zyde stoffen, mede Zeilen maekte.

De *Korilen* spyzen wortels van Boomen; zy zijn gewoon de Visch die zy

vangen in kuilen te werpen, met groente en Boom-takken te overdekken, en zoo eenige tyd te bewaren, welke zy, of schoon zeer stinkt nuttigen: wanneer het genoemde Vaertuig door ongeluk aen hare Kusten belande, en dat met Vaet-werk was beladen die Brandewyn, of sterke drank van Rys in hielden, gooten zy de drank weg, en bedienden zich van de Vaten, om hun Visch in te bergen, hebbende zy in die drank geen smaek, zoo als ook geen Goud of Zilver kenden, want als eenig Goud en Zilver uit gemelte gestrande Vaertuig aen Land wierd gebragt, verachtede zy dat, en gaven 't den Kinderen om mede te spelen; zy konnen noch Lezen noch Schryven, gebruiken Bylen van been en van steen; men vond by deze Indiaen Zilver geld, waer van aen my een stuksken gezonden is, waerdig in wigt veertien stuivers of twee Maes, gelijk men aen my mede toegezonden heeft een der Schoenen van deze Man zijn voeten, die waerlijk Indiaensch maekzel is, zoo als by diergelijke mede onder my berustende, kan worden gezien; behalven dit zond men aen my een Indiaensch Kaerte-blad, en eenige bladen Schrift, die men by hem gevonden heeft; de Schoen is der gedaente als elders in Oost-Indiën, de Menschen van middelbare aenzien gewoon zijn te dragen, net, van fijn Riet gevlochten, met een Herte-ledere zool.

De opgemelte Man was afgezonden door zeker groot Koopman, genaemt *Avasia*, Zoon van *Matarin*, in een Vaertuig van vyftien man, het was lang vyftien vadem, breet en hoog vier vadem, enz. de last was Rys, sterke Drank, Damasten, Boom-wol, Zuiker, enz.

Aen het *Korilen* Land komende, voeren zy een Rivier opwaerts, niet verre van de Vliet *Nanan*, om Menschen te zoeken: in 't eerst ontmoete hen een Man, aen wien zy een Schrift gaven, bewyzende dat hy mede schryven zoude, doch daer van geen wezen hebbende, stak het overgegevene geschrift in zijn Boezem, en vlood: den volgenden dag quamen vier kleine Vaertuigen, daer in waren omtrent twintig Man, die hun bezien hebbende, weg gongen, doch in de Nacht naderde hen veertig Schuiten, daer omtrent twee honderd Man in waren, deze schooten uit Boogen, en quetsten een der makkers van dezen *Denbey*, zy hakten ook in 't Vaertuig met steene en beene Bylen, zoo dat zy het moesten opgeven, en losten het Vaertuig, leverende de Waeren den *Korilen* over.

Deze Man weet te noemen verscheidene Steden, die hy zegt in *Katay* te leggen, als *Akitay, Krota, Notsro, Tonga, Fiaga*, enz. edoch, vermits deze Steden in *Sina*, mijns wetens niet bekent zijn, zoo twyfele of dit niet plaetzen zijn in *Jeso*, en dat hy dat Land *Katay* noemt: verhaelt, hoe zekere goederen na *Katay* worden gevoerd, en van daer komen, welke men wete dat van en na *Jeso* worden vervoert, en niet van en na *Sina.*

Hy zegt, uit *Katay* komen tot ons over, Visch-beenen, dat zijn Walvisch-beenen, Hout, Tanden van Walrussen, enz. alle goederen die uit *Jeso* worden gevoerd; daer en tegen zegt hy, na *Katay* brengt men Damasten, Goud en Zilver-laken, Boom-wol, Yzer, enz. zoo dat men schynt te konnen besluiten, dat deze *Denbey, Jeso* voor het Land *Katay* verstaet, als wezende misschien een gedeelte van het Overmuursche Tartarye, enkelijk met een smalle vaert afgescheiden, gelijk by zommige, zoo Asiatische als Europische Schryvers, dat Land met de naem van *Katay* word benoemt.

Als deze opgemelte Man by Winter tyd in 't *Korilen* Land aenquam, zegt hy zeer veel dikke Mist heeft gehad, zoo dat hy in zijn vaert geen ander Land als *Eso* heeft gezien, 't geen hy meint aen 't vaste Land van Tartarye gehecht te zijn, gehoorende eensdeels onder den Konink van *Sina*, als Heer van *Niuche*, en der Landen daer om

streeks, en ander deels onder *Japan*, zoo dat op de Zuid zyde, dien Keizer bezetting heeft. Die van *Eso* zegt hy, een Barbarisch Volk te zijn, zonder eenige welleventheit, of geschikte beheersching. Elf van zijn makkers zegt hy, uit 't *Korilen* Land met een onbekent Vaertuig weg gekomen te zijn, twee in Zee verdronken, en een door de *Korilen* gedood.

Het *Korilsche* Volk draegt ruige klederen van Zabel-vellen, Rheen, Honden, en Bevers: als zy iets willen kooken of gaer maken, zoo smyten zy daer toe heete steenen in potten, hebben geen Steden, maer Dorpen; zy voeren steeds kryg onder malkander: en wanneer men aen dezen Man in *Moskou* een Kaert heeft doen zien van *Korea, Sina*, het *Compagnies* Land, en *Eso*, zoo erkende hy geen gewest als *Eso* alleen, 't geene my te bestendiger doet gelooven, dat hy met hard weder, de Straet de *Vries* is komen door zeilen, of achter het *Compagnies* Land om, zoo zulks een Eiland is, zonder andere Kusten als 't genoemde Land van *Eso* te zien, hebbende hy eigenhandig op de Kaert twee streepen gehaelt, den een van omtrent de hoogte van *Osakka*, twintig myl in Zee, door de Straet de *Vries*, en den anderen van daer achter *Compagnies* Land om, tot aen het *Korilen*

Land, niet wetende welke streek dat hy gevaren was; waer van de tekening met de Schildery van hem, na zijn perzoon in Rusland gemaekt, onder my is berustende.

Dubbelt uit een Brief, aen my in 't Jaer zestien honderd acht en negentig, van Archangel, *belangende den* Ys-kaep, *benoorden het* Korilen *Land gelegen, geschreven.*

Wel Ed. gestrenge Heer;

HEb alhier een Rusch gesprooken, die verklaert, voorlede Winter by Kozakken in *Moskou* geweest te zijn, de welke op de Zabel-vangst in 't verste van *Siberie* geweest waren, deze hadden de *Ys-kaep*, of de meest Oostelijkste hoek, gelijk in U Wel Edele gestrenge Kaert staet, met een klein Vaertuig omgevaren, en drie dagen gereist, eer aen het einde van de hoek waren gekomen; daer liep een zeer sterke stroom, zoo dat zich al dicht aen de Wal hadden gehouden, doch Ys hadden zy niet vernomen, om dat op 't heetst van de Zomer was, en waren alzoo de Kaep omgevaren, tot aen de Grenzen van *Sina*. Dus verre dezen Brief, doch wat van de waerheit dezer zaeke zy, derve ik niet bevestigen.

Zeeker voornaem Moskovisch Handelaer heeft my bericht, hoe hy tot *Archangel* Kozakken gesproken heeft, die hem zeiden, de Ys-kaep ten einde toe afgetreden te hebben, binnen een tyd van drie dagen, dat de zelve op zommige plaetzen zoo smal is, dat overzien kan worden; deze Kozakken of Moskovische Zoldaten, waren van de *Jakutsche* bezetting uitgezonden, om de Schatting te Landewaerts op te halen, gelijk de zelve aldaer gewoon zijn by tien of twintig, gezamentlijk, ten dien einde het Land door te wandelen; zy zeiden dat de Zee-kust van de *Lena*, tot aen de *Jenisea*, gelijk streeks, en wel, Noord-oostelijk getekent was, zy hadden voor een gedeelte de Oevers langs gevaren, van de mond van de *Lena* afwaerts aen, doch niet tot aen de *Oby*, gelijk tot noch toe geene nette berichten hebbe, dat uit de *Oby* in Zee, veel gevaren word, en byzonder niet Oost op, zoo dat de Oevers van de *Oby*, of van de *Jenisea*, tot aen de *Lena* ten vollen niet bekent zijn: wyders verhalen zy, dat onder hun acht kleine Vaertuigen waren geweest, dat vier de Ys-kaep meenden om te varen, doch dat zy aldaer op het einde zoo grooten draei-stroom ontmoete, of liever branding, dewyle de Noorder-stroom aldaer, als scheen te stooten tegen die van het Zuide, dat die vier Vaertuigen waren verbryzeld, en het Volk verdronken.

Veele Moskovische Land-luiden hebben zich in de *Jakutsche* gewesten ter neder gesteld, daer zy goede Weide vinden.

De Ys-kaep zoude volgens veeler gevoelen, met gebroken Eilanden endigen: in de Ys-zee zoude Visschers komen van de *Lena* Rivier af, langs de Wal varende, zoo de zommige willen, deze Kaep achter om, en tot aen de Zee-oevers, by de Rivier *Kamzatka*, daer zy Walvisschen en Robben slaen, gebruikende daer toe de tyd van drie, drie en een half, of vier Maenden, om heen en weder te varen, en hunne Neering te doen.

Burilbi zijn twee Dorpen daer Russen woonen, gelegen aen de *Lena*.

De *Jakuti* dragen zoo wel kleederen die van Vogels-vellen by een zijn genaeit, daer de vederen aen zijn, als ook van Beeste-vachten, en zeeker Bond *Sarki* genaemt, dat een geele grond heeft, met bruine plekken; om 't hooft dragen de Mannen

bragoenen, als ook om de beenen, die met vederen zijn geçiert. Daer valt in hun Land zeker hout dat rood is, en niet ongelijk aen Kampessie-hout.

Op wat hoogte, of Noorder breete, eigentlijk de mond van de Vliet *Lena* legt, daer van en kan ik met geen volkomene zekerheit spreken, vermits de zommige, die my van daer berichten, de streek van *Jakutskoy* tot aen de Zee zeer groot zeggen te zijn; en andere weder dryven, dat de zelve meer naby gelegen, en korter zoude wezen; dies des zelfs afstant en hoogte na de beste gissing hebbe geplaetst. En worde wy bericht, dat eenige Menschen hebben getracht t'Zeewaert in te varen, Noord-oost op; maer om de onbequaemheit van goed Vaertuig, gebrek van rechte kennis van het Kompas, en gevaerlijke hoeken en klippen, die aen de Kusten zijn, zijn veele om den hals geraekt, alzoo ook zelfs in de diepste Zomer het Ys aldaer met groote schotzen dryft, en de vaert of doortogt verlet, wordende met een Land-wind het Ys afgedreven van de Stranden, en met een Zee-wind na de Kusten gezet; dies, volgens bericht der aen liggende Volken, de ruime Zee aldaer onvaerbaer is, en dat heden die Zee-vaert, behalven dicht aen de Wal, word nagelaten.

De Godsdienst der Inboorlingen in dit gewest, is Heidensch, en genoegzaem met die der *Samojeden* eens, doch zy verschillen in Tael.

Deze Noordsche Kusten en Landstreken zijn niet zeer bevolkt.

De mond van de Rivier *Lena*, anders

Peleneg genaemt, bevriest Jaerlijks zeer hart, en 't gebeurd, doch niet altyd, dat de zelve den geheelen Zomer doo niet op en dooit.

Het Stedenken *Wergolensky*, gelegen boven aen de Vliet *Lena*, is een kleine plaets.

Het plaetsken *Samarofskoyjam*, is gelegen op de mond van het Rivierken *Jalis.*

Eenige woorden van de Jakutsche *Spraek, dat is, der Volkeren die aen de Oost zyde van de Rivier* Lena *woonen, genaemt* Jakuti.

Hooft,	*Bos.*
Haair,	*As.*
Voorhooft,	*Suis.*
Ooren,	*Kulgak.*
Oogen,	*Karak.*
Neus,	*Mun.*
Neusgaten,	*Murun.*
Kinbakken,	*Singa gunguk.*
Mond,	*Ojack.*
Lippen,	*Os.*
Tanden,	*Tis.*
Tonge,	*Til.*
Hals,	*Moin.*
Borst,	*Tuis.*
Schouwders,	*Sanin.*
Armen,	*Ilin.*
Ellebooge,	*Togok.*
Hand,	*Erbiak.*
Vingeren,	*Erbik.*
Nagelen,	*Tarbiak.*
Buik,	*Ologok.*
Navel,	*Kin.*
Rug,	*Sisinek.*
Zyde,	*Etuik.*
Ingewand,	*Osoghos.*
Hart,	*Suriak.*

Knien,	*Tiusurges.*
Scheenen,	*Sotoj.*
Kuiten,	*Saraet.*
Voeten,	*Atak.*
Toonen,	*Erbiah.*
Aderen,	*Inir.*
Vleesch,	*Et.*
Bloed,	*Kan.*
Harssenen,	*Sili.*
Een,	*Bir.*
Twee,	*Icki.*
Drie,	*Us.*
Vier,	*Tuard.*
Vyf,	*Bes.*
Zes,	*Alta.*
Zeven,	*Sette.*
Acht,	*Agis.*
Negen,	*Togus.*
Tien,	*On.*
Elf,	*Onurdugobir.*
Twaelf,	*Onurdigiki.*
Dertien,	*Onurdugus.*
Veertien,	*Onurduturd.*
Vyftien,	*Onurdugobes.*
Zestien,	*Onurdogoalta.*
Zeventien,	*Onurdogosette.*
Achtien,	*Onurdogoagis.*
Negetien,	*Onurdogotis.*
Twintig,	*Surbe.*
Dertig,	*Ottut.*
Veertig,	*Teurden.*
Vyftig,	*Besen.*
Zestig,	*Altaon.*
Zeventig,	*Setteon.*
Tachentig,	*Agison.*

Negentig,	*Toguson.*
Honderd,	*Suis.*
Tien honderd of duizend,	*Munck suis.*

Het Vader-Ons in de Jakutsche *Spraek, op de* Slavinische *wys gevolgt.*

Vader,	*Aibiít.*
Onzer,	*Bisene*,
die zyt	*Mega Tagara*
in de Hemelen,	*Oer duger*,
geheiligt zy	*kirbejer*
de Name,	*Atïn*,
van U,	*Jena*,
toekome	*kelega*
't Koninkryke,	*Atïn*,
van U	*Jena*
geschieden,	*bologa*,
Uwe wille,	*kognün*,
gelijk in Hemel,	*Jena*,
zoo op Aerden:	*Jeme:*
't Brood	*Tagaraga*
onzer	*isierge*
dagelijks,	*aspitin*,
geeft,	*bisenin*
ons	*koenatagini*
heden,	*koeloe*,
en vergeeft	*bisaga*
ons,	*ani*,
de schulden	*kebes*
onzer,	*bisaga*,
gelijk	*Jespitin*
wy	*bisenin*
vergenen	*kaitak*
de schuldenaren	*bisigi*
onzer,	*kebesebit*,

en geleide	*Jemagh terbitin*
niet	*bisenin*
ons	*kilerima*
in verzoekinge,	*bisigini*,
maer	*aiga*
verlost	*biisa*
ons	*bisigini*
van den	*abasintan*
quaden;	*olisin*;
want	*Jena*

uwe is	*bar*
't Koninkryke,	*iraghtati*,
en de Magt,	*kustaek*,
en de Heerlijkheit,	*Atin*,
in Eeuwigheit,	*Boeka*,
Amen.	*Kirdikoe.*

Oog-getuigen zeggen my, in *Moskou* gezien te hebben eenige Afgezondenen der *Jakutsche* Volkeren, sterk in getal omtrent vyf en twintig Man, deze waren bekleed met Vogel-vederen rokken, zeer aerdig gevlochten, en geçiert, van alderhande verwe, en groote, geschiktelijk door malkander geschaert, en met dun Kooperdraed, geregen; hebbende stukskens van Spiegel-glas, of kliene Spiegeltjes, zoo hier en daer tusschen de vederen in gehecht, waer mede zy pronkten. Het was grof en sterk Man-volk, bruin van wezen.

Eenige getal-woorden van de Lamutsche *Spraek, dat is, der Volken welke gansch na 't Noorden en Noord-oosten woonen, genaemt* Lamuti.

Een,	*Omun.*
Twee,	*Dzur.*
Drie,	*Ilan.*
Vier,	*Dagan.*
Vyf,	*Tongan.*
Zes,	*Nuigun.*
Zeven,	*Nadan.*
Acht,	*Dziabkan.*
Negen,	*Jigin.*
Tien,	*Dzian.*
Elf,	*Omundzian.*
Twaelf,	*Ilandzian.*
Dertien,	*Dzurdzian.*
Veertien,	*Digindzian.*
Vyftien,	*Dziakondzian.*
Zestien,	*Nundzian.*
Zeventien,	*Nodandzian.*
Achtien,	*Dziabkondzian.*

Negentien,	*Jigindzian.*
Twintig,	*Diandzialakan.*
Dertig,	*Muginadzian.*
Veertig,	*Teurden of tongandzan dzialakan.*
Vyftig,	*Digin dzan dzialakan.*
Zestig,	*Nugun dzian dzialakan.*
Zeventig,	*Nadan dzian dzialakan.*
Tachentig,	*Dzabkan dzan dzalakan.*
Negentig,	*Sogusun jugnan dzan dzalakan.*
Honderd,	*Niema.*
Tien honderd of duizend.	*Dzan dzalakan niema.*

Lenskogo is een algemeene naem, waer mede alle de gewesten omtrent de Rivier *Lena* benaemt worden, schoon zy ieder daer en boven hunne byzondere benamingen hebben, waerom de zelve by my gesteld is, zoo wel zeer hoog Noorden, als niet wyt van de Vliet *Amur* af: hoewel andere zeggen dat twee byzondere gewesten, als beneden aen de Stroom *Lena*, en benoorden de *Amur* met de naem van *Lenskogo* bekent zijn, elk onder byzon dere Gezag-hebbers. De Zee word omtrent deze Rivier mede de *Lenskogo* Zee genaemt.

Aen de oorspronk van de Vliet *Selenga*, niet wyt van het Meir *Baikal* gelegen, in het welke zy ten Zuiden stort, woonen *Moegalen*, die steeds verhuizen; en om laeg aen zijn mond, *Tingoesen*, en *Utsurtainen*, die anders mede *Eraten* worden genaemt. Tusschen de Vliet *Selenga* en *Amur* word gezegt, dat Meiren zijn, die wit water geven als Melk, 't geene zeer gezond is te drinken.

Wilei is een Rivier, anders genaemt *Vieljoe*, welke niet wyt van de Zee in de Rivier *Lena* stort. Aen de zyde dezes Riviers, gaet des Winters een vuur op, uit het Land; doch als het Zomer is, dan word deze Landstreeke met water bedekt, 't geene van boven de *Lena* uit het gebergte komt afzakken, en zelfs ook die plaetze, waer des Winters zich het vuur vertoont, zoo dat men als dan die plaetze niet kan bekennen: wanneer het water afgeloopen is, en het Land droog word, zoo vertoont zich het vuur wederom als voor heen: wanneer men daer eenig hout omtrent legt, zoo verbrand het tot koolen, zonder eenige vlamme, gelijk de aengelegene Volken berichten.

Hooger opgaende, langs deze Rivier *Wilei*, twee dagen reizens, komt daer van de linker zyde een kleine Riviere invallen, welke zoo zout als Pekel is, komende uit een groote Zout-bron, die aen 't eind op de kant van dit Rivierken opborrelt, en de zelve geheel zout maekt. Daer zet zich mede veel Zout aen de Oevers, 't geene alle Jaren van daer weg gehaelt word: dit Zout is zeer schoon, zoo wit als eenig Sneeuw, verdeeld zich in kleine korrelen, gelijk als gekookt Zout; is zoo scherp, dat, als de Pekel daer van op het vel komt te druipen, het zelve aenstonds door byt, en te zamen doet trekken, als of het van vuur verbrand was, wezende anders in 't eeten zeer smakelijk en gezont.

Vier Stedekens, of liever Vlekken, bezeten by hunne Tzaersche Majesteiten, zijn aen de Rivier *Lena* gelegen; de geene die

het meest in ongenade zijn, aen 't Russche Hof derwaerts gezonden worden.

De Volkeren die in 't Oosten en Noorden van deze Vliet woonen, drinken water, en eeten Visch, Wild-werk, Beeren, Elanden, Vogels, en wortels van Boomen.

De *Jelets* Rivier heeft zijn naem van het Hout, of de Bosschagie daer rondsom, dat Spar of Mast-boomen zijn, is bewesten de Ys-kaep gelegen.

Sereskamen, dat is gezegt *Over-klip*, is een plaets aen de Ys-kaep, alwaer zy op zijn smalst is; hier worden de Vaertuigen over gehaelt, om in de *Amursche* Zee gezet te worden.

De Inwoonders die naest aen de Ys-kaep woonen, voeden zich veel met Visch van Zee-robben.

By de Rivieren *Anabara* en *Pesida,* niet verre bewesten de Ys-kaep, woonen Volken die nu in stryd tegen malkander leven.

Seregojof, een plaets in de Nabuurschap van de *Lena* gelegen, heeft zijn naem van den Patriarch *Sergius.*

Jakutskoy brengt aen hunne Tzaersche Majesteiten veel Schatting op; daer valt veel Zout, aen een plaetsjen genaemt *Solvarat*, in wiens Buurschap een Klooster legt, genaemt*Spaes.*

In *Irkutskoy* is 't des Zomers zeer heet, en des Winters zeer kout,* de klok slaet des Winters zeven uuren des daegs; doch een oog-getuigen meint dat daer niet boven de vier uuren recht dag is; zoo dat de Zon boven den zicht-einden komt, wezende geduurende de drie overige uuren, schemering: in de Stad of het Kasteel is de Gezaghebbers Huis, ook de geweer Kamer en 't Raed-huis; de wacht houd men in 't Slot, maer de Zoldaten woonen buiten; te weder zyde is een *Sloboda*, of Voor-stad; hier zijn omtrent vier honderd en vyftig Huizen, zoo der Burgers, Zoldaten, Goud-smeden, Kleer-makers, als alderhande Hand-werkers: daer is een Kerk in de Stad, doch buiten in de Voor-stad vier Kerken; acht honderd Zoldaten zoude daer veeltyds in bezetting zijn; van hier worden zy verdeelt en verzonden in andere kleine plaetzen; men draegt daer Sinesche, Moegaelsche en Russche dragt of kleeding, doch als men ter Kerke gaet, alles op 't Rusch. Het Slot heeft vyf Toorens van hout, die zeer hoog zijn, met dubbelde wanden om Aerde in te smyten, maer zijn niet gevult: de Schietgaten zijn onder tot Geschut, en boven tot Hand-geweer: daer rondsom te Veldewaert vind men veel schoone kruiden; als Meiraen, Tym, Zalie, Pinpernel; ook Zoet-hout, en Rhabarber, zoo als zeker Siberischs balling, die zich lange tyd aldaer op had gehouden, my gezegt heeft, op zijn te rug komst, wezende zeer gevallig van daer gekomen, dat hy die zelve dikmael heeft ontgraven en in de lucht gedroogt; een byzondere aert aldaer word genaemt *Kapoetsietoy*, dat is, Hoef-kruid, om dat de bladen na een Paerdehoef gelijken; het ander is genaemt *Serennovoy*, dat is zoo veel gezegt als Steel-kruid, om dat zy lange steelen, en lankwerpige bladen heeft; deze is zoo goed niet als de eerste, en zijn wortels spichtiger.

Kaminke, niet ver van *Irkutskoy*, is zeer vast, van hout, 't is een klein plaetsje, twintig of dertig Zoldaten bewaren deze Vesting of dit Stedeken, onder legt Geschut, en boven zijn Schiet-gaten: *Balaganskoy*, een plaetsje aldaer naby, is mede van hout, dit is een Sterkte, en hier is een wacht tot ontzag. Het Dier *Gemse* of *Kabardien*, dat

* Men believe te verstaen dat in die Landen de uuren des daegs en des nachts afzonderlijk zyn, zoo dat na een uur dag de klok een slaet, en na een uur nachts, de klok mede een slaet. Offanassi of Athanasius Bouton, duits, omgedoopte, een oud deftig Man, die omtrent vyftig Jaer in Siberien had geweest, was voor acht Jaer Gezaghebber tot Irkutskoy.

de Muskus heeft, vind men hier veel; het Muskus groeit in de Navel, en is goed in de bronstyd; de Inlanders alhier moeten de Zabels opbrenggen, en van honderd tien stuks betalen, doch de Russen betalen van de waerde van de Zabels, maer datze in de kleederen hebben gevoedert, is vry: de Zabel-vangers worden uitgereed op de vangst, zy gaen als 't Sneeuw week word, dat is, zeven weeken voor Paesch, dan is aldaer de Zabel in zijn haair: een van deze Jagers onthoud zich in 't Bosch, daer men een Stoof of Schuur maekt om spys te kooken, zich te warmen, en te vernachten, tien Man ongevaer, gaen te gelijk met een weg-wyzer, die vooraen gaet op de vangst; *Oesin* is de spys en voorraed genaemt, die men hun mede geeft: zy worden zomtyds van 't wild Gedierte verslonden, en vangen alderhande Wild, wat hun voorkomt, en zy konnen magtig worden.

Kahira of *Katura* is een Landstreek omtrent de Rivier *Lena*, 't geen ik in de Kaerten niet heb aengewezen, om dat de rechte plaets my tot noch toe is onbekent.

Siwera is een Klooster op 't vaste Land, niet verre van de *Lena* gelegen.

In de mond van de Rivier *Lena* leggen drie Eilanden.

Op de Rivier *Lena* word zeer veel Steur gevangen. Het is weinig tyd geleden, dat van daer eenige Russchen afgevaren zijn,

te Zeewaert in, om van daer *Nova Semla* te ontdekken, en Eilanden bewesten en benoorden op te doen, in gedachten van tot *Petzora* of *Archangel* hunne reis te eindigen: deze zijn bevallen van de koude, en aengekomen op *Nova Semla*, daer zy genootzaekt zijn geweest te overwinteren: vier alleen zijn by leven gebleven, welke zich met Beeren-vleesch hadden gevoed: d'overige, welke, behalven het groot ongemak dat zy leden, deze, hen onreine Spys hadden geweigert te eeten, zijn gestorven.

Cogalin is een Vliet, gelegen aen hooge steene Bergen, niet wyt van de oorspronk der Rivier *Lena.*

De Rivier *Colima* is vyf dagen reizens van de Rivier *Lena* afgelegen, die by zommige, doch misverstandelijk, bykans zoo groot als de *Oby* word geacht. In dit gewest en zijn geene groote Steden, behalven de Stad *Jakutskoy*, daer de Bevelhebber woont: de andere plaetzen zijn als Dorpen.

De *Jakuti* die omtrent de Stad *Jakutskoy* woonen, en aen de Rivier *Amga*, hebben een byzondere dragt, hare boven rokken zijn van veelderhande Bont-werk te zamen genaeit, de randen zijn rondsom uitgenaeit, wel een handbreet, als een kant, van Sneeuw-wit Rhee-haair, open van de zyde, na achter toe, zy hebben lang haair, dragen geen hembden; zy gelooven een God in den Hemel te zijn, die hun Leven, Spys, en Kinderen geeft; onderhouden in 't Voor-jaer zeker Feest, als wanneer zy groote vuuren aen leggen, en die met Brandewyn van Melk begieten, drinkende zelve die dan niet, en zulks tegen 't Oosten; haer Spraek zwymt na die der Mahometanen, welke by *Tobol* woonen, en oorspronk uit *Bucharen* Land hebben, houden de veelheit der Vrouwen; hun meeste Jacht is op Herten, die zy mede weten te temmen, en gebruiken, om daer op te ryden, het is een eerlijk en dapper Volk, lieve de waerheit, willen echter streng gehouden worden, als wanneer zy zeer gehoorzaem zijn; de zommige zeggen, dat, als een aenzienlijk perzoon onder hen sterft, dat dan iemand van de Nabestaende, te gelijk met den dooden word begraven, waer van echter geen zeker naricht hebbe: men wil dat deze Menschen uit *Moegalen* en *Kalmakken* Land, door kryg verdreven, zich hier hebben neder gezet: het is byzonder, dat zy van Mahometaensche afkomst zijnde, niets van die Wet schynen over gehouden te hebben, als de enkele erkentenis van God.

De *Jakutsche* Volken dragen tot haer geweer, mede halve Pieken, *kujaki* genaemt.

De Stad *Jakutskoy* is een vry groote en ryke Stad.

De Volkeren *Jakuti*, die van aengezicht bykans gelijk de *Kalmakken* zijn, scheeren hun haair af: zijn Afgodisch; doch beter gezedent als de aenliggende Westersche Heidenen. Hebben Paerden, en andere Beesten, die hun van buiten zijn toegebragt. Maken ook Brood van toegebragt Meel. De Rykste onder hen is de *Kniazik*, of Vorst: draegt een schoone *Szuba* of Kleed, met Zabels gevoederd, en het geene dat voor aen tot verçierzel staet, is van een Honden-huit; want zy achten den Hond meer als den Zabel, om dat hy den Zabel vangt.

Op de boven gemelte Vliet, na de weg van Kaep *Tabin*, en Ys-kaep, reist men om de Walrusch-tanden aen Zee te vergaderen, en ook Walvisch-beenen, die daer langs strand worden gevonden en gevangen. Hier steken Klippen uitermaten verre in Zee.

Het water in 't Meir *Baikal* is zoo klaer, dat men vyf of zes vadem diep zien kan. Het is omringt van zeer hooge Klippen en Gebergten, waer op des Winters en des Zomers altoos Sneeuw legt. Als het goed weer is, kan in een dag dit Meir overgevaren worden; doch by tegenwind, heeft men 'er drie, vier, en meer noodig.

Het Meir *Baikal* is volgens bericht van eenige oog-getuigen, zes Russche myl, ieder tot vyf wurst breet by *Udinskoy*; men kan daer by goet weer, de hooge Bergen schemerende overzien, maer het is breder Oost op, veel wyder; en alderhande Visch vind men daer, ook Robben; daer zijn plaetzen waer men geen grond kan vinden met drie of vier honderd vadem touw; daer word gezegt dat 'er te midden, Oostelijk op, een draey-kolk is, altoos de bywoonende Heidenen derven daer niet komen; des Winters als zy 'er overgaen, legt altoos iemand met het oor op 't Ys, wezende een plaets daer 't niet toe vriest: hier door komt zomtyds de Wind, en doet het Ys elders op barsten, als wanneer het ryst in de Lucht om hoog, en valt dan neder, bevriezende weder kort daer na toe; zy spreiden dan zich van een om niet in 't water te zakken; doch onwetende blyven 'er veel, en verdrinken.

Het hoog gebergte rondsom het Meir *Baikal*, wazemt by daeg zoo zeer uit, dat het des Morgens en des Avonds, een rook schynt te zijn; deze Bergen haer toppen zijn veel ontoegankelijk, hoe wel met Boomen bezet.

Men vangt veel Steur in 't Meir *Baikal*

wordende het Poede Steur-vet voor zeven stuivers verkoft.

Het water in *Baikal* is ongelooflijk koud, de grond en oevers zijn steen en steenachtig.

Niet wyt van het Meir *Baikal*, word een Edelen steen gevonden, die zeer schoon groen van verw is, en geslepen zijnde, een goede glans heeft, doch en is niet al te hart; ik hebbe proeven daer van onder my, en eenige stukskens doen slypen, en daer wapens op snyden, waer toe zy zeer bequaem is, als ook om in ringen te dragen, ter pronk: by de naest aen gelegen Volken word zy *Jasma* genaemt, welk woord in klank met den steen *Nefritîcus*, anders *Jaspis*, bykans over een schynt te komen, en de zelve te zijn, hellende zy meest na den *Jaspis*, weekheits halve, doch het is eigentlijk, zoo my toeschynt, *Malchie* of *Turkois-moeder*, daer zomtyds goede *Turkoisen* in gevonden worden.

Onder het groot getal Rivieren, die honderd en zeventig worden getelt, dat in het Meir *Baikal* stort, vind men omtrent zestig, zoo groote als middelmatige, de overige zijn zeer klein, en dit volgens bericht van zeker perzoon, welke twintig Jaren dat Meir heeft bevaren, en rondsom bezocht, uit wiens mond dit word aengetekent.

Zoo als mede gezegt word, dat men by stil weder in een dag of anderhalf, ten hoogden twee, het over varen kan, maer in de lengte zoude men daer toe noodig hebben, zes of acht dagen: het is beoosten het breetst, en aldaer over te roeyen, zoude drie dagen noodig zijn.

Ribne is een kleine sterkte, bezuiden het Meir *Baikal*, aen de Vliet *Selenga* gelegen, alwaer in het Jaer zestien honderd vyf en tachentig, hunne Tzaersche Majesteiten Gezant, die na de Sinesche Grenzen gezonden was, tot een Vredehandel zich opgehouden heeft, een geruimen tyd.

Rondsom het Meir *Baikal*, woonen Volkeren van veelderhande geslachte; en aert, waer onder eenige, die zich het Gezag van den Vorst *Atsaroitsain*, en andere Moegaelsche Princen hebben ontrokken, en hunne oude Landstreken verlaten, weigerende aldaer de Schatting te betalen, die nu aen hunne Tzaersche Majesteiten Bevelhebbers in de sterkten *Selenginskoy, Nertsinskoy, Ilimskoy*, en in andere plaetzen daer omtrent, vrywillig word opgebragt.

Het Meir *Baikal*, of *Bakalone*, word anderzins mede *Bankal*, of *Bakaeske* genaemt; men kan daer niet wel over varen, zonder Lootzen, alzoo daer klippen en droogten in zijn.

Baikalotskoy, anders *Alchon* of *Olchon*; is een Eiland in het Meir *Baikal*, daer *Bratsche* en *Tungoesche* Inwoonders op woonen, en buiten dit zijn aldaer geen Eilanden van naem, of die opmerking waerdig zijn.

Hunne Tzaersche Majesteiten Gezant, die in den Jare zestien honderd vyf, zes, en zeven en tachentig, op de Vrede-handeling na de Sinesche Grenzen is geweest, heeft overwintert benoorden het *Baikalsche* Meir, aen zeker Rivier; zijn gevolg bestond uit drie honderd Man; behalven vyf duizend krygs-knechten, zoo als aen den *Katoegta* wierd verstendigt*, en als die het vragen, waerom den Gezant zoo sterk wierd begeleit, en of het was om de Kitaische of Sinesche kryg te stillen, wierd hem geantwoord dat het de wyze was by de Europiaensche Christen Vorsten, hunne Gezanten een sterk geleide mede te geven.

*Hoe wel in der waerheit zo sterk niet zyn geweest.

Het is de wyke ten Hove van dezen *Katoegta*, dat als 'er Afgezanten, of uit verre Landen gezondene perzoonen ten zijnen Hove verschynen, dat hy die doet verblyven,

of vertrekken, na zijn welgevallen, hen zulks op zijn behagen bevelende, zonder het welk niemand van daer mag, of kan verreizen; die by hem komen met goede tydingen, beschenkt hy milder, als anderen, zoo als hy aen een Afgezondene van hunne Tzaersche Majesteiten, *Wasili* genaemt, een geheele stapel Damast schonk, om dat hy van den volmagtigden Gezant met goede tydinge van vredelieventheit was gezonden.

Volgt,
Verslag uit een Brief, die geschreven is in den Jare zestien honderd zeven en tachentig, van Selenginskoy, *rakende een togt over het* Baikalsche *Meir.*

DEn derden September zijn wy gekomen aen de mond van de Rivier *Angar*, en zijn dien zelfden dag, noch in Zee geraekt, doch alzoo de Wind tegen was, hebben wy moeten stil leggen, een Etmael lang; den vyfden September zijn wy gekomen op de *Baikalofsche* Zee, en zijn gevaren langs de wal; den zesden tegen de Morgenstond, zeilende langs de wal, had het des Nachts hard gewaeid, en gesneeuwt, en verder in Zee steekende, begost de Wind noch meerder op te

steeken, zoo dat wy klein zeil mosten maken, en was het zeer gevaerlijk, om voort te geraken, ter oorzake van veele ondiepten, die wy bejegenden; doch eindelijk quamen wy door hulp van God, tegen den Avond te *Saliwe*, onderentusschen was een onzer Barken aen stukken gestooten, op de Zanden, zoo dat het Volk aen Land hebben moeten zwemmen, en epn ander was in Zee gebleven. Den zevende September is het stil geworden, en zijn wy gevaren van *Saliwe* na de mond van de *Selenginsche* Rivier; de Wind was wel tegen, maer met de riemen zijn wy voort geraekt, zoo dat wy aen de mond van die Rivier zijn genadert, op den achtsten, varende de Rivier op, tot den zestienden, als wanneer wy aen *Odinskoy* zijn gekomen: aen de Oevers van deze Zee woonen Visschers, die zich met kleine Vaertuigen te water begeven, en de Visch-vangst oefenen. Dus verre uit gemelte Brief.

De *Nuki*, of *Niuchsche* Volken komen tot *Selenginskoy* handelen, met Sinesche Waren, by mangeling tegen Paerden en Pelterye, deze zijn gekleed als Sinezen, zoo als my oog-getuigen hebben gezegt.

In het Meir *Baikal*, aen de Noord zyde, omtrent te midden in, hebben de Moskoviten een steene Haven gemaekt, eer zy wisten, hoe het met die Zee gestelt was, en hoe groot zy was, onkundig dat 'er bequame schuil-plaetzen en Havens gevonden wierden. Aen de Zuid zyde, niet zeer verre van de mond der Riviere *Selenga*, westelijk daer afgelegen, is een inbreuk aen 't Land van het water geschied, lang negentig vadem, waer door veele Beemden zijn overstroomt.

Men vind Wal-russen die tanden hebben, zeer hard, wit en beter dan Elpenbeen: by de Stad *Ausa*, leggende tien of twaelf dagen reizens in het Ryk *Adel*, dat aen *Abyssinia* grenst, in een groot binnen Meir van zoet water; zoo als die ook gezegt worden te zijn in 't Meir *Baikal.*

Onkoten is een Tartersch Volk omtrent het Meir *Baikal* woonachtig.

Men moet des Winters, als het Meir *Baikal* bevroozen is, de Paerden wel scherpen, en de Kamelen Ys-schoenen aen doen, als men daer over trekt, vermits het aldaer steeds glat Ys maekt, dat vaek twee Ellen dik is, zoo als aen de Ossen mede yzers door de hoornen der voeten, ten dien einde worden geslagen.

Het water in dit *Baikal* is zoet, byzonder omtrent de Vliet *Angara*, doch echter groen, als dat van de Zee; daer zijn menigte Zee-honden of Robben, met verschil, dat enkel zwart van huit zijn, en niet gevlekt, als wel andere Zee-robben zijn, daer zijn zeer groote Steuren, en Forellen die tot twee honderd ponden toe wegen.

De naest omleggende Oevers des *Baikals* bewestelijk, zijn van *Buraten*, of *Brati, Moegalen, Tingoesen*, en *Onkoten* bewoont; men heeft daer schoone zwarte Zabelen, en word het *Kabardin* Dier aldaer mede in 't gebergte gevangen.

Het Kasteel *Kabania* word geacht, het eerste *Dauersche* Kasteel te zijn, als men uit het Westen komt.

Men vind zeer veel Otters in, en niet verre van het *Baikalsche* Meir, in de Rivieren; het hoog gebergte, 't geen dit water omringt, geeft een vermakelijk gezicht; daer is veel Baers, Karper, Snoek, en andere smakelijke Rivier-visch.

De Jezuit *Avril* geeft vyf honderd Wurst in lengte, aen het Meir *Baikal*, en veertig in breete: het water is aldaer zeer klaer, en hoe diep het ook is, zoo kan men zien op de grond, en alle kleinigheden met het oog onderscheiden; daer zijn rondsom hooge Bergen, alwaer de Sneeuw bewaert word, tot in 't heetste van de Zomer, en is het daer zeer windig.

Het is breet twaelf mylen, en lang honderd mylen, volgens gevoelen van den Poolschen Reiziger *Nikipera*, zoo als boven reeds is gemelt; hoewel na de waerheit, en nader bericht, de omtrek is van zestig Duitsche mylen: doch andere willen dat het zes Duitsche mylen breet, en veertig lang is. Het water is op zommige plaetzen tot noch toe onpeilbaer bevonden, en op eenige plaetzen drie honderd vadem diep. Men vind daer veel en zeer groote Visschen, hebbende veele hoedanigheden van een open Zee. Dit Meir is omringt met hooge Bergen, waer op het Sneeuw nooit smelt.

Zeeker Edelman, zich ophoudende[+] aen het Hof van Poolen, die door de Noorder gewesten tot in *Sina* heeft gereist, op den Jare zestien honderd zeven en zeventig, [+]1685. verhaelde daer ten Hoof, volgens berichten aen my van daer toegekomen, dat het Volk *Permakken* genaemt, gelegen bewesten *Siberien*, vry woest is, en dat des zelfs Hooft-stad was genaemt groot *Permak*, (hoewel een Stad met die naem my niet bekent is, maer wel het geheele Landschap met de naem van groot *Permak*, of groot *Permia:*) dat die Volkeren door zeeker Bisschop, genaemt *Steven*, wel eer waren gedoopt; doch dat zy dien zelven,

kort daer op, met Pylen hadden gedood; hoewel nu, door zorg hunner Tzaersche Majesteiten, in het Christelijk geloof volharden. Dat 'er aen de Vliet *Cama* veel Zout gekookt word.

De Stad *Vergaturia*, zegt hy, behoud zijn naem van het woord *Vere*, dat zoo veel gezegt is als oorspronk, om dat de Vliet *Tura* aldaer zijn begin neemt: en dit is de plaets, waer men meest tyds over gaet als men van *Rusland* komt om in *Siberien* te geraken, want dus de zwaerste Bergen en Steenrotzen gemyt worden.

De Volkeren omtrent de Rivier en Stad *Tumen*, in *Siberien*, zegt hy, eenderlei Spraek met de Tarters van omtrent *Astrakan* te voeren, en meest Mahometaensch te zijn.

In en omtrent de Vesting *Telimba*, woonen Russche Volk-plantingen; daer rondsom zijn veel Moerassen, en ook steile Klippen; hier vallen vry groote en zwarte Zabelen, welke in *Siberien* niet overtroffen worden.

Saemko worden genaemt de verzamelinge van eenige wooningen in 't *Dauersche* Land.

In het Slot *Tanzienskoy*, niet verre van *Ilimskoy*, legt een sterke bezetting Russische krygs-luiden.

De Stad of Vesting *Udinskoy*, aldaer na by, legt op een hoogen Berg, woonende de meeste opgezetenen onder de Vesting, by de voet des Bergs, aen de Vloed *Uda*, die omtrent een vierendeel myls van deze plaets in de Rivier *Selenga* stort. Alhier is een zeer sterke bezetting, wezende het een Grens-plaets tegen de *Moegalen*, welke dikmael als vyanden voor de Poort komen, roovende Paerden, en Vee. De Landstreek rondsom, is tot Akker-bouw onbequaem, doch daer zijn veel Tuinen, alwaer Rapen, Wortelen, en andere Aerdvruchten overvloedig worden gequeekt. Hier gevoelt men zomtyds Aerdbeving; de Vliet *Uda* verschaft Steur en Forellen, doch weinig andere Visch: in de Maend Juny komt aldaer tegen stroom op zwemmen zeker aert van Visch, genaemt *Omuli*; even voor by de Stad, tot aen een hoogen Berg, alwaer eenige weinig dagen zich op hebbende gehouden, zy weder na het Meir keert, en zulks in een ongelooflijke menigte, het gansche water vervult.

Het gewest tusschen *Udinskoy* en *Jarauna* is gansch onbewoont, en woest, reizende men aldaer tusschen hooge Klippen door; het Slot *Jarauna* is met Tzaersche krygs-magt bezet, en woonen aldaer eenige weinige Christen Menschen, die zich met de Zabel-vangst erneren; de omleggende Heidenen worden *Komt Tungoesen* genaemt; het is een slag van *Tungoesen* gelijk als aen de Rivieren *Tunguski* en *Angara* woonen, doch de Tael verschilt: wanneer harer een sterft, word hy begraven, beneffens zijn Boog en Pyl, en een pael daer by gezet, alwaer men zijn best geslachte Paerd op legt: dit Volk zijn mede Jagers van Zabelen, die alhier byzonder zwart vallen; daer zijn ook schoone Luxen, gelijk mede een aert van Inkhoorentjes, die bykans geheel zwart-graeuw zijn, en in *Sina* zeer worden getrokken. Ter Noorder zyde van deze plaets, zijn drie Meiren, welke gezamentlijk twee myl in 't rond uitmaken, wezende zeer Visch-ryk van Snoek, Karoezen en Baers. Niet wyt van hier is het plaetsken *Zitinskoy*, of *Plotbischa*, en daer omtrent het gebergte *Jablusnoy*, dat zoo veel gezegt is als Appelen, schoon aldaer geen Appelen wassen, maer wel zeker roode Bezien die op Boomen wassen, in smaek den Appelen gelijk.

In het Jaer zestien honderd negen ert tachentig, den elfden Maert, zijn tot *Selenginskoy* aengekomen twee Mannen, den eenen genaemt *Askilai Tsolon*, die uit de Bende of Horde van Vorst *Bintoechai* was; de tweede was een *Moegael*, Onderdaen

van *Irdene Taise*, een *Moegaels* Vorst, die hunne Tzaersche Majesteiten had erkent, hy was genaemt *Darma* of *Darchan:* wanneer dan *Irdene Taise* afviel, zoo had hy zich gevoegt by de Moegaelsche Vorst *Irki Kantasie Taise*, maer die mede afwykende, en het Moegaelsche Land in trekkende, was hy geraekt by Vorst *Katan Batoer*, welke zich had gezet op de Rivier *Tole*, over de plaetze van *Chamala*, deze had zeven honderd Man verzamelt, ten kryg tegen de Moegaelsche *Taise Tsietsen Noiney*, doch ondertusschen wierd *Katan Batoer* geslagen, van den Kalmak *Boesioek-tichan*, verliezende Paerden en Vee, zoo als mede *Irki Kantasie Taise*, door den zelven *Boesioek-tichan* wierd bestreden, en beneffens zijn Gemalin gedood. *Doendoek Irki Achay*, Zoon van *Irki Kantasie Taise*, bragt 'er het leven af, maer van alles ontrooft; de afgevallene *Saisanen* die zich met *Irki Kantasie Taise* hadden gevoegt, zijn meest gesneuvelt; doch *Katan Batoer* verzamelde zijn Volk weder by een, en stelde zich aen de Rivier *Tole*, om de Onderdanen hunner Tzaersche Majesteiten, was 't mogelijk te beledigen, voornaemlijk de *Taboenoetske Taisen*, en de *Borenkossen*, wyders verhaelde boven opgemelde perzoonen, dat 'er by *Katan Batoer* een Afge-

zant aengekomen was uit *Sina*, genaemt *Kassari Arabdan.*

De *Katoegta* en *Atsiaroi* hielden zich op, zeiden zy, beneffens veele Moegaelsche *Taisen*, dicht onder *Sina*, by een Stad, genaemt *Kalgan*, in een plaetze geheten *Natingiri*; de *Boesioek-tichan* was met zijn Leger zeventig duizend Man sterk, achter *Tole*, en *Chanalaien*, in meining om den *Katoegta, Atsiaroichan* en andere Moegaelsche *Taisen* aen te gaen tasten.

Darchan was dan gevlucht van *Katan Batoer*, als hy in bereitschap van stryden tegen *Boesioek-tichans* Volk voor de tweede mael was; doch hoe zulks afgelopen was, en wiste hy niet.

Het is byzonder dat de Moegaelsche Vorst *Irki Kantasie Taise*, boven genoemt, afviel van hunne Tzaersche Majesteiten, op een tyd als hy zijne Gezanten, beneffens andere Moegaelsche Vorsten, na *Moskou* had gezonden, om aldaer hulding te doen, welke Gezanten wel waren ontfangen, en afgelaten; zy genooten met haer drien, daegs elk drie *Altin*, dat is, omtrent dertig stuivers, en twee *Denneskes*[*] Russche Munt, daegs, elk vier Schalen Brandewyn, en elk twee Kan Mede, en zoo veel Bier.

[*]Een klein Zilver penningsken, weinig minder als een stuiver waerd.

Die van minder rang waren, genooten elk twee *Altin*, enz. Men had hun op de aenkomst, wanneer voor hunne Tzaersche Majesteiten zoude verschynen, elk een boven Rok geschonken, gestreept, met Kanten en Litzen bezet, behalven aen ieder een Damaste onder Rok, en aen de minderen na gelang: daer en boven aen ieder een stuk Doek met Goud geborduurt Laken, en voor ieder vyf Dukaten aen Geld. Aen de Vorsten zelve, te weten, aen *Irki, Irdene,* en *Bintoechai,* want van deze drie Heeren, de Gezanten gezonden waren, wierd toegezonden eenig Laken, waerdig dat voor ieder gezonden was vyf Dukaten, behalven vyf roode Juchte-vellen, en een snoer Bloed Koraelen, waerdig tien Dukaten: de eerste der (opgemelte Gezanten was genaemt *Daise Saisan.*

Darsie en *Elden Achayen*, waren neven gemelter Moegaelsche Vorst *Irki*; aen deze wierd mede eenig Laken, en twee Juchte-vellen gezonden, in teken van genegentheit, en op dat zich dapper te zijner tyd tegen de vyanden zouden houden.

De Stad *Tobol*, zegt deze Reiziger, eertyds genaemt geweest te zijn *Kuczun-Bar*, en de Tzaer van *Siberien, Kuczun Han.*

Het *Ostiaksche* Volk, dat omtrent de *Oby* zich onthoud, is Heidensch, ongelettert, en bewoont onbebouwt Land. Onder hen vind men zeer schoone zwarte Vosschen, die aldaer *Marmourek* genaemt zijn.

Het Land rondsom *Narin* is mede bewoont van *Ostiaki*, welke staen onder byzondere Hoofden of Hop-luiden, die elk honderd of twee honderd Boog-schutters onder hen gezag hebben, en Schatting in Pelterye van het Volk vorderen, welk tot *Narin* word gebragt. Dit Landschap is vol Bosschagien. Daer valt geen Brood, en men dient zich, volgens zijn zeggen, van het Zout niet. Wild en Visch strekt hen tot voedzel; doch rondsom hare wooningen bearbeiden de Moskovische Volkplantingen veeltyds het Land, en zy vermangelen Brood om Waer.

Dit Volk kan noch te voet noch te Paerd oorlog voeren, wegens de dikte der Bosschen, zoo dat men daer op de wateren zich beschermt, en anderen beledigt.

Vrucht-boomen zijn daer niet, ook vind men 'er geen Eike- of Noote-boom, en is het meeste hout Mast- en Sparboom.

De Volkeren omtrent de Stad *Makouw*, of *Mankofkoi*, zijn gelijk aen de *Ostiaki:* breet van aenzicht; dik van hooft; hebben kleine oogen; de neus plat. Zy hebben hier geene vaste Huizen: woonen in 't Bosch, en wandelen van de eene Vliet tot den ander, om Wild en Visch te zoeken.

De *Tingoesche* Volkeren, die omtrent *Jeneseiskoy* woonen, zijn Heidensch, en hebben een andere Spraek als de *Ostiaki.* Zijn zeer Barbarisch in omgang en gedaente; doch de verw is meer geel, of *Bazané*, als die der *Ostiaki.*

Op de Rivier *Jenisea* ontmoet men, volgens boven aengeroert bericht, negen Klippen, die dwars over de Rivier leggen, en zware Water-vallen maken, zoo dat men gebuur-volk noodig heeft om de zelve plaets over te komen. Insgelijks zoo heeft deze zelve Vloet aen zijn oorspronk verscheidene diergelijke Water-vallen; en aen zijn mond, alwaer hy in de Ys-zee stort, legt meest altyd Ys, dat niet voort en zet, zoo dat deze Vliet bezwaerlijk te gebruiken is.

De *Tingoesen* schrapen, volgens genoemde Heer, het haair van 't hooft, als de *Kalmakken*, behoudende enkelijk een kuif, die achter af hangt.

Des Zomers zoo reist het *Ostiaksche* en *Tingoesche* Volk met Vaertuigen op de Vlieten en Meiren, en des Winters gaen zy op de zelve wateren met Sleeden, die door Herten of Honden getrokken worden.

In deze gewesten, zegt gemelte Heer,

ontmoet men Dorpen, ter plaetze daer de Booten landen, en pleisteren.

De Rykste onder hen is gemeen hun Opper-hooft, Gezag-hebber, of Vorst; hy draegt het kleed van Marter- en Zabeldieren, geboort met Honden-haair.

Boven en beoosten de Rivier de *Lena*, zegt men, dat Klippen, Gebergten, en afgryzelijke Kaepen, ver in Zee uitsteken, zoo dat men dieswegen van daer die hoeken om, na *Sina* niet varen kan. De Zee, ten monde van deze Vliet, word nergens om bezocht, zeid hy, als om Walrus-tanden, en Vis-beenen, aen de Oevers te zoeken.

Rondsom de Stad *Bratskoy*, beoosten aen de Vliet *Jenisea*, niet wyt van het Meir *Baikal*, woont het Volk *Bratski* geheten, die een groote overeenkomst in gedaente hebben aen de *Kalmakken*, of *Moegalen.* Zy woonen meest te Veldewaerts, zonder Dorpen gints en daer.

De Rivier *Selenga*, die daer in uitstort, is zeer diep, en snel van loop.

Aen de Vliet *Selenga* is een Stad, geheten *Selenginskoy*, welke deze Reiziger zegt te leggen op een heel of half Eiland, te midden van de Rivier, hoe wel andere, die ik in de Kaert heb gevolgt, de zelve op de Oever plaetzen; doch staet te weten, dat de Steden in dit gewest geen plaetzen zijn, wel-gebouwt, maer enkele gehuchten, die van Storm-palen omheint zijn. Tot hier toe heeft het Russche krygs-volk zich ingedrongen, en gevest.

De eerste die tot hier toe quam, en hem ter neder zette, zegt hy, was een Poolsch Edelman, genaemt *Czaulinski*, welke gevangen van oorlog zijnde, en in *Siberien* verzonden, om gunst en dank te behalen, derwaerts toog, en de sterkte opwierp: en dit is de plaets, daer de Moskoviten hun laetste bezetting hebben, aen deze zyde*.

Het Volk 't geene woond rondsom der boven opgemelte plaets, had een Chan, of Konink, ter tyd van bovengenoemde Poolsch Edelman, geheten *Occziroi*, welke weinig Zuidelijker in 't *Geel Moegalen* Land zich meest onthielt of onthout, vermits noch by leven kan zijn. De Spraek van deze Landaert zwymt na die der *Moegalen.*

*Te weten ter tyd als gemelte Edelman dit berichte, want heden de Russen verder ingebroeken zyn.

Van *Jarauna* reist men na *Tulemba*, waer rondsom het Volk *Tambunuty* geheten is, wiens wys van leven en gewoonte gelijk zijn aen de Menschen welke hooger in de Bosschen woonen.

Van *Tulemba* reist men na de Stad *Nerezin*, door Bosch, welke Stad hy zegt op den Oever van de Vliet *Szilka* te leggen, hoe wel andere de zelve weinig van daer plaetzen, aen de Vliet *Noratfa*, die ik heb gevolgt. Deze Stad is wel de voornaemste van alle die hier rondsom zijn. De Volkeren *Dauri*, welke hier naby woonen, gebruiken een byzondere Spraek, en in wys van leven, komen zy met de *Kalmakken* over een. De Russche Gezaghebber van *Nerezin*, of *Neresinskoy*, zoude in de Steden *Jarauna* en *Tulemba* de Bevelhebbers stellen. Hier vallen goede Zabels.

Het *Moegaelsche* Volk, dat hier omtrent hun wooningen begint te hebben, is wel geslepen, en niet onverstandig. Hun kleeding en wys van leven zwymt na die van *Sina*, en der *Perzen.* Zy bereiden goede Paerden, wel geharnast, en gedekt.

Buiten Pyl en Boog, gebruiken de *Moegaelsche* Volkeren zomtyds mede Schietgeweer, daer zy wel mede weten om te gaen.

Tusschen *Selenginskoy*, rechtdraets, en de Sinesche Muur, op de streek na *Pekin*, zijn groote woeste Velden, daer men geen hout en vind; alwaer ook Roovers zich onthouden, dies is men genootzaekt van daer twee weeken om te reizen, als men de wil na *Sina* heeft, want men die binnen zes weeken doet, dat men anders binnen vier zoude konnen afleggen. Men neme dan veiligst, om van daer na *Pekin* te reizen, de

linker hand, alwaer bevolkte plaetzen zijn, en men treet in de groote Bosschagie, welke strekt tot aen de Zee; en vermits men zich aldaer, om na *Sina* te gaen, van geen Rivieren meer dienen kan, zoo koopt men van de *Moegalen* Muilen en Kameels, en reist door de Stad *Jarauna.*

Omtrent *Albazin*, dat gelegen was by of op de Vliet *Amur*, begint het Klimaet zachter en warmer te worden, daer zijn Vrucht-boomen, en weinig lager vind men Kooren en Wyngaerden.

Het inkomen van de Vliet *Amur* is bezwaerlijk, om dat de mond met zwaer Riet, zoo dik dat een Man de zelve qualijk omvademen kan, is bewassen; zoo als ook de Zee-kusten ter rechter zyde om, na *Korea*, met zwaer Riet bewassen zijn; dat de vaert bezwaerlijk maekt.

De Volkeren daer woonachtig, worden mede *Targuezin* genaemt: zy zijn genegen tot den Akker-bouw, en woonen in Huizen en Dorpen.

By de plaets daer de Stad of Sterkte *Albazin* was, gaet men over de *Amur*, en daer treet men in't Land van *Bogdoy*[*]; waer het Volk wel gemaekt is, gezedent, en wel gekleed. Deze zijn't, die, met hulp van *Moegaelsche* gebuur-volken, onder door

[*]Konink van Sina:

een Wulst, waer een Vliet die bevroozen was, door schoot, in *Sina* traden, en dat overweldigden. Zy namen *Sina* in, op haer Spraek *Kunpe*, of *Kunse*, dat is gezegt middel des Waerelds, genaemt.

Aen de over zyde dan van de *Amur,* ontmoet men eenige Dorpen, beneffens eene Vliet, *Naum* genaemt.

De Muur van *Sina*, zegt hy, is gebouwt tusschen groote Bergen: onder is zy van gewassen, en boven van gebakken steen: zy is niet zeer hoog, en by raming tien ellen; doch zoo breet, dat twee Karren neffens een, daer op ryden konnen. Alwaer vlaktens zijn, ziet men Toorens, zeventig of tachentig Ellen van malkander gestelt; doch ter plaets waer gebergte is, niet zoo veel. By ieder Tooren, byzonder aen de vlaktens, is een wacht. En dus verre zy gesprooken uit 't Verhael van den Edelman in *Poolen* voornoemt.

My word bericht gedaen van zeeker Landschap,[+] *Sabatsia* geheten, het geene beoosten *Nova Zemla* zoude leggen; doch alzoo ik van de waerheit dezer plaetze, als ook van 't geene dat daer van gezegt word, niet in 't zeeker ben bewust, zal alleen, 't geene my daer van is toegekomen, van woord tot woord laten volgen, zonder van waerheit of onwaerheit te oordeelen.

[+]Het schynt dat hier gesprooken word van 't landschap Sabat sei, dat verre van Nova Zemla is gelegen, en aen de meest Oostelijke Oever van Asia; als mede van 't gewest Jukagir, dat beoosten de Rivier Lena legt, beide in onze Kaerten te zien.

De Russchen, zegt het bericht, gaen ook na *Sabatsia*, in *Siberien*, achter *Nova Zemla* gelegen, om Walrus-tanden, zeggende, dat het altyd aldaer des Winters en des Zomers, vol Ys is; doch zy komen zomtyds aen de over zyde van de Zee, als het Ys zich van malkanderen geschoven heeft, op plaetzen daer de Walrusschen by menigten op de Oevers en in de Inhammen leggen, die aldaer van haer geslagen worden, van wien zy de Tanden alleenlijk weg nemen, latende de rest leggen, om dat te verre weg is met zich te voeren.

Aldaer word een Volk, *Joekagie* genaemt, gevonden, welke zich met Vischvangen erneeren en onderhouden, maer willen met de Russchen geen gemeenschap of handel hebben. Deze zouden haer Bylen van steen, haer Naelden van Vischbeenderen hebben, en in plaets van Bogen, Slingers gebruiken, daer zy ook wel een Rheen of ander Dier mede konnen dood slaen. Gebruiken Schuitjes van Leer, of Robbe-vellen: daer maer een Man in kan zitten, die het Schuitje om zijn hals toeknoopt, en zich alzoo met een breede riem in Zee begeeft, om Visch te vangen. De Russchen hebben zomtyds wel een van haer gevangen gekregen, maer zijn zoo zwaermoedig, dat als dan niet eeten willen, en liever van honger sterven. Gebruiken ook in plaets van Paerden, Beeren, die zy by zich spyzen, en daer zy op ryden, ook alles mede voeren, en slepen. Aen de *Sabatsche* Kust zoude veel Oesters vallen, die de Zee op werpt, in welke zomtyds een klein en slecht Paerltje zoude gevonden worden. Dus verre dit twyfelachtig bericht.

Fredericus Krizanicz, Poolsch Monnik, welke zich lange Jaren tot *Tobol*, in *Siberien*, hadde opgehouden, verhaeld in zeker geschrift, dat hy aen zijn Poolsche Majesteit, in 't Jaer zestien honderd tachentig, heeft aengeboden, hoe dat hy de Man gekend heeft in *Tobol*, die de eerste was, welke de Vliet *Lena* overspatte, aldaer bezit nam, en vastigheit bouwde, ten dienste van hunne Tzaersche Majesteiten.

Het meest Noordelijk gewest van *Siberien*, zegt hy, 't geen aen de Ys-zee stoot, is niet vruchtbaer, en daer valt genoegzaem niets, doch zwarte Vossen en Zabel-dieren vind men daer veel. De Rivieren, welke in de Ys-zee uitstorten, zijn byster Visch-ryk. Het Volk dat zich daer alleen aen de Oevers der Rivieren houd, spyst Visch en

Herte-vleesch. Tam Huis-vee, behalven Honden, vind men daer niet, die zy voor Sleeden spannen, om last te trekken, en wien zy kleine houte plankjes onder de voeten binden, om op het Sneeuw niet in te zinken; op welke Sleeden ook wel zeiltjes gespannen worden, als 't voor Wind is, en men over vlakten en glat Ys by Winter reist: zy nemen deze Honden, en ook wel Rheetjes, zomtyds by goede Wind mede in de Sleetjes, en spoedigen alzoo weg met het zeil. De Herte-vellen dienen daer tot kleeding der Menschen.

Hy noemt in die gewesten Stedekens, geheten *Lena, Turochanum*, en *Brezoria*, die my onbekent zijn. Het krygs-volk word daer uit de naest bygelegene Vestingen gezonden, om de Schatting op te halen. Men ruilt daer tegen Zabels, en ander ruig-werk, Naelden, Angels, Messen, Bylen, en diergelijke kleinigheden.

Hy verhaelt, dat een Sterkte op het half Eiland *Mangazia,* beneden aen de *Oby* gelegen, gesloopt is, om dat onlangs acht of tien ronde Schepen, die zy *Kocz* noemen, de welke leeftogt en wapenen van bovenen en uit *Tobol* de *Oby* af bragten, daer omtrent stranden en vergongen, zoo dat men de bezetting elders heen heeft verplaetst; of deze plaets is *Molgamzai,* aen de mond van de *Oby*, 't geen men my voor een geheel Eiland op heeft gegeven; dan of het *Mangaseoff*, meer bezuiden en niet ver van den Ooster Oever van de *Oby* is, blyft my onwis.

De Volkeren *Vagulci, Ostiaki, Ziriani, Brati*, en *Dauri*, zegt hy, bidden stukken hout aen, die zy aen de wegen plaetzen, waer van de opperste einden de gedaente van een Menschen hooft verbeelden, waer aen zy Zabel-vellen ten offer hangen, die niemand weg derft voeren. Hunne Priesters noemen zy *Semani*, of *Seitannici,* welke voorgeven, duistere vragen te konnen oplossen, en te voorzeggen: zoo zy van iemand dan beraedslaegt worden, zoo beveelen zy dien, dat hy een Pyl in eenig vleezig gedeelte van zijn (des Priesters te weten) lyf steeke, zoo, dat de zelve daer in blyve hange; waer na hy ter Aerde valt, schuim-bekt, en ruim een uur lang pyne lyd, of schynt te lyden; waer na beveelt, dat den Pyl by die geene, welke de zelve in gestoken heeft, weder worde uitgehaelt, en zoude zulks niemand anders konnen doen: daer en vliet geen bloed uit, nochte daer en komt geen wonde zoo zy voorgeven, en is de Pyl dan zoo heet geworden, als of zy in vuur hadde gestoken; waer na deze Waerzegger zijne voorspellinge of vertellinge doet: doch de opgemelte Geestelijke verhaelde, in acht genomen te hebben, dat wie der Christenen zich met deze Duivelarye bemoeide, en van hem een vraeg-baek maekte, dat hy daer na nooit vrolijk of gezond was.

De Stad *Tumen*, zegt hy, was wel eer een Hooft-zetel eener Tartarische Prins.

De *Tingoesen* zijn gekleed als de *Astakken*, of *Ostiaki*, gelijk der zelver wooningen die van de *Astakken* mede gelijk zijn. Zy gebruiken veeltyds de Booten, daer zy des Zomers mede varen, des Winters voor het dak van 't Huis: dus woonen ook veele *Kirgisen*, doch de meeste hebben Huizen als de Moskoviten. Dit Volk is, gelijk de *Astakken*, zeer genegen tot sterke drank, en niet beter voorzien van Huisraed, of zediger in wys van leven, als die. Dus verre het bericht van gemelte Geestelijke Heer.

Men zegt van het Volk *Jukagir*, of *Joekagir*, dat zy, wanneer iemand hunner Maegschap sterft, het vleesch van 't gebeente der verstorvene afdroogen, en dan het gebeente benaeyen met eenig doek of vel-werk, 't zelve op tooyende met Glas, en Korael; het Lyk dragenze dan zelve rondsom de Hutten, en eeren het.

Het Volk *Jukagir,* of *Joekagie* genaemt, gelooven aen zeker Tovenaer, die zy zeggen, dat voor ontallijke Jaren, in den Hemel opgetogen zoude zijn; zy zijn gansch wilde Menschen; onderhouden zich met voedzel, als de Beesten.

Het Vader-Ons in de Joekagiersche *Tael, volgens de* Slavonische *vertaling.*

Vader	*Otjé*
Onzer,	*Mitsjé*,
die zyt	*kandi*
in de Hemelen,	*koendsjoenga*,
geheiligt zy	*Temlaelaengh*
de Name,	*Nim*,
van U,	*Totlié*,
toekome	*Legatei*
't Koninkryke,	*poegandallanpoh*,

van U	*Totlié*
geschiede,	*Laetiot*,
Uwe wille,	*t' sjemol al kaltei*,
gelijk in Hemel,	*konda koed Zjuga*,
zoo op Aerden:	*Je levianh:*
't Brood	*Lünliagel*
onzer	*Miltjé*
dagelijks,	*Monidetjelaeh*,
geeft	*keyck*
ons	*Mítin*
heden,	*telaman*,
en vergeeft	*Jeponkatsj*
ons,	*Mitin*,
de schulden	*Taldelpon*
onzer,	*Mitlaepoel*,
gelijk wy	*Mitkondan*
vergeven	*poniatsjok*
de schuldenaren	*tannevinol*
onzer,	*Mitlaepoel*,
en geleide niet	*Je kondo Olgonílaek*
ons	*Mitel*
in verzoekinge,	*Olo Oimik*,
maer verlost	*kondomolíak*
ons	*Mitel*
van den quaden;	*kimda annelan*;
want	*Le dót*
uwe is 't Koninkryke,	*poegoendal Lenpoh*,
en de Magt,	*Je tonbanck*,
en de Heerlijkheit,	*Je taendaelov*,
in Eeuwigheit,	*koendejanck*.
Amen.	

Het Kaspische Meir, en omleggende gewesten; de Stad Aftrakan, *mitsgaders eenige beneden plaetzen aen de Oever van de Rivier* Volga, *en in des zelfs Nabuurschap gelegen.*

IN het Kaspische Meir, of in de Kaspische Zee, is geen Eb of Vloet: het water is daer zout, en vliet daer heen, waer de Wind waeid. Zy word bezeilt door *Russchen, Persianen*, en zomtyds by roovende *Kozakken*, die niet als voor de Wind zeilen. De vaert is daer zeer weinig.

Op het Eiland *Kolalinskoy*, aen de Oost zyde van dit Meir, houden zich zomtyds *Kozakken* op, ten roof.

Het water is te midden in deze Zee zouter als aen de kant. De Stranden en het Land rondsom is zoutachtig van grond, zoo dat een Regen daer vallende, ziltige plassen maekt. Men wil, dat 'er afgronden zijn, daer het water in zwelgt: Luiden die 'er over de twee Maenden, en langer, op gevaren hadden, hebben my verklaert, de zelve niet gezien, maer daer wel van gehoort te hebben: de plaetzen daer men meint dat ze zijn, worden geschouwt van verre.

Het vriest daer dikmael zeer sterk, doch niet altyd, voornaem by de Rivier *Jaick*, en wel een myl of anderhalf verre in Zee.

De *Kalmakken*, beoosten de Rivier de *Jaick*, voegen zich des Winters zeer dicht aen Strand, en na des zelfs Oevers, om voeder in 't lange Riet, en warmte te zoeken. De Zee-kust is aldaer anderzins vry moerassig. In de midden word gezegt het zeer diep te zijn, en niet te gronden.

Koer-Ali is een Volk aen het Kaspische Meir gelegen, onder het gezag van *Perzien*, bezuiden de Stad *Derbent*, Landwaerts in; *Koer* is zoo veel als blind gezegt, en *Ali* is een eigen naem.

Solenoija is een Rivier, die dicht by *Astrakan*, tusschen de Rivieren *Kislaer* en de *Volga*, in het Kaspische Meir uitgaet, zoo veel gezegt als zout-rivier.

Kislaer is een Rivier, in 't Kaspische Meir, dicht by *Astrakan*, uitgaende; betekent Juffers- of Vrysters-rivier op het Turks en Persch; misschien draegt ze dien naem, om dat gezegt word van ouds niet wyt van daer de Amazonen gewoont te hebben; doch in een Nabuurige Spraek beduit dit woord zuur; andere zeggen, dat op Tarters *Kislaer* Goud bedied, en dat de zelve eenig blinkent Zand, als Goud, draegt. Zy is zomtyds droog van water.

Dit *Kislaer*, of *Kierslaerski Koltoek*, word anders mede genaemt rood Goude Inham; of ook wel *Bojaerski Dwor*, dat is, *Bojaren* of Groote Heeren-hof, om dat deze Inham wel in te varen is, maer qualijk uit te komen.

Uit het Landschap *Kabardi*, niet wyt van deze Zee, of dit Meir, te weten, in de Noorder Landstreke, tusschen de Kaspische en Zwarte Zee gelegen, komt de gemeene Muskus van daen, die *Kabardin* genaemt word. Het Volk is daer veel Heidensch en Mahometaensch, vermengt met Christenen.

De doorluchtigen Reis-beschryver *Della Valle*, die oog-getuige van dit Kaspische Meir is, spreekt van het zelve aldus.

Strabo vergist zich, als hy zegt, dat de Kaspische Zee een Zee-boezem van de Noord-zee is, en dat by gevolg d'Aerde haer niet van alle zyden omringt, maer dat zy in eenige plaets gemeenschap met de Zeen heeft, die na 't Noorden leggen: Ik ben verwonderd, van dat deze voortreffelijke Man zulk een groote dooling in dingen heeft begaen, die tot de Land-beschryving behooren, van de welke hy zoo groote kennis heeft gehad: dewyl *Ptolomaeus*, ja ook *Herodotus*, d'oudste van alle, die daer af in die tyden heeft geschreven, in de welken men noch niet volkomelijk van deze dingen onderwezen, en door de ervarentheit der Reizigers daer af verzekert was, wel geweten hebben, dat de Kaspische Zee rondsom van Land omringt was, en geen gemeenschap met de andere Zeen had. Ik zal dan nu aenwyzen, welke gewesten haer omringen, en hoe zy genoemt worden.

Het Landschap *Mazanderan* aen de West zyde het Landschap *Ghilan*, heeft een Land, het welk eertyds van een bezonder Vorst wierd bezeten, maer 't welk de Konink *Abbas,* na de dood van deze Opper-vorst, in het begin van zijn Heerschappy, door 't gewelt der wapenen, vermeesterde, en aen zijn Ryk van *Persien* voegde, aen 't welk,

gelijk hy voorgaf, dit gewest in oude tyden behoorde. In die tyd was 'er een Vizier Land-voogt af, gelijk van alle de andere plaetzen, die onmiddelijk van de Konink afhingen; en niet een Chan. Als men altyd Westwaerts aen de Kaspische Zee voort trekt, zoo vind men, beneden het Landschap *Ghilan*, het gewest van *Albanien*, dat daer aen paelt, en voor eerst de Stad *Bachu*, of, gelijk de Persianen zeggen, *Vachuh*, de welke zeer sterk is, en op steile Klippen aen de Zee legt, die 'er ook de naem af draegt. Deze Stad heeft, zoo men de korte Land-beschryving daer af gelooft, eertyds *Albana* geheten; en heden is zy de wooning van een Sultan. In 't zelfde Land, op de West-oever van de Kaspische Zee, ziet men ook *Derbend*, of *Demir-kapi*, dat is, de Yzere Poorte, of liever de Poorten van de *Kaukasus*. *Albanien* eindigt hier, daer de Berg *Kaukasus* begint, die heden van verscheide Volken bewoont word, maer aen de Zee voornamelijk van zeekere Mahometanen, die men *Lezgi* noemt, en die geen Konink erkennen. Zy zijn onder malkander zeer gedeelt, en staen onder de Heerschappy van veel kleine dwingelanden, die zy *Mirza*, of *Mirzaes* en *Murzaes* in 't meerder getal

noemen, dat is Vorsten, van de welken eenigen naeuwlijks twintig Mannen onder hun gebied hebben. Voorts zijn zy groove en ruwe Luiden, die liever in de Dorpen, en op het Land, dan in bemuurde Steden, willen woonen. Zy zijn zeer woest, en wreed, en van hun Gebuuren gehaet, en by hen onverdragelijk, als Luiden,[+] die na roof trachten, en van het geroofde leven. Aen geene zyde der *Lezgi* vind men 't Land der Asiaensche *Sarmaten*, dat is der Cirkassiers, die 't Geloof, en de Godsdienst der Grieksche Christenen volgen, maer zonder Boeken, zonder Priesters, en ik geloof zonder Kerken; invoegen dat zy geen Christenen zijn, dan met de naem. En zijn onder verscheide *Mirzaes* gedeeld, en van de eene zyde aen de *Lezgi*, en van de andere aen de Tartaren palende; oorlogen geduuriglijk tegen malkander. En hier door spruit het groot getal van Slaven en Slavinnen, uit Cirkassien, Tartarien, en de *Lezgi*, die men alle d'Oostersche Landen door verkoopt.

[+]Is aen te merken dat de Cirkassen alle geen Christenen zyn, maer de zommige Heidenen, en andere hellende na Mahomet.

De Cirkassiers strekken zich uit aen de Kaspische Zee, tot aen de Russchen, of na de mond van de Vloed *Volga*, daer een Stad legt, die van onze Land-beschryvers *Astrakan* is genaemt, en van de Persianen, die daer groote handel doen, *Agitarkan*, en van de eige Inwoonders *Asktarchan* word geheten. Aen de Noord zyde van de Kaspische Zee palen de Russchen aen de Tartaren, en aen zeeker geslacht van Tartaren, die met hun Grenzen tot aen deze Volken strekken, de welken men heden *Uzbeghi* noemt; een naem, die, zoo ik my niet bedrieg, vrye Heeren betekent. Deze *Uzbeghi* bewoonen het Oosterlijkste gewest aen de Kaspische Zee, daer zy Landen van groote uitstrekking bezitten. Aen de Oost zyde strekken zy zich uit tot aen de Tartaren van *Kathay*[*], en aen de Zuid zyde tot aen *Indiën*. Onder de andere aenmerkelijke plaetzen is hier *Samarkand*, 't welk *Tamerlan*, of, om beter te zeggen, *Teimur - Lenk*, dat is, *Teimur* de kreupele, voor zijn wooning had verkoozen. Na 't Zuiden hebben zy *Balch* en *Buchara*, aen de Zee-kant, daer een van hun voornaemste Chans, die dikwils in oorlog tegen de Konink van Persien is, zijn gewoone wooning heeft. Tusschen de UZBEGHI, gelijk ook tusschen de *Giaghatai*, die 't innerlijk *Scythien* bewoonen, en daer zonder twyfel *Sogdiana, Baktriana*, en het Land van *Esterabad,* in begrepen is, vind men ganschelijk niet anders, dan Wildernissen, daer de *Turkemannen* eertyds hun wooning hadden. Maer heden hebben zy zich in veel Landschappen van 't Ryk der Persianen, en der Turken verspreid, zonder vaste en zekere wooning te hebben, en vernoegt met onder Hutten te leven, daer het Lot hen geleid, gelijk my heugt dat ik voor dezen geschreven, en hen in Turkyen gezien heb. Maer hun oude en eige wooning was dit deel van *Scythien*, 't welk van onze Land-beschryvers noch heden *Turquestan* genaemt word, dat is, Land of wooning der Turken, van daer zy alle hun oorspronk hebben getrokken, en daer zy in 't eerst *Terchiman* wierden genaemt, als of men *Terek-iman* wilde zeggen, 't welk betekent, hy is van Wet verandert, toen zy van Heidenen, Mahometanen wierden. Maer zedert is deze naem van *Turchiman* of *Terchiman* alleenlijk by de geene gebleven, die in hun Land, plaets hielden, en by hun voortplantingen, die zich, gelijk ik gezegt heb, in verscheide plaetzen verspreiden. De anderen, die magtig waren geworden, zetten hun veroveringen wyder voort, Westwaerts, in Asia, en in Europa: en zy, dit *Man*, of *Iman* van hun naem afgedaen hebbende, wierden en worden alleenlijk Turken genoemt. Eenige van deze Volken waren tusschen *Esterabad* en de *Uzbeghi* gebleven: maer de Konink *Abbas* heeft hen eindelijk verdelgt, om dat zy ongetrouw waren, en de *Uzbeghi* begunstigden, die van een strydige Godsdienst

[*]Sina.

zijn, en, gelijk de Turken, zijn Land beschadigden. Daer zijn echter noch heden een groot deel van deze *Turkemannen* in andere gewesten van zijn Ryk, gelijk in *Medien, Albanien*, en elders, van de welke zommige zich in Steden en Dorpen neder gezet hebben, en de andere houden geen vaste wooning. Onder hen zijn ook Sultans, en Chans, die de Konink in alle behoorlijke getrouwheit dienen. Dus verre *Della Valle.*

Aen de Stad *Ferabad*, die aen de Kaspische Zee legt, niet wyt van *Asterabaed*, in *Persien*, aen de meest Zuidelijke Oever van de Zee, vliet, volgens Persische Schryvers, een Rivier, *Teggine Rude* op 't Persiaensch, dat is, snelle vloed gezegt, op welke Schuiten worden gebruikt, die uit eenen Boom gehold zijn, plat-bodemt, en bequaem om acht of tien Man te voeren: deze worden met riemen, die de gestalte als schoppen hebben, voort gedreven. Niet alleen op deze Vliet, maer zelve voor aen in de Kaspische Zee, en in die gewesten daer rondsom, worden Schepen gebruikt, kleinder dan de Italiaensche *Tartanen*, zijnde zeer hoog van boord, zinken niet diep in 't water, hebben een platten bodem, breede roers, en slechte zeilen: zy maken deze hunne Schepen van

alzulke gestalte, om dat de Zee vol zanden, platen, en ondiepten is, byzonder aen de Oevers. Het water is by *Ferabad*, zes of zeven mylen verre in Zee, zoo schaers, dat men daer qualijk Netten, op zommige plaetzen, om te visschen, gebruiken kan. De meeste Visch word aen de monden van de Rivieren gevangen. Daer is Zalm, en Steur, doch niet zeer smakelijk, in overvloed. De Visch die men daer zegt in overvloed te zijn, is byster vet, en groot, doch meest alle onsmakelijk. De grond van deze Zee, zegt men te zijn zeer slykig en modderig, 't geene gemeint word veroorzaekt te worden uit de menigte van vloeden, welke daer in storten.

Van de Visch in het Kaspische Meir, schryft men my uit *Astrakan* het volgende.

't Water van de Kaspische Zee is bitterachtig zout, nochtans kan het ter nood gedronken worden: de Visschen daer in zijn van verscheide aert, als, namentlijk, die *Bellougen*, of witte Visch genoemt worden. Drie 'erlei aert van Steur, en *Truten:* Visschen, die *Herletten* genaemt worden. Als ook zeer groote en vette Karpers. Noch eene aert van Haring. Eene aert van groote Braessems. Eene groote aert van Visschen, *Joels* genaemt, hebbende de gedaente van Quabben, en doen quaed aen de Menschen. Mede zijn 'er omtrent de Persiaensche zyde Zalmen.

In het gemelte Meir zijn kleine Eilanden, die van niemand bewoont worden. De Bron-quelle is tot nu onbekent, waer uit het water onder de Aerde verloopt, en zich ergens anders heen begeeft. De vermarde Rebel, *Stenko Rasin* genaemt, die voor eenige Jaren daer en daer omtrent zeer gewoed en geheerscht heeft, en eindelijk van de Russchen is gevangen, en in de Stad *Moskou* gericht geworden, heeft groote moeitens gedaen om grondige kennis van de waerlijke toestand dezes Meirs te weeten, maer de eigenschappen van dien niet te recht konnen navorschen. Dus verre gemelte Brief.

Araxes is een Rivier, die uit *Persien* in de Kaspische Zee stort, niet wyt van de Stad *Ferabad*, die anders *Koert* of *Kur* is genaemt, misschien de zelve met *Teggine Rude*, boven genoemt; en gevoelt *Della Valle*, dat de Vloed *Araxes* en *Cyrus* een zelfde is, alzoo geene andere Rivier van aenzien alhier te vinden is, en het woord *Araxes* in zekere Oostersche Tael enkel een Vloed betekent; gelijk, zoo hy zegt, de naem van *Gihun*, als in de Heilige Schrift een der vier Vloeden word genaemt, die het Paradys besproeiden, in de Persiaensche Grond-tael insgelijks een groote Vloed in 't gemeen betekent.

Volgens bericht aen my gedaen, door zekeren *Daniel Kocq*, Hollandsch Koopman, die onder 't gelei van een Poolschen Afgezant, welke heimwaerts van het Persische Hof reisde, de Kaspische Zee heeft over gevaren, zoo is het water in deze Zee noch recht zout noch recht zoet, maer eerder bitter, voornamentlijk een einde wegs t'Zeewaert in. De Oevers zijn ondiep, en bewossen met hoog Riet. Het vaer-water, tusschen de Stad *Derbent* en *Astrakan*, zegt hy, is t'hans zeer in gebruik, en men vaert langs de Kust met zeer klein en Roei-vaertuig, alderhande Waren te venten, zoo wel uit *Persien* als[+] *Astrakan*, zonder eenig gevaer van vyand, alzoo de aenleggende Volkeren zich in volle rust en vrede houden.

[+]Te weten, in den jare zestien honderd zeven en tachentig.

Den vreemden is niet geoorloft binnen *Derbent* af te varen, maer men scheept af te *Nisowa*, niet wyt van daer: van die plaets zetten 't de Vaertuigen, die na *Astrakan* willen, op *Sottiri Boggeri* aen, het geen vier Eilanden zijn, die zy achten zestig mylen ver te wezen van *Nisowa;* en wanneer de Perzen of Moskovitische Zeeluiden deze Eilanden in 't oog krygen, zijn zy verkent, en weten aenstonds de

diepten en streek te vinden, om de *Volga* te bestevenen. Buiten de Nabuurheit der Oevers is slechte of geen Anker-grond.

Deze Reiziger heeft getracht aen my te[+] bevestigen, dat 'er in deze Zee draei-kolken zijn, die 't water inzwelgen, en zoo men daer Masten of eenig hout omtrent brengt, dat het zelve na de grond daeld, dies de Vaertuigen aldaer gevaer van te vergaen zoude hebben, en word de plaets, waer omtrent dit zoude zijn, geschouwt.

[+]By my nog twyfeling overblyft, of 'er zoodanige draikolken als hier gemelt, die Masten en Vaertuigen zoude inzwelgen, zyn, doch niet dat het water door onder-aerdsche openingen word geloost.

Omtrent de Stad *Eruan*, in *Persien*, niet wyt van de Berg *Ararat* gelegen, is een klein Meir, genaemt *Keghagon*, dat geen uitgang heeft, en kan men daer ook geen grond peilen; en of schoon daer in onderscheidene Vlieten storten, zoo word het water echter niet hooger, dies is zeker, dat het onderaerdsche uitgangen heeft, waer in het te vergelijken is met de Kaspische Zee. Dus tot hier toe uit naricht van *Daniel Kocq* voornoemt.

De Kaspische Zee word gezegt aen de Oevers vol Golven, Baeyen, en gebroken Land te zijn. Het Zout dat de zelve aen de stranden opwerpt, is bitterachtig; en het geene meer Landwaerts in gedolven, en uit Meiren gekookt word, byzonder in de Landschappen tusschen *Astrakan* en *Derbent*, smakelijker.

Aen of omtrent de *Astrakansche* Gren-

zen is het zelve Meir Visch-ryker als aen de Persiaensche Kust.

Zeker Zweedsch Edelman, die een geruimen tyd in *Persien* zich opgehouden, en dit water over heeft gezeild, oordeeld, volgens zijn verhael aen my gedaen, dat de kolk, waer in het water verzwelgt, naest aen de Persiaensche Kust is gelegen, omtrent tegen over de Vliet *Jaick.*

Volgens zeker Persiaensche Reis-beschryving, ongedrukt onder my berustende, zoude de Kaspische Zee lang zijn, twee honderd, en breet honderd mylen. Van *Astrakan* na *Persien*, is zy op zijn wytst. De Persiaensche Landschappen *Guilan* en *Mazanderan*, grenzen aen deze Zee.

De Volken *Kourdes*, en eenige andere, in de gewesten tusschen de Kaspische en Zwarte Zee, en wel naest aen de Oevers des eersten gelegen, hebben een Eenhoofdig gezag, en daerom zijn te meer de wegen onveilig. Veeler gebied aldaer strekt maer een dag reizens uit, en zy achten den Buurman, en al wat van buiten over hun Land komt, voor roof, waerom aldaer niet wel te reizen is. Aen de Oevers van het Kaspische Meir, vind men veel Zwaenen.

Kircherus tracht wytloopiglijk te bewyzen, dat het Kaspische Meir, zoo wel met de Persische Inham, als Zwarte Zee, onder-aerdsche gemeenschap heeft, waer door het zijne wateren, die uit veele Rivieren dagelijks in hem storten, loost; 't geene hy hier uit tracht te bewyzen, dat dikmael in de Zwarte Zee Riet, Wier, zeker aert van Hout, en andere dingen gevonden worden, die niet alleen daer, maer in de Kaspische Zee groeyen: mede, dat by Weste winden de Kaspische Zee onstuimig is, opwelt, en bewogen word; en by Ooste wind het zelve voorvalt in de Zwarte Zee, 't geene veroorzaekt zoude worden, volgens gevoelen der Persiaensche Schryvers, om dat het water door de onder-aerdsche kolk dan gints, dan herwaerts gedreven word. Dat de Persiaensche Zeeboezem gemeenschap met deze Kaspische Zee heeft, meint hy daer uit bespeurt kan worden, om dat in dien Inham een afgryzelijke draei-kolk is, die by wylen groote menigte waters inflokt, en zulks, wanneer den doortogt na de Zwarte Zee water loost, en weder, wanneer het water uit de Zwarte Zee in de Kaspische Zee onder door de Aerde dringt, als dan is bespeurt, dat de kolk aen de Persiaensche Inham, geen water inzwelgt, welke redeneering waerschynlijkheit aen zijn gevoelen geeft, te meer, alzoo dit Meir, of deze Zee, nooit of weinig hooger word als het is; dat daer in zeer veel water valt, en dat het geen zichtbare uitgang heeft.

Aen deze Kaspische Zee heeft van ouds zeker Volkaert gegrenst, die zich ophielden in de Landstreeke tusschen deze en de Zwarte Zee, *Alani* genaemt, dat Christenen waren, doch zy zijn in de Eeuw twaelf honderd door de Tartaren verwoest. Daer dicht aen lag mede het Landschap *Gazaria*, en andere Landschappen, die heden hunne oude namen verlooren hebben, waer van by *Josephus Barbarus* in 't breede is te zien.

De Zwarte Zee heeft doorgaens diepte van dertig of vyf en twintig vadem water, doch minder onder de Kusten van de *Crim.*

Het gebied van *Asof* strekt zich uit aen de eene zyde na de *Koebansche* Tarters toe, tot aen de Vliet *Biesla* en wyder, en aen de andere zyde tot aen de Vliet *Berda*, en wyder. Men heeft eenige mylen benoorden *Perekop*, niet ver van de Oevers des Meirs, veel los en onvast Land *Kasandibi* aldaer genaemt. By *Taganrock* word een Stad, door bevel van hunne Tzaersche Majesteiten gebouwt.

Van de Kaspische Zee, zegt *Stephanus*, hebben de Volkeren *Caspii* haren naem; zy word anders mede de Hyrkanische Zee genaemt.

Plinius verhaelt uit *Caesar*, dat *Nicator Seleucus* een Graft meinde te graven, tusschen het Kaspische Meir en de Zwarte Zee. De Berg *Taurus* word anders mede *Caspius* geheten, ook *Moschicus, Amazonicus, Scythicus*, en *Coraxicus*.

Volgens *Oliarius* is deze Zee of dit Meir, lang vyftien dagen reizens te Water, als iemand onverhindert zonder Wind met Riemen zoude vorderen, en dus acht dagen breet, of lang honderd en twintig Duitsche mylen, en breet negentig mylen, of zoo andere willen, lang twee honderd, en breet honderd en vyftig myl.

In 't Jaer zestien honderd en zeventig hebben eenige Hollandsche Zee-luiden in vier Etmalen van *Astrakan*, na hun gissing, tachentig Hollandsche mylen gezeild, tot aen de Stad *Terki:* zy vonden tot daer toe de Zee maer twee vadem diep, en van *Terki* tot *Derbent*, een Stad in *Persien,* acht of tien vadem; edoch voor het *Dagestaner* strand hadden zy op dertig vadem geen grond.

Zeven myl in Zee, van *Astrakan* te rekenen, Noord-oost op, na de kant van de Rivier *Jaick*, ziet men een Berg, genaemt *Akkurgan*, die een Baek in Zee is: en wil men, als of de Kaspische Zee op zekere Oorden zeer zoet water hadde.

Namen der Tartaren, die omtrent de Kaspische Zee woonen, volgens bericht aen my schriftelijk gebonden, van den Wel-edelen Heer, Baron van Keller, *Afgezant van haer Hoog Mogende, de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, aen 't Hof in* Moskau.

TEn Oosten zijn de *Usbekker* Tartaren de aldernaeste van alle andere Tartaren, aen *Ispahan* gelegen: de zelve zijn de magtigste: gebruiken Zabels, Pyl, en Boog, voor geweer: hebben het Mahometaensch Geloof: woonen meest in opene Vlekken en Dorpen.

Waer onder worden getelt de *Bouchaersche* Tartaren, dat ook Mahometanen in 't Geloof zijn. Zy spreken een Tael, naest aen het Turksch: gebruiken wapenen, als boven gemeld: woonen mede meest in opene Vlekken en Dorpen, hoe wel zommige deze van de *Usbekken* onderscheiden.

Ten Westen zijn de *Kaboudzynsche* Tartaren, die zich voor Uitlanders rekenen, en zeggen, dat ze van de Romeinen afkomen: hebben fraeye gemuurde Steden en Dorpen, als ook schoone Kastelen. Onder die Volkeren vind men verscheide Konstenaers, en Hand-werkers, als Horologiemakers, Roer-makers, enz.

Daer zijn mede de *Kaidaeksche* Tartaren, welkers Vorst of Opper-hooft oorlog willende voeren, altoos twintig duizend Jooden, te Paerde, in 't Veld kan brengen, behalven die van zijn eigene Volkeren. Gemelte Jooden zeggen, dat zy zedert de Babylonische gevangenisse daer zijn geweest: houden noch heden ten dage het Joodsche Geloof: woonen in opene Vlekken en Dorpen. De andere Inboorlingen aldaer zijn Mahometanen, en gebruiken de Turksche Tael.

De *Koumouksche* Tartaren, anders *Dagestansche* of Berg-Tartaren genaemt: woonen mede in opene Vlekken en Dorpen, sprekende de Turksche Tael, en hebben 't zelfde Geloof.

De *Cirkassche* Tartaren zijn voor een groot gedeelte Heidenen, aenbiddende Paerden, Koeyen, en Geiten-huiden: hebben hare bezondere Tael: woonen in opene Vlekken en Dorpen.

Alle deze Volkeren gebruiken eenderhande wys van kleederen, meest, volgens de Persische wys; ook eenderhande geweer, als Zabels, Pyl, Boog, en Lantzen; eenige hebben ook Roers.

De Tartaren in 't gemeen zijn in geen achting by de Persianen, overmits de zelve meesttyds met d'een of ander van die Volkeren in oorlog zijn. Dus verrede Heer *Keller.*

Volgt zeker gedeelte eener Reis-beschryvinge, uit Persien, *na* Astrakan, *over de Kaspische Zee, gedaen in den Jare zestien honderd zes en tachentig, onder het geleide van den Edelen Heer* Constantinus Gurski, *Afgezant zijner Majesteit van Poolen, my schriftelijk toegekomen.*

DEn zesden van Hooi-maend, in 't Jaer zestien honderd zes en tachentig, na de Middag, trokken wy weder voort, en quamen, na tien mylen over een hooge en andere

Bergen[+] gevordert te hebben, omtrent een groote vlakke Woestyne, alwaer omtrent Middernacht over trokken, tot aen een kleine Rivier, waer by de Inwoonders van de daer afgelege Dorpen met haer Vee en Tenten lagen.

Op dien Dag ladeden wy des Avonds, met een in gezelschap hebbende Caffilagh van vier honderd Muilen en Kamelen, weder op, en quamen, na acht mylen over zeer dor vlak Land gereist hadden, omtrent de groote Rivieren *Araks* en *Koraks*, die in de Kaspische Zee uitstorten, welke hunnen oorspronk, de een uit Turkyen, en de ander uit *Gorsistan* komt te nemen. Voorschreve Rivieren zijn omtrent een Geschut schoot wyt, daer word in de zelve Karper, en verscheiden aert van Visch gevangen. Omtrent dit water leggen veele Tuinen, met witte Moer-besien Boomen, alwaer de Persianen veel Zyde voort teelen.

Den zevenden van Hooi-maend, met het aenbreken van den dag, quamen tot ons twee stuks kleine Vaertuigen, met touw aen den anderen genaeit, waer mede meest dien geheelen dag doorbragten, om het Reis-tuig van den Afgezant, als van Koopluiden over te zetten, mitsgaders de Paerden over de Rivier te laten zwemmen, 't geen door de harde afwatering niet zonder groot gevaer kan geschieden.

Den achtsten, tegens den Avond, met Zons ondergang, vertrokken wy van de voorschreve Rivier, alwaer in 't over zwemmen twee van de Paerden verdronken.

Wanneer, na dat dien geheelen nacht hadde gereist, een uur na Zons opgang, voorby een zeer schoon Kooren-land, en over hooge Bergen, twaelf mylen weegs gevorderd waren, dicht by een Dorp, op[+] een zeer hoogen Berg, twee mylen van *Schamaghy, Langaboes* genaemt, onze Tenten omtrent veele Wyngaerden opsmeten, al hoe wel daer gansch geen levendige Menschen, om de hitte te ontvlieden, in de Dorpen vonden. Op dezen Berg heeft men veel schoone heldere Fonteinen, uit

[+]In deze Woestyne of vlakte onthouden haer duizende millioenen van sprinkhanen, zoo groot als een halve vinger lang, en ook wel kleinder.

[+]Men samelt omtrent deze Dorpen, door de groote hitte, veel groove Zyde, Garwary genaemt.

de natuur, zoo dat men daer voor Vee en Menschen niet behoeft te dorsten.

Den negenden van Hooi-maend, na de Middag, braken wy weder op, en quamen, na dat veel ongemak in de weg hadden geleden, omtrent een myl gaens van de[+] Stad *Schamaghy*, in een Tuin, *Moesabock* genaemt, alwaer, uit inzicht de roep ging, dat in de Stad de Pest was, onze Tenten opsmeten, wanneer kort daer aen, van verscheide Armenische en Russiche Koopluiden verwelkomt wierden.

[+]Omtrent deze omleggende Vlekken wassen veel roode en zwarte Kerzen, als ook Moerellen, en schoone Persiken, en alle andere Aerdvruchten in overvloed.

Den tienden van Hooi-maend, en voorts alle de dagen van ons verblyf, bragten onze tyd meest door met het bezichtigen van de Stad, welke meest in 't op en afgaen van de Bergen legt, gelijk mede hare Begraefplaetzen daer by gevoegt staen. Alle het daer omher gelegen Land is zeer bergachtig, maer is tot in de toppen van de Bergen, en in de Valeyen, met Kooren als andere Granen bezaeit, het geene vermaekelijk is te aenschouwen. Dicht by de Stad, op den hoogsten Berg, legt een oud vervallen Kasteel, alwaer veel vermakelijke levendige Fonteinen, met schoon water uitspringen, 't geene van boven 't gebergte meest door de Stad word geleit, op dat de Gemeente daer van gedient kan worden.

Den eersten van Oogst-maend vertrok met ons in gezelschap, met zijn by hebbende gevolg, den Sweedschen Afgezant, mitsgaders den Poolschen Post *Comteske*, welke wy in *Ardeuyl* ziekelijk hadde gevonden, van hier na het Kaspische Meir, wanneer, na drie mylen over zeer hoog bergachtig Land gevordert te hebben, in een[+] Karwanzera te *Casloe* quamen, alwaer wy met onze Tenten en nootwendigheden, dicht by den anderen, langs een sterk loopende water-vloed het neder smeten. In de voorschreve Karwanzera stond in een steen met Grieksche Letters uitgehouwen, *Jan Jansz van Durkerdam* is in 't Jaer zestien honderd zeventig hier Slaef geweest.

[+]Omtrent deze Karwanzera begint men al eenig Bosch te krygen, alwaer verscheide Bomen in staen daer de Gom Asty uit komt

Den tweeden van Oogst-maend, des Morgens met den dag, toogen wy gezamentlijk met verscheide Koopluiden, welke een groote menigte Zy-balen by haer hadden, weder op, en quamen, na dat vyf mylen over zeer hooge steene Bergen gereist hadden, omtrent een kleine Karwanzera, *Hadje Bynee* genaemt, alwaer, by een sterk loopend drabbig water, onze Tenten neer smeten, zonder dat daer iets te bekomen was, ja zelfs geen Menschen vonden.

Den derden, voor 't opkomen van den dageraed, trokken wy weder voort, en quamen, na drie mylen reizens, zoo door[+] groot als wild Bosschagie, over bergachtig Land, omtrent een groote Rivier, *Attasia* genaemt, alwaer om de groote hitte te ontvlieden, onze Tenten lieten opslaen. Omtrent deze plaets, als boven, zijn gansch geen Dorpen; maer tusschen het Bosch en het Gebergte, onthouden haer veel Kozaksche schelmen, welke by gelegentheit, wanneer zy zien dat de Koopluiden zwak van volk, en met hare Caffilaghs op reize zijn, veeltyds de zelve plonderen.

[+]Hier maekten jacht op eenige Rovers, welke alles verlieten, en de vlucht in 't gebergte namen.

Den vierden der zelver Maend, met den dag, reisden wy als vooren, na ons gebruik, weder op, en quamen, na drie en een halve myl, over zeer schoon vlak Zaei-land, ter zyde het gebergte, het geene meest Bosschagie was, in het Dorp *Dewretsy*; alwaer ons van Hoenders, Eenden, Ganzen, en verscheide Koe-beesten, voor de Reis, om over het Kaspische Meir te komen, verzagen. 't Voorschreve Dorp is zeer groot, met veel omleggende Dorpen daer omtrent voorzien; mitsgaders, door het menigvuldig versch water, zeer vruchtbaer, waer over aldaer zich schrikkelijk veel Wild, van Hazen, Herten, Ganzen, en Eenden, onthouden.

Den vyfden, des Morgens, met het[+] opkomen van den dag, toogen wy, na dat ons van leeftocht, voor de Reis over het Kaspische Meir voorzien hadden, weder op, en quamen, na dat wy vyf en een halve myl over zeer schoon vlak Land, ter zyde het gebergte hadden gereist, waer over men de Berg *Ararath* genaemt, in het gezicht hadde, omtrent verscheide schoone vruchtbare Dorpen, met veel Zaei-land omringt, alwaer ons met het Middag-mael voor twee of drie uuren onthielden; wanneer, na een myl ongevaer gereist hadden, aen de Duinen by het Kaspische Meir, omtrent twee Russche Schepen, welke hoog en droog op strand zaten, quamen, en in 't kort daer aen onze Tenten dicht by de Schepen opsloegen, 't geene de Russche Scheeps-luiden aenschouwt hebbende, quamen aenstonds met versche Visch, en andere geringe geschenken, ons verwellekomen.

[+]Omtrent deze strand, in de Duinen, vallen overvloedig Hazen en Patryzen te jagen.

Den zesden, zevenden, achtsten, en negenden, is niets waerdigs voorgevallen, dan eenlijk, dat wy op de genade van Gods Weer en Wind waren wachtende, welke meest uit de Noordelijke kant met labber koelte was waeyende.

Den tienden, elfden, twaelfden, dertienden, en veertienden der zelver Maend, de Wind uit den Noord-westen, met ster-

ke[+] koelte en dyzinge uit de Zee, waer door men gestadig met al het Volk van beide de Schepen zich begon te begeven, om gemelte bodems vlot te krygen, waer toe weinig hoop, voor het Spring of hoog water, scheen te zijn, al hoe wel met winden een of twee vadems both hadden gewonden.

[+]Deze strant,ach de Persiaensche kant, is zuiver en klaer van zant, zonder eenige klippen, voor zoo verre als zelfs gezien hebbe.

Den[+] veertienden, vyftienden, zestienden, zeventienden, en achtienden, was de Wind Noord-west, met zeer sterke buyen en Regen vermengt, waer door de Zee zeer ongestuimig was; en toen de[+] Schepen, door de harde branding en optocht van 't water, vlot, en buiten de branding met drie ankers ten anker quamen; alwaer 't zelve, tot den twintigsten dezer dat het aenhielt, met hare touwen afreden.

[+]Staet aen te merken, dat 't spring of hoog water hier zich gedraegt na de wind.

Op den een en twintigsten de Wind uit de Westelijke kant met helder mooi weer, wanneer de Zee zich vry begon te bedaren, waer door men gereetschap maekte, om des Morgens met gemeene magt de plunje en nootwendigheden in te konnen schepen; gelijk den twee en twintigsten, als de Wind uit de Zuid-westelijker kant begon te waeyen, des Morgens heel vroeg is geschied; wanneer wy ons na gedaen werk tegens den Avond met anderen, zoo als te Land in gezelschap hadden gereist, aen boord begaven, waer op kort daer aen het Anker lichten: hadden dien Nacht, tot des Middags, na gissing tien mylen gezeild.

[+]Men kan hier in het wild veel vruchten, van Druiven, Okkernooten en Appelen bekomen.

Den drie en twintigsten de Wind als vooren,[+] gisten des Morgens in 't Etmael met labber koelte gezeild te hebben zestien mylen, wanneer den Berg *Ararath* Zuidelijk van ons hadden.

[+]Het water in deze zee en is hier niet heel zout, maer bitter, en een weinig ziltig.

Den vier en twintigsten de Wind Zuid-oost, en Zuid-zuid-oost, met mooye koelte, gisten wy het verloorene Etmael zeventien mylen gevorderd te hebben; wanneer na Zonnen opgang twee Vaertuigen, welke na *Derbent* wilden, bejegenden.

Den vyf en twintigsten de Wind Zuid-zuid-oost, met labber koelte, hadden dat Etmael na gissing, vyftien mylen gezeild, en bevonden dat het water zich heel hadde verandert, en het Loot smeten, maer vonden geen grond.

Den zes en twintigsten de Wind Oost-zuid-oost, met slappe koelte, gisten wy in 't Etmael tien mylen gewonnen te hebben, en wierpen het Loot op vyf en vyftig, of zestig vadem water.

Den zeven en twintigsten als boven de Wind zeer flaeuw, hadden wy door gunst van de stroom, noch omtrent tien mylen gezeild, wanneer door de schrale Wind of vyf en twintig vademen water ten anker quamen, 't geene door de menigvuldige Rivieren, welke van de Russche kant in het Meir loopen, meest versch en drinkbaer was.

Den acht en twintigsten, des Avonds, gingen wy weder met een slappe koelte onder zeil, en quamen, na omtrent vyf mylen gevorderd te hebben, tegens den Middag op zestien vadem water ten anker, alwaer wy *Sottiri Boggri* ontmoete, welke vier kleine Bergjes op zoo veel Eilantjes zijn, die een vast teeken voor de Russen[+] zijn, wie niet anders aldaer, als met een klein Zak-kompasje, en zomtyds zonder ietwes, haer over de Zee weten te behelpen, dat men voor de mond van de *Volga* is; edoch, wanneer de Russen de gemelte heuvelen niet bekent konnen worden, zijn de zelve 't spoor byster, en loopen veeltyds door tegenstroom en Wind, weder na *Derbent*, 't geene als dan zeer elendig voor de Reizigers komt uit te vallen.

[+]Bevonden dat wanneer op twaelf vadem water in 't meir aen deze kust waren, dat 't zelve konde gedronken worden, en men geen beter zoude wenschen.

Den negen en twintigsten, de Wind uit de Oostelijke kant, met labber koelte, hadden wy in 't Etmael, zoo met zeilen als werpen uit te brengen, acht mylen

gevorderd, en quamen op tien vadem water ten anker; alwaer in een uur of twee veel Visch, als Braessems, en Snoek, vingen.

Den dertigsten, de Wind uit de Oostelijke kant, en Zuid-zuid-oost, met styve doordringende koelte, hadden wy tot des Middernachts, om dat niet vorder door de droogten in de *Volga* dorsten loopen, na gissing twaelf mylen met klein zeil gezeild, wanneer dicht onder verscheide Riet-land het anker in de grond smeten, alwaer wy tot tegens den Dag vertoefden.

Den een en dertigsten quamen wy, zoo met werp-ankers uit te brengen, als met weinig zeilens, eindelijk door Gods genade binnen de *Volga.*

Den eersten van Herfst-maend, des Morgens met den Dag, lichten wy het anker, en zeilde omtrent met een slagboeg een myl weegs de Rivier op, tot dat wy met werpen en roeyen, des Middags aen een groot stuk Riet-land quamen; alwaer twee Russche Schryvers, met tydinge, zonder dat aen ons boord dorsten komen, waren verscheenen, dat, volgens last van *Astrakan*, niet vorder de Rivier zouden opkorten, ten aenzien bericht was, dat omtrent, of in *Schamachy* de Pest was geweest, des tot nader verlof alhier moeiten verblyven; waer op, door den Sweedschen en Poolschen Afgezant, mondeling wierd gezegt, dat het zelve onder verbetering onwaer en verzonnen was, met verzoek, dat zy een Brief wilde mede ne-

men; voor-gemelte Schryvers antwoordede al roepende, uit een klein Vaertuig, boven winds, dat zulks zonder bevel niet konden noch vermogten te doen, maer 't zelve by verschyninge aen de wacht zouden bekent maken.

Den zevenden, en de voorige dagen, is niet aentekenings waerdig voorgevallen, dan alleenlijk, dat wy ons dagelijks met het Visschen, alzoo geen drie Musquetschooten op dit Eiland ver konde gaen, onze tyd doorbragten, wanneer des Avonds opgemelte Schryvers weder met last uit *Astrakan* quamen, dat aen de Afgezanten, en aen een ieder zoude afvragen, hoe lange zy van *Nisowa*, of van de Persische Grenzen waren geweest; waer op aen haer door een ieder wierd geantwoord, dat na 't wachten van de goede Wind, drie weken aen de Zee - kant, en dertien dagen aen het Schip waren geweest; 't geene de voorschreve Russen aengehoort hebbende, tekende zulks aen, en namen een Brief van de Afgezanten, zonder van iemand meer, mede aen de *Boijaer*.

Den elfden verscheen alhier in de Rivier een groote Boes, of Schip, uit *Ghylaen*, welke meest met Rys, Katoen, en Zyde, mitsgaders verscheide drooge Tafel-fruiten, was beladen: de voorschreve bodem wierd al mede met 't zelve zop, waer mede wy begooten waren, nat gemaekt, om redenen, dat de geruchten tot *Astrakan* liepen, dat in *Ghylaen* de Pest was geweest.

Den vyftienden, zestienden, en zeventienden, voeren alhier verscheide Vaertuigen voorby, de welke met versche Fruitagie van *Derbent* quamen, edoch en dorsten geene van deze, uit vreeze van door de wachten verspied te worden, aen ons boord komen, maer smeten verscheide Water-limoenen, en Meloenen, in de Rivier, de welke wy door het Scheeps-volk lieten opvisschen.

Den twintigsten bequamen wy, na veel verzoek, uit *Astrakan*, van den *Boijaer*, een goede menigte voor-raed, bestaende alle in Spek, Water-limoenen, twaelf stuks Schapen, Hoenders, Ganzen, Eenden, en Brood, mitsgaders Bier en Brandewyn, met tyding, dat bescheit om op te komen uit *Moskou* van zijn Tzaersche Majesteiten moesten verwachten; waer op aen de voorschreve *Boijaer*, door de voorschreve Afgezanten, met twee Brieven wierd geantwoord, dat zulks tot besten van haer Meesters, dewyl met zijn Majesteit verbonden waren, bezwaerlijk konden geschieden.

Den een en twee en twintigsten staken ons voorby zeven stuks gemeene Vaertuigen, met Emmer-zeiltjes, de welke alle met zoute Visch en Kaviaer volladen waren, hebbende hare wil na *Tarky* en *Derbent*, zoo zy voorgaven.

Den zeven en twintigsten zonden de boven gemelte Heeren Afgezanten weder twee Brieven met de Wacht-hopman na boven.

Den acht en twintigsten zeilde voorby ons een groot Rusch Vaertuig, met verscheide Moorsche, Indiaensche, als Russche Koop-luiden, komende alle van *Derbent*, welke, zonder de Wacht te myden, een floegs de Rivier op, na *Astrakan* toe zette.

Den zevenden van Wyn-maend, staken[+] alhier voorby verscheide kleine Vaertuigen, de welke met Visch, en andere zoute Waren, na *Tarky* toe wilde; waer van door die Boots-luiden wierden bericht, dat aen de laetste Visscherye, of *Uitsjok*, een halve Boes[*] met verscheide Koop-luiden vaerdig lag, om na *Persia* te stevenen, waer op eenige briefjes wierden vervaerdigt, en mede verzonden.

Den negenden, bequamen wy uit het Klooster van de eerste Visscherye, eenige ververschinge van Brood, Vleesch, Visch, Brandewyn, en andere behoeftigheden meer, waer by dan eindelijk door den Oppersten Monnik met een klein Briefje wierden

[+]Van deze plaets, tot na 't Klooster, is de Rivier met veel kromme rakken, Oost, West, Zuid, en Noordelijk, strekkende mitsgaders alhier niet heel wyt.

[*]Is een aert van schepen.

verstendigt, dat binnen weinig dagen door den Gezaghebber wel zouden begunstigt worden, om aen de tweede Visscherye, in het Klooster, dewyl de koude zeer begon toe te nemen, te mogen huisvesten.

Den zestienden wierden wy door een byzonder perzoon, de welke in een groote *Kanoe,* of uitgeholde Boom, zeer wel gemaekt, zat, bericht, dat een groote Boes, binnen weinig dagen van hier na *Masandran* en *Ghylaen* wilde verzeilen, 't geene des Morgens voor den Dag ons ook voorby gong.

Den achtienden bequamen wy eindelijk en ten laetsten uit *Astrakan*, van den *Boijaer*, verlof, dat men met het Schip, waer mede de beide Afgezanten en haer gevolg waren aengekomen, aen de eerste Visscherye, om van daer de nootwendigheden en plunje in andere Vaertuigen te schepen, zouden komen, en zoo voorts zetten na de tweede Visscherye, om tot nader last in het Klooster aldaer te verblyven, 't geene zonder lang te vertoeven, kort daer aen dusdanig is achtervolgt.

Op den negentienden bragten wy dien geheelen Dag, tot des Avonds, met het inladen van Reis-tuig en Huis-gereetschap-

pen,[+] meest door, tot dat des Avonds na Zonnen ondergang vaerdig waren geraekt; wanneer 't zelve dien geheelen Nacht met roeyen en zeilen zoo verre, na zes mylen vertiert te hebben, hadden gebragt, dat des Morgens met den Dag aen 't opgemelte Klooster quamen, alwaer door den Prioor van dat Convent, dien geheelen dag, na des Lands wyze, met alderhande levendige Visch, en dies meer, onder het schieten van Geschut en Hand-bussen of Musquetten, niet weinig wierden onthaelt.

[+]Van hier tot aen 't Klooster, is de Rivier zeer wyt, en kan by harde wind alhier een redelijke slag van water staen.

Van den twintigsten tot den dertigsten is niets byzonders voorgevallen, dan eenelijk, dat wy onze tyd aen dit Eiland of Klooster meest doorbragten met het bezichtigen van de Visch, de welke dagelijks aen dezen Oord word gevangen. De voorschreve Visch is alle meest een, of een en een half, ja ook tot twee, en wel drie vademen lang, waer uit de Kaviaer word gehaeld. Deze Visch word dagelijks aen ieder Visscherye zoo veel gevangen, als twintig perzoonen den geheelen dag konnen ontweyen en inzouten; mitsgaders de zenuwen uit de rug, en de bezondere darmen te reinigen, waer van alle de Huislym[+] gemaekt word. Deze Visch en kan men niet zeggen dat eenige harde beenen aen het lichaem hebben, en niet anders, als dat daer van kan gegeten en verorbert worden.[+] Daer wierd een Visch gevangen, uit welke een Zee-hond met een stuk hout van twee voet dik, en vier voet lang, mitsgaders een groote steen van vyf en twintig pond, is gehaeld, welke aen een ieder vertoont zijnde, kort daer aen door de Papen geborgen is.

[+]De vis daer van gesproken word, is Steur, of Belugas.

[+]Uit deze vis, waer in de Kaviaer is, worden dikwils uit het hooft, gelijk zelfs hebbe gezien, steenen, als een Pedro Porque, of Bezoar-steen, gehaelt, en worden by de Russen en andere voor waerdiger en raerder gehouden.

Eenige volgende dagen namen wy ons vermaek by het vangen van Karper, de welke zedert eenige dagen in zoodanigen overvloed, by millioenen, met 't afloopen van het water, tusschen 't Riet, langs de *Volga*, in de grippen was, alwaer zich mede veel Snoek onthoud, die met de handen en verscheide netten word gevangen, dat het zelve voor die geene, die zulks nooit gezien heeft, ongelooflijk zal schynen, enz. Dus verre gemelte Reis-beschryvinge.

De Rivier *Jaick* is gelegen aen de Ooster Grenzen van 't magtig Moskovische Keizer-ryk, stort in de Kaspische Zee. Aldaer is een Zalm - en Steur - vangst, van hunne Tzaersche Majesteiten. Zy is niet wyt. De Visch is daer in, op zekere tyden van 't Jaer, zoo menigvuldig, dat, als men daer in vaert, met een haek zoo veel gevangen word, als men begeert, alleen met insteken en ophalen, zoo, dat ze de Vaertuigen hunnen loop gelijk als stut. Steuren ziet men daer, acht vadem lang. Karpers, drie of vier voet groot. De Steuren worden gezouten, en ingeleit. Deze Visch word meest met zekeren aert van Teene Fuiken gevangen, daer zy zich in verwart, en doold, als wanneer gestooken, en opgehaelt word, en in platte Schuiten geworpen. Tot de bereiding der Kaviaer word niet anders gedaen, als dat de zelve uit de Visch gesneden, in kuipen word geworpen, en gezouten. Men vervoerd van daer Jaerlijks wel drie of vier duizend tonnen Kaviaer.

De Sterkte, of het Stedeken, dat de Moskoviten, weinig opwaerts deze Rivier, bezitten, tot bescherminge van de Visscherye, onderhoud der bezettinge, en eigendom van het Land, had *Stenko Rasin*, weinig voor de tyd dat hy *Astrakan* in nam, vermeestert, en hielt zich daer op, zoo dat de Moskoviters daer krygs-volk heen zonden, om het zelve te bemagtigen: *Stenko* geen uitkomst ziende tot de bescherminge van die plaets, terwyl de Russen de Rivier met gevlochte Boomtakken hadden afgesloten, steld oude Rokken en Mutzen op stokken, en strowissen, in eenige Schuiten, welke hy, om diep en vast te gaen, half vol water doet laden, zend de zelve in den duisteren nacht, tot Stuur-luiden alleen twee of drie Man hebbende, de Vliet

af, en na de gevlochte takken, welke Vaertuigen los op de banden dreven: de Russen gaven hier op vuur, en mattende zich af, meinende dat de magt van *Stenko* daer in verborgen was; terwyl *Stenko* stillekens aen de andere zyde van de Rivier by Land afzakte, met al zijn bezetting uit de Sterkte, hebbende zijn Bagagie alvoorens over Land, beoosten de *Jaick*, aen de Zee doen voeren; hy snyt de touwen dan aen stukken, en ontvlied zoo. De Russen bezetteden de Sterkte met vyf honderd Man. Dertien Kozakken had *Stenko* de *Jaick* opgezonden, na bovenen, waer een Kozaks plaetsje lag, op de hoogte van *Samara*, om hulp. Deze dertien weder te rug komende, vallen in de Russchen handen, binnen *Jaick*, eer ze noch hun reis hadden verricht. Der Russchen Opper-hooft hout ze gevangen, om te zijner tyd tot *Astrakan* ter Galge te doemen; maer zy wisten de geheele bezetting te doen muiten, welke hun Opper-hoofden kapot maekten, en met kleine Schuiten, de Sterkte verlatende, zich op een Eiland, over de Vliet *Jaick* gelegen, begaven, en van daer met hun opgeboeide Schuiten de Zee over na *Ghylaen*, onder *Stenko*, daer zy hem hielpen rooven, en plunderen; doch deze muitelingen heb-

ben daer na hun verdiende loon straf ontfangen.

De Rivier *Jaick* en *Beleja*, die in de *Cama* stort, hebben haren oorspronk dicht by een, uit Bronnen van Alabaster Gebergte.

Van de Stroom *Jaick*, die in het Kaspische Meir stort, en omleggende Vlieten, Meiren, en Plaetzen, komt my bericht uit *Rusland* toe, getogen uit Slavonische noch ongedrukte Schriften, als volgt.

De Rivier *Jajieck*, of *Jaick*, ontspringt gelijk met de Berg *Sorantora*, tegen over 't bovenste van de Rivier *Tobala*, of *Tobol*; en begint de *Jajieck* van de Rivier[+] *Velika Toemenka*, twee honderd en vyftig verst.

[+]Merkt dat een verst of wurst is een Moskovische myl.

In den omvang van de Rivier *Jajieck* zijn eenige staende Meiren, waer uit dat de Rivier *Jajieck* veel water ontfangt: zy is lang, tot aen de Zee, tien honderd en vyftig verst.

Boven aen de Rivier *Jajieck* valt in de zelve de Rivier *Tioeroeck Lomar*, of *Jurik Samar*, dat is, de rasse stroom, welke is drie honderd en vyftig verst lang. Zy stort in de *Jajieck*, tegen over de *Sorantora* Berg, van de rechter zyde.

Van de rechter zyde, lager als de Rivier *Jurik samar* valt in de *Jajieck*, de Rivier *Tregoen-Sackmaar*, of *Tzugun Samar.* De lengte van *Tregoen-Sackmaar* is honderd verst.

Zestig verst lager, valt in de *Jajieck* de Rivier *Salmich-Sackmaar,* of *Kamisch Samara.*

Honderd verst lager als *Salmich-Sackmaar*, valt in de *Jajieck* de Rivier *Doeckgil*, of *Dungit;* en lager vyftig verst, valt een tweede *Doeckgil.*

De hoogste *Doeckgil* is lang zeventig verst, en de laegste is lang honderd negentig verst.

Dertig verst lager als *Doeckgil*, valt in de *Jajieck* een Riviertje, en lager als dat Riviertje, vallen twee Riviertjes, en zijn alle drie eens genaemt, *Ischoerki.*

Dertig verst lager als die Riviertjes, vallen mede in de *Jajieck* drie andere Riviertjes van een naem, genaemt *Doestza.*

Tegen over die Riviertjes, van de slinker zyde, valt in de *Jajieck* de Rivier *Islié.*

Hooger als de Rivier *Islié, Ilees*, of *Ilis*, aen 't eind van *Sorantora* Berg, valt in de *Jajieck* de Rivier *Voor*, of *Wor*, uit den Berg *Oeroeck*, of *Urack.*

Uit de zelve Berg *Oeroeck*, komt een Rivier, *Irgis* genaemt, en valt in 't staende Meir *Akbaschli*, of *Baschli.*

Tegen over die Rivier, valt in 't zelve Meir de Rivier *Saoek*, of *Sajeck;* en in de *Saoek* valt de Rivier *Bosin-Gintsan*, van de slinker zyde.

Van de rechter zyde valt in het zelve Meir de Rivier *Joeroeck Irgien*, of *Jurack Irgis.*

Tegen over de zelve Rivieren, en het gebergte *Oerock*, zijn de zanden[§] *Arakoem*, de zanden *Karokoem*, en de zanden *Boersoekoem.* Uit de zelve Berg *Oerock*, of *Uraek*, vloeit een Rivier, *Gem* genaemt.

[§]Andere willen dat dit Moerassen zyn.

In de *Gem*, van de rechter zyde, valt de Rivier *Fermisoe*, of *Temrissa*; en die Rivier *Gem*, komt tot op twintig verst niet aen de Zee, en valt in een staende Meir.

Vyftig verst van de rechter zyde van de Rivier *Gem*, is de Rivier *Kajinar Sackgis*, en valt en staende Meiren. De *Kajinar Sackgis* is lang twee honderd verst.

Lager vier honderd en twintig verst van de slinker zyde als de Rivier *Voor*, vallen in de *Jajieck* drie Riviertjes zonder namen, en tusschen de zelve is langs de *Jajieck* negentig verst.

Vyftig verst lager als die Riviertjes, valt in de *Jajieck*, aen de slinker zyde de Rivier *Ilees*, beneden de Berg *Toertoba:* dat is gezegt Zout-berg, want zy breken daer Zout.

Aen de mond van die Rivier is een Eiland, *Koos-Jajieck* genaemt; en op dat Eiland een Kozaks Stedeken.

De Rivier *Ilees* ontspringt uit de Berg *Oerok*, of *Indeer*; welke Rivier met de Rivier *Temiren* genoegzaem uit een oorspronk komt.

Zestig verst van de mond van de *Ilees*, valt in de *Ilees*, aen de slinker zyde, de Rivier *Soengoerlock*, of *Sunturluk:* en tegen over de Berg *Toesteba*, hooger als *Soengoerlock*, ontspringt de Rivier *Ojiel*; en valt de *Ojiel*, niet roerende aen de *Jajieck*, t' Landwaert in.

En rondsom de mond van die Rivier zijn vyftig kleine Meiren, genaemt *Karagan*, dat is, zwarte Meiren.

Tusschen de Rivieren *Soengoerlock*, en *Ojiel*, vallen twee Rivieren Landwaerts, als, *Aspoega*, en *Coesejeie*, en deze Rivieren vloeyen uit het gebergte. De namen van deze Bergen zijn niet beschreven. Op dit gebergte is Bosch.

En tegen over de Rivier *Ojiel*, dertig verst van de *Jajieck*, is de Berg *Indeer.* Onder deze Berg is een staende water, waer in dat Zout als Ys is.

Tegen over deze Berg is, op de[+] slinker zyde van de *Jajieck*, Bosch; en van dit gebergte, de *Jajieck*-stroom af, vyftig verst, is men tot aen de *Baksaan*-arm; en

[+]In 't volgende zyn de Slavonische Schriften op eenige plaetzen wat duister.

van de *Baksaan*-arm tot aen de Zee, is zestig verst.

Uit de Rivier *Jajieck*, van de slinker zyde, vyf en twintig verst lager als het *Sorozick*-eiland, vloeit een arm in de Zee, genaemt *Soevoenli:* die is lang, tot aen de Zee, zeventig verst.

Ter Zee van de mond van de *Jajieck*, tot aen de mond van die arm, is vyf en twintig verst: en van de mond van de Rivier *Jajieck*, langs de Zee-kant te Land, na het *Joergensko*-land, tot tegen over de mond van de Rivier *Kinaarkakgis*, dat is, tot aen 't eind van de Gualinsche Zee, is twee honderd verst. In alles is 't van *Astrakan*, langs de Gualinsche Zee, tot aen het *Joergensko*-land, twaelf honderd verst; en over dwars de Zee, van de mond van de *Jajieck*, tot aen *Persien*, is acht honderd verst.

Van de mond van de Rivier *Kajinar-sackgis*, of *Sinaarsakgies*, en van de Gualinsche Zee, tot aen de Blaeuwe Zee, tegen Zonnen opgang, recht uit, is twee honderd en vyftig verst: en door de Blaeuwe Zee, tot aen de mond van de Rivier *Sira*, is twee honderd en tachentig verst; en over dwars de Blaeuwe Zee, is zestig verst. In die Zee is 't water zout.

Uit de Blaeuwe Zee vloeit een Rivier, *Asar*, en stort in de Gualinsche Zee.

In de Rivier *Asar*, van 't Oosten, valt de Rivier *Amedarija*, die lang is drie honderd verst.

De *Asar* is lang tien honderd en zestig verst.

De Berg *Oerack* heeft in de lengte negentig verst. Uit deze Berg vloeyen drie Rivieren: de Rivier *Voor* vloeit van het Noorden in de *Jajieck:* de Rivier *Arvies* vloeit in 't staende Meir *Akbaschli*, na het Oosten: de Rivier *Gem* vloeit na 't Zuiden, tot de Gualinsche Zee, en valt, niet aen de Zee komende, in een staende Meir.

Tot aen de Blaeuwe Zee, van de Rivier *Irgies*, is twee honderd en tachentig verst.

De[+] zanden *Boersoekoem* zijn over dwars vyf en twintig verst: de zanden *Arakoem* zijn lang twee honderd verst, en over dwars honderd en dertig verst; en deze zanden komen aen de kant van de Blaeuwe Zee.

[+]By anderen worden deze zanden zoo groot niet gemaekt.

In de Blaeuwe Zee valt van 't Oosten de Rivier *Sir*; en in de *Sir* valt de Rivier *Kerdenlien*; en de Rivier *Kerdenlien* ontspringt uit het gebergte *Orlotova*, met twee armen.

Van deze Berg schiet de Rivier *Kerdenlien*, of *Kenderlieck*, lang drie honderd en dertig verst; en de andere Rivier *Kenderlieck* (want daer zijn 'er twee van een naem) komt uit het zelve gebergte, en valt in de Rivier *Sarsa.*

De Rivier *Sarsa* valt in een staende water, eer dat zy by de *Sir* komt. Van de mond van de Rivier *Kenderlieck* honderd vyftig verst, en van de Berg *Korotsatvoy* is zeventig verst, en in de lengte is de *Korotsatvoy*-berg twee honderd en vyftig verst, en van de Rivier *Sir* is die Berg tachentig verst afgelegen.

Van de mond van de Rivier *Kenkerlieck*, honderd en tachentig verst, en aen de slinker zyde van de Rivier *Sir*, is een Stad *Oenack* geheten. Tegen over de Berg *Korotsatvoy*, en tusschen het staende Meir, *Akbaschli*, en by de Rivier *Saock*, en 't staende water *Ackol*, en aen beide zyden van de Rivier *Selemsicka*, en omtrent de Rivier *Kenderlieck*, en de Rivier *Sarsoe,* en de zanden *Karakoem*, wezende deze Landstreken, in een omkring van zes honderd verst, zijn de zwevende Kozakken haer plaetzen.

Op de Rivier *Sir*, van de Stad *Oenack* negentig verst, is de Stad *Jasirvan.*

Honderd verst van de Stad *Jasirvan*, is de Stad *Tioerkoestan*, twintig verst van de strand der Riviere *Sir.*

Honderd en veertig verst van *Toerkoestan* is, op de Rivier *Sir*, de Stad *Arkan.*

Zestig verst van *Arkan*, op de Zuider zyde, is de Stad *Nangoergam*, tien verst van de Rivier *Sir.*

Zeventig verst van *Nangoergam* is de Stad *Aknoergan.*

Van *Aknoergan* elf honderd verst, is de Stad *Sajiriam*, staende twintig verst van de Rivier.

Honderd en zestig verst van *Sajiriam*, aen de Noordelijke zyde van de Rivier *Sir*, is de Stad *Maschkoer.*

Dertig verst van de Rivier *Sir*, en van de Zuidelijke zyde van de Stad *Tarkoen*, leit een gebergte, lang honderd en dertig verst.

Twee honderd verst van die Berg, is de Berg *Karabas.* Langs deze Berg *Karabas*, noch vier honderd verst, is een Stad.

Van de Rivier *Sir*, is deze Stad Zuidelijk vyf honderd verst; en van die Stad, welke op gemelte Berg staet, is honderd en veertig verst tot de Stad *Buchara.*

Na de Stad *Buchara*, als ook in 't heele Bucharen-land, zijn de wateren uit de Rivier *Sir* geleit, langs de bezaeide Velden, alzoo het een ongewatert Land is.

Tegen over de Stad, honderd en zeventig verst verder, vloeit een Rivier uit een staende Meir, *Agoes Abisk* genaemt, in de Gualinsche Zee: die is lang duizend verst.

Op de Rivier *Agoes* is een Stad, *Kagan* geheten, waer in dat de Broeder van den Tzaer tot *Joergentsi* woont.

Twee honderd en twintig verst van *Kagan*, na de Gualinsche Zee, is de Stad *Joergentsi* vyftig verst van de Stad *Arsasa.* Dus verre het toegezonden Slavonische geschrift.

Op het Eiland *Colali*, of *Kolalinskoy*, aen de Ooster zyde in de Kaspische Zee gelegen, heeft *Stenko Rasin* zich begeven gehad, als hy uit had gestaen binnen het Fort *Jaick*, het beleg van een geheele Winter, en met een aerdigheit het ontkomen was. Hy stapte op zeker nacht over de *Jaick*, en wierp een houten Huis op, 't geen in eenen zelve nacht met Aerde gevult wierd, van waer hy in 't Russche Leger groote moord dede.

Van dit Eiland *Colali* stak hy over na *Astarabat*, in *Persien*, dat hy overrompelde, en waer hy het alles ter neder maekte, kiezende voor zijn Benden acht honderd jonge Dochters, die hy tot buit uit dertig duizend Menschen zocht, trekkende met den roof na het Eiland *Steloy*, daer hy van de Persianen kort daer aen bestookt wierd; en ziende dat, na veelvuldige aenvallen, het niet langer houden kost, Vermoorde deze Dochters, zoo men zegt, alle, en verliet zoo het Eiland.

Van *Terk* tot *Derbent* is de Kust aen de Kaspische Zee, weinig in 't Land, bergachtig, en van de *Jaick* na *Astrakan*, en *Trigmeen*, vlak Land. Het Trigmeensche of Turkmensche Volk zijn wel Tarters, en van Kalmakken geslacht, doch Mahometaensch van Geloof, en vreedzaem. Hunne Huizen zijn slechte Hutten: zy verzetten zich zomtyds, maer niet wyt. Zijn morzig, en leven vuil. Zoet water is daer gebrek.

De Kusten langs de Kaspische Zee, van *Persien* na *Astrakan*, geven bitterachtig water, byzonder dicht onder het Land, niet wel drinkbaer, waerom men zich voorzien moet, te scheep, voor twee of drie dagen, als men uit *Persien* komt, waer na men zoet, en drinkbaer water ontmoet.

Voor de Rivier *Araxes*, in de Kaspische Zee, word zeer veel Steur, en Zalm gevangen; als mede groote Truiten, die in *Meden*, en wyders in *Persien*, zoo gezouten als versch gevoert worden.

Deze Zee is zeer bequaem om met Galjoots, Puyen, en groote Kagen te bevaren: men kan meest altyd by verlegen weer, het Schip in 't Riet bergen. Het Riet is daer heel lang. Op de droogten gaet geen stroom.

Want langs de Kusten, van *Astrakan* af, na *Persien* toe, is het veel met lang riet bezet: kort achter strand is vlak Land, met eenige zand-heuvelen.

Omtrent de Schamkalsch-kust is 't heel diep, en gaet daer hol water. Voor *Derbent* is een fraeye Baey, maer geen Haven, tien of twaelf vadem diep: daer is meest altyd bequaem weer.

Het Landschap dat benoorden de Rivier OXUS legt, aen de Kaspische Zee, wierd by *Golius*, uit Arabische Schryvers, genaemt *Tauran*, en des zelfs Konink *Tauran Siah.* Het Land dat beneden de *Oxus* legt, word by hem *Iran* geheten.

Karagan, of *Karaganska Pristanisa*, is een plaets, aen de Oever van het Kaspische Meir, beoosten de Rivier *Jaick*, gelegen. *Pristanisa* is gezegt een Reede, want daer is een vermaerde Reede, en Haven, welke plaets gelegen is onder 't Turkmensche of Trigmeensche gebied. Het Volk aldaer is een afzetzel van Kalmaksche Tartaren, welke zich, ter plaetze waer in de Kaert hun naem omrent de Kusten en Oevers van het Kaspische Meir te zien is, op houd. Dit *Karagan* word mede ook genaemt *Prista*,

of de Handel-aenkomst. Alhier komen de *Astrakansiche* Koopluiden te scheep handelen: zy halen daer Schapen, Wol, Vee, en Pelterye, brengende 'er Potten, Schotels, Tin, Kooper, en ook wel eenig rood Laken, doch slecht, en wyders al zulke dingen, als die Luiden daer tot hunne kleine huishoudinge noodig hebben. Tusschen deze plaets, en de Rivier *Jaick*, is geen handeling.

By *Jenkinson*, die voor honderd Jaer langs de Kaspische Zee, na *Buchara* is gereist, word gemeld van een Zee-haven, daer hy aenlande, genaemt *Manguslave*, waer een Golf Landwaert in loopt, het geene by zommige voor het bovengestelde *Karagan* word genomen, hoe wel ik meine dat het onderscheidene plaetzen zijn.

In het gewest *Ghiwie*, gelegen aen de Oever van het Kaspische Meir, omtrent de uitgang der Rivieren *Oxus*, en *Jaxartes*, aldus van het varent Volk op dit Meir genaemt, 't geen ik meine onder *Oergentsi* te staen, of *Oergentsi* zelve te zijn, zegt men, Steden te zijn; en dat de Luiden vast leggen, zonder te verhuizen, met Horden, als andere Tarters. De *Ghiwiener* Inwoonderen, als mede de *Trigmeensche*, zijn Mahometaensch; doch wat grof, en niet zoo fijn als de *Bucharen*, welke meer na het Persiaensch hellen. Zy woonen in zeer slechte Huizen, van Kley, en Steen. Gaen met Tulbanden, en zijn naby op zijn Persiaensch gekleed, doch wat morsi-

ger: de *Ghiwieners* voeren witte, en de *Bucharen* bonte Tulbanden; gelijk andere Tarters elders zwarte Mutzen dragen. En niet lang geleden, voor *Stenko Rasins* tyd, quam een Kozakschen rebel *Miska*, in 't *Ghewiensche* Land aen strand, doch wierd verslagen.

Jetisanski word een aert van wilde Tarters gezegt te zijn, gelijk mede de *Jemboloeken*, niet wyt van de Kaspische Oevers gelegen.

Op het Eiland *Siloi*, over de bocht van *Ghylaen*, heeft de Konink van Persien een Lust-paleis gebouwt.

De voornaemste uitgangen van de *Volga*, in de Kaspische Zee, zijn in mijn Kaert wel afgebeeld, doch de zelve zijn meer of min, na het water laeg of hoog is; en veele der Eilandekens, aen de mond van de *Volga*, zijn te klein om aen te halen in een Kaert. De Boots-luiden tot *Astrakan* maken het getal dezer monden al zeer groot, en weinig min als zeventig of tachentig, waer van zy 'er veel weten te benoemen, hoe wel die altoos niet aen te wyzen zijn: de *Volga* is op zommige plaetzen na beneden, en dicht by de mond zeer breet, ja wel een Russche myl of twee, daer men ook onderscheidene Eilanden ontmoet.

Zeker Overste, *Ruiser* genaemt, die in dienst van zijn Vorstelijke Doorluchtigheit den Heer Hertog van Holstein, langs de *Volga* na *Astrakan* heeft gereist, zegt van de Oever dezes Riviers, als volgt.

Van *Saratof*, gelegen aen de *Volga*, tot aen *Astrakan*, zijn geene Wouden of Boomen te vinden, ook zal men in Hoog Tartarye, of aen de Siberische zyde, ettelijke honderd mylen op, door vlak Land reizen, en niet een eenigen Boom of Bosschagie zien, behalven wat langs de Oevers van de *Volga*, wegens 't water, wast: het Veld is daer woest, met wilde Rosmaryn, ende Thym, over al bewassen, 't welk zeer lieflijk ruikt, maer de gewesten na de Crim toe, zijn noch woester, doch van beter Land, of vetter grond.

In de Kaspische Zee gaet zomtyds wel een hol water: word by de Perzen of Russen nooit recht over gezeild. Hunne Schepen zijn open. De Kompassen zijn by hen bekent, doch weten te dier plaets daer niet te recht mede om te gaen. Zeilen niet als voor de Wind, en zoo het weinig stormt, of mist, zetten 't in het riet, tegen land aen, of op strand.

Zoo 'er kuilen zijn in de Kaspische Zee, als boven word gewaegt, die het water verslinden, zullen zy na waerschynlijkheit zijn tusschen de Stad *Astarabat* en de Rivier *Oxus*; want ik Reizigers heb gesproken, die de zelve alom bevaren hebben, behalven op die plaetzen, en hebben geene gevonden, doch het kan echter wel wezen dat de zelve onzienbaer zijn.

De Schip-vaert op deze Zee is weinig, want uit *Persien* varen niet meer als omtrent twaelf Boessen*, en van *Astrakan* omtrent twintig of dertig, hebbende de andere Volkeren aen deze Zee geen Vaertuigen. In vyf dagen, dwars door Zee stekende, heeft iemand, die ik heb gesproken, gezeild van *Derbent* op *Astrakan*, 't geen geschach op aenraden van een Hollander, die 't Kompas verstond, met een goede voor-wind. Deze Schepen zijn kort, hoog, en onbequaem, open, rondsom behangen met dikke Matten, om het water uit te houden. Als zy Vloots-gewys varen, steekt een voor uit, daer den Stuurman in is, welk ieder volgt, die ook des nachts een licht voerd. Ieder schaft voor zijn zelve op deze Schepen. Doch behalven deze opgemelte

*Dit is zeker slag van Schepen.

Koopvaerdy-schepen, hebben hunne Tzaersche Majesteiten daer een goede Vloot Oorlog-vaertuigen, die zy tegen de Kozakken onderhouden.

De meeste Eilanden in dit Kaspische Meir zijn veel bewosschen rondsom met Riet, en leggen niet zeer hoog uit het water.

Jesetski Zerni is gezegt los Riet-land, zoo als de Kust op veel plaetzen aen deze Zee is, wezende de mond van de Vliet *Oxus*, bykans door het veelvuldige Riet, gestopt.

Langs de Kust, tusschen *Astrakan* tot in *Persien*, onder de Tarters, woonen veel Jooden, die uiterlijk van de zelve niet zijn te onderscheiden.

By *Terski Zerni*, bezuiden de Rivier *Kislaér* gelegen, eindigt het *Astrakans* gebied.

Op het Eiland *Ribni*, omtrent op de hoogte van *Terki* gelegen, word de beste Kaviaer gemaekt.

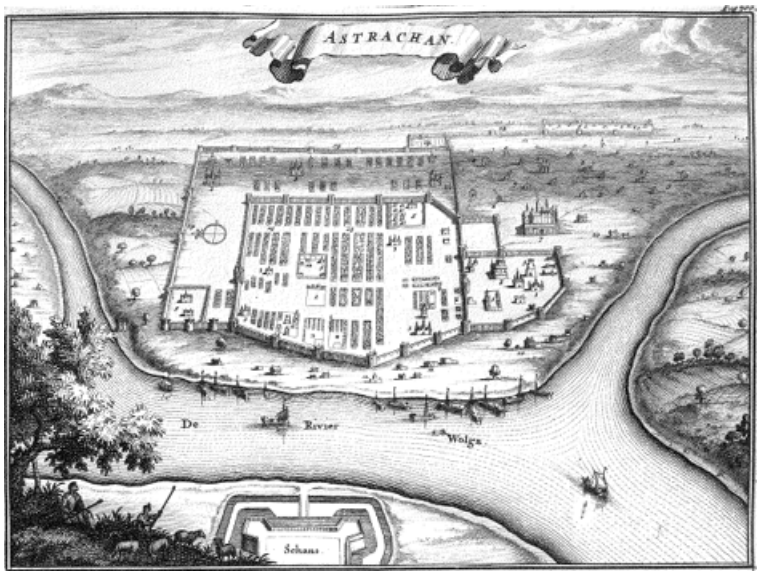
Andrederewna, dicht by de Oever van de Kaspische Zee, omtrent de Rivier *Koysa*, bezuiden *Terki* gelegen, is een Tartarisch Prinsdom, op zijn zelve staende.

Koemitskoy Krets is daer omtrent een vaste steenachtige Kust.

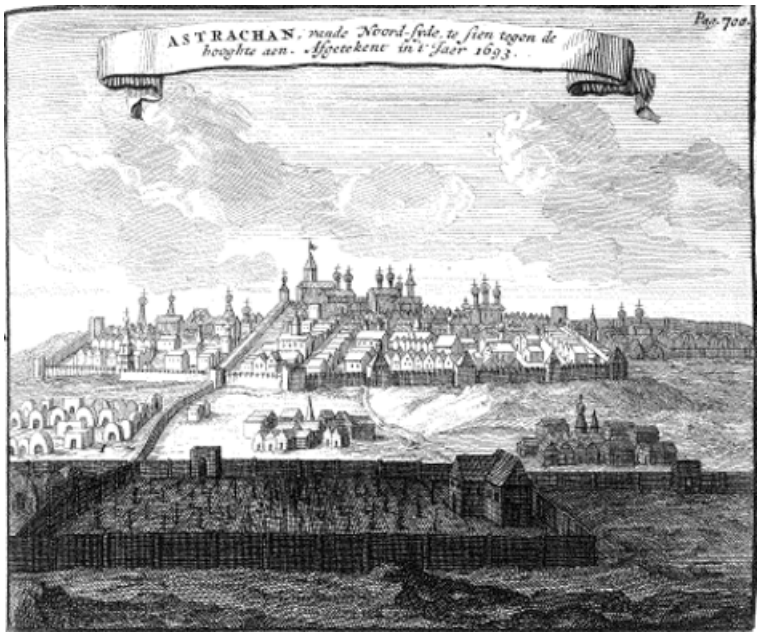
Oestme, weinig benoorden *Derbent* gelegen, is een Tartarisch Vry-heerlijkheit.

Tot *Armenikent*, tusschen *Derbent* en *Nisowa*, in *Persien* gelegen, aen de Kaspische Zee, woonen Armenische Christenen.

Sawraen is een Persiaensche plaets, legt

1. De Marckt.
2. Perfiaens Quartier.
3. Russe Kercken.
4. Tolhuys.
5. Russen Kloosters.
6. Russen Raathuys.
7. Tartarisch Raathuys.
8. Tartarische Kercken.
9. Tartarische Huysen.
10. Kooren Huysen.
11. Waerts Huysen aende Wolga.
12. Een Heytig Huysjen.
13. Russe Kooplieden Huysen.
14. Houte Muur door de Tartaren gebouwt.
15. Het Metrapolische Hof of Tuyn.

1. Voor-Stadt daer sig de Tarters ophouden.
2. Des Metropoliten Wyngaert: wiens lengte is omtrent vyftien-hondert ende breete vier of vyf-hondert Schreden.

3. De vliet Kotumowa.
4. Visch-marckt.
5. De Wolga.

zes mylen hier omtrent Landwaert in.

Besbarmag, dat is, vyf Vinger-berg, is een Kasteel, uit een Klip gehouwen, na de gelijkenis, van verre, als een hand met vyf vingeren: is doen bouwen door *Alexander de Groot*, met groote konst, en arbeid, zoo men daer zegt.

Grubenski Kosacki, is een hoop by een geraept Volk, omtrent vyf honderd Huisgezinnen sterk: woonen aen een Rivier, die tusschen *Astrakan* en *Derbent* in de Kaspische Zee stort, genaemt *Koysa*, of liever op Eilandjes in de zelve: hebben kleine Dorpskens: beschermen zich tegen alle Tarters: leven van den Roof: zijn Grieksche Christenen.

Op het Eiland *Sabdoerski* komen des Winters, by laeg water, de *Trugmeens*, of *Trigmeens*, om te visschen, en Riet of voeder voor hunne Paerden, en Vee, te zoeken, by of over Ys.

By het Eiland *Pesenej* is zandig Land, gelijk het Eiland mede zandig is.

Op het Eiland *Belei*, dat is wit gezegt, leggen witte Kryt-steenen, en is bewasschen met Boomen.

Kamenei is gezegt steen-eiland, en *Koysei*, Geiten-eiland, welke Eilanden tegen over de Noorder Oever van dit Meir zijn gelegen. Op deze Eilanden is een quade grond.

Aen de plaets *Jerki* genaemt, is het grootste Zee-gat van de *Volga* in de Kaspische Zee: veertien mylen van *Astrakan* gelegen, daer is altyd een wacht tegen de Kozakken: men heeft noch een uitgang benoorden.

Veele der Eilanden rondsom *Astrakan* hebben geen namen, en zijn woest. De *Astrakanders* zamelen daer hun Hooy, en jagen daer het Vee te weiden.

Op het Eiland *Kroigloy*, weinig boven *Astrakan*, in de *Volga* gelegen, betekenende zoo veel als kring-rond, houden de Russchen wacht, en leggen daer de bezoekers van de op en afkomende Vaert.

Andere Eilanden worden daer genaemt *Sottiri Babi*, of de vier oude Wyven; andere *Sottiri Kalpiki*, of de vier Lepelaers; andere de twaelf Lepelaers.

Toemak, op een Eiland, in de mond van de *Volga* gelegen, is een hooge heuvel, daer een groot Graf van steen is, gelijk een vierkante Tartersche Kerk: alhier zoude een van de Veld-heeren van *Tamerlaen* begraven leggen.

Tzenzeni, Zetoen, of *Zetcen*, is een Eiland in de Kaspische Zee, dat onvruchtbaer is, en onbewoont: daer op staet een Zee-baek. De Strand is bewosschen van hoog Riet, en wit van opgeworpene Zeeschulpen, gelijk als of het Kalk ware. De krygs-luiden van *Terk* hebben aldaer hunne Visscherye.

De Landen benoord-oosten de Kaspische Zee, heden met de naem van Kalmakken en Moegalen-land bekent, wierden van ouds de Woestyne van *Barka* of *Barque* geheten, zoo als *Arabsiada*, de Arabische Schryver, in 't leven van *Tamerlaen*, daer van spreekt als volgt.

Dus heeft *Tamerlaen* zich bereid om de Woestyne van *Barka* te bevechten, 't geen een Landschap was, eigen aen de Tarters, overvloeyende van alderhande Vee. Aldaer wandelen veele Turksche Horden. Het is voorzien van goede lucht, en water. Het Volk trekt meest te voet ten kryg, en zijn goede Boog-schutters. Zy zijn de welsprekenste van alle Turksche Volken: schoon van wezen: de Mannen gelijken de Maen, en de Vrouwen in wezen de Zon. Zijn ryk in Vee. By hun is geen valsheit of geveinstheit. Hare wys van doen is steeds te verhuizen met hun Vee, en Wagens, buiten alle vrees, in zekerheit. De Grenzen van dat Landschap is de Kaspische Zee,

die zwaer te bevaren is; als mede het Landschap *Chowarizim* ten Oosten; als mede *Atrar*, en *Sagnak*, tot aen *Turkestan*, en de Landen der *Geten*, schietende wyders tot aen *Sina* en *Chataea:* ten Noorden zijn de Grenzen het gewest *Amirsiehir*, en een groote reeks zandige onbewoonde Bergen, welke Landstreeke niet te betreden is: bewesten zijn de *Russen* en *Bulgaren*, enz. Dus verre *Arabsiada.*

By *Bonfinius*, vermaerd Schryver der *Hungaersche* oorlogen, is in 't breede te zien, hoe de *Koemikken*, een Volk wel eer ruchtbaer, en gelegen aen de Kaspische Zee, door de Tartaren verjaegt, zich in *Hungaryen* neder hebben gezet, ter tydals *Bathus*, Tartarisch Onder-konink, die Landen, tot diep in *Poolen*, en *Hungaryen*, af liep; welken Tartarischen oorlog zeer net by den zelven word beschreven. De Tartaren daer na, op eenig tegenspoed, verlieten *Hungaryen*, en *Poolen*, te vreden met den Roof, en toogen door *Cumania* weder na hun oude zit-plaetzen: doch in het Jaer twaelf honderd vyf en vyftig, wierden de *Koemikken*, die in *Hungaryen* gebleven waren, aldaer oproerig, en stelden zich ondankbaerlijk tegen de *Hungaren* aen, die hun sloegen, en meest verdelgden: de overige namen rugtret na de Tartaren, hare oude Lands-luiden, die dan gezamentlijk weder een inval in *Hungaryen* deden, en veel moorderyen en plonderinge aenrechteden. Het Land tusschen *Derbent*

en *Terki*, doch een goede streek van de Oevers des Kaspischen Meirs gelegen, word eigentlijk het Land der *Koemikken* genaemt. Dus verre *Bonfinius.*

De *Komani*, of *Koemikken*, waren mede van ouds anders *Chuni*, en *Polowcyos* genaemt, dat zoo veel gezegt is als Jagers. Van dit Volk word het eerst gewag gemaekt op 't Jaer tien honderd en zeven en vyftig, wanneer zy Ruschland aentasteden. Hare Land-palen strekten by ouds van de *Volga* tot aen *Chorasmia* toe, zoo dat zy een goed gedeelte van Woest Tartarye hebben bezeten. In 't Jaer twaelf honderd en twaelf is dit Volk door de *Zavolhenser* Tartaren verwoest geworden; wanneer de overgeblevene zich in de *Crim* of *Taurica* hebben geplaetst, en eindelijk een groot gedeelte van hen in 't Jaer twaelf honderd en zestig in *Hungaryen* vluchteden, en zich aldaer ter neder zette, zoo als noch heden groote Landstreken aldaer vertoont worden, daer de zelve gezeit worden gewoont te hebben; gelijk als 'er ook noch overblyfzelen niet ver van de Oevers van de Kaspische Meir zijn te vinden, en het gewest de naem van *Koemikken*-land, als boven gezegt, noch draegt.

De Armenier *Haitho*, die in de dertiende Eeuw in Tartarye heeft geweest, beschryft het Landschap *Cumania*, 't welk was gelegen tusschen *Derbent* en *Astrakan*, Landwaerts in. Hy zegt daer van, dat het zeer groot is, maer qualijk bewoont, om de ongetempertheit van de lucht, zijnde daer op zommige plaetzen en tyden een onlijdelijke hitte, en koude, ook een onverdragelijke menigte van Muggen. Daer zijn, zegt hy, veel vlaktens, en weinig hout. Het grenst aen 't Ryk *Corasme*, of *Chorasmia*, en zeker Woestyne: bewesten grenst het aen de groote Zee, dat is, de Kaspische; benoorden legt het Ryk *Cassia*, en strekt zich bezuiden aen een groote Rivier (misschien de *Volga.*) Het vriest daer zomtyds sterk. Daer is een grooten Berg, *Cocas* genaemt, welk het gebergte *Ararat* meine te zijn, die wonder hoog en groot is, en legt tusschen twee Zeen, zijnde beoosten dien Berg de Kaspische Zee. De grootste Stad van *Cumania* is, of was, volgens gemelte Schryver, *Sara* of *Saray*, misschien *Saratof* hedensdaegs genaemt, aen de *Volga* gelegen, die door de Tarters verwoest is.

De Stad *Urgense*, of *Oeirgentzi*, legt, volgens *Jenkinson*, die in 't Jaer vyftien honderd en acht en vyftig aldaer is geweest, op een plein, niet wyt van de Kaspische Zee; is vry groot; heeft Aerde Wallen; de Huizen zijn mede van Aerde, qualijk gebouwt. Deze Inwoonders handelen met de *Perken* en *Bucharen.* Het Land tusschen deze Stad, en de Kaspische Zee, was genaemt, voor honderd Jaer, het Land der *Turkemans:* wierd door een byzonder Tartarisch Vorst bestierd. Twee dagen reizens benoorden deze Stad, lag wel eer een plaets, *Sellisure* geheten, op een hooge Berg, daer des Princen Huis van Aerde zeer slecht was gebouwt. De onderhoorige Tarters waren arm, en slecht, leefden echter in groote brassery en ontucht. Deze Landen, daer zeer weinig vaste plaetzen zijn, en de Inwoonders te Landewaerts al mede verhuizen, veranderen vaek van Heer, en zijn verdeelt geweest van ouds al, in verscheidene kleine Vorstendommen, doch heden zijn 'er veel tot grooter gebied geworden.

Volgt eenig bericht, noopende de Tartarishe Volken, die zich omtrent de Kaspische Zee onthouden, my door zeker Europiaensch Christen, die zich lange in Georgia *heeft opgehouden, toegezonden.*

A *Strakan*, gelegen aen de mond van de Rivier de *Volga*, is herbouwt door den Grooten Tzaer van Moskovien, *Ivan Vasilewitz:* word bewoont door de Russen, en den omleggenden Tartaren word de Stad tot wooninge verboden, ja niet toegelaten daer te overnachten: zy hebben haer verblyf in de Voorsteden: worden *Nagaiers*[*] genaemt: houden Mahomets Wet; doch zijn grof en onbeschoft in ommegang; arm en ellendig; haer onderhout moeten zy met arbeiden verdienen: zy zijn gehouden, wanneer ze geroepen worden, hunne Tzaersche Majesteiten in den oorlog te dienen.

Van *Astrakan*, Oostwaerts aen, en van 't Zuiden na 't Noorden, zijn alle wytloopende Woestynen, tot na *Siberien*, en van den *Volga*-stroom tot de *Buchaersche* Grenzen, is 't Land bewoont van tweederley Tarters, als door de *Yedisem* en de *Kalmakken.* De *Yedisem*, of zeven geslachten, zijn zeer magtig in Vee, en Menschen, doch echter zoo sterk niet als de *Kalmakken:* zy zijn Mahometaensch, en zeer overgeloovig: Vrouwen en Mansperzoonen zijn van goede gedaente. De

* Dit Volk anderzins niet al te veel te betrouwen is, gelijk zy in den Jare duizend zes honderd en drie en negentig, hun slag waer namen, dat tot Astrakan de Pestilentie zeer zwaer zynde, en dier halven veele Menschen te Landewaerts waren gevlucht, waer onder eenige Armenische en Persiaensche Koop-luiden, dit weinig te verre de goede locht zoekende, waren afgeweken, deze hebben zy overvallen, gevankelijk weg gesleept, en van een waerdye ruim driemael honderd duizend Dukaten beplonderd.

Tarters zeggen, dat de zeven* geslachten wel zeven honderd duizend Menschen uit konnen maken: ieder Hooft, Oudste of Eerste, van elk geslacht, word als Heer en Oppervoogt van dat geslacht aengezien en geacht; ten oorlog gebied hy als Konink, wanneer zy tegen de vyanden trekken, 't geen veel geschied, spruitende in 't gemeen haer verschil wegens het Vee.

*Het schynt dat door deze zeven geslachten eenige byzondere Tartarische Horden, of verzamelingen van Menschen worden verstaen, die in geslachten omswerven.

Naest aen de zwarte *Kalmakken* zijn de *Usbeksche* Tarters gelegen, die eindigen aen de Persianen, in het Landschap *Mazandran:* na *Mazandran* volgt *Guilan:* na *Guilan, Mogan:* na *Mogan*, de plaets *Chiruan* genaemt: na die volgen de Volkeren *Dagustan*, of *Kaumouks*, of *Leiksi:* hier op volgen de *Charquie*; en dan de *Cherkassen*, tot aen *Astrakan*, zijnde tusschen beide maer een Wildernis van vyf dagen reizens.

Van de *Usbekken* tot *Derbent*, is 't al Persiaensch. *Derbent*, 't geen vaste Poort beduit, is de laeste Stad aen de zyde der *Kaumouks.*

De *Kaumouks* zijn mede Mahometaens, doch van Turksche aenhang. Zy§ zeggen zich van afkomst uit de oude Assiriers te zijn, en Nakomelingen van de overblyfzels der Assirische Monarchie. Deze Volkeren hebben haer Land in 't uiterste van den Berg *Kaucasius,* aen de Kaspische Zee, waerom het genaemt word *Dagestan*, of *Dagustan*, dat is gezegt, voet van den Berg. Dit Volk is zeer krygshaftig, zich van den Boog en Musquet wel wetende te bedienen: Roovers in den hoogsten trap: laten niet na, waer zy konnen, buit uit Persien te halen, en op de Russen hare Roovery te plegen. Doch by hunne hedendaegsche Heerschappye en bestiering word wat list gebruikt, om beide Nabuurige magten tot vriend te hebben, en niet van haer overweldigt te worden.

De *Chercassen* zijn ten deele Mahometaensch; andere Afgoden-dienaers, aenbiddende Bokken en Geiten, die zy op staken verheffen, en daer rondsom danzen, aenbiddender wyze, en eenige zelfs Christenen: vorders roovers en stroopers. Haer Staet is verdeelt in verscheide Heerlijkheden. De voornaemste onder haer is den Heer van *Adriana.* Hunne Moskovische Tzaersche Majesteiten hebben een Stad, genaemt *Terki*, aen de Rivier van de zelve naem, 't geen deze kleine Heeren in dwang houd.

Zy verkiezen onder hun alle een Vorst, om haer Opper-hoofdigheit te vertoonen, die zy *Knees* of Prins noemen; en worden de andere byzondere Heeren *Moersen* of *Mursaes* genaemt.

Daer zijn noch veel andere Tarters langs de *Volga*-stroom, als de *Basquirs, Cheremis, Moerdwa*, alle Afgoden-dienaers, de *Simbirsche, Kasansche, Kasimsche*, en andere, langs den *Occa*-stroom leggende Tarters, zijn alle Mahometaensch, en volgen de Turksche zekte. Dus verre het aen my uit *Georgia* gedane bericht.

Bakoe, of *Baku*, is een Stedeken, aen de Kaspische Zee gelegen, gehoorende onder den Persch. Hier valt het *Nephta*, zoo wit als zwart: het komt uit twee heete Bronnen van der Aerde opwellen, en geeft den Konink van Persien groot gewin. Deze plaets is vermaerd door de geboorte van zeker Mahometaensch Heilig, welke voor zes honderd Jaer in het Landschap *Siruan*, of *Chiruan*, een Heremitisch streng leven leide, een Kluis bouwde, en eenige Cypressen Boomen met zijn hand plantede, die

§ Dit bericht schynt de Kaumouks, en Dagestaners voor een Volk te nemen, en de Gherkassen, of Cirkassen daer van af te scheiden, doch de volgende beschryvinge die daer toe te voegen, wezende in der daet eigentlijk die Tartersche Versten, welke naest ten de Stad Terki gelegen zyn, met de naem van Cirkassen bekent, en die geene, welke meer na Persien grenzen, oneigentlijk mede: en in 't algemein behalven hunne byzondere namen, de naem van Cirkassen dragen, welke laetste mede alle de Wet van Mahomet omhelzen, en de anderen niet.

noch aldaer voor handen zoude zijn. Hy was genaemt *Xeque Ali Bakuy.* Pe Kaspische Zep word na deze plaets de Zee van *Bakoe* of *Bakous* genaemt. Zy noemen deze Zee mede de Zee van *Dicarnie.*

Korte Beschryvinge *Van de Kaspische Zee, en de Steden daer aen gelegen;*

mitsgaders een Weg-wyzer, vertoonende de afstand van de voornaemste Plaetzen in Persien, *en andere Ryken, van de* Moskovische *Grenzen af, by de Kaspische Zee zijn aenvang nemende; door zeker Grieks Christen, die zich een geruimen tyd tot* Astrakan, *hunne Tzaersche Majesteiten Stad, op de mond van de Rivier de* Volga, *aen de Kaspische Zee gelegen, en tot* Derbent, *in* Persien, *heeft onthouden, op mijn verzoek ter neder gestelt, en ons toegezonden.*

DE Kaspische of Hirkaensche Zee word van de Russen genaemt *Gualinsko*, of *Cualinsko More*; maer[+] het word van *Aristoteles* en *Herodotus* beter een Meir genaemt, na dien het van *Astrakan*, die zeer vermaerde Koop-stad af, rondsom door 't Land omvangen word, gelijk veele door ondervindinge zulks heb-

[+]More is op Rusch Zee gezegt.

ben vast gestelt. Aen elken zyde van *Astrakan*, ter rechter en slinker, zijn Handel-plaetzen: ter rechter zyde is de Stad *Terec*, op de Rivier van de zelve naem, van[+] *Astrakan* af gelegen vyf honderd Russche Wursten; maer ter linker zyde is de Riviere *Jaick*, zeer vermaerd door de Visscherye, alwaer een oneindig getal Visschen Jaerlijks gevangen, en na Moskovien gezonden worden. Hier is een Stedeken, of Sterkte, van steen gebouwt, 't welk van *Astrakan* mede vyf honderd Russche Wursten is af gelegen.

[+]Het gevoelen van veel Landbeschryvers is, dat vyf Wursten, of Moskovische mylen, een Duitsche myl uitmaken, doch staet ons beneden daer wytlopiger van te spreken.

Tusschen deze Steden woonen verscheide slag van Tarters, Onderdanen van het Russche gebied, de welke groote Veehoeders zijn, zoo van Paerden, Kamelen, Schapen, en andere; en die ook Visscherye hebben, zoo in de Kaspische Zee, als de Rivieren die zich daer in werpen.

Den ommetrek van de Kaspische Zee, beginnende van *Astrakan*, na de rechter hand, word gerekent aldus.

Van *Astrakan* na de Stad[*] *Tercum,* is zeven dagen reizens te Lande, met een Paerd dat snellen voortgang maekt.

[*]Terki.

Van *Tercum* tot *Tarcov*, een Stad van den *Circassen*, is een reis van twee dagen: van waer, tot *Buinacov*, een andere Stad van de *Cirkassen*, noch twee dagen verre is.

Van *Buinacov* tot *Usmium*, een dag reizens.

Van *Usmium* tot *Derbent*, de eerste Stad en Vesting in *Persien*, een dag reizens. *Derbent*, of *Dervent*, betekent in Turks en Persiaensch een naeuwe sterke plaetze met bezettinge, alwaer enge en ontoegankelijke plaetzen zijn, zoo door de natuure als konst versterkt, tegen den inval van alderhande vyanden.

Maer de *Cirkassen*, boven gemelt, is een vry Volk, by de oude Grieken *Massagetae* genaemt, van waer *Tomyris* herkomstig was, die, na het getuigenisse van *Herodotus*, tegens *Cyrus*, den Konink van Persien, zeeghaftig zoude gevochten hebben.

En of schoon tegenwoordig by den *Cirkassen* veele kleine Koninkskens of Vorsten gevonden worden, die aldaer Heerschen (behoudens echter het Volk genoegzame vryheit,) welke veel duizenden, zoo van Voet- als Paerde-volk, in het Veld brengen, zoo is 't echter, dat onder hun den Vorst, genaemt *Sefcal*, of *Schafkal*, anders *Schemchal*, dat is licht gezegt, alle de anderen in magt en aenzien te boven gaet, dewyle hy op alle stonden dertig duizend Mannen vaerdig heeft. Deze *Cirkassen* worden geacht te zijn de strydbaerste onder alle de Asiatische Volkeren, en gebruiken ook Vuur-roers. Zy bewoonen ontoegankelijke plaetzen, in het gebergte *AEdua*[*], tusschen de Kaspische Zee, en *Pontus Euxinus*, zonder dat de twee magtige Vorsten, de Turk en den Persiaen, hen konnen overweldigen.

[*]Montes AEduos.

En al hoe wel de meeste voorname Heeren onder hen Mahometaensch zijn, den gemeenen Man is het echter geoorloft te belyden wat Godsdienst hy goet vind, en worden onder hen ook zelf Christenen gevonden.

Maer onlangs is tusschen den *Sefcal*, en den Konink van Persien, een zeer bloedigen oorlog ontstaen geweest, gesprooten uit verscheide oorzaken; maer voornamentlijk, om dat den Konink van Persien, gewoon zijnde, Jaerlijks groote geschenken te zenden, om de strooperyen te voorkomen, zulks eenige Jaren had nagelaten, waerom den *Sefcal*, de Grenzen van Persien overloopende, van daer groote rykdommen heeft gehaeld; waer tegens den Konink van Persien een magtig Leger, van bykans honderd duizend Mannen heeft gezonden, 't welk van *Sefcal* en de *Cirkassen* zoodanig is

aengegreepen, dat, na geledene schade, hertret heeft moeten nemen; en heeft dezen *Sefcal* meermalen tegens de Persianen gelukkiglijk gestreeden: ook word verhaeld, dat dezen *Sefcal* zoude geroemt hebben, indien den Konink van Persien hem de gemelte geschenken niet zond, met een erkentenisse daer en boven, dat hy het geheele Ryk van Persien aen deze zyde zoude trachten te verwoesten. Maer met Moskovien tracht hy de Vrede te onderhouden, uit vreeze der *Kozakken*, Onderdanen en verbondene hunner Tzaersche Majesteiten, als die langs den *Don* woonen, de welke zijn Land dikwils aengrypen, en voornamentlijk de *Grebenser Kozakken*, die langs de Rivier *Terec* woonen, en op de Bergen daer de zelve zijn oorspronk uit heeft, byna twee honderd Wursten van de Stad *Terec* gelegen, daer ook omtrent noch twee duizend *Kozakken*, de welke zedert verscheide Eeuwen van de andere *Kozakken*, aen de Rivier *Tanais,* of *Don,* afgescheiden zijn, zich ophouden, en deze zeer verre afgelegene plaetzen bewoonen, zich ernerende met de roof op hare Nabuuren.

Van *Astrakan* tot *Derbent* reist men gemaklijk te Lande, in dertien dagen.

Van *Derbent* tot de Persiaensche Stad *Bacim*, is zeve dagen reizens.

Van *Bacim*, tot een Stad, genaemt het Huis *Pazar* ('t welk in de Turksche Tael betekent een Verken-markt) acht dagen reizens.

Van hier verder tot *Talisci*, twee dagen reizens.

Van *Talisci* tot *Cescro*, noch twee dagen.

Van daer tot *Cesmi*, een dag.

Van *Cesmi* tot *Riazi*, twee dagen; doch staet aen te merken, dat men, deze reize te Paerde doende, den Oever van de Kaspische Zee zoo naby moet blyven als mogelijk is, zonder zich verre van de zelve te begeven.

Van *Riazi* tot *Lagazanium*, is wederom een dag.

Van daer tot *Lengur*, een dag.

Van *Lengur* tot *Amalam*, vier dagen reizens.

Van *Amalam* tot *Balfrusa*, drie dagen.

Van *Balfrusa* tot *Sari,* drie dagen.

Van *Sari* tot *Farabata,* een dag.

Van daer tot *Astriapa,* een dag.

Van daer wyder tot *Astrabata*, twee dagen reizens.

Van *Astrabata* tot *Truhmenicos*, zes dagen.

Van *Truhmenicos* tot een Golf van de Zee, welke gelijk een Inlands Meir is, langs de strand reizende, is veertien dagen.

Van deze Golf, of Moeras, tot *Jaick*, een Stedeken van steen gebouwt, behoorende onder Ruschland, is tien dagen reizens.

Van *Jaick* tot *Astrakan*, zes dagen; en aldus word de reize rondsom de Kaspische Zee voltrokken in zeven en tachentig dagen, langs de strand, met Paerden die snel moeten loopen. En worden de stranden van deze Zee voornamentlijk bewoont, te weder zyde de groote Rivier *Ra*, of *Volga*, aen de mond, en omtrent wel duizend Russche mylen verre, door de Russchen. Wyders voorby de Moskovische Stad *Tercum*, ter rechter zyde, door verscheide Vorsten van de *Cirkassen.* En na de *Cirkassen* legt het Landschap *Gilan,* onderhoorig aen den Konink van Persien, alwaer de beste Zyde valt; en worden de meeste Zee-kusten door de Persianen, of die haer onderworpen zijn, bewoont.

Na de *Persianen* woonen de *Turcmeni*, een vry Volk, dat den Konink van Persien zomwylen bestryt, en zomwylen hen ten oorlog dient.

Daer op volgen de Steden van verscheide kleine Koninkskens der *Bucharen,* woonende aen de Riviere[*] *Daria*, de welke, door het zand heen loopende, zonder mond, zich ontlast in de Kaspische Zee.

[*]Dit meine de Oxus te zyn, wiens mond gezegt wort zeer met Riet bewossen te wezen.

Deze Volkeren belydeh de Mahometaensche Godsdienst, en worden van den Turken genaemt *Jusbec:* zy bezitten verscheide Steden, als *Buchar, Balchi,*[*] *Chiva*,

* Heden in den Jare zestien honderd een en negentig, vond zich eeh Gezant van de Vorst van Chiva in Moskou; vryheit van Koophandel, en vriendschap verzoekende, waer van my word geschreven, 't geen vertaelt hier volgt.

Onlangs is gekomen in Moskou, een Gezant van den Chivenschen Chan, genaemt Ibraim Batis. Het Ryk Chiva is niet zeer verre van de Oevers des Caspischen Zee gelegen, stotende aen de Grenzen van Persien: des zelfs Chan of Konink voerd heden kryg, met een Leger van tachentig duizend man, tegen den Persiaen, hebbende reets veele Steden geplonderd: hy placht Jaerlijks Schenkagien te ontfangen, van den Persiaenschen Konink, om dat geene strooperyen op den Persischen Bodem zoude doen. De Chivensers zyn van de oude Turken gesprooten, en oeffenen noch hun Mahometaensche Godsdienst, op de Turksche wys: doch hunne Spraek is Tartersch. Het is een strydbaer Volk: zy dienen ten kryg meer te Paerd als te Voet: van ouds al her, hebben zy de vriendschap hunner Tzaersche Majesteiten gezocht, en haer zeer hoog geacht, wint zy vreezen zeer de invallen der Donsche Kozakken, die veelmael met kleine Vaertuigen op de Kaspische Zee ter Kaep uitvaren: dies brengen de

en andere, onder verscheide Koninkskens, de welke echter niet zeer na aen den Oever van de Zee, maer wat afgelegen, aen de Rivieren gemaks halven, woonen.

Na de *Bucharen* woonen de *Scytae Nomades,* of *Kalmakken*, zonder Steden, en strekken zich byna uit tot aen de Moskovische Stad *Jaick*, alwaer de vermaerde Visscherye is; en word deze Rivier, tot aen zijn oorspronk, bewoont door[§] *Donsche Kozakken*, welker een goed getal aldaer woonen, die dagelijks kryg voeren tegens de naby gelegen Volkeren, en zich voorts met Jagen en Visschen erneren[†].

Maer dewyle wy nu gezegt hebben wat

Gezanten van Chiva altoos Geschenken in Moskou, zoo als de tegenwoordige Gezant, ook Gisten van zyn Konink mede heeft gebragt, bestaende in twee levende Tygers, een Manneken, en een Wyfken, die zeer schoon zyn, beneffens zes Turksche Paerden, die een goeden gang hebben, en twaelf Moskoviten, die in hun Land Slaven waren geweest. Het gevolg van dezen Gezant bestond in omtrent vyftig perzoonen: zy dragen Persiaensche Tulbanden, en Kleederen: hy wierd deftig onthaeld: is van Astrakan te Lande in Moskou gekomen, maer nu vertrekt hy te Water, langs de Rivieren Occa en Volga. De hedendaegsche Konink van Chiva is geheten Aran Chan. Zomtyds, hoe wel zelden, zenden hunne Tzaersche Majesteiten uit Moskou mede Gezanten derwaerts. De Turken noemen deze Chivensers, zoo wel als de Bucharen, Jusbeg. Zy bezitten Steden, en Sterkten, doch hun Land-volk zwerft, en Vermangelt van plaets, zoekende de beste Weiden: en vermits zy van de Turksche aenhang in Godsdienst zyn, zoo haten zy de Perzen, gelijk ook de Turken doen.

Deze Gezant heeft mede, zoo bericht word, verzocht, dat hunne Tzaersche Majesteiten de goedheit wilden hebben, van een Kasteel of Vesting te doen bouwen, omtrent de Oever van het Kaspische Meir, aen het gebied zyns Meesters, dat Meir te verzien, met noodig en bequaem Vaertuig, en te bevaren, ten einde, de Ingezetenen van zyn Vorst, en andere Nabuurige Volken, met hare Waeren, en Koopmanschappen, (meestendeels in gemaekte Zyde Stoffen bestaende) vry en onverhindert die mogten gebruiken, en zy de Russche Waeren voor de haren, of verkocht, of vermangelt hebbende, in zeekerheit heimwaerts konde brengen.

§ Aen de Rivier de Jaick zyn kleine Vlekken, of Stedekens, Gorodissen geheten, daer in zich een volk ophoud, dat meest uit Rusland, om quaed doen gevluchte perzoonen zyn, als mede eenige oprechte Donsche Kozakken, die aldaer op den Buit en Landbouw leven: zy richten zich zelve, zyn streng in het straffen eeniger byzondere misdaden, hangen om kleine misdaed iemand ter dood aen de beenen op, of knoopen het hemt over 't hooft, binden het boven toe, vullen 't mei steenen, en doen hem in 't water zinken.

† Deze volkeren zyn Kara Kalpak, dat is Zwart Mutzen genaemt, zyn omtrent drie duizend sterk, houden zich benoorden de Kaspische Zee op, en zyn een byzonder volk.

Volkeren aen de Kaspische Zee woonen, zoo blyst overig, dat wy noch melden wat Havens, bequaem om geladen Schepen in te brengen, daer te vinden zijn. De Schepen welke in de Kaspische Zee varen,[+] worden genaemt *Bussi*, of *Boes*, en worden op een andere wyze gebouwt als die in den *Oceaen* gebruikt worden, dewyle de Kaspische Zee niet aller wegen diep is.

[+]Het woord Bussi, of Boes, komt van Buis, want deze Schepen na de Hollandsche Buizen zyn benaemt, en gemaekt.

De eerste Zee-haven is by de Stad *Terec.*

De tweede by *Tarcami*, en een tot *Derbent.*

Te *Nisovoj, Nisoa*, of *Nisowa*, is een Haven, daer de Russen gewoon zijn met hare Schepen te overwinteren, of haer voor stormen te verbergen, want uit de[*] krygs-bezetting van *Astrakan* worden alle Jaren Zoldaten op Schepen, ten oorlog uitgerust, derwaerts gezonden, om die Kust en Haven ter Zee te veiligen en te bewaren.

[*]Guarnizoen.

De naeste Zee-haven daer aen is *Barkovin:* daer op volgt *Taliseu*, en *Riasin*; mitsgaders ook *Lengurium*, en *Farabatom*, en *Astrabatom.*

In 't Land der *Fruhmentoviers*, zijn drie Havenen; en is tot *Jaick* een wel gelegen Haven; als mede tot *Astrakan*, omtrent de mond van de Rivier *Volga.*

Het getal nu van alle de Zee-havens rondsom de geheele Kaspische Zee, behalven de Havens van *Astrakan*, zijn veertien.

Het zal niet buiten voorstel zijn, indien wy ook een beschryving deden der wegen, van de Stad *Jaick*, de welke van steen gebouwt, en van de Russen bewoont word, na Oost-Indiën, door de Rivieren *Cinbu, Darium*[§], of *Daria*, en andere meer.

Van *Jaick* dan tot aen de Stad der *Bucharen*, en het Land van *Chivan*, of *Chiva*, alwaer een Koninksken van de Mahometaensche Godsdienst Heerscht, zijn veertien dagen.

[§]Oxus.

Van *Chiva* tot een andere Stad *Balcha*, mede behoorende den *Bucharen*, zeven dagen.

Van *Balcha* tot de Indiaensche Grensplaets *Cabili*, vier dagen.

Van *Cabili* tot een andere Indiaensche Stad, *Multan* genaemt, zes dagen.

Van *Multan* tot *Tzenapata*, mede een Indiaensche Stad, zeven dagen.

Van *Tzenapata* tot *Lachora*, de Zetelstad van een Indiaensch Konink, vier dagen.

Van *Lachora* tot *Agra*, de grootste en magtigste Stad in Indiën, zeven dagen. In deze Stad is de Zetel van de grootste der Indiaensche Koningen, *Mogol* genaemt, de welke als een Keizer over veele Indiaensche Koninkskens Heerscht.

Van de Koninklijke Zetel-stad *Agra* tot de Indiaensche Stad *Carabata*, is drie en twintig dagen reizens. Deze Stad is de Zetel van den derden Indiaenschen Konink. Zoo dat de geheele reize, van de Stad *Jaick* tot *Carabata*, of *Narabata*, de Zetel der derde Indiaensche Konink, is twee en zeventig dagen, met een Paerd snellijk te ryden; maer als men met de Karavanen of Kamelen wil reizen, moet men een dubbelt getal dagen daer toe stellen. In deze Stad *Carabata* word veel kostelijk Edel Gesteente gevonden.

Van[§] *Carabata* tot aen de Zee-haven en Stad *Abasbenderica*, aen den *Oceaen*, is zeven dagen reizens. De Hollanders en de Portugeezen varen door den *Oceaen*, na deze Indiaensche Steden, maer deze vaert word voor zeer moeyelijk gehouden.

[§]Anders Arabara.

Van de Stad *Abasbenderica* tot een andere Indiaensche Stad, genaemt *Bender-Surat*, is acht dagen reizens; welke Stad mede gelegen is aen een Boezem van den *Oceaen.*

En van *Bender-Surat* tot de Persiaensche Stad *Bender-Abasi*, mede aen den *Oceaen* gelegen, is zeven dagen. Aen den zelven Inham des *Oceaens* is mede gelegen de Persiaensche Stad *Hormus*, of *Ormus*, zijnde van *Bender-Abasi* tot de zelve een afstant van vier dagen reizens. In deze Boezem is 't daer men gewoon is Paerlen te visschen, of te vergaderen.

De geheele reize dan van de Russische Stad *Jaick* tot *Ormus*, is veertien weeken, snellijk ryens te Paerde; doch vind men allerwegen in 't door reizen Steden en Dorpen.

Van de Stad *Jaick* tot *Samarchan*, een Stad van de *Bucharen*, voor dezen de Zetel van *Temir-Leng*, dien wydberoemden Oversten, is tien dagen ryens te Paerde.

Van *Samarchan* tot in 't gebied van *Sina*, en wel tot aen de Stad *Pezin*, is drie Maenden reizens, te Paerde snellijk voort-spoedende: zoo dat van *Jaick* tot *Sina* te zamen, is omtrent veertien weeken, met snel voort ryden, gelijk de *Tarters*, de *Kalmakken Nomades*, of de *Scythen*, gewoon zijn te reizen; maer als men met de Karavanen wil reizen, word eens zoo veel tyd, en meer, daer toe vereischt. Men trekt door Steden en Herbergen, niet door Wildernissen en onbewoonde plaetzen: maer van *Jaick* na *Sina*, zoude men door de Wildernissen recht op *Sina*, en alzoo veel korter konnen reizen, ten ware men daer in wierd verhindert door de *Kalmak*-

ken Nomades, Tarters, en andere woeste en ongetoomde Volkeren, welke tusschen beide woonen.

Ik achte het ook de moeite waerdig, hier ter neder te stellen, hoe dat men zijn reis moet richten, om van de andere zyde van *Astrakan*, en de Kaspische Zee, na de rechter hand, des zelfs Oever volgende, door de Stad *Terecum*, en 't Land der *Cumici*, (welke zijn de *Sefcala* met zijn *Cirkassen*, by de Russen *Cumici* genaemt) tot de Golf van *Persien*, en de Persiaensche Steden, vooren gemelt, als *Bender-Abasi*, en anderen, te komen.

Van *Astrakan* dan tot *Terecum*, is zeven dagen reizens te Land.

Van hier tot het Vlek *Andreum*, een dag: Hier woont *Tzepetov*, een Vorst der *Cirkassen.*

Van hier tot *Tarcovum*, twee dagen.

Van *Tarcovo*, of *Tarcovum*, tot *Buinacov*, twee dagen.

Van daer tot *Usmii*, een dag.

En verders tot *Derbent*, een dag.

Tot *Scamachium*, een Persiaensche Koninklijke Stad, vyf dagen. In deze Stad houd zich op, van wegen den Konink van Persien, een Onder-konink, met den eernaem van *Han*; en bloeid den Koophandel, de welke uit veele gewesten, byzonderlijk *Moskovien, Indiën, Turkyen*, en *Georgia*, aldaer gedreven word, boven maten.

Van *Scamachium* reist men by de Kaspische Zee af, Landewaerts, tot *Ardevil*, een Persiaensche Stad, in acht dagen.

Van daer tot *Casbin*, zes dagen.

Tot *Sova*, drie dagen.

Tot *Cumus*, twee dagen.

Tot *Cassanum*, twee dagen.

Tot *Ispahan*, drie dagen; welke Stad *Ispahan* is de Hooft-stad en Zetel des Koninks, gerekent onder de grootste der Waereld.

Van *Ispahan* tot den Golf van *Persien*, daer de Paeden gevischt worden, moet men de reize aldus aenstellen.

Eerstelijk, tot de Stad *Liarum*, zeven dagen.

Van daer tot *Syriazam*, vyf dagen.

En tot *Bender-Abasi*, boven genoemt, acht dagen.

Dus van *Astrakan*, door de Steden hier vooren gemelt, is negen weeken reizens, 't welk ook zoo is ten opzichte van de Golf daer de Paerl-visscherye is.

Behalven alle deze wegen om te reizen, van *Astrakan* af, zijn 'er noch verscheiden tot andere Ryken leidende; doch zullen ons niet inlaten, om de zelve ieder in 't byzonder te beschryven.

Astrakan is een zeer wyt vermaerde Koop-stad in 't Oosten, of in *Asie*, alwaer ontelbaerlijke Koopman - schappen, door veele Handelaers, te Water en te Lande gebragt, verkoft, en verzonden worden na verscheiden gewesten des Waerelds; want de groote gelegentheit van de Rivier *Volga*, en anderen, en de vaert van de Kaspische Zee, baent allen Koop-luiden een gemakkelijken en korten weg van het Noorden na het Oosten, niet alleen in *Persien, Bucharia*, en *Cirkassen*-land, maer tot *Sina*, - en *Oost-Andiën* zelf, als mede *Turkyen*, en andere gewesten. Dus verre het bericht van opgemelte Griekschen Heer, 't geen vry net ter neder is gestelt; doch staet daer in aen te merken, dat hy de eige Namen na de wyze zijner Landaert heeft uitgedrukt,

en dat de afstanden der plaetzen niet alle by eigen ondervindinge zijn gevonden, maer uit bericht van anderen.

De *Alkoran* betuigt van *Alexander*, dat[+] hy de Berg-mannen had bejegend, van een onbekende Tael, dien hy den oorlog meen de aen te doen, doch dat God hem verbood, de zelve eenigzins te benadeelen; wes hy de zelve van zijne Grenzen afsloot, met Yzers tusschen de Steen-klippen, als grendels gelegt, die met Kooper vast gegooten waren, welke slooten dat Overbergsche Volk geenzints openen of verbreken konden. Deze plaets word genaemt *Derbenth*, dat is, engte gezegt; en van de Turken *Demircapi*, dat is, Yzere Poort, waer achter *Alexander* mede de Jooden zoude afgeslooten hebben. En aen deze plaets, zegt *Schikardus* wyders, is de engste doortogt van Persien na Tartaryen.

[+]Ziet Tarich Schikardi in Proaemio-Josaphat Barbarus, en P. Jovius.

De weg, tusschen het hoog onovergankelijk gebergte, en de Zee, is aen de Stad *Derbent* zoo eng, dat de zelve met twee[+] muuren, die tot in de Zee gaen, en de Stad met de Haven als twee armen bevatten, afgescheiden word, alwaer te wederzyds noch heden Yzere Poorten zijn, welken allen doortogt af konnen snyden.

[+]Strabo. Plinius.

Het was een onmenschelijke en goddelooze zaek, dat eenige Menschen, bewoonende de Oevers van deze Zee, de zeventig-jarige Ouders en Magen opaten of opslooten, en van honger dede sterven. Veele leugens zijn, noopende deze Zee, door de *Macedonen* uitgebreid, als *Strabo* zeer wel heeft aengemerkt. Ook waren ten tyde,[+] of in de Eeuwe van *Alexanderde Groot*, alle hare stranden noch niet ontdekt, gelijk *Arrianus* schryft. Hier uit is ontstaen, dat eenige gemeint hebben dat de *Scytische Oceaen* door een lange straet, als door een Rivier in dezen Boezem over gestort wierde: andere hebben gewilt, dat de zelve

[+]Mela. Solin. Curt.

door de Rivier *Jaxartes* met de Indische *Oceaen* vereenigt wierde: zommige door den Poel *Meotis*, met de Zwarte Zee.

Zy verbeeld met haren geheelen omtrek, volgens gevoelen der ouden, een Aelswyze gestalte, en is als een Meir, rondsom met Landen beslooten, waerom de Arabieren deze Zee *Bahar Corsum*, dat is, beslooten Zee, noemen.

Oliarius zegt, deze Zee in het Zuiden naeuwlijks vier vademen diep te zijn, ook klaer en witachtig water te hebben; maer het overige zeer diep, en zwarter als Pik te zijn. Zoo *Strabo, Kurtius*, en *Eustachius* zeggen, word zy door vloeden of getyden heen en weer gedreven, en bewoogen.

Zy is, volgens *Mela*, woest, wild, en vol Zee-gedrogten.

En volgens *Dionysius*, door zeker Vrouwelijk Spook, dat daer verscheen, verwonderlijk, dat, schoon het in duizenderleye gedaente veranderd, evenwel op een eenige Ezels-voet voort ging: zy noemde het *Hekate*, wanneer het zich des nachts vertoonde.

Daer in houden Zalmen, Steuren, en Zee-honden. Ook is 'er een Zee-hond, van vier voeten, langwerpig, en geheel zonder uitgedrukte gestalte van hooft, gevangen, die gansch tot Smeer en Olye verging, als *Scaliger* getuigt.

Haer water is in het scheppen, by *Alexander de Groote, Pompejus*, en *Varro*, zoet bevonden, als *Solinus* Schryft; maer dat logent *Jovius*, en *Johan de Pers.*

De nieuwe Schryvers hebben aen deze Zee veel namen van de omleggende plaetzen gegeven.

In de zelve Zee leggen zeer veele Eilanden, de zommige zijn onbewoont, van welke de ouden, een, onder anderen gedenken, op de lengte van vyf en zeventig graden, en op de breete van twee en veertig graden, met name *Talka*, dat vruchtbaer[+] is, zonder queking, en alderlei Granen en Boom-vruchten in overvloed heeft; maer de Gebuur-volken houden het voor een onbehoorlijk werk, en Kerk-roof, het geen aldaer gewasschen is, aen te raken, dewyl zy het houden der Godenspys te zijn, en voor den Goden te moeten bewaert worden. In deze Zee waren veele groote en kleine Rivieren uitstortende.

[+]Ziet Strabo, Mela, lib. 3. cap. 6. Ptol.

Strabo zegt, wanneer men in de Kaspische Zee vaert, heeft men op de rechter hand de *Scythen*, dicht aen de *Europers*, en de *Saramaten* zijn tusschen den *Tanais* en deze Zee, wezende de meeste *Nomaders*, of omzwervende Vee-hoeders. Op de linker hand, na 't Oosten, zijn de *Scythen Nomaden*, die tot aen de Oost-zee en Indiën strekken.

De oude Grieksche Schryvers hebben al de Noorder Volken in 't algemeen *Scythen*, en *Celto-Schyten* genoemt; maer die noch voor hen zijn geweest, hebben de Noorder Volken verdeilt, en de geenen die boven de Zwarte Zee en Adriatische Zee woonen, *Hyperboren*, dat zijn *Bovennooren*, en *Sauramaten*, en *Arismaspers*; en die over de Kaspische Zee zich ophielden, zommigen *Sacers*, en zommige *Massageters* genaemt.

Na het gevoelen der oude Grieken, wierden, volgens *Strabo*, de bekende Volken na 't Noorden, met een eenigen naem van *Scythen*, of *Nomaden*, als *Homeer* getuigt, genaemt; maer namaels, als de Westerdeelen bekent wierden, wierden die *Celten* en *Iberen*, of met een eenigen naem *Celt-Iberen*, en *Celto-Scythen* genaemt.

Astrakan.

MEn zegt, dat *Astrakan* wel eer lag aen de West zyde van de *Volga*, waer omtrent een Volk woonde, *Chazari*, of ook wel by Mahometanen *Alchozar* en *Gorgani* genaemt. Deze Volkeren, volgens bericht van zeeker Engelsch onbenaemt Schryver, overstroomde als een Beeke, onder de bestiering van Keizer *Justinus*, al dat wydstrekkende vast Land, dat tusschen *Sina* en de *Boristhenes* leit: veroverende een gedeelte van *Indiën*, gansch *Baktrien*, en *Sogdiana:* zy maekte de Persianen Schatbaer, by wien zy doorgaens Turken genaemt wierden.

Aledrisi noemt over al, de Kaspische Zee *Bahar Chozar*, dat is, de Zee *Chozar*, en al het gewest ten Noorden en Westen van de Kaspische Zee, het Land van *Chozar.* Deze doet bericht, dat de verblyf-plaetze van den Prins van *Chozar*, niet verre boven de mond van de *Volga* was, dien de Tarters *Athel* noemen, welke naem men houde afgeleit te zijn van *Atila*, de vermaerde Konink der *Hunnen*; zijnde *Aléns* genaemt in het verhael der Gezanten, die door den Keizer *Justinus* aen die Grooten *Chacan* der Turken, die in 't Oosten zijn verblyf had, gezonden waren.

Aledrisi, en zijne verkorter, by de Latynen met den naem van *Nubienser* Landbeschiyver bekent, melt, dat de *Chozars* verscheide Steden bewoonden, maer dat de Hooft-stad was de Stad van *Athel*, dat is, *Astrakan*, en verklaerd, dat zy door

deze Rivier gedeild was, zijnde het voornaemste en grootste gedeelte aen de West zyde, en dat het aen de Oost zyde allenlijk door een gering slag van Volk bewoont wierd. Hier was een plaets van grooten Handel; maer 't geen de plaets van meer belang maekte, was de vryheit van alderhande Godsdienst: want Jooden, Christenen, Mahometanen, en Afgodisten, wierden 'er gelijkelijk en gezamentlijk geduld, welk men houde zeker zamenspraek veroorzaekt te hebben, tusschen een Joodsche Rabbin, en tusschen den Konink van *Chozar*. Deze Stad word gezeit, te hebben uitgestrekt, gelegen langs de Rivier, tot drie Italiaensche mylen in de lengte, en in de breete na gelang. Het Wester gedeelte was gesterkt, en verçiert met Keizerlijke Paleizen, en verscheide andere uitstekende gebouwen.

Nasser Eddin, die op het einde van de dertiende Eeuw geschreven heeft, noemt deze Stad in zijne Geographische Tafelen *Balanjar*, en na hem *Abulfeda*, en plaetzen beide de zelve op zes en veertig graden en dertig minuten, Noorder breete; doch *Oliarius* noemt die plaets oud *Astrakan.*

Tot *Astrakan* is onlangs bevonden, volgens ondervinding eeniger Hollaadsche Boots-luiden, dat het Kompas twaelf en een halve graed Noorder Westering heeft, verschelende met *Oliarius* negen en een halve graed, legt op zes en veertig graden.

Doch langs de Rivier zelve, boven *Astrakan*, en wykt de Magneet niet méer als tien, elf, twaelf, en dertien graden, na het Westen.

Bewesten *Astrakan* zijn veele Zout-poelen, waer uit de Russen zeer schoon en welriekende Zout halen.

Des nachts word tot *Astrakan* een groot Licht op een hoogen Tooren aengesteken, op dat, zoo misschien Christen Slaven onder de Tarters mogten zijn, in de Heide, en Velden, daer rondsom, de zelve derwaerts aen konden vluchten.

De Stad is nu met een steene Muur omkringt, en met sterke Toorens verzien.

De *Nagayen* by *Astrakan*, hebben geen vaste plaets, maer verhuizen na gelegentheit van Weide: als dan zetten zy hare Hutten op Karren, en trekken, gelijk de *Kalmakken*, zoo met Vee, Kemel, Paerd, Wyf, en Kind, voort; hebben echter hunne bepaelde omreis-plaetzen, waer buiten zy niet reizen. Zy worden zomtyds, doch meest by Winter, als de wateren gevroozen zijn, van vyanden bezocht; hierom leenen zy des Winters geweer van de Russen, 't geen des Zomers weder leveren: geven Schatting, doch weinig, aen hunne Tzaersche Majesteiten: zijn goede Zoldaten, en staen de Russen ten dienst: konnen eenige duizend Man op de been brengen. Zy zijn bruin van verw; dik van lyf; klein van oogen: eenige hebben 't Russche Geloof aengenomen: dragen rokken, en mutzen, van Schaepsvel, het ruig van buiten; maer de Vrouwen, die níet leelijk zijn, witte Linne kleederen, en tippige mutzen: haer Kinders gaen mekt: ae zommige die aen God of eenige Heiligen belooft zijn, om hen te dienen, dragen ringen door de neusgaten, en ooren.

De Stad *Astrakan* placht van ouds aen de vaste Kust te leggen, na de kant van de *Crim*, en is deze Stad van de *Crimsche* Tarters voor weinig Jaren belegerd geweest, doch manhaftig by de Russchen beschermt.

Het Tzaerschap *Astrakan* was van ouds genaemt *Citrakan.* Men spyst daer veel Rys, welke uit *Persien* word gevoert. Weinig mylen van *Astrakan*, op de *Volga*, word Zout uit Bergen gedolven. Deze plaetze placht onder de *Pericopenser*, andere zeggen *Nagaische* Tartaren, te staen, of wel onder Vorsten uit haer geslacht, en had t'eeniger tyd zijn eigen Koningen. Zy is aen de Russche Kroon gehecht in 't Jaer vyftien honderd vier en vyftig, door *Tzaer Ivan Vasilewits*, die na het onderbrengen van

Kasan, het zelve aengreep, en vermeesterde, schoon de Tartarische Ruiteren sterk aenvielen, en uitvallen deden: alles wat in de wapen was wierd daer binnen neder gemaekt. De krygs-knechten, die toen met list deze Stad wonnen, waren meest *Kozakken*; zy lieten de *Volga* af, menigte van leedige Schuiten zakken, wonderlijk toegemaekt, waer door de *Astrakansche* magt verlokt om uit te komen, zy onderwylen te Land de Stad besprongen, en grooten buit behaede, zoo dat de zeilen van Zyde, en de riemen met Zabels wierden bewonden. Dit *Astrakansche* Ryk strekt zich breet en wyt uit; had van ouds veele Steden onder zich.

Tot *Astrakan* ontstaet zomtyds groote Aerdbevinge, gelijk in 't Jaer zestien honderd acht en zestig daer eene is geweest, die te gelijk onder 't Persiaensch gebied zeven Steden weg nam.

Voor weinig Jaren heeft men Wyn in of onder *Astrakan* beginnen te perzen, welke wetenschap door zeker Hollander, van *Oudewater* gebooren, zoo hy my zelf heeft verhaeld, aldaer is gebragt, en voort ge-

zet, na dat door een Duitsche Monnik de proef van een Wyngaerd te planten, was genomen; en word die nu in Ruschland, alzoo ze rood is, in de Kerk-dienst gebruikt; doch vermits de ziltheit en zandigheit van de grond, is de Aerde, daer de Wynstok in gezet is, met groote kosten van buiten in gebragt.

Als de Rivier *Volga* in 't Voor-jaer los gaet, en de Sneeuw rondsom smelt, zoo loopt zy wyt en breet over 't Land. Van de Visch *Bellouga*, die men veel op deze Rivier, en ook in de *Oby* vind, zijn eenige drie of vier vadem lank, anderhalf elle dik, ja zoo zwaer, dat dertig Mannen daer aen genoeg te dragen hebben: is niet ongelijk aen Steur, maer platter, en witachtig van verw. Deze Visch slokt in zijn buik, door drift van de natuur, in het zwellen van de Rivier de *Volga*, zware steenen, en zulks, ten dien einde, dat hy door deze ballast (zoo men daer zegt) op de grond van de Rivier moge blyven, en den ras van het water wederstaen, en niet door Winden, Baren, of miszwemmen, op het Land geraken, dat dan wyt en breet met water bedekt is, welke steenen zy weder zouden uitwerpen, als het water afgeloopen is; van welke steenen ons zommige vertoont, en een toegekomen is, die glat in de buik van deze Visschen geworden zijn. Het zijn meest altoos Toet-steenen, zoo als ook de myne is, die zy vinden op de grond, zoo van de Kaspische Zee, als in de mond van deze vermaerde Rivier. En heeft een Reiziger my gezegt, tot *Astrakan*, in 't Klooster een Toet-steen gezien te hebben, die zwaer was twee honderd vyftig pond, die men uit de maeg van zoo een Visch had gehaeld.

Astrakan word gerekent twee honderd mylen, in de rechte, van *Moskou*, en tien dagen reizens van *Kasan* te leggen. Aen de Stad staet een Slot, met een steene muur omringt. Het Eiland waer 't op gelegen is, is lang twaelf, en breet drie mylen: daer op wast geen Koorn, en ook weinig of geen Gras. De Stad is aldus genaemt van *Astra*, zijn eerste stichter. De Rivier vriest daer des Winters toe, en draegt Sleden; nochtans vriest het aldaer zelden langer als twee Maenden. Zout valt daer veel, 't geen de natuur aen de Oevers van de Zee zelve maekt, gelijk het zelve mede gekookt word tot *Stararoussa*, en elders daer omtrent.

Deze Stad is door *Tzaer Ivan Vasilewits* met een dikke steene muur omcingeld, en by hem het Kasteel gesticht, waer 't krygs-volk in woont.

De *Astrakansche* Tarters woonen buiten de Stad, in plaetzen, die zy met een staket sluiten: houden zich anderzints te Velde op, in Hutten, die omtrent tien voet in de middelyn groot, van Tienen of Riet gevlochten zijn, boven met Vilte-kleden bedekt, welke, als het goed weer is, en warm, weg genomen worden, doch by koude geheel bedekt blyven. Zy branden gedroogde Koe-mest, en struiken: zoo lang het vuur rookt, laten zy het gat boven open; doch als tot koolen is geworden, en het koud weder is, dekken zy het toe. De Hutten voeren zy, voornaem des Zomers, op Karren, gints en weer, waer zy 't meeste Gras vinden: des Winters naderen zy onder de Stad, en zetten zich in onderscheidene Horden, of verzamelingen, zoo ver van malkander, dat zy zich onderling te hulp konnen komen; want zy dikmaels van zekere *Kalmakken* en *Jaicksche* Tartaren, hunne vyanden, worden overvallen. Hare kleeding word zeer net by *Oliarius* beschreven. Van Vee, Visch, en Wild, ook Paerde-vleesch, leven zy: de Visch, gedroogt by de Zon, strekt hun voor Brood, Paerde-melk is de aengenaemste drank. Koeken vangemale Rys, en Geerst, in Hooning of Olye gelegt, is de beste spyze.

Rondsom *Astrakan* valt een groote menigte witte Hazen, die met vallen gevangen worden, van wiens vellen rokken worden gevoedert.

De Tarters hebben buiten *Astrakan* een eigen Rechthuis; doch op gezette tyden treed daer een Moskoviters beampteling in, en spreekt vonnissen uit.

Wilde Zwynen zijn aldaer in groote menigte, en trekt zijn Tzaersche Majesteit, zoo men zegt, omtrent dertig duizend Roebels, en meer, Jaerlijks van die plaets.

Men vind omtrent *Astrakan* zeker aert van Valken, *Kreceti* genaemt, die grooter zijn als anderen, zeer snel, en bequaem tot de Jacht.

De Stad *Astrakan* word by *Rubruquis*, die in het Jaer twaelf honderd twee of drie en vyftig in deze gewesten is geweest, *Sumerkent* geheten; en zegt hy daer van, dat die in zijn tyd geene muuren had, en dat de zelve, als de Rivier hoog is, rondsom in 't water staet, en als een Eiland is. De Tartaren, of Moegalen, hadden de zelve acht Jaren, omtrent te dier tyd, achter een belegert, eer dat zy die kosten winnen, wezende de zelve toen bewoont by *Alans, Sawolhenser* Tarters, en *Sarrasynen*, uit welke twee eerste de *Crimsche* Tarters gesprooten zouden zijn. Hier is

nu de Zetel van den Russchen Aerts-bisschop, want Stad en Landen onder hunne Tzaersche Majesteiten staen.

Rondsom *Astrakan*, na de kant van de Vliet *Jaick*, zwerven Kalmaksche Horden, die een zeer Beestachtig levenlyden, gaende des Zomers met het boven-lyf naekt: de liefde is onder hen zeer klein: de Moeder verkoopt haer Kinders van de borst, en verwanten malkander, zonder eenige medelyden. Deze *Kalmakken* hebben lange tuiten achter af hangen, en zoo zy zelfs geen haair hebben, leenen zulks van Vrouwen tuiten, of vlechten daer wel Paerdshaair onder, 't geene zy bequaem konnen doen, alzoo het hare aen zwarte Paerde-staerten niet ongelijk is. Zy zaeyen noch maeyen niet. Ryden en rossen op hare Kamelen rondsom. Die naest aen *Astrakan* woonen, zijn de snoodste onder alle Tarters: zy staen onder hunne *Mursaes*, die Hoofden van de Horden zijn. Als zy malkander ontmoeten, en Gras gebrek hebben, stryden zy daer om: de overwinnaer matst of maekt zijn gevangenen tot Slaven. Kennen geen Geld, maer handelen by mangeling. Nemen zoo veel Wyven als ze konnen onderhouden. Deze *Kalmakken* kennen geen Brood, doch als het hen gegeven word, eeten 't zeer gulzig; zoo, dat ik iemand gesprooken hebbe, die 'er een aen heeft zien sterven, alzoo het hun een ongewoon e spys was. De *Astrakansche Kalmakken* erkennen eenigermaten den Tzaer.

Daer zijn omtrent *Astrakan*, behalven deze, echter noch zeker aert van *Kalmaksche* Tarters, die beter gezedent, eenige Godsdienst hebben, en voor een gedeelte Turks-Mahometaensch zijn; doch word gezegt, dat zy de Maen mede aenbidden.

Meest alle Huizen van byzondere Burgers in *Astrakan*, zijn van hout. Daer stond een zeer hoogen steenen Tooren; doch vermits het schendig stuk dat *Stenko Rasin* daer op bedreef, van den Bevelhebber van boven neder te werpen, is de zelve nu om ver gehaelt.

Het Land tusschen *Astrakan* en de Rivier *Jaick*, is meest vlak: daer wasschen weinig Boomen, welke Boomen den *Kalmakken* des Winters dienen om haer Kamelen, Paerden, en Vee daer aen te binden, zijnde haren brand mede niet anders als Kamelen, Koeyen, en andere Beeste-mest.

Als *Stenko Rasin* de Stad *Astrakan* overweldigde, was 't woord van 't Volk *onverwacht*; zy vloogen als dulle Menschen door de Stad, niet anders roepende als het gemelte woord, en daer by, het is gewonnen, sla dood, enz. Als hy eenig aenslag voor had, en raed wilde plegen, dede hy daegs te vooren omroepen, men zoude zich tegen morgen niet vol drinken, hy wilde raed houden: den raeds-dag verschenen zijnde, gong hy in de midden staen van alle de krygs-knechten, hun de zaek voorhoudende, die dan met ja of neen antwoorde, zonder dat zy veeltyds verstonden wat 'er wierd gezegt. Hy hielt zich zeer gemeenzaem met zijn Volk, en zich niet als Vader noemen liet: dronk met de alderminste uit een Kroes, en Tobbe, haer Broeders noemende.

Het is tot *Astrakan* des Zomers zeer heet. Alle leeftogt moet tot *Astrakan* van buiten gebragt worden, doch echter is daer overvloed: maer ter tyd van *Stenko Rasin* was 'er hongersnood binnen, zoo dat 'er Menschen van honger storven, gelijk als ik van oog-getuigen ben onderricht.

Het Eiland daer *Astrakan* op legt, is onvruchtbaer, de grond zandig en ziltig; doch Oostwaerts na de *Jaick* toe, is het Land vetter, en na de *Pontus Euxius* toe is weder dorre Heide. Visch is daer zeer overvloedig: ook alderhande Aerdvruchten zijn daer

bykans als in Persien, gelijk Miloenen, Appelen, enz. de vrucht wast weinig van de Stad af, in gemeste Hoven.

Dest, Kiptsiack, en *Steep*, word in de *Astrakansche* gewesten een Woestyne genaemt, gelijk 'er omtrent die Stad, en by de Rivier de *Jaick*, een Woestyne is, van vlak Land, waer op zeer lang Gras wast, *Camues* by de Tarters genaemt. Men ziet 'er weinig hout; doch zoo hier en daer zeer lage Karze-boomtjes. Bewesten de *Volga* wasschen in de *Steep* Tulpen en Aspergies in 't wild, ook veelderhande Bloemen. Daer zijn veel ongedierten, als Zerpenten, enz.

De Stad *Astrakan* word van *Arabsiada*, de Arabische Schryver, die het leven van *Timurlaen* ophaelt, *Hhadzii Terchaan* genaemt, en zegt daer van, dat het een der Steden in de Woestyne is.

De *Solitaja Horda*, dat is Goude Horde, niet wyt beoosten *Astrakan*, noch onlangs gelegen, is dus genaemt, om dat eertyds zeer magtig was; hadde tot zijn laetsten Vorst een Heer, genaemt *Mamay:* doch deze Horde is verwoest; een gedeelte van het Volk is na de *Crim*, en andere elders getoogen.

Van de Stad *Astrakan* spreekt de Jezuit *Avril*, als volgt.

Astrakan word by de meeste Plaets-beschryvers op acht en veertig graden Noor-

der breete gestelt, legt op een Eiland, dertien Fransche mylen van de mond van de *Volga* gelegen; zy is omringt met een dubbelde muur, zonder andere sterkte als eenige Toorens, die een halve Musquetschoot van malkander afgelegen zijn. Daer is schoone krygs-tuig, en sterke bezetting. De grond daer deze Stad op gebouwt staet, is zeer zandig, ook laeg, en daerom valt de hitte des Zomers zeer zwaer. De Inwoonders om zich te verkoelen, baden zich meermalen des daegs. Daer wast rondsom alderhande goede en smakelijke vrucht, in overvloed; de Meloenen overtreffen alle die elders groeyen, in deugt, en men vind 'er zelden die ongansch of onsmakelijk zijn. Water Meloenen, anders *Karpous* geheten, worden 't meest gezogt; de schil is van een zeer levendig groen, en het vleesch gelijkt in verw, na de aengenaemste Roozen, vol van zap, dat zoo wel verfrift, als krachten herstelt, waer van men 'er veel nuttigen kan, zonder eenig gevaer. Daer valt Druif, van de welke maer tamelijk goede Wyn geperst word, en 't is verboden, dat iemand, zoo wel daer van als van andere vruchten plukken mag, voor al eer dat de Bevelhebber voor de Tafel van den Tzaer tot genoegen daer van genomen heeft. Behalven de Moskoviten die daer woonen, zoo heeft de gezonde Lucht, en gelegentheit van Handel, daer verscheidene Volken gelokt. De Armeniers beslaen een gansche Voor-stad, met de Mahometanen, Nagajers, en andere, welke de gelijkenisse van een Stad heeft, hebbende een Vesting van hout, en een byzondere Bevelhebber, welke het bestier heeft, onder 't gezag van die tot *Astrakan.* Zy hebben hunne eigene *Moskees* of Kerken; hunne Huizen zijn van Riet, omtrent twee duizend in getal; de zommige van die, woonen ook op Nabuurige Eilanden, onder Tenten, en langs de Oever van *Volga.*

Vermits de Moskoviten reden hebben om de zelve wel te handelen, ter oorzaek dat zy in tyd van oorlog, goede diensten doen, zoo handelen zy de zelve meer als verknochte vrienden, dan als Onderdanen; zy deilen dan de Markt met hen, en staen toe, dat de zelve des morgens in hunne woonplaets, genaemt *Yourt*, gehouden word, en des avonds onder de Russen, in 't midden van de Stad. Als zy wapenen noodig hebben, om de vyand te keeren, worden die van den *Astrakanschen* Gezaghebber geleent, ja men komt hun zelve derwaerts, te hulp.

Voor dezen quamen de *Kalmakken* Jaerlijks deze *Nagajers* vyandlijk bezoeken, zelfs zomtyds tot binnen hun perk, maer zedert dat zy het Schiet-geweer van de Russen ontfangen hebben, derven de zelve niet meer dichte by naderen, evenwel zy komen, en zetten zich op de ruime Velden, tusschen *Astrakan*, en de Kaspische Meir, daer zy met hun Vee ter Weide komen, en genoegzaem altoos te grazen vinden. Deze Gastenschaeren met honderd duizend Menschen, en meer, dus te zamen, aen wie de *Astrakansche* Gezagheb ber verversing placht toe te zenden, van Tabak, Brandewyn, en Brood, om de zelve in goede wille te behouden. Deze zijn niet onaengenaem aen de Ingezetenen van *Astrakan*, vermits zy met Pelterye, en Paerden, mangelingen doen, daer winst op valt.

De *Indianen* en *Benjanen* zijn 't die hier de meeste Handel dryven, en het meeste profijt toebrengen; zy vertrouwen zich met *Kalmaksche* Dochters, alzoo noch met Christenen, noch met Mahometanen, zulks toegelaten is: deze hebben mede een byzondere plaets tot hare wooning, in een Voor-stad, alwaer zy de volle vryheit harer Heidensche Godsdienst genieten.

Zy gelooven de verhuizing der Zielen, in andere Lichamen; de Koe houden zy Heilig, en eeten geen Gevogelte; zy eeten nooit, als in 't byzonder, en hebben een

gewoonte, dat als zy spyzen, een broksken daer van in de Lucht te werpen. Dus verre de Jezuit *Avril*.

Als de Sinesche Stad *Hoksieu* ingenomen wierd van den Tarter, heeft men onder de Benden, *Astrakansche* Christenen gevonden.

Plaetzen bewesten Astrakan, *aen, en omtrent de Rivier de* Volga *gelegen.*

DE Rivier de *Volga*, die in de Kaspische Zee uit stort, is de grootste van alle Nabuurige Vlieten, en een Paerl, beneffens alle hare aengrenzende gewesten, aen de roemruchtbare Keizers - kroon van hare Tzaersche Majesteiten; Moeder van zoo veel Volkeren als hare Oevers beslaen. Zy is op eenige plaetzen ruim een Russche myl breet; doch op de meeste smalder. Op deze Rivier varen groote Schepen, *Nassaden* geheten, die wel veertig vadem lang zijn; het, roer word door tien of twaelf Man bestiert: konnen laden drie duizend last: zijn onder plat: hebben een zeer groot zeil. Van de Stad *Zariza* of *Tzaritza* af, die aen de *Volga* legt, op negen en veertig graden, tot in de Kaspische Zee, maekt de *Volga* vyftig kleine Eilanden.

Omtrent *Krasnoyar*, of *Krasnier*, by *Astrakan*, en in de benedenste gewesten, vloeit de *Volga* in 't Voor-jaer merkelijk over, en stygt wyt en zyds ten bedde uit, wordende met geene dyken beteugelt, voornaem als 't veel Sneeuwt en Regent.

Aen de mond van deze Rivier, als ook aen de Kaspische Zee, ziet men Bergen van Zout, een huis hoog, uit de Zee opgeworpen. Dit Zout is, als 't versch is, wat bitter, doch word daer na smakelijker. Het is vry grof, en word gemalen. Het water aen de Oever van de Kaspische Zee droogt op in starren, en staefjes van Zout.

In eenige woeste plaetzen beneden aen de *Volga*, zegt men te vallen zeer schoone kleine Paerden, die op stal worden gehouden, en om het vleesch, dat aldaer gegeten word, gemeft: zy doen de zelve stil staen op een zelve plaets, op dat het haair wassche, 't geene zy voor Pelterye gebruiken.

Deze zeer vermaerde Rivier, by den *Baron van Majerbergh*, in zijn Moskovische Reis - beschryving, word aldus beschreven. De Rivier *Volga*, van ouds *Rha*, en by de Tarters *Edil* genaemt, heeft zijn oorspronk uit het Moeras *Fronovia*, in het Bosch *Volkonskia*, in het Vorstendom *Rescovia*, schietende in het Meir *Volgo*, na een loop van twee duizend schreden: zy loopt van daer Oostwaerts door het Hartogdom *Tweer, Jaroslauw, Rostof*, en *Susdal*, leeg *Novogrods* gebied, het Ryk *Kasan*, langs de Steden *Stasseczia*, *Tweria, Ugliza, Mogola, Jaroslavia, Castroma, Plessa, Jorgowitzia, Balagna*, leeg *Novogrod, Vasilogrod, Kusmademianskia, Zabakzara, Koskaga, Swiatkia*, en *Kasan*, en langs deze volgende Rivieren, die zy ontfangt, *Dribna, Tutum, Tuwera, Cassinum, Danecam, Mologo, Ccosna, Scotoroa, Castroma, Occa, Sura, Junca, Vetluga, Su*, en *Casanska*; en van daer zwaeyende Zuidwaerts door het *Astrakansche* Ryk, voorby de Vlieten *Kama, Serdiki, Utka, Beitma, Atroba, Samara, Askula, Syrani, Pantzina, Zagra, Ruslana, Kamuskinkia, Balloklea*, en het kleine Riviertje *Kamous*, of *Kamus*, dat uit de *Don* valt, en *Verovi:* zy ontmoet de Stad *Samara*, en *Tzernojar*, tot dat zich *Astrakan* opdoet, en eindelijk van *Astrakan* zestig duizend schreden verder, zonder dat eenige Stad aenspoelt, of Rivier ontfangt, langs kleine Eilandekens, welkers Oevers met Biezen bezet zijn, in de Kaspische Zee valt. By veelen is al van ouds her getwistredent, over de uitgangen des Riviers *Volga*; de zommige zeiden; zy hadde zeventig uitgangen; andere minder, waer toe de veelvuldige Eilandekens aen des zelfs mond schynen oorzaek gegeven te hebben, waer van 'er zommige zomtyds droog leggen, zomtyds onder water staen, en zoo is het noch heden met des zelfs uitgangen gelegen. Dus verre *Majerbergh.*

Zommige zeggen, dat de Steden en plaetzen van onderen, aldus volgen.

Aen de *Kalmaksche* zyde ligt *Solitaja Orda*, en *Tzaritza* aen de *Moskovische* zyde, op het derde groote Eiland, na *Krasnoyar. Astrakan* ligt op 't vierde groote Eiland over de *Volga. Tzaratof* ligt op de *Kalmaksche* zyde, aen een Riviertje *Samaar* geheten. Na *Samaar* volgt *Bulgar*, 't welk op een vierde deel na zoo verre van *Samaar* ligt, als *Samaar* van *Saratof*; by *Bulgar* aen de Moskovische zyde begint de *Saseck*, dat is een van Aerde en Hout opgeworpen muur, om de Tarters te weeren: dan volgt *Tetus* aen de Moskovische zyde, en *Simbirski* aen de over zyde. De Vliet *Viatka* van het Westen af loopende, in de *Volga* schiet, daer na komt de Vliet *Cama* Westwaerts voorby de Stad *Perm* loopende. Aen dees zyde van de *Cama* is een Vliet met drie armen, op de middelste arm ligt *Ouka*, en aen de andere zyde zich de *Baskiren* onthouden, *Volligti* gebynaemt. Hier zoude volgen *Casan, Casanka, Swiatske, Coasma*, en *Vasiligorod.* Maer deze stelling als niet volkomentlijk met de waerheit over een komende, my dieswegen min behaegt.

Oliarius, die oog-getuigen is geweest van deze Vliet, heeft daer van een Kaert in zijn nooit volprezen Reis-beschryvinge ten toon gestelt. Ik hebbe voor eenige Jaren de zelve insgelijks, wanneer in Moskovien was, en deels de zelve hebbe bezichtigt, een stuk weegs doen opnemen, en zelve in de Kaert ter neder gestelt; doch bespeure dat 'er verschil zy tusschen die van *Oliarius* en de myne, welke nu, met de waerheit meest over een komende, te achten is, stelle aen de keure van den geenen die ze beide zullen komen te zien: dit verzekere ik echter, dat de myne met byzondere zorg, na gehoor van zeer groot aental Reizigers, en oog-getuigen, die naeuwkeurig zulks op hebben genomen, daer myne eigen ondervinding by komt, is ter neder gestelt; latende echter de andere opstelling van z00 waerdigen Man in zijn geheel. Het Verschil schynt te spruiten, om dat de Landen daer zeer woest zijn; dat de aenwoonende Volden onkundig zijn; dat de Reizigers zeer snel de Rivier afloopen, en veeltyds by nacht, en dan uit vertellingen opstellen, welke

veeltyds misschen; en ook dat de kromten, Rivieren, en In-wyken veelvuldig zijn.

Aen de oorspronk van de *Volga* zijn Moerassen en Meiren, welke de witte Meiren worden genaemt.

Oog-getuigen verhalen my, dat 'er een Graf-stede te zien is, niet wyt van *Krasnoyar*, weinig hooger als *Astrakan* gelegen, daer twee Heilige leggen, Vrouw en Man, waer Christenen, Crim-Tartaren, en Kalmakken Godsdienst omtrent plegen: die Heidenen zijn Offeren daer; ieder de zelve van zijnen Godsdienst achtende te zijn geweest: zy leggen in een holte, daer men zich van bovenen met een touw in laet zakken:[+] de Lyken zijn noch vol vleesch, hart, en droog; doch het Vrouwen-hooft is los aen de Romp: men wil, dat zy daer al voor acht honderd Jaer hebben gelegen. Noch zegt men daer gezien te hebben veele holte, en steene gewelften, in de Aerde, die geweldig klonken, als men daer geluit in gaf, of steen in liet vallen, dat waerlijk tekenen zijn van groote gebouwen, die daer hadden gestaen. [+]1678.

Niet wyt van de plaets *Ochtoeba*, boven *Astrakan*, naby de *Volga* gelegen, vind men op 't hooge Land overblyfzelen van zes steene Huizen, leggende elk een half uur gaens van malkanderen, die van ouds zeer Kostelijk zijn gebouwt geweest, doch staen nu verwoest: in het eene heeft een Tartarischen Vorst gewoont, in 't tweede zijn Moeder, in 't derde zijn Vrouw, in 't vierde zijn Zoon, in 't vyfde een van zijn grootste Bevelhebbers, en het zesde zoude een Tempel zijn geweest: deze Vorst was geheten *Schani Boy Chan:* de gebouwen hebben zeer dikke dubbele muuren, alles verhemeitzelwyze getimmert; zy zijn in 't vierkant gesticht: deze muuren zijn lang omtrent vyf en twintig Rynlandsche Roeden.

Met de naem *Ochtoeba*, anders *Acktuba*, by de Vliet *Busan*, is mede een Rivier bekent, die boven *Astrakan* in de *Volga* stort; word *Bosaly* geheten; legt dicht aen de vervalle Stad *Ochtoeba*, of liever aen des zelfs puinhoop. *Ochtoeba* is op het Tarters witte heuvelen gezegt. Men ziet aen deze Rivier overblyfzelen van verscheide kostelijke Bruggen, en menigte van oude gebouwen. Een groot gedeelte van deze Rivier is onder op den bodem met steepen geplaveit, misschien om klaerheit in het water te behouden, en de Visch met Javelynen te schieten, tot vermaek der Princen. Zeker Rusch Overste, die zelve het bevel heeft gehad, om van hier steenen na *Astrakan*, tot opbouw van Stad, en wallen, te voeren, wezende de muuren van die Stad meest van klinkerts gemaekt, welke van hier zijn gehaelt, zeide aen my, dat 'er steen tot den bouw van tien Steden zoude te vinden zijn. Daer zijn muuren, acht vadem dik, van Marmer-steen, zoo zwart, wit als groen. Men ziet 'er schoone Pylasters; kostelijk doorwrochte Vloeren, van steen, licht, blinkende als Yzer, en zeer vast: ook andere steen, heden onbekent van aert: mede Kelders, die zeer diep zijn. Acht mylen in 't rond vind men veele diergelijke puinhoopen, en onder die veele gebakken steenen, twee of drie duim dik. De Tarters die hier omtrent zich ophouden, beuzelen dat de kalk tot deze gebouwen met Melk bereid wierd, die Kamelen van wyt en zyt aenbragten, doch heden is 't daer woest en onbewoont.

Tot dicht by het Stedeken *Saratof* strekte eertyds de Kalmaksche Horden, die met hunne Tzaersche Majesteiten in verbintenis zijn. Het Land van *Saratof*, tot *Tomboof*, is een opbequame Heide; doch by *Tzernoyar*, de Vliet *Jaick*, en *Don*, heeft men goed Land: de Tulpen wassen daer in 't Wild. Onder *Zariza* ziet men menigte van Karze-boomen, in 't Wild; mede Appelen, en zekere Bezien, van gedaente als loode kogels, die zeer goedzijn, byzonder als zy eens bevrooren zijn geweest.

Van *Saratof* tot aen 't Kaspische Meir, is het al plat Land, zonder geboomte, behalven aen de Oevers der Rivieren, gelijk de meeste Heide aen de overzyde van de *Volga* al plat Land is. Deze Stad legt in 't vlakke Veld, een myl van de Oever af: daer in woonen Zoldaten, die acht op de Kalmakken slaen, welke van hier tot verby *Astrakan* en de *Jaick* woonachtig zijn. Beneden *Saratof* is een Berg, die de Goudberg word genaemt, om dat wel eer aldaer de Tartaren een Vloot aengrepen, en plonderden, waer in veel Schatten waren van Goud ep kostelijkheden.

Saratof schynt uit de, over een koming van de naem, de plaets te zijn die *Rubruquis* zegt *Saray* genaemt te wezen, op de *Ettilia*, of *Volga*, daer Baatu, of *Barka*, Tartarisch Vorst, zijn Hof hielt. Daer is een Valey, zegt *Rubruquis*, van zeven myl groot, waer door verscheidene armen van de Rivier vlieten. Daer valt veel Visch. Hoe wel meer geloof baer is, dat *Ochtoeba* eigentlijk de plaets is, die van ouds *Saray* wierd genaemt, om dat men daer de meeste puinhoopen vind, en dat de naem van *Saray*, of *Saratof*, aen het hedendaegsche *Saratof* over is gegaen,

als wezende de naeste plaets daer Huizen en Wooningen over gebleven zijn. Van dit *Saray* spreekt *Arabsiada* aldus.

[+]Aen de Woestyne is de Stad *Saray*, wiens Inwoonders Mahometaensch zijn. Zy is onvergelijkelijk in bouw, gesticht door den Konink *Barka*, wien God genadig zy, want hy heeft het Mahometaensch Geloof omhelst. Deze Stad was de Hooft-stad van 't Ryk, en daer door zijn de Volken der omleggende Wildernissen gedwongen tot het *Islamismus.* Aldaer is een zamenvloeying van geletterde Luiden aller wetenschappen geweest, en de Mynen van geluk, zoo als nooit in Egypten diergelijk. Drie en zestig Jaer heeft deze zoo zeer vermaerde en groote Stad bloeyende gestaen. De Stad was zoo groot, dat een Knecht, zijn Meester ontloopen, tien Jaren lang open Winkel konde houden, en nooit van zijn Heer ontmoet wierd. Zy[+] legt aen een arm van de *Volga*, genaemt *Sinkela*. En heeft *Tamerlaen* de Stad *Saray, Seraishk*, en *Hhadzii Terchaan*, of *Astrakan*, beneffens al het omleggende gewest, verdelgt, na dat hy *Toektamisi* in een Veldslag had overwonnen, enz.

[+]Andere willen dat deze Barka, de Stad niet van nieuws gestigt, maer herbouwt heeft.

[+]Tamerlaen leefde meer als een eeuw na Cingis.

Deze Stad *Saratof*, zoo men ze voor *Saray* neemt, word anders by de omleggende Volkeren mede genaemt *Seranhan*, of *Seraichena*, dat een Tartersche naem is, zoo veel betekenende als Keizers-stad, of Hooft-stad, dewyl het eertyds de Moeder-stad van een groot Keizer-ryk was.

De Stad *Saratof*, die thans meest verwoest legt, was dan wel eer een magtige Stad, van gebakke steen gebouwt, daer veel kostelijke Paleizen stonden, en daer een groot Lust-paleis was, 't geene de zommige zeggen, mede tot een der Hooft-steden van *Tamerlaen*[+] gebouwt of geschikt was; doch andere, dat het al bevoorens by *Alexander* gesticht is geweest, maer door hem verwoest dat zy geworden, als boven reets gezegt, 't welk meest met de waerheit schynt over een te komen. Van hier worden mede de overgeblevene steenen, des noodig, na *Astrakan* gevoert, daer de Vesten, Kerken, en Paleizen van gemaekt worden, gelijk van *Ochtoeba* is gezegt, dat noch prachtiger plaets is geweest.[+] Het zy hoe het wil, 't is klaer te zien dat de Bouw-luiden van deze oudheden konstige Meesters zijn geweest; en een gewis teken, dat deze Landen van ouds zoo wild en woest niet zijn geweest als heden.

[+]Daer en ontbreken mede geen Schryvers, die meenen dat deze Stad door Cingis chan was gebout, en dus is de stichter dezer vermaerde plaets onwis.

[+]Cingis was gebooren op het Jaer Christi, elf honderd en vier en vyftig, en Alexander voerde oorlog in het Jaer drie honderd en twee en dertig voor Christi geboorte.

Sisan, of *Sisran*, is een Vliet, die besneden in de *Volga* valt, by *Oliarius* geplaetst ter eenre, en by my ter andere zyde, om dat Reizigers, zoo onlangs van daer zijn gekomen, my hebben voor de waerheit verklaert de zelve dus te leggen.

Het Stedeken *Tzernoyar*, aen de *Volga*, is verzien met acht houte Toorens, en dikke plankwerkige Vesten. Men ziet aldaer buiten de Stad, aen eenige Oorden, een vierendeel myls verre, wachthuizen op palen gezet, waer uit, alzoo het rondsom plat Land is, wyt en zyds kan worden gezien. De Stad lag eertyds weinig hooger, doch is thans, wegens betere gelegentheit, lager geplaetst. Men ziet hier, en lager, geen Boomen meer, maer niet als dorre Heide, tot aen *Astrakan*, en verder Oost op.

Daer word verhaelt, dat *Tamerlaen* zijn togt over de *Volga*, tusschen *Zariza* en *Saratof* genomen heeft: aldaer is een Eiland in de *Volga*, daer noch een Berg is, waer van zy zeggen, dat *Tamerlaen* elk Zoldaet een muts met Aerde dede by een brengen; en als hy weder quam, liet hy elk Zoldaet weder een muts vol Aerde afbrengen, zoo dat noch een goed stuk van dezen Berg daer legt, waer uit te besluiten is, dat zijn magt in die tyd tegen *Rusland*, en omleggende Landschappen, geweldig versmolten was; en dezen Berg draegt noch hedendaegs de naem van *Temir Courgan*, of *Tamerlaens* Berg.

Kamusinski, of *Kamoesinska*, is gelegen aen de *Volga*, niet wyt boven *Astrakan*, na de *Crimsche* zyde toe, by het gebergte van de zelve naem. Dit Stedeken was gebouwt by Tzaer *Alexi Michailowits*, (by[+] wien ik de Eer hebbe gehad in *Moskou* ter gehoor te verschynen) om de Kozakken en Tarters in dwang te houden: het is [+]1665.
eenmael daer nageheel verbrand, door de Basschiersche wederspannige Tarters, en van de Russen zelve te dier tyd verwoest.

De Riviere *Kamusinka*, is lank tot de plaets waer men een doorgravinge, nu op bevel hunner Tzaersche Majesteiten *Pieter Alexewits* maekt, zeven duizend vadem: de Stad *Kamusinka* zelve, legt op de Oever daer deze Vliet in de *Volga* stort.

De Graft uit de *Kamusinka* gaet tot in de *Ilafda*, en die loost uit, in de *Tanais*; de *Ilafda* is door zijne kromte en bogten, honderd en dertig Wurst lang van den *Tanais* tot aen het nieuw gegraven Kanael.

Dit Werk word met acht of tien Sluizen en Dammen, in staet van dienst[+] gebragt, die genoegzaem afgearbeid zijn, van het Stedeken *Ilafda* rechtdraets tot aen de [+]1704.
doorgravinge, is zestig Wurst, en de doorgravinge zelve, die door 't gebergte gaet, is lang twee en een half Wurst: aldaer zijn met Storm-palen, omheinde Leger-plaetzen gemaekt, waer binnen veel duizenden arbeiders, zich ter neder hebben

geslagen, die tot dit zoo grooten Keizerlijk Werk worden gebruikt.

By het Stedeken *Zariza*, gelegen aen de *Volga*, boven *Astrakan*, ziet men in zommige Kaerten een arm uit de *Don*, of *Tanais*, in de *Volga* gaen, waer van men voorheen heeft getwyfelt, of zy vaerbaer is of niet: doch is nu bevonden van neen, en niet door te gaen, want de Kozakken hunne Vaertuigen daer omtrent over Land op rollen voeren, als zy na de *Volga* komen.

Het is geheten *Camous*, en zoude door het gebergte *Ilobo* schieten. Eertyds is daer tusschen de Kozakken en Russen een groote slachting geschied, waer van noch tekenen zijn te zien.

Van het Rivierken *Camous* getuigt my zekeren *Daniel Cocq*, die daer langs heeft gereist in den Jare zestien honderd zes en tachentig, dat het ondiep is, en by zeer drooge tyden geheel leedig van water; maer weder, als 'er veel Sneeuw is gevallen, vaerbaer, gelijk de Vliet *Ocka* dikmael mede overstroomt, als 'er veel Sneeuw is gevallen.

De Heer *Klingster*, Sweedsch Edelman, die het zelve mede heeft gezien, heeft my gezegt, het zelve meest tyd zeer droog te zijn, voornaem aen de zyde van den *Don:* en als men de *Volga* af vaert, ziet men aen de rechter zyde hoog, en aen de linker zyde steets laeg Land, vlak en effen.

Omtrent het Riviertje *Camous*, aen de *Don*, zijn goede Land wegen.

Zeker Duitsch Edelman, welke in deze gewesten heeft gereist, zegt, in een Brief aen my geschreven, van dit Riviertje als volgt.

Alle die meenen dat de Rivier* *Tsarissa*, de welke is by de Stad *Tsarissa*, aen de *Volga*, een zamenvoeging is van de *Tanais* of *Don*, met de *Volga*, zijn misleit; en de Kaerten die het zoo stellen, zijn verkeert: zy hebben gemeent dat de Kozakken daer langs voeren, om te gaen rooven op de *Volga*, maer de zelve gaen een anderen weg, te weten, wanneer zy na de *Volga* willen om buit te zoeken: zy varen dan in 't Voor-jaer de Rivier *Stepnaia* opwaerts, zeventig Wurst, zoo veel als mogelijk is, naderende tot het bovenste gedeelte van de Rivier *Kamyschinka*, en langs de zelve gaen zy met kleine Schuitkens nederwaeks, vyftig Wurst, daer de zelve zich ontlast in de *Volga*, omtrent tusschen *Saraton* en *Taritim*, ter rechter zyde *Kamyschinka*, even by des zelfs ingang, daer ze zich werpt in de *Volga.* De Russchen hebben daer een kleine Sterkte van acht of negen Bolwerken gebouwt, om de verwoestingen der Kozakken te beletten. Dus verre gemelte Edelman.

*Of Camous.

Van deze Vaert heeft my den geleerden Arts *Engelbert Kempfer*, die oog-getuigen is geweest in 't Jaer zestien honderd drie en tachentig bericht, als volgt.

Aengaende de *Schytische* Gracht in de oude Land - kaerten bekent, waer door men vermeent, voor dezen de *Archonauten* gekomen te zijn, en tegenwoordig de Schepen der *Kozakken* uit de *Don*-stroom,+ in de *Volga* te konnen varen, aen de zelve plaets, alwaer deze door zijne armen een engte Lands maekt; zoo hebbe ik de zelve aen den Oever die na de *Don* ziet van *Saratof* tot *Zariza*, zeer wel waer genomen, ook my op 't doenlijkste by de Nabuuren, als Russen, Kozakken, en Tartaren bevraegt, maer diergelijke Gracht van hen niet vernomen, noch uit de gelegentheit des Oevers en Lands, begrypen konnen, dat zy ooit aldaer heeft konnen geweest zijn; aengezien,

+Tanais,

Deze Oever in de gemelte streek zeer hoog, en met een geduurige punt der Bergen en Heuvelen bezet is, wiens hoogte noch eenige mylen in het Land te voorschyn

komt, eer de zelve van trap tot trap, tot een genoegzame vlakte afdaelt, en waer in zoodanige Gracht tot op het grond-water hadde konnen gemaekt worden.

Ik hebbe by *Zariza*, alwaer de gemeenschap van de Gracht, of het Riviertje na al 'er vermoeden zoude zijn, my na de *Don*, over de hooge heuvelachtige Oever, een groote myl in het Land begeven, alwaer ik op den laetsten heuvel, de welke ik beryken konde, bevonden hebbe een breede Landstreek, in een Moerassige vlakte, af te loopen, zoo dat niets als de schemeringe en damp des Luchts, als gebeurt in oneindige afstanden, mijn gezicht bepaelde, en eindigde, als wanneer ik de verdere gelegentheit na den *Don* en *Volga*, welkers streek ik my inbeelde door een dikkere Aerd-rook bekent te hebben, op oogenschyn bevonden heb, zoo, dat de *Volga* haren loop neemt na de Kaspische Zee, en dat de *Don* door zulken Gracht, zonder Sluizen haer water niet zoude konnen loozen, en het Land haer water gevoeglijker in de *Don* uitwerpen konde, als door de moeyelijke Oever van de *Volga*, tot de Kaspische Zee af te voeren; en waer en tegen de natuur haer aen de zelve zyde een hooger Land, tot bepalinge gestelt heeft, het welk daerom by de Landluiden de naem van zijne hoogte, gelijk het daer over gelegene, wegens des zelfs diepte voert, of heeft.

De Vloeden de welke de *Volga* in bare

armen, omtrent, en pit deze smalte aenneemt, zijn ondiepe steenachtige Beekjes, de welke van de Heuvelen afvlieten, en ontstaen; uitgezondert de Vloet *Kamusinka*, of *Kamyschinka*, *Bulikli* en *Zariza*, die wat grooter zijn, de welke echter ten opzichte van de breete, de *Don* niet en bereiken.

De *Kamusinka* is de aengenaemste, en grootste van de zelve, stort zich uit in de *Volga* by de Oever-bergen, daerom *Kamusinki Gori* genaemt, tegens over een naby gelegene Boschachtig lang Eiland, *Kamusinki Ostrof* geheten, tusschen het welke, en deze Vloet de Schepen hare vaert nemen. Deze Vloet konnen lichte Vaertuigen ten allen tyden des Jaers, opgebragt worden, doch niet verder als in hare kromte, vyf en twintig Wurst verre.

Bulikli gaet alleen omtrent vyftien Wurst in een Bosch, alwaer zy ontspringt, is voor dezen bruikbaer geweest, maer tegenwoordig drabbig en onbequaem.

Zariza is wel de steenachtigste en ondiepste, doch in 't Voor-jaer op twintig Wurst water-ryk, en vaerbaer, en als dan, vermits de zelve den *Don* aldernaest komt, en in een rechte streek toe loopt, de bequaemste, op de welke kleine Vaertuigen op het verste de zelve konnen toegebragt worden, of van daer aengenomen worden: waerom hare gelegentheit de Roovers, en Roof-scheepjes, ja zelfs de naby gelegenheit dezes Oevers door de korte afstant, de zelve van den *Don* herwaerts, t'elkens gelokt heeft; tot dat eindelijk in de voorledene Eeuw, hen van hunne Tzaersche Majesteiten de weg genoegzaem afgesneden is, want de kleine, doch wel bemande sterkte *Zariza*, alhier gemaekt, en na de gezeide Vloet genaemt is.

Behalven de gemelte drie Vloeden, ziet men geene diepe Dalen, waer mede deze Oever hare hoogte verwisselt, als weinige hoolen of scheuren, doch de welke alleen van de hooge vlakte, door de Heuvels afvlieten, en 't zijn 'er tyd het Regen-water van daer door laten; zy zijn naeuw, droog, krom loopende, en met Doornebosschen, Zoet - hout, Mond - hout, en Eiken-boomen wild bewassen: onder de zelve zijn eenige die aen de Roovers, de welke van de *Donsche* Velden aen komen, verleenen een gevoeglijke overgang tot de *Volgasche* Oevers, ook hen tot bequame Leger-plaetzen dienen.

Het Riviertje uit de Rivier *Tanais*, of *Don*, onder *Zariza*, tegen over het Eiland *Serpinski*, by *Oliarius* aengewezen, is my op myne Reize niet voor gekomen, noch aen eenige Menschen hier ter plaetze bekent. *Oliarius* kan misschien in dit stuk van den geenen, die moede waren, te veel gevraegt te worden, misleit zijn, de welke om hem te behagen, eindelijk zoodanige Rivier of Gracht toegestaen hebben, en als dan geen zekerder plaets hebben konnen aenwyzen, als alwaer de Schepen, wegens de ondiepte niet konden voorby varen, en de zake als oog-getuigen, opnemen.

Wat nu aengaet de overkomste der Kozakken met hunne Scheepjes uit de *Don* in de *Volga*, de zelve geschied op verscheide wyze.

Eerstelijk, en aldernaest, zijn zy gewoon hare Scheepjes op slechte lage Axen, en Radertjes te zetten, en van *Pantsima*, of *Pantsiina*, de naeste Oever van den *Don*, den vlakste of effenste streek die zy konden, over Land in de *Volga* te brengen, gemeenlijk in de Landstreke, zoo ondet als boven *Zariza*; gelijk zulks als noch veertien dagen voor onze aenkomste door vyf duizend Kozakken in 't werk gestelt is, de welke met hare Vaertuigen door de scheiding van den Oever of Bergen *Krutoi Barak*, alhier de *Volga* bereikt hebben, en de *Jaick* ingezet zijn, om van de *Kalmakken* eenen Roof te halen.

Deze overtogt kan in eenen dag afgelegd worden, en zal de zelve niet over de vyf en dertig Wurst zijn, dewyle de zelve weg te Paerd van een goede Ruiter in een halve dag, namentlijk van *Zariza* tot *Pantsiina*, afgelegt word.

Pantsiina is een van de voornaemste Kozaksche Steden, de welke aldernaest aen *Zariza* gelegen is, voerd de naem van hare Vloet, aen welkers oorspronk de zelve by den *Don* gelegen is.

De weg tusschen beide de Steden word van de Kozakken bezeten, en met Wagenen en Karren bereden, waer op zy Leeftogt tot *Zariza* te markt brengen, en daer van daen Zout in groote menigte afhalen; is onder de namen *Patsiinka Doroga*, by beide Volken bekent, en word dusdanig opgerekent: van *Zariza* zeven Wurst tot *Krutawe*, van *Krutawe*, zeven Wurst tot door de zandige en ondiepe Vloet *Mitsótna*, de welke elf Wurst verder over *Zariza*, in de *Volga* valt, dan zeven Wurst tot..... noch zeven Wurst,.... en eindelijk zeven Wurst tot *Ostio* en de Stad *Pantsiina.*

Ten tweeden, brengen zy hare Scheepjes, die ze *Kasnan* noemen, over, door hulp van de Rivieren *Rososka*, en *Zariza:* alzoo zy de zelve in de Vloet *Rososka*, (de welke onder *Pantsiina*, ander half, en onder de Stad *Gloubitz*, een halve dag reizens in den *Don* vliet,) dertig Wurst op-

waerts varen, waer van daen de Scheepjes tien Wurst over Land, en vervolgens twintig Wurst den Vloet af, tot in de *Volga* brengen. Maer door dien deze Vloet door zijn Kasteel, voor hen meestendeels gesloten word, zoo zijn zy genootzaekt, den overige weg over Land voort te reizen.

Ten derden, geschied het zelve door hulp van de Vloet *Ilowna* en *Kamusinka:* als zy uit den *Don* by de Stad *Ilowna*, twintig Wurst over *Pantsiina* gelegen, de Vloet *Ilowna*, met een lange streek op varen, en aen 't einde de Scheepjes maer drie Wurst door de *Steep*[*], in de *Kamusinka* tot de *Volga* afvoeren, de reis van *Ilowna* tot de mond van de Vliet *Kamus* zestig Wurst, word voor de kortste *Periwollek*, (zoodanig noemen zy de plaetzen, alwaer zulke overvoeringen gedaen konnen worden,) van de geheele Innam gehouden: deze mond hebben de Russen voor dezen door een Schansje ook willen sluiten, maer is toen aenstonds door de Kozakken om ver geworpen.

[*]Een woeste plaets.

De Scheepjes of Vaertuigen zijn gemenelijk zoo ruim, dat tien gewapende Mannen hen daer in bergen konnen; zy zijn van Linden hout, en mitsdien licht, zoo dat de zelve, indien de *Periwollek* niet te verre is, ook zonder raderen van hare Ingezetenen konnen voort gesleept worden, waer toe den effene, met zeer kort Gras bewassene grond, zich zeer bequaem vind.

Men kan te lichter de Vaertuigen over Land slepen in deze gewesten, om dat het Gras dat daer wast, zeer glat is, en de Schuiten daer over gleyen.

Volgt nader bericht uit de mond van eenige krygs-luiden, die zich te dier Oord hadden opgehouden, de welke het vooren staende met het volgende schynen te verbeteren.

ALs de *Donsche Kozakken*, op het goedvinden, of met toelating van haren Veld-heer, op een buit uit willen, geven de Steden, welker eenige aen den *Don*, een dag reizens van den anderen leggen, zulks ieder zijn naest aengelegene te kennen; waer op die geene, die lust en liefde daer toe heeft, ter bestemder tyd en plaetze, hen te zamen voegen.

Van *Pantsiina* hadde men wel vier dagen noodig, eer men tegens de stroom na *Ilowna* komt; welkers Rivier zy *Ilowna* of *Jelawla*, en de Stad zelfs mede *Ilowlinka Gorod* noemen.

De Vloet *Ilowna*, loopt tamelijk krom, is doorgaens smal, behalven daer zy door Bosschen en Moerassige plaetzen vliet. De zelve komt uit Rusland af, voorby de Vloet *Medwiza*, neemt haren eersten oorspronk uit de Bergen aldaer; waer zijn op hare streek en Oevers, veele Appel-boomen, welkers vruchten na de Stad *Ilowna* afgevoert worden.

De *Periwollek*, tusschen *Ilowna* en *Kamus* is woest, eenigzins heuvelachtig, zeer glad van grond, zoo dat de Roof-scheepjes met sleeden, doch gebruikelijker op lage rol-wagens, van Menschen, en nooit van Paerden over getrokken worden.

De *Kamusinka* neemt haren aenvang uit de Heuvelen van de *Isthmische* Wildernis. De *Kozakken* is het meest om hare bequame Haven te doen; nademael de zelve een drooge Vloed is, die de overgebragte Scheepjes alleen vyf Wurst van zijne mond aen neemt, en draegt.

De reize van den *Don* tot aen de *Volga*, hadden onlangs eenige der Kozaksche Roof - vogels alzoo afgelegt; dat zy op de Rivier *Ilawla*, of *Ilowna*, tot de *Periwollek* eene geheele dag met aenvoering der Vaertuigen toegebragt hadden; maer men placht de zelve tot daer toe in een halve dag te ryden, van waer noch een weg na *Zariza* strekte, den welke men te Paerd in twee dagen, en korter, konden af leggen: deze *Periwollek* nu, al hoe wel hy maer tien Wurst lang geweest was, hadde hen omtrent een geheele dag opgehouden, voor en aleer zy de *Kamusinka* bereikten, de welke hen verder tot aen de *Volga* alleen op vyf Wurst dienen konden.

Als men het gezeide met het vooren staende wilde over een brengen, zoude men konnen besluiten, dat deze laest genoemde in een drooge Zomer over gevaren zoude zijn, en dat by andere tyden van den Jare deze Vloet *Kamus* misschien water-ryker, en hooger op te varen is, en de *Periwollek*, of Overtogt, als dan korter genomen word. Dus ver dit bericht.

Stenko Rasin, dien Hooft-rebel, vluchtede in zijn perzoon langs dit Rivierken, en verborg zich in een Sterkte, die hy op de hoogte van dit Rivierken, aen de *Donsche* zyde had doen maken. Vyf dagen is men in 't gemeen langs deze Vaert, of Rivier, op weg, om uit de *Volga* na den *Don* te komen.

Het Stedeken *Zariza* word bewoont by eenige honderd Moskovische krygs-knechten: is klein: heeft houte Wallen, en Toorens. Weinig hooger legt een Riviertje, *Bolloclea* of *Bolikeeja* genaemt; en een ander, *Metschotna* geheten, die beide in de *Volga* storten. Tusschen *Zariza* en *Astrakan* is het al woest Land.

Ruslana is een Rivier, beneden aen de *Volga*, die zijn naem zoude dragen van een Tartersch Vorst, welke aldaer met de

Kozakken zoude gevochten hebben, en begraven zijn.

Ribna is een klein Stedeken, aen de *Kama*, die in de *Volga* stort, gelegen, dat zijn naem van Visch draegt, want dit woord Visch betekent, om dat aldaer een groote overvloed van Visch is.

Ten einde de Rivier *Kama*, en *Sinara*, of by hunne oorspronken, zijn zeer quade Reis-wegen.

Te weder zyde de *Volga*, omtrent *Samara*, by *Saratof*, aen de Rivier *Jaick*, en wyder, is het woest.

Unerofkagora, aen de *Volga*, boven *Astrakan* gelegen, is een zeer vermakelijke plaets, daer een schoonen Berg is. Hier placht een Tartaersche Stad te staen, die nu verwoest en onbewoont is. Hier is de Begravenisse van zekeren Tartaerschen Heilig, waer noch veel Bedevaerten heden worden gedaen: gelijk weinig lager insgelijks overblyfzelen van een vervalle Tartersche Stad, genaemt *Arbuchim*, te zien zijn: waer dichte by een steen gevonden is, tien ellen lang, daer op stond, *tilt gy rny op, het zal u goed zijn*, en als eenmael van een groot aental Menschen opgeheven wierd, vond men aen de andere zyde deze woorden, *wat zoekt gy, hier is doch niet gelegt.* Hier is vruchtbaer Land, echter onbebouwt; en ziet men hier alom veele overblyfzelen van verwoeste Steden, en Dorpen, die ter tyd van *Tamerlaen* zijn verdelgt.

Beitma is een Rivier, niet wyt van *Samara,* die in de *Volga* valt, zoo zommige meenen, een arm van de *Kama*, doch zoo andere meenen, wien ik gevolgt hebbe, een Riviere voor zich zelven.

Samara is een Stedeken, beneden aen de *Volga*, vierkant gebouwt: daer in zijn eenige weinige steene Kerken, en Kloosters: legt aen een arm van de Vliet *Samara*, genaemt *Sinsamar*, of wel by zommige *Sinatrobe*, welke arm by eenige Reizigers gezegt word een byzondere mond te hebben; doch andere, die ik, als het waerschynlijkst, volge, de zelve doen uitstorten in de Vliet *Samara*, eer dat de zelve in de *Volga* valt. De grond rondsom *Samara* is plat en effen.

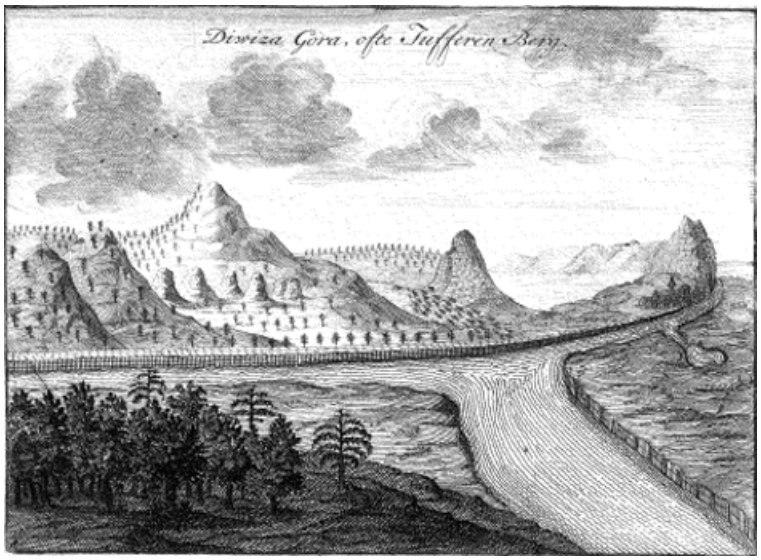
Ossa, of *Osa*, is een klein Stedeken, aen de Rivier *Kama*, vierkant, van hout, vast in zijn Vesting gelegt. Daer in woonen geen Menschen, als Zoldaten, gelijk in geene vaste plaetzen daer rondsom. Aen deze Stad is een Voor-stad, daer binnen de Inwoonders, dat Heidenen zijn, zich ophouden; en worden in dit gewest de Steden, dat toch niet meer als Sterktens zijn, geacht na de Dorpen die onder der zelver gebied staen. *Ossa* legt op een Berg. Niet wyt van daer is de Sterkte of het Stedeken *Orel*, of *Oorlof*, dat zoo veel gezegt is als Arents-neus, is mede zeer klein, en met een houte Borstweringe gesterkt. Zommige Sterktens alhier, die alle van de Russen bezeten worden, zijn slechts met Storm-palen omheint.

In *Ossa* lag voor eenige Jaren vyf honderd Man tot bezetting, alle Russen, die van een Engelsch Opper-hooft bestiert wierden, waer mede hy alle omleggende Volkeren, hoe veel duizenden zy ook in getal waren, in toom hielt, en dwong. Deze hadden eenige opstant begost, doch hielden geen stant, en kosten niet betrapt worden, verlieten alle hunne wooningen, en vlooden in de Bosschen, en Wildernissen; waerom de wooningen verbrand, en verwoest wierden, en het Vee weg gedreven; waer na zy genade en vergiffenis van hun misdaed baden, en in rust wierden gebragt.

Usa, of *Ussa*, is een Rivier, die niet wyt van *Samara* in de *Volga* valt; waer omtrent zich dikmael zeer veel Roovers en Dieven ophouden, wezende aldaer veele gelegentheit, om zich te verschuilen, op hooge Bergen, en in Woeste plaetzen. Deze Rivier word by de Heer *Oliarius* aen de linker zyde van de *Volga* geplaetst; doch

andere, die na hem de zelve gezien hebben, en by my gevolgt zijn, plaetzen haer ter rechter zyde. Niet wyt van daer is een Zand-berg, geheten *Sariol Kurgan*; alwaer een Tartaersch Vorst begraven legt, genaemt *Momaon*, welke met zeven Tartersche Koningen de *Volga* opquam, zoo men daer verhaelt, om Ruschland te overvallen, en hier stierf; en zoude deze Berg gemaekt zijn, van dat de Zoldaten ieder een Muts of Schild vol zand aengebragt hadden, op des Vorsten Lyk. Men ziet hier mede een wonderbaerlijken Berg, de *Jufferen-berg* genaemt; welke opstygt als met afzonderlijke banken, en omgangen, van geele, roode, en blaeuwe steenen, gelijk als muuren, wezende rondsom ordentelijk beplant: Zy heeft haer naem behouden van dat by oude tyden, wanneer hier gezedende Heidenen woonden, hare jonge Dochters aldaer haer vermaek quamen nemen, wezende het gewest nu een loutere verwoesting, by vuile Tartaren bewoont; waer van by *Oliarius* in 't breede is te zien. Hier rondsom zijn dichte Bosschen te weder zyde.

Men ziet verscheidene opgeworpene Heuvelen omtrent dezen *Jufferen-berg*, die te zamen gedragen schynen te zijn,

waer van geoordeelt word by veelen, dat het Begraef-plaetzen zijn; zoo als ik omtrent *Tongeren, Sint Truyen, Huy, Charleroy*, en daer omstreeks veele opgeworpene Heuvelen heb gezien, daer Romeinsche krygs-helden onder begraven zijn: diergelijke vind men mede aen de Oever der Riviere *Tanais*, by *Novogorod*, en elders; doch een oog-getuige my verhaelt, dat een diergelijke aldaer, om ver gehaelt wezende, men daer niets in en vonde; myne gissinge over deze Heuvels is, dat, gelijk men van ouds hoogte stichte, om daer op te bidden, dat alzoo deze Bergskens van de oude Heidenen zijn gemaekt, om daer boven op te bidden, en Godsdienst te plegen.

Laisewa, of *Laisevo*, is een fraeye, en tamelijk groote Stad, na de wyze van dat Land, niet wyt van de Vliet *Kama*, op zeven en vyftig graden gelegen.

Alle de Steden aen de Rivier *Kama*, die by *Kasan* in de *Volga* stort, zijn klein. Hier vallen zeer schoone Marters, en te *Ufa* de beste, na de *Siberische.* Deze Rivier is de grootste naest de *Volga*, in dit gewest: zy is zeer diep, en bevaerbaer. Men vind Zout - putten in de Rivier *Kama*, die van onder door het zoete water komen opborrelen. Daer valt overvloedig Visch, als Sterlits, Zaudakken, Zouvigni, en veelderhande Witvisch; ook Zalm, daer het vleesch van wit is, en gemeene Zalm: insgelijks veel Gevogelte. De kleeding en wooning der Volkeren aen deze Rivier, die zeer groot in getal zijn, komt met de Russen ten naesten by over een.

Gelijk tot *Astrakan* zeer grof Zout, zoo valt tot *Solikamski*, of *Solkamskoy*, zeer fijn Zout; en draegt deze Stad, op de *Kama* gelegen, van het Zout zijn naem.

Usolja is een Stedeken, mede by deze Vliet gelegen, en is gezegt Zout-keet.

De Rivier *Ufa* stort in de *Beleia*, en die in de *Kama:* word weinig bezogt. Hier omtrent word gezegt, eenige vrye Tartersche Vorsten te zijn. Men zegt, doch twyfelachtig, dat weinig wyder beoosten, Zilver-mynen zijn: in 't Jaer zestien honderd en zeventig, wierd zulks hunne Tzaersche Majesteiten aengebragt. Men zond dan te dier tyd derwaerts *Pieter Ivanowits Goudenoof*, met eenige Bergluiden, en benden Zoldaten; maer ter oorzake der opstant van *Stenko*, en anderen, richten deze niets uit: veele krygs - knechten bleven achter, en zijn, zoo men zegt, neder gemaekt, of verloopen.

Daer word in dit gewest gevonden den

zachten steen, die, geschilfert zijnde, Glas-platen uitlevert, de welke voor Glaze vensters worden gebruikt.

De Stad *Ufa*, gelegen na mijn raming op zes en vyftig en een halve graed, aen de Rivier van die naem, legt in een bykans krings-gewyze gestalte, heeft drie Poorten, en rondsom vierkante Toorens, van hout, tot zijn sterkte: buiten de zelve legt een Kasteel, of Slot, van hout, wezende een vierhoek, met geschikte punten. De Rivier gaet geheel in de Stad, met verscheidene armen; en staen de Huizen daer binnen verdeelt, tropsgewys in vieren, gelijk als zoo veel Dorpjes, en dat tusschen de armen of spruiten van de Rivier in, wezende des Stads geheele kring of omtrek vry groot. In deze Stad wierd noch onlangs een sterke bezetting gehouden, om te waken tegen oproerige *Baskiren*, en zeker Tartersch Prins, die voorgaf afzetteling der *Siberische* oude Vorsten te zijn.

Stroginot is een Stad geweest, op een Eilandeken, *Tzotrawa* genaemt, gelegen aen een arm van de Vliet *Kama*.

Proleikarza is een vermaert Eiland, in de *Volga*, niet wyt van het Stedeken *Tetus:* dit heeft zijn naem na eenige Knechten, die aldaer hunne Heeren vermoorden.

By *Simberska*, dat een Stedeken van hout is, gelegen aen de linker Oever van de *Volga*, als men van *Astrakan* komt, opwaerts, hoog op een Berg, is een plaets, op bevel van den Tzaer *Alexi Michailowits* gebouwt, en met eenige honderd Ballingen, en andere Menschen gevult. Daer beneffens legt een Kasteel, dat mede een houte Vesting heeft. Oulings was daer een groote Stad, die van *Tamerlaen* is verwoest. De *Saisek* begint omtrent vier myl lager als dit Stedeken, en de zelve strekt weder aen de overzyde van de *Volga*, by een Stedeken *Belojer* geheten, en springt zoo een goed stuk Landwaert in. In het Stedeken *Belojer* valt veel Boter.

[+] De *Saisek* is een Wal, niet ongelijk aen de Muur van *Sina*, gesticht om de *Crimsche* Tarters te keeren: is van aerde, op veel plaetzen alleen van verhouwen Boomen en dicht Wout: heeft houte Toorens, om de tien Russche mylen een, daer wacht op is, en aen zommige plaetzen is de zelve op de Aerde met houte balken verhoogt; maer is heden vry veel vervallen. Is ter tyd van Tzaer *Fedor Ivanewits* gesticht. Tegen de Tarters is mede een Graft achter de *Saisek*gegraven.

[+]Ziet pag. 624.

Zeker Hoogduitsch Schryver spreekt van dezen Dyk, als volgt.

Het Bolwerk van aerde en van hout, tusschen de kleine Tarters, en de Russen gelegen, neemt zijn begin aen geene zyde *Bialogrod*, heel na 't Westen, en daer het eindigt, heeft men Boomen en groote Bosschen om gekapt, (dewyl men daer geen Dal konde maken,) om den inval der Tarters te beletten: dit Bolwerk strekt zich uit, Oostwaerts, tot aen *Simbirskoy*, op den Oever van de *Volga*, en twintig Wurst meer nederwaerts, begint het wederom, en gaet voort tot aen de Grenzen tusschen *Siberie*, en de *Baschkirssi*, enz.

Demnigauw, of *Temnikof*, is een Stedeken, dat aen de *Saisek* legt, beneffens *Insera*, en *Pensa*, die van een zelfde gedaente, gebied, en aert zijn: dezer Inwoonderen zijn Tarters, doch Mahometaensch: verhuizen of verweiden niet, zoo als andere Tarters doen, maer houden zich steets op eene plaets.

Stara Rusa, is een oud Stedeken, gelegen onder 't *Nisi Novogrodsche* gebied; daer aen ligt een Zout-rivierken, waer uit de Burgers kleine buizen in hun Huizen leiden, en daer Zout uit kooken.

Wiatka.

HEt Landschap *Wiatka*, heden aen de Doorluchtigste Keizer-kroon hunner Tzaersche Majesteiten gehecht, zegt *Maginus*, was eertyds den Tarter onderdanig: het is een Moerassig Land; onvruchtbaer, en toeloop van veel gevluchte Slaven. Daer valt veel Hooning en Visch; ook eenig Wild, en zeerschoon Hout. Is gelegen niet wyt van *Kasan*, in de Nabuurschap van de *Volga.* Het gebruik van Brood was den Inwoonderen onbekent, doch zy worden nu by de Russen daer van mede gedeelt.

Mizensch, of *Misceneck*, gelegen weinig benoorden de *Saisek*, te dezer gewest, aen een arm van de Vliet *Ocka*, is een Moerasachtigen Oord, daer eertyds een groot Kasteel stond; doch nu met Huttekens omwoont, waer van de Inwoonders des noods zich in de Moerassen verbergen.

De *Czeremissen* plachten in 't Landschap *Wiatka* veel strooperyen aen te rechten. Deze Landstreeke is vry woest: heeft een Vliet van de zelve naem.

Tusschen *Galits* en *Castramowgorod*, welke plaetzen onder *Wiatka* gehooren, zijn veel Moerassen.

In het Landschap *Wiatka* woont het Volk veel in groote Dorpen: de zommige zijn Christenen; andere alle Heidenen: in de Steden zelve woont schier niemand, als het krygs-volk; en in de Voor-steden, onder de Steden, of dicht aen de Sterkten

de Burgers; want het is den Ingeboorene Heidenen, zegt men, hier niet geoorloft binnen de Steden by de Russen te woonen, die zich daerom rondsom de zelve ophouden. De Ingeboorene *Wiatsche* Heidenen, bidden de Zon en Maen aen, gelijk zulks ook andere Tarters, niet wyt van *Astrakan*, doen.

In het gebied van deze Landstreeke zijn vyf Steden, als *Glinof*, dat de eerste en grootste is; waer na volgt *Ktelnitza, Orlof*, en noch twee anderen. *Glinof* is groot in omtrek, omtrent als *Haerlem.* Het is te dezer Oord zeer Volk-ryk. Men heeft 'er Huizen als in Rusland.

Behalven Zon en Maen: zoo bidden deze Menschen ook Boomen in 't Woud aen, waer toe zy de grootste en gaefste kiezen: Offeren aen de zelve Vee, Hoenders, Gevogelte, en Melk. Ik hebbe iemand gesproken, welke my zeide, dat hy in dit gewest, te Landewaerts, zag, dat zijne Waert eenen Bezem van Eike bladeren tot Afgod had, die in een hoek van 't Huis te pronk stond, behangen met alderhande snuisteryen, als takskens van veelderhande schoone Boomen, Poppen, enz. dit was zijn grootste Afgod: hy verhaelde veel Goden gehad te hebben; ook Ryk geweest te zijn in Vee, en Wyven, doch al zijn Vee had hy veroffert; was echter niet verhoort; biddende noch op goede hoop dezen Bezem aen, om tydelijke welvaert, want van 't eeuwige weten zy niet: hy wist een groote God te zijn in den Hemel, die hy noemde *Gamel Tuma.* Dit Volk heeft geen Schrift, doch zy zeggen, wel eer Schrift en wetenschap by hen geweest te zijn; maer dat het gebeurde, dat God een Boek uit den Hemel liet vallen, 't geene door een Koe opgegeten wierd, zedert welke tyd, tot straf, zy alle Schrift hadden verboren. Zijn zacht, en goed van aert; rechtvaerdig, en vroom.

Beddas, is een Volk op *Seilon*, dat zich in 't diepst der Bosschagien onthoud; van deze hunne Godsdienst word my van daer het volgende geschreven.

Van haer Godsdienst is zeer weinig te zeggen, om dat ze hooge Boomen, genaemt *Bogas*, by de Nederlanders Pagood - boomen genaemt, met een steene voet rondsom bp zetten, die Godsdienstelijk eeren, en aldaer Lampen voor opsteeken, zonder dat mijns wetens, eenige Beelden, of andere plechtigheden gezien worden; doch wanneer iemand eenig gevoelijk ongelijk geleden heeft, dat verdient aen hare Hooft-man gebragt te worden, zoo neemt den klager een groene tak van een Boom, en gaet daer mede onder dezen Boom staen, met het aenzicht gewend na de wooning van haer Hooft-man, die altyd dicht by eenige Boomen zijn verblyf heeft, en blyft daer stil staen, zomtyds een, twee, drie, en ook wel zes of zeven dagen, schoon de redenen niet en mogte afgevraegt worden van zijn klagte: immers deze klager blyft hier zoo lange staen, tot dat alle de bladeren van den tak verdroogt zijn, en af beginnen te vallen, en dan noch niet verhoort, of de redenen van zijn klagt afgevraegt zijnde, is hem geoorloft den Hooft-man te vloeken, zijn tak tot een getuigen in de Aerde te steken, en zijn eigen Rechter te wezen; doch worden de klagers in 't gemeen, terwyl de tak noch groen is, en niet verdort, verhoort, en aenstonds recht gedaen. Dus ver het bericht uit *Seilon.* Waer uit is te zien, dat 'er meerder Volken zijn, die den Boomen eeren.

Men ziet Jesaias Cap. 1. vers. 29. deze woorden; *Want zy zullen beschaemt worden om der Eiken wille, die gy Lieden begeert hebt, ende gy zult schaemrood worden om*

der Hoven wille die gy verkooren hebt.[+] Deuteronomium Cap. 7. vers. 5. *Maer alzoo zult gy hen doen, hare Altaren zult gy afwerpen, ende hare opgerichte Beelden verbreken, ende hare Bosschen zult gy afhouwen*. Ziende dit zoo 't schynt op de Afgoderye der oude Heidenen, die in Bosschagien, en dicht Hout-gewas, valsche Goden aenbaden, en Offerden, onder Boomen, waer uit misschien gesprooten is het aenbidden der Boomen zelve; wezende by de oude Jooden, volgens overleveringe, verboden eenige Boom omtrent den Altaer te planten.

[+]Ziet Exodus Cap. 34 vers 13. en op veel andere plaetzen in de H. Schrift van deze stof.

Tulla is een Stedeken, in 't *Resansche* gebied, 't geene het laetste is aen de Veldige Woestynen van *Wiatka.*

By de uitgang der Rivieren *Tulla* en *Uppa*, daer zy in de *Ocka* vallen met eenen mond, twintig myl boven *Woratinski*, was, zoo *Jovius* schryft, wel eer een Slot, *Odojow* of *Odojef* genaemt. Dus verre zy gesproken van het gewest *Wiatka*, en eenige weinige Nabuurige plaetzen.

De *Ocka* vliet voorby de Steden *Coluga, Cerpachum* of *Serpuchof, Corsira* of *Corsita, Columna, Rhesania, Casigorodia* of *Kasinut, Murina* of *Murom*, enz. Te weerzyde aen deze Rivier zijn Bosschagien, daer in Hooning en Pelterye overvloedig valt. Zy stroomt zomtyds uit haer bedde. Het Land hier rondsom is zeer vruchtbaer: en niet wyt van het Stedeken *Coluga*, zegt *Jovius*, dat van ouds groote wacht wierd gehouden, tegen de invallen der Tartaren. By *Cerpachum* valt Yzer; en te *Coluga*

maekt men zeer aerdige houte drink-vaten. Deze Stad had eertyds een byzonder Heer, doch is, beneffens geheel *Resan* of *Rhesania*, door *Tzaer Ivan Vasilewits* t'onder gebragt; daer is een steene Kasteel, door gemelte *Tzaer* gebouwt geweest.

Bolgarien of *Bulgaria* is een Landschap, omtrent de *Volga* gelegen, ter gehoorzaemheit van hunne Tzaersche Majesteiten, omtrent op zes en vyftig graden, daer de Landen althans gansch woest zijn. Men ziet daer overblyfzels van steene Huizen, Wallen, en veel oude puinhoopen van gebouwen. Eenige der *Baskiersche* Tarters, welke na de Grenzen van *Siberien* woonen, opwaerts, aen de rechter zyde van de Rivier *Kama*, als men uit het Westen komt, zijn Mahometanen van Geloof, en komen Jaerlijks in het Land *Bolgarien* Bedevaerten doen; waer zy zeggen, dat eenige van hunne Heiligen begraven leggen. Men ziet 'er noch hooge Toorens, waer van zy gevoelen, dat het hare Kerken of *Moskeen* zijn geweest, leggende het alles daer tegenwoordig woest: en is waerschynlijk, dat alhier van ouds de *Bolgaren* hebben gewoont, die nu aen den *Donauw*, onder het gebied van den Turk, zich bevinden, en de Slavonische Spraek gebruiken.

In het Ongarische Woord-boek van *Molnar* word verhaelt, hoe *Atila*, of *Atilla*, Konink of Hertog van *Hongaryen*, in[+] *Scythien*, in de vierde Eeuw gebooren wierd, ('t geene by veele gemeent word in *Bolgarien* te zijn geweest, hoe wel andere die geboorte-plaets meer Noordelijk stellen:) met den zelven, die hem tot Leidsman gekooren hadden, trokken de *Hongaren* uit *Scythien*, dat een vruchtbarige Moeder van Volken is, en sloegen zich in *Pannonia*, dat is, het hedendaegs *Hongaryen*, neer. Hy stierf na eene Heersching van acht en vyftig Jaren, op het Jaer vier honderd negen en vyftig, in zijnen ouderdom van honderd en vier en twintig Jaren. Na de dood van *Atila* verlieten deze Hongaren *Pannonia*, en keerden weder in *Scythien*; blyvende alleen de Skekhelyers in *Transsylvania*, of *Zevenbergen.*

[+]Ziet Morery.

De *Hongaren* trokken namaels onder hunnen Leidsman *Almus,* voor de tweede mael uit *Scythien*, namen *Pannonia* weder in, en deilden, na de dood van *Almus*, het Ryk onder malkanderen.

Tot *Nisen* of *Nisney Novogrod*, op de Rivier de *Volga*, zegt *Petrus Petrejus*, dat Zout-kuilen zijn, waer uit goed Zout word gekookt. Het Vrouw-volk zoude aldaer zoo gezwind met de Boog weten om te gaen als de Mannen.

Hy spreekt van een Slot, dertig myl van *Pustiosero* gelegen, aen de Vliet *Sossa* of *Sibut*, genaemt *Lopin.* De Vliet *Oby* gelooft hy zoo breet te zijn op zommige[+] plaetzen, dat men met een Boot in een Zomersche dag, daer qualijk over varen mag. Aen den Oever by de Zee, op den uitgang van de *Oby*, zoude een Huis gebouwt wezen, genaemt *Obea*, 't geen heden niet en is bekent.

[+]Dit is heden aldus niet bevonden, ten ware het zy, daer de Oby in de Zee stort.

Het Landschap *Lucomoria* wil hy aen de Landen *Grusenir*, en *Serponowtzi* genaemt, te grenzen.

Twee mylen van *Astrakan*, verhaeld hy, dat een Zout-berg is, *Busin* genaemt, daer zuiver Zout valt, in zoo grooten menigte, dat het geheel Christendom zoude konnen voorzien, 't geene steets zoude aenwasschen, en diep onder de Aerde, zonder grond leggen, misschien een onderaerdsche oorspronk met de Kaspische Zee hebbende.

Zeker Horde Tartaren, die tusschen de Rivieren *Volga* en *Jaick* zich ophoud, zegt hy, een Opper-hooft te hebben, *Schidach* genaemt, welke een Stad, *Scharaitzig* geheten, zoude bezitten. Een ander Prins, die zijn Horde in *Siberien* heeft, noemt hy,

Schichmamai: en Prins *Cassun* by de Vliet *Kama*, zijn byzondere Horde zoude voeren.

De Tartaren, oordeeld hy, van de *Moabiten* herkomstig te zijn, om dat zy een by gezamelt Volk zijn; of wel, dat *Gideon* hen de eerste Gezaghebbers zoude bestelt hebben. Zy zijn dik van Lichaem, in een middelmatige lengte: breet van aenzicht. Hunne Oversten hebben een lok haair by de ooren hangen, dat zy met zwart besmeeren. Eeten weinig Zout, waer van zy gelooven, dat hun het gezicht lang goed blyft. Nuttigen onrein gedierte; en beminnen Melk-spys.

Een Meir *Bielozor*, zegt hy lang te zijn zestien myl; en daer in zoude zes en dertig stroomen storten, doch maer eene uitschieten, geheten *Sosna*, die in de *Mologa* valt, welke by de Stad *Gholopia* in de *Volga* weder zoude loozen. Hy maekt het Kaspische Meir in zijn omkring ruim twee duizend myl groot, waer in hy dwaelt, gelijk ook in verscheidene andere dezer stellingen. Dus verre uit *Petrejus.*

Kasan, als het eertyds een Tartarisch Ryk op zijn zelven was, kost veel duizend Man te Velde brengen, voornaem Voetvolk; en deze Menschen zijn van de zedigste aert onder alle Tartarische Volken

geweest: bouwden Land; woonden in Huizen; dreven Koophandel, en kleefden het Mahometaensch Geloof, als mede het Heidendom, aen; zoo in 't breede by *Zigismundus, Baron van Herberstein*, is te zien; als mede in de Atlas.

Benoorden van *Kasan*, wierden eertyds gevonden de Volken *Sciabani* genaemt, die Vee- en Volk-ryk waren.

Clesma, of *Cliasma*, by *Nisi*, of *Nisney Novogrod*, is een goede en bequame Rivier: daer in vallen veel Kreeften. Hier zijn veele Dorpen, die met Poolsche Boeren worden bewoont, welke gevangen zijn geweest, en in oude tyden daer geplant.

Eenige mylen lager als *Kasan*, is een plaets, *Bacchaer* geheten, waer men, zoo gezegt word, overblyfzelen, of geraemten, en beenen van Reuzen vind.

Daer zijn in *Kasan* veel Kerken. Dit Landschap is vry koud; men vind 'er echter goede leeftogt; weinig Fruit, en zuure Appelen groeyen daer. Het Man-volk in *Kasan* is blank, en vet; en het Vrouw-volk vry schoon. De Ingeboorene Tarters zijn vry beleeft; bearbeiden de Aerde; dryven Koophandel, en hebben Huizen. Zeer boosaerdige Honden zijn hier, welke des nachts los gelaten worden, om quaeddoenders te weeren. Veele der Tartaren hier rondsom; zijn noch Mahometaensch, wat groote vlyt en Christelijke yver door de Russen tot hare bekeeringe aen word gewend. Dit Landschap is van ouds veel Verandering van Heer onderworpen geweest: dan heeft het gestaen onder Pericopenser Tarters; dan onder eigene Christen Heeren, enz. tot dat eindelijk onder het Russche Ryk is geraekt.

De Vader van *Tzaer Ivan Vasilewits* de gevreesde, heeft niet wyt van *Kasan*, in 't Jaer vyftien honderd drie en vyftig, op de t'zamen voeginge van de *Volga* en *Sura*, een sterk Slot gebouwt, en 't zelve *Vasilgorod* geheten, na zijn naem. De Stad *Kasan* is door hem wel eer verbrand geworden; en hy heeft veele duizenden Van dat Tartersch Volk verslagen: hy heeft wel zeven Jaren den oorlog tegen de zelve gevoerd, eer dat hy ze dwong, en t'onder bragt; en wel zes magtige optochten tegen de zelve gedaen. Om dit *Kasansche* Ryk te vermeesteren, had hy vrede met alle omleggende Vorsten gemaekt.

De *Ceremissen* waren aldaer de oude Lands Inwoonders, al voor de tyd dat de Mahometaensche Tarters, nu Pericopenser Tarters genaemt, aldaer zich hebben opgehouden.

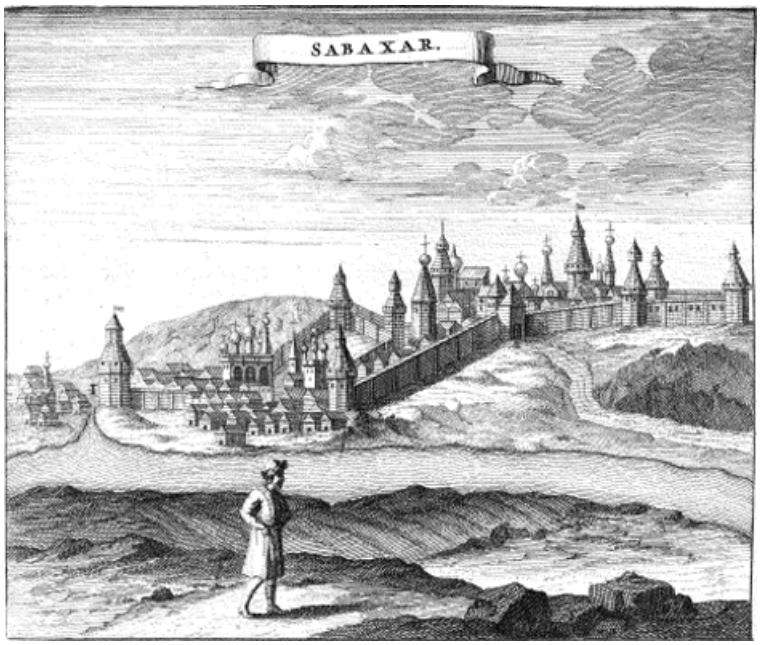
Omtrent *Kasan*, en aen de Vliet *Kama* word heden zeer schoon Kooper-erts gevonden, zoo als aen my daer van verscheidene proeven toegezonden zijn, waer van de groeven worden bewerkt, door bevel, en ten nut van Knees *Boris Alexewits Galitzin.*

In 't Land van *Kasan*, bezuiden, veertig[+] myl omtrent van de Stad, word gezegt aen een Moerassig gewest zeker Rivier te zijn, genaemt *Nemda*, waer na de *Ceremissen* ter Bedevaerd en Offer trekken; en gelooven zy, dat, die aldaer komt, en geen Offer mede brengt, zoude versmagten: en derven zy zich niet verstouten, aen zeker andere kleine Vliet, welke tusschen Bergen door schiet, te naderen, die zy *Schokschem* heten, uit vrees, dat, zoo zy aldaer naderden, aenstonds zouden sterven. Zy Offeren mede aen God, Paerden, of Vee; spannen den huid op een stok; stooken daer een vuur voor aen, en gieten een schael Mede in 't zelve, met deze woorden, *ga en brenge mijne begeerten tot God*, welke begeerten niet als tydelijk zijn. Zy hebben, geen Schrift, geen Priesters, noch Kerken. Zy hebben een afzonderlijke Tael van andere Tartaren.

[+]Ziet pag. 619.

Aen de Stad *Kasan* vliet een Rivierken, *Kasanka* genaemt: zy is omringt met houte Toorens, en houte Muuren; maer het Slot is van steen, wel voorzien van krygs-volk, en geschut. De Stad is van Russchen en Tartaren, maer het Slot alleen van Russchen bewoont. De oude Tzaeren van *Kasan* kosten zestig duizend Man, zoo gezegt word, te Velde brengen, hoe wel *Petrejus* het alleen op twintig duizend begroot; en hebben zy voor lange Jaren groote kryg gevoerd. Dit Volk hadde zich begeven onder het Gezag der Russchen, al voor de tyd van *Tzaer Ivan Vasilewits*; maer door innerlijke oneenigheden, stonden zy op, en riepen den *Crim* te hulp; smeten het Russche jok af; plunderde en roofde alomme, ja maekten zich meester van een groot gedeelte van 't Land, zoo dat een verdrag wierd getroffen: eindelijk den Tarter rukte zich voor *Resan*, daer een dapper Held in het Slot lag, die zich niet over gaf; dies met schande de Tarter moest aftrekken. Hier na dede de Moskoviter den Tarters weder oorlog aen; belegerd *Kasan*, en wind het by storm, in den Jare vyftien honderd drie en vyftig.

De Stad *Kasan* heeft zijne Koningen gehad in verscheidene tyden, als met namen, *Cheleas, Abramin, Machme-*

By I. stort de Stroom CZELAK *uijt. Delf Stat is geheel van Hout.*

din, Alega, Abdeta, Tyf, Scheda Mengligeri, Machmetgery, Sapgery, en anderen, met welken de Moskoviters verscheidene oorlogen hebben gevoerd.

De Voor-zaed van *Tzaer Ivan Vasilewits* dede een Stad bouwen, niet wyt van *Kasan*, tot hoon van den Tartarischen Konink, en noemde die *Sabakzaer*; of *Hont-Tzaer*; doch deze is nu vry vermindert van luister.

De Stad *Kasan* legt aen een effen Veld, omtrent op zes en vyftig graden. De Huizen zijn alle van hout. Geen Tarter vermag in 't Slot te treden, als met verlof. En schryft *Oliarius* van de oude Tzaeren van *Kasan* haer magt, en hoe het Land onder het Russische Tzaerschap of Keizer-ryk geraekt is, in 't breede, waerom wy daer van hier zullen zwygen.

Artomas is een Stedeken, Landwaerts in, niet wyt van *Kasan*, daer veel Potasch-branderyen zijn. Hier valt al het Vee grooter als elders; als mede het Gevogelte.

Cassimut, of *Casinut*, anders *Cassimogrodia*, of *Cassinow* geheten, is een Stedeken, gelegen aen de Vliet *Ocka*, 't welk noch onlangs in 't geheel, volgens bericht van *Majerbergh*, in zijn Moskovische Reisbeschryvinge, van een Tartersch Koninksken, met de naem van Tzaer *Hodun*, bezeten wierd; wiens Zoon *Res-Kitzi*, voor weinig Jaren in *Moskou* gedoopt, zijnde, het zelve onder de Eernaem van Drost hunner Tzaersche Majesteiten blyft bezitten. *Oliarius* zegt daer van, dat het een Tartarische Stad is, die wel eer onderhoorig was aen het Tartarische Vorstendom *Cassinow.* Op een oud steenen gebouw, dat wel eer een Slot geweest was, woonde in zijnen tyd den Tartarischen Prins *Res - Kitzi*, met zijn Moeder, en Groot-vader, die zich onder hunne Tzaersche Majesteiten hadden begeven, en leefde de zelve van de Inkomsten dezer Stad. Aldaer vond hy een Mahometaensche Kerk; doch het Volk heeft nu meest de Christelijke Godsdienst aangenomen: eenige hebben noch een Mahometaensch Geloof, vermengt met 't Heidendom. In houte Kapellen ziet men daer de Begravenissen der voorige Vorsten. Men woont daer in lange houte Huizen.

Niet wyt van *Kasan* legt een klein Tartersch Volk, die den Visch *Soudak*, of *Sandaet* aenbidden (zoo als my ogg-getui-

gen berichten) welke zy bezyden den Haert zetten: en als men hen de reden vraegt, weten niet anders te zeggen, als zulks is van ouds by onze Voor-ouders de wys geweest. Dit Volk word genaemt *Tzoewachi.*

In de Woestyne de vlakke *Steep* genaemt, bewesten de *Volga*, 't geene geen vaste bewoonders heeft, is het Land zeer vruchtbaer. Het Koorn, zoo 't gezaeyt word, wast zeer weelig. Hunne Tzaersche Majesteiten hebben een groote streek Lands achter de *Saiseck*, of groote Wal, en Boommuur, doen bebouwen.

Van *Nisney Novogrod*, na beneden, tot by *Astrakan*, is het *Steepsche* Land vlak, met weinig geboomte, doch vol kruiden, en ongedierte.

[+] Uit *Strabo* blykt, dat aen de Oever van de Rivier *Tanais*, die met een bogt tot dicht aen de *Volga* stoot, een Stad van de zelve naem is geweest, die men heden [+]Lib. 2. en 7. gevoelt *Azak* of *Asof* te zijn, 't geene van ouds her een groote Koop-stad was, gebouwt van de Grieken, die den *Bosporus* bewoonden; wel eer van Konink *Ptolemeus* verwoest, vermits zy ongehoorzaem was: en word vermeld, dat deze Rivier twee groote uitgangen hadde, een geruime afstant van malkander, 't geene heden alzoo niet gevonden word.

De Woestyne tusschen de Rivieren *Tanais* en *Boristhenes* gelegen, wierd van ouds genaemt *Jugul*, of *Ungule.*

Van de Rivier *Tanais* of *Don* zegt *Jovius*, dat zy in zijn oorspronk wit water geeft, en te zamen vliet in een Meir; van waer weder tot een Rivier stoot, en dan weder een Meir maekt. Doch dat de ouden gemeent hebben, dat deze Rivier uit het *Rhiphesche* gebergte quam vallen, is onwaer, alzoo by de oorspronk van deze Rivieren de Landeryen meest plat, Moerassig, en weinig heuvelachtig zijn, behalven dat dit gebergte verre van daer is gelegen.

Noopende de Doorgravinge, die tusschen de Rivieren *Volga* en *Tanais* althans werk-stellig word gemaekt, is my door Meesters daer aen arbeidende, het volgende bericht.

[+] Men bevind de gestrektheit tusschen de *Volga*-stroom, en den *Tanais* of *Don*, daer zy het naest by malkander komen, zes myl van een, omtrent af te leggen. Het [+]1692. Riviertje *Lavela* komt met een kromme bogt uit de Woestyne schieten, en stort in den *Don.* De Doorgravinge daer men thans aen arbeid om een vaert te maken, tusschen de *Volga* en *Don*, legt men aen, dat uit de *Volga* door de *Kamusinka* zal gaen, welke drie myl lang is: deze ten einde zijnde, komt een myle lang gebergte, aen de eene zyde steenig en vry hoog, doch aen de andere zyde weinig lager: de *Lavela* moet opgeruimt worden, want zy is ondiep, vuil, en door neder gevallene Boomen, schier gestopt: de Aerde van 't opgemelte gebergte dat men door graven moet is hart, en geen Wel-grond, zoo dat met Bylen of Houwelen, van een moet worden gekapt. De oorspronk van de Vliet *Kamusinka* is des Zomers droog: het Stedeken *Kamusinka*, dat aerde Wallen heeft, is aen de eene zyde op een Steen-klip gebouwt, en aen de andere zyde legt het op een lager aerde grond.

De *Lavela* en kan nu noch niet bevaren worden als by hoog water.

Daer de *Lavela, Ilafda*, of *Jelouwla* in de *Don* stort, is, of was de oude Vesting *Pansi.*

Tusschen dit *Pansi* en *Zaritsa* is een gebaende Ry-weg, die men met Wagens gebruikt, wezende de Landeryen rondsom hoog, onbewoont, en onvruchtbaer Land,

behalven dat de grond tusschen de *Don*-stroom, en de boven genoemde Vliet *Lavela*, met Bosschagie is bezet.

Om dan de Doorgravinge te doen, dient men, volgens oordeel eeniger Meesters ter zyde de *Kamusinka* Vliet, ten weder zyde, Graften te graven, waer door, wanneer het water hoog is, afleidinge tot in de *Volga* geschiede, wezende te weder zyde de *Kamusinka*, nu verscheidene kleine Riviertjes die daer in uit storten.

Het verval van water is zomtyds zeer hoog, want in groote overvloed van 't gebergte komt storten, behalven dat de *Volga*-stroom zomtyds veertig, ja vyf en veertig voeten in hoogte steigert, byzonder in April en Mey. Met Sluizen en Sassen zal dan dit Werk te verrichten zijn, gelijk men bezig is om eenige aen de *Kamusinka* te leggen, en moeten zoo wel na den *Don*, als na de *Volga*, Graften worden gedolven, tot afwateringen in gemelte Rivieren, buiten de loop in de *Kamusinka*, en de Graft die men in den *Don* zoude doen uit wateren, vaerbaer maken. Aen dit Werk hebben reets twaelf duizend Man, en meer, een geruime tyd gearbeid.

Eindnoten:

Ziet pag. 715.

Volgt bericht van eenige Steden aen den Don *geleg en, zoo als van oog-getuigen ben verstendigt.*

DE Vloet den *Don* heeft hare naem van het Meir *Doon*, waer uit de zelve ontstaet. Daer worden op-

gerekent honderd en twintig Steden aen den *Don* te leggen, van de welke de volgende wel de voornaemste zijn.

Asof, of na uitsprake van verscheiden *Osof* en *Asaf, Kasaf*, of *Kasawa*, was de Turksche Grens-stad, aen de West zyde van den *Don*; doch nu in de magt van zijne Tzaersche Majesteit; alwaer zy haer in het Moeras *Meotis* uit giet. In deze Stad wierden de Menschen, van de Kozakken aen de *Volga* gerooft, den *Don* afgevoert, aen de Turken verhandeld. De Turken lieten de Kozakken niet toe, voorby deze Stad in de Zwarte Zee te varen: ten dien einde hebben de zelve een Yzere ketting over den stroom gespannen gehad, en tot bescherming van de zelve, een Bolwerk daer by geplant.

Tjerkaski, of *Tjerkas Gorod*, is de Hooft-stad der Kozakken op den *Don*, aen de West zyde van de zelve *Don*, en zeven Wurst over *Asof*, gelegen op een Eiland; onder deze hebben de Kozakken een Graft, twintig Wurst lang, tot aen de Rivier *Kalantsju* getrokken, waer door zy aen de Zwarte Zee komen, en in dier voegen de gemelte Ketting, en Vesting myden, om dat de Gracht van de zelve, even zoo ver af legt, dat de zelve met Geschut niet kan bereikt worden. Alhier houd zich op haer Hooft of Veld-heer, de welke Jaerlijks van hen Kozakken verkooren, of zoo de zelve hun aenstaet, bevestigt word.

Onder, en omtrent *Asof*, leggen noch de plaetzen *Pribulanski, Dornoip*, en *Rikof*; hooger den *Don* opwaerts, leggen noch eenige ter afstant van een dag reizens, de volgende Steden: *Manetsi, Bisergenef, Rosdor, Kotsjitof, Poposske, Slotoi, Jesawulof, Kabulkina, Tsjir nisne, Tsjir Wisne, Piätisbe, Golubie, Pantsjina, Katsjalina* of *Katsjalin, Ilowlinka* of *Jelowla* en *Ilowla, Sirótina*, en *Grigorienska.*

Van eenige Vloeden aldaer.

Mius, komt uit een *Donsche* Woestyne van de Russche zyde, en valt in 't *Asofsche* Meir, dat is, het *Palus Meotis.*

Siwérska, komt uit *Tsjerkas*, of het Landschap *Cirkassia*, van de *Biali gora*, dat is, het witte gebergte, en valt onder de Stad *Kosdor* in de *Don.*

Suchö Donetz, komt uit den *Don*, en valt in de Zee.

Axey loopt tusschen de Bergen, en den *Don*, en stort in den zelve tegens over *Tsierkas gorod*, alwaer de Kozakken een wacht houden. Aen deze Vloet legt de Stad *Rikof.*

Niet verre van de Oevers der Riviere *Tanais*, in de woeste *Steep*, ziet men Begraef-plaetzen der oude Heidenen, van steen, die nu begroent, bewossen, en zeer vervallen zijn; de beeltenissen van Menschen, Paerden, en ander gedierte word 'er aen gezien: ook vind men in die gewesten van by een gezette steenen, verbeelde gedaenten van Menschen, en Dieren, die schynen te dienen om der wegen kundig te worden.

Hunne Tzaersche Majesteiten hebben nu de Vliet *Ocka* in de *Tanais* geleit, by middel van een Doorgravinge, die in een rechte streek is gelegt, der wyze als de Grachten in deze Landen worden gemaekt, ter weder zyde met regels opgaende Boomen beplant, alle in goede en geschikte rang gezet; en dit is dicht by daer de Vliet *Tanais*, of *Don*, zijn oorspronk uit een klein Meirtje ontfangt, hebbende hunne Tzaersche Majesteiten nu dat water over steene trappen uit het gemelte Meirtje doen schieten, aerdig gemaekt, gelijk my oog-getuigen berichten.

Gewesten en Plaetzen omtrent de vermaerde Vliet Oby *gelegen, als* Siberia, *en anderen.*

NA dat dan verhandelt hebbe de meest Oostelijke Landschappen en Volken die kort on der de Groote Muur zijn gelegen, welke *Sina* van *Tartaryen* scheid; als mede gesprooken van *Tangut, Tibet, Buchara, Mawaranar, Usbek, Turkestan*, en de gewesten in de Nabuurschap van de Kaspische Zee, en de Vliet *Volga*, zoo Russche, Persische, Tartersche, als anderen; zal nu overtreden tot de Noorder Volken, en Landen van *Siberia*, geplaetst omtrent de Rivier *Oby*, en anderen, daer om streeks.

Ferrarius wil, dat de Rivier *Oby* van ouds *Carambucis* geheten is geweest: hy zegt, dat zy *Asia* van *Europa* zoude scheiden, en dat daer in vallen de Rivieren *Protaca*, en *Sala*, die by de hedendaegsche Reizigers onbekent zijn. Zy legt, na zijn gevoelen, tusschen de Landschappen *Obdoria*, en *Samojedia*.

Stephanus zegt, daer is een Volk, *Carambuce* genaemt, dat een Hyperboreisch, of Hoog-noordsch Volk is, zoo geheten na de Vliet *Carambucis:* en vorders zegt hy, *Elixona* is een Hyperboreisch Eiland, niet kleinder als *Sicilie*, dat omtrent de Rivier *Carambucis* in Zee is gelegen; doch waer dit Eiland heden zoude zijn omtrent de uitgang van de *Oby*, is my onbekent. *Kluverius* neemt *Nova Zemla* voor het zel-

ve, 't geene niet zijn en kan, alzoo dat bewoont was, en dit onwoonbaer, t'hans word bevonden.

Volgt zeker bericht, my toegezonden uit Denemarken, van de Noorder Siberische *Rivieren*, Oby, Petsora, Jenisea, Lena, *en* Kolima.

DE Rivieren *Oby*, en *Petsora*, die beide in de Ys-zee uit storten, komen omtrent haer uitgang tegen een harde droogte, als tegen een groote steen-berg, aen te stuiten, en vallen dan, als van achter deze steen-berg, met groote water-vallen in de Zee. Men wil, dat de Monden van deze Rivieren meest altyd met groot en dik Ys, dat wel eenige vadems dik zoude wezen, bezet zijn; gelijk de mond van de Rivier *Jenisea* insgelijks meest altyd met Ys bezet is: zoo zal men ook de Rivier *Lena* meest tyds met Ys bezet vinden. Uit deze Rivier gaen de Russen over Zee, edoch langs Land altoos varende, na een Rivier *Kolima*, of *Bludnaja* genaemt, welke valt uit de Landschappen *Pianskoy*, en *Sobatsia*, of *Sabatsey*; waer de Volken *Jukagir*, en *Tzoegzi*, of *Zuczari*, zich ophouden. Deze leven van de Wild- en Visch-vangst, als de *Lappen*, en *Samojeden.* Hier omtrent zoude eenig Volk woonen, die lange Baerden dragen. Als men eenige van deze Menschen gevangen hadde, om tot Gyzelaers te houden, hielden echter de anderen geen stant: zy wilden geen spraek of gemeenschap met Uitlanders hebben; en stierven gemelte Gyzelaers van mistroostigheit, hongerende zich zelf uit.

Men wil, dat Russche waeghalzen getracht hebben van de Rivier *Bludnaja*, of *Kolima*, door Zee, langs de Kust te varen, zekeren bogt en hoog gebergte om, doch is hun zulks ieder mael mislukt: maer te voet zijn eenige Luiden over het gebergte, en die bogt om, aen de Zuid zyde geweest, en hebben daer niet profytelijks gevonden, zijnde meest van honger en ongemak vergaen. Dus ver het gernelte Deensche bericht.

Het Landschap *Obdoria*, gelegen op zeven en zestig graden, draegt zijn naem van de Rivier *Oby.* De oude Inwoonders van dit Land, dat alle eertyds Heidenen waren, wisten van geen Brood; doch heden is de Zaey-konst en het Brood eeten uit Rusland tot hun over gebragt. Het Landschap *Condoria* legt daer naby, doch is heden onder *Obdoria*, zoo men zegt, getrokken; in welke Landschappen een byzondere Tael eertyds wierd gesprooken. De Inwoonders aeten toen Honden-vleesch, en alderhande onrein gedierte.

Dit Landschap *Obdoria*, 't geene het geluk heeft van hunne Tzaersche Majesteiten Eer-naem te verçieren, en zedert een geruimen tyd aen de Russche Kroon is gehecht en ingelijft, word mede onder de Noorder-Siberische gewesten gerekent. De Inlanders, dat noch veel Heidenen zijn, woonen verdeeld; des Winters in *Jurten*, of in de Aerd-gegravene wooningen, en des Zomers aen de Oevers van de Rivieren. Die onder hun de Overstens en Aenzienlijkste zijn, verdeden de gewesten en plaetzen harer verblijf, op dat zy malkander in 't Grazen en Visschen niet in de weg mogten zijn: zy houden zich op, omtrent, en te weder zyde de *Oby*, welke Rivier zomtyds zoo hoog overvloeid, dat men zelfs over de Boomen vaert, gelijk ik zulks van oog - getuigen heb verstaen.

Nazaten der oude Princen van *Obdoria, Pustoseria, Siriania*, en andere plaetzen, noch hier en daer duisterlijk gezegt worden te leven. Deze plaetzen zijn geheel onder der Russchen gehoorzaemheit. Men vind hier mede veel Dorpen, alwaer de Russchen

alom Kerken hebben gesticht, daer zy de Kinderen, van die noch Heidenen zijn, tot den Christelijken Doop houden.

In *Pustoseria* en *Obdoria*; worden Rendieren gebruikt, gelijk by de *Samojeden*; doch in *Siriania* Paerden; en ziet men daer de eerste Paerden, wanneer men uit het Noorden van *Pustoseria* komt. Deze Landschappen zijn van geen vette grond, waerom het daer zeer woest legt. Zoo wel in dit Landschap, als onder de *Astakken*, worden Jaer-markten gehouden, wanneer van alle kanten het Volk t'zamen vliet, en mangeling geschied van Waren tegen Waren.

De Rivier *Oby* is op zommige plaetzen zeer breet; daer leggen in de zelve doorgaens groote Eilanden, bewasschen met Boomen, en ruigte, waer door de zelve als in verscheide afscheidzels of spruiten afstroomt, tot inde Ys-zee: zy geeft menigte van Visschen uit; als de wind uit de Ys-zee waeit, is omtrent haren uitgang de vangst zeer groot. De breete is op veel plaetzen niet over te zien, door de menigte van Eilanden, en geboomte, dat op de zelve wast. By de Stad *Tomsko*, gelegen aen een arm van deze Vliet, genaemt *Tom*, of *Tomber*, omtrent op twee en zestig graden, of weinig lager, zoude zy een Russche myl weegs breet zijn; doch waerschynlijk zomtyds breeder en smalder is,

alzoo daer geen Dyken zijn , die het Water bepalen. Langs deze Rivier word Zout en andere Waren uit Kalmakken - land afgevoert. Des Winters is deze Rivier breeder als des Zomers.

Zeker kleine Vliet *Olets* is een tak van de *Oby:* daer omtrent valt het beste graeuwerk; (als ook omtrent *Berosoa*) doch alzoo zijne rechte plaets niet en weete, heb hem in de Kaert niet gebragt.

Op de mond van de Rivier *Oby*, hadden de Russen van ouds een Stedeken gebouwt, geheten *Obscoigorod*, doch is nu verwoest, en vervallen. De *Oby* vliet op veel plaetzen, door zeer hooge Bergen. Boven aen een arm der *Oby*, Oostwaerts, lag een Slot, *Grustina* geheten, op een en zestig en een halve graed , daer de omleggende Volken *Grustintzi*, anders *Seponowtzi*, na genaemt wierden: tot daer toe, plachten uit *Indiën*, *Sina*, en elders, groote Handelaers met kostelijke Waren te komen. De Russen hebben eenige vaert langs de Zee-kusten, tot aen de *Oby*, Oostwaerts, maer niet wyder, van belang.

Beresof is een Russche Vesting, gelegen beneden, niet ver van de mond des Vliets *Oby*, op acht en zestig graden, niet wyt van de Zee. Hier legt des Zomers een Russche wacht van vyftig Man, die des Winters, wegen de groote koude Zuidwaerts moet trekken. Van hier reistmen na *Archangel*, meest langs Rivieren en over Meiren; doch men de Booten, waer mede deze Reis word gedaen, zomtyds over Land trekt: 't zy dat men de Zeekant langs strand by het Eiland *Dolgoy*, of *Petsora* neemt, of dat men de *Dwina* kiest, en zoo na *Archangel* binnewaerts afzakt.

Of schoon uit deze gewesten, en uit *Siberien*, men langs een korte weg, en rechte streek na de Rivier de *Dwina*, en wyders zoude konnen reizen, zoo zijn voor de Reizigers deze wegen, om haer woestheit, niet wel gebruikelijk; maer die uit *Siberien* na *Moskou* reist, kan Zuidelijk afzakken na de Rivier de *Kama* toe, werwaerts de wegen bequamer zijn, en de lucht dragelijk, ook meerder leeftocht, en gezelschap van Menschen te bekomen. By deze plaets wast geen Koorn. De Inlanders laten hun haair daer aen de kin lang wassen; doch de Tartaren die onder *Tomsko,* en meer bezuiden woonen; gelijk mede de *Kalmakken* hebben knevels, en zijn aen de kin geschooren.

In deze gewesten, daer Steden zijn, vind men alom veel water-moolens; doch des Winters, vermits de harde vorst, gebruikt men daer, om 't Koorn te breeken, alleen steene hand-moolens.

De plaetskens *Berosoa*, en *Kodtskoy*, aen de Vliet *Koda*, leggen weinig Zuidelijker als *Beresof*, onder het Bevelhebberschap van *Tobol*. De Waiwoda die over beide gebied, houd zich op, in *Berosoa*, dat noch wel het beste zoude zijn.

Men reist zeer spoedig over het gebergte by *Beresof*, welke plaets niet groot is, langs de Rivier *Sob*, en over eenige waters, by de Vloed *Petsora*, wanneer men uit het ver afgelegene *Siberien*, en *Dauren*-land komt, zettende het toe op de Stad *Jerenskoy,* en zulks best met de laetste Zomer-weg, waer mede men dan over *Tobel*, voor de Winter niet komen kan, welke weg de Handelaers veel kiezen, om buiten de Tolnaers tot *Tobolsk*, of *Tobol*, en *Pergaturia* om te gaen, en die te myden.

De Moskoviten varen zelden voorby het Eiland *Serapoa*, of *Kotska*, dat niet ver van de *Oby* in Zee legt. Na de binnen kant van *Nova Zemla* zetten zy het nimmer, uit vrees voor de groote Baeren, en ter oorzaek van onbekentneit.

De Rivier *Taas*, niet ver van de *Oby* gelegen, is zeer breet, en byzonder als'er hoog water is, wanneer zy naeuwlijks overzien kan worden, en in groote de *Oby* niet heeft te wyken.

Op de Eilanden die in de mond van de *Oby* tegen de Zee aen leggen, houden de Russen des Zomers een wacht; maer des Winters is daer niemand, want men vind dan daer zoo veel Ys en Sneeuw, dat het daer niet wel te houden is, en men ook daer dan geen dienst doen kan. Geenige Vaertuigen te dier tyd daer omtrent konnen komen, of voorby steeken.

Die de Rivier *Oby* over heeft te reizen, moet zijn tyd kabelen, want de zelve zomtyds zoo wyt ten bedde uit stygt, dat men vier of vyf Maenden, en langerwach ten moet, eer dat de zelve over te komen is, gelijk aen een Gezant, die in den Jare zestien honderd en negentig, uit *Moskou* na *Sina* toog, is gebeurd, welke met zijn gansche tryn, tot *Tobol* te dezer oorzaek zeven Maenden heeft moeten wachten; de Landeryen waren benat ter zyde de Oevers, een myl of twee ver.

Op Eilanden, die zommige al zeer groot zijn, in de *Oby*, woonen *Astaksche* Volken, die zich daer onthouden, om uit den drang van voorby reizende Menschen te zijn, als mede verre van de Moskovische bezettelingen, die beide hun eerder afhalen, als toebrengen. Deze Rivier is op zommige plaetzen zoo breet, dat men

hem niet overzien en kan. Op eenige dezer Eilanden vind men Antimony en Markasiet, waer van een proef tot my over is gebragt.

De mond van de Rivier *Poest-oser,* loopt veeltyds droog.

De Zee-oever beoosten de Vliet *Oby*, genaemt *Krowawaia*, heeft zijn naem van dat de *Samojeden* aldaer een groot getal Russche Menschen hebben vermoord; hoe wel zommige meenen dat het zelve voorval, aen deze zyde de *Oby* is geweest, en die benaminge op de plaetze aldaer, past.

Aen het uitgaen, of einde van de Rivier *Irtis*, eer de zelve in de *Oby* valt, is aenmerkens waerdig, dat 'er verscheidene kleine Kreeken en Riviertjes zijn, die uit de *Irtis* in de *Oby* schieten; waer door de geene, welke de *Irtis* afkomen, en de *Oby* op moeten wezen, zich door arbeiden, schoon het daer vry ondiep, en smal is; want zoo zy de Schuiten af laten dryven, ter plaetze daer de *Irtis* in de *Oby* valt, word my van oog-getuigen gezegt, dat de stroom zoo sterk is, en dat daer zoo Veel Eilanden in de *Oby* leggen, dat het schier onmogelijk is, dat men de Oosterwal van de *Oby* kan winnen; maer dat men dan de Schuiten eenige mylen ver eerst moet laten afzakken, eer men de Oosterkant van de *Oby* beraken kan.

Sinkame zoude volgens de Jezuit *Avril*, hoe wel my onbekent, een Stad zijn, boven aen de Vliet *Irtis* gelegen, waer men door reist ak men trekt, na Kalmakken, en Moegalen-land.

De Rivier *Irtis* opvarende van de Stad *Tobol*, en aen veele Rivieren die daer in vallen, gelijk de *Waga* en andere, woonen Land-bouwers, zoo Russen als andere Volk-aert.

Deze Vliet *Waga* stort in de *Oby* uit het Truganische gebergte, niet verre van het Stedeken *Narim*, daer een houte Kasteel is, 't welk met krygs-luiden is bezet: hier omtrent vallen roode Vossen, Bevers, Hermelen en Zabels: het water is bruin.

Onder de Volkeren omtrent de Vlieten *Oby* en *Irtis* woonende, zijn byzondere Spraeken: zy zijn bestelt onder Hoofden of Vorsten, die over tien, tot honderd, en meer gezinnen, gebieden; doch alle echter onder het hoog Gezag van hunne Tzaersche Majesteiten: des Winters woonen zy in schrikkelijke groote, en dikke Bosschen, doch daer water omtrent is: hare Winter-Hutten zijn in de Aerde gegraven, als Kelders, wegens de grooten vorst; maer hare Zomer-Hutten hebben zy op andere plaetzen.

Het Water *Jamisch*, of *Jemits*, anders geheten het *Barantsche* Meir, niet wyt van de Vliet *Irtis* gelegen, dat een Zout Meir is, word gezegt lang te zijn vyftien Wurst, breet vyf Wurst, en minder. Hier word gezegt zeventien honderd Eilandekens te zijn: daer is alderhande Visch, en Gevogelte, behalven eenige groote; zoo storten daer in en uit, veele kleine Rivieren.

Hier word het Zout, dat van zelf wast, met haeken en stokken gebrooken, en vervoert, zoo op Kamelen, als Paerden, en in Vaertuigen.

Daer komen Volkeren ter Koop-handel, *Sajanen* genaemt, onder veele andere Volkeren, wiens verblyf of woon-plaets my verhoolen is.

Het Zout dat hier verhandelt word, is zeer wit: het getal der Heidensche, of Mahometaensche Handelaers die hier Jaerlijks komen, overtreffen de Russen veel, want die zelden over de twee duizend sterk zijn, of minder, doch wel voorzien vaft schiet geweer: omtrent de Vliet *Irtis* zijn noch verscheidene Zout-vyvers.

De Prins der Zwarte Kalmakken, genaemt *Tschukura Ubascha*, kan met zijne Nabuurige Vorsten, binnen vyftien dagen, bykans honderd duizend Man Paerde-volk te Veld brengen, want van Voet-volk in den kryg, weten zy niet. Deze zijn gewapent

met Lans, Pyl, en Boog, en zeer weinig met schiet geweer: Lont is by hen onbekent, en 't schiet geweer, hun van buiten word gebragt.

Omtrent het Meir *Jesan*, dat gezegt word zeven Wurst breet te zijn, waer omtrent gemelte Vorst, ten einde de Vliet *Irtis* zich ophoud, is ontelbaer Vee, van alderley aert, Kamelen met een, en twee bocchels, Koeyen, Paerden, Schapen met dikke en dunne staerten, Ezels, en zekere kleine Paerden, die ooren omtrent een Elle lang hebben, ook gemeene Ezels, Tygers, Panthers, Wolven, Vossen, Hazen, Geiten, Otters, en alderhande Visch; daer wast ook alderley Zomer-kooren, behalven Rogge.

In *Tobol* worden over de twaelf duizend Mahometanen gevonden, die aldaer zijn gebooren, en wiens Voor-ouders al voor de tyd, dat hunne Tzaersche Majesteiten die Ryken bezeten hebben, zich aldaer hebben neder gezet; wezende altoos een sterke bezetting te dier plaetze, en op 't minst acht sterke Benden, zoo, of schoon zy van quade wille waren, niets konnen uitrichten: de Lands-vorst hadde mede het Mahometsdom voormaels omhelst gehad: men wil dat deze Mahometanen uit Bucharen-land, en de Crim zijn gesprooten: de Nazaten des ouden Vorst zijn noch by leven, en is de Vader van den

tegenwoordigen, mede noch in leven zijnde Siberische Prins, de eerste die van zijn Stam den Heiligen Doop heeft ontfangen.

Asbacke, een zeer ryk en verstandig Mahometaen in *Tobol*, word nu als Heerscher en Opper-hooft over zijn Geloofs genooten gebruikt.

Deze Mahometaensche Tarters, welke tot *Tobol* woonen, handelen veel op *Sina:* zy nemen haer Reis derwaerts, niet zoo als de Moskoviten, welke een groote omweg doen, maer over *Tomsko*, en zoo recht Muurwaerts, door 't Kalmakken en Moegalen-land, dat zeer veel korter is, schynende dat zy oorspronkelijk uit de Nabuurschap gemelter Landen, de doortogt veiliger vinden: zy roeren aen het Land der beruchten *Busuktichan*, een magtig Vorst in Kalmakkye, die bequaem is *Sina* leet te doen, voornaem als hy met de Moskoviten zoude zijn verknocht.

Als men van de plaetzen omtrent de Rivier *Ket* in *Siberien* heeft te reizen na *Tobol* toe, moet men de Zomer waer nemen, want noch de Land-weg, noch de Rivier, by de Winter te gebruiken zijn; doch van de mond van de Rivier *Tobol*, tot na de Stad *Tobol*, is het met de Winter-weg reisbaer, zoo dat, als men uit *Dauren*-land, of van de omstreek des Meirs *Baikal* komt reizen, moet men maken eer de koude en vorst in valt, te zijn aen gemelte uitgang van de Rivier *Tobol*, of men is genootzaekt een geheele Winter stil te leggen, en insgelijks als men van de Stad *Tobol* Oostwaerts op wil, na de boven genoemde gewesten, moet men maken met open water, tot aen de Vliet *Ket* te zijn.

In *Tobol* koopt men honderd Duitsche ponden Meel voor zestien stuivers, een Os voor twee, of twee en een halve Ryks-daelder, een tamelijk groot Varken, voor dertig of vyf en dertig stuivers, een Steur van veertig of vyftig pond, voor vyf of zes stuivers, en zoo veel Sterlet-visch voor twee stuivers, de welke tien perzoonen op een dag niet konnen op eeten, en zijn deze Visschen zeer vet.

Omtrent het plaetsken *Vtka* genaemt, gelegen tusschen *Vergaturia* en *Solkamskpy*, ziet men van de natuur veele ssteene verwulfzelen in 't gebergte, zeer aerdig gevormt, als of zy van Menschen waren gemaekt, en uitgehouwen. Hier zijn veel wilde Roozen, en alderhande schoone welriekende Kruiden, zoo als ook tusschen het Vlek *Neuva*, en de Stad *Tobol*, lieflijke Bloemen en Kruiden groeyen.

Het Stedeken *Surgut,* op de *Oby* gelegen, daer een Waiwoda het gebied heeft, is klein, en gansch van hout gebouwt: daer vallen rondsom Zabels, doch slecht.

De Inkhoorens vellen worden in *Sibirien* verkoft, tegen Geld, om een stuiver het stuk, en by mangeling krygt men 'er wel drie, om de waerde van eene stuiver.

De Brandewyn is in *Siberien* zeer gewilt: tot *Irkutskoy*, wierd de Emmer voor weinig tyd verkoft om vier Roebel, of acht Ryksdaelders, en twintig *Altin*, hebbende elk *Altin* de waerde van omtrent drie stuivers; ja men mangelde een Beekertje van deze drank, tegen een stukje Sinesche Zyde stof.

Volgt het afschrift van een Brief, by J. Vossius,

geschreven tot* London,** ***den drie en twintigsten van Sprokkelmaend, zestien honderd en acht en tachentig, aen den Heer..... over de loop van de Rivier* Oby,** ***te vinde in 't achtste deel van het Boek* Bibliotheque Universelle & Historique** ***genaemt, op den Jare zestien honderd acht en tachentig, in 't licht gegeven, op het blad vier honderd en drie en dertig.

DE Rivier *Oby* heeft een geheel andere loop als men meent; de zelve ontlast zich in de Noord-zee, recht over *Nova Zemla*, na uit wyzinge der Kaerten; maer na dat het groote Meir *Kitaisco* heeft doorloopen, strekt de zelve zich Oostwaerts tot boven de Muur die *Sina* van *Tartarye* afscheid, niet verre van de plaets daer de Paerlen gevischt worden. Hier door zouden de Russen bequame gelegentheit hebben om de Zee-vaert na *Japan* voort te zetten, indien de zelve wisten zich daer van te bedienen. Dus verre dezen Brief.

Om de mond, zegt gemelte Hoog-geleerde Heer *Vossius*, in een andere Brief, die onder my berust, van de Rivier *Oby* te vinden, moet men dan veel verder, en tot de Landen hooger als de Muur van *Katay* gelegen, gaen, welke Muur te recht genaemt word *Cingulum Mundi*, dat is, de gordel des Waerelds, of *Agger Gog & Magog*, dat is, de Dyk of het Bolwerk van *Gog* en *Magog*, welke de Volken zijn van *Katay*, volgens de duidelijke uitlegging van den Schryver der *Nubiensche* Land-beschryving, verzekerende dat de Landen van *Gog* en *Magog*, het Noordelijkste gedeelte van dat Bolwerk zijn, eindigende in het Zuiden, aen het

gebied der Sinezen, en by die van *Siam*. Dit zelve word bevestigt door oude Kaerten, gemaekt in de dagen van *Markus Paulus Venetus, Marinus, Sanutus, Hayton,* en andere meer, de welke daer noch by doen, dat binnen die Muuren, Dyken, of Bolwerken gevonden worden, *Castra Gog & Magog, & quoscunque aggerem istum transeunt* (*ajunt*) *nunquam reverti,* dat is, de Leger-plaetzen van *Gog* en *Magog*, en al wie (zeggen zy) dien Dyk over gaen, keeren nooit weder. Maer gelijk men de mond van de Rivier *Oby* verplaetst heeft, zoo heeft men insgelijks gedaen met de *Cingulum Mundi*, dat is, de gordel des Waerelds, even als of het eene, zoo wel als 't ander, naby *Nova Zemla* lag, enz.

Waer uit te zien is, hoe weinig het gevoelen van dien Geleerden Man, met de waerheit over een is komende, en in wat duisterheit men tot noch toe, noopende deze stoffe, heeft gestooken.

[+] Dat de Rivier *Oby* tot noch toe niet genoegzaem bekent is, word by de Hooggeleerde *Rutbeckius*, in zijn Werk *Atlantica* genaemt, geoordeelt.

[+]Dit zoude nu misverstandelijk geoordeeld zyn, om dat deze Vliet met al zyn armen, volkomentlijk door my word vertoont.

Siberia.

HEt *Siberische* Tzaerschap, dragende zijn naem van de Rivier *Siber*, of *Siberska*, of van de Stad *Siber*, die nu vervallen is, is eigentlijk dat Landschap, eng genomen, zoo in de Kaerte met des zelfs naem staet geplaetst, omtrent de wyt vermaerde Vliet *Oby*, waer van *Tobol* de Hooft-stad is; doch breet genomen, worden daer onder begrepen veele andere, en meest alle Noordelijke en Oostelijke Landschappen buiten *Rusland*, onder hunne Tzaersche Majesteiten gebied gelegen: gelijk met de naem Tartarye, meest doorgaens in Europa, alle Landen beoosten de *Oby*, en het Kaspische Meir, zoo als ik dezelve onder die benaming mede betrekke, bekent zijn; hoe wel dan eigentlijk genomen, dit *Siberia* in Tartarye niet en legt; echter om de Nabuurschap, en aengeroerde reden, onzer achtens alhier wel is gevoegt. Het legt omtrent tusschen zestig en vyf en zestig graden, Noorder breete.

Siberia zelve is zeer vruchtbaer. Men vind daer veel schoone Bosschagien, van Green, Denne, Barke-boom, Mast-boomen, Noote-boomen, Genever, Vaer, Linde, Kedan, Lumen, Piechta, Kappok-boomen, Tserminga, en Dolona, Boomen hier meest onbekent: Dolona is gelijk Brasilie-hout. Vorders zijn daer Peereboomen, en Bessen, die gelijk zijn aen de blossem van een Roos, of aen jonge Rooskens. Zabels vallen daer die goed zijn; mede Bevers, en vorders veelderhande Gedierte, en Vogels op de wateren. Indigo word daer mede gevonden. Daer zijn, zoo gezegt word, Koper-mynen. Men ziet daer, voornaem aen de Rivieren, alderhande welriekende Bloemen; als mede de wortel *Marenna.* Daer wasschen veelderhande Bezien, als in hun Tael genaemt *Maline, Broesnitsa, Cheelnik,* en zwarte Bezien; als mede Anys.

Om te gaen uit het Westen na *Siberien,* kan men reizen door de Rivieren *Ocka, Volga, Kama, Tsusovaia*, en *Serebrenkoe;* van waer men dan vier mylen over Land reist, tot aen de Rivieren *Barantsa, Tagith, Tura*, welke valt in de groote Rivier *Tobol*, daer de Stad *Tobol*, of *Tobelsko* aen legt. Van de Dorpen die aen de bovenstaende Rivieren leggen, word alderhande Kopren met *Stroegen*, 't geen Schepen zijn, na *Tobol* gevoerd, in welk gebied reets veel Dorpen zijn, daer Luiden woonen die het Land bouwen. Aen de groote Rivier *Iset*, die boven de Stad *Tobol*, in de Rivier *Tobol*

uitstroomt, wast zeer veel Kooren: deze Rivier word met Vaertuigen bevaren, en is zeer Vischryk.

Niet wyt van de Stad *Vergaturia*, die bewesten in *Siberien* legt, aen het Landschap *Vogulits*, woonen Menschen, *Wagoli* genaemt: deze leven zonder Geestelijke Wetten, en Geloof; maken een God na haer eigen zin, van alderhande geschapene dingen.

Het Gebed onzes Heeren in de Tael **Vogulits,** ***of der Volken*** **Wagoli** ***genaemt.***

Onze Vader,	*Memjef*,
die in de	*conboye*
Hemelen zyt.	*Eterdarum.*
Uwen Naem	*naerdaroin*
worde	*amut*
geheiligt.	*nema.*
U Koninkryke kome.	*nerosca Sochtos.*
Uwen wille geschiede,	*Omut nun gerae*,
gelijk in den Hemel,	*tegali Eterdarum,*
alzoo ook op der Aerden.	*scinan Maanku.*
Ons dagelijks	*Candalas*
Brood geeft	*Tep mi*
ons heden.	*me tiegalgad.*
Ende vergeeft ons	*Julokults me*
onze schulden,	*gavarant,*

Wogulitsche Tarter, Vrouw en Kint.

gelijk ook wy	*tuigali menik*
vergeven onze	*julgoli amut*
schuldenaren.	*tzagaraldin.*
Ende en leid ons	*An mengolem.*
niet in verzoekinge,	*julvagarias,*
maer verlost ons	*toromalt dorom nerku*
van den boozen.	*mem kul.*
Want U is	*Tagolodamu*
het Koninkryke,	*Negotsku,*
ende de Kracht,	*vaan Booter,*
ende de Heerlijkheit,	*Nemonsoigi,*
in der Eeuwigheit,	*nokoztatiu,*
Amen.	*Peitse.*

De *Wogulische*, of *Wagoli* Tartaren, die omtrent de Stroom *Suzawaja*, en daer om streeks zich ophouden, zijn dan groove Heidenen, klein van gestalte, sterk van aert, hebben tamelijke dikke hoofden, en een byzondere Spraek: hare gansche Godsdienst bestaet alleenlijk daer in, day zy eenmael des Jaers, op hunne wyze Offeren; als dan gaen zy met hoopen, geheele Buurten te zamen, in het Bosch, en slachten van ieder aert Vees, een Dier, waer onder zy de Paerden en Bokken de voornaemste rekenen, zy stroopen dan het Offer-beest heet vel af, hangen het zelve aen een Boom, of steeken 't op een staek, en vallen daer voor op de aengezichten neder, en bidden: het vleesch eeten zy met malkanderen op; en dit dan is de gansche Godsdienst voor een geheel Jaer: eer zy het Offer slachten, gaen zy daer mede statelijk in 't rond. Zy weten

van geen reden, beduiding, of oorspronk haers Geloofs te spreken, zeggende alleen, hunne Voor-ouders hebben in dezer voegen Godsdienst gepleegt, en die volgen zy nu na: als men hun vraegt of zy niet weten dat 'er een God is in den Hemels, zoo antwoordden zy, zulks te gelooven, vermits aen den Hemel zoo veel gesternten zien, waer over zy meenen, iemand te wezen die de zelve bestiert, wes zich mede na den Hemel neigen uit Godsdienstigheit: den Duivel is onder dit Volk onbekent: een opstanding der Dooden word by hen gelooft; edoch wat belooning den vroomen, en straf den quaed-doenders zal ervaren, is hun onbewust: de Zon en Maen eeren zy mede Godsdienstelijk; ook het Water.

Wanneer iemand onder hen sterft, word hy in de Aerde gelegt, zonder kist, met zijn beste gewaed aengetoogen, daer dan noch eenig geld by word gelegt, na het vermogen der verstorvene, in meening, dat de zelve kleederen hem in een andere

Waereld zullen dienen, als mede het geld tot zijn onderhoud. Over een afgestorvene schreyen, en weenen zy zeer.

Wanneer hun een Hond afsterft, die goede dienst in de Jacht heeft gedaen, bouwen zy een houten huisken, een vadem hoog, op vier zuilen, van de Aerde verheven, leggen den dooden Hond daer statelijk onder, tot zoo lange het huisken is vergaen, waer na zy hem onder de Aerde begraven; begraven hem ook wel ten eersten, met een blokje onder zijn hooft, om dat gemakkelijk zoude leggen, 't geen alles geschied ter eeren van zijne verdiensten in 't leven. Zy hebben zoo veel Vrouwen als ze konnen onderhouden, koopende die van haer Ouders, voor veertig of vyftig Dukaten, min of meer, na gelang van middelen: als de Vrouwen zwanger zijn, richten zy zich in de Bosschagien een huisken op, alwaer zy Baeren, en vermag de Man by haer, noch zy by de Man, in twee Maenden niet verschynen. Plechtelijkheden en hebben zy op 't Huwelijken niet veel, alleen worden de naeste Vrienden verzocht, en met een maeltyd onthaeld, gaende de Bruidegom met de Bruid, zonder omslag te bedde; doch zoo lange de Bruidegom het beloofde loon niet heeft betaelt, vermag hy haer, ten zijnen huize niet in voeren, of in de volle bezitting komen, hoe wel hem de toegang tot haer niet is verboden.

Papen of Geestelijken heeft men onder dit Volk niet: zy trouwen niet nader als in 't vierde gelid: zijn beswaerlijk tot het Christendom te brengen, om dat zy zeggen te willen volgen de gevoelens hunner Voor-ouderen, 't zy die goed of quaed zijn.

Hare wooningen, zoo wel des Winters als des Zomers, zijn vierkantig, van hout, zy hebben daer een schouw en schoorsteen, ook vensters in: de rook van het verbrande hout gaet boven uit, en zoo dra als het vuur tot koolen is geworden, dekken zy het gat boven toe, om de warmte binnen te houden, 't geen des Winters met een stuk Ys geschied, om zoo te meerder licht binnen het gemak te behouden: zy en hebben geen stoelen, maer breede banken, die rondsom in de kamer tegen de wand aenstaen, een Ellen hoog, en twee breet; hier op zitten zy gelijk de *Perzen*, de beenen onder 't lichaem geslagen, en slapen daer des nachts mede op: zy leven van 't geen met de Boog en Pyl schieten: het voornaemste Wild is Eland, welk Dier daer overvloedig word gevonden: het vleesch dezer Dieren aen riemen gesneden, droogen zy, en hangen het rondsom de Huizen, zonder acht te geven, of het daer op regent, en komt te rotten. Verkens, of Hoenderen eeten deze Luiden niet; doch wel Eyeren van de laetste: zy weten het wild Gedierte te vangen, met gespannene Boogen in de Wildernissen te stellen, daer Aes dan by gelegt word, in dier gestalte, dat het Dier de Booge roerende, de Pyl hem in 't lyf gaet, en zoo gevangen word: ook weten zy kuilen te maken, en die met Loof te bedekken, daer het Gedierte komt in te vallen, en zoo gevangen word. Akker-bouw oefenen zy niet.

Deze Volkeren woonen dan langs de *Suzawaja*, tot aen het Slot *Vtka*, en benoorden tot by de *Samojeden.* Zy zijn klein vart gestalte. Men wil, daer van ik echter niet ten volle ben verzekert, dat deze *Wogultzi, Vogulitsi*, of *Wagoli*, of veele onder hen, hunne jonge Kinderen mede Doopen, zonder dat eenige reden daer van hen bekent is. De Naem word door de oudste van de Buurt gegeven.

Van de Stad *Tobol*, of *Tobolsko*, door de Rivieren *Irtiza* of *Irtis*, *Oby*, *Ket* of *Keetjoe*, tot dicht by *Jeneseiskoy*, vaert men in acht weeken met groote Vaertuigen, doch zy gaen zeer traeg voort.

By zeker bericht, my uit die gewesten toegezonden, word de overwinning van *Siberien*, en het hechten aen den Moskovischen Kroon, aldus verhaelt.

Nooit wierd een Land met zulken spoed, en zoo weinig Volks overwonnen, als het Koninkryk of Tzaerschap van *Siberien*, of *Siberia*, door *Tzaer Ivan.* Ruim honderd Jaer geleden, was zeker Kozak, *Jermak Timofewits*, geboortig van *Moermits*, die zich met eenen aenhang op de strooperyen begaf, en overviel eenige *Stroegen*, den Tzaer toebehoorende, op de *Volga*, waer over aen alle plaetzen last wierd gegeven om hem te vervolgen, en vast te nemen. Hy nam met zijn byhebbende Volk de vlucht, langs de Rivier *Kama*, na *Tsetsava*, welk is een Eiland boven *Kasan*, vyf of zes honderd Wurst, toebehoorende zekeren grooten Russchen Koopman, *Danilo Stroganof* genaemt, van wien ook een Stad,* *Stroganof* geheten, in dat Eiland is gesticht, doch heden verwoest. By dezen *Stroganof*, welke van zijne strooperyen geen kennis hadde, of misschien van de nood een deugd makende, alzoo hy van de Roovers omzet was, vezocht hy hulpe, om op *Siberien* zijn heil te verzoeken, die hem geriefde met het geene hem noodig was, als krygs-tuig, Kruit, Lont, en Geweer. Hier mede nam hy de reize langs de Rivier *Tanga*,

*Zommige zeggen, dat dit stedeken lag op een Eilandeken, aen een arm van de Kama, genaemt Tzotrawa.

in een* *Stroeg*, tot de Rivier *Tura*; waer in gelegen is een Plaets, genaemt *Japanschin*, door Tartaren te dier tyd bewoont, die door hem van daer verjaegt wierden. Hy en zijne Benden vervolgden haren weg, en quamen aen de Stad *Tumeen*, die zy mede innamen; en namen van daer haren weg op de Rivier *Tobol*, tot de Stad *Tobol* (de wooninge van den Vorst des Lands) die ook met kleine moeite ingenomen wierd. Van daer begaf zich *Jermak* op de Rivier *Irtis*, opwaerts, vyftig mylen van *Tobol*, en vervolgde den geweken Vorst; die hy aentrefte, en op de vlucht dreef. Hier bleef hy omtrent zes weeken stil, en zond omtrent drie honderd Man van zijn Volk, om den voorgemelden Vorst weider te vervolgen; maer van deze drie honderd ontquamen weinig uit der Tartersche handen: zoo dat *Jermak*, nu maer twee honderd Man sterk, genootzaekt wierd, zich rondsom in 't water te begraven; waer hy, in der nacht overvallen, en in 't water gejaegt, versmoorde. Van zijne ontvluchtede begaven omtrent veertig haer na Moskovien, om aen *Tzaer Ivan* de zake te openbaren, hoe 't gelegen was, en verdere hulpe te verzoeken: die terstond vergunde zes honderd Mannen; waer mede men zich wederom na *Tobol* begaf, en zich van de plaetze verzekerde, die voorder versterkt wierd, zendende dagelijks krygs-benden uit, tot der tyd toe dat de omleggende Tarters, des oorlogs moede, zich vrywillig onder Tzaers gehoorzaem-heit begaven. En dus ver het gemelte bericht.

*Dit is zeker aert van Schepen.

Het zal misschien waer zijn, dat deze *Jermak* tegen de Siberiaenschen Vorst reden van oorlog heeft gehad; waer van het boven opgehaelde bericht, 't geene ter neder stelle zoo als my toegekomen is, niet Vermelt.

Andere berichten, dat voor ruim honderd Jaer eenige duizend *Donsche Kozakken*, die zich van de andere *Kozakken* hadden afgescheiden, in *Siberien* zijn gevallen, gelukkiglijk dat Land hebben ingenomen, en behouden; wiens Nazaten ten dienste van hunne Tzaersche Majesteiten tot op heden aldaer, onder een goede bezolding, den Zabel dragen; gelijk zy, beneffens alle die nu na *Siberien* ter krygsdienst in ongenade of anders, worden verzonden, de naem van *Siberische Kozakken* voeren.

Daer wascht in *Siberien* zeker Kruid, genaemt *Kosa trava*, of Seisem-kruid, waer van gezegt word, dat het Yzer breekt.

Fredericus Krizanicz, Poolsch Monnik, welke lange Jaren tot *Tobol* heeft gewoonte, verhaelt, in zeker bericht, dat hy zijn Poolsche Majesteit, in 't Jaer zestien honderd en tachentig heeft aengeboden, hoe het geslacht *Stroganof*, of *Stroganovi*, het geene tot overwinning van *Siberien* veel heeft toegedaen, en zich in die gewesten noch ophoud, voor een Eer-naem is gegunt, te onderschryven, als zy verzoekschriften aen hare Majesteiten maken, met de naem van *Syrotatwoy*, 't geen zoo veel wil zeggen als vasal, of weze, in plaets dat andere Edelluiden zich tekenen *Chlopiwoy*, dat is, Slaven: gelijk mede dit geslacht de naem van *Moesiek*, of Boer draegt, by uitstekentheit, en als tot een Eer-teken. Het bezit veel Land-goederen, die hen van hunne Tzaersche Majesteiten eertyds zijn geschonken.

De Tartersche Prins die *Siberien* verloor, hielt in de Stad *Sibir*, of zoo andere zeggen, in *Tobol,* zijn Hof: hy was genaemt *Kuczun.* Deze Stad is van de *Kozakken*, welke dat Landschap innamen, verwoest; en wanneer deze laetste Vorst *Kuczun* overleden was, wierd des zelfs Zoon, ter maeltyd zijnde (zoo hy zegt,) van de *Kozakkan* gedood.

De Vliet *Tom*, die boven in de *Oby* stort, opvarende, tot aen zijn oorspronk, ontmoet men een plaets, alwaer de Barken over een kleine streek Lands worden gehaelt, en

zoo in de Rivier *Jenisea* gebragt; gelijk zulks ten einde de Rivier de *Ket* mede geschied. Dus ver deze Geestelijke perzoon.

Volgt een ander bericht van het geslacht Stroganovi, *of* Stroganof, *en het innemen van* Siberia, *zoo als my zulks mede uit de Nabuur-gewesten toegezonden is.*

DE afkomste van de ryke Boeren in Rusland, *Stroganovi* genaemt, is aldus. Haer Voor-vader is uit het Landschap *Solota*, of *Solitaja Orda*, niet ver van *Astrakan* gelegen, afkomstig, en was aldaer des Koninks Zoon; welke lust bekomende tot de Christelijke Godsdienst, begaf zich na Rusland, en liet zich aldaer op de Grieksche wyze Doopen; en gaf den Tzaer van Rusland hem zijn eigen Dochter tot een Vrouw. Deze *Stroganof* getrouwt zijnde, en zich in Rusland ophoudende, zijn de Tarters zeer daer over t'onvreden geweest, en hebben een oorlog met de Russen daer over begonnen: den Tzaer zond *Stroganof* zelfs met een Krygs-leger tegen deze Tarters, alwaer hem de Tarters by geval gevangen hebben gekregen, en zijn lichaem geschaeft, en hem alzoo om den hals gebragt; want geschaeft heet op 't Rusch

Strogan. Hy liet zijn Vrouw zwanger, en is daer een Zoon van gebooren, welke men de bynaem *Stroganof* gegeven heeft; en zijn alle zijn Nakomelingen *Stroganof*, of *Stroganovi* gebynaemt, tot aen dezen dag: dezen ouden *Stroganof* heeft in Rusland, zoo gezegt word, de Cyfer of Reken-konst gebragt, welk zy noch gebruiken, zijnde met beene Koraeltjes op yzere Roostertjes geregen. De *Stroganovi* zijn wyders de eerste vinders van *Siberien* geweest; hebben eenen Roover, genaemt *Jermak Timofeof*, hulp gedaen met geweer, en anders: de zelve is de Rivier *Tsusovaia* met Vaertuigen opgevaren; en alzoo niet hooger konde opkomen, als omtrent de Rivier *Utka*, door dien de Rivier *Tsusovaia* aldaer t'ondiep word, zoo heeft hy zijn Vaertuig op 't Land getrokken, en is te voet over *Utka* na *Siberien* gegaen; alwaer na veel bejegeningen, hy tot aen de Rivier *Tobol* vorderde; maer is eindelijk van de Tarters in de nacht overvallen, daer hy van wakker wordende, meende na zijn Vaertuigen, die daer in de Rivier had, te vluchten; doch alzoo zwaer gewapent was, hebbende een Malien-kolder aen, en in zijn Vaertuig willen de springen, sprong mis, en zonk als een steen; men heeft ook zijn lichaem niet weder konnen vinden. Zijn overgeblevene makkers zijn ten deele wederom uit *Siberien* na huis, de zelve weg, de *Tsusovaia* langs, gegaen, en zouden hare Schatten aldaer in een steene gebergte geleit hebben: dit gebergte is zeer styl en hoog, en heeft in zijn af hangen een Spelonk, als ik zelfs gezien hebbe; en noemen de Russen deze Berg noch *Jermackovagora*, of *Jarmacoragora*, dat is, *Jermaks-berg;* en zijn daer Russen, die ik gesprooken hebbe, in geweest, om eenige Schatten daer in te zoeken, welke aldaer mogten in geleit zijn, latende zich met touwen, op hals gevaer, af, in de Spelonk; maer vonden, na lang graven, niet anders als wat oud geweer, van Pylen, Pieken, en andere dingen van weinig waerde.

Op de *Tsusovaia*, welke in de *Kama* valt, opwaerts omtrent twee honderd Wurst, leit een Stedeken, den *Stroganof* toebehoorende, genaemt *Nisne Usolia.* Eenige mylen daer van daen, aen de over-zyde, legt een ander Stedeken, *Vergno Usolia*, of *Usolia Kamskoe* genaemt, het geene andere zeggen maer twee mylen van het voorige *Usolia* afgelegen te zijn, mede aen dit geslacht toebehoorig, en komt haer schier al het Land te weder zyde de gansche Rivier toe. Daer word veel Zout geladen, 't welk meest na *Niesne*, of *Nisney Novogrod* vervoerd word, als ook door gansch Rusland. Daer van daen de Rivier opwaerts vyf en twintig Wurst, legt een Stedeken, *Camassina* genaemt: waer van daen omtrent twintig Wurst, legt den genoemde Berg *Jermackovagora*, aen de linker hand. Van daer dertig of veertig Wurst, houden zich op eenige *Vagoelitzen, of Wagoli*, die daer huizen en wooningen hebben. Omtrent zes of zeven Wurst op waerts,[+] leggen de Vaertuigen van dezen *Jermak*, al hoe wel vermolmt, ter geheugenisse noch bewaert. De Rivier leit meestendeel tusschen Steen-bergen, [+]1650. en is zelfs ook zeer steenachtig, met veele Water-vallen: alhier worden veel Elanden gevangen, als ook ander Wild: de Elanden vangen zy in kuilen, die zy met Takken en Mosch beleggen, houwende als dan wel vyf of zes Wurst in 't ronde de Bosschen om, en maken eenige openingen voor de kuilen: zy gebruiken daer plaetzen toe, waer zich de Elanden meest en liefst houden, welke dan, willende door die gangen inkomen, vallen in de kuilen, alwaer zy door de Russen dood geslagen worden. De Russen bidden in deze gewesten noch in hare Kerken voor dezen *Jermak*, als zijnde zoo een heilig werk door hem uitgerecht, van *Siberien* met hulp en beleit op te doen. Dus verre dit bericht.

Andere geschrevene berichten verhalen het boven gemelte voorval, als volgt:

In den Jare na de Geboorte *Christi*, vyftien honderd en twee en zeventig, onder de bestiering van *Tzaer Ivan Vasilewits*, hebben eenige vrye *Donsche Kozakken*, onder haren *Attamen Jermak Timofewits*, de *Don* verlaten, en zich stil na de Rivier de *Volga* begeven, aldaer zeer groote schade aen het Russche Ryk deden, beroovende alderley aert van Menschen, zommige daer van doodende, en brengende alle het geroofde in hare Vaertuigen, zoo dat zy de Rivier *Volga*, als geslooten hielden, latende niemand van *Astrakan* met eenige Koopmanschappen voorby gaen. En al hoe wel zijn Tzaersche Majesteit, onderscheide Russche Volkeren met het *Nisofsche* krygsleger te zaem gevoegt zijnde, tegen hem zond, zoo heeftze nochtans dezen *Attamen*, altyd dapperlijk verslagen en verstrooit.

In den Jare vyftien honderd en drie en zeventig, vergaderde zijn Tzaersche Majesteit een magtig Leger te Water en te Lande, met alderhande oorlogs-tuig tegen gemelte *Kozakken*; doch zy dit hoorende, hebben dit Leger niet afgewacht, maer zestig Wurst boven de Stad *Kasan*, zijn zy de groote Rivier *Kama* opgevaren, bedwingende de gewezene Onderdanen van

den *Kasansche Tzaer Simion*, als de *Tscheremissen, Mordua, Wotaki, Baschkirtzi,* en andere aen deze Rivier woonende Tarters, als mede aen de Rivier *Watka,* het welke een zeer dom Volk zijnde, van geen schiet geweer wetende, heeft hy licht bemagtigt; maer alle deze Volkeren, heeft hy belast zijn Tzaersche Majesteit *Ivan Vasilewits*, onderdanig te zijn; nam van haer Gyzelaers, ook Schatting in Pelteryen voor zijn Majesteit: de Steden *Ribnay, Zortof Gorodock, Alabuchu, Sarapul, Osu* met hare omleggende Landen, heeft hy bemagtigt, en onder zijn Tzaersche Majesteits *Ivan Vasilewits* gehoorzaemheit gebragt. Hier van daen de Rivier hooger op varende, is hy gekomen ter plaetze alwaer eenen *Strogonof* woonden: deze Man was geboortig van *Nougorod*[*], maer voor weinig Jaren, toen *Tzaer Ivan Vasilewits*, met een groot Leger derwaerts trok om de *Nougorodsche* Inwoonders, wegens opstant en wederspannigheit te straffen, is genoemde *Strogonof* met een goed gedeelte van zijn beste Schat, en zijn geheele Gezin over *Perm, Ustuga*, voorby *Kaigorodock* gevlucht, en heeft hem in deze plaetze gezet, zijnde een Land overvloeyende van alles, aen Vleesch, Vrucht en Wild-werk. Al hoe wel dezen Siszoveel *Attamen*[§] met zijne *Kozakken* aen dezen *Strogonof* niet heel welkom geweest zijn, nochtans heeft hyze alle heerlijk en overvloedig onthaeld, want hy was een magtig ryk Man; en daer na heeft hy haer verhaelt de gelegentheit van het *Siberische* Koninkryk, met alle omstandigheden, zijnde een Land, overvloeyende van alderley kostelijke Pelterye, en de Menschen zonder dapperheit, of eenig beleit, zijnde de Hooft-stad maer omtrent vier duizend Wurst ver van hem afgelegen, en tot de Grenzen maer vyf honderd Wursten: en dat 't nu de rechte tyd was aen *Tzaer Ivan Vasilewits* een dienst te doen, om daer door vergiffenis van zijne begaene misslag te verkrygen; hy wilde hem ook tot verzoening van misdryf met stukken Geschut, Hand-bussen of Musquetten, Kruid, Lood, Vaertuigen, en Krygs-tuig verzien, het welk *Attamen Jermak Timofewits*, en zijn kameraden zeer wel geviel, beloovende zijn best te doen, zoo hy *Strogonof* hem niet wilde verlaten. Alles nu tot deze togt noodig, word met allen ernst vervaerdigt, en *Strogonof* onthaelt dezen *Attamen* en zijn kameraden heel wel. Het noodige nu gereet zijnde, is hy *Attamen* met zijne Volkeren de Riviere *Utka* opgevaren, welke Riviere door een woeste *Steep*, of Heide loopt, en ontspringt uit de over groote *Werchaturische* Steen-klippen, of Bergen, en valt in de groote Riviere *Kama.*

[*] Andere zeggen, hy was uit de Solitaia horda afkomstig.

[§] Is zo veel gezegt, als Hooft of Bevelhebber.

Dit *Werchaturische* Steen-gebergte strekt zich van 't Noorden, of Noord-weste, tot aen het Kaspische Meir, zijnde zeer hoog en breet, ja aen zommige plaetzen drie, vier, of vyf honderd Wurst breet. Op dit gebergte wassen kostelijke Boomen, van Ceder, Olmen, Eipen, Dennen, Vuuren, Linden, ja alderhande Boomen: 't Sneeuw valt daer alle Jaren, van negen, tot elf voet diep; boven op deze Steenklippen zijn noch ettelijke hooge Klippen en Bergen, welkers top-punten ontoegankelijk zijn, maer alleenig met over groote moeite, tot de helft begaen worden, door de guure, koude winden: boven op deze hooge Berg legt het Sneeuw laegswyze, en zoude men het zelve konnen rekenen van voor veele Eeuwen af, want alle Jaren maekt het een zwarte, witte, of geele laeg, door dien het de Zon niet kan doen smelten. Op deze hooge Berg en Steen-rotzen, erneren haer alderhande Gedierte; als Elanden, Herten, wilde Bokken, en Geiten, Beeren, Wolven, Vossen, Zabelen, en Hazen: boven op deze Steen-klippen zijn ook groote staende Meiren, vol van alderhande Visschen, uitgenomen Steuren en Sterletten. Uit dit Steen-gebergte ontspringen zeer veele kostelijke Rivieren; na 't Zuiden en Rusland, vloeid de Rivier *Kama*, en valt in de

groote *Volga*; andere, als de *Jaick, Ja,* die ook uit deze Steen-rotzen ontspringen, vallen in de Kaspische Zee, doch de *Jar* valt in de groote Rivier *Fufu* die tot in *Bucharyen* stroomt.

In den Jare vyftien honderd en vier en zeventig, is den *Attamen Jermak* met zijne kameraden aen deze *Werchaturische* Steenrotze, tot de eerste Winter-weg gebleven, omtrent de oorspronk van de Rivier de *Utka:* hier heeft hy alle zijne Vaertuigen gelost, *Lischen*[*] en *Narten* gemaekt hebbende, is hy deze Steen-rotze over gekomen, nemende zijne weg, omtrent daer de Riviere *Nice* ontspringt: deze Rivieren *Nice, To, Werkatunsche, Tobol, Obdar, Pelin, Isit*, en andere meer, komen alle uit de bovengenoemde Steenrotze, en vallen alle in de groote Riviere *Ob*, maer de *Ob* valt in den *Oceaen*, of de *Siberische Mangaseische* koude Zee, waer van de Stad *Mangaseia* haer naem heeft. Deze Stad legt aen de Rivier *Mangaseia*, die daer in de Zee valt: van de mond der Rivier *Mangaseia*, kan men in twee of drie weeken voorby *Pust-Oser,* of *Petzora*, tot *Archangel* komen. Van *Werchaturia* te water in *Siberien* willende, zoo

[*]Zyn gereetschappen om in de Winter daer mede voort te komen.

vaert men de Rivier *Nits* af, en dan de Rivier *Tobol*, voorby de Stad *Tumen*, en voorts op de Hooft-stad *Tobolsko.* Deze *Tobol* valt in de groote Rivier *Irtis*, onder de Stad *Tobolsko.* Van de Stad *Tobolsko* en de Rivier *Irtis* afvarende, komt men voorby *Damianskoy*, en de plaets *Samorofsche Jam* genaemt: aen beide zyde van alle deze Rivieren woonen verscheide Volkeren, van byzondere Geloove, omtrent de Bosschen in hare Jurten; weinig onder de *Samorofsche Jam*, valt de Rivier *Irtis* in de *Ob.* Van de mond der Rivier *Ob* kan men met *Siberische* Vaertuigen voorby *Pust-Oser* tot *Archangel* komen, en is zes duizend Wurst van malkander. Tusschen *Werchaturia* en *Tobol*, woonden meest Cynsbare Luiden van den Siberischen Konink *Kutschum:* deze alle heeft den *Attamen* met zijne Kozakken gedwongen, en onder zijn Tzaersche Majesteit gebragt, nemende van haer vaste Gyzelaers, en hem ook Schatting aen Pelteryen opleggende, vermanende haer onder de gehoorzaemheit van zijn Tzaersche Majesteit, zonder afwyken, te verblyven. Hier van daen is hy door de Rivieren, tot *Werchaturia, Nice, Iset, Pelinck, Tafda*, en tot aen de Stad *Tumen* gekomen: deze Stad legt tusschen de Rivieren *Tobol* en *Tumen,* en heeft de zelve met kloekmoedige bestorming, in genomen, en heeft ook de zelve, zijn Tzaersche Majesteit onderworpen. Toen nu den *Tzaer Kutschum* hoorde, dat den *Attamen* met zijn byhebbende magt, zijne Steden, als *Tumen, Werchaturia, Tumskoy, Pelim* en andere meer, ingenomen had, en onder het Gezag van zijn Tzaersche Majesteit gebragt, want *Tumen* legt maer honderd en tachentig Wurst van de Hooft-stad *Tobol*, is hy magtig ontsteld geweest, en zond zijnen zeer beminden raed den *Mursa Kantschey* met veele Zoldaten na *Tumen,* op dat hy den *Attamen* niet nader mogt laten komen, ook was het mogelijk, de veroverde Steden weder in te nemen; doch den *Attamen* heeft dezen *Mursa* met al zijn Volk op de vlucht geslagen, vyf Wurst op geene zyde van de Stad *Tumen,* doodende veele met het schiet-geweer, en heeft *Kantschey* zelfs verwond zijnde, gevangen bekomen. Uit dit treffen zijn 'er zeer weinig overgebleven, die hem de tyding kosten brengen. Deze nederlage ter ooren van den *Tzaer Kutschum* komende, is hy noch meer ontstelt; doch met zijne naeste Raeds-heeren beradende, heeft hy beslooten door zijn geheel Ryk posten af te zenden, dat alle zijne Onderdanen, zonder eenig onderscheid, klein en groot, met al 'er haeft tot hem komen zouden, zendende in plaets van Brieven, zijn vergulde Pylen, op dat zy geen andere boodschap verwachten zouden, op straffe des doods die hem hier tegen stelden, want tegen ons, dede hy zeggen, komt een magtige vyand, niet wetende wie hy is, en waer van daen, doende aen ons Land zeer groote schaden, willende ons Ryk geheel onder hem bedwingen. Toen de Onderdanen en Horden dit van haren Konink verstonden, zijnze met grooten yver in de Stad *Tobolsko* of *Tobol* te zamen gekomen, met haer Wyven en Kinderen, een zeer groote menigte uitmakende, waer door 't hart van den *Tzaer Kutschum* begost adem te halen, en moet te scheppen, zendende alle dagen posten uit, om te vernemen waer den *Attamen* was, die hem de tyding bragten, dat hy regel recht op hem aenquam: dit hoorende, zond hy zijn Gemalinne *Simbula,* met zijne Kinderen, op Paerden en Kamelen Landwaerts in, in de *Steep,* in zijne vermakelijke plaetze *Naobalack,* waer tegenwoordig een groot Dorp is. Van *Tumen* is den *Attamen* met zijn magt, de Rivier *Tobol,* op Vaertuigen af gezakt, tot de Hooft-stad *Tobol;* deze Stad legt aen de Rivier de *Irtis,* want de Rivier *Tobol* valt omtrent de Stad, in de Vliet *Irtis*, en aen den Riviere *Kurdumka*, op een zeer hooge Berg, met een houte * muur omringt; doch is omtrent zeven Wurst van de Stad blyven leggen, op een

*Heden is dit van steen.

plaetze, nu het Dorp *Khiskina* genaemt: hier heeft hy willen vernachten; des anderen daegs voor der Zonnen opgang, wanneer deze Menschen, na haer oude gewoonte, noch sliepen (want des avonds zitten zy lang, en staen des morgens laet op) is den *Attamen* van de voorgenoemde plaetze opgebroken, en met zijne Vaertuigen onder de Stad *Tobol* gekomen, zich zettende op een zekere Weide. Des morgens, na dat de Zon was op gegaen, zag *Tzaer Kutschum* zijnen vyand voor de Stad, waer tegen hy datelijk veel Volk uit zond, gewapent met Pylen en Boogen. De *Attamen* ziende de groote menigte des Volks, 't welk tegen hem af quam, en noch meer die boven op de Bergen, en in de Stad gebleven waren, zoo belaste hy aen zijne Kozakken, dat zy alle haer geweer, zoo wel de Stukken als Musquetten, met proppen zouden laden, om aen zijn vyanden meer moet te geven. Die uit de Stad dan, zijn met een overgroot geschreeuw, op de Kozakken aengevallen, doch deze zich gesloten houdende, zijn zy in een goede rang geweken, schietende alleenig met proppen, waer van niemand der vyanden dood

bleef: het welke de *Kutschumsche* ziende, zijn ze moediger geworden, en met groote dapperheit op de vyanden aen gevallen, de welke in haer Vaertuigen keerden, daer op liet den *Attamen* af steken, en voer de *Irtis* twee Wurst opwaerts, daer de *Tobol* in de *Irtis* valt; hier bleef hy twee Etmalen leggen, en liet aen zijn Kozakken, haer geweer schoon en klaer maken, de zelve ladende met vierkantige stukken van yzer, en kogels, zoo sterk als het geweer immers lyden en verdragen kost, haer aensprekende, dat zy bedenken zouden alle het quaed, het welke zy tegen zijn Tzaersche Majesteit *Ivan Vasilewits*, en tegen de Christenheit begaen hadden, vergietende zoo veel onschuldig bloed, en dat zy tegenwoordig mannelijk wilde vechten, zoo zouden zy niet alleenig deze ongeloovige Heidenen verslaen, maer daer en tegen genade en vergisfenis van zijn Tzaersche Majesteit verwerven: zy dit van haren *Attamen* hoorende, antwoorden hem met tranen in hare oogen, dat zy alle gereet waren voor zijn Tzaersche Majesteit, en voor het Christelijke Geloof, mannelijk te vechten, ja hare hoofden te wagen, ook zijn wy gewillig (zeiden zy) u te gehoorzamen, na al 't geene gy ons zult bevelen; daer op is den *Attamen* met zijn Vaertuigen, en zijn zes honderd man weder onder de Stad *Tobol*, op de voorige plaets geankert: *Kutschum* ziende zijnen vyand ten tweede mael voor de Stad, sprak hy zijn Volk aldus aen: mijne dappere Helden, lieve en ongeveinsde Zoldaten, valt zonder eenige vreeze of kleinmoedigheit op deze onreine honden, de Kozakken aen, haer geweer kan ons geen schade doen, want onze Goden ons beschermen, alleenig, staet mannelijk, ik zal uwen dienst beloonen.[+] Deze Menschen van verscheide Volkeren en Geloove, dit uit haren Koninks mond hoorende, zijn zy andere groote vreugde uitgevallen, vermanende malkanderen tot Man-moedigheit. In de Stad is alleenig den *Tzaer Kutschum*, met eenige weinige Raeds-luiden gebleven, om van boven deze Veld-slag aen te zien. Toen zijn de zijne met een zeer groot geschreeuw op de Kozakken aengevallen, roepende veele, *Mahomet* staet ons by, en elk een deed dat voor zijn Geloove was. *Den Attamen* belaste aen zijn Volk, dat maer de helft te gelijk hare Musquetten lossen zouden, en ondertusschen dat die laden zouden, zy met haer Geschut zouden schieten, haer een moed insprekende, aldus Broedes; vreest deze groote ongeloovige menigte niet, want met ons is God. De slag begost van de tweede stond van den dag, en duurde tot den avond; het was den een en twintigsten Mey, in 't Jaer vyftien honderd en vier en zeventig. Eindelijk heeft den *Attamen Jermak Timofewits* zijne vyanden alderhander Volkeren, en van verscheide Geloove, met een groote nederlaeg overwonnen, nemende ook veele levendig gevangen. De Kozakken zijn ook te gelijk met de vluchtende vyand in de Stad gekomen. Den *Tzaer Kutschum* ziende de groote nederlaeg van zijn Volk, is hy met weinig Volk na de plaets gevlucht, alwaer zijn Gemalin en Kinderen waren, omtrent twintig Wurst van de Stad gelegen. In de Stad *Tobol* lagen twee groote gegotene Yzere Stukken, lang zijnde zes El, schictende kogels van veertig pond; deze belaste *Kutschum* te laden, en van boven op de vyanden in 't gevecht te schieten, maer zy kosten die niet los schieten, waerom hy de zelve met schrikkelijk vloeken, van boven neer in de Rivier *Irtis* liet werpen. Alzoo heeft den *Attamen Jermak Timofewits*, de Stad *Tobol* ingenomen, blyvende zes weeken daer in stil. Van de Inwoonders heeft hy de beste tot Gyzelaers genomen, leggende haer Schatting op, als ook op de omleggende Volken, ook op elk Boog-schieter tien Zabels met staerten, voor zijn Tzaersche Majesteit, bevelende haer onder zijn Tzaersche Majesteits bescherming te woonen.

[+]Zommigee dezer Siberianen waren Mahometanen, en andere Heidenen.

Een van deze genoemde Yzere Stukken, heeft den *Attamen* met de Affuiten, uit de Rivier halen laten, en weder in de Stad gebragt, dat noch op deze huidigen dag daer staet.

Uit *Tobol* zond den *Attamen Jermak Timofewits* een van zijnebeste Kozakken, (nevens vyf andere,) genaemt *Grosa Iwanowas,* aen den Tzaer *Ivan Vasilewits* na *Moskou*, en met haer den vergaderden Schatting, als zestig timmer Zabelen, met buik en staerten, vyftig Bevers, twintig zwarte Vossen, en drie van de voornaemste gevangenen van den *Tzaer Kutschum*, met een verzoek-schrift, dat zijn Tzaersche Majesteit, hem *Attamen Jermak Timofewits*, zijne begaene misdaed genadiglijk geliefde te vergeven, als mede zijne kameraden, en dat om hare getrouwe en zware dienst, en dat het zijne Majesteit believe mogt, iemand tot Bevelhebber na *Tobol* te zenden, na zijn goed dunken, die de Zetelstad, met de andere Steden en Landen mogt ontfangen, en om de zelve te beschermen na zijn Tzaersche Majesteits bevel. Toen deze Afgezonde *Grosa Iwanowits* met zijne kameraden, met de gevangene in *Moskou* quam, zoo viel hy

zijn Majesteit te voet, biddende om genaden en vergiffenis van haer bedreven e Schelmeryen, en dat om die getrouwe en zware diensten, die zy voor zijne Tzaersche Majesteit hadden gedaen, believende met een te ontfangen den Schatting die zy voor zijne Majesteit hadden verzamelt, als mede de gevangenen die zy mede gebragt hadden, en dat zijn Tzaersche Majesteit believen mogte, iemand tot Bevelhebber derwaerts te zenden, die de Hoost-stad met alle de andere ingenomene Steden en Plaetzen, van haer mogten ontsangen. Over deze tyding heeft zijn Tzaersche Majesteit zich hooglijk verblyd, en heeft met alle de Geestelijken in de Groote Apostolische Kerke, God voor deze overwinning gedankt, deelende aen den Armen zeer groote Aelmoessen, vergevende aen den *Attamen Jermak Timofewits*, en aen alle zijne by hebbende Kozakken, hare bedrevene misdaed, om deze hare dienst wille; bevelende de mede gebragte Schatting, en de gevangenen van haer te ontfangen, belastende deze Kozakken overvloedig te onthalen, en vergunde ook de zelve aen zijn hand ter kussing te komen, en lietze dagelijks rykelijk haer onderhoud geven. Daer na haer aflatende, belasten zijn Majesteit aen den *Attamen Jermak Timofewits* eenige geschenken te brengen, als ook aen alle de Kozakken, ieder byzonder: aen den *Jermak* zond hy een Rok van Zyde stof, met Goude bloemen geborduurt, met Fluweel, en een dubbelde Dukaet, maer aen ieder Kozak een stuk Laken tot een Rok, een stuk Damast, en tot een Muts, een stuk Fluweel, ook elk een Goude[+] Copeke: daer by een Brief met het vergulde groote Zegel, waer in zijn Helden daed geprezen, en zijn bedreven misdaed vergeven word, begeerende dat zy verder in hare getrouwe diensten wilde voortvaren, welke haren dienst hy rykelijk zoude beloonen: in de Winter zou hy een Bevelhebber derwaerts zenden; ondertusschen zou hy *Attamen Jermak* het hestier van alle ingenomen plaetzen hebben, ook van den Schatting. In 't zelve Jaer, in de Herfst, is deze *Grosa Iwanowits* uit *Moskou* tot *Tobol* gekomen, mede brengende zijn Tzaersche Majesteits vergifnis-brief met de vereering, waer over den *Attamen* met zijne Kozakken, zich ten hoogsten verblyden, en baden God voor zijn Majesteits gezontheit en lang leven.

[+]Het zilver Copeke is een stuiver waerdig.

Na dat nu den *Attamen* dezen Brief, neffens de begnadiging en gift van zijn Majesteit had ontfangen, heeft hy met zijne Kozakken beslooten den Tzaer *Kutschum* verder te beoorlogen: ondertusschen heeft hy eenige getrouwe Kozakken in de ingenomene Steden en Plaetzen tot bezetting gelaten. In *Tobol* heeft hy gelaten *Grosa Iwanowits* met zestig Kozakken, maer in de andere plaetzen zeker *Attamen* met dertig Kozakken, van geweer en krygs-tuig wel voorzien: wanneer zijn Tzaersche Majesteit den Kozak *Grosa Iwanowits*, uit *Moskou* weder te rug na *Jermak* zond, zoo gaf zijn Majesteit aen *Grosa* een open Brief, met een hangend groot Zegel, dat alle die geene, die lust hadden in *Siberien,* in *Tobol*, en andere veroverde Steden, zich met Vrouw en Kinderen te trekken, die mogten vry en ongehindert derwaerts reizen, belastende vrye doortogt aen zulke Luiden te geven; en zijn in dat zelve Jaer met *Grosa*, vyftien honderd Menschen vrywillig na *Siberien* gegaen, met Vrouw en Kinderen; maer van *Wblogda* belaste zijn Majesteit aen den Bisschop, tien Papen, met Vrouw en Kinderen, met deze *Grosa* te zenden, op vrye *Podwoden*[*], en daer en boven twintig *Roebels* aen Geld, aen ieder Paep.

[*]Wagens of Sleden.

Als nu den *Attamen Jermak Timofewits* in alle plaetzen goede order gestelt had, is hy met zes honderd Kozakken, in Vaertuigen de Rivier *Irtis* opgevaren, tot aen het Rivierken *Sibirka*, welke vystien Wurst van de Stad in de *Irtis* valt, daer hem den

Tzaer *Kutschum* noch ophield, doch in groote schrik en benauwtheit; een en een half Wurst noch van deze plaets zijnde, belaste den *Attamen Jermak*, aen een style Oever de Vaertuigen vast te maken, en stelde zich met zijn Volk in het Veld, om daer te vernachten, belastende echter Schild-wacht rondsom uit te zetten, na zijn oude gewoonte. In 't midden van de nacht wierden twee Kozakken op Schild-wacht staende, van *Kutschum* zijn Volk bekroopen en gevangen genomen, waer door een oploop in het Leger ontstond, daer en boven is de vyand met Boog en Pylen, als ook met Lanzen, op haer met een groot geschreeuw aengevallen, plunderende haer[§] krygs-tuig; toen lag den *Attamen* in zijn Tent, midden in 't Leger en sliep, doch hoorende dezen oploop, sprong hy uit zijn Tent, roepende aen zijne Kozakken, Broeders en vreest deze ongeloovige niet, maer treed te rug na u Vaertuigen; toen zy nu alle weder in hare Booten gekomen waren, zoosprong den *Attamen Jermak* met groote kracht van den stylen Oever na zijn Boot, doch te sterk springende, quam hy over drie Booten in 't water te storten, daer het zeer diep was, en alzoo hy twee Pantzers aen

[§]Amonitie

had, en daer en boven yzere Armbanden, is hy neer gezonken als een steen, en jammerlijk verdronken. Echter zijn in deze oploop aen de kant van *Kutschum* gebleven, zijns Gemaels Broeder, genaemt *Mursa Bulat*, en vyf en zestig gemeene luiden. Alzoo hebben deze Kozakken haren dapperen Voor-ganger, den *Attamen Jermak Timofewits* verboren. Vyf perzoonen van den vyand kregen zy gevangen, welke zy in hare Strugen of Vaertuigen namen, en keerden weder na *Tobol*, missende maer de twee boven genoemde gevangenen. Zoo dra de Kozakken van deze plaets vertrokken waren, belaste *Kutschum* aen zijne Visch-vangers en andere, 't verdronken Lichaem van dezen *Jermak Timofewits* op te zoeken, beloovende aen den vinder, zoo veel Zilver als 't Lichaem zwaer zoude zijn; want ik zal zeide hy, het bekomende, laten in kleine stukken snyden, en zelfs met myn Gemalin en Kinderen, op eeten, zijnde zoo eenen grooten verwoester van my en myn Ryk: de Kozakken nu te rug komende, op dat zy niet zonder Hooft zouden zijn, verkoozen in de plaetze van den gewezenen *Jermak Timofewits,* tot *Attamen,* den genoemden *Grosa Iwanowits.*

In 't Jaer vystien honderd en vyf en zeventig, is den *Attamen Grosa*, na dat hy te vooren zijn Godsdienst in de Kerken gepleegt had, met duizend Kozakken in de zelve Vaertuigen, gelijk te vooren geschied, de *Irtis* opgevaren, en komende omtrent de plaetze *Abalack*, daer zich *Kutschum* noch ophield, zond deze tegen hem zijn Zwager, zijnde een Broeder van zijn Gemalin, met namen *Iki Irku*, maer den *Attamen Grosa* versloeg dezen *Iki Irku*, met noch vyf honderd en veertig man, nemende twintig perzoonen levendig gevangen, waer tegen zy maer zes perzoonen van de haren verwond hadden. Den Tzaer *Kutschum* ziende dat zijn Volk als versmolt, vluchte hy met Vrouw en Kinderen na eenen *Kalmaksche Chan*, die zijn Oom was, genaemt *Abdar Tayscha.* Dezen *Kutschum* had zeven echte Vrouwen, hoe wel eene de voornaemste was, cn vyf en twintig by-wyven; van zijn echte Vrouwen had hy vyf Zoonen, maer van de andere, twaelf.

Na die tyd is *Kutschum* en zijne Zoonen dikwils met een groote menigte Volk op de veroverde plaetzen aengevallen, hoopende 't Ryk weder aen zich te brengen, maer hebben niets uitgerecht, en zijn doof Gods hulp meest altyd verslagen. En tot hier toe het boven gemelte verslag.

Na de dood van den *Attamen Jermak Timofewits*, is den *Attamen Grosa Iwanowits* met zijn Kozakken,[+] uit *Tobolsko*, de Rivier *Irtis* afgevaren, tot aen de *Oby*, en de *Oby* afzakkende tot *Berosowa*, dat een matelijk Stedeken is; van daer, tot daer die Vliet in de *Oceaen* valt; op alle de Volkeren aen beide zyden van deze groote Rivieren woonende, heeft hy *Attamen* Schatting, na elks vermogen, opgelegt, bouwende de Stad *Berosowa,* daer hy de Gyzelaers zette, die hy van deze Volkeren genomen had, met dit beding, dat zy alle half Jaren zouden verandert worden, mits dat zy even goede aenzienlijke Luiden in haer plaets stelden: de voornaemste nam hy met hem na *Tobol:* in een Jaer heeft hy deze togt gedaen, en alle deze Volkeren onder gehoorzaemheit gebragt, en niet alleen deze, maer ook die aen de Rivieren *Obdari, Soswa, Wagulka, Komda, Mrase*, en meer anderen woonden.

[+]Omtrent de spelding der eige namen van Rivieren, Volken en Plaetzen heb den overgezonden Text gevolgt, die auderzins te dezer tyd eenigzins verandert is.

Wegens het veroveren van *Siberien* voor ruim honderd Jaer, is my van daer noch het volgende korte bericht over geschreven.

Jermak Timofewits, die *Tobol* in nam, vluchtende van de *Volga*, daer hy een Rover was, de *Kama* op, en quam in de Rivier *Susawaja*, daer de beroemde Landryke *Strogonof* noch heden het grootste deel van zeventig Duitsche mylen Velds bezit;

by des zelfs Groot-vader quam gemelte *Jermak*, verzocht hulp, en bevordering tot zijn vergiffenis by zijn Tzaersche Majesteit, die hem de hand bood, met Vaertuigen, Geweer, Arbeids-luiden, en anderzins, en dus toog hy langs de Vliet *Serebrenkoy*, die in de *Susawaja* stort, alwaer hy zijne Vaertuigen over Land sleepte, tot in de Rivier *Tagin*, welke afvarende, hy in de *Tura* quam, en nam de Stad *Tumen* in, daer het alles nedermaekte, en zoo naderde hy aen *Tobol*, dat vermeesterde, alwaer toen Heerschte een Tarters Prins, genaemt *Altanai Kutziumowits*, of anders *Kutschum* genaemt, wiens Zoons Zoon noch heden by leven is, en in *Moskou* met de naem van *Siberische Zarewits* bekent: hy word zeer mildelijk onderhouden, en geniet veel weldaden en eer; zoo als mede gezegt word, noch hier en daer kleine *Siberische Knezen* of Vorsten te zijn, welke door *Jermak* gevangen, en ten Hoof wierden gezonden, zoo dat hy zijn oogwit van genade en vergiffenis zijner strooperye, door deze daed bereikte; edoch hy beleefde deze overwinning niet lange, Want een uitval te *Tobol* zullende doen, wierd van de Tarters zoo vervolgt, dat hy niet tyds

genoeg zich in de Vaertuigen konden begeven, in 't water viel, en verdronk. Dus verre dit van daer aen my gezondene kort bericht.

Men vind in *Siberien*, aen de Oevers van de groote Rivieren, daer de vloet het Land afgespoeld heeft, of daer de Bergen door Wolk-barsten, en groote Regen gespleten zijn, en anderzins zomtyds Elpenbeene-tanden, of ten minsten Tanden die op het gezicht, gebruik, gewicht, gedaente, verw, en in alle eigenschappen den Olyphants Tanden gelijk zijn, zoo groot als klein, by de Inlanders *Mammouttekoos* geheten, of been van het Dier *Mammout.* Zommige dezer Tanden worden weinig grover en rosser bevonden als de versche Olyphantstanden, die uit *Indiën* herwaerts over komen. Op wat wyze deze Elpen-beene Tanden in 't gemeen, dus diep onder de Aerde gedolven zijn geworden, is bezwaerlijk te zeggen, te meer, alzoo in die gewesten geene Olyphanten worden gevonden. Eenige der Moskoviten daer ter plaetze zijn van gevoelen, dat door lankheit van tyden de Aerdkloot of Waereld verdraeit is, en dat daer het nu kout is, het wel eer heet is geweest, zoo dat de Olyphanten in deze nu koude gewesten zich oulings opgehouden zoude hebben. Daer ter plaetze word mede gebeuzelt, dat deze Tanden hoornen zijn[+] van het Dier *Behemoth*, by de Russchen *Mammout*, anders *Mammona* genaemt, daer van men by *Job* leest: zy zeggen, dat het leeft onder de Aerde, en zoude het zijn Hoornen, dat deze Tanden zoude wezen, onder de Aerde zomtyds afstoten: de wateren, als het daer door gaet, zouden splyten: van verw zeggen zy het te zijn donker bruin, gevende van zich een grooten stank: word zelden gezien, en als 't word, bedied veel onheils: heeft een staert, den Paerde-staert gelijk: korte voeten, en diergelijke beuzelingen meer worden 'er daer van gelooft. Aen de *Oby* en Zee-kusten worden ze 't meest gevonden, wel tot de zwaerte van honderd pond, en meer. De *Samojeden* maken daer van Pyl-punten, zeer scherp gesleepen, in de gedaente als een Mes, het scherp voor, en aen eene zyde, zoo als een zulke in mijn handen is; de Moskoviten alderhande dingen, die men elders van Elpenbeen is gewoon te maken, als Schaekspellen, gelijk een zoodanig onder my berust, Kammen, hechten van Messen, enz. Daer word gezegt, dat 'er ribben en ander gebeente van gemelte Dieren uit gedolven worden. Een diergelijke Tant, zwaer veertien en een half pond, is mede onder my berustende; beneffens een klein Tantje, lang negen duim; als mede drie Kiezen, een boven-kies, zwaer een en drie vierde pond, en twee onder-kiezen, zwaer zes en een vierde pond: de Kiezen zijn onlangs gevonden diep onder de Aerde, in de graft van *Kiof*; de Tanden aen een arm van de Vliet *Oby*, insgelijks onder de Aerde: noch heb ik twee diergelijke Kiezen in *Moskou* gezien, die gevonden waren onder de Aerde, aen de Oever van zekere Rivier, niet wyt van *Moskou*, waer van de grootste boven breet is, zeven en een half duim, onder breet vier duim, diep zeven duim, weegt zeven pond.

[+]Cap. 40. vers 10. Ziet nu Behemoth, welke ik gemaekt hebbe nevens u, hy eet hooy, gelijk een Runt. Ziet doch, zyne kracht is in zyne lendenen, ende zyne magt in de navel zyns buiks. Als 't hem lust, zynen staert is als een Ceder, enz.

De kleinste is boven breet zeven duim, min een half, diep vyf duim, onder breet vier duim. De aftekeningen daer van, berusten onder my.

Men vind op *Seilon*, zeker slag van Olyphanten, die by de Nederlanders worden genaemt *Alias*, zoo Mannekens als Wyfjes, deze zijn van een byzonderen aert, hebben nimmer Tanden; zijn niet zoo gewilt als de andere Olyphanten, om dat van min schoone gedaente zijn, en 't is byzonder, dat de andere Olyphanten op dit Eiland veeltyds mede geen Tanden hebben, wes genoegzaem al het Elpenbeen dat men in *Europa* vind, uit *Afrika* van *Guinea*, en elders komt; wezende daer uit dan te besluiten,

dat de Tanden in *Siberie* onder de Aerde gevonden, waerschynlijk niet van *Seilon* daer gekomen zijn, zoo zy van elders zijn gekomen; maer, of van de vaste Indische Kust, of uit *Afrika*; indien het waerlijk Olyphants Tanden zijn.

Zoo deze Tanden als Kiezen, zijn door my aen kenders van Olyphanten, en Olyphants-tanden en Kiezen vertoont, en word geoordeelt, de zelve gelijk te zijn aen Tanden of Kiezen van Olyphanten, die zich aen de vaste Kust ophouden, en niet aen die van *Seilon*, wezende kenlijk onderscheid aen de zelve. Het verdient zijne meerdere aenmerkinge en verwondering, hoe de jonge Tanden of Kiezen, want eene der Kiezen is van een zeer jong Beest, gelijk ook den eenen Tant klein, als gezegt, en als van een Olyphants Veulen is, in deze Noorder gewesten dus onder de Aerde zijn geraekt, wezende zeker, dat noch deze Kiezen, noch zoo jonge Tanden, tot gebruik als Koopmanschap zijn vervoert, want daer toe onnut zijn.

Men heeft tot *Amsterdam*, meer als honderd voet diep onder de Aerde, veel duizende Zee-hoorentjes en Schelpen gevonden, als men een Put boorde, die twee honderd en twee en dertig voet diep wierd

gamekt; ook Haair en Paerde-mest. Hoe dieper dat men quam, hoe kleinder de Hoorentjes zich opdeden: waer van mijn Groot-vader oog-getuige is geweest, die my nagelaten heeft, een goed getal van de zelve: het is byzonder, zy zijn van verw, en gedaente, als men hedendaegs hier te Lande, aen de Zee-oever diergelijke Hoorentjes niet en vind; en gelijken zeer wel aen de zommige die men uit de Moluksche Eilanden over brengt, en welker gelijken, zoo in gedaente als verw, doch grooter, my van *Batavia* toegezonden zijn. De grond - verw der meeste is wit, doch daer gaet een Cylindrische. Kastanie bruine, of donker Purpere driekerige kring om: men noemtze Dadeltjes, of Dadel-steenen, na de rechte Dadel-pitten dus benoemt. De zommige die mede de zelve plaets, even diep onder de Aerde zijn gevonden, zijn gansch wit, van een andere gedaente, en meer rondachtig, ook andere spits-langwerpig, met gekronkelde of gedraeide kringen, en wit graeuw van verw: zoo als aen eenige onder my berustende, kan worden gezien: zy worden genaemt Pennetjes: gemelte Pennetjes worden op de Fransche Kust, en mede elders, in Oost en West-Indiën, doch niet in deze Landen of Zee-oevers gevonden.

Men ziet 'er mede by, kleine Schelpjes, den St. Jacob Schelpen niet ongelijk, doch krombekkiger, en meer rondbultig en gegeleerde ribt, witachtig van verw; alle nu hier te Lande Uitheems, ma er eigen in Oost- en West-Indiën; hoe nu deze Zee-gewassen en Olyphanten zoo diep onder de Aerdezoude zijn geraekt, 't zy by de algemeene Zondvloed, of andere Watervloed, omkeeringe der Landen, of aenwassinge, of anderzins, mag men gissen; wezende aen te merken, dat als deze Beesten verdronken waren, dat zy waerschynlijk zoude zinken, en daerom misschien niet van verre gedreven zijn.

Wanneer ik in den Jare zeventien honderd en drie, wegens haer Hoog-Mog. de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, als gevolmagtigde in de krygs - legers was afgezonden, en wy rondsom de Stad *Tongeren* ons hadden neder geslagen, is my indachtig geworden, hoe *Tongeren* oulinks een Zee-srad was geweest, zoo geloof aen de Schryvers der Oudheden is te geven, dies de gelegentheit daer om streeks onderzoekende, hebbe daer toe veel gelijkheit gevonden; men toonde my oude Zee-dyken, die na allen schyn, van Menschen zijn gemaekt; men wees my aen de plaets daer de Zee hadde gestroomt, en men zeide my, dat 'er zomtyds, als men groef, Schelpen en Zee-hoorens wierden ontdekt: ik gaf dan bevel dat men daer ter plaetzen graven zoude, zoo als geschiede, dies men heeft ontdolven, en my toegebragt veele Schelpen, als een groot getal Oester-schelpen, zoo die levendige Oesters moeten in gehad hebben, wanneer zy onder het oppervlak van des Zees bedde zijn geraekt, als Oester-schelpen die veroud, en van de Visch lange ontbloot zijn geweest, eer dat zy met Aerde bedekt zijn geworden, het geene daer aen te bespeuren is, dat de veroude en verstorvene Oester-schelpen glad op de rug worden, en ontbloot van de ribben die men daer gemeenlijk aenziet: een tweede aert van Hoorens die men daer vond zijn Pennetjes, der gedaente, als boven gezegt, zoo als diep onder de Aerde tot *Amsterdam* zijn gevonden: een derde slag van die ik tot *Tongeren* ontgroef, is een Schelp, die anderzins in West-Indiën valt, glat van buiten en van binnen, wit als Kryt, met fijne keepen, zoo binnen als buiten: deze Schelpen zijn ruim twee duim-breet, in de midlyn groot, en genoegzaem rond, hoe wel men ze byzonder, en enkel vond leggen, zoo hebbe de zelve, passende bespeurt, dat het paeren zijn, want eenige op malkander leggende, sluiten zy, 't geene een gewis teken is, dat deze Schelpen niet

zijn gegroeit onder de Aerde, gelijk zommige geleerde Luiden daer na hellen, maer dat het oprechte Zee-schelpen zijn, in de Zoute Zee gebooren, en gegroeit.

Het is aenmerkelijk, dat men tot *Tongeren* noch Jaerlijks onder de jonge Burgermanschap een Feest houd, waer van de instellinge zoo oud is, dat alle geheugenisse te boven gaet, ter gedachtenis, zegt men, van zeker Schip dat aldaer uit Zee, met hulp-benden, of ter Volk-planting aengekomen was: ter eere dan van die Schepelingen, welke aldaer waren geplant, trekt een Bende Jongelingen, geçiert met hunne beste Gewaet, Zwaerden, Schilden, en alderhande geweer ter Poorten uit, onder 't gezang en gedans van alle, speelt men op Trom, Trompet, en alderhande Speel-tuig: men maekt aldus een gang over 't gebergte door de Koorn-anden, tot aen de plaets, alwaer gezegt word, des Zees Oever geweest te zijn, en het Schip Lande; en na weinig poozens te dier plaetze, en op deunning eeniger oude gezangen, op de stoffe passende, neemt dit gezelschap in vrolijkheit rug tret, na de Stad.

Het is mede verwonderens waerdig, hoe zeker geloofwaerdig Heer, wel eer Opperbevelhebber, wegens de Nederlandsche West-Indische Maetschappy in *Guinea*, my

heeft verhaelt, hoe dat niet verre van *Delmina,* Landwaerts in, zeker vry hooge Berg gevonden word, die schier niet anders als van Zee-schelpen is bestaende, daer een dunne Aerde korst, gelijk als over heen gestolpt legt, en dat byzonder is, dat men daer binnen in vind, Yzere en Koopere werk-tuigen, doch vergaen en versleten, als mede stukken van Potten, en verglaesde aerde Vaten, welkers gelijken heden in die gewesten niet gevonden worden. De Lands-luiden zeggen, dien Berg van alle geheugenisse af, en voor veele Eeuwen, alzoo daer te hebben gelegen, en zy niet konnen verbeelden, eenige mogelijkheit, hoe de Zee-schelpen tot zoo een Berg te Landewaerts in, zijn geworden, en hoe de aerde scherven, Yzer en Koopere tuigen daer onder begraven konnen zijn.

Men heeft mede in 't zeker my bericht, dat in Munsterland onder de Aerde, zomtyds versteende Visschen worden gevonden.

Men vind gebouwen in *Mastricht*, en tot *Tongeren,* alwaer steenen in zijn te vinden, daer zoo hier en daer Schelpen, den Zee-schelpen gelijk, in gezien worden, na allen schyn van steen, in welkers aerde Schelpen, te eertyds vermengt zijn geweest, toen het noch Aerde was, en aldaer door de Zee eertyds gespoelt, want het zijn gegroeide; en geen gebakke steenen, en dit word byzonder gezien aen de alder-oudste gebouwen, welke van voor eenige honderde Jaren zijn geslicht.

Onder 't gebied van *Bern*, wierd in 't Jaer vyftien honderd en twee en veertig, in zeker Berg-werk, honderd vadem diep, een Schip met een yzer Anker, mitsgaders de zeilen van Linnen doek, 't welk geheel vermoddert was, gevonden, beneffens veertig Menschen geraemten daer in.

In 't Jaer vyftien honderd en vyftig, heeft men aen de Rivier de *Ruipel*, by *Willebroek* in Brabant, geraemte van Zeedieren gevonden.

By den Hoog geleerden Heer *Smetius*, voornaem Predikant tot *Nimwegen*, hebbe gezien eenige Hoorens en Zee-schelpen, uitgegraven van onder de Aerde op de *Pieters* Berg buiten *Mastricht,* en buiten *Aken.*

Het *Mammouttekoos* word mede veel gevonden Noord-oost op van de Rivier *Ket*, doch byzonder aen de Vlieten *Jenisea, Trugan, Mongansea, Mongaseia*, of *Mangaseof,* en *Lena*, by *Jakutskoy,* en tot aen de Ys-zee; men vind het meest in 't afgaen van de Winter, als het Ys breekt, en geheele brokken Aerde van de Oevers mede neemt, waer in dit Been, of deze Tanden zich ontdekken: uit de tweede mond, is my van een geloofwaerdige oog-getuige verhaelt, hoe onlangs ontdekt is, niet verre van *Trugan*, door dees oog-getuige zelve, wiens handel het was, dit *Mammouttekoos* op te zoeken, een geheel *Mammout* Dier. De kop ontdekte zich eerst aen de Oever eener Riviere, daer een groote brok bevroorene Aerde afgevallen was, de Aerde een weinig weg genomen zijnde, quamen de Tanden te voorschyn, ten muile uitsteken, even en gelijk die van een Olyphant, deze brak men af, met groote moeite, als ook een stuk van het hooft: dieper gravende, quamen zy by een voor-been, dat hy mede afhakte, en in het Stedeken *Trugan* bragt. Het was zoo dik als een gemeen Man om zijn middel, aen de hals zag men aen 't gebeente, noch eenige rootheit, als of het bloed was geweest. Insgelijks hadde gemelte getuige op een ander tyd, twee Tanden uit een hooft dat hy ontdekte, gehakt,[+] die te zamen twaelf *Puden* woegen. Wanneer deze Tanden vers uit de Aerde komen, zijn zy zoo gaef en goed als het beste Elpen-been, maer als zy aen strand, aen de Oever, of in de lucht lange gelegen hebben, worden zy zwart, en vergaen: men voerdze door gansch Rusland, en

[+]Een Pude, of Poede, is veertig Russche ponden, of drie en dertig en een derde ponden Hollands.

worden als Elpen-been gebruikt: veele der Christenen aldaer, gelooven dat voor de Zondvloed die Dieren, welke zy voor Olyphanten aenzien, daer hebben geleeft, en dat de lucht toen aldaer warmer is geweest, maer dat ter tyd des grooten Vloeds, dit gedierte verslikt is, en onder de Aerde bedolven geworden, en dat na de Zondvloed dit gewest in een kouder is vermangelt.

Andere zijn van gevoelen dat in de oude tyden, in deze gewesten, Dieren van een byzonderen aert, doch geen Olyphanten, hebben geleeft daer deze geraemten, en Tanden, of Hoorens van zijn,[+] doch daer na uitgestorven, of door eenig toeval van water, uitrooying, of anderzins, vertigt: zoo dat 'er geen afzettelingen van na gebleven zijn.

[+]In Engeland zyn eertyds veel Wolven geweest, doch nu alle uitgeroeit.

Andere meenen dat ter tyd van *Alexander*, Olyphanten over den *Tanais* herwaerts aen zijn gebragt, welke Rivier niet zeer verre afgelegen is van zommige plaetzen, daer men mede deze Tanden vind, hebbende hy aen gemelte Vliet met Olyphanten, - Veldslagen gedaen.

In den Jare zestien honderd en elf, wanneer uit Engeland een Zee-togt wierd gedaen na het *Samojeden* Land, door *Jonas Logan,* wierd van daer tot *Londen* gebragt, zoo men bericht, een Olyphants Tant, die de *Samojeden* ter koop hadden gebragt, welke gewislijk van het *Mammouttekoos* zal zijn geweest.

Men vind omtrent de *Oby*, zoo dicht

aen de Oevers van de Zee, als te Landewaerts in, veel dezer oude Tanden, met de naem van *Mammouttekoos*bekent, die te minder van daer, na *Rusland* af gebragt worden, om dat de vracht wat hoog loopt, wegens de moeyelijkheit der wegen, doch te water langs de Zee, zouden die met minder kosten na *Archangel* gevoerd konnen worden. In dit gewest kan men het gansche Jaer door, de Robbe slaen, die daer in grooten overvloed zijn; men wil ook, dat daer op de Eilanden en Oevers van de Zee, menigte van Walrus Tanden opgespoelt, gevonden worden: die aen deze Kusten wel geweert, en van leeftogt voorzien, overwinterde, zoude met hulp van de *Samojeden*, of haer Buuren, groote menigte dier Dieren konnen slaen, en die des Zomers, wanneer 'er weinig Ys dryft, weggevoert konnen worden na *Archangel:* de *Samojeden* des Winters, wanneer zy niet te eeten hebben, gaen langs het Ys, in Zee, en slaen een Rob of twee dood, sleepen die na Land, en eeten hem, wachtende zoo lang tot dat die gegeten is, wanneer zy benoodigt, weer eenige andere dooden, en tot Spys na Land brengen: veeren van Water-vogels,en Dons, valt daer in groote overvloed, want oneindelijk veel Vogels teelen, broeyen en ruyen des Zomers op de Eilanden, in de mond van de *Oby*, en daer omtrent.

In de Nabuurschap van de Rivier *Petsora*, kan men met Wit-visschen in de Zomer, groote Traen-vangst maken, en met de Robben in 't Voor-jaer. De vaert derwaerts moet met ondiep gaende Schepen geschieden: op deze Kusten valt veel Glas en Kristal; ook zegt men daer Kooper-mynen te zijn, de *Oby* opwaerts: en hoe wel daer veel, en de meeste Landen onbebouwt leggen, zoo zoude men om hoog aen de *Oby*, zoo veel Kooren konnen teelen, dat men groote overvloed de stroom af, tot in Zee, en zoo wyder zoude konnen vervoeren: Mast-boomen tot groote Schepen zegt men, dat daer mede zoude vallen; wezende wyders deze hooge Landen aen de *Oby* zeer vet en vruchtbaer, daer grooten Handel te dryven zoude zijn, by vervolg van tyden.

Zout kan de *Oby* afgebragt worden, zoo schoon als het Spaensch of Fransch Zout, 't geen het *Jamischevo* Meir uit levert.

Aen, of omtrent de *Saemlaansche* en *Kemlaansche* Kust, zegt men, groote menigte Haring gevonden word, gelijk op de Schotsche en Hitsché Oevers, en daer omtrent in Zee, wezende dit een aert als Noordsche Haring, goed en vet, doch bet Zout van Rusland niet zoo goed zijnde als het Siberische, *Boesoen,* of Spaensch Zout, zoo valt ze best met het eerste Zout gezouten. Als men daer hedendaegs de Haring vangt, roeit men maer met klein Vaertuig van Land, in Zee, en gevangen hebbende, word die Visch na Land gebragt; zoo als men mede uit *Mangaseia* en daer omtrent, ter Walvisch-vangst uit vaert.

- Een Moskovitische krygs-bevelhebber heeft my gezegt, dat hy dertig mylen beneden *Olonets,* aen den *Tanais* gezien heeft, hoe omtrent de Oever van de Rivier, die daer tusschen hoog gebergte spoelt, zich door afspoeling ontdekte, eenige gebeenten van Menschen en Gedierte, waer op mert heeft door bevel van zijn Tzaersche Majesteit daer omtrent doen graven, en bevonden, dat twee mylen breet, en lang, onder de Aerde, acht of tien voet diep, duizenden van gebeentens zijn gevonden, zoo van Menschen als van Olyphanten, Menschen hoofden, schenkels, armen, beenen, rug-graden, enz. en daer de geraemten van Olyphanten, zoo hier en daer als neder gevallen, en in een gekrompen wierden gezien, zoo, dat geen Kerk-hof in de waereld zoo groot kan zijn, dat zod veel Doods-beenderen uitleverde; zy waren als op malkander gestapelt, en lagen dicht aen een: dit zijn zonder twyfel, zoo als zijn Wel Edele oordeelde, overblyfzels van Veld-slagen die *Alexander* met de *Scythen*

heeft gehouden, gelijk aldaer de overleveringen melden; en geen *Mammouttekoos*, of Elpen-been, dat in dier voegen als is gezegt, word gevonden: twee Olyphanten lagen over een zyde gevallen, daer van alle het geraemte noch zichtbaer was: by deze Beesten vond men omtrent de hoofden, twee zilvere Schaeltjes leggen. Diergelijken beenderen heeft men veel gevonden op de grond van de Rivier *Tanais*, waer van de zommige door de tyd, en het overstroomende water, zoo bros waren geworden, dat verbryzelde als men ze aen roerde, en een smaek bekomen hadden als Zout van Hoorn; Boven gemelte Heer verhaelde my mede, hoe gezien hadde, voor de Poort van een Kozaksch Stedeken, *Cirkaski* genaemt, beneden aen den *Tanais* een groot been, als een Menschen schenkel te pronk staen, 't geene aldaer gehouden wierd te zijn, van een Reus, zoo als 'er in oude tyden gezegt word, Reuzen of zeer groote Menschen in die gewesten te zijn geweest; welk been hy van daer mede heeft gebragt.

Een andere Tant wierd aen den Oever van de *Tanais* ontdekt, in 't by zijn van zijn Tzaersche Majesteit *Pieter Alexewits,* die als verzout, en verpetert was.

Verstandige Manoen in Rusland, gelooven het *Mammoutte* Elpen-been, al van de tyd des Zondvloeds, ter onderlinge plaetzen gestroomt te zijn, en niet dat zy in de Aerde zijn gewossen. Hoe wel geen geleerde Mannen ontbreken dip gelooven dat 'er Elpen-been onder de Aerde zoude groeyen, waer onder, *Theophrastes* word gevonden: ook *Carolus Clusius* en *Imperatus*, waer na *Olaus Wormius* mede helt.

Het is byzonder, dat men niet en weet of de Olyphanten hare Tanden wisselen, of niet; men zegt dat 'er Tanden gevonden worden die zeer wit, voos, en vol kleine scheuren zijn, doch zonder glans, waerom men oordeeld die te wezen van gestorvene Olyphanten, en dat die, welke by wisseling vallen,of van gedoode Olyphanten, levendiger van stof, glad, en luister zijn, en dat daerom zoo veel dezer Tanden te vinden zijn; waer tegen stryd dat men in *Siam*, en elders Olyphanten ziet, wiens Tanden gesapt, of gemerkt zijn met de wapenen van verscheidene Koningen, die malkander hebben gevolgt, wes de zelve zekerlijk niet gewisselt zijn, ten ware men oordeelde, dat misschien in *Guinea* en elders, de Olyphanten hun Tanden als de Herten hun Hoorens laten vallen, en wisselen, en dat dien op *Seilon* en elders, zulks niet en gebeurt.

De Olyphanten in *Guinea* zijn omtrent hoog, tien, twaelf, of dertien voet, dies ongelijk kleinder als in Oost-Indiën; de grootste Tanden die men daer vind, wegen omtrent twee honderd en twintig pond het paer.

Het geraemte van een *Guinesche* Oly-phant gemeten zijnde, bevond men dat de bovenste schenkels drie, en de onderste ruim vier voeten in lengte hadden, het hooft had mede vier voeten tot zijn lengte.

Het is aenmerkelijk, hoe in 't Jaer zestien honderd en vyf en negentig, in *Duringerland*, by een Dorp *Tonne* genaemt, diep onder de Aerde gevonden is, het geraemte van een Olyphant, die dicht in een lag gekrompen: men zag de Schenkels, het Hooft, Tanden, Wervel-beenderen, en dies volkomentlijk; veel is over dit voorval getwist, in welke tyd, en op wat wyze het Dier aldaer onder de Aerde is gekomen, en of 't ook onder-aerdsche gegroeide beenderen waren; edoch het slot dezes verschils en 't oordeel der meesten is geweest, dat het waerlijk gebeente eens Olyphants zijn geweest, die God weet wanneer, 't zy door Watervloed, versterving, of anderzins ,voor veel Eeuwen onder 't oppervlak des Aerdbodems is bedolven geworden; dit te gelooven heeft den Geletterden bewogen, om dat men nooit heeft gezien, en het onmogelijk voor komt, dat alle de gelederen en gebeenten eener geraemte van een Dier, gezamentlijk zoude groeyen.

In dezer voegen als het *Mammout*, worden in zommige gewesten, zoo men my bericht, mede Een-hoorens onder de Aerde gevonden, als die der Visschen, welke men in *Groenland* vind, waer aen men zien kan, vermits hunne vermolzemt-heit, en bederfenisse, dat van voor veele Eeuwen, onder de Aerde gelegen hebben; gelijk een zoodanigen buiten *Aken*, in zeker Berg is ontdekt; en zoude zelve tot *Romen* een Een-hooren onder de Aerde zijn gevonden, als ook in *Calabria.*

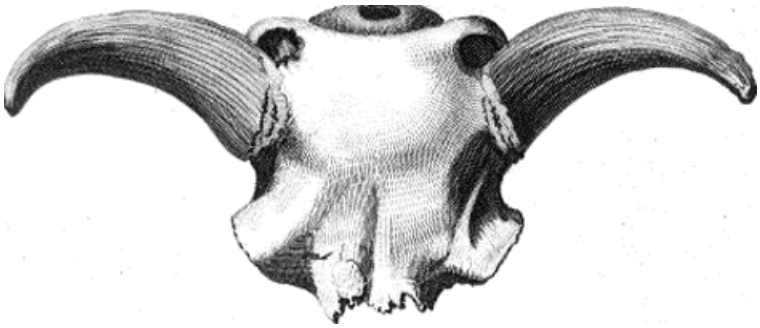
Zeker Aenzienlijk Handelaer, gebooren tot *Volgda*, van Hollandsche Ouders, die veel Koophandel dreef met het *Mammouttekoos*, heeft my verhaelt, schenkels van de zoo genaemde *Mammout* te hebben gezien, die hy mede oordeelt van Olyphanten te zijn; zegt wyders dat deze Tanden, wanneer zy lange ontdolven zijn, en een geruime tyd in de Lucht en Zon leggen, dat zy dan schilferen, en verrotten, en van weinig waerde worden; hy oordeelt dat zy derwaerts, ter tyd van de Zondvloed gedreven zijn; de meeste worgden gevonden langs de Oevers van de *Oby*, wordende met hoog

water uitgespoelt. Hy hadde zoo my heeft verhaelt, geloofwaerdige Menschen gesprooken, die geheele geraemten hadden ontdekt en gezien: hadde eenmael gekoft tot *Volgda* van zeker perzoon, die van *Tobol* quam, tachentig *Puden* zwaerte, van deze Tanden.

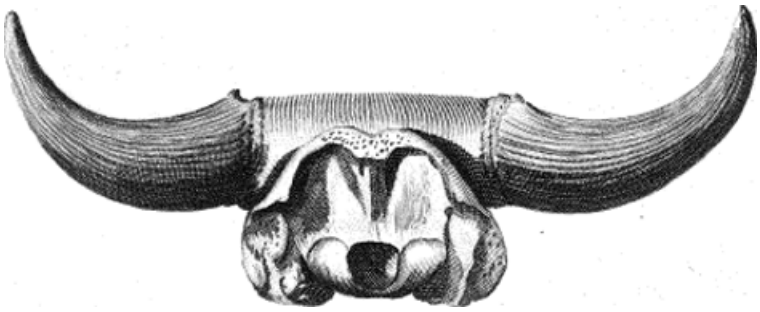
De Heer *Solticof*, die Opper-bevelhebber tot *Tobol* is geweest, heeft my gezegt, dat hy zelve veel *Mammouttekoos* heeft doen ontgraven, en gevonden, zoo in de Rivier *Irtis*, als *Oby*, ja zelf stukken van Hoofden, Schenkels, Beenen en Ribben, oordeelende hy, dat het zelve al van de tyd des aigemeene Zondvloed aldaer gelegen heeft.* Eeindelijk heeft men my uit *Siberien* toegezonden een gehoorent+ Hooft of Bekkeneel van een aldaer onbekent Dier, dat door Visschers uit de grond, of het bedde eener diepe Riviere, onlangs op is gehaelt: het is merkelijk grooter als dat van een Os, en schynt my toe van een zwaren Buffel te zijn, als de Hoorens weinig anders waren gedraeit, hoe wel by Menschen weten, nimmer Buffel dat Land betrat; het word hier nevens in Prent vertoont. +1703.

Bochartus spreekt wytloopig van den *Be-*

* Men bedeelde my pp den Jare 1665. in Moskou een aftekening van het Dier Mammout, hebbende hoorens als den nu my toegezonden kop, en tanden als een Olyphant, edoch alzoo ik zulks voor echt niet aen zie, zoo en hebbe het in Prent niet vertoont. Ziet pag. 66 van den Boeboeli, dat de groote van een Os heeft, en pag. 98 van de Moegaelschen Stier; doch deze zyn beide te klein, dat dit Hooft van de zelve zoude zyn, hellende meer na het Hooft van een Oet-os.

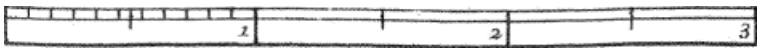
Beckeneel van Seker in Siberie onbekent Dier niet verre van Vergaaturia dien onder des aertbodems oppervlak gevonden int Iaer 1703.
Van vooren te Sien

Beckeneel van Seker in Siberie onbekent Dier niet verre van Vergaaturia dien onder des aertbodems oppervlak gevonden int Iaer 1703.
Van Boven

Beckeneel van Seker in Siberie onbekent Dier niet verre van Vergaaturia dien onder des aertbodems oppervlak gevonden int Iaer 1703.
en van Binnen.

Amsterdamse Vorten

hemoth, of *Mammout*, en bewyft vry klaer, dat de Heilige Schrift door dit Dier geen ander heeft willen verstaen, als de *Hippopotamus*, in onze Spraek, een Zee-stier, of Zee-koey gezegt; passende hy alle de eigenschappen dezes Diers op gemelte *Behemoth*; wordende een Veulen van dit Dier, my van de *Kaep de Goede Hoop* toegezonden, noch ongeschonden onder ons bewaert.

In zeker Chronyk der Stad *Koevorden*, beschreven door den Heer *Picardt*, vind men het volgende.

In 't Jaer zestien honderd en vyftig in Julius, is my binnen *Koevorden*, vertoont eenen Olyphants Tant, zijnde van mijne twaelf spannen lang, gevonden in de Aerde, en het Zant, tusschen *Koevorden* en den *Hardenberg*, van binnen noch gansch gaef en vast, maer zwartachtig, ten teiken dat hy veele honderden van Jaren, aldaer in de Aerde gelegen heeft, ja honderden van Jaren, voor en al eer men hier van Olyphants Tanden geweten, of de zelve uit verre Landen herwaerts gebragt heeft, alzoo weet ik ook, dat omtrent den Jare zestien honderd vyftien of zestien, niet verre van *Burgsteinfort*, in eene diepe Mergel óf Klei-kuil, gevonden is eenen oprechren genaemden Een - hoorn, waer van het grootste gedeelte geraekt is na *Munster*, maer de rest in stukjes gezaegt, is onder verscheidene verdeelt.

Hier uit zoude men ramen, dat in zeer oude tyden, eer deze Landen met Inwoonderen zijn bevolkt geweest, zulke Dieren haer in deze Wildernissen, en oneindelijke dikke en duistere Wouden, ook onthouden hebben, en zulks voor de algemeene Zondvloed *Noachs*, aengezien ik weet, dat op veele plaetzen, zeer diep uit de Aerde, en Kley, groote en kleine Herts-hoornen zijn gegraven, tot bewysreden, dat die Dieren met Aerde en Zant, gedreven door de ongestuime baeren des waters, zijn bedekt, en overstolpt geworden, beneffens andere Schepzelen, welker gedaente lichtelijker hebben konnen vergaen; en dit word verstaen van zoodanige Dieren die op 't Land woonen; maer aengaende eenige overblyfzels van Zee-monsters, die in de Zondvloed op 't Land gedreven zijn, daer van vind men over algedachtenissen in overvloed, gelijk ikze ook gezien heb alhier in *Koevorden*, gegraven uit diepe Slooten, zijnde rechte Tanden van Zee-monsters. Dus verre uit *Picard.*

Wat misverstandelijk en verdicht van dit Been, of dezeonderaerdsche Olyphants Tanden, by de Jezuit *Avril* in zijne beschryvinge van Tartarye word gezegt, uit het volgende kan worden gezien, sprekende hy in dezen zin.

Men heeft ontdekt, zeker aert van Elpen-been, dat veel witter en fynder is als het geene tot ons uit *Indiën* word over gebragt.

Maer het en zijn geen Olyphanten daer zy dit Been van bekomen, wezende dat Noorder gewest al te koud (sprekende van *Siberie* voor alzulk een Dier, 't geen de warmte bemint) doch het zijn andere Dieren, die dit geven, te weten zoodanige, die te Water en te Lande leven, genaemt *Behemoth*, welke men gemeenlijk vind in de Vliet *Lena*, of aen de Oevers van de Tartarische Zee: men heeft my in *Moskou* vertoont, verscheidene Tanden van dit Monster-dier, lang tien duim, en twee duim dik, aen zijn wortel: die van den Olyphant, zijn daer mede niet te vergelijken, noch in blankheit, noch in schoonte; zy hebben kracht van bloed te stelpen, als men de zelve by zich draegt. De Persianen en de Turken, aen wien men de zelve verkoopt, achten ze zoo hoog, dat de greep aen een Zabel of Degen, liever van dit Been hebben, als van Gout, of gegooten Zilver. Het zal wel gewis zijn, dat die geene, welke dit Been in gebruik hebben gebragt, de waerde daer van gekent hebben, om dat zy zich zoo zeer, in de waegschael stellen, het zelve aen te vallen, en te vangen, wezende

gevarelijker als den *Krokodil*: men is de ontdekking van dit Beest, aen de Inwoonders van zeker Eiland schuldig, waer uit de eerste bevolking van *Amerika* is voort gekomen, en hebben wy uit zeker *Waiwoda* verstaen, welke nette kennis hadde der gewesten aen de over zyde van de *Oby* gelegen. Het volgende, daer is zeide hy, aen de Ooster zyde van de *Oby*, zeker groote Rivier, genaemt *Kawoina*, in de welke een andere Rivier stort, genaemt *Lena*, aen de mond van deze eerste Rivier, welke aen de Zee uit boezemt, vind men een groot en zeer bevolkt Eiland, 't geen aenzienlijk is, door het vangen van 't Dier *Behemoth*, dat een Beest is, zoo wel te Water als te Lande levende, welkers Tanden hoog zijn geacht. De Inwoonders gaen dikmael langs de Oever van de Ys-zee, op de Jacht van dit Monster-dier uit, en alzoo men zeer langwylig, en met veel arbeid en zorg dit Beest vervolgen moet, zoo nemen zy hun gansche gezin mede op de reis; en gebeurt het dikmael, dat als zy van een dooy worden overvallen, op schotzen Ys zijnde, verre af worden gedreven: men weet niet werwaerts, doch is te oordeden dat deze Jagers dus gedreven worden, en voor-

maels gedreven zijn, na, en aen de Noorder gedeelte van *Amerika*, dat niet zeer ver afgelegen is, van dat gedeelte van *Asia*, dat aen de Tartarische Zee stoot, wordende te meer in deze meeninge bevestigt, om dat de Noorder *Amerikanen*, welke die gewesten bewoonen, in wezen en gedaente over een komen, met deze Eilanders, die uit lust tot gewin, op de Ysschotzen dus ver gedreven worden, tot in een vreemt Land.

Noch kan hier by worden gedaen, dat men in 't Noorder *Amerika* veel gedierte vind die in Rusland gemeen zijn, als de Bevers, de welke misschien door de zelve weg in *Amerika* over gekomen zijn, enz.

In den Jare zestien honderd en acht en tachentig, heeft den Hoog Edelen Wel geboorenen Heere *Faedor Alexewits Golowin Bojaer*, Stad-houder van *Siberie*, en Opper krygs-Commissaris zijner Tzaersche Majesteit *Pieter Alexewits*, enz. een Reize gedaen door *Siberie*, Oostelijk aen, en is gekomen beneden aen de Rivier *Irtis*, daer zy in de groote Vliet *Oby* stort, by een plaets genaemt *Samarowskoy*, of *Samarofsky Jam*, weinig hooger als die plaets, heeft de Vliet een zeer sterken stroom, en gelijk in steenige Rivieren zulks veelmael gebeurt, dat'er groote brokken Aerde asvallen, en neder storten, door kracht van 't aengedreven water, en dat het bedde verandert, zoo is 't gebeurd dat een diergelijke groote brok steenige Aerde van boven 't gebergte, tot in en aen den lagen Oever van de Vliet neder plotste, als wanneer daer ontdekte en neder viel, te gelijk met de Aerde een Graft, of houte Dood-kist, met gebeenderen eener voor lang verstorven Mensch, beneffens eenig Zilver-werk van Arm-ringen, en een Zilvere Halsband, 't geen door de oude Heidenen gedragen wierd, en daer beneffens een Zilvere Kom, die zijn Hoog Edelen, den boven genoemde Heer, in den Jare zestien honderd en acht en negentig, wanneer hy het Groot Gezantschap van Moskovien, aen dezen Staet bekleede, my tot gedachtenis heeft nagelaten.[+] Het schynt volgens getuigenis van veele Schryveren, dat de oude Heidenen zich ingebeeld hebben, dat den Huisraed die zy by de Dooden in de Graven ter neder leiden, den afgestorvene in de andere Waereld zoude dienen.

[+]V. Cremerus, en Botherus, enz.

In deze Zilvere Kom, ziet men op den bodem, in de midden, een groot naekt Mans perzoon, met een Schild in de linker arm, bezyden weinig achterwaerts, noch een ander over eint staende naekt Beeld, 't geen half word gezien, zoo het schynt met een Pyl of Knots in de hand; rondsom ziet men gebergte, en hier en daer in 't verschiet een klein Menschen gedaente, dat gekleed is met een ruige bonte Rok; ook eenig gedierte, als Herten; doch dit alles is zoo zeer versleten en verdonkert, door op gelegt verguld, dat zonder vergroot-glas niet te bekennen is: de Kom is recht rond, de helft van een Bal, wegende omtrent vyf en twintig gulden aen Zilver, de midlyn is een halve span groot; gemelte Heer heeft het doen vergulden, om de zeltzaemheit van 't werk, en de plaets daer hy het gevonden hadde: daer is een ringetje aen, zeer aerdig gearbeid, en in de Kom vast gewerkt: het naekt voorkomende Beeld, zal na veel schyn, den verstorvenen perzoon vertoonen, in wiens Graft dit gevonden is. Het verdient zijn aenmerkinge, waer, en by wien dit Zilver geschir, wiens gelijken meer worden gevonden te dier Oord in zommige Begraef-plaetzen, mag gemaekt zijn, om dat in deze gewesten tegenwoordig by de Inboorlingen, de konst van in Zilver te werken niet is bekent. Het was wel acht vadem diep onder de Aerde daer dit Graft ontdekt wierd, als het in de Rivier storte.

Men heeft in *Siberien*, niet verre van *Vergaturia* onlangs gevonden, een Goud Beekje, in zeker Kelder van hout, onder een groote heuvel, alwaer na het toeschcen,

verscheide Lyken begraven zijn geweest, waer van de overblyfzelen te zien, doch vergaen; het Lichaem vertoont een Vogel als een Hen of Kalkoensche Haen, met uitgespreide vleugels, en een Menschen Mans-hooft, met losse haair-lokken, en spitze neus.

Hoe het zelve aldaer gekomen, en van wie gebragt, is onwis; het schynt echter gelijkheit te hebben met alzulke Beeltzels, als men in de oude Egyptische Begravenissen by de *Mommien* vind, welke dier Volken Afgoden, en Zinne-beelden vertoonden. Men vind ten naeste by diergelijke afbeeldinge in de *Isische* Tafel vertoont, doch met gessoote vleugels, en meent *Pignorius*, dat een Havik te zijn, zoo als men genoegzaem eenhelliger gedaente, en maekzel, by *Kircherus* vind, getoogen uit de oude Egyptische Naelden, die tot *Romen* en elders te pronk staen: de oude Egyptenaren, en die, welke met hen eens gezint in Godsdienst en Geestelijke oefening waren, plaetsten alzulke en andere Afgodenbeelden, by de afgestorvene Lyken in de Begraef-plaetzen, wordende de Dooden in onder-aerdsche hoolen en verwulfde Kelders ter ruste neder gestelt, zoo als dit in een diergelijke plaets is ontdolven, de

oudoudheit verstont, door het Menschen aenzicht, een kracht van kennis, en door de uitgebreide vleugels, de snelheit, en beweginge die de Goddelijke kracht aen alle Schepzelen geeft, gesterkt met wezentlijke invloeyinge, zoo als zulks by Schryvers der oudheit in het breede is te zien.

Maer te zeggen hoe dusdanige Egyptische Afgoden-dienst tot in *Siberien* is over gevlogen, zoude zijn een raedzel, 't zy dat zulks hen over *Persien* is toegekomen, of dat Egyptenaren derwaerts zijn gereist, gestorven, en alzoo door hunne makkers ter Aerde bestelt, latende ter valschen Godsdienst en geheugenis, dit Goude Beeltje in de Begraef-kelder by het Lyk, of by de Lyken, want men'er overblyfzelen van meer als een verstorven Mensch heeft gevonden, hebbende echter die Godsdienst aldaer geen zaed gezet, vermits men heden zich van alzulke Afgoderye of Beelden, aldaer niet en bedient, als mede maekt men ook diergelijke Begravenis-plaetzen aldaer nu niet, en weet 'er niemand van oude Egyptenaren iets te reppen: *Eusebius* wil dat de Persianen eertyds, zich mede, zoo als die van Egypten van diergelijke Monster-dieren in de Godsdienst hebben bedient, en wie weet of ter tyd van *Sesostris*, de Egyptenaren niet in *Siberien* zijn gekomen, want volgens *Diodorm*, zoo hebben zich Egyptenaren tot *Colchos* neder gezet, en aen het *Meotische* Meir, van waer zy bequaemlijk tot in *Siberien* hebben können door dringen: wyders hoe de Godsdienst der Egyptenaren tot by de *Scythen* heeft konnen geraken, daer de *Siberianen* onder begrepen worden, in 't breede by *Olaus Rudbekius* kan worden gezien. Deze oude Heidenen baden dan Monster-dieren aen, gelijkheden noch de *Siammers* doen, vertoonende de zommige Menschen Lichamen en Vogels, of Dieren hoofden; andere wenschen aengezichten en der Vogelen, of Dieren Lichamen, enz. welker veele ik hebbe gezien; doch staet te weten, dat onder deze gedrochten, zy de ware Goddelijke eigenschappen trachtede te verbeelden.

Een ander Afgoden-beeld, groot twee vinger-breet, van geslagen Goud, is my uit *Siberien* toegezonden, 't geen mede uit een oude Begravenis-plaets, daer men Menschen doods-beenderen by vond, onder een *Kurgan*, of groote heuvel is geligt, vertoont het Lichaem van een viervoetig Beest, als van een Tyger of Leeuw, heeft het hooft van een Mensch, en twee vleugelen welke uitgestrekt zijn, en zoo laeg zakken als het Lichaem van het Dier is; is hol van binnen, staet over eind, en heeft onder, de voeten doorboord.

Men vind by *Kircherus* het afbeeltzel van een diergelijk gedrocht, in de Prent van de *Isische* Tafel, welke de Godsdienst der Egyptenaren verbeeld, behalven dat het by hem met de voorste voeten knielende word vertoont, dat betekent zoo hy wil, des Zons eigenschap, die versterkende kracht heeft, de magt daer toe van het opperste Wezen hebbende ontfangen, zoo als beide deze Afgodekens verheelt, hier nevens zijn te zien.

Het kan misschien mede zijn dat deze

Goude, Zilverde, Staele, en andere overblyfzelen, in deze Begravenis-plaetzen zijn gebragt door *Sinezen*, of hare Geloofs-genooten, ter tyd als *Cingis Chan*, in het laetst van de elfde Eeuw, het gansche Tartarye, en een groot deel van *Siberien* besloeg, en Volk-plantingen op veele plaetzen over bragt, of wel dat zulks al voor zijn tyd is geschied, wanneer de oude *Sinesche* Koningen, groote bezittingen in Tartarye hadden, en gewisselijk aldaer bezettingen, en Volk, beneffens haer over geloof hebben nagelaten, waer toe eeniger mate helle, om dat dit Goude Beeltje my van daer gezonden, gemaekt is van een geslagen, en niet van gegooten Goud, zoo als de *Sinezen* veeltyds gewoon zijn te arbeiden, en dat men daer

Afbeeldingh van de Verkeerde zyde ener oude Staele Spiegel, die in zeker graf by Vergaturia in Sibierien is gevonden.

beneffens noch gevonden heeft een Spiegel van Stael, ruim een span in de midlyn groot, der gedaente als hier nevens de verkeerde zyde word vertoont, en my toegezonden is, wezende de andere zyde glat gepolyst, zoo als de *Sinesche* en *Japansche* Spiegels noch heden uit zeker aert van gemengt Stael worden gemaekt: men ziet 'er oude *Sinesche* Letters en Geschrift aen, waer by komt, dat de *Sinezen* zoo wel als de *Japanders*, diergelijke gedrochten tot Afgoden, mede noch hedendaegs zijn gebruikende, en by hare verstorvene Vrienden, alderhande Huisraed, en ook verbeeldingen eeniger Afgoden, gewoon zijn in de Graven ter neder te leggen, in meninge, gelijk andere oude Heidenen, dat alzulk tuig de verstorvenen in het andere leven zoude dienen: waer noch by komt, dat men in *Moegalen-land*, en op de Reisbaen tusschen de oorspronk van de Vliet *Amur* en de *Sinesche* Muur, verwoeste Steden vind, zoo als eenige door my verbeeld, worden vertoont, waer in men steene brokken van Afgoden Beelden vind, welkers gelijken noch heden in *Sina* worden gevonden; wezende dat gewest nu zonder Steden, Sterken of steene gebouwen, en niet als loutere Wildernis, waer aen de veranderlijkheit der waereldze zaten is te zien.

Niet wyt van *Tobol*, vind men mede onder 't gebergte, zeker byzonder aert van over oude Begraef-plaetzen, in de welke, behalven het gebeente der Lyken, eenig Huisraed gevonden word, van Metael, als Zilver, Kooper en Yzer, zoo als de Heere *Soltikof*, boven gemelt, van alzulk in de Graven gevonden Zilver, het gevest eener Zabel heeft doen maken, ter geheugenis van deze zeltzaemheit.

Men zegt, dat in *Siberia*, op zommige plaetzen, te zien zijn vervallene oude muuren, en puinhoopen, daer het schynt Steden oulings gestaen te hebben, in de welke zomtyds gevonden zoude worden eenige gedenk-tekenen, waer uit zoude blyken, dat van ouds in die Landen beter gezedigde Volken gewoont hebben als nu, want men nu van alzulke gebouwen daer niet en weet: en zouden de hedendaegsche *Siberianen* zeggen:

dat de Volkeren, welke alzulke Steden en gebouwen eertyds maekten, geheel van daer zijn verhuist, Zuidoostwaerts op.

Men vind veel in *Holland*, en byzonder omtrent *Amsterdam*, diep onder de Aerde zware Boomen leggen, ja zelf op plaetzen daer de grond zoo week is, dat 'er nu geen Boomen zoude konnen wassen.

Tot *Roermont* heeft men my bericht,

Verklaring van het omschrift, in de ronde kring, de voorgaande Metale Spiegel, uit de Sinesche taale)ten besten doenlyk was) overgezet, tot Batavia, den 22 December 1704, en by de Sinezen geschat over de 1800 Jaaren out te zyn.

in de binnenste omtrek by A, ziet men de letteren, zo als ze op de Spiegel vertoont staan, zynde zodanige letteren by de Sinezen gebruikelijk geweest voor veele eeuwen. in de buitenste omtrek by B, zyn de hedendaagsche Sinesche letteren tot verklaring van het oude schrift hier novens gestelt.

Onderricht hoe de Sinezen de Letteren in heet omschrift lezen en uitspreken.

Tien-boe-kie-keat, Tsjeeng-pik-tien, Soe-kuen-soe-tien, Soey-tsi-amhian, Koean-Sik-erie-onanghean, Kiong-phien-tsian, Yien-d'sid-tsi-oey, Goya tseeng-tsi-siong-tien.

Tien-boe-kie-keat. dat is.

God is zuiver, rein, en onbesmeet in zyn geheel.

Tsjeeng-pik-tien. is,

God is zoo schoon, als klaar en helder water.

Soe-kuen-soe-tiën, beduid, Iemand door een Koning, of Vorst bemint en in veele zaaken gebruikt werdende, moetde zebre nanzien als zyn God: zich wechtende andere te beledigen, ward zule doende zoo zal het hem gaan.

Socy-tse-amhian, is Als water dat op en afloopt.

Koean-sik-tsie-onanghean. dat is.

Maar wanneer em Konig iemand tot Staat verheft en ziet dat zyn gedrag goed en wel is, zoo verheugt hy hem in zijn Hert zoo groot als de geheele Zee.

Kiong-phien-tsian. dat is

Men is bang voor ziyn Heer als men quaad doet, maar als men goed en regt wandeld, zoo is het Hert altoos verheugt.

Tsiën-dsid-tsi-oey. is

En zoo schoon als het schynzel der Zonne

Goya-tsjeeng-tsi-siong-tiën. is

En wanneer men als dan by de Menschen zal aangezien werden als een God op Aarde, omdat er niemand Gods gelyken is.

dat in de *Peel* een Moeras en Heide, aldaer in de Nabuurschap, gravende, men onder de grond mede veel Geboomte vind gevelt.

De zommige willen dat deze Boomen zijn gevelt, terwyl dat *Sint Willibroet*, (volgens *Veldenaers* Kronyk) te *Romen* was, omtrent het Jaer zes honderd en vyf en negentig; want toen waeidet (om zijn eigen woorden te gebruiken) al te grooten storm van Wynde, uit den Noerd-oeste, dat meest al die groote Boomen binnen een nacht al te mael uit 'er eerde wayde, die stonde in dat wilde Wout zonder genade, in *Holland.*

Andere zeggen, dat de storting der Boomen in deze Landen geschied is, in 't Jaer acht honderd en zestig, drie Jaren voor de oprechtinge des Lands, tot een Graesschap, als 'er een schrikkelijkestorm was, en den Ryn-stroom by Katwyk geslopt wierd: andere weder, stellen dit op 't Jaer elf honderd en zeventig, als wanneer al de Dyken door braken, en het water tot *Vtrecht* voor de Poorten stond.

Men hout dat de Wind uit den Noordwesten heeft gewaeid, om dat de Boomen alle na het Zuid-oosten neder gestort liggen, eenige voeten diep onder de Aerde, wezende genoegzaem in een yzere hardigheit verandert.

Het is byzonder, hoe dat men omtrent de Steden *Weesp* en *Muiden*, onder in de grond, op de diepte van omtrent vyftig voeten, eene groote verspryding van Baksteenen vind leggen, los van malkander, doch zoo dicht by een, dat als men heit, de masten daer qualijk door geslagen konnen worden: hoe, en op wat wyze, of wanneer deze Bak-steenen zoo diep onder de Aerde in een Veenige en Moerassige grond, daer geen steen en groeit, zijn geraekt, is de Almagtige God bekent.

Niet ver van *Harderwyk*, in Zee, heeft men ontdekt een geplaveide straet, ook veel gevelde Boomen, die Zuid-oost over leggen.

Op de *Kreupel* in de Zuider-zee, tast men aen de grond Hout, en Geboomte, ook daer dicht by zeer groote Bak-steenen.

Men vind aen de Oevers van de Rivier de *Saen*, en ook in zijn bedde, weinig onder de Aerde, verscheide Zee-uitwerpzelen, van Hoornkens, Schelpen, en Slek-huiskens, waer uit te besluiten is, dat onlinks de Zee aldaer heeft geloopen, 'tzy dat 'er een algemeene overspoelinge is geweest, of dat deze de Rivier by *Petten* en *Verona* zy ingespoelt, ter tyd wanneer de Rivier de *Saen* noch een arm van de Ryn was, en by gemelte plaetzen in de Zee storte, wezende die mond op omtrent de dertiende Eeuw gestopt, en verspart.

Zeker Aenzienlijk, en geloogwaerdig Heer, heeft my gezegt, oog-getuigen te zijn, dat niet verre van de *Bosch*, aen de *Maes*, het overvloedige opper-water en Ys-schollen den Dyk door brak; en weg nam, zoo dat 'er een wiel of kolk liep, twee en zestig voeten diep; op welke diepte, men uithaelde, het rechter Schenkel-been van een Olyphant, een Elants Hoorn, en een Elants Klaeuw, die by malkender lagen, waer van het eerste tot Leiden in de gemeene Sny-kamer word bewaert: welke dingen na allen schyn van voor veel duizend Jaren, aldaer zijn geplaetst.

Men vind in de *Meyery* van den *Bosh*, op veele plaetzen, dertig voet onder de Aerde, ontallijke Vuuren-houte Boomen gevelt, over een zyde gelegen ,die heden van de Boeren ontgraven worden, en om het Hars dat daer in is, voor Lichten, of Kaerzen worden gebruikt.

Men vind in *Engeland* op zommige plaetzen, byzonder in *Lincolnshire*, in de grond van droog gemaekte Moerassen, ontallijk veel gevelde Boomen, van veelderhande aert, de groote meest Noord-oostwaerts over geslagen, leggende de kleine dwers door de zelve heen, zommige boven, en zommige onder: Eike Boomen van twintig

tot vyf en dertig, ja veertig Ellen lang zijn 'er, die voor groot geld worden verkoft, wezende het Hout zwart, en als Ebben-hout geworden, bequaem tot kieelen van Schepen, waer toe het word gebruikt; veele dezer zijn Vuuren-hout Boomen, die men heden in dat Eiland niet, of gansh zelden vind: zy leggen gevelt by hare wortels, en schynen om ver gehakt te zijn: veele dezer onder-aerdsche Boomen zijn gebrand, andere zijn gekort, en vierkant behouwen, zommige zijn gesplist, met wiggen daer steenen in zijn. Men ontdekt daer Haze-nooten en en Pynappels, en vond men 'er noch onlangs bouten gelijk als Leger-hamers, en daer omtrent eenig Roomsch geld, ter tyd van *Vespasianus* geslagen.

Zelf heeft men diep onder de Aerde in *Engeland, Canoos* gevonden, zoo als de oude *Britten* plachten te gebruiken, Menschen Beenen, Barnsteen, Koraelen, Koopere Ketel, enz. gelijk men omtrent *Modena* in *Italien*, in *Vrankryk*, en elders, op veele plaetzen, zoo wel geboomte, als veelderhande andere zaken onder de Aerde vind, die van Menschelijk gebruik zijn geweest: van de eerst genoemde Moerassen

word geoordeelt, dat te dier plaetze oulinks, ter tyd als dc Romeinsche Mogcntheit in *Engeland* Heerschte, Bosschagien in Valeyen zijn geweest, die op der zelver bevel zijn gehakt, en gevelt, om tot geen schuil-plaetzen te dienen, en dat onderwyle de omgeslagene Boomen zijnde blyven leggen, zoo dat de toegangen zijn verstopt geworden, het water de overhand heeft gekregen, en de omleggende hooge Landen zoo veel Zand en Aerde, by overstuivinge daer op hebben gebragt, dat het Hout onder 't oppervlak der Aerde is geraekt, schoon het water door de verstoppinge der toegangen is blyven staen, 't geen nu door Graften afgeleit, weder goed Land is geworden.

Omtrent het Dorp *Hillegom* in *Holland*, heeft men by diepe afzandinge onder de Aerde gevonden, een Ribbe en Wervelbeen van een Walvisch, die ik hebbe gezien, en men ter geheugenisse van zoo een zeltzame zaek aldaer ten toon, voor de gevel eener Aenzienlijk Lusthuis heeft doen ophangen.

De ondervindinge heeft my geleert, dat in *Vriesland* op verscheidene plaetzen, byzonder in de Noorder *Wolden*, vyf of zes voet onder 't Veen, geheele Bosschagien worden ontdekt, waer onder eene, daer men geheele Streken, en Bosschen vind, waer de Boomen tot een half Mans hoogte afgebrand zijn, konnende zulks klaer aen de Houte-kool, en omleggende Asch worden bespeurt, zoo als men in die gewesten mede veel onder-aerdsche Noote-boomen, zoo Hazelaer als andere vind, waer boven op, veele voeten Veen-land is te zien, doch door wat toeval, voor veel Eeuwen zulks gebeurde, is onbekent, en door ons enkelijk kan worden geraemt, wezende my voorgekomen, dat men in *Suriname* en andere plaetzen van *Amerika*, diergelijke stoffe mede vind, die een naeuw onderzoek den Geleerden overlaten, en betuigen hoe den oppervlak des Aerdbodems, veele veranderingen en omkeeringen onderworpen is geweest.

De *Siberische* Tollen plachten voor dezen met een last van vyf en dertig op 't honderd, niet boven de vyf duizend, acht duizend, en tien duizend Dukaten, zoo gezegt word, des Jaers op te brengen;[+] edoch, heden by een Tol, dertien ten honderd minder, wil men dat *Nertzinskoy* alleen in een Jaer, over de zes en twintig duizend [+]1694. Roebels, of Dukaten, en *Vergaturia*, by de zeventien duizend Roebels heeft opgebragt, en in de andere Steden van *Siberien* by raming noch zes duizend Roebels of Dukaten, 't welk na allen schyn in korte tot veertig duizend Roebels opsteigen zal.

Men reist op veele plaetzen in *Siberien*, of *Siberia*, des Zomers te Paerd, en op kleine lage Wagentjes. De wegen worden daer gebaent door perzoonen die platte lange Schaetzen onder de voeten hebben, welke van dunne platte plankjes gemaekt worden, lang twee Ellen, die zy *Lisys*, of *Lisen* noemen: in 't midden van de zelve zetten zy haer voeten, binden die daer vast op, en loopen dus over den diepen Sneeuw, planeeren de wegen, en maken die bruikbaer. De *Siberianen* voeden zich veel met Haver, Meel, en Grutten. De drank voor de gemeene Man is water; doch de ryken maken een drank, *Slytna* genaemt, den Brandewyn niet ongelijk, van water, met alderhande gewirts, als Nooten, Nagels, Peper, enz. overgehaelt, en opgekookt; doch deze maekt haest dronken.

De Cederen, hoe wel schoon, zijn aldaer niet zoo goed als die in *Strien* wasschen, waer van men my proeven ter bespiegeling heeft toegezonden. De Zabels voeden zich met Pyn-appels, die op deze Ceder-boomen wasschen, waerom dit Gedierte meest gevonden word, waer deze Boomen het overvloedigst zijn. De Boomen hebben een dikte omtrent van vier of vyf span in de midlyn.

De Hooft-stad van *Siberien, Tobol*, heeft een houte Kasteel, dat nu echter van steen word gemaekt. Russen alleen woonen 'er binnen het Slot, en de Stad: vreemden onthouden zich aen de Oever, in een Voor-stad. Daer valt in mangeling grooten Handel, met alderhande aert van Tartaren. Deze Stad *Tobol* legt aen de zamen vloeying der Rivieren *Tobol* en *Irtis*, welke vereenigt in de *Oby* uitstorten. Onder deze Stad zag men onlangs op nieuws honderd geplante Russche Boere Huisgezinnen. Hier woont de algemeene Bevelhebber over *Siberien.*

In 't Klooster, gelegen op de Vliet *Irtis*, dicht aen deze Stad, en by het Vlek *Pokrofki*, heeft den Aerts-bisschop zijn wooning.

Door loflijke zorg van den Gezaghebber *Czercascoy*, zijn nu twee Schoolen in *Tobol* gesticht.

In de Stad *Tobol* worden alderhande Handwerken gepleegt, en meer als in eenige Stad van *Siberia.* Daer is al van lange tyden af in *Europa*, en elders gezegt, dat de Inwoonders en Volkeren aen de Rivier *Oby*, en by deze plaets, zouden aenbidden een Beeld, *Slata Baba* geheten, dat is, Goud oud Wyf, en het zelve tot hun Afgodin houden: hoe naerstiglijk deze zaek by my is onderzocht, zoo heb alle zekerheit het zelve met de waerheit over een te komen, niet konnen vinden: alleen

bericht my zeker voornaem Rusch Heer daer van aldus:

'Aen het Gebergte in *Obdorie*, het Beeld van *Slata Baba* uitgehouwen staet, hebbende een Vrouwen gedaente, gelijk die woorden *Slata Baba*, Goud oud Wyf betekenen. Edoch, men bericht my, dat de *Astakken*, en andere Heidensche Inwoonders, by *Tobol*, en aen de *Oby*, den Duivel aenbidden, die zy zeggen dat zich vaek vertoont in gedaente van een Vrouw, met Kinderen aen haer schoot, dragende klinkende klokken aen haer lyf, die zy zeer vreezen, en eeren.

Rutbeckius wil, als of onder het woord *Slata Baba* de Aerde wierde verstaen, en dat Zon en Maen hare twee Kinderen zoude betekenen: *Guagninus* zegt van deze Asgodin het volgende.

In het Landschap *Obdorie*, by de mond van de Rivier *Oby*, is zeker oud Afgoden Beeld van steen, *Zolota*, of *Slata Baba*, dat is, Goud oud Wyf gezegt, genaemt, zy heeft twee Kinderen by zich, de een in de schoot, en de ander aen de hand houdende, die men zegt, hare Neven te zijn. Dit Beeld word van de *Obdorianen, Lubriscen, Volniensers*, en andere omleggende Volken, aengebeden: men Offert haer de kostelijkste Zabel-vellen, en andere Pelterye: de vetste Herten worden voor haer geslacht, als wanneer men bestrykt de leden dezer Afgodinne met het bloed; doch de ingewanden van het geöffer eeten zy raeuw: terwyl men Offert, vraegt de Priefter raed, aen het Beeld, wat hen te doen of te laten is, of zy verhuizen zullen, en zich elders neerslaen, of niet, en zoude dit Beeld antwoord geven, ja, men wil, als of in de omleggende Bosschagien en Bergen, zomtyds een geluit als van Klokken, of Trompetten, door dit Beeld gemaekt, gehoort zoude worden, hoe wel na alle waerschynlijkheit dat geluit van onderaerdsche Winden voort komende is. En dus ver gemelte Schryver.

Elders in de Beschryvinge der Zeevaerten by de Engelschen eertyds na *Moskovien* gedaen, vind men, dat, wanneer het een quaden tyd is, als van Honger, Pest, enz. dat dan het boven gemelte Afgodinne Beeld aengebeden word: zy werpen zich daer voor neder, en storten zoo gebeden, als wanneer men daer een Trommeltje zet, de omstanders leggen daer op eengemaekte Padde, waer na met een stokje op't Trommeltje word geslagen, de perzoon daer de Padde na toe schiet, of door 't slaen op het Trommel-vel, dicht by geworpen word, is aenstonds als dood ter Aerde gesmeten, maer word voort door 't middel dezer Afgodinne, zoo zy gelooven; weder herstelt in 't leven: die dan de oorzaek van 't quaed weet te zeggen, eri de middelen om beterschap te verwerven; waer na de Afgodinne te Vreden gestelt zijnde, het Land of Volk verlost word van het onheil, waer mede zy beladen waren; doch deze zake bevind men heden dus niet geschapen te zijn.

Niet verre van de Vliet *Tura*, die een arm van de *Tobol* is, zijn twee spruiten, die beide in de *Tura* storten, de eene genaemt *Isep*, en de andere *Vishimnati.*

By meest alle vaste plaetzen in deze gewesten zijn Kloosters, van de Ruissen gebouwt;

By de Stad *Tobol* is het vry kout, en heb ik iemand gesprooken, die op Hemelvaerts-dag met Ys-sleden daer had gereden. Het Land is daer zoo vet of vruchtbaer niet als tot *Tomsko:* rondsom is het al Bosschagie: daer groeit veelderley Kooren; en valt zeer veel Visch, gelijk alom in deze gewesten meer Visch valt, als mischien elders in de geheele Waereld, hoe wel de Visch by *Tomsko* smakelijker valt als hier.

Het Slot in *Tobol* is een geschikte vierhoek: binnen de Stad staet een Klooster, dat drie Poorten heeft, met hooge Wacht-toorens, en het Slot hceft'er vier. Rondsom deze plaets wassen Tulpen, Mariolein, en ander welriekent kruit, in 't wilt.

De Visschen *Asseter*, of Steur, daer uit mede Kavejaer word gemaekt, zijn hier beter als tot *Astrakan*, of in de Rivier *Jaick*, en Kaspische Zee. Daer zijn zekere Visschen, onze Zalmen gelijk, die in tallijke menigte, tot duizenden, ja milioenen toe, gevangen worden.

Omtrent vyf honderd *Buchaersche* Huisgezinnen, welkers Nazaten alle groote Koop-luiden zijn, hebben zich tot *Tobol* neer gezet, door Inlandsche twist, voor omtrent honderd Jaer, uit haer Land geweken, die in groote en wel gebouwde Huizen, die Schoorsteenen hebben, woonen, in 't onderste van de Stad, en langs de Rivier, buiten het Kasteel: zy zijn vry zindelijk. Behalven deze, woonen 'er noch een menigte vrye Russen, en andere, wiens Ouders of Voor-ouders aldaer in ongenade zijn gekomen, en omgedoopte Poolen, wel sterk zes of zeven duizend Man. Deze *Bucharen* zijn Mahometaensch, hebbende haren Tempel, of Moské: zy zijn aldaer de rykste, en meest van uiterlijk aenzien: hebben alom *Asia*, voornaem in

Tartarye, Sina, Persien, Mogol, en *Moegalen-land*, de naem van schrandere en groote Koop-luiden te zijn. De Stad is een uur gaens in't rond groot. Hier rondsom Vallen Zabelen, doch zeer slecht.

In *Tobol*, en onder die Stads gebied, word geacht een getal van omtrent tien duizend goede Huizen te zijn.

De woon-plaets daer de *Metropeliet* in *Tobol* woont, is van steen omgeven, hy is het Geestelijk Hooft over gansch *Siberie*, en *Daurie.* Binnen deze Stad bevinden zich nu ruim dertig duizend weerbare Mannen.

In deze Stad *Tobol* word vergadert alle hunne Tzaersche Majesteiten Schatting, die in Pelteryen bestaet, welke uit geheel *Siberien* by een word gebragt, en eenmael in 't Jaer na *Moskou* gevoert: deze word *Jasak* genaemt, en zend den Opper, of algemeene Bevelhebber, zijne bedienden tot op de meest Noordelijkste en Oostelijkste bezettingen en gewesten toe, om de zelve te verzamelen; zoo doch, dat diergelijke Afgezondenen uit ieder onderhoorig minder Bevelhebber-Schap, op 't byzonder uitgaen, in de gewesten van hunne onderhoorige Landschappen; en word deze Schatting begeleit van Bevelhebberschap tot Bevelhebberschap, tot aen *Tobol* toe, daer zy opgelegt word, om eens des Jaers verzonden te worden.

In het Landschap *Vogelits*, en der *Cermissen,* vind men mede oude Begrave-nissen onder Heuvels, daer zomtyds eenig weinig Zilver in gevonden word, zoo als boven reets aen is geroert, onder *Tobol* en elders, mede gevonden te worden, ook Pylen, Boogen, Gespen, en andere dingen, welke aldaer met de Lyken der oude Heidenen verborgen zijn geweest.

In de Stad *Tobol*, onder den Berg, aen de Vloet *Irtis*, is de strand met eenen groote straet, meerendeels van Mahometaensche Tartaren, en Bucharen bewoont, deze hebben tot onderwyzinge van de Jeugt, een Arabisch School, gelijk hunnen Opper-priester tegenwoordig een gebooren *Arabier* is, en hoog by hun geacht; gelijk 'er zoodanige mede veel buiten *Tobol*, in de Nabuurschap woonachtig zijn, reizende zy ter Handel na *Sina* door het *Kalmakken-land* over het Meir *Jamuschova*, 't geene de naeste weg is, die van daer derwaerts kan worden gebruikt: doch zoude voor andere vreemden, gevaerlijk zijn; hebbende deze *Bucharen* onderlinge verdragen, met die Volken. Wanneer hunne Tzaersche Majesteiten Afgezant in *Pekin*, eiste door die weg heimwaerts afgelaten te worden, zouden de *Sinezen* zulks hebben toe gestaen, maer zy rieden het zelve den Russen af, zeggende dat hy onder die Volken zoude worden gemast.

Uit *Tobol* valt na *Sina* hun weg op *Tomsko*, en zoo recht toe door de Woestyne.

Tobol strekt zijn gebied uit tot over *Barabu, Vergaturia*, en tot de Vliet *Oby, Samojeden-land*, de *Ostiakken*, en tot aen de Sterkte *Utka*, en de Vliet *Suzawaja.* Het Land rondsom deze plaets is Volkryk, zoo van Russen die het Land ploegen, als alderhande Tartaren en Heidenen: het Kooren is aldaer zeer goed koop, zoo ook alderhande Vee, Visch en Wilt; de Steuren zijn zeer overvloedig in de Vliet *Irtis*, zoo dat men een Steur van veertig of vyftig pond, voor vyf stuivers koopt, en Sterletten zoo veel, daer zeven perzoonen een geheele dag genoeg aen te eeten hebben, voor twee stuivers: Elanden, Herten, Rhenen, Hazen, enz. zijn daer zeer overvloedig, gelijk mede Pluim-wilt, als Phazanten, Zwanen, Kranen, Ganzen, Rephoenders, groote Eenden. In deze Stad en onder zijn omslag, word gemeenlijk een krygs-magt van negen of tien duizend Zoldaten gehouden, behalven een groot getal Tarters die te Paerd dienen, deze gaen dikmael los, op de stroopende Benden der *Kalmakken*,

of het Volk van *Teftichan*, Opper-hooft eeniger vyandlijke *Buchaersche* Tartaren, en *Kozakkische Orda*, als mede tegen de *Uffimer* en *Baskiersche* Tarters, die zomtyds wederspannig, en onrustig zijn.

De Landeryen te weder zyde de Rivier *Tobol* zijn zeer laeg, en waterig, die in de voortyd gansch blank leggen, en daerom dicht onder de Oevers niet bewoont, wezende anderzins de gewesten wat van de Oevers afgelegen, zoo van Russche Christenen als Mahometaensche Tartaren bewoont.

Die van *Moskovien* over *Tobol*, de Hooftstad van *Siberien*, gezint is na de Vliet *Amur*, of na *Sina* te reizen, vangt zijn Reis in't gemeen aen in't hart van de Winter, om noch over Sneeuw en Ys tot *Tobol* te zijn, konnende, vermits veelvuldige Moerassen en Wateren, de weg niet al te wel by Zomer worden gebruikt: en wyders van *Tobol*, kan men niet wel tot aen *Jeneseiskpy*, als langs de Rivieren *Oby*, en *Ket* reizen, en zulks by Zomer te water. De redenen waerom men niet wel in de Winter van *Tobol* na *Jeneseiskoy* kan reizen, is, vermits het Ys op de genoemde Ri-

vieren zeer hoog aldaer op malkander kruit, en dat spits, en zeer zwaer gebergte te Lande, de overtogt hindert; doch dit word verstaen, als men reist met veel Volk, Koopmanschap, of zware last, want enkele perzoonen zijn daer gewoon te Voet te reizen, langs de Oevers van de Rivieren, leggende weinig Spys, en behoefte op lange smalle lichte Sleetjes, van zeer dunne en lichte spaenderen gemaekt, die van Honden getrokken worden: twee Honden konnen daer een zwaerte van twee honderd pond gemakkelijk trekken: deze Wandelaers, 't zy afgevaerdigde Posten, of andere byzondere Luiden, zijn gewoon een Byl in de hand te dragen, om Boomtakken, of andere beletzelen op de weg, te weeren. De Honden gaen recht uit voort, ter rechter of ter slinker zyde, of staen stil op het woord, of de aenspraek van de Reiziger, daer zy aerdig over af zijn gerecht.

In de Stad *Surgut* zijn weinig Russche Inwoonders, en dat noch krygs-bedien-den, wezende de overige bewoonders van *Ostaksche* afkomst. De Riviere loopt aldaer zeer krom, en heeft veel droogtens, en Eilanden, zoo, dat zonder Lootzen niet wel te bevaren is. Hier omtrent vallen mede witte Zabel-dieren, doch weinig, waer van ik 'er een paer in bezitting heb gehad, hellende eenigzins na den geelen.

Het Plaetsken *Narim* aen de *Oby* gelegen, is zeer klein.

Ribnoy, dat een kleine Sterkte was, of *Ostrog*, is nu meest vervallen.

Des Winters kan men reizen tusschen *Tobol* en *Samarof*, met Paerden, ook van *Tobol* na *Surgut*, maer na *Narim* met Honden, en Lischen, of Sneeuw Schoenen, doch het reizen met Paerden geschied aldaer meest in de Herfst, als 'er weinig Sneeuw is gevallen, en als de Sneeuw diep is, alleen met Honden, en Lischen.

Tusschen de plaetskens *Surgut* en *Narim*, op de *Oby*, woonen aen de Oevers te weder zyde, weinig, of geen Menschen.

Het Vlek of Stedeken *Surgut*, gelegen aen de Vliet *Oby*, op een hoogte, is klein, en weinig bewoont; is een Sterkte van hout, daer ligt meesttyds zeventig Man in bezetting, tot ontzag van de omleggende *Astaki*, en invordering van Schatting: de Burgers die daer zijn, zijn zeer weinig. Zoo als het plaetsken *Narim*, daer dicht by aen de zelvige Oever gelegen, mede klein en weinig is bewoont, en vry vervallen: te weder zyde de Vliet, is een onvruchtbare, onbeloonde Woestyne, daer geen Levens-middel te bekomen is, behalven dat aldaer een Klooster legt, waer men zich kan voorzien.

Aen de Vliet *Ket*, te weder zyde de Oevers, wasschen zeer veel Ceder, en Berke-boomen; wezende het daer Moerassig Land.

De Zabel-dieren, zoo omtrent *Tobol* als elders, zijn in gedaente, behalven de verw, de Marter-dieren niet zeer ongelijk.

Of schoon de grond, in, en rondsom de Stad *Tobol* zeer vet en vruchtbaer is, zoo queekt men daer weinig, of geen Moes-vruchten aen, als alleen Konkommers.

Van de Reis-weg uit *Siberien* na *Nertzinskpy*, word my uit die gewesten, aldus bericht.

Om van *Tobol* in *Siberien*, na *Nertzinskoy* te reizen; vaert men eerft langs de Rivier de *Irtis*, daer na door de *Oby*, en de Vliet *Ket* opwaerts, tot aen de naeste plaets by de Rivier *Gienisey*, of *Gienisci*, alwaer-men de Vaertuigen in de Rivier *Ket* laet leggen, en te Lande reist, door Bosschagien, tot aen de Oever van de Vliet *Gienisey* zelve, en de Stad van die naem, van daer vaert men tot het Meir *Baikal*, en daer door, tot aen de mond van de Rivier *Selenga*, vaert men om hoog, eenige dagen lang, tot aen de *Kozaksche* bezettingen, die onder zijn Tzaersche Majefteit staen, en wyder

van de plaets daer men in de *Selenga* te Lande treet, reist men op Kamelen, en Wagens, tot aen de Vliet *Ingoda*, en andere Rivieren, die de oorspronk maken van de Vliet *Amur*, by de Rivier *Silea*, alwaer de Sterkte legt der Moskoviten, genaemt *Nertzinskoy*, aen de Rivier *Nertzi*; hier is 't daer de *Russen* laestmael met de *Sinezen* Vrede hebben gemaekt. Dus verre dit bericht.

Dicht by *Tobol* is een Vlek *Krasnoslobada*, of Root-stad genaemt.

De Heer *Soltikof*, die het Opper-gezag wegens hunne Tzaersche Majesteiten in *Tobol* heest gehad, dede aldaer een Kaerte des Landschaps *Siberien* vervaerdigen, waer van dubbelt in mijn handen is gevallen, in de zelve is aenmerkelijk, dat hy de mond van de Rivier, *Oby* tegen over *Nova Zemla* brengt, en wel, daer zeer dicht aen, doende de zelve na een zeer kleine scheut, of loop, uit een groot Meir storten; of dit aldus na waerheit is gelegt, blyft my twyfelachtig, want veele andere oog-getuigen, en verbeelde Kaerten, het tegendeel schynen te bevestigen, dies dit op touw late, en rondelijk neit beslisse, voor en al eer met meerder gewisheit daer

van zal zijn bericht, oordeekflde volgens schier ontallijke bescheiden, dat mijne stelling in de Kaert, meest met de waerheit is over een komende.

Aen een Kaert, met de hand van een Hoogduitsch perzoon in *Siberie* tot *Tobol* getekent, my in den Jare zestien honderd en vier en negentig, van daer toe gezonden, vinde ik een gelijkheit met die geenen, zoo als door my op 't Papier gebragt, voor zoo veel de algemeene gedaente belangt, met dat onderscheit, dat aen den uitgang van de Rivier *Amur*, een groote Zee-inham word vertoont, ter Noorder zyde, meer als een halve kring makende, daer in Veel kleine Vlieten uit het Land storren, beneffens een Eiland in de mond gemelter Rivier, als ook een Eilantje bezuiden en benoorden de *Ys-kaep.* Eenige Zee-boezems die men in andere berichten niet en vind, als ook een Tak van de *Lena*, welke be-noorden de *Ys-kaep* in Zee stort, genaemt *Boltaskoy:* zekere Rivier niet wyt van de uitgang des *Amurs*, staet bekent met de naem *Bramda*, of *Branda*, 't geene my doet gissen of deze naem misschien de aenleidinge niet zoude konnen hebben gegeven, dat oulinks geoordeek wierd een Stad en Riviere in Tartarye bekent te zijn met de naem van *Brema.* Over *Nova Zemla* bezuiden, tusschen de Rivieren *Oby*, en *Jenisea* staet daer in vertoont, een groot Binnen-meir, dat een smalle uitgang als een Rivier in de Zee heeft: *Turaganskoy* komt daer als een Eiland voor.

Op de Vliet *Jeneseiskoy*, is *Serni* als een Spruit die daer in stort, vertoont. Tusschen de Rivier *Lena* en de *Amur*, vinde ik by die tekening de Rivieren *Molaska*, *Jana*, *Alosia*, en *Kolima*, in de Zee schieten. De laetste Zuider Spruit, die in de *Amur*, dicht by zijn uitgank stort, staet daer genaemt *Sotinat*, en twee andere Takken daer weder instortende, *Korga* en *Naock.* Een Ooster Tak van de *Jenseisko*, noemt men daer *Nizotna.*

Omnick komt daer voor een Tak, niet wyt van 't Meir *Baikal*, bezuiden. *Skio* en *Angara*, zijn twee Meiren die ten einde van Rivier-takken vallende zijn in de *Selenga.*

Zchidoi is mede een Rivier, welke in de *Selenga* stort.

Vishimnali is aldaer een Beek die in de *Tobol-stroom* valt, en *Lame*, twee Meirkens, niet verre van het Meir *Jasan* gelegen.

Welke byzonderheden, of schoon in myne Kaerten niet hebbe gebragt, om dat der waerheit buiten dit Kaertje zoo grondig niet ben Bericht, echter niet heb willen na laten aen te roeren, konnende misschien zijn, dat zommige dezer met andere benaminge in mijn Kaerte zijn bekent.

In *Tobol* heest men zeer veel *Kalmaksche* Slaven, daer de Inwoonders zich van bedienen, behalven dat'er mede onderscheidene Nazaten woonen, van wel eer gevangene *Kalmaksche* Princen.

Men is gewoon in de *Siberische* Steden, voor-raed van Kooren tegen onvruchtbare Jaren te bewarenom tot Spys, en het zaeyen by tyd van nood, uitgedeelt te konnen worden.

Men vind in *Siberien* op zommige plaetzen Hemels hooge Bergen, dier zommige goed Marmer in hebben.

Het is byzonder, dat de Russche Boeren in *Siberien* zediger zijn, als de Boeren in *Rusland* zelve, leerende hun Kinderen Lezen en Schryven, spreken ook hooger en netter Slavonische Tael, als de Moskovische Land-luiden gewoon zijn te gebruiken, waer van de oorzaek schynt te zijn, om dat deze meest gesprooten zijn Van verzondene Ballingen uit de Russche Steden, dat Menschen zijn, meer gezedent, als het gemeene Land-volk in Moskovien. Zy zijn gemeenlijk wel van goed geweer voorzien, zoo

dat, wanneer de Heidensche Struik-roovers hun trachten te beledigen, zy hunne Huizen sluiten, en met gemelte schiet-geweer uit de vensters, die licht verjagen.

Die van *Tobol* na *Jenisea* gezint is te reizen, moet zijn voor-raed van Leestogt mede nemen, want onder wegen genoegzaem niet is te bekomen.

Aerdige Hand-werken worden reets in *Tobol* gedaen; men heeft my van daer toegezonden een geëmalierde Kom, of Schael, waer van de grond wit licht overgeblazen Zilver is, met gezaeide Bloemen. Men ziet ‘er de getyden van't Jaer in Menschelijke afbeeltzels op uitgedrukt, en alle behoorlijke verve, benessens bygevoegde Letters, de grond is gansch wit, op de rugge ziet men de Hemels-tekenen, en vyf Zinnen, even konstig vertoont, waer van de grond mede Zilver is, zoo dat uit dit en diergelijke Werken blykt, dat de Menschen in die gewesten, het oordeel en de hand-greepen niet ontbeert.

Zomtyds worden uit *Moskou* Gevolmagtigden na *Siberien* afgezonden, om alle plaetzen en zaken op te nemen, zoo der Krygs-luiden, Recht-banken, Gezaghebberyen, Handel, als anderzins: *de-*

ze wanneer maer eenige weinig tyd op elke plaets zich ophout, heeft daer toe noodig, de tyd van drie of vier Jaren, ja langer, en is dit een zeer voordeelige laft.

Als men in *Siberien* reist, ontmoet men zomtyds in acht dagen geen Russche Menschen, en daer zich een ter neder zet, komen 'er veeltyds meerder by: het Land word daer voor niet uitgedeelt, en elk kan zoo veel bekomen, als hy bearbeiden mag: de eigendom der Landeryen door aenvaerdinge bekomen hebbende, word zulks aengetekent in de Recht-huizen die daer naest aen gelegen zijn, en blyft hy daer van Heer en Eigenaer, voor altoos, mits den behoorlijken Schatting daer van betalende.

Men vind in de *Siberische* Wildernissen, Aerd, en Ael-bezien, zoo roode als zwarte.

Uit de Ceder-nooten in *Siberie* word goede Olye geperst.

De *Siberische* Ballingen zijn, wanneer zy ter bestelde plaetze gekomen zijn, vry, mits daer blyvende, en elk word na zijn bequaemheit gebruikt: die tot Kazakken of Krygs-luiden aengenomen worden, genieten vyf Roebels voor loon, in 't Jaer, beneffens vyf ton Rogge, vyf Ton Haver, en vyf poeden Zout, beneffens den vryen handel zonder Tol, tot de waerde van vyftig Roebels toe; edoch, 't geen zy boven die waerde verkoopmanschappen, betaelt tien ten honderd, beneffens andere Koopluiden voor Schatting.

Deze Kazakken zijn te dier plaetze grootshartig en stout, hebben aenzien, en worden geacht: de minste zijn vrywillige uit *Rusland* aldaer aengelangt: zy scheeren den Baerd gansch af, doch om te strenger te schynen, laten zy lange groote knevels wassen.

Men maekt smakelijk Bier in *Siberien.*

In de *Siberische* Landstreken die het naeft aen *Sina* grenzen, gebruikt men veel Thee, en die ook met Paerde, Koeyen, Ezels, of Kamele Melk en Boter gemengt, doch geschied zulks eenige uuren voor de maeltyd, om dat sterk voed, en andere Spys te nuttigen verhindert.

Men vind in *Siberien* nu mede Zwavel en Zalpeter, ‘tgeen voor dezen aldaer niet bekent is geweest.

Men graeft in *Siberien*, niet verre van *Tobol* steen, die zeer licht is, en bequaem om te bearbeiden, en gebruikt te worden als hout, tot veeldcrhande zaken.

De *Astakken* daer omtrent, woonen zomtyds in Huizen, die Hutten gelijk zijn, welke Dorps gewyze by een staen, alwaer hunnen Afgod, het beeltzel eens Duivels, in hout,, lomp gesneden, voor 't Dorp ten toon staet. Eenige der *Astakken* woonen alhier ook in Huizen, gelijk de *Russen*, zoo als de *Kirgisen* mede in leeme of houte Huizen woonen. Het Huisraed van dit Volk is zeer weinig; zy hebben schier anders niet als Pyl, Boog, en Netten. De Man koopt altoos de Vrouw van haer Ouders of verwanten, ten ware zomtyds de Man jong, en de Vrouw oud van Jaren was, en zy zoo groot voordeelheeft, als wanneer ook wel aen de Man geschonken word voor niet.

Rondsom de Stad *Pansin* zijn vier[+] Rivier-spruiten, die alle zeer Vischryk zijn, en tusschen de zelve acht kostelijke wel bewoonde Dorpen, die te gelijk omkringt believe men zijn met houte Storm-palen, binnen welke steets vier of vyf duizend Mannen leggen, om op hoede tegen de *Baskiren* te zijn, en zoo wel deze Dorpen, als de Stad en verdere gewesten te dekken. Zy legt aen de Vliet *Tobol:* hier gebied een Waiwoda: ruim zes honderd Moskovische Burgers woonen daer: te Landewaerts woonen daer meest ook al Russen, zoo verstrooit als in de Dorpen, wordende, zoo men zegt, de Inlandsche Heidenen, zoo hier als by *Vergaturia*, wat asgelegen gehouden, op dat zy met de Oostelijke Tartaren geen verdrag aen rechten, en muiten.

[+]Als men de naem van Stad in deze geschriften ontmoet, believe men zich niet in te beelden, dat zulks altoos groos te Steden zyn, zoo als men in Europa gewoon is te zien, maer Veeltyds kleine plaetskens als Dorpen die open, of van hout omheint zyn, of weinig gesterk.

In het Stedeken *Demjaenken* of *Danjanski* aen de Vliet *Tobol* gelegen, woonen Arbeiders, die Menschen en Goederen, des Zomers langs de Rivieren, en des Winters over 't Sneeuw, voort brengen; heeft tot zijn beschutting eenige ronde houte Toorens. Gelijk mede in *Samaria*, of *Sammarok*, dat een klein onnoozel plaetsje is, aen de Vliet *Tobol*, niet wyt van de *Oby* gelegen, dicht aen de Oever, op een effen en vlak Land, diergelijke Menschen woonen, niet hebbende tot sterking rondsom, als eenige Storm-palen, zonder Toorens. De Inwoonders van deze laetste plaetskens moeten de Schepen tot aen de eerste Stad, op de *Oby* brengen.

Rondsom de Stad *Pelim*, welke aen de oorspronk van de Vliet *Sosva*, die in de Rivier *Tobol* stort, op vier en zeftig graden gelegen is, valt Kooren en Hout, doch het ruig-werk is daer slecht.

In het *Leens* gebied, aen de Rivier *Lena*, daer *Jakut* of *Jakutskoy* de Hooft-stad is, zijn vier Steden. Hier vallen goede Zabelen, Bevers, zwarte, witte, roode Vossen, en Harmkens.

Des Winters gebruikt men in *Siberien* veeltyds Sleep-sleden, en Barrien, om de

goederen cn lasten, over de Sneeuw voort te brengen.

Het is zoo woest tusschen *Usolia*, en *Kaigorod*, dat men daer in zeven of acht dagen reizens, geen Menschen ontmoet, gelijk aen my Reizigers dier Oord hebben verhaelt.

In *Soilkamskoy* vind men veel Paerden, die de beste van gansch *Siberien* worden geacht, ja beter als in *Rusland.*

Omtrent *Irkut* ontmoet men weinig, of geen Menschen.

Jakutskoy is de Hooft-stad, in zijn gewest: by Zomer tyd gaen van deze plaets tot aen *Sabazia, Onodieskpy*, en *Camsatka*, Vaertuigen langs de Kust, en de Kaepen, om Walrus-tanden, en Traen te verzamelen: men gebruikt daer Schuitjes van Leer gemaekt. Deze Stad word van Kooren verzorgt uit *Vergolensko*, en *Kirenga*, alwaer het vruchtbaer is.

Om dat die Zee te vol Ys dryft, en het te kout, en te woest aldaer is, word de Kust van de Rivier *Lena* te Water noch te Lande, verder bereist, tot noch toe, als tot de Rivier *Tarsida.* De Menschen die tusschen *Tarsida* en *Jenisea* woonen, zijn meest *Samojeden*, hoe wel eenige *Tungoesen*, die wel insgelijks van wilde aert zijn, doch grooter van stal, genegen tot den stryd, die zy dikmaels met hare Nabuuren hebben. Dit Volk heeft een gewoonte als zy op de Jacht zijn, en geen Wild treffen, dat zy dan haer Lichaem tegen den honger, ieder dag een vinger breet of twee toe snaren, en inbinden met een borstlap: zy voeren Wyf en Kind op de Jacht mede, en als eenig Beest gevangen is, blyven zy zoo lange daer by, tot dat het is georbert, waer toe dan een Tentje opslaen.

By *Vergaturia* valt veel Kooren, en word het zelve gezonden na de andere Noorder-Siberische bezettingen, om dat aldaer weinig gezaeid word, en voornaem onder de *Samojeden* niet. Het is die Stad, welke het aldereerst gebouwt wierd door de Moskoviten, in *Siberien.* De Reizigers die wyder Oostwaerkts willen, moeten aldaer wachten tot in 't Voor-jaer, of op die tyd daer maken te zijn, want als dan is de Rivier *Tura* eerst bequaem om bevaren te worden.

Vergaturia is met lage Huizen bebouwt, en niet zeer groot: is de pas of overgang in, en uit *Siberien:* al wie uit *Siberien* komt, word daer bezocht, tot Betaling van de Tol, waer om de geene, welke aen hunne plunje of goederen het licht niet derven dulden, of verboodene Waren ten Lande trachten uit te voeren, het over de *Cama* zetten, of na de streek van het Noorden.

De eerste Stad die men in *Siberien* ontmoet, wanneer men uit het Westen aenkomt, is *Vergaturia*, of *Wirgatura:* is met een houte Vesting gesterkt, en heeft vierkante Toorens. Daer woonen herom de Heidensche Volkeren, geheten *Wagoeten*, welke aen hunne Tzaersche Majesteiten den Schatting met Zabele-vellen betalen. De gemelte Stad legt op een hooge steene Klip: de Vliet *Tura*, en noch een andere Spruit, loopt daer beneden langs, die zijn oorspronk uit steene gebergte neemt. Daer zijn rondsom welbewoonde Dorpen, zoo van Russen als Lands-oude Inwoonders. Hals-recht pleegt men daer veeltyds, met de lydende aen het linker been op te hangen, en met Pylen dood te schieten.

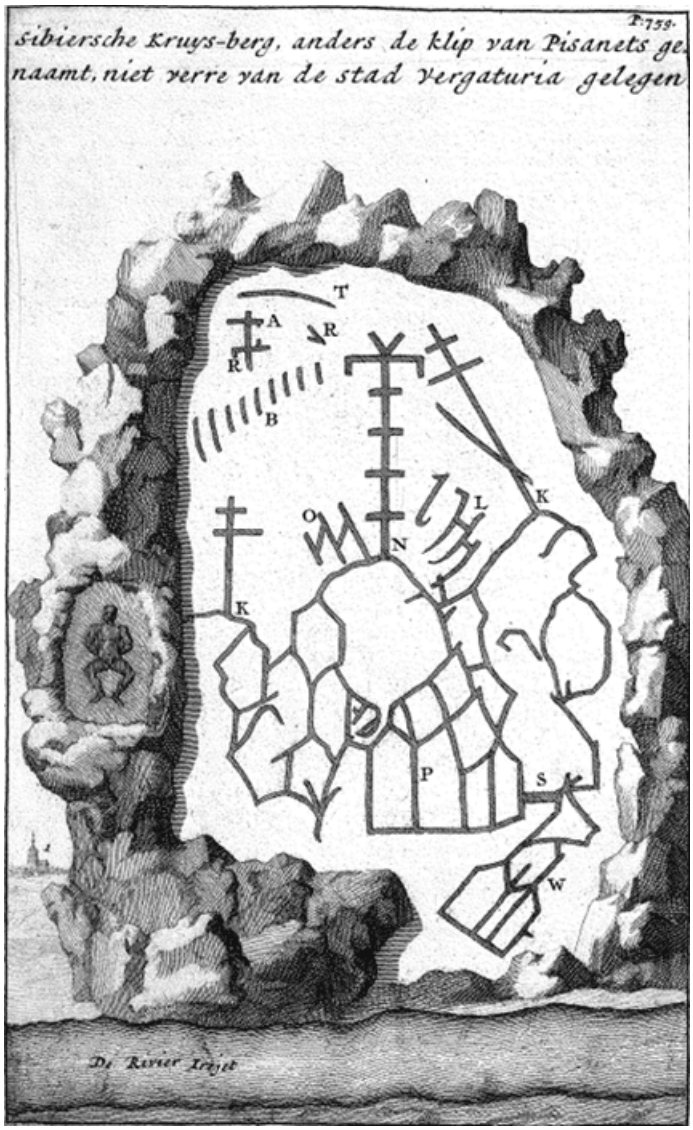
Vergaturia is een schoone, en heerlijke Stad: hier woonen veel groote Russche Koopluiden, wiens Voor-ouders daer in Ballingschap zijn gezonden geweest; zy Handelen met Laken, en Zyde, en alderhande *Europiaensche* en *Indiaensche* Waren, tot *Archangel* aen de eene zyde bewesten, en beoosten tot aen de Rivier *Lena* toe. De Inboorlingen van het Land hebben nu meest de Russche wys van leven

aengenomen, zoo in dracht, spraek, als wooning, doch niet alle in Godsdienst, want veele noch Heidenen zijn. In deze Stad en het omleggende Land, onderhouden hunne Tzaersche Majesteiten Zoldaten, in groot getal. Alhier omtrent is de stapel daer men de Vaertuigen bouwt, die door geheel *Siberien* gebruikt worden, en zelfs tot op de Ys-zee, en tot aen *Nova Zemla.* Hier worden groote Vaertuigen gemaekt, waer van de kennis uit de Nederlanden is gekomen, niet ongelijk aen de Hollandsche Buizen, waer van zy in gebrooken Tael dc naem ook dragen, als boven is gezegt. Niet wyt buiten de Stad *Vergaturia* legt een groot Rusch Klooster.

Van *Vergaturia* tot *Soilkamskoy*, een Stad aen de Rivier *Kama* gelegen, zegt men zestig mylen te zijn. Deze Stad is meest bebouwt in 't laetst van de voorgaende Eeuw, door de Moskoviten: legt op een hooge Steen-klip.

Zy legt een half myl van de Oever van de Vliet *Kama*, ter rechter zyde als men van 't Westen komt, is aldaer groote Bosschagie.

Tot *Soilkamskoy* en daer omtrent, geven de Rivieren zeer zoet en smakelijk Water, doch de Zout-bronnen die daer veel zijn, worden geboord, zeer diep

1. is het dorp Pisanets de klip is breet 7 Vadem: Schuyns opgaande hoog 18 Vadem de gront is glat, en als esfen geslepen: hoog uyt het Water 1½ Vadem.

door steene grond heen, als wanneer onder, het zeer zoute Water, overtollig uitspringt.

Als men van *Vergaturia* recht uit zoude reizen, na het *Altinsche* Ryk, of deplaets daer het voorheen is geweest, moet men al meest door woest plat Land, daer weinig geboomte wast, maer Gras en Heide, of Heesters, en kreupel geboomte. De meeste plaetzen in *Siberien* zijn open, en als Dorpen, waer in overgebragte Russen en andere woonen, 't zy van Ouders, aldaer in ongenade gezonden, gesprooten, of wel zelve gekomen; beneffens gedoopte Inlanders, die tegen de *Kirgisen* en anderen, bewaekt moeten worden.

Volgens jonge berichten aen my gedaen, heeft men zommige der Yzere Mynen van *Vergaturia* zoo ryk, en het Yzer zoo goed bevonden, en zoo week, dat ‘er schoone Stukken en Mortieren van te gieten zijn, genoegzaem met Metael in deugt gelijk, Want het de proef daer tegen uit heeft gestaen, en tot verwondering toe heeft men bevonden, de zelve zoo licht, en niet zwaerder te zijn als Metael, en zich alzoo mede laet vylen; wezende het verschil in de prys, waer voor het bearbeid word zoo groot, dat een Metael Stuk van vier honderd pond, dat in *Moskou* vyf honderd gulden komt te kosten voor arbeids-loon, het Yzere van't zelve gewicht, niet meer aldaer komt veronkost, als achtien gulden: waer uit te besluiten is, wat ryke Mynen dat dit zijn: men wil dat dit Y-zer gesmolten zijnde, zich zoude laten smeden zonder vuur, 't geen echter by my voor volkomen waerheit niet word verklaert.

Behalven het Magneet - erts, by *Vergaturia*, zijn daer in de Nabuurschap noch verscheidene gemeene Yzer Mynen, daer het Yzer maer een knie diep in de Aerde legt, en wel drie of vier honderd vadem in de lengte, reets aldus goed bevonden, en alzoo te zijn, is vertoont: men heeft aen een proef van zestig of zeventig pond bevonden, het zelve te zijn van het schoonste Yzer, zoo goed als Sweets: Brood, Vleesch en Visch, is in, die gewesten zeer goed koop, gelijk men op veele plaetzen in *Siberie*, voor een stuiver zoo veel Brood en Visch koopen kan, dat een Man niet magtig is zulks op een dag te verteeren: daer is mede de beste gelegentheit om door gansch Rusland en *Siberie* het Yzer te water te vervoeren, als ook na *Archangel*, want van *Vergaturia*, is tot *Solvitsugodskaia*, ongevaer vyf of zes honderd Wurst, daer kan het met Sleden gevoert, en alzoo met kleine kosten op *Archangel*, te water gebragt worden.

In een proef van Magneet-steen, of Yzer-erts, dat my van *Vergaturia* toegezonden is, 't welk valt twaelf myl van de Stad, heb ik bevonden uit het honderd pond, vyf en veertig pond Yzer te komen, en van het zelve honderd pond, noch twee loot Zilver, waerdig drie gulden, zoo als door een tweevoudige proef hebbe bespeurt. Hout en Water is daer in de Nabuurschap overvloedig.

De Ader van deze Magneet-erts word in't gebergte bevonden, wel over de negen Ellen breet, en drie Ellen hoog of dik te zijn.

In den Jare zeventien honderd, is niet verre van de Stad *Vergaturia*, weder een nieuwe Yzer-myn ontdekt, welke zeer goed Yzer belooft.

Men heeft in *Siberie*, niet verre van *Vergaturia*, op een Steen-klip, eenige geschilderde Afbeeldingen gevonden, welke aldaer voor onbekende Letter-grepen, of Characters aen zijn gezien.

Deze afmalinge wil men, *volgens* naricht der oudste Menschen die daer woonen, dat aldaer ter plaetze heeft gestaen, voor dat de Moskoviten het Land beslagen hebben, 't geen al voor ruim honderd Jaren is geschied, des men gansch geen geheugenisse heeft, wanneer, en van wie deze verbeeldingen zijn gemaekt, de verwe is bruin-geel,

zeven span hoog, en zes span diep, staet in een Berg, op een gladde steen, anderhalf vadem uit het water verheven, aen een plaets daer wel eer in de Nabuurschap de *Wagulitsche*, en andere Heidenen Offer plachten te doen: de Klip is breet zeven vadem, en diep achtien vadem, na om hoog opgaende: de Rivier die daer beneffens ftroomt, is genaemt *Irejet*, en het naest aen gelegen Dorpje, *Pisanets*, gelijk de Steen-rots na deze plaets, mede *Pisanets* Steen-klip word genaemt. Het Afbeeldzel daer van, 't geen in zijne ware groote aldaer ter plaetze door den Geheim-schryver, *Coim* genaemt, is afgemaelt, met een Boom-takje, alzoo te dier plaetzen geen Schilder-tuig voorhanden was, onder my berust, daer toe zekeren bruin-geele verwe gebruikende, welke omtrent te dier plaetze onder de Aerde word gevonden.

Als ik dan deze tot noch toe onverstaenbare Schilderye, aendachtig hebbe bespiegelt, zoo en kan daer niet anders aea zien, als dat dit den Berg *Calvaria* verbeeld, daer den Zaligmaker word gekruist, zoo als aen de Letter N. is te zien, daer de twee

Kruissen, waer de Moordenaers aen gehecht waren, onder de Letter K. staen vertoont. Het Kruisje aen de eene zyde is wel scheef, en als leggende verbeeld, doch vermits de plaets op de Klip te eng, of te scheef is geweest, zoo zal de Tekenaer het zelve aldus hebben vertoont: by Letter O. ziet men genoegzaem met de gebrooke M. de naem van *Maria* vertoont, misschien willen de streeken aen B. de krygs-knechten verbeelden, en is het vertoonde gebouw by P. misschien het Graft, en by S. den afgewentelde Steen. Dat de Kruissen niet juist zoo zijn getekent, als men zulks hier te Lande die verbeeld, moet niemand verwonderen, die weet dat men in de Ooster-iche Landen de Kruissen niet zoo verbeeld als hier. De grove streep by T. wil misschien een verduistering aen de Lucht verbeelden: aen een der Kruissen by Letter K. ziet men de Speer vertoont: by R. vertoont een verbrooken oud Kruis, zoo als misschien op *Golgotha* te zien zijn geweest, beneffens weg geworpen stuk nouts.

De afbeeldinge by W. is misschien een huizinge, en kan het scheef vertoonen van dit gebouw veroorzaekt zijn, om dat de Schilder die het af heeft gemaelt, geen plaets genoeg had om het recht te zetten, waerom het dus schuins is vertoont. En dit alles volgens myne raminge, wezende gelooflijk, dat de eerste Chriftenen die hier ter plaetze voor veele Jaren gekomen zijn, en zich ter neder hebben gezet, en die de Heidensche Afgoderye, welke op deze, of by deze vereffende en gladde Klip plagt te geschieden, verfbeyende, hebben vertoont het uiterlijk merkteken by Grieksche Christenen in het gebruik van den Godsdienst, hoe wel niet na de konst geschetst, en misschien is al voor veel Eeu-wen de Christelijke Godsdienst hier ingevoert geweest, en dies dit werk zeer oud, doch namaels uitgeblust. De rondsom aen een gehaelde en gebogene strepen, de Klip vertoonen daer zy niet glat, vlak, of effen is gemaekt, en de Man die verre staet verbeeld, ter zyde, is misschien *Joseph van Arimathea*,[+] die quam als het nu avond geworden was, enz. of wel ter zijner gedachtenis, de aftekening van den geenen die dit Schilder-werk heeft ge-maekt.

[+]Markus 15. vers 42.

Niet verre van de Hooft-stad *Tobol*, word gezegt, een Myne van *Marien*, anders Rusch Glas genaemt, te zijn, daer stukken gevonden worden, een El lang, en breet.

Men heeft my toegezonden van *turia*, een proef van Kristal, dat aldaer in 't gebergte valt, en vry goed is, als mede eenig Marien-glas, of de wortel van het zelve, zoo aldaer in de Nabuurschap mede word gevonden, behalven twee proeven van die Steen, daer van men elders byzonder in de Nabuurschap van *Sina*, het doek Spint, daer onverbrandelijk Lywaet van word gemaekt, en *Asbeston* is genaemt, zoo als daer lappen mede van, onder my berusten; welke Steenen omtrent boven gemelte plaets, uit de Aerde zijn gedolven, en aldaer groeyen.

De Vliet *Susowa*, niet ver van *Solicamskoy*, is snel van loop, en stygt in 't Voorjaer veeltyds ten bedde uit, zoo, dat men in de Nabuurschap over Land kan varen. Een klein Stedeken, genaemt *Niesna*, legt aen dit water: men heeft daer veel Alabaster gebergte, als ook van Kryt, of Gips.

De Rivier *Lena* word by eenige gebynaemt *Dairlake*, zy scheid *Siberien* van het *Daversche* Land.

De Stad *Tura, Tarmen*, of *Tumen*, in het hart van *Siberien*, bezuiden *Tobol*, aen de Rivier *Tura*, die in de Rivier *Tobol* valt, gelegen, was eertyds zeer vermaert door den Handel van Zabel, en andere *Siberische* Waren, alzoo derwaerts en tot daer toe de Koop-luiden van alle plaetzen, de Luiden uit het Ooster *Siberien*, en van wyder

komende, plachten in het gemoet te gaen, en te wachten, dat zedert ruim vyf en veertig Jaren is verandert.

Deze Stad *Tumen* was eertyds Hooftstad van een Prinsdom, of Ryksken, daer een Tartarisch Vorst heerschte, *Tzaer Tumenski* by de Russen genaemt, welke veele *Siberianen, Samojeden*, en andere Tartarische Volken onder zijn gezag hadde, en den Russen zomtyds met oorlog, schade toebragt: is voor omtrent honderd Jaren t'onder gebragt geweest. De kracht van het Ryksken *Turmen*, bestond eertyds in tien duizend Mannen.

Deze plaets, ruim een half uur in het rond groot, is vierkant, met houte Vesten gesterkt: daer legt groote bezetting, en wel zeven of acht honderd Man in. Niet wyt van daer, houden zich veele *Baskiren* op, die wel ongeloovige zijn, doch met meer verstand begaest als andere Heidenen daer rondsom: zy gebruiken zomtyds schiet-geweer, en zijn goede Zoldaten. Deze Luiden hebbed hier vaste Wooningen, en Huizen; ook ziet men onder hun Dorpen, maer geen Steden: Geschut is

daer niet; doch onder de *Kalmakken* vind men het zelve zoo nu en dan, 't geene hun door de *Sinezen* is toegebragt.

De Stad *Tumen* word alleen by Russen bewoont, moetende de Tartaren zich aen de overzyde van de Rivier in Huiskens behelpen.

Zoo de Baron *Majerbergh* zegt, valt tusschen *Tumen* en *Vergaturia* zeer veel Ceder-boom, op hoog gebergte. De Inlanders zijn daer meest alle Afgoden-dienaers: weten van geen Brood, behalven dat zy het nu van de Russen leeren kennen: zy voeden zich van de Jacht, en Visch-vangst. De grond is daer vry vet, en bequaem om bezaeit te worden, gelijk de Russen de zelve mede veeltyds bezaeyen, byzonder dicht onder *Tumen.* Dus verre uit *Majerbergh.*

De Rivier *Tura*, of *Tumen*, die zijn aenvang neemt niet wyt van de Stad *Vergaturia*, in de *Baskiersche Steep,* of Wildernisse, is des Zomers niet vaerbaer, om zijn ondiepte; doch in het Voor-jaer zwelt zy door 't vallen van het Sneeuw, is dan vaerbaer, en bewatert het Land.

Deze Rivier *Tura* gaet vry krom, en worden de Schuiten dikmael over Land getrokken, om weg te winnen.

Tusschen de Rivier *Tura*, en de Stad *Isimskoy*, die op twee en zestig graden aen de Vliet *Irtis* legt, is het Land woest, en daer vind men geen Menschen.

Aen het einde van de Vliet *Salda*, die een Arm is van de *Tura,* zijn twee Takken, den eenen genaemt *Kaloe.*

Niet wyt van *Tobol*, te Landewaerts, een myl of vier, ziet men het overblyf-zel van de oude Stad *Sibir.*

Van *Tumen*, in *Siberien*, te reizen na *Tobol*, bericht my zeker Reiziger van daer, dat een weg is, te Lande, van vyf en veertig myl, doch te Water, vermits de kromte der Vliet, en beswaerlijke vaert, wel van zeven dagen.

Van *Tumen* na *Isetskoy*, gelegen aen de Oever van de Vliet, *Iset*, welke in de *Tobol* stort, word by zommige gerekent een tusschen-stant te zijn van vyftien myl, hoe wel andere, daer ik my by heb gevoegt, de zelve afstant grooter maken. Tusschen beide zijn veel Dorpen. Men ontmoet daer een Bosch, van vyf myl groot. Daer is goed Kooren.

Tumen zelve, legt op een hoogte: heeft een Slot, dat op den Berg legt, wezende een vierhoek: heeft vier Poorten: is omkringt met Storm-palen. Daer is een Klooster. De Stad is tamelijk bevolkt.

De Stad *Tumen*, is na den aert dier Landstreke, dan tamelijk gesterkt, en zeer Volkryk, doch by raming is 't vierde deel der Inwoonders, (hoe wel zy buiten de Vesting woonen, 't geen men echter als onder, of in de Stad acht te zijn,) Tartaren, die het Mahometaensch Geloof hebben, deze dryven grooten Koophandel, zoo in *Kalmakken-land*, als *Bucharia*, en elders, hoe wel andere te Landewaerts woonen, en van den Akker-bouw, en Visch-vangst zich erhouden: Bontwerk valt aldaer weinig, behalven roode Vossen, Wolven, en Beeren, doch eenige mylen van daer is een Bosch, *Ileetskoy Wollok* genaemt, alwaer het beste graeuw Inkhoorens Bont gevangen word, 't geene Winter en Zomer, eener verwe is, en zijn de vellen eens zoo groot als van andere Inkhoorens: deze Dieren zijn van zoodanigen inborst, dat wanneer Inkhoorens van een ander geslacht uit de Nabuurige Bosschen tot haer komen, dat zy de zelve dood byten, en eeten.

Deze Stad *Tumen* is van hout, en in drie afdeelingen, als drie byzondere Steden gelegt, daer is een Uur-wyzer en Klokspel in deze Stad, 't geen in die gewesten wat byzonders is.

Men vind in *Siberien* een Rivier, genaemt *Nietzien*, die in de *Tura* stort, welke anders mede word geheten *Neelwa*, en zelfs by zommige mede *Tura* is genaemt, want het des zelfs bovenste gedeelte is: als mede eene Vliet *Irbit*, by het Vlek *Irbietza*, of *Irbitskaya*, anders genaemt *Borofska* gelegen.

By de oorspronk van de Vliet *Tobol* legt een Klooster, *Miach* of *Mias* geheten, daer een Vlek naby is, genaemt *Zafriensko.*

Mias, of *Moes,* is mede een Rivier en Meir in *Siberien*, aen gemelte oorspronk, oft opperste eind van de Vliet *Tobol* gelegen.

By de Rivier en 't Vlek *Tersuka*, tusschen de Vlieten *Tobol* en *Iset* gelegen, in *Siberien*, is een andere Spruit, genaemt *Kisilbas.*

Tafda is een Arm van de Vliet *Tobol*, die weinig boven de Stad *Tobol* in de zelve valt: daer legt een Dorp, genaemt *Tafdingskaya*, of *Arghiemplaia.*

Ten einde van de Rivier *Tagith* is een Dorp, geheten *Tagielskaia:* zoo als aen de oorspronk van de Vliet *Res* een Klooster legt, *Tasko* geheten.

Mangase, of *Mangaseoff*, is een plaetsken, beoosten de *Oby*, niet wyt van de Zee, op zeven en zestig en een halve graed gelegen: het word by zommige aen de Oever van de *Oby* gelegt, en by anderen, die ik gevolgt heb, weinig Landwaert in.

Weinig Russen en Poolen, die in groote ongenade derwaerts gezonden zijn, houden daer bezetting. Dit is maer een Sterkte van Storm-palen > heeft een houte Bolwerk, en eenige ronde houte Toorens. Het is daer des Winters afgryzelijk kout. Daer wast niet ak weinig Kool, Rapen, en Wortels, en word hun de leeftocht van *Tobol*, Jaerlijks toegebragt.

Als men van *Mangase* recht uit, Noord-waert, tot aen de Zee gaet, kan men op 't gebergte by stil weder *Nova Zemla*, of ten minsten eenige van des zelfs Voor-eilanden, (zoo my van oog-getuigen gezegt word) zien. Deze Stad of Sterkte is oud omtrent[+] vyf en veertig Jaren, als wanneer van de Russen is gebouwt. Op *Nova Zemla* [+]1680. zouden de Russen van zins zijn geweest, een Vesting te bouwen, doch zulks is tot noch toe achter gelaten. Des Zomers komen die van de vaste Kusten daer visschen.

Op de hoogte van *Mangase* word in de *Oby* veel Visch gevangen, die uit de Zee opkomt.

Men verhaelt dat omtrent *Mangase*, Paerlen in de Rivieren worden gevonden.

Het Meir *Vagh*, word in zommige getekende Kaerten, die my uit *Siberie* toegezonden zijn, geplaetst, niet verre bezuiden de Oever van de Zee, gelijk als zeker Rusch Zee-man, die gewoon was op *Nova Zemla*, en in de Ys-zee, op de Walrussche vangst te varen, my mede heeft willen verzekeren, dat dit Meir weinig mylen te Landewaert in, gelegen zoude zijn.

Andere verzekeren my dat een Rivier, *Vagh* is genaemt, op zes en zestig graden beneden de Vliet *Tobol*, by het Stedeken *Serguth:* deze Rivier zegt men, is byzonder breet, en dat al zeer hoog op, tot eenige Duitsche mylen toe, byzonder als het veel Regent. Na by de mond van de *Oby*, maekt het volgens dezer gevoelen, als een geheel Meir, hoe wel eigentlijk maer een Rivier is, waer op de Russen met groote Schepen, die de veelheit van zeilen voeren, Jaerlijks eenmael of twee komen varen, 't geene de omleggende Volken, dat meest onnoozele *Astaksche* Heidenen zijn, tot verwondering strekt, Dit Meir overvloeit van alderhande goede Visch, de zelve word van daer langs de geheele Rivier *Oby* opwaerts te koop gebragt. Het stormt daer dikmael hartig. Zeker Reiziger heeft my bericht, dat hy drie Schepen daer op heeft zien zeilen, welkers grootheit hem verwonderde.

De Vliet *Vagh* strekt zich uit zoo zommige meenen, bykans tot aea een Tak van de Vliet *Jenisea,* zoo, dat gemakkelijk tot daer aen toe te leiden zoude zijn.

Veele stellen deze Vliet *Vagh* boven de Stad *Sarguth*, of *Serguth*, gelijk ik in mijn Kaert heb gedaen, na het meerder getal van getuigen, hebbende zich aen my maer een getuige voor de andere meening opgedaen, zonder echter pal op de waerheit van mijn gevoelen te staen: andere beneden.

De Menschen die hier omtrent woonen, zijn zeer onnoozel, en zachtzinnig; angstig voor alle vreemden, voor wien zy, de zelve ontmoetende, op de knien vallen, en alles aenbieden wat men eischt, en zy hebben, mits men hun niet deert, of hunne Afgoden versteurt.

Voor de Stad *Jeniseisko*, is de Vliet *Jenisea* een derde van een myl breet: het water is zeer wit, doch niet Vischryk.

Die van het Stedeken *Trugania, Fruga-nia*, of *Trugan*, welke beneden aen de *Jenisea* ligt, varen Jaerlijks op de Walrusch-vangst, in de Ys-zee, nemende waer, de tyd dat het Ys van de Wal af, en in Zee is gedreven: de Burgers van *Jeniseiskoy* hadden voor eenige Jaren een groot Schip doen bouwen, om daer mede insgelijks in

de Ys-zee ter Walrusch-vangst te gaen, doch dit Schip is wel t'Zee gekomen, maer nimmer gekeert, na alle waerschynlijkheit, door 't Ys en de Baren, verslonden.

Tusschen *Nova Zemla* en de vaste Kust, word ter Visch-vangst gevaren, zelf uit de *Siberische* Steden, *Tobol* en *Jeniseisko*, zakken de Vaertuigen de Rivieren af, tot in de Zee.

Het Eiland *Ribnoi*, of *Ribna*, dat midden in de Vliet *Tunguska*, by de *Jenisea* legt, is meest bewoont van Russen, hoe wel andere dryven dat de wooningen meest aen de vaste Kust, of Oever van de Rivier liggen; het heeft zijn naem van Visch, want *Ribnoi* beduit een Visch in die Landspraek: een ander Eiland op de zelve Vliet, draegt de naem van *Ribnor*; daer zijn veel Steuren, Sterletten, en Forellen, van ongemeene groote.

By deze wooningen, of het Stedeken *Ribna*, of *Ribnoi*, woonen zekere afgezonderde *Tungoesen*, die hoog en sterk van stal zijn; deze dragen klederen van Rhee-vellen, die voor en achter gesneden zijn, als de klederen hier te Lande, dragen meest lank zwart haair, met drie lokken, een achter, en een op elke zyde: zy voeden zich van Wild, by hen is een grouwelijke wyze van doen, te weten, als iemand hunner Magen, zelf Vader of Moeder, oud en krachteloos is geworden, of ook zeer ziek is, zoo dat

zy de kost en behoeftigheden niet meer verzamelen konnen, zeggen zy, dees Mensch is zoo goet als dood, brengen hem in 't Bosch, daer zy ten dien einde een vierkante kist gemaekt hebben, waer zy hem in leggen: deze kist staet op vier paeltjes, drie of vier El hoog van de Aerde, daer word hy dan in gelegt, en dus verlaten zy den zwakken onbarmhartelijk, en laten hem alleen; komende na drie of vier dagen weder, om te zien of hy waerlijk geftorven is, zoo ja, dan stooken zy onder dien kas hout, en verbranden zoo het Lyk, 't welk is hare Begravenis; doch niet alle plegen deze wreetheit.

Niet verre van de Zee, beoosten de Rivier *Jenisea*, hout zich een Volk op, genaemt *Turganski*, na de Vliet *Turganska* benaemt: aldaer vallen veel witte Vossen, die in *Sina* zeer zijn gewilt; en zeker perzoon heeft my verhaelt, dat op eenmael over de honderd duizend stuks dezer witte Vosse-vellen, binnen de Sinesche Muur, door hem zijn gebragt.

De Vliet *Tunguskaia* is tamelijk bewoont, zoo als ook de *Elimpie*, niet wyt van daer, zijnde beide, doch de een in de andere stortende, Takken van de *Jenisea.* Daer naby Zuidwaerts, is een dichte Bosschagie. De Rivier *Angara*, die een snellen loop heeft, en in de Nabuurschap stroomt, is mede tamelijk bewoont: daer rondsom zijn veel droogten in de Vlieten, en in de boven laetst gemelte, vind men 'er een, genaemt *Balagansko Kamenka*, enz. waer van boven reets is gemelt. Hier naby woonen *Bratskoyen*, of *Brati*, dat een aert van *Moegalen* zijn, die zich onder hunne Tzaersche Majesteiten hebben begeven.

Oestilima, is zoo veel gezegt als mond van *Ilima*, of *Ilim*; dit hebbe ik in mijn Kaert als een Stedeken afgetekent, doch twyfele of daer meer als eenige weinige Huizen staen.

De plaetzen *Surguth*, en *Narin*, ik in een afstant van malkander hebbe gestelt, zoo als van oog - getuigen verstond, aen wien het meeste geloof heb gegeven; daer van kan echter niet nalaten te zeggen, dat andere getuigen my berichten, als of de afgelegentheit niet alzoo, maer meerder afgelegen ware, zoo dat de oprechte kennis afgewacht moet worden.

By zommige word gezegt, dat *Surguth* op een Eiland in de *Oby* legt; misschien dat hen misleit heeft, dat 'er een Spruit of Tak van de *Oby*, aen, en langs de Stad heen loopt. Deze Stad legt in een Landschap, 't geene by de Inwoonders *Uluskate* word geheten.

De Stad *Sargut, Surguth, Surguts, Surgoet* of *Jorgoet*, is omkringt inet Stormpalen, en heeft tot versterking eenige ronde houte Toorens; legt in een halve kring, tegen de Vliet aen; heeft drie Poorten met Toorens, en zes diergelijke Toorens zonder Poorten.

Onder *Sargut* vind men wel Zabelen, maer daer valt geen Kooren. Als men reist van *Narin*, door het Land, na de Rivier *Jenisea*, ontmoet men onderweeg veel Menschen, die hun werk maken van Zabelen te vangen.

Vergolenskoy word gezegt een Stedeken te zijn, in *Siberien*, anders genaemt *Kircholinskoy.*

Rawalof is een Vlek, of Stedeken, in *Siberien*, aen de t'zamenvloeying van de Vlieten *Tobol* en *Iset* gelegen, anders genaemt *Rafaloua:* het is hier zeer woest.

Tot *Kalbasim*, in *Siberien*, weinig lager als op zestig graden, aen een Meir dat in de Rivier *Itik* stroomt, welke weder in de *Irtis* stort, gelegen, is bezienswaerdig, een oud, en nu vervallen steene Huis, van merkelijke groote, en zwaerte, 't geen men niet

weet van wien gesticht, want men aldaer nu zoodanige Huizen niet en bouwt. Twee dagen van daer is de plaets *Lankaraga* genaemt; en noch een dag wyder het Rivierken *Jenkulia*, vallende uit Steen-klippen, en stortende in de *Irtis*.

Aen de Rivieren die in de Zee uitstorten, te weder zyde van de *Ys-kaep*, worden Tanden gehandelt, van Walrussen die de Zee opwerpt.

De Landen ter weder zyde de Vliet *Lena*, en andere Rivieren daeromtrent, die in de Noord-zee uitstorten, zijn ryk van Zabel-dieren, en andere Pelterye: het Land is zeer Boschachtig, onreisbaer, door de menigvuldige steene Klippen, en dichte Bosschen, snelle Stroomen, en wilde Moerassen, die zeer Mosachtig zijn, en woeste Meiren uit leveren.

De Vliet *Oby*, eer dat zy in de Ys-zee stort, valt zoo veele meenen, in een Meir of Boezem van zoet water, waer door dat zy schiet; doch de *Jenisea* valt ten eersten met eene mond in de Zee.

Het Eiland dat in Zee, voor de Rivier *Jenisea* legt, genaemt *Ganskoy*, is woest, zoo ook de Eilanden die voor de *Oby* in Zee leggen, volgens mondeling bericht door den wel eer *Siberischen* Opper-gezaghebber, den Wel Ed. Heere *Golowin*, aen my gedaen.

Narimskoy is een Kasteel, boven *Surguts*, gelegen aen de Rivier de *Oby*, gebouwt in 't Jaer zeftien honderd, 't geene echter hedendaegs is vervallen, en verwaerloost.

In *Danjanskoy*, aen de Oever van de Vliet *Tobol*, vind men omtrent twee honderd Paerden, welke dienen om de Vaertuigen op te trekken.

Omtrent *Sammarok* legt het Land veeltyds onder water.

Van *Tobol* dryft men met Vaertuigen in vier dagen tot aen de *Oby.*

De Rivier *Oby*, ter plaetze daer de *Irtis* in de zelve stort, stroomt in de Oogstmaend verre over het Land, zoo dat het oog de bewatering niet overzien en kan.

In 't Voor-jaer is 'er in de *Oby* byster veel water, doch binnen de tyd van een Maend zakt het weder, zoo dat op eenen dag zomtyds drie of vier vadem valt: als men van *Tobol* na de *Oby* zet, dryft men eerst af, en dari op de *Oby* komende, die zoo verre in't Voor-jaer overstroomt, dat te midden in, de Oevers op zommige plaetzen niet te zien zijn, trekt men de Vaertuigen op, met touwen die aen takken van Boomen worden vast gemaekt, of wel met werp-ankers.

In *Surgut*, of daer omtrent, zet men de masten eerst op, en slaet men de zeilen aen.

Daer zijn twee plaetskens, genaemt *Berosof*, het eene legt by de *Oby*, en het andere aen de *Angara*, die in 't *Baikal* uitstort, by het laetste word nu sterk gebouwt, en daer zetten zich eenige Menschen ter woon, neder, om de lustigheit van de plaets.

Narin, of *Narim*, is een half rond Stedeken, aen zeker Ooster-arm en Oever van de *Oby*, omtrent op vyf en zestig graden gelegen, niet zeer wyt van een der Rivieren *Ket*, die in de *Oby* stort: daer in woonen omtrent twee honderd Menschen, en voor bezetting lagen daer onlangs in, omtrent honderd Russche Kozakken (aldus laten zich de Russche Zoldaten in *Siberien* noemen.) Het heeft vyf houte Toorens, daer schiet-geweer op is, en is met Stormpalen wyders omzet. De bezetting hout de omleggende Heidenen in ontzag, en dwingen hen, by onwilligheit, Schatting op te brengen. Hier valt slecht Kooren, doch goede Zabel. De Russen hebben voor een gebruik, dat, als de Inlanders haer Jaerlijksche Schatting, die in Pelteryen bestaet, komen opbrengen, zy dan drie dagen op des Keizers naem onthaelt worden, en met drank beschonken, behalven noch eenen dag, die de vierde is, wanneer zy op de naem van het Russche Opper-hooft worden bevrolijkt: men geeft hun Brandewyn en Meel weder te rug, voor een vereering: zy zijn gewoon en den Waiwoda, of het Rusch Opper-hooft althans mede met eenig Peltery te beschenken.

Narin word gegist afgelegen te zijn van *Tomsko*, zestig myl; en van *Tomsko* na *Koesenets*, of *Kusnetskoy*, word weder gegist veertig of vyftig myl te wezen. Van *Tomsko* te reizen na het gebied van den Kalmakschen Prins, *Koock* genaemt, zal by gis omtrent honderd myl ver zijn.

Tot aen *Narin*, uit het Westen komende, kan men Paerden gebruiken, maer meer Noord of Oostwaerts niet, om dat des Zomers de wegen te woest en onbebaent zijn, en des Winters daer te veel Sneeuw valt.

De Stad *Narin* word anders genaemt *Pagaia Orda*, of veel-verwige plaets.

De grootste Rivier *Ket*, of *Keti*, (want daer zijn'er twee van een naem) is smal, en zeer snel loopende; daer zijn veel Oer-hanen, en Oer-hennen, deze zijn gewoon hun voedzel in de Bosschen te zoeken, en komen op gezette uuren des daegs, aen de Oever van de Rivier, ter plaetze, daer uitstekende witte Zant-hoofden zijn, of een breede Oever, ontbloot van gewas; hier eeten zy dan Zant, 't geen hun de maeg goed hout, en de spys in de krop doet kooken: zoo dat, die dit gevogelte aldaer schieten wil, gernelte tyd moet waernemen, wanneer zy het Zant nuttigen. Deze Vogels, als het hun tyd van bronzen is, en de broey tyd nadert, verliezen zy bykans haer gezicht, en zijn dan zeer licht te schieten, zoo als oog-getuigen my hebben verhaelt.

Aen de Oevers van de beide Rivieren *Ket*, te weder zyde, worden Bessen gevonden, die rood zijn, en goed om te eeten: aldaer ziet men veel vergiftige Slangen, doch niet zeer groot.

Boven de Stad *Ketskoy*, aen de Oever van de *Oby*, en aen de Vliet *Ket*, is een Klooster gelegen, aen *Sint George* toegewyt; en legt weinig Oostelijker aen de zelve Vliet, het Dorp *Woroseikin.*

Men ziet aen de Oevers der grootste Riviere *Ket*, gelegen omtrent op twee of drie en zestig graden, die zeer moeyelijk wegens zijn kromte, en Eilanden, te bevaren is, weinig, of geen Menschen, als zoo zomtyds een *Ostiak*, welke zich op 't gezicht van vreemde Menschen, aenstonts verbergt. De *Ostiakken*, welke zich hier onthouden, hebben een andere Spraek, als die, welke op de *Oby* woonen, doch hunne Afgoderye is eenerley: de Wegen, zoo wel als de Rivier zijn by de Winter tyd hier onreisbaer: men vind daer geen leeftocht, als die men

zelve vangt, of vist: de Landen te weder zyde de Oevers, zijn langs deze Rivier vlak, bewassen met klein geboomte, en Bosschagie; zy is zoo krom dat men een geheele dag varen kan, en men des avonds, ten aenzien der Land-weg, weinig, of niet heeft gevordert: daer vliegen zeer veel Phazanten, Kor-hoenderen, enz. en in de Beemden wassen Aerdbezien, zwarte Bessen, en roode Aelbessen, als ook Brummelen: doch Vischryk en is deze Rivier niet.

Tusschen *Ketskoy*, dat zober bevolkt is, en *Makofske*, of *Mankofkoy*, zijn geen bewoonde plaetzen, maer loutere Moerassige Wildernissen: op de Rivieren *Ket*, of *Keti*, die in de *Oby* storten, is het zeer moeyelijk reizen, mede om dat de zelve zeer klein en ondiep zijn, en krom loopen, byzonder de grooste Arm: ook leggen daer overdwars in 't water, veele oude omgevallene Boomen, de welke den Reiziger hinderen.

Nieuw *Ketskoy*, dat in 't gezicht van oud *Ketskoy* legt, 't geen vervallen is, hout omtrent vyf en twintig Zoldaten tot bezetting, en daer zijn tien of twaelf Huizen.

Als men ten einde de Rivier de *Ket* is gevaren, en aen het plaetsken *Makofske, Mankofkoy, Makoske*, of *Makofskago* gekomen, dat tien Huizen beslaet, die met Storm-palen omheint zijn, 't geen al de sterkte is, vind men een Overtoom, of Overhael, daer de lasten moeten worden ontscheept, en alwaer kleine Vaertuigen mede worden over Land gerukt, tot aen een Vliet die in de *Jenisea* stort. Eer men tot aen *Makofske* komt, ontmoet men twee dagen lang, louter Bosch; dit een verwinter-plaets is voor de Russische bezettelingen, die des Zomers, om ontzag te geven, te Landewaert reizen, en Schatting vorderen. Van deze plaets kan men reizen in twee of drie dagen tot een ander Vlek, daer een sterkte, na de wyze van dat Land, by is, genaemt *Jeniseiskpy:* anders mede de Stad *Jenisea* geheten: onderweeg ontmoet men schoon Bouw-land, en Dorpen. De Rivier *Keme*, of *Kem*, daer omtrent gelegen, is zeer ondiep, en alzoo men daer gebrek van Vaer, en Rytuigen, Pramen, en Bruggen, ook Schippers en Voer-luiden heeft, zoo valt het 'er zeer bezwaerlijk te reizen, byzonder als men sterk is, of veel omslag by zich heeft.

In de Herfst-maend hebbe ik van ooggetuigen verstaen, dat het in deze gewesten reets sterk vriest, en men half Oogst-maend al Ys begint te zien.

Het is omtrent *Makofske* laeg en Moerassig Land: men reist hier nooit, of zelden met wagens, maer te voet, of met draeg-paerden en sleden.

Bezuiden het Vlek *Makofskoy*, boven aen de Rivier *Ket* gelegen, is een streek: Lands, die de *Kazaksche Velden* word genaemt, daer een Vleksken is. Dit plaetske word by zommige gezegt, op een Eiland te leggen, daer ik echter aen twyfele.

De eene Vliet *Ket* word *Stara*, of oude *Ket* gebynaemt: deze Stroom verandert vaek van bedde, is vol Eilanden.

De Noordelijkste Rivier *Ket* word meest gebruikt, want zy is de bequaemste om te bevaren. Te Landewaerts in, Oost aen, vloeyen deze Rivieren te zaem, boven de Stad *Ketskoy.* De Goederen die na de Rivieren *Jenisea, Lena, Amur*, en het Ryk *Sina* gaen, moeten langs deze weg gevoerd worden.

De Stad *Ketskoy* zoude, na de Reizigers melden, acht houte ronde Toorens hebben.

Zoo de Rivier *Ket* by *Jeniseiskoy* niet in de Rivier *Jenisea* vloeid, zoo als ik ze hebbe vertoont, gelijk de meeste met my gevoelen, zoo worden de Goederen aldaer over Land gebragt, en in andere Schepen gedaen, en zoo voort gevoerd. Deze Overhael zeggen zommige, dat binnen de Stad *Jeniseiskoy* is; andere daer buiten, en voor het

Vlek *Mankofkoy:* eenige maken die een vierendeel van een myl groot, andere zeer klein, en grooter.

Van deze Vliet *Ket*, of *Ketskoy*, bericht my een geloofwaerdig getuigen, als volgt.

De Rivier *Ketskoy* komt met zijn begin niet aen de *Jenisea*, maer heeft zijn oorspronk uit een gebergte aen dees zyde der *Jenisea*, en is op vyftien myl van *Jemigh* vaerbaer: daer van daen moet men te Lande tot *Jeniseiskoy*, over veel ongemakkelijke plaetzen gaeh, enz. Dus verre het schriftelijk bericht van gemelte getuigen; welke eigene woorden hebbe willen herhalen, om de twyfeling die 'er is, of deze Vliet in de *Jenisea* stort of niet.

Katayskoy, of *Kataytskago*, is een Stedeken, bezuiden de Vlieten *Res* en *Irbit*, in 't hart van *Siberien*, gelegen. Daer aen legt een Kasteel, dat alleen dient om de wapenlooze Inlanders te beteugelen. Tusschen deze plaets en het Stedeken *Ufa*, of *Ufinskoy*, gelegen aen de Vliet *Beleja*, die in de *Kama* stort, vind men veel schoone vlakten, aengename Velden, hier en daer vermakelijke Bosschagien, meest van Berke-boomen, en andere, niet dicht bezet, maer zeer dik van stam: deze Beemden zijn zoo schoon en vruchtbaer, als elders in de waereld gevonden konnen worden;

men behoeft de grond aldaer niet te mesten, en zoude de zelve geen meerder vettigheit konnen veelen. Zoo nu en dan zet zich hier wel een Rusch huisgezin neder, tot den Landbouw. Het Kooren teeld zoo weelig, dat de Halmen de Airen naeuwlijks konnen dragen. De Aerde is daer geheel zwart, en licht van stoffe, zoo dat geweldig stuift. Men ziet 'er veel staende en loopende wateren, welk overmaten Vischryk zijn. Men vind 'er Elanden, Rheen, Rhebokjes, Dafsen, Vossen, en Wolven; als ook overvloed van alderhande Water-vogels, veel Berk-hoenders, Patryzen, en Hout-sneppen. Op de Velden groeyen daer alderhande Artzeny- kruiden, en in groote menigte de Heester, *Swerebay* geheten, die zeer goed is, tot stof gewreven, en gedronken, of ingenomen, voor iemand die geslagen, gewond, of gestooten is: men heeft'er tweederhande; aert; hy draegt blaeuwe en geele bloemen, die in 't aengrypen een groote vettigheit in haer hebben, en als men ze raeuw kaeuwt, gelijk Balzem smaekt: *Swerebay* betekent Beeste slachter.

Daer zijn hier in deze Nabuurschap Bergen, waer men het Rusch Glas vind, ook Kristal, tusschen de steen-klippen; beneffens onreine, en gelijk gekaeuwde Granaet-steentjes, die men in de Rivieren by menigte vind, van welke beide proeven onder my berusten; mitsgaders veel *Calcedon*, 't geene, wanneer het van malkanderen word geslagen, Zilver gelijkt, maer in'tj smelten krygt men 'er gansch geen Metal van. Daer zijn in *Siberien* te deze Oord, zeer hooge Bergen, waer omtrent de *Baskiren* zoo hier en daer, met hare huisgezinnen woonen: zy erneren zich meest met Visch-vangst, en Vee-togt.

Tot *Uffa* en daer om streeks, word zeer goed Zout gegraven; en gelijk aldaer mede Berg-kristal word gevonden.

Izet is een Rivier in *Siberien*, en heeft deze volgende Takken, welke alle, om het klein bestek, in mijn Kaert niet heb konnen brengen, als *Moes, Kamieska, Torsock, Kisilbas, Jetskien, Moslenka, Potortsa, Ooghofka, Kasiewani, Kadoska, Kara Oclania, Kamensai, Tetza, Sinara, Rosargha, Kara*, en deze volgende Dorpen leggen aen gemelte Rivier, als *Kisilbas*, waer groote doortogt van Reizigers is, *Koerienskoj, Koenienskaia, Tzafriensko, Rofailo Rapoezan, Kolmietskoie, Molbietza*, en een Klooster, *Damatof, Dantatoria,* en *Miach* geheten.

Azamil is een plaets op de Rivier *Izet*, daer veel Yzer-erts, en Magneet-steen gevonden word, byzonderlijk acht myl van daer.

Tara is een Stedeken, aen een Armsken van de Rivier *Irtis* gelegen, op een en zestig graden. Het legt in een halve Maen, is met houte Toorens, die Geschut dragen, en met Storm-palen gesterkt.

In 't Jaer zestien honderd en zeven en negentig, in de Winter-maend, is tot *Tara* een Karavaen aengekomen, van twee honderd Kamelen, met alderhande *Sinesche* en *Buchaersche* Waren, die van daer op *Tobol*, en zoo na *Moskou* zijn gevoerd.

Niet ver van daer, Zuidwaerts, is een Meir, 't geene het Meir *Itik*, of *Sali Osor*, dat is Zout-meir, word genaemt: een ander Meir, daer dicht by, om zijn verw de witte Wateren geheten; is mede geheel Zout, van waer de witte gedaente komt; en word van zommige gezegt grooter te zijn als het door my is gemaekt, hoe wel ik de meeste en waerschynlijkste getuigen heb gevolgt.

Van *Tara* tot *Tomsko*, word gegist zestig myl weegs te zijn: men trekt dan over *Barabae*, of *Barabinskogo*, dat een Vlek is, daer laeg woest Land is. Op die Landstreek hebben zich veel *Kalmakken* en Zuid-Tartaren ter neder gesteld, die onder hunnen

eigen *Mursa*; of Opper-hooft leven. Zy verheilikken zich met die Tartaren, welke onder *Tomsko* woonen, en geen Schatting meer geven, als de eigene *Russen.*

Tusschen *Tara* en het Meir *Jasana*, of *Jesan*, te Lande te reizen, trekt men door lage Landstreken, die woest, en zonder geboomte zijn.

De steenen tot de Hand-moolens in *Siberien*, worden uit Rusland gevoerd, en aldaer bereid, om dat in deze gewesten, schoon 'er steen genoeg valt, niemand is die de zelve hakken en bequaem maken kan.

In de Zaey-tyd, en des Zomers, trekt de *Siberische* krygs-magt te velde, om het gewas te dekken. De Hooft-stad *Tobol* zend'er omtrent zes duizend uit, en *Tomsko* ook een aenzienlijk getal. Deze dienen dan mede om een wakent oog op de Inlanders te houden, en die in onderdanig-heit te bewaren: zy trekken dan het Land op en neder. Uit *Tobol* worden veele Steden, als *Tara, Mangaseoff,* en andere, van krygs-knechten voorzien. Het krygs-volk in het Wester en Zuider *Siberien*, is veel Paerde-volk, doch ook zommige Voet-knechten, die zy *Pese-cosak* noemen; in de meeste Noorder en Ooster *berische* bezettingen, zijn de meeste krygs-luiden Voet-knechten, wordende gegist alle de *Siberische* krygs-magt, meer als vyftig duizend Man sterk te zijn: veele

dezer in 't byzonder derwaerts in ongenade zijn gezonden, of zy, of hare Ouders, of ook wel by geheele Benden, om dat de Opper-hoofden misdaen hadden, of ook wel de Bevelhebbers van geheele Benden, zonder de gemeene Zoldaten; andere in genade, en met vrye wil, zoo byzondere perzoonen als geheele krygs-benden, derwaerts gaen, 't zy Moskoviten, of anderen; en ook wel mede vrye Duitschen, of die in ongunst zijn; dies de zommige zoldy trekken, en andere niet, behalven leeftocht; beneffens een groot aental ingeboorene krygs-knechten, met de naem van *Siberische Kozakken* bekent, wiens Voor-ouders voor over honderd Jaer vrywillig zich daer hebben gezet.

Zabel Gedierte is in *Siberien*, te byster zeer, zedert eenige Jaren gevangen, en vervolgens afgenomen in getal.

In den Jare zestien honderd acht en negentig, en negen en negentig, zakte veele duizenden Menschen, meest Landbouwers, met hun geheel gezin uit *Rusland*, na *Siberien*; want het Land aldaer zeer is gezegent: en of schoon het Klimaet op veele plaetzen aldaer veel kouder als in Moskovien is, zoo, dat geen Appelen, Peeren, Karzen, of Miloenen daer wassen, zoo is echter van Kooren, het Land daer zeer vruchtbaer: tot dit verhuizen veeier Volkeren heeft de dierte, en gebrek in Kooren, door schaersheit van gewas veroorzaekt, aenlyding gegeven.

Tusschen *Ribne*, niet verre van 't Meir *Baikal* gelegen, en de *Ilimske*, of *Ilimskoy* Bosschagien, is geen goede weg, of bequame doortogt des Zomers, ter oorzaek van de groote Wildernissen, noch in 't Na-jaer, of in de Voor-winters, ter oorzaek van de menigte Sneeuw, die aldaer dan valt, doch als't wat gevrooren heeft, baent men daer kleine wegen, om met Sleetjes: gebruiken, 't geen door weinig Menschen geschied, en heeft men dan echter noch vyf weken noodig, om de Reis, tusschen die twee plaetzen af te leggen.

Het is byzonder aen te merken, dat die geene, welke in *Siberien* zijn verzonden, zeer zelden te rug komen: men reist daer niet uit vermaek: Brieven konnen daer in of uit, niet wel komen, zonder kennis: alle passen zijn naeuw bezet.

De *Siberianen*, of Inlanders, worden nooit onder de Russche krygs-luideh tegen wil aldaer opgeschreven; doch het gebeurd wel, dat eenige van die den Russen vrywillig als Zoldaten dienen.

Eenige van deze Russen die in *Siberien* in ongenaden zijn gezonden, of hare Ouders, en Goederen aldaer vergaderd hebben, koopen zich vry, zoo dat van den krygs-dienst worden ontslagen; want veele van die derwaerts in ogenade worden gezonden, krygs-dienst moeten doen: onderscheidene Duitschen, die voor *Riga* zich niet al te wel gedragen hadden, derwaerts in ongenade zijn gezonden, die zich nu meestdeels om hebben laten Doopen, en aldaer, of hunne Kinderen gerustelijk leven.

Niet wyt van *Jeniseiskoy* stort een Rivier *Tunguska*, of *Oesttoengoeske* genaemt; voor aen in de zelve is een droogte, geheiten *Streelnoy corog*, daer men met grooten arbeid over komt: en weinig lager, omtrent *Riefenskoy*, zijn veel verborgene steenen onder 't water, daer men zkh voor wachten moet: bezonder zijn 'er gevaerlijke steenige gronden, wat lager, en omtrent *Aastiliema*, of *Oestilima.* Als men deze droogten over te varen heeft, moet men kleine Vaertuigen by zich hebben, om de beladene Schepen te lichten; men is daerom aldaer gewoon, dat op drie Vaertuigen, een klein Schuitje mede gegeven word, om de lichtinge te doen.

De Riviere *Toengoes*, of *Tunguska*, en al het water hier rondsom, vriest gewoonlijk toe, in't laetst van Herfst-maend, of in 't begin van Wyn-maend. De Landen zijn in

deze gewesten vry woest, zoo, dat by de boven genoemde Bank, of droogte, men in drie dagen reizens, geen Menschen en ziet, of bewoonde plaetzen ontmoet.

Tot *Riebnoy* vind men omtrent vyftig Huisgezinnen, daer Menschen in woonen. Om te Lande van *Riebenskoy*, na *Nertzinskoy* te reizen, is zeer bezwaerlijk, ter oorzaek der groote Woestyne, en dat 'er veel Moerassige plaetzen onder wege zijn.

Aen een arm van de Vliet *Jenisea*, in 't *Targoetske* gebied, genaemt het Riviertje *Moengoeske*, bezuiden, word een Steen gevonden, die men oordeelde Goud-aerdig te zijn, uit de verw, blinkentheit, gewigt, en gedaente; maer eenige van daer gebragt, en in de Kroes gesmolten zijnde, vervloog alles, zoo dat het Zalpeterachtig, of van eenige andere licht brandende Steenaerde scheen te zijn, dies de hoope tot het Goud aldaer te vinden, meest is verdweenen, hoe wel zommige die zaek niet, wanhoopelijk stellen, en meenen, dat als men dit vervliegen in de Kroes konde hinderen, en het gesmolte Minerael uit de Erts, en Steen te zamen brengen, of vangen, dat 'er goed Goud Van gekomen zoude zijn. De Landstreke aen dat Zuider-deel der Riviere *Jenisea* is bevonden, zeer lustig met Valey en van alderhande Kruiden, en Vruch-

ten te zijn, 't geen my te minder hoope geeft, om dat kostelijke Metal aldaer te vinden . alzoo de ondervindinge aen my, en anderen heeft geleert, dat de Land-streken, alwaer Metallen in de Aerde zijn verborgen, zeer onvruchtbaer zijn, en dat, zonder Lover of gewas. Men wil daer omtrent, mede noch oude Zilvermynen te wezen, die bearbeid zoude zijn geweest, daer ik aen twyfele.

De Krygs-bevelhebbers die wegens hunne Tzaersche Majesteiten, op zommige plaetzen in *Siberien* zijn, houden de Zoldaten tot den Zabel-jacht, waer van de winst word verdeeld.

Daer zijn Vaertuigen op de Rivier *Jenisea, Ilim*, en andere omleggende Vlieten, zoo wel als op de *Volga*, lang tachentig vadem, die dus lang worden gemaekt, en zeer ondiep gaende, om te gemakkelijker over droogtens te geraken.

Jeniseiskoy legt vry verre van de Zee, gelijk in de Kaerte kan worden gezien, doch *Mangase*, of *Mangaseof*, lager gelegen, is een matelijk groote Stad, bewoont by Russche Volk-plantingen: in de eerste plaets worden de Vaertuigen gebouwt, en uitgerust, die op de *Jenisea*, en langs de Oevers van de Zee, aldaer varen.

De Stad *Jeniseisko* is tamelijk groot en bevolkt; daer is een Vesting, die matelijk sterk is, rondsom ontmoet men onder-scheidene Dorpen, en Kloosters. De Landeryen zijn daer omtrent tot den Akker-bouw tamelijk bequaem: daer is veel Gevogelte, en Wilt-vangst; doch Ooft, of eenige Boom-vruchten, heeft men daer niet, maer wel Aelbessen, zwarte Bessen, en Aerdbezien. Veele *Tungoesen*, die omtrent *Jeniseisko* woonen, geven Schatting van elk Boog, dat is, Man en Vrouw, in Pelterye, aen den Gezaghebber dier plaets.

Aen *Jeniseiskoy* zijn hooge Storm-palen, rondsom woont veel Volk, zoo binnen als buiten de Stad; doch 't Volk vertrekt nu veel na *Irkutskoy*, om dat daer beter Bouwland is. Moerassig is het by *Jeniseiskoy*, daer zijn omtrent twee honderd Huizen, daer in is een *Precaes*, of Recht-huis, Kerk, en Gezaghebbers-huis, heeft zeer groote Sloboden, of Voor-steden: rondsom *Irkutskoy* vallen veel wilde Verkens, die hard Spek geven, en goed zijn; de wilde Schapen zijn daer magerachtig, doch hebben anders goed Vleesch: daer vallen Cedere-nooten, en alderhande Bessen, Aerdbezien, Aelbezien, Hin-bessen, maer geen Appelen, of Nooten: al dat men bouwt is daer van Ceder-hout; als men 't wast, of nat maekt, ruikt het zeer: het Heidens Volk draegt daer geen hemden, maer de pelzen op het bloote Lyf: de Menschen leggen des nachts naekt rondsom het vuur, Vrouwen en Mannen onder een als Beesten, en zulks onder de Vilte Jurten*; als 't vuur uitgebrand is, dekken zy 't boven toe. De *Brati* en *Moegalen*, die onder het Russche gezag zijn: zoo zy een gevangen krygen, of iets anders goeds uitrechten, worden zy begiftigt van den Moskovische Gezaghebber, met een schael Brandewyn, en een stukje Tin, daer zy oorhangzels voor de Vrouwen, af maken.

*Tenten, of Hutten.

Tot *Jeniseiskoy* is het des Winters vry kout, en meerder als men van een plaets op die hoogte gelegen, zoude verwachten, gelijk ook in de aldaer omleggende plaetzen.

By *Jenifeiskoy* zijn Zout Ziederyen: hier en tot *Surgut* worden de beste Juchten bereid, gelijk mede zeer goed Zool-leder en Laerzen daer gemaekt worden, die dun zijn, doch zeer sterk in 't dragen, en als ze droog zijn, zeer hard: daer valt Yzer, en Stael weet men daer te maken dat byster goed is: daer word goede Zeep, zoo witte als graeuwe gemaekt.

Voor weinig Jaren, was tot *Irkutskoy* Opper-gezaghebber *Ivan Betrowits Gagarin.*

Op de Rivier *Angara* word veel Visch met Angels gevangen, welker veele aen een balk gedaen worden, die de Visschers dus langs de stroom doen dryven, en gevangen zijnde, word zy mede aen Boomtakken, of Tienen geregen, en zoo levendig in 't water gehouden, aen de Reizigers verkost.

Tusschen *Riebenskoy, Irkutskoy*, en *Oestiliemskoy*, of *Oestilima*, niet wyt van't Meir *Baikal* gelegen, door de Wildernissen, en groote Sneeuw, die daer gemeenlijk valt, geeft het zelden goede Winter-weg; wordende in die Woestynen geen levens-middelen gevonden, als die men medebrengt.

Binnen *Irkutskoy* zijn gemeenlijk vyf honderd krygs-luiden ter bezetting, doch deze zijn zelden alle tegenwoordig, om dat zy by gedeelten rondsom uitgezonden worden.

Onder *Irkutskoy* valt veel Marien-glas: de Schapen daer omtrent geven zeer schoone Wol, glimment, git-zwart, in kleine krullen, die meer na Haair als Wol gelijken, gelijk ik daer van schoone bonte Rokken hebbe gezien. Het Volk in *Irkutskoy* drinkt veel Thé, met Melk en Boter, in plaets van Bier.

In *Irkutskoy*, daer Tarw en Rogge valt, heeft voor een Jaer of vier, de poede Rogge een stuiver gekost, acht stuivers een

Schaep, een Os of Koey, een of ander half Roebel. Het bismeen, dat is twee en een half pond Osse-vleesch, gelde daer drie *poluske*, wezende de waerde van vier stuivers, of *kopekes*; zes stuivers gold het poede van't beste Tarwe Meel.

Ophanassi Baiton, Pruisch Edelman, die omtrent vyftig Jaer in de *Siberische* Ballingschap zijn leven heeft versleten, nu Gezaghebber[+] in *Irkutstskoy*, eerder in *Udinskoy*, en bevoorens in *Albasin*; heeft die laetste plaets zoo loflijk tegen den *Sineesch* beschermt, dat hy de zelve hielt, wanneer noch maer twaelf gezonde Mannen hadde, met welk getal hy tot verwondering ook uitgetogen is; het Geschut wist hy met die weinige perzoonen gaende te houden, en zoodanigen gebaerte te maken, als of 'er veel Volks binnen was: hy is daerom begunstigt met het woord *Wits* achter zijn naem te mogen schryven, welk een merk van Eeren onder de Moskovische Volken is, behalven dat hem in zijn tegenwoordig Gezaghebberschap, het recht gegeven is, een Zoldaet uit eigen hoofde te hangen, en te knoeten[*]. Zijn Volk in *Albasin* was, vermits zy als onder de Aerde, en in de vochtigheit zich moesten ophouden, van het Scheurbuik, of verstorven, of ziek: de *Sinezen* stormde niet, en haer Geschut hadde geen kracht op zijne Vesting, om dat zeker Zoldaet, die in *Chegryn* gelegen hadde, aldaer geleerd had Wallen te maken met Kley-aerde en Boom-wortelen door malkander geklenst, en gearbeid, 't geen zoo hart als steen wierd, en on-doorboorlijk was, en dit geschiede ter laetste mael als *Albasin* van de *Sinezen* omcingeld was, en even voor 't verdrag dat geslooten wierd, waer op hy uit toog, en de plaets wierd gesloopt.

[+]1700.

[*]Is gezelen met Zwepen.

Udinskoy legt aen de Vliet *Udin*, die veelderhande Visch uit levert, als *Snoek, Baers, Post, Omeli, Kreeften, Grundels, Smerling*, enz. men spyst daer veel Rys die uit *Sina* word gebragt, als mede *Sarana*, dat wortels zijn die men stampt, droogt, en dan tot een meel maekt, dat zoo zoet is als Zuiker.

In *Udinskoy* is volgens bericht van zeker Balling, die zich aldaer eenige Jaren had moeten ophouden, aen my mondeling gedaen. In Wiede-maend en Hooy-maend, maer een uur nacht, en ziet men dan noch de Zon meest altoos gansch rood: het is een kleine plaets, op een hoogte, van hout, vierkant, met vier Toorens, heeft eene groote Poort, en daer op een Toorert, alles van hout, met dubbelde wanden, om daer aerde tusschen beide te werpen; daer is noch een kleine uitval-poort, om water te halen, tot aen de Rivier, door een Steen-klip gearbeid. De Zoldaten houden de wacht in 't Slot,s maer woonen alle in de *Sloboda*, of in 't Voorstedeken, meest tyds drie honderd. Man sterk: de *Sloboda* heeft vier of vyf honderd Huizen, waer onder maer vier of vyf voor vrye Burgers, dat Koop-luiden zijn, de andere zijn Arbeiders, en gemeene Luiden: acht stuivers kost hier een Ton Rog: men heest hier veel aenstoot van de *Moegalen*, die des Zomers het Vee steelen, doch des Winters konnen zy niet komen wegens de Sneeuw.

Men vind in het *Dauren-land*, omtrent de Steden *Udinskoy* en *Selenginskoy*, zeker aert van kleine Appeltjes, die aen kort-stamde Boomen wassen, niet grooter als een Kinder Stuit-knikker, of groote Noot; deze zijn de eene helft rood, en de andere helft geel-wit, zeer zoet van smaek: Knuflook en Look wast daer in't wild, en men vind 'er alderhande Peul- en Aerdvruchten, zoo dat in dien de rechte Landbouwers en Tuiniers daer zich oefende, alles van die grond te hoopen was.

De Stad *Udinskoy* is van *Faedor Alexewits Golowin* op doen bouwen, of versterken, met houte Vestingen.

In *Jeniseiskoy*, aen de Vliet *Jenisea* gelegen, woonden noch onlangs geene vrywillige Burgers, of Koop-luiden; als eenige Russche Koop-luiden die daer waren, of noch misschien zijn, worden aldaer uit *Tobol, Tomsko*, en *Vergaturia*, voor leggers, of Bewints-luiden gezonden. Vorders tot *Jakut*, een Stad aen de *Lena*, worden geheel geen Russche Koop-luiden, zoo men bericht, toegelaten: die van daer iets hebben wil, of derwaerts voeren, moet het zelve door de Russche Zoldaten bestellen.

De Stad *Jenisea*, of *Jeniseiskoy*, gelegen op de Vliet van de zelve naem, is zoo groot omtrent als de Stad *Alkmaer*, in *Holland*, heeft een slechte houte Vesting, der gedaente als de oude Vesting te *Tobol. Bratskoy*, aen de *Tunguska* gelegen, is een klein Vlek. *Irkutskoy*, wat meer bezuiden, is omtrent zoo groot als *Jeniseiskoy*, doch van beter, en netter gebouw, gelijk mede aldaer meerder Koop-handel is, en beter Zabels vallen. Het water vliet rondsom deze plaets. *Balaganskoy*, in de Nabuurschap, is ook een Vlek dat onder *Irkutskoy* gehoort; aldaer heeft een Amptman het gezag: daer omtrent in de Rivier, is een ondiepte, genaemt *Pogmely*, dat is gezegt, Hooft-weede, en een andere geheten *Pyan*, en ook een derde, *Poduna* genaemt; als mede een ge-

heten *Dolge Peroge*, of lange *Poroge*, want zy is vier Wurst lang.

Uratso is een Dorp, dicht onder de Oever van het Meir *Baikal* gelegen: *Bolskosainska*, of *Linsko*, is een plaets bezuiden het Meir *Baikal*, omtrent de mond van de Vliet *Selenga* gelegen, die onlangs door bevel hunner Tzaersche Majesteiten eerst zijn gebouwt, en bevestigt.

Uda, of *Udinskoy*, op de Vliet van de zelve naem, en dicht aen de Rivier *Selenga*, is een schoone Vesting, die zoo gemaekt is, dat het water om de sterkte word geleit, en het Land benat kan worden: deze plaets is gesticht, door hunne Tzaersche Majesteiten Grooten Gezant *Golowin*, die de Vrede met de *Sinezen* trof, en groote overwinningen tegen de *Moegalen* behaelde, in 't Jaer zestien honderd en zes en tachentig: het is bewoont van Kozakken, of Tzaersche krygs-knechten.

Aen de mond van de Rivier *Ghotanga*, of *Schatanga*, die niet wyt van de *Jenisea*, in de Ys-zee stort, woont een aert van *Samojeden*, die Schatting aen hunne Tzaersche Majesteiten betalen.

Daer word gezegt, dat de Walrussen in zeker tyd van 't Jaer, in groote menigte aen de Zee-oevers, omtrent de Rivier *Jenisea*, als in slaep leggen, wanneer zy veel worden betrapt, en gedood.

De Rivier *Jenisea* is op de hoogte daer de Stad *Mangaseof* legt, zeer breet, behoevende aen de *Oby* niet te wyken aldaer zijn in de zelve, en meer t'Zeewaerts, veel Eilanden, doch 't Land is 'er rondsom vol Bosschagie: de Uitlandsche Inwoonders zijn meest krygs-luiden, en wreinig andere als Ballingen, die zich met de Jacht, en Visscherye erneren, zoo op de Rivier, als aen de Oevers van de Zee, en in de Zee zelve.

Het gebeurd dikmael dat omtrent de Vliet *Jenisea* aen den Zee-oever, Walrussen en Walvisschen stranden, die dan van de Beeren worden gegeten: zeker oog-getuigen heeft tot *Archangel* verhaeld, vier of vyf dezer Dieren aldaer uit de buik van een Walvisch te hebben zien springen: de Beeren dryven aldaer op de schotzen, dikmael verre in Zee.

Te Landewaerts in, tusschen de Rivier *Oby* en *Jenisea*, vallen veel witte Vossen, graeuw-werk, en witte Hazen.

In't Jaer zestien honderd en acht en zeventig, quam in de Stad *Tomsko* een Afgezant van zeker Vorst der geele *Moegalen*, om Vrede met hunne Tzaersche Majesteiten te treffen: dees verhaelde, dat tot zijnent een Broeder-kryg was, want de oudste der Vorsten, alzoo twee Zoonen van zijnen verstorvenen Heer na gebleven waren, het gezag alleen wilde hebben, en trachte de jonger Broeder daer van te ontzetten. De jonger Broeder hadde de Landen zijns Vaders Erf, dicht aen *Tomsko* gelegen, in bezit: hy vreesde dan, dat, terwyle men te huis twist hadde, dat hunne Tzaersche Majesteiten krygs-volk ten Lande in mogte-vallen, st geene hy met een te makene Vrede door dit Gezantschap trachte te verhinderen. Deze jonge Vorst was geheten *Abela Cunteise*, en de oudste Prins zijn Broeder, was genaemt *Ameseck Cunteise.* Dit gernelte Gezantschap bragt kostelijke giften mede, als Paerden, Zilver, Goud, Kamelen, Goud Laken, Fluweel, kostelijke Boogen, Sineesch Porcelein, Sinesche Messen, Kommen en Schalen met gesteente bezet, ook Vaten van Paerlen ingelegt; en wierd de vereischte Vrede getroffen.

Men heeft naderhand verstaen, dat deze twee Broeders malkander slag geleverd hebben, en dat de oudsten gevangen is geworden, na het verlies van veele zijner manschap, en lange zoo gehouden, dat den jongsten eindelijk zijnen oudsten Broeder

ontslagen heeft (verdeelende het Land onder hen, en latende den jongsten vrywillig aen den oudsten eenig bezit) en begeleid met een goed aental krygs-luiden na zijn Haven, en Volk: maer weinig tyd daer na, als den jonger Broeder den oudsten, onder geley van weinig Mannen, zonder achterdocht, vriendelijk wilde komen bezoeken, zoo nam de oudfte zijn slag waer, viel'er op, versloeg, en doode hem, en kreeg zoo het geheele Land in bezitting; waer na deze overwinnende *Moegaelsche* Vorst mede een Gezant in *Tomsko* zond, en Vrede met hunne Tzaersche Majesteiten sloot.

In en omtrent deze Stad *Tomsko*, vallen de Ratten, wiens vellen zoo na *Moskou*, als over Zee, en elders worden gebragt, die zoo welriekende zijn als Muskus, bestaende de reuk meest in de staert: dit ongedierte is aldaer, gelijk hier in de huizen, schadelijk: het is des Winters pik-zwart, doch des Zomers ros, en roodachtig. Men onderricht mede, dat de Mollen daer den zeiven reuk hebben, doch niet zoo krachtig. Rogge is in deze Stad goed koop. Hoenderen zijn daer door de Russen gebragt. Het Kooren word daer niet in Schuuren, als hier te Lande, doch onder de Aerde bewaert. Men hoord aldaer niets, van wat in *Europa*, of elders ver af, omgaet: 't is daer gerust, en stil. Of schoon de meeste Russen in *Siberien* in on-

genagenade zijn gezonden, zoo zijn zy echter trouw aen hunnen Heer. De Heidensche oude Ingeborene Volkeren, die rondsom deze plaets woonen, gebruikten geen Geld: hunne Klederen zijn Beeste-vachten, hebbende het ruig meest tyds buiten: weten van geen hemden, als die veel met de Russen omgaen, en Lywaet van de zelve vertuischen. De Russen tot *Tomsko*, gaen byna op zijn Kalmaks gekleed.

In deze gewesten worden de Menschen ongemeen zeer gequelt van de Muggen, waer tegen de *Astakken*, en andere Volken, doek weten te maken, van darmen, door het welke dit ongedierte hare angels niet kan steeken: men verdryft de zelve by nacht mede, met rook van vermolzemt hout, of ook met brandende Tak-bossen.

De *Siberische* Heidenen in deze gewesten, konnen meest noch Lezen, noch Schryven, daerom veel van hun, wanneer zy Schattingen opbrengen, 't geen in Peltery geschied, met Zegel-ringen, die ze aen de vingeren dragen, merken geven en ontfangen, ten teken van betalinge.

Koesenetskoy, of *Kusnetskoy*, zoude vyf ronde houte Toorens hebben, leggende ten einde de Vliet *Thom.* Hier zijn goede Zabels, en ook Yzer-mynen, zoo ooggetuigen my berichten.

Tusschen de Stad *Koesenetskoy*, die Stormpalen tot sterkte heeft, en *Tomsko*, is een groote Ley-berg, daer de Inlanders zich van inbeelden Letters in gegraveert te zien; en of schoon groote stukken van den Berg afgehakt worden, zoo beelden zy zich inde zelve Letters echter in de steenen uitgehouwen te zien. Tusschen deze plaetzen zijn verscheide Dorpen, daer geplante Russen woonen.

By de Stad *Kusnetskoy*, of *Koesenetskoy*, is het noch vruchtbaerder als onder *Tomsko.* Men ploegt daer in Lente-maend, en by *Tomsko* in Bloey-maend. Vier Maenden is 't daer Winter. Daer word goed Bier gebrouwen, en ook Brandewyn gemaekt: ook valt daer veel Marmer-steen, doch word niet gegraven. De Spys is daer zeer overvloedig. Men heeft daer Hazen, Patryzen, en Berk-hanen, die te koop zijn voor een stuiver het stuk; Konynen en Eenden zijn daer overtollig. De Huizen zijn hier gelijk als in Moskovien, van hout, zoo als ook de Bad-stooven. De wegen daer rondsom zijn wel woest, doch echter gebaend: des Winters gebruikt men deze wegen, als wanneer die van Sneeuw bedekt zijn, met Sleetjes, daer twee, drie, en vier Honden voor gespannen worden, die van gedroogde Visch worden gevoed: doch des Zomers worden daer de wegen met Paerden gebruikt.

In het Vlek of de Stad *Kusnetskoy* zijn veel Smeden, want men vind daer, omtrent aen de Oevers van de Rivieren, steenen, daer de omleggende Volken Yzer uit smelten, na dat gebrooken zijn, daer zy alderley aert van Yzer-werk van maken, als Spiezen, Pyl-punten, Pooken, Zabels, en dunne Platen, die zy in plaets van Harnas gebruiken, naeyende veele dier plaetjes, welke dun zijn, tegen een Elands-huit op malkanderen, zoo, dat schoot-vry daer door zijn: dit Yzer word gezegt, het Sweedsche te boven te gaen in deugd, en dat heet zijnde, zoo week als Loot is.

De Stad *Tomsko* legt op een hoogen Berg, om hoog, aen zeker Arm van de Vliet *Oby*, is wel bevolkt, en gesterkt, met een houte Muur: onder de Stad vliet een snel loopende Rivier, die in de *Tom* stort, en deze in de *Oby.* Hier valt veel Kooren, en alderhande Leeftogt, zoo van Visch, als Vee, en Gevogelte, zoo, dat aldaer wel te leven is, behalven dat 'er goede Koop-handel word gedreven.

Tusschen deze Stad, en *Kusnetskoy*, voornaem aen de linker zyde, zijn zeer hooge steene Bergen, daer groote Bosschen op staen, van alderhande Boomen; voornaem valt daer een Boom, die het *Angaricum* mede voort brengt, welke Boom zeer hart

hout heeft, als een oude Eik: het hout van dezen Boom drie Jaer in de *Tom*, of ander daer omtrent gelegen Rivier gelegt, veranderd in steen; deze steen nemen de Inwoonders dan uit het water, en maken 'er Tafels, Slyp-steenen, en andere dingen van, wezende die zeer aerdig gevlamt. Boven gemelte Bosschen zijn vol van Wild-werk.

Tusschen *Tomsko* en *Kusnetskoy*, zegt men Quikzilver in't gebergte gevonden te worden; doch alzoo zulks maer uit eene getuige hebbe verstaen, zal het zelve niet hart verzekeren; als mede zeker Edel graeuw gesteente; ook Tin, en Yzer: van Yzer weten de *Kalmakken* veelderhande geweer te maken.

De Stad *Tomsko*, is reets van Russen zoo bevolkt, dat men aldaer alderhande Handwerks-luiden vind, zoo Timmerluiden, Grof-en Fyn-smids, als zelve Goud- en Zilver-smeden. De Inboorlingen hier rondsom zijn plomp; konnen Lezen noch Schryven: zy weten dat 'er een Godt is, doch bidden den Duivel aen, die zy door hare Papen om raed vragen.

Het is byzonder, dat de Papen van deze arme Menschen, die van *Aslakken* en *Kirgisen* aert zijn, genoegzaem alle blind zijn, gelijk die der *Astakken* zelve mede: zy zeggen dat zulks geschied, om dat zy met den Duivel, dat haren Afgod is, moetende spreken, en niet waerdig zijn hem te zien, van 't gezicht worden berooft, 't geene zy zeggen hun zonder pyn op eene nacht over komt; doch na alle schyn, het zelve door aenwendende middelen word gedaen, of door de veelheit van rook, want in hunne Hutten schier een geduurige rook word gevonden, veroorzaekt. Deze Papen, gelijk ook de Volken zelve, fcingen Liedjes ter eeren den Duivel, brengen Zabelen hem ten Offer, en door hem gedragen zy zich te voorzeggen, ja zelfs den sterf-uur der Menschen te konnen weten, en steeds met hem te kouten, 't Is arm en onnoozel Volk: geven Schatting aen de Russen; een Kind (zoo men bericht) van tien Jaer, Jaerlijks twee Zabels tot dertien Jaer zijns ouderdoms toe, en dertien Jaer oud zijnde, drie Zabels, en zoo opklimmende tot de ouderdom van twintig Jaren, wanneer zy Jaerlijks tien Zabek moeten opbrengen, en dit tot de ouderdom van zestig Jaren, waer na zy van Schatting vry zijn.

Als 'er een dezer Heidenen sterft, houden de Vrienden een Gastmael, met een Paerd dat zy slachten, en zijn vrolijk; de klit en kop word opgerechtdie zy aenbidden, en schieten daer met Pylen na, tereeren den overledenen, en Offeren voor dat opgerechte vel en kop, vuur en spys. Zy weten niets van de Zaligheit; gedenken te sterven als Honden, en al haer dienst en bidden geschied om tydelijk welvaren. Zy worden vry oud.

In deze Stad *Tomsko* komen veel Handelaers, geheel uit *Sina*, en *Bucharenland*; die daer brengen alderhande Indiaensche en Persiaensche waren: voor weinig tyd zijn daer op eenmael aengekomen vyftien honderd geladene Kamelen, en Dromedarissen, die daer van *Kalmaksche* en *Buchaersche* Koop-luiden wierden gevoerd, welker Waren door geheel *Siberien*, en zelfs tot in *Rusland* worden vertiert. De Russen hebben ih deze Stad Geschut gebragt, dat voor haer komst in deze gewesten onbekent was.

Het is aenmerkenswaerdig, dat in de Stad *Tomsko* zekere Handelaers komen, die I daer *Gange-ludi* worden genaemt, dat is Volk van de *Ganges*, en schynt een reis van hier na de oorspronk des *Ganges* niet zeer zwaer of verre te zijn.

In deze plaets, en alom in *Siberien*, word zekere drank bereid, die deze Tarters, of Siberianen, *Brage* noemen: zy word gemaekt van Gerst, en is niet on-smakelijk, zoo dat men'er zich dronken in kan drinken.

Men heest in de Stad *Tomsko* alderhande schoone Visch, als Steuren, Sterleden, Wit-visch, Teimen, witte Las-visch, en een aert die bont is, *Mucksun*, en witte Visch, die een Elle lang is: eene andere aert word geheten *Sirka*; welke Visschen alle uit het Meir *Vagh*, voort komen.

De Vliet *Tomsko*, of *Thom*, heeft een zeer klare en steenige grond, men kan de zelve op vyf vadem diep zien. Aen den Oever, en omtrent deze Rivier, zijn Dorpen, daer in zich Moskoviten ter woon neder hebben gestelt.

Door de Stad *Tomsko* vliet een Rivierken, *Huseick* geheten. In 't Jaer zestien honderd en acht en zestig, quam daer een Gezantschap uit *Bucharen-land*, dat honderd Kamelen by zich hadde, zwaer beladen van alderhande *Sinesche* Waren, als Zyde, Goud-laken, Zilver, in stukskens, een vinger lang, twee breet, driekantig, als mede Katoene Lywaet.

Zekere *Buchaersche* Tartaren, die van ouds her niet wyt van *Tomsko* zich ter woon neder gezet hebben, leven met de Russen, die deze Stad bewoonen, in groote vriendschap, en hebben zoo veel voorrechten als die zelve; alleen geven zy den tienden, gelijk mede de Russen zelve, van alle vangst, en gewas: zy staen te recht voor hunnen eigenen *Mursa*, of Hooft; doch zoo'er zaken voorkomen, die van hooge gedachten zijn en zware slissing, staen zy te recht binnen *Tomsko*, in de Russche geheimschryverye, daer zy zoo goed recht krygen als de Russen zelve: zy zijn meest Mahometaensch van Geloof: zaeyen Tarw en Garst.

De *Mursa* van deze Tartaren, had in 't Jaer zestien honderd en vier en zestig, vyf of zes Zoonen. Dit Volk is gierig van aert: woonen in Huizen: gebruiken schiet-geweer, en kennen Geld; doch andere omleggende Volkeren by *Tomsko*, als gezegt, daer van geen kennis hebben: eenige harer woonen zelve tot in de Voor-stad van deze plaets: zijn den Russen trouw, en verspieders van de *Kalmakken:* hebben veel Handel in *Kalmakken-land.*

Der Russen Waiwoda, of Gezaghebber van deze plaets, heeft in gebruik, dat hy op Feest-dagen de Papen, en rykste vari deze Tartaren te gast nood, en

vervrolijkt, die hem dan des anderen daegs geschenken brengen; gelijk mede de Vrouw van de Waiwoda, de Tartarinnen noodigd, ja zelf de *Mursa* word dan onthaeld. Om eer in te leggen by den Waiwoda, brengt elk om z'eerst het best en meeste, zoo Leeftogt, als Pelterye, en anders, en dit is zoo den styl geheel *Siberien* door; zoo als boven van de dagen, wanneer de Schatting op word gebragt, mede is gezegt.

Deze genoemde Tartaren, welke woonen in de Landstreken van *Tomsko*, tot aen de plaets *Kusmits*, of *Kusnetskoy:* zijn goede Ruiters, en dienen alzoo hunne Tzaersche Majesteiten, en gaen onder de Russen te Velde: men vind wel gegoede en ryke Luiden onder hun: zy hebben drie of vier Vrouwen.

De Landstreek tusschen *Tomsko*, en het Land *Altin*, niet verre van het Zuider eind der Riviere *Oby* gelegen, is meest al *Steep*, dat is, vlak woest Land, daer lang Gras wast, en geen groote Boomen zijn, doch zoo hier en daer maer eenige weinige kleine Boompt-jes. Het Land tusschen *Tomsko* en *Tara*, dat dicht aen de Rivier *Irtis* legt, is van gelijke aert.

Alle de *Siberianen*, zoo wel als opgemelte *Bucharen*, staen in groote zaken by de Russen te recht, schoon zy hare onderrechters hebben, of vrede-makers, die kleine geschillen vereffenen, Van hunne eigene Volkeren; doch als deze malkander niet verstaen konnen, of de zaek voor hen in min niet afgedaen word, moeten de zaken voor den Russchen Rechter komen: eerst hoort de Russche *Precasenek*, of Amptman, het verschil, zoo hy de verschillen niet verdragen kan, komt de zaek aen de Waiwoda, of Bevelhebber, die een Schryver heeft, welke hem in het Recht-spreken behulpelijk is. Men doet deze Inlanders kort Recht, en zelve tegen de Russen zeer scharp, want hunne Majesteiten hen by Recht en goede wil begeeren te houden: waerlijk een pryzelijke zaek.

De Stad *Tomsko* legt dan beoosten de Rivier *Oby*, drie of vier myl de Rivier *Thom* op te varen.

Men kan in deze Landen niet recht uit reizen, om de ongebaentheit der wegen, en veelvuldigheit der Woestynen: gelijk men van *Ustuga* na *Tobol* mede niet recht uit kan reizen, om de quade weg, die noch des Zomers, noch des Winters, gebaent is: daer zijn mede geen *Podewoden*, of *Jammen*, dat is bestemde Vracht-sleden, of Wagens of Posthuizen: daer worden ook meest in het Noorden Ren-dieren gebruikt, behalven dat men daer met kleine Vaertuigen langs Kreken en Rivieren, des Zomers voort raekt. Om recht uit van *Siberien* na *Moskou* te komen, men op de Rivier *Ufa* het bequaemste zoude konnen aenzetten; doch ter oorzaek van de *Baskiren*, dat geduurige stroopers zijn, word die weg gemeit, en trekt men van *Vergaturia* op *Soilkamskoy*, en zoo voort.

De Oevers van de Rivier *Oby* zijn doorgaens te dezer plaets, van bovenen tot beneden zeer weinig, of schier niet bewoont, gelijk ook niet de mond. van de Rivier *Tomsko, Thom*, of *Tom*, die in de *Oby* stort, zoo dat men op vyf en twintig myl daer langs pas een Mensch ziet; doch de Menschen woonen aen de Rivieren, die Landewaerts in schieten, alwaer zy beter visschen konnen, alzoo hunne Netten zoo groot niet zijn, om de *Oby* te beslaen, schoon daer zeer veel Visch is. Men gelieve mede te weten, dat de Oevers van de *Oby* zelve niet zoo zeer bewoont zijn, om dat die, met geen Dyken verzien zijnde, te vaek overvloeyen, 't geen het Nabuurige Land steeds doet verdrinken.

In de Stad *Tomsko* is het des Winters zeer kout, en des Zomers byzonder heet. Het Land daer rondsom is zeer, vet, en vruchtbaer, zwart ais Pek, word nooit gemest,

zoo, dat van een Graen wel veertig voorkomt. Daer wast alderhande Kooren. Men vind daer zwarte Tulpen in 't wild, Knuslook, Hop, Ael-bessen, zwarte Bessen, ook Angelica, Calmus, en veel Artzeny-kruiden, doch geen Appels, of Peeren, maer wel Zalade, Turksche Boonen, en wyders alderhande Moes: Ceder-boomen en Masten zijn daer veel, doch daer valt geen Eik. De Binnen- en Voorstad is bevolkt met omtrent zes duizend Man, zoo Russen, vervoerde, en omgedoopte Poolen, als andere vrye Inlandsche Luiden, 't zy Tarters, of Kalmakken. Zy is in't vierkant, met houte Wallen gesterkt; op ieder hoek staet een zwaren Tooren, en noch twee tusschen beiden; in een van deze Toorens hangen klokken, en in een ander is het krygstuighuis. De Rivier de *Thom* loopt daer by langs, aen de eene zyde. Zy legt op een hoogte, waerom te sterker is, doch heeft geen Graften. Buiten deze vierkante Vesating, dat eigentlijk de Srad is, zijn noch wooningen, welke met Storm-palen, en eenige houtene Toorens zijn gesterk, echter niet zoo vast als de Wal en Toorens van de Binnen-stad, of het kasteel, op

wiens Wallen men boven gaen kan. Het alderlaegst van de Stad, 't geen mede de Voor-stad zoude konnen genaemt worden, onder aen de Rivier, is niet gesterkt, maer legt open. De Russen laten niet toe, en met groote reden, dat die geene, welke noch Heidenen zijn, binnen de gesterkte Stad of Kasteel woonen, maer die moeten alle in de lage, of Voor-stad zich blyven ophouden.

Niet wyt van deze plaets, vind men *Kalmaksche* Horden, welke niet alle van een Geloof zijn: de zommige hebben het Mahometaensch overgeloof ingezoogen; andere zijn Heidensch, en bidden Paerdevellen aen.

Die van *Tomsko*, en hunne Tzaersche Majesteiten krygs-volk daer rondsom, zijn steeds in bereidschap tegen de *Kalmakken.* De Inlandsche Volkeren aldaer, zijn ingeboorene vyanden van de *Kalmakken*, en staen tegen malkander, als de *Kozakken* tegen de *Crimsche* Tarters, in geduurigen twist en onrust.

De honderd pond van aen my gezondene Zilver-minerael van *Tomsko*, dat boven van een Berg is afgekapt, geeft anderhalf loot Zilver, waerdig twee gulden en zeven stuivers, hoe welhet uiterlijk aen te zien, zeer ryk schynt te zijn; en dit volgens de nette proef by een voornaem Assai-meester, door mijn bevel, daer van genomen, wezende waerschynlijk, dat dieper in de Aerde meerder rykdom verborgen zal zijn.

De Stad *Tomsko* is gebouwt door bevel Van *Boris Goddenoofs*, welke naem van *Toom*, of *Tomsko*, iets vermakelijks op de Lands Tale beduid, dus genaemt, om de schoone Landsdouwe daer her om: was eertyds onder den Tzaer *Altin.*

By *Tomsko*, en daer omtrent, wierd van ouds verdicht, Menschen te woonen, die een engen mond hadden, en by de lucht van gekookt Vleesch leefden.

Niet wyt van de mond des Vliets *Oby*, wierd eertyds gezegt te zijn een zwaer Kasteel, waer tegen over zekeren uithoek het Celtische Hooft genaemt, by de ouden wierd geplaest.

Het gebergte *Alanus, Vorossus, Imaus, Sichius, Belgian, Ripheus, Alchas,* enz. oulinks in deze gewesten bekent, heden niet wel te onderscheiden zijn, 't geene door de verwisseling der namen, die hier veel voorvalt, toekomt; gelijk zulks in de Rivieren insgelijks plaets heeft, als de *Tachmin, Oechardes, Margus, Koscar, Coffin, Sossa*, en ontallijke meer, die van ouds in deze gewesten bekent zijn geweest, en heden niet kenbaer, als by gissing. Het was een dwaling by de Ouden, dat zy meenden dat de Kaspische Zee door de *Oby* de Ys-zee uitspoog: zoo als mede veele Steden, daer de oudheit van zegt, in dit Land niet te vinden zijn, 't zy zulks door verwoesting, of verwisseling der namen toegekomen is, als *Arbam, Sema, Aibair, Sianfur, Naiman, Cantcoracur,* enz. ja geheele Landschappen en Volken, in de oudste Land-beschryvingen bekend, heden met hunne oude benamingen niet te voorschyn zijn, als *Ung*, of *Gog, Ciorza, Cavona, Baida, Bargu,* en ontallijke anderen, zoo in de oude Land-kaerten en Beschryvingen zijn te zien, en van my niet aengewezen worden, alzoo de hedendaegsche, en niet de oude gestalte dezer Landschappen kondig trachte te maken.

By *Lankaraga* is een plaetsje, gelegen aen een Wester-tak van de Rivier *Irtis*, daer zeven Huizen staen: het word de zeven Denne-boomen genaemt, na zoo veel Boomen als voor gemelte Huizen staen, hoe wel zommige dit plaetsje met *Lankaraga*, voor een en het zelve nemen. Meerder opwaerts varende, woont een Kal-maksch *Laba*, of Priester, die daer heeft staen twee groote steene gebouwen, van buiten met kalk bestreken: heeft in zijn dienst *Bucharen*, en leeft van de Landbouw: aldaer wast Tarw,

Gerst, Erten, en andere Granen. De *Bucharen*, welke onder zijn gezag staen, zijn uitwykelingen van hun eigen Land, en hadden zich ter dezer plaetze neder gesteld.

Ablay is een klein Tarters Prinsdom, gelegen naby de Rivier *Irtis*, anders *Endu* genaemt: daer hebben zich mede eenige *Bucharen* neder gezet, tot den Landbouw. De Menschen leven hier in kleine Huisjes van Leem, en opgeslagene Tenten. Het gebergte is aldaer alom bezet met geboomte, doch op het platte Land wast Gras. Water is daer zeer schaers te bekomen. Hier wast Tarw, Gerst, en veelderhande Granen. Daer is overvloed van Vee. Des Winters schynt dezen Vorst een vaste plaets te kiezen tqt zijn verblyf, doch des Zomers is hy niet altyd stil, zwerft, en zoekt de meest grazige Weiden, hoe wel niet zeer verre afdryft. Daer vallen zeer smakelijke Bokken.

In dit gebied is een Riviertje, *Karboega* genaemt, dat uit steene Bergen vloeit.

Noch vind men in dit gebied een Rivier, genaemt *Beska*, dat mede uit steene gebergte stort. Aldaer ket Prins *Ablay* twee steene gebouwen timmeren, der wyze als Sterktens, en dat tusschen steene gebergte in, waer toe hem uit *Sina*

Meesters zijn gezonden. Alhier is veilig ieizen.

Deze Prins word anders genaemt *Scha-blay*, of *Taischa Snablay*, ook mede *Ablay Tonscha:* de zommige zeggen, dat hy of zijn Vader van Kalmaksche, andere van Buchaersche afkomst is, gevlucht ter oorzaek van oproer, uit Bucharen of Kalmakken-land. Hy is ryk in Paerden, Kamelen, Vee, en Kooren.

Eer men uit den Noord-westen. of van de witte Wateren af, hier aen komt, ontmoet men veel Berke-boomen, hoog gebergte, en zoo hier en daer Buchaersche Kooren-velden.

In het Jaer zestien honderd en drie en zestig, leverde deze Prins aen een Moskovische Gezant, die daer door reisde na *Sina*, vier Kamelen, en vyftig Paerden, tot voortzetting van zijn reis.

Diergelijke kleine Princen, of Koninkskens zegt men, dat in Kalmakkia, en Moegalen-land, over de drie honderd zijn.

Bisilbas, Jesan, of *Jasan*, anders *Solineg*, is een Meirken, daer de Rivier *Irtis* doorloopt, niet wyt van zijn oorspronk. Het water van dit Meir is groen, en zeer Vischryk. Daer word gezegt, dat niet wyt van hier Jaspis, en Saphir-steen gevonden word, 't geene echter voor zeker niet kan verhalen.

De Oevers van het Meir *Jasan* zijn bewoont door een geslacht, of huisgezin, genaemt *Ablajeviegh*, dat zich uit Rusland derwaerts begeven heeft, en vermenigvuldigt is.

Bezuiden het Meir *Jasan*, als ook bezuiden de Volkeren *Coltaschini*, en benoorden de Moegaelsche geslachten van *Buligal*, noch een ander Moegaelsch geslacht, Tribus, of Horde zwerft, dat genaemt is *Oeroengi.*

Omtrent de oorspronk van de Vliet *Irtis* vind men zeker Moegaelsch Prins, genaemt *Suruktokon*, of anders *Suratekan*; gelijk zeker Horde daer omtrent *Irdekulu*, anders ook *Jardakula* word genaemt.

Van de Vliet *Irtis*, zegt de Heer *Thevenot*, dat zy is een der grootste Rivieren van de Waereld, en dat zy zoo onbekent is, dat de meeste Kaerten de zelve niet noemen, of aenwyzen; doch zoo zy die plaetzen, noemen zy die ten minsten qualijk. Zy valt beneden de Stad *Tobol*, in de *Tobolsche* Rivier, volgens de meeste berichten aen my gedaen; doch gelijk andere Reizigers zeggen, boven de zelve Stad; welk verschil tot zekerder naricht onvereffent late, my houdende aen het meest heilig gevoelen, zoo als zulks in de Kaerte heb vertoont. Deze Vliet *Irtis* spruit uit een Landstreeke, die mede *Irtis* word genaemt, en een Water of Stroom *Posiwosera* geheten.

Aen de mond van de Rivier *Irtis*, placht een Stad te leggen, genaemt *Olscoy*, welke door last van den *Siberischen* algemeenen Bevelhebber gesloopt is; misschien, om dat meermalen te grooten overlast van het hooge water hadde: in haer plaets is gesticht de Stad *Zergoldt*, meer opwaerts gelegen; gelijk mede de Stad *Beresou*, die gezegt word in *Siberien* gelegen te hebben, heden niet te vooren is; misschien insgelijks gesloopt.

Aen de Rivier *Irtis* is een Arm, stromende by *Kulema, Ischin* geheten, die by andere *Wysschen* word genaemt; aen welke Vliet een Eiland gezegt word te zijn, waer op, en omtrent wilde bonte Paerden gevonden zouden worden.

Aen de Vliet *Irtis* legt een Dorp, met de naem van *Yfimskpy* bekent; gelijk mede *Vagasisko, of Vagaiskoy*, een Dorp is, niet wyt van daer; als ook *Dolgayar.*

Baraba, Jamisch, of *Jamuish*, is een Meir, gelegen tusschen de Rivier *Irtis* en *Oby*, niet wyt van het klein *Altinsche* Ryk: alhier zegt men, dat gevonden word den zelfs

lichtende steen, daer boven reets van gesproken is. Van hier tot het *Altinsche* Ryk, reist men door steenige en rotzige wegen. Een der vier Rivieren die in dit Meir vallen, *Keek, Ket*, of *Kes* is geheten, zoo als het zelve in de Kaerte is te zien; doch andere berichten, dat het zelve nader aen de Vliet *Irtis*, of *Irtishoe* gelegen is, 't geene niet hebbe willen verbergen. Van *Jamisch* wil men, dat met kleine Vaertuigen in minder als twintig dagen gereist kan worden tot aen het Meir *Jasana*, of *Jesan.*

In het Meir *Jamisch* valt veel Zout, van waer het de *Kozakken* met platte Vaertuigen afhalen: hier naby onthouden zich *Kalmakken*, die zomtyds de Zout-haelders lagen leggen, en bestryden, oordeelende zy eigendom aen dat Meir te hebben, en Tol begeeren: het is byzonder, hoe dit Zout op de grond als vierkante dobbelsteenen legt, klaer als Kristal, doch dit I ohderste is bitter, maer het Zout dat in I de midden en hooger legt, is wit en goed, I word met schoppen in de Vaertuigen gearbeid, het bovenste Zout is zwart en bitter.

Koerda is een Sterkte, elders aen de *Irtis* gelegen, anders geheten *Korodoetz.*

Uy is een Tak aen de Oost zyde van de *Irtis*, anders *Tits* genaemt; en weinig hooger na het Noorden, is een Tak,

of kleine Rivier-spruit *Schib*, of *Sies* geheten.

Men zegt van de witte wateren by de Vliet *Irtis*, dat zy zomtyds uitdroogen.

Hoog in de Rivier *Irtis* leggen verscheide Eilanden.

Jugorie, of *Jurgetsi*, is een Landschap, gelegen by de Vliet *Witsogda*; die een Arm van de *Dwina* is, op twee en zestig en een halve graed. Op 't Tarters is *Jurgets*, of *Jurga*, zoo als haer Stad wierd genaemt, een Paerd gezegt, zoo dat het schynt dit Landschap van de veelheit der Paerden zijn naem voerd. Het word anders mede wel *Jugorensky*, *Jugorschi*, of *Jurgenski* geheten. Uit de Volkeren van dit Landschap, als mede uit *Permien*, word by de Moskoviten gelooft, de *Hungaren* te zijn gesprooten; want deze, zoo men zegt, en die van *Hungaryen*, groote gelijkheit in aert en zeden met malkander hebben.

Men zegt, dat de Luiden daer zeer wel gezedent leven, en daer te zijn veel oude overblyfzelen van groote steene gebouwen, en veele steene Huizen, daer de Luiden in woonen.

Van het Landschap *Jugorie* word by zommige Schryvers gezegt, dat het by de ouden *Pascatir* wierd genaemt, 't geene van anderen, die ik in de Kaert hebbe gevolgt, benoord-westen de oorspronk van de Rivier *Jaick* is geplaetst. Deze Inwoonders, daer andere de *Bulgaren* hunne Nabuuren voor nemen, of in betrekken, gelijk hier vooren is vermelt, hadden de *Avaren* en *Hunnen*, uit *Dacia* verjaegt, en zouden *Panonia* in 't bezit hebben gehad; maer dat hun tegenwoordige Spraek met die van de *Hungaren* over een zoude komen, gelijk eenige dryven, heb ik nooit konnen onderstaen, maer wel dat de zelve van andere *Siberianen* zeer verschild. Het Volk is hier ook schoonder van wezen als de andere *Siberianen* zijn, en niet zoo dikhoofdig, of plat van aengezicht. Zedert de tyd Van *Tzaer Ivan Vasilewits*, hebben zy het Russche Keizerryk erkend, zoo als zommige oordeelen, hoe wel andere dryven dat het al onder het Russche Ryk is geweest, ter tyd van *Basilius Ivanowits*, en onder *Ivan Basilowits Grotzdyn:* betalen in Pelteryen en anderzins Schatting.

Het was onder den beroemden *Atila*, dat deze *Jugorische* Inwoonders, of hunne Nabuuren, veele *Europische* Landschappen hielpen in nemen. Op de oude Heldendaden van dit Volk, word by zommige der Moskoviten noch heden, zoo gemelter oude afkomst zijn, zeer gestoft. Hier valt weinig Kooren: de Landen worden aldaer zelden geploegt. Men vind 'er veel Bosschen, en loutere Woestynen; doch niet het alderminste Schrift van de oude *Hungaren:* en zijn alle de Landzaten Heidenen, behalven de Russen, zoo aldaer by bevel van hunne Tzaersche Majesteiten zijn geplant, en die door hunne vlyt nu worden bekeerd; gelijk aen geen plaetze van de *Oby*, tekenen van eenig by ouds gewezen Christendom te vinden zijn.

Ousoifkoy, of *Oessolfki*, is een Stedeken, in het Landschap *Witziga*, of *Witzogda*, dicht by de Rivier van die naem, welke in de *Dwina* uitstort. Aldaer hout de Bevelhebber van dat Landschap zijn Zetel.

De Tael der Volkeren in *Ziriania*, een Landschap op vier en zestig graden gelegen, is verschillende van het Moskovisch.

Der *Sireners* Land, gelegen niet ver van *Witzogda*, naest aen *Siberien*, word anderzins genaemt *Wollost Usgy:* deze Luiden hebben hun eigene Spraek, die met het Rusch gansch geen gemeenschap heeft, doch held meerder na het Onduitsch, of de Lyflandsche Tael, en mede iets na 't *Permaks*, en *Astiaks*; zoo dat men malkandere in die Spraken aldaer, ten naesten by, kan verstaen. De *Sireners* zijn van 't Grieksche Geloof, en hunne Tzaersche Majesteiten Onderdanen, maer zy verkiezen hunne

eigene Rechters, en hebben geen Russische Waiwoda, of Gezaghebber, doch zware zaken worden om beslist te worden, na *Moskou* gewezen. Het schynt dat in over oude tyden deze Volken, of uit *Corelen* Land, uit *Fin*, of *Lyfland*, aldaer zijn over gebragt, 't zy door kryg of om andere reden, waer echter noch kennis, noch geheugen van is: zy leven van Akker-bouw: kleeden zich met ruige Herte-vel-rokken, genaemt *Jagga*; zijn klein van stal, morzig, en vuil, wetende van geen reinigen, of wassen. By de Vliet *Zizol* valt eenig graeuw Pelts-werk: deze Landstreek is vry groot, en strekt tot aen de Stad *Kaigorod*; de Menschen woonen daer meest alleen, of in kleine Dorpen op zich zelve, in de groote Bosschen, en als vestrooit door het Land, zonder dat in veel groote Dorpen, of Steden, zich ophouden.

De Volkeren van *Siriania*, of de *Sireners*, zijn niet zeer geacht by de Moskoviten, en worden voor dom en onheusch gehouden: vyftig Wurst van de Stad *Solowitgoska*, die gelegen is aen de Vliet *Witzogda*, welke in de *Dwina* stort, vangt een Bosch aen, dat zich na *Siberie* strekt, lang omtrent negen honderd, of duizend Wurst, daer geen gebaende wegen zijn, zoo dat de Reizigers die voor zich bequaem

moeten maken. Daer stroomen door, de Vlieten *Siesella, Chasim, Natcim*, en *Peris*.

De Stad *Kaigorod*, gelegen aen de Vliet *Kama*, gehoord onder de *Sirenen.* Het is gebeurd in 't Jaer zestien honderd en twee en negentig, dat veertig of vyftig stoute Roovers, met een Vaertuig tot aen dit Stedeken quamen, die het zelve beschooten hebben, en de Inwoonderen van 't hare ontrooft.

By de plaets *Zeregowa*, in *Ziriania* gelegen, aen de Vliet *Witsogda, Solwitziga*, of *Witziga*, zijn zeer goede Zout-pannen, waer Jaerlijks acht of negen duizend zak Zout gekookt word: het zijn Putten, diep negentig vadem, daer het zout water uit geschept word.

Aen het bovenste, of Zuidelijkste gedeelte van de Rivier *Oby*, zijn schoone Bosschen, en treffelijke Zaey-landen, van zwarte aerde: daer zijn ook veel gedierte, Visch, en Gevogelte.

Aen de *Oby*, omtrent de Rivier *Katoena*, of *Chatunia*, is een Eiland, matelijk groot van begrip: hier over trekken de Zwarte Kalmakken in 't Moegaelsche Land, als ook in 't Kirgisen Land, gelijk mede de Moegalen daer over in 't Land van de Zwarte Kalmakken komen; zoo dat daer een groote doortogt is; doch is die plaets tot noch toe niet in bezitting genomen, hoe wel daer rondsom nergens zoo bequame overtogt is.

Chatunia is een Ooster Arm van de Rivier *Oby*, waer tegens over, aen de andere zyde van de Rivier *Oby*, een Vliet komt, in mijn Kaert geheten *Catune*, welke benaminge en plaets my uit getuigen, zoo in die gewesten hebben gereist, aldus opgegeven zijn; men zoude anderzins twyfelen, om de gelijkheit des naems, of de *Catune* wel in wezen was, of verkeerdelijk geplaetst, en te veel gestelt, 't geene echter aldus late, tot dat nader zal zijn onderricht. Om over Land, langs des zelfs Oevers, de Vliet *Chatunia* ten einde te reizen, heeft men drie weeken tyd noodig, dus moeyelijk en bezwaerlijk daer de wegen te bereizen zijn: zoo hier en daer vind men wooningen aen de zelve.

De Rivieren *Bei*, of *Bia, Katoenoi, Katuni*, of *Chatunia*, vallen dan 'te wederzyds in de *Oby*, aen zijn oorspronk: de Volkeren aldaer woonende, zijn zonder Vee, en erneren zich met Visch-vangst; geven Schatting, aen de Zwarte Kalmaksche Vorst *Boschotha*, of *Boesoektichan*, en zulks in Pelterye, en Yzer, gewerkt, als Ketels en Stygbeugels, enz. en ongewerkt: te wederzyde deze twee Rivieren, *Bei* en *Katuni*, opwaerts, ontmoet men vruchtbaer Land, als ook Meiren daer in Zout valt, 't geen klaer en goed is.

By de *Katuni, Katoena*, of *Chatunia*, die na het Oosten strekt, komt een andere Rivier aldaer naby, uit het Moegaelsch Land, en uit een groot Meir in de Lands-spraek *Altin Kula*, of *Kankula* genaemt, dat is gezegt het *Goude Meir*; rondsom dit water, houden zich *Moegaelsche* Vorsten op, wezende het Land aldaer zeer vruchtbaer, ook voedzaem voor alderley Vee: in dit Meir vallen veel Rivieren, en is het vol van alderleye Visch, ja zelfs Zee-honden en Robben vind men aldaer, als in Zee: het is vyf en zeventig myl groot in 't rond: rondsom dit water, als ook aen de invallende Rivieren, houd zich den Moegaelschen Vorst *Sain Lodschan*, en andere Vorsten, Jaerlijks omtrent vier of vyf Maenden op: *Bey*, betekent een Vorst, *Katuni*, een Vorstin, in de Moegaelsche Spraek, en daer deze twee Vlieten te zamen komen, worden zy *Ob* genaemt om hare grootheit, want zulks in de Lands-taele groot, of groots, en grootheit beduid. Zommige willen dat de Vliet *Katoena*, elders drie honderd

vadem breet is, en byzonder snel van loop. De plaets *Noxinscoy* is daer in de Nabuurschap.

Omtrent dit Meir *Altin*, of *Altinkula*, houden zich veeltyds op de Moegalen van *Taisa*, of Prins *Lousan*, anders *Lousa Chan* geheten.

Het Vorstendom *Altin*, wil men dat te dezer tyd, en na dat dit Werk tot hier[+] toe was afgedrukt, geheel nu is verdeelt, uitgestorven en verstrooit, zoo, dat gelijk het voor dertig Jaren, een zeer vruchtbaer Landschap was, wiens Vorst, of kleine Konink zich meest altoos stil, en op eene plaetze onthielt, nu zijne naem is verduistert, en zijn Onderdanen onder Nabuurige Vorstendommen zijn vermengt. [+]1704.

By de Rivier *Taz* legt een Vlek *Krowaja*, dat anders mede *Krowawaja* geheten word.

Aen de Rivier *Taz*, die niet verre beoosten de *Oby*, in de Zee uitboezemt, is een Arm, geheten *Rosohitam*, of *Rossogu:* deze droogt des Zomers uit.

By zeker Arm van de *Oby*, genaemt *Tagaam*, of *Tagan*, die boven *Tomsko* stroomt, valt veel Pelterye.

Tusschen de Kaspische Zee, en het Koninkryk *Siberie*, aen de *Kalmaksche* Grenzen, in de woeste Landen, aldaer de *Step* genaemt, hielt zich op in den Ja-

re zestien honderd en vier en negentig, een hoop *Kalmaksche* Tarters, die uitwykelingen zijn, zoo van de *Solitaja Orda*, die zich ter neder heeft gezet, na by de Kaspische Zee, ter plaetze waer ik de zelve in de Kaert heb aengewezen, als uit *Kalmakkeye* zelve, waer by verzamelt zijn onderscheidene andere Menschen der omleggende Volken, sterk omtrent vyf en twintig duizend Man, onder een Hooft van eigen Volk: deze zwerfden toen ten roof rondsom, en hebben noch voor anderhalf Jaer het Russche Vlek *Krasna*, niet ver van *Tumen*, in *Siberie* geplundert, vry veel Menschen neder gehakt, en twee honderd weg gevoerd, als ook zeer veel Vee; men noemt hen *Kasasi*, of *Kosatsia Orda*, doch de *Solitaja Orda*[*] is tegen deze opgetogen, en heeft ze van eenige bezittingen gejaegt, en geslagen: van waer de naem *Kasasi* herkomt, wat die betekent is my onbewust; doch gisse dat die aen hun is gegeven, om dat zy als de Kazakken, krygs-luiden, en dapper zijn: deze Horden verplaetzen zich dikmael.

[*]Orda of Horda, is een hoop Menschen die by malkanderen, onder een Hooft te Veldewaerts woonen.

Bratskoy is een mooy Stedeken, of Kerk-dorp, van hout gebouwt, benoorden het Meir *Baikal*, op de Vliet *Jenisea* gelegen, alwaer een byzonder fraeyen houten Tooren is, de Vestinge is dubbelt, waer tusschen in men het met aerde, des noods vullen kan, sterktens halve, is door hunne Tzaersche Majesteiten last gebouwt, en bezet, het welk deze Luiden in 't behoorlijk gezag doet blyven.

In het Zuider *Siberien* vallen Schapen, die byzonder groote hoorens dragen, waer van 'er een onder my word bewaert: hy is krom, dikker als een palm, en omtrent de veertien pond zwaer.

De zwarte Vossen die in het *Siberische* Land veel vallen, vermag geen byzonder Koopman, of ander, te vervoeren, of koopen, doch komen deze waerdige vellen in de Schat van hunne Tzaersche Majesteiten.

Men wil, dat boven *Obdor*, 't geen een Vesting en Vlek is, by *Beresof*, aen de mond van de *Oby* gelegen, Oostwaerts een Vlek legt, *Joegiskie* geheten, waer van de eigentlijke plaets my niet te recht bekent is.

De Rivier *Sosva*, die in de *Tobal* schiet, is zeer krom: de zommige zeggen dat zy uit het gebergte springt, aen de oorspronk van de Rivier *Viscera*, of *Wissera*; doch andere melden, dat die oorspronk daer ver van daen is, welke by my, als meest waerschynlijk, is nagevolgt; heeft hooge Wallen en Oevers.

Het gebergte *Oelotava*, anders *Velikaja Gora* genaemt, gelegen benoorden de oorspronk van de Rivier *Jaick*, levert Tin uit. Aen dit gebergte vallen drie Rivieren van een by naem, als *Vergnaja Sorila*, of *Sorila*, welke in de Vlier *Iset* zoude storten, *Zeredna Sorila*, en *Nisnaja Sorila*, welke twee in de Vliet *Tobol* zoude uitwateren.

Uit dit zelve gebergte, wil men, dat noch drie andere Rivieren, als *Kan, Derlikie*, en *Silanzack* spruiten: aen de Oevers vind men geele en roode verw.

Tien myl verder, doet zich op een Rivier, genaemt *Sersoe*, of *Sarsa*; en in deze Rivier *Sersoe*, valt de Rivier *Funderlick*, of *Kenderlieck*. Nooit is my bericht,[+] waer dat deze twee Rivieren uitstorten; doch alzoo zy zijn aen den oorspronk van de *Jaick*, en dat daer omtrent geen Meiren, of andere groote Rivieren zich opdoen, zoo heb ik de zelve vereenigt, na gissing, tot nader kennis, in de *Jaick* doen vallen.

[+]Ziet 668.

Deze en vede andere Landstreeken, Noorden om, tot aen de Vliet *Amur*, zijn beslagen, zoo hier en daer met Russiche sterkten, waer door deze wyt uitgestrekte gewesten, en ontelbare Menschen, in teugel gehouden worden: zy worden genadig, en byzonder zachtzinnig bestiert; zijn wel eer door hunne Tzaersche Majesteiten

loflijke Voor - ouders, de wytberoemde, en in Godt geruste Tzaeren, zonder veel, of geen bloedstorten t' ondergebragt, en met het stichten der Kastelen, die meest van hout en aerde zijn, tot de Schatting en erkentenis verplicht; ja men zegt, dat zeer veele vrywillig, uit eigen beweging, en van zelven zich onder dezen zoo grooten Boom van bescherminge hebben begeven, en schuilen, van wien zy milde en aangename vruchten trekken, wes hem eeren in de hoogste top. Hier is een grooten oegst om Christenen te verzamelen.

Kungus, of *Kungur*, is een groot Vlek, niet wyt van de Vliet *Kama* gelegen, onder het gebied van *Ufa*, dat een afgezonderd Bevelhebberschap is. Tot *Kungur* zijn de Inwoonders Heidenen, wien het niet geoorloft is, alzoo zy onder de Russche Heerschappy staen, hare plaets te sterken met vesting. Deze plaets is achtien myl van *Ossa*, of *Osa* gelegen, waer aen de *Russen* nu een sterkte gemaekt hebben, eerst van Storm-palen alleen, en daer na van hout, daer in een Bende of twee Zoldaten voor weinig Jaren gelegt zijn geweest, wanneer de Inwoonders des Lands, dat *Baskiren* zijn, begonden te muiten.

Deze Zoldaten waren gemaekt van de naest aen gelegene Russche Boeren, daer Moskovische, Engelsche, en Duitsche Bevelhebberen over gesteld wierden, die ze met geweer eerst leerden omgaen: de *Baskiren* het schieten niet zeer gewoon zijnde, hoe wel de gezedenste onder hen zich daer zomtyds mede van dienen, vlooden op het minste gezicht van eenige dezer Zoldaten, zoo dra zy het geluit der Handbussen hoorden.

Aen de Vliet *Kama* ten platten Lande, leggen elders twee Zout-ziederyen, een ter rechter en een ter linker zyde aen de Vliet, over malkander: dees behoord aen hunne Tzaersche Majesteiten, en die van aen[+] den Heer *Stroganof.* Het Hooft dezes geslachts houd nu zijn wooning in het Stedeken *Orel*, by de Vliet van de zelve naem. Hy hadde drie Broeders, doch deze verstorven zijnde, valt al de Haven op hem alleen.

[+]Van dezen Stroganof ziet boven reeder.

Het Landschap *Permia* heeft zijn naem behouden, zoo gezegt word, van den geenen die aldaer t'eerst de Christelijke Godsdienst plantede.

In *Permia* de Inwoonders dan Christenen zijn, en of schoon zy de Grieksche, dat is Russische Kerk-oefeningen hebben, zoo word alles in eigen Tael verricht, gebruikende daer toe de Moskovische Letters, want byzondere Letters en hebben zy niet. Het gemeene Volk en kan gansch niet Lezen, hoe wel eenige der Aenzienlijkste zich in Lezen hebben geoefent.

Het beste Zout wil men dat tot *Permien* gekookt word.

Mattheus Michou melt, dat in het Landschap *Perm, Baskire*, en *Ceremisse*, de Afgoden gedient wierden in de voorgaende Eeuw: veele onder hen zegt hy, eerden Zon en Maen, gesternte, en wilde Dieren, als mede 't geen hen des morgens t'eerst ontmoete: men bouwde aldaer het Land niet, dus zy geen Brood kenden: woonden in dikke Wildernissen, onder Hutten van Boom-takken: bekleden zjch met vellen der Beesten, en gebruiken geen Wol: Metallen vallen aldaer niet, dies betalen zy Schatting in Pelterye. Dus verre uit *Michou.*

Het is zulks, dat, als men het ziltige water uit de putten schept, aen dees zyde van de Vliet, dat dan de putten aen de overzyde van de Rivier, die zoet zijn, geen water geven, zoo dat 'er vier en twintig uuren word gewacht, eer uit de overgelegene putten word geschept. Niet wyt van daer legt een Klooster op den Berg, *Piskore* genaemt: men heeft daer dertig pannen of kokeryen, en tien of twaelf putten. Aen deze *Usolia*, of Zout-kokery, wil men, dat Jaerlijks ter waerde van vyftien honderd duizend gulden aen Zout word gekookt.

Het Stedeken *Kaigorodok* word anders *Kay* enkelijk genaemt, gelegen aen de Rivier *Kam*, of *Kama*.

Solvitsugotskaja, gelegen aen de Vliet *Wiem*, die in de *Witziga*, en deze weder in de *Dwina* stort, is een besloten Stad. Deze plaets is gebouwt tot een rust-plaets voor de reizende Luiden, bewoont by Russen, en Tarters: daer omtrent zijn veel Dorpen. Des Winters zijn hier de wegen, om de veelvuldigheit van het Sneeuw, niet te gebruiken, ten ware die worden gebaent, 't geene veeltyds halver weeg geschied, door de Inwoonders van deze plaets, en die van *Vergaturia*, welke tegen melkanderen aenbaenen; des Zomers reist men daer te Paerd.

In deze Stad die vry groot is, woonen veel Aenzienlijke Koop-luiden, ook Handwerks-luiden in Zilver, Kooper en Been. Daer zijn ook veel Zout-ziederyen. Daer is een geduurige Vrede; en bezitten hunne Tzaersche Majesteiten dat Land in volle rust, behalven dat de *Kirgisen* en *Baskiren*, zoo wat op zich zelven staen, en

niet zoo onderdanig zijn als anderen, schoon zomtyds ten deel vrywillig, ten deel gedwongen, hulp-benden schikken. Veele van de Inlanders in *Siberien*, worden alhier Gedoopt.

Solkamskoy is een Stad op een Riviertje *Usolka*, of *Usoeka* genaemt, die in de *Kama* valt, welke weder aen de Rivier *Kama*, in de *Volga* uitsort, zestig mylen van *Vergaturia.* De Rivier *Kama*, die langs de Stad heen loopt, geeft zeer zoet water: en in de Stad zijn Zout-poelen, weer uit overvloedig Zout word gekookt. De Stad is open, en een Dorp gelijk; daer woonen omtrent vier of vyf duizend Menschen. Visch is hier in groots overvloed.

Het is al vry bezwaerlijk te reizen, omtrent *Kaigorodt*, als men van *Moskou* komt, vermits veele Vlieten over te komen zijn, daer geene Bruggen leggen, en van daer na *Solkamskoy* is het genoegzaem onmogelijk te Lande te reizen, gelijk weder van *Solkamskoy* na *Vergaturia*, de reis te Lande af word gelegt, wordende de last op Paerden geladen, en niet met Wagens gevoerd.

Solkamskoy is de Hooft-stad in groot *Permia*. Om van deze plaets na *Tobol* te reizen, kan men des Winters over *Vergaturia* gaen, welke streek des Zomers on-

bequaem is te reizen wegens de Moerassen, en nattigheit der wegen, waerom men zich aldaer ophouden moet, als men *Siberien* in wil reizen, tot dat de wateren zijn bevroren; het is waer, dat men door omwegen vorder zoude konnen geraken, by de Zomer, maer zulks en word niet toegelaten. In deze Stad woonen veel deftige Koop-luiden, en aldaer zijn veel Zout-kokeryen, zoo dat 'er over de vyftig Zout-bronnen worden geteld, die van vyf en twintig, tot vyf en dertig vadem diep zijn: dit Zout word van daer gevoerd na *Kasan*, en andere Oorden, in Schepen die zoo groot zijn, dat daer in zeven, en acht honderd last Zout gevoerd word; zy worden bevaren van zeven of acht honderd Man: daer in zijn veel Kamers, Kerken, en Badstooven, zijn lang vyf en dertig, en veertig vadem, hebben eene Mast, daer een Zeil aen hangt, breet dertig vadem, de Riemen gebruiken zy om het Schip recht te houden, alzoo het Roer daer toe te zwak is; het Schip is van enkel hout, zonder dat 'er eenig yzer of spyker aen is. Het Zout word na *Nisna* langs de *Volga*, en elders vervoerd.

Aen *Usolka*, het smal en snel Riviertje dat door *Solkamskoy* stroomt, maekt men Zout van zeer klaer ziltig water, 't geene uit de grond voort komt.

In *Solkamski* houden zich in 't gemeen drie honderd krygs-knechten voor bezetting op; de straeten zijn aldaer zeer onrein.

Kaigorodok kleinder als *Solkamskoy*.

In de Stad *Solkamskoy*, gelegen aen de Vliet *Usolka*, heeft men tachentig Zoutpannen, die zeer goed Zout leveren, het welk uit boven gemelte Bronnen word geput, of gepompt, zoo als buiten de Stad noch verscheidene diergelijke Zout-ziederyen gevonden worden: hier rondsom is een lustige, en zeer vermakelijke Landsdouwe. Twintig Wurst buiten dit *Solkamskoy*, bevond zich in 't Jaer zestien honderd en twee en negentig, den tweeden Mey, een Moskofsche Goost* *Alexe Astaffewits*, die aldaer een Land-goed, en de opzicht over hunne Tzaersche Majesteiten Zout-ziederye hadde, waer toe omtrent de twintig duizend Arbeiders zouden zijn. Te dier tyd wierden twee Vaertuigen met Zout afgeladen, na *Kasan*, die ieder droegen acht honderd last, voerende elk vyf honderd Man, welke roeyen en trekken; deze wisselen zich onder weeg, op gestelde plaetzen, zoo dat die gearbeid hebben, weder rusten: het Zout komt wegens onkosten aldaer te staen op omtrent een en een halve stuiver de *poede* zwaerte; wordende tot *Kasan*+ omtrent voor twaelf of dertien stuivers weder verkoft.

*Is een amptnaem.

+Een poede is drie en dertig pond en een derde Hollands

De Stroom *Kama* word aldaer gehouden de scheiding tusschen *Europa* en *Asia* te zijn, en de *Suzawaja* in *Asia* te vlieten.

De Rivier *Kama* heeft overvloed van Visch, en zijne Oevers zijn geçiert, met schoone Volkryke Dorpen, daer veel Zout-ziederyen zijn: de Landsdouwen zijn vruchtbaer van Kooren, en vol schoone Bloemen, Kruiden, en aengename Bosschagien.

De Vliet *Suzawaja* heeft mede vermakelijke Oevers, en zeer vruchtbare Beemden te wederzyde, tamelijk bewoont van Menschen: daer valt mede veel, zoo groot als klein Wild.

Het water stroomt zomtyds hier zoo over het Land, dat de Reizigers die na *Vergaturia* en *Tobol* willen, verre om moeten reizen, over hooger Landen. Op de Rivier *Kama* onthouden zich zomtyds Roovers, zoo dat men daer gewapent dient te reizen: men rekent van *Solkamskoy* tot *Vergaturia*, vyftig myl.

In het Stedeken *Niesna Susowa* zijn mede Zout-ziederyen, zoo als ook in een Vlek daer omtrent, zulke gevonden worden. Hier rondsom is vermakelijk Land en Bosch, en vind men daer Marmer en Albaster Bergen, en die Gibs uitgeven. Hier rondsom vind men ook geboomte, den Dennen niet ongelijk, daer het groot Wit-zwam aen wast, 't geen *Agaricum* word geheten.

Volgt iets, 't geen men my uit Solkamskoy, *den vierde Mey, in 't Jaer zestien honderd en twee en negentig, over de Reis-wegen daer omtrent heeft bericht.*

WY zijn met de Slee-baen den zesden van Gras-maend in *Kaigorod* gelukkig aen gekomen, maer tot daer toe groot gevaer, en moeyte uitgestaen, wegens de veelvuldigheit der Rivieren, die wy hebben moeten over trekken, dat ons vaek het zweet dede uitbersten, den drie en twintigsten zijn wy te water van *Kaigorod* gereist, en alhier den zeven en twintigsten aengekomen: men kan van daer te Lande tot hier toe niet wel reizen, doch zullen wy van hier na *Vergaturia* te Water niet konnen komen, maer te Lande, en worden onze Goederen op Paerden geladen, konnende men mede van hier na *Vergaturia* met wagens niet reizen,

doch alleenlijk met Paerden. Dus ver dit kort bericht.

Door het gewest omtrent *Utka*, stroomt een Vliet *Sylva* genaemt, die vyftien vadem breet is, en zijn hier rondsom zoo veel Muggen, dat het den Reizigers byster veel ongemak baerd. Tusschen *Utka* en *Solok* is het weinig bewoont, en meest Woestyne en Bosch. *Utka* is drie dagen reizens van *Vergaturia:* tusschen *Utka* en *Solkamskoy* zijn hooge Bergen: omtrent *Susowa* zijn zeer groote Steen-klippen: *Utka* is een Vlek, hoe wel tegen een kleine aenloop der vyanden tamelijk bevestigt, want het is omtoogen met een houte muur, en met geschut wel voorzien: daer zijn binnen twintig woon-huizen.

Het Slotken *Utka* is dan een Grentsvesting tegen de *Baskiren*, en *Uffimische* Tartaren: niet verre van deze plaets legt de Vesting *Ajada*, en wanneer men uit het Westen over de Vloeden *Neria*, en *Resch* trekt, komt men aen de vastigheden *Arhanah* en *Nivianskoy*; aldaer zijn zeer schoone Dorpen, van Russen bewoont; men ontmoet vruchtbare Akkers, Vischryke Water-poelen, en vermakelijke Bosschagien.

Hier omtrent kan men wagens gebruiken. Het Land omtrent de Vliet *Resch*, en het Stedeken *Romaschowa*, is zeer bewoont, zoo dat men ieder Wurst, genoegzaem een Dorp ontmoet.

Tusschen deze plaets en het Stedeken of Vlek *Newa*, is een zeer lustig Land, en wel bewoont; daer is schoone Akkerbouw, en vind men daer uitmuntende brave Ceder-boomen, welriekende Kruiden ziet men daer overvloedig, en zommige Velden, met dobbelde wilde Roozen bewassen.

Het Vlek *Newa*, gelegen aen de Vliet van de zelve naem, maekt den aenvang van *Siberie.*

De Akkeren omtrent de Vlekken *Rudna* en *Niginske*, zijn zeer vruchtbaer, en wel bewoont; men ziet daer Velden die vol Roozen staen.

De Stad *Tumen* is een tamelijk groote plaets, daer binnen woonen veel Tartaren dat groote Handelaers zijn, gelijk daer rondsom te Landewaerts, mede veel Tartaren woonen: deze Menschen zijn zeer Gast-vry, en mild, voorzien den Reizigers met leeftogt, beleefdelijk voor niet.

Omtrent *Tobol, Solkamskoy*, en het geheele *Siberie* door, ontmoet men weinig effen Land, doch meest gebergte.

By de Steden *Solkamskoy* en *Vergaturia*, niet wyt van de Vliet *Tura*, waer van de laetste zijn naem draegt, gelegen, begint het steene gebergte, genaemt *Camenoi Pojas*, dat is, steenen band of gordel, het geen der ouden *Ripheische* Bergen schynen te zijn. De Russen verdichten, dat zy rondsom de Waereld gaen. Daer wast zeer vast hout, en veele welriekende Kruiden.

Wanneer men uit de Rivier *Irtis*, door de een of ander Arm in de *Oby* komt, bevind men des zelfs Oost Oever, met hooge Bergen bezet, en aen de West zyde vlak Land, zoo verre als het oog kan beryken, en is de stroom ter dier plaetze, omtrent een groote halve Duitsche myl breet, een stuk weegs te Lande in, van *Surguth* af, tot aen het Vlek *Narim*, vallen Zabelen, maer bleek van verw, zoo ook de schoonste en grootste Ermelynen, die men elders vind, roode Vossen zeer veel, en mede zwarte Vossen, die aen de beste en zwarste Zabelen van *Dauria*, niet behoeven te wyken, ook zwarte Vossen met graeuw gemengt haair: dit gedierte word aldaer met Honden gevangen; ook zijn daer Veel-vraeten, en Bevers, welke eerste van de roof leven, want zy zetten zich gelijk de Luxen, in de Boomen, en houden zich stil, tot dat een Hert, Eland, of Haes onder de Boom door gaet, als dan springt hy het zelve op het lyf, en dood het.

Men vind dit Dier veel in *Siberien, Rosomackai*, en Vuil-vraet, by de Tarters en Siberianen, anders genaemt, *Panda*, by de Samojeden: het is een jong Verken van acht weeken niet ongelijk; heeft haair op 't lyf als borstels, of Wolve haair, graeuw over 't lyf, op de rug met een zwarte plek, dat zijn beste bont is, waer van mutzen worden gemaekt. Van dit Dier word gezegt, dat het zich[+] vol eet, zoo dat, na dat wel gegeten heeft, zich tusschen twee eng by een staende Boomen heen wringt, en den overvloedigen spys alzoo achter uit dringt.

[+]Ziet Jonston van de dieren.

Van de Bevers die in deze gewesten veel zijn, word verhaelt, het zelve, 't geene van hen in *Nieuw Nederland*, en elders gezegt word, te weten, dat zy zeer vernuftige Dieren zijn, houden zich op, aen de Oevers der Vischryke Vlieten, daer weinig vaert, of doortogt van Menschen is, en in de Voor-tyd schoolen zy niet alleen by paeren, maer in meerder getal te zamen, en stellen zich tot een Buurtschap: zy weten andere huns gelijken gevangenen te bekomen, en voeren die binne hunne Heir-magt, en Leger-plaets, daer zy als Slaven moeten dienen, hakken

met hare tanden veele Boomen ter neder, om wooningen van te maken, en maken houten eener groote, waer van zy in hunne hoolen, Timmer-werk en Kassen beryden, daer in zy by de Zomer, alderley aert van spyze vergaderen, byzonder tegen de tyd dat de Wyfkens Jonge voortbrengen, als wanneer zy gezamentlijk ten Bossche gaen, en met de tanden een Boom vellen, waer van de stam omtrent een elle dik is; deze weten zy in 't water te arbeiden, en zoo te plaetzen, voor de ingang harer hoolen, dat 'er onder water een opening blyft, stekende omtrent een vadem diep, onder water, en zetten die zoo vast en onbeweeglijk, dat geen wind of stroom het verwikken kan: en veele andere uitwerkzelen van vernuft, zoo het schynt worden van deze Dieren in *Siberien*, zoo van Christenen als Heidenen, (hoe wel ik zulks in allen deelen niet derve bevestigen) voor waerheit verhaelt.

Van het gebergte *Cameni Pojas*, of *Kamiene Bojas*, de Rivieren *Oby* en *Jenisea*, of *Genese*, bericht my zeker Duitsch Berg-werker, welke een geruime tyd in *Siberie* zich op had gehouden, als volgt.

Kamiene Bojas, neemt zijn begin uit de over zyde van *Nova Zemla*, omtrent de Stad *Mesen*, loopt ter breete van twintig tot vyftig mylen voort, door *Solkamskoy*, *Perna*, en het Land van *Paskirn*, tot aen de Kaspische Zee, en verdeeld aldaer *Kalmakkey*, en *Nagaia* van den anderen, zoodanig, dat deze ter rechter hand is uitgeslooten, en geene ter slinker hand. Verder strekt ze van de Kaspische Zee na *Bucharen-land*, latende het zelve ter rechter, en besluitende dus de *Kalmakken* en *Kirgisen* ter linker hand; reikt eindelijk uit tot aen *Sina*, het welke 't zelve over de honderd mylen omringt aen de *Bucharische* zyde, alwaer de *Moegalen* aengrenzen: t' onrechte brengt dan *Rudbeckius*, deze Cingel van de Waereld van daer in *Noorwegen.*

De Vliet *Oby*, zoude in de Voor-tyd vyf mylen breet zijn, diep genoeg om geladene Schepen te dragen; en zoude zich door twee groote spleeten in de Zee uitstorten;[+] van den eersten oorspronk des Hooft-strooms vaert men veertig mylen tot de scheiding des Vloeds, waer van daen de andere Hooft-arm honderd en vyftig[*] mylen na beneden, tot wederom aen de Zee gaet: als men de Schepen hier door voerde, zoude men de Ysachtige gevaerlijke plaetzen gevoeglijk konnen myden: het Land, dat tusschen beide beslooten is, zoude zeer Bergachtig, en vol witte Beeren zijn, de welke alhier gevangen worden. Andere willen dat hier een binne water is, dat de *Mangasesche* Zee word genaemt, die door twee voorname, monden in de groote Ys-zee stort.

[+]Dit schynt wat duister.

[*]Russche mylen zoo ik gisse.

De *Genese*, of *Jenisea*, zoude omtrent zoo breet zijn als de *Volga*, valt in de Zee vyftig mylen van de oorspronk van de boven gemelte Oosterlijke Arm van de *Oby:* hare aengelegene voorname Stad is *Jeniseiskoy*; het Land alhier is genaemt *Wika Tyncheski Sjemla.* Dus verre het gemelte schriftelijk bericht, waer in aen te merken is, dat van twee Armen des Vliets *Oby* word gesprooken, wes aengaende in 't zeker my niet houde bericht.

De Zuid-oost Oevers der Riviere *Irtis*, zijn doorgaens met Zant-bergen bezet, en met Ceder-boomen bewassen, doch aen de Noord-west zyde, zijn lage Landsdouwen, en Wey-land, aen welke Oevers men groote zwarte Beeren ontmoet, ook Wolven, en roode Vossen: niet verre van het Vlek *Samarofkoy Jam*, is een Riviertje, genaemt *Kasinka*, dat in de *Oby* stort, aen welkers Oever mede van het beste graeuw-bont, of Inkhoorens, dat in gansch *Siberien* valt, gevonden word: ter opgemelte Dorpe woonen

Arbeiders, die de Reizigers des Zomers met Vaertuigen, en des Winters met Sleeden dienen, en voortbrengen, tot aen de Stad *Surgut.* Deze Luiden houden zeer veel Honden, die zy des Winters voor Sleeden spannen, om over Ys en Sneeuw te doen trekken. Deze Honden zijn middelbaer groot, hebben spitzige muilen, met opstaende spitzige ooren, den staert dragen zy zeer krom, en gelijken zommige aen Wolven, en Vossen; wordende ook gezegt, dat deze Honden zich met Wolven en Vossen zomtyds vermengen.

Van het *Ripheische* gebergte zegt *Martinus Capella*, dat aldaer is het einde van de Menschelijke wooning: zoo als *Plinius* mede zulks van 't *Hyperboreische* gebergte wil. By de *Hyperboreën* geloofde men, dat des Waerelds As, en de eerste omkring des gesternte is. Insgelijks *Solinus* daer van sprekende, zegt: Daer zijn dan in *Europa*, *Hyperboreën*, waer men gelooft des Waerelds einde te zijn, en de laetste omkring van 't gesternte.

Cluverius spreekt 'er aldus van, men zegt dat boven de *Arimaspen*, de *Ripheische* Bergen liggen, van waer de Noorde Wind waeid, daer het Sneeuw nooit ontbeert: hooger als deze, ontmoet men de *Hyperboreën*, die strekken tot aen de andere Zee.

Twee dagen reizens van *Solkamskoy*,

word het gebergte *Coosvinscoi Cama* genaemt: noch twee dagen reizens verder *Cirginscoi Camen*; en noch vier dagen verder *Podvinscoi*, en dit is het naeste aen *Vergaturia*, zoo dat dit gebergte de gordel des Waerelds by de naest aen gelegene Volken genaemt, eigentlijk in drie deelen word verdeeld. Men vind aldaer Herbergen en Posteryen, die in 's Keizers dienst zijn, waer van de Reizigers zich bedienen. Het gebergte *Podvinscoi* is het hoogste, en op veel plaetzen met Sneeuw bedekt, zeer moeyelijk te bereizen. De *Tarters* en *Samojeden* bezoeken dit gebergte om het Wild dat 'er valt: daer zyn ook veelderhande Kruiden, en geboomte.

Het gebergte, strekkende over *Coosna* na *Vergaturia* toe, word *Sayba* genaemt. Het naest gelegene Land by *Solkamskoy* is bezet met Den- en Pyn-boomen. Het Land rondsom *Coosna*, heeft schoonder Bosch, Hout, en aengenamer Kruiden, als de gewesten die meer Zuidelijk leggen.

Als men van *Solkamskoy* over het steene gebergte na *Vergaturia* reist, trekt men door loutere Bosschen en Wildernissen.

Men vind gansche Zout-steen-bergen by de Vliet *Oby*, in de *Kalmaksche* Wildernisse, niet wyt van de Stad *Tomsko.* Kooren is in de Zuiderlijke gewesten van *Siberie* in groote overvloed. De Ceder-nooten, die als Druiven in een klomp op de groote Ceder-boomen wassen, zijn aldaer overvloedig en schoon, uit welker kornen smakelijke Olye word gedrukt: de Heidenen in deze gewesten, malen met houte Hand-moolentjes de basten van de Ceder-nooten af, zoo dat de kornen of pingelen geheel blyven, welke zy dan nuttigen, of wel de daer uit gedrukte Olye, die zeer gezond word gehouden. De Pyn-Appelen, of Ceder-nooten, die aen de Ceder-boomen aldaer wassen, zijn weinig ronder als elders, van welke Nooten eenige onder my worden bewaert: dat hout is tot den Huishouw zeer bequaem.

Men vind in *Siberien* gezonde en oude Menschen; de zommige zijn op hun honderd en twintigste Jaer noch frisch en gezond.

In de meeste Landstreken van *Siberien*, byzonder in de Noorder gewesten, moet men zijne Spyze zelve mede dragen als men daer reist.

De warmste Landstreken in *Siberien* zijn zeer licht te beploegen, want men maer behoeft drie vingeren dik in de Aerde te snyden, waer toe een lichte Ploeg met een Paerd word gebruikt. Men mest daer geene Landen. In 't Hooy te maeyen, heeft men daer een byzondere wyze, want de Zeize is kort en krom van handvatzel, aen beide zyde scherp, zoo, dat zy slinks en rechts te weder zyde snyde.

Men vind onder zommige *Siberianen*, Afgoden, dat enkele stammen van Boomen zijn, of slechte houten, welke zy aen de wegen, in de Aerde steken, wiens opper-ent de gedaente van een hooft verbeelde; waer aen zy Zabel-vellen, of andere Pelterye hangen.

Omtrent zekere Spring-bronnen in *Siberien*, ten einde de Vliet *Puisme*, is gelegen een Vlek, geheten *Blagfotelschowa*, of *Blagovessenskoy*, anders de Boodschap *Marie* genaemt, misschien, om dat op het Feest van de Heilige Maegt eerst bewoont is geworden: gelijk een ander Vlek aldaer mede genaemt word *Besschilla*, of *Beskinskoy*. Een Klooster, aldaer genaemt *Dantatova*, word insgelijks geheten *Damatoff*, gelegen om hoog aen de Vliet *Iset.* Gelijk ook het Stedeken *Tara*, dat aen een Arm van de *Irtis*, geheten *Arkarke*, gelegen is, anders *Tarsko*, of *Turinsko* is genaemt.

Het Vlek *Tobolskoy*, benaemt na de Stad *Tobol*, is het zelve met *Tagielskaya.* Een plaets in *Siberien*, tusschen de Rivieren *Irbit* en *Iset*, draegt de naem van *Tsubarof*,

of *Tsoebari.* Ook word *Kirga*, aen het Rivierken *Puisme* gelegen, aldaer mede *Kirgienskoy* geheten.

Res is een Rivier in *Siberien*, die uit een klein Meir schiet, en in de *Tura* valt, die anders geheten word *Bobrefka*.

De plaets *Slutka*, tusschen de Vlieten *Irbit* en *Res* gelegen, is anders mede *Belo Sloetko* geheten: gelijk mede het Vlek of Stedeken *Oschepkowa*, in *Siberien*, anders *Oshiopoui Nitzinski* is geheten.

Tusschen het plaetsken *Oshiepoui* en de Rivier *Iset*, of *Isete*, in *Siberien*, is een Yzer-myn, welke bearbeid word door het geslacht van *Doneffjanskogo*, en word het Kasteel aldaer geheten *Newjalskoe*, anders ook genaemt *Neefjanskoy:* gelijk daer ook is de plaets *Aramaschewa*, beide gelegen niet wyt van de Vliet *Neesyve, Nietzien*,[+] of *Neelwa*, die anders ook genaemt word *Abramasheni*, welke in de *Tura* stort, in 't *Tobols* gebied; waer van boven reeds is gewaegt.

[+]Ziet pag. 761

Aen de Rivier *Iset* opwaerts, legt een Vlek, *Beskinkas* genaemt. Van *Beskinkas*, of *Beskinsko*, tot aen *Isbeetskogo*, worden gerekent vyf mylen.

Het Vlek *Mursinkaya*, niet ver van de Stad *Vergaturia*, by de Vliet *Tura* gele-

gen, is by zommige *Moersinskoy* genaemt.

Behalven deze plaetzen, zijn 'er noch drie Vlekken, genaemt *Nietzienskoy, Nieszotzienkoy*, en *Verchnanetzienskoy*, welker rechte stel ik niet heb konnen onderstaen, waerom ze ook in de Kaert mede niet heb gebragt: ook niet die van een Rivier *Imay.*

Aen de Vliet *Tobol* legt een Vlek, *Jaloetorofskoy* genaemt.

De Volkeren *Kamanci, Karagantzi*, of *Caraggaici*, en *Utzoegi*, omtrent het Meir *Altin* woonende, zijn vrye Luiden, geven aen niemand Schatting. Tusschen deze Volkeren en de *Sinesche* Grenzen, ontmoet men veel *Steep*, of gewesten zonder Boomen, en vlak Land.

In de Rivier *Sobe*, of *Soba*, die zich in de *Oby*, niet wyt van des zelfs uitgang, uitstort, is een steene Overtoom, of Overhael, daer de Schuiten of Vaertuigen over gehaelt worden, die de zelve opvaren. De Inwoonders dezer Landen weten wonderlijk handig om te gaen, met Schuiten over Land te halen, en zoo dit geheel Noorder gewest door te reizen.

Berofskoi, Berosoa, of *Berosuwa*, dat een Vleksken is, aen de West zyde van de Vliet *Oby* gelegen, hoe wel andere zeggen, dat het aen de over zyde legt: is omkringt, in Eyachtige gestalte, met Storm-palen; heeft tot versterking eenige ronde houte Toorens.

Van de Rivier *Soswe*, tot aen de Zee, nederwaerts, kan men komen in weinig dagen: en van daer zeild men over Zee, tot aen de mond van de Rivier *Taz*, *Tasoe*, of *Tasea*, in vier dagen; maer deze reizen ter Zee zijn zeer gevaerlijk, en vreeslijk, door de menigvuldige Storm-winden, Mist, en Ys.

Van de mond dezes Riviers *Tasea*, tot aen[+] de Stad *Mangasbei*, of *Mangaseoff*, waer van boven reeds is aengeroert, is vier dagen reizens: men kan deze Rivier niet gebruiken, met de Vaertuigen langs de Oever met lynen op te trekken; men moet, of voor de wind zeilen, of roeyen, alzoo het laveeren daer noch onbekent is; en word gereist van deze Stad, te Water, en te Lande, in kleine Vaertuigen, tot aen de *Toeroeganskoy*, of *Turuganska* Winter-plaets, gelegen aen de Vliet *Jenisea*, in vier weeken. En gelijk eenige veranderingen der namen van plaetzen in *Siberien* zijn aengetekent, zoo zoude men noch veele andere konnen bybrengen, alzoo na de[+] verscheidenheit der tongen, de benamingen dier Landen veranderen. Ik late achter, de afstant aller plaetzen op te geven, 't geene van de meeste zoude konnen doen, brengende de bequaemheit en onbequaemheit der wegen in 't reizen aldaer groot verschil by, daer op men geen staet maken kan, konnende de afstant in rechte streek aen de Kaerten worden gezien.

[+]Ziet pag. 744 end 761.

[+]Van de reiswegen ziet beneden breeder.

Laski zijn aldaer witte viervoetige Beeskens, niet grooter als een gemeene Hond: deze geven een schoonen vacht, zijn zeer zindelijk; gelijk ook de *Armeinen*, welke zich nooyt zullen bemorzen, of door drek en vuiligheit gaen.

Het is byzonder, dat de vellen der Zabel-dieren, welke in *Siberie* vallen, in de Winter veel sterker zijn, als in de Zomer, mede, dat de haairen als dan vaster staen, bruinder, langer, en aengenamer in 't gezicht zijn, als by Zomertyd.

Granastei, of *Garnastei*, zijn Sneeuw witte Muizen, de welke aen de bonte pelzen goede optooyinge geven.

De zwarte Vossen worden meest gevangen aen de Voor-eilanden van de Noorder-kust, voor by de *Oby*, voor aen als het Ys breekt, en de schotzen weg dryven, 't geen men uit zekere tekenen te vooren weten kan.

Veele der oude *Siberische* Steden en plekken zijn verwoest; zy behouden doch hunne namen, schoon 'er weinig, of schier geene huizen zijn.

Zubri, of wilde Stieren, en *Zajaki*, of wilde Geiten, aldaer mede vallen, byzonder in de groote Velden, die na de Crimsche zyde hellen.

Zeker Engelsch Afgezant, *Klorscher* genaemt, was in 't Jaer vyftien honderd en acht en tachentig in *Moskou*, en heeft gezegt, dat in het Jaer wanneer hy daer was, in hunne Tzaersche Majesteiten Schat gekomen waren achtien duizend, zes honderd, en veertig Zabelen; doch heden word verhaelt, dat *Siberien* zoude uitleveren, in Peltery, tweemael honderd duizend Roebels in waerdye, en meer.

De Zabels mede alzoo gevangen worden, gelijk eenigzins boven is gewaegt, dat een Pyl, met een knop vooraen, en een schuins doorgaende gat, de welke door de Boomen geschooten zijnde, met zijn fluiten, en geluit, veroorzaekt dat de wind, die door de knop jaegt, de Zabel verschrikt, hem zoo beneden doet loopen, en zich uit de Boom begeeft, als wanneer afgerechte Honden, de zelve betrappen.

De Zabelen geven het kostelijkste Bontwerk dat men in *Siberien* vind: 't zijn gedierte van grootheit als een Kat, die haer onthouden in de Bosschen en Wildernissen:

zy worden dan gevangen met Honden, als even is gezegt, en met houte Vallen, waer in zy, aen 't lok-aes bytende, door de val van een hout gedood worden: of men vind ze op de Boomen, waer onder Netten gespannen worden, welke Boomen dan neder gehakt wezende, de Dieren zoo gevangen zijn: zy worden met stompe Pylen mede geschooten, daer een dikte voor aen is, zoo als ik die vertoonen kan, om de vellen niet te quetzen; als mede met Strikken, Boogen, en Schiet-geweer.

Het staet een iegelijk der Inwoonderen vry, op de Zabel-vangst te gaen; maer een ieder moet aen de Russen daer van Tol geven; doch als zy geen Zabels gevangen hebben, mogen zy volstaen met Bevers of Vossen. Wat hun van de vangst overig is, verkoopenze.

Beeren zijn in *Siberien* mede zeer overvloedig, die van bovenen uit Boomen geschooten worden, daer zich de Schutter in verschuild; en als 't gebeurd, dat het Dier den Boom opklimt, weet men daer aerdig hem de voorste voeten af te kappen.

Men vind in de Bosschen, tusschen *Kasan* en *Siberien* gelegen, zeker aert van Inkhoorentjes, welke van den eenen Boom op den anderen, en van den eenen Berg, of top tot den anderen vliegen, 't geene myns erachtens tot noch toe in *Europa* onbekent is geweest. Een velletje van alzulk Dierken is my ter hande gekomen: het heeft een ander gedaente van staert als de andere Inkhoorentjes, ruim vyf duim lang, en twee breet. Men kan geen voeder van hunne velletjes maken, dunheits halve. Zy springen, of liever vliegen, vyftig, zestig, ja honderd vadem ver door de lucht: hebben korte voetjes; de achterste strekken ruim een duim breet van het lichaem af, en de voorste pootjes een weinig langer zijn: tusschen deze pootjes, en byzonder de voorste, en het lichaem, hebben zy dunne velletjes, welke in 't vliegen breet uit spreiden. Het hooftje is puntig, en steekt met een snuitje voor uit. Het haair is byzonder zacht, als de alderfynste en dunste Zyde, gaende het Fluweel daer in te boven: de verw is wit en zwart, door een gemengeld; doch aen den buik meer wit als op de rug. Het geheele lichaem is qualijk een span lang, buiten de staert, met het hooft en hals, dat kort tegen de schouwders aen staet. Men hout ter plaetze daer dit gedierte valt, dat de velletjes, aen zieke oogen gestreeken, heelzaem zijn.

Op veele plaetzen in *Siberien* vind men zeer groot gebergte, als aen de *Oby*, omtrent *Mangase*, en ook by *Vergaturia*; ge-

lijk mede hoog gebergte is by *Kusnetskoy* en *Krasnoyar.* Aen den oorspronk van de *Oby* is vlak Land, en van de Zee af tot *Tomsko* toe, by de Oevers, is mede meest al vlakte.

In getal, onder de *Siberische* Volken, zijn de *Astakken* en *Tungoesen* de meeste.

Daer vallen Verwen in *Siberien*, doch worden niet gebruikt; gelijk ook Zalpeter.

Alderhande Indiaensche Waren, van Zyde, Katoen, Porcelein, Tabak, Gesteente, Muskus, dat van 't Muskus-dier by de Zomer word genomen, en voor het slechste is geacht, en echt, dat ter tyd van haer bronzen by de Winter word gelicht, enz. worden uit *Indiën* in deze Landen op Kamelen en Dromedarissen gebragt. Men ruild tot *Tobol, Ufa*, en *Astrakan*, daer tegen alderhande Bont-werk, zoo Bevers, Otters, Vosschen, Zabelen, Garnestaeven, enz.

Een *Siberische* Prins, die men zegt, noch onlangs onder de *Baskiren* en *Kalmakken* te zijn geweest, wierd met de naem van *Knees*, of Vorst geëerd; hield zich op, by de Rivier *Ufa*, die in de *Beleja* stort, en deze weder in de *Kama*; tegen welke men aldaer steeds plagt in wapen te staen: zijn Volk ging zomtyds geheel na de *Volga*, by *Samara*, en *Saratof*, om te rooven, en plunderen. Men wil de reden te zijn, waetom deze *Siberische* Vorst onrustig was, die in 't derde of vierde Lit afkomstig van de oude *Siberische* Heeren zoude zijn, dat hem vergunt zijnde van hunne Tzaersche Majesteiten, tusschen het *Kalmakken-land* en *Siberien* te woonen, mits sich stil hield; eenige Zout-vaerders, die uit *Kalmakkeyen* te rug quamen, zijn wooning verwoeste, wat kostelijks was beroofde, en drie duizend Paerden daer van bragten; dies hy met Wyf en Kinderen tot de *Kalmakken* vluchte, daer hy verhylikt was, en vyandlijk te rug trat. Eenmael, als hy zynen Schild opstak in den stryd, en daer de Zon op blonk, zoo dat het kenbaer wierd, eenige *Siberianen*, zijn oude Lands-luiden, die tegen hem aengevoerd wierden, den Boog op de rug wierpen (zoo gezegt word) en het vechten staekte. Doch deze onlusten wierden alle in korten bygelegt. Zijn Geloof quam met de *Baskiren*, en onbesnedene *Kalmakken* over een.

Tobol, de Hooft-stad van *Siberien*, heeft, wit de Rechtspleging, en het byzonder bestier belangt, onder zijn negen Steden, als *Tara, Tumen, Turinsko* of *Pansin, Vergaturia, Petim, Berosoa, Mangaseof, Sammarok*, en *Danjanski*; en dit behalven veele Dorpen.

Het tweede *Siberische* Bevelhebberschap is in *Tomsko*, de Hooft-stad van de plaetzen, aen de *Oby*, en aen de Rivier *Jenisea*, 't geene strekt tot aen de Vliet *Amur* toe: daer onder zijn noch zeven Steden, als *Surguts*, *Narin*, *Ketskoy*, *Jeniseiskoy*, daer de voornaemste Zabel-vangst is, in dat gewest, *Krasnoyar*, en *Kusnetskoy*, behalven veele Dorpen.

Het derde Bevelhebberschap aldaer, is dat van de Rivier *Lena*, waer van *Jakutskoy* de Hooft-plaets is; wezende onder dit gebied vier Steden, en veel Dorpen.

In 't Noord-oosten van *Siberien*, zegt men, Volk te zijn, *Dijeudi* genaemt, welke ik in de Kaert niet heb aengewezen, om dat hunne rechte plaets my onbekend is.

Om in *Siberien* te komen, uit 't westen, reist men op *Vergaturia*, of *Pelim*, behalven welke plaetzen geen zoo bequame toegang aldaer en is.

De Zee-kusten van *Siberien* zijn zoober bewoont; ook worden de zelve zeer weinig bevaren, en alleen van de eene Uithoek tot den ander, en dat langs strand. Het is daer, maer omtrent drie Maenden Zomer, of open water, en dan zomtyds te dier tyd, voornaem als de winden Zuidelijk waeyen, de Kusten noch vol Ys zijn.

De Noorder *Siberiaensche* Volken zijn niet zeer Teel-ryk: by hun is geheel geen lust om vreemde Landen te beschouwen, of elders heen te trekken uit haer Land; zy oordeelen dat zy buitens-lands gelijk als van honger zoude sterven, en vergaen. Zy bezitten de beste Visscheryen ter waereld, en vangen meerder Wild als elders te bekomen is. Zy geven af, dat zy mede niet zoo zoude konnen werken, als zy oordeelen dat buiten haer Land word gedaen.

Men wil, dat daer eertyds een Vorst was, die zich beoosten de Rivier *Oby* ophield, welke aen de Zee, en wyt bezuiden aen de Rivier *Vagh*, ook beoosten tot aen de *Jenisea* Heerschte: dees bragt vyftig duizend, en meer, gewapende Mannen te Velde, zoo men zegt; doch zijn geslacht is heden duister.

Het geweer der *Siberianen* is Pyl, Boog, en een Hakmes, of Byl; schietende de Vrouwen zelf met de Boog. Zy bereiden zich kleederen van Visschen-vellen, als van *Asestra*, of Steur, nergens als daer te Lande zoo groot bekent, en *Quabben:* zelfs maken zy zich Laerzen daer van, en weten deze vellen te bereiden, dat het zaft Leer word, als boven reeds is verhaeld. Gewigt of Maet weten de Inlanders hier

A. *Het Kasteel dat Stene Mueren heeft.*
B. *De Stat.*
C. *De Voorstat.*

niet te gebruiken, als dat de naest aengelegene van de Russen zulks leeren.

De Landeryen, Wateren, en Vlieten zijn door de Inlanders verdeeld, en ieder heeft zijn byzonder Over-heer, die *Kneesen* van de Russen genaemt worden, als *Knees Pieter*, *Knees Jan*, enz. zommige dezer hebben veel, andere weinig Menschen onder hun gezag: daer zijn *Kneesen* of Vorsten van honderd Man, andere van duizend, min en meer, doch staen echter alle onder 't Opper-gezag van de Moskovische Gezaghebbers.

Des Zomers zwerft dit Volk ter Visch-vangst[+] wyt en zyt, doch des Winters kruipen zy in *Jurten* (dat hun huiskens zijn) en Dorpen, dicht by een, en ziet men dan zomtyds in veel mylen geen Menschen, als hier en daer van de wegen af, in hare afgelegene Schuil-hoeken, en Dorpen. Hunne Huiskens, de *Jurten*, zijn van houte berderen gemaekt, als een Kelder, die onder de Aerde gaet, gedekt met *Dranitsen*, of Spaenders, en Boombasten gebonden. Kryg voeren zy nu zeer zelden, of nooyt, tegen malkander, alzoo de Russen hen in gezag en stilte houden.

[+]Ziet page 632.

Koeyen en Verkens vind men onder de *Siberianen*, welke dicht by de Russen woonen, maer de afgelegene weten daer niets van.

Hen oefening is de Jacht, voornaem des Winters.

Die dicht onder de Russen woonen, hebben Kool, Rapen, Wortelen, Zalade, en Turksche Boonen, Peterzelie, Zalie, en ander Moes; doch dien verre van haer af zijn, deze Kruiden ontbreken. Juweelen zijn onbekent by haer.

Tot aen de Stad *Mangase*, of *Mangaseoff*, langs de Zee-kusten van *Archangel* af, houden zich de *Samojeden* op.

De *Kirgisen*, *Astakken*, en zommige andere *Siberische* Volken, noemen zich zelve, behalven met hunne byzondere benamingen, met een algemeene naem *Tatas*, of Tartars.

Van de Kuit der Visschen *Aseoter*, *Asseter*, of *Osettry*, de beste Kavejaer word gemaekt, en krygt men zomtyds wel veertig, of zestig, ja tachentig pond, zoo als oog-getuigen my hebben verhaelt, in een Visch.

Mackson, of *Muksun* is een Visch, zoo groot als Kabeljauw, en valt in de *Oby*, zoo in 't Voor- als Na-jaer, in zoo groote overvloed, dat men honderd stuks koopt voor de waerde van een Ryksdaelder.

Snoek is daer zoo groot, en misschien grooter als elders in de Wareld.

Robben of Nerpi, zijn aldaer zoo groot, dat zy de vellen daer van mede bereiden, Rokken van maken, en tot Laerzen gebruiken, in plaets van Leer.

Baersen, groot en klein; *Salm*, Koelbaers of *Post*.

Noch valt daer zeker aert van Visch, den Haring zeer gelijk, doch zijn vel is bont: als die wel gezouten is, en dan gevilt, zoude hy voor Haring gegeten worden, en is immers zoo goed van smaek.

Nelma, dat een zoete Visch is, wit, en meest rond, op 't Rusch genaemt *Biele Ribes*.

Tziri, die plat is, roode vinnen heeft als een Baers.

Nalimy, of *Nalim*, die veel Lever hebben, ook Hom, en als Zeelten zijn.

Taimeni, *Teimen*, of *Taimoen*, die zeer smakelijk is; dat een aert van Kabeljauw is; deze vallen in 't Meir *Baikal*, en op de Rivieren aldaer omtrent.

Millo.

Omul, die den Schelvisch in gedaente niet ongelijk is, maer wat kleinder.

Peled, die klein en gradig is.

Sterladi, of *Sterlet*.

Trebaki.

Morts, Zee-honden.

Keta, Walvisch.

Caroesen, zeer groot.

In *Tobol* zijn mede Mosselen, en *Sirkies*, of *Sirka*, dat mede een zeer goede Visch is, lang een half El.

Wengaelen, die den Haring mede niet ongelijk is. Deze Visschen zetten meest voort in 't Meir *Vagh*.

Ael, groot en klein; behalven noch veel andere aert en geslacht van Wit visschen, die in deze Landen onbekend zijn.

Gevogelte is in *Siberien* mede zeer overvloedig, als

Adelaers.

Valken, zoo van groote als kleine aert; en noch zekere *Gryp-vogels*, meerder als *Valken* geacht ter Jacht.

Oyevaers, die by troppen van drie, vier, ja vyf honderd te zamen vliegen, byzonder tot *Witzogda*.

Kraenen.

Reigers.

Daer is een groote Vogel, niet ongelijk aen een *Gans*, genaemt *Baba*; is wit en geel, en heeft lange klaeuwen.

Ganzen in overvloed.

Enden by duizenden.

Oerhanen in overvloed, byzonder aen de Vliet *Ket*; ook *Berg-hanen* met lange staerten.

Hasel-hoenen.

Krop-ganzen, en *Trap-ganzen*, genaemt *Trachva*.

Lepel-ganzen.

Patryzen.

Ouackelen.

Mossen.

Kivitten.

Koekoeken.

Spreeuwen, en noch zeker aert van Vogels met bonte veeren; en veel ander onbekent gevogelte aldaer word gezien, zoo groot als klein gebeente.

Men vind daer ook zeker groote aert van *Hazen*, die altyd recht uit loopen, en niet ramen, als de andere *Hazen* plegen te doen.

Boerondoek zijn Inkhoorentjes als groote Muizen, of kleine Ratten, die in *Siberien* vallen; hun staert en gansche gebaerte, is den grooten Inkhoorenen gelijk.

Onder de Kruideryen vind men daer

Calmes.

Angelica.

Knoflook.

Men vind in *Siberien* zeker Boom-zwam, *Moechomoor*, dat is vliegen-dood gezegt; hier van eet dit Volk tot vrolijkheit; het heeft kracht van iemand dronken te maken, als men 'er weinig van neemt, doch zoo daer te veel van word genuttigt, is het doodelijk. Zy gebruiken aldaer dit gewas zoo verre, dat zoo ontzinnig worden, dat men ze als, dolle Menschen aen Boomen moet binden, daer zy dan niet onthouden hunne eigene hoofden te slaen, en ontzinnig te bewegen, doch in korten tyd deze gemaekte razerny, 't geene hun tot vrolijkheit verstrekt, verdwynt.

Aerd-akers.

Lavas.

Wilde *Kruis* en *Munt* in overvloed.

Tulpen van alderley verw, zelf zwarte.

Roozen in groote overvloed.

Roode, zwarte, en witte *Aelbezien* en *Aerd-bezien.*

De roode en zwarte *Aelbezien*, groeyen omtrent de Stad *Jeniseiskoy*, in 't Wild.

Hop.

Karzen, doch niet overal, maer voornamelijk in de *Steep*, en op de Zuidelijke leege Landen: zy vallen wat zuurachtig.

Noch zeker aert van groote roode *Bezien*, geheten *Kloeckquae*, welke den geheelen Winter goed blyven, wezende heelzaem in krankheden: deze wasschen in Moerassen, en vochtige plaetzen.

Behalven noch veele andere Heel en Geneesbare Kruiden, die alomme in 't Wild wasschen; maer Ooft van Appelen en Peeren is daer anderzins niet veel.

In *Siberien* wast zeker hout, dat tot Sleden word gebruikt, en daer Sweepen en Wandel-stokken van worden gemaekt: is hart, niet zeer dik, ros-verwig, en word weinig schaefzel daer van ingenomen tegen opschorting van water, heelzaem geoordeeld, voornaem voor Paerden, wanneer een stuksken van dit hout in de roede van Paerden geheel gestooken word, het wateren verwekt, zoo ik meermalen heb zien gebruiken.

Saromkens zijn zeker aert van Boomen, die vruchten dragen, welke ryp gegeten worden, en in Pasteyen ingemaekt, of gebakken: deze Pasteyen worden *Parogen* geheten.

Vuil-boom-hout vind men daer ook.

Noch zijn daer Boomen, die groot en zwaer hout geven, daer ze planken van zagen om Kisten te maken, geheel bruin-verwig, dat çierlijk en zeer hart is.

Aluin word ook in *Siberien* gevonden.

Van een Boom, *Lipa* geheten, maekt men Kasten, en des zelfs hout geweekt, levert de Moskovische matten uit.

Daer is ook zeker aert van Berke-boomen, uit welke zap druipt, dat, in de Aerde gevallen, tot een hardigheit veranderd, en met langduurig droppelen tot een klomp aengroeid, zoo stevig als hout, en het Water-hout byna gelijk: uit deze stof, die daer *Kaep* word genaemt, (hoe wel zommige gevoelen dat het een Wortel is) worden Lepels, Schalen, en koppen of steelen van Messen gemaekt, en is zulks zeer geacht, en genoegzaem met Zilver in waerde gelijk: het is bont-geel van verw, en in warm water gelegt, word week en buigzaem; gelijk zulks aen stukken onder my berustende is te zien: is zelden oprecht te bekomen.

In *Siberien* valt mede noch zeker aert van *Gom*, dat uit Boomen druipt, hier onbekent, waer van proeven onder my berusten, die zeer goed gemeent worden te zijn: gelijk daer mede eenige roode steenen zijn, zoo als ik die zelve hebbe gezien, daer men meent verwe uit te arbeiden zoude wezen.

Men vind 'er in *Siberie* mede Boomen *Levenitza* genaemt, tweederlye aert, de zommige dragen bladen, andere niet; het hout heeft veel gelijkheit met het Dennenhout.

Woltsine Coren, dat is Wolf-wortel, is een Kruid, dat heelbaer voor versche wonden word geoordeeld, en het nat daer de zelve in geweekt is opgedronken, geneesbaer, en gezont gezegt word te zijn.

Zoo wel op de *Siberische* Grenzen, als omtrent *Kasan*, valt schoon Berg-zout, dat zeer hart in groote klompen, diep on-

der uit gebergte word gegraven; een zoodanig stuk van daer tot ons over is gebragt, waer van een gedeelte alhier op myn bevel gekookt, en beproeft, bezonder goed, en deugdzaem te zijn, is bevonden, smakelijker en scherper op de tong als ooit eenig Zout dat hier te Lande was gesmaekt, en naest aen dat van *Alematte* komende; het heeft iets byzonders tegen den aert van alle Zout, te weten, dat het glinstert en glimt als een Spiegel, of gepolyst Marmer, daer het andere Berg-zout dof is, en veel zwaerder als eenig ander Zout, van gelijke maet: het heeft in verw, aen klaer Aluin eenige gelijkenis, en bestaet uit duizenden van brokskens, en stukken die de groote van een halve nagel hebben, zoo dicht in een gewossen dat het een lichaem maekt, niet wykende aen de hartste steen, zoo als aen het zelve noch onder my berustende, kan worden gezien.

Men wil, dat in *Siberie* voor de Reizigers zeer goede bevelen uit gegeven, en werkstellig zijn gemaekt, te weten, dat op veel plaetzen, zelf tot in *Tobol*, Hooft-stad van *Siberie* toe, en verder, Huizen gesticht zijn, van tien Russche myl, tot tien myl, waer in een Boer, en zijn gezin geplant is geworden, aen wien men Land rondsom te bebouwen, voor niet heeft gegeven, als mede drie Paerden voor de eerste mael, om niet, mits dat zy die tot dienst van de Reizigers zouden houden, genietende van byzondere perzoonen op elk tien Wurst, drie stuivers voor een Paerd, 't geen zoo veel is als twee Duitsche mylen; doch bedienden hunner Tzaersche Majesteiten, moeten voor niet worden gevoerd: zoo als mede alom groote vracht-barken voor de Reizigers, en Koop-luiden in die gewesten, door loflijke zorge van hunne Tzaersche Majesteiten zijn gebouwt.

Men heeft zedert weinig tyds in *Siberien* en *Samojeden-land* gevonden het *Angaricum*, dat byzonder goed is, en in den Apotheek, voor andere zeer word geprezen: 't overtreft het gemeen *Raponticum* in kracht, word aldaer genaemt *Liesviesnoygoeba*. Het is *Swam*, dat meest aen oude en uitgeleefde Lerken, of Losken-boomen wast: den Boom zelve draegt zekere Pyn-appels tot vrucht, en stygt hoog op, heeft lange smalle bladeren: uit de zelve vliet zap, den Hooning niet ongelijk. De zoodanige is goed, welke wit, licht, week, brokkelig, en in de smaek eerst zoet, en daer na bitter en aenklevende is; de houtige, lange, harde, en zware, deugd niet. Deze *Swam*, waer van proeven onder my berusten, duurd veel Jaren eer zijn kracht verliest: over *Archangel* word Jaerlijks zeker getal ponden vervoerd. Zy wast mede veel op de *Alpes*. De kracht van dit *Swam* word by *Dioscorides*, *Dodoneus*, en andere Kruid-kenders zeer geprezen, als zoude het de Koortze genezen, 't lichaem reinigen, Wormen verdryven, en zachtelijk zuiveren, zoo als by de zelve wytloopig is te zien.

Cabardin, of *Capra Indica*, is het Dier, daer van de Muskus en *Cabardin* komt: het word achter *Siberien* in der *Kalmakken-land*, en bezuiden *Nertzinskoy* gevangen: is zoo groot als een klein Rhee, en is 't zelve in haair (behoudens dat dit haair van zommige om hoog staet) en wezen byna gelijk, uitgenomen 't hooft, want het heeft twee groote kromme tanden uit het bovenste kake-been steken, en is voorts de gansche kop een Honds-of Wolfs-hooft gelijk. De *Siberische* Koop-luiden brengen nu eenige Jaren herwaerts, alle Winters, eenige gansche huiden of vellen, daer de kop en voeten noch aen zijn, en die de Muskus noch by zich in de navel hebben, na *Moskou*; alwaer zy van de Uitlanders voor een en een half, of twee *Roebels* gekocht, en voor iets byzonders verzonden worden; zoo als men aen my mede een zoodanige toe heeft gebragt; 't vel is nergens toe nut: dat ik bezitte, is tot aen den hals lang vier en een

halve span, de voeten zijn hoog anderhalve span, en ook zoo breet, op de rug de aengename Muskus is 'er noch aen te ruiken, de klaeuwen zijn spits, en gespleten.

Muskus, die uit *Siberien* en der *Kalmakken-land* komt, word in *Rusland* binnen zijn eigene blaesjes met de *Tarra* verkocht: en valt daer by aen te merken, dat die, gelijk alle andere *Siberische* Waren, in de Winter moet ingekocht worden, dewyl men die als dan by de *Siberische* Koop-luiden, en gelijk uit de eerste hand hebben kan. Het Muskus word gevonden aen de navel van het Muskus-dier: want in de navel van dit Dier vergaderd zich bloed, byna een halve vuist dik, 't welk te gezetter tyd zoo ryp word, dat de natuur het Dier aendryft 't zelve aen een steen, of iets anders, uit te perssen; en deze Muskus is, wegens zijne volkomene tydigheit, de beste, doch word zelden gevonden. Dit Dier word, om de kostelijke Waer die 't by zich heeft, zeer vervolgt; en 't gebeurd, dat, hoe nader de tyd van de rypigheit van 't bloed in de navel is, hoe beter de Muskus is; maer als 'er alleen bloed valt, of dat 't zelve half ryp is, zoo vind men geen Muskus, maer alleen *Cabardin*; waer door dan komt te gebeu-

ren, dat, die zich op deze Koopmanschap niet wel verstaet, zeer kan bedroogen worden, ontfangende *Cabardin*, die naeuwlijks de helft waerd is, voor Muskus, dewyl die den anderen zeer gelijk zijn, en alleen door de smaek onderscheiden konnen worden. Wezende *Cabardin*, daer het Muskus-dier zijn naem van heeft, het slechtste of magerste Muskus, 't geen zoo goede reuk niet heeft, en gelicht word na dat het vetste en beste Muskus is gelooft. De zommige weten de blaesjes ook op te maken, en nemen de Muskus daer uit, doende Bokken-bloed in de plaets: ook plegen zy wel kleine stukjes leder, gewigt, weihout, en ook wel twee of drie[*] *Solotnik loot* in een blaesje te doen, en weten het zelve dan met zijne *Siberische* naed weder zoo toe te maken, dat het niemand merken kan.

[*]Is zeker gewigt, weinig meer als een Engels Trois. Zes en negentig Solotnik wegen dertien onzen, vier engels is een Rusch pond, een Solotnik is tweee en drie vier engels is een Rusch Solotnik is twee en drie vierde engels.

Daer word gedreven, dat naby de Stad engels! is *Ufa* het Muskus-dier, waer van men de *Besoar* neemt, genaemt *Saiga*, 't geen een byzonder aert van Muskus-dieren is, welke Dieren echtermeerder en beter zijn, word gevonden, 't geene doch aldaer zoo goede Muskus niet en geeft, vermits de koudheit des gewests, en gebrek van Spys, die den aengroey van het Muskus verwekt. Dit Dier heeft bleek-witte hoornen, die men rechten en buigen kan, zoo als een zweepsteel daer van gemaekt, beneffens eenige hoornen zelf, lang ruim twee span, onder my berust; weinig krom, en genoegzaem doorschynent met vyftien, of zestien verhevene kringen.

Marter Dieren, welke men veel in *Siberien* vind, zijn tweederlye aert, en worden genaemt Boom, en Steen - marters: in *Baskiren-land* vallen de beste, en omtrent *Kasan* de meeste. De Hermelynen, dier vellen, wel eer uit *Siberien*, veel na *Moskou* wierden gebragt, worden nu in *Tobol* meest opgekoft, om na *Sina* te vervoeren, daer zy zeer getrokken zijn.

De *Siberische* Inkhoorens zijn de beste, en daer na die, welke in *Kasan* vallen, en omtrent *Meseen*.

Wichucheli is een aert van groote Water-ratten, die in *Siberien*, of aengrenzen de Landen veel vallen; deze hebben dikke staerten, en geven goede reuk van zich, waerom in kisten by klederen worden gelegt, gelijk 'er eenige van die onder my worden bewaert.

Voor Tol word de tiende van de Pelterye gevorderd, die uit *Siberien* komen, en worden Jaerlijks wel twintig of dertig duizend Dukaten, en zoo gezegt word meer, in Voeder-werk, tot hunne Tzaersche Majesteiten Schat gebragt.

Elands-huiden worden ook in tamelijke menigte uit *Siberien*, en de daer aen grenzende gewesten, langs de *Juga-stroom*, en verder op de *Duina*, na *Archangel* gevoerd; doch de andere die in 't Land vallen, worden hier en daer, ook van de eene Stad tot de andere t'zamen gebragt; en wat van de Ingezetenen aen de Inlandsche Koopluiden niet kan verhandeld worden, dat voeren zy na *Moskou*, en vertieren het aen de vreemde; doch indien ze daer mede ook niet konnen te recht geraken, begeven zy zich in de Winter daer mede na *Vologda*, alwaer ze tot het open water leggen blyven, en als dan na *Archangel* op de Jaermarkt gaen, alwaer Jaerlijks by de vyf duizend stuks, en meer, t'zamen gebragt zouden worden.

Marien-glas valt veel tusschen *Archangel* en *Waygatz*, aen de Zee-kant, en word in de klippigste en hoogste Bergen gevonden: de Poede kost van vyftien tot honderd[+] en veertig *Roebels*, na dat 't Glas[+] groot van stukken is.

[+]Ziet pag. 721.

Huizen-blas, op t Rusch *Carluk* genaemt, komt van de groote Visch *Belluga*, die ook Kavejaer geeft, en omtrent *Astrakan* in de *Volga* gevangen word: van deze Waer word Jaerlijks, na gissing, drie honderd Poede zwaerte berekent, die aen de meestbiedende van zeven tot vyftien *Roebels* het Poede word verkoft.

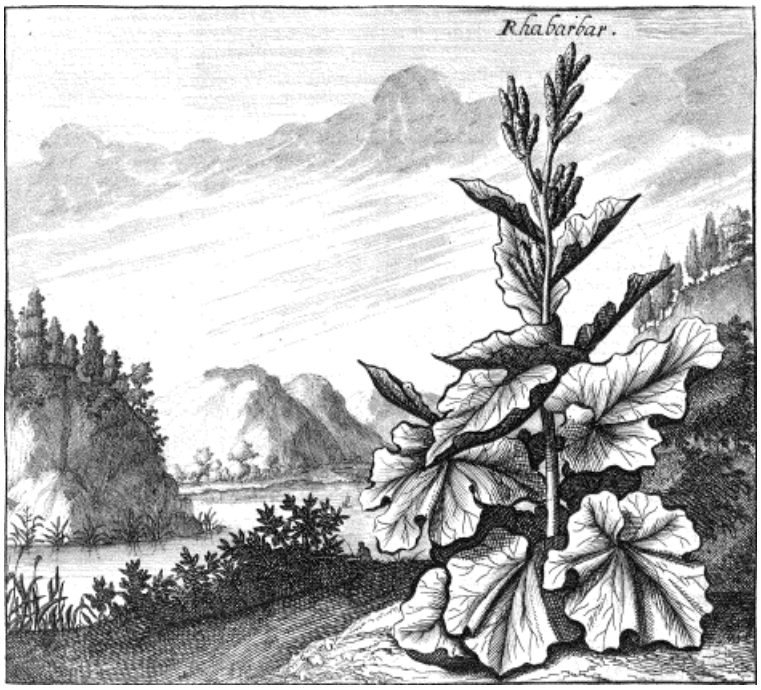
[+]Een Poede is veertig pond Rusch of drie en dertig pond en een derden Hollands.

Bevergeyl is tweederley, *Siberische* en *Ukrainsche*; geene is de beste.

De *Rhabarber-wortel* is in *Siberien* een in en uitgaende Ware, want zy wast niet aldaer, maer komt over *Siberien* uit *Sina*, de Over-muursche Landschappen, en *Moegalen-land* na *Rusland.* Zy is in de Apotheeken wel bekend, en word aldaer, gelijk ook het *Angaricum*, onder de voornaemste zuiverende of purgeer-middelen gebruikt. Daer word veel bedrog mede gepleegt, en word dikmael *Rhaponticum* voor *Rhabarber* verkoft: die is goed, welke rond, hecht, en niet gespleten, uitwendig bruin-rood, en inwendig roodachtig geel is, de *Noote Muscaat* eenigzins gelijk; en die, als ze gerafpt of gebeten word, gelijk een Saffraen verwe van zich geeft.

Als de *Rhabarber-wortel*[*] uit de Aerde is genomen, moet de zelve niet aenstonds

* In het jaer zestien honderd en zes en zestig, heb ik hei oprecht Rhabarber-zaed uit Moskou, hier gebragt, dat aldaer oyer Astrakan was gekomen, maer hier geplant, is veraerd, zoo als noch heden, in de kruid-hof van deze Stad, afzetting daen van kan worden gezien.

te droogen worden opgehangen; want aldus verliest zy hunne taeye kracht-hebbende vochtigheit, wordende zy dan zeer licht, doch men legt de stukken eerst op lange Tafels, die dan alle dagen twee of drie mael worden omgekeert, om alzoo het zap in de stukken te doen inlyven, en wanneer de vocht gestremt is, rygt men de stukken aen Touwetjes, die dan worden te droogen gehangen in de Wind, of in de schaduwe, buiten de Zon.

Des Winters word de *Rhabarber* uitgegraven, eer de groene bladen uit schieten, als zijnde het zap, en kracht dan beter vereenigt, en by een vergaderd, maer zoo de Wortel des Zomers word uit gegraven als zy groene bladen heeft geschooten, wanneer zy noch niet ryp is gewonden, zoo komt zy tot geen volkomentheit; men verkooptze versch, omtrent de Sinesche Hooft-stad *Peking*, zoo my oog-getuigen verhalen, een Kar vol, voor vyf *Maas*[*] Zilver, en gedroogd zijnde, vermindert die van honderd tot op twintig pond. De Tarters gebruiken de *Rhabarber* tot Reukwerk in de Offerhanden, aen de Afgonden, zy wast mede in Tartarye, niet verre van de Muur in 't wild.

In het Sinesche Landschap *Suchuen* mede veel, en zeer goede *Rhabarber* valt.

Volgt 't geene my van deze Wortel uit *Moskou* schriftelijk word bericht.

De *Rhabarber* wast veel in de woeste Velden, of *Steepen*, naest aen de Landen van *Tangut* in 't wild, daer de *Bucharen*, die meest zich met den Handel bemoeyen, en eenige die Onderdanen zijn van den Kalmakschen Prins *Kontaisa*, het zelve goed, met de Karavanen komen op koopen, en na *Siberien* brengen; zy word in 't Voor-jaer uit gegraven, en aen touwen geregen, gedroogt: gemeenlijk komt alhier Jaerlijks, by tachentig, negentig, en honderd, of honderd en twintig Poeden, elk Poede of Pude, koft te *Tobol*, vyf, zes en zeven, of acht Roebels, ieder Roebel tot vyf gulden gerekent: aen Pacht word van een Poede betaeld twintig Ryksdaelders hard geld, of vyf en vyftig stuivers, een Ryksdaelder gerekent. Dus verre dit kort bericht.

Men heeft in den Jare zeventien honderd Posten aengericht, door gansch *Siberien*,

[*]De Maas, dat Japans geld is, doet omtrent de waerde van zeven stuivers, doch in Siam doen zy tien stuivers, in Tonquin doet een Maas tien condryn, dat dertien en een halve penning is.

waer door de Brieven nu binnen de helft van de tyd, als voorheen, over worden gebragt.

Lyquiritia, Glycerica, of Zoet-hout, wast in, en om 't *Nagaisch* Tartarye, en in *Siberien*, met zoo een menigte en groote, dat diergelijke nergens gevonden word. Zy is gespleten, als ter Markt komt, by stukken, omtrent een hand breet lang, van de bast ontledigt, en aen draden geregen.

Badian, of *Anisum Stellatum*, is een gewas, zoo groot als een halve Ryksdaelder, en heeft rondsom zes punten, gelijk een star, en is van reuk, deugd, en smaek, als den gemeenen Anys, doch ongelijk sterker en krachtiger: het zaed word, gelijk mede de *Thee*, van de *Siberische* Koopluiden uit *Sina*, des Winters na *Moskou* over gebragt: men weekt het in Brandewyn die dan zoet word, en word hartsterkende en geneesbaer voor kranken geoordeeld.

De Wortel *Radix Chinae*, welke tot genezing van Venus-ziekten gebruikt word, brengen de *Siberische* Koop-luiden ter Markt, doch is in 't gemeen zeer slecht: zy valt in *Sina*, en aengrenzende Landen: uitwendig is de zelve rood of zwartachtig, inwendig wit of roodachtig aen te zien, en hoe zwarter die is, hoe beter; zoo als: 'er proeven daer van uit die gewesten over gebragt, onder my berusten.

In 't Jaer zestien hondçrd vier en vyftig, hebben de Russen begonnen zich met ernst in de Koop-handel op *Kathaya*, of *Sina*, over *Siberien*, te oeffenen, en toenmaels haer eerste Gezant aen den Grooten Tartarischen Cham, Keizer van *Sina*, na *Peking*, of *Cambalu*, afgevaerdigd; waer door zy ook zoo veel hebben uitgerecht, dat t'zedert in de *Siberische* Stad *Tobol*, tusschen haer en de *Sinezen* Handel is geweest, die nu van Jaer tot Jaer vermeerderd. De *Kathaische*, of *Sinesche* Koopluiden brengen alderhande Tartarische en Sinesche Zyde Waren en Stoffen, Pluis van alderley verw, en sterk Katoen, de welke of gansch wit, of maer van een eenige andere verw is: de zulke word van de Russen *Kithaike* genaemt, en ieder stuk valt niet meer of min groot, als van acht en drie vierendeels[*] *Arzin.* Ook brengen zy Edel gesteente, als *Robyn, Topaz*, en een aert *Lalli* genaemt, die wat bleeker van verw is, als *Robyn:* ook gemeen *Porcelein, Muskus*, en *Thee*, en veelderley andere Waren, die in 't Koninkryk *Sina*, en *Groot Tartarye* vallen. Inzonderheit beginnen ze nu ook Zyde na *Siberien* te voeren, die veel fynder is als de *Persische:* ih het Jaer zestien honderd drie en zeventig, verkochten zy ten Hoof, in *Moskou*, vyf en veertig Poeden, die zeer kostelijk en fyn was. Deze Tartersche Koop-luiden komen met haer Waren niet verder als in de Grens-steden, en de *Siberische* Hooft-stad *Tobol* of *Tomsko*, van waer de Russen de ingehandelde Waren na *Moskou* of *Archangel* brengen. Gemelte *Sinesche*, of *Tartersche* Koop-luiden koopen al de *Siberische*, en 't[+] meerder deel van de *Kasansche Hermynen* op, zoo dat dit Bont-werk daerom in prys is gestygerd: ook voeren ze veel gemeene Zabels met zich. Tot voortzetting van dezen Handel, doet de groote Rivier *Irtiza*, welke ver uit Tartarye komt, en zich in de *Oby* verliest, thans geen kleine dienst.

[*] Is enn Russche Elle.

[+] 1680.

Daer komt van de kant van *Siberien* een Stroom, *Meseen* genaemt, schietende door 't Land van *Condorie*, die zich in de Witte Zee uit laet. Van de mond dezer Rivier, twee honderd en tachentig Wurst opwaerts, vallen in hem twee kleine Rivieren, de eene genaemt *Pendora*, van 't Noorden, en de andere van't Zuiden. By geene is onlangs, zoo gezegt word, goede Kooper-ertz, met vaste zwarte of blaeuw-achtige Leem gevonden.

Aen de andere kleine Rivier, die van 't Zuiden in de *Meseen* valt, is van des gelijken een Kooper-ertz, zoo men zegt, welke veel Zwavel by zich heeft, in de Klippen of graeuwe steen gevonden. Deze twee Mineralen zouden achtien myl van malkanderen liggen.

Daer en is geen Land te vinden, dat meerder en beter Pelteryen uit leverd als dit *Siberien*.

De Zabels worden niet alleen van hunne Tzaersche Majesteiten Zabel - vangers,[+] maer ook van de daer omleggende Tartarische Volkeren, dien het geoorloft is, en welke de tienden daer van betalen, gevangen en geschooten. Geen *Waiwode*, Beampte, of Koopman, mag de fynste, namelijk die 't paer over de twintig *Roebels*, dat is Dukaten, of een Timmer[+] over de drie honderd *Roebels* waerd zijn, aldaer inkoopen; maer de zulke moeten aen hunne Tzaersche Majesteiten Schatkisten gebragt worden, (alwaer men hun betaling doet): en ten dien einde is aen alle bequame plaetzen wacht gezet, om daer na te vernemen; en zoo iemand gevonden word, die daer tegen doet, diens Zabels worden aenstonds verbeurd verklaerd; maer zoo iemand zijn klederen daer mede wilde voeren, dien staet zulks vry. Thans worden meest gemeene en[+] middelmatige Zabels aen de naest aengelegen plaetzen in *Siberien* gevangen, dewyl de beste door de gestadige Jacht, daer ter

[+]Ziet pag. 784 en 785.

[+]Een Timmer is twintig paer.

[+]1688.

plaetze zeer verjaegt en verminderd zijn, en worden de schoonste nu ver van de *Siberische* Steden, en altoos aen de Rivieren, in groote Wildernissen gevonden, 't welk ook de reden is, dat diergelijke Zabels nu ook wat duurder zijn als voor dezen.

Daer worden Vlieten gevonden in *Siberien*, die het hout, dat'er in komt te vallen veranderen in steen, gelijk zoo een versteent stuk houts, van daer my toegezonden, in handen hebbe: het is bruin-zwart, niet ongelijk in verw aen Toet-steen, of zwart Marmer, doch men ziet 'er noch aen de nerf en draed van het hout, beneffens eenige graeuwe streeken: het is lichter als gemeene steen, en weinig zwaerder als hout.

De Moskoviten noemen dit versteende hout, *Adams-hout*, oordeelende het zelve zeer oud te zijn; te meer om dat men het het zelve niet alleen vind, in de bedde der Rivieren, maer byzonder in 't hart der Bergen, diep onder het Opper-vlak; het schynt Linden-hout in draed, wigt en gedaente, niet ongelijk te zijn.

Het is byzonder, dat geloofwaerdige getuigen, welke eenige Jaren in *Siberien*, en omtrent *Astrakan* zich opgehouden hebben, zeggen, hoe wel ik zulks met Ede, als zelve niet gezien hebbende, niet zoude derven bevestigen, dat 'er achter de Stad *Asof*, of weinig wyder in Tartarye, een streek gevonden word, daer men versteende Menschen op den Velde ziet leggen, in verscheidene gestalten, als of zy leefden, en had'er een oog-getuigen achtien geteld, welke met eigen handen een hoop steenen by een had geworpen, en daer een dier versteende Mannen opgeplaetst, dervoegen of het een Ruiter op zijn Paerd ware geweest. Hier komt by, het geene in de Kaert van Tartarye, by *Ortelius*, in't Jaer vyftien honderd entwee en zestig in't licht gebragt, staet te lezen, alwaer van deze versteende Menschen gewag word gemaekt: behalven dat zeker Persische Schryver, de plaets, alwaer deze versteende Lichamen te zien zoude zijn, duidelijk aenwyst, ter plaetze daer hy een Meir, *Kitaja* by hem genaemt, steld, aen den oorspronk van de Vliet *Oby.* Hier zijn (zegt hy) steenen, die de gedaente verbeelden van Menschen, Kamelen, Vee, en andere dingen, want een geheele weidende Horde, met Vee en alles, is door een wonderlijke en onbegrypelijke verandering, haestig en in een slag versteent, zonder verandering van de voorige gedaente; en dit wonder, meld hy, was toen gebeurd voor drie honderd Jaer, dat is, omtrent den Jare twaelf honderd.

Des Staets Consul tot *Tripoli*, in *Barbaryen*, bericht aen my in zijne Brieven, dat een Landschap, genaemt *Augela*, gelegen zeven dagen reizens van *Derna*, dat half weg legt, tusschen *Tripoli* en *Alexandria*, geheel is versteent, zoo dat Menschen, Beesten, Boomen, en Kruiden, alle daer van steen noch heden zijn te zien, welke zaek my noch door andere perzoonen, die tot *Alsiers* lange tyd hadden gewoont, insgelijks is verhaeld: en als de Kamelen, die zacht van voeten zijn, over dit versteende Land hebben te gaen, worden zy met Iedere Schoenen aengedaen, daer onder pennen zijn, om van het versteende Gras en Kruid niet gequest te worden, als zy daer over gaen, en word een versteent Mensch van daer gebragt, tot *Venetien* bewaerd.

By twee Brieven die uit *Tripoli* in *Barbarye* aen my, door den Consul van dezen Staet, en zeker ander perzoon geschreven zijn, welke volgen, deze waerheit blyken kan.

***Wel Edele Groot Agtbare Heer*,**

MYN HEERE;

De Fransche Consul van hier na *Bengasa* geweest zijnde, om Paerden te koopen, zond onderwylen zijn onder Consul na het Landschap *Augela*, dat in steen veranderd is, 't geen voor ons ongelooflijk scheen; maer nu is aen de waerheit niet meer te twyfelen, alzoo hy van daer gebragt heeft, groote stukken van Dadel en Olyf-boomen, van twee honderd en meer ponden zwaer, zeer natuurlijk, en of het noch geen Jaer gekapt geweest was: onder deze byzonderheden is het stuk van een Dadel-boom, daer men de Melk of *Leggebé*, noch klaerlijk in ziet: omtrent daer de plaets geweest is, legt het vol Boomen op de weg, alle van steen, en moeste men met Mokers de stukken daer af slaen: de Huizen en Menschen zijn te zeer met zant bedekt, dan met kosten en moeyte, zoude men daer by konnen komen; ik hebbe eenige stukjes daer van, die ik wenschte U Wel Edel Groot Agtbare te konnen toezenden, enz.

Waer mede verblyve U Wel Edele Groot Agtbare
Ootmoedigen Dienaer,
N.N.
Tripoli den twintigsten Juny, 1691.

***Wel Edele Gestrenge Heer*,**

MYN HEER;

De Fransche Consul, die na *Bengasa* geweest is, om aldaer Paerden voor zijn Konink te koopen, heeft zijn onder Consul gestuurd na *Augela*, zeven dagen reizens Oostwaerts aen, 't Land in, zijnde het gewest dat in steen veranderd is, 't geen ons ongelooflijk scheen: hy heeft groote stukken van Dadel en Olyf-boomen, ter zwaerte van twee quintalen, van daer gebragt, zoo natuurlijk dat men de aders en koleur, als of het levendig hout was, zeer wel bekennen kan. Nu is daer niet meer aen te twyfelen. Hy heeft my een braef stuk van een Dadel-hout gegeven, en twee stukjes Olyven-hout, dat ik voor U Ed. beware, dien ik met alle eerbiedigheit de handen ben kussende, enz.

Wel Edele Gestrenge Heer, Myn Heer;

U Wel Edele verpligten Dienaer,

Tripoli in Barbarye, den zestiende Juny, 1691.
N.N.

Het Landschap nieuw *Augela*, dat tegen het oud *Augela* aenstoot, is aen de bestiering van *Tripoli* çynsbaer, vruchtbaer, en bewoont, eenige dagen reizens groot: de versteende Boomen in't verlatene *Augela*, leggen met geheele Laenen ter neder gestort, als van een groote wind, gelijkelijk over een zyde geveld,daer zant over is gewaeit, dat dus de zelve, als onder de Aerde bedolven heeft; wordende echter zomtyds weder ontdekt door het weg waeyen van't zant: men vind daer geen gedierte, als zeer lelijke Slangen: men vind'er versteende Dadel-boomen, daer de Vrucht en Melk noch levendig aen is te zien; het Hout, de Vruchten en Boomen, hebben hunnen levendigen verw volkomen behouden: de Landstreek, zoo wel van 't oud en versteend, als nieuw *Augela*, is zeer vlak, leggende omtrent zeven dagen reizens van de Zee.

De gemelte Consul van den Staet wel eer tot *Tripoli*, die my het verslag dezer zake op zijn overkomst, alhier, mondeling breeder heeft gedaen, als zulks uit de mond van acht oog-getuigen hebbende verstaen, welke zulks gelijkelijk hadden bereist, bericht my mede, dat in de Woestyne te Landewaerts in, achter *Tripoli* dikmael versteende dingen, als alderhande vruchten worden gevonden: hy hadde een Brood van en steen, zeer levendig noch na recht Brood gelijkende gezien, daer het zwart van den Oven onder zeer natuurlijk noch aen wierd bespeurd.

Reden te geven van dit versteenen, en zoude niet derven onderstaen; doch gelijk een hout, elders in water gelegt, versteent, door dien de steenige deelen, die driftig in't water zijn, doordringen tot in't binnenste lichaem van het hout, daer blyven hangen, en de houte deelen omvangen, en gelijk als bekleeden, zoo mag misschien een Regen of Hoos van steenig water, opgetogen van de Aerde, op deze Menschen en andere dingen neder zijn gestort, en zoo de zelve doen verstikken, verstyven, en versteenen; gelijk men ziet dat met Regen, millioenen van Sprinkhanen in *Afrika* worden op de Landen gejaegt, en geheele Akkers en Landstreeken vol Ruspen in *Suriname:* ja in *Noorwegen* heeft men zeker aert van Muizen met den Regen of Douw

zien neder komen, zoo als by *Wormius* en *Bartolinus* word getuigt, die de Akkers schenden.

Het is ook niet onwaerschynlijk dat zulks door een Hooft-wind of storm is geschied, gelijk de Boomen rondsom *Amsterdam*, in zoo grooten getalle zeer diep onder de Aerde over eene zyde omgeslagen, worden gevonden, en dat naderhand, het zant en losse aerde daer over is gewaeid; welke aerde misschien een steenmakende stoffe heeft mede gebragt, zoo als in de omleggende Landstreeken zomtyds eenige versteeninge geschied; welke stoffe dan al het hout in steen heeft veranderd, insgelijks Menschen, en Vee, dat op dien Bodem wierde ontmoet, gelijk men my zegt, versteende Menschen ontdekt te zijn, die op de knien gevonden wierden, in een gedaente als of zy baden: doch vermits de Menschen in zoo zeer grooten getalle aldaer versteent niet worden gevonden, zoo is waerschynlijk, dat de meeste, wanneer het geboomte door de Wind wierd geveld, en de vrucht dragende Bodem met zant en steenachtige aerde over waeid, dat die zijn gevloden, en zich in 't vruchtbaer nieuw *Augela* neder hebben gezet.

Zijnde my van daer toegekomen, verscheide matelijk groote stukken Hout, Boom-takken, en Wortels, die in dit versteende gewest, oud *Augela* tot steen zijn geworden: het grootste stuk is van een Dadel-boom, dat zoo levendig de gedaente van dien Boom, en de binnenste stoffen, of't lichaem van het hout noch verbeeld, dat gansch geen verschil, als alleen in zwaerte, tusschen het levendige hout,

en dit versteende is te bespeuren: andere stukken zijn wortelen van Dadel en Olyfboomen, die insgelijks den noch wasschende wortel, zoo in verw, als gedaente gelijk zijn, behalve in zwaerte: het Dadel-hout is vol ronde openingen, als of het Worm-steken waren, weinig spongieus, en witachtig, niet al te zwaer: het Olyf-hout bruin-groen, sterk, zwaer, ook dicht van stof, en zoo zijn ook deze versteende Takken; en om de waerheit klaerder te vertoonen, zoo zijn my uit de Nabuurige gewesten, wortels van hout der beider Boomen toegezonden, die in alles met dit versteende over een komen, zoo men ze niet en weegt: een Boom-bast die insgelijks versteent is, bezitte ik daer beneven, waer aen de hout-quasten zijn te zien, en de gansche gedaente van den natuurlijken schors; de Olyf-steen is zoo hard dat men'er vuur mede kan slaen: een der sleene wortelen, daer'van het gedeelte onder my berust, was zoo groot en zwaer, dat'er een Kameel genoeg aen te dragen hadde. Hier is noch bygevoegd eens Menschen beenen Arm-pyp, die insgelijks aldaer gevonden, en versteent is, der mate als de hartste steen, behoudende anderzins en verw, en gansche gedaente van been. De Mooren hebben noode dat Christenen van dit gewest spreken, of kennis daer van nemen, ter oorzaek zy gelooven, dat *Godt* dit Landschap met deze versteening dus heeft gestraft om der oude Inwoonderen zonde wille, en dat zy die trachten te verholen, willende de gelegentheit den Christenen ontrekken, om scheldende te zeggen, dat de zonden dier Menschen, welke daer eertyds hebben gewoont, dat men wil, Mahometanen zijn geweest, grooter zijn geweest, als die van de Christenen.

Dat het versteenen dezes Landschaps *Augela* waerheit is, heeft my noch getuigt zeker Jongman *Robbert Theunis* genaemt, welke tot *Tunis* voor Slaef gevangen zijnde, met *Ali Bey*, verdreven Konink aldaer, als Kamer-dienaer, zeer verre Zuidwaerts achter gemelte plaets te Landewaerts is geweest, en het gewest aldaer dieper in heeft gezien, als men wete ooit eenig *Europiaen*; en dus mede naby het gemelte versteenden Land had gezworven, zoo als hy mede de stukken versteent hout, van die plaetzen gebragt, onder my berustende, daer voor heeft erkend. Hy verhaelde my, dat zelf eene zijn 'er makkers, genaemt *Cornelis*, geboortig van *Vlieland*, mede Slaef te zijner tyd aldaer, met zijn Meester na *Mecka* reizende, dat versteende gewest door hadde gereist, en aen hem verhaeld, hoe Boom, Vrucht, en alles, aldaer in steen veranderd had gezien.

De oorzaek van dit omzwerven door het woeste *Afrika* was, vermits *Ali Bey*, of Vorst van *Tunis*, wiens Slaef hy was,[+] tegen zijnen Broeder *Mahomet* een Veldslag verliezende, waer in veel honderd Mannen wierden gedood, hy vluchten moest, [+]1680. ter behoudenis van zijn leven, en doordrong met drie honderd Man, tot aen de Grenzen van het Heidensch Koninkryk *Borno*, daer het Volk zwart is, en men naekt gaet: zes Maenden duurde deze vlucht, in welke tyd hy zelden meer als een dag of vier stille was: in den beginne na den Veldslag was hy noch eenige duizend Man sterk, maer die droopen af, en smoorden op de weg door gebrek, tot op zoo kleinen getal als boven gezegt: veel zeldzaems had hy daer ontmoet: in den beginne Zuidwaerts, een zeer vruchtbaer Land, doch vol Leeuwen, Tygers, en verslindend gedierte, tamelijk bevolkt, Mahometaensch van Geloof, gekleed met een enkele lap of deken om 't Lyf geslingerd, hoe Zuidelijker, hoe bruinder van vel: daer na ontmoete hy eene Woestyne onwoonbaer voor Menschen en Beesten, waer water gebrek is, en niets wast. Hy hadde ontmoet een water, 't geen gedekt was met schotzen Zout, eenige voeten dik, daer dwars over toog, geduurende een geheelen dag Zuidwaerts, 't geen Oost en

West, verre uit is gestrekt: de Mooren noemden dit bevroozen, of gestremde Zout Meir, de Zee van *Pharo*; het water onder dit ver-ysde of gestremde Zout is zeer scherp en groen: men konde met een Stok, twee Lancen lang, geen grond raken: te midden in, op een Eiland, stonden Dadel-boomen, die men niet genaken konde om de brosheit van het gestremde Zout daer omtrent. Moorsche Princen, en eigen Heeren, Mahometaensch van Geloof, doch zeer onwetend in de Leer, welke hy zoo hier en daer ontmoete, ontfongen den vluchtenden en verdreven Vorst minlijk, booden hem Spys aen van Schapen, gewas, en Grein hier onbekent, doch gelijkenis van Geerts hebbende: de Menschen houden zich daer meest alle op onder Tenten: men vind 'er oude Ingeboorene Mooren, en Arabiersche geslachten, die beide een omzwervend leven lyden.

Meer Zuidelijker komt de onwoonbare Woestyne, en daer na doen zich op de naekte Zwarten, daer gezegt word Elephanten en Goud te vallen, met wien die van *Borno* oorlogen, en de gevangenen tot Slaven aen de *Tripolische* Koop-luiden ver-

handelen, welke zomtyds tot *Borno* verschynen om Goud, Elpenbeen, en Slaven te vermangelen, waer op schynen te volgen, die Zwarten, welke aen *Guinea* stooten.

By *Bartolinus* word verhaeld, hoe in de Nabuurschap van *Tripoli* zekere Stad in korte wyl tot een steenige hardigheit is geworden, van waer een versteent Kind in Vrankryk over is gebragt, en waer van hy eenig versteent hout zegt gezien te hebben, wes gemelte Heer onder de naem van de versteende Stad, dit Landschap *Augela* gewislijk is verstaende.

Men heeft in't Jaer zestien honderd en een en negentig, den negentiende van Wynmaend, uit *Parys* van deze versteening in de nieuwe maeren, aldus geschreven:

'Men zegt in *Afrika* een Stad t'eenemael in steen veranderd, te zijn gevonden, dat daer uit, aen den Konink, Mannen en Vrouwen zijn gebragt, en men van voornemen te wezen, daer van zeker getal tot çieraed van de Tuinen te *Versailles* te laten afhalen.

Wylen den zeer geleerden *Hendrik Franken*, die lange Jaren tot *Smirna* den Hervormden Predik-dienst waer nam, aen my heeft bericht, dat het versteende Landschap *Augela*, in die gewesten zeer berucht is, en dat hy zeer veel Beenderen, Hout, Dadels, Miloenen, Citroenen, ook andere Vruchten, en versteende dingen van daer over *Tunis* gebragt, heeft gezien.

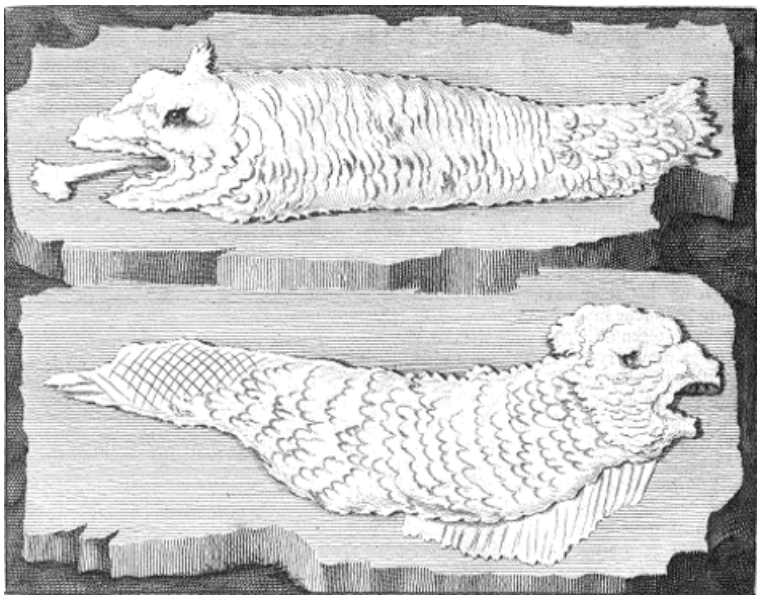
Van het Eiland *Sumatra*, daer de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappye bezitting heeft, is my toegezonden, een zwaer stuk houts, 't geen door 't lang leggen in zeker aldaer Moerassige grond, tot steen veranderd is; het heeft de zwaerte van omtrent honderd pond, en schynt zeer natuurlijk hout te zijn; men ziet'er duidelijk aen, dat het onder af is gekapt als met een Byl, en ook noch de Boomquasten; de verw is als Eiken-hout; de buite bast is wat graeuwer als den inhout, of het binnenste van de Stam; de Nerf en strepen van't hout vertoonen zich daer klaer aen; heeft Marmer-steens hardigheit, en men kan 'er vuur op slaen; de draeying, beloop, en bochten van de Boom, ja eenige spleten zijn 'er aen te bespeuren; derde half, of byna drie voet is de lengte, en de dikte in 't rond omtrent vier span; het is behouwen aen twee zyden, dat is, onder en aen eene zyde, wezende anderzins een stuk Stams. Aen steen en hout kenders door my vertoont, word 'er van getuigt, dat het alle blyken, zoo binnen als buitewaerts heeft, van hout te zijn geweest.

Wanneer ik dit versteende hout dede openen en klieven, zoo hebbe daer binnen in, stukken en brokken gevonden, die meer zwart zijn, als de buitenste schors, en veel gelijkheit aen oud hout hebben; doch echter in hardigheit aen steen gelijk zijn.

Men heeft my in den Jare zeventien honderd en twee, uit Oost-Indiën toegezonden, noch een stuk hout dat in steen veranderd is; gelijk men alzulke vind in de Rivieren van 't boven gewest tot *Palembang.* Dit stuk is ruim zes voeten hoog, en onder wel vyf span dik, in zijn omkring; men ziet'er klieven en gescheurde spaenders aen, welke meest in steen zijn veranderd, hoe wel binnewaerts een houte gedaente hebben, en ten deele noch hout zijn, ja men vind tusschen de steene schilfers in, vermolzering van hout, of liever verrot hout, 't geen de verandering niet schynt onderhevig heeft konnen zijn: men kan het op veel plaetzen splyten, gelijk men het hout gemeenlijk doet: de verw van het hout is daer noch klaer in te zien: op zommige plaetzen is de steen zoo hard als een Key, zoo, dat men 'er vuur uit slaen kan, en op andere plaetzen is het versteende hout weker, en in verw onderscheiden; op zommige plaetzen is het spier wit, glimmende, op andere dof-wit, elders bruingeel, en te midden in na den zwarten hellende, ja geheel zwart, 't welk de oude verw van't hout schynt te zijn, heeft een zwaerte weinig minder als acht honderd pond: men kan aen dit groote stuk

bespeuren, dat'er buiten om, aen-was is, van zeer harde steen, wit Marmer gelijk, 't welk zich behalven de versteening, aen het oude hout heeft gezet, en daer aen vast is gegroeit; men ziet 'er de Boom-bast noch aen, hoe wel de verw veranderd: en is dit stuk om zijne vremdigheit het gezicht van een opmerkent verstant waerdig.

Men vind in 't gebergte van *Italien*, genaemt *Ruffidi*, onder 't gebied van *Toskanen*, zeker aert van steen, dat geklieft word als hout, en dat daer na ook de gelijkenis heeft, zoo als aen eenige stukken daer van onder my berustende, kan worden gezien, doch misschien, en zoo zulks my wel toeschynt, is het Onderaerds hout, dat zoo hard als steen is geworden, gelijkende zeer wel in verw, zwaerte, en gedaente, na dat hout, 't geen in *Holland* op de lage Moerassige, of Veenige Landen onder de Aerde word gevonden, 't welk de Huisluiden uit graven, klieven, en tot latten voor dekking der Huizen gebruiken: gelijk van my mede word bewaert een gedeelte houte-kool, 't welk in *Hetrurie* van zeer diep onder de Aerde opgedolven is.

Visschen die tusschen Ley steenen diep in't Toscaensche gebergte syn gevonden

Ik bezitte een zeer groote versteende Citroen, zoo byzonderlijk van aert, dat men volmaektelijk de buitenste en binnenste schors, en schil kan onderscheiden, ook het vleesch van de vrucht, de binnenste vliezen, en vezelen, en het zap met zijn ingewand, 't geen volkomen kan onderscheiden worden, vermits de zelve is geklooft, ja zelve de knop of plaets daer die aen de Boom heeft gehangen, wes aengaende men noch een verheventheit komt te zien.

Zoo als mede beware, een groot getal versteende Olyven, die zoo hard als Keyen zijn, en geklooft binnewaerts, de Olyfverw verbeelden, en buitewaerts de bast. Mede Pistacies, waer aen men noch het gerimpelde vel ziet, zoo levendig in zijn verw, en gedaente, als of eerst vers van de Boom waren geplukt.

Insgelijks zijn my in eigendom eenige versteende Oesters, zoo opene, als gesloote, hard als Keyen, en zoo zeer gelijkende na versche en levende Oesterschelpen, dat men die op 't oog, van de zelve niet zoude konnen onderscheiden; alwaer noch by zijn een goed getal andere versteende Zee-schelpen, aerdiger gedaente.

Ook verscheide, zoo witte als bruine, en zwarte versteende Padde-stoelen, behoudende zoo levendig hun verw, en gedaente, dat tusschen den geenen die op 't Veld staen te wassen, en deze versteende, geen onderscheid is te zien; doch op het gevoel hard en zwaer zijn.

Waerdig gezien te worden, zijn verscheidene stukken steen, zoo Ley-steen als andere steenen, welke my uit het gebied van *Toskanen* toegezonden zijn, daer in men oog-schynlijk ziet, dat Visschen in verborgen zijn, of tusschen ingesloten, en zoo al mede versteent; men kan de schobben, vinnen, hoofden, en staerten onderscheiden: deze zijn zeer diep uit het gebergte gegraven, gelijk 'er twee hier nevens worden vertoont, ruim een span lengte groot.

In *Hessen-land*, vind men zomtyds onder in 't gebergte Zee-schelpen, en mede natuurlijke verbeeldingen van Visschen veel 'er aert, of Visschen zelve.

Op het Eiland *Cypris*, vind men niet verre van *Famagusta*, een plaets, daer by zeker Rotz, menigte beenderen van Menschen, en Beesten aen malkander gegroeit, en in steen veranderd, worden gevonden: zoo oog-getuigen my berichten, vind men

de gedaente van het versteende merg in deze beenderen.

Op een plaets aen 't zelfde Eiland, genaemt *Nicosia*, ziet men een Bergje dat geheel uit versteende Oesters bestaet, gelegen in haer Schelpen, die mede in steen zijn verwandeld, en noch heden alle uiterlijke gedaente van Oesters, en hun Schelpen verbeelden.

Versteende Visschen men diep in't gebergte mede vind tot *Tripoli di Soria*, zoo als in de Reis-beschryving van de *Bruin* is te zien.

Men onderricht my in 't zeker, dat men in *Chili*, op een hoog gebergte, of russchen het zelve in, gevonden heeft, drie Spaensche krygs-knechten, over zyde gevallen tegen de Aerde aen, die, na dat een geruimen tyd daer gelegen hadden, versteent zijn geworden, te weten uiterlijk, want als men de steenige schors van 't Lichaem dede, vond men onder noch vleesch, en bloed, wie weet of dit niet toegekomen is door overwaeying van een steen-stof dragende wolk: of misschien heeft een langduurige rust, der deelen, tegen malkander gelegen, de zelve zoo dicht aen een gevoegd, dat versteent zijn geworden, en kan het mede zijn, dat de slapste, en slenterachtigste deelen vergaen zijnde, do grootste of grofste deelen door een langwylige zamen voeging zijn verhard, als tot een Lichaem, en zoo steen gelijk geworden, behoudende de voorige gedaente.

Men leeft in de Boeken van den Heer *Thevenot*, dat in 't *Mogols-land* een diergelijke versteening te zien is.

In de Nabuurschap van het boven genoemde *Augela*, na de Zee toe, vind men overblyfzelen, hoe wel meest onder de Aerde gedolven, en verstoven, van een zeer oude Stad, die van Marmere wooningen, en gebouwen, opgetooit schynt geweest te zijn, vermits menigte van zware uitgewrochte wit Marmere stukken, aldaer een voet, of anderhalf voet diep, bedekt met aerde, en veele groote zuilen, en uitgesnedene steen-brokken gevonden worden, waer van geoordeeld word, het de Stad *Leptis* geweest te zijn.

In 't *Siberische* gebergte, niet verre van de Stad *Ufa*, die aen de Vliet *Beleja* legt, welke in de *Kama* stort, vallen roode steenen, die men wil dat grove Granaten zijn, gelijk 'er zoo eenige onder my berusten: zy zijn donker-rood van verw, doch van weinig waerde: men vind ze omtrent, en vast aen het Berg-minerael, 't geen by ons Rusch, of Marien-glas word genaemt, 't welk in gemelte gebergte groeit.

De Mahometanen die onder *Ufa* woonen, hebben Kerken tot hunnen Godsdienst; maer andere, die meer benoorden, zoo hier en daer verstrooit woonen, hebben geen Kerken, en plegen hunne Godsdienst in het open Veld.

By het plaetsken, of aen de Rivier *Utka*, of *Oetka*, woonen *Vogelitzen.*

Hier en op andere plaetzen in *Siberien*, valt Kristal; doch 't geen byzonder is, zoo vind men het Kristal hier leggen in 't gebergte onder de Aerde, gelijk als in lagen, evenwydig met den Aerdbodem, daer in andere gewesten het Kristals lichaem gevonden word, zich uit te strekken na om laeg: het is harder als dat in Duitschland gevonden word, maer zelden zoo groot van stukken.

Toet-steen word in deze gewesten mede op zommige plaetzen gevonden, gelijk by my een Toet-steene Bak-steen, van daer toegezonden, word bewaert.

Zabel-staerten gaen uit voor Geld in *Siberien.*

De Landen zijn niet zoo dicht met Boomen bewassen als in Rusland: men ziet'er Vlakten, Bergen, en Bosschen.

De *Siberianen* zijn in allen deelen niet onvernuftig. Men heeft aen my uit *Siberie*, ik twyfele of het in *Tobol*, of in *Jeniseisko* is gemaekt, toegezonden, een zeer aerdige Tafel, van een stuk hout, breet ruim drie, en lang zeven span, daer niet alleen op is gemaelt, het gansche Landschap *Siberie*, maer ook het geheele Tartersche gewest, tot aen't uiterste Oosten, en Noorden om, tot aen de Hooft-stad *Peking* in *Sina* toe. Deze Tafel is omvat met een platte lyst van drie duim, de welke aerdig beschilderd is, met Bloemen van dat Land, waer onder Tulpen, Roozen, en andere my onbekend, elk in haer eigen verw. Dit Tafel-blad zelve, is glad, en glimmende als een Spiegel; 't schynt dat het zelve bestreken is met zeker Inlands geelachtig Vernis, 't geen niet ongelijk aen Sinesche verlakking is, dat zeer groote glans verwekt: onder die doorschynende blinkende Vernis, of Lakking, ziet men de Kaert van opgemelte Landschappen verbeeld, zoo in tekening, als geschrift: daer worden Bergen, Vlieten, Bosschagien, Moerassen, Gedierten, Menschen, Steden, en Dorpen, levendig verbeeld. Men ziet 'er zeer aerdig afgefchilderde Gedierten, Paerden, Koeyen, Honden, en Kamelen. De *Brati*, en andere Noord-ooster Volken, in hunne kleeding, worden daer levendig op vertoont: ook de wyze van over het Sneeuw en Ys, op platte lange Winter-schoenen die van hout zijn, voort te schuiven: als ook de gedaente van Win-

ter-sleetjes, met haer last, daer Honden, of Herten voor gespannen zijn. Het gebergte dat door die Landstreke gaet, is aldaer oog-schynlijk, en als na 't leven vertoont, gelijk mede de zandige Woestyne achter de Sinesche Muur. Voor de mond des grooten Riviers *Amur*, ziet men in Zee, twee Eilanden, en de vaert tusschen de vaste Tartarische Kust, en de Eilanden van *Jeso*, benoorden *Korea*, en *Japan*, is daer verbeeld; en komt deze *Geographische* houte Tafel, die ik van Ceder acht te zijn, met mijne ontworpene Land-kaerten, genoegzaem overeen; maer is een klein bestek, bevat veele Landschappen: met weinig benamingen, of aenwyzingen van Steden, Dorpen, en verblyf-plaetzen, ten aenzien van dit ons Werk: zoo dat de zelve de waerheit van onzen arbeid bevestigt: lengte, of breete en is hier niet waergenomen, gelijk de Menschen in die zoo woeste gewesten, daer van de minste kennis niet en hebben, zoo als ook de afstanden zeer volmaektelijk niet waergenomen zijn. Voor de Rivier *Oby*, in Zee, vertoont het een Eiland, en de Oost-hoek van *Nova Zemla* komt in Zee, tot dicht naby het vaste Land.

Beoosten de Rivier *Oby*, gelijk mede voor de verdere monden der Oostelijke Rivieren, men Eilandekens in Zee ziet, en iets geschilderd met een witte verw, 't geen schotzen Ys verbeeld.

De naest aen woonende Menschen, bevestigen dat benoord-westen, en bewesten de *Ys-kaep*, het altoos in Zee vol Ys is, en dat men bezuid-oosten, en beoosten, nimmer Ys en ziet, zoo, dat het water aen de eene zyde de warme, en aen de andere zyde de koude Zee word genaemt. De namen der plaetzen op deze Tafel, als Steden, Dorpen, Verblyf-plaetzen, Bergen, en Wateren, zijn geschreven in gebroken Rusch Schrift, en Letters.

Beoosten de Rivier *Jenisea*, langs Strand, of dicht by de Zee, en ook een streek Landwaert in, het Noorden om, tot aen de groote Vliet *Amur*, verbeelden alle de wooningen maer Hutten, en Tenten: men ziet'er Jagers getekent, die de Honden omtrent zich hebben, en met de Sneeuw-schoenen het Wild vervolgen, wordende door een Pols, of lange Stok, daer een knop aen is, of wel twee knoppen, aen elk end een, van zich zelven zeer gezwind voort gestooten; doch dit geschied op vlakten, of nederdalende Landstreeken, want over Bergen, zijn zy genoodzaekt te gaen: andere ziet men op een klein Sleetje, al hurkende op de knien, of als de Kleermakers, nederzitten, daer een Hert voor gespannen is, dien een zeel om de hoornen of borst vast is gemaekt, dat aen de voorste knop van het Sleetje gehecht is, waer door het Dier trekt. De Man om het Sleetje te leiden, heeft een Stok of Pols, te midden in zijn handen, om te weder zyde best te konnen stieren, zoo als hy met de zelve Stok, het Hert mede dryft, en leid, zonder Toom. Drie Eilanden worden vertoont in het Meir *Baikal*, dat byzonder is, en word zulks by my in geene andere Schriften, of verhalingen bespeurd; waerom ook elders gezegt hebbe, dat 'er maer een voornaem Eliand in 't *Baikal* te vinden is.

De Rivier *Angara*, neemt zijn oorspronk uit dit Meir, en looft zich als bekent is, in de Ys-zee, zoo is het dan geen wonder, dat men zegt, dat'er Zee-robben aldaer in't water te vinden zijn.

In de Rivier *Oby*, benedewaerts, tusschen de Vliet *Irtis*, en de Zee, zijn eenige Eilanden gemaelt.

Bezuiden de Vliet *Amur*, in de Zee, ziet men aen deze houte Tafel, een Eiland, daer de naem van *Nieuwland* by geschreven staet, en recht Oost aen, over de mond van de *Amur*, eenige mylen in Zee, een Eiland, alwaer het woord *Steen-klip* by

geschreven is, behalven noch een onbenoemt Eiland, dicht voor de mond van de *Amur* zelve.

Aen de meest Noord-ooster hoek van *Asia*, word op deze Tafel Ys verbeeld, daer het woord Ys in 't meerdere tal by geschreven staet, ten teiken dat aldaer steeds een groote overvloed van Ys moet zijn, en de zelve vry hoog Noorden op te liggen, 't geen mede een betoog schynt te zijn, dat ten einde deze Uithoek, Water is, en vervolgens, dat de zelve aen *Amerika* niet vast is, hoe wel zeker Krygs-overste, welke twintig Jaren in de ver afgelegene Ooster Siberische gewesten, zich heeft opgehouden, my wilde verzekeren, dat de zelve tot aen *Amerika* reikte, maer niet wierde betreden, of gebruikt, wegens koude, en groote Wildernisse.

De Heidenen in *Siberien*, woonen meest gelijk als verstrooit, en van malkander af, zonder Dorpen; doch de Moskovische Christenen, die zich daer neder hebben gezet, houden zich by een, in omheiningen van houte palen, tot tegenweer; zegge de byzondere Burgers, welker getal men op eenige honderd duizend, behalven Wyf en Kinderen, reeds acht te zijn; want des Keizers krygs-luiden, besluiten zich in de Sterkten en Kastelen.

Tot voortzetting van het Christen Geloof, richten de Priesters zoo hier en daer Linne Kerk-tenten op.

De kleeding dezer Volkeren is eng, onder de arm gehaekt: zy dragen Iedere hozen, en kleine mutsjes. De Lywaten en Stoffen die men in dit gewest draegt, worden hen veel uit *Sina* toegebragt.

In 't Meir *Jamisch*, of *Jemits*, dat op de Vliet *Irtis* loost, in *Siberien*, valt Zout: het groeid met dikke korsten weinig onder water, en legt niet dieper als een voet of anderhalf. Drooge en heete Zomers geven het beste en dikste Zout.

Men wil, dat 'er drie duizend Kerken zijn onder het gezag van den Siberischen *Metrapoliet* van *Tobol*; van elk zoude hy Jaerlijks inkomen hebben, de waerde van drie *Roebels*, of vyftien gulden, behalven van den Doop en Trouw, die hy verricht, zes gulden; en word gezegt, dat tot het bezwangeren eener Maegd in onecht, t'zijner behoeve voor straf eenige boeten is besteld.

De Huizen in *Siberien*, daer Tartaren in woonen, hebben slechts een vertrek in't gemeen, doch der Moskoviten twee, en meer. In der Tartersche of Siberiaensche wooningen, vind men een hooge verheven Oven: daer in, of op, van rood gebakken aerde een Pot steeds te vuur staet, om hun Spys daer in te kooken.

Daer is in veele *Siberische* gewesten Marmer-steen van verscheidene aert en verw.

Men vind in *Siberien* Honden, die tot hooge prys worden verkoft, waer mede de Zabel-jacht word geoefent: zy zijn zeer groot, doch mager en rank.

Het *Permaksche* Volk, dat mede onder *Siberianen* word geteld, verstaet zich de Moskovische Spraek te lezen, maer konnen die weinig spreken: hunne oude Letters en eigen Schrift, want dit Volk eertyds een eigen Letter had, zijn vergaen, en vergeten; behoudens dat alleen is bewaert eenig Geestelijk geschrift in die Spraek, 't geen wel eer voor honderd Jaer by een wierd gesteld door een Geestelijk perzoon, die hun in de Christelijke Godsdienst onderwees: veele hunner ontweken te dier tyd het Geloof, verlieten 't Land, en veranderde hun naem in *Ostakken* en *Vogelitsen*, die noch Heidenen zijn; en verschild dezer Tael als het Hoog- en Nederduitsch, zoo dat *Vogelits* en *Ostaks* is gebrooken *Permaks.*

Het plaetsken *Turinsko*, anders *Japansin*, of *Japantzin*, in *Siberien*, willen eenige dat wyder van *Vergaturia* is gelegen als door my is geplaetst, 't geene noch ongeslist ter neder stelle.

Men vind in *Siberien*, niet wyt van *Turinsko*, een plaets, genaemt *Dolgoj-jaer*, dat is gezegt lange stylte, en word mede het woord *Jaer* genomen voor een hoogte, daer een stroom langs loopt.

Het plaetsken *Jerinskoy*, of *Jerenesk*, zoude, volgens gevoelen van Reizigers die zulks aen my berichten, vyf en twintig myl boven *Solvitsogda*, of *Solvitsugotskaja* leggen, dat aen de Vliet *Wiem*, of *Wissera*, die in de *Witziga* stort, legt, welke weder in de *Dwina* uitboezemt, en is een Overtoom aldaer wyt een en drie vierendeel myls.

De Vliet *Wiem* is woest te weder zyde, en men vind Ceder-boomen aen zijne Oevers.

Aen de Vliet *Iset*, die zeer krom loopt, legt een plaetsje, genaemt *Mechonina-Kuna*, dat is de wyk *Mechonina* gezegt: het is een Kerk-dorp, zeer Vischryk; voor drie stuivers koopt men veertig pond goede Visch: Ganzen zijn daer met duizenden, ook kleine zwarte Rot-ganzen. Deze plaets legt drie myl van *Kataiski*, de Rivier af. Aen des zelfs Oevers zijn noch veele Dorpen, die in de Kaert niet genaemt zijn. De Bouw-landen zijn op de Vliet *Iset* vet en vruchtbaer. Zeker omheininge of pagger

aldaer, word genaemt *Schadrinski*, of *Schadrina*, en legt naby de plaets *Mechonina-Kuna* genaemt.

Van het Meir, Plaetsken, of Vliet *Kataiski*, tot aen het *Uvalsche*, of *Oevalsche* gebergte in *Siberien*, is twee en een halve dag reizens; men vind 'er op weg zommige Meiren: en van *Uvalsch*, of *Oevalsch* Bergen tot *Ufa*, reist men zeven dagen in 't gemeen.

Vyf myl van daer, omtrent de oorspronk van de Vliet *Iset* gelegen, is een Vlek, *Crasnopole* genaemt: aldaer valt Magneetsteen in 't gebergte.

Ter zyden af, van *Utka*, of *Oetka*, in *Siberien*, is een omheint Dorp, genaemt *Kolsedanske*, of *Kontzedal*, twee myl en een half gelegen van de plaets *Kitaike*, of *Kataiski* genaemt. Het is onlangs eerst opgezet. *Kolsedan* is een Vuur-steen gezegt. Daer valt Zwavel, zeer zwaer, wit, en klaer van binnen. Van de omleggende Vuur-steenen heeft het plaetsken zijn naem. Daer is een Riviertje van die zelve naem, en aen de Oevers van het zelve druipt uit de Wal of Aerde zekere roode Olye, welke in een vierendeel uurs, na dat uitgedroopen is, versteent: het druipt wanneer de Zon warm schynt.

Aen de Vliet *Colwa* is *Tserdin*, de oude Hooft-stad van 't Land *Perm.*

By het *Siberische* Rivierke *Vetluga*, is

een Dorp van drie honderd Huizen, en daer omtrent een groot Moerasch, waer uit de zelve Riviere vloeid, gelijk een ander naby gelegen Vliet mede doet.

Des nachts, om licht te hebben, zijn de Menschen in *Siberien* gewoon groote Vuuren te Veldewaerts te ontsteken: zy branden in de Huizen geen Smeer-of Waskaerzen, maer zekere gedroogde Houtspaenders, behoudens dat de Luiden van aenzien zich mede bedienen van Kaerzen.

De *Baskiren* weten Paerde-melk in Potten onder de Aerde te zetten, en de zelve zoo te bereiden, dat zoo krachtig word als Wyn; gelijk zy en andere *Siberische* Volken brokskens van zuure Kaes (die zy van uitgeperste, en gedroogde zuure Melk maken) in versche zoete Melk vermengen, en daer van een aengename drank maken.

Zy eeten veel wortels van geele Lelyen, die zy droogen, stampen, en tot een Bry maken.

In 't gemeen zijn de *Siberianen* niet onkuisch.

By *Krasnoyar*, een Stad, gelegen tusschen de Vlieten *Oby* en *Jenisea*, oordeeld men van ouds groote Menschen gewoont te hebben, om dat daer overoude Pylen en Boogen worden gevonden, te groot om van hedendaegsche Menschen te worden gevoerd.

De *Siberische* Wyven in het Landschap *Vogelits*, dragen het haair, dat hen, gelijk meest alle *Siberianen*, zwart is, achter af hangende, los om 't hooft, hebben benaeide doeken op het hooft, met quasten, en dragen Laerzen aen de voeten, als de Mannen.

De *Wiatske* Vrouwen dragen mede los haair, en eenig Kap, in gestalte als een Kooren-schop, op het hooft, daer Koraelen, en Zyde quasten van achter af hangen.

Als de *Siberiaensche* Heidenen vrolijk zijn, gebruiken zy een Speel-werk-tuig daer men in blaest, en dat dan geluit geeft, genaemt *Sibisga*, den Noordsche-balk niet ongelijk: een ander is als een Harp, geheten *Tornabas*, daer drie snaren van Paerde haair over worden gespannen.

De *Siberianen* maken zeer aerdige Trompetten, van Berke-boom-basten, lang omtrent anderhalf, of twee voet, wezende tot op een derde van de lengte niet zeer dik, of wyt, maer het overige voorwaerts vry wyt, en ruim, waer mede zy geen onaengenaem geluit weten te maken; waer van 'er een onder my word bewaert.

De *Ostacki*, of *Ostacki,* die breet genomen[+], gelijk meer andere Tartersche Volken, onder *Siberien* gehooren, zijn zeer ontuig in 't eeten, nuttigen Water-ratten, doode Paerden, en ander ongedierte: weten van geen gebeden die zy over maeltyd spreken. Tot hen word gebragt van de Zuidelijke, en meer Qostelijke Landen Tabak, van verscheide verw.

[+]Ziet pag. 630.

De *Siberianen*, die Heidenen zijn, weten van geen vaste maeltyd, eeten wanneer zy hongeren, meest gekookt, en zeer grof, met volle handen, als onbezuisde Dieren. Zy maken klonten of koeken van Meel, die zy achter heete steenen tegen den haert aen bakken, en dan aen riemen snyden, en kooken. Als zy eeten, hangt het hooft over de pot, en den overvloed druipt uit de mond daer veeltyds weder in.

De Spys is in *Tobol* zoo goed koop, dat men voor vyf gulden een Mensch het geheel Jaer de kost kan geven.

De *Bucharen* omtrent *Tobol* woonachtig, zijn zindelijk over haer Spys, die ook Huis-raed van koffers, kisten, en behangzels hebben.

By een plaetsken *Moersinska,* of *Mursinskaya Sloboda* genaemt, dicht by *Vergaturia* gelegen, valt rood Kristal.

Tusschen de Rivier *Berosoa* of *Obdo,* en *Koda,* die beneden in de *Oby* storten, en in 't gewest *Beloserie, Pustozerie*, en *Condorie*, vind men verscheidene Moerassen en Meiren. Hier langs nemen de Reizigers hun weg, Westwaerts; want des Zomers als 't nat is, worden de Rivieren en Moeraszen in die gewesten met kleine Schuiten gebruikt, die hier en daer op droogten en repen Lands over de aerde getrokken worden, en weder in de waterige plaetzen neder gezet. Deze Moerassen worden daer de *Ketels* genaemt, om dat het water in de zelve van uit de grond komt opspringen.

Tot *Pelyn*, of *Poliem*, de Hooft-stad van het Landschap *Vogulits*, of *Vogelits,* die niet groot is, houden honderd krygsluiden, en meer, meesttyds de wacht: heest twee Poorten, en legt in een halve maen: daer zijn zeven ronde houte Toorens, en Storm-palen.

Het beste graeuw-werk, of Inkhoorens-vellen, *Ilets,* of *Isets* graeuw genaemt, ook Lossen, Vossen, en Marters, vallen veel omtrent een Vliet en Dorp *Piesma* geheten. Het is hier zeer wel bewoont. Het Land is daer vry vruchtbaer.

Als de Reizigers in *Siberien* langs Kreken en Vlieten varen, daer het water te klein is, zoo heest men daer een vond van zeilen dwars over de Rivier onder water te spannen, 't geen de zelve doet opzwellen, en hoog worden.

De bevolking in *Siberien* neemt dagelijks

merkelijk toe, en zijn zedert twaelf Jaer daer veel nieuwe plaetzen gesticht.

Als men van de Vliet *Kama* na *Vergaturia* reist, ontmoet men eerst Bosch, dan Bergen, daer Yzer en Magneet-steen valt, en daer na vruchtbaer vlak Land.

De Ballingen in *Siberien* en hebben geene quade dagen, doch zy trekken weinig loon, behalven levens onderhoud.

De *Siberianen* weten Boter te maken van Koe-beesten. Het Land is daer op veel plaetzen zoo vet, dat beter ongemest vrucht draegt, als gemest. Zy gebruiken geen Slaven van hun eigen Volk, behalven eenige die om misdaed worden verkoft, maer wel van *Kalmakken*, of eenig ander Uitheemsch geslacht.

Zoo hier en daer in *Siberien*, vind men noch Vorsten van oude stam, dien het hals-recht gelaten is, welke zy met Pylen doen oefenen. Deze zijn in achting onder hunne[+] Lands-Iuiden, bedienen 't recht, en voeren eenig gezag, doch onder het opzicht der Russche Bevelhebbers.

[+]Ziet pag. 787.

De Mahometaensche Tarters in de *Siberische* Landstreeke, tusschen *Vergaturia* en *Tumen,* die gemengt onder de Heidensche Inwoonders woonen, spreken met de Tarters van *Astrakan* genoegzaem een Tael, volgens bericht van den Reiziger, *Nikipera.*

De Man in een *Siberiaensche* Huishouding, gaet ter Jacht, en ter Visch-vangst, maekt Pyl en Boog, en slacht het Vee, of de vangst. De Vrouw besteld de Pot, en bereid de Spys: als zy heest gebaert, weet zy van geen lang leggen, maer is in weinig tyd hersteld. Zy weten van geen Bedden of Bedsteden; slapen slechts tegen de vloer op Banken, of op de Ovens.

Men drinkt in *Siberie* uit houte Beekers, die van berderen, of kleine plankjes zijn gemaekt, hebbende boven aen, een handvatzel, by een der duigen, welke hooger uitsteekt als de anderen. Men maekt daer mede overglaesde potten, die gebruikt worden om in te kooken.

De Huizen zijn gedekt met Kley, en ook met Hout: de haert, die te midden in staet, is weinig uit gegraven; gelijk de Huizen zelve ook iets neerwaerts treden in de grond, en hebben eene verdieping.

De zommige bewoonen Hutten, daer in een klein haertje is, des Winters rondachtig gevormt; doch des Zomers maken zy die weinig grooter, en vierkant. Het Volk onder *Ufa* heest wooningen van tamelijk, goede gedaente, en de beste in dit gewest.

Van het eeuwige Leven hebben de *Siberiaensche* Heidenen geen kennis; doch de zommige beuzelen echter van een waereldlijk vermaek na dit Leven, als dat zy veel Vee zullen hebben, overvloed van spys en drank, enz.

De Ouders leeren hunne Kinderen met Pyl en Boog om te gaen, op dat zy het Wild vroeg zoude leeren schieten in de Bosschen, die 'er veel zijn, van alderhande aert van hout, hoe wel niet zoo dik of veelvuldig als in Rusland, daer het geboomte meest eenderley hout is, te weten, Spar- en Mast-boomen: zy onderwyzen die ook steeds een korte Piek ten kryg te gebruiken.

Veele der *Siberische* Landen worden van hunne Tzaersche Majesteiten Volken beheerscht, gelijk de Nederlanders in Indien hunne bezittinge behouden, te weten, met weldaden, en vrees voor zware straf als zy misdoen.

Men heest in *Siberie* een straf, dat men aen Schelmen de handen uit breekt, of verlemt, en brandmerkt, als ook neus en ooren af snyd.

Gelijk de *Moegalen* den Dieven of Rovers, mede brandmerken; zoo ook die met Pylen schieten, om iemand te grieven. Om Vee, of andere Rooverye, en Dief-stal, word by hen niemand ter dood gestrast, maer in een boete van eenige Paerden, of Hoorn-beesten na dat het quaed groot is: en volgens de gewoone Wetten, moet het gestoolene drie voudig worden vergoed.

Men acht *Europa* van *Asia* te scheiden, eer men in *Siberien* treed, aen de Vlieten *Susowa* en *Utka.*

De *Susowa*, of *Tsusovaia* stroomt dikmael zoo over, dat in 't Jaer zestien honderd twee en negentig, den zestiende van Bloey-maend, Reizigers aldaer over Land, en over de toppen der Boomen zijn gevaren.

Omtrent de Oevers van de *Oby*, in *Siberie*, en in *Samojeden-land,* zegt men dat dikmael Reuze, of zeer groote Menschebeenen ontdolven worden.

By de plaets *Samarofskoy*, of *Sammarok Jam*, daer de Rivier *Irtis* in de *Oby* valt, woonen veel Voer-luiden.

De Menschen in *Siberien* weten van geen Scheur-buik, en weinig ziekte.

In de Rivier *Tobol* valt veel Visch, hoe wel meer in de *Oby*, als groote Steuren, Brazems, Baerzen, groote Snoeken, doch daer zijn geen Beloegi in deze Vliet, maer wel in de Vlieten *Jenisea*, in de *Anagara,* in de *Toengoeska*, in de *Lena*, en het meest in 't Meir *Baikal.*

Tot in *Tobol* komen niet alleen *Persische*, maer ook *Indische* Handelaers, en zelf van *Seilon.*

Men heeft nu goet gevonden, de Steden *Tobol, Vergaturia, Tumen,* en andere, daer goede gelegentheit van steen, en kalk is, met duurzame muuren op te bouwen, en daer in mede van steen, Kooren-schuuren, en andere Pak-huizen te stichten, waer toe eenige honderden Menschen, zoo na *Siberien*, Jaerlijks in ongenade verzonden worden, aen 't werk staen gesteld te worden.

De Toorens, en Muuren te *Tobol*, van de kleine Stad, of het Slot, hebben zoo men zegt, over de vyftien duizend Roebels gekost, en zijn onlangs, na dat maer twee of drie Jaren hadden gestaen, verbrand geworden, alzoo dat in twintig Jaer die Stad tweemael is verdorven door het vuur, behalven dat houte Vestingen, meest in vyftien Jaer verrot zijn; leggende *Tobol* van dertig tot vyftig vadem hoog op een Berg.

De oude *Siberische* Steden, voor dat hunne Tzaersche Majesteiten daer bezitting hadde, zijn nu meest woest, en daer woont geen Volk in.

Als de Ballingen uit *Rusland* na *Siberien* verzonden worden, zoo worden zy op Sleeden met de Winter-weg na *Tobol* vervoerd, reizende nacht en dag: tot *Tobol* komende, worden de ongetrouwden in Toorens opgeslooten, doch die Wyven en Kinderen hebben, by de Ingezetenen, ter huis-vesting geplaetst: als dan de Zomer-tyd is, worden zy verdeeld, en afgezonden, ieder werwaerts hy is besteld; na mate van zijn misdaed, in een goede of quade plaets: die tot Boere-werk word gebruikt, geeft men vyf Roebels, een Koey met een Paerd: wezende daer zoo veel Land te krygen als men begeerd te bouwen, uitgezondert in de Noorder gewesten: andere Ballingen worden tot den krygs-dienst gebruikt.

Als men na *Siberien* reist moet men te *Kaigorodok* zijn Pas vertoonen, wordende anderzins niemand door gelaten.

Siberien, byzonder ten Zuiden, word geacht een van de meest gezegende Landschappen der Waereld te zijn: de Velden zijn vol Vee; de Bosschen vol Dieren, en Vogels; de Rivieren overvloedig van de schoonste Visch.

De Volkeren die den Hoog Edelen Heer Graef, *Faedor Alexewits Golowin*, zijn Tzaersche Majesteits Grooten Gezant, op zijn reize na de *Sinesche* Grenzen ontmoet heest, zijn volgens eigen bericht;

I.[+] *Wagoelitsi*, een klein Volk, hebben eigen Tael, en geen Schrift, zijn Afgoden-dienaers.

II. Mahometaensche Tartaren.

III. *Barabientsie*, is een Volk mengt uit de Tarters en Kalmakken.

IV. *Niesni Osteki*, zonder Schrift omtrent tien duizend sterk, maer slecht Volk, zijn Afgoden-dienaers.

V. *Beresofke Samojeden*, zonder Schrift, zijn Afgoden-dienaers.

VI. *Wergnie Osteki*, zonder Schrift, leven van Visch, zijn Afgoden-dienaers, hebben haer eigen Tael, die met de *Niesni Osteki* niet over een komt.

VII. *Tsoeliemski Tarters*, die aen zijn Tzaersche Majesteit Schatting betalen, en de *Kirgische* Tartaren zijn Afgoden-dienaers; doch met de Mahometanen in veele deelen over een komende; zonder Schrift; men zoude hen bastert Mahometanen konnen noemen.

VIII. *Aloorni Toengoesi*, een strydbaer Volk, ryden op Elanden, hebben geen Schrift, zijn Afgoden-dienaers, een geslacht heel groot in *Siberien*, tot aen de *Sinesche* Grenzen uitgestrekt, hebben een Spraek op haer zelven, schieten met Pyl en Boog door een yzere plaet van een half duim dik; dat zijn Hoog Edele ter tyd van zijn

[+]Ik hebbe de spelding van de namen dezer Volken, hier gesteld zoo als my opgegeven is, wordende de zelve mede elders eenigermate anders gespelt.

Gezantschap, zelf heest gezien: woonen maer by drie of vier Huisgezinnen by malkanderen, zijn wyt en zyds verstrooid in de Bosschen.

IX. *Jakoeti*, een groot geslacht, zijn Afgoden-dienaers, hebben geen Schrift, woonen rondsom de Rivier *Lena*, hebben haer eigen Vorst, of Vorsten.

X. *Brati,* de Spraek komt wat over een met de *Kalmakken*, woonen rondsom het Meir *Baikala*, zijn Afgoden-dienaers, hebben geen Schrift.

XI. *Sajoti,* de Spraek is vermengt met die der Tartaren, zijn Afgoden-dienaers, zonder Schrift.

XII. *Mongael*, zijn Afgoden-dienaers: deze hebben Schrift.

XIII. *Konnie Toengoesi,* zijn Afgoden-dienaers, zonder Schrift, strydbaer.

XIV. *Kalmoekie*, zijn Afgoden-dienaers.

XV. *Baskiertsi,* Mahometanen, leggen by *Tumeen.*

XVI. *Loperi*, of *Lopari*, by de *Lena*, en *Lopevi* by het *Mongaseie* Meir, die Afgoden-dienaers zijn.

XVII. *Kirgisi*, Mahometaensch en Kalmaks Geloof, hebben geen Schrift.

XVIII. Tusschen de *Lena* en *Amur Joeteri*, en een ander geslacht *Jilatebi*, hebben verscheide Spraek, en zijn Afgoden-dienaers.

De Zee-oevers omtrent de *Oby*, en de Eilanden aldaer, zijn woest.

Mongaseisko, een plaetsken in *Siberie*,

heeft voor dezen de naem van *Toeroeganskoy* gedragen.

De Jezuit *Gobien*, sprekende van *Siberie* en het aengehechte Tartarye, zegt *ils parcoururent* (les Moscovites) *en ces vastes, & immenses pais de la* Tartarie, *dont nous ne connoissons que le nom:*

Dat is:

Zy, (te weten de *Moskoviten*) doorliepen dat wyde, en woeste Land van Tartarye, waer van wy niets kennen, als de naem.

Hoe schrikkelijk het Tartarische Volk, oulinks in deze Landen den Ingezetenen voorgekomen is, daer uit mede mag bespeurd worden, dat in zeker op Parkement geschreven Latynsch Boek, nu onder my berustende, verhandelende het voorgevallene in deze Landen, omtrent, en weinig voor de tyd van den eersten Grave van Holland, *Diderik*, daer verhaeld word, hoe dat *Radbodus*, Konink der Vriezen in de vonte met zijn eene been staende, om gedoopt te worden, en vragende waer zijn Voor-ouders vervaren waren, ter Hemel of ter Hellen, en dat hy hoorende dat zy verdoemt, en in de Helle branden, dat hy te rug trad, en by de meeste hoop wilde blyven: wordende in't Latyn het woord Hel, uit gedrukt met deze woorden *Tartarea damnatione*, dat is, in de Tartersche verdoemenis, waer uit blykt dat de Tartaren, en hun doen voor het alder afgryzelijkste zijn gehouden dat ter waereld te vinden was. Dit Boek is met de hand in oude *Gotische* Letteren beschreven, voor omtrent vier honderd en *vyftig*, of vyf honderd Jaer, als wanneer de Tartaren onder *Cingis*, of zijn navolgers, of onder *Tamerlaen*, zoo ruimen gedeelte waerelds in groote woede t'onder bragren, wezende waerschynlijk dit Boek, dat gevonden is in de Abdye van *Egmont*, en ouder als de Rym-chronyk, het oudste geschreven Boek, dat noch ongedrukt van die stoffe in deze Landen te vinden is.

Ter tyd als *Jan van Assouwen,* den negen en dertigste Bisschop tot *Utrecht* was, omtrent den Jare twaelf honderd en zeven en zestig, heest *Gysbert van Amstel* zich aen 't hooft van veele *Amstelanders* en *Kennemerlanders* gezet, dies zijn zy volgens *Beka* (wiens eigen woorden van voor twee Eeuwen vertaeld, hier volgen) al heimeleik voor die Stad *Utrecht gekomen*, voer die Zonne opganc, dien zy al om bezaten mit ongetelleden wapenturiers, die wakers die op die Muren, ende op die Toornen die nacht wairde hielden, verwonderden hem die groote veelheit des Volks, dat daer alzoo onverhoets quam, ende deden haesteliken Burgers opwecken, ende bootschapten hen, dat die Tartaren gekomen waeren, ende hadden die Stad al om ende omme besteet, mit ongetallike wapenturiers, enz.

In de Dag-lysten gehouden by de bediende van de Nederlandsche Oost-Indische Maetschappy, op *Batavia*, in den Jare zestien honderd en negen en dertig, vinde ik, dat, als men van de Tarters spreekt die toen oorlog in *Sina* voerde, dat de zelve in Witte en Zwarte Tarters wierden onderscheiden, wordende onder Witte de Ooster, en onder Zwarte, de Wester Tarters verstaen.

Als men door *Siberien* reist, zoo en vind men geen Herbergen, doch men gebruikt de Boeren Huizen daer toe, met wil of tegen wil van de Waerd.

Ieder koopt zich zoo veel Vrouwen als het hem gelieft, edoch het meerder getal behaegd weinige; en is den aert des Volks daer toe, bezonderlijk Noordwaert, niet zoo geneigd als elders in de warme Heidensche gewesten; hoe wel de *Siberiaensche* Vrouwen den Man aengenaem zijn, en heet van aert.

Drie mylen van het gehucht *Sloboda*, gelegen aen de Vliet *Wiatka*, die in de *Kama* stort, is een Volk, *Kariemsche*Tartaren genaemt, na het Dorp *Karimo*, of *Karino:* dit zijn Mahometanen. Een plaetsken daer dichte by, genaemt *Glinof*, is de Hooft-stad van dat gewest. In een van aerde en hout Slot, onthoud zich aldaer den Gezaghebber. En of dit Landschap in het *Wiatsche* gebied word gerekent, zoo woonen daer echter *Ceremissen*, of *Sernissen.*

In het plaetsken *Sloboda* zijn honderd kleine slechte Huizen, en in *Glinof*, of *Chinof* duizend: *Sloboda* is niet gesterkt; en is het gewest rondsom *Glinof* zeer Dorpryk.

Het plaetsken *Kaigorod*, aen de *Kama*, beslaet omtrent honderd Burgers: aldaer word de Tol betaeld, van ieder Mensch die daer door gaet tien stuivers, en van Waren na gelang. Het Landschap daer rondsom is woest, en meest Bosch, zoo dat men in het zelve geheellijk niet meer als vyf honderd Boere Huisgezinnen teld.

Ih zeker Rusch geschreven bericht, onder my berustende, word van *Siberien* en *Tartarye* gesproken als volgt.

Daer word dan gezegt, dat de Stad *Moengaseia*[*] legt aen de Vliet *Moengaseika*, of *Mangaseia*, die in de *Oceaen* valt, door welke Zee men gaet voorby de Vliet van *Poest-Oser*[§], na *Archangel*, te water

[*]Mangaseoff.

[§]Petzota.

met een *Lodgen*, in de tyd van drie weken; doch als men roeid, en zeild, in anderhalve week. Aen beide de zyden van de Zee (zegt het geschrift) woonen op de Eilanden, en langs de Rivieren Menschen, die Schatting aen het Hof te *Moskou* betalen, als *Ostiakken, Samojeden*, en anderen.

Het Zout dat valt aen het Meir *Jami-schevo*[+], *Yamisch*, of *Baraba* genaemt; word door de Ruissen met hand-spaken gebroken, en vervoerd op wagentjes, die zy zelfs trekken, doch gebruiken ook wel, om dit Zout te vervoeren, Kamelen, en Paerden, die zy aldaer van de *Kalmakken* leenen.

[+]Ziet pag. 775.

Het Zout dat daer valt, is zoo wit als Ys of Sneeuw. Rondsom deze plaets zijn veel diergelijke Zout-meiren.

Dit Meir is lang drie of vier myl, en ruim[+] een myl van de *Irtis* af gelegen

Hier ter plaetze dryven de Russen grooten Handel met de *Kalmakken*, en zomtyds met *Bucharen*; doch de Waren van en voor hunne Tzaersche Majesteiten den voor-rang in koop en verkoop hebben. Bus - kruid en geweer is 't niet geoorloft aen deze Heidenen te verkoopen, doch het geschied echter zomtyds in 't geheim.

[+]Ik ben nader bericht, dat de Vliet Irtis daer door schiet.

Bezuiden deze plaets woonen veel Kalmaksche Princen, die hun eigen Meester zijn, en niemand erkennen. Deze *Kalmakken* voeren zomtyds grooten stryd onder malkander, en men zegt, dat 'er Veldslagen voorgevallen zijn, waer in vyftig duizend Menschen zijn gesneuveld.

Het Meir *Saisenkoel,* of *Solenig*, anders het groote Meir genaemt, legt niet wyt van het gebied van *Boseghti Chan:* de Vliet *Irtis* zoude daer door schieten. Deze *Boseghti Chan* is een der grootste Princen der zwarte *Kalmakken*, en kan in de tyd van vyftien dagen, gezamentlijk met de Kalmaksche Princen zijne Bondgenooten en Nabuuren, honderd duizend Man in wapen brengen, alle te Paerd, en word by hen geen Voet-volk in de kryg gebruikt, dies, een *Kalmak* te Voet zijnde, is hy verlooren: veele onder hen hebben, door het geduurig Paerd ryden van jongs af, kromme beenen gekregen: gebruiken meest Pyl en Boog, of Lancen, en weinig Roers met Lonten. Men vind by haer Kamelen met een of twee bulten; veelderley aert van Koeyen; groote Schapen; ook kleine Paerden, met groote ooren, lang omtrent een half Elle; beneffens Ezels, Tygers, Luipaerden, en Vossen: Zomer-kooren wast daer veel.

Kalkighan word geacht een Prins te zijn der geele *Moegalen.*

De Tarters die buiten de Sinesche Muur woonen, noemen den Sineschen Keizer *Bogdoghan Magha*[*].

De *Kalmakken* en *Moegalen* brengen in *Sina* te koop Paerden, Kamelen, Slaven, en alderley Vee, en voeren weder uit, Goud, Zilver, Gesteente, Wit-korael, Muskus, enz.

[*]Met deze naem word anders ook ennig volk, gelegen buiten de Sinesche Muur, benaemt, als of men zeide, onderdanen van Bogdoghan Magha.

De Vliet *Thom* is zeer snel-loopende.

Omtrent de Vliet *Thom* en de Stad *Kusnetskoy*, dat zoo veel als Smit-stad gezeg is, valt veel Yzer, dat zeer goed is, en week. Men gebruikt daer, in plaets van yzere Ambeelden, harde Steenen. Aen de eene zyde van de Vliet *Thom* zijn zeer hooge steene Bergen, en donkere Bosschagien. De Volkeren *Toebinsi*, *Mraastsi*, *Toebinsi, Kondomtsi*, en Opper-*Kirgistsi*, die daer omtrent woonen, geven Schatting aen het Moskovische Hof. Men gift dat van de Stad *Tomsko* over het *Kirgisen-land*, en het *Moegalen-land* van *Chan*, of Prins *Saindo*, Zoon van *Altikov*, over Land met geladen Paerden, een Maend reizens is tot het Land van *Lovsan Chan*, en dan noch tien dagen

tot de *Moegaelsche* Prins *Ootsiray Chan*[*], en van dezen tot de Sinesche Muur acht men noch drie wekest en vyf dagen reizens.

[*]Of Zuroisain, of Sinrooy.

Van de mond van de Rivier *Thom*, daer zy in de *Oby* valt, opwaerts de *Oby*, tot aen de Vliet *Bija* en *Katoena*[§], daer woonen te weder zyde Tarters, en witte Kalmakken, die aen de zwarte Kalmakken, van den Prins of *Chan Bosoghmaga*, Schatting betalen.

[§]Chatunia.

Zeven en een half myl van de Stad *Samara*, die op de *Volga* legt, staen te Veldewaerts twee steene Beelden, die Vrouws-perzoonen vertoonen, en aen het Riviertje *Unerofka* staet eed Man van steen, by welke drie Beelden de stroopers uit *Belgorod* zomtyds hunne Schriften neder leggen, om den makkers kondschap te geven.

By deze Beelden word door de omleggende Menschen Offer gebragt, en menig gebed gestort.

Niet wyt van *Samara*, tusschen de wateren *Volzi* en *Kirk*, is een Tartersche Kerk van steen, omtrent twintig vadem lang, en hier van daen tot aen *Perekop* is geen Bosch. Van deze Tartersche Kerk tot aen de wateren *Konski*, die zoet zijn, is vyf en twintig myl.

Om te reizen van deze gewesten na *Perekop*, aen de slinker zyde van de *Meeroffsche* weg, moet men uit gebrek vast water Zich wenden van de *Konski* wateren, na de wateren *Molosni*, waer dat zich de *Nagajen* onthouden. In deze plaetzen zijn gegraven Putten.

Van de Rivier *Koeba*, en het gebergte daer omtrent, tot aen de Zwarte Zee, na by de *Asofsche* Zee, en tot aen 't begin van de Rivier *Manatsa*, onthouden zich de kleine *Nagajen*, geheten *Kasijeva Oeloesoe.*

Langs de Rivieren *Paek, Baksan Mensoi*, en *Baksan Serednoi, Tzerem, Belaja*, en omtrent de Rivier *Terk*, die in de Kaspische Zee stort, woonen de Volkeren *Piati Gorsi Cerkaszen* geheten. Vyf myl lager als de Vliet *Koerpa*, valt in de Rivier *Terk* een hecte Fontein; en tien myl lager als die heete Fontein, stort weder een ander warm water in de zelve Vliet *Terk.*

Op de Rivier *Koema*, omtrent de Rivier *Terk*, ter rechter zyde, zijn zeven Tartersche *Mosqueen*, waer van eene genaemt is *Mosakoov Joert:* en aen de andere zyde van de Rivier *Koema* is een *Mosque*, genaemt *Arack Kischeen.* Behalven noch een andere Mahometaensche Kerk, vyf en twintig myl van *Terk* gelegen, over de Rivier *Koema*, genaemt *Aisa Agmet.*

Lager als de Berg *Gelka*, by de Kaspische Zee, woonen onblyvende kleine *Nagajen.* Twaelf myl lager, op de Vliet *Jaick*, en eenige onbenoemde Spruiten, ter slinker zyde, daer de Rivier *Ilis* in de *Jaick* valt, is een Berg, *Toertoba* genaemt, daer men Zout breekt. Op de mond van bovengenoemde Rivier is een Eiland, *Koosjaick* genaemt: en tusschen die doorwatering en de Vliet *Jaick* is op 't Eiland een Kozaks Stedeken.

Rondsom het begin van de Vliet *Ojiel*, die niet wyt van daer de *Jaick* te Landewaerts in gaet, stroomt, zijn vyftig Meiren*, genaemt *Koragom*, dat is gezegt zwarte Meiren.

*Dat is te verstaen een groote menigte.

Tusschen de Rivieren *Soengoerloek*, of *Sunderluck*, en *Ojiel,* vallen twee Rivieren Landwaerts in, als *Aspoega*, en *Coeoejeie*, stortende uit gebergte daer Bosch op staet.

Tegen over de Rivier *Ojiel*, twaelf myl van de Rivier *Jaick*, is een Berg, *Indeer* genaemt, onder welke Berg een staende water is, waer in men Zout als Ys vind. Tegen over deze Berg is, op de slinker zyde van de *Jaick*, Bosch.

Het Meir *Sinee*, gelegen in het over *Oxus* Land, aen de Vliet *Sir*, die een Arm van de *Kand, Sihun, Chesel*, of *Jaxartes* is, word by het bovengenoemde geschrift de Blaeuwe Zee, of het Blaeuwe Meir geplaetst; (welke Zee aldaer veel grooter, (hoe wel mijns oordeels dus misverstandelijk,) word beschreven en gelegt, als door my op de Kaert is gebragt.) In dit Blaeuwe Meir, of de Blaeuwe Zee, is het water zout; uit welk Meir een Vliet zoude voortkomen, genaemt *Asar*, zich in het Kaspische Meir uitstortende.

Aen de Oost zyde van de Rivier *Jaick*, is een Stad *Oenaek*, tegen over de Berg *Korotsatovo*, of *Kucukowy.* Tusschen het staende Meir *Akbaschi,* en de Rivier *Saoek*, is het staende water *Ackol.* Hier omtrent, en aen de Vliet *Sarsoe*, en *Karakoen*, te weder zyde de Rivier *Selensicka*, onthouden zich onblyvende Kozaksche Tarters.

De Rivier *Wor*, zoude vloeyen uit het gebergte *Oerach*, met noch twee Rivieren, en Noordelijk in de *Jaick* storten.

De Rivier *Arvies* vloeid uit een staende Meir *Akbaschi*, Oostwaerts, en de Rivier *Gem*, zoude Zuidelijk vloeyen na het Kaspische Meir, in een staende Meir.

Tusschen de Blaeuwe Zee, en de Vliet *Jaick*, worden drie voorname zanden, Moerassen of zandige Woestynen gezegt te leggen, als *Boersoekoem*, niet wyt van

de Vliet *Irgis*, *Arakoem*, en een derde, genaemt *Karakoen*; wezende *Boersoekoem* by de dertig myl breet, en *Arakoem* zes myl.

Op de Rivier *Sir* vind men de Steden *Soenack* en *Jasirvan*, twee en twintig myl van malkander gelegen.

Vyf en twintig myl van de Stad *Jasirvan*, is de Stad *Tioerkoestan*, gelegen vier myl van de Oever van de *Sir.*

Vyf en dertig myl van *Tioerkoestan*, is op de Rivier *Sir* de Stad *Arkan:* en van daer vyftien myl, op de Zuid zyde, is de Stad *Mangoergam*, gelegen twee myl en een half van de Oever van de *Sir.*

De Stad *Aknoergan* legt achtien myl van *Mangoergam.*

Zeven en twintig myl van *Aknoergan*, is de Stad *Sajiriam*, vier myl van de Rivier *Sir.*

Benoorden de *Sir*, veertig myl van de Stad *Sajiriam*, is gelegen de Stadl *Maschkoen*, zeven en een halve myl van de Oever van de Rivier *Sir.*

Ten Zuiden de Stad *Taskoen*, legt een Berg aen de Rivier *Sir*, die vry lang, en verre zich uitstrekt.

Vyftig myl van dien Berg is het gebergte *Karabas*, waer op zekere Stad legt. Van die Berg-stad tot de Stad *Buchara*, is vyf en dertig myl.

Na de Stad *Buchara*, als ook in het gansche *Buchaersche* Land, zijn de wateren van de *Sir* geleit, langs de bezaeyde Velden, alzoo het een ongewatert Land is.

Van tegen over de Stad *Buchara*, drie en veertig myl, vloeid een Rivier uit een

staende Meir, genaemt *Agoes Abish*, die in de Kaspische Zee stort.

Op de Vliet *Agoes* is een Stad, *Kagan* genaemt, waer in de Broeder van de *Joergensche* Konink woont. Twaelf en een halve myl van de Kaspische Zee, en vyf en vyftig myl van *Kagan*, is de Stad *Joergents*, of *Oergentzi.*

Onder de Stad *Ufinskoy*, of *Belaja Voloschka*, valt de Rivier *Ufa.* De Vliet *Belaja Voloschka* ontspringt van de Rivier *Joeroksakmaar*, en de Bergen *Arantova*, of *Oelotava* niet wyt van de *Jaick* gelegen.

Van de mond van de Rivier *Belaja*, opwaerts, en langs de Rivier *Ufa*, aen beide zyde, tot aen de Berg *Arantova*, en verder, woonen de *Baskiren:* haer Spys is Honing, Wild, en Visch: hebben geen Akkerbouw.

Dertig myl lager als *Kasan*, is op de *Volga*, aen de Bergzyde, de Stad *Tetioesi*[*]; waer tegen over, en wat lager, aen de Veld zyde van de *Volga*, zijn de *Bolgari*, of *Bulgaren* woonachtig.

[*]Tetus.

Langs de *Volga*, by de mond van de *Kama*, aen des zelfs Oever, en omtrent de mond van de Rivier *Suijaga*, en *Tzaritza*, is gebergte.

Aen de rechter zyde van de Rivier *Sook*, drie en twintig myl van de Stad *Samara*, is een staende Meir, waer uit dat Zwavel word gewonnen.

Wat lager als de Rivier *Bolikleia*, of *Bolikeeja*, zijn op de *Volga*, de Bergen *Strelnye*; en tegen over de *Bolikleia*, aen de andere zyde van de *Volga*, is een Zoutmeir, en rondsom dit zoute Meir, zijn aen de kant of oever, zoet-springende Fonteinen.

Langs de Rivier *Aghtoeba*, is de *Solitaja Orda:* daer zijn steene Tatersche *Mosqueen.* Tegen over de *Solitaja Orda*, vyf en twintig myl van *Aghtoeba,* zijn de *Narinsche*, of *Narimsche* zanden, welke lang zijn zestig myl. Tusschen deze zanden groeid Gras, en daer zijn veele Fonteinen.

Tegen over de *Solitaja Orda*, en de Rivier *Oesima* 3 of *Oesemi*, omvloeid deze zanden een staende Meir, dat vry groot is.

De Rivier *Tioerts Agan*, valt in de Rivier *Terk*, en de *Oktsioek*, stort de *Tioerts.* Men rekent van de Stad *Terk* tot *Dektoema*, twintig myl.

Uit de *Solitaja Orda*, en van 't Riviertje *Aghtoeba*, tegen over de *Narimsche* zanden, is het Meir *Oeskoentsack*, of *Ocskoensec*, anders het zoute Meir genaemt. Omtrent dit Meir, in het zandige Land, zijn vyf Tartersche *Mosqueen.* Zeven myl van dat zandige Land zijn heuvels, daer twee Fonteinen uit springen. In het opgemelte Meir breekt men Zout, zoo schoon en zuiver als Ys.

Vyftien myl van de heuvels *Kastarina*, zijn andere heuvels, *Tzomgaat* genaemt.

Twaelf myl van opgemelte *Mosqueen*, die gebynaemt zijn *Beeskies*, is een zeer lage Berg. By deze Berg zijn tien Fonteinen; en by een andere, daer dichte by, zijn wel veertig Fonteinen; doch by de Berg *Teeschsiesken*, daer in de Nabuurschap, is maer een Fontein.

Lager als *Astrakan*, zegt het bericht, zijn drie Armen van de *Volga*, die na de Zee stooten; doch war lager als deze Armen, is een vierde Spruit, waer aen zeker Stedeken legt, en by dit plaetsken vloeyen uit de *Volga* na Zee, tien Armen.

Van de rechter zyde van de *Volga*, uit het Veld, afgelegen van *Astrakan* zeven myl, vloeid een andere kromme Tak, en stort in de Zee, zeven myl van de mond der *Volga* zelve.

Tusschen deze Arm en de Rivier *Volga*, op een Eiland, is het Meir *Toom*, daer Zout word gehaelt, wordende gerekent van *Astrakan* tot dit Zout, twintig Hollandsche mylen.

Over dit Zout, aen de andere zyde van een Arm die in de *Volga* valt, zijn noch twee zoute Meiren op een Eiland. En weinig lager als boven genaemde Meiren, is weder een Meir, dat een Zeearm is.

Tusschen de Rivier *Korotajevo*, of *Koretajero*, en *Kara*, is op de Zee het Eiland *Weigats*; en is dit Eiland van 't Land afgelegen, rykelijk drie myl.

Van de Rivier *Kara*, langs de strand, vallen drie Rivieren in de Zee, waer van de benamingen onbekend zijn.

Van de hooge Berg op het bloedig Land, aen de Ys-zee, is tot de Rivier *Oby*, dertig myl.

Achter de Rivier *Oby*, is de *Taz*; en in de *Taz*, of *Taes*, valt de Rivier *Poer*, of *Pur*, waer dichte by *Mangaseoff* is gelegen.

De Rivier *Szergoen, Gzegur*, of *Czgur*, valt in de *Petzora*, en dat van de rechter zyde, hooger als de Rivier *Usa*; en in deze *Szergoen*, stort weder de *Pisenoets*. Deze beide ontspringen uit steene gebergte, wyt van malkander gelegen.

De Rivier *Lemsa*, legt aen de slinker zyde van de Rivier *Szergoen*, stortende omtrent de *Bosva* uit Bosschagien.

Twee en zestig myl van de mond van de Rivier *Milo*, ontspringt uit 't gebergte de Rivier *Petzora*[*].

Boven de Stad *Tara*, valt in de *Irtis*, de Rivier *Ischin*, stortende uit 't gebergte.

[*]Of zoo andere zeggen, uit een Meir genaemt Poestra.

Op deze Rivier is een Eiland, daer veel wilde bonte Paerden zijn; uit welke gebergte de Rivier *Tobol* valt. Van dat gebergte omtrent veertig myl, is een gebergte *Oelotova*, of anders *Velikaja Gora* genaemt, daer Tin valt.

Uit deze Berg *Oelotova*, vallen drie Rivieren van een bynaem, als *Vergnaya Soroea*, of *Sorila*, of *Sorelaf*, *Seredna*, of *Zeretna Soroea*, en *Nisnaja Soroea.* En dus verre is gevolgt het bovengenaemde Russche bericht.

En of wel waerschynlijk is, dat deze opgemelte plaetzen, die ik uit het gemelte bericht heb getrokken, aldaer ter plaetze nu meest zijn, of geweest zijn, hoe wel 'er misschien eenige misgrepen by ingesloopen zijn, zoo heb de zelve echter op de Kaerte, alle in deze gestalte, en met die benamingen niet derven inlassen, om dat zulks op eene getuigenisse alleen steunt, die tamelijk oud is, en dat de toestant, zoo ik de zelve in de Kaerte heb gebragt, ter getuigenisse van een meerder getal hedendaegscher Reizigers is geplaetst.

Men voerd in *Siberien* te koop, Bellen, Meilen, Spiegels, slechte Lakens, Verwen en Vergif, 't geen de Inlanders gebruiken om Zabels, en ander Wild-werk te vergeven.

Vermits veele Schryvers, zoo in deze als voorige Eeuw, van gevoelen zijn, dat 'er overblyfzelen van 't vervoerde Joodendom in *Siberien*, en de Noord-ooster *Asiatische* Landen, of *Tartarye* te vinden zoude zijn, die onder eigen Heerschappye leefden, zoo hebbe een bericht, my dies aengaende toegekomen van een Heer, welke die Landen zelve heest bezocht, hier doen volgen.

Met zoo veel toezicht als mogelijk is geweest, hebbe ik in de *Siberische* Landschappen, zelf in *Moegalia, Kalmakkia*, en de gewesten tusschen de Vliet *Amur*, en de *Sinesche* Muur gelegen, doen navorschen, of aldaer geene overblyfzelen van de verloorene Joodsche stammen, heden waren te vinden; edoch hebbe in geen erva ringe konnen komen, dat van gemelte Jooden eenige Nazaten in die gewesten te voorschyn zijn, zoo dat het geene de Joodsche Volkeren uitstrooyen, of schynen te gelooven, als of 'er in 't Noordoosten van *Asia* Landschappen zouden zijn, daer het Joodendom gezag hebbe, en de Volk-bestiering, of Heerschappye aen de hand, waer toe veele Christenen, zoo oude als hedendaegsche Schryvers, mede hellen, onwaerachtig is bevonden; zullende vervolgens na allen schyn die verloorene en weg gevoerde stammen onder andere Volken zijn gesmolten, en verdweenen. Dus verre gemelte Brief.

Het gevoelen der geener, welke meenen, deze stammen in Tartarye te schuilen, steunt op de volgende Text van *Esdre* IV. Cap. 13. van vers. 39. tot 48. hoe wel het is een der Apocryphe Boeken. Ende dat gy gezien hebt, dat hy een ander vreedzame menigte tot hem vergadert heeft.

Deze zijn de tien stammen, die uit haer Land gevangen zijn genomen, in de dagen des Koninks *Osee*, welken *Salmanaser* de Konink der *Assyriers* gevankelijk weg gevoerd heest, en heest ze over de Riviere gevoerd, en zy zijn overgebragt, in een ander Land, doch zy werden te raede, dat zy de menigte der Heidenen zouden verlaten, en in een verder Land vertrekken, daer geen Menschelijk geslacht ooyt te vooren gewoont en hadde, daer wilden zy hare Rechten onderhouden, die zy in haer Land niet gehouden en hadden: zy zijn dan daer in getogen, door de enge ingangen van de Riviere *Euphrates*, want de Alderhoogste dede haer alzoo de teekenen, en hield de aderen der Rivieren op, tot dat zy daer over gegaen zijn, want door dat Land was eenen weg, van een lange reize, van anderhalf Jaer, daerom word die Landstreeke *Assareth* genaemt, doe hebben zy daer in gewoont tot den laetsten tyd; ende als zy

nu wederom zullen beginnen te komen, zoo zal de Alderhoogste wederom de aderen der Rivieren ophouden, op dat zy daer over gaen mogen: daerom hebt gy deze menigte vreedzaem gezien, doch die overgelaten zijn, van uw Volk, zijn deze, die binnen myne Land-palen gevonden worden, enz.

Een zeer geleerde Joode, bericht my in een Brief, over de verloorene tien stammen, opvolgende het gevoelen der meeste Rabynen, aldus.

Wel Edele Heer;

Onder onze Rabynen vind men maer een die geoordeeld heeft, doch zonder eenig bewys, dat den Propheet *Jeremias*, de tien stammen wederom heest doen komen, en in haer Vaderland hersteld, na 't vervoeren der zelve door den Konink van *Assur*, zulks dat volgens deze meening de voorschreve tien stammen begrepen zijn onder alle de nu bekende Jooden der verstrooying, en dien volgende zoude alzoo alle de twaelf stammen vol zijn, en genoegzaem bekend, zonder dat 'er eenige verborgen zoude wezen.

Alle de andere Rabynen, en mijn gevoelen is, dat gezeide tien stammen, na

de vervoering nooyt hersteld zijn, maer dat *Godt* de Heer de zelve verborgen houd, zonder dat wy weten de plaets, of plaetzen daer zy vertoeven: tot sterking van dit gevoelen vinde ik ter snee de volgende plaetzen, voor eerst, het laetste vers. van *Cap.* 27. by *Jesaias*, daer *Godt* belooft dat die in 't Land van *Assur* verlooren zijn, (te weten, de vervoerde tien stammen,) opdien bestemden dag zullen te voorschyn komen; en zulks in deze woorden: *Ende ket zal ten dien dage geschieden, dat 'er met een groote Bazuine geblazen zal worden, dan zullen die komen, die in den Landen* Assur *verlooren zijn.*

Cap. 11. *vers.* 12. Blijkt dit mede, want aldaer die van *Juda* verstrooid, genaemt worden; en *Israël*, zijnde de tien stammen die vervoerd en verlooren geacht worden: *Ende hy zal een Baniere op richten (zegt de Propheet) onder de Heidenen, ende hy zal de verdrevene Israëls verzamelen, ende de verstrooide uit Juda vergaderen, van de vier einde des Aerdryks.*

En na de mael den Propheet *Jeremias* ook verhaeld en propheteerd over de vervoering, zoo langen tyd te vooren geschied, *Cap.* 31. *vers.* 15. en *16.* zoo is genoegzaem zeeker, dat hy die niet heeft hersteld, te meer, om dat die plaets spreekt en belooft, de volkomentlijke herstellinge van de twaelf stammen, in deze woorden: *Want zy zullen uit des uyands Land weder komen.*

't Is ook zoodanig, dat volgens de leering der gezeide Rabynen. Wy gelooven, dat den Propheet *Jeremias*, in't voorschreve Hooft-stuk aenzegt, dat de tien stammen onderwegen, wanneer zy verwoest wierden, berouw hebben gehad van haer zonden, en dat *Godt* de Heer, haer na de vervoering verlost heest uit de slavernye, en in vryheit gesteld, die zy noch bezitten, ter plaetze ons onbekent, tot der tyd toe, dat de twaelf stammen by malkanderen zullen komen in 't Heilige Land, en tot herbouwen van den Tempel, zoo als den Propheet *Hosea* duidelijk zeid *Cap.* 2, dat de Kinderen *Juda*, en de Kinderen *Israëls* zullen by een vergaderen, en een Hooft verkiezen. De gemelte Rabynen oordeelen, dat de voorschreve tien stammen verborgen, en schuil zijn, in zekere Land-streek 't welk geslooten en afgescheiden is, door een Rivier, genaemt *Sabatyon*, welke Rivier, volgens overlevering de zes dagen van de week zoodanig vloeid en onstuimig is, ook met menigte van steenen en banken bezet, dat het onmogelijk is, de zelfde over te komen, en op den zevenden dag, zijnde den *Sabath*, stil is, en vaerbaer; tot getuigenis dat dien dag den rechten *Sabath* is die *Godt* gebooden heeft te vieren, die wy Joeden ook daer voor houden, zonder dat 'er de minste twyfel is, dat wy den rechten dag vieren, alzoo uit de verhaelde zaek der voorschreve Riviere dit wonder blykt.

En moet nier vreemt voorkomen of geacht worden, dat de tien stammen zoo veel Jaren geleden verborgen zijn, en blyven, zonder dat de Waereld geen de minste kennis daer van heeft.

Na de mael wy weten dat in 't hart van *Spangien*, honderden van Jaren verborgen zijn geweest veel Huisgezinnen, in een Landstreek genaemt *Batuecas*, die over weinig Jaren eerst ontdekt zijn, by geval, welke Huisgezinnen aldaer waren gevlucht ter tyd dat de *Mooren*, Spangien hebben aengevallen en ingenomen. Dus verre het aen my over geleverde geschrevenen be richt, van dien geleerden Joode, welke mede een Rabyn was.

Maer op hoe losse gronden den Schryver van dezen Brief is gevestigt, en hoe verkeerdelijk hy de Text der Propheten uit legt, is te klaer te zien den geenen die de Heilige Bladen opslaet, dat men 'er veel gesprek van maken zoude: blyvende dies

mijn gevoelen, dat de vervoerde en verloorene tien stammen vervreemt zijn, onder andere Volken, zoo dat de Nazaten niet kenlijk en zijn.

Wat over de tien Joodsche stammen, by den Hoog geleerden Heer *Hermannus Witsius*, zeer vermaerd Professoor tot Leyden, word geoordeeld, uit de volgende woorden die uit zijn nooit genoeg geprezen Werk, van de tien stammen *Israëls*, zijn getogen, voor een staeltje kan worden gezien.

In wat byzondere plaets, het verblyf is geweest der vervoerde Israëlitische stammen, twisten de Land-beschryven zeer, en 't verschil is onbepaeld. Te recht mishaegt dat zy vervoerd zoude zijn geweest na *Colchis*, *Armenie*, of in 't verafgelegene *Scythien*, want de Schriftuur zegt wel duidelijk, dat zy verhuist zijn in *Assyrien*, en in de Steden der *Meden*; te meer komt dit klaer voor, om dat in *Assyrien*, of in een gedeelte van Media, daer naest aen gelegen, namen gevonden worden, die na over een komen, aen die benamingen welke in de Heilige Historie worden gemelt, als *Chalach*, *Chabor*, en *Gosan*, enz. *Chalach* is *Calachena* by *Ptolomaeus* bekent, ten Noorden in *Assyrien* genlegen: *Chabor* is by den zelfden Schryver de Berg *Chabaros*, tusschen en *Medien* en *Assyrien* gelegen, van welke Berg tot aen de Kaspische Zee te gaen, men te midden

omtrent ontmoet de Stad *Gauzania*, dat is *Gozan*, tusschen de twee Armen in, van de Vliet *Cyrus*, welk Landschap, en naby gelegen Rivier, waerschynlijk hun naem ontsangen hebben, eer dat de *Perzen* daer ter plaetsche de Heerschappye voerden. Dus verre *Witsius.*

Wordende by gemelte hoog geleerden Heer geoordeeld, dwaling te wezen, *Harsaret* een Landschap te zijn, dat anderhalf Jaer reizens verre, van *Assyrie* was afgelegen, want *Ptolomaeus Arsaratam* in 't midde van *Media* plaetst, by de Vliet *Araxes*, een weinig over 't Kaspische gebergte.

Welke Landstreek waerschynlijk van de *Israëliten* die naem heest behouden, wezende niet waerschynlijk, dat een Volk, zoo vers uit hunne Landen verdreven zijnde, zonder eenige magt, tegen wil van die over hen heerschte, zoo verre afgelegene gewesten, als het Ooster *Scythie*, of *Tartarye* is, zoude hebben gezogt. Ter liefde van de Godsdienst, en behoefden zy mede zoo verre niet af te trekken, onder woeste Menschen, maer hadden eerder met de stammen *Juda* en *Benjamin,* na hun Vaderland gekeerd, zoo dat waerschynlijk is, dat zy in de Landen, alwaer zy door de Overwinnaers waren geplaetst, zijn gebleven, en onder de Nabuurige Volken vermengt. Wel kan waer zijn, dat zoo hier als daer, eenige weinige Menschen dezer tien stammen in verre afgelegene gewesten naderhand zijn verreist, maer niet dat geheele stammen zoo verre zijn verplant: veele harer dus vermengt zijnde onder de Volkeren van het Land, hebben zich met Afgoderye, en den vreemden Godsdienst bezoeteld, waer door naderhand verduisterd zijn geworden, wordende zy verstrooid, als *Deut.* XXVIII. word voorzegt: niet waerschynlijk is het, dat een Joodsche Rabyn my voorhield, als of de overblyfzelen der stammen in *Sina* zoude schuilen, en van daer weder te voorschyn komen, makende zijn oordeel vast, met een plaets uit *Jesaias* 49. *vers.* 12. daer deze woorden staen: *Ziet, daue nullen van verre kpmen, ende ziet, die van het Noorden ende van het Westen, ende geene uit den Lande* Sinim.

Nemende het woord *Sinim*, voor *Sina;* waer[+] na zommige onzer Godsgeleerden mede hellen, gelijk by de kant tekening is te zien, die *Sinim* en *Siniten*, voor een Volk stellen, niet denkende dat het woord *Sina*, of *China*, den Ryke *Sina* niet eigen en is, als by Uitlanders, en zedert een korte tyd; want dat Ryk zoo by zijn eigen Inwoonders, als andere omleggende Volken, met andere benamingen is bekend; welke Ryks benaminge mede zomtyds veranderd, na de wil der stamme, die daer Heerscht: gelijk zulks breder zoude konnen worden ontleet.

[+]Genesis 10. vers. 17. ziet mede het woord Sini.

Zeker Aenzienlijk Heer, die lange Jaren in *Hoksieu* heest gewoont, door my gevraegt, of 'er Jooden in *Sina* bekend waren, zegt my te gelooven, dat 'er Jooden onder de Sinezen zijn vermengt; dat hy ook zeker Man aldaer gesprooken heeft en gekend, die een wezen had, niet zoo als andere Sinezen, waerom menook zeide, dat hy van een oud geslacht was, dat door de gansche Waereld had gezworven, en eenig ander byzonder Geloof hadde, (waerschynlijk het Joodsche), maer dat hy nimmer hem over het Joodendom had gevraegd, dat hy ook van geen Joodsche Synagogen wist, in *Sina*; maer dat hem in *Hoksieu*, eenmael een Sineesch vertoont was die rood haair hadde, daer de Sinezen anderzins genoegzaem alle zwart haair hebben, dat deze Man mede een geheel ander wezen hadde als de andere Sinezen: de Sinesche Tolken, en die, welke met de Portugezen hadden omgegaen, en van de Jooden wisten, want de andere Sinezen van 't Joodendom geen kennis hebben, van hem zeiden, dat hy een Jood was.

In *Siberien* zijn omtrent twintig voorname Steden, klein en groot; en hoe wel *Tobol* de Hooft-stad is, zoo overtreffen zommige andere Steden de zelve in Handel, en rykdom van Menschen.

De *Kalmakken* die naest by *Siberien* wonen, hebben geen kennis van Brood, en[+] weten niet of het Leem of Aerde is; en als men eenige Slaef van dat Volk heest, moet men hen al langzaem Brood leeren eeten, want plotzelijk het zelve gevende, sterven zy daer aen. Deze Luiden verkoopen Vrouw en Kinderen.

[+]Van de Kalmakken ziet boven breeder, pag. 276.

Men maekt in *Siberien*, ook in *Kalmakken* en *Moegalen-land*, Bekers, Kommen, Drink-vaten, en ander geschir van Verkens-leder, zeer aerdig, vast en sterk, doch echter doorluchtig, zoo dat het aen Schildpad-hoorn niet ongelijk is.

Zeer kostelijke roode of Orangie welriekende Balzem, *Temsuy* genaemt, word bereid in *Siberien*, als ook in *Sina, Buchara*, en *Perzie*, en voor goede Artzeny, tot hooge prys verkoft: men heeld daer wonden mede, en word ook afgeschraept ingenomen, en goed tegen veele qualen geoordeeld: de Luiden van Aenzien, byzonder in *Sina* en *Perzie*, bestryken daer mede de mond, om wel te rieken; vermengen 't mede in Tabak, om de goede lucht daer van te smaken, en snuiven 't in

de neusgaten op, om te phenizen, waer toe het zeer dienstig is. Aen my zijn daer van eenige stukken toegekomen; als ook eenige Drink-vaten, boven gemelt.

Men bericht my van *Archangel*, uit de mond der Siberische Koop-luiden, van deze Zalve of Balzem aldus.

Het word van onderscheidene zaken te zamen gemaekt, waer onder het bloed van verscheidene fenynige Dieren, en de bloem van een tydige Vrouw, en zoude het zelve een goede heelmiddel zijn voor alderley gezwellen en vuurigheden, als ook voor een versche wond, de zelve met wat fpeekzel bestreeken: is ook een krachtig Nieskruid, wat geschraept, en in de Neus opgehaelt zijnde; doch wat veel gebruikt, zeer schadelijk is; de *Siberianen* schrapen en drinken het in, tegens andere ziektens, enz.

Op een der stukken van deze Aerde, of liever Balzem, staen deze woorden, in 't Arabisch met vergulde Letters gedrukt, *Molla Thalib Sahehen;*

Dat is:

De onvervalste van Molla Thalib, verstaende Balzem: het woord *Molla* bedied, Meester*; zoo dat het schynt dien Balzem na eenig vermaerd Artz, of Heelmeester alzoo genaemt is, en in *Buchara*, of wel elders in de gewesten gelegen aen *Perzien*, daer men Arabisch schryft, gemaekt te zijn; gelijk waerlijk aen een ander stuk van die Balzem, welke onder my berust, te zien is, dat zy niet is van zoo goeden reuk, niet zoo vast, noch zoo helder, en schoon van verw, als deze, daer eenige Letters op staen, welke noch na Persisch, Turks, of Arabisch gelijken, maer eer na Sineesch, of Hoog-tarters, 't zy Moegaels, Kalmaks, of na de Tael van eenige andere Nabuurige Volken, alwaer na allen schyn het gemaekt zal wezen. Het woord *Temsui* zwymt na *Bensui*, dat een Arabisch woord is, en zeker wel riekend Hars bedied, waer van eenige Boom-takken uit Oost-Indiën my toegezonden, daer uit het druipt, onder my beware.

*Priester, of Opper-priester.

Het Landschap *Permia*, anders *Perma Veliki*, of groot *Permia* genaemt, heeft tot zijn Zuider-buuren de *Baskiren,* en ten Noorden de *Zirianen*, ten Westen *Wiatka*, en ten Oosten het Landschap *Vogulits* en *Siberia.* Dit Landschap heeft haer naem van een Stad *Perm*,§ *Staraja Perm*, of *Permi* geheten, die by de Rivier *Vischora*, *Wiserka,* of *Viseru*, en *Wissera*, die een Arm van de *Kama* is, legt. Deze Volkeren, zegt men, brengen Pelteryen en Paerden tot Schatting aen hunne Tzaersche Majesteiten. Des Winters vervoerd men hier op Honden de Koopmanschap, en gaet men op lange platte Schaetzen over Sneeuw en Ys. De Menschen zijn hier door de Russen tot den Doop gebragt, en in plaets dat zy oulinks niet als Afgoden dienden, word nu den ware *Godt* aldaer ge-eerd, en men ziet daer in volle wasdom het Christelijk Geloof, ter eeuwiger eere hunner Tzaersche Majesteiten, ten Throon geplant; maer echter word gezegt, dat buiten haer kennis geheimlijk in de Bosschen noch veel tekenen van Afgodendienst zijn: Zon en Maen wierd daer eertyds aengebeden. Zy plachten van ouds weinig of geen Brood te nuttigen. Het was wel eer een Prinsdom. Het Land is zeer nat, en moerassig, zoo dat des Zomers qualijk aldaer is te reizen. Veeier wooningen zijn in Tenten of Hutten van Boom-takken. Geld of Munt gaet daer weinig om, en oulinks geheel niet.

§Stara is oud gezegt.

Deze Volken zijn in den beginne zeer noode tot het Christelijk Geloof gebragt, want men zegt, dat zy den eersten Aerds-bisschop *Steven*, want (in de Stad *Perm* is een Aerds-bisschops Zetel,) die van de Russen daer gezonden was, den huid van het levendige Lyf trokken, en hem doorschooten met Pylen. Zy worden voor een zeer

oud Volk gehouden: leven, van de Jacht. Zekere *Samojeden* die meer Noordelijk woonen, schynen uit deze Volken te zijn gesprooten.

Het Gebed onzes Heeren, in de Tael van Permien.

Onze Vader,	*Mian aje*,
die in de	*kon dose vilin*
Hemelen zyt.	*Olaniin.*
Uwe naem	*medrezasas tead.*
worde geheiligt.	*Namid*
U Koninkryke kome.	*Canulni medvoas.*
Uwen wille geschiede,	*Mianorda it zytujnas-medvo,*
gelijk in den Hemel,	*zegol vilin olani in*,
alzoo ook op der Aerden.	*imu vilien.*
Ons dageliks	*Mon cudolai*
Brood	*Nian*
geeft ons heden.	*vaïmianlo oni.*
Ende vergeeft ons	*Lez*
onze schulden,	*mianlo uzjez*,
gelijk ook wy	*tegol mi*
vergeven onze	*leziam mian*

schuldenaren.	*uzjezuvotirla.*
Ende en leid ons niet	*vozty*
in verzoekinge,	*porsalomos*,
maer verlost	*dorz*
ons van den	*mianlo*
boozen.	*kulordis.*

Als men uit *Permia* wyders *Siberien* in wil reizen, moet men, ter oorzaek van de groote Bergen en Steen-rotzen, door *Vergaturia* trekken.

De Landzaten uit *Permia*, worden *Permekken* geheten. Zoo *Magirm* verhaeld, verschillen zy veel in Spraek en Schrift van de[+] Moskoviten, hoe wel andere willen, dat zy geheel niet Schryven konnen. De Rivier *Kama* geeft zeer zoet water, hoe wel aen des zelfs Oevers Putten zijn, welke zout water in hebben: men wil, dat de zelve Jaerlijks duizend mael duizend Pocden Zout uitleveren. De Rivier *Kama* is zoo genaemt, om dat ze steenachtig is, en uit steene Bergen vloeid, want *Cameni* een steen is genaemt: dit gebergte word gelooft te zijn de *Sona Orbis*, of Gordel des Waerelds, daer de Ouden zoo veel van gesproken hebben. Brood of Kooren is hier weinig. Rendieren worden daer mede voor Sleden gebruikt. Men zegt noch Nazaten van de oude *Permische* Vorsten by leven te wezen, welke gedoopt zijn, en zeer mild en loffelijk van hunne Tzaersche Majesteiten worden onderhouden.

[+]Ziet pag. 816.

De Volkeren uit *Permia* plagten, zoo wel als de *Pecervis*, *Jungtu*, *Ugulicis*, en *Pinnagis*, volgens *Jovius*, met kostelijke Pelterye tot *Oestiga* ter mangeling te markt te komen. Die van *Permia*, zegt hy, plagten Afgoden te dienen, weinig voor zijn tyd. Van het *Ugolische* en *Inugusche*, of *Inugrische* gebergte, komt men by hooge Bergen, die, na zijn oordeel, hy *Hyperborei* der ouden zijn geweest.

In het Landschap *Vogulits*, of *Ugulits*, gelegen aen *Permia*, woonen de Volken, *Wagoltsen*, of *Wagoli* geheten, zijnde Heidenen: men vind daer groot Man-volk, en klein Vrouw-volk.

Van den weg uit *Sina* na *Siberien*, word in zeeker Brief van den Hoog-geleerden Heer *Cleier*, in zijn leven Opper-artz en Raed van Justitie op *Batavia*, aen my van daer aldus geschreven.

Dat 'er een Reis-weg uit *Sina* over *Siberien* en *Tartaryen* is, blykt uit begrip van zeker Brief, my uit *Siam*, op den negenden van Slacht-maend, des Jaers zestien honderd acht en zeventig, door Vader *Joan Babtist de Maldonado* toegeschreven, die uit het Latyn vertaeld, aldus is luidende.

Des Grootvorsten (verstaet hunne Tzaerssche Majesteiten) Afgezant van Moskovien, was dit Jaer in *Pekin* gekomen: hy eischte onder anderen van den Keizer in *Sina* onderlinge Koop-handel: vroeg hoe het zich toegedragen had, wanneer voormaels een Gezant in *Sina*, ter tyd zijns Vorsten Vader, in *Pekin* was geweest. Hy heest veel gezegt om de vriendschap te maken, en tot grootmaking zijns Heers magt: hy zeide dat alle de Volkeren, tot aen de *Sinesche* Muur, af hangig waren van Moskovien: hy eischte den Grooten Muur te mogen bezien, die *Sina* van *Tartarye* scheid, dat hem wierd afgeslagen; want de Sinezen weten wel, dat de Moskoviten in de Nabuurschap veel Kastelen, Sterkten, en bezetting hebben. En of schoon zy

dezen Gezant heerlijk onthaelde, zoo hebben zy echter zijn eisch niet voldaen, voornaem op zijn vertrek; want als de Keizer het antwoord zoude overleveren, bespeurde de Gezant in den Titul het verschil tusschen Keizer en Grootvorst, en hy wilde geen antwoord ontsangen, ten zy men de Titulen zijner Heer met die van den Sineschen Keizer gelijk stelde, zoo als ook geschiede, mits hy Keizer is van veel Ryken; doch als de *Sinezen* zijn wil in alles niet voldeden, vertrok hy versteurt. De Gezant was een deftig Man, sprak de Latynsche Spraek, en wift veel te zeggen van de Poolsche oorlog tegen de Turken. Zommige zeggen, doch dit schryven my de Vaders niet, dat hy ge-eischt zoude hebben, dat de Keizer de Christelijke Godsdienst zoude aennemen. Dus verre gemelte Brief.

Vermits in dit Werk van de Russische mylen of wursten, op onderscheidene plaetzen gewag word gemaekt, zal eenige bedenkinge daer over hier laten volgen.

Deugen rekent negen en een halve wurst in een Sweedsche myl (houdende in zich achtien duizend Sweedsche ellen, zijnde meer als tien duizend Fransche ellen) en men houd dat elf en een halve Sweedsche myl een graed uitmaken, en by gevolg zoude dan tot een graed in de rechte gaen honderd en negen wurst, of ruim zeven wurst in een gemeene Duitsche myl, welker vyftien een graed uitmaken.

Snellius heeft door naeuwkeurige metinge bevonden, dat een graed lang is acht en twintig duizend en vyf honderd Rynlandsche roeden, en is een Duitsche myl negentien honderd roeden, en zoude dies ieder wurst lang zijn twee honderd een en zestig en een halve Rynlandsche roede.

Janssonius, in zijn Boek van *Russia*, door *Massa* beschreven, steld tachentig wurst tot een graed, dat is, vyf en een derdendeel wurst in een Duitsche myl, en ieder wurst lang drie honderd zes en vyftig en een vierdendeel van een roede.

In de Kaert van Rusland, door *Hesselius* uit gegeven, worden zeven en tachentig wursten tot een graed gerekent, en alzoo zoude men vyf en vier vyfdendeel wurst in een gemeene Duitsche myl hebben, en by gevolg een wurst lang wezen, omtrent drie honderd acht en twintig Rynlandsche roeden.

Olearius (die gemeenlijk de afgelegentheden vry wel heest aengemerkt, en zich wel oprecht genoeg gedragen heest in het verhalen van 't geen hy zelf gezien heest) zegt, dat vyf wursten van Rusland, een Duitsche myl zoude maken, en dat 'er alzoo vyf en zeventig wursten tot een graed zoude gaen.

Na de jongste metinge der wursten, die onlangs in Rusland is gedaen, op de weg van *Novogrod* en *Moskou,* is ieder wurst of Russche myl afgedeeld door een steen, op de welke de afstant met duidelijke Russche Letters te lezen staet, waer door een ieder, die lezen kan, de afgelegentheit kan weten. Na deze nieuwe metinge heest men een nieuwe gemeten wurst gemaekt, ten naesten by van twee oude, waer van men nooit geen verzekerde maet heest gehad: en begrypen deze nieuwe gemeten wursten in zich drie duizend *Archins*, of Russische ellen: ieder *Archin* bedraegt ten naesten by twee Rynlandsche voeten.

Men zal bevinden, dat tusschen honderd vyftien, en honderd negen van deze oude wursten zouden gaen rot een graed; zegge van de oude, de welke niet gemeten zijn, en daer men geen vaste staet op kan maken, na welke maet twee ouden gaen zouden tot een hedendaegsche wurst van de nieuwe metinge.

Eenige meenen, men zoude, om een gelijkheit te vinden, voor ieder wurst met goede reden konnen stellen twee en negentig wursten op een graed; zommige stellen honderd en negen wurst voor een graed; andere negentig; andere vyf en tachentig; andere noch minder; de hedendaegsche wursten worden, als gezegt, grooter genomen als eertyds, want ze nu gemeten worden, daer ze voor dezen slechts by gissing genomen waren; andere achten veiligst te zijn de rekening te nemen vyf en zeventig wurst voor een graed, dat is, vyf wursten voor een gemeene Duitsche myl, waer na toe ik veiligst meene te hellen. Doch is aen te merken, dat de afstant der plaetzen in deze gewesten niet alle volmaektelijk zijn gemeten, maer veel by gissing van de Boeren, die ze nooit gemeten hebben, als gaende te Voet of te Paerd, in de Zomer, of Winter, 't welk een groot onderscheid maekt, wes daer op de beste staet niet is te maken; wordende in *Siberien* de afstant der plaetzen mede veeltyds gerekent by heele of halve dag reizens, by weken, en maenden: en alzoo het zeer veel verschild, of men reist by Zomer of Winter, over berg of vlakte, tegen of met stroom; over Water of Land, zoo is wel af te nemen, dat naeuwkeurig heest moeten gelet worden, om de afgelegentheden der plaetzen in deze gewesten wel te treffen. De wegen omtrent de *Ukraine* zijn door steenen vry wel afgemeten, doch die in *Siberien* veel door gegiste oude wursten.

Daer is in *Siberien* een afgelegentheit, of verte van een plaets tot aen een ander, genaemt *Posiw Recoju*, dat is zoo veel gezegt, als of men zeide, het is zoo ver, dat men de stemme eens Menschen, hart schreeuwende op 't water, of dwars over de Rivier, naeuwlijks hooren kan.

Oestiga, of *Ustuga*, is een vermaerde Stad, gelegen op de Rivier de *Dwina.* Hier worden Jaerlijks de Menschen by een gehouden, die na *Siberie* gebannen, of verzonden zijn, om de Winter-weg af te wachten.

Zy heest de naem van het woord *Ustiug*, 't geen zoo veel als mond van de Rivier *Jung* gezegt is, want zy mede aen de mond van de Rivier *Jung*, of *Sachona*, gelegen is. Dit Landschap stond van ouds onder het *Novogrodsche* gebied: de Pelterye zijn hier niet zoo goed, als elders: Zout valt 'er veel, dat uit Putten word gekookt.

Niet wyt van daer, en meenen eenige, nader als ik haer in de Kaert heb gelegt, is een Stad *Solwitka*, of *Soluitsugotskaia* genaemt: daer zijn eenige duizend Huizen in deze Stad, en wel zeven Kloosters, zoo wel van steen, als hout: de Stad is twee uuren gaens in 't rond: daer ligt een Brug over de Rivier: daer valt veel Kooren, en is 't Land rondsom bezaeid, en zeer veel Visch in de wateren. Alles is daer veil, zelf Pelteryen, Wyn, en andere dingen die van verre worden gebragt.

Voor eenige Jaren hebben zeker Moskovische Koop-luiden een Reis door *Siberien* in *Sina* gedaen, van waer zy Waren te rug bragten, bestaende meest in Goude en Zyde Lakenen, en Juweelen, welke zy binnen vier Maenden in de Hooft-stad *Peking*,

die die zy *Badsin*, en ook *Cambalu* noemden, gehandeld hadden; hebbende derwaerts gebragt Pelteryen, en ook veelderhande Koopmanschappen. Zy verhaelden dat, volgens haer dagelijksche aentekeningen van[+] de Stad *Oestiga*, tot de Hooft-stad van *Sina* hadden afgelegt, twee duizend en acht honderd Duitsche mylen, en van *Oestiga* tot uiterste grenzen van *Siberien*, zoo verre het zelve onder 't gebied van hunne Tzaersche Majesteiten is, zijn (volgens hun zeggen) achtien honderd en negentig mylen; hebbende doorgaens veele woeste en onbewoonde, ook veele onvruchtbare Landen door gereist.

[+]wat belangt deze opgegevene afgelegentheit der plaetzen, zoo bespeure ik, dat daer in mistellinge is begaen.

't Land der *Bucharen*, die ook groote Koopmanschap met die van *Sina* dryven, hadden zy op de rechter hand in 't heen gaen gelaten. Deze eerste handelden met de laetste in alderhande Vee, 't geen zy in groote menigte na *Sina* dreven, en aldaer tegens veeiderhande Goude, Zilvere, Zyde, en andere Waren verhandelden. Zy beklaegden zich, dat haren Handel zoo voordeelig niet en was uitgevallen als zy wel gewenscht hadden, door dien een der alderrykste Landschappen van *Sina*, en die de meeste Zyde uit leverd, tegens den Chan was opgestaen; hoe welzy ook uit zekere Koopmanschappen, van een Ryksdaelder aen waerde, zestig *Roebels*, of honderd twintig Ryksdaelders hadden gemaekt. Hollandsche Lakenen waren aldaer weinig begeerd, zoo dat zy 'er van hadden moeten wederom nemen, die zy naderhand aen de Tartaren verkocht hadden. *Peking* was na haer zeggen zoo groot als de Stad *Moskou* binnen de witte muur: zy noemden den Sineschen Keizer *Bochda Chan*, en zijn oude Onderdanen, benoorden, en op deze zyde de Muur van Sina, *Bochdoitsi.* Men had haer in 't begin voor verspieders aangezien, en hadden zy gevaer geloopen van vermoord te worden, alzoo de roep ging, dat haer een Leger op de hielen volgde; doch 't zelve onderzocht, en anders bevonden zijnde, had men ze met veel eer en beleestheit onthaeld, en geduurende haer verblyf, op des Chans kosten van alle nootdruft verzorgt. Hunne Tzaersche Majesteiten waren in die gewesten in een zeer hooge achting, en wierden zy van hen *Veliki Groosnoy y Beloy Zaar*, dat is, den grooten verschrikkelijken, en Witten Tzaer gebynaemt. Den Chan wierde door de Opperste van zijn Geestelijkheit, die by hem in een zeer groot aenzien was, aengeraden met hunne Tzaersche Majesteiten in goed verstant te leven, en des zelfs vriendschap te zoeken, zulks hy ook gezint was te doen, en te dien einde een Gezantschap aen hunne Tzaersche Majesteiten af te vaerdigen; als mede om de zelve tot bystant tegens de oproerige aen te zoeken. Voorheen hadden hunne Tzaersche Majesteiten een Gezantschap derwaerts gezonden, doch 't zelve aen den Keizer van het geslachte *Tayminga* toegeschikt, en die omgekomen zijnde, was 't zelve Gezantschap vruchteloos weder gekeerd; dan nu was wederom een andere Gezant op weg.

Zy verhaelde wyders, dat in de heenreize wel dertig weken lang in de *Steep* (met welke benaming de Russen alderley wilde, woeste, dorre, en onvruchtbare Heiden gewoon zijn te noemen) hadden omgezworven, misleid zijnde van de Tarters. De Paerden die deze Liedens beschreden, wierden van hen zeer gemakkelijk bestierd, doch hadden de Russen die zeer bezwaerlijk konnen beryden.

Hoe zich nu de reize van de gemelte Stad tot in *Peking*, en langs wat voor wegen en gewesten toedraegt, daer van volgt hier aen een zeer beknopte en ware beschryvinge, zoo als de voorgemelde Koop- luiden die van tyd tot tyd hebben aengetekent.

Op den een en twintigste van Sprokkelmaend, des Jaers zestien honderd drie en zeventig, zijn zy met haer zeilen, en een gevolg van veertig perzoonen, van *Oestiga* vertrokken met Sleeden, en zijn gekomen eerst op *Virchaturia*, of *Vergaturia*, van *Oestiga* afleggende duizend wurst, of twee honderd Duitsche mylen.

Van *Virchaturia* tot *Tobolski*, of *Tobol*, 700 wurst, or 140 mylen.

Dit is de Hooft-stad en Zetel van hunne Tzaersche[+] Majesteiten algemeen Gezaghebber over geheel *Siberien.* Hier hebben de voorgemel te Koop-luiden twee Maenden moeten wachten na 't open water: zy zijn van daer eerst de Rivier *Tobol* af, en daer na de *Oby* opgevaren, worden de de Vaertuigen van Menschen voortgetrokken, en zoo ook door de Rivier *Ket*, tot dat na twaelf weken varens gekomen zijn aen de *Ostrok*, of het Vlek *Jenesey*; afgelegen van *Tobolski* 600 mylen.

[+]In dit Jaer 1104. is tot Tobol over Siberien Governeur Knees Migaile Jakofliets Tzarkaskoy.

Van hier zijn zy voorts te Water in zeven weken tyds gekomen tot de *Ostrok Jakonski*[§], alwaer op den vyftienden van Sprokkel-maend aengekomen zijnde, hebben alte daer drie en een halve Maend

[§]Deze plaets, die gelegen schynt te zyn op de Vliet Jenisea, is my met die benaminge niet betekent.

na de Winter-weg moeten wachten; achtende die plaets van de laetste	720 mylen.
Deze weg zy in zoo veel minder tyd hadden afgeleid, alzoo de Rivier daer omtrent zoo hard niet af, en haer tegen vloeide. Van daer zijn zy met Sleeden in vier weken tyds gekomen aen de *Selenginskoy Ostrok*, die de laetste is onder 't gebied van hunne Tzaersche Majesteiten aen die zyde; afleggende van *Jakonski*	220 mylen.
Van hier te Lande met Kamelen door 't gebied van de Moegaelsche Tarters voorttrekkende, meest doordorre woeste Landen, zijn gekomen tot de verblyf-placts van de Vorst, Chan, of Keizer van die Volken, die zy *Sirooy Zaar*, en die van zijn Over-priester, welke zy de Heilig, of Propheet *Katouchta* noemen; afgelegen van *Selenginskoy*	100 mylen.
Van daer tot aen een dorre zandige Heide, *Govee* genaemt,	120 mylen.
Op deze Heide zijn zy onderwegen geweest vyf dagen; berekenende die streek op	40 mylen.
En de zelve over getrokken zijnde, waren in tien dagen gekomen tot aen de grenzen van de Sinezen, of Tartaren, die *Sina* tegenwoordig bezitten, en hebben gereist	80 mylen.
De Sinesche Muur door getrokken hebbende, zijn zy in zeven dagen door zeventien bemuurde Steden gekomen tot in *Peking*, by hen *Badsin*, of *Cambalu* genaemt; afgelegen van de voorgemelte Grenzen	200 mylen.

———

Hebbende alzoo gereist van *Oestiga* tot *Peking* twee duizend twee honderd en twintig Duitsche mylen van een uur gaens. De *Tartaren, Kalmakken*, en *Dauren*, benoorden de Muur, woonden meest niet in Steden, maer zommige, gelijk de *Moegalen*, in Hutten, zommige op 't Veld, alom heen zwervende, na hun de bequaemste Weiden voor het Vee voor quam.

Zy waren den negen en twintigsten van Winter-maend, des Jaers zestien honderd vier en zeventig, tot *Peking* aengekomen, sterk drie en veertig perzoonen, als, nament lijk zes Koop-luiden, zeventien Knechts en Tolken, en twintig Kozakken of Russche Zoldaten, en waren den vyf en twintigsten van Sprokkel-maend, des Jaers zestien honderd vyf en zeventig, van daer vertrokken, zijnde den twintigsten van Winter-maend des zelven Jaers, tot *Oestiga* aengekomen; hebbende zich wel acht weken hier en daer onderwegen opgehouden: doch dat nu zoo spoedig gereist quamen, was, om dat nu de Rivieren afgedreven waren; ook waren ze in 't heen gaen wel vyf Maenden van de *Moegalen* en *Kalmakken* omgeleid, het geene in twee Maenden hadden konnen afdoen.

't Gebied van hunne Tzaersche Majesteiten, en de Kitaische, of Sinesche Tartaren, word genoegzaem door de Rivier *Amur* van een gescheiden[§]. Van *Tobolski* tot aen deze Rivier, zoude men meesttyds zeven Maenden in 't reizen toebrengen, tachentig zijnde al het gewest, langs de Zee, benoorden om, tot aen de *Amur*, onder 't gebied van hunne Tzaersche Majesteiten, betalende alle de Volkeren die aldaer woonen aen aen de zelve Schatting. Voor eenige Jaren hadden de Kozakken, of Russche Zoldaten, die hunne Tzaersche Majesteiten in deze gewesten onderhouden, eens twaelf, daer na dertig, en ten derden reize wel veertig duizend Kithaische Tarters verslagen, of verjaegt: t'zedert welken tyd voorts meest in goede vrede met de zelve geleeft hebben.

[§]In 't Jaer zestien honderd acht en tachentig is dees aengaende eenige veranderinge voor gevallen.

Zeker Jezuit, die anderzins in zijne uitgegevene Schriften van het Russche Volk niet voordeelig meld; spreekt echter van hunne Grenzen deze woorden.

Om te vertoonen in de zelve tyd, de overwinningen der Moskoviten, welkers gebied schier niet anders aen 't Oosten bepaeld is, als door de vermaerde Muur, die de Keizers van *Sina* eertyds hebben doen slichten, om te beletten, de invallen der Westersche Tarters, enz.

Beschryvinge
Van eenige Steden en Plaetzen in Siberien, *my van een voornaem Rusch Heer ter hand gestelt, die dezelve in den Jare zestien honderd negen en tachentig, alle had bereist.*

BY den ingang des Winters reist men in 't gemeen na de *Siberische* Grenzen, en daer doet zich dan ten eersten op, een Landschap, gepaemt *Groot-Perm*, het welke van de Moskovische zyde grenst met de Landschappen

Ustug en *Waga*; ter slinker zyde tegens het Noorden strekt de zelve zich uit, tot aen de Vloed *Petcheri*, eg het Volk *Samojed* genaemt, anders *Pusta Oser Caja*, de welke insgelijks aen de Siberische Grenzen naderd, en wel tot aen de Stad *Berosow.* Door de Wildernis heest de zelve Stad, met de Uitlanden hare handel en gemeenschap. De Hooft-plaets van 't bovengemelde *Groot-Perm*, is een Slot *Solkamskaja* genaemt, 't welk aen de Vloed *Kama* gelegen is, waer in de gemeene gebouwen van hout, niet byzonder verçiert, gevonden worden; evenwel worden daer in bevonden, ryke Koop-luiden, de welke hare winsten en voordeel uit den Handel van het Zout maken, 't welk zy omtrent de Stad, en andere plaetzen van de zelve Landstreek kooken en vervoeren, om het zelve in andere gewesten van het Moskovische Ryk te verkoopen. Onder de Volken van *Perm* vind men als noch veele Luiden, de welke in Vlekken woonen, en niet een woord *Slavonisch* of *Rusch* spreken, maer die een byzondere Tale hebben, als mede eenige korte Gebeden, de welke in hare Tale overgezet zijn van de Martelaer *Steven*, die aen hen het Christelijk Geloof verkondigd heest: deze Volkeren hebben tot noch toe een Bisschop tot *Perm*, maer van Boeken en geschriften in hunne Tale weten zy niet: zy leven op de Dorpen in groote menigte, en zijn ook van Kooren, Vee, en Visch zeer ryk, en vangen in de Bosschagien veelderhande Dieren: men vind ook aen alle plaetzen Zabelen, die zeer slecht zijn, van de welke zy, in plaets van Marters, hen bedienen: als men van dit Slot eenige mylen af is, zoo beginnen de Steen-rotzen, de welke het *Siberische* Ryk begrenzen, tusschen de Landen *Solkamskaja*, en de Stad in *Siberien, Vergaturia:* de streek van deze plaets tot *Vergaturia*, is omtrent vier en zeventig Hollandsche mylen lang, en men reist zeer weinig over effene, maer altyd over zeer groote gebergten, en men heest daer nooit Zomer-weg, wegens de zeer groote Steen-rotzen en Bosschen: in de zelve worden bevonden Moerassen, en veele groote Wateren, uit de Steen-rotzen voortkomende: tusschen de Bergen heeft men op eenige plaetzen een heerlijke effen plaets of vlakte, maer niet zeer groot, op de welke men vruchtbare Akkers vind, maer die de meesten tyd, door de sterke vorst schade lyden: de bovengemelte Bergen tegens het Noorden en Westen, strekken tot aen de Landen van het *Kasansche* Ryk, en een Landschap, genaemt *Ufa.* In deze plaetzen heest men voor dezen Zilver Mineralen gezocht, op een plaets, genaemt *Uralkye*-Bergen, en vermits men 'er geene gevonden heeft, zoo heeft men, zulks verder te zoeken, opgehouden: in de zelve plaetzen onthoud zich een Volk, woonende in Hutten, en genaemt *Baschkirzi*, de welke in de oorlogs - zaken zeer manhaftig zijn, en van de *Kalmakken,* de welke dicht by de zelve in de Wildernissen woonen, zeer gevreest worden: de Tale en Zeden van de zelve komen overeen met de Tartarische, als alleen, dat in eenige woorden een onderscheid gevonden word. Zy houden het Mahometaensche Gebod. Het Slot *Vergaturia*, word genaemt van de Vloed *Turi,* aen de welke het zelve staet, is van hout gebouwt, op een kleine Steen-rotz, aen 't einde van de voorgenoemde Bergen. De bewoonders van het zelve Slot zijn niet zeer ryk, maer houden onder anderen voor een Eere, dat zy de *Siberische* Volken voor hare Broeders rekenen: ook vind men in deze plaetzen, eer men tot aen *Vergaturia*, eenige mylen gereist heest, een klein Volk, met de toenaem *Wagumigi,* de welke in de Bosschen woonen, en in plaets van Kamers, Hutten hebben, van hout gemaekt, bedienen hen van een afzonderlijke Tale, de welke met geene andere gemeenschap heeft, weten ook niet van geboden of geschriften.

Als men van *Vergaturia*, omtrent tegens 't Oosten, zes Duitsche mylen reist, begint aen de slinker zyde, de Vloed *Tugil*, en, na den loop van eenige mylen, valt de zelve in de Vloed *Turi*, maer rondsom heest de zelve zeer heerlijke Velden, de welke zeer vruchtbaer van Kooren zijn, en leggen de beste Dorpen van dit Landschap aen de zelve Stroom.

Maer, als men van *Tagila*, *Tagith,* of *Tugil*, eenige mylen door een woest Bosch gereist heest, zoo begint aldaer 't gezag van het Slot *Turin*, of *Jepantschin*, het welke heerlijke en vermakelijke Akkers heeft, en men vind by de Luiden, de welke aldaer leven, neffens alderley levens middelen, ook grooten voorraed van Kooren.

Ter slinker zyde, tegens het Noorden, legt van *Vergaturia* noch een Slot, genaemt *Pelim*, het welk volkomentlijk te beschryven, voor my onbekent is, maer, zoo men bericht, een kleine plaets is, en heeft in der waerheit alleen een zekere toegank. Het *Turinesche* Slot, of anders *Jepantschin* genaemt, staet aen den Oever van een Vloed, op een schoone plaets, en men vind in dit Ampt eenige Tartarische Dorpen, de welke onder *Siberien* gerekent wor-

den: van *Vergaturia*, tot aen *Turin*, of *Jepantshin*, zijn omtrent vyf en zestig mylen, maer, als men van *Jepantshin* reist, tusschen 't Zuiden en Oosten, zoo komt men aen een Slot in *Siberien*, 't welk zeer bekent, en *Tumen* genaemt is; dit is een groote plaets, en heeft een vermakelijke stant aen den Oever van de Vloed *Tobol*, en men heeft zoodanig een groote voorraed van Kooren en Vee, in *Siberie* niet, als in dit *Tumensche* Ampt, gelijk ook de Vlekken van 't Ampt *Tobol*, de welke met het Aiiipt *Tumen* Koophandel dryven in Waren, daer mede zy verzien zijn. De Vloed *Iseti*, over de effene heerlijke Velden loopt, uit de boven gemelte Steen-klippen, van het Noorden na het Zuiden, en zich vereenigt met het *Ufinische* Ampt, waer heenen, om te woonen, dikwils uit trekken de *Ufinische Baskirzi,* of *Baskiren*: in het *Tumensche* Ampt heest men een groote menigte van bewoonde Vlekken en Dorpen, voor het meeste gedeelte, Tartarische, gelijk als ook in de zelve plaetzen veele Tartaren en Bucharen bevonden worden, de welke van voor lange ook hare woonplaetzen aldaer gehad hebben, maer de zelve zijn van het Mahometaensche Geloof. Van dit Slot *Tumen*, tot aen de Stad *Tobolska*, is veertig mylen, de welke leit tegens het Oosten van *Tumen*, aen de groote Vloed *Irtis*, die van het Zuiden na het Noorden loopt: onder deze Stad valt de Vloed *Tobol* in de *Irtis,* van de andere zyde. Deze Stad, of Vesting is van hout gebouwt, op eene zeer hooge Bergj en rondsom is een aerde Wal, onlangs gemaekt, en hebben ook veele Burgers en Inwoonders, hare wooningen onder aen den Berg, hoops-wyze aen den Oever van de Vloed *Irtis*, alwaer zelfs ook een groote menigte Huizen der Bucharen en Tartaren te vinden zijn, van de welke eenige in Soldye des Tzaers, onder de Ruiterye zijn, maer de overige Inwoonders bevlytigen hen met den Handel: in dit *Tobolsche* Ampt vind men tusschen de Russische Dorpen, een groot getal Tartarische Dorpen, maer alle de Tarters en Bucharen hebben als noch, zoo zy van den beginne der verovering des *Siberischen* Ryks gehad hebben, het Mahometaensch Geloof, maer de Stad *Tobolska*, of *Tobol* is, by verovering van het *Siberische* Ryk, van zijn oude plaets verzet geworden, en heeft de oude stand van deze nieuwe Stad, bovenwaerts van de Vloed *Irtis*, omtrent een myle weegs geweest, alwaer men zelfs ook tot heden de groote aerde Wallen zien kan: de Koop-luiden zijn in deze plaets (alwaer de *Metropoliet* zijnen Zetel heeft) zeer ryk, doch meest de *Bucharen,* de welke beter Handel hebben met de andere *Bucharen*, in 't Bucharen-land, door verscheide *Kitaische* of *Sinejche* Waren, de welke hare wooningen hebben by de *Kalmakken*, en op de Markten by hen staen, als zy komen, en Jaer-markt houden: op deze Jaermarkt is dn gebruik; de *Waiwoda* van *Tobol* zend eenige Vaertuigen, de welke ten dien einde gebouwt zijn, van *Tobol, Tumen,* en andere Steden met krygs-volk na het Meir, om Zout te halen, de Vloed *Irtis* opwaerts, welke reize, zoo men zegt, twee honderd kleine mylen ver is: her Zout word van de Zon zelfs toebereid: op de zelve tyd aenlanden in groote menigte, de *Bucharen* met veele *Kitaische* Waren, van de welke men als dan een groote menigte ziet, op de plaets van de *Kamitsken*, of *Kalmukken*, alwaer zy Hutten hebben, en met de Russen haer Jaer-markt houden, Waren tegens Waren ruilen, en niets voor Geld verkoopen: als zy nu gehandeld, en het Zout ingeladen hebben, komen zy wederom op de zelve Vloed *Irtis*, benedewaerts na *Tobolska*, in Wyn-maend, van *Tobolska* de Vloed *Irtis* opwaerts varende, (welke Vloed zelf tegens het Zuiden zijtl loop heeft) tot aen een Vesting, genaemt *Tara*, zestig mylen van *Tobolska,* de welke mede zeer wel gelegen is, en een goede voorraed van Kooren heeft: als men van hier een weinig afreist, na het Noorden, begint aldaer een Tartarische Gemeente of Ampt, met name *Baraba*,

de welke omtrent drie of vier duizend sterk zijn, van de welke ten tyde, als men de Schattingen van haer inzameld, die door de krygs-volkeren, gewoonlijk des Winters in Wyn-maend en Louw-maend, tot de Schat-kist van den Grooten Heer ingevorderd worden, werden de zelve insgelijks daer na door de *Kalmakken* afgevorderd, en worden dusdanig de zelve gedwongen, wegens gebrek van volkomen bescherming, en Vestingen, ook wegens hare al te groote uitbreidinge der geslachtten. Van *Tobolska* na beneden op de Rivier *Irtis*, de welke recht na het Noorden loopt, tot aen de *Demjanischen Jam*, het welk onder het Russische gebied is, zijn vier dagen reizens: van de *Demjanischen Jam*, tot aen de *Samarofschen Jam*, welke onder der Russen gezag is, en naby do zelve de Vloed *Irtis* loopt, alwaer de zelve in de groote Vloed *Oby* valt, zijn zes dagen reizens, en tot de *Demjanischen Jam* van *Tobolska,* aen beide zyden van de *Irtis*, zijn vermakelijke plaetzen, zeer bequaem en heerlijk tot den bouw, daer zijn ook

een groot getal Russische en Tartarische Dorpen. Als men nu dit *Demjanischen Jam* voorby gereist is, zoo beginnen rondsom deze Vloed groote Moerassen en Bosschen, in de welke de Volken woonen, genaemt *Ostakki*, die Liefhebbers van de Jacht alderley 'er Dieren zijn, en daer van, als ook van Viischen, hunne spyze en onderhoud hebben: de zelve hebben hunne byzondere Tale, de welke met der boven gemelte Volkeren Tale niet overeen komt; deze zijn zeer slechte, geringe, domme, en rampzalige Volken, ook zijn alle de zelve Afgoden-dienaers, en doen opentlijk den Duivel eere aen. Rondsom by de *Samarofsche Jam*, heest men in't geheel geen Akkers, wegens de veele groote wateren des Zomers, en vorst des Winters. Van de *Samarofsche Jam* na beneden, op de Vloed *Irtis*, een halve myl, komt men in de Vloed *Oby*, de welke daer van't Oosten na het Westen zijne loop heeft, en een groote en stille Vloed is: in de Landstreken rondsom, zijn veel Bosschen, en zeer lage plaetzen, by welke Vloed, aen wederzyden Menschen, boven en beneden woonen, de welke de namen van *Ostakki* voeren: zy hebben de zelve Zeden, en woonen, gelijk als de voorgaende, alleen verschillen de zelve in de Tale, en worden *Werganische Ostakki* genaemt, dragen ook beter klederen, de welke van Vischleer gemaekt zijn: na beneden op den Vloed *Oby*, veertig mylen, is een Vesting, genaemt *Beresow*, legt van de Oever van de Vloed *Oby*, bykans twee dagen reizens, tusschen 't Oosten en Westen: rondsom de Vestingen vind men veel Volk woonen, de welke *Samojeden* genaemt worden, een diergelijke aert, gelijk als men by *Archangel* heeft, en strekt zich dit Volk uit tot aen de Vloed *Petschora:* zy hebben gemeenschap met de *Samojeden*, de welke tot *Archangel* woonen, opwaerts de Vloed *Oby*, van de mond van de *Irtis*, vyf dagen reizens, vind men een Slot, aen de slinker zyde, *Surgut* genaemt, een zeer klein bewoonde plaets, de welke geen Ampten of Dorpen heeft, wegens veele groote Moerassen, de welke daer rondsom de Vloed *Oby* zijn; maer, daer woonen alleen bedienden van hunne Tzaersche Majesteiten, om de invordering der Zabelen, welke Schatting men inzamele van de Uitlandigen, die *Ostakki* genaemt worden, waer van veele aen de Vloed *Oby* bevonden worden, en op de zelve wyze hen aldaer ophouden, gelijk als boven is verhaeld.

De Vloed *Oby* is zeer groot, en loopt niet sterk, en heest zijne drift zelfs van het Oosten tot het Noorden, maer als men van *Surgut* opwaerts, twee weken reist, de welke honderd Duitsche mylen uit maken, vind men een klein Slotje, genaemt *Narim*, of *Narima*, 't legt van de *Oby*, een achtste part van een myl, van waer opwaerts een myle weegs in den Vloed *Oby*, valt een geen geringe Vloed, genaemt *Ket*, de welke een weinig ter slinker zyde van de Vloed *Oby*, uit het Oosten zijnen loop heest: de voorgemelte Vloed *Ket*, valt in dezelve Vloed met twee of drie Armen; den eersten Arm, aen het Slot *Neketi* by de Vliet *Narima*, 't welk anders de naem van *Neket* heeft, zijn vier dagen reizens, is niet byzonder groot, maer bestaet alleen uit twintig bewoonde Huizen, en zijn by *Narima* geen groote Velden, evenwel heeft men aldaer veele Dorpen en Akkers, maer zijn zeer zelden vruchtbaer, wegens de veele en groote vorsten; maer de Inwoonders aldaer, houden hen op met het vangen van Beesten: van den ondersten Arm der Vloed *Ket*, loopt de Vloed *Oby* op effene plaetzen na't Zuiden, en van *Narima* opwaerts op de Vloed *Oby*, acht dagen reizens, is een groot Slot, genaemt *Tomk*, waer in veele bedienden van hunne Tzaersche Majesteiten, en Koop-luiden woonen, en rondsom veele heerlijke Akkers zijn, en legt aen de Vloed *Tomk*, 't is van de Vioed *Oby*, omtrent drie kleine mylen: als men van dit Slot, tusschen 't Noorden en't Oosten, honderd vyftig mylen gereist heeft, komt men aen een kleine

Vesting, genaemt *Kusnetskoy* Ostrog, in 't welke eenige honderden bedienden van hunne Tzaersche Majesteiten woonen, om de Schatting van de Uitlandigen in te vorderen. Van *Tomk*, of *Thomsko*, ter slinker zyde, tegens 't Zuiden, en rondsom op de effene Landstreken van de Vloed *Oby*, woonen wilde Volken, genaemt *Kirgisi,* en *Moegali.* Den *Altinchan*, de welke van geen groote magt was, en wiens bezitting aen een andere Chan gekomen is, hier in vaste Hutten woonde, naby het stilstaende Meir, genaemt *Jemis*, of *Jamisch*; deze hedendaegsche Vorst word genaemt *Butschuchtuchan:* de *Moegali* en *Kalmakki* hebben het gebruik, dat zy luiden, na dat den Chan of *Taischa*, zijne Onderdanen ergens mede te hoog bezwaerd, of zy zelfs, zomtyds zonder eenige oorzaek, iemand niet gehoorzamen willen, het als dan houden met een ander Heer, gaen weg, en woonen onder de Heerschappye van den anderen Vorst, als rechte Onderdanen. Ter slinker zyde van *Kusnetskoy* Ostrog, tusschen 't Noorden en Zuiden, is de bekende plaets in *Siberien*, genaemt *Jeniseiskoy*, de welke aen de Vloed *Jeniseisko*, of *Jenisea* legt: de alderbeste weg

na na de zelve plaets, is van het *Keikagische* Ostrog, of gesterkt Vlek, ('t geen mogelijk *Vagaiskoy* is,) op het Slot *Ket*, of tot aen het Moskovische Dorp *Woloca*, in 't welke eenige zobere Huizen van Land-luiden zijn, en van daer, den Vloed *Ket* achter zich latende leggen, reist men recht na het Oosten te Lande, omtrent twaelf groote mylen, tot aen *Jeniseiskoy:* de stant van deze plaets is zeer schoon, en men heest rondsom deze plaets zeer veele Dorpen aen de Vloed *Jeniseisko*, als ook heerlijke Akkers: tusschen de Rivieren *Oby* en *Ket*, is ook geen minder Vloed, genaemt *Tschulim*, of *Tzulin*, de welke uit zeer groote Moerassen voort komt, tusschen 't Oosten en Noorden, en in de Vloed *Oby* valt: aen de zelve Vloed woont een zeer arm Volk, de welke hare byzondere Tale heeft, en van het Geloof van Mahomet is, die uit de Stad *Thomsko*, de welke hier vooren beschreven is, vorderen den Schatting van de zelve: dit Volk hangt in 't geheel van de Heerschappye van zijn Tzaersche Majesteit, eri is niet byzonder groot, gelijk de Luiden, aldaer woonende, getuigen, en worden de zelve aldaer omtrent twee duizend in getal bevonden. Omtrent de Stad *Mangaseia*, of *Mangaseoff*, in de welke omtrent vyf honderd Huizen staen, zoo van bedienden, als alderley Inwoonders, heeft men, wegens de groote vorst en koude, geene Akkers, of te Veldewaerts bewoonde plaetzen, als alleen, dat in de Bosschen woonen, *Samojeden* en *Tungoesen*, de welke verscheidene Talen hebben, en alle Afgoden-dienaers zijn: van deze plaets *Mangaseia*, tot aen de Vloed *Jeniseia*, is omtrent twaelf dagen reizens: voor dezen hebben op dit water Vaertuigen gevaren, de welke men *Cogi* noemde, diergelijke men tot *Archangel* gebruikt, de welke zy uit de mond van de Vloed *Oby*, in de Vloed *Jenisea* afgelaten hebben, maer, wegens het dryvende Ys, op de Zee, groote schaden geleden hebben: op deze plaets vind men veele Herten, witte en zwarte Honden, met lange staerten, als ook Vuil-vraten en Zabelen, maer opwaerts van de Vliet *Jeniseia*, omtrent dertig mylen, als men na 't Noorden gaet, aldaer valt in deze Vloed, de groote, na het Noorden schietende zoo genaemde opperste *Tanguska* Vloed, gelijk dan ook noch twee Vloeden, van den zelve naem gevonden worden, de middelste en laegste *Tunguska*, de welke mede in de Vloed *Jenisea* vallen, aen de welke woonen de Volken, genaemt *Tungoesi*, maer by de Vloed *Wergina*, keert zich de Vloed *Tunguska*, recht na 't Oosten met effene Landstreken; alwaer legt een *Siberische* Stad, genaemt *Krasnoyar:* van de Stad *Jeniseiskoy*, tot aen *Krasnoyar*, zal omtrent honderd mylen zijn: deze plaets is zeer heerlijk en vruchtbaer, begrypt in zich omtrent duidend Huizen, en is ook aen deze plaets zomtyds een aengename warmte, en zijn daer eenige Voorlieden, in de welke eenige bedienden van zijn Tzaersche Majesteit woonen, de welke aldaer den Schatting van de Inlanders vorderen, die ik, wegens de menigte, de welke rondsom de voornoemde Stad zijn, willens na late te beschryven; maer keere my tot de mond van de Vloed des Opper-*Tunguska*, om de zelve te beschryven, ter oorzake, dat de naeste weg na *Siberien*, aen de zelve legt: deze boven gemelte Vloed d'Opper-*Tunguska*, heeft zijn begin van het stilstaende Meir *Baikal*, van welke de zelve met een sterken loop uitvalt, heest een heerlijk water in, loopt zeer draeyende, zulks dat, als iemand in de zelve gaet tot aen de onderste deelen des lichaems, zich, wegens de sterke vloed, niet ophouden kan, maer gedwongen word te zwemmen, en men kan ook in 't zelve water, vyf of zes vademen diep, kleine dingen, die op de grond leggen, zien; en de zelve Vloed word by *Dobratskoy* Ostrog, of *Bratskoy*, genaemt *Angara*; maer als deze Vloed, met de Vloed

Okka zich t'zamen voegt (welke *Okka* in[+] de zelve valt van het Zuiden by *Bratskoy* Ostrog) als dan word de zelve genaemt d'Opper-*Tunguska:* deze Vloed is wel bekend in geheel *Siberien*, niet wegens des zelfs groote, al hoe wel ook niet klein is, maer wegens de groote water-vallen, en andere steene plaetzen, gelijk ook eenige water-vallen in *Siberien,* als mede aen andere Vloeden by *Krasnoyar*, op de Vloed *Jenisea*, als op de weg na *Ilim*, op de Vloed *Ilim*, gevonden worden, dewelke nochtans niet zoo zeer bezwaerlijk zijn om over te komen. Als men van de *Jenisesche* mond: opwaerts op de zelve Vloed *Tunguska*, alleen een groote myl te rug komt, aldaer is een groote water-val, de welke genaemt word *Strelnoy*, lang een halve myl; aen beide zyden zijn groote Steen-klippen: hier na opwaerts op de zelve Vloed, zes dagen reizens, is de *Murskoy* water-val, de welke niet zeer groot is, en de naem heest van de Vloed *Mur*, de welke aen de mond van de zelve Vloed is: de Vloed *Mura*, of *Mur*, is niet zeer groot, valt ten Zuiden in de Vloed *Tunguska*; van die plaets, drie dagen reizens, is een water-val, zeer bezwaerlijk voor de Vaertuigen, word anders genaemt *Casina*

[+]Daer is elders noch een andere Rivier Okka.

Schiwera; men zeile hier met een zeil over, dewyl 'er een sleuf is in 't midden van de Vloed, en men met touwen daer toe bequaem, de Vaertuigen niet trekken kan, om redenen, dat de Vloed over de acht honderd vademen breet is: zoo iemand aen deze plaets met een Vaertuig komt, en geen goede wind heeft, die word genoodzaekt te blyven wachten, tot dat hy een gelukkige wind bekomt, gelijk het doenmaels ons wedervaren is, als wy met een zeil aen die plaets gekomen zijn, en eenige van onze Vaertuigen de sterke stroom des waters door gekomen waren, in tegendeel de overige van de zelve, de welke niet vroeg genoeg gereed konden worden, om met de zelve wind door te varen, zijn genoodzaekt geworden tien dagen te wachten, tot dat zy wederom eenen goede wind kregen: van deze plaets, drie dagen reizens, is een water-val, genaemt de *Plinische*, de welke nochtans niet zeer groot is, maer, wegens de veele steenen, evenwel zeer bezwaerlijk is: hier van daen reist men eenige dagen, alwaer men heest voorby te gaen de mond der Vloed *Ilim*, de welke van daer ter slinker zyde van 't Oosten valt in de Vloed *Tunguska:* van deze plaets keerd zich draeyende, de Vloed *Tunguska* mede van 't Noorden, en loopt wat meer na 't Oosten, alwaer een water-val van deze mond, alleen een dag reizens, is, de welke genaemt word de *Schemanische*, die zeer bezwaerlijk is, en in de lengte omtrent drie groote wursten heeft: als nu de Vaertuigen over varen, zoo neemt men uit de zelve alle de Goederen, en sluit de vensters en ingangen toe met bepikte vellen: van deze plaets, als men twee dagen voort gereist heeft, komt men aen een water-val, genaemt de *Dolgoi*, of Lange, de welke een groote Duitsche myl lang is; door welke water-val nochtans een vrye doortogt is: een dag reizens van deze waters-val, is noch een water-val, genaemt de *Padanische,* de welke bezwaerlijk, en omtrent de twee honderd vademen lang is: aen den Oever is deze plaets effen, en konnen de Arbeidsluiden, zonder zwarigheit, aen den zelve gaen. Dus verre deze korte *Siberische* Beschryvinge.

Volgt
Zeker[+] *vertoog van* Siberien, *voor omtrent twaelf Jaren in Rusland ter neder gestelt, en my ter had gekomen.*

[+]In het Jaer 1670 is my dit bericht bestelt, zoo ook de andere berichten op de Jaren als ik aen de kant heb getekent.

S*Erraguta*, of *Surguts*, gelegen aen de *Oby*, is een zeer slechte plaets: des Winters moeten daer de Inwoonders Waren en Menschen voortbrengen, over Land met kleine Sleden, die zy *Narten* noemen, daer Honden voor gespannen zijn; welke Honden onder haer voeten gebonden hebben kleine smalle plankjes, die *Liesen* in de Tale van het Land genaemt worden; en weten deze Doggen door behulp dezer plankjes snel voort te loopen, bykans zoo gezwind als een gemeen Paerd treed, of trekken zy deze Sleetjes mede wel zonder deze *Liesen* onder de voeten te hebben. Het gebruik dezer Honden is beoosten geheel *Siberien* door, langs de *Leen*-stoom, na de *Dauren*, en den kouden Noordschen Oever.

Als zy op effene en gebaende wegen komen, of op bevroozene Meiren, en Rivieren, dan worden de Honden in de Slede genomen, en de Voerman, die anderzins op Gley-schoenen voor de Honden gaet, en die geleid, zet zich achter op de Slede, steekt

een zeiltje langs een mastje om hoog, (welke aen de zyde van het Sleetje in gestooken zijn, als men des niet noodig heeft) en zeilt zoo voort, alsof door water gong; de schoot houd hy in de hand, of bindze aen de Slede, en stuurt met de voet, der gedaente als hier nevens is te zien.

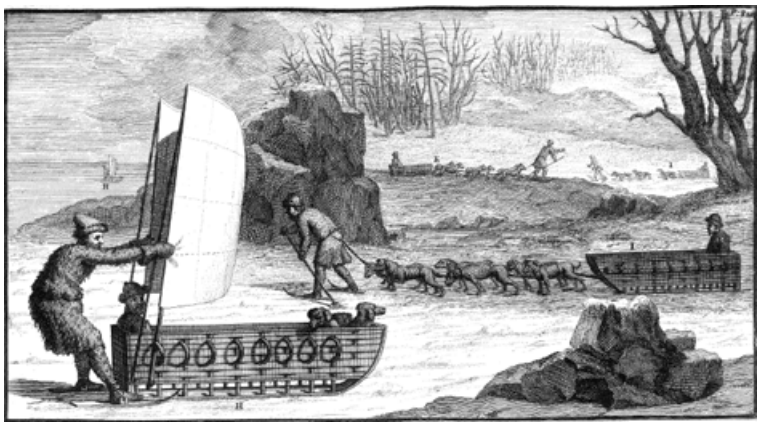
Van *Samaria*, of *Sammarok*, na *Berosoa*, is het onderwegen slecht bewoont. Tusschen beide deze plaetzen vereenigen zich de Rivieren *Oby* en *Irtis*, en verliest daer de *Irtis* zijn naem, aennemende die van *Oby.* Na by *Berosoa* schepen de Russen in, over het Meir *Sour*, of langs de *Oby*, na *Mangaseoff*, een Stad die vry hoog Noorden is gelegen, en tot daer toe strekt het eigen *Tobolsche* Gezaghebberschap, dat van *Vergaturia* zijn aenvang neemt. Onder *Mangaseoff* vallen kostelijke Zabelen, en alderhande ruig-werk, zoo goed schier als aen de *Lena* (dat anders voor de waerdigste zijn geacht) of by de *Dauren.*

Surguts is met Storm-palen en Toorens bebouwt. Hier wast geen Kooren; doch daer valt schoone Visch, en men vangt daer goede Zabelen, zwarte, witte, en roode Vossen, ook Garnastave en graeuw-werk. Het Land is tot aen de Rivier de *Vagh* van *Astakken* wel bewoont.

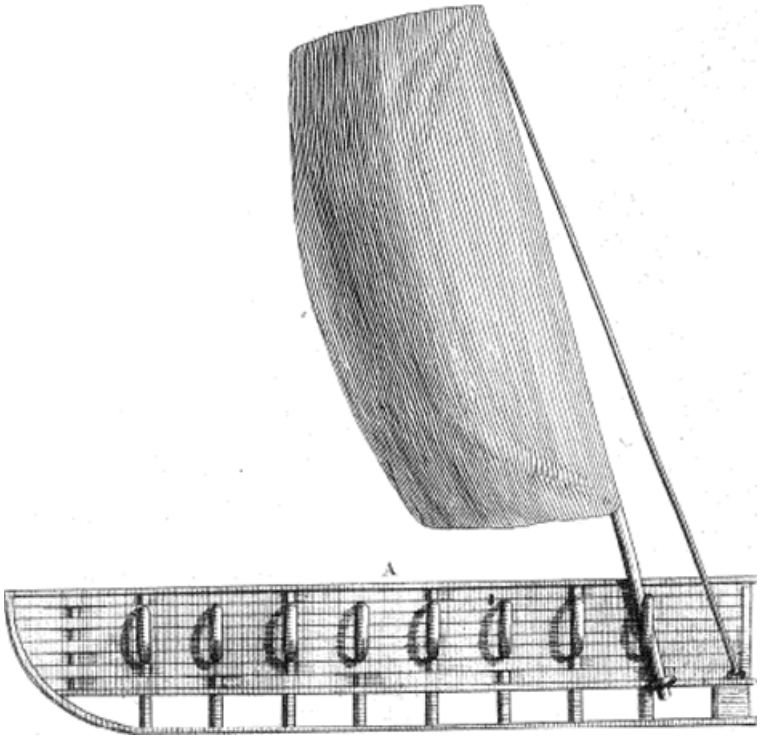
Van daer de *Oby* wyders op, na de Stad *Narin*, is het tamelijk Volkryk, en niet zoo wel bewoont als boven, en wast omtrent dat klein Stedeken weder eenig Kooren; doch daer valt slecht ruig-werk.

By *Narin*, of wat hooger, komt de Rivier *Ket* uit het Kirgisen-land vallen, schietende tot aen de Stad *Ketskoy.*

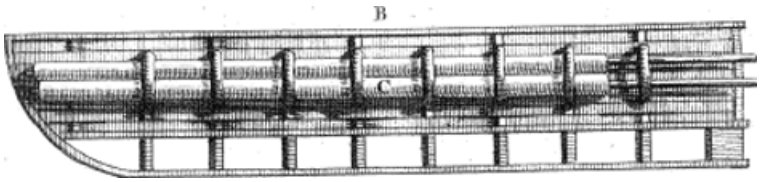
Het Land van *Narin* af, de *Oby* opwaerts, tot aen *Thomsko*, is wel bewoont,

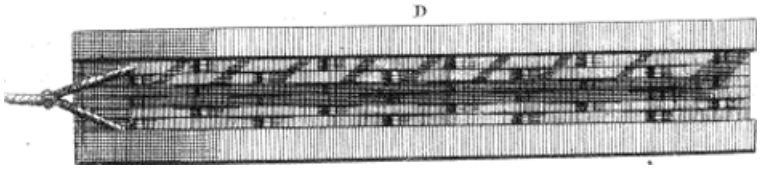
H. *vertoont hoe Slede voor de wint op vlacke gronden en bevrose en bevrose wateren voortzeylt.*
by I. *sietmen hoe de selve inde wint voortgetrocken wert.*
by K. *hoe die op ongelyke of onevene vlaktens werden voortgetrocken.*

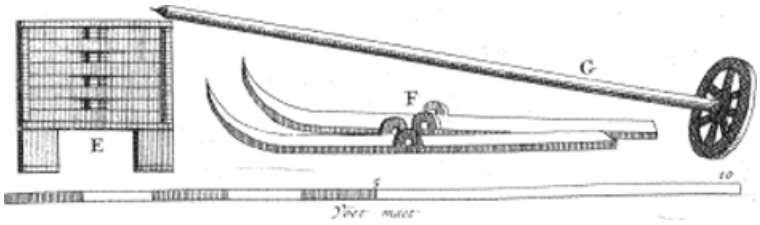
A. *Sibiersche Seyl-slede, met syn opgeheven Seyl.*

B. *Slede van ter syde aen te sien.*
C. *Des selfs opgerolde Seyl.*

D. *Slede van onderen aen te sien.*

E. *Slede van achteren.*
F. *Schaetsen, die de Man de Slee bestierende, onder de voeten bint.*
G. *Pol-stok, tot voortstuwingh en bestiering gebrukelyk.*

en daer zijn goede Kooren-landen tot aen de Stad *Kusnetskoy*, die nader aen de *Kalmakken*, en tusschen de *Kirgisen* meer Zuidwaerts in legt. Hier vallen Zabelen en Bevers, maer niet zoo goed als in *Surguts.*

Thomsko is de Hooft-plaets des gewests, van de *Oby* en de *Jenisea*-stroom af, tot aen de *Dauren* toe: zy legt op een hoogen vlakken Berg, dicht aen een kleine Rivier van de zelve naem: is vierkant in zijn Bolwerken, bebouwt met houte Toorens, en Storm-palen. Onder het Slot, op de Oever van de Rivier *Thom*, legt een groote Voor-stad. Het is hier goed koop leven, zeer vermakelijk rondsom, en Volkryk. Aen de Rivier *Oby*, te dezer plaetze, woonen, *Kalmakken*, en de Rivier de *Thom* opwaerts, *Tarters*, welke met de Russen in groote vriendschap leven. Aen de zyde van de Stad, na de kant van *Krasnoyar*, *Jeniseiskoy*, en na *Ketskoy*, woonen *Kirgisen*; doch de *Oby* neerwaerts, houden zich *Astakken*, die aen hunne Tzaersche Majesteiten Schatting opbrengen.

In deze Stad *Thomsko* komen zoowel *Bucharen* als *Kalmaksche* Koop-luiden, gelijk in *Tobol*, die mede met alderhande Indische Waren na *Jeniseiskoy*, gelegen dicht aen de Rivier *Jenisea*, en *Krasnoyar*, trekken; ook na *Kusnetskoy*, in welke laetste plaets zoo goed Yzer valt als in Sweden.

Het gebied van *Thomsko* kan uit maken, vier of vyf duizend krygs-knechten, om de vyanden het hooft te bieden; en strekt dit gebied tot aen de Rivier de *Amur*, of *Dauren*, en de *Sinesche* Grenzen, hoe verre mede hunne Tzaersche Majesteiten gezag gaet.

Het Gezaghebberschap, of de Heerschappye van de Rivier *Lena*, bestaet in vier Steden. Daer wast geen Kooren. *Jakutskoy* is de voornaemste plaets van de Heerschappy: het strekt tot aen de Ys-zee toe. Alle Inwoonders hier, moeten aen hunne Tzaersche Majesteiten Schatting geven, en word dit het rykste, of de meest opbrengende Heerschappy, van geheel *Siberien* geacht.

Jeniseiskoy volgt *Jakut*, of *Jakutskoy* in waerdigheit. En of schoon dit *Leensche* gebied, en de Stad *Jeniseiskoy* in rang onder *Thomsko* staen, zoo is het echter beter als *Thomsko* zelve, of eenig plaetze aen de *Oby.* Dus verre dit vertoog.

De Gly-schoenen, die de Menschen in de Noorder-landen gebruiken, daer boven gewag van word gemaekt, door *Wormius*, aldus worden beschreven.

Het Voet-volk zeer gezwind over het Sneeuw reist, met *Narten:* deze *Narten* zijn zekere langachtige Spaenders, of Voetzoolen, hebbende de lengte van twee of drie ellen, zy worden aen de voeten gedaen, als wanneer men zich met een lange stok ondersteunende, zeer rat voort brengt, zoodanig, dat geen Paerd volgen kan, of schoon het een zeer gezwinden gang heest, want de scherpte van 't Sneeuw, 't gebergte, en de ongebaende wegen, den loop der Paerden hinderen; doch op deze werktuigen, *Narten* genaemt, loopende, kan men zeer licht over alle oneffenheden van houte stammen, heuveltjes, of kuilen springen; en dus word alderhande Wild lichtelijk gevangen, en met Pylen gedood: de *Narten* worden by *Saxon*, in zijn vyfde Boek, genaemt platte balken, ter plaetze waer hy van de *Finnen* handeld, en zegt, dat zy gevoerd worden op platte balken, over Berg en Sneeuw runnen; wes hy hen mede glibberige stompen noemt.

Paulus Varnefridus, in zijn Boek van de; daden der *Longobarden*, sprekende van de *Schrik-finnen,* noemt haer kromme houten, na der boogen wys gemaekt: zy gaen al springende, zegthy, op kromme berderen, der gedaente als boogen, en dus jagen zy het Wild. En *Guagninus*, sprekende van de grootheit, mek onder het beschryven

der *Ceremissen*, dat deze Sleepschoenen zoo groot zijn, als de Man zelve, die ze gebruiken. De *Narten* die ik bezitte, zijn zes voet lang , van Eiken hout gemaekt, wyt drie voet breet, doch inde midden weinig smal [...]aer van tienen voetvatzels zijn, [...] zy de voeten doorsteken; wezende het voorste van deze *Narten* weinig na om hoog geboogen, als de steven van een Schip, alwaer een klein yzertje is dat dwars staet, om het Sneeuw te klieven, en af te werpen, achter zijn zy recht, en weinig breeder, daer zy de Aerde of Sneeuw roeren.

Deze tuigen zijn zeer licht, en worden zomtyds bekleed met de ruige huid van Rhee-dieren, aen de bovenste zyde ligt in de midden een ribbetje, en de kanten zijn met Lywaet belegt, en geçiert. Dus ver *Wormius*.

De Inwoonders van *Korea* behelpen zich ook met deze, of diergelijke Sneeuw-schoenen, by de Winter.

In het Noorder *Amerika* gaet men in de Sneeuw-tyd met breede Raketten onder de voeten, door welkers middel spoedige voortgang kan worden gemaekt, niet ongelijk aen de Sneeuw-schoenen, die in 't Samojeden Land worden gebruikt.

Bericht op Siberien,
Zoo[+] als zulks voor ruim twintig Jaer, by zekere perzoonen aldaer ter neder is gesteld. [+]1680.

V*Ergaturia* is de eerste plaets in *Siberien*, als men van de kant van Rusland komt, en word geacht vier honderd en vyftig myl van *Moskou* af te leggen; doch zoo als men reist, en niet recht uit: legt zeer vermakelijk, zoo van schoone Bosschagien, alderley Plantagien, en Tuinen, zoo buiten als binnen de Stad. Daer valt rondsom Tarw, Rogge, Garst, Haver, Boekwyt, Geerst, Erten, Boonen, enz. Visch valt daer in zeer groote overvloed, zoo dat zy daer menigte van Sleeden vol, des Winters als het vriest, na *Solkamskoy*, een Stad voor aen in Rusland, van die kant voeren, en venten. De Stad is omzet met Stormpalen, en heest onderscheidene houte Bolwerken. Daer valt rondsom schoon Hout. De Bevelhebber of Waiwoda heeft een groot schoon Huis, van hout gebouwt. Na de kant van de Rivier is een brave groote Voor-stad, alwaer de Schepen gebouwt worden, die daer in het Land gebruikt worden, tot in de *Oby*, ja geheel tot *Nova Zemla* toe. Aen de rechter hand over de Rivier, als men na onder vaert, zijn veel Russche Dorpen; gelijk het daer aen de slinker hand mede wel bewoont is, tot aen de Rivier *Pelim*, zoo van Russen als Lands-oude Inwoonderen. Dit Volk, tot aen de Stad *Pelim*, schoon zy hun eigen Spraek hebben, zoo konnen zy doch alle goed Rusch. Het overvloeid daer zeer van Levens-middelen.

Van *Vergaturia* de Rivier afzakkende na de Stad *Pansin*, is het overal wel bewoont van Dorpen, en bezet met Kerken, zeer lustig en vermakelijk, leggende de Stad *Pansin* aen de rechter hand zoo men van *Vergaturia* afkomt: is wel bebouwt, en gesterkt met Storm-palen, en houte Bolwerken, doch kleinder in zijn omkring als *Vergaturia.* Daer is mede een brave wel-bewoonde Voor-stad, zoo van Russen als Polakken, die daer vervoerd en geplant zijn. Deze Stad is niet minder als *Vergaturia* en *Pelim* in lustigheden, vermaek, en wasdom van Kooren te achten.

Van *Pansin*, de Rivier af na onderen, is het veel bewoont, tot aen de Stad *Tumen* toe: men ziet daer veel schoone Dorpen, kleine Steden gelijk, daer Vleesch en Visch in overvloed is te vinden.

De Stad *Tumen* legt aen de rechter hand van de Rivier, te rekenen als men uit Rusland komt, op een vlakken Berg: het Slot is van hout, vierkant, zeer çierlijk en lustig in zijn gelegentheit en gestalte. Buiten de Stad of Slot, legt een Klooster, 't geene omheint is met Stormpalen, en gesterkt met houte Bolwerken; gelijk de Stad zelve alzoo mede voorzien is tegen den aenloop der *Baskiren*, en zeker Prins van *Siberien*, navolger der oude Landzaten, die zich onder hun, zoo men zegt, is onthoudende.

In deze drie Steden, *Tumen, Pansin*, en *Vergaturia*, met hare Dorpen, moet het Volk althans op hun hoede zijn, om niet overvallen te worden van de *Baskiren*, en opgemelten Siberische Vorst; en word daer Jaerlijks uit *Tobol* krygs-volk gezonden tot hulp-benden, zoudende anderzins noot lyden, en zijn daer gemeenlijk ruim vier of vyf duizend krygs-knechten in bezetting.

Van *Tumen*, na onderen, tot aen de Stad *Tobol*, is het mede wel bewoont, en vind men daer groote Dorpen.

De *Irtis* opwaerts tot aen der Kalmakken-land, en de Stad *Irtiskoy*, is het vry wel bewoont, het Land wel bebouwt, de Stad met Storm-palen omzet, en houte Toorens

gesterkt; mede vry wel bevolkt. Kooren is daer overvloedig. Hier valt veel Zout. De Stad leid zomtyds veel aenstoots van *Baskiren* en *Kalmaksche* geslachten, die met hunne Tzaersche Majesteiten niet vereenigt zijn, maer gemuit hebben; zoo dat hier Jaerlijks mede krygsmagt uit *Tobol* gezonden moet worden.

De *Irtis* afvarende na *Tobol* toe, hebben de Russen onderweeg een Lynbaen opgerecht, om klein Touw-werk te slaen, dat zy noodig hebben op hare Schepen, en Vaertuigen, in *Siberien* gebruikelijk; doch zware Touwen, en Paerde-lynen, ook Ankers, worden hun al van *Archangel* toegebragt. Niet wyt van deze Lynbaen, legt een Klooster met zwarte Monnikken.

De Stad *Tobol*, hooft-plaets in *Siberien*, legt op een hoogen Berg, dicht aen de Vliet *Irtis*, aen de rechter hand als men van bovenen komt, zeer aerdig gebouwt, in 't vierkant, geheel van hout, en de Voor-stad legt in een halve maen, omheint met Storm-palen, en sterke houtene Bolwerken. Hier is een aenzienlijk Klooster, waer in de *Metropoliet*, hooft van de geestelijkheit in deze gewesten, woont, (die andere een Aerts-bisschop zeggen te zijn.) Dezen Heer woont al

daer in de Stad, of Voor-stad, buiten het Slot, onder 't oog van den algemeenen Bevelhebber dezer Landschappen, om toezicht op zijn doen te hebben; welke *Metropoliet* gehouden is aen hunne Tzaersche Majesteiten kennisse te geven van des Bevelhebbers omgang, en bestel, 't geene hem omzichtig doet zijn.

Rondsom de Stad *Tobol*, is het zeer lustig en vermakelijk, zoo van schoone Bosschagien als Visscheryen, en onder aen den Berg daer *Tobol* op legt, aen de Rivier, woonen veel *Bucharen*, dat groote Handelaers zijn, en komen hier steeds zeer veele, zoo *Buchaersche* als *Kalmaksche* Koopluiden, die hunne Koopmanschap brengen uit *Sina* en *Perzien*, voornaem Zyde, geladen op Dromedarissen, Kamelen, en Paerden, eenige honderd t'effens, en word de Indische Waer daer zeer goed koop verkoft, en geheel *Siberien* daer van voorzien, ja zelve nu veel tot in *Moskou* toe, gevoerd.

Van *Tobol*, benedewaerts, tot aen een kleine Stad *Demjaenki*, of *Danjanski*, is het overal tamelijk wel bewoont, zoo van Russen als Bucharen, en Astakken. Deze Stad legt op een hoogen vlakken Berg, dicht aen de Rivier, aen de rechter hand als men de Rivier afzakt: is bebouwt met Storm-palen, en Toorens van hout. Hier wast noch Kooren, maer niet zoo veel als op de andere plaetzen. Het Volk dat in dit Stedeken woont, zijn meest *Jemsyken*, dat is, Luiden die de Schepen op en af arbeiden, en des Winters de Sleden voeren.

Van *Demjaenki* weder lager, en na onderen, is het weinig bewoont, als van *Astakken*; en daer wast geen Kooren, wegens de groote koude. Tot *Sammarok* woont mede geen ander Volk als *Jemsyken*, of Arbeiders, die de Schepen na onder tot *Berosoa* brengen, en de *Oby* weder op tot *Surguts.* Dus verre dit bericht.

Aenwyzinge
Van[+] *wegen en plaetzen in* Siberien, *volgens haer toestant voor omtrent veertig Jaren, zoo als my zulks van Reizigers dier tyds ter hand is gestelt.* [+]1685.

VAn *Moskou* na *Siberien* te reizen, neemt men meest zijn weg op *Wolgda*; van daer op groot *Ustaga*, of *Oestiga*, en zoo op *Sollowitska*, of *Solvitsugotskaja*, en *Solkamskoy*, en wyders na *Vergaturia*, 't geen de eerste plaets is in *Siberien.* Het Land tot daer toeis lustig, en verzien met veele Bosschagien, en Stromen, overvloedig in schoone Visch, en Kooren. Omtrent *Vergaturia* vallen wel eenige Zabels, doch van geen waerden. Te *Vergaturia* kan men des Zomers te scheep gaen, en varen na de Stad *Japansin*, of *Pansin*, en van daer tot *Tumen*, en zoo voort, komt men op *Tobol*, Hooftstad over geheel *Siberien.*

Tusschen *Vergaturia* en *Tobol*, aen de slinker hand, legt een Stad, die *Pelim* genaemt word. Alle deze plaetzen zijn wel bewoont, zoo van Russen, als Volkeren des Lands, dat Heidenen zijn, die Schatting aen den Russen betalen, en vorders gerust en vermakelijk leven.

Aen de rechter hand van *Tobol* komt de groote Rivier de *Irtis*, en vereenigt zich met de Rivier *Tobol*, die van *Vergaturia* af komt zakken.

Boven aen de *Irtis* legt een Stad, *Tara* genaemt, alwaer al het Zout van daeo komt, dat in deze gewesten gegeten word: daer valt ook veel Kooren rondsom.

Van *Tobol* vaert men de stroom af, tot een plaets *Danjanski*, of *Demjaenki* genaemt, en van daer gaet men te water na *Sammarok*, 't welk de laetste plaets is tot aen de *Oby.*

Tusschen *Sammarok* en *Berosoa*, komen de twee groote Rivieren *Oby* en *Irtis*, in malkander, zoo dat het daer in 't Voorjaer zoo een hoog water geeft, dat men zeild over Land en Boomen heen, en de Schepen dikmael genoeg te doen hebben om Land te krygen, of een touw vast te maken.

De *Oby* opvarende, komt men eetst aen de Stad *Surguts*, alwaer goede Zabelen gevangen worden, ook ander graeuw-werk, gelijk Garnastaven, Vossen, zoo zwarte als witte; doch daer valt geen[+] Kooren. Meer na boven komt een Stad *Narin* genaemt.

By *Narin*, aen de slinker hand, komt de Rivier *Ket* uit, alwaer opwaerts een Stad gebouwt is, genaemt *Ketskoy*, en hier begint het Land der *Kirgisen.*

Van *Narin* de *Oby* op, omtrent vyftig myl, ontdekt zich de Rivier *Thom*, alwaer opwaerts de Stad *Thoms* legt; en verders de *Thom* op, legt de Stad *Kusnetskoy*, weinig Zuidelijk. De Landen tusschen *Thomsko* en de opgemelte plaets, zijn overvloedig in Kooren; doch van *Narin* de *Oby* af, is geen Kooren, en alzins slecht Land, doch Visch en Gevogelte is daer overvloedig. Alle Reizigers, welke na de Tartersche of Jeneseische Rivier willen, zijn gewoon de *Ket* op te varen. Boven de Stad *Ketskoy* moeten aller Waren ontscheept, en een half myl te

[+]Zommige willen, dat Narin Surguts tagchentig myl van malkander zoude leggen, die echter volgens andere getuigen, welke ik gevolgt hebbe, niet zoo ver van een gelegen zyn.

Lande gevoerd worden, alwaer dan andere Vaertuigen zijn, waer de zelve in een anderen stroom ingescheept worden, en zoo over gevoerd tot *Jeniseiskoy:* doch volgens andere berichten, (daer ik geen geloof aen sla,) de *Ket* tot in een Arm van de *Jenisea* valt.

Van hier aen de rechter hand in 't Kirgisen-land, leit een Stad, *Krasnoyar* geheten. De *Oby* afvarende, leit een Stad *Mangaseoff* genaemt, Landwaerts in, of zoo andere zeggen, op de Oever van de *Oby.* Hier vallen zeer goede Zabelen, doch Brood en Leeftocht word van *Tobol* gehaelt, en ook Zout.

Van *Jeniseiskoy* kan men opwaerts reizen tot dicht aen de Rivieren *Dauria* of *Amur*, en in *Sina* komen.

By *Jeniseiskoy* de slinker hand op, zoo moet men Noord-noord-oost aen, om na *Jakut*te komen, alwaer vier Steden zijn, of groote gehuchten, die van een *Stolnick*, of Tafel-heer bestierd worden, en haer bezonder Heerschappye hebben. Van hier komt kostelijk ruig-werk in overvloed, byzonder uit het *Dauren-land.* Onder het *Thomsko* Gezag, gehooren de Heerfchappyen van *Jeniseiskoy, Krasnoyar, Ketskoy, Koesanetskoy, Narin*, en *Surguts:* en of schoon *Tobol* de hooft-stad van geheel *Siberien* is, zoo heeft echter de Waiwoda of algemeene Gezaghebber, maer deze Steden onder zijn byzonder bevel, als *Tobol, Tak*[*], *Tumen, Pelin, Vergaturia*, en na onderen *Demjaenki, Samaria*, en *Mangaseoff* (doch deze verdeeling heden zich anderzins toedraegt.) Als wanneer de algemeene Gezaghebber in *Tobol* eenige beveelen ontfangt, van hunne Tzaersche Majesteiten, zend hy de zelve des Zomers met kleine Booten langs de wateren, en des Winters met Sleden ndie van de Honden getrokken worden, na *Thomsko*, en *Jeniseiskoy*, en van daer na *Jakut, Dauren*, en alom. En dus verre dit verhael.

[*]Deze plaets is my onbekent.

Naricht,
Op het reizen uit Siberie *na de* Dauwersche *gewesten.*

TOt de Rivier de *Amur* toe, placht men uit *Moskou* in een Reis van een Jaer niet te komen, zoo men my van daer in 't Jaer zestien honderd zes[+] en zestig schriftelijk heeft bericht: niet dat de streek zoo verre is; maer om de ongelegentheir, woestheit, en onbequaemheit der wegen; want van *Moskou* tot *Tobol* is, of een Zomer- of Winter-reis; zoo men daer des Winters aenkomt, moet men wachten tot het open water, en zoo men daer des Zomers aenkomt, moet men wachten tot de Winter, en dat het Sneeuw gevallen en hart is.

[+]Heden wort de Reis in minder tyd afgelegt, als boven is te zien.

Van *Tobol* wyders reizende by Zomer of Winter, kan men ineen geheel zaizoen, 't zy Winter of Zomer, niet wy der komen als tot de Rivier *Jenisea*, vermits men de *Irtis* eerst af moet loopen, en dan de *Oby* met grooten arbeid opkomen, of over Sneeuw gaen in de Winter-sleden. In Bloei-maend gaet men van *Tobol*, en in Oogst-maend komt men in *Jeniseiskoy*; of zoo men van daer in de Winter gaet, kan men in de Winters-tyd echter niet verder komen als in *Jeniseiskoy.* In Herfst-maend begint het in *Jeniseiskoy* te vriezen, en dan moet men wachten tot dat het Sneeuw vast legt, en zoo komt men in die Winter-tyd aen de *Amur*, en in 't *Dauwersche* gebied; of zoo men van daer in Bloei-maend gaet, komt men 'er in Oogst-maend; zoo dat de geheele Reis, uit *Moskou* tot de *Amur*, in drie zaizoens word gedaen, 't zy twee Winters en een Zomer, of twee Zomers cn een Winter, bestedende te zamen vyftien Maenden,

en zulks om de ongebaentheit der wegen. Daer word veel tyd verboren met stil te leggen; want in de vroege of lage quakkel-tyd, 't zy Voor- of Na-jaer, moet men stil leggen, om dat de wegen, door de groote Moerassen, niet te gebruiken zijn, 't zy zy hard bevrooren zijn, of wel als de Zomer hoog is, de Wegen en Rivieren droog, men insgelijks zomtyds gehouden is stil te leggen. Het gebeurd ook zomtyds, dat men de Rivieren, om dat de zelve te groot, en de wateren boven de Oevers overstroomt zijn, niet over komen kan, waer na men dan moet wachten, tot dat het zelve is gezakt, alzoo daer geen Dyken of Bruggen leggen, en Gods Water over Gods Akker gaet.

Het is wel waer, dat, als 'er veel aen gelegen was, en men een byzonderen Reis had te doen, dat met grooten arbeid, kosten, en Volk, deze Reis korter te doen zoude wezen, doch de gewoonlijke tochten en reizen vallen zoo als is gezegt. Op de Reis uit *Moskou* na *Tobol*, plagt men veel meerder tyd door te brengen als tegenwoordig, nu de wegen beter bebaent en bewoont zijn.

Die last hebben van hunne Tzaersche Majesteiten, of van zins zijn, diep in *Siberien* en *Tartaryen* te reizen, nemen het gemeenlijk zoo waer, dat zy met de Zomer-weg noch tot *Vergaturia* komen, waer zy dan de Slee-baen afwachten, en zoo verre reizen als daer mede konnen ko-

men. En das verre dit aen my overgezonden verhael.

Men heeft zedert een Jaer of twee te rug, tusschen het *Baikalsche* Meir, en de Muur van *Sina*, begonnen, de Koopmanschappen met wagens door Paerden getrokken, te vervoeren, 't geen tot die tyd toe, alleen op Kamelen en Dromedarissen geschiede, 't welk groot gemak en voordeel aen Reizigers, en Koop-luiden toebrengt; wezende de wegen daer toe nu bereid, en gebaend, zoo door bevel der Moskoviters, als Sinezen.

De Rivier *Gan* stort in de *Amur*, als mede de *Singal*, en de *Naoen* in de *Gan* valt; behalven dat 'er noch andere Rivieren leggen, tusschen de *Amur* en de Muur van *Sina*; en wyders zegt men, dat de Sinezen benoorden de *Amur*, twee of drie kleine vastigheden bezitten.

De zommige willen dat in de Vliet *Amur* vry groote Paerlen gevonden worden, doch geel, en van slecht water.

Men vind in de Rivier *Amur* de Visch *Beloega.*

Anasnede, is een Rivier beneden in de Vliet *Amur* stortende.

Boven in de Rivier *Amur*, na by een plaets *Asansko* genaemt, zijn zeven Meiren.

Wanneer de Karavanen uit *Peking* na *Moskou*, voor de Maend July tot *Nertzsintskoy* niet aen komen, zoo overvalt haer te *Irkutskoy*, of *Jeniseiskoy*, de Winter, en konnen als dan met de Winterweg, om de groote woestheit, en afstant door de diepe Sneeuw niet voort komen; wezende de Rivier *Ket*, als boven gezegt, zeer krom, en word dies gezegt, die eenige honderd Moskovische mylen lang te zijn.

Men wil my verzekeren dat in de Zee van de *Ys-kaep* af strekkende, na de Rivier de *Amur*, Eilanden liggen, wordende zulks van de *Jakuten* eenhellig getuigt, en dit zoo verre, als men beoogen kan; zoo als men voor de mond van gemelte *Amur*, een hoog bergachtig Land ziet, komende de Inwoonders van die Eilanden mede dikmael aen Land, en die geene, welke op de Eilanden woonen, gelegen beoosten, of tegen over de Vliet *Komzatka*; hebben Zabels, ook Vossen, ja Zilver en Goud, zy zijn wel gekleed, en van goeden omgang, en zelve word voor vast gezegt, dat daer Steden op zijn, 't welk echter onbeslist late; wordende gemelte Eilanden onzekerheits halve, in mijne Kaerte niet gebragt.

In de Ryken van *Siberien* worden alomme zeer goede bevelen uitgegeven, zoo als de inkomsten voor hunne Tzaersche Majesteiten aldaer mede zeer vermeerderen, zoo ten aenzien der Schattingen, als den Zabel-vangst, en Rhabarber Handel ook den Bier en Brandewyn vertiering.

Men heeft 'er in 't Jaer zestien honderd acht en negentig, een Bende Dragonders opgericht, van twaelf honderd koppen, die zonder geld-bezolding dienen, zich vergenoegt houden de met eenig voor-recht, en Jaerlijks eenige Marter - vellen, *Koeinatsja* by hen genaemt, te genieten.

Door het gansche Land zijn in den Jare zestien honderd negen en negentig, mede Posteryen opgericht, en men heeft derwaerts zedert vyf Jaren uit *Moskou*, wegens hunne Tzaersche Majesteiten, zoo gezegt word, meer als zeventig duizend Brieven gezonden, na alle Steden en Plaetzen, waer mede de bevelen tot handhaving aller goede Wetten bekent zijn gemaekt.

Men heeft my van *Nertzinskoy*, in 't Jaer zeventien honderd en drie, toegezonden zeker steen, die byster hard is, van donker groene verw, daer bruin, geele streepen door loopen, doch met een hamer daer op geslagen, springt echter lichtelijk van een, glas gewys, gepolyst zijnde, heeft een aengenaem gezicht, zoude tot gebouwen, en om insnyingen van Wapens, als anderzins te doen, bequaem wezen, maer in de Smelt

- kroes door my gebragt, heb 'er maer in gevonden van 't honderd pond, een loot Zilver, waerdig een gulden en elf stuivers.

Groote menigte Rhabarber voerd men heden over *Siberie* na *Moskou*, die van daer[+] na alle gewesten des Waerelds word verzonden; en men wil, dat over de vier [+]1700. duizend Dukaten uit dien Handel in hunne Tzaersche Majesteiten Schat-kift Jaerlijks valt.

Men heeft my op den zevende Maert, zeventien honderd en vier, uit *Siberien* toegezonden van *Vergaturia*, zeker Ertz, waer in gevonden hebbe by de proef, dat van 't honderd pond quam drie loot Zilver, waerdig vier gulden en veertien stuivers; zoo dat die groeve met groote winst gezegt word, bearbeid te worden, waer omtrent twee Dorpen y groot honderd en veertig Huizen, zijn gebouwt.

Als mede van *Nertzinskoy* eenig ander Ertz, waer uit het honderd pond heeft gegeven, twee en een half loot Zilver, waerdig drie gulden en zestien stuivers: en noch in Loot, acht ten honderd, waerdig vier gulden.

En het my toegezonden Minerael van *Thomsko*, heeft gelevert twee en een half

loot Zilver, waerdig drie gulden en zestien stuivers.

Van *Czusowoy* over gekomen' Kooperertz, heeft volgens mijne ondervindinge gegeven het honderd pond, in Zilver, een en een half loot, waerdig twee gulden zeven stuivers, en in Kooper, de waerde van twintig gulden, dies dit te zamen zoude uitgeven twee en twintig gulden en zeven stuivers.

In het Jaer zestien honderd negen, is door *Isaak Massa* uit het Rusch vertaelt, en met den Druk gemeen gemaekt, zeker beschryvinge en ontdekkinge van *Siberia*, en verhael der Wegen en Rivieren in de zelve Landstreken, zoo als volgt.

Daer woond een Volk in Moskovia, die genaemt worden *Anicony*, of de Kinderen van *Anicony*, en zijn van Boerzer afkomst, gesprooten van een Landman* *Anica* genaemt. Dezen *Anica* ryk zijnde van Land, woonde omtrent een Rivier *Witsogda* geheten, de welke in de Rivier *Duyna* vloeid, die honderd mylen van daer in de Witte Zee valt, by *Archangel.*

Dezen voorsz. *Anica* dan hadde ook veel Kinderen, en was van Godt van alles wel verzien, en ten vollen gezegent; doch met groote begeerlijkheit geprikkeld willende geerne weten, wat voor Landen bezaten en bewoonden de Volkeren die Jaerlijks in Moskovia quamen Handelen met kostelijke Pelteryen, en veel andere Waren; ook vreemt van Spraek, van Kleedinge, Godsdienst, en Zeden waren: zy benoemden zich met de naem van *Samojeden*, en veelderley andere namen. Deze quamen de Rivier *Witsogda* Jaerlijks afdryven met haer Koopmanschappen, mangelende met de Russen in de Steden *Osoyl* en *Ustaga*, op de *Duyna*, dat als toen ter tyd den stapel was van alles, ook van Pelteryen. Deze *Anica* dan wel denkende dat 'er groote rykdommen te halen waren, aengezien de schoone Pelteryen, die ze Jaerlijks bragten, groote Schat bedroegen, heeft stilzwygens vriendschap gemaekt met zommige dezer Volkeren, en ook eenige van zijne Slaven en Knechten, tot tien of twaelf toe, met haer in hnn Land gezonden, bevelende de zelve, dat ze alle 't Land dat ze door reisden, wel neerstelijk bespieden zouden, en ook alle haer zeden, wooningen, leven, en gebaerden wel volmaektelijk zouden optekenen, om zoo van alles goed verslag te doen, als zy weder t'huis zouden komen: 't welk eens geschied zijnde, heeft hy ze, die 'er geweest waren, wel onthaelt, en ook goede gunst toegedragen; doch heeft haer neerstelijk bevolen te zwygen, en ook heeft hy 't by hem gehouden, zonder iemand daer van te vermanen; maer heeft het Jaer daer aen volgende meerder Volk daer heenen gezonden, ook eenige zijner Vrienden, met Koopmanschap van kleinder waerden, als Duitsche Kramerye, Bellen, en diergelijke dingen: deze hebben 't ook, gelijk als de andere, alles wel doorsnuffelt en doorzien, en reisden tot de Rivier *Oby* toe, door veele Woestynen, en verscheide Rivieren, die daer veele zijn, en maekten met zommige *Samojeden* aldaer groote vriendschap, en vernamen ook dat de Pelterye daer van kleinder waerde was, en dat daer rykdommen te halen waren: ook zagen ze dat zy geen Steden bewoonden, maer dat zy met hoopen zoo by malkanderen leefden, zeer vreedzamig, en wierden bestierd van zommige der oudste onder haer: waren ook onrein in haer eeten, en leefden van het Wild dat ze vongen, geen Kooren noch Brood kennende: zijnde meest al goede Schutters met Boogen, de welke zy van taey hout maekten, en waren daer voor geslepen steenen aen, ook zommige met scherpe Visch-graten gesterkt, daer ze het Wild mede schooten, dat daer, in menigte was. Ook naeiden ze met Visch-graten,

*Hoe wel deze ontdekkinge van Siberia ter eerster aenzien, met die van ons boven op het blad zeven honderd vyf en dertig verhaelt, schynt te stryden, zoo konnen echter beide deze berichten en gevallen worden over een gebragt, indien men onderstelt, gefijk gebeurlijk is, dat de ontdekking van Anica aen het westen, en van de zyde van Rusland is geschied, en die van Stroganof en Jermak van de Oost-zyde begonnen, en zulks omtrent op een en de zelve tyd; of misschien is Anica een bynaem, of voornaem des geslachts Stroganof, en deze twee verhalen van de ontdekkinge eener geschiedenisse of daed; zoo echter, dat in geene word gezegt, hoe het zich toedroeg omtrent Tobol, daer kracht wierd gebruikt, en in deze, hoe met zachtzinnigheit en liefde in de meest wester Landschappen van Siberien, de Volketen tot overgaef bewogen wierden: of misschien spreken deze beide verhalen van eene en de zelve geschiedenisse en daed, op eene tyd, en in een gewest voorgevallen: zoo, dat in de laetste afgelaten zyn de krygs-daden van Jermak, en alleen de zachtzinnige middelen van Anica verhaelt.

gebruikende zenuen van kleine gedierten tot haer draden, en voegden zoo de vellen by malkanderen, daer, ze haer mede bedekten, des Zomers het bont buiten, en des winters het bont binnen dragende: ook dekten ze hare Huizen met Elands-huiden, en Zee-vellen, die by haer niet geacht en waren. In 't kort, doorzagen 't alles, en quamen met rykdommen van Bont weder t'huis, en hebben *Anica* van alles doen verstaen, daer hy na wenschte. Dus dreef hy met zijne Vrienden Koopmanschap op die Landen, eenige Jaren lang; dies dat deze *Anicony* heel magtig wierden, en kochten alom veel Lands, zoo dat haer de Lieden verwonderden van deze schrikkelijke rykdommen, niet wetende waer zy van daen quamen. Zy bouwden ook Kerken in

zommige harer Dorpen; ja namaels bouwden ze ook eenen schoonen Tempel in de Stad *Osoil*, op de Rivier *Witsogda* gelegen, daer zy in woonden; welken Tempel van de grond op was van klaren witten Arduin: zoo dat zy niet wisten waer zy blyven zouden met hare Goederen.

Nu merkten zy ook wel wysselijk, dat haer geluk mogelijk eens den rugge bieden zoude, gelijk gemeenlijk in zulke zaken gebeurd, ziende haeralomme van vreemden zeer benyd, om haer rykdommen wille, hoe wel zy nooit iemand eenige spyt aen deden, en dachten zulks met groote, voorzichtigheit voor te komen, om te blyven op den trap daer zy in waren. Zy hadden eenen Vriend, de welke in groot aenzien ten Hoof was, genaemt *Boris-Goddenoof*, die Zwager was van den Keizer *Fedor Ivanowitz*, die toen heerschte; en *Boris* word na des Keizers dood in zijn plaetze verkooren, als Rusch Keizer, gelijk breeder verhaeld word in de beschryvinge der Moskovische oorlogen.

Zoo hebben ze dan gedacht dezen *Boris* alles te openbaren, doende hem eerst eenige geschenken, gelijk zy gewoon waren, en baden hem, dat hy haer eens verhooren wilde, als hebben de een zake t'openbaren, die 't Ryk veel voordeel zoude wezen. *Boris* hier na luisterende, heeft haer veel meer minnelijkheit bewezen, als hy te vooren wel hadden gedaen, en toen ze hem alles verhaeld hadden van deze onderzoekingen der *Samojesche* en *Siberische* Landen, ook watze daer gemerkt en gezien hadden, en ook wat rykdommen het Ryk daer aen genieten zoude konnen, en hem voorts alles voor leggende, begost *Boris* te branden van begeerlijkheit, en wilde dit onderzoeken, beminde haer als zijn eigen Kinderen; ja verhief haer, gevende haer vrye Brieven uit des Keizers naem, dat ze mogten zonder tegenspreken hare Landen die ze bezaten, eeuwiglijk en erffelijk gebruiken, na haren wil en believe, zonder eenige Schattinge daer van te geven, nu noch namaels: hy liet ze ook in zijn Sleede voeren, als zy by Winter-dag in *Moskou* waren, wezende een groote genade by den Moskoviten, voornamelijk by zoo magtigen Vorst als *Boris* was, die 't gantsche Land bestierde.

Boris dit wel bedacht hebben de, heeft den Keizer alles ontdekt, die 't zeer lief was, en *Boris* daer door noch meer eerde, en gaf hem daer in te doen 't geene hem believen zoude. *Boris* hier op niet slapende, heeft eenige Hop - luiden, en zommige arme Edel-lieden, en die hy gunstig was, daer toe gebruikt, bevelende haer te trekken met de geene die de *Anicony* haer geven zouden: zy kleeden zich ook kostelijk als Gezanten: haer wierd ook mede gegeven eenig krygs-volk, en ook geschenken van kleinder waerden, om aen den Volkeren te schenken, daer ze zouden komen; en men beval haer, dat ze alle Wegen, Rivieren, Bosschagien, en Plaetzen wel op tekenen zouden, ook de namen van de zelve, op dat ze wisten alle goed naricht daer van te doen, als zy zouden weder komen; beval haer ook minlijk te handelen, en met de Volkeren bequaem om te gaen, een bequame plaets te bespien, om namaels, zoo 't mogelijk ware, daer eenige Sterkten of Kastelen te maken, en dat ze immers eenige van de Lieden zouden maken in *Moskou* te brengen, zoo 't eenigzins mogelijk ware: en alzoo zijn zy uit *Moskou* getrokken, wel voorzien van kleederen, geweer, en geld, ook geschenken, en quamen tot *Witsogda*, by de *Anicony*, die ook Volk toe maekten om met haer te trekken; gelijk zelf veel Kinderen en Vrienden van haer mede trokken.

Daer gekomen zijnde, hebben ze gedaen na haer was bevolen, en hebben den Volke aldaer groote vriendschap bewezen, onderzoekende neerstelijk wie by haer de gezienste waren, en hebben die Eere aengedaen, en schonken haer veel dingen van kleinder waerden, die by haer zeer rykelijk en kostelijk scheenen te wezen; ja

verblyden haer met groot juichen en roepen, vallende te voet voor de geene die 't haer gaven, ziende de zelve zoo kostelijk gekleed zijnde, 't zelve ongewent te zien, en meenden schier dat het Goden waren: maer alzoo de Moskoviten door Tael-mannen spraken, 't welk *Samojeden* waren, die eenige Jaren hadden gewoont by de Moskovische Boeren op Dorpen, en alzoo de Spraek geleert hadden, gaven zy haer te kennen van haren Keizer, zeggende, de zelve byna eenen Aerdschen God te zijn; veel dingen aenroerende, die deze arme Menschen bewogen te wenschen, om zulks te mogen zien: zy ook niet beter wenschende, namen 't terstond aen; ja zeiden noch daer by, dat ze eenige Moskoviters by haer zoo lange in pantschap wilden laten, en ook om de Sprake te leeren, zoo dat ze veel Lieden met dusdanigen wys op de zyde van de Rivier *Oby* aen haer zyde kregen; die haer den Moskovischen Keizer onderwierpen, en lieten haer ook terstond vatt de Moskoviten schatten, beloovende Jaerlijks den

Moskovischen Ryke te geven, iegelijk Mensche, ja tot den Kinderen toe, die den Boog maer begonden te hanteren, een paer Zabel-vellen, die by haer niet geacht wierden, maer by den Moskoviten voor een Juweel gehouden, en beloofden 't zeive te geven in handen van den geenen die dat t'ontfangen bestelt zoude worden, 't welk ook ten vollen geschiede. En voorts trokken zy over de Rivier *Oby* wel twee honderd mylen door 't Land heenen, ziende veel zeltzame gedierten, schoone Fonteinen, fraeye Kruiden en Bosschagien, ook veelderley *Samojeden*, de zommige op Elanden rydende, zommige op Sleeden zittende, die van Rheen getrokken worden, de zommige van Honden, die zoo snel liepen als Herten; in 't kort, zy zagen veele dingen daer ze haer van verwonderden, en tekenden ook alles net op, om namaels goed bescheit te brengen, en quamen zoo wederom, eenige gewillige *Samojeden* met haer nemende, en lieten ook eenige Moskoviten in haer Land, om de Spraek te leeren, en zijn zoo in *Moskou* gekomen, daer ze van alles goed bescheit bragten aen den voorschreven *Boris*, en *Boris* aen den Keizer. Men zag met groot verwonderen de *Samojeden* aen, die zy mede gebragt hadden, de zelve bevelende te schieten, 't welk zoo net van haer geschiede, dat het geen Mensche zoude willen gelooven; want een penninksken, kleinder dan een stuiver, zetten ze in eenen Boom, en gingen daer zoo wyt van, dat ze naeuwlijks het penninksken zien, of effen in 't gezicht konden hebben, en tresten 't zelve zoo menigmael, als zy de Pyl daer na schooten, zonder eens te missen, 't welk veelen dede verdonderen.

Ten anderen zyden, zagen deze wilde Lieden 't leven der Menschen in *Moskou* met groote verwonderinge aen, ook der Stads gedaente, en meer diergelijke dingen; maer met verschrikkinge aenzagen ze den Keizer, zijnde zoo kostelijk gekleed, zittende zoo te Paerde, of varende zoo in een Koets van veel Paerden getrokken, kostelijk verçiert, omringt met menigte van groote Heeren, zeer kostelijk verçiert, en zagen ook zeer na alle het krygs-volk, die met de Roers zoo al in roode Rokken om den stoet liepen, zijnde altyd als den Keizer uit reed, omtrent vier honderd Schutters by hem. Ook hoorden ze met verwonderinge aen 't geluit der Klokten, die met menigte in *Moskou* zijn; ook zagen ze met verwonderinge alle de kostelijke Winkels in *Moskou*, en alle heerlijkheit aldaer, zoo dat meenden dat ze schier in der Goden Throon waren geraekt, en wenschten alreede te zijn by haer mede-broederen, om haer dit alles te verkondigen, noemende haer zalig te zijn, zulken hooft te mogen gehoorzamen, als den Keizer. Ook smaekte haer de Spyze wel, die haer in *Moskou* was t'eten gegeven, wel proevende dat ze haer beter bequam dan raeuwe Beesten in haer Land, of drooge Visch.

Deze dan, hebben den Keizer beloost hem voor Heer aen te nemen, en beloofden ook hare mede-broederen, verre en nnby te bewegen; en voorts baden zy den Keizer, dat hy haer de genade doen wilden, en zenden haer Bevelhebbers, die haer zouden bestieren, en die ze de voorverhaelde Schattingen mogten in handen leveren. Aengaende haer Afgoderye, daer en word niet af verhaelt, dan geloove wel dat de Christen Godsdienst daer haest geplant[+] zoude worden, waer 't dat 'er eenige bequame Leeraers waren, en zal met 'er tyd 't zelve wel in 't werk gesteld worden, was 't dat zy maer niet bezig waren met deze zware oorlogen, daer zy mede beladen zijn.

[+]Gelijk deze Schryver voorzegt, zoo is het Christelijk Geloof daer heden geplant, en in volle wasdom.

Zijnde dit alles geschied als boven verhaelt is, zoo zijn de Kinderen *Anicony* zeer verheven, en word haer alom veel vryheit gegeven, en ook bevel over eenige plaetzen, omtrent hareLanden gelegen, die veele, en groot zijn; ja hebben Land,

honderd mylen van malkanderen, hier en daer op de Rivieren *Duina, Witsogda*, en *Soehna*, zoo dat ze ryk zijn, en worden noch dagelijks by haer eere behouden.

Daer wierd in *Moskou* vervolgens geraedslaegt, dat men derwaerts, langs en omtrent de Rivier *Oby*, in de vlakke Velden, Sterkten, Kastelen, en Plaetzen, uit der natuuren daer toe bequaem moest maken, en met krygs-volk bezetten. Men bestelde ook een algemeen Bevelhebber, om de Landen allengskens wyder en wyder te verzoeken, en de zelve alzoo te bemagtigen; 't welk alles geschied is: en eerst zijn aldaer gebouwt geworden eenige Kastelen van groote balken, uit de Bosschen aldaer, en die met Aerde gevuld, en zoo met Zoldaten bezet zijn; ook word 'er dagelijks veel Volks heenen gezonden, zoo dat 'er op zommige plaetzen met 'er tyd heele gemeenten geworden zijn van Russen, vermengelt met Poolen, Tarters, en andere Volkeren.

Alle Ballingen, en veele die Moorders, Verraders en Dieven waren, ook alderley schuim van Menschen, die de dood verdiend hadden, wierden daer heenen verbannen, de zommige daer een tyd lang

gevangen gehouden, de sommige bevolen te woonen, na dat hare misdaed groot was, en wierden zoo allengskens groote Steden van veel Volkeo: deze Kastelen en groote gemeeten nu wel een Koninkryk bezonder gelijkende > wgnt qamaejs veel arme Lieden daer heenen trokken, om dat ze aldaer veel vrydom hadden, en Land om niet. Deze Landsdouwe word *Siberia*, of *Siberien* genaemt; want daer was een Stad, die men *Siber* noemde; er doe men in 't eerst in *Moskou* hoorde van den naem *Siberia*, gruwelde de boosdoenders daer voor: nu is 't zoo gemeen, dat het niet meer geacht en word; maer de Heeren en Edelen in *Moskou*, zijnde in des Keizers ongenade vervallen, zijn 'er noch wel bange voor, doch die worden 'er zomtyds voor een tyd lang gezonden, met Vrouw, en Kinderen, en word haer daer eenig Bevelhebberschap bevolen, tot dat den tooren des Tzaers gestijt is, wanneer dan weder in *Moskou* ontboden worden.

Om nu te weten den weg uit Moskovia tot daer toe, zal ik vervolgens verhalen, 't geen daer van heb konnen bekomen.

Volgt *Een kort verhael van de Wegen en Rivieren uit* Moskovia,

Oostwaerts, en oost ten Noorden aen, te Landewaerts, zoo het nu alrede dagelijks word bereist van de Moskoviten; ook de namen der Steden aldaer van hen gebouwt, en door der zelven Bevelhebbers bezet, die dat Land daer alom doen bewoonen, opzoeken, innemen, en bestaen, byna tot in Groot Tartarye toe; door Isaak Massa, *in den Jare boven gemelt, met den Druk gemeen gemaekt.*

UIt *Witsogda Soil*[+], van daer de *Anicony* woonen, reizen zy de Rivier opwaerts, tot dat ze komen by een Stedeken van de Moskoviten bewoont, dat men *Javinisco* noemt, en is zeventien dagen reizens van de Stad *Soil*, de Rivier opwaerts, door Rivieren en Bosschen reizende, en valt deze Rivier *Witsogda* uit het gebergte *Joegoria* genaemt, de welke strekken uit Tartarye van het Zuiden, tot byna de Zee na het Noorden. Uit de zelve gebergte vak ook de Rivier *Petsiora*, die in de Zee valt, op deze zyde *Waygats*.

[+]Solwitzogda.

Van *Javinisco* drie weken reizens, komen ze in een Rivier die ze *Ne-em* noemen, of stom op Duitsch, om haren stillen loops wille tusschen de Bosschen. Zoo omtrent vyf dagen met Schuiten qf Vlotten gereist hebben de in deze Rivier *Ne-em*, als dan moeten ze 't Goed een myl over Land voeren; want dezen *Ne-em* loopt eenen anderen streek als zy gemeenlijk reizen moeten, zoo dat ze om der kortheit wille over Land een myl weegs reizen, en komen zoo in een Rivier die ze *Wyssera* noemen: deze Rivier valt uit Steen-klippen, die de Moskoviten *Carmena* noemen; leggende ook in 't gebergte *Joegoria*, en reizen zoo met de Rivier nederwaerts negen dagen lang, en komen dan by een Stedeken dat ze noemen *Soil Camscoy*, wezende van den Moskoviten gebouwt tot een Rust-plaets voor de reizende Luiden, want zy van hier moeten verder te Lande reiren; en de voornoemde Rivier loopt voorts haren streek, en valt ten lesten in de Rivier *Cam:* welke *Cam* loopt order de Stad *Wiatka* in Moskovia, en eindigt haer in de groote, Rivier *Rha*, of *Volga*, die in het *Mare Caspium* vloeid met zeventig ingangen, 't Geen alles gehoopt hebbe van perzoonen die 't gezien en bezocht hebben.

Soil Camscoy is ook alrede wel bewoont, door toegevoerde Menschen, en 't Land rondsom met Dorpen en Vee wel verzien, al meest Russen en Tarters zijnde. De Reizigers aldaer gerust hebben de, zoo nemen ze haer nootdruftigheit en plunje op Paerden, en reizen van daer meest over gebergte vol Dennen, Pyn-boomen, en ook noch andere zeldzame Boomen, en reizen dwars over het gebergte *Soyba* genaemt, en daer na noch over een Berg die ze *Coosna* noemen, loopende beide na het Noorden. Dit gebergte word by haer in drien gedeelt, en is een heel ander Land als daer zy van het wisten uit komen, schoonder Bosschen, vaster Hout, en ook veel verscheiden Kruiden daer wassende; en word twee dagen reizens lang genaemt *Coosvinscoy Camen*; noch andere twee dagen reizens word het genaemt *Cirginscoy Camen*; daer na vier dagen reizens lang is *Podvinscoy Camen*, en komen dan tot een Stad genaemt *Vergaturia.* Deze drie voornoemde Woestynen worden meest bezocht van wilde *Tarters*, en *Samojeden*, die alle niet en doen dan kostelijk Wijd vangen voorden Moskoviten Het gebergte *Podvinscoy Camen* is 't hoogste, en op veel plaetzen met Sneeuw en Wolken bedekt, en 't zelve is zeer moeyelijk om reizen, maer 't valt allengskens zeer leeg.

Komende tot *Vergaturia* voornoemt, moeten ze wachten tot in het Voor-jaer, want daer is een Rivier *Toera*, die 't heele Jaer aldaer ondiep is, om dat ze daer eerst

haren oorspronk heeft, maer in 't Voorjaer word ze gansch diep van den Sneeuw des gebergte aldaer, en reizen dan alzoo met Booten en Schuiten verder.

Deze Stad *Vergaturia* is de eerste Stad in't Land *Siberia*, en wierd eerst gebouwt over een en twintig Jaren, met meer andere Steden daer omtrent, en is ook wel bewoont; ook bouwenze in de Nabuurschap Land, gelijk men in Moskovia doet. Daer is een Bevelhebber, die alle Voorjaren menigte van Leef-tocht en Kooren zend alom door de Rivieren in den ganschen Siberischen Lande, in alle Kastelen en Plaetzen daer Zoldaten en Krygs-volk zijn; ook over de *Oby* in alle Sterkten en Plaetzen aen't Moskovisch Volk; want! de Inlanders aldaer niet en bouwen, en de *Samojeden* leven van het Wild.

Nu dezen voorschreven Rivier *Toera*[+] afdryvende, komen ze na vyf dagen in een Stad, *Japhanim, Japansin*, of *Pansin* genaemt, ook over twee Jaren gebouwt, en met Volk beplant.

[+]Dit is geschreven in 't Jaer zestien honderd negen.

Tot *Japhanim* komende, reizen ze verder in de zelve *Toera*, en twee dagen gereist hebben de, begint haer deze Rivier zeer krom te draeyen, zoo dat ze zich dikmaels moeten overzetten in de zelve Rivier over Land, om de rechte te hebben, en om de kortheit wille. En nu woonen hier altyd *Tartaren* en *Samojeden*, die daer omtrent Vee houden, daer zy van leven: ook houden ze Booten.

Ten laetsten komen ze van deze Rivier *Toera* in een groote Rivier *Tabab*, zijnde byna twee honderd mylen van *Vergaturia:* zy reizen ook tot *Tinnen*[*] toe, een Stad vol Volks, ook van de zelvige voorverhaelde gebouwt; doch veele reizen ook wel van *Japhanim* met Sleeden in de Winter, tot *Tinnen*, in twaelf dagen tyds. Hier geschied nu grooten Handel van Pelteryen met den Moskoviten tegen de Tartaren en Samojeden: en deze plaetze is goed voor de geene die maer een half Jaer uit wil zijn; maer veele zoeken 't wyder, ja tot verre over de Rivier *Oby*, zoo na 't oosten als na't Zuiden.

[*]Turnen.

Van *Tinnen* komt men tot *Tobolska*, het hooft der Siberische Steden, en aldaer is den Stoel van *Siberia*, en den Oppersten Bevelhebber van de Moskoviten woont daer: hier moeten alle Steden hare Schatting Jaerlijks opbrengen, zoo wel van de andere zyde de *Oby*, als op deze zyde, en word die daer ook verzamelt, en zoo met geleide Jaerlijks door Kazakken en krygs-volk na *Moskou* gezonden. Hier word ook streng Recht gehouden; ook moeten alle Bevelhebbers in *Samojeden-land* en *Siberia* dezen gehoorzamen. Daer geschied ook grooten Handel in alle dingen, uit Moskovien daer gebragt: ook komen daer Tartaren van het Zuiden, heel wyt uit Tartarye, en veel verscheiden Volken, die daer allengskens meer en meer komen, na dat het gerucht van dit Land wyder en wyder strekt, en is daer vast profyt voor de Moskoviten te doen, die 't Land met vrede zoo ingenomen hebben, dat niet en hoeven te vrezen; zoo zeer zijn zy daer den Moskoviten toegedaen, en ook zijn 'er alom Kerken reets gesticht.

Deze voornoemde Stad *Tobolsko* leit op de groote Rivier *Irtis* genaemt, die zeer sterk valt uit den Zuiden, en loopt wel zoo snel als de *Donouw* doet; valt in de Rivier *Oby*, en zy schynt met de *Oby* uit een gewest te komen: aen de andere zyde de Stad loopt de Rivier *Tobol*, daer de Stad de naem af heeft.

In de Rivier *Tobol* komt een vallende Rivier, die recht van het Noorden uit het gebergte by den Zee-kant schynt te vallen, en word van den Wilden geheten *Taffa:* op de zelve Rivier hebben de Moskoviten nu onlangs een Stad gebouwt, *Pohem*, of

Pelim genaemt; zy hebben de zelve bezet met alderley Volk uit de Siberische Steden, en dat uit oorzake dat 'er zoo schoone Landsdou we omtrent is; ook zijn 'er schoone Bosschagien, zijnde vol Wild, van Lossen, Vossen, ook Zabels, Marters, en andere Dieren. Deze Stad leit twee weeken reizens van *Tobolsko*, Noordwaerts. De Rivier *Irtis*, daer van verhaeld is, loopt ook in de *Oby:* op de mond was eertyds een Stad gebouwt, die genaemt was *Olscoy-gorod*, of *Obscoy*, maer is namaels door 't bevel des Gezaghebbers van *Siberia* geruimt, niet zeggende waerom: ik denke 't is geweest om de koude, of om dat ze na haer meeninge, te na den Zeekant stond: en alzoo uit de groote Rivier *Oby* een groot water loopt, omvangende een groot deel Lands, gelijk eenen Arm, vallende zoo weder in de *Oby*,[+] maekt het een groot Eiland: en hebben de Russen op dit Eiland weder een andere Stad gebouwt, in plaetze van de vervallene, die ze *Zergolt* hebben geheten, zijnde omtrent vyftig mylen meer opwaerts als de andere gestaen hadde.

[+]Hier is eenige misgreep, als uit mijn kaert kan worden gezien.

Als zy van daer door de Rivier opwaerts reizen, gebruiken ze weinig zeil op hare Booten, 't zy om dat 'er weinig wind is, of om 't hooge Lands wille, hoe wel de *Oby* alzins groot en breet is, maer trekken de Booten op, gelijk ze dus meest in alle plaetzen door de Rivieren in Moskovien

reizen. Men reist van *Zergolt* omtrent twee honderd mylen opwaerts, en kome dan tot een Kasteel, genaemt *Noxinscoy*, dat over dertien Jaren gebouwt wierd, als den grooten Bevelhebber Volk uit *Siberien* zand, om Landen op te zoeken, bequaem zijnde voor Menschen, en om Steden te bouwen, en hebben toen daer een Kasteel gebouwt, waer eenig krygs-volk in gelegt is; wezende het een vermakelijke, gezonde, en warme plaets; zeer vruchtbaer, daer ook veel fraey gedierte en gevogelte is: het leit in't Zuid-oosten: en is daer namaels ook een Gemeente geworden: aen deze wierd bevoolen noch wyder en wyder, na de warmte opwaerts, 't Land te doorzoeken; maer haer is altyd bevoolen met vriendschap te handelen, en den Volke vriendelijk te onthalen, die ze zouden ontmoeten, of vinden, om zoo wyder en wyder Volk te hebben. Als ze nu met Benden te Landewaerts in reisden, tot over de vier honderd mylen, zagen ze alom schoone Landsdouwe; doch geen Menschen, maer al woest Land.

Dan alzoo ze by de twee honderd mylen quamen door de Rivier *Oby* opreizenden,[+] hebben (nu geleden tien Jaren) een schoone vermakelijke Landsdouwe gevonden, ook zeer warm, zonder dat 'er eenige onbequaemheit was, en ook weinig Winter, of byna geen; en zy daerom weder in *Siberia* gekomen zijnde, zijn genoot zaekt geweest 't zelve in der *Moskou* bekent te maken: en hadde toen *Boris Goddenoof* de Lands-bestiering by de hand; de welke de zaek zeer behertigde; en beval ook terstond, dat den Bevelhebber uit *Siberia* daer Volk heenen zoude zenden, om daer een Stad te laten bouwen; het welk geschiede; en daer is een schoon Kasteel gemaekt, met noch eenige Huizen; zoo dat het nu een schoone Stad is, die *Toom* word genaemt, om dat ze namaels gehoort hebben, dat 'er menigte Tartaren op de zelve plaets gewoont hadden; van wien deze plaets om haer aengenaemheits wille genaemt was: want *Toom*, schoon op Tarters is gezegt. En deze Tartaren hadden eenen Konink onder haer, die *Altyn* genaemt was. Deze Stad word noch dikmaels besprongen van verscheide Volkeren, die haer derwaerts in't Veld onthouden; doch nu is ze zoo magtig, dat het met 'er tyd ook wel een klein Koninkryk mogt worden.

[+]Te weten in den Jare duizend zes hondred on negen.

Tusschen dit Kasteel *Noxinscoy*, en deze Stad *Toom* in *Siberien*, vinden ze noch dagelijks te Landewaerts veel verscheide Volkeren, die zich *Ostakky* noemen, welke nu ook al met de Moskoviten; Tartaren, en Samojeden in *Siberia* haer vereenigen, en met vriendschap handelen, brengende zommige ook Goud en andere dingen, en hebben onder haer veel Koningen, zijnde die gelijk de Indianen, te weten, de kleine die in Oost-Indien woonen, en niet de groote: in 't kort, de Moskoviten komen zoo wyt die hoek uit, dat het te verwonderen is.

Ook zijn 'er veel Kastelen en Stedekens tusschen de Rivier *Oby* en *Irtis*, de welke in de zelve tyd, of weinig daer na gebouwt wierden, als *Tobolsko* gebouwt wierd; en zijn nu ook gansch ryk; zijnde gemengt met Moskoviten, Tartaren, en Samojeden, die tam zijn; en word een der zelve Steden genaemt *Tara:* omtrent welke plaetze de Rivieren *Oby* en *Irtis* tien dagen reizens van malkanderen zijn; ook een Stad die *Jorgoet* genaemt is, en die is getimmert over veertien of vyftien Jaren; ook *Besou*, en *Mangansoiscoygorod*; en leggen deze voornoemde Steden opwaerts na het Zuiden; maer op de andere zyde der Rivier *Oby*, zoeken de Inwoonders noch dagelijks wyder en wyder re komen. Herwaerts aen deze zyde de *Oby*, zijn de Steden *Tobolsko, Sibier, Beresai*, en meer andere op verscheide Rivieren leggende, en word noch dagelijks meer gebouwt.

De Steden *Narim* en *Toom* leggen op de over zyde de Rivier *Oby.* Hier gebruiken de Lieden veel Rheen in haer Sleden; ook snelle Honden, die zy veel met Visch spyzen, daer ze na haer oordeel zeer sterk van worden, zijnde meest gedroogden Rog: maer *Jorgoet*[*], voor-verhaelt, legt in de *Oby* op een Eiland.

Van *Narim* opwaerts na het Oosten legt de Rivier genaemt *Telt:* daer hebben ze ook een Kasteel gebouwt, en noemen 't zelve *Comgofscoy*, en bezetten 't ook met Volk. Van dit Kasteelken en *Narim*, zijn ze door't bevel des Siberischen Gezaghebber, over zeven Jaren geleden, gezonden met Sleden en raerden recht na het Oosten, om aldaer te zoeken of 'er eenige onbekende Volkeren haer onthielden, en reisden wel omtrent tien weken lang, recht oostwaerts, vindende alom schoone Landsdouwen, ook schoone Boomen, en veel Rivieren: maer omtrent de voorschreve tyd gereist hebben de, hebben ze op den Velden eenige Hutten gezien, vindende ook veel vergaderingen van Menschen; doch alzoo zy Samojeden en Tarters tot Leits-lieden hadden, die ook mogelijk de wegen wel doorloopen hadden, en waren ze niet beschroomt.

[*]Het is waeschynlijk, dat deze plaets Jorgoet met Zergolt, of Sergults boven genaemt, een en de zelve is, zoo dat het schynt deze Schryver zich daer in verbystert.

Komende omtrent de Menschen, bewezen zy haer groote eerbiedinge, en kregen de Samojeden en Tarters zoo veel van haer te verstaen, dat ze zich zelven met de name *Tungoesy* noemden, en woonden al langs de groote Rivier, die ze *Jeniscea* noemden: zy wezen haer die te spruiten uit het Zuid-oosten; dan wisten haer begin niet; en was de Rivier grooter dan de *Oby.* Ook hadden deze Lieden groote kroppen onder de kinne, klokkende met haer Sprake als de *Kalcoetten.* 't Scheen dat de Samojeden haer Sprake eenigzins verstonden, en zy de Samojeetsche Sprake niet heel ongelijk en was, maer daer na zeer helde.

Deze Rivier *Jeniscea*, veel grooter zijnde dan de *Oby*, heeft aen de Oost zyde groote gebergte, daer onder ook Vuurbergen zijn, die Zwavel of Zolpher uit werpen; maer op deze zyde na het Westen, daer is leege schoone Landsdouwe, zeer vermakelijk van alderley Kruiden, Boomen, lieffelijke Bloemen, en verscheide vreemde vruchten; ook heel zeltzaem gevogelte. Dit leege Land word wel by de zeventig mylen weegs over loopen in de Lenten van de Rivier *Jeniscea*, even gelijk de *Nyl* in Egypten doet: en deze *Tungoesy* dit wetende, onthouden zich over de andere zyde zoo lange op dc gebergten, tot dat de Rivier valt, en komen dan weder in deze schoone leege Landen met al haer Vee.

Deze *Tungoesy* was minnelijk Volk, en onderworpen haer ook den Bevelhebbers die de *Samojeden* bestierden, en dit al, door dien de *Samojeden* haer daer toe bewogen. Men konde niet merken wat Godsdiensten deze Lieden hadden, noch men heeft het nooit konnen vernemen, alzoo door onachtzaemheit van de Moskoviten te dier tyd, alle dingen ten naeuwsten niet nagespeurt wierden.

Het verwonderd my ook gansch niet, dat Jaerlijks *Waygats* zoo verstopt is met Ys in 't Noorden, aengezien de groote Rivieren *Oby* en *Jeniscea*, zoo schrikkelijk veel Ys uitspouwen, en noch meer ontallijke andere Rivieren, diens namen men niet en weet, de welke zoo ontallijke dikte van Ys uit werpen, dat het ongeloofelijk is; want in't Voor-jaer neemt het Ys omtrent de Zee-kant zomtyds heele Bosschen met hem weg, van wegen zijn dikte en menigte, waer door komt dat men aen de stranden van *Waygats* zoo veel hout alzints ziet aengedreven leggen. Ook zijnde in de engte by *Nova Zemla*, de uiterste koude, zoo is't geen wonder, dat het daer ophoopt door de engte, en ook noch vriest, en zoo dicht in malkanderen zich zet, tot dat het de dikte van zestig, of ten minsten vyftig vademen krygt, gelijk dit Jaer hebben afgemeten, die met een klein Scheepken daer heen, wederom van *Isaac le Maire* waren uitgezonden, die my daer ook geerne met hun derwaerts hadde gehad, maer ik sloeg het af, want ik bewyzen wil dat men 'er niet door kan, en altyd vergeefs zal wezen wat zy doen.

Zy hebben ook over deze Rivier wyder reize aengenomen, maer hielden 't recht in 't Oosten, weinig dorvende na 't Zuiden wenden, en hadden eenige van deze *Tungoesy* met haer, van de welke zy verstonden, dat 'er Zuidwaerts veel Volkeren, die haer vreemd waren, woonden, welke ook Koningen, na dat zy verstaen konden, onder haer hadden, die dikmaels tegen malkanderen oorloogden.

Doch niemand vernomen hebben de zijn zy wederom gekomen na eenige dagen reizens, maer hebben de *Tungoesen*, of *Tungoesy* bevolen wyder te zoeken; die 't haer beloofden, en ook vriendschap met haer maekten, latende eenige Moskoviten, verknochte Samojeden, en Tartaren by haer, en gaven haer ook eenige geschenken: dan 't volgende Jaer, zonden de *Tungoesy* Volk van haer zyde, Oostwaerts op, noch verder dan zy te vooren geweest waren, en trokken met groote menigte daer heenen,

en hebben ten laetsten noch een groote Rivier vernomen, die niet wel zoo breet als haer Rivier *Jeniscea* was, maer wel zoo snel loopende: en daer eenige dagen langs geloopen hebben de, zagen zy ten laetsten noch eenige Lieden, die zy achterhaelden, en zommige gevangen kregen; maer konden haer niet verstaen: dan door wyzen en bedien hebben ze zoo veel van haer gehoort, dat aen de andere zyde dikmaels gedonder was, zeggende, Om-om; ook dat 'er menigte getier en geruisch van Menschen was, en wezen op die Rivier, en zeiden *Pesida*, daer uit de Tungoesen en Tarters beslooten, dat zy die Rivier zoo noemden, en uit de woorden Om-om, besloten de Moskoviten, dat het geluit van klokken moeste wezen. En weder vertrekkende, namen ze eenige van deze Lieden mede, doch storven alle onder wegen, 't zy van bangigheit of vreeze, of veranderinge des Luchts, daer de Tungoesen, Samojeden, en die met haer waren, zeer droevig om waren; want wederom komende, zeiden dat 'er kloeke Lieden waren, wel gesteld, kleine oogen hebben de, en platte aenzichten, bruin zijnde uit den geelen.

Eenige der Moskovite in *Siberia* dit alles gehoort hebbende van de *Samojeden*, die uit *Tungoesen-land* in *Siberia* quamen, waren zeer begeerig om noch wyder te zoeken, begeerende Volk van den Bevelhebber: die haer 't zelve vergunde, ook zelfs veel krygs-lieden mede zendende, met bevel alles wel te doorzien; ook Tungoesen, Samojeden, en Tarters; en zijn zoo omtrent zeven honderd Mannen heenen getrokken, over de Rivier *Oby*, door der Samojeden en Tungoesen-land, over de groote Rivier *Jenisea*, en zijn zoo verder en verder gereist, hebben de tot voorgangers *Tungoesen*, die haer den weg voordraefden, hare Spyze veerdig onder wegen vangende, zoo Vogels als Rheen, Geiten, en andere vreemde Dieren; en vongen ook Visschen, al 't Land doorregen zijnde met veele schoone Rivieren, en zijn ook tot de voornoemde Rivier *Pesida*, of *Piasida* gekomen, en hebben by de zelve Hutten opgezet, en daer een tyd lang gelegen, tot het Voor-jaer toe, om dat ze die Rivier open zien wouden, en 't was byna in het Voor-jaer als ze daer quamen; maer over die Rivier en dorsten zy niet komen, als hoorende 't geraes dat[+] haer te vooren gezeit was, 't geen zy gisten, het geluit van klokken was: als de wind van over Rivier quam, hoorden ze ook dikmael gedreun van Volk en Paerden, en zagen zomtyds ook eenige zellen die vierkant waren, doch weinig, die af liepen, na haer meeninge, de Rivier onderwaerts. Maer geen Menschen vernomen hebben de aen die zyde daer ze waren, bleven daer eenigen tyd, en bevonden ook dat de Rivier heel hoog word[+] in 't Voor-jaer; dan weinig te achten, nademael 't Land aen beide zyden hoog was. Haer herte verheugde in 't aenzien van de zeer schoone Landsdouwe, zijnde in Grasen Bloey-maend: ook zagen ze veel vremde Kruiden, Bloemen, Vruchten, en zeltzame Boomen, Dieren, en vremde Vogelen.

[+]Het is niet waerschynlyk dat dit het geluit van klokken is geweest; want men in die gewesten nu geen klokken vind.

[+]De kruiden en bloeamen daer hier van gespromoeten boven, of aen het meest Zuidelijk gedeelte van de Rivier Pesida gezien zyn; want aen zyn Noordelijkste eand weinig gewas valt.

En zoo in de Zomer zijn ze wederom gekomen, reizende langzaem; want het was in de Herfst als zy in *Siberia* quamen, en verkondigden alles wat ze daer gezien en gehoort hadden, en bevestigde 't zelve met haren Eede.

Alle deze voornoemde dingen te Hove in *Moskou* verhaelt zijnde, hebben den Keizer, *Boris*, en alle andere groote Heeren haer daer over zeer verwonderd, met yverige begeerte ontsteken zijnde, om dit alles ten naeuwsten te doen zoeken, meende 't volgende Jaer daer Gezanten heenen gezonden te hebben met veele Geschenken, de welke mede genomen zouden hebben Tarteren, Samojeden, en Tugoesen, om te trekken over de Rivier *Pesida*, en te vernemen wat daer was, ert ook verbonden te maken met den Koningen en Volkeren aldaer, zoo zy daer iemand vonden: haer ook bevel gevende, alles te doorzien, en op te tekenen: maer dit is alles na gebleven, als toen beginnende in Moskovien de Inlandsche oorlogen, gelijk als in de beschryvinge des zelven oorlogs daer van te verstaen is.

Dan niet te min hebben de Bevelhebbers in't byzonder, geduurende de Moskovische oorlogen, noch derwaerts eenen togt laten doen, daer onder veel Burgers vry willig uit *Siberia* mede trokken; en komende in der *Tungoesen-land*, over de Rivier *Jenisea*, zijn ze meest al te voet geloopen, zoo dat 'er door ongemak veel stierven van de geene die gemakkelijk geleeft hadden, en vonden ten laetsten even het zelve 't geene de voorige bevestigt hadden. Boven dat zoo hoorden ze al te met geluit van volk en als van klokken: dan haer van de *Tungoesen* ontraden zijnde, dorsten haer niet begeven over deze Rivier. Hebben ook in zommige Bergen, aldaer gelegen, eenige vlammen uit zien springen, daer van zy eenig Zolpher bragten.

Den Bevelhebber in *Siberien* liet ook eenige Schuiten toemaken dieverdekt waren, en beval haer met het Voor-jaer te varen tot in de Zee, uit de Rivier *Oby*, en gebood dat ze langs de Zee-kant neffens Land zouden varen, tot dat ze zouden komen tot de Rivier *Jenisea;* want hy zeide dat ze ook moest eindigen in de Zee, en beval haer daer in te reizen eenige dagen reizens: daer tegens zond hy ook volk te Lande, bevelende haer zoo lange daer te blyven op de kant van de Rivier, tot dat zy deze Schuiten vernemen zouden, en gebood haer, zoo zy die niet en vernamen, na een Jaer wederom te keeren: hebben de aen die ter Zee voeren, bevolen, dat ze alles zouden bezichtigen wat 'er te zien ware; en gaf haer ook eenen Oversten mede, die *Luca* genaemt was, den welken hy beval alles op te tekenen, en heeft ze zoo heenen gezonden. Zy zijn ook gekomen in de mond van de voorschreve Rivier, en hebben malkanderen daer ontmoet, alzoo die te Lande waren getrokken, met den af-loop der Rivier op Vlotten en Schuiten eenige afgezonden hadden, die op de Zee-kant de Schuiten ontmoete, en vonden alles gelijk den Bevelhebber haer te vooren verhaeld hadde, te weten, na zijn meeninge. Doch alzoo

haren voorschreven Oversten *luca* gestorven was, met noch eenige andere van de voor naemste, hebben ze geraden gevonden van malkanderen te scheiden, en elk weder zijns weegs te trekken, en zijn zoo weder t'huis gekomen. In *Siberien* komende, en alles opgetekent, hebben ze zeer goed verslag daer van aen den Bevelhebber gedaen, die het zelve aen den Keizer in *Moskou* zond, en is 't zelve zoo geslooten in de Schat-kamer te *Moskou*, zoo lange tot dat deze oorlog ge-eindigt zouden zijn, en als dan zoude het overzien worden; want zy veel zeltzaems daer vonden van Eilanden en Rivieren, Vogels, en Dieren, tot voorby de *Jenisea* heel wyt.

En alzoo eenen goeden vriend in Moskovien daer eenen Broeder heenen gehad[+] hadde, gaf hy my een blinde Kaert daer van, gelijk hy 't uit zijns Broeders mond verstaen hadde, die nu dood is; doch zelver is hy door *Waygats* geweest, en kend alle plaetzen tot de *Oby* toe; maer wat daer voorby is, heeft hy maer gehoort, dies is 't zelve Kaertje maer een bewerp daer van, neffens den Zee-kant.

[+]Dit kaertje is met den Druk in den beginne der afgeloopen Eeuw gemeen gemaekt.

In de groote Rivier *Oby* komt ook een Rivier vallen, die ze *Taas* noemen: deze schynt te komen van omtrent de *Jenisea*, uit een groot Bofch, daer uit ook een Rivier stort, niet wyt van de voorschreve die in de *Jenisea* valt; zoo dat ze uit de *Oby* te water komen reizen door der Samojeden Landsdouwe: en zettende zich maer twee mylen over Land, zoo komen ze in een Rivier die ze *Torgalf* noemen, gerakende zoo met vallende water in de *Jenisea.* Deze weg is zeer bequaem om reizen, en nu onlangs van de *Samojeden* en *Tungoesen* gevonden.

Maer 't is jammer dat het niet gelukt door *Waygats* te komen; want met Schepen daer in honderd mael niet door te komen en is, schoon 'er doortogt van water zy.

Veele schoone plaetzen zouden misschien ontdekt worden, zoo van Eilanden als vast Land; dan is aen te twyfelen of *Amerika* omtrent *Sina* niet aen deze drie deelen des Waerelds vast is met een engte, gelijk *Afrika* aen *Asia* hangt, by de roode Zee: en 't zelve is voorwaer wel mogelijk; want wie weet te zeggen of 't open is, anders dan uit zommige Schristen der Heidenen, die schryven dat het van een gescheiden is, en veel bewys-redenen trachten by te brengen.

Of zoo het open is, zoo moet de strate zeer eng zijn, (hoe wel nu zommige hard dryyen, dat 'er een groote Zee tusschen beiden is, over honderd mylen breet,) want ik byna gezeit hadde, dat het onmogelijk zoude zijn, dat de Menschen in *Amerika* zouden komen, daer *Adam* in *Asia* geschapen is, en daer men nergens in de Heilige Schristen leeft, dat voor de Zundvloed eenige Schepen of Schuiten waren; en ook weet men wel, dat 'er op geen verscheiden plaetzen Schepzelen haren oorspronk, dan uit den Paradyze hebben, enz.

Nu mogt men ook weder zeggen, hoe de Menschen alom in de Eilanden gekomen zijn: en dit is, na mijn meeninge, na de Zundvloed geschied.

Reis-streek *Van* Siberia *na* Sina, *uit den mond van eenige Grieksche Reizigers, de welke in den Jare zestien honderd en tachentig, uit* Sina *wederom zijn gekomen.*

VAn *Topolski* tot aen de[+] Revier *Sem*, toegebragt,	14 dagen.
Van *Sem* na beneden tot *Wosie*, alwaer zy in de *Oby* valt,	14 dagen.
De *Oby* wierd van hen gezegt, zeventien oorsprongen te hebben.	
De *Oby* opwaerts gevaren, tot aen de Rivier *Ket*	14 dagen.
Men wil dat de *Oby* in een zoet Meir stort, eer zy in Zee valt.	
Ket, tegens stroom op, dag en nacht, negen wecken lang varens,	63 dagen.
De *Ket*, berichten deze Grieken, een donker geel water te hebben, zijnde vol wortels van Boomen, zoude daerom daer in niet gevischt konnen worden: zy reisden dan tot aen de Grenzen van 't Landschap *Jenesey*, na een Rivier van die naem, en alzoo geheten.	
Deze Rivier verlaten hebbende klommen zy te Paerd, en reden door een tamelijke Wildernis, alleen met weinig Russische Dorpen bewoont Land, tot aen de Vloed *Jenesey*,	3 dagen.
De Rivier *Jenesey* zoude noch vier weeken na beneden te varen zijn tot aen de Zee.	
Jenesey, of *Jensey* opwaerts, tot daer de Rivier *Tonguska* aenvangt, vyftig wurst,	2 dage.

[+]In dit en eenige volgende berichten hebben de spelding der eigen name gelaten zoo als die heb gevonden.

Tonguska opwaerts, (de welke in den loop haren naem met *Angara*, verandert) tot aen het Meir *Bakalski*, waer uit de zelve voort komt, tweé Maenden, dat zijn	60 dagen.
Van 't begin van de Rivier *Angara*, over het Meir, op den Oever tegens het Landschap *Selenginskoy*,	1 dag.
In het Meir *Bakalski*, langs de Rivier *Selenginska*,	14 dagen.
De Vliet *Selenga* opwaerts gevaren,	14 dagen.
Aen het Meir *Bakalski* en deze Vloed, zijn veele Russche Dorpen.	
Van daer door een Wildernis snel voort gereist, twee Maenden,	60 dagen.
De gemelte Rivier bleef hen aen de rechter hand leggen, nam onderwegen veele andere Vloeden aen; dat Land, 't welk zy aen de slinker hand lieten leggen, was noch onder het Russische gebied; van daer den weg meer ter rechter hand genomen, en recht door gereist tot aen de Sinesche Grenzen, en wel tot de Stad *Naum*,	14 dagen.
Van de Sinesche Grenzen tot aen de steene Muur,	30 dagen.
Van de Muur tot aen *Cambalu*, (zoodanig noemden zy de Stad *Pequin* of *Pankin)*.	8 dagen.

De Vloed *Amur*, of *Amùran*, of zeker des zelfs Arm, getuigden zy niet verre van de Poort der Sineschen Muur, noch gezien te hebben.

Deze hare reize hadden zy daerom zoo Noordelijk en krom afgeleit, op dat zy de Tartaren hen noch onbekent, of onbevrind, aen de rechter hand niet te na mogten komen.

Vader *Avril*, Jezuit, spreekt misverstandelijk over 't veroveren van *Siberien*, in den volgende zin.

Aen de *Zaporoogsche Kozakken* is men schuldig, de meeste kennis dezer Landen, die men eertyds aenzag als woest, en onbewoont, die men niet bereizen kon, als met het uiterste gevaer, daer men nu zoo bequaem als in *Europa* reizen kan.

Deze wezende overwonnen, door de Moskoviten, zich niet hebben de willen onderwerpen aen de overwinnaers, namen beraed, hen eigen Land te verlaten, dat zy niet meer konden beschermen, welke dan voortzettende tot aen de Rivier de *Volga*, en van daer tot *Cazan*, van waer over staken, tot aen de Rivier *Irtis*, en eindelijk

quamen daer de Rivieren *Irtis* en *Tobol* te zamen stooten; waer zy een Stad stichtede, van de laetste naem, zich uit zettende, over de gewesten rondsom de *Oby*, dat men eigentlijk *Siberie* noemt, willende het woord *Sibir*, Noord betekenen.

Dit Volk gaf zich (zegt hy) namaels vrywillig aen de Moskoviten over, om vertier van hunne Zabel-vellen te hebben, of schoon zy, zich achter het gebergte lichtelijk hadden konnen beschermen. Dus verre dezen Heer.

Volgt

Een korte en naeuwkeurige Reis-beschryvingel of Weg-wjzer door Siberia, *welke in het Engelsch by eenig Krygs - bevelhebber, in dienst van hunne Tzaersche Majesteiten zijnde, is beschreven, en my van* Londen *toegezonden.*

VAn *Tobolska* de voornaemste Stad van *Siberien*, opwaerts op de Rivier *Tobol*, tot de mond van de Rivier *Tafdi*, is drie dagen reizens.

De Rivier *Tafdi* opgaende voorby het Aerds-bisschops *Slobod*, of Vlek, tot het Stedeken *Kosudczkoy*, is zeven dagen reizens in groote Booten.

Van *Kosudczkoy* opgaende de zelve Rivier, tot de Rivier *Pelesmi*, voorby het *Tabernichsku Slobod*, en voorby de Rivier *Ustoun*, tot het Stedeken *Pelesmi*, tien dagen reizens.

Van de mond van de Rivier *Tafdi*, opgaende de Rivier *Tobol*, tot de mond van de Rivier *Tura* te Land, zestig verst.

Van de mond van de Rivier *Tura*, tot de Aerds-bisschops *Pokrofska Sloboda*, of *Slobod*, zeven verst.

Van de *Pokrofska Sloboda*, tot *Timeni*, drie en zestig verst.

Van *Timeni* opgaende de Rivier *Niczere*, tot *Niczinski Sloboda*, zestig verst.

Van *Niczinski Sloboda*, tot de neder*Niczinski Sloboda*, zeven verst.

Van de neder-*Niczinski Sloboda*, tot de opper-*Niczinski Sloboda*, twintig verst.

Van welk, tot *Czubasova Sloboda*, zeven verst.

Van daer, tot *Kirczinsky Sloboda*, zeven verst.

Van *Kirczinsky Sloboda*, in het gebied van *Vierckotourski*, tot *Irbiczkoy Sloboda*, zeven verst.

Van *Irbiczkoy Sloboda*, tot de* *Ustmouth*, of *Ustmouth van Irbiczkoy Sloboda*, op de Rivier *Robrofskoy* is twintig verst.

*Wat de Engelsche Schryver met deze benaminge wil zeggen is my onbekent.

Van de zelve *Ustmouth* en van *Irbiczkoy Sloboda*, aen de zyde na *Belakofsky Sloboda*, op de Rivier *Irbite*, twintig vest.

Van de Ustmouth van *Irbiczkoy Sloboda*, tot *Oshepkory Nisinsky Sloboda*, twintig verst.

Van *Oshepkory*, tot de yzer-werken, zes verst.

Van de yzer-werken, tot de *Navlasky* Ostrog, tien verst.

Van welke, tot het *Spasky* Klooster, tien verst.

Tot *Aramashevy Sloboda*, op de Rivier *Rupu*, vyf en dertig verst.

Van *Aramashevy*, in het gebied van *Tobolska*, tot *Mursinskoy Sloboda*, dertig verst.

Van *Tumeni*, langs de Rivier *Pismey*, tot *Belakofsky Sloboda*, zestig verst.

Van welke, tot *Kuriasky Sloboda*, dertig verst.

Van *Kuriasky Sloboda*, tot *Oshepkovy Pisminsky Sloboda*, zeven verst.

Van de mond van de Rivier *Isey*, langs de Rivier *Tura*, tot *Turinsky Sloboda*, veertien verst.

Van *Turinsky Sloboda*, tot *Turinsky* Ostrog, zestig verst.

Van *Turinsky* Ostrog, tot *Blogou-Esczensky Sloboda*, veertig verst.

Welk *Blogou-Esczensky Sloboda*, is van de Rivier *Tura* zeven verst.

Van *Blogoves* of *Blogou*, tot *Tigulsky Sloboda*, op de Rivier *Tigula*, honderd twintig verst.

Van *Tigula*, tot *Viercko Tura*, zestig verst.

Van *Viercko Tura*, tot *Solkamskoy*, al Bosschagien, zes dagen reizens.

Van *Tobolska* opwaerts de Rivier *Tobol*, tot het Kasteel aen de mond van de Rivier *Tarchansky*, honderd twintig verst; aen welke plaets de vyand zomtyds plag te komen.

Van de mond van de Rivier *Tarchan*, langs de Rivier *Tobol*, tot *Yalotorvofsky Sloboda*, zes verst.

Van daer op de Rivier *Izet*, opwaerts, tot *Irbubat* Ostrog, zestig verst.

Van *Isotsky* Ostrog, tot de mond van de Rivier *Terbuka* is dertig verst.

Van daer, tot de mond van de Rivier *Mastansky*, dertig verst.

Van de Rivier *Mastansky*, tot *Sararinsky Sloboda*, dertig verst.

Van *Sararinskty Sloboda*, tot het Klooster *Dalmatova*, dertig verst.

Van het *Dalmatova* Klooster, tot *Katisky* Ostrog, vyftien verst.

Van daer, tot de mond van de Rivier *Cinary* tot *Uvala*, zeven verst.

Van de mond van de Rivier *Cinary*, tot de mond van de Opper-rivier *Kamenky*, zestig verst.

Van daer, tot de Poel *Izetill*, door of over de Rotzen, tot de Fonteinen van de Rivier *Sovae*, dertig verst; welke plaetzen palen aen de Biskirczy Tartaren, zijn versterkt, en met krygs-bezetting voorzien, door de vrees dat ze haer den oorlog mogten aendoen.

Van *Tobolska*, tot *Astrakan*, over de Rivier *Ajaick*, vier de halve week reizens.

En tot *Kasan*, door de Boschachtige en woeste Velden, een Maend reizens.

Van *Tobolska* op de Rivier *Irtis* nederwaerts, voorby *Demianskoy*, tot de vertoon-plaetze van *Skamorouskoy Doshinikom*, twee weeken reizens.

Van de vertoon-plaetze van *Skamorousky*, nederwaerts, tot de mond van de Rivier *Irtis*, een halve dag reizens.

Van daer opwaerts op de Rivier *Ob*, of *Oby*, tot *Surgudo*, negen dagen reizens.

Van daer tot *Naremu*, op de zelve Rivier *Ob*, drie of vier dagen reizens.

Van *Naremu*, tot de mond van de Rivier *Nieti*, acht dagen reizens.

Opwaerts op de Rivier *Nieti*, tot de *Nietsky* Ostrog, acht of negen dagen reizens.

Van daer opwaerts de zelve Rivier *Nieti*, tot de *Makofsky Ziman*, zes of zeven dagen reizens.

Van daer over zeker *Wolok*, of Overtoom, tot *Jeniseiskoy* Ostrog, te Land, twee dagen reizens.

Van *Jeniseiskoy* Ostrog, opwaerts de Rivier *Jenisea*, tot de mond van de Rivier *Tungunsky*, twee dagen reizens. Aen deze Rivier *Tungunsky* zijn water-vallen.

Van daer meer opwaerts, tot het neder-*Bratsky* Ostrog, of gehucht, twaelf dagen reizens.

Van het neder-*Bratsky* Ostrog, en de mond van de Rivier *Oky*, opwaerts de Rivier *Angar*, tot het *Balogansky* Ostrog, twee weeken reizens.

Van daer, op de zelve Rivier *Angar*, twee weeken reizens tot het *Yakutczkoy* Ostrog.

Van *Yakutczkoy* Ostrog, opwaerts op de Rivier *Angar*, tot de Poel of het Meir *Bykala*, een week reizens. In de Rivier van *Angar* zijn twee water-vallen. De

Poel *Bykala* kan, tot aen de mond van de Rivier *Selenge*, in drie dagen over gezeik worden.

Opwaerts de Rivier *Selenge*, van de Poel *Bykala*, tot de mond van de Rivier *Chilka*, is een dag reizens.

Van de mond van deze Rivier *Chilka*, opwaerts op de Rivier *Selenge*, tot het *Selenginsky* Ostrog, zijn vier dagen reizens.

Opwaerts op de Rivier *Chalky*, of *Chilka*, van des zelfs mond, te weren, tot het *Irginsky* Ostrog, is veertien weeken reizens.

Van daer door Poelen, en een *Volog*, of Over-toom, tot de Rivier *Ingoda*, is een dag reizens.

Van die *Volog* nederwaerts op de Rivier *Ingoda*, en op de Rivier *Shilka*, zellen zy in drie dagen tot aen de mond van de Rivier *Necsir*, tot het *Nerczinsky* Ostrog; alwaer nu meer wooningen zijn als in *Totbolska*[*].

Van het *Nerczinsky* Ostrog, tot aen de mont van de Rivier *Archun*, zijn drie dagen reizens. Alhier vereenigen de Rivieren *Shilka* en *Jeluna*, daer van daen word die Rivier genaemt *Savolarmuh-Archuna*, de welke uit de groote *Okilair* stort; alwaer groote Visschen gevonden worden. De *Sinezen*, of hunne Onderdanen by deze Poel woonende, leven by Visch. 't Is van daer een dag reizens tot een Sineesch-onderhoorige Stad, waer in weinig *Sinezen* woonen, uit vreeze voor de Russen.

[*]Dit word misverstandelijk gezegt, want Tobol heeft veel meer Huizen, zoo als in de spelding en benaming eeniger eigen namen in deze en eenige volgende berichten misgrepen zyn begaen, veroorzaekt door de onderscheidenheit der Tale, waer in zyn gescheven zyn.

Van het *Jeniseisky* Ostrog, opwaerts de Revier *Jenisey*, en de Rivier *Tungucz*, en *Ileitu*, tot het *Ilynsky* Ostrog, zijn zes dagen reizens.

Van daer voorby de Rivier *Volokda*, tot *Muki*, alwaer een Kapel is, twee dagen reizens.

Wyders voorby de Rivieren *Kupe, Kate*, on *Polne*; voorby de monden van *Kirengi, Czeczeya*, en *Vitima*, en voorby de Rivier *Olekmi* tot het *Jakutsky* Ostrog, twee weeken reizens.

Van daer langs de Rivier *Lene*, nederwaerts na de Zee, drie weeken reizens, tusschen de Rivieren *Lenoy* en *Kirengoy.*

Van het *Yakutskoy* Ostrog, tot aen de Rivier *Alldan*, en tot het *Veer*,s te Land een week reizens.

Van het *Veer*, tot de hoogte van *Yanskogo Shimovia*, vier weeken reizens; welk *Shimovia* legt op de Rivier *Yane.*

Van *Yanskogo Shimovia*, tot *Sasisversky Shimovia*, drie weeken reizens; welk *Shimovia* legt op de Rivier *Ildie.*

Van daer, tot *Lazeo Shimovia*, vier weeken reizens; welk *Shimovia* legt op de Rivier *Yaolae.*

Van *Aladeskoy Shimovia*, op de Rivier *Kolim*, tot aen het middelste *Shimovia*, een week reizens.

Van waer op de zelve Rivier tot het *Opper-Shimovia*, voorby de Rivier *Tarmi*, is drie weeken reizens: en aen de mond van de Rivier legt een *Shimovia*, genaemt het Neder-*Shimovia*; van waer, tot het middelste, is vyf weeken reizens; in alle welke *Shimoviaes* dat Dorpjes, of verwinter-plaetzen zijn, de Zoldaten woonen, behoorende onder *Yakutskoy* Ostrog, en de Keizers *Ashitshiko*, of die perzonnen welke gebruikt worden om Zabels, of andere Beesten te jagen. Van het *Yakutskoy* Ostrog gaet men langs de Rivier *Lenoy*, na de Zee.

Van de Rivier *Lenoy*, opwaerts de Rivier *Olenme*, voorby de mond van de Rivier *Nesie*, tot aen de mond van de Rivier *Tugiraeasy*, is vyf weeken reizens, doch met groote Booten, die voorraed voeren, is men een half Jaer onderweeg.

Opwaerts op de Rivier *Tugiraeasy*, of *Tugira*, tot het *Doursky Volok*, een week reizens; alwaer tot geryf en gerustheir gebouwt is het Kasteel *Sdreskugirskoy:* van welke plaets door *Kamicnooy*, of het steenachtig *Volok*, nederwaerts op de Rivier *Urna*, tot de Rivier *Amur*, en wel tot het Stedeken *Dowrsky Lapkaeva*, is tien dagen reizens; welke weg om de Moerassige Poelen en Rivieren ongemakkelijk reizen is, zoo dat daer moet te voet gegaen worden.

Van het Stedeken *Lapkaeva*, nederwaerts op de Rivier *Amur*, voorby de mond van de Rivier *Skame*, tot de mond van de Rivier *Sia*, is een week reizens.

Van de mond van de Rivier *Sia*, nederwaerts op de Rivier *Amur*, tot de mond van de Rivier *Shingall*, een week reizens. Aen de mond van de Rivier *Shingall* is een wacht van de Sinezen, en in de *Shingall* valt de Rivier *Naul*, en in de *Naul* de Rivier *Korga*, aen welke leit het Sinesche Stedeken *Mulgute*, of *Munguto.*

Van de Rivier *Shingall*, tot het Stedeken *Mulgute*, is twee weeken reizens. In dit Stedeken woonen maendelijk voor een Wacht, twintig of dertig Sinesche Zoldaten tegen de Moskoviters. Van dit Stedeken is een weg na *Sina* te Paerd, tien dagen reizens, en met lasten zes weeken.

Van de mond van de Rivier *Shingall*, nederwaerts op de Rivier *Amur*, tot de mond van de Rivier *Ushuri*, is vier dagen reizens.

Van waer op de zelve Rivier *Amur*, nederwaerts, tot de mond van de Rivier *Chamuna*, is een week reizens. Aen alle deze Rivieren woont Volk, *Dewersky* genaemt; en aen verscheide plaetzen zijn sterkten gebouwt. Zy zaeyen en maeyen daer alderhande aert van Zomer-kooren, Appelen, Peeren, Meloenen, Komkommers, en diergelijke vruchten zijn daer overal aen de zelve Rivier *Amur* in overvloed.

Van de mond van de Rivier *Chamuna*, nederwaerts op de Rivier *Amur*, tot de Zee, en tot het Land van de *Gilaki*, is twee weeken reizens. Deze *Gilaki* leven aen de Kust: zy zaeyen geen Kooren; maer leven met Visch. Door deze Zee is geen weg na *Sina*, om het Ys; maer daer is een doorgang na het Land van *Nikanskoy*[*]; alwaer Goud en Zilver-mynen gezegt worden te zijn; ook kostelijk Gesteente en Zyde.

[*]Missschien Niuche.

Van *Jeniseisky* Ostrog, tot *Krasnoyarsky* Ostrog, te Land tien dagen reizens, en te Water, opwaerts op de Rivier *Jenisey*, drie weeken reizens.

Van *Jeniseisky*, nederwaerts, op de Rivier *Jenisey*, voorby de monden van de Rivieren *Podkamenia, Tulgusku, Yelogu*, en het neder-*Tulgusku* tot de *Turachansky Ziemovia*, of *Shimovia*, is tien dagen reizens met kleine Schepen, en by de Rivieren *Podkalenoy*, of *Podkamenia*, en *Tunkuske*, of *Tulgusku*, zijn wooningen daer de Zoldaten van *Jeniseisky* in huisvesten, om des Keizers Schatten te vergaderen.

Van *Turuchansk*, de Rivier *Jenisey* nederwaerts, tot aen de Zee, twee weeken *reizens.*

Van *Nary*, opwaerts op de Rivieren *Oby* en *Thom*, tot het Stedeken *Thomskoy*, tien dagen reizens.

Van waer opwaerts op de Rivier *Thom*, tot *Kusnetskoy* Ostrog, tien dagen reizens.

Van het zelve *Thomskoy*, nederwaerts voorby de Rivier *Thom*, aen de Rivier *Oby*, en opwaerts de Rivier *Eteze*, tot de monden van de Rivieren *Bia* en *Katunay*, tien dagen reizens met groote Booten. Aen de monden van deze Rivieren is het tot beter bescherming van die geene, de welke de Zabels en andere Pelteryen jagen, nootzakelijk dat 'er sterkten gebouwt worden.

De Rivier *Bia* vloeit uiteen groote Pod, welkers lengte vyf dagen, en de breete een dag zellens is. Omtrent deze plaetzen woonen veel vreemdelingen, die den Keizer geen Schattinge betalen.

Van de monden van de Rivieren *Bia* en *Katunay*, tot *Sina*, is door woeste Velden twee Maenden reizens.

Van *Thomskoy* tot *Mungall*, twee Maenden en een half reizens; en tot *Kontaishinich Ulusow*, twee Maenden reizens.

Van waer, tot het Stedeken *Mangutsky*, twee Maenden reizens.

Van *Surgut* door de Wildernissen, tot *Surgutsky Ziemovia*, over Water-poelen, en droog Land, zes weeken reizens.

Van de *Ziemovia*, nederwaerts op de Rivier *Taru*, tot het Stedeken *Mangaseia*, tien dagen reizens.

Van *Surgut*, opwaerts op de Rivier *Eteze*, tot aen de mond van de Rivier *Vachu*, in kleine Scheepjes, vier dagen reizens; en op de Rivier *Vachu*, of *Vack*, opwaerts na zeker *Volok*, of Over-toom, tien dagen reizens.

Van de Fonteinen der Rivier *Vack*, door de gemelte *Volok*, tot de Fonteinen van de Rivier *Elogy*, is drie dagen reizens te Land.

Van de *Volok*, nederwaerts op de Rivieren *Elogy* en *Jenisey*, tot *Turuchansky Ziemovia*, vier weeken reizens.

Van *Samarofsky* vertoon-plaetze, nederwaerts op de Rivieren *Irtis* en *Oby*, voorby het Klooster van *Kotskoy*, en voorby de mond van de Rivier *Sojwa*, tot *Berisowa*, zijn zes dagen reizens.

Van *Berisowa*, voorby de Wachten van *Sobskoy* en *Obdorskoy*, op de Rivier *Oby*, tot de Zee van *Mangaseia*, twaelf dagen reizens; en in vier dagen konnen ze komen tot aen de mond van de Rivier *Tamu.*

Van daer opwaerts op de Rivier *Tamu*, kan in drie of vier dagen tot het Stedeken *Mangaseia* gezeild worden.

Van het Stedeken *Mangaseia* kan men met klein Vaertuig te water in drie of vier weeken tot *Turuchanskoy Ziemovia* komen. Op de middel-weg, tusschen de Rivieren, moet het Vaertuig te Land over een Berg getrokken worden een verst verre.

Van *Tobolsko*, opwaerts op de Rivier *Irtis*, tot het Dorp *Abalatskay*, is twee dagen reizens met groote Booten, en te Land is het twintig verst afgelegen.

Van *Tobolsko* wyder opwaerts, legt het Stedeken *Tarsky*, op de Rivier *Arnarna*, omtrent een verst van de Rivier *Irtis* te Landewaerts.

Van de Rivier *Tary*, door het gewest van *Baravisky*, tot het Stedeken *Tolky*, is een Maend reizens.

Van *Tarsky*, tot zeker Haven, van waer het Volk gaet op de Poel *Yamish*, aen de zelve Rivier *Irtis*, is vier weeken reizens.

Van de gepelte Haven, opwaerts op

de Rivier *Tary*, tot de Poel *Asana*, is twintig dagen reizens in kleine Booten.

Van de Rivier *Tary*, tot de Poel *Yasina*, over de Velden, vyf weeken reizens.

Van de Poel *Yasan*, of *Yasina*, en van de wooning *Abasveich*, tot *Koltashnich Ulusuf*, en daer omtrent, groeyen onder weeg alderhande aert van Zomer-kooren, en vruchten.

Van *Yasan*, tot de plaets *Czaray*, alwaer de Moegaessche Volken woonen, is een week reizens.

Van waer tot *Zluena*, mede behoorende aen de Moegalen, twee weeken reizens.

Van daer na *Suicinatishim*, op de Grenzen van *Sina*, drie weeken reizens. In deze laetst- genoemde plaetzen leven de Moegalen op Beestiael, en alderhande Wild, geen moeite doende om de grond te bebouwen.

Van daer na *Suicinatishim, of Sacinatishim*, over de Grenzen, tot het steenachtige *Attidushiabugu*, alwaer de Sinezen, of hare Onderdanen zwerven, is een Week reizens.

Zeker onbekend Engelsch Schryver, in 't Jaer zestien honderd een en zeventig tot London, *door* John Winter *in 't licht gebragt, spreekt van* Siberia, Samojedia, Crim, *en* Kalmaks Tartarye, *aldus.*

S*Iberien* is een wytstrekkent onbekent Landschap, en reikt tot aen de muuren van *Kataya.* Ik hebbe met eenen gesprooken die aldaer was, en met de Sinezen Handelde: en ook met een ander, die zeide, eene Zee voorby *Siberien* gezien te hebben, waer op Schepen waren, en Mannen in vreemt gewaet, hebben de geen baerd, als aen de boven-lip. Van daer bragt deze laetste *Chay* en *Bourdian:* de *Chay* is het geen dat wy *Teah* of *Thy (Thee)* noemen, en *Bourdian is* Indische[+] sters-wyze Annys. De Koop-luiden zeggen, dat zy die gebruiken (als wy in Engeland de Annys doen) met Zuiker, en houden het voor een treffelijke Artzenye in de long-ziekte, zy-winden, en in ongetempertheden der maeg. Het word in papieren over gebragt, van een pond zwaer, beschreven met Sinesche letteren.

[+]Dit Annys my uit deze gewesten toegebragt, is grooter veel krachtiger, en smakelijker als gemeene Annys.

Die in deze gewesten reizen, zijn meer als een Jaer op weg, wachtende om het Winter-weer in zommige plaetzen, en om de tyd des Zomers, in andere plaetzen.

De hooft-stad van *Siberien* is *Zambul (Tobol,)* de verblyf-plaets van den Opper-Waiwod.

Men handele daer in Pelteryen, en voornamelijk in Zabels, die, zoo nfert zegt, in geen andere deelen van de Waereld gevonden worden. Zy eeten geen Kernen of Nooten, welke aldaer overvloedelijk veel aen Boomen groeyen[§.]

Zy jagen zes of zeven weeken, en worden op Wagens getrokken van Honden, die zy met Visch voedert, daer hunne Meiren en Rivieren van overvloeyen. Zy stellen veertig of vyftig Honden voor een Slede, en zijn gekleed met drie-dubbelde bonte rokken. Zy leggen alle nachten uit in het koutste des tyds, en maken vuuren, by de welke zy hunne Visch bereiden, of braden.

[§.]Cederappels.

De Honden zijn op de Zabel uit te vinden afgerecht, en het Man-volk alzoo vaerdig met die in de neus door een Pyl te schieten, waer van zy tot een roof voor de Honden worden: ten ware zy de Zabel in de neus troffen, zy zouden hem quyt raken; want het is een hart en stout Beest, en zou met de Fyl in 't lyf weg loopen.

Het is 'er op zommige plaetzen zoo buiten gemeen koud, dat water in de lucht opgesmeten, tot Ys neer komt.

De Noordersche gewesten geven geert Brood, maer Visch in overvloed, die zy droog eeten, in plaets van Brood. Zy voeden hunne Koeyen met Visch, geduurende de Vorst, die de Melk Vischachtig van smaek maekt.

De Rivier *Oby* is een groote Rivier,[+] welker einde noch onbekent is.

Daer is een groore menigte van Visch, genaemt *Beluga*[*], zeer gelijk aen een Wavisch, maer beter om te eeten; uit wiens kuit, en die van de Steur, zy Kavejaer te Astrakan maken. welke zy in groote Zout-hoopen leggen, en na een kleine gesting, perssen zy die, en kuipen ze in Tonnen. Men heeft 'er ook ongeperste. Het is een groote lekkernye, maer kan niet bewaert worden.

[+]Myn kaetten betuigen dat deze Vliet van de mond tot den oorspronk bekent is.

[*]De beluga heert weinig gelijkenis aen den Walvisch.

Het Noorder deel van *Siberia* is genaemt *Samogeda*, of *Tsamoeida*, welke bediet *Kanibals*, of Mensch-eeters[§]; want zy eeten den geenen, die zy in een gevecht gevangen krygen. Hun spyze is meest Visch. Hun rykdom Dieren, waer, van zy groote Herten hebben, en zoo tam, dat die op 't gefluit by de hand zullen komen, en zich zelfs laten by paren voor de Slede spannen, die zy gezwind als de wind voort trekken, twintig Duitsche mylen des daegs.

[§]Die Mensheeten was wel eertyds gebruikelijk, maet nu in ongewoonte.

Wanneer zy ter Jacht op de Dieren trekken, dan raedplegen zy met den Priesier, die na veele plechtigheden en bezweeringen, hun zegt na wat oord zy gaen moeten; en gemeenlijk vinden zy de voorzegging waer te zijn.

Daer is geen onderscheid tusschen de kleeding van Mannen en Vrouwen, maer zijn beide van Dieren-vellen gemaekt, met de ruige of haair-zyde na buiten. Men kan qualijk de Mannen en Vrouwen aen hun gezicht onderscheiden: geene van beiden dragen baerden, en hebben beide aenzichten als Bavianen.

Hunne Zeden, Tale, en Godsdienst zijn Beestachtig; want zy dienen de Zon en Maen.

Zy zijn boven maten[§] na-yverig over hunne Wyven.

De Dochters zijn zeer geacht, en moeten niet by Jongmans gezien worden, tot dat zy getrouwt zijn, 't geen zy op het zeste of zevenste Jaer doen, op dat zy zouden mogen verzekert zijn haer Maegdom te hebben. Zy koopen haer van de Ouders voor huiden van Dieren, nemen haer t'huiswaerts, en sluiten haer op, na de Italiaensche wyze.

[§]Jaloers.

Desgelijks bewaert de Man zijn Wyf, wanneer hy ter Jacht gaet; en dit is zoo gewoonlijk, als de strik aen een beurs; want zy hebben een spreek-woord, die zijn beurs open laet, noodigt een Dief daer in.

Hunne Huizen zijn alleenlijk ronde Tenten, gemaekt van Dieren-vellen en Matten, met een Vuur-haert in 't midden, en een gat aen den top voor de rook, daer rondsom zy in 't ronde leggen, en bevinden dus zich, zelfs warm genoeg.

In den Zomer vervoegen zy zich dicht by de Rivieren om te visschen, die zy droogen, en tegen den Winter bewaren: zy dooden veele met Pylen, en eeten die gemeenlijk meest raeuw.

Zy eeten jonge Honden, en houden het voor een lekker Disch-gerecht.

Zy worden niet waerdig by hunne Tzaersche Majesteiten geacht, om een Bevelhebber te hebben; noch zoo aenzienlijk, om geschat te worden; alleenlijk betalen zy willighlijk eenige weinige Dieren.

Niemand verstaet hunne Barbarische Tael, als zy zelfs; noch hunne Wetten, die zy heimelijk volvoeren.

Wanneer zy een Dier aen vreemdelingen verkoopen, zoo bedingen zy het ingewant, dat zy eeten, na dat zy de vuiligheit daer wat uitgeduuwt hebben.

Hy is de aenzienlijkste onder hen, die het meeste in de Tooverye ervaren is, daer in zy uitermaten uitstekent zijn, inzonderheit by vreemdelingen; maer onder de Russen derven zy het minste gelaet van die konst niet maken, op dat ze niet zouden beschuldigt en gestraft worden.

Te gaen meer na de Zuider deelen van *Siberien*, ziet men eene Wildernisse, de *Steep* genaemt, welke zes of zeven honderd[§] wursten of versten lang, en meerendeel een vlak Veld is. Het heeft zeer weinig Rivieren, maer de grond is zeer vruchtbaer. Men ryd 'er drie dagen reizens door een Veld van Kersse-boomen, hoe wel die niet boven drie vierendeelen van een elle hoog zijn. De oorzaek waerom zy zoo laeg zijn, is, dewyl ze door de vreemdelingen en reizigers zoo dikwils verbrand zijn. Deze Boomen geven een fraeye roode Kers, maer zeer zuur of amper: zommige die verplant zijn, zeer goede Kerssen geven.

[§]Moskovische mylen.

Ik heb met eenige gesprooken, die aldaer gezien hebben veelderley slag van Tulpen, Bloemen van Demast, en Roozen; Afpersjes boven maten dik, Anjers, Majeraan,

Thym, Zalie, Zuikeryen, Endivie, enz. en meer andere, die wy in onze Hooven naerstelijk quecken; en eindelijk Pynsternakel, en roode Bietwortelen, of Krooten.

De Koop-luiden brengen van daer Zalpeter.

Hunne Elanden zijn de grootste in de Waereld. Zy hebben ook kleine Beesten, genaemt *Zoorik*, omtrent van groote als een Das, maer niet van die gedaente, hebben de een huit met fyn zacht haair, korte beenen, een klein hooft, en een rug byna een span breet. Het is een aerdig, dik, en vet schepzel, woonende onder de Aerde, als Konynen.

Wanneer de Benden van den Oversten *Kraford*, zich by hunne hoolen gelegert hadden, quamen zy uit, zetten zich op de achterste beenen, en maekten zulken vervaerlijk en onverwacht geluit, dat zy het Volk schrik aenjoegen, als ook de Paerden.

Zy zeggen voor de waerheit, dat hunne gehuchten en nesten, of hoolen zeer net gemaekt zijn, en dat zy zoo zindelijk in hunne Huizen zijn, dat indien iemand van hen in hun gehucht sterft, zy hem uit dragen en begraven.

In deze gewesten is een ander Beest, genaemt *Perivolschik*, met een ruige huit,

geel en geel bont, vermengt met een weinig wit en zwart, welke goed is in rokken te voeren, hoe wel aldaer van weinig waerdye, dewyl het bont kort is, en dies van minder warmte. Dit Beest word gezeit zeer heusch te zijn, en de Inkhoorentjes en Weezeltjes over Rivieren te dragen: hierom noemen zy het *Perivolschik*, dat is, een Veerman of overbrenger, want dit woord zulks is betekenende.

De Russen zeggen, dat deze Beesten groot vermaek nemen in andere Dieren over te brengen. Ik heb het nooit van oog- maer wel van oor-getuigen gehoort; doch wel dit, te weten, dat wanneer geheele Landen, van Inkhoorentjes al het voorraed aen de eene zyde der Riviere opgegeten hebben, zy dan het wagen zullen na de andere zyde over te gaen, gebruikende hunne staerten voor hunne masten, roer, en zellen, met eenen voor-wind; en indien eenmael hunne zellen nat worden, dan vergaen zy t'eenemael, en sterven.

By *Kasan* en *Astrakan* is een kleine Vogel, omtrent van de groote als een Snip: want de beenen en bek zijn niet ongelijk aen dien Vogel, maer de veederen en hals gelijk een Kemp-haen. Gesneden zijnde, vechten zy als Hanen, en hebben evenwel geen spooren. Indien zy in huis bewaert worden, zoo zijn zy in geduurigen oorlog, leggen en loeren met de bek op de Aerde, springen dan op, en vechten fel. Zy smaken beter als Quakkels. Worden mede omtrent *Archangel* gevonden; als ook een andere Vogel, zoo groot als een Uil, en van gedaente als een Havik; deze na kleine Vogels vliegen, hen vangen, en aen een Doornhegge steken, plukkende hen zeer schoon, eer zy die eeten.

Daer is een Vogel derwaerts en elders van *Aftrakan* gebragt, zoo groot als een Zwaen, en aen zijn lyf en voeten dien niet ongelijk, maer heeft eenigzins een korter en dikker hals: hy heeft ook eenen zeer wyden krop, daer binnen hy een Visch van omtrent negen duimen groot in zwelgen kan.

Men vind verhaelt in zommige geschriten dezer gewesten, van een wassent Lam[§] dat al het Gras rondsom hem op eet, en dan strest. Doch dit is also zoo waer als het vertoog van het een-ooogig Volk, daer van in de reize van *Jan Mendevil* gesprooken word, en diergelijke verdichtzelen, die niet de minste schaduwe van waerheit hebben.

[§]Dit Lam word Boranits genaemt, waer van door my boven klaerder word gesprooken.

De hooft-stad van klein Tartarye is genaemt *Crim;* het is een sterke bemuurde Stad, aen de Tartarische Zee gelegen, waer van de Cham Crim-Tarfer genaemt is. Men zegt dat de Stad van gehouwen en gebakken steen zeer prachtig gesticht is.

Het Volk is çynsbaer aen den Turk. Zijn onrustige Nabuuren. Zy vliegen, wanneer zy t'zamen gerot zijn, als Muggen, in een oogenblik op; verspreyen zich zelfs van malkanderen, een by een; maer des nachts vergaderen zy weer by malkander. Het is byna onmogelijk een van hunne Ley-paerden te bekomen, die hunne makkers niet verlaten. Zy kunnen een weg van honderd Engelsche mylen op eenen dag afleggen, met eens of tweemael van hunne Paerden te veranderen; want ieder Man is ten minsten van drie of vier Paerden voorzien. Indien een van de Paerden moede is, of sterft, dan verdeelen zy hem onder den hoop; en na het Vleefch genoegzaem warm onder de Zadel geworden is, maken zy daer een hertelijk mael van.

Indien een van hen ziek word, dien geven zy eenige Merryen-melk, of versch bloed van een Paerd, welk zy ten dien einde bloed laten.

Zy voeren geen Zout noch Brood met zich, nochte eeten het meesttyds geheel en al niet; zeggen dat Zout hen schemerig van gezicht maekt, en Brood dik en zwaer voedzel geeft. Zy zijn zekerlijk zoo scherp van gezicht als eenig Volk in de Waereld,

en zullen in de *Steep* of Wildernis (daer de uitzicht op dertig en veertig Engelsche mylen in 't ronde niet belemmert word) een eenig Mensch ontdekken.

Daer zijn geen beter Ruiters in de Waereld: in vollen ren kunnen zy zich zelfs op hunne beugel-repen over eind rechten, en van achteren met hunne Boogen schieten, en genoegzaem des vyands Paerden ter neer vellen.

De Crim-Tarters zijn plat van aengezicht, smal of klein van oogen, hebben de oogen diep in 't hooft gezet, smalle voorhoofden, en lage breede schouwders; zy zijn van middelmatige slag, en zoo geschapen, dat zy zich zelfs bezwaerlijk op eenige plaetze kunnen verbergen, daer zy hun aengezicht toonen. Zy breken de neuzen Van hunne jong-geboorne Kinderen, zeggende, dat het een zot ding is, een neus te dragen, die in des Menschen gezicht staet. Zy zijn alle Mahometanen.

De Kalmak- Tartersche Vrouwen zijn zoo goede Zoldaten als hare Mannen. Zommige hunner erkennen den Tzaer voor hun Opper-hooft.

Dit Jaer toog een Leger van Vrouwen te Velde, om haer te wreken over het nemen van eenige Kinderen en gevangenen door het Crimsche Volk, en ontmoete het krygs-leger der Tarters; zy namen veele gevangen, en verstoorden de rest. O brave Manninnen! waerdig om onder de Amazonen gerekent te worden.

De Kalmakken hebben een wytstrek-kende Landstreeke: leven onder de Tenten, daer zy Weide gebruiken. Zy zijn langer als de Crimsche Tarters van gedaente, en van een ander geslachte; ook zwarter.

Vertoog
Van zekere Land-meting in de Siberische *gewest, gedaen in 't Jaer vyftien honderd drie en zestig.*

UIt, der *Moskou*, met de Boot door de stroom *Moskwa, Oka, Volga, Kama*, en *Utka*, tot de *Verchatursche* Bergen, die een scheiding maken tusschen het Moskovische en Siberische Ryk, is twee duizend wurst.

Hier van daen door de *Siberische* Steden, en langs de stroom *Nitsa, Tobol, Irtis*, en *Tiumeni*, door *Tobolski*, en 't *Siberische* gebied; ook door de *Oby*, tot *Mangaseiska*, en de Zee; de Stad *Pustoserska* voorby, tot in *Archangel*, is zes duizend wurst.

Van des *Mangaseische* Zees begin, die inden *Oceaen* loopt (of Ys-zee) waer by ook de *Mangaseische* Stad leit, die zijn naem van de Ys-zee voerd, is het langs de Zee-weg met *Lodjes* (voorby *Pustosero)* tot *Archangel*, vier weeken roeyens.

Van het hoogst des Vloeds *Nitsa*, en de *Verchatursche* Bergen, tot de Stad *Tobolesch, Tobolesck, Tobol*, of *Tobolki*, de stroom al nederwaerts, is vyf honderd wurst.

Van *Tobolesch*, de *Irtis* stoom opwaerts, tot de stroom *Sibirka*, is twintig wurst. Deze stroom *Sibirka* valt in de *Irtis.*

De *Tobol* nederwaerts op de stroom *Irtis*, tot *Demjanska Jamet*, en daer verder tot de *Samorowska Jamet*, dryft men af in tien dagen.

Van deze *Samorowska Jam*, of *Jamet*, op de *Irtis*, tot de groote stroom *Oby;* en daer na van de *Oby* door de *Irtis*, tot de oorspronk van de *Irtis*, zal wezen duizend wurst.

Noch van de *Samorowska Jamet*, de *Oby*stroom nederwaerts, tot de Stad *Berosowa*, duizend wurst. Deze Stad leit aen de slinker zyde van de stroom *Soswa*, by een Pas, of over-gang, drie wurst van de *Oby*-stroom afgelegen.

Van *Berosowa*, de *Oby*-stroom nederwaerts, dryft men tot de *Oby* 's groote uitloop in de Ys-zee, in een Maend, 't welk ongevaer maekt drie duizend wurst.

Van *Tobolesck* tot *Tara*, duizend wurst: dit doet men in de Winter-tyd met Paerden, in vyf dagen.

Van *Tara*, de *Irtis* opwaerts, tot de Zout-zee *Jamischa*, met de Boot, vyf weeken. Deze Zee, of dit Meir leit van de *Irtis* vyf wurst.

Daer na de *Irtis* opwaerts, tot *Saisankul* (daer de Zwarte Kalmakken zich ophouden) is een groot Meir van zeven wurst, door welke de *Irtis* loopt: dit vaert men met *Lodgien* in twee Maenden; maer de Land-weg te Paerd, voltrekt men in twee weeken. De Kalmaksche Vorsten die hier woonen, konnen in de tyd van vyftien dagen, honderd duizend Man opbrengen, met Paerden, Pyl, en Boog gewapent; maer geen Voet-volk.

By haer zijn geen Vuur-roers bekent, doch gebruiken eenige onder haer Musquetten met lonten.

Van de Stad *Tara*, tot der Zwarte Kalmakken Teelt, en Legering, langs de Landweg[+] zonder zwaerte, komt men in een maend of zes weeken, door de *Guhla* Kalmakken, dat de Moegaessche Princen toekomt, in zes weeken, op de zelve wys na en te reizen als boven; en dan voorts van haer Legering, tot de Kitaische Grenzen, Bogduische Tarters, tien dagen; maer van der Kitaische Muuren, eerste Wacht-stehadden, en andere Steden, langs de steene Muuren, reist men tot *Kambalyk*, de Stoel van den Vorst *Bogdochana Machu.* Hier zijn alderhande aert van Koop-luiden. Dus verre van 't geen uit bevel van *Zar Ivan Waziliwits* ter neder is gestelt.

[+]Uit deze benamingen is te zien, dat men al voor honded Jaer van Sina en Niuche, of de Bogduische Tarters kennis heeft gehad.

Weg-wyzer *Op de gewesten en Landschappen, gelegen by de Muur die* Tartarye *van* Sina *scheid, en omtrent de Vliet* Oby; *als mede in het Noord-ooster gedeelte van* Asia, *zoo als zulks berest is geweest?, en waer van my de berichten uit* Peking, *en van elders toegezonden zyn.*[+]

[+]Johannes Christophorus Wagner, in zyne beschryving van Tartaryne en Sina, op 't Jaer 1690 gedrukt, zegt, dat Kalmakia, Moegalia, Siberia, en andere Landen Noord op, de onbekenste in de geheele Waereld zyn, zoo als aen zyne onlangs uit gegevene Kaerten meded is te zien.

VAn de Stad *Tobolsko*, de Rivier *Tobol* na boven op te varen, tot de geheele daer de Rivier *Tafdi*, of *Tawda* in deze zelfde Rivier *Tobol* komt te vallen, is drie dagen reizens.

Van deze mond der Rivier *Tafdi*, de zelve opwaerts te varen met Booten,

voorby het* *Sloboda*, of Dorp, genaemt, *Pokrofskaja Archiopieskppaja*, dat is, Aerdsbisschops Vlek, tot aen het Stedeken *Koschiudskoy* of *Kozoeskoy*, is zeven dagen reizens in een Boot te varen,

Van dit Stedeken de genoemde Rivier *Tafdi* opwaerts, gaende door het gehucht, genaemt *Tabarienskoe*, of *Tabarinska*, mitsgaders voorby de monden der Rivieren genaemt *Sojeva* en *Peliem*, of *Pelina*, en om de *Ustowa-stroom*, tot aen de Stad *Peliem*, is tien dagen reizens.

*Sloboda is eigentlijk een vry gegeven dorp, gehucht, of voor - stad, waer in men de Menschen laet women zonder Schating te betalen, en dat voor een tyd.

Wederom van de mond der Rivier *Tafdi*, of *Tafda*, de te vooren genoemde Rivier *Tobol* opwaerts, tot aen de mond der Rivier *Toera*, of *Tura*, is over Land gerekent twaelf myl*

Van daer tot het Gehucht, Dorp, of *Sloboda Archiopieskppaja Pokrofskoy*, anders *Poirowska*, is een myl en een half.

*Hollandsche myl.

Van daer tot aen de Stad *Toemen*, of *Tjumeni*, is twaelf en een halve myl.

Van daer de Rivier *Nietzien*, of *Nitsinascaja* opwaerts, tot aen het Gehucht genaemt *Oest Nietzenskoja*, is twaelf myl.

Van daer tot aen *Niesnatzienskaja*, of *Nitsineska Sloboda*, is een myl en een half

Van daer wederom tot aen de *Virghnietzeiskaja Sloboda*, is vier myl.

Van daer tot aen de *Sloboda Zoebarovo,* of *Tsjubarowa*, is een myl en een half.

Van deze *Sloboda Zoebarovo*, tot aen de *Sloboda Kierghagh*, of *Kiergienskye*, of anders mede *Kirchinskaja* genaemt, is mede een myl en een half.

Van de hier vooren genoemde *Sloboda Kiergienskye*, tot aen de *Sloboda Jirbietskaja* (welke *Sloboda* legt onder het gebied van de Stad *Virghotoeri*, of *Vergaturia*) is een myl en een half.

Van daer tot aen de *Sloboda*, genaemt *Oest Jirbietskaja*, de welke aen het Riviertje *Bobrofska*, of *Bobrowka* legt, is vier myl.

Van deze *Oest Jirbietskaja Sloboda*, ter zyden afwaerts, tot aen de *Sloboda Belakofski*, of *Bielakowska*, die aen de Rivier *Jirbiti*, of *Irbita* legt, is vyf myl.

Van de boven genoemde *Jirbietskaja Sloboda*, tot aen de *Sloboda* genaemt *Ozepskovo*, of *Oschtschepcowa Nietszienskaja*, of *Nitzinkka*, is vier myl.

Van daer tot aen de Yzer-werken, genaemt *Neefjaisko*, of *Niwjaiska*, is een myl; en toe het Bolwerk, mede genaemt *Neefjaisko*, of *Newjaiska*, rekent men twee myl.

Van dit Bolwek, of deze Schans van Storm-palen, tot aen het Klooster, genaemt *Tasko*, of *Spaski*, is mede twee myl.

Van de voornoeemde§ Oostrong *Neefjaisko*, tot aen de Sloboda Aramasevi, of Kramaschewa, het legt aen de Rivier Res, of Riepsa, is zeven myl: welke Sloboda legt onder het gebied van de Stad Tobol, en is de zelve haer onderhoorig.

§Is een Schans, leggende rondsom in zyn vesting, aerde of steene wallen, of met Storm - palen omringt en bezet.

Van daer tot aen het Gehucht *Moerszaienskaja*, of *Mursnska*, is zes myl.

Van de Stad *Toemen*, of *Tiumeni*, de welke aen de Rivier *Piesma*, of *Pischma* legt, de zelve opwaerts, tot aen de *Sloboda*, of het Gehucht, genaemt *Belakofskoja*, of *Bielanowska*, is twaelf myl*.*

Van daer tot de *Ockajaarsko*, of *Kurjanska Sloboda*, is zes myl.

*Deze afstant is zoo verre gestelt om de quade wegen, zoude anders op de lange geen twaelf myl zyn.

Van deze plaets tot aen *Piesmansko Ootzepiova*, of *Pischmenska Oschtschepkowa Sloboda*, is een myl en een half reizens.

Van de mond der Rivier *Nietzien*, of *Ustnitsa*, de Rivier *Toera*, of *Tura* opwaerts te varen, tot aen de *Toerienskaja*, of *Turinska Sloboda*, is drie myl.

Van daer tot de Oostrog *Toerienskoy*, is twaelf myl.

Van daer tot aen de *Blagoweetzenskaja Sloboda*, is acht myl. Deze *Sloboda* is een myl van de Rivier *Toera* afgelegen, by de welke ook zijn twee spring-bronnen.

Van deze plaets tot aen de *Tagielskaja*, of *Tigilska Sloboda*, de welke aen de Rivier *Tagiel*, of *Tigil* legt, is vyf en twintig myl.

Van daer tot aen de Stad *Virghotoeri*, is twaelf myl.

Van daer tot de Stad genaemt *Oezoljekamskoy*, of *Solimkaska*, is by de Zomertyden over Land door Bosschagien, een *Volock*, of Overtoom te passeeren, en tien dagen reizens ver. Men kan deze wegen niet als by de Zomer gebruiken, om dat zy aldaer by Winter-tyden gansch onkenbaer zijn, en door de diepe Sneeuw onmogelijk te bereizen.

Van de Stad *Tobolsko*, de Rivier *Tobol* opwaerts te varen, tot aen het Gehucht, of kleine Stad *Toerganskoy*, anders *Ostroska*, is vyf en twintig myl. Deze Oostrof, of Oostrog legt aen de mond van het Riviertje genaemt *Targhanka*, of *Tarihinska*, welke in de Rivier *Tobol* komt te vloeyen. Zy legt wel geplaetst, en tegens den aenval der Kalmakken, de welke met hunne Horden, of bewegelijke Leger-plaetzen geduurigby en omtrent deze Oostrog zich onthouden, Wezende het zelve door hun bezwaerlijk aen te doen. In deze plaets word van Jaer tot Jaer de krygs - bezetting verandert, en is die altoos tot dees tyd toe afgezonden geweest van de Steden *Tobol*, en *Toemen;* welke Steden aldaer naest aen zijn gelegen, bestaende

de krygs-bezetting in een rot Dragonders.

Van de mond van 't voornoemde Riviertje *Targhanka*, de voorschreve Rivier *Tobol* opwaerts te varen, tot aen de *Sloboda Eloetoersko*, of *Jalutomska*, is twaelf myl: in welke *Sloboda* meesttyds anderhalf rot Dragonders voor bezetting leggen.

Van daer de Rivier *Iszete* op te varen, tot aen de Oostrog, genaemt *Iseetskoy*, of *Isietska*, by de stroom *Terluka*, is twaelf myl: in welke Oostrog voor dezen gelast was een rot Dragonders te leggen, benevens noch dertig* Belomeestnich Kazakken.

Van deze plaets tot aen de mond der Rivier *Tersoecka*, is zes myl; alwaer door hunne Tzaersche Majesteiten bevoolen is een Schansje te maken. By deze Rivier hebben de vyanden altyd haer doortogt gehad.

Van die Plaets weder tot de *Sloboda Koeriensko*, of *Karinska*, is zes myl; alwaer een rot Zoldaten leggen, mitsgaders zestig Belomeestnich Kazakken.

Van daer tot aen de mond van 't Riviertje *Maeslenka*, anders *Maljankpbaks* genaemt, is zes myl; by de welke mede staet een Oostroskoe, of kleine Schans van Storm-palen gesticht, en in de zelve mede bezetting gelegt is geworden.

Van daer tot aen de *Sloboda Zafrienska*, of *Sawirimka*, is zes myl.

Van daer tot het Klooster *Dolmatof*, of *Dalmatowa*, is zes myl. De Monnikken van 't voornoemde Klooster hebben by een vertoog-schrift opgegeven, dat dit Klooster met geen krygs-bezetting behoefde belast te zijn, om dat deze plaets in haer zelfs genoegzaem tegens den aenval der vyanden was bevryd, als staende aen de overzyde van een Rivier, en een Meir, of staende water; ook in een Moerassige plaets, mitsgaders zeer naby gelegen tusschen verscheide Oostrogen, of Sterkten, en waren zy aldaer nooit van eenige vyanden overvallen geweest, wezende by de zelve nu geen andere overtogt te vinden, als alleen by de Oostrog *Kitaisko.*

Van 't voornoemde Klooster *Dolmatof*, tot aen de Oostrog *Kitaisko*, of *Kataiskogo*, is drie myl; in welke Oostrog anderhalf rot Zoldaten leggen, mitsgaders vyftig Belomeestnich Kazakken.

Van daer tot aen de mond van de Rivier *Sinara*, en tot aen een plaets die men *Oeval* of *Uwall* noemt, is een myl en een half reizens; op welke plaets een Schansje (zegt men) gemaekt zal worden, daer in een half rot Zoldaten in bezetting kan leggen.

Van de mond der voorschreve Rivier *Sinara*, tot aen de mond van 't Riviertje+ *Kamenki*, of *Kamenka*, is twaelf myl; alwaer mede een Schansje gemaekt zoude worden, in de welke twee rotten zoldaten gelegt konnen worden, om dat aldaer een naeuwe doortogt is voor den aenval der vyandsche krygs-luiden.

Van deze plaets tot aen het Meir *Izeeti*, of *Isieta*, is twaelf myl, alwaer mede een Oostrog, of Sterkte gemaekt konde worden, waer in een rot Zoldaten mogte leggen.

Van dit Meir, tot daer de Rivier *Zoetzovatja*, of *Sowa* zijn oorspronk neemt, is over steene gebergte zes myl te reizen; op welke plaets desgelijks een Oostrog, zoo men zegt, staet aengemaekt te worden, en kan de bezetting bestaen in twee rotten Zoldaten. Deze Landsdouwen zijn voor dezen van de Basschiertze Volkeren* met hare Hordens bewoont, en onderhoorig aen hunne Tzaersche Majesteiten geweest; doch zijn naderhand afvallige Rebellen geworden, en hebben zich te Landwaert onder aan ander Beschierm - heer begeven. De aenkomst der vyanden is alhier zeer bezwaerlijk.

*Zynde een slag van Kazakken, de welke met Vrouw, Kinderen, en Nakomelingen in zoo een Stad Vesting woonen, en aen haer is een stuk Land vry 't welk zy hebben tot haer omderhoud te bebouwen, er waer voor zy ook te dienst van hunne Tzaersche Majesteiten zyn.

+Deze afstant word by de meeste andere berichten, die my toegekomen zyn, nader genomen.

*De alderjongste berichten willen, dat dit Volk weder tot hun plicht is gebragt.

Om van de Stad Tobol na de Stad *Astrachan* te reizen, heeft men wel drie Maenden en een half tyd van doen: het zelve geschied over veel gebergten, door groote Woestynen; men gaet over het Land der Kalmakken, Dierbieten, Bucharen, en Nagaische Tartaren: bezyden het Land of gebied van de *Oerloekovi*[§], mitsgaders over de Rivier Jeyck.

[§]Of Oerlokori.

Van de zelve Stad *Tobol*, gaende voorby de Stad Toemen, en door de Woestynen van *Oefa*, of *Ufa*, bezyden de zelve Stad *Oefa* afgelegen, tot aen de Stad *Kazaan*, is twee Maenden reizens

Tusschen *Tobol* en *Astrachan*, als mede tusschen *Astrachan* en het Ryk van *Sina*, leggen, of zijn noch veele Rivieren, Meiren, Wegen, en Woestynen in groote menigte; mitsgaders veele verwoeste Steden en Sterkten, gelegen by en omtrent den gemeenen weg; maer de namen van de zelve plaetzen kan men in het doorreizen qualijk wys worden.

Van de Stad *Tobol*, met Booten na beneden de Rivier *Irtis* af te varen, voorby *Demjaanskoy Jam*, of Demianska, tot aen de *Samarofsky Jam*, is twee dagen varens.

Van deze plaets mede nederwaerts, tot daer deze Rivier *Irtis* in de Rivier *Oby* komt te vallen, is een halve dag varens.

Van daer de voornoemde Rivier *Oby* op te varen, tot aen *Soergoeta*, of Sargu-

da, of *Surgut*, is negen dagen varens; en tot aen de Stad *Nariem*, of *Narima*, de meer genoemde Rivier *Oby* op te varen, is omtrent drie weeken reizens.

Van deze Stad, tot aen de mond van de Rivier *Keeti*, of *Nieta*, is een dag varens.

Deze Rivier op te varen, tot aen de Oostrog, genaemt *Keyskoy, of Ketska*, of *Ketskoga*, is acht of negen dagen reizens.

Van daer tot aen *Makofskoyje Simofja*, of *Makowska Simovia*, is zes of zeven dagen varens.

Van daer te Lande over een *Volok*, tot[+] aen de Oostog *Jeniseiskoy*, of *Jenischska*, is twee weeken reizens.

Van de voornoemde Oostrog *Jeniseiskoy*, of *Ihniska*, de Rivier *Jenizey*, of *Jenisea* op te varen, tot daer de Rivier *Toengoetska*, of *Tungoska* komt in te vallen, is twee dagen reizens.

Van daer de Rivieren *Toengaetska*, of *Tungoska*, en *Oki*, of *Occa* op te varen, tot aen *Niesnobratskoy*, of *Bratska* Oostrog, is twaelf dagen reizens; in welke Rivier *Toengoetska* acht steene platen of droogtens leggen, door welke het gevaerlijk is de Rivier af te varen, om de sterke loop des waters, wordende in het Rusch *Porogoof* genaemt. By de mond der Rivier *Iliem*, komt ook mede de Rivier *Anghava*, in de Rivier *Toengoetska* te vallen.

De Rivier *Tunguska* ondooit zeer zelden geheel, en al, door de Zon, maer als de dooi-tyd komt, en een groote afwatering, word de zelve door den overvloed van 't water, meesttyds geopent; het Ys schuift te dier tyd over de Landen heen, dat dan de kleine Dorpskens, en Huizen, die hier en daer te Velde, en in de Bosschagien staen, zomtyds doet weg stroomen; op den eersten Mey oude styl, is het in deze gewesten noch vry kout. Van de *Tungoesen* zijn steeds Gyzelaers aen de Russische sterktens, die niet los gelaten worden als by wisseling van een ander, en dit, op dat de Schatting worde opgebragt, en zy getrouw blyven.

Aen de Rivier *Tunguska* is een grooten Berg, die de Harten-berg genaemt word, om dat zy de gedaente van een Menschen hart heeft, zoo als in de daer omleggende gewesten, alle groote Bergen by de Inlanders, om hen te onderschieiden, zijn benoemt.

Zommige *Tungoesen* pikeeren zich in 't aenzicht, en andere niet, eenige behangen hunne houtene Afgoden, met Zabelvellen, en ander waerdig Bont-werk, andere çieren die met Blik, Loot, en Kooper.

De *Tungoesen* hebben Kouwetjes van dun Yzer, daer rookent vuur in legt, 't geen zy in hunne Booten, of Schuiten neder zetten, om de Muggen te weeren, en mede in hunne Hutten, en andere verzamelingen van Menschen gebruiken, want de rook dit ongedierte doet vlieden: hunne Booten zijn platbodemt, en niet zeer hol, hebben geen kiel, slaen ligt om, en zijn uit een stuk gemaekt.

Hebben weinig baerd: hunne Vrouwen dragen ter oppronking Hoepen van T in aen de ooren, ook Koraelen: de kleederen, zoo van Mannen als Vrouwen, zijn Rhee-vellen.

[+]De afstant dezer plaetzen word verscheidelijk by anderen verhaelt, 't gene niet kan verbergen; gelijk zelve dit bericht in alles met myne kaerte niet over een komt, en derve ik geen verandering in de zelve brengen, alzoo dit de getuigenis is van weining perzoonen, en myn kaert myn een heb gestelt na het getuigen van vele, en lange ondervidinge.

Van de Oostrog *Niesnobratskoy*, de Rivier *Oki*[*] langs te varen, en wederom de Rivier *Angara* opwaerts, tot aen de Oostrog *Balaganskoy*, is twee weeken varens,

Van daer de zelve Rivier *Angara* noch opwaert, tot aen *Jirkoetskoy*, of *Irkutska* Oostrog, is omtrent mede twee weeken varens.

Van daer tot aen het groote Meir *Baikal*, is acht dagen varens. Op, of in deze Rivier leggen twee steene Klippen. Dit groot Meir *Baikal*, moet men met bezeilde vaertuigen op zijn breete overvaren, daer toe men, tot aen de mond der Rivier *Silengha*, omtrent drie dagen varens heeft.

Deze Rivier *Silengha* op te varen, komt men aen de Novoy Oostrog, of de nieuwe Vesting, genaemt *Jirgenskoy.*

Van de mond der Rivier *Silengha*, de welke in het voorschreve groote Meir *Baikal* komt te vloeyen, opwaerts te varen tot aen de mond der Rivier *Ghilock*, is een goed eind varens.

Van daer de voornoemde Rivier *Silengha*, anders mede *Milka* genaemt, op te varen, tot aen de nieuwe Oostrog, of Schans, genaemt *Zelengienskooy*, is mede een goed eind varens.

Wederom van de mond der gezeide Rivier *Ghilock*, de zelve opwaerts te varen, tot aen de *Jirgenskoy*, of *Irgriaska* Schans, is veertien dagen varens.

Van daer tot aen de Rivier *Ingoda* (zijnde de weg over een klein Meir, en te Lande over een *Volock*, of een stuk weegs Land als een Overtoom) is een dag reizens.

Van de voornoemde *Volock* (alwaer men aen de Rivier *Ingoda* komt) de zelve Rivier na beneden af te varen, mitsgaders de Rivier *Sielka*, of *Schilka*, tot aen de mond der Rivier *Nertza*, of *Nertscha*, (alwaer de Oostrog *Nertzienshoy* is gesticht) is drie dagen varens. In deze voorschreve Oostrog lag onlang! krygs-

[*]Deze vliet Oki of Occa is een spruit van de groote Rivier Jenisea, en onderscheiden van de Rivier Okka of Occa, die meer bewesten, en in Rusland stroom. Men wil dat mede een plaets, genaemt Niemosbratskoy, aen de Oki legt, dat by my onwis en onzeker word gestelt.

bezetting, tot bewaring van de zelve, tot Opper-hooft hebben de den *Bojarin*, of Graef *Larivon Tolbolsienoe*, met zijn onderhoorige krygs-volkeren, alle uit het gebied of gewest van de Stad *Tobol.*

Van deze Oostrog, tot aen de mond der Rivier *Argoenja*, of *Archaka*, of *Irluma*, is drie dagen varens. Zeer naby deze voorschreve plaets komen de Rivieren *Zielka*, of *Schilka*, en *Argoenja* haren loop nemen, en krygt de Rivier *Amur* by deze plaets zijnen aenvang of naem; en van daer reist men op de *Amur* tot *Chinetiska Lapca Iwangrodka*, in een dag. Alhier plagten Sinesche Onderdanen te woonen; doch die zijn uit schroom voor de Russen geweken.

De voornoemde Rivier *Argoenja*, anders *Armuchunia*, heeft of krygt zijn oorspronk uit het groot Meir *Kailaar*, anders *Salra* genaemt; in de welke men zoodanige Visschen vind, als in de groote Rivier *Volga*, de welke in de Kaspische Zee komt te vloeyen. Rondsom dit Meir onthouden haer veel Kataijers, Sinezen, of Menschen die *Sina* erkennen, die zich alle onderhouden van de Visscherye.

Van 't begin dezer Rivier *Amur*, de zelve afwaerts te varen, tot aen het Sinesche Stedeken, genaemt *Lapkaja*, is een dag reizens. Met deze Kataijers, of Sinesche Volkeren leven de Onderdanen van hunne Tzaersche Majesteiten van Moskovien in goede min en vriendschap, hoewel[+] in 't Jaer zestien honderd vier en tachentig naderhand een gerucht van oorlog en onlust is over gewaeid.

[+]Deze onlusten syn nederhand bygelegt.

Van de Schans *Jeniseiskoy* (de Rivieren *Jenizey*, en *Toengoeska* na boven, mitsgaders de Rivier *Ilimoe* opwaerts) tot aen de oostrog *Iliemskoy*, of *Ilinska*, is zes weken varens.

Ivan Tolsta Oegof, of *Dik-oor* gebynaemt, Zoon van een aenzienlijk Rusch Edelman, is met drie *Cotsjens*, of Vaertuigen, in 't Jaer zestien honderd zes en tachentig, de *Jenisea*, op bevel, tot naspeuring der Kusten, Noorden om, uitgevaren; edoch nooit te rug gekomen zoo dat gelooflijk, by met alle zijn byhebben de Manschap zal zijn vergaen.

Botaelske en *Maiskoe*, zijn kleine vesttingskens omtrent de *Lena* gelegen.

Condomtsi, Toebinsi, Tertsi en *Barbantsi* zijn byzondere Volken, onder het recht van *Tobol* gehoorende.

Van *Jeniseiskoy* over een *Volock*, of Overtoom, tot aen de Rivier *Moecka*, of *Muka* (by de welke is gebouwt een[*] *Tzjasloofni*) is twee dagen reizens. Dezen. *Tzjiasloofni* is aldaer gemaekt, of gesticht van eenige Russche Koop-luiden, uit zekere geloften by hen gedaen; alwaer zy ook een Plyster-plaets houden.

[*]Tzjasloofni is een kapel of kerk alwear de rezeinde koopluiden haer gebeden doen, en een uit rustinge houden, waer by zy ook weten, hoe ver zy gereist hebben, en nog hebben reizen.

Van daer de voornoemde Rivier *Moeka*, mitsgaders de Rivieren *Koepa, Koeta*, of *Kuta, Polna*, en *Lena*, na beneden af te varen (gaende voorby de monden van de Rivieren *Kiringa*, of *Kiregda, Tzoetzoy*, of *Tschiutschia, Vitiem* of *Witima*, en *Aleckma*, of *Olekmi*) tot aen de Oostrog *Jakoetskoy*, of *Jakutska*, is met Booten twee weeken varens.

Van daer de Rivier *Lena* afwaerts, tot aen de Zee, is drie weeken varens.

Van de Oostrog *Jakoetskoy*, over Land, tot aen de Rivier *Aldan*, of *Aldana*, alwaer een Overhael of Overtoom is, heeft men acht dagen reizens.

Van deze Overhael, tot aen de Winter-wooningen, genaemt *Virghojanskoye*, of *Jamska Simovia* (welke wooningen staen aen de Rivier *Jana)* is over Land vier weken reizens.

Van deze plaets, tot aen de[*] Winterwooningen, genaemt *Saziwerskoje*, of *Saschiverska*, is drie weeken over Land reizens. Deze Winter-wooningen staen aen de Rivier, genaemt *Indigierka*, of *India*,

Van deze pjaets, tot aen de middelste Winter-wooningen, genaemt *Alazeisko*, of *Lasco*, of *Awlaja*, en *Ala*, of *Sereedneja Alazeja*, is acht dagen reizens. Deze Winter-wooning is gelegen aen de Rivier *Alezeja*

By den beginne, of by den oorspronk dezer Rivier, staet mede een Winter-wooning, de welke genaemt word de bovenfte, of *Virgne*, anders *Werchneje*[§] *Simofja.*

Van de *Sereedneja*, of middelste Winter-wooning, tot na de voornoemde bovenste Winter-wooning, is met Vaertuigen, genaemt[†] *Tarmi*, drie weeken varens.

Aen de mond der Rivier *Koliem*, staet ook een Winter-wooning, de welke genaemt word *Niesni Simofja*, 't welk zoo veel is gezegt, als benedenste, of uiterste Winter-wooning.

Van de opgemelte middelste Winter-wooning, tot deze laetste uiterste Winter-wooning, is vyf weeken reizens.

In alle deze voornoemde Winter-wooningen onthouden haer eenige krygs-volkeren, gezonden uit de oostrog, genaemt *Jakoetskoy*, tot bewaringe en vryheit der Tzaersche Onderdanen, en çynsbare Lieden, de welke haer aldaer des Zomers geneeren met de Visscherye en weinig Landbouw, en des Winterdaegs met het opvangen van alderhande wild Vee.

[*]De Winter-woningen in deze gewesten zyn in 't gemeen gesticht op plaetzen daer veel Rivieren en staende wateren zyn.

[§]Hier onthouden zig Russische Zoldenten uit de Stad of het Stedeken Jakutsak, of Jakoetskoy, tot invordering der inkomsten van hunne Tzaersche Majesteiten.

[†]Tarmi is een aert van kleine lichte Vaertuigen, de welke men zeer lichtelyk over 't Land kan trekken of slepen.

Uit deze afstant van vyr weken schynt het land ruimer te strekken na 't Noorden, als in myn kaert is verbeelt: doch staert aen te merken dat de reizen aldaer zeek langzaem toegaen, om de quaedheit der wegen.

Op alle deze Rivieren, by de welke de voorschreve Winter-wooningen zijn gesticht, komen uit de Zee zeker aert van Volk met Vaertuigen, welke Vaertuigen genaemt worden *Kotzami*, die met de Russche Koop-luiden handel dryven. Van de Oostrog *Jakoetskoy* kan men, de Rivier afwaerts gaende, komen tot aen de Zee. Hoe dat hier Landbouw mogelijk is, mogte iemand vragen, dewyl het gewest zoo hoog Noorden legt, dien diene tot antwoord, dat des Zomers tusschen het gebergte meerder hitte in de Valeye is, als de streek van 't Land op effen grond zoude geven; mede, dat de groote en lange dag den wasdom verhaest, en dat het gezaey niet is als weinig slechte Garst en Haver.

Van de mond der Rivier *Lena*, de zelve opwaerts te varen (voorby de mond der Rivier *Noeckza*, of *Niuki*) tot aen de mond van de Rivier *Toegier,* of *Olenka,* is met lichte Booten vyf weeken varens; maer met zware geladene Vaertuigen heeft men daer toe wel een ganschen Zomer varens van nooden[§].

Deze zelfde Rivier *Toegier*, of *Tugiria* opwaerts, tot aen de *Volock*, genaemt *Oerka*, is acht dagen varens. By deze *Volock*, aen de voorschreve Rivier *Toegier*, is tot hunne Tzaersche Majesteiten verzekering een Oostrog gemaekt, die gever naemt word *Toengaerskoy.*

[§]Deze traegheit in het varen komt door onkunde, en gebrekige werktuigen, en nier dat de weg zoo ver is.

Van deze Oostrog, over de *Kamenoy Volock*, of steene Overtoom en gebergte, tot aen de Rivier *Oerka*, en de zelve Rivier *Oerka* af te varen, tot daer de Rivier *Amoer*, of *Amur* zijn aenvang neemt (alwaer gesticht word een klein Stedeken, genaemt *Daoerskogo Lapkaja*, of *Lapka Gorodka*,) is tien dagen reizens[*]. Deze voorschreve weg is zeer ongemakkelijk, en gansch bezwaerlijk te bereizen, door dien men over een Meir, de *Volock*, zant, de Moerassen, en hooge Bergen, alle de wegen te voet moet gaen.

[*]Zommige zeggen dat dit plaetsje aen de overzyde der Amur legt.

Van het voorschreve Stedeken *Lapkaja*, de gemelte Rivier *Oerka*, en vervolgens de Rivier *Amur* af te varen (men trekt voorby de Rivier *Kami*) tot aen de mond van de Rivier *Zija*, is acht dagen varens.

Van de mond deze Rivier, de zelve Rivier *Amur* noch af te varen, tot aen de mond der Rivier *Ziengal*, is mede acht dagen varens. By de mond dezer Rivier *Ziengal,* of *Schigal*, is een[§] Jaar; alwaer de Sinesche Volkeren hunne wacht houden op een Tooren. Ter zyden van de Rivier *Ziengal* komt een steen gebergte, gelijk een muur, zijn oorspronk te nemen; welk gebergte hem uitstrekt tot aen de Zee, door de welke vloeyen de Rivieren *Ziengal*, of *Schigal*, en *Amur.*

[§]Jaar is een plaets, gelegen of op de mond van een Rivier oftegen over alwaer eenige Rivieren komen op aen te schieten, daer 't sterk stroomt, en zeer diep in 't gemeen is, en een steile wal maekt.
Op dusdanigen plaets is 't gevaerlyk aen te leggen, door de groote draeyinge de waters.

In de voorschreve Rivier *Ziengal* komt ook te vallen de Rivier *Naoen*, of *Naul:* in welke Rivier *Naoen* mede komt te vloeyen de Rivier genaemt *Corga*; en daer dichte by in een Meir schiet de Rivier *Kains.* By deze Rivier staet een groote Sinesche Stad, met namen *Moengoet*, of *Mungut.* Deze Stad is gebouwt van steen.

Van de mond der meergenoemde Rivier *Ziengal*, tot aen de voorschreve Stad *Moengoet*, is twee weeken (de Rivier opwaerts gaende) reizens. In deze Stad *Moengoet* woonen niet als Sinesche krygsluiden, tot bescherming en verzekering tegen overval der vyanden; bestaende zomtyds de bezetting, of het getal der krygs-luiden van deze Stad, in twintig of dertig duizend hoofden.

Van deze meergenoemde Stad kan men langs een gebaende weg, met Post-paerden in tien dagen komen tot in de Keizerlijke Hooft-stad; maer met zware plunje, en lastdragende Beesten, of voeder-wagens, moet men wel een Maend onderwegen zijn.

Van de mond der hier vooren genoemde Rivier *Ziengal,* of *Schigal*, de meergenoemde Rivier *Amur* af te varen, tot aen de mond van de Rivier *Oezoer*, of *Uschura*, is vier dagen varens.

Van daer tot de mond der Rivier *Ghamoen*, of *Chamuna*, is acht dagen varens. By, langs, en omtrent alle deze Rivieren woonen een aert van Menschen, de welke men *Daoerskie* Volkeren noemt. Zy hebben aldaer veele kleine Stedekens gebouwt, en geneer en haer alle van den Landbouw. By haer wassen alderhande slag van Granen, en veele andere Aerdgewassen, als Appelen, Peeren, Kerssen, Wateren andere Meloenen, Pompoenen, Komkommers, en wyders alle slag van Besiën, Moeskruiden, en Aerdgewassen. Dit alles groeit in menigte langs de Rivier *Amur.*

Van de mond der voorschreve Rivier *Ghamoen*, tot aen de Zee, is twee weeken varens. Dit Landschap, gelegen by de Zee, word genaemt *Gilenskije*, of *Gilanska*, en de volkeren de welke aldaer woonen, noemt men *Gilanki*, of *Gilaki.* Zy geneeren haer langs de Zee-kusten met de visscherye, en is den Landbouw by de zelve in geen, of weinig gebruik. Van deze Rivier en is 'er geen vaert over Zee, tot het Ryk van *Sina*, vermits des Winters het Ys, en des Zomers andere onge-

legentheden zulks verhinderen, hoe wel 'er anders doortogt is; maer wel tot het Keizerryk, genaemt *Nikanskoy*[*], in welk Ryk veel Goud, Zilver, en dierbaer Gesteente valt; desgelijks zijn aldaer veel Zyde waren te bekomen.

[*]Dit schynt Japan te zyn, ten ware de meest Oostelyke gedeelten van Niuche daer door wierden verstaen.

Van de Oostrog *Jeniseiskoy*, of *Jenikiska*, tot aen de *Krasnojaarskoy* Oostrog, is over Land tien dagen reizens; doch te Water, de Rivier *Jenisei*, of *Jenisea* opwaerts, is 't omtrent drie weeken.

Wederom van de Oostrog *Jeniseiskoy*, de zelve Rivier *Jenisei* af te varen, voorby de monden der Rivieren *Potkamennaja Toengoetska*, tot *Eloghoen*, of *Eloquia*, en de *Nisna*, of de *Mesnaja Toengoetska*, tot aen de Winter-wooningen, genaemt *Toeroegianskoje*, of *Turuchanska*, is met kleine of middelmatige Vaertuigen tien dagen varens.

Van[+] daer de zelve Rivier *Jenisei* af te varen, tot aen de Zee, of het Haf dat in Zee stort, is twee weeken varens.

[+]Hier uit schynt te blyken, dat de Zee meerder Noorp op zoude leggen, als in myn Kaert is getoont, dat om reden, als boven gezegt, onbepaelt late.

Aen' t begin van de opgemelte Rivier *Potkamennaja Toengoetska*, staet een Winter-wooning, genaemt *Saschno*, in de welke zich verhouden, of woonen, eenige Russche krygs-volkeren, afgezonden uit *Jeniseiskoy*, om af te vorderen en te innen hunne Tzaersche Majesteiten tienden, of ingadering der Pelteryen, en Visscheryen, enz.

Van de Stad *Nariem*, de Rivieren *Oby* en *Thom* op te varen, tot aen de Stad *Thomskoy*, is tien dagen varens.

Van daer de Rivier *Thom* opwaerts, tot aen *Koesneetskoy*, of *Kusnetska* Oostrog, is mede tien dagen varens.

Van de voorschreve Stad *Thomskoy* komt men, na eenig afvarens, weder in de Rivier *Oby.* De zelve *Oby* dan opwaerts te varen, tot daer de Rivieren *Bija, Kapura*, en *Katoenja* komen in te vallen, is met Booten acht of tien dagen varens. By de monden dezer genoemde twee Rivieren, is een plaets, genaemt *Jaar Krasnoy*, of *Krasnoja Jaar*; op deze plaets zoude hunne Tzaersche Majesteiten bequaemlijk konnen laten bouwen een aenzienlijke Stad of Vesting, alzoo deze Landsdouwen tot den Akkerbouw, en 't beslaen met alderhande wild Vee, byzonder bequaem zijn; ook is aldaer veel Vee, en aert van wilde Dieren, mitsgaders Zabels, Vossen, Bevers (de welke haer in en by deze voorschreve Rivieren onthouden) in grooten overvloed.

De Rivier *Bija* heeft zijn oorspronk uit het groote Meir, genaemt *Teleesko*, of *Telska*, anders genaemt *Altin.* Dit Meir kan men op zijn breete met kleine en gansch lichte Vaertuigen in een dag over varen; maer in zijn lengte brengt men daer over wel vier of vyf dagen toe. Rondsom dit Meir onthouden haer veele Volkeren, die genaemt worden *Jajoetele, Moendoesen, Oetzoes*, en *Karagoers*, die met hare Hordens zwerven van den eenen plaets tot den ander, en geven geen Schattinge; ook hebben zy zich onder het gebied van hunne Tzaersche Majesteiten tot noch toe, mijns wetens, niet begeven.

Als men uit *Moskou* na *Tobol* reist, geschied zulks meest by Winter-weg, en van daer verder te Water, op de Vlieten by Zomer.

Lyst *Der verte in mylen, vyf wurst op een myl gerekent, van* Tobol, *Hooft-stad in* Siberie, *tot in* Moskou; *zoo als zulks door zeker Krygs-overste is bereist, die het zelve my mede heeft gedeelt.*

Russche mylen, of Sunkes.	36 myl,
VAn *Tobolsk* tot *Tumeen*, Van *Tumeen* tot *Turinsk*,	24
Van *Turinsk* tot *Wirchaturia*,	36
Van *Wirchaturia* tot *Leli*,	7
En van *Leli* tot het Dorp *Milechine*,	4
Van *Milechine* tot het *Mursinsch* Jurt, of Huizing,	4
Van die Jurt tot een andere Stoof,	4
Van die Stoof of Huis tot *Kiri*,	4
Van *Kiri* tot *Rostees*,	4
Van *Rostees* tot *Koswi*,	3
Van *Koswi* tot *Moltichanowoy* Stoof of wooning,	3
Van *Moltichanowoy* Stoof tot *Zchikmanowich* Stoof,	3
Van *Zchikmanowich* tot *Ygewe*,	3
Van *Ygewe* tot *Surmack*, een Riviertje,	5
Van *Surmack* tot het Riviertje *Wirchusolki*,	4
Van *Wirchusolki* tot *Solikamskoy*,	3
Maekt te zamen,	147 myl.

Van *Solikamskoy* tot *Wilwi*,	3 myl,
Van *Wilwi* tot een Klooster-dorp,	6½
Van het Klooster-dorp tot *Urohlki*,	1 myl, 2 wurst.
Van *Urohlki* tot *Kosi*,	10
Van *Kosi* tot het Dorp *Zchesewi*,	6
Van *Zchesewi* tot *Juskegewi*,	3
Van *Juskegewi* tot zeeker Stoof,	7
Van de gemelte Stoof tot een ander Stoof,	5½
Van die Stoof tot *Kaygorodohk*,	5½
In het geheel van *Solikamskoy* tot *Kaygorodohk*,	47 myl, 4½ wurst.
Van *Kaygorodohk* tot *Kirchanowa*,	4
Van *Kirchanowa* tot *Gidagef*,	6½
Van *Gidagef* tot *Manastierskoy*,	6
Van *Manastierskoy* tot zeeker Stoof,	6½
Van die Stoof tot een ander Stoof,	4
Van die andere Stoof tot USCHGIE,	6
Van *Uschgie* tot een Stoof,	7
Van die Stoof tot *Stanowiszcha*,	5
Van *Stanowiszcha* tot *Pigeldi*,	4
Van *Pigeldi* tot *Kibri*,	6
Van *Kibri* tot zeker Stoof,	10
Van die Stoof tot *Kormowiszcha*,	5
Van *Kormowiszcha* tot *Spahswilegdi*,	5
Van *Spahswilegdi* tot het Dorp *Burhsonoff*,	6
Van *Burhsonoff* tot *Soliwitschegutskoy*,	6
In het geheel van *Kaygorodohk* tot *Soliwitschegutskoy*,	87 myl.
Van *Witschegutskoy* tot *Alexinoy*,	6 myl.

Van *Alexinoy* tot de groote *Ustuga*,	4
	———
In alles van *Soli Witschegutskoy* tot *Ustuga*,	10 myl.
Van *Ustuga* tot het Dorp *Klihm*,	5 myl.
Van het Dorp *Klihm* tot *Perchezi*,	4
Van *Perchezi* tot de bovenste Rivier, *Tosmy*,	8
Van *Tosmy* tot *Dubrofskoy Jam*,	7
Van *Dubrofskoy Jam* tot *Dmitregewa Nawoloku*,	5
Van *Dmitregewa Nawoloku* tot *Ustia Gorodischenskago*,	3
Van *Ustia Gorodischenskago* tot de *Slobodki Beresowoey*,	5
Van de *Slobodki Beresowoey* tot het Dorp *Brusenza*,	3 myl, 2 wurst.
Van *Brusenza* tot *Kozchensky Slobodki*,	4 myl, 3 wurst.
Van *Kozchensky Slobodki* tot het Dorp *Kamzchuga*,	4
Van *Kamzchuga* tot *Totma*,	4
	———
In het geheel van *Ustuga* tot *Totma*,	53 myl.
Van *Totma* tot *Ustia Pezchenskago*,	4 myl.
Van *Ustia Pezchenskago* tot *Ustia Tolchenskago*,	6
Van *Ustia Tolchenskago* tot *Uwarowiszcha*,	5
Van *Uwarowiszcha* tot *Ichaletzkoulusa*,	10
Van *Ichaletzkoulusa* tot *Werscheenia*,	6 myl, 2 wurst.
Van *Werscheenia* tot *Pehnizi Mitarry*,	1 myl, 2 wurst.
Van *Pehnizi Mitarry* tot *Schuyskoj Jam*,	3 myl, 3 wurst.

Van *Schuyskoy Jam* tot de oude Vlekken,	4
Van de oude Vlekken tot *Nikola Mokroy Pustini*,	3 myl.
Van *Nikola* tot *Istohk Knihtwi*,	10
Van *Istohk* tot *Wologda*,	4
In alles van *Totma* tot *Wologda*,	57 myl, 2 wurst.

Van *Wologda* tot *Gresliwitz*,	8 myl.
Van *Gresliwitz* tot *Obnoeskoey Jam*,	4
Van *Obnoeskpey jam* tot *Teletzchey Jam*,	6
Van *Teletzchey Jam* tot *Ucherskoey Jam*,	6
Van *Ucherskoey* tot *Danilofskoey*,	5 myl, 2 wurst.
Van *Danilofskoey* tot *Okscharskoey Jam*,	4 myl, 2 wurst.
Van de *Jam Okscharskoey* tot *Jaroslaff*,	6
Is in het geheel van *Wologda* tot *Jaroslafff*,	39 myl, 4 wurst.

Van *Jaroslaff* tot *Schepetzkie Jam*,	6 myl,
Van *Schepetzkie Jam* tot een Dorp *Semibratzkie*,	3
Van het Dorp *Semibratzkie* tot *Rostof*,	3
Van *Rostof* tot een Vlek *Petrofskoey*,	4
Van het Vlek *Petrofskoey* tot het Vlek *Iwanofskoey*,	6
Van het Vlek *Iwanofskoey* tot *Pereslaff*,	5
Is in het geheel van *Jaroslaff* tot *Pereslaff*,	27 myl.

Van *Pereslaff* tot het Dorp *Kiberewoy*,	6 myl,
Van *Kiberewoy* tot *Troeyzi*,	6
Van *Troeyzi* tot *Bratofschina*,	3 myl, 1 wurst.

Van *Bratofschina* tot *Moskou*,	3 myl, 2 wurst.
Is in 't geheel van *Pereslaff* tot *Moskou*,	18 myl, 3 wurst.
Maekt in alles te zamen uit, van *Tobolsk* in *Siberia* tot *Moskou*,	487 myl, 3½ wurst.

Daer het oude *Tobol* was is nu een steene Kerk, twee mylen, en twee wurst van het nieuwe *Tobol* afgelegen, genaemt *Abalak*; daer rondsom eenige Huizen staen.

By *Ribnoy* in *Siberien*, op de Oever van de *Tunguska* gelegen, die in de *Jenisea* stort, is de Rivier negentig vadem breet.

Van de oude Stad *Sibir*, leggende eertyds beoosten *Tobol*, vind men zeer weinig overblyfzels; men ziet 'er nu maer het overblyfzel van een aenzienlijk Huis, en is, zoo aen de omtrek blykt, geen groote plaets geweest.

Aen de Land zyde van *Tobol* is nu een[+] aerde Wal; men ziet daer omtrent veel vruchtbaer, en vet Land, dat plat is. [+]1680.

De *Siberische* krygs-luiden schieten meest alle met getrokke Loopen, die men langzaem laed, waerom de *Moegalen* zulks in acht nemen, en na dat de schoot gedaen is, dan daer op aenvallen.

Van de Rivieren *Bija*, en *Katoenja*, of *Katuna*, te reizen door groote Woestynen, kan men in twee Maenden komen tot in 't Ryk *Sina.*

Utkogorodt, aen de Vliet *Susowa*, is een plaets met houte muuren, en geschut wel voorzien; daer staen maer twintig woon-huizen in.

Van de Stad *Thomskoy* loopt een rechte het gebaende weg tusschen het gebied der *Moegalen*, en de Volken *Kontaisiny*, of *Ska* genaemt, tot aen het steene gebergte, mede door groote Woestynen, mitsgaders het gebied van de *Ghiamenoe:* maer hoe veel dagen reizens deze wegen zijn, daer van hebbe tot noch toe geen kennisse konnen bekomen; maer wel van het gebied der Moegalen, tot welke men in een Maend en een half kan reizen; en tot het gebied van de Volken *Kontaisiny*, of *Kontaschinska*, mede van de gemelte Stad *Thomskoy*, is twee Maenden reizens.

Van dit gebied der *Kontaisiny*, of *Kontaschinska*, tot het gebied der *Toengoetskogo*, is eenige weeken reizens, zoo men zegt.

Van de Stad *Soergoeta*, of *Surgut*, tot aen de Winter-wooning, genaemt *Soergoetskogo*, of *Surgutska*, is over Land acht dagen reizens; zijnde deze weg over *Volock*[*], mitsgaders eenige staende wateren. Deze plaets is mede gebouwt

[*]Is een streek Lands, het welk gemeenlyk of over 't gebergte, of over bouwof zaei-land heen loopt, en van de reizigers bebaent word om korter weg te spoeyen; want men veeltyds daer over gaende, van 't begin der eene Rivier tot dat van de anderen kan komen, en mede een Overtoom mag genaemt worden. De zommige stellen Surgut benoorden de vliet Vagh, 't geene tot noch toe onbepaelt late.

tot het innen, of vergaderen van hunne Tzaersche Majesteiten Pelteryen, enz.

Van deze Winter-wooning, de Rivier *Pur* af te varen, tot aen de Stad *Mongaseja*, of *Malwaseiska*, is tien dagen reizens.

Van de opgemelte Stad *Soergoeta*, de Rivier *Oby* met kleine Vaertuigen op te varen, tot aen de mond van de Rivier *Vagh*, of *Wacha*, is vier dagen varens.

De Rivier *Vagh* opwaerts, tot daer de zelve Rivier zijn aenvang neemt, in het Land *Woloku* geheten, is tien dagen varens.

Van daer gaet men over een *Volock*, en tot aen het begin der Rivier *Eloeghoen*, of *Jeloquia*, en is drie dagen varens.

Van het begin dezer voornoemde Rivier *Eloeghoen*, de zelve af te varen, mitsgaders de Rivier *Jenisey*, tot aen de Winter-wooning, genaemt *Toeroeghanskoje*, of *Turuganska*, is vier weeken reizens.

De Vesting *Turuganska*, anderzins *Turujanskoy* mede word geheten, gelijk de Vliet *Jenisea* ter oord waer deze plaets ligt, beneden *Jeniseiskoy*, mede by omgelegene Volken *Serni* word benaemt.

De zommige willen of deze Sterkte op een Eiland zoude leggen; daer ik zeer aen twyfele.

Van de *Samarofskoi Jam*[*], de Rivier *Irtis*, mitsgaders de Rivier *Oby* af te varen, voorby het Klooster, genaemt *Kotskoy*, of *Kotska*, als mede de mond van de Rivier *Loswa*, tot aen de Stad, genaemt *Beresoff*, of *Beresowa*, is zes dagen varens.

Van deze Stad, de zelve Rivier *Oby* af te varen, voorby de twee *Sastaven*, of Wacht-huizen, genaemt *Lobsko, Sobska,* of *Sabskaija*, en *Obdoorskoja*, tot aen de *Mongazeiskogo*, of *Mangaseiska* Zee, is twaelf dagen varens[§].

Van deze plaets kan men met bezeilde Vaertuigen over deze voornoemde Zee in vier dagen komen aen de mond van de Rivier *Taas,* of *Tama*; doch zeer gevaerlijk is deze Zee te bevaren, door dien 'er veeltyds zeer sterke winden komen te waeyen.

Van de mond dezer Rivier *Taas,* tot aen de Stad *Mongazeja*, is vier dagen varens. Deze Reis geschied gemeenlijk met bezeilde Vaertuigen, alzoo het gansch moeyelijk is de Vaertuigen met Lynen op te trekken.

Van de Stad *Mongazeja*[*], de Rivier *Taas* en *Wolotzjanko* op te varen, met kleine Vaertuigen (de welke men omtrent een wurst weegs over een *Volock*, tot zeeker plaets, genaemt *Lokuna*, moet trekken of dragen) tot in de Rivier *Wolotsnika*, en de zelve afwaerts, tot aen de Winter - wooning, genaemt *Toeroeghanskoje*, of *Turalhanska*, is drie of vier weeken reizens.

Van het *Siberische* gewest word in zeker Brief, aen my in 't Jaer zestien honderd tachentig uit Denemarken, van een aenzienlijk en geleerd Heer geschreven, aldus gesprooken.

Het Landschap *Siberien* strekt zich zoo verre uit, dat het ten dezen aenzien de Geographische Kaerten van veele ongerymtheden overtuigt; welke Kaerten van een

* Zyn plaetzen alwaer eenige wooningen zyn gebouwt tot gerief van de Reizigers, want men op deze plaetzen ter aller tyd kan worden voorzien van Paerden, wagens, of vaertuigen. De Volkeren daer woonachtig, worden gemeenlyk Jamziki genaemt: leven zonder Schattingen, mits zy hunne Tzaersche Majesteiten bedienden hebben te voeren.

§ Hier uit zoude schynen, dat de kust meer Noordelyk, als by ons is gelegt, zoude strekken, 't geene weder voor onwis te boek zette.

* Mangaseia word by zommige gezegt op een half Eiland te liggen, en dat de bezetting daer nu geligt is, om dat, als men Jaerlyks de leeftogt uit Tobol derwaerts zond, het gebeurde, dat de Schepen daer mede geladen, dikmael Schipbreuk quamen te lyden.

breet Land spreken, onder den Grooten Cham gehoorende, de welke tot *Kathay*, en zoo andere meenden, tot *Cambalu*, zijn Zetel zoude hebben, daer nochtans alles maer een verdichtzel is, alzoo *Siberien* zich zouden uitstrekken tot aen de palen van *Sina*, ja misschien tot aen *Japan:* dat daer aen het vaste Land gehecht zoude wezen, of misschien maer door een Rivier, of kleine Inham van de vaste Kust onderscheiden worden. Men wil dan dat *Kathay, Cambalu*, en *Peking* een en de zelve Stad is, de welke in het Noorden *Kathay*, in Oost-Indiën, aen de Zuiderlijke gedeelten, en ook by den Mogol *Cambalu*, en in de Oostersche Sinesche Zee-plaetzen *Peking* wierde genaemt: dat deze verscheide namen van een en de zelve plaetze oorzaek zoude gegeven hebben om een Ryk te verzinnen, dat in de Waereld niet en is: dat dit zeker is, word door de beschryvinge van het Hollandsche Sinesche Gezantschap bevestigt, verhalende dat de zelve in de Stad *Peking* Moskovische Afgezanten hadde aengetroffen, daer nochtans in *Moskou* bekent was, dat men wel Afgezanten na *Kathay* op die tyd, maer niet na *Sina* hadde afgevaerdigt; alzoo men zich in Moskovien al mede door dwalinge hadde ingebeeld, dat het Ryk van *Kathay* noch wat anders als het *Sinesche* was: dat men in *Moskou* door deze inbeeldinge getracht hadde het Noorden te laten door-reizen, en de zake waerlijk hadde bevonden alzoo te wezen, als by de Hollanders is vermeld; en dat hare Gezanten, na *Kathay* gezonden, in der

daed tot *Peking*, en in *Sina* hare Boodschap hadden afgelegt; en dat het genoegzaem bekent was, dat men door de Noordelijke gedeelten te Scheep niet zoude konnen komen; niet alleen wegens het Ys, maer ook om dat het Land zoude wezen, het geene men gemeent heeft Water te zijn. Dus verre gemelte aen my geschrevene Brief.

Bericht, *Van plaetzen in 't Noord-oosten van* Asia, *beneffens hunne afgelegentheit, aenvang nemende met de Sinesche Hooft-stad* Peking,

daer echter zoo vast geen staet op te maken is, als of het was afgemeten, om dat alleen is aengetekent uit verhael eeniger Reizigers, de welke in Peking *zich op hebben gehouden, en van daer na de kant van de Vliet* Oby *zijn gereist.*

DE Keizerlijke Hooft-stad *Peking* is met een witte steene muur omringt. Binnen deze muur, of midden in deze Stad, staet noch een Stad, Vesting, of Kasteel, van roode gebakken steen gebouwt, 't welk genaemt word *Kambalu*, dat eigentlijk het Keizers Hof is. Ter zyden van deze Binnen-stad is een diepe graft uitgegraven, en te wederzyden is alles met steenen beleit: in deze graft word het water gebragt uit zeker Riviertje, door reoelen en pypen onder de Aerde gemaekt, die tot in de graft loopen.

Van deze groote Stad *Peking*, tot aen een andere groote Stad, de welke met een aerde wal is omtrokken, en waer binnen is gebouwt een steene vesting van roode gebakken steen, is anderhalf myl verre.

Van deze Stad komt men na een halve dag reizens aen een groote Stad, over welke de Broeder van de Sinesche Keizer gebied heeft. Deze Stad is van steen opgebouwt. Daer en mogen geen vreemde Volken uit eenige plaetzen in deze Stad komen, maer moeten alle buiten de muuren haer Handel dryven. Deze Stad legt aen de overzyde van een Rivier, waer over een brug legt, ter zyde van de Heirbaen. Na een en een halve dag reizens komt men van deze Stad aen drie kleine Steden, gelegen achter de Groote Muur.

Daer na komt men aen een groote Stad, *Bajanzoemi*, of *Bajanloemi* genaemt. Door 't midden dezer Stad vloeid een Rivier, langs welke wel twintig kleine Steden staen gebouwt, dicht aen de kanten dezer Rivier, welke Steden niet verre van malkanderen zijn gelegen: om die langs te trekken, brengt men zes dagen door. By alle deze Steden staen mede hooge Wachttoorens, gemaekt van 't zelve steene gebergte, waer over de Groote Muur is getrokken, op welke de Wachters vuuren, en van de eene tot den andere het teken geven van onraed, of aenkomst der vreemdelingen. Alle deze Steden leggen zeer naby de Groote Muur, en staen zommige een myl, of een halve myl, en nader daer van daen; welke steene Steden zijn gebouwt, zoo tot bescherming van de Muur, als tot wooninge voor de krygsknechten. Omtrent het midden dezer steene Muur komt een Rivier door te vloeyen, genaemt *Zelja*, of *Sela*, anders* *Sche*, of *Tschelia*. Daer is een schoone brug, die over deze Vliet legt.

Van *Bajanzoemi*, of§ *Banjankumi*, alwaer zich onlangs ophield de Broeder van den Sineschen Keizer, komt men, na twee dagen reizens aen de Stad *Kapki*, voorby gereist hebbende twee Steden, doch niet zeer groot, niet verre van *Kapki* gelegen.

* Hier omtrent leggen noch twee kleine Steden, wiens namen myne geheugenis zyn ontglipt.

§ Deze plaets zoude een halve dag van de Groote Muur afgelegen zyn, en daer binnen worden geen vreemdelingen om te handelen in gelaten, maer wel in de Voor-stad.

Deze Sinesche Stad *Kapki* legt dicht aen de Groote Muur, tot bescherming en overval van alle Uitheemsche Volkeren, de welke aldaer geduurig komen, en de welke ook niet verder worden toegelaten om in 't Ryk van *Sina* te reizen, voor en al eer daer toe uitgedrukte last van den Keizer komt.

Van de voorschreve Stad, langs en benevens de Groote Muur (waer mede *Sina* omtrokken is) tot aen de Stad *Kokatan*, of *Kokutanska*†, is tien dagen reizens, en is de laetste Sinesche Stad aen deze zyde: zy is gelegen op een plaets waer uit een Bron komt te springen. Hier in deze Stad woonen Volkeren die men *Toebeetzi* noemt; de Overste en Prins heete men onlangs *Golgitzagoen,* of *Golgitsch,* en zijn Luitenant of Stedehouder *Toboeck*, of *Tobuk.* Deze voornoemde Stad is anderhalf myl van 't steene gebergte afgelegen, hoe wel andere berichten, dat zy verder van de Muur afgelegen is.

Een dag reizens ter zyden af, legt een Sinesche Stad, genaemt *Zierga, Schirga,* of *Schorga.* Hier wassen alderhande Granen, en geneeren de Inwoonderen haer met de Landbouw, voornaem van Rogge en Haver.

† Het Stedeken Kokatan, of Korakotan genaemt, gelegen dicht onder de Groote Sinesche Muur, legt tusschen, en in een hoog steenig gebergte, is klein, met houte staketzels omheint, het bestaet alleen uit twee groote straten, de Huizen zyn van hout, de Inwoonders zyn alle Moegalen, hoe wel zy onder Sina staen.
Deze plaets is gesticht tot doortogt voor alle vreemden, van deze zyde na het Sinesche Ryk; edoch vermag niemand zonder uitdrukkelyk verlof daer door trekken.

Kalgan, de Sinesche Grens-stad buiten de Muur, is meest van uitgehakte rouwe gewosse steenen gemaekt, met sterke Toorens, die met pannen zijn gedekt; de Poorten zijn meest van Yzer gemaekt; rondsom de muuren en zijn geen graften: in dit *Kalgan* legt een matelijke bezetting; doch de meeste Steden buiten de Muur gelegen, zijn ryklijk van Volk voorzien.

Na twee dagen reizens van *Kokatan*, komt men over 't steene gebergte *Kokoetaisko*; en van daer na tien dagen reizens aen een Plaets of Horde, genaemt *Aiboega*, of *Arbugi*, alwaer mede de Volkeren, onderhoorig aen *Sina,* die men *Toebeetzi* noemt, woonen of zwerven. *Toebeetzi* is mede de naem van een Stad, gelegen over het steene gebergte, uit welke die Volkeren komen, en zich aldaer met hunne Horden onderhouden, zwervende met haer Vee van de eene plaets tot de ander, en trekken des Winter-daegs weder na hare Steden.

Van *Aiboega* tot het gebied van den Prins *Jirdeni Saisana*, is acht dagen reizens. Hier is het steene gebergte *Altin,* of *Antay*, ('t welk genaemt word de Grensplaets van *Kathay,* of *Sina.*) By deze Moegalen is Landbouw in geen gebruik, maer zy geneeren zich met alderhande slag van wilde Dieren, die by haer in groote menigte gevonden worden.

Van 't gebied van den Prins *Jirdeni Saisana*, of *Tisowi Mugalska,* tot aen 't gebied van den Prins *Eloena*, genaemt *Jedenutaschi*, en het gebergte *Astaia*, is drie weeken reizens. Deze plaets noemt men *Oeroziza Boeloeghanoe*, en legt onder het gebied der Moegalen.

Hier van daen reist men in twee weeken tot aen de *Oeroziza Oeroen*, in 't gebied der Moegalen gelegen.

Van *Oeroziza Oeroen* komt men in acht dagen aen de Horden van den Prins *Azan*, zijnde deze Horden genaemt *Kontaizinig*, of *Kontaisiny* (deze is beweeglijk, waerom voor altoos zijn vaste plaets niet kan aengewezen worden.)

Van hier tot het Meir *Jasaan*, is acht dagen reizens. Hier is de wooninge van den Prins *Abley.* In 't gebied van deze Prins wassen alderhande vruchten, als Meloenen, Pompoenen, enz. Zy geneeren zich daer ook van de Landbouw, en hebben alderhande Granen.

Van het Meir *Jasaan,* of *Jasina,* te Lande door veele Woestynen te reizen, tot de Stad *Tara*, is vyf weeken reizens; maer te Water vaert men de Rivier *Irtis* af, tot aen het Meir *Jamizero*, of *Jamisch;* en noch een myl, en een vierendeel myls gereist hebbende, komt men aen zekere *Pristanitza*, 't welk een plaets is alwaer men met de kleine Vaertuigen blyft stille staen, en met andere Vaertuigen de Meiren of Wateren moet passeeren.

Van die *Pristanitza*, of staen-plaets, vaert men verder de Rivier *Irtis* af, tot de Stad *Tara,* of *Tarschkfla*, en word gerekent de stroom op, van *Tara* tot *Pristanitza* vier weeken, en van daer tot het Meir *Jasaan* twintig dagen varens.

De Stad *Tara,* of *Tarschka*, legt aen de Rivier *Arkarka*, of *Arnarna*, en is de zelve omtrent een vierde myls van de *Irtis* gelegen.

Van deze Stad *Tara,* te Lande door de Woestynen, genaemt *Barabienskoy*, of *Baravinska*, en *Sachtamah*, trekkende door het Dorp *Terenietskaja*, tot aen de Stad *Thomskoy*, is een Maend reizens; doch zeer langzaem word deze weg bereist.

Van de Stad *Tara* vaert men de Rivier[+] *Arkarka* en *Irtis* af, voorby *Abalatskogo*, of *Abalatska,* of *Ablaiskoy,* dat een groot Dorp is, tot de Stad *Tobol;* welke reis met spoedig kan doen; maer om te rug van *Tobol* te komen, heeft men met geladene Booten twee dagen van nooden om tot *Ablaiskoy* te komen, 't geen vier myl te Lande word gerekent, zulks dat van *Tobol* tot *Tara* met diergelijke Vaertuigen de Rivier *Irtis* op te varen, drie weeken varens is.

[+]Merkt dat veele der opgemelte benamingen in deze gewesten met onderscheide speldinge, ten aenzien van myn Kaert, zyn uitgedrukt, ter oorzaek dat ik de zelve alzoo elders, en by de meeste berichten heb benaemt gevonden.

Reis-wegen *Na* Sina, *volgens berichten van de Jezuit* Avril, *zijn*

EErstelijk over *Indiën*, en *Mogolsland,* welke met gevaer is gemengt, wegens Roovers, en Woestynen. De tweede is over *Bochara,* door *Samarkant, Kabour, Kachemire, Tourafan,* en andere Steden in *Usbek*, tot aen *Barantola.* Deze weg is ongemakkelijk, wegens het veelvuldig zant, dat men aldaer bejegent, en wegens de stroopende Kalmakken.

De derde is langs de Rivier *Irtis,* over een Stad die hy *Sinkamè* noemt, en zoo voort over Land, door Kalmakkye, en Moegaels-land, tot aen de Stad *Kokatan:* deze Reis heeft mede zijne ongemakken, vermits men daer veeltyds water gebrek heeft, en van de Moegalen, of Kalmakken zomtyds word aengetast, doch om veilig te zijn, heeft men te behagen, met eenige giften den Prins *Ajouka*, die men aldaer ontmoet, als Hooft van een Horde Kalmakken.

De vierde weg, zegt hy te zijn, over de Stad *Tobol*, de Rivier *Oby*, en langs de Rivier *Szelinga,* en door de Stad *Szelingui*; van waer men te Lande reist door *Moegalen*; men zoude acht weeken op weg zijn, om te komen van de laetste Stad, tot daer de *Taiso*, of *Kan Bechroesain*, en de *Katoegta Lama* woonen, van wien men voor kleine giften, geleide, en nootzakelijke weg-wyzers bekomt: deze weg[+] zoude heden de Moskoviters gebruiken, terwyl zy omtrent de Rivier *Amur,* met de Sinezen in oorlog zijn. Men doet in deze reis op, eenig water, en hout, en men vind daer weinig struik-roovers, en die men vind, zijn niet zeer boosaerdig. [+]1682.

De vyfde weg zoude zijn door *Siberie*, tot aen *Nerczinski*, gelegen aen de Vliet *Szilka,* en zoo voort, tot *Dauri*, weinig afgelegen van de Vliet *Najunai*, reizende voort tot aen *Cheria*, wezende dat de intret van *Sina*, zijnde evenveel wegs tusschen *Nerczinski*, en *Dauri*, en tusschen *Dauri* en *Cheria.* Deze weg zoude vry zeker, en kort zijn, alzoo men steeds tusschen *Nerczinski* en de Vliet *Argus*, welke in de *Amur* stort, Russche Zabel-vangers ontmoet; en over deze Vliet vind men zekere Moegalen, die de Moskoviters vreezen. Maer heden zegt *Avril,* neemt men de weg heel hoog, over *Albasin*, of wel vry lager door *Szelingui* over de Landen van Prins *Bechroesain.*

De zesde weg is mede over *Nerczinski* door *Moegalen-land*, en zoo over 't Meir *Dalai:* men gaet van *Nerczinski* tot gemelte Meir, in acht dagen; alwaer men ontmoet Onderdanen van 't Sinesche Ryk, die het Land bouwen: in drie weeken kan men van daer tot in *Sina* komen, op Karren, die van Ossen worden getrokken: uit dit Meir neemt de Rivier *Argus* zijn oorspronk, zy is vaerbaer, en stort in de *Amur*;[*] naby de Vliet *Argus* zoude Zilver en Loot-mynen zijn: hier omtrent houd zich op een aenzienlijk Prins *Sebdenkan* geheten. Dus ver volgens *Avril.*

Men bericht dat *Albasin,* de verwoeste plaets op de Noorder zyde van de Vloed *Amur,* by de Sinezen *Jaksa* word genaemt. Buiten de Groote Sinesche Muur, in de Woestyne, veel oude van steen gebouwde, doch nu vervallene Graf-steden worden gezien; en kort onder de Muur, innewaerts, veele groote Sinesche Steden leggen. De Sinezen hebben heden hun gezag, zoo gezegt word, uitgebreid, benoorden de Vliet *Amur*, omtrent dertig myl te Landewaert in, en zulks ten Weste omtrent tot op de hoogte van *Albasin*, en benoorden de mond van de *Amur* by Zee, tot aen de Vliet *Sabaksia*, of *Oetka*, die ruim en diep is, en Landwaert in strekt; doch, met zijn oorspronk of Wester-einde, na aen de Noorder Oever van de *Amur* roert, hoe wel in mijne Kaerte noch niet te recht is verbeeld, onzekerheits halve, van haer rechte loop: benoorden deze *Sabaksia* word Schatting aen hunne Tzaersche Majesteiten Volkeren betaeld, door Inlandsche Heidenen; doch andere berichten, dat mede tot de Oever van de *Amur* toe, Schatting word betaeld, daer toe ik in gevoelen helle: men gisse de streek van de *Lena* na de *Amur,* het vyfde te zijn van de weg tusschen de *Lena* en *Jenisea*, zoo ook dat de *Ys-kaep* in mijn Kaert weinig te lang zoude zijn uitgestrekt: 't geen echter, mits mijn stelling op veel getuigen rust, tot noch toe niet heb derven veranderen: veertig Zoldaten hebben te Water een reis gedaen uit de *Amur* door de

* Deze Vader Avril uit Vrankryk komende, wanneer hy de Reis na Sina meende aen te vangen, eenige Jaren geleden, heeft door den Poolschen Afgezant, by my doen onderstaen, na de gelegentheit der Landen omtrent de Groote Muur, die Sina van Tartarye scheid, gelyk ik toen ook opening eeniger waerheden van die gewesten, schriftelyk en mondelyk aen hem, door gemelte Heer, hebbe bekent gemaakt; waer van hy zich in zyn beschryvinge heeft gedient.

Zee, tot in de *Lena*; doch blyft my onzeker, of zy de *Ys-kaep* omgevaren, dan aldaer over Land zijn getreden.

Het Land naest aen Zee, of de stranden tusschen de *Lena* en *Jenisea*, willen veele noch onbekend te zijn, en dat die streek nooit bevaren is, zoo dat men niet zoude weten hoe hoog zulks Noorden opschiet; gelijk men niet wete, of Poolwaerts daer Land is: de zommige oordeelen dat men van de Oost-hoek van *Nova Zemla*, buitewaerts na de *Jenisea* zoude konnen varen, en zoo de bequaemste ontdekkinge doen, die men te dier plaets met vrucht noch niet hadde gedaen. De Hoog Edele Heer *Golowin* heeft, zoo men zegt, wanneer hy in *Tobol* het Stadhouderschap bekleede, zestig Man uit de Rivier *Jenisea* gezonden, t'Zeewaerd in, om te trachten van daer na de *Lena*, en zoo de *Ys-kaep* om te varen, doch niemand[+] van hun is weder gekomen, zoo dat de Zee-kusten daer onbekend zijn. De Landen zijn daer omtrent weinig bewoont, en de naby gelegene Volkeren weten geen zekerheit te zeggen.

De *Oby* is aen zijn mond zeer breet, en als een openbare Zee: de *Lena* en *Jenisea* zijn naby de Zee, vier of vyf wurst, dat is anderhalf myl omtrent breet.

Van de Zabel-dieren zegt men my, dat by *Witim* de beste zijn, en dat zy aerden na het water, dat zy uit dees, of geene Rivier drinken, daer omtrent zy zich

[+]Van diergelyke vaert en voorval, ziet weinig hooger op pag. 846. en twyfele ik of dit niet is de zelfde togt.

onthouden, en dat daer na haer vel wit, bruin, ros, en graeuw is.

De *Jenisea* wil men omtrent het Meir *Baikal*, zeer snel te loopen, en dat, op eenige plaetzen maer vier voet diep is: op het Eiland dat men in dit *Baikal* ziet, daer goed Kooren wast, woonen Heidenen, van de aert der geene die *Brati* zijn genaemt: dat Eiland heeft zeer hooge Bergen, legt vier myl van de Zuidwal, de Sneeuw legt op de toppen der Bergen, die bewesten het *Baikal* zijn, aen den Oever, waer achter goed en vruchtbaer Land is.

De Kalmaksche, Moegaelsche, en Tungoesche Spraek, zegt men eener aert te zijn, en teverschelen als Rusch en Pools, of Hoog en Nederduitsch.

De Moskoviten varen nu de *Amur* t'Zeewaerts niet meer af, 't geene zy voor dezen vaek deden, vermits de vrede, of verdrag tusschen hun en de Sinezen zulks hinderd.

Als ik boven gemelte Heer *Golowin*, met wien ik de Eer heb gehad vriendelijk om te gaen, zijn oordeel over mijn Kaert afvorderde, zoo zeide hy, dat de gewesten omtrent *Tobol* en *Nertsinskoy*, zeer wel geplaetst waren; doch de Zee-oevers, tusschen de *Jenisea* en *Lena*, by de gis, zoo hy meende gelegt, en de afstant eeniger plaetzen op de *Jenisea*, niet al te net getroffen, (hoe wel die alle na opgaef van oog-getuigen heb geplaetst) en berichten in Schrift; voegende daer by, ik de eerste te zijn die gemelte Landen in Kaert, en zoo net hadde geplaetst, meest met waerheit overeen komende.

Beneden aen de *Oby* is een streek Riviers, die *Juganskoy Ob* word geheten, daer de Vliet byster breet is, en stil water geeft, alwaer het Land aen de beide Oevers zeer laeg is, en dikmael, overstroomt, welke stilte dertig, en meer mylen ver duurt. Van *Tobol* tot aen de Zee, heeft men noodig omtrent tien dagen afdryvens: van *Berosoa* reist men over de Bergen na *Poest-osor*.

De *Juganskoy Ob* heeft voor weinig tyd door overstrooming, de hedendaegsche gedaente eerst gekregen, wezende aen een Meir in groote niet ongelijk.

Als zijn Wel Edele, boven genoemt, in de Landstreek beneden op de *Oby* voer, zag hy aen den Oever, een van hout, lomp gesneden Afgoden Beeld, in 't geboomte staen, daer hy uit zijn Vaertuig na meende te schieten, doch de onnoozele Lands Heidenen baden van af te willen houden, zeggende die Beelden Tolken voor hen by *Godt* te zijn; konnende zy met den Hemelschen Vader, niet als door deze Beelden spreken; geloovende zomtyds het- geluit der tusschen-spraek, van deze Beelden met *Godt*, te konnen hooren.

Irkutskoy is een plaets, volgens bericht boven gemelter Heer, niet groot, maer fraey, en vermeerderd dagelijks: daer[+] zijn voor negen Jaer twee honderd Huizen geweest. [+]1690.

Omtrent het Meir *Baikal* is goed Land, doch hooger Noordelijk is het woest, en wilt: de Aerde vry benoorden, ontdooit niet meer als een El diepte; echter daer wast Kruid, Gras, en geboomte. Alle Menschen zeide hy, zijn daer Heiligen na haer dood, want begraven zijnde, rotten zy nooit. Welk zeggen zijn oorspronk heeft, om dat men in *Rusland* gelooft, dat Lyken die onder de Aerde altoos duuren, van Heilige Menschen zijn.

Byzondere Lyste *Van afgelegentheit eeniger plaetzen in* Siberie:

wezende de mylen hier gestelt ieder voor een uur wegs; doch staet in dezen aen te merken, dat de lengtens en verheit niet juist genomen zijn na den rechten streek, maer na de wegen zwaer of gemakkelijk, krom of recht te reizen zijn, en na dat men omreist, of krom zwaeyende Vlieten gebruikt; zoo als die alleen by onthout, en daerom misschien niet zoo volmaekt ter neder zijn gestelt.

V*Ergaturia* zoude dan,[+] volgens deze naricht, van *Moskou* afgelegen zijn,	450 myl.
Van *Vergaturia* na *Pansien*, zouden wezen,	36
Van *Pansien* tot *Tumen*,	54
Van *Tumen* tot *Tobol,*	60
Van *Vergaturia* tot *Pelin,* over Land,	60
Van *Tobol* tot *Tara*, aen de *Irtis*,	60
Van *Tara*tot het zoute Meir,	20
In *Siberien* word de verte gerekent by Sonkes, of mylen, maer in Rusland by wurst of verst, die meest over al in die gewesten vyf een myl maken.	
Van *Tobol* na *Demjaenken*,	45
Van *Demjaenken* tot *Samarien*,	55
Van *Samarien* tot *Berosuwa,*	70

[+]In Siberian is het zoo gelegen, dat zelden vreemdeling, in vryheit zynde, daer in komt, veel min dat uitlanders, onzes wetens, die het Astrolabium verstaen, daer toegang zoude hebben gehad, krygsbeampten uitgezondert, en buiten toelating van hunne Tzaersche Majesteiten niemand daer komen kan, of komen mag.

Van *Berosuwa* tot de koude Zee[+],	30 myl.

[+]Waer uit zoude blyken, dat Sargut benoorden de Vach lag, daer nochtans andere my het tegen gestelde willen bevestigen.

Van de koude Zee tot *Sargut*, de eerste Stad op de *Oby*,	180
Van *Sargut* tot de Rivier *Vach*,	30
Van de Rivier *Vach* tot *Narin*,	60
Van *Narin* tot *Thomsko*,	90
Van *Thomsko*, de *Oby* op, tot aen het Meir *Altin*, daer *Koock*, Prins der Kalmakken, dicht by woont,	100
Van *Thomsko* tot *Coesanetski,* de Rivier *Thom* op te reizen,	60
(En staet aen te merken, dat de *Thom* beoosten de *Oby* legt, of schoon de zelve, zoo andere zeggen, bewesten zoude zijn geplaetst.)	
Van *Narin* tot *Ketskoy*, de Rivier de *Ket*, naest aen *Narin*[+] gelegen, op te varen,	50

[+]Staet te weten, dat daer twee spruiten zyn, beide Ket genaemt.

Doch de Zuidelijkste Rivier *Ket,* welke mede na *Ketskoy* gaet, op te varen, word geacht, om zijn kromte, een quade doorvaert te zijn,	75
Van *Ketskoy* tot *Jeneseeuwski,* te water word gerekent op zestig myl weegs, maer te lande op	53
Van *Jeneseeuwski* tot *Krasnoyar,* te Water,	50
Te Lande,	30
Van *Thomsko* na *Krasnoyar*, te Lande door het Kirgisenland,	50
En zijn daer twee wegen.	
Van *Jeneseeuwski* tot *Jakut.*	120 myl.

Volgt *Een andere Lyst van Steden en Plaetzen, met hunne afgelegentheit, en benamingen, zoo als men in, en na* Siberie *reist, gelijk ze my uit die gewesten toegekomen is.*

VAn de Stad *Moskou* tot *Pereslaff*, is	24 myl.
Van *Pereslaff* tot op *Jereslaff*,	24
Van *Jereslaff* tot op *Wolgda*,	50
Van *Wolgda* tot op *Totma*,	50
Van *Totma* tot *Oustinga*,	50
Van *Oustinga* tot op *Witsinga*,	12
Van *Witsinga* tot op *Keigorodock*,	100
Van *Keigorodock* tot op *Solkamski*,	100
In de laetste twee honderd mylen woonen de Permeken, of Permakken, zijnde van de Russche Godsdienst, en hebben hare eigene Spraek*. De groote Rivier *Cham*, of *Kama*, loopt daer omtrent twee honderd mylen weegs verre, en valt twee mylen van de Stad *Kasan*, in de groote Rivier *Wolgda.* De Menschen zijn daer meestendeel Heidensch, en worden *Zermisen*, of *Ceremissen*, en ook *Mordwinnen* genaemt; hebbende ook hare eigene Tael en uitspraek.	*Is gebroken Rusch.
Van *Solkamski* reist men over een grooten steenen Berg, *Vergaturi* genaemt, de welke is op de *Siberische* Grenzen; en van daer gaet men op de Stad *Vergaturia*, zijnde een reize van	50
Geduurende deze vyftig mylen weegs, woonen Heidensche Menschen, *Wagoltsen* of *Wagoli* genaemt.	
Van *Vergaturia* tot op *Jepantsin*, zijn	40
Van *Jepantsin* tot op *Tomyn,* zijn	24
Van *Tomyn* twaelf mylen weegs reizens, valt de Rivier *Tour*, in de Rivier *Tobol*.	
Van de Rivier *Tobol* tot op de Hooft-stad *Tobolski*, zijn	24
Een vierde van een myl weegs van *Tobolski,* valt de Rivier *Tobol* in de groote Rivier *Irtis.*	
Van *Tobolski* tot op *Danianski*, zijn	40

Van *Danianski* tot op *Samarot*, zijn 60 myl.

Een myl weegs van daer valt de Rivier *Irtis* in de groote Rivier *Obbe,* of *Oby.*

Van *Vergaturia* af, tot aen *Samarot,* by na een streek van honderd en zeventig mylen weegs lang, woonen Tartaren.

De plaets waer de Rivier *Irtis* in komt, word genaemt *Newel Protock.* Hier teld men niet meer by mylen.

Twee dagen reizens van daer, komt men eerst recht op de Rivier *Oby.* Opwaerts zes dagen reizens verder, zoo komt men tot *Zurguth.* De Lieden, de welke opwaerts de *Oby* woonen, worden *Astakken* genaemt; zijnde een arm volk: bidden den Duivel aen, de welke, zoo men zegt, met haer spreekt door een houten beeld.

Van* *Zurguth* tot op *Narin,* is men drie weeken en tien dagen op reis. In de Winter-tyden reist men met Honden, voor kleine Sleetjes gespand; en in de Zomer met Schuiten.

Van *Narin* tot op de Rivier *Thom,* reist men tien dagen. Die Rivier opwaerts, reist men twee dagen tot aen de Stad *Thomsko.*

Van *Thomsko* tot op *Kustneits,* is drie weeken reizens, daer woonen onderweeg ook Tartaren. Deze gemelte Stad *Kustneits*, is de laetste Stad op de voorschreve Rivier *Obbe.* Aldaer beginnen de *Kalmakken*, een vry Volk zijnde, die geene Steden hebben, en van haer Vee leven.

Vyf dagen reizens van *Kustneits*, woonen de *Kirgisen.* Deze zijn ook vrye Lieden: hebben dikwils oorlog met de voorschreve Tartaren gehad.

Twee weeken reizens door het Land van de Kirgisen, komt men aen de Moegaelsche Grenzen; doch eerder aen het Land van den *Zar Altin.* Dit Volk houd goede vriendschap met de Russen, maer met de Kalmakken zijn ze altoos in stryd en oorlog.

*Andere berichten, die ik gevolgt heb, willen dat deze plaetzen nader aen malkander leggen.

Reis-streek *Van de Stad* Moskou, *in Rusland, tot in* Siberie, *langs, of omtrent de Zee-kant.*

VAn *Moskou* tot *Pereslaff*, zijn	120 wurst, of 24 myl.
Van *Pereslaff* tot *Jaroslaff*, zijn	24
Van *Jaroslaff* tot *Vollogda,* zijn	36
Van *Vollogda*, of *Wolgda* tot *Totma*, zijn	46
Van *Totma* tot *Bobroffskogo,* zijn	26
Van *Bobroffskogo* tot *Oestjuga*, zijn	24
Van *Oestjuga* tot *Archangel*, zijn	200
Van *Archangel* tot *Meseen*, ter Zee,	140 myl.

Van *Meseen*, tot aen de *Peetzorse* keering, zijn meest woeste plaetzen, bewoont door *Samojeden,* en is dat drie dagen zeilens ter Zee met een harde voortgang.

Van de *Peetzorse* wederkeeringe, tot aen het *Poestoserskoy* Kasteel, zijn twee dagen reizens. In dit Kasteel woonen Russche volkeren, en Samojeden.

Van 't *Poestoserskoy* Kasteel, tegens stroom op, zijn acht dagen reizens, tot aen *Oeselenskie Slobodi*, dat een Dorp is, bewoont van Russen.

Van hier gaet men een Rivier af, genaemt *Dwina*, tot *Witzogda*, zijnde acht myl.

Van *Witzogda*, de Rivier op, ook genaemt *Witzogda,* tot *Soli Witzogda,* is vier myl.

Van *Soli Witzogda*, tot *Jarinkoe,* is zeventien myl.

Van *Jarinkoe*, tot *Oestovieroe,* is elf myl.

Van *Oestovieroe*, tot *Seregova* de hooge, is drie myl.

Van *Seregova*, tot *Toeria*, is twaelf myl.

Van *Toeria* gaet men in een Vaertuig, genaemt een *Pausock*, om hoog de Rivier op, tot *Oestoeghti*, en is dat een en twintig myl.

Van *Oestoeghti*, tot *Goffnoeki*, is zeventien myl.
Van *Goffnoeki*, tot *Viemskogo*, te Lande, is een myl.
Van *Viemskogo,* te Water, na beneden de Rivier *Oeghti*, is achtien myl tot *Isma.*
Van *Isma* tot *Petzeri,* is acht myl, langs de Rivier *Isma,* of *Jishma.*
Van *Petzeri*, langs de Rivier *Petzorojoe*, is vier myl.
Van *Slobotke*, langs de Rivier *Isma*, komt men ook tot *Petzeri.*

De eerste Afgezant die hunne Tzaersche Majesteiten na *Sina,* over *Siberie*, hebben gezonden, was onderweeg zeven Jaer en een half, heen en weder; zoo woest en onbekent zijn toen de wegen geweest. Een ander, die de weg beter wist, volbragt de Reis in drie Jaren. *Baikof,* die Bevelhebber van *Tobol* was, dede de Reis na *Peking* heen en weder, in twee Jaer en tien Maenden, 't geen voorviel in de Jaren zestien honderd vier en vyftig, zestien honderd vyf en vyftig, en zestien honderd zes en vyftig, als volgt.

Kort begrip, *Uit de Reize des Gezantschaps,*

welke hunne*[+] *Tzaersche Majesteiten van Moskovien, in 't Jaer zestien honderd vier en vyftig na Christus geboorte, en na der Russchen Jaergetal zeven duizend, een honderd en twee en zestig, aen den Grooten Tartarischen Cham, in de Sinesche Zetel-stad* Peking, *welke de Russen* Kombalik *noemen, gezonden hebben.

[+]Deze Reisbeschryvinge is bredelyk in het Hoogduits tot Hamburg, en in 't Fransch tot Parys in 't licht gekomen, en in schrift zeer net ter neergestelt, onder my berustende.

IN Wiede-maend is *Feodor Isaacowits Baikof*, als Gezant, van *Tobol* in *Siberie*, te Water, langs de Rivier *Irtis* afgevaren, en den zeven en twintigsten

van Hooy - maend, in de Stad *Tar*, of *Tara* aengekomen, na dat hy vier weeken en drie dagen tusschen beide op weg was geweest.

Den eersten van Oogst-maend, is hy weder van *Tar* de Rivier opgevaren.

Den zesden van Wyn-maend, reisde hy met veertig Kamelen, en vyftig Paerden, die hem de *Bucharen*, en Prins *Taischa Schablaey* genaemt, toegezonden hadden, na *Habalgakma*, alwaer *Kalmakken* woonen, die Huizen van gebakke steenen hebben, en was drie weeken onderwegen.

Den negen en twintigsten der zelver Maend van *Habalgakuna* na *Dolonkanaghajou*, op Duitsch de zeven Boomen, zijn twee dagen reizens.

Den eersten van Slacht-maend, van *Dolonkanaghajou* tot de Rivier *Jelkula*, is een dag reizens. Deze Rivier komt uit 't gebergte, en valt in de *Irtis.*

Den tweeden der zelver Maend reisde hy van *Jelkula* op de rechter zyde, langs de *Irtis*, na den Kalmakschen Bevelhebber *Laby,* zijnde die weg drie dagen reizens. Deze Bevelhebber woont ter linker hand van de Rivier, in twee steene Paleizen, of groote Huizen. 't Land word van de *Bucharen* gebouwt, en de vruchten zijn meerendeels Gerst, Hirs of Milie, en Erten. Van *Dolonkanaghajou* tot hier toe, staen op de linker hand aen de *Irtis*, Dennen, Cederen, en Berken-boomen.

Den achtsten der zelver Maend trok de Gezant wederom van *Laby* weg, en reisde op de rechter zyde van de *Irtis,* na *Ablawigh*, of *Ablajewigh*, of de Buchaersche Kooren-kelder: 't is een weg van twee weeken, door hooge Bergen: op beide zyden wasschen Berken-bosschen. De Heerscher of Bestierder in *Ablawigh,* is genaemt *Abla Taischa.* De stooven of kamers zijn daer van Leem gemaekt. De Inwoonders hebben menigte van Vee, en 't gewas is meest Gerst, Milie, en Erten. Tusschen deze Kooren-kelder loopt de Rivier *Karbugha*, komt uit de Bergen, en valt in de *Irtis.* Hier in *Ablawigh* heeft de Gezant over-wintert.

In't Jaer zestien honderd vyf en vyftig, den derden van Gras-maend, hadde hy van gemelte Kooren-kelder, tot een kleine Rivier *Beschki*, of *Besca* genaemt, twaelf dagen reizens. Dit water komt uit het gebergte, en loopt na de *Irtis.* Op de zelve laet *Abla Taischa* twee Huizen van gebakkene steenen op een vaste plaets bouwen*.

Den dertigsten van Wiede-maend, reisde hy weer van de kleine Rivier *Beschki,* tot de plaets daer de Kinderen van *Koltaischinig* zich ophielden, aldaer de Gezaghebber *Cengeja Taischa* was genaemt, zijnde die weg veertien dagen reizens groot.

*Te weten wanneer deze reis wierd gedaen.

Van daer na het Stedeken *Koltaischina*, zijn wederom vyf dagen reizens. Dit plaetsje leit diep tusschen 't gebergte: de muuren zijn van Leem; en in de Stad staen twee Paleizen, van gebrande steen gebouwt, welke van eenen *Laby*, en Kalmaksche Paep bewoont worden.

Van dit Steedje, na 't Meir *Jesan*, of *Meea*, zijn vier dagen reizens: 't zelve is Visch-ryk; heeft Zout, en gansch groen water, en de *Irtis* loopt 'er door. Een dag reizens van hier, gong de Gezant over de *Irtis*, en quam in een Land daer weinig Bosch en Weiland was, en hield zich hier na langs de stroom. Men spreekt hier ook de Kalmaksche Spraek.

Van daer hadde hy twee dagen reizens+ tot *Muganskogo Taischa*, en weder zeven dagen reizens door 't gebergte, in welke zich een *Mugalinski Taischa* ophout, en gebruiken de Luiden hier Moegaelsche en Kalmaksche Spraek.

+Taischa is Prins gezegt.

Van deze *Taischa*, tot de *Mugalsko Taischa Zemschi*, zijn acht dagen reizens; en van hier tot de laetste *Mugalinski Taischa Dobrona*, zijn drie dagen reizens. Deze *Dobronaes* grenzen strekken byna tot aen het Kathaische Land, en zijn vyftien dagen reizens van de laetste af gelegen. Tusschen deze *Mugalinski Taischen* woonen ook noch veel andere, doch kleine *Taischen.*

In 't Kathaische Land reist men twee[+] Maenden, eer men aen de eerste Stad *Kokotana* komt, en des Gezanten aenkomst aldaer, was den twaelfden van Louwmaend, in 't Jaer zestien honderd zes en vyftig. De Muuren van deze Stad zijn van Leem, maer de Toorens van gebrande steen gebouwt; de Poorten zijn van Eiken-hout, en in haer doorgang zes vademen wyt. De Markt beslaet een groote ruimte, en achter de Winkel-ramen, die van steen gebouwt zijn, woonen de Koopluiden: de zelve handelen met Zilvere Munt, die *Lall*, en *Bugschei* genaemt worden: een *Lall* weegt negen Moskovische *Copeken*, en veertien *Bugschei* maken[+] een *Lall.* Zy verkoopen alderhande Kathaische Stoffen, veel Zyde, en Tabak. Haer Landbouw bestaet in Milie, Garst, Haver, Erten, Hennip, enz. Hebben ook overvloed van veelderly Boomen, en Boom-vruchten; ook Hout, als Eiken, Berken, Dennen, Cederen, enz. en rondsom is een vruchtbaer Land. De Stad leit diep, en is in 't lang aen een kleine Rivier, volgens haer loop gebouwt.

[+]Te verstaen het Kataische Land buiten de Groote Muur gelegen.

[+]Copeken is de waerde van een stuiver.

In 't Jaer zestien honderd zes en vyftig, den een en twintigsten van Louw-maend, reisde de Gezant met twee weg-wyzers van *Kokotana*, na de Stad *Kapki*, zijnde twaelf dagen reizens. Hier tusschen woonen wederom *Mugalinski Taischen*, of *Taisi*; doch deze zijn van de voorige afgevallen, en den Kathaischen Grooten Heer onderdanig: zy noemen zich *Trobetzami*, en reizen met Kamelen en Offen. Des Gezants aenkomst te *Kapki,* was den tienden van Sprokkel-maend. Des Stads muur is van gebakken steen en kalk gebouwt, en de Stad leit tusschen twee Klippen, over welk heen, op beide zyden, de Stad een muur, omtrent drie vademen hoog, anderhalf vadem breet, en ieder vadem tot drie Moskovische *Arsin*[*] gerekent, van ruuwe steen opgevoerd heeft; doch welke niet met kalk, of anders aengesmeerd en gemetzeld is. Men zegt, dat zy haer begin neme aen de Stad *Revensko*, of *Suchtseac* genaemt, alwaer de Kathaische Rhabarber in menigte groeid. De steene Toorens langs de Muur die Sina van Tartarye scheid, zijn niet aen de Muur gehecht, maer zijn een vadem twee, drie, of vier wytte daer van af, en honderd vademen van malkanderen: zy zijn hoog van gebakke steenen, en met kalk gemetzeld. De Muur zoude tot aen de Zee loopen. In deze Stad is alle voorraed duur.

[*]Is een Elle.

Den een en twintigsten van Sprokkelmaend, van *Kapki*, na des Grooten Tarterschen *Bogdi Chans* Zetel-stad *Peking*, welke de Moskoviters *Kambalik* noemen, zijn zeven dagen reizens. Tusschen deze twee Steden leggen noch achtien andere Steden, welker eenige met muuren van gebakke steenen, doch andere met muuren van bloote leem, en met wat kalk overstreken, omringt zijn. Geschut is daer nergens te vinden. Aen de Poorten houden de Zoldaten wacht, en hebben Roers met drie loopen, anderhalf *Arsin* lang, maer zonder slooten; gelijk ook Spiessen en Zabels.

Den veertienden van Herfst-maend, in 't Jaer zestien honderd zes en vyftig, reisde *Baikof* met een Keizerlijk antwoordschrift weer van *Peking*, den voorigen weg na *Siberie* en *Rusland.* Men gaf hem geen Reis-tuig, of eenige gelegentheit om voort te komen; doch een dagelijks onderhoud van levens-middelen; gelijk ook een Leidsman, met twee Bevelhebbers, en drie gemeene Knechten. Kamelen kocht de Gezant zelfs, tot dertig of veertig *Lall*[§], en Paerden tot tien of twaelf *Lall*, daer van de Kathaijers onderwegen zeven Kamelen, en veel Paerden hebben laten verwaerloozen. Een Schaep koste twee of drie *Lall.* Weinig Menschen vond men op de weg, dewyle die gewoon zijn zich tegens de Winter in het gebergte te begeven.

[§]Hoe veel hier door Lall verstaen word is my niet volmaekt bewust, als dat het negen Russche Copekes zwaer zouden zyn als boven gezegt, zoo dat misschien het zelve is met een Teil, dat is eens ons en een vierendeel ons Zilver, of vier gulden in waerdye; doch anderzins word door het woord Lall in het Persiaensch verstaen een Robyn Baleis, of wel een fyne Robyn.

Baikof quam den vierden van Lentemaend, in 't Jaer zestien honderd zeven en vyftig, wederom tot *Ablawigh,* en had onderwegen een moeyelijke en bezwaerlijke Reize. *Abla Taischa* trof hy toen aldaer niet aen, dewyle die doen maels over-winterde in een plaets, vier weeken reizens daer van daen. Hier lag anderhalf *Arsin* hoog Sneeuw, 't welk de Gezant verplichte vier weeken en twee dagen stil te leggen. De Inwoonders des Lands begonnen den eersten van Gras-maend te ploegen.

Den vierden van Gras-maend, reisde *Baikof* te Water voort, en trof den elfden der zelver Maend *Abla Taischa* op de Rivier *Beschki* aen, van welke hy alle Maenden twintig Schapen en tien Bokken bequam.

Den vierden van Wiede-maend, nam de Gezant van *Abla Taischa* wederom afscheid, en quam den zestienden van Hooimaend te *Tar* aen.

Den twee en twintigsten van Hooimaend reisde hy de *Irtis* af, en quam den een en dertigsten wederom in *Tobol*, de *Siberische* Hooft-stad, in welke *Baikof* Waiwode of Bevelhebber was. Dus verre uit de Reis-beschryvinge van *Baikof.*

Tzar Alexy Michalowitz, roemruchtbaer, en loffelijker geheugenis, gaf bevel in den Jare zestien honderd zeven en zestig, den vyftienden van Slacht - maend, aen den Bevelhebber van *Tobol, Pieter Goudonou*, en zijn metgezellen, een onderzoek te doen, zoo by de Kalmakken, Tarters, als Siberianen, aengaende de afgelegentheden der plaetzen in *Siberien,* en van daer tot in *Sina* toe. Zy stelden een Kaert op, die in hout-snee binnen *Moskou* is gedrukt, met een Beschryvinge van de afgelegentheit der plaetzen zelve.

Faedor Alexewits Golowin, ging in 't Jaer zestien honderd zes en tachentig, uit *Moskou* na de Sinesche Grenzen, met bevel en volmagt over de Grens-scheidinge hunner Tzaersche Majesteiten Landen, en die der Sinezen, op den bodem van *Dauria,* welk Landschap de Sinezen eenigermate hadden overloopen, trachtende te beletten aen de Russen, na haer gewoonte, aldaer Zabels te vangen, en de zelve uit hunne bezittingen te doen verhuizen, gelijk men daer over in vriendschap was[+] verdragen; zoo als boven onder 't Hooftstuk van *Moegalia,* reeds van deze ver-

[+]Ziet pag. 243.

schillen Landscheidinge, en Vrede, is gewaegt, welke zaek breeder zal ontleden, ter voorval dat van de Reis-wegen, en Plaetzen, daer dit is voorgevallen, hier gesprooken is. Hy deed wel blyken, door zijn spoedige reize, dat, om de zelve haest te volbrengen, maer een goed overleg noodig was; en echter had hy tot aen *Jenisea* (daer hy zijn Huishouding liet) Vrouw en Gezin met zich; maer als hy daer ter plaetze quam, stonden de Sinezen hem na eenige stribbelingen, voordeelige voorwaerde toe; en wierd de plaets van verschil gesloopt, en tusschen haer de Vrede hersteld, dewyle geen van beide partyen tot den oorlog zeer genegen* waren.

Uit de mond van Kozaksche krygsluiden, die den Russchen, dienst verlatende, in *Peking* zijn gekomen, heeft men verstaen, zoo als my van daer in een Brief is bericht, dat in 't Jaer zestien honderd vier en tachentig, onder de *Albasinsche* Sterkte, eenig vyandlijk *Kataisch,* of *Sineesch* Volk, quam te water, op Boesen, dat zijn Schepen, en te Land, te Paerd met groote magt van Stukken, en alderhande toebereidinge, van Vuur-werken, om een Stad aen te tasten, en hebben de *Albasinsche* Sterkte ingenomen, maer den Gezaghebber *Alexy Tolbosin*, en zijn Volk, hebben zy met verdrag afgelaten, de welke van daer gekomen is. De *Albasinsche* krygs-luiden, eenige Luiden van Burgerlijken stant, en zommige Boeren, die met hem *Alexy* gekomen waren, baden dat zy zonder ophouden van *Nertsinskoy*, om hare schade voor te komen, en om 't schoon Kooren-lands wille, mogte afgelaten worden: doch op dat het *Dauersche* Land niet mogt verlooren gaen, ook om ter vlucht daer van uit *Nertsinskoy* geen gerucht te maken, zijn zy over *Kamenwoedienske* niet door gelaten, maer zijn uit *Nertsinskoy* verzonden met een Hooft-man over tien te Paerd, en zeventig Man, na beneden langs de Rivier *Szielke,* in vyf lichte Vaertuigen, en is belast aen die

* Van elders word dit voorval klaerder aldus verhaeld.
Op den acht en twintigsten van Herfst-maend, des Jaers zestien honderd zes en tachentig, quam deze bezending tot Oedinskoi, 't geen de eerste Sterkte is aen het Dauersche gewest, by de Rivier Selengoi, die in 't Meir Baikala stort, welk de Poort van Dauria word benoemt. Hier wierd overwintert, ter oorzaek dat naricht was bekomen, hoe de Sinezen uit het Dauersche Landschap geweken waren.
Den zesden van Louw-maend, quam den Moegaelschen Cham Azoroi, met vyftien duizend man op het Russche Gezantschap, en haer bygevoegde krygs-magt, bestaende in vyftien honderd Zoldaten, aenzetten: de dappere Moskoviten, hoe weinig zy in getal waren tegen zoo groote Benden, leverden aen deze Mongaelsche, of Moegaelsche Tartaren slag, niet ver van Selenginskoi: der Moegalen bleven veel duizend in de steek, doch van de Moskoviten weinig of geen: de overige sloegenze op de vlucht, en weken tot vyf en twintig of dertig myl op 't Russche gebied, en onder Oedinskoi; waer van de Moskoviten verwittigt, de zelve hebben nagezet, en op de plaets vyf honderd man gedood, de overige verjaegt, waer van veel Vrouwen en Kinderen gevangen wierden, en ontelbare Paerden, Kamelen, en Schapen bekomen. Hier op begaven zich vyf, of zoo andere schryven, vyftig duizend Moegaelsche huisgezinnen, met hun Land, dat wyt uitgestrekt is, en haef, onder 't gezag en de gehoorzaemheit hunner Tzaersche Majesteiten, mits dat getrouwigheit zwoeren, en schatting op te brengen beloofden.
Den twintigsten van Bloei-maend, quam dit Rusch Gezantschap en deze krygs-magt aen de Hooft-stad van Dauria, Nertsinskoi genaemt, daer wel eer zeker Dauersche Vorst, dat een Tungoes van geboorte was, zyn Zetel had. Hier verscheen de Sinesche krygs-magt, sterk dertig duizend man, by zich voerende zeventig Metale Stukken, en een Mortier; drie duizend man te voet voerden Vuur-bussen, de overige Boog en Lans te Paerd. Golowin, die het Gezantschap bekleede, en bevel over de krygs-magt voerde, hadde zich met zyn krygs-luiden beschanst, en weerde zich heldhaftig tegen alle aenvallen, zoo te Water als te Lande, tot dat na zestien weeken een gloor-ryke Vrede wierd getroffen, tot behagen wederzyts, en roem hunner Tzaersche Majesteiten Benden.

krygs-luiden, dat ze zoo lang zoude voorttrekken, tot datze het vyandlijk *Kataisch* Volk aentroffen, op dat men om kondschap, een gevangen bekomen mogt, waer door men haer vyandlijk voornemen konde weten: boven gemelte Hooft-man dan, en Volk te *Nertsinskoy* weder gekomen zijnde, en een Man van *Nikansche* geboorte mede gebragt hebbende, berichte dat het gezaeide Kooren in 't *Albasinsch* gebied in zijn geheel was, en dat ze van 't *Kataische* Volk, behalven de gevangene Man, geen Mensch meer gezien hebben, waerom men niet willende dat gezaeide Kooren verliezen, op dat 'er zijn mogt, waer mede men het krygs-volk te spyzen had, ook op dat den Landbouw, 't Arbeids-volk en Boeren, in 't toekomende niet verwilderen mogte, en alderley Inwoonders, ook bouwende Boeren, met Vrouw en Kinderen niet gescheiden mogten worden, is een Overste der Kozakken, met krygs-volk daer heenen gezonden, den welke aenbevolen is, te beletten, dat van het *Kataische*, of het *Moegaelsch* Volk, niemand quame, en het Kooren vertrade of verbrande. Ook zijn weder in de Oogst-maend op verscheide dagen, *Albasinsch* krygs-volk, en andere standslieden, ook Boeren die Land bouwen, om 't Zaed en Kooren te verzamelen, als ook om zich daer te plaetzen, uit *Nertsinskoy* afgelaten, en op 't verzoek van 't *Albasinsch* krygs - volk, is met haer afgezonden de gewezene Gezaghebber, *Alexy Tolbosin*, met Stukken en alderhande hand-geweer, en hem is bevolen dat hy met het krygs-volk tot de plaetze daer de Vesting *Albasinskoy* geweest is, en tot de laetste Inhammen van het *Albasinsch* gebied, spoedig zoude gaen, zich nergens een uur op houdende, en gekomen zijnde in 't *Albasinsch* gebied, is hem belast te maken een Sterkte, al was 't maer een kleine Vesting, daer het best paste, en van achter die Vesting, al was 't de

helft vah het Kooren te beschermen, zonder tyd te verzuimen, met sterke uitgezette wachten, op dat het vyandlijke Volk aenkomende, met geweld, zoo wel aen het krygs-volk, als Arbeids-volk geen schade en konde doen; is hem *Alexy* bevolen, langs de *Amur* na beneden aen de slinker hand een vaste wel gelegen plaets uit te zien, dat dicht by 't water, en by 't Bosch is, om een weering, of Steedje te bouwen, en was 't mogelijk daer in een Put te graven, voor de tyd van belegering; en de weering is belast te bouwen mer alderhande vastigheden, die aen een Stad behooren, wat lager als de plaets van de oude *Albasinsche* Vesting, dat het voor de vyand niet in te komen zy.

Op den achtiende van Slacht-maend, in 't Jaer zestien honderd vier en tachentig, heeft hy *Alexy* bericht, als volgt; dat hy was gekomen op de Rivier *Amur*, aen de verwoeste plaets, alwaer de *Albasinsche* Vesting geweest was, met gewapend, en oud *Albasinsch* krygs-volk, en hebben van 't voorledene Jarig gezaey, de helft genomen, zoo na boven als na beneden de Rivier *Amur:* in de verre afgelegene Dorpen, is 't niet waerdig gevonden, om dat de tyd verloopen was, en in dit Jaer zestien honderd vier en tachentig, op de plaets, alwaer de *Albasinsche* Vesting geweest is, heeft hy een aerde Wal tot een Stad opgeworpen, van vier vadem ge-eikte maet, en anderhalf vadem hoog, hooger als dat, konde niet vaerdig worden, om dat de Aerde bevrooren was.

In het zelve Jaer, in de Winter-maend, door kondschap van het *Nertsinsche* en het *Albasinsche* krygs-volk, is bericht dat in de Hooi-maend, de *Albasinsche* Stad voltooit was, alleen dat de Rondeelen niet onder dak waren.

In een andere Brief uit de mond van een der boven gemelte perzoonen, is my uit *Peking* geschreven, het volgende: Op den zevende van Hooi-maend zestien honderd vyf en tachentig, zijn onder de nieuwe *Albasinsche* Sterkte, vyandlijk *Kataisch* Volk, op Schepen aengekomen, met Vuur-werk, om de Stad aen te tasten; zy landeden met veele Paerden. Op den weg na beneden, van de Rivier *Amur*, stelden zy wachten uit, en hebben van het *Albasinsche* krygs-volk, twee en twintig Man geslagen* en verwond, ook is de Gezaghebber *Alexy*, met het *Albasinsche* krygs-volk, in de *Alabsinsche* Sterkte, van de *Kataische* vyanden berend. De Landeryen rondsom de Vesting waren bezaeid met alderhande Kooren; en zijn daer verscheenen in honderd en vyftig Vaertuigen, die elk op hadden veertig, dertig, en twintig Man, daer onder veele *Niuchers* en *Nikansche* Slaven, die geprest waren, zonder geweer: deze magt hadde by zich veertig stukken Geschut, weinig Handbussen, en voorts een Pyl en Boog; het Paerde-volk wierd geschat, drie duizend sterk te zijn, die het Voet-volk voort gedreven hebben, zy waren voorzien van Zikkels, om het gezaeide Kooren te maeyen. In het van nieuws opgebouwde *Albasin*, waren toen acht honderd zes en twintig Man, en acht koopere Stukken, eenige Musquetten, een Mortier, en dertig zware Granaten, behalven noch vier honderd en veertig Hand-granaten, Stink-potten, Kruid en Loot na gelang: den opbouw was geschied door vyftien honderd Man, onder 't beleit van *Alexy,* de zelve Gezaghebber, die het Jaer te vooren, de plaets verlooren had.

*Dit berigt was uit de mond van eenige der geslagene Kozakken, welke in Peking waren aengekomen, en onder den Sineesch dienst hadden genomen, zoo als mede door hen, my meest den ganschen toedragt in Albasin. Nertsinskoy, en de Nabuurschap, kundig is geworden.

De Stad *Albasin* wierd dan weder belegerd van de Sinezen, op den vyf en twintigsten van Slacht-maend, en vervolgens opge-eist; men ried de bezetting dat zy aftrekken zoude, als voor dezen was gedaen, en al wie lust had den Sineesch te dienen, hy zoude zeer welkom zijn, en wel ontfangen worden; dit was door eenige

overgeloopene Russen, in een Brief geschreven, die men binnen de Sterkte zond: Water en Brood was 'er nu geen gebrek: alles was in behoorlijke toestant, behalven dat de Rondeelen noch niet overdekt waren.

Doch de Sinezen plaetsten zich aen de overzyde van de Vliet *Amur* met hunne Vaertuigen, en quamen te Lande, door een omweg, staende hooger als de Stad, de Ruiterye besloegen het Veld, en ook naby de Stad, beschietende zonder ophouden, dag en nacht, zoo van boven, de Stad uit de hoogte, als van beneden de *Amur*; de Schild-wachten hadden zy zomtyds op zes plaetzen uitgezet; de meeste Vaertuigen lagen hooger als de Stad, ter slinker zyde van de Rivier *Amur.* Kooren, dat in kuilen verborgen was, hebben zy gevonden, uitgeworpen, en verbrand, zoo ook, dat noch op 't Veld stond. Zy hadden de Stad door Schans-korven omzet, van waer zy uit drie plaetzen met Stukken op drie Rondeelen, dag en nacht schooten. Dus verre het bericht van *Albasin,* uit *Peking* aen my gedaen.

Van den toedragt der laetste *Albasinsche* belegering, is aen my bericht uit *Nertsinskoy*, te dier tyd toegekomen, als volgt.

In 't Jaer zestien honderd vyf en tachentig, den zevende van Hooi-maend, heb-

ben de Sinezen de nieuw opgebouwde Stad *Albasin* belegerd gehad, en op de zelve met Geschut geschooten, doodende op den vyfden dag, den daer binnen zijnde Russche Bevelhebber *Alexy Tolbosin*, die met een zware kogel getroffen, en 't rechter been afgeschooten wierd, zijnde op den Toorn, om het oog over des vyands magt te laten gaen. De Russen vielen vyf mael uit, doodende op eenmael honderd en vyftig Man, waer onder twee Bevelhebbers, waer en tegen het verlies der bezettelingen niet meerder was als een en twintig Man. Het Leger der Sinezen was niet verder als op een lengte van twee honderd vadem van de Stad ter neer geslagen; zestig vadem van de Stad hadden de Sinezen zich verschanst, en een Bolwerk opgeworpen, daer Schans-korven opgezet zijn, die zes vadem hoog waren, op ieder Bolwerk stonden twee Stukken, behalven noch vyftien Stukken daer benevens, die op de Bateryen stonden; zy hadden rondsom de Stad mede graften gegraven, en onderscheidene wooningen, achter, onder, en in de Werken, of Vestingen gebouwt.

Binnen *Albasin* waren toen acht zware Stukken, drie Gootelingen, met twee duizend pond Kruid, en zeer veel Loot, een Mortier, vyf Bomben, zeventig Hand-granaten, ieder drie en twintig pond zwaer, en acht honderd Man: doch, vermits men noch geen Putten in de Stad of Vesting had gegraven, was daer gebrek van water, zoo als 'er mede noch weinig Huizen waren volbouwt.

De Schepen waer mede de Sinezen onder deze plaets waren gekomen, hebben zy boven haer Leger de Rivier op, en aen een Inham gebragt.

Op den elfden van Wyn-maend, des boven gemelten Jaers, gong reets veel Ys op de Rivier *Amur*, en bevroor kort daer op zeer dicht.

De Sinesche gevangenen, die men in de Vesting bekomen hadde, getuigde, dat het Sinesche Leger, 't geen voor de plaets lag, vyf duizend Man sterk was, daer onder vyf en twintig honderd *Nikansche*, of *Niuchische* Werk-luiden, en dat zy by zich hadden veertig stukken Geschut: zes Vaertuigen hadden zy geladen met, Kruid en Kogels, de Boogen en Pylen bragten zy af in twee Schepen, Roers hadden zy niet meer als vyftig; buitewaerts en was de vyand altoos niet beschanst, maer lag een geruime tyd na de zyde van de Rivier, en van achteren gansch bloot.

Aen de overzyde van de Stad, over de Rivier de *Amur*; hebben de Sinezen een Aerde Wal, met Graften gemaekt.

Men schoot met Boogen uit het Sinesche Leger, Russche geschriften in de Stad, biedende aen, veel gunst, voor den geenen, die den Sineschen Keizer wilde dienen, vry geley, en Spys, den geenen die heimwaerts wilde aftreden: maer de Moskoviten beslooten zoo lange deze Vesting te beschermen, tot dat alle levens onderhoud zoude zijn verteert, en dat zy als dan het Geschut wilde smelten, alle noch overige krygs-tuig verderven, en met enkel Hand, en Zyd-geweer, zien af te trekken, en door te geraken.

En dit was de tweede mael, dat deze plaets door de Sinezen aen wierd getast, want het Jaer te vooren, de zelve door den Sineesch is verwoest, en verbrand, aflatende den Bevelhebber met zijn Volk na de naeste Russche plaets *Nertsinskoy,* (als boven is gezegt) behalven, dat veele der krygs-knechten, die zorgden, dat zy by den haren onthalst zouden worden, om dat geen genoegzame bescherminge hadden gedaen, hoewel de Sineesch honderd tegen een was, zich[+] in dienst van *Sina* begaven, alwaer zy noch heden zich ophouden, en wel worden gehandeld. [+]1700.

Na dat dan deze verjaeging, en verwoesting voor de eerste mael was geschied, en de Bevelhebber na *Nertsinskoy* afgeweken, zoo keerde hy te rug als boven gezegt, met vier honderd Man, en herboude die plaets, vangende aen als vooren, de Schatting

te vorderen, en Jacht aen testellen, dies, daer mede bezig zijnde, rukt de Sineesch ten tweede mael voor de plaets, en dat is deze belegering.

Wanneer den Sineschen *Chan* had verstaen, dat hunne Tzaersche Majesteiten Gezanten af hadden gezonden, op de Grenzen, gaf hy bevel, dat men van dit beleg zoude afhouden, en den belegerden opschorzing van vyandschap verleenen, ter tyd toe, deze Gezanten by malkander zouden zijn, en de geschillen vereffent hebben; 't geen geschiede, maer de Vaertuigen konden niet weg gebragt worden, om dat de Rivier bevroozen was. Aen de Moskovische bezettelingen wierd vryheit gegeven, om water te halen, aen de Rivier, en in klein getal, in en uit te gaen, na *Nertsinskoy,* en andere hunner Tzaersche Majesteiten plaetzen, om leeftogt, en behoeften te halen, maer in de omleggende Bosschen, wilden zy niet dulden, of op de Wild en Visch-vangst, waer van overvloed aldaer is, te gaen, of hout te hakken buiten noodzakelijken brand,

op dat zy den Inlanders, die zich de Sinesche bescherming onderwierpen, geen overlast mogte doen: beladen Kamelen wilden zy mede niet binnen laten; doch zy Sinezen booden aen, alle noodwendigheden tot levens onderhoud, binnen de plaets te bezorgen. De krygs-tuigen wierden dan van de Stad afgebragt, doch de Benden bleven in de naeste verblyf-plaetzen toeven: Brand-wachten wierden in getrokken, en Schans-korven afgevoerd; daer geschiede dan onderlinge mijnlijke aenspreken, en men hinderde de bezettelingen niet; onder en tusschen was het Volk binnen *Albasin* van acht honderd, op honderd en vyftig Man gesmolten, die alle bykans ziek waren, aen het Scheurbuik, dertig hielden noch de wacht, en vyftien arbeide aen de Werken. Men konde mede boven de vyftien honderd der belegeraers tellen die gesneuveld waren.

De reden dat 'er oorlog was ontstaen, tusschen hunne Tzaersche Majesteiten krygs-knechten en het Ryk van *Sina,* omtrent de Rivier *Amur,* en dat *Albasin* belegerd wierd, was, om dat de Sinezen oordeelden, zoo als men my uit *Peking* heeft bericht, dat den Russche krygsluiden niet toestand, op gemelte Rivier een Sterkte te bouwen, veel min de Zabel en ander Jacht daer rondsom te hebben, en de Inlanders die den Sineesch erkenden, leet aen te doen, ja zommige te dooden, en Schatting te vorderen, 't geene de Sineesch, zoo voorgaf, oordeelden uit eigen beweginge der krygsknechten, zonder bevel van hunne Tzaersche Majesteiten te zijn geschied, zeggende de Sinezen *Nertsinskoy* de laetste pael des Moskovitischen gebied, in deze gewesten te zijn, niet willende dulden, dat die Volkeren zich op de Rivier *Amur* versterken, en 't gezag daer voerden.

De Keizer van *Sina* heeft betuigt gehad, verblyd te zijn, ter tyd, wanneer *Albasin* door zijn Volk was belegerd, dat 'er in *Moskou* vrede lievende gedachten gedachten waren, op dat het bloed vergieten mogte een einde nemen, alzoo hy met geenige omleggende Vorsten in oorlog was, dies hy aen zijne krygs-luiden gelastede, van de Stad af te wyken, als gezegt, gelijk zy daer op, mede hun Geschut, en alle krygs-tuigen hebben afgevoerd, en van de Bateryen afgeligt, waer en teggen weder vrye ingang aen den Sinezen binnen *Albasin* wierd verleent; zoo als Sinesche Overheden, verzelt met dertig Man, daer binnen zijn getreden, en hebben alle de Werken beschouwt; Visch en Brandewyn wierd binnen de Vesting door de Sinezen te koop gebragt: daer was een zeer groote menigte Volk door de Sinezen tot arbeid aen de Werken buiten de Stad gebruikt, dat zeer veel het getal hunner krygs-luiden overtrof. Men heeft aengemerkt dat deze Sinezen in hunne belegering, altoos geene buiten-wachten uitzetteden.

Het was den dertigste van Slacht-maend zestien honderd vyf en tachentig, als wanneer de Keizer van *Sina* de stilstant aen de belegeraers van *Albasin* beval, ter tyd en wyle toe, de tusschen spraek wederzyds Gezanten zoude zijn gehouden, binnen welke tyd daer binnen waren gesneuveld honderd Man, zoo door quetzuuren van binnen bekomen, als door uitvallen; de overige bezetting was meest aengetast door eene byzondere Landziekte, daer 'er namaels noch veel aen storven, zoo dat de elende die daer uitgestaen wierd, al groot was, wezende op boven gemelte dag, niet meer overig als honderd en vyftien gezonde Mannen, Vrouwen en Kinderen vyf en vyftig, Kruid vier honderd en tachentig pond, ook zoo veel Loot, en Levens-middelen, van Brood was 'er toen voorraed tot Slacht-maend zestien honderd zes en tachentig.

De Sinezen smolten ook zeer voor deze plaets, zoo door ziekte, als zwarenarbeid, want de helft moest mede steeds aen de Werken arbeiden: men zag in haer Leger een groote Galge opgerecht, tot straffe der misdadigers.

Het was op den zesde van Bloei-maend zestien honderd zes en tachentig, dat de Sinesche magt van voor *Albasin* afweek, beneden de Rivier *Amur,* omtrent drie wurst* , by een stilstaend water, daer zy weder graften maekten, tegen de aenkomst der Russche krygs-magt, en zy haer Geschut rondsom geplant hebben; doch den dertigste van Oogst-maend, zijn zy verder afgeweken, en hebben zich gezet aen de Rivier *Karma*, daer een Eiland legt, waer wel eer *Dauersche* Volken, die zijn Tzaersche Majesteit erkende, hebben gewoont: het ligt ter rechter hand als men afvaert; en wat later wierd het krygs-volk ingelegert, by de Boeren, in de naest gelegene plaetzen des Chans van *Sina*, en der *Soetsianen,* en *Gilanen,* doch de Bevelhebbers togen na *Peking:* zy hadden zich in 't begin hunner afwykinge omgraven met aerde Bolwerken, en was aen de *Albasinsche* bezetting toen aen de boven kant vry om hare nootdruft, en alderhande behoeften, te mogen erlangen; doch aen de beneden kant wilde de Sinesche Gezaghebbers niet toelaten, de vryheit van

*Vyf wurst maekt een myl.

de Landbouwerye, en op die tyd waren 'er binnen *Albasin* maer over gebleven zes en zestig Man, vyf baren Loot, een Mortier, vier Stink-potten, vyf en dertig Hand-granaten, twaelf stukken Geschut, een stuk was 'er gesprongen in de bestorming.

De Sinezen, als zy van de Stad afvoeren, hadden zy honderd en veertig Schepen: onder het Sinesche krygs-volk was groote hongersnood geleden: een overlooper, genaemt *Ocirka,* heeft bericht, dat in 't einde des belegerings, veele Menschen in 't Sinesche Leger van honger waren gestorven, ja dat men malkander op at, niet tegenstaende als de Gezaghebber binnen *Albasin,* eenmael twee stuks Vee voor geschenk na buiten zond, dat zy zulks weigerde aen te nemen, waer uit te besluiten is, zoo die schaersheit waerachtig is, daer aen twyfele, dat in de omstreek aldaer niet veel leeftogt te bekomen is, want het gansche Land voor de Sinezen open was, en de Landsdouwe aldaer zeer vruchtbaer is; zoo dat 'er, of weinig Menschen moeten zijn, of weinig Landbouwerye wezen: het getal der Menschen die door het Zwaerd waren gevallen, of in 't stormen op *Albasin* gebleven, volgens voorgeven van boven gemelte perzoon, beliep tot op vyf en twintig honderd, en meer, behalven veel van 't *Nikansche* Arbeids-volk: hunne gansche magt hadde bestaen op de eerste aenkomst in vyf en zestig honderd Man, zy hadden honderd stuks Geschut, en veel klein Hand-geweer, dat gemaekt was by de *Nikansche*, of *Niuchische* Volken, waer uit te besluiten is, dat die Hand-werken in het Landschap *Niuche* geoesent worden.

Alle Werken buiten de Stad wierden by hun zelve op den aftrek gesloopt, en verbrand, te weten, die vuur konde vatten, doch de Graften en aerde Werken, hebben zy gelaten, en niet gewild dat de Russen die zoude slechten, of schenden: op anderhalf wurst beneden *Albasin*, alwaer een Klooster, *Spaske* genaemt was geweest, hielden de Sinezen een wacht van twintig Man, daer twee Hooft-mannen over honderd het gezag hadden: na dit verlaten zijn 'er binnen de Stad weder negen en twintig nieuwe krygs-luiden van *Nertsinskoy* gezonden, als mede leeftogt volgens den eisch.

De Sinezen gaven voor, dat zy zich zoo dicht onder *Albasin* zettede, om het Land ploegen, en bouwen te verhinderen, zoo als zy zulks den *Albasinschen* Gezaghebber deden aenzeggen, gedenkende dat 'er gebrek zoude komen, maer zy wisten niet hoe 'er binnen *Albasin*, en daer kort buiten noch veel Kooren begraven lag, 't geen men zoeken moest, om dat de eigenaers veel verstorven waren, waer uit te besluiten is, hoe men in die Landstreke het Kooren, een geruime tyd onder de Aerde bewaren kan.

Het is byzonder hoe uit het verhael dat my van die belegering is gedaen, heb verstaen, dat de Sinezen niet wilde dat de Aerde rondsom *Albasin* na haer vertrek zoude worden geroerd, 't zy met de Ploeg of anders, om dat aldaer veele van hunne verstorvene, of verslagene mede Broeders, en verwanten begraven lagen, 't geen zy met groote drygementen den Ingezetenen van *Albasin*, en Nabuuren verboden, waer uit te besluiten is, dat zy de begraef-plaetzen hunner verwanten, en vrienden, als heilig houden; doch ter Jacht te gaen en Visch-vangst, was hun vry. Zy wilden mede niet dat de Moskoviten na haer vertrek, Huizen buiten de Vesting zouden bouwen.

Wanneer een Brief in 't Sinesche Leger voor *Albasin*, van den Konink uit *Sina* quam, en dat de zelve gelezen wierd, stonden alle Bevelhebbers, en het krygsvolk blootshooft, waer uit te zien is, het groot ontzag die Luiden voor de bevelen hunnes Koninks hebben: in dezen Brief wierd bevolen van *Albasin* af te trekken, 't geen zy in de Winter, als den Brief quam, niet konden doen, om dat de Rivier de *Amur* bevrooren was: men spyzigde in 't Leger de *Niuchers* met Gort, en het Sineesch

krygs-volk met Verkensvleesch, zijnde van Brood groote schaersheit. En dus verre uit het bericht over de belegering van *Albasin,* van *Nertsinskoy* my toegezonden.

Behalven dit bericht, zoo is my, nopende deze zelve togt, het volgende verslag toegekomen, waer uit omstandelijker verstaen word, hoe zich die zaek toegedragen heeft.

Verhael *Van voorgevallene onlusten, tusschen hunne Tzaersche Majesteiten, en den Grooten Kataischen Chan, mitsgaders de Moegalen zijne Nabuuren.*

IN 't Jaer zeven duizend negen honderd en vier, van de Scheppinge der Waereld na Russche rekening, of op het Jaer van Christus geboorte zestien honderd zes en tachentig.

Is gezonden door bevel van hunne Tzaersche Majesteiten, in de *Dauersche*

Landen op de *Kitaische* Grenzen, tot Groot Gezant, de Heer *Faedor Alexewits Golowin,* Stadhouder van *Branskoy,* en niet de zelve drie Oversten met des zelfs Benden, bestaende elke Bende te Voet in vyf honderd perzoonen, behalven des Gezants Adel, en bedienden, bestaende in zestig perzoonen te Paerd, welke al te zamen uit *Moskou* zijn vertrokken den twintigste van Louw-maend, des boven gemelten Jaers, met de Winter-weg, en zijn gekomen in de *Dauersche* Landen, ter plaetze van byeen komste, eerst in 't Jaer zestien honderd negen en tachentig, den Gezant van *Moskou* af, alleen met klein gevolg steeds het Leger volgende: hy nam zijn weg op *Pereslaf, Jereslaef, Vologda, Totma, Oestiga, Solwitzugotzkoy, Kaigorod, Solkamskaja*, en van daer voorts tot de *Siberische* Steden, als *Vergaturia, Turinskoy, Tumen, Tobolskoy,* alwaer hy met zijn byhebbende Volkeren en omslag, tot het Voor-jaer over gebleven is, en aldaer negen weeken toegebragt met Vaertuigen te maken tot dienst van hare Benden: op den vier en twintigsten van Bloey-Maend, zijn zy van daer vertrokken langs de Rivier *Tobol* en *Irtis*, te Water, tot aen de *SamorofSche*, of *Samarische* Kuil, en *Jam*, en van daer opwaerts, na de Rivier de *Oby,* van daer na *Soergoet* en *Narim,* en na de *Narimsche* Rivier, ook de Vliet *Ket,* en voorts tot *Domakof,* en is zonder ophouden, trekkende dag en nacht, aen gekomen tot *Makofski,* op den vyftiende van Oogst-maend, moetende dikmael vermits harde tegen wind, stil leggen; is van daer weder overgegaen in de *Jenisesche* Rivier, en in de Stad *Jenisey* wel aengekomen, den twaelfde van Herfst-maend, (een ander verhael van deze Reis onder my berustende, zegt, den zesde van de zelve Maend daer stil leggende, tot den twintigsten;) vorders in een tyd van vyf dagen, zijn zy al langs de zelve Rivier gegaen, en gekomen in de *Tungoesche* Rivier opwaerts aen, alwaer zy veele onbeschryffelijke hooge Water-vallen moesten voorby en over gaen: den negen en twintigsten van Herfst-maend zijn zy aengeland[+] tot de Vesting *Tungoesch*, en hebben aldaer overwintert, by gebrek van leeftogt, en noodwendigheden, tot zoo veel volk, voor de Reis, komende het Ys toen al sterk in 't water, zoo dat ze hare Reize niet koste bevorderen: den vyftiende van Bloey-maend zestien honderd zeven en tachentig, is de Gezant met zijn volk van daer vertrokken, langs de *Wierkoetze* Rivier, tot aen de Vesting *Irkoets,* daer hy den eersten van Oogst-maend aen is gekomen, en aenstonds groote Vaertuigen, en zware Booten vervaerdigde: op den eersten van Herfst-maend, hebbende acht dagen onderweeg geweest, want aldaer harde stroom gaet, en zijn zoo gekomen aen de Rivier *Boikave*, de welke een zeer sterken stroom heeft, langs welke Rivier zeilden zy vorders met de Vaertuigen noch twee etmalen, en quamen tot de *Orosize* door-breuk, en een plaets genaemt *Prorva,* alwaer door een harde wind vier der grootste Vaertuigen met voorraed aen stukken stieten: den acht en twintigsten van Herfst-maend zestien honderd zes en tachentig, quamen met de Vaertuigen tot *Oedinskoy*, en van daer tot de eerste Vesting in het Landschap *Dauria, Bayoula* genaemt, welke genoemt word de poort van *Daur*; hier is de eerste Sterkste in *Daur*; de Rivier aldaer is genaemt *Selengoy*, uit het Meir *Baikal* vlietende, strekt tegen 't Zuiden, en tegen 't Oosten, aldaer hebben zy overwintert, ter oorzaek dat naricht bequamen, hoe de Sinezen van *Daur* afgetrokken waren, in de Wiede-maend, zijnde te zamen gestooten met den Moegaelschen Cham *Azaroi,* en zijn Broeder *Syria Bosschyn:* den zesden van Louw-maend zestien honderd acht en tachentig, trokken zy op de Russen aen, die zich verschanst hadden; den Moegaelschen Cham *Azaroi*, was sterk vyftien duizend Man van des zelfs Landaert,

[+]Dus benament, om dat het ligt onder de Tungoesche Volken.

onervaren krygs-volk, doch tot stormen van een Stad Heltdadig, beklimmende zonder vrees. Het Russche Leger een klein hoopje zijnde, leverde slag aen deze Moegalen, vyf uuren lang by *Selenginskoy*, en bewaerde *Godt* de Ruszen, zoo, dat weinige sneuvelden, hoe wel veelegequest en afgemat waren, schoon zy den geheele Zomer met vechten, en slaen toegebragt hadden, maer van den vyand zijn veele duizenden verlooren, de rest op de vlucht gaende; 't geen dan voorviel in Herfst-maend, op 't Jaer zestien honderd acht en tachentig, na dat de Moegalen door een list het meeste gedeelte van haer magt, zich in 't Russche gebied, vyf en twintig of dertig mylen by nacht begaven* tot omtrent *Oedinska,* waer van de Russen verwittigt wierden, hebben zy de zelve nagezet, en vyf honderd Man geslagen, de overige verjaegt, en in

* Een ander Brief my op de zelve tyd, van een ander uit dit Leger toegezonden, zegt, dat de Moegalen heimelyk, en gansch stille afgemarzeert zyn na hare wooningen, die in de Woestyne zyn, omtrent een plaets Udink genaemt, wel zestig Duitsche mylen afgelegen van de Moskovische Vesting, de Dauersche poort genaemt, en kan deze twyfeling opgeloft worden, als men verstaet dat Oedinska of Udink, een Russche Vesting is, in de Moegaelsche Woestyne gelegen.

wanschik gebragt, veele Vrouwen en Kinders gevangen, en ontelbare Paerden, Kamelen en Schapen bekomen, waer op zich aen de Grenzen der Moegalen over de[+] vyftig duizend Huisgezin onder hunne Tzaersche Majesteiten gezag hebben begeven, eeuwige trouw gezwooren, en Schatting op te brengen, beloofd: deze Landstreek word by die Volkeren onder Groot Tartarye gerekent: zy hebben drie Chammen, genaemt *Tarschei, Waschtze,* en *Dwoiussot*, de welke zelden in goede eendragt en vriendschap met malkander leven, en zijn zoo sterk van volk, dat ze te zamen honderd duizend Mannen te velde konnen brengen, en zoo dit volk zich te zamen voegden, zoude zy groote zaken konnen verrichten: den twintigsten van Bloey-maend zestien honderd negen en tachentig, gingen de Tzaersche Benden in *Daur*, en quamen aen de Vesting *Ribna* op den negentiende van Herfst-maend, en wyders over zeer hooge Klippen, tot in *Nertsinskoy,* de Hooft-stad van *Daur*, waer in zich hield voor dezen de vermaerde *Tungoes*, Vorst van *Daur*[*]. Na dat de Sinezen van der Russen aenkomste hadden vernomen, zetten zy haren Mars dapper op de Russen aen, zoo te Water als te Lande, en bestond hare magt in dertig duizend Man, by zich voerende zeventig Metale Stukken, en een Mortier: onder hare krygs-magt zag men drie duizend Musquettiers, de overige waren Pyl, Boog, en Lans-dragers, meest te Paerd: den Chan hadde by het Leger deze volgende Gezanten, als de Veld-heer over des Chans Lyf-benden, genaemt[§] *Samagatu,* en een onder Veldheer, en noch een geheime Raed, des Chans Stad-houder, en twee *Tumekans*, zijnde van de voornaemste van den Bloede, en den Oom van den Chan, en meer andere hooge bedienden; de zelve hebben tweemael haer Gezantschap by de Moskoviten afgeleid, of t'zamen-spraek gehouden, zonder eenige vordering; doch ziende het Russche Leger zoo zwak te zijn, beslooten zy daer op aen te vallen, met alle hare magt: de Russen zich wel beschanst hebbende, binnen de Stad[*] *Albasinskoy,* want dus verre was de Russche krygs-magt gekomen, die den vyand naeuw omçingeld, en belegerd had, hebben de zelve Heldhaftig wederstaen, en zijn daer op steeds uitgevallen, en vaek met groote zegen te rug gekeerd: dit weinig getal der Moskovische krygs-luiden bleef dan van der Sineschen grooter magt, en veel talryker krygs-leger, over de zestien[*] weeken als bezet en ingeslooten gehouden; doch zy leden weinig afbreuk, hoe wel dat dagelijks Benden met de Sinezen handgemeen waren, en op malkander schooten: deze belegering dede der Russchen leeftogt, en krygs-voorraed zeer verminderen.

Dies een verdrag wierd getroffen niet verre van *Nertsinskoy,* en zoo gezegt word op volgende wyze.

[+]Andere zeggen vyftien duizend.

[*]Een ander schryft my, dat deze belegering, maer agt en twintig dagen duurde, het geen beide waer kan zyn, als men verstaet een naeuwe belegering, voor de kortste tyd en een blokkering voor de langste tyd.

* Nader bericht zegt my, dat deze Vorst een Tungoes van geboorte was, of zoo andere willen uit Nertsinskoy zelve: en niet dat hy Tungoes wierd genaemt, en dat het Sinesche Leger tot Nertsinskoy te water, en te lande aengekomen is.

§ Een ander bericht zegt my, dat het Sinesche Leger bestierd wierd by zeven groote Sinesche Heeren, daer van Samagatu het gebied hadde over 't volk van 't Hof des Koninks, en de Tumekans zoude de grootste Princen aen 't Hof te Peking zyn.

* Zommige berichten willen, dat deze belegering van Albasin, voor de tweede mael, of na den tweeden opbouw geschiede, eer dat de wederzyds Gezanten te zamen quamen, en dat geduurende de onderhandeling, geen vyandlykheden gepleegt wierden.

I. Dat een Landstreek, genaemt[+] *Odnakol,* niet groot van belang, aen de Sinezen zen afgestaen wierd.

II. Dat alle oneenigheden tot nu toe voor gevallen, in eeuwige vergetenheit zullen gesteld zijn, en dat de scheiding der Grenzen van beide Ryken zal zijn de Rivier *Gorbitza,* zijnde gelegen omtrent de Vliet *Nertsinska,* waer in stort ter slinker zyde de Rivier *Albasin,* en valt nederwaerts in de groote beroemde Rivier de *Amur.*

III. Dat de Stad *Albasin* vereffent, en alles wat daer in is, uitgebragt zal worden op hunne Tzaersche Majesteiten Bodem, en dat dan de Stad van wederzyden niet mag opgebouwt, noch bewoont worden.

IV. Dat de Koop-luiden van[+] wederzyden vry en ongehindert met malkander handelen mogen, in beide Ryken, en der zelver Steden, waer zy willen.

De *Moegalen* zijn onervarene krygs-luiden, en hebben geen oefening van oorlog, en het voor een groot wonder Godts mag gerekend worden, dat de Russen met zoo weinig volk, tegen zoo een menigte Heidenen hebben gaende konnen houden, en noch een gedeelte *Moegalen* onder haer gebied gebragt, en met de Sinezen een eeuwige Vrede geslooten.

Over deze onlusten, is my een Brief, die uit *Sina* na *Moskou* afgevaerdigt was, in handen gevallen, als volgt.

[+]Dat is zoo zommige berichten de streek tusschen de Rivier Gorbitza en de Amur.

[+]Dit geschiede in het Jaer 1689. in 't laetst van Augustus, en in 't begin van September.

Vertaling *Van een Brief by den Kataischen* Budi, *of* Bogdi Chan,

geschreven aen de Groote Heeren Tzaeren, *en* Groot Vorsten, Joan Alexewits, Peter Alexewits, *van geheel Groot, Klein, en Wit Rusland,*

Self-erhouders, met de aen hem gevondene Schryvers Nikifor Winukof, *en* Ivan Faforof, *in den Jare na de Russche rekening, zeven duidend een honderd en negen en vyftig, dat is in 't Jaer Christi, zestien honderd zes en tachentig, den zeventiende van Hooy-maend.*

HEt besluit van de wille des Self-erhouders van 't Tarter-Sineesch Koninkryk, dat *Taischin* genaemt word, en na beneden aen *Tschanga Chan* gezonden word.

Ik van 't geweste des Aerdryks, dat lager als den Hemel is, een Heer over al, in 't midden van de ver afgelegene plaetzen, make geen verdeeling of onderscheid aen eenige Menschen van de Koninkryken, uitgezonderd door oorlogen en krygs-ontrustingen, maer wensche dat ieder een na zijn lot, in vrede en gerustheit mag leven.

Mijne Bevelhebbers die 't gebied, en opzicht op de Zabel-vangst aenbevoolen is, hebben van veele tyden af aen my bekent gemaekt, dat de Luiden, die zich uit het Ryk van *Socha* te zijn voorgeven, rondsom de Rivier die de Zwarte* genaemt word, aen onze Zabel-vangers die *Chucheri Tartari* genaemt worden, en ook aen andere, schade toevoegen, daerenboven is 'er een perzoon *Kantimur* genaemt, aen de *Sochasche* zyde overgeloopen, welke aldaer onder bescherming zich ophoud. Dit is my hier vooren aengebragt, en ik hebbe gehoort, dat die Luiden, welke *Sochi* genaemt worden, onder 't Russche gebied van *Tschanga Chan* gehooren, of dit waer of niet waer is, gelijk als het my voorgebragt is, laet ik daer; doch den Russchen Bevelhebber die in *Nipchone*§ woond,+ genaemt *Daniel*, heeft my hier vooren bekent gemaekt, dat des *Tschanga Chan* zijn genegentheit en meening was, dat 'er tusschen beide Koninkryken eene onderlinge overeen - stemming en vriendschap mogt onderhouden worden, en dat 'er Gezanten heen en weer mogten gezonden worden, die wel onthaeld, en vrye Handel heen en te rug mogte hebben, en men te wederzyde alzoo een eeuwige stilte en vrede genieten mogt. Aengaende de zaek van *Kantemur, Daniel* gezegt+ heeft, dat hy daer over na boven aen *Tschanga Chan* had geschreven; wanneer hy dan bevel van des zelfs overgeving bequam, zoo zoude hy op geenderlei wyze daer mede vertragen, maer datelijk hem zenden; maer de schade aengaende aen onze *Cuchuni Daur,* door die van 't *Jakutsche* gebied geschied, daer van had *Nikifor* tien van de aenleiders, gevangen na boven aen *Tschanga Chan* gezonden, en ook aen zijne Tzaersche Majesteit daer over geschreven, van den welken hy daer op last verwachte; gelijk my deze dingen hier boven aengebragt zijn, en ik nu in waerheit wetende ben, dat die aen 't Russche Ryk zijn aengrenzende, zoo heb ik aen U *Tschanga Chan*, 't besluit van mijnen wille na beneden gezonden, zeggende, dat uwen Gezant die hier voor dezen geweest is, my hier boven aengebragt heeft, dat het door U bevel geschied is, en dat gy genegen waerd een eeuwige overeen-stemming, en vrede te onderhouden.

*Amur.

§Nertsinskoy.

+Deze Daniel schynt een Rusch Bevelhebber in Siberien te zyn.

+Tschanga Chan schynt een Prins te zyn die hunne Tzaersche Majesteiten erkent, of wel den Algemeenen Bovelhebber over Siberie.

By aldien gy dan nu zoo gezint zyt, zoo beneerstigt U onzen overlooper *Kantemur* wederom te geven, en verbied in 't toekomende alle tweedragt en oproer te verwekken, dit geschiedende, zoo kan 'er vrede en stilte onderhouden worden. Op dit besluit van mijnen wille, is my hier boven geen brief tot bescheid gebragt, noch den overlooper *Kantemur** wederom gegeven, noch of gelaten: daer en boven laten ook U L. Luiden niet na, onze op de Grenzen woonende Volken, als van ouds te berooven; waer op uwen Russchen Gezant *Nicolay Gawrilowits,* en andere zeiden, dat gy de Schryvers

*Of Aitemoera.

van ons Koninkryk niet kost verstaen, waerom zy ook die brieven die ik voor dezen gezonden hadde, mede te rug bragten. Ik heb aen den Gezant *Nicolay Gawrilowits*, en aen anderen bekent gemaekt, en ernstig voorgedragen, dat onzen overlooper *Kantemur*, en alle andere mogten vry gelaten worden, op dat de onderlinge vriendschap niet mogte uitgeblust worden: waer op is my, hier na boven gansch geen bescheid gebragt, ook niet, of den Gezant aengekomen is. Ondertusschen hebben de Onderdanen van mijn groot Koninkryk, den Onderdanen van U Koninkryk nergens in vertoorent, noch aen haer eenige schade toegevoegd: daer en tegen hebben uwe Luiden in *Jatsche* woonende, aen onze Onderdanen zonder geweer zijnde, en die haer alleenig met de vangst bemoeyen, zonder eenige oorzaek met Stukken, Handbussen[§], en alderhande geweer, ongemak gedaen, ook onze overloopers voor eeuwig aengenomen en verborgen. Toen nu mijne beste Opzienders van de vangst uit de Stad *Kandagan* genaemt, uit gingen, en de overloopers tot dicht aen de Stad *Jatsche* vervolgden, hebben zy aen den Bevelhebbers van *Jatsche* gevraegt, waerom geeft gy aen ons onze overloopers niet uit? zoo heeft *Alexy, Iwan,* en andere gezegt, wy konnen uit onzen eigen wille

[§]Musquetten.

de overloopers niet uitgeven, wy willen eerst Luiden aen *Tschanga Chan*, om te vragen, zenden, en zoo hyze belast uit te geven, zoo willen wyze uitgeven, daer op is ons geen antwoord gezonden, noch zijn de overloopers niet uitgegeven. Toen mijne Bevelhebbers op de Grenzen my bekent maekten, dat uwe Russen onze onbeweerde Luiden, die zich alleenig met de vangst bemoeyen, als *Kelera, Solana*, en andere gevankelijk weg gevoerd hadden, en dat ze langs de Zwarte Rivier na beneden, heen en weer liepen, het Stedeken *Genquen*, en andere plaetzen bekommerden, en schade toevoegden, zoo heb ik datelijk 't besluit van mijner vredige wille na beneden gezonden, en gelast, dat mijne op de Grenzen woonende Bevelhebbers*, zich met geweer verzien zouden, en alzoo handelen, als het de gelegentheit vereischte: daer op hebben zy de Russen, die langs de Zwarte Rivier heen en weer geloopen waren, en weer door *Genquen,* en andere plaetzen, tot aen de Bergen *Koedibi* te rug wilden keeren, alle gevangen genomen, doch niemand daer van dood geslagen, maer hebbe daer en tegen belast, de zelve te spyzen. En toen de onze onder *Jatsche* quamen, en na de oproermakers vraegden, zoo heeft *Alexy* en andere, zonder eenig antwoord te geven, na den onzen met Musquetten en Stukken geschooten, en haer als vyanden gedragen, daer op hebben myne Onderdanen met 'er haest de Stad *Jatsche*§ ingenomen met gewapenderhand, doch niemand dood geslagen, en wanneer de onzen die vry lieten, zoo zijn van de zelve meer als veertig perzoonen, die niet te rug wilden, met haer vrye wille onder mijn Volk gebleven; maer aen de andere vrygelatene hebben wy ernstig bevolen, en gezegt; gaet na uwe zyde, en komt niet over onze Grenzen, elk een woone op zijne Grenzen en grond, en vange het Wild na zijn eigen lust. Zoo dra daer na als mijne Bevelhebbers, die de Grenzen bewaren te rug gekeerd waren, zoo zijn in de zelve Zomer, meer als vier honderd en zestig perzoonen van uwe Russche Luiden tot de Stad *Jatsche* gekomen, en hebben die plaets beslagen als voor dezen, onze vangers gedood, het gezaeyde verwoest, en mijne Bevelhebbers van de Grenzen daer door aengehitst: en toen de onzen op nieuws de Stad *Jatsche* belegerden, en die daer in zijnde, al haer leeftogt verteerd, en tot het uiterste gekomen waren, zoo heb ik nochtans volgens mijn natuur en aert, het welk tot behoudenis van des Menschen leven genegen is, wenschende dat alle Menschen van alle vreemde Koninkryken na haer eigen lot, in vrede mogen leven, de gevangene Menschen niet gedood, maer alle vry los te laten belast; ook bevolen geene van de laetst in de Stad *Jatsche* gekomene Russen te dooden, maer mede vry te laten, en wat is 'er dat ik noch niet en weet, nochtans hebben die geene, welke op de Grenzen woonen, dit besluit van mijnen wille aen U *Tschanga Chan* niet bekent gemaekt, waerom ik dikwils heb geschreven, dat uwe Russen heen en weer loopende, onrust verwekken, en mijne Grenzen overlast aendoen, waer van na ik gisse, gy niets geweten hebt: maer nu t'zedert mijnen laetsten Brief tot U gekomen is, is U de zaek bekent geworden; waerom gy ook *Nikifor Winukof,* en andere, bevolen hebt zich op de reis te spoedigen, en te verzoeken dat mijne Luiden van de belegering mogten afstaen: toen nu den afgezondene *Nikifor Winukof* hier was, en ons bekent maekte, dat 'er haest van U een Groot Gezant zou komen, die tegenwoordig al naby was, en my een voorstelschrift zou brengen, dat men van beide zyden vredelijk te zamen komen mogte, en de scheiding en Grenspalen mogten gezet worden, zoo heb ik datelijk een Post afgezonden, dat de onzen aenstonds van de Stad *Jatsche* zoude aftrekken, geen oorlog noch krygs-gewelt meer gebruiken, maer uwen Gezant afwachten, die komen zoude

*Deze worden in een ander dubbel, dat van deze brief hebbe, eeuwige voorstanders genaemt, 't geen een aert van krygs-luiden schynt te zyn.

§Jaksa, Jatsie, of Albasin.

om de Grenzen en Scheitspalen te zetten, tot onderhouding van onderlinge vriendschap, daerom hebben wy aen *Nikifor* een Brief van onzen wille, en van ons besluit gegeven, en hem afgelaten, op dat hy deze zaken aen U *Tschanga Chan* eerst zou bekent maken.

In 't vyf en twintigste Jaer van de Heerschappye des[*] Keizers, de tiende Maend, den zestienden dag[§]

[*]Dat is Kamsi.

[§]In een ander dubbelt dat ik van deze Brief hebbe, staet in 't slot geschreven, aldus in Kangiretsinskogo, op den zestienden dag van de vyf en twintigste Maene.

Het opschrift van den Brief was;

Van Godes genaden, op U hoog verhevene Throonen, gy Groote witte Heeren, twee Broeders, Tzaeren en Self-erhouders, zyt gezonde; de gezondene Brief van uwe Tzaersche Majesteiten, aen ons grooten *Budi Chan*, met de Afgezant uit uwen Ryke, zijn in ons Ryk aengekomen, wy hebben ook aen U groote Heeren witte Tzaeren, dit Schrift op 't *Mogols* geschreven, gezonden, en uwe afgezondene door *Dauren* uit *Kambaluk* afgelaten[†].

[†]Deze Brief was geschreven in 't Sineesch, Tarters, Moegaels, en Latyn, by de Vaders Jezuiten tot Peking opgesteld, van waer my de zelve toegekomen is.

Volgt *Een beknopt bericht, van de Reize, door den Hoog Edelen Heere*, Faedor Alexewits Golowin, *hunner Tzaersche Majesteiten Grooten Gezant, gedaen na de Sinesche Grenzen,*

my toegezonden van iemand, welke het heeft aengetekent uit de mond van zeker perzoon, die dat Gezantschap hadde bygewoont, komende in meest alle zijne leden met de andere berichten over een, of ten minsten daer niet tegen strydende.

I. Korte beschryvinge van de Reiswegen van de Stad *Moskou* af, tot aen de *Siberische* Grens-plaetzen, gedaen door den Moskovischen Afgezant, den Heere *Faedor Alexewits Golowin,* en des zelfs gevolg.

II. Van 't geene onderweeg is voorgevallen.

III. Van zeker gevecht, voorgevallen tusschen de Russen en Moegalen.

IV. Van den verderen togt tot aen de Sinesche Grenzen, in 't Landschap *Dauria.*

V. Van de belegering der Stad *Nertsinskoy* door de Sinezen.

DOor bevel van hunne Tzaersche Majesteiten, is de voorschreven Heer Gezant na *Siberien* vertrokken, zijnde verzelt en versterkt van drie Benden Voet-volk, en zestig Edellieden en knechten te Paerde, om op de Grenzen met de afgezondenen des Koninks van *Sina* te handelen over de verschillen van gemelte Hooge Vorsten.

In[+] het Jaer zestien honderd zeven en tachentig, den achtiende van Herfst-maend, is gemelte Heer Gezant, aen gekomen in de *Dauersche* Vesting, *Ribna* genaemt, [+]I en is aldaer gebleven dien geheelen Winter: op des zelfs Reis van *Moskou,* daer na toe, zijn geweest deze navolgende Steden; *Pereslaff, Jaroslaff, Wologda, Totma, Oustinga* of *Oustioug, Solwitzugotschaya, Kaygorodock, Solikamskaya,* en is zijn Hoog Edelen, den Heer Gezant van daer met Sleeden gevaren na de *Siberische* Steden, genaemt *Vergaturia, Turinskoy, Tumen, Tobolski.* In *Tobolski* heeft hy van wegen 't afgaen van Sneeuw, een tyd lang stil gelegen, tot den negen en twintigsten van Bloey-maend, als wanneer de zelve met al zijn Volk zijne Reize te Water heeft voort gezet, tot aen een plaets de *Samarissche Jam* genaemt; en van daer tot de Rivier *Oby*, tegens stroom gaende, tot aen de Steden *Surgut* en *Narim:* van *Narim* op de Riviere *Ket*, tot aen *Makofski,* dag en nacht voort gegaen; doch by tegen-wind heeft hy moeten stil leggen. *Tot Makofski* is hy aengekomen op den vyftiende van Oogst-maend, en van daer wederom te Water gegaen op de Rivier *Jenisea.* Den zesden van Herfst-maend zestien honderd acht en tachentig, heeft zijn Hoog Edelen hem onthouden in de Stad *Jeniseisko,* tot den twintigsten van de zelve Maend: en van daer reisde hy vyf dagen lang op de zelfde Rivier: uit[+] deze Rivier *Jenisea* is hy gekomen op de Rivier *Tunguska*, alwaer veele groote Water-vallen zijn. Den [+]II. negen en twintigsten is hy in eene Vesting gekomen, die niet genoemt word, en is aldaer dien geheele Winter over gebleven, overmits door gebrek van voorraed niet verder en konde, en dat toenmaels ook veel Ys in 't water begon te komen. Op den vyftienden van Bloey-maend is hy van daer opgebroken, en gestadig gereist tot aen de Vesting *Irkouts,* alwaer de zelve den eersten van Oogst-maend is aengekomen, en heeft zich bereid, om met groot Vaertuig en Booten, te Water te konnen reizen na het Meir *Baikal*, en is aldaer gekomen op den eersten van Herfst-maend zestien

honderd negen en tachentig: van daer gereist acht dagen lang, tot aen de Rivier *Boikave,* de welke een zeer sterken stroom heeft, en hy heeft aldaer, tweemael vier en twintig uuren, met zeilen moeten toebrengen, en alzoo zwerven, tot dat de zelve aen zeker plaets is gekomen, *Prorva* genaemt, op welke plaets vier groote Booten, met voorraed verzien, door een harde wind in stukken zijn geslagen en vergaen. Den acht en twintigsten van Herfst-maend is hy gekomen tot aen eene Rivier, *Selenga* genaemt, en van daer gereist tot aen de eerste Vesting in 't Landschap *Dauria, Bayoula* genaemt, waer van daen hy gereist is tot aen de Grenzen, de welke genaemt word de *Daurische Poorte*, alwaer hy dien Winter heeft stil gelegen, door dien de zelve heeft verstaen, dat de Sinezen in Wiede-maend op reize waren gegaen, zijnde gevoegd met den Moegaelschen Chan, en des zelfs Broeder, *Syria Bosschyn* genaemt, en andere groote Gezaghebbers meer; zijnde de Moegalen wel vyftien duizend Man sterk, en die zelve voor uit trekkende, en gehoort hebbende dat de Moskovische Gezant maer met weinig Volk, in vergelijking van haer Lieden, verzien was, zijn[+] zy stoutelijk aengekomen, en hebben die plaets belegerd, in de welke den Heer [+]III.

Gezant zich met de zijnen hadden begeven; en hebben vervolgens de zelve met geweld aengegrepen, gestormt, en alle vyandlijke handel tegens de zelve getoont, alzoo dat hy met zijn Volk, haren toevlucht tot *Godt* nemende, zich dapper geweerd en beschermt hebben; en zijn van de zijne, zoo wel Bevelhebbers als Zoldaten, veele gequetst, en zeer afgemat geworden, als hebbende den geheelen Zomer met vechten en slaen toegebragt.

In het Jaer zestien honderd negen en tachentig, den achtiende van Herfstmaend, zijn de voorschreve Moegalen heimelijk, en gansch stille afgetoogen na hare wooningen, die in de Woestyne zijn, omtrent eene plaets *Udinck* genaemt, wel zestig Duitsche mylen afgelegen van gemelte Moskovische Vesting; welke Moegalen zijn achtervolgt van de Moskoviters; die, na dat de zelve vyf uuren lang, met de Moegalen hebben gevochten, de zelve in de vlucht hebben geslagen, over de vyf honderd Man daer van gedood, en veele gevangen genomen met Vrouwen, Kinderen, Paerden, Kamelen, Schapen, enz. 't welk de Inboorlingen aldaer ziende, zijn zy zeer bevreest geworden, en hebben zich, te zamen uitmakende over de vyftig duizend Huisgezinnen, overgegeven tot eeuwige dienstbaerheit van hunne Tzaersche Majesteiten, en aen de zelve Schatting te willen betalen, belooft. Deze Moegalen, zijnde Tarters, hebben een groot Land, maer zijn verdeeld onder drie Chans, of Vorsten, als met namen *Taischei, Waschtze*, en *Dwojusot:* zy leven in gestadigen twist en oneenigheit onder malkander; anderzins zouden zy te zamen wel een Leger van honderd duizend Man in 't Veld konnen brengen, en groote dingen uitrechten. Den twintigsten van Bloey-maend, was hy voorschreve Heer Afgezant, in 't Land *Dauria* gekomen, over[+] veel hooge Klippen en Rotzen, en eindelijk in de Zetel-plaets en Hooft-stad [+]IV. *Nertsinskoy* genaemt, (uit de welke de beroemde Vorst *Tungus* was gebooren.) Tot deze plaetze is het Sinesche Leger te Water en te Lande, aengekomen, sterk zijnde dertig duizend Man, en verzien met dertig Vuur-muyzers: welk Leger wierde geleid van zeven groote Sinesche Heeren, onder de welke men noemt. 1. Den *Samagatu*, als hebbende het gebied over 't Volk van 't Hof des Koninks. 2. Den *Tumehan*, zijne de grootste Prins aen dat Hof. 3. Des zelfs Oom, *Chan* gebynaemt. Deze gemelte Heeren hebben twee mael byeen komst, of onderhandeling gehad, maer als zy bespeurd, en ook gezien hebben het geringe getal van de Moskoviters, zoo hebben zy de voorschreve[+] Stad *Nertsinskoy* rondsom belegerd, doch hebben de zelve niet bestormt, enz. Dus verre dit korte bericht. [+]V.

Volgt *Dubbelt van een Brief welk geschreven is by zeker Roomsch Geestelijk perzoon, die de boven gemelte Sinesche togt, en Vrede-handel by had gewoond, gedagtekent omtrent de Vesting* Nipeheu, *of* Nertsinskoy.

MYN HEER;

HEt deel dat U E. heeft gelieven te nemen in mijn wel wezen, geeft my hoop dat U E. niet qualijk zult nemen, indien ik dezen zende uit het midden der Woestynen, van het Orientaelsche Tartarye, waer ik van dit Jaer voor de tweedemael ben gezonden, door den Keizer van *Sina,* om voor Tolkte handelen by de Gezanten, die hunne Tzaersche Majesteiten hier gezonden hebben, om met de Sinezen over Vrede te

handelen, en de Grenszaken te beslissen, van deze beide Kroonen in het Groote Tartarye, alwaer zich de Moskoviters zoodanig hebben verspreid, dat het meest onder hun gebied is; de bewoonders, wezende een Volk dat men in *Europa* gemeenlijk plagt Tarters te noemen. Hier hebben zich de laetste gezet, en een Vesting op gebouwt, in een Landschap dat deze Konink van *Sina* oordeeld hem toe te hooren; aldaer hebben zich mede de Russen meester gemaekt van de Jacht der Zabels en andere Dieren, welker vellen tot voeringe gebruikt worden, die daer in groote overvloed gevonden worden: om deze oorzaek is de oneenigheit tusschen de Russen en Sinezen ontstaen, al omtrent voor dertig Jaren, doch den kryg heeft niet veel om zich gehad, want den Keizer heeft zich vergenoegt om de plaets alleenig te belegeren, en te verwoesten; de Moskoviters hebben van hunne zyde deze Vesting wederom op doen bouwen, en sterker te maken als eerst geweest is, niet willende het plaetsje verlaten, noch lyden dat de Onderdanen van *Sina* in 't gebergte quamen, om te Jagen: dit heeft veroorzaekt dat de Sinezen die plaets belegerde; en toen het op 't punt was van zich over te geven, door gebrek van leeftogt en hulp, quam aen het Hof tot *Peking* een Afgezant van de Moskovische Tzaeren, en zeide, dat hunne Majesteiten zijn Meesters, hadden gezonden op de Grenzen een

volmagtigde Gezant, om de Vrede te sluiten tusschen die beide Kroonen, en de Grenzen tusschen de beide Ryken te richten: noch begeerde dezen Afgezant dat tot voorteken van den Vrede, de belegering mogte opgeheven worden, het welke hem is toe gestaen, om dat den Sineschen Keizer genegen was, de verschillen te bepalen, in goedigheit, en verlangende rust te hebben, van deze zyde, daer hy verpligt was altyd een Leger t'onderhouden, om de Moskoviters te verhinderen van nader voort te rukken, het welke zonder twyfel geschied zoude zijn, indien geen harde tegenstand gevonden hadden, want zy al naby het Landschap van *Leaotung* gekomen waren, en hadden zich verspreid tot aen de Orientaelsche Zee, tegen over *Japan*, daer zy al eenige Volkplantingen gebragt hadden, welke door de Koninksche krygs-benden gedwongen wierden de plaets te verlaten, en zich te rug te wenden. Eindelijk, wanneer in 't voorleden Jaer vernomen hadde, dat de Moskovische Gezant aengekomen was op de Grenzen, en zich ophielde by een Stad, genaemt *Selinga*, omtrent vier honderd Fransche mylen van *Peking*, aen de Noorder zyde gelegen; aldaer verwachtede te weten, waer het beliefde den Keizer van *Sina*, dat zijne Gezanten, met de Moskovische Gezant te zamen zoude komen, om de Vredens-handelingen te ondernemen, in bestemde t'zamen komsten; waer op den Keizer goed vond zijne Gezanten na *Selinga* te zenden, meestendeels om de Moskovische Gezant niet meer te vermoeyen, die doch al eene heel wyde en zware reize gedaen hadde: tot dien einde wierden afgezonden als Gezanten, twee van de voornaemste Heeren, van zijn Hof, waer van de eerste is te vergelijken by een Kapitein van de Lyf-wacht, in 't algemeen, en den alder eersten Kamer Jonker, en Hooft van den Ryksraed.

Den tweeden Gezant is een Getartarizeerde Sineesch, en gerolleerd in de Baniere der Tarters, en des Keizers volle Oom, van Moeders zyde, boven die wierden genoemt noch veele voorname Mandaryns, en een zeer statelijk gevolg: zijne Majesteit begeerde ook, dat ik zoude mede gaen, om voor Tolk te handelen, alzoo men verstaen hadde uit Brieven in de Latynsche Tael, dat zy Luiden met zich hadden, die de Tael verstonden.

Zijn Majesteit bewees ons veel gonst voor ons vertrek, want uit genome veele stukken Zyde Stoffen, en een Stoffe Kleed als de Mandaryns van de derde Rang dragen, een Rok van zijn eigen Lyf, met Paerlen, en den Ryks Draek geborduurt, die hy aen ons vereerden, liet ons ook van kost en voorraed voorzien, ook Paerden, Kamelen, en Tenten geven; daer en boven belaste hy ons aen zijn Ooms tafel te eeten, de geheele Reize door: deze Reize heeft aen 't Hof van *Peking* zeer veel geld gekost, en wy hebben de Eere, die men ons aen deed, duur genoeg moeten betalen, door de moeitens en ongemak, die wy vier Maenden op onze Reize geleden hebben, in deze Woestyne: al het geene wy geleden hebben uit *Europa* tot *Peking* toe, is maer speelen by deze Reize te vergelijken.

Ik zal hier niet meer zeggen aen U E. aengaende deze Reize, van welke alle byzonderheden zult vernemen, ook van onze Handelingen, en al het geene betreft, dit deel van Tartarye, door een verhael, die ik van dit Jaer na *Europa* zenden zal, door de zekerste geleide die ik vinden zal, na mijn aenkomen in *Peking*, zoo wat voorgevallen is, ons aengaende, na onze aenkomste in *Sina*, als van de beide Reizen, die ik in Tartarye gedaen hebbe.

Voor de rest, arbeiden wy met onze geheele magt, om ons in staet te zetten, te konnen geven aen de geleerde Waereld, alle de vergenoeginge die zy van ons konnen verlangen, om de Geographie volmaekt te brengen, zoo dra als wy meester zullen

zijn van de Sinesche Tael, dan zullen wy wezen in staet, om te trekken alle de wetenschappen die men mag verlangen van het Ryk *Sina*, om de vryheit die wy hebben van te gaen zonder schroom al 'er wegen, en nemen in acht zoo veel het ons belieft: wat my aengaet, ik arbeidede in die twee groote Reizen, die ik van dit voorleden Jaer gedaen hebbe om mijn[+] zelf te onderwyzen, het best dat ik kon, aengaende het geheele groote Ooster Tartarye, dat tot nu toe weinig in *Europa* is bekent geweest: ik hebbe eenige Kaerten gezien, gemaekt door eenige perzoonen, die dit gewest te Lande hebben door geloopen, van de zelfde hebbe ik ook vernomen, door wat Volk het bewoond is, en zoo dra ik in *Peking* zal aengekomen zijn, zal ik trachten om in 't werk te stellen, alle de wetenschappen die ik verkregen hebbe, om alles mede te deelen aen de geleerde Waereld: ik hebbe ook gelegentheit gehad om my genoegzaem te berichten van de Tarters in 't byzonder, door de gemeenschap in 't reizen met zommige voorname Heeren van 't Hof, en ik kan verklaren dat ik meer ervaren hebbe

[+]Men verwacht noch in dit Jaer 1704. de voltrekking van deze beloften.

in mijne Reizen, als ik in veele Jaren in *Peking* niet doen konde; toen ik begon de Tartersche Tael een weinig te verstaen, en gebroken te spreken, hebbe ik my daer door getrokken, in de gonst van veel Grooten der Tarters; en of ik al niet zeer ervaren ben in de Sinesche Tael, hebbe echter Tolk moeten zijn van de Sinesche Gezanten, en moeten vertalen wat 'er gehandeld wierd met de Moskoviters, aen welke ik in 't Latyn zeide, wat die voor bragten in 't Sineesch en Tarters, en een ander[+] heeft zich vergenoegt om in 't tegendeel te doen, en zeide aen onze Gezanten, het geene de Moskoviters zeiden in het Latyn: eindelijk, zy scheenen beider zyds met ons te vrede te zijn, en de Vrede is Godt zy gelooft, wel gelukt, en geslooten: ook hebben wy niet weinig daer toe bygebragt: wy weten dat den Keizer van *Sina* niet nalaten zal, om ons meer en meer te achten, en dat deze eenige dienst genoeg is, om ons voor altyd noodig in *Sina* te maken, en dat zy ons niet licht uit het Ryk zenden zullen, het mag ook zijn waerom het wil, zoo lang de Sinezen met de Moskoviters Nabuuren zullen zijn.

[+]Onderscheidene zaken die noch in deze Brief stonden, buiten ons ontwerp, late achter.

Wy zijn hier omtrent drie honderd en vyftig Fransche mylen van *Peking*, en zijn negen en veertig dagen onder wegen geweest; 't is een weinig meer als een Maend dat wy hier zijn: wy hebben hier twee kleine Legers, die het gevolg van onze Gezanten uitmaken, het eene is met ons over Land gekomen, en het andere te Water tegens de stroom van een Rivier in Tartarye, *Sagalien Oula* geheten, dat zoo veel te zeggen is als de Zwarte Vloet, die over de zeven honderd mylen[*] loopt van het Westen na het Oosten, dragende alderwegen groote Vaertuigen, en valt eindelijk in de Orientaelsche Zee, tegen over de Noorder zyde van *Japan*, of een weinig hooger: en alzoo de Tarters hare grootsheit toonen, en haer deftigheit in de veelheits des Volks, van Paerden en Kamelen, en dat men op zoo een lange Reize van omtrent vier of vyf Maenden onmogelijk zoo veel Spyze mede voeren kan in zoo een woest Land, en ook geen hulp is te wachten, moet men noodiglijk met zich voeren overvloedig Linnen, Tabak, en Thee, die men aen de Tarters tegen Ossen en Schapen verruild: die met ons waren, zijn meer dan op acht of negen duizend Menschen te rekenen, onder welke maer drie duizend Zoldaten zijn geweest, en omtrent honderd en vyftig Mandaryns, de rest is niets dan dienstvolk, by de vyftien duizend Paerden, en omtrent drie duizend Kamelen, honderd groote Vaertuigen, en by de vyftig, doch meest kleine Veld-stukken. De Moskoviters quamen ook met een redelijke groote sleep en toestel, deftiger als de onze in haer Manschap, Kleeding, Trompetten, enz. maer haer gevolg was zonder vergelijking minder van Volk als de onze.

[*]Fransche mylen.

In drie of vier dagen zullen wy wederom na *Peking* vertrekken, daer ik hoope dat wy in Wyn-maend zullen aenkomen: onze Gezanten zullen onderling morgen of overmorgen de Artykelen van de Vrede bezweeren in de Russche Kerke, aen den Altaer, voor het Beeld Christi, op den Kruize, nemende tot getuigen den *Godt* der Christenen, van de getrouwheit, met welke zy zullen onderhouden deze Artykelen der Vrede, daer toe zy hare volmagt hebben betoont: en dit alles op de begeerte van den Sineschen Keizer, die om het ontzag, en de aenkleving welk hy zeid, dat wy tot ons Geloof hebben, begeerd heeft dat in de Name *Godts* zoude gezwooren worden, op dat de Moskoviters onverbreekelijker zullen houden de Artykelen van de Vrede, als zy die gezwooren hebben voor haren *Godt:* ziet daer 't geene ik meende dat U E. niet qualijk zoude nemen, dat ik het schryve uit het midden van de Woestyne, en

door zoo een ongewoone weg, uit het Veld niet verre van *Nipeheu*, in het Groote Tartarye, op het Land van den Grooten Tzaer van Moskovien,

Den tweeden van Herst-Maend, in 't Jaer
1689.

U E. Onderdanigsten en gehoorzaemsten Dienaer.
N.

Volgt
Een korte aentekeninge, genomen uit zekere Dag-lyst, van voorgevallene zaken in Peking, *by zeker bediende der Roomsche Geestelijken aldaer, gehouden, over de verschillen tusschen* Rusland, *en* Sina.

DEn vyf en twintigsten van Sprokkel-maend, des Jaers zestien honderd zeven en tachentig, waren van vyf honderd en vier en zestig gevangene Moskoviters, noch drie honderd binnen *Peking* in 't leven, daer de Keizer een wakend oog op deed houden.

Den tweede van Lente-maend, wierd van 't Hof een Zende-boode na de Moskovische Gezant afgevaerdigd, die met twee duizend Man tot in de Stad *Selinga*, op de Grenzen van Tartarye was gekomen, om te vernemen, wat met zoo veel Volk wilde zeggen, en wat zijn aenbrengen zouden zijn.

De voorschreve Gezant dede een Brief aen de gevangene Moskoviters overleveren, waer in haer hoope gaf, dat hare verlossinge wel mogte volgen.

Den derden van Lente-maend wierd uit het Veld-leger, leggende op de Grenzen van Tartarye, een Konink in hechtenisse gebragt, die met al zijn Volk tot de Moskoviters wilde overloopen.

Den zeventiende van Bloey-maend was tydinge gekomen, dat de Moskoviters zich by hoopen op de Grenzen van Tartarye lieten zien, en 't gevolg van de Moskovische Gezant tot op vyf duizend aen was gegroeid, 't geen den Keizer zich dede Wapenen. Dus ver deze korte aentekening.

Wat my van een ander Heer uit *Moskou* word verstendigt, van de Volken, niet wyt van de Sinesche Muur gelegen, aen de volgende Brief, die uit de mond van den geenen, welke boven opgemelte Veld-togt tegen de Sinezen, onder de Moskoviten hebben bygewoont, is opgeschreven, mag hier onder worden gezien.

Wel Edele gestrenge Heer;

Aengaende 't geen U E. tot vermeerdering van kennis hebt gelieven te weten, van eenige Volkeren niet wyt van de Sinesche Muur gelegen, daer op zal berichten, zoo veel ik uit den geenen, welke van die gewesten, alhier voorlede Winter zijn aengekomen, heb verstaen, als volgt.

By de Sinesche Groote Muur zijn verscheide Volkeren, als *Moegalen*, en *Tungoesen*, eenige daer van zijn den Sineesch onderdanig, en andere leven onder hare Vorsten, die in magt onderscheidelijk zijn, andere zijn hunne Tzaersche Majesteiten onderdanig: eenige die wat nader aen de Muur zijn, leven in Steden, Dorpen, en Huizen, welke van Leem gemaekt zijn, na de Sinesche wys, maer veel slechter: andere leven in Hutten als de meeste *Moegalen* doen, die van Vilten gemaekt zijn; haer Kleederen zijn meest van Katoen, dat uit *Sina* komt, en bereide Vellen van Dieren, welke zy daer schieten: eenige die in Steden en Dorpen woonen, zaeyen meest alderhande Kooren en Rys, en wast aldaer alles zeer overvloedig, hebben ook veel Vee, daer in hare meeste Rykdom bestaet; andere die tusschen het gebergte woonen, leven by het jagen van wilde Dieren, als Beeren, Herten, Tygers, Vossen, Wolven, Zabels, enz. haer geweer bestaet in Pyl en Boog, Zabel en Lancen: die in de Steden leven vreedzaem, maer het Veld-volk hebben onder malkander groote oorlogen, want als een *Taischa*, of Vorst komt te sterven, en veel Kinderen na laet, die verdeelen zich dan onder elkander, en om het meeste en beste deel na haer Vaders dood te krygen, vechten zy dan geweldig onder malkander, by de welke zich dan andere tot hulp voegen, en alzoo zeer bloedige oorlogen daer door veroorzaekt worden; en dit is eene wonderlijke voorzienigheit van Godt Almagtig, want deze Volkeren onder een Hooft zijnde, zouden de gansche Waereld, by wys van spreken, konnen afloopen, want het is een sterk en vast Volk, die ik ook de beste Ruiters in *Asia* acht te zijn, want in een treffen zoo schieten ze eerst uit Boogen met groote Pylen, daer van het yzer wel drie vinger breet is, en zeer scherp, daer op vellen ze

haer Lancen, en met een vollen ren, als een Paerd loopen kan, vallen zy op den vyand aen, met zoo een wanhoopelijke stoutheit, dat honderd zullen tegen duizend Crimsche Tartaren aengaen, en die verjagen: hare Godsdienst zoo wel van de eene als anderen, is meest als dat van de Sinezen, zijn Heidenen, en Afgoden dienaers: het is meest een gezont Volk, want leven zeer matelijk, en zijn met weinig te vreden, dat hen alzoo lange doet in gezontheit leven: of aen de mond van de groote Rivier *Amur* eenige Eilanden zijn, konnen zy geen eigentlijk bescheid geven, alleen hebben zoo veel van de Sinezen verstaen, dat daer niet wyt van daen, op groote Eilanden, een groot Ryk is, diens Volk goede Zoldaten zijn, en Vuur-roers gebruiken, het welke zy vermeenen, dat 't *Japan* zal zijn, en na alle waerschynlijkheit, zoo geloove ik zulks ook: dit is 't geene dat op U E. believen van de zelve Reizigers vernomen is.

Wel Edele Gestrenge Heer,

U Ed. dienstwilligen en ootmoedigen Dienaer,

N.N.

Volgt
Dubbelt van zeker andere Brief, uit Peking *den achtsten van Herfst-maend, zestien honderd*[+] *acht en tachentig herwaerts aen geschreven*,

[+]1690. Ontfangen.

Welke in de nieuwe Maeren bekent is gemaekt, die hier inlassche, om dat daer in gewag word gemaekt van zekere Vrede-handel, en oorlogs optogt, die de Sinesche Tartaren om handen hadden.

DE Koninginne, Groot-moeder van den Keizer van *Sina*, overleed den zeven en twintigsten van Louw-maend laetstleden; de Lyk-plichten wierden eerst eenige dagen, over een komende met de pracht der Sinezen, gehouden. De Schoon-vader van den Keizer, de welke ook zijn Oom is, vergezelschapte, gevolgt van zeven andere perzoonen van aenzien in de Lyk-plicht: men heeft een Plakkaet uit gegeven, by de welke den Jezuiten wel uitdrukkelijken word gelast, haer met geen andere dingen, als die de Wis-konst aengaen, te moeyen; en dat geen deel in de Heidensche plechtigheden, omtrent de verkiezingen van de Mandaryns, enz. gebruikelijk, zullen hebben. De Jezuiten hebben in dit Groote Keizerryk verscheide nieuwe Kerken gebouwt, alzoo den Keizer haer toegelaten heeft al 'er wegen in zijn gebied, Kerken te mogen stichten, en hunne Godsdienst te prediken. Den dertienden van Gras-maend, benoemde men twee Afgezanten, om op de Grenzen van Moskovien te gaen, en een traktaet van Vrede, met die Volkeren te maken. Zy vertrokken den dertigsten van Bloey-maend, en waren airede tot twee honderd en vyftig mylen aen geene zyde van de Muur, die dit Ryk van Tartarye scheid, gekomen, wanneer ze verstonden dat den oorlog tusschen twee Tartarische Vorsten was ontstoken, het geen haer noodzaekte wederom te keeren. Volgens de last die zy dien aengaende hadden van den Keizer, die den elfde van de zelve Maend, in perzoon was aen 't hooft van een magtig Leger van Voet- en Paerde-volk, bestaende voor 't meerendeel uit Musquetten en Geschut; en nam zijn weg na Groot Tartarye, alwaer hy wel gekomen is: men verwacht de uitslag van deze onderneming, waer na men de Vrede-handel met de Moskoviters zal hervatten. Dus verre gemelte Brief.

Verscheide verhalingen, belangende het voorgevallene omtrent eenig verschil, dat tusschen hunne Tzaersche Majesteiten, en den Sineschen Keizer, ontstaen was

Voor zoo veel de Vaders Jezuiten tot Peking, *daer mede gemoeid zijn geweest, gelijk, zulks uit hare Brieven, na* Romen *geschreven, getogen is.*

DEn twaelfden van Slacht-maend, zestien honderd zes en tachentig, heeft den Keizer des morgens vroeg, tot zich doen roepen de Vaders Jezuiten, om een Brief, geschreven in de Latynsche, en Moskovische Taele, te lezen. De Moskoviters die tot *Peking* woonden, wanhoopte de zelve getrouwelijk over te konnen zetten, des wierd den Keizer aengediend, dat de Jezuiten alleen dezen Brief konde vertalen, de welke aen haer, terwylen zy in 't naeste vertrek het middagmael hielden, de Eere heeft gedaen, eenige Schotelen met Spyze van zijn eigen Tafel toe te zenden, en haer in de

aengestelde Vergadering te doen zitten, boven de mede Rechters van de Opperste Vierschaer. Den Inhoud van den Brief was, een betuiginge dat den Grooten Hertog, (verstaet zijn Tzaersche Majesteit,) wenste na onderlinge Vrede, Een-dragt, en Handel; doch scheen ook te eischen te grooten uitbreidinge van zijne Land-palen. Den volgende dag gingen de Vaders Jezuiten, tot bevorderige van de Vrede, den Keizer opwachten.

Den Russchen Gezant, die in *Peking* aengekomen was, ziende dat de weg tot het sluiten der Vrede gebaend wierd, ontdekte dat hy zelf niet de Opper-gezant was, maer hem onderhoorig, en voor af gezonden, om te vernemen, of de weg tot de Vrede zoude geopent worden: dat den Opper-gezant, met het overige van zijn gevolg, was gebleven op de Grenzen, en het Ryk niet konde intrekken, zoo niet alvoorens een stilstant van wapenen wierde afgekondigt.

Den Keizer heeft gelieft, een wapenschorzinge te bewilligen, en dienvolgens een snelle Boode afgezonden, met bevel om de belegering van *Yacca*[*], welke door de Russen beschermt wierd, op te breken, niet tegenstaende de plaetze reeds tot de uiterste benaeuwtheit was gebragt.

[*]Albasin.

Den vier en twintigsten van Slacht-maend, keerde den Moskovischen Afgezant weder na Rusland, met Brieven van den Keizer, geschreven in de Latynsche[+] Tale.

Wanneer Ik den Afgezant bezochte, hebbe van hem verstaen, dat van deze Stad *Peking* tot aen den overvaert van de Riviere *Oby*, een weg is, door onbebouwde Landen, alwaer de Tartaren nu en dan

[+]Die hier spreekt onder het woord Ik, is een der Vaders Jezuiten, welk zulks uit Peking na Romen schryft.

hare Tenten opslaende, geen vaste woonplaetzen hebben, maer gestadig verreizende, Weide zoeken, voor haer Vee.

En dit is de levens-wyze van de meeste Tarters, niet veel verschillende van 't leven der Oud-vaderen in *Palestina.* De Reizigers, indien weinige in getale, en vreedzaem zijn, ontfangen zy met alle beleeftheit in hare Tenten, en aen hare Tafels, voor niet, haer opdisschende Vleesch, dat half gaer is, met verscheidene aert van Zuivel, of Melk-spyze; want weinige zijn 'er die 't Land bouwen, zoo, dat zy weinig Rys, of Tarwe hebben.

Dit geheel groote, en zoo wyd uitgestrekte Landschap, van de Vloed *Oby*, en de Kaspische Zee af, tot aen de Muur van *Sina*, bestaet onder veele Koninkskens, die ieder hare afgezonderde Landpalen hebben: twee en veertig van deze zijn begrepen onder het gebied des Sineschen Keizers; maer na de kant van het Oosten, daer Tartarye van de Pekinsche middelyn zich Oostwaerts uitstrekt, is het gebied des Keizers, gewisselijk veel langer, als in de Landkaerten is afgebeeld. Als men van deze Stad reist na de Vloed *Oby*, de welke de Russen gewoon zijn over te varen: niet verre van *Tobol*, de Hooft-stad van *Siberie*, ontmoet men t'elkens Hordens, of Benden des Tarters, gelijk beweegbare Steden: weinige zijn 'er die op een plaetze stil blyven. Ter plaetze daer de Reizigers van de nacht worden overvallen, slaen zy hare Tenten op, en maken vuur: de tusschen komende Rivieren gaen zy over met zwemmen, of met hout-vlotten, en des Winters op het Ys. De Menschen van die Landen zijn eenvoudig, en leven zonder bekommeringe, van de Aerd-vruchten die 't Land zonder bouwen voortbrengt, als ook van Boter, Kaes, de Jacht, en haer Vee. Die tot dit[§] gebied behooren, komen 't In *Sina* hare Waren verkoopen, waer onder zijn menigte van Paerden, Bont-vellen, Herten, Hazen, Phazanten; waer van zy in de Winter-tyd groote hoopen in de straten van *Peking* te koop stellen; zoo dat de viervoetige en gevleugelde Dieren, uit alle de Bosschen van Tartarye aldaer scheenen t'zamen gebragt te zijn. De Godsdienst dezer Menschen bestaet byna geheelijk in de aenbiddinge van den Afgod *Foë*, welkers Priesteren, gezegt *Lama*[*], by haer in groote achtinge zijn. Zy gelooven dat de Zielen verhuizen van 't eene Lichaem in 't ander, erger of beter, na mate van ieders goed of quaed doen.

[§]Te weten 't Sineesch.

Den negende van Wyn-maend, des Jaers zestien honderd acht en tachentig, zijn de Vaders *Anthonius Pereira*, en *Joannes Gerbillon* tot *Peking* weder aengekomen, uit Tartarye, derwaerts zy gereist waren, ter oorzaek, en van wegen den kryg, die ontstaen was tusschen de Vorsten *Eluth* en *Halka.* De Afgezanten zijn ook weg gegaen, en de Vrede-handelinge is uitgestelt, tot het naestvolgende Jaer. De zelve zal gehouden worden in 't Ooster-deel van Tartarye, by de Stad *Yacca*, toebehoorende

* De Lamas Priesters, zoo die in Sina als Tartarye zyn, tellen de Gebeden af, by zeker aert van Roozekranzen, die honderd en tien bolletjes hebben, twee, waer van de een, voor aen, geregen is, en de ander in de midden, zyn de grootste: zoodanig een Roozekrans uit het midden van Moegalen-land tot my overgebragt, is zeer konstig gewrogt: de bolletjes zyn, of van zeer hart hout, of van steene pitten eeniger vrucht, alle byster konstig uitgesneden, en doorluchtig verbeeldende veelderhande gedaenten en stelling van Menschen die onder byzondere handelingen voorkomen, in Asiatisch gwaed en gebaerte, hebben ruim de groote van een Knikker: veele der Beelden en vertooningen, die zedig, en Afgodsdienstelyk, daer aen zyn te zien, zyn zoo klein, dat naeuwlyks zonder hulp van vergroot-glas te beoogen zyn, te waerdigen konst als dat in Moegalen-land gemaekt zoude wezen, waerom ik gisse dat aldaer uit Sina gekomen zyn, en dus tot my herwaerts over gebragt: de Zyde Ketting daet dit zeer kostelyk, aerdig en konstig Sny-werk aeu geregen is, word geslooten van een Elpenbeenen stift.

den Russen, daer men bequamelijk na toe kan reizen: zoo zal het dan noodzakelijk zijn, dat de Vaders in 't volgende Jaer de reize na Tartarye weder aen nemen.

De Keizer staet haest na *Peking* weder te keeren, te gelijk met de uitgetrokkene Benden, weinige, die daer gebleven zijn, uitgezonderd. Dezen oorlog, welke van dit Ryk zelf gevreest wierd, is van geen gevaer, dewyle men kennis heeft, dat het getal van 't krygs-volk van den overwinnenden Vorst *Eluth* zeer klein is. De Vaders hebben op de Reize veel geleden, voornamentlijk in de Woestyne *Xamo.* Men was bekommert dat de Russen door den Vorst *Eluth*[§] tot den oorlog aengezocht, zich met hen zoude hebben gevoegt, maer deze den kryg hebbende afgewezen, zoeken met al haer kracht, de Vrede, en onderlingen Handel met dit Ryk uit te werken, en schynen zulks te zullen verkrygen, op zeer goede voorwaerden.

[§]Dit schynt een Kalmak te zyn, en zyn party een Moegael.

Volgt dubbelt van een Brief, by de Vaders Jezuiten in Sina, *na* Romen *geschreven.*

UIt *Peking*, den veertienden van Herfst-maend, zestien honderd negen en tachentig. Na de wederkomste des Keizers, in Gras-maend,

heeft nu de Reize der Gezanten, na de Grenzen van Rusland, om de Vrede te maken, waer van meer malen is gemelt, voortgang gehad; alzoo die 't voorleden Jaer, den dertigsten van Gras-maend, wanneer de kryg tusschen *Eluth* en *Halka*, Vorsten van 't Wester Tartarye, op het heetste blaekte, waren uitgezonden, zijn in Wyn-maend tot *Peking*, onverrichter zaken weder gekeerd. De Vaders *Thomas Pereira*, en *Joannes Franciscus Gerbillon* zijn gelast, den Keizer dit Jaer wederom te volgen. Zy zijn den veertiende van Wiede-maend afgereist, door gemakkelijker plaetzen als 't voorleden Jaer: den een en dertigsten van Hooi-maend quamen zy te *Nipeheu*[*], 't welk is een Stad der Russen, alwaer den Moskovische Gezant den negentiende van Oogst-maend, ook is aen gekomen. Tegenwoordig is men bezig over de Vrede te handelen, waer van den uitslag noch niet kan geweten worden.

[*]Nertsinskoy.

Een andere Brief luid als volgt.

Macao den dertiende van Louw-maend zestien honderd en negentig. De Vaders *Thomas Pereira*, en *Joannes Franciscus Gerbillon*, zijn den achtiende van Wyn-maend zestien honderd negen en tachentig, van de Moskovische Landen weder gekomen te *Peking*, na dat de Vrede tusschen de Russen en Tartersche-Sinezen was geslooten, en afgekondigt. Eer de zelve getroffen wierd, hebben de Vaders Jezuiten groote moeyten aengewend, in beide deze Volkeren te verzoenen, en over de gelegentheit des Vredes zich te verdragen. Drie malen waren te wederzyds krygs-knechten byna gereed, om uit te barsten tot de wapenen: eindelijk is de Vrede door Godts goedheit geslooten. Zoo wel het eene als het andere Volk, hebben de aengewende vlyd der Vaderen geroemt, en heeft den Keizer der Sinezen, haer daer over grootelijks geprezen.

Na dat dan deze Vrede getroffen was, heeft het hunne Tzaersche Majesteiten behaegd, weder een Gezantschap na *Sina* af te zenden, 't geene bekleed is geworden door den Edelen Heere *E. Yzebrand Ydes*, wiens ontmoetinge en verrichting met den Druk in 't licht word gegeven, wes daer van in dit Werk geheel zal zwygen.

Men leest in de berichten der Vaders Jezuiten uit *Sina*, als of de Stad *Albasin* van de *Mancheous*, of Sinesche Tarters tot drie mael tog was geslecht geworden, hoe wel van andere zyde niet anders heb konnen verstaen, of die plaets is de eerste mael, na dat de Sinesche Tarters de bezetting hadden doen ruimen, geslaekt, en vernietigt, en ten tweede mael, na onderling verdrag en Vrede, met wederzyds bewilliging, vernielt, ontmantelt, en tot een effen Veld gemaekt, ten ware men misschien wilde verstaen, dat eer de plaets door de Russen volbouwt was, zy noch eenmael was geruimt geweest.

Men heeft my bericht uit *Moskou*, in den Jare zestien honderd zeven en negentig, hoe de Russche Metropoliet van *Tobol*, zeker perzoon na *Peking* heeft afgezonden gehad, om te verzoeken dat de Sinesche Konink wilde toestaen, dat een Kerk ter Grieksche Godsdienst wierde getimmert, zoo als ware toegestaen, en geschied.

Uit Tobol *is my, wegens het Rus-Christendom in* Sina, *en van den* Busuckti-Chan, Kalmaks *Vorst, het volgende bericht toegezonden.*

Wel Edele Gestrenge Heer;

NIeuws heeft men uit *Sina* voor dit mael, dat in de Hooft-stad *Perking*, met toe staen van den Chan, of Keizer, een Kerk is gebouwt; en kort na de Inweyinge, zijn zonder eenig verbod, twintig volwassene Menschen, zoo wel Mans als Vrouws perzoonen Gedoopt. En waren noch veel andere daer toe genegen, tot welk goed en heilzaem werk, nu alle vlyt aen word gewend, met bequame perzoonen, die haer Spraek verstaen, (en met het overzetten van noodige Gebeden, en de Heilige Schriftuure) daer na toe te zenden. En was zulks hoog noodig, te meer, omdat men hoorde, dat veel Kalmakken door de Buchaersche Papen, Mahometaensch worden, gelijk ik met de laetste Kalmaksche Gezanten, een in mijn Huis heb gehad, die het Kalmakze Geloof, of Afgodery ten hoogsten verfoeyde. Men verneemt dat den voornaemste Vorst *Busuckti-chan* gewis dood is, na dien dat onverziens, van de Sinezen met een groote magt wierd overvallen. En nu zijn Neef *Contaisin*, die voor dezen *Araptan* wierd genaemt, hem is gevolgt, die zich nu tot hulp der Moskoviten, met twintig duizend Man gereet maekt, om de Kozaksche Orda, welk Jaerlijks veel quaed doet, te overvallen. Zy komen onverhoeds, gelijk alle die Volkeren zulks gemeen zijn te doen, en meest als het Land-volk op de Velden arbeid: en nemen de Menschen gevangen, en verwoeden alle Dorpen en Vlekken, en men

kan aenvallender wys, tegen dat Volk niet stryden, want ze woonen ver af; met eene groote magt is 't zeer bezwaerlijk, en, om dat zwervende Volken, niet zijn te vinden; met een klein Leger is 't gevaerlijk, dies geene andere middel is gevonden, als alle Dorpen en Vlekken te sterken, en de zelve met Stukken, en de Boeren met geweer te verzien: en boven de voorige krygs-magt, een Bende van duizend brave Dragonders, in de uiterste plaetzen te leggen, en des Zomers met een ander Legertje zich te voegen, en op de voornaemste plaetzen hen op te paszen. Het zijn goede Zoldaten te Paerd, en wel gewapent, veele hebben lange Roers, met Koopere en Loode Kogels, en Stukjes.

Wel Edele gestrenge Heer,

U Ed. dienstwillige en ootmoedigen Dienaer,
Tobol den 22 April, 1689.
N.N.

Wanneer *Albasin* van den Sineesch was belegert, en 'er stilstant van wapenen was, wilden de Sinezen niet meer als tien Man teffens in gemelte plaets binnen laten trekken, 't zy om kondschap te brengen na *Nertsinskoy*, of te ontfangen, en na elders, niet meer als twee of drie Man door laten; doch Vee, tot noodruft, hebben zy niet geweigert door te laten, zoo als den Stedelingen mede vry was, water uit de Rivier *Amur* te scheppen; doch zy verhinderde den vorderen uitgang aen de bezettelingen in grooten getalle, gevende voor, zulks te geschieden, op dat 'er geen hand-gemeenschap mogte voorvallen; Brieven lieten zy vry in en uitgaen. Men liet ook toe, dat de bezettelingen zoo veel Greenen-hout binnen haelde, als zy noodig hadden, mits dat zy niet wyt af gongen, maer als zy wat verder afweken, is Jagen en Vissen, vry, te weder zyden geweest; ja de Sinezen booden aen, Heel-meesters om de zieken, en gequetsten te genezen, binnen de Stad te zenden, zoo de Moskoviten het getal der zieken en gequetsten, wilde opgeven; maer de Russen deden weten, dat alle het krygs-volk noch by gezontheit was, schoon daer veel aen haperden. Men zond malkander geschenken, zoo als den Gezaghebber binnen *Albasin, Offanaci Bayton*, aen de Sinesche Veld-heer een Pastey zond van Tarwe Meel, wegende twee en dertig en een half pond, die blydelijk, en met beleeftheit wierd ontfangen.

Wanneer *Albasin* wierd verwoest, zijn omtrent drie honderd Moskoviten, zoo Vrouwen als Mannen, tot den Sineesch over gekomen, die hem ten kryg, en anders dienen: zy hebben hunne vrye oefening van Godsdienst, en Kerk, daer een Priester dagelijks den Christelijken Godsdienst in oefent.

Als de Konink van *Sina* in 't zin hadde *Albasin* te belegeren, en de Russche Kozakken van de Rivier d' *Amur*, en uit de Vestingen die zy omtrent de Oever aldaer hadden, te verdryven, heeft hy Gezanten gezonden, aen veele Moegaelsche Vorsten, en hun opgemaekt, dat zy hunne Manschap gewapent zouden schikken onder de Vestingen *Selenginskoy, Irkutskoy, Bratskoy*, en *Balanganskoy*, op hoop, dat zy die sterkten zouden weg nemen, als wanneer hy oordeelde, de weg afgesneden zoude zijn, om de krygs-magt die hunne Tzaersche Majesteiten aen de *Amur* hadden, en in de *Dauersche* Landen, te hulp te konnen komen; doch aen de *Katoegta* geviel dezen handel niet, welke steeds trachte in vrede, rust, en vriendschap te blyven, en die met

den Sineesch aen te binden; maer de Moegaelsche Vorsten gehoorzaemde hem, in deze, te dier tyd niet.

Gromna is een steenachtigte plaets, aen de Oever van de Rivier de *Amur*, weinig beneden *Albasin*, alwaer in 't Jaer zestien honderd zes en tachentig, de Sinezen met dertig Sinesche Vaertuigen, in een Inham, of Haven, welke aldaer is, zijn gekomen, in alle stilte; zoo ook met een andere diergelijke Vloot, weinig lager, van waer zy lieten weten aen den Russche Gezaghebber *Bayton* tot *Albasin*, dat zy met deze Schepen, die geladen krygs-volk in hadden, deels meenden te verweilen, onder die plaets, en deels voorby dreigden te varen na *Nertsinskoy*, daer een Vrede-onderhandeling zoude worden ondernomen; doch dat zy geen vyandlijke handel zoude plegen, 't geen alles, zoo men oordeelde, op een krygs-list aen was gelegt: want men bevond, dat zy vertraden en verbranden, rondsom *Albasin* al het Kooren, dat op 't Veld stond, na dat zulks by hen was gemaeid; zy hadden met zich veertig Stukken, en veel oorlogs tuig; doch de Stad wierd deze mael niet beledigt, als alleen met scheldwoorden, eischende zy dat de Russche krygs-magt die daer binnen was, na *Nertsinskoy* zoude aftrekken, of anders dat zy zoude komen om die te prangen, en te dwingen.

Men zegt veel Tygers onder *Albasin*

gevonden te worden. Dit *Albasin* was wel eer, en voor omtrent veertig Jaren gesticht[+], en eerst met Storm-palen omzet, door omtrent drie honderd Kozakken, die de Schatting van de omleggende Volken, angstig voor deze vreemdelingen, vorderde, en verkregen: vervolgens bequamen hunne Tzaersche Majesteiten aldaer, en noch veel lager te weder zyde de Oevers, de bezitting en eigendom, 't geen strekte Noorden om, en Muurwaerts, tot aen het gebergte *Jaalske*, een dag reizens onder *Naum*; deze bezittingen waren te veiliger, en sterker, om dat de Sinezen niet als te Water derwaerts met groote magt konde afzakken, ter oorzaek de groote Woestyne, en ongebaentheit. De boven gemelte overgift, en betaling van Schatting geschiede door de *Dauren*, en omwoonende *Tungoesen*, met overleg der ouden, rypen Rade, en vrye wil: want die Luiden door de Oudste onder den Volken worden bestierd, of ten minsten, zy dienen den Voorgangeren, en Hoofden, voor Raed.

[+]Dit is in 't Jaer 1696 geschreven.

Verhael
Van de laetste metinge, gedaen in 't Jaer zestien honderd een en zeventig, der gewesten, by, en aen geene zyde van de vermaerde en groote Rivier Oby.

OP de andere zyde van de Rivier *Oby*, twee honderd wurst, is het Meir *Tas:* daer na valt in dit Meir *Tas* de Rivier *Pur.* De *Tas*-stroom loopt acht honderd en vyf wurst verre: de *Pur*-stroom vier honderd en zestig wurst. By de *Tas*-stroom woonen *Mangaseiska* Samojeden. Op de *Oby*-stroom, aen een Arm, vyf honderd vyftig wurst van zijn oorspronk, legt de Stad *Negei.* Van *Negei* opwaerts zeventig wurst, leit de Stad *Nosovoy*, of *Nolovoy*; en recht daer tegen over *Obdora*. Op de slinker zyde opwaerts, valt in de *Oby*-stroom de *Pasga*, of *Poesga*, en deze strooms loop is honderd en vyftig wurst; van *Nosovoy* zeventig wurst. Op de hooger hand van de *Oby*, leit de Stad *Irka.* Van *Irka* opwaerts veertig wurst, leit *Woikor*, en *Linotskoy*; en hooger *Urkom* of *Bjeloe:* en daer na noch honderd dertig wurst *Losma.* Achter *Losma* valt in de *Oby*, om 't Oosten, de stroom *Kasym*, die loopt vier honderd tachentig wurst, en aen des zelfs uitgang leit de Stad *Mosym*, of *Morim:* hooger op de andere zyde *Kasym*, veertig wurst van daer aen de *Oby*, leit de Stad of het Vlek *Kelentschikar*, en noch honderd vyftig wurst hooger de Stad *Tschemasch*, of *Tschemarch:* zeventig wurst hooger doet zich *Schorkar* op: en noch zeventig wurst hooger *Netsgarkow:* zeventig wurst hooger *Karmisch Jurigan:* zestig wurst hooger *Ablim*, of *Atlim:* noch hooger de *Oby*-stroom opwaerts honderd veertig wurst, legt *Karymkam:* zestig wurst hooger *Amdyk*, of *Imdyk:* twintig wurst hooger *Kalym:* tien wurst hooger *Obskoibolschi.* Omtrent tegen over op de andere zyde, valt in de *Oby-stroom* de *Irtis*; en boven *Obskoibolschi* zeventig wurst, komt *Laslyrey*, of *Laslypey.* Honderd zeventig wurst hooger valt in de *Oby* de Vliet *Wasiugan:* deze zijn loop is twee honderd twintig wurst. Noch hooger valt in de *Oby*-stroom de Vliet *Surgut:* by des zelfs uitloop leit de Stad *Surgut.* De lengte van de *Surgut*-stroom is honderd zestig wurst. Noch honderd zeventig wurst hooger op als de *Surgut-stroom*, is *Lunpuk Vyscheneie:* honderd vyftig wurst hooger *Narim*, of *Bjegaia Orda:* twintig wurst hooger *Vyschnei Narym.* Onder *Nischa Narym* valt de stroom *Narym:* zijn loop is honderd dertig wurst. Hooger als tot hier, is in de oude metinge van de *Oby*-stroom niet meer gesprooken.

Op de *Oby*-stroom, aen de slinker zyde[+] van de *Nispusga*-stroom, valt de *Sba*-stroom, die negentig wurst lang is; en honderd twintig wurst van *Nispusga*, komt de *Sabdika:* weder twintig wurst hooger, doet zich de *Suska* en *Ragovoi* op. Van *Ragovoi*, op de *Oby*, volgt de Stad *Beresowa:* boven deze Stad valt de stroom *Seswa*; die loopt zeven honderd wurst, heel krom. In de stroom *Seswa* valt *Dwirja*, die uit het gebergte komt: deze zijn loop is drie honderd wurst: 't hoogst van *Seswa* tot *Gudir* is vier honderd wurst. Tusschen *Seswa* en *Gudir*, valt in de *Gudir*, dertig wurst van des zelfs oorspronk, de *Sekira*stroom: 't hoogst van *Seswa* tot het hoogst van *Sekira*, verschilt honderd zestig wurst. In de *Sekira* valt de Vliet *Kirtis*, die uit de Bergen komt, en loopt zestig wurst verre: *Kirtis* loop is honderd twintig wurst. Van de Bergen tot deze uitloop, is zeventig wurst reizens. Beneden *Gudir*, valt in de *Seswa* een stroom *Soswa:* op deze beide zijn Steden. Boven aen de *Soswa* is de *Juit*, en op de andere zyde, nederwaerts dertig wurst, is *Munkus*; en noch dertig wurst beneden is *Liapin:* noch benedener zestig wurst, op de andere zyde van de *Soswa*, is *Iskar:* tachentig wurst lager *Tapsir:* noch veertig wurst lager *Jaitschis:* dertig wurst op de andere zyde *Saglei*, en vyftig wurst nederwaerts

[+]Over dit berigt houde, herhaelt 't gene boven is gezegt, namentlyk dat de benamingen veler plaetzen onderscheidelyk worden uitgedrukt, vermits hier veele plaetzen zyn, die in onze schriften en kaerten, anderzins worden benaemt.

Weronei: vyftig wurst lager *Chjalikar*, en noch vyftig wurst lager *Jestyn*, en aen de oorspronk van de *Soswa* legt de Stad *Macktin.*

In de *Oby*-stroom valt de *Irtis*: in de *Irtis* de *Tobol:* boven in de *Irtis* valt de *Sakdysck*, van de Siberische Stad *Surgut* drie honderd vyftig wurst gelegen. In de *Irtis*, even boven de Stad *Surgut*, valt *Ischin*, die uit de Bergen komt: aen deze *Ischin* is een vlakte (of Veld) groot honderd vyftig wurst, en daer op zijn zeer schoone gesprenkelde wilde Paerden. Uit zeker Berg aldaer loopt de *Tobol*-stroom: en honderd zeventig wurst van dezen Berg, is den Berg *Ulotowa*, een ongemeenen hoogen Berg, en hier vind men Loot. Uit de *Ulotowa* gebergte loopen drie stroomen, de eene genaemt *Sorila*, die over *Verchnaja* valt in de *Ischin*; de middelste *Serehnaia Sorila*, en de benedenste *Nischnaja:* deze vallen beide in de *Tobol*-stroom. Uit de zelve Berg loopen noch drie stroomen. Veertig wurst daer van daen, voorby deze Berg, loopt de stroom *Sarsu:* in deze valt de *Kenderlik*; en tusschen deze twee stroomen is de in 't Land[+] levende *Orda*, van de Kalmakken *Kosatska* genaemt. Tusschen *Tobol*-stroom en *Mschina*, valt in de *Irtesk*-stroom de Vloet *Arnisch.* In de *Tobol*-stroom valt, drie honderd dertig wurst van den uitloop in de Zee, de *Tura*-stroom: dezen loop komt uit de Bergen, door de enge weg *Kamska Usobia* geheten, tachentig wurst van *Usolia*, van de groote Pas *Tiumeni* vyf honderd vyftig wurst. Honderd twintig wurst van *Tiumeni*, valt de *Tura* in de *Tobol*-stroom; daer leit *Vergaturia* by de *Tura*-stroom. In de *Tura* valt de *Tanga*, die uit het gebergte komt: van *Kamska Usola*, tot zeker enge weg, daer de doortogt is, twee honderd wurst. In de *Tura*-stroom, by die enge doortogt, vyftig wurst van *Tiamenska*, komt van boven een Beek *Nitsa*; die loopt honderd wurst verre. Zestig wurst meer beneden en by *Nitsa*, valt in *Tura* de stroom *Pisch*; die loopt zeventig wurst ver. Twee honderd vyftig wurst lager valt de *Tura*-stroom in de *Tawda*-stroom. Hooger op valt uit de Bergen de *Lowsa*, en *Soswa*; en daer ze by malkander komen, begint de *Tawda. Lowsa*-stroom valt uit de Bergen, door de *Verchoriwiske*-stroom, twintig wurst daer van daen, en valt in de *Soswa.* In de *Loswa* valt uit de Bergen de stroom *Udil*, en aen de oorspronk van de *Udil* is het Vlek *Lousenskei:* van 't einde van de *Lowsa*-stroom, tot het hoogste beginzel van *Tura*-stroom, is vier honderd negentig wurst. *Pelin* valt op de slinker zyde in de *Tawda:* deze loop is honderd wurst. Hier na beneden by het begin van de *Pelin*, op de *Tawda*, is de Stad *Pelin.* Honderd wurst daer beneden, valt in de *Tawda*-stroom de *Tabori:* aen dezes oorspronk is de Stad *Tabori.* Nederwaerts op de *Tawda* is de Stad *Aschuki.* Beneden *Tawda*-stroom zeventig wurst, valt in de *Tobol*-stroom de *Suklem:* deze loopt honderd zestig wurst, en stort in de *Tobol*-stroom. Op de *Irtesck*-stroom, aen de andere zyde, is *Tabolesk*, of *Tobol*, Hooftstad in *Siberie.* De *Irtesck*, nederwaerts veertig wurst van *Tabolesk*, is het Vlek *Riamsan:* twintig wurst lager legt *Uki:* lager op de *Tobol*-stroom tot de oorspronk van *Irtisk, Irtesck*, of *Irtis*-stroom, aen de *Oby*-stroom, leit de Stad *Jardym.* Dertig wurst van *Irtesk*, boven *Jardym*, is de Stad *Masym*; en dertig wurst hooger, *Lirik*, twintig wurst hooger *Lungurei*; en noch twintig wurst hooger een Stad *Solinga*, en noch zestig wurst hooger *Salym.*

[+]Orda, Horda, of Horde, is een verzameling van Menschen, die te Veldewaerts by een woonen.

Volgt

Eenig ander byzonder bericht, noopende de afgelegentheden zommiger plaetzen in de boven gemelte gewesten, dat my uit Denemarken schriftelijk toegezonden is.

VAn *Thomska*, opwaerts op de *Thoma*-stroom, tot de Stad *Kusnetskoy*, met *Lodgien* is drie weeken reizens; maer met kleinder Booten acht of tien dagen; en over de Bergen te Paerd zes dagen, wezende omtrent duizend wurst. Op de zelve zyde van *Thomska*, leit het Bolwerk *Kusnetzkoy:* hier woonen veel Smids van Yzer, 't geen men daer vind, en zoo goed gehouden word als het Sweedsch Yzer.

Daer van daen reist men te Paerd door Heide, drie weeken: hier zijn zware en groote Bosschen, en Bergen; ook woonen hier Tarters, die gelijk bezoekers zijn, om van de daer woonende Onderzaten, Tzaerens Tol in te vorderen.

Van de Stad *Thomska*, door het Kirginska en Moegalska Land, van den Vorst *Saing Lodschana, Chan Altinows Zoon*, de Land-weg te Paerd, voltrekt men in een Maend: daer van daen, tot *Muchalska Otschiroia Chan*, reist men in tien dagen; en verder daer van daen, tot het Kataiska, of Sinesche Ryk, in drie weeken en vyf dagen.

Noch van *Thomska*, voorby het Kirgisnaia Land, door de Schans *Krasnoyarska*, of *Krasnoyar*, tot de Stad *Jeniseiska*, de Land-weg te Paerd in drie wecken. De

Schans, of het Stedeken *Krasnoyarska*, leit van het bovenste, daer de *Jenisea* begint, drie dagen reizens.

Van de Stad *Thomska*, en van de *Thom*-stroom, daer hy in de *Oby* valt, opwaerts, tot *Bijaock, Katunia*, met *Lodgien*, is zes weeken reizens.

Van de *Samorofska Jam*, de *Oby* opwaerts, tot de Stad *Surgut*, met *Lodgien* drie weeken, daer na de *Oby*-stroom noch verder opwaerts, met Booten die men zomtyds over 't Land moet slepen, tot *Narim*, vier weeken. Van *Narim*, tot de stroom *Keta*, vaert men op de *Oby* in een week: daer na dan opwaerts, tot de Stad *Thomska*, die leit aen de *Thom*-stroom, met *Lodgien* in twee weeken.

De *Bija* en *Katunia* komen in de *Oby*-stroom: *Katunia* loopt uit het *Podmungalske* Landschap; maer *Bija* uit het Meir *Altin.*

Van de Rivier *Keta*, tot de Stad *Ketska*, reist men met *Lodgien* in drie of vier dagen. Hier van daen de zelve stroom opwaerts, tot de Stad *Domakofska*, of *Makofskoy,* en de *Jeniseiska* overvaert, zes weeken. Deze Stad *Domakofska* leit aen de stroom *Keta.*

Van *Makofskaga*, tot *Jeniseiska*, de Land-weg, en door eenige stroomen, drie dagen: deze leit by de groote stroom *Jenisea.*

De stroom *Jenisea* nederwaerts, dryft men dag en nacht met de Boot af, tot de Stad *Turuganska*, in drie weeken: deze leit op een Eiland, tusschen de stroomen *Jenisea*, en *Turugan.* De stroom *Jenisea* valt van hier in den grooten kouden *Oceaen*, alwaer, zelf des Zomers, groote Ysbergen, dan hier en daer dryven. In de *Jenisea* vallen voorname stroomen, als *Elogui, Podcamennaja, Ilem*, en noch een andere *Podcamennaja*, enz.

Van de Stad *Jeniseiska*, de stroom opwaerts, in de *Angara*, tot de Stad *Bratskogo*, met de Boot, is vier weeken varens: daer na de *Angara* hooger op, tot de Stad *Balaganska*, zes weeken. In deze stroom *Angara* valt de *Unga, Velikaja*, en meer andere Vloeden.

Van *Balaganska*, tot *Irkutska*, te Water opwaerts in vyf weeken.

Van *Irkutska*, tot het Meir *Baikal*, in vyf weeken: de *Angara* valt uit het Meir *Baikal.* In de stroom *Angara* zijn veel groote en gevaerlijke Klippen, eenige vier, en andere twee wurst in de lengte groot.

Aen dit Meir *Baikal* is een Haven, die genaemt word *Dosolskimis*, zy is breet negentig vadem, legt aen de slinker zyde, wanneer men uit ht Noorden komt.

Bewesten het Meir *Baikal* zijn Bergen, die altoos met Sneeuw zijn bedekt, hoe wel op de lage Landen aldaer zeer goed Kooren, en schoone vruchten vallen.

Over het Meir *Baikal*, tot de *Selenga*-stroom, en opwaerts, tot de Stad *Selenginska*, op de *Selenga*-stroom, vaert men in drie weeken. *Selenga*-stroom komt uit het Moegaelsche Land.

In *Selenga*-stroom valt de *Tola*, en *Chilok* de laetste komt uit een Meir. Aen de *Chilok* leit de Stad *Irgenska.* Behalven *Uda* en *Tontsa*, vallen verscheide stroomen zonder naem in de *Selenga. Selenga* valt, nevens veele andere, als *Prorwa, Meschicha, Manturicha, Peresemnaja, Sneschnoja*, in het Meir *Baikal.* Boven, waer de *Angara* begint, is een Klip, *Porog Angarskoj* genaemt: ook valt de *Barbusa*-stroom in het Meir *Baikal*, en by de zelve leggen twee Steden, als *Barbasinskoy*, en *Telembinskoy.*

Van de Stad *Selenginska*, door 't Moegaelsche Land, 't geen verscheide Vorsten toebehoord, reist men met Paerden of Kamelen tot *Kataia*, of *Sina* in een Maend; doch zoo men spoedig wil reizen, kan men in twee weeken en een half derwaerts komen. Dus verre dit kort Deensche bericht.

Het Water in 't *Baikalsche* Meir, is zeer zoet, en byzonder klaer, voornaem omtrent de Rivier *Angara*, welke nooit vast en vriest.

Men neemt de Reis na *Sina* over het *Baikal*, en langs de *Selenga*, om de veiligheit der wegen, want anderzins korter wegen zoude konnen worden gebruikt.

Oog-getuigen hebben my verhaelt, niet verre van het *Baikalsche* Meir, Vuur-poelen te hebben gezien.

Rondsom het Meir *Baikal* is op veel plaetzen hoog gebergte, en vermits het Jaerlijks, aldaer op Sneeuwt, en dus daer, lagen Sneeuw komen, en dat die Sneeuw alle Zomers niet geheel smelt, zoo kan men, een ongeloofelijk getal Jaren te rug tellen, in welk dat deze lagen Sneeuw zijn gemaekt.

Sivera is een Voor-eiland van die naem beoosten de Rivier *Ustia*, en *Idituria*, of *Idchiria*, die in de koude Zee storten, niet ver van de Oever van de Zee gelegen, mede aldaer Eilanden zijn; edoch alzoo, de rechte plaetzen my onbekent zijn, zoo hebbe de zelve in mijne Kaerten, voor als noch niet derven brengen.

Als men in 't Meir *Baikal* komt, uit het Noorden, dicht aen de Wal, ontmoet men een Eilandje, 't geen om zijn kleinte niet kan aengemerkt worden.

Poyas, gelijk het gebergte dat uit het

Noorden, door *Siberien*, na het Zuiden loopt, word genaemt Rugge, Band, of Gordel: dit gebergte neemt zijn oorspronk by het *Petzenkaja Ozer*, of Meir, of de Pezersche *Lauis*, dat een stil-staent water is, het erstrekt zich zonder afdelingen door het *Vergaturische* gebied, daer onder de *Vergatursche Wolock*, of overgank begrepen is, die men over moet, als men in dit gewest reizen wil: van hier schiet dit gebergte na 't Zuiden, voorby het Kasteel *Utka*, en tot aen de Grenzen van 't Ussimer-Tarters Land, uit welk gebergte de Rivier *Usso*, en na 't Oosten de Vlieten *Nitza*, en *Tura* spruiten, vallende dit water in de Rivier *Kama*; van hier loopt het gebergte voorts na het Zuiden, en de Kalmaksche Grenzen, uit welk mede na het Westen de Vischryke Rivier *Jaick* schiet, en in de Kaspische Zee stort, als mede de Vliet *Tobol* in 't Noorden, spattende voort dit gebergte Oost op, langs de Grenzen van *Siberie*, voorby twee staende Meiren, *Saisan* genaemt, daer de stroom *Irtis* uit schiet, gelijk het Meir daer de *Oby* uit valt, *Kankutan* mede word genaemt: van dit Meir *Kankutan* loopt de *Poias* weer Zuidelijk, en heeft de Rivier *Jenisea* al mede uit dit gebergte zijn oorspronk, verdeelende zich in een elleboog, na 't Noord-oosten, en na 't Zuiden, benoorden schiet zy langs de Rivier *Jenisea*, en Zuidelijk aldaer, voorby het Meir *Kosogol*, daer de Rivier *Selenga* mede zijn oorspronk neemt, die in 't *Baikal* stort, schietende vorders dit gebergte tot aen de Zant-woestyne, in 't Moegalen Land, alwaer hy eenige dagen reizens verdwynt, en dan weder Zuidelijk zijnen voortgank neemt, tot aen de Sinesche Groote Muur, en dan Oost af tot dicht by de Koresche Zee.

Uit deze en voorige aentekeningen der afgelegentheden van plaetzen in *Siberie*, en de Nabuurschap; mitsgaders de benaminge of speldinge der zelven, is te zien, dat de zelve zoo onder zich, als met mijne Kaerte verschilt: het onderscheid, noopende de tusschen-stant, kan veroorzaken, vermits die geene, welke deze reizen doen, den eene langer, en den anderen korter tyd op weg is, na dat haestig reizen, of na den toestant der wegen, in de byzondere tyden des Jaers; mede ter oorzaek dat in de aentekeningen der afstanden, alzoo zulks niet op de plaets gemeten word, maer alleen uit geheugenis, in zoo woeste Landen, en meest van onbedreven Menschen, by gis ter neder gesteld, lichtelijk kan worden verschilt. Ik hebbe de zelve in de Kaerte zoo geplaetst, en benaemt, als van de meest geloofwaerdige getuigen kon verstaen; waer op echter zoo zeker in alles niet en ga, of mijn zelven vleye, dat 'er geene kleine dwalingen zouden zijn begaen, welke door vervolg van tyd zullen konnen worden gebetert; gelijk de speldinge der woorden, en benaminge der plaetzen, de verscheidentheit onderworpen zijn, om dat de klank, door verscheidene tongen in verscheidene spraken uitgesprooken, van onbekende en ongewoone plaetzen of zaken, zeer lichtelijk verschil in 't ter neder zetten kan veroorzaken.

Over de Reis-weg van *Moskou* na *Sina*, is my het volgende kort bericht toegezonden van zeker Hoogduitsch Heer, die deze togt ten deele zelve hadde gedaen. Van *Moskou* tot *Tobolsky*, was ons vyf weeken reizens; van daer zijn wy afgevaren de Rivier *Irtis*, vyf dagen, als wanneer op de *Oby* quamen, varende de Rivier op, tot aen de Stad *Naryma*, alwaer de Vliet *Keta* begint, wezende drie weeken opvarens, daer toe by ons gebruikt, van waer tot de Rivier *Jenisea*, de Rivier opvarende, wy zeven weeken bezig zijn geweest: men ontmoet de Rivieren *Jenisea, Tunguska*, en *Angara*, langs de *Jenisea*; tot in 't Meir *Baikal*, was men op weg zeven weeken: hier eindigt *Siberie*. Dit Meir is breet twee dagen varens; van het Meir zijn wy gekomen op de Rivier *Selenga*, die wy zeven dagen varens opgetoogen zijn, tot aen de Sterkte *Udinskoy*, die de deur van *Taur*, of *Dauria* is: van hier quamen wy tot de Stad *Nertsinskoy*, in

't Sineesch *Nipeheu* genaemt: men doet deze weg met Kamelen, in zes weken; dan vind men de Rivieren *Uda, Plodbischa, Tschitta*, en *Ingoda*, of *Amur:* van *Nertsinskoy* tot de Sterkte *Argounia*, is twee weeken rydens met Kamelen; daer bejegent men de Rivier *Argun:* hier zijn de Grenzen tusschen *Rusland* en *Sina*, of *Oost Tartarye:* van *Argun* tot aen de Rivier *Ghan* is vyf dagen reizens; van *Ghan* tot aen de Rivier *Kaylar*, zes dagen: van *Kaylar* tot *Mergoen* drie dagen; en van daer tot aen de Rivier *Sadon* drie dagen; en van hier tot aen het gebergte *Jalsky* zeven dagen, daer de Tartarische Rivier *Jallo* is: van hier in tien dagen, komt men in 't Landschap *Targassima*, en de Stad *Targassyn* vyf dagen verder is *Naunda.*

Men merke aen, dat van *Argun* tot aen *Targassyn* het eene Woestyne is daer men geen levendige Ziel vind: van *Naunda* door *Schitschigar*, ziet men Moegaelsche Horden: vyf dagen reizens, en noch

drie dagen reizens verder, bejegent men de Rivier *Scharamoryn*, dat is gezegt, *Geele Paerd:* van *Scharamoryn* tot *Kara Kotton*, of Zwart-stad, is elf dagen reizens: van *Kara Kotton* tot *Kalcha*, of *Tchahankrim*[+], dat is de Groote Muur, een dag reizens, kort onder de Muur binnewaerts vind men de Stad *Kallachan*, en van daer tot *Peking*, is noch acht dagen; men ontmoet op weg de Steden *Schanton*, en *Tschongatschon*, daer zeker Klooster op een Klip staet, genaemt *Jonigangon*; hier ziet men een Graf-stede, zeker 'er Prins van *Oulan Kotton*, of Rood Stad: noch bejegent men de Stad *Tongtschon*, op de Vliet *Tongo* gelegen, die zich in de Ooster-Indische Zee uitstort, van waer men in zes dagen tot aen *Japan* kan varen.

[+]Is aen te merken dat de afstanden dezer plaetzen, waerlyk zoo verre niet en zyn als hier word gemelt, maer dus door een Gezantschap met zeer veel Bagagie, Volk en Tryn, lanzaemlyk is bereist.

Het is ruim dertig of veertig Jaer, dat het[+] uiterste gedeelte des Landschaps *Dauria* onder het Moskovisch gezag is gebragt. De Oevers van de Rivier *Amur* worden nu van de Sinezen, of liever van hare çynsbare Tarters beslagen, benoorden strekkende, omtrent dertig mylen Landwaerts in. De Sinezen ter tyd van de laetste Grens-scheiding beoogden hun gezag Noordelijk aen Zee, tot de *Ys-kaep*, of steene Uithoek, uit te strekken, 't welk zich nu bepaelt, zoo men zegt, tot aen de Vliet *Oetka*, of daer omtrent, welke vaerbaer, en vry groot is.

[+]Na raming in 't Jaer 1659.

Bericht, Noopende Tartarische Volken, die voor het grootste gedeelte de Siberische Landschappen bestaen, en onder de gehoorzaemheit van hunne Tzaersche Majesteiten staen;

beschreven door zeker Heer van aenzien en geleertheit, welke alle de hier in vermelte Landen in eigene perzoon heeft bezichtigt, en aen my dit mede gedeelt.

DE Volkeren die met de eigentlijke naem van Tartaren bekent zijn, hebben eertyds een groot gedeelte van *Asia* en *Europa* bezeten, maer heden zijn zy beslooten, meest alle binnen de palen van *Europa*, en wel eigentlijk in, en omtrent het half Eiland *Crim*, anders *Taurica Chersonesus* geheten; doch zoo wel deze, als andere Tartaren, zijn gesplitst geworden: hebben onderscheidelijk van Naem en Heerschappye verwisseld, schoon in 't algemeen onder de naem van Tartaren, behalven hunne byzondere benamingen, blyven bekent te zijn.

De Tzaeren van Moskovien hebben een groot gedeelte van deze Volkeren t'ondergebragt, hunne Landstreeken en Heerschappyen beslagen, en aen haren Kroon gehecht; te weten, het Astrakansche, Kazansche, en Siberische Koninkryk, welke laetste zich bykans tot aen den drempel van de zoo zeer vermaerde Sinesche Muur uitstrekt, begrypende onder zich verscheidene Tartarische Volken, die zoo in Tael als in wyze van leven van malkander verschillen: gelijk mede onder het Kazansche Ryk gehooren eenige Tartarische Volken, die zoo in spraek als omgang van malkander verschillen.

De Tartaren die zich in het Kazansche gebied, en in verscheidene Nabuurige gewesten van het Moskovische Ryk, zoo in Steden, Vlekken, als Dorpen ophouden, en oulinks het meeste gezag hadden, en in getal, als noch heden, andere Tartaren buiten de *Crim* te boven gaen, hebben tot op den huidigen dag hunne Spraek en Schrift behouden; en of zy schoon Mahometaensch van Geloof zijn, en hunne eigene

Hotzas of Priesters, en *Moskees* gebruiken, zoo leven zy in volkomene vryheit. Zy gebruiken Pyl en Boog, en dienen by oorlogs-tyd hunne Tzaersche Majesteiten te Paerd. Als deze door het Russische Ryk verstrooide Tartaren, die eens afkomsts met die van de *Crim* zijn, en de Edelmoedigste al'er Tartaren, onder eenen Leidsman vergaderd waren, zy zouden een groot Leger by een brengen.

De tweede aert van Tartaren in rang, zijn de *Baskiren*, die de zelve vryheit gebruiken in het Moskovische gebied, als de boven genoemde; zijn ook van het zelve Geloof, en bedienen zich van de zelve Tael. Deze zijn de stoutste ten kryg, en dapperder als eenig *Europiaensch*, of *Asiatisch* Tarter; ja zelve zijn zy den *Kalmakken*, en alle Veld-Tarters, tot een schrik, en worden die door hen veracht. Zy gebruiken, behalven Pyl en Boog, ook Lançen, en Schiet-bussen, en een groot gedeelte is gansch in 't Harnas: konnen een Leger van dertig duizend Mannen by een brengen: houden zich op omtrent de Stad en Rivier *Ufa:* zijn onderdaen aen het Moskovische Hof; doch zomtyds, wanneer na haer zin niet wel en worden gehandeld door de Gezaghebbers van *Ufa*, stellen zy 't aen 't muiten, en doen dan veele schade. Zy woonen in verscheide Vlekken en Dorpen, zich ernerende met Vee-drift, dat den Huisraed en Tenten harer Meesters omdraegt, wezende daer toe de ruime Velden omtrent *Ufa* zeer bequaem. Zy gebruiken de Tartersche Letter en Tael, hoe wel eenigzins van de Kazansche en Crimsche verschillende.

Deze twee opgemelte Tartersche Volken overtreffen, zoo in getal, kracht, als dapperheit, de Astrakansche, en Cirkassische Tarters, die omtrent de Stad *Tark*, en de Oevers van de Kaspische Zee zich ophouden, welker laetste veele den Heiligen Doop hebben ontfangen, en als dan toegelaten worden tot gezag en 's Lands bestiering by de Moskoviten, welke zy erkennen, en zelfs zomtyds eenige als Leden in de Raed treden.

Behalven deze, komen verscheidene Volken te vooren, die of verbasterde Tartaren zijn, of eerder aen de zelve onderhoorig, en nu ter gehoorzaemheit van hunne Tzaersche Majesteiten leven. Men ontmoete dan eerstelijk het talryke Volk *Mordua* genaemt, dat gebrooken Tarters spreekt, edoch geen Schrift en kent; buiten alle Godsdienst, en zelfs geene Beelden of Afgoden kent, behalven dat zy den hoogen Godt zeggen te erkennen, wien zy in de duistere Bosschen en Dorpen Offerhande doen, en met Feesten eeren; gelijk zy mede den Heiligen *Nicolaes* (van wien zy by overlevering hebben gehoort) in hare Zweeringen, Offerhanden, en Drink-feesten eeren, en als Schuts-heilig aenroepen. Wyders zijn zy zeer grof, en krygs-haftig.

Noch worden onder Tartersche geslachten getelt de *Ceremissi, Tzuvassi, Votiaki*, en andere Volken, die alle eens Geloofs in 't Goddelijke met de *Morduinen* zijn. Daer zijn eenige Menschen onder opgemelte Volken, byzonder onder de *Ceremissi*, die het Tartarische Geloof (dat is het Mahometaensche) omhelzen. Deze Volkeren en worden tot de Moskovische krygs-togten, hoe wel zy hunne Tzaersche Majesteiten erkennen, en hem Schatting geven, niet gedwongen: zoo als gelijk 'er onderdanigheit en dienst de *Samojeden* zijn, en andere aen de Ys-zee gelegene Volken, die elk door byzondere Spraek en Godsdienst onderscheiden zijn: en deze aengeroerde Volkeren strekken zich tot aen het zeer hooge gebergte, dat aen *Siberie* stoot.

Wyders zijn binnen het *Siberische* Ryk verscheidene, ja ontallijke Volken, die ieder een byzondere Tael spreken, alle Heidenen, en Afgoden-dienaers, behalven verscheide Tarters, die omtrent *Tobol*, de Hooft-stad van *Siberie*, woonen in Dorpen, en ter krygs-dienst opgeschreven zijn, wezende Mahometanen in 't Geloof, gelijk als de Tarters van *Kazan.*

De eerste Volkaert die in het *Siberische* Ryk, en in het hooge *Siberische* gebergte, welk zich uitstrekt van de Ys-zee tot aen de woeste Velden, diep ten Zuiden Landwaerts[+] in gelegen, ontmoet worden, zijn de *Vogultzi*, een Volk gelijk de *Mordua*, of *Morduinen*, dat den Godt des Hemels eert. Deze erneeren zich met den Zabel, en andere Wild-vangst, waer van zy den Moskovischen Ryke Schatting betalen. Na dezen volgen Oostwaerts de boven genoemde Tartaren, tot aen de Vliet *Oby.*

[+]Veele dezer zyn loutere Heidenen.

By en omtrent de Rivier *Oby*, onthoud zich het groote Volk *Ostaki* geheten, dat aen de Oevers van veele Rivieren, welke in de *Oby* uitstorten, en in de dichtste Bosschagien woonen. Deze voeden zich niet alleen van versche Visch, maer eeten in plaets van Brood gedroogde Visch daer toe; ja zelve hunne kleding, hoeden, schoenen, en haren ganschen huisraed, zijn van Visch-vellen en Visch-gebeente gemaekt, zoo dat zy ten rechten Visch-eeters worden genaemt; 't geen waerlijk een wonderlijke zaek is, en ongelooffelijk, ten ware oog-getuige daer van hadde geweest. Zy dragen dubbele Rokken, en Vild-mantels, van afgestroopte Visch-huiden, of Boom-bast bereid. Hun gedaente van aenzicht is meer breet als hoog, ja zy zijn schier vierkant, weinig verscheelende in wezen en gelaet van de *Samojeden.* Zy zijn geheel woest, bidden Beelden aen, en hebben een byzonderen Spraek: kennen geen Letters

noch Schrift. En hier is het, daer veele der oude Schryvers van aengeroert hebben, dat een Beeld, vertoonende een Goud oud Wyf, wierd aengebeden. Wel is waer dat zy verscheidene Afgoden hebben; gelijk mede de Sinezen, welke uit onderscheidene Stoffen en Metallen zijn gesneden, bezonder omtrent de Stad *Berezova*, aen de Rivier *Oby* gelegen; doch het gemelte oude Wyf hebbe niet gevonden. Zy zwerven op de binne-wateren, in ontallijke menigte van Vaertuigen: elke Bark heeft een gesnedenen Afgod op de hoogste plaetze van het Schip hangen, en daer voor, een of meerder Zabel-vellen, of eenig ander Bont-werk; en dit Volk strekt zich uit tot aen de Rivier *Jenisea*, en de Stad van de zelve naem, in het midden van *Siberie* gelegen. Langs de Noorder stranden aen de Ys-zee, woonen Samojedische Volkeren, van dicht by *Archangel* af de geheele Kust langs, tot de Rivier de *Amur* toe, die malkander, hoe wel in verscheide byzondere Volken en Heerschappyen onderscheiden, genoegzaem gelijk zijn; doch in Spraek byzonder.

Na de *Ostaki*, over de Vliet *Oby*, ontmoet men de Rivier en Stad *Jenisea*, al-

waer zekere Tartaren woonen, die aen de voorige gelijk zijn, welke in Dorpen verdeelt zijn. Aldaer langs de Rivier *Jenisea*, en andere Rivieren, woont het Volk *Tungoesi* genaemt, die zich met de Jacht en Visch-vangst erneeren: hoog van stal, bruin van verw, droog, als de Indianen: zijn goede Boog-schutters: hebben een byzonderen Spraek, en dienen verscheidene gemaekte Afgoden: kennen geen Letteren; en deze twee opgemelte Volkeren zijn talryker en ruchtbaerder als alle andere *Siberische* Volkeren van minder naem en kracht. Deze alle betalen Schatting Jaerlijks aen het Moskovische Hof, in Zabel-vellen, en andere Pelterye.

Na de *Tungoesi*, om laeg, bykans aen de oorspronk van de Vliet *Jenisea*, of *Geinisei*, doen zich op de Volkeren *Brati* genaemt, dat een Veld-volk is, die Vee hoeden. Zy zijn goede Paerd-ryders, en Boog-schutters: hebben groote kudden, Schapen, en ook eenige Paerden. Deze *Brati* zijn verdeelt, en onderscheiden in Horden en byzondere verzamelingen, die veele duizende Menschen begrypen, staende onder hunne *Taissi*, of Koninkskens, waer van de zommige hunne Tzaersche Majesteiten erkennen, en andere vry te Velde trekken, en Grazen: een groot gedeelte is onder de gehoorzaemheit van den Moegaelschen Cham *Otziroisain* genaemt, die de naem van de *Grootste* draegt; want deze heeft zoo veel Horden en Koninkskens die hem gehoorzamen, dat hy boven twee honderd duizend Man te Paerd te Velde kan uitrusten: hy hout zich op by de Grens-scheidinge van *Siberie*, en het Sinesche Ryk, buiten de Groote Muur, alwaer de groote woeste Velden een aenvang nemen.

De *Moegalen* zijn langs Veld en Rivier verspreid, welke de Sinesche magt niet zoo zeer plagten te ontzien: zomtyds leven zy met de Moskovische krygs-knechten in die gewesten in vriendschap, zomtyds in onmin en oorlog, en hebben deze onlangs aen de Vliet *Selenga* een Sterkte van de zelve naem gebouwt; welke Vliet bykans Oost en West gestrekt is. Behalven de gemelte voorname Sterkte, zijn 'er noch andere mindere vastigheden gesticht, en veele Dorpen aen gebouwt, en bevolkt. Zoo langs genaemde Rivier, als omtrent het Meir *Baikal*, en dit is het einde van *Siberie*, wanneer men uit *Rusland* in een rechte streek derwaerts reist; behalven dat ter zyden af, na het Noorden, daer de zeer groote Rivier de *Lena* is, noch zeer veele Volken zijn, met byzondere benamingen, tot aen de Ys, of Hyperboreische Zee; waer langs, als mede op de Vlieten die in de zelve Zee uitstorten, de *Jakuti* zich ophouden, die een Tartersch Volk zijn, en een zeer gebrooke Tartarische Spraek spreken. Deze zijn goede Paerd-ruiters, en onder hun worden veele duizende Paerden gevonden. Zy erkennen hunne Tzaersche Majesteiten, en betalen in Zabel-huiden de Schatting.

Behalven deze *Jakuti*, zijn noch in de Bosschen en Wouden, als ook op den uithoek, die gelegen is tusschen de Vliet *Amur* en *Lena*, veele mindere Volkeren. Deze uithoek is tot noch toe onbekent, om dat het Ys niet toe en laet dat de zelve omvaren word. Op dezen uithoek woonen verscheidene Volkeren, en worden aldaer de beste Zabel-dieren gevangen: een weg meer als tien dagen ver, word de zelve bewoont, en betreden. Eenige[+] meenen dat deze hoek vast Land is, en gehecht aen het Noorder *Amerika*; maer dit is onzeker, alzoo noch te Water noch te Lande daer een proef van genomen is, en het einde van de zelve onbekent is. Visschers, of andere, die uit de Rivier de *Lena* by Zomer-tyd varen, komen zomtyds aen de Wester-oever van dezen uithoek, en zoeken aldaer Visch-tanden; maer aen de Ooster-oever, of van de zyde van de Vliet *Amur*, is de toegank onbekent, zoo te Water als te Lande.

[+]Hier van boven breder.

Aen de mond van de Rivier de *Amur*, die zeer groot is, woont een woest Volk, *Gilaki* genaemt, dat veel Beeren en Honden aenhout, om daer dienst van te trekken. Deze Vliet stort uit, in de Orientaelsche Zee, en vriest de zelve aldaer niet toe: en hier is het einde van 't *Siberische* Ryk van deze kant, niet verre van de zoo zeer vermaerde Muur, die *Sina* van *Tartarye* scheid. De Volkeren die omtrent de *Amur* en instortende Vlieten woonen, gebruiken buiten hun Vee ook Kamelen: zy vangen mede Zabel-dieren, en betalen daer van Schatting, of aen het Moskovische Ryk, of aen *Sina*, want zy houden zich mengelings op, zoo onder deze als geene Heerschappye; en dit is de reden, waerom heden oneenigheden zijn[+] ontstaen, tusschen de Moskoviten en Sinezen. Wyders zijn de gewesten hier rondsom noch niet te recht bezocht, behalven dat de Moskovische krygs-magt de Rivier *Amur* zomtyds afgevaren is, tot aen de mond die in de Orientaelsche Oceaen stort, in welke Zee verscheide Eilanden zijn, en na het schynt is niet ver van daer gelegen het Eiland[*] *Japan.* De Russische krygs-knechten verhalen, dat

[+]1688.

[*]Iapan is een te zamen stooting van veel Eilanden.

aen de mond van deze Rivier gevonden is het overblyfzel van een gebrooken Nederlands* Schip, doch waer van daen het zelve gekomen was, is hun onbekent.

*Indien dit waer is, gelyk ik zulks van verscheidene getuigen heb verstaen, zoo kan het zyn dat een Schip tusschen Korea en Iapan door gezeild zynde, achter Iezo, en omtrent de mond van deze Rivier is gestrant en vergaen.

Beschryving van Siberien,

Door zeker Hooft-man, die by bevel van zijn Tzaersche Majesteit, zeventien Jaren aldaer zich opgehouden heeft, ter neder gesteld, en aen my overgezonden, op het Jaer zestien honderd drie en zeventig.

DE Grenzen en Land-scheiding tusschen *Rusland* en *Siberie*, zijn achter het Stedeken *Solkamskoy*, 't welk drie honderd mylen van der *Moskou* aen de groote Rivier *Cham*, of *Kama*, (die vyf honderd mylen wegs lang, onder *Kasan* in de *Volga* valt,) gelegen, en de laetste Russche Stad is, alwaer zijn Tzaersche Majesteit ook Zout maken laet.

Hier legt een groot Steen-gebergte, dat omtrent vyftig mylen breet is, en van de Russen *Poyes Nice*, of *Pojas Semino* genaemt word.

Dit gebergte begint van de Noordsche Ys-zee, en scheid *Rusland* van *Siberie*, als ook van *Kasan* en *Astrakan*, en strekt zich uit tot in *Moegalen* tot aen de Zuid, of Indische Zee, en door *Moegalen* tot in *Katayen*, en scheid ook de *Kalmakken*.

Op de Grenzen by deze steene Bergen is een enge Pas, daer van de Russen op bevel van zijn Tzaersche Majesteit, sterke wacht word gehouden, op dat niemand van de Russen in *Siberie*, of uit *Siberie* in *Rusland*, zonder bewilliging van zijne Tzaersche Majesteit, zou konnen komen.

Van de voorschreve Pas des Bergs komt men in de eerste Stad van *Siberie*, genaemt *Vergaturia*, na de naem van de Rivier, aen welke zy gelegen is.

De+ tweede Stad is genaemt *Aponzoy*, na de Rivier *Aponzoy*, in welke aldaer de Rivier *Vergaturia* vloeid.

+Dit Aponzoy, zoo Stad en Rivier, word genaemt, vermeine maer een Dorp en kleine spruit te zyn.

Daer op volgt de Stad *Tumen*, dus genaemt na de Rivier *Tumen*, in welke de Rivier *Aponzoy* in vloeid.

Daer na volgt de Hooft-stad van *Siberie, Tobolsky*, genaemt na de Rivier *Tobol*, die met de voornoemde Rivieren in de groote Rivier *Irtis* in vloeid.

De Rivier *Irtis* is byna eene myl breet, komt uit *Kalmakken* en *Bulgarien*, en valt op eenige honderd mylen in de Rivier *Oby.*

Hier is aen te merken, dat meest alle Landen, door welke de Rivier *Irtis* loopt, tot in Herfst-maend meest in 't Water leggen, tot dat het Ys door gebrooken is.

Aen deze Rivier *Irtis* zijn ook Steden, zoo als mede aen de voorschreve Rivieren, te vinden zijn.

Maer de Rivier *Oby*, die onder alle in *Siberie* de voornaemste is, neemt zijn begin van 't Zuiden uit *Katayen*, en Groot *Moegalen*, tot dat hy in de Ys-zee valt, alwaer men nochtans wegens het vlotte Land, en veel Eilanden, niet zonder gevaer kan in varen.

Vermits nu deze Rivier zeer breet is, zoo vloeyen in de zelve verscheide andere tamelijke Rivieren, aen welker monden of invloeyingen, verscheide Steden gebouwt zijn, die hunne namen van die Rivieren hebben: als daer zijn eerst *Mangaseé*, de tweede *Beresoa*, de derde *Surgut*, de vierde *Narim*, de vyfde *Keth*, de zesde *Thomsko*, met de naest daer by gelegene *Kusneetz*, die de laetste, en aen de *Kirgizen* gelegene Grens-stad is.

Boven de voorschreve Rivieren, waer van de voornoemde Steden hunne namen hebben, vloeyen noch eenige andere Rivieren in de *Oby*, als wat wyder onder de *Thom* de Rivier *Zulin*, die tamelijk groot is, de Rivier *Wach*, de Rivier *Merith*, daer de *Oby* op het smalste is, zijnde maer een half myl breet.

Voorts is noch een ander geweldig groote Rivier, zoo als de *Oby*, genaemt *Jenisea*[+], die in de Ys-zee loopt na 't Noorden, en komt op zommige plaetzen zoo na aen de *Oby*, dat men te Paerd op een dag-reize, van de een tot de ander zou konnen komen. De mond of uitgang van deze Rivier is zeer diep, zoo dat men die beter, als de *Oby* bevaren kan met groote en zwaer beladene Schepen.

[+]Dit is misverstandelyk gezegt, want deze twee Rivier verder van malkander vloeyen.

Aen deze Rivier *Jenisea* legt voor eerst de Stad *Jenisea*, daer na *Krasnoyar.*

De derde Hooft-rivier, die in de Zee[+] loopt, word genaemt *Lena*, aen wiens mond de Stad *Lin* gebouwt, daer Van haren naem heeft; en heeft nevens haer een andere Stad *Nalin* genaemt: als ook noch een andere, genaemt *Jakutskoy* Oostrog.

[+]Dit Lin geloove ik maer een Dorp te zyn, en is in myn Kaerten onbekent, zoo ook Nalin.

Noch is in *Siberie* een Hooft-rivier, genaemt *Daursky*[*], van welke zijn Tzaersche Majesteits Stad *Daur*[§], haren naem heeft: deze Rivier loopt tot in *Katayen.* De voorschreve Stad is de laetste Stad in *Siberie*, daer het Kooren tweemael des Jaers ingeoegst word: voorts voorzien

[*]Amur.

[§]Op 't Sineesch Nipeheu, anders Nertsinskoy.

van alderhande Vruchten, Wyn, Nooten, enz.

Zoo veel van de Hooft-steden en Hooft-rivieren in *Siberie:* wat de Inwoonders en hunne namen aengaet, die willen wy volgens de rang der Rivieren en Steden, kortelijk verhalen.

Voor eerst dan, zoo worden die Volken, die aen de voorverhaelde Grens-steden woonen, genaemt *Wagullen*; weten noch van Godt, noch zijn Woord: kennen geenen Akkerbouw, erneeren zich slechts met hun Boog, waer mede zy de Zabels, en ander wild Gedierte schieten: maken hunne Huizen zelfs, van struiken te zamen gevlochten, die zy Jurten noemen, in welke zy aerdig hunne Schoor-steenen weten in te sluiten, want zy gebruiken geen Ovens of Kachgelen.

Na deze volgen, welke de naem van Tarters dragen, die tot onder *Tobolsky* zich uitstrekken, zijnde Mahometaensch van Geloof, laten zich besnyden, hebben hunne Schrift of Letters, bouwen hun Land, maer woonen ook in Jurten, doch çierelijker en beter gemaekt, als de bovenstaende: erneeren zich met de Vee-tucht, inzonderheit met goede Paerden.

Na de Tarters volgen aen de Rivier *Oby*, de dus genaemde *Astakken*, een zeer rouw Volk, met Visch-huiden bekleed: erneeren zich met Visch-vangen: kennen Letters noch Boeken, bidden den Duivel aen: zy zijn verdeelt in drie Verscheide Volken, waer van de eene, de andere qualijk verstaen kan.

Alle deze Volken, met de voorschreve en volgende, voor zoo veel zy onder zijn Tzaersche Majesteit van Moskovien staen, moeten Jaerlijks een merkelijke Schatting van Zabels opbrengen, die zy zonder faelen, zoo niet van hen zelfs geschooten, ten minsten voor hun geld gekocht, moeten leveren; en dat op volgende wys.

Wanneer iemand tien Jaer oud is, zoo moet hy 't eerste Jaer aen zijn Tzaersche Majesteit opbrengen twee Zabels, in het tweede Jaer drie, in het derde vier, en zoo voorts alle Jaren een meerder, tot in het twintigste Jaer, als wanneer het tot op twaelf Zabels komt, welk getal voorts alle Jaren staen blyft, tot in 't vyftigste Jaer, wanneer het getal allenkskens, volgens den aenwas der Jaren, weder afneemt en verminderd word.

Vermits wy nu van de Zabels gewag maken, moeten wy ook iets van de Zabel-vangst byvoegen, waer van men tot nu toe zoo verscheidentlijk geschreven heeft, voor zoo veel ik het zelf bevonden en gehoort hebbe. De Zabels, die de, groote zwarte glimmende Katten niet ongelijk zijn, met dat onderscheid, dat hunne haairen langer en zachter zijn; worden best en gevoeglijkst gevangen in Slacht-maend, en Winter-maend, tot den achtiende van Louw-maend: maer die in de eerste twee Maenden gevangen worden, duuren langer, en zijn veel beter, als die in de laetste Maend betrapt worden. Want in Louw-maend begint de Zonne weder warmer te worden en te naderen, welke veroorzaekt, dat de haairen als dan wel uitvallen, en de Zabel-vellen ondeugender worden. Men speurd hen met daer op afgerechte Honden naerstig na, en wanneer zy, volgens hun aert en gewoonte, zich in Bosschen, Struiken, en bedekte Houten of Balken, versteken hebben, word om hen heen, een Net gespannen, en zy dus gevangen, en met knuppels dood geslagen. Maer zoo zy het Net ontloopen, en zich op de hier en daer staende Boomen begeven, of ontvluchten, worden zy gestadig van de beneden staende Honden aengeblaft, en van de Jagers met houte voor aen stompe Pylen, en stokjes, daer af geschooten, en van de afgerechte Honden, zonder quetzing van de huid, opgevat, en tot de Jager gebragt, die op twee daer toe gemaekte Eike plankjes, of houtjes staet: deze houtjes zijn ten naesten by,

als onze duigen van de Bier, of Wyn-vaten, omtrent twee en een half Elle lang, en omtrent vier en een halve vinger breet: in 't midden van ieder plankje is een uitgegravene en na de voet geschikte holte, een halve vinger breet diep: deze holte is op beide zyde met een gat doorboord, waer door deze plankjes, zoo als onze Schaetzen, aen de voeten vast gemaekt, en met touwen toegebonden worden, welke in der *Stollitze*, of *Moskou*, op de Markt verkocht worden. Voorts heeft de Jager een stok in de hand, die beneden plat is, met een kleine voor uit staende yzere pen, op dat de stok niet te diep in de Sneeuw zinke: met deze stok slaen de Jagers hunne Honden, die zy aen hun gordel om het Lyf met een strik vast gemaekt hebben, of aengespant; of ook hunne Rheen, of Ren-dieren: ook bestieren zy met die stok by andere gelegentheit hunne Sleeden: want wanneer de wind goed is, gebruiken de Jagers een aert van een zeer lichte Sleede, die men met de eene hand opbeuren kan, in wiens middel een linnen zeil opgerecht is. Dus bestuuren zy lieden, leggende of zittende, van achter hunne Sleede met de voorschreve stok op de zyden. Men zegt ook, dat ze de Zabels met bereide, en aen ze-

kere plaetzen gelegde stukken Broods, waer aen zy sterven moeten, aerdig weten te vangen. Maer de voorschreve Zabels worden nu in zulk een menigte in *Siberie* niet meer gevangen, als voor heen, maer op een andere plaets, en by andere Volken, die *Mogallen* genaemt zijn. De meeste handel van de Peltery, als van Zabels, zwarte Vossen, witte Hermelynen, word t' *Archangel* gedreven, en van daer door ruiling voor andere Waren van de Koop-luiden elders verzonden: edoch moeten de Koop-luiden, die in *Siberie* handelen, aen zijn Tzaersche Majesteit, in plaets van den Tol, van tien Zabels eenen geven; welke Tol, benevens het geene die in *Siberie* zijn Tzaersche Majesteits t'ondergebragte Heidenen leveren moeten: aen zijn Tzaersche Majesteit Jaerlijks een groote zomme opbrengt. Dus ver van de Zabel-vangst: want het zijn maer praetjes en verdichtzels, dat men zegt, dat ze juist met scherpe Pylen aen de neuze moeten getroffen worden.

Op de *Astakken* volgen vorders boven aen de Rivier *Merith*, de *Kalmakken*; en by de Rivier *Thomsko* heeft men weder Tarters: deze laetste laten zich besnyden; maer de *Kalmakken* hebben hunne eigene Godsdienst, laten zich niet besnyden, eeten ook Zwyne-vleesch: zy lieden[+] hebben een zekere Heilige Man, dien ze hunnen Patriarch noemen, tot wien zy lieden Jaerlijks gaen Bedevaerden, bidden en boete doen. Dit Volk strekt zich uit tot aen de *Kataische* Muur: 't is een groot en sterk Volk, woonende in geene Steden, zich erneerende met de Vee-tucht, geen Kooren-land bouwende.

[+]Is de Katoegta boven genoemt.

By de Rivier *Thom* zijn ook Volkeren, die *Kirgisen* genaemt worden, hebben geene Letters; bidden hunne Pylen en Geweer, of Wapen aen, als ze gezont te rug komen, of wat gevangen hebben: zijn alle te Paerd wel geoefent in den oorlog: zy strekken zich uit tot aen de *Mogallen*, hebben hunne woonplaetzen in Rotzen en Steen-klippen, die aldaer veel gevonden worden.

By de andere Riviere *Keth* en *Zulin*, woonen *Tarters* en *Astakken* door malkander: 't is een Roofgierig Volk, 't welke niet te betrouwen is, alzoo ze niemand woord houden.

Benedewaerts aen de *Oby*, na de Zee toe woonen de *Samojeden*, een Volk als de *Lap-landers*, ook alzoo gekleed, ryden des Winters met de Ren-dieren, bidden den Duivel aen, als de *Astakken.*

Aen de groote Rivier *Jenisea* woonen Volken, die zich van 't Water en Vissen erneeren, genaemt *Tungoesen:* hunne Schepen zijn gemaekt van basten van Berke-boomen, die ze met Pik zoo vast aen malkander weten te hechten, dat 'er geen water in kan loopen, en zijn daer mede op het water zoo gezwind, als een Vogel.

Wat meer na beneden woonen de *Jakuten*, die, zoo als de voorgaende, noch van Godt, noch van Duivel iets weten.

By *Krasnoyar* woonen alderhande aert van Heidens, die zich na hunne Vorsten noemen. De voornaemste heeten *Tubyntzen*; hebben geene Letters, zijn wel geoefent in den oorlog. Zommige zijn onder zijn Tzaersche Majesteit, zommige vry, zommige geven Gyzelaers, tot teken, dat zy met zijn Tzaersche Majesteit willen vrede houden.

Na de derde Rivier Oostwaerts, *Lin*[+] genaemt, woonen Heidenen, klein van statuur. Deze Rivier valt in de Noordzee, daer men niet wyder over kan, om dat by onstuimig weder, de wolken tot op het water naderen. Aen de Rivier *Daursky*, woonen

[+]Of Lena.

de Volken, genaemt *Dauren.* Noch is in *Siberie* een groote Rivier[+], die uit *Kalmakken* Land komt, zeer Vischryk, en loopt in de Ys-zee, door vervaerlijke groote Velden, zonder eenige Bosschen. Daer woonen alderhande aert van Heidens, die noch Schrift noch Letters, of Godsdienst en hebben, zijn zeer rebel: de voornaemste onder hen lieden worden *Barbantsi* genaemt.

Ieder van de voor verhaelde Volken heeft zijn eigen Heer; maer een zeker Heer in *Siberie*[*] trekt dan met de *Kalmakken*, dan met anderen, of op dees, of op geene plaets, en wat hy dus betrapt, daer van leeft hy. Deze voert grooten oorlog met de Moskoviten, dan op *Astrakan*, dan op *Kasan*, dan op *Tobolsky*, dan op *Thomsko.* De Lieden die deze Vorst by zich heeft, heeten *Baskiren.* En dus verre deze korte Beschryvinge.

[+]Deze Rivier schynt een der boven-takken te zyn van de Rivier Oby, of Jenisea, en dies middelyk in de Ys-zee uit te storten.

[*]Deze wierd gezegt van de oude Siberische Vorsten afkomstig te zyn.

Samojedia,
En Nabuurige plaetzen.

HEt Landschap *Samojedia*, heeft tot zijn Zuider Buuren de Volken van *Obdoria*, ten Noorden legt de Ys-zee, ten Westen stoot het aen een gedeelte van Moskovien, en ten Oosten aen *Piasida*.

De *Samojeden* zijn in omgang de Beesten schier gelijk; door ziekte verstorven Zwynen, of ander gedierte, eeten zy:

leven en zwerven met geslachten te zaem: reizen en trekken door ongebaende Landen, over Berg over Dal, zonder aenzien of'er wegen zijn of niet: zy voeren hare Tenten op zeer lichte sleetjes mede. Hun kleederen zijn Beeste-vellen, zeer zacht van binnen bereid, daer buitewaerts het haair noch aen is. Zy slapen op schaefzel van hout, dat zeer zacht is; werpen hare kleederen des nachts buiten de Tenten, met den meesten huisraed. De Tent is rondsom op staende sparren gespannen, daer een kuil tot den haert te midden in is. Meestdeels zijn zy plat van aenzicht, en leelijk: hebben weinig of geen baerd; zwart haair, dat lang tot de ooren toe dragen. Het vleesch aen haer lyf is zeer hard, en bykans onbuigzaem, zoo als ik zelve by tasting hebbe onderstaen en bespeurd. De Vrouwen doen al het huis- en ander werk; de Mannen niet als Jagen, en Visschen: geven voor, dat, als zy werken, de handen beeven, en zy niet zoo bequaem zouden zijn het Wild te treffen met den Pyl; daerom, hoe veel geld haer zomtyds aengebooden word van Uitlanders om te werken, zijn zy nooit daer aen te krygen, en belachen den geenen die arbeiden; zy hebben de kost, schoon noch zaeyen noch maeyen: hebben onder hun geene Slaven, behalven die over misdaden verkoft worden. Die een moord doet, word, na haer gewoonte, met Wyf, Kinderen, en alle Na-verwanten verkoft; gelijk voor weinig tyd alzoo een *Samojeedsche* Dochter aen een Uitlander verkoft was, welke in de Christelijke Godsdienst wierd opgevoed, en die beleed: zy sprak reeds de Duitsche Tael, was gekleed op zijn Duitsch, doch evenwel toonde zich begeerig van liever weder by haer gelijken in 't wild te loopen, als dus eerlijk gehouden, gekleed, en gespyst te worden; zoo dat de *Samojeden* tot het Christelijk Geloof, bezwaerlijk worden gebragt. In *Petsora* zijn zy verbonden Gyzelaers te laten, en zijn den Russen onderdanig: men zegt, zy eenmael by opstant *Petsora* hebben belegerd gehad, daer tegen zy, schoon het zelve maer met een houte Vesting gesterkt was, niets konden uitrechten, vliedende op het minste schiet-geweer dat zy hoorden. By slechte vangst, zoo van Visch, als Wild, komen zy Pelteryen te verhandelen tot *Meseen*, tegen Meel, dat zy uit het water eeten. De oudste in 't geslacht is haer Overste en Leidsman.

De kleeding der *Samojeden* zijn vellen van Dieren, het ruig na buiten, die gevoederd zijn met Dons van Vogels, of het zachtste Bond-werk van eenig Dier, zeer aerdig met draden van Darmen, aen een genaeit, de hoozen zijn van gelijken aert, doch niet gevoederd, of verdubbelt, de voetelingen onder aen de hoozen, dienen in plaets van schoenen, doch zijn van het sterkste deel des huids gemaekt, hemden kennen zy niet, en gansch geen Lywaet, dragen mutzen, van gemelte stof op 't hooft, ook dekken het zelve met kappen, die aen den rok, of het kleed vast zijn, der voegen als de Monniks kappen.

Tusschen de kleeding der Mannen en Vrouwen, is geen verschil, als dat die der Vrouwen van veelderhande lapjes, die aerdig op 't oog, aen een zijn genaeit, is gemaekt, en dat onder eenig slecht Lakene zoom, rondsom gaet, drie of vier hoog, der voegen, als de kanten op de rokken der Vrouwen in deze Landen worden gelegt; dit Laken is of rood, of geel, blaeuw, of groen, maer zeer slecht, en die der Mannen zijn meest altoos van eene vacht gemaekt, gelijk zulks aen verscheidene kleederen dezer Volken van beider kunne, onder my berustende, kan worden gezien.

Tot op *Nova Zemla* komen de *Samojeden* Visschen, zoo Walrussen, als andere Visch; doch des Winters trekken zy weder Zuid aen, 't geene de zommige heeft doen meenen, dat 'er *Samojeden* op *Nova Zemla* woonden: zy hebben wel daer hare

gewoonlijke plaetzen, daer zy met de Schuiten aen komen, en hare Visschers tuig bergen, doch woonen daer niet.

Hoe Oostelijker van *Archangel* af, langs de Zee, hoe schoonder en blanker de Menschen zijn, en minder woest.

Het *Samojeedsche* Volk, zegt men, heeft zich vrywilliglijk onder het gebied van hunne Tzaersche Majesteiten begeven, ten tyde als *Boris Godenoof* de Russche bestiering by de hand hadde: zonder dwang hebben zy Schatting in Pelterye belooft op te brengen, alleen daer toe bewogen, door het vriendelijk onthael dat haer van de Russen, op bevel hunner Tzaersche Majesteiten, aen wierd gedaen; en uit een verwondering van de Moskovische magt, aenzien, en goede bestiering. De Pompe van hunne Tzaersche Majesteiten, de kostelijke kleederen, gebouwen, en rykdommen, deden hen gelooven, dat de Russche Keizer van Goddelijke magt was, en de Moskoviters van vergode kracht. Vrywillig zijn daer Bevelhebbers ontfangen, die de Wet zetten onder deze onnoozele Menschen: vrywillig zijn daer

houte Sterktens gelegt, waer door nu dit onnoozele, bloode, en zwakke Volk word bestierd: zy worden ook in alle zachtigheit en gemak beheerscht.

De *Samojeden* zijn zeer kort van gedaente, hebben breede Tronien, en kleine oogen: zijn ros van verw; kort van beenen; de knien staen weinig op 't zey; hun haair is zwart, dat niet kruld: loopen zeer snel: hebben, behalven Pylen, mede Javelynen tot hunne wapenen. Van ouds wil men, dat onder dit Volk geene Opperhoofdigheit altoos was, doch t'eeniger tyd zouden zy Koninkskens hebben gehad, zoo als ook noch heden Leids-luiden hebben. Zy offeren voor hunne dooden.

Het *Hyperboreische* gebergte is gelegen, volgens opgeven der oude Schryveren, bewesten de stroom *Oby*, in het Samojeden-land. Uit deze Bergen hebben zy gewaent, dat de Vliet *Tanais* sproot: en *Plinius* zegt van hen, dat zy met Sneeuw steeds zijn bedekt, en dat dit gedeelte des Waerelds van den oorspronk der zaken verdoemt is, en steeds in duisternisse legt, daer de koude en guure Noorde wind alleenig heerscht. Over dit gebergte, aen de mond der *Oby*, woonde Volk dat zeer gelukkig leefde, en oud wierd, waer de uiterste kring der Sterren was, met den As des Waerelds: daer zoude noch twist, noch ziekte zijn, en de Goden eenpaerlijk geeerd worden: het leven wierd in vreugde, na zatheit van dagen, van zelf afgeleit, met of in Zee, of van eenig Klip te springen. Zy woonden in de Bosschen: nuttigden Boom-knoppen. Zoo Mannen als Vrouwen, droegen kort haair. Zy zouden Godsdienstig zijn geweest, en van omleg, gende Volkeren ongemoeit, zoo dat by hun een vrye toevlucht van Ballingen was.

Boven de *Scythen*, zegt *Stephanus*, en *Damastes*, woonen de *Issedones;* en boven die[+] de *Arimaspas*; en boven deze weder is het *Ripheische* gebergte, waer uit de Noorde wind waeid, en daer de Sneeuw nimmer ontbeert. Hier volgden de *Hyperborei*; en als dan zag men de Zee.

[+]Ziet Eustathius over Dionysius, en Festus Avienus.

By *Stephanus* word mede dit *Ripheische* gebergte[+], anders *Rhipea* genaemt, gezegt te zijn, een der *Hyperboreische* Bergen.

[+]Lib. II. cap. V.

Mela zegt, dat dit gebergte onder den As van 't gesternte legt. Het Land, zegt hy, is daer vruchtbaer, 't geene alzoo te zijn heden niet bevonden word.

Het *Hyperboreische* Volk, zegt de zelve *Mela*, placht wel eer hunne eerstelingen der vruchten door Maegden na *Delos* te zenden, ter eeren God *Apol.*

Het *Ripheische* gebergte word met het *Hyperboreische* by zommige oude Schryvers vermengt, en het eene voor het ander dikmael genaemt.

By veele der oude Schryvers, word het *Hyperboreische* gebergte met de naem van *Obysche* gebergte genaemt, na de Rivier *Oby*, en gevoelden zommige dat het zelve niet wyt van de *Oby* afgelegen was, en zeiden, dat de Menschen, welke aldaer woonden, het meest Noordelijk in geheel *Europa* zich ophielden, gelijk zulks ook in der waerheit is.

Het *Ripheische* gebergte, 't geene door my niet wyt van *Vergaturia* is geplaetst, word by andere meer Noordwaerts, en dicht by de Zee, omtrent de *Oby* gestelt; doch is by ons het meerder getal der Schryvers, en mijns oordeels de meest met reden over een komende getuigen, gevolgt; hoe wel andere gevoelen, dat dit gebergte meer Zuidelijk, en tusschen *Konstantinopolen* en den *Don*, of *Tanais* was gelegen, of wel in *Sarmatia.*

Strabo gevoeld, dit gebergte nergens in de Waereld te zijn: het is dus zeker[+], dat over der zelver plaets word getwist-redent.

[+]Lib. VII.

Het woord *Hyperborei*, is eigentlijk *over 't Noorden* gezegt; doch worden anderzinds, ruim genomen, de Noorder Volken by de Ouden alle *Hyperborei* genaemt.

De Volken die aen en omtrent de Ys-zee wel eer woonden, zijn by ouds *Adogitae* genaemt geweest.

Van de Volken *Samojeden*, word by zeker naemloos Schryver gezegt, dat zy geen andere Godsdienst hebben, als 't een of ander hooft van een Wolf, Beer, of Hert op te richten, en dat aen te bidden. Zy zijn, zegt hy, zeer geneigt tot Duivel-jagerye. Elk Man heeft zoo veel Wyven als hy onderhouden kan, tot zes, zeven, acht, ja tot tien toe, die zy van de Ouders koopen. Leven meest van 't vleesch der Rheen, die onder haer in groote menigte zijn. Zy zijn kort; hebben een geele huit; 't haair zwart; zijn gekleed en geschoent van de huit der Rheen. Hunne wapens zijn Boogen, met Visch-beenen gesterkt, of van eenig Land-dier. Zy dragen een Mes aen den çingel. Onthouden zich meest langs de Zee. En of zy schoon niet eerzuchtig, of gierig zijn, zoo zijn zy zomtyds fel tegen malkander, en voeren onder zich dan kryg. De naem van *Samojeden*, is zelf-eeters gezegt, hoe wel my niet te recht bewust is of zy Mensch-eeters zijn.

Men vind in het *Samojeden* Land, als mede omtrent de Oevers van de Witte

Zee, zeker Ertz *Markesiet* genaemt, dat uiterlijk de gedaente, en aenzien van Zilver, en Loot-minerael schynt te hebben, maer door my in de Smelt-kroes gebragt, zoo gaf het pond niet meer als een vierde gryn Zilver uit, dat is, zeven penningen Hollands, en is gevolgelijk van genoegzaem geen wardye.

De *Samojeden* eeten niet op vaste tyden, maer als hen hongerd, elk byzonder: in hare Hutten ziet men meest altoos een Ketel over 't vuur hangen, daer dan een stuk vleesch in legt, daer ieder van 't gezin in byt als 't hem lust, hoe wel zy anderzins mede veel raeuw eeten, als gezegt.

Het was een klein plaetsje *Gorodok.* genaemt, niet verre van *Poest-osor*, dat de *Samojeden* eenmael berenden, en beschooten, met Pyl en Boog, doch hoe wel het[+] alleen met Storm-palen was omheint, konden zy het niets krenken, want zoo dra als 'er een of twee door de schoot van een Musquet gedood wierd, vlooden zy alle: dit bestonden zy, op hoop, van daer eenig Meel, en ander leeftogt te vinden, behalven dat wat hard gehandeld waren.

[+]Ziet pag. 888. van diergelyk beleg voor Petsora.

Tot *Aemba* in de Witte Zee, als men my bericht, zoude een Zilver-ader ontdekt zijn, doch zy liep in Zee.

Zoo als elders op *Nova Zemla* eenig Metal valt, dat alle uiterlijke gedaente van Zilver heeft, het smelt zeer bequaemlijk, maer de verw is wat bruinder: een oog-getuige heeft my verhaeld, daer Bekers van gemaekt, gezien te hebben, doch als men 'er op sloeg, sprong het van malkander, in veel stukken weg.

Het Gebed des Heeren in de Samojeedsche *Tael, der geenen, die dicht aen* Archangel *woonen.*

Onzer Vader,	*Mani Nisal*,
die in de	*Huien Tämuwä*
Hemelen zyt.	*Numilem barti Tosu.*
Uwen Naem	*Tadisse*
worde geheiligt.	*Pider Nim.*
U Koninkryke kome.	*Pider paro vadie Tosu.*
Uwen wille geschiede,	*Pider gior*,
gelijk in den Hemel,	*amga de numilem-bart*,
alzoo ook op der Aerden.	*Tarem jae.*
Ons dagelijks	*man jeltema*
Brood geeft	*Nan*
ons heden.	*Tuda.*
Ende vergeeft ons	*Ali ona Mani*
onze schulden,	*isai*,
gelijk ook wy	*tai manö*

vergeven onze	*wangundar mani*
schuldenaren.	*mi manuô.*
Ende en leid ons	*Ja merum*
niet in verzoekinge,	*hanna sa neninde baka*,
maer verlost ons	*japtan*
van den boozen.	*mani suadera.*
Want U is	*Tekindapt*
het Koninkryke,	*schinpider Parowadea*,
ende de kracht,	*ni hóóka*,
ende de Heerlijkheit	*Wadado*,
in der Eeuwigheit,	*il Iwan*,
Amen.	*Tosu.*

Het Gebed des Heeren in de **Turuchansche Samojeden** ***Spraek, en*** **Tafsche Samojeden** ***Tael.***

	Onzer Vader,
Turuchansche	*Modi Jeseje*,
Tafsche	*Mi Jeseme*,
	die daer zyt
Turuchansche	*teio*
Tafsche	*neiteio*
	in de Hemelen
Turuchansche	*nacho naare.*
Tafsche	*nuontore.*
	Uwen Naem.
Turuchansche	*Todi Nilo*
Tafsche	*Tonon Nilo*
	worde geheiligt.
Turuchansche	*toreke chuzuiro.*

Tafsche	*tontokui kusuiri.*
	U Koninkryke kome.
Turuchansche	*Todi nacsiaro toretusu.*
Tafsche	*Tonon nuontomeioro tondo tuifantu.*
	Uwen wille geschiede,
Turuchansche	*Todi aguaaro toretusu*,
Tafsche	*Tonon nianzepsialo tuifano*,
	gelijk in den Hemel,
Turuchansche	*Tone na chonaar*,
Tafsche	*Tondone nuontonu*,
	als op der Aerden.
Turuchansche	*i Jachona.*
Tafsche	*Mamorutonu.*
	Ons dagelijks
Turuchansche	*Modi Puiresiudava Kirva*
Tafsche	*Mi niliusiame*
	Brood geeft
Turuchansche	*Toratsui*
Tafsche	*Kirvu totu*

	ons heden.
Turuchansche	*mena erecsone.*
Tafsche	*nane jele.*
	Ende vergeeft
Turuchansche	*I Kai*
Tafsche	*Kuoje.*
	ons onze schulden,
Turuchansche	*nena noina oteine*,
Tafsche	*nane mogorene oteine*,
	gelijk wy vergeven
Turuchansche	*tone imodinana kalodie*
Tafsche	*tendone onilde kuroje fantome*
	onze schuldenaren.
Turuchansche	*neine oteoponende.*
Tafsche	*naine otraoponteinianan.*
	Ende en leid ons
Turuchansche	*Iro sirene*
Tafsche	*letamto men*
	niet in verzoekinge,
Turuchansche	*ta ora basiedo*,
Tafsche	*koli ta konto*,
	maer verlost ons
Turuchansche	*i role sirene*
Tafsche	*si lupto men*
	van de boozen.

Turuchansche	*kodago choro.*
Tafsche	*muczy logoto.*
	Want U is
Turuchansche	*Tone Todi Tonea*
Tafsche	*Tondo Tonon noneinu*
	het Koninkryke,
Turuchansche	*Nacsiaro*,
Tafsche	*nu Ontomoura*,
	ende de Kracht,
Turuchansch	*i Nichoro*,
Tafsche	*ni Chomeon*,
	ende de Heerlijkheit,
Turuchansche	*i su Voeraaro*,
Tafsche	*ni Timeon*,
	in der Eeuwigheit,
Turuchansche	*i Reine*,
Tafsche	*ni Lemeeno*,
	Amen.
Turuchansche	*Bodera.*
Tafsche	*Buldadu.*

Samojeedsche woorden en benamingen.

Godt;	*Chay egha.*
den Hemel;	*Noem.*
het Water;	*Gie.*
de Aerde;	*Jaá.*
het Vuur;	*Toe.*

haer Afgod;	*Sjadetza.*
een Rusch Man;	*Loetse.*
een Samojeedsch Man;	*Neniets.*
een Russe Vrouw;	*Niede.*
Samojeedsche Vrouw;	*Mieneseda.*
Jongen,	*Atsekis.*
Meisje,	*Neetzikie.*
Paerd,	*Joenja.*
Koe,	*Koroawa,* dit is van 't Rusch geleent.
Schaep,	*Goewoetza.*
Hond,	*Wienekoe.*
Kat,	*Koska,* van 't Rusch geleent.
Rat,	*Piesekoe.*
Beer,	*Chay Jeda.*
Wolf,	*Sarniuy.*
een roode Vos,	*Tunekoe.*
een witte Vos,	*Nohokoe.*
een Armyntje,	*Piekoe.*
een Inkhoorentje,	*Tarekoe.*
een Huis,	*Haarez, of Tzoem.*
een Kerk,	*Chayjemeé.*
Ys,	*Sir.*
Sneeuw,	*Sieraé.*
een zware Sneeuwjacht, met onweder,	*Chaaez Okoó.*
een zware Regen, met onweer,	*Saru, Okoó.*
Veel,	*Okoó.*
Brood,	*Ne, en.*
Vleesch,	*Amsa.*
een Varken, of Zwyn,	*Parris.*
Tenten,	*Me á.*
een Pen,	*Tocktze.*
Papier,	*Merikoe.*
een Rhee,	*Thie.*
een Slee,	*Junegan.*
Sleeden, te weten Samojeedsche,	*Chan.*

het Hooft,	*Najewa.*
de Oogen,	*Sajew.*
de Neus,	*Pieuu.*
de Mond,	*Nenda.*
de Ooren,	*Nacktz.*
het haair van het Hooft,	*Giebt.*
de Tanden,	*Tiewa.*
de Baerd,	*Moenoets.*
de Handen,	*Oedie.*
de Voeten,	*Epsien.*
een Muts,	*Sa Ootza.*
Handschoenen,	*Oboetse.*
een Tafel;	*Oorts.*
een Schip,	*Karabl*, van het Rusch geleent.
een Jol,	*Annoó.*
Riemen,	*Labee.*

het Bosch;	*Pjeudara.*
Gras;	*Oemsekoe.*
Hout;	*Peeá.*
Neen;	*Jangoe.*
Eeten;	*Orko.*
Geef hier te eeten,	*Mudoeda.*
Ik heb honger,	*Ormancharwam.*
Geef hier,	*Talentaet.*
Ik ben verzadigt,	*Malejoe.*
Brengt weg,	*Tenchaanet.*
Brengt my Water,	*Jitoeda.*
Drinken,	*Chertauw.*
Waer gaet gy hen?	*Choenagaejen?*
Moeder,	*Newee.*
Vader,	*Niesee.*
Suster,	*Neneda.*
Broeda,	*Neensieneda.*
Roeyen,	*Labeeta.*
Roey Barken;	*Satan Labea.*
Zeilen met een Schip;	*Poelsiwo.*
een Zeil;	*Jesirta.*
een Mast;	*Poelei.*
Loopen;	*Surmbie.*
Hart loopen;	*Satanou Surmbie.*
Gae daer heen;	*Tegan.*
Kom hier;	*Talendoe.*
Samojeed kom hier;	*Needtze Talendoe.*
Ik ben koud;	*Manchaniemee.*
Ik;	*Man.*
Zweeten;	*Nucham.*
Ik zweet;	*Man nuncham.*
Ik ben moede;	*Man Pueja doejoe.*
Slapen;	*Chonajoe.*

Ik wil slapen;	*Man chonajoeloe.*
Stae op;	*Juurck.*
Ziek;	*Chana.*
Gezond;	*Sowa.*
een Mes;	*Char.*
een Schaer;	*Geebtowarts.*
een Byl;	*Torka.*
een Boot;	*Jenni.*
een Pyl;	*Moegoetsa.*
Schiet hem,	*Jienierde Jedat.*
Schiet,	*Jienier.*
een Pels;	*Choewoetsa.*
een Broek;	*Piemeetsa.*
Spreeken;	*Laan.*
Lanchen;	*Piesienga.*
Vertoornen;	*Neensema.*
een Robbe vel;	*Neehtze.*
een Rob;	*Jielee.*
Visch;	*Chailee.*
Melk;	*Moloko*, van 't Rusch geleent.
een Walrus;	*Tuitee.*
den Dag;	*Jeleda.*
het begint te dagen;	*Jalama.*
Donker;	*Paisema.*
de Nacht;	*Piedie.*
de Zon;	*Chayer.*
de Maen;	*Jirie.*
de Sterren;	*Noemgoetse.*
een Wolke;	*Tierey.*
helder Weer;	*Chuewey.*
Mist;	*Sunoema.*
een Vogel;	*Sarmierck.*
een Vogel;	*Sarmierck.*
een Zwaen;	*Chohoray.*
een Gans;	*Jepto.*

een End;	*Noebetsa.*
een Duif;	*Goloeb*, } van 't Rus geleent.
Patryzen;	*Reepkie*, } van 't Rus geleent.
een Hae;	*Neuwoekoe.*
Vechten;	*Cha ordan.*
Ik heb geen tyd;	*Tie Oedam.*
een hooge Berg;	*Nado.*
een Eiland;	*Ojie Je.*

In den Jare zestien honderd vyf en negentig, heeft my een oog-getuigen bericht, dat het op *Kolgoy* vol Rhee-dieren was, daer zy onlangs te vooren alle waren uitgeroeid: op dat Eiland zijn des Winters geen Menschen; de Rheen komen daer, of gezwommen, of des Winters over 't Ys geloopen. Hier omtrent in Zee valt veel *Harder*, aldaer *Sigi* genaemt, zy heeft gelijkenis aen *Haring*, doch is wat grooter, en breeder; de zommige zijn wel vier pond zwaer. Zy worden ook aldaer in binne-wateren gevonden.

Indien 'er geen verbod en was, zoo zoude waerschynlijk tusschen de Rivier *Oby* en *Archangel*, veel vaert zijn; gelijk die is tusschen de *Oby*, en de Rivier *Jenisea*, en word die reis gedaen, in twee of drie weeken, na dat de wind is.

Tot *Archangel* is noch onlangs by leven geweest, een *Samojeed*, die, zoo gissing plaets kan hebben, honderd en vyftig Jaer oud was; hem heugde, dat op *Archangel* noch geene Zeevaert en was. Deze Man verklaerden nooit Zout te hebben gegeten, gelijk Zout by hen zelden, of nooit word gebruikt; als ook geen zuur, en meest raeuw te hebben genuttigt: zoo als zulks, de meeste wys van leven onder dat Volk is.

Omtrent op *S. Nicolaes* dag, gaen de naby gelegene *Samojeden* Jaerlijks na het Eiland *Waigats*, 't geen omtrent een dag roeyens van 't vaste Land legt; daer op is een kuil, van zelfs geworden, tien vadem diep aen de voet van een gebergte gelegen; in deze kuil, is een scheur, of borst, die buitewaerts uit leit, rondsom welke kuil banken staen, alwaer de *Samojeden* hunne gesnedene Afgoden-beelden opzetten, beider kunne, of die ook wel in de Aerde steeken, zoo, dat het meeste gedeelte boven uit komt: het grootste Beeld dat delengte van een kort Man heeft, verbeeld hunnen Oppersten, en eersten Af-

god. Het eerste Dier dat zy vangen, zoo het dood blyft door den Pyl-schoot, villen zy, werpende het vleesch in dien kuil, en trekken den huid dien Afgod aen, aen wien zy dan mede om den hals hangen, honderden van klaeuwen, alderhander gedierte, ook Haze en Patrys-pooten, die zy van 't vaste Land met zich hebben gebragt, doch als zy het Beest levendig bekomen, 't geen meest tyds een Hert of Rhee is, dan werpen zy het zelve levendig van boven neder in den kuil, zoo het op 't hooft valt, en breekt den hals, of te barsten valt, en van de val sterft, dan beelden zy zich in, dat ze veel vangen zullen, en blyven vervolgens aldaer dan Jagen, maer zoo het Dier op zijn voeten komt te vallen, en vervolgens door de bovengemelte scheur het ontvlied, als dan achten zy zulks hen ongeluk te beduiden, wes zy uit de Jacht scheiden, en vertrekken van 't Eiland, waer na zomtyds de Russen aldaer komende, te beter vangst krygen.

Dit Feest word ook aen de vaste Kust op verscheidene plaetzen daer *Samojeden* zijn, geviert.

Dit onnoozele Volk, heeft wonderlijke gebaerte omtrent hare Afgodery, op zekere tyd, word iemand van hen met een pees bykans gewurgt, zoo, dat hy als flaeuw ter Aerde ligt, ter welker tyd een oude *Samojeed* die hun Paep is, op het hooft van een hunner Afgoden drie slagen geeft, zeggende antwoord ons wat geschieden zal, waer na hy by de pees trekt, die een jonger Man ondertusschen tegen de Aerde leggende, om de hals heeft, waer na die als wakker wordende, aenvangt te spreeken, welke Tael zy als voorzeggingen op nemen.

Geduurende dezen handel, en dat de Man met de pees om den hals ter Aerde legt, half gewurgt, en als buiten spraek, maekt den ouden Paep vreemde konsten, met een Mes dat hy tot diep in zijn keel steekt, zoo dat hy het door een oogje daer een band door gaet, alleen buiten hout; 't geen my als konstenarye voor komt.

De *Samojeden* die zich by *Kandenoos* ophouden, worden *Kanensky* genaemt; deze betalen Schatting aen zijn Tzaersche Majesteit; zy hebben geen Opper-hooft als een Rechter, welk echter niet veel te zeggen heeft: de voornaemste onder deze, ziet men twee Vrouwen te hebben: meerder Oostwaerts, woonen de *Jugorski Samojeden*; deze hebben een eigen Prins, aen wien zy behalven aen hunne Tzaersche Majesteiten, mede eenige Schatting geven.

Een ieder van deze Volkeren spreeken een byzondere, of verschillende Tael: de Vorsten en voornaemste onder hen zijn beter gekleed, als de anderen, en wel met Zabel-vellen, Maters, en Vossen, doch de wooningen zijn alle eender aert.

Deze laetste hebben meer Vrouwen als de eersten: de Prins of Overste heeft 'er zes, en verlof tot den byslaep by alle zijn 'er onderzaten, zonder vragen; zy trouwen met haer naeste Bloed, Moeders uitgezonderd; weten geen onderscheid van dagen.

De *Obskoy Samojeden*, die omtrent de *Oby* naby de Zee zich ophouden, staen op zich zelven, zoo als men my bericht, en zijn vry, hebbende een eigen Vorst, hoe wel die vry weinig gezag heeft.

De *Samojeden* plachten van ouds hunne Pelteryen na *Meseen* ter verkoop te brengen; doch nu word die Ware na *Siberie* gevoerd, en zulks om dat de voornaemste Koop-luiden welke aftrek maken, tot *Tobol* zijn komen woonen, en dat de wegen na *Sina* zijn gebaent, werwaerts nu die Pelterye word gevoerd.

De *Samojeden* kleeden hunne Afgoden Beelden met kleederen als zy zelve dragen.

Als zy in hunne Hutten of Tenten zijn, voornaem by de Zomer, zijn zy al te zamen naekt, onder malkander, en weten van geen schaemte, zoo als oog getuigen my berichten.

Zy hebben onlangs een Afgezant na *Moskou* gezonden, die geacht wierd ruim honderd Jaer oud te zijn.

De *Samojeden* welke aen de *Oby* woonen, worden voor de quaedaerdigste al'er *Samojeden* geacht.

Van der Samojeden *doen, is my uit* Mangaseof *het volgende bericht.*

DE *Waiwoda*, of Gezaghebber van *Pelim* heeft onder zijn begrip, de *Samojeden*, die Noordwaerts zich ophouden.

De *Samojeden* zijn onderscheidener aert, ook in Tael verscheiden; als eerstelijk die onder *Beresofskoy*, en *Pustoserskoy* zich ophouden, en voor eenderly Volk geacht zijn; behalven deze zijn 'er die aen de Zeekust over de Oostzyde van de *Oby* woonen, tot *Truchanskoy*, en *Mangaseof*, of *Mangaseiskoy*; mede zijn 'er, welke zich het geheele Jaer door onthouden omtrent *Archangel*, by de Rivier *Dwina*, hoe wel zy des Zomers zich meest tyds nederslaen, aen de Oevers der Wateren, en des Winters in de Bosschen: deze laetste zijn een schuim van Menschen, en uitgestotene of

afgewekene van het andere *Samojeedsche* Volk, 't geen ten de Zee zich ophoud: deze dan hebben de Menschelijke gedaente, en oordeel, wezende verders in wyze van leven en omgang, den Beesten gelijk: zy eeten zoo wel raeuw, als gekookt Vleesch, en nuttigen alle krengen, en verstorvene ongedierte: de Schatting brengen zy qp in Pelterye aen hunne Opperhoofden, en die weder den Moskoviten: deze worden van Sleetjes getrokken, welke zes en acht Rheetjes ingespannen hebben; en zijn mede met roode of ander slechte geverfde Lakensche Rokken bekleed, welk Laken hun van de Russen word toegebragt, doch anderzins, zijn zy in Rhee-vellen gekleed, het ruige buiten: haer geweer is Pyl, en Boog: haer Pylen zijn in plaets van Yzer, de spitzen van Knokken, of Walrusch, en der gedierte beenen gemaekt: zy zijn kort van stal, breet van schouwders, en leelijk van aengezicht, het wezen is rondachtig, en breet, plat van neus, hebben groote hangende monden, leelijke oogen, als Luxdieren, zijn meest bruinachtig, hebben lang loshangent haair, hoe wel zommige ros en blont zijn, hebben weinig of geen haair aen de kin, en een harde bruine huid. Op haer lyf zijn zy vast van vleesch, byster snel in 't loopen: des Winters ryden zy alle in Sleetjes, daer Rheetjes, of Rendieren voor gespannen zijn, die hoorens hebben als een Hert, doch hebben een kromme hangende hals, niet ongelijk aen die van een Drommedaris: zijn van middelmatige groote, des Winters zijn zy Sneeuw wit, en des Zomers graeuwachtig; deze spyzen Mos, dat onder de Boomen op de Aerde groeid.

De *Samojeden* zijn alle grove Heidenen, zy groeten des morgens en des avonds, Zon en Maen, met eenige buiginge, behalven dat zy voor, of omtrent hare Tenten aen Boomen Afgoden-beelden hebben hangen, meest van hout gesneden, der gedaente, als een Mensch, andere zijn van yzer gesmeed, die zy eeren: hare Tenten zijn bedekt met Berke-basten, die aen malkanderen zijn genaeit, als zy de zelve verzetten, dat zy vaek, zoo des Winters als des Zomers doen, zetten zy eerst de staeken rond, met de punten boven aen malkander, waer na zy het dak daerom dekken, blyvende boven een gat daer de rook uit gaet: in 't midden van de Tent legt het vuur aen, daer zy des nachts naekt, zoo wel Mannen als Vrouwen, om te slapen leggen. Hare Kinderen leggen zy in krebben, of kasten, van Berke-basten. genaeit, op schaefzel van Boomen, dat zoo zacht is als Dons, dekkende die toe met een lap Rhee-vel: koopen de Wyven voor Rheen, of Pelterye, en houden 'er zoo veel als ze konnen voeden, en gebruiken.

Als zy zich onder malkander vrolijk maken, staen zy twee en twee tegen malkanderen over, en slaen dan de voeten de een om den anderen, voor uit, en klappen met de handen onder de bal van de voeten, zingende dan een Toon, aen Beeren en Wolven gehuil gelijk, pypen als Vogels, en hinneken als Paerden. Tot hier toe het bericht uit *Mangaseof.*

Verhael
Uit Purchas *Reis-boek, rakende de*[+] Samojeden.

[+]Vol. 3. cap. 3. No. 20.

DE *Permianen* en *Samojeden*, leggende Noord en Noord-oost van Rusland, worden gehouden van den Tartaren te zijn gesprooten, 't welk ten deele uit haer aengezicht kan worden afgenomen, als hebbende de zelve alle breede en platte thronien.

De *Permianen* zijn aengezien voor een heel oud Volk: zy zijn hedendaegs den Russen onderhoorig: leven van de Jacht, en den handel in Pelterye, zoo wel als de

Samojeden, de welke meer na de Noordzee woonen. De *Russen* willen, dat de *Samojeden* alzoo genaemt worden, als zich zelven eetende, om dat zy voor dezen, als andere *Cannibales*, den een den anderen zouden hebben gegeten; 't welk te geloofwaerdiger is, om dat zy heden ten dage, alle, raeuw vleesch, zoo wel als gekookt, tot krengen van den mishoop, eeten: maer de *Samojeden* zelve, zeggen, genaemt te zijn *Samoje*, dat Inwoonders betekent, om dat altyd geweest zijn in dat zelve Land, zonder, als andere Volkeren, haer woonplaetze buiten dat gewest te hebben veranderd. Tegenwoordig zijn de zelve Onderdanen van hunne Tzaersche Majesteiten van Moskovien.

Ik hebbe met eenige van haer gesprooken, en verstaen, dat zy maer een Godt erkennen, maer den zelven uitbeeldendoor alzulke dingen, waer van zy 't meeste nut trekken; en daerom aenbidden zy de Zon, den Ollem-boom, het Dier *Losh*, enz.

Wat aengaet het verdichtzel van *Slata Baba*, dat is de Gulde oude Vrouw (waer van men in zommige Schriften leest, dat een Afgodin zoude zijn, in gedaente van een oud Wyf) welk van de Priesters gevraegt zijnde, by wys van voorzeggingen, antwoord, ten opzichte van den uit-

Samojeedsche Somer Huys-houdingh

Samojeedsche Iaght.

komst der toekomende zaken, hebbe bevonden dat het maer een uitstrooizel zonder waerheit is. Alleenlijk in het Landschap van *Obdoria*, naby de Zee, omtrent de mond van de groote Rivier *Oby*, is een Klip, welkers maekzel (door de inbeelding iets geholpen zijnde) wat schynt te gelijken na een Vrouw met gescheurde kleederen, en een Kind op haer armen (gelijk als de Klip van de Noord-kaep de gedaente van een Monnik) daer de *Obdoriaensche Samojeden* dikmael te zamen komen, van wegen de groote gelegentheit om te Visschen. Volgens hun gewoonte stellen zy hare Tooverye in 't werk, omtrent de goede of quaae spoed, als ze op Reis gaen; ook als uit Visschen en Jagen trekken, enz. Zy zijn bekleed met vellen, de ruige zyde buitenwaerts, hangende tot aen de knyen, zijnde haer broeken en hoozen van 't zelve, beide voor Mannen en Vrouwen. Zy hebben alle zwart haair, en zijn baerdeloos, zoo dat de Mannen van de Vrouwen, naeuwlijks by 't aengezicht te onderscheiden zijn, ten ware aen de vlechtinge des haairs, want de Vrouwen aen ieder zyde des hoofts een lok haair laten neerhangen. Zy leven zeer wild en woest, gestadig van de eene plaets na de andere jachtende, zonder eenige afzondering van eigendom: haer Leidsman en bestierder van elken hoop, is haren Priester. Dus verre *Purchas*.

Korte beschryvinge *Van der* Samojeden *leven, wooningen, en zeden, zoo als zulks tot* Archangel *van zeker Engelsch Koopman ter neder is gestelt, en my toegezonden.*

HEt is een wild Volk, levende zonder beschreven Rechten, of Wetten: konnen noch Lezen noch Schryven, en weten ook nooit haren ouderdom. Zy woonen met hare Rheetjes, dat haer meeste schat is, omtrent de Zee, op woeste en dorre plaetzen, omtrent staende waters gelegen. By *Candenoos* leven zy alle onder Tenten, gemaekt van Berke-basten, en boven die bekleed met Rhee-velletjes, die kegels-wyze opgaen, waer boven in een gat is, daer de rook van 't vuur uit trekt; zijnde het zeer warm in hare Hutten, zoo dat ze des nachts meest naekt slapen, op schaefzel van Berke-boomen, daer ze haer Rhee-vellen op leggen, die hun kleeding en deksel zijn. Hare kleederen, op dat ze niet na den rook zouden stinken, leggen ze des nachts buiten hare Tent, of Hut; want de rook zoude haer verhinderen in 't vangen van wilde Rheen, alzoo die zeer scherp van reuk zijn. Hare tamme Rheetjes, die de een minder als de ander heeft, spannen zy in kleine Sleetjes, meest twee of drie voor een Sleetje, voor malkander loopende, die ze met een lange riem van voornoemde vellen weten te bestieren, hebbende een lange stok van twee of drie vadem in hare handen, daer ze de Beesjes mede voort stooten, en ryden zoo dikmael na de Zee-kant, daer ze veel doode en opgeworpene Walrussen en Walvisschen vinden, die ze tot haer spyze gebruiken; als mede alderley aes, zoo 't geen uit de Zee opgeworpen word, als dat op 't Land gevonden is; dat ze kooken, en met wat Meel, 't geen ze van de Russen koopen of mangelen, mengen. Hare Rheetjes laten ze des avonds los, op plaetzen daer veel Mos is, die zich zelven voeden, en des Winters weten ze het onder de Sneeuw van daen te halen, dat ze met haer klaeuwen weg schrabben, zijnde meest schoon wit Mos. Aen veele Russen, die omtrent en op de Kusten van *Nova Zemla* uit Visschen varen, zijnde daer veel brave Rivieren, daer ze schoone Zalm vangen, waer ze tot de Herfst meest blyven, en alzoo met donkere nachten na *Meseen* moeten, gebeurd het menigmael, dat ze met hare kleine Bootjes hier en daer op de Kusten

komen te stranden, zoo dat ze dan van de *Samojeden* met Sleetjes, die ze huuren, gevoert worden tot *Meseen* toe: zy konnen op hare Sleetjes voeren tien of twaelf* *Poeden* zwaerte, en zijn menigmael twee, drie, weegs, van een plaets genaemt *Petsora*, leggende heel in 't Noorden tot aen *Meseen:* zy gaen gemeenlijk met haer tien of twaelf Sleetjes in gezelschap: de Vrouwen of Kinderen leiden deze Sleetjes, een perzoon tien of twaelf, en meer. Zy voeren hare Tenten met zich over al waer zy reizen, en haer spyze is op weg alderley aes van Koeyen, Paerden, Schapen, Wolven, Beeren, Vossen, en Vogelen; maer de Vrouwen eeten niet van de Beeren, om dat zy die Heilig houden, en als haren Godt eeren. De spyze eeten zy veeltyds raeuw, en zomtyds een weinig gekookt. De Rykste onder hun worden genaemt *Fojany* en *Keetsy.* De Dochters die ze trouwen, koopen ze voor Rheetjes, tot twintig, dertig, vyftig, honderd, ja vyf honderd, en meer, na dat ze ryk zijn; en na drie Jaren geven de verkoopers van de Dochter, 't zy Ouders, of naeste Magen,

*Dat is drie en dertig en een derde pond.

veelmael aen de Ouders van de Man weder geschenken, zoo ze het konnen doen, zoo veel omtrent als de Rheetjes, die ze voor hare Dochters ontfangen hebben, waerdig geschat zijn, en deze geschenken worden gevoerd op twintig, dertig, en meer Sleetjes, bedekt met Rheen, en andere wilde Dieren-vellen. Zy houden twee of drie Vrouwen, elk na zijn believen, en hy betalen kan: de Rykste wel vyf of zes. Zy slapen by hare Vrouwen met beurten. Wanneer ze op andere plaetzen vertrekken, alzoo ze geen bly vende stede hebben, zoo nemen zy alle hare Tenten en Meubelen mede, en de Sleetjes, daer hare Tenten en Huisraed op leggen, noemen zy onreine Sleeden. Wanneer zy des avonds ter plaetze komen daer zy vernachten willen, zoo moeten de Vrouwen de Tenten opzetten, en hout gereet hakken, om hun vuur in de Tenten te stooken, en hare kost by te bereiden: 't eerste brandende hout brengen zy onder hare Sleetjes, en zoo worden die gereinigt; en reinigen zich zelven mede, met het gaen verscheide malen over 't vuur. Wanneer by haer een Vrouw van 't Kind bevalt, zoo brengen ze het Kind uit de Tent, en werpen het in de Sneeuw voor een kleine tyd, het zelve daer mede schoon wasschende. De namen van hare Kinderen geven ze zelf, en dat na 't geen haer eerst ontmoet, of daer ze eerst op zouden mogen zien: de namen van Zoons zijn *Noxtke, Opothe, Goos, Oevanoy, Polko*, enz.

Zoo wanneer dat onder haer krakeel valt, of eenig onderzoek van zaken te doen zy, 't zy dat ze malkander t'onrecht beschuldigen, of zoo 'er iets gestolen is, zoo vergaderen zy by een, en zweeren dan by de neuzen van Beeren, Wolven, en Vuil-vraten, die ze op haer Spraek *Miendofk* noemen, welke zy in 't Sneeuw met de neus steeken, en kussen: de wegen die ze dan reizen, besteeken ze met Messen, douwende ook de Messen in hare monden, al hippelende en springende; ook roepende, en schreeuwende als dolle Menschen, zeggende daer by, zoo ik in eenige der voornoemde zaken schuldig ben, dat my als dan onze Goden zoo mogen martelizeeren, en snyden; en by deze Eed-zweeringe worden ze by de Russen gelooft; en dit word gedaen in 't byzijn van de aenzienlijkste Lieden die onder haer gekooren worden; en wat *Samojeed* op deze wyze niet wil zweeren, die word als dan beschuldigt, en voor de misdader gehouden. Wat *Samojeden* dat 'er sterven uit de Aenzienlijkste, of Toovenaers, die ze onder haer geslacht hebben (reizende een ieder met zijn geslacht,) die word aen de Boomen gehangen, met het geene dat hy heeft, zoo Byl, Boog, Pyl, Mes, en een Rhee, met het Sleetje; en als hy al hangende droog is, en dat 'er maer alleen het gebeente over blyft, zoo voeren ze die met zich, waer ze reizen, op haer Sleetjes, by hare Afgoden, welke van Tin, Kooper, en Loot zijn gemaekt; ook van Hout; de zelve worden dan by haer ge-eerd, als hare Afgoden zelf. Wanneer iets weg raekt, of gestoolen word, of dat haer tamme Rheetjes van andere worden weg gedreven, of zoo 'er iemand ziek is, en dat men twyfeld of hy sterven zal, of iets verlooren is; ook zoo ze haer Begraefplaetzen, of Afgoden komen te besteelen, zoo moet haer Toovenaer met zijn Tooverye weten te zeggen, of raden, wie zulks heeft gedaen, of wat van de zake zy. Op de zelfde wyze als dit zweeren en steeken van Messen toegaet, zoo Tooveren, of liever voorzeggen zy; mede door het hakken der takken van Boomen, die zy dan op 't water, of des Winters te midden in 't Ys zetten, waer rondsom zy haer werk doen, en nemen dan een Houw-mes, of Pyl, in de hand, makende veel misbaer met springen en schreeuwen, trommelende op een klein Trommeltje; waer na de Waerzegger zich dan ook mede dapper in 't lyf steekt: veele *Samojeden* staen rondsom hem, van gelijken te schreeuwen. De Toovenaer zich dus quetzende, valt al springende in zwym; en na een wyl gelegen te hebben, gelijk als

uit den slaep opryzende, begint van alle de voorgaende zaken als te waerzeggen; en dit is de geachtste Waerzeggery by haer: kleiner dingen worden de Waerzeggingen met minder moeiten gepleegt, en onderzocht; doch niet zonder Tooveren op haer wyze, echter zonder afhouwen van Boomen, alleen binnens Tents, of in de Stooven. Men vind zommige Christenen, die aen haer veeltyds als aen den Duivel raed vragen, en daer door haer verlooren, of gestoolen goederen, zoeken weder te krygen. Zy reizen met haer Rheetjes en Sleeden aen staende wateren, om Visch te vangen; als mede Ganzen en End-vogels, die in 't ruiden zijn, welke zy als dan inzouten, en met menigte aen de Russchen verkoopen.

Voor veertig Jaren is 'er een *Samojeed* geweest, genaemt *Coebe*, die vyftig Vrouwen hadde, en by die Vrouwen zeventig levendige Zoons, behalven noch menigte van Dochteren. Haer meeste rykdom be-

staet in tamme Rheetjes, die zommige over de vyftig, zeftig, ja honderd, duizend, en meer, hebben, daer ze by wylen een van slachten, ten Offer, als wanneer zy het vleesch met malkander eeten, maer het hooft hangen ze aen een Boom, 't welk, zoo zy zeggen, voor haer tot Godt bid.

Andere beschryvinge *Van de* Samojeden, Nova Zemla, *en de Zee-kust langs, of by de Rivier* Oby, *zoo my van zeker Heer, die zich tot* Archangel *had opgehouden, toegekomen is.*

OP het Eiland *Caninoor*, in de Kaert genaemt *Candenoes*, woonen omtrent honderd Huisgezinnen dat *Samojeden* zijn; maer hare Rheenen, daer in voor dezen hare Rykdom bestond, zijn alle gestorven. De meeste *Samojeden* woonen voorby de Rivier *Petsoer*, na *Waigats* toe, en voorby *Waigats*, langs de Zee-kust, tot zoo verre als die Landstreek bekent is. Zy onthouden zich meest omtrent de uitgangen van de Rivieren, woonende alzoo omtrent de monden van alle de Rivieren die uit de *Steep* of Woestyne, door *Siberien* in de Obsche Zee, en verder, de welke in 't algemeen wel de Ys-zee mag genaemt worden, loopen. Zy zijn van verscheide aert, en hebben verscheide benamingen, gelijk de Tarters. De *Samojeden*, de welke van *Petsoer* af tot de Rivier *Oby*, langs de Zee-kust woonen, worden maer enkel *Samojeden* genoemt: die van de Rivier *Oby* af woonen, verder op, worden genaemt *Ostaki Samojeden:* daer na volgen de *Tungoesi Samojeden*, die grooter van gedaente zijn, als alle andere: daer na volgen de *Joukageri Samojeden*, en verder noch andere, wiens namen onbekend zijn. Ieder aert spreekt zijn bezondere Tael; maer haer Godsdienst en* Bestieringe is algemeen. Zy gelooven aen eenen Toovenaer, die zy zeggen dat voor ontallijke Jaren in den Hemel zoude opgenomen zijn. Haer Leeraers, of die zy tot haren Godsdienst het meesten achten, zijn Toovenaers. Zy zijn voorts wilde Menschen, en onderhouden zich met voedzel als de Beesten. Zy hebben schier geene Opperhoofdigheit onder zich, en heeft ieder een onder hen bykans evenveel te zeggen. Als ze verschillen onder malkanderen bekomen, die slissen zy met Boog en Pyl. Zy nemen een, twee, en drie Vrouwen, of meer: trouwen alle in haer eigen geslacht: de Zoon trouwt aen zijn Stief-moeder. Haer Rykdom bestaet in Rheenen, die ze in het Wild vangen, en op de Jacht gaende, word de buit gedeelt, onder de getrouwde Mannen, en de Weduwenaers; maer de Jongmans hebben geen deel daer in.

*Regeeringe.

Aengaende *Nova Zemla*, zoo meenen de Russen dat het een Eiland is: het strekt zich voorby de Rivier *Oby*, en kan men van de mond van de *Oby*, op 't gebergte, by helder weder, het Land van *Nova Zemla* dwars tegen over zien, of ten minsten de Voor-eilanden daer van. Tusschen de *Oby* en *Nova Zemla*, zoo verre als de Zee by de Russen bekent is, zoude het schier altoos vol Ys zijn, zoo dat die Zee niet wel kan bevaren worden, als alleen des Zomers, en dat best met Jollen, of kleine Vaertuigen, omtrent de mond van de Rivieren. De Russen noemen deze Zee *Obskoy More*, of de Obsche Zee.

Aengaende het *Fretum*, of de engte *Waigats*, zeggen ze dat aldaer altoos geen vaert is wegens het Ys; en als daer door word gevaren, doet men zulks met *Carbassen*, dat Russche Schepen zijn, of Jollen.

Van de Russche Kust langs *Waigats*, kan men te Lande aen de *Oby* qualijk komen, wegens de menigvuldige Moerasschen; en of schoon de *Oby* des Zomers ontdooit,

zoo is 'er doch altyd geen vaert in de Obsche Zee, en is des Winters aldaer eenige tyd lang, geen dag. Noch zijn 'er aen de Kust van de Obsche Zee, voorby de Rivier *Oby*, verscheide groote Rivieren, die daer in hare uitwateringe, en alle hare oorspronk uit de *Steep*, in Tartaryen, hebben. De eerste Rivier na de *Oby* is genaemt *Jenisea*, doch in de gemeene Kaerten qualijk genoemt *Teneseia*; zijnde een groote Rivier: daer na volgt de Rivier *Poesina*, of *Piasida*, in de Kaerten mede qualijk genoemt *Peisida:* daer na de Rivier *Leen*, of *Lena*, daer de beste en grootste Zabelen vallen, zijnde mede een groote Rivier: daer na volgt de Rivier *Sobatze*, of *Sabacsia;* en daer na *Colima*, die beide mede redelijk groot zijn. Na deze zijn 'er noch wel meer, doch alle niet bekent; zijnde het van *Waigats* af, tot hier en toe, des Winters onverdraeglijk kout. Aen wat Koninkryk dit Land nu grenst, weet men niet; maer men zegt, dat *Kathay*, of *Sina* een warm Land is, waer uit men afmeten kan, hoe verre dat het noch van daer leggen moet. Dus verre dit bericht.

De *Samojeden* konnen noch Lezen noch Schryven, gelijk geene Volkeren die de Ys-zee langs woonen, tot aen *Korea* toe, de minste letter Lezen of Schryven konnen.

De *Samojeden* bidden hoofden aen van doode Ren-dieren, die zy op staken stellen. Kooren wast by haer niet, van wegen de groote koude. Zy gebruiken gedroogde Visch voor Brood. De armste onder hun eeten het gedarmte van 't geslachte Vee; ja veele slaen de vuiligheden en afvallen raeuw in 't lyf. Zy leven meesttyds vreedzaem onder malkander. De rykste ruilen zomtyds Brood, en Brandewyn, tegen Pelteryen, en Walruschtanden.

De *Samojeedsche* Kust, tot aen de *Oby* toe, en verder, is meest effen laeg Land, met weinig Havens voorzien. Het is een woest Heidensch Volk, de Toovery zeer toegedaen: leven meest zonder Wetten. Haer Rykdom bestaet in Ren-dieren. Zy reizen van de eene plaets na de ander: hebben geen vaste wooning, hoe wel in een gewest blyven, noch by Winter, noch by Zomer. Zy zijn hardnekkig, doch trouw: eeten zoo wel raeuw als gekookt Vleesch, en Visch. Men zegt, dat die het meeste by haer kan Tooveren, (dat doch maer Guichelarye is) voor de geleertste word gehouden, en meest ge-eerd is. Erkennen hunne Tzaersche Majesteiten, en betalen Jaerlijk, die een Boog voeren kan, de waerde van tien stuivers voor Schatting, 't geen zy in het Steedje *Petsora, Poestoser*, of *Pustoser*, in Pelterye opbrengen. Zy ruilen aldaer tegen Meel, en andere hunne noodwendigheden, witte Vosschen, Bevers, en graeu-werk. By hen valt overschoone Visch, in groote menigte, en daer is een ryke Zalm - vangst. Omtrent de *Oby* woonen de aenzienlijkste en rykste *Samojeden.*

De Vrouwen der *Samojeden* hebben ronde gaten in de hooft-kappen, en die der Mannen zijn weinig hoekig. De Mannen steeken de ooren uit de kappen; de Vrouwen niet. De Mans kleederen worden van eene huid gemaekt, en die der Vrouwen uit veelderhande lappen van alderhande Dieren en Vogelen. De getrouwde Vrouwen zijn zeer Hoerachtig. Men vind 'er wonder kleine in een gedrongen* Menschen. Zy zenden door Afgezanten zomtyds Ren-dieren aen hunne Tzaersche Majesteiten, ter geschenk, zoo als my heugt gezien te hebben, in teken van onderdanigheit. Hebben groote hoofden, en korte halzen; weinig haair, als alleen op 't hooft, dat pik zwart is, hangende recht, en gestrengelt, als touwen ongehavent. Aen hare boven-kleederen is het ruig van buiten, en aen de onder - kleederen van binnen, beide van vellen, de buitenste meest van Ren-dieren, en de onderste meest van gevogelte, met snaren aen een genaeit: de kouzen zijn van ruige Zee-robbe-vellen. Zy voeren Pyl en Boog. 't Hooft dragen de Mannen veeltyd bloot; doch als het koud is, halen zy den Rok daer over heen. By tyd van vreugde, danzen zy op een been, klappen in de handen, en geven een zeer vreemt geluit, al hippelende een achter een. Als ik hun op zeker tyd een Spiegel voorhielt, verwonderden zy zich zeer, en meende huns gelijken daer in, of achter te zien, zoo dat achter de Spiegel daer na zochten. Zy zijn zeer bloode. Als men eenmael uit de zelve een geheele Bende op de been had gebragt, vlooden zy alle op de minste klank van eenig schietbus, en stierven van ongemak, zoo dat buiten hun koud gewest van zachten aert zijn. Zy drinken zich zeer vol in Brandewyn, als zy zulks hebben. Wanneer ik hen na hunne ouderdom vroeg, antwoorden zy lachende, dat daer niet van wisten, en by geen Jaren telden. Zy zijn zeer goede Boogschutters, en oefenen hare Kinders van der jeugd op daer in. Men vind 'er by haer die ter Jacht gaen op kleine Sleetjes, daer tamme Herten voor gespannen zijn, die zoo gezwind voort loopen, dat zy de wilde Herten zelve

*De Nubienser Land - beschryver zegt van het Volk des Lands Magog, als volgt. En alle deze zyn zeer klein, zoo dat 'er gevonden worden, onder hen, zo Mannen als Vrouwen, die drie palmen in groote niet overtreffen: 't geen echter niet waerschynlyk is.

onderhalen, welke dan van de Man, die daer in over end staet, en met zijn voet het lichte Sleetje bestiert, met een Pyl geschooten worden.

Op deze *Samojeden* mogt te recht geeigent worden, het geene *Mela* zegt. De[+] *Sarmaten* zijn onkundig van die twee Pestilentien, het Goud en Zilver. Om den zwaren kouw, woonen zy in onderaerdsche hoolen, en lage Hutten: hebben 't geheele lyf, uitgezonderd waer door zy zien, bedekt. Zy zijn van grove gewoonten, en berucht, dat zy de vreemden slachten. *Virgilius* zegt van deze Volken, of hun Nabuuren: [+]Lib. 2.

Gens effrena virum Riphaeo funditur euro,[+]
Et pecudum fulvis velantur corpora setis. [+]Georg. 3.

Dat is:

Het Riphaeisch toomloos Volk komt
op met groote kracht,
En dekt hun koude huit met geele Bee-
ste-vacht.

In de Zee die tegen het *Samojeedsche* Land aen komt, zijnde eigentlijk de Ys-zee, bericht men my, dat het in 't Voor - jaer zeer veel mist, en als men te dier tyd by klaer weder aen de mond van de *Oby* op het hooge gebergte staet, ziet men daer, doch niet zeer na aen Land, veel Ys dryven; en is aen te merken, dat langs de stranden, op eenige Jaren, zomtyds de Zee een goede Geschut - schoot of twee van de Wal, vroeg in 't Voor-jaer, open is, waer langs de *Samojeden*, en andere Oost-Tartaren, heen en weer, met kleine Vaertuigen dan komen varen.

In de Rivier *Oby* valt zeer veel Visch, en voornaem Steur, daer goede Kavejaer van gemaekt word.

Nova Zemla, gelegen over de *Oby*, is zeer gebrooken Land, heeft veel Vooreilanden, en Klippen; ook menigte van Rivieren, en willen eenige, dat men kan binnewaerts, te Water, van 't Zuiden af, bykans tot aen den uitersten zoom van 't Land, Noordwaerts komen. In deze Vooreilanden, en Klippen, verwart het Ys geweldig, en stopt daer zomtyds op, waerom men mede daer te meerder te midden in de Zomer schotzen Ys dikmael ziet dryven.

In de Straet *Waigats*, aen de over- of Noord-kant,[+] is een Kaep, die de *Afgoden-hoek* genaemt word, daer de *Samojeden* te Beevaerd plagten te komen, om haren Godsdienst te verrichten. Men zag daer voor dezen twee of drie honderd gesnedene Beelden, van beide kunne, plomp gemaekt, ruggelings over, na het Noord-oosten met de aengezichten gestrekt, op het Land leggen; daer by men een groot getal van hoornen, hoofden en beenen van Ren-dieren zag; als mede zeker aert van glinsterende steentjes, 't geen der *Samojeden* Offer schynt te zijn.

[+]Ziet Linschoten.

De grond en het Land op *Nova Zemla*, tegen over *Samojedia*, is gelijk vermorzelt, en tot gruis vervrooren.

Op het Eiland *Waigats*, hebben zich, als ben bericht, voor weinig Jaer, een uitgeweken geslacht of twee der *Samojeden*, ter neer gezet, die de Landen gelijkdeelig daer beslagen hebben; doch in 't koudste van 't Jaer zijn zy genootzaekt zich meer Zuidwaerts te verschuilen.

Aen de Zee - kusten op dezen streek, Oost aen, vind men weinig sterkten, behoudens eene, omtrent de mond van de Rivier *Oby.* De Zee in *Waigats* schiet meesttyds af, ten Westen uitwaerts aen, en de deiningen zijn daer groot. Van het hooge *Samojeedsche* gebergte kan men in de Ys-zee veeltyds te midde-zomer zien, dat zy meest open is. De stranden zijn daer effen, hoe wel het na de *Nova Zemlasche* Wal Rotzig is.

Het *Waigats*, of de Straet *Nassauw*, tusschen *Nova Zemla*, en *Samojeden-land*, is als een Trechter, wyt: als men daer voor in komt, en als men niet verre daer in is, ontmoet men driederley water, zwart, wit, en blaeuw; ook verscheidene gronden, modder, stek, en zantgrond.

Men vind, zoo oog-getuigen zeggen, omtrent *Waigats* Harder, een Visch van gelijke gestalte en gedaente als tot *Japan* en *Jeso* word gevonden; waer by komt, dat Harpoenen, gelijk Nederlandsch maekzel, aen *Korea* zijn gezien in de ruggen der gevangene Walvisschen; want zeker Nederlandsch Tolk, oud van Jaren, tot *Nangazakki* in *Japan*, in 't Jaer zestien honderd en negentig, woonachtig, en noch by leven, die zich als Reeder met de Walvisch-vangst op de Kusten van *Japan*, lange Jaren heeft erneerd, daer ter plaetze verhaelde, dat hem meermalen door zijn Visschers toegebragt waren, Europiaensche Harpoenen, welke zy uit de rug van gevangene

Walvisschen gesneden hadden. En of schoon daer uit schynt, dat 'er voor een Visch in Zee doortogt konde zijn, zoo is zulks echter geen bewys, dat 'er daerom vaert zoude zijn, voor Schepen. Als dan aengemerkt word de geduurige Misten, zoo diep in Zee, als omtrent de Kusten, by goed en zacht weder des Zomers, en dat by afwezen van Mist, het meest altoos aldaer stormt in de Ys-zee; de kortheit van de Zomer aldaer; de verheit van de weg na *Jeso*; de uitstekentheit van hoeken, byzonder des Ys-kaeps, welkers einde onbekent, en misschien *Pool*-waerts, of dicht tot aen *Amerika* strekke, of vast zy, en waer tegen altoos het Ys opgekropt staet, of dryft, zoo als men ook weet dat omtrent de Rivier de *Lena* by zommige Jaren het altoos vast gevrooren blyft, de geheele[+] Zomer door, en dat van drie Zomers de mond van die Rivier geen eenmael open is: de onzekerheit van de gelegentheit der Noordzyde en Kusten: de gewisse na woestheit der zelven, de droogtens die in de Ys-zee bejegent zoude konnen worden; want men benoord-oosten *Nova Zemla* 's Oosthoek ondiepten heeft opgeloot: de onwisheit van 't Aspunts hoogte der Kusten, die misschien, byzonder hoog na 't Noorden, zoo hier en daer gelegen zijn, daer dan altoos het Ys na allen schyn zou-

[+]De vaert Noorden om, achter Nova Zemla, of door Waigats, myns oordeels na Indiën, nier doenlyk.

de hinderen; waer dan by komt, dat de Ys-zee meesttyds vol schotzen Ys, ettelijke vadem dik, dryft. Zoo valt af te raden, dezen weg te kiezen, om eenige Indiaensche Landen van deze zyde op te zoeken, en mag den doortogt aldaer voor onmogelijk en onwaer aen worden gezien. De Visschers die daer ter Walrusch-vangst by de Zomer gaen, in kleine Scheepkens, weten de plaetzen te my den daer het meeste Ys is gezet, 't geen zomtyds omtrent *Waigats*, en zomtyds by de *Oby*, of elders is, en kost veeltyds, hoe kundig dat zy zijn, 't zelve aen veele het leven.

Linschoten verhaelt van 't Eiland *Waigats*, dat daer op zijn veel stilstaende Wateren, en Moerassen. Hy zegt, daer op gezien te hebben Bloemkens van veelderley verw; ook wel Gras, meest van een verzengt groen: geen geboomte, en weinig gevogelte. De Kusten zijn meest Rotzig en Klippig, van graeuwe Arduin-steen. Men vind 'er aen de strand veel dryf-hout. Het vaste Land omtrent het Eiland *Waigats*, is, zegt hy, schoon vruchtbaer Land, doch niet bebouwt, bol, en zacht: men vond daer veel Bieslook, en Veld-bloemen in 't Wild. Het Eiland zelve is hooger Land als de vaste Kust, doch boven vlak. De doorvaert heeft veel bochten, uit en in. Het water tusschen 't Eiland en 't vaste Land, is bruin, en zwartachtig. Als men deze vaert of doortogt, by hen de *Nassauwsche Straet* geheten, ten einde loopt, is het water beoosten vry zout. Het water wast daer met stroomen die uit den Oosten komen. Doch die lust heeft wytloopiger den toestant der Kusten van *Waigats*, en *Nova Zemla* te zien, zoo zy[+] zijn ter nedergestelt door *Linschoten*, en *Willem Barentsz.*, en wat hen daer zeltzaems bejegent is, gelieven zich tot des zelfs Reizen te wenden, die daer wytloopig af schryven, wes ik dies aengaende zwyge.

[+]Deze togt is gedaen voor omtrent honderd jaer.

Schipper *N. de Lange*, welke veel Jaren op *Groenland* ter Walvisch-vangst heeft gevaren, heeft my gezegt, meermalen gevonden te hebben in de huid, of in het vleesch van de gevangene Walvisschen, driehoekige Harpoentjes, van Ley-steen gemaekt, groot vier of zes vinger-breet, waer by een oogje aen 't boven end te zien was,[+] daer een rouw door schynt gestoken te hebben, of wel eenige stok of staef. Op wat plaets, en van wat Menschen deze scherp-puntige Leytjens, den Visschen in het lyf zijn gejaegt, is onbekent, 't zy dat het is van de Luiden aen de *Straet Davids* woonachtig, of wel van eenige bewoonders der Eilanden van *Jeso*, en hooger, Noorden op. Altoos het blijkt, dat de zelve gezwommen komen, uit een gewest, daer het Yzer den Menschen onbekent is, anderzins zouden zy zich niet behelpen van deze Visschen met Leyen te vangen, dewyl daer mede zulks niet zoo zeker kan geschieden.

Schipper *Willem de Vlamingh* getuigt my mede de bovenverhaelde zaek, doch zegt daer beneffens, dat hy ook veelmael Harpoentjes in de ruggen dezer Visschen heeft gevonden, wel van diergelijke Ley-steen gemaekt, maer lang twee span, voor met dubbele scherpe weer-haekjes, oordeelende mede dat de zelve door de Menschen aen de *Straet Davids* zijn gebruikt, daer hy te meermalen is geweest, want deze vervolgen, met hunne kleine Vaertuigen, daer een Man alleen in zit, deze groote Visschen in Zee, werpen hun menigte van deze Leye Harpoentjes in 't lyf, tot dat ze mat, en dood gebloed zijnde, zy die na Land sleepen, en zich daer van bedienen. De Lynen welke aen deze Harpoentjes vast zijn, zijn van darmen gemaekt, hebbende blazen aen de enden, zoo, dat wanneer een groot getal diergelijke Harpoentjes in het lichaem van de Visch gejaegt zijn, de zelve door de blazen in 't zwemmen word belet, want die vol wind zijnde, na boven schieten, en zoo de Walvisch afmatten.

+ In Japan worden de Walvissen met yzere Harpoenen gevangen, gelyk ook meest op alle plaetzen in de bekende, waerelt.

Men wil ook dat deze Harpoentjes van Ley-steen, in gedaente als Pylen, aen de *Straet Davids*, uit Boogen mede worden geschooten, zoo wel van het Land af, als uit de kleine Vaertuigen, in Zee, want de Walvisschen komen aldaer dicht onder het Land zwemmen, alwaer 't zeer diep is, en word mede gezegt, dat die Pylen of Javelyntjes gemerkt zijn: komt dan de Visch dood aendryven, gelijk aldaer dikmael gebeurd, zoo is hy eigen aen den geenen wiens merk op de Pyl staet.

By *Wormius* leest men, hoe in den Jare zestien honderd drie en veertig, op Ysland een Walvisch wierd gevangen, die een Harpoentje in 't lyf hadde, na het scheen van Ley-steen, of misschien Toetsteen gemaekt, die men op dat Eiland, niet en vind; aen 't achterste einde waer 't op zijn breetste is, zag men een gaetje, alwaer een touw door gestoken was, gevlochten van fyne Walvisch-baerden, of haair: voor was een scherpe punt, daer aen gesleepen, en scheen als of deze Pyl, Javelyn, of Harpoen, niet diep genoeg in het lichaem van het Dier gejaegt zijnde, de Visch het ontkomen was. Na allen schyn, dit werk-tuig, of in *Groenland*, of in de *Straet Davids*, of elders

beoosten *Nova Zemla*, zal zijn gemaekt geweest.

Dus onderrichte my mede een ander oog-getuigen, dat hy onlangs in de huid van een Walvisch by *Groenland* gevangen, een Pyl van Ley-steen gemaekt, gevonden hadde.

De reden, dat in *Waigats* schier althans zoo veel Ys is, schynt te zijn, om dat de Rivieren *Jenisea*, en andere, zeer veel Ys uitspouwen, het welke, door dien de Vloeden van 't Oosten na het Westen daer meest gaen, in deze engte zakt, en daer verstoppinge maekt; hoe wel andere zeggen, dat het Ys aen de Rivier *Oby*, als het begint te smelten, of te ontdooyen, aenstonds zinkt, en geen myl voort dryft, en langs de Rivier over lage Landen schiet.

Men zegt, dat de Walrusch-tanden, die in de Ys-zee gevangen worden, veel voozer en brosser zijn als die by *Groenland* worden gevischt, en dat de Dieren zelve ook kleinder zijn.

Wel is waer, dat over de lengte van de engte *Waigats*, de Zee-luiden zeer verschillen: de zommige stellen die op tien, en andere op dertig mylen. Eenige stellen de Landen nieuw Holland, en nieuw West-vriesland genaemt, binnen de engte, en andere daer buiten, en in de Tartarische Zee; welke geschillen te vereenigen zijn, en bepaelt konnen worden, na dat men des Tartarischen Zees mond ver of naby van het naeuwste van *Waigats* stelt. Het hoog gebergte in deze engte, aen de Zuidzyde, word het *Pater Noster* gebergte by de Zee-luiden geheten, dat altyd met Sneeuw bedekt is.

Het is byzonder, dat wegens de doortogt van *Waigats* in de Ys-zee zoo zeer word getwist-redent. Men vind noch veele omtrent *Archangel*, en Oostelijker aen Zee gelegene Volken, die gevoelen de Zee daer een Inham te zijn, en niet verre Oostelijk voorby *Nova Zemla* testrekken, gelijk daer van een tekening voor eenige Jaren tot *London*, in 't *Journael des Sçavans*, of *Philosophicale Transactions*, is uitgegeven; beneffens een Brief, zoo ik derwaerts aen den Heer *Oldenburgh*, in den Jare zestien honderd twee en zeventig, toen Secretaris van de Societyt der geleerden tot *London*, hadde geschreven. Andere gevoelen, dat *Nova Zemla* ten Noord-oosten zeer dicht aen Tartarye stoot, en dat daer een tweede naeuwte is, zoo dat 'er wel een doortogt voor water zoude zijn, maer niet voor zware Schepen, om de menigte Ys, die 'er meesttyds opstopt in deze tweede engte. 't Waer-schynlijkst echter is na de naeuwkeurigste onderzoekinge, zoo dies aengaede namaels heb gedaen, dat die Zee, en dat Land, gestrekt en gelegt zijn, als in mijn Kaert nu is te zien.

't Zy *Nova Zemla* vast Land is, gelijk het niet en is, onzes gevoelens, of een Eiland, zoo word geoordeelt, dat 'er niet, of zeer bezwaerlijk, door de engte *Waigats*, of buiten het Noorden om, Oostwaerts, te komen is: en is aen dit *Nova Zemla* zoo een gedaente by ons in de Kaert gegeven, als ons van de meeste Schryvers voorgegaen is; doch verbetert, volgens berichten van voorname Zee-luiden, die oog-getuigen zijn geweest, aen my gedaen.

Het is mede aenmerkelijk, dat vermits de afgryzelijke Ysschollen die in de Waigatsche Zee steeds dryven, en zich zomtyds tegens de Kusten aenzetten, dat de *Russen* en *Samojeden* met hare Vaertuigen zelden de zelvige plaetzen voor de tweedemael weder konnen aentreffen, het welke de vaert aldaer mede bezwaerlijk maekt, onwis zijnde waer het Ys waer te nemen is.

Theunis Ys van *Amsterdam,* zeer ervaren Zee-man, die als Schipper lange Jaren op *Groenland* heeft gevaren, en ter Walrusch-vangst onder en op *Nova Zemla*

gezworven, heeft my bericht, hoe verscheidene groote Baeyen in *Nova Zemla* veeltyds des Zomers met Ys bezet blyven: hy zegt, dat het Ys op drie en zeventig graden en een half in 't Voor-jaer het eerst word gespleten, dat is omtrent *Loms-baey*, alwaer zomtyds de opening zoo breet is, dat niet wel overzien kan worden; breeder en smalder, na de drift van het Ys. Dat de Vloet daer komt uit den Noorden, doch op zes en zeventig graden uit den Noord-oosten* en Oosten: het vloeid daer, zoo hy zegt, eens zoo lang als het ebt, waer uit iemand mogte de besluiten, dat 'er achter *Nova Zemla,* benoorden, en benoord-oosten, groote togt van water en opening moet zijn; want zoo het achter dicht ware, zoo en zouden de vloeden herwaerts zoo krachtig niet zijn; dien kan worden geantwoord, of schoon hier togt van water is, zoo en volgt daer niet uit, dat 'er daerom juist vaert of doortogt voor Schepen zy, waer van wy de ongeloovelijkheit aen hebben gewezen; wordende ook in de Zwarte Zee, als mede in de Middelandsche Zee, echter togt van water bespeurd, altoos over een zelve streek, schoon 'er achtet geen opening en is. Om de groote ras van stroom die 'er is, ter plaetze van bovengemelte spleeten, en dat als dan ter

*Het geen een gewis teken is, dat de Tartarische Kust by en omtrent de Ys - kaep noord-oost op strekt verre in zee.

zelver plaets daerom open water is, zoo stremt het daer ook bezwaerlijker tot Ys, en ontdooit eerder.

By *Costintsarch*, op omtrent drie en zeventig graden, een plaets op *Nova Zemla*, zegt hy, te zijn een doode stroom.

De Vloeden tegen de buiten-kust van *Nova Zemla*, gaen des Winters aldaer zeer hoog, 't geene gezien kan worden aen de aerde, en strand, langs de Kust; want het water daer een zienlijke moet achter laet, en aen de stukken Hout, en Boomen die hoog zijn gedreven, en men op 't Land vind leggen. Wanneer het Ys, ter plaetze als boven gemelt, op drie en zeventig graden, en drie en zeventig graden en een half, of daer omtrent, gespleten is, worden daer de schotzen in kleine stukskens verbreizeld, en vernietigt. Benoorden *Nova Zemla*, meerder Poolwaerts, ziet men meest altoos groote Velden van Ys, en hadde den opgemelten Zee-man daer nooit Land vernomen.

In de buitenste Baeyen van *Nova Zemla* is vry diep water, tot op den hoogsten hoek, ten Noorden; maer wyder Oostwaerts, is het water ondieper. Wegens de Ys-velden, die meest altoos benoorden leggen, of schoon 'er geen Land bekent en is, meent bovengemelte Schipper niet dat ooit iemand daer hooger als op twee en tachentig graden is geweest. Veel Walvisch doet zich benoorden *Zemla* op, doch vermits men daer niet zeer bedreven is, word ze niet veel gevangen.

De Vliet *Petsora*, zegt hy, kan dertig myl opgezeild worden, en tot boven het Stedeken van de zelve naem. Hy had geweest aen het Eiland *Colgoy*, daer veel Endvogels had gezien, en menigte van Zalm gevangen, die daer valt in Oogstmaend.

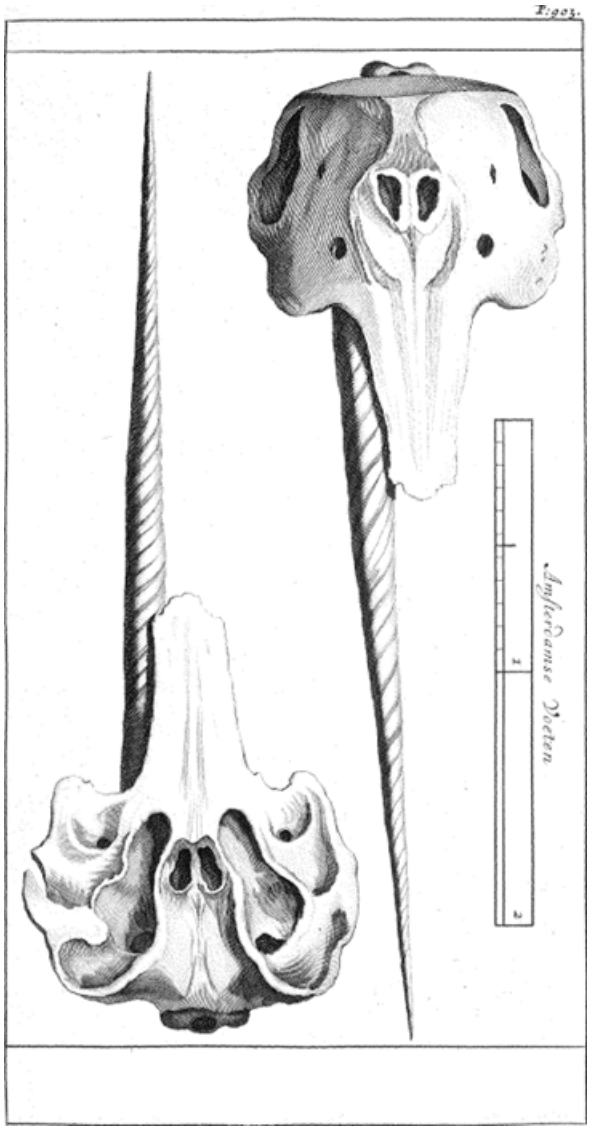
Hy was de Vliet *Petsoor*, of *Petsora*, eenige mylen opwaerts geweest, tot dicht by, daer een Vlek legt. Dees Vliet heeft aen de mond verscheide Spruiten. Hy vond daer Ballingen, en *Samojeden* woonachtig.

Dees Schipper *Theunis Ys*, had veel Marmer-steen op *Zemla* gezien, en zeer hard Kristal. Hy gelooft, dat by *Costintsarch* een vaert gaet, tot aen de binnenste kant van *Nova Zemla:* oordeeld Metaelertz daer te vinden zoude wezen.

By onderrechtinge door Schipper *Willem de Vlamingh,* van Oost-vlieland, worde ik verstendigt, dat hy in 't Jaer zestien honderd vier en zestig, ter Walvischvangst uitgevaren, het hem zoo gelukte, dat hy langs de Noorder-wal, en voorby de Noord-ooster-hoek van *Nova Zemla* heen zeilende, werwaerts hy heen stak om goede vangst te hebben, die hem om de West was ontstaen, zoo verre quam, dat Zuid en Zuid-west op zeilde, tot by, of omtrent het wel eer behouden Huis, in 't Jaer vyftien honderd zes en negentig door *Heemskerk*, na geleden Schipbreuk gesticht, daer hy verwinterae. Van het behouden Huis zeilde hy Oost-zuid-oost op, tot omtrent op vier en zeventig graden, daer hy niet als open Zee zag, van waer te rug zeilde, weder achter *Nova Zemla* om, en binnen zestien dagen, na dat *Nova Zemla* uit het gezicht verliet, in 't *Vlie* aenquam. Van de Eilanden *Orange* genaemt, t'Zeewaerts, Noord en Noord-oost op, zijn de gronden, zeventig myl ver, langs deze streek Kezelig, Rotzig, Steenachtig, hoe verder van Land, hoe stekgrondiger, en ondieper, wezende het op zeven, ja op vyf vadem (want die diepte had hy daer Noord en Noord-oostwaerts op geloot) modderig en zacht, zoo dat vermoed werd, eenig Land benoorden daer dicht aen te zijn, ('t zy vast Land, of ten minsten eenig Eiland,) 't welk misschien aen *Groenland* niet alleen, maer aen de uitstekende hoek, *Ys-kaep* by my genaemt, vast is. t'Zeewaerts Zuid-oost aen van 't behouden Huis, is de grond als in de Zuider-zee, doch wel zeventig of tachentig vadem diep, en hoe verder van *Nova Zemla* 's Land, hoe stilder water dat het daer was, en hoe vlak 'er grond, waerom hy gevoelde, de

Tartarische Kust aldaer-niet verre moest zijn; gelijk in de Kaerten, welke zedert gemaekt zijn, een vaste Kust daer is geplaetst, en met de naem van *Jelmer-land* genaemt, na zeker Bootsman, *Jelmer* geheten, die deze Reize by heeft gewoont; hoe wel my de Schipper verzekert, schoon hy op gemelte plaets, Zuid-oost van 't Land, en 't behouden Huis, zelf na Land uit zag, zulks niet heeft beoogt, maer wel alle tekenen die men in volle Zee gewoon is te zien, wanneer men naby Land is; al hoe wel veele van de Matroozen zich dikmael inbeeldeden het Land te zien: dies voor vast vermoede, het Land aldaer zoo te zijn, als *Jelmer* het heeft opgegeven, en *Dirk Rembrantsz. van Nierop* het aldereerst dus in de Kaert heeft gebragt en benaemt, en heden in de gemeene Zee - kaerten word gezien.

Schipper *de Vlamingh* heeft my vervolgens toegelaten, op de Kaert te schryven, dat door hem de *Jelmer*-kust is ontdekt, steunende op de tekenen die hy in Zee te dier plaetze zag; waer uit vaste-

Een Hoorens Beckeneel van Bovenen te sien.
Een Hoorens Beckeneel van Onderen te sien.

lijk te vermoeden was, het Land aldaer zoo te zijn.

De koude was aldaer niet zeer zwaer in dar Jaer. Hy bejegende geen Ys, als hier en daer een schots. Op de Eilanden, met de naem van *Admtraliteits* Eilanden bekent, vond hy een staek, daer her Jaer vyftien honderd vier en negentig op stond, met een Hollandsche hand geschreven. -

Deze togt is te meer te verwonderen, om dat, als anderen derwaerts zeilden, op de zelve tyd van 't Jaer, niet als Ys hebben bejegent, en in het zelve zijn1 blyven steken. Hier van schynt de reden te zijn, dat wanneer de Noorde Winden veel waeyen, dat als dan het Ys van de *Pool* af, Zuidwaerts, tegen *Nova Zemla* en Tartarye aen dryft; doch als veel Zuide Winden waeyen, gelijk het in dat Jaer had gedaen, dat als dan het Ys na de *Pool* schiet, en een openen Zee achter *Nova Zemla* laet. Gelijk de Noorde Winden, die het Ys van de *Pool* na om laeg of Tartaryc jagen, niet alleen stoppen het *Waigats*, maer ook de engte tusschen Tartarye en de Oosthoekvan *Nova Zemla*, en beletten, dat het Ys, 't geene tusschen *Nova Zemla* en Tartarye is gemaekt, niet loozen kan: hier van daen komt het, dat de zommige de Zeen, zoo binnen als boven *Nova Zemla*, open hebben gezien, en andere bevrooren, op een zelve tyd van 't Jaen.

Een geloofwaerdig Zee-man, op de *Groenlandsche* Visscherye uitgevaren, heeft my verhaeld, in deze gewesten van *Nova Zemla* en *Groenland* gezien te hebben, dat eenige honderden, ja ruim duizend der Visschen die men Eenhoornen noemt, (welke een aert van Walvisschen geacht worden te wezen,) uit der Zee, boven water als de Tonynen quamen springen, en weder indooken: men zag 'er groote en kleine hoorenen: de oude Visschen hadden de groote van een Sloep, waren gespikkeld als een Appelgraeuw Paerd: het is een rond platte Visch, de staert staet dwers, zy komen na het schynt, meest boven, met dood stil weder: haer vleesch is week, en houd zelden steek, voor den Harpoen, want als zich tien Sloepen met Volk onder deze menigte wierpen, zoo treften zy veele, doch in geen een bleef de Harpoen vast steeken.

Wanneer ik in den Jare zeventien honderd en twee, last hadde gegeven aen Visschers die ter Walvisch-vangst, na *Groenland* voeren, zoo het mogelijk was, een Eenhooren-Visch te vangen, dat men dien het hoost zoude af kappen, tegelijk met de Hoorn, en my toebrengen; zoo is zulks geschied: de Hooren die bezyden de Snuit staet, en niet recht voor 't HOost, is gedraeid, maer lang vier span en vier duim, als wezende na allen schyn van een jong Dier, het Bekkeneel is lang en breet ruim twee span, recht boven op het HOost zijn twee openingen, daer dees Visch zijn adem door gaet, en lucht vat, dat de Neus zal zijn, en men zegt dat zy daer door mede water op, en om hoog blaest, en gaet; door tot in de mond: achter deze openingen in 't einde van het HOost, en boven de Ruggraed, staet een beenen knobbel, die de gedaente der Neus maekt: in het laegste deel van het HOost te weder zyde de Snuit, staen twee kleine ingedooke Oogen: twee platte beenen gaen over de Snuit, de Hooren staet ter slinker zyde van de Snuit, en ter rechter zyde ziet men plaets tot een andere, en verzekeren my de Zee-luiden, dat deze Hoorens wisselen, en wanneer die aen de eene zyde valt, dat dan de andere weder wast, waerom misschien deze Hooren zoo klein is, indien van geen Veulen was.

Zeker *Groenlandsche* Schipper heeft my in den Jare zestien honderd acht en negentig verhaeld, toen een Eenhooren in Zee gevonden te hebben, van wiens Spek Traen wierd gekookt, was lang zes of zeven vadem; elk volwassin Visch geeft omtrent een Kardeel Traen: zy komen gezwommen gelijk de Walvisschen, meest uit het Zuid-westen, na het Noord-oosten, en moeten zomtyds boven komen, om lucht te

scheppen; en alzoo schiet de Zee mede omtrent *Spitsbergen*; doch kort onder de Wal neemt ze een tegen gesielde loop.

Als deze Eenhooren-Visschen in Zee zwemmen, met de Hoorens uit het water stekende, maken ze een groot gedruis, en geraes: zeker Schipper heeft my verhaeld, niet wyt van de *Straet Davids*, gezeild te hebben, en dat hy aldaer, eer iets op't water zag, een zeer groot geluit hoorde, 't geen naderende, men zag dat een zeer groot getal dezer Hooren-visschen quamen aen zwemmen, met de Hoorens in 't water slaende, die het geraes hadden verwekt: zy myden alle het Schip, men schoot 'er met Harpoenen op, doch geenige wierden gevangen.

Men wil dat 'er zommige van deze Visschen gevonden worden, die twee Hoornen hebben, zoo als 'er eene in den Jare zestien honderd vier en? tachentig, by zeker Walvisch-vange is gevischt, en tot

Hamburg gebragt, alwaer die noch kan worden gezien, en de aftekeninge aen my is vertoont: wordende wyders by eenige geleerde Mannen geoordeeld, dat deze Visschen alle zoodanige twee Hoornen, of Tanden hebben, en dat zy noch jong zijnde, eene van de zelve gewoon zijn af te stooten, 't welk my niet aen nemelijk voor komt, om dat ik oog-getuigen gesproken hebbe, die 'er veel honderden (als reeds gezegt) te gelijk in een Bende, hebben zien zwemmen, die alle maer een Hooren hadde.

En kan van deze Eenhooren-Visch by *Wormius, Bartolinus*, en andere in 't breede worden gelezen; waerom hier spare wytloopig van den zeiven, of het HOost en Hooren, dat onder my berust, te berichten; doende echter de aftekening daer van in Prent hier zien, om dat bespeure de zelve zeer gebrekkelijk elders is afgebeeld.

Het onderste Kake-been is gelijk deboven-neb, spits: de *Groenlanden* noemen die *Turacca*, of ook *Nahrval*, hebben wel een gesprenkelden huid als een Appelgraeuw Paerd, doch zomtyds is de grond van haer vel wit, of geheel graeuw.

De Eilanden van *Orange*, anders de drie Eilanden genaemt, aen de Kust van *Nova Zemla*, zijn niet zoo Noordelijk gelegen, als de *Hoek der Begeerte*; het scheeld, volgens bericht der boven gernelte Schipper *Vlamingh*, vyftien myl, en zoo zoude de Kaerte van *Nova Zemla*, dezen aengaende, qualijk zijn gelegt, 't geene echter tot noch toe niet hebbe derven veranderen, om dat zeker ander Zee-man, die aldaer mede hadde geweest, my daer van twyfelachtig heeft gesprooken.

Op de Noordhoek van *Sint Laurens* Baey, leit een Eiland, groot een vierde deel myls.

By *Loms-baey*, aen *Nova Zemla*, steken twee zeer gevaerlijke Riffen in Zee, een myl lang, waer op in 't Jaer zestien honderd zes en zeventig een Engelsch Schip gebleven is, wiens togt beneden word verhaeld. Deze meenden Benoorden om, eenige opening te zoeken, en men heeft overblyfzelen daer van gevonden. Vorder zoude geen Riffen of Droogten meer langs de Kust zijn, en is de Kust van boven *Loms-baey* gelijk in *Noorwegen*, met Voorlandig gebergte.

Schipper *Vlamingh* oordeeld, dat *Nova Zemla* gebroken Land is, daer men op veel plaetzen in, en misschien door varen kan.

De miswyzinge van 't Compas by de *Admiraliteits* Eilanden, is ruim dertig graden, en by de meest Noordelijke hoek van *Nova Zemla* zeven graden en een half; by de *Noordkaep* zeventien graden. Hy zegt, by ondervindinge te weten, dat de *Noordkaep*, en *Nova Zemla* 's eerste of Wester- hoek, even dertig mylen nader aen malkander zijn, als by de Kaerten, die gedrukt in de Zee-boeken staen, is te zien.

Hy oordeeld, Tartarye schuins tegen over 't behouden Huis met een bocht in te schieten, en tegen over de Oost-hoek van *Zemla* weinig nader aen malkander te komen als in mijn Kaert heb gelegt; ook *Groenland* boven *Nova Zemla* heen te loopen, en zoo wyders tegen over de Tartersche Kust. Hy is daer Noord-west: t'Zeewaerts in geweest, tot omtrent op twee en tachentig graden. Hoe dieper te Zee, boven *Zemla*, Zuid-Oost, en Noord-Oost op, van de Noord-Oost-hoek van *Zemla*, hoe kalmer en stilder water, waerom aldaer Land te zijn word gegist, als boven aen heb geroert.

Achter *Ysland* is de *Groenlandsche* Kust zoo met Ys bezet, dat nooit in deze of voorgaende Eeuw, mijns wetens, daer iemand het Land heeft konnen genaken: en is wel waerschynlijk, dat de oude *Groenlanders*, welke uit *Noorwegen* haren oorspronk hadden, alle zijn vermoord, en hare gebouwen en gelegentheden vernietigt, door dien aert van Menschen, welke tegen woordig in *Groenland*, tegen over *Terraneuf* worden

gevonden, die wreed, moordadig, en wild zijn; of wel dat zy met de zelve zijn vermengt, verwild, en zoo verduistert.

Of wyders boven *Nova Zemla* bewesten, en daer, na de *Pool* toe, een geduurige Zee is, en of daer meer Land is als in onze Globen staet bekent, is onbewust: alleen weet men zeker, dat op twee en tachentig graden niet als Zee en Ys is te zien.

Groenlands binnekant, zegt Schipper *Theunis Ys*, te zijn lustig en vermakelijk. Men ziet 'er Mos, weinig groen Gras, en kleine bittere blaetjes wasschen, die de Rheenen vet maken.

Het is te verwonderen, dat in *Groenland* by de Zomer zoo grooten getal Rheenen, die de Herten niet ongelijk zijn, zeer glat en vet, word gevonden, zoo, dat 'er vyftig, en meer, zomtyds in korten tyd van de Zee-luiden worden gevangen: daer men zoo weinig Loover of Gras aldaer ziet, en dat dit gedierte des Winters verdwynt. Gelijk aenmerkens-waerdig is, dat men zegt, meermalen eenige van deze Rheenen gevangen te worden, die aen de hoornen, of ooren, geknipt of gemerkt zijn; waer uit te besluiten staet,

dat zy geloopen komen uit een Land dat bevolkt is, 't zy uit *Amerika*, over 't Ys, of wel van de Kusten van *Fretum Davids*; wezende het Ys zoo hecht op veel plaetzen, dat de Beeren zich althans daer ophouden, en zelf hare jongen voortbrengen.

De Heel-meester *Matthew Ybocking*, heeft my verhaeld, wanneer hy ter Walvisch-vangst uitgevaren was, en eenige weeken lang in het Wester-ys bezet was, gezien te hebben, dat de Beeren over het Ys uit het Westen quamen geloopen, waer uit afgenomen kan worden, dat de Rheenen die men zoo menigvuldig op 't Voor-jaer in *Groenland* vind, mede van de West komen; gelijk men mede op *Spitsbergen*, dat een Eiland is, vind in 't Voor-jaer, zeer veel Rheenen, die in den beginne mager, en mak zijn, zoo dat zy qualijk Menschen schouwen, en binnen de tyd van twee, of drie Maenden, zeer vet worden: deze moeten nootzakelijk in de vroeg-tyd voor den dooy, over Ys komen geloopen, uit een warmer Land. Tegen de felle koude, en Na-tyd, vertrekken niet alleen deze Beesten, maer ook alle het gevogelte, dat zich met oneindig getal aldaer in de broei-tyd houd. Hoe wel geene Zee-luiden ontbreken die van gevoelen zijn, dat de Rheen in *Groenland*, by de vries-tyd zich onder het Sneeuw, en in hoolen van 't gebergte ophouden.

Het is weinig tyd geleden, dat zeker Amsterdams Schip, zoo als de Schipper my zelve heeft verhaeld, op de Walvisch-vangst uitgerust:, in 't westen van *Groenland* aen de stranden quam te vervallen: een Matroos aen Land getreden, wierd van wilde Menschen betrapt, welke hem aenstonds, in 't gezicht van andere Bootsluiden, vermoorden, zonder dat zy zulks, om de menigte, konde hinderen. Het Lyk wierd by hen op een wagentje, van twee Honden getrokken, geworpen, en zoo weg gesleept. Wat aert van Menschen deze Wilden mogen zijn, is my onbekent; doch na veel schyn van waerheit, zullen 't van de *Straet Davids* Luiden, die der waerts aengekomen zijn, of wel van de overblyfzelen zijn van de oude *Noordsche* Volk-planting in die gewesten (zoo die niet gansch is verdelgt,) welk zedert eenige Eeuwen verlooren is geweest. Dit Volk was in kleeding den Noorder *Samojeden* gelijk.

De *Moskoviten* varen met hunne *Kotski*, of *Kotzen*, dat Vaertuigen zijn, daer mede zy Zee konnen bouwen, op de Walvisch, en Robbe vangst, die zy slaen, omtrent het *Waigats*, en wanneer de Wind op het Land waeid, en de Kust met Ys bezet word, bergen zy zich in de Kreeken, Riviertjes, en Inhammen, wachtende tot dat de Wind weder van de Wal waeit, en dat het een schoone Zee is, zuiver van schotzen, tot op een myl of twee, buiten gezicht van 't Land, en zoo dra de Wind weder kentert, moet het Vaertuig zich weder bergen binnen Lands, onder de Wal, of in Rivieren, want het anderzins van 't Ys licht word verbryzelt.

Het is byzonder, dat omtrent *Waigats* en *Meseen*, of de omstreek aen de Zee-Kusten aldaer, des Winters de viervoetige Dieren, zoo wel Wolven, Beeren, Vossen, Herten, als andere, insgelijks Patryzen, Sneeuw-wit zijn, en des Zomers van verw veranderen, en graeuw worden.

Edward Brown, in zijne Reis-beschryvinge,[+] zegt, dat de *Straet Waigats* volgens zijn raming, behelft over de vyf en dertig[*] mylen, en oordeeld vorders, dat men door deze Straet in den grooten Tartarischen Oceaen niet komen kan; en al is 't, zegt hy, men zekerlijk, en voor[+] vast gevoeld, dat ten tyde van Prins *Maurits van Nassauw*, een Hollandsch Schip daer door in den Oceaen quam, zoo is 't echter een openbare dooling, door dien deze Straet grenst of paeld aen het *Pater Noster* gebergte, 't welk een half myl hoog is, waer boven op gestadig Sneeuw leit, dat

[+]Cap. 7.

[*]Te weten Engelsche myle.

[+]Later onder vindinge heeft my geleert, dit misverstandelyk te zyn bericht.

nimmer smelt, waer van ik een vaste getuigenis geven kan, hebbende zelver in die Straet onder deze Bergen in de Honds-dagen geweest. Dus verre *Brown.*

Andere berichten, dat *Waigats*, of de *Nassauwsche* vaert, gelegen is tusschen twee hooge steene Klippen of Bergen, met groote kromte en bochten, meest altyd met Ys bezet, zoo dat men om deze kromte en bochten, door het veelvuldig Ys, zomtyds bezwaerlijk in Zee daer door kan geraken, en niet op alle tyden, maer wel als de winden het Ys hebben verdreven.

Het is aenmerkens-waerdig, dat aen *Cola*, en by de *Noord-kaep*, als ook in *West-Groenland*, zich Menschen onthouden; leggende die plaetzen omtrent op een zelve hoogte als een gedeelte van *Nova Zemla*, en dat dit Eiland onwoonbaer is bevonden, waer van de reden misschien is, dat het op *Nova Zemla* niet en is verzocht zoo het behoord; want in plaets van een houten Huis te bouwen, men holen in de Aerde, of dichte Kachel-stooven moest gemaekt hebben.

De *Samojeden* die omtrent de Kusten van *Waigats* woonen, zijn van gevoelen, dat men benoorden *Nova Zemla* niet varen kan, 't geen echter hunne onkunde toe te schryven is, om dat zulks by de Nederlanders is gelukt; maer, zeggen zy, men kan langs de *Samojeedsche* Kust, tusschen het vaste Land en 't Eiland *Waigats*, zijnde de Straet aldaer ruim een myl en een half op zijn naeuwste breet, bequaemlijk op eenige tyden van het Jaer, hoe wel niet alle Jaren, door komen; welke weg in oude tyden de *Siberische* Koop-luiden gebruikt hebben, om hare Waren uit de *Oby* te brengen, komende van daer met *Kotzen* of *Lodgens*, den voornoemden weg langs, tot op de Rivier *Petzora*, voor het Stedeken *Poestoser*; van waer zy des Winters hunne Goederen met Ren - dieren over Land, na de Rivier de *Meseen* pleegden te voeren, tot een Vlek *Lampas* geheten, alwaer die gading daer in hadde, de zelve quam te koopen.

Zy verzekeren (zegt men) mede, dat den anderen doorgang tusschen *Nova Zemla* en het Eiland *Waigats* veeltyds, en meer met Ys belemmert is, als den doorgang aen het vaste Land.

Op *Nova Zemla* is't wilt en woest. In de Baeyen vallen Enden, en Visch te vangen. Op 't Land zijn geen Menschen altoos, die daer vaste wooning houden; geen Gras noch Loof, uitgenomen wild Ajuin, Zuuring, Lepel-bladen, Water-kerssen, en weinig Stek-gras.

Het Eiland *Waigats* legt meest Zuiden eri Noorden gestrekt: is zestien Hollandsche mylen lang. De doorvaert tusschen dit Eiland en 't vaste Land, strekt zich Oost en west uit.

Nova Zemla is, zoo dra men de *Meelhaven* voorby is gezeild, met zeer hooge en steile Klippen gestrekt.

Van de vaert der Hollanders na *Nova Zemla*, in de voorige Eeuw gedaen, en van de *Nassauwsche Straet*, of *Waigats*, kan in de *Atlas*, en in dit Werk, de eerste Druk,5 breedelijk worden gezien, 't geen kortsheits halve nu hier voorby gae.

In het Jaer vyftien honderd vier en negentig, en vyftien honderd zes en negentig, heeft men op de hoogte van een en tachentig en een halve graed, benoorden *Nova Zemla* gevonden, Ebbe en Vloed, met groote ruimte en diepte, dat acn geen zyde *Waigats* te dier tyd niet alzoo gevonden is, doch als men toen doortogt aldaer zochte, heeft de veelvuldigheit van Ys zulks belet.

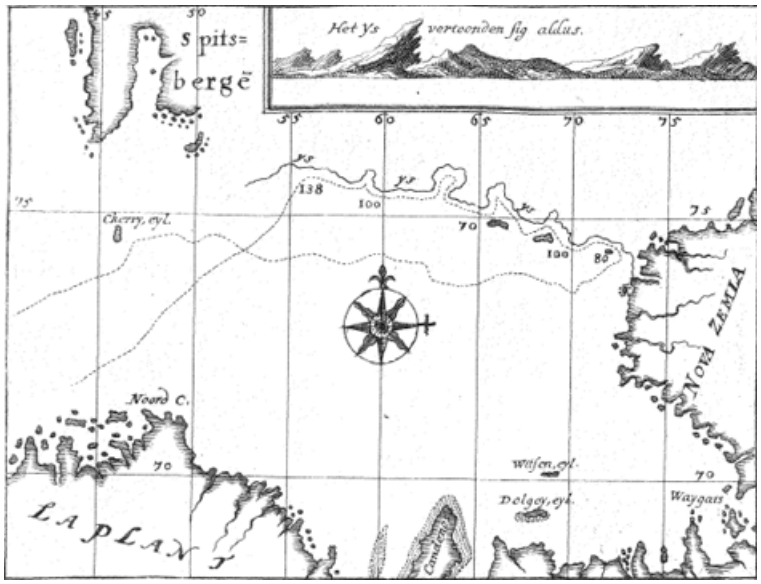
In 't Jaer zestien honderd en drie, nam men in beraed hier te Land, om de Reis benoorden om te verzoeken, edoch, als ondoenlijk geoordeeld, is achter gebleven.

In't Jaer zestien honderd en negen, heeft men weder getracht, boven *Nova Zemla*, hoog Noorden olm, na Indiën te varen, waer toe een snedig Jacht wierd gebruikt, maer de koude en het Ys hebben deze togt gestuit.

In't Jaer zestien honderd en twaelf, is door zeker Schipper, *Jan Cornelifz. van Hoorn* genaemt, getracht benoorden *Nova Zemla* Oostwaerts op te zeilen; hy zeilde dan den elfden van Wiede-maend uit *Kilduin*, en dat met een Ooste, of Noord-Ooste loop, recht toe na *Nova Zemla*, daer hy by quam den dertigste van Wiede-maend, en zworf langs de Kust tot den achtsten van Hooi-maend, als wanneer hy vond een vaste Kust van Ys, strekkende van 't Land af, 't welk hy volgde, tot den elfden van Hooi-maend, komende tot op vier en zeventig graden, dertig minuten; den veertiende van de zelve Maend, was hy op zes en zeventig graden, dertig minuten, van waer hy weder keerde na *Nova Zemla*, en quam weder aen 't Land op den twintigsten, na datze daer twaelf dagen afgeweest hadden. Den negen en twintigsten zeilden hy

weder van Land af, met een Weste, en Noord - weste streek by 't vaste Ys heen, en quam den achtften van Oogst - maend, tot zes en zeventig graden, dertig minuten, en twee dagen daer na op zeven en zeventig graden, dertig minuten, maer keerde toen weder Zuid en Zuid-oost, na het Land van *Nova Zemla*, daer hy den tienden aen quam, en zoo verders, onverrichter zaken, na Huis: waer uit is te zien, dat het Ys meermalen van *Nova Zemla* Noordwaerts alzoo gestrekt, en vast legt, als het by de togt der Engelschen hier beneden gemelt, bevonden is.

Op het Jaer zestien honderd vyf en twintig, is eenen Schipper *Cornelis Bosman*, op zeventig graden, vyf en vyftig minuten, aen *Nova Zemla* gekomen, en gevorderd, tot aen het *Staten Eiland*, op den dertienden van Oogst-maend, beoosten *Waigats*, maer gaende den zeventiende 't zeil, kregen de zeilen styf bevrooren, de stormen zoo zwaer, de Ys-schotzen zoo overvloedig, dat op den vier en twintigsten van Oogst-maend, na Huis moeste keeren: Ankers en Touwen wierden verboren, Sneeuw en Hagel was on-

Verbeelding hoe het Ys van NOVA ZEMLA na SPITSBERGEN, in den jaare 1626 vast geset is gewest.

uitsprekelijk veel, en te naeuwer nood raekten het Schip door een opening, tusschen het Ys, uit de *Straet Nassauw*, en weder in de open Zee. Deze Schipper verhaelden dat een Rusch Vaertuig hem ontmoet hadde, waer van het Volk had bericht, dat het Gat van *Waigats*, of de *Nassauwsche Straet*, niet alle Jaren open is, ook dat men nooit vroeg in de Lente daer in stevenen kan, wegens het Ys, dat dan noch bewesten de Straet dryft, en opstopping maekt, dat zy gewoon waren voor de mond van deze engte te komen Vissen, en zomtyds ook wel binnen de engte op de droogten, als 'er opening was; ja mede wel geheel door de Straet heen zetten, een einde wegs, in de binnen Zee, maer zelden.

In den Jare zestien honderd vier en zestig, hebben eenige Schippers en Scheepsreders hier te Lande, by den Staet aengegeven, hoe zy op vier en zeventig en een halve graed waren geweest achter *Nova Zemla*, in hoope, dat zy de Noord aldaer gepasseert waren, en alleen Zuidelijk en Oostelijk hadden af te varen, om nieuwe ontdekkingen te doen, verzoekende daer toe eenige hulp, en voor-recht, doch is alles onverrichter zaken uitgevallen.

. In het Jaer zestien honderd zes en zeventig, heeft zijn Majefteit *Karei de Tweede*, Konink van *Groot Brittanien*, twee Schepen afgezonden, onder het geleide van Kapitein *John Wood*, om benoorden *Nova Zemla* een doortogt te ontdekken, na *Tartarye, Sina*, en *Japan*; doch de zelve komende aen de Kust van *Nova Zemla*, bevonden zy, dat de Zee geheel met Ys gestopt was, zoo, dat het Ys met de Kust van dat Eiland, Noord op, als een eenig Lichaem maekte, zonder de minste opening; gelijk uit het dubbeld van een gedeelte des Dag-lyft, op die Reize gehouden, en my in *Engeland*, ter tyd als daer het Gezantschap aen den Konink *Willem*, en Koninginne *Maria* bekleede, is mede gedeeld, word gezien, als hier volgt.

Van den zestienden tot den negentienden van Wiede-maend, des middags,[+] was 't een heldere koude, West ten Zuiden, met Nevelachtig en Regenachtig weder. Des morgens zagen wy veel gevogelte van verscheide aert, 't welk een teken is dat men naby 't Land is, 't welk wy omtrent tien uuren zagen, zijnde eenige van de Eilanden, leggende ten Westen van de *Noord-kaep.* De rechte of behoude streek, welke deze laetste vier en twintig uuren gezeild hebbende, de veranderlijk heit aengemerkt zijnde, Was Oost-noord-oost, verschil van breete vyftig mylen, gegiste breete een en zeventig graden, en twintig minuten, Meridiaen afstant vyf honderd tien mylen. Des middags hadden het Land Zuiden ten Oosten van ons, omtrent acht of negen Duitsche mylen, zeer hoog, en meest met Sneeuw bedekt.

[+]Breete een en zeventig graden en twintig minuten, verschil van lengte, zedert de laestrte meting een en twintig graden, en vyf en twintig minuten Oostwaerts.

Zedert den negentienden, des middags, tot den twintigsten, des middags, was[+] de streek, volgens 't Compas, tusschen Noord-Oost, en Oost-noord-oost. De rechte, of behoude streek, ter zake de variatie of verandering, vier en veertig graden Oostwaerts, verschil van breete een en negentig mylen, gevorderd Ooistwaerts acht en tachentig mylen, gegiste breete twee en zeventig graden en een en vyftig minuten, wyte vyf honderd acht en negentig myl, en zagen veele Zeevogels.

[+]Breete twee en zeventig graden en vyftig minuten, en de lengte zes en twintig graden twee minuten oostwaerts.

Van den twintigsten tot dezen middag[+] den een en twintigsten, was de streek na 't Compas tusschen Noord-oost, en Oost-noord-oost. De rechte streek aengemerkt volgens de verandering, noordelijk veertig graden, Oostwaerts verschil van breete, honderd drie en negentig mylen, gevorderd Oostwaerts zes en tachentig mylen, gegiste breete vier en zeventig graden, en vier en dertig minuten, wyte zes honderd

[+]Breete vier en zeventig graden en vier en dertig minuten, en verschil van lengte dertig graden en dertig minuten.

vier en tachentig mylen, de Wind uit den Zuid-westen, met een frissche Koude, Regen, en Mist, zagen menigte van Zee-vogels.

Zedert den een en twintigsten, tot dezen middag den twee en twintigsten, was[+] de streek, volgens het Compas, Noord-oost; doch ter zake van de veranderinge, en het afzakken, was zy Noordelijk gevorderd negen en zeventig mylen, gegiste breete zes en zeventig graden, dik velachtig en zeer koud weder.

[+]Breete zes en zeventig graden, en verschil van lengte veertig graden en vyf en vyftig minuten oostwaerts.

Des middags zagen wy een groot uitgestrekt stuk Ys recht voor ons uit, omtrent een myl van ons; wy zeilden naby het zelve, en vonden dat het lag Oost-zuid-Oost, en West-noord-west; zeilden langs het zelve Oost-zuid-oost, zonder dat wy echter het end konde zien; wierpen het Diep-loot, en vonden honderd acht en vyftig vadem water, groen en zachte grond, zijnde hef weder zeer koud, en vriezende met jacht-sneeuw.

Wanneer wy aen Ly van 't Ys quamen, vonden wy zeer stil water, en ontmoete op verscheide plaetzen stukken Ys, van het groot lichaem afgescheiden, omtrent een Duitsche myl daer van af. Het Ys vertoont zich geheel wit, als zijnde met

Sneeuw bedekt, uitgenomen eenen hoogen heuvel, welke zich heel blaeuw en glinsterende vertoonde: het overige gedeelte was zeer oneffen en laeg. Den Ys-heuvel was na mijn gissing zoo hoog als d'Abdy van *Westmunster*. Ik hebbe verscheide stukken Ys gesmolten, en bevonden, dat het water daer van zoet en goed was.

Van gisteren tot dezen middag den drie en twintigsten, zeilden wy langs het Ys, nu en dan in zeer diepe Baeyen van 't zelve, maer konden geen doortogt daer in vinden, wyl het gansch aen malkander gehecht was, met veel Baeyen en Uithoeken,[+] als ware het Land: de rechte, of behoude streek was Oostelijk veertien graden, Zuidelijk toegevende twaelf graden voor de verandering, gegiste breete vyf en zeventig graden en een en veertig minuten, gevorderd Oostwaerts negen en tachentig mylen, Meridiaen wyte acht honderd twee en vyftig mylen, verschil van lengte een en veertig graden, en vyf en vyftig minuten.

[+]Breete vyf en zeventig graden, en een en veertig minuten, verschil van langte, een en veertig garden, en vyf en vyftig minuten oostwaerts.

Van gisteren tot dezen middag, den vier en twintigsten van Wiede-maend, was de Wind Noorden ten Westen, met weinig koelte: wy zeilden langs het Ys in alle openingen en Baeyen, maer konden geen doortogt daer in vinden: wy zonden Matroozen na boven, om te zien hoe verre het Ys zich uitstrekte, doch konden het niet overzien, noch het end daer van ontdekken. De rechte behoude streek van 't geene wy deze laetste vier en twintig uuren gezeild hebben, was Oostelijk vier en dertig graden, Zuidelijk verschil van breete vier en twintig mylen, gevorderd Oostwaerts vyftig mylen, gegiste breete vyf en zeventig graden, en achtien minuten, Meridiaen wyte negen honderd[+] en twee mylen, nette breete, volgens de hoogte des middags genomen, vier en zeventig graden, en vyftig minuten, verschil van breete tusschen de gegiste en nette, en trwintig mylen; welk verschil was veroorzaekt door een harde stroom, welke volgens mijn ondervinding langs het Ys hep Oost-zuid-oost aen.

[+]Nette breete vier en zeventig graden, en vyftig minuten. Verschil van lengte, zes en veertig graden, en negen en vyftig minuten.

Des middags wierpen wy het Dieploot, en bevonden honderd acht en twintig vadem water, zijnde het heel koud, mistig, en vriezent weder; de Meridiaen wyte verbetert zijnde, was negenhonderd twee en veertig mylen.

Des namiddags zeilden wy onder verscheide stukken los Ys, 't welk zich in veelderhande gedaente opdeed, na de gelijkenis van Dieren, gevogelte, en andere dingen meer; maer een van deze stukken Ys zagen wy een Zegenprael-wagen gelijk te zijn.

Van den vier en twintigsten, des middags, tot dezen middag den vyf en twintigsten, hadden de Wind Noord-west toe West-zuid-west, met weinig koelte, stilte, en nevel, zoo dat wy het Ys niet dorsten naderen, maer leiden het by, of en aen zeilende, zagen wy het Ys wederom. De behoude of rechte streek van deze[+] laetste vier en twintig uuren was Oostelijk zes en dertig graden, Zuidelijk verschil van breete dertien mylen, gevorderd Oostwaerts zeven en twintig myl, gegiste breete vier en zeventig graden, en zeven en dertig minuten, Meridiaen wyte negen honderd en negen en twintig twintig mylen. Ten een uur na de middag helderde de Nevel op: al ons Touw-werk en Want was vol Ys, want de gevallen Nevel was bevrooren zoo dra als de zelve neder quam.

[+]De breete vier en zeventig graden en zeven en dertig minuten, en de lengte en veertig graden, en drie en twintig minuten oostwaerts.

Van den vyf en twintigsten, des middags, tot dezen middag den zes en twintigsten, hadden wy de Wind Noord-west en Noorden, met weinig koelte: wy zeilden langs het Ys, zonder echter eenige doorgang te konnen vinden. Het verschil van breete Noordwaerts vyf mylen, gevorderd Oostwaerts acht en vyftig mylen, gegiste breete

vier en zeventig graden, en veertig minuten, Meridiaen wyte negen honderd en zeven en tachentig mylen Oostelijk, en verschil van lengte, twee en vyftig graden, en dertig minuten. Het was zeer koud weder.

Als wy langs het Ys zeilden, zagen wy iets zich bewegen, zonden een Sloep derwaerts, en bevonden dat het twee groote Zee-paerden waren; wy deden verscheide schooten op de zelve, konden ze niet dooden, maer dwongen haer de diepte te kiezen, en zich onder 't Ys te begeven. Op midder-nacht wierpen wy het Dieploot, en vonden zeventig vadem water, en groenachtige grond. Des morgens omtrent negen uuren zagen wy het Land van *Nova Zemla*, het Noorder gedeelte: het meerder deel van 't geene wy zagen, strekte zich uit van 't Oosten na 't Zuiden, en Zuid-oost, zijnde zeer hoog Land, met Sneeuw bedekt: wy wierpen het Diep-loot, en vonden honderd vyf en twintig vadem water. Het Land was omtrent vyftien Duitsche mylen van ons, zoo dat de geheele Meridionale wyte van *Hitland* tot deze plaets, is duizend en twee en dertig Engelsche mylen, en de verschillen van de lengte is vier* en vyf-

*De lengte vier en vyftig graden, en een en veertig minuten oostwaerts.

tig graden, en een en veertig minuten Oost-waerts.

Van gisteren tot dezen middag den zevenden, hadden weinig wind, en stilte: wy hielden 't dicht aen 't Ys, en bevonden, dat het zich te zamen voegde met het Land van *Nova Zemla.* De rechte of behoude streek was Oost ten Noorden, verschil van breete zes mylen, gevorderd Oostwaerts een en dertig mylen, gegiste breete vier en zeventig graden, en zes en veertig minuten. Des middags wierpen het Diep-loot, en vonden tachentig vadem water, groenachtige grond, op welke tyd wy omtrent zes of zeven Duitsche mylen van 't Land waren, en het Ys maer een Engelsche myl van ons. Wy vonden daer ter plaetzen veel Zee-paerden, leggende op 't Ys; wy deden verscheide schooten op de zelve, maer konden geen daer van bekomen; want zoo dra als zy gewond waren, begaven zy zich na de diepte onder 't Ys, waerom met Harpoenen de zelve trachten te dooden, maer de Harpoenen sluiten van wegen de hardigheit daer op af, en wierden stomp; doch eindelijk dooden wy een jong, bragten 't aen Boord, en kookten daer Traen van. Terwyl wy op't Ys waren, zagen nederwaerts in 't water, om de dikte van 't Ys te zien, en zagen de grond heel duidelijk, daer het tachentig vadem diep was. Het Ys was van veel stukken, zoo groot als klein, te zamen gevoegt, zommige zeer diep gaende. De Zee-paerden, of Walrussen, leggen op 't Ys en slapen, terwyl een van haer gezelschap de wacht houd, (zoo als de Zeeluiden zeggen) de welke eenig onraed vernemende, de overige wakker maekt.

Eenige van deze Dieren zijn zeergroot, omtrent twaelf of veertien voeten lang; haer Tanden wegen tien pond het paer, zijn beter als het alderbeste Elpen-been dat bekent is, en waerdig omtrent zeven of acht pond sterlings.

Van den zeven en twintigsten tot dezen middag den acht en twintigsten van Wiede-maend, hadden wy de wind van 't Noorden tot het West - noord - werten met weinig koelte en stilte: wy hielden het dicht aen 't Ys, en vonden dat het zich uitstrekte tot aen het Land. Des nachts zetten wy het van 't Ys af, dewyl het zeer mistig was.

Des morgens den negen en twintigsten hadden wy mist, met harde wind uit den westen, en West ten Zuiden, en het Ys ten beiden zyden van ons: wy zetten het Zuidelijk aen, om daer uit te geraken; ten tien uuren wierpen het Diep-loot, en vonden vyf en zeventig vadem water.

Des nachts quam onze makker, de Fluit,[+] genaemt *de Voorspoedige*, recht op ons aenzettende, roepende, dat 'er ook Ys te Loefwaert van ons was, waer op wy het Roer hart te Loerwaerts op douwden, en draeiden rond over d'andere boeg; maer eer het Schip op de andere boeg was, stiet het aen een hoek van Klippen, welke onder water lagen, wy deden daer op verscheide schooten, om aen den Kapitein van ons ander Schip onze ongelegent heit bekent te maken, maer de zelve boven de wind van ons zijnde, ontquam dit gevaer, 't welk ons zeer verheugde: ondertusschen schooten wy veel Zein-schooten, en zonden een Sloep om rondsom het Schip de diepte te peilen, en vonden vyf vadem waters omtrent een Kabels lengte buitenwaerts, maer na binnen was 't gansch ondiep: wy wenden alle middelen aen, om een Anker en Touw uit te brengen, en waren van voornemen, om ons beste Boeganker en Kabel daer toe te gebruiken; maer de Zee hol gaende, en het water noch drie of vier voeten gevallen zijnde, konden wy het Anker niet uitbrengen, nadien de Boot zoude gezonken hebben; maer als het water wederom waste, verhefte zich de Zee, en het Schip begon te stooten, zoo dat het lek wierd, waerom wy de Mast kerfden; maer vindende dat het water toenam, harder als wy het konden uit pompen, begonden wy te denken op wat wyze ons best bergen zouden, zonden de Sloep na

[+]De plaets daer dit Schip bleef, is Lomsbaey genaemt, en zyn hier twee Riffen onder water, en op geene andere plaetzen aen deze kust heeft men tot noch toe, myns wetens, order water Riffen ontdekt.

het Land, om te zoeken een plaets bequaem om uit te schepen, maer wierd ons geboodschapt, dat daer ter plaetze van wegen de Klippen en 't Ys onmogelijk was te Landen; waerom de Sloep voor de tweedemael zonden, en nadien het *Godt* beliefde dat het weder opklaerde, vonden zy een bequame plaets onder een Water-val, afkomende van het Sneeuw, en wederkeerende bragten ons daer van de vrolijke tydinge. Wy bragten het Timmermans-gereedschap, en andere noodwendigheden, in de Boot, met zoo veel Volk als de zelve konde voeren, en na dat de zelve behouden aen Land waren gebragt, en de Boot weder aen Boord gekomen was, bragten Mondkoft, Wapenen, Kruit, Loot, en andere noodwendigheden in de Boot en Sloep te gelijk, maer de Zee hol gaende met stortingen, deed de Sloep zinken, twee Matroozen verdrinken, en al het Brood en andere voorraed die wy daer in gebragt hadden, te gronde gaen: het Schip was ook reeds vol water, zoo dat geen Brood of ander voorraed meer konden bergen, doch quamen alle met veel moeiten ook

behouden den dertigsten aen Land, haelden de Boot met veel arbeid gezamentlijk op het drooge, en bragten ons geweer en andere zaken die wy gebergt hadden op de hoogte van een steenachtigen Heuvel, alwaer wy een grooten witten Beer zagen ons naderende, 't welk een van 't gezelschap verplichte daer op te schieten, en haer getroffen hebbende, liep de Beer weg. Wy begosten Tenten te bouwen van onze Riemen en Zeildoek, om de koude af te keeren, dewyl het hard vroor, en al ons Volk doornat waren, en zagen uit om hout tot branding, doch vonden niets; wy baden dan *Godt de Heere*, dat ons het wrak van 't Schip wilde laten toekomen, op dat wy brandinge mogten hebben, en hout om de Boot te vertimmeren, op dat eenige van ons het leven daer door mogten behouden, wanneer dat Kapitein* *Flaws* achter bleef; en het beliefde *Godt* de wind zoo te bestieren, dat het wrak met Meel, Brandewyn, en Oly aen Land wierd gedreven, ter zelver plaetze daer wy geland waren; en indien maer de breete van zestig Ellen aen d'een of d'ander zyde waren aengekomen, zoude het ons onmogelijk zijn geweest het zelve te bergen, door dien de Sneeuw zeer hoog was, en boven het water over hong. Als wy nu Timmerhout, Planken, Zeilen, en veele andere noodwendigheden magtig geworden waren, begonden wy Tenten en goede vuuren te maken.

*Deze was Opperhoft van het tweede Schip.

Op den eersten van Hooi-maend, de wind West-noord-west zijnde, waeide het zeer hard, en was het bitter koud; wy bergden echter meer Planken, Meel, Brandewyn, en andere noodwendigheden, en zonden eenige van ons Noord, en andere Zuidwaerts, om te zoeken een plaets bequamer om de Boot te leggen, de welke zulks niet vonden, dewyl het Sneeuw zeer hoog was, en van de Klippen overhing. Het was zeer moeyelijk reizen, want men gaet over de Sneeuw, of Klippen, of zeer weeke grond, 't welk word veroorzaekt door het Sneeuw-water, de gestadige Mist en Nevel, de welke veel water bybrengen, dat zoo haeft als het, neder valt bevriest. In deze onze togt zagen wy het spoor van Beeren, Vosschen, en Herten f en vonden een Tak van een grooten Herten-hooren.

Den tweeden was de wind West, met zware Nevel: al ons gezelschap wanhoopte van Kapitein *Flaws* weder te zien, meenende dat zijn Schip, als het onze, was gebleven. De Kapitein en verscheide Bevelhebberen traden den Berg op, maer vouden de weg zeer zwaer en moeyelijk, en verscheiden perzoonen verlooren haer Schoenen in 't Sneeuw en Slyk. Op de hoogte des Bergs gekomen zijnde, zagen wy andere zeer hooge Bergen, ook met Sneeuw bedekt, voor ons: wy gongen over eenige Klippen van Marmer-steen, waer van zommige aenmerkens waerdig. Onze Konstapel beneden aen den Oever van de Zee bezig zijnde om noch ietwes te bergen, quam een grooten witten Beer op hem toezetten, de welke, na dat hy hem met twee koogels geschooten en gewond had, noch echter tot hem naderde, zoo dit hy genoodzaekt was hem af te keeren met de kolf van 't Musquet, maer andere toeloopende, dooden hem met verscheide schooten: het vleesch van dezen Beer was zeer vet en goed, en dienden ons tot groote ververschinge.

Den derden van Hooi-maend, de wind West-noord-west zijnde, met zwaren Nevel, en zeer koud weder, overdachten wy onzen elendigen staet, indien Kapitein *Flaws* niet tot ons quam, zijnde in getale twee en zeventig Mannen, waer van de Boot, na dat een dek over de zelve zoude gemaekt zijn, niet boven vyf en twintig of dertig konde voeren, behalven de noodruft, noodig om twee honderd Duitsche mylen te zeilen, namentlijk van die plaets tot *Archangel:* een iegelijk maekte staet om in de Boot te gaen, of te sterven.

Den vierden hadden de wind West-noord-west, met zware Mist, en een frissche koude. De Kapitein besloot de Boot te doen verlangen tien of twaelf voet, op dat zy mogt bequaem zijn al het Volk te voeren; maer alzoo de Timmerman zeide, dat hem noodige stoffen zouden ontbreken, dat een van zijn gezellen kreupel was, en hy zelf ziekelijk, wilde den meesten hoop niet toestaen, dat de Boot zoude gebrooken worden, zeggende, dat een gedeelte van haer zouden trachten na *Waigats* te gaen, hoopende aldaer Huizen te zullen vinden. Daer op wierd beslooten de Boot te verhoogen, en met een dek te voorzien: een ieder begon zich te laten verluiden dat hy wilde in de Boot gaen, al zoude het zijn leven kosten. Als de Matroozen den Kapitein met eenige Beampten zagen wandelen, zeiden zy, dat men bezig was te overwegen, op wat wyze zy met de Boot zouden doorgaen, en een iegelijk was op zijn hoede, zijn geweer vaerdig hebbende.

Den vyfden der zelver Maend was de wind West, met geduurige Mist en groote koude: men hield zich beezig om koeken te bakken voor de Reis, en de Tim-

mer-luiden werkten hart aen de Boot. Veertig Mannen een Duitsche Kaert van Kapitein *Wood* gevonden hebbende, die aen Land gespoeld was, verklaerden dat zy na *Waigats* wilden trekken, dewyl deze Kaert melde, dat aen 't Zuid einde van *Nova Zemla* Huizen waren.

Den zesden de wind West-zuid-west zijnde, met dikke Nevel, waren de meeste handen aen 't werk, zoo tot hulp der Timmer-luiden, als gereedschap te maken om de Reize te Land aen te vangen, en veele wilden reeds niet langer wachten na de komste van Kapitein *Flaws*; maer Kapitein *Wood* bewoog haer noch om de komste van Kapitein *Flaws* te gemoet te zien, zeggende, verzekerd te zijn dat hy zoude komen zoo dra als het weer maer opklaerde.

Den zevenden de wind Zuid-west, en het weder helder zijnde, zagen wy Kapitein *Flaws,* maekten aenstonds een groot vuur, en zonden onze kleine Jolle hem te gemoet, waer op hy aenstonds na ons toe quam. Wy braken dan wederom af, gegeven 't geen aen de Boot gemaekt hadden, en bragten haer wederom te water Kapitein *Flaws* zond zijn Boot ook om ons af te halen, en omtrent den middag raekten wy alle aen Boord, en zoo voort, spoedelijk na *London.*

Wat my schryft de zeer ervarene Piloot, Kapitein *Collins*, die[*] het Engelisch Koninklijke Jacht de *Maria* voerde, over deze Reis, die hy bygewoont heeft, en varen Noorden om, uit de volgende Brief kan worden gezien.

[*]In 't Jaer 1691. heeft deze wakkeren Zeeman, nu overleden, in het licht gegeven een zeer volmaerkt kaert boek, van de Engelsche Zee kusten, waer inne hy zyn bequaemheit, kennis, en groote ervarentheit, ten besten van 't gemeen, heeft doen blyken.

Sir;

T*HE last time I had the Honour of seeing you, you were pleas'd to defire my opinion concerning the probability of finding a Paffage to* Japan *by the North.*

My Inclinations from my youth have bin bent on Discoveries, and in the year 1669. *I had the Honour to be wit* Sir John Narborough *in the Soutsea, whose noble design was most unfortunately frustrated by the Cowardise of our Confort, who most Bafely left us in a storm, before we got to the* Straits of Maggalenna, *and return'd back for* England; *reporting, that we were lost in a storm. This ship was loaden With stores and provisions, and all manner of Necessaries for such a Voyage; with materials for Building a small stoop in the South sea, being more Convenient for Discovery. And had not this Misfortune happen'd our design was to have failed to* California, *and from thence to have seach'd she North Coast. But, to our great grief, we were forc'd to return from* Baldivia *in the South-sea to* England. *King* Charles *was pleas'd to say, that he would have the same voyage prosecuted again.*

In the year 1676. *Cap.* Wood, *a very Ingenious Seamen, and a great Mathematician, was Resolv'd on a Discovery between* Greenland *and* Nova Zemla, *his Majesty having provided him with two ships. My self was Master under the said Cap. The proceedings of that voyage you have by you; which voyage hath given me full satisfaction, that there is no Passage between* Greenland *of* Spitsbergh *and* Nova Zemla.

As for Mr. Moxon*'s opinion of finding a Passage between* Greenland *and* Greenland, *that is on the west-side of* Spitsbergh, *I leave that to your own Judgment, your Countrymen Every year much resorting there for whale-fishing, who are the only Judges how far a ship may sail that way.*

As for a Passage through the Vygates, *all our English endeavours prov'd ineffectual; and what may be yet farther done, I know no man that knows more than your self.*

But since it is my great misfortune, that I cannot make any more Discoveries abroad, I have for these ten years past imployed my self in making a new and Exact survey of Great Brittain's *Sea-Coast, which I hopt will prove very useful to Navigation, especially to* England *and* Holland; *which Nations God Almighty Prosper by Sea and Land; which is the Cordial Prayer of,*

SIR,

Your most obedient
humble servant,

GREENVILE COLLINS,
Hydrog^{r}: to their Majesties.

From on Board their
Majesties jacht the
Mary, June the
10th. 1691.

Dat is:

MYN HEER;

WAnneer ik laestmael de Eer had van van U Ed. te zien, beliefde het U Ed. my af te vragen mijn gevoelen omtrent de waerschynlijkheit van een doortogt Noordwaerts na *Japan.*

Van mijn Jeugd af ben ik tot ontdekkingen zeer genegen geweest; en in den Jare zestien honderd negen en zestig, heb-

be ik de Eer gehad van met den Ridder *John Narborough* in de Zuid-zee geweest te zijn, welke Edelmoedige onderneming zeer beklaegchelijk is verydeld, door de lafhertigheit van onze mede-reiziger, de welke ons in een storm schandelijk verliet, eer wy aen de *Straet van Magellaen* gekomen waren, en na *Engeland* keerde, verhalende dat wy in dat onweer gebleven waren. Dit Schip was geladen met voorraed van mondkosten, met de stoffe en 't gereedschap, om in de Zuid-zee een klein Vaertuig te bouwen, 't welk bequaem is om ontdekkingen te doen: en ten ware dit misval ons was overgekomen, zouden wy gezeild hebben na *California*, en van daer de Noord-Kust langs heen bezocht hebben; maer tot ons groot leetwezen wierden wy genoodzaekt van *Baldivia* in de Zuid-zee na *Engeland* weder te keeren. Het beliefde Konink *Karel* te zeggen, dat hy deze Reize nochmaels wilde ondernomen hebben.

In den Jare zestien honderd zes en zeventig had Kapitein *Wood*, een zeer ervaren Zee-man en Wiskonstenaer, voorgenomen een ontdekkinge te doen tusschen *Groenland* en *Nova Zemla*, zijnde door den Konink voorzien met twee Schepen. Ik zelf was Schipper onder gemelte Kapitein. Den voortgang en uitslag van die Reize is onder U Ed. berustende; maer door defce togt ben ik volkomentlijk overtuigt, en verzekerd, dat tusschen *Groenland*, of *Spitsberge*, en *Nova Zemla*, geen doorvaert en is.

Aengaende Mr. *Moxons* meeninge, om een doorvaert te vinden tusschen *Groenland* en *Groenland*, dat is aen de westzyde van *Spitsbergen*, laet dat aen U eigen oordeel, dewyJe U Lands-luiden Jaerlijks in grooten getalle derwaerts varen na de Walvisch-vanst, die best konnen weten hoe verre men die weg kan zeilen.

En belangende een doorvaert door *Waigats*, alle de ondernemingen door de Engelschen tot dien einde gedaen, zijn vruchteloos geweest, en ten opzicht van het geene noch zoude mogen, of konnen ondernomen worden, is my bewust, dat niemand meer weet als U Ed. zelf.

Maer nademael het mijn ongeluk is, dat ik geen wyder Uitlanddche ontdekkinge kan doen, hebbe ik my tien Jaren herwaerts bezig gehouden met een naeuwkeurig onderzoek van de Zee-kusten van Groot Brittangien; 't welk ik hoope dat zeer dienstig bevonden zal worden voor de Zee-vaert, byzonderlijk van *Engeland* en *Holland*, welke beide den Almogenden *Godt* te Water en te Lande wil voorspoedig maken. Dit is de beede van

U gansch gehoorzamen en ootmoedigen Dienaer,

GREENVILE COLLINS,

Zijn Majesteits Zee-kustbeschryver.

Van Boord aen zijn
Majesteits Jacht
de Maria, den
10 *Juny*, 1691.

De boven gemelte Noorder Reis, is als gezegt, ondernomen op bevel en kosten van zijn Brittannische Majesteit, Konink *Karel de Tweede*, die altoos grooten iever tot de Zee-vaert, en ontdekking vreemder Landen heeft getoond, en zulks op vertoog

aen hem gedaen, als of 'er door zeker Hollands Schip niet alleen tot onder de *Noord-pool*, maer zelve twee graden daer over gestevent zoude zijn. Als mede, dat een ander Nederlandsch Schip van *Japan* tot omtrent de *Noord-pool* zoude hebben gevaren, gelijk zulks is te zien in een bericht, dat dies aengaende in 't Jaer zestien honderd vier en zeventig tot *London* is in't licht gekomen, en gevolgelijk dat 'er doortogt te vinden zoude zijn, Noordwaerts eenige mylen in Zee, boven *Nova Zemla*; daer noch by is gevoegd zeker Brief als uit *Amsterdam* na *London*, in 't Jaer zestien honderd een en zeventig van een kundig perzoon geschreven, waer in geoordeeld word, dat *Nova Zemla* geen Eiland, maer Oostelijk aen het vaste Tartarye is gehecht, dies dat de doorgang tusschen *Nova Zemla*, en de vast Kust van *Siberie* ondoenlijk zoude zijn; wordende daer in gevolgelijk geoordeeld, dat dewyle op die grond, binnen door, geen doortogt is, en dat zoo 'er een, zonder echter zulks te verzekeren, zoude zijn, dat het buiten om moeste wezen. Deze stukken, met een bygevoegd Kaertje van de Landen rondsom de *Pool*, en het *Nova Zemla* gehecht aen 't vaste Land, wierd zijn Majesteit van Mr. *Moxon*, met aenrading van wylen den hoog geleerdeft Heer *J. Vossius*, aengeboden, daer hy de boven gemelte twee Schepen op afzond, om Noordelijk boven *Nova Zemla* den doortogt te onderstaen, hoe wel by de zeer ervarene en dapperen Kapitein *Collins*, aen wien zijn Majesteit deze berichten vertoonde, de onmogelijkheit van de Reis wierd voorzien.

Wat belangt de twee eerste Leden daer deze Reis op gegrondvest was, namentlijk dat een Hollandsch Schip rot over de *Noord-pool*, boven *Groenland*, zoude hebben gevaren, en een ander achter *Japan*, insgelijks tot dicht aen de *Pool*, het door zoude hebben gezet, zijn loutere verdichtzelen geweest, gelijk zijn Majesteit namaels zelve heeft bespeurd gehad, en zijn ongenoegen aen den Heer *Vossius* daer over betuigd, bestuitende nimmer deze doorgang te doen zoeken, zoo als zijn Ed. kort voor zijn afsterven tot *London*, in den Jare zestien honderd negentig, my zelve heeft believen te zeggen. Wat de Brief* aengaet, de zelve is door my in 't Latyn wel eer geschreven geweest, edoch in het Engelsch namaels vertaeld, is zy eenigermaten geschikt na het gevoelen, dat men wilde ingang te zullen nemen: wel is waer, dat men my in 't Jaer zestien honderd zes en zestig hadde bericht, (waer van naderhand volmaekter kennis heb bekomen) dat de Oost-hoek van *Nova Zemla* aen Tartarye, zoo niet vast, ten minsten naby gelegen was, gelijk in der daed het vaste Land van *Siberien* niet zoo zeer wyt van de Oost-hoek van *Nova Zemla*, of des zelfs Voor-eilanden afgelegen is; edoch in zeer veele Brieven, die van mijn aen den hoog geleerden Heer *Vossius*, over deze stoffe zijn geschreven geweest, hebbe ik altoos het varen Noorden om afgeraden, der ondoenlijkheit, wel bewust zijnde, gelijk ik zijn Edele daer van kort voor zijn afsterven hebbe erindert, met betuiginge van mijne verwondering, waerom hy tot zoo een gevaerlijke Reize aenleidinge gegeven hadde.

*Deze myne Brief is in 't Italiaens overgezet tot Parma, mede is zy gedukt, in 't Hoogduitsch tot Hamburg, en in andere Talen elders.

Op den Jare zestien honderd vyf en zeventig, en zestien honderd zes en zeventig, vind men in de Dag-lysten der geleerden tot *London*, beknopt bericht, van 't geene tot die tyd ontdekt was, noopende de doortogt by *Nova Zemla*, om na *Japan* en *Sina* te varen, waer in buiten andere misgrepen, gezegt word, onzeker te zijn, of *Japan* aen *Jeso* vast is; daer word voor zeker ter neder gesteld, dat het Noord Tartarye niet alleen zich niet hooger als *Nova Zemla* strekt, maer ook beoosten *Nova Zemla* afvalt, Zuidwaerts; mede dat *Nova Zemla* aen Tartarye vast is, als ook dat men van de Groote Sinesche Muur aen de Noord,- of Ys-zee, in veertien dagen reizen kan: dat 'er in't Noord-Ooster Tartarye voorby de *Samojeden*, aenzienlijke Steden zijn, en dat de lucht daer zacht is, en wyders een doortogt te zijn boven *Nova Zemla* op negen en zeventig graden. Doch hoe verre deze zaken van de waerheit afwyken, kan in 't beschouwen mijner Geschriften en Kaerten, worden bespeurd.

De Jezuit *Avril* oordeeld met my, dat het varen achter *Nova Zemla* om, na *Indien*, onmogelijk is; hy zegt, dat de mond der Riviere *Oby* gevaerlijk is te gebruiken, vermits het aldaer meest altoos vol Ys is: de Rivier *Jenisea* zegt hy, vol Steenklippen, en afvallen te zijn, en de *Lena* niet beter vaerbaer, zoo ter oorzaek van de Ysschollen, als menigte van Steenklippen: voor de Rivier *Amur*, of *Yamour* zegt hy te zijn, in Zee, een Veld van Riet, zoo dik, als een Mans middesl, 't geen de Scheepvaert aldaer genoegzaem ondoenlijk zoude maken.

Rodivan Ivanof, Stuurman van een Rusch Vaertuig, die veele Jaren achter een, van *Archangel* aen de Kust van *Nova Zemla*, en door het *Waigats*, op de Robbe Visschery heeft gevaren, verhaelde my, dat hy in den Jare zestien honderd en negentig, den eersten van Herfstmaend; met noch twee Vaertuigen, Schip-breuk heeft geleden, aen het Eiland *Serapoa Koska*, alwaer hy gekomen was, om Zee-robben te slaen: het Ys dreef aldaer dertig vadem dik, en schiet des Winters als Bergen op malkander, met zoo een gekraek, dat de Waereld schynt te vergaen, doch des Zomers, zegt hy,

dryft het wel, maer, stil, en schiet zoo niet tot Bergen om hoog, konnende dan worden gemeid.

Het boven genoemde Eiland kan in een Etmael van *Waigats* bevaren worden, in een dag by goede wind, omgezeild, en in vier dagen rond gegaen worden: by hooge water- vloed en harde wind, loopt het meest onder, alleen blyven dan eenige Heuvels boven, daerom heeft het de bynaem van *Koska*, dat wel een Kat, en ook Sterkte, doch onder de Russche Zee-luiden, een Zant-plaet in Zee, die zomtyds meest onder loopt, gezegt is: noch twee of drie diergelijke platen strekken daer omtrent Noorden en Zuiden van Land af, die in de Kaert niet hebbe gebragt, om dat zomtyds geheel onder loopen, en daerom voor geen Eilanden te boek konnen worden gestelt.

Dit Eiland word zelden bezeild, om dat aldaer veeltyds een opstopping, en verzameling van veel Ys word gevonden, 't geen de reden is, dat het dus lange onbekent is gebleven.

Bovengenoemde Zee-man was dan met zijn makkers, een getal van vyftien perzoonen, aldaer overwinterd, vier, daer

onder hy, bragten 't leven daer van, want de Scheur-buik overviel deze Menschen, zoodanig, dat zy op vier na, als gezegt, alle stierven, veroorzaekt door het stil zijn in de Huiskens, en te weinig beweging: die zich het meest beweegden leefden het langst: zy richtede ten eersten een Kruis te midden van dit Eiland op, aen de hoogste plaets, 't geen daer na door de *Samojeden* is verbrand.

De gestrande vyftien Moskoviten hadden op een Heuvel, in dit Eiland, twee Huiskens opgerecht, van Kley-aerde, die zy aldaer vonden, gebruikende het bloed van de Walrussen en Robben, en het haair, 't geen zy door malkander klensten, en zoo een stof maekten, die gedroogt zijnde, een harde en sterke muur verschafte, daer zy de planken van de gebroken Schepen mede toe gebruikte, 't geen zoodanigen sterkte maekte, dat daer de Beeren geen leet aen konden doen: deze acht voeten dik zijnde, veroorzaekte een warm verblyf, te meer, dewyl zy daer een Oven in maekte, welke met hout dat aengedreven quam, en op de Oevers wierd verzameld, aenstookte. De grond van dit Eiland, dat beter een Rif mag genaemt worden, is meest van beweeglijk Zant, dat met de wind verdreven word: behalven dit Zant vond men zoo hier en daer, mede streeken, daer Turf-land was, 't geen echter door onkunde tot de brand niet wierd gebruikt.

De Stuurman boven genoemt, die van de jongste was, wierd gebruikt om rondsom het Eiland hout te verzamelen, 't geen hem steeds geheel frisch dede zijn: de eerste acht dagen nuttigde deze Menschen niet als Zee-kroos, of Zee-kool by die Lands-luiden genaemt, dat onder op de grond van de Zee wast, en dat zy met het Anker op visten, 't geen weinig geweekt, en met wat Meel, dat zy overig hadden, dus wierd gegeten: vorders hebben zy zich erneerd, en onderhouden met het vleesch van Robben, en Walrussen, en des Winters met Beeren, en Vollen, die zy quamen te vangen: het getal der Walrussen en Robben die zy vongen, was zeer groot, de zelve opgehoopt, en by een gelegt, maekte een beslag van negentig vadem lengte, en breete, hoog omtrent zes voet.

Omtrent vyf weeken hadden zy nacht op dit dorre Eiland: het meeste gedierte vongen zy by Maneschyn, en schemeravond, of morgen - stond: wanneer zy een witte Beer hadden gevangen, brieden zy een stuk vleesch daer van, hangende het zelve in de lucht, op welke reuk meerder gedierte quam toeschieten: zy slachtede maer een Beer teffens, hoopende steeds ontzet, van ander leeftogt te zullen bekomen, want Beeren den Russen onrein zijnde, aten zy 'er geen meer als acht, en zulks by groote hongers nood, gelijk ook het Walrussen vleesch onrein by hen is: drie honderd Vossen, die zy vongen met vallen, waren van beter smaek, die zy inzouteden, doch de vellen zeer slecht van bont. Wanneer het donker was hielden zy zich binnen de Hutten. t'Eeniger tyd was de honger zoo groot, dat zy het leer van Pelzen, en hun Laerzen aten, wat geweekt in versch water, 't geen zy uit kuilen, die met groote moeite gegraven hadden, acht voet diep, vongen; en des Winters van Sneeuw maekte.

De Beeren wierden gelokt tot voor de Hut, door de boven gemelte reuk, en ook door een vlag die zy van de hemden hadde gemaekt, en boven van de Hut af waeide, daer zy dan met Harpoenen en Bylen aengevallen, en gedood wierden, op gevaer van 't leven, alzoo het sterke, booze, en zeer verwoeste Beerten zijn.

Om Licht te hebben, rafelden zy eenige harer hemden uit, en ook de Scheepstouwen, en het Zeil, doopende die in Traen, welke zy van de Robben hadden, gebrand.

Het gewigt Walrusch-tanden die zy daer van de gedoode Walrussen bequamen, had de zwaerte van veertig poeden, waerdig te dier tyd, vyftien Roebels de Poede.

Zy vonden daer een gestrande Walvisch: het vaste Land word daer genaemt *Saraposki Kooski.*

De Oevers en de Landen naest by de Zee, zijn maer Rotzen, die half onder water leggen.

De Zee kan van dit Eiland, tot aen *Nova Zemla*, by mooy weder overzien worden.

Het getal der Robben en Walrussen aen dien oord, is zeer veel, zoo dat nergens zijns gelijken heeft; doch gevaers halven, word niet veel bezocht, want het meest altoos daer mistig en dampig is, behalven zeer veel zanden, en droogtens, die daer zijn.

Benoorden dit Eiland zegt *Rodivan Ivannof*, is weinig vaert, onkundes halve, en om dat zy het zware Ys schroomen.

Wanneer de Winter afnam, quamen de *Samojeden* van't vaste Land, op 't gemelte Eiland, daer zy de gestrande Moskoviten vonden: zy ontstalen veel van hun Walrusch-tanden, en sleepten veel vleesch der gevangene Walrussen weg, 't geen hen tot Spys verstrekt.

De Russen dorsten zich onder deze Menschen aen 't vaste Land niet begeven, wes zy afwachte tot dat eenig Vaertuig hunner Lands-luiden ter Visscherye uitgevaren, aldaer gevallig belande, 't welke de vier overgeblevene Mannen binnen Boord nam, en verloste, na verblyf van bykans een Jaer tyds.

Tusschen dit Land, en de vaste Kust, kan men varen, doch het is daer zeer ondiep.

Een ander Vaertuig, in het voorig Jaer ter Walrusch vangst uitgevaren, strande beoosten de *Oby*, aen de vaste Kust: hier op hadde boven genoemde perzoon een Zoon gehad, wes hy met een Jol de mond van de *Oby* had over geroeid, en een dag of twee langs de strand geloopen, om den zelven, of zijn Lichaem by *Gornaia* te zoeken, dien hy niet en vond, maer wel verscheide Lyken door het wild gedierte verscheurd.

De Walrussen die in de Binnen-zee gevangen worden, zijn zoo. groot niet als die, welke aen de buiten-kant van *Nova Zemla* worden gevonden.

Des Winters is al het gedierte en gevogelte op *Nova Zemla* verhuist, behalven de Beeren en Vossen: zy trekken omtrent den tienden van Wyn-maend weg.

De Reis die de Robbe-visschers van *Archangel* doen, neemt gemeenlijk zijn aenvang, half Bloey-maend, of omtrent Pinxster, en men make tegen Herfstmaend te rug te zijn, hoe wel zomtyds deze togt in zeven weeken word gedaen.

De Tartarische Zee, achter *Nova Zemla*, word by de meeste aengelegene Volken, de *Mangasesche* Zee genaemt, doch by andere is de *Mangasesche* Zee, eigentlijk de Binnen-zee, aen de uitgang van de Vliet *Oby*, die zoet water heeft, en by de zommige grooter word gezegt te zijn, als by my is vertoont; waer van echter geen zekerheit hebbende de, zelve late zoo als by de meeste getuigen aen my gezegt is, die te zijn, en door ons alzoo gebragt in de Kaert.

Daer zijn 'er mede, die de *Mangasesche* Zee, een Arm van de *Oby* noemen, om dat zy niet wyt van de Zee-oever, ter zyde van de *Oby* gelegen zoude zijn, en zijne uitwateringe in de zelve hebben.

Gelijk men zegt, dat op *Nova Zemla* veel *Antimoni* valt, zoo wil men dat op *Golosiki*, goed Marmer-steen gevonden word.

Op het Eiland *Mathys* word steeds des Zomers een wacht gehouden van vyftig Man, die aldaer van *Poest-osor* worden gebonden, en dit om acht te geven, dat daer voorby, buiten, en behalven Visschers, geen andere Vaertuigen en zetten, na *Watigats*, en den *Oby*; want hunne Tzaersche Majesteiten begeerte is, dat de Koopwaren te Lande worden gevoerd: dit Volk houd op dit Eiland zich in een kuil, daer een houten dak boven is gebouwt: zy vangen veel Visch, en byzonder Zalm, welke met het Vaertuig dat hun Brood, en Leeftogt brengt, na het vaste Land word gevoerd.

Deze wacht wierd wel eer op het Eiland *Waigats* gehouden, ten welken einde aldaer een Huis was gebouwt, 't geene nu af is gebrand, en de wacht geplaetst als boven is gezegt.

De vaert tusschen de vaste Kusten, en 't Eiland *Waigats*, dat zijn naem heeft van *Ivan*, of *Jan Waigats*; word by de naest aengelegene Volken *Jungorski Tsiar* genaemt. Aen het vaste Land by *Waigats*, is des Zomers een wacht van Zoldaten, om de Tol van de Visschers Vaertuigen te ontfangen, die daer by langs varen: deze worden mede uit *Poest-osor* gezonden.

Aen *Nova Zemla* zijn veel Voor-eilanden, men teld zoo ver de Russen komen, tien groote, en meerder kleinder Eilanden. Het Land is daer immer zoo hoog, als aen de *Lapsche* en *Noordsche* Kust, en gelijkt daer na.

Op de drie Eilanden *Gorbowo*, dat is gebochgelde Eilanden genaemt; anders, Martelaers Eilanden gezegt, by de Ruszen dus genaemt, om dat daer veel Schepen blyven: ook hadde ter tyd van hunne Tzaersche Majesteiten, *Alexi Michailowits*, eenig Rusch Volk met zeven Vaertuigen, getracht aldaer te overwinteren, doch bleven meest dood, waer van ook de boven aengeroerde naem herkomstig is. Op de twee *Britwin* Eilanden, gelegen niet verre van *Waigats*, werpen de Walrussen veel jongen: deze Eilanden leggen omtrent twaelf myl van malkander, van 't grootste kan men tot op 't vaste Land schieten; een Rusch Zee-man heeft my verhaeld, op eene reize aldaer twee en negentig, en noch eens dertig Walrussen te hebben gevangen. In de Meiren op de Eilanden *Britwin*, is veel Visch, byzonder *Omil*, en *Goleets*, dat een Visch is zonder schobben. *Nova Zemla* heeft daer aen de vaste Kust, hoog Land, en op het grootste Eiland zijrt twee staende wateren. De Zee aen deze Kust schiet met korte Baeren, als in de Noord-zee,, en binnen *Waigats:* tusschen de Rivier *Oby* en *Nova Zemla*, is het water veeltyds bleek, en troebel, maer by *Jenisea* blaeuw: de diepte aldaer, is omtrent veertig vadem,

doch is dit te verstaen onder de Tartarische Kust daer de Russen hunne meeste vaert hebben.

Daer plagt van ouds vry groote vaert te zijn, uit de Rivier *Oby, Waigats* door, tot aen *Meseen*, wanneer het vaste Ys zulks niet verhindert, alwaer de ervarentste Russche Zee-luiden woonen, langs welke weg Pelteryen, en andere Koop-waren wierden gevoerd, doch nu is zulks verspart, en verbooden, als reeds gezegt, ter oorzaek van de Sluikerye in den Tol; dies de Goederen nu langs de Rivieren over Land, en de Binnen-meiren worden gebragt, alleenlijk word deze vaert wegens de Robbe-vangst en Visscherye noch Jaerlijks gebruikt: men houd meest de vaste Kust in 't gezicht, en word de engste doortogt meest gebruikt, en is de voornaemste.

De *Omil* is niet ongelijk aen Makreel, doch heeft geen streepen: van 't Martelaers Eiland, dat in een dag omgeroeid word, ontmoet men benoorden *Costint Sarch.*

Als men op 't Eiland *Waigats* staet, kan men de Eilanden by de Russen *Garbowie*, of *Gorbowo* genaemt, zien: van waer benoorden buitewaerts, een Etmael zeilens, bejegent men *Britwins* Eilanden, boven genoemt. Om het grootste rond te gaen, heeft men een dag noodig, van waer verder Noord opvarende, men de boven genoemde Martelaers Eilanden ontmoet.

Het Eiland *Maxiemko*, of *Maximoque*, legt in 't gezicht van *Nova Zemla,* en is wel de verste afgelegen plaets, daer de Russen op de Walrusch en Robbe Visscherye gaen: zy bezeilen het zelve, van *Colgoy* in acht goede Etmalen: zeker Rusch Stuurman heeft my verhaeld, dat hy van daer door een zware storm uit den Oosten, afdreef in drie Etmalen, tot aen de Eilanden van *Joekena*; en twee zijner makkers quamen met haer Vaertuigen in de zelve tyd, omtrent het Nagel-eiland te Land; doch deze benamingen op het Rusch, en kan ik niet wel toepassen aen de Eilanden die op de Kust van *Nova Zemla*, door de Hollanders zijn benoemt en aengewezen, om dat de Russche Stuurman het begrip van onze Kaerten niet konnende krygen, zulks niet wist aen te wyzen.

Tusschen het Eiland *Mathys* en *Waigats*, is een Eilandje *Kotjol*, of *Ketel* genaemt, gelijk ook daer een Rivier van de zelve naem is. Dit Eiland, dat voor de mond van de Rivier legt, is gelegen twee Etmael zeilens beoosten *Colgojen*, of een Etmael zeilens bewesten *Waigats*; de Bergen daer op, zijn alle blinkende van *Markesiet*, want het geheele Eiland en is niet als *Markesiet*, welke stoffe wel uiterlijk ryk schynt van Goud en Zilver, doch is van geen waerden, en zijn onder my daer van noch proeven te zien. Daer wast Loover noch Gras, veel min dat daer geboomte of Menschen op zijn: men vind door de Smelt-kroes veel Antimony in 't gemelte *Markesiet*, wezende het zelve anderzins van geene waerde: de Russen die zulks eerst ontdekte, waende een Schat gevonden te hebben, waerom zy hunne Schepen daer van opvulden.

Hier vind men een Klok, zes vadem in 't rond groot, in de Aerde, die een span breet of twee boven de Aerde uitsteekt: zeker oog-getuige, een Rusch Zee-man, heeft my gezegt, daer aen Land geweest te zijn, en den zelven te hebben gezien, oordeelende die van gegooten Metael, en een ware Klok te zijn, hoe wel waerschynlijk is, dat het een van zelf gegroeid Metael, 't zy *Markesiet*, of iets anders is, en misschien door de een of d'ander, die daer te Lande mogte zijn geweest, een wemtg geholpen.

Onder de Russche Zee-luiden is een overgeloovigheit, dat de Duivel aldaer met uitnementheit heerscht, wes zy het zelve niet rond derven varen, zy zeggen aldaer een geduurig geraes te hooren: een van de Matroezen uit het Vaertuig, waer mede

mijn getuigen daer aen Land was gekomen, raekte, en bleef verlooren, en men dorst zoo lange niet verwylen, dat hy gevonden wierd. Het is daer een ongezonde streek: eens des Jaers komen daer de *Samojeden* ter Jacht, die des Winters daer omtrent de stranden verlaten.

Van 't vaste Land af, kan men dit Eiland zien : de *Samojeden* komen ook zomtyds op dit Eiland om te Offeren, 't geen zy genegen zijn op Eilanden te doen.

Voor de Rivier van *Poest-osor*, heb ik in mijn Kaert aen Zee, drie groote Eilanden gemaekt, doch en kan niet verbergen, dat my nu word bericht, dat 'er vier zoude zijn, maer alzoo daer toe enkelijk een getuige hebbe, en derf zulks tot noch toe niet veranderen. Een Eiland legt in het Meir *Poest-osor.*

Het Eiland *Dolgoi*, word geacht een dag omreizens groot te zijn: hier worden veel Walrussen gestagen, zeker Rusch Zee-man had 'er aldaer binnen de tyd van twaelf dagen, honderd en vyfrig gedood, zoo als hy aen my zelve heeft bericht.

Van dit Eiland, en van *Mathys Eiland*, kan men met een Sloep van tien Man, in twee uuren, tot aen het vaste Land roeyen:

daer rondsom zijn noch vyf kleine Eilandekens, doch te klein om in de Kaert te brengen; het is daer meest altyd mistig.

De mond van de Rivier *Oby*, zoo als my oog-getuigen berichten, is zoo wyt dat men by helder weder, de Vaertuigen van de eene zyde tot aen den anderen Oever pas zien kan, 't geen op vyf wurst word gerekent.

Op de Eilanden die voor deze mond in Zee leggen, gaen des Zomers de *Samojeden* uit Visschen, en des Winters over 't Ys ter Rhee-vangst.

Ter wederzyde worden daer de Oevers door *Samojeden* bewoont.

De Ooster Oevers van de *Oby*, benoorden, zijn met *Samojeden* beslagen, die onder een eigen Prins of Heer staen, en geven Schatting, zoo gezegt word, aen het Russische Hof, betalen, zoo veel als de Wester *Samojeden* doen, die buiten dat, hoch aen hun Overste, Jaerlijks iets hebben op te brengen. Deze zijn zeer kleine Menschen, en de meeste niet boven vier voet hoog: zy spannen zes Rheen voor hare Sleeden, doch de Westersche gebruiken daer toe maer twee van die Dieren.

Men reist te dier geweste in de Nabuurschap van de Zee, met kleine Booten, te Landewaerts, tot den Bever-vangst, door Rivieren en Meiren, wordende de gezeide Vaertuigskens over Land gesleept.

De Zee tusschen *Nova Zemla* en Tartarye, word daer *Neremskoy* genaemt, 't geen een *Samojedische* benaming is.

De Vliet *Kara* stort in de Ys-zee uit, een dag gaens, langs strand, bewesten de *Oby*; zy is vaerbaer met tamelijk diepgaende Vaertuigen.

Daer valt veel Visch *Omil*, die rood is als Zalm, en zeer smakelijk, wegende wel zes of acht pond ieder.

Tusschen *Waigats*, en de Rivier *Oby*, storten drie Hooft-rivieren in de Zee, die alle met Schepen vaerbaer zijn, behalven noch een groot getal kleine Vlieten, die my niet benoemt en zijn.

Op de Voor-eilanden van *Nova Zemla* vind men alderhande steenen, zoo witte, geele, als zwarte, en van de zommige kan bequame Gips worden gemaekt, ook leveren eenige Verw uit.

Na het ontwerpen van mijn Kaert, omtrent de gewesten van *Nova Zemla*, is my dit volgende bericht, over dien oord in handen gevallen.

Het Eiland in de *Waigats*, is omtrent tien wurst, of twee myl lang: de *Samojeden* komen daer van de vaste Kust, hebben een Schuitje, gemaekt van basten, daer zy eenige Rheens voor spannen, waer mede zy dat water over zwemmen: de zelve gaen daer in de Zomer, om te bidden.

Van dit Eiland loopt de Inbocht Zuid-oost, leit zoo eenige meenen veel dieper als in de Kaert is aengewezen; met een goede wind en brave voortgank, heeft een Rusch Vaertuig een geheel Etmael werk, eer de zelve aen het einde van de Inbocht komen kan; dan strekt de Kust weder Noorden na Zee toe, of na de *Oby:* deze Inbocht kan ook over gezeild worden, in een Etmael, te weten, tot *Serapowa Koskoy*; van *Serapowa Koska*, hebben zy in een Etmael over geroeid, met acht Riemen, tot aen de *Oby.*

De Kust, (gelijk een Monnik verhaeld heeft, die voor twee Jaren is gestorven, en ettelijke Jaren omtrent die Kusten gezworven heeft, ja tot de *Ys-kaep* toe,) leit van de Rivier de *Oby*, tot de *Ys-kaep*, recht, zonder veel hoeken of Kapen, Oost-noord-oost.

De zelve Monnik heeft met vier rotten Menschen, in byzondere tyden, op de Rivier *Jana*, Zabels gevangen: van daer is hy met zijn gezelschap gezeild langs de Kust, Oost-noord-oost aen; omtrent een groote Zomersche dag zeilens gezeild hebbende, zagen zy van de vaste Kust dat hoog Land is, t'Zeewaerts Land, daer twee Jaren achter een, aen gevaren hebben, en gehandeld: deze Menschen heeten *Tzoechzie*, zy verhaelden dat 'er noch meer Menschen verder woonden; zy maken steene Bylen, en hebben een Jaer, of meer werk aen een klein Vaertuigje te maken. Yzere Bylen, Naelden, enz. is daer goede Koopmanschap: zy hebben daer veel Walrusch Tanden, Vossen, Wolven, enz. daer is veel Bosschagie op dat Land; zy gaen gekleed als de *Samojeden* met Rhee vellen, kooken haer Eeten in Baste Ketels en Potten; voor een Koopere Ketel, geven zy zoo veel Zabels, als daer in konde leggen.

Het is gebeurd omtrent dertig Jaren geleden, dat 'er een party van vyftien Russen, die in de laetste, of meest Oostelijke Winter - wooning zouden overwinteren, voor namen Landwaerts in te reizen; de zelve quamen gereist op een Compas, aen 't Riviertje *Lama*, daer groote Rykdom van Zabels, als ander Bont, byna voor niets inhandelden. In 't Voorjaer maekten zy een Vaertuig, in gedachten haer Schat, die ze niet dragen konden, de *Ys-kaep* om, of schoon het omvaren van dit Hooft twyfelachtig is, na *Siberie* te

voeren. Maer toen de *Lamotkie*, of *Lamuti*, die aen de Rivier woonden, zagen dat de Russen vertrokken, berouwden het haer, dat die kostelijke Pelterye zoo weg gevoerd wierden, vreezende door dit gerucht haer Land te zullen verliezen, om dat omtrent de Rivier *Lama* de beste Zabels vallen; zoo zijn zy het Vaertuig te Land na gevolgt, en hebben de Russen, die open in haer Vaertuig stonden, met Pylen dood geschooten, en de buit weg gevoerd; dit hebben ty eenige Jaren daer na, als 'er eenige van die Menschen gevangen wierden, beleden.

Het Ys dryft door *Nova Zemla* heen, en komt by *Costintsarch*, of *Constantint zaar* uit. Dus verre dit bericht.

In den Jare zestien honderd vyf en zeventig, is *Cornelis Pietersz. Snobbeger*, Schipper van *Vlieland*, op de Walvischvangst uitgerust geweest; hy heeft op de Kust van *Nova Zemla* drie Walvisschen, en zes honderd Walrussen gedood, en zoude aldaer waerschynlijk meer Visch gevangen hebben, zoo als hy 't Jaer te vooren aldaer negen Visschen gevangen hadde, maer te Lande komende, op twee en zeventig, en twee en zeventig en een halve graed, ontmoete aldaer Bergen van zeker steen, dat Minerael Ertz scheen te zijn, en aen de schitterende glans zich verbeeldende, aldaer Zilver, Goud, of eenig ander Metal in verborgen te zijn, hakten zy uit het gebergte een groot deel van die steen, en beladede aldaer mede hun Schip: hier van eenige stukken tot my overgebragt zijnde, hebbe die ter proeve gebragt, en is uit het honderd pond getrokken, twee loot Zilver, bedragende de waerde van drie gulden, 't geene de onkosten om te bewerken niet kan ophalen, en dies van geene waerde: het hadde een uiterlijke gedaente van Noords Minerael, en op 't oog wierd het van den Proef-meester goed gekeurd; het was ryk van Zwavel, en brande sterk, zoo dra als het ten vuur quam, bruin graeuw van verwe, met geele en witte schitterende deeltjes: deze Steen-bergen leggen op drie en zeventig graden, en dertig minuten.

En hebalven dit Minerael, zijn aen my van daer toegebragt verscheidene stukken Marmer-steen, de zommige ros en zwartverwig, gemengt met witte lagen, andere pik awart, en wit, ook geel, en wit, glinsterend met stippen als Zilver en Goud, en schoon in 't aenzien, hard en bequaem, om Tafels, Vloer-steenen, en andere Werken van te maken: eenige dezer hebben een Mineralige aerd, en branden sterk; men kan de Zwavel aen dit gebergte met handen vol vatten, en ten vuur gebragt, heb ik bevonden, dat honderd pond van deze steen, uitbragt in Zilver een loot, waerdig een gulden en tien stuivers, en dan noch aen Goud, een half loot, waerdig elf gulden en tien stuivers, welk Zilver en Goud daer uitgetrokken, onder my is bewaert; doch dit en kan de kosten om te verwerken, niet afdragen, alzoo 'er hier te Lande omtrent dertig gulden toe noodig is, en dies deze Mynen ons aldus, van geender waerde. Edoch het verdiend zijn aendacht, dat misschien dieper in de Aerde komende, de Myne ryker zoude zijn.

Men zag aldaer mede veel Kristal tusschen de klooven der Bergen gewossen, waer van proeven onder my berusten.

Aen de Noord-west zyde, zeggen my oog-getuigen, dat de geheele Kust van *Nova Zemla*, veilig en schoon is, met verscheide Havens en Baeyen.

Op de Kust van *Nova Zemla*, byzonder omtrent op twee en zeventig graden, vind men veel Walvisch, doch zy is 'er kleinder in 't gemeen, als by *Groenland,* en *Spitsbergen*; deze Visschen komen aldaer in de Baeyen, waer stil water is, 't geene zy beminnen, te slapen, tegen 't Land aen: volgens getuigen van Schipper *Snobbeger* de Jonge, aen my mondeling gedaen, zoo wast daer veel Gras, en alderhande

gebloemte in overvloed: deze Man oordeeld mede, *Nova Zemla* verdeeld te zijn in Eilanden, en dat by *Kantshoek* een doorgang is: hy hadde twee Etmael met een Sloep de Rivier, of Vaert aldaer opgevaren, en konde geen einde zien: 't water was wit en zout, ook drabbig; hy zag 'er alderhande gevogelte in grooten getal, die men met de handen op de nesten zittende, vatten konde, en Walrussen.

By *Costintsarch*, scheid het hooge van 't lage Land; benoorden zijn 't zeer hooge Bergen, en bezuiden, als de Engelsche of Schotsche Kust, ook zandig en vlak Land, als de Duinen hier te Lande.

In 't Jaer zestien honderd negen en negentig, heeft het omtrent *Nova Zemla* zoo grooten koude gemaekt, dat alles daer toe gevrooren was, en dat het minste Vaertuig, *Waigats* niet heeft konnen door komen, zoo als oog-getuigen my hebben doen berichten.

Den Abt *Baudrant* spreekt van *Nova Zemla*, in zijn *Geographia* uit gegeven tot[+] *Parys*, in 't Jaer zestien honderd een en tachentig vertaeld, als volgt.

Nova Zemla is een groot Landschap in *Europa*, liggende dicht aen het Noorder gedeelte van *Moskovie*, daer van afgescheiden door de engte *Waigats*, of de *Straet*

[+]Zemla is op 't Rusch Aerde gezegt.

Nassauw; het legt in de Ys-zee; men gelooft dat het een gedeelte is, van 't onder-poolsche Land, doch men wete niet zeker of het vast Land, dan een Eiland is, hoe wel het laetste gemeenlijk word gelooft: het is alleen bezocht, aen de Wester-oever, daer noch Stad noch Dorp mijns wetens is; het is aenmerkelijk dat *Nova Zemla* een Russche naem is, betekenende Nieuw-land. Eenige nieuwe Schryvers willen, dat dit Landschap een gedeelte is van 't Groot Tartarye, en aen het zelve ten Oosten gehecht te zijn, en zulks zoude men uit de Reis-beschryvinge der Zee-luiden hebben verstaen. Dus verre *Baudrant.*

In de *Straet Davids* zijn de Menschen vry wild, niet ongelijk den *Samojeden* en Nabuuren van *Nova Zemla*, waer van zy in *Polus* hoogte niet veel verschillen, gelijk zeker oog-getuigen my heeft bericht, zoo eeten die Menschen de Spys raeuw: hy hadde gezien dat men in een Visch, zoo als hy levendig uit Zee op was gehaeld, beet, en die zoo at, gelijk mede dat als zy met Javelynen in Zee uit hunne kleine Schuitjes zwemmende vogels troffen, en die bequamen, dat zy de zelve het vel aenstonds af stroopten, de huid om te touwen, en hemden of kleeders daer van te maken, bewaerden, en het vleesch als hun hongerde, zoo ten eersten nuttigden: zy varen tot negen of tien myl toe, in Zee, met kleine Schuitjes, welke om haer lyf toegebonden zijn; als zy zoo ver t'Zee zijn daer de golven hoog gaen, bedienen zy zich van een groote blaes, die ze weten op te blazen, en te sluiten, bindende de zelve boven op haer Schuitje, op dat, als het zelve omslaet, door de blaes weder kentert, en opdryft. Onder dit Volk ziet men mede, behalven de kleine Zee-schuitjes, noch grootere Vaertuigen, welke Vrouwen-schuiten worden genaemt, deze zijn boven open, hebben dwers-balkjes, en doften, wezende echter mede van uitgespanne Robbevellen gemaekt, dertig perzoonen konnen daer in varen, zy dienen hun tot vervoering, zoo op Rivieren, langs strand, als van het eene Land op het ander, hunner kleine Huisraed, als Kleederen, Spys, en tuig tot de Tenten, want by de Zomer in Tenten woonen, verhuizende van den eenen plaets tot den ander, na dat zy het meeste Aes vinden, want dus mag men van deze Menschen spreken, daer zy een dooden aengedreven Walvisch vinden, daer zetten zy zich rondsom, of naby, en nuttigen raeuw, het vleesch of spek: dit Volk drinkt geen Bier, en veracht het Brood, veel min dat al hun Spys zoude bereiden door het vuur; wordende zulks ingeslokt als de Honden doen, drinkende water, en voor lekkernye, Traen: het hooft-haair draegt dit Volk met beene Zaegjes afgesneden, zeer kort, en als by de kam af.

Als 'er Koopmanschap word gedreven, geschied zulks meest door de Vrouwen, die met een hunner oudste Mannen aen Boord van de Schepen komen, en met wyzinge den handel doen: zy schoolen met dertig, veertig, min en meer perzoonen by malkander, en zwerven zoo herom, de vangst dezer alle word aen de Tenten gebragt, daer den oudsten die Leidsman en Gezaghebber schynt te zijn, de verdeelinge van doet: hy bewaerd ook de Vrouwen: by koude tyd houden zy zich op, in Huiskens van Klip-steen, by een gezet, daer het binnewaerts dan zeer warm is.

Abe is ja, en *Noge* neen in die Tael gezegt.

Keiksa Niepow, beduid, neemt op, en laet zien.

Koekelmik is een Speld, en *Mickkemik* een Naeld.

Zeker Schipper heeft my verhaeld, dat als hy in de morgenstond met een dezer Barbaren gewandeld quam, en een Roer op schouwder hebbende, een Vogel meende te schieten, juist na die plaets toe de tromp wendende, daer men de Zon tegen 't gebergte zag opgaen, dat deze Wildeman met wyzen na de Zon toe, bad, dat hy niet

derwaerts schieten zoude, herhalende als hy na de Zon wees, het woord *Manuel*, of *Emanuel*, 't geen mijn Zee-man oordeelde een benaminge te zijn van de oude Christenen ontleent, en dat hy daer mede *Godt* verstond, het Schepzel de Zon daer voor aenmerkende: de Schipper liet dan af derwaerts te schieten, 't geen den Wilden aengenaem scheen te zijn; zoo dat waerschynlijk dit Volk de Zon aen bid, en deze zijn misschien afzettelingen van de oude Noorweegsche Volkplantingen die aldaer voor veele honderd Jaren zijn geweest, doch nu verbasterd, vermits de vaert derwaerts is gestaekt, en het Land als verlooren, waer door den Christen Godsdienft aldaer, geen voortgank heeft konnen hebben, en de Menschen die de zelve beleden, of verstorven, of verwilderd zijn, welk gevoelen daer door mede onderschraegt word, dat men eenige woorden onder deze Luiden vind, die zoo wel *Yslandsch* als *Noordsch* zijn.

Het is onzeker, hoe wel waerschynlijk, dat deze Menschen met de genoemde

Vrouwe Schuiten overvaren, na de vaste *Amerikaensche* Kust, en mede des Zomers zich meer Noordelijk *Groenland* in, na de Làndstreek achter *Ysland* begeven, en met de koude ruglings wyken: men vind ze op de hoogte van vier en zestig graden des Zomers, als onze Zee-luiden aldaer zomtyds aenkomen: de meeste Menschen, zy zijn sterk van Leden, doch niet hoog van stal, hun haair, als zy het lieten Wassen, zoude zwart, en niet krullende zijn: van *Ysland* word de vaert op het naest aengelegene *Groenland*, door het Ys dat daer reeds voor onnadenkelijke tyd vast gezeten heeft, verspart, en hier meent men het oude verloorene *Groenland* te zijn geweest: onder *Spitsbergen* plagt het Ys zeer breet in Zee te leggen, doch achter *Ysland*, en westelijker op, smalder.

Tas is een Rivier tegen over *Nova Zemla*, dat *Mongasei* by zommige geheten word, gelegen.

De Moskoviters, welke van *Archangel* en *Meseen*, Jaerlijks op de Walrusch-vangst varen, zoo aen de buiten als binnen Kust van *Nova Zemla*, zetten het zomtyds tot voorby de *Oby*, omtrent veertig myl, en tot aen de uitgang van de Rivier *Jenisea*, doch zeer zelden komen zy zoo verre, schuuwende die vaert, om dat aldaer zeer veel Zanden, en Riffen zijn, waer van'er veele met laegwater droog loopen, 't geen hun daer des Zomers meerder hinderd als de Ysschollen, want zy die weten te meiden.

Het Land daer omtrent is weinig van de stranden af, hoog, doch loopt schuins af, met een vlakte, die ongelijk is.

Voor aen de Zee wast Kreupel-bosch, en lang Gras, doch wat meer te Landewaert, op het hooge Land, zijn groote Bosschagien, daer veel Elanden, en Herten zijn.

De Zee is in de Nabuurschap van de *Oby* zeer zout.

Van de mond der Riviere *Oby*, tot aen *Nova Zemla*; kan in een Etmael, met goede wind, overgevaren worden. Het word geacht aldaer omtrent veertig myl breet te zijn.

Deze Rivier spouwt steeds veel hout uit, gelijk ook andere Rivieren daer omtrent, 't geen dan zich zet, tegen het Land van *Nova Zemla* aen, en op de Eilanden daer omtrent.

Als men door de Noorder-vaert tusschen *Nova Zemla*, en het Eiland *Waigats* komt, ontmoet men ten Noorden eenige Eilanden, volgens bericht van Russche Schippers, doch zijn de zelve niet benaemt, en om dat men my de rechte slip waer zy leggen, niet aengewezen heeft, zoo en hebbe die voor als noch, in de Kaerte niet gebragt.

Op *Nova Zemla* wast zoo hier en daer eenig Kreupel-bosch, en Kruiden, die men branden kan.

By de Eilanden *Britwin*, aen *Nova Zemla*, heeft men onlangs overblyfzelen van een Huis, of Hut gevonden; het was een gegraven kuil, boven gedekt, als een Huis, rondsom met een opgeworpen Schansje: men vond'er Zeilen, Ankers, Touwen, en een yzer Geschut, 't geen noch heden tot *Archangel* is te zien, maer geen levendige Menschen.

In het Jaer zestien honderd acht en negentig, is een boven gewoone groote Walvisch-vangst geweest, zoo dat in twintig Jaren diergelijke nooit is gezien; de reden daer van word by onze Zee-luiden gegeven, dat het Ys van achter *Nova Zemla*, uit den Zuiden en Oosten is komen opschieten, 't geen de Walvisschen mede voerd, of hare drift, van verre uit de Oost, misschien van achter *Japan, Jeso*, en *Indiën*, zoo daer opening is, voort zet.

Op de lengte van *Nova Zemla*, en de hoogte van vier en tachentig graden en een half, of vyf en tachentig, word my in't zeker bericht, dat Schipper *Cornelis Roule*,

hoog gebroken Land gevonden heeft, daer hy tien myl verre door voer, en achter een groote Zee zag: wanneer op een hoog gebergte klom, in zeker Inham, daer hy met de Boot in roeide, oordeelende, dat noch wel een Etmael of drie, benoorden zoude hebben konnen varen; hy vond aldaer zeer veel gevogelte, dat byster tam was.

De Russche Zee-luiden van *Archangel*, en *Meseen*, komen zelden verder, als tot dicht aen de *Oby*, werwaerts zy alleen ter Robbe, en Walrusch - vangst uitvaren; zomtyds echter gebeurd het, als de wind en het weer hun diend, dat zy tot aen de *Jenisea* komen, maer verder nooit: doch de aenwoohende Volken, by de *Lena*, het meerder Oostwaerts opzetten, om Walrusch* Tanden aen de Oevers te zoeken, en ter Visch-vangst.

Het is byzonder, dat die van *Archangel* en *Meseen* berichten, hoe wel van hooren zeggen, dat het Land voorby de *Je-*

* Walrussen zyn gediertens die meest in 't Water leven, maer ook zomtyds zich te Lande begeven, zy hebben twee groote Tanden in de mond, waer van'er een onder my word bewaert, welke drie groote span lang is, en een handgreep dik, wegende vyf pond. Het been is waerdiger als Elpenbeen, byzonder het Pit, of het alderbinnenste van de Tand, daer hechten tot Messen van worden gemaekt, het is vlamig, wit-geelachtig van verw, hard, en aengenaem in het gezicht.

nisea Oost en Zuid-oost afloopt; zegge dan Zuid-oost, en dan weder Oost, cn ook weder Zuidelijk, ja de zommige zouden met een goede wind, van de *Oby* af, acht dagen Oostelijk hebben gezeild, en dat de stroom schiet heen en weder, Zuidoost, en Noord west, en dat Zuid-oostelijk goed Land gevonden word; en dat daer en tegen die, welke uit de *Lena* Oostwaerts op varen, zeggen, dat het Land Noord-oost opschiet, gelijk Vaertuigen, die op bevel hunner Tzaersche Majesteiten gewilt hebben, de *Ys-kaep* om te varen, onverrichter zake, wegens de koude, en het hoog opschieten van 't Land, Noordelijk, te rug zijn gekomen; dit zoude te zamen konnen worden gebragt, indien de Archangelsche Zee-luiden door het afvallen ten Zuiden verstonden, de bocht, welke omtrent de *Jenisea*, Zuidelijk inschiet, of dat zy, vermits meest van hooren zeggen, spreken, verstonden voor het Zuid-oost afvallen, de afvallende Kust voorby de *Ys-kaep*, want het meest geloof gegeven moet worden aen de oog-getuigen dier Menschen, welke uit de *Lena* varende, de Kust dus Noord-oost op te schieten, hebben gezien.

Het Water by *Jenisea* in Zee, en weinig t'Zeewaerts in, is matelijk diep, en word bericht, dat aldaer grooter deiningen gaen, als tusschen *Nova Zemla*, en de Tartarische Kust.

De Moskoviten schouwen de vaert benoorden 't Eiland *Waigats*, na de Binnenzee, maer gebruiken meest altoos de doortogt naest aen de vaste Kust, en houden 't Land zoo veel in 't gezicht, als haer mogelijk is, hoe wel de Noorder Straet het diepste is; zy zijn vreesachtig, dat van die zyde meer gevaer is, om dat aldaer de meeste Ys-schollen zoude zijn, waerom zy ook de Zuider Kust van *Nova Zemla* meiden: zy oordeelen dat'er onderscheidene doortogten zijn, van de Noorder zyde van *Nova Zemla*, na de Zuider Oever; gelijk voor drie of vier Jaer een Rusch Vaertuig, dat in de binnen Zee trachte te wezen, en de grootste doortogt, beneffens het Eiland *Waigats* geslooten vindende, het langs de buite Kust van *Nova Zemla* opzettede, en een doortogt vond. Zomtyds, zelf des Zomers, vind men de Noordelijkste Straet van *Waigats* geslopt, en zomtyds niet; met zware Schepen, kan de Zuidelijkste Straet niet worden gebruikt: het meeste Ys ontmoet men aldaer met Noorde, en Noord-ooste winden, die het zelve daer doen opstoppen, en vast zitten: zy hebben het Land *Nova Zemla* nooit rond gezeild, hoe wel het weinig scheeld, of zy hebben 't te wederzyde, doch op verscheide tyden, door verscheidene perzoonen, bezocht.

Men heeft bespeurd, dat by *Costintsarch* veel Robben in zwemmen, en niet te rug komen, behalven dat de stroom daer sterk ingaet, en niet zoo weder te rug komt, oordeelende voor vast, de oudste *Archangelsche* Schippers, aldaer een doortogt te zijn, hoe wel de zommige als elders gezegt, van ander gevoelen zijn: van hier heeft men onlangs duigen gebragt, daer een Hollandsch Schipper zijn naem op had geschreven, meldende de tyd, wanneer hy aldaer was geweest.

Volgt eenig bericht *Op de doortogt van* Waigats, *begrepen in een Brief van zeker Hoogduitsch krygsbediende, welke ten dienst e hunner Tzaersche Majesteiten in die gewesten heeft geweest, aen mj geschreven.*

***Wel Edele Gestrenge Heer*,**

MYN HEER;

AAngaende de vereischte naricht van een doortogt tot eener Noordoost Reis, na de *Oby* en Ys-zee, zoo kan ik U Ed. ('t geene ik ook, zonder roem te melden, aen den Konink van Engeland, *Karel de Tweede*, mondelijk gedaen hebbe) bekent maken, dat ik my gansch verzekerd houde, dat de Zee tusschen Noord-Tartarye en *Nova Zemla*, eenige Maenden open is; want ik tot *Meseen*, een Russische Stad, gezien en gewaer[+] geworden ben, dat de Visschers, zoo wel van die, als ook van andere aen? Zee gelegene plaetzen, door de engte *Waigats* in de *Oby*-stroom om te visschen uitvaren. Nu is bekent, dat de *Oby*, een zeer Vischryke, en onzes vasten Lands grootste stroom, zich meerendeels ten Oosten[*] *Nova Zemla*, in de groote Ys-zee uitstort; gelijk dan ook eenen § Arm van den zelven na de engte *Waigats* schiet, de welke ook een oogenschynlijken stroom aen die zyde van de engte veroorzaekt. Ongeacht nu de *Mesenische*, en andere Visschers, Jaerlijks, en lichtelijk daer door, en weer door varen, zoo is nochtans eene der voornaemste zwarigheden (die my ook in Engeland van zijn Majesteit, gloorwaerdigster en hoogloffelijker gedachtenis, te onderzoeken, opgedragen wierd) na-

[+]Is aen te merken, dat in de korte tyd als de Zee open is, veeltyds als dan daer noch Ys dryven.

[*]Dat is ten Oosten Waigats.

§ Vermits ik deze arm by geene andere bescheiden vinde, zoo hebbe de zelve in de Kaerten noch niet gebragt.

mentlijk, of de engte *Waigats* allenthalven diep genoeg voor groote Schepen is, waer aen ik eenige oorzaek hebbe om te twyfelen, door dien ik, zoo verre zulks bereist hebbe, daer in eenige groote Zantbanken ben gewaer geworden, die ook steeds, en meest Jaerlijks door het geweld van 't Ys verplaetst worden; maer daerom is niet gezegt, dat niet hier of daer eenige genoegzame diepe doortogt over blijft, hoe wel eenen goede Lootsman op te zoeken, eenige moeiten maken zoude. Daer en boven zoo is hoognoodig, dat, wie daer door zoude willen, met de opbreuk van 't Ys, 't geen geschied half Bloei-maend, daer moeste wezen, ten einde hy ter goeder tyd in, en uit de *Oby* komen, en noch in Hooi - maend voor de koude tyd te rug konde geraken; waer toe vereischt zoude worden, een in der Moskovischen Tale ervaren Piloot, aengezien 't niet wel mogelijk is, zonder eenige naricht der Russische Visschers, door de engte *Waigats* te raken. Dus verre de aen my geschreven Brief.

Voorname Russische Heeren hebben my verzekerd, tot noch toe niet ontdekt te zijn, hoe hoog de Zee-oevers tusschen de Rivieren *Jenisea* en *Lena* opschieten.

De verwinter-plaets *Maiskoie*, geeft de meeste inkomst dier geweste, alzoo daer omstreeks de beste Zabel-vangst is.

De Winter-verblyfplaetzen in deze Noorder gewesten, zijn als de Karavan-seraes in *Persien*; het zijn algemeene Herbergen, die op de groote wegen staen, alwaer de voorby reizende Luiden hun nacht-rust nemen, hebben een groot vertrek, alwaer rondsom tegen de wand aen, banken gemaekt zijn, tot slaep-plaetzen: die de meeste warmte begeerd, legt zich op de hoogste, gelijk in de Stooven de meeste warmte om hoog is: in deze plaetzen word Lyftogt van Vleesch, Visch, Gevogelte, en Brood verkoft.

By *Sereskamen* aen de *Ys-kaep*, haeld men de Vaertuigen over Land.

Op het geene oog-getuigen zeggen,[+] dat zy aen de vaste *Samojeedsche* Kust, aen strand staende, *Nova Zemla* op 't gebergte konden zien, by helder weder, past het volgende, 't geen men vind inde Dag-lysten der geener die op *Nova Zemla* aen het behouden Huis hebben verwinterd.

[+]Ziet pag. 898 en 905

Den achtsten van Lente-maend, konden zy in 't Noord-oosten in de Zee, gansch geen Ys zien, waer door zy wel vermoeden, dat in 't Noord-oosten van haer een ruime Zee wezen moest. Den negenden konden zy noch veel verder zien dat het open water was, na het Noordoosten; maer ziende na Tartarye toe, vernamen in de Tartarische Zee noch al Ys, waer uit zy vermoeden, dat het daer niet zeer wyt moeste zijn; want als het klaer weder was, hebben zy dikmaels haer laten voorstaen, dat zy Land zagen, en wezen 't malkanderen in 't Zuiden, en Zuid-zuid-oosten van 't Huis, als een bergachtig Land, gelijk haer dan de Landen gemeenlijk opdoen, als men die effen, mag zien.

De zommige willen dat de *Ys-kaep* omtrent zijn uit-einde, in gebroke Eilanden[+] is verdeeld: het vriest hier zeer sterk, en is de Zee van 't Jaer zestien honderd vier en negentig, tot zestien honderd zeven en negentig, geheel dicht geweest, en altoos dryft aldaer zeer veel Ys, dat tot Bergen op kruit.

[+]Hoe wel andereachten het tot aen Amerika strekt, als boven is gemelt.

Wat my bericht word, noopende het omvaren van den *Ys-hoek* uit *Moskou*, op den twintigften van Lente-maend, des Jaers zeventien honderd en twee, uit het volgende kan worden gezien.

Het omvaren der *Ys-hoek*, benoorden *Nova Zemla*, of door *Waigats*, is onmogelijk, want het is ongelooftijk, hoe dat in het midden van de Zomer, het Ys meest met een Noordelijke wind, enz, de Kusten van de Landen, tusschen de mond van de *Oby*, tot aen het groote *Promontorium*, het welke een afstand is van over de drie honderd Duitsche mylen bezet hout, dat'er geen doorkomen is, en veel van Russche Vaertuigen, daer door vergaen zijn, zoo dat nu niemand zich durft wagen om in die gewesten weder te varen. Dus ver dit kort bericht.

In zekere getekende Kaert van *Siberie*, ter dier plaetze gemaekt, en in mijn handen, word vertoont, verre Noord-oost, afgelegen, in Zee, een Eiland, daer by geschreven staet, *wat Volk hier woont, is aen Godt bekent*; waer uit te besluiten schynt te zijn, dat derwaerts gemeent word Landen en Volken te zijn; doch dat daer van de rechte kennis niet en is.

Wat van de doortogt in de *Nassauwsche Straet*, en boven *Zemla* om, van een ervaren perzoon word geoordeeld, uit ideze tweede volgende Brief, welke my uit de Nabuurige gewesten toe is gezonden, kan worden bespeurd.

Wel Edele Gestrenge Heer,

MYN HEER;

DEn doortogt benoorden, buiten om *Nova Zemla*, geloove niet dat ooit gevonden zal worden. Door de *Straet Nassauw*, mits de groote

Ysgang, is mede niet te varen, maer wel het vaste Land, neffens de* *Jougorsche* Kust: ik hebbe Luiden gesproken, die om Walrusch-vangst, tien of twaelf mael daer door met groote *Lodjens*, of *Kotsen* geweest zijn. Op 't Eiland *Kolgoy*, omtrent *Sinte Pieter* en *Paulus*-dag komende, is kans om meer als vyftig tonnen met Ganzen te zouten; anders is'er niets: binnen door moet men zich voor de Zant-plaet, die zeer wyt uitsteekt, hoeden. Op *Kandenoes* is 't mede wild en woest; alleen in het Voor-jaer, onthouden daer eenige *Samojeden* en *Russen*, die op de Traen-vangst, het Ys volgen. *Nova Zemla* is wilder als wild, en heeft gansch niets ten besten, als alleen witte Beeren en Vossen: Menschen zijn 'er niet. Tweemael is het door de Russen bezocht om te overwinteren: daer zijn eenmael van vyftig Mannen geen, en de tweedemael van veertien Mannen, drie overgebleven, doch zoo met de Scheur-buik geplaegd, dat qualijk te recht te brengen waren. Het *Samojeedsche* leven is genoeg bekent, alleen zegge, dat van de Meseensche Golf af, tot aen de Rivier *Oby*, in *Siberie*, het vol van *Samojeden* is, doch hoe nader aen *Waigats*, hoe meerder.

*Jugoria is een Landschap, het geen op de hoogte van Petzora Landwaerts in legt.

Op een togt, die Schipper *Willem de Vlamingh*, in't Jaer zestien honderd acht en tachentig heeft gedaen, wanneer na *Groenland* ter Walvisch-vangst uit was gevaren, en de Kust van *Nova Zemla* weder aen heeft geloopen, ontdekte hy een tot noch toe onbekent Eiland, dat hy na my heeft willen vernoemen, zoo als uit het volgende dubbeld van zijn Dag - lyst is te zien, *t geene hy my aenftonds op zijn te rug komst, met eigen handen ondertekent, over heeft gegeven, als volgt.

DEn zes en twintigsten van Hooimaend, des Jaers zestien honderd acht en tachentig, de wind Noordoost, streek Zuid-zuid-west, met een harde voortgang, zagen des middags de Kust van *Siberie.* Des namiddags nam de wind hard toe; namen het Topzeil en Brefok in, en dreven met een Zeil by de wind, zomtyds het Loot gooyende, hadden eerst vyf en twintig, vier en twintig, twee en twintig, twintig, zestien, en veertien vadem water, witte Zant-grond, geduudrende als noch de harde koelte uit den Noord-oosten, met een donkere betogen lucht. Des nacht, in de eerste wacht, zetten de Fok en Kluif-fok weder by, en namen onze streek West, en West ten Zuiden, de wind noch all vooren, met een dikke mist. Den zeven en twintigsten der zelver Maend de wind West-noord-west, en zagen des morgens het Eiland *Kolgoy*, en hadden 't vier of vyf myl Noordwest van ons; liepen des middags daer beoosten langs, met redelijk weer, en labber koelte. Des avonds na het schaffen wenden wy, en namen onze streek Noord-oost ten Noorden, met goed weer, en geweldige kabbeling van water, en harde stroom.

Op Woensdag den acht en twintigsten van Hooi-maend, de wind West, en streek Noord-oost ten Noorden, des morgens, zetten de Brefok by, met deinzig weer, en harde voortgang: des middags zagen wy een Eiland, by de Kaert en ons allen onbekent; liepen daer by langs, met voornemen om het te bezien, maer het wierd zoo mistig, dat daer moesten afhouden; hielden Zuid-zuid-west heen: twee uuren daer na klaerden 't weder wat op, en leiden 't Noord-noord-oost over, en quamen na twee uuren daer weder by, zomtyds het Loot gooyende, en hadden zes, acht, tien, twaelf, en vyftien vadem witte Zant-grond, en laveerden als toen om boven het voorschreve Eiland te komen; ook ging daer een harde stroom, zoo dat niet veel vorderden, verlatende alzoo dat onbekende Eiland; en ons in geheugenis komende, de vriendschap

die met den Heer Burgermeester *N. Witsen*, tot *Amsterdam*, hadde, en des zelfs naem, hebben het na hem genaemt het Eiland *Witsen.*

Was getekent

WILLEM DE VLAMINGH.

Dit Eiland dan, heeft hy gegist omtrent de vyf en twintig myl Noord-noord-oost van *Colgoy* afgelegen te zijn, en het met zijn eigen hand in de Kaert getekent, daer het door my is gebragt. Het was in de midden weinig hoog, en rondsom zandig aen de Oevers, tusschen drie en vief myl in't rond groot. *Vlamingh* had op deze togt waergenomen, dat het *Zwarte Eiland* aen *Nova Zemla*, weinig meer bezuiden legt, als in de gemeene Kaerten is gebragt, ven dat daer achter een Bocht of Inham was; ook dat weinig kleinder is in de Kaerten word vertoont, en dat? achter *Yzer-poort* vlak Land was. Noch had hy afgezien, dat het Eiland *Colgoy* maer zes myl van het vaste: Land af lag.

Op het kleinste der drie Eilanden van *Orange* is een Klip, tweemael zoo hoog als de hoogste Tooren tot *Amsterdam*, of om beter te zeggen, het geheele Eiland is een Steen-klip, en legt dus verheven boven water; daer vry hoog op lag een omver gevelden Boom, zoo dik, dat drie of vier man hem qualijk konden omvademen: daer in hadden zoo veel Vogels genesteld, want hy was vermolzemt, dat hy 'er wel vyftig Eyeren uit haelden. Hier stonden palen die de Hollanders voor honderd Jaer aldaer hadden gezet. Hoe en wanneer deze zoo zware Boom, die noch al zijn takken hadde, op dit hoog gebergte is geraekt, blyft *Godt* alleen bekent. Op *Zemla* wast geen hout, dies is dien Boom derwaerts van elders gekomen: daer is geen reden, waerom Menschen de zelve zoo hoog zouden hebben gebragt, dat ook onmogelijk schynt om doen, of men moest zeggeri, dat ze daer gedreven is, hoe wel zeer hoog legt, boven de alderhoogste, ons bekende Vloed, of[+] dat door een Hoos daer is gebragt, gelijk'er voorbeelden zijn, dat zelf gedierten met Hoozen zijn verplaetst.

[+]Ziet Wormius.

Aen *Spitsbergen* zegt hy mede geweest te zijn, op een Berg, waer hoog op een groot en zwaer stuk houts, of liever een grooten Boom gevonden wierd. Rondsom in die gewesten wast geen hout, en het word'er mede niet gebragt, hoe wel het boven brengen op dezen Berg, alzoo zy langzaem opgaet, mogelijk zoude zijn; doch van wie? en waerom zulks zoude geschieden, is onbewust.

In de Baey van *Costintsarch* vond hy zwarte zant-grond. Hy had *Kantshoek*, gelegen op drie en zeventig graden, en drie minuten gepeild. De zommige meenen, dat by *Costintsarch* een water zeer diep Landwaerts in gaet, en misschien geheel door, gelijk *Theunis Ys*, boven gemelt; doch *de Vlamingh* heeft nu bevonden, (zoo hy zegt) dat het water, het geen men daer eenigzins Landwaerts in ziet gaen, maer een Golf is, of Binnebaey, en dat het Eiland *Moygoltzaar* met een Rif, zoo evenwel, dat'er water overspoeld, vaerbaer voor Booten, in de midden aen het vaste Land gehecht is, en dat te weder zyde noch eenige kleine Eilanden komen, en dat achter het Eiland een Inham van de Zee is; gelijk andere gevoelen, dat by *Mathys*-stroom, of *Matuskintzaar*, mede een doortogt is tot in de Binnen-zee, zoo als ik daer van alzulke afbeeldinge onder my hebbe, 't geen echter dezen Zeeman niet gelooft; maer wel dat een doortogt is tusschen *Langenes* en *Groote-baey*; Want hy zegt, aldaer op zeer hooge Bergen gestaen te hebben, en dat zijn oog het water niet konde eindigen. De vaert die aldaer langs, Landewaert in gaet, is vry breet.

Het Zuidelijkste Eiland aen *Yzer-poort*, zegt hy, boven op te zijn glad en effen, als een steene Zark, en rondsom zeer styl.

Hy had dit Jaer gansch geen Ys in Zee omtrent *Nova Zemla* vernomen, en ook Poolwaerts niet; doch het was daer meest altyd mistig en onstuimig weder geweest, 't geen hem veeltyds belet hadde hoogte te nemen, of de Landstrekkingen aen *Nova Zemla* af te zien.

In *Loms-baey*, of *Looms-bay*, had hy een Rots, weinig van de wal gevonden,[+] waer op hy lagen van zeer harde witten steen, als Marmer, had gezien, en ook lagen van Kristal. De grond was hier rondsom wit zant.

[+]Ziet pag. 904.

Boven de plaets *Eerst-hoek* genaemt, in een bocht, legt een Rif van steen, t'Zeewaerts.

Hy bevond nu, dat *Candenoos* zoo verre van de *Lapsche* Kust niet is gelegen, als de Kaerten verbeelden.

By *Loms-baey* legt, volgens zijn gevoelen, alleenlijk een Eiland, en geen vier, zoo als in veele Kaerten, en in mijne, is gebragt, hoe wel ik zulks tot nader ondervindinge niet hebbe derven veranderen, konnende misschien waer zijn, dat 'er met hoog water een, en met laeg water vier Eilanden te voorschyn waren. Het is daer zeer quaed leggen voor een Schip, en te wederzyde aen de hoeken van de Baey zijn ongemakkelijke Reën. Hy ontmoete daer aen Land een menigte van Ren-dieren, die zeer wild, en niet te vangen waren.

By de *Meelhaven* vong hy veel Harder. Daer omtrent, doch niet hooger, hielden zich aen Land veel *Samojeden* op, die daer des Zomers scheenen te woonen.

Het is waer, dat omtrent de gelegen-heit, van *Nova Zemla*, de Landbeschryvers en Zee-luiden, zeer zijn verschillende. Wat de lengte betreft, daer in word *Mercator* meesttyds gevolgt, die zijne lengte heeft beginnen te tellen van het uiterfte der Vlaemsche Eilanden, verschillende omtrent twaelf graden met veele andere, welke van de Kanarische Eilanden den aenvang hebben gemaekt. Behalven dit, zoo is *Nova Zemla*, zoo irt lengte als breete in 't geheel, en in zijne byzondere plaetzen onderscheidelijk gelegt

by de Landbeschryvers; wes ik niemand aenrade, doch ernstig afrade, losselijk op mijn Kaert, of die van iemand anders, t'zeil te gaen; behalven dat de Zee-Kusten, de geheele Tartersche zyde langs, tot *Korea* toe, niet zoo net zijn gelegt, dat'er iemand staet op maken kan, vermits de onderrichtinge daer van, alleen door zulke Menschen is, die van breete of lengte geen kennis hebben, wes ik de zelve flaeuw in de Kaert, en als niet vast bekent, vertoone, zoo ten aenzicn van haer strekking, als lengte en breete.

Het verschil der strekkinge, zoo men aen *Nova Zemla* bevind, is daer uit gesprooten, dat 'er weinige zijn die deze Kust hebben bezocht, en dat alle juist de ervarenste Zee-luiden niet zijn geweest. De waerschynlijkste lengte en breete des Eilands *Nova Zemla*, is, zoo als by *Nierop*, in zijn Boek de konst der Stuur-luiden, is te zien, welke hy meest ontleent heest van den verstandigen Zeeman Schipper *Willem de Vlamingh*, van Oost-Vlieland, boven genaemt; en is te weten, dat de lengte hier gerekent word van de Kanarische, en niet van de Vlaemsche Eilanden: hy steld dan

	graden.	breete.	lengte.	minuten.
De *Noord-kaep* op	71	25	38	30.
Kilduin	69	20	48	20.
Kaep Orlogones	66	50	54	40.
Kandalex inhoek	67	15	47	40.
Archangel	64	10	54	25.
Kaep Candenoes	69	20	58	10.
Swelgenoes Noordhoek	68	30	61	55.
Rivier *Petsora*	68	45	68	30.
't *Waigats*	69	45	74	0.
Rivier *Oby*	70	20	84	0.
Langenes in *Nova Zemla*	73	45	68	45.
Willems Eiland	75	35	78	15.
Ys-hoek in *Nova Zemla*	77	15	90	45.
Nova Zemla's Noord-oost-hoek	76	50	94	30.
Behouden Huis	76	0	91	10.

In mijn Kaert is de Zee-kust van *Zemla*, volgens bericht van opgemelte Schipper *Vlamingh*, vry wel gelegt, wat de gedaente aengaet; doch de breete en lengte zijn voor een groot gedeelte aldaer mede na zijn gevoelen niet al te wel waer genomen, die voor als noch niet hebbe derven veranderen, maer tot nader en beter bericht behoude, om dat zulks enkel fteund op zijn ondervinding alleen, en dat ik zoo grooten getal van oude Voorgangers heb gevolgt; gelijk *Dirk Rembrantsz. van Nierop* mede, over zijn gestelde breete en lengte, diergelijk oordeel veld, in deze woorden:

Wy hebben, volgens de voorgaende bevindinge, de plaetzen op zulke lengte getekent, gelijk wy achten dat tot het bezeilen der zeiver Landen noodig is; maer by aldien door zekere ervaringe de breete en lengte dezer plaetzen wat anders bevonden worde, als heb aengetekent, en iets bemerkt worde dat tot het bezeilen der zeiver plaetzen noodig is, het zoude reden wezen het beste te volgen, eh op deze meeninge hebben wy de breete en lengte dezer plaetzen gesteld. Dus verre *Dirk Rembrantsz.*

Het meeste Ys aen *Nova Zemla*, vind men omtrent de Eilanden *Orange.*

De diepte aen *Nova Zemla*, by het be houden[+] Huis, en de Eilanden van *Orange*, en de Noord-hoek, is honderd vadem aen de Wal: hoe verder t'Zee, hoe drooger.

[+]Ziet pag. 904. en 924.

De stroomen boven *Zemla*, by de *Yshoek*, gaen langs de Wal, eerst Noord op, en dan Zuid op, om de hoek, strykende langs de Wal, wel dertig myl in een Etmael. By Noord-ooste wind gaet daer de snelste stroom.

De meest Noorder-hoek in *Nova Zemla* legt op zeven en zeventig graden en een half, volgens pyling des gemelten Schippers.

Het Land van *Nova Zemla* is binnewaerts op veel plaetzen als in *Holland*, de Aerde Kley, zwart en vette grond, goed tot Zaei-land, zoo de warmte maer wat langer duurde; ook op zommige plaetzen steenachtig: daer groeyen Bloemen, geel en blaeuw, als Kooren-bloemen, aen de meest Zuidelijkste plaetzen. Het donderde daer zeer; word ook gelooft daer veel Aerdbevingen te zijn, vermits op veel plaetzen de Aerde als omgekert schynt, en het onderste boven geworpen.

Die wyder varen wilde, als de Noord-hoek van *Nova Zemla* (alles na wensch uitvallende, 't geen te beduchten is van neen) mogt wel gedachten maken, om in dat zelve Jaer niet te rug te komen, alzoo de Winter zoo kort op de Zomer volgt.

Men ziet op de *Nova Zemlasche* Kust veele Rivieren en afwateringen, ook binnen-landsche zoete Meiren, Die wyder op zoude willen varen Oostwaerts, diende deze Kust (meent *Vlamingh)* na aen te houden, of zien *Nova Zemla* door te steken, aen de een of andere opening, die hy meent daer te vinden te zijn, 't geen echter by ons als niet wel doenlijk word geoordeeld, om redenen elders gezegt, en daerom niet te raden is.

Daer zijn witte Marmer-steene Bergen aen de buitekant van *Zemla* ontdekt; waer van[+] een Berg, by *Vlamingh* de *Kristalberg* is geheeten, om dat aldaer zeer veel Kristal vond, leggende het zelve aen de toppen der Bergen gespreid, evenwydig met de grond. Hy vond daer hooien in het gebergte, en in de Aerde, die scheenen als of met Menschen handen gemaekt waren, om Metalen of Ertzen uit te halen.

[+]Ziet pag. 902. en

De Moskoviten komen Jaerlijks aen de Noord-kust: van *Nova Zemla* visschen op Walrusch, tot aen de *Loms-baey*, en wei nig verder, doch niet hooger; 't geen bespeurd kan worden aen de Kruizen, die zy alom waer zy komen, opzetten. Men vind'er geen Boomen; maer van gedierte, witte Beeren, Rheen, en weinig Elanden.

Tegen de binne- zoo wel als de buitekust van *Nova Zemla*, als ook tegen *Spitsbergen*, vind men veel hout gedreven, 't geene van de Zuider Kusten afgespoeld moet zijn; want alzoo de Rivieren aldaer niet betemt zijn met Dyken, zoo gebeurd het, als de zelve des Winters ten bedde zijn uitgestegen, dat by ontdooying geheele Bosschen mede sleepen, de Vloed af, en t'Zeewaert in.

Op de Noord-kust van *Nova Zemla* valt weinig Visch, doch veel Kreeften; edoch omtrent *Waigats* veel Visch.

De Zemlasche Kust is buitewaerts tot op drie en zeventig graden al Duin van wit Zant, zoo als ook de grond van de Zee, daer ook wit Zant is; doch verder is de Kust als in Noorwegen, hoog en Klippig, diep in Zee te zien.

In't Jaer zestien honderd negen en veertig, hebben zekere Deensche Zee-luiden op *Zemla* Menschen gevonden, die de Zon aenbaden, met geboogen knyen, en een van hout gesneden Afgod, *Tetizot* genaemt. Zy zagen, zeiden zy, een Zemlianer (die ik meen een *Samojeed* geweest te zijn, welke daer van de vaste Kust over gestoken zal zijn geweest) roeyen in een klein Schuitje, dewelke, als hy zag dat men hem volgde, op Land traa, zijn Schuitje op de rug nam, daer in hy zijn Riempjes, Boog en Pyl-koker leide, den Werp-pyl in de hand nam, en vlood zeer gezwind, zoo, dat niet te volgen was; welke Schuitjes van Visch-ribben, zeer konstig gemaekt zijn, vyftien of zestien voet lang, twee breet, overtrocken met Visch-vel, en met zenuwen te zamen genaeit. Dit Volk was gekleed met vellen van Vogels, daer de vederen aen waren; hadden enge hoozen, niet hooger als tot aen de knyen; de armen bloot, van de elboog af. De Rokken die zy aen hadden, waren met eene naed te zamen genaeid; hadden voor en achter een lap, gelijk een staert: de mutzen op 't hooft waren als een Zuiker-brood; hunne laerzen van Zee-kalfs leder, het haair buitewaerts. De Mannen en de Vrouwen gaen even eens gekleed. De Mannen hebben geen of weinig haair aen de mond: dragen een Byl van Visch-been in de hand, en Pyl-kooker op de rug, met een Werp-pyl in de ander hand. De Vrouwen hadden het haair in twee vlechten over de schouwders hangen, hebbende blaeuwe streeken op de kin, en voor-hooft: aen de ooren en onder

de neus waren gaten gemaekt, daer in hongen blaeuwe steenen; ook van Visch-been gemaekte ringen; die in de ooren, waren zoo dik als Haze-nooten, doch die in de neus als Erweten. De zommige op *Zemla* die zy bejegenden, droegen kleederen van Zee-kalven. De stem van dit Volk was scherp, en luid: zy stonken zeer uit de mond, 't geene de onzuivere Spys, die zy nuttigen, toe te schryven is: zy eeten geen Zout; drinken Traen en Water: Brood wilden zy niet proeven, veel min andere Spys, die de Deenen hen aenboden: Brandewyn proefden zy, maer geen Tabak, voor welkers rook zy schrikten. Alle hare werktuigen waren van Vischgraten, of beenen gemaekt: het hout aen hare Werp-pylen en Boogen was hard, en zwaer, rood-bruin; doch de Pylen lichter, van wit hout. Welk Volk, of schoon eenigermate in kleeding en gedaente van de meest bekende hedendaegsche gemeene *Samojeden* verschild, echter van der zelver aert schynt te zijn.

Meest altyd tot in 't heetst van de Zomer, onderrichten de aengelegene Volken, dryft het Ys achter *Nova Zemla*,

en beoosten *Waigats*, in de Zee, tegen het Noord-Tartaryen aen, ettelijke vadem dik, en varen de aen Zee gelegene Volken met kleine Vaertuigen als dan daer op den vangst van Wal-russchen, met groot gevaer veeltyds van haer leven; zy komen 'er ook veel te sneuvelen. Het Ys dryft t'eeniger tyd geheel en al na de engte *Waigats*, t'eeniger tyd na de *Oby*, en meer Oostelijk, en myden de Visschers dan de plaetzen waer het meeste Ys is, zoo veel hen mogelijk. En is 't byzonder, dat als het niet en vriest, dat 'er als dan zeer groote misten zijn, zoo dat menschier niet van zich kan zien, het geene de vaert aldaer bezwaerlijk maekt, als boven gezegt. Wie weet, of misschien hier uit het gevoelen der ouden niet gesprooten is, dat 'er om de Noord een Land des duisternis was, daer 't altyd donker is; want des Zomers de Mist, en des Winters het af zijn van de Zon, aldaer steeds zware donkerheit verwekt, en vriest als dan de Zee geheel vast.

Martiniere, welke in 't Jaer zestien honderd drie en vyftig aen *Nova Zemla* is geweest, zegt in zijn zes en veertigste Hooftstuk, ‘Daer zijn my ter hand gekomen verscheide Geographische Kaerten, van byzondere, uitstekende, en zeer beroemde Schryvers; ik sta ten hoogsten verwonderd, te zien, hoe ze mis tasten in de stelling van *Zemla*, dat ze nader aen de Noord-Pool zetten als 't in der daed wel is: zy deilen het insgelijks door de Zee van *Groenland* af, en stellen het verre daer van daen, daer in der daet deze twee Landen naby den anderen leggen, vermits de Kusten van *Groenland* aenstooten op de Kusten van *Zemla.* Ten ware de groote menigte des Sneeuws, en de overdadige koude, deze Grenzen onwoonbaer maekte, zou de de doortogt zeer licht konnen geschieden van *Groenland* na *Zemla*, en van *Zemla* zoude men, als men de *Pater Noster* Bergen over trok, lichtelijk in Samojedien komen, en daer van daen in Tartaryen en Moskovien. En word alzoo mede in een Kaert, tot *Parys* gedrukt, het *Waigats* als niet door vaerbaer vertoont, stootende tegen het *Pater Noster* gebergte aen, dat hy zegt van onsmeltelijk Ys gemaekt te wezen: doch wat van de waerheit dezes gevoelens zy, late aen 't oordeel van den bescheidenen lezer.

Voor eenigen tyd heeft zeker Rusch Heer, om zich te verzoenen wegens een bedreven misslag, aengegeven ten Hoof in *Moskou*, hoe op *Nova Zemla* Zilvermynen waren. Hy wierd dan derwaerts gezonden, doch keerde *vergeefs* te rug; en de tweede mael met zeer veel Arbeiders derwaerts gaende, is nooit verscheenen, maer zy zijn alle weg gekomen: men meend zy te laet aen 't Land zijn gebleven, door 't Ys bezet geworden, en zoo door koude gestorven, of wel in Zee omgekomen.

Het Sneeuw smelt daer nimmer op 't gebergte gansch weg, en de grond ontdooit daer om hoog, nooit geheel. Men ziet'er plaetzen daer zestig, zeventig, ja honderd lagen Sneeuw boven malkander leggen, ieder laeg van een byzonder Jaer zijnde.

Aen het meest Oostelijk en Noordelijk gewest van *Nova Zemla*, is de Kust zeer Klipachtig, moeyelijk om aen te doen, en zelfs tot vry diep in Zee Steenrotzig. Als in de Voor of Na-tyd daer eenige weinige koude is, vriest het Ys dat daer dryst te zamen, en als dan komen alle Vaertuigen vast te zitten.

Benoorden *Nova Zemla*, diep in Zee,[+] is een stillen stroom, doch kort onder 't Land een snellen drift, gelijk een ras.

[+]Ziet pag. 905.

Men bericht, dat de Ys-schotzen meest altyd achter en binnen *Nova Zemla* veel kleinder zijn als omtrent *Groenland*, ook vlakker, en zoo hoog niet, waer van de reden schynt te zijn, dat de grootste Ys-schotzen het eerst smelten, en dat de zelve, wanneer onze Visschers derwaerts komen, reeds gezonken of gesmolten zijn, en dat

de kleine schotzen Ys, welke in de Baeyen onder het Land gemaekt worden, die een kleine, hooge, en dikke gedaente hebben, het laetst los wordende, en ontdooyende, als dan in Zee geschooten zijnde, worden ontmoet, waerom voor de Schepen te gevaerlijker. Het is aenmerkelijk, dat aldaer de winden veeltyds Noord-oost waeyen, en dat het Ys ook meest met de zelve aen komt gedreven, en de Walvisschen in 't zwemmen de zelve streek dan houden. De Zee is zeer zelden geheel ledig van Ys. Hoe Oostelijker men komt boven of beoosten de witte Zee, hoe kouder dat het is.

Zee-luider, die dikmael op de Walvisch-visscherye uit zijn geweest, berichten my, dat zomtyds de Zee, van *Spitsbergen* af, tot achter *Nova Zemla* om, dicht bevrooren leit. De grootste Walvisschen vallen om de Oost, en de kleinste om de West: zy speelen in Wiede-maend, en teelen als de Land-dieren, en eene jong maer t'zeffens.

Aen de Bocht, of Inham, op *Nova Zemla*, met de naem van *Matys*, of *Mikoelkintzaar* of *Matuskintzaar* bekent,

word geoordeeld een Eiland te zijn, daer in drie of vier Meiren zijn, zoo als zulks by *Massa* al in 't Jaer zestien honderd en twaelf voor dezen mede bericht is geweest. Men vind aldaer de uitstekende Zee-hoofden, genaemt *Swarte hoek, en Butinnos*, of de *Bokx-hoek*, die op de hoek van de Inham legt, en de *Ganze-hoek*, of *Gusinos*; als mede twee Zee-boezems, geheten *Costintsarch*, en *Mutsnoise*, gelijk'er ook zes of zeven Voor-eilandekens zijn.

Maurus Orbinus, Italiaensch Schryver, welke in den beginne van de afgeleide Eeuw heeft geleeft, zegt ter plaetze waer hy van de Slavoniers spreekt, het volgende:

De Russchen van *Biarmia* (als *Wagries* verhaeld) bevarende de Noord-zee, voor omtrent honderd zeven Jaren, vonden in die Zee een Eiland, te vooren niet bekent, en bewoond van een Slavonisch Volk; welk (als *Filip Kallimachus* aen Paus *Innocens de Achtste* verklaerd) een geduurige koude en vorst onderworpen is. Zy noemden het *Filopodia*, en overtreft in groote het Eiland *Cyprus*, en in de Waereld-kaerten geven zy het den naem van *Nova Zemla.*

Het woord *Biarmia* schynt met *Permia* 't zelve te zijn: hier uit blykt, dat te dier tyd de kennis van *Nova Zemla* zoo zeer groot niet is geweest, om dat dees Schryver zegt, dat het bewoond word.

Omtrent *Waigats* is des Zomers een dag van negen weeken.

Willem Ys, in zijn leven Burgermeester op het Oost-Vlieland, heeft my bericht, dwers achter *Ysland*, daer het oude *Groenland* was, aen Land te zijn geweest, en dat des Zomers daer Volk is, doch dat die des Winters Westelijk, en Zuidelijk verhuizen; dat voor vyftig Jaer, als hy daer was, twee *Groenlanders* wierden gevat, dat de eene kortelijk stierf, en dat de andere eenigzins Nederlandsch tot *Amsterdam* leerde: en na twee Jaer weder derwaerts wierd gebragt, en wel gekleed aen Land gezet; doch dat hy te Landewaert in vertrok, en na een korte tyd in Wilde klederen aen strand verscheen, en het Volk van 't Schip dat hem daer hadde gebragt wuifde, om aen Land te komen, doch dat zy niet dorsten, dat kort daer op een hoop van meer als een of twee duizend man beneffens hem verscheen, als wanneer weder wuifden om te Lande te komen; doch dat de Zee-luiden angstig voor moord, niet dorsten naderen; dat daer Koe-beesten vielen; doch had van het oude *Groenlandsche* Christendom niets vernomen: heeft een myl of zes binnen het Land zich begeven, maer geen Kerken, oude Huizen, of gebouwen gezien: hy oordeeld dit oude *Groenland* achter *Spitsbergen* om, Oost op te schieten, en heeft het vaste Land daer op twee en zeventig graden gezien.

Als men aen deze Menschen deschoonheit van 't overig *Europa* bekent maekt, zeggen zy zulks niet te gelooven, om dat men by haer Traen, Walvisch-spek, Baerden, en Eenhoornen, ook wel Huiden van Koe-beesten en Herten, komt mangelen.

Een *Biscayer* Harpoenier wierd in een Boot leggende, daer uit gehaelt, en te Landewaert in gesleept, zonder dat ooit weder te voorschyn quam: de Nederlandsche Schepen op de groote Visschery uitvarende, komen daer zeer zelden.

Tot *Parma* in *Italie*, heeft de Graef *Aurelius degli Anzi*, in den Jare zeftien honderd een en negentig, verscheidene Reis-beschryvingen in't licht gegeven, onder anderen eene, waer by hy *Nova Zemla* als vast Land vertoont, en het zelve aen de Zuid zyde vast te zijn aen *Tartarye*, en aen de Noord zyde aen *Groenland*, doch hoe verre dit van de waerheit wykt, aen mijne Kaerten kan worden gezien.

Kort begrip;
Uit de aentekeningen van Richard Johnson, *welke in den Jare vyftien honderd zes en vyftig is uit geweest, tot ontdekkinge van* Waigats *en* Nova Zemla, *gemelt in de Engelsche Reis-beschryvingen van* Richard Hakluit.

TEn Zuiden van de Moskoviters grenzen de Tarters, de welke Mahometanen zijn, en in grooten getale by een gerot zijnde, in Tenten en op Wagenen woonen. Zy houden 't voor een plage lang op een plaets te verblyven, waerom, als zy haer Kinderen willen vloeken, de zelve als het grootfte quaed toewenschen, zoo lange op een plaets te vertoeven, tot dat zy haer eigen drek ruiken.

Oost-noord-oost van Rusland, is gelegen *Lampas*, daer de Moskoviters, Tarters, en Samojeden tweemael des Jaers als tot een Markt te zamen komen, om hare Waren te verhandelen en verruilen.

Ten Noord-oosten van *Lampas* paeld het Land der *Samojeden.* Omtrent de Rivier *Pechora*, woonen de Onderdanen van hunne Tzaersche Majesteiten van Moskovien: deze woonen alle in Tenten van Rhee-vellen.

Noord-oost van de Rivier *Pechora* legt

Waigats: aldaer bevinden zich wilde *Samojeden*, de welke aen de *Russen* niet toelaten uit Zee daer te Landen, maer wanneer zy de zelve bekomen, dooden, en (zoo gezegt word) eeten. Volgens het verhael, ons door de *Russen* gedaen, houden deze Menschen zich mede in hoopen by een, en voeren alle hare noodwendigheden na, met Rheen, dewyl zy geen Paerden hebben.

Noch verder, of aen geene zyde *Waigats*, legt *Nova Zemla*, 't welk een groot Land is: wy zagen daer geen Menschen, maer gevogelte in overvloed, mitsgaders witte Vossen en Beeren.

Vertaling van een bevel-schrift, *Door* Thomas Randolffe,

wegens zijn Brittannische Majesteits Gezant aen den Tzaer van Russia, *gegeven in 't Jaer vyftien honderd acht en tachentig, tot het onderzoeken der gelegentheit van de Kusten by de Rivier* Pechora, *Oostwaerts, gemelt in de Reis-beschryvinge van* Richard Hakluit.

NA dat U Vaertuig alvoorens met alle noodwendigheden verzien is, zult gy lieden in 't Voor-jaer, zoo vroeg als mooglijk is, u begeven na de Oost zyde van de Rivier *Pechora*, ter plaetze daer het Eiland *Dolgojeve* gelegen is; en van daer wyders Oostwaerts, langs de Kusten van *Hugorie*, anders *Jugoria* genaemt, of het vaste Land van *Pechora*, en de zelve Kust langs zeilende, zult varen zeven mylen voorby 't Eiland *Waigats*, namentlijk in de engte, ten naesten by half weg van de Kust van *Hugorie*, tot aen de Kust van *Nova Zemla;* welk Eiland *Waigats* en *Nova Zemla*, gy lieden zult vinden aengetekent in u Kaerte, waerom onnoodig is het zelve t'ontdekken, maer voort varen langs de Kust van *Hugorie*, na de Rivier *Obba*, of *Oby.*

Tusschen *Waigats* en de Rivier *Obba* is een Baey, zich strekkende Zuidwaerts in 't Land van *Hugorie.* In deze Baey zijn twee kleine Rivieren, de eene genaemt *Cara Reca*,[+] en de andere *Naramsi*, of *Nadin Reca*, blykende uit de aentekeningen onder u lieden berustende. Hier zult geen tyd hefteden tot het ontdekken van 't zelve, maer streek stellen na de Rivier *Obba* (ten zy gedrongen wierd om langs de Kust te zeilen) zonder de zelve op te varen, maer voorby varen tot aen de Oost zyde van den ingang van deze Rivieri

[+]Reca is Rivier, gezegt op Rusch.

En gekomen zijnde aen de Oost zyde van de Rivier *Obba*, zult Oostwaerts aen zeilen langs de zelve Kust, en daer van een Befchryvinge maken, zoo naeuwkeurig als doenlijk is. Deze Kust zult gy niet uit u lieden gezicht gaen laten, maer varen langs de zelve Oostwaerts, tot dat gy lieden oordeeld, dat, de Jaertyd ver-loopen zijnde, het tyd is om te gaen over-winteren. De reize van de *Obba*, ‘Oostwaerts, zoude zich wel drie honderd of vier honderd mylen konnen uitstrekken, indien de Zee zich maer strekt zoo verre als wy hoopen; maer of schoon de Zee zich zoo verre Oostwaerts niet uitstrekt, zoo zult de Kust echter niet verlaten, maer zoo als die is langs varen, latende geen deel daer van onbezocht, ten zy het een Baey of Rivier is, de welke, volgens verslag van de Inwoonders, genoegzaem bekent zy, of dat u lieden anders door onfeilbare tekenen blyke alzoo te zijn; want wy hoopen, dat de gemelte Kust, na dat men de *Obba* voorby is, zich kort daer na wend na 't Oosten, en zoo verder Zuidwaerts, waerom wy geen gedeelte van het Land, 't welk aen Stuurboord van u lieden legt, onbekent willen laten. Edoch indien 't zich, volgens onze

verwachtinge, zoo Oostelijk niet strekt, maer in tegendeel Noordwaerts, en alzoo zich aen *Nova Zemla* te zamen voegd, makende de Zee tusschen *Waigats* en het Oosten maer tot een Baey, zoo begeeren wy nochtans, dat gy lieden het langs de Kust zult houden, en brengen ons een zeker verhael van de gelegentheit en gestalte van die Baey.

En indien by de uitkomst blykt, dat het een Baey is, na dat gy lieden rondsom de zelve gezeild hebt, en alzoo wederom komt te rugwaerts na dat gedeelte van *Nova Zemla*, 't welk tegens *Waigats* over legt, dewyl men 't Eiland *Waigats* van daer kan zien, zult gy lieden, indien het Jaertyd zulks toelaet, langs de zelve Kust van *Nova Zemla* Westwaerts zeilen, om te onderzoeken of dat deel van *Nova Zemla* vast is aen 't Land dat den Ridder *Hugo Willougby*, in den Jare vyftien honderd drie en vyftig, op twee en zeventig graden ontdekt heeft; en van 't gedeelte van *Nova Zemla*, honderd twintig mylen na 't Westen gelegen is, gelijk aen UE. in de Kaert aengewezen word. En indien gy lieden dat Land vind zamen gevoegd met *Nova Zemla*, zult de zelve Kust langs zeilen, zoo het Jaer-tyd zulks toelaet, of dat 'er tyds genoeg overig is om te overwinteren in *Pechora*, of elders in *Russia*, enz.

Hakluit beschryft een Schipvaert en ontdekking na de Rivier *Ob*, *Obj*, of *Obba*, gedaen door Meester *Steven Burrowe*, in 't Jaer vyftien honderd zes en vyftig, in dezen zin.

Hy trok den acht en twintigsten van Gras-maend van *Gravezande*, en den negende van Wiede-maend quam hy in de Rivier *Kola*, die met haren mond op vyf en zestig graden en acht en veertig minuten leit.

Den een en twintigsten zeilden hy uit de Rivier *Kola* na *Pechora*, en is de *Noord-kaep* alzoo by *Steven Burrowe* aldereerst genoemt.

Na *Kola* volgt de Kaep van *S. Jan*, leggende op zes en zestig graden en vyftig minuten: daer na volgd het Land *Kaninos*, op de hoogte van acht en zestig graden en veertig minuten.

Dertig mylen van *Kaninos*, of *Kandinos*, leit een Haven, *Morgwits* genaemt, op acht en zestig graden en twintig minuten.

Vyf en twintig myl van daer Jeit een Eiland *Dolgojeve;* daer na ontmoet men *Zwetinos*, en dan *Pechsora.*

Voorby *Pechora* zag hy verscheide Eilanden, en onder andere word by hem een Eiland *S. Jacob* genaemt, alzoo hy op *S. Jacobs*-dag, den vyftienden van Hooimaend, daer aen quam: het leit op de hoogte van zeventig graden, en twee en veertig minuten. Aldaer vond hy een Rusch Vaertuig, *Lodjas* genaemt, waer van de Schipper *Loshak* geheten was, die hem berichte, dat het Land benoorden *Nova Zemla*, dat is, Nieuw Land, genaemt word; op welk[+] *Nova Zemla*, de hoogste Berg van de Waereld is, en dat *Kamenbolshag*, (by ons de *Saggarim* Berg genaemt,) een zeer groote Berg, die op de rechter hand van *Pechora* leit, by dien Berg niet te vergelijken is. Dees *Loshak* wees hem dan de weg na de Rivier *Oby. Burrowe* dan nam de streek Oostwaerts.

[+]Dit meene ik niet met de waerheit over een te komen, want de piek van kanarie hooger is.

Den een en dertigsten ankerden hy by Noord-wester Zon, tusschen de Eilanden van *Waigats*, en zag aen Stuurboord zoo veel Ys dryven, dat hy niet in Zee konde gaen.

Den eersten van Oogst-maend wende *Burrowe* weder na strand, en zag'er drie Walruissen, die de Inwoonders dooden. Ruilden een Tand van de Walrussen, die niet groot was, voor een Roebel, en een wilde Beeren-huid voor drie Roebels, en een voor twee Roebels. Zy zeiden hem vorders, dat 'er Volken waren, genaemt *Sammmoets*, aen 't gtoot Eiland; niaer hy zeide dat zy hem niet zouden verwachten, als die geene Huizen hadden, maer alleenlijk bedekzels, gernaekt van Dierenhuiden, met staken opgerecht. Zy waren ervaren in 't schieten met de Boog, en hadden menigte van wilde Dieren.

Den tweeden was 'er een sterke Wind, en veel Sneeuw.

Den derden wenden hy aen een ander Eiland, vyf mylen Oost-noord-oostwaerts van hem: aldaer trok hy met *Loshak* aen Land, die hem by eenige van der *Samojeden* Afgoden bragt, omtrent de drie honderd in getal, het slechtste en onkonstelijkste werk, dat ooit met oogen te aenschouwen was. Zy hadden de gestalte van Mannen, Vrouwen, en Kinderen, zeer rouw gewrocht: alle de deelen waren mee boed besprenkelt. Zommige van hunne Beelden waren een oude stok, daer twee, drie, of vier kerven, die oogen, neus, en mond wilde verbeelden, aen gemaekt waren met een Mes. Zoo *Loshak* zeide, waren deze *Samoets*, of *Samojeden* zoo snood en boosaerdig niet, als die omtrent de Rivier *Oby* woonden. Hunne Booten, of Vaertuigen waren

van Dieren-huiden gemaekt: wanneer zy aen strand quamen, droegen zy die met zich op hunneschouwders. Zy hebben geen Brood of Kooren, behalven het geen de Russen hen brengen. Hunne kennis is zeer slecht, want zy hebben geene Letteren.

Den vierden keerden *Burrowe*, by anderen *Burrough* genaemt, met zijn Volk na de Haven, waer de Berg *Kamenbolshag*, van *Loshak* boven genaemt, lag, daer zy onder een Eiland ter Reede liepen. By de *Oby* is een Rivier *Naramzy*, of *Nadin,* daer de Volken mede zoo wild niet zijn als aen ‘de Rivier *Oby.*

Den vyfden voort zeilende, zagen zy een yzelijke Berg van Ys naby hen, waerom zy goed dachten op het spoedigste van daer te scheiden; en aldus keerden zy weder na het Eiland.

Den zesden wenden zy na strand, op de hoogte van zeventig graden en vyf en twintig minuten.

Den zevenden lagen zy stil, zijnde de wind Noord-noord-oost, met een felle storm: het Ys quam zoo overvloedig rondsom hen, aen beide einden des Eilands, daer zy onder ter Reede lagen, dat het vervaerlijk om te zien was. De storm volharde, met Sneeuw, Regen, en harde Hagel.

Den achtsten lagen zy noch stil, maer de storm was een weinig verminderd; doch het was overal zoo mistig, dat zy geen kabels lengte van zich konden zien.

Den negenden, des morgens ten vier

uuren, uuren, scheiden zy van dit Eiland, en zeilden Zuidwaerts langs de Eilanden van *Waigats*, en waren drie mylen van Land op vyf en twintig vadem.

Den tienden en elfde was geduurige mist.

Den twaelfden, des morgens met bet opklaren van de mist, zagen zy een gedeelte van de Eilanden *Waigats*, daer zy buiten dreven, en wenden Oost-zuid-oost-waerts, dicht by de wind: quamen ten Anker onder de Zuid-wester deelen van *Waigats*, Het was dien dag regenachtig, en niet windig. *Burrowe* zond de Boot aen Land met drie Man, om te zien of zy met einige *Samoets* konden spreken, maer konden niet. Eindelijk na veel mist, ftorm, en regen gehad te hebben, quamen zy den twintigsten op omtrent twintig mylen van de Rivier *Pechora:* hadden den een en twintigsten de hoogte van zeventig graden en twaelf minuten, en den twee en twintigsten zeventig graden en twintig minuten; en hadden de diepte van negen en veertig vadem, 't welk betekende dat zy na *Nova Zemla* dreven. En zijnde aldus buiten hoope om iet meer na 't Ooste dat Jaer te ontdekken, vonden zy geraden wederom te keeren, en dat uit drie oorzaken.

Eerstelijk, om de geduurige Noordoost, en Noorde winden, die meerder kracht hebben wanneer men na 't Ooste,[*] *Kanonize* voorby gevaren is, dan op eenige plaetzen van deze Noorder gewesten.

[*]Candenooos.

Ten tweeden, ter oorzaek van de groote en ysselijke menigte van Ys, dat zy met hare oogen zagen.

Ten derden, uit oorzake de nachten donker waren, en de Winter met stormen begon te dreigen. Dies beslooten zy weder na *S. Nikolaes* te trekken: quamen den zes en twintigsten omtrent het Eiland[§] *Colgojene*; den een en dertigsten omtrent *Kanonize*, en den elfden van Herfst-maend te *Kolmogra*, daer zy overwinterden.

[§]Colgoyen.

By de zelve *Haklutt* vind men een ontdekking, gedaen door *Arthur Pet*, en *Charles Jakman*, Noord-oost op, voorby het Eiland *Waigats*, met twee Barken, waer van den uitval volgt.

Den dertigsten van Bloei-maend, des Jaers vyftien honderd tachentig, trokken zy van *Harwits.*

Den twaelfden van Hooi-maend quamen zy in een Baey, daer zy een witte Beer zagen, waerom zy die Baey, de *Beer-baey* noemden.

Den zeventienden quamen zy in de Baey van *Pechora*, daer zy den achtienden, des morgens, twee Eilanden vonden. Zy wenden tusschen het vaste Land en het naeste Eiland, daer zy naby omtrent twee vadem en een half waters hadden, en bevonden de hoogte van negen en zestig graden en dertien minuten. Den zelven dag hadden zy het gezicht van *Waigats*; en het vaste Land van *Pechora* strekte Zuid-oostwaerts. Zy hadden dien ganschen zeiven dag de diepte van tien vadem, tot des namiddags.

Den negentienden, des morgens ten twee uuren, gingen zy weder t'zeil, en liepen Zuid, en Zuid-zuid-westwaerts diert ganschen dag, op acht, zeven, en zes vadem, het welk was aen de Zuid zyde van *Waigats.* Dit gedeelte des Lands strekt Noord en Zuide. Te dien dage, des namiddags ten vier uuren, hadden ondiep water, zomtyds vier vadem, en zomtyds drie, ook twee en een halve, en een vadem en een halve. Aldaer quamen zy ten Anker, en zetten de Boot uit, om de grond te peilen, en vonden Lywaerts vier, drie, en twee voeten waters: daer was geen water Voor een Boot

tusschen *Waigats* en de andere zyde; dies zy met de Boot, by gebrek van water, weder te rug keerden, als zy ingekomen waren.

Den twintigsten liepen zy Noordwaerts, en kregen weder zes or zeven vadem diepte.

Den een en twintigsten hielden zy met een Noord-weste wind langs de Noordwester Kust, op de diepte van acht, negen, en tien vadem.

Den twee en twintigsten wierd de wind Zuid-west, en voeren langs de Kust van *Waigats* Noorde ten Weste, en Noord-noord-west ten Noorde. De wind waeide sterk met groote mist: hadden gebrek van water en hout, en quamen binnen een Eiland, daer overvloed van hout en water vonden. Onder twee punten stond een Kruis opgerecht, en lag een Man aen des zelfs voet begraven.

Des namiddags wierd de wind Noord-noord-west, gingen t'zeil, en keerden uit de Baey.

Den drie en twintigsten, des morgens ten vyf uuren, wierd de wind Zuid-zuid-west. Aen Zee-boord zagen zes Eilanden: hielden Oost-noord-oost, als het Land strekte. Ten acht uuren liep de wind na 't Zuid-ooste, met sterke wind, regen en mist, en groote menigte van Ys aen Zee-boord: leiden het na 't Zuidweste over, om een van deze Eilanden te bekomen. Des nachts was het een storm uit den West-noord-weste, en Noorde: zy hielden het na 't Zuiden met het Land, want alzoo strekte het Land.

Des middags zeilden zy ondereen groot stuk Ys, tusschen het Land en het Ys, en waren niet magtig het Ys te doorsnyden, of door te breken. Omtrent ten twaelf uuren vonden zy het Ys tot aen het Land te strekken, dies zy het niet klaer na't Oosten konden krygcn om derwaerts te wenden; aldus leiden het na strand toe, en vonden het daer zuiver hard. Vonden daer ook een zeer schoon Eiland, dat een goede Herberg maekte, en twaelf vadem waters. Dit Eiland leit na 't Oosten vier of vyf mylen van *Waigats.* Het vaste Land strekt daer Zuid-oostwaerts, en Zuid-oost ten Ooste. Het is een fraeye Kust, effen en vlak, en niet vol Bergen noch Steenrotzen. Omtrent een myl van Land heeft men vyf of zes vadem waters. Den ganschen morgen hielden zy Oost-zuid-oost-waerts aen. Dien dag bevonden zy de hoogte van negen en zestig graden, en veertien minuten.

Den twaelfden van Oogst-maend waren zy gedwongen in het Ys te zetten, op hoop van eenige weg te vinden om na het Noorden te komen, hoopende eenige klare doortogt langs dien weg te hebben; maer daer was niet als louter Ys, hoe wel zy hun best deden, om door het gebroken Ys te komen. Des nachts ten twaelf uuren, tusschen den veertienden en vyftienden, maekte zy het Schip de *Joris* aen een stuk Ys vast, om de *William* in te wachten, die des morgens denvyftienden by de *Joris* quam. Den ganschen nacht bleef de *Joris* aen het stuk Ys vast leggen, en was zoo binnen het Ys beslooten, dat hy niet wiste wat weg hy door zou: de wind was West-noord-west.

Den zestienden zetten zy het beide na 't Noorden, om te zoeken of zy een klaren weg konden vinden, om na 't Oosten te geraken; maer hoe verder zy den weg op wenden, hoe meerder en dikker het Ys was, zoo dat zy niet verder gaen konden. Des achtermiddags omtrent ten vier uuren waren zy gedwongen aen een ander stuk Ys te blyven leggen. Dien dag zeilden zy omtrent een myl, en hadden vyftien vadem. Zy bleven aldaer den ganschen dag en nacht, zijnde buiten alle goede hoop, of liever in wanhoop.

Den zeven en twintigsten was de wind Noord-west, en gingen des morgens ten negen uuren t'zeil, om het strand te zoeken: verder in het Ys konden zy niet komen. Des namiddags ten zeven uuren bleven zy beide aen een stuk Ys leggen, op veertien vadem. Des namiddags ten drie uuren wierden zy geworpen van het eene Ys tot het ander; doch alzoo de wind goed was, en zy niet verder door het Ys konden komen, zoo besloot men het Land weder te zoeken, en zoo na *Waigats* te keeren, en daer t'overleggen wat men doen zou.

Den negen en twintigsten hadden zy de hoogte van zeventig graden en vier minuten.

Den laetsten quamen zy des middags buiten alle Ys, en vorderde zoo hun Reis heimwaerts.

Den tweeden van Herfst-maend zagen zy het Land van *Fouluesse.* Het is van binnen vol kleine Eilanden, en van buiten vol Steen-rotzen, die verre uitsteken; en binnen de Klippen zijn goede Zant-gronden, op twintig vadems.

Den drie en twintigsten quamen zy in *Noorwegen*, in een Baey *Romesal* genaemt. Dus verre van gemelte Reis.

Hakluit meld, dat zeker kort bericht is gegeven aen *Arthur Pet*, en *Charles Jakman*, in den Jare vyftien honderd tachentig, om ga geslagen te worden in de ontdekking der Noord-oostersche Landen, als volgt.

Indien men rekent van *Wardhus* tot het Eiland *Kolgoje* vier honderd mylen, leggende verschillig twintig graden in de lengte, omtrent op de Noorder breete van

zeventig graden, en twee derde deelen: van *Kolgoje* tot *Waigats* zijn* twee honderd mylen, verschillende alleenlijk tien graden in lengte, leggende ook op de Noorder breete van zeventig graden. Van *Waigats*, tot de uithoek *Tabyn*, verschilt zestig graden in lengte: de gansche streek of afstant der plaetzen Oost en West leggende, op de Noorder breete van zeventig graden; geeft dan voor de gansche lengte of afstant van *Wardhus* tot *Tabyn* achtien honderd Engelsche mylen. Wanneer men dan den eenen dag door den anderen slechts vyftig Engelsche mylen zeild, zoo kan van *Wardhus* tot *Tabyn*, de streek in zes en dertig dagen afgezeild worden, en minder by goede wind.

Wanneer gy voorby *Tabyn* gekomen zyt, of tot de lengte van honderd twee en twintig graden, gelijk uw Kaert toont, of twee, drie, vier, of vyf graden Ooste-

* Vier Engelsche mylen maken een Duitsche myl uit, zulks dat twintig graden verschil der lengte (op de Noorder breete van ruim zeventig graden) welk alhier vier honderd Engelsche mylen gestelt word' honderd Duitsche mylen bedragen: en tien giaden verschil der lengte, over een komende met twee honderd Engelsche mylen, komt op vyftig Duitsche mylen: zoo ook zestig graden verschil der lengte, of twaelf honderd Engelsche mylen, maken drie honderd Duitsche mylen. Van Wardhus tot Tabyn word alhier gestelt op negentig graden verschil det lengte, die komt over een met achtien honderd Engelsche, of vier honderd en vyftig Duitsche mylen. De vyftig Engelsche mylen die hier gestelt word, een Schip dagelyks te zeilen, komt op twaelf Duitsche mylen ea een half.

lijker, zoo is waerschynlijk, dat gy het Land aen uwe rechter hand zult vinden in te loopen, Zuidelijker en Oostwaerts; op welke streek gy zult vervallen, of in de mond van dien beroemden Rivier *Orchades*, of in eenige andere, die ik gisse, dat voorby de vermaerde Stad *Kambalu* loopt, en dat de mond op de Noorder breete van omtrent[+] vyftig, of twee en vyftig graden leit, en binnen de drie honderd, of vier honderd mylen van *Kambalu* zelf, die op vyf en veertig graden, Noorder breete, leit, Zuidwaerts van den voorzeiden mond der Rivier. Of anders, indien gy zeild omtrent het rechte Noorder en alder-oostelijkste gedeelte van gansch *Asia*, gaende voorby het Landschap *Ania*, en dan tot de breete van zes en veertig graden, houdende altyd het Land in uw gezicht, op de rechter hand (zoo na als gy met veiligheit kont,) zoo moogt in de Haven van *Quinsay* gaen, zijnde de Hoost-stad in het Noorder *Sina.* En in, of omtrent een van beide deze warme plaetzen moogt gy den ganschen Winter leggen, zomtyds in Zee, en zomtyds in versche Rivieren.

[+]De tyd heeft ontdekt, dit voorgeven misverstandelyk te zyn begrepen.

Aldus kont gy ook gelegentheit hebben na het Eiland *Japan* over te steeken, daer gy Christenen zult vinden van verscheide Landschappen des Christendoms, en misschien eenige Engelschen.

Brief,

Geschreven in den Jare vyftien honderd een en tachentig, aen den wytvermaerden Waereld-beschryver, Gerardus Mercator, *aengaende de Rivieren* Pechora, Naramsay, Cara Reca, *de geweldige Rivier* Oby, *de plaets genaemt* Jaks Olgush *in* Siberia, *de groote Rivier* Ardoh, *het Meir van* Kittay, *van de Inwoonders genaemt* Parahah, *het Landschap* Carah Colmak, *tot ontdekkinge der Noord-ooster Landschappen, die by* Hakluit *aen het licht gegeven is, zoo als volgt.*

ALs ik indachtig wierd, zeer waerde Vriend, hoe zeer U Ed., als wy noch te zamen woonden, zich vermaekte met het lezen der Boeken van de Landstreek-schryvers *Homerus*, *Strabo*, *Aristoteles*, *Dion*, en andere, ben ik verheugd geworden, dat ik had aengetroffen den brenger dezes, de welken U Ed. mijnent wegen zeer aenbevoolen zy, die nu voor een geruimen tyd te *Arusbergh*, aen de Rivier *Ossella*, aengekomen is.

Dezes Mans ondervindinge zal U Ed. zeer dienstig zijn in een zaek, door U Ed. zeer hartelijk begeerd, en daer U Ed. met veel moeiten na gezocht hebt, waer over de hedendaegsche Land-beschryvers onder malkanderen zoo zeer verschillen, namentlijk, de ontdekkinge van die zoo grooten Uithoek, of *Kaep Tabyn*, door den Oceaen, van 't barre en koude Oost-noord-oosten, en van het vermaerde ryk Landschap van *Kathay.* Hy is van geboorte een Nederlander, de welke gevangen zijnde, onder 't gebied der Ruszen eenige Jaren heeft gediend de zeer vermaerde Heeren *Jacovius* en *Unekius*, van welke hy na *Antwerpen* is afgezonden, om, op beloften van genoegzame belooninge, eenige ervaren Matroozen voor haer te werven; de welke door een Sweedsch Bouw-meester, twee Schepen tot deze ontdekkinge in de Rivier *Dwina* hebben doen bouwen. Volgens zijn voorstel, is den toegang Oostwaerts na *Kathay* buiten twyffel zeer kort, en ook gemakkelijk. Hy heeft zelf geweest aen de Rivier *Oby*, te Land, door de Landschappen der *Samojeden* en *Siberie*; en te Water langs de Kust van de Rivier *Pechora*, Oostwaerts. Op deze ondervinding steunende, heeft hy vastelijk voorgenomen, een geladen Schip, dat echter niet te diep gaet, in

Moskovien te brengen, in de Bocht of Baey van *St. Nicolaes*, voorzien met alles wat tot zoodanigen Reize noodig is: en aldaer hebbende leeftocht ingenomen, op redelijk loon te huuren eenige van de bequaemste Russen, die der Samojeden Spraek verstaen, en de gelegentheit van de Rivier *Oby* kennen, door dien zy daer ter plaetze Jaerlijks komen. Weshalven hy voornemens is, om in 't laest van Bloey-maend langs de vaste Kust van *Ugorie*, of *Jugorie* te zeilen, Oostwaerts van *Pechora* en het Eiland. *Dolgoja*; aldaer de breete op te nemen, des Lands gelegenheit te beschryven, de diepte te pylen, de uithoeken, en der plaetzen afgelegentheit aen te tekenen. En vermits de Baey van *Pechora* een zeer gelegen plaetze is, den gaende en komende dienende om zich te verbergen tegens de Storm-winden en Ys-gangen; als ook om zich te ververschen; zoo heeft hy voorgenomen eenige dagen te besteden tot het uitvinden der ondieptens, en het ontdekken van 't rechte Vaer-water. Daer ter plaetze heeft hy voor dezen maer vyf voeten waters gevonden, maer twyfeld niet, andere dieper Oorden te zullen vinden. Van daer wyders voort te varen drie of vier mylen, het Eiland *Waigats* achter gelaten hebbende, tot omtrent het midden tusschen *Ugorie* en *Nova Zemla.* Als dan een zekere Baey

langs te varen, tusschen *Waigats* en de *Oby*, de welke eenigzins na 't Zuiden draeyende, zich strekt aen 't Land van *Ugorie*; in welke Baey zich ontlasten twee kleine Riviertjes, de *Marmesia*, of *Jali* en *Karah*; langs welke woond een ander aert van *Samojeden*, die woest en wreed zijn. In deze streek heeft hy veel ondieptens, en zeer gezwind-loopende wateren, die nochtans vaerbaer waren, gevonden.

Als hy aen de Rivier *Oby* zal genaderd zijn,[+] de welke, na 't zeggen der *Samojeden*, zeventig monden heeft, die door haer breete veele groote Eilanden, door verscheide Volkeren bewoond, in zich begrypen, naeuwlijks door iemand gemelt, zal hy drie of vier van deze ingangen, (om geen meer tyd te verliezen) welke volgens 't zeggen der Inwoonderen, die daer omtrent zijn, de gelegenste zijn, door haer klein Vaertuig van dat Land zoo naby de Kust als mogelijk (de welke drie dagen reizens Landwaert bewoond word) doen bezoeken, om te weten waer het veiligste en bequaemste Vaer-water zy. En indien hy met zijn Schip de Rivier tegens de stroom kan opvaren, tot aen de eerste en gelegenste Water-val, ter plaetze daer hy te vooren met eenige Siberianen geweest is, afgelegen van't uiterste der Rivier, of het begin van de Zee, omtrent twaelf dagen reizens, welke plaets op het vaste Land zijnde naby de Rivier *Oby*, genaemt word *Yaks Olgush*, of *Ijazis*, de naem veranderd zijnde na 't groote Water, dat aldaer in de Rivier *Oby* valt, als dan zoude hy gelooven de grootste hinderpalen te boven te zijn; want de Landluiden, die maer drie dagen verder geweest zijn, ('t welk aldaer zelden geschied, alzoo eenige Menschen, willende der Visschers kleine van vellen gemaekte Schuitjes weg jagen van de Strand, na dat maer een dag daer af waren, door storm, en gebrek van Zon, Maen, of Sterren, tot haer geleide, zijn vergaen) verhalen, dat over dc Rivier *Oby*, want de zelve volgens zekere kennis, aldaer zeer breet is, zeer groote en ryk geladen Schepen, door *Mulaten*, of geele Menschen deze Rivier hebben zien afbrengen. Deze Rivier word by haer genaemt *Ardoh*, loopende de zelve in't Meir van *Kitaye*[*], of *Kathaya*, het welk zy *Paraha* noemen, daer het Volk, door haer *Cara Colmak* genaemt, dat zeer wyt uitgestrekt is, en zekerlijk de zelvige van *Kathaya* zijn, mede aengrenst. Aldaer zal men, indien't de nood vereischt, bequamelijk konnen overwinteren, zich ververschen, en van alle noodwendigheden verzien: in welken gevalle hy meent dat hy meerder naricht, en klaerder aenwyzingen zal konnen bekomen; maer verhoopt noch die zelve Zomer de Grenzen van *Kathaya* te zullen bereiken, ten ware aen den ingang van de Rivier *Oby*, door de groote menigte van 't Ys, 't welk de eene tyd meerder, en de ander tyd minder is, belet wierd. Als dan zoude hy langs *Pechora* wederkeeren, en aldaer overwinteren; of indien zulks ook niet doenlijk ware, in de *Dwina*, alwaer hy tydelijk genoeg meent te konnen zijn. En aldus is zijn voornemen in't begin van de aenstaende Lente, de Reize voort te zetten.

[+]Dit onwaer te zyn, heden blykt.

[*]Dit schynt het Meir Altin te zyn. In deze stelling is misgreep begaen, want Kathaya, en Kalmakkia byzondere Landschappen zyn.

Een ding hebbe vergeten ter bequamer plaetze te melden. De Inwoonders van *Yaks Olgush* verhalen, van hare Ouderen gehoort te hebben, dat zy aen 't Meir[+] van *Kathaya* een zeer aengename overeenkomst van Klokken-spel gehoort, en zeer aen't Mek groote gebouwen gezien hebben: en wanneer zy van het Volk *Cara Colmak* gewag maken, zeggen zy al zuchtende, dit is dat *Kathaya!* en zien met uitgestrekte handen opwaerts ten Hemel, als des zelfs glinsterende schoonheit aenmerkende, en zich daer over verwonderende.

[+]Van klokken weet men heden aen't Meir Kathaya, of Altin niet.

Het ware te wenschen dat dezen Man de gedeeltens der Waereld kondiger was, 't welk hem in dezen zeer behulpzaem zijn zoude. Ik hoop, mijn waerde Vriend, dat

U Ed. uit hem, die my beloost heeft U Ed. te *Duisbergh* te bezoeken, meer zaken zult verstaen, dewyl hy zeer begeerig is om met U Ed. te spreken; buiten twyffel zal U Ed. hem zeer behulpzaem konnen zijn. Den Almogenden wil zijn onderneminge gunstig zijn, de beginzelen doen spoeden, den voortgang gelukkig maken, en tot een goed einde brengen. Tot hier toe gemelte Brief.

Dus verre uit de Reis-beschryvinge van *Hakluit*, waer uit klaerlijk is te bespeuren, met wat duistere nevel de kennis dezer gewesten te dier tyd bezwalkt is geweest, en hoe al in de twee voorigen Eeuwen, uit Engeland meermalen, verzocht is geworden, en men zeer yverig getracht heeft, gelijk mede uit *Purchas* Reis-beschryvinge blykt, de Oevers, en naby gelegene Zee, van de Noord-ooster Landschappen bekent te krygen, en een Vaert te openen Noord en Oostelijk aen, ('t geen Konink *Arthur* al in den Jare[+] vyf honderd zeventien hadde verzocht, stekende Noord-oost op, met een aen-zienlijke Vloot, als wanneer hy *Ysland* heeft opgedaen gehad) tot ontdekking der Indische gewesten, 't geene ondoenlijk al

[+]Ziet Hakluit.

te dier tyd is bevonden, en mijns oordeels, nimmer met goeden uitslag na dezen zal worden ondernomen.

Volgen eenige Berichten
Van de Noorder en Ooster gewesten, getogen uit de oude Engelsche Reis-beschryvinge van den ver maer den Purchas.[+]

[+]Vol. 3. pag. 544. No. 40.

DEzen[+] dag is my verhaeld, dat van *Pustoser*, de *Pechora* opwaerts, na de Rivier *Ouse*, of *Usa*, met een goede wind drie weeken reizens is; en dan de *Ouse* op, tien dagen; en van daer na de *Oby* acht dagen, als men door Rheen getrokken word; en van daer tot *Beresova*, 't welk een Stad van Koophandel is, zestien dagen.

[+]Purchas is in 't licht gekomen op de Lente van de zestiende Eeuw.

Dit hebbe van mijn Waert verstaen, dat hy te *Beresova* en *Tobolsko* gevangen is geweest: hy verzekerd, dat *Tobolsko* een Stad van grooten Handel is, en dat de *Tesecks, Bouchars*, en *Tarters* daer komen Handelen, brengende Zyde, Taft, Grofgrynen, en ander goed; ook dat aldaer groote menigte Laken, Tin, en Kooper zoude konnen verkocht worden. Daer is ook een groote voorraed van Pelteryen, als Inkhoornen, Vosschen, Rosomakken, en Bevers. Hy zegt, dat van *Pustoser* tot *Vade*, of *Pade*, in *Jugorie*, aen dees zyde de *Oby*, een Maend reizens is met Rheen; en dat *Nosova*, of *Nolovoy*, aen geen zyde de *Oby* is, werwaerts men met licht Vaertuig, gelijk als te post, in twee en een halve week kan reizen. Hy zeide my noch daer en boven, dat de Rivier *Pechora* loopt in het Land *Velika Permia*, vyf weeken reizens van *Pustoser;* en van *Velika Permia* tot *Vergaturia*, met Paerd en Sleede, zoude zijn negen dagen reizens; en van daer langs een Rivier, tot aen *Tumen*, tien dagen. Van *Tumen* tot *Tobolsko*, langs de Rivier *Irtis*, zes dagen: welke Stad de voornaemste is van geheel *Siberia:* en van *Tobolsko* tot *Sourgout*, of *Surgut*, is zes weeken, de Rivier *Oby* opwaerts, van waer al de kostelijke Pelteryen komen die na *Archangel* gebragt worden. Van *Sourgout* tot *Tome*, of *Tomskoy*, 't welk onder de Tarters is, is drie weeken reizens de Rivier *Oby* opwaerts; nochtans weet niemand, hoe verre de voorschreve Rivier hooger of verder loopt.

My wierd gezegt door een *Permak*, met welke ik reden voerde aengaende *Waigats*, dat van *Zavorot* tot *Waigats*, met een goedewind maer een dag en nacht zeilens is. En als men van *Waigats* verder gaet, legt daer een Eiland, genaemt *Meastno*, of *Storgowoy Ostrove*, en van *Waigats* door *Yourgorskoy Shar*, tot in de Rivier *Moutnoy*, (by ons *Jale* genaemt,) is twee dagen en een nacht zeilens, de streek zijnde Oost, en een weinigje Zuidelijk: en van *Moutnoy* tot *Sharappa Shar*, of *Sarapoa*, 't welk een Eiland is, een halve dag zeilens. Van daer tot *Youconove*, of *Kloeboecova*, een halve dag, 't welk zeer hoog Land is. Van daer tot *Naromzia*, of *Nadin:* alwaer drie kleine Rivieren tusschen beiden zijn, en groote Visschen langs de geheele Kust; en voorts was hem de Zee niet wyder bekent: maer hy zegt, dat de Rivier *Oby* van boven gemelte plaets, een dag zeilens is, recht over, en van daer tot de Vliet *Tas*, is Zuid-oost aen, een dag zeilens; en van de Sterkte *Tas* tot aen de mond van de Rivier, een dag en nacht zeilens: in de mond van de Rivier is een Eiland, dat hoog is. Van daer de Rivier opwaerts, is de streek Zuid-oost, tot dat men aen de Stad komt, acht dagen trekkens met een touw, alzoo de stroom hard loopt; maer eer men aen de Rivier *Tas* komt, is 'er noch een andere Rivier aen Stuurboord, genaemt *Powre*, of *Pur*, daer de

beste Zabels te bekomen zijn, en 't Eiland voor de Rivier *Tas* gelegen, moet men aen Bakboord van zich laten: en van de Stad of Sterkte *Tas*, opwaerts de Rivier *Volochanco*, of *Woloskaha*, is zes dagen reizens Oostelijk aen tegen stroom, tot dat men komt aen een *Volock*, zijn omtrent een myl en een half laeg Land, en alzoo in een andere Rivier, omtrent vier dagen roeyens voor stroom, tot aen de Rivier *Trowhan*, of *Turchan*, die zeer groot is, vallende in *Yenissey.* Omtrent drie dagen met de stroom nederwaerts, aen den ingang des zelfs, legt een klein Eiland, *Stoeroe Kansvo* geheten, met een klein Stedeken van dezelve naem. Van daer de Rivier *Yenissey* nederwaerts, tot aen de Rivier *Hautike*, (meene dat dit de Rivier *Dudina* is,) is twaelf dagen zeilens, zijnde 't zelve een zeer groote Rivier, die Oostwaerts loopt, men meent na *Kathay*, 't welk van de *Permaks* genaemt word *Kithayskoy Tiarstua.*

Van *Meseen* tot *Pechora* is duizend wurst, 't welk men reist in Sleeden, door Rheen getrokken.

Van *Pechora* tot *Montnaja Reca*, of de onklare Rivier, en de gewesten van *Mongosey*, werwaerts men in Schuiten reist, welke *Coaches* genaemt worden, is zeven weeken. Hier ter plaetze is zekere Over-

hael, daer de Schuiten door Mannen worden overgetrokken, uit *Montnaia Reca*, of de onklare Rivier; over dezen Overhael, komen zy in *Zylena*, of *Selena Reca*, of de groene Rivier.

Van *Zylena Reca* tot de *Oby*, is drie weeken roeyens, gaende met de stroom nederwaerts; doch als men goede wind heeft, maer drie dagen en drie nachten zeilens.

Van de *Oby* tot het Kasteel *Taz*, op de Rivier van de zelve naem, is een week roeyens.

Van 't Kasteel *Taz*, tot aen de Rivier *Yenissey*, met lange houte Schaetzen over de Sneeuw, is drie weeken reizens; maer met Schuiten, is vier weeken.

Wanneer zy komen aen een plaets genaemt *Tooron-hansko* of *Turuganska Zeemonia*, dat zoo veel is gezegt als de plaets daer *Toorou-hansko* placht te overwinteren, gaen zy na de Rivier van *Tingoesi*, of *Tungus*, zijnde een Steen- en Klipachtige Rivier, de welke valt in de Rivier *Yenissey:* daer woonen de *Tingoesies*, een Volk zijnde van 't Landschap *Tingoesie.* Aen geene zyde van deze woonen de *Boulashees*, en wat verder de *Seelahees.* Deze Volkeren verhalen van *Yenissey de Groote*, en *Yenissey de Kleine* Rivier, dat aen geene zyde de voorschreve *Yenissey* een Volk woond, genaemt *Imbaki* en *Ostaki*, zijnde een aert van Tarters.

Ook is aen geene zyde de *Tingoesies* een Rivier, genaemt *Geta*, welke de Russen van *Vashen*, en die van *Pechora* hebben bereist, welke Reizigers in de gewesten van *Geta* Zes Jaren zouden gewoond hebben; waer na een van die van *Vashen*, genaemt *Wolfe*, na *Siberia* keerde, en verhaelde, dat hy'in zijn Reize van *Tingoesie* na *Geta*, een Zomer bezig was. Ook verhaelde dezen *Wolfe*, dat een *Samojeed* hem had gezegt, dat in *Groot Yenissey* Schepen van groote last gevonden wierden, de welke hy door veele Menschen met touwen had zien trekken, zonder echter te weten wat Menschen het waren, noch ook of zy tot dit Schip behoorden.

By *Purchas* word in zeker Brief, geschreven[+] uit *Pechora*, gctekent in den Jare zestien honderd elf, aldus gesprooken.

[+]Vol. 3. pag. 546.

Hier zijn Volkeren genaemt *Tingoesies*, welkers Land is aen geene zyde de Rivier *Oby* en *Taez*, of *Taz*, de welke grenzen aen de Groote Rivier *Yenissey*, die goed en diep is,[+] vallende in de Zee *Naromzie*, en na 't schynt niet verre van *Sina.*

[+]Vermits Sina van hier verre legt, is dit een misgreep.

Te dezer plaetze komen des Winters omtrent twee of drie duizend *Samojeeden*, brengende Zabels, Bevers, zwarte Vossen, Inkhoorens, Wolfs, Rosomakken, en Ermynen-vellen; en quam een *Samojeed* by ons met een stuk van een Olyphantstant[+], 't welk hy van een andere *Samojeed* zeide gekocht te hebben. Men vangt hier ook een goede menigte Zalm in Herfstmaend, en in de Zomer verscheide aert van groote Visschen, daer men Traen van kookt; ook witte Vossen, en Beeren. Ik hebbe t'zamen-spraek gehad met een Rusch, die my gezegt heeft, van de *Samojeeden* verstaen te hebben, dat daer *Nimchins*, in haer Tael Vreemdelingen gezegt, in 't zant begraven lagen, in kisten, met haer armen kruiswys de borst; in welkers zakken zy Schryf- of Tafel-boekjes, en andere kleinigheden gevonden hebben.

[+]Dit zal gewislyk van het Mammountekoos zyn geweest, boven gemelt.

De *Russen* en *Permakken* handelen Jaer-lijks met de Inwoonders van de Rivier *Oby*, en aen geene zyde de zelve. Zy varen ter Zee na de groote Baey *Yougorsky Shar*, aen geene zyde *Pechora*; in welke Baey vier Rivieren vallen, welkers Oostelijkste zy *Cara Reca* noemen, of de zwarte Rivier: wat verder als deze gaen zy tot een andere, genaemt *Moetnaja Reca*; dan komen zy tot een *Volock*, of streek Lands, maer drie verst lang, daer zy haer Schuit en Goederen over trekken, en komen

alzoo tot de Rivier *Zylena Reca*, of de groene Rivier, de welke haer verder in de *Oby* brengt, en wat meer Oostelijk in de Rivier *Taez*, of *Taz*; de Rivier *Oby* heeft maer een groote en gemeene mond, de welke ondiep is, en volgens haer zeggen zoo breet, dat men de zelve even kan overzien, leggende in de zelve veele Eilanden.

Van de groote Rivier *Yenissey*, aen de andere zyde van de *Taez* gelegen, zeggen zy, dat eer grooter en dieper zoude zijn als de *Oby*, loopende zoo verre Lande waerts, dat niemand weet waer heen, hoe wel men de zelve omtrent veertien dagen op heeft geroeid; uit de Inwoonders *Tingussey*, of *Tingoesies* genaemt, niet konnende hooren hoe verre de zelve loopt, zijnde dit een byzonder Volk op zich zelf. De *Samojeeden* zeggen, dat zy zoo verre gereist hebben, dat zy quamen in't gezicht van een witte Stad, als 't scheen van steen gebouwt,[+] want zy dorsten zulks door ondervinding niet wys worden. Zy hoorden groot geluit van Klokken: zeggen ook dat zy Beesten gezien hebben, doch niet gelijk haer Rheen, want zy groote Maenen met een langen Staert hadden, geen Hoornen, en ronde Voeten, op welkers Rug men ryd. Wyders zeggen zy, Volk gezien te hebben, dat heel en al van Yzer gemaekt was,

[+]Dit schynt een verdichtzelte zyn.

zoo wel 't Hooft, Armen, Handen, als Beenen, zoo dat noch Zwaerden of Pylen daer op hechten: welke ik achte gewapende Mannen geweest te zijn; want zy zeiden dat zy geloofden, dat twee honderd van deze genoeg zijn zoude om een Koninkryk te gewinnen. Waer uit U Ed. licht kond afnemen, dat zy niet verre zijn van *Kathay* en *Sina.* Alzoo heb ik dan aengewezen de grootste verborgentheit, en naest aen de waerheit, die my bekent is.

Reis-beschryvinge *Na* Pechora, *in't Jaer zestien honderd elf, door* Willem Gourdon van Huil, *Stuurman, tot ontdekkinge van de Rivier* Oby, *enz. uit* Purchas *getoogen.*[+]

[+]Lib. 3. Cap. 3.

DEn elfden van Gras-maend lichten wy het Anker te *Blackewal*, op de *Teems*, in't Schip gezegt de *Vriendschap*, daer *James Vadun* Schipper op was, en langs de Kusten van Engeland, Schotland, Noorwegen, en Finmarken gezeild hebbende, bevonden ons den elfden van Bloey-maend daer aen volgende, op de hoogte van een en zeventig graden, en veertig minuten.

Den twaelfden liepen wy acht en veertig mylen Noord-oost aen, de wind zijnde Zuid-zuid-oost, en vonden ons op drie en zeventig graden en twee en veertig minuten, en des nachts hadden wy met het diep-loot grond omtrent't Eiland[*] *Cherie*; want uit kracht van onze beveelen waren wy gehouden dat aen te doen, niet tegenstaende het drie graden Noordwaerts uit onze weg was.

[*]Hitland.

Den dertienden, zijnde Witten Zondag, klaerde het weder op, en zagen wy *Cherie*-Eiland, Oost-zuid-oost, zes mylen van ons.

Den veertienden, zijnde helder weder, zetten wy het Noordelijk aen, voornemens zijnde om aen Land te gaen, maer konden niet, wegens 't Ys; en als wy ons best deden om aen de Zuid zyde van 't Eiland te Landen, vonden wy *Jonas Poole* in 't Schip de *Elizabeth*, de welke doenmaels omtrent tegens den avond daer ter plaetze was gekomen, en door de Maetschappye van de Moskovische Handelaers uitgerust was, om van tachentig graden na de *Noord-pool*, verder ontdekkingen te doen. Wy zetten het toenmaels Oostwaerts, en vonden een groote menigte Ys.

Den vyftienden bragten wy door, aen de Zuid zyde van 't Eiland, hoopende 't Schip de *Maria Margarita*, gtoot honderd en tachentig Ton, (toegeruft tot de Walvisch-vangst, op de Groenlandsche Kust, op een Ree genaemt *Kruisree*) te zullen vinden; welke voorschreve Ree zeer verre Noordwaerts legt, op de hoogte van negen en zeventig graden, en meer. De zelve dag beslooten wy de Reize voort te zetten na de Rivier *Pechora*, en na dat wy over en weder met Brieven gewisseld hadden, tot bewys van onze ontmoetinge aen die plaetze, verlieten wy *Jonas Poole*, en zetten onze loop en streek Oostwaerts.

Den zestienden van Wiede-maend, des morgens, lichten wy het Anker, en stuurden streek na 't Eiland *Colgojene*, de wind Zuid-west zijnde: wy vonden dat het Ys, 't welk naby 't Land was, hier en daer open was; maer vindende dat wy des nachts niet zeilen konden, quamen ten Anker.

Den zeventienden 't Anker gelicht hebbende, zeilden langs de Kust, welke Zuid-oost ten Oosten, en Noord-west ten Westen van ons lag. Des namiddags gingen wy met

de Sloep na Land, en quamen aen een Rivier die wy *Hakluits* Rivier noemden. Wy zagen daer eenige *Samojeden* met Rheen, de welke ons gezien hebbende, haestelijk te Landewaerts vluchteden, met zich nemende wat zy konden; doch lieten veele noodwendigheden, als Pylen en Boogen, lange Speeren, aen 't einde gebrand, in plaets van Yzer, Harpoen-yzers, en Vissche-vellen, leggende hier en daer verborgen, 't welk wy alles ontdekten, zonder iets daer van te nemen, als alleenlijk het Teel-lit van een nieuwelijks gevangen Walrusch, daer tegens een Mes in de plaets gelaten wierd, op dat zy ons na dezen niet zouden schouwen.

Den achtienden maekte weder zeil, en quamen in een goede Baey of leg-plaets, waerschynlijk de zelve daer *Steven Burrowe*, in zijn ontdekkinge van *Waigats* en *Nova Zemla*, in 't Jaer vyftien honderd zes en vyftig, gewag van maekt, zijnde aldaer by hoog water op de Baer, twaelf of dertien voet, en binnewaerts omtrent zes of zeven vadem. Wy vonden daer ook drie Vaertuigen, genaemt *Lodjas*, de welke weg roeiden; maer des avonds weder gekomen zijnde, zeiden ons, dat zy voornemens waren te zeilen na *Sharkgi Gooba*, of *Sharbaey*, om *Omili* en andere Visschen te vangen, maer dat zy van wegen 't Ys haer Reis niet hadden konnen vervorderen.

Den twintigsten gingen *Josias Logan* en

ik aen 't vaste Land, twee mylen ver, en quamen aen een groote Rivier, op zeven en zestig graden, en veertig minuten, alwaer Menschen geweest waren: wy zagen daer vier of vyf groote witte Visschen, van de Russen genaemt *Belluga*, omtrent vyf of zes ellen lang, zwemmen, daer zy Traen van kooken, waer van wy naderhand tot *Pechora* een groote menigte, doch bedorven, vonden.

Den een en twintigsten zonden om hout, en vonden 't zelve in genoegzame veelheit in't water dry ven, doch langs de Kust en waste geen.

Den tienden van Hooi-maend peilde ik de diepte van de Baer voor *Pechora*, en vond elf, tien, en op een plaets maer negen voet waters: in 't overzeilen van de zelve, raekten wy de grond, doch wederom gelukkelijk daer af.

Den elfden van Hooi-maend voeren *Josias Logan, William Gourdon*, en *William Parsglove* met onze Sloep na de Stad *Pechora*, na dat alvoorens door de Rullen haer, noopende de doortogt en weg, eenige aenwyzinge was gedaen; echter zouden zy, na dat nu twee dagen van 't Schip waren geweest, zekerlijk gedwaeld hebben, ten ware een kleine Russche Schuit haer was ontmoet, waer door zy weder te recht gebragt wierden.

Als zy noch omtrent dertig wurst van de Stad waren, quamen zy aen 't Huis van eenen *Vasili Deadoolous*, een van de voornaemste Tollenaren; welke Tollenaren de Stad *Pechora*, by afzijn van een Bevelhebber bestieren. Dezen gemelten Tollenaer onthaelden hen wel, en deed ze door een van zijn Dienaren verder geleiden na de Stad, beducht zijnde dat de Inwoonders door onzer onverwachte komste verstelt zoude zijn, 't welk echter evenwel gebeurde, zoo dat verscheide met Wyf en Kinderen in de Bosschen vlooden, tot datzy door anderen te rug waren gehaeld; waerom *Logan* haer vertoonde de voorrechten door verscheide Tzaeren aen de Maetschappy vergund, 't welk de Inwoonders hebbende overwoogen, en met een gehoort de goede getuigenisse van *Mericke*, Engelschman, die de zaken van de Moskovische Maetschappy in Rusland waerneemt, en van onzeVolk-aert, uit de mond van iemand die te *Colmogra* woonde, waren zy gerust, en wezen ons aen een Huis tot onze wooninge of verblyf. Veele van haer zonden ook Brood, Pasteyen, Endvogels, Visch, enz. en onthaelden hen na des Lands wyze zeer wel, geduurig zich verwonderende hoe zy de weg derwaerts gevonden hadden.

Den twaelfden voeren wy met het Schip over de zoo genaemde Drooge Zee (welke de Russen noemen *Suchoi Morie*) aen de mond van de Rivier *Pechora*, daer wy veel kleine Eilanden vonden, zommige een, andere twee mylen lang, alwaer het water zoo ondiep was, dat wy met onze Sloep niet aen Land konden komen, niet wetende werwaerts ons te wenden, alzoo van zoo veeleingangen de rechte niet treffen konden.

Den dertienden, des morgens, quamen wy aen een Eiland, recht aen de mond van de Rivier.

Den veertienden zetten het van dat Eiland, en omtrent de middag geraekten wy in een van de voornaemste ingangen van de Rivier *Pechora:* quamen in een Huis daer twee en dertig Huisgezinnen te zamen waren, die ons tamelijk onthaeld hebbende, verder aenwezen de weg na de Stad.

Den zestienden quamen wy aen de Stad *Pustozera, Petzora*, of *Pechora*, staende aen een Meir: ten tyde van onze aenkomste was daer geen Gezag- of Bevelhebber in de Stad, want het Kasteel was 't Jaer te vooren verworpen. En dewyl alle de voornaemste Mannen uit waren om haer Winter-nootdruft te zoeken, konden geduurende eenige dagen geen befcheid krygen, of wy daer zouden mogen blyven:

maer als den Opper-tollenaer een Boode had gezonden, om haer goedvinden daer over te verstaen, wierden wy den drie en twintigsten van haer verwelkomt, met betuiginge van Vriendschap, en aenwyzinge van een woonhuis; en verstonden van haer, dat de Rivier *Pechora* voor ons geryffelijker was als de *Dwina*, en dat een groot deel van de Goederen, welke tot *Colmogra* komen, door deze of geene weg meest omtrent, en voorby de Rivier *Pechora* gaen, welke zy zeggen dat door *Siberia* loopt, zonder te weten hoe veel verder.

Als wy tot *Pechora* waren, lagen daer in de Haven van de Rivier omtrent dertig *Lodjas*, of kleine Russche Vaertuigen, hebbende zommige tien, twaelf, veertien, en zestien Mannen aen Boord, welke de wil hadden eenige na *Nova Zemla, Tasse Gorodoc*, en andere plaetzen in[+] *Mongumsey, Mangasea*, of *Molgansey*, Oostwaerts de Rivier *Oby*; welke Scheepjes meerendeels t'huis hoorden tot *Ustiug, Colmogra, pienega, Mexjeen*, en *Pechora.* En wy, die in de Stad geweest zijn, hebben daer gezien omtrent zestig *Cajucks*, of Schuiten, die konden voeren zes Tonnen, visschende na Zalm, en andere Visschen, meest komende van de groote Stad *Usting*,

[+]Mangasea of Mongaseof, word by de zommige aen de Oever van de Oby, en by anderen weinig Landwaert in gepalest.

en de Steden loer omtrent aen de Rivier Jug, door 't Land, in de Rivier *Pechora*, en te *Bolvan*, of *Bolvanou.*

Daer zijn verscheide Landschappen der *Samojeden.* de Oost zyde is de Landstreeke van *Ugori*, waer van de Rivier *Oby* het alderwestelijkste gedeelte is. Op de Zee-kust woonen *Samojeden*, en hunne Landstreek is genaemr *Molgansey*; welker Spyze is vleesch van Elands, of Herten, en Visch; en zomtyds eeten de een den ander onder malkanderen.

Indien[+] eenige Koop-luiden by hen komen, dan dooden zy een van hunne Kinderen, om hen daer op te vergasten: en indien een vreemd Koopman by hen sterft, dien begraven zy niet, maer gieten hem. Zy zijn leelijk van gezicht, en hebben kleine neuzen. Zijn vlug, en konnen vaerdig schieten.[+] Reizen op Herten, en met Honden gespannen voor kleine Sleetjes. Hun kleeding zijn Zabels, en Herte-huiden. Zy hebben geen Koopmanschappen, als Zabels, en ander Bont-werk.

[+]Dit word nu alzoo niet bevonden.

[+]De honden die deze Sleeden trekken, willen niet te sterk aengedreven zyn, of zy blyven met de sleeden bot stil staen.

Aen de zelve Kust, of voorby deze Volken, aen de Zee-zyde, woonel ook een ander slag van *Samojeden*, hebbende een andere Tale. Een Maend van 't Jaer leven zy in Zee, en komen noch woonen dan niet op het drooge Land.

Voorby deze Volken, aen de Zee-kust, is weder een ander slag van *Samojeden.* Hun Spyze is Vleesch en Visch, en hunne Koopmanschappen Zabels.

In[+] de Winter-tyd te *Pechora Oust-Silma*, of loer omtrent zijnde, kan men van de *Samojeden* Olyphants-tanden koppen, niet by 't gewicht, maer by 't sluk, na ik verstaen hebbe, zeer goed koop. Deze Tanden worden in de Russche Spraek genaemt *Mamanta Kaost*[*]

[+]Vol. 3. lib. 3

[*]Anders Mammotekoos, waer van boven breder.

Namen
Van de voornaemste plaetzen, welke de Ruschen langs zeilen, wanneer zy van Mezeen *na* Pechorskoye Zavorot, *of de Haven van* Pechora *varen, in 't Jaer zestien honderd elfter neder gestelt.*

VAn *Mezeen* tot *Candinoos*, met een goede steevige koude, is dertig uuren zeilens, en zeilen zy al gemeenlijk omtrent veertig mylen in vier en twintig uuren, zulks dat het na deze rekening vyftig mylen zoude zijn.

Van *Candinoos* tot het Eiland *Colgoie* is mede dertig uuren zeilens, en maekt vervolgens uit vyftig mylen.

Van *Candinoos* tot *Promoja*, of de donkere plaets, is twintig uuren zeilens, en aldus vyf en dertig mylen.

Van 't Eiland *Colgoie* tot *Colocolcova*, is vyftien uuren zeilens, en alzoo vyf en twintig mylen weegs. Langs de Kust van[+] deze plaets zijn hoopen Zant, in gedaente als Klokken, waerom de Russen deze plaets noemen *Colocolcova*, of *Colcol*, dat is zoo veel te zeggen als een Klok.

[+]Van een diergelyke Klok ziet boven breder.

Van *Colocolcova* tot *Peasaneetsa*, is drie uuren zeilens, of vyf mylen. Aen deze plaets is maer alleenlijk een kleine stroom, welke zy houden voor een Zee-merk, meer als om eenig voordeel daer te halen.

Van daer tot *Pechorskoye Zavorot*, is zes uuren zeilens, zijnde tien mylen. Zoo dat van 't Eiland *Colgoie*, tot dit voorschreve *Pechorskoye Zavorot*, ten hoogsten niet meer is als veertig mylen.

Aenwyzinge
Om te zeilen van Pechorskoye Zavorot *na de Stad* Pechora, *of* Petzora.

VAn dit *Pechorskoye Zavorot*, zeild men in de *Suchoi More*, of Drooge Zee, streek zettende van daer Zuid-west ten Zuiden na *Pechora*, en met een goede wind komt men in vier uuren aen't Eiland *Dolgoie*, 't welk gezegt word drie of vier verst lang te zijn; waer op in zommige tyden des Jaers een groote menigte Ganzen onthouden, welke die van *Pechora* komen op nemen eer de zelve konnen vliegen.

Van dit Eiland Zuid-zuid-west, zeild men met een goeden wind in acht of negen uuren tot in 't gezicht van 't vaste Land, zijnde tamelijk hoog, en word ge-naemt *Bolvanou*, zijnde op 't meeste twintig mylen afstant. Dit *Bolvanou*, of *Bolvanaskaya* heeft men dan aen Bakboord. Daer omtrent zijn verscheide Russche wooningen, daer zy des Zomers Jagen, en Visschen een zekeren Visch, geheten *Omeli*, gelijk onze Makreel. Indien 't noodig is kan men hier een Loots bekomen, om zich na *Pechora* te laten geleiden.

Dicht by deze plaets *Bolvanou is de Oustia*, of Baer, aen den ingang van de Rivier *Pechora*; want zoo dra als men daer over is, komt men in de mond van de zelve, welke na de Stad *Pechora* loopt. Indien het mistig weer is, peild men gestadig de diepte van de streek, of vaert, houdende zoo veel 't mogelijk is het diepste water, en worden de Russen zelden misleit. Zy zetten streek van *Bolvanou*, Westelijk, na de mond der Rivier, houdende het Land aen Stuurboord; en na't

zeggen van de Menfchen aldaer, is't van *Bolvanou* tot de Stad *Pechora* met een goede frisse koude, niet boven twintig uuren zeilens, of omtrent drie en dertig mylen; en niet boven vyftig mylen van *Pechorskoye Zavorot*, tot aen de Stad *Pechora.*

Namen
Der plaetzen, langs welke de Russen reilen van Pechorskoye Zavorot *tot* Mongumsey, *met de wyze van haer reizen, en de afgelegentheit van ieder plaetze, en wanneer men zeilen, roeyen, of trekken moet, zoo als zulks voor omtrent tachentig Jaer door een Reiziger, die tot* Mezeen *was geweest, is aengetekent, enz.*

VAn *Pechorskoye Zavorot*, tot *Matphejove Ostrove*, of *Markesiet* Eiland, is met een goede en frissche koude ten meesten, dertig uuren zeilens, of vyftig mylen. Om na deze plaets te zeilen, moet men loop zetten Oost aen.

Van *Matphejove Ostrove*, tot *Yougorskoye-Share*, is negen uuren zeilens, of vyftien mylen, mede Oost aen. In helaer weder kan men van *Matphejove Ostrove* het vaste Land zien, daer twee Eilanden zijn, genaemt *Zeelentse*, of groene Eilanden, na welke veele Russen zich begeven om *Omeli* te vangen. Dit vaste Land legt aen de rechte zyde, of aen Stuurboord van haer af, zijnde ten Zuiden van *Matphejove Ostrove.* Ten Noorden, of Noord-westen van *Matphejove Ostrove* legt een ander Eiland, door de Russen genaemt *Dolgoie*, of het lange Eiland; zoo dat 'er twee *Dolgoies* zijn, het eene in de *Pechorskoje Zavorot*, aen den ingang van de *Suchoi More*, of Drooge Zee, en 't andere, waer van wy nu spreken, tusschen *Pechorskpye Zavorot*, en *Yougorskpye-Share:* van welk Eiland men by helder weder, *Waigats* zien kan, 't welk aen de Stuurboord zyde legt, zijnde zeer hoog Land, zoo dat als men de middel hout, recht tusschen het vaste Land aen Stuurboord, en het Land van *Waigats* aen Bakboord, zeild men recht na *Yougorskoye-Share*, het welk na haer zeggen niet groot is, dewyl men van't een einde tot aen 't ander einde de Zee kan zien. Naby, of omtrent *Waigats* zijn geen ondieptens noch Zant-platen.

Van *Yougorskoye-Share*, tot aen *Carskoye Gooba*,[+] is twaelf uuren zeilens, of twintig mylen. In deze *Gooba*, of Baey, is de *Meastvoy Ostrove*, of 't *Meastvoy* Eiland.

[+]'t Geen hier volgt, is vry duister.

Wyders moet men in gedachten houden, dat zoo dra als men ter deze *Carskoye Gooba* inkomt, men een Rivier opzeild, latende de Baey aen Stuurboord-zyde; welke Rivier de Reizigers brengt in de *Mootnoja Reca*, of de onklare Rivier.

Van *Carskoye Gooba*, tot *Mootnoja Reca*, is twintig mylen. Daer en boven, als men een weinig voorby *Yougorskoye-Share* is, doet zich op zeker hoog Land, door de Inwoonders genaemt *Socoha Looda*; en wanneer men over de *Mootnoja Reca* is, daer men door trekkende langs den Oever met een *Beachava*, of Touw, acht dagen en nachten over bezig is, komt men in twee Meiren, welke men gemeenlijk in een dag, of twee tyen over roeyen kan, zijnde niet meer als tien of twaelf mylen.

Als men aen 't einde van deze Meiren is, komt men aen een plaets *Navoloke* genaemt, dat zoo veel te zeggen is als een Overhael, zijnde byna twee honderd vadem, of vier honderd fchreden lang. Wanneer dan de Reizigers haer Schuiten ontladen hebben, sleepen zy de zelve daer over, en laten die in een derde Meir weder afloop en, genaemt *Zelenoya Osera*, of 't groene Meir. Ter oorzake deze Overhalen, worden

zy genoodzaekt zich in goeden getale t'zamen te voegen, dewyle langs dezen weg anders na *Mongumsey* niet konnen komen.

Ten einde van *Zelenoya Osera*, komen zy in de *Zelenoya Reca*, of groene Rivier, voor stroom at; doch worden dikmalen genoodzaekt haer grootste Vaertuigen te ontladen, om de zelve, leedig zijnde, over de ondieptens te brengen, waer door zy gemeenlijk wel tien dagen bezig zijn eer zy deze Rivier ten einde komen, niet tegenstaende voor stroom afgaen; maer de rechte afgelegentheit of lengte kan men als noch niet wel weten.

Deze voorschreve *Zelenoya Reca* ten einde zijnde, komt men in de Rivier *Oby*; en als men de zelve een weinig opwaerts geroeid heeft, komt men aen een plaets, ook *Zavorot* geheten, 't welk beduid een draeying, of wending na een plaets in 't water, zoo wel als een Haven, en als of men een groote *Neer* in een Rivier wilde zeggen.

Hier van daen varen zy in de *Tawze Reca*, of *Tawze*-Rivier, streek zettende Zuid aen; maer 't is vier en twintig uuren zeilens, of veertig mylen van de Rivier *Oby*, eer men in eenig deel van de *Tawze Reca* komt. Aen de Rivier *Oby* vinden zy geen Bosschen, noch op des zelfs Oevers geen Inwoonderen, tot dat zy de zelve zoo lang opgezeild hebben, dat men komt tot aen *Siberia.*

Als zy in deze Rivier *Tawze* gekomen zijn, is het vier dagen en nachten zeilens, eer men komt aen een Kasteel van dien naem, wel verstaende als men een goede frissche koude heeft, maer by stilte zoude wel twaelf dagen en nachten roeyens zijn.

Dit kleine Kasteeltje, met de onderhoorige plaetzen, word gemeenlijk genaemt *Mongosey, Mongaseof*, of *Mongumsey*, anders *Molgansey.* Daer zijn twee Edellieden, of Bevelhebbers, met drie of vier honderd Boschieters, en verscheide kleine Sterktens in deze gewesten van *Mongosey.* De *Siberianen* des Winters na *Mongosey* afkomen om Zabel-vellen te koopen; en zegt men dat de Zabels, welke door de *Samojeden* omtrent *Mongosey* gevangen worden, beter zijn als die van *Siberia.* Men zegt ook, dat de *Samojeden* aen 't vaste Land, tegen over *Waigats* woonende, des Winters met haer Rheen na de gewesten van *Mongosey* reizen, om Zabels, en andere Dieren te vangen, de welke haer Goederen dan te Markt brengen tot *Mezeen*, en een plaets door de Russen genaemt *Slobodca.*

De Luiden van *Mezeen* berichten wyders, dat omtrent haer gewesten ook Inkhoorens, Bevers, en ook eenige Zabels gevonden worden; en dat alle die des Winters reizen van *Mongosey, Siberia, Pechora*, en *Oust-Selma*, of *Oust-Silma*, na eenig gedeelte van *Russia*, 't zy dat zy Koop-luiden waren, of *Samojeden*, die het Wild vangen, onvermydelijk haer Stad *Mezeen* moeten aendoen, om Paerden te huuren, die haer tot *Colmogra* brengen, waer door haer Stad van alle slag van Pelteryen voorzien was, doch meest van Inkhoorentjes. Zeiden wyders, dat die van *Colmogra*, en andere plaetzen, de Goederen des Winters by haer quamen opkoopen.

Zekere weg-wyzer, *Om van* Mezeen *met kleine Schuitkens te reizen langs de Rivier* Peoza, *en van daer na* Peaskanoy Navalock, *of de zandige Overhael, en van daer over andere Rivieren, tot aen* Oust-Selma *en* Pechora, *of* Petzora.

TOt *Mezeen* ingescheept zijnde, in *Cajucks* of Schuiten, overdekt met basten van Boomen, zeild men na een Rivier genaemt *Peoza Reca*; van waer men voort trekke tot aen een plaets *Peaskanoy Navalock*, of zandige Overhael. Van *Mezeen* tot hier toe is tien dagen trekkens met een touw. Deze Overhael is vyf Russche verst breet; en na dat zy haer Schuiten hebben ontladen, trekken zy de zelve met Paerden over, welke tot dien einde van *Mezeen* gebragt worden; de welke den meesten Zomer daer over blyven, en word voor 't over 't brengen van ieder Schuit, betaeld zesstuivers, Rusch geld. Hier over zijnde, dryven zy met de stroom in drie dagen te *Oust-Selma*, en in vier dagen tot het Meir *Pustozera;* en van daer tegens stroom opgaende, komen zy te *Balvanou*, en van *Balvanou* tot de Stad *Pechora.* Deze voorschreve Schuiten wederkeerende, brengen Pelteryen na *Ustiug*, en andere plaetzen van *Russia*, doch alles des Zomers.

Verhael *Van omleggende gewesten, by de Rivier* Pechora, *aen* Josias Logan, *ter welver plaetze gedaen.*

DEn twintigsten van Sprokkelmaend hield ik zamen-spraek met een Rusch, rakende haer Handel op *Molgansey*, of *Mongumsey*, de welke daer ter plaetze geweest had,

en niemand zoo verre Oostwaerts als hy. Deze zeide my, dat haer streek van *Medenskoy Zavorot*, aen de mond van *Pechora*, na het Oosten, tot aen de twee Eilanden, genaemt *Zyelensa*, of *Zeelentse*, is twee dagen en drie nachten zeilens met een goede wind. Van daer tot *Breit Vinnose*, drie dagen en drie nachten, 't welk in de engte van *Waigats* is; en van daer voorby een Eiland, of liever een Klip, genaemt *Socolia Lowdia*, 't welk men echter aen Stuurboord van zich moet houden, uit vreeze der Klippen, zeilende gestadig Noord-oost aen, omtrent vyf of zes dagen zeilens, tot dat men komt by een langen, punt, aen Stuurboord, en een zant, dat zich drie mylen Zeewaerts uitstrekt; het welk als men te boven is, moet men een weinigje Zuidelijker zeilen, noch vyf of zes dagen langer, en dan zal men aen de Rivier *Oby* komen, in de mond van welke een Eiland legt, maer men moet het zelve aen de Land-kant van zich laten leggen, nadien het tusschen dat en 't vaste Land droog is. Het Land langs de Kust is laeg en schoon, en den ingang van de Rivier aen de Oost zyde van't Eiland. De Ri-vier word gezegt een Zomerschen dag zeilens in de breete te zijn, zijnde de zelve vol Eilanden, waerom zy ondiep geacht word; maer na mijn gevoelen is 't onmo-

gelijk, dat zoo erooten Rivier niet eenige voorname[+] doortogt of diepe geul zou hebben, daer men tot noch toe niet na gezocht heeft, waerom de zelve onvaerbaer word geacht. Men verhaeld ook, dat de zelve zeer Vischryk is; maer de Russen, en 't Volk hier te Lande, zijn onwillig om eenige van ons derwaerts te laten gaen. Wyders zeide hy my, dat het Land aen geene zyde de Rivier *Oby* zich noch zes of zeven dagen zeilens wyder Oostelijk uitstrekt.

[+]Het is zeker dat deze Rivier vaerbaer is.

Ten Oosten van de *Oby* legt noch een ander Rivier, zoo groot als de zelve, hebbende diep water, en loopende van het Zuiden, doch hoe verre is onbekent; hoe wel hy verklaerde zelf drie weeken opwaerts de zelve gezeild te hebben, hebbende gestadig in 't opvaren zonderling slag van Volk gezien, de eene van den anderen in Spraek onderscheiden, welke Volkeren zy *Samojeden* noemen: en het Volk deden hem daer verstaen, dat meer na't Zuiden Tarters woonen die op Paerden ryden. Hy verzekerde ook, dat hy stukken van een Ploeg de Rivier had vinden afdryven, welke, 't Sneeuw gesmolten zijnde, door't water was weg gespoeld. Deze Rivier, welke zeer diep is, heeft aen beide zyden zeer hoog Land.

Aen de Oost zyde van deze Rivier komt een andere Rivier daer in loopen, genaemt *Tingussey*, wordende de Inwoonders des Lands ook zoo geheten; waer door ik meene, dat het niet verre is van de Stad *Tangut*,[+] in *Kathay.* Deze *Tingusses* verhalen, dat'er noch een andere zeer groote Rivier is, loopende na 't Zuiden, welke door een streek Lands gescheiden word van de Rivier *Tingussey*, daer groote Schepen in zijn, niet veel verschillende van der Russen Schepen, met veel masten, en stukken geschut voorzien, welke de geheele Aerde doen dreunen als zy gelost worden; 't welk[+] schynen te zijn Schepen der *Sinezen*, welke des Zomers daer Handelen, en te rug keeren eer de Winter komt. Dit word noch door een Rusch bevestigt, die in de Rivier *Tingussey* geweest is, daer hy zulks van de Inwoonders gehoord heeft.

[+]Dit is misverstandig gezegt, want Tangut is een Landschap, doch geen Stad, en verre hier van daen gelegen.

[+]De Sinezen zyn nooit met Schepen hier geweest.

Verslag
Uit Purchas *Reis-boek, sprekende van de* Permakken, Tingoesen, *en* Samojeden.

den Beelden-dienft zoo wel als de *Samojeden.*

DE *Permakken*, en veele der *Siberianen*, zijn van der Russen Godsdienst. De *Youngorianen* zijn gekleed na de wyze der *Permakken*, maer doen den Beelden-dienst zoo wel als de *Samojeden*.

De *Tingosianen, Tingusses*, of *Tingoesen*, een Volk veel Oostelijker woonende, worden gezegt de Zon en Maen aen te bidden. Haer kleederen zijn alle van Rhee-vellen, doch dichter sluitende als der *Samojeden:* zy zijn ook langer van gestalre.

Aen geene zyde de *Tingusses*, of *Tingosianen*, woonen de *Boulashees*, en noch wyder de *Seelahees.*

Aen de over zyde de Rivier *Yenissey*, woonen de *Imbaki* en *Ostaki*, een aert van Tarters. Aen geene zyde de *Tingosianen* is een Rivier *Geta.* In dezen weg, Oostwaerts de Rivier *Oby* te reizen, heeft zekere Rusch een ganschen Zomer toegebragt, en aldaer zes Jaren gewoont.

Onecko, een Rusch, heeft de eerste aenleidinge gegeven, om de *Samojeden* onder het gezag van *Moskou* te brengen, geduurende de Heerschappye van *Pheodor Ivanowits*; de welke zijn Zoon gezonden hebbende in 't Land der *Samojeden*, vernam,

dat de zelve omtrent de Rivier *Oby* bestierd wierden door de oudsten onder haer: dat zy geen Steden hadden, maer in menigte te zamen liepen, eetende 't gedierte welk zy vangen, zonder te weten wat Kooren of Brood was: dat zy goede Boogschutters waren, die haer Pylen scherpen met Visch-been en steenen; van zamen genaeide vellen haer kleederen maekte, enz. en dat men groote winst deed met haer in Pelteryen handelende. Dies zond de Russche Majesteit eenige Afgezanten, destig uitgedost, derwaerts, de welke lichtelijk verkregen oorlof om sterktens omtrent de Rivier *Oby* te mogen bouwen, werwaerts men veroordeelde perzoonen in ballingschap zond, en bragt het in korten tyd in staet van een klein Koninkryk.

Booris, den volgenden Tzaer, bouwde *Tooma*, of *Tomskoy*, twee honderd mylen de Rivier op, met veel andere Steden en Plaetzen wederzyds de zelve, en bevolkte ze met *Samojeden, Tartaren*, en *Russchen.* Van de *Oby* door de Wildernissen, en tot aen de *Tingosianen*, is tien weeken reizens. Deze in hoopen te zamen zijnde, hebben[+] onder tegens de strot een dik mismaekt gezmel. Oostwaerts aen reizende, vaert men over een Rivier *Pisida* genaemt, en daer wierd gehoort, zoo gezegt is, het geluit van Koopere Klokken, 't welk zoo zijnde, is een bewys dat daer eenig gezedender Volk is, van *Kathaya*, of de deelen daer aen grenzende. Men zegt, dat die van *Kathaya* handelen te *Sergolt.* Van de mond van *Peehora* tot de *Oby*, is tien

[+]Dit is wel aen alle, geelyk men zulks aen het Alpesche gebergte mede ziet.

dagen zeilens. De *Oby* en *Yenissey* loopen Noordelijk en Zuidelijk. De *Samojeden* zeggen, dat in de *Yenissey* groote Schepen zijn, welke met touwen getrokken worden.

De *Samojeden* zijn Afgoden-dienaers, en Tovenaers, onderhoudende Duivelsche bygeloovigheden, als zulks getuigt *Richard Johnson*, die op den vyfden van Louw-maend, des Jaers vyftien honderd zeven en vyftig .onder haer zijnde, gezien heeft, en daer van spreekt als volgt.

De *Samojeden*, welke omtrent de ondieptens en dyken van *Pechora* woonen, zijn de *Russen* onderhoorig, de welke, als zy van de eene plaets na een ander zullen verhuizen, doen zy alvoorens Offerhande op navolgende wyze:

Alle die van een verwantschap zijn, Offeren te zamen in eenig hunner Tenten. De oudfte onder haer is Priefter, en begint de zelve eerft te fpcelefc op een ding als een groqte Zeeve, met een vel over de eene zyde als een Trommel; zijn Trom-ftok is omtrent een fpan lang, en \ eene eind rond als een Bal, bedekt met Herte-vch Ook heeft de Priefter Jets gelijk als een witte krans op zijn hooft; zijn aen-gezicht is bedekt met een ftuk van een Mans herabt, met verfcheide kleine ribben en tanden van Viflchen en wilde Beeften daer aen hangende: dan zingt hy 5 gelijk men juichende hard fchreeuwt, of de Jacht-honden naroept, en die van 't gezelfchap antwoorden hem, zeggende, of fchreeuwende, *Igha, Igha^ Igha*; daer op de Priefter wederom zijn item laet hooren, en zy antwoorden wederom als vooren, zoo lang tot dat hy gelijk als dol word, neder vallende als dood, leggende op zijn rug, alleenlijk bedekt met een hembt. Ik merkte dat hy noch adem haelde, en vroeg waerom hy zoo lag, zy zeiden my, nu word hem gezegt wat wy doen zullen, en waer na toe wy gaen zullen; en als hy wat gelegen hadde, schreeuwden zy driemael *Oghao, Oghao, Oghao:* en wanneer zy alzoo driemael roepen, licht hy zijn hooft op, en legt het weer neder, en dan stond hy op, en zong gelijk als te vooren, met het antwoord *Igha, Igha, Igha:* daer na beval hy, dat zy vyf groote Dieren zouden dooden, en zong al voort, gelijk de omstanders ook deden: daer na nam hy een Zwaerd, zijnde een elleboog en een span lang ('t welk ik zelf hebbe gemeeten) en stak het in zijn buik half[+] weg, en zomwylen wat minder, zonder dat men echter konde zien dat hy gewond was; midlerwyl dat zy haer zoet geluit noch al uitbalkten. Daer na stak hy 't Zwaerd in't vuur, tot dat het warm was, en stak het toen in de slip van zijn hembt, en voorts door zijn Lichaem, als my toe scheen, by zijn navel in, en by zijn fondament wederom uit, steekende de punt van achteren door zijn hembt: ik leide mijn vinger daer op: daer na trok hy 't weder uit, en zat neder. Dit gedaen zijnde, zetten zy een ketel met water aen't vuur, en als 't kookt, begint de Priester wederom te zingen, en zy antwoorden wederom als vooren; want terwyl het water heet wierd, zongen zy niet. Daer na maekten zy een vierkant ding., in hoogte gelijk een stoel, met een kleed zeer dicht bedekt van vooren, want het achterste stond na de zyde van de Tent. Haer Tenten zijn rond, en worden in haer Spraek *Chome* genaemt. Wyl't water noch kookt, en dit vierkant gereet is, deed de Priester zijn hembt uit, als mede het geene als een krans op zijn hooft was, met het geen zijn aengezicht bedekte; doch had noch een paer hoozen van Rhee-vellen aen, welke quamen tot aen zijn billen: aldus gong hy in de vierkante zitplaets zitten als een Kleer-maker, en schreeuwde met luider stemme. Daer na namen zy een dun touwetje, van Rhee-vellen gevlochten, vier vademen lang, en de Priester maekten 't met een kleine knoop vast om zijn nek, en onder zijn linker arm, en gaf het aen twee Mannen, staende. t'elken zyde van hem, de welke de einden te zamen hielden: daer na wierd de ketel met heet water voor hem in 't vierkant

[+]Dit zullen bedriegelyke gebaerten zyn geweest.

gesteld, welk vierkant te gelijk met hem, nu bedekt wierd met een Tabbaert van breet Laken, zonder voering, zulk als de Russen gewoon zijn te dragen. Daer na begonnen de Mannen die de koorde hielden te trekken, totdat zy de einden styf en tot malkander hadden gebragt: doenmaels hoorde ik iets vallen in de ketel met water, welke in de Tent voor hem stond: ik vraegde wat het was, en zy zeiden, zijn hooft, schouwder, en linker arm, door de koorde afgesneden, te weten door de knoop,, welke ik had zien toetrekken. Ik stond dan op, om te zien of het in der daed zoo ware; doch zy wederhielden my, zeggende, dat indien zy hem dus met haer lichamelijke oogen zagen, zy niet langer zouden leven. (De meeste van haer spreeken Rusch genoeg om haer te konnen verstaen, en zy zagen my aen voor een Rusch.) Dan begonden zy wed'r te schreeuwen *Oghao, Oghao, Oghao*, dikmael na den anderen: midlerwyl zag ik iets gelijk de vinger van een Man, tweemael steekende door de Rok van de Priester. Ik vraegde aen die naest zaten,

wat het was dat ik zag, zy zeiden, het is zijn vinger niet, want by is noch dood; en 't geen ik door de Rok gezien had, zeiden zy, was een Beest, doch wisten niet wat Beest, of wilden 't niet zeggen; en ik zag op de grond, maer konde geen gat zien. Ten laesten lichte de Priester, als weder herlevende, zijn hooft op, met zijn schouwder, en arm, en zijn ganschelichaem en quam uit na het vuur. Dit zy dan van haer Tover-dienst gezegt, welk ik eenige uuren hebbe aengezien; maer op wat wyze zy haer Afgoden, of Beelden aenroepen, hebbe ik niet gezien, want zy pakten haer snaren op, om van die plaets te gaen verhuizen. Ik ging by hem die haer Priester gediend hadde, en vroeg, wat haer God tegens hem gezegt hadde terwyl hy als dood lag: hy antwoorde, dat zijn eigen Volk dat niet wist, dat het haer ook niet toekomt te weten, moetende zy alleenlijk doen het welk hy haer gebood.

Willem Pursglove verhaelde my van diergelijke Toverye, door der *Samojeden* Priesters of Tovenaers gepleegt, voor welke zy zeer hooge achtinge hebben. Hyzegt, dat zy hebben eenige Beelden zommige in schyn van een Beer, Wolf, enz. welke zy behangen met de kostelijkste Pelteryen, de zelve in dikke Bosschen verbergende voor de Russchen, welke in die Landen Zabels, Vosschen, en Bevers komen Jagen, die dan deze bonte Goden vindende, de zelve ontblooten en verbranden.

De Inwoonders van *Pustozera* handelen met andere *Samojeden,* en die weder met de *Ougorianen,* en de Volken tot *Mongumsey*, in Zabels, zwarte en witte Vossen Bevers, en Walvisch-been.

Ten Noorden van *Siberia,* schryft *Purchas*, hebben hunne Tzaersche Majesteiten tot hun voorig gebied toegedaen een zeer groote Landstreek, zoo in lengte als breete, van *Wichida* tot aen de Rivier *Oby*, is hem het Land onderdanig, zijnde omtrent duizend Engelsche mylen, zoo dat hy zich nu vermag te schryven Opper-heerscher van *Siberia.*

De Landschappen van *Permia* en *Pechora*, zijn bewoond doer een zonderling Volk, ook in Spraek van Russchen onderscheiden, niet lang na het onderbrengen der *Samojeden* veroverd, meer door ontzag en dreigementen van den oorlog, als dadelijk geweld, als zijnde kleinmoedige, en weerlooze Menschen.

Dus verre uit *Purchas*; en is aen te merken, dat de eige namen, in de Schriften dezer Engelsche Schryvers *Hakjuit* en *Purchas*, niet alzoo zijn gespeld, als men hedendaegs de zelve gewoon is te schryven, of te benoemen, 't geene onkunde en duisterheit verwekt, 't welk gemeent hebbe te moeten aenroeren.

Oude reis-beschryvinge *Der Landstreeken van omtrent de Rivier de* Dwina, *na* Petzora, *door* Jugoria, *tot aen de Vliet* Oby.

DE kortste weg derwaerts, zoude zijn van de *Dwina* door *Permien.* Men teld van *Wologda* tot *Ustyug*, ter rechter zyde af, na om laeg, daer de *Suchana* te zamen vliet, vyf honderd wurst.

Onder 't Stedeken *Streltze*, twee wurst of verst van *Ustyug*, voegt zich de Rivier *Jug*, die uit den Zuide komt, en men teld van zijn mond tot aen zijn oorspronk meer als vyf honderd wurst.

De *Suchana* en *Jug*, na dat zy te zamen gestooten zijn, verliezen haer naem, en veranderen die in *Dwina.* De *Dwina* dan langs, komt men na vyf honderd wurst tot

Colmogor, of *Colmogra*, waer onder de *Dwina*, na een tusschenstant van zes Reis-dagen, in Zee stort. Deze Reis geschied al meest te Water; want te Lande, van *Wolochda* tot *Colmogor*, over de *Waga*, zijn duizend wurst.

Niet wyt van *Colmogor* is de Rivier *Pienega*, die van 't Oosten ter rechter zyde vliet, en na zeven honderd wurst in de *Dwina* valt.

Uit de *Dwina*, tot een plaets die *Nicolai* geheten is, door de *Pienega*, zijn twee honderd wurst, van daer de Schepen over Land gezet worden, een half wurst ver, komende dan in een Rivier *Kulvio* geheten.

De Rivier *Kulvio* heeft zijn oorspronk uit een Meir van de zelve naem, van welkers oorspronk, tot aen de Zee, is een Reis van zes dagen.

Wanneer men dan ter rechter zyde de Zee langs vaert, ziet men de volgende Landstreeken, als *Stanuwische, Caluncz*zscho, en *Apnu*, en wanneer men daer voorby is, doet zich op het Hooft, of Kaep *Chorogoski*; als mede de plaetzen *Camenckh*, en *Tolstickh*, en dus komt men eindelijk aen de Rivier *Mezeen*, en na zes dagen varens in een Dorp, of Stedeken van de zelve naem, gelegen aen de mond van de Rivier *Piesza*; door de welke, als men op reist, ter rechter zyde na het Oosten, drie weeken reizens,

ontmoet men de Vliet *Piescoja*, van waer de Vaertuigen twee wurst over Land gezet zijnde, komt men in twee Meiren, van waer twee wegen afgaen, de eene leidende ter rechter zyde in de Rivier *Rubicho*, door welke men in de Vliet *Czircho*, of *Tzerka*, komt; en door den anderen weg recht toe, en korter, komen de Schepen in *Czircho* te varen; en van hier in drie weeken, komt men aen de mond van de Rivier *Czilma.* of *Tzilma*, en mede tot de groote Rivier *Petsora*, die daer twee wurst wyt is, en vorders na zes dagen reizens, naderd men het Slot *Pustosera*, daer dichte by de *Petsora* met verscheide monden in den Oceaen stort. De Inwoonders alhier zijn grof, en hebben veele in 't Jaer vyftien honderd achtien den Doop ontfangen.

Van de mond der Rivier *Czilma*, tot de mond van de Rivier *Ussa*, of *Usa*, door *Petsora* te gaen, is een reis van een Maend, en de *Ussa* heeft haer oorspronk aen het gebergte *Poyas Semino*, en byzonderlijk uit een Steen-klip *Camen Bolschoi* genaemt. Van de oorspronk der *Ussa*, tot aen zijn uitgang, worden duizend wurst gestelt. Voorts vliet de *Petsora*, van 't Zuiden, en van de mond der *Ussa* opgaende tot aen de mond der Rivier *Stzuchogora*, of *Czegur,* is een reis van drie weeken.

Voorby de Rivieren *Petsora* en *Stzuchogora*, zijn veele Volkeren die mede Samojeden genaemt zijn. Hier is veel gevogelte, en Visch; als mede vallen daer veel Pelteryen. Het Volk is woest: reizen niet buiten hun Land: vlieden alderhande gezelschap.

Van de mond der Rivier *Stzuchogora*, de stroom op, tot aen *Pojassa, Artawische, Cameni,* en groot *Pojassa*, is een weg van drie weeken; en wyders de steene Bergen opgaende, heeft men drie dagen werk: de zelve over zijnde, komt men aen de Rivier *Arta Wischa,* ('t geene ik meene de zelve te zijn, die by ons *Visnoy-Pelim* genaemt is,) en dan aen de Vliet *Sibut*, en aen het Slot *Lepin*, of *Pelim.*

Van *Lepin* komt men aen de Rivier *Sossa*, of *Sosva*, waer van de omleggende Volken *Wogolici* genaemt zijn.

De *Sossa* ter rechter zyde latende leggen, komt men aen de *Oby*, die zijn oorspronk aen het Meir *Kathay* heeft, dat op een dag ter naeuwer nood over te varen is; en de *Oby*, is zoo breet, dat zy op zommige plaetzen eenige wursten wyt is. Hier woonen mede de *Wogolici* en *Ugritzsche* Volkeren.

Van het Slot *Obea*, de Rivier op, tot aen de *Irtis*, is een weg van drie Maenden. In deze plaetze zijn twee Kasteelen, *Jerom* en *Tumen* geheten.

Van de mond der Rivier *Irtis*, tot het Kasteel *Grustina*, is een weg van twee Maenden; en van daer tot het Meir *Kathay*, door de *Oby,* is meer als drie Maenden wegs. Hier komen bruine Menschen, die een Uitheemsche Tael spreeken, Paerlen en Gesteenten te verhandelen, 't geene de Volken *Grustintzi* en *Serponowtzi* koopen, welke laetste hunne naem dragen van het Kasteel *Serponow*, over de *Oby* gelegen.

Ter slinker zyde van de *Oby* opwaerts, zijn Volkeren *Calami* genaemt, die daer zich neder gezet hebben, van *Obiowa* en *Pogosa.*

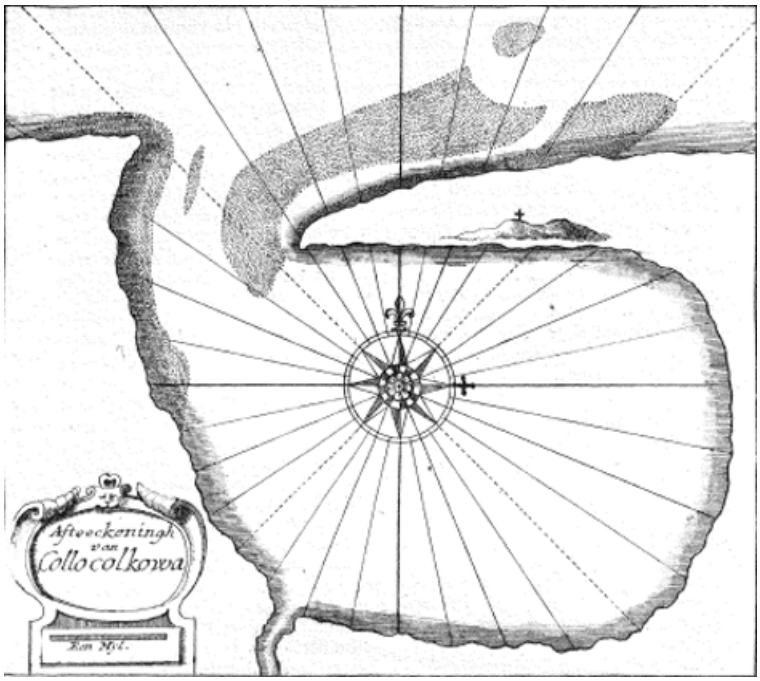
Beneden aen den Oceaen, over de *Oby*, zijn de Rivieren *Sossa,* of *Soswe,* en *Berezwa,* zoo genaemt na de Stad *Beresof*, en *Danadim*, die uit het gebergte *Camen Bolschega,* en *Pojassa* spruiten.

De Rivier *Cossin* valt uit het gebergte *Lucomoria*, en op zijn uitgang is een Sterkte *Cossin* geheten. De Vliet *Cossin* is twee Maenden reizens hoog. De Rivier *Cassima*, of *Kasim,* spruit uit het zelfde gebergte; en voorby het gebergte *Lucomoria* is de groote Vliet *Tachnin*, daer zeer woeste Menschen woonen, die vry ruig zijn, en korte halzen hebben.

Aen de Vliet *Petsora* legt een Stad *Papin* genaemt, of *Papinogorod,* of *Papinowgorod*. De omwoonende Volkeren zijn *Papini* geheten, die een byzondere Tael spreken; en het gebergte is hier zeer hoog, altoos bedekt met Sneeuw.

Tot hier toe deze korte Reis en Land-beschryvinge, welke dus hier ingelast hebbe, harer oudheits wille, want reeds voor meer als honderd Jaer ter neder is gesteld; en of schoon zy met de waerheit in alles nu niet is over eenkomende, byzonder in het melden der afstanden, die te ruim zijn genomen, en in het uitdrukken der benamingen, 't geen toe is gekomen door onkunde der rechte plaetzen, dat veroorzaekt schynt te zijn, vermits de onbequaemheit, en ongebaentheit der wegen in die tyd, en de vaeke verwisselinge der namen van plaetzen in die gewesten; zoo vind men 'er echter in, onderscheidene aenmerkelijke waerheden, die niet onaengenaem zijn te worden geweten.

De Rivier *Petsora*, of *Petsano*, die bewesten *Waigats* in de Zee stort, is al by *Linschooten* in de vyftiende Eeuw bevaren geweest. Zy loopt met bochten: heeft binnen aen de West zyde een steile verhe-

vene Wal: aen de Oost zyde is het altemael een vlakke Zant-strand, met onderscheidene Heuvelen.

Het zijn veele Jaren geleden, en lange[+] voor *Willem Barents-zoons* reis, dat eenen *Olivier Bunel,* met een Scheepje van *Enkhuizen* uitgevaren, deze Rivier heeft bezocht, daer hy veel Pelterye, Rusch Glas, en Berg-kristal vergaderd hadde; doch is aldaer komen te blyven. [+]1596.

Omtrent deze Kusten is de Zee zeer ondiep, zoo dat men geen Land zien kan als men daer voor is, wegens ver uitstekende droogte en ondiepte. Als de Russen de zelve voorby te varen hebben met hare *Lodjens* en Booten, gelijk ook elders langs de Noorder-kusten, want zy zich diep in Zee niet begeven, hebben zy eenige palen in 't Schip, die zy dan bezyden het boord in Zee slaen, daer planken over leggen, en de zwaerte op brengen, om alzoo het Schip te lichten, en over de droogten te halen; waer na zy de zelve weder laden, en de palen mede voeren, om op een andere droogte het zelve weder te doen.

Aen de Zee-kustenaldaer, vind men veel witte groote Beeren, die te Landwaert niet als graeuw zijn; en 't is byzonder, hoe tegen de Winter, de graeuwe Beeren zich onder de een of ander drooge Boom aen de wortel begeven, een hol maken, en daer gaen leggen, latende boven op haer lyf het Sneeuw vallen tot zes of zeven voeten hoog, en niet opstaen voor na zes Maenden, en dat de zoete tyd aenkomt. Vet zijn zy als ze gaen leggen, en zeer mager als ze opstaen. De Boeren weten de zelve als dan te verschalken, door dien haren adem, die steeds uit de neus gaet, een open gat in 't Sneeuw maekt, waer door zy ontdekt worden. De Boeren,[+] welke met lange platte Schaetzen over het Sneeuw komen gegaen, om niet in te zinken, jagen ze op, en zy door het Sneeuw niet konnende vlieden, vallen daer in, of gaen traeg, alzoo het Sneeuw zacht en bol is, als wanneer de Boeren met Roers en Stokken de zelve dooden.

[+]Van deze Schaetzen, ziet boven breeder.

Isaak Massa dryft, dat de Vliet *Petsora* zich door zes wyde monden in Zee zoude uitstorten, uit oorzaek, dat voor deze Rivier, of in des zelfs mond, verscheide Eilanden

leggen. Hy oordeeld, tot hier toe te strekken het gebergte *Pojas Semino*, of Gordel des Aerdryks genaemt.

Midden in de *Straet Nassauw,* of *Waigats*, is een Eilandeken gelegen daer een droogte van afloopt, strekkende byna te mits-water.

Kolkowa, of *Collocolkowa*, word zeker plaets aen de Zee-kust niet wyt van *Petsora* genaemt. Het is aldaer Duinachtig, en vlak, gelijk als in Holland de Zee-kusten zijn. Alhier is zeer weinig bevolking. Oog-getuigen hebben my bericht, dat zy aldaer in 't Jaer zestien honderd negen en zestig aen Land zijnde geweest, geen Menschen ontmoete, doch wel tekens zagen van eenige die aldaer hadden geweest; als ook een opgerecht Kruis, en eenige doode Menschen vonden leggen. Het gevogelte was daer zoo tam, dat zich met de hand liet grypen. Het Ys legt zomtyds, zoo gemelte oog-getuigen berichten, te midden in Hooimaend hier noch vast aen de Kust, en dryft het dan mede sterk in de Zee.

Aen deze Baey *Kolkowa, Kolokolkaja,* of *Collocolkowa,* gelegen over het Eiland *Kolgoy,* aen de Zee, is een zeer grooten Berg, waer van de zelve zijn naem draegt, zijnde het overige Land aldaer plat en zandig. Daer leggen voor de Berg, een half myl in Zee, veel droogten. Hier vallen Visschen die *Omele*, of *Omeli* genaemt zijn, van gedaente als een Zalm, welsmakende. Hier valt mede de Visch *Goltzi* genaemt, doch in geen overvloed. Deze gansche Kust is zonder Volk, alleen komen de *Samojeden* daer zomtyds om Ganzen te vangen, en des Winters om strikken voor de Steen-vossen, die hier in groote menigte zijn, te stellen.

De aftekening van deze Baey *Kolokolkaja,* of *Collocolkowa*, kan hier nevens worden gezien, als mede de opdoeninge van eenige Kusten daer omtrent.

Het gewest omtrent de Rivier *Colcova,* of *Kolcowa*, is twee myl te Landwaert in, en zoo verre men van Zee beoogen kan, vlak Land, en meest een zandige Strand, genoegzaem met de Zee water-pas; doch aen de Oost zyde te Landewaert in, heeft men een lang strekkent, en vlak gebergte; niet zeer hoog, van achter dit gebergte, schiet de Rivier *Colcova.* Deze Landsdouwe heeft Meiren, en staende Wateren; daer zijn veel Rot-ganzen, Berg-enden, en ander gevogelte.

Een Eiland omtrent *Colcova*, wierd voor honderd Jaer *Toxar* genaemt.

Het Land van *Waigats* is uiterlijk aen te zien, als een groene Landsdouwe, een weinig opgaende, doch kael, zonder geboomte, zijnde aen de Zeekant Rotzig, en Klippig, op zommige plaetzen als graeuwe steen, in 't aenzien met afgaende stranden. Het water is zomtyds daer in de naeuwte zeer zwart, gelijk in de Slooten van Holland, doch meer Oostelijker groen en zout: men ziet 'er overal, zoo als de zommige zeggen, Veld-bloemen, eenige van goeden reuk, en alderhande verwe, hier en daer ook schoon Gras, maer meestendeel een verzengt groen kruid.

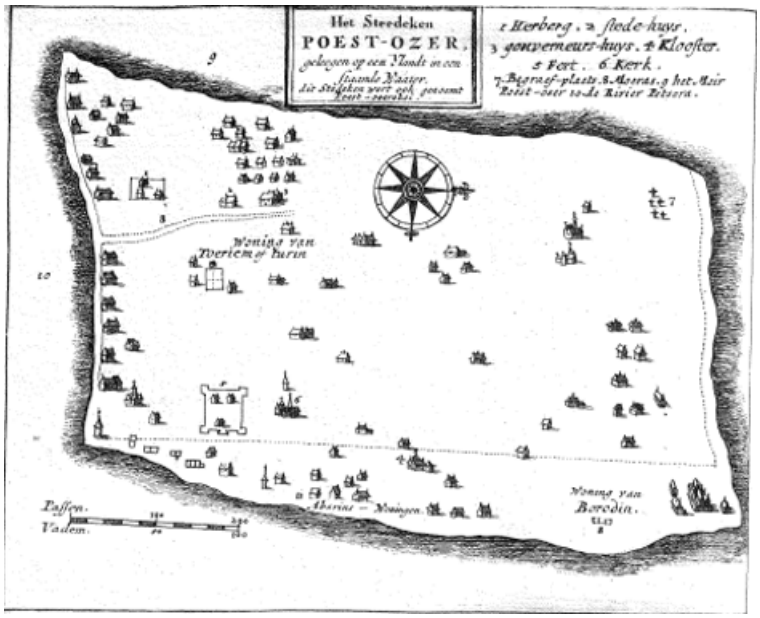
Het Stedeken *Petsora*, is van gedaente zoo als hier word vertoont. Heeft zijn naem van een bygelegen Meir; want *Ozer* een Meir is gezegt op Rusch, en *Poest* Wild, als of men zeide, ongestuimig Meir. Hier vallen Visschen, de Elften, of kleine Zalm niet ongelijk, *Tziri* en *Peledi* genaemt, die rood van binnen zijn, zeer smakelijk, en worden bevroozen tot in Ruschland te koop gebragt.

1. *Is een Herberg.*
2. *Het Recht-huis.*
3. *Bevelhebbers Huis.*
4. *Een Klooster.*
5. *Het Kasteel.*
6. *Een Kerk.*

7. *Begraef-plaets.*
8. *Moerasch.*
9. *Het Meir* Poestozer.
10. *De Rivier* Petsora.

Van het Stedeken *Poestoser, Pustosero*, of *Petsora*, zoo ook op het Meir van de zelve naem, als langs de Rivieren daer omtrent, vaert men met Schuiten, die de groote van onze Trek-schuiten hebben, die zy niet ongelijk zijn.

De Huizen in dit plaetsken zijn van hout gemaekt, en worden die des Winters meesttyds geheel besneeuwt, zoo, dat men daer niets van zien kan, als alleen ter plaetze daer de vensters zijn, van waer men de Sneeuw met groote stokken, en ander werktuig afweerd, op dat 'er lucht en gezicht in de Huizen zy, en de rook daer door vertrekke. Hier rondsom wast in de Zomer geen vrucht, als eenige Bezien, *Moroska* genaemt, die geel van verw zijn: men vind daer wilde Honden, als mede zwarte, witte, en geele Vossen, Herten, Vuil-vraten, en ander gedierte. Niet verre van daer Noordwaerts, is een plaetsje *Oustwaske* genaemt, daer de Menschen zich des Zomers tot de Visch-vangst ophouden: men vind daer mede de Visch *Ischiri*, of *Tziri* en *Peledi* genaemt, die den hier Landschen kleine Zalmen, of Elften niet ongelijk zijn, voorzien van veel smakelijk vet, wegende de grootste elk omtrent de twintig pond Hollandsch, of de twee een Moskovisch poede zwaerte.

Men reist in die gewesten des Zomers, met boven gedachte Vaertuigen, langs de Rivieren, en op het Meir, doch des Winters met Sleeden, door Herten getrokken; ook reizen de Luiden aldaer in Winter-tyd op Liezen, of Sleep-schoenen, en trekken alzoo hunne Sleeden na zich, want het Sneeuw is op de meeste plaetzen aldaer zoo diep, dat zonder deze Sleep-schoenen het daer niet gangbaer en is.

In Slacht-maend duurt in *Poestoser* de dag anderhalf uur, doch des nachts is het als dan zeer donker, geduurende in de twintig uuren, en schynt de Zon van boven gemelte Maend af, tot in Sprokkel-maend, zeer weinig, ja genoegzaem niet, waer en tegen des Zomers, heeft men bykans geen nacht, uitgenomen dat de Zon hare straelen weinig verliest, waer door het als dan ook aenstonds kouder word.

Het Stedeken *Poestoser* is genoegzaem omringt met een Staketzel van palen, daer Toorens van hout aen zijn, welke Schietgaten hebben, 't geen geschied tegen den aenval der *Samojeden*, die zulks des Winters, wanneer 't rondsom bevrooren is, zomtyds hebben bestaen onder hunne *Siberische Kneezen*, of kleine Vorsten, die daer dan op den Roof verschynen; doch wanneer zich de Menschen binnen dit Staketzel begeven, zy met hunne Pylen, en zwakke oorlogs list, niets vermogen uit te richten: het is gestelt ter plaetze daer de streep aen drie zyden op de Plaet word vertoont; honderd krygs-knechten zijn in 't gemeen aldaer tot bezetting, en ruim twintig byzondere Burger-huizen, behalven die der Ballingen en Krygs-luiden: de vrye Luiden die daer woonen, erneeren zich met de Jacht, by de Winter, en Visch-vangst des Zomers.

Daer omtrent wast weinig klein Gras, 't geen de Inwoonders *Tunder* noemen, gelijk 'er mede Ceder-boomen zijn, doch niet hoog, of dik, en weinig andere kleine struiken.

De zwaerste misdoenders worden hier ter Ballingschap gezonden, ter oorzaek dat zy hier beter als elders bewaert konnen worden, zoo ten aenzien van het diepe Water, als de groote menigte van diep Sneeuw, dat aldaer Jaerlijks valt.

Des Zomers komen daer de *Samojeden* ter Koophandel Honderd en vyftig wurst

van *Poestoser*, of *Petsora*, daer de Vliet *Selemja*, of *Tzilma* instort, is het Dorp *Usolenska*, gelijk daer omtrent noch ecn ander plaetsken *Ismi*, of *Isma* genaemt, aen een Vliet van de zelve naem gelegen is: en buiten deze plaetzen zijn daer omtrent, of naby, geen bewoonde wooningen te vinden, behalven dat op de Rivier *Petsora,* Noordwaerts, en als men uit Zee komt, eenige Huiskens zijn, die des Zomers worden bewoond; dies men hier, en langs de Zee-kust daer omtrent, zelden Menschen, als zomtyds zwervende *Samojeden* ontmoet, en geen Na-buuren, als van verre heeft. De Inwoonders vangen hier veel Visch, doch zy is klein, maer daer is een groote menigte van wilde End - vogels te zien, en andere Vogels, byzonder des Zomers.

De *Samojeden* die het naest aen *Poestoser* woonen, behelpen zich in Hutten; elk Huisgezin heeft een, of meer Hutten, en van de armste twee gezinnen, wel maer een eenige Hut. De kleeding der *Samojeden*, naeste gebuuren van deze plaets, is der Mannen, van een slechte Dierenvacht, het ruige van buiten, met een kap, welke daer aen vast is, om over 't hooft te trekken, voerende veeltyds een stok in de handen, die dun, doch eens zoo lang als de Man zelve is, met een knop boven aen, waer mede zy de Herten, die voor de Sleeden gespannen zijn voort dryven, de hoozen zijn van de zelve stof, het haair hebbende uiterlijk. De getrouwde Vrouwen zijn even eens gekleed als de Mannen, met dat onderscheid, dat de zoom van de Rok, onder, met onderscheidene lapjes al 'er verwe is geboord, en benaeid, zoo van Pelterye, Vogel-vellen, als Laken, en wat net'er benaeid als die der Mannen, behalven dat zy meest bloots hoofts gaen, en voor op de borst een yzere ring dragen, zes of acht duim-breet, in zijn midlyn groot, en dat het haair met een tuit, of lok achter afgevlochten hangt, en een band om de middel, daer en tegen de Mannen het haair kort afgesneden dragen: doch de Maegden en ongetrouwde Dochters dragen de opgemelte ring niet, zoo als my aftekeningen dezer Petsoorsche Samojeden in handen zijn.

De Afgoden-beelden dien deze *Samojeden* aldaer dienen, zijn onderscheidener aert, de zommige van hout, andere van steen. Als onder deze *Samojeden* twist is gerezen, en dat zy malkander over een of andere zake niet konnen verstaen, zoo gelasten hunne Opper-hoofden dat zy elkander met Pylen te keer gaen, en op malkander schieten; die de gezwindste met de Boog is, of zijn tegenstrever afmat, wind het geding, waer toe stompe Pylen worden gebruikt: men vind Menschen onder hen die zich voor Waerzeggers, Toovenaers, of Duivel-jagers uitgeven, die Rokken dragen daer yzere kleinigheden op genaeid zijn; zy weten te veinzen of zy iemand aenstukken sneden, en wederom heel maekte, bedryvende wonderlijke grimatzen, zoo als boven reeds aen is geroert.

Dezer *Samojeden* rykdom, bestaet in Herten, en Ren-dieren; geld hebben zy niet noodig, als om zoo nu en dan iets van de Moskoviten te koopen; zy worden zeer oud, doch buiten hun Land gevoerd, sterven haestig weg; eeten de Visch en 't Vleesch veeltyds raeuw, hoe wel mede ook gekookt: nuttigen alle ongediert, als Ratten, Muizen, Katten, Mollen, enz. ook het bevrooren Vleesch zonder te ontdooyen.

Dat de *Samojeden*, in warmer en Uitheemsche Lucht zoo licht ziek worden, en weg sterven, word gelooft ter oorzaek te zijn van 't onzuiver voedzel dat zy nuttigen, 't geen dan, als zy in zachter Lucht komen, en fynder Spys nuttigen, krankheit verwekt: en of schoon deze *Samojeden* houte en steene Beelden aenbidden, echter weten zy te zeggen, dat *Godt* de Waereld bestierd, en dat zy de Beelden enkelijk eeren uit gewoonte, van hunne Voor-ouders overgebragt. Elk der *Samojeden* die den Boog

voerd omtrent *Poestoser*, betalen Schatting aen zijn Tzaersche Majesteit, in Pelterye: het is een zeer blo Volk, angstig voor Schiet-geweer; zijn koel ten aenzien der Vrouwlijke kunne, en koopen hunne Wy ven voor Rendieren, by mangeling*, zy zijn kort van stal, doch dik en breet van aengezicht, hebben scheve oogen, en platte neuzen; hare verzamelingen worden te dezer plaets, *Oeloes* genaemt, hebben geen blyvende stee, maer verhuizen van de eene oord na den ander, zijn zeer genegen tot de Brandewyn, zoo Mannen als Vrouwen, jonk en oud, en drinken zich dikmael vol tot stervens toe.

*En hebben boven vier Vrouwen de rykste niet, of zeer zelden.

Deze *Samojeden* weten zoo gezwind met Sleetjes, daer Ren-dieren voor gespannen zijn, te ryden, dat zy met drie dezer Dieren, in eenen dag tot na *Meseen* van *Petsora* rennen; deze Beesten zijn zeer tam, en willig in 't loopen, eeten weinig, weten het Mos van onder het Sneeuw op te krabben, en te nuttigen, zijn met weinig te vreden. De *Kneezen*, of *Knesiki*, dat zijn kleine Vorsten der *Samojeden*, hebben elk zeker teken of merk, waer by

men hen, en hun bende kent, en dit zijn twee, drie, min en meer streepjes, of kringetjes, dus of zoo gestelt, getekent of geschreven.

De Rivier *Petsora* heeft veel Eilanden, en men acht de Zee van het Stedeken *Petsora, Pustorskoy*, of *Poestoserskoy* Ostrog genaemt, zestig wurst, dat is twaelf of veertien myl afgelegen te zijn.

De woorden *Abarin*, *Borodin*, en *Turin*, of *Toeriem*, op de Plaet van dit plaetsken vertoont, beduiden namen der Huisgezinnen, welke op deze plaetzen hunne wooningen hebben, zijnde eenige Huiskens by malkander gezet, als kleine Dorpskens: de plaets by N°. 5. dat een Fort word gestelt te zijn, heeft wel die benaming na zijne vierhoekige gedaente, der wyze als een Fort, Sterkte, of Kasteel, doch is eigentlijk een gevangenhuis, alwaer ingebragt zijn zoodanige Menschen die van een Ketters gevoelen zijn geworden, en hier hun leven onder dit klimaet, elendig moeten eindigen: het is een enkele omzetting van zware Mast-palen; de Spys word van buiten in gegeven, en de ingang die tusschen twee Bolwerken, of liever uitstekende omzet, ting van Paelen, in staet, word zelden open gedaen. Visch en Wild-vang is al den Handel der vrye Luiden in deze plaets: de dubbelde streepen by het Bevelhebbers Huis, verbeeld een waterige Poel, of staende binne-water.

Langs dit Eiland, welk volgens eenige berichten zoo diep in het Meir niet gelegen is, als in mijn Kaert vertoont, loopt de groote Rivier *Petsora*, en uit de zelve stort een kleinder Rivier *Szar* genaemt, welk bykans rondsom dit plaetsken, *Poestoserskoy* Ostrog genaemt, schiet, en dus deze twee Vlieten het zelve zoo tot een Eiland maken, wezende tusschen de groote Rivier *Petsora*, en het Rivierken *Szar* een kleine reep Lands: het Meir *Pustoserie*, of *Poestoser*, is rykelijk een myl in zijn middel-kring, en stoot aen het Ooster einde van dit Eiland.

Het vriest des Winters in dit Meir drie of vier ellen dik, en het Sneeuw stuift tot geheele bergen hoog: de Vogels vallen vaek by groote koude, dood uit de Lucht, en vermits het Sneeuw meest dagelijks, als het de Sneeuw-tyd is, van de Huizen word weg gearbeid, zoo krygt ieder Huis, als een hoog Bolwerk rondsom zich, 't geen zeer vreemt te aenschouwen is; evenwel de Menschen die daer gebooren zijn, of lange hebben gewoont, leven zeer gezont, en of schoon zy niet als Visch en Wildvangst eeten, zonder Brood, zoo zijn zy zeer frisch, doch daer en tegen die derwaerts in Ballingschap, of anderzins in krygs-dienst worden gevoerd, en aen Brood, en andere Spys gewent zijn, behalen daer veeltyds groote ziekte, van Scheur-buik, als anderzins, gelijk aen my is verhaeld van perzoonen, die aldaer zich eenige tyd in Ballingschap hebben opgehouden. De Menschen erneeren zich op deze Rivier *Petsora* mede ter Walrusch-vangst, met kleine Vaertuigen in Zee, die zy *Coxin* noemen, waer mede in de tyd eens Etmaels, veeltyds met honderd, en honderd en twintig dezer Dieren te Land komen.

By Winter dag, als 'er weinig Vischvangst omtrent *Poestoser*, en dat de tyd tot de Jacht onbequaem is, dan arbeiden de Inwoonders aldaer mede in het *Mammottekoos*, en andere Beenen, zoo van Walrussen als Dieren, waer van zy Kammen, hechten tot Messen, en andere werk-tuigen, zoo tot gebruik, als çieraed, snyden.

Als men daer in 't Meir, en in de Rivieren langs de Oevers Visch vangt, word het Net langs den Oever, door een Hond daer toe afgevaerdigt, getrokken: de Visch is daer zeer vet, en word het vette Visch-water tot drank gebruikt.

En wanneer ik eenmael bericht eiste, over dit Stedeken *Poestoserie*, van zeker perzoon die aldaer zeven Jaer in Ballingschap hadde geleeft, zoo eiste hy van my, ik zoude hem den Hel beschryven, want hy geloofde het daer zeer na te gelijken, 't geen om de leelijkheit af te malen wierd gezegt, die men daer des Winters vind, en de ongemakken die hy aldaer geleden hadde, uit te beelden.

De Menschen tot *Poestoser* woonende, hebben meest roode loopende oogen, en het wezen is plat, zwymende na den *Samojeden*.

Tzilma is een Rivier bezuiden *Poestoser* gelegen, aen de zelve vind men Ertz, dat eenig weinig Goud, Zilver, en Koper, zoo gezegt word, uitleverd.

Den Heer *Andreas Artemonides Matveof*, Moskovisch Gezant by haer Hoog. Moog. heeft my verhaeld, dat omtrent *Poestoser* mede veel *Mammottekoos* word[+] gevonden, en dat hy aen zeeker gebergte, een groote menigte dier Tanden, aldaer heeft gezien, en byzonder twee, welke een over grrote zwaerte hadden, dikker en grooter als hem ooit eenig Elpen-beene Tant te vooren gekomen was. Het Sneeuw is boven twee Maenden aldaer niet uit de Lucht.

[+]Van dit Mammottekoos, ziet boven breder.

De Italiaensche Landbeschryver *Magi-*

nus zegt, dat de Bergen *Riphaei* en *Hyperborei* in dit Landschap leggen, en dat zy zoo hoog zijn, dat men in zeventien dagen tot op de toppen niet kan stygen, het geene een groote dwaling is. Wel is waer, dat het gebergte de Gordel des Aerdryks genaemt, waer mede opgemelte gebergte der ouden verstaen schynt te worden, in de Nabuurschap aldaer legt, maer bereikt een hoogte niet boven de *Alpes*.

Tusschen de plaetzen *Oest-Silma* en *Wosgora*, gelegen niet wyt van *Pustozerie*, aen een Arm van de Vliet *Silma*, of *Tzilma*, woonen eenige *Russchen* en *Samojeden*.

Waasgorta is een zeer groot *Pagoos*, of Kerspel, daer onder verscheidene gehuchten behooren, gelegen aen de Vliet *Indiga*, in 't Landschap *Boranday*.

Toebas, of *Toubas*, is een Rivier, die in de Vliet *Ischma* stort, welke dan gezamentlijk in de Rivier *Petsora* vallen. Aen deze Rivier worden veel Zabels gevangen, doch zijn niet van de besten.

De Rivier *Ougta* is mede een dusdanige Tak van de Vliet *Petsora*. Aen deze Rivier, anderhalf myl van de *Wolock*, of Overtoom, en droogte die daer in is, dryft een vettigheit op 't water, zijnde zwarte Neft; welker steen daer ook gevonden word, en brand als een Kaers, doch geeft zwarte lucht van zich.

Ysemskoy is aen een Arm van de Vliet *Petsora* gelegen: word bewoont by *Sirianen* en *Permakken*. Alhier komt Jaerlijks in de Zomer de Gezaghebber van *Poestoser*, om de Vaertuigen te bezichtigen die de *Siberische* Waeren voeren. Is de eerste bewoonde plaets als men de Vliet *Tourja* afkomt, alzoo het Land daer byster woest en onbewoont is. Men zegt het een klein Stedeken te zijn, open, en van hout gebouwt.

Theunis Ys, die als Schipper, zoo op *Nova Zemla*, als aen de Rivier *Petsora* is geweest, verhaelde my, dat *Candenoos*, tegen de meening van de meeste, niet gescheiden is van het vaste Land, als met een Kreek, die geen Jollen draegt, of met een onvaerbaer Kanael, en *Promoy* vast, hoog, en zwart Land, dat geen Boomen draegt. By de zommige word het mede een rondachtige gedaente gegeven; doch de meeste strekken het langwerpig uit. By de *Visschers-baey*, of *Vitsora*, in de Vliet *Petsora*, begint men geboomte te zien. Weinig hooger als deze Baey is een Dorp, en dan volgt de Stad, daer 't diep is. Men zeild, om aen de Stad te komen, langs de West-oever, alwaer twee diepten zijn. Daer valt zeer veel Zalm.

Die van de Vliet *Meseen*, komen, te water, in de Vliet *Petsora* handelen, gelijk ze met *Lodgens*, maer zeer zelden mede van *Petsora* na de *Oby* varen, door *Waigats*, langs de vaste Kust. Uit de Rivier *Petsora* zoude een Spruit schieten, die tot aen de Rivier *Meseen* reikt, volgens zeggen van de Inwoonders, daer veel Russche Ballingen onder zijn.

Hy berichte my mede, dat *Zemla* uit Eilanden bestond, en dat hy benoorden in een doorgankelijke vaert of straet, zoo hy oordeelde, hadde geweest. Te Lande langs de Rivier *Petsora* zijn geene wegen, waerom men daer al met Jollen reist.

In 't gat van *Petsora* is, beoosten, een uitgaende Draey-stroom. Veel Zalm, die daer gevangen word, in *Siberie* ter markt komt. De Rivier van *Petsora* verwyt achter, en word daer tot een Meir.

Zijn gevoelen was, dat de Eilanden *Orange* weinig meer bezuiden leggen als zy in de Kaerten gemeenlijk worden vertoont, en dat *Waigats* immers zoo Zuidelijk zoude gelegen zijn: volgens welk bericht, in het Kaertje des gewests, tusschen *Kargapool* en *Waigats*, tot dit Werk ingelast, misstelling omtrent die streek zoude zijn begaen, 't geene ik ongescheiden late, om dat het zelve by my mede uit oog-getuigen ter neder is gestelt.

In de mond van *Petsora* zoude goede anker- en zet-grond alom zijn. Van *Petsora* plagten eertyds de Pelterye te Water na *Archangel* gevoert te worden, maer zulks geschied nu te Lande, om redenen boven verhaeld.

Uit het Noorden en Noord-oosten, achter *Nova Zemla*, zeide hy my, dat het Water meer vloeide of uitschoot, als ebde of te rug week. Het Ys zoude zich altoos scheiden op de hoogte van *Costintsarch*, een gedeelte der schotzen Noordelijk, en een ander gedeelte Zuidelijk vlietende.

Hy oordeelde, dat achter *Nova Zemla* om, zeer licht aen de Siberische of Tartersche Kust by zommige Jaren en tyden te varen zoude zijn; maer om wyder voort te zetten, maekte hy de uiterste zwarigheit; want of schoon het water ontdooid was, zoo is daer des Zomers meest altoos zeer dikke Mist en Nevel.

Ren-dieren gebruiken de *Samojeden* voor hunne Sleeden, die zoo tam zijn, dat zy op eenig douw of buiging die men haer geest, stil blyven leggen. Dus ver uit 't bericht van *Theunis Ys*.

De drie Kaerten, welke van deze Kusten by dit Werk ingelast zijn, als de Kaert

der Landstreken tusschen *Kargapool* en *Waigats* de Kaert der Zee-kust van 't meest bevolkte gedeelte van Samojeden-land, en die, welke van *Theunis Ys*, wegens de Kust, tusschen *Candenós* en het Eiland *Mauritius* is ontworpen, zijn eenigzins van verschillige gedaente. De twee zijn ontworpen by Reizigers, die in die gewesten hebben gereist, en zijn der gedaente zoo als ze my toegezonden zijn: hoogte hebben zy niet konnen nemen, waerom de zelve van my mede niet zijn aengemerkt. Elk heeft hare waerheden. De eerste verbeeld vry net de Rivieren tegen over *Candenoos* of *Candenós* gelegen, met het Eiland *Kolgof* of *Kolgoy*. De tweede het Zuider eind van *Nova Zemla*, en de overgelegene Kust tamelijk wel vertoont; doch het Eiland *Waigats* daer in vergeten is. Het Eiland *Kolgoy* is daer Vuil-eiland geheten. Daer in is aen te merken, de Kustnamen, en de aftekening op *Nova Zemla*, van *Matiskinjar*, of *Mathys*-stroom; waer by te zien is, dat de zelve is een vaert en doorgang, en geen Inham of Rivier. Na allen schyn zoude zeer bequamelijk by Zomer-tyd van de Noord-kust van *Zemla* na de Ys-zee hier door te varen zijn, en veel licht gevoegelijker als door het naeuw *Waigats*, alzoo daer het Ys uit de *Oby* en andere Vlieten van Tartarye gestadig heen en inschokt, gedreven door de stroomen die meest van de Oost na de West komen, en alzoo een opstoppinge in het *Waigats* maken: dit doch geve voor geen wet of volslage waerheit uit, maer zijn gissingen, gegrondvest op reden. By de meeste die ooit langs de Kusten van *Nova Zemla* gevaren hebben, is deze stroom voor een enkele Inham aengezien geweest. De Kaert van *Theunis Ys* heest, 't geen niemand voor hem zoo klaer heeft doen zien, de inkomst van de Rivier *Petsora* zeer net verbeeld, als ook de t'Zeewaertsche gedaente van *Candenoos*, en de strekkinge der Zee-kusten aldaer.

By de eerste Zalm-vangst, aen de Rivier *Petsora*, diep in 't Land, ziet men hooge Bergen, wezende anderzins het Land daer rondsom meest laeg. Men ziet daer steeds veel Hout en Boomen aen strant, en de oevers dryven, 't geene in 't Voorjaer, als de wateren ontdooyen, komt asgedreven. Aen de ingang van deze Rivier is een hard zandige droogte, daer men niet als met de lichtste Vaertuigen over zeilen kan.

Gemelte Schipper heeft my verhaeld, op het Eiland, naest de Visschers hoek, een stuk Lands, met Boomen en Wortels op 't Veld, door overstrooming opgezet, gezien te hebben. Gevogelte ziet men daer ontallijk, byzonder van dien aert, welke des Winters in deze Landen, en elders in *Europa*, over komen gevlogen.

In het Landschap *Petsora* vallen de beste en grootste witte Valken, *Kretzet* genaemt, die elders ter waereld gevonden worden; zeer bequaem op de Ryger-jacht. Zy worden alle die gevangen zijn, ten Hoof gezonden. Men vermag 'er geene, op[+] groote straf, zoo gezegt word, ten Lande uitvoeren. Zy leven boven vier, of ten uitersten vyf Jaren niet.

[+]Ziet den Baron van Majerberg in zyn Moskovische Reis-beschryving.

Aen de mond van de Vliet *Petsora* ziet men eenige Voor-eilanden te zijn. Het hoog gebergte is daer zonder eenig gewas, maer steeds met Sneeuw bedekt. Cederboomen vallen in de lage Landen van dit gewest veel: ook ziet men daer veel Roofvogelen. De Volkeren zijn daer van weinig begrip; behelpen zich zober. Het Landschap draegt zijn naem van deze Rivier.

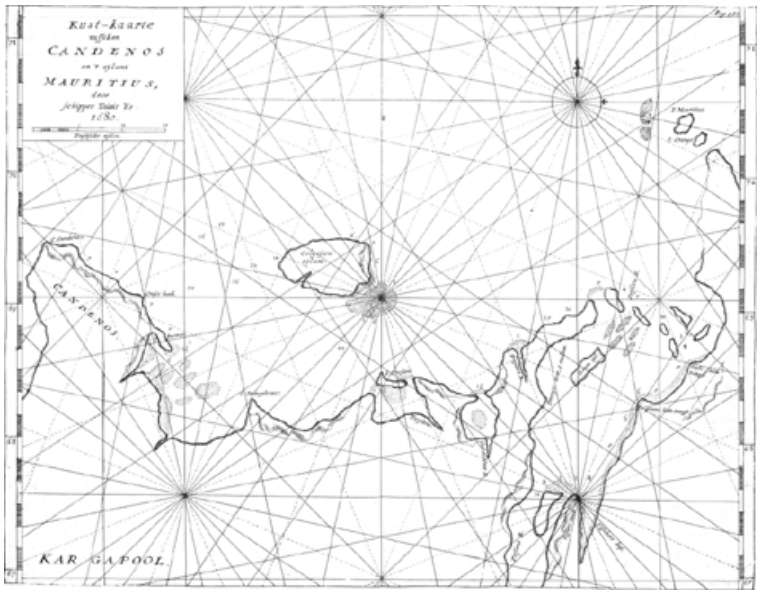
Papinogorod, of *Papinowgorod*, is een Stad, niet wyt van de Vliet *Petsora*, Landwaerts in gelegen: legt niet onver-makelijk, aen een Moerasch, omgeven van zeer hooge Bergen. Dicht aen de Stad vliet een Rivier, daer overvloed van Visch is. De Huizen alhier zijn slecht gebouwt, laeg, van hout of Boom-takken te zamen

gevlochten, en met aerde bestreeken. De Inwoonders worden *Papins*, of *Papini* geheten.

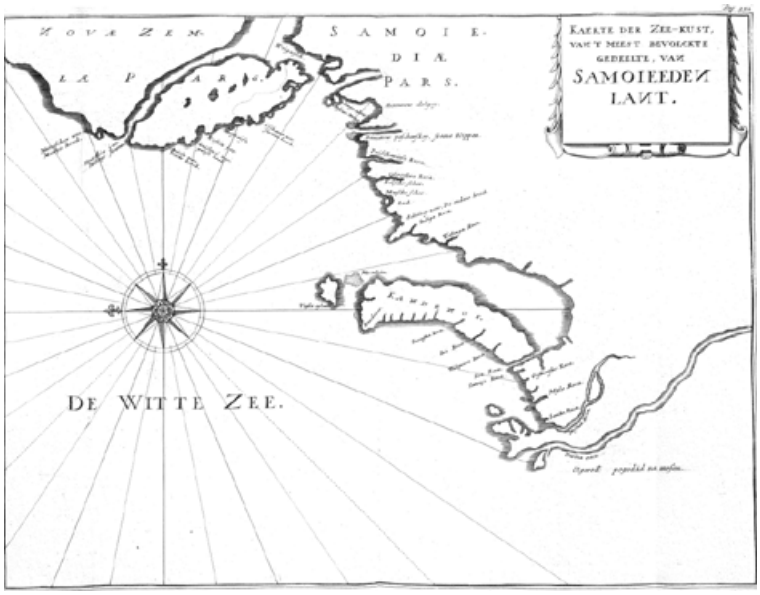
De Stad *Papinogorod* is geacht in *Siberia* te leggen, wordende *Siberia* en *Boranday*, eng genomen, van malkander door zeker hoog gebergte, twintig uuren reizens, benoorden *Papinogorod*, gescheiden. Zoo als men over dit gebergte is, Zuidwaerts, bejegent men Vlekken, daer de Inwoonders in ruige Beeren-huiden-klederen gekleed gaen; doch de zommige hebben die ook van Lywaet, en Pelterye daer over; wezende het Volk omtrent *Papinogorod* beter van leven en omgang, als de *Borandayers*. Het is daer, om de onvruchtbaerheit des gronds, menigte van wilde Dieren, Sneeuw, en ongebaentheit der wegen, zeer moeyelijk te reizen. Hier zijn de Hutten gemaekt als in *Lapland*. Dit Volk blijst niet altyd op eene plaets, maer veranderen dikmael van wooninge.

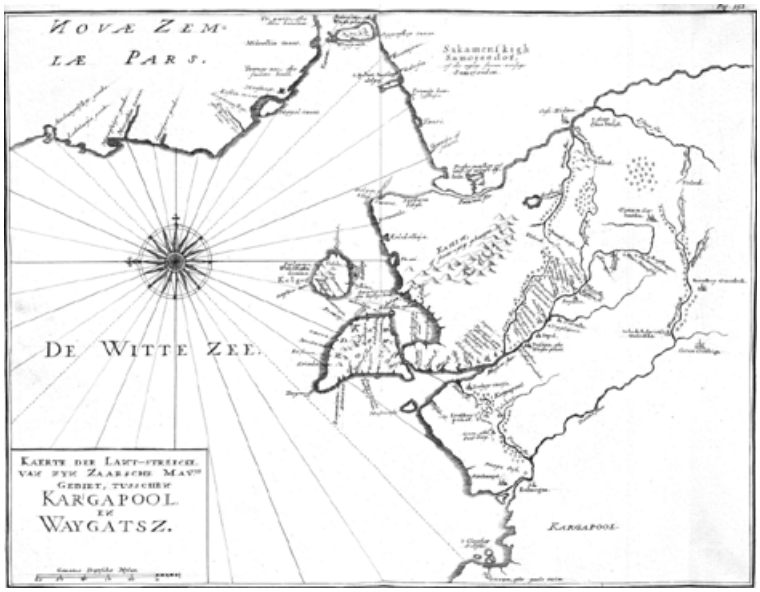
Deze Luiden, zoo wel als de *Samojeden*, als zy des morgens ontwaken, gaen ten Hutte uit, met Wyf en Kinderen, strekken zich na de Zon met geboogen knyen, en bidden die aen, gelijk zy de Maen en Noord-sterre mede eeren, en Offeren.

Boranday is een Landschap, volgens bericht van Deensche Reizigers, wiens Zee-

Nicolaas Witsen, ***Noord en Oost Tartarye***

NOVA ZEM.
SAMOIE-
DIA.
PARS.
LA PARA.
KAMTSCHATKA
DE WITTE ZEE.

NOVÆ ZEM-
LÆ PARS.
DE WITTE ZEE.
KAERTE DER LAND-STREECK.
VAN DEN ZAARSCHE MAYN
GEBIET, TUSSCHEN
KARGAPOOL
EN
WAYGATSZ.
KARGAPOOL.

togt door *Martiniere* in 't licht gegeven is, niet wyt van de Rivier *Petsora* gelegen, heeft langs de Zee-kusten hoog gebergte; op welke Kust een Eiland legt, *Kildomoria* geheten, 't geene by my in de Kaerte niet en is gebragt, tot noch toe, alzoo zijne rechte plaets niet en weete. De Inwoonders zijn kleinder van stal als de *Laplanders*, doch de oogen van gelijke gedaente, verwe en diepte; maer 't geene wy wit der oogen hebben, is hun rood-geel. Haer aengezicht is vlak en breet, 't hooft groot, de neus ingeboogen, de verw bruin-zwart, en de beenen als slutten. Aen hare beenen hebben zy enge hoozen, van witte Beeren-huiden gemaekt; gelijk ook zijn hare rokjes, die ze tot aen de knyen lang dragen; zoo als ook de kappen of mutzen zijn, met het haair uitwendig. De schoenen zijn van Boom-basten. De Huizen zijn met Visch-beenen gedekt, laeg, in gedaente als een Ey, zonder eenig lucht-gat, als dat door de deur inkomt, die als een Oven-gat is. Dit Volk leeft van Visch-vangst, en Jacht: eeten geen Zout: de gedroogde Visch dient hen voor Brood: drinken klaer water, daer zy zekere Bezien in te weeken leggen, die het zelve eenige verwe en smaek geeft. De Vrouwen zijn gekleed gelijk als de Mannen: gaen zoo wel en sneedig ter Visch-vangst, en op de Jacht, als de Mannen. Zijn nu zeer begeerig tot Tabak en Brandewyn, niet tegenstaende zy eertyds groot afkeer van het eerste toonden.

Dit Volk gebruikt Sleetjes, grooter als in *Lapland,* daer twee perzoonen in ieder zitten konnen; gelijk ook de Ren-dieren alhier grooter zijn als in *Lapland.*

Het Land is niet zeer bewoont, en men reist zomtyds wel tien of twaelf uuren, en langer, eer men eenige weinige Huizen bejegent.

Het Volk dat Landwaert in woond, is woester als dat aen de Zee-kust zich ophout. Deze onderhouden zich alleen van de Jacht. In de Zomer eeten zy het Wild, versch op koolen weinig gebraden, of gerooft, en des Winters Vleesch, gedroogt in de Zon. Leven zeer beestachtig. Hun Hutten zijn van Boom-takken: de klederen alle van Beere-huiden, het ruig buiten; dragen een gordel van't zelve stof om de middel. De Vrouwen zijn van de Mannen niet anders als by de haairen te onderkennen, die haer by de schouwderen afhangen. Hun wapens zijn alleen Speeren, van zeker hard hout; een Boog, die van Boom-basten gemaekt is; kooker met Pylen, en een steen zooscherp als een Scheer-mes, welke aen hare gordel hangt. De Ren-dieren voeden zich met Mos. Het Land is hier zeer woest en ongebaend.

Het Landschap *Boranday* strekt zich te wederzyde van de Vliet *Petsora,* doch meest Westwaerts, en strykt alleen de Zee, wezende het binnen-land eigentlijk aldaer *Samojedia* genaemt.

De *Borandayers* weten van geen eeuwig leven, en oordeelen, dat met hun dood het alles dood is. Eeten Wolven- en Beeren-vleesch. Weten van Lezen noch Schryven, veel min dat eenige Wetten zouden hebben: echter heeft de eerbaerheit by haer plaets, en zijn zeer rechtvaerdig, en goedaerdig; ook gastvry.

Zy weten, gelijk mede de *Samojeden*, Walvisschen te vangen in kleine Booten, die zy van Land steken, als zy den Visch zien, jagen hem een Lens in 't lijf, daer een touw aen vast is, waer na zy bot geven, na Land varen, en zoo het Dier na zich trekken. Dus verre uit *Martiniere.*

Vizzora, of *Vitsora,* is een Stedeken in het *Borandayer* Land , niet wyt van de Zee gelegen, aen de West-oever van de Vliet *Petsora.* Voor Tabak en Brandewyn valt daer veel Pelterye te mangelen, doch zulks is aen Vreemden verboden. Het legt tusschen twee Bergen, ieder een myl hoog. De Huiskens zijn daer van Visch-beenen gebouwt , zeer konstig met Mos aengestopt; gevult en bedekt met Zee-schulpen, zoo

dicht, dat de minste wind daer niet in kan komen, als door de deur, of door het geveltje, waer een vensterken in gemaekt is, om lucht te scheppen.

De Vrouwen en Kinderen maken de Netten van Boom-basten, ook de Touwen voor de Booten: andere makeh Dekens van bast: Bylen, Zwaerden, Spiezen, Werp-pylen, en andere Pylen, alle van Visch-been: andere maken Klederen van Beeren-huiden, die zy t'zamen naeyen met Naelden van Visch-graten. Deze Wyven zijn zeer leelijk, klein, morzig, en zwartachtig, of liever graeuw.

Koptoga is een plaetsje, dat by de volken *Sirainen* genaemt, word bewoont, gelegen omtrent het Landschap *Kamenia* en *Boranday.* Men verstaet daer weinig *Rusch.* Dit Volk is onder het gebied van hunne Tzaersche Majesteiten, en genieten groote Voor-rechten.

Oust-Silemska is een Stedeken aen de Rivier *Petsora*; word bewoond by Ruschen, die zich daer by verwyzinge geplant hebben. Het Land is daer zeer woest, en vol Bosschagien: word mede bewoond

door weinige *Samojeden.* Daer vallen alderley schoone Pelteryen.

De Rivier *Zilma, Silma,* of *Tzilma*, dat een Arm van de *Petsora* is, op te reizen, West waerts, is onbevolkt, Boschachtig, Moerassig, zoo dat men zomtyds wel tien of twaelf dagen reist zonder Menschen of Huizen te ontmoeten, waerom hier by daeg alleen gereist word, en de *Samojeden* daer tot Leids-lieden strekken.

Het Vlek of Stedeken *Oustwaaske*, is tamelijk bewoond, gelegen niet wyt van de Vliet *Petsora*, aen de oorspronk van de Vliet *Silma.*

Stolp, of *Stolpohen,* is een Berg, in de Lands-tale, anders *Barzagune* genaemt, dicht by de Vliet *Petsora* gelegen. Aen de voet van deze Berg leggen acht of negen Huizen, daer zich *Samojeden* in onthouden. Het Volk dat omtrent dit gebergte woond, en eigentlijk *Samojeden* zijn, zijn dikker en korter van gedaente als de *Borandayers,* en aen Zee gelegene *Samojeden:* haer hooft is grooter, en aengezicht breeder: de neus grooter en vlakker: hebben weinig haair, en zijn van een domme inborst.

Het Vrouw-volk is hier zeer arbeidzaem; bemoeyen zich met de Kinderen te leeren Jagen. Zijn leelijker als het Manvolk. De Mannen dragen over hare ruige kleederen mantels van Beeste-vellen, daer de pooten noch'aen hangen, over de linker schouwder. Tusschen de Vrouwen en Mans kleederen is weinig onderscheid. Den Vrouwen, zoo wel als de Mannen, hangt een Boog, en Pyl-kooker op de schouwder.

Men zegt, dat 'er een Rivier van de zelve naem, die zijn oorspronk omtrent dit gebergte heeft, in Zee stort; doch vermits ik de rechte plaets niet en wiste, is die in de Kaert niet gebragt.

Slabotka, niet wyt van Zee gelegen, is een vermaerd Vlek aen de Rivier *Meseen.* Daer woonen tamelijk veel welhebbende Luiden, die zich meest met de Traen-vangst erneeren. In de Winter, omtrent de groote Russche Vasten-tyd, huuren hier de vermogenste Burgers, Visschers en Zee-luiden, die zy voorzien met eet-waren, hoozen, schoenen, en hand-schoenen: welke Luiden dan verzonden worden na *Candenoos, Kolgoy, Matsowits*, en andere Nabuurige Eilanden en Kusten, alle gelegen in de *Meseensche* bocht; waer toe tot dien einde daer eenige Huisjes opgerecht zijn: in welke plaetzen geheel niet groeid; doch de Zee werpt hout genoeg op, om te branden, en de gemelte Huisjes of Schuuren te bouwen. Hier verwacht dit Volk dan het Ys, dat de Noordelijke wind met menigte uit Zee, schotswys, eenige stukken[+] wel een half myl breet en lang, na het Land dryft; waer zy zich dan op begeven, en menigte van Robben op vinden, die zy met breede Spietzen en Haken na Land sleepen. De huiden van de jonge Robben, die gansch ruig zijn als wol, zijn *Beelkens* genaemt, en andere die het eerste haair afgevallen is, zijn *Zeerkens* geheten: worden aenstonds na dat ze gevangen zijn, gevilt, gedroogt, en schoon gemaekt. De eerste zijn bequaem tot peltzen of rokken, leidzels, en hand-schoenen: de anderen om kisten te bekleeden, veel fraeyer en duurder als een aert die in de kuilen geworpen worden, om Traen daer van te kooken. Voor dezen hunnen arbeid, die al vry gevaerlijk is, genieten zy een vyfde, een vierde, en ten hoogsten een derde deel van de vangst: het overige is voor de Uit-reder, die het Brood, Spys, Vaertuigen, enz. in plaets van arbeid, daer toe geeft. Deze Luiden loopen dus een half, ja een heel myl, en verder, over de schotzen in Zee, en een andere wind opkomende, moeten met de schotzen heen en weer, waer de wind haer geleid, dryven; maer zoo zy verre gaen, nemen in het gemeen Brood mede, doch worden evenwel veeltyds eenige gemist. Andere nemen klein Vaertuig, trekken dat over het Ys, varen van den eenen schots op den

[+]Robbevangst.

ander; storm of onweder opkomende, trekken haer Schuit op de schots Ys, die haer het grootste dunkt; welke komende te breeken, gaen weder op een ander, en dat zoo voort. Als zy een prooy gevangen hebben, en by eenig Land komen, sleepen dat daer op, en begeven haer weder t'Zeewaerts. Deze vangst duurt tot den drie en twintigsten van Gras-maend toe. Des Zomers gaen zy halen, 't geene op deze onbewoonde plaetzen gelaten hebben, met hunne Vaertuigen, genaemt *Koschen*, of *Lodjens.*

Deze laetst-verhaelde wyze van Robbevangst is wel de profytelijkste, want aldus 't meest gevangen word, doch kost ook het meeste in 't uit-reden, en is het gevaerlijkste; want zomtyds vergaen de Schuiten met Volk met al, die in 't gemeen tien of twaelf by een zijn.

Op de zelve wys begeven zich eenige Visschers hooger op, en boven *Candenoos,* daer zy de Walrusschen opde schotzen betrappen. Des Zomers worden aldaer mede Schuiten uitgereed, om aen de Kust van *Nova Zemla*, en rondsom het Eiland *Kolgoy*, Walrusschen te gaen vangen, die zy op het dryvend Ys zoeken, waer op

de zelve by mooy weer zich vermaken. In de neus van de Schuit staet de Stuurman met een spits scherp gekronkelde haek, los op een staek, die hy hem in 't lijf douwt, 't welk met een lijn en een ton aen hem vast blyft. Het Dier smyt zich dan wel in 't water, en zoekt zich op den ton te wreken, doch ondertusschen palmen die in de Schuit zijn al nader by, en slaen hem met Spiessen dood. Van een volwassche Walrusch kan men drie tonnen Traen kooken: de Tanden wegen in 't gemeen zes of zeven pond de twee.

Omtrent deze *Meseensche* Kust, en by *Slobotka*, ook op *Candenoos*, worden Steenvosschen, des Zomers graeuw en kael, en des Winters wit en ruig, by groote menigte gevangen, in knippen. Hermynen zijn hier omtrent mede. Daer vallen aen de Vliet *Meseen*, weinig Landwaert in, ook Koe-beesten, doch klein, en voor tien gulden men een goeden Os koopen kan. Schapen zijn daer zoo veel niet, eh Verkens geheel geen. De Menschen in en omtrent *Slobotka* zijn goedaerdig, doch genegen tot den drank. Rogge word hier niet gezaeid. Garst is het eenigste dat zy teelen, en daer van bakken zy haer Brood. Voeden zich met Panne-koeken, Bry van Garft, en Melk, welk laetste zy altyd achter na eeten. Daer vallen zekere kleine Vogeltjes, diezy *Poeninki* noemen, gansch wit, met zwarte blesjes, en gefprenkelde vleugeltjes, zeer vet, en goed van smaek.

Het vriest in Bloey-maend zomtyds hier noch zeer hard, en is 't Ys voor den vyftienden of twintigsten der zelver Maend zelden gebroken in de Rivier. Hier omtrent, langs de Rivier *Meseen*, en mede omtrent *Poestoser*, wil men, dat Mineralen vallen van Kooper en Yzer; doch de groeven zijn wel geproeft, maer niet geopent, dies zulks twyfelachtig oordeele.

Semse, of *Myla*, is een Riviertje, vallende in de groote Rivier *Meseen.* Voor aen de mond staet een Zout-ketel, daer omtrent zestig duizend pond Zout des Jaers gemaekt word, die eigen is aen zeker Rusch Heer, *Krominin* genaemt, welke hier mede eenige Garst zaeid.

Koelegoor is een Stedeken, aen de Vliet *Meseen*, zijnde de Hooft-stad van het *Meseensch* gebied, alwaer de Bevelhebber van dat Landschap woond, anders *Kivrool*, of wel klein *Kargapool* genaemt.

Nees is een Riviertje, in de Nabuurschap der *Samojeden*, aen de mond van de groote Rivier *Meseen.* De zelve schiet wel een half myl in Zee, wezende aen wederzyde van het bedde de Zee zeer droog, welke droogten met laeg water boven komen. Hier valt veel Bot. Op 't Land, dat dor en moerassig is, wast veel schoone Zuuring. De Berke-boomen konneh daer boven een knie hoog niet wasschen.

Jaesma is een Vliet, die mede omtrent de mond in de groote Rivier *Meseen* stort. Aldaer onthoud zich groote menigte Visch, *Beloegen*, of *Belugen* genaemt, die met hoog water uit Zee de Rivier inloopt; als wanneer de Visschers, die daer toe met root Vaertuig uitvaren, en zich aen Zee stil houden, tot dat de Visch een eindt weegs voorby, en de Visch is opgeswommen, dwers over de Rivier Netten spannen, twee of drie honderd vadem lang, aen sterke dikke touwen, en varen dan met Schuiten de voornoemde Visschen, die twee of drie vadem lang zijn, in 't gemoet, die met het vallen van 't water na Zee zakken: zy kloppen, tieren, en razen dan tot dat het water verloopen is, waer door de Visch belet word af te zakken, als wanneer zy met Spiessen voor en omtrent haer Netten de Visschen dooden. Deze geven ieder omtrent twee en een halve ton Traen, en als 't geluk goed is, konnen in twee tyen haer lading krygen, die op twee honderd ton aenloopt.

Een Dorp *Verghna Palingke* genaemt, leit aen de rechter hand van de Rivier *Pienega.* In de zelve legt een groot Eiland, en daer zijn tewederzyde eenige vrye Dorpen, behalven dat daer noch eenige Dorpen zijn, die het Klooster *Sitske* toebehooren.

Aen de Rivieren *Anadieskoy*, en *Sabatsia*, niet verre van de *Yskaep*, woonen mede de Volken *Xuxi*, en *Koeliki.* In de Rivier *Sabatsia* valt schoone *Haring*, en *Steur,* ook *Sterletten*, en *Onelma.*

De Vlieten welke in de *Ys-zee* uitstorten, zijn Visch-ryk, byzonder na aen de Zee. De Menschen welke in *Siberie* meest aen de Oevers van de Vlieten woonen, en des Winters in de Bosschen, voeden zich met Visch, en Herte-vleesch. Tam Huis-gedierte, behalven Honden, welke voor Wagentjes gespannen worden, vind men hier niet. Angels, Naelden, Messen, en Bylen, zijn by deze Menschen gewilde Koopmanschap.

De Rivier *Koela* komt vallen van *Koelegoor*, en heeft wederzyds onbruikbare Moerasschen: stort in Zee met een wyde Haven, wat lager als de Rivier *Meseen.*

Het Eiland *Dolgoy*, gelegen niet wyt van *Waigats,* omtrent op negen en zestig graden, is een woest moerassig Land; .draegt niet als wat Mos, en hier en daer kort Voor zeven Jaren waren daer op zoo veel Rheen, dat de Moskoviten in weinig tyd vystig, ja honderd koude dood slaen;

maer[+] heden vind men daer geen eenige, 't geen zommige zeggen door een felle Winter is bygekomen, zoo dat zy, door de te harde vorst belet, geen Spys van onder 't Gras van daen konden krygen; doch andere zeggen, dat men daer zomtyds en te dikmael op quam, eenige honderden te gelijk dood sloeg, en dus het Eiland ontbloote, te meer, alzoo 'er menigte wierden gedood, daer van alleen de tong uitgesneden wierd om te eeten, latende de rest leggen verstinken, 't geene sterste onder de overige veroorzaekt zoude hebben. Dit Eiland is omtrent vyf of zes myl in omtrek groot. In 't midden heeft het hooge steene Bergen: aen de Oost zyde zandige Stranden, en te Wester zyde meest hoog moerassig Land. Voor *Promoy*, beoosten *Candenoos*, is wel acht myl lage en zandige Strand. Op *Colgoy*, zegt Schipper *Ys*, een Haven te zijn voor *Lodjens*, maer niet voor diepgaende Schepen. Alhier komen Jaerlijks duizende Ganzen van andere gewesten te ruyen, die als dan in grooten getal gevangen worden van die Luiden, welke van 't vaste Land daer op komen gevaren. Hy verbeeld het zelve bykans geheel rond. Rotganzen zijn daer mede zeer veel, ook Endvogels en Zwanen. [+]1690.

Op het Eiland *Kaninoos, Kandenoof*,[+] of *Candenoos*, waren noch onlangs honderd *Samojeedsche* Huisgezinnen; doch hare Ren-dieren, daer in hunne meeste rykdom bestond, zijn meest gestorven. De *Samojeden* onthouden zich meest omtrent de oevers en monden van de Rivieren. [+]Ziet pag. *595.*

Achter *Candenoos*, by *Promoy*, is de Haven-plaets of Baey voor *Lodjens*, die meest van de Rivier *Meseen* en de Stad *Archangel* komen gevaren.

De Rivier *Indiga*, tegen over 't Eiland *Colgoy*, in de Nabuurschap der *Samojeden*, aen den Oceaen gelegen, weinig opgeroeid zijnde, komt men aen een plaets *Gorodisse* genaemt, daer in oude tyden eenige Volkeren gewoond hebben, geheten *Schoedy*, die met de Russchen oorlog hadden, en nu gansch te niet zijn: alleen zijn overig de wallen van hunne oude Stad. Heden hebben daer de Russen, die aen de Rivier *Pienega* woonen, en voor Schatting Jaerlijks Valken in *Moskou* leveren, die zy hier vangen, een Kamer en een Kelder opgerecht, daer zy in de Hersst komen, en blyven tot Kerstyd, zich bezig houdende in de Valken-vangst, en den Handel met de *Samojeden.* Zy vangen daer dan mede veel Visch. Als zy van daer vertrekken, laten zy zich in de tyd van tien of twaelf dagen door Rheen na de Vliet *Meseen* voeren. Deze Rivier is Vischryk, als van Zalm, *Konighe,* die rood is, en zoo groot als Zalm, vol zwarte kruisjes getekent; als mede een Visch, *Soltsey* genaemt, die ook rood van vleesch is, middelmatig in groote, en smal, heeft een gefprenkelde rugge; ook *Neelme*, die den Wit-visch, welk by *Jereslaf* gevangen word, gelijk is; *Sigy*, heel groot; voorts Snoeken, Botten, Schollen, Pos, Baers, en *Navaege*, een Visch in andere Landen onbekent.

Langs deze Rivier ziet men te wederzyde schoone Weide, en vier myl de Rivier opwaerts van Zee af, wast schoon Dennen-hout, aldaer *Jeelne* genaemt. De Lucht is daer getempert, en 't is jammer dat de genoemde plaets *Gorodisse* niet bewoond word; doch men twyfelt of daer Kooren groeyen zoude.

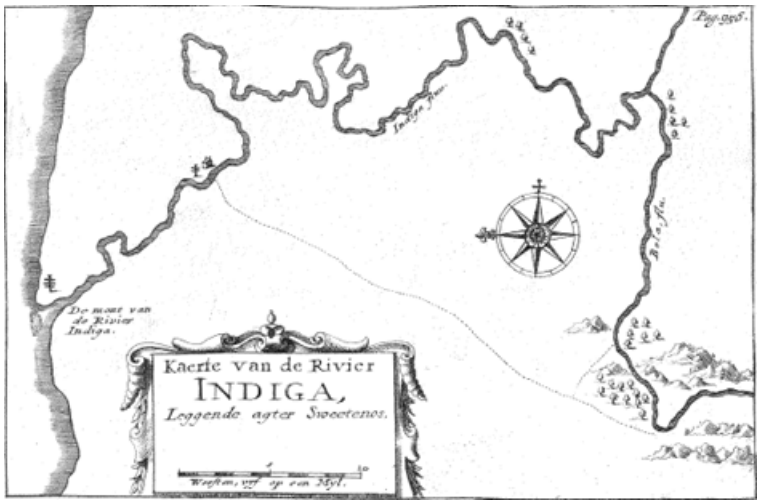
Langs gemelte Vliet, Landwaert in, houden zich *Samojeden* in Tenten of Hutten, die zy *Soema* heten. Om hoog stort in de Vliet *Indiga* een Rivier *Bela* geheten.

Tzari is een Baey aen Zee gelegen, anders mede *Toxar* geheten; legt over het Eiland *Colgoy*, op de hoek van *Swetenoos.* Daer dichte by vind men, ruim een myl in Zee, Oost-zuid-oost, en West-noord-west , de Zee vol blinde Klippen, van de hoek af beginnende. By laeg water ziet men de barning.

Volgt een kort verhael,
In wat gedaente Noord en Oost Tartarye by voorgangers is vertoont geweest,

op dat vergelijkingeworde gemaekt tusschen de meening der Ouden, en het geene door my, na onderzoek en eigen bevinding, geduurende een reeks van veele Jaren, in Kaert is gebragt, en op deze stoffe ter neder gestelt.

VErscheidene Schryvers hebben dan zich, zedert veele Jaren, bevlytigt gehad, de Tartarische en Noord-ooster Asiatische Landschappen in Kaert te brengen. Hoe na zy by de waerheit zijn geweest, kan worden getoetst, als men hunne Afbeeldzels en Schriften in 't byzonder met onze nieuw ter neder gestelde Kaerten, en hare verlaringen, vergelijkt; en dus zal men de onkunde der voorige tyden, in deze stoffe, ontdekken. Gelijk dan de tyd en ge-

Pag. 995.
De mont van de Rivier Indiga.
Kaerte van de Rivier
INDIGA,
Leggende agter Swoetenes.

legentheit ons aenleiding heeft gegeven, om misstellingen der Ouden te verbeteren, zoo zullen na ons waerschynlijk andere gevonden worden, die, het geene dat wy hebben ontworpen, tot hooger top van volmaektheit zullen brengen.

Anaximander Milesius, Leerling van *Thales*, volgens schryven van *Agathemer*, die eerder als *Strabo* leefde, was de eerste, welke de Aerdbodem op een Kaerte deede afmalen. Na hem heeft *Hecateus*, mede van *Mileten* geboortig, een Man, welke zeer doorreist was, dat werk zoo gehandeld, dat ieder daer over was verwonderd. *Hellanicus* van *Lesbos* oeffende na hem deze wetenschap.

Hier na deede zich op *Damastes Citticensis*, en bragt in Schrift een langs-strandsche Schipvaert. Daer op hebben *Democritus, Eudoxus*, en anderen, omzeilingen der Aerde beschreven.

De Ouden dan, gevoelden, dat de bewoonbare Waereld een ronde plaets was, waer van *Grieken* het middelste Landschap, en *Delphos* het middelste stip, welke zy de Navel des Waerelds noemden: doch *Democritus* was de eerste, die voor gaf de Waereld langachtig te zijn, en wel anderhalf mael zoo lang als breet; maer *Eudoxus* zeide, dat hy effen eens zoo lang als breet was. *Eratosthenes* weder dreef, dat hy meer als eens zoo lang was als breet. *Crates* zeide, dat hy een halve kring gelijk was. *Hipparchus* gevoelde, dat de Waereld de gestalte van een Ruit hadde. Andere, dat hy geleek aen de staert van eenig Beest.

Posidonius Stoicus gevoelde, dat de Aerde breetst uitgestrekt was van 't Noorden na het Zuiden, en het enger gedeelte Oostelijk en Westelijk te leggen.

Dicaearchus laestelijk dryft, de Aerde gelegen te zijn op een streep, gaende van de Berg *Atlas*, of de Zuilen van *Hercules*, door *Sardinie*, *Sicilie*, *Jonia*, *Caria*, *Lycia*, *Pamphylia*, *Cilicia*, de Berg *Taurus*, tot aen het gebergte *Imaus*, en niet verder.

[+]De Stad *Sera*, en het Landschap waer in de zelve legt, met haer andere Steden, zijn by *Ptholomaeus*[*] geplaetst benoorden *Sina*; het gewest daer men hedendaegs bevind de groote Muur van *Sina* gestrekt te leggen: en van geen Volkeren *Seres*, Stad *Sera*, of Landschap *Serica*, weet. Het kan zijn, en is waerschynlijk, dat de Noorder Sinezen oulinks met de naem van *Seres* bekent zijn geweest.

[+]Van de eerste vinders der Land-beschryvinge, ziet by Vallemont, Fransch Schryver in 't breede.

Wat meer beoosten lag, was den ouden onbekent; alleen zegt *Ptholomaeus* daer van, dat wyders veele Moerasschen waren, daer zeer zwaer Riet wiesch: en is aenmerkelijk, dat heden omtrent de uitgang van de Vliet *Amur*, aen de stranden, geweldig groot, en zeer veel Riet, als ook in de binne-wateren, word gevonden, zoo dat zulks den Schippers in 't varen hinderlijk is.

De Zee, zegt hy, by het Land der *Seres*, is bykans onvaerbaer, wezende geen wonder, dat in die tyden de Zee aldaer niet wel te bevaren was, alzoo, zelf heden, nu de Zee - vaert in hooger top gestegen is, de Landen *Korea*, en het Noorden van *Sina*, niet wel te bevaren zijn, wegens veelvuldige stormen, die aldaer dikmael voorvallen, en onbekentheit der Klippen, en gronden.

In het Landschap der *Seres*, wierd gezegt een gebergte te zijn, *Ottorocoras* genaemt, 't geene nu niet word gevonden, of het moeste de Bergen by het Landschap *Hokien*, in *Sina*, zijn. Daer was ook een Vliet en Meir van de zelve naem, weinig meer bewesten.

* Ptholomaeus heeft geleeft onder Keizer Marcus Aurelius, op 't Jaer Christi, honderd drie en zestig. Hy woonde tot Alexandria, of Pelusium, namaels Damiaten genaemt. En weinig meer als honderd, of honderd en vyftig Jaer voor dezen, ter eerster tyd van Tiberius, leefde in klein Asia, Strabo, den vermaerden Land-beschryver.

De *Seres*, volgens gevoelen der Ouden, wierden met Bergen omringt, genaemt *Annibi*; zijnde waer, dat in het Noorden der Sinesche Grenzen noch heden geweldig hooge Bergen zijn te zien, en word de naem van *Σινων* in 't Grieks, by *Ptholomaeus* gevonden, 't geen veele voor[+] *Sina* nemen, schoon het schynt, men te dier tyd, des Ryks *Sina*, voor 't meest onkundig is geweest; altoos het en is alzoo niet, als zederd een korte tyd, en wel by Uitlanders benaemt. Alleen word gezegt, dat het opgemelte Ryk lag beoosten de *Ganges*, stootende Noordelijk aen de *Seres*, hebbende tot hunne Gebuuren de Volken *Ichthyophagi*, en *Aspithrae*, *Cudutae*, *Acadrae*, en *Ambastae*. Het Zuider gedeelte van *Sina* was met de naem van *Mangi* oulinks bekent, zoo[+] dat het Landschap *Sina*, of *Σινων* tusschen *Mangi* en *Serica* gelegen zoude hebben.

[+]Op 't zestiende Hooft-stuk van Asia.

[+]Ziet pag. 810.

Het is geen wonder, dat de namen in deze gewesten zedert een reeks van zoo veel Eeuwen verduistert zijn; want behalven dat aldaer veelvuldige verwoestingen voorgevallen zijn, zoo is 't noch heden de wyze in *Sina*, *Kalmakkia*, en *Moegalia*, dat, by verandering van Heer, Ryk, Steden, en Horden, hunne namen verwisselen: en worden wyders van *Ptholomaeus* de meeste Volken, omtrent de *Seres* gelegen, *Tacoraei*, *Semanthini*, en *Spiorae* geheten.

Rhabbanaei was een Volk, dat onder de *Seres* behoorde, doch vry Noordelijk gelegen.

Tusschen de Kaspische en Zwarte Zee, zijn by *Ptholomaeus* het oude *Colchis* geplaetst, beneffens de Landen *Iberia*, en *Albania*, gelijk zulks in de oude Kaerten, daer van zijnde, met aenwyzinge der Steden, en Rivieren, zoo als men toen meende dat zy gelegen zijn geweest, is te zien, wes hier daer van zwyge.

Volgens zijn zeggen, woonden, bezuiden en beoosten de Rivier *Oxus*, de Volkeren *Sacen*, en *Sogdianen*. Daer was ook het Landschap *Margiana*.

Benoorden het gebergte *Imaus*, was de geheele Waereld ter tyd van *Ptholomaeus*[+] noch als onbekent: alleen wist men, dat van dit Scythische gebergte *Imaus*, Noordwaerts, zich Bergen heen strekte: en is waer, dat hedendaegs van het Meir *Baikal*, Noord-oostwaerts, tot in de Zee, hoog gebergte zich is uitstrekkende.

[+]Ziet het vyftiende Hooft-stuk van de Asische beschryvinge.

De Ouden, zoo men uit hunne geschriften kan bespeuren, hebben gesteld, dat 'er op den *Tanais* Volken woonden, daer ze dicht aen de *Wolga*, of *Volga* sloot, geheten *Alani*, en *Jaxamatae*. Een Landschap buiten de *Tanais* gelegen, was het *Sarmatische Asia* genaemt. Noch hielden zich daer omtrent op, de Volken *Ozyli*, *Tanaitae*, *Rosolani*, *Ochlones*, en *Idrae* genaemt.

[+]Men hield, aldaer te zijn *Caesars* Altaer: ook aen de oorspronk van de *Tanais*, dat van *Alexander de Groote:* en kan het waer zijn, hoe wel heden aldaer geen overblyfzelen van te vinden, dat de ze Helden Altaren te dier plaetze gesticht hebben gehad, om de Goden te danken, dat zy dus verre hunne Baniere gericht hadden, en zegen bevochten.

[+]Het is echter waer dat de zommige oordelen Alexander in perzoon nimmer aen de oorspronk van den Tanais is geweest.

Volkeren, van ouds benoorden *Tangut* woonachtig, droegen de namen van *Cylindrina*, *Byltae*, *Daetichae*, *Daradrae*, *Lambatae*, en *Suastenae*, namen, waer van de byzondere plaetzen heden, met noch zeer veel anderen, zijn vergeten, en onbekent, zoo ter oorzaek dat de zelve zijn veranderd, als dat de Volkeren zijn uitgebluscht, en verdelgt.

Te midden in het gebergte *Imaus*, van waer niet verre een hoogen steenen Tooren was, zegt men, dat een Stad stond, daer de Koop-luiden, welke na de *Seres* reisden, uitrustede, en pleisterden. Meer Noordwaerts, op de zelve lengte, hielden zich de Volken *Ascatancae*, en *Amarei*, alle Menschen, die zonder Huizen, en, volgens de oude Schryvers, in Bosschen en Spelonken woonden.

Beoosten de Rivier *Rha*, of *Volga*, aen den Oever van de Kaspische Zee, zegt men, gewoont te hebben de Volken *Aorsi, Ariaci*, *Namastae*; en daer meer benoorden *Norosbes*, *Tybiacae*, en veel andere[+] meer: en is waerschynlijk, dat alle deze Volken, *Kalmaksche*, *Moegaelsche*, en *Tartersche* Horden zijn geweest.

[+]Ziet de Kaerten, volgens de schriften van Ptholomaeus gemaekt.

Aen de *Volga*-stroom, vind men in de oude Kaerten twee armen, of oorspronken, de eene bewesten, en de andere beoosten gelegen; alwaer gesteld wierden de *Hyperboreische* Bergen. Aen welke oorspronken, Volken zich ophielden, geheten *Hippophagi*. Te midden tusschen deze twee armen in, vond men de Volken *Modotae*, *Zacatae*, *Sali*, *Chenides*, en weinig lager na de Kaspische Zee toe, *Vassei*, *Pthirophagi*, en *Sapotreni*. Tusschen de zelve en de *Tanais*, was de woonplaets der *Amazonen*, en der Volkeren *Ornei*, *Tusci*, *Agoritae*, *Sachani*, *Materi*, *Psessi* en *Perlerbidi*, welke zeer groot in getal waren. Volgens gemelte Kaerten, was aldaer het Landschap van *Mitridates*.

De Rivieren, die tusschen *Astrakan* en *Persien* in de Kaspische Zee uitstorten, wierden geheel anders als heden genaemt, en vertoont, zoo als men bevind dat ze heden niet en zijn.

Op de Kaspische Zee vind men in opgemelte Kaerten een Eiland, genaemt *Talca*, en een ander, genaemt *Helades*, en een derde *Ralia*, die heden aldaer, en op die plaetze, niet worden gevonden.

Aen de mond van de Rivier *Jaik*, woonden Volkeren, volgens gevoelen veel 'er oude Schryvers, genaemt *Trimni*, en *Coraxi*. De eerste Rivier beoosten de *Jaik*, in 't Kaspische Meir uitstortende, wierd geheten *Daix*, en de Volkeren, aen des zelf uitgang gelegen, *Orgarsi*, en die weinig hooger Noordwaerts *Asiotae*, gelijk het Landschap tusschen de *Volga*, en deze laetst genoemde Rivier, *Canodipsa* was genaemt. Meer Noordwaerts, boven de Rivier *Jaik*, of *Rimnicus*, wierden de Inwoonders *Thiabiacae* geheten, en die wat meer Oostwaerts lagen, *Machategi*. Het gebergte, heden genaemt *Olotief*, droeg van ouds de naem van *Morossus*, en *Norobes*. Meerder Noord op, alwaer heden de Volkeren van *Dorbetsia* zwerven, dat een aert van *Kalmakken* zijn, vind men, dat van ouds, zoo de Schryvers waerheit zeggen, de Volken woonden, toen geheten *Machategi*, *Samnitae*, *Mologeni*, *Paniardi*, *Seccani*, *Alanischitae*, en *Snobeni*, boven welke, Noordwaerts, het Land onbekent was.

Het gebergte, ter plaetze waer omtrent men heden het *Altinsche* gebied ziet

gestelt, wierd genaemt *Messei*, en *Sibbii,* en het Volk aldaer, *Alanorsi.* De *Galathophagi, Sasones*, en *Amareischitae,* als ook de *Astatantae,* wierden geplaetst, waer men heden de *Moegaelsche* Heerschappyen van de Princen *Utsurtati* en *Ablei* vind. Meer Zuid-oostwaerts, en daer heden het Volk *Mugalcy* gevonden word, vind men een Volk *Astatantae*, en *Astatani,* in de opgemelte Kaerten der oude Schryvers geplaetst.

Aen de Kaspische Zee, weinig meer benoorden als de Rivier *Oxus*, zeide men, twee Rivieren uit te gaen, genaemt *Istaus*, en *Politiraetus*, welke hedendaegs met die benamingen daer niet te zien en zijn.

Deze Volkeren zijn die geene, welke van ouds onder een algemeene naem van *Scythen* berucht zijn geweest, oorspronkelijk van *Scytha*, Zoon van *Hercules*, of, volgens eenige Schryvers, gebooren uit de Huisvrouw van *Noagh*; of mede wil men, dat *Magog,* Zoon van *Japhet*, of *Prometheus*,[+] stichter der *Scythen*, is geweest. Deze *Magog,* Zoon van *Japhet,* zoude *Tanais* gebynaemt zijn geweest, waer van de Rivier zijn naem zoude behouden, om dat hy zich aldaer eerst neder had gezet. Hy was in den beginne met weinig tal Menschen, en hadden die zich by de Vliet *Araxes* neder gezet; hebbende zich eindelijk uitgestrekt tot aen dees en geene zyde des gebergte *Imaus*, tot aen den *Tanais*, het *Meotische* Meir, en wyders Noorden aen; levende der wyze, gelijk als men noch, ten naesten by, de Inwoonders dier Landstreeken heden zich erhouden ziet.

[+]Ziet Berosus.

Darius, Konink van *Perzen,* wierd schandelijk van hen geslagen, en *Cyrus* met zijn gansch Leger ter neder gemaekt: zy hebben een Leger van *Alexander* gematst. De *Romeinsche* wapenen gehoort, maer niet gevoeld. Wisten van geen Huizen: noch bouwden het Land niet. Leefden van de vangst, visschery, vee, en roof: dryvende haer Beesten voor zich, en al den Huisraed op Wagens. Van Wol hadden zy geen kennis; doch dekten zich met vachten van de Beesten. Goud en Zilver was hen onbekent.

Horn rekent onder de *Scythen*, of *Tartaren*, de Volkeren boven de Zwarte Zee, aen de *Caucasus*, het Kaspische Meir, langs de *Oxus*, tot aen de *Seres* gelegen; ook de *Sarmaten*; als mede de Volken langs de *Tanais*, en tot aen de Noord-zee.

In 't Jaer drie duizend, drie honderd, en zeventig, na de Schepping des Waerelds, volgens *Horn*, heeft *Indathyrsus,* of *Madyes*, Zoon van *Protothya*, der *Scythen* Keizer, door de Kaspische Poort in *Meden* ingedrongen, en *Asia*, tot aen *Egypten,* zich onderdanig gemaekt; waer van te lezen is by *Strabo, Diodorus*, en *Josephus*; op welke togt hy twee Steden bouwde, als *Bambycen*, in *Syrien*, en *Bethsan*, in *Palestina:* stichtende op de zelve tyd de *Bactriaensche* en *Partische* Volkeren.

Arrianus zegt, dat de *Parthen* ter tyd van *Sesostris,* Konink van Egypten, en *Jandusus*, Konink der Scythen, uit Scythien in Perzen verhuist zijn: en is Partisch op 't Scytisch zoo veel gezegt als Balling, wezende ter boven geroerde tyd, vyftien duizend Parthen of Scythen in Persien komen woonen.

Zoo *Clearchus* by *Athenaeus* melt, zoude de *Scythen* zeer wreed en trots geheerscht hebben over de overwonne Volken, waerom zy door een t'zamenzweeringe, uit de Heerschappy in Persien, en elders, zijn gestooten; maer wanneer zulks geschied is, weet men niet te recht; doch het schynt gewis, zulks voor de tyd van *Alexander de Groote* geschied te wezen.

Te dier tyd, als de val van de Scythische Heerschappy gebooren was, wierd den Scythen uit smaet het haair afgeschoren; gelijk noch heden meest alle Scythen, of Tarters, behalven eenige, die lange gevlochten tuiten dragen, het haair afgeschraept word.

Het is ruim vyf honderd Jaren geleden, dat door zekeren Christen Arabier, genaemt *Aledris*, uit *Nubie*, boven Egypten geboortig, een Geographia, of Land-beschryving, in 't Arabisch is geschreven, die de naem van *Nubienser Geographia* draegt. In de zelve vind men gewag van *Tartaria*, en het Landschap *Sin* of *Sina*; als mede van een Landschap *Balch*, en *Samarkand*, dat *Keneh* was gebynaemt, daer drie aenzienlijke Steden in lagen, als *Tir, Kenef*, en *Lacsur*, die heden (ten minsten met die namen) niet in wezen zijn. In 't Zuiden van *Balch* lagen de Landschappen *Tocharestan, Bachestan*, en *Namian.* Ten Noorden af, zag men de Landschappen *Maru*, en *Churegian.* Om van *Balch* te gaen na *Namian*, reisde men zes dagen. Van *Balch* tot *Talecan* waren weder zes dagen reizens. Van *Talecan* tot *Badhachscian*, zeven dagen reizens. Deze Stad *Badhachscian* was gelegen, volgens gemelte Schryver, aen het Landschap *Chennaug*, by Indiën.

Het Ryk *Sin* zoude palen aen het Landschap *Bagharghar*, dicht aen de Orientaelsche Zee; gelijk het Land *Tobbat* mede aen *Sin* paeld, volgens zijn zeggen.

Turchestan, zegt hy, daer de hedendaegsche Turken uit gesprooten zijn, was verdeeld in onderscheidene Volken, als *Tobbatenses, Charchirici, Kaimachitae, Hofareni, Torchoscitae, Odhcoscitae, Chofsciacitae, Chalagenses, Olghari*, en *Bolghari.* Deze alle woonden over den *Oxus*, en niet ver van den Oever der Kaspische Zee, hebbende verscheiden Godsdiensten.

By boven gemelte Schryver word mede gewag gemaekt van de Steden en Koningen der Volken *Kaimachiten* geheten, die de hedendaegsche *Kalmakken* schynen te zijn, en hare afgelegentheit beschreven.

Van zekere Konink der *Kaimachiten* zegt hy, dat niet ongelijk aen de grootste Vorsten was, in pracht en getal der Onderdanen. Hy bad met zijn Onderdanen het vuur aen. Tusschen zeker plaets *Tara,* en daer de Konink zijn Hof hield, is een en tachentig dagen reizens, en dat door de Woestynen der Chalachitische Turquestanders.

Kaimac heeft gehad, volgens zijn gevoelen, bewesten, de Volken *Chazalgitae*, en beoosten de Zee der Duisterheit, of de Kaspische Zee, zijn verblyf.

In deze Zee, gaet hy voort, zijn bewoonde Eilanden, daer de Koop-luiden wadende, van 't vaste Land na toe gaen, des nachts zy op de Boomen rusten, en hun Vee aen de zelve vast binden. Dit laetste houde ik voor een verdichtzel; doch echter is waer, dat 'er Eilanden in de Kaspische Zee leggen, daer men van 't vaste Land aen kan komen, met door eenige Riet-velden te gaen, die zomtyds dras leggen.

Alzoo in het hedendaegsche Kalmakken-land, benoorden en beoosten, of in 't hart van 't Land, gansch geene vaste Steden zijn, zoo is het waerschynlijk, dat de Kalmaksche Koningen, welke gezegt worden in Steden gewoont te hebben, in 't Zuidelijkste gedeelte van *Kalmakkia* hebben gewoont, daer gezegt word noch overblyfzels van Dorpen en Steden te zijn.

Mits dezen Schryver, behalven de genoemde plaetzen, noch gewag maekt van veele Ryken, Landschappen, Steden, Rivieren, en Wateren, der Landen omtrent, of tusschen de Kaspische Zee, en *Sin*, of *Sina* gelegen; waer van heden noch kennis, noch geheugenis is: zoo blyft het zeker, dat aldaer wonderlijke veranderingen zijn geschied, Steden en Volken vernietigt, en der overgeblevene namen verandert.

By *Schildberger*, die *Tamerlaen* in den oorlog gevolgt heeft, leest men, dat 'er drie deelen van *Tartarye*, of *Chataya* waren, als *Jatzu, Mugal*, en *Keyat.* Met het woord *Karakitay* word geheel *Katay* dikmael verstaen, of wel alleen het gewest omtrent *Niuche* en *Niulhan*, en het gedeelte van Tartarye, dat by de Sinezen *Kin*, dat is Gulden-land gezegt, genaemt wierd.

Cingis chan, die zich in *Tartarye*, of *Moegalia*, met de dekmantel van Godsdienst als *Numa Pompilius* had opgeworpen, nam de naem van *Chan van Chatay*, of Tartaryen aen; welk woord *Chatay*, of *Katay*, zoo wyd eindelijk genomen is, dat veele Landen, zoo binnen als buiten de Sinesche Muur, daer door verstaen zijn geworden.

Het Landschap der *Katayers*, is gevolgelijk in verscheidene tyden, van verscheidene uitgestrektheit geweest: het heeft zich t'eeniger tyd uitgezet tot aen de Vliet *Jaxartes.* In andere tyden zijn de *Kataysche* Landschappen in verscheidene Koninkryken, Prinsdommen, en Horden verdeeld geweest. De Sinezen hebben mede voormaels over hare Muuren gestapt, en tot aen *Bengala* geheerscht; gelijk in 't Jaer veertien honderd twintig de Konink *Kini, Malacca* bouwde, en zijne Volk-plantinge op *Java* overbragt.

Daer wierd in *Europa* gelooft voor anderhalve Eeuw, dat aen, of omtrent de oorspronk van de Rivier de *Ganges*, zich een Volk onthield, dat alle Dwergen waren. Deze Dwergen, meende men, dat de Peper planteden, en met de Kranen oorlog voerden.

Men verdichte als toen mede, dat ter plaetze, omtrent daer men heden de Vliet *Jenisea* vind, Bosch-menschen woonden, die geen buigingen in hare beenen hadden, en als zy gevallen waren, niet op konden staen.

Op de hoogte van vyf en zestig graden, in Tartarye, of Scythia, en aen de Oevers van de Zee, wierde gezegt, dat Christelijke Kerken gesticht zijn geweest: als ook, dat daer veele Jooden gevonden zoude worden, welke overblyfzelen van de tien Stammen zoude wezen; en dat dit Land by de Hebreen *Dicla* genaemt is, waer van heden niets te vinden is.

Zeker Hoogduitsch Land-beschryver, die in het Jaer vyftien honderd twee en twintig zijne Kaerten uitgegeven heeft; zegt, dat de *Samojeden* aengezichten hebben als Apen, 't geene onwaer te zijn de ondervindinge ons nu heeft geleert.

Uit de Reis-beschryving van *Vincent*

le Blanc, gedaen in het Jaer vyftien honderd zeven en zestig, enz. ziet men, hoe het Ryk van *Bengala*, op de *Ganges* gelegen, voor drie honderd Jaer by den Grooten *Cham* van Tartarye (ik gisse de Konink van *Sina*) wierd veroverd, daer na weder vry gemaekt, en zederd door Parthen, of Partanen ingenomen; tot dat eindelijk in zijn tyd door den Grooten *Mogol*, die een Vorst is uit Tartarye gesprooten, en Heer over geheel *Indostan*, vermeestert.

In het Boek der Waereld-kaerten, van *Ortelius*, in het Jaer vyftien honderd zeventig, als mede in den Jare vyftien honderd twee en tachentig, uitgegeven, opvolgende de meening van *Pomponius Mela*, welke onder Keizer *Vespasianus* had geleeft, ziet men, hoe benoorden, over de Vlieten *Oby*, en *Jenisea*, beneffens *Nova Zemla*, groote Landen zijn gestelt, nu niet te vinden.

Het Meir *Altin*, van ouds het Meir *Katay* genaemt, word aldaer in een Kaert van *Europa* veel te Noordelijk gesteld, en by gevolge de Rivier *Oby* veel te kort gemaekt; want die, door dit Meir is heen schietende: het *Meotische* Meir veel te groot, en de vaste Noorder Kust, omtrent de *Oby*, doet men te hoog Noorden op loopen, en hooger, of immers zoo hoog, als *Nova Zemla* zelve.

In een Kaert van *Asia*, maekt gemelte Schryver aen de Ys-zee twee zeer breede en hoog op loopende Hoofden, of Uithoeken, tot zeventig en tachentig graden Noord op gelegen. Hy noemt het eene de *Kaep Tabyn*, en het ander het Scytische *Hooft.* Hy steld buiten *Sina* de Steden *Quinsai*, en *Cambalu*, en maekt een geheel Tartarisch Ryk, 't geene aldus nooit in de Waereld is geweest.

In een byzondere Kaert, die ter zelver tyd van Tartarye uitgegeven is, word dat Landschap geheel anders verbeeld, als boven aen is geroert.

Ortelius steld de vervoerde Joodsche Stammen, waer uit de *Katayers* gesprooten zoude zijn, aen het Hooft *Tabyn*, en noemt het Landschap *Tangut*, of *Thabor,* ook *Assareth.* Hy plaetst aldaer de *Danitae* en *Nephtalitae*, tusschen de zeventig en tachentig graden. Een Gezant van de Prins of Konink, in 't Landschap *Thabor*, dat hy mede *Tangut* noemt, zoude in 't Jaer vyftien honderd veertig tot *Mantua* zijn verbrand, om dat een afvalling tot het Joodendom trachte te bevorderen; doch over de plaets van dit Ryk gewisselijk word gedwaeld, alzoo ter plaetze, daer dat aengewezen is, men niet bespeuren kan, dat een Prins, welke het Joodendom aenkleefde, ooit heeft gewoont. En word by *Manasse*, voornaem Joodsch Schryver, dit gevoelen gragelijk omhelst, die gelooft, dat het verzonnene Ryk *Thabor*, na den Berg *Thabor* door de Jooden zoude zijn benaemt; en dat het woord *Katay* zoude afkomen van de Hebreeuwsche benaming *Gauthay*, dat is, Gode eer aen doen: waer by zoude komen, dat de Tartaren in wys van leven, en onthouding, met de Jooden eenige overeenkomst zoude hebben; oordeelende daer by, dat de gemelte verloorene tien Stammen, uit en door Tartarye in *Amerika* waren over gegaen, 't zy te Lande, indien de uiterste *Asiatische* Uithoeken aen *Amerika* vast zijn, of wel by oversteking te Water. Hy voegd daer by, dat het woord *Tatar*, of *Totar*, op 't Hebreeusch overblyfzel zoude betekenen; en dat *Tabin*, een *Asiatische* hoek benoord-oosten, mede van den Berg *Thabor*, in *Palestina*, zijn benaming zoude hebben: gelijk hy het woord *Horda,* dat in Tartarye een verzameling van Menschen is, welke onder Tenten by een woonen, uit de Hebreeuwsche Tael haeld, dat zoo veel als afgang, of uitstooting betekent, gelijk als of de Jooden tot daer toe afgegaen waren. En al hoe wel heden gansch geene Jooden in deze gewesten gevonden worden, zoo kan het echter waerheit zijn, dat de Joodsche Stammen, of een gedeelte van dien, tot in Tartarye, achter de

Sinesche Muur, vervoerd zijn geweest, of derwaerts met vrye wil getoogen; en dat opgemelte Schryvers alleen in de byzondere plaetze doolen, voor zoo veel der zelver lengte en breete betreft, en in hunne benamingen, en dat zy nu onder de Heidenen zijn vermengt, en zoo verduistert, waer van met geen zekerheit kan worden gesproken.

In een andere Kaert, by aengeroerde *Ortelius*, van *Sina*, en een gedeelte van Tartarye, uitgegeven, ziet men buiten de Sinesche Muur, van den oorspronk des *Ganges* af, tot aen de Zee, omtrent *Korea*, over de zestig benamingen van Steden of Vastigheden, die aldaer gelijk als op een rey, en achter malkander zouden leggen; waer van men oordeelen kan, alzoo daer zekerlijk zoo veel Steden niet en zijn, want die Volkeren meest omzwerven, en geen vaste wooningen hebben, dat het namen van Tartarische Horden zijn, die ter dier tyd aldaer gelegen hebben; welke benamingen steeds verwisselen, als het Opper-hooft, de Oudste, of Leidsman, komt te sterven of te veranderen. Hy noemt aldaer de Woestyne *Lob* of *Gobe, Dovisival*, en *Muxentus*.

Het Kaspische Meir doet hy uitstorten in den Scythischen Oceaen. In het Land der *Seres* steld hy een Uithoek, *Tamos* geheten, en een Eiland, *Chryse*, beide heden onbekent.

Men vind by hem mede opgetelt alle de Steden en Volken van *Paropamisus*, en het toen bekent Tartarye, werwaerts de Lezer word gewezen.

In het Jaer zestien honderd zes en zestig wierd zeker Schipper uit Holland, Noord-oostwaerts, achter *Nova Zemla*, op gezonden, om ontdekkingen te doen. Hem wierd van zijne Reders, daer Jooden onder waren, Hebreeuwsche schrift mede gegeven, om zulks den Inwoonderen, die hy mogte ontmoeten, te vertoonen, onder gedachten, dat 'er misschien overblyfzelen van de tien verloorene Stammen te voorschyn zoude komen; doch dies aengaende is niets ontdekt, gelijk de geheele Reis, door het Ys belet, wierd verydeld.

In her Jaer zestien honderd acht, zijn by den wytvermaerden Wis-konstenaer *Anthonius Maginus van Pavia*, Land-kaerten, met hare verklaringen, van Moskovien, en Tartarye, uitgegeven, zoo als men te dier tyd de gelegentheit der plaetzen heeft gemeent te zijn. In de zelve ziet men, dat het Landschap *Zagaray*, Oostwaerts, tegen de Rivier de *Volga* aen gelegen is, 't geene echter daer zeer wyt van daen, en aen de andere zyde van de Kaspische Zee was geplaetst. De Stad *Astrakan* is'er geplaetstaen 't vaste Land, die men nu ziet op een Eiland te leggen. De Stad *Cambalu* word by hem gebragt op de hoogte van twee en zestig graden, aen zeker Meir, genaemt *Kathay*, ter plaetze waer omtrent het Meir *Altin* is gelegen. Dicht aen welk Meir hy noch plaetst de vaste Steden *Sossa, Kyray, Teron*, en *Tumen*; ook *Klinou*, en anderen; alles zeer tegen de hedendaegsche toestant, en na allen schyn mede toen tegen waerheit.

In den Jare zestien honderd twaels, is door eenen *Isaak Massa*, tot *Amsterdam* uitgegeven zekere Kaert, van het Noorderste *Rusch*-, *Samojeden*-, en *Tingoesenland*, gevolgt, zoo hy zegt, na een ontwerp, dat by zeker Moskoviter was gemaekt. In deze zijn mede merkelijke dwalingen te zien; want voor de *Oby*, in Zee, vertoont hy maer een eenig Eiland, alwaer meer Eilanden zijn gelegen. De Vliet *Zeleneja* legt insgelijks niet zoo het behoord; als mede niet de Rivier *Pyr*, welke hy in de *Oby* doet uitstorten, daer zy waerlijk in Zee komt te vallen.

Het is niet weinig te verwonderen, dat'er zoo veele misgrepen gevonden worden in een Kaert van Moskovien, en een gedeelte van Tartarye, uitgegeven in 't Jaer zestien honderd veertien, na een afschrift van die, welke door bevel van *Foedor*, Zoon van Tzaer *Boris*, was ter neder gesteld, want in de zelve het Meir *Kithaika*, of *Kathay*, dat *Altin* is, zeer qualijk word geplaetst; en zijn wyders de Rivieren geheel misstelt, en de Landschappen en Steden qualijk geschikt, zoo als aen de zelve, in overlegging by de mijne, is te zien.

In 't Jaer zestien honderd vyftien is by *Philippus Cluverius*, beneffens zijn Beschryvinge van Oud Duitschland, een Kaert uitgegeven van het oude *Scythien*, en *Tartarye*, involgende de gevoelens der Ouden. Hy vertoond een Spruit, uit het Kaspische Meir tot in de Ys-zee stortende, welke echter zoo hoog Noorde niet en word geplaetst, als wel in waerheit is gelegen. De *Tanais* doet hy een loop nemen Noord op, en schier tot aen de Ys-zee, springende uit het *Riphaeische* gebergte, 't geene hy bykans aen de Ys-zee brengt, daer in de waerheit deze Vliet uit een klein Meir daeld, of Poel, gelegen in een geheel ander gewest.

In de gewesten omtrent de oorspronk des Riviers *Tanais*, en Noorden op, tot aen de Ys-zee, poogde hy te betoogen uit *Plinius*, en andere oude Schryvers, dat de

Volkeren *Sarmaten* geheten, woonachtig zijn geweest, en weinig meer als met enkele naem bekent. De Ys-zee, zegt hy, was met de naem van Sarmatische Zee benoemt; waer in gezegt wierd, Eilanden te leggen, daer op de Volkeren *Oonae, Hippopodes*, en *Panotii* woonden, die *Cluverius Nova Zemla*, en andere Poolwaerts gelegen Eilanden meent te zijn, 't geene niet wezen kan, alzoo die gewesten van Menschen ontbloot, en onwoonbaer zijn.

Hy volgt wyders in de aftekeninge van Tartarye de gemeene dwalinge, en misstelling der benamingen van plaetzen, en doet de Kust beoosten de *Oby*, en na *Korea* toe, te zeer Zuiden af loopen, plaetzende mede het Riviertjen *Tartar* te hoog Noordelijk.

Uit *Strabo* zegt hy, dat de oude[+] Grieksche Schryvers alle de Noorder Volken noemden *Scythen*, en *Celtoscythen*. [+]Lib. 1.

Deze zeer vermaerde Schryver *Cluverius*, heeft mede een Land-kaert in 't licht gegeven van *Rusland*; in het welke merkelijke dwalingen zijn te zien. Hy steld de Rivier *Jaik*, dien hy *Tobol* noemt,

zoo groot, dat zy uit het Kaspische Meir tot in de *Oby*, en vervolgens tot in den Oceaen schiet; en wyders maeld hy de loop des Riviers *Oby* geheel anders af, als zy in waerheit is; en brengt een groot Eiland in de Scytische Zee, op de mond van de *Oby*, 't geene aldaer niet word gevonden.

De Land-beschryver *Golnitz* verdeeld Tartaryen in vyf gewesten: als

1. In het woest Tartaryen, 't geene weder onderscheiden is in Horden, of Legers, en by een komsten, te weten, *Zavolhia, Casane, Nagaja, Tumen, Schibanska, Cosaka, Astrakan*, en *Baskirda*, welke alle, behalven *Tumen*, onderhoorig zoude zijn aen hunne Tzaersche Majesteiten.

2. Tartarye, *Zagatay* genaemt, waer in men *Samarkanda* ontmoet, Vaderland van *Tamirlaen*[*]; ook de Steden *Sahasba*, en *Bichend*, waer toe noch komen de *Cirkassche* Volkeren.

3. *Turchestan*, waer in de Steden *Taskent, Cotam, Caskar*, en *Jarkem* leggen.

4. Het Ryk *Kathay*; 't geen onder den Grooten Cham staet, waer van de Hooft-stad is *Cambalu*, daeg veel Zyde valt, zoo dat 'er alle daeg wel duizend wagens met Zyde te koop staen, volgens zeggen van gemelte Schryver; 't geen een louter verdichtzel is, alzoo *Cambalu* in *Sina* is gelegen, en voor de Noorder Hooft-stad[+] bekent. De Landschappen daer van zijn, na zijn oordeel, *Tangut*, waer voor duizend Jaer de Druk-konst gevonden zoude wezen; *Camul, Engimul, Carazan*, daer niet de Wyven, maer de Mannen de kraem uithouden, twee en veertig dagen lang, met te bedde te leggen; *Cajudu, Thebet*, daer Korael voor Munt gebruikt word; *Tenduc*, dat het rechte Paep *Jans* Land (na zijn gevoelen) is.

5. Oud Tartarye, daer de Landschappen *Ung* en *Mongul* zijn, van ouds *Gog* en *Magog* genaemt.

In zijn inleidinge tot de Land-beschryvinge zegt hy, dat in *Scythia*, binnen het gebergte *Imaus*, Volkeren van ouds woonde, *Sassones* geheten, en *Sacacae*, dat een groot Volk was, heden *Turchestan*, of *Tagalistan* genaemt, niet wyt van *Indiën* gelegen. De aenzienlijkste Rivieren in Tartarye zegt hy te zijn de *Oby*, en *Paropamisus*, waer aen de Stad *Camul* legt, uitstortende in de Noorder Zee.

Het Noorder gedeelte van 't gebergte *Imaus*, word by hem *Alkai* genaemt, 't geene misschien het kleine, nu verstoorde Ryk *Altin* zal zijn.

Het Landschap *Sogdiana*, gevoeld hy, gelegen te zijn by de rechter zyde van den *Oxus*, aen 't *Sogdische* gebergte; welk Landschap wel eer onder 't Persische gebied stond, en heden, zoo hy wil, *Ocrage* is genaemt.

Tartarye, dryft hy, heeft zijn naem van de Vliet *Tattar*, die, uit het *Moegaelsche* Land schietende, in de Noorder Ys-zee zoude storten.

Het Landschap *Tumen*, zegt hy, staet onder den Grooten Cham van Tartarye, Volkeren om de Noord woonende, *Mercriti, Molgomsay, Badai*, en *Samojedi* genaemt, bidden de Zon en rood Laken (zegt hy) aen. Aen de *Oby* legt een vermaerde Koop-stad, *Grustina* genaemt, die heden alzoo niet te vinden is.

Mercator de Zoon, heeft zelfs grovelijks op 't Jaer zestien honderd acht en dertig gedwaelt, in zijne Kaerte van de Kaspische Zee, Moskovien, en 't meest Westelijkste gedeelte van Tartarye; 't geen kan blyken, byzonder in de gelegentheit des Vliets *Oby*, aen wiens Oever hy de Afgodinne *Zolotaja Baba*, of *Slata Baba*, dat is Goud oud Wyf gezegt, steld; als mede by de plaetzing van de Stad *Astrakan*, het gebergte *Camenoi-pojas*, of *Pojas-Semino*, dat hy tegen over *Waigats* plaetst, daer het zelve

[*]Hoe wel andere zeggen, dat zyn geboorteplaets in een Nabuurig Vlek of Stedeken was.

[+]Peking.

waerlijk te midden in 't Land is gelegen: en aen veel meer andere Landschappen, Rivieren, Steden, en Plaetzen, die hy misverstandelijk vertoont; want de zelve of niet alzoo gevonden worden, of geheel niet en zijn.

't Geene *Mercator* van de Eilanden der *Satyrs*, in zijn Kaert van Tartarye verbeeld, en van de *Magneet-pool*, zijn loutere verdichtzels; gelijk mede het Keizerryk van den Grooten Cham, en de Stad *Cambalu*, in deze Kaerten benoorden de Groote Muur vertoont, daer nu niet te vinden is. Dezen *Mercator*, Vader en Zoon, ik echter van hun eer niet beroove, alzoo zy veel lof en roem waerdig zijn, over't nooit volprezen werk, dat zy in de Land-beschryvinge hebben uitgewrocht, en na de kennis, die toen in de Waereld was, volmaektelijk volbragt; zijnde de kennis der Landen en Zeen een wetenschap, welke door tyd, en lange ondervindinge, na moet worden gespeurt, en in volmaekter top gebragt.

In 't zelve Jaer zestien honderd acht en dertig was by *Merian*, tot *Frankfurt*, een Kaert, en Beschryvinge van Tartarye uitgegeven; edoch dat die verre van de waerheit is afwykende, kan aen de zelve worden gezien.

Philippus Brietius, Jezuit tot *Abbeville*, heeft in 't Jaer zestien honderd acht en veertig een Land-beschryving in 't licht gebragt, by de welke hy zegt, dat de Tartarische Zee, die hy mede de Zee van *Tabin* noemt, met de aenleggende Landen, geheel en al onbekent zijn.

Een Kaert is in 't Jaer zestien honderd vier en vyftig by *Sanson*, de Vader, uitgegeven, van Tartarye, waer in hy steld een *Destroit de Jesso*, of engte en doorvaert, langs de Oostersche Kust van *Asia*, dat is, van de Kaep *Tabin* af, langs de vaste Kust, tot aen *Sina* toe strekkende. Hy schynt het Land *Jesso* aen de overzyde, en vervolgens aen *Amerika* vast te maken. *Korea* steld hy in de zelve als een Eiland, en laet het Land der *Tingoesen* hoog Noorden, tot drie en zeventig graden, oploopen. Tusschen het zelve Land, en de Kaep *Tabin*, dat aen de Straet *Jesso*, en tegen over et vaste Land van *Jesso* legt, laet hy de Kusten tot drie en vier en zestig graden bezuiden inschieten: doch *Sanson*, de Zoon, naderhand, na het schynt, van deze Straet *Jesso*, door de ontdekkinge der Hollanders uit Oost-Indiën, beter onderricht zijnde, heeft zulks verandert.

By de Kaerten van Tartarye, welke op 't Jaer zestien honderd drie en zestig in de Atlas worden vertoont, ziet men een Ryk van den Grooten Cham, dat alzoo in de Waereld niet en is, of was.

In 't Jaer zestien honderd zeven en zestig, is by den wytberoemden Jezuit, *Athanasius Kircherus,* uitgegeven een Boek, genaemt *het verlichte Sina*, waer by gevoegt is een Kaert, die vertoont de meest bekende Reizen, of Reis-streken, welke uit *Europa* te Lande tot in *Sina* zijn gedaen; waer onder mede een togt, welke by Moskoviten voor eenige Jaren derwaerts is volbragt, waer aen is te zien de onkunde, die by genoemde hoog geleerde Heer is geweest, der Landstreke van Tartarye, zoo tusschen *Rusland* en *Sina* is gelegen; want behalven dat de Moskoviten niet dien weg hebben gereist, welke by hem aengewezen word, maer veel hooger Noordwaerts, zoo zijn aen gemelte Heer de Tartarische Landen, tusschen het *Russche* gebied en *Sina*, geheel onbekent geweest; want hy op diestreek bykans niet als een loutere Woestyne zonder eenige Landscheidinge is stellende, gelijk by gemelte Kaerte in het aengeroerde Boek is te zien.

Aen de jongste en meest geachte Kaerten van den nooit volprezenen Land-beschryver *Sanson,* de Zoon, tot *Parys*, kan gezien worden, dat by hem, in den Jare zestien honderd negen en zestig (want toen zijne Kaerten uitgegeven zijn) het Tartarye, en Noord-ooster gedeelte van *Asia*, onbekent is geweest, alzoo hy op de voetstappen van voorgangers misgrepen ter neer komt te stellen, en zoo in benamingen als gelegentheden dwaeld.

Op 't Jaer zestien honderd zes en zeventig is in Vrankryk eene nieuwe Waereldslandbeschryvinge uitgegeven, door *Martini.* In de zelve mag gezien worden, dat dien Schryver van het gevoelen noch schynt geweest te zijn, dat *Kathay* een byzonder Ryk was, buiten *Sina.*

In 't Jaer zestien honderd acht en zeventig is tot *Hamburg,* door *Rudolf Kapel*, Godsgeleerde, uitgegeven zeker Kaert, van de Noorder Landen, om de Pool gelegen, in het welke hy de Straet *Waigats* tot een Inham maekt, en *Nova Zemla* tot vast Land.

By de Schryver der Boekskens *Nouvelles de la Republique de Lettres* genaemt, in 't[+] Jaer zestien honderd vier en tachentig gedrukt, vind men van het magtig Tartarisch Ryk van *Cingis chan*, als mede van de onbekentheit der Tartarische gewesten tot op huiden, het volgende bericht.

Het Ryk van *Cingis chan* is niet alleen grooter geweest als dat van de Romeinen, maer ook aller anderen daer men ooit van heeft gehoort. Hy hadde onder zijn

[+]Dit is meest getogen uit de verhalen van de Heer Thevenot Boek - bewaerder van de Franschen Konink, Neef van den beneden aengeroerde diens zelven naems.

gehoorzaemheit te zamen gebragt, de zeer wyt uitgestrekte Landschappen, die daer zijn tusschen de Zee van *Sina* en *Duitschland.*

Amerika is ten tyde der Romeinen onbekent, of door haer vergeten geweest. Zy hadden gansch geene kennisse van de wytuitgestrekte Landschappen tusschen de *Weezer*, den *Donauw,* en het Ryk *Sina,* en noch ten huidigen dage hebben wy geen verder kennisse van die Landstreek, als tot *Moskovien,* zijnde al het geene dat tusschen *Rusland* en *Amerika* gelegen is, tot op deze stonde noch onbekent. Het is een van die leedige plaetzen, welke de Land-beschryvers niet hebben konnen opvullen; alwaer zy, om hare onwetenschap te bedekken, de gedaente van Duivelen en Spoken in die gedeeltens van hare Kaerten plompelijk doen afbeelden.

De Reize eener Afgezant van *Moskovien* na *Sina*, geeft ons te verstaen, dat hy zijn weg byna een Jaer gevolgt hebbende, maer een Stad hadde aengetroffen, in de welke hy maer twee steene Huizen had gezien.

Dit verhael geeft ons wyders kennisse van den naem en loop van de Rivier *Irtis*, een van de grootste Waereld, na de mael dezen Afgezant omtrent zes Maenden langs de zelve hadde voortgereist; echter evenwel is de zelve zoo onbekent, dat zy in de meeste Kaerten geheel niet, en in anderen zeer qualijk word aengewezen.

Wyders is noch door den Moskoviter tot onze kennisse gekomen, dat alle de Steden, Oostwaerts de Rivier *Jenikssé*[*], tot aen den uithoek *Tabin* gelegen, alle verkeerdelijk in de Kaerten zijn gestelt, of verzonnen.

[*]Jenisea.

Men hadde misverstandelijk afgetekent

een ander *Kathay* als *Sina*; en is de grove misslag der Kaerten veroorzaekt, voornamentlijk door de verkeerde stellinge van de Sinesche Muur, aen welkers Noord en West zyde niet anders gevonden word als Horden der Tarters, die altyd gewoont hebben onder Tenten, en zulken afkeer hebben van zich in Huizen te laten opsluiten, dat, als zy de zelve ontmoeten, die aenstonds afbreken, om dat zy niet konnen dulden in de zelve omvangen te worden.

De stank van de Keuken, of van de Stal, en zomwylen van beiden, onder de neus te hebben; op een en de zelve plaetze zoo wel des Winters als des Zomers te verblyven; maer aen een kant uit te konnen zien, en dat noch door een gat: te ondergaen is den Barbaren alleen eigen, zeide eenmael een Afgezant van den Cham van Tartarye. Dus verre gemelte Schryver.

In den Jare zestien honderd vyf en tachentig is tot *Parys* gedrukt een Land-beschryvinge, door *M. Robbe*, waer in vertoont word een Kaert van 't Noorder *Asia*, en Ooster *Tartarye;* in de welke de Stad *Cambalu* vertoont word, als buiten de Sinesche Muur gelegen; het Ooster *Tartarye* uitgestrekt ver beoosten en boven *Jesso* en *Japan*, en de vordere verdeeling van Tartarye schynt na voorgaende dwalinge te zijn gevolgt. Hy zegt, het groot Tartarye aen ons Europianen genoegzaem zoo onbekent is, als het onbekende Zuid-land, ter oorzaek dat by water, langs de Ys-zee, het varen, vermits het Ys, en groote koude, ondoenlijk is, en te lande de toegank, in groot Tartarye, wegens het gebergte, en woestheit van Landstreken, onmogelijk.

By dezen Schryver worden genaemt Vlieten in Tartarye, die met alzulke namen daer nu niet te vinden zijn.

De Steden *Chakhan,* en *Kalmack,* zegt hy, aen de Vliet *Ghammas* te leggen, en te storten, na een loop van zes honderd myl, in de Zee der *Kaimachiten.*

Het Tartarye verdeeld hy in vyf Horden, doch zegt dat de *Arabieren* eene andere scheidinge maken.

De Hooft-stad van Groot Tartarye, zegt hy te zijn *Muoncheu*, gelegen aen de Vliet *Caramoran*; alle plaetzen, die heden onbekent, en niet te vinden zijn.

Hy dryft mede, dat *Nova Zemla* vast is aen Tartarye, en dat het zelve by de ouden bekent, en *Carambice* genaemt zoude zijn geweest.

De Grenzen van *Europa* brengt dezen Schryver aen de Vlieten *Oby* en *Tanais*. Van het groote Tartarye, zoo wel het geenige onder 't gezag van hunne Tzaersche Majesteiten behoort, als het andere, verklaerd hy zoo weinig te weten, dat het hem best dunkt daer van te zwygen.

Het Landschap *Caboul*, of *Caboulistan*, in *Mogols* Land, zegt *Thevenot,* is het meest Noordelijk gedeelte van 't zelve, grenzende aen Tartarye, en den Berg *Caucasus*, welke de Indianen noemen *Cafdagri.* Het is hier, daer de Usbekker Tarters Jaerlijks te koop brengen meer als zestig duizend Paerden. Men dryft daer grooten handel op Tartarye.

Mogol, zegt de zelve *Thevenot* vorders, was eertyds de naem van een groot Volk,[+] welk bewoonde een ruim Land, aen het uit-einde van Oost-Tartarye, Noord aen, by de zommige geheten *Mogul*, en *Mongul*, of *Mongal*; als mede *Mogolistan.* Hier was *Cingis chan* gebooren. Deze Groote Chan bragt dat Landschap onder zijn gebied, alvoorens hy aengreep het overig *Asia* te dempen. Hy noemde zich zoo wel als zijne Onderzaten *Mogols:* dit heeft oorzaek gegeven aen de tegenwoordige *Mogols* Keizer, en zijn Voor-zaten, dien eigen naem te behouden, op dat men wete, uit wat

[+]Ziet zyn Persische Reis-beschryving.

Stam hy is gesprooten; want *Tamirlaen*, Voor-vader dier hedendaegs Heerschende Stamme, de eerste was, die toeliet, en gebood, dat zijne afkomelingen, welke het gebied in *Indiën*, of het tegenwoordige *Mogols* Land bezitten, zich *Mogols* zouden benoemen*, om zich t' onderscheiden van den geenen, aen wien hy naliet de bezitting van *Perzen, Zagatay, Corasan*, en andere Landstreken: ook wierd tot groote eer geduit den geenen, die hy de naem van *Mogol* naliet, om dat dies te klaerder bleek, zy oorspronkelijk waren van den zoo zeer vermaerden *Cingis chan,* eerste Keizer, uit die Doorluchtige Stam, welke meerder overwinningen heeft gehad, als ooit eenig Mensch ter waereld, en het grootste Ryk bezat, dat ooit eenig Prins bezeten heeft. Hy was twee honderd Jaer omtrent voor *Tamirlaen* ter waereld. En dus ver is getogen uit boven gemelte *Thevenot*.

*Te dier tyd was de naem van Mogol eenigzins verduistert, en wierd door Tamirlaen weder opgerecht.

Salomon Kuselius zegt, dat *Zagatay* het oude *Scythia* is, heden genaemt *Hieselbas*, na de groene Tulbanden, die de Inwoonders dragen. Hy zegt vorder, zy bezitten nu het oude *Bactriana, Sogdiana, Margiana*, en het Land der *Massageten*, Vaderland van *Tamirlaen*, waer de Hooft-stad *Samarkanda* is, eerder *Maracanda* genaemt, benoorden welk Landschap de Vliet *Jaxartes* vloeid.

Het Landschap aen geene zyde de Berg *Imaus*, noemt hy *Scythia*, of *Katayo Tangut*, daer hy meent den Grooten Tarterschen Keizer te woonen. Deze streek, zegt hy, zeer bebouwt te zijn, en vruchtbaer,

verzien van veele Huizen, en wel opgebragte Inwoonderen, die veele Volken in wel-leventheit te boven gaen, en byzonder alle andere Tartaren.

Twee Kaerten zijn my in handen gevallen, gemaekt tot *Peking*, behelzende het Ryk van *Sina*, en een gedeelte van Tartarye, benoorden en bewesten de Groote Sinesche Muur. Het is byzonder, dat zeer veel misstellingen omtrent de Tartarische gewesten daer in worden gevonden, 't geene hebbe konnen oordeelen, om dat veele der Sinesche benamingen my door zeker gebooren Sineesch zijn vertaelt geworden. De Zee word in eene van de zelve misverstandelijk, benoorden kort achter de Groote Muur verbeeld.

Van eenige der Sinesche benamingen, die ik met de waerheit meest over een achte te komen, hebbe my in onze nieuwe Kaerten gedient, zoo als zulks aen de speldinge, en onderscheidinge der Letter-grepen, kan worden gezien; doch alzoo de Sinezen geene nette breete of lengte stellen, zoo is de zelve na de beste gissing genomen, 't geene niet hebbe willen aflaten te melden.

Noch is my door Tartarye, over Land, uit *Sina* toegezonden zeker Waerelds-kaert, aldaer gesneden, en gedrukt, voor 't merendeel gelijk aen de Waereld-kaert, in 't Jaer vyftien honderd zeven en tachentig by *Mercator* de Vader uitgegeven, en aen andere Europische oude Land-kaerten; aen welke mede klaerlijk te bespeuren is, dat de Sinezen, alzoo de zelve te dezer tyd is gemaekt, de grootste kennis van de Geographie of Land-beschryvinge der gewesten buiten *Sina* noch niet hebben; want haer Na-buurig Tartarye niet na waerheit is getrokken. Het zelve is Noordelijk te hoog en te groot uitgezet; doch daer aen is te zien, dat beoosten aen de Zee, boven *Korea*, in Tartarye, zeer veel gebergte zijn, 't geene met myne berichtingen over een komt. De zandige Woestyne, boven de Sinesche Muur gelegen, word by hen vry hoog, en hooger als in andere Kaerten, vertoont. Vyf groote Rivieren storten, van *Nova, Zemla* Oostwaerts, tot aen het Oostelijkste eind van Tartarye, in de Ys-zee uit. De *Ganges* springt al te diep benoorden in Tartarye. Een Voor-eiland in de Ys-zee, staet verbeeld op de hoogte van de Vliet *Jenisea*,* *Tazata* by de Ouden genaemt. De doortogt van *Anian* is daer in als van ouds afgebeeld, en de vordere deelen des Waerelds zijn alle verkeerdelijk, zoo in plaets, als groote, en gestrektheit, gelegt.

*Deze benaminge heb ik in onze nieuwe Kaerten behouden.

De meest tot noch toe met de waerheit over een komende Kaerten, van het uiterlijk beloop der Tartarische Noord en Oostenkusten, onzes oordeels, zijn onlangs tot *Amsterdam*, by *van Keulen*, en *Waesbergen*, in 't licht gekomen; waer over *Dirk Rembrantsz. van Nierop* het oog heeft gehad, schoon dien verstandigen Wis-konstenaer aen my heeft geschreven, dat de Landstreken, tusschen *Rusland* en *Sina*, zoo wel benoorden als bezuiden, en aen de Zee, den Europianen onbekent zijn. *Van Keulen* steld in de zijne neder, dat *Jesso* aen Tartarye vast is, waer van tot noch toe met volle gewisheit niet kan worden gesprooken, hoe wel ik genoegzaem verzekert ben, *Jesso* in Eilanden te zijn verdeelt. Beide doolen zy daer in, van de Ys-zee te ruim, en te vaerbaer te vertoonen, alzoo die Zee zoo vaerbaer niet is; want Poolwaerts, na veel waerschynlijkheit, Land is, en Tartarye groote Hoofden heeft, Noord en Oostwaerts uitstekende; behalven dat het daer veeltyds, of bevrooren, en vast legt, of zeer bezet met Ysschollen, en zoo mistig weder maekt, dat het varen genoegzaem ondoenlijk word geoordeeld.

Dus kan men by de hier vervolgens ingelaste Kaerten oogschynlijk zien, wat gedaente verkeerdelijk aen Tartarye van voorgangeren gegeven is geweest, voornaem,

als men de zelve tegen den geenen belieft te vergelijken, die door ons, na een onderzoek van veele Jaren, en eigene ondervindinge, ter neder gestelt, en hier tot het Werk ingeschikt zijn.

Volgt

Tot slot van dit Werk, eenig kort verhael der Oude Oorlogen, die de Tartaren, zedert eene lange reeks van Eeuwen, met de Sinezen hebben gevoerd: getrokken uit oude Sinesche Gedenk-schriften.

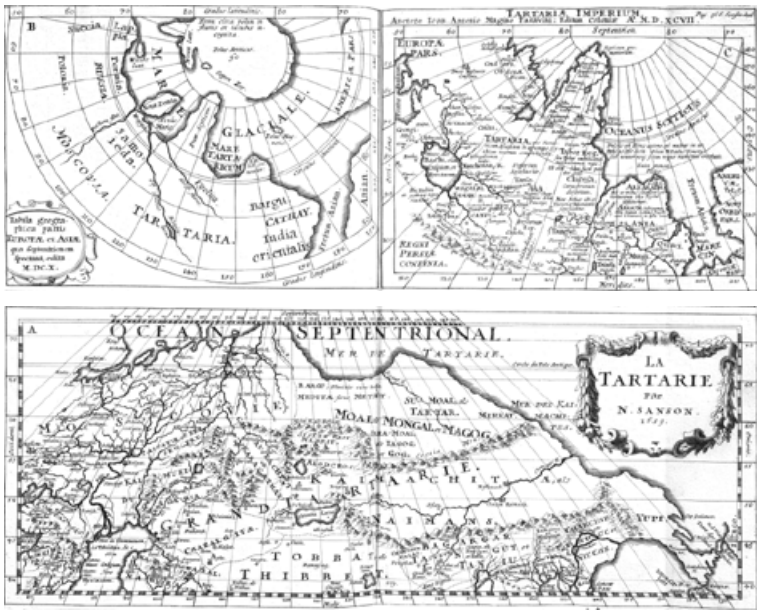
OP het Jaer omtrent twee duizend twee honderd en acht en vyftig voor Christus geboorte, heeft de Sinesche Keizer *Xun*, anders *Yu* geheten, de Tartaren, die een inval in *Sina* hadden gedaen, verdreven.

Op 't Jaer duizend en zeventien, voor des Heilands geboorte, leefde Keizer *Mo-vam.* Deze beoorlogde den Tartar, die het op 't vluchten zetten.

In den Jare duizend en een, voor Christus geboorte, beoorlogde de Sinesche Keizer *Mo-vam*, den Tartar die tusschen de voet van 't gebergte *Imaus*, en den oorspronk van de Geele Rivier, welke *Sina* van *Tartarye* scheid, woonde.

Keizer *Ye-vam*, die, in 't Jaer negen honderd en drie, voor Christus geboorte, leefde, voerde tegen de West-Tartaren een ongelukkigen oorlog.

*105-*106

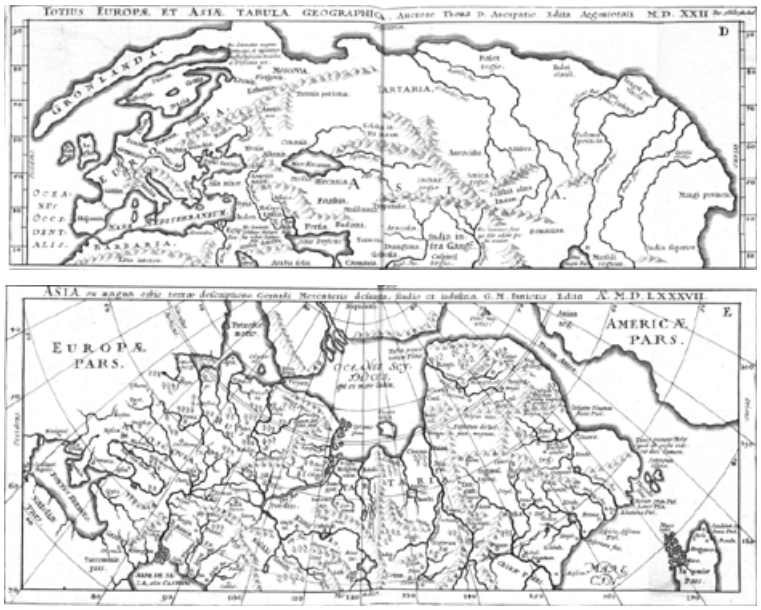

Nicolaas Witsen, ***Noord en Oost Tartarye***

*107-*108

Nicolaas Witsen, ***Noord en Oost Tartarye***

Nicolaas Witsen, ***Noord en Oost Tartarye***

In 't Jaer voor Christus geboorte, zeven honderd een en tachentig, zijn de Tarters West-*Sina* ingetogen, hebben den Keizer gedood, en het Land verwoest. Doch de Oost-*Sinezen* hebben de Tarters verdreven.

Onder *Hoeivam*, Sinesche Keizer, op 't Jaer zeven honderd en negen en vyftig, voor Christus geboorte, wierden de Tarters by degrenzen van 't Landschap *Xansi* verslagen.

Keizer *Xihoamti* begon in *Sina* in den Jare twee honderd en vyf en veertig, voor Christus geboorte, te Heerschen, en stichte de vermaerde Muur, van over de vier honderd mylen lang, die *Sina* van *Tartaryen* scheid, tegen den inval der Tartaren, op het vier en twintigste Jaer zijns Ryks: na dat de Tartaren, door een Leger van drie mael honderd duizend Man, verslagen en verdreven waren. *Martyn* steld de stichting der Muur zes Jaren later: te weten op het Jaer voor Christus geboorte twee honderd en vyftien.

In 't Jaer twee honderd en zes, voorde geboorte van den Zaligmaker, Heerschte Keizer *Lieu-Pam.* Toen deden de Tartaren eenen inval in *Sina,* en wierden met geschenken daer weder uitgekocht.

In het Jaer honderd en veertig, voor Christus geboorte, steeg in *Sina* Keizer *Vuti* op den Throon. Deze versloeg vier mael de West-Tartaren, en zwenkte zijne wapenen tot over de Muur en Woestyne *Lop.* Hy stelde den Zoon van een Tartarischen Konink, die aen zijn Hof gekomen was, tot Opper-stalmeester aen; waer na hy hem tot Krygs-overste maekte, en gaf hem de naem van *Kin:* welken naem de Ooster Tartarische Koninklijke Stam, die heden *Sina* beheert, noch behout. De West-Tartaren bragten dezen Keizer een groot houte Beeld, tot geschenk.

Chaoti, Zoon van *Vuti,* maekte vrede met de Tartaren, op 't Jaer vyf en tachentig, voor des Zaligmakers geboorte.

Ten tyde van Keizer *Yventi*, in 't Jaer voor Christus geboorte zeven en vyftig, zand de Tartarische Konink *Tan-ju* een Gezantschap in *Sina*, en erkenden zich daer door schatbaer.

Te dier tyd dooden eenige Sinesche Veld-heeren, tegen gegeven woord, twee Tartarsche Koningen. Doch de Tartaren bereiden zich tot wraek; 't geen door 't houwelijk van een Keizerlijke Sinesche Dochter, die men den Tartarischen Konink ten Wyve gaf, gestilt wierd.

Op het geboorte Jaer des Zaligmakers wierd zeker Tartarische Konink, ten Sineschen Hove, Koninklijk opgehaeld.

Op 't Jaer, na Christus geboorte, duizend negen en zeventig, bezat Keizer *Hoey-cum* den Sineschen Throon. Dezetrat in verdrag met de Ooster-Tartaren van *Niuche,* tegen de Barbaren van *Leao*, die hy overwon: en vernietigde ook het Ryk van *Leao,* dat twee honderd en negen Jaren, onder negen Vorsten, had gestaen.

Het overblyfzel van dit Leaotische Volk vluchte na 't Weste, en stichte een ander Ryk: 't geen, na verloop van honderd Jaer, door de oude West-Tartaren verdelgt wierd.

De Oost-Tartaren trachteden nu een Ryk op te rechten, en gaven den naem van *Kin* aen hunne Heerschappye. *Peking, Xensi*, en andere plaetzen in *Sina*, overwonnen zy. De Sinesche Keizer, daer toe verzogt, trat na den Tartar, om over eene Landscheiding te spreken: maer keerde onverrichter zake wederom. Daer na trok hy, op verzoek van de zijnen, weer nade Tartar toe; doch wierd trouwlooslijk vast gehouden, en, na de Keizerlijke waerdigheit afgelegt te hebben, gedwongen zich

buiten de Muur te houden, en aldaer te woonen. Hy stierf gevangen, in de Woestyne *Xamo* op 't Jaer elf honderd en zeven. Zijn oudste Zoon *Kin-çum* bezat, na zijn dood, de Ryks-zetel; doch wierd, kort daer op, door den Tartar, in zijn Hof, in 't Landschap van *Honan,* besprongen, en met zijne Koninginnen, na Tartarye gevankelijk weg gevoerd. De Keizerin, of eerste Koningin, bleef alleen ten Hoof. Hy stierf, na een dertig jarige gevankenis, in 't een en zestigste Jaer zijns ouderdoms.

Na hem volgde een zijner Zoonen, geheten *Cao-çum*, die in dertien Veld-slagen, tegen den Tarter in 't Noorden, onder beleit van zijnen Veld-heer *Kumye*, overwinnaer bleef.

Hy trof Vrede met de Tartaren, en schaemde zich niet de Brieven aen de zelve, met den naem van *Chin*, (dat *Onderdaen* op Sineesch gezegt is) t'ondertekenen: mits zy de Lijken zijner Ouders, die voor vyf Jaren gestorven waren, overgaven.

In 't vyf en dertigste Jaer zijner Heerschappye, 't geen was op 't Jaer elf honderd en vier en veertig, na Christus geboorte, (volgens de Sinesche Tyd-rekeningen,) wierd het verdrag met de Sinezen door *Hiçum*, Konink der Tartaren, gebroken. Dies toog hy, met zes honderd duizend Man, Zuidwaerts op: doch het krygs-heir weigerde den Vliet *Kiang* over te trekken; maer sloeg aea 't muiten, en dooden den Konink zelven. Dies men vruchteloos weer na het Noorde keerde.

De West-Tartaren, (meld de Sinesche Tyd-beschryving) die onder den vyfden Sineschen Keizerlijken Stam, *Han* genaemt, by 't leven van Keizer *Vuty*, door veele neerlagen geslagen, ja t'eenemael verdelgt waren, hadden, in den tyd van omtrent dertien honderd Jaren, niet merkwaerdigs tegen de Sinezen verricht.

Deze West-Tartaren eindelijk, in het twaelfde Jaer van Keizer *Nym-çum*, dat is, na Christus geboorte twaelf honderd en vier, na de Sinesche Tyd-rekening; (doch andere Christen Schryvers brengen dezen optogt der West-Tartaren, en inval in *Sina*, onder *Cingischan*, op't Jaer twaelf honderd en veertien, of weinig eerder: en andere op 't Jaer twaelf honderd negen en dertig) hebben den grond van hunne Heerschappye in *Sina* beginnen te leggen, en gaven aen den Keizerlijken Stam de nàem van *Yven*, dat *beginzel* op Sineesch gezeit is. Men wil, dat van 't begin dezer Heerschappy, tot op 't veertiende Jaer, door den grondlegger van dezen Tartarischen Stam,* achtien honderd en zeven en veertig duizend Menschen verslagen zijn. En in het twee en dertigste Jaer, na dezen inval. Heerschten deze Tartaren over geheel *Sina*.

*Of 1847000. na de Sinesche rekening.

De West-Tartar begon toen, op verzoek der Sinezen, tegen de Ooster-Tartar te oorlogen. De Oost-Tartar eischte dieshalven Vrede van de Sinezen: maer die wierd hem geweigert: Waer over hy zeide, *heden zullen de West-Tartaren my mijn Ryk ontweldigen; doch morgen het uw.*

De West-Tartar dan (meld de Sinesche Tyd-beschryving) had het Mahometaensche Ryk, *Metena* genaemt, verdelgt. Daer na toog hy van *Intus (Indiën)* en van *Samaulhan* (*Samarkand*) tot aen *Tiemuen* (dat is Yzer-poort, heden *Derbent* geheten. Aldaer verschrikt, en vermaend van zoo veel Moorden, dat den Hemel niet behaegde, af te houden, zoo wende hy om, en toog van 't Westen na het Oosten; brengende al zijn kracht tegen het Sinesche Ryk op de been.

Omtrent 't Jaer twaelf honderd en vier en twintig, als de Sinesche Keizer *Nymçum* gestorven was, volgde *Liçum* in het Zuider Ryk van *Sina*, dat de Sinesche Keizers toen veertig Jaren bezaten. Want het Noorder *Sina* was toen beheerd door de Wester-Tartaren, die vyf Na-volgers in 't gebied uitleverden; waer van de laetste, door zijne Heldendaden zeer vermaerd was.

Ondertusschen vielen 'er veele Veld-slagen, met de Wester-Tartaren, en Zuider Sinezen, tegen de Ooster-Tartaren, voor.

Het Hofder Ooster-Tartaren, in't Landschap van *Honan*, wierd geplondert: en daer na de Hooft-stad *Xantum* tegen d'Ooster Tartaren en Zuider Sinezen zoo strengelijk tegen de belegeraers beschermt, dat men daer binnen Menschen vleesch at.

De laetste Oost-Tartarische Keizer was *Ngayti*. Deze eindigde, uit wanhoop, zijn leven met de strop. En aldus wierd het Ryk *Kin*, of der Ooster-Tartaren, in *Sina*, uitgeblust: 't geen in den tyd van honderd en zeventien Jaren negen Vorsten had gezien: uit welker overblyfzelen eindelijk, na vier honderd en negentien Jaren, de twee en twintigste Sinesche Keizerlijke Stam gesproten is, die nu over geheel *Sina* heerscht.

En hier mede make van dit Werk, na een Arbeid van meer als dertig Jaren, een

EINDE.

SOLI DEO GLORIA.

Bladwyzer.

A.

ABassa, *een volk.*	*Pag.* 554, 567, 601, 603
Abdulariskan, *Usbeks Koning.*	358
Ablay, *Tarters Prinsdom.*	643, 774
Abrahams-stadt.	389
Abys, *Ostiaks Priester.*	634
Acalziké, *een stadt der Georgiers.*	541
Achtoeba, *èen vervalle stadt.*	606
Accurgar, *een gebergte.*	396
Acqueys, *een plaets in 't Landschap Jesso.*	135
Aemba, *een plaets aen de Witte zee.*	890
Aenbidding van Vuur.	523, 539
Aenmerkingen over de Persische gewesten, Masanderaan *en* Gilaan.	424
Aenmerkingen over Georgia *uit* Della Valla *getogen.*	518
Aenspraek van den Persischen Konink aen eenige Usbeksche Gezanten.	394
Aenval der Usbekken op Persien.	365
Afbeelding van den Mugaelschen heilig, of opperste Patriarch.	226
Afgoden in Korea.	56
Afgodendienaers der Mugaelen.	99
Afgoden der Tungoesen.	645
Afgodery der Hottentots.	652
Afgodebeelden, in Siberien *onder Aerde gevonden by doode lyken.*	748
Afgoden der Samojeden.	892, 930, 949
Afrikaensche kust en eenige inwoonders aldaer.	647, 648
Afftant tusschen Korea *en* Japan.	47
Afftant veeler plaetsen in Asia.	426

Afftant eeniger plaetsen omtrent en aen de Kaspische zee. 611

Afftant veeler Sibiersche plaetsen. 879, 880

Afftant van Wardhuis *tot Kaep* Tabin, *volgens reekening der Engelschen.* 932

Ajamux, *een Rivier in Usbeks Tartarye.* 362

Aiboega, *een Mugaels plaetsken* 853

Akiaensche zee. 105

Alani, *een Volk.* 691

Alasea, *een Rivier die in de Ooster zee stort.* 667

Albasin, *een stadt aen de Vliet Amur.* 64, 65, 90, 109, 111, 113, 115, 242, 645, 662, 663, 685, 769, 854, 861, 864

Albasin *wierdt geslecht.* 244, 254

Alchon *of* Olchon, *een Eilandt in het Meir* Baykal. 90, 681

Aldabusijah, *een stadt.* 364

Alexander *de Groot.* 220, 234, 236, 243, 261, 350, 372, 562

Algoerabis, *een Mugaelsche horde.* 642

Alsagarijan, *een Persisch gewest.* 488

Alsogd, *of* Sogd, *de naem van een Vliet.* 364

Altin, *een Vorstendom.* 276, 304. 641, 777

Altin, *een Meir.* 848

Amasonen. 280, 541, 558

Amga, *een Rivier in't Jakuten landt.* 680

Amol, *een stadt*. 372

Amtay, *gebergte in Mugalen landt.* 259

Amur, *een vermaerde Rivier.* 5, 8, 11, 27, 64, 73, 80, 87, 90, 102, 110, 276, 685, 835, 838, 847, 884

Anabara, *een Rivier by de Ys-kaep.* 107. 679

Anadim, *een Vliet die in de Indische zee uitstort.* 86, 107

Anadira, *een breede Rivier stortende in de Ooster zee.* 668

Anandir, *een Rivier en Plaetsken beoosten in* Siberien. 670, 673

Anbar, *een Buchaersche stadt.* 382

Andan, *een Rivier vallende in de Ooster zee.* 670
Andichud, *een landtschap.* 376
Angara, *een Rivier.* 90, 105, 110, 682, 763, 768
Anian, *een zee-straet.* 145, 160, 194, 966
Anico, *of* Anicony, *vinders van* Siberien. 826
Anon, *een Vliet daer Paerlen vallen.* 112
Aphgasi, *een Volk.* 591
Arapta-Chan, *Kalmuks Vorst.* 287
Ararat, *gebergte.* 560
Aras, *een Rivier die in de* Cur, *en zoo in de Kaspische zee stort.* 500
Araxes, *een Rivier stortende in de Kaspische zee*. 500, 690
Ardok, *een Rivier die in de* Oxus *stort.* 399
Argoni, *een vermaerde berg.* 78
Argun, *of* Argoena, *een Rivier, en Kasteel in* Siberie. 74, 76, 81, 881
Ari, *een Rivier in Bucharen landt.* 381
Arke, wat de Armeniers daer van vertellen. 561
Artomas, *een stedeken by* Kasan. 725
Artschil, *Georgiaensch Vorst.* 529
Asbeston, *een onverbrandtbaer kruidt.* 260, 760
Askanjama, *een voornaem Niuchs Heer.* 88
Astakkia, *een Sibiersche natie.* 630, 757
Asthikan, *een stadt.* 364
Astrakan, *een stadt.* 604, 606, 615
Atesch, *oude Persische vuurplaets.* 377
Atsiaroy-chan, *een Mugaelsche Vorst.* 89, 225
Augela, *een landtschap in Africa dat voor*

een gedeelte versteent is. 794

Azak, Azaf, *of* Asof, *een stadt.* 589, 591, 691

B.

BAcchaer, *een plaets daer Reusebeenderen worden gevonden.* 724

Bachasaray, *hooftstadt in de Crim.* 575

Badachsiaan, *een landt.* 369

Badagis, *of* Badgis, *een stadt en landtschap.* 387

Bahhsoe, *een woestyne.* 501

Baikal, *een groote binnen zee.* 65, 77, 90, 102, 105, 108, 222, 658, 680, 681, 682, 880

Baku, *of* Bakoe, *een stedeken.* 703

Baktriana, *een landtschap.* 488

Balachsjaan, *een stadt.* 418

Balaganskoy, *een houte kasteel.* 211, 679

Balch, *een stadt in Buchaeren landt.* 354, 555, 363, 366, 377, 383, 388, 389, 425

Ballingen in Siberien. 757

Baraba, *een Meir in Siberien.* 775

Barantola, *een stadt in Tanguths landt.* 254, 324, 333, 642

Barabinsi, *een Tarters volk.* 605

Baschkirzi, *of* Baskiren, *een Tarters volk.* 628, 816, 822

Baskiren, *bidden zekere visch en boomen aen.* 629

Baskiren, *zyn eenigzins van onderscheide gedaente ais andere menschen.* 629

Batoer-Kontaischa, *Mugaels Vorst.* 222, 228, 658

Baijdari, *vaertuig van Robbe leder.* 674

Bedenkingen over de groote van onderscheidene mylen. 812

Bedevaert van den Persischen Koning Abbas. 419

Beenderen onder aerde gevonden. 745, 747

Begraving, of verbranding der lyken van geestelyke persoonen in Korea. 58

Begraffenissen der Mugaelen. 210

Begraefplaets der oude Heidenen in Siberie *ontdekt.* 748

Bejkend, *een stadt.* 376

Beitma, *een Rivier niet wyt van* Samara. 719

Belegering van Selenginskoy. 213

Belegering van Albasin, *een stadt in Daurenlandt, door de Sinesin.* 862

Belloega, *of* Beluga, *een groote visch.* 305, 710, 839, 955

Beresof, *een vesting aen de vliet Oby.* 656, 729

Beresowa, *een plaets in 't Noorder* Siberien. 638

Berg die aluin en arsenicum uitgeeft. 109

Berg Tek, *in Kalmakken landt, die verw aerde en Silver-erts uitgeeft.* 305

Berg die Sal Amoniac *uitlevert.* 499

Bergen in Persien. 501

Bergen by het Meir Baikal. 880

Bericht op de bevolking van America en eenige Zuit eylanden. 157

Bericht op het Zuid-landt. 176

Bericht wegens de kryg, die de Kalmuksche Vorst Boesioetichan *heeft gevoert.* 240, 280

Bericht op Kathay. 307, 308

Bericht over de Kalmakken. 314

Bericht over de Usbeksche volkeren. 361

Bericht over de krygshandel tusschen den Persiaen, en den Usbekschen Tarter, van het jaer 1667, *tot* 1669 *toe.* 426

Bericht over Turkestaan. 454

Bericht over Georgia. 530

Bericht over Asof, *het Meotische meir, en de zwarte zee.* 592

Berichten over de inneming van Siberien. 735

Bericht om te reizen door Siberien. 823, 824

Bericht uit Peking, *over verschillen tusschen Ruslandt en* Sina. 872, 874, 876

Bericht op volkeren buiten de Sineesche Muur woonachtig. 873

Berichten over het vaeren Noorden om. 913, 922

Bericht op de Noorder en Ooster gewesten, getogen uit Purchas. 935, 937

Bericht van plaetsen in 't Noord-oosten van Asia. 852

Beroerten in het Usbekken landt, voorgevallen op het jaer 1680. 405

Beska, *een vliet in* Siberien. 774

Betekenis van het woordt Turkeman. 472

Bey, *of* Bia, *een tak, van de rivier Oby.* 777

Bikent, *of* Beikent, *een stadt in Buchaeren landt.* 376

Bisilbas, *een meir in* Siberien. 775

Bistra, *een rivier, die van omtrent de Sinesche Muur Noordwaerts schiet.* 96

Blinde Priesters. 772

Bloet-schande in Tangut. 335

Bludnaja, *of* Bloednaja, *een rivier die in de Ys-zee stort.* 666

Bobrova, *een Rivier.* 673

Bodoray, *een opperhooft der Tarters* Brati *genaemt.* 654

Boeboeli, *een Dier.* 66

Boesioektichan, *Kalmuks Vorst.* 234, 241, 683, 777

Bogatiri, *oude Tartersche helden.* 256

Bogdaiskaja, *een landtschap.* 2

Bojnac, *Tarters Vorst dicht aen* Derbent *gelegen.* 566

Bolsko, *een sterkte op de rivier* Selenga. 658

Bonte Paerden in Siberien. 775

Boomstorting in Hollandt. 751

Boranits, *het wassent Lam.* 288

Boranday, *een Noorder gewest in* Siberie. 952, 953

Boutan, *een Ryk.* 336

Brati, *een veltvolk.* 103, 213, 222, 658, 884

Bratskoy, *of* Bratske, *een stedeken.* 113, 778

Brandende kolk. 658

Brief aen het geestelyk Mugaels opperhooft Katoegta *geschreven.* 223

Brief over de Katoegta. 225

Brief van Mugaelsche Vorsten. 233

Brief van den Sineeschen Koning. 241

Brief wegens een Kalmuks gezant. 282

Brief uit Batavia *over den oorlog der Persianen tegen de Usbekken.* 430

Brief uit Peking, *over een reis van de Kaspische zee door* Turkestan *na* Sina. 473

Brief over zeker Georgiaensche Vorst. 524

Brief aen den Schryver van dit werk, van zeker Georgiaensch Koning geschreven. 525, 533

Brief uit Ersenim *in Persien, aengaende Georgia.* 337

Brief uit Asof, *wegens overwinning aldaer.* 591

Brief uit Siam, *over een reis uit* Siberie *na* Sina. 812

Brief over Siberie *en* Sina, *mitsgaders het varen Noorden om.* 851

Brief van Peking, *in 't leger* Albasin *aengekomen.* 864

Brief van den Sineeschen Koning aen hunne Czaersche Majesteiten. 867

Brief van zeker Roomsgeestelyk Heer geschreven uit het Sineesche leger na Europa. 870

Brief over het varen Noorden om beoosten Nova Zemla. 911, 913

Brief over den doortocht by Waigats. 921

Brief over Petzora, Oby, *enz. geschreven in 't jaer* 1581. 933

Britwin, *eilanden of voor-eilanden van* Nova Zemla.

Buchar, Boechar, *of* Buchara, *een landtschap en stadt.* 374, 379, 381, 401, 402, 412, 415, 433

Bucharen, *of* Boecharen, *een volk.* 108

Bucharen, *van Jooden herkomstig.* 375

Buchaersche Prins Abdeses. 375

Buchaersche Afgezant. 375

Budziack, *Tarters die leenschuldig aen de Porta tot Konstantinopolen zyn.* 577

Bulgaria, *een landtschap omtrent de* Volga. 604, 723

Buratten, *een volk in* Siberie. 606

Bustro, *een Rivier.* 558

Busuchtichan, *of* Bustuchan, *een Kalmaks Vorst.* 77, 227, 605

Byzondere voorvallen in de familie der Georgiaensche Vorsten. 521

C.

CAchemire, *een klein Ryk.* 481

Caffa, *een stadt in de Crim.* 567, 570, 575, 600, 601

Cameni-pojas, *ziet* Kameni-pojas.

Cajyven, *een gedeelte van* Niuche. 1

Caldan, *Tarters Prins.* 283

California. 184

Camassina, *een stedeken in* Siberien. 736

Camous, *een rivierken dat in den* Volga *stort.* 716

Candenos. 951, 956

Caratal, *een rivier by de* Amur. 108

Casan, *ziet* Kasan.

Casimut, *een stedeken aen de* Occa. 725

Caskar, *een landtschap.* 344, 345

Caspische zee, ziet *Kaspische zee.*

Caucasus, *ziet* Kaukasus.

Cederboomen. 783, 858

Ceremissen, *een Tarters volk.* 619, 883

Ceremissen, *zyn verdeilt in veelderley aerdt*. 620

Chaledzi, *zeker volk in Persien.* 499

Chamoen, Chamul *of* Gamoen, *een rivier die in de* Amur *valt.* 86, 847

Champe, *een gebergte in Tartarye.* 189

Changor, *zeker Mugael die in Hollandt is geweest.* 251

Charof, *een Mugaels vlek.* 245

Chatoena, *een arm van de* Oby. 777

Chawos, *een stadt.* 364

Cherkassen, *een volk.* 703

Cherkes, *een woest volk aen de zwarte zee.* 601

Chesel, *een Rivier.* 351

Chieka, *of* Gienka, *een vliet die in de Selinga stort.* 263

Chilanen, *ziet* Gilanen.

Chilke, *een rivier in* Siberie. 666

Chiwe, *een stadt aen de Zuid-zyde van de Kaspische zee.* 381, 382

Chodaizar, *een stadt.* 364

Chogende, *een stadt in* Mawaranhar. 373

Chorarisma, *een stadt in Usbekken landt.* 369

Chorasan, *een landtschap.* 382, 390

Choten, Chaten, *of* Chotan, *een klein Ryk.* 471

Chowarezmia, *een landtschap nu onder Persien behoorende.* 478

Christenen in Tangut. 324

Christenen in Turkestan. 457

Cialis, *een klein Ryk.* 343

Ciarkiam, *een landtschap.* 476

Ciki, *een volk.* 591

Cin, Ching *of* Cyn, *Koning in* Sina, *waer van het Ryk by de Uitlanders zyn naem heeft.* 54, 60.

Cingis, *Keizer der Mugalen.* 208, 217, 293

Cingis-chan.	749
Cirkassia, *een landtschap.*	552, 603, 610
Cirkassen, *een volk.*	546, 556, 557
Cirkassen *dans.*	553
Cirkassen *spys.*	553
Ciumquo, *of* Ciumhoa. *een landtschap.*	2
Cogalin, *een vliet by de oorspronk van de* Lena.	680
Colchis.	546, 549
Colali, *of* Kolalinskoy, *een eylandt in de Kaspische zee.*	699
Colocolcova, *ziet* Kolkowa, *of* Kolokolkowa.	
Colmogor, *een vlek.*	944
Coltaschini, *zeker Sibiersch volk.*	775
Comania, *of* Koemikken *landt.*	557
Compagnies landt.	93, 138, 146
Compas by die van Korea.	56
Comukken, *een Tarters volk.*	610
Corea, Coreanen, *ziet* Korea, Koreanen.	
Costin-sarch, *een plaets op* Nova Zemla.	924
Crasnojar, *ziet* Krasnojar.	
Crim.	567, 584, 602, 841
Crim-Tarters, *leenschuldig aen den* Porta.	573, 602
Crimsche spraek.	577
Crimsche bestiering, en huishouding.	585
Crimsche kleeding.	587
Crimsche krygs-orde.	588
Cur, *een rivier die in de Kaspische zee stort.*	499
Curdi, *een volk dicht aen de Kaspische zee.*	612
Curti, *een volk by de zwarte zee.*	554
Cusimut, *een klein Tarters Prinsdom.*	622

Cyrus, *of* Cur, *een rivier.* 499

Czarofsgorod, *een verwoeste stadt*. 606

Czukery, *een Noord-Tarters volk*. 285

D.

DAgestan, *een Tarters landtschap aen de Kaspische zee.* 559

Dalai, *of* Dalaya, *een Meir.* 251, 268

Dalay-lama, *Opperpriester of Paus der Mugaelen.* 97, 220, 247, 295

Damaegen, *een stadt.* 395, 421

Daste, *een landtschap.* 215, 217

Dauria, *een landtschap.* 63, 925

Dehestan, *een stadt in* Chorasan. 386

Demjaenski, *een stedeken aen de vliet* Tobol. 757

Derbent, *een stadt.* 261, 562, 699, 701

Deva, *Koning in* Tangut. 324

Dibawend, *een berg.* 500

Didekey-chan, een Vorst in Mugaelen landt. 246, 252

Diemens landt. 179

Dobrana, *Mugaels Vorst.* 259

Dobrana, *een eigen naem van zeker plaets in Mugaelen landt.* 858

Dolgoy, *een eylandt.* 955

Dolmatos, *een voornaem klooster in* Siberie. 844

Don, *of* Tanais, *een rivier.* 591

Donko, *een stedeken dicht by de rivier* Don. 591

Doste, *ziet* Daste.

Drie Vorsten der Usbekken, haere benamingen, enz. 366

Driederley aert van Bucharen. 375

Drinkvaten van Varkens-vel. 810
Droogten in de Jenisea. 665
Dubavend, *een Persisch gewest.* 487
Duivel-dienst in Dauria. 92
Dwina, *een rivier.* 944

E.

E*Dele steen by* Nertzinskoy *gevonden.* 825
Eedsweren in Tangut. 329
Eedsweren der Ceremissen. 620
Eedsweren der Tungoesen. 661
Een byzondere aert van Paerden in de Crim. 572
Eenhoorn. 903
Eilandt Amsterdam. 176, 180
Eilanden in zee benoorden de rivier Amur. 674
Eilanden in de Kaspische zee. 701
Eilanden in de Ooster Indische zee. 825
Eilandt Witsen. 923
Elud, *Kalmaks Vorst.* 304
Eraten, *een Natie.* 678
Eron, *een plaets op het landt* Jesso. 141
Eruwaen, *een Persische stadt.* 531
Exter-vogel, by Tarters in groote achting. 209

F.

FAars, *een woestyne.* 501
Farahr, *een stadt.* 488
Foecula, *een godinne.* 209
Feickh, *een berg.* 500

Ferabat, *of* Ferhaband, *een stadt in Persien.* 689, 690

Fergana, *een Persisch landtschap.* 485

G.

GAitimare, *Tanguts Vorst.* 228

Gaket, *een stadt in Georgia.* 535

Galgan, *een stedeken onder de Sineesche Muur.* 126

Gan, *een vliet.* 94, 109

Ganges, *een rivier.* 315, 502

Ganskoy, *een eilandt in de Ys-zee.* 656, 763

Gakpnehon, *een gebergte.* 2

Gastmael aen de Usbeksche gezanten in Sina. 444

Gaures, *oude Persiaenen.* 537

Gawilinsk, *een Tarters volk dicht aen de Sineesche Muur.* 114

Gebedt onzes Heeren in 't Mugaels. 245

Gebedt onzes Heeren in 't Ceremis. 622

Gebedt onzes Heeren in 't Ostiaks. 633

Gebedt onzes Heeren in de Toengoesche tael. 654

Gebedt onzes Heeren in de Jakutsche spraek. 677

Gebedt onzes Heeren in de Joekagiersche tael. 687

Gebedt onzes Heeren in de tael van Vogulits. 732

Gebedt onzes Heeren in de tael van Permien. 811

Gebedt onzes Heeren in driederley Samojeedsche spraek. 890

Gebergte in Korea. 61

Gebergte Kamiene bojas. 782

Gebergte Hyperborei, *en* Riphoei *genaemt.* 889

Gedaente der Kalmakken. 308

Geele Mugaelen. 209

Geestelyke Almanak der Lamas, *dat is hoe zy maendelyk afgoden dienst plegen, met de namen hunner Afgoden.* 330

Geloofs zaken in Tangut. 325

Georgia. 503, 504, 517, 523, 551

Georgiaensche Vrouwen zyn verstandig in Godtsdienst. 504

Georgiaensche inlandschen oorlog. 506

Georgiaensche Vorsten. 517

Georgiaensche Prinsen worden gelubt. 518

Georgiaensche naemlyst, of spraek der Mileten. 527

Georgiaensche kleeding, omtrent de Mileten gebruikelyk. 529

Gerawena, *een groot Meir.* 88

Geschenken aen Mugaelsche gezanten en Vorsten in Mosco. 230

Geschrift der Kalmakken. 297

Geslacht-rekening der Tartersche Koningen van Niuche. 3, 11, 27

Gesprek van den Schryver met een Kalmaks Prins. 327

Gesprek over de grenzen tusschen Sina en Moscovien door de onderlinge gezanten. 243

Gevogelte in Siberie. 787

Gewassen in Siberie. 792

Geweer der Siberiaenen. 786

Gewesten rontsom Petzora. 941

Gezanten der Mugaelen. 220, 231

Gezanten der Samojeden in Mosco. 231

Gezanten van den Sineeschen Koning. 241

Gezant der Kalmakken. 282

Gezant des Lamas in Peking. 325

Gezanten der Tartaren in Europa. 325

Gezant van Tibet. 341

Gezantschap naer Sina, *door bevel van den Vorst* Siaroch, *in 't jaer* 1240, *uit Usbekken landt gedaen.* 435

Gezant uit Mosco *naer* Sina. 792

Gezantschap uit Mosco *na* Sina *op 't jaer* 1654. *en zyn Reis-beschryving.* 857

Gezantschap uit Mosco *na de Sineesche grenzen, tot vereffening der landtscheiding*, enz. 864

Gezantschap van een Mugaels Vorst. 770

Ghiwie, *zekere kust aen het Kaspische meir.* 699

Ghotanga, *een rivier digt by de* Jenisea. 770
Giden, *een Volk.* 454
Gihun, *of* Gihon, *een vermaerde rivier.* 354, 374
Gilan, *een Persisch landtschap.* 612
Gilanska, *een gewest.* 847
Giletskaja, *een landtschap benoorden de vliet* Amur. 96
Giliaki, *een volk in 't Noord Tartarye*. 106, 838, 847
Giliat, *een eilandt in zee voor de rivier* Amur. 96
Glinof, *een stedeken in 't Wiatsche gebiedt.* 722
Godts-dienst der Tartaren van Niuche. 29, 35
Godts-dienst in Korea. 61
Godts-dienst en Kerk-oefeningen der Mugaelen. 211
Godts-dienst van Cingis *en* Tamerlaen. 217
Godts-dienstige zeden der Kalmakken. 294
Godts-dienst der Christenen in Tartarye verduistert. 325
Godts-dienst in Tangut. 326, 327
Godts-dienst en Kerk-oefeningen der Lamas. 330
Godts-dienst der Turkestanders. 457
Godts-dienst der Ostiakken. 637
Gog *en* Magog. 276, 457
Gorbowo, *voor-eilanden van* Nova Zemla. 915
Gorodisse, *een plaets aen de rivier* Indiga. 956
Graf-plaetzen in Korea. 56
Graf-plaetzen der oude Crimmen. 572
Graf-steden der ouden, omtrent Astracan. 714
Grenzen van Turkestan. 454
Grenzen der Sineezen, buiten de Muur. 854
Grenzen tusschen Ruslandt *en* Sina. 815, 881, 882

Gribenski-Kosakki, *een verzameling van Kosakken van die naem.* 701

Groenlandt. 93, 903, 904

Gromma, *een plaets aen de rivier* Amur. 877

Groote Vaertuigen by Casan. 780

Gurgaandzi, *een stadt in* Usbek. 368

Guriel, *een landtschap.* 547

H.

H*Aring-vangst in* Siberie.	745
Havens aen de Kaspische zee.	706
Haven in 't meir Baikal.	880
Heerschers in Chorasan, *en Bucharen-landt.*	393
Helung, *een rivier in Oost Tartarye.*	194
Herat, *een Persisch landtschap.*	484
Het landtschap Mawaranahr, *heeft veel geleerde mannen uitgelevert.*	475
Hhares, *een berg.*	500
Hiermend, *een rivier.*	498
Hiucuta, *een plaets in Niuche.*	194
Hoamjam, *zeker dier in Tartarye.*	200
Hokok, *een plaets in* Jesso.	129
Honden trekken de sleden in Siberie.	639
Hollanders in Korea *gevangen.*	53
Hollandia Nova *door Vlaming opgedaen in 't jaer* 1696.	180, 182
Hooge School in Samarcant.	352
Hoogte en lengte van plaetsen omtrent en op Nova Zemla.	925
Horden *der Kalmakken*.	276, 278
Hoornen, worden verstaan voor hulp en heil.	236
Hoorens en Schulpen onder aerde gevonden.	743
Hout geschut.	222
Hout in steen verandert.	771, 793, 794, 796
Hugoria, *ziet* Jugoria.	
Huseick, *een riviertje.*	772
Huizen in Korea.	49, 50
Huizen in het landtschap Xixigar.	91
Hyperboreische gebergte.	889

I.

JAal, *een rivier in het landtschap* Niuche.	2
Jablona, *een rivier in* Siberie.	670
Jacht-reis, door Oost-Tartarye gedaen uit Sina.	194, 195, 196
Jacutskoy, *of* Jacut, *een sterkte in* Siberie *aen de vliet* Lena.	108, 114, 656, 659, 673, 757
Jacuti, *of* Jacuten, *een Noorder-Tarters volk.*	114, 669, 676, 680
Jacutsche Godts-dienst.	670
Jacutsche woord-lyst.	677
Jaesma, *een rivier by de* Meseen-*vliet.*	955
Jaik, *een rivier die in de Kaspische zee stort.*	276, 278, 305, 397, 607, 617, 688
Jajoetele, *swervende Tarters.*	848
Jalbadois, *Kalmaks Prins.*	294
Jalo, *of* Jaal, *een rivier omtrent de Sineesche Muur gelegen*.	85, 93, 95, 116, 881
Jamisch, *een Zout-meir.*	730, 775
Japan.	45, 90, 129, 150
Japansche landtkaerten.	63
Japansin, *of* Jepansin, *een Sibierschvlek.*	830
Jarauna, *een stedeken in Tartarye bewesten de groote Muur.*	102, 683
Jasma, *een edele steen.*	681
Jaxartes, *een rivier.*	373
Iberia.	504
Jedisem, *eenige Tartersche geslagten.*	702
Jelcula, *een rivier.*	858
Jem, *een rivier.*	397
Jenisea, *een groote rivier.*	65, 91, 640, 644, 676, 684, 758, 782, 833
Jeniseiskoy, *een stadt.*	644, 645, 666, 814, 824
Jerenak, *Mugaels rebel.*	237
Jesan, *een meir in* Siberie.	730, 766, 775, 853

Jesi, *een stadt in* Turkestan	470
Jesso.	15, 41, 45, 62, 63, 90, 93, 109, 128, 131, 137, 140, 141, 149, 152
Iki-burchan-koton, *een verwoeste stadt in Mugaelen landt.*	98
Ilim, *een rivier en sterkte in* Siberie.	89, 110, 665
Imirette, *een landtschap.*	547
Indiga, *een rivier.*	956
Ingoda, *een rivier.*	73
Inkhoorens van Iset.	761
Inkhoorens die vliegen.	785
Inval der Usbekken in Persien.	426
Jooden in Sina.	325
Jooden onder de Tarters van Osmin, enz.	567, 615
Jooden in de Crim.	567
Jooden niet ver van de Kaspische zee woonachtig.	692
Jooden, of die in Tartarye zyn.	808
Jonigangon, *een Heidens klooster in Tartarye.*	882
Irdekule, *Prins in Mugaelen-landt.*	259
Irdeni Kantasi, *Mugaels Prins.*	237
Irejet, *een riviertje in Siberie.*	759
Irkut, *of* Irkutskoy, *een Siberische vesting.*	657, 768
Irtis, *een voorname rivier in Siberie.*	278, 631, 653, 730, 763, 775, 782, 817, 822, 831
Irtiskoy, *een Sibiersch stedeken.*	822
Isemskoy, *een tak, van de vliet* Petzora.	951
Iset, *een rivier in Siberie.*	673
Istiun, *een gebergte.*	219
Istia, *een rivier in Siberie.*	673
Juganskoy Ob, *een gedeelte van de rivier* Oby.	855
Jugorie, *of* Ugorie, *een landtschap*.	776, 933
Jukagir, *een Sibiers Noorder volk.*	670, 686, 687
Jupy, *een Tarters volk.*	4, 12, 26, 41, 267

Jurgeachi, *een Tarters volk.* 609

Jurten, *zeker aert van wooningen in Siberie.* 75

K.

KAas, *een stadt in* Usbek. 369

Kaban, *een landtstreek in 't Mugaelen landt.* 654

Kabardi, *een natie.* 688

Kabardin, *een dier.* 682

Kablestan, *een landtschap.* 481

Kabudhanjaceth, *een stadt.* 364

Kabul, *een landtschap.* 342

Kachemire, *een landtschap.* 341

Kadmendu, *een stadt in* Nekbal. 324

Kaerle, *een aert van dwergen by* Kasan. 615

Kaerten van Siberie. 756

Kaerten in Sina *gemaekt.* 966

Kajyuen, *een stadt.* 37

Kaigorod. *een stedeken in het Sirenen landt*. 758, 777, 779, 780

Kailar, *of* Kailare, *een rivier*. 64, 111, 257

Kalbasin, *eeng gesterkt huis in* Siberie. 278, 763

Kalgan, *een Sineesche weinig bevolkte stadt buiten de Muur.* 101, 280, 684, 882

Kalmakken, *een volk.* 433, 627

Kalmakkia, *een landtschap.* 276

Kalmakkia *is meest onvruchtbaer.* 290

Kalmaksche Vorsten. 276, 278

Kalmaksche Monniken. 279

Kalmaksche Horden, zoo zwarte als witte. 289

Kalmakken, *eeren de Zon.* 289

Kalmakken, *eeren Poppen.* 289

Kalmakken, *doen veeltydts bloetschande, doch andere onthouden zich daer van.* 289

Kalmakken, *gelooven hier na een ander leven.* 289

Kalmakken, *hebben boeken en geschrift.* 289

Kalmaksche eedzweering. 292

Kalmaksche Godts-dienst. 292, 295

Kalmaksche benamingen van mans persoonen. 279

Kalmaksche gezanten. 280, 286, 291, 293

Kalmaksche vorsten Vesurta, Kontaira *en* An[...]as. 291

Kalmakken-landt volgens oudt bericht. 314

Kama, *een groote rivier.* 780, 802

Kamanci, *en* Karagantzi, *volken by het meir* Altin. 784

Kamara, *of* Kamarska, *een stadt de vliet* Amur. 105, 111

Kambalu. 263, 266

Kameni-pojas, *of steene gordel, een groot gebergte.* 782

Kamhi, *Keizer van* Sina. 8

Kaminke, *een sterkte by* Irkutskoy. 679

Kamtsia, *een rivier stortende in de Ooster Indische zee.* 672

Kamtsiadal, *een volk aen de Ooster-Indische zee woonachtig.* 671

Kamzatia, *een rivier by de Ooster-zee.* 668

Kanatop, *een grens-stadt in de* Crim. 571

Kankutan, *een meir waer uit de vliet* Oby *stort.* 881

Kaparange, *hooft-stadt in* Tibet. 338

Kapki, *een stedeken.* 260, 852

Kara, *een vliet die in de Ys-zee stort.* 917

Kara kalpaki, *aert van Tarters, of zwartmutsige Kalmakken.* 279, 287, 297

Karakithay, *een landtschap.* 11, 344

Kara-kotan, *een stedeken in 't woest Tartarye.*	101
Karasakki, *een visch in* Jesso.	63
Kargasinia, *een Tarters gewest.*	86
Karthuel, *een Georgiaensch landtschap.*	542
Kasaki Orda, *een Tarters volk.*	630
Kasan, *een Zaerschap, en een groote stadt, onder* Moscovien.	621, 724, 725
Kasbyn, *een stadt.*	382
Kaschan, *een stadt.*	368
Kasjaan, *een stadt in 't Noorder Persien.*	420, 423
Kaspische zee.	403, 496, 612, 613, 614, 615, 617, 687, 688, 691, 703
Kata, *een stadt.*	396
Kataiskoy, *een stedeken by de vliet* Irbit.	765
Katama Koeroema, *volkeren in Bucharen landt.*	379
Kath, *een stadt.*	480
Katoegta Lama.	96, 218, 211, 222, 223, 224, 226, 252, 254, 264, 268, 314, 319, 681, 684
Kavijaer makery aen de Kaspische zee.	696
Kaukasus, *een gebergte.*	544, 612
Kerken in Mugalia.	219
Kerkus, *een berg.*	500
Kerlon, *een rivier in* Tartarye.	284
Kermanie, *een stadt.*	382
Ket, *een rivier in* Siberie.	628, 631, 731, 764, 765, 818, 819, 820, 823
Ketskoy, *een stadt en klooster*.	764, 765, 821, 823
Kharen, *een berg.*	498
Kia-ochi, *een volk dat gulde tanden draegt.*	43
Kiertse, *een stadt in de* Crim.	589
Kigila, *een rivier stortende in de Oost-zee.*	674
Kin, *een gebergte in 't landtschap* Niuche, *mitsgaders een Tartersch volk.*	1, 14, 26, 41, 266

Kirgisen, *een Tartersche natie*. 592, 628
Kirin, *een stadt in* Niuche. 189
Kiringa, *een vliet die in de Lena stort.* 105
Kisilbas, *een meir in* Kalmakkia. 278
Kislaer, *een rivier.* 688

Kitay.	54, 353
Kleeding der Tarters, en Godts-dienst.	3, 4
Kleeding van't volk in het landtschap Niuche.	5, 4
Kleeding der Mugaelen.	220
Kleeding der Korilen	675
Kleeding der Samojeden.	949
Klok onder aerde gevonden.	916
Koblestan, *of* Kablestan, *een Persisch gewest.*	481
Koejari, *een volk.*	86
Koemikken landt, *een gewest niet ver van de Kaspische zee gelegen.*	557, 702, 674, 675
Koerali, *of* Korilen, *een volk.*	673
Koerdes, *of* Kourdes, *een volk dicht aen de Kaspische zee woonachtig.*	691
Koesnetskoy, *ziet* Kusnetskoy.	
Koin, *een Tarters landtschap.*	324
Kooking der spys, by de Bratti.	659
Kokonor, *een groot meir.*	264, 307
Kokotan, *of* Kokoton, *een buiten-muursche stadt van* Sina.	259, 632, 852
Kola, *een stadt en rivier.*	930
Kolalinskoy, *een eilandt in de Kaspische zee.*	699
Kolima, *een rivier die in de Ys-zee stort.*	107, 667, 680
Kolgoy, *een eilandt by* Waigats.	892, 952
Kolkowa, *of* Kolokolkowa, *een plaets niet ver van* Petzora.	947
Kom, *een stadt.*	536
Komani, *een volk.*	702
Kompagnies landt.	93
Koningen der Turkestanders.	455
Konink van klein Tibet, komt by den grooten Mogol.	340, 341

Kontaisa, *Kalmaks Prins.* 226, 286

Kontaisina, *een Tartersch volk* 850

Kook, *Kalmaks Prins.* 642

Koopmanschappen die in en uit Bucharen landt worden gevoert. 418

Koopwaeren die men in Siberie *vindt.* 786, 790

Koptoga, *een stedeken.* 953

Korea. 2, 28, 29, 42, 43, 44, 46, 49, 60, 62, 106, 153, 260

Koreesche Gezant in Japan. 49, 55

Koreesche Gezant in Sina. 59, 60

Koreasche *benamingen.* 52

Koreizi, *een volk.* 78

Korinskoy, *een plaets in Korilen landt.* 673

Korkang, *een stadt.* 480

Korlika, *een Noord-Tarters volk.* 112

Kosakken. 431, 556, 594

Kosaksche, en Buchaersche Tarters plaetsen. 378

Koshaniejah, *een stadt.* 364

Kosogal, *een rivier en meir.* 109, 881

Kostelyke steen in Kaskar. 345

Kotjol, *een eilandt by* Nova Zemla. 916

Kragatsini, *een Mugaelsche natie.* 220

Krasna, *een Sibiersch vlek by* Tumen. 778

Krasnojar, *een stedeken aen de vliet* Jenisea. 663, 666, 819, 848

Kretscheti, *een visch.* 8

Krim, *ziet* Crim.

Krowaja, *een groot vleks aen de rivier* Taz. 777

Kruideryen in Siberie. 788

Krygsluiden in Siberie. 766

Kumes, *een landtschap.* 394

Kumies, *brandewyn van paerde melk gestookt.* 75

Kungur, *een vlek by de rivier* Kama. 778

Kur, *een rivier.* 542, 613

Kusnetskoy, *een plaets aen de vliet* Thom. 771, 773, 805, 848

Kustbeschryving langs de Ys-zee. 935

Kuthi, *een stadt in 't landt* Nekbal. 324

L.

LAbinskoy, *een ryksken in Mugaelen landt.* 212

Ladrones, *eilanden.* 183

Lama, *een rivier by de Ys-kaep.* 918

Lamas, *geestelyke Priesters in Niuche en Mugaelen landt.* 5, 14, 34, 200, 203, 204, 205, 210, 323, 325, 326, 327

Lampas, *een plaets aen de vaste kust digt by* Waigats. 928

Lamutsche *taelwoorden.* 678

Landt en reis-wegen uit Sina *na de rivier* Oby, *en rugwaerts.* 309, 312

Landtmeting in Siberie. 842

Lanharaga, *een buurt in* Siberie. 774

Laphaja, *een stedeken.* 847

Larzan, *een stadt.* 483

Laski, *beesjens in* Siberie. 784

Lazi, *Herders volk.* 567

Leaotung, *een Sineesch landtschap.* 2, 41, 116, 186

Leder schietgeweer. 56

Lena, *een groote rivier.* 87, 105, 110, 111, 676, 763

Lengte der dagen in Jakutskoy. 679

Lengte der dagen in Petzora. 948

Lengte en breete van Nova Zemla. 925

Lenskogo, *een landtschap omtrent de vliet* Lena. 678

Liluuka, *een Tanguts Vorst.* 644

Linohang, *een vliet.* 2

Lispendek, *gebergte in Usbekken landt.* 365

Lomsbay, *op* Nova Zemla. 924

Loop der rivier Volga. 713

Lop, *anders* Xamo, *een woestyne in Tartarye* 25, 265, 306, 312, 323

Lorga, *een rivier.* 66

Losma, *een vlek.* 878

Lootbergen. 879

Lutoren, *een volk by de Ooster-Indische zee, woonachtig.* 671

Lykstatie der Tartaren van Niuche. 31, 38

Lykstatie over Honden. 734

Lyst van steden en plaetsen in Leaotung *en Oost-Tartarye.* 193

Lyst veeler Crim-Tartersche woorden. 578

Lyst van afgelegentheit veeler plaetse in Siberie. 855

M.

MAgoses, *een Afrikaens volk.* 648

Mahometaenen tot Tobol. 730

Makofske, *een vlek in Siberie.* 765

Mammoute-been, of Olifants tanden onder aerde gevonden. 742, 746

Mammoutekoos. 950

Mancup, *een stadt in de* Crim. 569

Mangaseja, *of* Mangaseof, *een stadt in 't Noorder Siberie.* 656, 784, 819, 820, 851

Mangi, *of Noorder Sina.* 6

Manguslave, *een haven op de Kaspische zee.* 397

Mansiouwers, *Tarters.* 210

Mantsika-toetima, *een stedeken in Mugalenlandt.* 210

Maranga, *een klein ryk.* 323

Martiniere *oordeelt* Waigats *geen doortogt te hebben.* 927

Marmer bergen op Nova Zemla. 926

Mathys *eilandt.* 915

Matsumay, *een stadt en landtstreek in* Jesso. 62

Matsmey, *of* Matiny, *een stadt in* Jesso. 132, 141, 149

Mauranar, *of* Mawaranar, *een vermaert landtschap.* 473

Mazanderaan, *een landtschap.* 423

Medemo, *een voor-eilandt van nieuw* Guinea. 179

Meiren in't Usbekken landt. 497

Mengrelia. 546, 548, 551, 600

Menigte van vaertuigen in Astakken landt. 638

Melk-zee. 169

Meotische Poel. 589, 600

Mergeen, *een Sineesche vesting in Mugalen landt.* 82

Mergen-achay, *Mugaels Vorst.* 227

Mergen, *een stedeken buiten de Muur.* 258

Merw, *of* Merve, *een beroemde stadt.* 362, 385, 412

Mesched, *een Persische stadt op de grenzen der Usbekken.* 357, 384

Meseen, *een plaets digt by* Waigats, *aen 't vaste landt.* 888, 910, 940, 941, 951, 955

Meting des landts tusschen Ispahan *en* Mesihed. 419, 421

Meting der landen en gewesten omtrent de groote rivier Oby. 878

Mias, *een rivier en meir in Siberie.* 761

Mien, *een landtschap.* 338

Mienkhisilang, *een Tarters gewest omtrent de Kaspische zee.* 434

Minerael in Siberie. 792, 825

Minerael op Nova Zemla. 926

Moendoesen, *zwervende Tarters.* 848

Moengoeske, *een riviertje dat in de* Jenisea *stort, alwaer erts gevonden wordt.* 767

Moengoet, *ziet* Mungut.

Moersinska, *een plaetsje in Siberie.* 801

Montsiak, *Kalmaks Prins.* 292

Monnikken in Korea. 56

Moranga, *een klein Tarters Ryk.* 324

Morduinen, *een Tarters volk.* 623, 883

Morduinen *woorden-lyst.* 624

Moskees, *of Mahometaensche kerken in* Sina. 267
Mugalia, *een groot landtschap.* 207
Mugalen, *een groot Tarters volk.* 884
Mugaelsche oude Koningen, en haer geslachtlyst. 455
Mugaelsche Vorsten. 80, 212, 221, 805
Mugaelsche Vorsten geven voor, van Alexander *de Groot afkomstig te zyn.* 231
Mugaelsche Vorsten, die zich onder 't gezag hunner Czaersche Majesteiten hebben begeven. 237, 238, 239
Mugaelsche Vorsten, die onder den Sineesch staen. 239, 241
Mugaelsche woorden. 266
Mugaelsche Priesters. 643
Mugaelsche Afgezant. 770
Multan, *een Tarters landtschap.* 49O
Mungut, *een stadt tusschen het Russche gebiedt, en* Sina. 66, 847
Munt of geldt, dat in Indiën onder aerde is gevonden. 564
Murom, *een stedeken by de* Occa. 624
Musal, *een stadt.* 540
Muskus-dier. 789, 790
Muur van Sina. 26, 35, 43, 54, 119, 120, 121
Muur tusschen Derbent *en de zwarte zee.* 562
Mylen in Moscovien en Siberie gebruikelyk. 812
Mynen en mineralen in Korea. 58
Mynen van loot en zilver in Mugalen landt. 82
Mynen van kooper. 83

N.

N*Amen der rivieren, die in de rivier* Amur *storten.*	67
Namen van persoonen in Mugalen landt.	270
Namen der Tarters, die aen de Kaspische zee gelegen zyn.	692
Namen van Tartersche volken.	702

Naemlyst in de Daurische tael. 68

Naemlyst van steden en plaetsen tusschen Samarkant *en* Sina. 395

Nagay, *een Tarters landtschap.* 585, 606, 611, 617, 709

Nagaysche Paerden. 618

Najan, *een gebergte.* 105

Nanking, *een stadt.* 3

Nanan, *een rivier in Korilen landt.* 675

Naphta. 616

Narasch, *een plaets in het Mugalen landt.* 268

Narin, *of* Narinskoy, *een kasteel aen de* Oby. 638, 684, 763, 764, 831

Naritsi, *een rivier en stedeken by de rivier* Amur. 112

Narten *of sleepschoenen.* 88

Nasabaje, *een landtschap in 't Noorden by de rivier* Lena. 106

Nasaden, *groote scheepen.* 712

Natie die het vuur aenbidden. 405

Naugorod, *een gebergte.* 336

Naum, *een stadt en rivier op de Daurische grenzen, onder* Sina. 75, 79, 82, 94, 109, 258

Negei, *een stadt.* 878

Nekbal, *een klein Koninkryk, en des zelfs steden en plaetsen.* 477

Neresinskoy, *een stadt.* 64, 74, 75, 76, 79, 94, 241

Nesa, *of* Nisa, *een stadt.* 385

Nestoriaenen. 539

Neukana, *een stadt in* Korasan. 387

Newa, *een stedeken in Siberie.* 781

Nezani, *of* Nezam, *een stadt.* 364

Nietsien, *een rivier.* 843

Nieuw-Hollandt. 163

Nieuw-Zeelandt. 163, 176

Nikanskoy, *een landtschap waer in de* Nikanen *woonen.* 64
Nipeheu, *anders* Nersinskoy. 77
Nisabur, *een Persische stadt.* 387, 388
Nisi, *of* Ginsing, *een artseny wortel.* 8, 36, 44, 45, 46, 117
Nisowa, *een Kaspische Zee-haven.* 560, 690
Nisney Novogorod, *een groote stadt.* 723
Nisne Usolia, *een stedeken in Siberie, eigen aen de Heer* Stroganof. 736
Niuche, *een Koninkryk.* 1, 64, 110, 209, 265
Niuches benamingen. 12
Niulhan, *een landtschap.* 2, 4, 12, 23, 41
Noorder Siberie. 686
Noorder Siberische Afgoden. 687
Noort-kaep. 905
Nova Zemla. 45, 762, 782, 897, 899, 904, 915, 921, 925, 926, 928
Nova Zemla *is verdeilt in eilanden.* 924, 951
Nuki, *een Oost-Tarters volk.* 2, 682
Nur, *een stadt.* 365
Nurumchan, *Konink der Usbekken.* 355
Nutikop, *een stadt op de grenzen van* Mugalia. 261

O.

OBdoria, *een Noorder landtschap.* 728, 878
Obengir, *een gebergte.* 370
Oby, *een groote rivier in Siberie.* 636, 637, 727, 730, 731, 764, 782, 818, 820, 878, 879
Obskoy More, *de zee aen de* Oby. 897
Ocerra, *een stadt.* 453
Ochtoeba, *een oude verwoeste stadt.* 714
Ocka, *een rivier.* 722
Odinskoy, *of* Oedinskoy, *ziet* Udinskoy.

Odnakol, *een landtstreek.* 79
Oelotava, *zeker hoog gebergte.* 778
Oerang, *of* Ourang, *een bos-man.* 249
Oergendzi, *een Usbeksche stadt.* 369, 372, 412, 415, 416, 433, 702
Oerke, *een rivier omtrent* Albasin. 113
Oeroengi, *een Mugaelsch geslacht.* 775
Oeroenke, *een vliet.* 79
Oestme, *een vrye Tartersche heerlykheit.* 700
Oestiga, *of* Ustiga, *een stadt op de* Dwina. 813
Oest-Silemska, *een plaetsje by* Petzora. 953
Oetzoes, *zwervende Tarters.* 848
Offer in Korea. 59
Offer der Ostakken. 632
Ojevaers. 647
Olchon, *ziet* Alchon.
Olenek Korakof, *een ver afgelegen Oost-Tarters volk.* 672
Oelets, *een tak van de* Oby. 729
Olifanten. 746
Omtrek der zwarte zee. 603
Omtrek van de Kaspische zee. 688, 504
Onderscheidene benamingen van het landtschap Niuche. 1, 2
Ondekkingen in 't Noorder America. 157
Ondekking van de rivier Petzora *en* Oby, *enz.* 929
Ondekking van Siberie. 826
Ondekkinge der Noord-oost kusten, by Engelschen ondernomen. 929, 935
Ondoenlykheit om Noorden om, boven Nova Zemla, *na* Indiën *te varen.* 912
Onkoten, *een Tarters volk omtrent het meir* Baikal. 682
Onlust tusschen de Moscoviters en Sineezen. 40
Onlusten en kryg in Mugalen landt. 230
Oni, *een gewest op* Nova Guinea. 172

Onon, *een rivier.* 73

Ononskoy, *een vliet by* Nertsinskoy. 113

Onthael aen Mugaelsche gezanten. 230

Onthael aen een Usbeksche Prins tot Ispahan. 363

Onthaling aen een Tarters Prins in Sina. 490

Oorlog in Korea. 51, 53

Oorlog tusschen Tarters en Sineezen. 340

Oorlog tusschen Persen en Buchaersche Tartaren.

383

Oorlog en beroerte in Usbek op het jaer 1680 *voorgevallen.* 405

Oorspronk van het Mogolsche ryk. 336

Opstant van Stenko Rasin. 696

Optocht van den Sineeschen Konink tegen de Tarters. 284

Orangseeb, *of groote* Mogol. 215

Oruxena, *een stadt in Usbekken landt.* 373

Osmin, *een Tartersche stadt by de Kaspische zee.* 566

Ossa, *een stedeken aen de rivier* Kama. 719

Ostakken, *of* Ostiakken , *een woest Noorder volk.* 313, 630, 636, 640, 818

Ostakken dooden hun oude Magen. 632

Ostakken doen bloedtschande. 634

Ostakken vangen Beeren. 635

Ostaksche Afgoden. 634

Ostaksthe zeden. 636

Oude Schipvaert der Sineezen. 340

Overwinning van Siberie. 734

Overwintering van eenige Moscovische Zeeluiden , op 't eilandt Serapoa Coska. 913

Ousoifkoy, *een stedeken.* 776

Oxus *een voorname rivier, die in de Kaspische zee uitstort.* 368, 369, 371, 497

P.

P*Aerden gemest, en gegeten.* 713

Paep-jans landt, *van hem zelven en zyn naem.* 319, 321, 312

Paerlen vallen in de rivier Amur. 825

Pansin, *een stadt in Siberie.* 757, 822

Papinogorod, *een stedeken benoorden in Siberie.*	945, 952
Patatas, *een volk.*	2
Pec-ha, *een gebergte in Tartarye.*	199, 201
Pein, *een landtschap.*	453
Pejsida, Piasida, *of* Pesida, *een vliet die in de Ys-zee uitstort.*	666, 833
Peking, *Hooftstadt in* Sina.	26, 28, 196, 205, 263, 852
Pelim, *een Sibiersche rivier en stadt.*	822, 823
Pensi , *een rivier in 't Ooster Siberie gelegen.*	674
Perekop, *een stedeken in de* Crim.	567
Perigorache Cirkassen.	557
Perivolschik, *zeker dier in Siberie.*	841
Permakken, *een natie in Siberie.*	800, 942
Permia, *een landtschap.*	779, 811, 815
Persepolis.	235, 236
Petzora, *een rivier en stedeken in het Noorder Siberie.*	888, 902, 933, 938, 947
Phasis, *een rivier vallende in de zwarte zee.*	549
Philipinsche eilanden.	184
Piasidaes, *een Sibiersch volk in 't Noorden.*	640
Pienega, *een vliet die in de Ys-zee stort.*	944
Plaetsen en steden aen de Volga *boven* Astrakan *gelegen.*	712
Plotbus, *een voornaem gehucht in Mugalen landt.*	88
Poeft-oser, *een meir in 't Noorder Siberie.*	730, 916
Poloutzen, *een volk.*	568
Pontus Euxinus, *of zwarte zee.*	550
Porus, *Indisch Konink.*	235
Posthuizen in Siberie.	789
Potisaen, *een stadt in* Korea.	57
Puinhoopen van verwoeste steden.	306

Puinhoopen van oude gebouwen in de Crim. 575

Puinhoopen van oude gebouwen elders. 714

Q.

QUelpaert, *een eilandt tusschen* Korea *en* Japan, *of een voor-eilandt van* Korea. 53, 152

R.

RAwalof, *een Sibiersch vlek.* 763

Rey, *of* Ray, *een stadt in* Chorasan. 383

Reis na het Zuid-landt, door de Nederlandtsche Maetschappy, in 't jaer 1696 *gedaen.* 179, 180

Reis door het landtschap Leaotung *en* Niuche. 185, 202

Reiswegen uit Kalmakken landt na Sina *en elders, benevens benamingen der plaetsen onderweeg.* 277

Reis uit Usbekken landt tot aen Sina. 365, 404

Reis door Bucharen landt. 378

Reis van Astrakan *naer Bucharen landt.* 396, 404

Reisweg, en plaetsen tusschen Astrakan *en* Sina. 405

Reiswegen, en plaetsen met hun Afftant in Chorasan, *en het Usbekken landt.* 410

Reisweg van Merw, *na* Buchara. 413, 414

Reisweg van Mesihed, *na* Oergentsi. 415

Reisweg van Oergentsi *na* Buchara. 416

Reisweg van Buchara *na* Samarkand. 417

Reisweg van Samarkand *na* Balch. 417

Reisweg, tusschen Damegaan *en* Mesihed. 421

Reisweg, tusschen Asterabaad *en* Mesihed. 422

Reiswegen en plaetsen in het landtschap Mazanderaan. 423

Reisweg van Gilaan. 424

Reis uit Kalmakken landt na Sina. 435

Reis van Joris Andriesz *uit Tartarye na Persien.* 467

Reisweg tusschen Suratte, Tangut, *en het landt der Kalmakken.* 502

Reisweg uit Mosco *na* Meletyn. 531

Reis uit Jakutskoy *in Siberie naer het Oosten, tot ontdekking eeniger landen gedaen.* 670

Reis over het Baikalsche meir. 681

Reis langs en over de Kaspische zee. 692

Reis van de vliet Jaik *aen de Kaspische zee tot Oost-Indiën.* 706

Reis van Astrakan *na Oost-Indiën over een andere weg.* 707

Reis uit Moscovien na de rivier Amur. 754

Reisstreek uit Mosco *na Siberie met de afstant der plaetsen.* 857

Reisweg uit Oestiga *tot* Sina. 814

Reistreek van Siberie na Sina. 834

Reisweg tusschen Mosco *en* Tobol. 848

Reis tusschen Peking *en de rivier* Oby. 852

Reiswegen uit Europa *na* Sina. 853

Reis van een Moscovische gezant na de Sineesche Grenzen. 865, 869

Reis uit Mosco *na* Sina. 881

Reizen te water, om benoorden, naer Indiën te stevenen. 908

Reis te water na Petzora, *in het jaer* 1611 *gedaen.* 937

Reis-beschryvinge, van de Dwina *stroom na* Petzora, *en de vliet* Oby. 944

Res, *een rivier.* 783

Retink, *een landtschap.* 323

Reuze-beenderen onder aerde gevonden. 588, 802

Rhabarber wortel. 94, 218, 225, 253, 791

Ribesia, *zeker gewas.* 388

Ribenskoy, *een plaets dicht by het meir* Baikal. 65, 768

Ribne, *een stedeken aen de* Selenga. 681

Ribna, *of* Ribnoy, *een stedeken, als mede een eilandt in de Kaspische zee.* 700

Ribnoy, *een eilandt in de rivier* Tunguska. 762

Rivieren die in de Ys-zee uitstorten. 105, 897

Rivieren in en omtrent de Crim. 603

Rivieren aen en omtrent de Don. 727

Rivieren van 't Paradys. 478

Rivieren Oby, Petzora, Jenisea, Lena, *en* Kolima. 728

Rivieren die in de Ooster-Indische zee uitstorten. 847

Robbe-vangst. 954

Rolle, eeniger Rustplaetsen op zekere reis tusschen Samarkand *en* Sina. 491

Ruban, *een stadt.* 483

Ruslana, *een rivier aen de* Volga. 718

Rusteindar, *een landtschap aen* Turkestan *gelegen.* 471

S.

SAbatsia, *een landtschap.* 107, 686

Sabdoerski, *een eilandt in de Kaspische zee.* 701

Sabel-vangst. 784, 785, 786

Sachion, *een stadt in* Tangut. 334

Sagatay, *een landtschap.* 345

Sain lodschan, *Mugaelsch Vorst.* 777

Saifek, *een wal of muur van aerd en geboomte.* 624, 721

Sakki, *een drank in* Korea. 58

Samarkand. 217, 345, 350, 353, 354, 403

Samara, *een stedeken by de* Crim. 572, 588, 719

Samarok, *een vlek aen de* Oby. 653

Samma, *een gebergte in Mugalen landt.* 263

Samo, *of* Xamo, *anders* Lop, *een sandige woestyne buiten de Sineesche Muur.* 11, 23, 26, 284, 323

Samojedia. 839, 840, 841, 887, 952

Samojeedsche woorden, en benamingen. 890

Sandel-hout. 109

Sangje, *Kalmaks Vorst.* 304, 642

Saraje, *hooftplaets in het landtschap* Daste. 216, 217

Saray, *een oude vermaerde stadt aen de* Volga, *nu verwoest.* 715

Sarapul, *een plaets aen de* Volga. 604

Saratof, *een stadt aen de* Volga. 604, 714

Sartols, *een Mugaelsch volk.* 234

Sasana, *een Mugaelsch vorstendom.* 259

Saschno, *een winter-wooning.* 848

Schach Abbas, *Koning van Persien.* 382

Schachruch, Sultan *of Koning in 't Usbekker landt.* 474

Schapen met dikke staerten. 296

Schapen met zware hoornen. 778

Schara-murim, *een rivier in Tartarye buiten de Sineesche Muur.* 101, 882

Schemkal, *een Prins der* Cirkassen. 556

Schepen van Korea. 49, 50

Schepen uit de Jenisea *Noord omwillende vaeren, zyn nooit te rug gekomen.* 846

Schilka, *of* Silka, *een rivier die in de* Amur *stort.* 66, 113

Schingal, *ziet* Singal.

Schirga, *een Sineesche stadt buiten de Muur gelegen.* 852

Schirogalgoe, *een stadt buiten de Sineesche Muur.* 260

Schorga, *een stadt.* 852

Schrift der Tarters van Niuche. 6, 7, 14

Schur, *een rivier.* 85, 86

Schuri, *of* Schurtsi, *een volk in* Niuche. 5

Schytische volken. 235

Segestan, *een Persisch gewest.* 481

Selenga, *een rivier.* 92, 102, 115, 253, 685

Selenginskoy, *een stedeken en vesting.* 89, 101, 102, 211, 213, 221, 685

Selenginskoy *wordt belegert.* 102

Sellizure, *een kasteel.* 398

Semsi, *een Mugaelsch Prins.* 261
Seras, *een stadt.* 417
Serapoa, *een eilandt in de Ys-zee.* 729
Serapoa-coska, *een eilandt in de Ys-zee.* 913
Serchas, *een stadt.* 385
Seren-Sokoeley, *Mugaelsch* Taise *of Vorst.* 228
Seswa, *een rivier.* 878
Sia, *of* Zia, *een tak van de groote rivier* Amur. 85, 113, 114

Siberia.	732, 839
Siberia *beschreven door* J. Massa, *in 't begin der voorgaende eeuw.*	829
Sibiersche Afgoden.	783
Sibiersche Prins.	786
Sibiersche Bevelhebberschappen.	786
Sibiersch geweer.	786
Sibiersche Waeren.	790
Sibiersche Kleeding.	801
Sibir, *een vervalle stadt in Siberie.*	850
Sieraabs, *een stadt.*	414
Sifan, *een Hooge School des Lamas.*	339
Sihun, *een rivier.*	372, 475, 477
Silma, *een rivier.*	954
Simberska, *een stedeken op de* Volga.	721
Sinara, *een rivier.*	844
Sinde, *een landtschap.*	343
Sineesche Muur, ziet *Muur van Sina.*	
Singal, *of* Schingal, *een rivier.*	64, 95, 106, 267, 847
Singal, *een stadt.*	106
Singis, *of* Zinchis, *Tartersche Keizer.*	20
Siraaf, *een stadt.*	501
Siranagar, *een klein Ryk.*	339
Sir, *een rivier.*	381
Sirdar, *of* Cirdar, *een rivier.*	379
Sirooi-zaar, *een Kalmuks Prins.*	219
Sisan, *een vliet die in de* Volga *stort.*	715
Sivera *een voor-eilandt in de Ys-zee.*	880
Slabotha, *een vlek aen de rivier* Meseen.	955
Slang-steenen.	80
Sleep-schoenen.	633, 821
Slepen der vaertuigen uit de rivier Don, *tot in de* Volga.	718

Sneeuw-schoenen in Korea. 48

Soba, *een rivier.* 784

Soeksti, *een Sineesche stadt.* 275

Sogd, *een rivier.* 376

Solenig, *een meir in Siberie.* 808

Solenoyja, *een rivier aen de Kaspische zee.* 688

Solkamskoy, *een stedeken in Siberie.* 645, 758, 779, 829

Solonskie, *een landtstreek aen de mondt van de rivier* Amur. 112

Solvitsugotskaja, *een stadt aen de vliet* Wiem. 779

Sooi, *een drank in* Korea. 58

Songora, *of* Sumgoa, *een vliet in Tartarye.* 186, 189, 194

Sosowa, Soswe, *of* Sosva, *een rivier in Siberie.* 645, 778

Sovar, *een gebergte.* 467

Soudak, *een visch die aengebeden wordt, door zeker volk, in Tartarye* Tzoewachi *genoemt.* 725

Sout-bergen, ziet *Zout-bergen*, enz. 713

Spys der Korilen. 674

Sredne, *een sterkte ver beoosten in Siberie.* 666

Steene beelden by de Volga. 805

Steep, *een Heide.* 814

Steden in Korea. 43

Steden in 't landt der Nuki. 266

Steden in 't landtschap Sogd. 364

Steden en plaetsen in Usbekker landt. 368

Steden zoo in Turkestan *als* Usbek *gelegen.* 470

Steden onder Mawranahr. 474

Steden in Turkestan *en daer omstreeks.* 475

Steden in 't landt van Dagestan. 559

Steden in de Crim. 602

Steden aan de rivier Don. 726

Steden langs de Volga. 606, 713

Stedekens aen de vliet Lena. 678

Steden omtrent de groote rivier gelegen die Sina *van* Tartarye *scheit.* 852

Steden en oude graven die verwoest zyn in Mugalen landt. 854

Stepan Korowin, *een Russche Afgezant.* 221

Stenko Rasin, *een Hooft-rebel.* 305, 699

Steur-visch. 550

Stolp, *een hoog gebergte in Samojeden landt.* 954

Straet Davids. 93, 900, 905, 919

Straet de Vries. 110, 146

Straet Magelaen. 170, 174

Straf over misdadigen in Korea. 43

Stryt tusschen Sineezen en Kalmakken. 84

Stroganof, *een eigen naem van 't geslacht 't geen* Siberie *op deed.* 735

Sudatsen, *zekere Tarters.* 4, 41

Suldassa, *Tartersche Horden.* 642

Suriname. 171

Surguth, *een stadt aen de* Oby. 638, 657, 731, 755, 762, 818, 820

Susa, *een stadt.* 387

Susowa, *een rivier in Siberie, die gezegt wordt* Asia *van* Europa *te scheiden.* 760, 802

Suttigarski, *een dorp by* Naum, 95

Suzawaja, *een rivier.* 780

Swarte zee. 550, 691

Sweering of Eedsweering der Kalmakken. 292

Swynen in Dauria *van by zondere gedaente.* 92

Swynen worden aengebeden. 532

Sysimithre, *een Rotse.* 372

T.

TAas, *een rivier niet ver van de* Oby *gelegen*.	729
Tabak.	94
Taberistan, *een Persisch gewest.*	482
Taboenaet, *een gewest in Mugalen landt.*	227
Tabrissini, *een Tarters volk.*	654
Tabunuta, *een Tarters volk.*	102
Tafda, *een arm van de rivier* Tobol.	761
Tafel, die een kaert vertoont.	798
Tagan, *een spruit van de vliet* Oby.	777
Taganrok, *een zee-haven aen het Meotis meir.*	591, 594
Tagith, *een rivier in* Siberie.	761

Taimura, *een rivier die in de* Tungus*stort.* 667

Taise Irdine, *of* Irdine Taise, *een Mugaelsch Vorst.* 683

Talas, *een rivier in Bucharen landt.* 379

Taman, *of* Thaman, *een Turks stedeken in 't Cirkassen landt.* 573, 589, 596

Tamerlaen. 22, 214, 215, 217, 262, 306, 347, 348, 353, 457, 474, 701

Tamerlaens bezittinge. 351, 352

Tamirlanku, *een verwoeste stadt in Tartarye.* 264

Tanais, *of* Don, *een rivier.* 591, 592, 726

Tanguth, *een Landtschap.* 210, 276, 319, 324, 333, 335, 340

Tanja, *een gebergte in* Mugalia. 263

Tanzienskoy, *een sterkte in* Siberie. 683

Tara, *een rivier in* Siberie. 605

Tara, *een stedeken.* 823

Taraske, *een Moscovisch afgezant by den* Katoega, *in Mugalen landt.* 228

Tarcha, *Mugaelsch* volk. 225

Targanische volken. 82

Targanskie, *een volk onder de Muur van* Sina *woonachtig.* 127

Tarku, *een stadt aen de Kaspische zee gelegen.* 556, 560, 565

Tarsen, *een landtschap.* 453

Tarsida, *een rivier in* Siberie. 758

Tartarische volken, zyn meest onder het gebiet van hunne Czaersche Majesteiten. 882

Tarters, onde vyanden der Sineezen. 469

Tartersche wichelerye. 400

Tarters al van outs in deze landen afschrikkelyk. 804

Tary, *een rivier.* 838

Taschent, *een stadt in Bucharen landt.* 379

Taskent, *een klein Koninkryk.* 402
Tawawis, *een stadt.* 376
Taz, *een rivier die beooften de rivier* Amur *in de zee stort.* 777
Tazata, *een eilandt in de Ys-zee.* 966
Tebetsami, *Mugaelsch volk.* 260
Tebetschinga, *een vorst der Mugalen.* 268
Tee, *of* Thee, *hoe in* Korea *gedronken.* 59
Testichan, *Buchaers Opperhooft.* 754
Telin-chan, *Konink der Usbekken.* 367
Telska, *of* Teleesko, *een meir.* 848
Temsuy, *welriekende balsem.* 810
Tenduk, *een landtschap.* 321
Tenen, *een rivier.* 453
Tenten der Tarters. 13
Terki, *een stadt aen de Kaspische zee.* 556, 558
Termid, *een stadt.* 369
Terra del Fugo. 171
Tetizot, *een Afgod der Samojeden.* 926
Tetus, *een stedeken by de* Volga. 628
Thom, *of* Tom, *een rivier.* 636, 735, 771, 821
Thus, *een stadt.* 384
Tibet, *een landtschap.* 326, 337
Tiertze, *een sterkte op de* Crim. 595
Timurlan, *ziet* Tamerlaen.
Tinbergen. 808
Tingoesi, *een woest Sibierschs volk.* 313
Tipra, *een landtschap.* 337
Tirimenen, *een volk.* 177
Tobol, *hoofstadt in Siberie.* 291, 308, 641, 684, 730, 734, 752, 786, 803, 817, 823, 830, 850
Tocht ter zee door Engelsche gedaen achter Nova Zemla. 907, 908, 909
Tocharstaan, *een landtschap.* 377
Toebetsi, *Tarters volk, kort onder de Sineesche Muur woonachtig.* 852

Toen, *of* Tun, *een stadt.*	484
Toergoestan, *een stadt.*	379
Toktokay, *een Tarters landtschap.*	307
Tole, *een rivierken in Tartarye, waer omtrent de* Katoegta *zyn wooning heeft.*	111, 227, 283, 683
Tom, *ziet* Thom.	
Tomskoy, *of* Tomsko, *een stadt in Siberie.*	306, 631, 645, 753, 771, 772, 774, 817, 821, 831, 850
Tonquin, *een Koninkryk.*	20
Toranga, *voornaem Jager in* Korea.	55
Tormantsin, *een Mugaelsch Prins.*	642
Torne, *een rivier in Mugalen landt.*	228
Tovering der Tungoesen.	663
Toverye der Samojeden.	896, 943
Toxar, *een zee-haven.*	956
Treminsing, *een verwoeste stadt in Tartarye.*	99
Trigmeen, *een landtschap.*	699
Tristan, *een eilandt.*	180
Trugan, *een stedeken in Siberie.*	762
Tschukura Ubascha, *Kalmuks Prins.*	730
Tsietsen noine, *een Mugaelsche Vorst.*	683
Tsitsiagan, *een stedeken by* Naum.	95
Thusima, *een eilandt tusschen* Japan *en* Korea.	62
Tulemba, *of* Telimba, *een sterkte in Siberie.*	683, 685
Tumeine, *een plaets aen de Kaspische zee.*	611
Tumen, *een stedeken in Siberie.*	683, 760, 761, 781, 817
Tumenki, *een rivier*	558
Tungoesi, *een volk.*	74, 75, 79, 85, 644, 654, 655, 832, 845, 884
Tungoesen, *van driederly aert.*	660
Tungoeska, *een rivier.*	65, 654, 767, 819
Tura, *een rivier in* Siberie.	760, 761
Turkemannen, *een volk.*	460, 461

Turksche stammen en geslachten in Persien. 462

Turkestan, *een landtschap.* 452

Turkestansche grenzen. 472

Turuganska, *een winter-plaets by de rivier* Jenisea. 661

Turganski, *een Sibiersch volk* 763

Twist tusschen Rusch en Mugaelsch krygsvolk. 274

Twist in het Koninkryk van Mengrelia *en* Imirette. 547

Tzari, *een zeehaven aen de Ys-zee.* 956

Tzara moerin, *een Tartersche rivier.* 262

Tzernilos krugom, *een kaep in zee.* 107

Tzernojar, *een stadt aen de* Volga. 715

Tzilma, *een rivier by* Petzora. 950

Tziroek, *een Kalmuksche horde.* 276

Tzoekzi, *een stedeken in Mugalen landt.* 261

Tzoewachi, *een volk.* 726

V.

VAch, *een meir en rivier.* 762

Vadhara, *een stadt.* 364

Vaert langs de Ooster Tartersche zeekust. 87, 88, 91

Vaert langs de Ys-zee. 107

Vaert van Constantinopolen *naer* Asof, *en wederom te rug.* 590, 599

Vaert op de zwarte zee. 600

Vaert Noorden om qualyk gelukt. 854

Vaert van Meseen, *na* Petzora. 939

Vaertuigen op Korea. 56

Vaertuigen die zeer groot zyn. 662

Vaertuigen op de vliet Jenisea *die wel* 80 *vadem lang zyn.* 768

Vangst van Sabel-dieren. 784, 785

Varcam, *een Tartersch Koninkje.* 324

Vaste dagen in Tangut. 325

Uda, *een vliet die in de* Selenga *stort.* 683

Udinskoy, *of* Uda, *een vesting by* Baikal. 88, 89, 238, 239, 245, 269, 682, 683, 769

Veltslag tusschen Russen en Mugalen. 269

Veltslagen tusschen Ooster en Wester Tartaren. 860

Verdrag tusschen de Moscoviten en Sineezen over de grenzen. 244

Vergaturia, *of* Wergaturia, *een Sibiersche stadt.* 732, 758, 780, 816, 822, 829

Vergelyking tusschen de beschryvinge van Tartarye, en de Noord-ooster landen, zoo als by de Ouden is ter neder gestelt, en nu by my is ontworpen. 956

Vergolenskoy, *een stadt.* 85, 88, 677, 763

Verhael van Niuche *door* J. Melman. 20

Verhael van zeker Mugael, genaemt Saine, *nopende zyn geboorte plaets en landt.* 245

Verhael der voorvallener zaken by de Turkestanders. 472

Verhael van Georgia, *of* Gurgistan *en eenige dier Vorsten.* 534

Verhael hoe Siberie aen de Moscoviters Kroon is gehecht. 741

Verhael over het leven en doen der Samojeden. 894, 895

Verhuizing der Ojevaers. 646

Versending der Ballingen naer Siberie. 803

Verschil over de grenzen tusschen Moscoviet en Sineesch. 860

Versteende Menschen, en versteent gewest. 793

Vervalle steden buiten de Sineesche Muur. 127

Verwoeste gebouwen, zoo van steden als anderzints in Mugalen landt. 97

Verwoeste steden in Mugalen landt. 99

Verwoeste steden in Kalmakken landt. 286

Vetluga, *een riviertje in Siberie.* 800

Uffa, *of* Ufa, *een stedeken in Siberie.* 113, 721, 786

Vineh, *of* Wineh, *een stadt.* 487

Visch in de Kaspische zee. 614, 690
Visch in Siberie. 787
Visch-vangst in 't Samojeden landt, aen de vliet Jaesma. 955
Ula, *een stedeken in* Niuche. 186
Ulia, *een rivier.* 668
Vlieten, en binne-wateren omtrent de Kaspische zee. 497, 498
Vloot in Sina *toegerust.* 29
Ulugbeigh, *Konink van Ghurgan.* 353
Vogels in Siberie. 788
Vogel-nesjes in Siberie zeer aerdig gemaekt. 257
Vogulits, *een Sibiersch landtschap.* 754
Vogulitsi, *zeker aert van Tarters.* 883
Volga, *een rivier.* 306, 604, 606, 700, 710, 712, 713
Volk dat geen vuur gebruikt. 459
Volkeren in Africa, *niet ver van de* Kaep *woonachtig.* 651
Volken die onder 't Siberische gebiedt en Jacutskoy gehooren. 657
Vorsten der Mugalen. 228
Vorsten der Kalmakken. 278
Vrede handel, tusschen Moscovien en Sina. 76, 241, 242
Vreemt gevoelen van de Eclipsen in Korea. 57
Urga, *Mugaels Vorsten wooning.* 224
Urgense, *een stadt in Usbek.* 399, 402, 702
Vrouwen der Kalmakken gaen ten oorlog. 306
Vrouwen der Usbekken trekken ten oorlog. 431
Vruchten in Korea. 57, 61
Vruchten in Siberie. 792
Usbek, *of* Zagatay. 345, 355, 362, 366, 367, 537, 614
Usbeksche roovers. 346
Usbeksche gezanten in Persien. 356

Usbeksche Prins in Persien. 357, 358

Usbeks volk onder wat naem van outs bekent. 470

Usfimsche *Tarters.* 605

Usolia, *een stedeken op de* Kama, *daer men Zout maekt.* 720, 758

Ussa, *een rivier niet wyt van* Samara *gelegen.* 719

Ustia, *een vischryke rivier, die in de Oosterzee stort.* 667

Utka, *een vesting in Siberie.* 731, 781

Utkogorod, *een sterkte aen de vliet* Susowa, *in Siberie.* 850

Utsang:, *een landtschap, daer de Tartersche*

Lamas *ter bedevaert gaen.* 329

Utsurtay, *een Tarters ryksken of Prinsdom in Siberie.* 65

Utsurtaynen, *een volk.* 678

Vuur aenbidders. 458

Vuur-bergen. 673, 832

Vuur-bron. 678

Vuur-poelen. 880

Vuur-toorens, dicht by de Sineesche Muur, in Tartarye. 494

W.

WAasgoorta, *een Kerspel aen de vliet* Indiga *gelegen.* 951

Waga, *een rivier in Siberie.* 730

Wagali, *of* Wogulitzi, *een Sibiersch Heidensch volk.* 734

Wagumigi, *een bosch-volk.* 816

Waigats. 832, 834, 892, 897, 899, 900, 901, 905, 906, 915, 940

Wapenen van 't Niuchsche volk. 6, 13

Wapenen der Samojeden. 953

Wasiligorod, *een stadt omtrent* Kasan. 620

Water-vallen in Siberie. 655

Wegen uit Moscovien na Siberie Oostwaerts. 829

Wegen, ziet *Reis-wegen.*

Weg-wyzer door Siberie van plaets tot plaets. 838, 842

Weg-wyzer van Miseen *na* Petzora. 941

Weigats, *ziet* Waigats.

Wergolenskoy, *ziet* Vergolenskoy.

West-Tarters Prins, biedt den Sineesche Konink zyn hart en bloedt. 490

Wiatka, *een landtschap.* 721

Wiatsche inwoonders bidden zon, maen, en schoone boomen aen. 722

Wilde Paerden. 253

Wiley, *een rivier.* 678

Wilt gedierte in Tartarye. 200

Winter-quartieren in het Noorder en Ooster Siberie. 657, 837, 846

Witim, *een Sibiersche plaets, daer goede Sabels vallen.* 854

Witsens-rivier, *een vliet op* Nova Hollandia, *in 't jaer* 1696, *by den ontdekker, na my zoo genaemt.* 181

Witsius *oordeel, nopende de verloorene Joodsche stammen.* 809

Witte Kirgisen, *een Tartersch volk.* 379

Witte rivier, *een vliet die in de Kaspische zee stort.* 500

Witte wateren, zekere meiren in Kalmakken landt. 278

Woestynen. 499, 501

Woningen der volken Wagali. 734

Wonderlyke reis te water, van omtrent Japan, *tot in het Korilen landt benoorden.* 675

Woord-lyst van de Georgiaensche spraek. 506

Woorden en benamingen der Kalmakken. 297

Wortel, of Radix China. 42

Wrede gewoonte van na-magen te verlaten. 762, 763

Wyze van stryden der volken van Niuche. 30

X.

XAca, *een Afgodt.* 335

Xamhay. *een vesting in* Leaotung. 187

Xinjam, *Hooft-stadt in* Leaotung. 186
Xixigar, *een landtschap.* 91, 92, 94

Y.

Y*Skaep.* 87, 105, 106, 108, 112, 676, 799, 825
Yzer-mynen. 759, 889, 890

Z.

ZAhaspa, *een stadt op den oever van de rivier* Oxus. 371
Zamin, *een stedeken.* 364
Zeden der Tarters van Niuche. 25
Zeden der Kalmakken. 309
Zeden der Siberiaenen. 802
Zee-havens, aen de Kaspische zee. 706
Zee-honden in en omtrent Baykal. 102.
Zee-kust, tusschen de rivieren Lena *en* Jenisea *is onbekent.* 854
Zelandia Nova. 176, 182
Zem, *een stedeken aen de* Oxus. 372
Zeregowa, *zout ziederyen.* 777
Zia, *ziet* Sia.
Ziriania, *een landtschap by Siberie.* 776
Zoorik, *een onbekent dier in Europa.* 840
Zout-bergen. 713
Zout-bron. 678
Zout-kokery. 779
Zout-kuilen. 599, 788
Zout-meiren. 291, 805
Zuit-landt. 164
Zurgut, *ziet* Surgut.

EYNDE.